

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԾԱՐ ԳԱԼՈՒՍԵ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻԻՏԻ 1600-ԱՄԵԱԿԻ ՄԱՏԵՆԱԾԱՐ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ

Դ. ՀԱՏՈՐ

Է. ԴԱՐ

ԱՆԹՐԻԿՈՍ - ԼԻՍԲՈԱ
2005

ԲՈՎԱՆՂԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԲՈՎԱՆՂԱԿՈՒԹԻՒՆ	VII
ԿԱԶՄՈՂՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ	IX
ԱՔՐԱՅԱՍ ԱՂԲԱԹԱՆԵՑԻ	
Աքրահամ Աղբաթանեցին եւ իր թղթերը	3
ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ ՄՈՎՍԻՍԻ	7
ԹՈՒՂԹ ԱՌԱՋԻՆ ՏԵԱՌՆ ԱՔՐԱՅԱՍՈՒ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ, ԱՌ ԿԻՐՐՈՆ ՎՐԱՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ	8
ԹՈՒՂԹ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵԱՌՆ ԱՔՐԱՅԱՍՈՒ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ, ԱՌ ԿԻՐԻՒՆ ՎՐԱՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ	9
ԹՈՒՂԹ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵԱՌՆ ԱՔՐԱՅԱՍՈՒ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ, ԱՌ ԿԻՐԻՒՆ ՎՐԱՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ	11
ԹՈՒՂԹ ՇՐՋԱԳԱՅԱԿԱՆ ՏԵԱՌՆ ԱՔՐԱՅԱՍՈՒ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ	15
ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ Ի ՀԱՅՈՑ ԹՂԹՈՅՆ ՄԵԽԹԱՐԱՅ ԱՄԱՐԱՍԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ	20
ՅԱՂԱԳՍ ՂԱՏԱՍՏԱՆԱՑ ԱՄՈՒՄՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԲԱՆԻՈՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱԿԱՆԱՑ	38
ՏԵԱՌՆ ԱՔՐԱՅԱՍՈՒ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ	42
ԿՈՄԻՏԱՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ	1
Կոմիտաս Աղցեցի.....	45
ԿՆԻԶ ՀԱԲԱՏՈՅ	49
ՎԱՍՆ ՀԱԲԱՏՈՅ ԵՒ ԿԱՐԳԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՒ ՎԱՍՆ ՏՆԱԻՐԵՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԻՆ	312
ԹՈՒՂԹ ԿՈՄԻՏԱՍԱՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ Ի ՊԱՐՍՍ	327
ՍՄԲԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ	335
Սմբատ Բագրատունին եւ իր թղթերը	337
ԹՈՒՂԹ ՏԵԱՌՆ ՍՄԲԱՏԱՅ՝ ՎՐԿԱՆ ՄԱՐԶՊԱՆԻ, ԱՌ ԿԻՐՐՈՆ ՎՐԱՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ	339
ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԱՌ ՄՈՎՍԵՍ	341
ՁԵՌՆԱՐԿ՝ ՉՈՐ ԽՆԴՐԵԱՑ ՍՄԲԱՏ ՎՐԿԱՆ ՄԱՐԶՊԱՆ, ՑԱՅՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՄՆԱ, ՈՐԶ ԴԱՐՁԵԱԼ ԺՈՂՈՎԵՑԱՆ ՆՈՐԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԲ Ի ԴՈՒՆՆ՝ ԿԱՐԳԵԼ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ ՀԱՅՈՑ, ՅԵՏ ՄԱՀՈՒԲՆՆ ՄՈՎՍԵՍԻ	342
ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՄԱՅՐԱԳՈՍԵՑԻ	343
Յովհանն Մայրազոմեցին եւ իր երկերը	345
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿԵ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՒ ՈՐ Ի ՆՄԱ ՅԱԻՐԻՆԵԱԼ ԿԱՐԳԱՑ	349
ՎԱՍՆ ՊԱՏԿԵՐԱՑ ԵՒ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ	355
ՈՐԲ Ի ՎԵՐԱՅ ԱՆԱՊԱՇԽԱՐ ՄԵՂԱԻՐԱՑ	358
ՎԻՐՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ	361
Աղուանից Վիրոյ կաթողիկոսը եւ իր ճառը	363
ՎԱՍՆ ՍԱՍԿԱՑԵԱԼ ՄՈՎՈՅՆ, ՄՐՈՅՆ ԵՒ ԳԵՐՈՒԹԵԱՆՆ Ի ՄԻԱՍԻՆ	365

ԱՆԱՆՈՒՆ ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՅԻ	3 6 9
Անանուն Կաղանկատուացին եւ իր երկը	3 7 1
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՅԱՂԱԳՍ ՅԱՐՈՒՑՄԱՆ ԱԶԳԱՑ ԲԱՐԲԱՐՈՍԱՑ ԵՒ ՊԷՍՊԷՍ ԱՆՑԻՑ ՏԻԵԶԵՐԱՅԵԾ ՏԱԳՆԱՊԻՆ.....	3 7 5
ՄԱԹՈՒՍԱՂԱ	4 1 5
Մաթուսաղա	4 1 7
ԹՈՒՂԹ ՎԱՍՆ ՀԱԲԱՏՈՅ	4 1 9
ՄՈՎՍԷՍ ՍԻՒՆԵՅԻ	4 2 5
Մովսես Սիւնեցին եւ իր երկերը	4 2 7
ՅԱՂԱԳՍ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ	4 2 9
ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ	4 3 7
ՅԱՂԱԳՍ ԿԱՐԳԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԱՅԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՔ	4 4 5
Ի ՅԵՐԳՍ ԵՐԻՑ ՄԱՆԿԱՆՑՆ	4 4 8
ՍԵՔԵՆՍ	4 4 9
Սեքենսը եւ իր պատմութիւնը	4 5 1
Պատմութիւն	4 5 3
ՆԵՐՍԷՍ Գ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՏԱՅԵՅԻ	5 6 7
Ներսէս Գ. կաթողիկոս Տայեցին եւ Դուինի ժողովի կանոնները.....	5 6 9
ԿԱՆՈՆ ԴԸԻՆԱՅ ՍՈՒՐԲ ԺՈՂՈՎՈՅՆ.....	5 7 1
ՅՈՎՍԷՓ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ	5 7 9
Յովսէփ Անապատականի «Յիշատակագրութիւնը».....	5 8 1
ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ	5 8 3
ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՅԻ	5 8 7
Անանիա Շիրակացին եւ իր գործերը	5 8 9
ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ	5 9 3
ԹՈՒՄԲԱՆԱԿԱՆ	5 9 9
ՉԱՓԱԳԻՏԱԿԱՆ	6 2 7
ՏՈՄԱՐԱԳԻՏԱԿԱՆ	6 3 5
ՏԻԵԶԵՐԱԳԻՏԱԿԱՆ	7 0 9
ԱՅԼ	7 8 9

ԱՔՐԱՀԱՄ ԱՂԲԱԹ-ԱՆԵՑԻ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ ՄՈՎՍԻՍԻ

ԹՈՒՂԹ ԱՌԱՋԻՆ ԱՌ ԿԻՐԻՒՆ ՎՐԱՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ

ԹՈՒՂԹ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՌ ԿԻՐԻՒՆ ՎՐԱՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ

ԹՈՒՂԹ ԵՐՐՈՐԴ ԱՌ ԿԻՐԻՒՆ ՎՐԱՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ

ԹՈՒՂԹ ՇՐՋԱԳԱՅԱԿԱՆ ՏԵԱՌՆ ԱՔՐԱՀԱՄՈՒ ՀԱՅՈՑ
ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ Ի ՀԱՅՈՑ ԹՂԹՈՅՆ ՄԽԻԹԱՐԱՅ ԱՄԱՐԱՍԱ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՅԱՂԱԳՍ ԴԱՏԱՍՏԱՆԱՑ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՔԱՆԻՈՆՈՒԹԵԱՆ
ԱԶԳԱԿԱՆԱՑ

ՏԵԱՌՆ ԱՔՐԱՀԱՄՈՒ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ
ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՆ

ԱՐԲԱՅԱՄ ԱՐԲԱԹԱՆԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԹՂԹԵՐԸ

Աբրահամը ծնունդ է Ռչտունիքի Աղբաթանիք գիւղում եւ եղել այդ գաւառի եպիսկոպոսը: Կաթողիկոս է ընտրուել 607 թ. Դուինում տեղի ունեցած յայտնի ժողովում, որին մասնակցում էր նաեւ Պարսից Խոսրով Փարուէզ արքայից արքայի յատուկ ներկայացուցիչ (նուիրակ) Սմբատ Բագրատունին՝ Վրկանի մարզպանը: Ուխտանէսի բնութագրմամբ՝ Աբրահամ կաթողիկոսը «էր այր հեզ եւ իմաստուն եւ երկիւղած, եւ բարի, եւ հաւատարիմ, եւ հաստատուն ի հաւատս ճշմարիտ, եւ նախանձախնդիր ուղղափառ հաւատոյ, եւ լի գիտութեամբ Տեառն» (Բ, էջ 62):

Աբրահամը եռանդուն քայլեր է ձեռնարկել կայսրութեան տարածքում գտնուող թեմերը եւ Հայոց եկեղեցու գերագահութեան համակարգից («առաջինը հաւասարների մէջ») դուրս գալուն հակուած Վրաց եւ Աղուանից կաթողիկոսութիւնները երկաբնակութիւնից հետ վերադարձնելու համար՝ շարունակելով իր նախորդի՝ Մովսէս Եղիվարդեցու ջանքերը: Նրա ջանքերն են արտացոլուած Ցուրտաւի Մովսէս եպիսկոպոսին եւ Վրաց Կիւրոն կաթողիկոսին ուղղուած՝ ստորեւ ներկայացուող Թղթերում: Ի վերջոյ Աբրահամը համոզուած է, որ Կիւրոնն այլեւս դարձ չունի, ուստի ընդարձակ շրջաբերականով (Թուղթ Շրջագայական) դիմում է «ամենեցուն՝ կացելոց ընդ այսմ հովուական իշխանութեամբ», վրացիներին դիտել իբրեւ հոռոմների եւ «ամենեւեմ մի հաղորդել ընդ նոսա»:

Կիւրոնին ուղղուած երեք թղթերն ու Շրջագայականը մշակութային, դաւանական ու քաղաքական պատմութեան ստուգապատում աղբիւրներ են եւ, Գիրք Թղթոցից բացի, պահպանուել են Ուխտանէսի Պատմութեան Բ բաժնում, ինչպէս նաեւ՝ առանձին ընդօրինակութիւններով: Մեր համեմատութեան մէջ նշել ենք Ուխտանէսի միայն այն ընթերցումները, որոնք օգնում են Թղթերի սկզբնական բնագրերը ճշտելուն (Ռտառանիչով): Այդ բնագրերը, բացի Թիֆլիսի 1901 թ. հրատարակութեան համար հիմք ծառայած ձեռագրից (ԺԳ դար), պահպանուել են նաեւ ՄՄ երկու ժողովածոներում, որոնք պայմանականօրէն ընդունուած է անուանել էջմիածնական Գիրք թղթոց (ՄՄ ձեռագրեր թիւ 3062 եւ 2966, նախկինում՝ Մայր Աթոռի մատենադարանի թիւ 58 եւ 100, ԺԸ եւ ԺԷ դդ.): Մեր համեմատութեան մէջ դրանց տարբերակները նշուած են ԳԹ₁ եւ ԳԹ₂ տառանիչերով, իսկ Թիֆլիսեան հրատարակութեան (Նորայր արքեպ. Պողարեանի՝ 1994 թ. Երուսաղէմի վերահրատարակութեամբ) ընթերցուածքները՝ ԳԹԹ տառանիչով (անհրաժեշտութեան դէպքում՝ բուն Թիֆլիսեան հրատարակութեան ընթերցուածքները՝ ԳԹԹ₁ տառանիչով, Գիրք Թղթոցի բոլոր ընթերցումները՝ ԳԹ):

Աղուանից եպիսկոպոսներ Մխիթարին (Ամարասի) եւ Սիմոնին (Մեծ Իրանքի) ուղղուած Աբրահամի Թուղթը Գիրք Թղթոցից բացի պահպանուել է նաեւ Ժ դարի վերջի հեղինակ Մովսէս Դասխուրանցու Պատմութիւն Աղուանից երկում: Գիրք Թղթոցում այն կրում է «Պատասխանի ի Հայոց թղթոյն Աղուանից. Վրթանիսի Քերթողի» վերտառութիւնը, իսկ Պատմութիւն Աղուանիցի համապատասխան գլուխը՝ (գիրք Բ, գլուխ ԽԹ) «Պատասխանի թղթոյն Մխիթարայ՝ Ամարասայ եպիսկոպոսի ի Հայոց, զոր հայհոյականս էր ուրեք բերեալ ի գրեանսն» գլխագիրը: Գիրք Թղթոցում Վրթանէս Քերթողի անուան առկայութիւնը պատճառ է եղել աւանդաբար համարելու, որ Թղթի բնագրի հեղինակը ոչ

Թէ նրանում իր անունը յիշատակող Աբրահամ կաթողիկոսն է, այլ Վրթանէսը: Սակայն, վերջինիս հեղինակած գրուածքների հետ բնագրի համեմատութիւնը հիմք չի տալիս պաշտպանելու նման մտայնութիւնը: Թուղթը գրուած է թուում Աբրահամի՝ կաթողիկոս օծուելուց բաւական անց, երբ դրանից առաջ կաթողիկոսական տեղապահ եղած Վրթանէսն ինչ-որ պատճառով արդէն յետ էր քաշուել կաթողիկոսարանի գործերից:

Թղթի ամբողջական բնագիրը հրատարակել է Մեսրոպ Մագիստրոսը Էջմիածնական Գիրք թղթոցի երկու ձեռագրերից Արարատ հանդէսի 1896 թ. յաւելուածում (Թիֆլիսի հրատարակութեան մէջ այն պակասներ ունի՝ միակ հիմք ձեռագրի թերիների պատճառով): Մենք աւելացրել ենք Մովսէս Դասիւրանցու Ժ-դարեան հատուածային արտագրութեան տարընթերցումները՝ է-դարեան սկզբնօրինակին հարիւր որոշ ընթերցումներ ընդգրկելով բնագիր: Պատմութիւն Աղուանից-ի *a* ձեռագրի (ՄՄ ձեռագիր թիւ 1531, 1289 թ.) ընթերցումները նշանակել ենք ՊԱ, *a*, իսկ *B* խմբի ձեռագրերի (bcfr ձեռագրեր՝ բոլորը է դարի) ընթերցումները՝ ՊԱ, *B* նշաններով (բոլոր ձեռագրերը՝ ՊԱ):

Աբրահամ Աղբաթանեցուն է վերագրում նաև Յաղագս դատաստանաց ամուսնութեան եւ քանիսնութեան ազգականաց գործը, որը վերահրատարակում է ըստ Վահան վրդ. Բաստամեանցի կազմած գիտական բնագրի: Աշխատասիրողի օգտագործած տառանիչերն են՝ *a* (ՄՄ ձեռ. թիւ 485, ԺԴ դ.), *b* (ՄՄ ձեռ. թիւ 209, ԺԷ դ.), *c* (ՄՄ ձեռ. թիւ 486, ԺԷ դ.), *d* (ՄՄ ձեռ. թիւ 2593, 1303 թ.), *e* (ՄՄ ձեռ. թիւ 778, 1635 թ.), *f* (Փարիզի Ազգային գրադարան, հայերէն ձեռ. թիւ 173, 174, 175, 177), *g* (Էջմիածնի նախկին Սինօզի ձեռագիրը):

Ձեռագրական աւանդոյթը Աբրահամ Աղբաթանեցու անունով պահպանել է նաև երկու կարճառօտ ճառ՝ Խոստովանութիւն եւ Ի սիւնհոդոսէն է:

Պարոյր Մուրադեան, Ալեքսան Յակոբեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. Գիրք Թղթոց, էջ 314-318, 333-335, 339-345, 356-396:
2. Միխիթար Գօշ, Դատաստանագիրք Հայոց, իրաւաբանական հետազօտութիւնի հանդերձ ծանօթութեամբ Վ. վրդ. Բաստամեանցի, Վաղարշապատ, 1880, էջ 219-224:
3. Ուխտանէս, Բ, էջ 70-71, 74-75, 79-81, 83-87, 132-136:
4. Յ. Ս. Անասեան, Հայկական մատենագիտութիւն, հտ. Ա, Երևան, 1959, էջ 76-81:
5. Մեսրոպ Մագիստրոս, Պատասխանի ի Հայոց թղթոյն Աղուանից (Վրթանիսի Քերթողի), «Արարատ», 1896:
6. П. М. Мурадян, К критике текста III послания католикоса Авраама,- «Լրաբեր» (հասարակական գիտութիւններ), 1968, թիւ 10, էջ 41-64:
7. ეპისტოლეთა წიგნი. სომხური ტექსტი ქართული თარგმანით, გამოკვლევითა და კომენტარებით გამოცემა ზაზა ალექსიძემ. თბ., 1968, გვ. 64-68, 84-88, 91-100, 111-123.
8. უხტანესი. ისტორია გამოყოფისა ქართველთა სომეხთაგან. სომხური ტექსტი ქართული თარგმანითა და გამოკვლევით გამოცემა ზაზა ალექსიძემ. თბ., 1975, გვ. 116-118, 122-124, 130-132, 134-140, 204-211.

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ ՄՈՎԱԽՍԻ

1 Սրբասիրի Տեառն Մովսէսի եպիսկոպոսի յԱբրահամայ, թէպէտ եւ ոչ կամաւ՝ Հայոց Կաթողիկոսէ՝ Տերամբ ողջո՛յն:

2 Տեսի զսրբութեան ձերոյ զգիր ողջունի, որ լի էր բազում գոհութեամբ զողորմութեանցն Աստուծոյ եւ արդիւնաւոր աւրհնութեամբք զմեր տկարութենէ, նաեւ արժանաւոր ասել՝ զանբաւականութիւնս իմ, որ եւ յանձնեցաք իսկ պարգեւաբաշխին բոլորեցունց շնորհահաստոյց լինել ձեր սրբութեանդ:

3 Իսկ զսոսկալի եւ զծանր բեռանցն բառնալոյ, որում ոչ ունէի ակն, անգիտելի է ինձ, որպէ՞ս ըմբռնեցայ, եւ կամ թէ՛ զբազմութեանն կամս ի միաբանութիւն գալ. քան զի թէ ի վերուստ կարծիցի ումեք՝ զանարժանութիւնս իմ դիտելով, որ ո՛չ այսմ աստիճանի նմանութիւն ցուցանի, այլ եւ ո՛չ փոքրագունին քան զսոյնս, զոր ունէին¹, եւ եթէ ի փորձութիւն եւ յերեւոյթ ամենեցո՛ւն եդ Աստուած: 4 Այս

յոյս ո՛չ ուստեք է ինձ՝ բայց թէ յետ Աստուծոյ ողորմութեանն ի ձեր սրբութեան աղաւթս:

5 Արդ՝ աղաչեմ զձեր սրբութիւնդ ոչ դադարել աղաչանս մատուցանել առ Ամենազաւրն, զի տացէ ինձ ոյժ կարողութեան ըստ իւրն հաճոյից՝ կատարնագոյնս ցուցանել զնորայն տնտեսութիւն առ մերս երկիր, նմանաբար եւ առ աշխարհն Վրաց եւ Աղուանից, պայծառանալ ի Քրիստոս Աստուած ճշմարիտ հաւատով ի ձեռն մերոյ նուաստութեան, եւ կամիմ աւրհնիլ ի ձեր սրբութեանէդ:

6 Մի՛ դանդաղիցիս ի սուրբ Զատիկն գալ այսր, զի բազմաց լինի խնդութիւն, եւ գործք հոգեւորք առաջի կայ. մինչդեռ Տէր Սմբատ աստէն է, փութամբ որով եւ է արինակաւ նախ զա՛յդ ի գլուխ տանել՝ շնորհիւն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ:

7 Ո՛ղջ լիեր:

1 Թերեւս ուղղելի է՝ ունէի

ԹՈՒՂԹ ԱՌԱՋԻՆ ՏԵԱՌՆ ԱՔՐԱՅԱՍՈՒ ԶԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ,

ԱՌ ԿԻՐՈՆ ԿՐԱՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ

1 Սրբասիրի Տեառն Կիւրոնի¹ Վրաց կաթողիկոսի, եւ այլ եպիսկոպոսաց աթոռակցաց քոց. յԱբրահամու² Հայոց կաթողիկոսէ, եւ յայլ եպիսկոպոսաց աթոռակցաց իմոց՝ Տերամբ ողջո՛յն:

2 Յառաջագոյն երանելի Հայրապետն մեր Մովսէս գրեաց առ ձեզ մեղադրութիւն յաղագս հաղորդելոյն ձեր³ ընդ այնոսիկ⁴ ընդ որս չէր⁵ պարտ. եւ ձեր գրով եւ պատգամաւորաւ յանձն էր առեալ՝ չհեռանալ ի միաբանական հաւատոյ հաղորդութենէ աշխարհիս մերոյ: 3 Այժմ գշարագոյնն եւ զծանրագոյնն եւս⁶ եհաս⁷ մեզ լսել. զի զմիաւորութիւն հաւատոյ, եւ զասպնջականութիւն զերկոցունց աշխարհացս Յուրտաւայ եկեղեցին⁸ անշարժ միջնորդութեամբ պահէր, ուստի մեր⁹ եւ խնդութիւնք¹⁰ մարմնաւորականք եւ հաղորդութիւնք հոգեւորականք կատարէին¹¹ ցնծալից ուրախութեամբ՝ աստի¹² ի Մծխիթայի¹³ ի Խաչը¹⁴ գալով, եւ այտի՝ ի Սուրբ Կաթողիկէ. այժմ զՅուրտաւայ¹⁵ եկեղեցոյն¹⁶ զեպիսկոպոսն հալածեալ է¹⁷, թէ ըն-

դէ՞ր խոստովանել¹⁸ հրամայես զհաւատ¹⁹ ուղղափառութեան²⁰, եւ զպաշտանն հայերէն՝ սրբոյ Շուշանկանն²¹ զկարգաւորեալն, որպէս²² լսեմ, թէ ի բաց փոխեալ²³:

4 Մեզ մահու չափ եւ եւս չարագոյն թուեցաւ գործդ այդ: 5 Զի թէպէտ եւ յամս Կաւատայ արքայից արքայի եղեւ խնդիր քննութեան մեր աշխարհիս եւ Հոռոմոց, որք զժողովն Քաղկեդոնի ընկալան, եւ զտումարն²⁴ Լեւոնի, մեր եւ ձեր աշխարհի²⁵ վարդապետք եւ իշխանք հեռացան ի հաղորդութենէ նոցա, եւ²⁶ միաբանութեամբ եւ գրով պահի ի միջի մերում մինչեւ ցայժմ: 6 Այժմ ոչ է պարտ սրբութեանդ ձերում աւտարութիւն ի մէջ արկանել երկոցունց աշխարհացս, եւ հեռացուցանել զսէր եւ զխնամութիւն զմարմնաւորական եւ զհաղորդութիւն հոգեւորական, զի մի՛ ոք եկեսցէ աղաւթել աստի²⁷ ի սուրբ Խաչը, եւ այդի²⁸ ի սուրբ Կաթողիկէ: 7 Զի թէ ի զինուորաց ոք լինէր պատճառ այդպիսի²⁹ պատառման եւ չար խռովութեան, սրբութեանդ³⁰ ձերում պարտ էր³¹ խնամ տանել³² եւ լինել պատ-

1 Գթթ Կիւրովնի, Գթէ Կիւրօնի փխ Կիւրօնի (Գթէ₂)
2 Գթթ յԱբրահամայ
3 Գթէ ձեզ
4 Գթէ յայնոսիկ
5 Գթէ չէ
6 Գթթ չիբ եւս (Գթէ ՈՒ)
7 Գթէ Էհաս
8 Գթէ եկեղեցոյն
9 Գթթ սէր փխ մեր (Գթէ ՈՒ)
10 Գթթ խնամութիւն փխ խնդութիւն (Գթէ ՈՒ)
11 Գթէ կատարին
12 Գթէ ուստի փխ աստի
13 Գթէ ՈՒ Մցխիթայի փխ Մծխիթայի (Գթթ Գթէ₂)
14 Գթթ Խաչն փխ Խաչը (Գթէ ՈՒ)
15 Գթէ Յուրտաւայ
16 Գթթ չիբ եկեղեցոյն Գթէ եկեղեցին փխ եկեղեցոյն (ՈՒ)

17 Գթթ չիբ է (Գթէ ՈՒ)
18 Գթէ խոստովանեալ
19 Գթէ զհաւատն
20 Գթէ ուղղափառութեամբ
21 Գթթ Շուշանկան
22 Գթթ չիբ որպէս
23 Գթէ փոխեալ եւս, Գթթ փոխեցեմ փխ փոխեալ (Գթէ₂)
24 Գթէ տումարն ՈՒ տումարն
25 Գթէ աշխարհիս
26 Գթէ չիբ եւ
27 Գթէ աղօթեցէ փխ աղաւթել աստի (Գթթ)
28 Գթթ այտի փխ այդի (Գթէ ՈՒ)
29 Գթթ այսպիսի փխ այդպիսի (Գթէ ՈՒ)
30 Գթթ սրբութեան փխ սրբութեանդ (Գթէ ՈՒ)
31 Գթէ է
32 Գթթ ունել փխ տանել (Գթէ ՈՒ)

ճառ խաղաղութեան: 8 Իսկ եթէ դուք լինիք պատճառ ակտարանալ մեզ ի միմեանց, ո՞ր բան¹ բովանդակիցէ գայդպիսի աղէտս:

9 Կամէաք² եպիսկոպոսունս առաքել³ առ սրբութիւն ձեր, եւ վարդապետս⁴, զհմուտս գրոց սրբոց, ծանուցանել ձեզ⁵ զվնասամտութիւն ժողովոյն Քաղկեդոնի⁶ եւ գտումարին Լեւոնի, եւ զաղծապիղծ⁷ կրաննս եւ զանսուրբ վարս, որ յայնմհետէ եմուտ յաշխարհ⁸, վասն որոյ սրբասէր եպիսկոպոսն⁹ հալածեալ է: 10 Բայց ապա¹⁰ առժամս պատշաճ համարեցաք նախ ի

ձեռն պատուական ազատացդ¹¹ թղթով¹² ընդունել ի ձէնջ պատասխանի. զի է ինչ, որ հաւատալի¹³ իսկ թուեցաւ մեզ. վասն¹⁴ զի ընդ ակտար թագաւորութեամբ¹⁵ արքայից արքայի ծառայից սիրոյ միաբանութիւն առնել եւ զբնական հաղորդակիցս որոշել՝ կարի իսկ դժուարին է:

11 Ո՛ղջ պահեսջիք Քրիստոսիւ Աստուծով մերով: 12 Եւ զպատասխանի թղթոյս¹⁶, եւ զողջոյն ձեր, ըստ հաճոյիցն Աստուծոյ եղիցի մեզ լսել, որ առիթն է միաւորութեան եւ խաղաղութեան:

1 ԳԹԷ² բուն
2 ԳԹԷ կամեցայ
3 ԳԹԹ արձակել փխ առաքել (ԳԹԷ ՈՒ)
4 ԳԹԷ չի՞ վարդապետս
5 ԳԹԹ չի՞ մեզ
6 ԳԹԹ Քաղկեդոնի
7 ԳԹԷ, ազգապիղծ
8 ԳԹԷ յաշխարհ եմուտ փխ եմուտ յաշխարհ
9 ԳԹԹ եպիսկոպոսս
10 ԳԹԷ, չի՞ ապա

11 ԳԹԹ ազատ արանցդ փխ ազատացդ (ԳԹԷ ՈՒ)
12 ԳԹԷ թխտով
13 ԳԹԷ չե՞ հաւատալի փխ հաւատալի
14 ԳԹԹ չի՞ վասն
15 ԳԹԷ թագաւորութեան
16 ԳԹԷ թխտոյս

ԹՈՒՂԹ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵԱՈՆ ԱԲՐԱՀԱՄՈՒ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ, ԱՌ ԿԻՐԻՈՆ ԿՐԱՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ

1 Սրբասիրի տեսուն Կիւրովնի¹ Վրաց կաթողիկոսի, յԱբրահամու² Հայոց կաթողիկոսէ՝ Տերամբ ողջոյն:

2 Զգիր ողջունաբեր ձերոյ սրբութեանդ³ ընկալաք, եւ որ գրեալ էր, թէ ընդ⁴ նորոգութիւն սրբոյ աթոռոյդ Տեսուն Գրիգորի՝ յոյժ խնդացաք, եւ զանարժանութիւնս մեր աւրհնեալ էր եւ⁵ գոհացեալ զԱստուծոյ. յաղագս այդորիկ շնորհաւատոյց⁶ Աստուած եղիցի տեսունդ:

3 Իսկ զոր ընդդէմսն⁷ եւ զհակառակս⁸ գրեցէք, ծանեաք եւ զայս: 4 Արդ՝⁹ մեք զհակառակաբանութեան պատասխանիսն թողցուք, զի չգրեմք¹⁰ ի վիճաբանութիւն, այլ փութամք ի սէր եւ ի հաւատս¹¹ Հայրենի միաւորութեանն, եւ չխնդրեմք միայն զանձին աւգուտ, այլ զբազմաց, զի ապրեսցին: 5 Այլ¹² մի պաշարեսցուք իւրիք¹³, յորմէ ոչինչ աւգտիմք, եւ մի պարծեսցուք միայն բարգաւաճեալ եւ նազելի անուամբ սրբոյ քաղաքին Երուսաղէմի, յորմէ զԱստուածային փառսն¹⁴ կողոպտեալ մերկացուցին, եւ զհաւատն առաքելական գերծեալ բարձին ի նմանէն¹⁵, եւ յոլովս եւ զանազան հերձուածս ի հաւատս եւ ի

գործս աղանդեցին ի¹⁶ նմա, զոր¹⁷ դուք այժմ եւս¹⁸ պարծելով գրեցէք առ մեզ, թէ Հարցն մերոց եւ ձերոց սուրբն Գրիգորիոս զԵրուսաղէմի հաւատն ետ, եւ մեք զնոյնն¹⁹ ունիմք:

6 Արդ՝ քաջ քննեցէք եւ տեսէք, զի դուք եւ յոլովք այլք, հանդերձ բնակչաւք սրբոյ քաղաքին, փոխեցայք յայնմանէ, այլ ոչ եթէ զնոյնն²⁰ ունիք: 7 Իսկ մեք եւ այժմ ունիմք զհաւատն Երուսաղէմի, զայն՝ որ ի Սիովնէն²¹ ելանել մարգարէացան աւրինացն յառաջագոյն մարգարէքն, եւ բանին Տեսուն՝ յԵրուսաղէմէ, ուստի եւ Փրկիչն մեր ծագեաց Քրիստոս Բանն Աստուած²² եւ շնորհաւք Հոգւոյն Սրբոյ ելից գերանելի առաքելսն, եւ նոքաւք որսաց²³ զամենայն տիեզերս ի կենդանութիւն, եւ բղխեցոյց նոքաւք զկենդանարար վտակն²⁴, եւ զաշխարհ ի մեռելութենէ²⁵ դարձոյց ի կենդանութիւն, եւ զամենայն եկեղեցիս ծաղկեցոյց յաշխարհի, եւ արար ոչ ստորին, այլ վերինն²⁶ Երուսաղէմի²⁷, եւ զժողովս հաւատացելոց տէրունական աւետարանան փութացոյց յաճելութիւն²⁸, զորս գնեաց եւ ազատեաց կենդանարար մարմնով եւ արեամբն²⁹ իւրով, եւ արար

1 ԳԹԷ Կիւրոնի
2 ԳԹԹ յԱբրահամայ
3 ԳԹԹ սրբութեան
4 ԳԹԷ չիբ ընդ
5 ԳԹԹ չիբ եւ
6 ԳԹԷ շնորհս հատոյց փխ շնորհահատոյց
7 ԳԹԹ ընդդէմս
8 ԳԹԷ հակառակս
9 ԳԹԷ Այլ
10 ԳԹԷ չի գրեմք փխ զի չգրեմք
11 ԳԹԷ հաւատ
12 ԳԹԹ Արդ փխ Այլ
13 ԳԹԷ իրօք փխ իւրիք
14 ԳԹԷ գփառսն
15 ԳԹԷ նմանէ

16 ԳԹԷ չիբ ի
17 ԳԹԷ որով փխ զոր ՈՒ Այլ որով
18 ԳԹԷ եւ փխ եւս
19 ԳԹԹ զնոյն
20 ԳԹԹ զնոյն
21 ԳԹԷ Սիովնէն ԳԹԷ Սիովնէն
22 ԳԹԷ չիբ Աստուած
23 ԳԹԷ որսացաւ
24 ԳԹԷ վտակս
25 ԳԹԷ մեռելութեան
26 ԳԹԷ վերին
27 ԳԹԷ Երուսաղէմ
28 ԳԹԷ անելութիւն
29 ԳԹԷ արեամբ

ժառանգորդս արքայութեանն վերինն¹ Երուսաղէմի:

8 Այլ ոչ եթէ զհայհոյութիւնն ունիմք զանիծեալ ժողովոյն² Քաղկեդոնի³ եւ զտումարն⁴ Լեւոնի, զոր երբեմն բերեալ⁵ սերմանեաց Յուքնաղիոս եպիսկոպոս⁶ անուանեալ յաստուածակերտ քաղաքին⁷, եւ զամենայն աստուածային եւ զառաքելական հաւատս եւ զկարգս ապականեաց եւ վեր ի վայր տապալեաց: 9 Եկն մոլորութիւնս այս, որպէս յառաջագոյն գրեցաք, եւ ի մեր աշխարհսս⁸ առ Բաբգենաւ Հայոց կաթողիկոսիւ եւ առ Գաբրիէլիւ Վրաց կաթողիկոսիւ⁹, եւ միաբանութեամբ եպիսկոպոսաց եւ ազատ որերոյ, նզովեցին եւ ի բաց հեռացան ի միաբանութենէ մեծարողացն¹⁰ զժողովն եւ զտումարն հրէական, եւ այժմ գրով պահի առ մեզ:

10 Արդ՝ աղաչեմք եւ մեք զձեր սրբութիւնդ, մի՛ ախտանալ զախտ ուրացողացն, զի մի՛ ընդ նոսա պատժիցիմք, եւ մի՛ ընդ նզովիւք հարցն եղիցուք¹¹, զի մի՛

զգեհենն¹² ժառանգիցեմք¹³, եւ մի՛ հանգոյն թշնամեաց զխրատտուսն¹⁴ վարկանիցիմք եւ յանձինս պանծայցեմք, զի մի՛ անմիտ եւ անխրատ երեւեսցուք, այլ լցեալ եւ անեցեալ¹⁵ առաքելական եւ հայրենի հաւատովն՝ փութասցուք կանխել¹⁶ եւ յառաքինութեան¹⁷ շաւիղս, զի արժանի լիցուք հասանել եւ պարգեւացն խոստացելոց ի Փրկչէն մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ¹⁸:

11 Իսկ զոր¹⁹ յաղագս սրբասէր եպիսկոպոսիս Յուրտաւայ գրեցէք, քաջ հասեալ եմք ի վերայ սորա բարեպաշտութեան եւ լաւութեան²⁰, եւ աւելի վկայ ոք չէ պիտոյ:

12 Ապա եթէ²¹ է ինչ երկբայութիւն ի միտս ձեր վասն սորա, միայն բան միաւորութեան յաղագս սուրբ հաւատոյն գրեալ²² առ իս, եւ ընդ նմին պատմեալ ինձ վասն տեղոյ ի քո սահմանի, կամ ի մեր, որ յետ սրբոյ Զատկին զմիմեանս տեսանեմք. եւ եթէ²³ առ սմա ինչ թիւրութիւն գտանի, թո՛ղ զի աշխարհաւ²⁴ յանդիմանի եւ մեք անխռով պահիմք:

1 ԳԹԹ վերինն
2 ԳԹԷ ժողովն
3 ԳԹԷ Քաղկեդոնի
4 ԳԹԷ գտումարին
5 ԳԹԷ չի՛ բերեալ
6 ԳԹԷ Յուքնաղիոս ոմն փիս Յուքնաղիոս եպիսկոպոս ՈՒ Յուքնաղի ոմն եպիսկոպոս
7 ԳԹԷ ի քաղաքին
8 ԳԹԹ աշխարհս
9 ԳԹԷ չի՛ եւ առ Գաբրիէլի ... կաթողիկոսիւ
10 ԳԹԹ մեծարաւոյցն
11 ԳԹԷ եղիցիմք

12 ԳԹԷ, զգեհեանն
13 ԳԹԷ ժառանգիցուք
14 ԳԹԷ զխրատուցն փիս զխրատուսն
15 ԳԹԷ եւս փիս եւ անեցեալ
16 ԳԹԷ կանխել
17 ԳԹԷ, յառաքինութեանն
18 ԳԹԹ Քրիստոսէ Աստուծոյ փիս Յիսուսէ Քրիստոսէ
19 ԳԹԹ որ
20 ԳԹԷ լաւութեանն
21 ԳԹԹ թէ
22 ԳԹԷ գրէ փիս գրեալ
23 ԳԹԷ թէ
24 ԳԹԷ զաշխարհաւ փիս զի աշխարհաւ

**ԹՈՒՂԹ ԵՐՐՈՐԴ ՏԵԱՈՆ ԱՔՐԱՅԱՍՈՒ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ, ԱՌ
ԿԻՐԻՈՆ ԿՐԱՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ**

1 *Զի՞նչ առնեմք, ո՞վ պատուական եղբայր, գաստուածային պատուիրանացն զձայն¹, որ միշտ բողոքէ մեզ, թէ զգո՛յշ կացէք հաւտիրդ, որում² եղ զձեզ Հոգին Սուրբ տեսուչս՝ հովուել զժողովուրդն³ Տեառն, զոր փրկեաց պատուական արեամբն իւրով. եւ ասել թէ՛⁴ Համարս տալոց էք ընդ նոցա: 2 Եւ մեք ի ծուլութիւն հատեալ⁵ եմք, եւ մեղկք եւ ծոյլք լինիմք իբրեւ զքնածս, որ ոչ երբեք սթափին ի ննջելոյ. եւ ոչ զմի ինչ չփորձեմք զայն, զոր գրեալն է, թէ՛ Փորձեցէ՛ք զամենայն ինչ եւ զբարին ընկալարուք, եւ յամենայն չարի ի բաց կացե՛ք: 3 Քանզի⁶ առաջնորդի եկեղեցւոյ եւ զլուս կացելոյ զբաւականութիւն գիտութեան ի հարկէ պիտի ստանալ եւ ուսանել, եւ այնպէս ապա զԱստուած առաւել սիրել քան զեղբայր եւ քան զորդի եւ քան զայլ⁷ զամենայն սիրելիս: 4 Եւ յայնժամ ապա Աստուծոյ⁸ արժանի լինի որդեգրութեան⁹, եւ մանաւանդ զի¹⁰ վասն այսր¹¹ սիրոյ եղբայրութեանդ քում աւելի հասանէ ինձ ահն առնուլ, եւ պատուիրանին առաքելոյ ի խոնարհ մնալ. այն որ ասէ, թէ՛¹² Հաստատեցէ՛ք զմիմեանս եւ շինե-*

ցէ՛ք զիրեարս, եւ միոյն առաւելութիւն՝ զմիւսոյն պակասութիւն լցցէ՛ք:

5 *Բայց արդ՝ մի՛ հեղգասցուք զսէրն հոգեւոր, որ կայր ի մէջ երկուց¹³ ազգաց¹⁴, նորոգել. զայն, որ ի միջէ աղբերէ առեալ էր զվարդապետութիւն, որ նախ ինքեանք զկենդանութեանն¹⁵ լոյս առին, որպէս ուսուցին մարգարէքն¹⁶ եւ առաքելքն¹⁷, եւ ապա մեզ եւ ձեզ առ¹⁸ Հասարակ սերմանցին զաստուածաշտուութիւն¹⁹: 6 Նախ երանելին սուրբն Գրիգոր²⁰, եւ ապա Մաշտոց²¹, եւ զգրոց ծանալթութիւն ի պնդութիւն հաւատոյ²², եւ այժմ աղաւթեսցուք նովիմք կալ²³ մեզ, մինչեւ ի գալուստն Աստուծոյ մերոյ Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի, եւ զնոյն հաւատ ճշմարտութեան ընծայել նմա:*

7 *Քանզի եւ սէր իսկ աստուածային այն է՝ եւ յայդ վրիպեալ մտաց ի բաց փախչել²⁴. արժան է՝ գոնեայ²⁵ թէ այժմ, զոր ասէքդ, թէ՛ Մեք զհայրենի²⁶ ունիմք հաւատ եւ այժմ: 8 Զի թէ զհայրենի հաւատն ունիք²⁷, մեր այլ խնդիր ի ձէնջ¹*

1 ԳԹԷ գձայնս
2 ԳԹԷ յորում
3 ԳԹԹ զժողովուրդ
4 ԳԹԷ, չի՛ք թէ
5 ԳԹԷ, հարեալ
* ՏԷ՝ * Ը ԹԷ * Ե 21:
6 ԳԹԷ զի փխ քանզի
7 ԳԹԷ չի՛ք գայլ
8 ԳԹԷ չի՛ք Աստուծոյ
9 ԳԹԷ յորդեգրութեան
10 ԳԹԷ, զիս
11 ԳԹԹ այսր (որ)
12 ԳԹԹ չի՛ք թէ

բ Հմոր. Բ Կոր. Ը 14:
13 ԳԹԷ երկոցունց փխ երկուց
14 ԳԹԹ ազգացս փխ ազգաց (ԳԹԷ ՈՒ)
15 ԳԹԷ զկենդանութեան որ նախ ինքեանք փխ որ նախ ինքեանք զկենդանութեանն
16 ԳԹԷ մարգարէք
17 ԳԹԷ, առաքելք
18 ԳԹԷ, չի՛ք առ
19 ԳԹԷ գաստուածաշտութիւնն
20 ԳԹԷ, Գրիգորս
21 ԳԹԹ Մաշտոց փխ Մաշտոց (ԳԹԷ ՈՒ)
22 ԳԹԹ հաւատոց
23 ԳԹԷ կեալ փխ կալ
24 ԳԹԷ փոխեալ փխ փախչել
25 ԳԹԹ ԳԹԷ գոնեայ
26 ԳԹԷ զհայրենի
27 ԳԹԷ ունեիք

զի՞նչ էր, եւ կամ բնաւ զաշխատութիւնս զայս զի՞ կամէաք տեսանե: 9 Այլ զի փոխեցայք յայնմանէ, վասն այնորիկ այս երրորդ թուղթ² գրեցաւ ի մէնջ առ ձեր սրբութիւնդ, քանզի գրեալ է. Յերկուց եւ յերից վկայից հաստատեսցի ամենայն քան՝:

10 Զի յառաջ, մինչ առաքելնի հարքն մեր ազգացս³ երկոցունց եւ որք յայս իշխանութիւն կարգեալ, զոր այժմ մեք ունիմքս, նոքաւք հանդերձ միաբանէին յամենայն բարիսն⁴, եւ զուզաց հեռանային յամենայն չարէ. թուի ինձ⁵, թէ տեղեակ է ձեր սրբութիւնդ այնմ: 11 Եւ յեկեղեցւոջ Սուրբ զԵրրորդութիւնն փառաւորել մեզ ուսուցին⁶ առաքեալքն, եւ որք ի նոցանէն ճշմարտութեամբ ուսանն⁷, ի նոյն Սուրբ Երրորդութիւնն մկրտիլ, եւ զՈրդի յԵրրորդութենէն մարմնացեալ՝ միացեալ, մի լեալ քարոզեցին, եւ զնոյն Աստուած՝ ընդ Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն: 12 Եւ ասեն այսպէս⁸. Մի է Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս⁹: 13 Եւ դարձեալ, Յորոց եւ Քրիստոս, որ է ի վերայ ամենեցուն Աստուած՝ արհմեալ յարտեանս¹⁰: 14 Եւ այլ¹¹ դարձեալ ի Կաթողիկէին՝ Սա՛ է Աստուած ճշմարիտ եւ կեանմ յարտեանակամ¹², եւ այլք բազումք նոյնպէս քարոզեցին առաքեալքն, որ վասն ժամուս այսչափ բաւական համարե-

ցայ: 15 Նոյնպէս եւ մարգարէքն¹³ յառաջագոյն ծանուցեալ վկայեցին: 16 Երեմիա¹⁴ ասէ¹⁵. Սա՛ է Աստուած մեր, ընդ որում ոչ համարեսցի այլ ոք. սա՛, որ ետ զիմաստութիւնն¹⁶ Յակովբայ¹⁷. յետ այսորիկ յերկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդկան չըջեցաւ. եւ այլք նոյնպէս վկայեն:

17 Իսկ եթէ վասն ճշմարիտ մարդ¹⁸ լինելոյ՝ եւ առաքեալ¹⁹ յիշատակէ. որպէս զայն, թէ՛ Մարդով եղեւ յարութիւն մեռելոց, եւ կամ թէ՛ երկրորդ՝ Մարդն՝ Տէր յերկնից²⁰. ոչ թէ՛²¹ զբնութեանց ինչ²² ճառեն առաքեալքն, այլ վասն այնր, զի իւրով մարմնովն, որ ի սրբոյ կուսէն Աստուածածնէ²³ էառ՝ մարդ է, եւ իւրով մարմնովն՝ Աստուած, եւ կամ²⁴ ոչ՝ երբեմն մարդ եւ երբեմն Աստուած²⁵ է: 18 Մի՛ լիցի. չքարոզեն այսպէս: 19 Նոյնպէս²⁶ եւ²⁷ երանելի հարքն, որ ի Նիկիայ ժողովին, այսպէս ուսուցին ըստ առաքելոցն վարդապետութեանց²⁸: 20 Հաւատա՛լ, ասեն, ի մի Աստուած, Հայր²⁹ ամենակալ, արարիչ երկնի²⁹ եւ երկրի, եւ ի մի Տէր Յիսուս

1 ԳԹԹ չիբի ձեւը
2 ԳԹԷ թուխտ
3 Մ․Կ․Բ․Ժ․Ը 16
4 ԳԹԷ բարութիւնս փիլ բարիսն
5 ԳԹԷ չիբի ինձ
6 ԳԹԷ ուսուցին մեզ փիլ մեզ ուսուցին
7 ԳԹԹ ուսան փիլ ուսանն (ԳԹԷ ՈՒ)
8 ԳԹԷ այսպէս ասեն փիլ ասեն այսպէս
9 Լ Կ․Բ․ Ը 6
10 Հ․Կ․Բ․ Թ 5
11 ԳԹԷ յարտեանս ամեն
12 ԳԹԷ չիբի այլ
13 Լ Յ․Կ․ Ե 20

11 ԳԹԷ մարգարէբ
12 ԳԹԷ երեմիայ
13 ԳԹԷ չիբի ասէ
14 ԳԹԷ սայ
15 ԳԹԷ զիմաստութիւն
16 ԳԹԷ Յակովբայ
17 Հ․Կ․Բ․ Թ 37:
18 ԳԹԷ մարդն
19 ԳԹԹ է ուրեմ որ փիլ եւ առաքեալ (ԳԹԷ ՈՒ)
20 Լ Կ․Բ․ Ժ 21
21 ԳԹԷ չիբի յերկնից
22 ԳԹԷ եթէ ԳԹԷ է թէ
23 ԳԹԷ զինչ
24 ԳԹԷ Աստուածածնէն
25 ԳԹԹ չիբի կամ
26 ԳԹԷ Աստուած եւ երբեմն մարդ փիլ մարդ եւ երբեմն Աստուած
27 ԳԹԹ Սոյնպէս փիլ Նոյնպէս
28 ԳԹԷ չիբի եւ
29 ԳԹԹ վարդապետութեան փիլ վարդապետութեանց (ԳԹԷ ՈՒ)
28 ԳԹԹ ի Հայր (ԳԹԷ ՈՒ)
29 ԳԹԷ երկնից

Քրիստոս, այլ ոչ երկուս բնութիւնս, կամ երկուս Որդիս ասացին, այլ զմի Տէր Յիսուս Քրիստոս, ծնեալ ի Հաւրէ անճառաբար, եւ զնոյն մարմնացեալ ի սրբոյ Կուսէն¹, եւ մարդացեալ, եւ² խաչեալ, եւ³ թաղեալ, եւ⁴ յարուցեալ, եւ Համբարձեալ⁵, եւ գալ⁶ ի դատել, որոյ թագաւորութեանն վախճան⁷ ո՛չ գոյ. եւ ի Սուրբ Հոգին, որով խաւսեցան առաքեալքն⁸ եւ մարգարէքն:

21 Զայս կալաւ Հաւատ եկեղեցի Աստուծոյ⁹ ի սրբոց առաքելոցն¹⁰, եւ նովիմբ¹¹ պարծի ի վերինն Երուսաղէմ ժողով լինել:

22 Իսկ ի Քաղկեդոնի¹² ժողովեալքն, Հակառակ առաքելոցն եւ սուրբ ժողովոյն Նիկիայ¹³, խոստովանեցին երկուս բնութիւնս ասելով միոյ Քրիստոսի, խաբելով զպարզամիտս, եւ փոխանակ Երրորդութեանն չորրորդութիւն քարոզեն. յաւելուն ներմարդութեանն¹⁴ բնութիւն եւ որդոց երկակաց, եւ այլ նոյնպիսիս¹⁵ բարբաջեն, որ է ի սատանայի վարդապետութենէն:

23 Նոյնպէս եւ ջնջեալ¹⁶ տուժարն Լեւոնի այսպէս պատմէ վասն Քրիստոսի Աստուծոյ. ասէ՝ Ազդէ կերպարանն¹⁷ երկոցունց բնութեանց¹⁸ ընդ ընկերին շարայարու-

թեամբ¹⁹, միովն գործել զաստուածայինսն, որ ինչ Աստուծոյ վայել է, իսկ միւսովն՝ զմարդկայինսն, որ ինչ մարդոյ արժան²⁰ է. եւ այլ ինչ բազումս²¹ այսպիսիս:

24 Արդ՝ զայս յորմէ՞ առաքելոյ²² լուան, եւ կամ ո՞ր ճշմարիտ վարդապետ պատմեաց: 25 Եւ եթէ²³ ճշմարիտ էր ասացեալն²⁴ ի ժողովոյն Քաղկեդոնի եւ ի Լեւոնի տուժարէն, ապա մինչ փառս տան, զի՞ չասեն²⁵ Փառք Հաւր եւ Որդւոյ երկուց բնութեանցն²⁶, եւ Հոգւոյն²⁷ Սրբոյ. եւ կամ ի մկրտութեանն, եթէ²⁸ Մկրտի այս անուն յանուն Հաւր եւ Որդւոյ երկուց բնութեանցն եւ Հոգւոյն Սրբոյ. եւ կամ ի ժամ պատարագին, եթէ²⁹ Հայր սուրբ, Որդւոյ երկու բնութիւնքն սուրբ, եւ Հոգիդ³⁰ Սուրբ: 26 Ապա թէ չիշխեն ասել այդպէս³¹, այլ Հաւր, եւ Որդւոյ, եւ Հոգւոյն Սրբոյ փառս տան, ապա ուրեմն³² լոկ խոտորումն յԱստուծոյ ուսուցանեն³³ ժողովն Քաղկեդոնի եւ տուժարն Լեւոնի:

27 Արդ՝³⁴ եթէ³⁵ չէք փոխեալ ի Հայրենի Հաւատոյ³⁶ որպէս բազում անգամ գրեցեր առ մեզ, ե՛կ նզովեա՛ եւ դու³⁷ զանիծեալ³⁸ ժողովն Քաղկեդոնի եւ զպիղծ տու-

1 ԳԹԷ չի՛ք ի սրբոյ Կուսէն
 2 ԳԹԷ չի՛ք եւ
 3 ԳԹԷ չի՛ք եւ
 4 ԳԹԷ չի՛ք եւ
 5 ԳԹԷ չի՛ք եւ համբարձեալ
 6 ԳԹԷ գա
 7 ԳԹԷ չի՛ք վաղնան
 8 ԳԹԹ առաքեալք
 9 ԳԹԷ չի՛ք Աստուծոյ
 10 ԳԹԹ առաքելոց
 11 ԳԹԹ սովիմբ փիս նովիմբ
 12 ԳԹԹ Քաղկեդոնի
 13 ԳԹԷ չի՛ք Նիկիայ
 14 ԳԹԹ ներմարդութեան
 15 ԳԹԷ նոյնպիսի
 16 ԳԹԹ ի ջնջեալ
 17 ԳԹԹ կերպարան
 18 ԳԹԹ բնութեանցն

19 ԳԹԷ շարաշարութեամբ
 20 ԳԹԷ վայել փիս արժան
 21 ԳԹԷ բազում ինչ փիս ինչ բազումս
 22 ԳԹԹ առաքելոց
 23 ԳԹԹ թէ
 24 ԳԹԹ ասացեալ
 25 ԳԹԷ ընդէ՞ր ոչ ասեն այսպէս փիս զի՞ չասեն
 26 ԳԹԷ բնութեանց
 27 ԳԹԹ Հոգւոյ
 28 ԳԹԷ թէ
 29 ԳԹԹ թէ
 30 ԳԹԹ Հոգի
 31 ԳԹԷ այսպէս
 32 ԳԹԷ չի՛ք ուրեմն
 33 ԳԹԷ ցուցանեն փիս ուսուցանեն
 34 ԳԹԷ Այլ փիս Արդ
 35 ԳԹԷ թէ
 36 ԳԹԷ հաւատոց
 37 ԳԹԷ չընդունեն փիս եկ նզովեա եւ դու
 38 ԳԹԷ զանիծեալ փիս զանիծեալ

մարն Լեւոնի, որպէս նախնին¹ քո՝ երանելին Գաբրիէլ կաթողիկոսն Վրաց, նզովեաց ընդ երանելի հարսն մեր հանդերձ աթոռակցաւք իւրովք, որոց անուանքն² են այսոքիկ. որ ինքն Գաբրիէլ եպիսկոպոս Մցխիթայի³ անուանի, եւ Պաղգէն⁴ եպիսկոպոս թագաւորութեան տանն, Եղիփաս եպիսկոպոս Սասուրիաղ⁵, Սամուէլ եպիսկոպոս Տումասուէլ⁶, Դաւիթ եպիսկոպոս Բողնիս⁷, Յակոբ⁸ եպիսկոպոս Արտաւի⁹, Ստեփաննոս¹⁰ եպիսկոպոս Ուսթաւի¹¹, Սահակ եպիսկոպոս Տփղեաց¹², Եղազէս¹³ եպիսկոպոս Մանգղեաց¹⁴, Ենէս եպիսկոպոս Մարուէլ¹⁵, Եւզենէս¹⁶ եպիսկոպոս Սամթաւացի, Յովսէփ¹⁷ եպիսկոպոս Աղսուէլ¹⁸, Յովան եպիսկոպոս Սառուսթիէլ¹⁹, միւս²⁰ Յովսէփ²¹ եպիսկոպոս Կամուրդայ²², Եգրաս եպիսկոպոս Կիսգաղ²³, Ենովք եպիսկոպոս Ծիղկանու²⁴, Յովսէփ²⁵ եպիսկոպոս Միգամիղ²⁶, Ղազար եպիսկոպոս Փողղ-

պի²⁷, Թէոդորոս եպիսկոպոս Փորթայ, Զաքարիաս եպիսկոպոս Կաստրացի²⁸, Փոկաս եպիսկոպոս Տսերմիղ²⁹, Իսահակ եպիսկոպոս Քունանակերտ³⁰, Թովմաս³¹ եպիսկոպոս Տարսի³², Եստգեն³³ եպիսկոպոս Քորզանայ³⁴:

28 Արդ՝ այս երանելի եպիսկոպոսունքս³⁵, որ յաշխարհէ ձերմէ էին, եւ ընդ Աղուանիւք եւ ընդ Սիւնիւք ի Հայս Հանդիպեցան յաւուրս Բաբգենայ Հայոց կաթողիկոսի, յայնմ ժողովի, յորում անիծաւ³⁶ ի նոցանէն միաբանութեամբ ժողովն Քաղկեդոնի եւ տումարն³⁷ Լեւոնի: 29 Եւ զի պայման նամակն, որ հայերէն գրով էր, յապտամբութեանն կորեաւ, եւ³⁸ թարգմանեցաւ այս յՈւրհայ³⁹ քաղաքի ի հռոմ գրոյ⁴⁰, քանզի եւ նոքա ունէին ի մէնջ. եւ ստոյգ եւ սուրբ, որպէս արժան էր, չկարացին թարգմանել, զի են որ քաջ յայտնի են եպիսկոպոսացո՛ւ եւ եպիսկոպոսարանացն անուանք, եւ են, որ կարի ի⁴¹ ծածուկ եւ ալլաձեւք: 30 Բայց թէ կամիք անուամբք եպիսկոպոսացո՞ւ⁴² եւ յաջորդաւք տեղեացո՞ւ⁴³ եւ ալլաձեւ անուամբք եպիսկոպոսարանացո՞ւ⁴⁴ որպէս գրեալդ⁴⁵ են, կա-

1 ԳԹԷ՝ նախնիքն
 2 ԳԹԷ՝ անուանք
 3 ՈՒ ՄԾԽԻՔԱՅԻ
 4 ԳԹԷ Պողգեն ՈՒ Պաղղէն
 5 ԳԹԹ Սամուրիաղ ՈՒ Ասուրիաղէ
 6 ԳԹԹ Տումասուէլ ԳԹԷ՝ Տումասուեղ ՈՒ Տիմուէլ
 7 ՈՒ Բողնիսայ
 8 ԳԹԹ Յակովբէ ԳԹԷ՝ Յակոբ
 9 ԳԹԹ Որտաւի ՈՒ Արդաւի
 10 ԳԹԹ ՈՒ Ստեփանոս
 11 ՈՒ Ուսթաւի
 12 ԳԹԷ Տփղեաց
 13 ՈՒ Եղասուէս
 14 ԳԹԷ Մանգղեաց ՈՒ Մանգղեաց
 15 ԳԹԹ Մարուէլ ԳԹԷ՝ Մարուեղ ՈՒ Մարուելի
 16 ԳԹԷ Եւզենիս
 17 ԳԹԷ Յովսէփ
 18 ԳԹԹ Աղսուէլ ՈՒ Աղսուեցի
 19 ԳԹԷ Սառուսթիէլ ՈՒ Սառուսթի
 20 ԳԹԷ՝ չի՛ միւս
 21 ԳԹԷ Յովսէփ
 22 ԳԹԹ Կամուրդոյ ՈՒ Կամուրայ
 23 ԳԹԹ Կիսգաղ
 24 ԳԹԷ Ծիղկանու
 25 ԳԹԷ Յովսէփ
 26 ԳԹԷ Միգամիլ

27 ԳԹԹ Փողղբիղ փիս Փողղպի (ԳԹԷ) (=Բողբէ)
 28 ԳԹԹ Կաստրացի ՈՒ Կաստացի
 29 ԳԹԷ Տսերմիլ ՈՒ Աստերմիւղայ
 30 ՈՒ Հնարակերտ
 31 ԳԹԷ Յովսէփ, ՈՒ Մովսէս փիս Թովմաս (ԳԹԹ)
 32 ԳԹԷ Տարսի
 33 ԳԹԷ Եստգեն ՈՒ Ըստգենեւ
 34 ԳԹԹ Քորզոնայ
 35 ԳԹԷ եպիսկոպոսունք
 36 ԳԹԹ անիծաւ
 37 ԳԹԷ՝ տումարն
 38 ԳԹԷ չի՛ բւ
 39 ԳԹԷ՝ յՈւրհայ ԳԹԷ՝ յՈւրհայ
 40 ԳԹԷ՝ գրոյ
 41 ԳԹԷ ի կարի փիս կարի ի
 42 ԳԹԹ եպիսկոպոսացն
 43 ԳԹԹ տեղեացն
 44 ԳԹԹ եպիսկոպոսացո՞ւ փիս եպիսկոպոսարանացո՞ւ
 45 ԳԹԹ գրեալ

րէք զստոյգ անուանս եպիսկոպոսարանացն գտանել, եւ զայլոցն եւս, քանզի եւ մեք զմերս այդ տարազու մարթացաք գտանել, եւ¹ մանաւանդ թէ զպայման նամակն² իսկ գտանիցէք գրով ձերով:

31 Իսկ զոր դարձեալ գրեցէքն յոլովիցս անգամ, թէ՛ Յառաջ եւ դուք զԵրուսաղէմի հաւատն ունէիք՝ եւ արդ ունիմք մեք զայն, որ յառաքելոցն քարոզեցաւ³. որպէս եւ գրեալ⁴ է, թէ՛ Աւրեմ⁵ ի Սիոնէ ելցեմ⁶, որ են⁶ առաքեալքն ժողովեալք ի վերնատունն⁷, եւ՝ Բան⁸ Տեառն յԵրուսաղէմէ, որ⁹ է Բանն Աստուած Քրիստոս: 32 Եւ զոր ի նոցանէն ուսաք՝ պահեմք եւ պահեսցուք մինչեւ յաւիտեան, եւ այլոց¹⁰ պատուիրեմք մի՛ խոտորել եւ մի՛ զաւտար ուսումն ուսանել: 33 Քանզի զայս գիտէր Պաղոս առաքեալ. գրէ, թէ՛¹¹ Ջարմանամ, զի¹² այդպէս վաղվաղակի փոփոխիմ յայլ աւետարանէ, որ¹³ ոչ գոյ այլ աւետարան: 34 Եւ ոչ միայն Երուսաղէմացիք, այլ թէ եւ¹⁴ մեք, ասէ, եւ կամ հրեշտակ յերկնից աւետարանեսցէ¹⁵ ձեզ՝ աւելի քան զոր առեմ¹⁶, նզովեալ լիցի¹⁷: 35 Ջնոյն եւ ես ասեմ, զոր առաքեալքն ասէին:

36 Իսկ զոր վասն եպիսկոպոսիս Յուրտաւայ գրեալ էր, թէ՛ Յորժամ չգիտէր զմեզ ուղղափառս¹⁷ չէր արժան աւրհնիլ ի մէնջ, երդմամբ հանդերձ հաստատեաց զայդ տեղի, թէ՛ Չգիտէաք, բայց զի յետ ձեռնադրութեանն ծանեաք: 37 Որ եւ մեզ կարի հաւատալի թուեցաւ, քանզի չգիտէր ոք յուղղափառաց¹⁸ ստոյգ զայդ այդպէս: 38 Վասն զի եւ¹⁹ երանելին Մովսէս, որ յառաջ քան զիս յառաքելական աթոռս²⁰ յաջորդեալ էր, չգրեաց այնպէս, թէ՛ դուք չէք ուղղափառք, այլ թէ՛ ընդ չուղղափառսն²¹ ընդէ՞ր հաղորդեցայք²²:

39 Արդ՝ ինձ այս անգամ յաղագս անիծեալ ժողովոյ Քաղկեդոնի²³ եւ պիղծ տումարին Լեւոնի²⁴ թէ՛ որպէս ընդունիք, ճշմարտութեամբ²⁵ եւ հաւաստի պատասխանի արարէք: 40 Եւ թէ՛²⁶ Աստուած կամի, եւ բան միաւորութեան գրէք²⁷, թո՛ղ ժամադրես ինձ եւ քեզ ի տեղի մի²⁸ զալ, որով²⁹ լինի խաղաղութիւն, թէ՛ Աստուած կամի³⁰:

1 ԳԹԷ չի՞ք եւ
2 ԳԹԷ նամակացն փխ նամակն
3 ԳԹԷ քարոզեցաւն
4 ԳԹԷ գրեալն
5 ԳԹԷ, Օրէն
6 Լ.՝ Բ. 3
6 ԳԹԷ ուր էին փխ որ եմ
7 ԳԹԷ, սուրբ վերնատունն
8 ԳԹԷ, բանն
9 ԳԹԷ ուր փխ որ
10 ԳԹԷ այլ, ՈՒ այլում փխ այլոց (ԳԹԹ)
11 ԳԹԹ գրէր, եթէ փխ գրէ, թէ (ԳԹԷ ՈՒ)
12 ԳԹԷ թէ փխ զի
13 Գ.՝ Գ.՝ Լ. 6
13 ԳԹԷ ուր փխ որ
14 ԳԹԷ չի՞ք եւ
15 ԳԹԷ, աւետարանիցէ
16 ԳԹԷ, առիփ
17 ՏԷ՝ Գ.՝ Գ.՝ Լ. 8

17 ԳԹԷ ուղղափառ
18 ԳԹԹ ուղղափառաց
19 ԳԹԷ չի՞ք եւ
20 ԳԹԷ յաթոռս
21 ԳԹԷ չուղղափառսդ
22 ԳԹԷ հաղորդեցարուք փխ հաղորդեցայք
23 ԳԹԷ ժողովոյն փխ ժողովոյ Քաղկեդոնի
24 ԳԹԷ չի՞ք Լեւոնի
25 ԳԹԷ նշտութեամբ փխ նշմարտութեամբ
26 ԳԹԹ եթէ փխ թէ (ԳԹԷ ՈՒ)
27 ԳԹԹ գրէք փխ գրես (ԳԹԷ ՈՒ)
28 ԳԹԹ մի տեղի փխ տեղի մի (ԳԹԷ ՈՒ)
29 ԳԹԹ եւ Աստուծով փխ որով (ԳԹԷ ՈՒ)
30 ԳԹԷ կամի Աստուած փխ Աստուած կամի

ԹՈՒՂԹ ՇՐՋԱԳԱՅԱԿԱՆ ՏԵԱՆՆ ԱՐԲԱՅԱՄՈՒ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ

1 Նազելի եւ ի վեր քան զբանի բերման պարգեւի¹ զշնորհ², զոր ետ Բանն Աստուած արժանեաց մարդկութեանս՝ աթոռ ունելոյ³ երկնային զառաքելոցն⁴ ասեմ, եւ զնոցուն⁵ յաջորդացն⁶, որ եւ ես՝ Աբրահամ անարժան, կոչեցայ յաթոռ երջանիկն⁷ Գրիգորի՝ յաջորդեցելոյ մեծի առաքելոյն Թադէոսի, ամենեցուն կացելոց ընդ այսմ⁸ հովուական իշխանութեամբ՝ առաջնորդաց եկեղեցւոյ, վանից⁹ երիցանց, եւ քահանայից, եւ սարկաւազաց, եւ բնաւ ուխտի¹⁰ եկեղեցւոյ, անապատակեցաց¹¹ եւ մենացելոց, ազատաց եւ շինականաց, եւ համարէն ժողովրդականաց, արանց եւ կանանց՝ ողջունիւ եւ խաղաղութեամբն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, հասցէ¹² ձեզ զարգանալ:

2 Կարգ վարուց եւ յաշտիճան իրական կոչումն սովորութիւն կալաւ պատահել թէպէտ եւ մեծանձանց յառաքինաւէտսն, այլ ոչ նուազ՝ եւ դուզնաքեանցն¹³ յառաքինութեան եւ ի զգաստալի խոհականութիւնս¹⁴, նաեւ ի բաց որոշեալսն¹⁵ ի նմանութեանցն բարուք. թէպէտ եւ¹⁶ երկուքն ի վերին տեսչութեանէն ակնարկեալք, եւ մինն՝ ի թոյլ¹⁷ տալոյ, որոց

զպատճառսն ինքն միայն գիտէ, եւ է մեզ խորշելի, մի՛ զի զդուզնաքեայցն¹⁸ ըմբռնեցաք եւ մեք՝ ակամայ ածեալք յաշտիճանս¹⁹ քահանայապետական²⁰ ի կամողացն զայս հրաժարեալք. գիտէ զամենեցուն զսիրտս²¹ ճանաչաւղն Քրիստոս, զի ոչ ստեմք: 3 Այլ զի՞նչ²² քան զբաւականն զիմ²³ զհաւատացեալսն համարէի եւ արհամարհելիք, ցանկացաւք²⁴ տիրել²⁵ վիճակաց, նաեւ սոսկալի. մի՛ վասն գերամբարձ գահակցութեան Աստուծոյ քահանայապետելոյ²⁶, եւ երկրորդ՝ յազգս սղալայեղց²⁷ եւ ըմպահակոտի²⁸ մարդկային բնութեանս գուցէ ծանրաբեռնեալ ոչ ախորժակաւքն ըստ պատուոյ եւ կամ զվարդապետութեանն ընտրութիւն առ արժանս ոչ բաւականել. եւ թէ այսք²⁹ ինձ առ նախսն³⁰, քանի՞ք եւս՝ առ³¹ արդեանս: 4 Բայց յետ բռնաձգութեանս դիմադարձեալ՝ գուցէ ի փոխաւղն զսիրտս իշխանացն հաշուէ եւ ի պատուէրն հնազանդ եղանիլն վասն Տեառն ամենայն մարդկային ստեղծուածոյ, առաւել՝ որք ի մահ Որդւոյն Աստուծոյ կենդանացեալք՝ հաղորդեցան անճառաբար՝ զՀոգւոյն Սրբոյ զորդեգրութեան շնորհն յինքեանս³² բերեալ, հարկաւորեցաք հնազանդել ընդ

1 ԳԹԹ պարգեւ փիս պարգեւի (ԳԹԷ ՈՒ)

2 ԳԹԷ գշնորհս եւ

3 ԳԹԹ ունել փիս ունելոյ (ՈՒ ունելոց)

4 ԳԹԹ գառափնական փիս գառափնոցն (ԳԹԷ ՈՒ)

5 Թեքեւս ուղղելի է՝ գնոցունց

6 ԳԹԹ յաջորդաց փիս յաջորդացն (ԳԹԷ ՈՒ)

7 ԳԹԷ երջանիկին

8 ԳԹԷ այս

9 ԳԹԷ վանաց

10 ԳԹԷ դաս փիս բնաւ ուխտի (ՈՒ դասոփ)

11 ԳԹԹ անապատականաց (ԳԹԷ ՈՒ)

12 ԳԹԹ հասցի փիս հասցէ (ԳԹԷ ՈՒ)

13 ԳԹԹ դուզնաքեայ փիս դուզնաքեանցն

14 ԳԹԷ խոհականութիւնսն

15 ԳԹԹ որոշեալ փիս որոշեալսն

16 ԳԹԷ եւ թէպէտ փիս թէպէտ եւ

17 ԳԹԷ թոյլն

18 ԳԹԹ ըստ դուզնաքեայցն փիս զի զդուզնաքեայցն

19 ԳԹԷ յաստիճանս

20 ԳԹԷ փահանայապետականս

21 ԳԹԹ սիրտս

22 ԳԹԷ ինչ փիս զինչ

23 ԳԹԷ իմ

24 ԳԹԷ ցանկացող ո՞ր փիս ցանկացաւո՞ր

25 ԳԹԷ սիրել փիս տիրել

26 ԳԹԷ փահանայապետելոց

27 ԳԹԷ սխալանաց փիս սղալայեղց

28 ԳԹԷ ապա հակամիտ փիս ըմպահակոտի

29 ԳԹԷ այսո՞րիկ փիս այսօր

30 ԳԹԷ նախնիսն փիս նախսն

31 ԳԹԷ չի՞ր առ

32 ԳԹԷ շնորհս յինքեանսն փիս շնորհն յինքեանսն

լծով կոչմանս այսորիկ, եւ ընդ հուպ ի ձեռն առնուլ զայցելութեանն բան ի պատիւ անուանն Աստուծոյ, ի պայծառութիւն վարդապետութեան նորա:

5 Զի թէպէտ եւ ձեռաց ժամանակիս մարդկան գործք են ամբարշտելն¹ առ Աստուած, եւ անիրաւ գնացքն պտուղ սպառմունս պատրաստեաց եւ զմնացեալս² դարձեալ տասանորդել, սակայն հոգաւոր վերատեսչութեանն զծուլական լքումնն, որ դասակցէ պատժապարտիցն³, ի վերջ հրամայեցաք հարկանել եւ ի բաւական⁴ լինել անաշխատաբար յառաջատիւ զՀոգւոյն Սրբոյ զվարդապետութիւնն, որ է հաստատուն միտիթարութիւն՝ ամենայն ումեք բաշխեալ⁵, մանաւանդ՝ որք պատշաճին ժամանակին⁶, թէ պարտ է համբերել նեղութեան եւ տանել առաքինութեամբ կարեաց, համբառնալ զանձն առ Աստուած մաքուր մտաւք եւ յուսալ ի նա: 6 Քանզի խորհուրդք թիւրք անշատանեն յԱստուծոյ, որպէս ուղիղքն եւ մաքուրքն անքակ պահեն:

7 Վասն զի յաճախութիւն թեթեւ նեղութեան յանհաստատ եւ ի վաղանցուկ ի կեանսն⁷ յաւիտենականն⁸ զմեծութիւն փառաց գործէ, միայն իբրեւ⁹ սպանող զնեղութիւնն մի՛ ընկալլիք, եւ զչարչարելն, կամ իբրեւ՝ զգող, կամ իբրեւ՝ զաւտարատեսուչ, որ է հերձուածող: 8 Ապա թէ իբրեւ զքրիստոնեայ՝ երանելի է այնպիսին, քանզի սովոր է մարդասէրն ի բարկութեան զողորմութիւնն յիշել եւ կե-

ցուցանել, յորժամ դառնան առ նա եւ յոգոց¹⁰ հանեն: 9 Զի որպէս¹¹ երկրագործն համբերէ տապախառն ջերմութեան աշխատանաց, վաճառականն՝ գերկայնուղեայ¹² տուայտանս, նաւաստին¹³ ընդդէմ ալեացն եւ մրրկին հնարել, խխտածէտն՝ ի բուժողական կտրումն¹⁴ խարմամբ, մինչեւ առցէ իւրաքանչիւրք¹⁵ զաւգուտն, այսպէս եւ մեք ի նեղութեանս յաղաւթիցն¹⁶ փութով նահատակեալք՝ զգթութիւն ի¹⁷ բարձանց ընկալցուք եւ զկատարելն իսկզբան¹⁸ յուսոյն:

10 Կամէաք մերով բարբառով ասել ի բարեպաշտացդ լսելիս, բայց ի հոգ¹⁹ պիտոյից շինուածոյ²⁰ եկեղեցւոյս հասարակացս Հայաստանեայցս, որ ի Դունի, արգելեալք²¹ եղեաք: 11 Փութացայ զգուշացուցանել շրջաբերական թղթովս՝ ի գայթակղութեանցն²² զարթուցանելոց²³ ի մահացան թշնամւոյն, զոր թանձրամիտքն եւ մարմնասէրքն²⁴ խխտացեալ ի նոյն ապերախտք եղեն, եւ զփրկութիւնն յՈրդւոյն Աստուծոյ, եւ վասն մարմնոյ նորա զհաշտութիւնն ընդ մեզ, եւ զմեզ ի վեր տա-

1 ԳԹԹ՝ ամպարշտելն
2 ԳԹԷ՝ զմնացեալսս
3 ԳԹԷ՝ դասակից է պատժապարտեացն փխ դասակցէ պատժապարտիցն
4 ԳԹԷ՝ բաւականն
5 ԳԹԷ՝ բաշխել
6 ԳԹԷ՝ ժամանակիս
7 ԳԹԹ՝ կեանսս
8 ԳԹԹ՝ յաւիտենական
9 ԳԹԷ՝ զի իբրեւ

10 ԳԹԹ՝ յոգոց փխ յոգոց
11 ԳԹԷ՝ չի՞ որպէս
12 ԳԹԷ՝ գերկայնուղեաց ԳԹԷ՝ գերկայնուղեայն
13 ԳԹԷ՝ նաւանստին
14 ԳԹԷ՝ բուժողէն զկտրումն փխ բուժողական կտրումն
15 ԳԹԹ՝ իւր (ձեռագրի մաշուած հատուած)
16 ԳԹԹ՝ նեղու ... թիցն (մաշուած հատուած)
17 ԳԹԹ՝ զ... ի (մաշուած հատուած)
18 ԳԹԹ՝ զկատարել... զբան (մաշուած հատուած): Գուցէ կարելի է կարդալ նաեւ իսկ զբան փխ իսկզբան
19 ԳԹԹ՝ հարկէ փխ հոգ (ՈՒ հոգ ի փխ ի հոգ)
20 ԳԹԹ՝ շինածոյ
21 ԳԹԹ՝ արգելեալ փխ արգելեալք (ԳԹԷ՝ ՈՒ)
22 ԳԹԹ՝ գայթագողութեանցն (վերջին հրատարակութիւնում վրիպակով՝ գաղթագողութեանցն) փխ գայթակղութեանցն (ԳԹԷ՝ ՈՒ)
23 ԳԹԹ՝ զարթուցելոց փխ զարթուցանելոց (ԳԹԷ՝ ՈՒ)
24 ԳԹԹ՝ մարմնասէրք (ԳԹԷ՝ ՈՒ)

նուժն ի բարձրութիւնս¹ երկնից երկնի ու-
րանան: 12 Զի յայսպիսեացն² խորշեաջիք
զընտանիսն հաւատոյ ճանաչելով՝ ոչ աւ-
տար ինչ ձայնիւ նորաձեւեալ յայլայլակն,
որպէս գաւձտողսն³ լեզուաւ⁴ է⁵, մեր վար-
դապետութիւնս: 13 Այլ յառաջագոյն ա-
ւետարանեալքն յիսկզբանէ ականատե-
սացն եւ սպասաւորաց բանին, եւ ի մար-
գարէիցն գուշակեալք, զոր մատուցին մեզ
Յ եւ ԺԸ հարքն՝ ժողովեալք ի Նիկիայ⁶,
նովիմբ քաջ նահատակքն⁷ ՃԾ-քն ի Կոս-
տանդնուպաւլիս, կործանեցին զհոգե-
մարտն, եւ Մ-իւրքն յԵփեսոս՝ զամպա-
րիշտն Նեստոր: 14 Եւ իւրեանց խոստովա-
նութիւն առաջնորդ կալեալ⁸ ի կեանսն յա-
ւիտենից⁹, զոր եւ ես կարճառատագոյնս
եւ մեկնողաւրէն յիշատակեցից. եւ է այս:

15 Հաւատամք¹⁰ ի մի Աստուած՝ Հայր
ամենակալ, արարիչ երկնի եւ երկրի, երե-
ւելեաց եւ աներեւելեաց¹¹: 16 Եւ ի մի Տէր
Յիսուս Քրիստոս, յՈրդի Աստուծոյ, ծնեալ
յԱստուծոյ Հաւրէ, միածին, այլ ոչ արա-
րեալ կամ հաստատեալ¹², համագոյ Հաւր,
այլ ոչ յոչնչէ¹³. արարիչ ամենայնի երեւե-
լեաց եւ աներեւելեաց¹⁴: 17 Եւ ի Սուրբ
Հոգին, արարիչ եւ կենդանացուցանող եւ
նորոգիչ, ո՛չ ծնունդ, այլ՝ ելումն: 18 Աս-
տուած, ասի, Հայր, Աստուած Որդի, Աս-
տուած Սուրբ Հոգի, ո՛չ երեք աստուածք,
այլ մի աստուածութեամբ, կամաւք եւ

զաւրութեամբ փառաբանի Սուրբ Երրոր-
դութիւնն: 19 Զոր իմանամ միաւորու-
թեամբ բաժանեալ, եւ բաժանմամբ¹⁵ միա-
ւորեալ. ո՛չ սկիզբն եւ ո՛չ դադարումն կամ
երիցութիւն, քանզի որպէս փառք առանց
լուսոյ ոչ իմանի, եւ ոչ է¹⁶ նկարագիր¹⁷
կամ պատկեր առանց էութեան, եւ զաւ-
րութիւն առանց զաւրութեան, կամ իմաս-
տուն առանց իմաստութեան, այսպէս եւ
ո՛չ¹⁸ Հայր առանց Որդւոյ: 20 Եւ որպէս ի
լուսոյ երեսաց նորա միշտ լոյս ծագէ տե-
սաւղացն, եւ ոչ ոք զատանի առանձնա-
բար, կամ մինն յառաջ երեւի, այսպէս եւ
ո՛չ¹⁹ Հայր եւ Որդի՝ առանց Սրբոյ Հոգ-
ւոյն: 21 Իսկ ի վերջին աւուրս²⁰, Որդի ի-
ջեալ մարմնացաւ եւ մարդացաւ. ծնաւ
անճառաբար ի սուրբ կուսէն Աստուածած-
նէ մարմնով, հոգւով բանականաւ, շնչով,
մտաւք, եւ զինչ ի մարդ յարունակ աս-
տուածային ճոխութեամբ: 22 Եւ է մի Տէր
Յիսուս Քրիստոս, անմեկնելի ի Հաւրէ, եւ
բովանդակ յերկրի, խաչեալ, թաղեալ եւ
յերրորդ աւուր յարուցեալ. ելեալ յերկինս՝
նստաւ ընդ աջմէ Հաւր, զայ նովիմբ
մարմնով դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս,
որոյ թագաւորութեանն ո՛չ գոյ վախճան²¹:
23 Իսկ որք ասենն, եթէ էր՝ յորժամ ոչ էր,
եւ նախ քան զլինելն չէր, եւ կամ զայս
զՍրբոյ Հոգւոյն, կամ փոփոխելի, եւ կամ
այլայլելի, եւ կամ յայլմէ էութենէ եւ կամ
ի գոյութենէ, զայնպիսիսն նգովէ կաթու-
ղիկէ եւ առաքելական եկեղեցի:

24 Այս է խոստումն նախասացեալ
ցուցակաւրէն²² երանութեանցն պայծա-

1 ԳԹԷ բարձրութիւնս
2 ԳԹԹ յայսպիսեացս (ԳԹԷ ՈՒ)
3 ԳԹԹ զոցտողսն փիս գաւձտողսն (ԳԹԷ ՈՒ)
4 ԳԹԷ լեզուով
5 ԳԹԹ չիբ է ԳԹԷ₁ էր փիս է (ԳԹԷ₂ ՈՒ)
6 ԳԹԹ ԳԹԷ₂ Նիկիա (ԳԹԷ₁ ՈՒ)
7 ԳԹԷ₁ նահատակեալք ԳԹԷ₂ նահատակք (ՈՒ նա-
հատակօքն)
8 ԳԹԹ կալան փիս կալեալ (ԳԹԷ ՈՒ)
9 ԳԹԷ յաւիտենականս փիս յաւիտենից
10 ԳԹԹ Հաւատամք (ԳԹԷ ՈՒ)
11 ԳԹԷ աներեւութից փիս աներեւելեաց
12 ԳԹԷ հաստեալ
13 ԳԹԹ յոչնչէ
14 ԳԹԷ աներեւութից փիս աներեւելեաց

15 ԳԹԷ բաժանման
16 ԳԹԹ չիբ է (ԳԹԷ ՈՒ)
17 ԳԹԷ չիբ նկարագիր
18 ԳԹԷ չիբ ոչ
19 ԳԹԷ₂ չիբ ոչ ԳԹԷ₁ չիբ եւ ոչ
20 ԳԹԷ աւուրսս
21 ԳԹԷ վախճան ոչ գոյ փիս ոչ գոյ վախճան (ԳԹԷ₂
վաղնան)
22 ԳԹԷ ցուցակութեան փիս ցուցակաւրէն

ուռլթիւն, որ առ թովմաս ճայնն, եւ նո-
վիմբ¹ մկրտեալք պահեցաք ի մեզ, եւ աւե-
լի հաստատեալք պահեցուք. յորս գտեալ
Տեառն մերոյ եւ Աստուծոյ, պատուականս
համարի յաջակողմեան² դասուն: 25 Եւ
մի՛ երբեք ըստ հաւատոյն³ մասին ըստ-
գտցուք⁴, այլ եւ ընդ ըստգտեալսն ամենե-
ւիմբ⁵ ո՛չ հաղորդել, որ կամակարն զյաւի-
տենական կորուստն հասարակ ժառանգե-
ցուցանէ: 26 Բայց եղիցին կամք ձեր ըստ
մարգարէին բանից՝ Ատել ձեզ գծողովս չա-
րաց⁶ եւ ընդ ամբարշտեալսն⁷ մի՛ նստել՞,
եւ զՏեառն⁸ ատելիսն ձեզ ի⁹ կատարեալ
թշնամիս դնել, որք են յաշխարհիս մերում
բազում չարք, բայց առաւել՝ երկաբ-
նակքդ:

27 Քանզի յաւուրս Մարկիանոսի¹⁰
Հոռոմոց թագաւորի, որ էր¹¹ գրեթէ ի ժա-
մանակս Կաւատայ Պարսից արքայի¹², եւ
կամ թէ փոքր ինչ¹³ յառաջ, ժողովեալք ի
Քաղկեդոն¹⁴ ի ճշմարտութենէն վրիպե-
ցան¹⁵. զի եւ զնոյն ինքն զթագաւորն, ա-
սեն, չար¹⁶ կամացն Նեստորի միաբանեալ,
եւ ժողովեալքն զլիաւորք համախոհակք¹⁷
նմին, արձան¹⁸ կացուցեալ իւրեանց չարա-

փառութեան¹⁹ զթուղթն Լեւոնի՝ հաստա-
տեցին²⁰ զյառաջ եղեալ աղանդն Նեստորի,
եւ կամ զեւս վերնագունին²¹ զՍամուս-
տացւոյն²², զի թէպէտ եւ ճայնքն որոշին,
այլ դէմքն²³ զմիոյ բերեն²⁴: 28 Քանզի
չյիշատակելին Նեստոր անդուռն բերանով
յանդգնի ասել երկուս որդիս, մի՛ զՈրդին
Աստուծոյ, եւ միւս՝ զի՛ Մարիամայ
ծնեալն²⁵, մարդ սոսկ, եւ տաճար բանին:
29 Եւ զաւրանալ զնա ի Հոգւոյն Սրբոյ
ուսուցանէ, քանզի մարդածին, եւ ոչ Աս-
տուածածին ասէ զսուրբ Կոյսն. եւ մարդ
մեռեալ ասէ, եւ ոչ խոստովանի²⁶ զԱս-
տուածն Բան՝ իւրով մարմնովն կրեալ զա-
մենայն²⁷, վասն որոյ նզովեցաւ: 30 Իսկ ի
Քաղկեդովնի ժողովեալքն ոչ իշխեցեալ²⁸
զնոյն ասել՝ երկուս բնութիւնս աւրինադ-
րեցին: 31 Որք ի սուրբ վարդապետացն
երկաբնակք անուանեցան եւ հայհոյողք,
քանզի եւ որոշեն իսկ զկիրան միոյ²⁹ բնու-
թեան՝ զքաղցենալն, զծարաւելն, զվաստա-
կելն յուղեգնացութենէն, զլալն ի գթոյն³⁰:
32 Յանդգնին եւ զանգիտութիւնն³¹ ասել
զխաչն եւ զամենայն տկարականսն, իսկ
զնշանագործութիւնսն, եւ զաստուածա-
յինսն³² եւ զհրաշափառսն ի բժշկութիւնս³³
եւ զայլսն³⁴ միւսում բնութեանն՝ իբրեւ

1 Գթթ սովիմբ փիս նովիմբ
2 Գթէ յաջակողմանն փիս յաջակողմեան
3 Գթէ հաւատին
4 Գթթ մեղիցում փիս ըստգտցում
5 Գթէ ամենեւին փիս ամենեւիմբ
6 Գթէ₂ չարեաց Գթէ, գծողովուրդս փիս գծողովս չարաց
7 Գթթ ամպարշտեալսն
* Տէ՛ * Ս * Ե * Ի * Ե * 5 :
8 Գթէ զՏէրն փիս զՏեառն
9 Գթթ չիբ ի
10 Գթէ Մարկիանոսի
11 Գթթ չիբ էր (Գթէ ՈՒ)
12 Գթէ արբայի Պարսից փիս Պարսից արբայի
13 Գթէ մի փիս ինչ
14 Գթէ Քաղկեդոնի
15 Գթթ վրիպեցին փիս վրիպեցան (Գթէ ՈՒ)
16 Գթթ ամենաչար փիս ասեն չար (Գթէ ՈՒ)
17 Գթէ համախորհրդակք փիս համախոհակք (ՈՒ համախոհիք)
18 Գթէ յարձան

19 Գթէ չարափառութեանն
20 Գթթ հաստատեաց փիս հաստատեցին (Գթէ ՈՒ)
21 Գթթ վերագունին (Գթէ ՈՒ)
22 Գթէ զՍամոստացւոյն
23 Գթթ միտն փիս այլ դէմքն (Գթէ ՈՒ)
24 Գթէ բերին փիս բերեն (Գթթ ՈՒ)
25 Գթէ ծնեալ
26 Գթէ խոստովանէ
27 Գթէ զամենայնն
28 Գթթ իշխեցեալ փիս իշխեցեալ (Գթէ ՈՒ)
29 Գթթ միում փիս միոյ (ՈՒ մերոյ)
30 Գթէ գթոցն փիս գթոյն
31 Գթթ անգիտութիւն
32 Գթթ զաստուածային
33 Գթթ բժշկութիւն
34 Գթ յայլսն փիս զայլսն (վերականգնում ըստ Ուխտանէսի)

Աստուծոյ¹ պարզագուռնի եւ քաջ մեկուսացելոյ ի մարմնականացն: 33 Եւ այսպէս երկուս ուսուցանեն, զմինն՝ մարդ եւ ընդ կարեաւք անկեալ, եւ զմիւսն՝ ի վեր քան զկարիս, զմինն՝ բնակութիւն, իսկ զմիւսն՝ բնակիչ, զմինն՝ չարչարելի, եւ զմիւսն՝ անչարչարելի, թէպէտ եւ դէմ մի համբաւեն: 34 Ապա յիրաւի նզովեցան յուղղահաւատից եւ ի վարդապետաց աշխարհիս:

35 Քանզի առաքելքն Փրկչին մերոյ մի Տէր քարոզեցին զՅիսուս Քրիստոս, եւ զնոյն ի խաչ ելեալ: 36 Պաղոս յայտնագոյն աղաղակէ, թէ՛ զՏէրն փառաց ի խաչ հանին՝, եւ՛ Որդին Աստուծոյ զմահ նաշակեաց. *ասէ՛ Մինչ թշնամիքն էաք, հաշտեցաք ընդ Աստուծոյ՝ մահուամբ Որդւոյ Նորա՞. եւ թէ՛ Քրիստոս վասն մեր մեռաւ. եւ զնոյն ասէ՛ Ի վերայ ամենեցուն Աստուած արինեալ յարիտեանս՞:* 37 Եւ այսպէս զԱստուածն Բան իւր մարմնով եւ անձամբ զամենայն մարդկայինսն կրեալ առանց մեղաց ուսուցանեն² մեզ. եւ հրաման ետուն՝ որք այսու վարդապետութեամբ ոչ զան, զնոսա մի՛ ընդունել ի տունս եւ մի՛ ողջոյն ասել, զի մի՛ նոցա մեղացն կցորդիցիք:

38 Արդ՝ ըստ առաքելոցն եւ ըստ³ երանելի մեր վարդապետացն հրամանի՝ փախիցուք ի նզովեցելոցն, եւ ի նոցունց դժոխաժառանգեցուցանող փսխմանցն⁴, զանբիծն⁵ հաւատսն զառեալ ի մեզ պահելով: 39 Քանզի եւ դեռ որպէս զքաղցկեղ ճարակի խմոր հերձուածոյն, մինչ զի եւ⁶

զրեթէ ի սահմանակիցս⁷ եւ միով վարդապետութեամբ լուսաւորելով⁸ ժամանեաց. զՎրաց ասեմ եւ զԱղուանից, որք զժահահոտ ուսումն⁹ նախասացելոցս¹⁰ մեծարանաւք ընկալեալ՝ յինքեանս հաստատեցին, զաստուածպաշտութեան լոկ զկերպարանս ցուցանելով պարզամտաց: 40 Եւ որք սովորութիւն ունին զմիաբանելն ընդ նոսա եւ ի զաւրութենէն ինքեանց մնան¹¹ եւ զնոսա հեռացուցանեն: 41 Վասն այսր հարկաւոր համարեցան¹² գրել յառաջագոյն քան զմեզ կացեալքն յաստիճանի կաթուղիկոսութեան՝ յԱղուանս. իսկ մեք՝ ի Վիրս, առ Կիրիոն¹³, որ կաթուղիկոսն անուանի, եւ առ¹⁴ նորին աթոռակիցսն¹⁵. քանզի զեպիսկոպոսն եկեղեցւոյն Յուրտաւայ, որ զմիջնորդութիւն ունէր երկուց¹⁶ աշխարհացս, յաղագս ուղղափառ հաւատոյ հալածական արար, եւ զպաշտաւնն հայերէն, զոր սրբոյն Շուշանկանն¹⁷ էր կարգաւորեալ, հակառակ մեզ¹⁸ խրոխտացեալ ի բաց փոխեաց: 42 Յաղագս որոյ գրեցաք՝ դառնալ ի ճշմարիտ հաւատն եւ կալ հաստատուն յաւանդութեան առաքելոցն, որ տուաւ ի ձեռն մեր վարդապետացն, եւ նոցա ընդդիմացեալ երկիցս անգամ զհակառակսն¹⁹ գրեցին առ մեզ: 43 Քանզի նոյնդ իսկ սուտանուն՝

1 ԳԹԹ ԹԷ փիս Աստուծոյ (ԳԹԷ ՈՒ)
* Ը ԿՊԲ Բ 8
բ ԸՊՊՄ Ե 10
գ ԸՊՊՄ Թ 5
2 ԳԹԹ ուսուցիցն փիս ուսուցանեն (ԳԹԷ ՈՒ)
3 ԳԹԷ2 գտուրք փիս ըստ ԳԹԹ չիբ ըստ
4 ԳԹԹ փսխմանց (ԳԹԷ ՈՒ)
5 ԳԹԹ զամբիծն, ԳԹԷ զամբիծ փիս զանբիծն (վերականգնում ըստ Ուխտանէսի)
6 ԳԹԷ չիբ եւ

7 ԳԹԷ մահաճնունդ փիս սահմանակիցս (ԳԹԹ) (թէպէտ Ուխտանէսի մօտ՝ մահ մանավանդ)
8 ԳԹԹ լուսաւորեալս փիս լուսաւորելով (ԳԹԷ ՈՒ)
9 ԳԹԹ սերմն փիս ուսումն (ԳԹԷ ՈՒ)
10 ԳԹԹ նախասացելոցն
11 ԳԹԷ նման փիս մնան
12 ԳԹԷ համարեցայ
13 ԳԹԹ Կիրիոն
14 ԳԹԷ չիբ առ
15 ԳԹԹ աթոռակիցս փիս աթոռակիցսն (ԳԹԷ ՈՒ)
16 ԳԹԷ երկուցունց փիս երկուց
17 ԳԹԹ սրբոյ Շուշանկան փիս սրբոյն Շուշանկանն (ԳԹԷ ՈՒ)
18 ԳԹԷ հասարակ մեզ հակառակ փիս հակառակ մեզ
19 ԳԹԹ զհակառակն փիս զհակառակսն (ՈՒ զհակառակս)

կացեալ գլուխ եկեղեցւոյն՝ Վրաց, ի նմին ժամանակս Խոսրովու արքայի՝ որդւոյ Որհմզդի², ընկալեալ ի Նեստորի ուսմանէն եպիսկոպոս զոմն, եւ ի նոյն հայհոյող վարդապետութիւնն³ զինքն տուեալ, յառաջ ունելով զի՛ Քաղկեդոնի⁴ ախտն. ապա թէպէտ եւ զայրն մերժեալ՝ զմրուր դեղոցն⁵ պահեցին: 44 եւ ուժգնագոյն եւս զամբարշտութիւնս⁶ իւրեանց յերրորդ գրին ընկալաք. եւ պարծանաւք խորխտացեալ⁷ ոչ թողուլ զաղանդն՝ այլ եւ զմեզ զկնի իւրեանց թիւրեալ խորխորատն ուսուցանել համարձակեցաւ:

45 Վասն որոյ եւ գյառաջագոյն սահմանն վարդապետացն մերոց, զոր ի վերայ Հոռոմին հատին, եւ կացցէ մինչեւ ցբուն՝ թէ ոչ դարձցին ի ճշմարիտն, մեք զնոյն ի վերայ Վրաց հրամայեցաք, ամենեւիմք մի՛ հաղորդել ընդ նոսա, մի՛ յաղաւթս, մի՛⁸ ի կերակուրս, մի՛⁹ յըմպելիս, մի՛ ի բարեկամութիւն, մի՛ ի դայեկութիւն, մի՛ աղաւթիւք երթալով¹⁰ ի Խաչն, որ ի¹¹ Մցխիթայի տեղեալքն¹² համբաւի, մի՛ ի Մանգղեաց խաչն, եւ մի՛ ի մեր եկեղեցիս զնոսա ընդունել, այլ եւ ամուսնութեամբ ամենեւիմք հեռանալ, բայց միայն գնել ինչ, եւ կամ գնոյ տալ որպէս Հրէից: 46 Նոյն

հրաման եւ վասն Աղուանին անշարժ կացցէ, զի պատկառեալ դարձցին ի թիւր ճանապարհէն:

47 Իսկ մեք ոչ լուեմք ի խրատելոյ, որչափ եւ եմք ի կենցաղիս¹³, եւ որք զկնիսն՝ աղաչեմք նախանձաւորս մեզ լինել՝ ածել զնոսա յուղղութիւն: 48 Իսկ յարդեան ժամանակիս, որք հաղորդեցան ընդ յառաջ որոշեալսն, եւ կամ ընդ որս ի մէնջ, կամաւ թէ ակամայ, եւ կամ տգիտութեամբ, մարգարէին ճայնակից լիցի այնպիսին աղաւթիւք¹⁴, թէ՛ Զմեղս մանկութեան իմոյ եւ զանգիտութեան¹⁵ մի՛ յիշեր՞, եւ¹⁶ այլ զգուշացի ըստ կանոնաւոր հրամանիդ մերոյ: 49 Ապա թէ անխտրաբար վարեսցի ոք հաղորդելով ընդ նոսա, եւ կամակից լինիցի¹⁷ պղծութեան հաւատոց նոցա, այնպիսիքն նզովեսցին հոգւով, նզովեսցին մարմնով, եւ ամենայն կենցաղով իւրեանց, եւ որոշեսցին ի սրբոյ եկեղեցւոյ Աստուծոյ, եւ եղիցին խաւարաբնակք եւ յաւիտենից հրոյն կերակուր: 50 Իսկ եթէ ոք ամբարտաւանեսցէ՝ արհամարհելով զնզովիւքս¹⁸, գիտասցէ այնպիսին, զի յետ հոգեւոր պատուհասին¹⁹, եւ զմարմնաւոր պատուհասն²⁰ պատրաստ եմք²¹ ի վերայ ածել:

1 ԳԹԷ սուրբ եկեղեցւոյն
 2 ԳԹԹ Որհմագղի փխ Որհմզդի (ՈԻ Որմզդի)
 3 ԳԹԹ վարդապետութիւն (ԳԹԷ ՈԻ)
 4 ԳԹԹ ԳՔաղկեդոնի փխ Գ՛ի Քաղկեդոնի
 5 ԳԹԷ մեղացն փխ դեղոցն
 6 ԳԹԹ զամպարշտութիւնս
 7 ԳԹԷ խորխտեալ փխ խորխտացեալ
 8 ԳԹԹ եւ մի
 9 ԳԹԹ եւ մի
 10 ԳԹԷ երթալով աղաւթիւք եւ փխ աղաւթիւք երթալով
 11 ԳԹԷ չի՛ր ի
 12 ԳԹԹ տեղաւքն

13 ԳԹԷ կենցաղումս
 14 ԳԹԷ աղաւթիւք այնպիսին փխ այնպիսին աղաւթիւք
 15 ԳԹԷ զանգիտութեան իմոյ
 * Ս ... Գ. Ի Գ. 7
 16 ԳԹԷ չի՛ր եւ
 17 ԳԹԷ լինիցին
 18 ԳԹԷ զնզովիւքն
 19 ԳԹԹ պատուհասի
 20 ԳԹԹ զմարմնաւորս փխ զմարմնաւոր պատուհասն
 21 ԳԹԷ չի՛ր պատրաստ եմք

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ Ի ԶԱՅՈՑ¹ ԹՂԹՈՅՆ ՄԵԻԹԱՐԱՅ ԱՄԱՐԱՍԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ²

1 Պատուական գտելոցդ եւ վեհ հռչակելոցդ, որք զտկարութիւն բերեալ յաւժարութեամբ յառարկութեան եւ զանտեղիս բացասողք, նաեւ նմանք թուեցեալք³, ի դէպ է ինձ ասել⁴ կամաւք հաւասար ընդ հարց⁵ ջանի Աթենականացն, որ Լիզաւնից⁶ լսողս եւ պատմիչս յարդեան ժամանակիս՝ ի մէջ հիւսիսակողմանդ⁷ տաղաւարողք, զբոլոր լսողս տարաբերմամբ, ի մանաւանդն⁸ սակս ջամբոցել⁹ զ'ի խորհրդոցդ¹⁰ սեւեռումն¹¹ Տէր Մխիթար Ամարասու¹² եպիսկոպոս եւ Սիմոն Մեծիրանց¹³ եպիսկոպոս¹⁴ եւ թէ այլ եպիսկոպոսունք նոցին¹⁵ Համախոհակք, եւ ուխտ¹⁶ սրբոյ եկեղեցւոյ, եւ ազատ մարդիկ, կամ այլք ի ժողովրդականաց միաբանակք¹⁷:

2 յԱբրահամայ Հայոց կաթողիկոսէ¹⁸ եւ¹⁹ ի Թէոդորոսէ Մարդպետական եպիսկոպոսէ, ի Ստեփանոսէ Բագրեւանդայ ե-

պիսկոպոսէ, ի Դաւթէ²⁰ Սիւնեաց եպիսկոպոսէ, ի Մովսիսէ Խոռխոռունեաց եպիսկոպոսէ, ի Քրիստափորէ Ապահունեաց եպիսկոպոսէ, ի Մատթէոսէ Ամատունեաց եպիսկոպոսէ²¹, եւ յայլ եպիսկոպոսաց եւ յուխտէ սրբոյ²² եկեղեցւոյ, եւ յազատ մարդկանէ, եւ ի ժողովրդականաց²³, ըզձամբք²⁴ աղաւթալիւր եւ ուժգին խնդրուածաւք²⁵ սրտի զտէրունեան հոգեխառն ողջոյն համարձակապէս մեզ առ ձեզ ասել:

3 Քանզի գրով մեզ ի ձէնջ²⁶ պատմեցէք զձեր որպիսութիւնն²⁷ եւ զկամս, եւ թէ անհակառակք արդեաւք զստեղծեալ հակառակութիւնն, զոր ընկալաք ի նախարարէ միոյ Սիւնոյ²⁸ Գրիգոր անուն: 4 Քանզի եւ զարբանեկէն ձերոյ ասաց ի կէս ուղւոյ²⁹ հրաժարեալ. բայց մեզ բարեպաշտութիւն խնդրել³⁰ գուշակեցաւ, եւ կամաց շարժութիւն ի հաստատուն եւ ի կատարեալ խոստովանութիւն երանելի նախահարցն հասարակաց ի Քրիստոս³¹: 5 Թէպէտ եւ զլուրս ի նմանէ³² զանազանեալս տեղեկացաք, եւ³³ թէ ըստ կարծեացս, զոր առաքիցէ Աստուած վայելուչ խոստովանութիւնք, թէ յաշակերտաց բանին, բայց եւ յաւտարաց եղեալք: 6 Ու՞մ

1 ՊԱ. աստ չի՞ ի Հայոց
2 ԳԹ. Աղուանից Վրթանիսի Քերթովի փիլ Մխիթարայ ... եպիսկոպոսի ՊԱ. եպիսկոպոսի, գոր հայիոյականս էր ուրեք բերեալ ի գրեանսն
3 ԳԹ. բուեցեալ
4 ԳԹ. իմանալ փիլ ասել
5 ԳԹ. ընթ արց փիլ ընդ հարց
6 ՊԱ. Բ ոգոյն ի փիլ Լիզաւնից (ՊԱ.) ԳԹ. Աթենականացն մորագունից փիլ Աթենականացն, որ Լիզաւնից (բերես յուն. Լիկեյոն-Լիցեյ բառն է)
7 ՊԱ. հիւսիսակողման, ԳԹ. հիւսիսայ կողմանդ, ՊԱ. հիւսիսական կողմանցս (ԳԹ. է)
8 ԳԹ. վրիպակ՝ մանաւանդ
9 ԳԹ. ջամբոցեալ ԳԹ. վրիպակ՝ ջարբոցել
10 ՊԱ. Բ զխորհրդոյդ, ՊԱ. Բ զխորհրդոյն
11 ՊԱ. սեւեռութիւն փիլ սեւեռումն
12 ՊԱ. Ամարասա, ԳԹ. Ամարասոյ
13 ԳԹ. Մեծ Իւրանց, ԳԹ. Մեծ Կողմանց փիլ Մեծիրանց (ՊԱ.)
14 ԳԹ. չի՞ եպիսկոպոս
15 ԳԹ. նման
16 ՊԱ. չի՞ եւ ուխտ
17 ՊԱ. Աղուանից փիլ միաբանակք
18 ԳԹ. կաթողիկոսէ
19 ՊԱ. չի՞ եւ

20 ՊԱ. Դաւթայ
21 ՊԱ. չի՞ ի Մատթէոսէ ... եպիսկոպոսէ
22 ՊԱ. չի՞ սրբոյ
23 ՊԱ. չի՞ եւ ի ժողովրդականաց
24 ՊԱ. ըզձամբք ԳԹ. ըզձամբք փիլ ըզձամբք (վեր.)
25 ՊԱ. խնդրուածովք
26 ՊԱ. գրելով ձեր առ մեզ փիլ գրով մեզ ի ձէնջ
27 ՊԱ. որպէսպաշտութիւնն փիլ որպիսութիւնն
28 ՊԱ. Սիւնեոյ, ԳԹ. Սիւնեոյ փիլ Սիւնոյ (ԳԹ. է)
29 ՊԱ. կեր տղոյ փիլ կէս ուղւոյ
30 ԳԹ. բարեբարութիւն լեալ փիլ բարեպաշտութիւն խնդրել (ԳԹ. ՊԱ.)
31 ՊԱ. չի՞ հասարակաց ի Քրիստոս
32 ԳԹ. նման փիլ նմանէ
33 Այս բառից մինչեւ նախադասութիւն 15-ի բարեմտաց բառը Մ. Դասխարանցին չունի:

ոչ սրտալիր ուրախութիւն թուիցի. քանզի նա աւելագոյնս անդր եւս անկումն խաւարային իշխանին է, եւ աշխարհի յաղթութեանն զքաջալերութիւնս ի Փրկողէն ամենեցուն առաւելագոյնս Հնչեցուցանէ, թէպէտ եւ ինքն անպարտելի է միշտ. քանզի նա զայն ձայն տայ լսել, թէ անդաստիարակ ամենեքեան դուք որդի Աստուծոյ էք հաւատովն ի Քրիստոս: 7 Ձի որք ի մի հաւատ միով հոգևով նահատակեալք, թէ երկու կամ երեք խմբեալք, զամենայն զինչ է խնդիր յանուն Որդւոյ ի Հաւրէ շնորհի քանի եւս եկեղեցւոյ, որ մի մարմին եմք բազումքս:

8 Արդարեւ բարի եւ ուղիղ խոստովանութիւն հաւատոյ է հիմն ի վերայ հաստատուն վիմի եղեալ՝ առեալ զիմաստութիւն յԱստուծոյ իմաստութենէն, կատարեալ այրական հասակաւ զչափ խոստովանութեան որ ի Քրիստոս լիագոյն ընդգրկել, որքան թողան ի մարդոյ ի շնորհէն, որ ի յուզիս վատ ամբարշտութեան եւ ի հոգմոյ աւտարաձայն վարդապետութեան անդրդուելի մնայ: 9 Ձայս գոյ իմանալ միաբանելն ցնծութեամբ եւ երգով հրեշտակաց, եւ թէ յերկրի են նոցա դասակից. զի զՍրբոյ Երրորդութեանն խորհուրդ անյաւելուած եւ առանց թերանալոյ երգեն խաղաղութեան ծնեցելոյ յերկրի՝ ի բարձունս Աստուծոյ, եւ հաշտարարին մարդկան փառք ասիցեալ: 10 Քանզի ի Պաւղոսէ ուսայ այսպէս փոխադասել, նոյնպէս անհարկելիք յերկինս դասակից, զնոյն փառաբանելով ի միութիւն, եւ են կամահաճոյ ամենեցուն Արարչին: 11 Եւ թէ նոքա, որպէս ցուցաք, սիրելի՛ք, խնդութիւն եւ պսակ առաքելոցն: 12 Անպիտանքն ի հաւատս տարագիրք են ի յաւիտենիցն ուխտէ եւ խոտորեալք զկնի սատանայի. քանզի զհետ երթեալք են այնր, որ միշտ ատեալ զճարտութիւն, եւ էութիւն իւր ի ստութեան է ուրախութիւն այնց, որ խնդացուցանեն ի տարտարոսն ըստ չոր-

քոտանեացն բնութեան. քանզի թողին զարդարութեան ճանապարհն, դարձեալ հաւասարեցան անասնոց անմտից: 13 Դարձեալ սովեալք իբրեւ շունք յերկնից իջեալ հացէն՝ յածին յայրատաբար զքաղաքաւ՝ զեկեղեցեաւն Աստուծոյ, զաւղանջեն բերանաւք իւրեանց զորս ոչ ունէր եկեղեցի. քանզի սուր է ի շրթունս իւրեանց յաւտարացուցանել ի մաւրէն ըստ ինքեանց եւ զայլս եւ առնել բաժինս աղուխուց, դիւաց, որոց նման են. եւ զայն ոչ գիտեն, թէ սուրք նոցա ի սիրտս նոցին մտանեն. եւ անհնարին կործանումն լինի այնմ տան, զի ի վերայ աւագոյ հիմնեցաւ:

14 Բայց մեք, եղբարք, թէ ո՛չ տեսանէաք պառակտեալ զգեղեցիկ հաւտ քաջ հովուապետի, եւ գողն խարդախութեամբ ի գողաւնս, եւ միշտ ի մէջ հեթանոսաց վասն անմիաբանութեան անուանն Աստուծոյ հայհոյումն՝ թերեւս զանվարժութիւն եւ խորհրդոցն զոչ քաջաբերութիւն փաստաբանեալք, ի պարսաւասիրացն բարս հայեցեալք, զմեզ հրաժարեցուցանէաք ասել, թէ ո՞վ ելանիցէ ի բարձրութիւն հաւատոյն բանի՝ գուցէ զՔրիստոս ըստ մեզ վայրաբերիցս հաւասարել, կամ իջանել յանդունդս իմաստից Գրոց՝ ըստ մերում մեռելամտութեան զանծախապէս աղքատացեալն, որ ըստ մեր գոյութեանն վերագոյն գոլ ասեմ այսմ մտաց: 15 Իսկ զոռոգումն կաթողիկէ առաքելական եկեղեցւոյ հանապազարուխ, որ է բան հաւատոյ Աստուածաշունչ Գրովք, իբր ի սրտի գրեալ ի նմա եւ արձանագրեալ անջինջ՝ ո՛չ տայ տարակուսել ողջամտիցս զհայհոյոյս Բանին մարմնացելոյ արտաքս քեցել հանել յեկեղեցւոյ Աստուծոյ, զթիւր միտս խորամանկեալս զպէսպէս ուսուցանողս եւ զաւտարաձայնութիւնս յառաքելոցն, եւ կամ զխաւսս սպասաւորաց Բանին ի թիւր իմացումն զղջանալն բազմաց ցուցանել եւ

զգուշացուցանել զանձինս բարեմտաց. այլ¹ եւ ձեր ըստ նախնեացն² հարազատ եղբայրութեան գութ բռնաձգեալ³ էած զմեզ այսր⁴:

16 Արդ՝ գրով ձեր առ մեզ⁵ զխոստովանութիւն հաւատոյ կամեցաք համառաւտս⁶ յիշատակել, եւ առ նմին զՀոգւոյն Սրբոյ վարդապետութիւնն ղնել⁷ ըստ մասին ի ճշմարտութենէն հեռանալ, եւ կամ միաբանել յետ ծանաւթանալոյն բազմաց: 17 Տո՛ւր ինձ եւ⁸ զքո միտոք ոչ զլանալ⁹ զուղիղն, եւ մի դասիլ ի հակառակող կաման, զի եկեղեցւոյ Աստուծոյ այս ոչ է սովորութիւն: 18 Քանզի ի ձէնջ գիրն ծանոյց մեզ այսպէս¹⁰: 19 Յետ դուզնաքեայ զմէնջ գոհութիւն¹¹ իմն ասելոյ¹² ամբաստանութեան ճառ զմարդոյ տկարագունի¹³ էր նշանակեալ, եւ զմեր նմա հաւատալն իբր անիմաստ, անտեղի գիմն¹⁴ համբաւեալ՝ թէ¹⁵ ոչ թերի, այլ լի նման ձեզ եմք ի հաւատս, զի առաքեալքն եւ վարդապետքն հասարակ եւ միապէս աւետարանեցին:

20 Եւ ապա յետ սակաւ ինչ բանից զՍրբոյ Երրորդութեանն գյառաջ քան գյաւիտեանս զէութիւնն¹⁶ էր աստուածաբանեալ՝ տարաբերմամբ. եւ յետ յոլովից զմարմնաւորութիւն Բանին մեզ պատմե-

ցէք զանազանեալ մտաւք, զոր վարդապետութեան միտս եկեղեցի Քրիստոսի յառաքելոցն չէառ¹⁷, եւ ոչ զբանս Գրոց ի նոյնս բռնաձգեալ, այլ գայլոցն յափշտակեալ ի նմանէ արս¹⁸, որ խաւսին թիւրս ձգել զկնի իւրեանց զաշակերտեալսն: 21 Իսկ զայլ խաւսսն, որք ոչ ընդ¹⁹ սոսայն²⁰ միաբանին, իբր²¹ զպարզամիտս խաբելոյ, կեղծաւորութեան դուռն առ մեզ հաւատացեալս փակի. եւ զի այսպէս է, ո՛վ պատուականքդ²², մի՛տ դիք խոստովանութեան ձերոյ, թէ²³ ուր ձգէ, եւ որպէս մեկուսացուցանէ ի Հոգւոյն Սրբոյ վարդապետութենէ²⁴:

22 Արդ՝ բան առ բան բազմաւորական եւ հատու պատասխանովք զլոյսն առ խաւար ծաներո՛ւք խորագոյնս քննելով²⁵:

23 Արդ՝ զՀաւելէ ասել ամենակալ, կատարեալ Աստուած, արարիչ ամենայնի եւ այլքն՝ ձայնակից մեր են: 24 Իսկ յառաջագէտ եւ նախակարծ զՆա ցուցանել՝ աւտարին սերմն. զի թէ յառաջգիտակ կարծող ոչ է, եւ թէ երկոքեանն անհաս յէութեանն ըստ քեզ մուտ եւ շարժումն՝ ուրեմն հակառակ կացին նմա. քանզի նախագիտութիւն եւ յառաջ կարծիք միմեանց հակառակք, եւ ի ներքս անկանի երբեմն եւ ստութիւն յընդունայնանալ կարծեացն եւ վրիպումն, եւ իրն, վասն որոյ յառաջ

1 Վերսկսւում է Մ. Դասխուրանցու բնագիրը
2 ՊԱ ըստ նախնեացն ձեր փխ եւ ... նախնեացն
3 Գթ՝ բոնի ձգեալ
4 Գթէ այսր փխ յայս (Գթթ, ՊԱ)
5 ՊԱ Ձի գգրեալսն ձեր համառաւտ փխ Արդ՝ գրով ձեր առ մեզ
6 ՊԱ աստ չի՛հ համառաւտս
7 ՊԱ ղնել մերձ
8 ՊԱ չի՛բ եւ Գթթ, եւ ինձ փխ ինձ եւ
9 ՊԱ գէանալն փխ զլանալ
10 ՊԱ չի՛բ այսպէս
11 ՊԱ գոհութեանն
12 ՊԱ չի՛բ իմն ասելոյ
13 ՊԱ որ տկարագունի
14 Գթէ իմն, Գթթ, գիրն փխ զիմն (ՊԱ)
15 Գթթ, եւ թէ, Գթէ եթէ փխ թէ (ՊԱ)
16 Գթէ գէութիւն փխ գէութիւն (Գթթ, ՊԱ)

17 Գթէ չէառ փխ չէառ (Գթթ, ՊԱ) ՊԱ չէ առեալ յառաքելոյն փխ յառաքելոցն չէառ
18 Գթէ որս փխ արս (Գթթ, ՊԱ)
19 ՊԱ ըստ փխ ընդ
20 Գթէ սոսա փխ սոսայն (Գթթ, ՊԱ)
21 ՊԱ իբրեւ
22 Գթ ա՛յ (Գթթ, յէ) պատուականք փխ ո՛վ պատուականքդ
23 Գթ չի՛բ թէ
24 Այս բառից սկսւում է Մ. Դասխուրանցու մեծ բացթողումը մինչեւ 190 նախադասութիւնը: Հաւանաբար, մի փոքր բացթողում է կատարել նաեւ Գթ-ի ձեռագրերի մայր օրինակի գրիչը: Դա յաջորդ նախադասութիւնն է (Արդ բան ... քննելով): որք բնագիր եմք ընդգրկում ՊԱ-ից:
25 Գթ չի՛բ Արդ՝ բան ... քննելով (ՊԱ)

կարծիքն վաղ եւ իսկ զնա սկզբնագոյն քան զկարծողն, եւ նոյն եւ ի բանին. վասն զի ըստ կարծեաց բանաւորի եւ բանաշարժից եւ նորին զհետ երթայ: 25 Որպէ՞ս ուրեմն ասէ կարծիքն եւ յամենայն եղեն, եւ ի կարծելոց բարութեանց միանգամայն վրիպել. եւ այլ այսպիսի կարծիք առ ամբարտաւանութեան մաւտ տան եւ անաւրէնութեան: 26 Ապա է, ո՞վ ասասցէ զայս յո՛ փոփոխեալ. եւ զայս յԱստուած ի Հայր իմանալ, որ զգիւսաց կատարութեամբն զանցուցանէ. Տիմա՛, ասէ, ես եմ նոյն, որ յառաջինն՝ եւ ապա՛ ես եմ Տէր, որ խաւսիմ գարդարութիւն եւ պատմեմ զնշմարտութիւնք. եւ թէ՛ ես եմ Տէր Աստուած, որ արարի զյապայսն որ գալոցն եմք: 27 Եւ ի Դանիէլ նախագէտ եւ զծածոկս տեսաւ, եւ զամենայն գիտակ զնա ցուցանէ. իսկ զամենայն մերկապարանոց առաջի նորա կալն եւ ի վերայ գալոց ինչ ժամանակաց իմանայցես՝ ապա նախակարծ զՀայր ասել անաւրէնութիւն է:

28 Նմանապէս եւ զՈրդոյ ճոխութեանն անուանս, որ ի ձէնջ ասացան՝ ցուցցուք: 29 Ասելն զՈրդի Համագոյական, մշտնջենակից Հաւր, մշտնջենաւոր Համագոյական ծնունդ եւ յառաջ քան զյաւիտեանս բովանդակ Աստուած, նոյն էութիւն, եւ Աստուծոյ զԱստուած ծնել միածին, եւ այլքն սոյնպիսիք ասացեալքն՝ այդ խոստովանութիւնք ընդ մեզ միաբանին: 30 Իսկ անդրանիկ միածին զնա ասել եւ անճաճանչ՝ հետի է ի կաթողիկէ առաքելական եկեղեցւոյ բարբառոց: 31 Քանզի անդրանիկն անուն զբազումս նշանակէ, եւ առ նմին միածին մի միոյ, որպէս երբեմն Սողոմոն թագաւորութեամբն անդրանիկ ի մէջ այլ որդւոցն Դաւթի, եւ ըստ Բերսաբեայ մի մաւրն իւրոյ: 32 Այլ եւ

ըստ ժամանակի ոմն նախ եւ ոմն միջին եւ այլն պակասաւրեայ, եւ կէսքն առաւելագոյն կրտսեր նոյնպէս եւ կայեանք նոցա: 33 Իսկ անճաճանչն անուն նսեմութեան ասի, եւ է նա ստուերք լուսոյ պակասութեան, եւ ոմանք պատուհասական, որպէս խաւար անշաւաւիելի կալ յոգոջ գիշեր անգիտութիւն զբարի, եւ ի կռապաշտութեան յաղտեղի գործս անկանելն է, որպէս Գիրք ասեն: 34 Արդ՝ ո՞ ի մոլեաց զայս ի Բանին կարծիցէ. քանզի յառաջ քան զմարդկանալն, զորմէ մեր խաւսքս են, ո՞ւմ է անդրանիկ. ի ձեռն մարգարէին ասէ Հայր եւ Արարիչն. ես եմ Աստուած եւ չիմ այլ ոմք: 35 Աստուած յորժամ լսես, մի՛ անբան եւ առանց հոգւոյ կարծիցես, քանզի անզգայութիւն է այս: 36 Ո՞չ արդեաւք լսիցես, զի Հայր ցՈրդի ասէ. Ոնդ քեզ է ինձ սկիզբն աւուրց զաւրութեան քե՛. այս ոչ մի քան զմիւսն նախ գոյ: 37 Իսկ ի վայելչութիւն սրբութեան քո՛ զաստուածութեանն հաւասարութիւն միութեան եւ յորովայնէ, որ է նոյն էութիւն բնութեան Հաւր: 38 Զի որովայն են ծոց Հաւր, յորժամ ասեն Գիրք, վասն Որդւոյ զնոյնութիւն, որ ի նմանէ է, նշանակէ՝ ուսուցանելով ի մերումս զմեզ, այլ ոչ յԱստուածում է այս: 39 Եւ յառաջ քան զԱրուսեակ ծնայն զքեզ՝ նախ քան ի կարգ անկեալ աւրաց ըստ լուսաւորացն է ծնեալն, յայտ առնելով զանսկզբնութիւնն, եւ անցանէ քան զմիտս եւ զբան մարդոյ, եւ հրեշտակաց ծնունդն, եւ է միածին:

40 Իսկ վասն Հոգւոյն Սրբոյ ինքն ասէ, թէ՛ Յիսկէն ելանէ: 41 Արդ՝ ո՞ւմ է նա անդրանիկ, եւ որպէս ցուցաւ մի էութիւն Հաւր եւ Որդւոյ: 42 Լոյս ասի Հայր. եղիցի լոյսն Իսրայէլի հուրք: 43 Լոյս ասի Որ-

ա Հմմտ. Եւ. ԽԵ 4:
 բ Եւ. ԽԵ 19
 գ Հմմտ. Եւ. ԽԵ 11:

դ Եւ. ԽԵ 5
 է Սաղմ. ՃԹ 3
 զ Եւ. ՆԵ 16
 է Հմմտ. Եբք. 18:

զի. Էր լոյսն մշմարիտ եւ խաւար ի մմա չի՛ք եւ ոչ մի՞. եւ ըստ գիտութեան գիտէ՛ որպէս Հայր զՈրդի, եւ Որդի զՀայր նմանապէս. ապա անճաճանչ զնա տեսողն երեւի թշնամանողացն դասուց: 44 Բայց մեք տրտմական հիացմամբ զգածեալ եմք, թէ ընդէ՞ր արդեաւք ոսոխն բարւոյ զարտաճայնութիւնս եւ որ վասն Սրբոյ Հոգւոյն հակառակս տալ դասել հնարեցաւ՝ թէ դարար առնու առ Որդւոյ, եւ ապա դարձեալ զնա իշխան եւ պետ Աստուծոյ ասել:

45 Եւ դարձեալ զանտանելի հայհոյութիւն՝ տարրական զնա ասել, եւ ընդ նմին ասել դարձեալ ոչ Հայր քան զՈրդի աւագ, եւ ոչ Որդի քան զՀոգի, այլ միաբան, միակամ եւ միախոհ. եւ գոցին հաւասարան սուրբ եկեղեցի դաւանէ ընդ նմա: 46 Արդ՝ եթէ տարրական է եւ դարարէ առ Որդւոյ, եւ պետ իշխանութեան է Աստուծոյ՝ ա՛յլ ուրեմն էութիւն եւ գոյութիւն է. զի տարրեղինի հարկ է արարած լինել, եւ ի տարրեղինի բանաւորեցաւ շարժութիւն եւ ոչ պարզութիւն, եւ շարադրութիւն, եւ ախտից դասումն՝ թէպէտեւ անեղծանելի ասացեր. եւ այսպէս տկար եւ աղքատ է, որպէս եւ Պաւղոսն ասէ. Զիա՞րդ միւսանգամ դառնայք անդրէն ի տարերս ի տկարս^բ. եւ թէ, որպէս նաւթճէքն, եւ դարարէ առ Որդւոյ՝ ապա եւ ի սկսանելոյ հանգչելովն եւ դարարելովն լուծանէ յիւրն էութենէ, եւ կամ պակասեալ եւ թէ խառնեալ իմանայցեն, որպէս փայլակն ինչ ի մեծ խարոյկ՝ եղիցի շփութութիւն: 47 Թողից ասել զանհնարին հայհոյութիւնն, որ անդուստ իմանի՛ զԲանն եւ զՀայր ի տարերս իջուցանել, եւ նմա լինել Աստուծոյ պետ եւ իշխան՝ անդր է քան զուրուախաստիցն բարբաջանս, եւ այսպիսի կատարութիւն Սիմոնի կախարդական աստեացն է. քանզի թէ զՀոգւոյն

Սրբոյ գէութիւն եւ էութիւն եւ բաժանեալ դիմաւք անբաժանելին, եւ մտաւք միայն որոշել որ ոչն որոշի՛ միաւորեալ աստուածութեամբ, առաւելախաղացի հաւասարմանն, եւ է՛ ինչ, զոր եւ դուք վկայեցէք, զի ի ներքս ածէ զաւտար Աստուած. քանզի նա ասէ. Զփառս իմ այլում ոչ տաց^բ:

48 Այլ որ վասն Երրորդութեանն յառաջ քան զյաւիտեանս ասացեալ՝ եկ փոխեմք բանիւս եւ յաղագս մարմնաւորութեան Որդւոյ ասացեալսն: 49 Արդ՝ Որդին Միածին անբովանդակելին բովանդակեցաւ կամաւք Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն, ինքնակամն ի սուրբ յարգանդ Աստուածածնին եմուտ եւ յարգանդին զԱստուած զէն, զհոգի եւ զմարմին միացոյց: 50 Աստուած զէ թէ Բանին Աստուծոյ ասես, եւ թէ հոգի եւ մարմին մարդկայնոյս ասես միացեալ՝ այո՛, ընդ իս ճայնակից ես այդու մեզ, մանաւանդ թէ յաւելուս ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ Բարձրելոյն զաւրութեան հովանաւորեալ: 51 Իսկ զի կուսէն ի Հոգւոյն Սուրբ անախտ առանց մեղաց աստուածախառն մարմին էառ՝ այս միտք աւտար են յեկեղեցւոյ. զի թէ մարմինն աստուածախառն անախտ առանց մեղաց էր եւ ապա առ՝ նախ ստեղծեալ եւ ապա առեալ լինի, բայց կամիս ուսանել զնոյնդ զմարմին աստուածախառն որ էառ, ո՞վ էր այն խառնեալն ընդ մարմնոյն. զի թէ յաւտար Երրորդութենէն ոք խառնեցաւ՝ աւտարին է մարմինն, որպէս դուդ ասես, զի ընդ իւր ստեղծ, եւ եթէ ի Սրբոյ Հոգւոյն իմանաս զխառնումն՝ ուրեմն Սուրբ Հոգին մարմնացաւ, զի որ խառնեցաւ նոյն մարմնացեալ ասի. ապա թէ զԲանն խառնեալ յառաջ ասես, ո՞վ առ զնա ի վերջոյն:

52 Եւ կամ դարձեալ փոքր մի յառաջ՝ յաջորդն որ ասէ, թէ Բանն Աստուած եւ Աստուծոյ Բանն է էմմանուէլն եւ զայլն

բ Հմմտ. Լ. Թ. 14. Լ. 5:
բ Գ. 1. Գ. 9

գ Ե. 1. Խ. 8

խաւսս, մինչեւ ցայն վայր, թէ աստուածախառն Աստուծոյ մարմնովն ի Մարեմայ է: 53 Ձէմմանուէլդ անուն Բանին, առանց մարմնոյն իւրոյ՝ ո՞վ ուսուցանէ կոչել, եւ դարձեալ որպէս ասեսդ, թէ գառեալն ընդ էին է արար, ըստ այնմ, թէ՛ Իմաստութիւն շինեաց իւր տուն^ա: 54 Ձի թէ ըստ Պաւղոսի ասելոյն Քրիստոսդ անուն մարմնացեալ Բանին առասեցաւ, ո՞վ շինեաց իւր տուն միաւորութեան:

55 Արդ՝ զանց առնելով զնորա չարաչար միտան բացայայտելոյ, զի իմաստնոց յայտնի է, ի Գրոց սրբոց վարդապետութիւնն փութասցուք: 56 Քանզի՝ Իբրեւ եկն լրումն ժամանակին, առաքեաց Աստուած գորդին իւր ի կնոջէ եղանիլ^է: 57 Արդ՝ աւետարեցաւ կոյսն ի ձեռն հրեշտակապետին՝ Հոգւոյն Սրբոյ գալ ի նա եւ ուժգնութեամբ Բարձրելոյն Հաւր հովանանալ ի վերայ նորա: 58 Քանզի ծնունդն սուրբ գեկուցանէ եւ Բարձրելոյն Որդի, եւ ասի Բանն մարմին եղեալ^է. եւ զի մարմին անուն Գիրք մարդ ասեն՝ Յովէլ պատմէ. Հեղից ի վերայ ամենայն մարմնոյ^ն: 59 Եւ Բանին ի կուսէն մարմին եղեալ. եւ զի Բանն Աստուած հոգի է, ձեր իսկ խոստովանեալ, եւ զի մարմին ի սրբոյ Կուսէն՝ հրեշտակապետն գեկուցանէ: 60 Մարմին մինչ ասեմ ընդ նմին իմա հոգին բանական եւ միտս եւ զինչ ի մարդկան է: 61 Եւ այսպէս իբր հոգի եւ մարմին միացեալ: 62 Բանն մարմին եղեւ, սաղմնառեցաւ որ ի սկզբանէ Որդին Աստուծոյ՝ ո՛չ ի կամաց առն եւ ոչ մարմնոյ ծնաւ կատարելապէս ի սրբոյ Կուսէն՝ կոյս պահելով զըստ մարմնոյ զիւր մայրն. վասն որոյ եւ Աստուածածին ասի, եւ կուսածին ծնունդն է: 63 Որ ի կերպարանս Աստու-

ծոյ էր՝ զծառայի կերպ առեալ, ի նմանութիւն մարդկան եղեալ, եւ ձեւով իբր զմարդ գտաւ, առանց մեղաց: 64 Եւ Որդին Աստուծոյ եղեւ ի զաւակէն Դաւթի՝ վասն ըստ մարմնոյ սահմանելոյ Որդւոյն Աստուծոյ, զաւրութեամբ ըստ Հոգւոյն սրբութեան: 65 Աստ իմա ինձ եւ ոչ փոխեալ յէութենէ զՈրդի, եւ զՀոգին Սուրբ. որպէս առ Հաւր հոգի Աստուծոյ, այսպէս եւ հոգի Որդւոյ, եւ ի մարմնանալն Որդւոյ՝ սոյնպէս եւ զորդի ի Հաւր եւ զՀայր յորդուո՞. բայց ոչ զՀայր մարմնացեալ ասեմք, եւ ոչ զՀոգին Սուրբ, այլ զԲանն Աստուած:

66 Քանզի համբակ դեռաճիղմն, որպէս ասացի, յառաջ քան զԱրուսեակն՝ մարմնով, հոգւով, մտաւք, զգայութեամբ ծնանի, եւ անուն կոչի՝ ընդ մեզ Աստուած: 67 Ո՞վ նոր խառնմանն անյեղ, որ յերբորութեան ոչ այլ տեսանի, եւ յերկրի ըստ մեզ տայ աւետիս հրեշտակն Տեառն, թէ՛ որ այսաւր ծնաւ, Տէր է Յիսուս, որ է Քրիստոս, եւ ըստ մերումս՝ Փրկիչ, որ է Աւծեալ^է: 68 Արդ՝ ո՞վ է, որ պատմէ ըստ ձեր յառաջ ասելոյն, կամ զաստուածախառն մարմինն առնուլ եւ կամ զէմմանուէլն առանց մարմնոյն Աստուածն Բանի, եւ կամ զմիաւորութիւնն նորա ասել՝ որպէս իմաստութիւն շինել տուն: 69 Լինի կաթնասուն, որ յառաջ քան զյաւիտեանս, եւ յորովայնի Բարձրեալն երգեալ ի Զաքարիայէ, որպէս զմերն ի մարմնանալն յանձն առ կրել: 70 Աճէ լի իմաստութեամբ, քանզի իմաստութիւն Հաւր ինքն, եւ շնորհք Աստուծոյ հաւր ի վերայ նորա, զի նա իսկ է շնորհն երեւեալ. եւ այսպէս ընդ ամենայն տիս հասակի աճմամբ անցեալս, զի առ մեզ պարտաւորութեանն տեղի ոչ լիցի: 71 Մի՛ քեզ առանց վկայութեան թուեսցին ասացեալքս, զի ի Գրոց է եւ ձեզ չէ ի ծածուկ:

^ա Լուսկ. Թ. 1
^բ Գուղ. Դ. 4
^գ Յովէ. Լ. 14
^դ Տէ՛ * Յվ. Բ. 28:

է Տէ՛ * Գուղ. Բ. 11:

72 Դարձեալ յիշատակել ձեր յայսմ վայրի, թէ լինի հպատակ հաւր եւ մաւր իւրոյ հնազանդական աստուածախառն մարմնովն՝ թուիք մեզ երկուս ցուցանել, մի՛ գայն, որ հպատակն լինի եւ միւս՝ գհնազանդական զաստուածախառն մարմինն, իբր աւգնականաւ վարեցեալ. եւ զի վերագոյնն արարեալ է զսորա հարցումն: 73 Արդ՝ զայս խնդրեմ. ո՞վ ուսուցանէ զայդպիսի նոր վարդապետութիւն, զոր առաքելոցն չէ խաւսեցեալ. արդեաւք զառմանդ կարծիս այնու նմանութեամբք իմացա՞յք՝ առանց աճմանն զհրամանն ընկալեալ նախնոյն, եւ թէ՛ Առ յիմքն զկիմ իւր, կամ թէ՛ Առ իւր կիմ, եւ եմ երկո՞րեանմ մի մարմին եւ մի հոգի՞՝ ըստ Մաղաքիայ. եւ որպէս Յակոբ երկրպագութիւնն Յովսեփայ Հռաքելիւ կատարէր զերագոյն մեկնութիւն:

74 Այսպիսի մտաւք համարձակութիւն բերեն ասել՝ ոչ իջեալ յերկնից, ոչ մարդացեալ, եւ ոչ ծնեալ, այլ այնպէս իմանալ իբր զմարդ ոք, որպէս ի հնումն զԻսրայէլ անդրանիկ որդի իւր կոչէր. այլ քաւ մի՛ լիցի, անաստուածութիւն է այսպէս իմանալ: 75 Իսկ աւանդողքն մեզ զիւրեանցն առեալ ի կերպին Աստուծոյ եղեալն, զկերպ ծառային առ, եւ նա եղեւ ի նմանութիւն մարդկան, եւ կերպարանաւն իբրեւ զմարդ գտաւ, եւ զնա՛ ասացին լոյս փառաց եւ կերպարանք հոլթեան Հաւր, եւ թէ՛ Որով ամենայն ինչ եղեւ, եւ զնա՛ Մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայն եւ մեք նովալ՞ ուսուցին մեզ, եւ ոչ այդպիսի կարծիս:

76 Գրեալ է ձեր եւ վասն մկրտութեանն, թէ իբրեւ երեսնամեայ լինի մկրտի, ձայն Հաւր յերկնից վկայէ, Հոգին աղանակերպ իջանէ: 77 Այո՛, ինչ զուսուցեալսն Աւետարանացն ասես: 78 Իսկ

զՀոգւոյն Սրբոյ պսակ բերել, զայդ ոչ ուստեք լուայ յԱստուածաշունչ Գրոց յեկեղեցւոջ: 79 Քանզի որ բնութեամբ Որդի Աստուծոյ է, եւ ի վերջոյ ժամանակի ի կնոջէ ծնաւ ըստ մարմնոյ՝ եւ Հոգին նորին հոգի որպէս Հաւր, թէպէտ եւ դիմաւք ի բարձունս ընդ Հաւր. ո՞ւմ բերէ պսակ. քանզի պսակ յանարգութենէ ճոխացելոյ բերի եւ զոչ պատուեալն ի պատիւ հասուցանելոյ, այլ ոչ այսպէս. քանզի Յիսուս Քրիստոս երէկ եւ այսաւր նոյն եւ յաւիտեանս: 80 Բայց որպէս եղեւ մեզ ճանապարհ նորոգ՝ ուսուցանէ մեզ զվերստին ծնունդն յաւագանէ: 81 Արդ՝ Որդի մկրտի, ոչ ի մաքրութիւն, այլ յաւրինադրութիւն զնոյն մեզ: 82 Հաւր ձայն յերկնից, Հոգին աղանակերպ իջմամբ՝ թէպէտ Մկրտչին ուսուցանէ. Հայր եւ Հոգին, թէ որ ի բարձունս Որդին է մարմնացեալդ. այլ զմեր որդեգրութեան մեծութիւն յայտնեաց աւագանաւն: 83 Արդ՝ զոչ զրեալսն ընդէ՞ր հարկիք ասել եւ ջանայք գտնաւրէնութիւն Փրկչին այլոց լինել. եւ ապա յետ այսց բանից ի վերայ բերէք, թէ՛ Հայր իմ ցայժմ գործէ եւ ես գործեմ: 84 Իսկ քաղցնուլն եւ վաստակելն աստուածընկալ մարմնո՞յն: 85 Զմարմին Փրկչին մերոյ Աստուածընկալ՝ չէ ուրուք աւետարանեալ, այլ կենդանացուցիչ եւ կամ զնոյն իսկ զԱստուած մարդ: 86 Բայց թէ զամենայն լրումն աստուածութեան ի նմա բնակեալ՝ զայդ ասել կարիցես՝ ուրեմն ոչ իմանայցես թէ զմի աստուածութիւնն մարմնապէս ի նմա լինել ասես. քանզի ընդունաւ յընդունաւ զի անհնար է լինել, որպէս ասեն, թէ էք դուք նովաւ լցեալ: 87 Իսկ որ զաստուածավայելուչսն զատուցանեն իբր Բանին, եւ զտնտեսութեանն տնաւրինութիւն մարմնոյն մարդոյն, արժան էր ասել ըստ քեզ՝ զի անձն եւ միտս ունէր, եւ համարձակեցուցանել, թէ Աստուած որ հաստա-

« Հմմտ. Նոն. Բ՝ 24:
 Է՝ ԱՊՊ. Բ՝ 6

Գ՝ ՅՊԸ. Ե՝ 17

տեաց զծագս երկրի, ոչ քաղցիցէ, եւ ոչ վաստակիցի, եւ ոչ ի քուն է պահապանն Իսրայելի, եւ փոխանակ քրիստոնէի լինել չրէայ ըստ թլփատութեան. եւ եթէ ոչ ոք կարէ տեսանել զԱստուած, եւ ուրանալ զԳիրն, որ ասէ. Տեսաք մեք զնա, եւ ոչ գոյր նորա տեսիլ, եւ ոչ փառք, եւ տեսակ նորա նուազ քան զամենայն որդւոց մարդկան, որոյ զազգատոհմն չկարէ ոք պատմել. եւ զաղքատութիւն մեծատանն եւ զթափումն անձինն, որ յեութեան աստուածութեանն էր, եւ մանաւանդ զոտս եւ զձեռս, որով զնշանս արար. զի ոչ է այս ի բնութեան աստուածութեանն:

88 Ապա թէ զԲանն Աստուած մարմնացեալ ասեն, յորում էր հոգի բանական, միտք ըստ մարդկութեանս, նոյն ոտիւք որով վաստակեցան, եւ ի վերայ ծովուն զնաց, եւ ձեռաւքն աշխատողաւք կաւ արար եւ եղ ի վերայ երեսաց կուրին, եւ զնոյն կաւն ակն ստեղծագործեաց, զի ծանիցես դու, թէ որ զառաջին մարդն ստեղծ՝ նոյն է երեւեալն ըստ մարմնոյ: 89 Ապա եթէ երբեմն Աստուած եւ երբեմն մարդ կարծիցես, ոչ կարես զնա անմեղ ցուցանել, զի մարդոյ միտք ի վայրկենի յեղումն ընդունին ի չար եւ ի բարի: 90 Արդ՝ մի՛ լիցի աւտարածայնս իմանալ արտաքոյ այնց քան զոր ուսաքն. զի միում դիմի մարդ կացելոյ՝ զաստուածավայելուչսն եւ զըստ տնտեսութեանս քարոզեցաւ:

91 Բայց հարկաւոր է մեզ եւ զհաւատալն ձեր փրկաւէտ չարչարանաց Փրկչին՝ որպէս ծանուցէքն առ ձեզ երկրորդել. բայց զի կրկնաբանեալ զնոյն միտս յոլովէ, ի մի տեղւոջ ցուցցուք: 92 Արդ՝ ասացեալն այս է, թէ մինն կամաւք Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն եկն ի խաչն. եւ մեք այսպէս ասեմք, թէ սուրբ Քրիստոս Աստուած, որ խաչեցար մարմնով, եւ զՀայր անմահ

եւ առանց չարչարանաց, եւ Որդւոյ խաչակից անարգութեամբ համարեալ, եւ ոչ ցաւեցուցեալ, զի զէութիւն զաստուածութիւն Որդւոյ անմահ եւ առանց չարչարանաց ասեմք, բայց զՈրդւոյ զաստուածութիւնն, զէութիւնն, զանմահութիւնն եւ զհոգին ոչ ի Հաւրէ մեկնեմք, եւ ոչ ի խաչէն, եւ ոչ ի գերեզմանէն, եւ ոչ ի յիւր մարմնոյն. եւ թէպէտ չմեկնեմք ի մարմնոյն զանչարչարելին՝ ի չարչարելումն չսպանանեմք, այլ զչարչարելին յանչարչարելումն չարչարեմք: 93 Արդ՝ փոքր ինչ հարցից եւ մանաւանդ ըստ հետազաւտութեանն զ'ի վերայ իսկ մեր հասեալն. զՈրդի Աստուած խաչակցեալն կամաւ անարգութեամբ համարելն՝ որպէս է ուրեմն հանգոյն Սամուիէլին, որ ասէրն Աստուած, թէ՛ Ոչ զբեզ անարգեցիմ այլ զիս՞, եւ կամ որպէս յառաջագոյն ցՊաւղոսն ասէր, ի կովհահալածն առնելոյ զառաքեալսն, թէ՛ Զի՞ հալածես զիս՞, եւ որ այլք այսպիսիք: 94 Ապա չէ ինչ ընդ մէջ ասել, թէ վաղ իսկ էր մարմնացեալ. զի դորին համարելդ ասելոյ զհետ երթայ ի ծննդեանն աւրինակ եւ կոյսն մնալոյ մաւրն. եթէ զաւրութեամբ եւ ոչ գործով եւ զիս անդամն Քրիստոսի լինել, եւ զամենայն իսկ կիրան ըստ տնտեսութեան, եւ յազատութիւնն զմեզ կոչելն շնորհիւն չեւ եւս է: 95 Այսպէս եւ ասացեալն, թէ հանդերձ Հոգւով Սրբովն անմեկնելին ի խաչէն, եւ գերեզմանէն, եւ ի մարմնոյն եւ յամենայն ուստեք. զի թէ որպէս Սուրբ Հոգին էր ի մարմնի Բանին, եւ ի խաչին եւ ի գերեզմանին, եւ զԲանին Աստուծոյ մարմնանալն, եւ ի խաչին եւ ի գերեզմանին զլինելն նմանապէս ասիցես՝ ըստ այդմ եւ յառաջ քան զմարմնանալն խոստովանէին աստուածապաշտք եւ ուղիղք արդ եւ մինչեւ ցյաւիտեանս:

« Ե․ ԾԳ․ 2

բ Ը Թ․ 4․ Ը 8

գ Գ․ Գժ․ Թ 4

96 Եւ յուրաստ չիշխես լինել զլրութե-
նէ նորա մեզ բոլորիցս առնել, եւ զլնուլն
զամենայնսն եւ զբնակելն նորա ի
սուրբսն՝ ապա եւ սուրբքն սպանեալք եւ
կամ որ սպանանին՝ զնա պիտի ասել. վասն
զի զիւր կամսն վասն նոցա մահու զՊետ-
րոսէ ասելն իմացուցանէ, թէ՛ Ե՛կ զվնի
իմ^ա. եւ զամենայնսն վասն կալոյն, եւ թէ
որպէս ասէքն կամելովն միայն, ապա ան-
համարք քրիստոսք եկեալ են եւ գալոց են:
97 Եւ այլ եւս համարեալդ նշանակէ զա-
մենայն լնուլ ի սա միշտ, եւ զմիջոցս երկ-
նի եւ երկրի: 98 Իսկ քարինս եւ նետս ա-
ռաքել յոմեքէ այսր՝ ուրեմն եւ զայն իւր
համարիցի, իբր թէ ծեծեալ եւ խոցոտեալ
նոքաւք. քանզի լնու զամենայն անմեկնե-
լին եւ մարդիկ արժանիք, եւ կամ հաւք, եւ
կամ այլ կենդանիք այնպիսեաւքն ծա-
խեալք, ապա եւ այս չարչարելիք յանչար-
չարելումն չարչարին, եւ անհուն աս-
տուածք այլ եւ այլք աղանդաբանին մեզ
պաշտել: 99 Ո՛վ մտացածնոյց յիմարու-
թեան խաւք, ուր քարոզի աւելի քան
զգրեալսն իմանալ:

100 Եւ դարձեալ ըստ ասելոյդ, թէ
զՀոգին Սուրբ եւ զՈրդւոյ աստուածու-
թիւն ի մարմնոյն եւ յամենայն ուստեք
չմեկնեմք՝ կարծիս տայք ասել վասն հա-
մաբնակութեան ցուցանելոյ, թէ եւ Հոգին
Սուրբ մարմնացաւ. քանզի զերկոսեանն ի
մի յընթակայումն պատմէ: 101 Այլ ոչ
այդպէս ուսուցանէ վարդապետութիւն
Հոգւոյն Սրբոյ. զի թէպէտ եւ Սուրբ Հոգին
Բանին մարմնացելոյ հոգի ասի, ըստ այնմ
թէ զհոգին Քրիստոսի ոչ ունի. եւ զհոգի
Որդւոյ իւրոյ առաքեացն. այսպէս եւ
Հաւր հոգի ասի, եւ դիմաւք որոշեալ մեզ
պատմի, այլ ոչ գատանի ի Հաւրէ եւ յՈրդ-
ւոյ. եւ թէպէտ անգատանելի է, այլ ոչ ի
միում մարմնի Որդի եւ Հոգի, եւ ի խաչի
եւ ի գերեզմանի, իբր թէ մարմնացեալ ոք

յառաքելոցն եւ ի մարգարէիցն ասաց-
բայց միայն զՈրդին Աստուծոյ զԲանն
Հաւր մարդկացեալ գրեցին: 102 Եւ զի
այսպէս է՝ լո՛ւր, Փիլիպպոս ցՆաթանայէլ
ասէ. Զորմէ գրեցիմ Մովսէս եւ մարգա-
րէմ՝ գտաք զՅիսուս ի Նազարեթէ՞. եւ զի
նոյն է Բանն Հաւր մարդկացեալ որ խաչե-
ցաւն, Մովսէս պատմէ՝ ասէ. Բայ՛ զկեանս
ձեր կախեալ զփայտէ յանդիման ձերէ:
103 Զոր եւ Յովհաննէս մեկնեաց. Սա է,
ասէ, նշմարիտ Աստուած եւ կեանք յաւի-
տեանկանքէ: 104 Եւ Երեմիա զկեանս իւր
մեռուցանել ի գբի ասէ, եւ վիրաւորել եւ
պատժել զնա, որոյ զագգատոհմն նորա ոչ
ոք կարէ պատմել, գոչէ Եսայի: 105 Եւ
զՏէրն փառաց խաչեալ պատմէ Պաւղոս,
զոր այլուր լոյս փառաց կոչեաց՝ եւ որ ի
կերպին Աստուծոյ էր, որպէս պատմի մի
ըստ միոջէ՝ զինքն թափեաց, հնազանդեաց
մահու եւ խաչի:

106 Եւ զի ոչ ըստ ամենայն ուրեք լի-
նելոյն էր Որդւոյ աստուածութիւնն յիւր
մարմինն, որպէս ասացէքն, այլ Բանն Աս-
տուած մարդկացեալ՝ ե՛կ տե՛ս եւ զԱւետա-
րանացն զբարբառս: 107 Քանզի Ղուկաս
յետ գրելոյն ականատես լինել զԲանն նո-
րին սպասաւորացն՝ զազգաբանութիւնն
այսպէս արար. Յիսուս որոց կարծէր որդի,
որ ի Յովսեփայն, որ յԱդամայն, որ Աս-
տուծոյն՝ ասաց. զի որ յԱստուծոյն էր,
նոյն մարդացեալ եւ հովուացն տեսեալ եւ
ի խաչ ելեալ ասաց: 108 Եւ Յովհաննէս
զԲանն մարմին եղեալ եւ զկեանսն յայտ-
նեալ՝ զնոյն ասաց խաչեալ եւ եղեալ ի գե-
րեզմանի. որպէս Երեմիաս յառաջագոյն
պատմեաց, թէ տեսեալ զմեռեալսն յաւի-
տեանից՝ ինքն էջ առ նոսա ի հող աշխարհի,
զի կեցցեն. եւ Աստուած մարդացեալ այն-

բ ՀճԳ. ՅՊԸ. Ը 45:
գ ՀճԳ. ԲՕԳ. ԲԸ 66:
դ ՀճԳ. ՅՊԸ. ԺԷ 3:
է ՏԵ՝ Ե՝. ԾԳ 8:

ա ՂՊԸ. Թ 59, ՅՊԸ. Ը 43

պէս յաղթեաց զաւրացեալ մահու եւ ապա-
կանութեան, եւ եհատ զարտաւար յամե-
նայն երեսաց: 109 Իսկ թէ Հոգին Սուրբ
այսպէս ուսուցանէ յԱստուածաշունչ
Գիրս, եւ ոչ մարդ աստուածագրեաց, որ-
պէս Ստեփանոսն Հոգևով Սրբով. մեռանէր
չարչարելին յանչարչարելումն զհանգոյն
ամենայն ուրեքն լինել էր ի մարմնին, ի
խաչին եւ ի գերեզմանին, հանդերձ այ-
լովքն: 110 Ձայդ ո՞վ ոք ոչ ասիցէ թիւր
վարդապետութիւն: 111 Յաւելեալ ի
բանսդ ասացէք. զբեւեռսն ոչ ի զաւրու-
թեանն անմահութեան հարկանեմք, իբրեւ
թէ ի ցաւեցուցանել, այլ աստուածացեալ
մարմնին:

112 Բազում անգամ ասացաք, զի թէ
աստուածացեալ մարմինն այլ է, եւ զաւ-
րութիւն անմահութեանն այլ, որ թուի քեզ
ասելն զԱստուածն Բան սոսկ, երկուս ու-
րեմն պատմել ձեռնարկէք, մին մարմնե-
ղէն Աստուած եւ միւսն զաւրութիւն ան-
մահական Աստուած: 113 Բայց զպարզա-
միտս խաբէք, թէ զաւրութիւնն անմահա-
կան անհաղորդ է մարմնոյն՝ մինն Աս-
տուած է եւ միւսն մարդ: 114 Իսկ ապա
ո՞ւր է միանալոյն ձեր բան, զոր վերագոյն
փոքր մի խոստովանեցէքն:

115 Բայց մեք նախ աւերինակաւ ինչ
կամիմք հարցումն առնել, թէպէտ եւ ոչ
պատշաճ է. հուր եթէ ի բնութեանց իւրոց
զատցի, ի ջերմութենէն, ի լուսաւորութե-
նէն, եւ նիւթն մնացեալ կարիցէ՞ կոչել
հուր. եւ կամ ձիւն ի ցրտութենէն եւ ի
սպիտակութենէն՝ կարիցէ՞ կալ շաւշափելի
նիւթն եւ զձիւնն ունել: 116 Արդ՝ որպէս
սոցա երից տեսակաց ի մի բնութիւն ե-
կեալ՝ առանց զատուցման զգոյութիւնն
ցուցանեն՝ եւ զատուցանելն ջանալ եղ-
ծումն գործէ, իսկ երեւելոյ արեգականն ի
բարձանց արդեաւք ո՞չ առաւելագոյն
զմիաւորութիւնն ունիցիս ի միտսդ:

117 Ձի եւ յարեգականէ թէ զատցի ճառա-

գայթ լուսոյ ջերմութեամբն՝ գնդածեւ
տարրն առանց այնց ոչ ասի արեգակն.
սոյնպէս թէ զատցի Աստուածն Բան ի
մարդանալոյն իւրմէ՝ ծնեալն ի կուսէն ոչ
Աստուած մարմնացեալ, այլ մարդ ընդ մե-
ղաւք անկեալ: 118 Ձի թէ միաւորութիւն
Աստուծոյն Բանին եթող մարդոյն միտք
ըստ այլոց, որպէս ասացաք, ի վայրկենի,
մերթ ի չար եւ դարձեալ ի բարի փոխելոյն
ոչ դադարեն:

119 Ապա եւ ոչ առանց մեղաց էր. այլ
քա՛ւ լիցի՝ արեգակն միշտ արեգակն եկաց,
որպէս պատմէն Ձաքարիայ. քանզի առա-
քելոցն ցուցեալ զոտս եւ զձեռս ի վերնա-
տանն՝ Աստուած վայելչաբար ի մտանելն
զնոյն ուրեմն վարդապետեաց, եւ Թումաս
տեսեալ զտեղիս բեւեռացն եւ զխոցումն
կողիցն՝ Տէր եւ Աստուած իւր խոստովա-
նեաց. վասն որոյ երանեաց Տէր զայնս, ո-
րոց ոչն տեսեալ այնպէս հաւատասցեն,
որպէս տեսաւն առ տեսեալն բարբառե-
ցաւ: 120 Բայց Բանին մարդկացելոյ
մարմնոյն եւ հոգւոյն, որ երեսաց մերոց է
Տէր, զբեւեռսն թափանցանց առնել ասել՝
ո՞ւմ ոչ յայտնի է յիմարութիւնն. քանզի
զմարդիկ խեղս մի եւ կամ երկու անդա-
մաւք՝ ոչ ասեմք, եւ զոգիսն ընդ նմին խե-
ղեալս. եւ կամ խոցմամբ եւ բեւեռաւք ի
փայտի մեռեալք այժմ եւ կամ ի հնումն՝
ոչ ոք կարէ ասել զոգիսն ընդ նմին բեւե-
ռեալս եւ խոցոտեալս: 121 Իսկ յառաջ
քան զմարմնանալն որ էութիւն Բանին էր՝
խառնեալ եւ միացեալ ընդ իւր մարմինն ի
մարդկանալն, զիա՞րդ վիրաւորեսցի:
122 Այլ անհնարին է ասէք այդպէս խոս-
տովանութեամբդ զնա առանց վիրաւորու-
թեան ասել. հաւանեցի՛ր յաւերինակէդ եւ
զխոստովանութիւնն, որպէս Գիրք Աս-
տուածաշունչք ուսուցանեն, մի թիւրեր ի
մտացն, եւ թէ յաղթիս՝ զտնաւրէնութիւն
նորա ի քննել յանձն ա՛ռ. քանզի դու եւ
ամենայն իսկ մարդ կարիցեն ասել զին-
քեանց զբնութեան էութիւն, որպէս հոգին

ընդ մարմնոյն խառնեալ, եւ կամ շունչ ընդ ջիւս ներգործեալ աւժանդակէ նմին մարդոյն, եւ կամ թէ լոյս արեգական, եւ կամ ճրագի, ընդ ական յստակագունի միաւորեալ գտեսութիւն գործէ: 123 Իսկ տնաւրէնութիւն նորա սոսկալի ումեք չթուիցի, եւ ի վեր քան զիւր միտս եւ զբան: 124 Ապա թէ ոչ՝ իմա՛ ինճ զնա, թէ յարգանդի կուսին ո՞րպէս մարմին ինքեան հոգևով եւ մտաւք լինել եւ զի՞նչ ի մարդ է, սաղմնացեալ էր Բանն Աստուած ի Հոգևոյն Սրբոյ յամենայն մարդկանէս ի սկզբանէ լինելութեան մարդոյն, եւ որք ի ժամանակիս մինչեւ ցկատարածն՝ Աստուած մարդացեալ ծնանէր, առանց մեղաց, հասակաչափ միոյ մարդոյ, որպէս Պաղոսն պատմէ, թէ՛ որ Ոչ է Հրեայ եւ ոչ հեթանոս, խուժադուժ, Սկիւթացի, ծառայ, ազատ՝ այլ ամենայն ուրեմ Գրիստոս է՞: 125 Ունի՞ս ինչ ասել զորպիսութեանէն. ապա իմա՛ եւ զայլսն, թէ են մեզ անհասանելիք, եւ մի՛ խուզեր. վասն որոյ մարդարէն ի տնտեսութիւն նորա հայեցեալ երկնչէր, եւ զարմանալ ասէր. ապա հաւատ պիտոյ է, եւ ոչ քննութիւն:

126 Յետ այսր հակառակողս ոմանս նշանակեալ էր, թէ սոքա ասեն՝ սուրբ անմահ Աստուած, որ խաչեցար. անմահ էր, ասեն, եւ մեռաւ հոգևով եւ աստուածութեամբն՝ մեր բնութեամբ: 127 Արդ՝ եթէ հակառակողս զմեզ կոչէք եւ թէ զայլ ոք, որպէս ցուցաբեր ձեր գրով, ըստ Աստուածաշունչ Գրոց վարդապետութեան, զխոստովանութիւն հաւատոց մերոց յՈրդին Աստուծոյ՝ թէ բիւր անգամ հարցանէք՝ զնոյն երկրորդեմք: 128 Բանն Աստուած միեւնոյն էր, որ զամենայն ըստ տնտեսութեանն եւ զնշանսն նա գործեաց: 129 Բայց ո՞վ ոք է թերուսումն, որ ի վերայ մարդոյն չգիտէ զմահ, թէ որոշումն հոգևոյն ի մարմնոյ է, եւ մարմնոյ յերկիր

լուծանել, իսկ հոգին կենդանի եւ անապական, որպէս Գիրք ասեն զնահապետացն, թէ պակասեալ յաւելաւ ի ժողովուրդ իւր, եւ զոմանս՝ եթէ յաւելաւ առ հարս իւր: 130 Իսկ վասն մարմնոյ՝ եթէ զապականութիւն ետես. քանզի մարդոյ հոգևոյ յանգագայականս լուծումն ոչ ոք գիտէ, զի Աստուած միշտ կենդանեաց է Աստուած, եւ որպէս ինքն կենդանի է եւ կարող՝ ոչ փոփոխեցաւ եւ ի մարդկանալն, բայց մեռաւ զիւր զմահն, եւ պարտեաց զմահ. եւ վասն զի միութիւն՝ ոչ Բանին միայն, վասն այնորիկ բանն Աստուած ոգևովն իւրով, որ ի մարդկանէ, երեւեցաւ ի դժոխս, արգելեալ ոգևոց՝ յորժամ Անբեր Անոցա Աստուծոյ երկայնամտութիւնն, որպէս ասէ Պետրոս, եւ այնպէս աւերեաց զդժոխս. եւ Աստուած մարմնով ի գերեզմանի զապականութեան իշխանութիւն ի բաց քայքայեալ՝ մեզ զանապականութիւն պարգեւեաց:

131 Եւ վասն այնորիկ ասեմք զերից սրբասացութիւնն՝ սուրբ Աստուած, սուրբ հզաւր, սուրբ անմահ, որ խաչեցար վասն մեր: 132 Երեք սրբասացութեամբք Երրորդութեանն դիմաւք, եւ միով աստուածութեամբ, զաւրութեամբ եւ անմահութեամբ, եւ Հաւր եւ Հոգևոյն Սրբոյ՝ խաչեալն առանց այլ երեւմամբ, ի մի էութեանէն, զողորմութիւն հայցեմք: 133 Քանզի առաքելական եկեղեցի այս բարբառով եւ ձեւով միշտ պարծի. զի ի ժամ պատարագի զոհաբանական զգրուակն ի դէմս Հաւր արարեալն՝ երիցս սուրբն ասելով միով տէրութեամբ ընդ Հաւր եւ ընդ Հոգևոյն Սրբոյ, զեկեալն եւ զգալոցն ի բարձունս արքայ փառաւորեալ գոչէ. եւ աստ թէ խաչեալ ասեմք՝ մի՛ զարմանար, քանզի նա զհարչարանսն իւր փառս կոչէր:

134 Իսկ յետ այլ բանից այսպէս գրեալ էր, թէ՛ Մեք զմարմնոյն մեռանել

ձեզ գրովք ցուցանեմք. եթէ Մարդ Յիսուս Քրիստոս, որ ետ զանձն փրկանս, եւ եթէ՝ Յիսուս Քրիստոս որ մեռաւն, մանաւանդ թէ յարուցեալ իսկ է, եւ թէ՝ զՅիսուս Քրիստոս զխաչեցեալն խնդրէք. եւ թէ՝ խաչեցաւ ի մերմէ տկարութենէ՝ եւ թէ՝ Մարդ Յիսուս Քրիստոս, եւ այլ աշպարհսիս, ուր ինքն Յիսուս Քրիստոս ըստ խոնարհութեանս մերոյ ցուցեալ լինի: 135 Արդ՝ նախ զայս հարցանեմք. մինչ աշպարհս գորդի երկուս ասել սիրէք, եւ զԵրրորդութիւնն չորրորդութիւն մտացածին ստեղծանէք, Յիսուս Քրիստոս անունդ ուր ինքն ըստ մեր զկիրս նշանակէ, զի ըստ տնտեսութեանն կամ սքանչելագործութեանն, առ նմին այլ ոք Որդի Աստուծոյ կամ Բան Աստուած գտանէք. եւ թէ ո՞րպէս ի վերայ մարմնոյն լոկ որոշեցէք ասել զՅիսուս Քրիստոս միշտ եւ կամ մի՛ ուրեք կարիցէք ցուցանել սոսկ ի վերայ մարմնոյն: 136 Իսկ եթէ լսիցես մարմինն Քրիստոս է, մի՞թէ աւտար իցէ այս ձայն յայնմանէ, որ ասեն թէ՝ Բանն մարմին եղիւ՞. այլ քա՛ւ, ոչ զանագան բայց մի: 137 Եւ թէ ոչ այսպէս կարծես՝ լո՛ւր. զՔրիստոս զիտել մարմնով ասեն Գիրք, եւ Քրիստոսի չարչարելն մարմնով: 138 Արդ՝ եթէ ըստ քո ասելոյդ Յիսուս Քրիստոս մարմնոյն ասիւր, նորին մարմնոյ այլ մարմին որպէ՛ս էր արդեաւք՝ մարմին ի մարմնի եղեալ, մի՛ որով չարչարէրն եւ միւս՝ մարմին Քրիստոսն, որ ի ներքսն: 139 Եւ այսպէս իմանալն ի պառաւանց առասպելս ձգեալ տանի: 140 Այլ մի՛ լիցի աշպարհս իմանալ զքարոզութիւն առաքելոցն. զի որ ի ձէնջ կամեցեալ բռնաձգել ի վերայ մարմնոյն զՅիսուս Քրիստոս անունդ՝ նոյն ցուցաւ ի մեծութեան ականատեսից Որդի Աստուծոյ եւ Բան Աստուծոյ. այսչափ ինչ գրեցաւ, ասէ, զի հաւատայցէք,

թէ Յիսուս Քրիստոս է Որդի Աստուծոյ՞. եւ թէ՛ Որ փոխեացն զմեզ յարձայութիւն Որդւոյ սիրելւոյ իւրոյ՝ որով ունիմք զբաւութիւն արեամբ նորա՝ զթողութիւն մեղաց մարմնով նորա՞, որ է պատկեր աներեւութիւն Աստուծոյ՞. եւ թէ՛ Քրիստոս ըստ մարմնոյ, որ է ի վերայ ամենայնի Աստուածէ. եւ թէ՛ Որ էրն ի սկզբանէ, զորմէ լուսնն, որում ականատեսն իսկ եղաք, ընդ որ հայեցաքն, եւ ձեռք մեր շաւշափեցին զԲանն կենաց՞: 141 Թողից ասել զլիութիւնն այսպէս բանից, որ ի նոր կտակարանս, վասն խաւսիցս բազմանալոյ:

142 Ապա հաւաստագոյնս տեղեկացի՛ր, թէ Քրիստոս Յիսուս զԲանն Աստուած մարդկացեալն կոչեն Գիրք, որպէս եւ սուրբ ժողովն որ ի Նիկիա ասացին, թէ ծնաւ կատարելապէս ի Մարիամայ հոգևով ըստ այնմ, թէ՛ հոգի երեսաց մերոց Տէր Քրիստոսէ, եւ որով հոգի եւ միտք եւ ամենայն մարդկայինս, եւ ծնեալն կոչեցաւ Յիսուս Քրիստոս: 143 Եւ Պաւղոս ասէ. Ոչ զայլ ոք ի մտի եղեալ ձեզ գիտել, բայց միայն զՅիսուս Քրիստոս՞ եւ զնոյն խաչեալ. ապա մի՛ մեռեալ եւ մի՛ իմանալի ի ձէնջ զի՞ առասպելաբանի:

144 Բայց եւս առաւելագոյն տարաւրէնութիւն մեկնութեամբս արարելով ի ձէնջ իմանի, թէ վասն երկուց եւ մի բնութեանց Քրիստոսի ի նախագրին աւրինակեցաւ. Հրամայեցաւ, ասէ, երկուս հաւս առնուլ, եւ ամանս խեցեղէնս եւ փայտ նոնի, եւ կարմիր, եւ զոպայ, եւ զեմուլ զմի հաւն յաման խեցեղէնէ՞, որ գուշակեցաւ ի ձէնջ այն՝ մարդոյն բնութիւն, եւ զմիւսն՝

« Յ՝ՎԸ. Ը 14

բ Յ՝ՎԸ. Ի 31
 գ Կ՝Ղ. Ը 14
 դ Բ՝Կ՝Գ. Գ 4
 է Հ՝Ն՝Բ. Թ 5
 զ Ը Յ՝ՎԸ. Ը 1
 ի Ո՞՞՞. Գ 20
 յ Հ՝Ն՝Գ. Ը Կ՝Գ. Բ 2:
 զ Տ՝Ն՝Ղ. Ե. Ժ՝Գ 49:

թացեալ յարեան հաւուսն սպանելոյ, դիցեն ի վերայ զփայտն եւ զայլսն եւ արձակեցն ի դաշտսն՝ այն զԱստուծոյ բնութիւն ասացէք: 145 Եւ այժմ քաջ միտ դի՛ք ձերում մեկնութեանդ: 146 Պաւղոս գրէ Եբրայեցւոցն՝ յիշեցուցանելով նոցա զխորանն եւ զնորին զկահ եւ զժողովուրդն, եւ զարեան սրսկումն ի վերայ նոցա, եւ ասէ, թէ՛ ամենեքեան արեամբն սրբէին, զի վասն մարտիրոյ արիւնն ցանիւր գնոմաւ: 147 Ապա եւ ըստ ձեր ապիրատն լեզուի՛ բնութիւն Աստուծոյն Բանի ի մարդոյն բնութիւն շրջեցաւ, եւ նորա արեամբն թացեալ ի նմանէ՛ պիտոյ եղեւ առնուլ զանապականութիւն եւ զՀոգւոյն Սրբոյ զմաքրութիւն նմա, որ յետութենէն Հաւր էր: 148 Եւ այսպիսի բանք ո՞ւմ ոչ շարժեսցեն արտաւսր՝ զկարծիս տալ նմա իւր զփրկութիւն ի մարդոյն հայցել: 149 Նոյնպէս եւ վասն նոխազացն, թէ՛ որ զենաւն՝ մարդոյն բնութիւն էր, եւ կենդանւոյն, յորոյ ձեռս ի վերայ եղեալ եւ զանաւրէնութիւնս եւ զմեղս ի վերայն ասացեալ եւ նորա յինքն առեալ՝ Բանին Աստուծոյ բնութիւն էր: 150 Ապա եւ ըստ ձեզ՝ աստուածութեամբն իւրով զմեղս մեր վերացոյց, եւ ստեալ՝ եղեւ Պաւղոս, որ ասացն, թէ՛ զմեղս մեր մարմնով իւրով վերացոյց ի խաչափայտին: 151 Եւ զորոյ գէտութիւնն ի վշտաց վերագոյն կամիք ասել՝ զայն էութիւն ընդ մեղաւք եւ ընդ ամբարշտութեամբ անկեալ ասացէք: 152 Այլ քա՛ւ եւ մի՛ լիցի այդպէս զարհուրելիս իմանալ ի Ղեւտականին գրեալսն:

153 Քանզի երկուք հաւուքն ասելով՝ միովն նշանակեալ լինի Որդին Աստուծոյ մարդացեալ, եւ միովն մեք՝ մարդիկս: 154 Արդ՝ սպանաւ Որդին Աստուծոյ մարդացեալ՝ իմ մահուամբն, որպէս վերագոյնն ասացաք, եւ արեամբ նորա թացեալ

մեք գտաք զփրկութիւն, եւ յայնժամ ստացաւ ի մեզ անապականութիւն՝ որ է նոճի անփուտ փայտն, եւ զոպայն՝ որ է ի Հոգւոյն Սրբոյ ի մեզ մաքրութիւն, եւ կարմիրն՝ զշնորհս զորդեգրութեանն Աստուծոյ. եւ կատարեցաւ բան մարգարէին, թէ՛ անդ եղիցի ուրախութիւն հաւուցե՞, այսինքն՝ մարդկանս: 155 Նոյնպէս եւ նոխազն, յորոյ վերայ մի հաւն էր, զենաւ: 156 Արդ՝ Քրիստոս Յիսուս Տէր զենաւ ըստ մարմնապէս, բազում անգամ ասացաք, եւ արձակման վիճակն անկաւ ի վերայ մեր, զի վիճակեալ մեզ ընդ ընտրեալս մասն մեղացն թողութեանն՝ եւ առնու նոխազն զանաւրէնութիւն որդւոցն Իսրայէլի, առաքելովքն առաջնորդովքն եկեղեցւոյ, որչափ նոցա այն շնորհեցաւ ընդ ոմանց զհամարսն տալ, եւ որոց կամին յետ մկրտութեան թողուլ զմեղս: 157 Իսկ անապատն՝ եկեղեցի հեթանոսաց, աւազանաւն ծաղկեալ, զոր Եսային ասէ. Ցնծասցէ անապատն, եւ ծաղկեսցէ որպէս շուշան անապատն Յորդանանու: 158 Եւ այս ո՞չ թուի քեզ եկեղեցի առաքելական, յորում մկրտութիւն է: 159 Բայց թէ ի վերայ Բանին մարմնացելոյ կամի ոք ասել, մի եւ զնոյն պարտի իմանալ, զՏէրն նշանակեալ վիճակաւն զենանի զիմն, մի եւ զնոյն յարուցեալն, որ բարձիչն եղեւ դժոխոցն խայթոցաւն, եւ զընդ աջմէ Հաւր նստեալն. ապա եւ երկուս իմանալ զնա, ըստ երկուց նոխազացն, յանաստուածիցն դասու կացուցանէ:

160 Բայց առաջիկայ բանս թուի մեզ իմանալ յաւանդութենէ առաքելոցն ի բաց փոխումն. զի նշանակեալս ասէ այսպէս, թէ՛ զՍուրբ Հոգին՝ զմիայն զհաւուրն, զթագաւորն թագաւորաց եւ զՏէրն տէրանց, որ միայն ունի զանմահութիւն բնակեալ ի լոյս անմատոյց, զոր ոչ ոք ետես ի մարդկանէ,

« Տէ՛* Եօր. Թ. 21:
բ Ե Պէր. Բ. 24

գ Ե* 1. Ե 7
դ Ե* 1. Ե 1

եւ ոչ տեսանել կարող է՝՝ ձեզ յայտնի լի-
ցի, եւ մեք առանց չարչարանաց եւ մահու
ասեմք: 161 Արդ՝ զՍուրբ զՀոգին եւ
զՀայր Աստուած ոչ մարմնացեալ ասել
քրիստոնէից՝ յայտնի է ամենեցուն, որպէս
ցուցաքն, եւ թէ ասէ ոք՝ նզովեալ է:
162 Բայց ձեզ զայդ ասել՝ զԱստուածն
Բանէ առանց չարչարանաց եւ մահու զնա
ցուցանելն զեկոյց:

163 Արդ՝ որպէս ասէքդ, թէ ոչ երեւե-
ցաւ, եւ ոչ չարչարեցաւ, եւ ոչ մեռաւ. է
զի եւ ոչ մարդոյն զոր ասէք ի կուսէն ծնե-
լոյ՝ Աստուածն Բան ի յարելութիւն ոչ ե-
ղեւ. քանզի որպէս ա՛յն ոչ, եւ ա՛յս ոչ:
164 Արդ՝ զսուրբն զայն կոյս Աստուածա-
ծին զի՞ ասէք՝ զի նորա ուրեմն սոսկ մարդ
լինի ծնեալ, երեւելի, չարչարելի եւ մահ-
կանացու, եւ հրէիցն բարբառոյ առ ի
ստուգել՝ թէ Դու մարդ ես եւ զամձն քն Աս-
տուած առնես: 165 Այլ եւ ուրեմն ի մահ
մարդոյ մկրտիք, քանզի ի նորա մահն
մկրտիմք, եւ զմարդ պաշտեն երկնաւորք
եւ երկրաւորք եւ սանդարամետականք, ի
ծուներ կրկնելն Յիսուսի Քրիստոսի:
166 Ստեցի՞ն ուրեմն առաքեալքն՝ զնա
զոյ ասելով Որդի Աստուծոյ, եւ մանա-
ւանդ ի ձեր ասելոյդ. եւ Փիլիպպոս վրի-
պեցո՞յց զներքինին Նսայեաւ, թէ՛ իբրեւ
զոչխար ի սպանդ վարեցաւ, որոյ զազ-
գատոհմն ոչ ոք կարէ պատմել. եւ նա
զհաւատալն բարբառէր, թէ՛ Յիսուս Քրիս-
տոս է Որդի Աստուծոյ. եւ ինքն զնոյն
այլոց քարոզեաց:

167 Բայց ոչ ստեցին մարգարէքն եւ
առաքեալքն, այլ այնք, որ ի ճշմարտութե-
նէն թիւրեալք են: 168 Քանզի Որդի Աս-
տուծոյ մարգարէիւք ասէ, թէ գտայ այնո-
ցիկ, որք զիս ոչ խնդրէին, յայտնի եղէ

՝ ԸՏԷ. Գ. 16
բ ԹՎԸ. Ժ. 33
գ Ե. Ծ. Գ. 7, Գ. Գ. Բ. 32
դ Գ. Գ. Բ. 37

յայնց, որ զինէն ոչ հարցանէին, եւ՝ երե-
ւելի ի Հրէաստանի Աստուած, եւ՝ Աս-
տուած մեր յայտնապէս եկեցէ, եւ՝ սա է
Աստուած մեր, ընդ որում ոչ համարեցի
այլ ոք, որ եգիտ ամենայն զիմաստութեան
մանապարհս, եւ ետ զնա Իսրայէլի, յետ այ-
տրիկ յաշխարհի երեւեցաւ եւ ընդ մարդ-
կան շրջեցաւ, եւ եթէ՛ Կոչեցի անունն նո-
րա Էմմանուէլ, այսինքն՝ ընդ մեզ Աս-
տուած, եւ Սիմէոն, թէ՛ Տեսիմ ասք իմ
զփրկութիւն Գո, զլոյս յայտնեալ ազգաց,՝
եւ Յովհաննէս, թէ՛ Կեսնքն յայտնեցան եւ
տեսաք եւ վկայեմք, զի որ էրն առ Հաւր
եւ երեւեցաւ մեզ: 169 Եւ դարձեալ՝ զԱս-
տուած ոչ ոք ետես, բայց Միածին Որդին,
որ է ծոց Հաւր, նա պատմեաց մեզ. որ ա-
սէրն, թէ՛ Ելի ի Հաւրէ եւ եկի յաշխարհս,՝
եւ թէ՛ Որ ետեսն զիս՝ ետես զՀայր իմ, եւ
ամենայն իսկ մարգարէական եւ առաքե-
լական ձայնք զնոյն պատմեն: 170 Արդ՝
յայտնի լիցի ձեզ, թէ երեւեցաւ. քանզի
մեք նոցա քաջ հաւատամք, եւ սորա այս-
պէս պատմեն:

171 Եւ որպէս յիշատակեցաւ ի մէնջ,
չարչարիլ եւ մեռանել՝ սակաւուք եւ այժմ
ցուցցուք: 172 Ի վախճան աւուրցս խաւ-
սել Որդուվն, ասէ, զորոյ մեծութիւնն
յաջորդք բանիցն ցուցանեն. Որդուվն
խաւսեցաւ Հայր, եւ՝ Աստուածորդին
վասն ամենեցուն զմահ մաշակեաց, եւ՝
Որ ի կերպարանս Աստուծոյ էր՝ նա հնա-

է Ե. Կ. Ե. 1
չ Ս. Գ. Ը. Ե. 2
է Ս. Գ. Խ. Թ. 3
ը Բ. Գ. Գ. 36-38
բ Ե. Է. 14, Մ. Գ. Բ. Ը. 23
գ Հ. Գ. Գ. Բ. 30:
դ Ը. Թ. Ը. Ը. 2
եք Թ. Ը. Ժ. Գ. 28
զգ Թ. Ը. Ժ. Գ. 9
զդ Տ. Է. Ե. Գ. Ը. 2:
զե Ե. Գ. Ը. 2
զը Ե. Գ. Բ. 9

զանդ եղեւ խաչի եւ մահու... եւ զի մի յերկարաբանեցուք, ինքն չարչարելովն, որով զփորձն էառ՝ նա է փորձանաւորաց աւգնական եւ Աստուած, եւ մեք կարացեալքս զնա տեսանել. այսպէս եւ չարչարեցաւ, եւ որով եւ ի դժոխս յայտնեցաւ որդոցն՝ նովիմք եւ մեռաւ. եւ Աստուած ըստ իս եղեալն, եւ ետ պատերազմ եւ պարտեաց զմահս եւ զապականութիւն զմեր թշնամին՝ աւերեալ զդժոխն, որպէս ասացաքն: 173 Եւ ըստ որում յառաջ քան զչարչարանսն մարդկան երեւեցաւ՝ այնպէս յայտնեցաւ եւ հրեշտակաց. եւ վասն այնորիկ նոյն վերացելոյն փառաւք սպասաւորեալ ստորնեայքս՝ բարբառէին ի վերինսն, առ իշխանութիւնս եւ պետութիւնս՝ համբառնալ զդրունսն ի վեր, զի մտցէ թագաւորն փառաց: 174 Որք զարմացեալք վասն թանձրացելոյն մարդկային մարմնովն՝ հարցանէին. Ո՞վ է սա թագաւոր փառաց, եւ անդէն լուեալ, թէ՛ Տէր հզաւր զաւրութեամբ իւրով, Տէր հզաւր ի պատերազմիք. եւ իբրեւ անհնազանդեալ իմն իշխանութեանցն, եւ իբր թէ յերկրէ ի վեր երթալն աստուատ նոյն հրաման, եւ իւրեանց հարցումն լսէին դարձեալ՝ զնոյն ինքն է, որ թագաւորն փառաց: 175 Թուի ինձ, թէ եւ զվիրացն անդ ոմանք հարցանէին, թէ՛ Զի՞նչ են վէրքդ ի ներքոյ ձեռացդ. յորմէ պատասխանի եղեալ՝ Զորս վիրաւորեցայ, ասէ, ի տան սիրելոյն, որոյ տունն մեք իսկ եմք:

176 Արդ՝ ո՞չ զարմանայցես ընդ յայտնի պատմութիւնս Հոգւոյն Սրբոյ, եւ ի Պաւղոսէ զասացեալսն վասն բազմաստուածութեանն եւ կռապաշտութեանն ի բաց բառնալոյ՝ այնու ուրանաս զմարդկանալն Փրկչին մերոյ, ապա թէ՛ ոչ հաւանել այսմ ձայնի, ի բաց հալածեսցի ի մէնջ

մարդապաշտութիւն եւ չորրորդութիւն, եւ միշտ աստուածապաշտութիւն պատուեսցի երկրպագութեամբ Սրբոյ Երրորդութեանն, եւ մի՛ լիցի ի մահ մարդոյ մկրտել մեզ, այլ՝ Աստուծոյ մարդացելոյ:

177 Իսկ զկնի այսպիսի խոստովանութեան ասացէք՝ իջուցանել զնա ի փայտէն եւ աստուածընկալ գերեզմանի դնել, եւ իւր զինքն յարուցեալ: 178 Արդ՝ որպէս ասացէքն, թէ մեռեալն Աստուած չէր՝ գերեզմանն աստուածընկալ ո՞րպէս էր. եւ կամ մինչ մեռաւն ո՞չ ինքն՝ զի՞մք յառնէր. եւ ահա զասացեալդ գեղիս եւ ոչ յայտնիս՝ ասելի է: 179 Բայց ոչ նուազ ըստ այլոցդ զարմացումն մեզ եւ աւարտման խաւք բերեն, թէ գայ դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս, եւ զդատաստանս իւր ոչ յայտնեաց ումեք. արդեաւք ո՞չ սպառնացաւ հրով այրել զհերձուածողս եւ զամենայն չարագործս՝ ուր խաւարն եւ անքուն որդնն, զոր ի սկզբանէն պատրաստեաց սատանայի: 180 Եւ արդ՝ զի զի՞նչ ըստ կամաց եւ մտաց գնացելոցն զանհաւատութեանն հաւատասցուք, եւ խառնակ գործովք պղծութեան մարդիկ վարեսցին. զի որպէս ասէքդ՝ մինչ զդատաստանն ոչ յայտնեաց՝ չիմանի զիւրաքանչիւր գործոց առնուլ չարին եւ բարւոյն, եւ ահա ավրինադրութիւնդ լինի առաջնորդ լինել ի խաւարն արտաքին: 181 Այլ ո՞վ այդպէս յայտնեաց զդատաստանս իւր՝ Որդին Մարդոյ, զոր ընդ աջմէ Հաւրն ետես Ստեփանոս, ի վերայ ուղղահաւատիցն եւ բարեգործաց՝ զարքայութիւնն իւր, եւ խոտորելոյ ի հերձուածս եւ պղծեալ ի գործս ըստ սատանայի՝ զնմա պատրաստեալ զգեհեանն, եւ ինքն է թագաւոր, որոյ արքայութեանն վախճանն ոչ գոյ:

182 Բայց հաւանեա՛ ընդ իս ասել, մանաւանդ թէ ընդ Պաւղոսի՝ անքննելի զդատաստանս նորա. եւ այսպիսի ինչ է ասելս՝ հրով ասաց, եւ խաւարաւ, եւ անքուն

« Հմմտ. Փլւ. Բ 6-8:
բ Սաղմ. ԻԳ 8
գ Զա՛վ. ԺԳ 6

որդամբ տանջել ընդ սատանայի զմեղա-
 ւորս. եւ հրոյ բնութիւն լուսաւոր իցէ, իսկ
 նա խաւարային, եւ ոգի՝ հրոյ տանջման
 անըմբռնելի: 183 Իսկ սատանայ ոգի է եւ
 տանջի նովաւ ընդ մարմնաւորս, եւ որդն
 կենդանի է մարմնաւոր, յորմէ քուն եւ
 հանգիստ բարձեալ՝ ընդ հրով վրէժխնդիր
 է, միշտ ուտելով զգայնս, որ անդրն:
 184 Իսկ հուր այրիչ վրիժապարտիցն եւ
 պարարիչ որդանն, եւ այլք յայսպիսիք,
 յորմէ յաղթին միտք մարդոյ: 185 Իսկ
 մինչ դատաստանք նորա եւ գործք անքն-
 նելի են՝ ո՞րչափ առաւել դատաւորն եւ
 կազմիչն ամենայնի: 186 Բայց զդատաս-
 տանս իւր ոչ յայտնեաց՝, զոր ի ձեռն սաղ-
 մոսին ասաց՝ առ աւրինաւորս եւ հեթա-
 նոսս այն պատշաճեցաւ: 187 Արդ՝
 զանքննելին ոչ քննեսցուք, քանզի ան-
 քնին, այլ մարգարէին ձայնակցեսցուք,
 ծածուկքն Տեառն Աստուծոյ՝ յայտնիքն
 մեզ: 188 Եւ այսպէս կարողութիւն հաւա-
 տոյն ի մեզ պնդեսցի ընդդէմ կալ ոսոխին,
 որ ի սկզբանէն դժնդակութիւնն բռնած-
 զող ի վատ ամբարշտութիւն՝ ի բաց մղես-
 ցի ի հաւտէ Քրիստոսի. զի զնշանսն որո-
 շեալ խնդրողք Հրէականք են, որոց գայ-
 թակղութիւնն դիւրաբերելի, եւ մարդկա-
 յին իմաստութեամբ հասու լինել կամե-
 ցողք նմա՝ հեթանոսականք, զորս յիմա-
 րութիւն ըմբռնէ: 189 Բայց յեկեղեցւոջ
 Աստուծոյ միշտ քարոզի եւ քարոզեսցի
 խաչեալն Քրիստոս. եւ սա չէ դիւրալպիրծ,
 կամ վրիպեցուցանող շաւիղ ի Սուրբ Եր-
 րորդութենէն, այլ առաքելոյ ձայնակից
 առնէ եւ նորին աշակերտս զմեզ գործէ:

190 Եւ դո՛ւ, բարեաց ցանկացո՞ղդ,
 վերացո՞ ընդ իս սրագոյն զհայեցուածսդ՝
 ի սահմանս Սրբոյ Երրորդութեանն, զոր
 Պաւղոսն վարդապետեաց². քանզի նա մեզ

զայն աւանդեաց, զոր եւ ինքն ընկալաւ,
 եւ գրէ զնոյն Հռովմայեցւոց³. Աղաչեմ
 գձեզ, ասէ, ի ձեռն Տեառն մերոյ Յիսուսի
 Քրիստոսի եւ սիրով Հոգւոյն՝ պատերազ-
 մակից լինել ինձ յաղաթս առ Աստուած^ք,
 Աստուած եւ⁴ Տէր Յիսուս Քրիստոս եւ Հո-
 գին Սուրբ՝ յայտնի զՍրբոյ Երրորդու-
 թեանն ուսուցեալ զանուն⁵: 191 Եւ դար-
 ձեալ Կորնթացւոցն. Շնորհիք Տեառն մերոյ
 Յիսուսի Քրիստոսի^ք, եւ սէրն Աստուծոյ,
 եւ հաղորդութիւն Հոգւոյն Սրբոյ: 192 Եւ
 Եփեսացեացն. Աւրինեալ է Աստուած եւ
 Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի^ք,
 եւ ի վերայ եբեր, թէ՛ որով կնկեցայք Հոգ-
 ւովն Սրբով^է: 193 Եւ առ Տիտոս, թէ՛ Մար-
 դասիրութիւն Փրկչին մերոյ Աստուծոյ
 յայտնեցաւ, եւ նորոգութիւն Հոգւոյն Սրբոյ,
 զոր եհեղ ի մեզ ի ձեռն Տեառն մերոյ Յի-
 սուսի Քրիստոսի^ք. եւ գրէ իսկ, թէ՛ ամե-
 նայն առաքելական կտակարանք լի են
 այսու բարբառով, յոր անուն մեք հրաման
 առաք մկրտել եւ փառաբանել⁷ զՍուրբ Եր-
 րորդութիւնն⁸, միով երկրպագութեամբ՝
 զնոյն առաքելոցն մի աւետարանութիւն
 սերմանեաց երիցս երանեալն սուրբ Գրի-
 գորիոս՝ Թագէտսեան վիճակիս:

194 Ապա թէ՛⁹ ընդէ՞ր տամք տեղի
 Յերոբովամու¹⁰ պատառել զեկեղեցի Աս-
 տուծոյ, զոր Որդին Աստուծոյ ժողովեաց

« Սաղմ. ճԻԼ 20
 1 ՊԱ. գիպեցուածս
 2 ՊԱ. վարդապետե

3 ՊԱ. առ Հռովմայեցիսն փիս քանգի նա ... Հռով-
 մայեցւոց
 ք Հռովմ. ԺԵ 30
 4 ՊԱ. եթէ Աստուած է փիս Աստուած եւ
 5 ՊԱ. այսպէս ուսուցեալ զանուն Սուրբ Երրոր-
 դութեանն փիս յայտնի ... ուսուցեալ զանուն
 ք Ը Կոր. Ժ. 9 23-24
 Դ Եփե. Ը 3
 է Հռովմ. Եփե. Ը 13:
 6 ՊԱ. չի՞ք եւ դարձեալ ... Քրիստոսի (երեմ նախ.)
 զ Տէ՛ր Տէ՛ր. Գ. 4-6:
 7 ՊԱ. փառս վայելի փիս փառաբանել
 8 ՊԱ. չի՞ք զՍուրբ Երրորդութիւնն
 9 ՊԱ. Արդ փիս Ապա թէ
 10 ՊԱ. Բորովամու փիս Յերոբովամու

զոչխարս¹ ի մի գաւիթ. մի՛ ոք² ի մէնջ երեւեսցի Նաբաթ եւ Աբիութ³ գաւտար հուր մատուցանելով⁴ անհաւատարմութեամբ⁵, զի մի՛ հրատոչոր լիցուք: 195 Ձմեզ վերստին գերկնողն գՔրիստոս⁶ մի՛ անարգեսցուք այլաձեւով զհաւատ, զի մի՛ զՆոյեանն առ Քանան գանձձան յորոշողէն գաւդիսն ի յայծեացն առցուք մեք⁷: 196 Քանզի ընդ մեզ է ձայնդ⁸ եւ քեզ, Միխիթա՛ր, որ կացեալդ⁹ ես զլուխ Ամարասու¹⁰ եկեղեցւոյն¹¹ եւ համբաւես, եթէ Գրիգոր եղեալ է հիմն, զնոյն հաւատն ունող, եւ գաւակ բարեխաւս առ Քրիստոս Աստուած՝ վասն մեզ ժառանգակից նմա եղանիլ¹², մի՛ գուցէ լուիցեմք¹³, թէ¹⁴ դուք գաւակ Քանանու էք ծառայելով¹⁵ մեղաց, եւ ոչ Յուդայի խոստովանողի՝ եւ հրամայիցիմք¹⁶ կտրել ընդ մէջ եւ զմասն եւ զբաժին ընդ կեղծաւորսն առնուլ¹⁷:

197 Եթէ¹⁸ որդիք այնց հարցն¹⁹ եմք, որք անգատանեն յառաքելոցն, զհաւատս²⁰ պինդ կալցուք, եւ մի բուռ ընդ ջուր²¹ խառնելով՝ ի նմանութիւն²² ան-

խարդախ կաթինն արասցուք. զի որոյ անուամբ մեք պարծիմք, նա իսկ չարախաւս լինի զմէնջ առ երկնաւոր Հայրն²³: 198 Այլ եւ ոչ յուրվութեամբ ամբոխից²⁴ հրապուրեսցուք, բայց ըստ առակողին խրատու՝ մի՛ միտել ընդ բազումս ի չարիս: 199 Ընդ ութ ոգիսն²⁵ տապանափակ լինել ջանասցուք՝²⁶ ի բազմամբոխն²⁷ ձգողաց զջրահեղձոյցն պատուհաս²⁸. ընդ Ղովտայ գերծանել²⁹ ի հրակէզն անձրեւաց՝ ընդ երկուսն ի պարգեւականն մտանել յաշխարհ³⁰, ի վեց հարիւր հազարն³¹ տապաստելոց: 200 Քանզի եւ այժմ ցանգ բարբառի³² հովիւն³³ զլերինս հնչեցուցանելով, ասէ. Մի՛ երկնչիր հաւտ փոքրիկ, զի հանեցաւ Հայր³⁴ ձեր տալ ձեզ զարքայութիւն³⁵*. եւ գյամառեալսն յայսցանէ յորդորեսցուք ի նոյն³⁶: 201 Բայց մեք որպէս ընկալաքն երկրպագութեամբ պատուել զՍուրբ Երրորդութիւնն՝ առանց թերահաւատելոյ ունիմք, եւ կալցուք մինչեւ յաւիտեանս՝³⁷ խորշելով յամենայն եղբաւրէ, որ յայս ստահակիցէ:

1 ՊԱ. չի՛ գոչխարս
2 ՊԱ. չի՛ ոք
3 ՊԱ. Աբիուդ
4 ՊԱ. մատուցանել
5 ՊԱ. անհաւատապէս փխ անհաւատարմութեամբ
6 ԳԹ ի Քրիստոս փխ գՔրիստոս
7 ՊԱ. մեք աոցուք փխ աոցուք մեք
8 ՊԱ. ձայնս
9 ՊԱ. կացեալ
10 ՊԱ. Ամարասս
11 ՊԱ. եկեղեցւոյն
12 ՊԱ. լինել փխ եղանիլ
13 ՊԱ. լիցի լսել փխ գուցէ լուիցեմք
14 ՊԱ. գուցէ եթէ փխ թէ
15 ՊԱ. ծառայելոյն
16 ՊԱ. հրամայեսցի
17 ՊԱ. կեղծաւորացն մասն փխ զմասն ... առնուլ
18 ԳԹ թէ
19 ԳԹ հարանց փխ հարցն
20 ՊԱ. որ ոչ անգանագան առաքելոցն են հաւատ, զնոցին ուսուցեալս փխ որք ... զհաւատս
21 ՊԱ. ջուր ընդ բուռն փխ բուռ ընդ ջուր
22 ՊԱ. զմանութիւն փխ ի նմանութիւն

23 ՊԱ. Հաւրն փխ Հայրն
24 ՊԱ. ոխից փխ ամբոխից
25 ՊԱ. ութն հոգիսն փխ ութ ոգիսն
26 ՊԱ. ջանասցուք լինել փխ լինել ջանասցուք
27 ՊԱ. բազմաց ամբոխն փխ բազմամբոխն
28 ՊԱ. զպատուհաս
29 ՊԱ. գերծանել
30 ՊԱ. երկիր փխ յաշխարհ
31 ՊԱ. ԶՌ-սն փխ վեց հարիւր հազարն
32 ՊԱ. բարի փխ բարբառի
33 ՊԱ. չի՛ հովիւն
34 ՊԱ. Հայրն
35 ԳԹ զարքայութիւն երկնից
* Ղ.՝-Կ. Ժ.Բ՝ 32
36 ՊԱ. նոյնս
37 ՊԱ. յաւիտեան

ՅԱՂԱԳՍ¹ ԴԱՏԱՍՏԱՆԱՑ ԱՍՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՔԱՆԻՈՆՈՒԹԵԱՆ ԱՉԳԱԿԱՆԱՑ²

1 *Ջի*³ որպէս առ⁴ ամենայն մեր աթոռակիցս հարկ եղեւ գրել ⁵ի նոյն ութուտասն ամի տէրութեանն⁶ խոսրովայ որդւոյ⁷ Որմզդի, զնոյն եւ առ քո սրբութիւնդ հարկեցաք գրել - պինդ ունել զպատուէր Հոգւոյն Սրբոյ ի ձեռն աւրինաց եւ մարգարէից, զորս⁸ առաքելական կանոնադրութեամբ հաստատեցին սուրբ եւ ուղղափառ վարդապետքն: 2 Բայց մանաւանդ առաւելագոյն զգուշանալ յանիծեալ յամուսնութենէ մերձաւորաց, ⁹որ ազգաւ մատաւորութիւն¹⁰ է եւ կործանին յայնքան չարիս: 3 ¹¹Քանզի ոչ միայն զխառնակութիւն ազգահամարութեանն գործեն այնպիսիքն, ¹²այլ եւ զազահոութիւն, զոր¹³ արմատ¹⁴ ամենայն չարեաց ասաց¹⁵ առաքեալն, զհեթանոս¹⁶ աւրէնս անաստուածս¹⁷ լինել, որպէս եւ նախամարգարէիւն ծանալթացոյց¹⁸ ամենայն¹⁹ աս-

տուածապաշտաց²⁰: 4 Եւ բիւր եւ այլ չարիս²¹, որպէս եւ իմաստնոց յայտնի է:

5 *Ջի* թէ աստուածային բերանն անիծանէ²² զմարդիկ, որ փոխեն զընկերի եղեալ սահմանս, ²³իսկ զԱրարչին²⁴ զբոլորեցուն²⁵ զսահմանադրութիւն եւ զպատուէր առ ոտն հարուն²⁶ եւ ²⁷արհամարհողք լեալք, մեծի բարկութեան ²⁸արժանի է, այլ²⁹ վասն նոցա եւ այլք: 6 Եւ յայտ անտի է՝ զի ի հնումն, զորս³⁰ ելից³¹ Աստուած, ³²այսպէս ասաց, թէ՛ ըստ կրաւնից ազգաց եգիպտացոց եւ ֆանանացոցն մի՛ երթայցե՛ք, ես եմ Տէր Աստուած ձեր՛: 7 Եւ ի կարգ³³ արկեալ՝ զայսպիսի անկողինս կոչեաց խայտառականաց առականս, որով ամբարիշտքն վարէին: 8 ³⁴Հրածարեցոյց յառաջին ազգէն ³⁵եւ ապա յերկրորդէն, եւ հասեալ յայն, զոր մեք խորթս կոչեմք, եւ ասէ՛ մի՛ յայտնեք³⁶ զի համիարեայ³⁷ Բոյր Բո Է՛: 9 Եւ ապա յետ ոչ սակաւ բանից եւս զարմանալոյ արժանի իմն

1 g միայն Վասն
2 a Վասն թէ քանի ազգ առնուն զիրար
3 b Մի
4 bf չի՞ք առ
5 a ի նոյն նիւթի ժ. ամի / b յուր եւ տասն ամի / ֆուրուտասներրորդի ամի
6 b չի՞ք տէրութեանն
7 ce չի՞ք որդւոյ
8 abcdg գոր
9 a չի՞ք որ ազգաւ ... եւլն
10 ֆմերձաւորութիւն
11 a եւ կործանին յայնքան համարակութեամբն, զոր գործեն / d քանզի զմիայն զազգահամարութեան գործեն
12 g այլ եւ ազգատոհմութիւն
13 a որ է / b որ
14 b չի՞ք արմատ
15 a ասէ
16 a զհեթանոսաց
17 g անիծան
18 b ծանոց
19 ad չի՞ք ամենայն

20 bf աստուածապաշտից
21 a որք էին, եւ այլ ոչ չարիս
22 b անիծէ
23 b իսկ որ զԱրարիչն
24 a զԱրարիչն
25 b g ամենեցուն
26 bdf հարու / g հարաւ / a կոխել եւ հարկանել
27 b արհամարհող լեալ
28 abdfg քանաչելի է / ce ժառանգեմ
29 ad այս
30 a g գոր
31 ֆ ըստ ելից
32 ֆ այնպէս / a այսպէսաց
* Հմբ. Ղե. ԺԲ 2-4:
33 a ի կարգս
34 b հրածարեցոյց յայնքանէ առաջին ազգէն
35 b չի՞ք եւ ապա յերկրորդէն
36 b աւելի զառականս
37 Բոյր օրին. համօրեայ
բ Ղե. ԺԲ 11

նշանակէ. քանզի իբր ասաց, թէ համհաւ-
րեայ¹ քոյր քո է, դարձեալ երկրորդէ այս-
պէս, թէ՛ զառականս² կնոջ եւ զդստեր նո-
րա - որ լինի³ մին կին եւ միւսն խորթ, -
⁴մի յայտնեցես եւ զդուստր ուստեր նո-
րա, - այսինքն է՝ զխորթին,- եւ կամ
զդուստր դստեր նորա մի՛ առնուցուս,
քանզի ամբարշտութիւն է: 10 Ապա վերա-
դոյն ⁵քան զայս նշանակէ, որ նոյն մեզ
⁶երրորդ ազգ կարծի⁷ ըստ յառաջ ⁸յայտ-
նագոյնդ առնելոյ⁹ մեր¹⁰, զառականս¹¹
¹²դստեր ուստեր քոյ կամ դստեր դստեր¹³
քոյ մի յայտնեցես: 11 Բայց մի՛ ոք կար-
ծեսցէ զասացեալս ի վերայ ծնողին միայն,
այլ¹⁴ եւ որք ի նմանէն, քանզի այս կատա-
րեալ յիմարութիւն է: Քանզի ¹⁵ոչ ուրուք
եղբայր առանց հաւր եւ կամ քոյր, ¹⁶այլ
թէ եւ հաւրաքեռ որդի եւ կամ մաւրա-
քեռ¹⁷, քանզի եւ ազգակցութիւնն ¹⁸մի եւ
նոյն է եւ որդւոց: 12 Զի որպէս առաջին
եւ երկր¹⁹ եւ երի²⁰ ազգ ասին, ²¹այսպէս
եւ եղբաւորորդւոյն²² ²³եւ կամ այլոց առ

միմեանս առաջին ազգն ²⁴եւ երկրորդն
²⁵եւ երրորդն եւ քառորդ՝ ազգ ասին:

13 Եւ ոչ այսչափ, բայց եւ այլ որո-
շումն արժանի²⁶ զարմանալոյ ուսուցանէ
աստուածագանն²⁷ մեզ աւրէնք՝ զառա-
կանս նուոյ²⁸ մի՛ յայտնեցես, եւ
զդուստր²⁹ դստեր կամ³⁰ զդուստր ուստեր
նորա մի՛ առնուցուս: 14 Որ ցուցանէ
զայս իբր թէ մեռեալ որդւոյն, եւ նուոյն³¹
առն այլում եղեալ եւ ծնեալ ուստր ³²եւ
նորա կին առեալ այլ դուստր ծնանիցի,
մի՛ առնուցուս զնա³³ կնութեան³⁴, զի ամ-
բարշտութիւն է: 15 Այսու³⁵ զկատարեալն
իսկ³⁶ զսահման ցուցանէ եւ թէ՛ ցո՞րս³⁷
³⁸խորշելի է յամուսնութենէ:

16 Իսկ Սուրբ Հոգին Ովսեաւ մարգա-
րէիւ զամենայն անհնարին եւ զչարհար
մեղս փոքր համարեցաւ առ այսու³⁹ յանց-
մամբ եւ ամբաստանութեամբ⁴⁰: 17 Լո՛ւր,
որ զասացեալս նշանակէ՝ եթէ լոկ ա-
նուամբ գոյ զի՛նչ հարագատութիւն ի մի-
ջի կայ, ասէ⁴¹, դատաստան Տեառն է ընդ
բնակիչս աշխարհի, զի ոչ գոյ նշմարտու-
թիւն եւ ողորմութիւն եւ գիտութիւն⁴² Աս-
տուծոյ ի վերայ երկրի, այլ անէծք եւ ստու-

1 g համօրեայ / մնաց. օրին. համօրեայ
2 af զառակս / g զառաչականս
3 a լինիմ
4 g մի՛ յայտնեցեսն
5 ad քան զայն / b չի՛ք քան
6 g երրորդ նշանակի
7 b կոչեսցի
8 acdefg յայտնագոյն դառնալոյ
9 b ցուցելոյ
10 b չի՛ք մեր
11 g զառականս
12 a միայն դստեր քո / b ուստեր դստեր քո
13 g քեռ
* Գ է - Ժ Ը 10
14 b չի՛ք այլ
15 c չի՛ք ոչ / b ոչ ուրե՛ք
16 c ապա / g այլ թէ ի հօրաքեռ
17 a աւելի որդի
18 b մի է. նոյն է եւ որդւոց / cefg մի է եւ նոյն է
19 bf երկրորդ
20 f երրորդ / b եւ երրորդն եւ չորրորդն / d
երկիր, սխալ
21 b չի՛ք այսպէս եւ եղբօր որդւոյն ... ազգ ասին
22 a եղբօր որդւոցն
23 a չի՛ք եւ կամ այլոց

24 d չի՛ք եւ երկրորդն
25 ac չի՛ք եւ երրորդն
26 b չի՛ք արժանի
27 g աստուածագացն
28 b նուոյ քո / g ուստ, սխալ
29 a զուստր
30 a եւ կամ / d աւելի նորա / b չի՛ք կամ զդուստր
... նորա
բ Հ մ գ ՝ Գ է - Ժ Ը 15:
31 b նուոյն, աղնատմունք
32 c չի՛ք եւ նորա կին ... դուստր
33 a չի՛ք գնա
34 a ի կնութիւն / d ի կնութեան
35 a այսինքն
36 b չի՛ք իսկ
37 bcdef ցոր / g յո՞ր
38 a ցուցանէ զի գարշելի է
39 a յայսու
40 a անբանարութեամբ, աղնատմունք
41 b այդ
42 a գթութիւն

թիւն Դե գողութիւն եւ շնութիւն եւ սպանութիւն հեղեալ է² ի վերայ երկրի: 18 Իսկ աւելի ամբարշտութիւն եւ կսկծելի մեղփայն են, որ արիւն ընդ արիւնս խառնեն, որ է ազգականաց ամուսնութիւն: 19 Եւ հատուցումն այնմ գայս պատմէ վասն այդր, ասէ³, սուգ աոցէ երկիր եւ նուագեսցի ամենայն բնակչաւն իւրով, այլ եւ գագամփ անապատի եւ սողունփ եւ թռչունփ երկնից պակասեսցին⁴, զի ոչ ոք էր, որ յանդիմանէր եւ դատէր⁵: 20 Արդ՝ մինչ բանն⁶ յանդիմանութեան եւ դատելոյ⁶ զայնպիսիսն ձեզ հաւատացաւ⁷ եւ անփոյթ առնես՝ ե՛ւ զանձն դատապարտես, ե՛ւ որոց⁸ իշխեսն. բայց եթէ արեան⁹ յարիւն ոչ տաս խառնիլ¹⁰, որ¹¹ մինչեւ անուն¹² մերձաւորութեան սպառի, ¹³արդարութեամբ կատարեալ զարդարես զքո վիճակդ: 21 Իսկ յանդգնելոցն եւ պատերազմասիրաց ընդ Հողուոյ Սրբոյ՝ բան կանոնին, զոր երանելի հարց ի Քրիստոս հաստատեալ է եւ մինչեւ ցայժմ իբրեւ զարեգակն անշիջանելի պահի, նոցա զայս աւանդեսցես¹⁴ - սկիզբն ի հինգերորդէն յառաջ. քանզի որ¹⁵ յանասնոցն բնութիւն ¹⁶սիրելի էր անկանել¹⁷, այնց ողորմութիւն արարեալ զսահմանն¹⁸

1 a չի՛ք եւ գողութիւն
 2 abcfg չի՛ք է
 3 a չի՛ք ասէ
 4 a պակասեցան
 * Հմմտ. Ով. Դ. 1-4:
 5 c բանդ
 6 a խրատելոյ
 7 g հաստատեցաւ
 8 c որոչ, սխալ
 9 a արիւն
 10 adf խառնել
 11 d որ է
 12 ad արիւն
 13 b արդարութեամբ կտրես
 14 g աւանդեսցեն
 15 b չի՛ք որ
 16 a սիրէր / g սիրել ի սէր
 17 b յանդգնել
 18 a գահման

մեղմացուցին¹⁹, բայց լաւացն բնիկն է, որում տեղեակ է²⁰ եւ քո սրբութիւնդ:
 22 «Յամենայն²¹ գրեթէ ի կանոնս այսոցիկ²² եղաւ սահման, այլ լիովին²³ աստ²⁴, զոր առեալ եցոյց յաւրինաց եւ ի մարգարէից: 23 Ձոր եւ մեզ քննելի է զայսոսիկ²⁵, թէ ո՞ր²⁶ արդեաւք յաւելուած ըստ նորոյն²⁷ եղեւ ի ձեռն կանոնաց: 24 Քանզի աւրէնքն հրաժարեցոյց զառ ի հաւրէ²⁸ եւ զառ ի մաւրէ քեռէ, որ է ըստ այսմ՝ թէ պատահի առնուլ²⁹ կին ³⁰եւ նորա իցէ դուստր, եւ եթէ զկնի առնլոյն ծնանիցի³¹, իսկ կանոնք³² ըստ այսմ՝ մի՛ տալ զխորթս³³ միմեանց եւ մի՛ զառ ի նոցանէ ծնունդս³⁴ մինչեւ ի զարմն երրորդ, ապա ծնեալ ի ծնողաց խորթուցն, մինչեւ ցորդիսն, որ առանց խորթուցն³⁵, որ լինին հինգերորդ ազգ, ապա³⁶ ամուսնասցին: 25 ³⁷Զխորթս միմեանց - զխորթակիցսն ասէ ³⁸մինչեւ ցերրորդն, յայտ է զի զչորրորդին³⁹ հրամայէ. եւ ծնեալ ⁴⁰ի ծնողաց խորթուցն մինչեւ ցորդիսն - երրորդին ասէ,

19 b մեղացն ցուցին
 20 d չի՛ք է
 21 b չի՛ք յամենայն
 22 adg այնոցիկ / b այսպէս
 23 ad լիով
 24 a ասայ
 25 c չի՛ք զայսոսիկ
 26 g չի՛ք որ
 27 a նորուն / be նորին / f նորոյս
 28 b եւ զառ ի մօրէ եւ զոր ի բնէ եւ զառ
 29 b չի՛ք առնուլ
 30 b եւ նորա իցէ դուստր, եւ զկնի ծնանիցի յետ առնելոյն զկնն գայն
 31 c ծնանիցէ
 32 a աւելի հրամայէ
 33 g զխորհուրդս, սխալ
 34 a ծնունդն
 35 a թոռանց որդուցն
 36 a չի՛ք ապա
 37 a այլ խորթս / b խորթս / c չի՛ք զխորթս միմեանց
 38 a մինչեւ ցխորթսն
 39 cefg չորրորդին
 40 a ի ծնելոց

որ խորթաւքն լինի¹ չորրորդ եւ ծնողաւքն² հինգերրորդ: 26 ³Եւ զայս ⁴ասէր՝ թէ պատահի մին ի խորթուցն եւ մին ի ծնողացն⁵ խորթուցն, ⁶եւ կամ ի խորթուցն ծնողաց չորրորդ եւ խորթն⁷ հինգերրորդ, ապա ամուսնասցին: 27 Եւ զի արէնքն զհաւրաքոյր եւ զմաւրաքոյր յիշէ, իսկ

կանոնք ⁸զծնունդ սոցա ⁹եւ զծնունդ զեղբաւր մաւր ¹⁰եւ զայլոց միապէս հրաժարեցուցանէ. զխորթոց եւ զթոռանց, որ յորդւոյ եւ ի դստերէ, եւ զեղբարց ծնունդս ¹¹կանոնք եւ արէնք մի արինակ հրաժարեցուցանեն նմանապէս եւ զծնունդս ¹²որ ի նուէ»:

1 *f* խորթովն լինի / *c* լինին / *b* որ խորթունք լինին
 2 *bcdg* ծնողքն
 3 *g* չի՞ եւ զայս ասէր ... խորթն հինգերրորդ
 4 *f* ասէ որ
 5 *f* ծնունդոց
 6 *c* եւ կամի
 7 *ad* ծնողքն

8 *abd* զծնունդս սոցա
 9 *ab* եւ զծնունդս եղբոր մօր
 10 *b* եւ զայսոսիկ
 11 *b* կանոնք հրաժարեցուցանէ մի օրինակ, նոյնպէս եւ օրէնք մի
 12 *g* որ ի նմանէ

ՏԵԱՌՆ ԱՔՐԱՅԱՍՈՒ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂՈՒԿՈՍԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

1 Խոստովանիմ որպէս ուսուցին զմեզ Սուրբ Գիրք, եւ ճշմարիտ վարդապետք եւ հարք, ՅԺԸ, որ ի Նիկիա, եւ ՃԾ, որ ի Կոստանդինուպոլիս եւ Մ-քն, որ յԵփեսոս, որք միաբանութեամբ հաստատեցին զհաւատսն, եւ զսահմանս անշարժելի զոր եղին՝ ՅԺԸ հարքն սուրբք, որք ժողովեալք ի Սրբոյ Հոգւոյն՝ ի ժամանակս իւրեանց հալածեցին զմոլորեցուցիչսն, որք են նման գայլոց ապականչաց ի հաւտն Քրիստոսի: 2 Եւ վասնզի եմք մեք որդիք եւ ժառանգք հաւատոց նոցա, զգեցեալ զնախանձ նոցին եւ զաւրացեալ հաւատով նզովեմք զամենայն հերետիկոսս, զառաջինսն, եւ զմիջինսն, եւ զվերջինսն, որպէս նոքա նզովեցին:

3 Նզովեմք զԱրիոս, վասնզի հայհոյեաց եւ ասաց, եթէ Որդի չէ ի բնութենէ Հաւր:

4 Նզովեմք զՄակեդոն, որ ասաց, եթէ Հոգի Սուրբ նուազ է քան զՀայր եւ զՈրդի:

5 Նզովեմք եւ զՊաւղոս Սամոստացի, որ ասաց, թէ Յիսուս մարդ էր, եւ իմաստութեամբ զաւրանայր եւ զարգանայր:

6 Նզովեմք զՄանի, եւ զՄարկիոն, եւ զԲարդուեան, եւ զԵւտիքէս, որք ասէին, թէ առաջաւք եւ նմանութեամբ եւ կարծեաւք երեւեցաւ Որդին Աստուծոյ յաշխարհս, եւ ոչ առ ճշմարտութեամբ մարմին եւ Հոգի ի սուրբ Կուսէն եւ յԱստուածածնէն:

7 Նզովեմք զԱպողինարիս, որ ասաց, թէ մարմին առ Աստուած ի սուրբ Կուսէն, եւ Հոգի եւ միտք ոչ առ:

8 Նզովեմք եւ զամպարիշտն Նեստոր, որ հայհոյեաց եւ ասաց, թէ Մարիամ չէ Աստուածածին, այլ մարդ արարեալ եւ ստեղծեալ, եւ հասանելի եւ ապականացու ծնաւ:

9 Նզովեմք եւ զամպարիշտն Թէոդո-

րա, եւ Թէոդորոս, եւ Թէոդորիտոս, եւ զՀիբա, եւ զԱկակ Պարսիկ, եւ զԲարծուեան, եւ Սիհնա, եւ զպիղծ կանոնսն նոցա, եւ որք հաւանեցան եւ որք հաւանին չար աղանդոյն Նեստորի, որ ամպարշտեցաւ եւ ասաց՝ զաւրութեամբ շնորհաց արժանի եղեւ Քրիստոս լինել բնակութիւն Աստուծոյ Բանին:

10 Նզովեմք եւ զժողովն Քաղկեդոնի եւ զտոմարն Լեւոնի, որք ասացին երկու բնութիւնս, եւ երկու առաջնաւորութիւնս, եւ երկու դէմս Քրիստոսի զկնի միաւորութեան:

11 Նզովեմք զՍեւեոէ եւ զգիրս նորա զապականիչ, վասնզի արար հերձումն ընդ Աստուած եւ ընդ մարմին իւր զկնի միաւորութեան, եւ ասաց, թէ ապականացու էր մարմինն Աստուծոյ իբրեւ զմարդոյ:

12 Արդ՝ ամենայն վարդապետք զգուշացուցին զմեզ, այսինքն՝ Գրիգորիոս, եւ Բարսեղ, եւ Աթանաս, եւ Կիւրեղ հանդերձ ամենեքումք: 13 Ուսուցին յայտնապէս ամենեցուն. որ ոչ հաւատայ, թէ Աստուած ծնաւ ի Մարիամայ, եւ չարհարեցաւ, եւ խաչեցաւ, եւ մեռաւ վասն մեր, եւ յարեաւ, եւ յերկինս, եւ նստաւ ընդ աջմէ Հաւր իւրոյ, եւ զալոց է դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս, որոյ արքայութեան ոչ գոյ վախճան՝ եղիցի նզովեալ:

14 Վասն այսորիկ փառաւորեմք. սո՛ւրբ ես Աստուած, սո՛ւրբ ես հզաւր, սո՛ւրբ ես անմահ, որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեա՛ մեզ: 15 Ի վերայ այսր հաւատոյ յաւելումն ո՛չ ընդունիմք, վասնզի ասաց առաքեալ. Եթէ մեք կամ հրեշտակ յերկնից աւետարանեսցէ՝ ձեզ աւելի քան զոր լուսրուքն, նզովեա՛լ լիցի՞:՝

ԿՈՄԻՏԱՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԿՆԻՔ ՀԱՄԱՏՈՅ

ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՎԱՍՆ ՀԱՄԱՏՈՅ

ԹՈՒՂԹ Ի ՊԱՐՍՍ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԱՂՑԵՑԻ

Կոմիտաս կաթողիկոսը ծնունդ է Արագածոտն գաւառի Աղցք գիւղում: Ուսումն ու կրթութիւնը ստացել է Մովսէս Եղիվարդեցի կաթողիկոսի օրօք (574-604 թթ.) Դուինում: Մի կարճ ժամանակով եղել է Ս. Հռիփսիմէ վկայարանի փակակալը, յետոյ, ինչպէս երեւում է, Աբրահամ կաթողիկոսի (607-615 թթ.) կողմից ձեռնադրուել է Տարօնի եպիսկոպոս: Աբրահամից յետոյ ընտրւում է կաթողիկոս (615-628 թթ.): Կոմիտաս Աղցեցի Հայրապետն աչքի է ընկել եկեղեցաշէն գործունէութեամբ: Դուինի Ս. Գրիգոր եկեղեցու աւարտումը, Ս. Էջմիածնի տաճարի նորոգումը եւ Ս. Հռիփսիմէ տաճարի կառուցումը (618-619 թթ.) կապուած են նրա անուան հետ:

Կոմիտասն իր մասնակցութիւնն է բերել եկեղեցաքաղաքական պայքարին նմանապէս. նրա յանձնարարութեամբ են կազմուել ինչպէս Կնիփ հաւատոյ դաւանաբանական ժողովածոն, այնպէս էլ Գիրք Թղթոցը: Կնիփ հաւատոյ երկը 1914 թ. հրատարակուել է Կարապետ եպիսկոպոսի կողմից համաձայն Մաշտոցեան մատենադարանի թիւ 4640 ձեռագրի (ԺԵ դար):

Կոմիտասի անունով մեզ են հասել երկու թղթեր: Առաջին թուղթը՝ Վասն հաւատոյ (615 թ.), գրուած է Պարսկաստանի եպիսկոպոսների խնդրանքով: Այն զետեղուած է Գիրք Թղթոց ժողովածոյի մէջ¹: Երկրորդ թուղթը (618 թ.) յղուած է Երուսաղէմի տեղապահ Մորեաստոս երէցին: Թղթի պատճէնը զետեղուած է Սեբէոսի պատմութեան մէջ² (տե՛ս աստ, ՍԵՔԷՈՍ, Պատմութիւն, Գլուխ ԼԶ 5-28): Այստեղ Կոմիտաս կաթողիկոսը իր ուրախութիւնն է յայտնում ցաւալի ընդմիջումից (Երուսաղէմի 614 թ. աւերումից) յետոյ Հայ Եկեղեցու եւ Երուսաղէմի միջեւ վերափոխուած յարաբերութիւնների կապակցութեամբ: Թուղթը շարադրուած է քրիստոնէական մխիթարութեան դասական աւանդների փայլուն իմացութեամբ՝ սուրբգրային վկայութիւնների տեղին օգտագործումով: Ս. Հռիփսիմէ տաճարի կառուցման առիթով 619 թ. Կոմիտասը գրում է ս. Հռիփսիմէին նուիրուած Անճիմֆ նուիրեալի-ը (36 տուն): Նիւթ ունենալով Ագաթանգեղոսի Պատմութեան յայտնի դրուագը՝ հեղինակը քնարական ազնիւ շեշտերով ներկայացնում է ս. Հռիփսիմէին, նրա հաւատակից քոյրերին, փառաբանում նրանց սխրական նահատակութիւնը: Ինչպէս թղթերը, այնպէս էլ Անճիմֆ-ը դրսեւորում են նրբատես աստուածաբանին:

Կոմիտասի անունով հայերէն ձեռագրերն աւանդել են նաեւ հետեւեալ միակորը. Կոմիտասի հայոց կաթողիկոսի եւ Պիոոսի արշիպատրիարքի հարցաֆննութիւն եւ վիճաբանութիւն վասն հաւատոյ եւ կարգաց եկեղեցւոյ: Սակայն Կոմիտասից յետոյ միայն Հայ իրականութեան մէջ յայտնի դարձած աղբիւրների (Սոկրատ Աքոլաստիկոսի Պատմութեան հայերէն թարգմանութեան 694 թ. եւ այլն) վկայակոչման փաստի հիման վրայ այն կարելի է համարել անվաւեր³: Այդուհանդերձ, մի կողմից՝ յարգելով ձեռագրական աւանդույթը եւ միւս կողմից՝ չբացառելով, որ ուշ շրջան ենթադրող այդ հատուածները կարող են յետամուտ լինել՝ բնագիրը վերապահութեամբ ներկայացւում է իբրեւ Կոմիտաս Աղցեցի Հայրապետի ժառանգութեան մաս: Այստեղ երկխօսութեան ձեւով տրուած է Հայ եւ

1 Տե՛ս ԳԹ, էջ 400-413:

2 ՍԵՔԷՈՍ, Պատմութիւն, աշխ. Գ. Վ. Արգարեանի, Երեւան, 1979, էջ 118-121

3 Գ. Զարբհանալեան, Պատմութիւն հայ դպրութեան, Վեներտիկ-Ս. Ղազար, 1897, էջ 425

Յոյն եկեղեցիների դաւանական ընկալումների ամփոփ պատկերը (դաւանական, ծիսական աստուածաբանութիւն, տոմար եւ այլն)¹: Ելնելով բնագրում արձարձուած հարցերի կարեւորութիւնից՝ այն յանձնարարուել է ընթերցել Ծննդեան, Տեառնընդառաջի եւ Զատիկի տօներին: Բնագիրը² հրատարակուած է համաձայն Մաշտոցեան Մատենադարանի թիւ 5349 եւ 83 ձեռագրերի:

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. Գիրք Թղթոց, էջ 400-413:
2. Կնիք հաւատոյ ընդհանուր սուրբ եկեղեցւոյ յուղղափառ եւ ս. հոգեկիր հարցն մերոց դաւանութեանց, յաւուրս Կոմիտաս կաթողիկոսի համահաւաքեալ, հրատարակութիւն Կարապետ Եպիսկոպոսի, Ս. Էջմիածին, 1914 (լուսատիպ վերահրատարակութիւնը տե՛ս **Catholicos Komitas**, Le Sceau de la foi, réimpression anastatique, Édition Peeters-Louvain, 1974 (Հայկական Մատենաշար Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան) եւ Անթիլիաս-Լիբանան, 1998):
3. Գ. Յակոբեան, Կոմիտաս կաթողիկոսի «Անձինք նուիրեալք» շարականը, «Էջմիածին», 1976, թիւ 1, էջ 25-30:
4. Վարդան Այգեկցի, Գիրք հաստատութեան եւ արմատ հաւատոյ, Երեւան, 1998:
5. Կնիք հաւատոյ բնագրին բառացանկ, պատրաստեց Յարութիւն Փալանեան, Անթիլիաս-Լիբանան, 1999:
6. Ընտրանի հայ եկեղեցական մատենագրութեան, աշխատասիրութեամբ Պ. Խաչատրեանի եւ Յ. Քեոսեանի, Ս. Էջմիածին, 2003, էջ 179-187:
7. Գրիգոր Փիտէնեան, «Անձինք նուիրեալք» շարականը, Նիւ-Եորք, 2003:
8. J. Leban, Les citations patristiques grecques du "Sceau de la foi",- Revue d'histoire ecclésiastique, 1929, 25, pp. 5-32.
9. Ch. Renoux, Le "Sceau de la Foi": une lacune en partie comblée, ՀԱ, 1987, էջ 285-294:
10. M. van Esbroek, L'encyclique de Komitas et la réponse de Mar Maroutha (617), "Oriens Christianus", 2001, 85, pp. 162-175.

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

A - ՄՄ ձեռ. թիւ 5349, թերթ 114ա-131ա

B - ՄՄ ձեռ. թիւ 83, թերթ 359ա-367բ

Գ - ՄՄ ձեռ. թիւ 51, ժամանակ՝ 1778 թ.

Դ - ՄՄ ձեռ. թիւ 468, ժամանակ՝ ԺԲ-ԺԳ դդ.

Ե - ՄՄ ձեռ. թիւ 476, ժամանակ՝ ԺԷ դ.

1 Կոմիտասի Հարցուպատասխաններից հատուածներ վկայաբերուած են Վարդան Այգեկցու Գիրք հաստատութեան եւ արմատ հաւատոյ աշխատութեան մէջ (Երեւան, 1998, էջ 261-262, 275): Երկի դաւանաբանական կարեւորութիւնն է նկատի առնուել Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոսի Պարտավնար աշխատութեան մէջ (Ս. Էջմիածին, 1779-1780, էջ 102-103. տե՛ս նաեւ այս երկի վերահրատարակութիւնը՝ Երեւան, 2004):

2 Ձեռագրերում (տե՛ս, օրինակ, ՄՄ ձեռ. թիւ 8030, թերթ 386ա-389բ) սովոր է նաեւ այս երկի միջին հայերէնով շարադրուած համառոտ տարբերակը:

- Զ - ՄՄ ձեռ. թիւ 496, ժամանակ՝ 1669 թ.
 Է - ՄՄ ձեռ. թիւ 579, ժամանակ՝ 1276 թ. եւ 1279 թ.
 Ը - ՄՄ ձեռ. թիւ 988, ժամանակ՝ 1046 թ.
 Թ - ՄՄ ձեռ. թիւ 993, ժամանակ՝ 1456 թ.
 Ժ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1525, ժամանակ՝ ԺԳ դ.
 Ի - ՄՄ ձեռ. թիւ 1500, ժամանակ՝ ԺԳ դ.
 Լ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1618, 1679, 1796-1798, ժամանակ՝ ԺԷ դ.
 Խ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1712, ժամանակ՝ ԺԵ դ.
 Ծ - ՄՄ ձեռ. թիւ 3495, ժամանակ՝ 1495-1496 թթ.
 Կ - ՄՄ ձեռ. թիւ 2679, ժամանակ՝ 981 թ.
 Ն - ՄՄ ձեռ. թիւ 2854, ժամանակ՝ ԺԸ դ.
 Զ - ՄՄ ձեռ. թիւ 3782, ժամանակ՝ ԺԲ դ.
 Ղ - ՄՄ ձեռ. թիւ 2607, ժամանակ՝ 1300 թ.
 Ճ - ՄՄ ձեռ. թիւ 3111, ժամանակ՝ ԺԷ դ.
 Մ - ՄՄ ձեռ. թիւ 4246, ժամանակ՝ ԺԵ դ.
 Յ - ՄՄ ձեռ. թիւ 4207 (նախկին Արամեան գրադարան, ձեռ. թիւ 14), ժամանակ՝ 1284 թ.
 Ն - ՄՄ ձեռ. թիւ 4146 (Տաթեւի վանքի ձեռ. թիւ 16), ժամանակ՝ 1194 թ.
 Շ - ՄՄ ձեռ. թիւ 3771 (Տաթեւի վանքի ձեռ. թիւ 43), ժամանակ՝ 1353° թ.
 Ո - ՄՄ ձեռ. թիւ 3937 (Տաթեւի վանքի ձեռ. թիւ 66), ժամանակ՝ 1370 թ.

ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՏՊԱԳԻՐ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

- Կիրեղ, Կոչումն - Երանելոյն Կիրողի**, Երուսաղեմայ հայրապետի՝ Կոչումն ընծա-
 յութեան, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1832:
- Տիմոթէոս, Հականառութիւն - Տիմոթէոսի եպիսկոպոսապետի Աղէֆանդրեայ՝**
 Հականառութիւն առ սահմանեալսն ի ժողովոյն Քաղկեդոնի, Ս. Էջմիածին, 1908:
 «Արարատ», 1895, ապրիլ. յաւելուած:
 «Արարատ», 1902, մարտ-ապրիլ:
- ԳԹ - Գիրք Թղթոց:**
- Ագաթ., Պատմութիւն - Ագաթանգեղեայ՝ Պատմութիւն Հայոց, Տփիսիս, 1909:**
- Կիրեղ, Պարապմանց - Գիրք պարապմանց ս. Կիրողի Աղէֆանդրու հայրապետի,**
 Կ. Պոլիս, 1717:
- Ոսկերեան, Յաւետարանագիրն - Յովհաննու Ոսկերեանի՝ Յաւետարանագիրն**
 Մատթէոս, գիրք Գ, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1826:
- Ոսկերեան, Մեկնութիւն - Յովհաննու Ոսկերեանի՝ Մեկնութիւն թղթոցն Պաւղոսի,**
 Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1862:

ԿՆԻՔ ՀԱՄԱՏՈՅ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՈՅ
ՅՈՒՂԱՓԱՌ ԵՒ Ս. ՀՈԳԵԿԻՐ ՀԱՐՑՆ ՄԵՐՈՅ
ՂԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՅԱՒՈՒՐՍ ԿՈՄԻՏԱՍ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՀԱՄԱՀԱՒԱՔԵԱԼ
(Գլխակարգութիւն համահաւաքչին)

1 Բան Առաջին. *Խոստովանութիւնն ի Սուրբ Երրորդութիւնն:*

2 Բան Երկրորդ. *Յաղագս մի գոլ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս Հաւր՝ Հանդերձ մարմնով իւրով, եւ նմա առբաշխել զաստուածավայելուչսն եւ զմարդկայինս, եւ զի յերկութիւնս ո՛չ բաժանել զնա:*

3 Բան Երրորդ. *Մ[եզ] պարտ է անպական խոստովանել զՓրկիչն մարմնով՝ անդստին յարգանդէ սրբոյ կուսին Մարիամայ Աստուածածնի:*

4 Բան Չորրորդ. *Եթե ճշմարտապէս թլփատեցաւ ի մարմնանալ Որդին Աստուծոյ, եւ ո՛չ պարտ է յաղագս թլփատութեանն եւ կերակրոց եւ ըմպելեաց եւ չարչարանաց ապականացու ասել զմարմինն Քրիստոսի:*

5 Բան Հինգերորդ. *Եթե պարտ է զմարդկութիւնն Քրիստոսի ըստ նախատեղծին Աղամայ խոստովանել՝ յառաջ քան զյանցանս:*

6 Բան Վեցերորդ. *Եթե ո՛չ ինքնութիւնական եւ հարկաւոր եւ կարեկցութեամբ,*

այլ ի վեր քան զկարիս հարկաւորս եւ զմարդկային բնութիւնս:

7 Բան Եւթներորդ. *Եթե ո՛չ է պարտ անգիտութիւն ասել Քրիստոսի ըստ տնաւրէնութեանն, թեպէտեւ ուրեք ձեւանայ անգիտանալ ըստ իմիք պատճառի:*

8 Բան Ութերորդ. *Եթե ոչինչ յախտից ընկալաւ Քրիստոս յերեւելն մարմնով աշխարհի, որ յետ յանցանաց մտին ի մարդն, եւ երկիւղ յախտից է. եթե յառաջ քան զյանցանելն ո՛չ էր ի նախաստեղծն երկիւղ:*

9 Բան Իններորդ. *Եթե պարտ է մարդացելոյն Աստուծոյ կամաւորութեամբ գալ ի չարչարանս, եւ ո՛չ ասել երկիւղ ի մահուանէ, եւ ո՛չ արեւաքրտնութիւն եւ ի հրեշտակէ զաւրանալ:*

10 Բան Տասներորդ. *Եթե պարտ է Քրիստոսի զչարչարանս եւ զմահն, զոր կամաւ յանձն էառ՝ խոստովանութեան մարմնացելոյն Աստուծոյ, Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի:*

ԿՆԻՔ ՀԱՒԱՏՈՅ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ,

ՅՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԵԿԻՐ ՀԱՐՑՆ ՄԵՐՈՑ ԴԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ՝

առ ի պահպանութիւն սուրբ հաւատոյ, համահաւաքելով, զի սովաւ լուծցեն
զամենայն հայիոյչացն միաբանութիւն՝ եղծագործ կործանմանցն
հերձուածողացն, եւ հաստատեն ի ճշմարիտ սուրբ խոստովանութիւն
Երրորդութեանն, աներկբայութեամբ ընթանալ զկնի կոչաւղիս այսորիկ,
հոգեւոր սերմանաւղիս զաստուածաշունչ գրոց ասեմ,

ՈՐ ՅԱՒՈՒՐՍ ԿՈՄԻՏԱՍ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՀԱՄԱՀԱԲԱԶԵԱԼ
պիտառեցաւ առ ի պահպանութիւն սրբոյ հաւատոյս՝
քրիստոսատուր ւաւանդութեանս:

Նախասացութիւն յանհասութեան Սուրբ Երրորդութեանս:

1 ¹Դիովնիսի Աթենացոյ, առաջին ե-
պիսկոպոսի Արիսպագոսի, առ Տիմո-
թէոս եպիսկոպոս՝ Խորհրդական աս-
տուածաբանութեանց, ի Չորրորդ
գլխոց:

2 Ասեմք՝ որ ամենեցուն պատճառն է,
եւ ի վեր քան զամենայն գոլով, ո՛չ գոյ է,
ո՛չ² անգոյ, ո՛չ անբան, ո՛չ անմիտ. ո՛չ
մարմին է, ո՛չ ձեւ, ո՛չ տեսակ, ո՛չ ճշգր-
տութիւն, ո՛չ [նմա]նութիւն. ո՛չ ծանրու-
թիւն ունի, ո՛չ ի տեղւոջէ ո՛չ երեւի, ո՛չ
շաւշափումն ունի սգայական, ո՛չ ...³, ո՛չ
սգայական⁴ է, ո՛չ անկարգութիւն է, կամ
խռովութիւն՝ վրիպեալ⁵ առ հիւթական
ախտից. ո՛չ անզաւր⁶ ի ներքոյ անկեալ
զգայականաց ...⁷, ո՛չ կարաւտութիւն է

լուսոյ, ո՛չ այլայլութիւն⁸ կամ ապականու-
թիւն, կամ բաժանումն, կամ պակասու-
թիւն, կամ երեւումն⁹, եւ ո՛չ այլ ինչ է
զգայականացս՝ ո՛չ է¹⁰ եւ ո՛չ ասի:

1 ¹¹Երանելոյն Եփրեմի խորին Ասորոյ
եպիսկոպոսի՝ յԱնհասութիւն:

2 Կամիմ մերձենալ, եւ երկնչիմ. Հե-
ռացայ, զի ժպիրհն, որ մերձենայ ի քննել,
եւ առաւել հեռանայ, եւ որ մերձենա չա-
փով՝ ո՛չ մերժէ զնա անարժանն: 3 Մի՛
մերձեսցուք, զի մի հեռացուք. մի՛ հե-
ռացուք, գուցէ կորիցուք. մի՛ խառն մա-
տիցուք չափով յիսկութիւնն, որ ոչ չափի-
զի ո՛չ են պիտոյ երկեայնքն՝ ասացից կար-
ճառաւտիւք: 4 Քանի՞ իրաւ է հող անարգ
պատմել զՍտեղծչէն իւրմէ. շնորհ ստեղծ
զհող՝ լինել պատկեր Արարչին իւրոյ:
5 Երկեցուցէ զնա ստուգութիւնն, զի
ժպրհեսցէ առ Հաստիչն իւր. Հաստիչն ես

1 Հմմտ. Ի, ք. 569v եւլն, որ տարբեր թարգմանու-
թիւն է. մինչ այս նոյն ժողովածուից արտա-
գրուած է երեւում՝ Ղ, ք. 353, որի հետ եւ համե-
մատել ենք:

2 եւ ո՛չ
3 զգայ
4 զգայական
5 վրդովեալ
6 անզաւր է
7 շրջմանց

8 այլայլութիւն է
9 հոսումն
10 ի
11 Հմմտ. Կ, ք. 353, ուր կան միայն այն հատուածնե-
րը, որ համեմատել ենք. շարունակաբար բե-
րուած:

գիտել անաւթոյ զանձն իւր. ոգորեցաւ ստեղծեալն ընդ Ստեղծչին քննութեամբ, զլացաւ շնորհն: 6 Կշռով տացուք զլուրն. այսու ուսանի չափով. դիցուք կշիռս ի միջի, կշռեսցուք, առցուք եւ տացուք: 7 Լուար, թէ Աստուած աստուած է, ծանի՛ր զանձն քո իբր զմարդ. լուար, թէ Աստուած արարիչ է, ստեղծուած. զիա՞րդ քննես զնա: 8 Լուար, թէ Աստուած հայր է, հայրութեամբ² ծանի՛ր զԾնունդ նորա, զի Որդին³ իւր ծնաւ յինքենէ. զի մի Ծնունդ նորա Միածին է, մի՛ բաժանեացեն հարցուածք քո: 9 Լուար զպարկեշտութենէ Որդոյ, մի՛ աղտեղեն⁴ զնա խնդրուածք⁵ քո: 10 Լուար զՀոգւոյ⁶, եթե Հոգի Սուրբ է. անուանեա՛ յանունն⁷, յոր կոչեցին զնա: 11 Լուար զանուն նորա, խոստովանեա՛ եւ մի՛ քններ, զի չես համարձակ ⁸քննել զբնութիւն նորա: 12 Լուար զՀաւրէ եւ զՈրդւոյ ⁹եւ զՍուրբ Հոգւոյն, անուամբ¹⁰ ստացի՛ր զանձինսն. ո՛չ եթե անուամբ¹¹ լոկ են, ճշմարիտ ¹²երեք են. եթե խոստովանիցես յանձինս նոցա, եղեր անուանն երկրպագու, բայց արդեանցն ուրացող. քանզի ուր չիք անձն, անուն լոկ եղեալ է ի միջի: 13 Ինչ, որոյ չիք անձն, եւ յորջորջումն իւր դատարկ է, անձն զայն ուսուցանէ քեզ. եթե ինքն ճշմարտութիւն է, ինքն գիտէ. իսկ եթե ինչ գիտացաք, եթե որպիսի ի՛նչ է՝ ո՛չ գիտացաք: 14 Ո՛չ զի գիտացեր, թէ է, եթե զիա՛րդ է՝ հասեր, եւ մի՛, զի ո՛չ գիտացեր նմա, ուրացիս, եթէ

ո՛չ է նա. զի հայհոյութեան են երկոքինն՝ եւ մնա՛լն եւ քննե՛լն: 15 Ծով մեծ է. եթե քննես զնա, յորդութիւն ալեաց նորա յածէ զքեզ. մի ալի կարէ առնուլ զքեզ եւ տանուլ հարկանել զքարի: 16 Շատ է քեզ, ո՛ տկար, եթէ ի մէջ նաւի շահեսցես զանձն քո:

17 Յետ Սակաւուց:

18 Սիրեա՛ զշնորհս Հաւր եւ մի՛ քններ¹³ զիսկութիւն նորա. սիրեա՛ զերանութիւն Որդւոյ եւ մի՛ քններ զծնունդ նորա. սիրեա՛ ¹⁴զգրգումն Հոգւոյն Սրբոյ եւ մի՛ մերձենար ¹⁵ի քննումն: 19 Հայր է եւ Որդի եւ Հոգի Սուրբ. անուամբք իւրեանց հասանին. մի՛ ոգորիւր ընդ անձինս նոցա, ¹⁶հայեա՛ց յանձինս նոցա, ¹⁷եթէ քննես զանձնաւորութիւնն]. եթէ հաւատացես՝ կեցցես: 20 Անուն Հաւր սահման եղիցի¹⁸ քեզ. մի՛ անցաներ քննել զբնութիւն նորա: 21 Անուն Որդւոյ պարիսպ լիցի քեզ. մի՛ անցաներ քննել զծնունդ նորա: 22 Անուն ¹⁹Հոգւոյն ցանգ եղիցի քեզ. մի՛ մտաներ ի քննութիւն նորա: 23 Եղիցի քեզ անուանքն սահմանք. կարճեա՛ զհարցուածսդ անուամբ այսու:

24 Լուար դու զանուանսդ եւ զճշմարտութիւն, դա՛րձ դու առ պատուիրանս: 25 Լուար դու զաւրէնս եւ զպատուիրանս, դա՛րձ դու առ վարսդ: 26 Կատարեցեր զվարսդ այսուհետեւ, դա՛րձ դու առ խոստումն: 27 Մի՛ խափանիր ի պատուիրելեացն եւ աշխատիցիս յոչ գրեալսն: 28 Լուար ճշմարտութիւն յայտնեալ, մի՛ սահիր առ ի ծածուկսն: 29 Յայտնին խաւսեցաւ Շմաւովն, ետ ճշմարտութիւն եւ առ զերանութիւնն. տե՛ս, զի մի խաւսեցաւ

1 Զուարթ է, Աստուած է
 2 հայրութեամբն
 3 Որդի
 4 աղտեղեք
 5 խնդրուածաւ
 6 զՀոգւոյն
 7 յանուն
 8 քննել զնա
 9 եւ զՀոգւոյն Սրբոյ
 10 անուամբքն
 11 անուանքն
 12 երեքին

13 սիրեր
 14 զգրգումն կենդանի
 15 ի քննիսն
 16 հայեա՛ յանուանս
 17 եթէ քննեսցես, զանձն կորուսցես
 18 լիցի
 19 Հոգւոյ ցանկ լիցի

Շմաւոն. մի՛ սահիր դու ընդ բազումն. գրեալ է՝ Ճշմարտութիւն կարճառաւտիւք. մի՛ երկայներ դու գքննութիւնս: 30 Զի գոյ Հայր ամենագէտ. թէ՛՛ զիա՞րդ իցէ, ո՛չ գիտեմք: 31 Եթէ գոյ Որդի, ամենեքեան խոստովանեցաք. եթէ զիա՞րդ եւ ո՞րչափ, ո՛չ գիտեցաք²: 32 Ի Հոգին Սուրբ խոստովանիմք ամենեքեան. քննութեան³ նորա ոչ ոք բաւէ: 33 Զի է Հայր, խոստովանեա՛ց⁴. ⁵Եթե բովանդակի, մի՛ խոստովաներ: 34 Եւ զի է Որդի, հաւատա՛յ⁶, եթե քննեսցես⁷, մի՛ հաւատար: 35 Եթե Հոգի է Սուրբ, հաւատա՛, եւ թէ բովանդակի, մի՛ հաւատար, զի մի են, ⁸հաւաստեալ եւ ստոյգեա՛յ, եւ զի երեք են՝ մի՛ բաժաներ: 36 Առ⁹ առջին է Հայր, հաւատա՛. զի երկրորդն¹⁰ է Որդի՝ ստոյգեայ. ¹¹զի երրորդ է Հոգին Սուրբ, մի՛ բաժաներ: 37 Ո՛չ ոք հրամայէ անդրանիկ Հաւր, զի նա է հրամայիչ: 38 Ո՛չ երեք առաքեաց Հոգի զՈրդի, զի նա է առաքիչ նորա: 39 Որդի, որ նստի ընդ աջմէ, գտեղի Հաւր ո՛չ յափշտակէ: 40 Ո՛չ յափշտակէ գտեղի Որդւոյ Հոգին Սուրբ, որ ի նմանէն առաքի: 41 Ուրախ է Որդի, զի մեծ է Ծնաւդ իւր, եւ Հոգին Սուրբ, զի մեծ է Սիրելին իւր. ուրախութիւն է անդ եւ միաբանութիւն եւ խառնումն՝ յաւրինուածով հանդերձ: 42 Հայր գիտէ զծնունդ Որդւոյ. Որդի գիտէ զակնարկել Հաւր: 43 Հայր ակնարկէ, Որդի գիտէ, գործք Հոգովն կատարին. չիք բաժանումն ի միջի, չիք շփոթումն ի խառնմանն, զի յաւրինուած մեծ է անդ:

1 եթէ
 2 բաւեցաք
 3 ի քննութիւն
 4 խոստովանեա՛
 5 եթէ բովանդակի, մի՛ խոստովանիր
 6 խոստովանեա՛
 7 քննեսցի
 8 հաւատա՛յ եւ ստուգեա՛
 9 չիք
 10 երկրորդ
 11 ստուգե՛, եւ զի

44 Եւ վասն զի խառն են, ¹²մի՛ կարծեր շփոթութիւն. եւ մի՛, վասն զի որիչ են՝ կարծեր¹³ բաժանումն. խառն են, իբրեւ չէ¹⁴ շփոթեալ, եւ որիչ են, իբրեւ չէ բաժանեալ: 45 Ո՞ խառնէ զորոշումն նոցա, ո՞ որոշէ զխառնուած¹⁵ նոցա. ինքեանք զինքեանս ¹⁶եւ եթ գիտեն. փախի՛ր առ լռութիւնն, ո՛ տկար, եւ ¹⁷տո՛ւր փառս Հաւր եւ Որդոյ եւ ¹⁸Սուրբ Հոգոյն, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս:

1 Հիւպոդիտեայ եպիսկոպոսի Բոսորացոց՝ ի Սուրբ Երրորդութիւնն, հարցումն եւ պատասխանի:

2 Վասն զի՝ մի՞ երեսս պարտ է իմանալ սրբոյ Երրորդութեանն, եթե երիս, իբրեւ գերիս անձինս:

3 Պատասխանի.— Ըստ երկրպագութեանն մատուցանելոյ՝ մի երեսս. բայց ըստ անձանց ի միմեանց երեւելոյ՝ երիս, իբրեւ գերիս անձինս:

4 Եթե մարդկա՞ւրէն երեսս պարտ իցէ իմանալ Աստուածականին, ըստ այնմ եթե՛ Արասցում մարդ ըստ պատկերի մերում եւ ըստ նմանութեանն՝:

5 Յամենայն յաղապատ կերպարանացս ի վեր է աստուածական էութիւնն, քանզի պարզ եւ տարած եւ նուրբ եւ նստակ քան զամենայն լուսաւորութիւնն. եւ ըստ պատկերին եւ ըստ նմանութեանն առնել զմարդն՝ ոմանք ի հարցն, ըստ իշխանութեանն, զոր ետ մարդոյն՝ առին, եւ ոմանք ըստ անմեղութեանն, եւ ոմանք՝ թէ ըստ այնմ պատկերի, զոր Որդին զգենլոց էր. այլ զի ո՛չ ըստ այնմ ասել՝ անտի յայտ

12 մի՛ կարծես
 13 կարծես
 14 չեն
 15 գխառնուածս
 16 չի՞ք եւ եթ
 17 փա՛ոս տուր
 18 Հոգւոյն Սրբոյ
 * ԾԿ. Ը՝ 26

է, եթե՝ Արասցուք ըստ պատկերի մերում. քանզի ո՛չ եթե Հայր եւ Հոգի առին մարմին, այլ Որդի:

6 Վասն զի թե՛ կամա՞ւ ծնեալ Հայր զՈրդի, եթե ակամայ:

7 Եթե ուղիղ մտաւք ոք հարցանիցէ, մարթ է ասել՝ կամաւ. ապա եթե գեզիւ ոք հարցանիցէ, ո՛չ կամաւ պարտ է ասել եւ ո՛չ ակամայ. զի մինն բռնութեամբ է եւ միւսն սկիզբն առնելոյ կարծիք: 8 Այլ միշտ Հայր, եւ մշտնջենակից Որդի. զի չէր Հայր երբէք, յորժամ չէր Հայր, եւ չէր երբէք, յորժամ Որդի չէր Որդի: 9 Բայց ոմանք ի հարցն ի վեր քան զժամանակս եւ գյաւիտեանս ետուն Որդւոյ սկիզբն զՀայր, այնու զի պատճառ է ծննդեան նորա. այլ սերտ այն է՝ անսկիզբն Հաւր անսկիզբն Որդի:

10 1Զի Որդի եւ Հոգի ի Հաւրէ եմ, ընդէ՞ր ոչ ասին եղբարք միմեանց:

11 Զի միութիւն Սրբոյ Երրորդութեանն՝ այն ի գաւրութեանցն յայտ է. Ի սկզբանէ արար Աստուած Հայր զերկին² եւ զերկիր³. եւ Բանիւ Տեառն երկինք հաստատեցան՝ Որդովն, եւ Հոգով բերանոյ նորա՝ Սուրբ Հոգովն, ամենայն գաւրութիւնք նորա⁴: 12 Բայց զի պայման գոյութեան⁵ նորա այլեւայլ է, եւ այն չէ ծածկեալ յիմաստնոցն⁶, այնու, զի Հայր չծնեալ⁷ եւ ծնաւդ է, եւ Որդի չծնաւդ⁸ եւ ծնունդ է, եւ Հոգի ոչ ծնաւդ եւ ո՛չ ծնունդ, այլ ելաւդ, ըստ այնմ թէ՛ Հոգին նշմարտութեան, որ ի

Հաւրէ ելանէ⁹: 13 Եւ ո՛չ ասի եղբայր Որդւոյ, քանզի չէ ծնունդ, եւ ո՛չ աւտար յԱստուծոյ, քանզի ի Հաւրէ ելանէ. որպէս եւ ոչ Եւայ եւ Հաբէլ եղբարք ասին միմեանց, թէպէտ եւ երկոքինն յԱդամայ են, մինն առաւելութեամբ եւ միւսն ծննդեամբ. եւ ո՛չ Ադամ հայր Եւայի ասի, թէպէտեւ ի նմանէ առաւ կողն: 14 Եւ ո՛չ երկիր հայր Ադամայ, թէպէտ եւ ի նմանէ ստեղծաւ կաւն: 15 Ըստ նմին աւրինակի՝ թէպէտեւ յԱստուծոյ են Որդի եւ Հոգի, ո՛չ ասին եղբարք միմեանց, զի յայտնի են միմեանց պայմանք իւրաքանչիւր գոյութեանցն ի միջէ կութենէ Հաւր:

16 Վասն զի՝ թէ ընդ Երրորդութիւնն երեւանմեայ է՞ր ասէր. ես եմ Աստուած, եւ չիք այլ բաց յիմէն¹⁰:

17 Ո՛չ վասն անձին ինչ միայնոյ խորհելոյ՞ զաստուածութիւնն ասէր թէ՛ ես եմ Աստուած, ⁹եւ չիք այլ ոք, այլ վասն անջրպետ եւ խորոց ի մէջ իւր եւ չաստուածոցն արկանելոյ: 18 Բայց զի Որդոյ եւ Հոգոյ աստուածութիւնն եւ ի հնումն ճառէր՝ ¹⁰յայտ է, զոր ասեն. Արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում եւ ըստ մմանութեանէ. եւ դարձեալ թէ՛ Ըստ պատկերի Աստուծոյ արար զմա Աստուած¹¹. եւ դարձեալ. եկա՛յք իջցուք, խառնակեցուք¹² զլեզուս նոցա¹³. եւ դարձեալ թէ՛ ¹²Տեղաց Տէր հուր եւ ծծում ի Տեառնէ յերկնից¹³. եւ դարձեալ. ես եմ Աստուած Արրահամու¹³, Աստուած Սահակայ

1 Այս եւ յաջորդ երկու հատուածները հմմտ. 4, ք. 353v:
2 զերկինս
3 Եւ. Լ 1
4 Տէ՛ւ Սաղմ. Լ 6:
5 գոյութեանն
6 յիմաստնոց
7 չէ ծնեալ
8 չէ՛ ծնաւդ
9 Հոգին ո՛չ ծնաւդ է

4 Զ՝ՎԸ՝ԺԵ 26
5 Ե՝՝ԽԳ՝ 11
6 չիք
9 եւ այլ ոք չիք
10 յայտ այն է, զոր ասէր
11 Ե՝՝Լ 26
12 Ե՝՝Լ 27
13 եւ խառնակեցուք
14 Ե՝՝ԺԼ 7
15 Տեղաց Տէր ի Տեառնէ հուր եւ ծրծումք յերկնից ի վերայ Սողոմայ
16 Տէ՛ւ Ե՝՝ԺԹ՝ 24:
17 Արրահամու եւ

եւ Աստուած Յակոբրայ^ա: 19 *Եւ Եսայի ա-
սէ*. Տէր Աստուած առաքեաց զիս, եւ Հոգի
նորա^բ: 20 *Բազում եւ այլ այսպիսի գտա-
նեմք յաւրէնս եւ ՚ի մարգարէսն:*

21 *Վասն բնա^ա Երրորդութեանն եթե
ասին երեք աստուածք:*

22 *Զի ²Աստուած Հայր կատարեալ է
եւ Որդի Աստուած բովանդակ³ է եւ ⁴Սուրբ
Հոգին Աստուած բաւական⁵. ⁶այս գրեալ է
իսկ յաւրէնս եւ ի մարգարէս եւ ի նոր
կտակարանս: 23 Բայց եթե ընդէ^ր երեք
աստուածք չասացին, այլ մի աստուածու-
թիւն⁷, եւ խնդրելի է: 24 Չասին երեք Աս-
տուած⁸, քանզի ո՛չ եթե այլեւայլութիւն⁹:
25 Չասի դարձեալ եւ միութիւն, զի մի՛ ի
հրէական եւ ի Սաբելի միտան անկանի-
ցիք¹⁰: 26 Հաւատամք յերեքանձնեայ Եր-
րորդութիւնն, եւ չասեմք ¹¹երիս աս-
տուածս, զի մի՛ հեթանոսաբար բազմաս-
տուածք լիցիմք¹²:*

27 *Վասն զի թէ՛ ընդէ^ր գոնեա սա-
կաւ ինչ երէց չասի Հայր քան զՈրդի եւ
քան զՍուրբ Հոգին:*

28 *Զերիցութիւն եւ զկրօնութիւն ա-
ւուրք եւ ժամանակք ընտրեն, եւ ուր այն
չից՝ երիցութիւնն եւ կրօնութիւնն ո՛չ ե-
րեւի:*

29 *Զի մի տեսչութիւն է՛ ընդէ^ր ո՛չ
Հոգի առաքեցաւ, այլ Որդի:*

30 *Որդի յիւրում ժամանակի առաքե-*

*ցաւ եւ Հոգի յիւրում, ըստ այնմ եթե՛ Ա-
ռաքեցէ՛ ձեզ Հայր զՀոգին նշմարտութեան
յանուն իմ^բ, եւ որ այլ եւս: 31 Եւ առաքե-
լութիւն աստուածականին յայտնութիւն է,
եւ ո՛չ ի տեղոջէ ի տեղիս փոփոխումն:*

32 *Վասն զի թէ՛ զՀայր եւ զՈրդի եւ
զՍուրբ Հոգին ի տնտեսութեան ժամա-
նակի պա՞րտ է ի Կուսին եւ ի մարմնի ի-
մանալ, յաղագս անբալ եւ առանց բաժա-
նելոյ էութեանն:*

33 *Թէ կամակցութեամբ՝ այո՛, բայց ե-
թե անձնաւորութեամբն՝ ո՛չ: 34 Զի այս-
պէս զծնաւորութիւնն Հաւր եւ եթ իմա-
նամք, եւ զծնելութիւնն Որդւոյ, եւ զելո-
ղութիւնն Հոգոյն Սրբոյ առանձին. նոյն-
պէս եւ զառաքելութիւնն Հաւր միայնոյ,
եւ զերկրորդ ծնունդն ի կուսէն Որդւոյ ա-
ռանձին, եւ սրբել զարգանդն եւ կազմել
տաճար Հոգւոյն միայնոյ է: 35 Քանզի ո՛չ
եթե միապէս՝ մի երես, իցէ Սուրբ Երրոր-
դութիւնն, այլ Գ. անձնեայ է ճշմարտու-
թիւնն:*

36 *Վասն զի թէ՛ մե՞ծ պարտ իցէ ի-
մանալ զՀայր քան զՈրդի, ըստ այնմ՝ Հայր
իմ մեծ է քան զիս^բ:*

37 *Որ ասացն եթե՛ Հայր, որ առաքեաց
զիս, մեծ է քան զիս, վասն ի միջոյ զկար-
ծիս Հրէիցն բառնալոյ, եթե հակառակ ինչ
Աստուծոյ նոցա իցէ: 38 Նոյնպէս թէ՛ Ես
եւ Հայր իմ մի եմք^բ: 39 Եւ դարձեալ՝ Որ ե-
տես զիս ետես զՀայր իմ^ա: 40 Բայց եւ այլ
ազգ, ուր տեղիք ի միջի չիցեն՝ աւագու-
թիւն եւ փոքրութիւն ի միջի ո՛չ երեւի, եւ
ո՛չ որպէս արիանոսքն ասեն, եթե վասն
այնորիկ ասէ Հայր մեծ քան զինքն, զի չէ
ի Հաւրէ էութենէն, որ քա՛ւ եւ մի՛ լիցի ա-
սել. զի մեծին Հաւր մեծ Որդի է, ըստ այնմ
եթե՛ Մեծ է Տէր եւ մեծ է զաւրութիւնն նո-*

ա Եւ. Գ. 6. Մ. րբ. ԻԲ 32է-ւ
բ Ե. Ի. ԼԲ 16
1 ի մարգարէս
2 Հայր Աստուած
3 բաւանդակ
4 Հոգին Սուրբ
5 բաւական է
6 այսպէս գրեալ իսկ է
7 չիք
8 աստուածք
9 այլեւայլութիւն է
10 անգանիցիմք
11 աստուածք
12 լինիցիմք

գ Տե՛՛ն Թ. Գ. Ժ. 26:
դ Թ. Գ. Ժ. 28
ե Թ. Գ. Ժ. 30
զ Թ. Գ. Ժ. 9

րա՞. եւ ըստ առաքելոյն թէ՛ Ակնկալցուի յայտնութեան մեծիմ Աստուծոյ եւ Փրկչիմ Յիսուսի Քրիստոսի՞:

41 Այլ եթե ծնաւ, ասեմ, Հայր զՈրդի, ապա եւ կարիս կրեաց. զի չէ մարթ ծնանել, եւ ո՛չ ընդ կարեաւր լինել:

42 Ասասցուք, թէ այդպէս իցէ, թէ արար իսկ՝ աշխատութիւն կրեաց. քանզի չէ մարթ, եթե գործիցէ ոք, եւ ո՛չ աշխատիցէ:

43 Այլ արար ասեմ, եւ ո՛չ աշխատեցաւ:

44 Թէ այդպէս իցէ, եւ ծնաւ՝ ո՛չ կրեաց կարիս. քանզի յանդիմանեն զնոսա Գիրք, ուստի յայտ է, թէ Աստուծոյ ծնունդն ի նորին էութենէ նոյնպիսի է:

45 Քանզի աստուածաբար ծնաւ, եւ ո՛չ մարդկաւրէն, ժամանակաւ՝ միջնորդութեամբ եւ կարեաւր, որ հեռի է յԱստուծոյ. այլ յիստակութեամբ եւ պարզութեամբ, որպէս յԱստուծոյ վայելել ծնանելն. նոյնպիսի՝ որպէս զինքն, որպէս արեգակն զլոյս եւ աղբիւրն զջուրն:

46 Վասն զի Աստուած Որդո՞յ պարտ է իմանալ զՀայր՝ այն, զոր ասեմ. ելանեմ եւ առ Հայր իմ եւ առ Հայր ձեր, եւ Աստուած իմ եւ Աստուած ձեր՞:

47 Զայս ինքն իսկ մեկնէ. քանզի ո՛չ ասաց՝ առ Հայր մեր եւ առ Աստուած մեր, այլ՝ Առ Հայր իմ եւ առ Հայր ձեր, զի ցուցցէ, թէ ա՛յլազգ նորա, եւ ա՛յլ ազգունակ նոցա. նորա բնութեամբն Հայր է, եւ նոցա շնորհիւ. նոցա բնութեամբ Աստուած է, եւ նորա վասն տնաւրէնութեանն յանձն առնելոյ՝ ըստ այնմ, զոր Դաւիթ հոգով երգէր թէ՛ Աթոռ Բո, Աստուած, յաւիտեանս յաւիտեանից՞. եւ զիջեալ խոնարհութեամբ ասէ. Վասն այսորիկ արձ գրեց Աստուած՝

Աստուած Բն՞: 48 Նախ ուսուցանէ, թէ Աստուած է եւ աթոռ յաւիտեանական ունի, եւ ապա ճառէ զտնտեսութենէն եթե՝ Աւծ զքեզ Աստուած, Աստուածն քո. որպէս զի ասիցէ, թէ զքեզ Աստուած աւծանելոց է՝ Հայր քո, վասն տնտեսութեանն, ո՛չ իւղով՝ ըստ աւրինացն, այլ Հոգով Սրբով. որպէս եւ ինքն իսկ մարգարէիւն ասէ. Հոգի Տեառն ի վերայ իմ, վասն որոյ եւ արձ իսկ զիս, զի աւետարանել աղբատաց առաքեսցէ՞: 49 Արդ, ասելովն եթե՝ Երթամ եւ առ Հայրն իմ, եւ առ Հայր ձեր, եւ Աստուած իմ, եւ Աստուած ձեր՝ զնէ զմինն խտրոց ի միջի, եթե ո՛չ որպէս իմ՝ նոյնպէս ձեր, եւ որպէս ձեր արարիչ՝ նոյնպէս եւ իմ իցէ. որպէս զի ասացէ, թէ իմ Աստուած Հայր է ըստ ծնաւորութեանն, եւ ձեր ըստ մարդասիրութեանն. եւ վասն զի ո՛չ գարչեցայ զձեր կերպարանացս առնուլ, կոչեմ եւ ինձ վասն ձեր զՀայրն իմ Աստուած, զի եւ զձեզ ընդելականս արարից կոչել զնա Աստուած: 50 Եւ այսպիսի մտաւք ամենայն խոնարհագոյնքն ասացեալք ի Տեառնէ ի մեր դէմս իմանին, եւ ո՛չ ի նորա: 51 Ըստ այնմ, զի կամեցաւ զիւր անձնն զլուս եկեղեցոյ առնել, եւ որպէս զլուսն ընդ ամենեցուն անդամոցն խաւսի, նոյնպէս եւ նա փոխանակ եկեղեցոյ ինքն խաւսի: 52 Ըստ այնմ աւրինակի եւ առաքեալն ասէ. Աստուած Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ Հայր փառացէ. եւ զոր Դաւիթ ասէ. Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէ՞ր թողեր զիս՞. եւ այն, զոր Պետրոս առաքեալն ասէ. Ճշմարտիւ զիտացել ամենայն տունդ Իսրայելի, զի Տէր եւ արձեալ զնա Աստուած արարէ. այլ ո՛չ եթե արարած ցուցանէ զնա, այլ եղեալ զնա ի տնտեսութեան.

« Սաղմ. ճԽ. 9. 5
բ Տէ՛ս Տէ՛ր. Բ՝ 13:
գ Յ՞ճ. Ի՛ 17
դ Սաղմ. Խ՛Ի 7

ե Սաղմ. Խ՛Գ 8
զ Ե՛ս. ԿԸ 1, Գ՞՛՛. Գ՛ 18
է Ե՛փե. Ը 17
ը Տէ՛ս Սաղմ. ԻԸ 2, Հմմտ. Մարթ. ԻԼ 46. Մարկ. ԺԵ 34:
բ Գ՞՛րք. Բ՝ 36

քանզի դնելոյ եւ առնելոյ մի զաւրութիւն է յոյն լեզուի:

53 Վասն զի՝ եթէ իցէ՞ մարթ զմի եւ նոյն Միածին եւ անդրանիկ իմանալ:

54 Առ մարդկան բնութեամբ ո՛չ երբէք, բայց առ ի յԱստուծոյ եւ անդրանիկ ի մէջ եղբարցն. զի որ ոչն գարշեցաւ առնուլ զկերպարանս ծառաի՝ լինել մարդ, ո՛չ գարշեցաւ ծառայս իւր ինքեան եղբարս առնուանել. եւ անդրանիկ նոցա կոչի, վասն նորոգ ճանապարհ նորա արարածոցն հորդելոյ: 55 Ուստի ոմանք անդրանիկս յայս միտս առին, թէ նորոյ արարածոյս է անդրանիկ, ըստ այնմ եթե՝ Ամենայն, որ ինչ Քրիստոսի, նոր արարած է. զի որ հինն էր անցեալ, արդ նոր եղել: 56 Եւ ըստ այն աւրինակի, զի Անդրանիկ ի մեռելոցէ՞ կոչի, որպէս զի նախ նա յարեալ ի մեռելոց, որում մահ ո՛չ տիրէ: 57 Իսկ այլ՝ Անդրանիկ ամենայն արարածոց, ի պատուականութիւն առին, թէ վասն զի պատուական է, իբրեւ զՈրդի կոչի անդրանիկն. այլ ճշմարիտ մտաց այն է, վասն զի նախ է ծնեալ ի Հաւրէ՛ կոչի անդրանիկ, որ յոյն լեզուի նախածին ասի: 58 Անդրանիկ ի Հաւրէ՛ վասն նախածնութեանն յառաջ քան զամենայն արարածս. անդրանիկ ի մէջ եղբարց բազմաց՝ ըստ նորոյ արարածոյս, անեղբաւրն բազում եղբարս ստանալոյ. անդրանիկ ի մեռելոյ, ըստ նորոգ ճանապարհ յարութեան մեռելոց հորդելոյ, որպէս եւ ասէ իսկ առաքեալն. Ձի եղիցի ինքն ամենայնի յառաջեալէ. եւ եղիցի՝ գտցի իմանալի է: 59 Եւ որ անդրանիկն է՝ առաւել այնու զատի յարարածոց, զի Միածին է:

60 Եթէ զՀայր միայն Աստուած նշմարիտ է իմանալ՝ այնու, զոր ինքն

Տէրն ասէ. Տո՛ւր նոցա, զի ծանիցեն զեզ միայն նշմարիտ Աստուած:

61 Որպէս լուաք, զի ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած, լուիցուք եւ զմիւսն, եթե եւ՝ Ձոր առաքել զՅիսուս Քրիստոս: 62 Այլ՝ զՅիսուս Քրիստոսն, ասեն, եւ ո՛չ զԱստուած, կամ զՏէր Յիսուս Քրիստոս: 63 Նախ զայն ասացուք, թէ ամենայն, որ ո՛չ է ճշմարիտ՝ նախ սուտ է. արդ, յորժամ գտանիցուք ի Գիրս սուրբս զՈրդի Աստուած քարոզեալ, մի՞թէ սուտ Աստուած պարտիմք կարծել, եւ ո՛չ ճշմարիտ: 64 Նախ՝ Մովսէս ասէ, եթե Գ. արք յայտնեցան Աբրահամու, եւ զի մի ի նոցանէ գատաւոր ամենայն երկրի անուանէր, եւ թէ երեւեցաւ հրեշտակն Տեառն Մովսիսի ի մորենոջն ի բոցոյ հրոյ, եւ իբրեւ մերձեցաւ տեսանել, կոչեաց զնա Տէր ի միջոյ մորենոյն, եւ յետ սակաւ միոյ ասէ. Ես եմ Աստուած Աբրահամու. եւ արդ, չի՞ցէ Աստուած ճշմարիտ, եւ Աստուած Սահակայ անուն ինչ սո՞ւտ իցէ, եւ Աստուած Յակովբայ պիտա՞կ ինչ յորջորջումն: 65 Եւ Եսայի յայտնագոյն ասէ. Ահա կոյս յղացի եւ ծնցի զէմանուէլէ, զոր հրեշտակն թարգմանեաց՝ ընդ մեզ Աստուած: 66 Եւ դարձեալ եթե՝ Մանուկ ծնաւ ձեզ, եւ կոչի անուն նորա հրեշտակ մեծի խորհրդոց, սքանչելի, Աստուած հզարի: 67 Եւ բարուք ասէ. Սա է Աստուած մեր, ընդ որում ո՛չ համարձակեսցի, այլ յետ այսորիկ յերկրի երեւեսցի եւ ընդ մարդկան շրջեսցի: 68 Եւ աւետարանիչն Յովհաննէս. Ի սկզբանէ էր Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր Բանն: 69 Եւ առաքեալ ասէ. Յորոց եւ Քրիստոս ըստ

« Տէ՛ս Բ Կ Գ Դ Ե 17:
բ Կ Գ Դ Ե 18
գ Հմմտ. Գ Կ Գ Դ Ե 24:
դ Կ Գ Դ Ե 15
ե Կ Գ Դ Ե 18

չ Տէ՛ս Յ Կ Դ Ե 3:
է Յ Կ Դ Ե 3
ը Ե Կ Դ Ե 6
թ Տէ՛ս Ե Կ Դ Ե 14:
ժ Մ Կ Գ Դ Ե 23
ժ« Տէ՛ս Ե Կ Դ Ե 6:
ժբ Յ Կ Դ Ե 1

մարմնոյ, որ է ի վերայ ամենայնի, Աստուած արհնեալ յաւիտեանս՝. եւ դարձեալ. Ակն ունիմք երանելի յուսոյն եւ յայտնութեան մեծին Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի^բ: 70 Տեսանե՞ս, զի Աստուած նահապետաց է, եւ Աստուած մեծ եւ Աստուած հզարք քարոզի Որդի ի Գրոց սրբոց: 71 Արդ, ասելն եթե՛ Ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտ, ո՛չ ի զրկումն ինչ աստուածութեան Որդոյ է. քանզի եւ ի Կաթողիկէին ասէ. Սա է ճշմարիտ Աստուած եւ կեանք յաւիտեակամք^գ. այլ վասն անջրպետ ի ներքս արկանելոյ ընդ ինքն եւ ընդ սնոտիսն: 72 Եւ զիա՞րդ չիցէ Աստուած, որ ասէն. ես եմ ճշմարտութիւն եւ կեանք^դ. ապաքէն ի ճշմարտութենէ անտի ճշմարիտն իցէ, որպէս ի կենդանութենէ անտի կեանք. եւ ո՞յր գալստեան սպասեցուք, եթե ոչ Որդոյ եւ մեծին Աստուծոյ. եւ մեծ Աստուած Որդի է, եւ Հզարերն Որդի, Աստուած հզարք:

73 Վասն զի թէ ընդէ՞ր... հրեշտակյաց աթոռք, տէրութիւն եւ պետութիւն եւ սերովբէք եւ քերովբէք ասիցին:

74 Այլ եւ այլ անուանքն ո՛չ բնութեան են նշանակիչք, այլ պատուոց եւ իշխանութեանց. բնութիւն մի է ամենեցուն եւ պատիւք ըստ իւրաքանչիւր արժանաւորութեան ունել ընդ ինքեանս յիւրաքանչիւր գտնի, որչափ կամք հրամայեցին Հրամանատուին: 75 Բայց խնդիր վասն քրիստոնէիցն եւ աթոռոցն. զի հնումն որչափ եւ աղաւթս ոք մատուցանէր, ասէր. Որ նստիսդ ի քերովբէսէ, նայեա՛ց եւ լո՛ւր: 76 Եւ առաքեալն աթոռս կոչէ, բայց եթե զքրովբէիցն ասէ եւ եթե զայլոց կարգաց, չառնէ յայտ: 77 Արդ, ոմանք ասեն, թէ վասն այսորիկ կոչին աթոռք, զի ի սոսա

առաւել հանգուցեալ են կամք Աստուծոյ, եւ որչափ կամաւորք են, այնչափ պատուականագոյնք են. ուստի եւ առաքելոյն ի թիւ արկեալ զկարգ վերնոյն, նախ ի սոցանէ սկիզբն առնէ. եթէ աթոռք, ասէ, եթե պետութիւնք^ե, եւ զայլն եւս մի ըստ միովէ:

78 Արդ, հրեշտակք ասի վասն առաքելութեանն, եւ պետութիւնք եւ իշխանութիւնք եւ տէրութիւնք՝ վասն հրամանաց յաւերնաւորին իշխել խոնարհագունիցն քան զինքեանս. եւ զաւրութիւնք՝ յաղագս ըստ իւրաքանչիւր բաւական լինելոյ սպասաւորութեանն. եւ սերովբէք սրբասացք, որք հրեղէն լեզաւք թարգմանին յերբայեցոցն: 79 Բայց զքրովբէսն ոմանք կենդանիս ասեն եւ ոմանք ո՛չ կենդանիս, որպէս զքրովբէսն, որ յԱստուծոյ կարգեալ շրջէր շուրջ գերախտաւն, չէր զաւրութիւն ինչ կենդանի, այլ տեսիլ հրոյ առաջաւք՝ զարհուրեցուցիչ Ազամայ, առ ի չժտել հպել ի դրախտն: 80 Իսկ որ կենդանիս ասեն զքրովբէսն, զաթոռսն համարեն զնոսա, զորոց երանելին առաքեալն ճառէ. ուստի եւ կենդանիս պարտ է իմանալ զքրովբէսն:

81 Վասն զի, թէ առաջին լոյսն, որ յառաջնում աւուրն արար՝ իցէ՞ յարեգակն եւ ի լուսին եւ յաստեղս:

82 Հարքն զնոյն լոյս ետուն, որպէս զի թէ յաւուր չորրորդի զամենայն արար եւ ժողովեալ արկ ի նոսա զցան եւ զտարած լոյսն. իսկ այլք ասեն, թէ զհուր արարեալ յաւուրն առաջնում եւ զայն կոչեաց լոյս:

1 Գրիգորի Սփանջեյագործի, եպիսկոպոսի Նեոյկեսարո՝ Յաղագս հաւատոյ ի Սուրբ Երրորդութիւնն, առ այնուսիկ, որք գորպիսութիւն սկզբանն բանի հայցեն զննել:

2 Այլ անխուզելի ամենեւիմք ծնելութիւն Որդոյ եւ ելաւորութիւն Հոգւոյն ի

ա Վարդ. Թ. 5
 բ Տէր. Բ. 13
 գ Լ. Յ. Գ. Ե. 20
 դ Յ. Գ. Դ. Ե. 6
 ե Գ. Թ. Գ. Դ. Ե. 15. Ե. Կ. Լ. 16

զ Կ. Կ. Լ. 16

մի եւ նոյն պատճառէ, եւ անհետազաւտելի, որպէս եւ անսկզբնութիւն կամ պատճառութիւն նոյն ինքն Հաւր: 3 Քանզի արտաքո հասման ամենայն իրաւք ունի գորպիսութիւն այն, որ արտաքո էիցս ունի զբնութիւն եղելոյն, եւ բնաւի ոչինչ յայսցանէ, զոր ի ձեռն առեալ եւ մերձեցեալ հանդիպութեան, որպէս թէ անըմբռնելին ընդ այնմ ընդհարցի եւ հաւաստի առ ըմբռնումն եկեսցէ մերոցս, որ ի ձեռն հաւատոյ միայն բնաւորեալ է գալ դիւրաւ ծանաւթանալ բարեպաշտիցս. բայց թէ մտադիւրութեամբ զմինն չընկալեալ յաւրինակէն՝ զայլն ի բաց ընկեցցիս: 4 Արդ, խորհուրդ եւ բան ի մէջ եղի քեզ ի մտաց, ապաքէն եւ աւրինակ իմն. սոքա առանձնացեալք, եւ սակայն ո՛չ եղբարք միմեանց. եւ ո՛չ դարձեալ աւտարտիւք ի միմեանց, եւ մի են բովանդակ հոգի. եւ տե՛ս սակայն երկոցունց դոցա ո՛չ որպէս ի միոջէ դունել. քանզի ծննդեամբ ահա մտաց բանդ արտաբերի եւ ի ձեռն հնչման գործոցդ տառիւք ձեւացեալ, եւ լսելեաց անցցէ իսկ խորհուրդդ նոյն մտաց՝ առանց ծննդեան, այլ իմն գունակն բացածագեալ ինքնանա, եւ աներեւութաբար յատուկ ներգործութեամբ իրագործեալ առ տեսութիւնն: 5 Գայցէ այսպիսի ինչ եւ անդ ընդ միտ ածել, ո՛չ կարի շատ արժանոյն վրիպեսցիս, ծնելութիւն եւ ելաւորութիւն ի միոջէ երկուց անձանց, որով ծնիցեալն յինքենէ հարըստին հայցէ ծնանիլն. Բանն մարմին եղեալ փրկագործել. իսկ բխեցեալն, եւ ո՛չ ծնիցեալն, ո՛չ ծնունդ յինէ ծնցի, այլ վերստին ծնցի զիս հոգովացոցանել, եւ յինէ վերստին բխեսցի՝ ի միւսն արբուցանել կենդանութեան առոգս: 6 Արդ, յատուկ սոցա ինքնութիւնք եւ յատուկ ի միոյ պատճառէ յառաջտուութիւնք, յատուկ եւ առանձնակի այդպիսի ներգործութիւնք ըստ այդոցիկ, եւ այդպէս քեզ հաւատարմասցին յատուկ եւ անշփոթ անձինք, ըստ ինքեանցն կատարեալք եւ

աներկբաանալիք՝ Որդի եւ Սուրբ Հոգի:

1 Առ այս՝ Որք երիցութիւն ըստ Ատալակարգութեան Որդոյ առ Հոգի կարծեն:

2 Իսկ երիցութեան բան առ Որդի եւ առ Հոգի եւ ո՛չ մի առգատեսցի իրաւացեալ. զի ո՛չ երբէք Որդի առանց Հոգոյ, եւ ո՛չ Հոգի առանց Որդւոյ ի Հաւրէ, ո՛չ երբէք Հայր առանց Որդւոյ իւրոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն. քանզի ո՛չ անկատար Երրորդութեան թուոյ երբէք Աստուածութեանն բնութիւնն, որպէս ո՛չ կատարեալ միտք առանց խորհրդոյ եւ բանի: 3 Իսկ դասաւորութիւն սուրբ եւ կենդանարար անուանցդ, որ ըստ մկրտեցէք՝ յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն. ըստ նախապատճառութեան ապաքէն իրաւ արդար արկեր զՀայր անուն նախաձայնել. իսկ Որդի ո՛չ երիցութեամբ ըստ Հաւրտ ասիցէ, այլ ո՛չ դասեցաւ ըստ Հոգւոյ, եւ երբեակ, զի մի՛ այնու յերկոցունց՝ ի Հաւրէ եւ ի Հոգւոյն, կարծիցի ծնիցեալ Որդի, զհետին նոցա դասելով զդասս, որ ոչն է յերկոցունց ծնիցեալ, այլ զկնի միայն ծնաւդին կարգաւորէր՝ զմինն Միածին առ նմին դասել զՈրդի. իսկ զՀոգոյն անուն իբրուկնիք միութեան աստանաւր ի վերայ բերեալ՝ սոցա երրորդ լցցէ զթիւ: 4 Յաղագս այդորիկ նախ Հայր եւ երկրորդ Որդի եւ երրորդ Հոգի դասեցաւ: 5 Այսպէս զսոսա ի միասին փառաւորիւ դասու իրաւացոցեալ. այլ ըստ միաբուն զաւրութեան սուրբս այս ամենակատար Երբեակս բազում անգամ ի սուրբ Գիրս իբրու կարակնահատ ինչ բոլոր ըստ ամենայն դիմաց ի միմեանս նախադասիցի: 6 Ապա ուրեմն Երրորդութիւն բնութեան Աստուածութեանն՝ մի լոյս երեքանձնեայ, այսպէս կերպարանեալ. իսկ միութիւնս անսկզբնութիւն եւ մշտնջենաւորութիւն անփոփոխ միասնական թագաւորութեանն երից միաբուն անձանց:

7 Մի է Աստուած, Հայր կենդանի Բանին, էական իմաստութեան եւ զաւրութիւն կերպարանին իւրոյ. կատարեալ ի² կատարելոյ ծնաւդ, Հայր Որդոյ Միածնի: 8 Եւ մի³Տէր ի միայնոյ, Աստուած յԱստուծոյ, կերպարան եւ պատկեր Աստուածութեանն. Բան գործաւոր, իմաստութիւն պարառական՝ ամենեցուն⁴ընդ լինելութեան անկելոցս եւ զաւրութեան բոլորիցս⁵ արարաւդ Որդի ճշմարիտ ճշմարտին, անապական՝ անապականին, անմահ՝ անմահին, մշտնջենաւոր⁶: 9 Մի Հոգի Սուրբ՝ Աստուծոյ զէութիւնն ունելով եւ Որդովն⁷երեւեալ յայտնապէս մարդկան, կատարեալ կատարելոյ, պատճառ կենդանեաց, սրբութեան շնորհաւոր, որով ծանուցանի Հայր, որ ի վերայ ամենեցուն եւ յամենեսին, եւ Որդի Աստուած⁸, որով ամենայնք: 10 Երրորդութիւն կատարեալ՝ փառաւք եւ մշտնջենաւորութեամբ եւ թագաւորութեամբ, անբաժանելի եւ անաւտարելի. ո՛չ ստեղծական ինչ եւ ո՛չ ծառայական ինչ յերրորդութեանն, եւ կամ ի ներքս ածական, որպէս թէ յառաջագոյն ո՛չ⁹, զկնի ի ներքս ածաւ: 11 Զի ո՛չ երբէք նուազեաց Որդի ի Հաւրէ, եւ ո՛չ ի Հաւրէ եւ յՈրդոյ Հոգին Սուրբ. այլ անփոփոխելի եւ անայլայլելի Երրորդութիւն¹⁰ միշտ:

1 Սահմանք հաւատոյ ՅԺԸ. իցն:
 2 Այսպէս ի խոստովանիմք եւ հաւատամք եւ երկրպագեմք Սուրբ Երրորդութեանն

1 Հմմտ. այս հատուածը միայն՝ Ղ, ք. 354v:
 2 չիք
 3 Տէր միայնոյ
 4 ընդ լինելութեամբ անգելոցս
 5 բոլոր էիցս
 6 մշտնջենաւոր մշտնջենաւորին
 7 երեսեալ մարդկան յայտնապէս
 8 Աստուծոյ
 9 չէր
 10 Երրորդութիւնն
 11 Հմմտ. Գ, ք. 352v. ՅԺԸ. սրբոց հարցն
 12 հաւատամք եւ խոստովանիմք

թեանն ի միաւորութիւն անդ՝¹³ առանց խառնակութեան, նոյնպէս եւ զսուրբ Միաւորութիւնն¹⁴յերրորդութիւն անդ, անհատաբար եւ անսկզբնաբար եւ անբաժանաբար: 3 Քանզի որպէս անխառն¹⁵ է Սուրբ Երրորդութիւնն, ¹⁶այսպէս անբաժանելի. անխառնելի¹⁷ յաղագս իւրաքանչիւր յատուկ առանձնաւորութեանցն, իսկ անբաժանելի՝ վասն զի ամենակալ է¹⁸ Հայր, ամենակալ է Որդի, ամենակալ է¹⁹ Սուրբ Հոգին՝ անորոշաբար, մշտնջենաւոր²⁰: 4 Քանզի երեք անձնաւորութիւնք մի են ի Սուրբ Երրորդութեանն՝ անարարք²¹, անխառնք, անհատք, անբաժանելիք, անսկզբունք, մշտնջենաւորք, համագոյականք, անհասանելիք. որպէս եւ գրեալ է. ²²Մեզ մի է Աստուած՝ Հայր, յորմէ՛ ամենայն՝. նմա փա՛ռք:

1 Սրբոյն Գրիգորի Հայոց լուսաւորչի՝ յիմաստապատումն քաղցրունոյ... պատումն նաոիցն. խոստովանութիւն ի Սուրբ Երրորդութիւնն:

2 Հաւատամք ի մին իսկութիւն անձին, յէութիւն²⁵ անսկիզբն, մշտնջենաւորութիւն անսահման, ի²⁶ ճշմարտութիւնն

13 անդր
 14 յերրորդութեան անդր
 15 անխառնելի
 16 այսպէս եւ անբաժանելի է
 17 անխառնակելի
 18 չիք
 19 է եւ
 20 մշտնջենաւոր
 21 անարատ
 22 Եւ մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայն. նմա փա՛ռք, ամէն:
 *** Լ Կ ք . Ը 6
 23 Տե՛ս Սրբոյ հօրն մերոյ, երանելոյն Գրիգորի Լուսաւորչի՝ Յանախապատում ճառք լուսաւորի, Ս. Էջմիածին, 1894, էջ 10 (ՄՀ, հտ. Ա, էջ 7):
 24 Մի է ինքնութիւն գոյութեանն, որ իւր ինքնութիւնն յիւրմէ գոյութեանն անտի. իսկութիւնն անձին
 25 Էութիւնն
 26 չիք

անփոփոխ, ի ¹կեանս կեցուցիչ ամենայն կենդանեաց, ի ²Հայրն եւ յԱրարիչն, ի Հաստիչն Աստուած, ի մինն, ի ³բարերարն բնութեամբ եւ կամաւք, ի յանպատճառն⁴, որ ամենեցուն պատճառն⁵ է՝ ⁶աներեւութից եւ աներեւելեացս, ⁷Որդւոյ եւ Հոգւոյ՝ ծննդեամբ եւ բխմամբ: ³ Իսկին անծնի գէն անսկիզբն ծնեալ, մշտնջենաւորութեանն անսահմանի զճշմարտութիւնն անփոփոխ ծնեալ, կենացն ⁸կենարար զկեանսն կենսատու ծնեալ, լուսոյն կենդանւոյն⁹ զկենդանի լոյսն լուսատու¹⁰ ծնեալ, ¹¹բարւոյն զբարերարն ծնեալ, ¹²Արարաւղին զարարիչն, այլ այլոց ամենեցուն՝ աներեւութիցն Հոգեւորաց¹³ եւ երեւելեացս երկրաւորացս¹⁴, արարչութեամբ լիապէս¹⁵ երկնից եւ երկնաւորացն, երկրի եւ երկրաւորացս¹⁶, ջուրց եւ ամենայն որ է¹⁷ ի նոսա: ⁴ Կատարեալն¹⁸, որ զամենայն ընդ եւ ինքն ո՛չ թերանա. ¹⁹ո՛չ նորոգի, զի ո՛չ Հնանա. ո՛չ²⁰ ընու, զի ո՛չ պակասի. զի ինքն նոյն է ի լիութեան իւրում եւ յանբաւութեան, եւ չիք ուստեք եկամուտ կամ յաւելուած յայն յանբաւ եւ յանսահման, ²¹յանհաս եւ ի կատարեալ բարերարութիւնն, որում ո՛չ

բաւեն կարծիք մտաց եւ ո՛չ ընթացք հրեշտակաց. զի հրեշտակք իբրեւ զմիտս մարդոյ²² երազունք են, ուր ակնարկեն կամք նորա, եւ չեն լեալ բաւական, յորմէ հետէ արարեալ²³ են եւ Հաստեալ, թէ յերկնից ²⁴ի վեր ցո՞ր²⁵ վայր է Տէրն՝ ²⁶Հայրն եւ Արարիչն, ²⁷կամ յայնկոյս ծովուն ցե՞րք, կամ երկրիս ներքոյ ցո՞ր²⁸ վայր: ⁵ Զի որպէս երկիրքս այս ²⁹ի հրամանէ նորա Հաստատեալ կան, ³⁰առանց որմոց եւ սեանց, այսպէս եւ երկիրս աստ հրամանի նորա Հաստատեալ կա ³¹առանց զաւղուածոյ աւզնականութեան՝ ³²լերամբ եւ ծովաւք, Հանդերձ ³³գետաւք եւ աղբերքք, եւ չիք ինչ յարարածոց քան ³⁴զերկին եւ զերկիր արտաքոյ, բայց ինքնութիւն տէրութեանն³⁵, որ է յիստակ եւ պարզ ամենակալ զաւրութիւնն³⁶, որ ասէն³⁷ եւ լինի, ³⁸կամին եւ Հաստատի: ⁶ ³⁹Յանմահութեան ամենայնի ինքն է կանուխ, գիտութեան անվրէպ, անզեղ իմաստութիւն. ⁴⁰ինքն կեանք է եւ կեցուցիչ, անբաւ է եւ անհաս եւ անճառ. սէր է՝ կենդանի երանութեամբ⁴¹ լցեալ:

1 կեանքն կեցուցիչ
2 Հայրն եւ Արարիչ
3 մին բարերարութեամբն
4 անպատճառն
5 պատճառ
6 աներեւութիցն եւ երեւելեացս
7 եւ Որդւոյ
8 կենարարաց զկեանս
9 կենդանւոյ
10 կուսածին
11 չի՞ բարոյն զբարերարն ծնեալ
12 Արարչին զարարիչն ծնեալ
13 եւ հոգեւորաց
14 տարրաւորաց
15 լեալ պատճառ
16 երկնաւորաց
17 չի՞
18 լի կատարեալն
19 եւ ո՛չ
20 եւ ո՛չ
21 եւ յանհաս

22 մարդկան
23 ելեալ
24 եւ ի վեր
25 յո՞ր
26 Տէրն եւ Արարիչն
27 կամ թէ յայնկոյս ծովուց ե՞րք
28 յո՞ր
29 ի հրամանի
30 եւ առանց
31 սեանց եւ առանց զանգուածոյ
32 եւ աղբերքք եւ ծովուք
33 գետովք, եւ չի՞
34 զերկինս եւ քան
35 տէրութեան
36 գորութիւն
37 ասէ
38 կամի եւ հաստատին
39 հաստատին ի վերոյ քան զերկինս երկնից, եւ ի ներքոյ քան զերկիր, եւ արտաքոյ քան զծով: Ամենայնի իմքն անբաւ է, կանխագիտութիւն եւ անզեղ իմաստութիւն.
40 եւ ամենայնի իմքն կեանքն կեցուցիչ, եւ ամենայն իմքն անբաւ եւ անճառն եւ անհաս
41 երանութեամբն

7 1Ինքն է լոյս կենդանի, մտաւոր, ահեղ, անմատոյց. ամենայնիւ² ինքն գլխութիւն է՝³ խնամաւղ, ինքն ողորմութիւն է՝ բարերար շնորհաւքն. ամենայնիւ ինքն երկայնմտութիւն⁴ է՝⁵ դարմանելովն, ներելովն եւ խնայելովն. ամենայնիւ ինքն սրբութիւն է՝ ամբիծ, ⁶անարատ, ազատելովն եւ լուսաւորելովն. ամենայնիւ ինքն ճշմարտութիւն է՝ անփոփոխն, ⁷յանդիմանելովն խրատու սաստկութեամբն, հատուցմամբն, բարկութեամբ եւ սրտմտութեամբ իրաւանց⁸, անշէջ հրովն: 8 Եւ պսակելովն ⁹փառաւք ամենաշահ կեցուցիչ, գրգռանքն ժառանգելով ի հանգիստն խնամոյ սուրբ սիրոյ նորա. կենդանի ¹⁰երանութեամբքն ի բարութիւնս վայելեցուցանելոյ հասեալ՝ պսակացն առաքինութեամբ ի նորա շնորհաց գրգանսն: 9 ¹¹Զի մեծութիւնքն անքննինք անակիզքն էութեանն արտաքս է քան զարարածս՝ յանսահմանութեան, յանբաւութեան¹², եւ դարմանաւք տեսչութեամբ¹³ լի են ամենայն արարածք՝ ¹⁴ըստ Գրոցն. Աստուած մեր¹⁵ յերկինս եւ յերկրի, ի ծով եւ յամենայն խորս՝, ¹⁶որ գիտէ զխորհուրդս սրտից եւ քննէ զերկամունս, եւ առաջնորդէ հոգեւոր աւրինաւք՝ խրատուն կե-

նար[ար]աւ, յաւթեւանս փրկութեան կենաց¹⁷, յանմոռաց ուրախութիւնս եւ յանդադար խնդութիւնս¹⁸, յանճառ եւ ¹⁹յանպատում ժառանգութեան արքայութեան երկնից: 10 ²⁰Այս ամենայն արուեստք ինքնաբոյս²¹ անսահման ²²մշտնջենաւորութեանն՝ կեցուցիչ արուեստիւք սիրով դարմանիչ արարածոց, ի միոյ ինքնութեանն բարերար արարչութեան, որ անբաւն եւ անքննին, ²³զի ո՛չ կարեն ծածկել²⁴ միտք եւ ո՛չ քննել խորհուրդք, որում ո՛չ բաւէ իմաստութեան հոգի, եւ զզգաւրաց²⁵, եւ ո՛չ գիտութիւն որդոց մարդկան՝ զմեծութիւն²⁶ Հաւր եւ Որդոյ եւ ²⁷Սուրբ Հոգոյն, այլ ի գործոց անտի իւրոց եւ յերախտեաց միայն գիտի եւ ճանաչի, եւ անուանի Հայրն ²⁸եւ բարերար Տէրն՝ հաստիչ ամենայն երախտաւոր ար[ու]եստաւքն²⁹ իւրովք: 11 Զի որ կատարեալքն են՝ երախտեացն ամենայն³⁰ կարեն հասու լինել. զի որպէս մի է արեւ, եւ լոյս եւ ջերմութիւն իւր, եւ մի արեւ ասին³¹ եւ ո՛չ երեք³² արեւք. եւ որպէս հուրն եւ լոյսն ³³եւ տապ իւր մի հուր ասի, եւ ո՛չ երեք³⁴ հուրք. եւ որպէս աղբիւրն եւ գետն եւ

1 եւ ամենայն ինքն լոյս է
 2 եւ ամենայն
 3 կենդանի խնամօքն, եւ ամենայն ինքն
 4 ընդ երկայնմտութիւն
 5 դարմանօքն կերակրելովն, եւ ամենայն
 6 եւ անարատ, ազատելով
 7 լուսաւորելովն, խրատուն սաստկութեան, հատուցմամբ բարկութեան
 8 չիք
 9 փառօք, ժամանեցուցանելովն ի հանգիստն հանգստարար, ի խնամս սուրբ սիրոյն
 10 երանութեամբքն պսակօքն առաքինութեան ի նորա շնորհացն գրգանս
 11 զի մեծութիւն անքննին անսկզբութեանն
 12 եւ յանբաւութեան
 13 եւ տեսչութեամբ իւրով
 14 ըստ բանին Գրոց թէ,
 15 ի վեր
 * Հմմտ. Սաղմ. ՃԼԳ. 6:
 16 յերկրի որ գիտէ

17 եւ կենաց
 18 խնդութիւնն
 19 յանպատում արքայութիւնն
 20 Արդ այս
 21 ինքնաբոյս
 22 մշտնջենաւորութեան դարմանիք եւ արարածոց, ի միոյ ինքնութեանն, բարերար արարչութեանն, կեցուցիչ արուեստիւք իւրով
 23 եւ ո՛չ
 24 կարծել
 25 հոգեւոր զօրացն
 26 մեծութեանն
 27 Հոգւոյն Սրբոյ
 28 եւ բարերարն եւ հաստիչն
 29 արուեստիւքն
 30 նորա միայն
 31 ասի
 32 երեք
 33 եւ տապն
 34 երեք

Ջուրն մի Ջուր ասին¹, եւ ո՛չ երեք² Ջուրք. եւ որպէս հոգի եւ³ միտք եւ բան մի հոգի ասին, եւ ո՛չ գ.⁴ հոգիք. այլ հոգի ասի կենդանութիւն⁵ եւ միտք ասին իմաստութիւն⁶ 7 եւ բան խաւսողութիւն՝ միոյ հոգւոյ է. ⁸այսպէս եւ Հայր անծին իսկութեամբ, անսկիզբն էութեամբ. Հայր վասն միշտ Որդւոյ⁹, որ ընդ նմա, եւ իսկ Հոգոյն, ¹⁰որ ի նմանէն: 12 Իսկ արդ, է՞ր երբէք արեգակն առանց լուսոյն իւրոյ եւ ջերմութեանն¹¹, կամ է՞ր երբէք արդեաւք հուր առանց ¹²լուսոյ եւ տապոյ իւրոյ. կամ է՞ր ¹³երբէք արդեաւք Ջուր առանց բխման եւ խոնաւութեան իւրոյ, կամ է՞ր երբէք հոգի¹⁴ ¹⁵առանց բանի եւ մտաց: 13 ¹⁶Այսպէս եւ ո՛չ երբէք Հայր առանց Որդւոյ եւ Հոգւոյ:

14 Կատարեալ Հայր¹⁷ անձամբ՝ գաւրութեամբ, գիտութեամբ եւ իմաստութեամբ, արարչութեամբ, բարերարութեամբ¹⁸ եւ զամենայն զիւրն անծին¹⁹ իսկութեամբ ունի: 15 Կատարեալ եւ Որդի անձամբ, գաւրութեամբ²⁰, գիտութեամբ, իմաստութեամբ²¹, արարչութեամբ, բարե-

գիտութեամբ²², եւ զամենայն զիւրն անսկիզբն էութեամբ ունի: 16 Նոյնպէս եւ Հոգին Սուրբ կատարեալ անձամբ, գաւրութեամբ, գիտութեամբ, իմաստութեամբ²³, արարչութեամբ եւ բարերարութեամբ, եւ զամենայն զիւրն անսկիզբն մշտնջենաւորութեամբ ունի: 17 Մի բնութիւն է նոցա եւ մի անփոփոխ ²⁴իսկութիւն, մի կամք, մի հաւանութիւն, բարերարութիւն. մի արարչութիւն, մի աստուածութիւն, մի²⁵ գաւրութիւն, եւ չիք ուստեք ²⁶եկամուտ կամ յաւելուած կամ զաւղած՝ այն անսկիզբն Երրորդութիւնն, այլ նա է աղբիւր եւ ի նմանէ բաշխին²⁷ ընդ ամենայն արարածս խնամք ²⁸արարչութեան նորա, որ յաւրինիչն²⁹ է եւ կազմիչ, եւ դարմանք բարերարութեան նորա՝ իւրով³⁰ դարմանասէր խնամաւքն, ³¹որ տածէն եւ սնուցանէն եւ առաջնորդէ ի կատարումն ³²չափաց հասակի: 18 Այս աստ առ երեւելի պէտսս³³ եւ առ աներեւոյթսն առաջնորդէ վարդապետութեամբ իւրով, եւ աւգնէ շնորհաւք ³⁴իւրաւք արքայութեանն ³⁵երկնից. անմահն յանուշակն, յափոփոխն, ի լին ամենայն երանութեամբք՝ հաւատացելոց իւրոց եւ ապաւինելոց:

19 Այսպիսի³⁶ ուսումն եւ հաւատք ¹վաեւ է ճշմարիտ հաւատացելոց ի Քրիստոս²:

1 ասի
2 երբէք
3 չիք
4 երբէք
5 կենդանութիւնս
6 իմաստութիւնս
7 եւ բան ասի խոսողութիւնս միոյ հոգւոյն
8 այդպէս եւ
9 Որդւոյն
10 որ ընդ նմա
11 ջերմութեան
12 լուսոյն իւրոյ եւ կամ տապոյ
13 երբէք աղբիւր առանց բղխման իւրոյ
14 հոգին
15 առանց մտաց
16 Այնպէս՝ չէր Հայր առանց Որդւոյ իւրոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ
17 Հայրն
18 եւ բարերարութեամբ
19 անծին
20 եւ զօրութեամբ
21 եւ իմաստութեամբ

22 եւ բարերարութեամբ
23 եւ իմաստութեամբ
24 իսկութիւն եւ մի արարչութիւն
25 եւ մի
26 եկամուտ եւ զօղուած կամ յաւելուած յանսկիզբն Երրորդութիւնն
27 է բաժանումն
28 արարչութեանն
29 յօրինիչ
30 իւրով
31 որ տայ եւ դարմանէ եւ սնուցանէ
32 չափոյ հասակին
33 պէտս
34 իւրով յարքայութիւնն
35 երկնից՝ անփոփոխ եւ լին
36 յայսպիսի

1 3Երանելոյն Կիւրդի, եպիսկոպոսի Երուսաղեմացոյ, ի բանէն. Բագու՛մ մասամբ եւ բագու՛մ աւրինակաւ՛ ː

2 Արդ, Աստուած ճշմարիտ Որդի յանձին իւրում ի ներքս ունի զՀայր. ո՛չ եթե 4 Հայր փոփոխեցաւ, եւ ո՛չ եթե 5 Հայր 6 եկն եւ մարդկութիւն զգեցաւ, այլ Որդի: 3 7 Այլս զազատաբերան 8 յայտնապէս ասացից. ո՛չ եթե Հայր եկն եւ 9 չարչարեցաւ, այլ Որդի. Հայր 10 առաքեաց զՈրդի վասն մեր, եկն եւ չարչարեցաւ: 4 Եւ մի՛ զայս ասացուք, եթե էր երբեմն, զի չէր Որդի, 11 եւ մի՛ Որդի է Հաւրութեանն՝ երբէք յանձն առցուք. ճանապարհ զարքունի զնասցուք եւ 12 մի՛ խոտորեսցուք՝ մի՛ յաջ եւ մի՛ յահեակ. 13 եւ մի՛ կարել մեծարանս զնել Որդոյ՝ Հայր անուանել 14 զնա. մի՛ ինչ յարարածոց անտի 15 Համարել կարծեսցես դու զՈրդի, այլ մի Հայր՝ միով Որդևով 16 երկրպագեալ, եւ ո՛չ բաժանեալ: 5 Մի որդի պատուեսցի յառաջ քան զյաւիտեանս՝ ընդ աջմէ Հաւր նստեալ: 6 17 Դարձեալ նստելն ո՛չ ժամանակաւք յետ չարչարանացն յառաջձգութեամբ մատուցեալ, այլ մշտնջենաւորութեամբ նստեալ 18: 7 Եւ՝

Որ ետես զՈրդի 19 20 ետես զՀայրք. զի նման է Որդի յամենայն 21 ծնչին իւրոյ՝ կեանք 22 ի կենաց ծնեալ եւ լոյս ի լուսոյ, զաւրութիւն 23 ի զաւրութենէ, 24 Աստուած յԱստուծոյ, եւ առանց փոփոխման են 25 Աստուածութեան կերպարանք յՈրդի. եւ որ արժանի եղեւ տեսանել զՈրդոյն աստուածութիւնն՝ գոյ 26 նա եւ վայելչութիւն 27 28 ծնաւորին, որպէս ինքն իսկ ասաց. Որ ետես զիս՝ ետես 29 զՀայր իմք: 8 Արդ Համառատ ասացից. մի՛ մեկնեսցուք, 30 մի՛ հակառակեսցուք, 31 մի՛ աւտարաբար երկհամարեսցուք զՈրդի ի Հաւրէ, 32 եւ ո՛չ ընկալցուք զայն, զոր ասեն, եթե Հայր երբեմն Հայր է 33 եւ երբեմն Որդի. 34 զի անաւրէնութիւն մեծ է այս: 9 Այլ Հայր ծնաւ զՈրդի եւ ինքն կա եւ մնա Հայր, 35 ո՛չ այլ ինչ կերպարանս փոփոխեալ: 10 Իմաստութիւն ծնաւ, 36 ո՛չ եթե առանց իմաստութեան եղեւ. զաւրութիւն ծնաւ, ո՛չ 37 եթե ինքն 38 տկարացաւ, եւ ո՛չ կորոյս, նաեւ ոչինչ նուազեցաւ, եւ

1 վայել են
2 չիք
3 Տե՛ս Կիւրեղ, Կոչումն, էջ 192:
ˆ ԼԵՔ. Լ՝ 1
4 ի Հայր փոխեցաւ
5 չիք
6 եկն զմարդկութիւն
7 այլ ազատաբերան
8 իսկ ասացի
9 չարչարեցաւ վասն մեր
10 այլ Հայր
11 եւ մի՛ երբէք որդեկայրութիւն յանձն առնուցուի
12 մի՛ յաջ խոտորեսցուի եւ մի՛ յահեակ
13 առ ի կարծել մեզ
14 անուանեսցուի
15 համարեալ կարծիցես
16 երկրպագութիւն ընկալցի, եւ մի՛ բաժանեսցի
17 նստելն ո՛չ ժամանակաւ յետ չարչարանացն զարձեալ
18 ստացեալ

19 զՈրդին
20 ետես նա զՀայրն
ք Յ.Վ.Ճ.Ժ.Գ.Գ
21 յամենայնի
22 ծնեալ ի կենաց
23 եւ զօրութիւն
24 Աստուած յԱստուծոյ
25 եւ Աստուածութեան կերպարանն
26 գայ
27 ի վայելչութիւն
28 ծնողին: Ո՛չ է իմ բանդ, այլ միածնին. Այսչափ ժամանակս ընդ ձեզ եղէ, ասէ, եւ ոչ կարացեր մանաչել զիս Փիլիպպէ.
29 ետես նաեւ
գ Յ.Վ.Ճ.Ժ.Գ.Գ
30 եւ մի՛ խառնակեսցուիք
31 եւ մի՛ օտար երբէք համարեսցուիք
32 եւ մի՛ ընդունիր զայն որ ասենն թե
33 էր
34 զի օտարութիւն մեծ է այս եւ ամբարշտութիւն, եւ ո՛չ եկեղեցւոյ սրբոյ վարդապետութիւն:
35 ոչինչ յայլ
36 եւ ո՛չ եթէ ինքն
37 եւ ո՛չ
38 տկարացաւ. Աստուած ծնաւ, եւ ո՛չ եթէ ինքն զրկեցաւ ինչ: եւ ոչինչ կորոյս նա, ո՛չ նուազեալ.

ո՛չ այլայլեալ, եւ ո՛չ պակասութիւն ինչ գո ¹ի ծննդեանն անդ: 11 Կատարեալ է զոր ծնաւն, ²կատարեալ է որ ծնաւն. եւ ³Աստուած է զոր ծնաւն, Աստուած է որ ծնաւն, եւ Աստուած ամենայնի. այլ ⁴Աստուած զՀայր գրէ. ո՛չ եթե ամալթ ինչ համարի, զի ասէ⁵. Երթամ ես առ Հայր իմ եւ առ Հայր ձեր, եւ առ Աստուած իմ եւ առ Աստուած ձեր⁶: 12 Այլ զի մի՛ կարծիցես, եթե նման⁶ Որդոյ եւ արարածոց⁷ է Հայր, ընդմէջեաց⁸ յառաջագոյն. ո՛չ ասաց ⁹եթե՛ Երթամ ես առ Հայր մեր, ¹⁰զի հաւասարութիւն ինչ լինիցի ընդ Միածնին եւ ընդ արարածս. Առ¹¹ Հայր իմ եւ առ Հայր ձեր, ասաց. այլազգ իմ՝ բնութեամբ է¹², եւ այլազգ ձեր՝ պատուաստիւ: 13 Եւ դարձեալ ասէ. Աստուած¹³ իմ եւ Աստուած ձեր. այլազգ իմ որդիութեամբ, բնութեամբ եւ միածնութեամբ, եւ այլ¹⁴ ձեր արարածոց:

1 ¹⁵Երանելոյն Գրիգորի Նիւսացոյ եպիսկոպոսի, եղբայր Բարսղի՝ Յերորդութիւնն:

2 ¹⁶Զի կարգաւորապէս ցուցանի Սրբոյ Երրորդութեան¹⁷ բնութիւնն՝ ո՛չ խառնա-

կեալ յիւրաքանչիւր գոյութեանց¹⁸, առանձնաբար երեւեցելոյ¹⁹ նոցա յատկութիւնն, եւ ո՛չ ծանաւթութիւնք ի միմեանս փոփոխեալ, որպէս եթե նշանակ հայրենի դիմաց²⁰ յՈրդի կամ Հոգի²¹ փոփոխումն ընդունիցի, կամ Որդի²² դարձեալ ի մի ոք կացելոյ²³ յարմարեալ, կամ Հոգւոյն անձնաւորութիւնն²⁴ ի Հաւր եւ յՈրդոջ երեւեալ, այլ ²⁵հասարակ բնութիւնն երեւի որոշեալ: 3 Առանձին է Հայր՝ ո՛չ ի պատճառէ գոյ. այս ո՛չ է առանձին Որդւոյ եւ Հոգւոյ, վասն զի Որդին ի Հաւրէ ելէ, որպէս ասեն Գիրք, եւ Հոգին ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ առաքի: 4 Այլ զորաւրինակ առանց պատճառին գոյ միայնում Հաւր է, եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյ ընդունել ո՛չ կարէ, նոյնպէս ընդդէմ նմին պատճառէն գոյով է առանձին Որդւոյ եւ Հոգւոյ երեւեալ բնութիւն. ո՛չ ունին հասարակ եղելոյ Որդւոյ եւ Հոգւոյ, ո՛չ առանց ծննդեան բղիման գոյ, որպէս զի մի՛ խառնակութիւն ի դէման տեսանիցի. դարձեալ անխառնութիւն յառանձնաւորութեանն նոցա գտանել եւ զանազանութիւն, որպէս զի հասարակութիւն պահիցի եւ առանձնաւորութիւնն ո՛չ խառնակիցի: 5 Վասն զի Միածին Որդին ի Հաւրէ՛²⁶ ի սուրբ Գրոց անուանի, եւ մինչեւ յայսոսիկ հաստատեալ կացուցանէ զնոսա յառանձնաւորութիւն Բանն: 6 Իսկ Սուրբ Հոգին եւ ի Հաւրէ ասի եւ յՈրդւոյ վկայի. Զի թէ ոք զՀոգին Քրիստոսի ոչ ունի, այնպիսին չէ նորա²⁷. ապա ուրեմն Հոգին յԱստուծոյ է,

1 ի ծննդեան նորա
 2 եւ կատարեալ է
 3 Աստուած է որ ծնաւն, եւ Աստուած է զոր ծնաւն
 4 Աստուածն, որ զՀայրն
 5 ասէ թէ
 6 Յ․ՎԸ․Ի 17
 6 նմանապէս
 7 արարածոցս
 8 ընդմիջեաց
 9 թէ առ Հայր մեր երթամ
 10 զի մի՛ հաւասարութիւն ինչ լիցի արարածոց ընդ Միածինն եւ արարիչն
 11 այլ՝ Առ
 12 չի՞
 13 Առ Աստուած
 14 այլազգ.
 15 Հմնտ. Ղ, ք. 354, ուր միայն առաջին պարբերութիւնն է բերուած:
 16 Մի
 17 Երրորդութեանն

18 գոյակցութեանց
 19 երեւելոյ
 20 դիմացն
 21 ի Հոգի
 22 Որդւոյ
 23 կացելոց
 24 առանձնաւորութիւն
 25 բնութեանն հասարակութիւն յանձնաւորութեանն որոշեալ
 26 Հմնտ. Յ․ՎԸ․ԺԳ 28:
 27 Հմնտ. Յ․ՎԸ․Ը 14:
 28 Հմնտ. Ը 9

եւ Քրիստոսի Հոգին: 7 Իսկ Որդին յԱստուծոյ՝ ո՛չ եւս է Հոգւոյն, ո՛չ է եւ ո՛չ աւրի, եւ ո՛չ եւս դառնա կարգս այս յարմարութեամբ, որպէս թէ կարողութիւն իցէ հաւասարապէս անդրէն դարձուցանել զբանն, եւ զորաւրինակ Քրիստոսի Հոգին ասել, նոյնպէս եւ Հոգոյն զՔրիստոս անուանել:

8 Արդ, այսոցիկ առանձնաւորութեանց հաւաստեալ առանց խառնակութեանց ի միոյ ի մի էն որոշելոյ՝ ըստ գործոյ նոյնութիւն հասարակութեան նոցա վկայի, բնութեանն զաւրացուցելոյ երկօքումք բարեպաշտութիւնն յԱստուածութիւնն իմանի, որպէս զի եւ թիւն ընդունել Երրորդութեանն յաղագս դիմաց եւ յայլ բնութիւն համամբ? ո՛չ բաժանեալք:

1 Երանելոյն Դամասու եպիսկոպոսին Հոովմա:

2 Այսպէս հաւատամք եւ խոստովանիմք ի Հայր եւ յՈրդին եւ ի Հոգին Սուրբ՝ յԵրրորդութիւն անբաժանելի. սկիզբն եւ դադարումն, նուազ եւ առաւել ո՛չ ունի, այլ միշտ հաւասարն սուրբ եւ հիւթական?: 3 Հոգի է Աստուած, եւ խոստովանիմ գերեսինն ի Միութիւն եւ զմինն յԵրրորդութիւն: 4 Հայր անծին եւ ծնաւ զՈրդի, Որդի ծնունդ է եւ անծին, Հոգի ելաւ է եւ դադարումն. ի Հաւրէ առ Որդի անեղք երեք անձնաւորութիւնք եւ մի բնութիւնք: 5 Իսկ ի վերջնումն բոլորն Աստուած եղանի բոլոր մարդ՝ սակս բոլորից փրկութեան. ո՛չ Հայր եւ ո՛չ Հոգի մարմնացաւ, այլ Մէնածնին է մարմնաւորութիւնն. անարատն անարատապէս զմաքուրն բացեալ արգանդ, անճառ եւ անեղապէս մարմնացեալ եւ ծնեալ ի սուրբ Կուսէն, որպէս ինքն գիտէ, յերկուց խառնեալ՝ միացեալ եւ մի լեալ անլուծակի միաւորեալն, եւ ո՛չ եւս լինի երկուց յերկուց բաժանեալ: 6 Մի կատարեալն երկուց է միջնորդ. ո՛չ երկուք երկուց միջնորդ,

այլ մի երկուց՝ յԱստուծոյ է եւ մարդկան. որ էնն եւ է անփոփոխ եւ անյեղլի՝ նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ, զհասակսն եղծեալս յարգանդէ ցմահ սրբեաց, որում վկայեն ապաքինեալքն յախտից, եւ դատապարտին մեղքն: 7 Անչարչարելին չարչարի՝ չարչարելովն անչարչարելին, եւ անծնիցնիցն¹ եղանի բարձումն. անմահն մեռանի՝ մեռանելովն անմահ եւ քակումն ապականութեան, եւ յարութեամբն լուծեալ մահ. համբարձեալ նստեալ ընդ աջմէ՝ զա նովիմք մարմնովն, դատել զտիեզերս:

8 Այս է ճշմարիտ խոստովանութիւն սուրբ հարցն, զոր մեզ աւանդեցին, յորժամ ըստ աւրինակի այն ճՄ, որ ի Կոստանդնուպալիսն, Մ որ յԵփեսոս ի պատիւ գումարեցան Սուրբ Երրորդութեանն: 9 Զայս մեծ եւ պանծալի գերիս ժողովս ընկալեալ ընդունիմք՝ երիւք սրբասացութեամբ, զխաչիլն խոստովանիմք, եւ այլ աւելի հաւատ ո՛չ ընկալեալ եւ ո՛չ ընդունիմք, եւ որ ընդունի, թէ եւ յերկնից հրեշտակք իցեն, նզովեալ եղիցի:

1 Երանելոյն Եպիփանու եպիսկոպոսին Կիպրացուց:

2 Թէ Հայր եւ միայն ճշմարիտ Աստուած է, Միածինն եւ միայն ճշմարիտ. վասն զի միայն ի միոջէ Միածինն եւ միայն Սուրբ Հոգին Աստուած ճշմարիտ՝ Երրորդութիւնն ի միութիւն, եւ մի Աստուած՝ Հայր եւ Որդի եւ Սուրբ Հոգին: 3 Ըճմարիտ է Աստուած Հայր, ճշմարիտ է Աստուած Որդին, ճշմարիտ է Աստուած եւ Սուրբ Հոգին. Հոգի Աստուծոյ է Հոգի ճշմարտութեան. Երրորդութիւն ի միում անուան թուեալ: 4 Հայր է լոյս ճշմարիտ. Որդի լոյս ճշմարիտ եւ ի ճշմարիտ լուսոյն եւ ի ճշմարիտ Աստուծոյ, զմի զզաւրութիւն Աստուածութեանն խոստովանեցուք. դոյնպէս եւ վասն Սուրբ Հոգւոյն թէ՛

1 Պէտք է կարգալ երեւի՝ անիծիցն

Երթամ, նա գա՝ Հոգիմ նշմարտութեամ, եւ պատմէ գԱւծելոյն իւր մարդկան՝. *զճշմարիտ ծնեալն ի ճշմարտէ, զանստեղծն, զանեղծանելին, զանփոփոխելին՝ զհանապազին ի հանապազէն, ի Յովհաննէ քարոզեցեալն զհանապազէն: 5 Քանզի՝ Որ էն, ասէ Մովսէս, առաքեաց զիս՞. եւ Յովհաննէ. Որ էրն ի ծոց Հաւր՝ նա պատմեաց մեզ՞. էն է Որդի, էն է Հայր, Որ էն առ էին՝ ի նմանէ ծնեալ, ո՛չ միացութիւն ընդ Հաւր, ո՛չ սկսեալն ի յելն, բայց միշտ Որդի հարագատ ընդ Հաւր, միշտ Հայր ծնաւդ Որդւոյ: 6 Քանզի ո՛չ էր ժամանակ, յորժամ Հայր ո՛չ էր, եւ ո՛չ երբէք էր ժամանակ, յորժամ Որդի չէր ընդ Հաւր միայնի, զի թէ էր ժամանակ, յորժամ ո՛չ էր Հայր, Հայրն արդեաւք եւ ինքն Որդի էր այլոյ հայր, մինչեւ լինել նմա հայր Միածնին, եւ կարծեցեալք ի Հայր բարեպաշտել՝ կատարեալ ամբարշտեն: 7 Քանզի յԱստուած ո՛չ ժամանակ եւ ո՛չ ամանակ եւ ո՛չ դոյզն մասն ժամանակի, եւ ո՛չ անհատ ժամու եւ ո՛չ քթթումն ական, եւ ո՛չ բարձրութիւն մտաց ընդունի. այլ որչափ եւ վերասցի քո միտք, զՈրդի տեսանէ ընդ Հաւր, քանզի անունդ է նշանակելի. զի յորժամ Որդի կոչես, Որդի ասելով՝ իմա՛ զՀայր, զի Որդւոյ հայր իմանի, եւ յորժամ գոչես զՀայր, նշանակես զՈրդի. իսկ յորժամ կարես իշխել եւ ասել, եթե ո՛չ էր Հայրն հայր, զի եւ Որդի իշխեսցես ասել չգոլ: 8 Իսկ եթէ ո՛չ իշխես պատիւ յաւելուլ ի Հայր, քանզի աստուածութիւնն ի նմին կա եւ ո՛չ կարաւտի յաւելուածոյ՝ ո՛չ փառաց, ո՛չ յառաջ մատուցման, ուսի՛ր չհայհոյել, ո՛ որ մարտնչիս ընդ հաւատոյ, մանաւանդ թէ զանձն ի հաւատոյ հալածելով. կամ հաւատա՛ ի Հայր յանեզրական՝ ճշմարտութեամբ ծնեալ զՈրդի, եւ միշտ արդարեւ*

զՈրդի ծնեալ: 9 Քանզի Որդի միշտ գոյր ընդ Հաւր, ո՛չ եղբայրակից, այլ Որդի հարագատ՝ ի Հաւրէ ծնեալ բարութեամբ, եւ ո՛չ եթե մատուցանելով Որդի համագոյ նման Հաւր, ո՛չ միագոյ, այլ համագոյ. քանզի ո՛չ է միացութիւն Հաւր եւ ո՛չ եղբայրակցութիւն, այլ համագոյ, այսինքն է՝ արտաքոյ Հաւր ծնեալ, որպէս ոմանք պատրանս ի մէջ բերեն՝ առնելով կամին ասել զՈրդի, եւ ո՛չ ճշմարտութեամբ: 10 Իսկ մի բնութիւն հաւատոյ զհամագոյն ասելի է. զի թէ ասես համագոյ՝ լուծեր զզաւրութիւն Սաբելի. զի ուր համագոյութիւն է, անձնաւորութեան նշանակ է, իսկ անձնաւորութիւն նշանակէ զՀայր, եւ անձնաւորութիւն նշանակէ զՈրդի, եւ անձնաւորութիւն զՍուրբ Հոգին: 11 Յորժամ զհամագոյն ասէ, ո՛չ աւտար ի նոյն Աստուածութենէն նշանակէ, այլ Աստուած յԱստուծոյ զՈրդի եւ Աստուած յԱստուծոյ զՀոգին, յԱստուածութենէ՝ ո՛չ [երիս] Աստուածս. քանզի ո՛չ է բազում աստուածութիւն յԱստուած. մի է մեր Աստուածս, որպէս եւ երանելին ասէ Մովսէս. Տէր Աստուած եմ Տէր մի է՞: 12 Իսկ ի ձեռն երից անուանց մի է Աստուածութիւն՝ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն նշանակ է, եւ ո՛չ երկու որդիք. քանզի միածին է Որդին: 13 Իսկ Սուրբ Հոգին Սուրբ Հոգի է Աստուծոյ, որ միշտ Աստուած ընդ Հաւր եւ Որդւոյ, ո՛չ աւտար յԱստուծոյ, բայց յԱստուծոյ գոլ՝ ի Հաւրէ ելանելով եւ յՈրդոյն առնելով: 14 Այլ Որդին Միածին անհասանելի, եւ Հոգին անհասանելի, եւ յԱստուծոյ ո՛չ աւտար՝ ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ. ո՛չ միացութիւն է Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն, այլ երրորդութիւն միշտ է՝ ի նմին գոյութենէ. ո՛չ այլ գոյութիւն արտաքոյ Աստուածութեանն, եւ ո՛չ այլ աստուածութիւն արտաքոյ գոյութեանն. այլ գոյն Աստուածութիւն, ու ի նմին Աստուա-

« Հմմտ. Յովհ. Ժ. 9. 13-14:
բ եւ. 9. 14
գ Յովհ. Լ. 18

դ Ի Օր. 2. 4. Մարկ. Ժ. 29

ծուծենէ է Որդի եւ Սուրբ Հոգին: 15 Եւ Հոգին Սուրբ Հոգի, եւ Որդին Որդի, բայց Հոգին ի Հաւրէ ելանելով եւ յՈրդւոյ առնելով, որ քննէ զխորա Աստուծոյ՝ պատմելով զՈրդւոյն յաշխարհի, սրբելով զսուրբս ի ձեռն Երրորդութեանն, երրորդ անուանութեամբ՝ Հայր եւ Որդի եւ Սուրբ Հոգի. Գնացէ՛ք, ասէ, մկրտեցէ՛ք յանուն Հայր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն՝. վերականգն շնորհին միութիւն Երրորդութեանն: 16 Ո՛չ աւտար ի թուոյն, ո՛չ որոշեալ յանուանակոչութենէն, ո՛չ աւտար ի պարգեւս, այլ մի Աստուած, մի հաւատ, մի շնորհ, մի եկեղեցի, մի մկրտութիւն. քանզի միշտ Երրորդութիւնն Երրորդութիւն է, եւ ո՛չ երբէք յաւելուած ունի, այսպէս թուեալ՝ Հայր եւ Որդի եւ Սուրբ Հոգի. ո՛չ միացութիւն է Սուրբ Երրորդութեանն եւ ո՛չ որոշումն է ի սոսին յիւրեանցանձ միութենէ: 17 Իսկ յանձնաւորութեանն կատարման կատարեալ Հայր, կատարեալ Որդի, կատարեալ եւ Սուրբ Հոգին՝ մի Աստուածութիւն ի մի կատարումն. քանզի ոչինչ է յԵրրորդութեանն հաստեղի կամ յաւելուած լինելի:

18 Արդ, Հայր զՈրդի ծնանի, բայց ո՛չ ժամանակ, յորժամ ո՛չ էր Որդի. քանզի եւ ո՛չ Հայր երբէք ի ժամանակի Հայր կոչիւր, այլ էր միշտ Հայր, էր միշտ Որդի, ո՛չ եղբայրակից, այլ Որդի՝ ծնեալ անպատումն եւ անուանեալ անհասանելի, ընդ Հաւր հանապազ գոլով, եւ ո՛չ երբէք պակասեալ: 19 Յէութենէ Հայր միշտ անեղ եւ անստեղծ եւ անհասանելի. Որդի ծնեալ, այլ անստեղծ եւ անհասանելի. Սուրբ Հոգին միշտ՝ ո՛չ ծնանելի եւ ո՛չ ստեղծանելի, ո՛չ եղբայրակից, ո՛չ հաւրեղբայր, եւ ո՛չ հաւ գոլով եւ ո՛չ թոռն, այլ ի նմին գոյութենէ՝ ի Հաւր եւ յՈրդոյ եւ Սուրբ Հոգոյն. քանզի Հոգի է Աստուած: 20 Իսկ յիւրաքանչիւր անուանց միանունք ո՛չ ունին զերկրորդն. քանզի Հայրն Հայր, եւ ոչինչ է այլ. նմա-

նազիր նմա, եւ ո՛չ այլ ոք Հաւր լծակցեալ, զի մի՛ բ. աստուածք. եւ Որդին Միածին Աստուած ճշմարիտ յԱստուծոյ ճշմարտէ, ո՛չ զՀաւր ունելով զանունն եւ ո՛չ աւտար ի Հաւրէ, այլ Որդի Հաւր գոլով: 21 Իսկ Միածին, զի անուանեսցի մի Որդի. Աստուած յԱստուծոյ, զի զմի ունի Աստուած Հայր, եւ Որդի կոչի Միածինն: 22 Եւ Հոգին Սուրբ՝ ո՛չ ունելով զանունն Որդւոյ, եւ ո՛չ զՀաւր, այլ Հոգին Սուրբ՝ այսպէս կոչելի է, ո՛չ աւտար ի Հաւրէ. քանզի Միածինն ասէ՝ Հոգի Հաւր^բ, եւ՝ Որ ի Հաւրէ ելանէ^գ, եւ՝ Յիմէն առցէ^դ. զի մի՛ աւտար կարծեսցի ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ, այլ ի նոյն էական Աստուածութենէ: 23 Հոգին Սուրբ՝ Հոգի ճշմարտութեան, Հոգի Աստուծոյ, Հոգի մխիթարութեան, միանուն կոչեսցեալ՝ չունելով զնմանն եւ ո՛չ ումեք հաւասարելի, այլ Հոգւոյ. եւ ո՛չ կոչիլ յանունն Որդւոյ եւ կամ անուանիլ յանուանութիւնն Հաւր, զի մի՛ ի մի անուն նմանունք կարծեսցին: 24 Բայց զի Աստուած, այլ Հայր Աստուած եւ Որդի Աստուած. է Հոգի Հաւր եւ Հոգի Քրիստոսի, ո՛չ ըստ ի մեզ զուգմանց, որպէս ի մեզ շունչ եւ մարմին, այլ ի մէջ Հաւր եւ Որդւոյ՝ ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ, երրորդանունութեամբ. քանզի՝ Գնացէ՛ք, աւսէ, մկրտեցէ՛ք յանուն Հայր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն: 25 Զի թէ մկրտէ Հայր, յանունն իւր՝ յանունն Աստուծոյ, եւ կատարեալ կնիքն յանունն Աստուծոյ կնքեալ է ի մեզ: 26 Մկրտէ եւ Քրիստոս յանունն իւր՝ յանունն Աստուծոյ, եւ կատարեալ է կնիքն ի մեզ յանունն Աստուծոյ: 27 Ո՞վ իշխեսցէ պատերազմել ընդ իւր ոգիս, եւ զՀոգին Սուրբ աւտար յԱստուածութենէն ասելով. քանզի եթե յանունն Աստուծոյ կնքիմք՝ եւ յանունն Որդւոյ եւ յանո՛ւնն Սուրբ Հոգւոյն.

բ՝ Մատթ. Ժ 20
 գ՝ Յովհ. Ժ Ե 26
 դ՝ Տէ՛ * Յովհ. Ժ 9 14:
 է՝ Տէ՛ * Մատթ. Ի Բ 19:

* Տէ՛ * Մատթ. Ի Բ 19:

մի կնիք է Սրբոյ Երրորդութեանն, եւ ապա մի զաւրութիւն է աստուածութեան Երրորդութեանն. քանզի մի է Աստուած յՈրդւոջ, եւ Որդի ի Հաւր՝ հանդերձ Սուրբ Հոգւովն, եւ վասն այնորիկ Սուրբն ի Սուրբս հանգուցեալ է:

28 Հայր ճշմարիտ յանձնաւորութեան, Որդի ճշմարիտ յանձնաւորութեան, եւ Սուրբ Հոգին յանձնաւորութեան. գ. գոլով՝ մի Աստուածութիւն, մի էութիւն, մի փառաբանութիւն: 29 Մի Աստուած անուանեցեր զՈրդի, ըմբռնեցեր ի մի մտաւք զԵրրորդութիւնն: 30 Ընկալար զՀոգին Սուրբ, արժանացար զաւրութեան հայրենւոյ եւ Որդւոյն Աստուծոյ: 31 Փառաւորեցեր զՀայր՝ նշանակեցեր զՈրդի եւ զՀոգին Սուրբ. Որդի է Որդին եւ Սուրբ Հոգի է Հոգին Սուրբ, այլ ո՛չ ատարացեալ Երրորդութիւնն ի միութենէ, կամ յինքնութենէ: 32 Իսկ պատուի Հայր ըստ այնմ, զի Հայր է. իսկ պատուի Որդի ըստ այնմ, զի Որդի է ճշմարիտ. պատուի եւ Հոգին ճշմարիտ, զի ճշմարիտ է Հոգի Աստուծոյ: 33 Այսպէս ասէ Որդին. Որ պատուէ զՀայր, պատուէ եւ զՈրդի՞. քանզի յասելն Հայր՝ զՈրդի նշանակես եւ զՈրդի պատուես, եւ պատուելով զՈրդի՝ պատուէ զՀայրն, ո՛չ կրտսեր զՈրդին ասելով Հաւր: 34 Քանզի թէ ի մեզ ի մարդկան այսպիսի խորհուրդք, զի ո՛չ կրտսերագոյնք կամիմք զորդիս եւ ի վայր քան զհայրենի պատին, քանզի եւ յորդիս անարգանքն ի հարս համարեալ են, ո՞ պատուեսցէ ճշմարտութեամբ զով զՀայր՝ զՈրդի մեկնեալ ի հայրենի փառացն կարծելով. ո՛չ առաւել անպատուէ՝ փոխանակ պատուի, յանդիտութենէ յաղթեալ: 35 Վասն զի Որդի յայտնէ զՀայր ասելով. Ոչ ոք գիտէ զՀայր, բայց Որդին, եւ ո՛չ ոք գիտէ զՈրդին, բայց Հայրք. իսկ իշխեմ ասել, եւ ո՛չ զՀոգի ոք գիտէ, բայց Հայր եւ Որդի, յորմէ

ելանէն եւ յորմէ առնուն. քանզի ինքնն Աստուած գիտէ, զինքնն Քրիստոս քարոզէ եւ զինքնն Սուրբ Հոգին յայտնէ արժանեաց: 36 Իսկ ի Գիրս սուրբս Երրորդութիւն մեզ պատմի եւ հաւատալի եւ անքննելի, եւ անհակառակելի եղելոց լսաւորաց: 37 Իսկ ի հաւատոյս յայսմանէ փրկութիւն շնորհի. ի հաւատոց է արդարութիւն՝ առանց գործոց արիմացք. գրեալ է եթե՝ Ի լոյս հաւատոյ ոգին Քրիստոսի տուեալ լինի ապրեցելոցն՞: 38 Բայց հաւատ ամենայն քարոզացն ճայնիւ այս նշանակի, որպէս եւ կարծեմ ի միտ առեալ ի Գրոց Սրբոց՝ երեք սուրբք, երեք սրբակիցք, երեք իրագործք, երեք իրակիցք, երեք անձինք, երեք անձնակիցք՝ միմեանց էակիցք: 39 Երրորդութիւն այսուիկ կատարի. երեք էք՝ մի կամակցութիւն, մի Աստուածութիւն՝ ի նոյն էութենէ, ի նոյն զաւրութենէ, ի նոյն անձնաւորութենէ. նմանիք նմանոց հաւասարութիւն շնորհին գործի՝ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն: 40 Բայց զորպիսութիւն նոցա անկարեմք յուսուցանել. ասէ յաւետարանին. Մկրտեցէ՛ք զնոսա յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն: 41 Բայց ի մէջ էիցս ո՛չ միացութիւն նշանակեաց զՈրդին ի Հայր, եւ ո՛չ միացութիւն զսուրբ Հոգին ի Հայր եւ յՈրդի, այլ զՀայր գիտէ Հայր ճշմարիտ եւ զինքն ճշմարտեցոյց անձնաւոր Բանն, եւ Հոգին նորա անձնաւոր Հոգի եւ Հոգի ճշմարտութեան՝ անստեղծ, անյեղլի, անայլալելի: 42 Բայց ո՛չ որպէս կարծեսցէ ոք՝ նենգաւորութիւն բերելով ի հաւատն եւ զմերձաւորութիւն նորա ծածկելով եւ նենգելով առ լսաւորսն, զի ՔՆՆԷ զսիրտս եւ զերիկամունս Աստուած, եւ ասէ եթե՝ հաւատա՞ս, զի Հայր Հայր եւ Որդին Որդի եւ

« Հմմտ. Յովհ. Ե 23:
բ՝ Տե՛ս՝ Գլ. 4. Ժ 22:

գ՝ Տե՛ս՝ Հմմտ. Գ 28:
դ՝ Հմմտ. Գաղ. Գ 2:
ե՝ Մաթթ. ԻԼ 19
զ՝ Մաթթ. Ի 10

Սուրբ Հոգին Հոգի սուրբ, ո՛չ խոստովանելով երիս անձինս ի միում էութեան: 43 Բայց ո՛չ այլ ասեմ գոյութիւն արտաքոյ Աստուածութեանն, եւ ո՛չ այլ աստուածութիւն արտաքոյ էութեանն. այլ վասն այսպիսոյ ստուգագոյն զէութիւնն կոչեմք, զի մի՛ այլեւայլ տեսումն ասասցուք աստուածութեան Երրորդութեանն:

1 ¹Երանելոյն Գրիգորի Ագազացոյ՝ Աստուածաբանի, ի յառաջագլխոյն ի նառէն, որ Յայտնութիւն Տեսուն:

2 ²Քրիստոս ծնեալ՝ ... էր միշտ եւ է եւ եղիցի, մանաւանդ եթե է միշտ. քանզի էրն եւ եղիցի աստ³ մեզ ժամանակի հատուածք են՝ հասանուտ բնութեանս, որ է⁴ միշտ: 3 Զայս ⁵ինքն աւանդէր, ընդ Մովսիսի խաւսելով ի լերինն, զբովանդակ ինքեամք ի միասին առեալ, եւ ունի՝ զոչ սկսեալն եւ զոչ դադարեալն. իբրեւ⁶ խոր իմն անբաւ են սահմանք բնութեանն՝ քան զամենայն միտս գերազանցեալս եւ քան ⁷զժամանակս եւ զբնութիւնս, մտաւք միայն նկարագրեալ, եւ այսոքիկ յոյժ ազաւտ եւ չափաւորապէս, ո՛չ ըստ ինքեան, այլ յաղագս իւրոցն այլ յայլմէ երեւմանց ⁸ժողովոց ի միասին ճշմարտութեանն կերպարան, որ նախ քան գունել ճողոպրէ եւ յառաջ քան զիմանալն ի բաց փախչի՝ այնքան պայծառացուցանէ զմեր զիշխանութիւնս⁹ ¹⁰եւ այնքան զմաքրեալս, որքան զաչս փայլատականց երագութիւն՝ ո՛չ կացելոց:

1 Տե՛ս Ի, ք. 725 եւլն:
2 Աստուած եր
3 ըստ
4 են
5 ինքն զինքն անուանէ
6 իբրեւ զի
7 զժամանակ եւ զբնութիւն
8 ժողովելոց ի մի իմն
9 զիշխանականս
10 եւ այն զմաքրելն

4 Յետ սակաւուց:

Արդ, անբաւ է Աստուածութիւնն եւ դժուարաւ տեսանելի, եւ նոյն ամենայն ուստեք անհասանելի¹¹, ¹²ինքն միայնոյ անբաւութիւն, թեպէտեւ թուի ումեք պարզագունի լիեալ բնութեան, կամ բոլորովին անհասանելի, կամ կատարելապէս անըմբռնելի, տակաւին եւս խնդրեմք:

5 Յետոյ:

Եւ Աստուծոյ յորժամ ասեմ՝ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն ասեմ. ¹³զի եւ ո՛չ քան զայս Աստուածութիւն է ցնդեալ¹⁴, ¹⁵եւ մի՛ բազմաստուածութիւն աստուածոց ի ներքս ածիցեմք, եւ ո՛չ ի ներքսագոյն քան զայս սահմանեալ, զի մի աղքատութիւն Աստուածութեանն դատապարտիցեմք¹⁶. յաղագս մի իշխանութեանն հրէաբար հրէիցեմք¹⁷, ¹⁸եւ կամ երկուցն հեթանոսաբար. քանզի չարն յերկոսին նման է, թեպէտ եւ ի հակառակացն գտանիցին:

6 ¹⁹Արդ, սոքա սրբութիւնք սրբութեանց, զոր եւ սերովբէքն ծածկեն եւ փառաւորեն, երեքկին սրբասացութեանցն²⁰ ի մի հաւաքելով տէրութիւն Աստուածութիւն²¹: 7 Որպէս եւ այլ ումեմն²² նախ քան զմեզ իմաստասիրեցաւ գեղեցկագոյն եւ բարձրագոյն. զի²³ ո՛չ էր բաւական բարութեանն այս շարժել²⁴ զիւր տեսութիւնն, այլ պարտ եւ արժան էր հեղուլ զբարիսն եւ ճանապարհորդել, որպէս զի առաւել եւս

11 հասանելի
12 ինքն եւ միայնս անբաւութիւնն
13 զի ո՛չ առաւել
14 ցնդել
15 զի մի՛ բազմութիւն
16 դատապարտիցի
17 կրիցիմք
18 եւ կամ յաղագս բազմութեանն
19 Արդ այսպէս սրբութիւն սրբութեանցն
20 սրբասացութեամբքն
21 եւ Աստուածութիւն
22 Լուսանցում Աթանաս
23 եւ զի
24 շարժել միայն

լիցի¹ բարեգործութիւնն. քանզի այս ծայրագոյն է նորա բարերարութեանն²:

8 ³Նորին՝ յերկրորդ նառէն. Դարձեալ իմ Յիսուս:

9 Այլ եւ յաղագս նոցունց սարսափեմ եւ լեզուաւ եւ մտաւք, յորժամ վասն Աստուծոյ խաւսիմ: 10 Եւ ձեզ զնոյն⁴ զայս աղաւթակից լինիմք զգովելի կիրս եւ գերանելի Աստուծոյ անուամբ⁵ ասեմ. միով լուսով շուրջանակի փայլեսցուք⁶ եւ երիւք: 11 Երիւք ըստ անձնաւորութեանն⁷ եւ կամ ըստ դիմաց ումեք սիրելի իցէ կոչել, եւ թե երեսս. զի եւ ո՛չ յաղագս անուանց լծակուի⁸ լինիմք, ցորքան⁹ ի նոյն միտս ասացուածքն բերիցեն. եւ միով ¹⁰ըստ բնութեան Բանին կամ աստուածութեանն: 12 Վասն զի բաժանի անբաժանարար, զի այսպէս ասացից¹¹, եւ միաւորի որոշմամբ. վասն զի մի է յերեսեան Աստուածութիւնն, եւ երեքեան մի՝ յորս Աստուածութիւնն: 13 Իսկ ¹²զգերազանցութիւնս ի բաց լբցուք, ¹³ո՛չ միաւորութիւն խառնակելով եւ զբաժանումն¹⁴ ատարութիւն: 14 Ի բաց կացցէ մեզ զուգահաւասար ե՛ւ Սաբելի ի միասին հաւաքումն ե՛ւ Արիանոսի բաժանումն, յոյժ հեռաւորութեան չարութիւնն եւ զուգապատիւ ամպարշտութիւն: 15 Վասն զի զի՞նչ պարտ է զԱստուած ի միասին ժողովել չարաչար եւ կամ բաժանել յանհաւասարս. բայց՝

1 լինիցի
2 եր բարերարութեանն
3 Հմմտ. Ի, ք. 727r:
4 գոյն
5 յորժամ
6 փայլեսցեմ
7 առանձնաւորութեանն
8 լծակուիմ
9 յորհան
10 ըստ բնութեանն Բանի
11 ասիցեմ
12 զգերազանցութիւն եւ զպակասութիւն
13 ո՛չ գմիաւորութիւնն խառնակութիւն գործելով
14 եւ ո՛չ զբաժանումն

¹⁵Մի է Աստուած, Հայր, յորմէ ամենայն, եւ մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայն՝, եւ մի Հոգի Սուրբ, յորում ամենայն: 16 Իսկ յորմէ՞ն եւ որո՞վքն եւ յորո՞ւմն ո՛չ զբնութիւնն հատանողաց, ¹⁶զի ո՛չ արդեւք ¹⁷փոփոխեալ լինին պատճառքն կամ կարգք¹⁸ անուանցն, այլ որք զմի կերպարանն եւ առանց խառնակութեանն զբնութիւն անձնաւորութեանն ցուցանէ. եւ այս ¹⁹յայտ է յորոց ի մի հաւաքեն դարձեալ եղիցի, որք ո՛չ վարկպարազի զայսոսիկ ընթեռնուն ի նմին յառաքեալն²⁰. ²¹զի ի նմանէն եւ նովաւ եւ ի նոյն ամենայն, որում փա՛ռք յաւիտեանս. ամէն:

17 Հայր է Հայրն, եւ անսկիզբն, ²²զի ո՛չ յումեքէ: 18 ²³Որդի է Որդին, եւ ո՛չ անսկիզբն, ²⁴վասն զի ի Հաւրէ. ապա եթե ի ժամանակէ ²⁵առնուցու՛ սկիզբն եւ անսկիզբն, վասն զի արարիչ ժամանակաց է, եւ ո՛չ ընդ ժամանակաւ: 19 Հոգին Սուրբ ճշմարտապէս Հոգի, յառաջ առաքեալ ի Հաւրէ, ²⁶ո՛չ որդիաբար. ապա եթե ինչ նորաձեւեալ յանուանան՝ յաղագս յայտնութեանն լինիցի: 20 Եւ ո՛չ Հայր ի բաց կացեալ յանձնելութենէ, վասն զի ծնաւ. եւ ո՛չ Որդի ի ծնանելոյն, քանզի ոչն յոչ ծնիցելոյն է. զի որպէս արդեւք եւ ո՛չ Հոգի ի Հայր փոփոխելոյ²⁷ եւ կամ յՈրդի, վասն զի Աստուած է: 21 Թեպէտ եւ ոչ ²⁸այս թուի

15 Մեզ մի է
« Լ Կ • ք • Ը 6
16 եւ ո՛չ
17 փոփոխել լինելն
18 կարգ
19 յայտ յորոց
20 առաքել
21 գ՛ի նմանէն եւ զնովաւն
22 զի եւ ո՛չ
23 Որդի Որդին
24 Բանգի ի Հօրե ե
25 աոցես զսկիսրնն ե եւ անսկիսրն
26 ոչ որդեբար, զի եւ ո՛չ ծնդեմի, այլ արտաբա առաքաբար. եւ եթե
27 փոփոխել
28 այսպէս քիցի

անաստուածիցն, քանզի առանձնաւորութիւնն անշարժ է. ապա թէ ո՛չ՝ զիա՞րդ մնասցէ առանձնաւորութիւնն շարժեցեալ եւ փոփոխեալ:

22 Իսկ որք զանծնելութիւնն բնութիւն Աստուծոյ, որոց անուանակոչութիւնսն՝¹ դնեն, թուի թե եւ զԱդամ եւ զՍէթ, զի մինն ո՛չ ի մարմնոյ, վասն զի ստեղծուած է, եւ միւսն յԱդամայ եւ յԵւայէ՛ ի միմեանց ²զբնութիւնն աւտարացոցանեն: 23 Արդ, մի է ³յերեսին Աստուածութիւնն, եւ երեքեանն մի, որպէս ասացաք: 24 Եւ զի այսպէս այսոքիկ⁴, եւ կամ այս, պարտ եւ ⁵արժան է ո՛չ ի վերնայնոցն միայն գերկրպագութիւնն գրել, այլ լինել զոմանս եւ ի ստորինս երկրպագուս. զի լցցի ամենայն փառաւքն Աստուծոյ, վասն զի եւ Աստուծով: 25 Յաղագս այսորիկ մարդ Աստուծոյ շնորհաւն պատուեցաւ եւ պատկերաւն:

26 Նորին՝ յերախայիցն:

27 Ի վերայ ամենեցուն եւ նախ քան զամենայն պահեա՛ ինձ զբարւոք աւանդն, որով կեամ եւ առաքինանամ, զոր ի գնալն ընդ իս առնում, ընդ որում եւ զվտանգաւորսն զամենայն բերեմ եւ զվայելչականս զամենայն արհամարհեմ՝ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին խոստովանութիւնն: 28 Ձայս քեզ հաւատամ այսաւր, յայս ընդ քեզ գնամ եւ ժողովեմ զքեզ. զայս տամ ամենայն կենաց հաղորդ եւ վերակացու՝ զմի Աստուածութիւնն եւ զգաւրութիւնն յերեսին գոլ միութեամբ, եւ զերիսն ի միասին առեալ՝ առանց բաժանելոյ, ո՛չ առաւել բնութեամբք կամ էութեամբք, եւ ո՛չ աճեցեալ կամ նուազեալ գերազանցութեամբ, եւ կամ նուաստանալով: 29 Ամենայն ուս-

տեք իբրեւ զմի գեղեցկութիւն երկնի եւ մեծութեանն երից անբաւիցն անբաւ բնակցութիւն՝ Աստուած իւրաքանչիւր ոք ըստ ինքեան տեսեալ, իբրեւ զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգին՝ պահեալ յիւրաքանչիւր ումեք առանձնաւորութեանն: 30 Աստուած երեքեանն՝ ընդ իրեարս միացեալ, այս է յաղագս միիշխանութեանն. ո՛չ ժամանեմ զմինն իմանալ, երեքումք շուրջ պայծա՛ռանամ. ո՛չ ժամանեմ զերիսն բաժանել, եւ ի մինն ի վեր բերեալ լինիմ: 31 Յորժամ զմի ոք յերիցն նկատեմ, զնա իմանամ զամենայն, եւ զիմաւքն լցեալ լինիմ, եւ առաւելն փախչի. ո՛չ ունիմ մեծութեան նորա հասու լինել, թե տայ զառաւելութիւնն թերեցելումն, եւ յորժամ զերեսեանն միանգամայն ընդունիմ տեսութիւն, զմինն տեսանեմ ջահ. ո՛չ ունիմ որոշել կամ չափել զլոյսն միաւորեալ: 32 Երկնչիս դու ի ծննդենէն, զի մի՛ ինչ ախտասցի Աստուած, որ ոչն ախտանայ. ես երկնչիմ յարարածոյն, զի մի՛ զԱստուած կորուսից թշնամանաւք եւ չարաչար հատմամբն՝ կամ զՈրդի հատանելով ի Հաւրէ եւ կամ յՈրդւոյ զբնութիւն Հոգւոյն. քանզի հրաշափառագոյն, զի ո՛չ արարած ի վերայ բերեալ լինի միայն Աստուծոյ՝ յայն, որք չարաչար զաստուածութիւնն կշռեն, այլ եւ նոյն ինքն դարձեալ արարածն ինքն հատանի. որպէս ի Հաւրէ ամփոփին երկուքն նուաստագունիւք եւ ի ստորեւ կալովն, նոյնպէս եւ խոնարհ ամփոփեալ եւ յՈրդւոյ եւ ի պատուոյն Հոգին. մինչ զի եւ Աստուած եւ արարած թշնամանին նորա այնպիսի աստուածաբանութեամբ: 33 Ո՛չ ոք յերրորդութենէն, ո՛ դուք, ծառայ, եւ ո՛չ արարեալ, եւ ո՛չ արտաքուստ ի ներքս մտեալ: 34 Լուար յիմաստնոյ ումեմնէ, որ ասէն. Տակաւին մարդկան հաճոյ լինեի, Քրիստոսի ծառայ ո՛չ արդեւ էի՞, ասէ աստուածային առաքեալն. եթե տա-

1 գանւանակցութիւնսն
2 ըստ բնութեան աւտարացուցեմ
3 Աստուած յերեսին
4 այսոքիկ են
5 արժան եր ո՛չ վերնայնոցն

« Գ... Ը 10

կաւին եւս արարածոց երկիրպագանէի՝ եթե յարարածս նստեի, ո՛չ եւս արդեւք աստուածանայի, եւ ո՛չ զառաջին ծնունդն փոփոխէի: 35 Զի՞նչ ասացից՝ որք Աստաւրատայն երկիրպագանեն, եւ կամ Ովսա՝ զարշելոյն Սիդովնացւոց, եւ կամ աստեղն պատկերի: 36 Ո՛չ փոքր ինչ զայսոսիկ Աստուծոյ կռապաշտիցն, սակայն ստացուածոյ եւ արարածոյ նոյն. եւ կամ ո՛չ երկիրպագանել երկոցունց, ընդ որս մկրտեցան, կամ երկիրպագանել ծառայակցաց. վասն զի ծառայակիցք են, թեպէտ եւ փոքր ինչ նուագագոյն. զի եւ ի ծառայակիցսն է զանազանութիւն իմն եւ երկրպագութիւն: 37 Կամիմ զՀայր մեծագոյն ասել, յորմէ զուզութիւն է հաւասարացն, ըստ որում եւ գոլն, քանզի եւ այս յամենեցունց տացի, եւ երկեայ ի պատճառէն, մի՛ գուցէ նուագ սկիզբն արարից եւ թշնամանեցից նախապատուութեամբ. զի եւ ո՛չ փառք են, որոց ի նմանէ խոնարհութիւն: 38 Որով տեսանես զքո անյագութիւնդ, մի՛ գուցէ զմեծագոյնն առաւել յերկուս հատանես զբնութիւնն՝ առ ամենայն մեծագունաւքն վարելով. վասն զի ո՛չ ըստ բնութեան է մեծ, այլ ըստ պատճառին. զի ոչինչ ի նոյն բնութեան մեծ կամ փոքր: 39 Կամիմ զՈրդի առաւել պատուել քան զՀոգին, իբրեւ զՈրդի, եւ ո՛չ ներէ ինձ մկրտութիւնս՝ կատարել զիս ի ձեռն Հոգւոյ: 40 Այլ երկեար՝ մի՛ երեքաստուածեան թշնամանեցիս, ընկա՛լ ի քեզ զբարին, որ յերեսինն ի միաւորութիւնն:

41 ¹Խաղաղակամէն, նորին՝ Ջերմ է նախանձ:

42 ²Բայց ես զնոյն ձայն զայն համառատ բարբառեցայց. Երրորդութիւն՝ իբրեւ ճշմարտապէս Երրորդութիւն, ե՛ղբարք, երրորդութիւն ո՛չ իրերաց անհաւասարից

թիւք³, ապա թե ո՛չ՝ զի՞նչ խափանէ տասներեակս եւ հարիւրեակս եւ բիւրեակս անուանել, հանդերձ այնպիսեաւքն բարդեալ: 43 Քանզի հոլովք են թիւրեալք⁴ եւ բազմագոյնք քան զնոյն⁵. այլ զուզացն եւ համապատուոցն ի միասին ժողով միաւորեցելոյ⁶ զկոչումն միաւորէ⁷ ի բնութենէն, եւ ո՛չ ներէ ցրուել թուովն արձակս զոչ արձակեալսն: 44 Այսպէս խորհիմք եւ այսպէս ունիմք. ⁸մինչզի ո որպէս ունիցի ինչ ⁹այլազգ որոշման եւ կարգին, զայս միայն Երրորդութեանն թողացուցանել¹⁰ է գիտել եւ որոց Երրորդութիւնն յայտնեսցի¹¹ մաքրելոցն, եթե այժմ եւ եթե յետոյ ժամանակի: 45 Բայց մեք զմի զնոյն գիտել զբնութիւն Աստուածութեանն՝ անսկզբան եւ անծնիցելոյ¹² եւ յառաջ եկելոյ ծանուցեալք, որպէս մտաւք, որ ի մեզ են, եւ բանիւ եւ հոգւով, որքան գոյ նմանեցուցանել զգալեացն զիմանալիսն եւ փոքունց զմեծամեծս: 46 Եւ վասն զի ո՛չ մի կերպարանս¹³ հասանէ ¹⁴առ ճշմարտութիւնն՝ ինքն ըստ ինքեան հանդիպելոյ միշտ, եւ զնոյն միշտ կատարեալ, առանց որպիսութեան եւ առանց քննութեան, անժամանակ, անստացական, անհասանելի, ո՛չ երբեք պակասեալ յինքենէ, ¹⁵ո՛չ նուագեալ՝ կենդանութիւն, կեանք, լոյս¹⁶ եւ լոյս, բարիք եւ բարիք, փառք եւ փառք, ճշմարիտ եւ ճշմարիտք եւ հոգի ճշմարտութեան,

- 3 թիւ
- 4 բւեալքն
- 5 գոյն
- 6 միաւորեցելոց
- 7 միաւորել
- 8 մինչ զի որպէս
- 9 այնոքիկ որոշմանն
- 10 թողացուցանե
- 11 յայտնեսցե
- 12 ծնիցելո
- 13 կերպարան
- 14 առ ճշմարտութիւնդ ըստ իմեան հանդիպելով
- 15 եւ ոչ նուագեալ կենդանութիւնս եւ կեանս
- 16 լոյսս

1 Տե՛ս Ի, ք. 841 եւլն:
2 Բայց ես զմի ձայնն զնոյն համաոտարար

սուրբք¹ եւ ինքն սրբութիւն. Աստուած իւրաքանչիւրովք², ³Թեպէտ եւ երեւեցի միայն մտաւք որոշել անորոշելիքն. Աստուած երեքեան՝ ընդ իրեարս միացեալք, նովիմբ շարժամբ եւ բնութեամբ, ո՛չ գեր ի վերոյ քան զինքն ինչ թողլով, եւ կամ ի ներքոյ այլ ինչ: ⁴⁷ Զի⁴ ո՛չ էր ո՛չ ընդ նմա մնացեալ եւ կամ ի ստորեւ անկեալ. քանզի ոչինչ է ո՛չ⁵ ընկալեալ գուգապատիւ, ըստ որում ոչինչ հատանէ⁶ յարարածոցս եւ ծառայիցս եւ ⁷ընդունաւոցս բովանդակեցելոցս ընդ անստացականին եւ ընդ Տեառնն եւ ընդ շնորհաւորին անբովանդակութիւնն⁸:

48 Պորիմ, Խաղաղականէն՝ Արձակէ ինձ լեզու:

49 Պահեսցուք զբարևոք աւանդն, զոր ի հարցն առաք, երկիրպագանելով Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն. Որդւով զՀայր եւ Հոգւով զՈրդի ծանուցեալք, ¹⁰յորս մկրտեցաք, յորս հաւատացաքն, առ որս եկաքն: ⁵⁰ Նախ քան զժողովելն բաժանելով եւ յառաջ քան զբաժանելն հաւաքելով: ⁵¹ Ո՛չ երեքեանն¹¹ մի, քանզի ո՛չ անգոյք են անուանքն¹², եւ կամ միոյ դիմաց, մինչ զի լինել ճոխութիւնն մեր անուամբ, այլ ո՛չ իրաւք. եւ երեքեանն մի, քանզի մի է՝ ո՛չ դիմաւք, այլ աստուածութեամբն. միաւորութիւն՝ Երրորդութեանն¹³ երկրպագեալ, եւ ¹⁴Երրորդութիւնն ի միաւորու-

թեանն գլխաւորեալ. ամենայն երկրպագելի, թագաւորական ամենայն. աթոռակից, փառակից, գերաշխարհիկ, գեր ի վերոյ քան զժամանակս¹⁵. անստացական, անտեսանելի, աներեւոյթ, անհասանելի: ⁵² Առ ինքեան որպէս ունի զկարգն՝ ինքն միայն ճանաչէ, ¹⁶սպասաւորելի մեզ եւ պաշտելի. միայնակ¹⁷ ի Սուրբն Սրբոց ի ներքս շրջի, իսկ զարարածն ամենայն արտաքոյ եթող՝ զոմն առաջնովն եւ զոմն երկրորդաւն արգելլով վարագուրաւն. առաջնովն զերկնայինն եւ զհրեշտակականն յԱստուածութեանէն, եւ երկրորդաւն զմեզ յերկնայնոցն:

53 Զայս գործեսցուք եւ այսպէս կալցուք, եղբա՛րք, եւ որք այլազգ խորհիցին՝ իբրեւ զժանտախտ ճշմարտութեանն:

54 Որքան է կարողութիւն ընկալցուք եւ բժշկեսցուք, իսկ ¹⁸յանբժշկելի եղելոցն ի բաց դարձցուք, զի մի՛ ախտին հաղորդեսցուք՝¹⁹ նախ քան ²⁰ի մերմէ առողջութեանէն. եւ Աստուած խաղաղութեան լիցի²¹ ընդ մեզ:

55 ²²Պորիմ Աստուածարանի, ի բանէն՝ Յորժամ տեսանեմ այժմ:

56 Եւ արդ, զի պարտ է զմիաստուածութիւնն²³ պահել եւ զեռադէմսն²⁴ խոստովանել, կամ զերիս ²⁵գոյացութիւնսն՝ իւրաքանչիւրովք հանդերձ ²⁶յատկութեամբն, եւ պահի, որպէս իմ բանս է՝ մի Աստուած ի մի պատճառ Որդւոյ եւ Հոգւոյ վերաբերե-

1 սուրբ
2 իւրաքանչիւր ոք
3 թեեւ
4 զի եւ
5 ո՛չ ընդ նմա
6 հասանէ
7 ընդունողաց բովանդակեցելոց
8 եւ անբան բնութեանն
9 Տե՛ս Ի, ք. 839v ելլն:
10 մկրտեցաքն, յոր
11 երեքին
12 անամբն
13 Երրորդութեամբ
14 Երրորդութիւնն ի միաւորութիւն

15 զժամանակ
16 սպասելի ի մեզ նմանապէս ի մեզ
17 եւ միայնակ
18 անբժշկելի եղելոցն
19 հաղորդիցիմք
20 տալ ի մերմէ
21 եղիցի
22 Տե՛ս Ի, ք. 805v ելլն:
23 զմի գլխաւորութիւնն
24 եւ զերիս դէմսն
25 գոյացութիւնսն ո՛չ միս իմանալ ժողովման, այլ իւրաքանչիւր
26 յատկութեամբ

լով, ո՛չ շարադրեցելոյ¹, եւ զերիս գոյացու-
 թիւնսն ²ո՛չ ի միում ...ալ ժողովմանց,
 կամ³ լուծանելոյ ի միմեանց, կամ խառնա-
 կութեան, զի մի՛ ամենայն քակտեսցի, ո-
 ռովք առաւել ⁴միին պայծառանայ, կամ
 գեղեցկապէս ունի, եւ զմիին ըստ ինքեան
 Աստուածութեանն. զի այսպէս անուանե-
 ցից շարժումն եւ կամս եւ բնութեան⁵
 զնոյնութիւն: 57 Իսկ զառանձնաւորու-
 թիւնքն⁶ Հաւր՝ անսկզբնաւորութիւնն,
 սկիզբն իմացեալ եւ ասացեալ. բայց
 սկիզբն իբրեւ պատճառ եւ զաղբելը, եւ
 զմշտնջենաւոր լոյսն⁷: 58 Իսկ Որդւոյ աւ-
 րինակ իմն անսկիզբն⁸, այլ ի պատճառէն
 բոլորեցուն. բայց սկիզբն յորժամ ասեմ՝
 մի՛ զժամանակ ի ներքս ⁹մղեսցուք եւ մի՛
 միջոց ինչ ¹⁰կարգեսցես Ծնաւդին եւ Ծնե-
 լումն, եւ մի՛ բաժանեսցես զբնութիւնն
 չարաչար՝ ի ներքս դրութեամբ մշտնջենա-
 ւորակիցն¹¹ եւ միաւորեցելումն: 59 Զի ե-
 թե ժամանակ երիցագոյն քան զՈրդի իցէ,
 յայտ է եթէ ¹²նորա առաջին եղեւ պատճառ
 Հայր, եւ զիա՞րդ արարիչ ժամանակաց՝ որ
 ընդ ժամանակաւն է. զիա՞րդ եւ տէր ամե-
 նային¹³, եթե ընդ ժամանակաւ յառաջա-
 գոյն ըմբռնեալ իցէ եւ տիրեալ:

60 ¹⁴Նորին, յերկրորդ մատեն, որ
 վասն Որդւոյ ի բանէն՝ Զոր ինչ ախտա-
 նան առ բազմածաղիկ:

61 Ճառագայթ փառաց, ասաց առա-
 քեալն¹⁵, եւ կերպարան էութեան¹⁶, եւ՝
 զաւրութիւն Աստուծոյ եւ իմաստութիւն
 Աստուծոյ¹⁷, եւ ¹⁷որքան ինչ այսպիսիք՝ յիւ-
 րաքանչիւր ոք իբրեւ լծակիցք ոմանք
 հարկաւորք ¹⁸ո՛չ ինքեամբ առանձին երե-
 ւին, այլ միաւորեալք երկոքինն¹⁹ եւ ընդ
 իրեարս հաւասարեալք. քանզի ճառա-
 գայթքն որում²⁰ են ճառագայթք եւ կեր-
 պարանն ²¹ամենայն իւրաքանչիւր ումեք է
 կերպարան: 62 Արդ, որպէս են²² ճառա-
 գայթիցն լոյս, ո՛չ եղելոյ պատճառ ի ճա-
 ռագայթիցն, նոյնպէս եւ ²³ճառագայթից
 բնութիւնն ըստ ինքեան ո՛չ իմացի, եթե
 ո՛չ ընդ նմին իմանի, որ լուսաւորէն. նոյն-
 պէս եւ ²⁴կերպարանն եւ էութիւնն ²⁵ի
 ձեռն կերպարանին ո՛չ ճանաչի. այսպէս եւ
 Աստուծոյ զաւրութիւնն առանց Աստուծոյ
 լինել ո՛չ կարէ, եւ զԱստուած առանց զաւ-
 րութեան իմանալ ո՛չ ունի բնութիւնն:
 63 Արդ, որ զմի ոք ի լծակցացս յայսցանէ
 նշանակելոցս²⁶ մեզ ո՛չ գոյ ասէ՝ ընդ նմին
 ի բաց բառնայ զաւրութեամբ եւ զմիւսն
 եւս:

1 շարադրեցելոյ
 2 ո՛չ միւս իմանալ ժողովման
 3 եւ կամ
 4 միւս պարծանաց
 5 գրնութեանն
 6 առանձնօրութիւնք
 7 լոյս
 8 սկիւբն
 9 մղեսցես եւ մի՛ ինչ միջոց
 10 կարծեսցես ծնողին եւ ծնիցելումն, եւ բաժանե-
 սցես
 11 մշտնջենօրակցին
 12 նորա նախ առաջին է
 13 ամենեցուն

14 Տե՛ս Ի, ք. 810 եւլն:
 15 զՈրդի առաքել
 16 էութեանն
 * Ե՛բ. Լ՝ 3
 ք Լ՝ Ա՞բ. Լ՝ 24, քէ՛ս նաեւ՝ 30:
 17 յորոց իւրաքանչիւր
 18 ոչինչ ինքեմբ առանձինն երեսելի
 19 երկոքին
 20 ուրումն
 21 ամենայն իրօք ուրումն
 22 ո՛չ են
 23 նառագայթիցն բնութիւն
 24 կերպարան գեութիւնն երեսեցուցանեէ
 25 եթե ո՛չ ի ձեռն
 26 նշանակելոցս

64 ¹Յետ սակաւուց:

65 Եւ ասեն՝ ինքն խոստովանեաց Տէրն², եթե առաքեցայ ի Հաւրէ՛. եւ ³զի առաքեցաւն՝ ճանաչես, եւ զի որ առաքեցաւն ընդ նմա է՝ ո՛չ լուար, եւ ո՛չ վարդապետեցար ասելովքն⁴, եթե առաքի եւ ո՛չ հեռանայ. քանզի առաքի յաղագս⁵ մարդասիրութեանն, եւ ո՛չ հեռանայ վասն անհատ բնութեանն: 66 Ասեն դարձեալ Միածնին խոստովան եղեալ մեծ քան զինքն զՀայրէ՛. արդ, քննեսցուք, եղբա՛րք, մի՛ գուցէ ստիցէ, որ ասացն եթե՛ Ես ի Հայր եմ եւ Հայր յիսէ՛: 67 Եթէ մեծ է Հայր քան զՈրդի, ⁸զիա՞րդ տանիցի գմեծն նուազն, եւ եթե նուազ է՞ Որդի քան զՀայր, զիա՞րդ լցեալ լինի մեծն նուազաւն. քանզի նեղեսցի ¹⁰ամենայն իրաւք մեծն ի փոքուն, եւ նուազն ¹¹ձգտեալ առ գերագանցն՝ ո՛չ կարասցէ: 68 ¹²Որպէս զի Հայր, կարեւոր է նուազանալ ի Հաւր զՈրդի եւ առաւելու յՈրդու¹³ զՀայր. եւ ստէ որ ասացն՝ Ես ի Հայր. պարտ էր ասել, եթե արդարեւ փոքր էր, եթե ես¹⁴ ի մասին ¹⁵Հաւր. ¹⁶ճշմարիտ էր ասել, եթե մեծ է Հայր, եթէ մասն ինչ Հաւր յիս: 69 ¹⁷Ապա եթե բովանդակ Հայր

ի բովանդակ Որդու, եւ բովանդակ Որդի ի բովանդակ Հաւր, ¹⁸ո՞ր է մեծն կամ նուազն: 70 Եւ զի՞նչ պարտ է եւ ¹⁹արժանազում. վայել է միով ձայնիւ ²⁰զամենայնն ի բաց ջնջել զշատախաւսութիւն. Որ ²¹ի կերպարանս Աստուծոյ է՝ ոչինչ յափշտակութիւն համարեցաւ զգոյն²² հաւասար Աստուծոյ՞: 71 Ասա՛ ինձ, ²³զհաւասարն ո՞ր զանհաւասարդ իմանաս:

1 ²⁴Երանելոյն Յովհաննու Կոստանդիանուպոլսի եպիսկոպոսին՝ ի Սուրբ Երրորդութիւնն:

2 Բժշկի նման է եկեղեցւոյ վարդապետը²⁵, եւ²⁶ բազմաց զանազան²⁷ ախտից բժշկական դեղ մատուցանելով²⁸ իւրաքանչիւր ումեք ախտացելումն ըստ պիտոյից ցաւոց²⁹ տայ զդեղն: 3 Որպիսի՞ ինչ. եկին ոմանք ³⁰ի բժշկական եկեղեցիս, ի յայտման ախտէ ամբարտաւանութեան ըմբռնեալք. առեալ [զդեղ խոնար] հութեանն՝ յայտուցեալ ախտէ հպարտութեանն բժշկեցան, եւ այլք ընթացան ³¹ի բարկութենէն բոցակիզեալք. նստեալ³² եւ նոքա յերկայնութենէ³³ վարդապետութեանն՝ ³⁴զոգւոց հիւանդութիւնսն շիջու-

1 Տե՛ս Ի, ք. 811 եւլն:
2 Տէր
՝ Տե՛՛. Յ՝ՎԸ. ԺԻ՛ 49. ԺԴ՛ 24:
3 Որ առաքեցն զիս, ասէ, ընդ իս է. եւ ո՛չ
4 ասացելովքն
5 վասն
6 Միածնին խոստովանել
7 յասելն թե՛ Հայր մեծ է քան զիս. արդ
՞ Հ՝ՎԳ. Յ՝ՎԸ. ԺԴ՛ 28:
Գ Յ՝ՎԸ. ԺԴ՛ 10
8 եւ զիա՞րդ տանի
9 չի՞ք
10 ամենայնօք
11 ձգտիլ առ գերագանցելն ո՛չ կարէ
12 Որպէս զի հարկօտր է
13 Որդոց
14 չի՞ք
15 Հօր, եւ Հայր յիս
16 չի՞ք ճշմարիտ... Հօր յիս
17 Ապ՝ եթե բօանդակ Հայր ի բօանդակ Որդոց. եւ բոլոր Հայր ի բոլոր Որդի

18 եւ կամ ո՞ր
19 արժան է բազումս ասել
20 զամենայն նոցա ի բաց ջնջել զշատխօսութիւնն
21 ի կերպարանի
22 գոյ
Դ ՓԼ՝ Բ՛ 6
23 զիօսսարն լսելով զանիօսսարն
24 Տե՛ս Լ, ք. 120. Յաղագս հաւատոյ:
25 վարդապետ
26 չի՞ք
27 եւ զանազան
28 ստանալով
29 ցաւոցն
30 ի բժշկարան եկեղեցւոյս յայտմանէ ախտի ամբարտաւանութեանն
31 ի բարկութենէ
32 զնստեալք
33 յերկայնմտութենէ
34 զոգւոյն զհիւանդութիւնն

ցին: 4 Ոմանք ի մարմնոյ ախտից¹ ի պակ-
 շոտութիւն մոլեալք² ընթացան, եւ նոքա
 առնուլ³ զդեղ ողջախոհութեան⁴ սրբու-
 թեամբ զինքեանս պնդեցին: 5 Արդ, ե-
 կայք, սիրելիք, վասն զի որ յառաջագոյն
 5 ժամանեալք զվարդապետս զհիւանդացե-
 լոցն զանձինս երեքայարմար հաւատովն
 բժշկեաց, եւ մեք⁶ զսորա հետոցս երթիցուք
 զհետ. քանզի կարծեմ զյոլովս, 7 որք աստս
 են, ախորժելով լսել յաղագս հաւատոյ.
 Իբր⁸ ո՛չ եթե ինքեանք⁹ պէտս ունին ինչ,
 վասն զի առողջք են, 10 ախորժեն ի ձեռն
 այնորիկ զհիւանդացեալսն բժշկել:

6 Յետոյ¹¹:

Նախ առաջին հաւատ յԱստուած՝ իրք
 են անշաւչափելի, անըմբռնելի, անտեսա-
 նելի, անքննելի, անխնդրելի, անճառելի,
 լուութեամբ պատուեալ եւ մտաւք երկրպա-
 գեալ: 7 Հաւատ ի Հաւրէ սկսանի եւ յՈրդի
 դայ եւ 12 ի Հոգի ընու: 8 Հաւատ՝ աթոռ
 անձին, հիմն կենաց, արմատ անմահ:
 9 Հաւատ¹³ արմատ կենդանութեան Հայր,
 ոստ անթառամ Որդի, պտուղ անմահ Հո-
 գին Սուրբ: 10 Երրորդութիւն պարզ, ա-
 ռանց շարադրութեան, անիմանալի, անճա-
 ռելի, անպատմելի, անորիչ՝ ըստ միաբա-
 նութեան, ըստ զաւրութեան, 14 ըստ գործոյ,
 ըստ աստուածութեան, ըստ մեծութեան,
 15 էութեամբ՝ անուամբ միայն բաժանեալ¹⁶,

բայց իրաւք եւ զաւրութեամբ միաւո-
 րեալ¹⁷: 11 Երրորդութիւն, որ նախ քան
 զյաւիտեան¹⁸ էր. ո՛չ ի ժամանակէ¹⁹ իմեքէ
 սկիզբն է առնել, այլ անսկիզբն, անժամա-
 նակ, անձերանալի, անարատ, անմահ, ան-
 վախճանելի. 20 ո՛չ նուագէ, ո՛չ ձերանայ,
 այլ միշտ 21 որպէս էն եւ մնայ եւ կայ:
 12 Երրորդութիւն՝ ո՛չ այժմ գտեալ երկր-
 պագութիւն²², այլ յաւիտենից ի հրեշտա-
 կաց յերկինս երկրպագեալ 23 եւ միշտ ի վե-
 րայ երկրի փառաւորեալ, 24 ի մարգարէից
 պատուեալ, յառաքելոց²⁵ քարոզեալ եւ յե-
 կեղեցւոյ մինչեւ ցայժմ մեծացեալ:
 13 Սկսանելով, սի՛րելիք, յերկնայնոցն ա-
 րասցուք սկիզբն՝ ցուցանել զԵրրորդու-
 թիւնն²⁶, զմի տէրութիւնն²⁷ եւ զերկրպա-
 գութիւն եւ զմեծութիւն: 14 Երից²⁸ հրեշ-
 տակական զաւրութիւնքն քերովբէից եւ
 սերովբէից՝ Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ, Սուրբ անդա-
 դար բերանով նուագ երգելով՝ ի մի տէրու-
 թիւն աւարտեն զփառսն՝: 15 Երիս հրեշ-
 տակս 29 Աբրայամու հայրապետի հանդի-
 պեալ 30 ընդ կաղնեաւն՝ ի Մամբրէ խորա-
 նին տեսանելով, մի տէրութիւն զուգապա-
 տիւ Երրորդութեանն հրեշտակացն ընձե-
 ռեաց. 31 երեք հրեշտակք՝ կաղնին, խորանն
 եւ Աբրայամ. խաչս եւ եկեղեցի եւ զաւակ

1 ախտիցն
 2 մոլորեալք
 3 առնելով
 4 ողջախոհութեանն
 5 ժամանեալ վարդապետս
 6 սորա հետոցն
 7 որք աստ
 8 իբրեւ
 9 պէտս ինչ ունիցին
 10 այդ ախորժեն
 11 Տե՛ս Ը, ք. 121:
 12 ի Հոգին
 13 Հաւատոյ
 14 ըստ գործոյն, ըստ աստուածութեանն, ըստ
 մեծութեանն
 15 եութեամբ եւ անուամբ

16 բաժանեալք
 17 միաւորեալք
 18 զյաւիտեանս
 19 ումեքէ սկիզբն ետ լինել
 20 ո՛չ անէ, ո՛չ նուագէ
 21 որպէս էն կայ մնայ
 22 յերկրպագութիւն
 23 եւ ի հարցն
 24 ի մարգարէիցն
 25 յառաքելոցն
 26 զԵրրորդութեանն
 27 տէրութիւն
 28 երիցս
 * Հմմտ. Եւ. 9: 3:
 29 Աբրահամ հայրապետն
 30 ընդ կաղնեաւ Մամբրէի ի խորանին
 31 երեք հրեշտակք՝ եւ կաղնին եւ Աբրահամ եւ
 խորանն. Երրորդութիւն՝ եւ խաչ

մարդկան: 16 Աբրայամ¹ ճանապարհ երից առուրց գնաց, գորդի³ իւր գիսահակ⁴ բոլորապատուղ լիեալ, երեքաւրեայ որ խաչիւն չարչարանք եղեն Միածնին. ⁵եւ զի Քրիստոսի խորհուրդն Աբրամ Սահակաւ տեսանէր զՏէր⁶, վկայէ բանն⁷ ասելով. Աբրահամ հայր ձեր ցանկացաւ ⁸տեսանել զաւր իմ, ետես եւ զուարմացաւ⁹: 17 Երից առուրց ճանապարհ եւ Մովսէս գնայր՝ զոհել Աստուծոյ, եւ ասէր ցՓարաւոն⁹. Ճանապարհ երից առուրց երթիցում ¹⁰յանապատն, զի գոհեցում ¹¹Տեառն Աստուծոյ¹¹: 18 Երիս չափս նաչուոյ¹² Սառայի առեալ՝ զնկանակսն¹³ արար. ¹⁴երեք չափքն՝ Սառա եւ նաչիւս եւ նկանն, ¹⁵երեքայարմար հաւատ ի ծածուկ սիրտ մարդկան պահեալ: 19 Երիս գաւազանս Յակովբայ առեալ եւ ի ջուրն դնելով՝ ¹⁶զոչխարսն Լաբանու արբուցանէր. ¹⁷երեք գաւազանքն եւ ջուրն եւ ոչխարն, որ ըմպէին. ¹⁸Երրորդութիւնն եւ մկրտութիւնն եւ ժողովուրդ լուսաւորեալ: 20 ¹⁹Երիս տիւս եւ գիշերս Յովնան ի ձկանն արար. երեք տիւք եւ գիշերք, Յով-

նան²⁰ եւ ձուկն եւ ²¹երեքաւրեայ բնակութիւնն Միածնին ի դժոխս:

21 ²²Եւ յետ սակաւուց:

22 Զերիս ²³առուրսն Նինուէացիքն պահելով փրկեցան. երեք ²⁴առուրքն՝ պահքն եւ Նինուէացիքն կենդանիք, Երրորդութիւն լուսազգեստ²⁵ եւ ի բաց լինել չարաց²⁶ եւ աշխարհի կենդանութիւն: 23 ²⁷Երից եւ Եղիա մարգարէն ի վերայ շերտիցն եւ ²⁸անդամոցն զջուրն հեղլով՝ հուր ի յերկնից ²⁹ի վերայ այնորիկ իջոյցերից³⁰ չափ՝ ջուրն եւ շերտքն եւ անդամքն³¹ արջառոցն եւ երկնային հուրն, երեքայարմար ³²մկրտութիւնն եւ խաչն եւ արիւնն Քրիստոսի: 24 Երիցս յառուրն³³ եւ ³⁴Դանիէլ զպատուհան տան իւրոյ բանալով՝ ընդ արեւելս աղաւթէր եւ հայցուածոյն³⁵ հանդիպէր. ³⁶ուսուցանէր խորհուրդ, եթե պարտ եւ արժան է մեզ, զաչս ոգւոց մերոց բանալով՝ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն³⁷ ընդ արեւելս պատահեալ³⁸: 25 Երեք մանկունք³⁹ առանց ապականութեան ի հնոցին անկեալք՝ ինքեանք ո՛չ⁴⁰ չարչարեցան, բայց զՔաղզէացիսն այրեցին:

1 Նոյն ինքն Աբրահամ
2 երեքաւրեայ ցանապարհ եւ Իսահակ բոլորապատուղ լիեալ, երեքաւրեայ որ խաչիւն չարչարանքն
3 գորդի
4 բոլորապատուղ Աստուծոյ մատուցանել
5 եւ զՔրիստոսի խորհուրդն Աբրահամ Իսահակաւ
6 Տէրն
7 չիք
8 զի տեսցէ զաւրն
9 Յ՝ՎՃ՝ Լ՝ 56
9 ցՓարաւովն
10 յանապատ գոհել
11 Աստուծոյ մերում
12 Եւ. Գ. 18. Ե. 3
12 նաչիւոյ
13 զնկանն
14 երեք չափք՝ եւ նաչիւս եւ Սառա եւ նկանն
15 եւ եկեղեցի ի ծածուկ սրտի
16 զոչխարն Լաբանու
17 երեք գաւազանքն եւ ջուր եւ ոչխարք
18 Երրորդութիւնն եւ մկրտութիւնն
19 եւ երիս գիշերս

20 եւ Յովնան
21 երեքաւրեայ բնակութիւնն
22 Տե՛ս Լ, Բ. 122:
23 առուրս եւ ննուեացիքն
24 առուրքն եւ պահքն եւ ննուեացիքն
25 լուսազգեստ
26 չարաց
27 Երիցս Հեղիաս մարգարէ
28 անդամոց արջառոցն
29 իջոյց ի վերայ այնորիկ
30 երիցս
31 անդամք
32 մկրտութիւնն եւ խաչ եւ մարմինն Քրիստոսի եւ երկնային ցառազայթքն
33 յառուր
34 Դանիէլ զպատուհան
35 հայցուածոցն
36 ուսուցանել խորհուրդն
37 Հոգւոյն Սրբոյ
38 պատահեալ
39 մանկունքն
40 ոչինչ

26 ¹Եւ յետ սղի:

²Քանզի երիս գոյացութիւնս մի տէրութիւն է, երիս, ասէ, ճաղեցայ, այլ մի անգամ քարկոծեցայ, այս է՝ երիս էութիւնս խոստովանեցի եւ ի մի հաւատ Երրորդութեանն՝ վիճաւ խոստովանութեան³ ի մի ճայնակցութիւն զանձն⁴ արձանացուցի: 27 ⁵Երիցս նաւաբեկեցայ, այս է՝ զբեռն հրէական մեղացն յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ ⁶Սուրբ Հոգւոյն յաղբեր մկրտութեան⁷ ընկղմեցի: 28 Երից գրուաց ալեր եւ արքայութիւն⁸ երկնից նմանեցաւ, զոր կնոջն⁹ առեալ եւ¹⁰ փոքր խմոր ծածկեալ՝ զամենայն զանգուածն խմորեաց. երեք գրիւ ալեր եւ ¹¹փոքր խմոր եւ կինն, որ խմորէրն¹² իմաստութիւն է, ¹³ի ձեռն Քրիստոսի զամենայն մարդկութիւն¹⁴ յերրորդութեանն հաւատ դարձուցանելով: 29 Այսոցիկ խորհրդոց ամենեցուն իբրեւ կնիք իմն զնելով ¹⁵Տէր, յերից մղխելով ի ջուրն, մի մկրտութիւն աշակերտացն¹⁶ աւանդեաց, ասելով. Գնացէ՛ք¹⁷ աշակերտեցէ՛ք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէ՛ք¹⁸ զնոսս ¹⁹յա-

նուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ՝. իմացուցանել պատրաստաբար ցուցցուք՝ միոյ գործոյ Հաւր եւ Որդւոյ ²⁰եւ Սուրբ Հոգւոյ ցուցելոյ, հարկաւոր է ամենայն իրաւք եւ մի բնութիւն հաւատալ. քանզի որոց գործն մի է, նոցա եւ բնութիւնն եւ զաւրութիւնն մի է:

30 Արդ, սկսցուք ասել յաղագս աշխարհարարութեանն եւ վասն որդեգրութեան մարդկան, վասն ազատութեան եւ²¹ վասն երկնի եւ երկրի հաստատութեան, ²²միանգամայն իսկ պարզաբար յաղագս ամենայն գործոց եւ այլոց պիտոյից կենաց²³ մերոց զպատճառն՝ ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ ²⁴եւ ի Սուրբ Հոգւոյն: 31 Սկսցուք յառաջնոցն եւ եկեացուք ²⁵յերկրորդս, այսպէս ի կարգի զբանս մեր անցուցուք: 32 Զերկինս²⁶ արար Հայր, այլ ո՛չ առանց ²⁷Բանին եւ Հոգւոյն. քանզի՝ Բանի Տեառն երկինքի հաստատեցան եւ հոգւով բերանոյ նորա ամենայն զարուսթիւնք նորա²⁸: 33 Զամենայն աշխարհ ելից Հայր, որպէս եւ գրեալ է. Զերկին եւ գերկիր ես լնում, ասէ Տէր²⁹. զՈրդի²⁹, որպէս եւ գրեալ է. Ամենայն ինչ նովաւ եղիւ, եւ առանց նորա եղիւ եւ ոչինչ³⁰: 34 Լո՛ւր իմաստութեանն, ³⁰որ ասէ. Հոգի Տեառն ելից զաշխարհէ: 35 Զի՞նչ է մեծ յարարածս՝ մարդ. ³¹ո՛չ ի

1 Տե՛ս Ը, ք. 123:
2 Քանզի Հայր եւ Որդի եւ Հոգի Սուրբ՝ երեք գոյութիւնք եւ մի տէրութիւն, եւ երիցս, ասէ, ճաղկեցայ
3 խոստովանութեանն
4 զանձն իմ
5 երիցս, ասէ,
6 Հոգւոյն Սրբոյ
7 մկրտութեանն
8 արքայութիւնն
9 կնոջ
10 չիք
11 փոքր խմոր եւ կին
12 խմորէր
13 մարմնոյն Քրիստոսի
14 մարդկութիւնս
15 Տէր մեր յերիցս մխրտնելոյ ի ջուրն
16 աշակերտացն իւրոց
17 երթա՛յք
18 մկրտելով
19 եւ եթե պարտ եւ արժան իցէ գգործն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ մի ցուցանել

*** Մատթ. ԻԸ 19
20 եւ Սրբոյ Հոգւոյն ցուցանելով
21 չիք
22 եւ միանգամայն
23 կենացս
24 եւ ի Սրբոյ Հոգւոյն կատարեալ
25 յերկրորդսն եւ այնպէս
26 գերկին
27 Բանի եւ Հոգւոյ
28 նոցա
29 Մատթ. ԼԻ 6
30 Երեմ. ԻԳ 24
29 ելից եւ Որդի
31 Զատթ. Ը 3
30 որ ասէ յաղագս Հոգւոյն
31 Իմատթ. Ը 7
31 ո՛չ ի Հաւրէ միայն եղիւ

միայն ի Հաւրէ եղեւ, ասէ, եւ¹ գործակից եղեւ Որդի, ²կատարեաց եւ Սուրբ Հոգին: ³⁶ ³Արասցո՛ւմ մարդ ⁴ըստ պատկերի մերում եւ ըստ նմանութեան^ա. արասցուք՝ ո՛չ արարից ես, ո՛չ արասցես⁵ դու, ո՛չ արասցէ նա, ⁶այլ արասցուք. զի ի բաց արասցէ զարբանեկութեան կարգս եւ զզուգապատուութիւնն ուսուցէ, ասէ՝ Արասցուք⁷. Հասարակաց են կամքն, ⁸Հասարակաց են գործքն, ⁹Հասարակաց են ստացուածքն: ³⁷ Եւ զի Հայր եւ Որդի եւ Սուրբ Հոգին ¹⁰արարին զմարդն՝ Դաւիթ ինձ վկայէ, ասելով ցԱստուած. Ձեո՛ք եմ արարիմ եւ ստեղծիմ զիս^բ. ո՛չ աջ քո միայն, որ է Միածին քո, այլ ձեռք քո, որ է Բանդ եւ Հոգիդ. որպէս թէ՛ քո իմաստութիւն ստեղծ զիս եւ Հանճար Հոգւոյ քո ելից զիս: ³⁸ Նոյնպէս եւ Յովբ ասէր ցԱստուած. վասն զի՛ Ձեո՛ք եմ արար զիս^բ, եւ զաւրու- թիւնք երկնից նովին ձեռաւք եղեն. թէ՛ Բանիւ եւ Հոգւով ամենայն զարուսիւմ նորա^բ: ³⁹ Եւ մարգարէն Ովսիէ¹¹. Որոյ ձեո՛ք արարիմ զարս¹² երկնից^բ. քանզի

աստ նշանակէ՝ ¹³Բանիւ եւ Հոգւով զգաւրս երկնից ստացեալ: ⁴⁰ ¹⁴Արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում. ո՛չ ըստ պատկերաց մերոց, այլ պատկերի մերում. արասցուքն յոքնական է, ¹⁵իսկ զպատկերի միաւորա- կան է. եւ զի մի՛ ոք ¹⁶կարծիցէ ըստ Հաւր կերպարանի միայն ¹⁷լինել մարդոյն, ի վերայ բերէ զմերումն: ⁴¹ Ջի¹⁸ կերպարանն այն նախ եղեալն Ադամայ յանցանաւքն աղաւաղացաւ¹⁹ եւ մեռաւ, կարաւտացաւ ²⁰մաքրութեան եւ նորոգութեան. ո՛չ յանուն Հաւր միայն ²¹ի մկրտութեան նորա նոր նորոգի, այլ եւ յՈրդւոյ ²²եւ Հոգւոյն Սրբոյ. քանզի եւ յսկզբանն²³ այսպէս եղեւ: ⁴² Յաղագս որոյ կնքէ Հայր ի մկրտութեանն, որպէս²⁴ Պաւղոս ասէ. Որ կնքեաց²⁵ զմեզ ²⁶ի սոյն յոյս՝ Աստուած, եւ ամծ զմեզ Աստուած՝ եւ կնքեաց Աստուած: ⁴³ Կնքէ եւ Հոգին Սուրբ. Մի՛ տրտմեցուցանէք, ասէ, ²⁷զՀոգիմ Սուրբ, որով կնքեցարուք յաւուր փրկութեան մերում^բ: ⁴⁴ ²⁸Կնքեալ ի Հաւրէ եւ ի Հոգւոյն սիրաք մեր՝ ո՛չ յերկուս պատկերս կերպարանիմք, այլ ի մի՛ յՈրդւոյ²⁹. Պաւղոս ասէ. ³⁰Ձոր յա-

1 այդ
2 եւ կատարեաց
3 Արասցում, ասէ
4 ըստ պատկերի եւ նմանութեան մերում
ա Ն՞ն. Ը 26
5 արա՛յ
6 այդ արասցում. Բանգի, եթե ասացեալ՝ արա՛ դու, ցուցանէր արբանեակ, այդ զի ի բաց բարձցէ զարբանեկութեանն կարգ եւ զուգապատուութեանն ուսուցէ զկարգ
7 արասցում մարդ
8 հասարակաց գործն
9 հասարակաց եւ ստեղծուածն
10 արարին զիս եւ ստեղծին. վասն զի երկինք եւ զարուսիւմ երկնից նովին ձեռաւք եղեն, ասէ եւ Դաւիթ. Բանիւ Տեառն երկինք հաստատեցան եւ Հոգւով բերանոյ նորա ամենայն զարուսիւմ նոցա
բ Ս՞ղ՞՛. Ճ՞ժ՞Ը 73
գ Յ՞ք՞՛. ժ՞ 8
դ Տ՞՛. Ս՞ղ՞՛. Ը՞՛ 6:
11 Ովսեէ
12 զգաւրս
ե Ով՞. ժ՞Պ՞ 4

13 Հոգւով եւ Բանիւ զերկնից զգաւրսն ստացեալս
14 այդ արասցում մարդ ըստ կերպարանի մերում
15 ըստ պատկերին միաւորական
16 կարծեսցէ եթե ըստ
17 եղեւ մարդն
18 յաղագս այնորիկ զի
19 աղտեղեցաւ
20 նորոգութեան եւ մաքրութեան
21 ի մկրտութեանն նորանայ, եթե ոչ
22 եւ ի Սրբոյ Հոգւոյն
23 ի սկզբանն
24 որպէս եւ
25 գործեացն
26 ի սոյն յայս Աստուած է, որ եւամ զմեզ եւ կնքեաց
շ Տ՞՛. Բ՞՛. Կ՞. Ը 21-22:
27 Աստուծոյ, որով կնքեցայք
է Ե՞ք՞. Պ՞ 30
28 յաւուրն փրկութեան, կնքեալ ի Հաւրէն փրկու- քեան եւ յՈրդւոյ եւ ի Հոգւոյն
29 յՈրդւոյն, որպէս եւ
30 գորս յառաջն ծանեալ

նաջագոյն ծանուցեալ եւ կանխաւ սահմանեալ՝ կերպարանակիցս Որդւոյ² իւրոյ՞: 45 Յայսցանէ ժողովի ի³ մի գոլ Հաւր եւ Որդւոյ եւ ⁴Սուրբ Հոգւոյն պատկեր: 46 Քանզի թե⁵ ի Հոգւոյն Սրբոյ կնքեալ⁶ սիրտք մեր՝ կերպարանակից ⁷Որդւոյ լինիմք եւ պատկեր Աստուծոյ, որպէս գոչէ⁸ Պաւղոս. *ասելով*. Այր ո՛չ պարտի ծածկել ⁹զգլուիս իւր, վասն զի պատկեր եւ փառք Աստուծոյ է՛. *եւս առաւել Հոգին Սուրբ պատկեր է Աստուծոյ:*

47 Մեծ է Հայր, մեծ է ¹⁰Որդին, անբովանդակ է եւ Հոգին Սուրբ: 48 Մեծ է Տէր¹¹ եւ մեծ է զաւրութիւն նորա¹². Քրիստոս Աստուծոյ զաւրութիւն, եւ իմաստութեան նորա ո՛չ գոյ ¹³թիւ, որ է Հոգին Սուրբ. քանզի՛ ձանգիցէ ի վերայ նորա Հոգի¹⁴ իմաստութեան եւ հանճարոյ՞: 49 ¹⁵Խաղաղութիւն է Հայր, որպէս եւ Պաւղոս *ասէ*. Նա է խաղաղութիւն մեր, որ արար գերկոսեան ի մի՞. *խաղաղութիւն է¹⁶ Հոգին Սուրբ*. Իսկ պտուղ Հոգւոյն այս է. սէր, խնդութիւն, խաղաղութիւն: 50 Աղ-

բիւր է Հայր. ¹⁷Ի ինչ է, Տէ՛ր աղբիւր կեանաց: 51 *Աղբիւր է եւ Որդի*. Զիս ¹⁸թողին մարդիկ՝ զաղբերս ջրոյս կենդանւոյ: 52 *Եթե ո՛չ էր աղբիւր եւ Հոգին Սուրբ, ո՛չ¹⁹ ասէր Պաւղոս*. Ամենեքեան զնոյն հոգի արբաբ: 53 *Կատարելագոյն²⁰ ի Տեառն բանիցն ուսանել*. Եթե ոք ծարաւի է, եկեսցէ առ իս եւ ²¹արբցէ՛, որպէս եւ *ասեն Գիրք*. Գետք յորովայնէ նորա բղխեսցեն ջրոյ կենդանւոյ: 54 Զայս ասէր վասն ²²Հոգւոյն Սրբոյ, զոր հանդերձեալ էին առնուլ հաւատացեալք ի նա՞: 55 *Լոյս է Հայր, վասն զի՛* Աստուած լոյս է՞. *լոյս է եւ Որդին²³*. Ես եմ լոյս աշխարհի՞: 56 *Եթե ո՛չ էր լոյս եւ Հոգին Սուրբ, ո՛չ արդեւք ասէր Պաւղոս*. ԶՀոգին մի՛ շիջուցանէ՞: 57 *Դաւիթ²⁴ առանձնաբար ասէ²⁵*. Լուսով քո տեսցուք ²⁶զնոյս՞, *ասէ՛²⁷ Որդւով քո տեսցուք զՀոգին Սուրբ*: 58 *Ազատէ Հայր զծառայան²⁸ մեղաց, ազատէ եւ Որդին²⁹*. *քանզի ասէր ցհրեայան*. *Թէ* Որդին զձեզ ազատեսցէ, ³⁰նշմարիտ ազատ լինիցի՞:

1 սահմանեաց
 2 Որդւոյն
 3 Տէ՛ր Հոգի. Բ՝ 29:
 4 չիք
 5 Սրբոյ Հոգւոյ
 6 եթե
 7 կնքեալք
 8 լինիմք Որդւոյն
 9 գոչէն
 10 զգլուխն
 11 Լ՝ Կոր. ԺԵ 7
 12 Որդի, անբովանդակելի է
 13 Տէր մեր
 14 իւր
 15 թիւ, այս
 16 Հոգի Աստուծոյ, Հոգի
 17 Լ՝ Կոր. ԺԵ 2
 18 Հայր. «Ահա խոնարհեցուցանեմ ի նոսա իբրեւ զգետ զխաղաղութիւն» (Հմմտ. Լ՝ Կոր. ԽԲ 18). խաղաղութիւն է եւ Որդի, որպէս
 19 Լ՝ Կոր. ԽԲ 14
 20 է եւ
 21 Գոր. Խ 22

17 զի ի ինչ է, ասէ
 18 Ս՝ Կոր. ԼԵ 10
 19 թողին զաղբերս ջրոյ
 20 է Երեմ. Բ՝ 13
 21 ո՛չ արդեւք
 22 Լ՝ Կոր. ԺԲ 13
 23 կատարելագոյն ասէ
 24 արբցէ ջուր, եւ որպէս
 25 Յով. Խ 37
 26 Յով. Խ 38. Հմմտ. Լ՝ Կոր. ԺԲ 3. Յով. Գ՝ 19:
 27 Հոգւոյն, զոր ընդունելոց էին հաւատացեալքն
 28 Յով. Խ 39
 29 Լ՝ Յով. Խ 5
 30 Որդի
 31 Յով. Խ 12
 32 Լ՝ Թեո. Խ 19
 33 Բայց վասն զի բոնագրաւսեալ իմն այս բազմաց բուի, Դաւիթ
 34 ասասցէ
 35 զլոյս՝ զՀոգին
 36 Ս՝ Կոր. ԼԵ 10
 37 այս է
 38 զծառայան
 39 Որդի
 40 նշմարտապէս ազատ եղիցիք

59 Ազատ է եւ Հոգին, վասն զի՝ Ուր Հոգի՜ Տեառն է, անդ ազատութիւն է՞: 60 Աւրէնք Հաւր ազատեն, աւրէնք Որդւոյ ազատեն. այլ՝ Աւրէնք Հոգւոյ ազատեն՝ զքեզ զի ծառայութենէ եւ յապականութենէ՞: 61 Բարի է Հայր, բարի է եւ Որդին՝ որ ասէ՞. Ակն քն չա՞ր է, զի ես առատ՞ եմ՞. բարի է Հոգին՝ Սուրբ. Հոգի քն բարի առաջնորդեսցէ յերկիրէ: 62 Ուր կամի՞ է՞ Հայր, վասն զի ո՛չ զոք ունի, ընդ որով դասի: 63 Ուր կամի՞ է՞ Որդի, վասն զի է ազատ՞: 64 Ուր կամի՞ է՞ Հոգին. Ուր կամի շնչէ, եւ գձայն նորա լսես, այլ ո՛չ գիտես՝ ուստի՞ զայ լսկամ յո՞ երթայ՞: 65 Զամենայն պարունակէ Հայր, զամենայն պարունակէ Որդի՞, զբովանդակ պարունակէ եւ Հոգին Սուրբ, որպէս եւ գրեալ է. Յո՞վ՞ երթայց ես յոգւոյ քունմէ եւ յերեսաց ինոց ես յո՞վ փախեայցէ: 66 Ամենազաւր է Հայր, որպէս ասէ՞ Յովք. Գիտեմ, Տէ՛ր, զի զամենայն կա-

րես, եւ անկարութիւն զքեզ ոչիմչ է: 67 Ամենազաւր է եւ Որդին. Հաւատացելումն ամենայն իմչ զկարաւղ է: 68 Ամենազաւր՞ եւ Հոգին Սուրբ է՞ ամենայն ինքն Աստուծոյ իմաստութիւն. Հոգի Սուրբ՝ Հոգի իմանալի, սուրբ, բազմամասն, նուրբ, դիւրաշարժ, զաւրաւոր, անաղտ, յայտնի, անվնաս, արագ, անխափան, բարեգործ, մարդասէր, հաստատուն, ամուր, անհոգ, ամենազաւր եւ ամենեցուն յայցելու, եւ զմարդիկ վերակացուս առնէ. այսպէս վկայէ ինձ Պաւղոս ի Գործս առաքելոցն. Յորում եղ զձեզ զՀոգին Սուրբ տեսուչ՞:

69 Առաքեաց մարգարէս Հայր, առաքէ եւ Որդի, առաքէ եւ Հոգին Սուրբ. ինչսայիս բարբառելով առ Տէր. Տէր առաքեաց զիս եւ Հոգի նորա՞: 70 Ի Հաւրէ առաքեցան առաքեալքն, որպէս եւ գրեցաւ. Գո ինն եւ ինն ետուր՞: 71 Առաքին եւ յորդւոյ. Առաքեմ զձեզ. գնացէ՛ք եւ աշակերտեցէ՛ք զամենայն հեթանոսս՞: 72 Առաքէ եւ Հոգին Սուրբ. եւ նոքա առաքեալք

« Յ՝ՎՃ. Ը 36
 1 Հոգին
 2 Բ՝ՂԳ. Գ 17
 3 այդեւ
 4 կենաց ազատեցին
 5 ի ծառայութենէ ապականութեան
 6 Տէ՛՞ Հ՝՝՝. Ը 2:
 7 Որդի
 8 ասէ քե
 9 բարի
 10 Մ՝՝՝. Ի 15
 11 եւ Հոգին
 12 ինն յերկիր ուղիղ
 13 Մ՝՝՝. ՃԽԻ 10
 14 է եւ
 15 է եւ
 16 ազատ է
 17 է եւ
 18 Հոգին ուր
 19 եւ կամ ուր
 20 Յ՝ՎՃ. Գ 8
 16 եւ Որդի
 17 որպէս ասէն Գաւիթ
 18 Յո՞
 19 քն ու՞ր փախեայց
 20 Մ՝՝՝. ՃԼԸ 7
 21 ասէն

21 է քեզ եւ ոչիմչ
 22 Յ՝՝. Ժ 13. ԽԻ 2
 23 Որդի, ասէ Տէրն յաւտարանին. Հաւատացելոյն
 24 կարողութիւն է
 25 Տէ՛՞ Մ՝՝. Թ 22:
 26 Ամենազաւր է
 27 ասէ նոյն իմնն Աստուծոյ իմաստութիւնն. Հոգին
 28 ո՛չ միայն այցելու է Հոգին Սուրբ, այլ եւ զմարդիկ
 29 Հայեցարում յանձինս եւ յամենայն հաւտող, յորում
 30 վերակացուս Հոգին Սուրբ
 31 Գ՝՝. Ի 28
 32 առաքեաց մարգարէս
 33 առաքեաց մարգարէս
 34 որպէս մի ի մարգարէիցն եսայիս բարբառի՝ ասելով. եւ այժմ Տէր Տէր
 35 Ի՝՝. ԽԸ 16
 36 Յ՝ՎՃ. ԺԷ 6
 37 առաքեալն եւ յորդւոյ. «Քանզի ահա զձեզ առաքեմ իբրեւ զոչխարս ի մէջ գայլոց» (Մ՝՝. Ժ 16). առաքեցան եւ ի Հոգւոյն Սրբոյ, որպէս ասէ ի Գործս Առաքելոցն
 38 Մ՝՝. ԻԸ 18-19

Դի Հոգւոյն՝ իջին ի Սելեւկիա¹։ 73 Ասեմ իբրեւ Տէր, շուարո՛ւք իբրեւ ծառայ։ 74 Ի պահել նոցա եւ ի պաշտել Տեառն, Հայեցարո՛ւք։ 3Ի պաշտելն ասէ. ասասցեն որք յանդգնին 4պաշտաւնեայ զՀոգին Սուրբ ասել. քանզի՝ Ո՞րք արար զիրեշտակս իւր հոգիս եւ զպաշտաւնեայս իւր ի բոց հրոյ՞։ 75 Բայց 5ո՛չ պաշտաւնեայ եւ Հոգին Սուրբ, այլ պաշտեալ։ 6Ի պաշտել նոցա, ասէ, Տեառն՝ Ասաց Հոգին Սուրբ. 7որոշեցէ՛ք ինձ զՊաւղոս եւ զԲառնաբաս ի գործ⁷։ 76 Տեսե՛ր զիշխանութիւնն. ծառայ ո՛չ երբէք ասէ. 8Որոշեցէ՛ք ինձ. այլ Տեառն է ձայնս. այժմ դուք 9որոշեցէ՛ք ինձ զՊաւղոս եւ զԲառնաբաս, քանզի ես¹⁰ որոշեցի զգոսս յորովայնէ մաւր իւրեանց։

77 11Յետ սակաւուց։

Այժմ այլ իմն Հարցումն Հայհոյութեան Հարցանեն¹² ասելով. Ունի՞ր աթոռ Հայր. ասեմք՝ այո՛ւ. Աստուած մտաւ յաթոռ Սրբութեան իւրոյ⁷. ունի՞ր եւ աթոռ եւ

13Որդի. ասեմք՝ այո՛ւ. Աթոռ քո, Աստուած, յաւիտեանս¹⁴։ 78 Եւ դու 15յորժամ աթոռ լսես Աստուծոյ՝ աստուածվայելչաբար 16իմա՛ զաթոռն, զիշխանութիւնն, զթագաւորութիւնն, զտէրութիւնն. վասն զի ընդ մեզ Գիրք իբրեւ 17ընդ մանկտեակս խաւսին։ 79 Արդ, ասեն. ո՞րք գրեցաւ, եթե եւ Հոգին Սուրբ ունի 18աթոռ, զի Համապատիւ տէրութեանն արասցուք¹⁹։ 80 20Այնպիսեացն ո՛չ է արժան պատասխանի առնել. 21քանզի եթե առաքելոցն աթոռք են

13 Հայր. ասեմք այս. գրեալ է յաղագս Որդւոյ
 14 յաւիտեանս յաւիտեանից
 Է Սաղմ. ԽՊ. 7
 15 Այդ աթոռ յորժամ լսիցես
 16 իմա՛յ, աթոռն այս է
 17 ընդ մարդկան խօսին
 18 զի յաթոռոյն իմացաք զհամապատիւ
 19 չի՛ք
 20 Տայցե՞մք առ այնպիսի հարցուածս պատասխանի. պարտ եւ արժան է մանաւանդ եւ ոչ պատասխանի տալ այնպիսեացն
 21 Բանգի եթե ծառայք յերկրէ լեալք, զառաքելոցն ասեմք արժանիք եղեն յաթոռ մտել. «Ահա դուք երկոտասանից, ասէ, մտաջիք յերկոտասան աթոռս՝ դատել զերկոտասան ազգ Իսրայելի» (Գէ՛ս Սաղմ. ԺԹ. 28), եւս առաւել Հոգին Սուրբ։ Եւ առ այդմիւր ո՞րք Հոգւոյն փառք. փառաւորի Հայր, փառաւորի եւ Որդի. ո՞րք փառաւորի եւ Հոգին Սուրբ, ինդրեն անհաւատքն։ Ասասցէ Եսայիաս եւ Պաւղոս վկայեցէ. «Տես զՏէր վերայ աթոռոյ բարձու» (Ես.՝ 9. 1). յաղագս Հոգւոյն ասէ, որպէս յինէն յաւետ ցուցցի այս. եւ ամբարձեցելոյ, ասէ. եւ լի էր տունն փառաւորն, եւ սերովքէ կային շուրջ զմովաւ. վեց թեւ միոյ եւ վեց թեւ միոյ, աղաղակէին ասելով. «Սո՛ւրբ. սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, Տէր Սաբաւովք, լի է երկին եւ երկիր փառաւոր քովք» (Գէ՛ս Ես.՝ 9. 2-3). հայեա՛ց աստանաւր, եւ զաթոռն տեսանես եւ զփառսն։ «Եւ ասէ Տէր ցիս. Զո՞ առաքելից եւ ո՞ երթիցէ առ ժողովուրդն այն՝ Հրեից, եւ ասասցէ ցնոսա. լսելով լուիջիք եւ մի՛ իմասջիք, եւ տեսանելով տեսջիք, եւ մի՛ տեսջիք. վասն զի թանձրացաւ սիրտ ժողովուրդեանն այնորիկ եւ ականջաւն ծանունս լուան» (Գէ՛ս Ես.՝ 9. 8-10), եւ որ ի կարգին է։ Գայ Պաւղոս յետ բազում ազգաց նախապարհաւ մարգարէութեանն. լինի ի Հոովմէ, վինի ընդ Հրեայսն, տեղեկացուցանելով նոցա զՄիածնին Քրիստոսի զհաւատն, իսկ նոքա ի բաց դառնային եւ ո՛չ հաւատային, եւ յայնժամ յիշէր զմարգարէութիւնս զայս, յորժամ լցաւն, եւ զի՞նչ ասէր ցնոսա. Բարւոք ասաց

1 ի Հոգւոյն Սրբոյ, իջին ի Սելեւկիայ։ Կոչեաց Հայր զառաքելսն, կոչեաց եւ Որդի, նմանապէս եւ Հոգին Սուրբ կոչեաց զնոսա. ի սպաս տանելն նոցա Տեառն յայտ է թե առաքելոցն ասէ Հոգին Սուրբ. Որոշեցէ՛ք ինձ զԲառնաբաս եւ զՊաւղոս ի գործ. յոր գոչեմ զգոսս. որոշեցէ՛ք դուք ինձ զԲառնաբաս եւ զՊաւղոս. ասեմ
 * Գ.՝ Գ.՝ Ժ.՝ Գ.՝ 4
 2 եւ լուարուք իբրեւ ծառայք
 3 եւ ի պաշտելն
 4 եթե պաշտաւնեայ է Հոգին Սուրբ, մի ի հրեշտակաց եւ ի սրբոց առաքելոցն է, Բանգի
 ք Ես.՝ Ե.՝ 7
 5 ո՛չ է պաշտաւնեայ
 6 ի պաշտելն
 7 Որոշեցէ՛ք ինձ. հայեա՛ց եւ յայն, որ ասէն. Որոշեցէ՛ք ինձ
 ք Գ.՝ Գ.՝ Ժ.՝ Գ.՝ 2
 8 որոշեցէ՛ք, այլ
 9 որոշեցէ՛ք ինձ զՊաւղոս եւ զԲառնաբաս ի գործ, յոր կոչեմ զգոսս. այժմ դուք
 10 ես ահա
 11 Տե՛ս Ե, ք. 157v:
 12 գտին եւ հարցանեն զմեզ
 Գ Սաղմ. Խ.՝ 9

պատրաստեալ եւ դատաւորութիւն, ո՛րչափ բաշխաւորին պարգեւաց զչնորհս իւր ի նոսա: 81 Ասէ Եսայիաս. Տեսի զՏէր նստեալ յաթոռ բարձրութեան եւ վերացելոյ՞, եւ որ զկնի բանք իցեն. զկնի դարձեալ ասէ. Լուայ զձայն նորա, եւ ասէր ցիս. Ե՛րթ առ ժողովուրդն եւ ասացես ցնոսա. լսելով լուիջիք եւ մի՛ իմասջիք: 82 Յետ բազում ժամանակաց, ի ընդ մարգարէութեանս այսորիկ՝ գայ Պաւղոս ի Հռոմ, վիճի ընդ հրեայսն, եւ անմիաբանեալ նոցա՝ ասէ. Դարևո՞ւ ասաց, ո՛չ Հայր եւ ո՛չ Որդի, այլ Հոգին Սուրբ, այն, որ յաթոռ բարձրութեանն՝ ի ձեռն Եսայայ մարգարէի. Լսելով լուիջիք, եւ որ զկնի: 83 ³Արդ, ո՞վ իցէ մոլորեալն, որ յերկուանայ՝ ասելով, եթե պաշտաւնեայ է Հոգին Սուրբ, որում փառք վայելէ ընդ Հաւր եւ ընդ Որդւոյ:

1 Կիրդի եպիսկոպոսի Աղեփանդրացւոյ՝ ի Սուրբ Երրորդութիւնն:

2 Երրորդութիւն նոյն բնութեամբ՝ երեք դէմք, մի զաւրութիւն, մի աստուածութիւն. յամենայն ժամ Հայր, յամենայն ժամ Որդի, յամենայն ժամ Հոգին Սուրբ: 3 Մի Աստուածութիւն է յերեսին դէման. որպէս կամի, որպէս խորհի՝ ամենայն ուրեք է, մի հրամանք, մի կամք, մի թագաւորութիւն՝ յերեսին դէման Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյ:

1 Եզնկայ Կողբացւոյ՝ թարգմանչի ի Հայս:

2 Մի Աստուած խոստովանիմք՝ յանդիմանութիւն բազմանուն չաստուածոցն, ինքնակաց, անպատճառական, պարզական, անյաւղական, արարիչ, ամենակալ, ամենազաւր, ամենագործ, Հաստիչ եւ կազմիչ երեւելեաց եւ աներեւութից: 3 Եւ ի նմանէն եւ ընդ նմա եւ առ նմին մի Ծնունդն՝ անսգբնակից, արարչակից, Համազաւր, Համագործ: 4 Եւ մի Հոգի Սուրբ Աստուծոյ, մշտնջենաւոր բղխեալ եւ ընդ նմին եւ առ նմին՝ արարչակից եւ զաւրակից Հաւր եւ Որդւոյ: 5 Այսպէս կատարեալ Սուրբ Երրորդութիւնն դաւանի սուրբ եւ ի Համաշխարհական եկեղեցիս, անմարմին, անզնական, անտարրական, կանխագէտ, յառաջիմաց քան զամենայն արարեալս եւ Հաստատեալս, ի մի թագաւորութիւն եւ ի մի աստուածութիւն՝ յերիս անձինս կատարեալս: 6 Զի ո՛չ անձն Հաւր է անձն Որդւոյ, քանզի ո՛չ իւրոյ անձինն է Հայր, եւ ո՛չ անձն Որդւոյ է անձն Հաւր, քանզի ո՛չ եթե իւրոյ անձինն է Որդի. եւ ո՛չ անձն Սուրբ Հոգւոյն է անձն Հաւր կամ Որդւոյ, զի ո՛չ եթե իւրոյ անձինն է Հոգի, այլ Աստուծոյ Հոգի:

1 Երանելոյն Յովհաննու Մանդակունւոյ կաթուղիկոսի:

2 Սրբոյ զուգական եւ միասնական Երրորդութեանն՝ երեք անձինք, մի Աստուածութիւն, մի հականութիւն, մի իսկական էութիւն, մի ինքնական էութիւն, մի ինքնակալ էութիւն. մի է թագաւորութիւն, մի է արքայութիւն, մի է տէրութիւն, մի է իշխանութիւն, մի է փառաւորութիւն, մի բնութիւն, մի հաւասարութիւն. մի է սրբութիւն, մի է լուսաւորութիւն, մի է ընտրողութիւն, մի է կարողութիւն, մի է [տ]իրողութիւն, մի է կամք, մի խորհուրդ, մի փառք, մի պատիւ, մի հաւատ, մի յոյս, մի սէր. մեծ, հզաւր, կարաւղ եւ ի վեր քան

« Ե․․Չ 1
 ք Տէ՛․ Ե․․Չ 8-9:
 1 այդ բարևո՞ւ ասաց Հոգին Սուրբ
 ք Տէ՛․ Գ․․ք շ․ ԻԸ 25-26:
 2 ի կարգին է
 3 Արդ, եթե Եսայիաս Տէր Սաբաւովք ասէ, ի վերայ աթոռոյ բարձու նստեալ եւ ի հրեշտակաց փառաւորեալ, եւ Պաւղոս ասէ, եթե Հոգին Սուրբ, ո՞ր իցէ արդեւ մոլեալ, որ յերկուանայ, թե արդեւ ո՛չ իցէ Տէր եւ Աստուած Հոգին, եւ եթե պաշտաւնեայ իցէ. եւ նմա փա՛ւո՞ւ, յաւիտեանս յաւիտեանից. ամէն:

զամենայն. անեղ, անանց, անսկիզբն, անվախճան, անկատարած, անհաս, անտես, անքննին, ո՛չ իւրիք կարաւտ եւ ո՛չ իմիք ցանկացաւզ. ամենահայր, ամենարար, ամենալուր, ամենապարզեւ, ամենահաս, ամենատես, ամենագէտ, ամենափրկիչ, ամենակեցոյց. որ ակնարկելովն դարմանէ զամենայն արարածս՝ զերկնաւորսն եւ զերկրաւորքս, զերեւելիս եւ զաներեւելիս, ի շէնս եւ յանշէնս, յամենայն արարածոց՝ յերեւելեաց եւ յաներեւուծից, յերկնաւորաց եւ յերկրաւորացս, որում փա՛ռք յաւիտեանս. ամէն:

1 Յովհաննու Մայրագումեցոյ նգնաւոր Խոստովանողի:

2 Եւ արդ, այսպէս հաւատամք եւ խոստովանիմք զՀայր եւ զՈրդի եւ զՀոգին Սուրբ՝ միշտ ի միութեան եւ յանորոշաւորութեան, ցանգ անբաժանելի, անփոփոխելի եւ [ան]այլայլի: 3 Զի Հայր միշտ Հայր է եւ կատարեալ յամենայնի, եւ ծնաւ Միածնի Որդւոյ իւրոյ. եւ Որդի միշտ Որդի եւ կատարեալ յամենայնի, եւ ծնունդ միածնողի Հաւր իւրոյ. եւ Հոգին Սուրբ միշտ Հոգի Սուրբ, ելումն ի նորին էութենէ, կատարեալ ամենայնիւ. երեք անձնաւորութիւնք անբաժանելիք ի միմեանց եւ անշփոթելիք: 4 Մի բնութիւն, մի գաւրութիւն, մի էութիւն՝ ամենեւին հարթ հաւասար ի փառս մեծութեանն. ո՛չ ժամանակումն ինչ միջակութեան, նախասկիզբն ել ինչ լինելութեան, այլ յաւէտ, յարակայ եւ ամենեւին անընդմիջելի էութիւն Սուրբ Երրորդութիւնն. զի ընդ Հաւր կատարելութեանն իմանի կատարեալ ե՛ւ Որդի ե՛ւ Հոգին Սուրբ: 5 Ո՛չ առանձին բաժանեալ Հայր, զի միշտ զՄիածինն ի ծոց իւր կրէ. ո՛չ առանձին բաժանեալ է եւ Որդի, զի ո՛չ մեկնի յՈրդւոյ Հայր. ո՛չ առանձին բաժանի Սուրբ Հոգին, զի ելանէ ի Հաւրէ, եւ ո՛չ բաժանի, բղխէ եւ ո՛չ սպառի: 6 Այսպէս անբաժանելի է Սուրբ Երրորդութիւնն:

7 Եւ վասն զի Հայր միշտ Հայր է, եւ ո՛չ փոփոխի յՈրդի, եւ Որդին միշտ Որդի է եւ ոչ փոփոխի ի Հայր, եւ Հոգին Սուրբ միշտ Հոգի է, եւ ո՛չ փոփոխի ի Հայր եւ յՈրդի. վասն այսորիկ անշփոթելի իմանի Սուրբ Երրորդութիւնն: 8 Եւ հաւաւսիկ նզովեմք զՍաբէլիոս, զի ընդ շփոթութեամբ փակեաց զբնութիւն Սուրբ Երրորդութեանն: 9 Նզովեմք եւ զԱրիոս, զի բաժանեաց զՈրդի ի Հաւրէ բնութենէ եւ աւտարացեղութիւն խառնեաց յանխառն էութիւնն: 10 Նզովեմք եւ զՄակեդոն, զի բաժանեաց զՀոգին Սուրբ ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ. իբրեւ զարբանեակ ասաց եւ զսպասաւոր: 11 Բայց զայժմու ճարտարաց Յունաց զի՞նչ պարտ է համարել, որք ասեն զՍուրբ Երրորդութիւնն դիմաւք եւ առանձնաւորութեամբ բաժանեալ ի միմեանց եւ աստուածութեամբն միաւորեալ: 12 Այս հաւատ մարդկային խորհրդով է, կարծել ընդդէմ ասել Սաբելի խանգարմանն, եւ զԱրիոսի եւ զՄակեդոնի զանջատողականն ի ներքս մոլծանել, որպէս մարդոյ ումեք, որ հայր իցէ երկուց որդւոց, զէմս եւ առանձնաւորութիւնս բաժանել, եւ բաժնոց եկամտութիւն լինել յանբաժանելի Երրորդութիւնն: 13 Ո՛չ վասն այսորիկ գրեցաւ. Հաւաւսի՛ն անձն մի՛ իցեն իմաստութեամբ մարդկան, այլ զաւրութեամբ Աստուծոյ՞: 14 Այս է գաւրութիւն Աստուծոյ առ կատարեալ հաւատն. զի Հայր միշտ յինքեան է, եւ յՈրդւոյ երբէք ո՛չ բաժանի, որպէս Միածինն ասաց առ հրեայսն. Դատաստան իմ նշմարիտ է, զի չեմ միայն, այլ ես եւ որ առաքեացն զիս Հայրէ. եւ դարձեալ. Որ առաքեացն զիս ընդ իս է, ո՛չ եթող զիս միայն՞. եւ ցաշակերտսն ասաց. Ամենեքեան դուր ցրուեսչիք յիմէն եւ զիս միայն թողուցուք:

« Ը. Կ. Գ. Բ. 5
բ. Յ. Կ. Բ. 16
գ. Յ. Կ. Բ. 29

եւ չեմ միայն, զի Հայր ընդ իս Է՞: 15 Արդ, ո՞ւր է առանձնաւորութիւնն բաժանեալ: 16 Նոյնպէս եւ Որդի միշտ յինքեան է, բայց ի Հաւրէ ո՛չ բաժանի, որպէս ի սուրբ Աւետարանին ասէ. ԶԱստուած ոչ ո՛ր ետես երբեք, բայց Միածին Որդին, որ ի ծոց Հաւր՝ նա պատմեաց՞. եւ առ Նիկիոզիմոս ասաց Տէրն. Ոչ ո՛ր ել յերկինս, եթե ո՛չ որ էջն յերկնից՝ Որդի մարդոյ, որ էն յերկինս՞. եւ դարձեալ ասէ. Զի գիտասցիք եւ ծանիջիք եթե Հայր յիս եւ ես ի Հայր՞. եւ ցՓիլիպպոս ասէ. Ո՞չ հաւատաս, եթե ես ի Հայր եւ Հայր յիս, եւ թէ՛ Հայր, որ յիս բնակեալ էն՝ գործէ զգործնէ: 17 Արդ, ո՞ւր է առանձնաւորութիւնն բաժանեալ: 18 Նոյնպէս եւ Հոգին Սուրբ միշտ յինքեան է, եւ ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ ո՛չ բաժանի. վասն զի միշտելումն ասի եւ հանապազարդիւումն, որպէս եւ Տէրն ասէ. Հոգին նշմարտութեան, որ ի Հաւրէ ելանէ, նա վկայեցէ վասն իս՞: 19 Տեսանե՞ս զգերահրաշնութիւն Բանին. ո՛չ ասաց, եթե Հոգին ճշմարտութեան, որ ի Հաւրէ ելեալն է, այլ թէ՛ որ ի Հաւրէ ելանէ: 20 Տեսանե՞ս, զի ելանէ եւ ո՛չ բաժանի, բղխէ, եւ ո՛չ սպառի. վասն որոյ ասաց իսկ. Յորժամ եկեսցէ նա՝ Հոգին նշմարտութեան, առաջնորդեցէ անգ զամենայն նշմարտութեամբ. ո՛չ եթե յանձնէ ինչ խաւսեցի, այլ թե՛ յիմմէ անտի առնու եւ պատմեցէ անգէ: 21 Տեսանե՞ս՝ որպէս երից անձանցն հաւաստապէս կատարեալ միութիւն ճանաչի՝ անբաժանելի եւ անորոշելի. եւ որպէս անորոշելի եւ անբաժանելի ճանաչի, նոյնպէս անշփոթելի եւ անփոփոխելի իմանի: 22 Այս է անհասական պայման անբաւ էութեանն. վասն այսորիկ ասացաւ. Հա-

ւստ՛ ան մի՛ իցեմ իմաստութեամբ մարդկան, այլ զաւրութեամբ Աստուծոյ: 23 Եթե զաւրութեամբ Աստուծոյ է գիտել զճշմարտութիւն հաւատոցն, նոքա զիս՞որդ յաւակնեցան՝ մարդկային իմաստութեամբ դիմաց եւ առանձնաւորութեան բաժանումն հետազաւտել, եւ բաժանմանցն հրապոյրք եւ դիմացն որոշմունք յաստուածային Գիրս ո՛չ երբէք գտանի: 24 Ընդէ՞ր ո՛չ ասաց Որդին Աստուծոյ, եթե բաժանեցայ ի Հաւրէ եւ եկի յաշխարհ. քա՛ւ, այլ՝ Ելի, ասէ, ի Հաւրէ՞, եւ երկրորդէ եւ ասէ. Ես յԱստուծոյ ելի եւ եկի՞: 25 Տեսանե՞ս զելսն ճշմարիտ եւ զանբաժանելիս, զի յերկինս է եւ յերկրի՝ առ Հայր եւ ընդ Հաւր: 26 Տե՛ս եւ զբաժանմանց թերութիւն, որով տգեղութիւն աւտարացեղութեանն եկամուտ լինի, որով անիծաւ Իսկարիոս: 27 Նաեւ զդիմացն իսկ որոշմունս ընդէ՞ր քարտաւատեն եւ բաժանեն. զի յորժամ ասեմք զԱստուածութենէն՝ Հայր եւ ծնաւղ եւ առաքաւղ Միածնի Որդւոյ իւրոյ, ո՛չ դէմքն բաժանին, այլ դէմքն յայտնին, եւ յորժամ ասեմք զՈրդւոյ՝ Բան եւ Որդի եւ Ծնունդ, ի դէմս Որդւոյ վերաբերի Բանն, այլ ո՛չ եթե դէմքն բաժանին. եւ յորժամ ասեմք զՀոգւոյն Սրբոյ՝ ելումն եւ բղխումն, եւ առաքումն ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ, դէմքն երեւին, այլ ո՛չ եթե բաժանին: 28 Այս դէմք ըստ առանձնաւորութեանն եւ ըստ անուանցն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյ Սրբոյ վերաբերին, եւ ո՛չ բաժանին, եւ երեւին եւ ո՛չ անջատին: 29 Դարձեալ դէմք համասեռք վերաբերին յաղագս միութեանն, զի մի է Աստուածութիւնն. մի էութիւն, մի գոյութիւն, մի բնութիւն, մի լոյս, մի փառք, մի զաւրութիւն, մի իշխանութիւն, մի պատիւ Սուրբ Երրորդութեանն ճանաչի, եւ զգուշանամք յորձորը-

» Տե՛ս Յ՝ՎԳ՝ ԺՊ 32:
 բ Յ՝ՎԳ՝ Ը 18
 գ Յ՝ՎԳ՝ Գ 13
 դ Յ՝ՎԳ՝ Ժ 38
 է Յ՝ՎԳ՝ ԺԴ 10
 Ղ Յ՝ՎԳ՝ ԺԵ 26
 և Յ՝ՎԳ՝ ԺԶ 13

ը Ը Կ՝Գ՝ Բ 5
 թ Յ՝ՎԳ՝ ԺԶ 28
 ժ Յ՝ՎԳ՝ Ը 42

մանցն եւ ի շփոթութեանցն Սաբելի, ողջ պահելով զերից անձանցն կատարելութիւնն. զգուշանամք եւ ի բաժանմանցն եւ յաւտարացեղութեանցն Արիոսի՝ ողջ պահելով զմիութիւնն յԵրրորդութեանն:

30 Նորին:

31 Այսպէս հաւատամք ի Սուրբ Երրորդութիւնն, խոստովանելով զմիմիայն Հայր Աստուած՝ զինքնագոյն յէութեան, զէակն անսկզբնաւոր, զծնաւղն եւ զառաքաւղն Միածնի Որդւոյ իւրոյ, զարարաւղն համանգամայն գոյութեանց, յորմէ Սուրբ Հոգին բնաբար ելիւքն լնու գտարերքս եւ զանտարերքս: 32 Եւ զմիմիայն Միածինն Յիսուս Քրիստոս՝ զծնունդն Աստուածութեան, զիսկզբանէ Բանն, զառաքեալն ի Հաւրէ, զմարմնացեալ եւ մարդացեալն յԱստուածածնէն Մարիամայ, կատարեալն յաստուածութեանն եւ ի մարդկութեանն՝ զլոյս երեսաց Հաւր, զնկարագիր էութեանն, զպատկեր երեւելոյն Աստուծոյ, որ զամենայն արարածս բանիւ հրամանաւ իւրով գոյացոյց: 33 Եւ զմիմիայն ամենազաւր Հոգին Սուրբ, զմշտնջենաբողիւ լոյս, զհաւասարն Հաւր, զանեղն եւ զհամագոյն Հաւր եւ Որդւոյ, որ զաղաւնակերպեալն աստուածազան հրաշիւքն՝ անգոյք յեղելութեան զանազանութիւնն աստուածազան յիւրնուածով վերանգեցան: 34 Այսպէս հաւատամք ի Սուրբ Երրորդութիւնն եւ խոստովանիմ զՀայր եւ զՈրդի եւ զՀոգին Սուրբ՝ յանշփոթ եւ յանբաժանելի:

1 ¹Երանելոյն Սեբերիանոսի Գոբելի-նից սրբական եպիսկոպոսի՝ ի յԵրրորդ Գառնի, ի բանէն՝ Երեկ Գառնցալ:

Եկեղեցի ո՛չ երիս ամենակալս գիտէ,

այլ մի զաւրութիւն, որ զամենայն² ունի, եւ³ ճշմարտութեամբ ⁴ամենակալութիւնն Հայր եւ Որդի եւ Հոգին ճանաչի: 2 Որ սիցէ երիս աստուածս որոյն⁵ ի միմեանց՝ նզովեա՛լ եղիցի: 3 ⁶Որ սիցէ երիս ամենակալս, բաժանեալս ի միմեանց՝ նզովեա՛լ լիցի: 4 Որ⁷ ո՛չ դաւանեսցի⁸ մի ամենակալ զԵրրորդութիւնն՝ նզովեա՛լ լիցի:

1 ⁹Սահմանք հաւատոյ՝ որք ի Նիկիայ ժողովեցան սուրբ եպիսկոպոսքն, բացատրութիւն Գառնի ժողովոյն առ Պաղոս Սամոսացի:

2 ¹⁰Խոստովանիմք զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ զի Հաւրէն յառաջ քան ¹⁰զյաւիտեանս Հոգւով Սրբով ծնեալ, ի վախճան աւուրց ի սրբոյ Կուսէն ըստ մարմնոյ ծնեալ, մի ¹¹դէմ, շարագրեալք յերկնային աստուածութենէն եւ ի մարդկային մարմնոյն: 3 Եւ ըստ որում մարդն էր՝ ամենեւին Աստուած եւ ամենեւին մարդ էր. բոլորովին Աստուած եւ ¹²Հանդերձ մարմնովն, այլ ո՛չ ըստ մարմնոյն Աստուած, եւ բոլորովին մարդ՝ Հանդերձ աստուածութեամբն, այլ ո՛չ ըստ աստուածութեանն մարդ: 4 Այսպէս բոլորովին երկրպագելի է, եւ Հանդերձ մարմնովն, այլ ո՛չ ըստ մարմնոյն երկրպագելի է¹³. եւ բոլորովիմք¹⁴ երկրպագելի է՝ Հանդերձ¹⁵ աստուա-

2 զամենայն
3 չի՛ք
4 ամենակալութիւնն ի Հայր, յՈրդի եւ ի Հոգի Սուրբ Գառնացի
5 ուրոյն
6 չի՛ք Որ սիցէ ... լիցի
7 եւ որ
8 դաւանեսցէ
9 Տե՛ս Խ, ք. 44v. Սահմանք հաւատոյ, որ ի Նիկիայ ժողովեցան սուրբ եպիսկոպոսքն Յովն Յովն.
10 զյաւիտեանս ծնեալ Հոգւովն Սրբով
11 դէմ շարագրեալ
12 չի՛ք
13 չի՛ք
14 բոլորովին
15 եւ հանդերձ

1 Տե՛ս Զ, ք. 265. համեմատութիւնն ըստ տպագրին՝ Սեբերիանոսի Եմեսացոյ, Գարաղացոյ եպիսկոպոսի՝ Ճառք ԺԵ, Վեներտիկ-Ս. Ղազար, 1830, էջ 76:

ծուծեամբն, ¹այլ ո՛չ ըստ աստուածութեանն միայն երկրպագելի²: ⁵ Բոլորովին անստեղծ, եւ Հանդերձ մարմնովն, այլ ո՛չ ըստ մարմնոյն անստեղծ: ⁶ Բոլորովին ստեղծանելի է³, եւ Հանդերձ աստուածութեամբն, այլ ո՛չ ըստ⁴ աստուածութեանն ստեղծանելի է⁵: ⁷ Բոլորովին Համագոյացութիւն Աստուծոյ՝ Հանդերձ մարմնովն, այլ ո՛չ ըստ մարմնոյն Համագոյացութիւն Աստուծոյ, որպէս եւ ո՛չ ըստ աստուածութեանն Համագոյացութիւն մարդկան, եւ սակայն աստուածութեամբն էացեալ՝ ըստ մարմնոյն մեզ է Համագոյացութիւն: ⁸ Քան⁶ յորժամ ըստ Հոգւոյն ասեմք զնա Աստուծոյ Համագոյացութիւն, ո՛չ ասեմք ըստ Հոգւոյն մարդկան Համագոյացութիւն. եւ դարձեալ, յորժամ քարոզեմք ըստ մարմնոյ⁷ մարդկան Համագոյացութիւն, ո՛չ քարոզեմք զնա ըստ մարմնոյն Աստուծոյ ⁸Համագոյացութիւն. քանզի որպէս ըստ Հոգւոյն մեզ չէ Համագոյացութիւն, այսպէս այսոցիկ ընտրութիւնք զատեալք են, ո՛չ առ բաժանումն միոյ դիմացն անբաժանելոյ⁹:

1 ¹⁰Այս թուղթ հերձուածողացն, գոր

1 այլ ո՛չ աստուածութեամբն
 2 երկրպագելի է
 3 չի՞
 4 չի՞
 5 չի՞
 6 քանզի
 7 մարմնոյն
 8 համագոյացութիւն, վասն զի ըստ Աստուծոյ է յայսմիկ համագոյացութիւն, այսպէս
 9 *Խ՝ ձեռագրում աւելի է՝* բայց այդչափ թէ վասն ի Կուսէն ձեռնդեան զինչ եւ ասեն նեստորականն՝ թիւրք եւ սուտք են. որ եթէ սկզբնագրում լինէր, այս հատուածը նիկիոյ ժողովի հետ ո՛չ մի անղչութիւն չէր կարող ունենալ հարկաւ:
 10 *Հմմտ. Մ, Թ. 327v.* Զայս թուղթս ասեն յիշել Կիրոզի յիւր թուղթսն: Սրբոյն Աթանասի եպիսկոպոսի, Աղեֆանդրի հայրապետի՝ թուղթ առ եպիսկոպոսն եպիսկոպոս Կորնթացոց, Յաղագս ուղղափառ հաւատոյ՝ ընդդիմադրութիւն սակս յարուցելոց ոմանց հակառակ ճշմարիտ եւ սուրբ հաւատոյ: Նոյն թուղթը, ինչպէս այս եւ

վերնագրեցին եթե Աթանասի է առ Ատտիկոս, եւ լի է հայիոյութեամբ:

2 ¹¹Ես այսպէս ածէի զմտաւ, եթե ամենայն ընդունայնաբանութիւնքն, ուր եւ իցեն Հերձուածողաց եւ աղանդաւորաց՝ լռեալ դադարեացին ի լինել մեծ ժողովոյն Նիկիայ. քան որ ի նմա ըստ աստուածեղէն Գրոց դաւանեցան ի Հարցն Հաւատք՝ կարող էին տապալել զամենայն ամպարչտութիւնս եւ Հաստատել զբարեպաշտութիւն քրիստոսեան Հաւատոյս: ³ Քանզի եղեն եւ այլ ի բազում տեղիս ժողովք՝ ի Գալիա եւ ի Սպանիա եւ ի մեծն ի Հռոմ եւ էր ուրեք ուրեք, որ գաղտնիս որ ունէին զԱրիոսի աղանդն, զԱւքսինտեայ ասեմ զՄեղուլացոյ եւ Ուրասակէս եւ Վաղանդէս եւ Գայիոյն Սպանիացի, վասն այսց արիանոսաց ժողովեցան Հարքն, որպէս ի Սուրբ Հոգւոյն յորդորեալք, նզովեցին եւ ի բաց մերժեցին զարիանոսս, եւ զբեցին յամենայն տեղիս, եթե վասն այսպիսեացս խաբաւղ մոլորութեանցս մի՛ անուանեցի այս սիւնհոգոս, որ է ժողով, որ թարգմանի զուզածանապարհք, եւ կաթողիկէ եկեղեցի, բայց միայն որ եղեւ ի Նիկիայ, որ կարողն է յանդիմանել զամենայն աղանդս, եւս առաւել զաղանդն արիանոսաց, վասն որոյ եւ ժողովեցան իսկ Հարքն: ⁴ Արդ, ո՞րպէս զՀետ այսչափ մեծի Հաստատութեան արժան է յերկբայս լինել, կամ ի խնդիրս եւ ի քննութիւն Հաւատոյս ձեռնարկել: ⁵ Զի թէ ոք յարիանոսաց իցէ՝ չեն ինչ զարմանք, վասն զի զիւրեանցն քակեալ լուծանեն եւ որպէս Հեթանոսք լսեն ի մէնջ, եթե՛ Կուոբ հեթանոսաց արձաթ եւ ոսկի եւ ձե-

ուրիշ ձեռագիրներում կցուած է **Կիրեղ Աղեֆսանդրացու** Պարապմանց գրքին, այնպէս էլ կից տպուած է Կ. Պոլսում, 1717, էջ 491: Բառացի համեմատութիւն տալ չէինք կարող, որովհետեւ այստեղ տարբեր թարգմանութեամբ է, բայց բովանդակութիւնը մէկ է:
 11 *Ձեռագրում կազմելիս սխալմամբ մի թերթ մէջ է ձգած ուրիշ կապակցութիւնից, ապա անմիջական շարունակութիւնն է:*

նագործ եմ որդւոց մարդկան՝, յիմարութիւն համարեմ վասն աստուածեղէն վարդապետութեանն պատուական խաչին՝:

6 Իսկ եթե յուղղահաւատաց, որք սիրեցին զյայտնութիւն Հաւատոյ ժողովոյն Հարցն եւ արդ կամեսցին վերստին քննուան եւ խնդիր առնել՝ ոչինչ վճարեն, այլ ըստ գրեցելոցն՝ Արքուցանեմ ընկերաց իրեանց զմոլորութեանն պղտորութիւնն՝ եւ հակառակաբանութիւն՝ յոչինչ պիտանացու, ի շրջելն յունայնութիւնս:

7 Զայս ամենայն վասն այսորիկ գրեցի առ Քո Աստուածաշտուութիւնդ, զի պատահեալ ընթերցայ զմեկնութիւն գրեւեացն քոց. զոր ո՛չ գրել արժան է եւ ո՛չ յիշատակել զայսպիսի ինչ իրս՝ զհետ այսչափ մեծի Հաստատութեան: 8 Ո՞վ լուաւ զայսպիսի ոք երբէք եւ կամ յո՞րմէ վարդապետէ ոք տեղեկացեալ լուաւ. զի մեք գիտեմք զգրեալսն, ասէ՝ Ի Սիոլմէ ելցեմ արեւմ եւ բան Տեսոն յերուսաղեմէ՞:

9 Իսկ այս հուր բարկութեան ուստի՞ ել եւ բղխեաց, կամ ո՞ր դժոխք զգայուեցան ասել՝ մի բնութիւն որ ի Մարիամայ մարմինն էր եւ Բանին Աստուծոյ, եւ կամ թէ՛ Բանն ի մարմին եւ յոսկր. եւ կամ թէ՛ ամենեւին բնաւ ի բնութիւն մարմնոյ շրջեցաւ, եւ կամ՝ փոփոխեցաւ յիւրմէ բնութենէն:

10 Կամ ո՞ լուաւ յեկեղեցւոջ եւ կամ յամենայն հաւատացեալս, թե պիտակապէս նմանութիւն, եւ ո՛չ զբնութիւն մերոյ մարմնոյս զգեցաւ Տէրն: 11 Եւ ո՞վ այսչափ ամպարչտեալ ասիցէ եւ կամ ի միտս իւր անկանիցի, եթե աստուածութեանն բնութիւն, որ է Հաւր հաւասար, թլփատեցաւ եւ անկատար ի կատարելութենէ իւրմէ եղեւ. եթե որ ի խաչին բեւեռեցաւ՝ չէր մարմին, այլ ինքն էր արարիչ բնութիւնն,

որ էր իմաստութիւն Հաւր: 12 Ո՞ ոք լուաւ ասել զայս, եթե ո՛չ ի Մարիամայ, այլ յիւրմէ բնութենէն շրջեալ արար իւր մարմին անչարչարական՝ Բանն: 13 Եւ ո՞ր հաւատացեալ եւ քրիստոնեայ, որ զայս ասէ, եթե որ ի Մարիամայ է տէրունական մարմինն ո՛չ ասին Երրորդութիւն, այլ Երրորդութիւն յԱստուածութեանն համարին. վասն զի, ասեն, մերձաւոր եղեալ բնութեանս զԵրրորդութիւնն՝ ի մարմնոյն, զոր զգեցաւ ի մարմնոյ Փրկիչն: 14 Եւ կամ ուստի՞ դարձեալ ոմանք զգայուեցան ուղիս ամպարչտութեան՝ ասել յառաջ զմարմինն, եւ ո՛չ յետոյ յապա ժամանակաւ, եւ ո՛չ կրսեռագոյն աւուրս զմարմինն, քան զԲանն Աստուծոյ, այլ միշտ հաւասար ընդ Բանին Աստուծոյ, եւ էր կից ընդ նմին համագոյգ ժամանակաւք. վասն զի գիտացին, եթե ի բնութենէ իմաստութիւն հաստատեալ է՝ ընդ մարմինն միացան: 15 Եւ ո՞րպէս յերկուանալ իշխեցին եւ յանդգնեցան, որ լոկ անուամբ միայն են քրիստոնեայք, եթե որ ի Մարիամայ ծնաւ Տէրն եւ Որդին ըստ բնութեան աստուածութեան հաւասար Հաւրն է, որ եղեւ մարմնով ի գաւակէ Դաւթի՝ ի մարմնոյ Սուրբ Մարիամայ: 16 Եւ կամ ո՞վ ոք են ամպարիչտք, որ այսչափ յանդգնեցան, մինչեւ ասել զՔրիստոսէ, որոյ մարմինն չարչարեցաւ, եթե ո՛չ է Տէր եւ Փրկիչ եւ Աստուած եւ Որդի Հաւր: 17 Եւ կամ ո՞րպէս հաւատացեալք ի Քրիստոս անուանին, որք ասեն՝ որպէս ի մարդ ոք սուրբ, իբրեւ զմի ի մարգարէիցն եմուտ ի նա Բանն, եւ ո՛չ եթե ինքն եղեւ մարդ՝ առեալ ի Մարիամայ մարմին, այլ զայլ ոմն ասեն զՔրիստոս եւ զայլ ոմն Աստուծոյ Որդի. այլ յառաջ քան զՄարիամ եւ քան զամենայն յաւիտեան Որդի էր առ Հաւր: 18 Եւ կամ դարձեալ զիա՞րդ կարիցեն անուանել քրիստոնեայք, որք ասեն՝ այլ ոմն զՈրդին եւ այլ ոմն Բանն Աստուած: 19 Զայս ամենայն գրեալ է ի մեկնութիւնս. պէսպէս մա-

« Սաղմ. ճժԳ. 4. ճԼԳ. 15
 բ Հմմտ. Լ. Կոթ. Լ. 18:
 գ Լմբ. Բ. 15
 դ Ես. Բ. 3

սամբք եւ դիմաւք էր ասացեալ, այլ ամե- նայն ի մի դէմս եկեալ միաբանէր. քանզի ցուցանէր զմիտս ամպարշտութեանն ի ներքս: 20 Վասն այսր ամենայնի դատեալ կշռեցին ընդ միմեանս եւ, կռիւ եղեալ՝ քակեցին զամենայն հերձուածողս ժողով սուրբ հարցն, որ ի Նիկիայ:

21 Այլ ես զարմանամ ընդ Աստուած- սիրութիւն Քո, թե ո՞րպէս ընկալար զայս յանձին՝ որք խափանեալ յայնպիսի սուրբ ժողովոյն, միւսանգամ դարձեալ նորածեւս եւ պէսպէս քննութիւնս ի մէջ բերեն եւ լի- նին ընդվայր եւ հակառակաւ: 22 Քանզի զայս ամենայն ո՛չ ասել արժան է եւ ո՛չ լսել հաւատացելոց քրիստոնէից, այլ աւ- տար եւ հեռի է յառաքելոյ վարդապետու- թենէն: 23 Վասն այսորիկ զոր լուայ ի նո- ցանէ զգրեալսն՝ յայտնի ամենեցուն գրեցի զթուղթս. զի որք լսեցինն՝ հեռացին եւ տեսցեն եւ իմացին զամպարշտութիւնս իւրեանց եւ զամաւթնն: 24 Եւ թեպէտ պէտ էր բազում բանիւք յանդիմանել զանզգամութիւն, որք զայնպիսիսն իմա- ցան, այլ շատ եւ բաւական լիցի մինչ ցայս վայր գրել զթուղթս, եւ մի՛ առաւել ինչ գրել. քանզի կարող է յայտնի ցուցանել զմոլորական միտս՝ որք կամին կրթել, այ- սուլ բանիւք: 25 Եւ ոչ է արժան աւելի ինչ ի խնդիրս եւ ի քննութիւնս արկանել, զի մի՛ հակառակողացն երկբանութիւնք ինչ թուեսցին, այլ առնել նոցա պատասխանի սակաւութեւ ասել, եթե ո՛չ է այս խոր- հուրդ, զորս դուք ասէք զմտաւ, սուրբ եւ կաթողիկէ Եկեղեցոյ, եւ ո՛չ հարքն զայս հաստատեալ կանոնեցին. եւ մեք դարձեալ ո՛չ իսպառ լռեցաք, զի մի՛ պատճառք գտցեն եւ եւս առաւել զչարութիւնս իւ- րեանց անցուցեն:

26 Բարևոք է մեզ եւ յաստուածային Գրոց սակաւ ինչ յիշատակ բերել, զի նո- քաւք յանդիմանեցուք եւ լռեցուցուք զընդվայրած զաղտեղի խորհուրդս նոցա:

27 Արդ, սկսուք ասել. ուստի՞ է նոցա ա- սելն, եթե մի բնութիւն է Բանին եւ մարմ- նոյն Աստուծոյ. քանզի աստի արժան է սկիզբն առնել, զի յորժամ յայսմ ըմբերա- նեսցին նոքա, լուծեալ կորնչին ամենայն ամպարշտութիւնք նոցա: 28 Քանզի ամե- նայն Գիրք միաբանեալ ասեն, եթե Բանն Աստուծոյ մարմին ի կուսէ առեալ՝ ծնաւ է- մանուէլ. եւ հարք ի Նիկիա ժողովեալ՝ ո՛չ եթե զմարմինն, այլ զնոյն ինքն զՈրդին ասացին մի բնութիւն եւ հաւասար Հաւր- իսկ զմարմինն ի Մարիամայ դաւանեցին՝ ըստ գրելոցն յաստուածային Գիրս: 29 Արդ, եթե ոք ուրանայ զասացեալսն ի Նիկիայ սուրբ ժողովոյն եւ իբրեւ զհեր- ձուածաւղս բերէ ի մէջ զայն ամենայն, ե- թե կամիցի որդի լինել հարցն, մի՛ աւելիս խորհիցի, քան զոր գրեցին նոքա. քանզի յայսմ գիտեմք զայլանդակութիւն հեր- ձուածողացն: 30 Արդ, փորձեալ տեսցուք զայն, եթե մի՞ բնութիւն է Բանին եւ մարմնոյն: 31 Մարմինն յերկրէ ունի զբնութիւնն իւր. իսկ Բանին Աստուծոյ եւ Հաւր մի բնութիւն է՝ ըստ հարցն խոստո- վանութեան. ապա թէ այդպէս, զոր ասեն հերձուածաւղքն՝ մի բնութիւն է եւ նոյն իսկ Հաւրն եւ մարմնոյն, որ յերկրէ եղեւ, եւ զի՞ եւս պախարակեն զարիանոսսն, որք ասեն զՈրդին Աստուծոյ արարած. քանզի եւ սոքա աւասիկ ասեն զՀաւր եւ զարա- րածոց մի բնութիւն: 32 Եւ եւս առաւել յամպարշտութիւնսն զարկեալ կործանեն, որք ասեն՝ ի մարմին եւ յոսկր, ի նեարդս եւ ի ջիւս եւ բովանդակ իսկ ի բնութիւն մարմնոյ, թէ շրջեցաւ եւ փոխեցաւ յիւրմէ բնութենէն: 33 Տեսանե՞ս, զի ասացին յայտնապէս, թէ յերկրէ ինքն. քանզի յերկ- րէ ոսկր է եւ բաւանդակ մարմնոյ բնու- թիւն: 34 Արդարեւ մեծ անզգամութիւն է ընդ նոսա հակառակ ասել. այլ զի մի՛ մե- ծաբանեսցեն՝ սանձահարել ընդդիմացուք նոցա: 35 Զի մի բնութիւն ասել Բանին եւ մարմնոյ՝ որպէս ընկեր առ ընկեր նշանա-

կի, որ լինի երկու, եւ ո՛չ մի: 36 Իսկ յասելն, եթե ի մարմին չըջեցաւ Բանն, նորին իսկ Բանին զփոփոխումնն եւ զապականութիւնն ցուցանեն: 37 Ով ոք իցէ, որ զայսպիսի քանս յանձին ունիցի, քան զամենայն Հերձուածաւդս յամպարշտութիւն կործանեցան: 38 Զի եթե մի բնութիւն իցէ Բանին եւ մարմնոյն, աւելորդ էր յիշել զՄարիամ. զի եթե բնութիւն մարմնոյն յառաջագոյն էր քան զՄարիամայնովն, եւ էր աներեւոյթ եւ անտես մարմինն. ապա եթե այդպէս է, եւ նախ իսկ է Բանն: 39 Ապա թէ ըստ ձերում ասելոյ մի բնութիւն է Բանին եւ մարմնոյն, զի՞նչ պէտք էին գալուստ Բանին. վասն որո՞յ եկեսցէ եւ զիւր բնութիւնն զգեցցի, եւ կամ յիւրմէ բնութենէն փոխեալ մարմին լինիցի: 40 Այլ ո՛չ ոք երբեք զայդ ի մոլեգնելոցն ոք կարծէ, եթե ինքն զինքեան զիւր բնութիւնն զգեցաւ, եւ ո՛չ եթե որ ինքն մեղուցեալն իցէ՝ զայլս ի մեղաց փրկեսցէ Բանն: 41 Եւ դարձեալ, եթե չըջեալ փոխեսցի Բանն ի մարմին, ինքն վասն իւր պատարագ մատուցանիցէ եւ զինքն փրկեսցէ: 42 Այս ո՛չ այսպէս, քա՛ւ լիցի: 43 Զգաւակէ Արքաիստոս քուրմն հարեալ՝ առնու մարմին, որպէս ասաց եւ առաքեալն. զի ըստ ամենայնի պարտ է եղբարցն նմանել՝ եւ առնու զմեր զբնութեանս մարմինս: 44 Վասն այսորիկ իսկ եւ անուանէ ճշմարիտ զԿոյսն Մարիամ, զի ի նմանէ զմեր բնութիւնս զմարմինս առցէ, եւ միացուցեալ ընդ Բանին, որպէս իւր՝ վասն մեր զնա պատարագ մատուցէ: 45 Եւ զայս մարգարէացեալ Եսայայ՝ յայտնապէս ցուցանէ. Ահաւասիկ կոյս յղասցի եւ ծնցի: 46 Եւ Գաբրիէլ առ սա առաքեցաւ, ո՛չ եթե առ վայրապար կոյս, այլ որպէս՝ Առ կոյս խաւսեցեալ առնի. զի եւ ի խաւսմանէն ցուցանէ զԿոյս Մարիամ

ճշմարիտ ըստ բնութեան մերում, եւ ի սմանէ ասեն ծնեալ Գիրք սուրբք եւ ի խանձարուրս պատեալ,՝ երանելի ստեամբ դիացեալ՝ եւ մատուցեալ ի տանարիմ վասն սրբութեան պատարագ, վասն բանալոյ եւ պողաբերութեան արար անդի՛ իւրոյ զվանկունս: 47 Այս ամենայն վասն ծննդեան Կուսին է գիտելութիւն եւ ծանալութիւն ամենեցուն: 48 Եւ Գաբրիէլ զգուշութեամբ աւետարանէ զսմանէ՝ ասելով. ո՛չ եթե վայրապար ասաց զծնանելն ի նմանէ, զի մի՛ թե արտաքուստ ի Կուսէն զմարմինն կարծիցէ, այլ զգուշութեամբ ասէ. Որ ի ԲԷՆ ծնանելոցն է՛ է ի նորին բնութենէ, եւ այսպէս Հաւատացեալ՝ յայտնապէս եցոյց զառ բնութեան ծնունդ Կուսին, եւ ո՛չ ուստեք այլուստ: 49 Քանզի չէր Հնար Կուսին լինել կաթն, եթե ո՛չ էր ծնեալ. եւ ո՛չ էր մարթ զիացուցանել եւ կաթամբ սնուցանել զմարմինն եւ պատել ի խանձարուրս, եթե ո՛չ յիւրմէ բնութենէն էր. այլ ծնեալ յիւրմէ բնութենէն՝ այս է որ ութաւրեայ թլփատի: 50 Զսա Շմաւոն ի գիրկս իւր ընկալաւ. սա եղեւ մանուկ եւ աճեաց, եւ եղեալ երկոտասանամեայ եւ Հասեալ մինչեւ յերեսնամեայսն՝ եկն ի մկրտութիւն, եւ յայտնապէս երեւեալ աշխարհի: 51 Այլ ո՛չ որպէս ոմանք մոլորեալ ասացին, եթե բնութիւն Բանին չըջեալ փոխեցաւ ի մարմին եւ թլփատեցաւ. քանզի ասէ ինքն Աստուած այսպէս. Տեսէ՛ք տեսէ՛ք, զի ես նոյն եմ, եւ ո՛չ փոփոխեցայք. եւ Պաղոս վկայելով սմին ասէ. Յիսուս Քրիստոս երէկ եւ այսաւր, նոյն եւ յաւիտեանս յաւիտենիցք:

« S՝* Եբր. Բ 16-17:
բ Ե* Է 14
գ Ղ* Կ Ը 27

դ Հմբ. Ղ* Կ Բ 7:
ե S՝* Ղ* Կ Ժ Ը 27:
1 Պետր Է ինէր երեւի՝ արգանդի
շ Հմբ. Ղ* Կ Բ 22-24:
է Ղ* Կ Ը 35
ը S՝* Բ Օբ Ը Բ 39:
թ Եբր. ԺԳ 8

52 Արդ, երեւեցաւ, եթե ո՛չ նոյն բնութիւնն Բանին է՝ ճշմարտութիւնն մարմնոյն թլփատեցաւ եւ ի գիրկս գգուեցաւ, եւ կերաւ եւ արբ, եւ վաստակեալ աշխատեցաւ, եւ ի փայտին բեւեռեցաւ եւ չարչարեցաւ. եւ է ի մարմնին անչարչարելին անմարմին Բանն Աստուծոյ: 53 Այս մարմին էր, որ եղեալն էր ի գերեզմանին. ընդ նմին էր եւ Աստուած Բանն, որ քարոզէր զարձակումն եւ թողութիւն մեղաց ոգւոցն, որք պահեալն էին ընդ աղիտեալք դրամք պատուհասին, որպէս ասէ Պետրոս մի ըստ միոջէ՞. որ կամի՝ ընթերցցի զայն, եւ կարող է իմանալ ի նմանէն. եւ յանդիմանեալ կշտամբէ զայնոսիկ, որք ասենն, եթե ի մարմին չըջեալ փոփոխեցաւ Բանն Աստուծոյ: 54 Եթե այդպէս էր, զի՞նչ պէտք էին գերեզմանին. քանզի ինքն երթեալ էր՝ որ չըջեցաւ ի մարմին Բանն, քարոզէր զարձակումն արգելելոցն ի դժոխս: 55 Իսկ արդ աւասիկ ինքն Բանն երթեալ քարոզէր. իսկ զմարմինն առեալ զԲանին Յովսէփ պատէր կտաւաւք եւ դնէր զնա ի նոր գերեզմանին՝ մաւտ ի Գողգոթայն: 56 Ահաւասիկ յայտնի ամենեցուն երեւեցաւ, եթե ո՛չ մարմին էր Բանն, այլ մարմին է Բանին, եւ զայս մարմին յարուցեալ ի մեռելոց Թովմաս շաւշափեաց եւ ետես ի նմա զտեղի բեւեռացն: 57 Եւ անչարչար մնացեալ ինքն Բանն՝ տեսանելով բեւեռեալ զիւր մարմինն, զոր կարողն էր արգելուլ զչարչարանս մարմնոյ իւրոյ, եւ ո՛չ արգել. այլ իւր հաշուեալ համարի զիւրոյ մարմնոյն չարչարանս, եւ ինքն աներեւոյթ եւ անչարչար է Բանն Աստուծո. եւ ի հարկանել զմարմինն իւր ի սպասաւորէ քահանային, որպէս ինքնն չարչարեսցի՝ ասէ. Զի՞՞ հարկանես զիս: 58 Եւ անշաւափելի եւ անըմբռնելի բնութիւնն Բանին իւր համարեալ զիւրոյն մարմնոյն՝ ասէր. Զթիկունս իմ ե-

տու ի հարուածս եւ գերեսս իմ ո՛չ դարձուցի յամաւթոյ՞. քանզի մարմինն իւր չարչարէր ի Բանին: 59 Զայս ամենայն միաբան ընդ մարմնոյ Բանն էր՝ իւր զամենայնն հաշուեալ համարէր, զի եւ մեք Բանին աստուածեղենի ընդունիչ կարասցէ լինել: 60 Եւ արդ եւ են սքանչելապէս զարմանազանութիւնք, զի ինքն էր չարչարականն եւ ինքն էր անչարչարական. չարչարական՝ վասն զի իւր ինքեան էր, որ չարչարէր մարմինն, եւ ինքն ի նմա ի չարչարեցելումն էր. եւ անչարչարական է, զի բնութիւնն աստուածութիւնն Բանին անչարչար եւ անախտ մնաց, եւ ինքնն անմարմինն էր միացեալ ի չարչարականի մարմնին իւրում. եւ մարմին ունէր միացեալ յինքեան անչարչար Բանն Աստուծոյ, որ ջնջէր եւ ապականէր զտկարութիւն ապականութեան՝ զբնութեան մարմնոյն, եւ զգեցուցանէր մարմնոյն զանապականութիւն: 61 Եւ արարեալ զայս եւ զառ ի մէնջ մարմինն յինքեան ընկալեալ միաբանութիւն՝ ընդունի յանմահէն մահկանացուս զանմահութիւն, եւ մատուցեալ զմարմինն պատարագ՝ ջնջեալ ապականէր զմարմնոյն զմահ եւ զգեցուցանէր մահկանացուին զանմահութիւն: 62 Քանզի ո՛չ կարէր մահկանացուն գրաւել ի մահ, այլ անմահին զմահ ի բաց ջնջեալ եւ զմահկանացուս ընդ անմահին միաբանեալ՝ անմահ արար, եւ իւրով մարմնով զայսպիսի անմահութիւն մեզ շնորհեալ՝ տայ այսուհետեւ մեծաբարբառ իւրում առաքելոյն գոչել ես ասել. Արժան է ապականացուիս այսմիկ զգեցուլ զանապականութիւն եւ մահկանացուիս այսմ զգեցուլ զանմահութիւն: 63 Ո՛չ առաջաւք եւ նմանութեամբ այս ամենայն եղեւ, քա՛ւ լիցի, որպէս ումանք ի հերձուածողացն ասեն զմարմինն,

« Հմմտ. Լ. Պէր. Գ. 19-20:
 Է Յ՝ՎՃ. ԺԲ 23

գ Ե՞. Ե՞ 6
 Դ Լ. Պ. ԺԲ 53

եթե նմանութիւն էր, եւ ո՛չ բնութիւն. այլ արդարեւ մարդ եղեւ ճշմարիտ Փրկիչն մեր եւ զբովանդակ բնութիւնն մեր միացոյց իւր Բանն Աստուծոյ եւ կատարեալ բովանդակ մարդոյ բնութեանս փրկութիւն շնորհեաց: 64 Զի եթե նմանութեամբք եւ պիտակապէս՝ առաջաւք թարգմանի, եւ ո՛չ բնութեամբ, գտանի այսուհետեւ առաջաւք յարութիւնն՝ առաջաւք, եւ ո՛չ բնութեամբ փրկութիւն մարդոյ, եւ լինիմք հաւասարեալք եւ նման ամպարիշտ Մանիքեցոցն: 65 Այլ ո՛չ էր առաջաւք յարութիւն մարմնոյն եւ փրկութիւն մեր ամենեցուն, այլ ճշմարիտ իսկ, եւ ո՛չ միայն զմարմինս միացոյց իւր Բանն, այլ բովանդակ զՏոգի եւ զմարմին: 66 Ըշմարիտ զբնութիւնս մարդոյ իւր միացոյց Աստուած, արար փրկութիւն մարդկան բնութեանց. արդարեւ զմարմին բնութեանս մերոյ էառ ի Մարիամայ ըստ աստուածեղէն Գրոց, եւ ճշմարիտ էր մարմինս այս Փրկիչին մերոյ. քանզի էր մեր քոյր սուրբ Կոյսն Մարիամ, վասն զի ամենեքեան յԱդամայ եմք: 67 Եւ զայս ո՛չ ոք կարէ յերկբայս լինել. քանզի խաւսեալ էր զնա առն, որպէս եւ Ղուկաս ցուցանէ մի ըստ միոջէ՝. «յայտ է՝ եւ Յովսէփ եւ Մարիամ մեր քոյր եւ եղբայր էին, եւ ի մերմէ բնութենէս»:

68 Եւ եւս առաւելագոյն այլք մոլորեցան եւ ասեն, եթե յետ յարութեանն ի մեռելոց ո՛չ նոյն մարմին էր, զոր էառն ի Մարիամայ, եւ ո՛չ բնութեամբ մարմնոյ տեսին զՏէրն, այլ ահագին իմն ասեն՝ ի նմանութիւն մարմնոյ: 69 Եկա՛յք յանդիմանեացուք զսոսա ի սուրբ աւետարանէն բանիւն Տեառն, զոր ասէր ցաշակերտսն. Շաւշափեցէ՛ք զիս եւ տեսէ՛ք, զի ոգի մարմինն եւ ոսկերս ո՛չ ունի, որպէս զիս տեսանէք, զի ունիմ. զայս ասացեալ՝ եցոյց նոցա զձեռս իւր եւ զոտս՝: 70 Եւ այսու բա-

նիւ դարձեալ յանդիմանէ զայնոսիկ, ոյք յանդգնին եւ ասեն, եթե ի մարմին եւ յոսկերս շրջեցաւ Բանն Աստուծոյ, եւ փոխեալ. ո՛չ ասաց եթե՝ որպէս տեսանէք մարմին եւ ոսկերս զիս, այլ թե՝ որպէս տեսանէք մարմին զիս, զի ունիմ եւ ոսկերս. վասն զի մի՛ զնոյն ինքնն զԲանն ի մարմին շրջեալ փոփոխմամբ իմանայցեն, այլ ինքն Բանն էր ի մարմնին իւրում յառաջ քան զմահն, եւ զկնի յարութեանն ի նմին ի մարմնին իւրում էր միացեալ. եւ այսպէս յայտնի ամենայն հաւատացելոց քարոզեցաւ յառաքելոցն: 71 Արդ, աւելորդ է եւ այլ եւս զհետ մտաց հերձուածողացն երթալ. քանզի մարմին էր միացեալ ընդ Բանին, եւ ո՛չ էր մի բնութիւն Բանին՝ աստուածութեանն եւ մարմնոյն, այլ ի սրբոյ կուսէն Մարիամայ ճշմարտութեամբ ծնեալ: 72 Եւ ո՛չ եթե Բանին Աստուծոյ շրջեալ փոփոխեալ ի մարմինն, այլ ի մարմնին իւրում, զոր առ ի Կուսէն, անքակ Բանն է միացեալ, եւ միանալն իսկ ցուցանէր զբնութեանցն զանքակութիւն եւ զմիութիւն: 73 Իսկ արդեւք յա՞յն ինչ զրդուեցին եւ գայթակղեցին, զոր Յովհաննէս ասաց թե՝ Բանն մարմինն եղեւ՞. այս է, զոր ասես, եւ արժան է զսա միով բանիւ, որ ըստ նմանութեան սորա՝ գտանել եւ մեկնել: 74 Գրէ այսպէս Պաւղոս եւ ասէ. Քրիստոս վասն մեր եղբւ անէծք. եւ ո՛չ եթե ինքն Քրիստոս եղեւ անէծք, քա՛ւ լիցի. այլ վասն զի զմեր անէծսն յանձն իւր ընկալաւ եւ ընդ մեր անիծիցն եւ պարտուցն ինքն չարչարեցաւ, վասն այսորիկ է ասացեալ թե՝ Քրիստոս վասն մեր անէծք եղեւ: 75 Ըստ այսմ աւրինակի է, որ ասեն. Բանն մարմինն եղեւ. ո՛չ շրջեալ փոփոխեցաւ ի մարմինն, այլ զի մարմին վասն մեր առեալ՝ իւր միացոյց Բանն Աստուծոյ եւ եղեւ մարդ, վասն այսորիկ ասացաւ եթե՝

« ՏԵ՛՞Պ՝ Գ՝ Կ. Ը 27:
 Է՛ Գ՝ Կ. Ի՛Պ 39-40

Գ՛ Զ՝ Կ. Ը 14
 Գ՛ Գ՝ Կ. Գ 13

Բանն մարմին եղեւ: 76 Եւ դարձեալ զոր ասեմք, եթե մարդ եղեւ, նման է այնմ, զոր ասէ Յովէլ մարգարէ. Հեղից յոգւոյ իմոյ ի վերայ ամենայն մարմնոյ^ա. մի՞թե ի վերայ անասնոց եհեղ զչնորհս Հոգւոյն. այլ ի վերայ մարդկան բանաւորաց: 77 Ըստ այսմ աւրինակի է, զոր ասեն եթե՝ Բանն մարմին եղեւ: 78 Եւ դարձեալ որ ասէ եթե՝ մարդ եղև Տէրն ամենայնի^բ: 79 Այս միտք եւ մէկնութիւնք են, զոր ասէ աւետարանիչն Յովհաննէս եթե՝ Բանն մարմին եղև^գ:

80 Շատ եւ բաւական է բանս այս յամաւթ առնել եւ զայնոսիկ, որք ասեն, թե յառաջ քան զՄարիամ առնուլն զմարմինն՝ էր ընդ Բանին, եւ յառաջ քան զմարմնանալ Բանին Աստուծոյ Հոգի մարդոյ էր ընդ նմին, եւ յառաջ քան ի Մարիամայ ծնանելն բազում անգամ զալուստ ասեն Բանին Աստուծոյ յաշխարհ: 81 Արդ, լուեալ դադարեսցին ընդվայրայած անամաւթ բերանք նոցա:

82 Եւ դարձեալ այնք, որ ասեն. ո՛չ էր ընդունիչ մահու մարմինն, վասն զի, ասեն, յանմահութենէն Աստուծոյ էր նա: 83 Իսկ եթե ո՛չ մեռաւ մարմինն տէրունական, զիա՞րդ Պաւղոս աւանդէ Կորնթացւոցն, զոր եւ ինքն ընկալաւ. Քրիստոս, ասէ, մեռաւ վասն մեղաց մերոց, ըստ Գրոց^դ:

84 Եւ արդ, որպէ՞ս յարեաւ՝ որ ոչն մեռաւ: 85 Եւ դարձցին յետս եւ ամաչեսցեն ամենեքեան, որք խաւսին զանաւրէնութիւն:

86 Եկա՛յք այսուհետեւ ըմբերանեսցուք զայնոսիկ, որք իշխեսցին ասել, եթե Երրորդութիւնն չորրորդութիւն լինի, եթե ասեմք, եթե ի Մարիամայ է մարմինն. եւ թե մի բնութիւնք ասեմք ամէն՝ Բանին եւ մարմնոյն, մնայ Երրորդութիւնն երրոր-

դութիւն: 87 Ապա թէ ասեմք մարդկեղէն բնութիւն ի Մարիամայ, հարկ է եթե աւտար իմն բնութիւն մերձեցուցանեմք, եւ միանալ Բանին ընդ մարմնոյն իւրում ասեն չորրորդութիւն յԵրրորդութեանն լինել՝ վասն յաւելուածոյ մարմնոյն ի Բանն: 88 Եւ զայս այսպէս ասելով՝ ո՛չ իմանան, եթե ինքեանք զարկուցեալք յաղթահարին. զի եթե ո՛չ ի Մարիամայ իցէ մարմինն, այլ մի բնութիւն Բանին եւ մարմնոյն, որպէս ասեն ինքեանք, յորմէ փախչին՝ զնոյն չորրորդութիւն քարոզեն: 89 Եւ արդ, եկա՛յք ասասցուք. Որդի ապաքէն մի բնութիւն է եւ էութիւն Հաւր, որպէս եւ սուրբ Հարքն ի Նիկիա դաւանեցին, եւ թեպէտ եւ մի բնութիւն է, ո՛չ եթե ինքնն Որդի Հայր, այլ ինքնն Որդի Հաւր ասի. եւ ահա մի բնութիւնս երեւեցան երկու անձինք կատարեալք եւ մի էութիւն՝ երկու ինքնութիւնք: 90 Այսպէս եւ մի բնութիւն մարմնոյն եւ Բանին Աստուծոյ ո՛չ ինքն նոյն Բան, այլ այլում ընկեր Բանին, եւ թե ընկեր Բանին եւ նոյն բնութիւն մարմնոյն, որպէս եւ ասենն, նոքա արարին զԵրրորդութիւնն չորրորդութիւն: 91 Այլ ճշմարիտ Երրորդութիւնն կատարեալ եւ անքակ է, եւ ո՛չ ընդունի զոք յաւելուած, որպէս թէ ինքնն անկատար իցէ, եւ ո՛չ զայլ ոք Բանն Աստուծոյ ընկերակից ընդ իւրում բնութեանն ընդ ինքեան աներեւոյթ մարմին ունի: 92 Արդ, զիա՞րդ եւ սոքա քրիստոսեանք անուանեսցին, որ զայլ ոմն էակից Աստուածութեանն համաբուն ի մտաց իւրեանց կարծեցին եւ ասեն: 93 Եւ դարձեալ, ընդդէմ Գրոց հակառակին եւ ի ներքս հերձուածս եւ պատառմունս արկանեն. զի Գիրք ասեն, եթե ի Մարիամայ էառ զմարմինն մարդկեղէն Փրկիչն մեր՝ Բանն Աստուծոյ, եւ նոքա չորրորդութիւն ի ներքս արկանել իշխեսցին, եւ յաւելուածս իմն զմարմին Աստուածութեանն առնեն, եւ զոյգ եւ հաւասար Արարչին զարարածսն: 94 Եւ Աստուածութեանն, որպէս

^ա Յվ. Բ. 28. Գործ. Բ. 17
^բ Հմմտ. Փլոյ. Բ. 7:
^գ Յովհ. Ե. 14
^դ Ե. Գոր. Ժ. 3

թերացելոյ, յաւելուածս համարեն, եւ ո՛չ իմանան, եթե ո՛չ ի կատարումն ինչ Աստուածութեանն եւ առ կարաւտութիւն ինչ Բանն մարմին եղեւ, այլ զի զմեռելութիւնս մեր կենդանացուցէ: 95 Եւ ո՛չ եթե կատարեալ Բանն անկատար իցէ, վասն այնորիկ ծնաւ ի Մարիամայ, այլ զի զմարդկեղէն բնութիւնս փրկեցէ ի մեղաց: 96 Որպէ՞ս ո՛չ իմանան, եթե Բանիւ եղեւ փրկութիւն մարմնոյն եւ կենդանութիւն: 97 Արդ, զիա՞րդ յաւելուած. որ եղեւ կենդանի մարմինն՝ Բանին կենդանարարի լինէր: 98 Մանաւանդ թե եւս առաւել մարդկութեան բնութեանս եղեւ յաւելուած հաղորդութիւն եւ միութիւն Բանին. քանզի մարմինն ի մահկանացուէ եղեւ անմահ եւ ի շնչաւորէ եղեւ հոգեւոր, եւ որ յերկրէ եղեալն էր՝ վերացաւ էանց ընդ դրունս երկնից, եւ որ հողեղէնն էր՝ եղեւ անմահ եւ, ելեալ յերկինս, նստաւ ընդ աջմէ Հաւր: 99 Այլ Երրորդութիւնն, եւ թեպէտ եւ էառ ի Մարիամայ մարմին Բանն՝ Երրորդութիւն կատարեալ է, ո՛չ ընդունի զյաւելուածս եւ զթերութիւնս, այլ միշտ ի կատարելութեանն իւրում էր եւ է, որ յերրորդութեանն միութիւն ճանաչի, եւ այսպէս յեկեղեցւոջ մի Աստուած քարոզի: 100 Արդ, վասն այսր ամենայնի լռեալ կարկեսցին հերձուածաւղքն:

101 Ասասցուք եւ առ այսոսիկ, որք ասենն, եթե որ ի Մարիամայ մարմինն էր՝ ո՛չ նա Քրիստոս եւ ո՛չ Տէր եւ ո՛չ Աստուած: 102 Եթե, որպէս ասեն, եթե ո՛չ տէրունական մարմին էր եւ ո՛չ Աստուած Բանն ի նմա էր, զիա՞րդ իսկ եւ իսկ ծնեալ ի Մարիամայ՝ կոչեցաւ էմանուէլ, որ թարգմանեալ կոչի՝ ընդ մեզ Աստուած: 103 Որպէս դարձեալ եւ Պաւղոս, եթե ո՛չ Բանն էր ի մարմնին՝ զիա՞րդ Հռովմայեցւոցն գրէ, ասելով: 104 Յորոց եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյ, որ է ի վերայ ամենեցուն

Աստուած՝ արհնեա՛լ յաւիտեանս, ամէն: 105 Արդ, եկեալ խոստովանեսցին, եթե յանցեան եւ մեղան, եւ դաւանեալ՝ հաւասարելով ընդ մեզ, ասասցեն, եթե խաչեալն է Աստուած, եւ հաւանեալ հաւատասցեն ամենայն աստուածեղէն Գրոց: 106 Մանաւանդ Թովմա, որ ետես գտեղի բեւեռացն, մեծաճայն գոչեաց՝ ասելով. Տէ՛ր իմ եւ Աստուած իմ: Աստուած եւ Տէր փառաց եւ ի չարչարելումն ի մարմնին: 107 Իսկ մարմին չարչարեալ մեռաւ բեւեռեալ ի խաչին, եւ ի խոցելն գեղարդեամբ՝ բղխէր ի կողիցն չարչարական մարմնոյն արիւն եւ ջուր. տաճար Բանին Աստուծոյ չարչարեալ մարմինն՝ լցեալ եւ միացեալ ընդ աստուածութեան Բանին, եւ զչարչարանս իւրոյ մարմնոյն Որդին Միածին Աստուծոյ իւր համարեալ, եւ ինքն անախտ եւ անչարչար էր յիւրում մարմնին չարչարականի: 108 Վասն այսորիկ արեգակն տեսեալ զԱրարիչն իւր, այսինքն զԲանն Աստուած, ի խաչ ելեալ եւ թշնամանեալ զտէրունական մարմինն՝ յինքն ամփոփեաց զլուսաւորութիւն ճառագայթիցն իւրոյ, արար խաւար ամենայն աշխարհի:

109 ¹Յապականուրթիւն:

110 Եւ դարձեալ մարմնոյն Բանին Աստուծոյ, որ ըստ բնութեան մարմնոյն էր մահկանացու՝ Բանն, որ ի մարմնին ի վեր քան զբնութիւնն մահկանացու մարմնոյ, արար զմարմինն իւր անմահ եւ անապականացու, եւ լռեցոյց եւ ջնջեաց ի մարմնոյն զբնական մահն եւ զապականութիւն. վասն զի զգեցեալ եւ միացուցեալ էր իւր զմարմինն Բանն Աստուած, որ ի վեր է

բ Հոմ. Թ. 5

գ Եւ. Ի. 28

1 Հմմտ. Ծ, ք. 335, տպ. էջ. 504. ուր անմիջական շարունակութիւն է նախընթացի, միայն սկզբում զգալի կերպով տարբեր է մեր ձեռագիրը եւ մօտ 10 տող մի պարբերութեամբ՝ վերջում մի Բանի տողով, աւելի. մնացածի բովանդակութիւնը նոյնն է:

քան զբնութիւն մարդկան. վասն որոյ եղեւ մարմին անապական, եւ յաղթահարեցաւ մահ ի բնութեան մարմնի մահկանացուի. վասն զի Բանին Աստուծոյ կեանք թագաւորեցին ի նմա:

111 Ասասցուք դարձեալ եւ վասն այնոցիկ, ոյք յանդգնեալ ասեն, եթե որպէս ի մի ի մարգարէիցն եմուտ ի նա Բանն:

112 Ձսոսա եւս դիւրագոյն է յանդիմանել, վասն զի առաջի ամենեցունց ի կուսական արգանդէ ծնաւ Բանն մարմնացեալ:

113 Եթե էր լիեալ իբրեւ զմի ի մարգարէիցն Քրիստոս, ընդէ՞ր ի կուսէ ծնանէր, եւ ո՛չ յառնէ եւ ի կնոջէ, որպէս ամենայն մարգարէք եւ սուրբք, եւ ընդէ՞ր նորա մահն ասի վասն մեր ամենեցուն, իսկ այլոց մարգարէիցն եւ սրբոցն ո՛չ նոյնպէս:

114 Եւ ընդէ՞ր միայն ի գալստեան Բանին, որ մարմնացաւ ի Մարիամայ, ասի, եթե ի վախճան աշխարհիս այսորիկ խաւսեցաւ ընդ մեզ Որդովն իւրով՞. իսկ այլոց մարգարէիցն եւ սրբոցն, որ յառաջ քան զնա էին եւ կամ յետոյ՝ զիւրաքանչիւր ծնունդս ծնան եւ զիւրաքանչիւր մահ մեռան, եւ ո՛չ ասի վասն նոցա, եթե Բանն Աստուծոյ, եւ ո՛չ՝ ի կուսէ, եւ ո՛չ վասն մեր ամենեցուն զմահ ճաշակեալ: 115 Եւ դարձեալ, առաքեալն ասէ. Ամենեքեանցն Գնչեցիմ, եւ ո՛չ եւս ընկալեալ զհատուցմունս, այլ մեզ մնանք. իսկ որ ի Մարիամայն՝ միայն յարեաւ յերիւր աւուր եւ արար փրկութիւն ամենայն տիեզերաց: 116 Եւ եթե նման արդարոցն էր, ընդէ՞ր որ ի Մարիամայն ծնաւ՝ նա միայն ասի էմանուէլ. որ էր մարմինն միացեալ եւ լցեալ աստուածութեամբն եւ ծնանէր յԱստուածածին Կուսէն, քանզի Եմանուել, որ թարգմանեալ կոչի՝ ընդ մեզ Աստուած: 117 Եւ դարձեալ՝ ամենայն սուրբք կերան եւ վաստակեցան եւ մեռան. եւ ո՛չ ասի որպէս վասն նորա,

եթե եկեր եւ վաստակեցաւ եւ մեռաւ, ո՛չ զինքեան ինչ պէտս, այլ վասն մեր ամենեցուն: 118 Եւ դարձեալ՝ վասն իւրաքանչիւր սրբոցն ինչ ո՛չ վասն ուրուք ի նոցանէն ասացաւ. իսկ որ ի Մարիամայն է՝ վասն նորա միայն ասացեալ է, եթե Բանն մարմին եղեւ, որով երեւեցաւ, թե առ սուրբսն տուաւ ի Բանէն Աստուծոյ շնորհք մարգարէութեան, իսկ որ ի Մարիամայն էր՝ ինքն Բանն իւր մարմին էաւ եւ ծնաւ մարդ կատարեալ, ըստ բնութեան եւ ըստ էութեան Բանն Աստուծոյ Հաւասար Հաւր, եւ ըստ մարմնոյն ի գաւազէ Դաւթի՞. եւ մարմնոյն ի Մարիամայ եղեալ, որպէս ասաց Պաւղոս ի սկզբան ի Հռովմայեցոց թղթին: 119 Ձսա եւ Հայր եցոյց յէջն Յորդանանու եւ ի Թաբաւրական լերին եւ ասէ. Սա է Որդի իմ սիրելի, ընդ որ հաճեցայ: 120 Ձսա արիանոսք ուրացան եւ հերձուածողք, եւ Հաւատացեալ երկրպագեմք սմա, եւ ո՛չ բաժանեմք զՈրդի ուրոյն եւ Բանն ուրոյն, այլ զնոյն ինքն Բանն զիտեմք ճշմարիտ Որդի Աստուծոյ, որով ամենայն ինչ եղեւ, մեք փրկեցաք եւ տիեզերք ամենայն փառաւորութիւն Հաւր մատուցանեն:

121 Այլ եւ ես ընդ այս զարմացեալ էի, թե որչա՛փ յայտնի եղեն իրք, զիա՞րդ դուք գայիք ի մեծ Հակառակութիւն, մինչեւ առ մեզ եւս Հասանել. այլ փա՛ռք Աստուծոյ, զի թեպէտ եւ տրտմեցաք ի վերայ գրելոցս եւ մեկնութեանցս, եւս առաւել ուրախ եղաք վասն այնոցիկ, որք եկին ի ձէնջ առ մեզ, զի միաբանեցան ընդ մեզ եւ խաղաղութեամբ արձակեցան առ ձեզ, խոստովանելով զբարեպաշտութիւն եւ զուղղութեան Հաւատ: 122 Եւ զայս, զոր գրեցի առ ձեզ, ո՛չ բազում ինչ ի միտ ածելով, այլ սակաւ բանիւ Հարկեցայ գրել, զի մի լուութեամբս տրտմեցուցից զձեզ, այլ ի

« Եբր. Ը 2
բ Հմար. Եբր. ԺԸ 2, 39-40:

գ Հմար. Ը 3
դ Մարթ. Գ 17, ԺԷ 5, Բ Պետ. Ը 17

ձեռն սակաւ գրոյս միաբանեալ ընդ ձեզ՝ միաբանութեամբ զուրախութիւն ընկալցուք: 123 Նախ աղաչեմք զԱստուածասէր լաւութիւնդ Քո եւ երկրորդ անգամ զայնոսիկ, որ լսեն զբան թղթոյս՝ Հանդերձ մտաւորութեամբ եւ բարեկամութեամբ ընդունել զասացեալսդ: 124 Եւ թե իցէ պակաս եւ նուազ դէմք ասացելոցդ՝ դուք եղբայրաբար ուղղեսցիք եւ առ իս տաջիք բերել. եւ թե իցէ ինչ տգիտաբարադիր բանիցն, զոր ո՛չ ունի զարժանն կատարելութեան՝ շնորհեսցէ մեզ, գիտացեալ զամենեցունց զբնութեան մարմնոյն զտկարութիւնս եւ զտգիտութիւն. զի հաւատով փառաւորեմք զԱստուած, այլ ո՛չ եթե քննութեամբ ինչ ի վերայ բնութեան Աստուածութեանն հասանել ինչ կարասցուք:

1 Այստեղիկ եմ խորհրդածութեան բանք Սրբոյն Գրիգորի Սֆանչելագործի, եպիսկոպոսին Նէոյկեսարու՝ յայտնեալ Հաւատամբ:

2 Մի՞ Աստուած, Հայր կենդանի Բանին, Յէական իմաստութեանն եւ զաւրութեան կերպարան իւրոյ. կատարեալ կատարելոյ ծնաւդ, Հայր Որդւոյ Միածնի: 3 Մի՞ Տէր միայնոյ, Աստուած յԱստուծոյ, կերպարան եւ պատկեր Աստուածութեանն, Բանն՝ գործաւոր, իմաստութիւն պարառական ամենեցուն ընդ լինելութեամբ անկելոցն՝ եւ զաւրութիւն, Դուրս էիցս արարաւդ. Որդի ճշմարիտ ճշմարտոյն, անտե-

սանելի անտեսանելոյն⁸. անապական անապականին, անմահ անմահին, մշտնջենաւոր մշտնջենաւորին: 4 ⁹... եւ Որդւով երեւեալ յայտնապէս մարդկան, ¹⁰պատկեր Որդւոյ, կատարեալ կատարելոյ, պատճառ կենդանեաց, սրբութիւնք¹¹ սրբութեանց¹² շնորհաւդ, որ¹³ ծանուցանի Հայր, որ ի վերայ ամենեցուն եւ յամենեսին, եւ Որդի Աստուած¹⁴, որով ամենայնք: 5 Երրորդութիւն կատարեալ փառաւք եւ մշտնջենաւորութեամբ եւ թագաւորութեամբ՝ անբաժանելի եւ¹⁵ անաւտարելի. ո՛չ ստեղծական ինչ եւ ¹⁶ո՛չ ծառայական Երրորդութեանն, եւ կամ ի ներքս ածական, որպէս թէ ¹⁷յառաջագոյն ինչ ո՛չ եղելոյ զկնի ի ներքս ածաւ: 6 Եւ¹⁸ ո՛չ երբէք նուազեաց Որդի ի Հաւրէ, ¹⁹եւ ո՛չ յՈրդւոյ Հոգի, այլ անփոփոխելի եւ²⁰ անայլայլելի Երրորդութիւնն միշտ:

7 Յաղագս Երրորդութեանն՝ Նորին, գ.:

Բայց մեք երկիրպագանեմք Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն. Աստուած զՀայր, Աստուած զՈրդի, Աստուած, եթե ո՛չ զայրանաս, զՍուրբ Հոգին. մի բնութիւն երիցն առանձնաւորութեանցն՝ իմանալեաց եւ կատարելոց, ըստ ինքեան էութիւնս բաժանեցելոյ աստուածութեամբն:

1 Հմմտ. Հ, ք. 178. կրկնութիւն է իրօք ք. 17 (ք. 13v) վերջին հատուածի՝ աննշան շեղումներով եւ թերութիւններով: Այստեղ համեմատել ենք Յ, ք. 124v ձեռագրի հետ:
 2 Մի է
 3 Էական իմաստութեան եւ զաւրութիւն կերպարանին
 4 եւ մի
 5 Բան
 6 անկելոյս
 7 բոլորիցս

8 նշմարտին
 9 Մի Հոգի Սուրբ՝ Աստուծոյ գեութիւն ունելով եւ Որդւովն
 10 չի՞ պատկեր Որդւոյ
 11 չի՞
 12 սրբութեանն
 13 որով
 14 Աստուծոյ
 15 չի՞
 16 ո՛չ ստեղծական ինչ յերրորդութեանն
 17 յառաջագոյն չէր
 18 Զի
 19 եւ ո՛չ ի Հօրէ եւ յՈրդւոյ Հոգին Սուրբ
 20 չի՞

8 ¹Մեկնութիւն հաւատոյ. Նորին:

9 Այսպէս հաւատամք եւ խոստովանիմք զՍուրբ Երրորդութիւնն ի միաւորութիւն անդ՝ առանց խառնակութեան, նոյնպէս զսուրբ Միաւորութիւնն յերրորդութիւն անդ՝ անհատաբար եւ անսկզբնաբար եւ անբաժանաբար: 10 Քանզի, որպէս անխառնելի է Սուրբ Երրորդութիւնն, այսպէս եւ անբաժանելի. անխառնելի է յաղագս իւրաքանչիւր յատուկ բնութեանն, իսկ անբաժանելի, վասն զի ամենակալ է Հայր, ամենակալ է Որդի, ամենակալ է եւ Հոգին Սուրբ՝ անորոշաբար, մշտնջենաբար: 11 Քանզի երեք էութիւնքն մի են Սուրբ Երրորդութեանն՝ անարատք, անխառնք, անհատք, անբաժանելիք, անսկզբունք, մշտնջենաւորք, համագոյականք, անհասանելիք, որպէս եւ գրեալ է. Մեզ մի է Աստուած՝ Հայր, յորմէ ամենայն^ա. նմա փառք յաւիտեանս:

12 ²Նորին՝ Մասին Հաւատոյ. ե.:

13 Եւ է Աստուած ճշմարիտ, անմարմին ի մարմնի երեւեալ, կատարեալ ճշմարտութեամբ եւ աստուածային կատարելութեամբ. ո՛չ երկու դէմք եւ ո՛չ երկու բնութիւնք, քանզի եւ ո՛չ քառս երկրպագել ասեմք զԱստուած եւ զՈրդին Աստուծոյ, եւ ո՛չ զմարդ³ եւ զՀոգին Սուրբ: 14 Սակս որոյ ⁴նզովեմք զայսպիսի ամպարշտաւդս, որք մարդ յաստուածային փառաբանութիւնն⁵ դնեն: 15 Զի մեք ասեմք՝ մարդ եղեալ ⁶զԱստուծոյ Բանն առ փրկութիւն մեր, զի նմանութիւն⁷ զերկնայնոյն առ-

ցուք եւ աստուածագգեսցուք⁸ առ նմանութիւն՝ ըստ նմանութեան ճշմարիտ⁹ Որդւոյ Աստուծոյ, իսկ ¹⁰ըստ Մարիամայ՝ Որդւոյ մարդոյ, Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

16 Նորին՝ Յաղագս մարմնանալոյ Աստուծոյ Բանին, եւ Հաւատոց. գ.

17 Աստուծոյ շնորհաւորապէս պարտ է հաւատալ յաղագս մարմնանալոյն եւ մարդացելոյ Որդւոյն Աստուծոյ՝ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, աւրինացն յառաջագոյն գուշակեալ, մարգարէիցն վկայեալ, յառաքելոցն քարոզեալ, եւ նորին Տեառն բանիւ վարդապետեալ եւ գործով զինքն երեւեցուցեալ:

18 ¹¹Ճառք ԺԲ. գլխոց նզովից:

19 ա. Եթե ոք ասիցէ՝ կարծեալք երեւեալ զՔրիստոս աշխարհի, եւ ո՛չ խոստովանի զնա մարմնով եկեալ, որպէս եւ գրեալ է նզովեալ լիցի:

20 բ. Եթե ոք ասիցէ առանց հոգւոյն կամ առանց մտաց զմարմինն Քրիստոսի, եւ ո՛չ խոստովանիցի զնա ըստ ամենայնի կատարեալ՝ զմի եւ զնոյն, որպէս եւ գրեալ է, եղիցի՝ նզովեալ:

21 գ. Եթե ոք ասիցէ մասն մարդոյ առեալ Քրիստոսի, եւ ո՛չ խոստովանեսցի զնա նմանութեամբ ըստ ամենայնի՝ առանց մեղաց, որպէս եւ գրեալ է, նզովեալ:

22 դ. Եթե ոք ասիցէ փոփոխելի կամ այլայլելի զՔրիստոս, եւ ո՛չ խոստովանեսցի զնա հոգւով անապական մարմնով, որպէս եւ գրեալ է, եղիցի՝...:

23 ե. Եթե ոք ասիցէ մարդ կատարեալ զՔրիստոս, բաժանելով զԱստուածն Բան,

1 Հմմտ. ք. 17 (ք. 14v.) Սահմանք հաւատոյ ՅԺԸ.իցն, որի կրկնութիւնն է իսկապէս՝ ընթերցուածների աննշան տարբերութեամբ:

^ա Տէ՛.՝ Յ.՝վ.՝ Ը՛ 41:

2 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 21, 92, 189. համեմատութիւնն ըստ վերջին օրինակին:

3 եւ զմարդ

4 եւ նզովեմք զայսպէս ամպարշտաւդսն

5 փառաբանութեանն

6 զԱստուծոյն բան

7 զնմանութիւն

8 աստուածագործեսցուք

9 նշմարտի

10 ըստ մարմնոյ

11 Առաջին 5 նզովքը հմմտ. «Արարատ», 1895, էջ 10. նոյնը՝ այլ եւ է-թ, ԺԱ-ԺԲ նզովները՝ Տիմոթէոս, էջ 190: Երկու թարգմանութիւնն էլ տարբեր, մասնաւոր վերջինը, թէպէտ կան նաեւ մօտիկ աղբյուրներ ցոյց տուող նմանութիւններ (օր. նզ. ԺԱ.):

եւ ո՛չ խոստովանի մի Տէր գթիտուս Քրիստոս, որպէս եւ գրեալ է, եղիցի՝ նզովեալ:

24 գ. Եթե ոք ասիցէ փրկեալ գթրիստոս, եւ ո՛չ խոստովանի զնա փրկիչ աշխարհի եւ լոյս տիեզերաց, որպէս եւ գրեալ է, նզովեալ եղիցի:

25 է. Եթե ոք ասիցէ՝ այլ է, որ չարչարեցաւ, եւ այլ է, որ ոչն չարչարեցաւ, եւ ո՛չ խոստովանի զնա առանց չարչարանաց՝ զԲանն մարմնով իւրով չարչարեալ առանց փոփոխելոյ, որպէս եւ գրեալ է, եղիցի՝ նզովեալ:

26 ը. Եթե ոք ասիցէ՝ այլ նախ քան գյաւիտեանս Որդին Աստուծոյ, եւ այլ է որ ի վախճանի, եւ ո՛չ խոստովանի զնա, որ յառաջ քան գյաւիտեանս՝ զնոյն եւ ի վախճանի, որպէս եւ գրեալ է, եղիցի՝ նզովեալ:

27 թ. Եթե ասիցէ ոք ի սերմանէ առն ծնեալ գթրիստոս ի Կուսէն, որպէս զամենայն մարդ, եւ ո՛չ խոստովանի զնա ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ սրբոյ Կուսէն մարմնացեալ եւ մարդացեալ՝ ի զաւակէ Դաւթի, որպէս եւ գրեալ է, նզովեալ եղիցի:

28 ժ. Եթե ոք ասիցէ մարդ կատարեալ առեալ Քրիստոսի, իբրեւ զմի ոք ի մարգարէիցն, եւ ո՛չ խոստովանի զնա մարմնով ի Կուսէն լեալ մարդ, ի Բեթղեմ ծնեալ, ի Նազարեթ սնեալ եւ զարգացումն Հասակի ընկալեալ, եւ ժամանակաց թիւ արարեալ, Յորդանիս մկրտեալ եւ ի Հաւրէ վկայեալ, որպէս եւ գրեալ է, նզովեալ եղիցի:

29 ժա. Եթե ոք ասէ զմարմինն Քրիստոսի նորին բնութեան աստուածութեանն, եւ ո՛չ խոստովանի զնա ի կերպարանի Աստուծոյ նախ քան գյաւիտեանս, եւ զինքն թափելով՝ զկերպարանս ծառայի առեալ, որպէս եւ գրեալ է, նզովեալ:

30 ժբ. Եթե ոք ասէ անստացական զմարմինն Քրիստոսի, եւ ո՛չ խոստովանի զնոյն զանեղ Աստուած Բանն ի ստացա-

կան մարդկութենէս զմարմնաւորութիւն եւ զմարդկանալն ցուցեալ, որպէս եւ գրեալ է, եղիցի՝ նզովեալ:

31 Մեկնութիւն ժԲ. գլխոց՝ ի ԲԺ. երորդէն սկսեալ, ի ներուստ մինչեւ յառաջինն:

32 ժբ. Ո՞րպէս արդեւք անստացական ասէ ոք զմարմինն. քանզի անեղն անխոցելի է, անչարչարելի, անշաւափելի. իսկ Քրիստոս ի մեռելոց յարուցեալ՝ գտեղիս բեւեռացն եւ զխոցումն տիգին եւ զշաւափումն մարմնոյն ցուցանէր աշակերտացն, եւ դրաւքն փակելաւք ի ներքս մտեալ՝ այլ զի ցուցցէ զաստուածութեանն գործ եւ զմարմնոյն ճշմարտութիւն:

33 ժա: 34 Զիա՞րդ եւ յետ ժամանակին մարմին նորին բնութեանն լինիցի՝ անժամանակ էի Աստուածութեանն. քանզի նոյն բնութեամբ՝ որ նոյն է էութեամբ եւ մշտնջենաւորութեամբ, անփոփոխաբար:

35 ժ. Զիա՞րդ ասիցեն մարդ կատարեալ առեալ Քրիստոսի, իբրեւ զմի ի մարգարէիցն, նորին Քրիստոսի մարդ եղելոյ ի Կուսէն մարմնով. յաղագս որոյ գրեալն է եթե՝ Առաջին մարդն յերկրէ հողեղէն. վասն զի ստեղծեալ յերկրէ՝ յերկիր չոգաւ, երկրորդ մարդ լիեալ յերկինս, եւ ասի առաջին Ադամ, որպէս խոստովանի, եթե յառաջնմէն երկրորդն ըստ մարմնոյ. յաղագս որոյ եւ մարդ եւ որդի մարդոյ Քրիստոս:

36 Այսպէս վկայի, եթե երկրորդն առաջնոյն փրկիչ. վասն որոյ եւ եկն ի յերկնէ իջեալ Բանն եւ մարդ լիեալ՝ յերկինս ել, եւ ասի յերկնէ երկրորդ Ադամ:

37 թ. Զիա՞րդ ասիցէ ոք արդեւք ի սերմանէ առն լիեալ գթրիստոս ի Կուսէն սրբոյ. քանզի հրեշտակն, որ աւետարանեաց՝ ի Հոգւոյն Սրբոյ ասաց. եւ Մարիամ

1 ժԲ եւ ժԱ. հաստուածները հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 190, ուր տարբեր թարգմանութեամբ է:
» Լ. Կ. Բ. Ժ. Ե. 47

ասէ. Զիա՞րդ լինիցի, զի գայր ո՛չ գիտեմ^ա։
 38 Վասն որոյ դարձեալ՝ Զաւրութիւն
 Բարձրելոյն հովանի լիցի քեզ, եւ՝ Որ ծնա-
 նելոցն է սուրբ է եւ Որդի Բարձրելոյն^բ։
 39 Եւ Յովսեփայ ասէ։ 40 Մի՛ երկնչիր
 առնուլ զՄարիամ կին քո, զի ի նմայն
 ծնեալն ի Հոգւոյն Սրբոյ է. ծնցի որդի եւ
 կոչեսցի անունն նորա Էմանուէլ՝ ընդ մեզ
 Աստուած^գ։

41 Ը. Ո՞րպէս արդեւք լինիցի այլ նախ
 քան զյաւիտեանս Որդին Աստուծոյ, եւ
 այլ որ ի վախճանի, ինքնին Տեառնն ասա-
 ցեալ. Յառաջ քան զԱրքայաւ սմ ես^դ. եւ
 թե՛ ի Հաւրէ ելի եւ եկի, եւ դարձեալ երթամ
 առ Հայր իմ^ե։

42 Է. Ո՞րպէս արդեւք ասիցէ՛ այլ է որ
 չարչարեցաւն, եւ այլ է, որ ո՛չ չարչարե-
 ցաւ. Տէրն ասէ. Պարտ է Որդւոյ Մարդոյ
 բազում չարչարել եւ մեռանել եւ յերրորդ
 աւուր յառնել^զ. եւ՝ Յորժամ տեսանիցէ՛ք
 զՈրդի Մարդոյ նստեալ ընդ աջմէ Հաւրէ. եւ՝
 Յորժամ եկեսցէ Որդի Մարդոյ փառաւ
 Հաւր իւրոյն^զ։

43 Գ. Զիա՞րդ ասիցէ ոք արդեւք
 փրկեալ զՔրիստոս. իւր Տեառնն ասացեալ
 է. Ես եմ կեանք^է. Ես եկի, զի զկեանս ունի-
 ցին^է. եւ՝ Որ հաւատայ յիս, զմահ մի՛ տես-
 ցէ, այլ ընկալցի զկեանսն յաւիտեանա-
 կանս^զ։

44 Ե. Զիա՞րդ ասիցէ ոք արդեւք մարդ
 կատարեալ զՔրիստոս՝ բաժանմամբն
 զմարդն եւ զԱստուածն Բանն. ինքն իսկ

Տէրն ասէ. Ընդէ՞ր կամի՛ք զիս սպանանել՝
 այր, որ զնշմարտութիւնն ձեզ խաւսեցայ.
 եւ՝ Զոր լուայ ի Հաւրէ^է։ 45 Զի ո՛չ եթե
 զմարդն ետ յաղագս մեր, այլ զինքն մատ-
 նեաց վասն մեր. վասն որոյ ասէ. Քակեցէ՛ք
 գտանարս գայս, եւ յերի աւուրս յարուցա-
 նեմ գդա. քանզի նա ասէր յաղագս տանարի
 մարմնոյ իւրոյ^է։

46 Դ. Զիա՞րդ ասիցէ ոք փոփոխելի
 կամ այլայլելի զՔրիստոս՝ իւր Տեառնն ա-
 սացեալ. Ես եմ, եւ ո՛չ փոփոխիմ^է. եւ
 դարձեալ՝ Ոչ հոգին նորա թողաւ ի դժոխս
 եւ ո՛չ մարմինն նորա ետես գապականու-
 թիւն^է։

47 Ե. Զիա՞րդ արդեւք ասիցէ ոք փո-
 փոխելի կամ այլայլելի եւ կամ մասն ա-
 ռեալ Քրիստոսի. իւր Տեառնն ասացեալ է.
 Զանձն իմ դնեմ յաղագս ոչխարացն^է, եւ՝
 Մարմին իմ նշմարիտ կերակուր եւ արիւն
 իմ նշմարիտ ըմբելի^է, եւ՝ Որ ուտէ զմար-
 մին իմ եւ ըմբէ գարիւն իմ ունի կեանս յա-
 վիտեանականս^է։

48 Ը. Զիա՞րդ ասիցէ ոք արդեւք ա-
 ռանց Հոգւոյ կամ առանց մտաց զմարմինն
 Քրիստոսի. քանզի խռովութիւնն եւ
 տրտմութիւնն եւ Հոգք ո՛չ մարմնոյ առանց
 Հոգւոյ, եւ ո՛չ Հոգւոյ առանց մարմնոյ, եւ
 ո՛չ աստուածութեանն անփոփոխելոյ, եւ
 ո՛չ կարծեացն ցոյցք, եւ ո՛չ մարդկային
 սկարութեանս խնդիր, այլ ըստ մեզ չար-
 չարանացս ցոյցս յինքեան առնէր Բանն,
 ընդունելով զչարչարականն, որպէս եւ
 գրեալ է՝ Նա գտկարութիւնս մեր էառ եւ

ա Ղ.՝ Գ. Ե 34
 բ Ղ.՝ Գ. Ե 35
 գ Մ.՝ Գ. Ե 20-21, 23
 դ Յ.՝ Գ. Ե 58
 է Տե՛ս Յ.՝ Գ. Ե 28:
 զ Տե՛ս Ղ.՝ Գ. Ե 22:
 ի Տե՛ս Մ.՝ Գ. Ե 64, Մ.՝ Գ. Ե 62:
 յ Տե՛ս Մ.՝ Գ. Ե 27, Ի.՝ Ե 31:
 զ Տե՛ս Յ.՝ Գ. Ե 25, Ժ.՝ Ե 6:
 լ Յ.՝ Գ. Ե 10
 խ Տե՛ս Յ.՝ Գ. Ե 15-16 եւ 17:

է Յ.՝ Գ. Ե 40
 է Յ.՝ Գ. Ե 19, 21
 լ Մ.՝ Գ. Ե 6
 խ Ղ.՝ Գ. Ե 31
 թ Յ.՝ Գ. Ե 15
 ձ Յ.՝ Գ. Ե 56
 ճ Յ.՝ Գ. Ե 55

զիւանդութիւնս մեր երարձ՝: 49 Վասն զի խռովութիւն եւ տրտմութիւն եւ հոգք՝ հոգւոյն են ախտք, իսկ աշխատութիւն եւ քուն եւ խոցումն մարմնոյ՝ տկարութիւն մարմնոյ է:

50 ա. Զիա՞րդ ասիցէ ոք արդեւք կարծեաւք երեւեալ զՔրիստոս աշխարհի, որ ի Բեթղեէմ ծնաւ եւ ի Թլփատութիւն մարմնոյ ածաւ, ի Շմաւոնէ բարձաւ եւ երկոտասան ամ ծնաւդացն հնազանդեաց, եւ Յորդանիս մկրտեցաւ եւ ի խաչին բեւեռեցաւ եւ ի մեռելոց յարեաւ: 51 Վասն որոյ, թեպէտ եւ ասի՝ Խոռովեցաւ հոգւովք, տրտմեցաւ անձն իւր, խոցեցաւ մարմնով՝ ըստ մեզ հաստատութիւն չարչարանացն անուանէ, եւ զի ցուցցէ, թե մարդ եղեւ, յաշխարհի մարդկան երեւեցաւ, ըստ նմանութեան՝ առանց մեղաց: 52 Քանզի ծնաւ ի Բեթղեէմ աստուածավայելչաբար ըստ մարմնոյ. երկնաւոր հրեշտակացն ծանուցեալ՝ զիւրեանց Տէրն ակրհնէին, որ ի մտուր խանձարաւքն պատեցաւ, որ ասէին՝ Փանօ ի բարձունս, Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւնք: 53 Ի Նազարեթ սնեալ աստուածավայելչաբար, ի մէջ վարդապետաց նստեալ՝ հիացուցանէր զնոսա իմաստութեամբ, ի տարածամ հասակի ըստ մարմնոյ, որպէս ակետարանական բանն թուէ: 54 Յորդանիս մկրտեցաւ, ո՛չ զի զսրբութիւն ընդունիցի մերձեցեալ, այլ զի սրբութեանն ընդունելութիւն շնորհեցէ: 55 Յանապատին փորձեցաւ՝ ո՛չ փորձութեանցն ի ներքս անկեալ, այլ զմեր փորձութիւնն յառաջ կոչելով, զփորձիչն առաջի արկեալ, զի սնոտի ցուցանէ զփորձաւդն: 56 Վասն որոյ ասէ. Քաջալերեցարո՛ւք, ես յաղթեցի աշխարհիք. ո՛չ զաստուածային մարդն առաջի արկեալ, այլ

զիւր մարմինն յաղթող ախտիցն եւ մահու եւ ապականութեան ցուցանելով: 57 Այլ զի՛նչ. ի ձեռն որոյ մարմնոյ մեղօ մտին յաշխարհ, եւ մեղաւքն մահ թագաւորեաց ամենայն մարդկան, ի ձեռն նորին մարմնոյ ըստ նմանութեան դատապարտեցին մեղօ ի մարմինէ, եւ յաղթեցի որ մեղացն վերակացու էր. լուծցէ Փրկիչն զմահն, եւ ո՛չ եւս թագաւորեալ, եւ խափանեցի ապականութիւն թաղմամբ մարմնոյն, եւ պտուղ յարութեան եւ ցուցցէ եւ սկիզբն արդարութեանն յաշխարհի նահատակեցի ի ձեռն հաւատոցն, եւ արքայութիւնն երկնից ակետարանեցի, եւ Աստուծոյ ընդ մարդկան եղիցի հաղորդութիւն: 58 Յաղազս այսպիսի շնորհի փառաւորեմք զՀայր՝ զտրւաւղն զնոյն ինքն զՈրդին Միածինն վասն աշխարհի կենաց. փառաւորեմք զՈրդի, որ ետ զինքն վասն մերոյ փրկութեան. փառաւորեմք զՀոգին Սուրբ, որ զաւրացուցանէ եւ կենագործէ զմեզ, եւ տա շնորհս Աստուծոյ ի Աստուծոյ հաղորդութիւնն: 59 Եւ մի՛քննեցուք զակետարանական բանն՝ ցամաք վաճառիւք եւ անբաւ խնդրովք բանակոտութիւն սերմանելով եւ զխարթ եւ զուղիղ բանն հաւատոցն խոշորացուցանելով, այլ մանաւանդ գործեցուք զգործս հաւատոցն. զխաղաղութիւն սիրեցո՛ւք, զմիաբանութիւն ցուցցո՛ւք, զմիաւորութիւն պահեցո՛ւք, զսէր մշակեցո՛ւք, որով գոհացեալ լինի Աստուած, որպէս զի ո՛չ է մեզ զժամանակս եւ զժամս, զոր Հայր յորում իշխանութեանն եղ՝ զիտել, այլ հաւատալ, թէ եւ ժամանակի է կատարած եւ հանդերձելոց յաւիտենին երեւումն եւ դատաստանին յայտնութիւն, եւ Որդւոյն Աստուծոյ գալուստ եւ գործոց հատուցումն, եւ արքայութեանն երկնից ժառանգութիւն: 60 Նոյնպէս եւ ո՛չ մեր է գիտել՝ զիա՞րդ Որդի Աստուծոյ մարդ եղեւ. քանզի խորհուրդս այս մեծ է, որպէս եւ գրեալ

ա՝ Մատթ. Բ 17. Գե՛՞ Ե՞. ԾԳ. 4:
բ՝ Տե՛՞ Թ՞. Գ. 33:
գ՝ Ղուկ. Բ 14
դ՝ Թ՞. Գ. 33

ե՝ Հմմտ. Հուս. Ե 12:

է թէ՛ Զագգն նորա ո՞վ պատմեցէ, զի բառնան յերկրէ կեանք նորա՞: 61 Այլ հաւատալ, թէ՛ Որդին Աստուծոյ ճշմարտապէս ծնաւ ըստ մարմնոյ՝ մարդ ըստ գործոց, եւ թէ՛ մեռաւ յաղագս մեր, եւ յարեալ, ¹որպէս եւ գրեալ է՞, եւ յերկինս ել՝ նստաւ ընդ աջմէ Հարի, ուստի եկեցէ դատել զկեանդանիս եւ զմեռեալս, որպէս եւ գրեալ: 62 Մի՛ գուցէ ի մեր բանակուիւ լինելոյ առ միմեանս՝ հայհոյեցեն ոմանք զհաւատոյն բան, եւ գայցէ ի վերայ ասացեալսն. Յաղագս ձեր յամենայն ժամ անուն իմ հայիոյի [ի] մէջ հեթանոսացէ, եւ ի մարդկան, ընդ որ շրջեցաւ ըստ նմանութեան՝ առանց մեղաց:

1 Չորրորդն Բարսղի, Եպիսկոպոսի Կեսարու Կապուտկացոց՝ Յաղագս Սուրբ Երրորդութեանն:

2 ԶԱստուած յիշել հանապազ բարեպաշտութիւն է, եւ յագուծմն ո՛չ ունի զաստուածասէր՝³ Հոգի. բայց բանիւ անցանել յաղագս Աստուծոյ յանդգնութիւն է՝ մտաւք⁴ բազում չափով ⁵յիրացն արժանաւորութենէ ի բաց մնացեալ, եւ դարձեալ բանիւ աղաւտաբար մերձ կացուցանել զիմացեալն: 3 Արդ, եթե միտք մեր յուրվագոյն ի մեծութենէ ի բաց նուազեալ, իսկ բանն նուազագոյն ⁶եւս է եւ քան գնոյն ինքն զմիտսն. զիա՞րդ ո՛չ հարկաւոր է լռութիւն⁷. մի՛ երբեք բանիցն տկարու-

թեամբ թուեսցի վտանգել եւ⁸ յաստուածաբանութեանն սքանչուծմն: 4 Արդ, փառաւորելն զԱստուած տենչալի յամենեսին ի բանականսս սերմանեցաւ ըստ բնութեան. իսկ արժանաւորապէս⁹ ասել՝ ամենեքեան ¹⁰նուազեն նմանաբար, եւ յաղագս բարեպաշտութեանն բաղձանայ¹¹. այլ յայլմէ զանազանեմք, եթե ո՛չ արդեւք ոք ամպարհաւաճեալ մտամոլոր է զինքն, ¹²որպէս եւ կարծել զինքն ի վերայ ծայրագունին ելանել ըմբռմամբ¹³. այլ ¹⁴որքան թուի յառաջատել ի գիտութեամբ, այնքան առաւել զտկարութիւնս իւր զգասցէ¹⁵: 5 ¹⁶Այսպիսի էր Աբրայամ, այսպիսի էր Մովսէս, յորժամ ¹⁷զԱստուած տեսանել կարացին, որպէս մարդոյ տեսանել է կարելի. յայնժամ մանաւանդ իւրաքանչիւր¹⁸ ոք զինքն անարգեաց. քանզի Աբրահամ երկիր զինքն մոխիր¹⁹ անուանեաց, իսկ Մովսէս աղաւտաբար²⁰ ասելով զինքն եւ յամբարալեզուէ. վասն զի տեսանէր զլեզուոյն իւրոյ զտկարութիւն՝ սպասաւորել մեծութեան իմաստիցն ո՛չ կարացեալ: 6 ²¹Այլ սակայն լսելիք բացան այժմ²² առ աստուածաբանութեան լսելութիւն, եւ յագուծմն ո՛չ է յեկեղեցւոյ այսպիսեաց լսաւորութիւն²³, հաստատելով զԺողովողին բան

« Ե․․ՆԳ․ 8
 1 որպէս թե
 ք Հմմտ. Լ. Կոր. Ժ. Ե 32:
 զ Տէ՛ս Կոր. Գ. 1:
 ր Տէ՛ս Բ Տիմ. Գ. 1:
 ւ Ե․․ՆԳ. 5. րէ՛ս Հմմտ. Բ 24:
 2 Տե՛ս Ի, ք. 905v:
 3 աստուածասէր
 4 միտք
 5 իրացն նւագեն
 6 եւս եւ
 7 լուրթիւնն

8 չի՞ք
 9 արժանապէս
 10 նմանաբար նւագեն
 11 բաղձանաց
 12 որպէս թե
 13 ըմբռնման
 14 որպէս թի յառաջել ի գիտութիւնն
 15 սգասցուք
 16 Այսպիսի Աբրահամ
 17 տեսանել զԱստուած
 18 երկախանչիւր
 19 եւ մոխիր
 ք Հմմտ. Նոն. Ժ. Բ 27:
 20 աղօտաձայն
 ւ Հմմտ. Եւ. Գ 10:
 21 զի ամենայն լսելիք
 22 յոյժ
 23 լուսաւորութեանց

եթե՝ Ո՛չ լցցի ունկն ի լսել¹։ Հարկաւոր է ասել՝ ըստ կարի. եւ ասեմք՝ ո՛չ որքան է Աստուած, այլ որքան մեզ հասանի, եւ ո՛չ վասն զի զմիջոց² երկնի եւ երկրի ²գետեղի՝ անցանել աչաւք զբովանդակն անկարանամք եւ որքան կարիցեմք տեսանել հրաժարեսցեմք³։ 7 Սոյնպէս եւ այժմ սակաւ բանիւք զբարեպաշտութիւնն լցուցուք⁴, իսկ մեծ⁵ բնութեանն թողացուցուք ունել զամենայն բանի զյաղթանակն. քանզի եւ ո՛չ հրեշտակացն լեզուք ոք⁶ երբեք իցեն եւ ո՛չ հրեշտակապետացն՝ Հանդերձ ամենայնի միասին բանական բնութեամբն ժողովեալք, յոլով մասամբ հասանել կարասցեն, ո՛չ ⁷զի ամենայնի զինքեանս զուգել։ 8 Իսկ դու եթե կամիս յաղագս Աստուծոյ ասել ինչ կամ լսել, թո՛ղ զմարմինդ քո, թո՛ղ զմարմնական զգայութիւնս⁸, լքցես զերկիր, լքցես զծով, ի ստորեւ քան զքեզ արասցես զաւղդ, ⁹զա՛նց արա զժամուց եւ զժամանակաց բարեկարգութեան որ յերկրի զարդք, ի վերոյ քան ¹⁰զերկին ելցես, զանցցես զաստեղաւք եւ շուրջ զնոսա հրաշալիեալքն՝ զբարեզարգութեամբ նոցա, զմեծութեամբն եւ զպիտոյիւքն, զորս բնձեռն ամենեցուն, զքաջակարգութեամբ¹¹ նոցա, զպայծառութեամբն, զդրութեամբն, ¹²զչարժամբն եւ բացատուութեամբ ունին. ըստ ամենայն զանցեալ բանիւ, զերկնաւն ի վեր յառեալ եւ գեր ի վերոյ նորին

լինելով՝ յատուկ մտաւք շուրջ տեսցես զանդ գեղեցկութիւնն, զաւրութեանց երկնայնոյ զպարակցութիւնն՝ զհրեշտակացն, զհրեշտակապետացն, զվերակացութիւնս, զփառս տերութեանցն, զնախանստութիւն¹³ աթոռոյն¹⁴, զգաւրութիւնս, զպետութիւնս, զիշխանութիւնս՝ զանցանելով ըստ ամենայն եւ ի վերոյ քան զբոլոր ստացուածսն. ի վեր ¹⁵հայեսցիս մտաւք եւ խորհրդաւք, գեր ի վերոյ քան զայսոսիկ զմիտսդ ի վեր բարձրացուցեալ՝ իմասցիս զաստուածային բնութիւնն, կացեալ անփոփոխելի, անայլայլելի, անախտ, պարզ, անշարադիր¹⁶, անբաժանելի, լոյս անմերձանալի, զաւրութիւն անճառելի, մեծութիւն անհասանելի՝ փառս առաւել փայլեալս, բարութիւն ցանկալի, գեղեցկութիւն անհնարելի՝ ¹⁷ուժգնաբար ի վարժեցեալ հոգի մերձանալով։

9 ¹⁸Անդ՝ Հայր եւ Որդի եւ Սուրբ Հոգի անստացական բնութիւն, տիրական արժանաւորութիւն, բնական բարութիւն։ 10 Հայր ամենեցուն սկիզբն, պատճառ գոլով¹⁹ էիցն, արմատ կենդանութեանց. ուստի յառաջ եկն աղբիւր կենաց՝ իմաստութիւն, զաւրութիւն, պատկեր անայլայլելի անտեսանելոյն²⁰ Աստուծոյ, ի Հաւրէ ծնեալ Որդի, կենդանի Բան, ²¹Աստուած եւ էն եւ առ էն Աստուած։ 11 էն ո՛չ լինելով գոյացեալ նախ քան զյաւիտեանս, ո՛չ առստացեալ ²²զՈրդի զկնի, ո՛չ ստացուած, արարիչ՝ ո՛չ արարած, ստացաւդ եւ ո՛չ

« ԺՂ. ԸՑ
 1 զմիջոցս
 2 գտեղի զանց առնել
 3 հրաժարիցեմք
 4 լցուի
 5 մեծի
 6 որք
 7 զամենայն
 8 սգաութիւնդ
 9 զանց արա զժամանակաց բարեկարգութեամբ եւ որք
 10 զերկինս լիցիս
 11 զբազակարութեամբ
 12 զչարժամբն, եթե զիս²րդ առ իրեարս ունակութեամբ եւ բացատրութեամբ

13 գնախանստութիւնս
 14 աթոռոյն
 15 հայեսցիս խորհրդով
 16 անշարագիր
 17 ուժգնաբար վարժեցեալ
 18 Թիւ 904 ձեռ. կազմելիս սխալմամբ ուրիշ տեղից միջանկեալ մի թերթ է դրուած, ապա թ. 907 այս շարունակութիւնը։
 19 գոլ
 20 անտեսանելոյ
 21 եւ Աստուած եմ
 22 զկնի Որդի

ստացուած: 12 Ամենայն էր¹, որ ինչ է
 2 Հայր. Որդի ասացի եւ Հայր, պահեա՛ ինձ
 զայսոսիկ զառանձնաւորութիւնս³. բայց
 մնալովն ի գորն Որդի՝ ամենայն է, որ ինչ
 է Հայր, ըստ իւրում ձայնի Տեառնն՝ ասե-
 լով. Ամենայն, գոր ունի Հայր՝ իմ է՞. քանզի
 էին պատկեր է, որ ինչ է նախատպին դի-
 մաց. վասն զի՝ Տեսաք, ասէ աւետարանիչն,
 զփառս նորա՝ զփառս իբրեւ զՄիածնի առ
 ի Հաւրէ, լի շնորհաւ եւ նշանաւորութեամբ⁴:
 13 Այս է, ո՛չ ի պարզեւէ եւ ի շնորհէ
 տուեալ նմա սքանչելեացն, այլ ըստ բնա-
 կան հաւասարութեանն ունելով Որդւոյ
 զհայրենի Աստուածութեանն պատիւ.
 քանզի առնու⁴ հասարակ առստացուածն,
 իսկ ունելն ի բնութենէ ծնիցելոյն յատուկ:
 14 Արդ, իբրեւ Որդի բնաբար ստացաւ
 զՀաւրն, եւ իբրեւ զՄիածին զբովանդակ⁵
 ունի յինքեան բովանդակելով, ո՛չ ուրուք
 բաժանեցելոյ⁶ առ այլ. զի ի նմին իսկ
 յՈրդւոյ⁷ անուանէ վարդապետիմք, զի
 բնութեան⁸ է հաղորդ, ո՛չ հրամանաւ ստա-
 ցեալ, այլ ի գոյացութենէն⁹ պայծառա-
 ցեալ՝ ¹⁰անբաժանաբար, անժամանակապէս
 ընդ Հաւր միաւորեալ, զոյգ բարութեամբ,
 զոյգ զաւրութեամբ հաղորդ փառացն.
 քանզի ո՞ ¹¹այլ կնիք եւ պատկեր ¹²բովան-
 դակ յինքեան ցուցանելով զՀայր. եւ որ-
 քան զքեզ զկնի այսոցիկ ի մարմնական
 պատրաստութենէս խաւսի՝ զմարդկային

փրկութիւնն տնաւրիներով, էն մարմնով ե-
 րեւեալ մեզ ցուցաւ, առաքեալ ասելով
 զինքն¹³, ¹³եւ ո՛չ կարել յինքենէ առնելոյ¹⁴,
 եւ պատուիրան առեալ¹⁵, եւ որքա՛ն ¹⁴այս-
 պիսիք՝ մի՛ քեզ ընձեռեցեն պատճառս առ
 ի փոքրկացուցանել¹⁵ զՄիածնին աստուա-
 ծութիւնն: ¹⁵Քանզի ¹⁶ո՛չ առ քո տկարու-
 թիւնդ խոնարհումն նուազութիւն պարտի
 լինել արժանաւորութեան զաւրաւորին.
 այլ զբնութիւն մեծվայելչաբար¹⁷, իսկ
 զխոնարհագոյն բանսն ընկա՛լ տնաւրինա-
 բար: ¹⁶Յաղագս որոյ, եթե կամեսցուք ի
 մերձակայիս հաւաստեալ պատմել, մոռա-
 նամք արդեւք զմեզ ինքեան¹⁸, բազում ինչ
 եւ անբաւ յղովութիւն բանից ի ներքս ա-
 ծեալ ¹⁹ի պատճառ. այլ յառաջիկայն վերս-
 տին երթիցուք, զի միտք կարիցին²⁰ ի նիւ-
 թականացն մաքրանալ եւ զամենայն զի-
 մանալի ստացուածն լքանել. ²¹որպէս
 ձուկն ի խորոց ինչ առ վերին երեւութիւնն
 զուղեցուք՝ ի մաքրութիւն ստացուածի
 լիեալք:

17 Անդ տեսանիցէք զՍուրբ Հոգին,
 22ուր Որդին եւ Հայրն, զամենայն ունելով
 եւ նա, գոյակից ըստ բնութեանն բարու-
 թիւնն²³, զուղղութիւնն, զսրբութիւնն,
 զկենդանութիւնն: 18 Քանզի՝ Հոգի քո, ա-
 սէ, բարի²⁴ եւ դարձեալ՝ Հոգի ուղիղ¹. եւ

1 է
 2 Հայր եւ Որդի
 3 զառանձնաւորութիւնն
 4 Յ՝ՎՃ՝Ժ՝Գ 15
 5 Յ՝ՎՃ՝Լ՝ 14
 6 առնուլն
 7 զբովանդակն
 8 բաժանեցելոց
 9 յՈրդոյս
 10 բնութեանն
 11 Գոյութեանն
 12 անբաժանաբար, գոյգ բարութեամբ հաղորդ
 փառացն.
 13 այլ զկնի քեզ պատկեր
 14 զբաւժնողայ յինքեն ցուցանել զՀայրն

4 Հ՝Մ՝Պ՝Մ՝Գ՝Ժ՝Ե 24, Գ՝Ն՝Կ՝Գ՝ 44:
 13 եւնչ ինչ կարել
 14 Յ՝ՎՃ՝Լ՝ 19
 15 Տ՝Ն՝ Յ՝ՎՃ՝Ժ՝ 18:
 14 այսպիսիք քեզ ընձեռեցեն
 15 փոքրացուցանել
 16 ո՛չ առ քո տկարութիւնն
 17 իմա աստուածավայելչաբար
 18 ինքենս
 19 ի պատճառս
 20 կարացեն
 21 եւ որպէս զձուկն ինչ ի խորոց
 22 եւ ուր Հայրն
 23 զբարութիւնն
 24 բարի սա է
 1 Մ՝ՊՃ՝Ճ՝Լ՝ 10
 1 Մ՝ՊՃ՝Ն՝ 12

զարձեալ՝ Հոգի քո սուրբ^ա. եւ առաքեալ՝ Աւրէնք հոգոյն կենդանութեանք^բ: 19 ¹Այս սոքիկ ոչինչ ի վերայ ստացեալք նմա, եւ ո՛չ գկնի լիեալ է, այլ որպէս ²անբաժանելի է հրոյ ջեռուցանել եւ լուսոյ պայծառացուցանելն, նոյնպէս եւ Հոգւոյն սրբելն եւ կենագործելն՝ ուղղութիւն, բարութիւն³: 20 Արդ, անդ եկաց Հոգին Սուրբ, անդ՝ յերանելի բնութեանն, ո՛չ ընդ բազումս թուեալ, այլ ⁴յերրորդութեան նստեալ, միաբար պատմեալ՝ ո՛չ շուրջ ըմբռնեալ բաղկացութեամբքն: 21 Քանզի, գորաւրինակ Հայր մի եւ Որդի մի, ⁵սոյն[պէս] մի եւ Հոգին Սուրբ: 22 Իսկ սպասաւորական Հոգիքն ըստ իւրաքանչիւրում⁶ կարգի բազմութիւն մեզ երեւի դժուարաթուելի: 23 Արդ, մի՛ խնդրեր ի ստացուածի գառաւելն քան զստացուածն, եւ մի՛ ⁷ի վայր ածեր զսրբաւղն ընդ սրբեալսն: 24 Նա լնու զհրեշտակս, լնու զհրեշտակապետս, սրբէ զգաւրութիւնս, կենագործէ զամենայն: 25 Սա յամենայն ստացուածս բաժանեալ, յամեն⁸ եւ այլազգաբար յայլմէ ընկալեալ՝ ամենեցուն ⁹զիւրմէ շնորհսն տայ, եւ ո՛չ ծախի ¹⁰յընդունաւղսն, եւ ինքնն է աննուագ: 26 Զորաւրինակ արեգակն պայծառացուցանելով զմարմինս եւ զանազանաբար ըմբռնեալսն¹¹, ոչինչ նուագէ յընդունողացն, ¹²սոյնպէս Հոգի Սուրբ ամենեցուն զառ յինքննէ շնորհսն ընձեռելով՝ անա-

ղաւտելի մնայ եւ անբաժանելի, զամենեւեան լուսաւորէ առ ի յԱստուծոյ իմաստսն. շնչի¹³ ի մարգարէսն, զաւրինադիրն¹⁴ իմաստնացուցանէ, զաւրացուցանէ զթագաւորսն, զքահանայս կատարէ, Հաստատէ զարդարսն, պարկեշտացուցանէ զողջախոհս, գործէ ¹⁵զշնորհս բժշկութեան, կենդանիս¹⁶ առնէ զմեռեալս, լուծանէ զկապեալս, ուղղէ զվայրանգեալսն¹⁷, որդեգրէ զաւտարացեալսն: 27 Զայսոսիկ վերստին ¹⁸գործէ ծննդեամբ. եթէ զմաքսաւորն ըմբռնէ, Հաւատացեալ¹⁹ աւետարանիչ ցուցանէ. եթե ի ձկնորսի լինի՝ աստուածաբան կատարէ. եթե զհալածիչն գտանէ ապաշաւեալ՝ առաքեալ հեթանոսաց գործէ, քարոզ հաւատոյն²⁰, անաւթ ընտրութեան: 28 Սովաւ տկարք զաւրանան եւ աղքատք ճոխանան, տգէտք բանիւ իմաստնագոյնք են քան զիմաստունս: 29 ²¹Պետրոս եւ նա ի տկարութեան մարմնի էր, այլ բնակեցելոյ²² ի նմա շնորհի Հոգւոյն՝ անկեալ ի մարմնոյն ստուեր ²³զհիւանդութիւնն ի բաց հալածէր աշխատեցելոցն: 30 Աղքատ Պետրոս եւ Յովհաննէս, ²⁴զի ո՛չ ունէին արծաթ եւ ոսկի, այլ շնորհէին ողջութիւն²⁵ քան զբազում ոսկի պատուականագոյն. վասն ²⁶զի յոլովից առնլով ոսկի կաղն ²⁷եւ մուրացիկն, իսկ ի

ա Սաղմ. Ծ 13
 բ Հռոմ. Բ 2
 1 Այսուհետեւ ո՛չ ինքն
 2 անբաժանելի հրո ջեռուցանելն, նոյնպէս Հոգոյն
 3 սրբութիւն
 4 յերրորդութեանն տեսեալ
 5 այսպէս եւ մի է
 6 իւրաքանչիւր իւրում
 7 ընդ վայր
 8 չիք
 9 յիւրմէ շնորհ
 10 յընդունողսն. այլեւ ընդունողն լցել լինին, եւ ինքն աննուագ
 11 ի նոցանէ ըմբռնեալ
 12 սոյնպէս եւ Հոգին

13 շնչէ
 14 գորիմադիրսն
 15 շնորհս բժշկութեանց
 16 կենդանի
 17 զվայրագնացեալսն
 18 ծննդեմբ գործէ
 19 գիտացելն
 20 հաւատոցն
 21 Պողոս տկար էր, այլ մերձօրութեամբ Հոգոյն վարշամակն նորա մարմնոյն բժշկութիւնս ընձեռէր կարատելոց. Պողոս եւ նա ի մարմնի տկարութեան
 22 բնակեցելով
 23 ի բաց հալածեր զհիւանդութիւն ախտացելոցն
 24 քանզի չունէին
 25 ասողութիւն
 26 ի յոլովից
 27 եւ էր մուրացիկ

Պետրոսէ ընկալեալ շնորհս՝¹ ²դադարեալ ի մուրանալոյ, վազելով իբրեւ զեղջերու եւ աւրհնելով զԱստուած: ³¹ Ո՛չ գիտէր Յովհաննէս զաշխարհիս իմաստութիւնն, այլ խաւսէր զբանս զաւրութեամբ Հոգւոյն, յորս եւ ո՛չ մի իմաստութեան համեմատել կարէ: ³² Սա եւ յերկնի եկաց եւ զերկիր ելլից, եւ ամենայն ուրեք մերձ է ³եւ ո՛չ պարունակի բովանդակ, յիւրաքանչիւրում ընտանենայ⁴ եւ բովանդակ է ընդ Աստուծոյ, ո՛չ սպասաւորաբար պաշտէ զպարգեւսն, այլ ինքնիշխանաբար բաժանէ զշնորհսն. քանզի բաժանէ, ասէ, իւրաքանչիւր ումեմ՝ որպէս եւ կամի՞, եւ առաքի տնաւրինաբար, իսկ մերձ լինի ⁵ինքնն իշխանապէս: ³³ Զսա մերձ գոլ յանձինս մեր աղաւթեսցուք, եւ ո՛չ զմի ժամանակ զմեզ լքանել. շնորհաւք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որում փա՛ռք յաւիտեանս. ամէն:

1 Թարսղի եպիսկոպոսի ուղղափառի եւ Ապաղիմարի հերձուածողի վիճարանութիւն:

2 Թարսղի ասէ: 2 Մարմին մարդկայի՞ն ունէր Քրիստոս, թէ ո՛չ:

3 Ապաղիմար ասէ. Ո՛չ:

4 Ուղղ. Բնութեա՞մբ, եթե միաւորութեամբ տնաւրէնութեա՞նն:

5 Ապաղիմար ասէ. Միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

1 զշնորհն
 2 դադարեաց ի մուրանալոյն
 3 եւ ո՛չ ուրեմ պարունակե բօական
 4 ընդանեկ
 * Լ. Կ. Բ. Ժ. Բ. 11. Հմմտ. նաեւ 4:
 5 ինքնիշխանապէս
 6 Տե՛ս Ի, ք. 911v. Նորին սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսի եւ Ապղիմարի հերձուածողի՝ Տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն Փրկչին:
 7 Բարս. Իսկ այլ զո՞ր:- Ապօղ. Աստուածախն:- Բաղ.

6 Ուղղ ասէ. Ապա ուրեմն բնութեամբ մարդկային, եւ⁸ միացուցանելով տնաւրէնութեանն աստուածային:

7 Ապաղ. Այո՛:

8 Ուղղ. Եւ համաբնութի՞ւն մեզ:

9 Ապաղ. Որ ի Մարիամայ մարմինն՝ համաբնութիւն մեզ:

10 Ուղղ. Զայնակի՞ց ուրեմն մեզ ⁹լիցիս յայսմ:

11 Ապաղ. Թե այդպէս՝ այո՛:

12 Ուղղ. Արդ, տեսցուք յաղագս անձինն:

13 Ապաղ. Տեսցուք:

14 Ուղղ. Անձնաւո՞ր ¹⁰մարմինն էր, եթե առանց հոգւոյ:

15 Ապաղ. Հոգեւոր:

16 Ուղղ. Հոգի ունէր՝ յայտ է ահա:

17 Ապաղ. Ո՛չ¹¹:

18 Ուղղ. Եւ զիա՞րդ հոգեւորն ո՛չ ունէր հոգի:

19 Ապաղ. Աստուածային էր հոգեւորութեամբ հոգիացեալ:

20 Ուղղ. Իսկ դու անաստուածութեա՞մբ հոգիացար:

21 Ապաղ. Բնաբար անձնացայ:

22 Ուղղ. Առանց Աստուծոյ զաւրութեա՞նն:

23 Ապաղ. Այլ ո՛չ այսպէս¹² Տէրն. քանզի յայնոսիկ անձն բանական ի մարմնի միանալով՝ հրամանաւ Աստուծոյ մարդկատարէ. իսկ Քրիստոս¹³ ո՛չ այսպէս. այլ Աստուած ¹⁴Բանն ի մարմնի միացեալ՝ մարդ կատարեաց զԱստուածն:

8 իսկ
 9 լինիցիս յայս
 10 էր մարմինն
 11 Ո՛չ ունեւ հոգի
 12 որպէս
 13 Քրիստոսին
 14 Բանն մարմին

24 Ուղղ. Ուրեմն զա՞յն ասես աստուածային անձնաւորութիւն:

25 Ապաւղ. Եւ ամենեւին իսկ:

26 Ուղղ. Փոխանակ անձի՞ն¹ ուրեմն էր Բանն:

27 Ապաւղ. Այո՛:

28 Ուղղ. Իսկ ո՞ էր, որ ասէրն. Զանձն իմ ²ո՛չ ոք բառնայ յինէն. յորժամ կամիմ՞ դնեմ զնա, եւ յորժամ կամիմ՞ ³առնուիմ զնա՞. մարմի՞նն է, եթե Բանն:

29 Ապաւղ. Բանն:

30 Ուղղ. ⁴Զո՞ր անձն. զոր ո՞չ ունէրն, թե զոր ունէ՞րն:

31 Ապաւղ. Զմարդկային կենացն ասէր:

32 Ուղղ. ⁵Եւ կարելի՞ զմարդկային կեանսն զոլ առանց մերձաւորութեան անձինն:

33 Ապաւղ. Ամենեւին իսկ. քանզի Աստուած Բանն ինքն ի վերայ երկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ:

34 Ուղղ. Երեւեցաւ բնութեամբ անտեսանելին՝ զիս՞րդ:

35 Ապաւղ. Մարմնով:

36 Ուղղ. Արդ, որպէս ⁶մարմնոյ երեւելն, սոյնպէս եւ անձին շրջելն. անկարելի է բնութեամբ անտեսանելոյն տեսանիլ, եթե ո՛չ միացի ի մարմնի, որ ⁷կարէն երեւելի լինել, եւ անկարելի բնութեամբ անչարչարելոյն չարչարել եւ շրջել ընդ մարդկան, ո՛չ միացեալ մարմնի⁸ անձնաւորի. իսկ մարմին ⁹անձնաւորի հոգի ունել, եթե կամիս եւ եթե ո՛չ կամիս:

37 Ապաւղ. Մա՞րդ ուրեմն չարչարեցաւ յաղագս մեր:

38 Ուղղ. Մի՛ լիցի. այլ Աստուած կամելով երեւել՝ ¹⁰միացոյց ինքեան մարմին, զկարելին երեւել, եւ կամելով չարչարել՝ միացոյց ինքեան մարմին անձնաւոր, զկարելին չարչարել. ո՛չ յառաջագոյն զգոյացեալն եւ յայնժամ ¹¹ըստ առաքինութեան միաւորեալ, եւ ո՛չ ի մարդոյ պարզաբար Մարիամայ¹². այլ յառաջագոյն զնա սրբեալ¹³, ¹⁴յայնժամ ի նմա ընկալաւ Աստուծոյն Բան զմարդկութիւնն եւ միացոյց ինքեան ըստ տնաւրէնութեանն՝ հոգեւոր մարմին, որպէս զի զոլ զմի եւ նոյն¹⁵ Աստուած եւ մարդ:

39 Ապաւղ. Անձնաւոր մարմին¹⁶ մա՞րդ է:

40 Ուղղ. Ո՞չ պարզաբար զհոգեւոր մարմին ասեմ մարդ, ¹⁷այլ մարդկային մարմինն անձնաւոր լիեալ՝ մարդ է:

41 Ապաւղ. Մարդ Յիսո՞ւս է:

42 Ուղղ. Միաւորեալ Բանին:

43 Ապաւղ. ¹⁸Ապա ուրեմն ո՛չ է Յիսուս մարդ:

44 Ուղղ. Առանց Բանի ո՛չ զիտեմ զնա մարդ եղեալ, քանզի զգոյգութիւնն¹⁹ իւր միաւորութեամբ Բանին ծանեայ:

45 Ապաւղ. Ապա ուրեմն փոխանակ բանականի՞ն էր Բանն:

1 հոգո
2 ո՛չ բառնայ
3 դնեմ զնա. Բանն, եթե մարմինն
* Տէ՛* Յ*վ՛. Ժ 17-18:
4 եւ զո՞ր անձն ասէ. զոր ունե՞րն, եթե զո՞ր ոչն ունեք
5 եւ կարելի՞ է
6 մարմնոյն երեւել
7 նոյնպէս եւ անձինն շրջել եւ անկարելի է
8 ի մարմնի

9 անձնաւոր հոգի ունել է
10 մարմին անձնաւոր զկարելին չարչարել
11 ըստ առաքելութեանն
12 ի Մարիամա
13 սրբեց
14 եւ յայնժամ ի նմանէն կալաւ Աստուածն
15 զմարմինն
16 մարմինն
17 ասեմ մարդկային մարմին անձնաւորել
18 Մարդ Յիսու՞ս է:- Բսդ. Առանց Բանին ո՛չ մարդ զիտեմ զնա լինել
19 զգոյացութիւնն

46 Ուղղ. Ո՛չ, ¹այլ բանականին էր Բանն՝ միաւորելով յինքեան, եւ բանականաւն եկն ի կամաւոր չարչարանս:²

47 Ապաւղ. Միտս զմարդո՞յ³ ուրեմն ունէր Քրիստոս:

48 Ուղղ. Մի՛ ասեր Քրիստոս բաժանելով զմիտս⁴ ունէր. քանզի երկոքին՝ միտքն եւ Բանն, ասի Քրիստոս. եւ այսպէս միտս մարդոյ⁵ ասեմ, յորում էր⁶ Բանն, ⁷որպիսիքս տան բանին, ասացաք՝ մարմին մարդկային բնութեամբ եւ տնաւրէնութեամբ Աստուծոյ⁸. ⁹սոյնպէս եւ զանձն բնութեամբ զմարդկային, իսկ տնաւրէնութեամբ զԱստուծոյ, եւ միտս¹⁰ մարդկային՝ բնութեամբ եւ տնաւրէնութեամբ Աստուծոյ: 49 Եւ զորաւրինակ ¹¹մարմին նորա ո՛չ ետես զապականութիւն, սոյնպէս եւ ո՛չ միտքն արարին զմեզս. եւ որպէս Հարկաւոր է բնութեամբ զմարդկային ¹²մարմինն եւ յԱզամայ ի ¹³մարմնոյ եւ յարեւնէ ունել զբնութիւնն, նոյնպէս Հարկաւոր է զմարդկային անձնն բանական գոյ: 50 Եւ դարձեալ ասեմ. զորաւրինակ մարմինն բնութեամբ մարդկային էր¹⁴ եւ միաւորութեամբ տնաւրէնութեամբն¹⁵ աստուածա-

յին, սոյնպէս եւ ¹⁶միտք՝ բնութեամբ միաւորութեանն աստուածային միտք:

51 Ապաւղ. Երկո՞ւք ուրեմն կատարեալ¹⁷:

52 Ուղղ. Երկուց ¹⁸գոյացութեանցն կատարելոցն միաւորութիւն:

53 Ապաւղ. Երկու կատարեալք մի կատարեալ ո՛չ լինին:

54 Ուղղ. Առ մարդկան արդեւք անկարելի լինել, ¹⁹բայց առ ի յԱստուծոյ կարելի:

55 Ապաւղ. Զիա՞րդ կարելի:

56 Ուղղ. Որպէս կուսին ծնանելն, որպէս ի վերայ ծովուն գնալն, որպէս դրաւքն փակելովք մարմին թանձրամասն մտանել ²⁰ի մարմնոյ եւ յոսկերաց Հաստատեալն: 57 Արդ, զորաւրինակ այսոքիկ կարելիք Աստուծոյ, եւ նո՛յնք:

58 Ապաւղ. Մա՞րդ ուրեմն ծնաւ Մարիամ:

59 Ուղղ. Սոսկ ո՛չ, այլ Աստուած մարդացեալ. քանզի յառաջագոյն ընդ նմա Տէրն աստուածաբար եւ յայնժամ ի նմանէ տնաւրինաբար մանուկ, յաղագս որոյ եւ Աստուածածին Մարիամ:

60 Ապաւղ. Մա՞րդ ուրեմն խաչեցաւ յաղագս մեր:

61 Ուղղ. Սոսկ ո՛չ, այլ Աստուած էր Աստուծոյ Որդին, եւ կամեցեալ խաչել յաղագս մեր՝ միացոյց ինքեան մարմին անձնաւոր, բանական՝ զկարելին խաչել Հանդերձ կամաւոր չարչարանաւքն:

62 Ապաւղ. Ընդէ՞ր ասես խաչեցեալ²¹ Հանդերձ չարչարանաւք. այլ է խաչն, ¹եւ այլ է չարչարանսն կամաւորս:

1 այլ զի բանականն էր Բանին միօրեւի
2 Շարունակութիւնը Ի, ք. 94. յոգոյն ի բանականէ... պարբերութիւնն է՝ մինչեւ մեր ձեռագրի մէջ եղած հատուածի վերջը. իսկ յետոյ անմիջապէս հետեւում է այն պարբերութիւնը (ք. 912v), որ այստեղ մեր ձեռագրի շարունակութիւնն է կազմում, եւ այսպէս ամբողջանում է հատուածը:
3 մարդոյ
4 զմիտսն
5 մարդկաին
6 է
7 որպէս ի սկզբան բանիս ասացաք
8 զԱստուծոյ
9 չի՞ սոյնպէս ... զԱստուծոյ
10 զմիտս
11 մարմինն
12 մարմինն յԱղամայ
13 մարմնոյն եւ յարեւնէն
14 չի՞
15 տնօրէնութիւնն

16 միտքն բնութեամբ եւ մարդկաին եւ միաւորութեամբ տնօրէնութեանն աստուածաին
17 կատարեալի
18 գոյացութեանց կատարելոց
19 բայց Աստուծոյ
20 ի մարմնոյն
21 խաչել

63 Ուղղ. Կարի՛ քաջ:

64 Ապաւղ. Զիա՞րդ:

65 Ուղղ. Զի մարմին ²հոգեւոր խաչել կարէ, իսկ չարչարանս ընդունել կամաւորապէս ո՛չ կարէ, որ ³ո՛չ է հոգեւոր բանական, եւ այս է ամպարչտութիւն ասողացն, եթե՞ ⁴ հոգի ո՛չ ունէր. քանզի մարմնոյ ո՛չ կարացելոյ զգալ զկամաւոր չարչարանսն առանց հոգւոյ, հարկաւոր է Բանին⁵, փոխանակ հոգւոյն լեալ՝ ⁶ընդունել չարչարանս, կամ ո՛չ բնաւ գոլ զգայութիւն կամաւոր չարչարանացն:

66 Ապաւղ. Եւ ո՞չ չարչարեցաւ Բանն:

67 Ուղղ. Միացուցեալ յինքեան⁷ զկարելին չարչարել, որպէս զի գոլ զչարչարանս տնաւրէնութեանն, եւ ո՛չ բնութեան Բանին. զորաւրինակ վաստակեաց⁸ յուղեցնացութեանն՝ ո՛չ բնութիւն աստուածութեանն, այլ միաւորութիւն տնաւրէնութեանն. սոյնպէս եւ չարչարեցաւ՝ ո՛չ բնութեամբ աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: 68 Ապա թէ ո՛չ, ⁹արար զերկին եւ զեկիր առանց աշխատութեան եւ զնայ ի վերայ թեւոց հողմոց¹⁰, զիա՞րդ արդեւք¹⁰ աշխատեցաւ, եթե ո՛չ միացոյց ինքեան զկարելին վաստակել մարմինն¹¹. զի մարմին առանց հոգւոյ ո՛չ աշխատի եւ ո՛չ վաստակէ: 69 Եւ¹² զորաւրինակ նորա մարմին է, զոր միացոյց ¹³ինքեան հոգեւոր մարմին՝ ո՛չ բնութեամբ,

¹⁴այլ տնաւրէնութեամբ, սոյնպէս նորա աշխատութիւնն, վաստակն¹⁵ ո՛չ բնութեամբ, այլ տնաւրէնութեամբ միաւորութեանն, եւ նորին չարչարանքն ո՛չ բնութեամբ. քանզի անչարչարելի է աստուածութիւնն¹⁶, այլ ¹⁷տնաւրէնութեամբ միաւորութեանն: 70 Վասն զի յաղագս ¹⁸չարչարանաց է միաւորութիւնն եւ յաղագս ¹⁹փրկութեան չարչարանքն. քանզի կեցուցանել կամելով²⁰ չարչարեցաւ, եւ չարչարել կամելով՝ միացոյց, եւ միացուցեալ՝ ո՛չ եթող. զի՝ ²¹Սոյնպէս եւ եկեցեք, գորաւրինակ տեսէ՛ գնա երթեալ յերկինս²². եւ՝ ²²չալեցից յոր խոցեցիցն²³:

71 Ապաւղ. Այլազգաբար արդեւք ո՞չ կարէր ապրեցուցանել:

72 Ուղղ. Այլ այնպէս կամեցաւ ապրեցուցանել՝ յիմարութեամբ քարոզութեանն:

73 Ապաւղ. Եթէ զմիտս մարդոյ ունէր՝ ²³կարէ՞ր արդեւք մեղանչել:

74 Ուղղ. Եթե ո՛չ էր միացեալ աստուածութեամբն²⁴ միտքն՝ այո՛:

75 Ապաւղ. Փոփոխելի՞ ուրեմն էր Քրիստոս:

76 Ուղղ. Մի՛ լիցի:

77 Ապաւղ. Զի եթե կամէր²⁵ մեղանչել՝ փոփոխելի էր:

78 Ուղղ. Յիշեա՛ զասացեալսն²⁶. քանզի ասացի, եթե ո՛չ էր միացեալ՝ այո՛. ¹զի

1 չի՛ք եւ այլ է ... կամաւորս
2 հոգեւոր բանական
3 եւ ո՛չ ի հոգեւոր
4 զի ասեմ թե
5 բան. Բանին
6 չարչարանս ընդունել
7 ընդ ինքեան
8 վաստակեցաւ
9 արարն զերկինս
* Սաղմ. ԿՂ. 3
10 չի՛ք
11 մարմին
12 չի՛ք
13 ընքեան հոգեւոր

14 այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն
15 չի՛ք
16 բնութեամբ
17 միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն
18 չարչարանացն էր
19 ի փրկութիւն էին
20 կամեցաւ
21 Սոյնպէս
* Գործ. Ը 11
22 հանցել տեսին գոր
* Եզեկ. ԺԹ. 37. Զալ. ԺԲ 10
23 կարեք եւ
24 ընդ աստուածութեանն
25 կարեք
26 զասացելն

Քրիստոս Յիսուս առանց միաւորութեան
ո՛չ իմանի Քրիստոս Յիսուս, այլ Աստուած
Քան եւ Որդի Աստուծոյ գոյացեալ: 79 Ե-
թե կարացես³ գտանել անձնաւոր մարմին
առանց միաւորութեան՝ իմա⁴ փոփոխումն.
ապա թե միանգամայն մարմին՝ միանգա-
մայն Աստուծոյ Բանին մարմին⁵ հոգեւոր,
բանական, զի՞ խնդրես⁶ փոփոխումն:

80 Ապաւղ. 7^{թե} զմիտս մարդոյ ունէր,
եւ զմոռացումն եւ զանգիտութիւն ունէր
եւ⁸ մեղանչել կարէր:

81 Ուղղ. Եթե ո՛չ էր միացեալ աս-
տուածութեամբն՝⁹ այո՛. ¹⁰եւ դու մի՛ ասեր
միտս մարդոյ, քանզի ո՛չ զայլոյ ուրուք
մարդոյ ունէր միտս:

82 Ապաւղ. ¹¹Եթե զմարդկային միտս
ընկալաւ Բանն, գորաւրինակ եւ զմարդկա-
յին միտս, զիա՞րդ կարէր մարդկային
միտքն ո՛չ փոփոխել:

83 Ուղղ. Որպէս մահկանացուս այս
զգենլով զանմահութիւն՝ ո՛չ եւս մեռանի,
եւ ապականացուն զգենուլ¹² զանապակա-
նութիւն՝ ո՛չ եւս ապականի, սոյնպէս եւ
միտք աստուածացեալ¹³, միաւորութեամբ
Աստուծոյ Բանին՝ ո՛չ փոփոխի:

84 Ապաւղ. Ապա ուրեմն եւ սուրբքն
¹⁴անփոփոխելի՞^օ ունին զմիտսն:

85 Ուղղ. Ո՛չ:

86 Ապաւղ. ¹⁵Ընդէ՞ր. ո՞չ ի նոսա էր
Բանն:

87 Ուղղ. Այլ ի սուրբսն ո՛չ ըստ միա-
ւորութեան էր, այլ ըստ Հոգւոյ շնորհի,
զանազանաբար ի նոսա նորա զաւրանա-
լով. իսկ աստ ամենայն լիութիւն¹⁶ աս-
տուածութեանն. եւ սուրբքն ¹⁷ընդունակ
էին, իսկ աստ Բանն ընկալաւ զմարդկու-
թիւնն:

88 Ապաւղ. Ասաց¹⁸ արեան եւ մարմ-
նոյ, որպէս գրեցաւ:

89 Ուղղ. Սովորութիւն է Գրոց զբո-
վանդակ մարդն մարմին եւ արիւն կոչել,
որպէս յորժամ ասէ՝ ¹⁹Ոչ վերագրեցիմ
մարմնոյ եւ արեան. ²⁰եւ՝ Ի վերջին աւուրս
հեղից յովոյ իմմէ ի վերայ ամենայն մարմ-
նոյ՞, եւ դարձեալ՝ Ո՛չ մնացէ հոգի իմ ի
մարդկանդ յայդմիկ, յաղագս գոյ զդոսս
մարմինս²¹, եւ որ ինչ այսպիսիք:

90 Ապաւղ. ²²Զի՞նչ են, որ սուրբքն
ընկալան, եւ Աստուած Բանն ո՛չ ընկալաւ.
զի՞նչ է զանազանութիւնն:

91 Ուղղ. Զի սուրբքն յառաջագոյն գո-
յացեալք եւ²³ յայնժամ ընկալան զԱս-
տուած Բանն. իսկ աստ ո՛չ այսպէս, այլ որ
էր նախ քան զյաւիտեանս Աստուածն Բան՝
կամեցեալ մարդանալ, սրբեաց զԿոյսն եւ
միացոյց ինքեան ի նմանէ²⁴ մարմին. զի
ո՛չ յառաջագոյն գոյացեալ եւ յայնժամ²⁵

1 Բանգի Յիսուս Քրիստոս
2 Բանն Որդի
3 կարիցես
4 Բանին ի նմա
5 հոգեւոր եւ բանական մարմին
6 խնդրես
7 եթե միտս
8 չի՞ք
9 ընդ աստուածութեանն
10 այլեւ մի՛ ասեր, միտս մարդոյ ունեք
11 ունեք միտս. այլ թէ արդեօք, ասա՛, զմարդկաին
միտսն ընկալաւ Բանն, գործրինակ զմարդկաին
մարմինս: Ապօղ.
12 այս սգեցնլով
13 աստուածացեալք
14 անփոփոխելի ունեին

15 ընդէ՞ր եւ
16 լրութիւն
17 Բանին էին
18 Ասա՛
19 ո՛չ վերագրեցի արեան եւ մարմնո ումեք
* Գ.Պ. Լ 16
20 չի՞ք եւ ի վերջին ... իմմէ
ք Յ.Լ. Բ 28, Գ.Պ.Ձ. Բ 17
21 մարմին
ք Ծ.Պ.Ձ 3
22 Զի՞նչ է, սուրբքն
23 եւ ապա
24 չի՞ք
25 եւ ապա

միացեալ, այլ ¹ի նմին գոյութենէ միացոյց:

92 Ապաւղ. Երկ^օւք ուրեմն ²իշխանականք էին ի մարմնին՝ Աստուած Բան եւ միտք մարդկայինք:

93 Ուղղ. Այլ ինքն Բանն առաջնորդէր մտացն:

94 Ապաւղ. Զիա^օրդ կարէր:

95 Ուղղ. Զորաւրինակ սպիտակութիւն աստուոյն³ ներկեալ գունով ծիրանեաւ⁴, ⁵ո՛չ երկու գոյն է, այլ մի, նոյնպէս միտք պայծառացեալք եւ աստուածացեալք մի է, եւ ո՛չ եւս⁶ երկուք առաջնորդականք:

96 Քանզի ո՛չ այլ ինչ կամին⁷ միտքն եւ այլ ինչ⁸ Բանն, այլ որպէս երաժշտականն եւ գործին ո՛չ երկու ⁹երաժշտականք, սոյնպէս Բան եւ միտքն մարդկայինք ո՛չ երկու իշխանականք¹⁰. քանզի փոխանակ գործույ ¹¹մարդկային մտաւքն վարէր Բանն:

97 Ապաւղ. Այլ ¹²գործն երաժշտականի առանց մտաց է:

98 Ուղղ. Երաժշտականն մահկանացու, իսկ աստ Բանն անմահ էր, մտաւքն վարի գործեաւ¹³. եւ գորաւրինակ ի մեզ միտքն ¹⁴մարմնով վարին գործեաւ, զի ի ձեռն մարմնոյն է կատարելութիւնն¹⁵, նոյնպէս եւ անդ Բանն մտաւքն վարէր գործեաւ¹⁶.

զի ի ձեռն մտացն կատարելութիւն:

99 Ապաւղ. Եւ զի^օնչ եւս մարմնոյն պէտք¹⁷:

100 Ուղղ. Յաղագս բազմաց. զի երեւել կամեցաւ եւ զի երկաքանչիւրովք էր կորուսեալն՝ նմանեաւն¹⁸ զնմանն ապրեցուցէ ¹⁹խաչիւ, եւ կամաւոր չարչարանսն մտաւք վարեցաւ, եւ կամաւոր չարչարանաւքն հաճեցաւ, որպէս յառաջն ասացի՝ գործեաւ, իսկ ի մարմնականսն մարմնով, եւ այսպէս խնդրելով եւ գտանելով՝ միացոյց եւ ապրեցոյց զկորուսեալսն:

101 Ապաւղ. ²⁰Որո՞վ ասես մարմնականաւք:

102 Ուղղ. Խաչիւն, թաղմամբն, դնելովն²¹, ²²չաւշափմամբն, կերակրովն, ըմբելեաւն, եւ որք այդոցիկ զհետ գան²³:

103 Ապաւղ. Աստուա^օծ էր Բանն, որ ծնաւ ի Մարիամայ:

104 Ուղղ. ²⁴Ծնեալն ի Մարիամայ էութիւն ի նորա բնութենէն ո՛չ էր ²⁵Աստուած բնաբար, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

105 Ապաւղ. Եւ զիա^օրդ՝ Աւրինեալ պտուղ որովայնի քո՞ւ, ասի:

106 Ուղղ. Վասն զի՝ որ ի բնութենէ Հաւր էր Աստուած Բանն, ի բնութենէ Մարիամայ էառ զպատկեր ծառայի, եւ ձեւաւք²⁶ գտեալ իբրեւ զմարդ՝ պտուղ որովայնի նորա գտաւ:

1 ի նմին միութենէ գոացել
2 իշխանք են
3 ասրու
4 ծիրանո
5 ո՛չ երկնագոյն, նոյնպէս եւ միտքն աստուածացել եւ պայծառացելք
6 չիք
7 խօսին
8 չիք
9 որպէս երաժշտականն, այլ մի
10 իշխանականք, այլ մի
11 միտք մարդկային եւ նովիմք վարեր Բանն
12 գործի երաժշտականին
13 գործօք
14 մարմնով վարին գործով
15 կատարելութիւն
16 գործով

17 պետք էին
18 եւ նմանովն
19 խաչիւն եւ կամօր չարչարանաւքն հանեցաւ եւ ի կամօր չարչարանս մտօքն վարեցաւ
20 Որո՞վ ասէք
21 գալովն
22 շաւշափելովն, ըմբելովն
23 երթան
24 Էութիւնն ծնել է ի Մարիամայ ի նոյն
25 բնաբար Աստուած
* Գ.՝ Է. Ը 42
26 ձեւով

107 ¹Ապաւղ. Յարեցա՞ւ ուրեմն Բանն ծնեալ ի մարմինն, որ ի Մարիամա, իբրեւ զկենդանի:

108 Ուղղ. Իբրեւ զկենդանի ո՛չ գրեցաւ, այլ իբրեւ Աստուած ի տաճարի կենդանւոջ:

109 Ապաւղ. Եւ յիւրաքանչիւր ումեք² ի սրբոցն ³այսպէ՞ս բնակեցան, որպէս ի տաճարի կենդանւոջ:

110 Ուղղ. ⁴Ո՛չ այսպէս. քանզի իւրաքանչիւր ոք սրբոցն⁵ այնքան եղեն տաճարք, որք⁶ կարացին առաքինութեամբ եւ ճգնութեամբ ուղղել, իսկ աստ ամենայն լիութիւն աստուածութեանն բնակէ. եւ սուրբքն զպատկեր Աստուծոյ առին՝⁷ առաքինութեամբ ուղղեալք, բայց աստ Բանն պատկեր ծառայի էառ:

111 Ապաւղ. Այն, որ ի հոգւոյ եւ ի մարմնոյ գոյացաւ տաճար՝ մա՞րդ է՞:

112 Ուղղ. Թէ առանց Բանին էր՝⁹ այո՛. իսկ եթե ո՛չ է, յորժամ առանց Բանին ¹⁰ի մարմնի՝ ո՛չ էր մարդ սոսկ, այլ Աստուած՝ միաւորութեամբ Բանին:

113 Ապաւղ. Ծնեալն ի Մարիամայ տաճար ¹¹էր ա՞յնմ, որով ամենայնքն:

114 Ուղղ. Ծնեալն ի Մարիամայ տաճար ո՛չ թափուր ¹²եւ ունայն ծնաւ, այլ Հանդերձ բնակչաւն. յաղագս որոյ եւ ինքն է Յիսուս, որով ամենայնք: ¹¹⁵¹³Արդ, ո՛չ զտաճարն կոչեմք¹⁴ Յիսուս՝ առանց Բա-

նին, եւ ո՛չ զԲանն առանց տաճարին. այլ յայնմհետէ Յիսուս Բան կոչեցաւ, ¹⁵յորմէ հետէ բժշկեաց զխորտակումն¹⁶ ժողովրդեանն իւրոյ. եւ յայնժամ բժշկեաց, յորժամ ¹⁷արժանի արար զպատկեր ծառայի առնուլ: ¹¹⁶Արդ, այս Բան, որ այժմ Յիսուս¹⁸ յաղագս տնաւրէնութեանն կոչեցաւ՝ նոյն է, որով ամենայնք: ¹¹⁷Եւ ¹⁹որպէս հրացեալ երկաթ հուր եւ երկաթ իմանամք, ²⁰սոյնպէս զՅիսուս՝ զԱստուած Բան մարդացեալ:

118 Ապաւղ. Տաճա՞րն, որով ամենայնք, թե ո՞ր ի տաճարին:

119 Ուղղ. Մի՛ բաժաներ զտաճարն ի բնակաւղէն. ²¹զի թէ որ յարին ի Տէր մի հոգի է, ²²բազում եւս առաւել յորժամ Տէրն ասի²³, եւ հաւատարիմ է միաւորեալ պատկեր ծառայի՝ միեւնոյն Աստուած եւ մարդ:

120 Ապաւղ. Ո՛չ ուրեմն է մարդ ծնեալն Մարիամայ²⁴:

121 Ուղղ. Միայն մարդ՝ ո՛չ:

122 Ապաւղ. Այլ եւ զի՞նչ:

123 Ուղղ. Եւ Աստուած. քանզի ²⁵ո՛չ է միայն մարմին ²⁶Իսահակ ծնեալ յԱբրահամէ, եւ ո՛չ այլ ոք ի մարդկանէ, ²⁷այլ մարդ ի մարդոյ ծնեալ. ²⁸իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ ո՛չ ծնեալ ոգւոյն բանականի ի յոգւոյն բանականէ, եւ սակայն մարդ յանձնէ բանականէ եւ ի մարմնոյ գոյանայ:

1 չի՞ք Ապոդ. Յարեցաւ ... կենդանւոջ
2 ոք
3 այսպէ՞ս է, որպէս ի տաճարի
4 Ո՛չ այսպէս է
5 ի սրբոցն
6 որքան
7 չի՞ք
8 էր
9 իմանի
10 իմանի ո՛չ է
11 չի՞ք էր այնմ ... տաճար
12 ծնաւ եւ ունայն
13 Բարսեղ. Արդ
14 կոչեմք

15 յորմէ հետէ
16 գրեկումն
17 արժանատորեաց
18 Աստուծոյ
19 Որպէս գիրացելն
20 Սոյնպէս եւ զՅիսուս Աստուած
21 քանզի եթե
22 բազում առաւել
23 ասի լել մարդ
24 ի Մարիամա
25 որպէս ո՛չ է մարմին միայն
26 Սասկ ծնելն
27 այլեւ հոգի եւ մարդ
28 իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ է բանական կենդանի, բայց ո՛չ ծնեալ հոգոյն բանականի

124 Սոյնպէս եւ Աստուած ասեմ զ'ի Մարիամայ ¹ծնեալ Հոգւոյ եւ մարմնի միացեալն. վասն զի, զորաւրինակ միացեալ ²ոգի ի մարմնի ծնանիմք³ ի ձեռն կնոջ, սոյնպէս միացեալ Աստուած Բանն ոգւոյ եւ մարմնոյ՝ ծնաւ Աստուած եւ մարդ ի ձեռն կնոջ:

125 Ապաւղ. Եւ սակայն՝ ի կնոջէ գրեցաւ:

126 Ուղղ. Ի կնոջէ ըստ մարմնոյ, ի ձեռն կնոջ ըստ Հոգւոյ:

127 Ապաւղ. Իւր որդի⁴ Աստուծոյ ուրեմն⁵ յաղագս ⁶մերոյ է Բա՞նն, եթե մա՞րդն:

128 Ուղղ. Իւր Որդին Աստուծոյ նոյն ինքն է, որ խոնարհեցոյց զինքն, զպատկեր ծառայի առնելով, ⁷եւ նովիմք ծառայական պատկերաւն գտաւ:

129 Ապաւղ. Ո՞չ ծնեալն ուրեմն ի Մարիամայ Յիսուս, այլ ծնեալն ի ձեռն նորա Բանն ինքն զինքն խոնարհեցոյց մինչեւ ի մահ:

130 Ուղղ. Մի՛ բաժաներ զընտանեցեալ միաւորութիւնն. քանզի ասացի, թե նոյն ինքն է իւր Որդին⁸ եւ ի Մարիամայ ըստ մարմնոյ, եւ ի ձեռն նորա ըստ Հոգւոյ:

131 Ապաւղ. Որ ի ձեռն նորա՞ արդեւք Բանն խոնարհեցոյց զինքն մինչեւ ի մահ:

132 Ուղղ. Որ ի ձեռն Մարիամայ Աստուած Բանն՝ ո՛չ կարելով բնութեամբ աստուածութեանն խոնարհիլ մինչեւ ի մահ, էառ ինքեան ի Մարիամայ անձնաւոր մարմին՝ զկարելին խոնարհել մինչեւ ի մահ, որ է պատկեր ծառայի:

133 Ապաւղ. Աստուած՞ ուրեմն մեռաւ յաղագս⁹ մեր:

134 Ուղղ. Աստուած՝ միացուցանելով ինքեան Հոգեւոր մարմին, զկարելին մեռանել. վասն զի ո՛չ բնութեամբ աստուածութեանն յաղագս¹⁰ մեր մեռաւ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն:

135 Ապաւղ. Թե Հոգի բանական ունէր մարմինն՝ ո՛չ Աստուած, այլ մարդն մեռաւ:

136 Ուղղ. Որ ի ¹¹մարմնոյ բաժանումնն մա՞հ ասի, թե ո՛չ:

137 Ապաւղ. Այո՛:

138 Ուղղ. ¹²Չորաւրինակ ուրեմն ո՛չ կարէ ¹³ասել Աստուած ի գերեզմանին եւ ի թաղմանն լինել, եթե ո՛չ ունէր զեղեալ մարմինն, սոյնպէս ո՛չ ասացաւ՝ բաժանեցաւ¹⁴ ի մարմնոյն, զի¹⁵ ամենայն ուրեք էր եւ զամենայն ¹⁶բովանդակէր, եթե ո՛չ ունէր զբաժանելի Հոգին, ընդ որում եւ որոց ի դժոխս էին աւետարանեաց: 139 Վասն զի յաղագս նորա եւ գնալ ի մարմնոյ ¹⁷եւ ի դժոխս լինել. եւ այս է յաղագս մեր Աստուած ի գերեզմանի եղեալ ի ձեռն մարմնոյ, եւ ի դժոխս լինել¹⁸ ի ձեռն Հոգւոյն:

140 Ապաւղ. Ես Հաւատացի, թե Աստուած Բանն իւրով մերձաւորութեամբն Հոգիացոյց զմարմինն եւ պէտս ինչ ոչ ունէր Հոգւոյն:

141 Ուղղ. Որպէս ի խաչելն եւ ի թաղիլն եւ յունելն պէտս ունէր մարմնոյ, զի մի՛ կարծեաւք խաչն լիցի¹⁹, այլ ճշմար-

1 ծնեալն՝ ի հոգո եւ ի մարմնո
2 ոգո ի մարմին
3 ծնանի մարդ
4 Որդին
5 գոր ետն
6 մեր, ո՞ է
7 եւ նորին ծառայական պատկերովն տւօ
8 Որդին Աստուծոյ

9 վասն
10 վասն
11 մարմնոյն բաժանումն
12 Արդ, զորօրինակ ուրումն
13 ասել ի գերեզմանին
14 եթե բաժանեցաւ
15 չի՞
16 բաւրնդակեր եւ ուներ գանբաժանելի հոգին, ըստ որում
17 եւ որոց ի դժոխս լինել. եւ այս յաղագս մեր
18 չի՞
19 լինիցի

տուժեամբ, նոյնպէս եւ ի մեռանելն եւ ի դժոխս լինելն պէտս ունէր հոգւոյ. քանզի յաղագս ո՞յր ասացաւ տրտմել եւ հոգալ մինչեւ ի մահ. յաղագս ¹մարմնո՞յ զգալոյ, եթե Բանի՞ն Աստուծոյ:

142 Ապաւղ. Եւ մեք ասեմք, եթե զգայութիւն ունէր մարմինն, որով զգայր զչարչարանացն:

143 Ուղղ. ²Եթե մարմին զգայութեան ունէր, հոգեւոր է. քանզի առանց հոգւոյն անզգայ է. ³որպէս որ խոնարհեցոյց զինքն մինչեւ ի մահ եւ մեռաւ՝ Աստուած է, ո՛չ բնութեամբ Աստուածութեանն մեռանելով, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն. ⁴վասն զի զմարդկութեան զչարչարանսն իւր համարեցաւ չարչարանս: 144 Եւ գորաւրինակ էր անկարելի⁵ բեւեռել զնա ի խաչին եւ պատել պաստառակալաւն եւ դնել ի գերեզմանի՝ առանց մարմնոյն, նոյնպէս անկարելի էր ⁶նմա տրտմել առանց հոգւոյն բանականի. ⁷քանզի անբանականն ո՛չ տրտմի՝ յառաջագոյն անգիտանալով զմահն, այլ իբրեւ զարջառ ի սպանումն ածաւ⁸, եւ կամ իբրեւ զայլ ինչ յանբանիցն:

145 Ապաւղ. Ո՞չ ուրեմն եղեւ մարդ Որդին Աստուծոյ, այլ ի մարդումն, եւ անկարելի որ ⁹ի մարդումն՝ զնա գոլ Աստուած:

146 Ուղղ. Ասե՞օ զԲանն լեալ մարմին, ¹⁰եթե ո՞չ:

147 Ապաւղ. Բան մարմին եղել՞ազրեալ է:

148 Ուղղ. ¹¹Փոփոխեա՞լ ի մարմին, թե ի մարմնի լինելով:

149 Ապաւղ. Ի մարմնի լիեալ¹²:

150 Ուղղ. Թէ անկարելի է նմա մարդ լինել, լինելով ¹³ի մարմնի, իսկ եթե ¹⁴ի մարմնի լիեալ՝ մարմին ասի լինել, ¹⁵ո՛չ փոփոխելով¹⁶ ի մարմին, եւ մարդ լիեալ՝ մարդ ասի եղեալ¹⁷, ո՛չ փոփոխելով ի մարդ:

151 Ապաւղ. ¹⁸Ո՞վ է, որ ասէրն. Աստուած, Աստուած իմ, ընդէ՞ր թողեր զիս⁹. Աստուած Բա՞նն, եթե մարդ¹⁹:

152 Ուղղ. Ես զթաղումն ²⁰մարմնոյն, եւ զգեստսն նորա ասեմ Բանին՝ ո՛չ բնութեամբ ²¹աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: 153 Սոյնպէս զձայնականս²² զտրտութիւնն, զգոփալն եւ որքան ասի յաղագս²³ նորա յաւետարանսն՝ Աստուծոյ Բանին ասեմ, ո՛չ բնութեամբ աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն. քանզի նոյն ինքն մարմինն նորա ո՛չ բնութեամբ Աստուածութեանն էր մարմին, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն: 154 Արդ, զորաւրինակ զմարմինն իւր առնէ՝ ասելովն. եթե ո՛չ կերիցե՞մ զմարմին իմ⁹. նոյնպէս եւ զողբին²⁴ իւր առնէ՝ ասելով. ²⁵Ձոգի իմ ո՛չ ոք

1 մարմնոյն անսգալո
2 եւ մարմին սգաութիւն ունելով
3 զի որ
4 վասն զի մարդկութիւնն չարչարանս կրեց
5 անկարելի էր
6 նորա տրտմելն եւ հոգալն առանց հոգոյ
7 զի անբան անձն ոչ տրտմի
8 ածել լինի
9 ի մարդումն լել՝ գոլ զնա Աստուած
10 եւ ո՛չ

՝ Յ՝ՎԶ՝ Ը՝ 14
11 փոփոխելի մարմին
12 լինելով
13 ի մարմին
14 մարմին լինել
15 ո՛չ փոփոխել ի մարմին եւ մարդ լինել. մարդ ասի եղել, ո՛չ փոփոխելով ի մարդ:
16 փոփոխել
17 լինել
18 ո՞վ էր, որ ասեր
9 Մ՝ՊՇ՝ ԻԼ՝ 46, Մ՝ՊԿ՝ ԺԵ՝ 34
19 մարդն
20 մարմնոյն նորա
21 աստուածութեանն. նոյնպէս եւ զայնս
22 զանձնականս
23 վասն
4 Յ՝ՎԶ՝ Չ՝ 54
24 զողբին

ո՞ր բառնայ յիմէ՞: 155 Նոյնպէս զչարչարանսն երկաքանչիւրոցն ընտանեցուցանէ. քանզի որպէս նորա մարմինն տնաւրինաբար, այսպէս² նորա թաղումն մարմնոյն³, եւ գորաւրինակ նորա անձն տնաւրինաբար՝ նորա⁴ ձայն անձինն տնաւրինաբար, զի եւ թաղումն նորա⁵ մարմնոյն՝ Բանին թաղումն տնաւրինաբար, եւ ձայն անձին նորա Բանին ձայն տնաւրինաբար. քանզի ինքն էր Բանն՝ ձայնելով զանձինն յատուկ⁶:

156 Ապաւղ. Մեք ասեմք, թե մարդասէրն Աստուծոյ Բանն մարդ լինել արժանի արար՝ մարմին առնելով ի սրբոյ կուսէն Մարիամայ, եւ էր Աստուած մարմնացեալ իբրեւ զմարդ գտեալ:

157 Ուղղ. Մի՛ ասեր մարդասէր Աստուծոյ Բանն, այլ մանաւանդ ասա՛ մարմնասէր. քանզի եթե ո՛չ արժանի արար միանալ ի մարդն՝ զիա՞րդ մարդասէր:

158 Ապաւղ. Սիրելով զմարդն՝ ի մարդկային ⁸մարմնի միացաւ, զի իցէ նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ:

159 Ուղղ. Ո՛չ եւս մարդկային ⁹մարմին է, որ ո՛չ է ¹⁰անձնաւոր բանական. քանզի զիա՞րդ ¹¹ո՛չ անձնացեալ անձամբն բանականաւ մարմին ¹²մարդոյ կարասցէ զոյ. քանզի մարմինն մարմին է եւ անձն անձն է, եւ յայնժամ մարդ ասի, յորժամ

բանականաւ¹³ անձամբ մարմնանայ, եւ ¹⁴մարմինն անձնանայ: 160 Արդ, ո՛չ եւս մարդկային մարմին, որ ո՛չ Հաւասարեաց¹⁵ հոգւոյ բանականի:

161 Ապաւղ. Երկրային մարմինք յորժամ ինչ առընկալցին՝ անձն բանական մարդ¹⁶ լինի. եթե անբան անձն առընկալցի, այլ կենդանի մարդոց¹⁷ լինի. եւ յայսմ նիւթոյ Տէրն ինքեան ¹⁸ստեղծանելով մարմին եւ զնոյն կենդանացեալ¹⁹ իւրով բնութեամբն, որպէս բնաւորեցաւն՝ անձն ²⁰ուրեւ կատարեալ, եւ նմա զիւր զաւրութիւնն տալով՝ ²¹առնէ կենդանի Աստուած, Աստուած ըստ տեսակի եւ մարդ ըստ նիւթոյ:

162 Ուղղ. Ըստ տեսակին ո՛չ իմանամ. կամիս ասել ըստ աստուածութեա՞նն:

163 Ապաւղ. Մարմին կերպարանեալ աստուածայնովքն՝ պայծառացեալ զաւրութեամբք:

164 Ուղղ. ²²ՁԱստուած ուրեմն զգաւրութիւնս տեսա՞կ ասես:

165 Ապաւղ. Այո՛:

166 Ուղղ. Ձի յորժամ ինչ յերկրային մարմնոյն առցէ, անձն բանական մարդ լինի, յայնժամ մարդկային մարմին լինի եւ լսի. բայց ո՛չ ²³առնելով զանձն բանական՝ ո՛չ մարդկային մարմին է, եւ որ ոչն է մարդկային մարմին, զիա՞րդ ասես ըստ²⁴ նիւթոյն. նիւթոյս յայնժամ մարդկային եղելոյ, յորժամ անձն բանական առընկալ-

1 եւ զիողի իմ
 * Տէ՛ * Յ՛ * Վ՛ * Ժ՛ 18 :
 2 նոյնպէս եւ
 3 մարմնոյն տնօրինաբար
 4 նոյնպէս եւ նորա
 5 չի՞
 6 յատկութիւն
 7 Մի՛ ասեր Աստուծոյ Բանին մարդ, այլ մանաւանդ մարդասէր.
 8 մարմին միացել
 9 մարմին, որ ոչն է
 10 անձն անձնօրական
 11 ո՛չ անձնացեալ բանականօն
 12 մարդկային կարաց

13 բանական
 14 Մարմնանալ արդ
 15 հասարակաց
 16 մարդն
 17 ի մարդո
 18 մարմին ստեղծանելով
 19 կենդանացուցանել
 20 ունելով հօսար կատարել
 21 առնել կենդանի Աստուած ընդ տեսակին
 22 Ձաստուածաին ուրեմն զգորութիւնսն տեսակա՞ն ասես.
 23 առցէ անձնական, ո՛չ մարդկային մարմին է. եւ որ ո՛չ մարդկային մարմին է
 24 վասն

ցի: 167 ¹Ես եւ ընթերցայ զվարդապետին ձերոյ ²զԱպողիւնարին խոստովանութիւն, յորում Համաբնութիւն³ ասէ զմարմինն ⁴Տեառն Մարիամայ, եւ Մարիամ⁵ մեզ. ապա ուրեմն Համաբնութիւն տէրունական⁶ մարմինն, ⁷վասն զի եւ մարդկային:

167 Ապաւղ. Զիա՞րդ⁸ ասես տէրունական մարմին, զոր երբեք մարդոյ կազմեսցես:

168 Ուղղ. ասէ. ⁹Եւ ես զմարմինն տէրունական ասեմ եւ զանձն տէրունական, եւ զմիտան տէրունականս եւ ¹⁰զարիւնն տէրունական, եւ զթաղումնն տէրունական, եւ զմարդն բոլորովին տէրունական՝ միաւորութեամբ Աստուածն Բանի, այսպէս, ¹¹որպէս մի Տէր լսես զնոյն ինքն ¹²զԱստուածն եւ մարդն. երբեմն զնոյն ինքն բովանդակ Աստուած եւ Տէր լսել, երբեմն ¹³զնոյն բովանդակ մարդ. քանզի ինքն յաղագս իւր ասէ. Զի՞ խնդրեմ զիս սպանանել՝ զմարդ¹⁴, որ զնշմարտութիւնն ձեզ խաւսեցայ՞: 169 Եւ Պաւղոս մարդ՝ Յիսուս¹⁵ Քրիստոս երէկ եւ այսաւր, նոյն¹⁶ եւ յաւիտեանս: 170 Եւ զնոյն ¹⁷զայս մարդ շաւշափելով թովմաս ասէ. Տէ՛ր իմ եւ Աս-

տուս՝ իմ. Եւ¹⁸ նմանաբար եւ Պաւղոս ասէ. Յորոց եւ¹⁹ հարքն, յորոց եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյ, որ է ի վերայ ամենայնի²⁰ Աստուած, աւրինեալ յաւիտեանս²¹: 171 Արդ, Աստուած ²²եւ Բանն յաղագս Հաճոյութեան²³ միաւորութեանն. քան²⁴ որ յարին ի Տէր մի Հոգի է²⁵. բազում առաւել յորժամ Տէր ասի լեալ մարդ՝ ո՛չ կորուսանելով զգոլն Աստուած, է նոյն ինքն Աստուած եւ մարդ. Աստուած յաղագս բնութեանն, իսկ մարդ յաղագս Հաճոյութեան²⁶ ընդունելով զմարդկութիւնն, որում փա՛ռք յաւիտեանս:

1 ²⁷Երանելոյն Սեբերիանոսի սրբական եպիսկոպոսի, ի բանէն՝ Ոչխարքն ձայն իմ լսեն:

2 Հարցիմ աշակերտքն եւ ասեմ. Տէ՛ր, յո՞ւ ամբառնայցես. ասէ ցնոսա. ²⁸Ուր մարմինն իցէ՞.— եւ բարեոք ասաց մարմինն²⁹, քանզի մարմնովն ³⁰զալոց է. թեպէտ եւ ծածկեցաւ մարմինն աստուածութեամբն եւ ներկեաւ³¹ անմահ արմատովն, եւ է ամենեւին³² անմահութիւն, չկորոյս զնկարագիրն, այլ կայ մնայ նկարագիրն³³ մարմ-

1 ես ընթերցա եւ
2 զԱպողիւնարի զխոստովանութիւնն
3 համաբնական
4 Տեառն մերո ի Մարիամա
5 զՄարիամ
6 մեզ տէրունական
7 վասն զի մարդկային
8 ընդէ՞ր
9 ես եւ
10 զարիւնն տէրունական եւ զմարդն
11 որպէս զի մի Տէր լսեմ
12 Աստուածն. եւ Տէր լսեմ եւ երբեմն
13 զնոյն ինքն բաւանդակ մարդ
14 մարդ
* Յ՞վճ. Ը՛ 40, Հ՞մԳ. նաեւ— Լ՛ 20:
15 զՅիսուս
16 նոյն ինքն
բ ե՞ք. ժ՛Պ. 8
17 զայն մարդ թովմասու շաւշափել ասեր

գ Յ՞վճ. Ի՛ 28
18 չիմ
19 չիմ
20 ամենեցուն
21 յաւիտեանս. ամեն.
դ Հ՞մԳ. Թ՛ 5
22 եւ մարդ Բանն
23 հանութեան
24 բանզի թե
25 եմ
26 հանութեամբ
27 Տե՛ս Զ, ք. 283v. համեմատութիւնն ըստ տպագրին, էջ 116:
28 իմ մարմինն իցէ. փոխանակ ասելոյ, թէ ուր իմ գալուստն իցէ: եւ բարիոք
է Տէ՛ս Ղ՞. Գ. Ժ՛ 36-37:
29 թէ մարմինն
30 յայտնելոց է
31 ներկաւ
32 ամենեւիմ
33 նկարագիրն

նոյն ներկեալ եւ ընկղմեալ ի կենացն: 3 Եւ աւրինակ ¹ինչ ի նմին ի մէջ բերցուք. թեպէտ եւ մթին եւ ընդ աղաւտ իցէ, սակայն եւ ի փոքուն առնու ոք գոնեայ² սակաւ ինչ գնչմարանս մեծին: 4 Ա՛ռ երկաթ եւ մխեա՛ ի բովս հրոյ եւ տե՛ս՝ որպիսի՛ ինչ էր, մինչչեւ ³ի հուրն մխեալ էր, ⁴ցուրտ առ շաւշափելն, եւ յետ ի հուրն մտանելոյ՝ լուսաւոր տեսեամբ, ջերմն գննելով. չկորոյս⁵ զլինելն երկաթ, այլ զի առաւելութիւն իւր⁶ բնութիւնն ընկալաւ, թեպէտ եւ պայծառացաւ, չվրիպեաց յիւրոց կերպարանացն. զինչ կերպարան եւ ի

ներքս մխեսցես, նոյնն⁷ երեւի, եթե բոլորակ, եթե երեքկուսի, եթէ չորեքկուսի եւ եթե զիարդ եւ իցէ՝ զկերպարանսն⁸ չփոխէ, բայց ⁹գոյնն զհրոյ գոյնն առնու: 5 ¹⁰Նոյնպէս սուրբ եւ արժանի երկրպագութեան տէրունական մարմինն ներկաւ անմահ ¹¹արմատաւն՝ աստուածութեամբն, եւ ընկղմեցաւ ի կենացն, ¹²եւ խառնեալ ունի ¹³գաստուածութիւնն իբրեւ գերկաթն՝ ի ներքոյ եւ յարտաքոյ. բայց կայ եւ մնայ անեղծ¹⁴ նկարագիրն՝ ի փառս հաւատացելոց եւ յամալթ արհամարհողաց¹⁵:

1 ինչ նմին
2 գոնէ
3 ի հուր
4 մթաք երեսօք, ցուրտ առ ի շոշափել
5 եւ չկորոյս
6 քան զիւր

7 նոյն եւ
8 զկերպարանս
9 զհրոյն գոյն
10 նոյնպէս եւ սուրբ արժանի
11 արմատով աստուածապաշտութեանն
12 եւ զգեցեալ
13 գաստուածութիւնն, ո՛չ վայրապար արտաքոյ
14 յանեղծ
15 արհամարհողացն

Յաղագս մին գոլ զՏէր մեր եւ զՓրկիչն Յիսուս՝ հանդերձ իւրով մարմնովն, եւ նմա առբաշխել զամենայն աստուածավայելուչս եւ զմարդկայինս, եւ զի յերկուս բնութիւնս բաժանեն զնա ամպարիշտփ:

1 ¹Սրբոյն Յեռոթեոսի փիլիսոփայի՝ Առ յԱստուածաբանականացն ստիճիքոնացն, որ էր ի հեթանոսականիմ եղեալ ուսուցիչ Դիոնիսիոսի Արիսպագացւոյ:

2 Որ ամենեցուն պատճառն եւ վերայլիկատար Յիսուսի աստուածութիւնն, որ զմասնաւորսն բոլորին համաձայն միացուցեալ՝ եւ ո՛չ մասն եւ ո՛չ բոլոր ելով, եւ մասն եւ բոլոր, որպէս ամենայն, եւ զմասն եւ զբոլորն յինքեան ի միասին առեալ, եւ առաւելապէս ունելով եւ նախաբար ունելով: ³ Կատարեալ ապա է յանկատարս, որպէս կատարելապետ², եւ անկատար ի կատարեալս, որպէս առաւելակատար եւ նախակատար. տեսակ ³տեսակաբար յանտեսակս, որպէս տեսակապետ. անտեսակ ի տեսակս, որպէս վերակատար⁴: ⁴ Գոյութիւն բոլորիցս գոյացելոց՝ անապականապէս եղեալ եւ վերագոյ ամենայն գոյութեանց, եւ համարձեալ զբոլոր իշխանութիւնս եւ զկարգապետութիւնս որոշելով, եւ բոլոր պետութեանց եւ կարգաց վերանստեալ, եւ չափապէս գոյացելոցն, եւ յաւիտեան եւ վերայաւիտեան եւ նախ քան զյաւիտեանս: ⁵ Կատարեալ ի կատարեալսն եւ առաւել ի կատարեալսն. անճառելի եւ անբարբառ, գերամիտ, գերակայ, գերագոյական՝ գերաբնապէս ունելով զգե-

րաբնութիւնն, գերագոյաբար զգերագոյութիւնն: ⁶ Վասն զի, մինչ ըստ բնութեանն եւ ճշմարտապէս վասն մարդասիրութեան եկն եւ գոյացաւ, ⁵եւ այր, որ Աստուածն անուանեցաւ, քաւեալ ապա եղիցի ի մէնջ՝ առաւելեալն մտաց եւ բանի աւրհնելով: ⁷ Թեպէտ եւ այսոքիւք ունի ⁶զգերաբնութիւն եւ զգերագոյակ, ո՛չ միայն զի անայլայլաբար եւ անշփոթապէս մեզ հազորդեցաւ, ոչինչ պակասեալ ի լիութենէն, որ առ մեզ խոնարհեցաւ, այլ զի եւ ըստ ամենեցուն նոր եւ նորագոյն մերում բնութեանս գերաբնութեամբ գոյր, որ ըստ բնութեանն գերաբնութիւն զբոլորս մեր առ ի մէնջ, ի վեր քան զմեզ ունելով:

⁸ Դիոնիսիոսի Արիսպագացւոյ, Աթենացւոյ՝ առ Գայիոս սարկաւագ:

⁹ Որպէս ասէ Յիսուս, որ ամենեցունն առաւելն է՝ ամենայն մարդկան կենդանութեամբ կարգեալ. քանզի ո՛չ որպէս պատճառ մարդկան, որ ասի մարդ, այլ որպէս նա ինքն է ըստ գոյութեան՝ բոլորովին ճշմարտապէս մարդ ելով: ¹⁰ Բայց մեք զՅիսուս ո՛չ մարդոյ նմանապէս ձեւացուցանեմք, վասն ո՛չ մարդն միայն եւ ո՛չ գերագոյակ, կամ մարդ լոկ, այլ մարդ ճշմարտապէս, որ եւ առաւելապէս մարդասէր՝ ի վեր քան զմարդիկ եւ ըստ մարդկան ի մարդկայինն գոյացութեանց գերագոյա-

1 Հմմտ. Ի, ք. 546ր. Սրբոյն Յեռոթեոսի՝ Յաղագս աստուածաբանականացն տարրութեանց: Համեմատել ենք Գ, ք. 88v, որ առանց «լուծմանց» է, թեպէտ նոյն՝ մեր ձեռագրից տարբեր թարգմանութեամբ:
2 կատարողապետ
3 տեսակարար յանտեսակսն
4 գերատեսակ

5 եւ այր եղեւ գերագոյնն Աստուած, եւ հանեցաւ յառ ի մէջ գերագոյնն քան զմիտս եւ զքան արհմարանութիւնսս
6 զգերաբնութեանն գերագոյութիւնն
7 Հմմտ. Ի, ք. 570v. Գ, ք. 140. Չորրորդ առ նոյն՝ Գայիոս
8 Զիա՞րդ ասես զՅիսուս

կան գոյացեալ: 11 ¹Եւ գոյ ոչինչ պարտ գոյութեանն, որ Ամենակալին է, եւ առաւել վերագոյակ. վասն որոյ եւ այսորիկ ազագաւ գոյութիւնն ասի, կենդանութիւն ճշմարտապէս գոյով՝ ի վեր քան զգոյութիւն գոյացաւ եւ ի վեր քան զմարդ ներգործէր զմարդոյն: 12 Եւ զեկուցանէ Կոյսն՝ վերաբնաբար ծնանելով, եւ ջուր անկայուն նիւթական եւ երկրակոխային ոտից անսաւով ծանրութեանն, եւ ո՛չ ճոճելով, այլ վերաբուն զաւրութեամբ յանհեղի հաստատեալ: 13 Զի՞նչ թերեւս զայլն՝ յոյժ բազում գոյով, ասիցէ ոք, ²ի ձեռն որոց եւ աստուածաբար տեսանելով՝ ի վեր քան զմիտս ծանիցէ, ³եւ զմարդասիրութեամբն Յիսուսի հակառակ զաւրութեանցն վերին իշխանութեանն ունելով: 14 ⁴Եւ զի համառատաբար ասասցուք՝ ⁵ո՛չ մարդ, այլ որպէս ո՛չ մարդ, այլ որպէս առ ⁶ի մարդկանէ՝ մարդկան գերազանց եւ ի վեր քան զմարդ, եւ ճշմարտապէս մարդ եղեալ, եւ այնուհետեւ ո՛չ ըստ Աստուծոյ զաստուածայինսն ներգործեալ, եւ ո՛չ զմարդկայինսն ըստ մարդոյ, այլ այրացեալ ⁷Աստուծոյ նոր իմն եւ աստուածայրական ներգործութեամբ ըստ ⁸մեզ քաղաքավարեալ:

րանք քարոզեցին զՔրիստոս՝ ¹⁰զճնեալն ի Կուսէն եւ զչարչարեալն ի խաչին եւ զյարուցեալն ի մեռելոց եւ յերկինս վերացեալ եւ փառաւորեալ, եւ թագաւոր յաւիտեանս. եւ զի սա է կատարեալ միտք Աստուծոյն Բան, ¹¹որ նախ վաղորդայնագոյեցին ծնիցեալն՝, շինակից է ¹²ամենայնի, ստեղծիչն մարդոյ, յամենայնի ամենայն եղեալն՝ ի հայրապետսն հայրապետ, յաւրէնսն աւրէն, ¹³ի քահանայսն քահանայապետ, ի թագաւորսն իշխան առաջնորդական, ի մարգարէսն մարգարէ, ի հրեշտակսն հրեշտակ, ¹⁴ի մարդիկ մարդ, ի Հաւր Որդի, յԱստուածունմն Աստուած, յաւետարանսն ¹⁵արքայ: 3 Սա իսկ է սա, ¹⁶որ նաւուղեաց, զԱբրայամ առաջնորդեաց, ընդ Սահակայ կապեցաւ, ընդ ¹⁷Յակովբայ աւտարակենցաղեաց ¹⁸, ընդ Յովսեփայ վաճառեցաւ, ընդ ¹⁹Մովսեսի զաւրավարեաց, ժողովրդեանն աւրինադրեաց, ²⁰ընդ Յեսուաւ վիճակատուեաց. ի Դաւթի երգիչ ²¹, ի մարգարէսն զիւր կիրսն քարոզէր ²², ի Կուսի մարմնացեալն, ²³ի Բեթղեէմ ծնեալ. ի հովուացն տեսեալ, ²⁴ի հրեշտակացն փառաւորեալ, ի մոգուցն երկրպագեալ, Յովհան-

1 ⁹Երանելոյն Երանոսի՝ Հետեւողին առաքելոց, եպիսկոպոսի Ղոբղոնի Գալիլեացոց:

2 Աւրէնն եւ մարգարէք եւ աւետա-

1 եւ ոչինչն տրուպ ի գերագոյն էութենէն
 2 ի ձեռն որոց աստուածային ոք տեսանելով
 3 եւ գորս ի վերայ մարդասիրութեանն Յիսուսի են նառեալ՝ գորութիւն գերունականի անանութեանն ունելով:
 4 Հմմտ. Խ, ք. 208, ուր այստեղից մինչեւ վերջը վկայութիւն է բերած նոյն թարգմանութեամբ, որի վերայ եւ եղել է շարունակութեան համեմատութիւնը:
 5 Ո՛չ մարդ էր Քրիստոս եւ ո՛չ որպէս
 6 չի՞ք
 7 այրացելոյ
 8 ընդ
 9 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 256:

10 ծնիցեալ ի Կուսէ եւ ախտակրեի ի փայտին եւ տեսանելի մեռելոց եւ յերկինս վերերթեալ եւ ի Հաւրէ փառաւորեալ
 11 որ նախ վաղորդայնագոյեցի ծնիցեալ
 * Հմմտ. Սաղմ. ճԹ՝ 3:
 12 չի՞ք
 13 ի Բահանայս, ի թագաւորս եւլն.
 14 ի մարդկան
 15 յաւիտեանս
 16 որ զնոյ նաւուղղեաց
 17 եւ ընդ
 18 յաւտարակենցաղեաց
 19 եւ ընդ
 20 եւ ընդ Յեսուվայ Նաւեայ
 21 երգիչն եւ
 22 քարոզեաց
 23 եւ ի Բեթղեէմ ծնիցեալն եւ ի մտոր խանգարապատեալն եւ
 24 ի հրեշտակաց փառաւորեալն եւ ի մոգուցն երկրպագեալն, ի Յովհաննէ ընկալեալն եւ ի Յորդանանէ մկրտեալն

նէ ընկալեալ, ի Յորդանան մկրտեալ, յանապատի փորձեալ¹, եւ Տէր գտեալ, ²զառաքեալսն հաւաքեալ, զարքայութիւնն քարոզեալ, զկաղս բժշկեալ. զբորոտս սրբելով, զկոյրս լուսաւորելով³, զմեռեալս յարուցանելով. ⁴ի տաճարին երեւեալ, ի ժողովրդենէ անհաւատացեալ⁵, ի Հրեից ⁶մատնեալ եւ ի քահանայապետիցն ըմբռնեալ, առաջի Հերովդէի ⁷յառաջ ածեալ, առաջի Պիղատոսի դատիցեալ⁸, ի մարմնի բեւեռեալ⁹ եւ ի փայտի կախիցեալ¹⁰. ի յերկրի թաղեալ¹¹, ի մեռելոց ¹²յարուցեալ, առաքելոցն երեւեալ, ¹³ի յերկինս համբարձեալ, յաջմէ Հաւր ¹⁴նստեալ եւ ի նմանէ փառաւորեալ. ¹⁵Որ է յարութիւն մեռելոց, փրկութիւն կորուսելոց¹⁶, լուսարան խաւարելոց եւ ¹⁷փրկարան բացածնելոց. առաջնորդ մոլորելոց եւ ապաւէն վշտացելոց, հովիւ ապրեցելոց եւ փեսայ Եկեղեցւոյ, ¹⁸երեսանակալ քերովբէից եւ զաւրավար հրեշտակաց. Աստուած յԱստուծոյ, Որդի ի Հաւրէ, Յիսուս Քրիստոս, արքայ է¹⁹ յաւիտեանս. ամէն:

1 փորձեցեալն
 2 գառափեալս հաւաքելով եւ զարքայութիւն քարոզելով, զկաղս բժշկելով եւ զբորոտս մաքրելով լուսածելով եւ
 3 ի բազմի երեւեալն եւ
 4 անհաւատացեալն
 5 մատնեալն եւ ի քահանայապետաց ըմբռնեալն
 6 յառաջածեալն եւ
 7 դատիցեալն
 8 բեւեռեալն
 9 կախեցեալն
 10 թաղիցեալն
 11 յարուցեալն եւ առաքելոց երեւեալն
 12 եւ յերկինս բարձրացեալն, յաջմէն
 13 նստեալն, եւլն.
 14 որպէս է յարութիւն թաղեցելոցն եւ
 15 կորուսելոցն, եւլն
 16 փրկանակ բացածելոցն
 17 երասխանակընկալ քերովբիցն
 18 չիբ

1 ²⁰Սրբոյն Փիլիկեայ եպիսկոպոսապետին Հոովմայ եւ վկայի՝ ի թղթոյն, որ առ Մաֆսիմիոս եպիսկոպոս եւ առ ուխտ եկեղեցւոյն Աղէֆսանդրի:

2 Յաղագս²¹ մարմնաւորութեան Բանին եւ հաւատոյ²²: 3 Հաւատամք ²³ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ ի Կուսէն Մարիամայ ծնեալ, եթե²⁴ ինքն է յԱստուծոյ²⁵ մշտնջենաւոր Որդի²⁶ եւ Բան, եւ ո՛չ մարդ ²⁷յԱստուծոյ առաւ, զի իցէ այլ քան զնա. քանզի ²⁸ո՛չ մարդ առընկալաւ Աստուծոյն Որդի, զի իցէ այլ քան զինքն, այլ Աստուած ելով կատարեալ՝ եղեւ համանգամայն եւ մարդ կատարեալ, ²⁹մարմնացաւ ի Կուսէն: 4 ³⁰Հաւատամք ի Քրիստոս Յիսուս՝ Աստուած խոստովանելով զնա աստուածական³¹ բնութեամբն, ³²ո՛չ ընդունելութեամբ աստուածութեանն. քանզի ինքն է, ³³որ ընկալեալ լինի, աստուածաբար փչեալ³⁴ յաշակերտսն զՍուրբ Հոգին. ինքն³⁵, որ մեռաւ մարմնով ³⁶վասն մերոյ փրկութեան՝ եւ ապրեցողցանելով ի մեղաց զհաւատացեալս ի նա: 5 Քանզի ո՛չ մարդ ըստ մեզ Տէրն առաւ³⁷ յԱստուծոյ, այլ Աս-

20 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 2:
 21 Բայց յաղագս
 22 հաւատոց
 23 ի Տէրն
 24 զի
 25 Աստուծոյ
 26 Որդին
 27 յԱստուծոյ ընկալեալ, որպէս զի այդ իցէ առ նովաւ
 28 ո՛չ զմարդ ետ Որդին Աստուծոյ, զի եղիցի այդ ոմն առ ինքեամբ, այդ Աստուած կատարեալ էութեամբն եղեւ միանգամայն
 29 մարմնացեալ ի Կուսէ
 30 Այստեղից սկսած՝ Տիմոթէոս յառաջ է բերել իբրեւ առանձին հատուած. եւ այդ եւս նորին:
 31 աստուածային
 32 եւ ոչ ըստ կցորդութեան աստուածութեան
 33 յորմէ կցորդութիւն առնումբ
 34 փչեցեալ
 35 եւ ինքն է
 36 վասն մեղաց մերոց, որ եւ ապրեցոյց
 * Հմմտ. Է. Պէր. Գ. 18:
 37 ընկալեալ եղեւ

տուած ճշմարիտ ¹զմարդիկ առնելով, որպէս եւ գրեալ է. ²Առնելով գ..եզ Տէր՝. *Իսկ Տէր է Յի Մարիամայ ծնեալն՝ ըստ Պաւղոսի^է, ⁴ինքն ելով Աստուծոյն Բան: ⁶Երայց նզովեմք, որք ախտակիր զաստուածութիւնն ⁶ասեն եւ որք մարդ զխաչեցեալն ⁷զՔրիստոս ասեն, եւ ո՛չ ⁸բողոքովին հուլթեամբ Աստուած:*

1 ⁹Պետրոսի եպիսկոպոսին Աղեփսանդրի:

2 ¹⁰Վասն որոյ եղեալն, ասէ, ¹¹սուրբ կոչեսցի եւ Որդի Աստուծոյ՞. *Իբր¹² զի՝ ծնեալն ի մարմնոյ մարմեն է: ³ ¹³Քանզի Մարիամ ի մարմնի զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ծնալ՝ զմի եւ զնոյն ելով¹⁴, այլ ¹⁵ո՛չ այլ եւ այլ, քա՛ն լիցի: ⁴ Քանզի ¹⁶ճշմարտապէս ասեմք եթե՛ Տէր Յիսուս^է, հաւատալով առաւել, եթե Յիսուս է Որդի Աստուծոյ, եւ եթե ¹⁷Յիսուս է Քրիստոսն^է, ¹⁸որպէս ինքն յետ յարութեանն եւ ի համբառնալն ինքն Յիսուս երեւեցաւ:*

1 ¹⁹Երանելոյն Դիոնէսիայ եպիսկոպոսապետին Աղեփսանդրիայ՝ Երրորդ թղթոյն, որ առ Քուստոս եպիսկոպոսապետ Հոռմայ:

2 *Իսկ եթե զնախանձ ունել զԱստուծոյ²⁰ եւ ի բոլոր սրտէ զմա սիրել հաւատ զմեզ յորդորէ՞, եւ ²¹միայն պղծել պարտ ²²որ զէպպէսն միմիայն խոտեն Աստուած եւ զերկնի եւ զերկրի եւ ²³զամենեցուն արարիչ եւ տէր, ²⁴նուաստագոյնս ուրեմն այլոյ եւ անարգագոյն գոլ ասելով, եւ ²⁵ամենայն բարւոյ չարութիւն առյարեն, եւ ²⁶ո՛չ զսիրելին նորա ²⁷զմեր Փրկիչն, որ զինչ էն՝²⁸ հաւատան, այլ զսքանչելի տնաւրէնութիւնն եւ զմեծ խորհուրդն լուծանելով՝ զոմն²⁹ ո՛չ Աստուած, ո՛չ³⁰ Որդի գոլ հաւատալ³¹, իսկ զոմն³² ո՛չ մարդ եղանել՝ ո՛չ³³ մարմնով եկեալ, այլ երեւոյթ եւ ստուեր գոլ ասելով՝ զնոսա³⁴ զամենեսեան ³⁵յիրաւի Յովհաննէս թղթովն դերաբխստոս կոչեացէ. ³⁶եւ յաղագս նոցա մարգարէն վկայեաց ասելով. Ո՛չ³⁷ ³⁸գատելիս քո ատեցի եւ ի թշնամիս քո հալէի. կատարեալ յատե-*

1 զմարդիկ ընդունելով ըստ Գրելոցն
 2 ընդունի գիեզս
 * Սաղմ. ՃԽ.Չ.6
 3 որ ի Մարիամայն ծնեալ
 ք Հմմտ. Լ. Կոր. Բ. 6:
 4 Բանին, եւ ինքն է Աստուծոյ Բանն
 5 եւ նզովեմք չարչարելի
 6 ասացողս եւ
 7 Քրիստոս ասացողս
 8 ամենայն էութեամբն
 9 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 2:
 10 եւ որ ծնանելոցն է
 11 սուրբ է, կոչեսցի
 ք Տէ՛.Պ.Ն.Է. Լ. 35:
 12 որպէս
 13 վասն զի եւ
 14 էն
 15 ո՛չ գայդ ոմն եւ գայդ. քա՛ն մի՛ լիցի
 16 նշմարտութեամբ ասեմք Տէր զՅիսուս, առաւել հաւատալով թե
 ք Լ. Կոր. Ժ. Բ. 3
 17 նոյն իսկ ինքն Քրիստոս
 է Լ. Յովհ. Ե. 1. 5
 18 ըստ որում եւ Առաքելոյ զկնի վերանալոյն

19 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 7:
 20 Աստուծոյ
 ք Հմմտ. Բ. Օր. Գ. 5. Ժ. 12. Մարթ. Ի. Բ. 37. Մարկ. Ժ. Բ. 30. Ղ.Ն.Է. Ժ. 27:
 21 միայնս պիղծս վարկանել
 22 որք զարդարեմն մի եւ զմիայնն արհամարհեն
 23 զամենայնցն Արարիչն
 24 նուաստագոյն ուրումն այլոյ
 25 յԱմենաբարտեմն
 26 եւ կամ
 27 զՓրկիչն մեր Յիսուս Քրիստոս
 28 է
 29 զոմանս
 30 եւ ո՛չ
 31 հաւատալով Աստուծոյ
 32 գայդս
 33 եւ կամ
 34 զայսոսիկ
 35 բարտեմ Յովհաննէս ի ձեռն թղթոյն նեոինս
 է Հմմտ. Լ. Յովհ. Բ. 18. 22:
 36 եւ եւս առ նովա յաղագս սոցա եւ
 37 չի՛ք
 38 Տէ՛ր, ատեցի եւ ի վերայ թշնամեաց քո մաշեցա

լուծուիմ¹ ատեցի զնոսա. Չինձ ի թշնամիս եղեմ²:

3 Նորին Դիոնիսի՝ ի լուծմանէ ժ. քանէն, որ առ Սամոստացին Պաւղոս:

4 Առաքեալ ասէ. Որոց հարքն, յորոց եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյ, որ է ի վերայ ամենեցուն Աստուած³: 5 Եւ Եսայիաս ասէ. Մանուկ ծնաւ մեզ եւ Որդի տուաւ⁴: 6 Քանզի այն, որ էր ի սկզբանն՝ տուաւ մեզ, եւ այն, որ էր ինչ յառաջագոյն, եղեւ. եւ եղեւ իշխանութիւն նորա ի վերայ ուսոց իւրոց: 7 Զի որ էրն ի սկզբանն եւ յառաջ քան զաշխարհս ընդ Հաւր ծնողի իւրոյ, ինքն իսկ ի վերջին ժամանակս վասն փրկութեան մերոյ տուաւ մեզ⁵, եւ եղեւ այն ինչ վասն մեր, որ ո՛չ կայր ի նմա, եւ մնաց որպէս էրն ի սկզբան յառաջագոյն: 8 Որպէս մարգարէն Ովսէէ ասէ վասն Քրիստոսի եթե՝ Մարմին իմ ի նոցանէն⁶. այլ մարմինն, զոր ասաց, վասն Բանին ասաց Աստուծոյ, որ մարմնացաւ ի սուրբ Կուսէն. քանզի եղեւ մարմին եւ ետ զհոգին, արա իւր մայր եւ ետ մեզ Հայր. կոչեաց իւր մայր զՄարիամ եւ մեք կոչեմք՝ Հայր մեր, որ յերկինսդ ես⁷: 9 Եւ իշխանութիւն իւր ի վերայ ուսոց իւրոցէ. քանզի զկեանս մեր եբարձ ի վերայ ուսոց իւրոց՝ այն, որ է Աստուած ամենայնի, այսինքն՝ զսուրբ խաչն տէրունական, մինչ ինդութեամբ երթայր ի մահ: 10 Եւ խորհրդակից Հաւր իւրում, քանզի նա ասաց. Հայր, եկայք արասցում մարդ ըստ պատկերի մերում⁸: 11 Եւ Աստուած հզար

կոչեցաւ եւ իշխան խաղաղութեան⁹. Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ եւ իշխանութիւն ունիմ առնուլ զնա¹⁰: 12 Յղացաւ Բանն Աստուած ի սուրբ Կուսէն եւ ծնաւ ի նմանէն մարդ կատարեալ, յղացաւ եւ ո՛չ գիտաց, ծնաւ եւ ո՛չ չարչարեցաւ, եւ որպէս Աստուած եւ տէր բնութեամբ՝ պահեաց զարգանդ սրբոյ Կուսին որպէս էրն իսկ: 13 Եւ վկայէ Եզեկիէլ մարգարէ. Դուռն այն եղիցի փակեալ եւ ոք մի՛ մտցէ եւ ելցէ ընդ նա. բայց ինքն Տէր մեր մտցէ եւ ելցէ¹¹: 14 Ի Բեթղեէմ ծնաւ Որդին, որ յառաջ քան զաշխարհ, եւ վկայէ Միքիա մարգարէ ասելովն. Եւ դու, Բեթղեէմ, տուն Եփրաթայ, սակաւաւոր իցես լինել ի հազարաւորս Յուդայ, ի քնն ելցէ իշխան¹²: 15 Եւ իշխան, ո՛ Սամոստացի, զնա կոչէ. քանզի չիք այլ իշխան յառաջ քան զնա: 16 Եւ դարձեալ եթե՝ Նա հովուեսցէ ժողովրդեանն իմում Իսրայելի¹³, այսինքն զնդի առաքելոցն, որ յԻսրայելէ էին. քանզի ասաց ցնոսա. Ահա առաքեմ զձեզ իբրեւ գառինս ի մէջ գայլոց¹⁴. քանզի երկոտասան ոչխարք էին սուրբ առաքեալքն, զորս առաքեաց, եւ զամենայն գայլս, որ ի վերայ երկրի էին՝ խաղաղացոյց: 17 Եւ ելք նորա ի սկզբանէ աւուրց աշխարհի¹⁵ որպէս երանելի մարգարէն Դաւիթ յիւրումն ասէ, եթե՝ Յառաջագոյն քան զարեւ է անուն նորա¹⁶, եւ արիւնեսցին ի նա ամենայն ազգք երկրի¹⁷: 18 Եւ առաքեալ ասէ. Յիսուս Քրիստոս երէկ եւ այսար, նոյն եւ յաւիտեան¹⁸. քանզի նորաստեղծ ծագեցաւ առ մեզ առաջի այն թագաւորի փառաց, որ

1 ատելութիւն
2 ի թշնամիս եղեմ ինձ
3 Սաղմ. ՃԼԸ 21-22
4 Հաղմ. Թ 5
5 Ես. Թ 6
6 Հաղմ. Ը ՅՎԸ Ը 1, Եբր. Ը 2:
7 Ովս. Թ 12
8 Մաթթ. 9 9
9 Ես. Թ 6
10 Հաղմ. Ծ 26:
11 Տէ՛ս Ծ 26:

ժ Հաղմ. Ես. Թ 6:
ժա ՅՎԸ Ժ 18
ժբ Տէ՛ս Եղե՛կ ԽԳ 2:
ժգ Մե՛կ Ե 2
ժդ Տէ՛ս Մե՛կ Ե 4, Մաթթ. Բ 6:
ժե Մաթթ. Ժ 16, Գաղ. Ժ 3
ժզ Մե՛կ Ե 2
ժէ Սաղմ. ՀԸ 17
ժը Ծն. ԺԲ 3, Գաղ. Գ 8
ժր Եբր. ԺԳ 8

Յակովբայն ծագեաց մարմնով, որ է Աստուած ամենայնի: 19 Եւ վկայէ երանելին Մովսէս թե՛ Ծագեաց աստղ Յակովբայ՝. քանզի ել մարդ ինքնն մարդասէրն, այսինքն Յակովբայ, եւ բարձրացաւ թագաւորութիւն նորա. եւ ո՛չ ասաց թե՛ բարձրացի, այլ այն, որ ինքնն իսկ Բարձրեալն էր, զիս՞րդ պիտոյ էր նմա բարձրանալ. քանզի ընդ ամենայն երկիր ծագեաց լոյս նորա: 20 Եւ մոզք յարեւելից եկին եւ մատուցին պատարագ այնմ, որ ծնաւ ի Բեթղեմէմ. եւ վկայէ Նսայի. Ի Սարայ եկեացեմ՝ բերելով ոսկի եւ կնդրուկ եւ զմուռ, եւ պատգամս մատուցեմ եւ զփրկութիւն Տեառն պատմեցեմք:

1 1Երանելոյն Ուիտադեայ եպիսկոպոսապետին Հոովմայ՝ Յադագս հաւատոց:

2 Իսկ եւս եւ 2յաղագս մարմնոյ տնաւրէնութեան մերոյ³ Փրկչին հաւատամք, զի⁴ անայլայլելոյ եւ 5անյեղեղկի մնացելոյ Աստուծոյ Բանին զմարմնաւորութիւն եղանել: 3 Քանզի Որդի ելով ճշմարտապէս Աստուծոյ՝ ըստ յաւետախաղաց Աստուծոյ⁶ ծննդեանն⁷, եղեւ Որդի ըստ ի Կուսէն ծննդեանն⁸, եւ է միեւնոյն կատարեալ Աստուած՝ համագոյական⁹ ըստ աստուածութեանն եւ համագոյ¹⁰ Հաւր, եւ կատարեալ մարդ, նոյն ինքն ըստ ի Կուսէն

ծնելութեանն¹¹, եւ համագոյ¹² մարդկան ըստ մարմնոյ: 4 Իսկ որք¹³ յերկնուստ ասէ մարմին ունելով¹⁴ զՏէրն, կամ Հոգւոյ¹⁵ Աստուծոյ զմարմինն՝ եղիցի նզովեալ: 5 Որ ոք ո՛չ ¹⁶խոստովանիցի Տեառն մարմին ի Կուսէն, եւ մարդկան համագոյ¹⁷, եղ. 6 Որ ոք զՏէրն մեր եւ զՓրկիչն¹⁸, ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ ¹⁹ի Մարիամայ կուսէն ծնեալ ըստ մարմնոյ՝ անանձն ասէ, կամ անզգայ, կամ անբան, կամ անիմաստ, եղ. նզ. 7 Որ ոք բաժանէ եւ զատուցանէ զՏէրն մեր եւ զՓրկիչն²⁰ եւ ասէ այլ զոլ Որդի ²¹զԱստուած Բանն եւ այլ զառեալն մարդ, եւ ո՛չ ²²խոստովանի մի եւ զնոյնն, եղ. նզ.

1 23Երանելոյն Երեմբայ եպիսկոպոսապետին Անդուֆ Պիսիդեայ՝ ի իսաւսիցն ասացելոց յաստուածայայտնութիւնն ի մեծ եկեղեցւոցն Կոստանդնուպալսի, նստելով երանելոյն Պրոկղի եպիսկոպոսին:

2 Առ էսայայ²⁴ մեծի մարգարէի Աստուծոյ քարոզելոյ²⁵ մանկանն՝ Քանզի մանուկ, ասէ, ծնաւ մեզ, որդի եւ տուաւ մեզ, որոյ պետութիւնն²⁶ եղեւ ի վերայ ուսոց իւրոց, եւ կոչեցի²⁷ անուն իւր մեծի խորհրդոյ հրեշտակ, սքանչելի խորհրդակից²⁸, եւ

*** ԹԻՆ. ԻՂ. 17
 ք ՏԷ՝* ԼԷ՝* Կ 6:
 1 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 7:
 2 ըստ մարմնոյ
 3 չիֆ
 4 չիֆ
 5 անյեղեղկի միացելոյ Աստուծոյն Բանի զմարմնաւորութիւնն եղանիլ առ նորոգութիւն մարդկութեան:
 6 յԱստուծոյ
 7 եւ Որդի Մարդոյ
 8 ծնընդեան
 9 չիֆ
 10 նոյնագոյ. լուսանցում՞ համագոյ

11 ծնելութեան
 12 նոյնագոյ
 13 որ ոք
 14 ունել
 15 նոյնագոյ
 16 խոստովանի զՏեառնն մարմինն
 17 նոյնագոյ
 18 զՓրկիչ
 19 ի Մարիամայ կուսէ ծնեալ մարմնով
 20 Փրկիչ
 21 զԱստուածն Բան
 22 խոստովանէ մի եւ զնոյնն ինքն
 23 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 277:
 24 էսայայ
 25 քարոզեցելոյ
 26 պետութիւն
 27 կոչի
 28 ԼԷ՝* Թ. 6

որ գկնի: 3 Մի՛ ոք այսուհետեւ գձեզ հրէական պատրեսցէ ոստ. քանզի այսպէս կոչել զհերձուածողականսն արժան, իբր այլ ոմն ծնիցեալ¹, ²իսկ այլ ոմն ծնիցելոյ բնութիւնք: 4 Քանզի եթե ոք զայս ասել համարձակեսցի, զեմանուէլն³ զայս միայն ընդդէմ դի՛ր, եւ սանձս⁴ լռութեան զանուանն ⁵ընկալցի գլխոյն զլռութիւն: 5 Քանզի ո՛չ երկու բնութիւնք, այլ զմարմնացեալն Աստուած Կոյս⁶ խորհրդաբար սաղմնեաց⁷, ընկալեալ զՀոգւոյն վերեկութիւն. քանզի եթե մարդկայնոյ էր սերմաբողբոջ⁸ Քրիստոս, հաւանեի արդեւք եւ⁹ զպտուղն ըստ բնութեանն¹⁰ քատակիլ յարմատոյն¹¹. Իսկ եթե ¹²Հոգւոյն է վերեկութիւն¹³ ըստ հրեշտակապետին ¹³ձայնին, Աստուած է ծնեալն. վասն զի ¹⁴Աստուած ծնելութեան առիթ:

1 Երանելոյն Պրոկղի եպիսկոպոսի:

2 Եւ թերեւս պահանջիցէ ոք, զի եթե չէ Քրիստոս որդի Յովսեփու եւ Դաւթի, զիս՞րդ համարիմք զՄաթէոս, որ առնէ սկիզբն աւետարանին եթե՛ Գիբի ծննդեան որդւոյ Դաւթի, Որդւոյ Աբրահամու^է: 3 Այսպէս իմանալի. քանզի Կոյսն եւ ուրում զնայն խաւսեցան՝ Յովսեփ, էին յագգէ Դաւթի եւ Աբրահամու. զի որպէս զԱբ-

րահամ եւ Դաւթի զիտեմք անուամբ հայր Յիսուսի, քանզի ի Կուսէն, որ յագգէ նոցա էր, երեւեցաւ մարմնացեալ Բանն Աստուած, նոյնպէս եւ զՅովսեփ անուամբ իմանամք հայր Յիսուսի, եւ ո՛չ բղխամամք սերմամբ՝ ըստ աւրինակի ամուսնութեան, այլ հանգուցեալ ի Մարիամ զաւրութեանն, եւ ի Մարիամայ առեալ ճշմարտութեամբ մարմին եւ մարդացեալ. ո՛չ որպէս ընդ սողէն անցեալ, որպէս Վաղենդիանոսք եւ Ծայղանացիք եւ Մարկիոն հայհոյեն, եւ ո՛չ ստուերականի կերպարանաւք եւ առաջաւք երեւեալ, որպէս Մանինէացիքն ամպարչտեն. եւ ո՛չ մարմին առանց շնչոյ առեալ, որպէս Արիանոսք եւ Մակիդոնիանոսք եւ Եւնոմիանոսք բամբասեն. եւ ո՛չ մարմին եւ շունչ առանց մտաց, որպէս Ապողինարիտքն դանդաչեն. եւ ո՛չ մարդ լոկ, որպէս տաճար իմն եւ բնակութիւն աստուածութեան՝ ի նմանութիւն մարդարէիցն եւ առաքելոցն, որպէս Նատորիկեանքն անաւրինին: 4 Այլ Աստուած յԱստուծոյ, Բան մշտնջենաւորական, Որդին Միածին՝ անսկզբնականն, որ ի Հաւրէ եւ ընդ Հաւր՝ ի բնէ եւ յաւիտենից, ի վախճան ժամանակաց եկեալ յարգանդ սուրբ Կուսին՝ մարմնացաւ եւ մարդացաւ, ո՛չ ի սերմանէ եւ ո՛չ յամուսնութենէ եւ ո՛չ յարենէ, այլ որպէս ինքն գիտէ միայն: 5 Եւ զի մարմնացեալ եւ մարդացեալ երեւեցաւ՝ հաւատամք, բայց եթե զի՞նչ աւրինակ իցէ՛ չքննեմ, քանզի չեմ բաւական լինել հասու. զի խորհուրդ է անճառ, անքննին, անասաց. եւ մինչ խորհուրդն խորհուրդ է՝ ո՛չ ոք կարէ յայտ ածել եւ մերկանալ. ապա եթե մերկանայցէ եւ յայտնեսցէ, խորհուրդն այնուհետեւ չէ խորհուրդ:

6 Նորին՝ ի թղթոյն, որ առ սուրբն Սահակ Հայոց հայրապետն, Պրոկղի:

7 Հաւատամք յԱստուածն Բան՝ յանեղծն, յանարատն. թե առանց անցից մարմնացաւ եւ սրբութեամբ՝ հաւատամք.

1 ծնիցեալն
 2 իսկ այդ ի նոյն բնակեալ Աստուած, եւ իբր երկու ծնիցելոյն
 3 զեմանուէլն
 4 սանձ
 5 կալցի յիշողութիւն
 6 Կոյսն
 7 բացասողմնեաց
 8 սերման բողբոջ
 9 չիբ
 10 բնութեան
 11 արմատոյն
 12 Հոգւոյ է Սրբոյ
 * Մատթ. Ը 20
 13 ձայնի՝ Աստուած ծնիցեալն
 14 եւ Աստուած ծնելութեանն
 է Մատթ. Ը 1

զի այս ինքն է մերոյ փրկութեանս հիմն եւ հաստատութիւն. նաեւ սիրեմք՝ որ վասն մեր եկն եւ զկերպարանս առ զծառայութեան. որ ո՛չ եթե զբնութեանն ինչ եղծումն յանձն էառ եւ ո՛չ աւելորդ ինչ յերրորդութիւնն արար: 8 Արդ, ամենայն քրիստոնեայ, որ ո՛չ պարարեալ է հաւատովք եւ յուսով եւ սիրով, չէ նա այն, որ անուանեալն կոչի. զի թեպէտ եւ բազում անգամ ճնշէ զմարմին եւ յանցից անցից ցանկութեան թուի իմն զվարուց զքաջութիւնս ուղղել՝ յաղթութեան պսակացն արժանի չլինի, իբր նոյն ինքն յաստուած պաշտութեանն պատրաստիչ պսակացն, որ նահատակացն պատրաստեալ է՝ չժամանել: 9 Արդ, հաւատք են, որպէս ասացաք, ամենայն բարեացն գլխաւորութիւն. եւ պահեսցի նոքա առանց շնութեան, մի՛ ինչ ի նա մատուցանել ամենեւին պղծութեան խորհրդոց ի մարդկանէ, եւ մի՛ բնաւ ի պղծութիւն ի նորաձայն ուսմանցն պղտորեալ խառնակեցի, այլ ի ներքոյ աւետարանական յառաքելական սահմանացն հաստատեալ կացցէ. զի մի՛ ոք ամենեւին իշխեսցի ձեռն ածել այնու, որով վրիպեցաքն եւ որով ի մկրտութեան անդ մերով իսկ լեզուաւ ձեռնագրեցաքն. զի խոտէ եւ անարգէ բարձրութիւն հաւատոցն զամենայն արձակումն յանդգնութեան եւ ժպրհութեան՝ ո՛չ միայն մարդկութեանս, այլ եւ որ յանմարմին բնութեանն են՝ ի բարձունս գլխաւորեալ: 10 Որպէս երանելին Պաւղոս բողոք կալեալ գոչէ. եթե կամ մեք, ասէ, կամ հրեշտակք յերկնից աւետարանիցէ ձեզ քան զայն, զոր ընկալարուքն դուք՝ նզովեալ լիցի: 11 Արդ, ինքն Աստուած՝ անեղծն, անարատն, անպաճոյճն, անսկիզբն, անչափակալն, հզաւրն, ամենազաւրն Բանն եկն մարմնացաւ. քանզի ամենայն զաւրութիւն եւ ամենայն կամակարութիւն առ իւր էր, եւ առ նա զկերպար

րանս ծառայի եւ եղեւ մարմին եւ ծնաւ ի Կուսէն, ամենայնիւ կամեցաւ ցուցանել, եթե ճշմարտիւ մարդ եղեւ: 12 Զի ի հարկէ երթան զհետ բարուցն իշխանութիւնք եւ կերպարանք եւ չարչարանք. զի ո՛չ ուրեք ասէ աւետարանիչն, եթե եկն եմուտ նա ի կատարեալ մարդն, այլ ասէ. եղեւ մարմինս՝ ի նոյն ինքն իջեալ ի բնութիւնն եւ ի սկզբան անդր հասեալ ծննդեանն. նախ եղեւ մարմին, ո՛չ եթե ի մարմինն եղծաւ, քա՛ւ լիցի. զի կայ հաստատեալ Աստուածութիւնն եղծմանն ի վերոյ. քանզի որ եղծմամբն է՝ ի ծորել բարուցն չարչարմամբն, իսկ որ մշտնջենաւորն է՝ միշտ առ իւր ունի զանեղծ բնութիւնն:

13 Արդ, ասեմք՝ գերկոսինն առաջի արկեալ բարբառս գրոց. եղեւ մարմինս եւ առ զկերպարանս ծառայի՞, եւ երկոքինն ուղղապաշտմամբ իմացեալ՝ փրկութեան սերմանիք լիցին մեզ: 14 Այն զի ասէ՝ բայց եղեւ, զանքակ կատարեալ հաւասարութիւն աւետարանիչն ցուցանէ մեզ. զի զորաւրինակ միութիւն ո՛չ լինի ի միւսութիւնս երկուս. զի եթե այսպէս լինի, ո՛չ լինի միութիւն. սոյնպէս մի ըստ կատարեալ հաւանութեանն ո՛չ բաժանի յերկուս, այլ այն որ ասեն՝ առբողոքէ զանխախտուն բարուց. քանզի ամենայն որ լինելոցն՝ ի չէէ անտի լինի: 15 Արդ, երկուքին յաստուածային բնութեանն անկազմ են. զի ո՛չ եթե ի չգոյից անտի ի մէջ եկն որ միշտ անսկիզբն է, եւ ո՛չ ի գոյից քակտեցաւ անեղծ Բանն. վասն այսորիկ յերկուց կողմանց՝ եւ զանեղծ եւ զանարատ աստուածութեանն եւ զանքակ խորհրդեանն, Աստուածեղէն Գիրք ուսուցանեն. զի առաջնովն զմիութիւն երեսացն հաստատեսցէ եւ երկրորդաւն զանեղծն եւ զանարատն գոչեսցէ:

« Գող. Ը 8

բ ԹՊԸ. Ը 14
գ Հմմտ. Փլա. Բ 7:

16 Արդ, եղեւ Աստուած Բանն կատարեալ մարդ՝ ո՛չ եթե կարճեալ ինչ յանեղծն յանարատ բնութենէ անտի, որ ի վեր քան զիմաստ զարմանալեաց. այլ հաւատովք զայնպիսին ուսաք, ո՛չ եթե քննութեամբ հասաք. եղեւ մարդ եւ ապրեցուցանէ չարչարակցութեամբն, որ ըստ մարմնոյ ազգակից եւ տոհմականն է. հատոյց զպարտիս մեղացն ի վերայ ամենեցուն մեռանելովն իբրեւ զմարդ, խափանեաց զայն, որ զիշխանութիւն մահու ունէր, այսինքն զսատանայ, իբրեւ զչարատեաց զԱստուած, եւ զկար զաւրինացն եցոյց՝ ի կատարել անդ զամենայն արդարութիւն, եւ բնութեանն զառաջին ազնուութիւն հատոյց ի պատուելոյ անտի ի մարմնանալն, զոր իւր իսկ ստեղծեալն էր զբոյս բարուցն բարութեան: 17 Արդ, մի է Որդի, եւ համազաւր Երրորդութեանն երկիրպագանեմք. չորրորդութիւն անդ ո՛չ մատուցանեմք, այլ մի Որդի՝ անակիզքն ի Հաւրէ ծնեալ, որով զամենայն յաւիտեանս հաւատամք եղանել. որ մշտնջենաւորակիցն է արմատոյ շառաւիղ, որ առանց ծորման ի Հաւրէ իջանէ¹. որ անքակ մտաց անտի յառաջ եկեալ եւ անդէն բնակեալ. զի թեպէտ յերկրի երեւեցաւ, այլ ի Հաւրէ ո՛չ մեկնեցաւ: 18 Սա կամեցաւ փրկել զոր ինքն ստեղծ, եւ փրկեաց ի բնակելն յարգանդի անդ, եւ աւրհնեաց զդուռն բուսոյ բարուցն բարութեան, եւ ծննդեան իւրով կնքեաց, եւ եցոյց զինքն, որ ի վեր է քան զբարս ծննդեան՝ Բանն մարդացեալ: 19 Արդ, ո՛չ եթե այլ ոք է Քրիստոսն, քա՛ւ լիցի, եւ ո՛չ այլ ոք Աստուած Բանն. զի երկուս Որդիս Աստուածութեան բնութիւնն ո՛չ գիտէ, այլ միայն միածին ծնաւ: 20 Զի ուր ո՛չ գոյ ամուսնութիւն ծննդականաց, անդ ո՛չ գտանի երկուցիւն ծնելոյ. Զի յանուն Յիսուսի Քրիստոսի կրկնեսցի ամենայն ծուր՝ երկնաւորաց եւ երկրաւորացս

եւ սանդարամետականաց^ա: 21 Ապա եթե այլ ոք է Քրիստոսն, քան զայն, որ Աստուած Բանն է ի Հաւրէ, դոյզն մարդ է Քրիստոս. զի տաճար է Աստուծոյ՝ ըստ բանի սրաբեոցն: 22 Իսկ եթե դոյզն մարդ իցէ Քրիստոս, զիա՞րդ, որ ի վեր են քան զբնութիւն նորա եւ պատուականագոյնք՝ երկնաւորքն, ծուր իջեալ երկիրպագանեն կրտսերոյն. եւ կամ զիա՞րդ ընկալցուք մեք զբարբառ մարդարէիցն, որ գոչեն. Աստուած մեր յերկրի երեւեցաւ, ընդ մարդկան շրջեցաւ^բ. երեւել զայն ասէին, որ մարմնովն երեւեցաւ, եւ շրջել՝ որ ըստ ժամանակի, ընդ մարդկան. զառաւելութիւն զամենազաւր ի գործոց անտի գնացիցն ցուցանէր, զի իբրեւ զամենակալ, որ եկաց եւ մնաց ի նմին վասն իւր եւ որ ինչ կամեցաւ եւ եղեւ վասն մեր: 23 Ապա եթե գայթակղութեան պատճառք լինիցին խանձարուքն եւ որ ի մարի անդ բազմականն էր, եւ կամ ժամանակաւ ըստ մարմնոյ աճումնն էր, եւ որ ի նաւին անդ ի քուն մտանելն էր եւ ի ճանապարհի աշխատ լինելն էր, եւ որ ի ժամանակի անդ քաղցնուլն էր, եւ որ ինչ միանգամ մարդոյ եղեալն էր դէպքն անցանէին: 24 Արդ, ես զարմացեալ եմ ընդ պակասամտութիւնն, որ նոր ճանապարհս խոտորս ձեւեն. զի իմ զմինն գիտացեալ եւ ուսեալ բարեպաշտութեամբ զՈրդի, եւ մի խոստովանութիւն ունիմ զմարմնացելոյ Բանին Աստուծոյ զաւրութիւն բնութեանն²:

25 Իսկ արդ, զի մի է, որ անցից անցից համբերութեամբ յանձն էառ եւ զմեծաւքանչ զաւրութիւնսն կատարեաց, արդ՝ ընդէ՞ր զաստուածեղէնսն լուեալ եւ զվատթարագոյնն յերկարեալ բարբաջեն: 26 Զի նա իբրեւ կամեցաւ, թե հաւատարիմ արա-

1 Լուսանցում այս բառի փոխարէն՝ ծագեալ

^ա Փլւ. Բ 10
^բ Բար. Գ 36. 38
 2 Լուսանցում Ի միտ առ, ո՛վ երկարակրթաց

րից՝ Աստուած եմ եւ Բան, հաստատեցաւ կաց որ էրն. իսկ եղեւ մարմին եւ մանուկ, եւ ո՛չ միով իւրք քակտութեամբ զխորհուրդն թշնամանեաց. նոյն ինքն եւ զմեծասքանչ զաւրութիւնն առնէր եւ նոյն ինքն չարչարանաւք մտանէր. նշանաւք եւ արուեստիւք կալ մնալ յայնմ, որ էրն իսկ եւ երեւեցուցանէր, իսկ չարչարանաւք զոր եղեւն հաստատէր: 27 Արդ, միեւնոյն մշտնջենաւոր ի սկզբանէն եւ ի կատարածի մարմնացեալն խոստովանեսցուք Որդի, եւ մի՛ ինչ այլ ամենեւին յաստուածութիւն բնութեանն անդր աւտարոտի եւ խոտան խառնեսցուք, զի ոչինչ աւելորդ գոյացն աթոռ:

1 Երանելոյն հաւր մերոյ Դիոսկորոսի եպիսկոպոսապետին Աղէքսանդրու, եւ գրեցելոյ Թղթոյն ի Գանգրայ յԱսորիս, ուր զաշակերտսն կատարեաց ի Քրիստոս՝ թուղթ եւթներորդ: 2 Սեպտեմբերի Բ. հոռի վեցերորդն. Առ Միայնակեացսն ի Հեմատոն գրեցեալ թղթոյ:

3 Քանզի գիտեմք² զնա հաւատով բուժեալ ծնիցեալ զնա³ իբրեւ զԱստուած, իսկ զնոյն ծնիցեալ ⁴ի Մարիամայ իբրեւ զմարդ: 4 Տե՛ս զնա ի վերայ երկրի ճեմեալ⁵ իբրեւ մարդ⁶, եւ տե՛ս զնա երկնայնոց հրեշտակաց արարիչ իբր զԱստուած: 5 Տե՛ս զնա ի նաւի ննջեալ⁷ իբրեւ զմարդ, եւ ⁸տե՛ս ի վերայ ալեացն ճեմեալ իբր զԱստուած⁹: 6 Տե՛ս զնա քաղցեալ իբր զմարդ, եւ տե՛ս զնա բուժանաւղ աշխարհի իբր զԱստուած: 7 Տե՛ս զնա ծարաւեալ իբր

զմարդ, եւ տե՛ս զնա արբուցանելով՝ իբր զԱստուած¹⁰: 8 Տե՛ս զնա մերկացեալ իբր զմարդ, եւ տե՛ս զնա ¹¹զգեցուցանաւղ իբր զԱստուած: 9 Տե՛ս զնա ի վերայ յովանակի նստեալ իբր զմարդ, եւ տե՛ս ¹²զնա ի քերովբէսն նստեալ իբրեւ զԱստուած: 10 Տե՛ս զնա ¹³ի հրեիցն քարկոծեալ իբր զմարդ, եւ տե՛ս զնա ի հրեշտակաց երկրպագեալ իբր զԱստուած: 11 Տե՛ս զնա փորձեալ իբր զմարդ, եւ տե՛ս զնա զղեւս¹⁴ հալածելով իբր զԱստուած: 12 ¹⁵Տե՛ս զնա ոչխար իբր զմարդ, եւ հովիւ իբր զԱստուած¹⁶: 13 Տե՛ս զնա ¹⁷զոհ զենեալ իբր քահանայ ընծայաբեր, եւ փրկանաւորելով՝ իբր զԱստուած¹⁸: 14 Տե՛ս զնա ի¹⁹ Պիղատոսի յատենի կացեալ իբր զմարդ, եւ տե՛ս ²⁰Հաւր գահակցեալ իբր զԱստուած²¹: 15 Տե՛ս զնա խաչեալ²² իբր մարդ, եւ տե՛ս զնա աւազակին դրախտին²³ շնորհելով իբր զԱստուած²⁴: 16 Տե՛ս զնա ²⁵քացախ արբեալ իբր զմարդ, եւ ²⁶տե՛ս զաշխարհ արբուցեալ անչարակնաբար իբր զԱստուած: 17 Տե՛ս զնա մեռեալ իբր զմարդ, եւ տե՛ս զնա մեռեալս յարուցանելով՝ իբր զԱստուած: 18 Տե՛ս զնա աղքատացեալ մարմնով²⁷ իբր զմարդ²⁸, եւ տե՛ս զնա փարթա-

1 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 279:
 2 գիտեմ ես
 3 ահա զնա
 4 ի Մարիամայ իբր մարդ
 5 մեմելով
 6 զմարդ
 7 մնջեցեալ
 8 զնա ի վերայ ջուրց
 9 Աստուած

10 Աստուած
 11 զգեցուցանելով իբր Աստուած
 12 զնա վերելակեալ քերովբէց իբր Աստուած
 13 ի հրեից
 14 դեւս
 15 եւ տես զնա դարձեալ
 16 Աստուած
 17 եւ իբր քահանայ ընծայաբերելով, եւ տես զնա
 18 Աստուած
 19 չի՛ք
 20 զնա Հաւր գահակցելով
 21 Աստուած
 22 խաչեցեալ
 23 զդրաստն
 24 Աստուած
 25 քացախ ի խաչին արբուցեալ իբր մարդ
 26 տես զնա իբր Աստուած անչարակնաբար զաշխարհ արբուցանելով
 27 չի՛ք
 28 մարդ

մացուցանալ¹ իբր զԱստուած²: 19 Տե՛ս զնա ծառայ իբր զմարդ³, եւ տե՛ս⁴ ազատիչ իբր Աստուած: 20 Տե՛ս զնա որպէս ցորեան սերմանեալ⁵, եւ տե՛ս զնա ⁶զարձեալ սերմանալ իբր Աստուած: 21 Տե՛ս զնա այգի պտղալից⁷ իբր մարդ, եւ տե՛ս զնա բուսակեր երկրագործ⁸ իբր զԱստուած⁹: 22 Այլ զի մի ¹⁰բազմամբոխ շարագրութեանս արարից, թողում այժմ զվկայութիւնս ¹¹իւրաքանչիւր հաւաքեալ գլխոց, եւ հաւաքեցից՝ շնորհելով Աստուծոյ, ի¹² զիպող ժամանակի առ այս կոչողի: 23 ¹³Իսկ զաւտարափառացն անպիտանութիւն թողեալ, զմի¹⁴ եւ զնոյն խոստովանիմք Փրկիչ եւ Տէր եւ Աստուած, ¹⁵եւ թե եղեւ տնաւրինաբար: 24 Կալարո՛ւք այսուհետեւ եւ¹⁶ զհարցն խոստովանութիւն, եւ մի՛ շոգմոզողացն ¹⁷հերձուածողաց համեմատիք բանից, այլ եւ մի՛ յերկուս բաժանողաց. զմինն¹⁸ հաւանի՛ք. քանզի մինն¹⁹ է մեր փրկիչ, ²⁰որպէս ասացն թե՛ եղեւ մարդ սակս մարդասիրութեան²¹:

1 փարթաւացուցանելով
 2 Աստուած
 3 մարդ
 4 տես զնա
 5 սերմանեալ իբր զմարդ
 6 սերմանող դարձեալ
 7 չիբ
 8 եւ երկրագործ
 9 Աստուած
 10 բազում ամբոխի շարագրութեանս
 11 իւրաքանչիւրոյ հաւաքել գլխոյ, եւ հաւաքեցից
 12 չիբ
 13 Իսկ մեք գաւտարափառաց անպիտանութիւնս
 14 մի
 15 եւ եթ՝ եղեւ անաւրինաբար մարդ
 16 չիբ
 17 հերձուածողացն հետեւանայք բայից
 18 զմին
 19 մի
 20 որպէս ասացի, եւ եթ՝
 21 մարդասիրութեանն

1 ²²Երանելոյն Տիմոթէոսի եպիսկոպոսի Աղէֆանդրացոց՝ ի Հակաճառութեան, առաջին գլխոյն Լեւոնի հայիտութեանն եւ որ յառաջ Բան զնա հերձուածողք՝ Նեստորի Անտիոքացոյ եւ Դիոդորի Տարսուցացոյ եւ Պաւղոսի Շամշուացոյ եւ Թեոդորիտեայ Կիրոս Բաղաբի, եւ աշակերտաց որ յետոյ:

2 Հերձուածողացն նորա ²³վարդապետացն ի բաց յայտնելով զնորայն զամպարչտութիւն, իբր հետեւեցելոյ իւր նորայն ամպարչտութեանն, ²⁴ենթակայեցի յիրաւի ²⁵զնոցայն ելելոյ նզովիցն ²⁶ի հարանց սրբոց: 3 Քանզի երանելի առաքեալն Պաւղոս ²⁷զմարմնացեալ Աստուած Բանն հանդերձ իւրով մարմնովն Քրիստոս քարոզեաց²⁸, եւ Աստուծոյ զարուսթիւն եւ Աստուծոյ իմաստութիւն ²⁹ընդ երկնաւ զսանուանեաց՝. զի ո՛չ որպէս նորում վարդապետիս թուի՝ տաղաւարեաց ³⁰ի Մարիամայն մարդն Աստուծոյ Բանին, իբր այլ ելով քան զ՛ի Կուսէն ծնիցեալն³¹ Փրկիչն, Քրիստոս Տէրն. քանզի տուն անուանեաց նորս վարդապետ ³²զ՛ի Մարիամայն առեալն. բնակեալ զԱստուած Բանն ի տան աւրինադրէ, որպէս թուի ³³հերձուածողացն նորա վարդապետաց, զի մի՛ ³⁴Աստուած Բանն, որպէս ինքն կոչէ իմաստութիւն՝

22 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 55:
 23 վարդապետաց յայտնելով զնորա ամպարչտութիւնն
 24 նոցայցն վարդապետութեանց ենթակայեցի
 25 զնոցանէ եղելոց
 26 ի սրբոցն հարանց
 27 զմարմնացեալն Աստուածն Բան
 28 անուանեաց
 29 զսա քարոզեաց ընդ երկնաւս
 * Հմմտ. Լ՝ Կոր. Լ՝ 24:
 30 ի Մարիամայն մարդ Աստուածն Բան
 31 ծնիցեալ
 32 զ՛ի Մարիամայն առեալ՝ բնակիլ զԱստուածն Բան ի տանն
 33 հերձուածողաց նորայն
 34 Աստուածն Բան

Թափեալ զինքն գտանիցի, եւ մի՛ տուեալ վասն մեր ի Հաւրէ՛ ըստ գերազանցութեան սիրոյն¹. Զի այնպէս² սիրեաց Աստուած զաշխարհս³, ասէ աւետարանիչն Յովհաննէս, իբր զի գորդին իւր Միածին⁴ ետ վասն մեր՞. այլ⁵ զի մի Տէրն փառաց, այլ Տեառն փառաց տունն⁶ ասիցի զխաչն Պամբերիչ վասն մեր՞, եւ զմահն եւ զթաղումն եւ զյարուցումն:

4 Այլ ո՛չ ճուսուցին այսպէս Աստուածեղէն Գիրք, այլ ինքն Բանն մարմին եղեալ՝ տաղաւարեալ կամ բնակեալ ի մեզ, եւ ի մարդկան. քանզի՝ Բնակեցայց ի նոսա եւ զգնացից, ասէ, եւ եղէց նոցա Աստուած, ¹⁰եւ նոքա եղիցին ինձ ժողովուրդ՞: 5 Իսկ ¹¹զբնակիլն ի սիրտս մեր զՔրիստոս աղաւթէ երանելին Պաւղոս՞. իսկ բնակիլ ¹²ի մարդիկ Աստուծոյ միայնւոյ¹³ յատուկ է, եւ ո՛չ մարդոյ: 6 Եւ յԱռ Եբրայեցիս թղթին ¹⁴զՔրիստոս հարազատ քարոզէ Որդի¹⁵ Հաւրն եւ արարիչ բոլորեցուն, եւ ¹⁶զեր ունել անբաղդատաբար ամենայնի համանգամայն արարածոցս. Քանզի, ասէ, Մովսէս¹⁷ հաւատարիմն¹⁸ բոլորում տան

նորա բուժող¹⁹ առ ի վկայութիւն խաւսեցելոցն, իսկ Քրիստոս իբրեւ²⁰ որդի ի տուն նորա, որոյ ²¹տունն մեք եմք: 7 Իսկ Քրիստոս²² իւր ²³ո՛չ տուն ասի եւ ո՛չ բնակութիւն յԱստուածային Գրեցելումն, թեպէտ եւ ²⁴մարդկայնաւք վարեացի ճայնիւք՝ վասն տնաւրէնութեանն²⁵, զի մի՛ երեւոյթ կարծիցի ²⁶մարմնաւորութեանն իւրոյ խորհուրդ. այլ ըստ ճշմարտութեան մարդ եղեալ ²⁷տնաւրինաբար Աստուծոյ Բանն՝ հաւատասցի մնացեալ անյեղում բնութեանն: 8 Քանզի եթեւ Աստուած էր հանդերձեալն յերկրի ²⁸երեւելն եւ ի Կուսէն ծնանելն՝ էսայի մարգարէանայ ասելովն²⁹. Ահա Աստուած մեր դատաստան հատուցանէ եւ հատուցէ, ինքնին³⁰ եկեացէ եւ փրկեացէ³¹ զմեզ. յայնժամ ³²աչք կուրաց բացցին, եւ այլն զկնի՞: 9 Եւ՝ ³³Ահա Աստուած Տէր գայ հաստատութեամբ³⁴. Եւ՝ Ահա կոյս ³⁵յորովայնի ընկալցի եւ ծնցի որդի, եւ կոչեցեն³⁶ զանուն նորա Էմա-

1 սիրոյ
2 այսպէս
3 զաշխարհ
4 Մե՛նածին
՝ Տէ՛ս Յովհ. Գ. 16:
5 այդ եւ
6 տունն
7 համբերիչն զվասն
ք Հմմտ. Լ. Կոր. Ի՛ 8:
8 այսպէս ուսուցին աստուածային գրեցեալն, այդ զինքն
9 ասէ, եւ առգնացից
10 եւ ընթեանք եղիցին իմ ժողովուրդ
ք Եւսէ. Լ. Լ. 27
11 բնակել զՔրիստոս ի սիրտս մեր
ք Տէ՛ս Եւսէ. Գ. 17:
12 ի մարդում
13 միայնում
14 զՔրիստոսն Որդի
15 չիք
16 գեր ունելով
17 եւ Մովսէս

18 չիք
19 Լուսանցումն ծառայ / իբր բուժող
20 իբր
21 տունն եմք մեք
է Եւս. Գ. 5-6
22 Քրիստոսի
23 ո՛չ տուն եւ ո՛չ բնակիչ ասի նաստուածային գրեցելումն
24 ուրեք մարդկայնով վարի
25 տնտեսութեանն
26 մարմնաւորութեան իւրոյ խորհուրդն, այդ ըստ նշմարտութեանն
27 տնաւրինաբար այն հաւատայցի մնացեալն անյեղումն բնութեան
28 երեւել եւ ի Կուսէ ծնանիլ, Իսայի
29 ասելով
30 ինքն
31 կեցուցէ
32 բացցին աչք կուրաց
ք Եւս. Լ. Լ. 4-5
33 մեր, ահա Տէր
34 հարստութեամբ եւ բազուկ իւր տիրակաճութեամբ
է Եւս. Լ. 10
35 նորովայնի կալցի
36 կարդացեն

նուէլ¹. եւ զի՝ ²Կոչեսցի անուն նորա մեծի խորհրդոյ հրեշտակ, Աստուած հզարէ՝
 10 եւ ինքն իսկ յառաջ³ քան ⁴զյաւիտեանս Աստուծոյ Բանն յաղագս ի կնոջ իւր ըստ մարմնոյ ծննդեանն տնաւրինականի մարգարէիւն ասէ. Լուարո՛ւք ինձ, կղզի՛ք, եւ հայեցարո՛ւք, ազի՛նք, յետ բազում ժամանակաց⁵, ասէ Տէր, ճորովայնի մար իւրոյ կոչեաց գանուն⁶։ 11 Ահա ⁸զկամաւոր եւ զանկիր եւ զանճառելի յղութիւն իւր զեկուցանեն որովայնիւ մաւր, եւ առանձին մայր կոչէ զսուրբ Կոյսն, եւ անուն կոչեցեալ⁹ առ ի Հաւրէ։ 12 Իսկ եթե տուն իւր շինեաց եւ յայնժամ ¹⁰բնակեցաւ ի Մարիամայն մարդն Աստուծոյ Բանն՝ արտաքոյ ելով ամենայնիւ է ¹¹շինելոյն տանէն, մինչեւ իննամսեայ ժամանակաւ զսա շինեսցէ, այլ ելով Քրիստոսն, զի ի Մարիամայն իւր տուն, ապա ուրեմն ո՛չ¹² շարառեցաւ անճառաբար մարմնացեալն յարգանդի¹³ Կուսին ¹⁴Աստուած Բանն, որպէս նմա թուի, եւ ո՛չ Աստուածածին ¹⁵սուրբ Կոյսն, եւ ի՞բր մնաց ¹⁶յղացեալ եւ ծնեալն կոյս։ 13 Այլ մարգա-

րէն վկայէ եւ գոչէ զսորա զասութիւն¹⁷, մանաւանդ ¹⁸ինքն իսկ Աստուած Բանն մարգարէիւն, ապա իբր առ նոյն ծնիցեալն ի Կուսէն ասէ¹⁹ մարգարէիւն. եւ Սերոււացի²⁰ արք բարձունք առ քեզ անցցին եւ քեզ եղիցին ծառայք եւ յետոյ քո հետեւեսցին կապեալք ձեռակապաւք, եւ ի քեզ աղաթեսցեն, զի ի քեզ Աստուած է, եւ ո՛չ է Աստուած բայց քո՞։ 14 Ասէր իսկ ինքն Տէրն եթե՝ Հայր յիս ²¹մնալովն գործէ զգործս ինքն, եւ եթե՝ Հայր²² իմ ընդ իս է. ո՛չ²³ եթող զիս միայն, զի ես ²⁴զհաճոյս նորա առնեմ յամենայն ժամ՝ եւ՝ Հայր իմ յիս եւ ես ²⁵ի Հայրէ։ 15 Էջ իսկ եւ Հոգին Սուրբ մարմնական տեսակաւ իբր աղանձի ի²⁶ յերկնուստ եւ մնաց ի վերայ նորաւ. զի այսպէս ասէ²⁷ Տէրն. Հոգի Տեսոն առ իս, ²⁸սակս որոյ ան զիս²⁹։ 16 Վասն այսորիկ եւ ²⁹տաւար ասաց զիւր մարմինն՝ իբր ակծեալ տնաւրինաբար ³⁰Սուրբ Հոգւովն եւ ունելով ինքեան³¹ զՀայր եւ զՀոգին Սուրբ. զի եւ ³²մեր մարմինքս իւրով շնորհաւն կո-

1 եմանուէլ
 * Ե․․ Է 14
 2 կոչի անուն իւր
 ք Ե․․ Թ 6
 3 յառաջ
 4 զյաւիտեանց յաղագս ի կնոջէ
 5 ամանակի կացցէ
 6 յորովայնէ մար իմոյ
 7 գանուն իմ
 ք Ե․․ ԽԹ 1
 8 եւ զկամաւոր եւ անկիր եւ անճառելի յղութիւնն իւր զեկուցանէ նորովայնի մար, եւ առանձինն նմա առ ի Հաւրէ
 10 բնակեաց ի Մարիամայն մարդ յԱստուծոյն Բանն ի շինեցելոյն տանէ. մինչ զի իննամսեայ ամանակաւ զսա շինիցէ, այլ ելով քան զի Մարիամայն իւր տուն
 12 եւ ո՛չ
 13 յարգանդին
 14 Աստուածն Բանն
 15 սուրբն Կոյս
 16 յղացեալ եւ ծնեալ

17 ստութիւն
 18 իսկ ինքն Աստուածն Բանն
 19 ասի
 20 Սերոյիմացիք
 ք Տէ՛․ Ե․․ ԽԷ 14։
 21 մնալով առնէ
 է Յ․ՎԸ․ ԺԳ 10
 22 Հայրն
 23 եւ ոչ
 24 հաճոյս նմա
 շ Յ․ՎԸ․ Բ 29, Հմմտ․ նաեւ ԺԳ 32
 25 ի Հաւր
 է Յ․ՎԸ․ Ժ 38, Գէ՛․ նաեւ ԺԳ 10-11, Հմմտ․ նաեւ ԺԷ 21։
 26 չիք
 շ Հմմտ․ Մատթ․ Գ 16, Գ․ՆԿ․ Գ 22։
 27 ասէր
 28 որոյ սակս եսած
 ք Գ․ՆԿ․ Գ 18, Ե․․ ԿԸ 1
 29 բազին եսաց զիւրն մարմինն
 ժ Հմմտ․ Յ․ՎԸ․ Բ 19, 21։
 30 Սրբովն Հոգւով
 31 Նիւնեան
 32 մերն մարմինն

չեսցի ¹տաճար ի մեզ բնակեցելոյ ²Հոգւոյն Սրբոյ. Զի անդամք եմք մարմնոյ նորա³, եւ՝ Ի լրմանէ նորա մեք ամենեքեան առաք⁴, եւ՝ Ծիմիմք ի վերայ հիման առաքելոց³ եւ մարգարէից՝ ելոյ ի ծայր ⁴անգիւնոյ Յիսուսի Քրիստոսի, յորում ամենայն շինուած յաւդակապեալ՝ անէ ⁵ի տանար սուրբ Տեառն⁶:

17 Այլ թէպէտ եւ էր ի նմայ Հայրն եւ ⁶Սուրբ Հոգին, այլ վկայէ մարգարէին, եթէ ո՛չ էր Աստուած բայց նորա. քանզի մնալովն⁷ Աստուած՝ եղեւ անխառնաբար եւ անյեղապէս մարդ, եւ Համագոյ⁸ Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ, եւ յորժամ եղեւն ըստ մեզ: 18 Իսկ ⁹մարմնաւորութեան եւ ծնելութեան նորա յեղանակ ¹⁰անճառելի է եւ անհիմանալի է ¹¹ամենեցուն, որպէս միայն գիտէ ինքն Մէնածինն Աստուած ընդ իւրում¹² Հաւր եւ ¹³Սուրբ Հոգւոյն: 19 Քանզի երանելի¹⁴ աւետարանիչն Յոհաննէս¹⁵ սկզբանն առ Աստուած եւ Աստուած Բանն էր, որով ամենայն եղեւ¹⁶, մարմին¹⁶ եղեալ փարոզեաց, մնալովն Աստուած, տաղաւարեալ¹⁷ ¹⁸ի մեզ հաւատացեալսս¹⁸: 20 Քան-

զի եւ նախածին եղեալ ի բազում եղբարս եւ տեսեալ յառաքելոցն վկայի՞, եւ այսպէս՝ Փառս ունել¹⁹ Մէնածնի առ ի Հաւրէ, լի շնորհաւ²⁰ եւ նշմարտութեամբ. զի ի լրմանէ նորա ամենեքեան ²¹առաք գշնորհ Սուրբ Հոգւոյնէ, եւ ընդունիչք նորա եղաք: 21 Եւ երանելիքն իսկ ²²Հարքն, որ ի Նիկիայ, զ'ի գոյացութենէ Հաւր՝ Աստուած յԱստուծոյ ասացին²³ զնա. վասն մեր եւ վասն մերոյ փրկութեան ստորիջեալ ²⁴մարմնացեալ եւ ախտակրեալ եւ յարուցեալ ²⁵ասացին, որպէս աւետարանիչն Յոհաննէս²⁶, եւ ո՛չ ուրեք անուանեցին²⁷ զՔրիստոս եւ զիմաստութիւնն, կամ եթէ ²⁸զԱստուած Բանն բնակեալ ի նմա, այլ ²⁹զմի եւ զնոյն Համագոյ Հաւր ելով եւ Սուրբ Հոգւոյն ասացին: 22 Արդ, եթէ³⁰ թուեցաւ ապականչին ³¹Աստուածայնոյ Գրեցելոյն եւ սրբոյ կանոնին՝ բնակեաց Աստուծոյն ³²Բանն ի Մարիամայն մարդումն, աստուածազգեստ ³³մարդ էր Քրիստոս, եւ ո՛չ եղեւ մարդ ³⁴Աստուծոյ Բանն՝ մնալովն Աստուած, այլ ի մարդ բնակեաց: 23 Քանզի զայս յառաջիկայն³⁵ յայտնապէս ուսուցանէ, շինելով ի վերայ

1 բազին ի մեզն
 2 Սրբոյ Հոգւոյն
 3 Եփէ. Ե 30
 4 Յ.Վ. Ե 16
 5 առաքելոցն
 6 անկիւնոյ ինքեան
 7 ի բազին սուրբ Տերամբ
 8 Եփէ. Բ 20-21
 9 Սուրբ Հոգին այդ վկայէ մարգարեիւն
 10 մնալով
 11 նոյնազոյ էր
 12 մարմնաւորութեանն եւ ծնելութեանն
 13 աննառելի եւ անպարիմանալի
 14 ամենեցուն է եւ որպէս
 15 իւրումն
 16 Հոգւոյն Սրբոյ
 17 եւ երանելի
 18 զ' նիսկզբանն Աստուածն Բան առ Աստուած
 19 Յ.Վ. Ե 1-3
 20 զսա մարմին
 21 տաղաւարել
 22 ի նա հաւատացեալս
 23 Եփէ. Յ.Վ. Ե 14:

24 Եփ. Ե. Ե. Բ 29:
 19 ունելով
 20 շնորհիւ
 21 եառաք գշնորհս Սրբոյ
 22 Ե՛. Յ.Վ. Ե 14. 16:
 23 հարբ, որք ի Նիկեա, զ'ի գոյացութենէն Հաւրն
 24 չիք
 25 եւ մարմնացեալ եւ կրեալ
 26 ուսուցին, որպէս եւ
 27 Այս կապակցութիւնից վերցրած յաջորդ հաստուածն է, որ ձեռագրում մտել է ս. Աթանասի քրթի մէջ (թ. 57):
 28 տուն անուանեցին
 29 զԱստուածն Բան
 30 զմին եւ զնոյն, նոյնազոյ ելով Հաւրն եւ Սրբոյ Հոգւոյն:
 31 եթ' որպէս
 32 աստուածայնոց գրեցելոցն
 33 Բան ի Մարիամայ
 34 էր մարդ Քրիստոսն
 35 Աստուծոյն Բան
 36 յառաջիկայն

¹չարապէս գրիցելոյ հիման նեստորի հեր-
 ձուածոյն: ²⁴ Ի՞բր արդեալք բնակէ Քրիս-
 տոս յամենայն սուրբս, եթե ո՛չ Աստուած
 գոյր եւ մարմնով. ^{ասէ՞} ²⁵ Յախ քան զլինելն
 Աբրահամու եղանիլ³, եւ այս ըստ մարմնոյ
 Որդի ելով Դաւթի⁴. քանզի միայնոյ Աս-
 տուծոյ յատուկ ի սուրբս բնակիլ: ²⁵ Իսկ
⁵զի՞նչ է աւելի սրբոյն մարգարէիցն երե-
 ւեսցի արդեալք ի Քրիստոսի այլ ասացեալ.
 ցուցեալ⁶ ահա, զի Մովսէս ընդ ընդոմնս
 կարգեալ Աստուծոյ, իսկ Քրիստոս ամե-
 նայնի տէր՝ իբր Որդի Աստուծոյ եւ Աս-
 տուած. քանզի երկրպագի ջամենայն հրեշ-
 տակաց, եւ նովաւ արար Պայտեանսն
 Հայր, եղելոյ նախածնի¹⁰ ի բազում եղբարս
 եւ վկայեցելոյ դարձեալ, եթե մնաց բացա-
 փայլումն եւ գծաւորութիւն ենթակացու-
 րեան¹¹ Հաւրք, եւ՝ Ի նմա կեամբ եւ շարժիմբ
 եւ եմբք: ²⁶ Քանզի նման¹² ասացաւ ի
 Դաւթայ եւ ի Պաւղոսէ. Աթոռ քո, Աս-
 տուած, ¹³յաւիտեանս յաւիտենիցք. քանզի
 անապաւառութիւն¹⁴ մեղաց մերոց արա-
 րեալ պատուական արեամբն¹⁵ իւրով՝ եւ
 փրկանաւորեալ՝ նստաւ ընդ աջմէ Աստու-
 ծոյ, Աստուած ելով եւ¹⁶ մարմնով: ²⁷ Եւ

զի պատուական արիւնն նորա արիւն Աս-
 տուծոյ է, Պաւղոս ուսուցանէ՝ ասելով ¹⁷առ
 յԵփեսոսէ երիցունսն. Հայեցարո՛ւք ձեզ ին-
 քեանց եւ ամենայն¹⁸ հաւտիդ, յորում գձեզ
¹⁹եղ Հոգին Սուրբ վերադիտաւդս, հովուել
 զեկեղեցի²⁰ Աստուծոյ, զոր ստացաւ արե-
 անամբն²¹ իւրով: ²⁸ Քանզի մի է Որդին²²
 Աստուծոյ՝ Մենածին²³, իբր Աստուած յԱս-
 տուծոյ, եւ ²⁴նախածինն էր բազմաց եղ-
 բարցէ, ի ձեռն յաղագս մեր կամաւոր իւ-
 րոյ թաղմանն, ըստ որում եղեւ մարդ
 տնաւորինաբար վասն մերոյ²⁵ փրկութեան,
 գոյով իսկ եւ այսպէս ըստ բնութեան Աս-
 տուած մարմնովն²⁶: ²⁹ Քանզի էակն²⁷ ի
 սկզբանէ է Աստուածն Բան՝ կենդանու-
 թիւն²⁸, տեսաք, ասեն Փրկչին աշակերտքն,
 եւ ձեռք մեր որոնեցինք: ³⁰ Քանզի եղեն
 ինքնատեսք եւ սպասաւորք Բանին²⁹, որպէս
 ասէ Ղուկաս: ³¹ Քանզի անտեսանելին ե-
 ղեւ տեսանելի՝ ²⁹մնացեալն յանյեղիլ բնու-
 թեանն. քանզի ինքն է Աստուած մեր եւ՝ Ի
 վերայ երկրի երեսեցաւ եւ ընդ մարդկան
 շրջեցաւ³⁰, եւ յայտնեցաւ մեզ՝ Աստուած ե-
 լով Տէր, մարդ եղեալ անխառնաբար, եւ
 ո՛չ անմարմնապէս երեւեալ ի վերայ երկ-
 րի: ³² Քանզի ³⁰ուսուցանէր մեզ զինքն ե-
 կեալ իւրով մարմնովն՝ ասելով. Ես եմ հաց

1 չարապէս ի նմանէ գրեցելոյ հիմանն
 2 ասէ իսկ
 3 նախ քան զԱբրահամ եղանել եմ ես
 4 Դաւթայ
 5 զի՞նչ աւելի սրբոց
 6 եւ ցուցեալ
 7 Մովսէս ընդ ընդոմնս
 8 եւ յամենայն հրեշտակաց Աստուծոյ
 9 եարար զյաւիտեանս Հայրն
 10 նախածնի
 11 ենթակացութեանն
 12 Հմմտ. Եբր. Ա 2-3, Հմմտ. Գ 5-6:
 13 Գործ. Ժ 1-28
 14 նմա
 15 յաւիտեան յաւիտենի
 16 Մատ. Խ Գ 7, Եբր. Ա 3
 17 ապաւառութիւն
 18 արեամբ
 19 Հմմտ. Եբր. Ա 7:
 20 չիք

17 առ յԵփեսոսէ երիցունսն ասելով
 18 ամենայնի
 19 Հոգին Սուրբ եղ
 20 գեկեղեցին
 21 արեամբ
 22 Տէ՛ս Գործ. Ի 28:
 23 Որդի
 24 Մենածին
 25 նախածին ներբազմաց
 26 Հմմտ. Հմմտ. Ա 29:
 27 մերոյն
 28 եւ մարմնովն
 29 զեակն
 30 կենդանութեան
 31 Հմմտ. Ա Յով. Ա 1:
 32 Տէ՛ս Գործ. Ա 2:
 33 մնացեալ նախեղիլի
 34 Բար. Գ 38
 35 ուսուցանէր մի զինքն եալ

Վեցնդանի ի յերկնուստ իջեալ. եթե ոք շկերիցէ յայսմ հացէ՝ կեցցէ յաւիտեան. եւ հացն իսկ, զոր ես տաց, մարմին³ իմ է՝ յաղագս աշխարհի կենդանութեան⁴։ 33 *Եւ դարձեալ*. եթե ո՛չ ուտիցէ՛ք զմարմին Որդւոյ մարդոյ եւ ըմպիցէ՛ք զարիւնն՝⁴ ո՛չ ունիք կենդանութիւն ի ձեզ. Ուտողն զիմ մարմին եւ ջարբաւղն զիմ արիւնն ունի կենդանութիւն յաւիտեանական, եւ ես յարուցից զնա ջաւուրն վերջնումն⁵։ 34 *Եւ սոցուն ի վերայ բերէ*. Ուտողն զիս՝ նա⁷ կեցցէ վասն իմ. Բանգի ջես եմ հացն յերկնուստ իջեալ եւ կենդանութեան տուիչ աշխարհի⁶։

35 *Տեսանե՞ս, զի ջամենայն ուրեք մին զինքն քարոզէ՛ Հանդերձ իւրով մարմնովն, ինքն գողով յերկնուստ՝¹⁰ իբր Աստուած, եւ ի Կուսէն՝ իբր որդի մարդոյ։ 36 Ասէ իսկ Յոհաննէս աշակերտն յաղագս տեսցելոյն¹¹ եւ որոնացելոյն ի նմանէ Որդւոյն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի. Սա է նշմարիտ¹² Աստուած եւ կենդանութիւն յաւիտեանական⁷։ 37 ¹³Եւ Պաւղոս խոստովանեաց զՔրիստոս ¹⁴ի Հրեիցն ըստ մարմնոյ ¹⁵զ՛ի վերայ ամենեցուն Աստուած¹⁶, բարեբանեալ*

յաւիտեանս⁸։ 38 *Եւ յայլում ¹⁷Թղթի դարձեալ ասէ*. Ըստ յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի⁹։ 39 ¹⁸Եւ այլ դարձեալ բացերեւեցուցէ յաղագս ամենայնի կատարաւորի զցանկութիւնս մարմնոյ, եւ ո՛չ գոլով¹⁹ զնացելոցն, իբր ո՛չ ընկալցի զարքայութիւնն²⁰ Քրիստոսի Աստուծոյ²¹։ 40 *Իմաստութիւն այսուհետեւ Աստուծոյ այս է. Քրիստոս ճշմարիտ շինեաց ինքեան տուն հոգեկան զ՛ի նայն հաւատացեալս. վասն այսորիկ ²²զկամաւորն ենթակաց թափումն անթափն զբնութիւնն իբր Աստուած, եւ զաղատութեանս մերոյ զամենայն իւր արարեալ, զի մեք փարթամացումք ²³ի նա հաւատով² եւ բնականն նորա եղիցումք սրբով մկրտութեամբն՝ յաւետ փարթամացեալք առ ի նմանէ տուեցելոյ ²⁴զնորիս Սուրբ Հոգւոյն. սակս որոյ ընդ մեզ է մինչեւ ի սպառումն յաւիտեանիս²։ 41 Աստուած ուրեմն մեր²⁵ Քրիստոսն ներբնակեալն եւ ներճեմեալն ի մեզ²⁶, եւ յերկրի երեւեալն²⁷ եւ ընդ մարդկան շրջեցեալն, ²⁸ի փչման շնորհաւորն առաքելոց Հոգին Սուրբ, իբր Աստուած, որոյ եւ ժողովուրդն²⁹ յատուկ եմք⁸ ըստ հրեշտակապետին³⁰ ձայնին. Զի*

1 կենդանի յերկնուստն
 2 ուտիցէ յայսմանէ
 3 մարմինս
 4 Յ․ՎԸ․Չ 51-52
 5 զնորա արիւնն
 6 ըմպաւղն զիմ արիւնն
 7 ի վերջնում ավուր
 8 Յ․ՎԸ․Չ 54-55
 9 եւ նա
 10 ես եմ, ասէ,
 11 ՏԵ՛՛ Յ․ՎԸ․Չ 51-52, 58-59։
 12 ամենուրեք մի
 13 եւ յերկնուստ
 14 տեսցելոյն
 15 նշմարիտն
 16 Ը Յ․ՎԸ․ Ե 20
 17 եւ Պաւղոս նմանապէս զՔրիստոս ունելով նին-
 18 քեան խաւսող
 19 ի հրեից
 20 զ՛ի վերայն
 21 Աստուածն

8 Ըստ Ս․ Թ 5
 17 դարձեալ թղթի
 18 ՏԵ՛՛ Բ 13
 19 եւ այդուր դարձեալ բացերեւեցէ
 20 ոգով զնա
 21 ժառանգութիւն յարքայութեանն
 22 եւ Աստուծոյ
 23 Ը Ս․Պ․ Բ 16, 21։
 24 եւ զկամաւորն ... կացեաց
 25 ի ձեռն ի նայն հաւատոյ
 26 Ը Ս․Պ․ Բ Կ․ Ը 9։
 27 շնորհիւ Սրբով Հոգւովն
 28 Ը Ս․Պ․ Գ․ 27, Մ․Պ․ Ի Ը 20։
 29 Եր
 30 նըմեզ
 31 երեւեալ
 32 ի ձեռն փչմանն շնորհաւորն առաքելոցն զՀոգին
 33 ժողովուրդ
 34 Ը Ս․Պ․ Ը ՊԵ՛՛ Բ 9։
 35 հրեշտակապետի

Վոչեսցես զանուն նորա Յիսուս. զի ինքն ասպեցուսցէ զժողովուրդ շիր ի մեղաց²:

42 Յտորին՝ ի Հակամատուցեանն երրորդ գլխոյն Լեւոնի:

43 Եթե մարդ բացակատարեաց⁴ հասարակական նարգանդի Կուսին եւ յետ այտորիկ⁵ յարակցեաց Աստուածունն Բանի ունակութեան շարայարութեամբ, քանզի այս⁶ եղեր քեզ հիմն ամպարչտութեան, որպէս Նատորի⁷ թուի եւ այլոց քոց վարդապետաց, Յիսուս է մարդ, կարէ պարիլ յատկութիւն իւրաքանչիւրոյ⁸ բնութեանն, որպէս ⁹դու դանդաղեցեր, զի եւ մի՛ Աստուած¹⁰ Բան մարդ եղեալ անյեղաբար եւ ¹¹ըստ ճշմարտութեանն հաւատասցի, եւ յարակցեալն մարդ Աստուած գոլ հաւատասցի¹² ըստ ճշմարտութեանն, ¹³ապա ուրեմն եւ ո՛չ Աստուած ի Կուսէ ծնիցաւ ըստ քեզ, այլ մարդ սոսկ. քանզի յատուկ մարդոյ զի կնոջէ ¹⁴ծնանիլն աղանդեցեր: 44 Եւ ի՞բեր Աստուածածին Կոյսն քարոզի ¹⁵ընդ երկրաւս, եթե ո՛չ ¹⁶Աստուած իցէ ի նմայն մարմնացեալն, որոյ ե՛լ նուաստին ե՛լ ¹⁷կարեւորքն, ախտակրութիւնքն եւ առնելութիւնքն յատուկ իւր ըստ ճշմարտութեանն¹⁸ է: 45 Եւ ի՞բեր ¹⁹իւրաքանչիւր

բնութիւնքն, որպէս դու ասացեր, ի մի դէմ կարէ ²⁰կայակցիլ ըստ մարդկային իմացման. ո՞ւր մտանելոյ դիմին ²¹միւսոյ բնութեանն, ասա՛ ինձ. քանզի ո՛չ է բնութիւն անդէմ. այլ է յայտ, իբր ըստ ընդբնութեան²² ի մեզ, որպէս²³ ի վերայ մեր, այսպէս համարիս ²⁴գԱստուած Բանն՝ ընտանեցեալ ունակաբար նուաստին ²⁵եւ անկարին եւ մահկանացուին մարդոյ, որպէս Նեստորի թուի: ⁴⁶ Իսկ²⁶ յորժամ ասէ ²⁷վասն Սամուէլի Աստուած. Ոչ զեզ անարգեցիմ, այլ զիս մերժեցիմ²⁸, առ յոչ թագաւորել ի նոսա՞. եւ՝ ²⁹Լսաւն ձեզ ինձ լսէ՞. եւ՝ Որչափ արարէ՞ միում այսոցիկ տրպոցս, ինձ արարէ՞, ի նոյն իսկ ի³⁰ Փրկչէն ասացեալ: ⁴⁷ Այլ ո՛չ այսպէս ի վերայ Քրիստոսի խորհիմբ, մի՛ լիցի, եւ ո՛չ մարդկայնովք մտածութեամբք ըստ³¹ նմայն խորհուրդ արտախուզեալ ձեռնարկեմք³². այլ հաւատամք, որպէս ընկալաք ³³ի սուրբ եւ յԱստուածաշունչ Գրեցելոց, զի վասն մեր աղքատացաւ կամաւորապէս, բառացի, ³⁴Աստուած ելով Բանն, եւ եղեւ մարդ ճշմարտութեամբ³⁵, մնալով անյեղիլ

1 ասէ, զանուն
2 ի մեղաց իւրեանց
3 Մատթ. Լ 21
4 Տիմոթէոս, էջ 66
5 բացակատարեցաւ
6 այտորիկ
7 զայս ահա
8 եւ Նեստորի
9 երկաբանչիւրոյ
10 դուդ աղանդես
11 Աստուածն
12 ըստ նշմարտութեան հաւատացի, եւ մի
13 հաւատացի
14 ապ'որեմն եւ ո՛չ ի կուսէ Աստուած
15 ծնանիլ
16 ընդ երկնաւս
17 Աստուած է ծնիցեալն ի սրբոյն Կուսէ մարմնացեալ
18 կարեւորք. ախտակրութիւնք եւ առնելութիւնք
19 նշմարտութեան

19 երկաբանչիւրն բնութիւն
20 Էակցիլ ըստ մարդկայինս իմացմունս
21 միոյ բնութեան
22 ընդունակութեան
23 որպէս եւ
24 գԱստուածն Բան ընտանացեալ
25 եւ անկարի եւ մահկանացու մարդոյն, զաստուածային բնակութիւն փարթամացելոյն, որպէս եւ
26 իբր
27 յաղագս Սամուէլի
28 չի՞բ
29 Լ թագ. Լ 7
30 լսէ, եւ արհամարհիչն զձեզ զիս արհամարհե. եւ Ջորչափ
31 Ղ. Կ. Ժ 16
32 Մատթ. Ի 40
33 չի՞բ
34 զըստ
35 ձեռնարկեմք մեք
36 ի սրբոյ եւ Աստուածաշունչ Գրեցելոյն
37 ելով Աստուծոյն Բան
38 ըստ նշմարտութեան

իբր Աստուած, եւ զամենայն կարացեալ: 48 Եւ յատուկ իւր մարմնացելոյ Աստուածն¹ Բանի Հաւատամք գոլ եւ զաստուածավայելուչս² եւ զմարդկայինս, սակս ըստ մեզ տնաւրէնութեան. քանզի ըստ ըստ բնութեան է³ Աստուած եւ, մնացեալ միշտ Աստուած, եղեւ ըստ տնաւրէնութեանն⁴ մարդ, սակս մերոյ⁵ փրկութեան: 49 Քանզի ո՛չ ըստ բնութեան ունի Բանն⁶ Աստուծոյ մարմնաւորութիւն⁷, այլ տնաւրէնութեան, գերազբնութիւն⁸ գործեցելոյ Աստուծոյ⁹ ի Հասարակական եւ ի մարդկային մերմէ բնութենէս կամ գոյացութենէս: 50 Սակս որոյ ¹⁰Համաբան եւ Համասեռ մեզ ասի ¹¹ըստ տնաւրէնութեան Բանին, կամ զ՛ի կնոջէն ծնելութեան¹². այլ եւ ո՛չ բնութիւն եւ ո՛չ գոյացութիւն Հասարակականի ուրեմն¹³ մարդոյ ասացեալ էր¹⁴ երբէք, ¹⁵անկրական եւ Համասեռ մեզ ¹⁶մարմինն Աստուծոյ Բանի. ¹⁷զի ո՛չ ենթակայակցեաց ըստ ինքեան. քանզի ¹⁸ի պարառնութեան Բանին ո՛չ ենթակայութիւն ընկալաւ, այլ մարմին Քրիստոսի ասի եւ մարմին Աստուծոյն Բանի, եւ ¹⁹մարմինն կենագործիչ յամենեցունց ուղիղ²⁰ խորհիլ

սովորելոցն ասի, եւ Հաւատան²¹: 51 Քանզի եւ Քրիստոսի քահանայագործք ի ձեռն աստուածայնոյ²² խորհրդոցն այսպէս զնա քարոզեալ²³ սովորեցաք ²⁴ժողովրդոցն, եւ նոցա յառլսել մեզ զամէնն. եւ ո՛չ ոք երեւի ասացեալ զնա ի ժամանակի բաշխմանն այնորիկ մարմին Հասարակական մարդոյ, կամ բնութիւն մարդոյ, կամ գոյացութիւն մարդոյ. այլ մարմին Աստուծոյ²⁵ Բանի կենագործիչ զնա քարոզեմք, ²⁶ըստ Տեառնն վարդապետութեանն եւ առտաւութեանն:

52 Դադարեսցին այսուհետեւ զերկուս²⁷ բնութիւնս մեզ ²⁸ի սահմանս Հաւատոյ քարոզիչքն, իբր աւտարացեալք յուղիղ խորհիլ սովորելոցն. որպէս ուսուցին մեզ²⁹ ի սկզբանէ ³⁰իմքնատեսքն եւ սպասաւորքն եղելոյ Բանին, եւ յետ նոցայն ուղղափառ³¹ վարդապետք ³²եկեղեցւոյ եղեալքն:

53 ³³Նորին՝ ընդդէմ Լեւոնի, գլուխք ԽԲ. հեմգնելով յարիմեալ:

54 ա. Եւ ո՛չ է ասել զմի Քրիստոս երկուութիւն³⁴.

55 բ. Եւ ո՛չ երկախումք.

56 գ. Եւ ո՛չ երկաբոյս.

57 դ. Եւ ո՛չ կրկնապատիկ.

58 ե. Եւ ո՛չ երկակերտ.

59 զ. Եւ ո՛չ երկաբնութիւն.

1 Աստուծոյն
 2 զաստուածավայելուչսն
 3 եալ
 4 տնաւրէնութեան
 5 մերոյն
 6 Բան
 7 մարմնաւորութիւնն
 8 գեր գրնութիւնն
 9 յԱստուծոյ
 10 եւ հոմաբուն եւ հոմագոյ
 11 ըստ տնաւրէնութեանն Բանի
 12 ծնելութեան
 13 ուրումն
 14 է
 15 անկրական եւ հոմասեռն
 16 մարմին Աստուծոյն
 17 զի եւ ո՛չ ենթակացեաց
 18 ի պարառութեան Բանին գերակացութիւնն / յուսանցիւմ յոյութեան:
 19 մարմին կենագործիչ
 20 ուղիղս

21 հաւատանայ
 22 փոխատուութեան աստուածայնոց
 23 քարոզել
 24 ժողովրդոց նոցա եւս լսելով
 25 Աստուծոյն
 26 ըստ նորին Տեառն վարդապետութեան եւ առտուութեան
 27 գերկուսն
 28 ի սահման
 29 զմեզ
 30 իմքնատեսքն եւ սպասաւորքն եղեալք
 * ՏԷ՝Պ՝Կ՝Լ՝ 2 :
 31 ուղղափառք
 32 եկեղեցեաց եղեալք
 33 Տիմոթէոս, էջ 341
 34 երկու բնութիւն

60 է. Եւ ո՛չ երկատուութիւն¹ բնութեանց.

61 ը. Եւ ո՛չ ներկութիւնս առանձնացեալս.

62 թ. Եւ ո՛չ իւրաքանչիւր բնութիւնս.

63 ժ. Եւ ո՛չ երկուս գոյացութիւնս.

64 ժա. Եւ ո՛չ երկուս ենթակացութիւնս.

65 ժբ. Եւ ո՛չ երկուս առանձնաւորութիւնս.

66 ժգ. Եւ ո՛չ երկուս տեսակս.

67 ժդ. Եւ ո՛չ երկուս յատկութիւնս.

68 ժե. Եւ ո՛չ երկուս ներգործութիւնս.

69 ժզ. Եւ ո՛չ երկուս զանազանութիւնս.

70 ժէ. Եւ ո՛չ երկուս տարբերութիւնս.

71 ժը. Եւ ո՛չ երկուս զաւրութիւնս.

72 ժթ. Եւ ո՛չ երկուս ազդմունս.

73 ի. Եւ ո՛չ միւսութիւն յատկական զանհատանելի միութիւնն.

74 իա. Եւ ո՛չ այլ եւ այլ զանպարիմանալի միաւորութիւնն².

75 իբ. Եւ ո՛չ այլածին եւ այլազնեայ Աստուծոյ մարդ սրբեցեալ զՔրիստոս Աստուած:

76 իգ. Եւ ո՛չ ապականելի եւ անկատար զպատուական մարմինն Տեառն.

77 իդ. Եւ ո՛չ հասարակական մարդոյ զմարմինն տէրունւոյն:

78 իե. Եւ ո՛չ բնակութիւն ասել զմարդեղութիւնն³.

79 իզ. Եւ ո՛չ տուն կամ տաղաւար զմիաւորեալ իւր Տեառն զմարմինն.

80 իէ. Եւ ո՛չ աստուածազգեստ մարդ զմարմնացեալ Բանն Աստուած.

81 իը. Եւ ո՛չ ընտանեկան ունակութեամբ.

82 իթ. Եւ ո՛չ շարունակութեամբ.

83 լ. Եւ ո՛չ ունական արժանաւորութեամբ.

84 լա. Եւ ո՛չ յարակցութեամբ.

85 լբ. Եւ ո՛չ յարելութեամբ⁴ կամ մերձաւորութեամբ մարդոյ⁵ հասարակականի առ Աստուած Բան.

86 լգ. Եւ ո՛չ ըստ արժանաւորութեան որդուութեան⁶.

87 լդ. Եւ ո՛չ մարդ բացակատարեալ յարգանդի Կուսին եւ յետ այսորիկ յարակցեալ Աստուածուն Բանի.

88 լե. Եւ ո՛չ մարդածին շնորհագիւտ զԱստուածածինն Կոյս.

89 լզ. Եւ ո՛չ սոսկ մարդ զխաչեցեալն զՏէրն փառաց.

90 լէ. Եւ ո՛չ այլ ոմն զչարչարեալն.

91 լը. Եւ ո՛չ այլ ոմն զոչ չարչարեալն.

92 լթ. Եւ ո՛չ այլ ոմն էր մածուցեալ ի փայտին, իսկ այլոյ լեզուն խոստանալոյ ի դրախտն զմուտ աւագակին.

93 լս. Եւ ո՛չ դարձեալ, որպէս այսոքիկ ուրանան, զոյ զկենդանարարն զանապական մարմինն⁷ Աստուծոյ Բանին.

94 լա. Եւ ո՛չ ըստ մասին դնել Աստուած եւ մարդ՝ բաժանելով զտնաւրինականս եւ զաստուածայինն ճահագործութիւնս եւ սքանչելիսն:

95 լբ. Քանզի ո՛չ ասացաւ մեզ յԱստուածային Գրութենէ եւ ո՛չ ջի սուրբ հարցն՝ այս բնութեան այս ինչ եւ այն բնութեան այն ինչ, այլ միոյ Քրիստոսի ճշմարտի Աստուծոյ զամենայն համանգա-

1 երկատուութիւն
2 միաւորութիւն
3 զմարդեղութիւն

4 յարաբերութեամբ
5 մարմնոյ
6 որդութեան
7 մարմին
8 ի սրբոց

մայն՝ զաստուածավայելուչս եւ զտնաւրէնութեանն¹ Բանին առբաշխեն. քանզի իւր արար զմարդկայինսն: 96 Եւ ո՛չ որպէս սասցն հայհոյիչն Լեւոն, մինչդեռ երկախումբքն ²ընդ իրեարս է. ահա երկախումբքն ասել եւ³ ⁴ընդ իրեարս, եւ միւս ընդ միւսումն եւ երկաքանչիւրն եւ հաւասարութիւնն⁵ զերկուս նշանակէ, եւ ո՛չ զմի: 97 Եւ ո՛չ ոք իւր ասի առգոյ, եւ ո՛չ ընդ իրեարս կարի ասել եւ ի վերայ միայնոյն եւ անբաժանելի Քրիստոսի. քանզի ո՛չ ի վերայ դիմի եւ ո՛չ ի վերայ միաւորութեան ⁶զերկաքանչիւր բնութիւն ասել կարելի է. քանզի երկաքանչիւր բնութիւն ասացեալ՝ երկուս յայտնապէս դէմս նշանակէ⁷: 98 Իսկ միաւորութիւն ո՛չ եւս կարի ասել իւրկաքանչիւրսն⁸. զի ամենայն ի միոյ մի բնութիւն ասի. քանզի անկարելի է համանգամայն պահել զմիաւորութիւն եւ զերկաքանչիւրսն դիտել. քանզի ո՛չ ոք մի կամեցեալ ցուցանել՝ ասէ. Սա, որ զայս ինչ պարտ էր կրել, եւ նա, զոր վայել էր փառաւորել եւ երկրպագել. քանզի ի ձեռն՝ սա եւ սա եւ զոր եւ զոր, եւ զայս անուն եւ զայն անուն, եւ սոցա եւ սորա եւ նորա, եւ այսորիկ եւ այնորիկ, եւ ոմն եւ ոմն, եւ միւս միւսումն⁹ յարակցեալ: 99 Ահա երկու յաւելիւք եւ երկակս նշանակեալ զեկուցանէ մեզ Լեւոն ըստ սովորութեան իւրոյ հայհոյութեանն:

1 10Ի թղթոյն Զեմոնի բարեպաշտ եւ ուղղափառ թագաւորի, որ կոչի Հե-

1 գտնաւրէնութեան
 2 ընդ իրարս
 3 չիբ
 4 ընդ իրարս
 5 հաւասարութիւն
 6 վասն երկաքանչիւր բնութեան
 7 Լուսանցիում՝ ի մի՛տ առ, երկաքանչիւր
 8 երկաքանչիւրն
 9 եւ միւսումն
 10 Տե՛ս ԳԹ, էջ 270:

նատիկոն, այսինքն միաւորիչ, որ է յետ Լ. ամի Քաղկեդոնի ժողովոյն:

2 Յաղագս այսորիկ¹¹ ծանուցանել ձեզ փութացաք, զի ամենայն ուրեք ուղղափառ եւ սուրբ եկեղեցւոյ միաւորութիւն¹² եղիցի, եւ¹³ այլ հաւատ, կամ ուսումն, կամ սահման հաւատոյ կամ ¹⁴հաւատ, քան զասացեալսն ¹⁵յառաջագոյն ի սուրբ հարցն ՅԺԸ.իցն, զոր հաստատեցին եւ¹⁶ ՃԾ. սուրբ հարքն ¹⁷ժողովեալք ի Կոստանդնուպոլիս, ո՛չ ունէաք եւ ո՛չ ունիմք, եւ ո՛չ կալցուք եւ ո՛չ թե ունիցի ոք գիտեմք¹⁸, եւ որ¹⁹ ունիցի ոք՝ աւտար զնա ի մէնջ համարիմք, եւ այսու միայն քաջալերիմք: 3 Յառաջագոյն²⁰ ասացաք եւ այսու հաւամարիմք] կենդանի պահել զմեր թագաւորութիւնս եւ միաբան զամենայն ժողովուրդս, որ փրկական մկրտութեանն արժանի²¹ եղեն՝ զմի եւ զնոյն ընկալեալ, ²²նովին լուսաւորեալ, ²³զորոյ եւ զհետ չողան ամենայն սուրբ հարքն, մանաւանդ որ յեփեսոս ժողովեցան, որք լուծին եւ ի բաց մերժեցին²⁴ ²⁵զանաւրէնն Նստոր եւ որք յետ նորայն զնորայն ²⁶խորհէին եւ ունէին: 4 Զոր եւ մեք²⁷ զՆեստորիոս՝

11 այսոցիկ
 12 միաբանութիւն
 13 բայց
 14 հաւատոց, քան զասացեալս
 15 յառաջագոյն սուրբ հաւատն ՅԺԸ. սուրբ հարանցն
 16 չիբ
 17 ժողովեալք յառաջագոյն յիշեցեալն, որ ի Կոստանդնուպոլիս
 18 եւ գիտեմք
 19 թէ
 20 որպէս յառաջագոյն
 21 արժանաւորի
 22 նովին լուսաւորին մանաւանդ որք
 23 ժողովեցան: Որոց եւ զհետ իսկ չողան ամենայն սուրբ հարքն, որք լուծին
 24 հերքեցին
 25 գտնաւրէն Նեստորիոս
 26 խորհին եւ ունին
 27 մեր

¹միանգամայն հակառակասիրի մտածել, եւ որք զնորայն² խորհին եւ մտաբերեն՝ նզովեմք, ընկալեալք զԲժ. գլուխն⁴, զասացեալսն յաստուածասիրէն Կիւրղէ, այն որ եղեւ գլուխ ⁵եպիսկոպոսացն եւ սրբոյ եկեղեցւոյն Աղեքսանդրեայ⁶: 5 Քանզի հաւատամք, եթե Միածինն Որդի Աստուծոյ Աստուած էր⁸ ճշմարտութեամբ՝ այն, որ մարմնացաւ, Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս. այն, որ ի բնութենէ Հաւր յաստուածութեանն⁹ իւրում, եւ ի բնութենէ մերմէ եղեւ մարդկութիւնն¹⁰ իւր. այն, որ էջն¹¹ եւ ¹²մարմնացաւ ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ ի Կուսէն Մարիամայ Աստուածածնէն: 6 Քանզի մի է Որդի, եւ ո՛չ երկու խոստովանիմք. զի մի է Միածին Որդին Աստուծոյ, եւ ¹³նորա են սքանչելագործութիւնքն եւ չարչարանքն, զոր կամաւորութեամբ կրեաց մարմնով իւրով: 7 Այլ զայնոսիկ, որ բաժանենն եւ¹⁴ փոփոխելի ասեն կամ այլայլելի՝ զայնպիսիսն ո՛չ ընդունիմք. քանզի ճշմարիտ մարմնաւորութիւնն¹⁵ անապական եւ առանց մեղաց, որ յԱստուածածնէն եղեւ, յաւելուած Որդւոյ ո՛չ արար. այլ¹⁶ Երրորդութիւնն Երրորդութիւն՝ մինչ կամեցան¹⁷ եւ մարդացաւ մի յԵրրորդութենէն, Բանն Աստուած:

1 միանգամայն ընդ եւտիֆեայ հակառակս իրե-
րաց մտածեալս, եւ որք զնոցայն
2 նորա
3 մտածեն եւ կամ մտածեսցեն
4 գլուխսն
5 եպիսկոպոսաց սրբոյ
6 Աղեքսանդրացւոց
7 Միածին Որդին
8 է
9 յաստուածութեան
10 մարդկութիւն
11 էջ
12 մարմնացաւ ի սուրբ կուսէն Մարիամայ Աս-
տուածածնէն Հոգւովն Սրբով
13 նորա է սքանչելագործ գաւրութիւնն
14 եւ կամ
15 մարմնաւորութիւն
16 այլ եկաց մնաց
17 կամեցաւ

8 ¹⁸Արդ, զիտացէ՛ք այսուհետեւ, զի ո՛չ սուրբ եկեղեցիք, որ են յամենայն կողմանս, եւ ո՛չ այնք, որ պաշտենն զնոսս՝ աստուածասէր քահանայք եւ թագաւորութիւնս մեր, ա՛յլ հաւատ կամ ա՛յլ սահման հաւատոյ, բայց այն, որ վերագոյն ասացաւ, ո՛չ ընկալաք եւ ո՛չ ընդունիմք: 9 Այսուհետեւ եկա՛յք ամենեքեան անխտրութեամբ ի միաբանութիւն հաւատոյ: 10 Այլ զայդ ամենայն, զոր զրեցաքդ առ ձեզ, ո՛չ եթե այնք որ զհաւատ նորոգեմք, այլ որպէս զայսոսիկ, որ խնդրուածս մատուցանեմք: 11 Բայց զայնոսիկ, որ այլ ինչ խորհեցան եւ կամ խորհիցին այժմ եւ կամ երբ եւ իցէ, կամ ի Քաղկեդոնի, եւ կամ յոր եւ իցէ յայլ ժողով՝ զնոսս նզովեմք, մանաւանդ զայնոսիկ, որ կոչեցան Նեստորիանոսք եւ Եւտիքոսք, եւ որք զնոցայն խորհեցան կամ խորհին:

12 ¹⁹Ի թղթոյն Անաստասայ բարեպաշտ թագաւորի ընդդէմ հերձուածողաց, որ էր յետ [Խա?] ամի Քաղկեդոնի ժողովոյն:

13 Մի է սահման ²⁰հաւատոյ, զոր ընդունիմք՝ ՅժԸ. սրբոց հարցն, որք ի Նիկիա ժողովեցան՝ այն, որ ցուցանէ, եթե²¹ ²²մի է ի Սրբոյ Երրորդութենէն Տէր²³ մեր Յիսուս Քրիստոս՝ Բանն Աստուծոյ, այն որ մարմնացաւ²⁴ ի սուրբ եւ յԱստուածածին Կուսէն Մարիամայ, եւ մարդացաւ²⁵: 14 ²⁶Չնոյն սահման կալան ճԾ. սուրբ հարքն, որ ի Կոստանդնուպաւլիս ժողովեցան վասն Սրբոյ Հոգւոյն: 15 Ըստ նմին եւ երանելի ժողովն, որ յԵփեսոս ժողովե-

18 Այս հատուածը մինչեւ վերջ պահատու՛մ է ԳԹ-
ում:
19 Տե՛ս ԳԹ, էջ 144-145:
20 հաւատոց, գոր ունիմք, ՅժԸ. սուրբ հարցն
21 մեզ, թէ
22 մի ի սուրբ
23 էր Տէր
24 մարմնացաւն
25 մարդ եղեւ
26 Զայս սահման ընկալան եւ սուրբ հարքն ճԾ.ԲՆ

ցան եւ նզովեցին զՆեստոր¹ հերձուածաւղ եւ զամենայն, որ ըստ նմա խորհին եւ հաւատան: 16 Որպէս² թուղթն, որ կոչի Հենատիկոն՝ Ջենոնի ուղղափառ թագաւորի, նոյնպէս եւ թուղթն Յովհաննու եպիսկոպոսապետին ³Աղեքսանդրի՝ այն, որ ցուցանէ այսպէս, յորում նզովէ ⁴գտաւմարն Լեւոնի եւ ոյք անցին ըստ նոյն սահման եւ երկուս բնութիւնս զկնի միաւորութեանն սահմանեցին ի վերայ միոյն⁵ Քրիստոսի: 17 Մեք⁶, որպէս ընկալաք ի ⁷սուրբ հարցն՝ ո՛չ ասեմք ⁸երկուս բնութիւնս, այլ մի բնութիւն, որ մարմնացաւ՝ զԱստուած⁹ Բանն խոստովանիմք, եւ նզովեմք զժողովն Քաղկեդոնի. ընդ¹⁰ նմին եւ զԼեւոն եւ ¹¹գտաւմարն նորին եւ զայնոսիկ, ¹²որք ասեն, զՔրիստոս երկուս որդիս՝ մինն, որ յառաջ քան զժամանակս, եւ միւսն, որ ի վերջինս ժամանակի: 18 Եւ որք ասեն, զկնի ¹³խոստովանելոյն միաւորութիւն՝ երկուս բնութիւնս եւ երկուս ղէմս, կամ¹⁴ երկուս աւրինակս, կամ երկուս յատկութիւնս եւ¹⁵ զանագանութիւնս, կամ¹⁶ երկաքանչիւր բնութեան գործ¹⁷ խոտեմք եւ նզովեմք. վասն զի ընդդէմ երանելոյն Կիւրղի ԲԺ. գլխոցն գտանի¹⁸:

1 ¹⁹Սրբոյն Սահակայ Հայոց կաթուղիկոսի եւ սուրբ վարդապետին Մեսրոբայ՝ ի թղթոյն, որ առ երանելին Պրոկղ պատասխանի:

2 Այլ մեք հաւատամք ի մի Աստուած՝ Հայր, Արարիչ²⁰ երկնից եւ երկրի՝ ²¹երեւելեաց եւ աներեւութից: 3 Եւ ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ ի Միածին Որդին Աստուծոյ, ²²այսինքն՝ էութիւն յէութենէ, էութիւն ծնեալ, որով ամենայն եղեւ. Աստուած յԱստուծոյ, լոյս ի լուսոյ՝ ծնեալ, եւ ո՛չ արարեալ, իսկակից Հաւր. որ վասն մեր²³ էջ եւ մարմնացաւ, յանձն առ զչարչարանս, թաղեցաւ²⁴, յարեաւ յերրորդ²⁵ աւուր, ել²⁶ յերկինս եւ գայ դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս: 4 ²⁷Հաւատամք եւ ի Սուրբ Հոգին: 5 Իսկ որք ասենն՝ էր երբեմն, ²⁸զի ո՛չ էր, եւ մինչչեւ ծնեալ էր՝ չէր, եւ ասեն՝ ի չէութենէ եղեւ եւ յայլմէ իմեմնէ եւ զաւրութենէ, եւ կամ եղծանելով եւ փոփոխելով, զայնպիսիսն նզովեմք: 6 Ձի միշտ Հայր, միշտ Որդի, միշտ ²⁹Հոգին Սուրբ: 7 Հոգի Աստուծոյ Հոգի Սուրբ՝ կատարեալ, բարեխաւս, անստեղծ, անեղծ, որ խոստացաւ³⁰ աւրինաւք եւ մարգարէիւք եւ առաքելովք. որ էջ Յորդանան³¹: 8 Եւ վասն մարմնագգեցութեան Որդւոյն³² այսպէս հաւատամք, զի էառ³³ յանձն լինել մարդ կատարեալ՝ յԱստուածածին Կուսէն³⁴

1 զՆեստորիոս
 2 որպէս եւ
 3 Աղեքսանդրի՝ որ ցուցանեն
 4 գտոււմարն Լեւոնի եւ գժողովն Քաղկեդովնի, որ վասն
 5 եւ մեք
 6 մշմարիտ հարցն
 7 բայց յերկուց մի
 8 Աստուածն
 9 եւ ընդ
 10 գտոււմարն նորա
 11 որ երկուս Քրիստոս եւ երկուս որդիս ասեն, մի յառաջ քան գլխաւորեանս եւ միւս՝ որ ի վերջին ժամանակս
 12 խոստովանելոյ գլխաւորութիւնն
 13 եւ
 14 եւ երկուս
 15 եւ կամ
 16 գործք
 17 գտանիս

19 Տե՛ս ԳԹ, էջ 41-48:
 20 ամենակալ արարիչ
 21 երեւելի եւ աներեւելի արարածոց
 22 այսինքն է
 23 մեր մարդկութեան
 24 չիք
 25 յերիւր
 26 եւ ել
 27 եւ ի Սուրբ Հոգին հաւատամք
 28 զի չէր
 29 Սուրբ Հոգին
 30 խաւսեցաւ
 31 ի Յորդանան
 32 Որդոյ
 33 առ
 34 չիք

Մարիամայ, Սրբով Հոգևով՝ առեալ շունչ եւ մարմին, ճշմարտիւ եւ ո՛չ կարծեալք¹:
 9 Զի ²այսպէս եկն ի կատարել փրկել զմեր մարդկութիւնս, եւ ճշմարտիւ ³չարչարեցաւ. ո՛չ թե ինքն պարտ էր չարչարանայ, այլ վասն մեր ⁴յանձն էառ զչարչարանս, եւ ⁵յերրորդ առուր յարեալ, եւ յերկինս համբարձաւ եւ ընդ աջմէ Հաւր նստաւ, եւ գալոց է դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս:

1 6Ի թղթոյն եզնկայ Կողբացոյ թարգմանչի, գոր գրեաց ի Կոստանդնուպոլիս՝ առ երանելիմ Մաշդոց վարդապետ, յետ առաջնոյ ժողովոյն Եփեսոսի, յորում լուծին ի պատուոյ զՆստոր Կոստանդնուպոլիսի եպիսկոպոս:

2 Եւ վասն Հաստատութեան եկեղեցեայց⁷, զոր կարծեաց յարուցանել⁸ հողմ մոլորութեան եւ⁹ շարժել՝ սուրբ ¹⁰աղաթիւք ձեր դադարեաց, եւ ի միաբանութիւն եկին ամենայն եպիսկոպոսք Հոռոմոց՝ ունել Հաստատուն գառաջին երեքհարիւրոցն հաւատ¹¹, եւ նզովեցին, զի մի ոք իշխեսցէ նորած¹² ինչ եւ աւտարաւտի հաւատալ¹³, այլ ¹⁴ի սորին վերայ շինել եւ զնոյն ուսուցանել. խոստովանել զՔրիստոս Աստուած ճշմարիտ եւ¹⁵ Որդի Աստուծոյ եւ Միածին՝

ծնեալ ի Հաւրէ յառաջ ¹⁶քան զյաւիտեանս եւ Տէր արարիչ ¹⁷ամենայն արարածոց, եւ զնոյն Բանն Աստուած ¹⁸ի վաղջան ժամանակաց զգեցեալ մարմին եւ¹⁹ եղեալ մարդ՝²⁰ առանց շրջելոյ եւ ²¹անկանելոյ յիւր աստուածական բնութենէն, եւ ծնեալ ի սուրբ Կուսէն, Աստուած՝ ըստ մարմնաւոր ծննդեանն մարդ կատարեալ, եւ կոչի եւ է Կոյսն Տիրածին եւ Աստուածածին, ²²եւ ծնեալն Աստուած եւ մարդ կատարեալ:

1 Երանելոյն Յովհաննու Մանդակունւոյ Հայոց կաթողիկոսի՝ ի հակաճանութենէն Քաղկեդոնի ժողովոյն, որ ասի Ապացոյց:

2 Քանզի ՅԺԸ. ի Նիկիայ գումարեալք ի քակտումն արիանոսացն ո՛չ կալան փոյթ երկու բնութեանց առնել ընտրութիւն գանազանութեան, այլ ըստ վիրաց վիրաւորեցելոց բարբառեալ՝ վաղվաղակի կտրելով զարմատ ժահահոտ փտութեանն, մի բնութիւն ասացին, նպատակ ուղղափառութեան կանգնելով յաղթութիւն յերեսս լրբենի լկտողաց, որք ուրացան զՈրդի յէութենէ Հաւր՝ յապականութիւն եւ յաղքատութիւն իջուցին տաժանեալք: 3 Է նոյն բնութիւն Հաւր, որով ամենայն եղեւ, եւ այս առաւել իմն դիպողագոյն, զի բնութիւն Բանին աստուածութիւնն է, եւ զի մի է բնութիւն Բանին՝ դաւանելի է: 4 Քանզի չէ ոք ի Սուրբ Երրորդութեանն յայլմէ էութենէ կամ ի գոյութենէ. մինն նետիւ երեքսայրեան սլաքաւորաւ սպանին զթշնամին արդարութեան՝ աւետարանելով զյաղ-

1 կեղծեալք
 2 այսպէս եւ կատարեաց
 3 չարչարանաց, զի ազատ է աստուածութիւնն ի չարչարանաց
 4 ետո յանձն
 5 խաչեցաւ եւ թաղեցաւ եւ յերիր
 6 Հմմտ. ԳԹ, էջ 30-40. Թուղթ Պրոկոպեայ եպիսկոպոսի առ սուրբն Սահակ հայրապետ Հայոց եւ առ սուրբն Մածոյց:
 7 եկեղեցեայց
 8 յանկարծ յարոյց
 9 չիք
 10 աղաթից քոց տեառն սրբութեան
 11 հաւատս
 12 նորածին
 13 հաւատս
 14 ի նորին
 15 չիք

16 քան զամենայն արարածս
 17 ամենայնի
 18 ի վախճան
 19 չիք
 20 վասն մեր մարդ
 21 անկանելոյ եւ խախտելոյ յիւրոյ աստուածային ինքնութենէն
 22 եւ կատարեալն Աստուած ասի մարդ կատարեալ

Թուփիւնն հանդերձ հրաշալի տնաւրէնութեանն կրիւք: 5 Իջեալ, ասէ, մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատարելապէս ի Մարիամայ՝ ի սուրբ Կուսէն: 6 Դարձեալ աստանաւր զիջանելն ոմանք կերպարանաւք, եւ ո՛չ ճշմարտութեամբ՝ վարկանին, զի տեղաց ի տեղիս փաստաբանելով փոփոխումն, հաճոյութեամբ իմն եւ կամաւք՝ զխոնարհմանն տայ զաւրինակ, եւ ո՛չ գիտեն, թե որով զայլսն ասիցեն, ինքեանք մարմին նովիմք, յայտ առնելով, եթե միով վայրի բովանդակին: 7 Եւ վասն այնորիկ զայլսն դատապարտեն՝ հայհոյիչս գոլով ամենայնի, եւ զայն ո՛չ իմանան, թե տարրական նիւթեղինաց այնպիսի կիրք ուրեմն լինել եւ ի հեռաձիգս ակամաւ միայն մատչիլ ի հաճոյութիւն ունիլ անարդիւնաւոր, զոր ո՛չ բաւէ բոլորն աւարտել: 8 Իսկ անբովանդակելի էութեանն ո՞ կարէ առնել որոշումն վայրաւք զանագանելովք¹. յայտ է, եթե ամբարիշտն: 9 Ո՛չ ապա՛մէն գերկիմս եւ գերկիր ես լնում^ա, ասէ Տէր. եւ՝ երկիմք աթոռ իմ եմ եւ երկիրս պատուանդան է ոտից իմոց^բ: 10 Եւ հեզն Դաւիթ բողոք բարձեալ յոյժ յանդգնագոյն գոչէ. Մի՛ մոլորիմ, ասէ, Աստուած մեր յերկիմս եւ յերկրի եւ ի ծովս եւ յամենայն խորս^գ. այս իսկ է Ամենակալն: 11 Ապա, եթե անկարելի թուի գոլ բնութեամբ մարմնանալն եւ ընդհանուր լինելն՝ գիտասցէ, զի եւ հաճութիւնն ի հաճելումն աւարտի, ո՛չ եւս ուրեք բաւելով:

12 Բայց ճշմարիտ քրիստոնէին ո՛չ է պարտ ընդ այնպիսի խոհերս դեգերելով թաւալիլ, քանզի մահ գործէ, եւ որք ժպրհեցան քննել զխորս Աստուծոյ՝ իսկապէս շահեցան զսատակումն. այլ հաւատալ մարմնացելումն Բանին Աստուծոյ եւ յա-

ւէտ զարմացմամբ փառաւորել՝ որ զծառայի կերպարանս առնելով երեւեցաւ, եւ է ի վեր քան զհրեշտակս խոնարհութիւնն: 13 Այլ Բանն յաշխարհի էր, որպէս եւ աւետարանագիրն ասէ, եւ աշխարհս նովաւ եղեւ^դ, եւ որպէս էրն՝ է միշտ ծածկատեսն, միայն յայտնի էակն. աւետաւոր պարզեւացն եւ մարգարէութեանցն յայտնիս զհետ երթիցուք, եւ մի՛ բնութեամբք դուպար² եղեալ, զանճառելին բացասելով՝ չարաշար աւցտիցիմք:

14 Իսկ արդ, թե չէին մոլեգնեալ դասք հերձուածողացն, որք յառաքելոցն ընկալան զքարոզութիւնն, արդեւք չէ՞ին քրիստոնեայք. քանզի բնութեանցն անուն եւ յակաջալուրս անգամ ձեր լեալ, այլ նորին հակառակն. Կեանքն յայտնեցան, ասէ, եւ տեսա՛մ եւ վկայեմք. Բանգի որ էրն առ Հաւր եւ երեւեցաւ մեզ^ե: 15 Ո՛վ սքանչելի նպատակին, որ առաւել իմն ուշմնագոյնս տայ ընթանալ ի կէտ կոչման նորա. զի որք զմարմնոյն տեսանէին զկերպարանս, որպէս էր իսկ նշմարտիւ եղեալն մարդ, որդի Յովսեփու կոչէին, այլ եւ Սամարացի եւ հայեղիչ^զ իսկ զիմանալին ունաւղք զհոգեւորական աչս՝ Լոյս փառաց եւ նկարագիր էուրթեանն անսկզբնականին Հաւրէ խոստովանէին. քանզի լուան ի կենսատու Փրկչէն եւ հաւատացին, եթե՛՛ ես ի Հայր եւ Հայր յիս է^է: 16 Ապա զի՞նչ ասէ բնութեանցն խնդրաւղ, որ քրիստոնեայ զինքն անուանէ. զո՞ր բնութեան տեսին աշակերտքն՝ զաստուածութեանն, եթե զմարմնոյն. յայտ է, զի զմարմինն տեսին. այլ թեպէտ բիւր անգամ կամեցան ուրանալ, գիրն բողոք բարձեալ աղաղակէ. Շաւշափեցէ՛մ զիս եւ տեսէ՛մ, զի ոգի մարմին եւ

1 Այստեղ եւս ձեռագրի թերթերը խտնուած են:
 ա Երեմ. ԻԳ. 24
 բ Ե. Կ. Գ. 1, Գ. Գ. Է. 49
 գ Տե՛՛ Խ. Խ. Ը. 1, Գ. Գ. 3:

դ Յ. Գ. Ը. 10
 է Պետր Է կարդալ հարկաւ՝ գուպար
 ե Ը. Յ. Գ. Ը. 2
 Ղ Հ. Գ. Գ. Յ. Գ. Գ. 42, Ը. 48, Ժ. 36:
 զ Տե՛՛ Ե. Գ. Ը. 3:
 ի Յ. Գ. Ժ. Գ. 10-11

նսկերս ո՛չ ունի, եւ զիս տեսանէք, զի ունիս^ա. զոր էառն ի զաւակէ Դաւթի: 17 Քանզի Հայէին ի նա, որպէս ի մի ոք ի մարդկանէ. այլ զի Բանն միացեալ էր ի մարմնի, բառնա ի բաց զխտրումն անջրպետութեանն. քանզի ո՛չ ասաց՝ որ ետես զաստուածութիւն բնութեանն կամ զմարմնոյն, այլ անորոշաբար ասէ՝ զիս: 18 Եւ դարձեալ ասէ եթե՛ Ո՛չ ոք յերկիցս, եթե ո՛չ էջն յերկնից՝ Որդի մարդոյ, որ էրն յերկիցս^բ. ո՞ւր էրն Որդի Մարդոյ յերկինս, զորմէ իջանել ասէ, աղէ՛ ցուցցեն. զի թե երկնուստ էր մարմինն, ո՛չ յորջորջէր Որդի Մարդոյ, եւ եթե յերկրէ եւ ի զաւակէ Աբրահամու, որպէս եւ խոստովանիմք իսկ պանծալով՝ զհա՞րդ էր յերկինս. եթե ուղղակի իմասցուք՝ յաղագս անբաժանելի միաւորութեանն: 19 Արդ, եթե ստուգիւ Հաւատամք ասացելումն Փրկչին եւ Տեսառն՝ ի բաց թողցուք զխտրութեանն բաժանմունս, զի մի՛ նմանել լիցուք փարիսեցւոցն, եթե՛ Դու մարդ ես, եւ զանձն քո Աստուած անես^գ:

1 1Երանելոյն Բարգեմի Հայոց կաթուղիկոսի, որ էր յաւուրս Անաստասայ ուղղափառ թագաւորի՝ ի թղթոյն առաջնոյ, զոր գրեաց ի Պարսս ուղղափառն, հանդերձ աթոռակցաւքն ի գաւառէ եպիսկոպոսաւք:

2 Արդ, Հարկաւոր է մեզ զբոլորումն սրբոյ Հաւատոցն², զոր երանելի ³Հարքն մեր, որ ի Նիկիայ ժողովեցանն՝ ՅԺԸ. եպիսկոպոսացն ընկալեալ՝ բարեպաշտութեամբ⁴ եւ առանց գայթակղութեան զսոյն եւ աւետարանել. ընդ որս պատահեաց ըստ

աստուածային շնորհին⁵ ի սուրբ ժողովին երանելին Հայրապետն մեր Ռատակէս⁶ եւ ընկալեալ ի սուրբ Հարցն մեր⁷ բոլորովմբ զՀաւատն ճշմարտութեանն⁸ երեր յաշխարհս⁹: 3 Ձոր առեալ ¹⁰ի նմանէ Հայոց՝ նովին¹¹ Հաւատովք լուսաւորեցաք ¹²եւ յաջորդեցաք ի նմանէ մինչեւ ցայժմ ձեռնադրութիւն ¹³քահանայութեան աշխարհի Հայոց, եւ կամք Հաստատուն ի նմին, ¹⁴զոր ընկալաքն եւ ասեմք.

4 Հաւատամք¹⁵ ի մի Աստուած, Հայր ամենակալ, ամենեցուն երեւելեաց եւ աներեւութից արարիչ: 5 Եւ ի¹⁶ մի Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ յՈրդին Աստուծոյ, ծնեալ ի Հաւրէ, Միածին, այսինքն¹⁷ ի գոյութենէ Հաւր. Աստուած յԱստուծոյ եւ լոյս ի լուսոյ, ¹⁸Աստուած՝ յԱստուծոյ ճշմարտէ, ծնեալ եւ ո՛չ արարեալ. այլ նոյն էութիւն Հաւր, որով ամենայն ինչ եղեւ յերկինս եւ յերկրի: 6 Որ վասն մեր մարդկան, որ եւ վասն մերոյ փրկութեան՝ ¹⁹իջեալ, մարմնացաւ եւ մարդացաւ ի սուրբ Կոսէն Մարիամու, չարչարեցաւ ²⁰վասն մերոյ փրկութեան, մեռաւ եւ յերրորդ աւուր յարեաւ. ել յերկինս եւ ²¹նստաւ ընդ աջմէ Հաւր, եւ ²² ²³գալոց է դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս:

5 շնորհաց
6 Առիստակէս
7 չի՛ք
8 ճշմարտութեան
9 յաշխարհս ճշմարտութեամբ
10 ի նմանէն
11 եւ նովին
12 եւ ի նմանէն յաջորդեցաւ
13 քահանայապետութեան աշխարհիս
14 չի՛ք զոր ընկալաքն եւ ասեմք
15 եւ այսպէս հաւատամք
16 չի՛ք
17 այսինքն է
18 Աստուած ճշմարիտ
19 էջ եւ մարմնացաւ
20 վասն մեղաց մերոց
21 չի՛ք
22 չի՛ք
23 գայ

ա Գ.՝ Կ. ԻԳ. 39
բ Յ.՝ Կ. Գ. 13
գ Յ.՝ Կ. Ժ. 33
1 ԳԹ, էջ 147-156
2 հաւատոյն
3 հարցն ի Նիկիեա ժողովեցելոցն
4 պարկեշտութեամբ

7 1Հաւատամք եւ ի Սուրբ Հոգին՝ յանեղն եւ ի կատարեալն: 8 Եւ վասն այնոցիկ, 2որք ասենն՝ էր երբեմն, զի 3ո՛չ էր, եւ մինչչեւ ծնեալն էր՝ 4ո՛չ էր, եւ թէ5 յոչնչէ եղեւ, 6կամ թէ յայլմէ էութենէ կամ ի գոյութենէ համարին, թէ իցէ, կամ փոփոխելի, կամ 7անցանելի, զայնպիսիս նզովէ կաթողիկէ եւ8 առաքելական եկեղեցի:

9 Այսպէս հաւատամք, որպէս մկրտեցաքն9 եւ 10սուրբ հարքն կանոնեցին. եւ այլ սահման 11արտաքոյ կանոնին ո՛չ է, եւ ո՛չ ընկալաք եւ ո՛չ ընդունիմք: 10 Քանզի եւ վարդապետն 12եկեղեցոյ Պաւղոս յոյժ զգուշացուցանէ զմեզ յերկրաւոր 13իմաստից մարդկանէ: 11 Բազում են վկայութիւն14 սուրբ Գրոց, յոլովագոյն եւ 15սուրբ հարց ուղղափառաց 16վարդապետութիւնք լուսափայլք, որով լուսաւորեալքն17 լուսաւորին եւ 18զգեանու մխիթարութիւնն վատեալք հոգևով ի սէր եւ 19յոյս եւ հաւատ սրբոյ Երրորդութեանն հիմնաւորեալք20, որ կենդանութիւն է եւ պաշտպանութիւն հոգևոյ եւ մարմնոյ:

12 Զայս հաւատ Հոռոմք եւ Հայք եւ Վիրք եւ Աղուանք ունին21, 22եւ փախչիմք

ուրացեալ ի Քաղկեդոնէ: 13 23Զի Քաղկեդոնի ստութիւնն զՆստորի եւ զնոցունց նմանեացն, զոր գիտեմք կեղծաւորութեամբ փախուցեալք24 ի հեթանոսութենէ եւ ի հրէական մոլորութենէ. զի25 եւ զնոյն խոստովանին հեթանոսութիւնն26, միանգամայն եւ հրեութիւնն27 պատրել ի մոլորութիւն զմիտս անմեղաց, որ է տգիտաց, վրիպեցուցանելով ի ճանապարհէ զկոյրն28, 29որով սա հիմնեցաւ ի Հոգևոյն Սրբոյ մարգարէիւն՝ զհատուցումն30 նոցին: 14 Քանզի31 ո՛չ խոստովանելով զՈրդի՝ 32ուրանան զոր ասաց ուրանալ եւ ինքն Քրիստոս զնոսա առաջի Հաւրն33. պատուիրեաց34 եւ մեզ հրաժարել ամենեւիմք35 ի նոցանէ եւ ատել, մինչեւ բանիւ 36անգամ ո՛չ տալ ողջոյն նոցա: 15 Արդ, զի եւս37 յայտնագոյն եղիցի 38խոստովանութիւն մերոյ բանի, որպէս հաւատամք՝ 39ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Հոգին Սուրբ, յորոց վերայ չինեալ եւ հաստատեալ է սուրբ եկեղեցի.

16 Խոստովանիմք զՀայր եւ 40զՈրդին՝ ծնեալ ի Հաւրէ յառաջ քան զյաւիտեանս,

1 չի՛ք Հաւատամք ... եւ ի կատարեալն:
 2 ոյ՛ք ասեն
 3 չէր
 4 չէր
 5 զի
 6 կամ իբրեւ յայլմէ էութենէ
 7 անցանելի գորդին Աստուծոյ, գնոսա նզովէ
 8 չի՛ք
 9 մկրտեցաք
 10 հարքն
 11 այսորիկ կանոն
 12 երկնային Սաւղոս
 13 իմաստից մարդկան եւ ի մոլար խաբութենէ
 14 վկայութիւն
 15 սրբոց
 16 լուսափայլ վարդապետութիւն
 17 լուսաւորեալք
 18 զգեանուն մխիթարութիւն վատեալքն
 19 ի յոյս եւ ի հաւատս
 20 հիմնաւորեալ
 21 ունիմք

22 եւ փախչիմք. ու շարունակութիւնը Բարգէն կաթողիկոսի երկրորդ թղթից է՝ անմիջապէս կցուած Ա. թղթի այս նախորդ հատուածին. տե՛ս ԳԹ, էջ 56:
 23 ուրացեալ գ՛ի Քաղկեդոնին ստութիւն Նեստորի եւ այլոցն նմանից
 24 փախուցեալ
 25 չի՛ք
 26 զհեթանոսութիւն
 27 զհրեութիւն
 28 զկոյրս
 29 որով սահմանեցաւ ի Սրբոյ Հոգւոյն
 30 հատուցումն
 31 Սորանից առաջ մի ընդարձակ հատուած բաց է բողոքած, եւ այսպէս շարունակուիմ է էջ 48-51:
 32 ուրանան եւ զՀայր
 33 Հաւր
 34 եւ պատուիրեաց
 35 ամենեւիմ
 36 անգամ գողջոյն
 37 եւ
 38 խոստովանութեանս մերոյ բան
 39 մե՛ք Հայր ի Հայր
 40 գորդի զմեալն

անսկիզբն, մարմնացեալ ի սրբոյ Կուսէն Մարիամայ՝ ի փրկութիւնն արարածոց, անքննելի, անարատ ծննդեան աւրինակաւ՝ կոյս ¹մնացեալ մայրն. եւ ի Սուրբ ²Հոգին՝ էակից եւ փառակից Հաւր Որդոյն. Աստուած զՀայր, Աստուած զՈրդի, Աստուած ³զՀոգին Սուրբ, յոր մկրտիմք, ո՛չ եւ ⁴հրէքար պակասեցուցանեմք, եւ ո՛չ նուազ եւ առաւել քան զմիմեանս, այլ երկրպագեմք զերիսն ի միութեան՝ փառաւորելով եւ ⁵զՄինն յերրորդութեանն:

1 ⁶Երանելոյն Ներսիսի Հայոց կաթողիկոսի՝ ի պատասխանոյ թղթոյն, որ ի Միջագետս Ասորոց. որով ձեռնադրեցաւ Արդիշոյ եպիսկոպոս Ասորոց ի Ներսիսէ Հայոց կաթողիկոսէ:

2 ⁷Խոստովանիմք եւ հաւատամք իսկապէս զմարդանալն կատարելապէս ամենայնիւ՝ զկաթնաբուծն ⁷լինելն, զանանիւն, զչարհարանս ⁸ ի վերայ սրբոյ խաչին, զմահն, զթաղումն, զերեքաւրեա յարութիւնն, որպէս կամեցաւ աստուածաբար. նովին ⁹մարմնովն զփառաւք համբարձումն, զնստիլն ընդ աջմէ Հաւր. յաղագս ամենայն տիեզերաց փրկութիւնն, զգալոցն ¹⁰ նովին մարմնով եւ փառաւք՝ դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս, յաւիտենական թագաւորութեամբ: 3 ¹¹Եւ նովին հաւատով եւ յուսով ¹¹փառաւորեմք զաստուածութիւնն հանդերձ մարմնաւորութեամբն, եւ զմարմնաւորութիւնն հանդերձ աստուա-

ծութեամբն, եւ երից ¹² սրբասացութեամբ զերրորդութիւնն ¹³ խոստովանիմք: 4 ¹⁴Եւ նզովեմք հանապազ զուրացաւդան. ¹⁵զՆեստորիոս չարագտող հնարութեան ¹⁶հերձուածողացն, եւ զՍամոստացին եւ զԹովգորոս եւ զԴէոդոր եւ զԵւտիքէս եւ զԱրիոս, եւ զամենայն Գիրս ապականութեանց ¹⁷, եւ զԱպաղիսարիս, եւ զտամարն ¹⁸ Լեւոնի, եւ զՄանի ¹⁹ եւ զՄարկիոն, եւ զԲարձուճայ եւ զ[Ս]եւերոս եւ զԶիբայ եւ զԱկակ, եւ ²⁰զստանուն կանոնս նոցա, եւ զԹեոդորիտոս, եւ զանաւրէն ժողովն Քաղկեդոնի եւ զԹշնամանաւղ եւ զանյիշելի բռնադատեալ կանոնս ²¹ ի նոցանէ. զոր ²² նզովեաց ²³ ժողով սրբոցն, որ ի Նիկիա ՅԺԸ., եւ ՃԾ., որ ի Կոստանդնուպաւլիս, եւ Մ, որ յԵփեսոս. զոր հնազանդեալ ունին եկեղեցիք Քրիստոսի կարգաւորեալ: 5 Այլ եւ զամենայն ²⁴ պիղծ եւ արհամարհելի հերձուածս՝ հեռացեալս ի ճշմարտութենէ ²⁵ ուրացաք եւ ուրանամք, եւ միշտ ուրասցուք:

1 մնալով մաւրն
 2 Հոգին, յանեղն եւ ի կատարեալն
 3 զՍուրբ Հոգի, յորում մկրտեցաքն, եւ մկրտիմք չիք
 4 զմին յերրորդութեան
 5 Տե՛ս ԳԹ, էջ 176-180:
 7 զկաթնաբոյծ
 8 զչարհարանս
 9 մարմնով փառաւք զհամբարձումն
 10 զգալուստն
 11 երկրպագեմք եւ փառաւորեմք

12 երիցս
 13 զխաչիլն
 14 եւ մեք հանապազ
 15 եւ զՆեստորիոս չարագտաւդն
 16 հերձուածողութեան եւ զնմանն նորին, եւ զԹեոդորոս, եւ զԴիոդորոս եւ զԵւտիքոս
 17 ապականութեան
 18 գտումարն
 19 զՊաղոս Սամոստացի եւ զՄանի
 20 եւ զպիղծ ժողովն նոցա եւ զստանուն
 21 կանոնս
 22 գորս
 23 եւ ժողով սրբոցն ՅԺԸ.իցն ի Նիկիա. եւ Ճ. եւ Ծ.իցն ի Կոստանդնուպաւլիս եւ Մ-ոցն յԵփեսոս
 24 զամենայն
 25 ի ճշմարտութեանէն

1 ¹Երանելոյն Յովհաննու Հայոց կաթողիկոսի՝ ի թղթոյն, գոր գրեաց Ի Եպիսկոպոսս առ Աղուանից Եպիսկոպոսն:

2 Խոստովանիմք մեք զմի Աստուած՝ Հայր ամենակալ, Արարաւոյ՝ 2 ամենայն երեւելեաց եւ աներեւութից: 3 Եւ ի մի Տէր ³Յիսուս Քրիստոս՝ ծնեալ ի Հաւրէ, Աստուած յԱստուծոյ, լոյս ի լուսոյ, Աստուած ճշմարիտ՝ յԱստուծոյ ճշմարտէ, որով ամենայնքն: 4 Եւ ի Սուրբ Հոգին, որ ի Հաւրէ ելանէ եւ ընդ Հաւր եւ ընդ Որդոյ երկրպագի եւ փառաւորի՝ 4, արարչակից եւ հաւասար Հաւր եւ Որդոյ: 5 Երրորդութիւն կատարեալ՝ միով բնութեամբ, փառաւր եւ զաւրութեամբ եւ իշխանութեամբ՝ նախախնամութեամբ ընդհանուր եղելոցն՝ 5: 6 Իսկ ⁶ի վաղճան յաւիտենիս՝ Աստուած գոլով՝ 7 մշտնջենաւոր, Բանն Աստուծոյ եղեւ մարդ կատարեալ, անյեղապէս մարմնացեալ ի սուրբ Կուսէն՝ անճառաբար, ո՛չ հեռացեալ ի բնութենէն, ո՛չ ⁸քայքայեալ ի մարմնաւորութիւնն ⁹, այլ եկաց մնաց նոյնպէս՝ 10 անփոփոխելի, անայլայլելի, Աստուած մարդացեալ՝ 11 ո՛չ մասամբ, 12 ո՛չ երկուութեամբ, այլ անբաժին միութեամբ. ո՛չ Հայր էառ մարմին, այլ Որդի՝ 13. ո՛չ Սուրբ Հոգին թանձրացեալ մարմնով, այլ Միածինն ի Հաւրէ, բայց կամաւք Հաւր

եւ ¹⁴ զաւրութեամբ Սուրբ Հոգւոյն. այլ գոյութեամբ միայն Բանն Աստուած՝ 15: 7 Այսպէս սուրբ ծնունդ ¹⁶ ճանաչի. նոյն ինքն անբովանդակելին խանձարապատեցաւ, զի մեք զգեցցուք զանապականութիւն. եղաւ ի մսուր, զի զանասնական ¹⁷ ի բաց փախուցէ զբարս. ի հրեշտակաց փառաւորեցաւ ¹⁸, զի եւ ¹⁹ մեք ²⁰ կոչեսցուք փառաբանակիցք նոցին: 8 Ընծայեցաւ ի մոգուցն, զի պտղաբերեսցուք զհաւատս. կաթնաբուծեցաւ, զի զանմեղութիւն ընկալցուք. զարգացաւ ըստ մարմնոյն ²¹ ամենակատար ²², զի ժամանեցուցէ ²³ ի չափ հասակի կատարմանն ²⁴ Քրիստոսի: 9 Եկն կամաւ ²⁵ ի չարչարանս, զի ի տանջանաց մեղաց ²⁶ զերծուցէ. խաչեցաւ, ²⁷ զի կենդանութեան պտղովս վայելեսցուք. մեռաւ, զի մահուամբն ²⁸ սպանցէ զմահ. եղաւ ի գերեզմանի, զի խորտակեսցէ զնիգս դժոխոց ²⁹, յերրորդ աւուր յարեաւ, զի զմեզ ³⁰ նորդումն կենդանութիւն փոխիցէ. համբարձաւ յերկինս եւ նստաւ ընդ աջմէ Հաւր, զի մեք ³¹ դասեալք լիցուք ընդ աջմէ նորա. զալոց է միւսանգամ դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս, եւ ³² թագաւորութեանն նորա վաղճան ո՛չ գոյ: 10 Այսպէս հաւատամք եւ երկրպագեմք եւ փառաբանելով ասեմք.

1 Հմմտ. Ճ, ք. 24. Խոստովանութիւն Հայոց, գոր գրեցին առ ժողովն Եփեսոսի: Նոյն վերնագրով Շ, ք. 562v: Համեմատել ենք ԳԹ, էջ 211:
2 յարարաւղն
3 յՈրդին Աստուծոյ ծնեալ
4 փառաբանի
5 եղելոյ
6 ի վախճան ժամանակի
7 գոլ
8 եւ ո՛չ
9 ի մարմնաւորութիւն
10 նոյն որ էրն
11 մարմնացեալ
12 ո՛չ երկուութիւն, այլ միութիւն անբաժանելի
13 եւ ո՛չ

14 չի՛ք
15 Աստուծոյ
16 ծնունդն
17 գանասնականն
18 փառաբանեցաւ
19 չի՛ք
20 լինել փառաբանակիցք նոցա
21 մարմնոյ
22 ամենակատարն
23 ժամանեցուք
24 լրմանն կատարմանն
25 կամաւ
26 մեղացն
27 ի կենդանութեան պտղոյն
28 մահուամբ
29 դժոխոցն
30 ի նորդութիւն կենդանութեան փոխեցէ
31 եւ մե՛ք
32 թագաւորութիւն նորա վախճան ո՛չ ունի

Սո՛ւրբ Աստուած, Սո՛ւրբ եւ Հզաւր, Սո՛ւրբ եւ անմահ, որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեան՝ց մեզ: 11 Իսկ զոչխոստովանաւղսն այսպէս նզովեցին սուրբ Հարքն, նմանապէս եւ մեք նզովեմք՝ ¹Կհինսն եղեալսն հերձուածաւղսն եւ զնորսս. զԱրիոս, ²զՊաւղոս Սամոստացի, զՄանի եւ ³զՄարկիոն եւ զՈվնէմիոս, եւ զԵւտիքոս, եւ ⁴զԱպողինարոս եւ զպեղծ⁵ Նեստոր եւ զԹովղորիտոս⁶ եւ զանտի ժողովն Քաղկեդոնի եւ զպեղծ տամարն⁷ Լեոնի, որ լրբաբար յանդգնեցան ասել երկուս բնութիւնս եւ երկուս զէմս ի վերայ ⁸միոյն Քրիստոսի, եւ թե սուրբ Կոյսն ո՛չ ծնաւ զաւակ⁹, այլ ¹⁰սոսկ մարդ ըստ մեզ եւ տաճար Բանին Աստուծոյ: 12 Այլ են ոմանք, որ ասեն. մինչ յերկրի էր Քրիստոս, ո՛չ էր յերկինս, ¹¹եւ յորժամ ի խաչին եւ ի գերեզմանի էր, ո՛չ էր յաթոռ փառաց¹². զխորհեցաւղսն

այսպէս եւ զԶիբայ¹³ եւ զԱկակ եւ զԲարծումն¹⁴, որք ¹⁵Հնազանդ Նեստորի եւ եղեն պատճառք կորստեան բազմաց, եւ զՍեւերիոս, զգիրս¹⁶ ապականութեան նորա, այլ եւ զամենեսեան իսկ զայնոսիկ, ¹⁷որք այնմ հաւանին եւ Հնազանդին նոցա ամբարիշտ սպանաւղ վարդապետութեանն՝ նզովե՛մք:

1 ¹⁸Երանելոյն Աբրահամու Հայոց կաթուղիկոսի՝ յերրորդ թղթոյն, զոր գրեաց առ Կիրիոն Վրաց կաթուղիկոսն՝ այն, որ դարձաւ յուղիղ հաւատոյն եւ եղեւ Քաղկեդոնի:

2 Բայց արդ մի՛ հեղգասցուք ¹⁹նորոգել զսէրն Հոգեւոր, [որ] կայր ի մէջ երկոցունց ազգացս՝ զայն, որ ի միոջէ աղբերէ առեալն²⁰ էր զվարդապետութիւնն²¹, որ նախ ինքեանք ²²զկենդանութեան զլոյս առին, որպէս ուսուցին մարգարէքն եւ առաքեալքն, ²³եւ ապա ի մեզ եւ ի ձեռն առհասարակ սերմանեցին զաստուածպաշտութիւնն²⁴, նախ՝ երանելին սուրբն Գրիգոր եւ ապա Մաշտոց²⁵, եւ զգրոց ծանաւթութիւնն²⁶ ի պնդութիւն հաւատոց. եւ այժմ աղաւթեսցուք նովիմք եկեալ²⁷ մեզ մինչ²⁸

1 զհինս գամենեսեան եղեալ հերձուածոսս եւ զնորս
 2 եւ զՊաւղոս Սամոստացի
 3 զՄարկիոս, զԵւնոմիոս
 4 չիբ
 5 զպեղծն
 6 եւ զԹովղորոսս եւ զԹովղորիտոսս
 7 եւ զտամարն
 8 միոյ Քրիստոսի Աստուծոյ
 9 Աստուած
 10 մարդ սոսկ
 11 եւ մինչ ի խաչին վերայ էր՝ ոչ էր յԱթոռ փառաց եւ մինչ ի գերեզմանին էր՝ ոչ էր յաջմէ Հաւր
 12 Վերեւ յիշուած ձեռագիրներում՝ շարունակութիւնը տարբեր է. այսպէս ըստ Տ. 44 ձեռագրի. Այլ եղեալ են ոմանք, որ ասեն, թէ մինչ յերկրի էր Քրիստոս՝ յերկինս ո՛չ էր, եւ մինչ ի վերայ խաչին էր՝ ոչ էր յաթոռ փառաց. եւ մինչ ի գերեզմանին՝ էր ո՛չ էր ընդ աջմէ Հօր: Եւ արդ նզովեմք զայնպիսի հերձուածոսսն եւ զայնոսիկ, որ հնազանդեցան Նեստորի ժողովոյն եւ եղեն պատճառք կորստեան բազմաց: Այլեւ գամենեսեան զայնոսիկ, որք այժմ հնազանդին նոցա ամբարիշտ եւ սպանող վարդապետութեանն՝ նզովեմք: Եւ բան հաւատոյ մերոյ այս է. որ միաբան է ընդ լուսաւոր վարդապետութիւն ուղղափառացն, զոր մարգարէք եւ հարքն առաջինք՝ յերեք հարիւր եւ տասն եւ ութն, որ ի Նիկիա ժողովեցան եւ հարիւր եւ յիսունն, որ ի Կոստանդինուպոլիս, եւ երկու հարիւրն, որ

յեփեսոս՝ զայս հաւատս հաստատեցին. եւ մեք յայս գերիս ժողովս դաւանեմք, եւ փառաւորեմք զամենասուրբ զերրորդութիւնն, այժմ եւ միշտ եւ...
 13 նզովեմք եւ զԻբայ
 14 զԲարծումն ի Մծբնայ
 15 հնազանդեցան ժողովոյն
 16 եւ զգիրս
 17 որ այսմ
 18 Տե՛ս ԳԹ, էջ 339-345:
 19 զսէրն հոգեւոր, որ կայր ի մէջ երկոց ազգացս՝ նորոգել
 20 առեալ
 21 զվարդապետութիւն
 22 զկենդանութեանն լոյս
 23 եւ ապա մեզ եւ ձեզ հասարակ
 24 զԱստուածպաշտութիւն
 25 Մաշտոց
 26 ծանօթութիւն
 27 կալ
 28 մինչեւ

ի գալուստն ¹Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ ²զնոյն եւ հաւատ ճշմարտութեան ընծայել նմա: ³Քանզի եւ սէր իսկ աստուածային այն է, եւ յայդ վրիպեալ մտաց ի բաց փոխել արժան է. ³զոնեայ զոր այժմդ ասէք, թե դեռ եւս զհայրենի հաւատն ունիմք: ⁴ ⁴Զի թե զնոյն հաւատն ունէիք՝ զհայրենին, ապա մեր այլ զի՞նչ էր ի ձէնջ խնդիր, եւ կամ բնաւ զաշխատութիւնս զայս զի՞ կամէաք տեսանել, այլ զի փոխեցաք ⁵ յայնմանէ, վասն այնորիկ այս երրորդ թուղթ գրեցաւ ի մէնջ առ Զեր Սրբութիւնդ. քանզի՞ ⁶ Յերկուց եւ յերից վկայից հաստատեցի ամենայն բան՝:

⁵ Զի յառաջ, մինչ առաքիւնի հարքն մեր ազգաց ⁷ երկոցունց եւ որք յիշխանութիւն ⁸ կարգեալ, զոր այժմ մեք ունիմք ⁹, նոքաւք հանդերձ միաբանէին յամենայն բարիս ¹⁰ եւ զոյդ ¹¹ հեռանային յամենայն չարէ, թուի ինձ, եթե տեղեակ է Զեր Սրբութիւնդ այնմ: ⁶ Եւ յեկեղեցւոջ ¹² Սուրբ Երրորդութիւնն փառաւորել մեզ ուսուցին ¹³ առաքեալքն եւ որք ի նոցանէն ճշմարտութեամբ ուսանն, եւ ի նոյն Սուրբ Երրորդութիւնն մկրտել, եւ զՈրդի յերրորդութենէն ¹⁴ մարմնացեալ եւ մարդացեալ՝ մի լեալ քարոզեցին, եւ զնոյն Աստուած՝

ընդ Հաւր եւ ընդ ¹⁵ Սուրբ Հոգւոյն, եւ ասեն այսպէս. Մի է Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, եւ դարձեալ՝ Յորոց եւ ¹⁶ Քրիստոս ըստ մարմնոյ, Էակն ի վերայ, Աստուած արհնեալ յաւիտեանս: ⁷ Եւ ¹⁷ դարձեալ ի Կաթողիկէին ասէ ¹⁸. Աստուած ¹⁹ ճշմարիտ եւ կեանք յաւիտեանակամք: ⁸ ²⁰ Եւս բազում քարոզեալ յառաքելոցն, զոր ո՛չ է այժմ բաւականապէս մի ըստ միողէ ասել: ⁹ Նոյնպէս եւ մարդաբէքն յառաջագոյն ծանուցեալ վկայեցին, եւ ²¹ Երեմիա թե՛ Ըստ որում ո՛չ համարեցի այլ Աստուած, որ ²² ետ զիմաստութիւնն Յակովբայ. յետ այսորիկ սա յերկրի երեսեցի ²³ եւ ընդ մարդկան շրջեցի ²⁴ եւ այլք նոյնպէս վկայեցին:

¹⁰ Իսկ եթե վասն ճշմարիտ մարդ ²⁵ լինելոյ է ²⁶ ուրուք ասացեալ, որպէս այն ²⁷ թե՛ Մարդով եղեւ յարութիւն մեռելոց, կամ ²⁸ թե՛ ²⁹ երկրորդ Ադամ Տէր, ո՛չ ³⁰ եթե զբնութեանցն ինչ ճառեն առաքեալքն, այլ

1 Աստուծոյ մերոյ Տեառն
 2 եւ զնոյն
 3 գոնեա թէ այժմ գոր ասէիդ, թէ մեք գիայրենի ունիմք հաւատ եւ այժմ
 4 Զի թէ գիայրենի հաւատն ունիմք, մեր այլ ինչիդ զի՞նչ էր
 5 փոխեցայք
 6 քանզի գրեալ է
 7 Բ Կ Գ Ժ Գ 1
 7 ազգացս
 8 յայս իշխանութիւն
 9 ունիմքս
 10 բարիսն
 11 զուգաց
 12 Սուրբ գերրորդութիւնն
 13 ուսան
 14 մարմնացեալ միացեալ

15 չիք
 16 Ը Կ Գ Ժ 6
 16 Քրիստոս, որ է ի վերայ ամենեցուն
 17 Ը Կ Գ Ժ 5
 17 եւ այլ
 18 չիք
 19 Սա է Աստուած
 20 Ը Կ Գ Ժ 20
 20 եւ այլք բազումք նոյնպէս քարոզեցին աստուածաբան, որ վասն ժամուս այսչափ բաւական համարեցայ:
 21 Երեմիա ասէ. Սա է Աստուած մեր, ընդ որում ո՛չ համարեցի այլ ոք
 22 Տէ՛ Բ Թ Գ 35. 39. Գ Թ Գ Ժ 60:
 22 սա որ
 23 երեսեցաւ
 24 շրջեցաւ
 25 Տէ՛ Բ Կ Գ Ժ 37-38:
 25 մարդն
 26 ուրեք որ յիշատակէ
 27 զայն
 28 Ը Կ Գ Ժ 21
 28 եւ կամ
 29 երկրորդ մարդն Տէր յերկնից
 30 Տէ՛ Ը Կ Գ Ժ 45. 47:
 30 թէ զբնութեանց

վասն այնր, զի իւրով մարմնովն, որ¹ ²ի կուսէն սուրբ Աստուածածնէ էառ, մարդ է, եւ իւրով մարմնովն Աստուած է³. եւ ո՛չ թե՛⁴ երբեմն մարդ եւ երբեմն Աստուած⁵. մի՛ լիցի, չքարոզեն այսպէս: 11 Այլ⁶ երանելի հարքն, որ ⁷ի Նիկիա ժողովեցան՝ այսպէս ուսուցին ըստ առաքելոցն վարդապետութեան. Հաւատամք⁸ ի մի Աստուած, ի Հայր ամենակալ, ⁹Արարիչն երկնի եւ երկրի: 12 եւ ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս. այլ ո՛չ բնութիւնս¹⁰, կամ երկուս որդիս ասացին, այլ մի¹¹ Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ ծնեալ ի Հաւրէ անճառաբար, ¹²զնոյն եւ մարմնացեալ եւ մարդացեալ, խաչեալ¹³, ¹⁴յարուցեալ եւ համբարձեալ, եւ գալոց է դատել. որոյ թագաւորութեանն վաղճան ո՛չ է¹⁵: 13 եւ ի Սուրբ Հոգին, որով խաւսեցան առաքեալքն¹⁶ եւ մարգարէքն:

14 ¹⁷Զայս հաւատ ընկալաւ ¹⁸սուրբ եկեղեցի Աստուծոյ եւ նովիմբ պարծի սուրբ Երուսաղէմն վերին: 15 Իսկ ¹⁹ի Քաղկեդոն ժողովեալքն՝ հակառակ առաքելոցն եւ սուրբ ժողովոյն, ²⁰երկուս բնութիւնս ասացին միոյն Քրիստոսի, խաբելով զպարզա-

միտան²¹, եւ փոխանակ Երրորդութեանն չորրորդութիւն մուծանեն²². յաւելուն ներմարդութեանն²³ բնութիւն, ²⁴եւ Որդւոյ երկասաց, եւ այլ նոյնպիսի²⁵ բարբաջեն, որ²⁶ ի սատանայի վարդապետութենէն: 16 Նոյնպէս եւ ի ջնջեալ ²⁷տաւմարն Լեւոնի այսպէս պատմէ, ասէ²⁸. ազդէ կերպարան ²⁹երկուց բնութեանց ընդ ընկերին շարայարութեան³⁰ միովն գործել զաստուածայինսն՝ որ ինչ Աստուծոյ վայել է, իսկ միովն³¹ զմարդկայինսն, որ ինչ մարդոյ արժան է, եւ ³²այլ բազում ինչ այսպիսիս: 17 Արդ, զայս յո՞րմէ առաքելոց³³ լուան, եւ կամ ո՞ր ճշմարիտ վարդապետ պատմեաց: 18 Եթէ³⁴ ճշմարիտ էր ասացեալ ³⁵ի Քաղկեդոնի ժողովոյն եւ ի Լեւոնի տաւմարէն³⁶, ապա՝ մինչ փառս տան, ³⁷զի՞նչ ասեն այսպէս. Փա՛ռք Հաւր եւ Որդւոյ երկուց բնութեանց³⁸ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. եւ կամ ³⁹մկրտութեանն՝ Յանուն Հաւր եւ Որդւոյ երկուց բնութեանց⁴⁰ եւ Հոգւոյ⁴¹ Սրբոյ. եւ կամ ի ժամ պատարագին թե՛ Հայր Սուրբ, ⁴²Որդի Սուրբ երկու բնու-

1 չի՛բ
2 ի սրբոյ կուսէն
3 չի՛բ
4 չի՛բ
5 Աստուած է
6 Սոյնպէս եւ
7 ի Նիկիայ ժողովին
8 Հաւատալ, ասեն
9 չի՛բ Արարիչն ... Քրիստոս
10 երկուս բնութիւնս
11 զմի
12 եւ զնոյն
13 եւ խաչեալ
14 յարուցեալ եւ գայ ի դատել
15 կայ
16 առաքեալք
17 Զայս կալաւ հաւատ
18 ի սրբոց առաքելոց, եւ սովիմբ պարծի ի վերինն Երուսաղէմ ժողով լինել
19 ի Քաղկեդովնի
20 խոստովանեցին երկուս բնութիւնս ասելով միոյ

21 գպարգամիտս
22 քարոզեն
23 ներմարդութեան
24 եւ որդոց երկակաց
25 նոնպիսիս
26 որ է
27 տումարէն Լեւոնայ
28 վասն Քրիստոսի Աստուծոյ ասէ
29 երկոցունց բնութեանցն
30 շարայարութեամբ
31 միւսովն
32 այլ ինչ բազում
33 առաքելոյ
34 եւ թէ
35 ի ժողովոյն Քաղկեդոնի
36 տումարէն
37 զի՞նչ չասեն
38 բնութեանցն
39 ի մկրտութեանն, եթէ մկրտի այս անուն
40 բնութեանցն
41 Հոգւոյն
42 Որդւոյ երկու բնութիւնն Սուրբ

թիւնք եւ Հոգին¹ Սուրբ: 19 Ապա թե չիշխեն ասել այսպէս², այլ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ փառս տան, ապա ուրեմն լոկ խտրումն³ ուսուցանեն ժողովն Քաղկեդոնի եւ ⁴տաւմարն Լեւոնի:

20 Արդ, եթե չէ⁵ փոխեալ ի հայրենի հաւատոցն⁶, որպէս բազում անգամ գրեցեր ⁷առ իս, ե՛կ նզովեա դու⁸ զանիծեալ ժողովն Քաղկեդոնի եւ ⁹զպիղծ տաւմարն Լեւոնի որպէս եւ նախնիքն¹⁰ Քո՛ երանելի¹¹ Գաբրիէլ կաթողիկոսն Վրաց նզովեաց ընդ երանելի ¹²Հաւրն մերում, հանդերձ աթոռակցաւք իւրովք եւ եպիսկոպոսաւք¹³: 21 Արդ, այս երանելի եպիսկոպոսունքս, որ յաշխարհէդ¹⁴ ձերմէ էին ¹⁵եւ ընդ Ադուանաւք եւ ընդ Սիւնեաւք ի Հայս դիպեցան յաւուրս Բաբգենի Հայոց կաթողիկոսի՝ յայնմ¹⁶ ժողովի, յորում ¹⁷անիծաւ ի նոցանէ միաբանութեամբ ժողովն Քաղկեդոնի եւ տաւմար¹⁸ Լեւոնի: 22 Եւ զի պայման նամակն, որ հայերէն գրով էր, յապտամբութեանն կորեաւ, թարգմանեցաւ¹⁹ այս յՈւռհա²⁰ քաղաքի ի հոռոմ գրոց²¹.

1 Հոգի
2 այդպէս
3 խտրումն / յԱստուծոյ
4 տումարն Լեւոնայ
5 չէ՛ք
6 հաւատոյ
7 առ մեզ
8 եւ դու
9 զպիղծ տումարն
10 նախնիքն
11 երանելիքն
12 հարսն մեր
13 չի՛ք եւ եպիսկոպոսո՛ք / Այստեղ բաց են բողոքած եպիսկոպոսների անունները, որ կան ԳԹ, էջ 343:
14 յաշխարհէ
15 եւ ընդ Ադուանիւք եւ ընդ Սիւնիւք ի Հայս դիպեցան
16 յայն
17 անիծանքն ի նոցանէն
18 տումարն
19 եւ թարգմանեցաւ
20 յՈւրհայ
21 գրոց

քանզի եւ նոքա ունէին ի մէջն²²:

1 Երանելւոյն Յովհաննու հաւր մերոյ, նզուարի եւ խոստովանողի եւ Մայրագոմեցոյ՝ ի բանէն, որ վասն տնաւորէնութեան Փրկչից:

2 Խորհուրդն ըստ նախակարգ յաւրտեանցն եղելու թիւն՝ ըստ ցաւազակերպ իջիցն, յառաջ քան զմարմնանալն մարմինն ո՛չ ի Բանէն էր եւ ո՛չ ի Կուսէն. զի Բանն Հոգի էր եւ եթ եւ Կոյսն ինքեանք միայն: 3 Ի մարմնանալն ո՛չ Բանն ըստ ինքեան մարմնացաւ, զի ինքն Բանն Աստուած մարգարէիւն՝ Մարմին իմ ի նոցանէ՞. եւ ո՛չ Կոյսն ըստ ինքեան յղացաւ, այլ աւետարանագիրն ասէ զԿուսէն. Գտաւ յղացեալ ի Հոգւոյն Սրբոյ: 4 Ինքն Բանն, առաքեալն ի Հաւրէ, ինքն էակից Որդին, ինքն Միածին Որդին Հաւր՝ լրութեամբ աստուածութեամբն է՞լ եւ անճառաբար եւ անպարիմացապէս անքննելի միութեամբ եղեւ մարմին ի Կուսէն, եթե՛ ինքն եկեցեւ եւ փրկեցեւ: 5 Ինքն Բանն է պատճառ եղելութեան. առանց պատճառին զեղելութիւնն անհնար է ասել: 6 Ինքեանէ եղեալն ինքն եղեալն է Աստուած եւ մարդ միանգամայն. եւ զի ամենեւին եղեալն է Աստուած եւ բնութիւն Հաւր, եւ Հայր վկայեաց եւ ազդ արար մարգարէիւն Իսրայելի, եթե՛ Յիմէն գտաւ պտուղ ի բեզ: զի ի պտղոյ արդարութեան ճանաչի ծառն կենաց: 7 Եւ զի Աստուածութիւնն է պատճառ եղելութեանն, վասն այնորիկ ասէ մարգարէն. Որ ի սկզբանէն էր՝ այն եկն եհաս, եւ գորս ես պատմեցի ձեզ: ապաքէն որ ի սկզբանէ՛ նոյն է մարմնացեալն,

22 Յաջորդը ենթադրաբար կցեցինք այստեղ:
* ՈՎ. Թ. 12
բ Մ. Գ. Լ. 18
գ Ե. Լ. 4
դ ՈՎ. Ժ. 9
ե Ե. Խ. 9

այլ ի հիմնակալութիւն հաւատոց, որ ի Քրիստոս:

8 Յետ սակաւուց:

9 Յայսմ վայրի վերադիտեսցուք զվերածնութիւն, սակս ցաւազակերպ իջիցն եւ հակիրճ զնախագրելոցն զնոյնս վերակարգեալ հանդիպեսցուցուք իրին, զգուշանալով ի վրիպախոհ իրաց հոգեմտութեամբ. զի թեպէտ եւ տղայացաւ Հինաւուրցն վասն մեր յանկատար հասակի, անկատար ո՛չ երբէք ասի, այլ միշտ կատարեալ՝ ըստ Գրոց, եթե՛ Որդին յաւիտեան կատարեալ. եւ թեպէտ անսաց անբանութեան աճման հասակին ըստ աւրինակի տղայոց, անբան ո՛չ երբէք ասի, այլ՝ ի սկզբանէ էր Բանն՞, եւ գլուխ բանից եւ խաւսից՝ ըստ Գրելոց, եւ հրաման կամացն Հաւր ի բերանոյ նորա բխեն եւ ամենայն արարածք հրամանաւ նորա շարժին: 10 Եւ թեպէտ անիմաստ եւ անզաւր կարծեցաւ, իբրեւ զմի ոք ստնդիացիկ մանգանց, այլ զիր ասէ. Քրիստոս Աստուծոյ զարուսթիւն եւ Աստուծոյ իմաստութիւնէ: 11 Եւ թեպէտ եւ անգէտ եւ անմտաւոր համարեցաւ ի մարդկանէ՝ ըստ համաբնութեան տիոցն, այլ մարգարէն ասէ. Ահաւաղիկ ի միտ առցէ մանուկ իմէ. նոյն բան վեր առցի եւ առ մանուկն, եթե՛ Ոչինչ ծածկեցաւ ի Բէնն: 12 Եւ թեպէտեւ յապականութենէ մարդկան զգեցաւ մարմին, ինքն միշտ անապական ասի, ապականացու եւ երբէք ո՛չ. ըստ նախագրեցելոցն՝ Մարմինն նորա ո՛չ ետես զապականութիւնէ. եւ եթե զմեզ անապական գործեաց՝ զձեռնալս վերստին յանապականութեան սերմանէն կենդանի եւ մշտնջենական Բանին Աստուծոյ: 13 Եւ

թեպէտ զկերպարանս ծառայի էառ, ծառայ ո՛չ երբէք ասի, այլ Տէր եւ ազատ, ըստ գրելոյն թե՛ Ազատ է Որդինէ, եւ թե՛ Նա է Աստուած, ընդ որում ո՛չ համարեսցի այլէ: 14 Եւ թեպէտ առաքեաց զնա Աստուած ի նմանութիւն մեղացէ, մեղաւոր երբէք ո՛չ ասի, այլ ցանգ անմեղ, ըստ վերագրելոյն թե՛ Ի նմա մեղք ո՛չ եմէ: 15 Եւ թեպէտ զգեցաւ հողեղէն բնութիւն, հողեղէն երբէք ո՛չ ասի, եւ ո՛չ երկրեղէն, այլ Տէր եւ ստացաւ հողոյ եւ հողեղինացս, ըստ յառաջագրացն բաղազանեալ ի նորուստ եթե՛ Առաջին մարդն յերկրէ հողեղէն, երկրորդ մարդն յերկրիցէ՞, որպէս եւ Տէր. զի զհնացեալ եւ զմահականացու աշխարհս ըստ առաջին հողածին մարդոյն՝ երկրորդ մարդն, Կուսին ծնեալ, եկեալ յերկրից նորոգեսցէ: 16 Եւ թեպէտ առ զմարդկային շունչ եւ համեկեալ ունի յնքեան զշնչաւորն, եւ բնաւ ուրեք շնչաւոր երբէք ո՛չ ասի, այլ միշտ հոգեւոր, ըստ հնագրութեանցն փոխարկեալ ի նորս, եթե՛ Եղի մարդն առաջին Ադամ ի շունչ կենդանի, երկրորդ Ադամ ի հոգի կենդանիէ: 17 Եւ թեպէտ յարարածոց եղեւ մարդ, արարած անհնար է ասել զնա, այլ ամենեւին անեղ եւ արարիչ եւ մեծ եւ կատարեալ, եւ անձեռագործ խորան, եւ ո՛չ յայսց արարածոց՝ ըստ աստուածաստեղծին եւ հոգեծնելոցն քատակապէս նմանէ, որ նախակարգեաց ի խաւսս իւր զարարիչն անուն զառ ի յապա զասաւղան, թե՛ Աստուած եմ ես, եւ ո՛չ մարդ, ի միջի ձերում սուրբսէ: 18 Եւ թեպէտ եւ ստեղծական եւ ստացական մարմին գոյացոյց ինքեան, ինքն ո՛չ կարէ ասիլ ստեղծուած եւ ստացական, այլ ստեղծաւղ եւ

ա Յով. Ը 1
բ Ա Կոր. Ը 24
գ Ես. Ծ 13
դ Ես. Խ 26. Գե. Երեմ. Լ 17. Գան. Գ 6:
ե Գործ. Բ 31, Գե. Եսեմ. Ժ Գ 37. Սաղմ. Ժ Ե 10:
զ Տե՛ս Ը Գե. Ը 23:

է Տե՛ս Սաղմ. Ժ Ե 25:
ը Տե՛ս Բ Օր. Գ 35. 39. Գ Թագ. Ը 60:
թ Տե՛ս Հեռմ. Ը 3:
ժ Հմմտ. Յով. Ը 46. Բ Կոր. Ե 21. Ը Գե. Գ 22:
ժա Ա Կոր. Ժ Ե 47
ժբ Ա Կոր. Ժ Ե 45
ժգ Ով. Ժ Ը 9

ստացաւ զ համանգամայն ստեղծուածոց, ըստ այնմ թե՛ Սա ինքն, որ ստացաւն՝ արարելու ստեղծմ զբեզ¹: 19 Եւ թեպէտ երկու ծննդաւք փառաւորեալ է՝ անեղապէս ի Հաւրէ եւ եղելութեամբն ի Կուսէն, եւ աւտարին ի Գրոց երկոքին ծնունդքն, ինքեան հրաշիւքն եւ Որդի Աստուծոյ ասի ե՛ւ Որդի Մարդոյ. սակայն ի խոստովանողական հաւատս, յորժամ հատուցանէ կաթողիկէ եկեղեցւոյ միաբանական պտուղ շրթանց ի հոտ անուշից Տեառն՝ ո՛չ հնար է երկածին ասել զՔրիստոս, այլ Միածին եւ եթ, եւ ո՛չ երկուց որդուց հնար է կարծիս ունել, բայց միոյ. զոր ընդ Հաւր ծննդեամբ փակեալ է կուսական ծնունդն, եւ ո՛չ կարէ երկաւորիլ, զի Միածին տուեալ լինի վասն աշխարհի՝ յառաջ քան զարուսեակ ծնեալ յարգանդէ²: 20 Եւ մինչ աստուածավայելուց ծնունդք եւ ճշմարիտ պատմագրութիւնք ծննդոցն ո՛չ երբէք հնարանան երկածին ասել, անգրաւորական բնութեանցն համբաւած՝ անմտացածնութիւնք յաւելլ, զիա՞րդ հնարանան երկաբուն առնել զմիշտ միաբանութիւնն Քրիստոսի: 21 Զի որպէս կատարեալ Աստուած իմանամք զՀայր եւ կատարեալ Աստուած զՈրդի եւ կատարեալ Աստուած զՀոգին Սուրբ՝ ո՛չ երիս Աստուածս յաւակնիմք ասել, այլ մինոյնպէս կատարեալ Աստուած եւ կատարեալ մարդ իմանամք զՔրիստոս, բայց երկու անձինս եւ երկու բնութիւնս ո՛չ ասեմք, այլ մի անձն եւ մի բնութիւն: 22 Արդ, զի՞ միաւորեալ երկարեցից զբանս, մինչ այս ամենայն որ շարայարեցաւ մասնաւորաբար ի դէմս Քրիստոսի՝ միադէմ եւ միակարգ եւ անշարժ, եւ չէ փոփոխմամբ եւ այլայլութեամբ: 23 Ո՛չ անկատար ասի վասն տղայութեանն, ո՛չ ապականացու ասի վասն յապականութենէ մարդկան զգեկելոյ զմարմինն, ո՛չ ծառայ

ասի վասն ծառայի կերպ առնելոյ, ո՛չ մեղաւոր ասի վասն նմանութեան մարմնոյ մեղաց երեւելոյն. ո՛չ երկածին ասի ըստ երկուց ծննդոց, եւ Որդին Աստուծոյ որդի մարդոյ լինելն. ո՞չ երկուց որդոց կարծիս ունի: 24 Եւ մինչ այս ամենայն, զոր շարակարգեցիս՝ զգոյացութիւն մարմնոյն ընդ աստուածային բնութեանն փակեալ, եւ ո՛չ երկրաւորին ի Քրիստոսի, եւ ո՛չ է հնար ասել զմի Քրիստոսն Աստուած եւ հատուած, արարիչ եւ արարած, Տէր եւ ծառայ, անապական եւ ապականացու, անգէտ եւ ամենագէտ, անեղ եւ եղական, երկնաւոր եւ երկրաւոր, հոգեւոր եւ շնչաւոր, անմեղ եւ մեղաւոր. զի ամենեւին Աստուած է, ամենեւին արարիչ է, ամենեւին Տէր է, ամենեւին անեղ է, ամենեւին անապական է, ամենագէտ եւ հոգեղէն եւ անմեղ է: 25 Արդ, զի ըստ ամենայն դէմ ո՛չ երկաւորի մարմնացեալ Բանն Աստուած, ըստ բնութեանն զի՞ երկաւորի եւ երկաբուն ընդէ՞ր ասի: 26 Այլ քանզի գիտէր չարն, եթե թիւք բնութեանցն բաժանեն զՔրիստոս, յամենայն դէմս հնարեայց ուսոյց զայդ: 27 Այլ եթե ո՛չ բնութիւնքդ երկաւորեն զՔրիստոս, ընդէ՞ր ծփեցուցեն զեկեղեցի, որպէս հողմ զՋուրս ծովու, որ ըստ անիծիցն Կայենի յանդադար երբմունս տատանմանցն սասանին անհանգիստ ծփանաց: 28 Եւ կամ զի՞նչ են բնութիւնքն փաստմունս, որ այսպէս կերպակերպս շրջշրջեն զհաւատս. մերթ յերկուց ասեն զՔրիստոս, մերթ դառնան անդրէն եւ մի ասեն, մերթ յերկուց եւ երկուս ասեն, եւ զտիեզերս կործանեցին ի հաւատոց:

1 Լուսաւորչիցն մերոյ սուրբ Գրիգորի ի Վարդապետութենէ՝ ի ծննդեանն կարգէն:
 2 Արդ², առաքեցաւ¹ Աստուած՝ յԱս-

¹ Տէ՛ * Բ՝ Օր. ԼԲ 6. Ե. * ԽԿ. 2:
² Հմմտ. Սաղմ. ՃԹ 3:

1 Տե՛ս Ագաթ., էջ 184 (ՄՀ, հտ. Բ, էջ 1472):
 2 չի՛ք

տուծոյ Սուրբ Հոգին, եւ առ² զմարմին ի Կոսէ՝ մարդ³ կատարեալ կատարէ աստուածութեամբն. զԱստուածութեանն⁴ զգալութիւնն⁵ յայտ արար եւ զմարմնոյ տկարութիւնն ցուցանէր. ծառայակից եղեւ եւ⁶ զմարմնովն մարդկութեամբ մարմինս: 3 Ո՞վ էջ⁸ ի դժոխս. Աստուած, եւ եհան անտի զարգելեալսն դժոխոցն⁹. մարմնով հալածեցաւ, եւ հալածեաց զսատանայ եւ կապեաց զսատանայ¹⁰: 4 Ձի որ¹¹ մարմին հաւատացին՝ ծանոյց նոցա զաստուածութիւնն իւր. որք ի մարմնոյն գլխեցին՝ ուրացան զբնութիւն նորա. քանզի միացաւ ի մարմնի բնութեամբ եւ խառնեաց զմարմինն ընդ իւր աստուածութիւնն: 5 Որք հաւատացին ի նա՝ նոքա վայելեցին¹² ի բարիս անպատուամ, եւ¹³ որ յայս հաւատոց վրիպեցան՝¹⁴ զանկոխ գնացին եւ ըստ արտուղի անգան¹⁵,¹⁶ եւ խրատեցին իւրեանց անձին խրատս անկարկատս, եւ զբազումս ի ճշմարիտ հաւատոցն թիւրեցին, եւ¹⁷ կարծէին, թե գտին ինչ՝ գտին¹⁸ զոչինչ, որպէս եւ գրեալ է. Չոգան զհետ ոչնչի եւ գտին զոչինչ¹⁹:

6 Յետոյ¹⁹:

7 Իսկ իբրեւ եկեալ կատարեաց Փրկիչն ամենեցուն²⁰ զերբեմն խոստացեալս վասն նորին, եւ²¹ վկայութեամբ վասն նորին զգալուստն կարեմք ճշմարտել մարգարէականաւք²² յառաջ ասացելովք վասն մարմնածին²³ ծնելութեանն Որդւոյն Աստուծոյ՝ հոգեխառն բանիւք զաստուածախառն մարմնոյն, զոր յառաջագոյն Աստուած եցոյց, ²⁴զոր յՈրդւոյն զգալուստ՝²⁵ իւրով մարգարէիցն ձայնիւք: 8 Ձի՛ Առաքեաց²⁶ զՈրդի իւր, որ եկն եւ ծնաւ ի կնոջէ եւ եմուտ ընդ արիմաւք, զի գորս ընդ արիմաւքն իցեն՝ զնիցեն²⁷, զի մեք գորդեգրութիւն ընկալցուք²⁸:

9 Յետոյ²⁸:

10 Սակայն յորժամ կամեցաւ՝ առ զմարդկան ի Երպարանս եւ զԳեցաւ մարմին, եւ էջ ի մեր նմանութիւնս²⁹, այն, որ անբաւն էր եւ անհաս յամենայն լրութեանն՝ լրութեան Աստուածութեան³⁰, եւ վասն մեր էջ ի չափաւորութիւն եւ ամփոփեցաւ³¹ ի մարմինն, բովանդակեցաւ ճշմարտութեամբ³² ի մարմինն եւ ճշմարիտ մարդ եղեւ եւ էջ յանարգութիւն, զի զմեզ բարձրացուցէ. սակայն իւրով աստուածու-

1 Որդին
2 Որդին
3 կատարեալ
4 զԱստուածութեան
5 գորութիւն
6 չիք
7 մարմնովն մարդկութեանս, եւ ազատեաց ի մեղաց զմարդկութեան մարմինս: Որով էջ
8 ի դժոխս, եւ ած եհան
9 ի դժոխոց
10 զմեղս
11 ի մարմինն
12 ի բարիսն յանպատուամ
13 որք յայսց
14 զանկոխն եւ զանխուլ զնացին
15 անկան
16 եւ խրամատեցին անձանց իւրեանց անցս
17 իբրեւ
18 եւ գտին
19 Տե՛ս Երեմ. Բ 5:

19 Տե՛ս Ագաթ., էջ 186 (ՄՂ, հտ. Բ, էջ 1474):
20 գերբնմի խոստացեալսն
21 վկայութեամբ զգալուստ Որդւոյն
22 մարգարէականօքն
23 ծննդեան Աստուածորդւոյն
24 գիւրոյ Որդւոյն
25 արժանաւոր իւրոց մարգարէիցն
26 Աստուած զՈրդին
27 զնեցէ
28 Տե՛ս Գ. Գ. 4-6
29 Տե՛ս Ագաթ., էջ 188 (ՄՂ, հտ. Բ, էջ 1476):
30 նմանութիւն
31 Տե՛ս Գ. Գ. 7:
32 Աստուածութեանն
33 ի մարմին
34 Տե՛ս Գ. Գ. 9:
35 ի մարմին
36 Տե՛ս Գ. Գ. 9:

թեամբ¹ յերկինս ²էր եւ յերկրէ առ Հաւր էր³ եւ ընդ Հաւր, եւ ամենայն արարածք հրամանաւ նորա շարժին՝ ըստ իւրաքանչիւր ⁴կարգածոյ կազմածոյ: 11 Սակայն վասն⁵ մեր էջ յանարգութիւն, այլ կայ իւրում բնութեանն, որպէս⁶ ինքն ասէ. եւ նոյն եմ, եւ ո՛չ փոխեցայ⁷. զի թեպէտ զկերպարանս ծառայի էառ եւ զմարմին մարդկան, այլ խառնեաց միացոյց՝ ընկղմեաց զմարմինն յաստուածութեանն⁸ իւրում: 12 ⁹Եւ դարձեալ ասէ. Սա է Աստուած, Աստուած մեր յաւիտեանս¹⁰: 13 Եկեալ այսպիսի բարբառ եւ ¹¹առ մարգարէն Մովսէս եթե՝ եւ եմ, որ ¹²ի սկզբանէն. այսպէս ասացես թե՝ որ ի սկզբանէն Աստուած, առաքեաց նա զիս ¹³առ քեզ: 14 Ձոր եւ Յովհաննէսն¹⁴ ասէր ի թղթին իւրում թե՝ Որ էրն ի սկզբանէ, զորմէ լուսն, որում ականատեսն¹⁵ եղաք, ընդ որ հայեցաքն, եւ ձեռք մեր շաւղափեցին ի վերայ Բանին¹⁶ կեանց. եւ կեանքն յայտնեցան, եւ տեսաք եւ վկայեաք, զի նա ինքն է նշմարիտ Աստուած եւ կեանք յաւիտեանակամք: 15 Որ առ ¹⁷մարմին՝ անըմբռնելի, եւ շաւ-

ղափեցաւ եւ ըմբռնեցաւ մարմնովն, եւ զամենայն անցս մարմնոյն յանձն էառ¹⁸ իւրովք կամաւքն¹⁹: 16 Յանձանաւթս եղեալ՝ ²⁰Համբերէր հանդերձ խոնարհութեամբն, եւ ո՛չ ուրուք բանադատութեամբ, բայց իւրով²¹ իշխանական եւ անձնիշխան կամաւքն²² կրեաց զայն, որպէս եւ ինքն ²³ասէ եթե՝ Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ, իմովք կամաւք, եւ²⁴ դարձեալ միւսանգամ առից զնա: 17 Եւ ինքն ծնաւ ի Կուսէն, եւ իւրով²⁵ կամաւք կատարեաց զկամս անձին²⁶ իւրոյ, ասէ. Եկի²⁷ կատարել զկամս Հաւր իմոյ՝ զի ցուցցէ ²⁸զմիաւորականն, անքակ, անբաժին ինքնութեանն միութեանն²⁹: 18 Կամաւք Հաւր եմուտ յարգանդ Կուսին, եւ ո՛չ զարչեցաւ. ³⁰վասն ինքն իսկ է սրբիչ ամենայնի. իւրովք կամաւք պատեցաւ ի խանձարուրս, եղեալ³¹ ի մտուր անասնոց, զի ինքն³² Տէր եւ արարիչ ամենայն մեծութեանց եւ բխիչ³³ ամենայն բարութեանց: 19 Հինաւորցն վասն մեր մանկացեալ³⁴ եւ առ զկերպարան³⁵ մարմնոյ ³⁶տկարութեան մարդկութեանս մերոյ, զի զմեզ փոխեսցէ

1 Աստուածութեամբն
 2 է եւ յերկրի
 3 չիք
 4 կարգածոցն կազմածոց
 5 թեպէտ վասն
 6 որպէս եւ
 7 փոփոխեցայ. զի թեպէտ զկերպարանս առ
 * Տէ՛* Մ*շ. Գ. 6:
 8 յաստուածութեան
 9 եւ դարձեալ ասէ. «Ինչ նոյն ես, եւ ամբ քո ո՛չ անցանեն»: Եկեալ
 10 յաւիտեանս յաւիտեանից
 ք Մ*շ. Խ. 15
 11 առ մեծն մարգարէից
 12 ի սկզբանէն էի
 13 առ ձեզ
 ք Տէ՛* Եւ. Գ. 14-15:
 14 Յովհաննէս
 15 ականատեսն իսկ
 16 զԲանն
 ք Ե. Յ*վ. Ե. 1-2. Ե. 20
 17 զմարմին անըմբռնելին

18 առեալ
 19 կամով
 20 համբեր խոնարհութեամբ
 21 իւրովք
 22 կամով
 23 ասէր
 24 զի
 է Տէ՛* Յ*վ. Ժ. 18:
 25 իւրովք
 26 առաջին
 27 եւ Եկի
 ք Տէ՛* Յ*վ. Գ. 38:
 28 զմիաւորական զանգակ զանբաժին
 29 միութիւն
 30 վասն զի ինքն է
 31 եւ եղեալ
 32 ինքն է
 33 բոլորիչ
 34 մանկացաւ
 35 զկերպարանս
 36 տկարութեանս մերոյ մարդկութեանս

¹յիւր անմահութիւնն. սակայն թեպէտ² զգեցաւ մարմին եւ էջ ի մեր նմանութիւն, այլ կայ ի փառս հայրենի բնութեանն աստուածութեանն³ իւրոյ, որպէս եւ էր իսկ եւ է եւ կայ յաւիտեան ընդ Հաւր իւրում ի բարձունս, ի⁴ յիւրում բնութեանն՝ հանդերձ մարմնովն, զոր ⁵ի մէջն զգեցաւ: 20 Փառաւորեալ ⁶ցանգ Որդի ի հոգեղէն եւ հրեղէն⁷ զուարթնոցն՝ նա եկն եւ⁸ եղեւ մարդ, զի մարմնաւորք⁹ տեսանել կարացեն զնա¹⁰. զի¹¹ բայց զԱստուած գոյիւ ո՛չ տեսեալ է¹² ուրուք՝ ո՛չ հրեշտակաց եւ ո՛չ հրեշտակապետաց, ո՛չ սրովբէից եւ ո՛չ քրովբէից, եւ ո՛չ բիւրաւոր ¹³բանակք վերին զըւարթնոց. բայց Որդին ծածկեալ է¹⁴ մարմնով, ¹⁵կատարելամիտ ի մասնաւորացն ցոյց յայտնի արար, զի յագեսցին ¹⁶լուսով սքանչելութեանն, թե՛ Որ ետես զիս, ետես զՀայր իմ¹⁷: 21 Եւ եկեալ զխոստացեալն¹⁷ կատարեաց, ի սրբոյ Կուսէն. եւ ծնունդ¹⁸ առաջին ի Հաւրէ յառաջ քան զանգէտ¹⁹ յաւիտեանս՝ մշտնջենական²⁰ եւ յաւիտենական ծնունդ մշտնջենական եւ յաւիտենական Հաւր²¹, յառաջ քան զյաւի-

տեանս²²: 22 Այսչափ եւ եթ զիտել տկարութեան արարելոցս ի նմանէ:

23 ²³Յետ սակաւուց:

24 Հաւատք ճշմարիտ այս են. խոնարհեցաւ եւ խառնեաց զաստուածութիւնն ²⁴ընդ մարդկութիւնն եւ զանմեռն ²⁵ընդ մեռոտն, զի զամենայն մարդկութիւնն²⁶ անքակ արասցէ յանմահութենէ աստուածութեանն²⁷ իւրոյ: 25 Եւ²⁸ յորժամ ²⁹առ Հաւր մարմնով ընդ աջմէ եմուտ եւ խառնեաց զմեզ յաստուածութիւնն³⁰ իւր ³¹Միածին Որդին հզաւրակից, որոյ³² ի ձեռն հաստեաց³³ զհիմունս երկրի եւ պարզեաց զպարզուածս երկնից. վասն որոյ մարգարէն ասէր³⁴. Յայտնեաց զաջ³⁵ իւր եւ զբազուկ իւր ամենայն հեթանոսաց, եւ տեսին ամենայն ծագք երկրի զփրկութիւն Աստուծոյ մերոյ³⁶: 26 ³⁶Աջ Հաւր ինքնին եւ բազուկ՝ Միածինն Քրիստոս, եւ նովաւ լուսաւորեցան ամենայն եղեալք³⁷. որ՝ Ի սկզբանէ էր Բանն եւ Բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր Բանն³⁸. որ՝ Ամենայն ինչ նովաւ եղեալ, եւ՝ նովաւ հաստատեցաւ³⁸ ամենայն ինչ, որ յերկինս եւ յերկրի³⁹: 27 Հարկ էր զի նովին սրբեսցին, որով

1 յանմահութիւն իւր
 2 թեպէտ եւ
 3 աստուածութեան
 4 չիբ
 5 ի մէջն
 6 ցանկորդ
 7 ի հրեղէն
 8 ի մէջն
 9 մարմնաւորիս
 10 չիբ
 11 չիբ
 12 չիբ
 13 բանակաց երկնաւոր զուարթնոց
 14 չիբ
 15 կատարելամիտ իմաստնոց եցոյց եւ յայտնի
 16 լուսոյն սքանչելութեամբ
 17 Յ՝ՎԸ՝ԺՎ՝Գ
 18 զխոստացեալսն
 19 ծնունդն
 20 զանկէտ
 21 ի մշտնջենական
 22 ձորէն

22 զամենայն
 23 Տե՛ս Ագաթ., էջ 192 (ՄԷ, հտ. Բ, էջ 1479):
 24 ընդ մարդկութեանս
 25 ընդ մեռոտս
 26 մարդիկ
 27 Աստուածութեան
 28 չիբ
 29 մարմնովն առ Հօրն ընդ աջմէն
 30 յԱստուածութիւն
 31 միածին Աստուածորդին հզօրակիցն Հօր
 32 յորոյ
 33 հաստատեաց
 34 ասէ
 35 Տէր զաջ
 36 Տե՛ս՝ Ս՝Պ՝Վ՝Լ՝ 1-3:
 36 Աջն Հօր իսկ է եւ բազուկն
 37 եղեալսն
 38 Յ՝ՎԸ՝Լ՝ 1
 38 Յ՝ՎԸ՝Լ՝ 3
 38 հաստատեցան
 39 Կ՝Պ՝Լ՝ 16

եղենն՝ հաստատեցանն¹, ²եւ լուսաւորեսցին: 28 եւ կամեցեալ Աստուծոյ, զի կեցցեն արարածք, եւ մի՛ կորիցեն՝, առաքեաց³ Աստուած զՀոգին Սուրբ ի Կոյսն Մարիամ, եւ առ Աստուածորդին մարմին ի Կուսէն, որով կորոյս ⁴զչարն եւ պատուիրեաց զմեզս աստուածախառն մարմնովն. ի բարձրախառն խոնարհութենէն՝ ⁵զաներեւոյթս խառն տեսմանէն, աւետարանաւն հրեշտակաց առ հովիւսն՝ զաստուածային⁶ փառացն գուշակէր, ⁷մտուր եւ խանձարուրսն՝ զխոնարհածեւ մարմնոյն ⁸զաղքատութիւն ի մէջ բերելով. առաջնորդութեամբ աստեղն, մոգուցն պատարագաւք յայտնի է⁹ Ամենատեառնն տէրութիւն. երկրաւորաւքս գիտասցուք զմարմինն, եւ երկրաւորաւքն ծանիցուք զաստուածութիւնն: 29 Արդ, տե՛ս՝ զինչ ¹⁰պատմէ քեզ Միքիա շնորհաւք Հոգւոյն մարգարէութեանն¹¹ թե՛ եւ դո՛ւ Բեթղէեմ¹², ոչինչ ¹³կրտսեր ես, վիմակեցես. ի Բեմ ¹⁴ծագեսցի ինձ իշխանն տան Իսրայելի, եւ ելի՛ նորա ի սկզբանէ աւուրց աշխարհիս¹⁵: 30 Սկիզբն¹⁶ զաստուածութիւնն ցուցանէ.

ի Բեթղէէմ¹⁷ զմարմինն պատմէ ¹⁸հրեշտակապետն. Ծնիցէ, ասէ, եւ ¹⁹կոչեսցի անուն նորա Քրիստոս²⁰. եւ սաղմոսարանն երգէ՝²¹ Յառաջ քան զարեւ զանուն նորա: 31 Զմարմնածնին²² ծնունդն պատմէ, եւ միւսն զաստուածութիւնն ցուցանէ՝ յաւիտեան²³ ի Հաւրէ ծնեալ: 32 Մեք զայս ճշմարիտ հաւատս ունիմք ի սուրբ Գրոց եւ յաւրինաց եկեղեցւոյ՝ առաջնորդ կենաց ճանապարհի առ Աստուած, եւ ի սուրբ Գիրս վարդապետութեանն²⁴ հաւատովք:

33 Յետ...²⁵:

34 Բայց մեզ դեռ կայ պատմել²⁶ զծնունդ Աստուածորդոյն ²⁷ի Կուսէն. եթե զիս՞րդ եղեն²⁸, մի ըստ միողէ կարգեսցուք²⁹: 35 Զի ո՛չ եթե յորմէ հետէ ծնունդ³⁰ ի Կուսէն իցէ՛ յայնմ հետէ սկիզբն³¹ անսկզբանն Բանին գոյութեան³², որ³³ յառաջ քան ³⁴զամենայնն ծնաւ, իսկ արդ վասն մեր էջ եւ մարմնով ծնաւ ի Կուսէն. ³⁵այն, որ ծնունդ Հաւր, որ զնայն ծնաւ՝ նա միայն գիտէ: 36 ³⁶Իսկ երկրորդն շնորհաւք իւրովք ի մէջ մարդկան, վասն զի կեցուցէ զմարդիկ եւ աւրհնեցէ յա-

1 եւ հաստատեցան
 2 եւ նովաւ լուսաւորեսցին
 3 Հմմտ. Լ ՏՃԺ. Բ 4. Բ Պէք. Գ 9:
 4 Արդ առաքեաց
 4 զչարն. դովին մարմնովն պարտաւորեաց զմեզս
 5 զաներեւոյթ խառն տեսմանն: Աւետարանումն հրեշտակացն
 6 զաստուածեղէն
 7 մտուրն եւ խանձարուրքն զխոնարհածիք
 8 զաղքատութիւնն ի մէջ բերելին. առաջնորդ աստեղրն
 9 չիք
 10 պատմէ մեզ Միքիայն շնորհ
 11 մարգարէութեան
 12 Բեթղէեմ, ասէ
 13 կրտսեր վիմակեցես հասեր
 14 ծագեսցէ ինձ պետ եւ իշխան տանն
 15 աշխարհի
 15 Տե՛ս Միքի. Ե 2:
 16 Ի սկզբանէ

17 Բեթղէեմ
 18 Հրեշտակապետն ասէ. ծնցի
 19 կոչեսցեն զանուն
 20 Յիսուս
 21 Տե՛ս Մարք. Լ 21:
 21 երգեսց
 22 Սիւս. Վ 17
 22 Մին զմարմնածին
 23 գլխառաջ քան զարուեսակ
 24 վարդապետութեան
 25 Տե՛ս Ագաթ., էջ 195 (ՄՀ, հտ. Բ, էջ 1482):
 26 պատմել ձեզ
 27 որ ի կուսէն
 28 եղիւ
 29 պատմեսցուք
 30 ծնունդն
 31 է սկիզբն
 32 գոյացութեան
 33 այլ
 34 զամենայն յաւիտեանս ծնաւ ի չորէ
 35 այլ այնր ծնունդոց
 36 Իսկ երկրորդ ծնունդն շնորհիւ իւրով

ուձին 1անիծիցն անդ գերկիր, իւրով² ււրհնութիւնաբեր գարշապարաւքն նորոգեաց³. զի ետես կորուսեալ զմարդիկ, ժողովեաց զցրուեալսն եւ եգիտ զկորուսեալսն: 37 Եւ յղացեալ այնուհետեւ ի Հոգւոյն Սրբոյ՝ ի 4չնորհագիւտ ի Կուսէ յանցանաց յանապական արգանդէ, Որդին Աստուծոյ, անհասական պայմանաւ, 5ըստ ւարինակի ծննդականաց ծնեալ⁶ զանդրանիկն 7ի քաղաք Դաւթի 8ի Բեթղէեմ, առ ի կատարելոյ զմարգարէականն թե՛ Դո՛ւ 9Բեթղէեմ, տուն 10Եփրաթայ, ոչինչ կրսեր իցես ի հազարաւորս Յուդայ, ի Բեմ ելցէ ինձ 11իշխան եւ պետ Իսրայելի, եւ ելք Գորա 12ի սկզբանէ աւուրցա՞: 38 Տեսանե՞ս զելսն յառաջընծայս. տեսանե՞ս 13զաւետիս հրեշտակաց յաւթեվանս Հովուաց, եթե՛ Ծնաւ ձեզ այսար Փրկիչ, որ է աւծեալ Տէր՝ ի Բաղաբի Դաւթի: 39 Տեսանե՞ս՝ որոյ ելքն ի սկզբանէ աշխարհի, այսաւր ծնաւ՝ ասէին, եւ 14 պատմէին 15 զաւծելոյն, առ ի նշանակելոյ զմարգարէականն թե՛ Ո՞վ պատմէ ի մէջ մարդկան զաւծեալ իւր՞. եւ տուեալ նշան զաւծելոյն թե՛ Գտանիցէք մանուկ պատեալ ի խանձարուրս եւ եղեալ ի

մտուր՞: 40 Այն իսկ էր յաւիտենական խորհուրդ¹⁶ ծածկեալ 17առ ի յԱստուծոյ, որ յայտնեցաւ երկրակեաց իշխանացն: 41 18Զորս եւ անդէն իսկ աստուածական¹⁹ փառացն զերգս առեալ երկնաւոր զաւրու՛ն՝ Հովուացն ուսուցանէին, զի մի՛ ի մարոյն եւ 20ի խանձարրոյն արհամարհեալ Հովուացն կարծիցէ²¹: 42 Եւ փութացեալ այնուհետեւ Հովուացն՝ հասեալ գտանէին զմանուկն ըստ նշանակելոյ հրեշտակին, որ ո՛չ միայն մաւտաւորաց²², 23այլ եւ հեռաւորաց բազմաց երեւելեաց աստղանշան ծանաւթ գտեալ: 43 Անդ էր այնուհետեւ 24քննել ի հոգիապատում մատեանս մարգարէիցն, եթե՛ Մանուկ ծնաւ մեր եւ որդի տուաւ մեզ, որոյ իշխանութիւն է²⁵ ի վերայ ուսոց իւրոց. եւ անուն կոչեցաւ նմա՝ հրեշտակ մեծի խորհրդոյ, սփանչելի խորհրդակից, Աստուած հզար, հայր²⁶ հանդերձելոյ աշխարհիին: 44 Տեսանե՞ս, զի որդի²⁷, եւ իշխան եւ հրեշտակ եւ խորհրդակից, եւ Աստուած հզար եւ հայր հանդերձելոյ աշխարհին՝ զայսաւրածին մանուկն նշանակէ: 45 Բանգի եւ է իսկ Որդի, վասն զի զաւրութիւն Աստուծոյ է, եւ 28 խորհրդակից եւ Աստուած հզար, որով եւ յաւիտենաւքն Հաստատեցան. եւ մանուկ, զի այսաւր ի սուրբ Կուսէն 29ի Բեթղէեմ ծնաւ. որ՛ յա-

1 անիծից անտի
 2 եւ իւրով
 3 եկեալ նորոգեացէ
 4 շնորհագիւտ կուսին անարանց յանապական արգանդին գիրդին
 5 եւ ըստ օրինին
 6 ծնաւ
 7 ի Բաղաբի
 8 ի Բեթղեհեմ
 9 Բեթղեհեմ տունդ
 10 Եփրաթայ, սակաւաւորդ իցես լինել ի հազարաւորսն
 11 պետ եւ իշխան
 12 յաւիտենից աշխարհի
 * Մէ՛. Ե. 2. Գէ՛. Մ. Գ. Բ. Բ. 6:
 13 եւ զաւետիս հրեշտակացն յօթեանս հովուացն
 ք Ղ. Գ. Բ. Բ. 11
 14 չիք
 15 պատմեն
 ք Լ. Գ. Գ. 13

Գ. Գ. Բ. Բ. 12
 16 խորհուրդն
 17 առ Աստուծոյ
 18 Զորոյ
 19 զաստուածական
 20 ի պատանացն
 21 կարծիցի
 22 մտաւորացն
 23 այլեւ բացականացն արեւելեաց
 24 Բնելի հոգեպատում մատեանն մարգարէականք, թէ
 25 իւր է
 26 իշխան հայր
 ք Լ. Գ. Բ. Բ. 6
 27 եւ որդի
 28 չիք
 29 ծնաւ ի Բեթղեհեմ

ուղապատում իսկ է², թէ՛ Տէր ասաց ցիս, Որդի իմ ես դու, եւ ես այսար ծնա զեզ³։
 46 Եւ Հայր Հանդերձելոյ աշխարհին, զի զՀնացեալ եւ ³զմահակուլ աշխարհս, ըստ Հողածին առաջին մարդոյ, երկրորդ մարդն կուսածին, եկեալ յերկնից՝ նորոգեցէ⁴։
 47 Եւ իշխան, քանզի Գաւազան բղխեալ յարմատոյն Յեսսեա՝ ասէ Էսայի, եւ ծաղիկ ի շառաւիղաց ⁵անտի⁵, եւ ծնունդ դստերն Դաւթայ⁶։ 48 Ապա եւ՝ Յաթոնն Դաւթի նստի⁷ եւ զարբայութիւն նորա յաջողէ⁸։
 49 Որով եկեալ Հասին աւուրք⁹, զոր մարգարէն յառաջագոյն սահմանեաց. Ահա աւուրք գան, ասէ Տէր, եւ ¹⁰հաստատեցի զուխտն իմ ի բարի, զոր խաւսեցայ ի վերայ տանն Իսրայելի եւ ի վերայ տանն Յուդա. ¹¹յաւուրս յայտոսիկ եւ ի ժամանակս յայսմիկ ծագեցից Դաւթի ծագումն արդարութեան, որ առնիցէ իրաւունս եւ արդարութիւն յերկրի¹²։ 50 Վասն որոյ անդէն¹² ասէ. Դարձ անդէն¹³ եւ բունն հար զմմանէ Յակովբ¹⁴ ընդ ծագումն առաջի¹⁵ լուսոյ նորա. մի՛ տար այլում զփառս քո եւ մի՛ գաւզուտս քո ազգի աւտարոտաց¹⁶։

1 որ եւ
 2 ասէ
 3 Սաղմ. Բ՝ 7
 4 զմահակուլ աշխախս ըստ առաջին հողածին մարդոյն
 5 նորոգիցէ
 6 անտի՝ զծնունդ
 7 Տէ՛․ Կ․ ԺԼ՝ 1։
 8 Դաւթի
 9 նստցի
 10 յաջողեցէ
 11 Կ․ Թ՝ 7
 12 աւուրքն
 13 հաստատեցից զքանս իմ բարի
 14 Յաւուրսն յայտոսիկ եւ ի ժամանակին յայնմիկ
 15 Կրէմ. ԼԳ՝ 14-15
 16 եւ անդէն
 17 Յակոբ
 18 չիբ
 19 առաջին
 20 օտարոտոյ
 21 Բար. Գ՝ 2-3

51 Իսկ այլ մարգարէ յայտնագոյն վճիռ¹⁷ տայ թե՛ Յաւուրն¹⁸ յայնմիկ ¹⁹զխորանն Դաւթի զանգեալն, եւ կանգնեցից զկործանեալն նորա, եւ գլատակեալն վերստին կանգնեցից, եւ շինեցից զնա ըստ աւուրցն յաւիտենից, որպէս զի ²⁰խնդրեցին զիս մարդիկ, որ մնացեալ են, եւ ամենայն ազգք, յորոց վերայ կոչեցեալ է անուն իմ, ասէ Տէր, որ առնէ զայս²¹ յայտնի է ի սկզբանէ յաւիտեանս²¹։ 52 Քանզի յառաջագոյն խոստացաւ²² Դաւթի, ասէ եւ²³ թե՛ Ի պողոյ ²⁴որովայնի նորա նստուցից յաթոն նորա²⁵։ բարձրացուցեալ քան զամենայն թագաւորս երկրի՝ հաստատել²⁶ զաթոն նորա ²⁷ըստ աւուրցն երկնից, իբրեւ զարեգակն առաջի իմ եւ²⁸ իբրեւ զլուսին, զի հաստատեալ է յաւուրն²⁹։ 53 ²⁹Նա եկեալ, որոյ իւրն է, եւ եցոյց հեթանոսաց³⁰, որպէս եւ պատմեացն Մովսիսի³⁰. եւ յարուցեալ թագաւորն³¹ համաշխարհական՝ զամենայն ազգս հնագանդելով, եւ ³²թագաւորութիւն իւր այլում ո՛չ փոխեալ³², ըստ ասելոյն³³

17 իսկ վնիռ
 18 Յաւուր
 19 կանգնեցից զխորանն Դաւթի, զանկեալն կանգնեցից, եւ զկործանեալս նորա եւ զսատակեալս նորա
 20 խնդրեցեն զիս մնացորդ մարդկան եւ ամենայն հեթանոսք
 21 Ը՛․ Թ՝ 11-12
 22 յաւիտեանց
 23 խոստացեալ
 24 չիբ
 25 յորովայնէ քո
 26 քո
 27 Տէ՛․ Սաղմ. ՃԼԸ՝ 11։
 28 հաստատեալ
 29 ըստ աւուրցն
 30 չիբ
 31 Տէ՛․ Սաղմ. ՉԸ՝ 28, 30, 37-38։
 32 իւրն է թագաւորութիւն. եւ նա է յոյս
 33 Հմմտ. Ծն. ԽԹ՝ 10։
 34 Մովսէս
 35 թագաւոր
 36 զթագաւորութիւն իւր ազգի
 37 Հմմտ. Գաւ. Բ՝ 44։
 38 ասացելոյն

Դանիէլի, որ վասն¹ Դաւթի իսկ, որոյ որդի անուանեցաւ Քրիստոս. բղխեալ ի սրտէ ²Հոգեպատում մարգարէից՝ բարբառովն զհրամանս թագաւորին յայտ արարեալ, նախ թե՛ Գեղեցիկ է տեսութեամբ քան գամեմայն որդիս մարդկան, եւ շնորհս սփռեալ³ ի շրթանց իւրոց⁴, եւ գեղեցիկ՝ ո՛չ կերպարանաց⁴, այլ անզուգական փառացն ասէ: 54 Եւ դարձեալ. Ա՛ծ⁵ գտուր քո ընդ մէջ քո, հգա՛ւր, զի վայել է նշմարտութեան քում: 55 Ապա ⁶յետ այտորիկ զոր լուարուքն, զի միանգամայն վճիռ տայ⁷. Աթոռ քո, Աստուած, յաւիտեանս յաւիտեանից, գաւազան ուղղութեան եւ⁸ գաւազան արքայութեան քո. եւ նշանակէ, թէ աւժեալն է այն, զոր եւ ինքն եւ ⁹մարգարէքն զմուտ աւժելոյն երգէին, ասելով թե՛ Վասն այտորիկ աւժ զքեզ Աստուած, Աստուած քո, իւրով ուրախութեամբ¹⁰ առաւել քան զընկերս քո: 56 Տեսանե՞ս, յառաջագոյն¹¹ ծանուցեալ տեսանաւ¹² մարգարէին Հոգւով¹³ Սրբով, թե Միածին Որդին Աստուծոյ, աթոռակից Հաւր իւրոյ¹⁴, Սիրելին՝ եղեւ Որդի Դաւթի, եւ բարձրացուցանել զաթոռ նորա յաւիտեան¹⁵. որպէս եւ ¹⁶ասէ իսկ թէ՛

Յառաջագոյն տեսանէի զՏէր առաջի ¹⁷իմ, զի ընդ աջմէ իմմէ: 57 ¹⁸Զոր եւ մարգարէն գիտէր, զի երգմամբ երգուաւ նմա՛¹⁹ ի պտղոյ յորովայնէ նորա նստուցանել յաթոռ նորա՛ որում աւրինակքն²⁰ իսկ վկայեն²¹ թէ՛ Յագգէ ²²Դաւթի, յառաջագոյն գուշակելոյն՝ ի Բեղդէմ գեղջէ գա Քրիստոս²³: 58 Եւ անդ ²⁴նա ո՛չ նշանով մոգուցն միայն եկելոյ թագաւոր ճանաչէր, ²⁵եւ որք ասէինն. Ո՞ւր է որ ծնաւ արքայն Հրէիցն²⁶. եւ տեղեկացեալ ²⁷ի դպրաց անտի՛ Հասին ի տեղին, ուր էր մանուկն, ²⁸որում երկրպագեալ՝ մատուցեալ պատարագս, եւ միանգամայն տէրագէտ հրեշտակածանաւթ եղեալ դարձան:

59 Յետոյ²⁹:

60 Զի թեպէտ³⁰ խոնարհեցաւ Աստուածութիւնն յերկնից, սակայն ³¹յերկարակեաց ի ներքնոյս բարձրացեալ ճանաչի. ի միտ առեալ, զի թեպէտ³² խոնարհութեամբ էջ, սակայն ինքնաբուն իւրոյ³³ փառացն զաւրութեամբ վերացեալ՝ ըստ

1 նաեւ
 2 հոգեպատում բարբառով մարգարէին, գիւտեալ
 3 սփռել
 4 Ս՝ՂՄ. ԽԳ. 3
 4 զկերպարանացն
 5 թէ՛ Ած
 6 Տէ՛՝ Ս՝ՂՄ. ԽԳ. 4:
 6 յետ այնտորիկ միանգամայն
 7 տաց. թէ
 8 չի՞ք
 9 Ս՝ՂՄ. ԽԳ. 7
 9 մարգարէն գմուտս օծելոյն երգէր ասելովն
 10 ուրախութեան
 11 Ս՝ՂՄ. ԽԳ. 8
 11 զի յառաջագոյն
 12 տեսող
 13 Հոգւովն
 14 չի՞ք
 15 յաւիտեանական
 16 ասէն.

17 իմ յամենայն ժամ. եւ
 է Ս՝ՂՄ. ԺԵ. 8
 18 զոր եւ գիտէ
 19 նմա Աստուած
 20 Ս՝ՂՄ. ՃԼԸ. 11:
 20 եւ օրինականքն
 21 վկայելին
 22 Դաւթի եւ ի Բեթղահէմ
 23 Քրիստոսն
 է Տէ՛՝ Յ՝ՎԸ. Է. 42:
 24 նա ո՛չ միայն յառաջագոյն գուշակելոցն, այլ եւ առ ժամայն նշանաւ մոգուցն եկելոց
 25 որք եւ ասէին
 26 Հրէից
 27 Մ՝ԳԶ. Բ՝ 2
 27 ի դպրացն՝ հասանէին
 28 որում եւ երկրպագեալ եւ պատարագս մատուցեալ
 29 Տե՛ս Ագաթ., էջ 202 (Մ՛, հտ. Բ, էջ 1489):
 30 թէպէտ եւ
 31 յերկրակեաց ի ներքնոցս
 32 թէպէտ եւ
 33 իւրոց

յառաջագուշակ տեսողութեանն¹ մարգարէին, թե՛ Վերացի եւ բարձրացի եւ փառաւորեսցի յոյժ²: 61 *Իբրեւ զի* ²*ո՛չ էր նա կարաւտ փառաց, այլ յետ իւրովք կամաւք զիւր կամս կատարելո՞՛ համբերատար իշխանութեամբն, ո՛չ եկամտաւք³ ինչ, այլ բնական փառաւքն վերացեալ ճանաչէր երկնաւոր զաւրուն, ըստ այնմ, որ ասեն⁴. Համբարձաւ Պատուած արհմութեամբ⁵: 62 *Եւ զի էջ ի խոնարհութիւն խոնարհ մարմնով⁷, վասն այսորիկ⁸ նորին խոնարհութեան մարմնոյ⁹ կերպարանաւք բարձրանայ*: 63 *Իբրեւ զմարդ* ¹⁰*խոնարհեցաւ, որ առաւել քան զամենայն մարդիկ* ¹¹*խոնարհ եւ հեզ, եւ հանդարտութիւն ցուցեալ* ¹²*Համբերութիւն վշտաց, որ առ մարմինն. վասն այնորիկ¹³ նովին մարմնովն բարձրացեալ* ¹⁴*ի խոնարհութեանցն՝ մարմնովն իբրեւ զմարդատեսիկ կերպարանացն, զոր առ¹⁵:**

1 Երանելոյն Կիրղի Աղեփանդրացւոյ՝ ի Մեկնութենէ առաքելոյն, յերբայցեցոց թղթոյն՝ յԱռաջինն մատեն, ի բանէն՝ Բագուս մասամբք եւ բագուս արիմակաւ կանխաւ խաւսեցաւ:

2 Ասէ այսուհետեւ երանելին Պաւղոս.

1 տեսողութեան
 * Ե․․ ԾԻՒ 13
 2 ոչինչ է
 3 եկամտաւ
 4 ասէն թէ
 5 եւ Տէր մեր ձայնի փողոյ
 Զ Ս․ՂԲ ԽԳ 6
 6 Ազգաբանգեղոսի համեմատութեամբ այստեղ 12 տող բաց է թողած:
 7 մարմնովն
 8 այնորիկ
 9 մարմնոյն
 10 խոնարհ երեսեալ, եւ առաւել
 11 հեզ եւ խոնարհ
 12 համբերութեամբ վշտացն. գոր առ ի մարմինն
 13 այսորիկ
 14 ի խոնարհութեանցն մարդկութեամբն վերացեալ եւ բարձրացեալ եւ փառաւորեալ, իբրեւ զի զմարդատեսիկ
 15 առն

Բագուս կերպարանաւք խաւսեցաւ ընդ հարս մեր մարգարէիւն. ի կատարածի աւուրցս այսոցիկ խաւսեցաւ ընդ մեզ Որդովն իւրով, գոր եղ ժառանգութիւն, որով եւ գաշխարհ արար⁶: 3 *Իսկ ինքեամբ խաւսեցաւ ընդ մեզ Որդի՛ ո՛չ եւս միջնորդաւք սրբովք մարգարէիւք, այլ ինքեամբ, որպէս ասացին, լեալ իբրեւ զմեզ Միածինն՝ Աստուած խաւսի*: 4 *Խաւսել ասեմք մաւր որդովն իւրով, ո՛չ եթե մարդով իւրեք՝ որդւոյն միջնորդաւ, որ պատգամաւորութեամբ ինչ զայլոց զկամս եւ զխորհուրդս պատմեցէ. այլ իւրով բարբառովն եւ իւրով մարմնովն խաւսեցաւ ընդ մեզ Որդի. զի իւրով իսկ է Միածին մարմինն, զի ո՛չ այլոյ ուրուք. զի Աստուած է բնութեամբ, եւ եղեւ մարդ տեսչութեամբ՝ իւրով ծառայական կերպարանաւք⁷: 5 *Զի է բնութեամբ իւրով ազատ եւ ազատեալ եւ Տէր ամենայնի, որով ասիմք յիրաւի ուսեալք յԱստուծոյ. եւ այս բարութիւն առաւելութեան պահեցաւ մեզ յԱստուծոյ ի Հաւրէ ի Քրիստոս, եւ զի խոնարհեցոյց զանձն իւր վասն սիրոյ, որ առ մեզ՝ Որդի եղեւ մարդ, եւ ո՛չ անկաւ յԱստուածութենէ իւրմէ, այլ եկաց մնաց որ էն*: 6 *Յայնժամ խաւսեցաւ ընդ մեզ՝ զանձառ Հաւր յայտնի առնել մեզ զխորհուրդն*: 7 *Վասն այսպիսի իրաց կոչի անունն նորա հրեշտակ մեծի խորհրդոյ⁸, զի պատմեաց մեզ որչափ լուաւ ի Հաւրէ⁹, զի պատմեաց ո՛չ իբրեւ մարդով, ուրոյն միջնորդութեամբ՝ ոմանց յիմարութիւն կարծեցաւ, այլ ինքն իսկ եղեւ մարդ եւ իւրով բարբառովն խաւսէր ընդ լսաւղսն*: 8 *Եւ յորժամ ասեմ, թե մարմին եղեւ Բանն, ո՛չ եթե լոկ մարմին ասեմ, այլ յամենայն մարդկութենէն յայտ առնեմ՝ ոգւով բանաւորութեամբ եւ ամենայն**

6 ՏԵ՛Պ ԵԶԵ՛Ր Ը 1-2:
 7 Հ՛ՄԳ՝ ՓԼԳ՝ Բ՛ 6-7:
 8 Հ՛ՄԳ՝ Ե՛Պ Թ՛ 6:
 9 Հ՛ՄԳ՝ Յ՛ՎԸ՛ Ը 40, Ժ՛Գ 25:

մարդկութեամբք կացուցեալ մարդկութեան: 9 Այլ զոր ոմանք տխմարութեամբ եւ յանդգնութեամբ ածեն ի Քրիստոս, եւ մարդ ուրոյն ցուցանեն որ ի Կուսէն ծնեալ՝ կամին պաշտաւնեայք լինել իրաց ընդելացն[?] մոլորութեամբ, որք ո՛չն կարեն ճշմարտութեամբ խոստովանել զմիութիւն երեսացն միոյ Որդւոյն Աստուծոյ՝ մարմնացելոյն ըստ Գրոց: 10 Եթե ո՛չ ըստ արժանի զաւրութեան խորհրդոյ քարոզաց նայեսցիս, մարդ լոկ կարծի Քրիստոս, եթե ո՛չ տացես նմա ըստ արժանի իրացն ճշմարտութեան, զի է Աստուած. վասն Բանին, որ ի բնութեանն է Աստուծոյ, ի սուրբ Կուսէն մարմնացաւ, եւ ո՛չ եթե յարելութիւն ինչ հաւասարութեան, այլ միութիւն ի վերքան զիմաստութիւն մարդկան, որ միացոյց իւր Բանն Աստուած մարմին ի Կուսէն: 11 Եւ վասն զի էակից է Հաւր եւ Որդի բնութեամբ եւ մշտնջենաւորակից, յորժամ ըստ կամաց Հաւր ի Կուսէն ծնանի ըստ մարմնոյ վասն մարդասիրութեան իւրոյ, իբրեւ սկիզբն որդիութեան առնու յանձն միւսանգամ վասն մեր, եւ ասէ յառաջագոյն ի բերանոյ Դաւթի զի՝ Տէր ասաց ցիս. Որդի իմ ես Դու, եւ ես այսաւր ծնա գիեզ՞. զի այսաւրդ սկզբնաւորութեան եւ մերձաւորութեան եւ արդիս ժամանակաց անուն է, յորմէ հետէ եղեն մարմին: 12 Եւ որ Աղամաւն պարտաւորեցաւ, եւ ի վիշտս մատնեցան եւ եղեն ընդ անիծաւք եւ ընդ մահուամբ գրաւեալք, նոյնպէս դարձեալ յամենայն ազգս մարդկութեանն Քրիստոսիւ բաշխեսցի՝ լուսաւորութիւն ազատութեան, աւրհնութեան եւ կենաց ընդունի յանձն իւր: 13 Ձայս ո՛չ իբր կարաւտեալ բնութիւն Միածնին Աստուծոյ, զի լի են նովաւ ամենայն արարածք. քանզի էր բնութեամբ Աստուած եւ ո՛չ իւրիք է կարաւտ, մեծացուցանէ եւ ընու երկնաւոր բարեաւքն իւրովք զամենայն արարածս:

14 Դարձեալ անուանի վասն այդպիսի իրաց երկրորդ Ադամ՞, զի սկիզբն արասցէ երկրորդ կենաց. զի որ առաջին Աղամաւն վնաս եմուտ, ինքն ուղեսցէ եւ զիւր մեծութեան բնութիւնն մարդկան շնորհեսցէ: 15 Ձի ապստամբեցան յանդգնութեամբ մարդիկ եւ հեռացան ի ծառայութենէն Աստուծոյ, կամեցաւ Հայրն եւ Արարիչն կեցուցանել զարարածս իւր, առաքեաց զՄիածնին իւր յաշխարհ՝ զԲանն Աստուած, զի լիցի մարմին եւ շրջեսցի ընդ երկրաւս իբրեւ զմարդ՝ Քարոզել գերեաց գթողութիւն եւ կուրաց տեսանել, կոչել ամ Տեսոն ընդունելի՞ք. զի լիցի քաղցրութեամբ աստուածաբարբառոյն, որ ասէր. Եկա՛յք առ իս. ամենայն աշխատեալիք եւ վաստակեալիք, եւ ես հանգուցանեմ զձեզ՞: 16 Եւ յիրաւի եւ ուղիղ մտաւք իմանալ, թէ աղբատանալն ասի վասն մեր, որ էն մեծ բնութեամբ, զի մեք նորա աղբատութեամբն մեծացուցուք: 17 Յերո՞ւմ երեւէր աղքատութիւն նորա, եթե ո՛չ եղեւ իբրեւ զմեզ, այսինքն մարդ կատարեալ՝ մնացեալ ի նմին անշարժութեանն Աստուած: 18 Այսպէս ուսուցանէ զմեզ Պաւղոս երանելի յասել անդ իւրում թե՛ Որով արար զաշխարհ՞ զի թե ի վախճանի ժամանակի ծնանի Կոյսն զեմամանուէն, ո՞րպէս արդեւք լինել ասիցէ զաշխարհս հոգեկիրն. յիրաւի ասէ եւ առաւել յիրաւի. զի որ յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, որ յառաջ քան զամենայն ժամս եւ ժամանակս եղեալ ի Հաւրէ բնութեամբ, ի վաղջան աւուրցս այսոցիկ ծնանի ի Կնոջէ ըստ մարմնոյ եւ ոչինչ վնասի ամենեւին յԱստուածութեան պատուոյ, որ ունի զժամանակ էութեան կարգս բնութեամբ, զի գրեալ է այսպէս. Յիսուս Քրիստոս երէկ եւ այսաւր, նոյն եւ

« Սաղմ. Ի 7

բ Լ Կոր. ԺԵ 45
 գ Եւ. ԿԼ 1-2. Գ. Կ. Գ. 19
 դ Մարթ. ԺԼ 28
 է Հմմտ. Ի Կոր. Բ 9:
 զ Եբ. Լ 2

յաւիտեանն^ա։ զի եւ մարդկութեամբն երեւեալ՝ կայ ի նմին, վասն բնութեան Աստուածութեանն, որ կանուխ է քան զամենայնն։ եւ հաւանեցուցանէ զքեզ բանն, որ ասէր ընդ Հրէայն թե՛ Արդարեւ ասեմ ձեզ, յառաջ քան զԻհնելն Արքահամու եմ ես^բ։

19 Նորին՝ յերկրորդ նառէն, որ ի՛ Ծագումն փառաց եւ կերպարանք^գ։

20 Արդ երեւեցաւ մեզ Որդի՛ զՀաւր բնութեան փառս ծագեալ յնքեան, եւ զի ասէր իսկ յայտնապէս։ Որ ետես զիս՝ ետես զՀայր իմ^դ։ 21 Զի է կերպարան էութեան նորա, առնու դարձեալ զմեր նմանութիւն թանձրութեան եւ շաւշափելի մարմնոյ եւ յանձն առնու զբովանդակիլ եւ զսահմանելի անուն։ զի բնութիւն Աստուածութեանն անմարմին եւ անշաւշափելի է։ 22 Եւ ո՛չ ըստ նմանութեան մարմնաւորաց ընդունի ծագումն զկերպարանս էութեան Հաւր Որդի, որ է ինքն անձնաւորութեամբ էութեանն։ Թեպէտեւ ի Հաւրէ իմանի եւ ի նմանէ ծնեալ բնութեամբ՝ ունի յինքեան զմեծութիւն Հաւր բնութեամբ ամենայնիւ, բայց միայն ի հայրութենէն։ 23 Որպէս անշիջելի է մշտնջենաւոր Հայր եւ կա նմա ի նմին, որ է, այսինքն Հայր, եւ յորդիութիւն ո՛չ փոխի, նոյնպէս եւ Որդի կա մնա յորդիութեան մշտնջենաւոր եւ երբէք ի հայրութիւն ո՛չ փոխի, զի յայտ լիցի ամենեւին թե կերպարանք էութեան Հաւր։ եւ ցուցանէ զծնաւդին իւրոյ առաւելութիւն յինքեան եւ զփառացն վայելչութիւն՝ զգեղեցկութիւնն։ 24 Զի Աստուած ճշմարիտ է եւ ճշմարիտ յԱստուծոյ ի Հաւրէ ծնեալ, լոյս ի լուսոյ, կեանք ի կենաց, կրէ յինքն զամենայն բանիւ զաւրութեամբ իւրով։ զի բան է կենդանի անձնաւոր, ծնեալ ի յԱս-

տուծոյ Հաւրէ բնութեամբ ամենազաւր, եւ կարաւ ի հրաման նորա, եւ զամենայն ընդ իւրեաւ ունի, կազմէ եւ յարդարէ կամաւ իւրովք։ 25 Ասէ ցբորոտն։ Կամիմ, սրբեա՛ց. եւ վաղվաղակի սրբեցաւ ի նմանէ բորոտութիւնէ։ 26 Դարձեալ եւ մեռելոյն հոտելոյն ընթանալ ի կեանս իշխանութեան հրամայէ, որ վայել է իսկ Աստուծոյ իշխանութեանն բարբառոյ։ երբեմն ասէ. Ղազա՛ր, ե՛կ արտաքս՝ երբեմն դարձեալ եւ այրոյ որդւոյն ասէ. Պատանի՛ դու, քե՛զ ասեմ, արի՛է։ 27 Սաստէ դարձեալ ծովուն եւ հրամայէ իբրեւ Տէր եւ արարիչ ամենայնի, զի եւ զՀաւրն իսկ զփառս եւ զառաւելութեան յինքեան ցուցանէր, իբրեւ ցոյց ճշմարիտ վասն աստուածութեան նորա։ 28 Ցուցանէ դարձեալ վասն մարդանալոյն տեսչութեան, որով ապրեցաքն եւ մեծացաքն, սրբեցաք արեամբ նորա, եւ հաւանեցուցանէ զքեզ երանելին Պաւղոս, որ ասէ. Որով ընկալաք զփրկութիւն արեամբ նորա եւ թողութիւն մեղաց^ե։ 29 Պարտ է ածել յայսմիկ զմտաւ զմեծ եւ զփառաւորեալ խորհուրդ մարդանալոյ փրկութեան մերոյ՝ զՄիածին Որդին Աստուծոյ, եւ զարմանալ ասել ըստ բարբառոյն մարգարէին Ամբակումա. Տէ՛ր, զլուր քո լուս եւ երկեա, նայեցայ ի գործս քո եւ զարմացայ^ը։ այս իսկ են զարմանք ի վեր քան զմիտս մեր, զի Բան է բնութեամբ եւ ծագումն փառաց Հաւր եւ կերպարան էութեան նորա, եւ եղեւ մարմին, եւ ո՛չ եթե յիւր բնութեանն ինչ յաւելոյր պատիւ ի մարդանալոյ տեսչութեանն, այլ վասն մեր առնուցու յանձն զվիշտս, համբերէ խաչի մահու, արհամարհէ զամաւթ անարգանաց, զթշնամանս, զթքանս, զի զմեզ արեամբն իւրով ազատեսցէ եւ սրբեսցէ յամենայն պղծութենէ,

^ա Եբր. ԺԳ՝ 8
^բ Յով. Բ՝ 58
^գ Տե՛՛ Եբր. Ը՝ 3
^դ Յով. ԺԳ՝ 9

ե Մատթ. Բ՝ 3. Գե՛՛ Մատթ. Ը՝ 41-42. Գու՛՛ Ե՝ 13
զ Յով. ԺԸ՝ 43
է Գու՛՛ Ե՝ 14
ը Կու՛՛ Ը՝ 14
թ Ըմբ. Գ՝ 2

եւ զազատեալսն մերձեցուցէ ինքեամբք
 ամ Հայր իւր. զի նովաւ ընկալաք զընծա-
 յումն առ Հայր: 30 Նոյն ինքն է դուռն եւ
 ճանապարհ. զի թեպէտ եւ եղեւ Բանն մար-
 մին իւր ի Կուսէն, այլ նովին բնութեան եւ
 փառաւք. եւ յորժամ ընդ մեզ իբրեւ զմեզն
 երեւեցաւ՝ յառաւելութենէ պատուոյն Աս-
 տուծոյ եւ Հաւր աթոռոյն ո՛չ երբէք մեր-
 ժեցաւ. զի էր իբրեւ զմարդ յերկրի եւ ընոյր
 դարձեալ գերկինս, եւ լի էին նովաւ ամե-
 նայն արարածք: 31 Զի Աստուածաշունչ
 Գիրք այլովք կերպարանաւք հաստատեն ի
 մեզ՝ առանց բաժանելոյ զխորհուրդս մար-
 դանալոյ եւ միանալոյ մարմնաւորու-
 թեանն, եւ ասեն այսպէս. Բան մարմին ե-
 դեւ. զի մարմին յորժամ ասէ՝ Հանդերձ
 հոգևով եւ մտաւք բանաւորութեանն իմա-
 նամք զմարմնանալն. զի նմին իմանալի է
 Աստուած բնութեամբ՝ յԱստուծոյ ի Հաւրէ
 անծառայութեամբ ծնեալ եւ նոյն մարդ
 վասն տեսչութեան Աստուածութեան ի վեր
 քան զմիտս իմանալոյն, որ Աստուծոյն
 միայն վայել է: 32 Եւ ո՛չ ասեմք, եթե ար-
 գելեալ սահմանեցաւ բնութիւն Բանին Աս-
 տուծոյ ի մարդկութեանն. զի անսահման
 անբովանդակելի Աստուածութիւն բովան-
 դակէ զամենեսին, ո՛չ բովանդակի յումե-
 քէ, այլ ի սուրբ մարմնոյ իւրո. եւ ընոյր
 զամենայն արարածս, եւ աթոռակից ծնո-
 ղին իւրոյ: 33 Եթե նայեսցի ոք ճշմարիտ
 հաւատոց նայեցած ի սուրբ եւ ի փրկական
 խորհուրդն՝ տեսանէ ի Քրիստոս զկատա-
 րեալ մարդկութիւնն, կատարեալ դարձեալ
 զբնութիւն Բանին Աստուծոյ. սակայն մի
 Քրիստոս, մի Որդի խոստովանելի է՝ միով
 երեսաւք, միութեամբ ի վեր քան զմիտս,
 անճառ, անհաս գիտութենէ մտաց մարդ-
 կան, որ Աստուծոյ գիտութեանն միայն
 անդ է: 34 Քանզի անուանի Եմանուէլ, ի

սուրբ Կուսէն ծնեալ՝ ընդ մեզ Աստուած^ք.
 այսուհետեւ թե մարդ անուանեսցես զնա
 եւ լուիցես ի մարդկութենէ, եթե որ իբրեւ
 զմեզ եղեւ յայտ առնես:

35 Նորին՝ յերրորդ ցառէն. Յորժամ
 միւսանգամ ածցէ զանրանիկն յաշխարհ:

36 Վասն զի Բանն Աստուած ի Հաւրէ
 կամեցաւ նորոգել զամենայնն, որպէս ի
 սկզբանէն, միացոյց իւր մարմին ի սուրբ
 կուսէն Մարիամայ եւ անուանեցաւ Որդի
 Մարդոյ, զի մատուցէ զինքն Աստուծոյ
 Հաւր պատարագ հաշտութեան, գնեսցէ
 զամենեսեան արեամբն իւրով, տիրեսցէ
 կենդանեաց եւ մեռելոց եւ բազում իրաւք
 տեղեակս արասցէ զմեզ խորհրդոց փրկու-
 թեան իւրում: 37 Եւ առաւել զայս պարտ
 է մեզ գիտել, զի թեպէտ եւ խոնարհեցաւ
 Բանն Աստուած եւ մարդացաւ, ո՛չ զի
 կացցէ մնասցէ ի խոնարհութեան ընդ մեզ,
 այլ եւ հանդերձ մարդկութեամբ է նոյն
 Աստուած. այլ զի կամաւք իջոյց զանձն
 իւր ի խոնարհութիւն եւ եղեւ մարմին եւ
 անուանեցաւ եւ եղեւ եղբայր մեր երկրա-
 ւորացս: 38 Սակայն թեպէտ եւ եղեւ մարդ
 եւ անուանեցաւ անդրանիկ ընդ բազում
 եղբարս, սակայն գիտեմ զառաւելութիւն
 նորա եւ զփառս, խոստովանիմք ի վերայ
 ամենայնի Աստուած: 39 Այլ այսպէս ա-
 սեմք զմտանելն նորա յաշխարհ, զի եղեւ
 իբրեւ զմի ի մէնջ եւ անուանեցաւ մարմ-
 նաւոր իբրեւ զմարդ յաշխարհէ, որ է բնու-
 թեամբ ի վերուստ. եւ զարժանաւորութիւն
 փառաց իւրոյ զառաւելութիւն, որ միայն
 Աստուծոյ վայել էր, առանց մերժելոյ ու-
 ներ յինքեան. այլ տեսչութեամբ իմաստու-
 թեամբ իւրով եւ կամաւք բարերարու-
 թեամբ կամեցաւ լինել իբրեւ զմասնաւոր
 եւ զբովանդակելի: 40 Եւ այն, որ բովան-
 դակելին էր բնութեամբ, էր յաշխարհի իբ-
 րեւ զԱրարիչ, արդ տեսչութեամբ իւրով եւ
 կամաւք Հաւր մտանէ յաշխարհ, իբրեւ զմի

« Յ՝ՎԸ՝ Ը 14

ք ՏԵ՛՝ Ե՛՝ Է 14 Մ՝ՊԳ՝ Ը 23:

յաշխարհէ, զի կեցուցէ զայնոսիկ, որ էին յաշխարհի, եւ բռնադատեալքն պատրանաւք խաբէութեամբ չարին եկեցեն Քրիստոսիւ առ Աստուած Հայր: 41 Զի որպէս Ադամաւ, որ մասնաւոր է յաշխարհէ՝ անկաւ յապականութիւն մարդկան բնութիւն, գրեցաւ ընդ մեղաւք եւ եղի ընդ մահուամբ, նոյնպէս դարձեալ Քրիստոսիւ, որ կամաւ իւրով եղի իբրեւ զմասնաւոր յաշխարհէ, զի կեցուցէ զամենեսեան ի նորոգութիւն կենաց՝ ի սրբութիւն եւ յարգարութիւն: 42 Քրիստոսիւ ամենայն ինչ նորոգեցաւ. այլ գիտել մեզ ճշմարտիւ եւ հաւատալ, եթե որ է Բանն Աստուած եւ եղեւ մարմին եւ ի բնութիւն մարմնոյ ո՛չ փոխեցաւ, զի անհնար էր, այլ զի միացոյց իւր մարմին ի Կուսէն: 43 Եւ ո՛չ ասեմ մարդ զոք կամաւք եւ հաճութեամբ մերձաւորութեամբ մերձենալ առ Աստուած, այլ միացեալ եւ մարդացեալ Բանին Աստուծոյ ի սուրբ Կուսէն՝ սա մի Որդի է Յիսուս Քրիստոս, մի Տէր անբաժանելի. ո՛չ բաժանեն ի մի երեսս զԲանն Աստուած եւ ի մի երեսս զմարդն ի Կուսէն, այլ զմի եւ զնոյն Որդի խոստովանել Աստուած մարդացեալ: 44 Այսպէս տեղեկացուցին զմեզ Գիրք Աստուածաշունչք՝ զնոյն ինքն զԲանն Աստուած Աստուծոյ Հաւր միացեալ բնութեամբ եւ մարդացեալ, մարմին բանաւոր եւ մտաւոր երեւեալ յերկրի՝ մարդ, հանդերձ առաւելութեամբ փառաւք Աստուածութեանն: 45 Այսուհետեւ մի է Քրիստոս՝ Որդի եւ Տէրք, ըստ Գրոց. այսպէս հաւատասցուք:

46 Նորին՝ յերրորդ նառէն, ի բանէն՝ Սիրեցեր զարդարութիւն եւ ատեցեր զանարեւոտութիւնք:

47 Կամեցաւ այց առնել արարածոց իւրոց Տէրն ամենայնի եւ Արարիչն արա-

րածոց, զի հաճեցաւ Աստուած Հայր կատարել եւ բովանդակել Քրիստոսիւ զամենայն եւ նորոգել միւսանգամ, որպէս եւ ի սկզբանն, եւ զգիւրամուտար միտս մարդոյն, որ ի պատրանս անգեալ էր, շնորհաւք Հոգւոյն Սրբոյ տեղեկութեամբ հաստատեցէ ի գիտութիւն ճշմարտութեան եւ կացուցէ առաջի իւր սուրբս եւ ամբիծս եւ անարատս՝, եւ յամենայն աղտոյ եւ ի մեղաց սրբեցէ, եւ յառաջին պատուիրանացն ազատեալս՝ ի ճշմարտութիւն հաստատեցէ զմեզ: 48 Եւ արդ, ո՞րպէս իցէ ի վերին այցելութեանն խնամոյ կարգք. Բանն իւր Միածին, որ հաւասար կերպարանաւք էր առ Հայր իւր, որ էն եւ ասին՝ Ոչինչ էր նմա յափշտակութիւն հաւասար Աստուծոյ, այլ զանձն իւր ունայնացոյց՝ զկերպարանս ծառայի էառ, ի նմանութիւն մարդկան եղեալ եւ կերպարանաւք մարդ գտաւ. խոնարհեցոյց զանձն իւր, եղի հնազանդ մինչեւ ի մահ, եւ մահու խաչիք:

49 Բազում հոգաբարձութեամբ տեղեկք խորհրդոյ Տեառն իւրեանց՝ զբարձրութիւն փառաց Աստուածութեանն Միածնին յայտնեն պատմութիւն քրիստոնէից մեզ, ցուցանել զխորհուրդ զուսայնալոյ եւ զխոնարհելոյ կարգս իմաստութեամբ. իջուցանեն զԲարձրն բնութեամբ, զի դարձեալ բարձրացուցանել զնա, եւ աստուածութեամբ մեծութեամբ բնութեան պսակեն զնա՝ հանդերձ մարմնովն, եւ հաւանեցուցանեն զսրբեալսն շնորհաւք նորա, եթե վասն մեր կամաւք աղքատութիւն առ յանձն, զի իբրեւ սկիզբն երկրորդ արացէ զկնի առաջին մարդոյն: 50 Ասէ երանելին Եսայի այսպէս. Ահա կոյս յղացի եւ ծնցի որդի, եւ կոչեսցէ զանուն նորա Եմմանուէլ. եւ ի մեղր կերիցէ. յառաջ քան զժամանակ գիտելոյ նորա զչարն՝ ընտրես-

ա Վճճ. Լուս. Ե 12-21:
բ Վճճ. Ե Կոթ. Բ 6:
գ Սաղմ. ԽԻ 8. Եբբ. Ե 9

դ Վճճ. Կոթ. Ե 22:
ե Փլա. Բ 6-8

ցէ գրարիմ⁶⁶. յառաջ քան զգիտել մանկանն զչար կամ զբարի, անարգեսցէ զչարն եւ ընտրեսցէ զբարին. Սիրեցեր զարդարութիւն եւ ատեցեր զանարեւնութիւն⁶⁷. վասն զի ինքն է արդարութիւն եւ Աստուած: 51 Զի մինչչեւ ի ժամանակ մանգանն կարողութիւն գիտելոյ զպարսաւէն եւ գովել զգովութեան արժանի, զիա՞րդ էր Հնար խնդրել զչարն եւ ընտրել զբարին: 52 Այլ այսպէս ուսուցին, թէ Աստուած երեւեցաւ մարմնով ըստ արժանի իւր բնութեան բարեաց՝ յայտնել զընտրութիւն բարութեան եւ զպարսաւանս չարեաց. այս ասացեալ լիցի վասն ճշմարիտ կրանիցն հաւատոյ: 53 Արդ, վասն այսորիկ բարերար Բանն Աստուծոյ, Որդին բնութեան Հաւր, որ անկարաւտն է բնութեամբ, սուրբն, արդարն, որ սիրէ զարդարութիւն եւ ատէ զանաւրէնութիւն՝ եղեւ իբրեւ զմեզ եւ անուանեցաւ ծառայ, եւ Աստուած անուանեաց իւր բնութեանն զՀայրն իւր՝ վասն մարդանալոյն. զի թեպէտ եւ Աստուած էր բնութեամբ, աւծանիլ ասէ ի Հաւրէ Հոգւով Սրբով, ո՛չ եթէ իբրեւ կարաւտ բնութիւն՝ այն որ սուրբն իսկ է եւ Աստուած բնութիւն, այլ զի ինքեան բացցէ մեզ դուռն շնորհաց եւ արժանի արասցէ զմեզ Հաւր աւրհնութեանն. որ յառաջագոյն ընդդիմադարձ գտեալ էաք պատուիրանազանցութեամբ Ադամա, եւ զկնի նորա ի վերա մեր բռնացեալ էին մեզքն մեր: 54 Վասն այսորիկ ո՛չ պատգամաւորաւք եւ ո՛չ հրեշտակաւք, այլ ինքնին Տէրն փրկեաց զմեզ. զի եւ երանելին Յոհաննէս ասէ, եւ զի Աստուած է բնութեամբ եւ եղեւ մարմին, զհոգեւոր վերստին ծննդեամբ պատուականութիւն շնորհեաց զաւրութեամբ իւրով, այսպէս ասէ վասն նորա. Սա է, որ եկն ջրով եւ Հոգւով, Յիսուս Քրիստոս. ո՛չ ջրով միայն, այլ եւ ջրով եւ արեամբ. եւ Հո-

գիմ է, որ վկայէ, զի Հոգին է նշմարտութեան⁶⁸: 55 Արդ, ասի Հոգին Քրիստոսի, եւ բաշխէ եւ տայ իբրեւ զիւր՝ ի լրութենէ իւրմէ. զի Աստուած է ճշմարիտ եւ Որդի բնութեամբ, եւ զազատելոյն ունի յինքեան զիշխանութիւն բնութեամբ, իբր եղեւն ի կերպարանս ծառայութեան եւ էջ ի նմանութիւն մարդկան. զի գրեալ է այսպէս. Եղեւ առաջին մարդն յերկրէ հողեղէն, իսկ երկրորդն Տէր յերկնից⁶⁹. որո՞վք կերպարանաւք ասասցի զայս, այլ վասն զիւրմէ մարմինն ի վերուստ յերկնից եկելոյ Բանին Աստուծոյ, եւ զորաւրինակ տէր է երկնից եւ աւրէնսդիր որպէս Աստուած, լինի ընդ արիմաւ, զի գնեսցէ զայնոսիկ, որ ընդ արիմաւն իցենէ, որպէս եւ գրեալ է: 56 Նոյնպէս դարձեալ վերստին ծնունդն ջրով եւ Հոգւով պատուեաց տեսութեամբն, որ բնութեամբն իսկ Որդի էր. լուրիցի դարձեալ ի բարբառոյ Հաւր Աստուծոյ եթե՝ Դա է Որդի իմ սիրելի ընդ որ հանեցայ⁷⁰: 57 Ընդունի զայս Քրիստոս եւ ընքեամք զիւր բաշխէ մեզ, որեւ իւր իսկ են բնութեամբն բարութիւն զմեզ հաղորդարասցէ եւ լիցի ճանապարհ եւ դուռն այսպիսի լուսաւորութեան պատուոյ: 58 Անդ իսկ էր Որդւոյ Աստուծոյ առնել զայս ամենայն, զի որպէս եղեւ պտուղ ննջեցելոցն ի կեանս եւ յանապականութիւն բնութեան մարդկան ինքեան, նոյնպէս դարձեալ գտցի ինքն առաջնորդ կատարմանն, իբրեւ պտուղ սրբեցելոցն մկրտութեամբ, զի յորդեգրութեան փառս վերացուցէ: 59 Եւ զոր ինչ եցոյց յինքեան Քրիստոս՝ նոյնպիսի կարգեաց աւրինակաւ եւ մեզ սփռեաց զշնորհս Հաւր. որպէս եղեւ առ Կարապետ Մկրտչաւն, նոյնպէս լիցի եւ առ քեւ. բացցին երկինք եւ թռուցեալ իջանիցէ ի վերայ

⁶⁶ Եւ. Է. 14-15
⁶⁷ Սաղմ. Խ. Թ. 8. Եբր. Է. 9

⁶⁸ Է. Յով. Է. 6-7
⁶⁹ Է. Կոր. Ժ. Է. 47
⁷⁰ Հմմտ. Գաղ. Գ. 4-5:
⁷¹ Մատթ. Գ. 17

քո Հոգին Սուրբ, եւ լինիցիս եւ դու որդի Աստուծոյ: 60 Այսպիսի ճանապարհ փրկութեան նորոգեաց մեզ, որ վասն մերոյ եղեւ Բանն Աստուծոյ իբրեւ զմեզ, զի մեք առ նմա եւ նովաւ գտցուք վայելել ի շնորհս նորա: 61 Եւ ո՛չ ոք կարէ կարծել ի ճշմարիտն հաւատացելոցն եւ յուղամիտ խորհրդոցն զայլ ոք աթոռակից Հաւր, քան զայն, որ ի Կուսէ ծնեալ է ըստ մարմնոյ. եւ վասն զի է մինն միաւոր ճշմարիտ Որդի՝ Եմմանուէլն, իմանալի եւ խոստովանելի է ի մէնջ Աստուած եւ մարդ միանգամայն, որ անգ է նմա ըստ պատմութեան Գրոց Սրբոց աստուածութիւն եւ մարդկութիւնն:

62 Նորին՝ ի Հինգերորդ ցատէն, ի բանէն՝ Վասն այսորիկ պարտ է մեզ ունկնդիր լինել բանից ասացելոց՝:

63 Արդ, գայ յայտնի, այսինքն մարմնով, եւ վկայէ Բարուք իւրում յասելն այսպէս. Սա է Աստուած մեր. մի՛ համարեսցի ընդ ամենայն այլ ոք. եզիտ զամենայն ցանապարհ իմաստութեան, ետ զմա Յակոբայ ծառայի իւրում եւ Իսրայելի սիրեցելոյ իւրոյ. եւ յետ այսորիկ ի յերկրի երեսցաւ եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ: 64 Արդ, երեւեցաւ ի վերայ երկրի եւ շրջեցաւ ընդ երկրաւորս, այսինքն ընդ մեզ՝ ո՛չ մերկ աստուածութեամբ, զի աստուածութիւնն աներեւոյթ է, այլ զի յառաջագոյն ասացի՝ ինքն էական եղեւ մարմին, ծնաւ ի կնոջէ եւ եղեւ ընդ արիւնաւ՝^բ բնութեամբ Որդին Աստուծոյ. եւ աւրինադիր, զի ամենայն, որ հաւատայ ի նա՝ մի՛ կորիցէ, այլ ընկալցի զկեանս յաւիտեականս: 65 Ձի բնութիւն մարդկան, որ ընդ մահուամբ եւ ընդ անիծիւք գրաւեալ էին վասն յանցանացն Աղամա՝ ազատեսցէ զնոսա շնորհաւք իւրովք ի վշտաց բազմութենէ եւ արասցէ ի

վեր քան զմահ եւ զապականութիւնն, եւ ածցէ կացուսցէ առաջի Աստուծոյ Հաւր՝ այն, որ եղեւ իբրեւ զմեզ տեսչութեամբ, եւ ո՛չ եկաց մնաց ընդ մեզ յաղքատութեանն, այլ վերացաւ ի նոյն բնութիւնն յիւր իսկ յառաւելութիւն եւ ի փառս: 66 Եւ որպէս ասեմք զնա լինել մարմին, եթե եղեւ մեղք եւ անէծք, եւ բնութիւնն իւր ի վեր է ի չարեաց եւ ի զղմանէ, այլ զի աւրհնեսցէ զարարածս իւր եւ փրկեսցէ զմեզ յանցանաց մեղաց եւ յանիծից մահու եւ ի պարտաւորութենէ:

67 Այսուհետեւ ինքնին պարտեւք առնուլ վարդապետութեամբ կրանից ճշմարիտն հաւատոյ, եթե զիա՞րդ ածցեն զմտաւ յանդգնել եւ ասել զՅիսուս Քրիստոս ուրոյն լոկ մարդ, կամ իմանալ այսպիսի ինչ կամ ասել, այլ պարտ է գիտել ճշմարտիւ եւ խոստովանել զԲանն Աստուած մարդացեալ. զի այսպիսի խոստովանութիւն քարոզութեան փրկութիւն է անվրէպ ամենայն խոստովանողաց իւրոց:

68 Ձի Աստուած է բնութեամբ, որպէս բազում անգամ ասացաք, Բանն Աստուծոյ. այլ իջոյց զանձն իւր ի խոնարհութիւն եւ անուանեցաւ ընդ մեզ իբրեւ զմարդ եւ փոքր մի խոնարհ քան զիրեշտակս՝ եւ հնազանդ է Հաւր միանչեւ ի մահ, զի փառաւ եւ պատուով պսակեսցէ զմարդկան բնութիւնս. իբրեւ զմի ի մեզ պսակեալ՝ ասէ, որ Տէրն է փառաց: 69 Այսպէս ուղղութեամբ եւ աստուածապաշտութեամբ խոստովանեսցուք, այսպէս սրբեսցուք զխորհուրդս մեր, եւ զամենայն բարձրութիւն հպարտացեալ ընդդէմ գիտութեանն Աստուծոյ խոնարհեցուցուք եւ գերեսցուք զամենայն միտս ի հնազանդութիւն Քրիստոսի: 70 Այսպէս առողջ եւ առանց վնասելոյ պահեսցուք զմիտս խորհրդեանն՝

ա Եբր. Բ 1
 բ Բար. Գ 36-38
 գ Գաղ. Գ 4
 դ Յով. Գ 15

ե Հմմտ. Բ Կոր. Ե 21. Գաղ. Գ 13:
 զ Եբր. Բ 7
 է Հմմտ. Ը Կոր. Բ 8. Փլա. Բ 8-11:

տուեկոյն մեզ քարոզաւքն իւրովք: 71 Արդ, զի զխորհուրդս փրկութեան մերոյ կամիցին ցրուել, զի զանբաժանելի զմի Որդի յերկուս կամին բաժանել, զոր Գիրք սուրբ քարոզեն մեզ, ո՞վ առնուցու յանձն եւ հաւանեսցի սատարոյ թշնամոյն զայսպիսի բարբաջանս. այլ բարերարութիւն Աստուծոյ եւ զաւրութիւնն, վասն որոյ անքնին քաղցրութիւն ի վեր քան զմիտս, որ ի վերն է բնութեամբ աստուածութեանն իւրոյ ի բնութենէ տարրեղինացս, խոստովանելի է բնութեամբ անըմբռնելի, գատեալ յըմբռնելեացս եւ ի մարմնաւորացս, լինի մարմին, առնու զկերպարանս ծառայութեան մարդկութեան՝ միութիւնն ի վեր քան զմիտս եղելոյ: 72 Քանզի ճշմարիտ քարոզացն իւրոց ի հոգեկրաց մի Որդի՝ աստուածութեամբ եւ մարդկութեամբ անբաժանելի, Աստուած մարդացեալ, եւ որոյ առեալն զկերպարանս ծառայութեան. զի թեպէտ եւ կարգի եւ անուանի ընդ այնուսիկ, որք խնամաւք եւ շնորհաւք զան յորդեգրութիւն՝ յանուանելն իւրում ընդ նոսա, ո՛չ կորուսանելով բնութեան իւրոյ զազատութիւն, եւ ո՛չ հեռանայ ի Միածին անուանէ, եւ ո՛չ ըմբռնի ի ծառայութիւն ի լինելն մարդ, այլ իմանալի եւ խոստովանելի է եւ ի մարդկութեան իւրում ազագ եւ ազատիչ եւ Միածին: 73 Եւ զի ունայնացոյց զանձին իւր եւ էջ ի խոնարհութիւն վասն մեր, ո՛չ զի կացցէ մնասցէ ունայնութեամբ յաղքատութեան, այլ զի հաւատացեալ լիցի մեզ, թե Աստուած է բնութեամբ, որ զամենայն լնու եւ ի լինելն իւրում մարմին: 74 Արդ, թեպէտ եւ ի մարմնաւորութեանն իւրում կարգի ընդ բազում եղբարս, իբրեւ յորդեգրութիւն ծնեալ բնութեամբ եւ աստուածաբար ի Հաւրէ, Բանն՝ իւր արմատ եւ սկիզբն երեւելոյն ի մարդիկ ունի զսուրբ Կոյսն ի լինելն իւրում մարմին. այլ ճշմարիտ միաւորութեանն կարգապահ է անվրէպ եւ անապական զփառս Միածնին. զի թեպէտ եւ եղեւ

տեսչութեամբն իւրով մարդ եւ թեպէտ եւ անուանի ընդ բազում եղբարս՝ խոնարհելով եւ ծառայութեան կերպարանաւքն, սակայն անընկեր եւ անհամեմատ է եւ ի վեր քան զամենեսին բնութեամբ աստուածութեանն իւրով, եւ յառնուլն իւրում զծառայութեան կերպարանս՝ զազատութիւն բնութեան եւ զհաւասարութիւնն առ Հայր ո՛չ մերժէ յինքենէ. բնութիւնք նոր յանգին ի միմեանս: 75 Բնութեամբ միանալ, ասեն, չէ հնար, այլ մերձաւորութիւն մարդոյ առ Աստուած. եւ զիս՞րդ ասեն, որ այնչափ յայտնի աղաղակեն իրք եւ բնութիւնք անհաւասար ի միմեանց: 76 Ո՞վ մշակք թշնամոյն, հնազանդեսցին զաւրութեանն Աստուծոյ եւ լուիցեն ճշմարիտ քարոզացն, որ աղաղակեն եւ ասեն եթե՛ Բանն մարմին եղեւ՞, ի վեր քան զինքն մարդոյն, որ Աստուծոյ միայն է գործ՝ իմանալի եւ անհաւատալի, ո՛չ քննելի. զի այն, որ կամեցաւն մարդ լինել եւ առ զկերպարանս ծառայութեան, հաւատալի է մի Որդի, վասն փրկութեան մարդկան եղեւ մարդ՝ ի փրկութիւն արարածոց իւրոց: 77 Ի վերայ այսր ամենայնի մի Որդի խոստովանելի է ճշմարտութեամբ:

1 Երանելոյն Յոհաննու եպիսկոպոսապետի Կոստանդնուպոլսի՝ Մեկնութիւն որ ըստ Մատթէոսի աւետարան:

2 Մատեան ձնելութեան Յիսուսի Քրիստոսի, Որդոյ Դաւթի, Որդոյ Աբրահամու:— 3 Երանելին Մատթէոս 2իբր զԵբրայեցոց գրէ ասելով. նախ քան զամենայն խնդրեաց ցուցանել, եթե յԱբրահամու³ եւ ի Դաւթայ էր Քրիստոսն⁴. եւ վասն զի

« Յովհ. Լ. 14
 1 Տիմոթէոս, էջ 282
 2 Մատթ. Լ. 1
 3 իբր զի եբրայեցոց գրելով
 4 յԱբրահամու
 4 Քրիստոս

լուեալ էր Աբրահամու պատմութիւնն¹ վասն ամանակին, եւ փոխանակելով Դաւթի զկենցաղն Աբրահամու, ապա եւ զխոստացեալ² արքայութեան սերման նորա կալաւ Դաւիթ. եւ ³յիշաւդութեանն ամենեցուն է: 4 Քանզի, որպէս յայնժամ ասէր Իսահակայ⁴ Աստուած. Մի՛ երկնչիր, զի ընդ քեզ եմ բարեբանեցից զքեզ, եւ բազմեցուցից⁵ զքեզ սակս Աբրահամու հաւր քո՞, սապէս յետ այսորիկ ասէր Աստուած Եզեկիայ. Գերասպարեցից վասն քաղաքիս ասորիկ սակս իմ եւ Դաւթի եւ⁶ հաւր քո՞. քանզի ժառանգաւոր շատուածսիրելութեան եղեւ Դաւթի: 5 Եւ վասն զի յետ այսորիկ ի սերմանէ Դաւթի ակնկալութիւն զՔրիստոս եղանել, քանզի լուեալ էր ⁸ըստ Աբրահամու ամանակին, այսր աղագաւ նախ եղ⁹ Որդւոյ Դաւթի, ապա որդւոյ Աբրահամու:

6 Իսկ ասէ աւետարանիչն յաղագս Գաբրիէլի թե՛ Եկն առ կոյսն խաւսեցեալ առն, որում անուն էր Յովսէփ, ¹⁰ի տանէն՝ ի տոհմէ Դաւթի՞. ի Դաւթայ էր կոյսն, եւ Յովսէփ, որ արդար ելով եւ պահապան աւրինի, յիւրմէ հայրենւոյ եւ ի տանէ աստէր իւր զկոյսն. ¹¹զի քան հրամայէր աւրէնն՝¹² ո՛չ պարտ գոլ առնուլ կինն¹³, եթե ո՛չ ի նոյն ցեղէ. եւ վասն զի ո՛չ էր աւրէն առ

հրէայսն ազգաբանել զկանայսն¹⁴, զի զսովորութիւնն պահեսցէ աւետարանիչն եւ ¹⁵մի՛ թուեսցէ ի տարագծել ի նախերգանացն, եւ զաղջիկն¹⁶ մեզ ծանուցէ, սակս այնորիկ¹⁷ զնախնիս նորա¹⁸ լուեաց, իսկ զՅովսէփ¹⁹ ազգաբանեաց, զի ուսցուք նովալ զՄարիամ, եթե էր ի տանէ Դաւթի, ուստի եւ ինքն, զի եւ աւրինացն ²⁰անտեղելի մնասցէ: 7 Քանզի ասդաւղին²¹ ի բաց երեւեցելոյ ի տանէ Դաւթի՛ եւ կոյսն ընդ նմա ցուցեալ է, հաւաստապէս ի սերմանէ ելով Դաւթի, յորմէ եւ ծնիցաւ Յիսուս Քրիստոս: 8 Իսկ Յիսուս թարգմանի ²²Փրկիչ՝ ի փրկելոյ զժողովուրդ իւր: 9 ²³Հռաչափառ լսել զխորհուրդս սքանչելի, եթե Աստուած անճառելի եւ անասելի եւ անպարիմանալի, եւ Հաւր համագոյելի²⁴ Որդի՛ արգանդաւ ծնիցաւ կուսական²⁵ եւ եղեւ ի կնոջէ, եւ կալաւ նախնիս զԴաւիթ եւ ²⁶զԱբրահամ, այլ որ էք ըստ ընդելագոյն զկանայսն զայնմ²⁷, զորս այժմս²⁸ եւս յիշեցաք: 10

1 մմանութիւն
 2 զխոստացեալն
 3 յիշողութեան ամենեցուն էր
 4 Իսահակայ
 5 բազմացուցից
 * Ի՞նչ. Ի.Չ. 24
 6 չի՞ք
 ք Տէ՛ւ. Գ. Թ. ագ. Ժ. Թ. 34, Ի. 6. Ե. * . Լ. Է. 35:
 7 Աստուած սիրելութեանն եղեւ Դաւիթ
 8 որ ինչ ըստ Աբրահամու վասն ամանակին
 9 ետ
 10 ի տանէ եւ ի տոհմիէ Դաւթայ
 ք Գ. * - Կ. Լ. 27
 11 քանզի
 12 արեւն
 13 կին

Մարիամայ յատուկ 1ասաց ժողովուրդ նովաւ ապրեցեալսն, եւ եւս զնոսա ²ի մեղաց ի բաց թափիցէ. Աստուծոյ իսկ ամենայն ³եւ վայելեսցի իսկ՝ նմա եւ միայն զ'ի բաց թաւթափելն ի մեղաց կարել զմեղուցեալն⁴: 4 Աստուած ուրեմն⁵ ի Կուսէ ծնիցեալն, որոյ եւ յատուկ եմք ժողովուրդ, եւ ի մեղաց զմեզ ի բաց փոխեաց՝ ունելով⁶ զայսորիկ իշխանութիւն:

5 ⁷Դարձեալ՝ բան երկրորդ:

6 Իսկ Յիսուսի ջնանելն ի Բեթղաեմ Հրէաստանի՞.— ⁹ի Բեթղազէմ Հրէաստանի ծնանի որ յարմատոյն Յեսսեայ, եւ ասէ յաղագս նորա միով ի մարգարէիցն Աստուած եւ Հայր. եւ դո՛ւ ¹⁰Բեթղեհեմ, տունդ Եփրաթայ, սակաւոր ես գոյ ¹¹ի հազարաւորացն Յուդայ. Բանգի ի Բէն ինձ արտաքս եկեսցէ առ ի գոյ իշխան Իսրայէլի¹², եւ ելի իւր ¹³ի սկզբանէ աւուրցն յաւիտենից¹⁴: 7 Ի՞բր արդեւք ծնիցեալն ¹⁴ի Բեթղեհեմ Հրէաստանի ի սկզբանէ զելսն յաւիտենից ասի ունել, այս է ¹⁵զոյութեան սկիզբն, թեպետ եւ ծնիցեալ ¹⁶ի վերջին յաւիտենիս ժամանակս. Աստուած ուրեմն Քրիստոս, եւ վայել էր նմա Աստուծոյն Բանի ծայրա-

գոյնն¹⁷, քանզի Աստուած էր, վասն մեր մարմնական համբերեալ ծնելութեան¹⁸ զ'ի կնռջէն:

8 ¹⁹Դարձեալ՝ բան երրորդ:

9 Ես գճեզ ջրով մկրտեմ յապաշխարութիւն, իսկ որ գիտն իմ գայ հարստագոյն իմ է, որում ²⁰ն'չ եմ բաւական գկաւշիկս բառնալ, ինքն գճեզ մկրտեսցէ Հոգւով Սրբով եւ հրով. որոյ հեծանոցն ի ձեռին իւրում է²¹, եւ մաքրեսցէ գկալ իւր²²:— 10 Ո՛չ մարդկութեան գործ գոյ ասեմք մկրտել²² Հոգւով Սրբով, այլ եւ ո՛չ գկալն զիմանալի, այս է՝ գորս ի վերայ երկրի, յատուկ գոյ ասեմք մարդոյ. քանզի Աստուծոյ է ամենայն եւ նմա միայն²³ վայել է ²⁴Հոգւով Սրբով մկրտել կարել զհաւատացեալս: 11 Ներգործեաց զայս Քրիստոս՝ յետ Յովհաննու եկեալն ըստ մարմնոյ, կամ եթե ըստ ²⁵մարմնոյն ամանակի ինքն իսկ իւր²⁶ կալ մաքր[է]. Աստուած ուրեմն է ճշմարտապէս:

12 ²⁷Եւ դարձեալ՝ բան չորրորդ:

13 Եւ ահա բորոտ յառաջ եկեալ՝ երկրպագէր նմա²⁸ ասելով. Տէ՛ր, եթե կամիս, ²⁹կարող ես գիս մաքրել. եւ ձգեալ ³⁰գճեռն ի նա, յարեաց՝ ասելով. Կամիմ, մաքրեցի՛ր. եւ արագապէս մաքրեցաւ ³¹ի նմանէ բորո-

1 եասաց ժողովուրդ զնովաւ ապրիցեալսն
 2 ի մեղաց գնոսա ի բաց թափեսցէ
 3 եւ վայել, իցիւ իսկ նմա եւ միայնում զ'ի բացն թափել
 4 զմեղուցեալսն
 5 ուրեմն է
 6 իբր ունելով
 7 **Տիմոթէոս, էջ 284**
 8 ծնիցելոյ ի Բեթղեհեմ
 * **Մատթ. Բ 1**
 9 ի Բեթղեհեմ ծնանի Հրեաստանի
 10 Բեթղեհեմ տուն
 11 ի հազարաւորս
 12 յԻսրայէլի
 13 **Տէ՛ր՝ Մատթ. Բ 5. Մէկ. Ե 1:**
 14 ի սկսբանէ յաւուրցն
 15 **Հմմտ. Մէկ. Ե 14-15:**
 16 ի Բեթղեհեմ Հրեաստանի ի սկսբանէ յաւիտենի գելսն ունել ասի
 15 զգոյութեանն սկիսբն
 16 ի վերջինս

17 ծերագոյնն
 18 ծնելութիւն
 19 **Տիմոթէոս, էջ 285**
 20 չեմ
 21 չի՛մ
 22 **Մատթ. Գ 11-12. Գ. 4. Գ 16-17**
 22 մկրտելն
 23 միայնում
 24 Սրբով Հոգւով
 25 զմարմնոյն ամանակ
 26 եւ զիւրն
 27 **Տիմոթէոս, էջ 285**
 28 գնա
 29 կարես
 30 գճեռնն՝ յարեաց առ նա
 31 ի նման

տուրիւնն՝: 14 Ներգործելն կարել աստուածավայելչաբար ո՛չ յատուկ մարդոյ, եւ այս յաւէտ հետեւանայ եւ միայն եւ՛ յոր եւս անդր ամենեցուն բնութեան, եւ ներգործէ այսպէս Քրիստոս. ո՛չ ուրեմն սոսկ մարդ ըստ մեզ, այլ մանաւանդ Աստուած մարդկութեան կերպի: 15 Այսպէս 2^{իմասցիս} եւ ի վարդապետս ի գսքանչին, թեպէտ եւ հողմոց վերասաստելով երեւեցցի³, ծովու եւ ջրոց. ուստի եւ աստուածազան աշակերտքն եւ զծով եւ զհողմս ընդ իշխանութեամբ տեսանելով՝ հրաշացան, ասելով. Ո՞րպիսի է սա. քանզի ո՛չ մարդոյ սոսկի զայսպիսիս կարել գործել⁴: 16 Աստուած ուրեմն, ըստ նմին եւ մարդ՝ Քրիստոս:

17 4^{Դարձեալ}:

18 Իսկ դեմք մաղթեիմ⁵ ասելով. Եթե հանես զմեզ, առաքեա՛ զմեզ յերամակ⁶ խորից. եւ իմքն ասաց⁷ նոցա. Երթա՛յք:— 19 Նախախնամելն ամենեցուն⁸ եւ ապրեցուցանել զնոսա ո՞ր եւս իցէ, բայց միայնոյ⁹ ըստ բնութեան Աստուծոյ: 20 Այսպէս եւ Փրկիչն ասէ. Ո՞չ երկու ձագք սակարի¹⁰ վանաոիմ, եւ մի 11^ի նոցանէն ո՛չ անկցի 12^{յերկրի} թարց Հաւր ձերոյ, որ 13^{յերկիմնս} է. իսկ ձեր եւ մագք¹⁴ զիտոյ ամենայնք համա-

րեալ եմ¹⁵: 21 Քանզի ահա այսուհետեւ այսքանից էակաց¹⁵ նախախնամութիւն արար¹⁶ Քրիստոս, իբր մի իշխել անմաքրոց դիւացն եւ ո՛չ խողաց երամակին¹⁷ ունել. յաղթեցեալ¹⁸ ապա՝ հրամայեաց հազիւ, եւ ո՛չ զնոցայն ընոյր հայցումն, 19^{այլ} եւ զմեզ հաւանեցուցէ, եթե նախախնամէ բոլորեցունց²⁰ իբր Աստուած: 22 Աղէ, ի՞բր ո՛չ Աստուած, որ զաստուածավայելուչս իշխանութիւնն եւ զամենեցուն հարստութիւնն յարեալ ունել՝ 21^{ապրեցուցանելով իւր զիւրսն նովաւ եղեալս}:

23 22^{Եւ դարձեալ}:

24 Ամենայն, 23^{որ} խոստովանիցի զիս առաջի մարդկան, խոստովանեցից եւ ես զնա առաջի Հաւր իմոյ, որ յերկիմնս. իսկ որ ոք ուրացի զիս առաջի մարդկան, ուրացայց եւ ես զնա առաջի Հաւր իմ, որ յերկիմնէ:— 25 Բազումք կոչեցեալ են 24^{սրբոյն առ վկայութեան փառս եւ կատարեալք ախտակրութեամբք եւ մահուն՝ Աստուած խոստովանելով, արդեւք պսակեցին՝ հաստատելով եւ ասելով մարդ գոյ հասարակական զնա, կամ յաւէտ իբր Աստուած խոստովանութեամբ. 25^{այլ յայտ է, քանզի զայս ուրացեալքն եւ վկայութեան փառացն կորիցեն եւ զնա գտցեն 26^{յաւուրն դատաստանի՝ ուրանալով զնոսա Քրիստոսի}}: 26 Աղէ, ի՞բր ոչ Աստուած, որ}

ա Մատթ. Բ 2-3

1 չիք

2 իմասցիս ի վերայ Պետրոսի

3 երեւիցի

բ Հմմտ. Մատթ. Բ 28. Յովհ. Գ 2:

4 Տիմոթէոս, էջ 286, ուր այս հատուածը կցուած է անմիջապէս նախընթացին:

5 մաղթեիմ զնա

6 յերամակն

7 եսաց

գ Մատթ. Բ 31-32

8 բոլորեցուն

9 նորա միայնոյ

10 ասարի

11 ի նոցանէ

12 ի վերայ երկրի թանց

13 յերկիմնս

14 մագ

դ Տէ՛ս Մատթ. Ժ 29-30. Գևհ. ԺԲ 6-7:

15 էակացն

16 եարար

17 արամակիմ

18 մաղթեցեալ

19 այդ զի

20 բոլորեցուն

21 ապրեցուցանելով իբր զիւր զնովաւ եղեալսն

22 Տիմոթէոս, էջ 287

23 որ ոք խոստովանեցէ

ե Մատթ. Ժ 32-33. Գևհ. ԺԲ 8-9:

24 սրբոցն առ վկայութեանն

25 այդ է յայտ

26 յաւուր դատաստանիմ

վկայեալսն¹ փառաւք պսակէ, զորս ²եթե ասէ՝ ճշմարտապէս խոստովանելով զնա:

27 ³Դարձեալ:

28 Եկա՛յք առ իս ամենայն վաստակեալիդ⁴ եւ ծանրաբեռնեալք, եւ ես հանգուցից գնեց. բարձե՛ք զլուծ իմ ի ձեզ՝:– 29 ⁵Եթէ ոչ Աստուած ճշմարտապէս էմանուել, զի՞նչ աւրինակ մեզ ⁶զիւր լուծն դնէ ի վերայ. քանզի Աստուծոյ ծառայ ամենայն, եւ ասացեալ է լուծ աւրէնն⁷. այլ ի վերայ դնէ մեզ Քրիստոս զիւր⁸ լուծ եւ իւր հնազանդէ, եւ թեպէտ զամենայն ի ներքոյ բերէ Հաւր, Աստուած ուրեմն է. ուստի եւ ընդ նովաւ կալ զամենայն⁹ վայել է, ըստ ասացաւորին առ Աստուած եթե՛ Ամենայն ծառայ քե՛:

30 ¹⁰Դարձեալ:

31 Ի՛կամ թե ոք քահանայք ի քահանայարանին¹² զշաբաթս պղծեն եւ անպատեանելիք են¹³. իսկ ասեմ ձեզ, եթե քահանայարանին մեծագոյն է աստ՛:– 32 ¹⁴Եթե պղծելով զշաբաթն քահանայքն անպատճառելիք են՝ իբր Աստուծոյն¹⁴ մատուցանելով զբուժականսն, ի՞բր ¹⁵ի քահանայարանին գործելոյն իմանի մեծագոյն Քրիստոսի

բնութիւնն¹⁶. այլ է յայտ, զի այնք որ յաւրէնսն ստուեր եւ աւրինակ երկնայնոցն պաշտանէին¹⁷. իսկ աստուածագան¹⁸ աշակերտքն առնթերակացեալք եւ սպասաւորեալք Քրիստոսի՝ զմեծագոյն¹⁹ եւս զփառսն ունէին. եւ եթե յաւրէնսն պատուեանն²⁰ լաւագոյն է պաշտելն²¹ Քրիստոսի, ի՞բր ոչ իմանասցէ²² Աստուած ճշմարիտ:

33 ²³Եւ դարձեալ:

34 Իսկ ²⁴եթե ես Բէեդգեբուղաւ հանեմ գղես, որդիքն ձեր ի՞նչ հանիցեն. վասն այսորիկ ²⁵դատաւորք նոքա եղիցին ձեզ՝:– 35 ²⁶Եթե յանուն Քրիստոսի բժշկեցին զայսոսն²⁶ աշակերտքն, քանզի ի վերայ ձայնէին. Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի նագովրացոյ արի՛²⁷, ի՞բր ո՛չ իմանասցէ²⁸ Աստուած ճշմարտապէս: 36 Քանզի ո՛չ եւս բաւականեաց մարդոյ փառք եւ զաւրուութիւն յաղթահարել²⁹ զսատանայ:

37 ³⁰Դարձեալ:

38 Եւ որպէս ժողովի որոմն եւ հրով այրի, այնպէս³¹ եղիցի եւ կատարածի յաւիտենին. առաքէ Որդի Մարդոյ զիրեշտակս իւր, եւ ժողովեացեն յարհայութենէ նորա

1 վկայութեամբ
2 եթ՝ այս է
3 **Տիմոթէոս**, էջ 287
4 վաստակեալք
* **Մարք. ժ.Ը** 28-29
5 եթ՝ ո՛չ Աստուած է ճշմարտապէս եմանուել
6 զիւրն լուծ ի վերայ դնէ
7 եւ արեւն
8 զիւրն
9 զամենայն
բ **Սաղ. ճ.ժ.Ը** 91
10 **Տիմոթէոս**, էջ 287
11 Կամ եթ՝ ոչ վերծանիցէք յարեւն, եթե ի շաբաթս քահանայքն ի քահանայարանին զշաբաթն
12 *Լուսանցքում* ի Բագնին. *նաեւ Տիմոթէոս*
13 *Լուսանցքում* անմեղադրելիք են / *Տիմոթէոս՝ մեղադրելիք*
գ **Տե՛ր Մարք. ժ.Բ** 5-6:
14 Աստուծոյ
15 ի քահանայարանի գործեցելոցն

16 բուժութիւն
17 պաշտելին
18 աստուածագանք
19 մեծագոյն
20 պարշտութեանն
21 պարշտելն
22 իմանայցի
23 **Տիմոթէոս**, էջ 288
24 եթ՝ ես ի Բեեդգեբուղ
25 նոքա դատաւորք ձեզ եղիցին
դ **Մարք. ժ.Բ** 27. **Ղ.՝.Ճ.ժ.Ը** 19
26 զայսոսն
27 չիք
ե **Ղ.՝.Ճ.ժ.Բ** 6
28 իմանայցի
29 առ ի յաղթահարել
30 **Տիմոթէոս**, էջ 288
31 այսպէս

զամենայն ¹գայթազդուութիւնս, եւ արկցե՛ զնոսա ի հնոց հրոյն²։— 39 Յաղագս Աստուծոյ է՞՞ գրեալ. Բարեբանեցե՛ք զՏէր, ամենայն հրեշտա՛կք նորա³. քանզի ո՛չ հրեշտակ հրեշտակի է, ⁴այլ Աստուծոյ յաւէտ ամենայնի: 40 Ի՞բր արդեւք եւ ասէ յաղագս Որդւոյ Մարդոյ, թէ առաքէ՛ զհրեշտակս իւր. Աստուած ուրեմն է, որպէս եւ յատուկս առնելով հրեշտակս իւր⁵, եւ ի ձեռն վերին ⁶հոգւոյն սպասաւորել:

41 ⁷Դարձեալ:

42 Եւ⁸ էհարց⁹ Քրիստոս. Զո՞ ոք¹⁰ ասեն մարդիկ գոլ ¹¹զՈրդւոյ. նոքա ասեն. Ոմանք զՅովհաննէս¹² Մկրտիչ, եւ այլք գերիաս, եւ միւսք գերեմիաս եւ կամ զմի ի մարգարէիցն. ասէ նոցա. Իսկ դուք զո՞վ¹³ զիս ասե՛ք գոլ. ¹⁴պատասխանեաց Պետրոս եւ ասաց. Դու ես Քրիստոս, Որդի¹⁵ Աստուծոյ կենդանւոյ. ¹⁶պատասխանեալ Յիսուս եւ ասաց նմա. Երանեա՛լ ես, Սիմո՛վն Բարիտովնայ¹⁷, զի մարմին եւ արիւն ո՛չ յայտնեաց քեզ, այլ Հայր¹⁸ իմ, որ յերկինս է՞:— 43 Եթէ սոսկ մարդ Որդին¹⁹, ընդէ՞ր սքան-

չանայ Պետրոս՝ խոստովանելով զնա. Ի՞բր իսկ է եւ աստուածուսումն, կամ որո՞ւմ կարաւտացաւ լուսածուլթեան ի վերուստ, զի ուսցիս²⁰ զ՛ի վերայ նորա խորհուրդն. այլ ծանեալ, եւ Աստուած ելով եւ Որդի Աստուծոյ կենդանւոյ խոստովանելով²¹ զնա, եւ աստուածհասու իսկ²² սքանչացաւ. բայց մի որդի, եւ ո՛չ երկուս որդիս ասէ: 44 Վատապարիշտ ուրեմն բաժանելոյն²³ յերկուս:

45 ²⁴Եւ դարձեալ:

46 Քանզի պատրաստեալ է Որդի²⁵ Մարդոյ գալ փառաւ Հաւր իւրոյ, հանդերձ հրեշտակաւ իւրովք:— 47 Ահա դարձեալ հրեշտակ²⁶ նորա ասէ զվերին հոգիսն, թեպէտ եւ ասացելոյ Որդւոյ Մարդոյ:

48 ²⁷Դարձեալ:

49 Իսկ ելոց²⁸ նոցա ²⁹ի Կափառնայում՝ առաջեցին զերկադրաբնայսն առաւղին Պետրոսի եւ ասացին. Վարդապետն ձեր ո՞չ հատուցանէ զերկադրաբնայսն. ասէ՛ Այո՛. եւ եկեալ յապարանսն՝ նախաժամանեալ³⁰ զնա Յիսուս, ասելով. Զի՞նչ ³¹թուի քեզ, Սիմոն. թագաւորք երկրի յումե՞ առնուն զհարկս, կամ զկենսոն. յորդուն՞ց իրեանց, թէ յաւտարա՞ց. իսկ ասացեալ՝ յաւտարացն, ասէ նմա Յիսուս. Ուրեմն ³²ազատ են որդիքն:— 50 Ի՞բր ազատ զինքն

1 գայթակղութիւն եւ որք առնեն անարեւոյթիւն. եւ արկցեն
 2 հրոյ
 3 Մատթ. ԺԳ. 40-42
 4 չիք
 5 Սաղմ. ՃԽԸ 2
 6 այդ յաւէտ Աստուծոյ ամենայն
 7 չիք
 8 հոգեացն սպասաւորեալ
 9 Տիմոթէոս, էջ 288
 10 չիք
 11 Եհարց
 12 չիք
 13 զՈրդի Մարդոյ եւ նոքա
 14 զՅովհաննէս
 15 զո՞վ
 16 եւ պատասխանեալ Սիմովն Պետրոս եսաց
 17 Որդին
 18 եւ պատասխանեալ Յիսուս եսաց
 19 Բարիտովնայ
 20 Հայրն
 21 Տէ՛ր Մատթ. ԺԳ. 13-17:
 22 զՈրդին

20 ուսցի
 21 խոստովանեաց
 22 եւ այսու իսկ
 23 բաժանելն
 24 Տիմոթէոս, էջ 289
 25 Որդին
 26 Մատթ. ԺԳ. 27
 27 հրեշտակս
 28 Տիմոթէոս, էջ 289
 29 եկելոցն
 30 ի Կափառնայում առաջեկեցին
 31 նախաժամանեաց
 32 քեզ թուի Սիմովն
 33 ազատք են որդիք
 34 Տէ՛ր Մատթ. ԺԷ. 23-25:

զուլ ասէ եւ արտաքոյ աւրինին¹ եւ անհարկապարտ եւ Որդի ճշմարտապէս, եթե ո՛չ Աստուած է՝ միաւորութեամբ ըստ ենթակացութեան մարմնոյ եւ արեան հաւասարեալ. հարկատուեաց իսկ գերկզրաքմեանն², իբր եղեալ³ ընդ աւրինիւ գերզաւրէնն⁴ Որդին: 51 Իսկ մարդ ո՛չ գերզաւրէնն իմանին⁵. Ի՞բր իսկ այլ եւ ո՛չ ունի բնութեամբ զազատակն, եթե ո՛չ իմանի Աստուած ի ներմարդութեան կերպի:

52 ⁶Դարձեալ:

53 Եւ քահանայապետն հին ասաց⁷ մնա. Երդմնեցուցանեմ զքեզ զԱստուծոյ⁸ կենդանոյ, զի մեզ ասացես թե՛ Դո՞ւ եւ Քրիստոս⁹ Որդին Աստուծոյ. ասէ մնա Յիսուս. Դու ասացեր. բայց ասեմ ձեզ՝ արդուստ տեսանիցէ՛ք զՈրդի¹⁰ Մարդոյ նստեալ յաջմէ կարութեանն եւ գալոց¹¹ ի վերայ ամպոց երկնից¹²։— 54 ¹³Իսկ Որդի Մարդոյ նստի յաջմէ կարութեանն. այլ է յայտ, զի թեպէտ եւ¹⁴ եղեւ որդի մարդոյ յԱստուծոյն Բան, ո՛չ դադարեաց զգոլն Աստուած, այլ է որ էն¹⁵, այսուիկ եւ ¹⁶աթռակից է բուսակիին էն աստուածայինս արժանաւորութիւնս վայելուչ տեսանի, թեպէտ եղեւ մարմին:

55 ¹⁷Դարձեալ:

56 Իսկ Յիսուս դարձեալ աղաղակեաց¹⁸ ձայնիւ մեծաւ՝ արձակեաց զոգին, եւ ահա վարագոյր բազմին հերձաւ յերկուս՝ վերուստ մինչ ի վայր, եւ երկիր սասանեցաւ, վէմք հերձան եւ շիրիմք բացան, եւ բազում մարմինք ¹⁹Քունեցելոց սրբոցն յարեանէ։— 57 *Եթե հասարակական մարդ էր Քրիստոս, ի՞բր²⁰ մեռեցելոյ նորա այսքան էր ի տարերսն խռովութիւն. քանզի արեզակն զճառագայթսն²¹ ամփոփեաց, եւ նաւուր ²²խաւար գործեցաւ. իսկ երկիր զիւր Տէրն տեսանելով ի Հրեիցն այպանեալ՝ հերձանիւր. արձակեաց իսկ եւ ²³դժոխք զսրբոց անձինս. ո՞յր զայս առնելով արդեւք, ²⁴եթե ո՛չ յԱստուծոյ քանզի Աստուած է²⁵ ի մարմնի, որում եւ արարածս թշնամանեցելոյ յեղանակ իմն միաբանեալ բարկանայ²⁶:*

58 ²⁷Ըստ Ղուկայ. բան Ա.:

59 Հրեշտակ Աստուծոյ Զաքարիայի²⁸ ասէ յաղագս Մկրտչին. Եւ եղիցի խնդութիւն քեզ եւ ցնծութիւն, եւ բազումք ի ծնելութեան նորա խնդացեմ. քանզի եղիցի մեծ առաջի Տեառն, եւ զինի եւ ²⁹ուղի մի՛ արբցէ, եւ Հոգւովն³⁰ Սրբով լցցի յորովայնէ³¹ մաւր իւրոյ, եւ զբազումս³² որդւոցն

1 արինի
 2 գերկադրաբանն
 3 եղեալն
 4 զարեւն
 5 իմանի
 6 **Տիմոթէոս, էջ 290**
 7 եսաց
 8 Աստուծոյ
 9 Քրիստոսն
 10 զՈրդին
 11 գալով
 12 երկնի
 * **Մատթ. Ի.Չ. 63-64**
 13 ի՞բր Որդին
 14 չի՞ք
 15 էրն
 16 արթնակից է բուսակիին նաստուածայինս

17 **Տիմոթէոս, էջ 291**
 18 աղաղակեալ
 19 *Լուսանցում*՝ ննչեցելոց / քունեցելոցն սրբոց
 * **Մատթ. Ի.Է. 50-52**
 20 չի՞ք
 21 զնառագայթն
 22 խաւարագործեցաւ
 23 դժոխք սրբոցն
 24 եթ՝ ոչ Աստուծոյ
 25 էր
 26 բարկանայր
 27 **Տիմոթէոս, էջ 291**
 28 Զաքարի
 29 աղի ո՛չ
 30 Հոգւով
 31 տակաւին յորովայնէ
 32 բազումս

Իսրայելի դարձուցէ ի՛՛ Տէր Աստուած իւրեանց²։ 60 *Երանելի Մկրտիչն Յովհաննէս Հարցողաց Հրեիցն*⁴ Դու ո՞վ ես, ես ձայն գոչման⁵ յանապատի՝ ասէ. պատրաստեցէ՛ք գնանապարհս⁶ Տեառն եւ ուղի՛դ արարէք զշաւիղս նորա⁷։ 61 *Մարգարէանալով եւ ինքն իսկ Զաքարիաս ի վերայ Համբակին*⁷ ասէ. եւ դո՛ւ, մանուկ, մարգարէ Բարձրելոյն⁸ կոչեսցիս. քանզի նախագնացես առաջի Տեառն՝ պատրաստել գնանապարհս նորա, առ ի տալ զգիտութիւն⁹ փրկութեան ժողովրդեան նորա՝ ¹⁰ի թողութիւն մեղաց նոցա. յաղագս գթութեան ողորմութեանն¹¹ Աստուծոյ մերոյ, որովք դիտաւորեաց մեզ՝ երեւել¹² ի բարձանց, ծագել ի խաւարի եւ ի ստուերս մահու նստելոց, առ յուղղել զոտս մեր ի գնանապարհս խաղաղութեան¹³։ 62 *Քանզի նախագնայր Քրիստոսի եւ նորա եղեւ կարապետ, եւ նմա զճանապարհ¹³ պատրաստել քարոզէր, եւ ¹⁴զի ի վերայ նորա մարգարէանայր բան՝ դարձուցանելով ¹⁵առ Աստուած իւր, արդարացուցանել կարելով զայն¹⁶, որ ի մեզս։* 63 *Աղէ, ի՞բր ո՛չ Աստուած Քրիստոս։*

1 առ
 2 նոցա
 * *Ղ.՝-Է. Ը 14-16*
 3 Յովանէս հարցողացն
 4 հրեից
 5 կոչման
 6 գնանապարհն
 7 *Յովհ. Ը 19, 23. Ե.՝. Խ 3. Մ.՝.Ք.՝. Գ. 3. Մ.՝.Է. Ը 3*
 7 իւրոյ համբակին
 8 Բարձրելոյ
 9 գիտութիւն
 10 ի թողութեան
 11 ողորմութեան
 12 արեւելից
 13 *Ղ.՝-Է. Ը 76-79*
 13 գնանապարհս
 14 զ՛ի վերայն
 15 իբր առ Աստուած
 16 զայնս

64 *17Դարձեալ բան։*
 65 *Նա¹⁸ եղիցի մեծ եւ Որդի Բարձրելոյ կոչեսցի, եւ տացէ նմա Տէր Աստուած ¹⁹գաթոնն Դաւթի հար իւրոյ. եւ թագաւորեսցէ ²⁰ի տան Յակովբայ յաւիտեան²¹, եւ թագաւորութեան նորա ²²վախճանն ո՛չ եղիցի*։—
 66 *Արդեւք ըստ²³ միո՞վ, որ ըստ մեզ, կացցեմք²⁴ թագաւորութեամբ հանապազ եւ անվախճանապէս, եթե յԱստուծո՞յ յաւէտ եղիցուք՝ թագաւորելոյ²⁵ մեզ Քրիստոսիւ, եւ ո՛չ որպէս արտաքուստ միջնորդի ²⁶ուրումն յայս առայցելոց, այլ իբր Որդւով եւ յՈրդւոջ Հարստահարելով բոլորեցունցն Աստուծոյ եւ Հաւր։* 67 *27Եւ այս ճշմարիտ, ²⁸որպէս եւ է ճշմարիտ, Աստուած ուրեմն է²⁹ Քրիստոս։*
 68 *30Դարձեալ։*
 69 *31Եւ ասաց իսկ Մարիամ առ հրեշտակն. Ի՞բր եղիցի ինձ այս, զի գայր ո՛չ գնանաչեմ. եւ ասէ նմա³² հրեշտակն. Հոգի Սուրբ վերեկեսցէ առ քեզ եւ կարութիւն Բարձրելոյն³³ հովանասցի քեզ. զի եւ ծնիցեալն սուրբ է³⁴, կոչեսցի Որդի Աստուծոյ՛։—* 70 *Արդեւք կոչեսցի³⁵ միայն Որդի՛*

17 *Տիմոթէոս, էջ 292*
 18 Սա
 19 գթագաւորութիւն
 20 ի տուն
 21 յաւիտեանս
 22 ո՛չ եղիցի վախճան
 23 *Ղ.՝-Է. Ը 32-33*
 24 ընդ
 25 կայցեմք
 26 թագաւորեցելոյ
 27 ուրեմն յայս առեցելոյ
 27 եթ՝ այս
 28 որպէս եւ
 29 չի՛ք
 30 *Տիմոթէոս, էջ 292*
 31 եսսաց
 32 նմա
 33 Բարձրելոյ
 34 չի՛ք
 35 *Ղ.՝-Է. Ը 34-35*
 35 կոչեսցաւ

ի սուրբ Կուսէն Հոգևով¹ անճառաբար ծնիցեալն, եթե բնութեամբ եւ ճշմարտապէ՞ս Որդի գոյ Հաւատանայ եւ Աստուած. այլ է Աստուած² ճշմարիտ, իսկ իմասցի մարմին՝ ըստ ենթակացութեանն եղեալ Բան³, այս է՝ ⁴արարեալ իւր մարմին ⁵զՀոգւոյն ի Սրբոյ Կուսէն. քանզի այսպէս եղիցի Աստուած⁶ ճշմարտապէս:

71 ⁷Դարձեալ:

72 Եւ եղեւ իբրեւ լուսւ գողջունելմ գՄարիամայ Եղիսաբեթ⁸, իայտայ⁹ ցնծութեամբ համբակն յորովայնի նորա¹⁰. Եւ լցաւ Հոգւով Սրբով Եղիսաբեթ¹¹, եւ մարգարեացաւ ¹²եւ ասաց. Բարեբանեալ՝ ես¹³ դու ի կանայս եւ բարեբանեալ¹⁴ պտուղ որովայնի քո. եւ ուստի՞ ինձ այս, զի եկեցել մայր Տեառն իմոյ առ իս՞:– 73 ¹⁵Նոր գործաւորի Աստուծոյ մարգարէութեան սակս՝ եղիցի ¹⁶մարգարէ ոք, իսկ ըստ միւսում յեղանակի ո՛չ եւս: 74 ¹⁷Արդ, ողջունելն սրբոյ ¹⁸Աստուածածնին Մարիամայ՝ սաղմնազգեցելոյ տակաւին գՅիսուս, շարժեաց նարզանդի ¹⁹զՅովհաննէս ի մարգարէութիւնն: 75 Ի՞բր ո՛չ Աստուած Քրիստոս՝ ²⁰ի Համակուսին շարժեաց աստուածավայել-

չապէս ի մարգարէութեան կարութիւն գՄկրտիչն:

76 ²¹Դարձեալ:

77 Այժմ արձակեա՛ զծառայս²² քո, Տէ՛ր, ²³ըստ բանի քոմ ի խաղաղութիւն. զի տեսիմ աչք իմ զփրկութիւն քո, զոր պատրաստեցեր առ դէմս ամենայն ժողովրդեան²⁴, լոյս առ ի յայտնութիւն ազգաց եւ փառք ժողովրդեան քոմ Իսրայելի՞:– 78 Սիմէոնն գՅիսուս ի գիրկս առեալ՝ գայսպիսիս²⁵ յաղագս նորա ասէ²⁶. Ի՞բր արդեւք է փրկական²⁷ եւ ի՞բր լոյս յայտնութիւնն²⁸ ազգաց, եթե ո՛չ Աստուած իցէ²⁹ ճշմարտապէս մի եւ միայն Որդի, որ բնութեամբ ի Հաւրէ իբր Բան, իսկ ի Կուսէ նոյն ըստ մարմնոյ: 79 Քանզի ո՞ր եղեւ յայտնութիւնն ազգաց, բայց ի վերայ նորա. գիտացին, թէ Աստուած է, եւ նմա պաշտելով՝³⁰ փախեան զպարտաւորութիւնսն ³¹պաշտել Աստուծոյ միւսում, քան զմին բնութեամբն եւ ճշմարտապէս:

80 ³²Դարձեալ:

81 Եւ գիտելով Յիսուս զխորհուրդս նոցա՝ ³³պատասխանեալ ինքն ասաց առ նոսա. Զի՞նչ խորհիք ի սիրտս ձեր, ³⁴զի՞նչ դիրավաստակագոյն՝ ասել է. թողցին քեզ ³⁵մեղք քո, եթե ասե՞լ. ա՛ն զպատգարակն³⁶

1 Լուսանցեալ լծ. ի ձեռն Հոգւոյն
 2 այս
 3 Բանն
 4 իւր արարեալ
 5 զՀոգւովն ի սրբոյն Կուսէ
 6 եւ Աստուած
 7 Տիմոթէոս, էջ 292
 8 Եղիսաբետ
 9 իսայտայ
 10 ներայ
 11 Եղիսաբետ
 12 եսաց
 13 չիք
 14 բարեբանեալ է
 * Գ՝-Կ՝ Լ՝ 41-43
 15 Ներգործաւորի
 16 ոք մարգարէ
 17 այսուհետեւ ողջունելմ
 18 Աստուածածնի Մարիամայ
 19 զՅովհաննէս ի մարգարէութիւն
 20 ի համա կուսին

21 Տիմոթէոս, էջ 293
 22 զծառայ
 23 ըստ բայի
 24 ժողովրդեանն
 ք Գ՝-Կ՝ Լ՝ 29-32
 25 գայսպիսիս
 26 ասէր
 27 փրկական
 28 յայտնութեան
 29 է
 30 պարշտելով
 31 Աստուծոյ պարշտել
 32 Տիմոթէոս, էջ 293
 33 պատասխանեալ եսաց
 34 զի՞նչ է դիրավաստակագոյն ասել
 35 մեղք քո՛ ասել
 36 զպատկարագ

Կո եւ զնա՛ւ:– 82 *Եթե միայն զմեզ բոլորեցունն Աստուած ի բաց վճարէ յանցանաց՝ այլում վայելելով զայս ո՛չ ումեք, եւ շնորհէ Քրիստոս եւ զայս իշխանութեամբ աստուածավայելչիւ, ի՞բը ոչ իցէ Աստուած. կոչի իսկ Որդի Մարդոյ՝ ծնիցեալ ի կնոջէ ըստ մարմնոյ, եւ՛ 3Թեպէտ եւ Աստուած ելով Բան:*

83 Յայնմ ժամու բժշկեաց զբազումս⁵ յախտից եւ ի⁶ հարուածոց եւ յոգւոց չարաց, եւ կուրաց բազմաց շնորհեաց տեսանել, 7եւ ասէ. Պատմեցէ՛ք Յովհաննու զոր լուայիդ եւ տեսէ՛ք: 84 *Գործովքն ողջացուցեալ՝ զինքն Քրիստոս աստուածավայելուչ՝⁹ մեծագործականաց բացակատարաւդ առ՛¹⁰ յիշողութիւն վերաբերէ ասացելոցն ձայնիւ մարգարէից՛¹¹. յաղագս իւր ինքն՛¹² ասաց այսուհետեւ երանելին Եսայի՛¹³.¹⁴ Առհարստացարուք ձեռք թողացեալք եւ ծունգք քակտեալք. ապա միայն ո՛չ եւ ձեռք՛¹⁵ կարկառելով ցուցանէ յեմանուէն՛¹⁶ այսպէս ասելով. Ահա Աստուած մեր, ահա Տէր զարութեամբ գայ եւ բա-*

զուկն իւր տէրութեամբ²: 85 *Եւ ասաց իսկ յայլսն. Յայնժամ բացցին աչք կուրաց եւ ՛¹⁷ականջի խից լուիցեն. յայնժամ ոստիցէ ՛¹⁸կաղն իբրեւ գեղջերու՛. եւ ՛¹⁹առ այտքիկ. Յարիցեն մեռեալք եւ ՛²⁰կանգնեցեն որ ի շիրիմս, եւ ուրախացին որ՛²¹ յերկրին. Բանգի ցաւոն, որ՛²² ի Բէն՝ բժշկութիւն ՛²³է նոցա՛: 86 ՛²⁴Եւ ասաց դարձեալ ի՛²⁵ դէմս Քրիստոսի. Ոգի Տեառն առ իս, սակս ՛²⁶որոյ եւ աւծ իսկ զիս, աւետարանել աղփատաց առաքեաց զիս, քարոզել գերեաց զթողութիւն եւ կուրաց տեսութիւն՛²⁷։ 87 *Յորժամ այսուհետեւ զ՛ի վերայ իւր հաւատոյն՛²⁸ զմարգարէիցն ձայնն առնէ նշանակ, կամ թե ապացութիւն, եւ Աստուած զնա մարգարէքն քարոզեն, ո՞ սոցա զընդդէմսն ՛²⁹իշխել ասել:**

88 ՛³⁰Իարձեալ:

89 *Չմեռնային երբեմն ըստ լծին աշակերտքն ապա մատուցեալ՛³¹ զարթուցին զնա՝ ասելով. Վերակա՛ցու, ապրեցո՛ւ, կորնչիմք. եւ յարուցեալ սաստեաց հողմոցն եւ խոռվութեան ՛³²ջրոյն, եւ եղև խաղաղութիւն մեծ՛: 90 *Ասացեալ է վասն՛³³**

1 զնա՛ ի տուն Բն
 2 Տէ՛ւ Մ՝աբէ. Թ՝ 4-5. Մ՝աբէ. Բ՝ 8-9. Ղ՝ա-Կ. Լ՝ 22-23:
 3 չիք
 4 թեպէտ
 5 Տիմոթէոս, էջ 293. այս հատուածն եւս եւ դարձեալ վերնագրով բաժանուած է նախորդից:
 6 բազումս
 7 չիք
 8 եւ պատասխանեալ եսաց նոցա
 9 Գնացեալ պատմեցէ՛ք Յովհաննու զոր տեսէ բն լուայի. կոյրք վերատեսեն, կաղի մեմին, բորոտ մաքրին, խուլք լսեն. մեռեալք յառնեն, աղփատ աւետարանին, եւ երանեալ է, որ ո՛չ գայթաղեացի յիս:
 10 Ղ՝ա-Կ. Լ՝ 21-22
 11 աստուածավայելիցն
 12 առ ի
 13 մարգարեիցն
 14 չիք
 15 Եսայիա
 16 հարստացարո՛ւք ձեռաւք թուղացեալք
 17 ձեռն
 18 ձեռն
 19 ձեռն
 20 ձեռն
 21 ձեռն
 22 ձեռն
 23 ձեռն
 24 ձեռն
 25 ձեռն
 26 ձեռն
 27 ձեռն
 28 ձեռն
 29 ձեռն
 30 Տիմոթէոս, էջ 294
 31 մատուցեալք
 32 ջրոցն, եւ դաղարեցին
 33 Տէ՛ւ Մ՝աբէ. Բ՝ 25-26. Մ՝աբէ. Գ՝ 38. Ղ՝ա-Կ. Լ՝ 24:
 34 յաղագս

2 Լ՝. Խ՝ 9-10
 17 ականջ խից
 18 իբրեւ գեղջերու կաղն
 19 Լ՝. Լ՝ 5-6
 20 առ այտքիկ
 21 կանգնեցին որք
 22 որք
 23 առ
 24 նոցա է
 25 Լ՝. Բ՝ 19
 26 եսաց իսկ
 27 եւ ի
 28 որոյ եւ աւծ զիս
 29 վերատեսութիւն
 30 Լ՝. Կ՝ 1
 31 հաւատայն
 32 ասել իշխել
 33 Տիմոթէոս, էջ 294
 34 մատուցեալք
 35 ջրոցն, եւ դաղարեցին
 36 Տէ՛ւ Մ՝աբէ. Բ՝ 25-26. Մ՝աբէ. Գ՝ 38. Ղ՝ա-Կ. Լ՝ 24:
 37 յաղագս

Քրիստոսի ձայնիւ երանելւոյն Դաւթայ¹. Դու տիրես զաւրութեան² ծովու եւ³ ⁴զտղէլութիւն կոհակաց նորա դու հեզացուցանես⁴. ⁵Քո եմ երկիր լրիւ իւրով⁵: 91 Արդ, այսուհետեւ հեզացուցաւ զին զծով վայել է իսկ եւ տիրել բոլորեցուն եւ ունել իւր⁶ գերկինս, եւ հիմնել կարել զաշխարհ⁷ եւ զլրումն նորա: 92 Ի՞բր ո՛չ արդեւք գոլ ⁸իմանասցի ճշմարիտ Աստուած Քրիստոս՝ ծովու եւ հոգեաց վերահաստելով, եւ զայս հանդերձ իշխանութեամբ:

93 ⁹Դարձեալ:

94 Մաղթէր զնա այրն, յորմէ արտաքսելեալ էին դեւքն¹⁰ գոլ ընդ նմա. իսկ առաքեաց զնա՝ ասելով. Դարձի՛ր ի տուն քո եւ զրուցեա՛ ¹¹որքան ինչ արար Աստուած. եւ երթեալ ըստ բոլոր քաղաքին քարոզելով՝ որքան ինչ¹² արար նմա Աստուած:

95 Դարձեալ:

96 ¹³Ի Գերգեսացոց քաղաքին բժշկեաց Քրիստոս զվայրենապէս դեւածատեալն¹⁴. ¹⁵Ներգործեաց ուրեմն ինքն, իբր Աստուած գոլով ճշմարիտ: 97 Քանզի ո՛չ եւս ասեմք՝ իբր արբանեակ եղեւ աստուածային շնորհին, ըստ միում ի մարգարէիցն,

կամ եթե սրբոց առաքելոց¹⁶, այլ էր ինքն, որ զաւրութեամբ իւրով խորտակէր զսատանայ. քանզի անուամբ նորա եւ սրբոց աշակերտացն հնազանդէին¹⁷ դեւք, եւ զայս¹⁸ խոստովանեցին ինքեանք:

98 ¹⁹Դարձեալ:

99 Ի վերայ դատեր ժողովրդապետի²⁰ ասէ Քրիստոս. Մի՛ լայք, քանզի ո՛չ մեռաւ աղջիկն, այլ մնջէ՞: 100 Արդեւք ստեա՞ց, քա՛ւ լիցի: 101 Ըշմարիտ²¹ իսկ, ըստ իմ յեզանակի, Աստուածային Գրութիւնն մեկնէ՛ ասելով. Ո՛չ է Աստուած մեռելոց, այլ կենդանեաց²². քանզի կեան Աստուծոյ կեալն հանդերձեալ²². ուրեմն եւ մեռեալք ²³ըստ մեռեալք մարդկան, իսկ ²⁴ըստ կենազործութեանն, այս է ըստ աստուածայնումն՝ ո՛չ մեռանի²⁵: 102 Ըշմարիտ է այսուհետեւ իբր Աստուած, յազգս աղջկանն ասելով եթե՛ Ո՛չ մեռաւ, այլ ննջէ:

103 ²⁶Դարձեալ:

104 Ամենայն ինչ²⁷ աւանդեցաւ ի Հաւրէ իմմէ, եւ ո՛չ ոք գիտէ զՈրդի²⁸, եթե ո՛չ Հայր, եւ ո՛չ գիտէ զՀայր, եթե ո՛չ Որդի²⁹, եւ որում ³⁰կամիցի Որդի՝ յայտնէ՛:— 105 Ո՛չ ուրուք գիտելով զՈրդին, ³¹եթե ո՛չ միայ-

1 Դաւթի
 2 հարստութեան
 3 չիք
 4 զտղէլութիւն կոխակացն
 5 Սաղմ. 2Ը 10
 6 Քո եմ երկիրն եւ քո է երկիր, գաշխարհ եւ զլրումն նորա դու հիմնացուցեր
 7 Տե՛՛ Սաղմ. 2Ը 12:
 8 իւրո
 9 գաշխարհ
 10 իմանայցի նշմարտապէս
 11 Տիմոթէոս, էջ 294
 12 դեւք
 13 որքան քեզ արար
 14 չիք
 15 ի Գերգեսացոցն գաւառի / Տիմոթէոս, էջ 294. յաջորդն անմիջապէս նախընթացին է կցուած, առանց վերնագրի:
 16 դիւստեալն
 17 չիք ներգործեաց ... առաքելոց

16 առաքելոցն
 17 հնազանդին
 18 զԱստուծոյն
 19 Տիմոթէոս, էջ 295
 20 ժողովրդապետին
 21 Տե՛՛ Ղուկ. Ը 52. Մարք. Թ 24. Մարկ. Ե 39:
 22 նշմարտէ
 23 Մարք. Թ 32. Մարկ. Ժ 27. Ղուկ. Ի 38
 24 հանդերձեալք
 25 Տիմոթ. Տիմ. Ժ 8:
 26 ըստ մարդկան եւ մեռեալք
 27 ըստ կենազործակ բնութեանն
 28 մեռանին
 29 Տիմոթէոս, էջ 296
 30 ինչ
 31 զՈրդին
 32 Որդին
 33 կամի Որդին
 34 Մարք. Ժ Ը 27. Ղուկ. Ժ 22
 35 եթ՛ ոչ՝ միայնոյ

նուժն Հաւր, ի՞բր անգոսնեն ոմանք
 1 զՀաւր վկայութիւնն. քանզի եցոյց զիւրն
 Որդի եւ² Յորդանան ասելով. Սա է Որդի իմ
 սիրելի, յորում հանեցայ³: 106 Այլ ո՛չ
 մերկ³ միացոյց զիւրն. Բան, այլ միաւորեալ
 մարմնով, եւ ո՛չ⁴ ասաց, եթե ի սմա է Որ-
 դին⁵ իմ, այլ՝ Սա է, որ մարմնովս: 107 Մի
 ուրեմն է Քրիստոս, եւ Որդի եւ Աստուած:

108 ⁶Դարձեալ:

109 Իւրոց աշակերտացն ⁷տրամաբա-
 նելով՝ ասէր. Ո՞վ մեծ է, բազմեալն կամ
 սպասաւորն. ո՞չ բազմեալն. իսկ ես ի միջի
 ձերում եմ ՝ իբրեւ զսպասաւոր⁸: 110 Տե-
 սանե՞ս, զի⁹ որչա՛փ եհաս յաստուածու-
 թեանն վայելուչ եւ ի տէրունական
 փառսն. միայն ո՛չ եւ ի փառսն ի բաց սա-
 սանէ զ՛ի սպասաւորին իմանիլ կարգի. իսկ
 պատուէ զայս սակա մարդկայնոյն. քանզի՝
 ես, ասէ, ի միջի ձերում եմ իբրեւ զսպասա-
 ւոր¹⁰: 111 Ուրեմն, թեպէտ եւ վայրիջեաց
 ընդ սպասաւորսն, ¹¹սակայն է նոյն՝ իբրեւ
 զՏէր բազմեալ, եւ յամենայն արարածոց¹²
 սպասաւորեալ իբր Աստուած:

112 ¹³Դարձեալ:

113 ¹⁴Ասաց քահանայապետից, Հար-
 ցողացն զնա թե՛ Դո՞ւ ես Քրիստոսն¹⁵, ¹⁶ե-

թե՛ Ո՛չ ձեզ ասացից, ո՛չ եւ հաւատայք. իսկ
 եթե հարցից, ո՛չ եւս պատասխանիցէք. ար-
 դուստ իսկ եղիցի Որդի Մարդոյ ցատեալ
 ընդ ¹⁷աջմէ կարուքեանն Աստուծոյ⁸:
 114 ¹⁸Մարդոյն Որդի ի՞բր ո՛չ Աստուած
 Քրիստոս, որ ¹⁹վերնագոյնս գահս վայելե-
 լով եւ աթոռակից Հաւրն. քանզի ո՛չ գա-
 հակցէ ըստ բնութեանն Աստուծոյ ծնանելի
 արարած բոլորովին, իսկ գահակցէ Որդի
 Մարդոյ. Աստուած ուրեմն՝ ըստ միաւորու-
 թեանն տնաւրինականի մարմնոյ եղելոյ
 Բանին:

115 ²⁰Ըստ Յովհաննու աւետարանին.
 Բան Ա.:

116 Իսկ է Բան եւ Բան է Աստուծոյ եւ
 Աստուած է Բան. նա է ընդ հաւր անխա-
 փան: 117 Ամենայն եղականք նովաւ եղեն,
 եւ առանց նորա չիք ինչ արարեալ¹⁷:—
 118 Բոլորից գոյացուցիչ տեսանիւր ընդ
 Հաւր, եւ առ Հաւր Բան եւ յԱստուծոյ Աս-
 տուած: 119 Իսկ յորժամ լսիցեն ունայնա-
 բանքն, եթե այս Բան մարմին եղեւ եւ
 շրջեցաւ ընդ մեզ, եւ զսա իւրով մարմ-
 նովն՝ առիցելովն ի մէնջ, մի Միածին կնքի
 Աստուած ի մարմնի՝ նոյնագոյական Հաւր
 Ծնաւդի, կարկեսցեն ընդվայրաբանու-
 թիւնք այլանդակութեանց նոցա, որք եր-
 կաբունք ի մարմնի թուեցին զմարմնա-
 ռեալ Բանն Աստուած:

120 ²¹Դարձեալ:

121 Էր լոյսն նշմարիտ, որ լուսաւորէ
 զամենայն մարդ ²²եկեալ յաշխարհ. յաշ-

1 զՀաւրն վկայութիւն
 2 ի
 3 Մատթ. Գ. 17
 4 զիւրն եցոյց
 4 եսաց եթ՝
 5 Որդի
 6 Տիմոթէոս, էջ 295
 7 ասէր
 8 իբր սպասաւոր
 8 Գ. 4. ԻԲ՝ 27
 9 չիք
 10 սպասաւոր
 11 այդ սակայն եւ նոյն բազմեալ իբր զՏէր
 12 արարածոց
 13 Տիմոթէոս, էջ 295
 14 եւ ասաց իսկ նոցա Քրիստոս, յայտ է զի քահա-
 նայապետից իրեիցն հարցաւոյց
 15 Քրիստոս
 16 եթե ձեզ ասացից, ո՛չ եւս հաւատայցէք

17 յաջմէ կարուքեան
 8 Տե՛՛ Գ. 4. ԻԲ՝ 66-69:
 18 եթե ցատի յաջմէ կարուքեանն Աստուծոյ Մարդ-
 ոյն Որդի
 19 ի վերնագոյնս գահսն
 20 Տիմոթէոս չունի այս հատուածը, բայց որովհե-
 տեւ թարգմանութիւնը նոյնն է, երեւի սկզբ-
 նագրի մէջ եղել է եւ բաց է թողած կամ ընկել է:
 7 Տե՛՛ Գ. 4. Ը 1-3:
 21 Տիմոթէոս, էջ 297
 22 եկեալն յաշխահ. յաշխահի

խարհի էր, եւ աշխարհ նովաւ եղեւ, եւ աշխարհ զնա ո՛չ գիտաց. առ իւրսն եկն, եւ իւրքն զնա ո՛չ ընկալան՝:– 122 Աստուածաբանեալ բովանդակաբար¹ եւ լուսովն ճշմարտիւ լուսաւորեալ² զամենայն մարդ գալոցն յաշխարհ՝ ասելով ³եւ ես եւ զնա առնել զաշխարհ: 123 Յիւրսն ասէ զնա գալ, եկն իսկ՝ եղեալ մարդ հոմասեռ, առ յիւրսն, եւ նախ քան զայլսն՝ որք յարենէ Իսրայելի: 124 Յորժամ այսուհետեւ ինքն է լոյս ճշմարիտ, որով ամենայնքն, եւ ինքն է մարմնով եկեալ առ իւրսն՝ ի՞բըր ո՛չ հարկաւոր մի Քրիստոս եւ Տէր եւ Որդի խոստովանել:

125 ⁴Դարձեալ:

126 Եւ Բանն մարմին եղեւ՝ տաղաւարեաց⁵ ի մեզ, եւ տեսաք զփառս նորա, ⁶զփառս իբրեւ զՄիածնի առ ի Հաւրէ, լի շնորհաւ⁷ եւ նշմարտութեամբ⁸:– 127 Եթե եղեւ մարմին Բանն, այս է՝ նմանապէս մեզ, ընդունելով արեան եւ մարմնոյ, ⁸եւ սերմանէ Աբրահամու բռնաւորէ⁹, զի ըստ ամենայնի եղբարց նմանեսցէ¹⁰, ի՞բըր արդեւք յերկուսացի ոք, եթե մնաց Բան¹¹, եւ մարմին եղեւ¹². քանզի անյեղլի Բանին բնութիւն, եւ եթե հոմացաւ¹³ մեզ եղբայր, ի՞բըր Մենածին¹⁴ ունի փառս. ուրեմն թեպետ եղեւ մարմին՝ ոչինչ ընդհատ¹⁵ է Աս-

տուած. իսկ նախծին սակա մարդկայնւոյն¹⁶:

128 ¹⁷Դարձեալ բան Դ:

129 ¹⁸Յովաննէս վկայէ վասն նորա, եւ աղաղակեաց ասելով. Սա է, զոր ասացին հետ¹⁹ իմ գալով, որ առաջի իմ եղեւ, զի առաջին իմ էր. զի ի լրմանէ ինքեան²⁰ մեք ամենեքեան առաք²¹:– 130 Յովհաննէս ասէ յաղագս Քրիստոսի՝ Ձհետ իմ գալոցն է, այս է՝ յետ իմ յայտնելոցն, զոր ինքն քարոզեացն²¹, յայտ է. Առաջի իմ եղեւ, այս է՝ յառաջացեալ փառաւքն. քանզի եւ էր եւ գոյութեամբ նախ իբրեւ Աստուած. ի՞բըր որ յետ նորա նախ նորա ըստ ամանակի²². զի Աստուած էր Բանն եւ եղեւ մարմին, ունելով զնախութիւն, ²³ըստ որում Բան է: 131 ²⁴Իսկ եթե ի լրմանէ նորա ²⁵ամենեքեան ընկալան սուրբք, եւ լի միայն²⁶ աստուածայինն, ²⁷ըստ որում ասէ Հսայայ ձայնիւ. Վայել է նմա եւ միայնում ²⁸յառաջ անձին լրմանէ նորա ընդունիչս բացակատարել, ²⁹այլ եւ իսկ գործեաց զայս Քրիստոս, մու³⁰ ուրեմն է Որդի եւ Տէր յԱստուծոյն Բան՝ եղեալ մարմին, ինքն Աստուած, Համանգամայն եւ մարդ: 132 Ունիցի իսկ զնոյն մտածութիւն առաջոյ ճառելիս³¹:

« Յ՝ՎԸ· Ը 9-11

1 բաւականաբար
2 լուսաւորիլ
3 եւս
4 Տիմոթէոս, էջ 297
5 եւ տաղաւարեաց
6 զփառս Մէնածնի
7 շնորհիւ
8 Յ՝ՎԸ· Ը 14
9 զսերմանէ
10 բոնահարէ
11 նմանիցէ
12 Բանն
13 եղեալ
14 հմայեցաւ
15 Մէնածնի
16 նիստ

16 մարդկայնույս
17 Տիմոթէոս, էջ 297
18 Ի Յովաննէս վկայէ յաղագս
19 ի հետ
20 ինքեան
21 Տէ՛* Յ՝ՎԸ· Ը 15-16:
21 քարոզեաց
22 ամանակին
23 Բան է, իսկ երկրորդութիւն ըստ մարմնոյ
24 Իսկ եթ՛ եւ
25 ընկալան ամենեքեան
26 միայն է
27 ըստ իւրում ասէ Հսայիա ձայնիւն
28 յառանձին լրմանէն իւրմէ
29 այդս իսկ
30 Մի
31 նառելին:

133 ¹Դարձեալ:

134 Զհետ իմ գայ այր, որ առաջի իմ ե-
ղեւ, զի նախ իմ էր:— 135 ²Ահա այր ասե-
լով եւ զնա ³գոլ հետ իւր՝ նախկին գոլ ա-
սէր⁴, իբր Աստուած. քանզի՝ ⁵Ի սկզբան էր
Բանն եւ Բանն էր առ Աստուած եւ Աս-
տուած է Բանն⁶:

136 ⁶Դարձեալ:

⁷Վկայեաց Յովհաննէս, ասելով թե՛ Տե-
սի ⁸զհոգին, զի իջանէ յերկնուստ իբրեւ
զաղանի, եւ մնաց ի վերայ նորա, եւ ո՛չ
գիտէի զնա, այլ առաքիչն զիս մկրտել⁹
ջրով ինձն ¹⁰ինձ եւ ասաց. Ի վերայ որոյ տե-
սանիցես զհոգին իջանել եւ մնալ ի վերայ
նորա, նա¹¹ մկրտիչն Հոգւով Սրբով, եւ ես
տեսի եւ վկայեցի, եթե սա է Որդին Աստու-
ծոյ¹²:— 137 *Տես հաւաստապէս իսկ եւ յետ-
նապէս այստսիկ¹² զՏէրն մեր Յիսուս Քրիս-
տոս ընկալեալ մարդկաւրէն զՀոգին սակս
ներմարմին տնաւրէնութեանն. Բանզի
փարթամ ելով՝ աղբատացաւ վասն մեր⁷.
Իսկ մկրտել¹³ աստուածաբար Հոգւով
Սրբով:* 138 *Քանզի ո՞ւմ վայել է մատա-
կարարել կարել զՀոգւոյն շնորհ, բայց եթե
մէնում բնութեամբ եւ ճշմարտապէս ելոյ
Աստուծոյ:* 139 *Մու¹⁴ ուրեմն ապա Քրիս-
տոս եւ Որդի, եւ վկայեսցէ ասելով*

*Մկրտիչն. ¹⁵Եւ վկայեցի, եթե սա է Որդին
Աստուծոյ¹⁵: 140 Իսկ սա ո՞ր. զոր տեսա-
նեմք մարգարէապէս¹⁶ զՀոգին ընկալեալ,
իսկ մկրտելով աստուածապէս Սրբովն Հոգ-
ւով:*

141 ¹⁷Դարձեալ քանն ե.:

Եթե զերկրաւորային¹⁸ ասացի ձեզ՝ ո՛չ¹⁹
հաւատայիք, ի՞բր ²⁰եթե ասացի ձեզ ²¹գերկ-
նային՝ եւ հաւատացե՞ալ:— 142 *Եթե՞²² ո՛չ ոք
եւ յերկինս, ²³եթե ո՛չ յերկնուստ իջեալ Որ-
դին Մարդոյ, ի՞բր վայրեկեաց յերկնուստ
Որդին Մարդոյ. եւ թեպէտ սրբոյ մարմ-
նոյն ձնիցելոյ ի կնոջէ, այլ յատուկ էր
մարմինն յերկնուստ վայրաբուսելոյ Բա-
նին, եւ եղեւ Որդի մարդոյ:* 143 *Մու²⁴ ա-
պա ուրեմն Տէր եւ Որդի. յայպէս առան-
ձինն ²⁵մարմնոյն Բանիւքն եղեն, իսկ ա-
ռանձինն Բանին մարմնոյքն, թարց²⁶
միայն մեղաց:*

144 ²⁷Դարձեալ:

Եւ որպէս Մովսէս բարձրացոյց զաւճն
յանապատին, այսպէս բարձրանալ պարտ է
Որդւոյ²⁸ Մարդոյ. զի ամենայն հաւատա-
ցեալ²⁹ ի նա ունիցի կենդանութիւն յաւի-
տեանական:— 145 ¹Խածանէին զԻսրայէլա-

1 **Տիմոթէոս**, էջ 298
* **Յովհ. Ե. 30**, քե՛ս նաեւ— **Ե. 15**:
2 Ա.հա իսկ
3 գոլ ի հետ
4 ասէ
5 Ի սկսբանն
բ **Յովհ. Ե. 1**
6 **Տիմոթէոս**, էջ 298
7 Եւ վկայեաց ի Յովհաննէս, ասելով եթե
8 զհոգին իջեալ իբր աղանի
9 մկրտէ
10 ինձ եւ ասաց
11 այս է
գ **Յովհ. Ե. 32-34**
12 յայտոսիկ
դ **Հմմտ. Ի. Գ. 9**:
13 մկրտելով
14 Մի

15 Եւ ես տեսի եւ
է **Յովհ. Ե. 34**
16 մարդապէս
17 **Տիմոթէոս**, էջ 298
18 գերկրայինս
19 եւ ո՛չ
20 եթ՝ ասացից
21 գերկնայինսն՝ հաւատացե՛ք
չ **Յովհ. Գ. 12**
22 եւ
23 եթ՝ ո՛չ յերկնուստն
է **Յովհ. Գ. 13**
24 Մի
25 մարմնոյ Բանիքն
26 թանց
27 **Տիմոթէոս**, էջ 299
28 զՈրդին
29 հաւատացեալն
չ **Յովհ. Գ. 14-15**

ցիսն աւճքն յանապատին. ապա հրամայեաց բոլորեցունն Աստուած երանելոյն Մովսէսի ²աւճ վերադրել պղնձեղէն. եւ եղիցի, *ասէ*, եթե խածանիցէ աւճ զմարդ եւ հայիցի³ յաւճն, եւ կեցցէ⁴: 146 *Զի՞նչ այստուհետեւ առարկումն*⁴. վասն է՞ր իսկ հայեցաւդն յաւճ⁵ ապրի. կենդանութիւն ըստ բնութեանն գոլով Մէնածին⁶ Աստուծոյ Բանն⁷ ⁸եղեւ ի նմանութիւն ըստ մեզ, այս է մարդ. իսկ չար մարդ եւ որպէս եթե աւճ. այլ թեպէտ եւ եղեւ ըստ մեզ, որ ոք ի նա հայի՛ յաղթէ զմահն: 147 *Զի՞նչ է ի նայն հայելն*⁹, եթե ո՛չ ուրեմն ամենեւին ճշգրտապէս նկատել զ՛ի նմայն խորհուրդ. քանզի յայնժամ զնա տեսցէ ¹⁰ի նմանութիւն ահա չարացն, այս է՛ մարդկան, եւ անյայտացուցանելով ¹¹զչարաց աւճից խայծմունք: 148 *Մի ուրեմն*¹² *Տէր եւ Որդի. ինքն է*¹³ *կենսագործիչ իբր Աստուած, եւ ի տեսակի չարացն՝ սակս տնաւրէնութեանն*¹⁴:

149 ¹⁵Դարձեալ:

150 Պատանիքն՝ ունելով ոստս արմաւենեաց, արտաքս ելին ի հանդիպութիւն նորա, ասէ, եւ աղաղակէին. Ո՛վսանմա¹⁶, բարեբանեալ եկեալ անուամբ Տեառն, քա-

գաւո՛րդ Իսրայէլի¹⁷:— 151 *Ի՞բր արդեւք ասէ զնա անուամբ Տեառն եկեալ զիրն քահանայական. զի ¹⁷թե իբր մարդ յատկապէս ի սրբոյ Կուսէն՝ ո՛չ միաւորեցելոյ նմա ըստ ենթակացութեան Աստուծոյ*¹⁸ *Բանի, հասարակ եղիցի տերութեանն նմա, եւ ոչինչ ի վերայ Քրիստոսի մեծ: 152 Իսկ եթե իբր ճշմարտապէս գալ Տէր խոստացաւ, որպէս եւ ճշմարիտ եկն իսկ՝ ո՛չ առանց մարմնոյ, յայս աշխարհ*¹⁹ *Մէնածինն, մի ուրեմն է բնութեամբ եւ ճշմարտապէս Քրիստոս, եւ Տէր եւ Որդի:*

153 ²⁰Դարձեալ:

154 Իսկ Յիսուս պատասխանեալ՝²¹ *ասէ. եկն ժամ, զի փառաւորեսցի Որդի Մարդոյ. ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթե ո՛չ հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր մեոցի, ինքն միայն մնայ, իսկ եթե մեոցի, բազում արդիւն*²² *բերէ:*— 155 *Արդ ո՛չ է երկբայական, զի ապրեալ ամենայն աշխարհ՝ մեռելոյ վասն նորա էմանուէլի*²³. *բայց զայն ասեմք, ի՞բր մեռանելով փառաւորեցաւ. եւ այս յաւէտ ըստգտանս նուաստութեան ունի ինչս. ուստի ամալթոյ արհամարհել ասի՛ եղեալ ունկնդիր* ²⁴*մինչեւ ի մահ*²⁵. ²⁵*այլ ասեմ՝ փառաւորեալ սակս յարութեանն նորին, ուղիղ ունի եւ ճշմարիտ բանս, այլ կարծեմ աստուածաբար, յորժամ ինքն իսկ Աստուծոյն*²⁶ *Բան մարմնով ասիցի ախտակրել. մի՛ ամաչեսցուք զկիրսն, քանզի փառս ունի, եւ զայս աստուածավայելուչս:*

1 Խածանեին գիսրայէղացիսն ըստ անապատին աւճն,
 2 աւճ վերագրել
 3 հայեսցի
 4 **Տէ՛ * ԹԻ՛. ԻԸ 8:**
 4 է առարկումն
 5 յաւճն
 6 Մենածինն
 7 Բան
 8 եւ եղեւ ի նմանութեան
 9 հայել
 10 ի նմանութեան ահա զչարացն
 11 զչարացն անձից խածմունս
 12 ուրեմն ապա
 13 եւ
 14 տնաւրէնութեան
 15 **Տիմոթէոս, էջ 299**
 16 Ուսանա

բ **Տէ՛ * Յ՛ՎԸ. ԺԻ՛ 13:**
 17 եթ՛ իբրեւ
 18 Աստուծոյն
 19 աշխահ
 20 **Տիմոթէոս, էջ 296**
 21 պատասխանեալ նոցա
 22 պտուղ
 23 **Յ՛ՎԸ. ԺԻ՛ 23-24**
 23 եմմանուէլի
 24 մինչ մահու
 25 **Տէ՛ * ՓԼԳ. Բ՛ 8:**
 25 Այդ ասես
 26 յԱստուծոյն

156 ¹Դարձեալ:

157 Եւ վասն նոցա եւ սրբեմ գիս, զի եղիցին եւ նոքա սրբեալք նշմարտութեամբ*:- 158 *Զինքն սրբէ Տէրն² արդեւք իբր մա՞րդ, կամ եթե՞ յաւէտ Աստուած է բնութեամբ³ յատուկ ունելով զՀոգին Սուրբ, որ է եւ ճշմարիտ. քանզի ո՛չ ումեք մարդկան զինքն սրբաւղի, եթե՞ զինքն սրբէ Քրիստոս:* 159 *Մի ուրեմն է Որդի եւ Տէր՝ սրբեցեալ մարդկաւրէն, սրբելով⁴ աստուածապէս Սրբով⁵ Հոգւովն զիւր ժողովուրդ:*

160 ⁶Դարձեալ:

161 Բազում եւ այլ նշանս արար⁷ Յիսուս, որ ո՛չ է գրեալ ի մատենիս յայսմիկ. իսկ այս գրեցաւ, զի հաւատասցեն⁸, եթե Յիսուս է Քրիստոս՝ Որդին Աստուծոյ, եւ զի հաւատալով՝ կենդանութիւն յաւիտեանական ունիցին⁹ յանուն նորա*:- 162 *Ի սրբոյ Կուսէն¹⁰ ծնիցեալն էմանուէլն¹¹ ի ձեռն Տրեզուարի ձայնին Յիսուս անուանեցաւ. յորժամ այսուհետեւ ինքն է, եւ ո՛չ այլ Որդի Աստուծոյ, եւ որ հաւատայն՝ ունին¹² կենդանութիւն յաւիտեանական անուամբ նորա, ի՞բր ո՛չ կատարեցան որոշողքն¹³ ասելով այլ որդի գոլ¹⁴ Աստուծոյ գԲան, եւ այլ զ՛ի Սրբոյ Կուսէ¹⁵:* 163 *Քանզի երեւի*

յայտսիկ եւ¹⁶ աւետարանիչն¹⁷ եւ յաւէտ հաւաստապէս զմի եւ¹⁸ զմիայն զերկակացն գիտելով եւ քարոզելով զՅիսուս Քրիստոս, այս է՝ զ՛ի Հաւրէն Բան, արեան եւ մարմնոյ հաւասարեալ նմանապէս ըստ¹⁹ մեզ, ըստ որում գրեալ է:

164 ²⁰Դարձեալ՝ ի Բոլորակաց թղթոյն Յակովբայ:

165 Մի՛ մոլորիք, եղբա՛րք իմ սիրելիք, ամենայն²¹ տուչութիւն բարի եւ ամենայն²² ձիր կատարեալ²³ ի վերուստ իջեալ՝ առ ի Հարւեմ լուսոյ՞:- 166 *Եթե՞²⁴ առ միայնոյ Հաւրէն լուսոյ²⁵ ամենայն²⁶ տուչութիւն է բարի, իսկ²⁷ տուչութիւն բարի Հոգին Սուրբ. եւ կատարեալն²⁸ ընուլ ի նմա գաստուածանշանութիւնս, ապա սրբոց շնորհէ զՀոգին²⁹ Քրիստոս եւ եւս կարէ³⁰ ընուլ զհրաշափառսն, ի՞բր ո՛չ իցէ Աստուած ճշմարտապէս:*

167 ³¹Դարձեալ:

168 Հնազանդեցարո՛ւք ահա Աստուծոյ, իսկ³² ընդդիմակ կացե՛ք բանասարկուին, եւ փախչիցե՛ք ի ձեցե՞ր:- 169 *Ահա հաւաստապէս յայտսիկ հնազանդել պարտ է մեզ Աստուծոյ. ասէ իսկ Քրիստոս. Բարձե՛ք*

1 **Տիմոթէոս**, էջ 300
* **Յ՝ՎԸ. ԺԷ. 19**
2 Տէր
3 ըստ բնութեան
4 եւ սրբելով
5 Հոգւով զիւրն
6 **Տիմոթէոս**, էջ 300
7 եարար
8 հաւատացե՛ք
9 ունիցիք
* **Յ՝ՎԸ. Ի 30-31**
10 Կուսէ
11 Եմանուէլ
12 ունի
13 որոշաւղիքն
14 գԱստուծոյն Բան
15 Կուսէն

16 չիք
17 աւետարանիչս
18 միայն գլխակապցն
19 չիք
20 **Տիմոթէոս**, էջ 300
21 ամեն
22 ամեն
23 ի վերուստ է
* **Յ՝Վ. Ը 16-17**
24 առ ի Հարւեմ լուսոյն
25 լուսոյն
26 ամեն
27 բարի տուչութիւն
28 կարելն
29 զոգին
30 կարելն
31 **Տիմոթէոս**, էջ 301
32 ընդդիմակացե՛ք
33 փախչե՛ք
* **Յ՝Վ. Գ. 7**

զլուծ իմ ի ձեզ¹⁷⁰։ *Յորժամ այսուհետեւ զլուծանաւդք¹ նորա ո՛չ այլում ումեք քան զԱստուած Հնազանդեն, ի՞բբ ո՛չ իցէ Աստուած*։

171 *Պետրոսի թղթոյն*։

172 Պետրոս առաքեալ Յիսուս Քրիստոսի՝ ընտրելոց առդիմելոց³ ի սփիւռս Պոնտացոց, Գաղատացոց, Կապուտկացոց⁴, Ասիացոց եւ Բիթանացոց⁵ ըստ նախագիտութեանն Աստուծոյ Հարէ։-

173 *Սուրբեալ զինքն անուանեաց Քրիստոսի եւ զառաքելութեանն յեղանակ մեզ մեկնելով՝⁷ սրբութեան Հոգւովն ի լսաւորութիւն եւ ցանուծն արեան⁸ Յիսուսի Քրիստոսի գործեցեալ ասէ զնա*։ 174 *Յորժամ այսուհետեւ հաւատացեալք ի նա սրբիցիմք Հոգւով⁹, իսկ սրսկէ զմեզ եւ արեամբ իւրով առ բացապաւառութիւն, ի՞բբ արդեւք ո՛չ իմանասցի¹⁰ Աստուած՝ սրբիչն իւրով Հոգւով, իսկ մաքրիչն եւ արեամբ զհաւատացեալսն. քանզի Աստուած էր ի մարմնի*։

175 *Սյլ*։

176 Բարեբանեալ Աստուած՝ Հայր¹² Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ ըստ բազում ¹³ողորմութեան իւրում վերածնեաց զմեզ ¹⁴առ ի յոյս կենդանի յարու-

թեանն¹⁵ Յիսուսի Քրիստոսի ի մեռելոց՝ ի ժառանգութիւն ¹⁶անարատ եւ անապական եւ անթառամ ¹⁷պահեցեալ ի յերկինս¹⁸։-

177 *Եթե Աստուած զմեզ վերածնեաց ¹⁸ի յոյս կենդանի եւ անանց, գործեաց իսկ զայս ¹⁹ի մեռելոց յարութիւնն Քրիստոսի, ի՞բբ ո՛չ իցէ Աստուած*։ 178 *Յաղագս որոյ փրկութեան խնդրեցին եւ որոնեցին մարգարէքն, որ յաղագս առ ձեզ շնորհին մարգարէացան, որոնելով՝ առ ի՞նչ կամ ո՞րպիսի ժամանակս²¹ գեկուցանէր ²²զ՛ի նոսա հոգին Քրիստոսի*։

179 *Ահա իսկ դարձեալ ի սոսա Քրիստոսի՝ Սուրբ ասացեալ է Հոգի, եւ այն զի աստուածային ելով. Աստուած ապա ուրեմն Քրիստոս, իբբ յատուկ ունելով զՀոգին Սուրբ*։

180 *Սյղ*։

181 Զի Քրիստոս մի հաղ վասն մեղաւորաց մեռաւ՝ արդարն վասն անաւրինաց, զի զմեզ առաջի ածցէ Աստուծոյ, մեռեալ մարմնով, իսկ կենդանագործեալ²⁴ հոգւով. յորում եւ զ՛ի պահպանութեան հոգւոցն²⁵ զնացեալ քարոզեաց՝ անհաւանելոցն երբեմն²⁶։- 182 *Բազումք ի սրբոցն խողխողեցան մարգարէիցն, այլ ո՛չ որ ²⁶ի նոցանէն մեռանել յաղագս մեղաց ասացաւ, այլ ո՛չ յառաջ ածել զմեզ Աստուած²⁷ իւրով մա-*

« Մ․․․դ․ ժ․Ը 29

1 զլուծ ունաւդք

2 *Տիմոթէոս, էջ 301*

3 առդիմացելոյ

4 Կապոդկացոց

5 Բիթինացոց

6 *Ը Պէդ․ Ը 1-2*

7 *Տիմոթէոս չի՛ք Առաքեալ ... ասէ զնա*

8 սրբութեամբ Հոգւոյն

9 արեանն

10 Հոգւովն

11 իմանայցի

12 *Տիմոթէոս, էջ 301*

13 եւ Հայր

14 իւրում ողորմութեան

15 առ ի յոյսն

15 յարութեամբն

16 անապական եւ անարատ

17 պահեցեալն յերկինս

18 *Ը Պէդ․ Ը 3-4*

19 ի յոյսն

20 ի ձեռն ի մեռելոց յարութեան Քրիստոս

21 *Տիմոթէոսը այս շարունակութիւնը մինչեւ վերջն բերել է եւ դարձեալ վերնագրով՝ իբրեւ առանձին հատուած (էջ 302)։*

22 ժամանակ

23 զ՛ի նոսայն

24 *Ը Պէդ․ Ը 10-11*

25 *Տիմոթէոս, էջ 302*

26 կենագործեալ

27 Հոգւոյ

28 *Տէ՛․ Ը Պէդ․ Գ 18-20*։

29 ի նոցանէ

30 Աստուծոյ

Հուլիան. այլ եւ ո՛չ քարոզեաց ոք որք ¹ի բանտի հոգևոցն, եւ գործեաց զայս Քրիստոս եւ ինքեամբ² իսկ, եւ նմա³ փրկանաւորեցաք, եւ զնորա ախտակրութիւնն⁴ աշխարհի փրկութիւնն: 183 Մեռաւ այսուհետեւ վասն մեր՝ ո՛չ իբր մարդ մի գոլով ըստ մեզ, այլ իբր Աստուած մարմնով, ամենայնի⁵ կենդանութեան փոխանակ զիւր մարմինն⁶ տուեալ:

184 ⁷Այլ:

185 Քրիստոս այսուհետեւ կրելով վասն մեր մարմնով՝.— քանզի որպէս ելոյ Աստուծոյ Քրիստոսի իմաստնապէս եւ ներխոհաբար աշակերտն՝ մարմնով ճասէ ախտակրեալ զնա, արտաքս ածեալ ի կրելոյ զանճառելի բնութիւնն, որոյ ատար կրելն, իւրովն այսուհետեւ ախտակրեաց մարմնով, եւ թեպէտ ախտակրութեան անբաժան⁹ գոլ սովորեալ յԱստուծոյն Բան՝ աստուածապէս անախտակիր, ախտակրի¹⁰ ըստ մարմնոյ:

186 ¹¹Այլ:

187 Իսկ զի ասէ զհաւատն¹² ձեր եւ զայս գոլ առ Աստուած՝, եւ այն զի Քրիստոս քարոզի ի ձեռն սրբոց առաքելոցն, եւ ինքն իսկ ուրեմն ասէ. Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, որ հաւատայ յիս՝ ունի կենդանութիւն յանձին¹³: 188 Յորժամ այսուհետեւ ¹⁴յԱստուած

տուած հաւատքն Քրիստոսի, ասելով՝ Յիսուս հաւատացէ՛ք, ի՞բր ո՛չ իցէ Աստուած ճշմարիտ¹⁵:

189 ¹⁶Ի Պետրոսի թղթոյն Բ.:

190 Եղեն ¹⁷իսկ սուտ մարգարէք ¹⁸ի ժողովրդեան, որպէս ի ձեզ եղիցին սուտ վարդապետք, որք ի ներքս ¹⁹ածիցեն զհերձուքիւն կորստեան, եւ ²⁰զգնաւղ նոցա զՏէրն ուրացաւրէ: 191 Քանզի գնեցաք²¹ գնոց՝ ո՛չ ապականելաւք արժաթով եւ ոսկով, այլ պատուական արեամբն Քրիստոսի:— 192 Եմք ուրեմն ապա զնաւղին, թեպէտ եւ Աստուծոյ ²²ծառայք եմք՝ կենդանոյ եւ ճշմարտի: 193 Աղէ, ի՞բր²³ Աստուած Քրիստոսն, զոր եւ Տէրն վերագրեցաք՝ կենդանի եւ ճշմարիտ Աստուած:

194 ²⁴Յովհաննու առաջին:

195 Եւ այս է պատուիրանն նորա, զի հաւատասցուք²⁵ անուան Որդոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի:— 196 Եւ գործի առ ի մէջն Հաւատն ո՛չ իբր մարդ պարզաբար, այլ իբր Աստուած կենդանի եւ ճշմարիտ. Աստուած ²⁶ուրեմն է Քրիստոս:

197 ²⁷Այլ:

198 Յայսմիկ գիտէք զձոզին Աստուծոյ, ամենայն հոգի, որ խոստովանի զՅիսուս

1 ի բանդի
 2 ընթեամբ
 3 ի նմա
 4 ախտակրութիւն
 5 ամենայնիս
 6 արիւնն
 7 Տիմոթէոս, էջ 302
 8 Տէ՛ * Ը Պէք * Գ 1:
 9 ախտակրեալ ասէ
 10 անբաժ
 11 իսկ ախտակիր
 12 Տիմոթէոս, էջ 302
 13 զհաւատն
 14 Ը Պէք * Ը 21
 15 յախտեմական
 16 Տէ՛ * Յ * Ը 47. Ը մար. նաէւ Ը 26:

14 առ Աստուած հաւատն
 15 Յ * Ը 4. Ը 1
 16 ճշմարտապէս
 17 Տիմոթէոս, էջ 303
 18 եւ սուտ
 19 ի ժողովրդեանն, որպէս եւ
 20 անցեն հերձուքիւնս
 21 զգնաւղն զնոսա
 22 Տէ՛ * Ը Պէք * Ը 1:
 23 զնեցաք
 24 Ը Կ * Ը 20. Ը 23. Ը * Ը Պէք * Ը 18-19:
 25 ծառայեմք
 26 ի՞բր ո՛չ
 27 Տիմոթէոս, էջ 303
 28 հաւատայցեմք
 29 Ը Յ * Ը 4. Ը 23
 30 ուրեմն Քրիստոսն
 31 Տիմոթէոս, էջ 303

Քրիստոս մարմնով եկեալ՝ յԱստուծոյ է նա¹, եւ ամենայն հոգի, որ ո՛չ խոստովանի զՅիսուս Քրիստոս², յԱստուծոյ ո՛չ է նա³, եւ այս⁴ դերաբրիստոսին, զոր լուարուին, եթե՛ գայ, եւ այժմ՝ յաշխարհի է ահա⁵։— 199 *Խոստովանի՞մք⁶ զՅիսուսն արդեւք իբր մարդ⁷ եւ զըստ մեզ մի, եւ⁸ եթե՛ յաւէ՞տ. զի Աստուած ելով Բան՝ եղեւ մարմին, ո՛չ տաղտկացեալն⁹ զգոլն Աստուած, մնալով իսկ մանաւանդ որպէս էր, թեպէտ¹⁰ եղեւ մարմին, այլ այս է ո՛չ երկբայական. որ ոք ո՛չ¹¹ ասէ գոլ Աստուած ճշմարիտ զՔրիստոս, բաժանելով իսկ եւ փոքրացուցանելով զփառս նորա՝ զգերաբրիստոսին¹² ունելով ոգի, ըմբռնեսցի:*

200 ¹³Այլ:

201 Եւ մեք տեսաք եւ վկայեմք, եթե՛ Հայր¹⁴ առաքեաց զՈրդին փրկիչ աշխարհի. որ ոք ¹⁵խոստովանի, եթե՛ Յիսուս է Որդի Աստուծոյ, Աստուած ի նմա մնայ եւ ինքն յԱստուածումն¹⁶։— 202 *Առաքեցեալ ասեմք յԱստուծոյ եւ ի¹⁶ Հաւրէ զՈրդին, այս է՝ զի նմանէն ըստ բնութեան Մէնածին Բանն, եւ ¹⁷անուանեցաւ նա Յիսուս, յորժամ եւ զըստ մարմնոյ ծնելու թիւն¹⁸ ի կնո-*

1 չիք
2 չիք
3 չիք
4 այս է
5 չիք
* Լ՝ Յ՝ՎԸ. Գ. 2-3
6 Ահա խոստովանեմք
7 զմարդ
8 չիք
9 տաղտկացեալ
10 եւ թեպէտ
11 չիք
12 ոգի ունելով
13 **Տիմոթէոս**, էջ 304
14 Հայրն
15 խոստովանէ թե
բ Լ՝ Յ՝ՎԸ. Գ. 14-15
16 չիք
17 անուանիլ
18 ծնելութիւնն

Ղէ Համբերեաց տնաւրինաբար: 203 Ուրեմն յԱստուծոյն Բան եղեւ մարդ. թեպէտ եւ ոք այսպէս խոստովանիցէ զնա, ունի ահա յինքեան ¹⁹Աստուած, եղիցի եւ ինքն յԱստուածումն, քանզի յիշեսցէ զնա, Համարի իսկ եւ ընտանի՝ իբր ընդունիչ նորա. իսկ ո՛չն խոստովանիչ, եթե՛ յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն Յիսուս է, վայրատուեալ զինքն ի մարդկութիւն, եւ ո՛չ Աստուած ի նմա փարթամացի եւ ո՛չ ինքն յԱստուածում եղիցի՝ ըստ հոգեկանին ընտանութեան յեղանակի:

204 ²⁰Այլ:

205 Ամենայն, որ հաւատայ, եթե՛ Յիսուս է Քրիստոս՝ յԱստուծոյ ծնիցեալ է¹⁹։ 206 *Ուրեմն ո՛չ հաւատալով եւ ո՛չ ի ծնունդս Աստուծոյ Համարեսցի. զի թէ՛ որք զՈրդին առին՝ ետ նոցա իշխանութիւն ծնունդս Աստուծոյ լինել, որք հաւատան յանուն նորա, որպէս ասէ աւետարանիչն²⁰, ո՛չ առաւղքն զնա եւ ո՛չ ի ծնունդս Համարեսցին Աստուծոյ՝ զայն, որով այսն գո, ո՛չ գիտելով:*

207 ²¹Այլ:

208 Իսկ ո՞վ է յաղթողն ²²գաշխարհ, եթե՛ ո՛չ հաւատացեալն, եթե՛ Յիսուս է Որդին Աստուծոյ. սա՛²³ եկեալն ջրով եւ Հոգւով, Յիսուս Քրիստոս²⁴. ո՛չ ի ջուր միայն, ²⁵այլ ջրով եւ արեամբ, եւ ²⁶Հոգին է վկայիչ, զի երեքեան մի են՝ Հոգին, ջուրն եւ արիւնն²⁵։—

19 զԱստուած, եղիցի իսկ
20 **Տիմոթէոս**, էջ 304
բ Լ՝ Յ՝ՎԸ. Ե. 1
բ Տե՛՛ Յ՝ՎԸ. Լ. 12:
21 **Տիմոթէոս**, էջ 304
22 գաշխարհ, եթ՝ ո՛չ
23 Սա է
24 չիք
25 այլ եւ ի ջուր եւ յարեան
26 վկայիչն՝ Հոգին է նշմարտութիւն. զի երեք են վկայիչն՝ Հոգին եւ ջուրն եւ արիւն, եւ երեքն մի են
ե Տե՛՛ Լ՝ Յ՝ՎԸ. Ե. 5-8:

209 Յաղթէ իսկ զաշխարհ¹, որ հաւատայ, թէ Յիսուս է Որդին Աստուծոյ. իսկ ո՞վ է Յիսուս, ինքն մեզ աշակերտն յայտնէ՝ ասելով. Սա եկեալ² ջրով եւ արեամբ՝ Յիսուս Քրիստոս. ո՛չ ջրով միայն, այլ եւ ջրով, ասէ, եւ արեամբ եւ Հոգւով, եւ գերեսեանն մի³ գոլ ասէ: 210 Ուրեմն եղեւ⁴ մարմին Բանն, սրբէ զմեզ Հոգւովն եւ մաքրէ արեամբն եւ ի բաց լուանայ մաքուր ջրով: 211 Մի իսկ ամենեւին Որդի, որոյ եւ գոլ ասեմք զՀոգին եւ ⁵զՋուրն եւ զարիւնն:

212 Յլլ:

213 Եւ եթե զվկայութիւն մարդկան առնուիմք, վկայութիւն Աստուծոյ ՚մեծ իցէ. զի այս է վկայութիւն Աստուծոյ, զի վկայեաց յաղագս Որդւոյ⁸ իւրոյ՝:— 214 Վկայեաց Հայրն Որդւոյ ի ձեռն Հոգւոյ եւ ի ձեռն ձայնի. եւ զի է Որդի նորա ըստ ճշմարտութեանն⁹, վկայեացէ իսկ կարելն մատակարարել սրբոց զՀոգին իւր եւ նովաւ զաւրութիւնս ներգործել: 215 Եւ զի ասէր եթե՝ նա զիս փառաւորե¹⁰, վկայեաց իսկ¹¹ ըստ այլում յեղանակի. քանզի եցոյց զնա Յորդանան ասելով. Սա է Որդի իմ սիրելի, յորում հանեցայ⁷: 216 Որք այսուհետեւ բաժանելով ասեն՝ ո՛չ գոլ Աստուած ճշմարիտ զի կնոջն, վերաբերեն իսկ զաստուածութեանն¹² անուն ի մերկ եւ ի

միայն ¹³Աստուծոյ Բանն, ¹⁴ստաւղ առնեն զՀայր. քանզի մարմնացեալ զԲանն եցոյց Յորդանան, եւ յայնժամ վկայեաց Հոգին¹⁵ նմա, եթե Աստուած է եւ Որդի ճշմարտապէս:

217 Յլլ:

218 Եւ գիտեմք, եթե Որդին Աստուծոյ եկն եւ ետ մեզ իմացութիւն, զի ¹⁷ճանիցում զճշմարիտն Աստուած, եւ եմք ի ճշմարտում յՈրդւոջ¹⁸ նորա Յիսուսի Քրիստոսի⁷:— 219 ¹⁹Յորժամ այսուհետեւ ինքն է՝ ո՛չ մերկ եւ ըստ ինքեան²⁰ եւ արտաքոյ ²¹մարմնոյն Աստուծոյն Բան, այլ յորժամ եղեւ մարդ, ²²յայնժամ եւ անուանեցաւ Յիսուս Քրիստոս, ճշմարիտ Աստուած եւ կենդանութիւն յաւիտեանական. ո՞ այնպէս հայհոյաւորացն²³ հաւանեացի:

220 Ի թղթոյն Յուդայ:

221 Զամենայն փոյթ արարեալ գրել ձեզ յաղագս հասարակականի մերոյս²⁵ փրկութեան՝ հարկաւորութիւն կալայ գրել ձեզ. եւ²⁶ մաղթելով հաւատով²⁷ մի հաղ աւանդեցելով սրբոցն նահատակին²⁸: 222 Քանզի ի ներքս մտին ոմանք մարդիկ՝ ի հնուստ նախագրեալքն յայս դատապարտութիւն, ամպարիշտք, զԱստուծոյն մերոյ շնորհ փոխադրելով յանառակութիւն եւ

1 զաշխահ
 2 է եկեալն
 3 զմին
 4 եղեալ
 5 զջուր եւ զարիւն
 6 Տիմոթէոս, էջ 305
 7 մեծագոյն է
 8 Որդւոյ
 9 ԸՅՎԸ. Ե. 9
 10 ճշմարտութեան
 11 փառաւորեցէ
 12 ՅՎԸ. Ժ. 9. 14
 13 եւ
 14 ՄՄԳԲ. Գ. 17
 15 զԱստուածութեան

13 Աստուծոյն Բան
 14 ստող առնեն զՀայրն
 15 ոգին
 16 Տիմոթէոս, էջ 305
 17 Քրիստոսի. սա է ճշմարիտն Աստուած եւ կենդանութիւն յաւիտեանական: Յիսուս Քրիստոս
 18 Որդւոջ
 19 ԸՅՎԸ. Ե. 20
 20 չի՞ Յորժամ ... ինքն է
 21 նահատակ
 22 Յորժամ այսուհետեւ ինքն է ճշմարիտն
 23 խոհաւորացն
 24 Տիմոթէոս, էջ 305
 25 մերոյն
 26 չի՞
 27 հաւատով
 28 նահատակիլ

զմիայն իշխանականն եւ զՏէր¹ մեր Յիսուս Քրիստոս ուրացեալ՞:— 223 *Ըստ որում յեղանակի ուրասցի ոք մի հաղ հաւատացելոցն զՏէր² մեր Յիսուս Քրիստոս, եւ թեպէտ առընկալաք ³զներմարդութեան բանն, այլ եթե ասեմք՝ այլ ոմն է Որդին, յԱստուծոյն ⁴Հաւրէն Բան, իսկ այլ եւ առանձինն ի կնոջէն, ուրասցուք ⁵զմինն Տէրն:* 224 *Քանզի Տէր⁶ Յիսուս Քրիստոս ըստ միաւորութեան տնաւրինականի, եւ ասեմք⁷ զառ Աստուածն Բան յաստուածութեանն⁸ փառս մերձեցելոյ⁹ մարմնոյն:* 225 *Մի ուրեմն ապա Քրիստոս եւ Որդիքանզի եղիցի այսպէս բոլորեցուն Տէր:*

226 *Պաւղոսի առաքելոյ՝ ի Հռոմայեցոց թղթոյն, բան Ա.:*

227 *Իսկ ի հաւատոյ ¹¹արդարութիւն ասիցէ այսպէս. մի՛ ասիցես ի սրտի փում¹² ո՞վ ¹²վերելցէ յերկինս, այս է՝ զՔրիստոս վայրածել, կամ ո՞վ ¹³ստորակիցէ յանդունդս, այս է՝ զՔրիստոս ի մեռելոց վերածել. այլ զի՞նչ ասէ Գրութիւնն. Մերձ փրան¹⁴ է՝ ի բերան փո¹⁵ եւ ի սրտի փում, այս է՝ բան¹⁶ հաւատոյ, զոր փարզեմք. զի ¹⁷եթե խոստովանեսցես բերանով փով Տէր զՅիսուս եւ հաւատասցես ի սրտի փում, եթե Աստուած յարոյց զնա ի մեռելոց, կեցցես.*

փանզի սրտի հաւատայ արդարութիւն¹⁸, իսկ բերանով խոստովանի ի փրկութիւնէ:— 228 *Եթե ըստ ոմանց թուեցեալ՝ մարդ աստուածազգեստ իմանի Քրիստոս եւ միայն ունելով ի դէմս միաւորութիւն ի¹⁹ յԱստուծոյն Բանի, է՞ր ազազաւ հաւատան ի նա իբր ի Տէր, խոստովանեն իսկ ²⁰զմեռելոց յարութիւն նորա. արդարանամք հաւատոյն²¹ ²²առ ի նայն:* 229 *Յայտ է եթե հարկաւոր այսուհետեւ ըստ ենթակացութեանն միաւորութիւն Աստուծոյն Բանն²³ առ մարդկայինն. քանզի մի այսպէս ²⁴իբր Տէր ըստ բնութեան խոստովանեսցուք, եւ զմարմնոյ նորա յարութիւն²⁵ ճանաչելով՝ իբր մի Աստուած հաւատալով, արդարանամք:*

230 *Սյլ:*

231 *Քանզի ո՛չ ոք ի ձեռք իմեամք²⁷ կեայ եւ ո՛չ ոք իմեամք²⁸ մեռանի. արդ, եթե կեամք՝ Տեառն կեամք, եւ եթե մեռանիմք՝ Տեառն մեռանիմք. ²⁹այսուհետեւ, եթե կեամք եւ եթե մեռանիմք՝ Տեառն եմք. ի սոյն իսկ Քրիստոս մեռաւ եւ եկեաց, զի մեռելոց եւ կենդանեաց տիրեսցէ՞:— 232 *Առձայնեաց ուրեմն որք յազգացն երանելին Պաւղոս. իսկ այժմ ծանուցեալք զԱստուած եւ մանաւանդ ծանիցեալք յԱստուծոյ, ի՞բր դառնայք դարձեալ ի ներգելս եւ յաղատ³⁰ տարերս, որոց դարձեալ վերստին ծառայել**

1 զՏէրն
 * Տէ՛ր Յիսուս 3-4:
 2 զՏէրն
 3 զներմարդութեանն բան
 4 Հաւրէ Բանն
 5 զմին Տէր:
 6 մի Տէր
 7 ասեմք
 8 յաստուածութեան
 9 մերձեցելոց նորա
 10 **Տիմոթէոս**, էջ 306
 11 արդարութիւնն այսպէս ասէ.
 12 վերելցէ յերկին
 13 ստորեկեսցէ յանդունդ
 14 փրայն
 15 փում
 16 բայն
 17 եթե Տէր Յիսուս

18 յարդարութիւն
 ք Հւր. Ժ 6-10
 19 առ ի
 20 զի մեռելոց յարութիւնն
 21 հաւատով
 22 առ ի նայն. զործի իսկ հաւատ իբր առ ի նայն:
 23 Բանի
 24 Քրիստոս իբր զՏէր
 25 յարութիւնն
 26 **Տիմոթէոս**, էջ 306
 27 ըմբան
 28 իմեան
 29 եթ՛ այսուհետեւ կեամք
 ք Հւր. Ժ 7-9
 30 աղատ

կամիբ²³³ 1Փորձանաւորեցաք այսուհետեւ որ ի ձեռն հաւատոց, որ ի Քրիստոս՝ ի տառիցն ծառայութենէ եւ փոխաբերեցաք² ի ծառայութիւն Աստուծոյ կենդանւոյ եւ ճշմարտի: 234 Իսկ եթե մեռաւ Քրիստոս, զի եւ մեռելոց եւ կենդանեաց տիրեսցէ, եւ նմա ծառայեմք իբրեւ³ Աստուծոյ կենդանւոյ եւ ճշմարտի, ի՞բր ո՛չ հարկաւոր Բանի, որ առ մարմին եղեւ միաւորութիւն ճշմարտ. 4զի նմա մեռեալ՝ տիրեաց կենդանեաց⁵ եւ մեռելոց:

235 6ՅԱռաջին թղթոյն Կորնթացւոց. քան Ա.:

236 Քանզի Շմպէի ի հոգեւոր վիմէն, որ հետեւէր նոցա. իսկ վէմն էր Քրիստոս²³⁷:— 237 Քրիստոսդ անուն դնանի էմանուէլի⁸, յորժամ ծնիցաւ ի Սրբոյ Կուսէն. ի՞բր արդեւք ինքն էր 9վէմ արբուցիչ զԻսրայէլ. այլ է յայտ, եթե զՔրիստոս եւ զՈրդի գիտէ մի Գիրն Քահանայական: 238 Քանզի եղեալ մարմին Բանն, դարձեալ ինքն է հոգեկան¹⁰ վէմ, զ'ընտանեկան բնութեան զծերունագոյնն ո՛չ ի բաց ընկենլով սակս նորոյ տնաւրէնութեանն:

239 11Յերկրորդ թղթոյն առ Կորնթացիս. քան ԲԻ:

240 Իսկ¹² մեք այսուհետեւ 13զոչ ոք գիտեմք ըստ մարմնոյն. թեպէտ եւ գիտացաք

ըստ մարմնոյ զՔրիստոս, 14այլ ո՛չ եւս այժմ գիտեմք:— 241 Զի՞նչ արդեւք ասէ Պաղոս. արդեւք զՔրիստոս ուրանա՞յ յետ յարութեանն. ո՞չ զիտէ զնա յարուցեալ մարմնով ի մեռելոց եւ համբարձեալ նովիմք յերկինս¹⁵. եւ ո՞վ ասել զայս իշխէ. քանզի այսպէս եւ գիտէ համբարձեալ եւ զալոց ըստ ժամանակս, զորաւրինակ 16վերելեկեաց յերկինս¹⁷. ի՞բր արդեւք ո՛չ գիտել ասել¹⁷ ըստ մարմնոյ զՔրիստոս. զի յետ զ'ի մեռելոցն վերակենցաղութիւնն ո՛չ ի մարմնոյն¹⁸ տակաւին չափելով, այլ յաստուածայնոյն¹⁹ գերունակութենէն լաւագոյն զնա գիտել եւ խոստովանել: 242 Քանզի չեւ եւս լցեալ²⁰ տնաւրէնութեանն՝ քարոզիւր ըստ մարմնոյ, զի 21եւ հաւատասցի եղեալ մարդ Մէնաձինն. եւ վասն զի կատարեցաւ խորհուրդն, յորոց է Աստուած՝ լաւագոյն զնա խոստովանել, քան զառ ի թափմանէն վասն մարմնոյ. մոռ²² ուրեմն Քրիստոս՝ ե՛ւ Որդի ե՛ւ Տէր:

243 23Այլ:

244 Քանզի գիտէք զՂնորի²⁴ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, թե վասն մեր աղփատացաւ՝ բառացի ելով, զի դուք նորա աղփատութեամբն փարթամացիք²⁵:— 245 26Եւ արդ, մարդն միայն Քրիստոսն, եւ ո՛չ ըստ միաւորութեան ճշմարտի զառ ի յԱստուածն Բան փարթամ իբր Աստուած, ի՞բր

« Գ. աղ. Դ. 9
 1 փրկանաւորեցաք ի ձեռն
 2 փրկաւորեցաք
 3 իբր
 4 քանզի ի նմա
 5 եւ կենդանեաց
 6 Տիմոթէոս, էջ 307
 7 ըմպեիս ի հոգեկանէ հետեւեցելոյ վիմէն
 8 Ը Կ. աղ. Ժ. 4
 9 եմանուէլի
 9 վէմն արբուցիչն
 10 հոգեկանն
 11 որ առ Կորնթացիս / Տիմոթէոս, էջ 307
 12 իբր զի
 13 զոք ո՛չ

14 այլ այժմ ոչ եւս
 4 Ը Կ. աղ. Ե. 16
 15 յերկին:
 16 վերելակեացն յերկին
 7 Հմմտ. Գ. աղ. Ը. 11:
 17 ասէ
 18 ի մարմնոցն
 19 իբր յաստուածայնոյ
 20 լցելոյ
 21 եթ' հաւատայցի
 22 Մի
 23 Տիմոթէոս, էջ 308
 24 զՂնորին
 25 փարթամանայցէք
 6 Ը Կ. աղ. Ը. 9
 26 եթե միայն մարդ

աղքատացաւ. քանզի ո՞վ¹ բոլորովին մարդկութեանս բառացութիւն. ասացաւ իսկ մարդոյ ամենայնի. եւ զի՞նչ ունիս, զոր ո՛չ առեր. իսկ եթե առեր, զի՞նչ պարծիս իբր զչառեալ². այլ աղքատացաւ՝ փարթամ ելով իբր Աստուած, քանզի աղքատացաւ զմարդկութեանս³:— 246 Հայցեա՛ առ յինէն, եւ տաց քեզ զազգս ի վիճակաւրէնութիւն քեզ⁴. այլ ի ձեռն նորին զբազան վիճակաւրինին սակս մարդկայնոյն եւ զնոյնս առնել⁴ զյաւիտեանս ասէ ⁵Բանին, ծայրագոյնս իրին ունելով զվայրաբերութիւն⁶: 247 Մի ուրեմն ապա Քրիստոս եւ Որդի՛ ինքն Աստուած, Համանգամայն եւ մարդ:

248 ⁷Այլ:

249 Որ ելով բացափայլումն փառաց⁸ եւ գծաւորութիւն եմբակացութեան նորա, բերելով զամենայն ⁹բանիւ զարութեան իւրոյ, ապաւառութիւն մեղաց¹⁰ արարեալ՝ ¹¹նստաւ ընդ աջմէ մեծութեանն ի բարձունս. այնքան լաւագոյն եղեալ հրեշտակաց, որքան զանագանագոյն քան զնոսա ժառանգեաց անունէ:— 250 Բացափայլումն¹² փառաց եւ գծաւորութիւն ենթակացութեանն Աստուծոյ եւ Հաւր՝ այս է ի նմանէ ըստ բնութեան Որդին¹³ Մէնածին: 251 Զի՞նչ յեղանակ ապաւառութիւն մեղաց մերոց արարեալ. յայտ է, զի ա-

րեամբն¹⁴ իւրով. նստաւ ընդ աջմէ Հաւր եւ լաւագոյն եղանիլ ասէ¹⁵ Հրեշտակաց, եւ այն զի ըստ բնութեան եւ աստուածութեանն գերունակութեամբ զամենայն յաղթելով: 252 ¹⁶Ապա ուրեմն մարդ եղեալ՝ աւելաստացեաց իբր Աստուած ¹⁷զանտեսանելին յարարածն, ինքն ելով բացափայլումն եւ գծաւորութիւն Աստուծոյ փառացն, եւ գործեցեալ զմեղացն մերոց ապաւառութիւն արեամբ իւրով: 253 Մի ուրեմն¹⁸ Քրիստոս եւ Որդի եւ Տէր:

254 ¹⁹Դարձեալ՝ Առ Գաղատացիս:

255 Պաւղոս, առաքեալ ո՛չ ի մարդկացի եւ ո՛չ ի ձեռն մարդոյ, այլ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աստուծոյ Հաւր՝ յարուցողին²⁰ զնա ի մեռելոց:— 256 Ապա ուրեմն ո՛չ զԱստուած ներմարդացեալ եւ մի յերկրոց ցուցանէ վասն այնորիկ²¹ մեզ խորհրդակիրս. ²²քանզի զինքն ասաց առաքեցեալ ²³ո՛չ ի մարդկանէ եւ մարդով, իսկ յաւել եթե՛ Յիսուսիւ Քրիստոսիւ: 257 Եւ ի՞բր ո՛չ զիտէ մարդ ելով զՔրիստոս, այսպէս ընդ ամենայն երկնաւք²⁴ քարոզելով զնա²⁵, ²⁶այլ զիտեալ ո՛չ մարդ պարզաբար, այլ ներմարդացեալ յաւել զԱստուծոյն Բան, եւ ո՛չ զԱստուած ի մարդ իմացեալ, այլ որպէս նոյն ինքն իմացեալ մարդ՝ մնալովն Աստուած: 258 Յորժամ ասիցէ ի մարդոյ ո՛չ առաքեալ, այլ Յիսուսիւ Քրիստոսիւ, ի՞բր ո՛չ

1 ո՞
 2 ո՛չ առաւղ
 3 Լ. Կ. Գ. Դ. 7
 4 զմարդկութեանս
 5 Ս. Կ. Գ. Դ. 8
 6 առնիլ
 7 եւ Բանին ձերագոյն
 8 զվերաբերութիւնն
 9 Տիմոթէոս, էջ 308
 10 փառացն
 11 բայիւ կարութեան
 12 մեղացն
 13 նստաւ յաջմէ
 14 Տէ՛ * Ե: Գ. Դ. 3-4:
 15 Բացափայլումն
 16 Որդի

14 արեամբ
 15 ասի
 16 Ապա ուրեմն եւ
 17 զանտեսանելի արարածն
 18 ուրեմն ապա
 19 Տիմոթէոս, էջ 310
 20 յարուցաւողին
 21 Գ. Կ. Դ. 1
 22 այսորիկ
 23 Բանգի եասաց
 24 եւ ո՛չ մարդով
 25 երկնաւ
 26 չի՞

յայտնապէս, զի եւ Աստուած գիտէ զնա ճշմարիտ՝ յետ եւ ի մարմնի լինելով ըստ մեզ. նշանակէ այսուհետեւ ո՛չ ի թափմանէն չափոց¹, այլ յաստուածութեան իւրոյ եւ ըստ ամենայնի գերունակութեան:

259 ²Դարձեալ:

260 Յորժամ էաք³ տղայք, ըստ⁴ տառիւք աշխարհիս էաք⁵ ծառայեալք. իսկ յորժամ եկն լրումն ամանակին, արտաքս առաքեալք Աստուած զՈրդին իւր՝ եղեալ ի կնոջէ, եղեալ ընդ արիմաւ, զի զընդ արիմաւս արտաքս գնեցէ. զի զորդեգրութիւն⁷ ի բաց առցումք:— 261 ⁸Ձո՞՞ յղեաց Աստուած եւ Հայր, եւ եղեւ ի կնոջէ, եղեւ իսկ եւ ջընդ աւրինաւք. արդեւք ո՞չ ասել վայել է եւ պարիմանալ արժանաւոր, եթե յղեաց զայն, որ եթ՛ ո՛չ եղեւ ի կնոջէ, ո՛չ եւս գործեաց ընդ աւրինաւ, եթե մնաց որպէս եւ էրն՝ արտաքոյ, յայտ է զի մարմնոյ եւ արեան. այլ է Հաւաստի բան, քանզի յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն եղեւ ի կնոջէ ըստ մարմնոյ. աւրինին Տէր իբր Աստուած եղեւ ընդ աւրինաւ, զի եղիցի եւ եղբայր որք ջընդ աւրինաւքն: 262 Քանզի այսպէս ի բաց առաք մեզ¹⁰ զորդեգրութիւնն, իբր զի՛ թե ո՛չ եղեւ ընդ աւրինաւ Որդին եւ ի կնոջէ, ո՛չ եւս էաք¹¹ ըստ բնութեան եղբարք Տեառն եւ Աստուծոյ, այլ վասն զի եղեւ՝ վասն այսորիկ¹² զայս զի նա փարթամացաք: 263 Իսկ ապացութիւն առնէ իրին աստուածազանն Պաւղոս՝ ի վերայ բերելով

վաղապէս. եւ զի էք դուք որդիք, արտաքս առաքեալք Աստուած զոգի Որդւոյ իւրոյ ի սիրտս մեր, որ աղաղակել՝ Աբբա՛, Հայրք: 264 Ի՞բր արդեւք ոգի ի կնոջէ եւ ընդ աւրինաւ Սուրբ Հոգին, որով աղաղակեմք՝ Աբբա՛, Հայր, եթե ո՛չ Աստուած Քրիստոս, մի էլով, եւ Տէր:

265 ¹³Եզ Տէր, մու հաւատ, մի մկրտութիւն, եզ Աստուած եւ Հայր ամենեցուն, ի վերայ ամենեցուն, եւ ամենայնի եւ¹⁴ յամենեսին: 266 Իսկ ¹⁵իւրաքանչիւր ումեք ի մեք տուաւ ¹⁶շնորհս ըստ ձրին Քրիստոսի, սակս որոյ եւ ասէ. վերերթեալ ի բարձունս եւ ¹⁷գերեաց գգրութիւն եւ ետուր մարդկան: 267 Իսկ վերերթեալն զի՞նչ է¹⁸, ¹⁹եւ ո՛չ զի վայրերթեաց ²⁰ի ստորագոյնս մասունս երկրի. վայրերթեալն²¹ ինքն է վերերթեալ գեր ²²ի վերոյ քան զամենայն երկնից, զի լրացուցէ զամենայնք: 268 Տե՛ս ինձ դարձեալ, քանի՛ս յայսմ²³ բանի Հարստագոյնս²⁴ ²⁵իսկ եւ կարացեալ, եթե ²⁶Քրիստոս եւ մի, ²⁷զի ըստ միաւորութեան տնաւրինականի ²⁸ածցելոյ Բանին առ

Ք Գ.Պ.Ղ. Գ 6

13 Տիմոթէոս էջ 311. այս հատուածի վերնագիրն է՝ Առ եփեսացիս թղթոյն, որի համար ձեռագրում տեղ է թողած, ինչպէս եւ յաջորդ հատուածների համար, անշուշտ յետոյ նախընթաց վերնագիրների պէս կարմիր թանաքով գրելու, եւ մնացել է:

14 չիք
15 իւրաքանչիւրում մեզ
16 շնորհ ըստ չափոյ ձիրին Քրիստոս
17 եզերեաց գգրութիւն, ետ տուրս մարդկան

18 չիք
19 եթ՛ ոչ զի եւ
20 ի ստորագոյն
21 վերերթեալն
22 ի վերոյ քան ամենայն

Գ Ե.Պ.Ղ. Գ 5-10

23 յայս
24 հաւաստագոյնս
25 իսկ եւ յայտնապէս բացասել գիտացեալ եւ կարացեալ է թե
26 Տէր մի
27 զըստ
28 անեցելոյ Բանին առ մարդկութիւն

1 չափոյ
2 Տիմոթէոս, էջ 310
3 եաք
4 ընդ
5 եաք
6 զնդ արիմաւն
7 զորդեգրութիւնն
8 Տէ՛՛ Գ.Պ.Ղ. Գ 3-5:
8 ընդ արիմաւ
9 ընդ արիմաւն
10 մեք
11 եղբարք ըստ բնութեան
12 զայս ինչս

մարդկութիւնն: 269 Քանզի մի յերկոցունց Որդի ճշմարիտ. 1ապա թէ ո՛չ, ի՞բբ եզ Տէր եւ ի՞բբ մու հաւատ, կամ ի՞բբ մի մկրտութիւն. քանզի եթե որդիք երկու, երկու ուրեմն ամենեւին տեարք², երկեակ³ եւ հաւատ, եւ ո՛չ մի է մկրտութիւնն⁴. զի յո՞յ հաւատացաք, ⁵կամ թէ յո՞ր անուն մկրտիմք: 270 Այլ սակայն՝ եզ Տէր, մու հաւատ, մի մկրտութիւն. նախայայտ ուրեմն, եթե⁶ մի որդի, եւ թեպէտ իմանացի⁷ եղեալ ըստ մեզ Մէնածինն: 271 Ո՞վ իսկ բողոքովին վերերթեալն ի բարձունս, կամ ո՞վ⁸ վայրերթեալն ⁹ի ստորագոյնս մասունս երկրի. ապաքէն ¹⁰ինքն վայրերթեալ մարդկաբար. քանզի վայրկեաց¹¹ զինքն ի կամաւոր թափումն եւ նուաստացոյց՝ եղեալ ունկնդիր մինչ ի մահու. իսկ վերերթեաց աստուածապէս ընդ մարմնոյն գեր ի վերոյ ամենայն երկնից, զի լրացուցէ զամենայն:

272 ¹²Իւրաքանչիւր ոմ գայս խորհեցարո՛ւմ ի ձեզ, որ եւ ¹³Քրիստոս Յիսուս, որ ի կերպարանս Աստուծոյ ելով՝ ո՛չ յափշտակութիւն¹⁴ համարեցաւ զգլուխն¹⁵ հանգէտ Աստուծոյ, այլ զինմն թափեաց՝ զկերպարանս¹⁶ ծառայի առեալ, ¹⁷ի նմանութիւն

մարդկան եղեալ եւ ձեռով գտեալ ¹⁸իբրեւ զմարդ. նուաստացոյց զինմն, եղեալ լսաւդ մինչ մահու՝ իսկ մահու¹⁹. սակս որոյ եւ Աստուած զնա գերբարձրացոյց եւ շնորհեաց նմա անուն գեր ամեն անուն, զի յանուն Յիսուսի ամենայն²⁰ ծունր կորացի՝ ²¹երկնայոց եւ երկրանոց եւ ստորերկրականացս, եւ ամենայն լեզու ²²արտակ խոստովանիցէ, եթե Տէր²³ Յիսուս Քրիստոս, ի փառս Աստուծոյ Հաւր՞: ²⁷³ Իմացի՛ր, զի կերպին Աստուծոյ եւ ²⁴ի Հաւրէ ծնեալն Աստուած Բան ո՛չ յափշտակութիւն²⁵ համարել ասէ զգոլն հանգէտ Հաւր²⁶. քանզի ունելով զգոլն²⁷ ըստ բնութեան ի հանգիտութեան Հաւր՝²⁸ թափեաց զինքն, զկերպ ծառայի առեալ, այս է՝ մարդ եղեալ, եւ ²⁹իբրեւ զի տեսակ ըստ մեզ գտեալ՝ նուաստացոյց զինքն. վասն զի եւ ինքն համ³⁰ զխաչն. բարձրանալ ասէ զնա, տուեալ իսկ նմա եւ ³¹զանունս գեր ամէն անուն, իբր զի եւ ամէն ծունր կորանալ եւ ամենայն նմա լեզու արտակս³² խոստովանել: ²⁷⁴ Ի՞բբ արդեւք ի կերպի եւ ի³³ հանգիտութեանն Աստուծոյ վայրարկեաց զինքն ի նուաստութիւն. իսկ բարձրանալ ³⁴յայտորիկ ասէ՝ արդեւք ³⁵նախայայտայգոյն Քրիստոսին խորհուրդ. քանզի Աստուած

1 ապ՝ եթ՝ ո՛չ
 2 եւ տեարք
 3 երկակ
 4 մկրտութիւն
 5 կամ եթե յո՞յր
 6 եթ՝ եւ
 7 իմանացի
 8 ո՞վ
 9 ի ստորագոյնս
 10 ինք վայրերթեաց
 11 վայրարկեաց
 12 **Տիմոթէոս**, էջ 312. այս հատուածի վերնագիրն է՝ ՅԱռ Փիլիպեցիս բոթոյն
 13 Քրիստոսի Յիսուսի, որ ի կերպի
 14 յափշտակումն
 15 զգոլն
 16 կերպ
 17 ի նմանութեան

18 իբր մարդ
 19 մահու խաչի
 20 ամեն
 21 երկնայնոց եւ երկնայնոց
 22 արտակս խոստովանեցի
 23 տէր է
 * **Փլա. Բ 5-11**
 24 եւ Հաւրն եալն
 25 յափշտակումն
 26 Աստուծոյ
 27 զգոլն
 28 Հաւր
 29 իբր զի ի տեսակի
 30 համբերեաց
 31 զանուն գեր
 32 արտակս
 33 չի՞ք
 34 յետ այսորիկ ասի
 35 ո՛չ զնախայայտագոյն զՔրիստոսին խորխուրդ

ելով բնութեամբ՝ եղեւ մարդ ի նուաստութեան, ¹եւ ի փոքրավազելութեան. եղեալն ըստ մեզ յիւրն փառս ²վերայբուսանի եւ ընդ մարմնոց եւ վայելեցիի. իսկ բարձրանալն տնաւրէնութեամբ, եւ ո՛չ իսկ ամենեւին նովին բնութեամբ Բանին: 275 Մի ուրեմն ապա Քրիստոս եւ Աստուած ներմարդութեան եւ մարդկութեամբ³ գոլով որ էրն⁴:

276 ⁵Ի Կողոսացոց թղթոյն Պաւղոսի:

277 Գոհանալով ասէ Հարի՝ բաւականս արարաւորին զմեզ ի մասն վիճակի սրբոցն ի լոյս, որ փրկեացն⁶ զմեզ յիշխանութենէ խաւարին⁷ եւ փոխանակացոյց⁸ ի թագաւորութիւն Որդւոյ սիրելոյ⁹ իւրոյ, յորում ունիմք զ՛ի բաց փրկանաւորութիւնն՝ զթողութիւն մեղաց մերոց, որ է պատկեր Աստուծոյ անտեսանելոյ, նախծին ամենայն արարածոց. զի նովաւ շինեցաւ ամենայն՝ ¹⁰զ՛ի յերկինսն եւ զ՛ի վերայ երկրիսն¹¹, տեսանելիք եւ անտեսանելիք¹². եթե աթոռք, եթե տէրութիւնք, եթե սկզբնունքն¹³, եթե պետութիւնք¹⁴, եթե իշխանութիւնք՝ ամենայնք նովաւ եւ ի նա շինեցան¹⁵. եւ ինքն է նախ ամենայնի, եւ ամենայն նովաւ բաղկացաւ, եւ ինքն է գլուխ մարմնոյ եկեղեցոյ, որ է սկիզբն նախածին¹⁶ ի մեռելոց, զի եղիցի

ամենայնի ինքն նախացեալ. զի ի նմա հանեցաւ ամենայն լրումն բնակիլ եւ ինքեամբ ի բաց հաշտեցուցանել զամենայն յինքն՝ խաղաղագործել¹⁷ ի ձեռն ¹⁸արեան խաչին իւրոյ, եթե ¹⁹զ՛ի վայր այս երկրի, եթե ²⁰զ՛ի յերկինսն՝:— 278 Ահա դարձեալ պատկեր Աստուծոյ անտեսանելոյն²¹ ասէ զնա եւ շինիլ նովաւ զաթոռ²² եւ զպետութիւնս եւ զիշխանութիւնս²³ եւ տէրութիւնս. Հաստատէ Հաւաստապէս եւ ի նա զամենայնսն եւ ի նմա բաղկանալ ասէ, եւ զանգոլ²⁴ գլուխ մարմնոյ եկեղեցոյ եւ նախծին ի մեռելոց: 279 Ո՞²⁵ արդեւք է պատկեր Աստուծոյ՝ շինիչն բոլորեցուն, եթե ո՛չ ինքն ²⁶Միածինն Աստուծոյ Որդին, որ եղեւ նախածին ի մեռելոց՝ իբր մեռեալ մարմնով իւրով, եւ ո՛չ եւս առաւել այլոյ ուրուք: 280 Մի ²⁷ուրեմն ապա Քրիստոս եւ Որդին²⁸ եւ Տէր:

281 ²⁹Յոգնամասնաւոր եւ յոգնայեղանակապէս վաղ Աստուած խաւսեցեալ հարանց մարգարէիւքն՝ ³⁰ի վերջին աւուրց այսոցիկ խաւսեցաւ ընդ մեզ Որդովն³¹, զոր ետ ժառանկիչ ամենայնի, որով ³²արար զյաւիտեանս³: 282 **Բնութեամբ**³³ բոլորե-

1 չիք եւ ի
 2 վերաբուսանի եւ ընդ մարմնոյ եւ վայել իցիւ իսկ բարձրանալ
 3 մարդկութեամբն
 4 էր
 5 **Տիմոթէոս**, էջ 313
 6 փրկեաց
 7 ի խաւարի
 8 փոխակացոյց
 9 սիրոյ
 10 զ՛ի յերկինս
 11 երկրիս
 12 անտեսանելիք
 13 սկզբունք
 14 չիք
 15 շինեցաւ
 16 նախծին

17 խաղաղագործեալ
 18 արեանն
 19 զ՛ի վերայս
 20 զ՛ի յերկինսն
 * **Տէ՛․ Կ․ Ը 12-20**:
 21 անտեսանելոյ
 22 գաթոռս
 23 իշխանութիւնս
 24 գնա գոլ
 25 Ո՞վ
 26 Մէնածին Աստուծոյն Որդի
 27 ապա ուրեմն
 28 Որդի
 29 **Տիմոթէոս**, էջ 313 / Յոգնամասնաբար եւ յոգնայեղանակապէս
 30 ի վերջինսն աւուրցս
 31 Որդով
 32 եարար զյաւիտեանսն
 ք **Տէ՛․ Եք․ Ը 1-2**:
 33 Բնութեամբս

ցուն Տէրն¹ ընդ Աստուծոյ եւ Հաւր Մէնա-
ծին նորա Բան Հաւատանայ. քանզի դնի
ժառանգ, յորժամ եղեւ մարմին. քանզի ա-
սացեալ է առ նա՝ իբր ըստ մեզ մարդ ե-
ղեալ վասն մեր վերագոյնն բնութիւն,
Համբերեաց իսկ զխաչ՝² խաչիլն կարացեալ
իւր գործեալ մարմին. եւ ինքն խաչեցեալն
նստաւ ընդ ³աջմէ Հաւր: 283 Մի ուրեմն
ապա Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ խաչեցեալ ա-
հա մարդաբար, իսկ գահակցեալ աստուա-
ծապէս Հաւր:

284 ⁴Հաւատարիմ է բանս, եւ յաղագս
այսոցիկ կամիմ ⁵զբեզ հաւատարմապէս
առնել, զի խնայեցեմ բարեաց գործոց ա-
ռաչակացեալ հաւատացեալքն Աստուծոյ՝:
285 Արդեւք⁶ յԱստուած Հաւատացեալքն
ո՛չ ի Քրիստոս Հաւատացին, եւ այն զի ա-
սելով գտանի Հաւաստապէս երանելին
Յովհաննէս⁷ յաղագս նորա. Իսկ որք առինն
զնա՝ ետ նոցա իշխանութիւն ծնունդս Աս-
տուծոյ լինել՝ հաւատողացն⁸ յանուն նո-
րա՞: 286 Եւ սակայն աստուածագանն գրէ
Պաւղոս. Գիտելով, զի ո՛չ արդարանայ
մարդ ի գործոց արիւնի, եթե ո՛չ ի ձեռն
հաւատոցն⁹ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ մեք ի
Քրիստոս Յիսուս հաւատացաք, զի արդա-
րանայցեմք նովալ՞: 287 Յորժամ այսուհե-
տեւ Աստուծոյ Հաւատացեն¹⁰, որք
զՔրիստոսի Հաւատն առաջ ածեն, ի՞բր ո՛չ
իցէ Աստուած ճշմարտապէս Որդին:

1 Տէր
2 եւ զխաչ
3 յաջմէ Աստուծոյ եւ Հաւր
4 **Տիմոթէոս**, էջ 314
5 զբեզ հաստատապէս ասել, զի խնամեցեմ
* Տէ՛ր Տէ՛ր. Գ. 8:
6 արդեւքն
7 Յովաննէս
8 հաւատաւորացն
՞ Թ՛՛՛՛՛ Լ. 12
9 հաւատոյ
՛ Գ. 16
10 հաւատացեմ

288 ¹¹Ահաւասիկ այսքանից¹² եւ այս-
չափոց սրբոց եւ ¹³իմասնագունից Հա-
րանցն յոլովս եղաք վկայութիւն¹⁴ ¹⁵առ ի
Հաւատարմացուցանել եւ Հաստատութիւն
խորհաւորացն¹⁶ ուղղապէս յաղագս ¹⁷Տեառն
մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, առ պատկառու-
թիւն եւ յորդորումն ապաշխարութեան
անբարշտաբար¹⁸ բաժանաւորացն զնա՝
խառնունայնութեան¹⁹ աղանդոց²⁰ երկուց
բնութեանցն, որպէս ²¹նախ ժամանեցին
զդէմն Աստուծոյ արտաքս խոստովանու-
թեան²² եւ արժանաւորաւք պտղաւք ա-
պաշխարութեան, նախ քան զգալ աւուր
գալստեան²³ նոցա՝ զաւր կորստեան Հար-
կաւորութեան, յորժամ ²⁴ո՛չ իցեն զանձք
աւգտելովք²⁵ կարեն եւ ո՛չ ²⁶աւանդք
պտղոց. քանզի՝ Ո՞ւր²⁷ անխոհ, ասէ, յայսմ
գիշերի գանձն քո հանցեմ²⁸ ի բէն, եւ գոր²⁹
պատրաստացերն՝ ո՞ւր լիցի³⁰: 289 Այսպէս
գանձիչն իւր եւ ո՛չ յԱստուած փարթամա-
նալով՞ ուղղափառ Հաւատով եւ բարե-
գործութեամբք: 290 Զի՞նչ իսկ տացէ³¹
մարդ փրկանակ³² անձին իւրոյ՞, յորժամ

11 **Տիմոթէոս**, էջ 314
12 այսքանիցս
13 իմաստագունաց
14 վկայութիւնս
15 առ հաւատարմութիւն
16 խոհաւորացն
17 միոյ Տեառն
18 ամպարշտաբար
19 ի ձեռն սնանայնութեան
20 աղանդոյ
21 նախաժամանեցեմ
22 խոստովանութեամբ
23 կորստեան
24 ընչիցն
25 աւգտել զոք
26 անդք պտղոցն
27 չիք
28 հայցեմ
29 իսկ գորս
30 լիցիցի
՞ **Ղ. 4. Ժ. 20-21**
31 տացէ, ասէ
32 փոխանակ

փակեցէ փեսայն եւ պատասխանիցէ ¹առ փակեցեալսն. Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, ո՛չ զիտեմ զձեզ ուստի էք եւ ո՛չ երբէք ծանեայ զձեզ. հեռացարո՛ւք յիմէն, գործաւնա՛յք² անարեւմտեան, յաւիտեանական տանջանսն, ³ուր լալ եւ կրնել ատամանց՞. քանզի այսպէս ուրասցի Տէր առաջի իւրոյն Հաւր ի հանդերձելում յաւիտենին եւ առաջի ⁴երկնայնոցն տեսարանին՝ հրեշտակացն եւ հրեշտակապետացն⁵ եւ ամենայն սրբոց, զուրացաւզան զնա յաւիտենիս յայսմիկ, եթե սակս խոշտանգանաց եւ եթե սակս առժամայն փառաց մարդկան, որ իբր ⁶զծադիկ խոտոյ անցանէ՝ չորացելոյ խոտոյ եւ ծաղկիմ ի վայր անկանելոյ⁷, եւ դատաստանին յաւիտենապէս տանջելոյ⁸ զայսպիսին:

291 Հաւանեացո՛ւք այսուհետեւ սրբոց⁹ առաքելոցն եւ սոցուն հարազատաց աշակերտացն¹⁰ եւ վարդապետաց սրբոյ եկեղեցւոյ. քանզի ո՛չ ինքեանք ¹¹էին խոսաւզք, այլ Հոգի¹² Հաւր մերոյ եւ Աստուծոյ խաւսեցաւ նոքաւք: 292 Իսկ ¹³վարդապետութիւն Հոգւոյն Սրբոյ ¹⁴ո՛չ հաւանաւզք հայհոյեն զՀոգին Սուրբ եւ անգոսնեն¹⁵ զՔրիստոս՝ զհանդերձեալն¹⁶ դատել

զկենդանիս եւ զմեռեալս, եւ զասաւղն՝ Լսաւոյս¹⁷ ձեզ ինձ լսէ եւ անգոսնիչն զձեզ զիս անգոսնէ՞, եւ ո՛չ ընկալցի զթողութիւն այնպիսին՝¹⁸ ո՛չ յաւիտենիս յայսմիկ եւ ո՛չ ի հանդերձելումն:

293 Արդ, աղաւթեմ¹⁹ առ Աստուած, զի ²⁰բարեխաւսութեամբն անքոյթացեալ աջովն Աստուծոյ՝ մինչեւ²¹ ի վերջին հագաքն²² զուղղափառն պահեսցուք հաւատ եւ զուրացաւզան զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ զՓրկիչն, ներագրապէս²³ ապաշաւելով Աստուծոյ, վայելչապէս յաւիտենիս²⁴ յայսմիկ, զի ²⁵ամենեքեան փառաւորեսցուք, եւ փախիցուք ի յաւիտենական տանջանացն, երկնից թագաւորութեանցն արժանաւորեսցուք²⁶, Քրիստոսիւ Յիսուսիւ Տերամբ մերով, որով եւ ընդ որում Աստուծոյ Հաւր փա՛ւք՝ հանդերձ ²⁷Սրբով եւ կենդանարար Հոգւովն, յաւիտեանս յաւիտենից, ա՛մէն:

294 ²⁸Նորին Կիրարի՝ ի բանէն, որ յաղագս ներմարդութեանն:

295 Խոր ահա եւ մեծ արժանասքանչ ճշմարտապէս բարեպաշտութեանս²⁹ խորհուրդ, եռափափաք³⁰ իսկ եւ նոցին սրբոցն եւ հրեշտակացն³¹. քանզի ասաց ուրեմն ³²ցՓրկիչն աշակերտն յաղագս ասացելոցն

Ե Մ․․․ Ը 37
 1 առ փակիցեալսն
 2 գործանմք
 3 ուր է լալումն եւ կրնտումն
 Մ ՏԵ՛՞Մ Մ․․․ Ը 23, Հմմտ. նաեւ ԻԵ 41. Ղ․․․ ԺԳ․ 27-28:
 4 երկնայնոյ տեսարանի
 5 հրեշտակապետացն
 6 ծաղիկ խոտոյ ամենայնն է եւ այսպէս անցանէ
 7 անկելոյ
 Զ Հմմտ. ԼԿ․ Խ 6-8:
 8 տանջաւղի
 9 եւ սրբոց
 10 աշակերտաց
 11 եին խաւսողքն
 12 Հոգին
 13 վարդապետութեան Հոգւոյ
 14 ո՛չ հաւանողն հայիոյէ
 15 անգոսնէ
 16 հանդերձեալն

17 Լսաւոյն
 Զ Ղ․․․ Ժ 16
 18 այսպիսին
 19 աղաւթեմք
 20 բարեխաւսութեամբ սրբոց անփոքացեալք
 21 մինչ
 22 հագաքն
 23 ներգրաւար
 24 ի յաւիտենիս
 25 ամենեքեան փախուցեալք զյաւիտեանական տանջանս
 26 արժանաւորեսցուք
 27 սրբոյ եւ կենարար
 28 Տիմոթէոս, էջ 271
 29 բարեպաշտութեանն
 30 եռափափաք
 31 հրեշտակաց
 32 Փրկչին աշակերտ

ի սրբոց մարգարէիցն յաղագս ամենեցուն մերոյ¹ Փրկչին Քրիստոսի. Որ այժմ յայտնեցաւ ձեզ ի ձեռն աւետարանելոյն² առ ձեզ Հոգւով Սրբով, առաքելոյ յերկնուստ, յորոց³ ցանկան հրեշտակք յառիլ⁴։

296 Քանզի եւ որք յառեցան՝ զմեծ բարեպաշտութեան խորհուրդ իմացաւք⁴, յորժամ ծնաւ ըստ մարմնոյ Քրիստոս, զփոխանակ⁵ մերս գովութեան առազրելով ասէին. Փա՛նք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր⁶ իսաղաղութիւն եւ մարդկան⁷ հաշտութիւն⁸։

297 Ի՞՞ր արդեւք ո՛չ Հանդերձեալ էին⁸ զեղանիլ Հրճուանաւք խնգաւորութեամբ զաշխարհի Փրկիչն եւ փրկանաւորն⁹ տեսանելով ծնիցեալ ի սրբոյ Կուսէն, որք եւ միոյ մեղաւորի¹⁰ ապաշխարեցելոս տանեն, որպէս եւ ասէ Փրկիչն⁷։

298 Պարէ այսուհետեւ վասն մեր¹¹ սրբոյ Հոգւոյն բազմութիւն, եւ զի՞նչ ոք այսորիկ պատճառն. ներմարդութիւնն¹² Մէնածնին, ¹³ըստ մարմնոյ ծնիցելոյ ծնելութիւն՝ առ ի մեզն Հաճութեան լայնութիւն, անբաղդատելի մարդասիրութեանն¹⁴ մեծութիւն։

299 Քանզի երանելի¹⁵ մարգարէն Եսայի¹⁶ ասէ. Երկու¹⁷ մահ զարագեալ, եւ դարձեալ

ի բաց եհան Աստուած զամենայն արտաւար յամենայն դիմէ⁷։ 300 Իսկ ի՞՞ր¹⁸ ի բաց եհան զայն յեղանակ յամենայն դիմէ զարտաւոր, կամ ի՞՞ր զսկզբնականն զայն անէծ անգործական ապուսեաց¹⁹, զվատապատական²⁰ մահու քակեաց Հարստութիւն՝ ուսուցանէ²¹ դարձեալ իմաստնագոյն Պաւղոս. Արդ, վասն զի ²²պարմանիքն հաւասարեցին, եւ ինքն նմանապէս կցորդութիւն ²³նոցուն կալեալ, զի մահուամբն իսփանեցեւ ²⁴զունաւոյն հարստութիւն մահու, այս է՝ զբանասրկուն, եւ վնարեցեւ²⁵ զայնոսիկ, ²⁶որք երկիւղին մահու յամենայն ժամ կելով՝ ²⁷պարտաւորք էին ծառայութեանն²⁸։

301 Զի՞նչ այսուհետեւ²⁸ նմանապէսն Հաւասարեաց ²⁹նոցունց, եւ ո՛չ ուրեմն այն, որ ամենայնիւ իրաւք զեղեւ ըստ մեզ՝ ի Սրբոյ եւ ³⁰յԱստուածածին Մարիամու, արեամբ եւ մարմնով. Աստուած իսկ ելով բնութեամբ եւ ճշմարիտ յԱստուծոյ եւ ի Հաւրէ Բանն՝ նոյնագոյական եւ ³¹մշտնջենական Հաւրն, եւ իւրով գերունականն նագեցելովն³² բարձրութեամբ, եւ ի կերպի եւ ի Հանգիտութեան ծնաւդին, ո՛չ յափշտակութիւն համարեցաւ զգոլն ³³Աստուծոյ հանգէտ, այլ զինքն թա-

1 մեր
 2 աւետարանելոցն
 3 յոր
 4 Սէ՛․ Ը Պէր․ Ը 12։
 4 իմացեալք
 5 մերսն գովութիւնս առքերելով՝ ասեին
 6 յերկրի
 7 ի մարդկան
 8 Գ․-Կ․ Բ՛ 14
 8 զեղանիլ խնկաւորութեամբ. լուսանցում՝ հրնուանալ
 9 փրկանաւոր
 10 ապաշխարեցելոյ տանեն
 11 Հմմտ․ Գ․-Կ․ ԺԵ 7։
 11 սրբոց հոգւոց
 12 ներմարդութիւնն
 13 ըստ մարմնոյն ծնեցելում
 14 մարդասէրութեանն
 15 երանելին
 16 Եսայիս
 17 եկու

7 Ի՛․ ԻԵ 8․ Գէ՛․ Յ․յ․ Է 17։
 18 չիք
 19 Լուսանցում՝ բաղա[ձ]այնեալ[ց]. նոյնը՝ Տիմոթէոս, էջ 277
 20 զվատապատահն
 21 ուսուցէ
 22 պարմանիք հաւասարեցին արեան եւ մարմնոյ
 23 կալաւ նոցուն
 24 զունաւոյն հարստութեան
 25 Լուսանցում՝ ազատ[եցեւ]
 26 ոյք երկիւղի
 27 պարտաւորք եւ նծառայութեան
 Է Տէ՛․ Եք․ Բ՛ 14-15։
 28 այսուհետեւ է
 29 նոցուն, եթ՝ ո՛չ այն ուրեմն, որ ամենայն իրաւք զի եղեւ
 30 Աստուածածին Մարիամայ
 31 մշտնջենակից Հաւրն
 32 նագեցեալ
 33 հանգէտ Աստուծո

փեաց, կերպ ծառայի առեալ ի սրբոյն Մարիամու¹, ի նմանութիւն մարդկան եղեալ եւ ձեռով գտեալ իբրեւ² մարդ, նուաստացոյց զինքն՝ եղեալ Յունկանաւղ մահու, եւ մահու խաչի՞: 302 Ուրեմն զինքն ի վայր եթող, կամաւորապէս առ նուաստութիւնն՝ տուիչն յիւրմէ լրմանէն ամենեցուն. իսկ ի վայր եթող զինքն⁴ ո՛չ⁵ բռնադատեալ յուժեքէ, ⁶այլ կամապէս վասն մեր կերպ ծառայի առեալ՝ ⁷ըստ բնութեանն իւրում ազատն, յայնոսիկ, որ ⁸ըստ մեզն, որ գեր զամենայն արարածն, ընդ այնոսիկ, որ ⁹ընդ մահուամբն, որ զամենայն կենածնէ: 303 Քանզի ինքն է հաց կենդանի ¹⁰իջեալ յերկնուստ եւ կենդանութեան տուիչն աշխարհի՞, եղեւ ընդ մեզ ընդ արիւնիւ՞, եւ¹¹ գեր զաւրէնն եւ աւրէնսդիր իբր Աստուած, ընդ այնոսիկ, որ¹² ընդ ծննդեամբ եւ սկիզբն գոլոյն վիճակեալք, որ նախ քան զամենայն յաւիտեանս եւ ամանակս, եւ մանաւանդ ¹³յաւիտեանցն շինիչն եւ արարիչն: 304 Ի՞բր արդեւք եղեւ ըստ մեզ. մարմին առեալ ¹⁴ի սրբոյ Կուսէն, եւ մարմին ո՛չ անանցն, որպէս թուեցաւ ոմանց Հերձուածողաց, այլ անձնացեալ յաւէտ անձամբ բանականաւ: 305 Այսպէս յառաջ եկն կատարեալ մարդ ի կնոջէ, որիչ մեղացն՝ ճշմարտապէս, եւ ո՛չ թուելութեամբ,

կամ երեւոյթութեամբ, ո՛չ տաղտկացեալ զգոլն Աստուած, այլ¹⁵ ո՛չ ի բաց ընկեցեալ որպէս էրն միշտ եւ է եւ իցէ Աստուած: 306 Այսպէս՝ Աստուածածին ասեմք զսուրբ Կոյսն. քանզի որպէս երանելին Պաւղոս ասէ. Մի Աստուած եւ Հայր, յորմէ ամենայնապէս¹⁶, եւ մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայնքս¹⁷. քանզի ո՛չ բաժանեմք զմինն¹⁸ Տէր եւ զԱստուած եւ զՓրկիչն մեր յերկուս որդիս՝ ¹⁹զներմարդացեալն եւ զմարմնացեալն Աստուածն Բան, եւ ո՛չ որպէս կարծեն ոմանք ի Հերձուածողացն եւ անիմաստից եղելոցն, որպէս ի միմեանս²⁰ աստուածութեանն եւ մարդկութեանն²¹, կամ եթե Աստուծոյ Բանի՞ փոխաբանակեցելոյ ի բնութեան մարմնոյ, եւ կամ մարմնոյն փոխեցելոյ ի բնութիւն աստուածութեանն. քանզի անյեղլի եւ անայլայլելի ամենեւին Աստուծոյ²² Բան. այլ զի ²³մարմին էր էր անձնացեալ անձամբ բանականաւ, միացոյց ²⁴ի սրբոյ Կուսէն զճշմարտութեան Աստուծոյն Բան՝ անճառապէս մարմնացեալ եւ մարդացեալ ասի: 307 Քանզի բաւական այսուհետեւ առ ուղիղ եւ անհերքելի հաւատոյս մերոյ խոստովանութիւն Աստուածածինն ասել ²⁵խոստովանեալ զսուրբ Կոյսն. այլ ի վերայ բերել, թէ եւ մարդածին, ո՛չ հարկաւոր եւ ո՛չ աւքտակար²⁶. քանզի մի Աստուած ուսաք խոստովանել եւ հաւատալ զնա եւ

1 Մարեմայ
 2 իբր
 3 ունկանող մինչ մահու
 * Տէ՛ս Փլւ. Բ՝ 6-8:
 4 չի՞
 5 վասն մեր, ոչ
 6 այլ կամեալապէս
 7 ըստ բնութեանն
 8 ըստ մեզ
 9 ընդ մահուամբն
 10 յերկնուստ իջեալս
 Բ Վճճ. Բ՝ 4. Գ 51-52:
 Գ Վճճ. Գ՝ 4:
 11 որ
 12 որք
 13 յաւիտեանիցն շինիչ եւ արարիչ
 14 ի սրբոյն Կուսէ

15 այլեւ
 16 ամենայնքն
 Գ Լ՝ Կ՝ Բ՝ 6
 17 ամենայնքն
 18 գմին
 19 գներմարդացեալ եւ մարմնացեալ Աստուծոյն Բան
 20 միմեանսն
 21 մարդկութեան
 22 է Աստուծոյն
 23 մարմին ցերանձնացեալ
 24 իւր ի սրբոյն Կուսէ
 25 եւ խոստովանել զսուրբն Կոյս
 26 աւգտակար

յետ մարդութեանն¹, որպէս Պաւղոս. Մի Աստուած, մի եւ մի² միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան՝: 308 Քանզի մարդ եղանել ասեմք անյեղապէս զԱստուծոյն Բան, եւ որչափ վայել էր մարմնոյն³ բնութիւնն՝ ծնաւ⁴ սուրբ Կոյսն զիւր եւ մեզ Համագոյ մարմինն: 309 Այլ ի ձեռն Աստուածածնին ասելոյն ներածակցի բնաւին եւ սորին զեկոցումն. քանզի ո՛չ զաստուածութիւնն ծնաւ⁵ սուրբ Կոյսն մերկ, այլ միացեալ⁶ մարմնի զայն Բան, եւ ո՛չ այլազգապէս իմանի Աստուածածինն, եթե ո՛չ ըստ սմին այսմիկ յեղանակի. իբր զի նախ ի ներքս ընթանայ ամենեւին ներմարդութեանն խոստովանութիւն, եւ այսպէս եղիցի ապա ճշմարիտ, ⁷եթե այսպէս եածին եղեւ ⁸սուրբ Կոյսն՝ ի բաց ծնեալ Հրաշափառաբար զմին Քրիստոս. նմանապէս մեզ Հաւասարեալ⁹ մարմնոյ եւ արեան եւ Հոմագոյ նէմա իսկ եւ մեզ ¹⁰ըստ մարմնականին, իբր զոլ զմարմին յԱստուածածնէն Մարիամ¹¹: 310 ¹²Քան ո՛չ նմանագոյն, որպէս թուեցաւ ոմանց Հերձուածողաց, այլ նոյնագոյ, այս է՝ ի մերմէ ¹³գոյակցութենէ, ասէին. Զսերմանէ Արրահամու բոնահարէէ: 311 Իսկ նմանագոյն նշանակէ ո՛չ ճշմարիտ մարդ, այլ նման Որդւոյ Մարդոյ, որպէս Դանիէլն ասէ՞: 312 Իսկ առաքեալ ո՛չ

նմանական զմեզ ուսոյց, այլ ասէ. ¹⁴Մարդն Յիսուս Քրիստոս՝ տուիչն զինքն փրկանակ վասն մեր՝: 313 Իսկ նոյնագոյ՝ զնոյն Աստուծոյ եւ Հաւր, եւ աստուածաբար, որպէս եւ Հարքն մեր խոստովանեցին՝ ¹⁵Համագոյ Հաւր, եւ ո՛չ նմանագոյ ասացեալ: 314 Աւելորդապէս ուրեմն, եւ ո՛չ Հարկաւորապէս՝ Աստուածածին ասելով ի վերայ ասեալ¹⁶ եւ մարդածին. քանզի բաւական, որպէս ասացի, առաջինն ձայն, զամենայն ի մերոյ խորհրդոյս¹⁷ խոստովանութիւն ունելովն¹⁸ եւ պատճառս բանագիտութեան, եւ ո՛չ մի մատուցանելով կամեցողացն¹⁹ զրպարտել զճշմարտութիւնն: 315 Քանզի սովորութիւն է Հերձուածողաց զուղղապէս ասացեալսն յեղափոխել ի խոտան միտս, եւ զարմանամք՝ ո՛չ ըստ միում յեղանակի իմանալով, եթե մոլորեալք են եւ զնոյնս զաստուածայինս Հարաչար մեկնեն զբեցեալսն²⁰: 316 Ապա ուրեմն մեզ յարմարի՝ մեզ, վայելչապէս եւ ուղիղունաց²¹ դիտաւորութիւն, յառաջ բերել զբառսն: 317 Իսկ եթե իմանան դարձեալ ո՛չ ուղղապէս առ մեզ եւ ո՛չ մի, նոքա լուիցեն ²²ի մարգարէիցն զասացեալսն. ²³վայն ասողացն գրարին չար եւ զչարն բարիէ: 318 ²⁴Այլ մի՛ հաւասարութիւն լուսոյ առ խաւար, այլ եւ ո՛չ բաղաձայնութիւն Քրիստոսի առ Բելիար. քանզի զնամք մեք զուղիղն եւ անխոտորնապէս²⁵ ունիչ ճանապարհն, ¹եթե

1 ներմարդութեանն
 2 չի՞
 * ԼՏԿԲ. Բ՝ 5
 3 առ մարմնոյ
 4 սուրբն Կոյս
 5 մերկ սուրբն Կոյս
 6 ի մարմնի զԱստուծոյն
 7 եթ՝ Աստուածածին
 8 սուրբն Կոյս
 9 արեան եւ մարմնոյ
 10 ըստ մարդկականին իւր
 11 Մարիամայ
 12 Քանզի ո՛չ նմանագոյ
 13 գոյացութենէն. ասէ իսկ
 ք ԵԶԲ. Բ՝ 16
 զ ՏԵ՝ * ԳԻ՝ * Է՝ 13:

14 մարդ Քրիստոս Յիսուս
 ք ԼՏԿԲ. Բ՝ 5-6
 15 հոմագոյ Հար
 16 ասեմք
 17 խորհրդոյն
 18 ունելով
 19 կամեցաւողացն
 20 գրիցեալսն
 21 ուղիղ ունաւողաց
 22 ի մարգարեէն
 23 վայն ասաւողացն զչարն բարի եւ գրարին չար
 Է Ե՝ * Ե՝ 20
 24 ո՛չ մի
 ք Բ՝ Գ՝ * Գ՝ 14-15
 25 անխոտանապէս

րեաց արեան եւ մարմնոյ ¹Աստուծոյ Բանն, զի մի՛ միայն ²գայցէ մերկ Աստուած, ³այլ մարմին առեալ երեւեսցի մարդութեամբ եւ մարմնովն, եւ է Աստուած:

1 ⁴Երանելոյն Կիրղի, Եպիսկոպոսի Աղէֆսանդրու, մեկնութիւն հաւատոյ, որ ՅԺԸ. իցն:

2 Հաւատամբ ի մի Աստուած:

3 Հաւատալ ասացին ի մի Աստուած, իբրեւ անդստին իսկ ի հիմանց շարժելով զհեթանոսացն փառս⁵. Որք գանձինս առ իմաստունս ունէին՝ յիմարեցան եւ փոխեցին զփառս անապականին Աստուծոյ ի մեմանութիւն ապականացու պատկերի մարդոյ եւ թոչնոց եւ չորփոտանեաց եւ սողնոց, եւ երկիրպագին արարածոց, եւ ո՛չ Արարչին՝, եւ աշխարհական տարերց ծառայեցին, կարծելով, թէ բազում եւ անթիւք իցեն աստուածք. ապա ուրեմն ի ջնջումն բազմաստուածութեանն մոլորութեանն ի մի Աստուած անուանեն՝ զհետ երթալով ամենայն ուրեք⁶ Աստուածեղէն Գրոց, եւ զճշարտութեանն գեղ⁷ ամենեցուն, որ ի ներքոյ արեգական՝ նշանակ⁸:

4 Զայս իմաստունն Մովսէս ⁹արար յայտ՝ ասելով. Լո՛ւր, Իսրայէ՛լ. Տէր Աստուած քո Տէր մի է՞. եւ նա, որ ամենեցուն ազգագործն է ¹⁰եւ Տէր՝ ուրեմն ասէ. Ո՛չ եղիցին քեզ աստուածք աւտարք բայց յիմէնք. այո՛յ, այլ եւ ձայնիւ սրբոց մարգարէիցն գոչէ. եւ Աստուած առաջին եւ եւ յետ այսորիկ, ¹¹եւ ո՛չ գոյ այլ բայց յիմէնք: 5 Կարի գեղեցիկ ամենագով հարքն, հիմն արկանելով հաւատոյն՝ ¹²զպատշաճականն խորհել եւ ասել, թ[է] մի է եւ միայն ճշմարտութեամբ Աստուած, հաւատալ ասացին ի մի Աստուած:

6 ¹³Ի Հայր ամենակալ:

7 Անուանեն զնա եւ Հայր ամենակալ, ¹⁴զի միանգամայն ընծայիցի ընդ Հաւր յայտնութիւն Որդւոյ, վասն որոյ է Հայր ¹⁵առընթերակցին եւ միասնականին. քանզի ո՛չ եթե ժամանակաւ եղեւ Հայր, այլ էր, որպէս էրն, եւ է միշտ՝ ¹⁶այսինքն է Հայր, ¹⁷անդր ուրեմն ի վերագոյն եղելոցս եւ յաւելագոյն բարձրութիւնս. քանզի եւ տիրելն եւ իշխելն ամենեցուն այսպէս լուսաւորագոյն եւ անզուգական նմա ¹⁸զփառս բաժանէ:

8 ¹⁹Յարարողն երկնից եւ երկրի:

9 Ի նմանէն ասին եղեալ²⁰ որ ինչ յերկինս եւ որ ինչ յերկրի զամենայն, զի աս-

1 Աստուծոյն Բան

2 գոյիցէ

3 այլ ահա եւ մարդ եղեալ ըստ մեզ իմանայցի միաւորութեամբն:

4 Հմմտ. Լ եւն. Մեկնութիւն Ա. հաւատոյն. որ յընդհանրական եկեղեցիս միշտ ասի. գոր կարգեցին սուրբ հարքն ի Նիկիացոց ժողովն:– Այս բոլոր ձեռագիրներում նախ յառաջ է բերուած իսկական Նիկիական հանգանակը եւ ապա մեկնութիւնը՝ մեր ձեռագրին շատ մօտ, բայց տարբեր թարգմանութեամբ նշանակում ենք (ըստ Լ.) այն տարբերութիւնները, որոնք բնագրի իմաստը կարող են աւելի պարզել կամ բնորոշել երկու թարգմանութեանց առանձնայատկութիւնները:

5 զթուեցեալս

6 Հմմտ. Լ՝ 23, 25

7 իրօք

8 գեղեցկութիւն

9 նշանակեալ

9 սերտէր հաւաստագոյնս

Յ ԲՕԴ.Չ 4. Մարգ. ԺԲ՝ 29

10 եւ իմքն ուրեմն ասէ՝ բոլորիցս արարչագործն եւ Տէր

Գ Եւ. Ի 3

11 եւ ո՛չ ոք է

Դ Տէ՛. ԽԸ՝ 4. Ե՛. ԽԴ՝ 6:

12 զպարտն գոլ

13 չի՞ք Ի հայր ամենակալ

14 զի ընդ մմին ի ներքս բերցի

15 գոյակցի եւ Էակցի

16 այսինքն Հայր ամենայնի գոլով

17 անդր քան գեղելութիւն եւ ի գերագոյնս բարձրութիւնս

18 հետեւեցուցանէ

19 չի՞ք Յարարողն երկնից եւ երկրի

20 արարչագործիլ ամենայնի

տի անբուսական¹ բնութիւնն նորա առ ամենայն արարածս իմանացէ². քանզի ³անհամեմատ առաւելութիւն է Արարչի եւ արարածոց՝ անեղելոյ⁴ եւ եղելոյ բնութեան, որ ընդ լծով ծառայութեան եւ որ ի ⁵տէրունական պատիւն գեղեցկացեալ, աստուածաբար եւ ի վեր քան զաշխարհ հասեալ փառաց: 10 ⁶Զորդւոյ անուն յիշեալ, զի մի՛ կարծիցէ ոք ⁷հասարակ անունն նմա բաժանել, որ կարգիցէ արդեաւք եւ ի մեր վերայ. քանզի կոչիմք եւ մեք որդիք: 11 Կարի հանճարեղազոյնք զկնի ածեն Որդւոյն անուան, որ ով մանաւանդ է տեսանել ⁸զնորա պատուոյն պայծառութիւնն ի վեր քան զարարածս՝ ըստ բնութեանն գոյութեան:

12 Ծնեալ, եւ ո՛չ արարեալ:

13 ⁹Անզուգական գոյութեամբ ընդ արարածս իմանալով զնա, վասն ո՛չ լինելոյն, այլ հաստատեալքն մանաւանդ ի ծնեալն ի գոյութենէ Աստուծոյ եւ Հաւր՝ անժամանակ եւ առանց իմանալոյ. քանզի էր Բանն ի սկզբանէ. ¹⁰ապա եւ ծննդեանն մտերմութիւն մարմնապէս ասացին, եւ այս վասն պիտոյական եւ կարգի գեղեցիկ նշանակելոյ:

14 Աստուած յԱստուծոյ ծնեալ

ասացին զՈրդի: 15 ¹¹Իւր ծնունդն ամենեւին ճշմարիտ է. անդ ամենայն իրաւք զկնի երթայ զարժանն խորհիլ եւ ասել, ե-

թե ո՛չ աւտար է ¹²ի գոյութենէ Ծնաւդին Ծնեալն, այլ նորին իսկ. զի եւ ի նմանէ է, ¹³որպէս եւ նմա վայել է ըստ արժանական բանի: 16 Զի ո՛չ եթե ըստ մարմնոյ ծնանիցի անմարմինն, ¹⁴այլ այսպէս մանաւանդ՝ լոյս ի լուսոյ. զի եւ ի ծագելում լուսոյ ճառագայթեալ լոյսն իմանացի¹⁵ եւ ի նմանէ ¹⁶ըստ անճառ եւ պատում էլից, եւ ի նմին ըստ միաւորութեան, եւ ¹⁷եւ ի նմին իսկ բնութեամբ: 17 Քանզի այսպէս լինել ասեմք ի Հաւրէ զՈրդի եւ յՈրդւոջ զՀայր, ¹⁸զրե եւ Որդի ի յիւրում բնութեան եւ փառս զիւր Ծնաւդն. քանզի ասացեալ ¹⁹յայտնապէս ցՍիմոն յիւրոց աշակերտացն, Փիլիպոս էր այն. Ո՞չ հաւատաս, եթե ես ի Հաւր եմ եւ յիս Հայր. որ ետես զիս, ետես զՀայր իմ. ես եւ Հայր իմ մի եմք¹⁶: 18 Եթե այդպէս՝ միասնական²⁰ է Որդի Հաւր. ըստ այս աւրինակի Աստուած յԱստուծոյ ճշմարտէ ծնեալն Հաւատա²¹: 19 Այլ զծննդեան անուն ²²գտցուք եղեալ եւ ի վերա արարածոց. ըստ այնմ ասեմ. Որդիս ծնա եւ բարձրացուցիք², ²³վասն այնորիկ յարենէն Իսրայելի ասացեալ յԱստուծոյ, այլ շնորհաց կարգի զայսպիսի կոչումն շահի եղեալն²⁴. ²⁵[Ի]սկ ի բնութեան Որդոջ ըստ ի կիր առնելոյ ոչինչ ամենեւին

12 յեութեմէ
 13 ըստ իւր վայելուչ մեան սահմանին
 14 այլ այսպէս, որպէս ասացի, ի լուսոյ.
 15 իմասցի
 16 ըստ յառաջ ցանապարհին աննաոնելոյ եւ անպատմելոյ
 17 եւ նոյնութեան բնաւորականի
 18 զի կրէ Որդի
 19 հաւաստեալ առ մի ոմն ի սրբոց աշակերտաց
 * Յ՝ՎՃ՝Ժ՛Գ՝ 10՝9՝Ժ՝30
 20 համագոյ
 21 հաւատացեալ լինի
 22 եղեալ գտանեմք ի վերայ ստացուածոցս
 ք Լ՝*՝ Լ՝ 2
 23 յաղագս որոց յԻսրայելէն ասացեալ առ յԱստուծոյ
 24 արարեալն
 25 իսկ ի վերայ բնութեան Որդւոյն պիտակապէս յայսպիսեացս ոչինչ է

1 անհամեմատն
 2 իմասցի
 3 անհամեմատելի է տարբերութիւնն
 4 անեղի
 5 տիրականին պատուոյն գարդարեցելոյն
 6 Յիշեալ եւ զՈրդի
 7 զհասարակաց անուն հետեւեցուցանել մմա
 8 զմերգոյին ի մմա պայծառութեան բնաւորականին՝ գոր ի վեր քան զարարածս պատիւն
 9 անդասակից էապէս արարածոցս վասն ո՛չ արարեալ իմանալոյն զնա. այլ ծնանել ստուգեն զնա յեութեմէն Աստուծոյ եւ Հօր
 10 ապա զծննդեանն ճշմարտութիւն մարդկօրէն
 11 Քանզի ուրանուր բնաւին ծնունդ

յայտարարեացս գտցի, այլ ճշմարիտ ամենայն. եւ վասն այսորիկ միայն յամենեցունց՝ եւ եւ, *ասէ, նշմարտութիւնն՝ որպէս զի՝ թեեւ ՝ ծնունդ եւ թե որդիութիւնն ի նմա ասիցէ, ստաբանութիւնն ինձ լինել ամենեւին ո՛չ գտցի. քանզի նա է ճշմարտութիւնն:*

20 *Չուշացուցեալ ամրացուցանեն այսուհետեւ զոգիս մեր ամենագով խորհրդացոյցքն՝ չայր եւ Որդի եւ ծնունդ ամենայն ուրեք անուանելով:*

21 *Լոյս ի լուսոյ ծագեալ*

ասացին. զի եւ զանմարմնութիւնն եւ զպարզականութիւնն միաւորութեան ծնունդս ունիցի, եւ զառ ի նմանէն եւ զնոյն, ՝ եւ ո՛չ այլ ոմն որիչ ինքնեքստութեամբ իմանացէ: 22 *Ձի չայր է չայր, եւ ո՛չ Որդի. եւ Որդի ծնեալ, եւ ո՛չ չայր, ՝ եւ ի նմին իսկ բնութեան առանձինն ոք լինել, որ էն:* 23 *Ամենեցուն Արարիչ՝ երեւելեաց եւ աներեւութից, ցուցեալ զչայր՝ Որդով արարեալ զամենայն ասացին, ո՛չ նուագութիւնն ի փառսն, ՝ իբրեւ զվիճակ ինչ պատշաճական՝ բաժանելով:* 24 *Անն անդր ի բաց. ո՞ւր արդեաւք ամենեւին փոքր եւ մեծ իցէ տեսանել ՝ ի նմին միում գոյութեան. այլ որպէս թէ Աստուծոյ եւ չաւր ո՛չ էր առանձինն ինչ գործել եւ ի չգոյէ ի գոյ ածել, բայց եթե ՝ Որդով եւ չգոյ, իբրեւ զաւրութեամբ եւ իմաստու-*

թեամբ իւրով. քանզի զրեալ է թէ՛ Բանիւ Տեառն երկինք հաստատեցան եւ հոգով բերանո նորա ամենայն զարուրթիւնքն ևնցա՞:

25 *Այո՛, այլ եւ ամենասուրբն Յովհաննու ասացեալ թէ՛ Ի սկզբանէ էր Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր Բանն՞, ՝ զկինի ած թափեաց կարի գեղեցիկ եթե՛ Ամենայն ինչ նովար եղեւ եւ առանց նորա եղեւ եւ ոչինչ՞:* 26 *Միասնական այսուհետեւ եւ ՝ զուգափառ եւ Հասարակագործ չաւր զՈրդի ցուցեալ՝ յիշեն կարի աւգտակարագոյնս զմարդկութիւնս նորա, եւ զմատակարարութիւնն խորհրդաւոր Հանդերձ մարմնովն յայտ յանդիման կացուցեն. ՝ զիտացեալ այսուիկ՝ կատարելագոյն եւ անկարաւտ Հաւատոց աւանդութիւնն երեւեալ տեսանի:* 27 *Քանզի ո՛չ միայն այն բաւական է Հաւատացելոյն, առ ի նմա զմտաւ ածելն եւ խորհելն զայն միայն, եթէ Աստուած յԱստուծոյ ծնեալ է, ՝ ՝ չաւրէ՛ միասնական միւն եւ կերպարան զարութեան նորա՞, այլ կարեւորագոյն է գիտել ընդ այնոսիկ եւ զայն եւս, որպէս զի վասն ամենեցուն փրկութեան եւ կենդանութեան զիջուցեալ զինքն յունայնութեան՝ էառ զկերպարանս ծառայի՞. ՝ եւ մարդ ծնեալ ըստ մարմնոյ ի կնոջէ:* 28 *Վասն այսորիկ ասեն:*

« **Յ՝ՎԸ. Ժ՛Ղ. 6**

- 1 ծնունդ ոք եւ որդիութիւն ոք ասիցէ ի վերայ նորա՝ ստէ եւ ո՛չ բնաւ ուրեք.
- 2 Արդ, զգուշացուցանեն զանձինս մեր երանելիք խորհրդածուքն
- 3 եւ Աստուած նշմարիտ յԱստուծոյ նշմարտէ եւ լոյս ի լուսոյ փայլակեալ ասելով
- 4 զպարզութիւն կայցի ծնունդն
- 5 եւ իւրաբանչիւր գոյով առանձնապէս դիմաւ իմասցի
- 6 եւ նոյնութեամբ բնութեանն առանձին է իւրաբանչիւր ուրուք որ ինչ են:
- 7 այլ որպէս զվիճակ ինչ նմա վայելուչ հետեւեցուցեալ:
- 8 ի նոյնութեան էութեանն
- 9 Որդով ի չայր

« **Ս՝ՂԺ. Լ՛Բ 6**

- « **Յ՝ՎԸ. Լ՛ 1**
- 10 ի վերայ բերէ կարեւորապէս
- « **Յ՝ՎԸ. Լ՛ 3**
- 11 համագոյ եւ հաւասարափառ եւ հաւասարագործ
- 12 վասն այնորիկ կատարեալ լինել եւ անկարօտ՝ զհաւատոյն աւանդութիւն բարիքն ծանուցեալ:
- 13 Հօր համագոյ եւ նորա գոյով նկարագիր էութեանն
- է **Հ՝ՄԳ. Փ՛ԼԳ. Բ՛ 6. Ե՞ՔՐ. Լ՛ 3:**
- չ **Տ՛՞՞ Փ՛ԼԳ. Բ՛ 7:**
- 14 յառաջ եկն

29 Որ վասն մեր մարդկան եւ վասն մերոյ փրկութեան իջեալ եւ մարմնացեալ եւ մարդացեալ:

30 1Տե՛ս, թէ զիա՛րդ գեղեցիկ աստիճատշաճական եւ արժանական կարգի յառաջ խաղա բանն նոցա. իջանել ասացին, զի այսոսիկ իմասցուք զայն, որ ի վեր է քան զամենայն բնութեամբ եւ փառաւք. զնա զիջեալ վասն մեր՝ ի կամելն, ասեմ, զառ ի մեր նմանութիւնն գոլ եւ ծագել աշխարհի հանդերձ մարմնովն: 31 Քանզի գրեալ է ի գիրս Սաղմոսաց. 2Աստուած յայտնապէս եկեացէ՛. իմանալի է, թէ 3կամիցի ոք, արդեաւք աստ այլում աւրինակի էջն, որպէս յերկնից եւ ի վերուստ, եւ կամ եթե ի նմանէ իսկ ի Հաւրէ. քանզի բարբառաւք, որ 4ըստ մեզ եւ որ ի վեր քան զմիտս է, 5սովորութիւն է յայտնել Աստուածեղէն Գրոց: 32 Ասաց ուրեմն Քրիստոս՝ այսպէս խաւսեցաւ ընդ սուրբ աշակերտսն. ելի ի Հաւրէ եւ եկի յաշխարհ, 6դարձեալ թողում զաշխարհ եւ երթամ առ առաքիչն իմ՛. զկնի յայնորիկ եւ այլ եւս. ես ի Հաւրէ ելի եւ եկի՞: 33 Գրե եւ զարմանալին Յովհաննէս եթե՛ ՚ի վերուստ եկեալմ ի վեր է քան զամենեսեան՛: 34 7Արդ, այն, որ էրն ի բարձրանագոյն առաւելութիւնսն եւ ի վեր քան զամենեսին՝ 8գոյութեամբ իւրով, որ եւ ի նմին իսկ բնութեամբ առ ի նմին իսկ պսակեալ, ո՛չ յափշտակութիւն համարեցաւ զիմեյն հաւասար Աստուծոյ,

այլ զիմեյն ունայնացոյց՝ զկերպ ծառայի էառ եւ ի նմանութիւն մարդկան եղեալ, եւ կերպարանաւ գտեալ իբրեւ զմարդ, խոնարհեցոյց զիմեյն՛. վասն զի 9Աստուած էր Բան, ի մարմինս միացաւ ի մեր, մնաց եւ այնպէս Աստուած: 35 10Այսու աւրինակաւ սքանչելին Պաւղոս զԱստուած ի նմանութիւն մարդկան եղեալ ասէ եւ գտեալ իբրեւ զկերպարանաւք մարդ. քանզի Աստուած էր, որպէս թուեցաւ ոմանց ի հերձուածողացն, այլ հոգէկան, 12մանաւանդ հոգի բանաւոր: 36 Արդ, զնա ուրեմն, 13որ ի գոյութեանն Հաւր եղեալ Բան եւ Որդի Միածին՝ զԱստուածն ճշմարիտ, յԱստուծոյ ճշմարտէ, զլոյսն ի լուսոյ, որով ամենայն ինչ եղեւ, իջեալ ասացին հարքն մեր՝ մարմնացեալ եւ մարդացեալ, այսինքն 14յանձն առեալ զծնանելն ըստ մարմնոյ ի կնոջէ եւ յառաջ զալ 15տեսեամբ մարմնով ըստ մեզ. քանզի այն է մարդանալն: 37 16Արդ, մի Տէր է Յիսուս Քրիստոսն, նոյն Միածինն Բանն Հաւր՝ եղեալ մարդ, ո՛չ ի բաց եղեալ զգոյն որ էն. քանզի եկաց մնաց եւ 17ի մարդանալն Աստուած, եւ ի ծառայի կերպարանսն Տէրն, եւ յունայնութեան ըստ մեզ, 18որ լին է աստուածապէս, եւ ի տկարութեան մարմնոյ Զաւրութեանցն Տէր, եւ ի մարդկութեան 19չափն զիւրն ունելով որ առաւելն քան զամե-

1 եւ տես, թէ զիա՛րդ ի դէպ եւ ի վայելուչ կարգի զայ առաջ Բանն Աստուծոյ
2 եկեացէ, Աստուած մեր ո՛չ լոնսցէ եւ իմացի
*** Սաղմ. ԽԹՅ
3 կամեացի եւ ըստ յեղանակի իջանելն
4 ըստ մեզ ձայնիւք
5 յայտնի է սովորութիւն
6 եւ դարձեալ. Դուք ի ներուստ էք, բայց ես ի վերուստ եմ. ես առ այսոքիւք
բ Յ՝ՎՎ. Ժ.Չ 28
գ Յ՝ՎՎ. Ը 42
դ Յ՝ՎՎ. Գ 31
7 Քանզի եւ է իսկ ի վերայ ամենեցունց
8 էապէս ընդ շօր իւրում

է Փլա. Բ 6-8
9 Աստուած գոյով Բանն՝ զմերս առ մարմին
10 Այսուիկ Աստուած նմանութեամբ մարդկան ասաց գոլ եւ գտանել որպէս զմարդ ձեւով
11 անանցն
12 այլ անձնաւոր հոգով իմանալեալ
13 գոր յերթեմէն շօր եկեալ յառաջ
14 կրել զծնունդն որ
15 տեսակով ըստ մեզ
16 Մի ուրեմն է Տէր
17 ի մարդկութեանն
18 որ զլրումն ունէր աստուածաբար
19 չափս եւ ի վեր քան

նայն արարածս: 38 ¹Որ ինչ էրն յառաջ քան զմարմինն՝ ²անընկէց ունի, քանզի Աստուած էր եւ Որդի ճշմարիտ, Միածին եւ լոյս եւ կեանք եւ զաւրովիւն. եւ ³ո՛չ էրն՝ զայն առաւել տեսանի վասն տնտեսութեանն, եւ իւր արար զմարմնոյսն, քանզի ո՛չ այլոյ ուրուք էր, ⁴այլ նորա, մանաւանդ անճառութեամբ եւ անպատմութեամբ նմա միացեալ մարմինն: 39 Այսպէս եւ իմաստունն Յոհաննէս մարմին եղեալ ասէ զԲանն՝. եղեւ մարմին, ⁵ո՛չ փոփոխումն ինչ եւ շրջումն, կամ այլայլումն, ի մարմնոյ բնութիւն դարձեալ. ⁶այլ ոչինչ զանգուած կամ խառնուած եւ, ըստ փասքսելոյն ոմանց՝ յարումն բնութեան համբերեալ. քանզի անհնարին է, վասն զի ըստ բնութեանն անշրջական⁷ է եւ անայլայլելի, ⁸ի մարմին մանաւանդ, որպէս եւ անճականասցի հոգի բանաւոր՝ ի կուսական եւ յանարատ մարմնոյն առեալ եւ ինքեան զնա միացուցեալ: 40 Սովորութիւն է Աստուածաշունչ Գրոց թերեւս եւ ի մարմնոյ միայն զբովանդակ մարդն նշանակել. Հեղից, ասէ, ի հոգւոյ իմմէ ի վերայ ամենայն մարմնոյ՞. ⁹քանզի ո՛չ եթե մարմնոց անհոգւոց բանական հոգւովն զչնորհն Հոգւոյն Սրբոյ զեղուլ խոստանայր Աստուած, այլ մանաւանդ մարմնոց ի մարմնոյ եւ յոգւոյ բովանդա-

կելոց: 41 ¹⁰Թե այդպէս է ուրեմն, եթե ո՛չ Բանն ¹¹զգոլն որ էրն եղեւ մարդ, այլ ի նմանութեանն ըստ մեզ երեւեալ՝ եկաց մնաց Բան, եւ ո՛չ եթե նախ մարդ իմանայցի¹² Քրիստոս եւ այսպէս յառաջ եկեալ ի լինել Աստուած, ¹³այլ Աստուած Բանն եղեւ մարդ, զի ի նմին ¹⁴իմանասցի Աստուած, միանգամայն եւ մարդ նոյնն: 42 Այլ որք զնա յերկուս որդիս բաժանեն եւ ժպրհին ասել, եթե զմարդն, որ ի զաւակէն Դաւթի, յինքն յարեաց¹⁵ Աստուած Բանն եւ ետ նմա ի Բանն եւ ¹⁶ետ նմա ի պատուոյն եւ ի փառացն եւ յորդութեանն արժանաւորութենէ, եւ պատրաստեաց զնա համբերել խաչի, մեռանել եւ կեալ, եւ վերանալ յերկինս եւ ընդ աջմէ Հաւր նստել, զի երկիրպագիցի յամենայն արարածոց, ¹⁷ընծա յԱստուծոյ զպատիւսն: 43 Նախ երկուս որդիս ասեն, ապա եւ զխորհրդեանն զաւրովիւնն ¹⁸զառածանեն տգիտութեամբ. քանզի ո՛չ եթե ¹⁹ի մարդոյ եղեւ Աստուած Քրիստոս, որպէս եւ ասացին, այլ Աստուած եղեւ մարմին, այսինքն է մարդ, եւ ունայնացեալ ասի, որպէս զի յառաջ քան զունայնանալն զլիութիւնն ունելով յիւրում բնութեանն, ըստ որում իմանի Աստուած, ²⁰եւ ո՛չ եթե յունայնութենէ ի լիութիւն եկն. խոնարհեցոյց զինքն ի բարձրութեանցն աստուածականաց՝ յանճառ փառացն, եւ ո՛չ եթե խոնարհ մարդ ոք փառաւորեալ. եւ առ զկերպ ծառայի իբրեւ զազատ. եւ ո՛չ եթե ծառայ ոք յատուութեան փառս վազեաց. ի նմանութիւն

1 Գանգի որ
 2 առանց ի բաց դնելոյ
 3 որ ինչ ոչն էր առեալ տեսանի վասն տնտեսութեանն
 4 այլ իւր աննաորաբար եւ որպէս ո՛չ պատմելի միաւորեալ ընդ նմա մարմինն
 * ՏԷ՝ * Յ՝ՎԸ՝ Լ՝ 14 :
 5 ո՛չ ըստ փոխադրութեան, կամ յեղման. կամ այլայլութեան
 6 այլ եւ ո՛չ խառնակումն, կամ շփոթումն, գյուրվակի ասացեալս առ ի յոմանց՝ կրեալ
 7 անփոփոխելի
 8 Այլ մարմին առեալ, որպէս ասացի, հոգւով իմանալեալ
 9 Յ՝ՎԸ՝ Բ՝ 28՝ Գ՝Պ՝ Բ՝ 17
 10 Գանգի ո՛չ ի մարմինս՝ յոչ անճառութեալ հոգւով իմանալեալ

10 Ապա ո՛չ ի բաց կացեալ Բանին
 11 ի գոլոյ որ ինչ էրն
 12 իմանի
 13 Աստուած գոլով
 14 իմասցի Աստուած գոլ
 15 յարակցեաց
 16 հաղորդ արար փառաց եւ պատուոյ
 17 յԱստուած վերաբերութիւն ընկալեալ զպատիւն
 18 ի հակառակն շրջին անուսումնաբար
 19 ի մարդկութենէ
 20 Գանգի ո՛չ ոք յունայն գոլոյ ել ի բարձրութիւն

մարդկան եղեւ, որ ի կերպարանս եւ ի հաւասարութեան Հաւր, եւ ո՛չ եթե մարդ էր եւ զնմանողն լինել Աստուծոյ մեծացաւ հաղորդաբար՝: 44 *Ընդէ՞ր այսուհետեւ փոխեալ շրջեն զմատակարարութեան՝ բանս եւ խառնակեն զճշմարտութիւնն, հակառակ կալով ամենայն Աստուածաշունչ Գրոց, որք Աստուած ճշմարիտ գիտեն ի մարդկութեան զՈրդի եւ մի անուանեն զնա ամենայն ուրեք:* 45 *Քանզի եւ յԱշխարհարարութեանն գիրս գրեաց Մովսէս. յորժամ անցոյց սփանչելին Յակոբ զմանկունս իւր ընդ հեղեղատ եւ մնաց միայն, կոուէր այր ոմն ընդ նմա մինչեւ յառաւառն. եւ կոչեաց Յակովբ զանուն տեղոյն այնորիկ Տեսիլ Աստուծոյ. Քանզի տեսի, ասէ, զԱստուած դէմ յանդիման, եւ ապրեցաւ անձն իմ. ծագեաց ի նմա արեգակն, յորժամ էանց ընդ Տեսիլն Աստուծոյ, եւ Յակովբ կաղայր ի բարձէն իւրմէք: 46 Յառաջագոյն ցուցանէր նահապետին Աստուած, եթե ի մարդանայն շրտ ժամանակաց Միածին Բանի նորա Յուուակից ունիցի զԻսրայէլ, եթե 4 ո՛չ ուղղաքայլեն վասն սորա, այլ կաղան ըստ այնմ, որպէս եւ նոյնն իսկ ասաց քնարաւ երգաւղին. Որդիք աւտարաց ստեցին ինձ. որդիք աւտարաց Կնացան ի շաւղաց իւրեանցք: 47 Թուի ինձ, թէ զայս նշանակեաց ի կաղալն Յակովբայ ի բարձէն իւրմէք. այլ սակայն դու զայն տես՝ մարդոյ կուուելոյ ընդ նմայ, տեսանել զԱստուած դէմ յանդիման, եւ տեսիլ անուանէ զնա Աստուծոյ. քանզի մնաց Աստուած Բանն, եւ յորժամ մարդ եղեւ՝ ի կերպի*

Հաւր. 6 ըստ մտաւոր կերպարանաց ասեմ, 7 քանզի ըստ ամենայնի իսկ անփոփոխումն զոր ունի՝ ասաց ցՓիլիպպոս, 8 նկարագիր զաւրութեանն՝ 9 Հաւր զինքն ցուցանելով եւ հանդերձ մարմնովն. Որ ետես զիս՝ ետես զՀայր իմ՞: 48 Եւ վասն զի զոմն ի ծնէ կոյր բժշկեաց, գտեալ զնա ի տաճարին, Դու հաւատա՞ս, ասէ, յՈրդի Աստուծոյ, եւ նորա առ այս ասացեալ. Ո՞վ է, Տէ՛ր, զի հաւատացից ի նա, պատասխանի ետ ասելով. եւ տեսեր զնա, եւ որ խաւսիս ընդ քեզ՝ նա՛ էք. ետես զնա կոյրն ո՛չ մերկ եւ ո՛չ անմարմին, այլ մանաւանդ 10 ըստ նմանութեան մերում, եւ հաւատաց յայն, զոր ետեսն, 11 ո՛չ իբրեւ յորդի ընդ որդւոյ միացեալ, այլ իբրեւ ի մի բնութեան եւ ճշմարտութեամբ, ո՛չ առանց մարմնոյ ծագեալ որոց յերկրի: 49 Այլ եւ սքանչելին Մովսէս յաւրհանութիւնսն ասէ. Տո՛ւմ Ղեւեայ զյայտնութիւնս նորա զնշմարտութիւնս նորա առն անարատի. զի փորձեցին զնա ի փորձութեան, բամբասեցին զնա ի վերայ ջուրցն հակառակութեան. որ ասէ ցիայր իւր եւ ցմայր. Ո՛չ տեսի զքեզ, եւ զեղբայր իւր ո՛չ ծանեաւէ: 50 Հրամայեաց ամենեցուն Աստուած զպճղնաւորն լինել Ահարոնի՝ 12 յազգի ազգի անգուածոյ զգետս վայելչական միայն քահանայութեանն որոչել, եւ առ լանջաւքն քահանային ականք.

« Հմմտ. Փլւ. Բ՝ 7:
 1 գտնօրէնութեանն
 ք Տէ՛ր ԿՆԻՔ ԼԻՐ 23-24. 30-31:
 2 յետին ժամանակաց
 3 ընդդիմառար կայցի
 4 ո՛չ եղիցին առ նա ուղիղ զնացիւք
 5 հնացան եւ կաղացան
 ք Ս՝Պ՝ ԺԷ 45-46

6 ըստ իմանալոյ պատկերի
 7 եւ ըստ ամենայնի, զոր ինչ եւ իցէ, զանվրէպ մտնութիւն ունելով
 8 նկարագրութեան Հաւր
 9 Լուսանցում էութեանն
 ք Յ՝ՎԳ՝ ԺԳ՝ 9
 է Յ՝ՎԳ՝ ԺԳ՝ 36-37
 10 ըստ մեզ տեսակաւ
 11 ո՛չ յորդուց այլ որդի պատուեալ, այլ որպէս մի գրնութեամբն եւ նշմարտապէս
 շ Բ՝Օ՝ ԼԳ՝ 8-9
 12 եւ եղեալ ի վերայ նորա ի լանջս քահանայատեւտին ականս ընդելուգեալս՝ թուով երկոտասան, եւ ի միջին եղեալ զնշմարտութիւնն եւ զյայտնութիւնն՝ այլ երկուս ականս

աւրինակաւ ի ձեռն այսոցիկ ¹ցուցանէր սրբոց առաքելոցն պար՝ շուրջ փայլեալ զէմմանուէլիւ, որ է յայտնութիւն եւ ճշմարտութիւն. քանզի յայտնեաց մեզ ճշմարտութիւնն, ²որ ի ստուեր եւ յաւրինակս մեկուսեցուցեալ զպաշտաւնն: ⁵¹ Եւ զի եղեւ մեզ քահանայապետ Միածին Բանն Աստուծոյ, յորժամ եւ մարդն եղեւ զիա՞րդ իցէ յերկուանալ, զրելով այսպէս սքանչելոյն Պաւղոսի. նկատեցէ՛ք գառափեալն եւ զփահանյապետ խոստովանութեանն ³ Գիսուս, հաւատարիմ եղեալ Արարչին իւրում^ա. քանզի քահանայապետութեանն⁴ պատիւ ⁵մարդկութեան չափոցն յիրաւի ո՛չ դէպ ինչ թուիցի եւ նուազ ինչ Բանին բնութեան եւ փառաց. ⁶այլ եթե անպատշաճ ինչ՝ Հանդերձ մարմնական տնարէնութեամբն, քանզի նորա եղեն մարմնականքն. Տո՛ւք այսուհետեւ Ղեւեայ, այսինքն է քահանայի, զյայտնութիւնն եւ զճշմարտութիւնն. եւ ՚որո՞ւմ առն արդեւք եւ կամ Ղեւեայ, յայտնագոյնս արար, ասելով եթե՛ առն անարատի. Բանգի ո՛չ արար մեղս Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս^բ: ⁵² Այլ եւ երանելի Պաւղոս զրէ վասն նորա. Այսպիսի վայել էր մեզ փահանյապետ՝ սուրբ, անմեղ⁸, անարատ, զատեալ ի մեղաւորաց եւ բարձրագոյն Բան զերկինս եղեալ^բ: ⁵³ Զնա փորձեցին ի փորձութեանն, բամբասեցին ի վերայ ջուրցն հակառակութեան. ո՛ չքնաղ եւ

սքանչելի իրաց. այր ասացեալ զնա՝ վաղ-վաղակի Աստուած երեւեցոյց⁹. զոր բարկացոյցն եւ փորձեաց Իսրայէլ յանապատին եւ ի ջուրսն հակառակութեան: ⁵⁴ Եւ հաւատարմացուցէ զասացեալսն սաղմոսերգուն Դաւիթ եթե՛ Պատառեաց¹⁰ զվեմ յանապատին եւ արքոյց գնոսա, որպէս ի խորոյ մեծէ. եւ հան ջուր ի վիմէն եւ իջոյց որպէս գետ¹¹ զջուրսն^բ: ⁵⁵ Եւ զի՞նչ յետ այսորիկ. եւ փորձեցին զնա ի սիրտս իւրեանց, եւ չարախաւսեցին զԱստուծոյ եւ ասացին. Մի՞թէ կարիցէ Աստուած պատրաստել սեղան յանապատին. զի եհար զվեմն, եւ հոսեցան ջուրք ¹²եւ ուղի հեղեղեցան. եւ մի՞թէ հաց կարէ տալ, կամ պատրաստել սեղան ժողովրդեան իւրոյ^բ:

⁵⁶ Արդ, մի՛տ դիր, եթէ զիա՞րդ բանբասեն ¹³զսքանչելագործն Աստուած. զոր եւ այրն ասէ Մովսէս, ¹⁴զայս իմացեալ երանելոյն Պաւղոսի, եթե՛ Ըմպէին ի հոգեւոր վիմէն, որ երթայր զհետ նոցա, եւ վեմն էր իմն Գրիստոս^բ: ⁵⁷ Թէ այդպէս է, ապա ուրեմն բամբասեալ այրն նա էր՝ այն, որ չեւ եւս մարմնացեալ ¹⁵փորձեալ յԻսրայէլէ: ⁵⁸ Եւ զի ո՛չ այլ ոք որդի էր, որ յառաջ քան զմարմին, եւ այլ ոք յետ նորա, որ ի զաւակէ Դաւիթի, որպէս յանդգնեցան ասել ոմանք, այլ միեւնոյն ինքն՝ յառաջ քան զմարմնանալն մերկ Բանն, եւ յետ ծննդեանն ի սուրբ Կուսէն մարմնացեալ եւ մարդացեալ, որպէս զրեցին սուրբ Հարքն, ¹⁶այլով դարձեալ նշանակելովն հաստա-

1 ցուցանի դասս, որպէս շուրջանակի՝ ի միջի ունելով զէմմանուէլ
 2 ի բաց մերժեալ զստուերիս եւ զօրինակաւ պաշտաւնն
 3 մերոյ
 ա Տէ՛. Եւք. Գ. 1-2:
 4 փահանյութեանն
 5 մարդկութեան չափոց ո՛չ իմասցի անմման, եւ փոքր է ըստ Աստուծոյ
 6 բայց ո՛չ է անպատշաճ տնօրէնութեանն
 7 որո՞յ ասէ Ղեւեայ, փահանայի
 բ Հմմտ. Ի Կոր. Ե 21. Ը Պէտ. Ի 22:
 8 անրիծ
 գ Եւք. Ե 26

9 կոչեաց
 10 հերձ
 11 զգետս
 ք Սաղմ. ՀԷ 15-16
 12 եւ վտակի խաղացին
 է Սաղմ. ՀԷ 19-20
 13 ի սփանջելագործելն Աստուծոյ
 14 Այսպէս եւ աստուածայինն Պաւղոս գրէ. Փանգի ըմպէին
 շ Ը Կոր. Ժ 4
 15 փորձիւրն առ ի յորոց, Իսրայէլէն
 16 դարձեալ այլ նշանաւ հաւատարմացոյց

տեաց Մովսէս. իբր եթե հարցեալ ուրուք, կամ ուսանել կամեցեալ, թէ վասն որո՞յ առն եղեւ բանն, զոր փորձեալ եւ բամբասեալ ասէ յԻսրայէլէ, ո՛չ միայն այսչափ, այլ գրեթէ ձեռն ձգեալ՝ մատամբ ցուցանէ զՅիսուս եւ ասէ. Որ ասէ ցհայր իւր եւ ցմայր իւր՝ ո՛չ տեսի զքեզ, եւ զեղբարսն՝ իւր ո՛չ ծանեալ: 59 Յիշեմք զգրեալն միոյ ուրուք յաւետարանչանցն, որպէս զի յուսուցանելն երբեմն Քրիստոս զխորհուրդս արքայութեանն, եւ կային առ դրան նորա մայրն եւ եղբարքն նորա, եւ ապա ընթացեալ միոյ ուրուքն յաշակերտացն՝ ասացեալ. Ահա մայր քո եւ եղբարք կան արտափոյ եւ տեսանել զքեզ կամին, ձգեալ զձեռն իւր յաշակերտսն՝ ասաց. Մայր իմ եւ եղբարք սոքա են, որ լսեմ զԲանն Աստուծոյ եւ առնեն. զի որ ոք արասցէ զկամս Հար իմոյ, որ յերկինս է, նա է իմ եղբայր եւ քոյր եւ մայր՞: 60 Թուի ինձ, թէ ասիցէ զոր ասացն Մովսէս. Որ ասէ ցհայր իւր եւ ցմայր՝ ո՛չ տեսի զքեզ, եւ զեղբարս իւր ո՛չ ծանեալ: 61 Այո՛, այլ եւ ամենիմաստն Դանիէլ 2նմանութեամբ ըստ մեզ տեսանել ասէ զՄէնաձին Բանն Աստուծոյ. քանզի տեսանել ասէ զՀինաւորացն նստեալ յաթոռ, եւ բիւրս բիւրուց յառաջի կացեալ եւ հազարս հազարաց պաշտաւնէից. 3եւ յետ սակաւ միոյ այսոցիկ ածէ, թափէ: 62 Տեսանէի տեսլեան գիշերոյ, եւ ահա ընդ ամպս երկնից իբրեւ Որդի Մարդոյ եկեալ, եւ մինչեւ ի Հինաւորացն էհաս, առաջի նորա մատուցաւ, 4 եւ նմա տուաւ պատիւ եւ արքայութիւն, 5 եւ ազգք եւ լեզուք նմա ծառայեցնէ: 63 Ահա դարձեալ յայտնա-

գոյնս եւ լուսաւորագոյնս՝ վերանալով առ երկնաւորն Հայրն եւ Աստուած, ետես զԵմմանուէլ. քանզի ամպն կալաւ զնա, զոր եւ ո՛չ մարդ լոկ, այլ իբրեւ զՈրդի Մարդոյ ասէ, քանզի Աստուած էր ի նմանութիւն ըստ մեզ եղեալ մարդ: 64 Այսպէս իմացեալ երանելոյն Պաւղոսի՝ ի նմանութիւն մարդկան ասէ լինել զնա եւ գտանել կերպարանաւ իբրեւ զմարդ, եւ ի նմանութիւն մարմնոյ մեղաց Յերեմիոյ յերկրի: 65 Ապա եթե մարդ ոք էր, յարմամբ7 առ Աստուած իբրեւ զԱստուած պատուեալ, ասէր արդեւք մարդարէն՝ իբրեւ զԱստուած, կամ իբրեւ զՈրդի Աստուծոյ տեսեալ զեկեալն ընդ ամպս երկնից. այլ ո՛չ զայս ասէ, այլ մանաւանդ զայն, եթե իբրեւ զՈրդի Մարդոյ. զիտէ ուրեմն, 8եթե Աստուած է եւ ի մարմնաւորութեանն Որդի, թեպէտ եւ ի նմանութիւն մարդկան եղեալ՝ ըստ Պաւղոսի բարբառոյն. սակայն եւ մարմնով երեւեալ՝ ի Հինաւորացն եհաս, այսինքն է՝ 9յիւրոյին Հաւր ել յաթոռ, եւ ամենայն ազգք եւ լեզուք նմա ծառայեցին: 66 10Եւ այս արդեալք ի նմանէ էր ասացեալ. Հայր, փառաւորեա՛ զիս փառաւրբ, զոր ունէի յառաջ քան զլինելն աշխարհի առ ի քեզ: 67 Եւ զի մարմնացեալ Բանն Աստուծոյ 11աթոռակից է եւ զուգափառ 12Աստուծոյ եւ Հաւր եւ յետ մարմնոյն՝ իբրեւ զմի Որդի, եւ յորժամ եղեւ մարդ՝ յայտնագոյնս ցուցանէ ամենիմաստն Պաւղոս. Այսպիսի ունիմք քահանայապետ, որ նստաւ ընդ աջմէ մեծութեանցն ի բարձունս: 68 Այո՛,

1 զեղբայր
 * Տէ՛ * Մարգ. ԺԻ՝ 47-50. Հմմտ. Մարգ. Գ՝ 31-35:
 2 ըստ մերոյ տեսակի ասէ զՄիաձինն Աստուծոյ Բան տեսանել
 3 եւ ապա եղեալ ի միջի այս ինչ բանս՝ քերէ ի վերայ այսոցիկ
 4 ամաւ
 5 թագաւորութիւն
 6 Գ. Կ. Է 13-14

6 երեւեալ որոց ի յերկրիս
 7 Հմմտ. Հմմտ. Բ՝ 3. Փլա. Բ՝ 7:
 8 յարակցութեամբ
 9 եւ Աստուած զոլ եւ մարդացեալ զՈրդի
 10 ի Հոր իւրոյ յաթոռ ելեալ, եւ նմա տուաւ պատիւ եւ թագաւորութիւն
 11 եւ այս է ուրեմն ասացեալն առ ի նմանէ
 12 Բ՝ 4. ԺԻ՝ 5
 11 քահակից է եւ հաւասարափառ
 12 Հոր եւ մարմնովն՝ հաւաստէ գրելով
 Ե Եբ. Բ՝ 1

այլ եւ նոյն իսկ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, ի հարցանել զնա Հրէիցն, եթե նա՞ իցէ ճշմարտութեամբ Քրիստոսն, եթե ասացից, ասէ, ձեզ՝ ո՛չ հաւատայք. եթե հարցից՝ ո՛չ պատասխանէք. յայսմիտեւ լիցի Որդի Մարդոյ նստեալ ընդ աջմէ գաւրութեանց Աստուծոյ՞: 69 Ապա ուրեմն յաստուածութեան աթոռան եւ ի մարդանալն զՈրդի տեսանէր սրբոց մարգարէիցն գուճնդն¹:

70 Տեսցուք եւ զՆորոյ Կտակարանացս քարոզ, զառ ի ներքոյ արեգական խորհրդացոյցսն, որոց ինքն Քրիստոս ասաց. Ո՛չ եթե դուք իցէք, որ խաւսիցիք, այլ Հոգի Հաւրձնոյ, որ խաւսիցի ի ձեզ: 71 Գտցուք այստուհետեւ ասացեալ սքանչելի Մկրտչին. Զկնի իմ գայ այր, որ առաջի իմ եղեւ, 3^զի առաջին իմ էրք. եւ զիւրձ արդեաւք, որ զկնի նորա երթայր՝ առաջի նորա էր. 4^ե զի կրտսեր էր ըստ մարմնոյն ժամանակաց Քրիստոս քան զՅովհաննէս, զիւրձ ո՛չ իցէ ամենեցուն յայտնի: 72 Զի՞նչ ոք արդեաւք ասիցէ առ այս. ելոյժ մեզ զխնդիրն ինքն իսկ Փրկիչն. ասաց ուրեմն՝ ընդ Հրէայսն խաւսելով. Ամէն ասեմ ձեզ, յառաջ քան զիլնելն Արքայաւորու եմ ես. քանզի էր յառաջ քան զԱբրահամ աստուածապէս, իմանի եւ յետոյ քան զնա, ըստ որում երեւեցան մարդ: 73 Եւ դարձեալ Հաւրձն եւ Աստուծոյ գոչելով յայտնապէս. Զփառս իմ այլում ո՛չ տացէ, 5^քանզի Աստուած ոք բաց ի նմանէ չիք. ասաց մեզ Քրիստոս. Յորժամ եկեցէ Որդի Մարդոյ փառաւ չաւր իւրոյ՝ հանդերձ հրեշտակաւ սրբովք:

Որդւոյն Մարդոյ ակն ունել⁶ իջանել յերկնից: 74 Գրէ դարձեալ ամէնիմաստն Պաւղոս. Պրեւեստան շնորհն փրկչական ամենայն մարդկան, իրատելով զմեզ, զի ուրացեալք գամպարշտութիւն, գաշխարհական ցանկութիւն, զգաստութեամբ եւ արդարութեամբ կեցցուք, յաշխարհիս յայսմիկ, ակն կալեալ երանելի յուսոյն եւ յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ՝ Յիսուսի Քրիստոսի: 75 Ասաց ուրեմն եւ այլուր, 8^վասն որոյ յարենէն իսրայելի զխաւսն արարեալ, եթե՞ Նոցա եմ աւետիքն եւ արեւնդրութիւնն եւ կտակարանն, եւ ի նոցանէ ըստ մարմնոյ Քրիստոս, որ է ի վերայ ամենեցուն Աստուած՝ արեւնեալ յաւիտեանս, ամէնէ:

76 9^Որովհետեւ այդ այդպէս է, ապա ի չաւիղս սրբոց հարց խոստովանութեան առանց խոտորելոյ գնացեալ՝ զծնեալն ի յԱստուծոյ Հաւրձն զՈրդին Միածին մարմնանալ եւ մարդանալ, չարչարել եւ մեռանել եւ յերրորդ աւուր յառնել ի մեռելոց. 10^քանզի անչարչար է ընդ անգի իւրոյ բնութեանն Աստուած Բանն, 11^ե ո՛չ այնպէս ոք յիմարեսցի, որպէս թէ համարեսցի չարչարանաց 12^ընդունիչ լինել զայն, որ ի վեր քան զամենայն բնութիւնս է. այլ վասն զի եղեւ մարդ՝ իւր 13^{ար}արեալ միաւորեաց զմարմինն, որ ի սրբոյ Կուսէն, 14^{այ}սու աւրինակաւ մարմնովն չարչարել մարդաբար ասեմք՝ զայն, որ ի վեր է քան

« Տէ՛ս Պ.՝ 4. ԻԲ 67-69:

1 դաս
2 քարոզ, գոր ընդ արեգական խորհրդածուս
ք Մ.՝ ք.՝ Ժ 20
3 նախ քան զիս էր
զ Յ.՝ 4.՝ Ը 30
4 եւ զի վերջանայ
դ Յ.՝ 4.՝ Ը 58
է Ե.՝ ԻԲ 8. ԻԲ 11
5 աստուած քան զնա այլ ոք ո՛չ է
ը Մ.՝ ք.՝ Ժ 27. Գ.՝ 4.՝ Ը 38. Պ.՝ 4.՝ Թ 26:

6 ունելով
7 քանզի երեւեցաւ շնորհն Աստուծոյ փրկիչ
է Տէ՛ք. Բ 11-13
8 յաղագս յորոյ յԻսրայելէն, գտեղի առնելով նոցա
ը Տէ՛ս Վ.՝ 4-5:
9 Արդ, ընդ նախապարհ հարցն խոստովանաբար գնալովն՝ ինքն ասեմք
10 խոստովանելի է, զի անչարչարելի է յիւրն բնութիւն
11 եւ ոչ ոք է այսքան յիմար
12 ընդունական գոյ
13 արարեալ մարմին
14 այսուիկ տնօրէնութեանն հետեւել քանի

զչարչարանս իբրեւ զԱստուած: 77 **Զի թէ**
 1 Աստուած էր եւ եղեւ մարդ, 2 չթողեալ ա-
 մենեւին զլինելն Աստուած, եւ թէ եղեւ ա-
 րարածոցս մասն, եւ եկաց մնաց ի վեր քան
 զարարածս. եթե աւրինադիր էր իբրեւ
 զԱստուած, եւ եղեւ ընդ աւրինաւք, եւ
 տակաւին եւս աւրինադիր է. եւ եթե Տէր է
 աստուածաբար, եւ ի կերպ ծառայի եղեւ,
 եւ անընկէց ունի գտէրութեանն պատիւ.
 եւ եթե Միածին էր, եւ եղեւ անդրանիկ ի
 բազում եղբարս, եւ տակաւին Միածին է,
 3 զի՞նչ զարմանալի է, թէ մարմնովն չար-
 չարեալ մարդապէս: 78 **Քանզի եւ ամէնի-**
 մաստն Պաւղոս՝ Որ ի կերպարանս եւ ի
 հաւասարութեան Հաւր էր Բանն, 4 զնա
 հնագանդ լինել մահու չափ եւ մահու իա-
 չի: 79 **Դարձեալ եւ ի միւսումն եւս յաւե-**
 լոյր թղթոյն վասն նորին, ասէ. Որ է
 5 պատկեր աներեւութին, անդրանիկ ամե-
 նայն արարածոց, 6 զի ի նա հաստատեցաւ
 ամենայն, որ ի յերկին եւ յերկրի, 7 եւ նա է
 յառաջ քան զամենեսին, եւ ամենայն ի նա
 բովանդակեցաւ. եւ զնա տալ ասէ՝ գլուխ ե-
 կեղեցւոյ լինել եւ 8 պտուղ ննջեցելոց 9 եւ
 անդրանիկ մեռելոց: 80 **Եւ կեանք եւ կե-**
 նարար է որ յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, քան-
 զի եւ ի կենաց ծ[ն]եալ ի ծնաւդէն իւրմէ:
 81 **Զիա՞րդ արդեւք եղեւ անդրանիկ մեռե-**
 լոց եւ պտուղ ննջեցելոց. այլ վասն զի
 10 ընդունիչ մահու մարմինսն ինքեան իւ-
 րացոյց՝ չնորհաւք Աստուծոյ, որպէս եւ ա-

սէ ամէնիմաստն Պաւղոս. Վասն ամենե-
 ցուն զմահ նաշակեաց՝ մարմնովն, որով
 Հնար է չարչարել, ո՛չ ի բաց եղեալ զգոլն
 կեանս: 82 **Ուրեմն, եթե եւ ասիցէ մարմ-**
 նով չարչարել՝ 11 ո՛չ միայն աստուածու-
 թեանն բնութեամբն ընդունիցի զչարչա-
 րելն, այլ որպէս ասացի 12 այժմ, զի իւրով
 մարմնովն ընկալաւ զչարչարանսն:
 83 **Քանզի եւ երանելին էսայի մարգարէ,**
 մարդացեալ զԱստուած մարմնովն չարչա-
 րել զիտացեալ՝ ասաց ուրեմն վասն նորա.
 13 Իբրեւ գորոջ առաջի կտրչի անբարբառ՝
 այսպէս ո՛չ բանա գրեբան իւր. ի խոնար-
 հութեանն դատաստան նորա բարձաւ, եւ
 զագգատոհմն նորա ո՞վ պատմեցէ. զի
 14 բարձեալ եմ յերկրէ կեանք նորա: 84 **Եւ**
 զի թէ էր 15 մարդ ոք, որպէս եւ ասեն պիղծ
 վարդապետութեանն պատմիչք, 16 եւ որ ա-
 ռանձին իմացեալ Որդի յարեաւ Աստուած
 ոք, զիա՞րդ արդեւք դժուարագիւտ էր,
 որ զագգն նորա կարէր պատմել. քանզի ե-
 դեւ ի զաւակէն Յեսսեայ եւ Դաւթի:
 85 **Իսկ զԱստուծոյն Բանի ծնունդն, եւ**
 կամ զծննդեանն աւրինակ՝ 17 ո՞ կարիցէ ա-
 սել. քանզի բարձեալ են յերկրէ կեանք նո-
 րա, այսինքն է՝ գոյութիւնն. եղ աստ փո-
 խանակ գոյութեանն զկեանսն. 18 քանզի ի
 բարձու ուրեմն չըջի եւ վերամբարձ զուղի՝
 քան զամենայն երկրաւորս անիմաց եւ

1 Աստուած գոլով
 2 ո՛չ եկաց ի բաց ի գոլոյն
 3 մարդկօրէն, իմանի եւ այսպէս անչարչարելի
 աստուածաբար
 4 զնոյն ինքն հնագանդ լինել ասէ
 * **Տէ՛* Փլա՛. Բ՛ 6, 8:**
 5 Աստուծոյ աներեւութի
 6 զի նովաւ արար
 7 չի՞ք եւ նա է ... բովանդակեցաւ
 8 առաջին պտուղ ննջեցելոցն
 9 չի՞ք եւ անդրանիկ ... ննջեցելոց
 բ **Տէ՛* Կ*չ. Ը՛ 15-18:**
 10 մահուն ընդունական իւր մարմին

Գ Եբբ. Բ՛ 9
 11 ո՛չ բնութեամբ աստուածութեանն ընկալիցի
 զչարչարանս
 12 այժմ, մարմնով՝ չարչարանաց ընդունական
 13 Որպէս ոչխար ի սպանումն ածաւ եւ որպէս
 որոջ առաջի կտրչի իւրոյ անմոռնչ կայ
 14 բառնան
 * **Ե՛* Կ*Գ՛ 7-8**
 15 մարդ, եւ առանձին իմացեալ որդի ընդ
 Աստուծոյ գոլով
 16 չի՞ք եւ որ ... ոք
 17 յեղանակ
 18 ի վեր ընթանայ եւ բարձրանայ քան զոր յերկ-
 րիս, քանզի անիմանալի է. եւ ո՛չ անկանի ա-
 մենեւիմբ ընդ մտածութեամբ, որ յաղագս ան-
 նառելոյն բնութեանն բան

անմատոյց ամենեւին մարդկան մտաց, որ վասն անճառութեանն բան: 86 Յաւելից յասացելոյս եւս. Մի Տէր, մի հաւատ, մի մկրտութիւն^ա, որպէս եւ ասէ սքանչելին Պաւղոս. արդ, միոյ Տեառն գոլոյ, միոյ Հաւատոյ եւ միոյ մկրտութեան՝ ո՞վ է Տէրն եւ յո՞վ Հաւատացաք եւ մկրտեցաք. այլ թե՛րեւս պատշաճական Համարել ասիցէ ոք արդեաւք, եթե Բանն, որ յԱստուծոյ Հաւրէ. գտէրութիւնն եւ զՀաւատն նորա առ ի մէնջ՝ Վնոյն կատարել եւ զփրկչական մկրտութիւնն: 87 Քանզի այսպէս ուրեմն, սրբոց առաքելոցն ասելով՝ պատուիրեաց. Աշակերտեցէ՛ք զամենայն ազգս, մկրտելով զնոսա յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ^բ: 88 Այլ սքանչելին Պաւղոս գտէրութեանն զփառսն եւ զՀաւատոց մերոց խոստովանութիւն, եւ զսրբոյ մկրտութեանն զգաւրութիւն շայտ յանդիմանակաց ցուցանէ՝ ասելով. Մի՛ ասիցես ի սրտի քու՞ ո՞վ ելցէ յերկիւնս, այսիմքն է՝ զՔրիստոս իջուցանել, կամ իջցէ ի խորս, այսիմքն՝ զՔրիստոս հանել ի մեռելոց. այլ զի՞նչ ասէ Գիր. մաւտ է ի քեզ բանն՝ ի բերան քու՞ եւ ի սրտի քու. զի թէ ասիցես Տէր զՅիսուս, եւ հաւատայցես ի սրտի քու, թե Աստուած յարոյց զնա ի մեռելոց՝ կեցցես^գ: 89 Գրէ դարձեալ. Ո՞չ գիտէք, եթե որ մկրտեցաք ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի մահ նորա մկրտեցաք^դ. Յաւատարկ յայտնապէս զատուցանէ ճշմարտաբար գտէրութեանն եւ զՀաւատոց մերոց խոստովանութիւն, եւ զնոյն ինքն սրբոյ մկրտութեանն շնորհս, ⁴եւ չարչարելն մահուամբ, եւ յարուցեալն ի մեռելոց: 90 Արդ, արդեաւք յերկո՞ւս որդիս Հաւա-

տացուք. արդեաւք զանց արարեալ զառ ի յԱստուծոյ Հաւրէ ճառագայթեալ Բանիւն՝ ⁵իբրեւ Որդւոյ, թող զնա, միւսումն չարչարելո՞ւմն յարեսցուք գտէրութեանն զփառսն, եւ զնոյն ինքն խոստովանութիւն Հաւատոցն եւ զերկնաւոր մկրտութիւնն. եւ զիս՞րդ ոչ իցէ անմատութիւն, եւ յիմարութեան, ⁶մանաւանդ եթե առանց յերկուանալոյ մեծի ամբարշտութեան՝ այսպէս ասել կամ խորհել: ⁹¹ Արդ, զի՞նչ ասացուք. մի Տէր ճշմարտութեամբ, մի Հաւատ, մի մկրտութիւն. քանզի մի իսկ է Տէր եւ Որդի. ⁷ո՛չ զմարդ ըստ յարելոյ յինքն առ Բանն եւ Հաղորդ զնա երեւեցոյց պատուոյն, եւ ետ նա յորդիութենէն եւ ի տէրութենէն իւրմէ, որպէս ասացին եւ զրեցին ոմանք՝ զառանցեալ բարբանջանաւք. ⁸այլ նոյն իսկ մարդացեալ եւ մարմնացեալ որ յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն՝ լոյսն ի լուսոյ, ի նորա մահն մկրտեցաք. չարչարեալ նորա մարդկաբար իւրով մարմնովն, եւ մնացեալ անչարչար աստուածաբար, եւ միշտ կենդանի. քանզի կեանք է ի կենաց՝ յԱստուծոյ եւ ի Հաւրէ: ⁹² Այսպէս յաղթահարեսցի մահն իշխանացեալ, ⁹վազեալ ի վերայ մարմնոյ կենաց. այսպէս եւ ի մեզ խափանի ապականութիւնն եւ նորուն իսկ մահուան զաւրութիւն տկարանայ. քանզի եւ ասաց իսկ Քրիստոս. Ամէն ասեմ ձեզ, եթե ո՛չ կերիջիք զմարմին Որդւոյ Մարդոյ եւ արբջիք զարիւն նորա, ո՛չ ունիք կեանս յանձին. ապա ուրեմն կենարար է սուրբ մարմին եւ արիւնն Քրիստոսի. քանզի մարմին է, որպէս ասացին, ո՛չ մարդոյ ուրուք՝ ¹⁰Հաղորդականի կենաց, այլ նորա մանաւանդ, որ ըստ բնութեանն կեանքն է:

^ա Եփէ. Գ 5
¹ ի նա կատարեալ եւ զփրկականն մկրտութիւն
^բ Մատթ. ԻԲ 19
² յայտնի կացուցանէ
^գ Հռոմ. Ժ 6-9
^դ Հռոմ. Զ 3
³ Ահա հաւատեալ ընթացուցանէ բարիոք արուեստաւորապէս զտիրութեանն
⁴ ի կրեալն զմահ եւ ի յարուցեալն

⁵ որպէս այլ որդւոյ քան զնա չարչարեցելոյ հպեցուցում
⁶ յաւետ զի եւ աներկրայելի ամբարշտութիւն
⁷ ո՛չ մարդ ըստ յարակցութեան առեալ Բանին
⁸ այլ ինքն
⁹ ի վերայ յարձակեալ յանդգնեալ
¹⁰ հաղորդի կենացն, յայտ է զի Միածնին

93 Յայտ է, թէ յայս միտս հաստատեալ եւ զսոյն խոր[հ]ի ընդ մեզ ¹քրիստոսասէր հարցն ժողով, եւ նոյն իսկ, որ այժմ զսրբոյ եկեղեցւոյ Կոստանդնուպաւսացոյ զաթոռն զարդարէ՝ սուրբ եւ աստուածապաշտ եղբայր մեր եւ եպիսկոպոսակից Պրոկղաս². քանզի գրեաց եւ նա առ արեւելեաց աստուածապաշտ ³եպիսկոպոսն սովին բանիւք. ⁴Այսպէս եւ մարմնոյ անշրջականութեամբն անտեսիլն. ծնանի ըստ մարմնոյ անսկզբնականն, ⁵զարգանա ըստ մարմնական հասակի բնութեամբ ամենակատարն, եւ չարչարանաց համբերէ վերագոյնն քան զչարչարանսն. ո՛չ որով էրն համբերեաց թշնամանաց, այլ որով եղեւն յանձն էառ զմարմնոյ թշնամանս⁶: 94 Յանդիմանեալ կշտամբի այսուհետեւ եւ չարահաւատութիւնն այնոցիկ, որք աւելի ինչ քան զայս խորհեցանն եւ գրեցին ամենայն ուրեք՝ ⁷ախտացեալք զպիղծ եւ զանհաճոյ վարդապետութեանն:

95 Յանգ հանել այսուհետեւ զբանն, որ վասն Քրիստոսի՝ ⁸երանելեացն հարցն, յիշել եւ զՀոգւոյն Սրբոյ. քանզի հաւատալ ասացին ի նա, ⁹որպէս եւ պարտ է ի Հայր եւ յՈրդի. վասն զի միասնական իսկ է նոցին, ¹⁰եւ զեղու կամ ելանէ, իբրեւ յաղբիւրէ՝ յԱստուծոյ եւ ի Հաւրէ, բաշխի արարածոց ի ձեռն Որդւոյ. քանզի եւ փչեաց ի սուրբ առաքեալսն՝ ասելով. Առէ՛ք զՀոգին Սուրբ՝: 96 Ապա ուրեմն յԱստուծոյ եւ Աստուած է Հոգին Սուրբ, եւ ո՛չ աւտար ի

գոյութենէն, որ է վերագոյն քան զամենեսեան, այլ ի նմանէն եւ ի նոյնն եւ նորին իսկ գոյութեան:

97 Այս է սրբոց հարցն ուղղակորով եւ անմոլար հաւատք եւ հաւատոց խոստովանութիւն: 98 Այլ որպէս Պաւղոսն ասաց. Աստուած յաւիտեմիս այսորիկ կուրացոյց զսիրտս անհաւատիցն՝ ¹¹առ ի չծագել լուսաւորութիւն արեւտարանիմ փառաց Քրիստոսի², թողեալ ոմանց զուղիղ ճանապարհն ճշմարտութեանն ընթանալ՝ ընդ առապարսն ընթանան, չիմանալով ամենեւին՝ զի՛նչ ասեն, կամ վասն որոյ վիճինն. քանզի զատուցեալ¹² զորդութեան փառս ¹³միայն ի ծնեալ Բանն յԱստուծոյ Հաւրէ, իբրեւ միւս եւս Որդի գայն, որ ի զաւակէն Յեսսեայ եւ Դաւթի՝ յարեալ ասեն ի նմա եւ հաղորդել որդութեանն եւ պատուին աստուածականի ¹⁴եւ բնակելոյն ի նմա Աստուծոյն Բանի, եւ մանաւանդ զամենայն ինչ ունել առ ի նմանէ, եւ յիւրմէ ինչ ոչ ամենեւին: 99 Վասն այսպիսեացս, որպէս կարծեմ ես, գրեցին Փրկչին աշակերտքն եթե՝ Սպրդեցիմ մտիմ ոմանք ի մարդկանէ, ¹⁵որք եւ յառաջագոյն գրեալ էին յայս դատաստան, ամբարիշտ՝ զճնորհսն Աստուծոյ փոխելով ¹⁶ի պղծութիւն եւ զմի Տէրն մեր զՅիսուս Քրիստոս ուրացեալք²: 100 Յիսուս Քրիստոս անուանեսցի՞ արդեւք մարդկեղէն կերպարանաւք երեւեալ Բանն. ապա թէ ո՛չ՝ յայտնի արասցեն այնուհետեւ ¹⁷հարցանելեացն հակառակորդք, որ ¹⁸գնեստորին եւ զթէոզորիտին խորհել եւ խաւսել ի յոյժ եւ ի բազում

1 աստուածասէրն դաս սրբոցն հարց
 2 Պրոկղոս
 3 եպիսկոպոսունսն այսոքիւք բառիւք զայս ինչ
 4 եւ մարմնանայ անփոփոխապէս անտեսակն
 5 անէ մարմնոյ հասակաւ
 6 կիրս
 7 ախտացեալ զպղծութիւն եւ զնշմարտութենէն զօտար արեւորութիւնս
 8 երեմբերանեան հարքն մեր գտուրք Հոգին յիշեն
 9 որպէս միշտ ի Հայր
 10 յառաջ հեղու եւ արտաքս ելանէ
 * Յ՝ՎԸ՝ Ի՝ 22

11 զի մի՛ ծագեսցել ի նոսա
 2 Բ՝ Կ՝ Գ՝ 4
 12 փոխեալ
 13 ի միայն Աստուծոյ Հօրէ ծնիցելոյն Բանէ
 14 եւ բնակութեան նորին Բանին
 15 նախագրեալք
 16 ի գեղիտութիւն
 2 Տէ՛՝ Յ՝ Գ՝ 4:
 17 հարցողացս հակառակորդքն
 18 գնեստորին եւ զթէոզորիտայն

անմտութենէ չզանգիտեալք՝ մերժեցին ի լինելոյ Աստուած եւ Որդի ճշմարիտ Աստուծոյ եւ Հաւր զայն, ¹որ ի սրբոյ Կուսէն՝ զչարչարելն միայն նման մասնելով եւ հարթուցանել յԱստուծոյն Բանէ, ²զի մի՛ չարչարելի ասիցի: 101 Այս գիւտք են նոցա ³ճշգրտականութեանն իմն եւ մտացն խուզութեանն: 102 Թէ՛ այդպէս է, մի՛ անուանեսցի Քրիստոս առանձինն եւ միայն որ ի յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն. քանզի որպէս անպատշաճ է նմա չարչարել, յորժամ արտաքոյ մարմնոյն իմանայցէ, նոյնպէս եւ աւծումն ⁴անզաւղ իրք իմն եւ աւտար ի նմանէ. ԶՅիսուս որ ի նազարեթէ, ասէ, աւծ Աստուած Հոգովն Սրբով՝. քանզի ամենայն իրաւք ինքնակատար է Աստուած Բանն եւ ո՛չ արդեաւք կարաւտացաւ աւծանելոյ ի ձեռն Հոգւոյն Սրբոյ: 103 Թէ՛ այդպէս է, ապա ուրացարո՛ւք զտնտեսութիւնն⁵, մերժեցէ՛ք զՈրդի առ ի սիրոյ աշխարհիս. մի՞⁶ անուանեսցի Քրիստոս ի ձէնջ, ⁷կամ թէ չիցէ փոքր նմա ըստ մերոյս չափոյ լինել: 104 Ապա ուրեմն, քանզի եւ այս ⁸անպատշաճ է նմա, եւ խոստովանեսցի ոք՝ մի՞⁹ թէ եղեւ մարդ. զի եւ ցնոսա ասէ Քրիստոս. Մի՛ մոլորիմ, չգիտել զԳիրս եւ զգաւրութիւնն Աստուծոյ¹⁰: 105 Թէ՛ այդպէս է, իբրեւ զթշնամիս ճշմարտութեանն համարելով զայնոսիկ, որք այսպէս խորհել կամեցան, փախիցուք ⁹ի սատակիչ զրաբանութենէ նոցա, եւ մանաւանդ զհետ երթիցուք

փառաց երանելի հարցն եւ աւանդութեանց սրբոց առաքելոցն եւ աւետարանչացն. քանզի նա իսկ էր, որ խաւսէրն ընդ նոսա, ¹⁰որ մարդացաւ՝ Բանն, որով եւ ընդ որում Աստուծոյ եւ Հաւր պատիւ եւ փառք եւ զաւրութիւն հանդերձ Հոգւովն Սրբով, յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

1 ¹¹Նորին Կիւրդի՝ Երկոսասան Նգովից:

2 Առաջին նգովի:

3 Եթե ոք ո՛չ խոստովանեսցի, թէ Աստուած է ¹²ճշմարտութեամբ էմմանուէլն, եւ վասն այնորիկ Աստուածածին զսուրբ ¹³Կոյսն, որ ծնաւ ըստ մարմնոյ զմարմնացեալ Բանն Աստուած, նզովեսցի՛¹⁴:

4 Մեկնութիւն:

5 ¹⁵Երանելի հարքն, որք ժողովեցան ի քաղաքն Նիկիայ¹⁶ եւ զուղիղ եւ զանվրէպ հաւատոցն եղին զսահման, եւ ասացին հաւատալ՝ Մի՛¹⁷ Աստուած, Հայր ամենակալ, ամենայն երեւելեաց եւ աներեւութից արարիչ, եւ մի Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ յՈրդին¹⁸ Աստուծոյ, եւ ի Սուրբ Հոգին. զայն¹⁹ ասէին, որ յԱստուծոյ Հաւրէ ²⁰Բանն երեւեցաւ, որով ամենայնքն՝ զլոյսն ի լուսոյ, զԱստուածն²¹ ճշմարիտ յԱստուծոյ ճշմարտէ՛ մարմնանալ, ²²մարդկանալ, մեռանել եւ յառնել, զի Աստուած էր²³ բնութեամբ:

1 որք զչարչարելն նմա միայնոյ հետեւեցուցանէ
 2 ասացի Աստուած չարչարելի
 3 ամբարշտութեանն
 4 աննման է նմա
 * Գործ. Ժ 38
 5 գտնարեւութիւն
 6 է՞ր մի
 7 ո՞չ ապաքէն փոքր լինել նմա ըստ մարմնոյս չափոյ
 8 անպատշաճ է նմա, ասացէ Քրիստոս. Մոլորեալք
 9 Մատթ. ԻԲ 29
 9 ի նոցա կործանիչ ունայնաձայնութեանցն

10 մարդացեալն Բան
 11 Գ, 6 ք. 320v եւլն. համեմատել նեմ տպագրի հետ՝ Կիւրեղ, Պարապմանց, էջ 477:
 12 ըստ նշմարտութեան էմմանուէլ
 13 Կոյսն ձեռնալ
 14 նզովեալ եղիցի
 15 հարքն մեր, որք ի ժամանակս իւրեանց
 16 Նիկիացոց
 17 ի մի
 18 Որդի
 19 զայս
 20 երեւեցաւ Բանն, որով ամենայն
 21 զԱստուած
 22 մարդանալ, մեռանել
 23 է

6 Միածինն՝¹ Բանն Հաւր, ²ի գաւակէ Աբրահամու ընդունի մարմին, ³որպէս եւ ասէն երանելին Պաւղոս. եւ հաւասարեաց⁴ մեզ արեան եւ մարմնոյ՞, ծնեալ⁵ ըստ մարմնոյ ի սուրբ Կուսէն, եւ մարդ երեւեցաւ իբրեւ զմեզ եւ ո՛չ մերժեցաւ յատուածութենէն իւրմէ, քա՛լ լիցի, այլ է որ էրն⁶ եւ կայ եւ մնայ ի փառս եւ ⁷ի բնութեան աստուածութեան իւրում⁸: 7 Ասեմք ⁹զնմանէ լեալ, այլ¹⁰ ո՛չ այլայլումն ընկալաւ յայնմանէ, որ էրն, եւ ո՛չ փոփոխումն, զի միշտ է նոյն, եւ գայլելոյ¹¹ ինչ վիշտս եւ ոչ ակնարկելով ընդունի, եւ ո՛չ խառնակութիւն եւ շփոթութիւն բնութեանն¹² իւրոյ ասիցէ ոք ի մարմնանալն: 8 ¹³Ասեմք մարմին Հոգեկան, բանական միանալ ի Բանն, ի վեր քան զմիտս՝ անճառութեամբ, որպէս ինքն միայն գիտէ: 9 Այսուհետեւ եկաց մնաց Աստուած¹⁴ եւ ի լինելն իւրում մարմին, եւ է մի Որդի Աստուծոյ Հաւր՝ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, նոյն եւ յառաջ քան զաւիտեանս¹⁵ եւ զժամանակս, որ իմանի ¹⁶ի սկզբան ծագումն էութեան նորա եւ ի կատարած ժամանակաց մարդ վասն մեր: 10 Եւ վասն զի ուրանան ոմանք ի մարմնաւոր ծննդենէ նորա, որ¹⁷ ի սրբոյ Կուսէն, որ եղեւ ի փրկութիւն ամե-

նայնի, զոր ո՛չ ասեմք ի սկզբանն¹⁸ աստուածութեան նորա, այլ զի զմեզ ազատեցէ ի մահուանէ եւ յապականութենէ՝ ի լինելն իբրեւ զմեզ, վասն այսպիսի պատճառանաց¹⁹ եղեալ է մեր զառաջին նզովսն, որ աղաղակէ վասն²⁰ չարաչար Հայոյիչ Հաւատոյ²¹ նոցա. իսկ որք ուղիղ²² խոստովանին՝ Աստուած ճշմարիտ ասեն զԵմմանուելն, ²³վասն այնորիկ Աստուածածին զսուրբ Կոյսն:

11 ²⁴Նզովի:

12 Եթե ոք ո՛չ խոստովանեսցի բնութեամբ միանալ ի մարմնի Բանին Աստուծոյ, եւ մի Քրիստոս խոստովանելի՝ ²⁵զմի եւ զնոյն Աստուած եւ մարդ, նզովեա՛լ եղիցի:

13 Մեկնութիւն:

14 Գրէ երանելին Պաւղոս, որ աստուածային²⁶ խորհրդոցն է պաշտաւնեայ, եւ ասէ եթե՝ Խոստովանիմք ²⁷զմեծ է խորհուրդն աստուածապաշտութեան, որ երեւեցաւ մարմնով, արդարացաւ հոգւով, երեւեցաւ հրեշտակաց, քարոզեցաւ ի հեթանոսս, հաւատարիմ եղեւ յաշխարհի, ամբարձաւ²⁸ փառաւե՛: 15 Արդ, ²⁹զի՞նչ է, որ ասէն եթե՝ երեւեցաւ մարմնով. ³⁰այսինքն է, թէ եղեւ մարմին Բանն, որ յԱստուծոյ, ո՛չ փոփոխելով յիւրմէ բնութենէն, որպէս յառաջագոյն ասացաք, այլ ³¹միացոյց իւր մարմին ի սուրբ Կուսէն, եւ մի եւ նոյն ա-

1 Միածին
 2 ի գաւակէն
 3 որպէս
 4 հաւասարեցաւ
 * Հմմտ. Եբր. Բ՝ 14:
 5 ծնաւ
 6 էն
 7 ի բնութիւն
 8 իւրոյ
 9 մարդ լինիլ
 10 չի՛ք
 11 գայլայլելոյ
 12 բնութեան
 13 Այլ ասեմք մարմին հոգեւոր
 14 չի՛ք
 15 գլխաւորեանս
 16 ի սկզբանէ եւ
 17 չի՛ք

18 սկիզբն
 19 պատճառաց
 20 չի՛ք
 21 հաւատոց
 22 ուղորդ
 23 վասն այսորիկ
 24 Երկրորդ ցառ ցգովից
 25 մի եւ նոյն
 26 աստուծութեան
 27 զի մեծ է
 28 եւ վերացաւ
 * Լ՝ Տ՛Կ՛. Գ՝ 16
 29 զի՞նչ ասէ, թէ որ
 30 այսինքն եղեւ
 31 իւր միացոյց

նուևանի Որդի, յառաջ քան զմարդանալն անմարմին Բանն¹ յետ ²մարդկանալոյն նոյն մարմնացեալ: 16 Զսմանէ ասեմք, թէ նոյն է Աստուած Բանն³ միանգամայն եւ մարդ. ո՛չ⁴ բաժանեմք ուրոյն ի մարդ եւ ուրոյն որիչ ⁵զտեսակ զնորա, եւ ուրոյն դարձեալ ⁶Աստուած Բան, զի մի երկուս որդիս ոք իմասցի, այլ մի եւ նոյն ինքն⁷ է Քրիստոս Որդի եւ Տէր: 17 Իսկ որք ո՛չ⁸ այսպէս ասացին եւ ո՛չ այսպէս Հաւատալ ⁹կամեցան, եւ բաժանեցին յերկուս որդիս զմինն¹⁰ եւ զատուցանեցին¹¹ ի միմեանց զմիացեալն ճշմարտութեամբ, եւ ¹²ասացեն, եթե միայն պատուով եւ յարգանաւք ¹³մարդոյ եղեւ մերձաւորութիւն առ Աստուած, յուղիղ եւ յանբիծ ¹⁴Հաւատոյն աւտարացեալ ասեմք զնոսա: 18 ¹⁵Զի թէպէտ առաքեալ անուանի, որ¹⁶ կամ թէ աւծեալ ասի եւ Որդի ¹⁷կոչի Աստուծոյ, ոչինչ ամաչեմք ¹⁸ընդ տեսչութիւնն, զնոյն ասեմք որ յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, եւ իբրեւ եղեւ ¹⁹ընդ մեզ, յայնժամ անուանեցաւ ²⁰առաքեալ եւ աւծաւ ²¹ընդ մեզ մարդկութեամբ. զնոյն, որ եղեւն վասն մեր իբրեւ զմեզ`

²²թէպէտ եւ եկաց մնաց յորումն²³ որ էրն, ո՛չ հրաժարէ²⁴ ի մերմէն, առնու յանձն ²⁵զմարդկութիւնն վասն տեսչութեան, եւ ոչինչ ամենեւին վնասի ²⁶ի բնութեանէն իւր` փառացն իւրոց, այլ է եւ այնուրիկ²⁷ Աստուած եւ Տէր ամենայնի:

19 ²⁸նզովի:

20 Եթե ոք զմի Քրիստոսն²⁹ բաժանեցէ յերկուս երեսս յետ միանալոյն, եւ միայն մերձաւորութիւն եւ պատիւ եւ ճոխութիւն տացէ նմա, եւ ո՛չ միութիւն բնութեամբ, նզովեսցի³⁰:

21 Մեկնութիւն:

22 Զխորհուրդ միաւորութեանն³¹ տեսչութեան զՄիածնին³² զմտաւ ածցուք, զի փառաւք անճառութեան միանալ³³ ասեմք ի սուրբ ³⁴մարմնին ի հոգի բանաւոր, մտաւոր` զԲանն, որ յԱստուծոյ Հաւրէ, եւ այսպէս մի որդի իմանամք. որպէս ի վերայ մեր իսկ է տեսանել. զի այլ ³⁵բնութիւն է հոգին եւ այլ մարմինն, սակայն յերկոցունց մի կենդանի բովանդակեալ է:

23 Այլ ոմանք ո՛չ իմանան զայս այսպէս, այլ մարդ ուրուք զատեալ մերձենալ ասեն ³⁶ի Բանն Աստուած, միայն պատուով եւ ճոխութեամբ յարգեալ, եւ ո՛չ միութեամբ բնութեանն³⁷, ³⁸այսինքն ճշմարտութեամբ,

1 Բան
 2 մարդանալոյն
 3 չի՛
 4 եւ ո՛չ
 5 զտեսիլ նորա
 6 յԱստուած Բանն
 7 չի՛
 8 ոչն
 9 կամիցին եւ բաժանեսցեն
 10 զմինն
 11 զատուցանիցեն
 12 ասիցեն թէ
 13 եղեւ մարդոյ
 14 հաւատոցն օտարացեալս
 15 թէպէտ եւ
 16 եւ
 17 Աստուծոյ կոչի
 18 ըստ տեսչութեանն
 19 ընդ մեզ մարդ, յայնժամ
 20 եւ առաքեալ
 21 ըստ մարդկութեանն, զի այն

22 զի թէպէտ
 23 յիւրումն
 24 հրաժարի
 25 զմարդկութեանն վասն տեսչութեանն
 26 ի բնութեանէ փառաց
 27 այսուրիկ
 28 Երրորդ ցառ նզովից
 29 Քրիստոս
 30 նզովեալ եղիցի
 31 մարմնաւորութեանն
 32 Միածնին
 33 մի
 34 մարմնի հոգի
 35 բնութիւնն եւ հոգիին եւ այլ մարմնին
 36 որ յԱստուծոյ
 37 բնութեան
 38 այսինքն որպէս մեք հաւատամք նշմարտութեամբ

վասն զի ¹մի իսկ խոստովանիմք զՅիսուս Քրիստոս, այսինքն ²զմարդացեալ եւ զմարմնացեալ Բանն Աստուած. ³որպէս զի, թէ ասիցէ ոք զմարդկութեանն ըստ մարդանալոյն կարգաց՝ նմին իմանամք, եւ յորժամ ըստ աստուածութեանն կարգաց ասիցեն⁴, նմին մարդացելոյն զիտեմք. թէպէտ իբրեւ զԱստուած ասիցէ, Աստուած խոստովանիմք զմարդացեալն, դարձեալ միում Քրիստոսի եւ Որդւոյ՝ ի վեր քան զտկարութիւնն բնութեան, համարիմք զբարբառսն: ³³ Իսկ որք յերկուս երեսս⁵ բաժանեն, ապաքէն երկուս որդիս իմանան. որպէս ի վերայ մերո⁶ մարդկութեանս ո՛չ յերկուս երեսս բաժանել մարթասցէ⁷, ⁸թէպէտ եւ հոգոյն եւ մարմնոյն իմանալի է, այլ մի եւ նոյն մարդ է, այսպէս եւ ի վերայ Եմմանուէլին⁹. վասն զի ¹⁰մի է Որդի եւ Տէր, որ մարմնացաւ եւ մարդացաւ՝ Բանն Աստուած¹¹: ³⁴ Ապաքէն մի երես պարտիմք խոստովանիլ եւ միում համարել ¹²զմարդկաւրէնսն, վասն Բանին, որ յԱստուծոյ Հաւրէ, որ¹³ անճառութեամբն¹⁴ է ծնեալ: ³⁵ ¹⁵Արդ, որք որոշեն եւ զատանեն մարդ առանձին¹⁶ եւ ուրոյն Որդի՝ արտաքս քան զԲանն Աստուծոյ¹⁷, եւ զաստուածութիւնն դարձեալ ուրոյն Որդի, եւ¹⁸ երկուս

որդիս կամին ցուցանել, եւ զսոյն ցուցանէ ¹⁹դարձեալ ճառ նզովիցիս, որ առաջի այս:

36 [Ե]թէ ոք իշխեսցէ ասել աստուածագգեաց²⁰ մարդ զՔրիստոս²¹, եւ ո՛չ Աստուած²² ճշմարիտ եւ մի որդի բնութեամբ, որ եղեւ Բանն մարմին եւ հաւասարեաց²³ մեզ արեան եւ մարմնոյ, նզովեա՛լ եղիցի:

37 Մարմին լինել ասէ երանելի աւետարանիչն Յովհաննէս զԲանն, որ յԱստուծոյ՞, ո՛չ փոփոխումն ²⁴եւ ո՛չ այլայլումն ընդունել ի բնութենէ իւրմէ ի մարմնոյ ²⁵բնութիւնն, որպէս յառաջագոյն ասացաք. զի ունի յինքեան զանխախտութիւն²⁶ բնութեանն իբրեւ²⁷ զԱստուած. այլ զի հաւասարեաց²⁸ մեզ արեան եւ մարմնոյ լինելն²⁹ մարդ, եւ զի սովորութիւն է Աստուածաշունչ Գրոց՝ մարմին ³⁰զմարդ անուանեն, գրեալ է. Զի տեսցէ ամենայն մարմին զփրկութիւն Աստուծոյ³¹: ³⁸ Այլ պիղծ եւ անաւրէն կրաւնիք³² գտակք՝ Նեստորիոս եւ որք իբրեւ զնոյն իմանան, կեղծաւորին խոստովանել զմարմնանալոյն բարբառ³³. ո՛չ ճշմարտութեամբ մարմնացաւ, ասեն, Բանն, որ յԱստուծոյ, ³⁴այսինքն մարդ լինել իբրեւ զմեզ եւ կալ մնալ որ էրն. այլ իբրեւ զմի ի սրբոցն, ա-

1 իսկ Որդի
 2 մարդացեալ մարմնացեալ զԲանն Աստուծոյ
 3 Որպէս թէ
 4 ասիցէ
 5 երեսս
 6 միոյ
 7 մարթէ
 8 թէպէտ ի հոգւոյ եւ ի մարմնոյ
 9 Էմմանուէլի
 10 մի Որդի եւ տէր է
 11 Աստուծոյ
 12 զմարդկօրէնսն վասն տեսչութեան մարմնանալոյն եւ զաստուածաբարն վասն Բանին
 13 չի՞
 14 անմատոթեամբ
 15 Այլ՞ որք որոշենն
 16 առանձինն
 17 որ յԱստուծոյ
 18 չի՞

19 ի նաոն նզովից, որ կայ առաջի: Հինգերորդ նաոն նզովից
 20 աստուածագգեստ
 21 Քրիստոսի
 22 չի՞
 23 հաւասարեալ
 * Հմբ. Յով. Ե 14:
 24 եւ այլայլութիւն ընդունիլ
 25 բնութիւն, որպէս եւ
 26 զանախտութիւն
 27 որպէս
 28 հաւասարեսցի
 29 ի լինելն
 30 զմարդն անուանել. զի գրեալ է թէ
 31 Աստուծոյ մերոյ
 * Ե. Ե 5. Գ. 4. Գ. 6
 32 կրօնիցն
 33 բարբառս
 34 չի՞ այսինքն ... որ էրն

սեն, ¹որ ի սրբոյ Կուսէն ծնաւ, եւ պնդեալ եւ յամառեալ են, թէ բնակեցաւ ի նմա Միածին Բանն Աստուծոյ. զի մի՛ եւս միում Քրիստոսի եւ Որդւոյ եւ Տեառն երկիրպագցեն², այլ իբրեւ մարդ լոկ ուրոյն իմացեալս՝ միայն մերձաւորութեամբ եւ պատուով ասեն միացեալ, որ երկիրպագակից է նորա եւ փառաւորակից: ³⁹ Բնաւորէ³ ի մեզ Աստուածն ամենայնի ⁴Հոգւով իւրով, զոր եւ⁵ յառաջագոյն ասէր ⁶մի ոմն ի սրբոց մարգարէիցն թէ՛ Բնակեցայց ի նոսա եւ գնացից ի նոսա, եւ եղէց նոցա Աստուած, եւ նոքա եղիցին իմ ժողովուրդս⁷: ⁴⁰ Գրէ դարձեալ երանելին Պաւղոս. Ո՞չ զիտե՛ք, ասէ՛, եթէ տանար էք Աստուծոյ, եւ Հոգի⁸ Աստուծոյ բնակեալ է ի ձեզ⁹: ⁴¹ Ասէ դարձեալ եւ⁹ ինքն Քրիստոս ¹⁰[վասն] սրբոց իւրոց մարգարէիցն¹¹ եւ կամ յառաջագոյն եղելոց սրբոց. Զի թէ զնոսա աստուածս ասէ, ¹²առ որ զբանն Աստուծոյ եղեւ. իսկ զոր Հայր սրբեաց եւ առաջեաց¹³, դուք ասէք, թէ հայիոյես, զի ասացի թէ Որդի Աստուծոյ եմ¹⁴: ⁴² Այլ ո՛չ որպէս եւ ի մեզ բնակէ¹⁴ Աստուած, այսպէս եւ Քրիստոս. զի նայ Աստուած է բնութեամբ, եւ երեւեցաւ իբրեւ զմեզ, մի եւ նոյն Որդի է եւ իբրեւ եղեւն¹⁵ մարմին: ⁴³ Արդ, որք

յանդգնին ասել զնայ մարդ աստուածագրեաց, եւ ո՛չ Աստուած մարդացեալ, ¹⁶ի հարկէ եղիցի ընդ նզովիւք:

⁴⁴ Եթէ ոք ասիցէ Տէր Քրիստոսի զԲանն, որ յԱստուծոյ Հաւրէ, եւ ո՛չ զնոյն Տէր խոստովանեսցի Աստուած միանգամայն եւ մարդ՝ ¹⁷զԲանն մարմնացեալ, ըստ Գրոց, ¹⁸եղիցի՛ նզովեալ:

⁴⁵ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս մի եւ նոյն ճշմարտութեամբ Որդի է Աստուծոյ եւ Հաւր՝ [Բանն] որ եղեւ մարմին, տիրէ¹⁹ ամենայնի ընդ Ծնաւդին իւրում, եւ նմա կրկնի ամենայն ծունր ²⁰Երկնաւորացն եւ երկրաւորացս եւ սանդարամետականաց, եւ խոստովանէ²¹ ամենայն լեզու, թէ Տէր է Յիսուս Քրիստոս՝ ի փառս Աստուծոյ Հաւր²²: ⁴⁶ Արդ է ինքն Տէր ամենայնի, ²²որ ի մարմին, եւ է Աստուած անմարմին յառաջ քան զմարդանալն, այլ ինքն իւր ո՛չ²³ Աստուած եւ ո՛չ Տէր. անարժանութեամբ եւ անկարգութեամբ եւ ամբարշտութեամբ լի են իմաստք այնոցիկ, ²⁴որ զայս խորհին եւ այսպէս ասեն. ի հարկէ ²⁵ի վերայ նոցա գայ առաջի եղեալ ²⁶նզով: ⁴⁷ ²⁷Եթէ ասիցէ ոք մարդ զաւրացեալ յԱստուծոյ Բանէն զՅիսուս, եւ Միածնին²⁸ փառաւորութիւն մերձեցեալ, որ արտաքս քան զնա իցէ, ²⁹նզով լիցի:

1 զոր ի Կուսէն սրբոյ ծնաւ
 2 երկիրպագակիցն
 3 Բնակի
 4 Հոգւովն Սրբով
 5 չիք
 6 միով
 7 Ի Կոր. Գ. 16. Գե. Գե. Ի. Գ. 12:
 8 չիք
 9 հոգին
 10 Ը Կոր. Գ. 16
 11 չիք
 12 վասն սրբոցն
 13 մարգարէից
 14 առ որս բանն
 15 առաջեաց յաշխարհ
 16 Յ. Գ. Գ. 35-36
 17 բնակի
 18 եղեւ

16 ի հարկէ գրաւին ընդ նզովիւք առաջի եղելովն: Վեցերորդ նառ նզովից
 17 որ մարմնացեալ
 18 նզովեալ եղիցի
 19 եւ տիրէ
 20 երկնաւորաց եւ երկրաւորաց
 21 խոստովան լինի
 22 Տէ. Փ. Լ. Բ. 10-11:
 23 որ իմանին
 24 ո՛չ է
 25 որք զայն
 26 գան ի վերայ նոցա
 27 նզով: Եօթներորդ նառ նզովից:
 28 ոք ասիցէ
 29 ի Միածնին
 30 նզովեալ եղիցի:

48 *Զի յորժամ զմարմնաւոր ծնունդն¹ Միածնի Որդոյն Աստուծոյ աւետարանէր սրբո Կուսին երանելին Գաբրիէլ. Ծնցի, աւսէ, եւ կոչեսցի² զանունն նորա Յիսուս³, եւ նա փրկեսցէ զժողովուրդ իւր ի մեղաց իւրեանց³: 49 Անուանի եւ Քրիստոս վասն աւժեկոյն⁴ ընդ մեզ մարդկաբար, ըստ բարբառոյ երգչին, որ ասէ. Սիրեցեր զարդարութիւն եւ ատեցեր զանարեւոթիւն. վասն այսորիկ աւժ⁵ զեզ Աստուած՝ Աստուած քո, իւղով ուրախութեամբ⁶ առաւել քան զընկերս քո⁷: 50 Դեւ նակայն նայ բաշխաւոյ Հոգոյն Սրբոյ, եւ ո՛չ չափով⁸ տայր արժանաւորաց իւրոց⁷. զի լրումն⁹ րինքն է եւ՝ ի լրութեանն նորա մեք ամենեքեան¹⁰ ընկալաք⁷, որպէս եւ գրեալ է: 51 Տեսչութեամբ մարդկութեանն աւժանել¹¹ ասի իբր¹² զմարդ, եւ թողցեալ¹³ իջանէ ի վերայ Հոգոյն Սրբոյ, զի¹⁴ ըստ նմին աւրինակի եւ ի մեզ հանգիցէ, որ վասն յանցանացն Ադամայ ի սկզբանն հեռացաւ: 52 Արդ, ինքն Միածինն¹⁵ Բանն Աստուծոյ եղեւ մարմին եւ կոչեցաւ աւժեալ. որ անգն է Աստուածութեանն զաւրութիւն ունէր յինքեան եւ առնէր զարմանալիս եւ փառաւորեալս: 53 Արդ, որք ասենն¹⁶ վասն Քրիստոսի, թէ ի զաւրութիւն փա-*

ռաւորութեանն¹⁷ Միածնին մերձեցաւ եւ ուրոյն զատուցանեն զՄիածինն ի Քրիստոսէ, այսինքն¹⁸ երկուս որդիս իմանան՝ զոմն զաւրացուցիչ եւ զոմն զաւրացեալ, իբրեւ զմարդ ոք մի¹⁹ ի մէնջ, վասն այսր²⁰ լինին ընդ նզովիւք:

54 *21* Եթե ոք իշխեսցէ ասել, եթե վերացեալ մարդն երկրպագակից է Աստուծոյ եւ փառաւորակից, որ²² յորջորջի Աստուած, իբրեւ այլայլում, եւ ո՛չ միով երկրպագութեամբ պատուեսցէ զեմմանուէլն²³ եւ մի փառատրութեամբ²⁴ տացէ նմա, ըստ լինելոյ Բանին մարմին, նզ.²⁵:

55 Մեկնութիւնն:

56 *Ի մի Աստուած՝ Հայր ամենակալ, եւ ի մի Որդի եւ ի մի 26*Սուրբ Հոգին մկրտիմք: 57 Արդ, ասէ երանելին Պաւղոս. Ո՞չ գիտեմք, եթէ որ²⁷ ի Քրիստոս 28 մկրտեցանք, ի մահ նորա մկրտեցաք. թաղեցաք ընդ նմին մկրտութեամբ 29 ի նորա մահն, զի որպէս յարեաւ Քրիստոս ի մեռելոց փառաւ Հայր, այսպէս³⁰ եւ մեք ի նորոգումն կենաց շրջեսցուք³¹: 58 Այսուհետեւ հաւատացաք եւ մկրտեցաք, որպէս ասացի³², ի մի 33 յորդին՝ ի Տէր Յիսուս Քրիստոս, այսինքն՝ 34 ի

1 ծնունդ
 2 կոչեսցես
 3 Գ. 1. 4. Ը 31
 3 նոցա
 4 օձանելոյն
 5 էօծ
 6 ուրախութեան
 7 Ս. 1. 7. Ի 8
 7 եւ սակայն նա էր բաշխիչ
 8 չափով ինչ
 9 Հ. 1. 7. 3. 4. Գ. 34:
 9 էր ինքն
 10 ամենեքեան
 11 3. 4. Ը 16. 4. 1. 7. Ի 23:
 11 օձանիլ
 12 իբրեւ
 13 իջանել ի վերայ նորա
 14 չիք
 15 Միածին
 16 ասեն

17 փառաւորութեան
 18 այսպիսիքն
 19 չիք
 20 այսպիսի իրաց
 21 Ուրեքորդ նառ նզովից: եթէ
 22 եւ
 23 զԷմմանուէլ
 24 փառաւորութիւն
 25 Այստեղ վերջանում է ձեռագրի բուն նախնական մասը, եւ շարունակութիւնը նախադասութիւն թիւ 55-ից նոր գրչով է:
 26 Հոգին Սուրբ
 27 որք
 28 մկրտեցաք, ի մահն
 29 ի մահ անոր նորա
 30 նոյնպէս
 31 շրջիցուք
 32 Հ. 1. 7. 3-4
 32 եւ ասացին
 33 Որդի ի Տէր մեր
 34 եւ ի մարդացեալ Բանն

մարմնացեալ Բանն, որ յԱստուծոյ միուս ճշմարտի՞ Աստուծոյ ուսաք երկիրպագանել, եւ ընդ մեզ վերին զաւրութիւնքն. ²զի գրեալ է. Յորժամ միւս անգամ մուծցէ ³զանդրանիկն յաշխարհ, ասէ, երկիրպագցեմ նմա ամենայն հրեշտակք Աստուծոյ՞: 59 Եղեւ անդրանիկ Միածինն, յորժամ մարդն⁴ երեւեցաւ ըստ⁵ մեզ, յայնժամ եւ եղբայր յորջորջեցաւ սիրելեաց իւրոց⁶: 60 Այսուհետեւ եթէ ոք ասիցէ ուրոյն մարդ երկրպագակից, որպէս⁶ այլ ոք, քան զԲանն, որ յԱստուծոյ Հաւրէ, եւ ոչ միութեամբ ճշմարտութեանն մի Քրիստոս եւ Որդի եւ Տէր խոստովանիցէ⁷, ի հարկէ լիցի⁸ ընդ նզովիւք:

61 ⁹Իննեքորորդ նզովի:

62 Եթէ ոք զմի Տէր Յիսուս Քրիստոս, փառաւորեալն¹⁰ յԱստուծոյ՝ ասիցէ իբրեւ յայլմէ զաւրութենէ եւ յայլմէ ընդունել զաւրութիւն կարողութեան ի վերայ այսոց պղծոց, եւ կատարել ի մարդիկ զնշանս աստուածագործս, եւ ո՛չ իւր իսկ¹¹ ասիցէ զՀոգին, որով առնէր¹² զզաւրութիւնս եւ զնշանս¹³ աստուածագործս, նզովեա՛լ լիցի¹⁴:

63 Մեկնութիւն:

64 Եղեւ մարդ Միածինն Աստուծոյ Բանն, էկաց մնաց եւ այնպէս Աստուած

յէութեանն¹⁵ իւրում, որպէս եւ Հայր, բաց¹⁶ միայն ի հայրութենէն. եւ ¹⁷էր իւր բնութեամբ Հոգին, եւ առնէր նշանս աստուածագործս, եւ ի լենելն մարդ, սակայն ¹⁸եւ այսպէս Աստուած է ի զաւրութեան իւրում, եւ իւրով զաւրութեամբն¹⁹ կատարէր զաքանչեւիսն²⁰: 65 Իսկ որք ասենն²¹, եթե իբրեւ զմարդ մի է²² ի մէնջ եւ կամ իբրեւ²³ զմի ²⁴ի սրբոց փառաւորեցաւ ²⁵Հոգովն զաւրութեամբ, եւ ո՛չ իւր համարիցին, այլ որպէս²⁶ աւտար, եւ ո՛չ իբրեւ աստուածաբար վարել Հոգովն իւրով, այլ իբրեւ ի շնորհաց կարգի ընդունել զՀոգին եւ գյերկինս²⁷ վերանալն, այնպիսիքն ի հարկէ լիցին ընդ նզովիւք:

66 ²⁸Տասնեքորորդ նզովի:

67 Առաքեալ եւ քահանայապետ խոստովանութեան մերոյ՞ ²⁹լինել արեամբ զՔրիստոս Աստուածաշունչ Գիրք, եւ մատուցանել զանճն իւր վասն մեր հոտ անուշից Աստուծոյ Հաւրէ: 68 Արդ, եթե ոք առաքեալ եւ քահանայապետ խոստովանութեան մերոյ ասիցէ ո՛չ զայն, որ յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, որ եղեւ³⁰ մարմին եւ մարդ ընդ³¹ մեզ, այլ որոյն³² մարդ ի կնո-

1 նշմարտիմ
 2 գրեալ է թէ
 3 զանդրանիկն իւր
 * Ե.Ք.Ղ. 6
 4 մարդ
 5 ընդ
 6 իբրեւ
 7 խոստովանեցէ
 8 լիցիցի
 9 նառ նզովից
 10 փառաւորեալ
 11 չիք
 12 առնէ
 13 նշանս
 14 եղիցի

15 յէութեան
 16 բաց
 17 իւր էր
 18 այնպէս եւ
 19 հոգւովն
 20 սեանչեւիս
 21 ասեն
 22 չիք
 23 չիք
 24 ի սրբոցն
 25 գորութեամբ հոգւոյն
 26 իբրեւ
 27 յերկինս
 28 նառ նզովից
 9 Ե.Ք.Ղ. 1
 29 լինիլ ասեն զՔրիստոսէ
 30 եղեւ
 31 ըստ
 32 ուրոյն

ջէ, եւ կամ ¹թէ իւր վասն իւր մատուցեալ զինքն պատարագ, եւ ո՛չ վասն մեր՝ այն, որ ²ո՛չն էր կարաւտ պատարագաց, որ³ ո՛չ զիտէր զմեզս, նզովեա՛լ լիցի⁴:

69 Մեկնութիւն:

70 Փոքունք եւ խոնարհագոյնք ասին ի վերայ բնութեանն⁵ Աստուծոյ Բանին մարդկայինքն⁶. սակայն ո՛չ մերժի յիւրմէ պատուոյն վասն տեսչութեանն, զի տէր է ամենայնի բնութեամբ, եւ իջոյց զանձն իւր ի մեր նմանութիւնս⁷, զկերպարանս ծառայի եառ եւ անուանեցաւ առաքեալ եւ քահանայապետ՝ ըստ մարդկութեան կարգացն, եւ յայսմիկ⁸ զմի եւ զնոյն Որդի ա- նուանէ, եւ մատոյց զանձն իւր վասն մեր ի հոտ անուշից Աստուծոյ եւ Հաւր, Միով պատարագովն⁹ կատարեաց զսրբեալսն հանապագորդ¹⁰, որպէս եւ գրեալ¹⁰ է:

71 Այլ ո՛չ զիտեմ, թե զիա՞րդ ¹¹այլ այլս ի- մացան, եւ ո՛չ զնոյն Բանն Աստուծոյ, որ եղեւ մարդ, եւ անուանեաց¹² առաքեալ եւ քահանայապետ խոստովանութեան մերոյ, այլ ուրոյն¹³ մարդ առանձինն¹⁴ ի սրբոյ Կուսէն ծնեալ, եւ ասեն, եթե անուանեցաւ առաքեալ եւ քահանայապետ, եւ իբր¹⁵ յա- ռաջադիմութեամբ գոլ¹⁶ յայն, եւ ո՛չ վասն մեր, այլ վասն իւր մատոյց զանձն իւր պատարագ Աստուծոյ եւ Հաւր. յուղիղ եւ

յանբիծ ¹⁷հաւատոցս ամենեւին աւտարա- ցեալք են. զի այն, որ ոչն արար մեզս եւ ի վեր է¹⁸ քան զզղջանալ¹⁹ եւ ²⁰անմասն է ի մեղաց, ո՛չ էր կարաւտ ²¹ամենեւին պատա- րագաց. եւ որպէս ասացի²², երկուս որդիս իմանան այլայլիմացք, որք յայտնի արա- րին զամբարշտութիւն²³ իւրեանց, եւ ի հարկէ եղեն ընդ նզովիւք:

72 ²⁴Մետասաներորդ նզովի:

73 Եթե ոք ո՛չ խոստովանիցի²⁵ զմար- մինն Տեառն կենդանարար եւ իւր Բանին Աստուծոյ, այլ իբրեւ այլոյ ուրումն ²⁶ար- տաքս քան զնա, մերձեցելոյ ի նա պա- տուով, կամ իբրեւ բնակութեամբ²⁷ աս- տուածութեանն, եւ կամ խնամով, եւ ո՛չ կենդանարար, որպէս ասացին, որ եղեւ իւր Բանին, որ զամենայն կարաւդ²⁸ կենդանի առնել, նզովեա՛լ լիցի²⁹:

74 Մեկնութիւն:

75 Զսուրբ եւ զկենդանարար պատա- րագ³⁰ աւրհնութեան, զոր կատարեմք յե- կեղեցիս՝ ո՛չ իբրեւ զմիոյ ի մէնջ զմարմին լոկոյ մարդոյ հաւատամբ զառաջի եղեալն, նոյնպէս եւ վասն պատուական արեանն, այլ խոստովանիմք իւր ³¹Բանին մարմին, որ յԱստուծոյ. նոյնպէս եւ զարիւնն կեն- դանարար³² ամենայնի. զի լոկ մարմին

1 թե ոք ասիցէ վասն իւր մատուցեալ
2 ո՛չ կարօտն էր
3 եւ
4 եղիցի
5 բնութեան
6 մարդկօրէնք
7 նմանութիւն
8 յայսոսիկ
9 պատարագաւ
* Լէք. Ժ. 14
10 գրեալն
11 այլայլսն
12 որ անուանեցաւ
13 ուրոյն ի նմանէ
14 առանձին
15 իբրեւ
16 գալ

17 հաւատոցն ամենայնիւ օտարացեալ
18 չի՞ք
19 զզղջանալն
20 անմասն մեղացն
21 պատարագաց ամենեւին
22 ասացին
23 գանպարշտութիւնս
24 նառ նզովից
25 խոստովանեցի
26 արտաքս մերձեցելոյ ի նա քան զնա պատուով
27 բնակութեամբն
28 կարօղ է
29 եղիցի
30 պատարագն
31 մարմին Բանին
32 զկենդանարարն

կենդանութիւն տալ ո՛չ կարէ: 76 Այսմ՝ վկայէ Փրկիչն ամենեցուն², որ ³ասէն եթե՝ Մարմին ինչ ո՛չ աւգնէ, Հոգին է կենդանարարա՞րա՞ր³: 77 ⁴Եւ վասն զի եղեւ իւր Բանին մարմին, այսու իմանի եւ է կենդանարար. որպէս եւ ասէ⁵ Փրկիչն թե՛ Որպէս առաքեաց զիս ⁶կենդանին Հայր, կենդանի եմ եւ⁷ ես վասն Հաւր⁸, եւ որ ուտէ⁹ զիս եւ նա կեցցէ վասն իմ¹⁰: 78 Եւ քանզի Նստոր¹⁰ եւ որք իբրեւ զնայն¹¹ իմանան եղծանել ջանան իւրեանց տխմարութեամբն ¹²զխորհուրդ զզաւրութիւնն, վասն այնր¹³ յիրաւի եղեն ընդ նզովիւք:

79 ¹⁴Նզովիք:

80 Եթե ոք ո՛չ խոստովանեսցէ զԲանն, որ յԱստուծոյ, մեռանել¹⁵ մարմնով, եւ խաչիլ¹⁶ մարմնով եւ զմահ ճաշակել¹⁷ մարմնով, որ ¹⁸եղեւն անդրանիկ ի մեռելոց¹⁸, որ կենդանի¹⁹ է եւ կենդանարար, նզովեալ լիցի²⁰:

81 Մեկնութիւն:

82 Անվիշտ եւ անմահ է²¹ Բանն յԱստուծոյ Հաւրէ, եւ ի վեր է վշտանալոյ. անհաս եւ անճառ է²² բնութիւնն Աստուծոյ եւ ի վեր է քան զապականութիւն, եւ կենդանի առնէ զամենայն, եւ չէ ընդունիչ ²³տրտմութեան. թեպետ եւ այսպէս է բնութեամբ Բանն Աստուծոյ, իւրացոյց իւր մարմին ընդունիչ մահու²⁴, որ վշտանալ սովոր է, ²⁵եւ յաղագս մեր յանձն իւր ընկալաւ զվիշտսն, զի զամենեսեան զմեզ ազատեսցէ ի մահուանէ եւ յապականութենէ, եւ կենդանացուցէ իբրեւ զԱստուած²⁶ իւրով մարմնովն: 83 ²⁷Եւ եղեւ անդրանիկ ի մեռելոց²⁷. ²⁸Գի ո՛չ մարդ լոկ ուրոյն եւ որիչ իմացեալ՝ արտաբոյ²⁹ քան զԲանն, որ յԱստուծոյ Հաւրէ, որ վասն մեր համբեր³⁰ պատուական խաչին եւ զմահ նաշակեաց, այլ իմքն Տէրն³¹ փառաց իւրով մարմնովն մեռալէ, ըստ Գրոց: 84 Այլ որք զընդունայն³² եւ զհայհոյութեան կրաւնս³³ կամին ի սուրբ Հաւատս³⁴ մուծանել, մարդ ուրոյն ասեն, որ վասն մեր խաչին³⁵. յիրաւի եւ յարժանի եղան ի վերայ նոցա՝ ըստ մեծի ամբարշտութեանն³⁶, մեծամեծ նզովք³⁷:

1 եւ այսմ
 2 ամենայնի
 3 ասէ թէ
 4 ՅՊՎԸ.Չ 64
 5 չիք եւ վասն զի ... կենդանարար
 6 դարձեալ
 7 Հայրն կենդանի
 8 Հորն
 9 ուտէ
 10 ՅՊՎԸ.Չ 58
 11 Նստոր
 12 գայն
 13 զխորհրդոյն գորութիւնն
 14 որոյ
 15 Երկոտասաներորդ նառ նզովից:
 16 չարչարեալ
 17 խաչեալ
 18 նաշակեալ
 19 եղեւ անդրանիկ մեռելոց
 20 ԿՊՂ.Լ 18. Հմմտ. Լ ԿՊՐ. ԺԵ 20:
 21 կենդանիին
 22 եղիցի
 23 զիս

21 էր
 22 չիք
 23 տրտմութեանց եւ թէպէտ
 24 չիք
 25 վասն մեր եւ
 26 Աստուած
 27 եւ եղեւ պտուղ ննջեցելոց եւ անդրանիկ մեռելոց
 28 ԿՊՂ. Լ 18. Հմմտ. Լ ԿՊՐ. ԺԵ 20:
 29 ո՛չ եթէ
 30 արտաբոյ
 31 համբերեաց
 32 Տէր
 33 Հմմտ. ՓԼԳ. Բ 6-8:
 34 ընդունայն
 35 կրօնսն
 36 հաւատն
 37 զհամբերելն խաչի
 38 անպարշտութեան նոցա
 39 նզովք վասն հայհոյութեան նոցա:

1 ¹Երանելոյն Սեբերիանոսի, սրբական եպիսկոպոսի Գոբեղիցից՝ Երբորդ մատեն, որ ի Զատիկն, ի բանէն՝ Երբեմն յորժամ նախամեծար արարին շնորհին Աստուծոյ:

2 Արդ², նախ քան զամենայն ³ինչ զայն պարտ է գիտել, զի Միածին Բանն Աստուած՝ անչարչարելի էութիւնն, անեղ եւ անփոփոխական զաւրութիւնն⁴, ա՛ն ⁵իւր զստեղծուածն եւ ընդ ինքեան զմարմինն միացոյց. ո՛չ ինքն ⁶ի նուաստութիւն իջեալ, այլ զնուազն⁷ յառաւելութիւն խառնեալ⁸: 3 Եւ տե՛ս՝ զիա՛րդ երկնաւորն⁹ փոփոխմունս ¹⁰ընդ մարդկութեանն գործէ. քանզի որ փոխանակիցէ ոք՝ տայ եւ առնու. առ մարմին ի մէնջ եւ ետ մեզ զոգի¹¹ յիւրմէ. եւ որպէս դու, որոյ Աստուած եւ Տէր գոյ, չիշխեիր զԱստուած Հայր կոչել, եթե չէր¹² զՀոգին ի նմանէ առեալ, նոյնպէս եւ Որդի ո՛չ զՀայր Աստուած իւր կոչէր, եթե չէր մարմին ի քէն առեալ: 4 Եւ քանզի գիտէր Կենարարն, եթե ո՛չ նոյն-

գուճակ է Հայր նորա եւ Հայր մեր, եւ ո՛չ ըստ նմին աւրինակի Աստուած մեր, բաժանէ ¹³զանուամբ մին՝ Առ Հայրն իմ եւ առ Հայր ձեր. ¹⁴է եւ այլազգ ձեր եւ այլազգ իմ. եւ՝ Առ Աստուած¹⁵ իմ եւ առ Աստուած ձեր՝. քանզի այլազգ ձեր Աստուած է եւ այլազգ իմ: 5 Վասն առ ձէնջ մարմնոյս¹⁶ եղեւ իմ Հայր Աստուած եւ վասն առ յինէն ¹⁷Հոգոյն յաշխարհի եղեւ Հայր աշխարհի. ո՛չ ինձ Որդոյս¹⁸ կարէր Հայր Աստուած կոչիլ, եթէ չէր¹⁹ առեալ զմարմինս²⁰, ²¹եւ ձեզ հնար ինչ չէր զԱստուած Հայր կոչել, եթե չէր առեալ զՀոգին: 6 Եւ վկայէ Պաւղոս. Եւ²² զի ²³էք դուք որդիք, առաքեաց Աստուած զՀոգի Որդոյ ²⁴իւրոյ ի ձեզ, որ աղաղակէ²⁵. Ա՛րբայ՝ Հայր²⁶: 7 Եւանեմ ²⁶առ Հայր իմ՝ ²⁷ըստ բնութեանս, եւ առ Հայր ձեր՝ ըստ շնորհաց. առ Աստուած ձեր՝ ²⁸ըստ բնութեանդ, եւ առ²⁹ Աստուած իմ՝ ըստ մարմնոյս:

1 Տե՛ս Զ, ք. 275v եւլն. հմմտ. տպ. Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1830, էջ 99:
 2 Եւ արդ
 3 չի՛ք ինչ զայն
 4 գորութիւն
 5 զիւր ստեղծուածն
 6 ի նուագութիւն
 7 զնորա նուագութիւնն
 8 հանեալ
 9 զերկնաւոր
 10 ընդ մարդկութեան
 11 հոգի
 12 չէիր

13 զանուանսն
 14 բանգի այլազգ իմ է, եւ այլազգ ձեր
 15 Աստուածն
 * Յ՝ՎԸ՝Ի 17
 16 մարմնոյն
 17 հոգւոյն՝ Աստուած եւ հայր աշխարհի եղեւ
 18 որդւոյ
 19 չէր իմ
 20 զմարմինն
 21 եւ ո՛չ ձեր հնար ինչ էր
 22 չի՛ք
 23 ասէ
 24 չի՛ք իւրոյ ի ձեզ
 25 աղաղակէ ի սիրտս ձեր
 26 Գ՝Պ՝Գ 6
 26 Ես առ հայրն
 27 ըստ բնութեան
 28 ըստ բնութեանս
 29 չի՛ք

Եթե պարտ է անապական խոստովանել զմարմինն Քրիստոսի՝ անդստին յարգանդէ կուսական Աստուածածնին Մարիամայ:

1 ¹Երանելոյն Երինոսի՝ Հետետողի առաքելոց, եպիսկոպոսի Ղոզգոնի Գալիլէացոց:

2 ²Ուրեմն եւ մի բնութիւն Աստուծոյ եւ մարդոյ գործեաց, մեր ո՛չ կարացելոցս³ այլաւրինակաբար ինձ⁴ կցորդութիւն ⁵ընդունելութեան զանապականութեան, ⁶եթե նորա եկեալ էր առ մեզ: ³ Քանզի անտեսանելի եւ ⁷աներեւոյթ ելով՝ ոչինչ աւգուտ առնէր. արդ, ⁸եղեւ տեսանելի է, զի ըստ ամենայն մասին կցորդութեան ընդունելութիւն⁹ առցուք զանապականութեանն:

4 ¹⁰Նորին:

5 Քանզի արիւն ո՛չ եղիցի, բայց եթե յերակաց եւ ի մարմնոյ¹¹ եւ յայլ եւս ի մարդն գոյացութենէ, զոր ճշմարտութեամբ¹² եղեալ Բանն Աստուծոյ արեամբն իւրով փրկեաց զմեզ: ⁶ Ըստ որում եւ առաքեալն նորա ասէ. Յորում ընկալաք զփրկութիւն ի ձեռն արեանն¹³ նորա՝ զթո-

ղութիւն մեղաց¹⁴: ⁷ Քանզի այս է, որ ի հասարակութիւն միաբանութեան եւ ի միութիւն զմարդն ածելով ընդ Աստուծոյ, որ վասն առաւելութեան առ զստեղծուածն յիւր սիրոյ զ'ի կուսէն լինելութիւն կրեաց ինքն, ի ձեռն որոյ զմարդն միաւորեաց ընդ Աստուծոյ: ⁸ Քանզի թե մարդ ո՛չ յաղթեաց հակառակորդին մերոյ, ապա եւ ո՛չ յիրաւի հերքեցաւ թշնամին, եւ ո՛չ թե Աստուած պարզեւեաց զյա[ղթ]ութիւնն. ապա եւ ո՛չ հաստատութեամբ ընկալաք զնա. եւ եթե ո՛չ էր միաւորեալ մարդն ընդ Աստուծոյ, ո՛չ էր կարացեալ կցորդութիւն ընդունել անապականութեանն: ⁹ Իսկ որ ասեն՝ մարդ էր, եւ ո՞ ծանիցէ զնա. ¹⁵Եւ մերձեցաւ առ կին մի մարգարէ, եւ ծնաւ որդի, եւ ¹⁶կոչեաց զանուն նորա սփանջելի Խորհրդական, Աստուած հզարէ. եւ ի հասարակութիւն միաւորութեան¹⁷ զմարդն անդէն¹⁸ վերստին կոչեաց¹⁹ Աստուծոյ, զի ²⁰ի ձեռն հասարակութեան մեք կցորդութիւն²¹ անապականութեան առցուք:

10 ²² Ընդունայն²² եւ սնտորք են ամենեւին որ զամենայն տնաւրէնութիւն²³ անարգեն զԱստուծոյ, եւ զմարմնոյ²⁴ [փր]կութիւնն]

1 Հմմտ. *Des heiligen Irenäus Schrift zum Erweise der apostolischen Verkündigung* (Յոյցք առաքելական քարոզութեանն). Leipzig, 1907, S. 24.
2 Արդ զմարդն միաւորեցոյց ընդ Աստուած եւ հասարակութիւն միաբանութեան
3 կարացելոց
4 ինչ
5 ընդունել զանապականութիւնն
6 ո՛չ էր նորա եկեալ
7 անապականութիւնն, ոչինչ մեզ
8 տեսանելի եղեւ
9 ընդունելութեան
10 Առաջին եւ վերջին հատուածները հակառակ դասաւորութեամբ հմմտ. *Irenäus, Gegen die Häretiker* (**Իրենիոսի**՝ Ընդդէմ հերձուածոց), Leipzig, 1910, S. 155. *Վերջընթեր հատուածը՝ Յոյցք, S. 29-50. սորա մասընթաց տողերը կրկին՝ Ընդդէմ հերձուածոց, S. 514:*
11 մարմնոց
12 ճշմարտապէս
13 արեան

14 յանցանացն
* Եփէ. Լ 7
15 Մերձեցայ առ կինն
16 կոչի անուն
* Ե. Լ 3, Թ 6
17 միաբանութեան
18 անդրէն
19 կոչեցեալ
20 առ նոյն հասարակութեան
21 զկցորդութիւն
22 ընդունայնք
23 գտնաւրէնութիւնն
24 զմարմնոյս

ուրանան, զվերստին՝ ծնունդ նորա անպատուեն՝ ո՛չ գոլ ընդունական ²ասելով զանապականութեան: 11 ³Եւ ո՛չ ապրեցաւ սա, եւ ⁴ ո՛չ Տէր ուրեմն արեամբն ⁵ իւրով փրկեաց զմեզ. ⁶ ո՛չ եւ բաժակն գոհութեան հասարակութիւն արեան ⁷ նորա, եւ ո՛չ հացն, զոր բեկանեմք, հասարակութիւն է մարմնոյ ⁸ նորա:

12 ⁹Նորին:

13 Եկն ¹⁰ Որդին Աստուծոյ եւ սգեցաւ մարմին անապական ¹¹յանապական ի կուսէն Մարիամայ:

1 ¹²Երանելոյն Եփրեմի՝ ի բանէն, որ ի սուրբ Կոյսն:

2 Սպասաւորեաց Կոյսն ի ձեռն անապականութեանն Քրիստոսի, պահեաց միշտ ¹³ զկուսութիւնն. վասն ¹⁴ զի միշտ անապականութեան փափագեաց, եղեւ մայր անապականութեան, ¹⁵ եւ ո՛չ կարաց լինել աղախին ապականութեան: 3 Քանզի ¹⁶, յորում ստեղծաւ ¹⁷անապականութիւն, շաւիղ

ապականութեան լինել ո՛չ կարէ. յեղումն ¹⁸ անփորձ ամուսնութեան սովորութեան ¹⁹ խորհրդապէս ²⁰ապականութիւն ո՛չ կարէր տեղի գտանել, քանզի ²¹ ո՛չ կարէր ²²զանապականութիւնն ապականութիւնն պարտել. վասն այնորիկ եւ Մարիամ գուգաբնակցութեանն ²³ յաղթեաց: 4 ²⁴Ասաց եւ Պաւղոս եթե՝ Ապականութիւն զանապականութիւն ²⁵ոչ ժառանգէ՞. ²⁶քանզի Մարիամ նշանակ է յարութեան. ի ²⁷ յարութեանն ապականութիւն հալածական լինի, եւ առ Մարիամաւ ընդարմացաւ նորա զաւրութիւնն՝ առան բնակցութեան եւ ծննդեան. ամենեքեան յարութեանն ²⁸ ծնցին, այնպէս ²⁹ եւ Մարիամ զՔրիստոս ³⁰ ծնաւ: 5 Երանելի՛ն ³¹ Մարիամ, զի այնպիսի ³² ունէր մաքուր խորհուրդ, որպէս ³³ զի կարելի լինել զանապականութիւն ծնանել. երանեա՛լ ³⁴ է եղեալն անապականութեան ըշտեմարան, զի առատապէս զնա ի վերայ երկրի յառաջ եհեղ. երանեա՛լ ³⁵ է ազբիւրն բարեպաշտութեան, զի ի նմանէն արտածողկեցաւ մարդ Աստուած. երանեա՛լ ³⁶ է,

1 եւ զվերստին
 2 գաւ ասելով անապականութեան
 3 եւ եթէ ո՛չ ապրեցի
 4 ապա
 5 արեամբ
 6 ե՛ւ ոչ
 7 է արեանն
 8 մարմնոյն
 9 Հմմտ. Կ, ք. 104, Ստեփանոս Իմաստասիրի գրութեան մէջ. հրատ. Գ. Տէր-Մկրտչեան, «Արարատ» 1902, մարտ-ապրել, ուր վկայութիւն է բերուած նաեւ առաջին հատուածը եւ երկրորդից՝ Ընդունայն եւ սնտոի են ... զանապականութեանն. նոյնը՝ Կիրեղ, Պարապմանց, էջ 458:
 10 Արդ եկն
 11 յանապական Կուսէ:
 12 Հմմտ. Խ, ք. 200v: Սորա այս առաջին հատուածի առաջին պարբերութիւնն եւս վկայութիւն է բերել Ստեփանոս Իմաստասէր:
 13 չի՞
 14 զի անապականութեան ցանկացեալ եւ մայր անապականութեանն
 15 ոչ եղիւ
 16 զի
 17 շաւիղ անապականութեան

18 յեղելումն
 19 չի՞
 20 ո՛չ կարէր ապականութիւն
 21 զի
 22 զանապականութիւն պարտել ապականութիւն
 23 զուգաբնակցութեամբն
 24 որպէս սասց Պաւղոս, թէ
 25 ժառանգել ո՛չ կարէ
 * Լ. Կ. Ժ. Ե. 50
 26 զի գիտէր թէ
 27 զի ի
 28 ի յարութեանն
 29 այսպէս
 30 չի՞
 31 երանելի է
 32 այսպիսի
 33 չի՞
 34 երանելի
 35 երանելի
 36 երանելի

որ ստացաւ զքն պիտանացու եղեալ¹, զի եղեւ փրկութիւն բոլոր ²ազգիս մերում:

6 Նորին:

7 Ո՛չ էր ապականութեանն³ մաւտաւորութիւն. քանզի⁴ խաւար փախչի առ ⁵ի գալստենէ լուսոյն: 8 Եկն անապական յանապական տեղի⁶. զի ուր անապականութիւն⁷, անդ դադարեալ հովանացաւ աստուածային զաւրութիւնն. ո՛չ մարմնովն⁸ յեղափոխեալ ի ստուեր, այլ ի ձեռն այցելութեան նմա զիւրոյ ⁹գալստեանն զգայութիւն շնորհաց:

9 Նորին:

10 Գզաթ էր Մարիամ, ո՛չ ներգործեաց ապականութիւն¹⁰. մեռանի մարմնով, վասն այնորիկ գզաթու իջանել ասի Բանն ի վերայ նորա: 11 Անդ զԱդամ կարգեաց ընդ անապականութեանն կենակից լինել. իսկ ի Մարիամու զանապականութիւն¹¹ աւրինազրեաց:

12 Նորին՝ ի բանէն, որ յաղագս մարգարէին:

13 ¹²Ո՛ր երեկնաւն հրամանացն, ¹³զի ծնաւ բնութիւն ո՛չ զիւրն. կոյսն մայր եւ բնութիւնն աղբիւր. արգանդն սնուցիչ, աղջիկն գործակից, առումնն¹⁴ ի հիւթից բնութենէ¹⁵ եւ ծնունդն¹⁶ ի կատարելութե-

նէ հաստատեալ բնութենէ¹⁷. միայն կին ծնաւ, զի աւտար էր ապականութեան ծնեալ¹⁸ կոյս, եւ¹⁹ ծնաւ՝ ²⁰վասն այնր, որ էր սրբութեան աղբիւր:

14 ²¹Նորին:

15 Լոյս²² սպասաւորեաց բնութեամբ աստուածութեանն. վասն այնորիկ եւ բնութիւն անապական ետ նմա:

16 Երանելոյն Գրիգորի Սֆանչելագործի, եպիսկոպոսի Նէու-Կեսարու՝ յերկոտասան գլխոց նգովիցն չորրորդ գլուխն հանդերձ մեկնութեամբ զուգակցէ այսմ խորհրդոյս, որ նախ է գրեալ:

1 ²³Երանելոյն Աղէֆանդրու, եպիսկոպոսին Աղէֆանդրու, ի բանէն, որ ի Տնարէնութիւնն:

2 Աւգնեա՛յ Աստուած:

3 ²⁴Լոյսն մայր է, եւ Յովսէփ հայր, ²⁵եւ ապականութիւն ո՛չ ուրեք. այս երեւելապէս էր, կատարեալն²⁶ եղեւ մարմին՝ գորով Բանն, ո՛չ ըստ հնոյ ²⁷ծննդեան ծնունդ, որով ապականութիւնն²⁸ քաղաքավարիւր, եւ ծնաւ ո՛չ յաղտեղիս, այլ առ ²⁹յեւայի գործարանն:

1 եղեւ
2 ազգի մարդկան
3 ապականութեամբ
4 զի
5 ի գալ լուսոյ
6 տեղին
7 անապականութիւն է
8 մարմնով
9 գալստեան գգայութիւնն շնորհեալ
10 ապականութեամբ
11 զանապականութիւնն
12 Ո՛վ երկնային
13 զիւր. եւ եղեւ ծնունդ, որ ո՛չ յառնէ անկաւ. կոյսն
14 առնումն
15 բնութենէն
16 ծնունդ

17 բնութեամբ
18 ծնեալն
19 չի՛ք
20 վասն այնորիկ բնութիւն անապական ետ նմա
21 Հմմտ. «Արարատ», 1902, էջ 386. Ստեփանոս Իմաստասիրի գրութիւնը, ուր վկայութիւն է բերուած նաեւ՝ եկն անապական յանապական տեղի ... սգայութեան շնորհեալ հատուածը:
22 Կոյս
23 Հմմտ. նոյնպէս Ստեփանոս Իմաստասիրի գրութիւնը:
24 Կոյս մայր եւ Յուսէփ
25 չի՛ք եւ ապականութիւն ... կատարեալն
26 չի՛ք
27 ծննդեանն ծնունդն
28 ապականութիւն
29 յԱստուծոյ գործարանս

4 ¹Նորին:

5 Ո՛չ կարէ մահ բնակել ընդ կեանս, եւ ո՛չ ապականութիւն ընդ անապականութեան. ²Քանզի ասէ. Որ ետես զիս՝ ետես զՀայրն իմ՝:

1 ³Երանելոյն Աթանասի Աղեփսանդրու եպիսկոպոսին՝ ի բանէն, որ յերգս երգոցն:

Գահաւորակ արար իւր⁴ արբա ⁵Սողոմոն⁵.– գահաւորակ է մարմինն, զոր զգեցաւ ⁶Բանն. առ ի փայտից Լիբանանու զանփուտն. եւ անապական, որ ի Կուսէն:

2 Միւն արար նմա արծաթիս⁷.– զնոյն ինքն⁸ մարմին⁹ անապական՝ քան զայլ մարմինս: ³ ¹⁰Յոսկոյ. քանզի նոյն ինքն մարմինն բարձեալ լինէր առ¹¹ ¹²ի Բանէն Հաւր: ⁴ Եւ սքանչելի է այս, զի գահաւորակն ո՛չ բառնայր զնա, այլ նա մանաւանդ առ ի նմանէ բարձեալ լինէր:

5 ¹³Նորին՝ ի բանէն, որ ի Չարչարանս:

6 ¹⁴Գալստեան Բանին Աստուծոյ յերկիր եւ մարմնա[նա]լոյ ի սրբոյ Կուսէն, զի

նորոգեսցէ զբնութիւն ¹⁵որդոց մարդկան իւրով անձամբն¹⁶ եւ զերծուցէ զնոսա ի մահուանէ եւ յապականութենէ, որ տիրեաց¹⁷ ի վերայ մեր¹⁸, եւ դարձուցէ զնոսա յառաջին գեղեցկութիւնն¹⁹: ⁷ Իսկ զիա՞րդ կապեաց զՀզաւրն ²⁰եւ փրկեաց ի նմանէն զանձինս որդւոց մարդկան: ⁸ ²¹Եւ զիա՞րդ երանելին Յովհաննէս ցուցանէ զՔրիստոս ձեռամբ իւրով եւ ասէր. Ահա²² Գառն Աստուծոյ, որ բառնա զմեղս աշխարհի՞: ⁹ Իսկ թե զմեղս աշխարհիս ասաց բառնալ, որ է մայր ապականութեան...: ²³

¹⁰ ... անվնասաբար²⁴ ի թշնամութենէն²⁵: ¹¹ Իբր զի մի ասիցեն այսոքիկ մեղաւորեալք²⁶ ի՞բր արդեւք Տէրն թլփատիւր եւ զամենայն պահէր աւրէն, ընդդիմակն զնա դարձուցանէ. ո՛չ եւս զի մնացէ աւրէնն՝ զայս արար²⁷, ասէ, այլ զի զնա լուծցէ եւ զքեզ յանգ Հանիցէ²⁸ ի նորայն անիծից, եւ ազատեցուցէ²⁹ բոլորովին յիշխանութենէ նորա:

1 Հմմտ. Ստեփանոս Իմաստասիրի գրութիւնը:
2 չի՞ Բանզի ... զՀայրն իմ:
3 Յ.Վ.Ը. Ժ.Պ. 9
4 Հմմտ. Խ, ք. 202v:
5 չի՞
6 Սողոմոն, այսինքն մարմինն
7 Երգ. Գ. 9
8 Բանն. ի մայրիցն անփուտ, այսինքն ի կուսէն անապական
9 սինքն արծաթի՞
10 Երգ. Գ. 10
11 չի՞
12 զմարմինն
13 Յոսկոյ, զի ինքն նոյն
14 չի՞
15 ի բանէն. եւ ո՛չ թէ գահաւորակն զնա բառնայր. զի գալուստ...
16 Խ, ք. 203r ձեռագրում անմիջական շարունակութիւն է այս նախընթացին: Նոյնը՝ Մ, ուր երեք փոփոխութիւններ շարունակութիւն ունի:
17 զի գալուստ Բանին առ մարդիկ եւ մարմնանալ ի Կուսէն

15 ազգի
16 մարմնովն
17 տիրեալ էր
18 նոցա
19 անապականութիւնն
20 եւ զմեզ ազատեաց
21 եւ զիա՞րդ ասէ Յոհաննէս
22 Սա է
23 Յ.Վ.Ը. Լ. 29
24 Այստեղ ընդհատուով է, եւ 11/6 էջ ու ամբողջ 5 թերթ մինչեւ ք. 154 մերկ եւ մնում, իսկ լուսանցումը ցածր կարգում ենք. «Մին տետր պակաս էր յօրինակին»:
25 ազատացեալք
26 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 26. Երանելոյ Յովաննու եպիսկոպոսի Կոստանտինոպոլսացոյ ի կարգառուստէն [որ?] յԱռաքեալ:
27 մեղադրեալք
28 ետարար
29 հանցէ
30 ազատացուցէ

1 ¹Երանելոյ հաւր մերոյ Հայոց Լուսաւորչի սրբոյն Գրիգորի՝ ի Վարդապետութեան կարգէն:

2 Եւ արդ, դու տե՛ս զճշմարիտ կերպարանսն² բերեալ ի սուրբ Կուսէն, եւ ո՛չ առաջաւք ինչ տեսիլ. զի եւ³ սկիզբն առնու անսկզբնականն եւ ⁴աւուրք համբերեալ ութաւրեայ՝ թլփատի յառաջ քան զարուեսեակ Որդին, աւտեաւք խոստացեալ զաւակն Աբրահամու, ⁵որով ազգք երկրի աւրհնին. որպէս եւ ⁶Յիսուսի Քրիստոսի թլփատելն առ ի կատարելոյ զաւետիս հարցն, որո՛՛ Մտեալ, ասէ, ընդ արիւնաւն⁷, զի գարիւնաւորսն փրկեցէ, եւ⁸ մեք գորդեգրութիւն ընկալցուք^{***}:

3 ⁹Յետ սակաւուց:

4 Վասն զի ճշմարիտ Որդին Աստուծոյ խոնարհեցաւ եւ էջ ¹⁰ի ջուրս մկրտութեան՝ մի, զի զխոստումն¹¹ կատարեսցէ զհարցն եւ զաւետիսն. եւ յառաջ քան ¹²զայս առ յանձն եւ զթլփատութիւն, ¹³վասն զի երկոցունց կողմանց¹⁴ շնորհեսցէ շնորհս եւ հատուցէ զբարիսն¹⁵, զի իւրով թլփատելովն կատարեսցէ զհաստատութիւն ¹⁶խոստմանն՝ ի խրախուս հրաւիրմանցն, եւ ի

մկրտիլն զամենայն մկրտեալսն կեցուցէ¹⁷:

5 Յետոյ գտի:

1 Երանելոյն Եպիփանու՝ հարցումն եւ պատասխանի:

2 Ընդէ՞ր զառաջնոցն թլփատութիւնս յութերորդումն հրամայեն ավրէնքն:

3 Պատասխանի.

4 Եւ սա յիշատակ էր առաջնոցն՝ իբրեւ առհաւատչեայ կենաց դրոշմ, յանձին բերելով զաստուածածան ավթութեանն գիտութիւն յութերորդումն, որով ցուցանէ զութերեակ երեւումն Քրիստոսի՝ զմկրտութեանն զանընդդիմակալ թողութիւնն:

5 Հարցումն.

6 Եւ ընդէ՞ր ո՛չ ի պարկեշտ վայրի, այլ ի վերայ առականացն տայ զնշանն, որ է ամաւթոյ եւ ծածկութեան տեղի:

7 Պատասխանի.

8 Պարկեշտութիւն, եւ ո՛չ զապականութիւն՝ յայտնելոյ ի Քրիստոս. քանզի որոց երեւելոցն էր մարմնով՝ սրբութիւն պահանջէ, ո՛չ միայն ի պոռնկութենէ ի բաց կալ, այլ եւ զանառակ ցանկասիրութիւնն կարճել. վասն որոյ ի վերայ առականացն տայ զնշան, զի որ երեւելոցն է մարմնով՝ զեւս վեհագոյն պարկեշտութիւն ցուցցէ, որպէս եւ եղեւ իսկ. զի առանց սերման յղացաւ եւ թարց ապականութեան ծնաւ:

9 Հարցումն.

10 Եթէ անապական ծնաւ, զի՞նչ պարտումն թլփատութեան. զի ի բաց առաւ:

11 Պատասխանի.

12 Այսուիկ քաջ հաւանէ անապականութեան նորա. զի ի նոցանէ զպարկեշտան առնլով աւանդ՝ եւ զիւր անապականն փոխանորդէ փրկական. քանզի նոքաւք ավրի-

1 Ագաթ., էջ 200 (ՄՀ, հտ. Բ, էջ 1487)
2 կերպարանս
3 չիք
4 ատուրբք համարեալ
5 որով օրհնին ամենայն ազգք երկրի
6 Քրիստոսի Յիսուսի
7 օրինօք
8 զի եւ
*** Գ.Պ.Ղ. Դ 4-5
9 Ագաթ., էջ 207 (ՄՀ, հտ. Բ, էջ 1493)
10 ի ջուրսն
11 զխոստումնսն
12 զայն եւ զթլփատութիւնն առ յանձն
13 զի եւ
14 կողմանցն
15 զբարիս
16 խոստմանցն եւ ի խրախուս հրաւիրմանցն որդեգրութեան ժառանգութեան արժանաւորացն: եւ ի մկրտելն

17 կեցուցանէ...

նակէր, որպէս զի իւր երեւեալ մարդկութիւնն բացառապաշտ պարկեշտութիւն երեւեսցի:

13 Հարցումն.

14 Եթե թլփատութիւնն վասն պարկեշտութեան եւ անմեղութեան, որպէս ասես դու, եթե աւրէն ունելով երկեցուցիչս, ընդէ՞ր եւ Քրիստոս ընդունի զայս՝ այն, որ ո՛չ արար մեղս, յորում եւ ո՛չ գտանենգութիւն:

15 Պատասխանի.

16 Բազում վասն պատշաճ իրաց եառ զայս Քրիստոս. մի զի սրբութիւն ցուցցէ՝ սրբութեան արարաւղն, որպէս դու ասացեր. եւ միւս, զի զմարդեղութիւնն իւր հաստատեսցէ՝ ճշմարիտն Աստուած, եւ զաւրէնս հաստատեսցէ՝ աւրինաց տվիչն. քանզի ո՛չ յուճեքէ են սպասաւորքն, նոյնպէս եւ ո՛չ յայլ ուճեքէ սպասաւորեալն:

17 Հարցումն.

18 Զի՞նչ պարատեալն յանապականութենէն, քանզի ի բաց առաւ՝ յանհունս տարաբերեալ զանապականութեանն խորգ. ապա թէ ո՛չ Գիր վրիպեալ գտանի:

19 Յետ սղի.

20 Դաւանեաց զմարդեղութիւնն ճշմարտապէս, եւ վասն թլփատութեանն ո՛չ

ապականացու զմարմինն. քանզի անկատար ոչինչ յաստուածութեանն իմանի, բաց ի մեղաց. որպէս կատարեալ աստուածութեանն բնութեամբ եւ տէրութեամբ, նոյնպէս կատարեալ ըստ մարդկութեանն բնութեամբ, եւ աւրինացն պահպանութիւն, եւ կամաւոր կրիւք: 21 Բայց արդ, աւտարացոյցս ինչ հաւանական առաջի դիցուք, զի այնմ հաւանին դիւրաւ ընդ երկիր վարժեալ իմաստունք. զիսոր զանկուածումն յո՞ւճէ աւանդն ընկալեալ. աւանդն մինչեւ հաճոյասցի ամենայն՝ մի՞թէ կորնչիցի աւանդն. եւ կամի ոք ի պատուական ականց, զոր բազումք գիտեմք, զոր գտեալ ուրուք նկրտեսցէ ի սաստիկ ջուրս եւ այնու զբազմութիւն ջուրցն ի սպիտակութիւն դարձուցէ, եւ յետ այնորիկ զկշիռն առանց թերութեան բերիցէ: 22 Նոյնպէս իմա՛յ զթլփատութիւնն Քրիստոսի, աւանդ զհետ ընթացեալ՝ յաղագս փոփոխելոյ զհաւատացեալս յիւր ի մաքրակի անապականութիւնն: 23 Իսկ ո՛չ բառնի յեղծումն թլփատութիւնն Քրիստոսի, քանզի ո՛չ եւս ի հուր տա զթլփատութիւնն, եւ որ յիւրաքանչիւր ուճեքէ ո՛չ հեռի է՝ զիսորդ ինքն յընքենէ հեռանայ ուրեք երբէք:

24 Աստուած ողորմի գծողիս:

ԲԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Եթե պարտ է գմարդեղութիւնն Քրիստոսի ըստ նախաստեղծին Ադամայ խոստովանել՝ յառաջ քան գլախտեանսն:

1 ¹Երանելոյն Յեռոթէոսի փիլիսոփայի, ուսուցչի Դէոնիսեա Արիսպագացոյ վարդապետի՝ յԱստուածաբան Ստեֆերոնացն:

2 Եւ մասն եւ զբողորն յնքեան ի միասինն առեալ, եւ առաւելապէս ունելով, եւ նախաբար ունելով:

1 ²Երանելոյն Աթանասի եպիսկոպոսի, ուստի զԱպաղիմարն, ի բանէն՝ Աւրինակ բարեպաշտութեանն:

2 ³ՁԱդամ յանցանսն յանհաւասարելի կանգնումն Քրիստոս կանգնեաց՝ նմանութեան⁴ մարմնոյ մեղաց երեւեալ, եւ ջղատապարտեաց գմեղս ի մարմնի՞, որպէս զի մարմնով ի վերայ երկրի առաքինասցի եւ անընդունակ մեղաց ցուցցէ գմարմինն, զոր յառաջին ստեղծուածին ⁶անմեղ ունէր Ադամ, իսկ յանցանաւքն ընդունակ մեղաց արար եւ յապականութիւն եւ ի մահ կործանեաց: ³ ⁷Ձայս ըստ բնութեան անմեղն, զի ցուցցէ զԱրարիչն անպատճառ մեղաց, ⁸եւ ըստ սկզբնատպին զստեղծուածն յընքեան բնութեան հաստատեաց. զի ինքն էր անմեղութեանն հանդէս: ⁴ Արդ, ունայն երեւութանայք, կործանեա՛լքդ, եւ ի յերկ-

նուստ ասելով գմարմինն Տեառն. ⁹Եւ համայն Ադամ յերկնից յերկիր իջոյց, բայց Քրիստոս ի յերկրէ յերկինս եհան:

1 ¹⁰Երանելոյն Յովհաննու Երուսաղեմի՝ յարտադրութիւն հաւատոյ:

2 Խոստովանիմք իսկ, եթե զբնութիւն մարդկային¹¹ ճարտարապետեաց՝ բաղկացեալ¹² յանձնէ աննիւթականէ¹³ եւ ի մարմնոյ երկրայնոյ, ¹⁴անմեղ շինէ, ¹⁵որպէս էրն Ադամ նախ քան զաստուածային պատուիրանաւն զյանցանելն¹⁶:

1 Երանելոյն Փիլիփսինոսի, եպիսկոպոսին Արքոմ քաղաքի՝ Ժէրոքոյ գառնէն, ի բանէն՝ Ելանեմ ես առ Հայր իմ՛:

2 Իսկ մահ եւ ախտք ի վերայ այնոցիկ տիրեն, որ յայսցանէ ծնեալ են՝ ի մարդկան արենէ, ապականելի եւ եղծանելի մարմնովն: ³ Այլ Տէրն մեր յայսպիսի նիւթոյ եղեալ սքանչելի, որ ի մէնջ ո՛չ յառաջի, որ ի մեղաց դատապարտութեան ո՛չ ստացաւ գմարմնաւորութիւնն. այլ եղեւ մարմին նորա ըստ նմանութեան նախաստեղծին, ընկալաւ զհոգին անփոփոխելի՝ զայնպէս, որ յԱդամն, եւ ո՛չ խոնարհեցաւ ի մեղս:

1 Տե՛ս ք. 67v (99), որի քառացի կրկնութիւնն է:
2 Հմմտ. Ն. 4246 եւ այլուր:
3 ՁԱդամայ յանցանս
4 ի նմանութիւն
5 դատապարտեալ գմեղս, զի մարմնով յերկրի
* Հմմտ. Հռոմ. Բ՝ 3:
6 ունէր անմեղ, եւ յետ յանցանացն յապականութիւն եւ ի մահ կործանեցաւ
7 Քրիստոս զըստ բնութեանն անմեղ
8 եւ ըստ մեզ բնական ստեղծուածն յինքեան հաստատեցէ

9 անմեղութեան հանդէս, զի զանկեալն յերկնէ յերկիր, դարձեալ յերկինս եհան:
10 Հմմտ. «Արարատ», 1902, էջ 392. Ստեփանոս Ի-մաստասիրի գրութեան մէջ:
11 մարդոյն
12 զբաղկացեալն
13 անապականէ
14 շինեաց եւ անապական
15 որպէս ի սկսբանն
16 գանցանելն
Ք ԹՎՀ Ի 17

1 Իերանելոյ հարս մերում Յովհաննու նգնաւորի Մայրագումեցոյ՝ ի բանէն, որ ի տնաւրէնութիւնն Քրիստոսի:

2 Մեք ո՛չ պարտիմք ապականութեանս մասունս եկամուտս² զաւզել ի Քրիստոս, զի ո՛չ աւճապատիր³ մերկացելոյն ի փառաց տերեւապատն Ադամա՝ դարձելոյն ի հող, համեմատի երկրորդ Ադամ, այլ աստուածաստեղծին փառագգեստն⁴ Ադամայ համեմատի ճշմարիտ մարդն կուսածին:

3 Խաւս:

4 Երանելի առաքեալն ասէ. Մերկացարո՛ւմ գիիմ մարդն եւ զգեցարո՛ւմ զնորմ⁵. եւ դարձեալ նոր ասելով հնացոյց զառաջինն, եւ որ հնանայ եւ ծերանայ՝ մերձ է յապականութիւն. եւ ապականութեան սկիզբնն յանցանելն տիրեաց Ադամայ: 5 Իսկ նոր Ադամ անուանի Քրիստոս, զի ո՛չ եկն հին մարմնովն, այլ ի նմանութիւն մարմնոյ մեղաց. իսկ նմանութիւն եւ ճշմարտութիւն ո՛չ մի են: 6 Արդ, ո՛չ ասաց, թե առաքեաց Աստուած զՈրդի իւր մարմնով մեղաց, այլ ի նմանութիւնէ, եւ որ զնմանութիւնն հաստատէ եւ ճշմարտութեանն ո՛չ հաւանի՝ ուրացող է ընդ հրէիցն. զի որում ասացաւն, եթե ի նմանութիւն մարդկան եղեւ, ասեին ցնա եթե՛ Դու մարդ ես եւ զանձն քո Աստուած առնես: 7 Իսկ Որդին Աստուծոյ ո՛չ եթե զմարդեղութիւնն ուրանալ սիրէ, որ զթութեամբն կամեցաւ լինել մարդ եւ մարդե-

ղութեամբն փրկել զարարածս. զի հանապազ զինքն Որդի մարդոյ հաստատեալ անուանէր, եւ էր իսկ ճշմարտութեամբ. քանզի կոյրք աղաղակեին. Որդի՛ Դաւթի, ողորմեա՛ մեզ, եւ մատուցեալ բժշկեաց զնոս. եւ մանկունքն ասեին. Աւրինութիւնն Որդոյ Դաւթի, եւ հրեշտակն եթե՛ Տացէ նմա Տէր Աստուած զաթոնն Դաւթի հարս նորա. զի զ՛ի սկզբանէ ճշմարտութիւնն գիտէին եւ զմարդեղութիւնն խոստովանեին: 8 Բայց առ Հրեիցն անհաւատութեանն ընդդէմ դառնայ նոցա, թե՛ Զոր Դաւթն զնա Տէր կոչէ՛ զիս՞որդ որդի նորա իցէ: 9 Նոյնպէս եւ առաքեալն թե՛ Ո՛չ ի մարդկանէ եւ ո՛չ ի ձեռն մարդոյ, այլ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի: 10 Իսկ ճշմարիտ հաւատացեալք ի Քրիստոս ո՛չ նմանութեամբ զճշմարտութիւնն ուրանան եւ ո՛չ ճշմարտութեամբ զմարդեղութիւնն խոստեն, այլ ըստ Հոգոյն Սրբոյ վարդապետութեանն եւ ըստ Տեառնն ձայնին, խոստովանութեամբ մերով՝ Ո՛չ արկանեմք զգիմի նոր ի տիկս հիմս, եւ ո՛չ մկրտութեամբ զՔրիստոս զգեցեալ՝ արկանէ զնորմ ի վերայ հնացեալ ձորձոյ, զի մի՛ չար եւս պատառումն լինի՛ս հերձուածն, որ զՏէրն ի պարտեալն եւ ի մեղաւք հնացեալ մարմինն միաւորէ. քանզի ասէ՛ չմիաբանի նորմ ընդ հնոյն: 11 Իսկ արդ ասեմ եթե՛ զիս՞որդ ասաց առաքեալն եթե՛ Հին մարդն մեր խաչակից եղեւ նորա, զի խափանեցէ զմարմին մեղաց: 12 Արդ, ասա՛, ո՛վ է հին մարդն եւ ո՛ւմ եղեւ խաչակից. եւ Քրիստոս մի անգամ խաչեցաւ՝ մի՞ բնու-

1 Հմմտ. «Արարատ», 1902, էջ 392. Ստեփանոս Ի-մաստասիրի գրութեան մէջ, ուր Ստեփանոս բերում է այս վկայութիւնը հետեւեալ խօսքերով. «Զնոյն եւ Յոհան Իմաստասէր ասէր». տալիս է նա եւ կրկնապատիկ ընդարձակութեամբ շարունակութիւն:

2 չիք

3 անապատիք

4 չիք

5 Կող. Գ. 9-10

6 Հմմտ. Հուս. Բ. 3:

7 Յով. Ժ. 33

Գ Մատթ. Թ. 27, Ի 31 եւ 32.

Ե Մատթ. Ի Ը 9

Զ Գող. Ը 32

Է Մատթ. Ի Բ. 45. Մատթ. Ժ Բ. 37. Գող. Ի 44

Ը Գող. Ը 1

Թ Մատթ. Թ. 17. Գող. Մատթ. Ի 22. Գող. Ե 37:

Ճ Հմմտ. Գող. Գ. 27:

Մ Տե՛ս Մատթ. Թ. 16. Մատթ. Ի 21:

Յ Տե՛ս Գող. Ե 36:

Զ Գող. Գ. 6

թեամբ. եթե երկաբնակ ես եւ եթե քրիստոնեայ՝ ո՛չ կարես ասել, եթե որ խաչեցաւ եւ որ խաչակից եղեւ Քրիստոսն էր. քանզի ո՛չ բերէ խորհուրդն՝ ո՛չ ի հերձուածն եւ ո՛չ ի ճշմարտութեանն. այլ խաչեցաւ նոր Ադամն՝ կենդանին ի մեզ Քրիստոս, անմահական բնութեամբ մարմնոյն, զոր ի մէնջն էառ եւ անմահացոյց, եւ շնորհեաց մեզ խաչակից լինել եւ կենդանանալ, որպէս եւ գրեցաւն. Զի ես զչարչարանս Քրիստոսի ի մարմնի իմում կրեմ^ա. Այսուհետեւ կենդանի եմ ո՛չ ես, այլ կենդանի է յիս Քրիստոս^բ: 13 Եւ դարձեալ զայլս յորդորէ ընդ իւր՝ ասելով ընդ իւր. Եթե չարչարանացն կցորդ լինիմք, եւ փառացն հաղորդ լինելոց եմք^գ. Եթե մեռարուք ընդ Քրիստոսի, հաւատամք, եթե կենաւք նորա կեցցով ընդ մեա՝^դ ընդ փահանայապետին մերոյ, որ ըստ կարգին Մելքիսեդեկի^ե. որով վկայեցաւն, թե անմահ եւ կենդանի է որ տասանորդեաց

զԱբրահամ եւ աւրհնեաց: 14 Քանզի այս Մելքիսեդեկ թագաւոր Սաղիմայ, որ թարգմանի թագաւոր արդարութեան, եւ կամ իսղաղութեան, որոյ ո՛չ սկիզբն աւուրց եւ ո՛չ կատարած կեցաց. անհայր՝ չհամարեալ յազգս, նմանեալ Որդոյն Աստուծոյ^ա: 15 Արդ, որ անհայրն է՝ զիա՞րդ նմանեցաւ Որդոյն Աստուծոյ, որոյ հայրն յայտնի է եւ հզաւր. այլ վասն կոռսածին ծննդեանն եւ մարմնաւորութեանն. զի ո՛չ եթե Հայր մարմնացաւ եւ ո՛չ Հոգին Սուրբ թանճրացաւ, այլ Որդին: 16 Եւ դարձեալ՝ անմայրն ըստ յառաջ բնութեան անսկզբնութեանն, եւ ո՛չ համարեալ յազգս, վասն զի ինքն ի մեռեալս միայն ազատ է եւ իշխանութիւն ունի մեռանել եւ յառնել, զի մեռելոց եւ կենդանեաց տիրեսցէ՝ ո՛չ աւտարաբար, այլ արարչաբար, եւ աստուածապէս զիւր արարածս փրկել յաւտարէ:

ա Գաղ. Գ 17
 բ Գաղ. Բ 20
 գ Հռոմ. Է 17
 դ Հռոմ. Գ 8
 ե Տե՛ս Եբր. Գ 20:

զ Տե՛ս Եբր. Է 1-3:

ԲԱՆ ՎԵՅԵՐՈՐԴ

Յաղագս մարմնական կրիցն Քրիստոսի. եթե ո՛չ է ինքնութիւն ակամա եւ հարկաւոր եւ կարեկցութեամբ, այլ ի վեր քան զկարիս հարկաւորս եւ զմարդկային բնութիւնս:

1 ¹Երանելոյն Յնոթէոսի, Աթենացոց փիլիսոփայի, ուսուցչի Դիոնիսեայ՝ Աստուածաբանական Ստիփիոնացն:

2 ²Բաւեալ ապաեղի ի մէնջ առաւելեալն մտաց եւ բանի³ աւրհնելով. ⁴Թեպէտ եւ այսոքիկ ունի զգերաբնութիւնն եւ զգերագոյակ՝ ո՛չ միայն, զի այլաբար եւ անչփոթապէս մեզ հաղորդեցաւ, ոչինչ պակասեալ ի լիութենէն, որ առ մեզն խոնարհեցաւ. ⁵այլ զի ըստ ամենեցունց նոր եւ նորագոյն ⁶բնութեանս մերում գերաբնութեամբ գոյր, որ ըստ բնութեանն ⁷գերաբունն, զբոլորս մեր առ ի մէնջ՝ ի վեր քան զմեզ ունելով:

1 ⁸Երանելոյն Դիոնէսեայ, Աթենացոց առաջին եպիսկոպոսին եւ մարտիրոսի՝ սակս մարդանալոյն Քրիստոսի, ի բանէն՝ Որպէս ասէ Յիսուս, որ ամենեցուն առաւելն է:

2 Եւ զի համառատաբար ասասցուք՝ ո՛չ մարդ, ո՛չ որպէս մարդ, այլ որպէս ի մարդկանէ՝ մարդկան եղեւ ի վեր քան զմարդ եւ ճշմարտապէս մարդեալ, եւ այնուհետեւ ո՛չ ըստ Աստուծոյ զաստուածայինսն ներգործեալ, եւ ո՛չ զմարդկայինսն ըստ մարդոյ, այլ այրացելոյ Աստուծոյ՝

նոր իմն եւ աստուածայրական ներգործութեամբ ըստ մեզ քաղաքավարեալ:

1 Երանելոյն Եփրեմի եպիսկոպոսի Խորին Ասորոյ՝ ի բանէն, որ վասն շնորհացն այսպէս գրեաց:

2 Կինն պոռնիկ ի շնորհաց քաւարան ոտիցն Տեառն ընդունելով բովանդակութեամբ՝ տարաւ թողութիւն մեղաց, աւծանելով զոտսն Տեառն եւ Բժշկին իւղով, ճրի ընկալաւ զգանձսն առողջութեան ցաւոց իւրոց. զի ո՛չ թե⁹ վասն որովայնի լրման ¹⁰հրաւիրեցաւ յագեցուցանել զքաղցն իւր, այլ վասն ապաշխարութեան ¹¹մեղաւոր կնոջն հրաւիրեաց զանձն իւր՝ արգարացուցանել զմեղաւորն. եւ ո՛չ թե բազմապատրաստ կերակրոց փարիսեցոյն քաղցեալ էր Տէրն, այլ արտասուաւք պոռնկին յագեալ¹² եւ հանգուցեալ ¹³յարտասուացն, որով քաղցեալն էր, ¹⁴չըջելով զվայելչութիւն անցաւոր կերակրոցն, որով հրաւիրեալն էր՝ ցուցանել, ¹⁵եթե ո՛չ վասն անցաւոր կերակրոցն¹⁶ հրաւիրեալ էր, այլ վասն աւգնականութեան մտացն: 3 Եւ ո՛չ իսկ¹⁷ վասն հեշտութեան ¹⁸եղեւ Տէրն ընդ կերաւոյս եւ ընդ արբեցողս, որպէս կարծէր փարիսեցին, այլ զի ի մահկանացու կերա-

1 Ի, ք. 156r. տարբեր թարգմանութիւն է. մինչ նոյն թարգմանութեամբ հմմտ. «Արարատ» 1902, էջ 388. Ստեփանոս Իմաստասիրի գրութեան մէջ:
2 Բաւեալ եղիցի ապա
3 բանի
4 չի՞թեպէտ եւ ... այլաբար եւ
5 զի եւ ըստ մեզ ամենեցուն
6 ի մերում բնութեանս
7 անապական գերաբունն գրուորսն մեր ի վեր քան զմեզ առ ի մէնջ
8 Հմմտ. ք. 66r (էջ 100):

9 Սկսած այստեղից՝ մինչեւ վերջը հմմտ. Մ:
10 հրաւիրեցաւ յարգել
11 կնոջն մեղաւորի, զի արդարացուցէ զմեղաւորս. ո՛չ էր քաղցեալ կերակրոց
12 յագէտ
13 յարտասուաց, յորում
14 չի՞ջըջելով ... ցուցանել
15 զի ոչ թէ
16 կերակրոյն
17 չի՞թ
18 եղեւ ընդ կերակրողս

կուրս նոցա խառնեսցէ զվարդապետութիւնն¹ իւր, որպէս դեղ կենաց: 4 ²Եւ որպէս ի պատճառս կերակրոյ տայր ³զխրատ դառնութեան Չարն տանն Ադամայ, նոյնպէս ի պատճառս կերակրոց տայր Բարին պարգեւս կենաց որդոց Ադամայ. որսորդ էջ, զի որսասցէ⁴ զկորուսեալ կենդանիս⁵, ⁶եւ տես զմաքսաւոր եւ զպոռնիկս եւ զյամենայն անառակութիւնս ընթացեալս, փութացաւ եւ սփռեաց զգործս⁷ իւր ի վերայ ընթացից նոցա, զկերակուր⁸ պարարաւղ մարմնոյ⁹ որսալ զնոսս ի պահս, որ պարարէ ¹⁰զհոգին: 5 Ի լկտաց կարծեցեալ կերաւղ, ի գետնոց՝ ամենապարգեւ, յարբեցողաց՝ արբեցեալ¹¹, յիմաստնոցն¹² ¹³արբուցաւղ ամենեցուն. ¹⁴աւրհնեալ տեսչութիւնն իւր:

1 ¹⁵Սրբոյ Լուսաւորչին Հայաստանեայց՝ ի Վարդապետութենէն Գրիգորի, Յարութեան բանէն:

2 ¹⁶Եւ սքանչելագործ է եւ անհասական ի քննաւղաց, եւ ամենայն անհնարականաց¹⁷ հնարաւոր: 3 Զի որպէս յառաջ քան զչարչարելն պարգեւեաց ¹⁸զկենարար մարմինն իւր եւ զարիւնն¹⁹ աշակերտացն՝

առ ի յայտ առնելոյ, եթե ինքնակամ չարչարի, նոյնպէս²⁰ յետ յարութեանն ցուցանէ յանձին զնշանս²¹ բեւեռացն, ²²յայտ առնելով, եթէ չէին բաւական ²³վէրք արգելուլ զնա ի գերեզմանին՝ զբժիշկն վիրաւորաց: 4 Նոյնպէս եւ ճաշակեալ ընդ աշակերտսն ի նոր արքայութեանն, զի յայտ արասցէ, թե որ յանկարաւտ եւ յանճաշակ արքայութեանն ճաշակել զիտէ, նոյն եւ յառաջ քան զչարչարանսն ²⁴քաղցական եւ դարմանաւոր յաշխարհիս լի եւ անկարաւտ ամենալցոյց²⁵ չըջէր: 5 Այլ զորաւրինակ անդ վասն²⁶ հաստատելոյ ²⁷աշակերտացն ճաշակէր, նոյն աւրինակ աստ առ ի հաւատարիմ առնելոյ աշխարհի ²⁸քաղցեալ, եւ թե արդարեւ իսկական Որդին Աստուծոյ եղեւ յետ²⁹ ժամանակի եւ որդի մարդոյ, զի կեցուցէ զաշխարհս³⁰. ³¹վասն որոյ կանխասաց եղեալ մարգարէն³² եթե՝ Աստուած յաւիտեմական, Աստուած, Աստուած³³, որ հաստեաց³⁴ զծագս երկրի՝ ո՛չ փաղցեցի³⁵ եւ ո՛չ աշխատեցի³⁶, եւ ո՛չ գոյ ֆննութիւն իմաստութեան նորա՞:

1 ³⁷Երանելոյն Աթանասի, եպիսկոպոսի Աղեմսամդրացոյ՝ ուստի զԱպաւղի-

1 զվարդապետութիւն
 2 զի որպէս ի պատճառս կերակրոյն
 3 չի՛ք զխրատ ... տայր
 4 որսայր
 5 կենդանիսն
 6 ետես զմաքսաւորս եւ զպոռնիկեալս յանառակութիւն ընթացեալ
 7 զգործիս
 8 որ է կերակուր
 9 մարմնոյ նոցա
 10 զհոգիս նոցա. ի լկտեաց կարծիւր կերող. իսկ
 11 արբեցող
 12 իսկ յիմաստնոցն
 13 արբեցաւղ ամենեցուն զբաժակն կենացն
 14 տեսչութիւն ֆո, Տէ՛ր ամէն էից:
 15 Ագաթ., էջ 244 (Մ՛, հտ. Բ, էջ 1528)
 16 եւ ֆանգի
 17 անհնարականաց
 18 զկենդանարար մարմին
 19 զարիւն

20 նոյնպէս եւ
 21 զնշան
 22 արարեալ թէ
 23 վէրքն ի գերեզմանի արգելուլ
 24 ի փաղցական եւ ի դարմանաւոր աշխարհիս
 25 ամենալցոյցն
 26 առ ի
 27 զաշակերտսն ճաշակեաց, նոյնպէս եւ
 28 փաղցեալ, եթէ
 29 ըստ
 30 զաշխարհի
 31 վասն որոյ եւ
 32 մարգարէին
 33 չի՛ք
 34 հաստատեաց
 35 փաղցիցէ
 36 վաստակեցի
 * Ի՞նչ Ի՞ 28
 37 Հմմտ. Մ:

նարեաց, ի բանէն՝ Աւրիմակ բարեպաշտութեան:

2 Բնութեամբ ուրեմն¹ եւ ո՛չ ուրեմն² ³պիտակ արար Տէր, մարդ ⁴եղեւ ո՛չ ըստ բնութեան, եւ ոչ ըստ գործոց մեզ մեղաց հանդուրժել կարողութիւն էր յԱրարիչն⁵. քանզի⁶ մերով բնութեամբ եւ ⁷գտանելով պատերազմ եւս լինի, եւ սերման տանումն ի ձեռն մերոյ տկարութեան: 3 Իսկ Բանին մարմնաւորութիւն ըստ բնութեան Աստուածութեանն եղեալ՝ աննդունակ եղեւ որ ի մեզ հնութեամբ սովորական ⁸իրքն էին, եւ վասն այսորիկ ուսանիմք մերկանալ զհինն եւ զգենուլ զնորն. ⁹եւ յայսուսիկ է սքանչելի, զի մարդ եղեւ Տէրն եւ առանց մեղաց, զի նոր բովանդակ եղեւ, եւ որքան ինքն հրամանաց բնութեանն՝ կամելով յինքն ընկալաւ որքան կամեցաւ, այս է՝ ծննդեանն, որ ¹⁰ի կնոջէ, ածման հասակի, ¹¹թուոց ամաց եւ աշխատութեան, եւ ծարաւոյ եւ քաղցո, եւ տրտմութեան եւ մահու, եւ յարութեան:

1 ¹²Երանելոյն Բարսղի եպիսկոպոսի Կեսարու, ի բանէն՝ Յաղագս գոհութեան:

2 Եւ համայն արտասուելն¹³ Տեառն ի վերայ Ղազարու եւ ի վերայ քաղաքին զայս¹⁴ ասել ունիմք, զի եւ եկեր¹⁵ եւ արբ՝

1 չի՞
2 չի՞
3 պիտակապէս Տէրն
4 եւ ո՛չ
5 Արարչին
6 զի
7 գտանել զմեզ պատերազմ լինէր
8 իր՞ էին. վասն այնորիկ
9 չի՞ եւ յայսուսիկ է սփանչելի
10 ի կուսէն
11 ամաց, թուոց, աշխատութիւն, ծարաւոյ, քաղցոյ, փնոյ, տրտմութեան, մահու
12 Ի, ք. 922
13 առ արտասուելն
14 զայն
15 կեր

ո՛չ ինքն այնոցիկ ¹⁶կարաւտ, այլ չափս քեզ եւ սահման հարկաւորաց անձին ախտից թողլով: 3 ¹⁷Նոյնպէս եւ արտասուեաց՝ ողբացողաց եւ ողբացելոց սասուկացեալ զախտսն նուաստացուցանելով ¹⁸ուղղէր. Ղազար սիրելին մեր բունեաց, այլ երթամ, զի զարթուցից գնա՞: 4 ¹⁹Ո՞ ի մէնջ զննջեալն ողբա սիրելի, զոր սուղ ինչ զկնի վատահանայ զարթնուլ:

1 Երանելոյն Տիմոթէոսի, եպիսկոպոսին Աղէփսանդրու՝ ուստի զԼեւոն եւ զԵւտիփէ:

2 Իսկ լինելով Բանն մարմին, որ է այս որդի մարդոյ, եղեւ բնակից մեր, որպէս ի ստացականէ մարմնոյ, որ ի Կուսէն սրբոյ մարմնացեալ, որպէս վայել է Աստուծոյ՝ ըստ Աստուծոյ աստուածապէս ի նմա: 3 Իսկ մարմին անապական լինել՝ հիմն հոգեւոր անձնաւոր հաստատապէս եւ անշարժապէս, աղէ՛ արդեաւք վասն բնութեանն հողեղինի ստացեալ. պիտո՞յ էր արդեաւք ասել՝ տեսանել եւս նմա զանապականութիւն եւ բառնալ զբեռն մեղաց, եւ թագաւորել ի վերայ նորա մահու, եւ լծոյ եւ առանց ապականութեան հնազանդել, ընդ որով որդիք մարդկան հնազանդին ընդ դատապարտութեանն այնուիկ, եւ պարտաւորեալք եղեալք: 4 Ո՛չ է արժան իմանալ եւ այսպէս, այլ մինչեւ կարի յոյժ ճշմարիտ եղեալ մարդ, յոյժ անցեալ վերաբերեալ քան զչափս բնութեան մարդկութեանս, եւ աստի ամենայն խորհուրդք

16 կարօտել, այլ քեզ չափ
17 նոյնպէս արտասուեց. զմեզ ողբաց, եւ զսուսուցելոց սասուկացել ախտն
18 ուղեր: Քանզի ո՞ այլ քան զարտասուելն Բանին չափաւորութեան կարատանա, եւ ի վերայ ո՞յր լինել, եւ որքա՞ն եւ ե՞րբ, եւ ո՞րպէս արեւն է. զի ո՛չ ախտաւոր եր ախտաւորն Տեառն, այլ վարդապետական, անդուստ է, յայտ. Ղազարոս բարեկամ
* Յ՝ՎՃ՝ԺԸ 11
19 ի մէջ գփուն լինելն զսիրելի ողբա

մարմնաւորութեանն, որպէս վայել է Աստուծոյ, կատարելին:

1 Երանելոյն Փիլիսիանոսի, Նարոկայ եպիսկոպոսի՝ ի մեկնութեանէ սրբոյ աւետարանից ըստ Յովհաննոս:

2 Առաքեաց Աստուած գորդից իւր ի նմանութիւն մարմնոյ մեղաց՝. ո՛չ աւրինակաւ մարմնոյ միայն նմանութեան, որպէս կարծեցին Եւտիքէ եւ Մարկիոն, Մանի եւ Վաղընտիանոս, այլ մարմին ճշմարիտ, եւ ցանկութիւն ո՛չ ի նմա եւ ո՛չ Հաշումն, եւ ո՛չ մի ինչ, որ ի պատճառս դատապարտութեանն Ադամայ, այլ ազատ իսկ ամենեւեմբ. որպէս ազատութեամբն իւրով փորձեալ Տէրն ամենայնի՝ կամաւորութեամբ, եւ ո՛չ որպէս Հնազանդեալ ի բռնութենէ: 3 Այլ որպէս ինքն Տէրն ասէ. Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ եւ իշխանութիւն ունիմ առնուլ զնա: 4 Ապա թե դնել եւ առնուլն իշխանութեամբ էր, յայտնի է թե ամենայնն եւս կամաւորութեամբ է եղեալ, եւ ո՛չ բնականք. քաղցն եւ ծարաւն, վաստակելն, քունն եւ չարչարանքն՝ այս ամենայն ըստ տեսչութեանն Համարեալ, եւ ո՛չ ըստ բնութեան մարմնոյ: 5 Յորժամ կամեցաւ, քաղցեաւ, եւ յորժամ քաղցեաւն՝ ո՛չ ըստ թափուր լինելոյ ի կերակրոյ, որպէս ամենայն մարդ. պահեաց երբեմն զբառասուն տիւ եւ զբառասուն գիշեր, եւ յետ կատարելոյ քառասուն աւուրն ապա քաղցեաւ: 6 Եւ եթե բնութեամբ քաղց նորա, որպէս ամենայն մարդոյ, ո՛չ յանցանել պահոցն եւ ո՛չ ի կատարել քառասուն աւուրն ապա սկսա-

նէր երեւիլ քաղցն. եւ այն ըստ բնութեան մարդոյ ո՛չ պատշաճի, եւ ո՛չ այս, եթե զկնի քաղցոյն եւ ծարաւոյն ո՛չ վարի կերակրով եւ ըմպելեաւ: 7 Իսկ զայս, զոր ասացաքս, ո՛չ ասեմք, եթե ո՛չ վարեցաւ Տէրն կերակրով եւ ըմպելեաւ, այլ ո՛չ ի բռնութենէ, որպէս կարաւտ ձգեալ առ կարաւտութիւնն:

1 Երանելոյն Սեբերիանոսի՝ ի հիմագորոդ գառէն:

2 Եկն դարձեալ ի Կանա Գալիլէացոց, ուր արար զջուրն գիւնի: 3 Յիշէ՜ գերեկի բանսն, եթե զոր ինչ մարմնապէսն է ասացեալ՝ չէ՛ պարտ մարմնապէս իմանալ: 4 Երեւի երբեմն աստ եւ երբեմն անդ՝ ըստ մարմնոյն, եւ ո՛չ ըստ աստուածութեանն սահմանելոյ. զի աստուածութեամբն ամենայն ուրեք է, այլ տեսչութեամբն զկարգ տեսչութեանն կատարելոյ: 8 Եւ Յիսուս վաստակեալ ի ճանապարհին՝ աշխատեցաւ աշխատելեան, 9 որ ո՛չն աշխատէր, պահեաց զՍ. տիւ եւ զՍ. գիշեր, եւ յետոյ քաղցեաւ. եւ յայտ է, եթե յորժամ կամեցաւ՝ քաղցեաւ, 10 զի բնութիւնն իւր առանց կարեաց է:

« Հոգի. Բ 3
բ ՅՎԸ. Ժ 18

1 Զ, ք. 279 ելլն. հմմտ. տպ. էջ 106:
2 Դարձեալ Յիսուս
3 ի գիւնի
4 Յիշեա՛
5 Եկն Յիսուս ո՛չ ըստ աստուածութեանն գորութեան փոփոխելոյ, այլ ըստ մարմնոյն տեղաց ի տեղիս փոխելոյ զի թէ անսահմանական բնութիւն ըստ աստուածութեանն, ապա ամենայն ուրեք է. երեւի մարմնով
6 աստ է, երբեմն անդ. ո՛չ եթէ բնութեամբ աստուածութեանն սահմանելով, այլ տեսութեամբ
7 կատարելով
8 Եկն Յիսուս եւ աշխատութիւն կրեաց. աշխատեցաւ՝ ո՛չ ըստ աստուածութեան բնութեանն, այլ ըստ մարդկութեան: Եկն, ասէ, Յիսուս, եւ աշխատեալ էր ի նանապարհորդութեանն
9 եւ ո՛չ աստուածութեամբն, որ չկրէ երբեք աշխատութիւն... (կրկին մի նախադասութիւն աւելի)
10 Տեսանե՞ս, զի աստուածեղէն բնութիւնն

ԲԱՆ ԵՒԹՆԵՐՈՐԴ

Եթե ո՛չ է պարտ անգիտութիւն ասել Քրիստոսի ըստ տնաւրէնութեանն.
թե պարտ է եւ ուրեք՝ ձեւանայ անգիտանալ՝ յաղագս իմիք պատնառի:

1 Երանելոյն Երանեանոսի, Հետեւողի առաքելոց՝ Եպիսկոպոսի Ղոգոնի Գալիլէացոյ, ի բանէն, որ յաղագս տնաւրէնութեան Փրկչին:

2 Քանզի նոյն ինքն Բանն Աստուած Հոգով գիտութեամբ եւ կատարելութեան երեւեալ, եւ ո՛չ Հոգով անգիտութեան եւ պակասութեան: 3 Քանզի զիա՞րզ ի նմին գոլ կարէր կատարելութեամբ եւ պակասութիւն, գիտութիւն եւ անգիտութիւն, ճշմարտութիւն եւ մոլորութիւն, լոյս եւ խաւար, կարողութիւն եւ անկարողութիւն. զի սոքա բարձաւղք են միմեանց, որպէս լոյս եւ խաւար ի նմին համանգամայն ո՛չ երբէք լինիցին. այլ եթէ լոյս, ո՛չ եւս խաւար. եթե կարողութիւն, ո՛չ եւս անկարողութիւն. եթե ճշմարտութիւն, ո՛չ մոլորութիւն. եթե լիութիւն, ո՛չ պակասութիւն. եթե գիտութիւն, ո՛չ անգիտութիւն. եթե կատարելութիւն, եւ ո՛չ բնաւ իւրիք թերաբայութիւն:

1 Մրբոյն մերոյ լուսաւորչին Գրիգորի՝ ի չարչարանսն Քրիստոսի:

2 Համարձակութիւն 2 առին աշակերտքն հարցանել զՏէրն ի Ձիթենեաց 3 լեւրինն. Ասա՛ մեզ, ասեն. ե՞րբ լինիցի այդ, կամ՞ զի՞նչ նշան իցէ քոյ գալստեանդ՞ եւ վախճանի աշխարհի՞: 3 Իսկ նա թեպէտ

եւ հրածարէր, թե՛ վասն շաւուրն եւ ժամուն ո՛չ ոք գիտէ՝ ո՛չ ջրեշտակի եւ ո՛չ Որդի, բայց միայն Հայրէ. եւ՞ 10 Առաքելագործ մատենին՝ 11 Ո՛չ, ասէ, ձեզ գիտել զժամս եւ զժամանակս, զոր Հայր եդ յիրում իշխանութեան¹². Իսկ ո՞ ալ ոք իցէ իշխանութիւն Հաւր, եթե ո՛չ Որդին¹³. սակայն առեալ¹⁴ մանրապատում նշանաւք վասն ահաւոր եւ ամպախաղաց գալստեանն իւրոյ՝ աշակերտացն ուսուցանէր: 4 Տեսանե՞ս, զի գիտակ է¹⁵ Որդի ո՛չ միայն աւուրն եւ 16 ժամուն, այլ եւ կերպարանաց իւրոյ գալստեանն ոչինչ¹⁷ իւրիք անտեղեակ. բայց վասն թերահաւատ լսաւղացն ըստ ժամանակի զիջանելով¹⁸ խաւսէր:

5 19 Երանելոյն Աթանասի, Եպիսկոպոսի Աղեքսանդրո՛ւ ի թղթոյն, որ առ Եւսեբիոն եւ Ղուկիփերէ եւ Աստերոն:

6 Վասն որոյ 20 եւ ալ էր նախ քան զԱբրահամ Որդին, 21 եւ ո՛չ ալ որ յետ Աբրահամու. 22 ո՛չ ալ յարուցիչն Ղազարու²³,

1 Ագաթ., էջ 231 (ՄՀ, հտ. Բ, էջ 1517)
2 առին հարցանելոյ
3 լեւրինն, յորժամ վասն քակելոյ գեղեցիկ տաճարին վնիոն ետ.
4 եւ կամ
5 գալստեանն
6 աշխարհիս
* Մատթ. ԻԿ 3

7 ավուրն այնորիկ
8 հրեշտակի երկնից
* Մատթ. ԻԿ 36. Մատթ. ԺԿ 32
9 եւ Ղուկաս
10 մատենին առակաւ մեկնէր
11 Ո՛չ է ձեզ, ասէ, քննել զժամանակս եւ զժամս
12 իշխանութեանն
* Մատթ. Լ 7
13 ինքն Որդի
14 մանրապատումն նշանակօք
15 էր
16 այլեւ ժամուն եւ
17 ոչ
18 եւ զիջանելով
19 Տիմոթէոս, էջ 111
20 եւ ո՛չ այդ
21 եւ ո՛չ յետ Աբրահամու
22 եւ ո՛չ այդ.
23 գՂազարոս

իսկ այլ հարցաւզն վասն նորա. այլ նոյնն¹ էր՝ իբրեւ մարդկաւրէն² ասելովն. Ո՞ւր քեղիք գլազարոս³, իսկ աստուածաբար զնա յարուցանելով:

1 Երանելոյն Կիրդի Երուսաղեմացոյ եպիսկոպոսի, որ ի՝ Տէ՛ր, ո՞ հաւատաց, ի բանէն՝ Պարծանք սրբութեան:

2 Վասն այսորիկ առ յանձն զդատապարտութիւն, զի լուծցէ զվճիռ դատաստանի զառաջնոյ դատապարտութեանն:

3 Եւ վասն այսորիկ թաղեցաւ, զի երկիրն, որ ընկալաւ զանէծս զառաջինս, փոխանակ նզովիցն զաւրհնութիւն ընկալցի:

4 Առ ժամանակ մի մեղացն պատսպարան զտերեւ թղզենոյն կարկատեալ զգենուին. վասն այնորիկ Յիսուս ի վախճանի նշանացն ամենայնի զթղզենին դնէր. զի իբրեւ դիմեալ զայր ի ժամանակի չարչարանացն, նզովեաց զթղզենին՝ ո՛չ զամենայն թղզենի, այլ զմինն միայն առ աւրինակէ, եւ ասէ. Այսուհետեւ ամենայն ոք ի քէն պտուղ մի՛ նաշակեսցէ:

5 Արդ, լուծեալ լիցի, ասէ, այսուհետեւ վճիռ դատապարտութեան եւ անցցէ պատիժ պատուհասից:

6 Արդ, որովհետեւ զթղզենին առին արկին զիւրեամք, եկն ի ժամա[նա]կի, յորում ո՛չ էր ժամ պտղոց. իսկ ո՞վ է, որ ո՛չ գիտէ, եթէ ի ժամանակս ձմերայնոյ պտուղ ի թղզենոյ ո՛չ գտանի, բայց միայն տերեւով զարդարեալ կայ. արդ զոր ամենեքեան գիտեն՝ Քրիստոս ո՛չ գիտէր. նա գիտէր եւ զայր պահանջել, ո՛չ եթէ չգիտէր, զի գտցէ. այլ զսաստ նզովիցն տերեւովն չափ կամէր առնել, եւ ո՛չ պտղովն:

1 նոյն
2 մարդկաւրէն
3 գլազարոս եղիք
* Յ՝ՎԸ՝ԺԵ 34
ք Տէ՛ր Մ՝քթ՝ ԻԵ 19 Մ՝քթ՝ ԺԵ 14:

1 Երանելոյն Եպիփանու եպիսկոպոսի Կիպրացոյ՝ ի Պարունակաց է:

2 Իսկ եթէ դարձեալ ասիցէ. Ո՞ւր եղիք գլազարք, մարդկապէս վասն տեռատեսին եթէ՝ Ո՞վ մերձեցաւ յիս^ք, եւ կամ՝ Զո՞ խնդրէք, եւ՝ Զո՞ գլինէն ասիցեն մարդիկ, զՈրոյ մարդոյ՞, եւ կամ թե՛ Մանուկն անէր եւ գաւրանայր, կամ՝ Յառաջանայր անմամբ եւ իմաստութեամբէ, եւ կամ՝ Յառաջ

քան զգիտել մանկանն զհայր եւ զմայրք, ո՛չ տեսանես ի սոյն իսկ պատճառաց զառաւել զիտութիւնն. զի ի մարմնոյ եւ ի մարդկութենէ զպատմութիւնն:

3 Զի որքա՛ն ի Հին Կտակարանսն յերեսաց Աստուծոյ Հաւր՝ խոնարհեալ առ ի Հաւանումն մարդկան, ըստ անգիտութեան ասացեալս. բայց ո՛չ գորով անգէտ Աստուծոյ զայս, եկեալ սուրբ Բանն ելից, կատարելով զասացեալսն. Հայր իմ գործէ, եւ ես գործեմ^ք:

4 Քանզի որպէս հարցանէրն Յիսուս՝ զյառաջագիտութիւն ունելով, եւ ինքն Քրիստոս յաւրէնսն հարցանէր. ես ինքն եի միշտ, եւ ո՛չ այլ ոք^ք:

5 Քանզի որ ասացն Մովսիսի. Զի՞նչ է այդ, որ ի ձեռնն քու՞մ է՞ք, նա՛ ասաց, որ տեսանեին թե՛ ես եմ Որ էնն^ք, եւ՝ Ո՞ւր եղիք զՂազարէ:

6 Ոչ աւետարանն անգէտ է եւ ո՛չ Հին կտակարանքն անգէտ էին. քանզի՝ Ո՞ւր եղիք զՂազարն, ասէ՛ յանդիմանեալ կամեցեալ, որ ո՛չ զհաւասար հաւատոյ Սովմանիտեցոյն ունէին. զի թեպէտ նա առ մարդ ունէր, իսկ Մարթայեանքն ունեին առ Աստուած. եթե ասէ՛ Ո՞ յիս մերձեցաւ, զի ըն-

գ Յ՝ՎԸ՝ԺԵ 34
դ Ղ՝Կ՝ Ը 45. քե՛ս Մ՝քթ՝ Ե 30:
ե Յ՝ՎԸ՝ԺԵ 4
զ Մ՝քթ՝ ԺԹ 13
է Ղ՝Կ՝ Ը 80. քե՛ս նաեւ Ի 52:
ը Ե՝ Ը 4
թ Յ՝ՎԸ՝ Ե 17
ժ Հ՝մք՝ Ի Օր. ԼԲ 39. Ե՝ Ի Ե 5:
ժ* ԵԼ Գ 2
ժք ԵԼ Գ 14

քէնէ նա խոստովանեսցի, զի մի՛ վասն ըն-
քեան ինքն կացցէ վկայ Որդին Աստուծոյ,
այլ զի յայլոց խոստովանեսցի: 7 Եւ թե ա-
սիցէ. Ունի՞՞ Գկանակս ընդ ձեզ՞, զի զսա-
կաւուրիւն նկանակացն յայլոց նշանակես-
ցի. վասն որոյ առնելոց էր զնշանագործու-
թիւնն ի հինգ նկանակէն՝ զհինգ հազարս
յագեցուցանելով արս: 8 Եւ թե ասիցէ՝ Զո՞
խնդրէք, զի ցուցցէ զխնդրաւզսն պատ-
րեալս՝ զՅիսուս խնդրել, զբժիշկն թարգմա-
նեալ եւ զՓրկիչն. զի յորժամ տեսցեն զսա՝
ի սորա փրկութենէն մերժեալ գտցին:
9 Որպէս վասն Տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի ուսուցաք ո՛չ անմասն յառաջ
գիտութեան գոլով. քանզի որ ասէր զՄար-
թայեանսն՝ Ո՛ւր եղիք զնա, մաւտ էր ի գե-
րեզմանն, եւ մաւտ եղեալն վասն մաւտա-
ւորացն հարցանէր. որ ի կողմանց Գալի-
լէացոց ի հեռաստանէ ցուցեալ յնքենէ թե՛
Ղազարոս մեռաւ՞, մաւտ եղեալ ի տեղին՝
տգիտանա՞յր. այլ կամէր ցուցանել, զի
զայն առնէր, եւ ո՛չ ոք կատարելապէս նմա
հաւատայր, զի ցուցցէ նա մեզ զիւր խնա-
յուամնն եւ զբազում մարդասիրութիւնն:

1 Կնորհն Եպիփանու՝ ի բանէն, որ յա-
ղագս Սուրբ Երրորդութեանն:

2 Ինքն այսուհետեւ՝ 2սուրբ Բանն
կենդանի, որ ինքն էր էութեանս, ինքնա-
կացութեանս, թագաւորն երկնային, հարա-
զատն Որդի, միշտ ընդ Հաւր՝ ի Հաւրէն
ծնեալ 3անամանակն, ի Հաւրէն յառաջ ե-
կեալ՝ բացափայլութիւն⁴ փառաց, գծաւո-
րութիւն⁵ էութեան⁶, կերպն ելով Հաւր
ճշմարտութեամբ, աթոռակիցն Հաւր, դա-

« Տէ՛* Մ*բ* ժ*Ե 34* Մ*բ* Գ 38, Ը 5:
բ Յ*վ* ժ*Ե 14
1 Տիմոթէոս, էջ 17
2 սուրբն Բան, կենդանին, որ ներէութեանն
3 անմարմնական ի Հաւրէ եւ
4 բացափայլութիւնն
5 գրծաւորութիւնն
6 Տէ՛* Ե*բ* Ը 3:

տաւոր⁶ կենդանեաց եւ մեռելոց, կեանք⁷ ի
կենաց, էակն իմաստութիւն յիմաստութե-
նէ, աղբիւր ելով յաղբիւրէ՞. Զի զիս, ասէ,
լիին թողիւն⁹ աղբիւր ջրոյ կենդանոյ՞, եւ
փորեցին իւրեանց գուբս ծակոտկէնս¹⁰.
գետն յաւետախաղ¹¹ ուրախ արար զիմուա-
ծոպն զքաղաքն Աստուծոյ՝ յաղբերէն յա-
ռաջ եկեալ, յորմէ գետի¹² յորովայնէ նորա
հոսիւնէ. մանկանն Դաւթեան, արմատն ¹³Ե-
սայիական, ծաղիկն զ՛ի նմանէն, առիւծն՝
թագաւորն, յագգէն¹⁴ Յուդայ, ոչխարն բա-
նական, քարն կենդանի, մեծին խորհրդոյ
հրեշտակ, մարդն ճշմարտութեամբ եղեալ՝
Աստուածն ճշմարտապէս¹⁵ ելով, ո՛չ յեղեալ
զբնութիւնն, ո՛չ այլայլելով զաստուածու-
թիւնն. ծնեալն մարմնով, մարմնացեալն
Աստուած¹⁶ Բանն մարմին եղեալ, ունաւդն
ընդ մէջ եղելոյ զմարմինն¹⁷: 3 Զի Բանն
ո՛չ ասաց եղեալ, այլ յետ ասելոյն Բան ա-
նորոշաբար՝ զնէ¹⁸ զմարմինն, իսկ յետ
մարմնոյն ասէ եղեալ¹⁹, զի եղեւն ²⁰ի Մա-
րիամայ նորագործ իցէ. զի Բանն ի վե-
րուստ առ ի Հաւրէ ծնանիցէ²¹: 4 Այս
սուրբ կենդանի Բան՝ առ Հաւրն Աստուած,
մեծին խորհրդոյ հրեշտակ²², ²³պատմաւղ

6 դատաւորն
7 կեանքն
8 յաղբերէ
9 չիբ
Գ Եբ* Բ 13
10 ծակոտկէս
11 յաւետաղոյղ
12 յորովայնէն իւրմէ
Ե Յ*վ* Ը 38
13 Յեսեական, ծաղիկ զ՛ի նմանէ, առիւծն
14 յագնէն
15 ճշմարտութեամբ
16 չիբ
17 զմարմին
18 ասէ
19 եղև
20 ի Մարիմայ ներգործիցի
21 ծանցիցի
22 հրեշտակս
23 պատմաւղ խորհրդոյ Հաւրն

խորհրդոյն Հար, հայրս հանդերձելոյ յաւիտեանին՝ ¹Ինքն Քրիստոս ասաց. ²Ո՛չ ոմ գիտէ զաւրն եւ զժամն², եւ ո՛չ հրեշտակք յերկնի, քանզի ³եւ ո՛չ գիտեն, եւ Որդին. իմացումնակի զայս ասէ, եթե միայն Հայր: ⁵ Արդ, եթե այսուհետեւ գիտէ Որդին զՀայրն, իսկ մեծագոյն Հայրն քան ⁴զաւրն եւ զժամն, եւ ո՛չ ոք հակաճառէ, ի՞բր ⁵մեծագոյնն գիտաւղն զնուազն անգիտանայ. գի ո՛չ ոմ գիտէ Հայրն, եթե ո՛չ Որդին, ⁶եւ ո՛չ ոմ գիտէ զՈրդին, եթե ո՛չ Հայր⁶: ⁶ Արդ, որպէս մեծ է Հայրն, որ գիտէ զՈրդին, այսպէս Որդին մեծ, զի գիտէ զՀայրն: ⁷ Եթե գիտէ այսուհետեւ ⁷զՀայր՝ մեծագոյնն, զփոքրն ի՞բր անգիտանայ, այս է՝ զաւրն եւ զժամն⁸. որոնեա՛յ զԱստուածային Գրեցեալսն⁹ եւ ուսի՛ր ¹⁰զՀոգոյն զաւրութիւնն, եւ ինքն Հոգին գիտակն զՀայր¹¹ եւ զՈրդին բացայայտեսցէ քեզ զԲանին՝ զՈրդւոյն Աստուծոյ զգիտութիւնն. գի մի՛ մոլորիցես¹² ի ճշմարտութենէն եւ կորուսցես ¹³զքոյին անձնդ:

1 ¹⁴Երանելոյն Գրիգորի, եղբարն Բարսղի, որ առ յարութիւնն:
 2 Այլ թերեւս ոք առ լուծեալ եւ քակտեալ մարմինն¹⁵ հայեցեալ, եւ առ չափ իւրոյ զաւրութեանն, զԱստուածութիւնն դատիցի, զյարութեանն Բան ¹⁶անկարելի ասէ, եւ դադարել որք այժմ¹⁷ շարժին եւ յառնել որ այժմ ո՛չ շարժին՝ ո՛չ հնար եւ մարթասելով: ³ Այլ այսպիսոյ¹⁸ նախ առաջին եւ մեծարացուք¹⁹ հաստատուն նշանակ ըստ յարութեան ճշմարտութեանն, զնոյն ²⁰ի քննաքարոցին զարժանահաւատալին:
 4 ²¹... ասացելոցն հաւատ յայլ եւս յառաջագոյն ասացելոցն, որ եղեն, ²²զհաստատութիւնն ունի. քա[ն]զի բազումս եւ ²³զանազանս աւարտեաց Աստուածային Գիրն. կարէ, որպէս ²⁴զի արդեւք ունիցի ստութեան կամ ճշմարտութեան, զայլ եւս զասացելոցն²⁵ տեսեալ ի ձեռն նոցա զյաղագս²⁶ յարութեանն աւրէնս՝ տեսանելով իմանալ: ⁵ Զի²⁷ թե յայլսն սուտ են բանքն եւ ²⁸սխալեալք ի ճշմարտութենէ՝ յանդիմանին, եւ ո՛չ այս ամենայն իրաւք արտաքս քան զստութիւնն²⁹ է. իսկ թէ այլքն ամենայն վկայ ունին ճշմարտութեանն փորձն³⁰, կարգաւորէ սոքաւք եւ զյաղագս

« Հմմտ. Եւ. Թ. 6:
 1 ինքն եասաց
 2 եւ՝ Ո՛չ ոմ գիտէ զՈրդին, եթ՛ ոչ Հայրն): Արդ, որպէս մեծ Հայրն, զի գիտէ զՈրդին, եւ ոչ հրեշտակքն
 2 Տէ՛* Մարգ. ԻԳ. 36. Մարգ. ԺԳ. 32:
 3 եւ ոչ
 4 զաւրն եւ զժամ
 5 զմեծագոյնն գիտաւղն
 6 չի՛ք եւ ո՛չ ոմ ... զՈրդին
 7 Տէ՛* Մարգ. ԺԼ. 27. Գ. 4. Ժ. 22:
 7 զՀայրն՝ զմեծագոյնն
 8 զժամ
 9 գրիցեալսն
 10 Սրբոյ Հոգոյն զարութիւն
 11 զՀայրն
 12 մոլորեցիս
 13 զփոյինդ անձն:

14 Հմմտ. Ժ, ք. 165r. Ի յիշատակի հանգուցելոց ի Քրիստոս. երանելոյն Գրիգորի Նիւսիա եպիսկոպոսի՝ Ի Մարդոյ կազմութենէ, Յաղագս յարութեան մեռելոց. նոյնը՝ 2, ք. 55 եւ Թ, ք. 212v:
 15 մարմին
 16 անկարելիապէս ասել
 17 այժմ
 18 այնպիսին
 19 մեծ արասցէ
 20 ինքն զբարոզին
 21 Իսկ ասացելոցն
 22 ունի զհաստատութիւն
 23 ամենազանս առադրեաց բանս
 24 զիա՞րդ արդեւք ունիցին
 25 ասացելոցն
 26 եւ զյաղագս
 27 Քանզի
 28 սղալեալք ի ճշմարտութենէն
 29 ստութիւն
 30 փորձ

յարութեան¹ ասացուածս ճշմարիտ համարել: 6 Իսկ² յիշեսցուք մի կամ երկուս յառաջագոյն պատմելոցն եւ ընդդէմ դիցուք³ յառաջն ասացելոցն զլինելն, որպէս զի գիտել ի ձեռն այնց, զի առ ճշմարտութիւնն բանն հայի: 7 ⁴Ո՞վ ո՞չ գիտէր, զիս⁵ ըզ ծաղկէր գուարճանայր, յդիպեցալ էր յիսկզբանն⁵ անգ՝ Իսրայելեան ժողովուրդն, ընդդէմ ամենայն աշխարհիս գաւրութեանց հակառակ յարուցեալ: 8 Որպիսի էր արքունիքն Երուսաղէմացոց քաղաքին. որպիսի աշտարակաւքն⁶ տաճարին մեծագործութիւն, ⁷որ եւ արժանի զարմանալոյ եղեւ եւ աշակերտացն Տեառն, եւ հայել տեսանել աղաչեն զՏէրն⁸ հրաշապէս յերեւելիսն տրամադրեալք, որպէս աւետարանին ⁹պատմումն յայտ առնելով ասէ. Որպիսի՛ գործ¹⁰, որպիսի՛ շինուածն¹¹: 9 Իսկ նա զլինելոցն ի տեղին ¹²զաւերումն՝ զապականումն գեղեցկութեանն այնորիկ, որ առժամայն¹³ զարմացեալն էին՝ ցուցանէր, ոչինչ յերեւելեացն յետ սակաւ միոյ¹⁴ մնալ ինչ. այլ եւ զայն, որ յաղագս չարչա-

րանացն¹⁵ ժամանակն էր: 10 Կանայքն զհետ երթային՝ ողբալով զանիրաւն ի վերայ նորա վճիռ¹⁶ մահու, քանզի չեւ եւս ի լինելոցն մատակարութիւն¹⁷ հայեին, իսկ նա խրատ տայ զայն, ¹⁸որ ի նայն լինի՝ լուռ լինել, զի¹⁹ ո՞չ էր ²⁰արժանի արտասուացն. բայց ²¹ընկենու զողբան եւ զկոծն ի ճշմարիտ արտասուաց²² ժամանակ, յորժամ փակեսցի ²³քաղաքն պաշարողաւք եւ յայնչափ ճեպ տազնապի եկեսցէ անցք չարչարանացն, մինչ զի երանելի համարել զոչն եղեւ²⁴. յորս եւ զմանկակերն զեկոյց ²⁵զպղծութիւն՝ ասել. Երանի յայնս աւուրս անպտուղ որովայնոց²⁶: 11 Արդ, ո՞ւր են արժանիքն այն. ո՞ւր²⁷ տաճարն, ²⁸ո՞ւր պարիսպն, ո՞ւր ²⁹աշտարակաց պատուարքն, ³⁰ո՞ւր Իսրայէլացոց բռնաւորութիւնք. ո՞չ ոմանք ընդ ամենայն³¹ փոքր ինչ պիտի ասել աշխարհս այլ այլուր քայքայեցան, եւ սոցա կործանմամբ ³²ընդ նմին աւերեալ արքունեան տաճարն: 12 ³³Ձի ինձ թուի զայսպիսիքն զայս նախ զեկուցանել Տէր ո՞չ յաղագս իրացն³⁴.

1 գյարութեանն
 2 իսկ ապա
 3 յառաջագոյն ասացելոցն զլինելն. իբրու զի գիտելի է ի ձեռն նոցա, թե առ նշմարտութեան չի՞՞ ո՞վ ո՞չ ... Քանզի թէ ուրու՞ մշակի ընդարձակ պարբերութիւնը պակասում է յիշեալ երեք ձեռագրերում եւս. շարունակութիւնը համեմատել ենք Գ. (թ. 78) ձեռագրով, որ պարունակում է **Գրիգորի Նիսացու** Տեսութիւն ի մարդոյն կազմութիւն գրուածն ամբողջութեամբ եւ Յաղագս բնութեան մարդոյ:
 5 էր ի սկզբան
 6 պարիսպն, աշտարակն
 7 որ եւ աշակերտացն Տեառն արժանի զարմանալոյ համարեալ եղև
 8 զՏէր
 9 պատմութիւն յայտնէ՝ ասելով առ նա
 10 գործն եւ
 11 շինուածն
 * **Մ․Գ․ ԺԳ․ 1**
 12 զաւերութիւն եւ զապականութիւն զգեղեցկութեանն
 13 առ այն ժամ
 14 մի

15 չարչարանաց
 16 զվճիռ
 17 մատակարարութիւնս
 18 որ ի նայն
 19 փակել
 20 արտասուաց արժանի
 21 զընկենու զկոծն եւ զողբս
 22 արտասուացն
 23 պաշարողաւքն փակեալ
 24 եղեալ
 25 պղծութիւն՝ ասելով երանի տալ յաւուրսն յայնոսիկ
 26 որովայնի:
 * **Տէ՛․Պ․ ԺԳ․ 29:**
 27 ո՞ւր է
 28 ո՞ւր են պարիսպն
 29 աշտարակացն պատուարք
 30 ո՞ւր է Իսրայելացոցն բռնաւորութիւն
 31 ամենայն
 32 ընդ նոսա աւերեցաւ եւ
 33 Քանզի թուի ինձ զայսոսիկ եւ զայսպիսիս յառաջագոյն
 34 իրաց

քանզի զի՞նչ այնչափ ինչ¹ էր լսաւդացն աւգոլտ այն², որ ամենայն իրաւք լինելոց էին ³յառաջ ստացուածք. զի գիտացին ի փորձին, եւ ո՛չ յառաջագոյն ուսեալ⁴, որ լինելոց եին⁵, այլ զի⁶ ⁷եւ ի ձեռն սոցա եւ զմեծամեծացն հաւաստի կարգաւորութիւն գալ. քանզի ի սոսա գործովքն վկայութիւն եւ ի նոսայն ճշմարտութենէ ապացոյցք: 13 ⁸Քանզի թե ուրուք մշակի, որ ⁹զսերմանցն պատմեսցէ զաւրութիւն, անհաւատալ դէպ լիցի, որ մշակութեանն¹⁰ անփորձ է, եւ բաւական ¹¹ապացոյցք ճշմարտութեանն երկրագործաց միով սերմամբ, որ ի կայթին՝ կացուցանել զգաւրութիւնն¹² եւ յաղագս այսոց¹³ երաշխաւոր լինել. քանզի որ տեսանէ զմի ցորեանն¹⁴, որ ի լրութեան կայթին գտցի, յորժամ անկցի ¹⁵ի կոշտսն՝ հասկ եղեալ, ¹⁶ո՞չ յաղագս ի ձեռն միոյն եւ ո՛չ յայլսն¹⁷ անհաւատասցէ ոք: 14 Այսպէս բաւական թուի ինձ առ վկայութիւն դնել՝ ըստ յարութեանն խորհրդոյ այն, որ այլովք եւս ասացելովք խոստովանէ զճշմարտութիւնն. տի՛նա առաւել եւ նոյն ինքն յարութեանն փորձ, զոր ո՛չ բանիւք այնչափ, ¹⁸որչափ ի ձեռն գործոց ուսաք. ¹⁹քանզի մեզ եւ ի վեր քան զհաւատ

է²⁰ յարութեանն հրաշ՝ ի ձեռն խոնարհագոյն արմանագործութեան սկիզբն արարեալ հանդարտագոյն իմն զհաւատն ընտելացուցանել²¹ մեծամեծաւքն: 15 Քանզի, որպէս մայր զուգապէս ²²դիացուցանելով զմանուկն, մինչդեռ տղայն է, ²³փափկի եւ գիծի բերանոյն զկաթն պտկովն ²⁴իներս ի բերանն դնէ, եւ ատամնաւորի, եւ աճեցելոյն տայ²⁵ զհացն, ո՛չ խիստ եւ անկազմ, զի մի՛ քանցիցէ²⁶ քերեալ ²⁷խստիւ կերակրելովն ընդացն փափկութիւն եւ անկրթութիւն, այլ ²⁸իւրով ատամամբն մալեալ եւ ծասկեալ չափաւոր եւ կշիռ զաւրութիւնն²⁹ այնմ, որում մատուցանէն՝ արար, եւ ապա ըստ յաւելուածոյ³⁰ զաւրութեանն աճեցեցելոյ ընդելեալ ընդ փափկագոյնսն՝ ³¹հանդարտ մատուցանէ զհաստատագոյն կերակուրն³². այսպէս զմարդկային փոքրոգութիւնն Տէրն³³, իբրեւ զտղայ իմն անկատար՝ ի ձեռն հրաշիցն կերակրելով եւ դիեցուցանելով, նախառաջին յուսահատեալ խիտին³⁴ գյարութեանն յառաջաբանէ զգաւրութիւնն³⁵, որ մեծ էր ուղղութեամբ վճարելոյ, բայց սակայն որպիսի³⁶ իբրութեան հաւատարիմ լինել ասացեալ: 16 Քանզի սաստեալ ջերմանն ուժգնապէս ³⁷զսքանչն Սիմոնի ջե-

1 չի՞
2 այնոցիկ
3 յառաջագոյն ասացուածքն քանզի
4 ուսեալ
5 էր
6 մանաւանդ
7 եւ գյաղագս մեծամեծացն հաւատ ի
8 որպէս թե
9 զսերմանեաց պատմիցէ զարուրթեմ
10 մշակութեան
11 յապացոյց ճշմարտութեան էր
12 զգաւրութիւն
13 այլոցն
14 ցորեան կամ գարի
15 ի կոշտն
16 ո՛չ եւս
17 յաղագս այլոցն
18 նոյն ինքն գործոցն
19 վասն զի մեծ

20 էր
21 մեր ընդելուցանէ
22 դիեցուցանելով գտղայն
23 փափկի եւ գիծի բերանոյ զկաթն
24 ի ներս
25 մատուցանէ
26 քանցեցի
27 խստաւ կերակրովն լնդացն փափկութիւն եւ անկրթութիւն
28 իւրով ատամամբ մալեալ
29 զարուրթեանն
30 յաւելուածի
31 հանդարտ հանդարտ տղայոյն
32 կերակուր
33 Տէր
34 խիտիցն
35 զարուրթիւն
36 ո՛չ այսպիսի
37 զգոհանչն Սիմոնի

ուեալ՝ արար զչարին փոփոխումն, մինչ զի սպաս ունել որ¹ անդն եին, զաւրութիւն տալ այնմ, որ ահա ²մեռանել ակնկալութիւն էր: 17 Ապա³ սակաւ ինչ ի զաւրութիւնն յաւելեալ, եւ զթագաւորագինն որդի⁴, որ ⁵խոստովանելումն ի վտանգի կայր՝ ⁶գայս պատմութիւնն ասէ, զի⁷ հանդերձեալ էր մեռանել, ⁸հայրն գոչէ. ⁹Վա՛ղ էջ քան զՎեռանել մանկանն՞, ¹⁰ներգործեա՛յ այնմ, որ մեռանելն հաւատացաւ՝ զյարութիւնն, մեծաւ զաւրութեամբ սքանչելիսն գործեցեալ, եւ ոչն մերձենալ ¹¹ի տեղին, այլ ¹²ի բացեայ հրամանին զաւրութեամբ զկեանսն առաքէր¹³: 18 Դարձեալ կարգաւ ի վերայ բարձրագոյն սքանչելեացն¹⁴ ելանէ. ¹⁵զի առաջին քահանայապետին ¹⁶կամելով զիմեալ՝ ետ ճանապարհերթութեանն յապաղումն, բժշկութեանն¹⁷ տեռատեսին ¹⁸հրապարակայայտ առնել, զոր ո՛չ զիտեին, զի ¹⁹յայսմիկ ժամանակի յաղթեսցէ հիւանդին մահ: 19 ²⁰Այն ինչ զեռագեռ ոգոյն²¹ ի բաց մեկնեալ ի մարմնոյն եւ խուճապելոցն ²²կականմամբ աղաղակեալ ճչե-

լով յերկս չարեացն, իբրեւ ի քնոյ հրամանական բանիւ ²³ի բաց յարուցեալ դարձեալ առ ի կեանս զաղջիկն, ճանապարհաւ իմն եւ կարգաւ առ մեծն ձեռն տալով՝ առաջնորդէ մարդկային տկարութեանս: 20 Ապա²⁴ ի վերայ յայտցիկ առաւելու սքանչելեաւք եւ ²⁵բարձրագոյն զաւրութեամբ ճանապարհ գործէ մարդկան ²⁶յազագս յարութեան հաւատ: 21 Նային քաղաք գումն ²⁷ի Հրեաստանէ պատմէ Գիրք. մանուկ աստ²⁸ միածին այրոյ միոյ, ²⁹որ էր ո՛չ այնպիսի մանուկ, որպէս զի³⁰ ³¹ի պատանեակս համարեալ, բանն անուանէ պատանի, ի բազումս ի ձեռն սակաւուց պատմէ պատմագրումնն³², յայտնի աշխարհւումն³³ արժանի է պատմութիւնն: 22 Այրի էր, ասէ, մեռելոյն մայրն³⁴. ³⁵տե՛ս զծանրութիւն աղէտին, զի՛արդ սակաւու զախտն բանն աշխարհելումն³⁶ երգեաց: 23 ³⁷Զի՞նչ աղէ ասացեալն. ³⁸զի մանգարարութեան յոյս ո՛չ էր, այլ բժշկել զաղէտս զնացելոյն. զի³⁹ այրի կի՛նն ⁴⁰ո՛չ ունէր այլ ոք փոխանակ այր⁴¹, որ մեռանէրն՝

1 այնոցիկ որ
 2 մեռանելոյ ակնկալութիւն ունէր
 3 եւ ապա
 4 գորդի
 5 խոստովանացելում վտանգին
 6 քանզի այսպէս ասէ
 7 պատմութիւնն, եթե
 8 եւ հայրն գոչէր թե
 9 յառաջ քան
 10 « Յ՝ՎԸ՝Գ՝ 49
 10 ներգործէ դարձեալ այնր
 11 ի տեղիսն
 12 ի հեռաստանէ
 13 առաքեալ
 14 սքանչելեաց
 15 առ աղջիկն
 16 դիմեալ կամովին
 17 զբժշկութիւն
 18 հրապարակատեսիլ առնելով
 19 ի ժամանակիս յայսմիկ
 20 Արդ, այն ինչ
 21 ոգւոցն
 22 նոցա կականման աղաղակաւ այնոցիկ, որ մեկնն ի վերայ անցի չարչարանացն

23 ի վեր յարուցանէ
 24 եւ ապա
 25 ի ձեռն բարձրագոյն զարութեանց
 26 գլխազս յարութեանց
 27 ի Հրեաստանի
 Թ Վ՝ՎԸ՝Գ՝ 11-16 :
 28 էր անդ
 29 եւ էր ո՛չ եւս
 30 թէ
 31 այլ սիւս ի պատանեկաց յայր կատարեալ պատանի գնա անուանէ քանն
 32 պատմագրութիւնն
 33 աշխարհելոյ
 34 մայր
 35 տեսանե՞ս զծանրութիւն աղիտին
 36 աշխարհելով
 37 Քանզի զի՞նչ է
 38 զի ո՛չ գոյր նորա մանկարարութեան յոյս, զի ի վերայ գնացելոյն զաղէտսն բժշկեսցէ
 39 քանզի
 40 չունէր
 41 այնր

Հայիլ, ¹եւ միածին. որչափ ի վերայ սորա էր չարն, ²ամենայն գիտելի էր, ³որ չէր աւտար ի բնութենէ. միայն ⁴յերկունսն զնա ծնաւ, միայն ստեամբք զնա⁵ դիեցոյց, միայն նմա պայծառ սեղան առնէր, միայն⁶ պայծառութեանն ենթադրութիւն. ⁷ի խաղ փոյթ, ի գործ ուսումնասէր, գուարթ յելս եւ ի մուտս, յմբշամարտս, ի ժողովս պատանեկաց⁸, ⁹որ ինչ միանգամ մաւրն քաղցր եւ պատուական էր՝ ¹⁰նա էր. ¹¹Հասեալ յամուսնութեան տիս՝ ազգին շառաւիղ փոխանորդութեան, ¹²ոստ խնամական ծերութեան. ¹³այլ եւ Հասակին յաւելուած աշխարող բոց է. ¹⁴զի ծաղիկ թառամեալ է պատանին ասել զտիոցն՝ այն ինչ մուրուաւքն ծնաւտքն դալարացեալ եին, չեւ եւս ¹⁵ի խոր աճեցեալ մուրուքն, ¹⁶գեղեցկութեամբ դեռ եւս փաղփեին այտքն: ²⁴ Արդ, զի՛նչ ինչ¹⁷ անցանել ¹⁸ընդ մայրն վասն նորա էր. ո՛րպիսի հրով որովայնն ազեխարչէր¹⁹ ²⁰դառնաբար ի վերայ նորա, շուրջ զնովաւ խարչելով²¹ եւ մաշելով,

մինչդեռ առաջի կայր ²²պատանոյն կործանեալ դին, մինչ զի ո՛չ Հաւատալ ²³գմեռելոյն պատանս թաղմանն, այլ առ ի լնուլ ախտիւն, որ ի բազումս կարի²⁴ նմա զողբսն յաճախել²⁵: ²⁵ Եւ ²⁶զայս ո՛չ եթող Բանն. Բանգի ետես զնա, *ասէ*, Յիսուս եւ զթացաւ եւ մատուցեալ մերձեցաւ ի տապանն, եւ ²⁷բարձեալ տանաւ ի կացին. ասէ ցմեռեալն. ²⁸Պա՛տանի, Բեգ ասեմ, արի՛ւմ, եւ ընձեռնեաց զնա մաւրն կենդանի:

²⁶ Արդ, ահա ո՛չ սակաւ մեկուսի ի մեռելոյն եղեալ ²⁹այնչափ, որ զի չեւ էր եղեալ ի գերեզմանին, ³⁰լինի ի Տեառնէ մեծ սքանչելիքն. իսկ հրամանն զոյգս եւս առ բարձրագոյն հրաշագործութիւնն աճեցեալ անցանէ, զի առաւել Հպեսցի ³¹երեւեալ Քրիստոս անհաւատին յարութեան սքանչելեաւք: ²⁷ Հիւանդացաւ ոմն յընդելականացն³² Տեառն եւ սիրելեաց, Ղազար անուն³³ հիւանդին. ³⁴հրաժարեաց Տէրն յայցելութենէ սիրելոյն. հեռի ի հիւանդէն անց գնաց, զի գտցէ վայր եւ զաւրութիւն կենացն, ի նմանէ ի բաց կալոյ, զիւրն գործել հիւանդութեամբն³⁵ մահն. զեկուցանէ ³⁶Տէրն աշակերտացն ի Գալիլեայ ³⁷զՂազարու հիւանդութիւնն եւ զերկիւղն առ ի

1 Բանգի միածին էր ծնունդ եւ
 2 ումեմ դիրքին է գիտել
 3 ո՛չ աստար է ի բնութեանէս
 4 յերկունս նա
 5 չի՛ք
 6 միայն էր
 7 խաղալով փութալով ի գործ, ուսումն ուսանելով եւ գուարթացեալ յելս, ի մուտս, յմբշամարտս
 8 պատանեաց
 9 առ աչս մաւրն
 10 է միայն նա
 11 ահա այն ինչ յամուսնութեան տիս հասեալ
 12 ոստն մական
 13 այլ աշխարող
 14 Բանգի որ պատանին ասաց՝ գծադիկն ասաց զթառամեցելոյ
 15 մաւրուացն ի խոր անցեալ էր
 16 դեռ եւս գեղեցկութեամբ այտն փաղփեին
 17 անցք
 18 դէպ էր յաղագս նորա ընդ մայրն
 19 աղիխարչել
 20 սաստկացուցանել զաշխար շուրջ
 21 հաշելով

22 կործանեալ պատանոյն դի
 23 մեռելոյն զպատանս
 24 յերկարի
 25 գործեցեալ
 26 ո՛չ զայս
 27 որք բարձեալն տանէին
 28 պատանի՛ դու
 * Տէ՛ր՝ Ղ.՝ Կ. Է 13-14:
 29 եւ այնչափ որչափ
 30 լինին ի Տեառնէն սփանչելիքն մեծամեծ
 31 երեսելեալս
 32 յընդելացն
 33 անուն էր
 34 եւ հրաժարեաց Տէր
 35 հիւանդութեամբ
 36 աշակերտացն Տէր
 37 յաղագս Ղազարու հիւանդութեանն, այլ եւ գառնա երթն

նա, ասէ յարուցանել զայն, որ անգեալ¹ զնէր: 28 Եւ ²զարհուրեին վասն Հրեիցն հակառակութեան³, դժուար եւ վտանգաւոր արարեալք զարձեալ ի Հրեաստանի ի մէջ սպանողացն լինել, եւ վասն այնորիկ յապաղելով եւ յերկարելով՝ ո՛չ ժամանակաւ առնեն ⁴ի Գալիլէէ զանգրէն դարձն: 29 Քանզի ⁵բռնադատէր Բանն իշխանութեամբ, եւ ածեալ լինեին ⁶աշակերտքն ի Տեառնէ, իբրու կատարեալ ընդհանուր յարութեանն ի Բեթանիայ խորհուրդ ուսանելով: 30 Չորք եին ահա ⁷աւուրք յետ մահուան, յետ ⁸զամենայն կատարել մեռելոյն զարժանին՝ գերեզմանաւ ծածկեալ⁹, մարմինն այտուցեալ¹⁰, որպէս ահա դէպ լինի, եւ յապականութիւն լուծեալ, քակտեալ՝ ծորէր ¹¹խոնաւութեան երկիրն, եւ շաւշեալ յազցից հարկէ մարմնոյն՝ փախչելի եին իրքն բռնադատեցելոյ բնութեանն, լուծեալ¹² ի ժահահոտութիւն: 31 Յայնժամ զանհաւատալի զընդհանուր յարութեանն գործ ի ձեռն ներգործագոյն սքանչելեաց¹³ ի ցոյցս գիտութեան ածեալ լինել¹⁴. քանզի ո՛չ մեռեալ ոք յառնել¹⁵ եւ ո՛չ վերջնումն¹⁶ եւ ի վախճան ինչոյ¹⁷ ոք հասեալ՝ ի կեանս զարձուցեալ լինի, եւ ո՛չ մանուկ այն ինչ մեռեալ կենդանանայ, եւ ո՛չ պատրաստեալ ի գերեզման մուծանել պատանի

զարձեալ ի տապանէն յարուցեալ լինի, այլ այր առանցեալ, ¹⁸քակտեալ, լուծեալ, մինչ ո՛չ սիրելեացն մերձիլ կարել ի գերեզմանն վասն ժանտահոտութեանն, որ էր ¹⁹ի մարմնի դիոյն, Տէրն միով կոչմամբ ²⁰կենդանացուցանէ, հաւատալիս առնէ զքարոզումն յարութեանն, այսինքն զայն²¹, որ ի վերայ ամենեցուն ակն ունիմք՝ զայն, որ ի վերայ մասնաւորին փորձիւ ուսաք: 32 Քանզի, որպէս յամենայնին վերտառութեան, ասէ առաքեալն²² զնոյն իմքն իջանել զՏէր, հրամանաւ ²³ի ձայն եւ ի փող հրեշտակի, յանապականութիւն զմեռեալս յարուցանէ՞, այսպէս եւ այժմ ²⁴իբր ի քուն իմն զմահն ²⁵հրամանաւ ձայնիւն. ուստի ի գերեզմանէն ի բաց մերժեալ եւ թաւթափեալ ²⁶ի նմանէ զապականագործ մեռելութիւնն՝ զ՛ի վերայն տիրեալ, կատարեալ եւ ամբողջ ի գերեզմանէն ի բաց վազեալ²⁷. եւ ո՛չ կապանք²⁸ ոտիցն եւ ո՛չ մանեւորաւ²⁹ ձեռացն ³⁰յառնելոյն արգելեալ լինէր:

33 ³¹Իսկ արդեաւք փո՞քր իցէ այս առ հաւատ մեռելոյն³² յարութեան խնդիրս, եւ այլովք հաստատել յազագս³³ նորա դատաստան ընտրութեան. այլ ինձ թուի ո՛չ ընդունայն այնոցիկ, որ ի Կափառնառումն

1 անկեալն
 2 զարհուրեալ եին նոքա
 3 խակութեան
 4 ի Գալիլիէ գանդրէնն դարձ
 5 բռնադատէր իշխանութիւնն
 6 ի Տեառնէ աշակերտքն
 7 յետ մահուանն աւուրք
 8 զամենայն ինչ
 9 ծածկեցաւ
 10 այտուցեալ էր
 11 ի խոնաւութեան երկիրն
 12 լուծեալն
 13 սքանչելեացն
 14 լինի
 15 յառնել
 16 ի վերջնումն
 17 շնչոյն

18 եւ լուծեալ քակտեալ, մինչ զի եւ ո՛չ ի սիրելեացն ոք կարէր տանել մերձեմալ
 19 ի ներս ի մարմինս
 20 կենդանի արարեալ հաւատացուցանէ զքարոզութիւն
 21 եւ զայն
 22 առաքեալ
 23 ի ձայն հրեշտակի եւ փողով
 24 « Տէ՛՞ւ Լ՛ թէ՛. . . Գ՛ 15 :
 24 իբրեւ բուն
 25 ձայնիւ հրամանին
 26 ի նմանէ, որ ի վերայ եհաս ապականութիւն մեռելութեանն
 27 վազեաց
 28 կապանաւք
 29 մանեւորարկաւք
 30 արգելեալ յեղանելոյ
 31 արդ արդեւք
 32 մեռելոցն
 33 զյազագս

եին, ասել ի դէմս մարդկան¹, Տէր զայս առ
ինքն ասացեալ² ամենայն իրաւք՝ ³զառակս
զայս. Բժի՛շկ, բժշկեա՛յ զանձն քո. քանզի
պարտ էր այլ ⁴մարմնովքն ընդելացուցա-
նել զմարդիկ, յարութեանն սքանչելեաւք՝
իւրն մարդով հաստատել զբանն: ³⁴ Տե-
սե՞ր յայլս գործեցեալ զքարոզութիւն
այն⁵, որոյ մեռանելն հանդերձեալ էր.
⁶այն՝ որ յետին շունչն ժամանեալ պատա-
նեակն, որ ի կենացն արդ եւս դադարեալ
էր. ⁷այն՝ որ ի տապանէն յարուցեալ. այն՝
որ ⁸առ գերեզման տապանին էր ապակա-
նեալ մեռելով. զամենեսեան ըստ զոյգ
հրամանին առ կեանս այսրէն դարձեալ⁹:
³⁵ Խնդրե՞ս եւ զայնոսիկ, ¹⁰որք եւ ա-
րեամբ ի մահու եղեն. մի՞թէ ի վերայ սոցա
տկարութիւն ինչ իցէ՞¹¹ կենարար զաւրու-
թեանն արգելուլ¹² շնորհն: ³⁶ Տե՛ս զայն,
որ բեւեռաւքն ¹³թափանցանց գճեռն բեւե-
ռեալ. տե՛ս զայն, որոյ կողմն գեղար-
դեամբն¹⁴ խոցեցան. անցո՛ մատուցս¹⁵ ընդ
վերս բեւեռացն. ա՛րկ գճեռն¹⁶ քո ընդ գե-
ղարդանն ¹⁷վեր՞. ընդմտածեա՛ կշռեալ, ա-
պաքէն ո՞րչափ մարթ է ի ներքս տիգին
մտանել ընդ լայնութիւն վիրին՝ զանցն ի
ներքս ընդ միտ ածելով.

1 ¹Երանելոյն Գրիգորի Աստուածաբանի՝ ի յերրորդ ցառէն, ի բանէն տասներորդէ՝ Նոցա անգիտութեանն:

2 Թուի ինձ եւ ո՛չ գայն ընթերցեալ ուրուք, որպէս ընդ² մեզ ³ի բանասիրաց ոմն սակաւ⁴ յառաջ իմացաւ, թե եւ ո՛չ Որդի այլազգ գիտէ գաւրն եւ⁵ զժամն, եթե ո՛չ որպէս Հայր. քանզի հաւաքումն այսպիսի⁶ ինչ է. վասն զի ⁷գիտէ Հայր, յազազս այնորիկ եւ Որդի. որպէս զի յայտնի է, եթե ո՛չ ումեք ծանաւթ է նա ⁸եւ հասանելի, բայց առաջին բնութիւն⁹:

3 ¹⁰Յետ սակաւուց՝ ի մեկնութենէ անուանցն Որդոյ:

4 Լոյս՝ որպէս պայծառութիւն ոգոց¹¹ եւ բանիւ եւ վարո՛ւք մաքրիցելոցն. քանզի եթե խաւար անգիտութիւն է եւ մեղք, լոյս եղիցի գիտութիւն եւ վարք աստուածայինք¹²:

1 Երանելոյն Յոհաննու եպիսկոպոսի Երուսաղեմացոյ, որ առ Հրեայսն եւ առ հեթանոսսն եւ հերձուածաւդսն, ի բանէն՝ Զորաւրիմակ ձագ ծիծառանց:

2 Կոչեցաւ Յիսուս ի հարսանիսն, եւ ի յերթալն նորա գինի ո՛չ ունեին. ասէ ցնա [մայր] իւր. Գինի ո՛չ ունին. ասէ ցնա Յիսուս. Ե՛րթ ի բաց, կի՛ն դու, չեւ եւս եկեալ ժամանակ իմ՞. զոր ասելով հրամայեաց սպասաւորացն լնուլ զթակոյսսն ջրով. իբրեւ լցին, արար զջուրն գինի: 3 Ընդէ՛ր

արդեւք ասաց. Լցէ՛ք զսափորսդ ջրով՞. որ բանիւ զերկինս արար եւ զերկիր հիմնացոյց եւ զամենայն, որ ի նոսա, ո՞չ կարէր արդեւք բանիւ զսափորսն ջրով լնուլ, այլ ասէ. Լցէ՛ք ջրով. ընդէ՛ր ասէ: 4 Ես ասեմ. զի թե ուրանային, ձեռք իւրեանց, որ լցին զջուրն, եւ ուսքն, որ բարձին, յանդիմանեսցեն զնոսա. զի եւ առ Ղազարու զնոյն արար. զի նախ քան զգալն ի տեղին ասէ ցաշակերտսն. Ղազար բարեկամ մեր փունեաց. եւ ապա յորժամ եկն քոյրն Ղազարու եւ ասէր ցնա. Ղազարոս մեռաւ, հարցանէր զնոսա. Ո՞ւր եղիք զնա. ասեն. Ե՛կ եւ տե՛ս: 5 Ո՛ր նոր եւ սքանչելի իրք. սակաւ մի յառաջ ասէիր ցաշակերտսն. Ղազարոս մեռաւ, եւ այժմ հարցանես. Ո՞ւր եղիք զնա. զմահն յառաջագոյն ցուցանես աշակերտացն, եւ զտեղին ո՞չ գիտես. գիտէր, այլ ասելովն՝ ո՞ւր եղիք զնա, ո՛չ էր տգիտութեան. քանզի եւ ի դրախտին ասէր ցԱդամ. Ո՞ւր ես? ո՞չ գիտէր արդեւք ուրեք. այլ վասն զի ասաց նոցա սատանայ, թէ յաւուր յորում ուտիցէք ի փայտէդ, ի նմին աւուր աստուածք լինիցիք, յազազս այսորիկ ասէր. Ո՞ւր ես: 6 Նոյնպէս եւ Ղազարու արար. մերձեցաւ ի զերեզմանն, ասէր ցհրեայսն. Առէ՛ք գփարդ ի գերեզմանէդ, եւ առիմ. ասէ ցնա փոյրն Ղազարու. Արդ հոտեալ իցէ, ֆանգի չորեփաւրեայ է. եւ բարբառեալ մեծաձայն՝ ասէ. Ղազա՛ր, ե՛կ արտաֆս. եւ ել երիզապնդեալ: 7 Իսկ արդեւք որ փոխէր զլերինս ի սիրտս ծովու, ո՞չ կարէր զքարն ի բաց մերժել բանիւք. եւ որ զբեւեռս մահու խորտակեաց եւ զդրունս դժոխոց փշրեաց՝ ո՞չ կարէր զկապանսն խզել: 8 Ասէ ցնոսա. Լուծէ՛ք զղա՞ ընդէ՛ր. զի թե ուրացին՝ ձեռք եւ աչք իւրեանց յանդիմանեսցեն զնոսա. յազազս այսորիկ ասէ. Լուծէ՛ք

1 Հմմտ. Ն, ք. 67v:
2 ըստ
3 ի բանասիրացն
4 սակաւ ինչ
5 կամ
6 որպիսի
7 Հայր գիտէ
8 եւ ո՛չ հասանելի
9 բնութեանն
10 Հմմտ. Ն, ք. 71v:
11 ոգւոց
12 աստուածաիմ
* Տէ՛՞ Յ՞՞՞ Բ՞՞՞ Բ՞՞՞ 2-4:

ք Յ՞՞՞ Բ՞՞՞ 7
գ Յ՞՞՞ ԺՒԼ 11, 14, 34
դ Ն՞՞՞ Գ՞՞ 9
ե Տէ՛՞ Յ՞՞՞ Բ՞՞՞ ԺՒԼ 39, 43-44:
ը Յ՞՞՞ ԺՒԼ 44

զգա: 9 Եւ ի հարսանիսն զնոյն արար: 10 Վասն այնորիկ ամենայն ուրեք Աստուած զգուշացուցաներ զնոսա, քանզի միշտ չարաբարոյ լինելին անամաւթ Հրեայքն:

1 Երանելոյն Յովհաննու եպիսկոպոսի Կոստանդինուպալիսի՝ ի Փարիսացոց գրոյն. Ի թգենո անտի ուսարու՛ գառակն՞:

2 Բայց աղէ, ե՛կ դու ասա՛ ցիս, թե զի՞ սոսց, թէ՛ Որդի չգիտէ՞. անգիտութիւն չհամարեսցի՞ս նմա մի՛թէ առ այն, զի ասացն եթե՛ Ո՞ արդեւ իցե՞. ասիցե՞ս ինչ եւ անգիտութիւն համարիցի՞ս. ա՛ւն անդր, քա՛ւ լիցի. քանզի եւ ո՛չ ի շամշելոցն ոք զայս ասիցէ. թեպէտ եւ անդ պատճառք ինչ իցեն ասելոյն, այլ աստ եւ ոչինչ:

3 Իսկ զիա՞րդ յորժամ հարցանէր, ասելով թե՛ Պե՛տրէ, սիրե՞ս զիս՞. մի՞թէ եւ զայս ո՛չ գիտիցէ. կամ յորժամ ասիցէ թե՛ Ո՞ւր եղի՞ք գնա՛. նաեւ ի Հայր գտանի այսպիսի ինչ բարբառեալ, քանզի եւ նա ասաց ցԱդամ. Ո՞ւր ես՞, եւ ցԿային. Ո՞ւր է Աբել եղբայրն քե՛. եւ դարձեալ՝ Աղաղակ Սողոմոնյեցոցն եւ Գոմարացոցն յանախեաց առ իսարոյ, իջեալ տեսից, թե ըստ աղաղակի նոցա վնարեսցի՞ առ իս. ապա թե ո՛չ՝ գիտացիցէ: 4 Եւ այլուր իսկ արդեւք լսիցեալ ի միտ առնուցուն, եւ յաւետարանին թե՛ Թեբեւս ամաչեսցեն յՈրդոյ իմմէ՞. որ ամենայն իմն անգիտութեան բանքն թուին. բայց ո՛չ եթե առ չգիտելոյ ասաց զայն, այլ մա[տա]կարարէ իմն որպէս ինչ իւր վայել իցէ. առ Ադամ, զի զնա յաղերս իւ-

րոյ մեղացն ածիցէ. առ Սողոմոնացաւքն, զի զմեզ խրատիցէ չտալ վճիռ մինչչեւ յիւրացն ինչ վերայ հասեալ իցեմք. առ մարգարէիւքն, զի մի՛ կարծեսցեն զկանխասացութիւնն անմիտքն բռնադատ ինչ ստունգանութեան. իսկ յառակի աւետարանին, զի ցուցցէ, թէ՛ զայն պարտ էր առնել եւ ակն ածել յՈրդւոյն, եւ աստ, զի մի՛ քննեսցեն եւ մի՛ դարձեալ խուզեսցեն, եւ զի ցուցցէ զչքնաղն եւ զպատուականն:

1 Կիրդի Աղէփսանդրացոց՝ ի Գանձէն, եթե տնաւրէնութեանն անգիտանալ ձեւանայր:

2 Ասէ առ իւր աշակերտսն Փրկիչն. Ղազարոս բարեկամ մեր ննջեաց՞, եւ զայն ո՛չ ուրուք պատմեալ նմա վասն նորա, այլ իբրեւ Աստուած շամենայն ճանաչելով. ապա երկրավարեալ ճանապարհ հանդերձ աշակերտաւքն՝ զայ Յառ յիշելոյն քորս եւ հարցանէ. Ո՞ւր եղի՞ք գնա՞. որ գիտեն՞, եթե ննջեաց, ի՞բր ո՛չ գիտէ՞ յուր կայր մարմինն. այլ գիտէ, քանզի անհաւան՞ զայն գիտել եւ շայս անգիտել. որպէս ուրեմն տնտեսութեան ուրուք սակս զոչ գիտելն ուր կայր Ղազարոս ասէր, այս՞ յաղագս աւուրն եւ ժամուն, թեպետ եւ ասէ ո՛չ գիտել՝ պիտանացու իմն եւ տնաւրինաբար զայս առնէ. քանզի գիտէ՞:

ա Մաթթ. ԻԳ 32
բ Տէ՛ս Մաթթ. ԻԳ 36:
գ Տէ՛ս Մաթթ. ԺԳ 13:
դ Տէ՛ս Յ՛ՎԸ ԻԸ 15-17:
ե Յ՛ՎԸ ԺԸ 34
զ Ծ՛ն. Գ 9
է Ծ՛ն. Գ 9
ը Ծ՛ն. ԺԸ 20-21
թ Մաթթ. ԻԸ 37

1 Հմմտ. ե, թ. 106v, ուր սակայն տարբեր թարգմանութիւնն է: Կարեւոր տարբերութիւնները միայն դնում ենք այստեղ:
ձ Յ՛ՎԸ ԺԸ 11
2 գամենայն գիտելով, ապա հետի վարեալ
3 առ ի կոչեցելոյն բորսն
ժա Յ՛ՎԸ ԺԸ 34
4 գիտէրն
5 գտեղին ուր էր
6 անհաւատալի
7 այսմիկ անգիտանալ
8 տնօրէնութեանն սակս
9 այսպէս եւ
10 ժամուն այնորիկ գիտել, պիտանի եւ բարի տնօրինելով
11 գիտէ որպէս Աստուած

3 ¹Եւ դարձեալ նորին:

4 ²Զո՞՞ զիս ասեմ մարդիկ գոլ՝ զմարդի Մարդոյ՞. ³տնտեսէ իմն բազում անգամ զանգիտութեանն զձեւ. քանզի գիտէ զինչ հանդերձեալն եին ասել աշակերտքն, առածէ՜ ⁴զհարցումնն՝ ընդունել զնոցա պատասխանին, զի հաստատեսցէ զհաւատն:

5 ⁵Յետ սակաւուց:

6 Եթե՞ ⁶ճշմարտեսցէ ասելով Պաւղոս թե՛ Ամենայն մերկապարանոցեալ առաջի նորա է՞, ⁷յաղագս Որդոյ, յայտ է, զի ասէ իսկ ⁸մի յամենեցունց եւ ժամն այն, ի՞բբ անգիտանայ զայս ⁹ունաւղն յաչս զամենայն պարանոցեալսն:

1 ¹⁰Երանելոյն Տիմեայ, եպիսկոպոսի Աղէփանդրու՝ ի Հակամատուքեմէ, ութերորդ գլխոյն, ի բանէն. Քանզի քաղցնուլն եւ ծարաւելն, վաստակելն եւ ննջելն խոստովանաբար է մարդոյ:

2 Քաղցեալն յանապատին¹¹ եւ ¹²ի հրեշտակաց սպասաւորեալն ինքն կերակրեաց զամբօխն¹³ յանապատին. երբեմն ասէ Փիլիպպոս¹⁴ փորձելով զնա. Ուստի՞ զնեսցումք հաց¹⁵, զի կերիցեմ այսօրինս, ինքն զիտելով՝ զինչ հանդերձեալ էր առնե-

լով¹⁶. իսկ երբեմն դարձեալ հարցանէր. Քանի՞¹⁷ հացս ունիք, ո՛չ անգիտանալով, այլ վկայական կամեցեալ առնել զ՛ի նոցանէն ասացեալսն¹⁸ եւ ցուցանել ¹⁹զսքանչելի գերազանցութիւնն. քանզի տնտեսէր բազում անգամ զանգիտութեանն զձեւ²⁰, զիտելով հաւաստապէս զհանդերձելոցն զկատարումն²¹:

3 ²²Նորին՝ ի տնաւրինական կրիցն Քրիստոսի շարադրութեմէ:

4 Հարցանէր²³ ո՞ւր ²⁴Ղազար կայր, տնաւրինաբար, ո՛չ անգիտանալով, այլ զի ²⁵ամենեցունց առընթերակաց յայտնի լիցի շիրիմն, եւ վկայք եղիցին Ղազարու յարութեանն. քանզի եւ ո՛չ նախ մարմնաւորութեանն անգիտանայր ո՛ւր էր Աղամ, այլ պատճառաբանութեան²⁶ տայր իւրում ստեղծուածին՝ սակս անհամարձակելի յանցաւորութեանն²⁷, ²⁸որպէս առ Կայինին ասէր. Ո՞ւր է Աբէլ եղբայր²⁹ քո՞ւ, տալով նմա պատճառաբանութեան³⁰ իբր Աստուած:

5 ³¹Յետ սակաւուց:

6 Հարցանիւր յաղագս հանդերձելոցն³² լինել՝ իբր մարդ երեւեալ, եւ նախա-

1 Հմմտ. ե, ք. 107:

2 Զո՞՞ ոմ

*** Տե՛՛ * Մարտ. ժ. 9 13. Մարտ. Բ 27. Ղ. 4. Թ. 18:

3 (7 տող պարբերութիւնից յետոյ է այս դարձուածը) ապա ուրեմն տնօրինէին ինչ յովակի անգիտանալոյն ձեւով

4 մատուցանէ

5 Հմմտ. ե, ք. 108:

6 նշմարտէ գասելն

բ Եբ. Գ. 13

7 յայտ է, զի յաղագս Որդոյն ասէ

8 եւ մի ամենեցունց է ժամ այն

9 որ առաջի աչաց ունի գամենայն մերկապարանոցն:

10 Տիմոթէոս, էջ 95

11 յանապատի

12 ի հրեշտակացն սպասաւորեալ

13 զամբօխն

14 Փիլիպպոսի

15 հացս

16 առնել

բ Զ. 4. 9 5. Հմմտ. Մարտ. ժ. Ե 33. Մարտ. Բ 4:

17 Քանի՞ս

բ Մարտ. Բ 5. Մարտ. ժ. Ե 34

18 ասացեալն

19 գսփանչին գերազանցութիւն

20 ձեւ

21 կատարումն

22 Տիմոթէոս, էջ 225

23 Հարցանէ

24 Ղազարոս կայ

25 ամենեցուն առընթերակայից յայտակ լինիցի

26 պատմաոս ապարանութեան

27 զանցաւորութեանն

28 եւ առ Կային

29 եղբայրն

ե Կ. Գ. 9

30 պատմաոս ապարանութեան

31 Տիմոթէոս, էջ 226

32 հանդերձելոյն

սէր զամենայն հանդերձեալսն¹ եղանել, քանզի Աստուած էր՝ գիտակ զամենայն լինելութեան նոցա: 7 Առ ²իւր Հայրն եւ Աստուածն ասէր համագոյ³ նմա Որդի. Ամենայն իմֆս քո եմ եւ ⁴քոյք իմ^ա. եւ դարձեալ ուսուցանելով ⁵ասէր. Զամենայն, գոր ունի Հայր՝ իմ է՞. եւ⁶ ունի իսկ գիտութիւն աւուրն եւ ժամուն ⁷Հ... ունի զայս, յայտ է, թէ եւ Որդի, թեպէտ տնաւրինաբար ի բաց պատասխանէ իբր մարդ, սակա աշակերտացն պիտանացու իմն իրաւորեալ. քանզի գիտէ անաւգուտ եղանել ⁸վարդապետելոցն զգիտութիւն վախճանի աւուրն եւ ժամուն⁹: 8 Իսկ թե անգիտանալ ¹⁰զսորա գիտութիւնն հակառակին ոմանք, անգիտա[նա]լ տացեն եւ զՀայր¹¹. ¹²Գիտէ ամենապէս եւ Որդի¹³, իբր ¹⁴համագոյ ելով Հաւր եւ Աստուած: 9 ¹⁵Բայց վասն աւուրն եւ ժամուն ո՛չ ոք գիտէ՝ ո՛չ հրեշտակի եւ ո՛չ Որդի, բայց միայն Հայր^բ: 10 Ասելովն եթե՝ ո՛չ հրեշտակք, կարճեաց զնոսա, զի մի խնդրեսցեն, զոր նոքա այն ո՛չ գիտիցեն. ասելն՝ եւ ո՛չ Որդի, արգելու զնոսա, ո՛չ միայն չուսանել, այլ եւ ո՛չ խնդրել:

1 Հզգնաւորին Յովհաննու Մայրագումեցոյ:

2 Եւ թեպէտ տգէտ եւ անմտաւոր համարեցաւ ի մարդկանէ ըստ համբակութեան տիրոցն, այլ մարգարէն ասէ. Ահաւադիկ ի միտ աոցէ մանուկ իմ^ա. նոյն բան վերասցի եւ առ մանուկն թե՛ Ոչինչ ծածկեցաւ ի քեզն:

1 ¹⁶Երանելոյն Սեբերիանոսի, սրբական եպիսկոպոսի Գարեղեմից՝ յառաջին մատնն, ի բանէն, որ ասէ. Զորդիս լուսոյ լուսաւորեմ լուսոյն մատագայթ:

2 Յառաջագոյն տեսանի¹⁷ իբրեւ զԱստուած զամենայն ինչ, որ ընդ ամենայն տեղիս գործէր, եւ շրջի ի կողմանս Գալիլէացոց իբրեւ զմարդ, եկեալ¹⁸ կայ հանդէպ Բեթանիոյ՝ գեղջն Ղազարու. անջրպետութեամբ ¹⁹տեղացն վասն մարմնոյն ի բացեայ եւ ի մաւտ ցուցանէ զանձն, եւ զաւրութեամբ աստուածութեամբ²⁰ զամենայն յառաջագոյն գիտէ, պատմէ ի Գալիլեայ որ ինչ ²¹ի Հրէաստանին գործք գործէին. Ղազար, ասէ, բարեկամ մեր ննջեաց^ա. եւ որ չէրն²² մաւտ ի տեղիսն, եւ²³ տեսանէր զամենայն²⁴, որ ինչ ի տեղիսն գործէր, եկեալ կա ի վերայ գեղջն եւ ասէ. Ո՞ւր եղիք զնա^է. եւ ո՞վ իցէ, որ իշխեսցէ ամբաստանութիւն ²⁵անգիտութեան ասել զՔրիստո-

1 հանդերձեալս
 2 իւրն Հայր եւ Աստուած
 3 հոմագոյն
 4 քոյք իմ
 ա Յ՝ՎԸ՝ԺԷ 10
 5 զմեզ ասէր. Ամենայն
 բ Յ՝ՎԸ՝ԺԳ 15
 6 չի՞ք
 7 Հայր. ունի զայս յայտ եք՝ եւ Որդին, թեպէտ եւ
 8 վարդապետեցելոցն զգիտութիւնն
 9 ժամու
 10 գիտութիւն զՈրդին
 11 զՀայրն
 12 եասաց իսկ Որդին՝ եք՝ ամենայնք իմֆս քոյք եմ. այլ գիտէ զայս Հայրն, գիտէ
 13 Որդին
 14 նոյնագոյ
 15 չի՞ք բայց վասն ... խնդրել
 Գ Մ՝աԳ՝ԻԳ 36. Մ՝աԳ՝ԺԳ 32

ա Ե՝՝ՆԻ 13
 է Ե՝՝Խ 26
 16 Զ, ք. 233v. հմմտ. տպ. Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1850, էջ 15:
 17 տեսանէ
 18 եւ եկեալ
 19 տեղեացն վասն բացեայ
 20 աստուածութեանն
 21 ի Հրէաստանի
 զ Յ՝ՎԸ՝ԺԷ 11
 22 չէր
 23 չի՞ք
 24 զամենայն
 է Յ՝ՎԸ՝ԺԷ 34
 25 զՔրիստոսէ յառաջ բերել

սէ վասն հարցանելոյն թէ՛ Ո՞ւր եղիք զնա: 3 1Եթե գայթաղեցուցանէ զքեզ² բանքն, ա՛ճ զմտաւ, զի այնպիսի ինչ բանք եւ զՀաւրէ՛³ Քրիստոսի ասացեալ են. եթե⁴ անգիտութեան⁵ բան է ասելն՝ Ո՞ւր եղիք զնա, ապա անգիտութեան բարբառ է⁶ եւ Հաւրն ասելն թե՛ Ո՞ւր ես, Ադամ⁷. զի⁷ այս բարբառ այն բարբառոյ ընկեր է: 4 Հարցանէ Քրիստոս. Ո՞ւր⁸ եղիք զնա. հարցանէ եւ Աստուած ի Հին կտակարանսն թե՛ Ո՞ւր է ՊԱՐԼԷԼ եղբայր ֆո՞: 5 Այլ թերեւս ասիցէ ոք, թե այդ չէ լուծումն խնդրոյս¹⁰, այլ յաւելուած տարակուսանացն¹¹. քանզի յայտ¹² արար, եթե ո՛չ միայն Քրիստոս հարցանէ, այլ եւ Հայրն Քրիստոսի: 6 Թե այնպէս իցէ, եւ միտքն¹³ եւս հարցուածոյն մեկնեսցին¹⁴ եւ Հայր եւ Որդի. ուսի՛ր նախ զմիտս նորա, որ անդ¹⁵ եհարց, եւ զսորա, որ¹⁶ աստ: 7 Բայց յորժամ ասիցես¹⁷, ¹⁸եթե զնորայն եւ զսորայս, ո՛չ այլ ոմն զնա ասեմ եւ ¹⁹այլ ոմն զսա. քանզի չիք ինչ՝ ո՛չ ²⁰ի նորոցն եւ ո՛չ ի Հնոցն, եթե առանց

Քրիստոսի զաւրութեանն եղեւ. ²¹Յովհաննէս վկայէ. Ամենայն ինչ նովաւ եղեւ: 8 Եթե զի՞նչ միտք հարցանելոյն իցեն ցԿային եթե՛ Ո՞ւր է Արել եղբայր ֆո՞. զի հարցանելովն հորդեցաւ²² նմա ճանապարհ պատասխանատրութեանն²³. ²⁴դատի իբրեւ զարդար դատաւոր եւ յապաշխարութիւն կոչէ իբրեւ զմարդասէր. Ո՞ւր է Աբէլ. եւ նորա անգիտութեան կարծիս զհարցուածն համարեալ՝ ²⁵կամէր թաքուցանել. ²⁶Զգիտեմ՞ ասէ. ²⁷եւ զի չէառ ի միտ զԱստուծոյ դիտաւորութիւնն, մեկնէ նմա, որ զամենայն²⁸ գիտէ. Գոչումն²⁹ արեան եղբար ֆո բողոմէ առ իս՞: 9 Ուսի՛ր այսուհետեւ ³⁰զդիտաւորութիւն Կենարարին, թե յո՞ր միտս ³¹եհարց ցՀրեայսն թե՛ Ո՞ւր եղիք զնա. հայէ՛³² ի նոսա, զի տեսանէին զգաւրութիւնն³³, եւ ուրանային զարուեստագործն՝ ³⁴ըստ Գրոյն. Ի բազում զարութեան ֆում ստեցին ֆեզ թշնամիք ֆոէ: 10 ³⁵Մարթ էր եւ լռելեայն երթալ, ³⁶եւ թե

1 եւ եթէ գայթակղացուցանիցեն
 2 զքեզ ինչ
 3 զհօրէն
 4 միթէ
 5 չի՞ք բան է ... անգիտութեան
 6 իցէ
 7 Ի՞նչ. Գ. 9
 7 եւ
 8 թէ ո՞ւր
 9 Արել եղբայր ֆո
 10 Ի՞նչ. Գ. 9
 10 խորհրդոյդ
 11 տարակուսանաց
 12 արարեր՝ թէ
 13 միտք
 14 եւ հօր եւ որդոյ
 15 անդն
 16 չի՞ք
 17 ասիցեմ
 18 թէ զնորա անդ, եւ զսորա աստ, ո՛չ այլում
 19 այլում զսա. այլ որ ինչ յաւետարանին ասացեալ է՝ ի հայր հանեմ, եւ որ ինչ ի հնումն՝ որդոյ մատուցանեմ
 20 ի նորոցս

21 որպէս եւ Յովհաննէս վկայէ՝ ո՛չ միայն զարարչութեանն, այլ զբնաւ իսկ զտեսութեանն
 22 Ի՞նչ. Լ. 3
 23 Ի՞նչ. Գ. 9
 24 հորդիցէ
 25 պատասխանատրութեան
 26 ասէ, Արել եղբայր ֆո. յատեան մուծանէ զնա որպէս դատաւոր
 27 բաժնուցանել կամէր ի բարերարէն
 28 ասէ, միթէ պահապա՞ն ինչ էի ես եղբորն իմոյ
 29 Ի՞նչ. Գ. 9
 27 եւ զի՞նչ. առ ի միտ
 28 զամենայն
 29 եթէ ես կամօք պատմաոցայ զանգիտութիւն, եւ դու համարէիր՝ եթէ առանց գիտութեան ինչ հարցանիցեմ: Թէ այնպէս իցէ, ուսի՛ր զգիտութիւն ամենագիտին, գոչիւն
 30 Ի՞նչ. Գ. 10
 30 եւ զդիտաւորութիւն բարերարին
 31 ասաց ցիրեայս
 32 չի՞ք Զգիտեմ ... եղիք զնա հայեր (այս բառից առաջ կրկին 5 տող թողած է)
 33 զգորութիւնսն
 34 որպէս եւ վկայէ Դաւիթ թէ
 35 Ի՞նչ. Գ. 3
 35 եւ առ այն զի՞նչ գործիցէ. մարթ էր
 36 մանաւանդ թէպէտ եւ չերթայր իսկ

չերթալ մարմնով, այլ զհրամանս¹ առաքէր. ²կարող էր քակել զգերեզմանն եւ³ ⁴յարուցանել զմեռեալն, այլ կամի ⁵զապախտաւորն իսկ առնել վկայ սքանչելեացն, եւ կանխէ ձգէ նախ քան ցուցանել զգերեզմանն⁶. Ո՞ւր, ասէ, եղիք զնա. Ե՛կ, ասնն, ՚տե՛ս⁷. ասէ ցնոսա. ⁸Ի բաց առե՛մ գվէմդ⁸: ¹¹Յ՛էր, որ ¹⁰աշակերտաց երախտաւոր եղեր եւ զառհաւատչեայ զաւրութեանն¹¹ ետուր. ¹²Եթե ունի՞ք, ասես, քան զհատ մանանիոյ, ¹³զլեբիմս փոփոխե՛մ. սոցա զայս ասելով՝ դու զվէմ մի փոքր ¹⁴ի բերանոյ գերեզմանին չկարիցե՞ս թաւալեցուցանել¹⁵: ¹²Տե՛ս, զի անհաւան եւ անհնազանդ տեսաւդք եին, ¹⁷կարեին ասել, եթե առաջաւք խաբէութիւն գործէ. վասն այնորիկ ¹⁸ածէ գնոսա ի գերեզմանն, զի յորժամ զվէմն թաւալեցուցանեն¹⁹ եւ ²⁰հոտն ընդ երեսն արկանիցի, լինիցի նոցա վկայ հոտ մեռելոյն, թե արդարեւ մեռեալ

է. զի յորժամ մեռելութեան մեռելոյն հաւատասցեն, ապա եւ ²¹յարութենէն չլինին երկմիտ. Տե՛ր²², հոտեալ է²³, քանզի չորեքաւրեայ է²⁴: ¹³ ²⁴Ձայդ իսկ, ասէ, կամիմ. ասացէ՛ք եւ յաճախեցէ՛ք յասելդ²⁵, թէ հոտեալ է. հաստատեցէ՛ք, եթէ մեռեալ է. ²⁶դուք ձեզէն ձեր ձեռաւքդ թաւալացուցէ՛ք զվէմդ, զի յարութիւնն ճշմարտիւ քարոզեսցի: ¹⁴ ²⁷Բազում անգամ տայր յաճախել զմահու անունն, զի յարութիւնն ճշմարտիւ քարոզեսցի:

15 ²⁸Յետոյ:

16 Հա՛յր, գոհանամ զքեզ, զի յամենայն ժամ լսես ինձ¹⁷: ¹⁷ Որդիք չարեացն ասեն. տեսանե՞ս, որչափ ինչ ի միջի կայ. զի մինն աղաչէ, եւ միւսն աղաչի. մինն պաղատի, եւ միւսն անսայ. տեսանե՞ս, որ աղբիւր սքանչելեացն է՝ Հայր, եւ շնորհէ Որդոյ զզաւրութիւն սքանչելեացն: ¹⁸ Բայց դու տե՛ս զպատճառսն. այն իմն կարի տրամեցուցանէր զՀրեայսն, զի Հայր իւր կոչէր զԱստուած եւ հաւասար առնէր զանձն Աստուծոյ. եւ քանզի ի հայհոյութիւն հաներն զՀայրն կոչել զԱստուած, ատեան գործէ ի գերեզմանին, դատաւոր զճշմարտութիւնն նստուցանէ, զի աշաւքն իսկ տեսցեն եւ ականջաւքն լուիցեն, որք

1 գգորութիւնն
 2 եւ նառագայթիւ գգորութեանն կարող էր
 3 չի՞ք
 4 եւ անի ի յոյս զխաւարարգեալն, այլ
 5 զապախտաւորսն իսկ վկայս
 6 զգերեզմանն քազում ապախտաւորացն
 7 եւ տես զգերեզմանն, եւ ասէ
 * **Յ՛ւզ. Ժ՛ւ 34**
 8 թաւալեցուցեմ
 9 **Յ՛ւզ. Ժ՛ւ 39**
 10 չի՞ք Ո՛ւ Տէր
 11 աշակերտացն երաշխաւոր
 12 գգորութիւնն
 13 ունիցի՞ք, ասէ, հաւատս իբրեւ
 14 ասացի՞ք լեբիմս, փոխեա՛ց, եւ փոխեսցի. որ նոցա այնչափ իշխանութիւն պարգեւեսցեր
 15 **Տե՛ս Մ՛արք. Ժ՛ւ 19. Ղ՛ուկ. Ժ՛ւ 6:**
 16 ի դուռն
 17 ի բաց թաւալեցուցանել
 18 Այլ որպէս յառաջագոյն ասացի, վասն նորին պատճառանաց. զի անհաւան իրաւընտիրք
 19 եւ ասելին՝ խաբէութիւն ինչ եւ առաջօք գործն իցէ մեռելոյն. պատճառեալ կայցէ ի կարծեցուցանող եկաւորութիւնն
 20 զնոսա իսկ անէ
 21 թաւալեցուցանիցեն
 22 հոտ ընդ երեսս հարկանիցի, լիցի

21 ի յարութեանն չլինիցին
 22 եւ զի զայսպիսի հնարս հնարէր Տեսոն զիջանելն, անդէն կարգին միտ դի՛ր, եւ ուսանիս: Մատեաւ Մարթա առ վէմն եւ ասէ. տէ՛ր
 23 է աւասաիկ
 * **Յ՛ւզ. Ժ՛ւ 39**
 24 Այլ կենարարն քանզի գգորութեանն տեղեակ էր, զայդ իսկ կամիմ ուսանել ի ձեռն
 25 գասելն
 26 չի՞ք դում ... գվէմդ
 27 քազում անգամ մահու անունն յաճախեաց, զի գէթ մի անգամ եւ նշարտութիւն յարութեանն դաւանեսցի:
 28 **Ձ, ք. 233v. հմմտ. տպ. Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1850, էջ 16. այս հատուածը երկու տող ընդմիջումով միայն կցում է նախորդին, որովհետեւ կրկին չափազանց շատ են տարբեր ընթերցումները. գանց ենք անում մի առ մի նշանակել:**
 Է **Յ՛ւզ. Ժ՛ւ 41-42**

ասեին, թե հայկոյեաց, զի զանձն Որդի Աստուծոյ կոչեաց[»]: 19 Կոչէ Հայր զԱստուած եւ գրեթե այնպէս խրատէ զնոսա, եթե՝ ահալասիկ ձեր առաջի կոչեմ. եթե հայհոյութիւն է, որպէս դուքդ կարծէք, ապա մի՛ լիցի, եւ եթե լսէ, յայտ է եթե Հայր է բնութեամբ. եթե ցասնուցուք, ասէ, զի Հայր կոչեմ զնա, եւ հայհոյութիւն ինչ իցէ Աստուծոյ, որպէս եւ դուքդ կարծէք, մի՛ լիցի

գործակից հայհոյչիս. ապա թե կոչեմ զմեռեալսն, եւ լսէ հրամանիս, արդեամբք իսկ առէք զհանդէս ճշմարտութեանն. զի մեռեալ յարուցանել ո՛չ հայհոյչի գործ է, այլ Որդոյ Աստուծոյ: 20 Արդ, այս են միտք աղաւթիցն, եւ ո՛չ վասն իւր ինչ պիտոյից, այլ վասն լսաւղացն աւգտի եւ ուղղութեան արկ ի կիր զաղաւթսն:

[»] Հմմտ. Յովհ. Ժ 36:

ԲԱՆ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

Եթե ոչինչ յախտից ընկալաւ Քրիստոս՝ յերեւել մարմնովն յաշխարհի, որ յետ յանցանացն մտին ի մարդն, եւ թե երկիւղ յախտից է, եւ եթե առաջ Բան գյանցանելն ո՛չ էր ի նախաստեղծսն երկիւղ:

1 Երանելոյն Աթանասի, եպիսկոպոսի Ադեֆանդրացոց, ուստի զԱպաղիմար ըմբերանեաց, ի բանէն՝ Աւրիմակ բարեպաշտութեանն:

2 Յայնժամ զԱդամ յիսկզբանն ստեղծ Աստուած, մի՞ արդեւք տնկակից ետ նմա զմեղս. եւ զի՞նչ եւս պէտք էին պատուիրանին. զիա՞րդ եւս զնա դատապարտեաց՝ զմեղուցեալն, որպէս եւ նախ քան զյանցանելն ո՛չ ճանաչէր զբարի եւ զչար Ադամ. այլ զոր ստեղծ Աստուած, յանապականութիւն եւ ի պատկեր ընքեանն նմանութեան արար զնա՝ բնութիւն անմեղութեան եւ կամս ինքնիշխանականս: 3 Մախանաւք բանսարկուին եմուտ մահ յաշխարհս, գտանելով զյանցանացն զիմաստն. եւ այսպէս յանցանացն եւ պատուիրանի Աստուծոյ եղեւ մարդ ընդունակ սերման թշնամոյն, եւ զամենայն այնուհետեւ մեղքն առ ամենայն յանդգնութիւնս:

4 Ո՛չ բնութիւն գործելով ի նմա բանսարկուն՝ ըստ Մանիքեցոց ամբարշտութեանն, այլ բնութեանն խոտորումն յանցանաւքն գործեաց, եւ այնպէս թագաւորեաց մահ ամենայն մարդկան՝:

5 Յաղագս այնորիկ Որդին Աստուծոյ եկն, զի լուծցէ զգործսն սատանայի. զի զբնութիւնն, զոր Աստուած անմեղ արար, խոտորեցոյց բանսարկուն զանցանել պատուիրանան Աստուծոյ եւ զգտանել զմեղացն մահուն: 6 Զայսոսիկ ընքեամբ վերացոյց Աստուած Բանն, անընդունակ բանսարկուին խոտումանն եւ իմաստից. եւ յաղագս այսորիկ ասէր Տէրն. Գայ իշխան աշխարհիս այսորիկ, եւ յիս ինչ

զիւր ո՛չ գտանէք: 7 Արդ, եթե իշխան աշխարհիս ոչինչ յիւրոց իրացն գտանէր ի Քրիստոս, բազում եւս առաւել Քրիստոս ոչինչ յիւրմէ արարածոյն եթող առ իշխան աշխարհիս այսորիկ. եւ թերեւս յաղագս այսորիկ ո՛չ գտանէր նմա կատարելութեամբ զնորոգումն ցուցեալ Քրիստոսի, զի կատարեալ զփրկութիւնն գործեսցէ մարդոյն՝ բովանդակ հոգով եւ մարմնով:

1 Երանելոյն Փիլիսոփանոսի, եպիսկոպոսի Նարբոկայ:

2 Վասն զի ամենայն հաշանք հոգեւոր եւ մարմնաւոր զկնի մեղաց մարդոյն մտին, եւ ի պատճառս առաջին մարդոյն եղեն որդիք մարդկան տգէտք, եւ ի ձեռն նորա ընկալան զվիշտս եւ զտրտութիւն եւ զերկիւղ եւ զախտս հոգեւորս եւ զմարմնաւորս՝ ի դատապարտութիւն մահու. եւ Յիսուս, վասն զի ո՛չ արար մեղս, եւ յայսմ եւս եղեալ մարդ եւ ազատեալ յամենայն հաշմանց, եւ ո՛չ լոկ ըստ այսմ եղեալ Աստուած անչարչարելի եւ անմահ:

1 Երանելոյն Բարսղի, եպիսկոպոսի Կեսարու, ի բանէն եթե՝ Ո՛չ է պատնառ չարեաց Աստուած:

2 Արդ չար՝ է՛ որ 2առ մեր սգայութիւնս եւ է՛ որ առ ընքեան³ բնութիւնն. բնութեամբ չարին⁴ հաստատեցաւ անիրա-

« Տէ՛ր Հոգի՛ւ Ե 14. 17:

Ք 304. ԺԿ 30
Գ Հմմտ. Բ Կոր. Ե 21:
1 Հմմտ. Ն. 1525, ք. 401
2 առ մեզ
3 ինքեմ
4 չարի մեղք

ւուրթիւն, պակշտուութիւն, ¹անզգամութիւն, երկչոտութիւն, մախանք, սպանութիւնք, կախարդութիւնք, խորամանգութիւնք², եւ որք ³այսոցիկ ազգականք ախտք, որք զըստ պատկերի Արարչին ⁴զլեալ ոգին աղտեղեն, խաւարեցուցանել զնորա գեղեցկութիւնն բնաւորեցան:

3 Նորին, ի խաւսիցն՝ Բարի է, որ դիրաշահաւանութեան են վարձփ:

4 Քանզի գիտեմ եւ այլ ալիս եւ նաւակոծութիւնս ահագինս, զի յառնելոց են ի վերայ անձանց մերոց յախտից մարմնոց մերոց. քանզի սրտամուրթիւնք, երկիւղ եւ ցանգութիւնք իբր սաստիկ իմն մրրկի նման է, մարմնոյ խորհրդոց ընդհարեալ՝ բազում անգամ թերեւս զաննուաստից զանձն ընկղմեաց:

1 ⁵Երանելոյն Գրիգորի Աստուածաբանի Ազագացոյ, ի բանէն՝ Նաւակատիփ պատուեսցիմ:

2 Արդ, եթե ⁶էր կացեալ մնացեալ եւ զպատուիրանն էր պահեալ՝ լինեաք արդեւք ⁷որպէս ո՛չ եմքս, ի փայտն կենաց մերձեցեալք՝ յետ փայտին գիտութեան⁸. եւ զի՞նչ. լինէաք անմահացեալք եւ յԱստուած մերձեցեալք⁹: 3 Բայց վասն զի մախանաւք չարին մահ ¹⁰եմուտ յաշխարհ եւ ի բաց հէան զպատուիրանաւք¹¹ զմարդն, վասն այնորիկ մերով մարմնովս¹² չարչարի Քրիստոս՝ լեալ մարդ եւ ¹³ի մարմին հաս-

տատեալ, զի մեք նորա ախտութեամբն¹⁴ ճոխասցուք:

1 Երանելոյն Յովիաննու Երուսաղեմացոյ, ի բանէն՝ Ընդէ՞ր փայտ անաչելոյ բարոյ եւ չարի:

2 Եւ զգագանս առ Ադամ՝ տեսանել զի՞նչ կոչեսցէ զնոսա՞, եւ ո՛չ հրաժարեաց իբրեւ զարհուրեալ Ադամ, այլ իբրեւ հնազանդ ծառայից ամենեցուն նոցա եղաւուանս. եւ այս էր նշանակ եւ տէրութեանն: 3 Յաղագս որոյ եւ Աստուած կամելով նմայ եւ ի ձեռն այսոցիկ վարդապետեալ զիշխանութեանն արժանաւորութիւնն՝ զանուանադիրս հրամայեաց նմա, եւ զգեալն կոչեաց այսպէս. մի նշանակ այս է՝ ո՛չ ահաւորք լեալ մարդոյն սկզբանն. երկրորդ՝ միւս քան զայս յայտնագոյն, առ կինն աւձին խաւսիւք. զի թե եին ահաւոր մարդկան զազանք, ո՛չ արդեւք տեսանելով զանձն կայր մնայր կինն եւ ո՛չ ընդունէր զխորհուրդն, եւ ո՛չ այնքան ընդ նմա խաւսէր կամակարութեամբ, այլ աղաղակի արդեւք, ի դիմաց տազնապեալ ի բաց փախչէր. իսկ անդ արդ խաւսէր, եւ ո՛չ երկնչէր, զի ո՛չ եւս էր երկիւղս այս: 4 Այլ իբրեւ մեղքն մտին, ի բաց բարձան պատուոյն իրքն. եւ զորաւրինակ ի ծառայսն, որք քաջահաճոյքն եին, ահաւորք ծառայակցացն լինեին, նոյնպէս եւ մարդոյն եղեւ. ցորքան եղեւ առ Աստուած համարձակութիւն, ահաւոր էր զազանաց, իսկ յորժամ ընդդիմացաւն, եւ ի վերջին ծառայիցն երկնչոտ գտաւ այնուհետեւ:

5 Եւ եթէ ո՛չ այս է, ցոյց ինձ դու յառաջ քան զյանցանսն, եթե ահաւորք էին մարդոյն զազանքն. այլ ո՛չ ունիս. իսկ եթե տուեալ պատուիրանն չարժեցաւ ի մարդոյ անտի, եւ լուծաւ պատուիրանն, որ նման

1 անզգամութիւն, երկչոտութիւնիփ
2 խորամանկութիւնիփ
3 այսպիսիփ են ազգականիփ
4 լիել հոգին աղտեղել խաւարեցուցանելով
5 Հմմտ. Ի, ք. 955v:
6 մնացեալ որպէս էափն
7 ո՛չ որպէս
8 գիտութեանն
9 մերձեցեալս
10 յաշխարհ եմուտ
11 պատրանաւփ
12 ախտիս
13 եւ մարմին հաստէ

14 աղփատութեամբն
* Ն՜. Բ՜ 19

ընձեռեցաւ յԱստուծոյ, անշարժ կալ մնալ ո՛չ լինէր դիւրին:

1 Երանելոյ Յովհաննու նգնաւորի եւ խոստովանողի Մայրագոմեցոյ՝ ի Հաւատոյ քանգէն:

2 Ի մահածին բերոցն, որում սատանայ եղեւ մայր եւ յղացաւ զախտն ցաւոց եւ զապականութեանց, եւ երկնեաց եւ ծնաւ զմեղս, եւ զերկիւղ եւ զմահ, եւ թագաւորեաց մեղաւք ի մահուն՝ յայն յապականեալ յախտածին բուսոցն, զոր սատանայ ծնաւ, ամենեւին ո՛չ ասեմք լինել ի Քրիստոս. զի զամենայն ի լինելն իւրում մարմին սպան յանձին իւրում:

1 Երանելոյն Գրիգորի Նիւսացոյ, եղբար Բարսղի, Յաղագս՝ անասնականք ի մեզ ախտ առ ի յանասնական բնութիւն ազգակցութեան պատճառ ունին:

2 Քանզի կարծեմ՝ ի սկզբանէ յայսմանէ եւ զիւրաքանչիւր³ ախտս իբրու յաղբերէ⁴ ումեմնէ ընդ մեզ կապեալ, յորդեալ ի մարդկային կեանս. եւ նշանակ Հաստատուն տայ մեզ բանիս ախտից⁵ ազգակցութիւն՝ ըստ զոյգն մեզ եւ անասնոցն երեւեցուցանելով: 3 Քանզի ո՛չ է արժան մարդկային բնութեան, ընդ⁶ աստուածային տեսակին կերպարանեալ՝ ախտական տրամադրութեան⁷ վկայիլ զառաջին սկզբունսն. այլ վասն զի յառաջագոյն եմուտ յաշխարհս յայս անասնոց կեանք, եւ ընկալաւ վասն ասացելոյ՝ ⁸պատճառանաց յանդուներս բնութենէ եւ մարդն⁹ զըստ

ծննդեան¹⁰ կցորդութիւն: 4 Վասն այսորիկ եւ այլոցն եւս այնոցիկ, որ ի նմա տեսանին բնութեամբ. քանզի ո՛չ եթէ ըստ սրտի է մարդոյն առ Աստուածութիւնն նմանութիւն, եւ ո՛չ վասն Հեշտ ցանկութեանն¹¹ առաւելութեան ձեւանայ բնութիւն, այլ երկիւղ եւ քաջասրտութիւն, եւ յաւելից¹² յայնկոյս յորդութիւն, եւ առ նուագել սիրոյ¹³ ատելութիւն, եւ ամենայն այսպիսիք¹⁴ Հեռի ուրեմն յաստուածային¹⁵ ձեւոյն են: 5 Արդ, զայս յանասնական մասնէն մարդկային բնութիւնս¹⁶ յինքն ձգեաց. քանզի որով իւրք անասնական կեանքն առ պահպանութիւն ինքեան¹⁷ զգուշութեամբ Հաստատեցաւ, այսօրիկ ¹⁸առ ի մարդկային փոխեալ կեանս՝ ախտք եղեն: 6 Քանզի սրտիւ պահին Հմակերք, եւ ցանգասէր¹⁹ Հեշտութեամբ բազմածին²⁰ կենդանեացն ապրեցուցանէ զտկարսն²¹, ²²եւ զդիւրաւ ըմբռնելի գերազուներցն՝ երկիւղ, եւ զբազամարմիսն որկորստութիւնն, եւ վրիպելն՝ որոյ իրիք ըստ Հեշտ ցանգութեանն²³ տրտմութեան ²⁴ըստորադրութեան յանասունս: 7 Այսք ամենայն եւ այսպիսիքս ի ձեռն անասնեղէն ծննդեան²⁵ մտին ի մարդոյն կազմած, եւ ինձ թողութիւն առնել²⁶ ըստ ստեղծականին իմն ²⁷արմա-

1 Դ (Տեսութիւն ի մարդոյն կազմութիւն) ք. 58v
2 ի սկզբանէս
3 զիրաբանչիւրն
4 յաղբերէ
5 ախտիցն
6 ըստ
7 տրամադրութեանն
8 պատճառանացն յանասունսն
9 մարդ

10 ծննդեանն
11 ցանգութեանն
12 աւելին
13 չիք
14 այսպիսիքս
15 յաստուածավայելուչ
16 բնութիւնն
17 ինքեանն
18 առ մարդկայինն
19 ցանկութեան
20 բազմածինք
21 զտկարն երկիւղ
22 եւ զդիրադաւն անըմբռնելի հզարիցն երկիւղ, եւ զբազմամարմինն որկրամտութիւն
23 ցանգութեան
24 ստորադրութիւն յանասունսն է
25 զծննդեանն
26 առնել թուի
27 զարմագործութեան նկարել

նագործութեան նկարեալ բանիւ զմարդկային կերպարանն¹: 8 Ձի² գորաւրինակ է տեսանել ³ի ստեղծուածն զդրաւշեալն կերպարանս, զոր հնարին ⁴առնել ի հիացումն տեսողաց, որք զայսպիսիսն սիրեն արուեստակել՝ միոյ գլխոյ երկուս ձեռս⁵ դիմաց կերպարանեն, այսպէս ինձ թուի, թե կրկին բերէ մարդն առ ընդդէմսն զնմանութիւնսն. զի այնու, որ աստուածատեսիլն⁶ է մտաւք, ⁷առ Աստուածութիւնն գեղեցկութիւնն է կերպարանեալ. իսկ ⁸ըստ ախտից եղեալ յարձակմունս զպաճարեղինացն⁹ բերէ զնմանութիւն¹⁰: 9 Բայց բազում անգամ լինի, զի եւ բանս անասնանայ ի ձեռն առ անասունն միտելոյ, եւ տրամադրութեան ծածկելով ¹¹զվատթարն լաւագունաւն. քանզի յորժամ ոք առ այս խորհրդական գործսն¹² ձգեսցէ եւ սպասաւոր ախտիցն լինել զխորհուրդսն բռնադատիցէ¹³, խտորումն իմն ¹⁴լինել բարոյն ձեւի առ անասուն կերպարանն՝ ամենայնիւ¹⁵ առ այս ձեւացելոյն բնութեան: 10 Ձի զոր աւրինակ մշակ եղելոյ խորհրդոյն զախտիցն սկզբունս ¹⁶ի ձեռն սակաւուց ի բազմութիւն աճեցուցեալ, զի¹⁷ յիւրմէ գործակցութիւն ի վարտուեալ ախտին բազմաբեղուն եւ քաջաբեր զվատթարացն¹⁸ եւ զան-

տեղեացն ծնունդս¹⁹ գործեաց, այսպէս ²⁰ցանգասիրութիւն զսկզբանն ընկալաւ ²¹առ ի յանասուն նմանութիւն, այլ սակայն ²²ի մարդկային յաւելուագործութեան յանցուածս աճեաց՝ այսչափ²³ զանագանութիւն ըստ հեշտ ²⁴ցանգութեան մեղուցելոցս ծնեալ, որչափ յանասունսն ո՛չ գոյ գտանել. այսպէս առ ի սրտին ընդառնել²⁵ ազգակից է անասնոցն յարձակմանց²⁶ եւ աճէ խորհրդոցն աւգնականութեամբ: 11 ²⁷Ձի անդուստ է քէն, նախանձ, ²⁸դաւումն, ստութիւն, կեղծաւորութիւն. այս ամենայն ²⁹չար ի մտացն մշակութենէ. քանզի եթե մերկասցի ի խորհրդոցն աւգնականութենէ ախտն, վաղամահ³⁰ եւ կնատ սրտմտութիւնն թողանի՝ զաւրէն պղպշակի միանգամայն լինելով եւ անդէն վաղվաղակի կորնչելով: 12 Այսպէս եւ խողիցն որկրամոլութիւն³¹ զագահութիւն եմոյժ եւ ³²ի ձիոցն խրոխտն եղեւ ամբարհաւաճութեան սկիզբն, եւ ըստ իւրաքանչիւրն ուրուք ամենայն ինչ ի պաճարեղէն անասնութենէ³³ դիմեալ՝ ի ձեռն չար մտացն վարուց չարութիւն եղեւ, որպէս եւ որ այսրն դարձեալ ընդդէմ է: 13 Ձի եթե խորհուրդն այսպիսի չարժմանց փոխանակ ընկալցի զգաւրութիւն³⁴ յառաքինութեան տեսիլ՝ յիւրաքանչիւր ոք ³⁵ի սոցանէ հա-

1 կերպարան
 2 ֆանգի
 3 ի ստեղծուածսն զդրաւշեալն կերպարան
 4 առ ի հիացումն
 5 ձեւս
 6 առ աստուածատեսիլն
 7 առ աստուածութեան
 8 զըստ ախտիցն եղեալս
 9 առ պաճարեղէնս
 10 նմանութիւնս
 11 զլաւագոյնն վաքթարաւն
 12 գործն
 13 բռնադատեսցէ
 14 լինի բարոյն
 15 ամենայնի
 16 եւ ի ձեռն
 17 ֆանգի
 18 զվաքթարացն

19 գծնունդսն
 20 ցանկասիրութեան զսկիզբն
 21 առ ի յանասունն նմանութենէ
 22 ի մարդկայինն
 23 այսչափս
 24 ցանկութեանն մեղուցելոցն
 25 ընդ յառնել
 26 յարձակման
 27 ֆանգի անտուստ
 28 ստութիւն դաւումն
 29 ի չար մտացն
 30 վաղամահիմն
 31 որկրամոլութիւն
 32 եւ ձիոյն
 33 անասնութենէն
 34 զգաւրութիւն
 35 ի նոցանէն հակառակ փոփոխեալ

կառական փոխեալ լի[նի]։ զի¹ առնէ սիրտն զաւրութիւնս² եւ երկիւղն ³զգուշութիւն, ահն զքաջահաւանութիւն, եւ զի չարութենէն ի բաց դառնալն⁴, եւ սիրոյն զաւրութիւն⁵ առ ի ճշմարիտ ⁶բարոյն ցանգութիւն. եւ խորխտն ⁷ի բարուց ⁸ի բաց հալէ, հանէ յախտից եւ անծառայելի ի չարէն պահէ գիտահականութիւնն, եւ գովէ զայսպիսի վերամբարձութեան տեսակս։ 14 Եւ մեծն առաքեալ ստէպ ստէպ հրաման տալով՝ զվերինն խորհել³, եւ այսպէս է գտանել, զի ամենայն այսպիսի շարժումն ընդ բարձր խորհուրդսն վերացեալ՝ ⁹ըստ աստուածային գեղեցկութեան ձեւոյն ձեւանայ, եւ վասն զի ծանր իմն է եւ վայրաբերի¹⁰ մեղացն միտումն՝ աւելի գործն լինի. ¹¹զի առաւել ... անասնային բնութեանն ի խոնարհ կոյս ձգի առաջնորդ իշխանական հոգոցն¹², որով բարձրութեան¹³ մտացն ծանրն¹⁴ եւ հողեղէնն ¹⁵զաւ յուսուցեալ լինի։ 15 Վասն այսորիկ բազում անգամ դէպ լինի ո՛չ տալ գիտել զԱստուածութեան¹⁶ իրս, որ զմեւքն է թշուառութիւն, ¹⁷իբր թե դէմք ժանտատեսիլք ի վերայ կերպարանին գեղեցկութեան զախտս մարմնոյն ստեղծանելով։ 16 Ապա ուրեմն թողութեան արժանի են, որք առ այսպի-

սիսն հային. ապա զաստուածային կերպարանն¹⁸ յայսոսիկ զոլ ¹⁹դիւրաւ ո՛չ յանձն առնուն, ²⁰այլ ի ...իկ, որ ուղղութեամբ վճարեն զիրս կենաց իւրեանց, մարթ է ²¹զաստուածային կերպարանսն ի մարդկայինս տեսանել։ 17 Քանզի թե ախտաւոր ոք եւ մարմնեղէն անհաւատարիմ առնէ զմարդն, իբրու աստուածային ²²գեղեցկութեամբ զարդարեալ՝ բարձրն ամենայն իրաւք առաքինութեամբ եւ որ մաքուրն է ²³ի պղմանց, հաստատեցէ քեզ զառ ի լաւն ի վերայ մարդկան զկարծիսն. զի որպէս լցուցիւ²⁴ ցուցանել զբանն շաղախեալ չարութեան²⁵ պղծութեամբ զբնութեանն գեղեցկութիւն, յորոց ²⁶ոյք ի չարութեանն ծանուցելոց Յեքոնիայ²⁷ դէպ լիցի, եւ ²⁸կամ որ ոք որ ²⁹ի չարութեանն յիշի. այլ ի Մովսէս եւ որք ³⁰ընդ նմա մաքուր պահեցաւ կերպարանին ձեւ։ 18 Արդ, յորս ո՛չ նուազեցաւ գեղեցկութիւն՝ ի սոսա յայտնապէս ասացելոյն³¹ հաւատն է, զի մարդն Աստուծոյ նմանութիւն եղեւ։ 19 Արդ, թերեւս ամաչեացէ³² ի ձեռն կերակրոց³³ մեզ ըստ նմանութեան անասնոցն զկեանս գոյանալ, եւ վասն այսորիկ ո՛չ արժան համարի զմարդն ըստ պատկերի Աստուծոյ ստեղծանել թուել, այլ յուսասցի սպասաւորութեանս այսմիկ կատարել³⁴, հանդեր-

1 Բանգի
 2 զարութիւն
 3 զգուշութիւն եւ ահն զբաշխաւանութիւնն
 4 դառնալ
 5 զարութիւն
 6 բարոյն ցանկութիւն
 7 ի բարուցն
 8 իլէ եւ ատելութիւնն՝
 * Տէ՛ * Կ * շ * Գ * 2 :
 9 աստուածային կերպարանին գեղեցկութեան ձեւանայ. այլ
 10 ի վայրաբեր
 11 Բանգի առաւել ծանրութեամբ
 12 ոգուցն
 13 բարձրութեամբ
 14 ծանր
 15 իբր նրգաւ յարուցեալ
 16 զԱստուածութեանն
 17 իբրու թէ

18 կերպարանս
 19 ո՛չ դիւրաւ
 20 այլ ի ձեռն այնոցիկ
 21 զաստուածային ի մարդկան
 22 գեղեցկութեամբն ո՛չ զարդարեալ
 23 ի պղծութեանց
 24 լաւ է ցուցիւ
 25 չարութեանն
 26 ոք ի չարութեան
 27 յեքոնիաս
 28 եթէ այլ
 29 ի չարութեան
 30 ըստ նմա են
 31 ասացելոցն
 32 ամաչեացէ ոք
 33 կերակրոյս
 34 կատարեալ

ձեալ է տալ բնութեանս երբեմն ըստ ակնկալութեանն կենացն¹: 20 Քանզի ո՛չ է, որպէս ասէ առաքեալն, արքայութիւնն² Աստուծոյ կերակուր եւ ըմպելի³։ Եւ ո՛չ հացիւ միայն կեալ³ ասաց Վերն, այլ բանիւ Աստուծոյ ամենալուի ի բերանոյ⁴։ *այլ յարութեանն զուգահրեշտակ մեզ ցուցանելով զկեանս. զի կերակուր առ ի հրեշտակս⁵ ո՛չ գոյ. բաւական հաւատն է ի բաց թաւթա-*

փեալ⁶ յայսպիսի սպասաւորութենէ մարդոյն՝ այն, որ ըստ նմանութեան հրեշտակաց կեցցէ. 7որում վայել է մատուցանել զփառս՝ Հաւր, Արարչին, եւ էակից Որդւոյն եւ համագոյակից Հոգոյն Սրբոյ, որ զմեզ դասակցեաց անմահութեան, Քրիստոսիւ Յիսուսիւ Տերամբ մերով, այժմ եւ սկսեալքն եւ որ զկնի, եւ յաւիտեանս ամէն:

1 կենաց

2 արքայութիւն

3 Հռոմ. Ժ. Գ. 17

3 կեալ մարդոյն

4 Տէր, այլ յամենայն բայե, որ ելանէ բերանով Աստուծոյ. այլ եւ յարութեան զուգահրեշտակ

5 Տէ՛ր Մարգ. Գ. 4. Գ. Կ. Գ. 4:

5 առ հրշտակս

6 քաւթափել

7 չի՞ որում վայել է ... ամէն

ԲԱՆ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

Եթե պարտ է մարմնացելոյ Բանին եւ մարդացելոյ Տեառն մերոյ՝ Որդւոյն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի, վասն փրկութեան արարածոց կամաւորութեամբ գալ ի չարչարանս, եւ ո՛չ ասելի երկիրդ ի մահուանէ, եւ ո՛չ արեան փիրոն լինել, եւ ո՛չ ի հրեշտակէ զաւրանալ:

1 Երանելոյն Երանոսի, հետեւողի առաքելոց, եպիսկոպոսի Ղաւգղոնի Գալիլեացոց՝ ի բանէն, որ գստորնին:

2 Այսպէս զՅիսուս ըստ երկուց խորհրդոց այլայլեն եւ այլաձեւ մեկնեն՝ եւ Նիկողիտացիքն եւ Մարկիոն: 3 Իսկ որ զտասներորդ վիճակ զեպիսկոպոսութեան յառաքելոցն ընկալեալ՝ ուսոյց զայն, որ յաւրինաց եւ ի մարգարէիցն քարոզեցաւ, Աստուած, իբր ո՛չ եթե Հայր է Յիսուսի Քրիստոսի. քանզի զսա գիտացի, իսկ նա անգիտելի է՝ ասէ: 4 Եւ ի վերայ այսոցիկ եւս զՂուկա աւետարանն կրճատեալ, եւ որ ինչ միանգամ վասն ծննդեան Տեառն գրեալ է՝ ի բաց հատին, եւ ի վարդապետական բանիցն Տեառն բազում ինչ ի բաց հանեալ: 5 Եւ յայնոցիկ, որ զաւետարանն ընձեռեցին առաքելոցն՝ զիւր աշակերտսն հաւանեցոյց. ո՛չ կատարեալ աւետարան, այլ հատած ինչ փոքր աւետարան ընձեռեաց նոցա: 6 Նոյնպէս եւ զառաքելոյն Պաւղոսի զթողթսն՝ էր ինչ որ հատակոտորեաց, ի բաց բարձեալ՝ յայտնապէս համարձակեցաւ եւ կրճատեաց զԳիրս Սուրբս: 7 Քանզի եբիմնացիքն, որ ըստ Մատթէոսի աւետարանն է՝ այնու միայն վարեցեալք. եւ Մարկիոն, որ ըստ Ղուկային կրճատեաց՝ յայնմանէ, որ պ[ա]հին առ նոսա, եւ զոր ընկալաւն՝ յայնմանէ հայհոյութիւն խաւսեցեալ:

8 Իսկ որ զՅիսուսն զատուցանեին ի Քրիստոսէ, եւ անչարչարելի կալ մնալ Քրիստոսին ասեն, եւ կրեալ զչարչարանս Յիսուսին՝ զըստ Մարկոսին պարծին ունել զաւետարանն:

9 Իսկ որք ի Վաղնտինայն՝ ըստ Յովհաննուսն աւետարանին յաճապէս՝ վարին, եւ յայնքան անցին յանդգնութիւնս, զի եւ աւետարան մի՛ գտցի առ նոսա առանց հայհոյութեան. զի առանց ամենայն երկիւղի առանձին մատեան շարարկութեան յարմարեցին: 10 Բայց այն աւետարանն, որ յառաքելոցն աւանդեցաւ եւ պահեցաւ, ա՛յն է ճշմարիտ, ո՛չ աւելի քան զյառաջասացեալսն եւ ո՛չ նուազ. զի բարեփառ եպիսկոպոսքն ամբողջ, առանց յաւելուածոյ եւ նուազութեան՝ զգրաւորական պատմութիւնն պահեցին, եւ պահեալքն ի նոցանէ ո՛չ յաւելուած ունին եւ ո՛չ պակասութիւն. զի ո՛չ աւելի քան զայն, որ էնն, եւ ո՛չ դարձեալ նուազ մարթ է գոյ աւետարանացն, ո՛չ ըստ թուոյ եւ ո՛չ ըստ չափոյ: 11 Քանզի սիւն եւ հաստատութիւն եկեղեցոյ աւետարանն է, եւ հոգի եւ կենդանութիւն, յիրաւի ի չորս ունելն մասունս. զի Բանն Աստուած երեւեալ մարդկան՝ ետ զքառակերպեան աւետարանն. եւ միով հոգով շարունակեալ է, ա՛յլ ո՛չ ունի հաստատութիւն բանն, որ ի ձեռն հրեշտակաց կամ զաւրութեանց եղանիլ աշխարհի, բայց միայն ի ձեռն Միածնին: 12 Հայր արար զարարածս. զի եւ կարաւտ ինչ ո՛չ էր Աստուած արարածական զաւրութեանն, այլ ո՛չ եթէ յումեքէ հարցափորձեալ լինի, զի գեր ի վերոյ ամենայնի է եւ ամենազաւր. որ եւ յաղթողին յաղթեաց եւ զյաղթեցեալ մարդն ի բաց արձակեաց: 13 Քանզի միշտ նոյն ինքն Բանն Աս-

1 Յանախապէս?

տուած հզաւրն հոգով գիտութեան եւ կատարելութեան երեւեալ, եւ ո՛չ հոգով անգիտութեան եւ պակասութեան. քանզի զիւրօր ի մի գոլ կարէր կատարելութիւն եւ պակասութիւն, գիտութիւն եւ անգիտութիւն, ճշմարտութիւն եւ մոլորութիւն, կարողութիւն եւ անկարութիւն. այլ նոքա այնքան յեղանջեն ի գաղտնի՝ ի ծածուկ բերելով յինքեանս զշնթինթանս: 14 Այլ Որդին ի Հաւրէ եկն իշխանական ճոխութեամբ, լրութեամբ զաւրութեամբ: 15 Յուսէ՞ երկնչէր, քանզի բարեգործող էր եւ Աստուած, ըստ որում Գիր ասէ. Կամիս չերկնչիլ յիշխանութեմէ անտի, բարիս գործես՝. ասպ եթե չար գործես՝ երկի՛ր: 16 Իսկ որք զընդդէմն այսոցիկ ասեն՝ անկար եւ անհզաւր պատմեն զՏէրն, իբր թե ո՛չ կարացեալ գործել զբարի. եւ որ ո՛չ գործէ զբարի՝ ծառայ է մեղաց, ըստ Գրոց: 17 Այլ մարդն յսկզբանն ազատ էր բարութ. քանզի ազատ է կամաւք Աստուած, որ ստեղծ զմարդն ըստ նմանութեան իւրում. որպէս մարմին անկար է, այսպէս հոգիս յաւժար է՝ ի Տեսնէ վկայեալ: 18 Այսինքն՝ կատարէ կարող յոր ինչ յաւժարն է. եւ եթե զյաւժարութիւնն հոգոյն խառնեսցէ ոք մարմնոյն, հարկ է կարաւղին իշխել եւ տիրել տկարին, եւ ընկլանիլ մարմնոյն ի զաւրութենէ հոգոյն, եւ գոլ այսպիսումն ո՛չ եւս մարմնական, այլ հոգեւորական, ի ձեռն հոգոյն հասարակութեան: 19 Արդ, ուր հոգին Հաւր է, անդ ո՛չ անկարութիւն մարմնոյն, այլ յաւժարութիւն հոգոյն. ընկղմեալ է անկարութիւն մարմնոյն ի կարողութենէ հոգոյն: 20 Որպէս ապականութեան ընդունակ է մարմինս, այսպէս եւ անապականութեան. այլ սատանայ իբր զի ապստամբ էր՝ զազգս մարդկան աւագակաբար կալեալ,

տիրեաց, պակոյց զսիրտ մարդկան եւ ընդ երկիւղիւ իւրով փակեաց: 21 Այլ Բանն Աստուծոյ մարդ եղեալ՝ յաղթեաց նմա եւ ետ ի կոխան հաւատացելոց իւրոց, եւ եբարձ գերկիւղ նորա, եւ եդ զահ նոցա ի վերայ նորա, եւ ետ իշխանութիւն առանց երկիւղի գնալ ի վերայ վիշապին եւ կոխել գառիւծն, ըստ որում ասէ մարգարէն. Հանցէ ի նշմարտութիւն զիրաւունս: 22 Զի թեպետ Ադամ յաղթահարեցաւ եւ զարկաւ ի ձեռն յանցանացն, Որդին Աստուծոյ մատեաւ եւ յաղթեաց՝ կապեաց զհզաւրն եւ փրկեաց զստեղծուածս իւր: 23 Ապա թե ոչ յաղթեաց հակառակաւդին՝ ո՛չ հերքեցաւ թշնամին, իբր թե ո՛չ յաղթելոյ մահու, ըստ նոցա Բանին, որ թագաւորեաց յԱդամայ մինչեւ ի Մովսէս. այլ յաղթող զաւրութիւնն աստուածութեամբն երեւեցաւ, Որդին Աստուծոյ, կապեաց զհզաւրն եւ խափանեաց զմահ: 24 Իսկ Մարկիոնացիքն անչափ անկան ընդ երկիւղիւ դիւաց, որպէս եւ ո՛չ ի հեթանոսաց ոք: 25 Քանզի որքան զինքն մեծ ունի զոք՝ ընդ այլոյ իշխանութեամբ եւ երկիւղիւ է, ո՛չ լոկ ըստ փառաւորութեան չէ թագաւոր, այլ եւ ո՛չ ըստ հեղնութեան: 26 Զայս յառաջագոյն ցուցաք, եթե ուր քաջութիւն է, անդ ո՛չ է վատութիւն, եւ ուր համարձակութիւն է՝ անդ ո՛չ է երկիւղ: 27 Քանզի յորժամ անբաժանապէս զմիաւորութիւնն ասասցես, լուծեալ լինի երկաբաժ ստորադրութիւնն: 28 Ապա զիւրօր յամենահաս գիտութիւնն տգիտութիւն լինէր. զի թե աւրէնքն յանգիտութենէ եւ ի նուազութենէ տուեալ լինեին, զիւրօր ի նմա ճառք, որ վասն Քրիստոսի, զսատանայական անգիտութիւնն լուծանել կարեին եւ հզաւրին յաղթել. քանզի ո՛չ ի նուազեն եւ ո՛չ ի նմա-

« Տէ՛ս Հւոմ. ԺԳ. 3-4:
բ Հմմտ. Հւոմ. Գ. 16:
գ Տէ՛ս Մարթ. ԻԳ. 41. Մարկ. ԺԳ. 38:

դ Հմմտ. Սաղմ. Գ. 13:
ե Ես. ԽԲ. 3
զ Հմմտ. Հւոմ. Ե. 14:

նոյն հզաւրն յաղթեալ լինի, այլ յայնմանէ, որ առաւելն քան զամենայն է՝ Բանն Աստուծոյ, որ յաղթեաց հզաւրին եւ առ յաւարի զգանձս նորա: 29 Հզաւր վասն այնորիկ ասի սատանայ, զի զարհուրեցուցանէ եւ երկեցուցանէ աւազակաբար զմարդիկ: 30 Իսկ որ լիութեամբ զկեանս, եւ զիշխանութիւն յինքեան ունի. քանզի երկիւղ եւ զարհուրումն եւ ախտ, եւ որ ինչ աշպարհիքս են, ըստ մեզ լինին՝ ըստ մարմնականս: 31 Իսկ ի վերայ հոգեկանացս, որ տարածեալ ունին զլոյսն՝ ո՛չ աշպարհիքս հետեւեացին աղէտքս. զի ոչ Աստուած յեղելոցն է, այլ եղեալքն յԱստուծոյ: 32 Քանզի ամենայն ինչ ի միոջէ եւ ի միոյն Աստուծոյ է: 33 Որպէս մահու ընդունակ է մարմինս մեր, նոյնպէս եւ կենաց, եւ այսոքիկ միմեանց տեղի տան, եւ երկոքին ո՛չ կան մնան միմեանց ի միասին, այլ արտաքս մղեալ հանէ միւսն ի միւսէն, եւ յարեցելոյն ի բաց բարձեալ լինի միւսն: 34 Ի սկզբանն մահն զաւրացեալ մեղաւքն ի բաց եհան զկեանս մարդոյն. իսկ զկնի կեանքն զաւրացեալ անմեղութեամբ՝ արտաքս ընկեցին զմահ. զի թե մահն մեռագործեաց, ընդէ՞ր կեանքն ո՛չ կենագործեցին: 35 Այլ զի կենագործեաց՝ ըմբռնեաց զմահն, եւ ո՛չ ըմբռնեցաւ ի նմանէն. զի ո՛չ էր վաճառեալ ընդ մեղաւք: 36 Արդ, եթե մարմինս տկար է, հոգիս յաւժար է, որպէս ասաց Տէրն, եւ եթե խառնեցի յաւժարութիւն ընդ տկարութեանն, յաղթողանայ հզաւրն, եւ ընկղմի տկարն ի գաւրութեանն. ո՛չ եւս տկար գոլ, այլ բոլորովին զաւրաւոր: 37 Իսկ մարմնացեալ Բանն Աստուած՝ ի բաց բառնալով զանգիտութիւնն, ետ նոցա զգիտութիւն իւր:

1 Նորին Երանոսի՝ ի բանէն, որ ընդդէմ Կողարբոսի եւ Առինն համախոհաց. որք ըստ անկատարելութեանն

եւ ախտից յինքնդարձութեան. եւ տրամել երկնչել Քրիստոսի:

2 Յո՞ւմէ երկնչէր, որ հզաւրն էր եւ արարիչ ամենայնի. զի սուրբ առաքեալքն ցուցանէին զՔրիստոս խաչեցեալն ի Գրոց՝ սա գոլ Քրիստոս զՈրդին Աստուծոյ: 3 Իսկ որք հերձուն եւ բաժանեն զմի Քրիստոս՝ զՅորոբովամու զպատուհասն կրեցին: 4 Վասն զի են ոմանք, որ ասեն զՅիսուս աման Քրիստոսի եղանիլ եւ զՔրիստոս ի վերուստ իբրեւ զազաւնի իջանել ի Յիսուսն. քանզի լոկ ի մարդկանէ, այլ եւ յայնցանէ, որ յերկինս իշխանութիւնքն են, ըմբռնել զնա կարել. եւ գոլ որդի զՅիսուսն եւ հայր զՔրիստոսն եւ Քրիստոսի հայր զԱստուած: 5 Իսկ այլք դարձեալ կարծեալք ասեն չարչարանս նմա, իբր զի բնութեամբ անչարչարելի է. զՅիսուս չարչարեալ ասեն եւ զՔրիստոս անչարչարելի մնացեալ. եւ զայն ի սատանայէ առեալ զկարծիսն՝ առ յեղծանել զհաւատ եկեղեցոյ: 6 Այլ Յովհաննէս զմի եւ նոյն գիտէր զԲանն Աստուծոյ՝ զնա գոլ Միածին, զմարմնացեալն զՅիսուս Քրիստոս՝ զՏէրն՝: 7 Նոյնպէս եւ Մատթէոս զմի եւ զնոյնն Քրիստոս Յիսուս գիտէ՝ զմարդկութեան ծնունդն, որ ի Կուսէն պատմէ. զոր խոստացաւ Աստուած Դաւթի նստուցանել յաթոռ նորա, զոր նախկին Աբրահամու խոստացաւ. Այս է գիր ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի, որդւոյ Դաւթի, որդւոյ Աբրահամու: 8 Ո՛չ ասաց եթե՝ Գիրք ծննդեան Յիսուսի, եւ լռեաց, այլ ի նմին ասաց զՔրիստոս, առ ի գիտել, եթե Յիսուս է Քրիստոս եւ Քրիստոս է Բանն, որ ի Հաւրէ՝ խոստացեալն Աբրահամու: 9 Եւ ապա, զի ազատեցէ զմիտս մարդկան ի կարծեաց, յայտնէ զի Հոգւոյն յղացումն, ասէ. Կոյս յղացի եւ ծնցի որդի, եւ կոչեցցեն զանունն Առա ընդ մեզ Աս-

« Հմբ. Յովհ. Ե 14:
բ Մարթ. Ե 1

տոլած”

տուիրեալ է վասն քն պահել զքեզ“, պատ-
ճառէր փորձիչն. այլ հրամանաց նորա եին

րոյ ¹քահանայապետն տիրասպան ազգին յակամայ մարգարէացաւ, ասէ². Լաւ է մեզ, զի այր մի մեռանիցի ի վերայ ժողովրդեանս, եւ մի ամենայն ժողովուրդս³ կորիցէ⁴. քայց նա ո՛չ ասի⁴ ի վերայ ազգին միայն, ⁵այլ զի զամենայն որդիսն Աստուծոյ՝ զցրուեալսն ի բաժանել ազգացն, ժողովեացէ ի մի: ⁹ Վկայեաց եւ Պաւղոս եւ ասէ. Յայտնեաց Աստուած զւերն իւր ի մեզ. զի մինչդեռ Պեթանոսն եւ, Քրիստոս վասն մեր մեռաւ⁶, եթե՛⁷ Ի ժամանակի ի վերայ ամբարշտաց մեռաւ⁸: ¹⁰ Եւ արդ, եկեալ աշակերտաւքն ի լեառն Զիթաստանեաց, զի կատարեսցի մարգարէութիւնն⁸, որ ասէ. Եկեսցէ հասցէ Տէր Աստուած մեր, եւ ամենայն սուրբ ընդ նմա, եւ կացցեն ոտք նորա յաւուր այնմիկ ի վերայ լերինն Զիթեանեաց՝ հանդէպ Երուսաղեմի, յարեւելից կուսէ⁹. եւ տաւնական⁹ աւուրն աւրինականացն¹⁰ գայ աշակերտաւքն կատարել զաւրէնսն եւ յայտնել զխորհուրդ¹¹ հոգեւորական տաւնին, եւ յառաջ քան զչարչարանսն զփրկութիւնագործ զմարմինն¹² իւր եւ զարիւնն¹³ պարգեւէ աշակերտացն: ¹¹ Տեսանե՞ս, զի կամաւ, եւ ո՛չ ի բռնութենէ չարչարի Որդին Աստուծոյ, որ յառաջագոյն քան զչարչարանսն¹⁴ ճաշակեալ

լինի: ¹² Յետ այսորիկ աղաւթս առնէր¹⁵ խորհրդիւ ի լերինն առ Հայր, ո՛չ վասն իւր զանգիտելով¹⁶, այլ զի ցուցցէ, եթէ միակամ ընդ Հաւր զառաջի եղեալսն գործեսցէ¹⁷. վասն որոյ բազում անգամ ասացեալ յառաջագոյն, եթե ոչինչ յանձնէ խաւսիմ եւ ո՛չ յանձնէ ինչ գործեմ, այլ ¹⁸Հայրն, որ բնակեալ է յիս¹⁸. ¹⁹մանաւանդ թե ընու զմարգարեականն, եթե՛ Փոխանակ սիրոյ իմոյ մատնեին զիս, այլ ես յաղաւթս կայի՞ եւ յայտ արարեալ աշակերտացն ²⁰միակամութիւնն ընդ Հաւր, եւ ապա իջանէ ի լեռնէն՝ փութացեալ վասն անհաւատիցն զնել զանձն:

1 Երանելեացն ՅԺԸ. սուրբ հարցն ի Նիկիայ ժողովոյն՝ յերախայից վարդապետութենէն, ի հինգերորդ զլիսոյն:

2 Արդ, ընթերցեալ ի վախճանի աւետարանացն, ազդէ վախճանն զ'ի մարդկութեան գործս եւ զիրս Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյ, Փրկչին մերոյ. զի ի սկզբան աւետարանին լուարուք՝ զիա՛րդ ի կուսէն իբր զմարդ ծնաւ, եւ զկնի այնորիկ ընթերցեալ եղեւ ձեզ սակաւ ինչ յաստուածագան եւ ի փառաւոր գործոց նորա. իսկ ի կատարածի ընթերցուածոցն հինգերորդի լուարուք եւ զյաղագս կրից մահու նորա. քայց ուսեալք լինի՛ջիք եւ յետ այսորիկ յերկինս վերանալոյ մարդկութեան նորա: ³ Մեք անդուստ առնումք սկիզբն զյառաջգիտութեանն եւ զճմարտութեանն, այլ եւ զմիւսոյ գեղեցիկ վարուց զհոգեւորականի կենացս զառհաւատչեայ

1 քահանայապետ ազգին տիրասպանուաց ակամայ
 2 թէ
 3 ազգս
 4 Յ՝ՎԸ. ԺԼ. 50
 4 ասէ
 5 զի եւ
 6 մեղաւորքն էաք
 7 Վ՝ՄԸ. Լ. 8
 7 եւ թէ
 8 Վ՝ՄԸ. Լ. 6
 8 զմարգարէին
 9 Չ՝Վ. ԺԳ. 5, 4
 9 ի տօնական
 10 օրինականաց
 11 զխորհուրդս
 12 զմարմին
 13 զարիւն
 14 զչարչարելն

15 առնէ
 16 ինչ զանգիտելոյ
 17 գործիցէ
 18 Հայր, որ բնակեալն է յիս՝ նա գործէ
 է Տէ՛ս Յ՝ՎԸ. ԺԳ. 10, ԸճճԳ. նաեւ Լ՝ 28:
 19 մանաւանդ լնու
 2 Ս՝ՄԸ. ՃԼ 4
 20 զմիակամութիւնն իւր

ընկալեալ յանձինս՝ զժառանգութեան փառաց հանդերձելոյ յանվախճան յաւիտենին: 4 Աստուած ելով Քրիստոս՝ մարդ եղեւ, զի զսուգս եւ զողբս մարդկայինս ի ձեռն հողմակիր մարմնոյն ապրեցուցէ եւ փրկեացէ զսա յընթանողէն մոլորութեան եւ մեղաց. քանզի ո՛չ կամեցաւ Տէր իբրեւ զՏէր ի վերայ յարձակիլ, իբր թե զաւրութեամբ իւրոյ աստուածութեանն քակել եւ խափանել զգաւրութիւնն զայն, որ զաւրացեալ շահեալ ունեին մեղաւքն. այլ իբրեւ զմարդ ի դուրս գոլ եւ յառաջ անցանել կամեցաւ, զի զիշխանին մեղաց զգաւրութիւնն տկարացուցէ՝ ի կարութենէ մարդկան յաղթահարեալ, իսկ զմարդիկ ուսուցէ. զի կարէ մարդկային բնութեամբս հերքել զամենայն զաւրութիւն մեղաց եւ զչարութիւն դաւաճանողաց: 5 Եւ մարդ եղեալ Տէրն, եւ էր դարձեալ Աստուած, որպէս էրն յառաջ քան զմարդանալն, որպէս եւ է Աստուած եւ Տէր ամենեցուն եւ թագաւոր յաւիտենից եւ արարիչ. բայց վասն զի իբրեւ մարդ երեւեցաւ եւ իբրեւ մարդ ի կենցաղիս յայսմիկ վարեցաւ, պարտ էր նմա մեռանիլ իբրեւ զմարդ, զի մի՛ ինչ թողցէ յորմէ կամաւք յանձն էա՞ն ի տկարութենէ մահկանացու բնութեանս մերոյ: 6 Եւ այլազգ դարձեալ զիտել պարտ է, զի հարկաւորապէս մեռաւ, զի մի կարծեսցի նոյն ինքն մարդկութիւն Փրկչին երկնչիլ ի մահուանէ. այլ առաւել յանցանէ, յորոց ինքն զչարչարանսն կրեաց, ըստ տկարութեան մարդկութեան սովաւ ուսուցէ զմարդիկ: 7 Արդ, աւրինակ տացէ ի նա հաւատացելոց կենաց աշխարհիս այսորիկ ոչինչ հոգ տանել, իբր զի սակաւ է եւ դժնդակ է եւ յոյժ տրտմազին, եւ քամահել զմարմնական մահու՝ վասն հանդերձելոց գեղեցիկ յաւիտենական կենացն եւ վասն ի նա Քրիստոսի համբերեցելոյ յուսոյն հանդերձելոյ անպականի եւ փառաւոր երանութեանն. եւ որպէս զհարդ իւրաքանչիւր ոք ի հաւա-

տացելոցն իւրով ըստ յանձին առաքինութեանն արութեամբն քամահիցէ զմարմնական մահուն, սովաւ քակտեսցէ եւ խափանեսցէ զքաջալերութիւնն եւ զսպառնումն եւ զխրոխտանս՝ զայն, որ զիշխանութիւն մահուն ունէր, որպէս զի եւ զմրցական ընթացեալ՝ տարցի զընդդէմ թշնամոյն յաղթութիւն, որ է յերկինս պսակ փառաց հրեշտակաց:

1 ¹ Երանելոյն Ագաթանգեղոսի Հոռմայեցոյ, ատենական դպրի մեծի արքային Տրդատայ, որ զգիրս սրբոյն Գրիգորի մատենագրեաց, ի բանէն, որ զլեռնակեաց անապատասէր վարուց նգնագգեաց սրբոյն Գրիգորի պատմէ:

2 Քանզի սովոր իսկ են ճշմարիտ վարդապետք զանձանց առաքինութիւնս՝ կանոն աշակերտելոցն դնել. եւ՝ մանաւանդ յուշ առնելով տէրունականն՝ զմիոյն զմիայնին՝ զիմաստնոյն Աստուծոյ. քանզի ասէ. Սկսաւ Յիսուս առնել եւ ուսուցանել՝. ⁶ ուր եւ բազում անգամ ժողովեալ՝ զաշակերտսն ուրոյն, եւ աննիազական անձամբ՝ աւրինակ կատարելոցն լինէր. յորժամ ի Թաբաւրական լերինն զաւետեացն զերանութիւնն՝ տայր, ¹⁰ կամ յոր ի նմին լերինն զկեանսնականն՝ աղաւթսն առնէր, մինչդեռ աշակերտքն ի Տիբերական ծովուն նաւեին: 3 Եւ դարձեալ՝ յա-

1 Ագաթ., էջ 444 (ՄՂ, հտ. Բ, էջ 1710)
 2 առաքինութիւն
 3 չի՛
 4 գտէրունականն
 5 զմիայնոյն
 6 Գ. ք. Ը 1
 7 Որոյ
 8 առեալ
 9 անձամբն
 10 զերանութիւն
 11 եւ կամ յորժամ
 12 զկանոնական

ւուր¹ Բաղարշակերացն յաւրինական տաւ-
նին ²զգիչերական աղաւթսն երիցս անգամ
ի Զիթաստանեաց լերինն առանձին³ մա-
տուցանէր: ⁴ Ուստի յայտ է եւ առանց
հետեւելոյ⁵, եթե ո՛չ վասն անձին Ամենա-
տէրն ⁶զայն առնէր, այլ համաշխարհի յու-
սումն զայն առնէր⁷ աւրէն⁸ աւրինակ
հնազանդեցելոցն⁹. վասն որոյ ասէրն¹⁰
իսկ. Արթո՛ւն կացե՛ք եւ ¹¹աղա՛ւթս արարե՛ք,
զի մի՛ մտջի¹² ի փորձութիւն¹³: ⁵ Իսկ
արդ, եթե թեթեւագոյն արուեստից պակա-
սագոյն ¹³ի գիտութենէն ազգք երկրա-
ծնաց, ¹⁴ո՞րչափ եւս առաւել այնմ արուես-
տի տգէտք են որ ընդ աստուածախաւսս¹⁵
կատարի բան, որում եւ երանելին Պաղոս
ամենեցուն տգիտանալ ասէ. վասն որոյ եւ
զամենակեցոյց Հոգիւն ի թիկունս հասանել
անմոռնչ հեծութեամբ բարեխաւս գիտե՛ք:
⁶ Իսկ արդ, յորժամ լսիցեմք եթե՛ Սկսաւ
Յիսուս առնել եւ ուսուցանել, ապաքէն
առնել՝ զի ուսուցէ, ¹⁶ո՛չ զի պարզեւեցի՛
իմանալի է. եւ ¹⁷բարեխաւսելն՝ որ ինչ
վասն սրբոցն, եւ բարեխաւսելն¹⁸ Հոգոյն
Սրբոյ՝ առ ի վարդապետելոյ մեզ, ¹⁹զի եւ

մեք միմեանց բարեխաւս իցեմք, ո՛չ²⁰ եթե
առ բարձրագոյնն²¹ ոք Միածնին կամ Հո-
գոյն Սրբոյ բարեխաւսելն գիտելի է. քան-
զի ²²մի պատիւ է աստուածականն, եւ ո՛չ
բազում²³:

1 Երանելոյն Աթանասի եպիսկոպոսի
Աղեփանդրու՝ ի բանէն, որ յաղագս
խաչիւն:

2 Մատնի Տէրն, եւ մատնելով ո՛չ
զանգիտեաց եւ ո՛չ զարհուրեցաւ ի մա-
հուանէ, այլ յաւէտ մերկացաւ առ նա եւ
հալածէր զփախուցեալ աւճն, զի ո՛չ իբրեւ
մեռանելով Տէրն, այլ իբրեւ զմահ հալա-
ծելով, եւ այսպէս իսկ զՊիղատոս ապաբա-
նեալ²⁴ ոչինչ էր, եթե ո՛չ դատեցեալն գոլ
Աստուած, զի եւ դատապարտեալ ի Պիղա-
տոսէ՝ տեսեամբ երեւեալ լինէր նորին
կնոջն. զի լուութեամբն զաւրութիւնն
հիասցի, իսկ հարցկութեամբն ծանիցի, եթե
ո՛չ զմարդ դատիմ, այլ զԱստուած:

3 Վասն որոյ երկուցեալ դատաւղն ի դա-
տիցելոյն եւ յաւէտ ինքն դատապարտեալ
երկիւղիւ դատեցելոյն. քանզի դատելով
զՏէրն՝ ինքն զարհուրէր, վասն որոյ լուա-
ցեալ զձեռն՝ ասէր. Անպարտ եմ ես յարեմէ
յայսմանէ²⁵:

4 Նորին՝ ի ծնունդն եւ ի չարչա-
րանսն:

5 Զի եւ փրկութիւն զիա՞րդ լինէր, ե-
թե ո՛չ յԱստուծոյ պատկերին եկեալ
Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: ⁶ Արդ,
ի ձեռն հրեշտակաց ո՛չ էր հնար փրկել,
քանզի նոքա ո՛չ են իսկ պատկեր, եւ ո՛չ
էր հնար հրեշտակաց զփրկութեան գործ
գործել, բայց միայն Բանին Աստուծոյ
փրկել, որ արար զմարդն ի պատկեր Աս-

1 յաւուրս
2 զգիչերոյն աղօթս
3 առանձինն
4 Ուստի եւ յայտ իսկ է
5 վեհերելոյ
6 չի՞ր գայն առնէր
7 գործէր
8 որ է
9 հնազանդելոց
10 եւ ասէրն
11 յաղօթս կացե՛ք
12 մտանիցե՛ք
13 Մատթ. Ի.Չ. 41. Մատթ. Ժ.Գ. 38. Գե.՝ Ղ.Կ. ԻԲ. 40:
14 ի գիտութեմէ եմ
15 ո՞րչափ այնմ արուեստի ոք համարիցի ան-
գիտանալ
16 աստուածախոսսն
17 Մատթ. Լ. 26:
18 եւ ոչ եթէ զի
19 բարեխոսելն նորա վասն սրբոց
20 բարեխոսել
21 զի ընդ

20 եւ ոչ
21 բարձրագոյն
22 միապատիւ
23 բազմաբար
24 Լուսանցեալմ պատասխանեալ
25 Տե՛՛՛ Մատթ. ԻԷ. 24:

տուծոյ, որ յերեւելն մարմնով գդեւան ամենայն հալածականս առնէր ի մարդկանէ, եւ ինքն ո՛չ էր փրկեալ ընդ երկիւղիւ ուրուք, այլ զամենայն արարածս ընդ իւրով երկիւղիւն փրկեալս ունէր. վասն զի զաւրութիւն էր, վասն այնորիկ նուանէր ընդ ընթեամբ զարութեամբ Հար իւրոյ յաստուածեղէն գալստեանն իւրոյ զգոյսս ամենայն, եւ հանէր յաղթութիւն զիրաւունս՝:

7 Քանզի ո՛չ եթե ի ծնանելն ի Կուսէն լլկեալ ինչ լինէր, եւ կամ յորժամ ի մէջ մարդկան էր՝ առնոյր ինչ յումեքէ, այլ ինքն կենագործէր զամենայն, որպէս ի սկզբանց նոր յաւիտենից: 8 Արդ, յորժամ ասիցեն աւետարանիչքն, եթէ ծնաւ ի կուսէ, կեր եւ արբ, ո՛չ եթե այլոյ ուրուք էր մարմինն, այլ նորուն Տեառն մեր. զի նոյն ինքն եղեւ մարդ եւ ճշմարտութեամբ մարմին գգեցաւ, եւ ո՛չ կերպարանաւք: 9 Այլ եւ ցուցանէր զփառս աստուածութեանն ի յինքեան՝ սաստէր ի վերայ դիւանցն, եւ ո՛չ կարեին Հանդուրժել, այլ ի փախուստ դառնային. քանզի հզար էր Տէրն, եւ ո՛չ տկարանայր բան զաւրութեանն Աստուծոյ, այլ, եւ ո՛չ մարմնոյն մարթ էր տկարանալ, վասն զի ո՛չ էր այլ ուրուք մարմին, այլ նորուն մարմինն եւ զաւրութիւնն: 10 Վասն այնորիկ անվայելուչ էր նմա փախչել ի մահուանէ եւ ընդ երկիւղիւ արարածոց անգանել, այլ առաւել յանձն առնուլ, զի ջնջեսցէ զմահ եւ բարձցէ զերկիւղ նորա ի մարդկանէ: 11 Վասն այնորիկ ո՛չ էր տկարութեամբ մահն Տեառն, այլ զաւրութեամբ. զի որ զամենեցունց տկարութիւն բառնայր՝ ինքն զիա՞րդ տկարանայր. այլ որպէս քաղցիւն եւ ծարաւովն եւ մահուամբն զմարդկութիւնն ստուգէր, նոյնպէս եւ նշանաւք եւ զաւրութեամբ զաստուածութիւնն յայտ առնէր:

« Հմմտ. Մատթ. ԺԻ 20:

1 Երանելոյն Կիրդի, Երուսաղեմի եպիսկոպոսի՝ ի մեկնութենէ ընթերցուածոցն. Տէ՛ր, ո՞վ հաւատաց. ի բանէն՝ Պարծանք սրբութեան:

2 Ո՛չ բանիւք յանցեաւ Քրիստոս, ո՛չ գործովք մեղաւ, ո՛չ խորհրդովք նենգեաց, զի՝ Մեղս, ասէ, ո՛չ արար եւ ո՛չ գտաւ նեմագութիւն ի բերան նորա՞. որ ընդ հայհոյելն ուրուք Հայհոյէր, որ ընդ չարչարելն ուրուք չսպառնայր. որ եկն ի տեղի չարչարանաց ո՛չ ակամայ կամաւք, այլ կամաւք կամաւորութեան: 3 Զի թէ ոք հրաժարէր եւ ասէր. Քա՛ւ քեզ, Տէ՛ր, մի՛ եղիցի քեզ այդ, սաստէր նոցա՝ Յեսս ե՛րթ, զի ո՛չ խորիս զԱստուծոյ, այլ զմարդկանց: 4 Իսկ արդ, կամի՞ս գիտել դու, եթե կամաւք կամակարութեամբ եկն ի չարչարանաց տեղին. այլ ակամա մեռանին, եւ ո՛չ գիտեն իսկ: 5 Իսկ սա յառաջագոյն ասէր վասն չարչարանացն. Ահաւասիկ ելանեմք յերուսաղեմ, եւ Որդի Մարդոյ մատնիցի ի խաչ ելանել՞: 6 Բայց գիտե՞ս դու, թէ ընդդէ՞ր ո՛չ խաւսէր ի մահուանէ անտի Մարդասէրն. զի մի՛ միանգամայն տիեզերք աշխարհի կորիցեն: 7 Եւ դարձեալ հաստատեաց զերեսս իւր՝ դէմ եղեալ զայր յերուսաղէմ. եթե փառս իւր համարէր զխաչն Յիսուս, լո՛ւր դու նմա, զի ասէր, եւ մի՛ յինէն համարիս ուսանել: 8 Մատնէր զնա Յուդայ՝ զրկող եղեալ առ տանուտէրն, որ արդեւք ել ի սեղանոյ անտի եւ զաւրհնութեան բաժակն առեալ էր, եւ փոխանակ ուտելոյն եւ ըմպելոյն՝ զարիւն արդար կամէր հեղուլ. Որ եկեր զիս նորա յանախեսաց ի վերայ նորա առնել զխաբէութիւնն. այն ինչ անդէն ձեռքն կարկառեալ զաւրհնութիւնն առնուին, եւ անդէն առ նմին վասն արծաթոյ մատնութիւն մահուանէր:

բ Տէ՛ս Մատթ. ԼԼ 2. Հմմտ. Բ Կոր. Ե 21:
 գ Տէ՛ս Մատթ. ԺԳ 22-23:
 զ Տէ՛ս Մատթ. Ի 18. Մարկ. Ժ 33. Հմմտ. նաեւ՝ Գուգ. ԺԲ 31-33:
 է Տէ՛ս Մատթ. ԽԸ 10. Յով. ԺԳ 18:

պատրաստէր. եւ թեպէտ յանդիմ[ան]եցաւ եւ լուաւ թե՛ Դու ասացեր՞, դարձեալ անդրէն ի նոյն ելանեն. ապա ասէ Յիսուս. եկն եհաւ ժամ, զի փառաւորեացի Որդի Մարդոյ՞: 9 Իսկ արդ, Յիսայի սղոցել չամաչէր, եւ Քրիստոս ի վերայ աշխարհի մեռանել ամաչէ՞ր. Այժմ փառաւորեցաւ Որդի Մարդոյ՞, ասէ. իբրեւ ո՛չ թէ յառաջ չունէր գիտան, զի փառաւորեալ է փառաւօր յառաջ քան զարարածս՞, այլ փառաւորեալ էր յառաջ իբրեւ զԱստուած, բայց այժմ առաւել փառաւորեցաւ. զի զհամբերութեան պսակն յանձն իւր առնուլ հաւանեցաւ. ո՛չ բռնադատութեամբ ինչ թող յիւրմէ գկենդանութիւնն եւ ո՛չ բռնազբաւսութեամբ ինչ գենաւ. զի լո՛ւր դու, զի՛նչ ասէ. Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ եւ իշխանութիւն ունիմ առնուլ յիս՞. կամաւք թոյլ տամ թշնամոյն. զի թե ես ո՛չ կամէի, այս ո՛չ լինէր, որ լինին: 10 Այլ սա աւանիկ կամաւք կամակարութեամբ եկն ի տեղի չարչարանացն. խնդալով գայր ի տեղի չարչարանացն՝ քաջութեամբ. ժմբտելով գայր ի տեղի պսակացն, ուրախութեամբ գայր ի փրկութիւն ամենայն մարդկան. չէր ինչ ամաչեցեալ յերկնից, զի զփրկութիւն բարձեալ բերէր ամենայն արարածոց իւրոց. զի ո՛չ եթե մարդ ոք էր դուզնաքեայ, որ չարչարեցաւն, այլ Աստուած, որ մարմին զգեցաւ եւ զհամբերութեան պսակն առեալ՝ ճգնութեամբ պատերազմէր:

11 Ի նոյն քանէ:

12 Զի որպէ՞ս պարտ եւ պատշաճ էր ինձ զաւրացուցանել զիմ աշակերտսն, եւ թե որ ի վերայ ճշմարտութեանն մահն էր, եւ ես զանգիտեալ խուսափեի. զի ես ինձէն

ասէի թե՛ Որ սիրէ զանձն իւր կորուսանէ զնա՞ւ արդ, եթե կենասէր լեալ էի, ապաքէն ո՛չ առնեի զոր ուսուցանեին: 13 Արդ, ինքն Աստուած իսկ էր, եւ ի վերայ մարդկան այսց անցից յանձն առնուլ, զի առ յապա մարդիկ ի վերայ մարդկան չարչարանս յանձն առնուլ մի՛ ամաւթ համարեսցին:

1 Երանելոյն Եպիփանու Կիպրացոյ, եպիսկոպոսի Կոստանդեայ քաղաքի՝ ի պարունական խաւսիցն, ի բանէն, որ գլուկիանոսացն:

2 Ինքն իսկ Փրկիչն ասէ. Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ եւ առնուլ զնա՞ւ, եւ՛ ես եմ հովիւ քաջ, որ դնեմ զանձն իմ ի վերայ ոչխարաց. եւ՛ Անձն իմ խռովեալ է, ասէ, եւ զի՞նչ ասացից. իբր յերկուանալով ասէ. Զի՞նչ ասացից, Հայր, ապրեցո՛յ զիս ի ժամէս յայսմանէ. այլ վասն այնորիկ եկի ի ժամս յայս. զի ցուցցէ, եթե կամաւ նորա աստուածութիւն նորա յայս եկն. բայց խռովեցաւ, զի տեսիլ ճշմարտութեան մարմնով իւրով գալստեանն մի՛ պակաս երեւեսցի. քանզի ո՛չ կարծեաւք էր մարմնով գալուստն: 3 Այլ եւ վասն նմանութեան թագաւորի մեծի՛ ունելով պատերազմ առ կրսերագոյն քան զինքն, եւ ծանուցեալ, թէ նա հրաժարէ եւ ի փախուստ դառնա, եւ ապականէ յետ փախստին բազում գաւառ հնազանդելոց իւրոց. իսկ իւր իմաստութեամբն պատճառից թիկունս շրջել եւ փախչել, մինչեւ նա առցէ զքաջալերումն՝ կարծելով, թե մեծ թագաւորն ի յերկիւղէ ի փախուստ դարձաւ, եւ հալածեսցէ զնա. եւ դարձցի թագաւորն իւրով զաւրութեամբն եւ զամենայն ընդ ձեռամբ ըմբռնեսցէ՝ զտկարագոյնն եւ զընդդիմացեալս: 4 Սոյնպէս եւ

« Մատթ. Ի. 9. 25
 բ Յովն. Ժ. Բ. 23. Գե' ս նաեւ Ժ. Գ. 31:
 գ Յովն. Ժ. Գ. 31. Հմմտ. նաեւ Ժ. Լ. 5:
 դ Հմմտ. Յովն. Ժ. Լ. 5:
 ե Յովն. Ժ. 18

չ Մատթ. Ժ. 39. Գե' ս Մարկ. Ը. 35. Գ. 4. Թ. 24. Ժ. Լ. 32:
 է Յովն. Ժ. 18
 զ Յովն. Ժ. 11
 զ Յովն. Ժ. Բ. 27

Տէրն մեր ո՛չ երկնչէր ի մահուանէ, որ յառաջ քան զգալն իւր ի չարչարանս նշանակեաց ի ճանապարհորդութեան թէ՛ Պարտ է Որդոյ Մարդոյ մատնել, ի խաչ ելանել եւ յերիւր աւուր յառնել¹։ 5 Եւ ի Պետրոսի յասելն թե՛ Քաւ լիցի, Տէ՛ր, ընկալեալ ի նմանէ զցասումն, թե՛ Յետս ե՛րթ իմ, սա՛տանայ, զի ո՛չ խորհիս դու զԱստուծոյ, այլ զմարդկանց²։

6 Իսկ զիա՞րդ սա զկնի աղաւթս առնէ՞ զանց առնել զբաժակն, զի մի՛ արբցէ, որ ասել՝ յառաջ քան զժամ մահուն. զէթ վասն կարծմանն զնա ո՛չ կարէր աղաւթել անցուցանել զինքեամբ զբաժակն, այլ յառաջ կոչէ ի ձեռն այսպիսի դիմաց զկրտսերադոյն ընդդիմակացն. զի նորա կարծելով փախուցեալ եւ երկուցեալ զՓրկիչն՝ մահապարտ աստիցէ որք ի մահ զնա ածեն, որ լիցի ի մահուանէ նորա փրկութիւն եւ անմահութիւն³։

1 Երանելոյն Գրիգորի Աստուածաբանի Նագագացոյ, ուստի Աղբատուրեան, ի բանէն՝ Ա՛րբ եղ[ր]արբ։

2 Բարեաւք է աղաւթք ի տքնութիւն, եւ հաւանեցուցէ զքեզ Աստուած տքնել նախ քան զչարչարանսն եւ աղաւթելն։

3 Կորնթիոնցի յերրորդ գրքի բանն լուծանէ, ի բանէն՝ Վասն զի քեզ ընդ խորհրդոցն։

4 Եւթներորդ ասացի իջանելն ի² յերկնէ Որդոյ, ո՛չ զի արասցէ զկամս իւր, այլ զԱռաքչին։ 5 Արդ, եթէ³ ի ստորինս իջելոյն յինքենէ⁴ այստքիկ ասացեալ եին, ⁵ասէաք թերեւս արդեաւք՝ իբր ի մարդոյ

տպաւորեալ⁶ զբանն, որ ըստ Փրկչին իմանի. քանզի նորա կամելն ո՛չ ընդդէմ Աստուծոյ է՝ յԱստուծոյ բովանդակն, ⁷այլ իբրեւ զմեզ մարդկային ախորժակացս, որ ⁸ո՛չ զհետ երթայ աստուածայնոյն, այլ ընդդէմ կայ, որպէս բազում ուրեք⁹, եւ մարտնչի, զի զայնոսիկ ¹⁰այսպէս իմասցուք. Հա՛յր, եթե կարողութիւն է, անցցէ բաժակս այս. սակայն ո՛չ որպէս ես կամիմ, այլ քո գաւրասցի¹¹ կամիմ²։ 6 Իբր¹² ո՛չ եթե կարողութիւն է¹³, կամ ո՛չ կարողութիւն՝ զանգիտանալ¹⁴ ի դէպ էր, եւ ո՛չ կամացն հակառակ ի ներքս ածել կամս, այլ զի ¹⁵առողին է բանս, որ էջն, եւ ո՛չ որ առան. այսպէս հանդիպեցուք, ¹⁶իբրեւ ո՛չ եթե Հաւր, այլ որպէս թե ո՛չ իցէ՞ բանս է, զի լինիցի այսպէս եւ իմն ժողովումն. Ո՛չ զի արարից զկամս իմ¹⁷. զի ո՛չ իսկ¹⁷ են իմն ¹⁸ի քումէդ բաժանեալ, այլ հասարակաց իմ եւ քոյ են, որպէս մի Աստուածութիւն, նոյնպէս եւ կամք, վասն զի յոլովք յայսպէս ասացելոցն ի հաւասարէն ասին։

7 Կորնթիոնցի առ ի յերկրորդ հարցմանէն լուծմանն։

8 Այսպիսի իմն ինձ երեւի, եւ՝ Աստուած՝ Աստուած, հայեաց յիս, եւ՝ Ընդէ՞ր

¹ Գլ. 1. Ի. 7. Հմմտ. Մատթ. Ժ. 9. 21. Ժ. 1. 21, Ի 18. Մատթ. Թ. 30, Ժ 33։
² Մատթ. Ժ. 9. 22-23
³ Հմմտ. Ն, ք. 65v:
⁴ չի՞ք
⁵ ո՛չ ի ստորինս
⁶ յընթեմէ
⁷ ասեալ թերեւս արդեւք իբրեւ

6 տպաւորել
 7 այլ ըստ մեզ իբրեւ մարդկային
 8 ո՛չ ամենայն իրաւ գիտ երթա աստուածայնոյն
 9 ուրով
 10 իմասցում այսպէս
 11 գորասցին
 2 Տէ՛ր Մատթ. Ի. 9. 39. Մատթ. Ժ. 1. 36. Գլ. 1. Ի. 42։
 12 իբրեւ
 13 իցէ
 14 այն անգիտելի
 15 առաջին է բանս այս
 16 իբրեւ ո՛չ եթե առանձին ինչ իցէ Որդոյ կամիմ քան
 7 Թ. 1. 9. 38
 17 չի՞ք
 18 ի քումմէդ
 19 Ն, ք. 57v

եիր, եթե հանդերձեալ ես վասն մեր մահու համբերել. զի եւ դու իսկ ասեիր թե՛ Պարտ է Որդոյ մարդոյ մատնիլ եւ խաչիլ եւ յերրորդ աւուր յառնել¹⁰: 10 Եւ ընդէ՞ր այժմ մերձ եկեալ ի խաչն՝ հրաժարես. եթե կարողութիւն է՝ բաժակս անցցէ. եթե զայդ ախորժեիր, ընդէ՞ր աշակերտին քում Պետրոսի, որ խափանէրն, սաստեիր, յորժամ ասեիրն. Պարտ է Որդոյ Մարդոյ խաչիլ եւ յերրորդ յաւուր յառնել. եւ Պետրոս ասէր. *Քա՛ւ լիցի քեզ, Տէ՛ր. մի՛ լիցի քեզ այդ. որում սաստե[լով] ասացեր.* Ե՛րթ յետս իմ, սա՛տանայ, գայթակղութիւն իմ ես դու ինձ. զի ո՛չ խորհիս դու զԱստուածոյսն, այլ զմարդկանս¹¹: 11 Եւ արդ, եթե նմա սաստեցեր յայնժամ, իբր մարդկաւրէն իմն խաւսողի, ընդէ՞ր այժմ հայցես, զոր նա յայնժամ խափանէրն, եւ ասես՝ Հա՛յր, եթե կարողութիւն է, անցցէ բաժակս այս: 12 *Ջքեզ ստացող երեւելեացս, եւ ո՛չ երեւելեացս միայն՝ ուսանիմք գոլ. զի եւ ի հիւանդս մերձեցուցանելով զձեռնդ բժշկեցեր եւ զմեռելոց զլուծեալ պնտեցեր բանիւ, եւ զքղանցիւք հանդերձիցդ զաղբիւր արեանն ցամաքեցուցեր, ի հինգ հացէ զհինգ հազար ժողովրդեան կերակրեցեր, հողմու եւ ծովու սաստեցեր, եւ ամենեքեան քեզ հնազանդեցան դողալով:* 13 *Այդքան սքանչելեաց գործանեայ եւ մահու լուծի՛չ, այժմ ի մահուանէ երկնչի՞ս, եւ ասես. Հա՛յր, եթե հնար է, անցցէ բաժակս:* 14 *Եթե դու երկնչիս ի մահուանէ, զիա՞րդ ասեիր. ես եմ կեանք եւ յարութիւն¹². վասն զի կեանք եւ յարութիւն ո՛չ երկնչի ի մահուանէ:* 15 *Եւ զի՞նչ է զոր ասեսդ. Հա՛յր, եթե կր. անց. բաժակս. անգէ՞տ ես, որ գիտես զամենայն՝ նախ քան զամենայնն լինել. անգիտանա՞ս, եթե կարողութիւն է կամ անկարողութիւն անցանել*

բաժակին. եւ զիա՞րդ ասես. Ո՛չ ոք գիտէ զՀայր, եթե ո՛չ Որդի¹³. եւ արդ, զՀայր գիտես, քան զոր ո՛չ ոք է մեծ, իսկ բաժակդ, եթե կարողութիւն է անցանել՝ ո՞չ գիտես: 16 *Ջիա՞րդ եւ դու, Պաւղո՛ս, ասես եթե՛ Ո՛չ է արարած աներեւոյթ առաջի նորա, այլ ամենայն մերկապարանոցաւ առաջի աչաց նորա է, առ որ մեր բանքս եմէ՛:* 17 *Վասն զի ասեիր այսպէս. Կենդանի է Բանն Աստուծոյ եւ զաւրաւոր եւ հատու քան զամենայն սուր երկսայրի եւ անցանէ միցնել յորոշումն շնչոյ եւ ոգոց եւ յաւդից եւ ուղղոց, եւ քննողական խորհրդոց եւ մտածութեան սրտից¹⁴, եւ ոչինչ է ստացուած աներեւոյթ առաջի նորա, այլ ամենայն մերկ եւ բաց պարանոցաւ աչաց նորա է, զորմէ մեր բանքս են:* 18 *Արդ եթե ամենայն մերկ եւ բաց պարանոցաւն աչաց նորա է, առ որ բանդ է, զիա՞րդ իբրեւ այժմ անգիտանալով ասեն. Հա՛յր, եթե հնար է անցանել բաժակին. եթե ո՛չ իցէ ծածկեալ խորհուրդ բանիցդ, ո՛չ վայել էր քեզ բանդ այդ. քանզի Աստուած ես՝ Աստուծոյ Որդի եւ Բան իմաստութեան, զաւրուութիւն, լոյս, արեգակն արդարութեան, աղբիւր անմահութեան, կեանք յաւիտենականք, յարութիւն մեր մեռելութեանս մեղաւք, եւ ասես. Հա՛յր, եթե կարողութիւն է անցանել բաժակիս. ո՛ր, զիա՞րդ դժուարահասանելի է բանս եւ դժուար որսալի եւ դժուար որոշելի. ո՛վ, զիա՞րդ նեղ եւ անձուկ առ բազումս ի մարդկանէ. ուսո՞յ մեզ զխորհուրդս բանի քո, վասն զի քոյ եմք եւ ի քեզ հաւատացաք:* 19 *Մի՛ բարձրացի հայհոյութեամբ հսկայն Եւնոմիոս եւ մի՛ թշնամանեսցէ զբանակ Տեառն Իսրայելի. նա զմեզ թշնամանէ, եւ ի քեզ, Տէ՛ր, հասանեն լուտանքն. զարթո՛յ որ կանս ի սրտի մերում միտքս՝ իբրեւ հեզոյն Դաւ-*

10 Գ.Վ.Ի.Պ. 7
 11 Մատթ. Ժ.Գ. 22-23
 12 Յով. Ժ.Ը. 25

13 Մատթ. Ժ.Ը. 27. Գ.Վ.Ի. Ժ. 22
 14 Եբր. Դ. 13
 15 Եբր. Դ. 12

թի. տո՛ւր մեզ բան բարի, զի նովաւ պարսեալ զգլուխ ամբարշտութեան նոցա՝ լուծցուք, զի ծանիցէ ամենայն բանակս այսաւր, թե դու միայն ես Տէր ի վերայ ամենայն երկրի: 20 Յոլովք ես ի վերայ ժողովք հերձուածողաց, դովին այդուիկ բանիւ պատերազմին. զի՞նչ ասելով՝ տեսանես՝ զիա՛րդ երկնչիմ, տեսանես, զի աղաւթեմ առ Հայր, ասելով, Եթե կարողութիւն է, բաժակս այս անցցէ: 21 Այժմ Եւնոմիոս գուարճանայ, այժմ Արիոս հրճուի, որպիսի՛ս գտեալ նետս բանից հայհոյութեան, եւ հակառակին ճշմարտութեանն չըշնջելով: 22 Այլ մի՛ ուրախանայք, ամենայն այլազգիք, վասն զի խորտակեցաւ լուծն հարկանողացն զմեզ. Ընդ մեզ Աստուած, զիտասցո՛ւմ հեթանոսք եւ պարծեցարո՛ւմ, եւ հզարացեալիդ պարտեսջիք. զի թեպէտ զարանայք, դարձեալ պարտեսջիք. քանզի գոր խորհեցայք խորհուրդ՝ ցրուեսցէ Տէր՞. զի բերան Տեառն խաւսեցաւ զայս: 23 Հա՛յր, եթե կարողութիւն է, անցցէ բաժակս այս. ո՛վ բաժակ, կենաւք եւ անմահութեամբ լցեալ, գոր առնլով Եւնոմիոս եւ Արիոս, իւրեանց չար հաւատովքն պղտորեցին եւ ընկերաց իւրեանց արբուցին զխտորումն. որք զքաղցրն խառնումն նորին մաւրն դառն գոլ կարծեցին, եւ ո՛չ յաւաղական բանէն երկեան, գոր ասէն էսսախաս. Վա՛յ, որ արբուցանէ ընկերի իւրում խտորումն պղտորէ. Վա՛յ, որ ասէ զբաղցրն դառն եւ զդառնն քաղցր, որք դնիցեն զոյսն խաւար եւ զխաւարն լոյս. վա՛յ որ իմաստնոցն յնքանցն եւ առաջի իւրեանց հանճարեղացն: 24 Մեք, սիրելի՛ք, զբաժակն Տեառն մերոյ առնլով, որ ի նմանէ լցեալ վարդապետութիւնն փափազանաւք արասցուք անձին. Հա՛յր, եթէ կարողութիւն է, անցցէ բաժակս այս. ո՛չ

որպէս դուդ կարծես, ո՛վ Արիոս, եթե երկնչի Տէրն եւ զարհուրի ի մահուանէ՛ զայդ ասելով. քան որպէ՛ս ար[դ]եաւք երկնչէր, որ իշխանութիւն ունէր մեռանել եւ ո՛չ մեռանել, որպէս եւ ասէր. Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ, եւ իշխանութիւն ունիմ դարձեալ առնուլ զնա՞. վասն զի, թե հարցեալ յու՞մքէ լինէր, բարիոք արդեւք ասէիր նմա զարհուրիլ. իսկ այժմ ինքն ասէր. Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ, ոչ հարկիմ յու՞մքէ, ապա թե ո՛չ, չասեր՝ իշխանութիւն ունիմ անձին իմոյ դնել եւ առնուլ. այլ որպէս զիս ինքն թափեսցէ՝ զկերպարանս ծառայի առնլով՝ ո՛չ ուրուք ինձ հարկ արարեալ, ես զիմ մարմինս ինձէն շինեցի. քանզի իմաստութիւն շինեաց իւր տունէ. նոյն աւրինակ կարեմ եւ լուծանել զիմ մարմինս մահուամբ, եւ կենաւք վերստին յարուցանել. ես եմ, որ ասեմն. Քակեցէ՛ք գտանարս զայս, եւ զերիս աւուրս կանգնեմ զաա՞: 25 Որպէս զի ո՛չ երկնչելով եւ զարհուրելով ի մահուանէ՛ ասէ. Հա՛յր, եթե կարողութիւն է անցանել բաժակիս, այլ ծածկեալ բան իմաստուն առաջի արկանեմ. զայս բանս առաջի արկանելով բանսարկուն՝ պարտ է ինձ բանիւք այսոքիւք զնա որսալ: 26 Ետես զիս սատանայ բազում նշանս արարեալ. զի ի հիւանդս մերձեցուցանելով զձեռն՝ բժշկեցի, զգուռնդս դիւացն փախուցի բանիւ, զմեռելոցն բազմութիւնս յարուցի բանիւ, զլուծեալ զծնունդս բանիւ պնդեցի. հողմոց եւ ծովուց սաստեցի, եւ ամենեքան հնազանդեցան դողալով. եւ ի նոցունց իրաց տեսեալ՝ զիս Որդի Աստուծոյ կարծեաց: 27 Եթե ես խաչեցայց, նա կորնչի. եթե ես իջից ի

ա՝ Տէ՛․ Ե՛․ Ը՛ 9-10:
 բ՝ Ը՛․ Բ՛ 7:
 գ՝ Տէ՛․ Ե՛․ Ը՛ 20-21:

դ՝ Յ՛․ Ը՛․ Ժ՛ 18
 է՝ Յ՛․ Ը՛․ Ժ՛ 18
 զ՝ Հ՛մ․ Փ․ Լ․ Բ՛ 7:
 ի՝ Ը՛․ Կ․ Բ՛ 1
 յ՝ Յ՛․ Ը՛․ Բ՛ 19․ Գ՛․ Բ՛․ Մ․ Գ՛․ Բ՛ 61․ Մ․ Գ՛․ Ժ՛ 58:

սանդարամետս, զնիզս նորս գերկաթե-
 դէնս խորտակեցից եւ զդրունս պղնձիս
 փշրեցից³². եւ զայս ամենայն զմտաւ ածե-
 լով՝ զարհուրեալ փախչի. կալ մնալ բազ-
 մապատիւ զաւրութեան խաչին իմոյ ո՛չ
 կարէ: 28 Եւ արդ, զի՞նչ առնեմ. իբրեւ զի-
 մաստուն ձկնորս՝ կարծեցուցանեմ զերկչո-
 տութիւն, վստահացուցանեմ զարհուրե-
 լովս ի մահուանէ եւ ասեմ. Հա՛յր, եթե կա-
 րողութիւն է, անցցէ բաժակս. զի եւ նա
 յայդպիսի նուաստ բանից իմոց կարծեսցէ
 մարդ, զարհուրեալ եւ փախուցեալ ի մա-
 հուանէ, ճեպեսցէ կանգնել ի մէջ երկրի
 զփայտն՝ հաստատել զխորհուրդս խաչին,
 որպէս կարծեն՝ հակառակ ինձ: 29 Պարտ է
 ինձ, իբրեւ զիմաստուն ձկնորս՝ հնարել
 ընդդէմ նորս ամենեւին վասն ամենեցուն
 փրկութեան. զի թե մեքենեաց հակառակ
 Ադամա կորստեանն, առաւել եւս արուես-
 տեցից վասն ամենեցուն կենաց. բանիւք
 նենգութեամբն խաբեաց զԱդամ, բանիւք
 աստուածունաւք խաբեցից զնենգաւորն.
 Հա՛յր, եթե կար. անց. բաժակս: 30 Եթե ո՛չ
 ձկնորսն, յորժամ ընկեսցէ զկարթն ի ծով,
 երբեմն թողացուցանէ զկարթն եւ երբեմն
 իբրեւ փախուցեալ զորդնն ցուցանէ՝ ձե-
 ւամբ ձգելով, ձկունքն ո՛չ յարձակին ի
 վերայ. շուրջ եղի կարթիս իմոյ աստուա-
 ծութեանս զորդն մարմնոյն, կախեցի
 զկարթն ծածկաբար որդամբ մարմնոյս ի
 խորս աշխարհիս այսորիկ. եթե ո՛չ որդն
 իբրեւ զորդն շարժիցի, զոր պարտ է ինձ
 որսալ՝ ո՛չ յարձակի ի վերայ: 31 Արդ,
 պարտ է եւ արժան է ինձ իբրեւ զորդն ձե-
 ւանալ եւ խաւսել. վասն զի՝ ես որդն եմ,
 եւ ո՛չ եմ մարդ³³. նա ի վերայ զիմեսցի եւ
 մերձեսցի ի կարթն, եւ ձգեցից յինէն, եւ
 գտցի զգրեալսն Յոբայ՝ Ածցես զվիշապն
 կարթիւ³⁴. եղէց իբրեւ զկարթ փախուցեալ

ի մահուանէ եւ ասացից. Տրտում է անձն
 իմ միմչեւ ի մահ³⁵. ասացից. Հա՛յր, եթե
 կարողութիւն է, անցցէ բաժակս այս:
 32 Լսելով զբանս զայս՝ խնդա եւ ուրախ
 լինի, եւ ճեպի զհակառակ ինձ գործել. զի
 յորժամ լսէ. Հա՛յր, եթե կարողութիւն է
 անցանել բաժակիս, զուարճանա, եւ զի՞նչ
 ասէ յինքեան. եւ սա մարդ է. կլի զԱբրա-
 համ եւ զԻսահակ եւ զՅակոբ եւ զհայրա-
 պետս եւ զմարգարէս, կլից եւ զսա. զի ա-
 հա իբրեւ մարդ զարհուրի, մարդ է, կլից
 զսա. կլցէ զիս իբրեւ զմարդ, եւ գտցէ յո-
 րովայնի իւրում զիս իբրեւ զԱստուած
 գործեալ: 33 Հա՛յր, եթէ հնար է, անցցէ
 բաժակս. կլցէ իբրեւ զանգուած մարմնոյ,
 եւ գտցէ իբրեւ զանշէջ կայծակն գաս-
 տուածութիւնս, որ դժնդակապէս ի ներքս
 այրիցէ. քանզի՝ Հուր եկի արկանել յեր-
 կիր³⁶. խաւսեցայ իբրեւ զգառն, ո՛չ կամիմ,
 եթէ տեսցէ նա փայլատակեալ զսուսեր
 աստուածութեանն, զի մի՛ փախիցէ գայլն.
 կլցէ զիս իբրեւ զգառն, եւ ի ներքոյ երեք-
 սայր սրովն խոցեցից զնա. զի ո՛չ եկի խա-
 դադութիւն արկանել նմա, այլ սուր³⁷. խաւ-
 սեցայ իբրեւ զգառն, ո՛չ կամիմ, եթե տես-
 ցէ զծածկեալ հովիւս զԱստուած ի գառին
 մարմինս. ո՛չ ախորժեմ յայտնել զհովիւս,
 զի մի՛ փախիցէ գայլն, այլ խաւսեցայ իբ-
 րեւ զգառն, որ ո՛չ ունիցի հովիւ, զի եղի-
 ցի՝ Իբրեւ զմարդ առանց աւզնականի³⁸.
 կլցէ զիս իբրեւ զգառն, եւ ի ներքոյ հո-
 վիւս բրով խորտակեցից. ծամեսցէ զիս իբ-
 րեւ զհատ մանանխոյ, եւ գտցէ զդժնդա-
 կութիւն աստուածութեանս, որ դժնդակա-
 պէս զնա չարչարեսցէ. ծամեսցէ զիս իբրեւ
 զմարդ, եւ գտցէ զկարծր վէմն, որ յոգնա-
 պէս զնորս զատամունսն փշրեսցէ, զի
 ուսցի մի՛ եւս ծամել զմարդիկ, եւ լցցի

32 Տէ՛ * Ե* ԽԵ 2:
 33 Սաղմ. ԻԼ 7
 34 Յոբ. Խ 20

35 Սաղմ. ԻԳ 38. Սաղմ. ԺԳ 34
 36 Ղուկ. ԺԲ 49
 37 Սաղմ. Ժ 34. Գե՛ * Ղուկ. ԺԲ 49:
 38 Սաղմ. ԶԷ 5

գրեալն. Աստուած խորտակեացէ զատա-
մուցն նորա ի բերանս նորա^ա: 34 Հա՛յր,
եթե կարողութիւն է, անցցէ բաժակս. եթե
գիտէր, ո՛րպիսի է բաժակս, յորմէ ես պատ-
ճառեմ հրաժարելովս, նա՛ արդեւք անցա-
նել. վասն զի հակառակ նորա է, նմայ է
խոցոտիչ եւ իմոցն փրկութիւն: 35 Յոր-
ժամ կլցէ, յայնժամ գիտասցէ զոր եկուլն,
յայնժամ տեսցէ վասն իմ գարեգակն խա-
ւարեալ, յայնժամ դառնասցի եւ գտցէ
զգրեալն. Գժոխօք ի ներքուստ դառնացան ի
պատահելն քեզ^բ: 36 Մի՛ գայթակղեսցեն
զքեզ բանքս այսոքիկ. իմաստութեամբ ա-
սեմք, անսայցէ՛ք եւ տեսէ՛ք զկատարումն
բանիս, եւ յայնժամ զարմասջիք ընդ ի-
մաստութիւնս բանիս. կարծէ յիմարութիւն
լինել զարուեստ իմ, եւ ո՛չ գիտէ թե՛ Յի-
մարն Աստուծոյ իմաստնագոյն է քան
զմարդիկ^գ. վարկանի ի բանիցս տկար զիս
գոլով, եւ ո՛չ ճանաչէ եթե՛ Տկարն Աստու-
ծոյ զաւրագոյն է քան զմարդիկ. ո՛չ գիտէ
նա, թէ՛ ես ըմպեմ զբաժակն, եւ նա ըմպես-
ցէ եւ թմբրեսցի, եւ իմքն զար[թ]իցեն:
37 Այժմ զուարճանայ՝ լսելով զայսպիսի
բանս խոնարհութեամբ. բայց յորժամ կլա-
նիցէ զիս, յայնժամ տեսցէ, զի վեմք պա-
տառին, եւ զշիրիմս եւ զգերեզմանս բա-
ցեալ, եւ զինքն երգիծեալ, եւ զմեռեալսն ի
բաց վազեալս^դ եւ յերկինս խայտացեալս.
յայնժամ զղջասցի եւ ողբասցէ որովք
այժմ զուարճանայր բանիւք. ո՛չ գիտէ, ե-
թե զոր հաստատէ՛ զորոգայթն իւր կազմէ,
եւ ինքն անգանի, ըստ գրեցելոյն. Գուրն,
զոր փորեաց եւ պեղեաց՝ ի նոյն անգցիմէ.
ո՛չ գիտէ, եթե զոր հանդերձեալն է կազմել
զխաչն՝ ինձ առագաստ է եւ նմա խաչ, ինձ
հարսնարան եւ նմա մահ. ո՛ բաժակ՝ սա-

տանայի խոցոտիչ, մեղաց խուսող, մեղա-
ւորաց հաշտարան, անմահութեան աղ-
բիւր. բաժակ՝ կենաց գործաւնեայ. Սակայն
ո՛չ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս դու:
38 Ծանեաւ թշուառականն, եթե որքան
ինչ ասացին եղեւ. լուաւ յինէն յասելն.
Գոհանամք զԲեմ, Հա՛յր, զի յամենայն ժամ
լուար ինձ, եւ ես գիտէի, եթե յամենի լսես
իմձ՝ այժմ յաղաչելս իմում անցանել բա-
ժակին, թոյլ լիցի յիրս խաչին՝ զաղաւթից
իմոց զկատարումն յերկուանալի առնես,
եւ ասեմ. Բայց ո՛չ որպէս ես կամիմ, այլ
որպէս դու. Հաւրն իմոյ ընձեռեմ զիշխա-
նութիւն՝ դնել զանձն իմ, եւ իշխանութիւն
ունիմ առնուլ զնա. թաքուցանեմ զաս-
տուածութեանս իմոյ զպատիւ, տերեւաւք
բանիցս ծածկեմ զաստուածական բանս
աստուածութեանս՝ բանիւք մարդկայնովք,
եւ ասեմ. Բայց ո՛չ որպէս ես կամիմ, այլ
որպէս դուդ: 39 Ո՛չ գիտէ կոյրն, եթե իմ
կամք եւ Հաւրն մի են, եւ զոր ունի Հայր՝
իմ էէ, եւ՝ ես եւ Հայր իմ մի եմք. սակայն՝
ո՛չ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս դու. կա-
խեցից զհատ ցորենոյն, եւ յորժամ կլցէ
զիս, տեսցէ զինքն յերեքկին լարոյն դառ-
նապէս խեղդեալ: 40 Այլ թերեւս ասիցէ
ոք արդեւք ի լսողացն. եւ արդ Քրիստոս
խա՞ղ արար զսատանայ, եւ կամ արժա՞ն
իցէ նմա խաղալ. առ որ ասեմք. ընթերցի՛ր
զԳիրս, եւ գտցես զնոյն ինքն Հայրն, որ
ասէր Մովսիսի. Տեսե՞ր, որքան խաղացի Ե-
գիպտացովքն. նոյնպէս եւ Տէր խաղաց
Սատանելիւ դիւաւքն: 41 Վասն զի պարտ
եւ արժան էր նմա իբրեւ անմտի խաբեալ
լինել, որ մեծաբանէրն եւ ասէրն. Զարու-
թեամբ արարից եւ իմաստութեամբ ձեռաց
իմոց բարձից զսահմանս հեթանոսաց, եւ
զաշխարհս բովանդակ իբրեւ գրոյն առից

ա Սաղմ. ԾԷ 7
բ Ես. ԺԳ 9
գ Լ ԿԳ Ը 25
դ Հմմտ. Մատթ. ԻԷ 51-52:
ե Սաղմ. Լ 16

զ Տէ՛ր Յիւ՛ճ. ԺԸ 41-42:
է Յիւ՛ճ. ԺԳ 15
ը Յիւ՛ճ. Ժ 30
բ Եւ. Ժ 2

եւ իբրեւ զմնացեալ ձուս բարձից, եւ ո՛չ ոք իցէ, որ ընդդէմ ասիցէ ինչ ինձ^ա: 42 Արդ, պարտ էր նմա խաղ լինել եւ դիւաց նորա, զի ցուցցէ զայնպիսի պանծացեալսն քան զմանգունս եւս անմտագոյնս, յաղագս որոյ ո՛չ ճանաչեին զոր առնեինն. Զի եթե եր ծանուցեալ, ո՛չ արդեաւ գՏէրն փառաց ի խաչ հանեիմ^ք: 43 Զայնէ եւ մարգարէն յաղագս վիշապին այնորիկ, եւ զի խաղ լինելոց էր՝ ասէր. Զվիշապն, զոր ստեղծեմ, խաղալ նովաւ^ք: 44 Այլ զի մի յաւէտ երկայնելով զբանս՝ կարծիցեմք խափանել որք զկնի մեր կամին պայծառագոյնս զիմաստ Գրոցն ընձեռել, աստանաւր լուծեամբ զբանս մեր անփոփեմք. վասն զի յառաջ մատեալք ասելոյն զայս զգլուխ, ո՛չ իբր կարողք անկարաւտաբար ասել, այլ ըստ մերում կարողութեան ասել եւ պատճառս տալ ուսումնասիրացն. քանզի՝ Տո՛ւր պատմառս իմաստնոյն, եւ իմաստնագոյն լիցի^ք: 45 Եւ դուք, սիրելի՛ք, ի Գրոց ընտրելով՝ ի հաւասարութիւն յառաջասացելոցդ մեծապէս պիտացուցէ՛ք զզժուարատեսանելի միտոդ. զի ո՛չ երկչոտութեան աղաղաւ Տէր մեր, որպէս ասացաք, աղաւթեաց բաժակին անցանել, այլ աստուածային իմն տնաւրէնութիւն. զի իմոց սուղ բանիցս եւ յիմաստիցդ եւ ի ձեռոց աշխատութեանցդ փառք Քրիստոսի վերառաքեսցին, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

1 Երանելոյն Յովհաննու Ոսկեբերանի, Եպիսկոպոսի Կոստանդինուպալսի՝ ի մեկնութենէ Եսայեա մարգարէի, ի բանէն՝ Եւ բղիսեսցէ:

2 Ամաչեսցեն Հերձուածողքն, որ հրայերէն կամեին տեսանել զսուրբ Գիրս.

Հոգի խորհրդոյ եւ զարուքեան, հոգի գիտութեան եւ աստուածաշարտութեան^ք, եւ այլք երկիւղ եւս յաւելուն, եթե՛ Լցցէ զնա հոգի երկիւղիւ Աստուծոյ՝ Ակիւղաս եթե՛ Հոտոտեսցի նա երկիւղիւն Տեառն. Սիմաքոս եւ Թէոդիտոն եթե՛ Հոտոտեսցի երկիւղիւն Տեառն: 3 Եւ արդ, ընդէ՞ր ընուցու Հոգւովն զԱստուած՝ գրեսցուք. եթէ ի Հաւրէ երկնչեսցի, որպէս եւ դուք հայհոյէք, Հոգւովն եւս զի՞նչ կարաւտէր, զոր դուքդ իսկ ասէք, թե փոքր է քան զնա. այլ վասն մեր յիւր շնչական եւ ի մարմնական մարմինն ընդունի զհոգին՝ զիմաստութեանն եւ զհանճարոյ, եւ զգիտութեան եւ զաստուածաշարտութեան, զի մեզ ինքեամբք ցուցցէ զաւրինակն, եթե մեք կարաւտ եմք այնպիսի պարգեւաց Հոգոյն Սրբոյ Աստուծոյ, եւ ո՛չ նմա, որ Տէրն, կարաւտ ինչ իցէ Հոգի ընդունելոյ. այլ նմա երեւելով՝ մեզ լիցի երախտիք: 4 Զի որպէս մարդն լինելով՝ ո՛չ եթե կարաւտ ինչ էր, եւ վասն այնորիկ եղեւ մարդ, այլ զի ի մարդ լինել արասցէ զմարդիկ որդիս Աստուծոյ, նոյնպէս եւ յընդունել զՀոգին ո՛չ եթե իբրեւ զկարաւտ ոք ընկալաւ, այլ զի կարաւտելոց ինքեամբ բաշխեսցէ զպարգեւս Հոգոյն: 5 Զի թէ ամենայն ինչ Հաւր նորա է՛, որպէս եւ ասէն իսկ. Ամենայն ինչ, որ իմ է՝ քո է, եւ որ քոյ է՝ իմ է, յայտ է, թե եւ Հոգին Հաւր նորա բնակից է: 6 Եւ որպէս զանձն եդ վասն խաշանց իւրոց, նոյնպէս եւ զՀոգին զիւր բնակիցն ետ կենդանութիւն աշխարհի՝ կամաւք Հաւր եւ նորին իսկ Հոգոյն Սրբոյ: 7 Եւ ո՛չ ասէ, եթե մասամբ ինչ ընկալաւ զՀոգին, այլ ամենեւին ասէ՝ Լցցէ զնա Հոգի Տեառն. զի որպէս չէ ոք բաւական Հաւր, բայց միայն անձն Որդոյ, եւ ո՛չ Որդւոյ, եթե ո՛չ ծոց Հաւր, նոյնպէս եւ ո՛չ Հոգոյն Սրբոյ, եթե

ա Վճար. Ե.՝ Ժ 13-14:
 բ Ը Կ՝ Բ. Բ՝ 8
 գ Ս՝ Գ՝ 26
 դ Ը՝ Կ՝ Թ՝ 9

է Ե՝ Ժ՝ Ը 2
 զ Ե՝ Ժ՝ Ը 3
 է Տ՝ Գ՝ Թ՝ 10:

ո՛չ Որդի, որ նորին բնակիցն իսկ է: 8 Հոգի, ասէ, իմաստութեան եւ աստուածաշատութեան, եւ հանճարոյ եւ խորհրդոյ, եւ գիտութեան եւ երկիւղի Տեառն. զի ուր երկիւղ Տեառն է, անդ ամենայն ինչ է: 9 Զի որ եցոյց յանձին զՀոգին հանդերձ ամենայն պարգեւաւք, յայն սակս եցոյց, զի յերկիւղ աստուածաշատութեան մերձեցուցէ զմեզ. զի զանձնէ ո՛չ երբեք ասաց, եթե ես երկեայ ի քէն, այլ թե ես սիրեցի զքեզ. քանզի Որդոյ սէր վայել է, եւ ո՛չ երկիւղ:

10 Նորին Յովհաննու՝ ի Սաղմոսաց մեկնութենէն, ժե. Սաղմոսէն՝ Պահեա՛ գիս, Աստուա՛ծ իմ՞:

11 Որչափ ինչ մարմնեղէն դիմաւք ասեն Գիրք զՔրիստոսէ, վասն մերոյ վարդապետութեան ասեն, ո՛չ վասն բնութեան աստուածութեանն. քանզի եղեալ Որդին Աստուծոյ մարդ՝ զամենայն ինչ ըստ մերում բնութեանս ասէ եւ խաւսի, եւ իւրով մարմնովն առնէ պատասխանի:

1 Նորին Յովհանն[ու]՝ ի Մեկնութեմէ աւետարանին Մատթեոսի գլխոյն, ի բանէն՝ *Իբրեւ ել Յիսուս ի կողմանս Փիլիպպեցւոց, որ կոչի Կեսա[րա]-ցոց*՞:

2 Յայնժամ ասէ ցաշակերտսն. եթե ոք կամիցի զկնի իմ գալ, ի բաց ուրացի զանձն իւր եւ աոցէ զխաչ իւր, եւ եկեացէ զհետ իմ՞:— 3 *Յայնժամ, ե՞րբ. յորժամ Պետրոս ասաց. Քա՛ւ լիցի, մի՛ լիցի քեզ, եւ լուա՛ւ՝ Ե՛րթ յետս, սա՛տանայք. իսկ աստ յաճախագոյնս արկեալ ի կիր՝ ո՛չ միայն յինքն հարկանէ զբանն, թե պարտ է մեռանել, այլ ի նոսա. քանզի այնպիսի են շնորհք իրացն, զի եւ առ ձեզ իսկ, ասէ.*

« Սաղմ. ժ. Է 1
 բ Մաթթ. ժ. Գ 13
 գ Մաթթ. ժ. Գ 24
 դ Տէ՛ս Մաթթ. ժ. Գ 22-23:

չկամելն մեռանել կարի դժնդակութիւն է, եւ հանապազ նմա պատրաստական կալ՝ կարի լաւութիւն է: 4 *Եւ թուի թե՛ մի ինչ իցէ, զոր ասացն, այլ երեք բանք են. եթե՛ ուրացի զանձն իւր, եւ թե՛ աոցէ զխաչ իւր, եւ թե՛ եկեացէ զկնի իմ:* 5 *Եւ իբրեւ երկեցոյց [ահ]աւորաւքն, ապա եւ բարկութեան ճառիւքն մխիթարեաց. զի՛ Գալոց է Որդի Մարդոյ փառաւ չաւր իւրոյ, հանդերձ հրեշտակաւ իւրով, եւ յայնժամ հատուցէ իւրաքանչիւր ըստ գործս իւր՞:* 6 *Տեսանե՞ս, որպէ՛ս մի փառքն են Հաւր եւ Որդոյ, եւ եթե փառք մի իցեն, ապա եւ կարի յայտ իցէ, եթե եւ տէրութիւնն մի իցեն:*

7 ՄԱՒԷՆ ասեմ ձեզ, զի եմ ոմանք ի սոցանէ, որք մի՛ ճաշակեցեմ զմահ, մինչչեւ տեսցեմ զՈրդի Մարդոյ եկեալ արքայութեամբ եւ փառաւ իւրով: 8 *Քանզի բազում ինչ զվշտացն ճառեաց, եւ զմահուանէ եւ զչարչարանաց իւրոց յայտնէր եւ ցուցանէր նոցա, զի մի՛ այնուհետեւ ընդ իւրեանց եւ մի՛ ընդ նորա մահն տրտմեցին:* 9 *Եւ արդ՝ առեալ զգլխաւորսն, հանէ ի լեռն մի բարձր առանձինն, եւ յայլակերպս եղեւ առաջի նոցա, եւ լուսաւորեցան՝ երեսն գործ իբրեւ զարեգակն, եւ Յանդերձ նորա եղեւ սպիտակ իբրեւ զլոյս, եւ երեւեցան նոցա Մովսէս եւ Եղիա, որ խաւսեին ընդ նմա՞:* 10 *Զնոսա, որք երկու իրաւք պայծառագոյն քան զայլսն եին ի հնումն, ածէ ի մէնջ:* 11 *Եւ միւս եւս՝ պատճառէ՛ ասելով, զի դու ուսանիցիս, եթե մահու եւ կենացն Տէր է, եւ զվերինսն*

է Մաթթ. ժ. Գ 27
 1 Հմմտ. Ոսկեքերան, Յաւետարանագիրն, էջ 3. որտեղից այս մի պատառիկը քաղուած է: Դնում ենք կարեւոր տարբերութիւնները միայն:
 2 Մաթթ. ժ. Գ 28
 3 փայլեցին
 4 հանդերձ նորա եղեմ որպէս
 է Տէ՛ս Մաթթ. ժ. Է 1-3:
 4 պատճառ է ասել

եւ զներքինս առհասարակ ունի ընդ իշխանութեամբ. վասն այնորիկ զմինն վախճանեալ եւ զմիւսն չեւ եւս այնպիսի ինչ չարչարեալ ի մէջ ածէ: 12 Եւ զհինգերորդ պատճառսն՝ 1 աւետարանչին յայտնեալ է, զի մխիթարեսցէ զՊետրոս եւ զայլսն, որք ի չարչարանացն զանգիտեին, եւ զարթուցանէ՝² զմիտս նոցա: 13 ³Եւ եկեալ Մովսիսեանցն՝ չկային, ասէ, լուռ, այլ խաւսեին վասն փառաց, զոր կատարելոցն էր յերուսաղէմ, այսինքն՝ զչարչարանսն եւ զխաչն, զոր միշտ փառս կոչէ. Ահա ամպ մի լուսաւոր հովանի եղի ի վերայ անցա, ձայն եղի յամպոյն եւ ասէ. Դայ է Որդի իմ սիրելի, ընդ որ համեցայ, դմա լուարո՛ւք՝. եւ իբրեւ բարբառն եկն, նոքա անհետ լինեին: 14 Եւ զի՞նչ ասիցէ բարբառն. Դայ է Որդի իմ սիրելի. եւ եթե սիրելիս իցէ, զի՞ այդչափ զանգիտես, Պե՛տրէ, պարտ եւ պատշաճ էր քեզ յանձնէ իսկ ի վաղուց հետէ եւ զաւրութեանն զիտակ լինել եւ առ յարութեանն հաստատուն. բայց քանզի չառեր ի միտ, գոնեայ ի Հաւր բարբառոյն քաջալերեա՛ց. զի եթե զաւրաւոր իցէ Աստուած, որպէս եւ է իսկ, կարի իսկ յայտ է, եթե եւ Որդին այնպիսի է: 15 Եւ արդ մի՛ ինչ զանգիտեր ի չարչարանացն. ապա եթե չեւ ինչ վստահ լինիցիս, գեթ զայն ածըն՛ր զմտաւ, զի ե՛ւ Որդի եւ սիրելի Որդի. Դա է, ասէ, սիրելի իմ Որդի. եթե սիրելի իցէ, ապա չէ պարտ զանգիտել, քանզի ո՛չ ոք սիրիցէ զՈրդի եւ տարապարտ երաշխի տայցէ: 16 Եւ արդ, մի՛ ինչ խռովիցիս. զի թեպէտ եւ բերապատիկ սիրիցես, ո՛չ այնչափ ինչ սիրեսցես, որչափ ծնաւորն ինչ սիրեսցէ. ընդ որ հաճեցայդ, ասէ, որ զի ծնաւն սիրէ. այլ զի հաւասար նորին է ամենայնիւ, եւ համակամ, համատիպ, եւ

այնու իսկ երեւի կրկին սէրն, մանաւանդ թե երեքկին իսկ. զի Որդի է, եւ սիրելի Որդի, եւ ընդ նա եւ եթէ է հաճեալ. եւ զի՞նչ է՝ ընդ նայն հաճեալ, որպէս զի ասիցէ, թե ի նա հանգուցեալ եմ, եւ վասն այնորիկ ամենայնիւ նորին զուգական եւ նորին համեմատ եւ ընդ նմին միաբան, եւ կամք նորա՝ եւ Հաւրն. եւ կա մշտնջենաւոր մի Որդի ընդ միւս Ծնաւորին: 17 Դմա, ասէ, լուեսջիք. որպէս զի եւ ի խաչ կամիցէ ելանել, մի՛ ինչ ընդդէմ դառնայցէք: 18 Եւ իբրեւ լուան զայս, ասէ, անգան ի վերայ երեսաց իւրեանց եւ երկեան յոյժ, եւ մատուցեալ Յիսուս՝ բուռն եհար գնցանէն եւ ասէ. Մի՛ երկնչիք. ամբարձիմ զաչս իւրեանց, եւ ո՛չ զոք տեսիմ, բայց միայն զՅիսուսէ՛. զմտաւ ած, զի ի խաչ ելանելոց էր Քրիստոս, վասն իւր ուրախ էր եւ վասն խաչահանուցն տրտում էր: 19 Նոյնպէս եւ մեզ պարտ է լինել. որչափ զրկիցիմք, զզրկիչսն աշխարհացուք. զի մեզ անդի բազում բարութիւնք են, եւ նոցա հակառակն:

20 ⁴Նորին, ի բանէն՝ Իբրեւ ելանէր յերուսաղէմ:

21 Յայնժամ մատեան որդիքն Զերեղեայ եւ ինդրեին զգահերէց զիսաւորութիւնն. Կամիմք, ասեն, զի մի ընդ աջմէ փումմէ, եւ մի ընդ ահեկէ նստիցիմք:— 22 Կարէ՞ք, ասէ, զբաժակն ըմպելի՞, եւ զմկրտութիւն կոչել զմահն. զի ցուցցէ՝ որչա՛փ սրբութիւն լինելոց է ի չարչարանացն նորա ամենայն աշխարհի. եւ նոքա ասեն. Կարեմք. առ յաւժարութեանն վաղվաղակի յանձն առնուին. եւ չեւ եւս ⁵Իմա-

1 ւետարանիչն իսկ յայտ առնէ՝ զխաչին փառաւորութիւնն
2 զարթուցանիցէ
3 եւ եկեալքն
* Մատթ. ԺԷ 5

բ Մատթ. ԺԷ 7-8

4 Հմտ. նոյնը՝ Ոսկեքերան, Յաւետարանագիրն, էջ 42-49. որտեղից այս ամբողջ կտորը փառաւորութեան յատուց է բերուած: Դնում ենք մի քանի համեմատարար կարեւոր տարբերութիւններ:

բ Տէ՛* Մատթ. Ի 20-22:

5 իմանային զոր ինչ

ցան զոր ասացն, այլ ակն ունեին լինել զոր խնդրեինն: 23 Իսկ նա զի՞նչ. Զբաժակն ըմպիցե՛ք եւ զմկրտութիւնն, զոր եւ մկրտելոց եմ, մկրտեսցի՛ք. բայց նստուցանել ընդ աջմէ եւ ահեկէ ո՛չ է իմ տալ, այլ որոց պատրաստեալ իցէ ի Հաւրէ իմէ՞: 24 Յայնժամ տասուցմն բարկացան ի վերայ երկուցն. եւ առ այն զի՞նչ Քրիստոս. կոչեաց զնոսա առ իմնն եւ ասէ. Հեթանոսաց իշխանն իւրեանց տիրեն, եւ առ իս որ կրտսերն է, նա է երեց՞. եւ զի ո՛չ վայրապար ինչ ասեմք զայս, արդեամբքն իսկ, զոր յառնիցեմք եւ չարչարիցեմք, առնուցուք աւրինակ զբանիցդ, 2 զի եւս մեծամեծս արարի. զի թագաւոր եմ վերին զաւրութեանցն, յանձն առի լինել մարդ եւ արհամարհել եւ թշնամանել, եւ չհամարեցայ զայն ամենայն³ բաւական, այլ եւ ի մահ եւս եկի. վասն որոյ եւ ասեի իսկ, եթե որպէս՝ Որդի Մարդոյ ո՛չ եկն պաշտաւն յումեմէ առնուլ, այլ պաշտել եւ տալ զանձն իւր 4 փրկութիւն փոխանակ բազմաց՞: 25 Եւ ընդ որպիսեա՞ց ուրուք. ընդ թշնամեաց եւ ընդ ատելեացն Աստուծոյ. դու 5 թե խոնարհեսցիս, ասէ, վասն քո խոնարհիս, իսկ ես ո՛չ վասն իմ ինչ, այլ վասն քո: 26 6 Եւ արդ, մի՛ ինչ կասկածեսցիս, եթե պատիւ բառնալոց է վասն խոնարհութեանն. զի որչափ խոնարհիս, ո՛չ այնչափ ինչ կարիցես իջանել, որչափ ինչ Տէրն քո էջ. այլ սակայն իջանելն նորա ելանել ամենեցուն եղեւ եւ փառաց նորա եւս առաւել յայտնութիւն: 27 Զի մինչչեւ 7 մարդն

լինէր՝ ի հրեշտակացն եւ եթ ճանաչիւր. իսկ յորժամ մարդն եղեւ եւ ի խաչ ել, ո՛չ միայն ի փառացն չնուագեաց, այլ եւ միւսն եւս ի վերայ նորին՝ առ ի յաշխարհս⁸ ճանաչելոյ:

1 Նորին Յովհաննու՝ ի Մեկնութենէ Առաքելոյն, յերրայեկոցոց թղթոյն, ի բանէն՝ Հաւատովք արար զատիկն՞:

2 Եւ որ ոք ասէր, թե եւ Քրիստոս տրտմէր եւ հոգայր եւ որպէս մարդ կայր յաղաւթս, ո՛չ դանդաղեի ասել, եթե Քրիստոս վասն աշխարհի կայր յաղաւթս եւ վասն անհաւատիցն տրտմէր եւ հոգայր, եւ ո՛չ վասն անձին ինչ: 3 Քրիստոս ո՛չ կարաւտանայր Հաւր, այլ ճոխութեամբ առնէր զինչ կամէր: 4 Դու նախ զայն խոստովանեա՛յ, թե չկարաւտանայր Հաւր, ապա եւ ես ցուցից քեզ, եթե յաղաւթսն կալ զիջանելով էր ըստ մեզ: 5 Որպէս ոք ի վարդապետաց, յորժամ զանուն գրոյն ըստ տղայական բարբառոյն ասիցէ, չասես թե չգիտաց. յորժամ հարցանիցէ, թե՛ ո՞ւր է այս նիչ զիր, չասես եթե՛ անտեղեակ է: 6 Ոչ առ կարաւտութեան ինչ կայր յաղաւթս, այլ վասն զմեզ յորդորելոյ ի հանապազորդ յաղաւթսն. առ մերոյ աւրինակի էր ամենայն խոնարհութիւն նորա, եւ զիւր ինչ հայցուածս ընոյր ի Հաւրէ, զի չէր ինչ նմա հարկ ի խաչ ելանելն. եթե չէր կամեցեալ, ո՛չ էր խաչեալ, այլ կամեցեալ փրկել զմեզ՝ ինքնական կամաւք խաչեցաւ:

« Մատթ. Ի 23
 ք Հմմտ. Մատթ. Ի 24-27:
 1 առնիցեմ եւ չարչարիցեմ
 2 ես եւս
 3 միայն
 4 փրկանս ընդ բազմաց
 5 Մատթ. Ի 28
 6 եթե խոնարհիս
 7 եւ արդ մի՛ կարծիցես, եթե զպատիւն բառնայցես
 8 մարդ լեալ

1 Երանելոյն Եւսեբէի եպիսկոպոսի Եմացոյ՝ ի խաւսիցն, որ յերուսաղէմ, վասն հաւատոց՝ ի Զարչարանաց նառէն, ի բանէն՝ Իսկ զչարչարանացն լոնել ինչ պարտիցիմ:

2 Գրեալ է՝ Յետ պատառոյն եմուս սատանայ՞. ո՛չ եթե հացն զաւրացոյց ի

8 յաշխարհէ
 ք Եբբ. ԺԼ 28

նմա զկամս թշնամոյն, այլ շնորհքն յանդիմանեցին զանարժանն իբրեւ զչար արժանաւոր. երթեալ մատնէր այնուհետեւ ի չար որս՝ յանձին կորուստ, եւ ո՛չ եւս լսէր, թե մի՛ արասցես, այլ թե՛ Զոր առնելոց ես արա՛ վաղվադակի՞ք. պատրաստ ես ամենայնի ամենեւին: 3 Եւ ո՛չ էր Յիսուս մարմնով աստ ի ներքս, այլ արտաքոյ. փութայր մտանել այսր, զի հաստատեսցէ, կանգնեսցէ նշանակ յաղթութեան, զի աստ խայտառակեալ կշտամբեսցէ զթշնամին եւ սկիզբն փրկութեան արասցէ աշխարհի. աշակերտքն արգելուին, եւ նա ո՛չ անսայր, թեպէտ եւ բազում անգամ խոյս տայր, ո՛չ զանգիտեալ կամ երկուցեալ, այլ ժամանակի սպասեալ. ո՛չ զի զժամանակս խտրեսցէ, այլ զի խորհուրդն, յորում ժամանակս կատարեսցի՝ զատիկ ընդ զատիկ, զենումն ընդ զենման. զի գառնն փոխանակ ոչխարաց մատնիցի, արիւն ընդ արեան, փայտ փոխանակ փայտի: 4 Մինչ ոչն սպանանին՝ խայտայր. յորժամ իմացաւ, ժամանակն արգուին, եւ ո՛չ անսայր. մի՛ ինչ զանգիտել եւ մի՛ ինչ խռովել ընդ ճառս չարչարանացն. մի՛ ումեք ասել, որպէս Պետրոսն ասաց թե՛ Քա՛ւ լիցի քեզ, Տէ՛ր. զի մի լուիցէ թե՛ Ե՛րթ յետս, սա՛տանայք. զի որ ընդ չարչարանս Քրիստոսի դժկամակ լինի, զմահն սատանայի ո՛չ կամի: 5 Մատնիչքն ելեալ ի խնդիր իբրեւ զմատնիչ, եւ նա երթեալ կայր կազմ՝ ո՛չ ի զանխուլ տեղիս, այլ զոր եւ մատնիչն ճարտար գիտէր. առ ձեզ է տեղին, եւ զի՞նչ ինչ այն, որ ո՛չ առ ձեզ իցէ. եւ մաւտ ի տեղին, զոր դուքն այլում ցուցանէք, եկեալ հասանէր մատնիչն. բազում ամբոխ ունել եկեալ որդին սատանայի իւրով հարբն՝ չարութեամբ: 6 Քանզի նա առ Ադամ իբրեւ զբարեկամ մատեալ, եւ

մատուցանէր իբրեւ զգործ թշնամոյ. իբրեւ զմարդ խաբեաց, պատրեաց եւ յաղթեաց, եւ սա զնենգութիւնն համբուրելովն թաքուցանէր, այլ յանդիմանեալ կշտամբէր. Համբուրելով, ասէ, եկիր մատնել. չհրաժարեմ, արա՛յ զոր կամիսդ. դու քեզն եղեր պատճառ չարեաց. զայս առ մատնիչն, եւ յունաւղսն ասէ. Զո՞ խնդրէք. – ԶՅիսուս նազարացի. – ես եմք, ասէ. չհրաժարեմ, չփախչիմ, քանզի յայդ եկի եւ ի սոյմ ծնեալ եմք եւ ընդ բարբառելն զարկան առհասարակ մատնչաւն հանդերձ զգետնի, զի յայտնի լիցի, թե կամաւ եկն յունել. զի եթե բարբառոյն չհանդուրժեցին, զիա՞րդ կարեին ակամայ ունել: 7 Լային դասերքն Երուսաղեմի ի դէպ ժամանակի, եւ ո՛չ գիտեին՝ զո՞ արժան է լալ. Լացէ՛ք, ասէ, գճեզ եւ զորդիս ձերք, մի՛ զիս. զի ես զոր ինչ կամեցայ՝ զայն կատարեմ: 8 Ծառէ ոք զմեր փրկութենէն ուրախութեամբ ելեալ Յիսուս երթայր ի մէջ երկուց աւազակաց, զի կատարեսցէ զայն, թէ՛ Ընդ [ան]աւրեմս համարեսցիք. երախտաւորն ընդ աւազակս, անմեղն ընդ մեղաւորս՝ բարիոք եւ գեղեցիկ եին խառնուրդքն, եւ աւր խաչելութեանն՝ աւր յանցանացն Ադամայ: 9 Ի վեցերորդ աւուրն ստեղծաւ Ադամ, ի նմին աւուր յանցեաւ. հնազանդ եղեւ Յիսուս կրել զչարչարանս, զի յորում ժամու պարտեցաք, ի նմին եւ յաղթեսցուք: 10 Փայտ ի դրախտին՝ փայտ խաչի. անդ կին, որով մեղք մտին յաշխարհ, եւ աստ կոյս, որ կայր եւ լսէր՝ Սա մայր քոք: 11 Զգեաց Ադամ յայսմ աւուր չարաչար զձեռն իւր, պարզեաց եւ Յիսուս գեղեցիկ զսուրբ բազուկն. Ադամ մերձեցաւ ի ծառն եւ փայտն չարաչար, եւ Յիսուս բեւեռեաց զոտս եւ

ա 3*ՎԸ. ԺԳ. 27
 բ 3*ՎԸ. ԺԳ. 27
 գ ՏԵ՛՝Մ՝ԳԷ. Ժ.Գ. 22-23:

դ Ղ.՝Կ. ԻԲ 48
 է 3*ՎԸ. ԺԸ 4-5. 7
 զ ՀմԳ. 3*ՎԸ. ԺԸ 37:
 ի ՏԵ՛՝Ղ.՝Կ. ԻԳ 28:
 ը Ե՝՝Ն՝Գ. 12. Մ՝ԳԷ. ԺԵ 28
 ր 3*ՎԸ. ԺԹ 27

զձեռս ի խաչին. բարիոք Ադամ առ ցան-
գութեանն ճաշակեաց զպտուղ ծառոյն, եւ
Քրիստոս ճաշակեաց զքացախ եւ զլեղի
դառնութեան: 12 Ադամ լուաւ եթե՛ Փուշ
եւ տատասկ բերցէ քեզ երկիր՞, եւ Յիսուս
պսակ ի փշոց ընկալաւ. Ադամ ընկալաւ ա-
նէծս, եւ Յիսուս աւրհնեալ ընդ այլոց ա-
նիծից՝ կախեցաւ իբրեւ զանիծեալ զփայ-
տէ. իրք կարեւորք, զի ուսցուք, թե ո՛րպէս
մարդիկ մեռանին, եւ ո՛րպէս Աստուած
կամաւք, եւ ո՛չ ակամա մեռանի: 13 Որ
ընդ բնութեան կարեաւք եին՝ նոցա
բարձքն խորտակեցան, զի ըստ բնու-
թեանն նոյնպէս եւ զմահն կրեցին. իսկ որ
իշխանութիւն ունէր դնել զանձնն, եւ նա
ո՛չ էր ըստ բնութեան կարեաւք. որպէս ի
կուսէն կամաւ, եւ ո՛չ ակամայ՝ առ մար-
մին, նոյնպէս ի խաչին կամաւ, եւ ո՛չ ա-
կամայ՝ արար որոշումն իւր հոգոյն ի
մարմնոյն. Հայր, ասէ, ի ձեռն քո աւանդեմ
զիդի իմ՞: 14 Եւ ո՛չ ամբարշտացն, զոր
վերն ի վայրն պարսաւեն՝ այն են զար-
մանք, զի կամաւ եւ ո՛չ ակամայ մեռանի,
այլ եթե ցաւոց բռնութեամբ, կամ այլ ու-
րուք հարկաւ. իսկ որ ինքն հրաման տացէ
մահու, յորժամ ինքն կամաւ արձակէ զհո-
գին, եւ արդ, իցէ՞ արդեւք Միածին յամե-
նայնի. զի որպէս ի Հաւրէ միայն ծնաւ եւ
ի Կուսէ ըստ մարմնոյ ծննդեանն, նոյնպէս
եւ ի մահուանն միայն՝ կամաւ, եւ ո՛չ ա-
կամա մեռաւ:

15 Նորին եւսերի, առ որ ասեցն եթե՛
Ընդէ՞ր Քրիստոս մարմնով երեւեալ. ի
բանէն՝ Մի՛ ո՛ր ասիցէ, եթե ընդէ՞ր եկն
Քրիստոս:

16 Մի՛ զերխտաւորութիւն մարդա-
սիրութեանն ապախտ համարել. մի՛ զի
վասն մեր անսայ լինել մարդ՝ արհամար-
հիցեմք զբնութիւն աստուածականս:
17 Հայիս ի ծառայական կերպարանս, այլ

տե՛ս զնորին զաստուածագործ զսքանչե-
լիսն. Հայիս ի մեռեալն, այլ տե՛ս նորին
յարուցեալ զմեռեալն չորեքաւրեայ. Հայիս
քաղցեալ, այլ տե՛ս նորին յագեցուցեալ
զբանակս հազարաւորս: 18 Հայիս, որ չո-
գաւն ի հարսանիսն, այլ տե՛ս նորին փո-
խեալ զջուրն ի գինի՝ իբրեւ զԱստուած.
Հայիս ննջեալ ի նաւին, այլ տե՛ս նորին
սաստեալ ալեացն եւ կարկափեցուցեալ.
Հայիս ընդ այն, որ յերկրին գնայր, այլ
զարմացի՛ր ընդ նորին, զի ի վերայ ա-
լեացն շրջէր: 19 Հայիս ընդ այն, որ ետ
հարկս, այլ տե՛ս զայն, որում ծովն հար-
կատու լինէր իբրեւ Տեառն. Հայիս ընդ
մկրտելն ի Յովհաննու, այլ լո՛ւր՝ ով ինչ
Յովհաննէս զնմանէն, եթե՛ Որ ի վերուստն
եկեալ է, նա ի վեր է քան զամենայն՞. ո՛չ
քան զիս միայն, այլ եւ քան զամենայն.
ո՛չ քան զհրեշտակս եւ զհրեշտակապետս
միայն, այլ եւ քան զամենայն երեւելիս եւ
աներեւոյթս: 20 Լսես, եթե՛ ծնաւ իբրեւ
զմանուկ, այլ եւ զայն իմացի՛ր, զի ի Կու-
սէ եւ կուսական ծնունդն. եւ թեպէտ եւ
խանձարրապատ եղեւ եւ ի մտուր եղաւ,
այլ աստղն իբրեւ Տեառն յերկնից գուշա-
կէր: 21 Եւ թեպէտ ի Հերովդէէ խնդրեցաւ
սպանանել, այլ եւ ի մոգուցն առնոյր պա-
տարագս եւ երկրպագութիւնս: 22 Եւ թե-
պէտ աճէր եւ զարգանայր հասակաւ իբրեւ
զմարդ, այլ մտեալ յիւր տաճարն՝ ուսու-
ցանէր զվարդապետսն աւրինաց իբրեւ
զԱստուած: 23 Եւ թեպէտ գայր առնուլ
կնիք ի Յովհաննէ, այլ լսէր ի նմանէ. Ինձ
պիտոյ է ի քեզ մկրտի, եւ դու առ ի՞ս
գասս: 24 Եւ թեպէտ եւ մտանէր ի տունն
մեղաւորաց, այլ ոչ ինչ առյարէր ի նա
պղծութիւնքն՝ առ ամենասուրբն: 25 Եւ
թեպէտ եւ մերձեցաւ ի կինն մեղաւոր, ո-
չինչ հպեցաւ առ նա մեղքն, այլ եւ բազ-
մապատիկ ի մեղացն առնէր հալածականս

« Եւ. Գ. 18
բ Գ. 4. Ի Գ. 46

գ Յ. 1. Գ. 31
դ Մ. 7. Գ. 14

ի մեղաւորացն զաւրութիւն նորա: 26 Եւ թեպէտ ունեին եւ կապերն, զի կանխասացն կատարեսցի, կամեցաւ, եւ կալան. յաւժարեցաւ, եւ կալան եւ ածին. վկայէ բարբառն, որով յետս երթալովն զարկան զգետնի. ո՛չ եթե յերկինս ելին եւ կալան, այլ ինքն կամեցաւ եւ եկն յերկիր ի կալանս. կալան՝ ո՛չ իբրեւ զպարտեալ եւ զյաղթեալ, այլ զինքնակամն յաւժարեալ՝ ըստ յառաջագոյն ասացելոցն: 27 Կալեալն յաղթէր, կապեալն ունէր. հարկանեին, զի զոր ինքն ասաց կատարեսցեն. խաչեին՝ զկամեցեալն, խաչեին՝ զյաւժարեալն, որ բանիւք եւ արդեամբք յառաջագոյն գուշակեալ: 28 Հայեին ի խաչն խաչհանուռնքն, դղրդեին ամենայն արարածք, երկինք սգային, արեգակն խաւարէր, աւգք մթանային, երկիր շարժէր, վէմք պատառեին, գերեզմանք բանային, մեռեալք յառնեին, հոգին զվարագոյրն պատառէր եւ վերանայր:

29 Պիտառէ այսմ խորհրդոյս երանելին Կիրեղ Ադեֆսանդրլոյցի եպիսկոպոսն, զոր գրէր առ Թէոդորիտոն հերձող Կիրոս քաղաքի՝ ԲԺ.ամ գլխոյն նզովիցն եւթներորդ բանն, հանդերձ մեկնութեամբն. գտցեալ յիրում տեղուք: 30 Զուգակցէ ի նոյն խորհուրդն երանելոյն Փիլիֆսիանոսի՝ նարբոկայ եպիսկոպոսի, նախագրեալն ի խորհուրդն, եթե ո՛չ յախտիցն ընկալաւ Քրիստոս յերեսելն մարմնով՝ ԻՆ. բանէն, որ ունի զայս ինչ. Վասն զի ամենայն խաշիմն հոգեւորք:

1 Երանելոյն Յովհաննու Մայրագոմեցոյ՝ ի հաւատոյ բանէն:

2 Զամենայն կեանս մարմնականս՝ ի ցաւակերպ իջիցն մինչեւ ի նստելն ընդ աջմէ Հաւր, ամենակար զաւրութեամբն է տեսանել՝ ըստ Աստուածային Գրոց, եւ ո՛չ տկարութեամբ, որպէս եւ ասէ մարգարէն. եթե տկարանայցէ՞ ինչ առաջի մնացորդաց ժողովրդեանս այսմիկ, եւ թե առաջի ի՞մ

տկարանայցէ՞: 3 Քրիստոս Աստուծոյ զարութիւն՝ զաւրութիւն Աստուծոյ եղեւ, ի փրկութիւն ամենայն հաւատ[աց]ելոց. զաւրութիւն Բարձրելոյն հովանի եղեւ ի վերայ Կուսին՝ Աստուծոյ զաւրութեանն երեւեցելոյ մարմնով. երգեին հրեշտակք՝ որոյ յառաջ քան զարեւ Էր՞, հրաշապէս եւ սփանչելի յամենայն երկրի՞. որում հովիւքն երկրպագաւք, մոգք պատարագաբերք, որոյ փախուստն զեգիպտական աստուածսն առհասարակ տապալեաց, զՀերովդէս տղայակոտորումն՝ յորդիսն նորա, եւ զնոյն ինքն որդնատրոր դառն ախտիւ սատակեաց: 4 Նշդեհանալովն ի Նազարեթ եւ պանդխտանալովն ի Կապիառնաումն՝ զմարգարէութիւնս լնոյր. մկրտելովն Յորդանան զվերնակամարն երկնից փեռեկէր. Հոգին Սուրբ աղանակերպ երեւմամբն պիտառոցէր, Հայր ի վերուստ վկայէր. Դու ես Որդի իմ սիրելի՞: 5 Ի վերայ Կարապետին հրամանք Աստուածութեանն բարձրանային՝ գոչել, աղաղակել եւ զամենայն տարերքս լցուցանել աւետեաւք գալստեան Որդոյն, զորոյ գէական փառսն զաստուածավայելուչսն յերկիր երեւեցոյց: 6 Եւ Մովսէս աւետարանէր Իսրայելի ի նա դաւանմամբն եւ ասէր. Տէր Աստուած ի միջի քում՞ մեծ եւ հզաւր. յերկնից լսելի եղեւ բարբառ նորա, եւ յերկրի եցոյց քեզ զՀայր իւր մեծ: 7 Ըստ այսմ դիմաց եւ զաւրութեան են կարգք տնաւրէնութեանն Քրիստոսի եւ ի փորձանսն սատանայի, յոր եռամարտիկ բանագիրնութեամբ զԴիապաւղոսն. եւ յառնելն զՋուրն գինի եւ յագեցուցանել զխումբս ժողովրդոցն դոնիւ հացիւքն. եւ ի գնալն ի վերայ ծովուն, ի սաստել ա-

՞ .Ձ.Վ. Ը 6
 ՚ Ը Կ.Բ. Ը 24
 ՚ Ս.Պ. Ը 17
 ՚ Տէ՛ս Ս.Պ. Ը 10:
 է Մ.Պ.Բ. Գ. 17. Պ.՛՛ Մ.Պ.Գ. Ը 11. Գ.՛՛ Գ. 22:
 շ Բ Օ.՛. Գ 15

լեացն, ի սաստել զիւացն, ի բժշկել զհիւ-
 ւանդս, ի կենսագործել զմեռեալս, եւ յամե-
 նայն գործսն, զոր արարն, ասէ աւետարա-
 նագիրն թե՛ Իշխանութեամբ էր բանն նո-
 րա՞: վասն որոյ եւ ասէ իսկ. Թեեւ ինձ ո՛չ
 հաւատայք, սակայն գործոցն հաւատա-
 ցէ՛ք: 8 Արդ, ըստ տեսակին եւ ըստ տար-
 րական գոյացութեանն հաւաստեալ գի-
 տեմք՝ եւ ճշմարիտ մարդ է. եւ վասն Հաւր
 եւ Հոգոյն սքանչելեացն, զոր արար, հա-
 ւատամք, եթե նոյն ինքնն եւ Աստուած
 ճշմարիտ է. ամենայն գործք նորա զաւ-
 րութեամբ են: 9 Բայց զայն ինչ, որ ո՛չ
 աստուածութեանն պատշաճի եւ ո՛չ մարդ-
 կութեան նորին, զայն ո՞ւմ աւլարեսցուք,
 զո՞ր արասցուք պարտ. քանզի արեւա-
 քիրտն լինել արտաքոյ է ամենայն բնու-
 թեանց, ո՞ր մարթի հաւատալ. քանզի Աս-
 տուած եւ մարդ եւ եթ գիտեմք զՔրիստոս,
 եւ այլ ոչինչ, եւ այս ո՛չ յԱստուած յարի
 եւ ո՛չ ի մարդութիւն, ո՛չ ի նշանս եւ ո՛չ ի
 կարիս եւ ո՛չ ի հաւատոյ լրութիւնս: 10 Ահա նախ
 Դաւիթ իսկ Հոգովն Սրբով
 յայտնէ գերկիւղէն, թե պարսաւանաց
 մասն՝ ասելով ցԱստուած. Ատեցեր զայն-
 սիկ, որ պահեմ գերկիւղ սնտոի՞. եւ Յով-
 հաննէս ասէ. Որ երկնչի՛ ո՛չ է կատարեալ՞.
 եւ Եսայիաս ասէ. Յիշեա՛ զիմչ ոմ եիր, եւ
 երկեար ի մահկանացուէ մարդոյ՞: 11 Արդ,
 զպարսաւ երկիւղի եւ զանկատարելու-
 թեան մեք ի վերայ Քրիստոսի ո՛չ դնեմք,
 բայց միայն գովութիւն: 12 Նոյնպէս եւ
 վասն տրտմութեան տեսցուք, եթե ո՛չ
 վասն իւր ըմբռնելոյն ի զբաժակ մահուն
 տրտմեցաւ, այլ եթե վասն անհաւատից
 կորստեան. առաքեալ ասէ թե՛ Որ ըստ Աս-
 տուծոյ տրտմութիւն է, ապաշխարութիւն ի
 փրկութիւն առանց զղջանալոյ գործէ. իսկ

որ ըստ աշխարհիս տրտմութիւն՝ մահ
 գործէ՞: 13 Արդ, յայտ է. եթե վասն իւր
 տրտմեցաւ՝ մահածին է տրտմութիւնն, իսկ
 եթե վասն աշխարհի տրտմեցաւ՝ կենսա-
 ծին. անգեղջագործ փրկութեամբ եհատ
 զամենայն արտաւար յերեսաց ամենայն.
 վասն այնորիկ ասէ սուրբն Գրիգոր. Ցան-
 գալի եղեւ մահ մահուամբ Աստուծոյ մե-
 րոյ: 14 Վասն այնորիկ ասէ մարգարէն.
 Պատուական է առաջի Տեսոն մահ սրբոց
 իւրոցէ. վասն քաջութեան եւ առանց եր-
 կիւղի մեռանելոյ ասաց զմահ սրբոց յաչս
 Տեսոն պատուական. եթե սրբոց այնքան
 փառաւորութիւն գործեաց առանց երկիւ-
 ղի մեռանելն, ո՛րչափ եւս առաւել Որդոյն
 Աստուծոյ մեծ վայելուչ էր, եւ յաւէտ պա-
 տուական յաչս Հաւր՝ քաջութեամբ, ա-
 ռանց երկիւղի մեռանելն: 15 Այսուհետեւ
 զքաջութիւնն Քրիստոսի պատմեսցուք եւ
 գերկիւղէ եւ զանգիտելոյ մի՛ ճառեսցուք,
 զի մի՛ հաւասարեալ գտցուք Սիմոնի եւ
 Սամոստացոյն, եւ նոցին նմանեաց: 16 Ա-
 հաւանիկ երկեան աշակերտքն ի նաւին, եւ
 Տէրն անգոսնեաց զնոսա, վասն զի չեւ եւս
 առեալ էին զՀոգին Սուրբ լրութեան, ա-
 սէր. Ընդէ՞ր այդպէս վատասիրտք էք,
 սա՛կաւահաւատք: 17 Եւ Պետրոս առանց
 երկիւղի գնայր ի վերայ ջուրցն, եւ ի դի-
 զանել փորձչին զկոհակածեւ ալիսն ի վե-
 րայ նորա՝ երկեաւ, եւ ընդ երկնչելն ապա
 սկսաւ ընկղմել. զի երկիւղն մերկ արար
 զնա ի հաւատոցն. վասն այնորիկ եպե-
 րեաց զնա Տէրն եւ ասէ. Թե՛րախաւատ, ըն-
 դէ՞ր երկմտեցերք: 18 Արդ, յայտնի է, զի
 երկիւղ ի թերահաւատութենէ է, եւ ո՛չ ի
 հաւատոց, եւ որ չեն ի հաւատոց՝ հեռի են
 յԱստուծոյ, եւ որ հեռի է յԱստուծոյ՝ մերձ
 է ի Բելիար: 19 Ապա ուրեմն հեռի է ի

ա Գուգ. Գ. 32. Հմմտ. Մարթ. Է. 29. Մարկ. Լ. 22:
 բ Յով. Ժ. 38
 գ Մարկ. Լ. 7
 դ Լ. Յով. Գ. 18
 ե Ես. Ծ. Լ. 12

զ Բ. Կ. Գ. Լ. 10
 է Մարկ. Ծ. Ժ. 15
 զ Մարթ. Բ. 26. Մարկ. Գ. 40
 ը Մարթ. Ժ. Գ. 31

Քրիստոսէ երկիրդ, զի ամենեւին Աստուած է եւ տուող հաւատոց եւ յաղթող յամենայնի: 20 Այսպէս ամենայաղթ զաւրութեամբն պատմեն աւրէնք եւ մարգարէք եւ կենդանատուր աւետարանն, եւ առաքեալքն եւ հարքն՝ զամենայն գործսն Քրիստոսի, զոր արար ի նշանս եւ զոր կատարեաց ի փրկութիւն մարդկան, եւ երկիրդ, որ զամենայն արութիւնս քաջութեանց մեղկեալ լուծանէ՝ ո՛չ ասացին ունել նմա:

1 1Երանելոյն Սեբերիանոսի սրբական եպիսկոպոսի, ի բանէ աւետարանի՞ն՝ Հա՛յր, եթե հնար է, անցցէ բաժակս այս յինէն՞, ի ճառէն՝ Յորժամ մեզ, ե՛ղբարք, վասն ողորմութեան քարոզելին արեւմտեան, յորժամ վասն աղբարտութեան եւ հիւրընկալութեան:

2 Եւ արդ, եկեսցուք ի բանն. Հա՛յր, ասէ, եթէ հնար ինչ իցէ, անցցէ յինէն բաժակս: 3 Բագում խնդրով՞ լի է բանս եւ 3սաստիկ ախտ բերէ հերձուածողացն՝ ո՛չ առ ի չարաչար ասելոյն⁴, այլ ի չարաչար իմանալոյ զայն՝ եթե հնար ինչ⁵ իցէ: 4 Ոմանք անվրէպ իմն առանց անցանելոյ հրամանս կարծեցին ի համբաւել ⁶ի մարմնեղէն, որ է բաշխ եւ բախտ եւ յառասպելանուն ծննդեանն հարկէ, թե այնպէս իւրաքանչիւր ումեք բաշխել⁷ ինչ իցէ ⁸ի ծննդեանէն: 5 Եւ ոմանք այլազգ թշնամանեն զպատիւ Միածնին. ծառայաբար ⁹իմն

հնազանդութիւն կցեցին յՈրդոյ¹⁰ Հաւր. քանզի ընդ իշխանութեամբ ¹¹Հաւր էր, ասեն, վասն այնորիկ ի կիր¹² արկանէ զայսպիսի¹³ պաղատանս: 6 Ո՞ր բան պատշաճ իցէ¹⁴ մեզ խնդիրս¹⁵ լուծանելոյ. ո՞ր միտք բաւական իցեն բա՛¹⁶ ¹⁷զմահաշունչ հերձուածողացն առասպելս առեղծանել. չմարթի այլ ուստեք, եթե ո՛չ անդատին ի ճշմարտութենէն առաւել: 7 Ա՛ւն, առ ¹⁸աստուածեղէն ի բարձրութիւնս իսկ ընթացուք, անդ՝ ի վերին Կենարարին տնտեսութիւնսն¹⁹, որ զամենայնս²⁰ առնէ եւ զբնաւ բարբառի, ո՛չ միայն ըստ պատուոյն, որ նմա վայել է, ²¹այլ ըստ տնաւրէնութեանն, որ մեզ պատշաճ է: 8 Եւ զի կարճառաւտ²² կտրեցից, եւ քանզի միշտ համառաւտս սիրեմ հասանել²³ եւ զբազումս սակաւուք առնուլ, յառաջագոյն գիտէր Կենարարն, եթե կարի կարեւոր են չարչարանքն. յառաջագոյն ճանաչէր, եթե ի փրկութիւն աշխարհի հաստատի խաչն, մահ կշտամբի եւ յարութիւն մատա[կա]րարի, եւ այնպէս գիտէր, մինչեւ յառաջագոյն ասէր աշակերտացն. Ահաւսիկ ելանեմք յերուսաղէմ, եւ Որդի մարդոյ մատնեսցի մեղաւորաց²⁴, եւ ձաղեսցեն զմա եւ իսախեսցեն, եւ յերիբ աւուր յարիցէք: 9 Այս բարբառ Աստուծոյ է, որ յա-

1 Տե՛ս Զ, ք. 305. տպ. Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1850, էջ 164:
 * Մ՝աբ. Ի.Չ 39. ԳԵ՛՝ Մ՝աբ. Ժ.Ղ 36. Ղ՝ու. ԻԲ 42:
 2 խնդրոք
 3 բագում սաստիկ ախտս
 4 ինչ ասելոյ
 5 չիք
 6 ի մարմնեղէն, որ է բախտ եւ բաշխ
 7 բաշխեալ
 8 ի ծննդեանէ
 9 հնազանդութիւն իմն

10 որդոյն
 11 ասեն, հօր էր
 12 չիք
 13 գայնպիսի
 14 է
 15 զխնդիրս
 16 չիք
 17 զբազմահունչ հերձուածողաց
 18 յաստուածեղէն բարձունս
 19 տնտեսութիւն
 20 զամենայն
 21 այլ եւ ըստ տնտեսութեանն
 22 կարճառոտս
 23 հատանել
 24 ի ձեռս մեղաւորաց
 * Տե՛՛ս Մ՝աբ. Ի 18-19. Մ՝աբ. Ժ 33-34. Ղ՝ու. ԺԸ 31-33. Հմմտ. Մ՝աբ. Ժ.Չ 21:

ու[ջա]գոյն գիտէ զհանդերձեալսն. Աստուծոյ, ¹որ նախ զփորձն գիտէ զիրացն Աստուծոյ, որ զմարդկեղէն իրս մատակարարիցէ: ¹⁰ Անդրէն ճայնատու լինի նմա առ այս Պետրոս՝ զնդացեալ խնայեալ ի մարմինն. Քա՛ւ լիցի, ^{ասէ}, Տէ՛ր, մի՛ լիցի քեզ այդ՞. եւ առ այն զի՞նչ Կենարարն. զայրանայ² ընդ տարածամ գուլթն, ³եպերէ զնա՝ անժամխնամն. Յետս ե՛րբք, ^{ասէ}⁴, յի՛նէն, սա՛տամայ. զի ո՛չ խորհիս զԱստուծոյ⁵, այլ զմարդկանէ՞: ¹¹ Բարիոք⁶ պատահէ բանին, եւ դու քննեա՛, եւ դէտակն ի վերայ դիցես. զի ⁷եթե լոկ ի բանիցն ծառասցես, ⁸բազում ինչ խրախ տես զԿենարարին՝ ո՛չ միայն տկարութիւն, այլ⁹ աստանդուլութիւն խորհրդոց բամբասես: ¹² Ո՛Տէր բարերար, ¹⁰Պետրոս յարածամ ըղձանայր թե՛ Քա՛ւ ¹¹լիցի քեզ, Տէ՛ր, մի՛ ի խաչ ելանիցես, եւ դու նախատեիր, եւ արդ, դու զնո՞յն աղաչես, որում մեղադիրն լինեիր, ¹²որ ոչ այս միայն ո՛չ վայել է, այլ եւ ո՛չ մարդոյ Հաստատնոյ: ¹³ Ո՞վ ¹³գովիցէ զզաւրավարն, որ յառաջ քան զպատերազմ բազում ինչ խոստանայցէ¹⁴ եւ մեծաւ համարձակութեամբ ¹⁵զթշնամիսն գոռասցէ, եւ ¹⁶ի խառնուրդս ճակատուն ի փախուստ դառնայցէ, եւ վատութեամբ զաւրութիւնն

աղարտեսցէ¹⁷: ¹⁴ Մինչչեւ եկեալ Քրիստոս¹⁸ ի չարչարանս՝ զայն, որ քաւէրն զնա ի չարչարանացն, ասէր. Ե՛րթ յետս¹⁹ յինէն, սա՛տանայ, զի ո՛չ խորհիս դու զԱստուծոյ, այլ զմարդկան. եւ որ ²⁰անարժանս զայսպիսի խորհուրդս Աստուծոյ համարէր՝ ի՞նքն իւր արդեաւք զայն²¹ ընտանեցուցանէր եւ աղաւթս ²²վասն այնր առնէր: ¹⁵ ²³Ո՛ հաստատութեանն, մանաւանդ եթե ամբարհաւաճութեամբ²⁴ այնոցիկ, որ լոկ բանիցն ծառայեն²⁵ եւ զամենայն յախուռն յանդգնիցին²⁶, եւ զաստուածականսն ²⁷այլ ընդ այլ ժպրհիս մեկնել, եւ զայն չկամիցին դիտել²⁸, եթե լոկ զբանն²⁹ ընդունելով՝ ո՛չ միայն քան զչայր խոնարհագոյն ցուցանեն զնա, որպէս փութանն, այլ եւ քան զբազումս³⁰ իմաստունս եւ զարդարսն³¹ նուազագոյնս, ³²եւ եթե բնաւ չունիցի իսկ զհաստատութիւն մարդկան: ¹⁶ Ո՞ք իմաստուն կամ արդար, կամ այլ ոք³³ ի մարդկանէ՞ ³⁴քաջութիւն վկայեաց, ուրանայցէ զանձինն³⁵ առաքինութիւն եւ թշնամանեսցէ³⁶ զխոստացեալ եւ ³⁷զյառաջագոյն խրոխտեալ

1 որ կանխէ բան զփորձ իրացն
 * Մատթ. Ժ. 9, 22
 2 զայրանայր
 3 եպերէր զանժամ խնաման
 4 չիք
 5 դու զԱստուծոյ
 ք Տէ՛ր * Մատթ. Ժ. 9, 23 :
 6 բարութ
 7 թէ լոկ բանիցն
 8 զբազում ինչ խախտես
 9 այլ եւս
 10 յորժամ Պետրոս
 11 լիցի, զի մի՛
 12 որ ո՛չ այս միայն չվայելէր
 13 գոչէ զգորաւոր
 14 խոստանայ
 15 ընդդէմ թշնամոյն գոռայցէ
 16 ի խառնուրդս ճակատուն

17 աղարտիցէ
 18 Քրիստոսի
 19 չիք
 20 անարժան այսպիսի
 21 զնո՞յն
 22 վասն այնորիկ
 23 Ո՛հ անմտութեանն
 24 ամբարհաւաճութեանն
 25 ծառայեսցեն
 26 յանդգնեսցին
 27 այլ ընդ այլոյ ժպրհիցեն
 28 գիտել
 29 զբանս
 30 զբազում
 31 արդարս
 32 եւ թէ բնաւ իսկ չունի
 33 ո՛ր ամենեւից
 34 ի բաշտութիւնս վկայեալ
 35 զանձին
 36 թշնամանիցէ
 37 զառաջագոյն խրոխտեալ զօրութիւնն

զգաւորութիւնն: 17 ¹Նոյնպէս եւ վատթար եւ ²ապաժամանակեայ է, որ մինչեւ ³զայլս խիզախեալ եւ յանձին ունել ⁴եւ զայլ խորհել՝ ի փորձոյ իրացն զանգիտեսցէ⁵. ո՛ր մահ սպառնայր մահու, ⁶այլ զյարութիւնն աւետիս տայր, ինքն զի⁶րդ էր, զի զանգիտէր ի խաչէն:

18 Զայս ամենայն ասացի առ ի յանդիմանութիւն այնոցիկ, որ⁷ բանիցն ⁸ծառայեն, եւ զճշմարտութիւնն վաճառեսցեն⁹: 19 Եւ արդ, զի⁹նչ յայտ ընդդէմ հակառակութիւն¹⁰ բանիցն կամիցի առնել, յորժամ ¹¹ճշմարտութիւնն անձինն միաբան գտանիցի հանապազ: 20 Եւ զի⁹նչ իսկ բնաւ միաբանութիւն ճշմարտութեանն առ կռիւ բանիցն իմանայցի¹². բանքն արդարեւ կռուին իսկ ընդ միմեանս, բայց միաբանութիւն աստուածեղէն պատգամացն կա մնա հաստատուն: 21 Եւ արդ, զլուծումն խնդրոյս¹³, որ ¹⁴առաջիկայս է, ինձ աշխատասէր բարութեւ պարտ է ասել, եւ ձեզ ուսումնասէր մտաւք լսել: 22 Յորժամ Տէրն ¹⁵ի խաչելութեանն մերձեցաւ ի կատարումն ամենայն տնտեսութեանն, յառաջագոյն զիտէր երանելին եւ միայն ¹⁶հզաւր եւ թագաւոր թագաւորաց եւ տէր¹⁷ տերանց, եթե բազում հերձուածողք

¹⁸յառնեն ընդդէմ ճշմարտութեանն եւ որոշեսցեն զաստուածեղէն ¹⁹զչարհարանսն, եւ աւտարոտի ինչ գործս ստաբանիցեն: 23 Եւ մանաւանդ անուանակիրք մոլորութեանն՝ ²⁰զՄանինէացոցն ասեմ աշակերտաց, որ յանդգնեցան ասել, թե ստուեր իմն եւ առաջաւք ցնորք եին Քրիստոսի չարհարանքն, որպէս ²¹թե ո՛չ մարմին առ իսկ, եւ խաչն կերպարանաւք էր եւ մարմինն ստուեր ²²ինչ եւ նմանութիւն, եւ ամենայն իսկ մատակարարեալքն կերպարանեաւք²³ եւ հովանի եւ ցնորք եւ առաջաւք եին, վասն այնպիսի հերձուածական²⁴ մոլորութեանն, զի²⁵ յառաջագոյն կարկեցոցանիցէ²⁶ զբերանս հերձուածողացն²⁷ եւ յայտ արասցէ, թե զայս մարմին, որ ընդ բազում կարեաւք մտանէ, սգեցաւ²⁸: 24 Որ զանգիտես ի չարհարանաց, ²⁹որ դողաս ի բռնութենէ մահու, որ խռովիս եւ տրտմիս ընդ վախճան կենաց՝ Այժմ, ասէ, անձն իմ խոռովեալ է՞, եւ դարձեալ. ³⁰Տրտում է անձն իմ մինչեւ ի մահէ. եւ դարձեալ. Հա՛յր, ³¹եթե հնար ինչ իցէ, անցցէ բաժակս այս յինէն³²: 25 ³²Մի՛տ դիր հաստատուեթամբ, եթե ստուերք ³³եւ ցնորք առաջաւք էր, ընդէ՞ր խռովէր, եւ³⁴

1 Ո՞ այնպէս
2 ապաժաման կայցէ
3 զայլ խիզախել եւ յանձն
4 եւ ի փորձոյ
5 զանգիտել
6 եւ զյարութեան աւետիսն
7 որք
8 ծառայիցեն, եւ զՏէրն թշնամանիցեն
9 վանառիցեն
10 հակառակութեան
11 նշմարտութիւնն անձինն
12 իմասցի
13 խնդրոցս
14 առաջի կայ
15 ի խաչելութիւն
16 հզորն, թագաւորն
17 տէրն

18 ընդդէմ նշմարտութեանն յանցելոց եմ
19 չարհարանսն, եւ օտար զգործս
20 գմանիկեցոց աշակերտացն ասեմ, որ եւ
21 թե եւ ո՛չ մարմին իսկ առ
22 ինչ էր
23 կերպարանոց
24 հերձուածողական
25 գմանիկեցոց աշակերտացն ասեմ, զի
26 կարկեսցէ
27 հերձուածողաց
28 զգեցաւ
29 որ դողայս ընդ վախճան
* Յ՝ՎԸ. ԺԻ՝ 27
30 եթէ անձն իմ տրտում է
բ՝ Մ՝ԳԷ. ԻՊ. 38. Մ՝ԷԳ. ԺԳ՝ 34
31 եթէ հնար ինչ իցէ, հայր, անցցէ յինէն բաժակս
գ՝ Մ՝ԳԷ. ԻՊ. 39. ԳԷ՝ Մ՝ԷԳ. ԺԳ՝ 36. ԳԷ՝ ԻԲ՝ 42:
32 չի՛ր Միտ դիր հաստատութեամբ
33 եւ առաջոք եւ ցնորք էին
34 չի՛ր

եթե կերպարան ինչ իրքն էին, որ գործեին¹, վասն է՞ր զանգիտէր. քանզի ի ստուերէ ոք չերկնչին², եւ ո՛չ ի լոկ կերպարանաց խռովի: 26 Կամի՞ս, զի³ ի պատմութենէ իմեքէ ցուցից հաստատագոյն զճշմարտութիւնն. մտին հրեշտակք ի Սողոմ, մարդիկ եին⁴ երեսաւք, եւ հրեշտակք եին բնութեամբ. յանդգնեցան Սողոմացիքն բռնադատել զնոսա իբրեւ զարս յաղտեղութիւն եւ յանարժան⁵ խարդաւանութիւն. եւ⁶ արդ, զի՞նչ գործեն հրեշտակքն. քանզի գիտեին հրեշտակքն⁷, թե չունէին մարմին, որ ընդ բնութեամբ մտանեին⁸, չխռովեցան, այլ կաց մնաց բնութիւն հրեշտակացն առանց խռովութեան եւ չկրեաց ինչ աղմուկ ի բքոյ կարեաց մարմնոց⁹. բայց Ղովտ, ¹⁰քանզի արդեւք արս համարէր, խռովեցաւ, թե գուցէ բռնադատութիւն¹¹ ինչ կրեսցեն, աղաչէր զկատաղեալսն:

27 ¹²Յետ սղի:

28 Եւ գայս ամենայն առ ո՞ր եղեւ ասել. զի չիք ինչ հաղորդութիւն ¹³առաջին ճառիս ընդ այժմուս, այլ զի ցուցից, ¹⁴թե ուր կերպարանք են, անդ երկիւղ չիք, եւ ուր ճշմարտութիւն է, անդ ստուեր չիք: 29 ¹⁵Բայց զի ամենեւին յայտ արասցէ¹⁶

Կենարարն, թե յո՞ր սակս ասաց զբանն եւ կտրեսցէ¹⁷ զմիտս հերձուածողացն, եւ տնկեսցէ¹⁸ զկրաւնն ճշմարտութեանն՝ ասէ ցառաքեալսն. Հոգիս յաւժար է, բայց մարմինս տկար է. նա զտկարութիւն մարմնոյն իւրում¹⁹ համարի, եւ դու զաստուածութեամբ²⁰ նորա ընկենուս զկարիս²¹. այլ թե ո՛չ փութաս²² գտանել զմիտս բանիդ²³, ²⁴գտանիցես թշնամանեալ զՔրիստոս:

30 ²⁵Յետ սղի:

31 Զի²⁶ ճշմարտութիւն ո՛չ երբեք արատի: 32 Եւ արդ, եթե մեկնութեանն միտ չդնես²⁷, այլ բանիցն²⁸ եւ եթ ծառայեսցես, գտանիցես զՔրիստոս վատասրտեալ եւ յոյժ խոնարհագոյնս²⁹ բարբառեալ՝ ո՛չ միայն քան զիւր ³⁰պատիւն, այլ եւ քան զառաքելոցն արութիւն. զի Քրիստոս ասէ. Այժմ ոգիս³¹ խռովեալ է. եւ Պաւղոս յորժամ³² չոգաւ ի կողմանս Պաղեստինացոց³³, եկն անդ մարգարէ ³⁴մի, որում անուցն էր Ագաբոս, եւ ասէ. Այսպէս ասէ Հոգից Սուրբ. զայրցն զայն, որոյ ³⁵գաւտիս է, կապեսցեն ³⁶Հրեայքն եւ տարցեն յերուսաղէմ³⁶. եւ իբրեւ արգելուին եղբարքն ամե-

1 գործէին
 2 չերկնչի
 3 զի եւ
 4 երեսէին
 5 յանարժանաց
 6 իսկ
 7 չիք
 8 մտանիցէ
 9 մարմնոյ
 10 քանզի արս արդարս
 11 բռնութիւն
 12 Տե՛ս Զ, ք. 305. տպ. Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1850, էջ 168:
 13 առաջին ճառին
 14 եւ ուր ստոյգ մարմին, անդ երկիւղ եւ տրտմութիւն
 15 բնաւ իսկ զի
 16 անիցէ

17 կտրեաց
 18 տնկեաց
 19 իւր
 20 զաստուածութեամբն
 21 զկարիսն
 22 փութասցիս
 23 բանին
 24 գտանիս իսկ թշնամանեալ զՏէրն
 25 Տե՛ս Զ, ք. 305. տպ. Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1850, էջ 169:
 26 քանզի
 27 չդնիցես
 28 բանից
 29 նուագագոյն
 30 պատիւ, նա եւ
 31 ոգի իմ
 32 իբրեւ
 33 պաղիստինացոց
 34 մի Ագաբոս անուցն
 35 գտիս այս իցէ, այսպէս
 36 հրեայք յերուսաղէմ
 * Տե՛ս Գ. Գրք. ԻԸ 10-11:

նեքեան զՊաւղոս եւ աղաչեին չերթալ յԵրուսաղէմ, ¹պատասխանի ետ արութեանն բարբառովն, մանաւանդ եթե քաջութեան եւ առաքինութեան ոգով՝ չկամեցուցիչսն. ²Զի՞ գործէք, զի կապանաց, այլ եւ մեռանելոյ պատրաստ եմք վասն անուանն Քրիստոսի: ³Պաւղոս այնչափ վստահութեամբ, այնպիսի խորխտանաւք, այնչափ համարձակութեամբ, ձայնատու լինի մահու, ²եւ առ ոտն հարկանէ եւ խշրէ զարհաւիրս մահու, եւ Պաւղոսի Տէրն ասէր. ³Այժմ ոգիս խոռովեալ. եւ ⁴Պաւղոսի սիրտն ճմլէր, իսկ Քրիստոս ⁵ոգւովն չափ խոռովէ՞ր արդեւք: ³⁴ Պաւղոս եւ պարծէր եւս⁶ ի նեղութիւնսն. Ո՛չ այսչափ միայն, ասէ⁷, այլ եւ պարծիմք եւս ի նեղութիւնս. քանզի գիտեմք, եթե ⁸նեղութիւն համբերութեան գործէ՞. ⁹եւ Պաւղոսի Տէրն ասէ. Տրտում է անձն¹⁰ իմ մինչեւ ի մահ. զի՞նչ տրտմութիւնն¹¹ պարծանաց իցէ. Պաւղոս պարծանս համարէր զչարչարանս, եւ որ զայն¹² զաւրացուցանէրն՝ Քրիստոս, տրտմութիւնն ինչ արդեւք զտնտեսութիւնն հաշուէր:

35 ¹³Յետ սղի:

36 Քանզի ո՛չ եթե նմա ինչ¹⁴ վնաս

չարչարանքն գործէին, այլ զայլս գայթակղեցուցանեին: ³⁷ Յաղաթս կացէ՛ք, զի մի՛ մտանիցէք ի փորձութիւնք. չասաց թե՛¹⁵ մի՛ մտանիցիմք ի փորձութիւն, այլ զի մի՛ մտանիցէք. ի ձեզ ¹⁶խնայեմք, այլ ո՛չ եթե ¹⁷զանձն կամիմ ապրեցուցանել ի չարչարանաց. զիտեմ զհանդերձեալսն, չեմ անտեղեակ տնտեսութեանն, որ ¹⁸կատարելոցն եմ. չեմ երախտ բարերարութեանն, որ ծաղկելոցն են¹⁹ ամենայն մարդկան. այլ²⁰ յառաջ քան ²¹զդէմս իրացն, որ երեւինդ, գայթակղեցուցանեն զձեզ, ասեմ ձեր բանիւ, եթե հնա՞ր ինչ իցէ անցանել չարչարանացն²²: ³⁸ Ո՛չ եթե բռնութիւն²³ ինչ անվրէպ եւ առանց անցանելոյ եւ սահման անհրաժեշտ յայտ առնիցէ²⁴, որպէս ոմանք կարծեցին: ³⁹ Եւ կամիս հաստատութեամբ ²⁵ուսանել, եւ չկայր ինչ հարկ եւ սահման ²⁶ի վերայ ի վերուստ Կենարարին, այլ իւր իսկ ամենիմաստ²⁷ տնտեսութիւն է, եւ իւրովք կամաւք զամենայնն²⁸ կատարէ: ⁴⁰ Լո՛ւր հաստատութեամբ՝ զիա՛րդ ինքնին ²⁹Տէրն իսկ լուծանէ զկարծիս հարկին եւ ³⁰յայտ առնէ զիւր կամացն ճոխութիւն, ասէ. Ո՛չ

1 պատասխանի տայր արութեան բարբառով, մանաւանդ եթէ արութեան եւ առաքելութեան ոգով ասէր ցկասեցուցիչսն զի՞նչ գործէք, զի՞ լայր եւ նմանեցուցէք գաւրտս ի ներսս, զի եւ ոչ միայն կապանաց, այլ եւ մեռանել պատրաստ եմ
 2 եւ արհամարհէ եւ իշտրէ
 3 եթէ այժմ ոգի իմ խոռովեալ է
 4 չի՞ք
 5 ոգով չափ խոռովեալ էր
 6 չի՞ք
 7 չի՞ք
 8 նեղութիւն գհամբերութիւն գործեն
 * Հ.Մ.Մ. Ե. 3
 9 եւ Քրիստոս Տէրն Պաւղոսի ասէր
 10 ոգի
 11 նմանութիւն
 12 զնայն
 13 Տե՛ս 2, ք. 305. տպ. Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1850, էջ 171:

14 չի՞ք
 * Մ.Մ.Ք. Ի.Չ 41. Մ.Մ.Ք. Ժ.Գ. 38
 15 եթէ զի
 16 խնայեմք, եւ
 17 զանձն ինչ կամիմ ի չարչարանացն ապրեցուցանել
 18 կատարելոց է
 19 է
 20 այլ զի
 21 զդէպս իրացդ
 22 Յաջորդող մօտ երկու տող բաց է թողած:
 23 բնութեանս
 24 առնել
 25 ունել, եթէ
 26 իվերուստ ի վերայ
 27 ամէնիմաց
 28 զամենայն
 29 տէրն յառաջագոյն ելոյծ
 30 յայտ արար զիւրոց կամացն զնոխութիւնն

ոմ առնու զհոգի¹ իմ յինէն. իշխանութիւն ունիմ² զհոգի իմ, եւ իշխանութիւն ունիմ միւսանգամ առնուլ զնա³. *եւ զարձեալ՝ Յակեցե՛ք ինձ գտանարդ⁴ եւ յերիս աուրս կանգնեմ զդա՛:* 41 *եւ եթե իշխանութիւն ունիս, ընդէ՞ր ի կիր արկանիցես զայդպիսի բանսդ. եթե հնար ինչ իցէ⁶, աւես, անցցէ յինէն բաժակս⁷. վասն ձեր, ճասէ, տկարացդ, եւ ո՛չ իմ, որ հզաւրս եւ ամենազաւրս եմ, եւ յամենայն տկարութենէ ի վեր, եւ բարձրացեալ⁹:*

42 ¹⁰Յետ սղի:

43 *Բայց ընդէ՞ր իսկ¹¹ զչարչարանսն բաժակ կոչէ. առնուլ¹² ընծայի աստի ի¹³ միւս եւս այլ խնդիր, եթե զչարչարանսն բաժակ ընդէ՞ր կոչէ¹⁴. 15*այս է, եւ սովորութիւն է միշտ Գրոց, զխրատ, որ յԱստուծոյ գայցէ ի վերայ յանցաւորաց՝ բաժակ կոչել: 44 *Լե՛ր¹⁶ իմաստուն լսող, մի՛ յառաջագոյն յափշտակել զբանն¹⁷, այլ անսալ մնալ¹⁸ մտացն. 19*քանզի եւ առաքեալքն զրպարտեցան յոմանց²⁰, որպէս թե անպի-

տան ինչ խաւսեցան. լո՛ւր²¹ Պաւղոսի, որ²² կրեաց²³ զգրպարտութիւն ի քարոզութեանն. Մի՞թէ որպէս հայիոյիմքն, ասէ, եւ որպէս համբաւենն²⁴ զմէնչ ոմանք ասել²⁵ արասցո՛ւք չարիս²⁶, զի²⁷ եկեսցէ բարին, որոց դատաստանն յիրաւի է՞. զի²⁸ զոր ո՛չ լուանն իբրեւ զլուեալ բամբասեցին²⁹. զի զոր ո՛չ³⁰ լուանն ի վարդապետաց՝ յառաջ բերեն: 45 Այլ³¹ որ առաջիկայս է՝ յայս եկեսցուք: 46 Առանձին բարք են միշտ Գրոց՝ զխրատս եւ զպատիժս, որ ի վերայ մեղաւորաց գայցեն, բաժակ անուանել. այլ մի՛ վաղվաղակի խձբծիցէ³² զբանս թշնամի ոք եւ լրտես եւ ասիցէ³³. մի՞թէ եւ Քրիստոս մեղաւ, զի³⁴ զպատիժն մեղաւորացն կրեաց. քա՛ւ լիցի զայն ասել. նա չպարտէր³⁵ ինչ պատիժս, այլ³⁶ մեք ընդ պատժաւք³⁷ էաք, եւ³⁸ վասն պատժապարտացս յանձին կալաւ զմահ:

47 ³⁹Յետ սղի:

48 *Նմին իրի իսկ⁴⁰ երանելին Դաւիթ զվրէժսն, որ ի վերայ մեղաւորացն⁴¹ գայ-*

1 ասէ, զոգի
 2 եւ գնել զոգի
 3 **ՏԷ՝ՅՅՎԸ՝Ժ 18:**
 4 եւ եւ յերիս աուրս յարուցից
 5 **ՅՅՎԸ՝Ի 19**
 6 ընդէ՞ր արկանես զայդպիսի բան
 7 է
 8 բաժակս
 9 ասեմ տկարաց
 10 բարձր
 11 *Տե՛ս Զ, ք. 305. տպ. Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1850, էջ 172. անմիջական շարունակութիւն է նախընթացի:*
 12 անուանեաց զչարչարանսն բաժակ
 13 Առնու
 14 չիք
 15 կոչեաց
 16 Այո, ասէ
 17 Մի՛տ դիր հաստատութեամբ եւ լե՛ր
 18 զբանս
 19 եւ մնալ
 20 *Այստեղ եւս 4 տող քաց է բողոք:*
 21 չիք

21 եւ լո՛ւր
 22 ո՛րքան
 23 զրպարտութիւն ի քարոզութիւնն
 24 համբաւենն
 25 ասել եթէ
 26 զչարիս
 27 եկեսցեն բարիք
 28 **ՀՆ՝Դ՝Գ 8**
 29 որ ոչ լուան
 30 բամբասեն
 31 լուան ի վարդապետաց զրպարտութիւն վարդապետացն
 32 որ ինչ առաջիս կայ՝ յայն
 33 խձբծեցէ
 34 ասացէ
 35 զպատիժս մեղաւորաց կրեսցէ
 36 ո՛չ պարտ էր
 37 ո՛ն անդր, փարգաստ, այլ
 38 պատժով
 39 վասն մեր դատապարտելոցս ընդ մեղոք եւ պատժապարտացս ընդ տանջանոք
 40 *Տե՛ս Զ, ք. 305. տպ. Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1850, էջ 173:*
 41 եւ երանելոյն Դաւթայ
 42 մեղաւորաց

ցեն, դրոշմեալ՝ ասէ. Բաժակ ի ձեռին Տեառն, անապակ գինով լի խառնեալ. արբցեմ ¹մեղաւորք երկրի²։ 49 Եւ դարձեալ յորժամ Աստուած իսկ սպառնայր պատիժս², ասէր ցերեմիայ. Ա՛ն բաժակ, ³խառնեա՛ եւ տո՛ւր ամենայն ազգաց եւ Երուսաղեմի. ասացես ցնոսա. Արբէ՛ք եւ արբեցարո՛ւք եւ թմբեցարո՛ւք⁴. Զի՞նչ իցէ թմբեցարուքն. ի թմբուրութիւն ածէ զբազումս Աստուծոյ խրատն⁴ եւ բազում անգամ եւ ի Հիացուրութիւն իսկ, մանաւանդ յորժամ տեսանիցեն զարդարսն⁵ ընդ մեղաւորս ըմբռնեալ, որպէս եւ այժմ իսկ եպերեն յամենայն երկրի, թէ ընդէ՞ր ⁶բահանայք կոտորեցան ի սեղանս. վասն է՞ր սուրբ կուսանքն ի լլկանս մատնեցան. յո՞ր սակս ⁷այնչափ եւ այսպիսի չարիք գործեցան. ընդէ՞ր ո՛չ պաշտպանեաց Աստուած իւրոցն։ 50 Եւ քանզի այսպիսի⁸ վիշտք ի թմբուրութիւն ածեն եւ ի մտաց Հիացուրութիւն, եւ⁹ յիրաւի ասէ, թե արբէ՛ք եւ յիմարեցարո՛ւք եւ թմբեցարո՛ւք¹⁰ եւ զեխեցարուք։ 51 Դարձեալ եւ Կենարարն, յորժամ յառաջագոյն ճառեաց զչարչարանաց¹¹ իւրոց առ ¹²Յակոբոս եւ Յովհաննէս. Կարէ՞ք, ասէր¹³, ըմպել զբաժակն, զոր ես ըմպելոց եմ¹⁴, փոխանակ ասելոյ թե՛¹⁴ կարէ՞ք զչարչարանսն¹⁵ կրել, զոր ես կրելոց

եմ, եւ նոքա ասեն. Այո՛։ 52 Բայց երանելին Դաւիթ ի միւսում վայրի յայտնի իսկ եցոյց, եթե մահ, որ վասն աստուածպաշտութեան ¹⁶ի վերայ գայցէ՛ բաժակ կոչէ¹⁷. Զի՞նչ, ասէ¹⁸, տաց տրիտուր Տեառն ընդ ամենայնի, զոր ետ ինձ¹⁹. ¹⁹Իբրեւ կարի շնորհակալ ծառայ, ետես բղխեալ շուրջանակի գերախտիսն Աստուծոյ, խնդրէ եւ ինքն²⁰ սակաւ ինչ տրիտուր տալ՝ մտադիւրութիւն²¹ ընդ անբաւ երախտեացն. ²²որպէս աղքատ, յորժամ զմեծատունն ի վանս տանիցի, ի վարանս մտանէ, թե զի՞նչ կազմած կարիցէ²³ յուրախութիւն մեծատանն առնել։

53 ²⁴Յետ սղի։

54 Իսկ²⁵ իբրեւ յամենայնէ չքաւորեցաւ, մի ինչ միայն եզիտ, եւ²⁶ ո՛չ եթե ըստ Աստուծոյ բարերարութեանն, այլ ըստ նորա յաւժարութեանն արժանի է. ²⁷Բաժակ փրկութեան ընկալա՛ւ, ասէ. եթե կարացից²⁸ վասն աստուածպաշտութեանն չարչարանս ընդունել²⁹, եթէ ձեռնհաս եղէց վասն Աստուծոյ մեռանել. Բաժակ փրկութեան ընկալայ³⁰, եւ գանուն Տեառն կարդացից³¹։ 55 ³¹Եւ զի՞նչ էր բանն յայտնի, այլ դաւղեալ եւ զեղչեալ՝ յաջորդաւքն

1 ամենայն մեղաւորք
 * Տէ՛ * Սաղմ. ԼԳ՝ 9:
 2 պատիժս հեթանոսաց
 3 խառնեալ եւ տո՛ւր ըմպել
 ք Տէ՛ * Լեւի. ԻԼ՝ 15, 27:
 4 այն խրատ
 5 զարդարս
 6 կոտորեցան քահանայքն
 7 այնքան
 8 այնպիսի
 9 չիք
 10 չիք
 11 զչարչարանացն
 12 Յակովբայ եւ Յոհաննու
 13 ասէ
 ք Մաթթ. Ի 22. Մարկ. Ժ 38
 14 չիք
 15 զչարչարանս

16 գայցէ ի վերայ
 17 կոչի
 18 չիք
 ք Սաղմ. ՃԺԵ 12
 19 եւ իբրեւ զկարի
 20 ինքն
 21 մտադիւրութեամբ
 22 որպէս եւ աղքատ ոք զմեծատուն
 23 կարասցէ
 24 Տե՛ս Զ, ք. 305. տպ. Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1850, էջ 174:
 25 չիք
 26 եւ այն
 27 ընկալայց։ Զի՞նչ յայտ բաժակն իցէ
 է Սաղմ. ՃԺԵ 13
 28 կարացից, ասէ
 29 կրել
 30 ընկալայց
 ք Սաղմ. ՃԺԵ 15
 31 եւ քանզի չէր

մեկնէ. բաժ[ակ] փրկութեան ընկ[ալ]այց եւ զանուն Տեառն կարգացից. ածէ ¹զնովիմբ եւ ասէ. Պատուական է առաջի Տեառն մահ սրբոց իւրոց¹:

56 ²Յետ սղի:

57 Եւ այլուր ³բազում հարուածովք վէրս ի վերայ եղեալ՝ արկին ի բանտ եւ պնտեցին զոտան ⁴ի կոճեղս. այլ առաքինի նահատակն աստուածաշտուութեանն եւ որ ⁵ընդ նմայն էր՝ Սիղաս, յաղթեին սգաստութեամբ⁶ վշտացն, պարտեին առաքինութեամբ զչարչարանսն: 58 Եւ զայս բարեոք⁷ իմն նշանակեալ, որ զպատմութիւնն գրեաց՝ ⁸ի հասարակ գիշերի, ասէ, Պաղոս եւ Շիղա⁹ արիւնէիմ զԱստուած¹⁰, ¹⁰ո՛չ թե աղաւթս մատուցանեին Աստուծոյ, այլ թէ՛ աւրհնէին. զի աղաւթք թերեւս ¹¹առ նեղութեան սրտին ¹²լինիցի, իսկ աւրհնութիւնն առ խնդութեանն մտացն: 59 Աւրհնութիւն ¹³ոգոց բերկրեցելոց նշանակ էին. սուրբքն, որ¹⁴ կամեին ¹⁵զոգոց ցնծութիւնս յայտ առնելով՝ ո՛չ աղաւթս մատուցանեին, իբրեւ զնեղեալս, այլ աւրհնեին իբր զընդարձակեալս¹⁶: 60 Պաղոս եւ Սիւղուրիանոս¹⁷, որ բնութեամբ

մարդիկ էին, առաքինի ոգիս ի չարչարանսն ցուցանեին, եւ Քրիստոս, որ ¹⁸թագաւորն էր սրբոցն, անկարծութեան բանս պատշաճե՞ս. որ վասն տեսչութեան են ասացեալ՝ ի քակտումն պատուոյ նորա առնո՞ւս: 61 Ա՛ւն անդր, ¹⁹ի բա՛ց յայնպիսի մտաց. մի՛ ոք թշնամանեցէ զսրբութիւնն²⁰. մի ոք զրպարտեցէ ²¹զաստուածային բանսն. մի՛ ոք ամբարշտութիւն ջանայցէ²² ի բանից Կենարարին կազմել, եւ ²³անկարծութիւն տնտեսութիւնն համարել: 62 Այլ պահանջէ ի մէնջ լսաւդն զկարգն. բարիոք, ասէ, ²⁴ուսուցանէր, եւ տնտեսութեան իսկ բանք էին. այլ եւ զարութեան²⁵ տնտեսութեանն մեկնեա՛յ. ընդէ՞ր ²⁶բնաւ ի կիր արկանես զայնպիսի բանս. վասն է՞ր ասաց. Եթէ հնար ինչ իցէ ²⁷անցանել բաժակիս: 63 Եթէ հնար ինչ իցէ, եղբա՛րք, ո՛չ զհրամանաց ինչ հարկ մուծանէ, եւ ո՛չ առասպել²⁸ անուն ծննդեանն²⁹, եւ ո՛չ վատարտութեան բանք³⁰ են, եւ ո՛չ զանգիտել ինչ ասաւդին բամբասի այնու, այլ մարդկեղէն տնտեսութեանն կերպարանք, եւ խնայելոյ յայնոսիկ, որ գայթաղելոց³¹ էին. քանզի գիտէր, եթե չարչարանքն զբազումս ³²կարող է գայթաղեցուցանել, մանաւանդ զայնոսիկ, որ ³³խորհրդոյ տնտեսութեանն չէին

1 զնովեմբ, եթէ
* Սաղմ. ԸԺԵ 15
2 Տե՛ս Զ, ք. 305. տպ. Վեներտիկ-Ս. Ղազար, 1850, էջ 170:
3 բազում հարուածս ի վերայ եղեալ՝ արկին գնա ի կոճեղ
4 ընդ նմա էր Շիղաս
5 զգաստութեամբ
6 բարիոք
7 ասէ ի հասարակ գիշերի
8 Շիղաս
9 Գործ. Ժ.Գ 25
10 Այստեղ 4 տող բաց է թողած:
11 առ նեղութիւն
12 լինին, եւ օրհնութիւն առ խնդութիւն սրտից (դարձեալ 2 տող բաց է թողած):
13 ոգոց բերկրեցելոց նշանակ է
14 որք
15 զոգոցն ցնծութիւն յայտ առնել
16 ընդարձակեալք
17 Շիղաս

18 թագաւոր է սրբոց, անկաճութեան
19 ի բաց լեր
20 գարբութիւնս
21 գաստուածեղէն բանս
22 ջանացէ
23 անկաճութիւն գտնտեսութիւնն
24 ուսուցեր, արդարեւ
25 զգորութիւն իսկ
26 բնաւ իսկ արկ ի կիր
27 անցցէ յինէն բաժակս այս
28 գտնասպել
29 զծննդեան
30 ինչ բանք
31 գայթակղեցելոցն
32 կարեն գայթակղեցուցանել, եւ
33 խորհրդոց տնտեսութեան

ակահ, ըստ այնմ եթե՝ Կարոզեցուի գիտա-
չելեալն Քրիստոս, Հրեից գայթակղութիւն
եւ Հեթանոսաց յիմարութիւն՝: 64 Արդ ա-
ռեալ զդէմս մարդկան, որ զամենայն ինչ
իմաստութեամբ մատակարարէ:

65 2Յետ սղի:

66 Բայց թէ 3ընդէ՞ր բաժակն չարչա-
րանք կոչին. քանզի չէ ինչ նման բաժակ
մահու. զի խրատքն, որ ի վերայ գայցեն,
խիստ իմն եւ անհնարին եւ դժուարին
թուին4: 67 Նմանագոյն5 Աստուածեղէն
Գիրք զվիշտս6 բաժակ անուանեն, զի յայտ
լիցի, եթե Աստուած ո՛չ իբրեւ զխիստ դա-
տաւոր տանջէ եւ ո՛չ յանխնա կոտորէ, այլ
իբրեւ զբժիշկ 7զցաւսն բժշկէն, եւ իբրեւ
զանդեղայս8 սաստիկ մաղձոյ տա ի ներքս
զխրատ9: 68 Եւ արդ, փրկութեան բա-
ժակն10 խրատուցն առ ճաշակել դառն է եւ
առ 11բժշկելն աւգտակար. յանդիման կա-
ցուցանէր Բանն զբարերարն Աստուած՝
բաժակաւն խրատիչ եւ բարերար իբրեւ
զՀայր, եւ տանջիչ եւ պատժիչ իբրեւ
զԹագաւոր. ո՛չ իբրեւ զԹշնամի հարկանէ,
այլ իբրեւ զբժիշկ կսկծեցուցանէ: 69 Զոր
աւրինակ, յորժամ բժիշկ12 գերկաթսն ի
գործ արկանէ եւ խարանս 13ի մարմինս
դնիցէ, ո՛չ այնու ընդ մարդոյն կռուի, այլ
ընդ ցաւսն մարտնչի. նոյնպէս եւ Աս-

տուած, յորժամ 14ածէ զխրատն՝ ո՛չ զիւր
ստեղծուածն պատժէ, այլ զմեղսն սրբէ:

70 Յետ սղի:

71 Եթե չէ խառն ընդ արդարութեանն
եւ ի ձեռն բազում իրաց հաւանեցուցեալ
զանձինս յաղագս մեծամեծացն եւ աս-
տուածագան գործոցն՝ փառաւորացն ի վե-
րայ երկրի Փրկչին, ի ձեռն որոյ ծանաւթ
եղեւ գոլ ճշմարիտ Աստուած, յորոց իրաց
հիացեալք հաւատացին ի նա: 72 Բայց
այսպէս ընտանեբար մտերմութեամբ հա-
ւատացին ի նա, մինչ զի յաղագս անուան
նորա եւ ի նոյն խոստովանութեան ի մահ
զանձինս մատնել ճշմարտութեամբ թշնա-
մեաց. զի նա իսկ եւ ի նոցունց իսկ հաւա-
տոց ի նա բազում քարոզք աւետարանիչք
ամենայն աշխարհի եղեն՝ յաղագս Քրիս-
տոսի աստուածութեանն եւ ի նմա մարդա-
սէր փրկութիւնն: 73 Իսկ ի խաչին մահն
Քրիստոսի խորհուրդ էր աստուածեղէն՝
յԱստուած ծածկեալ յաւիտեանցն եւ ի
դարուցն, զոր ի վերջնումն դարի, մանա-
ւանդ եւ յըստ մեզ՝ յայտնեալ լինի այնո-
ցիկ, որ մտերիմ ընտանութեամբ յԱս-
տուածն ուսանին:

1 15Երանելոյն Յուլիայ, եպիսկոպոսին
Հոռմայ, ի թղթոյն, որ առ Պրոսպո-
կիոն:

2 Իսկ մեզ վայել է պահել զաստուա-
ծային աւանդութիւնն, եւ մի՛ զմարդկային
հակաբանութիւն. քանզի ո՛չ 16ի հակաբա-
նութիւն հաւատացաք, այլ յաստուածայ-
նոց բանիցն առ մեզ բերեցելոցն 17վկայու-
թիւն առաքելոցն, որք տեսեալ զգերաբնա-
կան փառս18 Տեառն մերոյ եւ գերկնային
զվկայութիւնն19 լուեալ՝ արտաքս քարոզե-

1 մեք Կարոզեցուի գ՝Քրիստոս ի՛ խաչ ելեալ
* Լ Կ * Լ 23
2 Տե՛ս 2, ք. 305. տպ. Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1850, էջ
175:
3 ընդէ՞ր իսկ բաժակ չարչարանքն կոչեցան
4 լինին
5 նմանագոյնս
6 զվիշտսն
7 զցաւս բժշկէ
8 զանդեղեայ
9 զխրատսն
10 բաժակ
11 բժշկել օգտակար է
12 բժիշկն
13 ի մարմինն դնէ

14 զխրատսն ածէ
15 Տիմոթէոս, էջ 265
16 ի հակաբանութեանցն
17 վկայութեամբ երանելեաց
18 զփառս
19 վկայութիւնն

ցին¹ աշխարհի զԱստուած² մարմնացեալ, զԲանն մարմին եղեալ՝ հոգի ³կենդործ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս, անհայր ըստ յերկրէ ծնելութեան⁴. վասն զի Աստուած յերկնուստ իջեալ էր, ո՛չ մարդ ⁵ի մարդկանէ սերման բուսեալ. որդի⁶ մարդոյ կոչեցեալ, իսկ ⁷Աստուծոյ իշխանութիւն ցուցանելով, երկնայնոցն հարստելով, աթոռ երկնային ունելով, ի հրեշտակաց երկրպագելով⁸: 3 Նախ Արքայ Հոգոյն փառաւորելոյ⁹ որոց ¹⁰մոռացեալ զվաղն հասուցեալ մեծ վտանգ՝ երանեալ¹¹, ասէ, որ ո՛չ գայթաղեցի յիս^ա. եւ գայթաղեցի¹², որ վասն մարմնոյ եւ սորա կրիցն փոխեաց¹³ զՓրկիչն, եւ զմարդն ի թերէ Աստուծոյ ախորժէ: 4 Քանզի մարդ¹⁴ ասելով զծնիցեալն, մարդ զխաչեալն¹⁵ մարդ ի թերէ Աստուծոյ փոփոխեցաւ, ո՛չ կարացեալ զտանել ի յերկնուստ առ ի յԱստուծոյ փրկութիւն: 5 Քանզի ցածուցանէ¹⁶ որ կրեացն, կեցուցանէ որ ¹⁷ի կնոջէ ծնաւն՝ ի ձեռն ծննդեանն արագ զկնի¹⁸, զի կենդանութիւն պտղաբերեաց աշխարհի. իսկ ¹⁹ի ձեռն առն, զի այս յայտ եղեւ՝ զայրն ի ծառայութիւն իւրոյն եած կենդանութեան,

եւ մահուամբ զմահն քակեալ եւ փոխաբերեալ ²⁰առ ի յարութեանն կենդանութիւն: 6 ²¹Ապա ուրեմն, եթե Աստուծոյ ապրեցուցանելն, եւ նորոգելն զաշխարհս²² ո՛չ միւսոյ ուրումն է²³. իսկ ապրեցուցանէ ²⁴ծնեալն եւ խաչեալն. ո՛չ մարդ էր, զոր ծնաւն Մարիամ, եւ ո՛չ մարդ, զոր ²⁵խաչեցին Հրեայքն, այլ զԱստուած, ծնիցեալն ի կնոջէ՝ Աստուած խաչեալ²⁶ ի Հրեիցն:

7 ²⁷Նորին՝ յաղագս աստուածային մարմնաւորութեանն:

8 ²⁸Զի փրկութիւնն մեզ առթէ աւետարանն, ե՛ղբարք, յորմէ ուսանիմք զԱստուած²⁹ եկեալ յաշխարհ, եւ զմարդկային ³⁰իսկ փոխարկեալս ի փառս աստուածականս՝ յերկնային բարձրութիւնն³¹, յերկնային թագաւորութիւնն³², յերանութեան ³³կենդանութիւնն եւ յարարած կազմելով նոր: 9 Քանզի ³⁴որք ի Քրիստոս նոր արարած, եւ ամենքեան հաւատացեալք ի Քրիստոս նմանին Քրիստոսի, եւ տեսանելով զնորա փառսն՝ ձեւակցեմք³⁵ նմա. Քանզի փոխաձեւացուցէ, ասէ, զմարմին խոնարհութեան³⁶ մերոյ կերպակից մարմնոյ փառաց իւրոց՝ ըստ ներգործութեան, որ ի կարել զմա եւ հնազանդեցուցանել մմա զամենայն³⁷: 10 Մի՛ ոք այսուհետեւ

1 պատմեցին
 2 զԱստուածն
 3 կենագործակ զՏէրն
 4 ծնելութեան
 5 ի մարդկայնուց սերմանց
 6 եւ Որդի
 7 անուամբ իւրով զաշխարհ կեցուցանելով, երկնայնուցն
 8 երկրպագեալ
 9 փառաւորեալ
 10 մոռանալ զվաղսն
 11 երանեալ է
 ա Մատթ. ԺԼ՝ 6
 12 գայթաղի
 13 փոխէ
 14 մարդն
 15 զխաչեցեալն
 16 կեցուցանէ
 17 ի կնոջէն ծնաւ
 18 զկնին
 19 ի ձեռն, զի այր յարս եղեւ՝ զայրն ի հաւասարութիւն

20 առ յարութեան
 21 Ապ՝ ուրեմն եթ՝ ապրեցուցանելն Աստուծոյ
 22 զաշխահ
 23 չի՞ր
 24 ծնիցեալն եւ խաչեցեալն
 25 խաչեցինն հրեայք, այլ Աստուած
 26 խաչեցեալն
 27 **Տիմոթէոս**, էջ 266
 28 Զփրկութիւն
 29 զԱստուածն
 30 իրս փոխարկեալ
 31 բարձրութիւն
 32 թագաւորութիւն
 33 կենդանութիւն եւ արարած կազմեալով
 34 որ ո՞ր ի Քրիստոսի
 35 ձեւակցեմք
 36 նուաստութեանս
 37 զամենայն
 բ Փլա. Գ՝ 21

1ի մարմնական ձեռունն եւ ի մարմնականի ախտակրութեան գայթաղեցի եւ մարդ² սակա այսոցիկ զՔրիստոս կարծիցէ³, 4զի մեզ փրկութիւնն կորուսցէ. քանզի մարդ⁵ ո՛չ ապրեցուցէ գաշխարհ, մարդոյ ախտակրութիւնն ո՛չ սրբէ⁶ զի նայն մկրտեալսն. Ամենեքեան իսկ Պի Քրիստոս մկրտիմք՝ ի մահն^ա, Հաւատովք, եթե Քրիստոսի մահն կենդանութեան⁸ Հաւակ է, զմեր մահն փոխարկելով առ յարութիւն. Քանզի իսպիսկն գմահ Քրիստոս, իսկ լուսաւորէ զկենդանութիւնն եւ զանապականութիւնն, որպէս եւ գրեալ էք. եւ ո՛չ ոք ի մարդկանէ խափանել կարէ զմահ եւ ո՛չ լուսաւորել զկենդանութիւնն, որպէս եւ Դաւիթ ասէ. Ո՞վ է մարդ, որ կեցցէ, եւ ո՛չ տեսցէ գմահ, կամ⁹ փրկեսցէ զանձն իւր ի ձեռաց դժոխոցէ: 11 Իսկ որ զինքն փրկել չկարէ¹⁰ ի՞բըր զայլսն ապրեցուցանէ¹¹. եւ որ զմի ոք զաւրել առ ի¹² յապրեցուցանել ո՛չ կարէ, ի՞բըր զաշխարհս¹³ կարէ ապրեցուցանել: 12 Եւ վասն զի¹⁴ բնական են ի մարդ մեղք, հետեւանայ եւ մահ. Թագաւորեաց¹⁵, ասէ, մահ յԱդամա մինչեւ ցՄովսէս եւ առ ո՛չ մեղուցեալսն՝ նմանութեամբ զանցաւորութեամբն¹⁶ Ադամա՞. քանզի

յորմէ աւրէ¹⁷ մեղաւ Ադամ, եւ¹⁸ մեղուցեալն ծնաւ ըստ նմանութեան իւրում, յայնմանէ մու սահման Աստուծոյ զամենեցուն՝ ասելով. Երկիր երկիր¹⁹, եւ յերկիր տարագնասցես: 13 20Չմահ Մովսէս ո՛չ կարէ լուծանել, այլ եւ²¹ մահ ինքն գրաւեցաւ, եւ ամենեքեան, որ²² ընդ թագաւորաւ եւ ընդ աւրինաւ՝ թագաւորեցան մահուամբ: 14 Իսկ Քրիստոս եւ Քրիստոսի շնորհն²³ սկիզբն ետ կենդանութեանն²⁴, քանզի հոգի²⁵ կենդանածնական տա Քրիստոսի Հաւատն՝ զոր յետ յարութեանն²⁶ փչեաց ետ Հոգի Սուրբ: 15 Իսկ Հոգին²⁷ Սուրբ Աստուծոյ պարգեւ²⁸ է, եւ ո՛չ մարդոյ:

16 Հաւատասցուք այսուհետեւ արժանապէս ի Քրիստոս, իբրեւ²⁹ յՈրդի Աստուծոյ մարմնով երեւեալ՝ Տէր մարգարէիցն, Տէր հրեշտակաց, վասն որոյ հնազանդին³⁰ նմա երկնայինքն եւ երկրայինք եւ ստորերկրեայք³¹: 17 Քանզի³² ո՛չ եթե միայն հնազանդին երկնային պետութիւնքն³³ եւ իշխանութիւնք եւ զաւրութիւնք³⁴, այլ Աստուծոյ եւ³⁵ ամենայն ծուր կրկնի՝ երկ-

1 ի մարմնականի ձեռուն
 2 մի՛ մարդ
 3 կարծեսցէ
 4 զի մի՛ գփրկութիւնն
 5 ո՛չ ապրեցուցանէ
 6 զի նայնսն մկրտեալս
 7 ի Քրիստոսի մահն մկրտիմք, հաւատալով
 ա չմահ. չմահ. Գ 3:
 8 կենդանութիւն
 բ Տէ՛ր Բ՛ Տէ՛ր. Լ 10:
 9 եւ
 գ Ս՝զմ. ՉԸ 49
 10 ո՛չ կարէ
 11 ապրեցուցէ
 12 ապրեցուցանել ո՛չ զարէ
 13 զաշխարհ
 14 բնակեն
 15 թագաւորեաց իսկ
 16 զանցաւորութեանն
 ՚ չմահ. Ե 14

17 ասէ
 18 մեղուցեալ ծնաւ զմեզ
 19 երկիր
 Է չմահ. Ծ՛ն. Գ. 19:
 20 Մովսէս զմահն լուծանել ո՛չ կարէր
 21 ինքն մահուամբ
 22 որք
 23 շնորհն
 24 կենդանութեանն
 զ չմահ. չմահ. Լ 25:
 25 կենածական տայ
 26 փչեալ էր
 27 Հոգի
 28 պատկեր
 29 որպէս
 30 հնազանդի
 31 ստորերկրիք
 32 ո՛չ մարդոյ
 33 պետութիւնք
 34 կարութիւնք
 35 ամեն ծուր խոնարհի

նայնոցն եւ երկրայնոցս¹ եւ սանդարամբ-տականաց, եւ ²ամենայն լեզու խոստովան լիցի, թե Տէր Յիսուս Քրիստոս ի փառս Աստուծոյ Հայր³: 18 *Քանզի Քրիստոս Աստուած ելով, ի մարմնի երեւելով³, եւ խաւսեցաւ⁴ իբրեւ զԱստուած եւ գործեաց զամենայն իբրեւ⁵ զԱստուած. Որդի ելով Աստուծոյ ճշմարիտ, ինքն աւրինադրեաց եւ ասաց. ես ասեմ ձեզ⁶, եւ Հրաման տալով⁶ Հողմոց եւ աււոց անմաքրից, իսկ մարդիկ առննդունելով⁷ եւ Աստուծոյ զաւրութիւն՝ ո՛չ աւրինադրեսցեն ⁸յինքեանց անձամբ, եւ ո՛չ Հրամայեսցեն: 19 *Վասն այնորիկ⁹ Պաւղոս ասէ. Ասեմ¹⁰ ո՛չ ես⁷. ի Քրիստոսէ բերելով զՀրամանն, ո՛չ յիւրմէ, եւ ո՛չ¹¹ խորհրդակցէ յիւրմէսն, ո՛չ իբրեւ¹² զիւր ինչ խորհրդակցէ, ¹³այլ զողբին տուեալ նմա ի Քրիստոսէ, ասելով. Բայց թուիմ ես¹⁴ Հոգի Աստուծոյ ունելով¹⁵. եւ դարձեալ՝ եթէ ¹⁶զփորձ ինչ խնդրէ՞մ զիս խաւսաւորին Քրիստոսի¹⁷:**

20 *17*Որ ոք ասէ, եթե Քրիստոս մարդ էր, Աստուած ունելով յինքեան՝ ամբարշ-

տէ¹⁸, մի ի ծառայիցն առնլով¹⁹ եւ զճշմարտութիւն աստուածութեան նորա փոխարկելով՝ ²⁰իբրեւ զԱստուած գործեցելոց, ո՛չ իբր Աստուած ելոյ ճշմարիտ²¹. եւ զփրկականն մեր երկրպագութիւն անգոսնէ՝ երկրպագաւորացս²² զՔրիստոս. վասն զի Աստուած է, եւ վասն զի ո՛չ Աստուած բնակէր²³ ի նմա, եւ ²⁴ո՛չ զԱստուծոյ: 21 *Զի՞նչ արդեւք Տէր, կամ զի՞նչ ծառայ, կամ²⁵ զի՞նչ փրկիչ, զի՞նչ ապրեցուցիչ, զի՞նչ ոգի կենդանարար²⁶, որպէս է Քրիստոս ըստ առաքելոյ, եւ անձն կենդանի, ²⁷որպէս Ադամ. զի՞նչ Հողական²⁸ եւ յերկնուստն, գտեալն ձեւով իբրեւ զմարդ՝ սակս մարմնոյն, որ ²⁹ի Կուսէն, իսկ զաւրութեամբ ելով Աստուած, սակս ³⁰Հողոյն, որ ի վերուստ, որ է ի վերայ ամենեցուն Աստուած՝ որում փա՛ռք յաւիտեանս:*

1 ³¹Երանելոյն Աթանասի, եպիսկոպոսին Աղեփսանդրու, որ ի Տաւնականէն՝ ի յերրորդ գլխոյն, որ առ Դեռնկեալն ասէ:

2 *Տեսանիցէք զկենդանութիւնս³² ձեր կախեալ առաջի աչաց ձերոց: 3 Ո՞վ արդեաւք իցէ այն³³, եթե ո՛չ ասաւղն. ես եմ կենդանութիւնէ. ինքն էր³⁴, որ ի Հրեիցն*

1 երկրայնոց
 2 ամեն լեզու խոստովանեսցէ, եթե
 3 Փ.Լ. Բ. 10-11
 4 երեսեցաւ
 5 իբր
 6 Մ.Գ.Բ. Ե. 22
 7 հողմոց եւ ծովու եւ հոգւոց եւ անմաքրոց
 8 Աստուած առննդունելով
 9 յմեանց
 10 այսորիկ
 11 ոչ ես, այլ Տէրն
 12 Ը. Կ. Գ. Է. 10
 13 ուր
 14 իբր
 15 այդ զՀոգին
 16 եւ ես
 17 ունել
 18 Տէ.Պ. Ը. Կ. Գ. Է. 40:
 19 փորձ խնդրէ՞մ զիս խաւսաւորին
 20 Բ. Կ. Գ. Ժ. Գ. 3
 21 Տիմոթէոս, Էջ 268. Նորին վերնագրով բաժանուած առանձին հատուած է այս:

18 ամպարիշտ է
 19 առնելով զՏէրն
 20 իբր Աստուածագործեցելոյ
 21 ճշմարտի
 22 երկրպագաւորաց
 23 բնակէ
 24 ո՛չ զգայ
 25 չի՞մ
 26 կենարար
 27 որպէս է
 28 հողականն
 29 ի Կուսէ
 30 Հողոյն որ յերկնուստ, որ էր ի վերայ իւր
 31 Տէ.Պ. Ը. Կ. Գ. Է. 5
 32 զկենդանութիւն
 33 այս
 34 է Տէ.Պ. Յ. Գ. Ժ. Ը. 25, Ժ. Գ. 6:
 35 է

անհաւատացեալ, եւ ի դահճացն մերկացեալ¹ եւ ²ի զինաւորացն բաժանեալ:

4 Նորին, ի յերրորդ Տաւնականէն:

5 Քանզի կենդանութիւն ³ելով՝ մեռանի, զի զմեզ կենդանացուցէ⁴. բան ելով՝ ի մարմնի եղեւ, ⁵զի զմարմնականս բանիւ խրատեսցէ. զի այսուիկ ի տաւն զմեզ կոչեսցէ՝ ասելով. եթե ոք ծարաւի է, եկեսցէ առ իս եւ արբցէ⁵:

6 Նորին Գ. Դիոկղիտանէ:

7 Քանզի ո՛չ եւս ո՛չ ժողովուրդ Աստուծոյ⁶, ո՛չ⁶ ազգ սուրբ, այլ իշխանք Սողոմոնացոյ⁷ եւ ժողովուրդ⁸ Գոմորացոյ⁷ անուանին, յաղթելով ⁹այսոցիկ եւ Սողոմայեցոցն չարութեան, որպէս¹⁰ մարգարէն ասէ. Արդարացաւ Սողոմ ի քեզ⁷. Քանզի ¹¹Սողոմայականքն ի հրեշտակսն յանցեան, իսկ այսօրիկ¹² զՏէրն եւ զԱստուածն¹³ եւ զթագաւորն ամենեցուն¹⁴, եւ զամենեցուն ¹⁵հրեշտակաց Տէրն խոխողեալ ձեռնարկեցին, ո՛չ գիտելով, եթե ¹⁶կենդանութիւն ի

նոցանէ խոխողեալն Քրիստոսէ. իսկ ¹⁷մեռանն որ նենգեցին, Հրեայքն՝ Տեառնն¹⁸:

8 Նորին ի ԺԱ. Տաւնականէն:

9 Ընդէ՞ր ¹⁹պանծացան ազգդ եւ ²⁰ժողովուրդդ խորհեցան սնոտի⁵. Քանզի ունայն²¹ խորհուրդ Հրեիցն՝ մտածաւղացն զմահ²² զկենդանութենէն եւ խորհաւղացն անբանս զԲանէն Հաւր:

10 Նորին, որ յաղագս խաչին:

11 Քանզի եւ այս ո՛չ նոցա, այլ կախեցելոյ Փրկչին գործ. Քանզի կախեցեալ իբրեւ զմարդ՝ զիշխանութիւնս հալածէր եւ զբանսարկուն ժամանէր:

12 Յետ այլոց:

13 Զեհաւ՝ ո՛չ յայլ մասն, այլ ի կողմն, ուստի հոսեցաւ արիւն եւ ջուր. զի եւ վասն զի նախկինն ի ձեռն կողիցն ստեղծելոյ ի ներքս եմուտ խաբեութիւնն, այսպէս կողիւք երկրորդին Ադամա լուացումն եւ մաքրութիւն. առաջնումն եղիցի ի լուացումն արեամբն, իսկ մաքրութիւն ջրովն, եւ այս ո՛չ ըստ կամաց պատահէր բանսարկուին. Քանզի գոր երկնչէրն եղանել մահ՝ մեռաւ Տէրն, եւ նա կողոպտեցաւ. կարծեցեալ ունել զՔրիստոս մահուն՝ յաւետ ինքն ցուցաւ մեռեալ, որ պարծեցեալ մարդ դարմանեալ, եւ արար ճանաչել, թէ Աստուած է: ¹⁴ Քանզի Համանգամայն մեռաւ, արարածս անարեգակն եղեւ, իսկ վարագոյր տաճարին ցելաւ, երկիր սասանեցաւ, վէմք հերձան, զինուորքն հանդերձ դռնատեսաւքն դժխոց զաւղեսցին. յոր էր տեսանել ո՛չ մարդ, այլ ճշմարտապէս Աստուած ի մարմնի. սակա որոյ եւ տեսաւքն ասեին. Ճշմարիտ սա է Որդին

1 մերկացուցեալ
2 ի զինուորացն
3 գոլով մեռաւ
4 կենսագործեսցէ
5 կենսագործեսցէ. աղբիւր գոլով ծարաւեցաւ զմերն ծարաւ, զի այսուիկ եւ ի տաւնն զմեզ յառաջ կոչեսցէ.
6 Յ՝ՎՃ. Է՝ 37
7 Հ՝ՄՄ. Ո՝Վ՝. Ը՝ 9-10:
8 եւ ո՛չ
9 Սողոմոնացոյ
10 ժողովուրդ
11 Հ՝ՄՄ. Է՝ 10:
12 յայտսիկ եւ սողովմականացն
13 որպէս եւ
14 Հ՝ՄՄ. Է՝ 48. 51-52:
15 սողովմականք ի հրեշտակս յանդգնեցան
16 սոքա
17 զԱստուած
18 ամենայնի
19 հրեշտակացն Տէր սպանանել
20 կենդանութիւն է սպանեալն ի նոցանէ Քրիստոս

17 մեռան, որք
18 զՏէր
19 պանծացան ազգ
20 ժողովուրդ պարապեցին ունայնս
5 Ս՝ՄՄ. Բ՝ 1
21 ունայն էր
22 մահ

Աստուծոյ՞: 15 Քանզի բազում շիրիմք բացան, եւ յարեան որ ի նոսա մեռեալք:

16 1Նորին, ի բանէն, որ զԱրիանոսսացն:

17 Արդ, 2եթե այլոյ մարմինն այնորիկ՝ թերեւս 3ասիցէ ոք եւ ախտակրութիւնս. իսկ եթէ 4Բանին մարմինն, քանզի Բանն մարմին եղեւ, Հարկ է եւ զմարմնոյն ախտակրութիւնս5 ասել նորա, որոյ6 մարմինն է. իսկ որոյ ասի ախտակրութիւնն, որպիսի է դատապարտիլն եւ Հարազանիլն եւ ծարաւելն, եւ խաչ եւ մահն, եւ այլք մարմնոյ7 նուաստութիւնք, 8նորին եւ ճոխագործութիւնք եւ շնորհն է: 18 Սակա այսորիկ եւ այլքն9 ըստ կարգի վայելչաբար ո՛չ այլոյ10, այլ Տեառնն այսպիսի11 ախտակրութիւն. զի եւ 12շնորհ առ ի նմանէն իցէ, եւ մի՛ 13այլոյ պաշտաւնեայ լինիցի ոք, այլ ճշմարտապէս աստուածապաշտք, եւ մի՛ ոք յեղեղուցու եւ մի՛ 14զհասարակական զոմն մարդ, 15այլ զԱստուծոյն բնութեամբ եւ ճշմարտապէս16 Որդին՝ զսա եղեալ17 մարդ, ոչինչ նՀատ զնա Տէր եւ Աստուած եւ Փրկիչ եւ ճշմարիտ Որդի:

1 18Երանելոյն Գրիգորի Նիւսացոյ՝ Առ ի մարդանալն Տեառն:

2 19Չայս խորհիցի, ասէ, 20ի ձեռք որ է ի Քրիստոս, որ ի կերպի Աստուծոյ ելով՝ ո՛չ յափշտակութիւն համարեցաւ զգոլն հանգէտ Աստուծոյ, այլ զինքն թափեաց, զկերպ ծառայի առեալէ:– 3 21Զի՞նչ աղքատագոյն ի վերայ Աստուծոյ, քան 21զծառայի զկերպն. զի՞նչ նուաստագոյն առ թագաւորն բոլորեցունց22, բայց զի ի կցորդութիւն 23աղքատութեանս մերոյ բնութեան կամաւորաբար գոլ. եւ 24թագաւորն թագաւորաց եւ 25Տէրն տերանց զծառայականն զգեցու զկերպս. դատաւորն 26ամենեցուն Հարկարար Հարստացելոցն եղանի. 27արար[ած]ոցս Տէր յայրին իջաւանի. որ զամենայն ի բռան ունի, ո՛չ [գտան]է տեղի իջաւանին28, այլ ի մտուր 29անբանից առնկեցաւ. մաքուրն եւ անարատն զմարդկայնոց բնութեանս յանձն առնու աղտ եւ, ընդ ամենայն աղքատութեանս մերոյ անցանելով, մինչեւ30 մահու ժամանեաց փորձութիւն: 4 Տեսանէ՞ք զկամաւոր աղքատութեանն զչափն. կեանքն զմահ31 ճաշակէ, դատաւորն ի դատաստան ածի, կենաց էականացս Տէրն ընդ Համարով դատչի լինի. 32ամենայն գերաշխար-

« Մատթ. Իւլ 54. Մատթ. ԺԵ 39
1 Տիմոթէոս, էջ 157
2 եթ՝ այդոյ մարմինս
3 ասիցի ուրեք եւ ախտակրութիւնն
4 Բանի մարմինս
5 ախտակրութիւնս
6 որոյ եւ
7 մարմնոյն
8 սորին եւ ցահագործութիւն
9 այժմ
10 այդոց
11 ասի այսպիսի
12 շնորհն առ ի նմանէ
13 այդոց պաշտաւնեայ լինիցիմք
14 զի մի գոք յեղելոց, եւ մի՛ զհասարակ ոմն
15 այլ զԱստուծոյն
16 նշմարիտ
17 եւ եղեալ

18 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 25. որ եւ տարբեր թարգմանութեամբ տե՛ս Կիրեոյ, Պարապմանց, էջ 454:
19 Այս խոհեցի
20 ի ձեզ որ ի Քրիստոս Յիսուս
ք Փլա. Ի՛ 5-7
21 զծառայի կերպ
22 բոլորեցուն
23 աղքատութեան մերոյս
24 թագաւորեցելոցն
25 Տէրն տիրացելոցն զաղախնականն կերպ զգեցու
26 ամենայնի հարկարար
27 արարածոյս տէրն յայրի իջաւանէ
28 յիջաւանին
29 անբանիցն առնկեցանի
30 մինչ ի
31 մահու
32 ամենայնց գերաշխարհականց

Հականացս զաւրութեանց թագաւորն
1 զգրահճաց ո՛չ մղէ զձեռս: 5 Առ այս քեզ,
ասէ, աւրինակն նուաստախոհութեանն
հայեսցիս չափ:

1 2Երանելոյն Բարսղի, եպիսկոպոսի
Կեսարու՝ ի բանէն, որ յաղագս Հո-
գոյն:

2 Քանզի ո՛չ այսքան երկին եւ 3երկիր
եւ երկարութիւն ծովու եւ ի ջուրսն պարե-
նաբուծեալք, եւ 4ցամաքային կենդա-
նեացն, եւ բոյսք եւ աստեղք եւ աւր5 եւ
6ժամանակք, եւ պծեալ ամենայնիս զար-
դարումն՝ զգերունականն զաւրութեանն
բաղկացուցանեն, որք անկարեն զԱս-
տուածն անտեսանելին 7անախտաբար ի
ձեռն մարմնոյ գրկախառնիլ մահուանն8,
զի զմեզ իւրով ախտակրութեամբն զա-
նախտութիւն շնորհեսցէ:

3 9Նորին, որ ի վկայն Յուդիտեայ:

4 Եւ զի10 եւս զամենայն զփոքունսն
ասել վասն ապականեալ մարմնոյն՝ Բանն
մարմին եղի եւ բնակեաց ի մեզ11. Ընդ
անշնորհակալուսն բարեգործն, ընդ գե-
րեալսն ազատարարն, առ նստեալսն ի
խաւարի արեգակնն արդարութեան. ի վե-
րայ խաչին անչարչարելին, առ ի մահ
կեանքն, առ դժոխս լոյսն, յարութիւնն
վասն անգելոցն:

1 դահնացն ո՛չ բաց մղէ ձեռս
2 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 21. նոյնը՝ տարբեր թարգ-
մանութեամբ՝ Կիւրեղ, Պարապմանց, էջ 454:
3 երկիր եւ մեծութիւն ակեացն
4 ցամաքային կենդանեաց
5 աւրք
6 ժամանակք եւ զարմաղան ամենայնիս յարդա-
րումն զգերունակ հարստութեանն առկա-
ցուցէ
7 անախտաբար մարմնով
8 մահուան
9 Հմմտ. Տիմոթէոս էջ 22, որ տարբեր թարգմա-
նութիւն է:
10 Յ՝ՎՃ՝ Լ՝ 14

1 10Երանելոյն Գրիգորի Աստուածարա-
նի, Նագագացոյ եպիսկոպոսի, ուստի
առ Արիանոսս յառաջին բանէն, որ
գրորդոյ, գոր մինչ ասիցէ ոք արդեալ:

2 Քանզի սա, որ այժմս ի քէն է ար-
համարհեալ, էր երբեմն, յորժամ գեր ի վե-
րոյ էր քան զքեզ. որ 11այժմ մարդն ա-
ռանց ի բազմաց գոյացեալ՝ եկաց մնաց որ
էրն, եւ գոր12 ինչ ոչն էր13 եառ: 3 14Ի
սկզբանէ էր առանց պատճառի. քանզի ո՞
է պատճառն15 Աստուծոյ. այլ եւ յետոյ լի-
նի յաղագս 16պատճառին, եւ էր հնար
զքեզ փրկել՝ զթշնամանողդ, որով17 յա-
ղագս այդոցիկ արհամարհես զաստուա-
ծութիւնն, զի զքո թանձրութիւնդ ընկա-
լաւ միջնորդաւ մտաւք, 18միաւորեցաւ ընդ
մարմնի եւ եղեւ մարդ, որ խոնարհ19 էր
Աստուած. վասն զի խառնեցաւ ընդ աս-
տուածութեանն եւ եղեւ մի՝ վեհագունին
յաղթելով, զի եղէց այնքան Աստուած, որ-
քան նա մարդ: 4 20Ծնաւ, այլ ի կնոջէ,
սակայն եւ ի Կուսէ. այսոքիկ մարդկա-
յինք, եւ այնոքիկ աստուածայինք. ան-
հայր աստի, անմայր21 անտի՝ բովանդակ
այս աստուածութեանն. յղեցեալ22 եղեւ,
այլ 23ծանուցանի մարգարէիցն յղութիւնն.
այլ եւ խայտաց բանիւ, յաղագս որոյ լի-
նէրն24: 5 Պատեցաւ ի խանձարուրս, այլ ի

10 Հմմտ. Ն, Թ. 32:
11 այժմս մարդ առանց բազմաց
12 որ
13 էրն
14 ի սկզբանն
15 պատճառ
16 պատճառի եթե
17 որովք
18 եւ միաւորեցաւ ընդ մարմին
19 ի խոնարհ
20 այլ եւ եղի ի կնոջէ. սակայն
21 այլ եւ անմայր
22 յղացեալ
23 ծանուցաւ մարգարէին եւ նմին որ ի յղութեան
էր, որ եւ
24 լինէր

բաց պատուեաց զպատանիս¹, ի գերեզմանէն յարեալ². ի մտուր եղաւ, այլ սակայն ի հրեշտակաց փառաւորեցաւ, եւ աստեղքն գուշակելով³, եւ ի մոգուցն երկրպագեցաւ. զի ա՞րդ դու ⁴գայթակղիս երեւելովդ, ո՛չ տեսանելով զիմա[նա]լիսն: 6 Փախեալ յԵգիպտոս, զի փախստական արասցէ ⁵զԵգիպտացոց մոլորութիւնն: 7 Ո՛չ ունէր տեսութիւն եւ ո՛չ գեղեցկութիւն ⁶առ Հրեայս^ա, այլ եւ վայելուչ էր գեղեցկութեամբ քան զորդիս մարդկան. այլ եւ ի լերինն փայլատակէր եւ քան զարեգակն լուսաւորագոյն լինէր՝ ⁷ի հանդերձեալ խորհուրդն ածելով: 8 Մկրտեցաւ իբրեւ զմարդ, այլ ⁸ելոյծ զանէծս իբրեւ զԱստուած, զի սրբեսցէ զՅուրսն⁹. փորձեցաւ իբրեւ զմարդ, այլ յաղթեաց իբրեւ զԱստուած, այլ եւ վստահանալ հրամայեաց, որպէս յաղթեալ¹⁰ աշխարհի^է: 9 Քաղցեալ, այլ կերակրեաց զհազարս, այլ եւ հաց է կենդանական երկնաւոր¹¹: 10 Ծարաւեաց¹², այլ աղաղակեաց. Թե ոք ծարաւի է՝ եկեսցէ առ իս եւ արբցէ. աղբիւրանալ խոստացաւ հաւատացելոց^է: 11 Վաստակեցաւ, այլ ¹³աշխատելոց եւ բեռնաւորաց է հանգիստ: 12 Ծանրացաւ քնով, ¹⁴այլ եւ հողմոց

սաստեաց. այլ եւ զՊետրոս ¹⁵թեթեւացուցանէր՝ զընկղմեալն: 13 Ետ մաքս ¹⁶ի ձկանէ, այլ թագաւոր է պահանջողացն. Սամարի¹⁷ կոչեցաւ եւ դիւահար^է, սակայն փրկեաց որ ¹⁸յերուսաղեմէ իջանէրն՝ անգեալն ի ձեռն աւագակաց. այլ եւ ¹⁹ի զիւլաց ծանուցաւ, եւ ի բաց հալածեաց զգեւան, եւ զլեզէոն²⁰ ախոցն խորասոյգ արար, եւ իբրեւ ²¹փայլակն ետես անգեալ զառաջնորդն դիւաց^է: 14 ²²Քարկոծեալ, այլ ո՛չ ըմբռնեալ. աղաւթէր, այլ լսելի լինէր. արտասուէր, այլ ²³դադարեցուցանէր զարտաւար: 15 ²⁴Հարցանէր. Ո՞ւր Ղազարոս^է, վասն զի մարդ էր, այլ յարուցանէր զՂազարոս, ²⁵քանզի Աստուած էր: 16 ²⁶Վաճառեցաւ, եւ յոյժ դիրազիյն՝ արծաթոյ երեսնի, այլ գնեաց ²⁷զաշխարհս մեծագին իւրով արեամբն: 17 Իբրեւ զոչխար ի սպանումն ածաւ^է, այլ հովուէր զԽորայէլ, բայց այժմ եւ զամենայն աշխարհ. իբրեւ ²⁸գորոջ անձայն^է, այլ բան է ²⁹ձայնի բարբառեցելոյ՝ յանապատի աւետարանեալ: 18 Չարչարեցաւ, խոցեցաւ, այլ բժշկեաց զամենայն հիւանդութիւնս եւ զամենայն ախտս. ³⁰ի փայտի բեւեռե-

1 զպատանսն
 2 յարուցեալ
 3 գուշակեցաւ
 4 գայթակղես երեսելեալ
 5 գեգիպտացոցն մոլորութիւն
 6 առ Հրեայսն, այլ Դաւթայ
 Գ Տէ՛* Ե* Կ* Գ* 2:
 7 ի հանդերձեալն խորհուրդ
 8 զմեղս ելոյծ
 9 զընրս
 10 յաղթեաց
 Ը Հմմտ. Յ*ՎԸ. Ժ. Գ. 33:
 11 եւ երկնային
 Գ Հմմտ. Յ*ՎԸ. Գ. 35, 41, 48, 50
 12 ծարաւեցաւ
 Կ Յ*ՎԸ. Է. 37, Հմմտ. նաեւ 38:
 13 աշխատելոցն եւ բեռնաւորացն
 14 այլ ի վերայ խորոցն թեթեւացաւ, այլ եւ հողմոցն

15 թեթեւացոյց յընկղմելն
 16 այլ ի ձկանէ, այլ եւ
 17 Սամարացի
 Է Հմմտ. Յ*ՎԸ. Է. 20, Ը. 48
 18 յերուսաղեմէն իջանէր եւ յաւագակացն ձեռն անկաւ
 19 ի դիւացն
 20 զլեզեոնն
 21 զփայլակն անկեալ զառաջնորդ դիւացն
 Ը Հմմտ. Գ*Վ. Ժ. 18:
 22 Քարկոծի, այլ ոչ ըմբռնի, աղաւթէ
 23 դադարեցոյց զարտասուս
 24 հարցանէ, թէ ո՞ւր է Ղազար
 Է Տէ՛* Յ*ՎԸ. Ժ. Է. 34:
 25 վասն զի Աստուած է
 26 վանառեցաւ յոյժ դիրազիին՝ երեսուն արծաթոյ
 27 զաշխարհ մեծագին
 Ը Ե* Կ* Գ* 7
 28 զարոջ անձայն է
 Թ Ե* Կ* Գ* 7
 29 աւետարանեալ ձայն բարբառեցելոյ յանապատի
 30 ի փայտն վերացաւ

ցաւ, այլ զփայտն կենաց այսրէն դարձուցանէ. ¹այլ եւ փրկեաց զաւագակն խաչակից, այլ եւ խաւարեցուցանէ զամենայն երեւելիս²: ¹⁹ Քացախ արբ, լեղի եկեր՝ ո՛, որ զՉուրն ի գինի փոխեաց, որ դառնութեան ճաշակացն էր լուծիչ, որ քաղցրութիւնն էր եւ բոլորովին փափագումն. մատնեաց զանձն, այլ իշխանութիւն ունէր դարձեալ³ առնուլ զնա. այլ ⁴զվարագոյր տաճարին պատառէր, քանզի ⁵գեր ի վերոյսն ցուցեալ լինէր. այլ վէմն պատառէր, այլ մեռեալք յառնեին: ²⁰ Մեռանէր, սակայն կենագործէր եւ լուծանէր մահուամբ⁶ զմահ. ⁷թաղեալ ի գերեզմանի, այլ ի դժոխս էջ, ⁸այլ եւ վերածեալ զհոգիսն, այլ եւ յերկինս համբարձաւ. այլ եկեացէ ի վախճանի՝ դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս:

1 Պորթին Գրիգորի՝ Որ ի սուրբ պատմագրայն, ի բանէն՝ Ի պահու իմում կացից, ասէ սփանչելին Ամբակում:

2 Եւ յաղագս գաւազանին այսպէս ուսանիմ¹⁰. եւ վասն նորին ¹¹առակին զմինն ի յենուլ ¹²գիտես, եւ զմիւսն հովուական եւ վարդապետական եւ զբանաւոր ոչխարսն դարձուցանող: ³ Այլ ¹³այժմ քեզ զյենուլն աւրէնքն հրամայեն, զի մի՛ ուրեք¹⁴ խորհրդովն թիւրեցիս՝ արիւն Աստուծոյ ¹⁵լսելով եւ չարչարանս եւ մահս.

մի՛ ուրեք ի վայր անգանիցիս¹⁶ անաստուածաբար, իբրեւ Աստուծոյ ջատագով, այլ առանց ամալթոյ եւ յերկուանալոյ կե՛ր զհացն, ա՛րբ զարիւնն, եթե կենաց փափագիցես. ¹⁷մի՛ ինչ որ յաղագս մարմնոյ¹⁸ են բանք ո՛չ հաւատացես, եւ մի՛ որ¹⁹ վասն չարչարանացն են²⁰ վնասեալ. յեցեալ կացցես հաստատուն, անշարժ, եւ ո՛չ ի միոջէ իմեքէ դրդուեալ յընդդիմակցացն²¹, եւ ո՛չ հաւանական բանիւք ի վայր քարչեալ. ²²ի բարձրութենէ նորակացցես ի գաւիթս՝ յերուսաղէմ. կացուցես ²³գոտն քո ի վերայ վիմին յեցոյ, զի մի՛ սահեսցին²⁴ քո ըստ Աստուծոյ զնացքդ²⁵:

4 ²⁶Յետ սղի:

5 Այժմ կարեւոր է մեզ այսպիսի²⁷ գլխաւորել զբանս: ⁶ Եղաք²⁸, զի բարի կրեսցուք. բարի կրեցաք, վասն զի եղաք²⁹. դրախտն հաւատացեալ եղեւ մեզ, զի փափկանայցեմք. պատուիրան առաք, զի հաճոյ լինիցիմք. զնա ո՛չ պահեցաք՝ ո՛չ անգիտանալով Աստուծոյ, որ ինչ³⁰ լինելոցն էր, այլ ³¹աւրէն դնէր զինքն իշխանութեամբ: ⁷ Խաբեցաք, վասն զի խանդացաւ³² ընդ մեզ չարն. արտաքս ³³անգեալ եղաք, վասն զի անցաք զպատուիրանաւն.

1 այլ փրկէ
2 երեւելիսս
3 միւսանգամ
4 զվարագոյրն
5 ի գերիվերոյսն
6 մահու
7 թաղեցաւ, այլ յարեաւ
8 այլ ի վեր եած գոգիս, այլ
9 Հմմտ. Ժ, ք. 392:
10 ունիմ
11 առակի գմին
12 գիտեմ եւ գմիւսն
13 Բեզ այժմ
14 չիք
15 եւ չարչարանս լսելով եւ մահ

16 անկցիս
17 մի՛ որք
18 մարմնոյն
19 որք
20 չիք
21 յընդդիմակացցն
22 ի բարձրութեան նորակացչի ի գաւիթսն
23 գոտս
24 սասանեսցին
25 գնացք
26 Ժ, ք. 394
27 այսպէս
28 եղեաք
29 եղեաք
30 չիք
31 արիւնադրէր զինքն իշխանութիւնն
32 խանտացաւ
33 անկեալք եղեալք

պահեցաք, վասն զի ո՛չ պահեցաք ¹ի փայտէն գիտութեան, ընդ որով ըմբռնեցաք: ⁸ Սկզբնաւորագոյն էր պատուի[ր]անն, եւ մեզ ժամանակակից հոգւոյն ²դաստիարակութիւն եւ փափկութիւն ողջախոհութիւն էր. հրաման ընկալաք իրաւացի, զի զոր ո՛չ պահելով ի բաց ընկեցաք, պահելով այսրէն առցուք: ⁹ Կարաւտացաք³ Աստուծոյ մարմնանալոյ եւ մարդանալոյ, ⁴զի կեցցուք. ընդ նմա յարեաք, վասն զի մեռաք ընդ նմա. փառաւորեցաք ընդ նմա, վասն զի ընդ նմին յարեաք: ¹⁰ Յոլովք⁵ են ժամանակիս այսորիկ սքանչելիք. Աստուած խաչեալ եւ արեգակն խաւարեալ, եւ դարձեալ լուսաւորեալ. վասն զի պարտ եւ արժան էր ընդ Արարչին չարչարակից լինել եւ արարածոցս. վարագոյր տաճարին պատառեալ, արիւն եւ ջուր ի կողիցն հոսեալ⁶ միւսն⁷ իբրեւ մարդոյ, եւ միւսն առաւել քան զմարդոյ⁸. երկիր շարժեալ, վէճք պատառեալ, մեռեալք յարուցեալ⁹ ի հաւատ վերջնոյ հասարակաց յարութեանն: ¹¹ Ի վերայ գերեզմանին նշանք, որ¹⁰ յետ գերեզմանին, զորս արժանապէս ո՞ ոք գովեսցէ. բայց ոչինչ է իբրեւ սքանչելիս¹¹ իմոյ փրկութեանս. շիթք դուզնաքեայ արեան զաշխարհս¹² ամենայն վերստին ստեղծանէ¹³, եւ լինին իբրեւ խախաց կաթին ամենայն մարդկան, ի միասին զմեզ կապելով եւ ժողովելով:

1 ի փայտէ գիտութեանն
 2 դաստիարակութիւն իմն եւ փափկութիւն ոգւոյ ողջախոհութիւնն
 3 կարատեցաք
 4 մեռաք ընդ նմա, զի մարդիցիմք, ընդ
 5 յոլովագոյնք
 6 հեղեալ
 7 միւսն
 8 զմարդ
 9 յարուցեալք
 10 որք
 11 զսքանչելիս
 12 զաշխարհ
 13 ստեղծանեն

1 ¹⁴Երանելոյն Յովհաննու եպիսկոպոսի Կոստանդինուպոլսի ի կդ թարմամանութենէն աւետարանին Յոհաննու:

2 Ո՛վ անբաւութեանն, որ յայլ ամարանոցն մահուն յաղթելով՝ մահու մատնել կարծեցին եւ ասեն. Զի՞նչ արասցուք, զի մարդս այս նշանս բազումս առնէ*:

3 Մարդ տակաւին զնա կոչես՝ այդչափ առեալդ ապացոյցս նորա աստուածութեանն. զի՞նչ արասցուք. հաւատալ պարտ է եւ ծառայել եւ երկրպագել, եւ ո՛չ եւս կարծել մարդ:

4 Նորին, որ առ Կորնթացիս յառաջի գլխոյն՝ ի չորրորդ բանէն:

5 Այսպէս եւ ա[ռաւել?] ո՛չ նմա մնալ ի սա[հմանի?] մեռելոցն. քանզի լուծանելն զմահն հրաշափառագոյն էր: ⁶ Մի՛ այսուհետեւ ասեր. հի՞մ ո՛չ փրկեաց զինքն ի խաչէն. քանզի նմա զրկախառնիլ փութայր մահուամբն. ո՛չ ապա էջ ի խաչէն՝ ո՛չ զի ո՛չ կարէր, այլ վասն զի ո՛չ կամէր. քանզի բռնաւորութիւնն ո՛չ ստորըմբռնեաց մահուամբ, զիա՞րդ բեւեռք խաչին ստորըմբռնել կարեին. այլ մեզ զիտելի, իսկ անհաւատիցն ո՛չ եւս:

7 Ի նմին գրոց՝ ի Բ. նառէն:

8 Զոր աւրինակ որպէս հողեղէնն, նոյնպէս եւ հողեղէնն. եւ այսպէս կորնչին եւ վախճանեցին: ⁹ Զոր աւրինակ եւ երկնաւորքն՝ այսպէս մնան անմահք եւ պայծառացեալք: ¹⁰ Զի՞նչ ապա, եւ ո՛չ եւ նա մեռաւ. այո՛, մեռաւ, այլ ոչինչ անդուստ վնասեցաւ. այլ եւ զայսորիկ զմահն ելոյծ:

14 Հմմտ. Մեկնութիւն ս. աւետարանին, որ ըստ Յոհաննու, 4. Պոլիս, 1717, էջ 711: Այստեղ յառաջ բերածը բաղաձայն է եւ տարբեր բարգմանութեամբ. տե՛ս նաեւ Ոսկեքերան, Մեկնութիւն, էջ 608:

* ՅՊՎԸ. ԺԵ 47

11 Նորին, ի բանէն՝ Այսուհետեւ, եղ-
բա՛րք իմ, զաւրաւո՛րք ի Տէր:

12 Ասեին Փարիսեցիքն ցառաքեալսն.
Կամի՞՞ք անել ի վերայ մեր գարիւն մարդոյն
այնորիկ՞. զի թե մարդ է սոսկ, զի՞ երկեար
ի նմանէ. իսկ եթե Աստուած է, է՞ր վասն
ո՛չ երկրպագես. ո՞չ դու եիր, որ յառաջա-
գոյն ասեիր. Արիւն դորա ի վերայ մեր եւ ի
վերայ որդոց մերոց՞. ուստի՞ ապա երկեար
յարենէ նորա. ո՞վ ոք զքո միտսդ շար-
ժեաց: 13 Ո՞չ կապեցեր, ո՞չ տանջեցեր, ո՞չ
խաչեցեր, ո՞չ մեռեալ տեսեր իջուցեալ ի
խաչէն, ո՞չ թաղեալ տեսեր եւ երկրաւ
ծածկեալ, ո՞չ նշանակ ինչ կնքոյ եղեր ի
վերայ թաղմանն. ո՞չ զգուշացուցեր
զգաւրականսն, ո՞չ համբաւ տրտմական
սերմանեցաւ ի քէն, եթե գողացան աշա-
կերտք նորա. զի՞ երկեար այժմ եւ դողաս
յարենէ նորա: 14 Տեսանես զճշմարտու-
թիւնն յարածամ պայծառացեալ, թէ Աս-
տուած է, որ խաչեցաւն, եւ վասն այսորիկ
յարենէ նորա:

15 Նորին՝ ի ներքողեան խաչին:

16 Զայս ասէ Աստուած՝ ո՛չ զի զմեզ
դատեսցէ՞, այլ զի մի՛ ծոյլս գտցուք. զի
3եթե կար մեր զմեզ կորուսանել՝ ո՛չ զա-
րիւն իւր հեղոյր վասն մեր: 17 Մեռաւ, զի
քեզ անմահութիւն շնորհեսցէ. քաղցեաւ,
զի 4քեզ զիւր մարմինն ջամբեսցէ. ծարա-
ւեաց, զի քեզ զիւր արիւնն արբուցէ.
նստաւ 5ի նաւի, զի զքեզ ի վերայ քերով-
բէից նստուցէ. մկրտեցաւ, զի զքեզ լու-
սաւորեսցէ. ապտակեցաւ, զի զքեզ ազա-
տեսցէ. աշխատեցաւ, զի զքեզ հանգուցէ,

6անց ընդ ծով, զի զքեզ աներկիւղ արաս-
ցէ. ննջեաց 7եւ հանգեաւ, զի զքեզ ան-
հոգս արասցէ: 18 8ի կնոջէ ծնաւ, 9զի
զանցանելն զպատուիրանաւն ի դրախտին՝
ողորմեսցի. կոչեցաւ մարդ, զի զքեզ 10ա-
րասցէ Աստուած. կոչեցաւ Որդի՞ Մարդոյ,
զի դու կոչեսցիս Որդի Աստուծոյ: 19 12Առ
զմերս, եւ ետ զիւրն. կաց յաղաւթս, զի
զքեզ 13 ուսուցէ, որպէս 14առ Ղազարոսն
ասէր. Հա՛յր, 15փառաւոր արա՛ գորդի քո,
զի եւ Որդի քո փառաւորեսցէ 16զքեզ. եւ լի-
նէր ձայն 17յերկնից, ասէ. Փառաւորեսցի.
Գիտեմ, զի հաւնապագ լսես ինձ, այլ վասն
բազմութեանս18, որ շուրջ 19կան զինեւ,
առնեմ, զի հաւատացեմ, թե դու առաքե-
ցեր զիս: 20 Զոր ինչ20 միանգամ յանձին
կրեաց՝ ո՛չ վասն իւր ինչ եւ ո՛չ վասն
Հաւր իւրոյ21, այլ զի ապրեցուցէ խաչիւն
զամենայն ազգս մարդկան:

1 Երանելոյն Կիւրիղի, Աղէփանդրացոյ
եպիսկոպոսի, ի մեկնութենէ Կորն-
թացոց առաջին գլխոյն ի Ե.րդ բանէն:

2 Եւ հարկաւորապէս իսկ22 23առ ըն-
թերակայս ո՛չ մեռանել միայն, 24այլ թա-

« Գործ. Ե 28
բ Մարտ. Ի 25
1 Հմմտ. նոյնը՝ Ոսկեքերան, Մեկնութիւն (Ի Ա. Խաչն Քրիստոսի), էջ 700:
2 դատեսցէ
3 եթէ կամէր գկորուստ մեր, ո՛չ հեղոյր գարիւնն ի վերայ մեր
4 քեզ տացէ գմարմին իւր յուտել. ծարաւեցաւ
5 ի յովանակի

6 ել ի ծով
7 չիք եւ հանգեաւ
8 ի կուսէն
9 զի զմնունդս կանանց ազատեսցէ ի մեղաց
10 աստուածս արասցէ
11 եւ որդի
12 էտ գմեր
13 զքեզ
14 առ Ղազարաւն
15 փառաւորեա
16 զքեզ եղեւ
17 յերկնից՝ փառաւորեցի եւ դարձեալ փառաւոր
արարից
18 ժողովորեանս
19 կան՝ զի
բ Տէ՛ն Յովգ. ԺԵ 41-42. ԺԲ 28. ԺԻ 1:
20 չիք
21 չիք
22 չիք
23 առ արդեան ժամանակս
24 այլ եւ թաղիլ ասի

ղեալ ասեն զնա. ¹զի քան Հաւատացուցանելով զմեռանելն ²ըստ ճշմարտութեանն Եմանուէլն, զտանի եւ ի շիրմի, սակայն³ վերակենցաղեաց, ⁴որպէս ասացին այժմ եւս ի ձեռն զմեռանելոյն մարմնով Հաւատացուցանելով, եթե եղեւ մարմին, ⁵եւ այն՝ զի Աստուած ելով Բան. իսկ ⁶ի ձեռն կոխելոյ զմահ, եթե Աստուած ըստ բնութեան է՝ լրջապէս բացայայտէր. քանզի որպէս է մարդկային⁷ պիտակրելն, ⁸այլսպէս աստուածական յաղթել զմահն:

3 ⁹Նորին, որ առ թագունին մատնեցին:

4 Իսկ Յիսուս դարձեալ աղաղակեաց¹⁰ ձայնի մեծաւ եւ արձակեաց զոգիւն, եւ որ զկնի՞:— 5 *Եթե Հասարակական մարդ էր* ¹¹*Քրիստոս, ի՞նչ սիրեցելոյ նորա այսքան էր ի տարերսն խոռվութիւն. քանզի արեգակն զճառագայթս*¹² *իւր ամփոփեաց, եւ* ¹³*նաւորդ խաւար գործեցաւ. իսկ երկիր զիւր Տէրն տեսանելով ի Հրեիցն այպանեալ՝ հերձանիւր, արձակեաց* ¹⁴*իսկ զսրբոց անձինսն ի դժոխոց:* 6 ¹⁵*Եւ զայս առնելով արդեաւք ո՛չ Աստուծոյ. քանզի Աստուած էր ի մարմնի, որում եւ արարածս թշնամանեցելոյ, յեղանակ իմն իմն միաբանեալ՝ բարկանայր:*

1 Բանգի հաւատացուցանէ
 2 ըստ ճշմարտութեան եմանուէլ զնանի
 3 բայց
 4 որպէս եւ ասացի այժմ
 5 եւ թեպէտ
 6 ի ձեռն
 7 մարդկայնոյն
 8 այսպէս աստուածականն
 9 *Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 291:*
 10 աղաղակեալ
 11 *Մատթ. Իւլ 50. Մարկ. ԺԵ 37, 39*
 12 Քրիստոս՝ մեռեցելոյ
 13 զնաւագայթն
 14 նաւոր խաւարագործեցաւ
 15 եւ դժոխս սրբոցն անձինս
 16 ո՞չ զայս առնելով արդեւք, եթ՝ ոչ Աստուծոյ

1 Երանելոյն Պրոկղի, եպիսկոպոսի Կիլիկեայ՝ ի խաւսիցն, որ յԱնթիմեայ եկեղեցոցն է:

2 *Ո՛չ երբեք ախտ առանց մեղաց. քանզի մեղաց եղեւ բովք. ո՛չ երբեք ի վերայ փայտի կախեցաւ կեանք՝ յանհայրական մարմնի զբռնաւոր նշանակեալ. ո՛չ երբեք գերեզման ի մահուանէ զբացաքարշաւդն մեռելոց ընկալաւ. ո՛չ երբէք երկինք ի մէջաւրէի զխաւար զգեցաւ, եւ վասն զի գործ հակառակ Աստուծոյ, ապա իշխեցեալ մերձեցեալ եղեւ ի մարմին. ո՛չ երբեք դժոխք զոր եկուլն բացափոխեաց, ո՛չ երկիր զարդարեցաւ՝ կեանս ընկալաւ գերեզմանաւ՝ մանաւանդ ո՛չ գերեզմանաւ, այլ հարսնարա[նա]լ. քանզի ո՛չ ապականեցաւ թաղեալն, այլ առաքատեցաւ իջեալն:*

3 Յետ սղի:

4 *Ո՛չ երբեք Գառն, բառնալով զմեղս աշխարհականս՝ եղաւ ի վերայ սեղանոյ, եթե ո՛չ յորժամ զկերպս ծառայի էառ:* 5 *Եւ որ ստեղծն զհող՝ անթարգմանապէս զգեցաւ, որոց մարմին կեանք էր եւ արիւնն փրկանս եւ հոգին պատարագ՝ երկնային բնութիւն անսկիզբն:*

1 ¹⁶Երանելոյն Դիոսկորոսի, եպիսկոպոսապետի Աղեբսանդրու, ի գրեցելոյ առ Սեկեմդոնան թղթոյն Գանգրայ յախորիցն, ուր զընթացսն կատարեալ ի Քրիստոս. թովթ. Ե. սեպտեմբեր Բ. հոռի Զ.:

2 *Եւ զի մի՛ յուրվաբանել զթղթական*¹⁷ *թուեսցուք գերազանցեալ*¹⁸ *զձաւորութիւն, այլ զայն համառաւտաբար ասեմ. Հաւատ գերկնայնոցն* ¹⁹*կամարաց մեզ բանա զմուտն. Հաւատ երեւելեացս արհա-*

16 *Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 277:*
 17 գրթականն
 18 գերազանցել
 19 մեզ կամարաց

մարհել ուսուցանէ եւ հանդերձելոց բարեաց¹ ախորժապէս² առընդունելով աւատ, եւ յոլովից ստորակացեալ եւ զանազանաց վշտաց՝ դրախտին³ քաղաքացի գործէ⁴:
 3 Քանզի ի ձեռն հաւատոյ զայն ձայն գոչեաց աւազակն⁵. Տէ՛ր Յիսուս, յիշեա՛ զիս, յորժամ գաս⁶ արձայութեամբ քո՞ւմ. ⁸Յառաջագոյն ազատեցաւ ի չարչարանաց, իսկ ի դրախտին փարթամապէս վայելեաց ի բարեացն⁹, եւ ոչինչ անյարմար. քանզի հաւատ, որպէս ասացի, նմա առաջնոցն վնասակարութեանց առթեաց թողութիւն, իսկ սրբոցն հրեշտակ[աց] գործեաց հաւասարորդ. ետես ի խաչին, եւ Աստուած քարոզեաց, ետես յանարզութեան, եւ նմա առաջի անգաւ՝ Տէր զնա կոչելով, ¹⁰ասելով. Տէ՛ր Յիսուս, յիշեա՛ զիս, յորժամ գաս¹¹ արքայութեամբ քո՞ւմ: 4 Ձի՞նչ հրաշափառ իրիդ, ¹³աւազակ. զի՞նչ այդքան¹⁴ կամացդ փոփոխումն. ո՛չ տեսեր ինքնատես մեռեալս¹⁵ յարուցեալ, ո՛չ կոյր վերատեսեալ, ո՛չ կաղ գնացեալ, ո՛չ բորոտ մաքրեալ, ո՛չ ծով սանձեալ, ո՛չ դեւս տարահալածեալս¹⁶, ո՛չ ¹⁷անդամալոյծս պնդեալս, ո՛չ հացս բազմացուցեալս¹⁸, ¹⁹ո՛չ

արեան աղբիւրս յարմամբ քղանցիւք ազգեալս. մարդ տեսեր՝ բեւեռովն²⁰ վարսեալ ի փայտի, ուստի՞ քեզ ²¹այսպիսոյ գիտութեան տուաւ մեծութիւն. զո՞ր մարգարէ վերծանեալ՝ յայս առաջնորդեցար մտածութեան. զՄովսիսի աւրէնսն ո՛չ վերծանեցեր, աւազակութեամբ բուծար²², ո՞ք քեզ ի հայրապետացն վարդապետ եղեւ: 5 Գիտեմ եւ ես, ասէ, ²³զմեղաց մերոց վտանգս, ո՛չ անգիտ[ան]ամ զպատիժս ²⁴ինձ գործելոց դժնեից. ո՛չ ուսայ յաւրինականս²⁵, այլ առ Տէրն աւրինաց ապաստանեցայ. ո՛չ վերծանեցի մարգարէս, այլ զոր քարոզեցին նոքա ախտակրել²⁶ ժամանեցի. հաւատ անուսումն ինձ ²⁷գիտութեան դուռ եցոյց. այսուիկ վերացեալ²⁸ առաջնորդաւ՝ ժամանեցի առ կենդանութիւնն:

1 ²⁹Երանելոյն Տիմոթեոսի. եպիսկոպոսի Աղեփսանդրու՝ ի Հակամատուրքեան, Թ. Գլխոցն Լեւոնի տապալչի:

2 ³⁰Այլ մեք վստահացեալք յԱստուածաշունչ Գրեկոցն, եթե եղեւ մարդ ըստ ³¹ճշմարտութեանն Աստուծոյ Բան, նմա առբաշխեմք, որպէս յոլովից³² ասացաք, եւ զաստուածայինս եւ զմարդկայինս. փախնուլ³³ միշտ ³⁴երկուս բնութիւնս, ³⁵կամ

1 բարեացն
 2 առընդունել. հաւատ
 3 դրաստին
 4 գործեաց
 5 չի՞ք
 6 եկեցես
 7 քո՞ւմ
 * ԳԼԽԿ. ԻԳ. 42
 8 յառաջնոցն ազատեցաւ չարեաց, իսկ դրաստին
 9 բարեաց
 10 եւ ասելով. Յիսու՛ս Տէր
 11 գայցես
 12 քո՞ւմ
 13 ո՛վ
 14 այսքան
 15 մեռեալ
 16 տարալածեալս
 17 անդամալոյծ պնդեցեալ
 18 բազմացեալս
 19 ո՛չ արեան յարմամբ փրկեցից ազատեալ աղբիւրս

20 բեւեռով
 21 այսպիսիոյ գիտութեանն
 22 բուծեալ
 23 մերոց մեղանացն զվտանգն
 24 անձն գործեցելոց
 25 արիւնականս
 26 ախտակրեալ
 27 զգիտութեան զդուռն
 28 վարեցեալ
 29 Հմմտ. Տիմոթէոս, էջ 102:
 30 այլ մեք վստահեալք Աստուածաշունչ գրեցելումն
 31 ճշմարտութեան Աստուծոյն
 32 յոլովիցն
 33 փախնուլով
 34 գերկուս բնութիւնս
 35 կամ երկուս

երկուս դէմս կամ ենթակացութիւնս ասել ի վերայ միոյ Քրիստոսի, եւ առքաշխել իւրաքանչիւրումն¹ բնութեան² ումեմն զմարդկային³ ձայնս, իսկ զաստուածավայելուչսն⁴ Աստուծոյ: 3 Քանզի⁵ արտասուելն Տեառն տնաւրինաբար՝ զնոյն հաւատամք յարուցանել զՂազար⁶ ի մեռելոց. քանզի հրամայեաց իբր Աստուած մարմնով⁷ մեռելումն, եւ փութապէս արտաքս եկն լուեալ հրամանին: 4 Ջայս արար եւ⁸ ի վերայ Յայիրա դստերն, բուռն⁹ հարկանելով դարձեալ զձեռանէն, համանգամայն հրաման տալով եւ ասելով. Մանո՛ւկ, արի՛ւ, եւ վաղվաղակի յարեաւ: 5 Եւ ի վերայ որդոյ այրոյն¹⁰ հրամանապէս ասելով. Երիտասա՛րդ, քեզ ասեմ, արի՛՛ք, եւ վերանստեաց մեռեալն, եւ աւանդեաց մաւրն¹¹: 6 Ապա ուրեմն որ զմեռեալս կենազործեաց իբր Աստուած՝ սա զփայտէ կախեցաւ եւ բեւեռաւք վարսեցաւ. վարագոյրն¹² ի բաց պատառեցաւ եւ երկիր սասանեցաւ եւ վէմք հերձան, եւ¹³ պարզաբար ասել՝ ամենայն արարածք քստմեաց, գայրակցեալ, աւրիմակ իմն զհամարակելոցն¹⁴ ի փայտի բեւեռեալ զԱրարիչն ամենայնի, որպէս¹⁵ ասէ Պաւղոս¹⁶: 7 Սա զփայտէ կախեցաւ¹⁶, խոստո-

վանեցաւ յաւազակէն երկնից թագաւորութեանն գոլ Տէր. քանզի զո՞ր յերկնային¹⁷ յուսայր թագաւորութիւնն¹⁸ խաչակցելոյ նմա Տեառնն, կամ ո՞ր արդեաւք աւգտութիւն երեւութանայր¹⁹ ի յիշաւորութենէն Տեառնն՝ առժամայն²⁰ մեռանելն հանդերձեալն. այլ է յայտ, զի զերկրորդ նորա գալուստ²¹ երեւութանայր, յորում գայր²² դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս, եւ հաստուցանել իւրաքանչիւրում ըստ գործս իւր: 8 Քանզի ասէր՝ բեւեռեցելոյն²³ մաղթելով. Յիսո՛ւս, յիշեա՛ զիս, յորժամ²⁴ գայցես արքայութեամբ քո՞. հաւատաց ո՛չ մարդ²⁵ գոլ զնա սոսկ, այլ Որդի Աստուծոյ հարազատ՝ ըստ նորին²⁶ Փրկչի վարդապետութեանն: 9 Խաչեցեալն յայտնհետեւ եւ քացախ լեղաւ²⁷ արբեալ վասն մեր՝ շնորհեաց աւազակին²⁸ զդրախտն իւր մուտ. քանզի ինքն էր ե՛ւ նախ մարմնաւորութեանն եւ յետոյ²⁹ քան զմարմնաւորութիւնն, եւ ո՛չ այլայլեցաւ. ինքն զԱդամ արտաքս հանիչ սակս ստունդանելոյն՝ զաւազակն ի ներքս ածէ³⁰ սակս խոստովանութեանն, իբրեւ պտուղ խայրոյ³¹ ճահագործութեանն իւրոյն մահուանն³², որով մահուամբ զմահ³³ մեռոյց, իբր զզբիւր կենդանութեան գոլով, եւ այն ինչ կենդա-

1 երկաւանչիւրում
 2 բնութեանս
 3 զմարդկայինս
 4 ումեմն զաստուածավայելուչս
 5 արտասուելն զՏէրն
 6 զՂազարոս
 7 մարմնացեալ
 8 երար եւ ի վերայ Յայիրայ
 9 բուռն
 * Ղ.՝-Կ. Բ՝ 55. ԳԷ՛. Ս՝. ԳԷ՛. Լ՝ 41:
 10 դարձեալ հրամանապէս ասէր
 ք Ղ.՝-Կ. Լ՝ 14
 11 զնա մաւրն
 12 յոր արեգակն խաւարեցաւ, վարագոյր
 13 պարզաբար ասել, ամեն արարածս քստմեաց
 14 զհամարակելոցն
 15 քանզի ի նմա հաստեցաւ ամենայն, որք յերկնի եւ որք ի վերայ երկրի, որպէս
 Գ Լ՝ 16. Կ՝. Լ՝ 16:

16 կախեցեալս
 17 երկրային
 18 Բագաւորութիւն
 19 ի յիշողութենէ
 20 մեռանելն հանդերձեալ
 21 գալուստն
 22 գայ
 23 բեւեռեցելումն
 24 եկեցես արքայութեան քոմ
 Գ Ղ.՝-Կ. ԻԳ՝ 42
 25 զնա գոլ
 26 Փրկչին վարդապետութեան
 27 ղեղեալ
 28 զ՛ի դրաստն
 29 յետ
 30 եած
 31 իբր խայրի
 32 մահուան
 33 զմահն

նութիւն, որ է յատուկ Աստուծոյ:
 10 Քանզի յաղագս խաչեցելոյն վասն մեր մարգարէանալով՝ ասէ Մովսէս. Տեսանիցե՛ք զկենդանութիւնս՝¹ ձեր կախեալ առաջի աչաց ձերոց, եւ ո՛չ հաւատացե՛ք²։ 11 Եւ ինքնն³ Տէրն ասէր. Ես եմ յարութիւն եւ կենդանութիւն⁴։ Քանզի յարոյց զմեռեալն⁵ Ղազարոս եւ խաչակցելումն աւազակին զկենդանութիւն⁶ շնորհեաց։ 12 Քանզի որպէս զԱդամ մահուամբ դատապարտեալ՝ արտաքս եհան ի դրախտէն, այսպէս աւազակին կենդանութիւն շնորհեալ՝ ի նոյն⁷ դրախտ դարձեալ վերստին եած։ 13 Եւ դարձեալ⁸ ասէ Տէր. Որպէս Մովսէս բարձրացոյց զամն յանապատին, այսպէս բարձրանալ⁹ պարտ է Որդոյ¹⁰ Մարդոյ, զի ամենայն¹¹, որ հաւատայ ի նա՝¹² մի՛ կորիցե, այլ ունիցի կենդանութիւն յաւիտեանական¹³։ 14 Արդեւք մարդ պարզաբա՞ր կամէր հաւատանալ յամենեցուն զփայտէ կախեցեալն, ¹³եւ յայնժամ տալ նոցա զկենդանութիւն յաւիտեանական. եւ ո՛չ երբեք. քանզի ո՞ զայն¹⁴ անհաւատաց, ասա՛ ինձ, կամ ի՞բը մարդ՝ կենդանութեան յաւիտեանական¹⁵ տուիչ. կամ ի՞բը յորժամ բարձրացի յերկրէ խաչն՝ զամենեսեան ձգել առ ինքն խոստանայր ¹⁶զ՛ի նայն հաւատա-

ցեալս¹⁷, եթե ո՛չ Աստուած էր մարմնացեալ։ 15 Քանզի որպէս ո՛չ եւս ծնիցեալ¹⁷ ի կնոջէ՝ Աստուած ելով Բանն, եթե ո՛չ մարմնացաւ ¹⁸անեղաբար ի նեմա՝ սակա առ մեզ ¹⁹ի նմանէն գործեցեալ տնաւրէնութեանն, այսպէս եւ ո՛չ խաչեցաւ վասն մեր, ²⁰եթե թափեաց զինքն կամաւորապէս եւ եղեւ մարդ, եւ նուաստացոյց զինքն՝ եղեալ ունկնդիր Հաւր մինչ ²¹ի մահ, որպէս ²²առաքեալն ասէ. եւ զի ցուցանէ²³ ամենայնի անարգ, եւ անիծից մահուն²⁴ վասն ²⁵գերագանցութեանն ի վերայ ածէ՝ ասելով. Եւ մահու խաչի¹⁵։ 16 Եւ որպէս երեւցաւ մարմնով՝ Աստուած ելով Բանն, այսպէս եւ կրեաց վասն մեր ²⁶զպատուական մահն. Այլ խաչեցելումն Քրիստոսի ամենայն ծունր ²⁷կրկնեցի՝ երկնաւորաց եւ երկրաւորաց, եւ ամենայն լեզու ²⁸խոստովանեցի, եթե Տէր Յիսուս Քրիստոս ի փառս Աստուծոյ Հաւր¹⁶։ 17 ²⁹Ապա ուրեմն ո՛չ երկու բնութիւն Քրիստոսի, կամ սոսկ մարդ խաչեցեալն, այլ Աստուած մարմնացեալն. եւ ո՛չ ³⁰այլ ոմն էր առմածուցեալն, իսկ ³¹այլոյ լեզու խոստովանեալ զ՛ի դրախտն մուտ աւազակին. քանզի էր

1 զկենդանութիւնն
 2 հաւատայցե՛ք
 * Տէ՛ * ԲՕբ. ԻԸ 66 :
 3 ինքն իսկ
 4 Յ՛՝ՎԸ. ԺԼ 25
 5 Ղազարոս եւ խաչեցելում
 6 կենդանութիւն
 7 չի՛ք քանզի ... շնորհեալ
 8 դրաստ դարձեալ վերածեաց
 9 ասէր Տէրն. եւ որպէս
 10 պարտ
 11 զմոռիին
 12 ամեն
 13 չի՛ք մի՛ կորիցե, այլ
 4 Յ՛՝ՎԸ. Գ 14-15
 13 չի՛ք եւ յայնժամ ... եւ
 14 զայս
 15 յաւիտեանականի
 16 զ՛ի նայն

Գ Հ՛՛՛՛՛՛. Յ՛՝ՎԸ. ԺԻ 32 :
 17 ծնիցաւ
 18 անյեղաբար ի նեմայ
 19 ի նմանէ գործեցեալն տնաւրէնութիւն
 20 եթ՛ ոչ թափեաց
 21 ի մահու
 22 ասէ առաքեալ
 23 ցուցե
 24 մահն
 25 գերագանցութիւն, որում համբերեաց վասն մեր անարգութեան
 6 ՓԼ՛՛. Բ 8
 26 զպատուական մահ
 27 կուրացի, երկնայնոց եւ երկրայնոց եւ սանդարամետականաց
 28 խոստովանեցե, եթե Տէր է
 2 Տէ՛ * ՓԼ՛՛. Բ 10-11 :
 29 Ապ՛ ո՛չ երկու բնութիւն ի Քրիստոս եւ ո՛չ սոսկ այլ ոմն ներսամածուցեալն
 31 այլոյ լեզուն խոստովանելով զ՛ի դրաստն

¹ինքնն Աստուածն Բանն եւ զայս կրելով եւ զայն դարձեալ իւրով լեզուաւն² խոստացեալ. քանզի ³իւր յատուկ եղեւ մարմինն մարդկային, ըստ որում եղեւ մարմին Բանն եւ Հաւասարեաց նմանապէս մեզ արեան եւ մարմնոյ, ⁴ըստ սրբոց առաքելոցն վարդապետութեանն:

18 Նորին՝ Եժ.ան պատմութեանէն գտնարեւնութեանէ Փրկչին, յաւետարանաց շարադրութեանէն:

19 Մատնի Պիղատոսի իբր մարդ, այլ հմայանա սորա կնոջն, քանզի Աստուած էր: 20 Խաչի ի վերայ փայտի եւ բեւեռի իբրեւ զմարդ, եւ քացախ եւ լեղի արբուցանի եւ այլանի ⁵իբրեւ զմարդ՝ յառգնացելոցն մարդ եղեալ, այլ ⁶վկայեալ յարարածոցս եւ յեղելոցն եւ ի դահճացն, ⁷թե Աստուած եւ Աստուծոյ Որդի: 21 Չայնեին Հրեայքն իբրեւ⁸ զմարդոյ մեղաւորէ եւ չարագործէ. Խաչեա՛, խաչեա՛ւ, ⁹զի եղեւ մարդ, այլ վկայէր գտիչն¹⁰ եթե, Մեղս ո՛չ արար եւ ո՛չ գտաւ նենգութիւն ի բերան նորա¹¹, եւ եթե թագաւոր նոցա գոյր՝ եւ ո՛չ կամեցողաց, զի Աստուած էր անյեղապէս՝ եղեալ մարդ: 22 Խաչիւր¹², եւ բառնայր իւրովին¹³ զխաչն՝ ցուցանելով եւս հաճելով¹⁴, եթե եղեւ մարդ, այլ հալածէր զբռնաւոր հակառակորդն ¹⁵առ խոխո-

ղումն, եւ իւրով մահուամբն խափանեաց եւ մեռոյց զմահ¹⁶. եւ իշխանութիւն ունողն՝ դնել զանձն¹⁷ եւ դարձեալ առնուլ զնա՞ք կամաւ¹⁸ յայս եկեալն¹⁹, միայն անմեղն եւ Աստուած: 23 Մերկանայ ²⁰զիւր հանդերձսն եւ այլանի եւ խաչի՝ ²¹բեւեռելով զոտս եւ զձեռս ի վերայ փայտին, եւ քացախ եւ լեղի արբուցանիւր, եւ ²²ծաղր լինի յանդգնաւզացն, եւ հայհոյիւր, զի մտահաճեսցէ, եթե զինքն կամաւորապէս քափեաց, եւ եղիւ մարդ եւ նուաստացոյց զինքն՝ ²³մինչեւ խաչի մահու, այլ վկայիւր հաւատոյ աւագակին, եթե թագաւորութիւն ունէր հանդերձեալ ընդ նմա խաչակցեալն²⁴, եւ ամենայն իրաւք թագաւորեսցէ: 24 ²⁵Եւ հաւատադիր էր առ նա խոստմամբ Տեառն, եթե ինքն եւ²⁶ զԱդամն արտաքս եհան ընդ Եւայի ի դրախտէն փափկութեան, որ ի ձեռն իւր զաւագակն ²⁷ի ներքս ածէր՝ պատուիրեալ քերովբէիցն²⁸ եւ բոցեղէն սրոյն, մի՛ եւս արգելուլ զ՛ի ներքս ²⁹ուղեւորութիւնն դրախտին, աներգալաբար տուեալ զ՛ի ներքս ³⁰ուղեւորութիւնն ամենայն կամաւորի՝ նմա հետեւել արքունական ճանապարհաւն: 25 Եւ ³¹արարածս վկայէ ասացելոցս՝ ճա-

1 ինքն Աստուծոյն Բան
 2 լեզուովն
 3 յատուկ իւր եղիւ մարդկայինն
 4 ըստ սրբոցն առաքելոց
 5 իբր մարդ
 6 վկայիւր յարարածոցս
 7 եթե Աստուած է
 8 իբր
 9 Տե՛ւ Մարկ. Ժ. Ե. 13. Յովհ. Ժ. Թ. 6:
 10 վասն մեր մարդ
 11 դատիչն
 12 իւրում
 13 Ե. Ե. Գ. 9. Ը Պէր. Բ. 22
 14 խարագանիւր
 15 իւրովի
 16 եւ մտահանելով
 17 առ խողխողումն, որ իւրով մահուն

16 զմահն
 17 զիւրն անձն
 ք Հմար. Յովհ. Ժ. 18
 18 կամաւոր
 19 եկեալ
 20 զիւրն հանդերձ
 21 բեւեռեալ զձեռսն եւ զոտս
 22 ծաղրալի յառգնացաւզացն
 23 մինչ խաչին
 ք Հմար. Փլւ. Բ. 7-8:
 24 խաչեցեալն
 25 եւ հաւատագործեալն ի նա խոստմամբն Տէրն
 26 էր, որ
 27 ի դրաստն ներսածէր
 28 քերովբիցն
 29 ուղութիւնն դրաստին
 30 ուղութիւնն ամենայնի կամեցաւդի
 31 առ ի նմանէ ասացելոցն՝ նմանապէս զՏէրն եւ զԱստուածն

նաչեւ զՏէր եւ զԱստուած խաչեցեալ, եւ¹ զոգիւն ի ձեռս Հաւր զնա աւանդեալ, այս է՝ զիւր անձն, եւ զայս աղաղակեալ՝, զի Հաւատագործեսցէ, եթե անձն իմանալի էր՝ ներանձնացեալ դաւանական² մարմինն Քրիստոսի, եւ մարդ ըստ ճշմարտութեան եղեւ եւ ըստ ճշմարտութեան մեռաւ՝ բաժանմամբ ³եւ բացակացութեամբ անձինն եւ մարմնոյն. քանզի այս, որ վասն մեր համբերեաց մահու⁴ անմահն, ⁵ի մեռեալս ազատն⁶, այլ անբաժանելի էր տնաւրէնութեան բանիւ⁶ յիւրմէ անձնէ եւ ի մարմնոյ՝ ըստ անճառելի եւ անպարիմանալի բանէ⁷, եւ յեղանակի աստուածայնոյ մարմնաւորութեանն: 26 Քանզի ⁸ն՛չ մասին միաւորեաց, այլ եւ ն՛չ յուժեքէ ասացաւ ի սրբոցն, եթե անձնացաւ, եւ⁹ այլ ն՛չ մարմնացաւ, եւ եթե մարմնացաւ, եւ¹⁰ այլ անձնացաւ ն՛չ. այլ միաւորեալ¹¹ մարմնի անձն ունաւդին բանական, եւ մարմնոյ միաւորեալ՝ անճառաբար թաղիւր եւ ի բաց քակէր զապականութիւն¹², իբր անապական եւ մարմնացեալ այն¹³ Բան, եւ կոխէր զմահուն խայթոցս, իբր ազատ ի մեռեալս. յառնէր ¹⁴իբր ն՛չ մարդ սոսկ, այլ իբր մահու յաղթող¹⁵ եւ Աստուած:

1 Երանելոյ հաւր մերոյ նգնաւորի եւ խոստովանողի Յովհաննու Մայրագոմացոց՝ ի բանէն, որ վասն չարչարանաց եւ աներկիւղ մատնել զանձն իւր ի մահ վասն արարածոց:

2 Քանզի խոստովանութիւն ուղիղ Հաւատոյ ի Քրիստոս ըստ աստուածային Գրոց այս է. խոնարհութեան իջման Հաւատալ եւ զգաւրութիւն աստուածութեանն ն՛չ քակել ի խոնարհմանն, այլ յամենայն ժամ Հաւատով ճանաչել զնա՝ ե՛ւ ի ցաւազակերպ էջսն եւ յղացմանն անքնելի, եւ ի մարմնանալն անճառապէս եւ յառնուլն զկերպս ծառայի, եւ ծննդեանն յաւէտահրաշ եւ ի խանձարրապատիւն եւ ի դնանիւն ի մսուր, եւ ի թլփատիւն եւ ի լինելն ընդ աւրինաւք, եւ ի վեր առոցիւն ի գիրկս Սիմէոնի, եւ ի փախչիւն յԵգիպտոս եւ ի նշդեհհանալն ի Նազարէթ, եւ ի մկրտելն Յորդանան եւ ի փորձանսն սատանայի, եւ ի բնակելն ի Կափառնառումն եւ յամենայն զաւրութիւնս նշանացն, զոր արար՝ զնոյն ինքնն զէակից Բանն Հաւր է իմանալի եւ ի մեծամեծսն եւ ի փոքունսն, եւ ի քաղցնուլն եւ ի ծարաւելն, եւ ի ննջելն եւ ի տրտմելն եւ յարտասուելն, եւ ի մատնութիւնն եւ ի տխրելն եւ ի հոգալն, եւ յաղաւթելն ի Գեթսեմանի եւ ի պատելն զնա բազմամբոխ ժողովրդոցն եւ ի զարկուցանելն զնոսա զգետնի, եւ ի յուներն զնա եւ ի կապելն, եւ յածելն զնա առ քահանայապետսն եւ ի կռիւհարելն, եւ ի թքանելն եւ ի խայտառակելն անհնարին ճաղանաւք՝ մինչեւ ի լոյս առաւաւտուն, եւ ի յապտակելն ի սպասաւորէն եւ ի կալն ի դատաստանի առաջի Պիղատոսի, եւ ի տանելն զնա կապանաւք առ Հերովդէս, եւ ի բառնալն իւրում զիսաչն եւ ի պսակելն փշեղէն պսակաւ եւ ի մերկատարրն եղանել, եւ ի բեւեռելն ոտիւք եւ ձեռաւք ի փայտ խաչին, եւ ի ծարաւելն՝ առ ի յրմպել զքացախ եւ զլեղի, եւ յաւանդել զողբին, եւ ի խոցելն զկողսն, եւ ի բղ[խ]ման

1 եւ
 * Հմմտ. Գ. 1. 46:
 2 պատուական
 3 եւ ի բաց կացութեամբ անձին ի մարմնոյ
 4 մահ
 5 եւ ի մեռեալս
 6 Հմմտ. Ս. 1. 21: 6:
 6 բանիւն
 7 բանի
 8 միաւորեաց. իսկ մասին ն՛չ միաւորեաց, այլ եւ ն՛չ ասացաւ յուժեքէ սրբոցն
 9 է
 10 է
 11 միաւորեաց
 12 զապականութիւնն
 13 Աստուծոյն
 14 իսկ ն՛չ իբր
 15 լաւագոյն

արեան եւ ջրոյն, եւ յիջանելն ի գերեզման եւ ի լինելն ի մեռեալս ազատ, եւ յառնելն ի մեռելոց եւ ի յամբառնալն յերկինս եւ ի նստիլն ընդ աջմէ Հաւր՝ զմինն միայն եւ եթ գիտել, զմարմնացեալն եւ զմարդացեալն Բանն Աստուած, ի գաւակէ Դաւթի: 3 Այս ամենայն գործք Քրիստոսի աստուածային զաւրութեամբ գործեցաւ. այս է ամենայազթ խաչն Քրիստոսի, յոր պարծիմք հանապազ: 4 Այսմ ամենայնի հաւատալն է բարեփառութիւն. ըստ որում եւ ես ըստ սրբոյն Գրիգորի եւ ընդ ամենայն որթողոսաց փառաւորեմ զամենասուրբ զԵրրորդութիւնն եւ հաւատամ ի գալուստ Միածնի Որդոյն Աստուծոյ՝ ըստ Հաւր առաքման եւ ըստ Որդոյ կատարմանն, որ կատարեաց զխորհուրդ տնաւրէնութեանն ի հաճոյս Հաւր եւ ըստ Հոգոյն Սրբոյ վարդապետութեան, որ լուսաւորեաց զկաթողիկէ սուրբ եկեղեցի՝ ճշմարիտ խոստովանութեամբ ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր մեր, որում փա՛ռք յաւիտեանս. ամէն:

1 Երանելոյն Կիւրդի Աղէփաւնդրացոյ՝ յԵրրանեցոց գլխոյն, ԻԶ. բանէն:

2 Այլ մի է պատասխանի ճշմարտութեամբ ընդդէմ վրիպելոց, եւ լուծումն. զի Բան, որ յԱստուծոյ բնութեամբ եւ անճառութեամբ ծնեալ՝ է Միածին եւ եղեւ մարդ, եւ եկաց մնաց որ էրն եւ ի լինելն իւրում մարմին: 3 Այսուհետեւ մի Որդի եւ Տէր՝ միութեամբ բնութեամբ լեալ մարդ Բանին Աստուծոյ եւ հաւասարեալ արեան եւ մարմնոյ, եւ այսու նմանեալ ամենայնիւ եղբարց՝: 4 Այլ թերեւս ասիցէ ոք, թե յորժամ ասիցես բնութեամբ զմիութիւնն, ապա եւ ինքն Բանն խառնեալ իցէ ընդ մարմին. ապա ի Բանն իսկ ընթանան վիշտքն: 5 Զի ապտակեցաւ ի պղծոց պաշտաւնեից, տանջեցաւ ի Պիղատոսէ եւ կախեցաւ զփայտէ, եւ բեւեռեցաւ բեւեռաւք

եւ խոցեցաւ տիգաւ, եւ ամենայնիւ առ յանձն զվիշտս ամենայն, եւ իբրեւ ի հարկէ իմն դնեն եւ ապամա ի Բանէն զչարչարանսն ամենայն: 6 Արդ, տե՛ս զթշնամութիւնն վնասակար մտացն, թե զիարդ խոռվին եւ յերկուացուցանեն զմիտս անմեղաց, եւ գրեթէ խեղդ արկեալ բռնադատեն հաւանեցուցանել, իբրեւ յարելութեամբ ինչ միացուցանեն՝ մերձաւորութիւն Աստուծոյ առ մարդիկ, եւ իբրեւ թե անմարթ է բնութեան միութեան զհաւասարութիւն ընդունել արեան եւ մարմնոյ: 7 Այլ ես, սիրելի՛ք, յայնպիսի վնասակար եւ յապականեալ մտաց կամիմ հեռացուցանել զձեզ եւ քաջութեամբ առաքինութեան կալ ի ճշմարիտ խրատու, եւ ասեմ զայս, զի որ ի մարմնի մերում միացեալ են հոգիքս եւ յամենայն ազամս մեր անճառութեամբ իմն եւ անքննութեամբ ազդեն, եւ են յամենայն տեղիս մարմին, եւ չեն հեռացեալ ի մէնջ՝ զամենայն պէտս մարմնոյ եւ զկենդանութիւն տալ ի մարմնին. Իսկ արդ, եթե վնասեսցի բնութիւն մարդոյն, եւ կամ անդ ատցի յանդամոցն, եւ կուրասցի ակնն, եւ եթե հատցի անդամ ինչ երկաթով եւ ժանեաւք գազանաց՝ հեղիցի՞ն արդեաւք եւ հոգիքն. եւ ո՛չ երբեք. զի եթե այնպէս զնա հաստատեալ Արարիչն ամենայնի, եւ լինել բնութեամբ միաւորութեան մարմին, եւ առանց վշտանալոյ եւ խեղութեան կալ մնալ յիւրում բնութեանն: 8 Իսկ արդ, Բանն Աստուծոյ բնութեամբ անապական եւ արարիչ՝ միացեալ ի մարմնին, վշտանա՞յր արդեաւք իւր բնութիւնն, զխաչէն ասեմ եւ զամենայն վշտացն. եւ առ այս ասասցուք, զի յաւրէնսն Մովսիսի բազում եին, որք ընդդիմադարձք գտան հրամանաց նորա եւ ի մեղս իւրեանց մատնեցան ի մահ խաչի. որպէս Աքարն այն, որ գողացաւ ի նուիրացն, որպէս այլ ոմանք. որպէս առ Եղիայիւն ըստ Աստուծոյ հրամանին մեռանեին բազումք: 9 Արդ, ասասցէ ոք, եթե ի խա-

« Հմմտ. Եբք. Բ 17: »

չել մարմնոյն հրաժարեցուցանե՞մք ի մահուանէ: 10 Իսկ զիա՞րդ չիցէ այս լի անմտութեամբ. զի եթե զմարդ լոկ խաչեցին, հոգիքն ապրեցան ի վշտացն. ապա եթե այս այսպէս է ճշմարտիւ, եւ չէ ինչ յերկուանալի, մանաւանդ եթե ճշմարտ է, զիա՞րդ իցէ արժանի յիմարութեանն, որ ոչն կարէ խոստովանել զբնութեամբ միաւորութիւնն Աստուծոյ Բանին՝ մարմնին իմանալ ի վեր քան զվիշտս չարչարանաց: 11 Այլ վասն զի է Աստուած, կաց մնաց յիւրում անչարչարելի բնութեանն. ի չարչարել մարմնոյն իւրոյ եւ ի խաչիլ խաչահանուցն վշտանայր, չվշտանայր ի մարմինն, չմեռանէր, եւ ասի այս ի վերայ այնր, որոյ մարմինն էր. զի չէ այլոյ ուրուք մարմին, այլ Բանին Աստուծոյ մարմնացելոյ, որպէս բազում անգամ մեր ասացեալ է: 12 Սոյնպէս եւ մահ խաչին՝ ո՛չ եթե լոկոյ մարդոյ, որ իբրեւ զմեզ, այլ զմահն չարչարանացն ասեմք ընդ այլս եւ զեմանուելին: 13 Եւ զի էր բնութիւն ի վեր քան զչարչարանսն եւ Փրկիչ ամենայնի եւ Արարիչ՝ երանելին Պաւղոս տեղեկացուցանէ մեզ եւ ասէ. Նովաւ Հաստատեցաւ ամենայն ինչ, թե աթոռք, թե տէրութիւնք, թե իշխանութիւնք՝ ամենայն ինչ նովաւ եւ ի նոյն Հաստատեցաւ. նա է զլուխ մարմնոյ եկեղեցոյ՝ անդրանիկ մեռելոց, զի եղիցի յամենայնի ինքն յառաջ անցեալ:

1 ¹Մեկնութիւն ի յայտարարութիւն եւ կշտամբանմ հերձուածոցն:

2 Հաւատամք ի մի Աստուած, ի Հայր՝ ամենակալն, յԱրարողն:

3 *Յանդիմանեալ կշտամբին հեթանոսք, որք՝ բազում աստուածս անուանեն*³:

1 Ո, ք. 128v. Ի Հաւատոյ արմատոյն է դրուագս:
 2 որ
 3 ասեմ

4 ⁴Ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ յորդին Աստուծոյ:

5 *Կշտամբեալ յանդիմանին*⁵ ժողովն Քաղկեդոնի, որ⁶ ասացին երկուս դէմս ի Քրիստոս:

6 Աստուած յԱստուծոյ եւ⁷ լոյս ի լուսոյ:

7 *Յանդիմանի Պաւղոս Սամոսացի, որ ասաց՝ թե՛ Յիսուս ⁹մարդ էր:*

8 ¹⁰Աստուած՝ յԱստուծոյ նշմարտէ:

9 *Յիրաւի նգովեցաւ Արիոս, որ ասաց թէ՛ Որդի չէր*¹¹ *ի բնութենէ Հաւր*¹²:

10 ¹³Ծնեալ, այլ ո՛չ արարեալ. որով ամենայն ինչ եղեւ յերկինս եւ ի վերայ երկրի:

11 *Դատապարտեալ ¹⁴նգովի ամբարիշտն Նստոր, որ սոսկ մարդ ասաց զծնեալն ի Կուսէն:*

12 ¹⁵Որ յաղագս մերոյ փրկութեան իջեալ, մարմին առեալ եւ մարդացեալ՝ ծնաւ ի սրբոյ Կուսէն:

13 *Ամաչեցեալ լիցի Եւտիքէս, որ ասաց՝ յերկնից եբեր զմարմինն, եւ ո՛չ ի սրբոյ Կուսէն:*

14 Որով եւ¹⁶ մարմին եւ հոգի եւ միտք, եւ ամենայն¹⁷, որ է ինչ ի մարդ:

4 եւ ի մի
 5 յանդիմանի
 6 որք
 7 չիք
 8 ասէր
 9 լոկ մարդ
 10 Աստուած նշմարիտ յԱստուծոյ նշմարտէ, ծնեալ եւ ո՛չ արարեալ. նոյն բնութիւն Հօր
 11 չէ
 12 Հօր, այլ արարեալ
 13 չիք ծնեալ, այլ ո՛չ արարեալ
 14 նգովեալ եւ Նստոր
 15 Ոչ. Որ յաղագս ... եւ ո՛չ ի ս. Կուսէն
 16 էառ
 17 զամենայն

15 ¹Կշտամբեալ յանդիմանի Ապաւղի-
նարէս, որ ասաց՝ մարմին եառ² Աստուած,
այլ հոգի եւ ³միտք ո՛չ եառ:

16 Ճշմարտապէս, եւ ո՛չ կարծիս ու-
նելով:

17 ⁴Նզովեսցի պեղծն Մանի եւ Մար-
կիոն⁵ եւ Բարդուծան, որք ասացին՝ առա-
ջաւք եւ նմանութեամբ եւ կարծեաւք ⁶ե-
րեւեցաւ Որդին Աստուծոյ յաշխարհս
յայսմիկ:

18 ⁷Չարչարեալ խաչիւ, թաղեալ ⁸եւ
յարուցեալ:

19 ⁹Նզովեա՛լ լիցի ժողովն Քաղկեդո-
նի եւ տաւմարն Լեւոնի, որք ասացին՝ այլ
է, որ խաչեցաւն¹⁰, եւ այլ է, ¹¹որ ո՛չ խաչե-
ցաւն:

20 Ելեալ յերկինս նովին մարմնովն՝
նստաւ ընդ աջմէ Հաւր:

21 Կարկեսցին լեզուք եւ խցցին բե-
րանք հայհոյիչ կրաւնիցն, որ ասացին, ե-
թե զմարմինն չտարաւ ընդ իւր յերկինս,
այլ յաւրս ցնդեաց, եւ կամ՝ ի լուսաւորսդ
եդ:

22 Գալոց է նովին մարմնովն եւ
փառաւ Հաւր՝ դատել գկեմդանիս եւ
զմեռեալս:

23 Կորիցեն զանգիւտ կորուստն, որք
զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած չխոստո-
վանեցան:

24 ¹²Որոյ թագաւորութեանն ո՛չ գոյ
վախնան:

25 Վատշուերիցին ապախտասիրացն
բանքն, որ ասացին, եթե զկնի դատաստա-
նին ի ծոց Հաւր լուծանի Քրիստոս:

26 Հաւատամք եւ ի Սուրբ Հոգին՝ յա-
նելն եւ ի կատարեալն, ¹³որ խաւսեցաւ
յարեմս եւ ի մարգարէսն:

1 կշտամբի եւ

2 առ

3 միտս ո՛չ էառ

4 յանդիմանեալ նզովի

5 Մարկէոն

6 չի՞ երեւեցաւ ... յայսմիկ

7 այսինքն խաչեալ

8 յերրորդ աւուր յարուցեալ

9 նզովի

10 խաչեցաւ

11 որ յարեաւն

34 Ի դատաստանսն յաւիտեանա- կանս¹ հոգոց եւ մարմնոց, յարձայու- թիւնն²:

35 Պատկառեալ³ ամաչեսցեն, ⁴որք ոչ ունին ակն ⁵յարութեանն եւ դատաստա- նին Քրիստոսի:

36 Իսկ որք ասեն՝ էր երբեմն, յորժամ ո՛չ էր Որդի, եւ էր երբեմն, յորժամ ոչ էր ⁶Հոգին Սուրբ, կամ թե յոչէից եղեմ, կամ յայլմէ էութեմէ ասեմ լինել Որդի Աստու- ծոյ:

37 ⁷Նզովեսցին այսոքիկ՝ Սաբէլլոս, Փորտոնիոս, Վաղէնտիանոս, ⁸Պորփիր, Մարկիոս, Աղեւթարիս եւ Համախոհա- կանք նոցին:

38 Գիսկ մեք փառաւորեսցուք գայն, որ յառաջն է քան գլաւիտեանս, երկիր- պագանելով Սրբոյ Երրորդութեանն:

39 Քանզի այսպէս հաւատամք գտնաւրէնութիւն Միածնին եւ խոստովա- նիմք, որպէս ՅԺԸ. որ ի Նիկիա, եւ ՃԾ., որ ի Կոստանդինուպալիս եւ Մ., որ յԵփե- սոսն, եւ ո՛չ ընդունիմք զժողովն Քաղկե- դոնի, եւ որք ընդունին՝ ընդ նոսա ո՛չ հա- ղորդիմք:

40 Յաղազս այսպիսի շնորհաց փա- ռաւորեմք զՀայրն՝ զնոյն ինքն տուողն զՈրդին Միածին վասն կենաց աշխարհի: 41 Փառաւորեմք զՈրդին, որ զինքն եզ վասն մերոյ փրկութեան: 42 Փառաւորեմք զՀոգին ճշմարիտ, որ զաւրացուցանէ եւ կենագործէ զմեզ եւ տա շնորհս առ ի յԱս- տուծոյ հաղորդութիւն:

43 Եւ մեք որդիք եւ ժառանգորդք հաւատոց նոցա, քանզի նախանձաւորք նոցին եմք, զաւրանամք հաւատովք եւ նզովեմք զԱրիոս, որ հայհոյեաց եւ ասաց, եթե Որդի չէր ի բնութենէ Հաւր ծնեալ, այլ արարեալ: 44 Նզովեմք եւ զՄակեդոն, որ ասաց, եթե Սուրբ Հոգին նուազ է քան զՀայր եւ զՈրդի: 45 Նզովեմք եւ զՊաւ- ղոս Սամոստացի, որ ասաց, եթե Յիսուս մարդ էր եւ իմաստութեամբ զաւրանայր: 46 Նզովեմք զՄանի եւ զՄարկիոն եւ զԲարդուեան, որք ասացին աչաւք եւ նմանութեամբ եւ կարծեաւք երեւեալ Որ- դին Աստուծոյ յաշխարհի, եւ ո՛չ ստուգա- պէս առ մարմին ի սրբոյ Կուսէն: 47 Նզո- վեմք եւ զԱպաղիւնարէս, որ ասաց, եթե մարմին առ ի Կուսէն, եւ շունչ եւ միտք ո՛չ հառ: 48 Առաւել նզովեմք զՆստոր պիղծ, որ հայհոյեաց եւ ասաց, եթե Մա- րիամ ո՛չ ծնաւ զԱստուած, բայց մարդ ա- րարած, որպէս զմի ոք ի մարգարէիցն: 49 Նզովեմք եւ զԹեոդորոս եւ զԴիովդո- րոս եւ զԹեոդորիտոս եւ զԶբա եւ զԱկակ պարսիկ եւ զԲարծուեայ Մժքնացի, եւ զպիղծ կանոնս նոցա, եւ որ միանգամ

1 յաւիտեանկան
2 յարձայութիւն յերկնից պահեալ կան
3 չիք
4 ոչ
5 յարութեան եւ դատաստանի
6 Սուրբ Հոգին յայս. գայնպիսիսն նզովէ կաթու- դիկէ եւ առաքելական եկեղեցի
7 Սոֆա նզովին. Սաբէլ, Պոնտիանոս
8 Պորփիրոս, Մարկիոն, Ղուքարիս եւ համախոհի սոցին, ժողովն չորրորդ
9 Իսկ փառաբանեսցուք զԱստուած: Մի արասցես այլ Աստուած, բաց յինէն: Աստուած առնել ո՛չ մարդո միայն չէ կարողութիւն այլ եւ Աստուծոյ. Աստուած. եթէ կամի, եւ այլ աշխարհս բազումս առնէ. իսկ Աստուած եւ ո՛չ միակ ինչ լինելով, եւ նիւթս պիտո է, եւ ժամանակ եւ տեղի, ապա եւ չափ, եւ այս աշխարհի ձեւ է, այլ ո՛չ Աստուծոյ: Յիմէ օրինակէս, ասէ՝ մի՛ արասցես. քանզի մի է Աստուած, եւ չիք այլ ոք. գամենայն ինչ քեզ ետ, զինքն եւ ո՛չ ումեք. փայտի քար չասես, եւ ո՛չ քարի փայտ. նոյնպէս եւ ոսկո եւ արծաթ. քանզի եւ բնութիւնքն ո՛չ առնուն յանձն: Եւ եթէ այս այսպէս, ընդէ՞ր զանգանգան զանկանես եւ զանխառնսն ածես ի խառնուած: Իրբեւ ետես զքեզ Աստուած, եթէ սիրես աս- տուածաստեղծ լինել՝ առ սէր իւր յայտնեցաւ քեզ քոնդ կերպարանօք. ո՛չ զի կոփեսցես նմա պատկեր, այլ զի յոգիսդ կրեսցես գէութիւն նորա: Ո՛չ առնուցուս զանուն Տեառն Աստուծոյ ի վերայ սնոտեաց: Ըստ պատկերի Աստուծոյ եւ նմանութեան ասաց զմարդն լինել. եւ առանձին

տանար Աստուծոյ մարդոյս բնութիւնս է. իսկ եթէ ոք ձեռնարկել յօժարէ, ապականէ.

հնազանդեցան չար հերձուածողաց՝ Նստորի, որ ամբարշտութեամբս իւրով ասաց, եթե ի ձեռն շնորհի արժանաւորեցաւ լինել տաճար Աստուծոյ Բանին, եւ հայհոյեն եւ ասացեն, եթե այլ Որդի է, որ ի Հաւրէ, եւ այլ Որդի, որ ի Մարիամայն. մինչեւ խելագարեցան եւ արհամարհեցին զՀայր Բ. որդովք՝ միովն բնութեամբ եւ միով եկամտիւ, եւ յայն մուծին չորրորդութիւն ի խոստովանութիւնն իւրեանց: 50 Եւ ըստ նոցա բանիցն անաւրէնութիւն հաստատի. եթե այդպէս է, ամենայն ազգ մարդոյ խաչի երկիրպագանեն եւ զարիւն եւ զմարմին մարդոյ ճաշակեն: 51 Նզովեմք եւ զժողովն Քաղկեդոնի եւ զտաւմարն Լեւոնի, զի ասացին երկու բնութիւն եւ երկու դէմս ի Քրիստոս յետ միաւորութեանն: 52 Նզովեմք զԵբերիոս եւ զգիրս նորին ապականիչ, որ արար բաժանումն աստուածութեանն ի մարմնաւորութենէն եւ ասաց, եթե ապականացու էր մարմինն Աստուծոյ, որպէս ամենայն մարդկան, ի Կուսէ մինչեւ ցյարութիւնն անփառաւոր եւ անկատար, բայց յարութեանն փառաւորեցաւ եւ կատարեցաւ. եւ ո՛չ լուաւ զձայնն Պետրոսի, որ ասէ. Մարմինն նորա ո՛չ ետես զապականութիւնն¹:

53 Արդ, որ ո՛չ հաւատա՛, եթէ բնութեամբ էութեանն ճանաչի Միութիւնն եւ Երրորդութիւնն միութեան, եւ անսկիզբն միութիւն դիմացն, եղիցի՛ նզովեալ: 54 Որ ո՛չ խոստովանեսցի զՅիսուս Աստուած, որ համբերեաց խաչին կամաւորութեամբ վասն մեր՝ ի մի դիմաց Երրորդութեանն, ի բնութենէ Աստուծոյ Հաւր. փոխանակ այսորիկ ասէ, եթե մարդ էր բնութեամբ եւ այր էր արարած, եւ Աստուած էր շնորհաւք, եւ ապականացու մարմնով, եւ չարչարելի մահկանացու բնութեամբ, եղիցի՛ նզովեալ: 55 Որ ասէ, եթէ յերկնից եւ յայլ բնութենէ ետ Աստուած մարմին եւ ա-

րիւն, եւ ո՛չ առաւել խոստովանի, եթե ի Մարիամայ սրբոյ Կուսէն, որ է ի մերմէ բնութենէն՝ ետ Աստուած մարմին եւ շունչ, չարչարեցաւ եւ մեռաւ վասն մեր, որպէս եւ կամեցաւ, եղիցի՛ նզովեալ: 56 Որ համարձակեսցի ասել զմարմինն Աստուծոյ ապականացու ի միաւորութեանն, եւ ասէ բաժանումն Աստուծոյ ի մարմնոյն, եւ ո՛չ առաւել խոստովանի՛ մի Աստուած եւ մի բնութիւն անմահ եւ մի դէմս երկրպագեալս, զի է Աստուած եւ մարմինն մի բն...:

[ՅԻՇՍԱՍԿԱՐԱՆ]

1 Փանֆ համագոյ անբաժանելի եւ միասնական Երրորդութեան՝ Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգոյն Սրբոյ, յաւիտեանս, ամէն:

2 Աղաչեմք զձեզ, ո՛վ սուրբ հանդիպողք, յիշեցէ՛ք ի Քրիստոս զստացող սուրբ Գրոյ՝ զԲաղտասարն եւ զպապն Մաթէոսն եւ զհանիկն իւր Մէրջանն:

3 Դարձեալ յիշեցէ՛ք ի Քրիստոս զԲաղտասարն եւ զհարեղբարքն իւր՝ Առաքելն, Մարութէն, Եղնագարն. ամէն:

4 Դարձեալ յիշեցէ՛ք ի Քրիստոս զստացող եւ վերստին նորոգող սուրբ գրոյն՝ զբարեմիտ եւ ընթերցաւէր], զհեզահոգի Բաղտասարն եւ զհայրն իւր մահդասի Նագարն. եւ զմայրն իւր Դիսուլն եւ զեղբայրն իւր Սաֆարն, եւ զգոյրն իւր Մասփուրն. ամէն:

5 Դարձեալ յիշեցէ՛ք ի Քրիստոս զԲաղտասարն եւ կողակիցն իւր Մարիամն եւ զՈրդին իւր Մաթէոսն եւ զուստրն իւր Անայի. ամէն:

1 Գործ Բ 31, Գե՛սնէ- ԺԳ 37:

1 Չորս թերթ թողած է մերկ, եւ այս արձանագրուած են այս եւ հետեւեալ յիշատակարանները:

6 Նորոգեցաւ գիրքս ի դուռն Սուրբ Աստուածածնին՝ ձեռամբ անարժան Պետրոս երիցու, թվին ՌՀԸ, մեհեկի ամսոյ Ի. ի առաջին ամի Շահ Սէֆի, որդոյն Սէֆի միրզին, որ թագաւորեաց զկնի պապոյն իւրոյ, ի կաթուղիկոսութեան Տեանն. զոր յոյժ աշխատութեամբ հազիւ աւարտեցաւ, վասն զի յոյժ տրորեալ էր:

7 Առ ոտս ձեր անկանիմ արտասուաթոր թախանձանաւ, ո՛վ սուրբ ընթերցողք, մի բերան ողորմի ասել ի[նձ] անարժա-

նիս եւ ծնաւդացն իմոց, եւ յիշողդ արժանի լինիք տեսոյն Քրիստոսի. ամէն:

[Տարբեր գրով]

8 Ես Տէր Յոհանս գիրս արիւնակեցի թվ. ՌՂԷ. մարտի ամսին ժԳ. աւարտ հանաք: 9 Աստուած ողորմի Բաղտասարին հոգւոյն. ամէն:

[Տարբեր, աւելի հետեւակ գրով]

10 Դարձեալ յիշեցէ՛ք պարոն Մաթոսն եւ կողակիցն Ռու[մի?]նիազն եւ զիւր դստերքն. ամէն:

**ՎՈՍԿՍԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂՈՍՈՍԻ ԵՒ ՊԻՌՈՍԻ ԱՐՇԻԱՊԱՏՐԻԱՐԳԻ
ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՎԱՍՆ ՀԱՄԱՏՈՅ ԵՒ ԿԱՐԳԱՑ
ԵԿԵՂԵՑՄՈՅ ԵՒ ՎԱՍՆ ՏՆԱԻՐԵՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԻՆ**

1 ¹ Հայրապետն² ասէ. Աստուած բնութեամբ է, թէ՞ գրութեամբ անուն:

2 Կովիտաս³ կաթողիկոսն⁴ ասէ. Դրութեամբ է, զի Մովսէսի ասաց, եթէ երթ եւ ասա, թէ որ էմն առաքեաց զիս⁵:

3 Եւ յայտ է, թէ որ էնն մաւտակայ անուն է, քան զամենայն անուն:

4 Հայրապետն ասէ. Ընդ Մովսէսի Հայր խաւսեցաւ, թէ՞ Որդի:

5 Կովիտաս ասէ. Յորժամ ասաց Հայր զԱդամ, թէ՞ Ո՞ւր ես⁶, այլ ոչ խաւսեցաւ ընդ արարածս մինչեւ ի մկրտելն Որդւոյ ի Յորդանան, ապա ճայն տուեալ բոլոր արարածոցս, թէ՞ Դայ է Որդի իմ սիրելի, դմա լուարու⁷:

6 Հայրապետն ասէ. Մինչ այդպէս գիտնական ես, եկ, զի ի Գրոց⁵ սրբոց արտադրեսցուք ընդ միմեանս:

7 Կովիտաս ասէ. Եթէ ուղղապէս խաւսիս, եկ ապա թէ ոչ մի՛:

8 Հայրապետն ասէ. Որպէս կամիս, այնպէս խաւսիմ միայն, զի սիրով⁶ ի Գրոց սրբոց լիցի:

9 Կովիտաս⁷ ասէ. Ասա զի՞նչ կամիս:

10 Հայրապետն ասէ. ԶՔրիստոս դուք ստոյգ Աստուած ընդունիք, թէ՞ ոչ:

11 Կովիտաս ասէ. Ոչ որպէս դուք, այլ որպէս առաջին սուրբ Հարքն⁸ խոստովանէին:

12 Հայրապետն ասէ. Առաջին սուրբ Հարքն, որ ի Նիկիա, որ յԵփեսոս⁹ եւ ի Քաղկեդոն¹⁰, մեզ այսպէս ուսուցին խոստովանել ի ծնունդն եւ ի թլփատութիւն:

13 Կովիտաս ասէ. Որպէ՞ս ուսուցին:

14 Հայրապետն ասէ. Աւետիս ուսուցին մեզ առնուլ ի մարտի քսան եւ Հինգ եւ ծնունդն ի դեկտեմբերի քսան եւ Հինգ:
15 Արդ, դուք ուստի՞ ուսայք¹¹ ի¹² յունուարի վեց տաւնել:

16 Կովիտաս ասէ. Յակոբոս Տեառնեղբայրն ուսուցանէ ի յունուարի¹³ վեց եւ Կիւրեղ Երուսաղէմացին:

17 Հայրապետն ասէ. Ահաւանիկ Կիւրեղ տրտունջ բառնայ, թէ յայլ քաղաքսն ծնունդ առնեն¹⁴, իսկ Հայք՝ Դաւթի եւ Յակոբու:

18 Կովիտաս ասէ. Եւ ստո՞յգ կարծէ զքեզ յայդոսիկ:

19 Հայրապետն ասէ. Եւ զիա՞րդ ոչ:

20 Կովիտաս ասէ. Ասա ստոյգ, զոր Հարցանեմս:

21 Հայրապետն ասէ. Ասա:

1 B Կովիտասի Հայոց կաթողիկոսի եւ Պիռոսի արշիպատրիարքի հարցաճննութիւնն եւ վիճաբանութիւնն վասն հաւատոց եւ կարգաց եկեղեցւոյ: Եւ կարդան յաւուր ծննդեան եւ Տեառնընդառաջին եւ սուրբ Յարութեան Զատկին:

2 B պատրիարզն (այսպէս եւ այլուր)

3 AB Կովիտաս (այսպէս եւ այլուր)

4 A չի՞ կաթողիկոսն

5 Տէ՛ւ Եւ. Գ. 14:

6 Ի՛ն. Գ. 9

7 Մ՛արշ. Գ. 17. Մ՛արշ. Թ. 7

8 B սրբոց գրոց

9 B չի՞ սիրով

10 B Տէր Կովիտաս

8 B հայրն (այսպէս եւ այլուր)

9 A յԵփեսոս

10 B Քաղկեդոն

11 B ուսաք

12 B չի՞ ի

13 B յունուար փիս ի յունուարի

14 B առնել

22 Կոմիտաս ասէ. Քրիստոս յերուսաղէմ՝ խաչեցաւ, թէ՞ ի Հռոմ:

23 Հայրապետն ասէ. Յերուսաղէմ:

24 Կոմիտաս ասէ. յերուսաղէմ թաղեցաւ, թէ՞ յԵփեսոս, կամ յերուսաղէմ էջ Հոգին Սուրբ յառաքեալսն, թէ՞ ի 2⁴Կոստանդնուպալսի պալատն:

25 Հայրապետն ասէ. Յերուսաղէմ էր ամենայնդ³:

26 4Կոմիտաս ասէ. Առաքեալքն յերուսաղէմէ սփռեցան յայլ քաղաքսն, թէ՞ յայլ քաղաքաց՝ յերուսաղէմ:

27 Հայրապետն ասէ. Յերուսաղէմայ յայլ քաղաքնն:

28 Կոմիտաս ասէ. Այլ քաղաքաց եպիսկոպոսք թուին⁵ քեզ լաւագոյն, թէ՞ յերուսաղէմին:

29 Հայրապետն ասէ. Երուսաղէմին:

30 Կոմիտաս ասէ. Հաւատք եւ կանոնք մինչ յերուսաղէմ եղան յառաքելոցն Հռոմ կամ Անտիոք⁶ կամ Աղէքսանդր դարձեալ էին ի Քրիստոս, թէ՞ ոչ:

31 Հայրապետն ասէ. Ոչ այլ ուրէք, բայց միայն յերուսաղէմ:

32 Կոմիտաս ասէ. Եւ սուրբն Գրիգոր մինչ ի Կեսարիայ յղեաց Ռատակէս⁷, յորմէ՞ հրամայեաց առնուլ զժամուց կարգաւորութիւն կամ⁸ զտաւնից կամ⁹ զընթերցուածոց կամ¹⁰ զԱւետարանաց:

33 Հայրապետն ասէ. Երուսաղէմայ Հայրապետէն եւ այլ ոչ յումեքէ:

34 11Կոմիտաս ասէ. Եւ գիտես ստոյգ, որ առաքեալքն ամենայն քաղաքացն ընթերցուածս կարգեցին եւ կանոն:

35 Հայրապետն ասէ. Ոչ՝ այլ միայն զերուսաղէմի զկանոնսն ինքեանք եւ զընթերցուածսն Յակոբոս:

36 Կոմիտաս ասէ. ԶԱրտեմոնին¹² ընդունիք, թէ՞ ոչ:

37 Հայրապետն ասէ. Ոչ:

38 Կոմիտասն ասէ. Բարիոք 13^{որ} ընդունիք ոչ, բայց ասա ի նորա Աւետեացն եւ ի ծննդեանն աւրինադրեցան ընթերցուածք, 14^ի մարտի՝ Աւետիքն եւ ի դեկտեմբերի՝ ծնունդն, եւ դուք զԱրտեմոն չընդունիք, 15^{եւ} զկարգ զնորայն կատարէք, մինչ զՅակոբոս ընդունիք՝ զնորայն ընդէ՞ր անարգէք:

39 Հայրապետն ասէ. Վտանգաւոր¹⁶ է բանդ:

40 Կոմիտաս ասէ. Կամ ընկալ զԱրտեմոն եւ զբանս նորա կամ ընկալ զՅակոբոս, եւ զԱրտեմոն անարգեայ:

41 Հայրապետն ասէ. Ընդունիմ զԱրտեմոյն եւ զնորայն:

42 Կոմիտաս ասէ. Ապա նգովեայ զՅակոբոս¹⁷ եւ զԿիւրեղ եւ յերուսաղէմի կանոնն, որ յառաքելոցն եղան¹⁸, եւ ցոյց նախ զայլ առաքելոցն եւ ապա զԱրտեմոնին առանձինն:

43 Հայրապետն ասէ. Ապա արժանի թուի զառաքելոցն աշակերտին չընդունել:

44 Կոմիտաս ասէ. ԶՅակոբոս թողում եւ զայլ առաքեալսն, որ ի Հոգւոյն ակնարկութենէ նմա հրամայեցին, եւ նոքա

1 B Երուսաղէմ
2 B Կոստանդնուպալսի փիս Կոստանդնուպալսի պալատն
3 B ամենայն
4 B չիք Կոմիտաս ... քաղաքնն
5 A թուի
6 A Անդիոք
7 B զՐուբատակէս
8 B եւ փիս կամ
9 B եւ փիս կամ
10 B եւ փիս կամ

11 B չիք Կոմիտաս ... Յակոբոս
12 A զԱրտեմոն
13 B ընդունիք բայց փիս որ ... բայց
14 B չիք ի մարտի՝ Աւետիքն
15 B զկարգ եւ
16 A վտանգ
17 B Յակոբոս
18 A եղաւ

յիւրաքանչիւր քաղաք զնորայն ընկալան եւ հաւանեցան առաւել, զի ականատես էր Քրիստոսի ծննդեան եւ մկրտութեան, զի ամենայն տեղիսն ընդ նմայ¹ էր, զոր ստուգիւ գիտացեալ գրէ ի² յունուարի վեց զյայտնութիւն Տեառն³: 45 Արդ, զայս անփոյթ առնես եւ դու զԱրտեմոնինն ընդունիս, որ ոչ ծննդեանն էր սպասաւոր, եւ ոչ մկրտութեան, եւ ոչ խաչելութեան, այլ յետ առաքելոցն բաժանման⁴ ընդ երկիր եկն անաւրէնն այն եւ աշակերտեցաւ Յոհաննու աւետարանչին յետ երեսուն եւ չորս տարոյ վերանալոյն Քրիստոսի: 46 Արդ, ասա, մինչդեռ Յակոբոս եկաց հայրապետն, եւ առաքեալքն դեռ զվայրաւքն էին մի⁵թէ այնչափ տգէտք էին, որ եւթանասուն եւ երկու առաքեալքն եւ երկոտասանքն հանդերձդ Աստուածածնիւն չկարէին գիտել, թէ յոր ամիս եղեւ Քրիստոսի մարդեղական ծնունդն, կամ այնչափ զԵրուսաղէմ⁶ առանց կարգաւորութեան թողին: 47 Նա թէ կերող եւ արբեցող էր⁷ այրն այն՝ ժամ էր քեզ ասել իր⁸ ինչ: 48 Իսկ նա աւանիկ ծունգքն⁹ խստացեալ էին որպէս ուղտու⁹ անդադար յաղաւթիցն: 49 Եւ դու զայնպիսի այր թողեալ եւ զնորա ընթերցողածոյն վերնագիրն Արտեմոնի¹⁰ անիծելոյն համարիս:

50 Հայրապետն ասէ. Բազում բանիւք աւտարացուցեր¹¹ զիրար, բայց առաքելոցն հետեւող էր, պարտ եւ¹² պատշաճ է, զոր գրեացն:

1 B նայ
 2 B չի՛ր ի
 3 B չի՛ր Տեառն
 4 A բարժամմանն
 5 B յերուսաղէմ
 6 B չի՛ր էր
 7 B չի՛ր իրս
 8 B ծունգն
 9 B ուղտեաց
 10 B Արտիմոնի (այսպէս եւ այլուր)
 11 A աւարտեցեր փ/ս աւտարացուցեր
 12 B չի՛ր եւ

51 Կոմիտաս ասէ. Չորք Աւետարանիչքն¹³ եւ այլ առաքեալքն եւ հետեւողք նոցա զիա¹⁴րդ ոչ ոք տաւնեաց ի նոցանէ կամ զԱւետիսն կամ զԾնունդն յայդ կարգաւորութիւնդ, յոր դուք ունիք, բայց միայն Յակոբոս, որ ընդ նմա¹⁴ էր ի Բեթղէմ եւ յԵգիպտոս ի յունուարի վեց գրէ միանալ Ծննդեանն եւ Մկրտութեան դնէ Սաղմոս եւ Աւետարանս միաբանութեամբ Կիւրղի Երուսաղէմացւոյ, զոր եւ ասեն իսկ նոյն Կիւրեղ, թէ¹⁵ այլ քաղաք հետ Արտեմոնի, եւ ոչ կացին եւ¹⁶ յուղղութիւն, բայց միայն Հայք գտեալ յառաջին կանոնաց զկարգն ի դեկտեմբերի քսան եւ հինգ Դաւթի եւ Յակոբայ տաւնեն, եւ մինչ ասես, թէ տրտունջ բառնայ Կիւրեղ զՀայոց, ինքն Ծննդեանն կարգաւորութեան¹⁷ ընդէ¹⁸ր չկարգեաց քան որ մարտիրոսաց տաւնախմբութիւն միայն եւ զԾննդեանն յունուարի վեց, եւ յայտ է, թէ Երուսաղէմ ոչ էր տաւնել ի դեկտեմբերի քսան եւ հինգ, եթէ ոչ մինչ ի Յոսատիանոս, որ զՏեառնընդառաջն ի փետրուարի յերկուքն¹⁸ տաւնել տայր, ¹⁹նոքա ընդէ¹⁹ր մեռանէին:

52 Հայրապետն ասէ. ՉԾնունդն ընդէ¹⁹ր անարգէք եւ ոչ առնէք:

53 Կոմիտաս ասէ. Ոչ եթէ չառնեմք կամ անարգեմք, այլ տաւնեմք հաւատեալ: 54 Բայց ըստ առաջնոցն եւ ոչ ըստ ձերոցդ, զի Յակոբոս Տեառնեղբայր եւ Անդրէաս, որ զտաւմարն շարագրեաց²⁰, եւ Կիւրեղ Երուսաղէմացին ի յունուարի վեց ասացին, զի մինչ սկսանիս ²¹յապրիլ եւթ-

13 B Աւետարանքն
 14 B նմայն
 15 B քէ եւ
 16 B չի՛ր եւ
 17 B ոչ կարգեաց փ/ս ընդէ¹⁷ր չկարգեաց
 18 B ինն փ/ս յերկուքն
 19 B չի՛ր նոքա ... մեռանէին
 20 B շարակարգեաց
 21 A յապրիլի յետն փ/ս յապրիլ ... յղութեան

նէն զԱւետիսն վեց ամիս լեալ Եղիսաբեթի յղութեան գտանի ի յունուարի՝ վեց ստոյգ եւ գտանին ինն ամիս Կուսին յղութեան, եւ մեք ոչ անարգեմք, այլ մեծարեմք զԾնունդն ընթերցուածովք, զի Յակոբոս Տեառնեղբայրն է եղեալ: 55 Եւ հովիւք էին՝ եւ ի ծնանելն Յիսուսի: 56 Եւ Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդն էր այսպէս: 57 Եւ ի ծն[ն]դոցն կարգեալ. Ի սկզբանէ արար Աստուած, եւ թէ՛ Ահա Կոյս յղասցիէ՛, եւ թէ՛ Երեւեցան շնորհքն Աստուծոյ՝, եւ թէ՛ Տէր ասաց ցիս: 58 Այսոքիկ ծննդեանն են² կարգաւորեալ առ ի մէնջ³: 59 Առ որս ճրագալուցին վկայելով Գրիգորի Աստուածաբանի այսպէս⁴. «Քրիստոս ծնեալ լինի»⁵, իսկ ի վաղիւն մկրտութեան կատարի խորհուրդ:

60 Հայրապետն ասէ. Իսկ զիա՞րդ լիցի այդ, զի ութաւրեայ թլփատութեան⁶ ամբողջ խնդրէ մնալ եւ ապա լնուլ զմկրտութիւն, զի այս⁷ է յԱւետարանն⁸:

61 Կովիտաս ասէ. Դու առնե՞ս զԾնունդն:

62 Հայրապետն ասէ. Այո:

63 Կովիտաս ասէ. Զթլփատութիւն ընդունի՞ս:

64 Հայրապետն ասէ. Յետ ութն աւուրն:

65 Կովիտաս ասէ. Եւ մկրտես յետ քանի՞ աւուրն:

66 Հայրապետն ասէ. Յետ զծնունդն⁹ առնելոյ յետ երկոտասան աւուրն¹⁰: 67

Կովիտաս ասէ. Մինչ Աւետարանիչն յետ Ծննդեանն երեսուն ամ լուռ ասէ լինել եւ ապա մկրտէր, դու յետ երկոտասան աւուրն ապա մկրտես: 68 Ուստի՞ ուսար զայդպիսի իրս կամ ո՞վ վկայ է քեզ¹¹:

69 Հայրապետն ասէ. Իմ վկայ այն է, որ ութն աւր պակաս ոչ մարթեմ առնել:

70 Կովիտաս ասէ. Ապա չորք¹² աւրն, զոր պակասութիւն լնու քեզ կամ մինչ դու զԾնունդն արարեալ ես երեկորին¹³ ի քո ճրագալուցին¹⁴ ընդ իս դարձուցեալ է՞ր վասն առնես կրկին երկրորդ ճրագալոյց, զի Քրիստոս մի անգամ ծնալ:

71 Հայրապետն ասէ. Ես վասն մկրտելոյն առնեմ զքո ճրագալոյցն եւ ոչ վասն ծննդեանն:

72 Կովիտաս ասէ. Եւ երեկոյն¹⁵ ո՞ր գիրք ասեն մկրտել զՔրիստոս:

73 Հայրապետն ասէ. Այսպէս ընկալաք:

74 Կովիտաս ասէ. ԶԱւետարանիչսն¹⁶ ընդունի՞ս:

75 Հայրապետն ասէ. Զիա՞րդ ոչ:

76 Կովիտաս ասէ¹⁷. Յոհաննէս գրէր, թէ՛ Ի վաղիւ անդր ետես զՅովհաննէս զՅիսուս, զի գայր առ նա: 77 Եւ ի կատարել մկրտութեան ետես զերկինս բացեալ եւ զՀոգին, զի իջանէր ի վերայ նորա, եւ

1 B յունվար փ/ս ի յունվարի
 * Ղ.՝. Կ. Բ 8
 Բ Մ.՝. Գ. Բ 1
 Գ Մ.՝. Գ. Բ 18
 Դ Ծ.՝. Բ 1
 Ե Լ.՝. Բ 14
 Զ Հ.՝. Գ. Տ. Գ. Բ 11:
 Է Ս.՝. Գ. Բ 7
 2 B եւ ծննդեանն
 3 A ի մէջ
 4 B սոյնպէս
 5 Տե՛ս ՄՄ ձեռ. քիւ. 1500, քերթ 724բ:
 6 B թլփատութիւն
 7 B այսպէս
 8 B Աւետարանն

9 B ծնունդն
 10 A աւուր
 11 B քո
 12 B չորս
 13 B երեկոյին
 14 B ճրագալոյցին (այսպէս եւ այլուր)
 15 A երեկունն (այսպէս եւ այլուր)
 16 B գԱւետարանիչն
 17 B չիք ասէ
 Ը Յ.՝. Գ. Բ 29

Հայր ի խորհուրդ եկեալ. Դայ է Որդի իմ սիրելի⁷⁸: 78 Եւ ապա ելեալ ի ջրոյն վարեաց զնա Հոգին յանապատն⁷⁹. նոյն ժամու եւ ոչ յայլ¹ վայրի: 79 Եւ եթէ յերեկուն մկրտեցաւ գիշերն ընդէ՞ր² ոչ ասաց այլ ար՝ դու գերեկոյն ուստի՞ գիտես:

80 Հայրապետն ասէ. Ի հրէիցն ոչ իշխէր յայտնի մկրտել. վասն այնր՝ ի գիշերի եւ ի ծածուկ:

81 Կովիտաս ասէ. Զիա՞րդ է յայտ³, զի Յովհաննէս ասէր, թէ ի միջի ձերում կայ, զոր դուք ոչ գիտէք: 82 Եւ եթէ սակաւք էին՝ զիա՞րդ ասէր, թէ ի մկրտել ամենայն ժողովրդեանն⁴ եւ ոչ սակաւք եւ առաւաւտ՝ գիշեր դու զի՞ ասես:

83 Հայրապետն ասէ. Ուստի՞ ուսար երեսնամեայ այր մկրտել յառաջ քան զութաւրեայ թլփատելն եւ անտի գերեկոյն ուստի՞ ուսար առնել:

84 Կովիտաս ասէ. Մի՛ յետընդդէմ խոստովանիս եւ մի՛ իբրեւ զմրտիմն ջրասոյգ լինիս, յորժամ յորձան⁵ պտուտիցն նեղէ գքեզ, խոյս տաս, եւ ապա ելանես փետրացամաք յաստուածային վտակացն:

85 Քանզի զիս ուսոյց Գրիգոր Աստուածաբան երեկոյի⁷ աւուրն «Քրիստոս ծնեալ լինի», եւ միուսում աւուրն. «Երեկ պայծառ ծննդեանն, զաւր տաւնեցաք, իսկ այսաւր յաղազս⁸ մկրտութեան իմաստնասիրեսցուք»⁹: 86 Եւ յայտ է, թէ Ծնունդն առ

նովաւ երեկուն էր կարգած, որպէս առաջնոցն եւ մկրտութիւն՝ առաւաւտուն¹⁰, զի մինչ այսաւր մկրտի ընդ միացեալ աւուրն Ծննդեանն¹¹ եւ յետ Լ. ամին նոյն արծննդեանն եւ Մկրտութեանն Հանդիպի: 87 Եւ կարգեալ է առաջին վարդապետացն զԾնունդն երեկուն առնել, զի Մկրտութեան պատիւնն երեւեսցի, ուստի ի մկրտութեան առաւաւտէն մինչ ի գալն ի տաճարն լինի քառասուն ար Յիսուսի¹²: 88 Ուստի զհաշտութիւն Հաւր ընդ արարածս վասն ձայնի Հաւր մեծարեսցեն պատուով: 89¹³ Բայց որ ասացերն անպարտ գոլ վարկանիմ յետ մկրտութեան թլփատել, ամաչեա ի բանիցդ:

90 Հայրապետն ասէ. Զիա՞րդ այդ:

91 Կովիտաս ասէ. Մինչ դու յառաջ հաւատացեր ի Քրիստոս, քան զիս՝ ընդդէ՞ր գտար յամենայն ինչ յետսընդդէմ:

92 Հայրապետն ասէ. Յո՞ր ինչ:

93 Կովիտաս ասէ. Յաւրէնս հրամայէր քառասնաւրեայ¹⁴ ածել զանդրանիկն ի տաճարն, իսկ դու ընդէ՞ր յետսընդդէմ գրաբանեալ թիւր գտար:

94 Հայրապետն ասէ. Ասա:

95 Կովիտաս ասէ. Առնես զծնունդն ի դեկտեմբերի քսանհինգ, ¹⁵զի յԱրտեմունէ քո ծուռ վարդապետէն ուսար, ապա առնես ութնաւրեայ թլփատութիւն: 96 Եւ Ղուկաս երեսնամեայ զգալն ի մկրտութիւն ասէ, եւ դու յառաջ մկրտես եւ ապա երեսնամեայ¹⁶ այր տղայ արարեալ քառասնաւրեայ ի տաճարն ածես, եւ ի մկրտութենէն եւ անդ քսանութ ար¹⁷ լեալ

⁷⁸ Մատթ. Գ. 17. Մարկ. Թ. 7

⁷⁹ Հմմտ. Մատթ. Գ. 1:

¹ Ե այլ

² Ե չի՞ ընդէր

³ Ե այդ փիլ յայտ

⁴ Ե ժողովրդոցն

⁵ Ե որձան

⁶ Ե ուսոյց զիս

⁷ Ե երեկոյի

⁸ Ե յաղակս

⁹ Տե՛ս ՄՄ ձեռ. քիւ 1500, քերթ 724բ. Գրիգորի Աստուածաբանի Անձիանձու եպիսկոպոսի՝ Խաւսի ի Ծնունդն Քրիստոսի. անդ, քերթ 729բ. Նորին ի Մկրտութիւնն

¹⁰ Ե առաւաւտին

¹¹ Ե չի՞ եւ յետ ... ծննդեանն

¹² Ե Յիսուսի

¹³ Ե չի՞ Բայց ... բանիցդ

¹⁴ Ե քառասնաւրեայ

¹⁵ Ե չի՞ զի յԱրտեմունէ ... ուսար

¹⁶ Ե ութնաւրեայ փիլ երեսնամեայ

¹⁷ Ե չի՞ ար

տիս եւ Ծնունդ առ Մկրտութիւն եղին: 112 Այլ գիտեմ քաջ զծնունդն Որդւոյն թագաւորին տիրեալ Որդւոյն ի վերայ թշնամեացն յոգն զուարճանայ: 113 Իսկ Քրիստոս լուծեամբ եւ առաւելաւքն պատուի, զի Գաբրիէլ զաւետիսն ետ եւ Մարիամ ՚Խոռովեցաւ ընդ բանսն: 114 Յետոյ ունէր զբանսն, զի ասէր ի սրտի իւրում Յովսէփ՝ լուելեայն² արձակել, եւ ի քուն երազի զաւետիսն ընդունի: 115 Եւ ամենեւին ի³ ծածուկ է: 116 ⁴Զի ի ծնունդն մոգք եւ աստղ, Հերովդէս, քահանայք Զաքարիայ, Սիմէոն եւ ի մկրտութեան Յորդանան Յովաննէ, ժողովուրդն Յիսուս, երկինք, Հոգի, ջուր, աղաւնի: 117 Բայց յաւետիսն մի հրեշտակ, իսկ ծնունդն՝ հովիւքն եւ հրեշտակք, մսուր եւ փառք ի բարձունս Աստուծոյ: 118 Զի եւ այլ հրեշտակք վերինք զայն ոչ գիտացին, որ ի ծննդեանն եղեւ եւ ի համբարձմանն ո՞վ է սա, ասէին, եւ ի ներքին պարունակէն տեղեկացեալ ապա գիտացին: 119 Արդ, ժամ է քեզ մեղադիր լինել Յակոբայ Տեառնեղբաւրն, որ զԱւետիսն ընդ Ծննդեան դնէ եւ ոչ որիչ պատուով, զի Կիւրեղ զԾննդեանն եւ զԽաչելութեանն եւ զՊենդակոստին էգիտ անխախտելի ի վէժ եղեալ Յակոբայ, դնէ զկարգս այլ անշարժս երախայից եւ մարտիրոսաց ի միջոցսն, բայց ի Քրիստոսի տաւնս ոչ ինչ յաւելեալ, զի քան զԱւետիսն եթէ առանձին ընդէ՞ր ոչ յառաջ քան զԾնունդն ի դեկտեմբերի, զՎարդեվարն ընդէ՞ր ոչ եղ: 120 Զոր ինչ վերագոյն էր քան զինքեանց քննութիւն ապաստանի Հոգին Սուրբ եւ այլք արարին եւ մեք պատուական Երուսաղէմին գիտեմք զկարգսն առաջինս քան զայլոց քա-

ղաքաց եպիսկոպոսացն, որպէս դուք՝ զԱրտեմոնին կամ զՅորենադին:

121 Հայրապետն ասէ. ⁵Գովեստի արժանի խաւսեցար, բայց, կրկին մկրտութիւն ընդէ՞ր ոչ⁶ առնէք:

122 Կոմիտաս ասէ. Ոչ կրկին, այլ միանգամ⁷, զի Քրիստոս միանգամ մկրտի եւ ոչ երկու:

123 Հայրապետն ասէ. Մեք յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ մկրտեմք⁸, դուք ⁹յո՞ր մկրտութիւն մկրտէք:

124 Կոմիտաս ասէ. Պաւղոս ուսուցանէ քեզ, եթէ ոչ գիտէք, զի Որք միանգամ մկրտեցաք¹⁰ ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի մահ անդր անրա մկրտեցաք¹¹, ոչ ի Հայր կամ յՈրդի կամ ի Հոգին, այլ եթէ՝ «¹¹ի մահ անդր», եւ Քրիստոս, թէ՛ Զմահ իմ պատմեցեմք¹² եւ այլ Թաղեալք ընդ միմի մկրտութեամբն¹³ այլաւքն հանդերձ: 125 ¹²Մեք վասն այնր մկրտեմք զձեր ոչ զի յանուն Երրորդութեան մկրտէք, այլ զի զմահն Քրիստոսի ուրանայք զոյ եւ բաժանէք¹³ յերկուս բնութիւնս ըստ Նեստորի¹⁴ եւ ապականացու խոստովանիք զմարմինն, ըստ Դէոդորայ եւ ըստ Պաւղոսի Սամոստացւոյն աղ եւ ջուր զանգանէք ի հացս սեղանոյն, որ յամուսնութենէ եւ ի կարեաց ծնեալ զՔրիստոս եւ զԱստուած ոչ անգեալ ընդ մահուամբ եւ ոչ նորա արեամբն փրկեալ զոյ, որ խառնմամբ միացաւ ի

1 B ընդ բանսն խոռովեցաւ
 2 A լուելայն
 3 B չիք ի
 4 B չիք Զի ... զՅորենադին

5 B չիք Գովեստի ... խաւսեցար
 6 A չիք ոչ
 7 B միայնգամ
 8 B մկրտիմք
 9 B յերրորդութիւն փիյո՞ր մկրտութիւն
 10 B մկրտեցարուք
 11 Հռոմ. Զ 3
 12 B չիք ի մահ անդր
 13 Հմմտ. Լ Կոր. ԺԼ 26:
 14 Կող. Բ 12
 12 B չիք Մեք ... տայք զսրբասացութիւն
 13 A քարժանեմք
 14 A Նեստորի

կոյսն: 126 Ձայն խառնակուժն կոչէք եւ երկու իրք, եւ յայտոսիկ կերպարանեալ զմահն Քրիստոսի ուրանայք՝ ծածկեալ Երրորդութեամբն անուամբ զհերեսիոտութիւնդ ձեր: 127 Որպէս եւ «գիտաչեցարն» բարձեալ էք վասն ուրանալոյն զՔրիստոսի մահն Երրորդութեան տայք զսրբասացութիւն:

128 Հայրապետն ասէ. Ապա ¹զմիւռոնն եւ Երրորդութիւն² զինչ առնէք: 129 Մինչ դուք ³զեկեղեցին պղծէք խմորուտ հացիւն եւ ջրախառնութեամբ ⁴թշնամանէք զՔրիստոս եւ նոյն հերձուածաւղ բերանովն ⁵զպիղծ աջն ի վերայ եղեալ եպիսկոպոս ձեռնադրէք եւ ի նմանէ քահանայ լեալ եւ զնորին իւղն ի նորին աւագանն արկեալ մկրտի մանուկն ոչ ի մահն Քրիստոսի եւ ապա հաղորդի ի նոյն մահուրաց⁶ սեղանոյն, ⁷զհերիսիոտական բակ եւ հաց ապա ամենայն ⁸խոտի իրքն:

130 Հայրապետն ասէ. Իսկ «գիտաչեցարն» վասն թշնամանա՞ց⁹ ասէք, եթէ՞ վասն պատուոյ Որդւոյ տայք, եթէ՞ զուզապատուաբար:

131 Կոմիտաս ասէ. Քեզ որպէ՞ս թուի:

132 Հայրապետն¹⁰ ասէ. Մի կարծէր ի փորձս ինչ խաւսել ընդ քեզ, այլ վասն գիտելոյ, թէ ո՞ր ստոյգ է կամ յուժէ՞ ուսայք դուք:

133 Կոմիտաս ասէ. Որդւոյ ասեմք վասն պատուելոյ ¹¹եւ պատմելոյ Քրիստոսի տնաւրէնութիւն իւր¹²:

134 ¹³Հայրապետն ասէ. Երրորդութեան ընդէ՞ր ոչ:

135 Կոմիտաս ասէ. Ձի նորա արեամբն փրկեցաք:

136 Հայրապետն ասէ. Սուրբ Աստուած ո՞վ է:

137 Կոմիտաս ասէ. Որդի:

138 Հայրապետն ասէ. Սուրբ եւ հզաւր:

139 Կոմիտաս ասէ. Որդի, «որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեայ մեզ»:

140 Հայրապետն ասէ. ՁՀայր եւ զՈրդի ընդէ՞ր նուաստացուցանես:

141 Կոմիտաս ասէ. Որպէս դու ինձ ասես նուաստացուցանել, նոյնպէս դու առնես աւամայ, զի երկիր պագանելով միացուցանեմք եւ ոչ բաժանեմք, թէպէտ եւ սրբասացութիւն է¹⁴ Որդւոյ:

142 Հայրապետն ասէ. Եւ¹⁵ յո՞յր վայր բաժանեմք զԵրրորդութիւն:

143 Կոմիտաս ասէ. Ձի Հայր ի Կուսէն ոչ ծնաւ եւ ոչ թլփատեցաւ եւ ոչ մկրտեցաւ եւ ոչ խաչեցաւ ¹⁶եւ ոչ Հոգին ապտակեցաւ կամ թաղեցաւ, կամ յարեաւ, բայց միայն Որդին Միածին, Որդին, յորում յարութիւն է պատիւ, ¹⁷որում իշաբար յովանակախումբ «Ովաննա» գոչելով ոստամատոյց տաւնին Տեառն նորաւանդ Տէր գոլով երկիր պագանէր Հաւր, եւ զՀոգին ոչ յիշեաց. մի՞թէ նուազ էր Հոգին եւ զՀոգին Աստուած ընդէ՞ր ոչ յիշեաց որպէս եւ զՈրդին յիշեմ խաչիւն եւ Հաւր եւ Հոգւոյն

1 B գմիւռութիւն փիս գմիւռոնն եւ
2 B Երրորդութեան խոստովանութիւն փիս Երրորդութիւն
3 B ի խմորոյ փիս զեկեղեցին պղծէք խմորուտ
4 A գՔրիստոս թշնամանել ժողովի փիս թշնամանէք գՔրիստոս
5 B չի՞ր գպիղծ ... եղեալ
6 B մահաուրաց / ն՞ի՞ չի՞ր մահուրաց
7 B չի՞ր զհերիսիոտական բակ եւ հաց
8 B խոտելի գտաւ փիս խոտի իրքն
9 B թշնամանեաց
10 B Կոմիտաս փիս Հայրապետն

11 B գՔրիստոսի փիս եւ պատմելոյ Քրիստոսի
12 B չի՞ր իւր
13 B չի՞ր Հայրապետն ... արեամբն փրկեցաք
14 B չի՞ր է
15 B չի՞ր եւ
16 B չի՞ր եւ ոչ Հոգին ... յարեաւ
17 B չի՞ր որում ... զՀոգին ոչ յիշեաց

երկիր պագանեմ եւ յերուսաղէմի, որպէս եւ դու ազամաւ խոստովանիս զքո պարտութիւնդ, զի ուրացար ¹զՀայր Աստուած առ ծննդեամբքն ²եւ զՀոգին՝ առ խաչելութիւն, եւ նոյն ինքն՝ առաւելապէս զԱստուած: 144 «Սուրբ Աստուած», որ յառաջ քան զյաւիտեանս ի Հաւրէ եւ Կուսէն ծնեալ եւ ի Խաչ ելեալ եւ թաղեալ, ի գերեզմանի անքակ աստուածութենէն եւ անբաժան³ ի միութենէն մինչեւ ի մտածութիւն անգամ: 145 Իսկ ⁴եթէ «գլխաչեցարն» դժուարին թուի քեզ եւ խոչընդոյն⁵ ոչ ասեմ, այլ սոյնպէս եթէ որ բաշխեցար կամ որ⁶ պատարազեցար ⁷կամ ձաղեցար կամ ՀայՏոյեցար ⁸կամ թշնամանեցար, կամ մթքակոծեցար կամ բեւեռեցար, վասն մեր «⁹ողորմեա մեզ», կամ որ զքացախ եւ զլեզի արբէր, որ կոբեցարդ կամ գողանալով զքեզ, որ զԱստուած ուրացար գաղտաբար ասեմ շըշնջելով, թէ՛ Որ ի փայտի բարձրացար եւ խաչեցար վասն մեր, «ողորմեա մեզ», զի վասն մեր գանեցար, եւ Քո վիրաւիդ բժշկեցաք¹⁰: 146 ¹⁰Եւ թէ Խաչն քեզ խոչ է եւ մահ նորա քեզ կորուստ, եղիցի քեզ խոչ եւ կորուստ: 147 Եւ թէ ոչ՝ ասա ինձ, ¹¹այլ զինչ ասես, զի¹¹ ոչ այլ իւրիք փրկեաց ¹²զիս եւ զքեզ, բայց եթէ թքովն եւ խաչիւն եւ արեամբն եւ մահուամբն:

148 Հայրապետն ասէ. Սերովբէքն Երրորդութեան ասացին զՍուրբ Սուրբ Սուրբնէ, եթէ¹² Որդւոյ:

149 Կոմիտաս ասէ. Ասա եւ դու գնոյն «Սուրբն» եւ լռեա եթէ ոչ զի¹³ րդ յաւելեալ ի նոցայն. «Աստուած եւ Հզաւր եւ անմահ, եւ ողորմեա մեզ»: 150 Աղէ¹³ ասա, ո՞ ուսուց քեզ յետս ընդդէմ խոստովանել եւ թիւրել զքերովբէից¹⁴ նուազն:

151 ¹⁵Հայրապետն ասէ. «Սուրբն» ի նոցանէն է, ¹⁶եւ յաւելեալն բանս ի մէնջ պատուով, իսկ այլն ի նոցանէն է. այն ծառայիցն է, մեզ ոչ է պարտ ի թագաւորական գովեստն գնուաստն¹⁷ դնել:

152 Կոմիտաս ասէ. Եթէ ծառայք են՝ չէ պարտ եւ գնոսա յիշել անգամ, այլ նոր ինչ ասել. Աւրհնեալ է¹⁸, աւրհնեալ է¹⁹ Որդի, աւրհնեալ է²⁰ Հոգին Սուրբ, ապա թէ տեարք են սերովբէքն՝ պարտ է գնոցայն ընդունել զսրբասացութիւն, զի ասել. Տէր զաւրուքեանց, լի են երկիրն եւ երկիր փառաւ և նորա²¹: 153 Այլ ասելն Եսայեայ. Տեսի զՏէր նստեալ յԱթոռ բարձրութեան²² եւ ձայն մի Տէր եւ ոչ՝ Տեարք, փառք նորա եւ ոչ ձեր, զի զՈրդին տեսին գուշակմամբ: 154 Եւ Զո՞վ առաքեցից առ այն ժողովուրդն, եւ ասեմ. Զիս, առաքեա²¹ Տէրէ, որ զմին դիմացին գոլ թէպէտ զՍուրբ Երրորդութենէն ասացին սերովբէքն, բայց ի Հարկէ քարշիք²² ասել զայս: 155 Զի առա-

1 A չի՞ գՀայր Աստուած
 2 A չի՞ եւ զՀոգին՝ առ խաչելութիւն
 3 A անբաժ
 4 A «գլխաչեցարն» եթէ
 5 B ոչ ընդդէմ փիս խոչընդոյն
 6 B չի՞ որ
 7 B չի՞ կամ ձաղեցար
 8 B չի՞ կամ բշնամանեցար, կամ մթքակոծեցար
 9 B չի՞ ողորմեա ... զի վասն մեր
 10 « Հմմտ. Լ. Պ եր. Բ 24 :
 11 B չի՞ եւ ... կորուստ
 12 B չի՞ այլ զինչ ասես
 13 A չի՞ զիս եւ

ք Ե.Պ.Ձ 3
 13 B Աղէկ
 14 A զքերովբէիցն
 15 B չի՞ Հայրապետն ասէ
 16 B չի՞ եւ ... նոցանէն է
 17 B նուաստ
 18 A չի՞ է
 19 A չի՞ է
 20 A չի՞ է
 21 « Հմմտ. Լ. Պ եր. Բ 24 :
 22 Ե.Պ.Ձ 1
 21 B չի՞ առաքեա
 22 Ե.Պ.Ձ 8-9
 22 B չի՞ քարշիք

ջինք զհաւատամն¹ յերիս բաժինս եղեալ սակա² Որդւոյն յարին բանքն, եւ Հաւր եւ Հոգւոյն՝ որպէս եւ³ փա՛ռք ի բարձունսն յերրորդութենէ թիւ, եւ Որդւոյ միայն, թէպէտ գ՛Քաղկեդոնի⁴ երեսս ունիք, եւ «գլխաչեցարն» բարձէք, եւ զԱստուածամաւրն բարեխաւսութիւն ուրացայք⁵ զի ընդ հակառակսն ժողովեցան երից սուրբ ժողովոյն. Նիկիոյն եւ Կոստանդինուպոլսին եւ Եփեսոսին՝ դնել զքացախեալ խմորն՝ վկայ ճապականացու բնութեան, զոր ունիք, զոր եւ ձեռն արկեալ սպանին՝ զմեծն Աղէքսանդրացին զԴէոսկորոս հալածելով եւ զՊետրոս Անտիոքացին «գայլ» կոչելով, եւ զՈւղիոս Աղեկառնասու⁷ եւ զՍտեփաննոս Եփեսոսի եւ զԱնտաւլիս⁸ եւ զՏիմոթէոս: 156 Զայս Զ. Հայրապետս փախուցէք ճռադաւան⁹, մոլորախտոր¹⁰, ստափառ գայլախումբ¹¹ 12 գառնակոտոր, դիւստ¹³, արիւնաթաթախ ժողովն, ոչ որպէս աստուածասէրք, այլ որպէս աստուածածամբ¹⁴, քրիստոսապատառք հերեսիտացն¹⁵ գրով, 16 զոր յերկրէս այսպիսի ոք ոչ արար:

157 Հայրապետն ասէ. Նորա հերձուածողք գոլով անիծից 17 գործ գործեցին:

158 Կովիտաս ասէ. Զո՞ր հերձուած հաստատեցին ՅԺԸ. հարքն:

159 Հայրապետն ասէ. Զխաչեցարդ:

160 Կովիտաս ասէ. եւ նորա նախադրեցին:

161 Հայրապետն ասէ. 18 Թէպէտ եւ առաքեալքն ասացին ուրէք կամ որպէս մեծն Յոհան Ոսկէբերան, ըստ Սոկրատի Պատմութեան, այլ սակայն չէ աւրինադրած ամենայն ուրէք: 162 Եւ պատառեցին¹⁹ ուղիղ ցանկ հաւատոյն ամենայն աւուր եղեալ գասելն անամաչ:

163 Կովիտաս ասէ. Եթէ հերձուածողք էին՝ ընդէ՞ր ոչ հերձան անիծիցն, որպէս Արիոս կամ Նեստոր²⁰, բայց միայն 21 զՄարկիանոս ի սուրն եղեւ վրէժառու փոխանակ Աստուծոյ կամ թէ սուրբ էր ժողովն՝ Մարկիանոս յուղանման²² ընդէ՞ր սատակեցաւ, ընդէ՞ր յոլովազգք²³ Կոստանդիանոսի եւ երկու Թէոդոսիցն տաւն առնեն եւ նմա ոչ, կամ առաքելոցն եւ Գ. ժողովոցն ո՞վ ասաց զՔրիստոսէ երկուս բնութիւնս, բայց միայն²⁴ Նեստոր երկուս որդիս, եւ դուք երկու բնութիւն, 25 ըստ Եւտիքէի եւ Լեւոնի զոր գրեալ է յիշատակարանսն, թէ՛ աղաղակեցին բազումք, թէ այս Նեստորի աղանդն է. չհաւատամք: 164 Ապա անիծեալն Յոբնաղ ի մէջ²⁶ անցեալ ծածկեաց զերկու որդիսն Նեստորի երկու բնութեամբն: 165 Եւ վկայէ նախարարացն ասել «խաչեցարէ», թէ Նեստոր ընդէ՞ր նզովի, որ դուք գայս խոստովանիք: 166 Եւ աստեալք լռեցին: 167 Բայց ասա ինձ

1 B գիւատատամն
2 B վասն
3 B չի՛ք եւ
4 B գ՛Քաղկեդոնի
5 B ուրանայք
6 B ապակամութեան փիս ապակամացու բնութեան
7 B չի՛ք Աղեկառնասու
8 B գԱնտաւլիս
9 ն՛Քձ չի՛ք նոադաւան
10 ն՛Քձ չի՛ք մոլորախտոր
11 ն՛Քձ չի՛ք գայլախումբ
12 B չի՛ք գառնակոտոր ... արիւնաթաթախ / ն՛Քձ չի՛ք գառնակոտոր
13 ն՛Քձ չի՛ք դիւստ
14 B աստուածածութեամբ
15 B հերեսիտացն
16 B չի՛ք գոր ... ոչ արար
17 A գործեցին գործ

18 B Թէ փիս Թէպէտ եւ
19 B պատառեաց
20 A Նեստոր (այսպէս եւ այլուր)
21 B զի Մարկիանոս
22 ն՛Քձ չի՛ք յուղանման
23 B յոլովազգ
24 B չի՛ք միայն
25 B չի՛ք ըստ ... Լեւոնի
26 B մէջ

զ Դէնսկորոս ընդէ՞ր ոչ թողիք¹ ի ժողովն մինչ յեփեսոս ժողովոյն² գլխաւոր նա էր ի Թէոդոսէ, որ զՓղաբեհանոս եւ զԵւտիքէս քակտեցոյց, եւ զառաջին հաւատն հաստատուն պահեաց մինչեւ ցմահ, այն է՝ եպիսկոպոսաւքն³: 168 Դուք զայս թողեալ այլ ինչ եղիք նոր՝ քացախադաւան⁴, խմորակեր⁵, ջրապղտոր⁶, աղախարչ, նստորասէր⁷, աստուածուրաց, մարդապաշտ, երեսամաչ⁸, քրիստոսատեաց, ատենապատկառ⁹ հաւատապատառ¹⁰, գայլասիրտ¹¹, ¹²իւնձագգեստ, նորախաբ, ցանկապատառ, փարախավազ¹³, խրամակարկատ¹⁴, հովուատեաց¹⁵, ¹⁶ընդդէմ Տեառն դաւղաջողք մարկիոնապաշտք¹⁷, ¹⁸նորափառ, համաշունչք Նեստորի, որ այլ աղարտումն արկանէք¹⁹ յեկեղեցի Աստուծոյ, զոր ոչ ոք ընդունի յուղղափառաց սրբոցն²⁰:

169 Հայրապետն ասէ. Դուք ոչ ընդունիք բնաւ²¹:

170 Կոմիտաս ասէ. Ոչ, զի ոչ ժողովեցան, ²²որ զհաւատն հաստատեցեն, այլ

ժողովեցան, ²³զի զառաջին սուրբսն խոտեացեն եւ զՆեստորին ընկալցին, որպէս եւ արարին իսկ, զի զբուն սուրբսն հալածեցին եւ գայլս կոչեցին:

171 Հայրապետն ասէ. Վասն զի զնոր իրս արինադրեցին, վասն այնորիկ²⁴ նգովեն զնոսա եւ զձեզ խառն:

172 Կոմիտաս ասէ. Մի՛ յարձակիք ի մեզ ²⁵զի մի ատամաթափ լինիցիք, զի մինչ ժողով արարէք ի հայք ընդէ՞ր ոչ արձակեցէք, որպէս Կոստանդինոս՝ առ սուրբն Գրիգոր եւ Կոստանդինուպաւլսացիքն՝ առ զսուրբն Ներսէս կամ գալ ի ժողովն կամ տալ գիր հաւանութեան, իսկ յեփեսացիքն Կիրղիւ²⁶ գրեալ առ սուրբսն երկիցս զգուշանալ ի Նեստորէ: 173 Արդ, դուք, զո՞ր հերձուած²⁷ խլեցիք կամ թէ հերձուած կայր ասդ²⁸ առնել ի հայք, ²⁹կամ յառաջ կամ յետոյ, այլ դուք լծրնկեցք³⁰ լեալք զերդամբ հայոց թագաւորացն Կոստանդինոսի³¹ եւ Տրդատայ նա եւ զձեր հայրապետսն սպանէք: 174 Իսկ թէ որ «Խաչեցարն» ասեմք ոչ յանձնէ, այլ ի ձերոց գրոց եմք ուսեալ, որպէս եւ գրեալ է Ներտառիոս³² Հռոմայեցի, եթէ չեղեւ Հնար Յովսէփայ³³ զմարմինն Քրիստոսի իջուցանել ի Խաչէն, յորժամ զբեւեռան³⁴ ի հանեալ էր, զի փայլատակունք ի փորուածէն³⁵ բեւեռացն հատանէին, եւ ոչ կարէր ժուժել:

175 Ապա ի ձեռս ի վեր տարածեալ կամ հանգրիճեալ պարէգաւտեալ աղաւթէ այս-

1 A չթողիք
 2 B ժողովուն
 3 B եպիսկոպոսոսն
 4 ՆԲՅ չիք քացախադաւան
 5 ՆԲՅ չիք խմորակեր
 6 ՆԲՅ չիք ջրապղտոր
 7 ՆԲՅ չիք նստորասէր
 8 B չիք երեսամաչ
 9 B չիք ատենապատկառ
 10 ՆԲՅ չիք հաւատապատառ
 11 ՆԲՅ չիք գայլասիրտ
 12 B չիք իւնձագգեստ ... ցանկապատառ
 13 ՆԲՅ չիք փարախավազ
 14 B չիք խրամակարկատ
 15 ՆԲՅ չիք հովուատեաց
 16 B չիք ընդդէմ ... դաւղաջողք
 17 ՆԲՅ չիք մարկիոնապաշտք
 18 B չիք նորափառ ... Նեստորի
 19 A արկանէք
 20 B չիք սրբոցն
 21 B բնութիւն փխ բնաւ
 22 B չիք որ ... ժողովեցան

23 A չիք զի ... իսկ
 24 A այնր
 25 B չիք զի մի ... լինիցիք
 26 A Կիրղիւ
 27 B հերձուածք
 28 B աստ
 29 B չիք կամ յառաջ կամ յետոյ
 30 A լծրնկեցք
 31 A կոստանդինոս
 32 B Նեստատիոս
 33 A Յովսէփայ (այսպէս եւ այլուր)
 34 B բեւեռսն
 35 A փորուածէ

պէս. «Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզար, Սուրբ եւ անմահ, որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեա մեզ»¹: 176 Երիցս անգամ զայս ասացեալ ըմբռնեաց զնա եւ իջուցեալ թաղեաց¹: 177 Իսկ առաքեալքն ի ժամանակս ²ժամանակս յաւուր չորէքշաբաթու եւ ուրբաթու ի ժամ պատարագին նախ զայս ասէին կցորդիւ, եւ ապա գիրս ընթերցեալ պատարագ մատչիւր³: 178 Բայց, որպէս ասացի, ոչ թէ յաւրէնս եղին, այլ ըստ աւուրց եւ ըստ ժամուց հանդիպմանց, որպէս մարգարէի եւ զսպասաւորի Քրիստոսի պատիւ արարեալ: 179 Իսկ ի փոխեալն⁴ Աստուածածնին մահուամբ եղեալ ի գերեզմանի յետ երից աւուրց խնդրեալ ի գերեզմանի ոչ գտին: 180 Ապա⁵ ի Հոգոյն ազդեալ ի նոյն աւուր առաքեալն Թովմայի ասացեալ աղաւթս, զոր եւ այլ առաքեալքն ուսեալ եղին զհետ աղաւթիցն Յովսէփու, որ է Սուրբ Աստուածն այսպէս. Փառաւորեալ ⁶եւ աւրհնեալ միշտ սուրբ կոյսդ Աստուածածին Մարիամ. Մայր Քրիստոսի, մատոյ զաղաչանս մեր Որդւոյ քո եւ Աստուծոյ մերոյ: 181 «Խաչեցարն» է, եւ այս սոքիկ կայ ի գիրսն Աւրեղիանոսի⁷ Հռոմայեցւոյ, որ Կանոնաց լրմունք⁸ կոչին վասն յիշատակի եկեղեցւոյ Աստուծոյ: 182 Զնոյն բանս գրէ եւ⁹ Որոգինէս ի գիրն¹⁰ Զատկացն, զոր ընթերցեալ Յոհան Ոսկիբերանն¹¹ կարգէր յիւր ժամանակսն, զոր արգելուին Թէոփիլեանքն¹², թէ զՈ-

րոգինին խորհի¹³: 183 Եւ առ ժամանակս ինչ¹⁴ դադարեաց բանքն: 184 Ապա եւ Կիւրեղ ընդդէմ Նեստորի կարգեաց ի ժողովն՝ Միածին Որդի եւ բանդ Աստուած եւ անմահ էութիւն: 185 Սոյնպէս եւ զսուրբ Աստուածն միախմբեալ երկու հարիւր հարքն ի Հոգւոյն ազդմանէ ձայնիւ կատարեցին, զոր եւ ասորիք ստոյգ ունին յայնմ աւրէ եւ աստ¹⁵: 186 Զայս եւ Դէոսկորոս ասաց¹⁶: 187 Բայց ի ժողովն եւ ոչ յեկեղեցի ուրէք, եւ ի լինել ժողովոյն Քաղկեդոնի հալածական արարին զվեցեքեանն զայն, զոր աճապարեալ Պետրոսի Անտիոքացւոյ գրէ գեղեալ իրսն ի հայս զամենայն, եւ զպատառումն յունաց ի մահուանէն Քրիստոսի, զգուշացուցանէ պինտ կալ ի խոստովանութիւն առաջին սուրբ հարցն, զի նոքա, ասէ, զԱթանասի¹⁷ ումեմն ապականագործի զխմոր եւ ջուր ընկալեալ¹⁸ ի վերայ Քրիստոսի տնաւրէնութեան յաւրեցին, բայց եւ¹⁹ «զԽաչեցարն» չընկալեալ բարձին եւ զՄարիամու գովեստն արհամարհելով ²⁰յայնմ տեղւոյ որոշեցին բարձրավզութեամբ: 188 Զայսոսիկ լուեալ մեր եպիսկոպոսունքն ժողովեցան ի Դուին, եւ ի²¹ Մանծկերտ եղին սահման. Եթէ որ ոք ոչ ասէ զԽաչեցարն²², նզովեալ եղիցի: 189 Մեր պատճառ «Խաչեցարիդ» այդչափ երեւի:

190 Հայրապետն ասէ. Եւ չէ^o ինչ պարսաւանք ամենայն աւուր ասել:

1 Հմմտ. ԳԹ, էջ 508:
 2 B չի՞ ժամանակս յաւուր
 3 B մատչէր
 4 B փոխել
 5 A Ահա փիս Ապա
 6 A չի՞ եւ արհնեալ
 7 B Աւրեղիանոս
 8 B լրումն
 9 B չի՞ եւ
 10 B գիրս
 11 B Ոսկեբերանն
 12 A Թէոփիլեանն

13 Տե՛ս Սոկրատայ Սեդիստիկոսի եկեղեցական պատմութիւն, աշխ. Մ. վրդ. Տէր-Մովսիսեան, Վաղարշապատ, 1897, էջ 465:
 14 B ինչս
 15 B ստոյգ փիս աստ
 16 B ասէ
 17 B զԱթանասիոս
 18 A ընդալեալ (այսպէս եւ այլուր)
 19 B չի՞ եւ
 20 B յայցման փիս յայնմ տեղւոյ
 21 B չի՞ ի
 22 B զաչեցան

191 Կոմիտաս ասէ. *Ջոր աւրինակ թա-
գաւոր երթալ որդովն ի վերայ ապստամ-
բեալ ծառայից իւրոց, որ բռնացեալ ունէր
ի կապանս զնախարարս նորա եւ զերկիրն¹
բաւանդակ, եւ յաղթեալ նմա ի մարտի,
հանէ², զորս ընդ ձեռամբն նորա³ էին, եւ
զնա սպանանէ: 192 Եւ իբրեւ դառնա որդի
թագաւորին արեամբ թաթաւեալ, եւ գե-
րիքն առաջի կացեալ ամենայն աւուր ա-
սեն, եթէ որ վասն մեր հեղեր զարիւն քո
սուրբ եւ հանէր ի կապանաց, ողորմեայ
մեզ. «Խաչեցարն» է: 193 Ասա ինձ, նա-
խատի՞նս համարեր զայն իւր թագաւորն
եւ որդի նորա, թէ՞ պարծանս:*

194 Հայրապետն ասէ. *Եթէ որդին իմ
միով գանիւ գոք փրկէր՝ պատիւ էր գան՝⁴
թող թէ զբազումս:*

195 Կոմիտաս ասէ. *Ջնոյն եւ մեք ա-
սեմք, զի թէ ծնաւ եւ թլփատեցաւ եւ
մկրտեցաւ, մահ ոչ խափանեցաւ եւ արգե-
լեալքն ոչ ելին: 196 Իսկ իբրեւ ի Խաչին
եհեղ զարիւնն վասն կենդանեաց եւ մեռե-
լոց եւ այն աւր զվճիռ պատառեաց եւ ա-
զատ գտաք յաւիտեան, զիա՞րդ համարիմք
ամաւթ լեալ եւ կամ նա որ զսպիսն վասն
մեր դեռ ընդ իւր ունի⁵ առ Հայր, զոր չէ
հնար ումեք⁶ զոք գնել⁷ արեամբ, բայց
նմա, որ Խաչեալն է⁸:*

197 Հայրապետն ասէ. *Բագումք յու-
սացեալք յայդ⁹ եւ գիտեն իսկ,¹⁰ որպէս եւ
ես իսկ գիտեմ, եթէ զամենայն ինչ գիտեմ:
198 Արդ, ասա եւ զայլ ինչ. ջուր գիտեմ,*

*զի չէ աւրէն, բայց¹¹ խմոր եւ աղ ընդէ՞ր ոչ
արկանէք, զի Աւետարանիչն ասէ, թէ՛ Մա-
նուկն Յիսուս անէր եւ զաւրանայր՝:*

199 Կոմիտաս ասէ. *Այն, որ ասէ, թէ
ընդ բանս խռովեցաւ Մարիամ կարծեմ ե-
թէ խմոր եբեր ի¹² Կոյսն կամ թէ՛ ես եմ
հացն իջեալ երկնից՞. մի՞թէ խմորն էր¹³,
ապա ի վեր խմորահատք կան եւ քացա-
խոցք, այլ զոր աւրինակ վարդն եւ մանու-
շակն անապական են եւ այլ ծաղիկքն¹⁴
խառնեալ ի նա անապական ոչ կարէ տալ
զհոտն, զի վարդին խմոր արմատն է եւ ցո-
րեանն ի ձեռն մշակին, իսկ եթէ ես եւ դու
մեծ քննութեամբ անապական հող ի խո-
տոյ եւ ի սերմանէ արկանեմք ի վերայ
բարձրապառաժ աւազի եւ անդ բուսանի
հատ ցորենոյ¹⁵ ատոք հասկ եղեալ, զոր ոչ
յերկնից եւ ոչ յերկրէ չեւ եղեալ ոք անդ
սերմն, եւ բուսանի որպէս որթն անսերմ ի
փայտէն: 200 Նոյնպէս ցորենահատն լեալ:
201 Արդ, զո՞վ ասեմք նմա խմոր, զի չէր:
202 Եւ¹⁶ արդ, եթէ ի հողոյ խմորոյն պատ-
ճառք:*

203 Հայրապետն ասէ. *Ի հարկէ անա-
պական պարտիմք ասել, ¹⁷եւ որ ոչ այսպէս
ասէ, անմիտ է նա:*

204 Տէր¹⁸ Կոմիտաս ասէ. *Այսպէս
խոստովանեայ զկոյսն հող ի հողոյ, եւ ա-
նապական Յորեան ի նմանէ՛ զէմա-
նուէլն¹⁹: 205 Բայց յայտնողն երկու բնու-
թեանց ²⁰մեծ ի հերձուածողս պիղծն Յոր-*

1 B գերկիմ
2 B եւ հանէ
3 B որ փխ նորա
4 B քան
5 B չի՞ր առ Հայր
6 B ումեք
7 B դնել
8 A չի՞ր է
9 B յայտ
10 B չի՞ր որպէս եւ ... գիտեմ

11 B խմորեալ փխ խմոր եւ աղ
... Գ.՝. 4. Բ 40
12 B չի՞ր ի
Ք Յ.՝. 4. Չ 41
13 A է
14 B ծաղիկ
15 B ատոքահատ փխ ատոք հասկ
16 B չի՞ր եւ
17 A չի՞ր եւ ... քան
18 A չի՞ր Տէր
19 A զէմանիւէլն
20 B չի՞ր մեծ ի... պիղծն

նաղ¹ գրեաց ի յիւր² պարապմունսն ի յուրթ ճառին, եթէ ոչ է պարտ դնել խմոր ամենայն աւուր, զի ցորեանն ինքն³ խմոր ունի ինքեան զծնանելն⁴ ցորեանն ասաց աղ, այլ⁵ երկու խմոր չէ գովելի⁶ եւ այլ պարտ է եւ չէ պարտ, զի ցորենահատն ի միմեանս եկեալ⁷ զհամեղուրթիւնսն լնուն զպարկեղտիցն զտեղի աղի, յորում ոչ գտանիցես: 206 Բայց զի ժողովն Քաղկեդոնի այսպէս եղին սահման. չիշխէ ոք կոխել զսահման խմորոյն սրբոյ զայսոսիկ նա: 207 Իսկ մեք⁸ հարցանեմք զձեզ. մինչ յախտից անման չէր մարմին Քրիստոսի եկամուտ յառն բնութենէ՞ դուք զիա՞րդ իշխէք եկամուտ համեղութեամբն անապական աճումն կոչել մարմնոյն Քրիստոսի:

208 Հայրապետն ասէ. Քրիստոս ի վերնատունն ի՞նչ հաց⁹ եկեր:

209 Կոմիտաս ասէ. Յառաջին աւուրն բաղարճակերացն ասեն աւետարանիչքն, եթէ էր Յիսուս ի տուն Յովսէփու¹⁰ հրէի եւ աւրինապահի, եւ հրեայքն անգամ¹¹ ի ծակս մկանցն¹² յուզէին զխմորն եւ ի տունն չմարթի ասել, թէ կայր, զի չէր հնար, եւ Յիսուս դեռ չէր աւանդեալ զաւրէնսն: 210 Եւ Յուդա տարեալ զպատառ¹³ առ հրեայսն ասէր. Ո՞վ հրեայք զաւրինաց բաղարճի ի գինի թացեալ ետ մեզ եւ ասէ. թէ՛ Այս է հացն՝ իջեալ է յերկնից՞, եւ եթէ՛

մարմին իմ է՞ : 211 Արդ, հանէք զնա ի ինչ եթէ իւր կեանս կարէ տալ, ապա եւ ձեզ տա բաղարճ աւրինացս: 212 Զայս գրէ Լեւոն¹⁴ յիւր ի Չորրորդ գիրսն¹⁵. «Քրիստոս աւանդեաց զբաղարճ զպասեքին: 213¹⁶ Բայց պարտ է մեզ խմոր դնել, զի լիցի ախտակիր մարմնոյն Քրիստոսի կատարեալ մարդկութիւն»¹⁷:

214 Հայրապետն ասէ. Ապա այժմ պարտ է զսրբասացութիւն Որդւոյ տալ ինչեցար եւ առանց խմորոյ բաղարճ կագմել:

215 Կոմիտաս ասէ. «Սուրբ Աստուած», որ ծնար ի Կուսէն, որպէս Աստուած «սուրբ եւ հզաւր», որ զդժոխս հզաւրեղապէս գերեցեր, «սուրբ եւ անմահ», որ ոչ թողաւ մարմին Քրիստոսի ի դժոխս¹⁸, «ողորմեա մեզ» ոչ որ թաղեցար կամ ապտակեցար, զի մի՛ աւազակք երեւեսցին¹⁸, այլ որ պարզեցար ի ինչին իշխանապէս, «ողորմեայ մեզ»: 216 «Սուրբ Աստուած» առանց մեղաց մարմինդ, զի Աստուած է, «սուրբ եւ հզաւր» ի գիրս Կիւրղին¹⁹ անբաժ, զի «հզաւր ես, սուրբ եւ անմահ», զմիացեալն²⁰ Բանի, որ ինչիւ խոստացար եւ փրկեալ զքո հաւատացեալքս, «ողորմեա մեզ»:

217 Հայրապետն ասէ. Երեք տիւր²¹ եւ երեք գիշերք²² յո՞յր վայր կատարեցան¹:

1 B Յորնաղ հերձուածողն
2 A չի՛ր յիւր
3 B չի՛ր ինքն
4 B չի՛ր ցորեանն ասաց աղ
5 A եւ չի՛ր այլ
6 B չի՛ր եւ այլ պարտ է
7 B կեալ
8 A չի՛ր մեք
9 A չի՛ր հաց
10 A Յեսեփու
11 B անկամ
12 B փմանցն
13 B պատառն
14 Յովսէփ. Չ. 50

15 Յովսէփ. Չ. 52
16 B ի յիւր փիս յիւր ի
17 B գիրս
18 B չի՛ր Բայց ... մարդկութիւն
19 Հատուածս բացակայում է յունարեկից եւ լատիներեկից կատարուած հայերէն թարգմանութեան մէջ. Սկզբնագիրք տումարի սրբոյն Լեւոնի եւ սահմանի Ս. ժողովոյն Քաղկեդոնի, աշխատասիրեալ յաշակերտաց մեծին Միսիթարայ Արքաեօր, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1805:
20 Հմմտ. Սահմ. ժ. 10. Գործ. Բ. 27, 31:

ԹՈՒՂԹ ԿՈՄԻՏԱՍԱՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ Ի ՊԱՐՍՍ

1 Ամենայն բան ջանիլ^ա, ասէ ուրեմն ժողովողն ի խաւսն իւրում, իմաստունն Սողոմոն, մանաւանդ խաւսել բանս մտաւորս եւ լսել յումեքէ զհանճարով ասացեալն, որք են աշխարհական զբաւսանաց եւ ցնորից երկրի խաւսք՝ ի մարդկանէ ասացեալք: 2 Ո՛րչափ եւս առաւել ի Գրոց սրբոց բերանովք արժանաւոր մարդկան՝ սպասաւորաց պատգամացն Աստուծոյ, ճառք գտցին ապաշխարութեամբ լի լսողաց իմանալ, քան թէ սոցա ասել՝ Հոգւոյն շնորհիւ: 3 Վասն որոյ կարաւտանամ յոյժ շնորհիւ Քրիստոսի ես ասաւղս, զոր մարդոյ բերանով ոչ է արժան ումեք խաւսել, բայց թէ բերան Աստուծոյ ոք կարասցէ լինել՝ զպատուականն հանելով յանարգէ, եւ կամ որպէս միւսն, թէ եղ զբերան իմ՝ սուր սուսեր. ապա համարձակեսցի խաւսել հրամանաւ Տեառն եւ ոչ լռել, զի ժողովուրդ բազում լիցի Քրիստոսի:

4 Եւ մանաւանդ յոյժ դժուարին է լինել հասկաքաղ ի հոռնձս եւ ճռաքաղ ի կուլթս՝ զայլոց յառաջագոյն զբանս գրոց ասացեալ մեծաւ քննութեամբ, ոմանց թերեւս եւ ի գիրս տպաւորեալ է զիմաստսն, վասնզի բազմաժամանակեայնն եւ հինն որպէս գինի ախորժելի է յարբմունս քան զնորս. նոյնպէս եւ տարրացեալ զբանն զբազում ժամանակս ի լսողացն միտս, մանաւանդ զի եւ ոչինչ սխալանք ուղիղ հաւատոյ գտանիցին յառաջագոյն ասացեալն, եւ ոչ աննշանից ոմանց կամ սակաւուց վարդապետութիւն բանից իցէ լինել: 5 Իսկ իմ յաստուածայինսն թեւակոխելով մտածութիւնս՝ զյառաջաբերութիւն բանիցն ընծայեցից, եւ զայս ոչ նորոգածեւութեամբ,

յաղագս վերին եւ լուսաշաւիղ գանձուն պատուականի, որ է փրկութիւն աշխարհի, թէպէտ եւ յաման ծածկեալ ըստ Առաքելոյն ձայնի, վասնզի չէ ծագեալ առ նոսա լուսաւորութիւն աւետարանի փառացն Քրիստոսի^բ, բայց ո՛չ թաքչի ի սիրողաց իւրոց, Հասանէ առ ցանկացաւղս իւր^գ, զի զմտաւ ածելով զնմանէ՝ կատարեալ իմաստութիւն է աւարտել զանուն նորա ուղիղ հաւատովք. արմատ անմահութեան ըստ Սողոմոնեան բանին, առաւել որ ի մահ Որդւոյն Աստուծոյ կենդանացեալք հաղորդեցան անճառաբար, զՀոգւոյն Սրբոյ զյորդեգրութեանն շնորհս յինքեանս բերելով:

6 Գրեալ է, թէ իմաստունն ի ժամանակին յայնմիկ լռեսցէ, բայց այժմ ժամանակս զիս պահանջէ վասն արտաքնոցն, որք ոչ են յայսմ գաւթէ, եւ համարձակութիւն տայ, թէ Գնացեմ մինչ զոյսն ունիմ^դ ի բարեաց գործոց առաքինութիւնս անխափան, եւ թէ Յամենայն ժամ պարտ է ի բարիս նախանձաւոր լինել^ե, եւ դարձեալ՝ Խաւսեցայ զվկայութիւնս Քո առաջի թագաւորաց եւ ոչ ամաչեցի^զ առանց դանդաղանաց մեք եղիցուք փոխանակ բազմաց սատարութիւն աղաւթից իմոցս հաւտի, քաջալերեալք հասցուք ի կատարումն բարեաց, եւ ի նշանակեալ նպատակ երանելոյն Պաւղոսի, որոյ պարծանք՝ խաչն, եւ ազատութիւն՝ յերկինս, եւ կատարիչն՝ Յիսուս: 7 Եւ դարձեալ, թէ Յիշեցեմ գառաջնորդս ձեր, որք խաւսեցան ձեզ զբանն Աստուծոյ, հայեցեալ յես զնացից նոցա, նմա-

բ Ի Կոր. Գ 4

գ Ի մատթ. Գ 14

դ Յովհ. Ժ 35

ե Գաղ. Գ 18

զ Առաք. Ն ԺԲ 46

ա Ժող. Ը 8

1 Օրինակ՝ որպէս սուսեր սուր

նաղբ եղերո՛ւք հաւատոցն նոցա[»]. Եւ դարձեալ, թէ Նախանձաւոր լերո՛ւք շնորհացն որ լաւն ենք[։]

8 Եւ մի՛ տարրասցի յիմս խորհրդեան լռութեամբ պատուել զսակաւ բնութիւնս իմ, եւ մի՛ յուլացեալ լքայց զտգիտութիւնս բաղբաղելով, եւ մի՛ քան զեղեալն աւտարածայնեալ, այլ որպէս բանս է՝ թէ Հաստատուն հիմն Աստուծոյ կայ[»] եւ ունի զկնիքս զայս: 9 Քանզի գիտեմ յո հաւատացեալն եմ, եւ հաստատեալն եմ, թէ կարող է զաւանդն իմ պահել, եւ զդաւանութիւնս ուղղափառութեան հաւատոյ. զի ո՛չ նոր սքանչելիք, ուր զի եւ հովուացն ընդունել շնորհս մարգարէութեան, եւ ձկնորսաց լինել աւետարանիչ բանին Աստուծոյ, եւ Սարեփթուհի ի սովի կերակրի մարգարէիւ, եւ բանի եւ աղբիւր ջրոյ կենդանւոյ անձին Սամարուհւոյ:

10 Ունիմ եւ յոյս քաջալերութեան յԱստուածաշունչ գրոց յարմարական տեսողութեամբ ըստ զանազան դիմաց, ընդ միտս ածելով զայնոսիկ, որք այսպիսեաւ քս վարեցան, առ որս առատապէս զեղան շնորհք մարգարէութեանն Քրիստոսի. քանզի նոյն Տէր է բաւական բոլորեցուն, որ կարգան առ նա: 11 Պարզեւեցցի եւ ինձ բան ի Բանէն, բանալ բերանոյ իմոյ, խաւսել զխորհուրդն Քրիստոսի, պապանձեցուցանել զթշնամիսն ուղղափառ հաւատոյ: 12 Քանզի են ոմանք, ըստ աւետարանին պատմութեան, ունելով զգեստս զառանց, եւ զլեզուս իւրեանց սրեալ ի հայհոյութիւն Սուրբ Երրորդութեանն, յորմէ հրաժարեցոյց զմեզ Որդին Որոտման՝ ո՛չ ընդունել ի տուն եւ ո՛չ ողջունել բանիւ, եւ զնոցին վարդապետութիւնս անուանել ամպս անջրգիս, ծառս պտղակորոյսս, կրկնամեռս, նիւթս կիզման հրոյն

յաւիտենականի, որք վառեն անձանց զհուր զեհենին, սնուցանեն զորդնն անմահ:

13 Արդ՝ ոչ եւս յամել ի նախերգութեանս, այլ պատրաստաբար եւ խոհականագոյնս յաստուածայինսն վերածգել զմիտս:

14 Ես եւ հաւատացեալ ինձ հաւատս այսպէս հաւատամք եւ խոստովանիմք, որպէս եւ հանգիտապատիւ սուրբն Գրիգորիոս, հայրապետ Սրբոյ Եկեղեցւոյս Հայաստան աշխարհիս, ուսոյց մեզ:

15 Հաւատամք ի Հայր՝ ի Տէր, Արարիչ երկնի եւ երկրի, երեւելեաց եւ աներեւութից. եւ ի Միածին Որդին Աստուծոյ, որ ի Հաւրէ եւ առ Հաւր, եւ ընդ Հաւր. եւ ի Սուրբ Հոգին, որ ի նոցունց էութենէ, եւ նովաւ արար զամենայն, որ է մի տէրութիւն, մի զաւրութիւն, մի աստուածութիւն. Հայր յանձնէ, Որդի ի Հաւրէ, Հոգի ի նոցունց ի նոսին իսկութեամբն, էութեամբն, աստուածութեամբն. երեք անձինք, մի կատարեալ կամք, հարթ հաւասար, հասարակ, ի բարձրութիւնս, ի խորութիւնս, ի լայնութիւնս, յերկայնութիւնս. մի բնութիւն Աստուածութեանն, մի պսակ Երրորդութեանն, եւ լի են երկիրք եւ երկիր փառաւք Նորա:

16 Այսպէս հաւատամք եւ խոստովանիմք եւ երկրպագեմք Սրբոյ Երրորդութեանն ի Միութիւն անդր, նոյնպէս եւ սրբոյ Միաւորութեանն յԵրրորդութիւն անդր՝ անարատք, անխառնք, անսկզբունք, համագոյականք: 17 Զի որպէս անխառնելի է Սուրբ Երրորդութիւնն նոյնպէս եւ անբաժանելի. անխառնելի է յաղագս իւրաքանչիւր յատուկ անձնաւորութեանն, իսկ անբաժանելի՝ վասնզի ամենակալ է Հայր, ամենակալ Որդի, ամենակալ Հոգին Սուրբ, մի բնութիւն Աստուածութեանն, մի իշխանութիւն, մի զաւրութիւն, մի պետութիւն:

» ԵճԳ. Ժ. Գ. 7

բ Ե. Գ. Գ. Ժ. Բ. 31

գ Բ. Տ. Գ. Բ. 19

18 Եւ ի վերջին ժամանակս Միածին Որդին Աստուծոյ, կամաւք Հաւր եւ Իւր եւ Սրբոյ Հոգւոյն, վասն մեր եւ վասն մերոյ փրկութեան խոնարհեցոյց զերկինս եւ էջ յարգանդ կուսին, եւ ա՛ն մարմին ի Մարիամայ սրբոյ Կուսէն Աստուածածնէ, եւ միացոյց զանմեռն ընդ մեռոտն, եւ զապականացուն եւ զմահականացուն ընդ անմահ աստուածութեան իւրոյ, խառնեաց եւ միացոյց, եւ արար անապական, զի առանց հակառակութեան՝ նուազն ի լաւէ անտի աւրհնեսցի: 19 Աստուածավայելչաբար ծնաւ ի Սրբոյ Կուսէն, որոյ հետք կուսութեանն ոչ ապականեցան, եւ ի խանձարուրս պատեցաւ կաթնասուն լեալ, եւ յետ երկոտասան ամի եկն ի տաճարն, զի յայտնի արասցէ զիւր աստուածութիւնն. ի վերայ երկրի երեւեցաւ, եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ, միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն, քաղցեաւ եւ ծարաւեցաւ՝ ոչ սոսկ մարդկային բնութեամբ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն աստուածավայելչաբար:

20 Եւ յետ երեսուն ամի եկն ի մկրտութիւն. մկրտեցաւ ի Յորդանան ի Յովհաննէ, վկայեցաւ ի Հաւրէ. Դա է Որդի Իմ սիրելի: 21 Պահեալ զքառասուն տիւ եւ զքառասուն գիշեր՝ յետ այսորիկ փորձեցաւ ի սատանայէ: 22 Բանն մարմնացեալ քաղցեաւ եւ ծարաւեցաւ: 23 Բանն մարմնացեալ զկոյրս լուսաւորեաց եւ զգիշերն ի տիւ փոխեաց: 24 Զչորեքաւրեայ զսիրելին, զՈւր եղիքն ձայնին զուգընթաց արար: 25 Բանն մարմնացեալ ապտակեցաւ եւ չարչարեցաւ՝ ո՛չ սոսկ մարդոյն ասեմ զչարչարանսն, զխաչն եւ զմահն, եւ ո՛չ զնշանագործութիւնսն միայնում Բանին Աստուծոյ, այլ միաւորութեամբ տնաւրէնութեանն. քանզի Բանին Աստու-

ծոյ մարմնացելոյ են ամենայն բարձրագոյնքն եւ խոնարհագոյնքն:

26 Եւ այսպէս, կամաւք եկն ի խաչ, մեռաւ եւ թաղեցաւ, եւ յերրորդ աւուր յարեաւ՝ ըստ Գրոց, զի տիրեսցէ կենդանեաց եւ մեռելոց: 27 Եւ յետ քառասուն տուրնջեան եւ քառասուն գիշերոյ համբարձաւ յերկինս, որպէս տեսին առաքեալքն, եւ նստաւ ընդ աջմէ Հաւր, որպէս ետես սուրբն Ստեփանոս, ի վկայելն իւրում՝ ասէ. Տեսանեմ զերկինս բացեալ եւ զՅիսուս, զի կայ ընդ աջմէ Աստուծոյ: 28 Եւ գալոց է նովին մարմնովն եւ փառաւք՝ դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս, որոյ թագաւորութեանն ո՛չ գոյ վախճան:

29 Եւ յետ այսորիկ՝ որպէս Նազիագովն Գրիգոր Աստուածաբանն ասէ. Մի է Աստուած՝ Հայր կենդանի՝ Բանին էական իմաստութեանն եւ զաւրութեան կերպարանին Իւրոյ, կատարեալ՝ կատարելոյ ծնաւդ, Հայր Որդւոյ Միածնի, մի միայն ի միայնոյ, Աստուած յԱստուծոյ՝ կերպարան եւ պատկեր Աստուածութեանն. Բան գործաւոր, իմաստութիւն պարառական, ամենեցուն ընդ լինելութեամբ անկելոցս զաւրութիւն, եւ բոլորիցս արարող. Որդի ճշմարիտ անտեսանելոյն, անապականին, անմահ անմահին, մշտնջենաւոր մշտնջենաւորին: 30 Մի Սուրբ Հոգի՝ Աստուծոյ զէութիւնն ունելով՝ եւ Որդւով երեւեալ յայտնապէս մարդկան. պատկեր Որդւոյ, կատարեալ ի կատարելոյ, պատճառ կենդանութեան, սրբութիւն՝ սրբութեանց շնորհաւդ, որով ծանուցանի Հայր, որ ի վերայ ամենեցուն եւ յամենեսին, եւ Որդի Աստուած, որով ամենեքեան:

31 Երրորդութիւն կատարեալ՝ փառաւք եւ մշտնջենաւորութեամբ եւ թագաւորութեամբ, անբաժանելի եւ անաւտարելի՝ ոչ ստեղծական ինչ եւ ո՛չ ծառայական

« Մատթ. Գ. 17. Ժ. 15. Մարկ. Թ. 6

բ. Գործ. Է. 55

յերրորդութեանն, եւ կամ ներքսածական, որպէս թէ յառաջագոյն ոչ եղելոյ, զկնի ի ներքս ածաւ. եւ ո՛չ երբեք նուագեաց Որդի ի Հաւրէ եւ ոչ յՈրդւոյ Հոգի, այլ անփոփոխելի եւ անայայլելի է միշտ Երրորդութիւնն: 32 Եւ մեք երկրպագեմք Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. Աստուած՝ զՀայր, Աստուած՝ զՈրդի, Աստուած՝ զՍուրբ Հոգի, մի բնութիւն երից առանձնաւորութեանցն իմանալեաց, կատարելոց, ըստ ինքեանց էութիւնս, բաժանելոց թուով, ո՛չ բաժանելոց աստուածութեամբն:

33 Ընդունիմ եւ գերկոտասան գլուխսն երանելոյն Կիւրղի, որ ընդդէմ Նեստորի ասացեալ է այսպէս, թէ Որ ոչն հաւատայ, թէ Բանն Աստուած չարչարեցաւ մարմնով, խաչեցաւ մարմնով, ճաշակեաց զմահ մարմնով, եւ եղեւ անդրանիկ ի մեռելոց. քանզի միշտ կենդանի է եւ կենդանացուցանէ զամենեանս որպէս Աստուած՝ եղիցի նզովեալ:

34 Եւ յետ այսորիկ որպէս Աստուածաբանն Գրիգոր, եւ Գրիգոր Նէոյկեսարիու, եւ Բասիլիոս Կեսարու եպիսկոպոս, եւ Աթանասիոս, եւ Կիւրիղոս հայրապետ Աղեքսանդրի, եւ սուրբն Գրիգոր Պարթեւ, հայրապետ Հայոց Մեծաց, ուսումնասիրութեամբ եւ գիտութեամբ Աստուծոյ ճանաչեալ զՀին եւ զՆոր Կտակարանս, այսչափ հասու եղեալ մի բնութեան Աստուածութեանն, երից առանձնաւորութեանցն:

35 Ըստ որում ես եւ հաւատացեալ ինձ հաւտս այսպէս խոստովանիմք աներկբայելի հաւատով, եւ զարդարիմք երիւք ժողովովքս այսոքիւք՝ ի պատիւ Ամենասուրբ Երրորդութեանն, սահմանաւ, զոր եղեալ է ՅՓԸ. աստուածաշունչ սուրբ հարցն որ ի Նիկիա, որոց գլխաւոր սուրբն Ռատակէս հայրապետ Հայոց Մեծաց, եւ ասացին այսպէս վասն Բանին մարմնացելոյ, թէ Աստուած ճշմարիտ յԱստուծոյ ճշմարտէ՝ ծնեալ եւ ո՛չ արարեալ, իջեալ ի յերկնից,

մարմնացեալ եւ մարդացեալ ի Սրբոյ Կուսէն Մարիամայ, չարչարեալ՝ այսինքն խաչեալ, թաղեալ, եւ յերրորդ աւուր յարուցեալ, համբարձեալ յերկինս, եւ գայ դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս, որոյ թագաւորութեանն ոչ է վախճան:

36 Նոյնպէս եւ զամենայն աղանդս նզովեցին եւ արտաքս ընկեցին ի կաթողիկէ առաքելական Եկեղեցւոյ: 37 Նախ առաջին զԱրիոս, որ զՈրդի արարած կոչէ, եւ ոչ զԲանն մարմնացեալ ի Սրբոյ Կուսէն, այլ, ասէ՝ Նա է անդրանիկ ամենայն արարածոց եւ նովաւ արար զամենայն: 38 Ըստ նմին եւ ՃԾ. սուրբ հայրապետքն, որ ի Կոստանդնուպաւլիս ժողովոյն, որք [Մակեդոն] մարտնչէին ընդ Հոգին Սուրբ, նզովեցին եւ ի բաց ընկեցին:

39 Նոյնպէս եւ Մ.¹ սուրբ հայրապետքն, որ յԵփեսոս ժողովեցան եւ զամբարիշտն Նեստորիոս նզովեցին եւ արտաքս ընկեցին ի կաթողիկէ Եկեղեցւոյ, որ անդուռն բերանով ասէ. Ո՛չ է պարտ եւ արժան զՄարիամ սուրբ կոյս՝ Աստուածածին խոստովանել, այլ մարդածին, եւ ոչ զխաչեալն Քրիստոս՝ Աստուած, այլ տաճար եղեալ Աստուծոյ Բանին, եւ զԲանն ո՛չ խոստովանել մարմին եղեալ ըստ աւետարանին աւանդութեանց՝ այլ ի մարմնի բնակեալ, այսինքն ի Քրիստոսին՝ ի Մարիամայ ծնիցելոյ մարդոյն, զուգապատիւ զնա կամեցեալ ցուցանել, կամ սակաւ ինչ մեծագոյն, միում ի սրբոց եւ հոգեկիր արանց. եւ բազում եւ այլ հայհոյութիւնս խաւսեցաւ, զի յորժամ զսորա աղանդակցաց բանս ի մէջ բերցուք՝ պատմեսցուք զբովանդակն:

40 Նզովեցին եւ զԵւտիքէս, որ էր վանական ի Կու կղզի, որ զմարմինն տէրունական առ աշաւք խոստովանի, եւ ոչ ի մարդկային բնութենէս, այլ ինքն իսկ

1 Օրինակ՝ երկերիւրքն

մարդ կերպարանեցաւ, ասէ, յարգանդի Կուսին, ոչի՛նչ առնլով ի բնութենէ Կուսին:

41 Նզովեցին եւ զՍաբելիոս Լիբէացին, որ զՍուրբ Երրորդութիւնն մի դէմ խոստովանի, եւ ո՛չ երիս անձինս կատարեալս:

42 Նզովեցին եւ զԱպողինարոս Լաւորիկեցի, որ մասն ինչ առեալ ասէ Քրիստոսի, այսինքն մարմին միայն, եւ ո՛չ բովանդակ մարդ եղեալ. աստուածային էր, ասէ՛ հոգեւորութեամբ հոգիացեալ եւ պէտք ինչ ոչ էին նմա մարդկեղէն հոգւոյ:

43 Նզովեցին եւ զՄարկիոն Պոնտացի, որ ասաց, թէ Աստուած, որ զամենայն արար, չէ բարերար, եւ ոչ հայր բարերարին Քրիստոսի, այլ, այլ ոմն է արդար. եւ ստոյգ Քրիստոս մարմին ի մէնջ ոչ էառ:

44 Նզովեցին եւ զՄարկեղոս եւ զՓոտինոս եւ զՍոփրովինոս, որ զԲանն ազդումն ասեն, եւ զազդումն բնակեալ յայնմ, որ ի զաւակէն Դաւթի եղեւ, եւ ո՛չ էութիւն ինչ անձնաւոր:

45 Նզովեցին եւ արտաքս ընկեցին ի կաթողիկէ առաքելական Եկեղեցւոյ զՊաւղոս Սամոստացի, եւ զտումարն Լեւոնի, եւ զժողովն Քաղկեդոնի, զի ասացին երկուս բնութիւնս եւ երկուս կերպարանս ի Քրիստոս Յիսուս յետ միաւորութեան տնաւրէնութեանն ի Սուրբ Կուսէն, որ լինին յայտնապէս երկու անձինք:

46 Նզովեցին եւ զՍեւերոս, որ ասաց թէ մարմինն Քրիստոսի ապականացու էր մինչեւ ցյարութիւնն, եւ յետ յարութեանն արար զնա անապական:

47 Նզովեցին եւ զՄոնտանոս, որ զինքն Հոգին Սուրբ անուանէ եւ կախարդութեամբ եւ պոռնկութեամբ վարի:

48 Նզովեցին եւ զՄակեդոնիոս, որք զհայր եւ զՈրդի խոստովանին, եւ զՀոգին Սուրբ ուրանան¹:

49 Նզովեցին եւ զՄելքիսեդեկիտան, որ զՄելքիսեդեկ Աստուած անուանեն՝ թէ նա է Որդին Աստուծոյ:

50 Նզովեցին զԳայինոսս, որ զմարդկայինն բնութենէ ասեն՝ զրի որպէս մոմ մատանեալ. եւ շուրջ գան ոգիք՝ փոփոխմամբ եւ ցանկութեամբք ի միմեանս իջանեն:

51 Նզովեցին եւ զՀերովդիանոսս, որ ասեն թէ Հերովդէս էր Քրիստոսն, եւ արդ նմա մնան:

52 Նզովեցին եւ զԱրքանդեղիտան, որ զհրեշտակապետն Աստուած գոյ ասեն, թէ նա՛ մարմնացաւ ի Սուրբ Կուսէն:

53 Նզովեցին եւ զՆաւատիանոսս, որ զապաշխարութիւնն ո՛չ ընդունին:

54 Նզովեցին եւ զՎաղէնտիոն եւ զՄանի եւ զԿոմորուկիոս², եւ զԹէոդորոս [Մամուկեստացի, եւ զԴիողորոս] Տարսոնացի, եւ զԹէոդորիտոս, որ եպիսկոպոս էր Կիւրոս քաղաքի, եւ զԱկակ եւ զԲարծուժա Ընծիհնացի, որ զբնութիւն Որդւոյ յերկուս բաժանեն եւ աստուածութեամբն անչարչարելի ասեն՝ զխաչն եւ զմահն մարդոյն միայն կազմեն, եւ ոչ միաւորութեան տնաւրէնութեանն խոստովանին:

55 Ընդ նմին նզովեմք ես եւ հաւատացեալ ինձ ժողովուրդս, եւ արտաքս ընկենումք ի սրբոյ Եկեղեցւոյ, զամենայն հերձուածաւդս, զորս նզովեալ է սուրբ եւ աստուածահաճոյ հարցն իմոց եւ վարդապետացն. քանզի գրեալ է, թէ Զգոյշ լերո՛ւֆ ի չար մշակացն³, եւ գիտասջիք զայնպիսիսն, որ այնպէսն զնայցեն, արտաքոյ

1 Վերջին երկուսը պակաս են 2, 58 ձեռագրում:
 2 Օրինակ՝ Կոմորիկիոս, որ եւ ուղիղն է՝ իսկապէս Մանիի երկրորդ անունը:
 3 Փլ. Գ. 2

վարդապետութեանն զոր դուքն ուսարուք. եւ դարձեալ, թէ Զգոյշ կացե՛ք անձանց եւ ամենայն հաւտիդ, յորում եղ զձեզ Հոգիմ Սուրբ տեսուչս հովուել զժողովուրդ Տեառն՝:

56 Արդ, եւ ես գոհացայ զԱստուծոյ ի վերայ այսոցիկ, որ ասացանս յիմ նուաստիմաստ գիտութենէս, եւ աղաչեսցուք զմարդասէրն Քրիստոս տալ զգուշութիւն առ ի պահել զոր ինչ լուաքս եւ ծանեաք՝ զուղիղ հաւատս, զի եւ մեք եւ դուք ուրախ լիցուք, եւ հերձուածաւղքն զամաւթ զգեցցին: 57 Խնդրեսցուք ի Տեառնէ, զի ընդ հաւատոյս եւ վարս արժանաւորս շնորհեսցէ մեզ՝ զի ի Նորա փառս կեցցուք, եւ մի՛ աստեալս վրիպիցեմք ի յաւիտեանական հանգստեանցն, զոր պատրաստեալ է ընտրելոց Իւրոց: 58 Այլ եւ բարեխաւսութեամբ սուրբ Աստուածածնին եղիցուք նմանաւղք այնոցիկ, որք հաւատովք եւ երկայնամտութեամբ ժառանգեցին զաւետիան Աստուծոյ: 59 Նմա փա՛ռք Ամենատեառնն, որ վասն մերոյ փրկութեան մարդացաւ եւ մարդակերպ շրջեցաւ, եկեր իբրեւ զմեզ եւ արբ, տանջեցաւ, չարչարեցաւ, խաչեցաւ, բեւեռեցաւ, սպանաւ, թաղեցաւ, կենդանացաւ, յարեաւ, եւ վերացաւ, եւ նստաւ ընդ աջմէ Հաւր՝ ծնաւղին իւրոյ: 60 Եւ Հայր կենդանացոյց զամենեսեան, որ ի նա հաւատացին, եւ հաղորդեցան աստուածեղէն փառացն, եւ նորոգեցան ի փառս անպատումս. եւ իշխանութիւն ետ որդիս Աստուծոյ լինել, եւ եցոյց նոցա Հայր շնորհաց զԾնաւղն իւր, եւ հրաման ետ մեզ Հայր կոչել զԱստուած:

61 Արդ՝ ճշմարիտ Որդւոյն Աստուծոյ եղբարք անուանեալ, զորս առեալ Որդւոյ առ Հայր մատուցանէ, թէ Ահաւասիկ ես եւ մանկունմ իմ, զոր ետուր ինձ, Հայրք: 62 Եւ դարձեալ ասէ. Պատմեցից զանուն

Քո եղբարց իմոց, ի մէջ եկեղեցւոյ աւրինեցից զՔեզ: 63 Որպէս վասն բարեաւք դաւանութեանն Պետրոս՝ զՔրիստոս Որդի Աստուծոյ ծանուցեալ, ըստ որում եւ գերանութեան անուն ժառանգեաց, եւ թէ Դու ես վեմ, եւ ի վերայ այդր վիմի շինեցից գեկեղեցի իմ, եւ դրունմ դժոխոց զնա մի յաղթահարեսցեն: 64 Ընդ նմին հաւատացան նմա փականք արքայութեանն երկնից, կապել եւ արձակել յերկինս եւ յերկրի, որոյ եղերուքն դուք որդիք եւ ժառանգաւորք նորին աթոռոյ, ուղիղ հաւատով եւ բարիաւք խոստովանութեամբ՝ Կամբիչոյ մետրապալիտ, Պաւղոս Արուեստան եպիսկոպոս, Գաբրիէլ Տաճկաց եպիսկոպոս, Յովնան Հերթայ եպիսկոպոս, Սիման Նինուէի եպիսկոպոս, Գաբրիէլ Քարմա եպիսկոպոս, Սաբասիոյ Կոհինիճորական եպիսկոպոս, Բենիամին Սրբնգի եպիսկոպոս, Ստեփանոս Արզնոյ եպիսկոպոս, եւ այլ բազում եպիսկոպոսունք, եպիսկոպոսակցաւք եւ սարկաւագաւք եւ ուխտիւ սրբոյ Եկեղեցւոյ, որք խնդրեցէք զհաւատ քրիստոսասէր Հայոց՝ որք ի դրան արքունի հասեալ կայիք:

65 Ի խնդրոյ ձերմէ, հրամանաւ տերանց, ես Կոմիտաս Մամիկոնէից եպիսկոպոս, որ յաջորդեցայ ի կաթողիկոսութիւն Հայոց Մեծաց, ետու զյետկարս զայս բոլորով սրտիւ եւ աներկբայելի հաւատով, առաջի բազում նախարարաց Հայոց եւ այլ ազգաց քրիստոնէից, որ ի դրան արքունի հասեալ էին, մանաւանդ առաջի մեծի տանուտեառն Խոսրովչնումն կոչեցելոյ, որոյ ճանաչիւր անուն Սմբատ, յազգէ Բագրատունեաց, շինեալ ես եւ հաւատացեալ ինձ հաւատս ի վերայ հիման առաքելոց եւ մարգարէից, եւ սրբոյն Գրիգորի՝ կենդանի մարտիրոսին Քրիստոսի, եւ որք ըստ նմանէ սուրբ Հարքն: 66 Որով եւ մեք ո՛չ խո-

* Գործ. Ի 28

բ Ե. Բ 18

գ Ս. Գ. Ի 25

դ Ս. Գ. Ի 18

տորիցուք քան գասացեալ հաւատս գտուրք եւ գաստուածաշունչ հարցն՝ ոչ յաջ եւ ո՛չ յահեակ. զի ճշմարիտ գովելին Աստուծոյ միայն վայել է գիտել, եւ որոց յայտնէ Սուրբ Հոգի մարդկան, այլազգ զաւղեալ բանիւք, վասն անբաւ լայնութեան ծովու յիմաստութեան: ⁶⁷ Սակայն ի մեզ մին եւեթ պահեսցի զգուշութեամբ, ուղիղ հաւատովք եւ առաքինի գործովք հասանել ի նաւահանգիստն խաղաղութեան երկնից արքայութեանն, անշարժ կալ ի հնազան-

դութեան Հաւրն հաւատոյ [անմարմնոյն], եւ կամարար մարմնականացն. եւ ճայնակցելով մեզ ուղիղ հաւատով, մի հաւտ լիցուք քաջ Հովուին, եւ կամ որդիք, ըստ աւետարանին բանին, զի յերեւել ճշմարիտ Հովուապետին, արժանի եղիցուք ընդունել զմեզ յաւթեւանս եւ առնուլ զանթառամ փառաց զպսակն:

⁶⁸ Միասնական Սուրբ Երրորդութեանն փա՛ռք յանարժան բերանոյս, ամէն:

ՄՄԲԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

ԹՈՒՂԹ ԱՌ ԿԻՐԻՈՆ ՎՐԱՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԱՌ ՄՈՎՍԵՍ

ՁԵՌՆԱՐԿ՝ ԶՈՐ ԽՆԴՐԵԱՑ ՄՄԲԱՏ ՎՐԿԱՆ ՄԱՐԶՊԱՆ, ՑԱՅՆ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՆՍ, ՈՐՔ ԴԱՐՁԵԱԼ ԺՈՂՈՎԵՑԱՆ ՆՈՐԻՆ
ՀՐԱՄԱՆԱԲ Ի ԴՈՒՆՆ՝ ԿԱՐԳԵԼ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ ՀԱՅՈՑ, ՅԵՏ
ՄԱՅՈՒՄՆ ՄՈՎՍԵՍԻ

ՍՄՔԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ԹՂԹԵՐԸ

Սմբատ Բագրատունեաց իշխանը (աւելի շատ Վրկանից մարզպան կոչուած) ապրել է Զ դարի վերջին եւ է դարի առաջին տասնամեակներին: Եղել է Հայաստանի մարզպանը մօտաւորապէս 600 թ.: Եթէ ճիշտ է կայսերական զօրքերի կազմում Վահրամ Չուբինի դէմ կռուած եւ կայսեր խանդին արժանացած Բագրատունի Սմբատի հետ նոյնացման ենթադրութիւնը (ըստ Սեբէոսի առասպելականացուած ներկայացման), ապա իր գործունէութիւնը սկսել է նախ Բիւզանդիայում, հետագայում (Աֆրիկայի աքսորից յետոյ) անցել Սասանեան Իրան: Է դարի առաջին տարիներին նշանակուել է Վրկանի մարզպան, եւ յաջողութեամբ պաշտպանել տէրութեան միջինասիական սահմանները: Այդտեղ էլ ստացել է իր միւս պատուանունները՝ Տերանց զինուոր, Խոսրով Շում (Շնում), Բարեյաղթ:

607 թ. ուղարկուել է Հայաստան՝ ըստ ամենայնի՝ Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից հնազանդութիւնը Բիւզանդիայի դէմ հերթական անգամ պատերազմող Սասանեան տէրութեանն ապահովելու առաքելութեամբ: Նպաստել է թափուր կաթողիկոսական պաշտօնում Աբրահամ Աղբաթանեցու ընտրութեանը՝ երկաբնակութեան դատապարտման հողի վրայ: Մեծ ջանքեր է գործադրել Վրաց կաթողիկոսութիւնը եւս քաղկեդոնականութիւնից հեռու պահելու համար, սակայն, հանդիպելով Վրաց եկեղեցու եւ իշխանների համառ դիմադրութեանը, ըստ երեւույթին, ստիպուած է եղել բաւարարուել Սասանեան տէրութեանը վրացիների քաղաքական հնազանդութեան ապահովումով: Մասնակցել է 615 թ. Տիգրանում այսպէս կոչուած Պարսից ժողովին, որտեղ Սասանեան Իրանի քրիստոնեայ բնակչութեան համար միակ ընդունելի ուղղութիւն հռչակուեց միաբնակ հաւատամքը:

Գիրք Թղթոցի-ում պահպանուել են Սմբատի երկու նամակները (Յուրտաւի եպիսկոպոս Մովսէսին եւ Վրաց Կիւրիոն կաթողիկոսին), ինչպէս նաեւ աւանդաբար նրա անուան հետ կապուող երկու հաւատոյ «ձեռնարկներ»: Դրանցից առաջինը կազմել եւ կնքել են Դուինում հաւաքուած կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակից աշխարհականները եւ հոգեւորականները՝ Սմբատ Վրկան Մարզպանի եւ Մանասէ Բասենի եպիսկոպոսի գլխաւորութեամբ (տե՛ս ստորեւ՝ Սմբատի երկու թղթերից յետոյ): Իսկ երկրորդը, արդէն Աբրահամ Աղբաթանեցի կաթողիկոսի ընտրուելուց յետոյ կազմուել է երկաբնակութիւնը եւ միւս աղանդները ժողովի այն մասնակիցների կողմից մերժելու մասին, որոնք նախկինում (591 թ. մինչեւ Իրանի յաղթանակի արդիւնքում Հայաստանի արեւմտեան կէսի վերամիաւորումը իրանահպատակ կէսի հետ) ենթակայ են եղել Բիւզանդիային (վերնագրում ձեւակերպուած է՝ «որք էին ընդ իշխանութեամբ Հոռոմոց ի թագաւորութեանն Մաւրկան»): Քանի որ այդ ձեռնարկը դժուար է ուղիղ կապել Սմբատ Բարեյաղթի հեղինակութեան հետ, բայց միւս կողմից՝ այն նրա ղեկավարած հակաբիւզանդական դաւանական գործողութեան էական մասն է, յարմար ենք գտել «Մատենագիրք Հայոցում» այդ բնագիրը գետեղել ոչ թէ Սմբատի երկերի շարքում, այլ ստորեւ՝ սոյն ներածականում:

Ձեռնարկ՝ գոր ետուն Աբրահամու Դայոց կաթողիկոսի ի միաբանութեանն աշխարհիս Դայոց այլոքիկ, որք էին ընդ իշխանութեամբ Դոռոմոց ի թագաւորութեանն Մաւրկան

Եւրք եւ տասներորդ ամի Ապրուէզ Խոսրովու արբայից արբայի, իմ՝ Աբրահամու Հայոց կաթողիկոսի, եւ աթոռակցաց իմոց՝ Մանասէի՝ Բասենոյ եպիսկոպոսի, Քրիստափորի՝ Սիւնեաց եպիսկոպոսի, Յովանիսի՝ Ամատունեաց եպիսկոպոսի, Գրիգորի՝ Անանեաց

ցեաց եպիսկոպոսի, Սիովնի՝ Գողթան եպիսկոպոսի, Ահարոնի՝ Մեհնունեաց եպիսկոպոսի, Ներսէսի՝ Բուժունեաց եպիսկոպոսի, Յոհանկայ՝ Էդոյ եպիսկոպոսի, Թաղէոսի՝ Առնաւնայ եպիսկոպոսի, եւ իշխանաց մերոց՝ Տեառն Սմբատայ՝ Վրկան մարգապանի եւ տերանց զինուորի, եւ Գիգա Դաշտկարանի, եւ Վարդապետի՝ Հայոց Շարսաղարի, եւ այլ իշխանաց եւ աշխարհականաց ուղղափառաց առաջի կացեալ՝ Թեոդորոս՝ Սեպիական գնդին եպիսկոպոս, Ստեփանոս՝ Բագրաւանդայ եպիսկոպոս, Մովսէս՝ Խոռխոռունեաց եպիսկոպոս, Քրիստափոր՝ Ապահունեաց եպիսկոպոս, Ներսէս՝ Վանանդայ եպիսկոպոս, հանդերձ վանից երիցամբքս այսոքիւք. Աբրահամ՝ Սրբոյ կաթողիկէի վանից երէց, Սամուէլ՝ Սրբոյ Հոսիսիմէի, Բաբիլաս՝ Սրբոյ Յովհաննու վանաց երէց, Խոսրով՝ Աւշականու, Յաւիտեան՝ Եղիվարդայ, Դաւիթ՝ Երեւանայ, Իսմայէլ՝ Գառնոյ, Յունանէս՝ Աւանի, Իսրայէլ՝ Պողապանից, Ջոջիկ՝ Արամունից, Յովհանիկ՝ Արտաւազդայ ապարանից, Աբաս եւ Որդեակ եւ Աբրահամ՝ Փարպիոյ, Միհայէլ՝ Աղցից, Գրիգորիս՝ Արմոյ, Կոզմաս՝ Ուրդայ, Մայէն՝ միւս Արմոյ, Յովհանիկ՝ Արծափաց, Սիմոն՝ Դարունից, Սամոտ՝ Բագարանի, եւ այլ վանից երիցամբք հանդերձ, եկեալ յանդիման մեր՝ զբարեպաշտութիւն խոստովանեցին, նզովելով նոյնաձեւս ըստ երանելի հարցն մերոց զամենայն հերձուածոցս, եւ զԱրիոս, եւ զՄակեդոն, եւ զՆեստոր, եւ զԵւտիֆոս, եւ զչար ժողովն Քաղկեդոնի, եւ զպիղծ տումարն Լեւոնի, եւ աղաչանս մատուցանելով առաջի մեր՝ խառնել զինքեանս ի միաբանութիւն եկեղեցւոյ ճշմարիտ հաւտին Քրիստոսի: Եւ ասացին միաբանութեամբ ամենեքեան, թէ զխոստովանութիւն եւ զսահման հաւատոյ, զոր հաստատեցին երանելի հարքն մեր, անշարժ պահեսցուք առաջի Աստուծոյ եւ հոգեւոր հարանցոյ մերոց, եւ զապաշխարութիւն, զոր տայք մեզ, յաւժարութեամբ ընդունիմք եւ կամաւ կատարեմք, եւ ի հաղորդութենէ նզովելոցն ամենեւին հեռանամք, եւ թէ խաբէութիւն ինչ իցէ ի կամս ուրում, նզովեսցի հոգւով եւ մարմնով յԱմենասուրբ Երրորդութենէն: Եւ ընկալեալ զնոսա ապաշխարութեամբ, բեռն ինչ եւ մեր բառնալով զնոցա՝ ըստ գրեցելումն կնեցաւ ձեռնարկս այս ի նոցանէն յանդիման մեր ամենեցուն, վկայութեամբ Սրբոյ Երրորդութեանն, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

Նշուած ձեռնարկները պահպանուած են միայն «Գիրք թղթոցի» զմամուեան գրչագրում եւ հրատարակուած թիֆլիսեան տպագրում (մենք վերահրատարակում ենք Նորայր արքեպ. Պողարեանի պատրաստած երուսաղէմեան երկրորդ տպագրից): Իսկ երկու թղթերը բացի զմամուեան գրչագրից՝ պահպանուած են նաեւ այսպէս կոչուած «Էջմիածնական Գիրք թղթոցի» ձեռագրերում (ՄՄ թիւ 3062 եւ 2966), որոնք մանրամասնօրէն համեմատել ենք ԳԹԷ₁, ԳԹԷ₂ տառանիչերով (թիֆլիսեան տպագրիրը նշուած է ԳԹԹ):

Պարոյր Մուրադեան, Ալեքսան Յակոբեան

ՍԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. Հ. Ն. Ակիմեան, Կիրիլոն կաթողիկոս Վրաց, Վիեննա, 1910
2. Գիրք թղթոց, Երուսաղէմ, 1995
3. Պատմութիւն Սեբէոսի, աշխատասիրութեամբ Գ. Աբգարեանի, Երեւան, 1979
4. Ուխտանէս, Պատմութիւն Հայոց, Վաղարշապատ, 1871
5. Մ. արք. Օրմանեան, Ազգապատում, հ. Ա.

ԹՈՒՂԹ ՏԵԱՌՆ ՍՄԲԱՏԱՅ՝ ՎՐԿԱՆ ՍԱՐԶՊԱՆԻ, ԱՌ ԿԻՐՈՆՆՆԵՐՆԵՐԻՆ՝ ՎՐԱՑՑ

ԿԱԹՈՒՂՈՍԿՈՍ

1 Սրբասիրի Տեառն Կիւրոնի՝³ Վրաց կաթողիկոսի, եւ այլ եպիսկոպոսաց աթոռակցաց ձերոց, եւ իշխանաց աշխարհիդ՝ Ատրնեքսեհի եւ ամենայն լաւաց, ի Սմբատայ⁴ Գուրկան մարզպանէ եւ տերանց⁵ զինուորէ, եւ ի Գիգայ Դաշտկարանէ⁶, եւ ի Վարդապետէ՝ Հայոց Շարսաղարէ, եւ յայլ ազատորերոյ⁷ խոնարհութեամբ եւ սիրով ողջնին:

2 Քանզի որպէս⁸ յառաջագոյն հարանցն⁹ մերոց եւ ձերոց եւ վարդապետաց աշխարհիս միաբանութեամբ գլխին կարգս ոմանց եւ զատելի վարս տեսել, որ աննման եւ թիւր էր մեր հաւատոյ եւ կանոնաց, մերժեալ էր զնոսա նզովիւք, եւ վասն հեռաւորութեան մեր եւ նոցա աշխարհաւ եւ ոչ խիղճն այն առ ամենեսեան ի¹⁰ մտի էր, բայց առ սակաւս ոմանս հաստատուն կայր: 3 Իսկ մինչ մեղաց յաճախութիւն եղեւ եւ առ¹¹ միմեանս եհաս կեալ¹² ապստամբեալք¹³ ի բնիկ տերանց, ապա թէ՛¹⁴ վասն հաւատոյ էր, եւ կամ վասն կարգաց եւ¹⁵ վարուց նոցա¹⁶: 4 Եւս

քաջ ի վերայ հասաք, զի¹⁷ աննմանք եւ թիւրք էին ամենեւիմք¹⁸ մեր կարգաց¹⁹, այլ տեսանէաք եւ յԱրեաց աշխարհին, որ²⁰ քրիստոնեայքն ուղղափառք էին՝ զնոյն պայման մեր եւ ձեր հարանցն²¹ եւ նոցա տուեալ քաջ²² պատուիրանաւ: 5 Ապա առաւել եւս հասաք ի վերայ, թէ՛ որք ի մէնջ²³ էին եւ միաբանեցան²⁴ ընդ նոսա՝ պակասամիտք եւ լոյծք²⁵ ուրեմն էին յառաքինութենէ եւ ի հաւատոց, եւ այս պատերազմս²⁶, որ ընդ հաստատունսն եւ ընդ լոյծսն²⁷ էր, չար եւ դառնագոյն թուէր քան զամենայն չարիս²⁸:

6 Եւ յորժամ մարդասէրն Աստուած ողորմեցաւ, եւ արքայից արքայ բարերարութեամբ արար եւ զմեզ յաշխարհարձակ՝ հաւատոյ եւ եկեղեցեաց կարգի աւելագոյն²⁹ պատուէր ի վերայ արար, զի ընդ միմեանս խաղաղութիւն եղիցի, քանզի էր ինչ, որ լուաւ: 7 Եւ մինչ բարեաւ յաշխարհս հասաք, առաջնորդութեամբ³⁰ Սուրբ Հոգւոյն հայրապետ կարգեցաւ, եւ այն ամենայնի հակառակութեան եւ թերութեան ուղղութիւն³¹ եղեւ, Քրիստոս

1 ԳԹԹ Կիրիոն
2 ԳԹԷ չի՛ք Վրաց
3 ԳԹԷ, Կիրիոն
4 ԳԹԷ Սմբատա
5 ԳԹԷ տէրանց
6 ԳԹԷ Դաշտկարնէ
7 ԳԹԷ, ազատորերոյ
8 ԳԹԹ չի՛ք որպէս
9 ԳԹԷ հարանց
10 ԳԹԷ ի ստոյգ ի
11 ԳԹԹ չի՛ք առ
12 ԳԹԹ չի՛ք կեալ (գրչագրի վնասուած հատուած)
13 ԳԹԷ ապստամբեալ
14 ԳԹԹ չի՛ք (ա)պա թէ (վնասուած հատուած)
15 ԳԹԹ չի՛ք (կար)գաց եւ (վնասուած հատուած)
16 ԳԹԷ սոցա

17 ԳԹԹ չի՛ք զի (գրչագրի վնասուած հատուած)
18 ԳԹԷ ամենեւիմ
19 ԳԹԹ չի՛ք (կար)գաց (վնասուած հատուած)
20 ԳԹԹ չի՛ք (աշխարհի)ն որ (վնասուած հատուած)
21 ԳԹԷ հարանց
22 ԳԹԹ չի՛ք տուեալ ք(աջ) (վնասուած հատուած)
23 ԳԹԷ մէնջ
24 ԳԹԹ միաբանեցին
25 ԳԹԷ ծոյլք
26 ԳԹԷ պատերազմ
27 ԳԹԷ ծոյլսն
28 ԳԹԹ չարս փիս չարիս
29 ԳԹԷ, առաւելագոյն
30 ԳԹԷ, յառաջնորդութեամբ, ԳԹԷ, առողջութեամբ փիս առաջնորդութեամբ (ԳԹԹ)
31 ԳԹԷ, խաղաղութիւն փիս ուղղութիւն

Աստուած փառաւորի, որպէս յառաջագոյն ուսուցին մեզ երանելի վարդապետքն, եւ եղեաք ամենեքեան մի հաւատ¹, որ ընդ արքայից արքայի իշխանութեամբ² եմք:

8 Զնոյն հարկաւորեցաք գրել եւ առ ձեր սրբասիրութիւն³, զմերս պատմել ձեզ, եւ զձեզ ընդ մեզ միաբանել, որպէս եւ մեր հարքն էին: 9 Քանզի միոյ իսկ վարդապետի աշակերտ եւ վիճակ⁴ եմք լեալ⁵ եւ մեզ նովին հաւատով՝ որպէս եւ հարքն մեր, եւ զհաւատ առ Աստուած ունել, եւ զսէր առ միմեանս: 10 Բայց է եւ⁶ ինչ լուր, որ յաշխարհականաց⁷ լուայ⁸ եւ սակայն չհաւատայի⁹: 11 Իսկ հաւաստի¹⁰ յեպիսկոպոս¹¹ Յուրտաւայ, որ աստս է, լուաք եւ կարի դժուարացաք: 12 Քանզի մեր եւ այդ աշխարհի ազատորերոյ¹² թէպէտ արիւն¹³ եւ հարազատութիւն ի միջի կայր, բայց հաստատութիւն եւ վստահ լինել մեզ որպէս յերդումն ինչ՝ այդ սուրբ վկայարան¹⁴, որ ի Յուրտաւ, պատուական եկեղեցիդ հաստատեցաւ: 13 Եւ պաշտաւն¹⁵ եւ կարգդ¹⁶

հայրենի¹⁷ ձեր միջի էր, եւ փոխելդ թշնամութիւն իմն¹⁸ ի մէջ արկանէ¹⁹, մանաւանդ թէ եւ թերութիւն, արգելուլ եւ մեզ աստի²⁰, որք կամին գալ եւ²¹ երկիր պագանել²² սրբոյ խաչիդ, եւ ոչ տալ մտանել, որք այտի²³ գան ի սուրբ Կաթուղիկէ եկեղեցիս²⁴ եւ յայլ²⁵ վկայարանս յաղաւթել:

14 Եւ այսմ մեծի պարգեւի²⁶, որ յԱստուծոյ տուան մեզ եւ ձեզ, խափանիչ²⁷ թէ ոք յանխրատից եւ կամ ի²⁸ տգիտաց լինէր, ձեզ պարտ էր խրատել վարդապետութեամբ զայնպիսին եւ պատուհասել²⁹, որ հակառակութիւն ի միջոյ բառնայր, թող թէ ձեզ առնել զայդ, որ կարի անհնարին եւ չար է: 15 Կամէաք եպիսկոպոսունս հանդերձ քերթողաք³⁰ արձակել, զկիրթան, որ գիտեն³¹ զչարութիւն հերձուածոյ³², որ զձեզ ի վերայ հասուցանէին: 16 Բայց ապա առ ժամս բաւական համարեցաք, ի ձեռն ազատ արանցդ նախ թղթով³³ զկամս ձեր գիտել:

17 Ո՛ղջ լերուք³⁴:

1 ԳԹԷ հաւտ փիս հաւատ
2 ԳԹԷ իշխանութեամբ արքայից արքայի փիս արքայից արքայի իշխանութեամբ
3 ԳԹԷ₁ սրբութիւնդ ԳԹԷ₂ սրբասիրութեանդ
4 ԳԹԷ աշակերտի եւ վիճակի
5 ԳԹԷ կեալ
6 ԳԹԷ չի՞ եւ
7 ԳԹԷ յաշխարհականացս
8 ԳԹԷ₂ լուա
9 ԳԹԹ սակաւ ինչ հաւատացի փիս սակայն չհաւատայի (ԳԹԷ)
10 ԳԹԷ հաւաստիւ
11 ԳԹԷ յեպիսկոպոս
12 ԳԹԷ ազատաց որերոյ փիս ազատորերոյ
13 ԳԹԷ եւ արիւն
14 ԳԹԷ վկայարանդ
15 ԳԹԹ պաշտաւնդ
16 ԳԹԷ₁ կարգ

17 ԳԹԹ հայերէն ի փիս հայրենի
18 ԳԹԹ չի՞ իմն
19 ԳԹԷ արկանէմ
20 ԳԹԹ աստ
21 ԳԹԷ չի՞ գալ եւ
22 ԳԹԷ₂ երկրպագանել փիս երկիր պագանել
23 ԳԹԷ այդի
24 ԳԹԹ եկեղեցի
25 ԳԹԷ այլ
26 ԳԹԷ պարգեւ
27 ԳԹԷ եւ խափանիչ
28 ԳԹԷ չի՞ ի
29 ԳԹԹ պատուհասեալ
30 ԳԹԹ ԳԹԷ₂ քերթողալ
31 ԳԹԷ գիտել փիս որ գիտեն
32 ԳԹԹ հերձուածոց
33 ԳԹԷ₂ թխտովս
34 ԳԹԷ չի՞ Ողջ լերուք

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ՍՄԲԱՏԱՅ ԱՌ ՄՈՎՍԵՍ

1 Զգիր ողջունի սրբութեան ձերոյ՝
ընկալաք եւ ի Քրիստոս ուրախացաք:

2 Որ վասն թղթոյն² պատասխանեաց
զարմացեալ էք, զոր³ առ մեզ գրեալ էր
Վրաց կաթողիկոսն⁴, մեք աւելի զարմա-
ցեալ կայաք յերկոցունց կողմանց. յա-
ղագս նորա, եթէ զիս⁵ զայսպիսի բաներ
մահաբեր⁵ սուտ գրէր առ մեզ, եւ վաղիւ
յանդիմանէր⁶ ի մէնջ. եւ զձէնջ, թէ զի⁷
յանձն⁷ չէր վստահ աստանաւր ի մաւտ,
զիս⁸ զիս կայր արդեւ⁸ եւ զմեզ յորդորէր
եւ թողիմս տայր առնել յաշխարհն, եւ
զինքն ինքեամբ յանդիմանէր: 3 Բայց⁹
ապա էր ինչ, որ յառաջագոյն իսկ յաշ-
խարհականաց լուեալ էր յաղագս սրբու-
թեան ձերոյ, եւ այժմ ի Վրթանիս¹⁰ Քեր-
թողէ¹¹ աւելի տեղեկացաք, թէ որպէս հա-
լածեցայք եւ եկիք այսր. եւ մանաւանդ՝
վասն հոգեւոր իրաց, որում Տէր կաթողի-
կոս ի վերայ հասեալ է եւ տեղեկացեալ եւ
զձեզ ընկալեալ: 4 Մեզ աւելի քննութիւն
առնելոյ զի¹²նչ պէտք են:

5 Արդ՝ զիս ահաւասիկ¹² փութով ի
դուռն խնդրեալ է արքայից արքայի¹³. քեզ
վաղ ասացի, թէ գրեմ առ արքայից
արքայ, որ բարերարութեամբ հրաման
տայ, եւ¹⁴ երթաս ի քո եկեղեցւոյն¹⁵ նստիս

եւ քո հաւատով զքո ժողովուրդս ունիս¹⁶:
6 Դու ասես՝ ես Ատրնեսոսն եւ Վահանայ
եղբա՞րց ինչ եմ¹⁷, եւ ոչ կարեմ սուր առ-
նուլ¹⁸ եւ ընդ ամենայն Վիրս կռուել:
7 Արդ՝ քո հոգի եւ գործդ նախ ողորմու-
թեանն Աստուծոյ յանձն լիցի, եւ ապա՝
Տեառն կաթողիկոսի: 8 Թո՛ղ զի գրէ եր-
կիցս եւ երիցս անգամ, ո՛ր գիտէ, թէ¹⁹ զան
յուզղութիւն:

9 Ապա թէ ի²⁰ նոյն յամառութեան
կան, զի ի²¹ նորա ի թղթին իսկ աւանիկ
գրեալ էր, ասէ՝ հարքն մեր եւ ձեր զերու-
սաղէմի հաւատն ունէին եւ սուրբն²² Գրի-
գոր զայն ետ նոցա, եւ մեք զնոյն ունիմք.
արդ՝ այդում պատասխանի Տէր կաթողի-
կոսն²³ առնէ: 10 Եւ եթէ²⁴ ի նոյն խելագա-
րութեան²⁵ կան եւ ի միաբանութենէ մերմէ
հեռանան, զարիւն նոցա ի գլխոց իւ-
րեանց²⁶ խնդրեսցէ Տէր Աստուած, եւ մեք
անպարտք եղիցուք: 11 Բայց սակայն
զիս²⁷ զգործդ ի գլուխ երթայ, գրեցէ՛ք²⁷
առ իս: 12 Թէ զանհնազանդութենէ լսեմ,
եւ տայ Տէր Աստուած ժամ յաջող, ո՛ր գիտէ,
թէ եւ աստէն իսկ ընդունի հատուցումն
յԱստուծոյ ի ձեռն մարմնաւոր տերանց:

13 Ո՞ղջ լեր ի Տէր²⁸:

1 ԳԹԹ՝ Բն փխ ձերոյ

2 ԳԹԷ՝ Թխտոցն ԳԹԷ՝ Թրթոցն

3 ԳԹԷ՝ զի փխ գոր

4 ԳԹԹ՝ կաթուղիկոսին

5 ԳԹԹ՝ մահաբեր բաներ փխ բաներ մահաբեր

6 ԳԹԷ՝ յանդիմանի

7 ԳԹԷ՝ յանձնն

8 ԳԹԷ՝ արդեւաւ

9 ԳԹԹ՝ չի՞ Բայց

10 ԳԹԷ՝ Վրդանիսէ

11 ԳԹԹ՝ Քերթողէ

12 ԳԹԹ՝ ԳԹԷ՝ աւասիկ

13 ԳԹԷ՝ չի՞ արքայից արքայի

14 ԳԹԹ՝ եւ որ

15 ԳԹԹ՝ եկեղեցւոյ

16 ԳԹԷ՝ չի՞ եւ Բն հաւատով ... ունիս

17 ԳԹԷ՝ ի չեմ փխ ինչ եմ

18 ԳԹԷ՝ սուր առնուլ կարեմ փխ կարեմ ... առնուլ

19 ԳԹԹ՝ թող զի փխ թէ

20 ԳԹԷ՝ չի՞ ի

21 ԳԹԷ՝ չի՞ ի

22 ԳԹԷ՝ սուրբ

23 ԳԹԷ՝ կաթուղիկոս

24 ԳԹԹ՝ թէ

25 ԳԹԷ՝ խելարութեան ԳԹԷ՝ խելարութեան

26 ԳԹԷ՝ գլխոյ փխ գլխոց իւրեանց

27 ԳԹԷ՝ գրեցէ՛ք եւ

28 ԳԹԷ՝ չի՞ Ողջ լեր ի Տէր

**ՁԵՌՆԱՐԿ՝ ՉՈՐ ԽՆԴՐԵԱՑ ՍՄԲԱՏ ՎՐԿԱՆ ՄԱՐԶՊԱՆ, ՅԱՅՆ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՆՍ, ՈՐՔ ԴԱՐՁԵԱԼ ԺՈՂՈՎԵՑԱՆ ՆՈՐԻՆ ՅՐԱՄԱՆԱՒ Ի
ԴՈՒՆ՝ ԿԱՐԳԵԼ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ ՀԱՅՈՑ, ՅԵՏ ՄԱՅՈՒԱՆՆ ՄՈՎՍԵՍԻ. ԵՒ
ՉԱՅՍ ՁԵՌՆԱՐԿ ԵՏ ՆՈՑԱ:**

1 Ամենագովելոյ եւ փառաւորելոյ եւ աստուածաշնորհ պատուովք պայծառացելոյ Տեառն Սմբատայ Վրկան մարգպանի եւ տերանց զինուորի, եւ Տեառն Գիգայ Դաշտկարանի, եւ Վարդապետի՝ Հայոց Շարսաղարի. ի Մանասէ՛ Բասենոյ եպիսկոպոսէ, ի Քրիստափորէ՝ Սիւնեաց եպիսկոպոսէ, յԱբրահամայ՝ Ռշտունեաց եպիսկոպոսէ, ի Յովհանէսէ՝ Ամատունեաց եպիսկոպոսէ, ի Գրիգորէ՝ Անձեւացեաց եպիսկոպոսէ, ի Սիրովնէ՝ Գողթան եպիսկոպոսէ, ի յԱհարոնէ՝ Մեհնունեաց եպիսկոպոսէ, ի Ներսիսէ՝ Բուժունեաց եպիսկոպոսէ, ի Յոհանկայ՝ Եղոյ եպիսկոպոսէ, ի Թաղէոսէ՝ Առնոյ եպիսկոպոսէ, Տերամբ ողջոյն:

2 Եւթն եւ տասներորդ ամի Ապրուէզ Խոսրովու արքայից արքայի, յամսեանն մարերի, որպէս փառաւորութիւնդ ձեր յայս եպիսկոպոսաց, զոր ի վերոյդ գրեալ է, որ ի ժամուս ի Դու[ը]նի ի սուրբ եկեղեցւոջս դիպաք, ձեռնարկ խնդրեցէք վասն սուրբ եւ ուղղափառ հաւատոյ, զոր մեր հարանցն եւ երանելի վարդապետացն կալեալ է, եւ այժմ ունիմք կամաւքն Աստուծոյ:

3 Արդ՝ որպէս յառաջագոյն հայրապետացն Հայաստան աշխարհիս, եւ եպիսկոպոսացն եւ քահանայից եւ իշխանաց եւ աշխարհականաց, սոսկալի նզովիւք մերժեալ եւ ի բաց ընկեցեալ է զամենայն հեր-

ձուածողս՝ զԱրիոս եւ զՄակեդոն, եւ զանյիշելին Նեստոր եւ զԵւտիքոս, եւ զժողովն Քաղկեդոնի եւ զպիղծ տուժարն Լեւոնի, եւ հեռանամք ի հաղորդութենէ նոցա ճշմարտութեամբ: 4 Ապա եթէ խաբէութեամբ ինչ իցեն բանքն մեր, նզովեալ եղիցուք յԱմենասուրբ Երրորդութենէն:

5 Ըստ բանիդ ձերում նոյնպէս եւ ես՝ Սմբատ Վրկան մարգպան եւ տերանց զինուոր, եւ Գիգ Դաշտկարին, եւ Վարդապետ՝ Հայոց Շարսաղար, նզովեմք զնզովեալսդ ի ձէնջ, որպէս հարքն մեր երանելիք նզովեցին զնզովեալսն ի ձերոց հարանցն, եւ աւրհնեմք զաւրհնեալսն ի ձէնջ, որպէս եւ հարքն մեր աւրհնեցին զաւրհնեալսն ի ձերոց հարանցն երանելեաց եւ վարդապետաց աշխարհիս: 6 Եւ յայս ուղղափառ հաւատոյս վերայ հաստատուն եւ անշարժ կացցուք, ի կեալ եւ ի մեռանել ընդ ձեզ: 7 Ապա թէ խաբէութեամբ ինչ իցեն բանքս մեր, նզովեալ եղիցուք յԱմենասուրբ Երրորդութենէն:

8 Եւ կնքեցաք զձեռնարկս զայս, եւ եղաք ի սուրբ եկեղեցւոջս Դունայ: 9 Ես՝ Մանասէ Բասենոյ եպիսկոպոս՝ իմ աթոռակցաւք հանդերձ, որոց անուանքն ի վերոյդ յիշատակեալ են: 10 Եւ Սմբատ Վրկան մարգպան եւ տերանց զինուոր՝ իւր եղբարաւք հանդերձ, առաջի Ամենասուրբ Երրորդութեանն, նախ սրտիւք մերովք եւ ապա մատանեաւք մերովք:

ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑՈՅ ԵՒ
ՈՐ Ի ՆՄԱ ՅԱՐԻՆԵԱԼ ԿԱՐԳԱՑ

ՎԱՍՆ ՊԱՏԿԵՐԱՑ ԵՒ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ

ՈՂԲ Ի ՎԵՐԱՅ ԱՆԱՊԱՇԽԱՐ ՄԵՂԱՒՈՐԱՑ

ՅՈՎՅԱԼ ՄԱՅՐԱԳՈՍԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԵՐԿԵՐԸ

Ծնունդ է, հաւանաբար, 2 դ. վերջին քառորդին, իր ուսումն ու կրթութիւնը ստացել Դուրնի կաթողիկոսարանի նշանաւոր դպրեվանքում: Կոմիտաս (615-628 թթ.), Քրիստափոր (628-630 թթ.), Եզր (630-641 թթ.) կաթողիկոսների օրօք եղել է Դուրնի Ս. Գրիգոր եկեղեցու փակակալը՝ նրանց բացակայութեամբ ստանձնելով նաեւ կաթողիկոսական տեղապահութիւնը:

Յովհան Մայրազոմեցին սկզբունքորէն դէմ էր «ի գին դաւանական նահանջի»՝ Եզր կաթողիկոսի վարած քաղաքականութեանը: Չհանդուրժելով Յովհան վարդապետի անտեղիտալի ընդդիմութիւնը՝ Եզրը նրան հեռացնում է կաթողիկոսարանից: 638 թ. Յովհանը քաշուում է Մայրազոմ վանքը, այստեղից էլ հալածուելով՝ գնում է Գարդմանք, ուր եւ վախճանուում է:

Ըստ Ստեփաննոս Ասողիկի՝ Յովհան Մայրազոմեցին հեղինակ է երեք աշխատութիւնների՝ Խրատ վարուց, Հաւատարմատ, Նոյեմակ:

ա. Խրատ վարուցը 23 ճառերից կամ թղթերից կազմուած ժողովածոյ է, որ մի խումբ ձեռագրերում ընծայուած է Յովհան Մանդակունուն, իսկ ձեռագրերի մէկ այլ խմբում՝ Յովհան Մայրազոմեցուն: Այս ժողովածոյի Յառաջագրի համաձայն՝ ճառերի ընդհանուր թիւը եղել է 44, որոնցից Ի Խրատ հաւատոյ ճառաշարի ճառերի թիւը եղել է 21: Դրանք, ամենայն հաւանականութեամբ, ընդօրինակուած են եղել առանձին հատորի մէջ, որը, ցաւօք, մեզ չի հասել:

բ. Պէտք է ենթադրել, որ Կոմիտաս կաթողիկոսի օրօք Մայրազոմեցու կողմից կազմուած Հաւատարմատ կամ Ամարտանակ դաւանաբանական ժողովածոն այժմ յայտնի Կնիք հաւատոյի առաջին խմբագրութիւնն է եղել:

գ. Ըստ Նորայր արքեպիսկոպոս Պողարեանի՝ Նոյեմակ անունը գոյացել է «Հաւատոյ նամակ» բառերի աղաւաղումից: Ամենայն հաւանականութեամբ, ցարդ անյայտ այս աշխատութեան առանձին մասերն են ներկայացնում Մայրազոմեցու Բան հաւատոյ երկի 4 հատուածները, որոնք հետագայում ներմուծուել են Կնիք հաւատոյի մէջ: Այս ժողովածոյի միջոցով պահպանուել եւ մեզ են հասել նաեւ Մայրազոմեցու հետեւեալ երկերի հատուածները՝ Վասն տնարեւոյթեան Փրկչին, Ի տնարեւոյթիւնն Քրիստոսի (4 հատուած), Վասն չարչարանաց եւ աներկիւղ մատնել զանձն իւր ի մահ վասն արարածոց (տե՛ս աստ, էջ 84-86, 148-150, 228-229, 247, 253, 279-281, 305-306):

դ. Յովհան Մայրազոմեցու Ողբ ի վերայ անապաշխար մեղաւորաց երկը, որը նախկինում վերագրուում էր Յովհան Մանդակունուն, հրատարակուած է ըստ Ն. Պողարեանի կազմած գիտական բնագրի¹:

ե. Մայրազոմեցու անունով յայտնի է մի այլ աշխատութիւն՝ Վերլուծութիւն կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ որ ի նմա յարիւնեալ կարգաց խորագրով: Այն հայ եկեղեցաբանական մտքի վաղագոյն նմոյշներից է: Այստեղ տրուած է եկեղեցու ներքին տարածքի նուիրապետական արժեւորումն ու ճարտարապետական առանձին մասերի եւ սրբազան անօթնե-

1 Տե՛ս Ն. Եպս. Ծովական, Ողբ ի վերայ անապաշխար մեղաւորաց, «Սիոն», 1963, էջ 86-87:

րի այլաբանական վերլուծումը¹: Ստորեւ հրատարակուած է երկի՝ Ն. Պողարեանի կազմած գիտական բնագիրը²:

Յակոբ Քեոսեան

Յովհան Մայրագոմեցու Առ Դաւիթ Մեծ Կողմանց եպիսկոպոս թուղթը պահպանուել է միայն ժ դ. վերջի հեղինակ Մովսէս Դասխուրանցու (ուշ ձեռագրերու եւ գրականութեան մէջ կոչուած նաեւ Կաղանկատուացի) Պատմութիւն Աղուանից երկի երկրորդ գրքի վերջին գլուխներից մէկում (ԽԶ): Գլխագրից եւ սկզբում շարադրուած մի բացատրական առաջաբանից իմանում ենք, որ Թուղթը Մայրագոմեցուն է եւ ուղղուած է Արցախի Մեծ Կողմանք (Մեծ Կուէնք) գաւառի եպիսկոպոս Դաւթին: Առաջաբանն, ըստ ամենայնի, գրուած է բուն Թղթից շատ աւելի ուշ կա՛մ Մովսէս Դասխուրանցու, կա՛մ, որ աւելի հաւանական է, Աղուանից կաթողիկոսարանում գտնուած Գիրք Թղթոցի նման մի ժողովածոյ կազմողի կողմից: Այդ ժողովածոն ժ դ. կէսին մատուցուել է Հայոց Անանիա Մոկացի կաթողիկոսին նրա՝ Արցախ կատարած այցելութեան օրերին (948 թ.), իսկ դարավերջին եղել է Մովսէս Դասխուրանցու ձեռքի տակ եւ մեծապէս օգտագործուել նրա կողմից, Պատմութիւն Աղուանիցը շարադրելիս:

Մեծ Կողմանք գաւառի Դաւիթ եպիսկոպոսի մասին բաւականին տեղեկութիւններ են հաղորդուած 684 թուականի պատմութեան մէջ, որից գիտենք, որ նա վախճանուել է 680 թ.: Քանի որ 632 թ. յետոյ Յովհան Մայրագոմեցին վտարուել է Հայոց կաթողիկոսարանից եւ այլեւս չի մօտեցել պաշտօնական հարցերին: Ուսումնասիրողները արդարացիօրէն ենթադրում են, որ այս Թուղթն ուղղուած է եղել ոչ թէ Աղուանից Ուխտանէս (668-680 թթ.) կաթողիկոսի ժամանակակից Դաւիթ Մեծկողմանց եպիսկոպոսին, այլ աւելի վաղ ապրած մի անձնաւորութեան: Հայր Ներսէս Ակինեանի կարծիքով, Թղթի հեղինակը ոչ թէ Յովհանն է, այլ նրանից մի քանի տասնամեակ աւելի վաղ յայտնի Վրթանէս Քերթոզը, որը նաեւ մի ընդարձակ երկ է գրել պատկերամարտութեան դէմ: Սակայն այդ մօտեցումը հնարաւոր չէ ընդունել, քանի որ վերջինիս ժամանակաշրջանում (Զ դ. վերջ, է դ. առաջին տասնամեակ) Աղուանից կաթողիկոսութիւնը յարել է քաղկեդոնականութեանը, իսկ Թղթում այն ներկայացուած է իբրեւ հակաքաղկեդոնական (632 թ. տեղի ունեցած Կարինի եկեղեցական ժողովից յետոյ Հայոց Եզր Արահեղացի կաթողիկոսի հետ միասին Աղուանքը վերստին ինչ-որ ժամանակով յարեց երկաբնակութեան մի տարատեսակին՝ մոնոթելիզմին): Ըստ այսմ՝ Թղթի ստեղծման ամենահաւանական ժամանակը պէտք է ենթադրել Հայոց Կոմիտաս Աղցեցի կաթողիկոսի դահակալութեան տարիները (615-628 թթ.): Աղբիւրներից յայտնի է, որ նրան յաջողուեց Աղուանից կաթողիկոսութիւնը միաբնակութեան վերադարձնել: Միաժամանակ հէնց այդ տարիներին է Հայոց կաթողիկոսարանում ամենամեծ հեղինակութիւն վայելել Յովհան Մայրագոմեցին:

Թուղթը պարունակում է Զ-է դդ. սահմանագծի ժամանակաշրջանում տեղի ունեցած իրադարձութիւնների հաւաստի եւ անպաճոյճ շարադրանքը՝ հաղորդելով մի շարք ե-

1 Տե՛ս Յ. Քեոսեան, Դրուագներ հայ միջնադարեան արուեստի աստուածաբանութեան, էջ 71-82:

2 Տե՛ս Ն. Եպս. Մովսէս, Յովհան Մայրագոմեցի. Վերլուծութիւն կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ որ ի նմա յարինեալ կարգաց, «Սիոն», 1967, էջ 70-75:

զակի եւ աղբիւրագիտական մեծ արժէք ներկայացնող տեղեկութիւններ: Օրինակ՝ ամենայն լրջութեամբ պէտք է ընկալել նրա այն վկայութիւնը, որ Մօրիկ կայսեր ջանքերով նոր բաժանման ենթարկուած Արեւելեան Հայաստանը Խոսրով Պարուէզի ռազմական յաջողութիւնների ժամանակաշրջանում «միաւորուել է»: Դաւանաբանական մօտեցումների հետագայ փոփոխութիւնների արդիւնքում, փաստօրէն, մոռացութեան է մատնուել նաեւ համոզուած հակաքաղկեդոնական Յովհան Մայրազոմեցու (այդպէս նաեւ՝ Վրթանէս Քերթոզի) դրական վերաբերմունքը Հայոց եկեղեցական շէնքերի պատկերազրման հարցում: Այնինչ, վաղ միջնադարի գրեթէ բոլոր եկեղեցիները պատուած են եղել հոյակերտ որմնանկարներով (Նիկոլայ Քոթանջեանի կարծիքը), որոնց տարբեր աստիճանի պահպանուածութեամբ նմոյշներն ունենք Միծեռնափանքում (Բ փուլ, Ե դ. կէս), Կոչում (Զ դ.), Թալինի մեծ եկեղեցում, Արուճում, Լմբատափանքում, Եղվարդում (Զօրաւոր), Միսաւանում եւ Աշտարակի Կարմրաւորում (Է դ.):

Պատմութիւն Աղուանիցի ձեռագրերի երկու խմբերի (*a* ձեռագիր, *bclr* ձեռագրեր՝ *bl* եւ *cr* ենթախմբերով) օգտագործմամբ կազմուած Յովհան Մայրազոմեցու Թղթի քննական բնագիրը մեծ հաւանականութեամբ պատկերացում է տալիս նրա եօթերորդաբան վիճակի մասին: Ստորեւ ներկայացուած բնագրի տողատակերում հաշուի չեն առնուած Պատմութիւն Աղուանիցի երկու տասնեակից աւելի մնացեալ գրչագրերի տարընթերցումները, քանի որ դրանք հաստատապէս արտագրուել են վերը նշուած հինգ ձեռագրերից որեւէ մէկից եւ չեն կարող օգտակար համարուել հեղինակի ինքնագրի վերականգնման հարցում: Բնագրի տողատման եւ կէտադրման խնդրում էապէս օգտուել ենք Պատմութիւն Աղուանիցի համեմատական հրատարակութեան հեղինակ Վարագ Առաքելեանի կատարած աշխատանքից:

Ալեքսան Յակոբեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Հ. Բարսեղ Սարգիսեան**, Քննադատութիւն Յովհան Մանդակունուոյ եւ իւր երկասիրութեանց վրայ, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1895:
2. **Կարապետ եպս. Տէր-Մկրտչեան**, Յովհան Մանդակունի եւ Յովհան Մայրազոմեցի, «Շողակաթ», 1913, էջ 84-113:
3. *Կնիք հաւատոյ*, 52-55, 142-146, 253-256, 327-330, 363-364:
4. **Նիկողայոս Աղոնց**, Քննութիւն Մովսէս Կաղանկատուացու, «Անահիտ», Փարիզ, 1939, թիւ 4-5:
5. **Ասատուր Մնացականեան**, Աղուանից աշխարհի գրականութեան հարցերի շուրջը, Երեւան, 1966:
6. **Յովհան Մայրազոմեցի**, Վերլուծութիւն կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ որ ի նմա յարիւնեալ կարգաց, հրատ. Ն. եպս. Ծովական, «Սիոն», 1967, թիւ 1-2, էջ 70-75:
7. **Հ. Ներսէս Ակիմեան**, Մովսէս Դասխուրացի (կոչուած Կաղանկատուացի) եւ իր Պատմութիւն Աղուանից, Վիեննա, 1970:
8. **Հներիկ Սազեան**, Մովսէս Կաղանկատուացու «Աղուանից պատմութեան» աղբիւրները, ՊԲՀ, Երեւան, 1972, թիւ 2:
9. **Համբարձում Քենդերեան**, Յովհան Մայրազոմեցի, Երեւան, 1973:

10. **Մովսէս Կաղանկատուացի**, *Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի*, ֆնական բնագիրը եւ ներածութիւնը՝ Վ. Առաքելեանի, Երեւան, 1983:
11. **Ալեքսան Թակոբեան**, *Մովսէս Կաղանկատուացու «Աղուանից պատմութեան» ձեռագրերը*, ԲՄ, թիւ 15, Երեւան, 1986:
12. **Թակոբ Քէնսէեան**, *Դրուագներ հայ միջնադարեան արուեստի աստուածաբանութեան*, Վաղարշապատ-Ս. Էջմիածին, 1995:
13. **Ալեքսան Թակոբեան**, *Ծիծեռնավանքի եկեղեցու անուանումը, նահատակի գերեզմանը եւ շինարարական փուլերը*, ՀՍ., Վիեննա, 2000:
14. **Նիկողայոս Ադոնց**, *Պատկերների խնդիրը*, աշխատասիրեց, ծանօթագրեց եւ ներածութիւնը գրեց Պ. Հ. Յովհաննիսեանը, Երեւան, 2003:
15. **А. А. Акопян**, *Албания-Алуанк в греко-латинских и древнеармянских источниках*, Ереван, 1987.
16. **Н. Г. Котанджян**, *Цвет в раннесредневековой живописи Армении (Анализ памятников VI-VII вв.)*, Ереван, 1978.
17. *The History of the Caucasian Albanians by Movses Dasxuranci*. Translated by C. J. F. Dowsett, London, 1961.

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԾ ՁԵՆԱԳՐԵՐԻ

- Ա* - Ս. Թակոբեանց վանքի ձեռագրատուն, ձեռ. թիւ 1⁴, Ճառընտիր
- Բ* - ՄՄ ձեռ. թիւ 1525, Ճառընտիր, ԺԳ դ. (հրատ. տե՛ս «Շողակաթ», 1913, էջ 84-113)
- Գ* - ՄՄ ձեռ. 2244, Ժողովածոյ, Ժամանակ՝ ԺԲ դ.
- ա* - ՄՄ ձեռ. թիւ 1531, Ժամանակ՝ 1289 թ.
- բ* - ՄՄ ձեռ. թիւ 1725, Ժամանակ՝ 1675 թ.
- գ* - ՄՄ ձեռ. թիւ 2561, Ժամանակ՝ 1664 թ.
- ե* - Ս. Թակոբեանց վանքի ձեռագրատուն, ձեռ. թիւ 1199
- ֆ* - *Յովհաննու Մանդակունույ ճառք*, Վենետիկ-Ս. Ղազար, Ժամանակ՝ 1860
- ց* - *Յովհաննու Մանդակունույ ճառք*, Վենետիկ-Ս. Ղազար, Ժամանակ՝ 1832
- հ* - Ս. Թակոբեանց վանքի ձեռագրատուն, ձեռ. թիւ 1228
- լ* - Ռուսաստանի Գիտութիւնների ակադեմիայի Արեւելագիտութեան ինստիտուտի Ս.-Պետերբուրգի բաժանմունքի գրադարանի հայերէն ձեռագրերի հաւաքածոյ, թիւ С 59, Ժամանակ՝ 1678 թ.
- ր* - Բրիտանական թանգարանի թիւ Or 5261, Ժամանակ՝ ԺԷ դ.
- ա_գ*, *բ_գ*, *գ_գ* տառանիշերով տրուած են համապատասխան ձեռագրերի՝ Մովսէս Դասխուրանցու կազմած գլխացանկերի ընթերցումները:

**ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿԵ ԵԿԵՂԵՑՈՅ ԵՒ
ՈՐ Ի ՆՍԱ ՅԱՐԻՆԵԱԼ ԿԱՐԳԱՑ**

¹ Երանելին Պաւղոս գրէ Եբրայեցւոցն այսպէս ասելով. Ստուեր հանդերձելոցն բարեաց ունէին արեւմեաց, եւ առակաւ արինակաւ պաշտէին երկնաւորացն¹: ² Եւ ապա ասէ զխորանէն եւ որոց ի նմա. Մարմնոյ, ասելով, արդարութիւնն, որ մինչեւ ի ժամանակս ուղղութեանն²: ³ Եւ յետ այսորիկ զՔրիստոս փահանայապետ ասէ անձեռագործ խորանաւ³, այս է՝ ոչ իբրև յարարածոց մարդ ոք ի մարդկանէ, այլ բանն որդի Աստուծոյ եղեալ⁴ մարդ ի սուրբ Աստուածածնէ կուսէն Մարիամա, առնով ի նմանէ մարմին եւ հոգի եւ միտ եւ զամենայն ինչ որ է ի մարդն, բայց ի մեղաց: ⁴ Եւ իւրով արեամբն ասէ եմուտ ի սրբութիւնս՝ յարիւնեականս տուեալ մեզ զփրկութիւնս⁵: ⁵ Եւ ապա յիշէ զաւրինաւորսն, եւ դարձեալ ասէ. Հարկ էր արինաւորացն⁶ այնպիսեալ սրբել, եւ բուն իսկ երկնաւորաց առաւել եւս պատարագաւ քան զնոյնս: ⁶ Ձայս զքրիստոնէիցն⁷ ասէ: ⁷ Եւ յետ այնորիկ ասէ. Ոչ եթէ ի ձեռագործ սրբութիւնս եմուտ Քրիստոս⁸ յարինակ նշմարտութեանն⁹, այլ ի բուն

իսկ յերկինս, յանդիման լինել երեսացն Աստուծոյ վասն մերէ:

⁸ Ահաւասիկ սիրելի իմ, հրաժարեա ի ձեռագործ սրբութենէ: ⁹ Այլ յերկինս ասաց, այս է եկեղեցի. քանզի ի սմա հացիւն որ մատուցանի¹⁰ յանդիման Աստուծոյ Հաւր, եւ բաժակաւն գոհութեան, որ է մարմին եւ արիւն Քրիստոսի Աստուծոյ, տուեալ լինի փրկութիւնս¹¹ սրբութեամբ ճաշակողացն, ¹² որդեգրութեան հոգոյն շնորհացն արժանացեալ:

¹⁰ Եւ յետ այլոց դարձեալ ի նմին թղթի յայտնագոյն եւս արտայայտէ զեկեղեցւոյ խորհրդոյ փեռեկումն առ հաւատացեալսն, հրաժարականաբար պատմութեամբ զաւրինացն ասէ. Ոչ էմ մատուցեալ առ լեառնն շաւշափելի, ուր հուրքն վառեալ էր: ¹¹ Եւ ապա մի ըստ միոջէ¹² նոյնպէս հրաժարելով¹³, եւ հաւանականաբար¹⁴ պատմութեամբ ըստ եկեղեցւոյ ասէ. Մատուցեալ էմ ի Սիոն Լեռան եւ ի քաղաք Աստուծոյ կենդանւոյ յերուսաղէմ յերկինս, եւ ի բիրաւոր բանակս հրեշտակաց, եւ առ դատաւորն ամենեցուն Աստուած, եւ հոգիս արդարոց կատարելոց, եւ ի նորոց կտակարանաց միջնորդն Յիսուս¹⁵:

¹ Եբր. Ժ 1

² Եբր. Լ 5

¹ Ա չի՞ որ մինչեւ ի ժամանակս ուղղութեան / Բ ի ժամանակին ուղղութիւնն

³ Եբր. Թ 10

⁴ Եբր. Թ 11

² Բ իջեալ

³ Բ չի՞ զփրկութիւն

⁵ Հմմտ. Եբր. Թ 12:

⁴ Բ արինականաց երկնաւորաց / Գ արինաւորաց երկրաւորաց

⁶ Եբր. Թ 23

⁵ Բ զքրիստոնէից կարգաց

⁶ Ա Յիսուս

⁷ Ա նշմարիտ փահանայութեանն

⁸ Եբր. Թ 24

⁸ Ա մատուցանէ

⁹ ԱԲ ի փրկութիւն

¹⁰ Բ որդեգրութեան շնորհաց Հոգւոյն Սրբոյ արժանի եղելոց

¹¹ Եբր. Ժ 18

¹² Բ եւ ապա ըստ միոջէցն

¹³ Գ գաստի միոջէն

¹⁴ Ա հրամայելով

¹⁵ Բ հաւանական

¹⁶ Եբր. Ժ 22

12 Ահա քաջերեւելագոյն¹ արտայայտեաց սուրբ առաքեալն զեկեղեցւոյ վերերեւութիւն², ոչ երկիր լինել՝ այլ երկինք, ոչ երկրային քաղաք՝ այլ վերինն Երուսաղէմ, ոչ երկրային տաճար՝ այլ երկնային առագաստ, ոչ իբրեւ ստացականաց հողեղինաց դասակցութիւն՝ այլ որպէս բանակաց հոգեղինաց եւ որոց ըստ նոցին:

13 Եւ արդ թուի ինձ լինել, ըստ ³սրբոյ առաքելոյն ակնարկութեան, կարգ քրիստոնէութեան աստուածային եւ երկնային յաւրինուածով⁴ կարգացն ⁵անցելոցն եւ ներկայիս եւ ապառնեաց ամանակացն ցոյցք ի ստորինս՝ վերբերելով զմեզ⁶ յզգալեացս եւ յերկրայնոցս յիմանալիսն եւ յերկնայինսն⁷, միշտ տեսանելով զանդ լեալ կարգսն եւ ⁸զհանդերձեալն լինելոց յաւրինուածոց պատրաստութիւն:

14 Եւ արդ է եկեղեցի հարսն Քրիստոսի, զի զայս զեկոյց⁹ մեզ մեծն ի ծնունդս կանանց՝ ասէ. Ոյր հարսն է, նայ է փեսայս: 15 Փեսայ Քրիստոս է, ըստ իւրում¹⁰ անսուտ բանին, եւ հարսն է եկեղեցի: 16 Սոյնպէս եւ երկինք կոչին եւ երկնից երկինք, եւ երկնային առագաստ, եւ հարսնարան, եւ վերին Երուսաղէմ: 17 Այսոքիւք անուամբք կոչի եկեղեցի, զորոյ զցուցանակն¹¹ ունի յայտնապէս:

18 ¹²Բայց երկնիցս մեզ երկուք ցուցանին իմացուածք¹³, այլ¹⁴ զի սկզբանէն,

զանցեալն, զայժմուս, զներկայս, եւ այլ¹⁵ ¹⁶զապառնին՝ եւ զհանդերձեալն լինելոյ:

19 Իսկ եկեղեցի երկու խորանաւքս, թուի ինձ զայժմուս եւ զհանդերձեալն լինելոյ: 20 Իսկ յիսկզբանէն մինչեւ ցապառնին մեզ այսպէս ցուցանէ պատմութիւնն:

21 Երկուք լինելն խորան, որ ասին երկինք, ¹⁷ի միումն ինքն իսկ Սուրբ Երրորդութիւնն, եւ յերկրորդումն անմարմնական դասքն հրեշտակաց, եւ որք վերագոյն քան զնոսա: 22 Երկու անջրպետք վարագորիցն¹⁸ իմանին, միովն՝ հրեղինաւն Սուրբ Երրորդութիւնն ծածկի յանմարմնոցն, եւ երկրորդն՝ ջրեղինաւս, անմարմին զաւրութիւնքն ի մարմնականացս: 23 Զի յազազս այնորիկ ոմն ի կատարեւագունից սուրբ վարդապետացն այսպէս իմաստասիրեաց յազազս Սուրբ Երրորդութեանն, ¹⁹ասէ. Միայնակ ի սուրբ սրբոցն ի ներքս շրջի, իսկ զարարածս ամենայն արտաքս եթող, զոմն առաջնովն եւ զոմն երկրորդովն արգելլով վարագորաւն. առաջնովն զերկնայինսն՝ զհրեշտակականսն յաստուածութենէն, եւ երկրորդաւս զմեզ յերկնայնոցն:

24 Բայց որպէս սուրբ առաքեալն ակնարկեաց, սուրբ եկեղեցի երկրորդ խորանաւն հանդերձելոյ երկնիցն է նմանութիւն. զի այժմ ոչ ոք առ Սուրբ Երրորդութիւնն իմանի, բայց յապագայսն ամենայն արժանաւորքն ընդ նմա լինելոց են, որպէս որդին Աստուծոյ ծանոյց մեզ յաղաւթսն իւրում առ Հայր վասն ամենայն հաւատացելոց արժանաւորաց, ասէ. Որպէս դու, Հայր, յիս եւ ես ի քեզ, զի եւ նոքա ի մեզ ի-

1 Բ Բաշերեսագոյն / Գ յայտնագոյն
 2 Ա գերեսութիւն
 3 ԱԲ սրբոց առաքելոց
 4 Բ յարիւնածոց
 5 ԱԲ չի՞ անցելոցն ... ի ստորինս
 6 Ա չի՞ զմեզ
 7 Ա յիմանալի Երուսաղէմն ընդ երկնայինսն
 8 Բ գիանդերձեալսն լինելոյ
 9 Ա զեկեցոյց / Բ զեկուցանէ
 * Հմմտ. Յով. Գ. 29:
 10 Ա որում
 11 Բ եւ ցուցականն
 12 Բ Բայց երկնի երկու են
 13 ԱԳ իմացուածս / Բ յարիւնուածք

14 Ա չի՞ այլ
 15 ԱԲ չի՞ այլ
 16 Բ զապառնինսն՝ զհանդերձեալսն
 17 Ա ի միումն ինքնին / Բ Ի միումն իսկ
 18 Ա վերագունիցն
 19 Գ որպէս ասէ Աստուածաբան. եթէ միայնակ ի սուրբ սրբոցն շրջի

ցեն²⁵: 25 *Եւ յետ սակաւուց ասէ. ես ի նոսա եւ դու յիս, զի եղիցիմ կատարեալք ի մի²⁶: 26 Եւ դարձեալ, ասէ վասն ամենայն սրբոց առ Հայր. Կամիմ, զի ուր եսն իցեմ, եւ նոքա անդ իցեմ, զի յամենայն ժամ զփառսն իմ տեսանիցեմ²⁷:*

27 *Ջոռն եւ սուրբ առաքեալն ասէ առ Հաւատացեալսն. Քանզի մեռարուք եւ կեանքն ձեր ծածկեալ եմ ընդ Քրիստոսի. իսկ յորժամ Քրիստոս¹ յայտնեսցի կեանքն ձեր, յայնժամ եւ դուք ընդ մնա յայտնեսցիք փառաւի²⁸: 28 Եւ այլուր ասէ. եթէ չարչարանացն կցորդ լինիցիմք, եւ փառացն հաղորդ լինելոց եմք²⁹: 29 Եւ դարձեալ ասէ. եթէ համբերեմք ընդ միմ եւ թագաւորեսցուի³⁰:*

30 *Ջոռն եւ սուրբն Գրիգոր յայտնէ վասն արդարոցն, եթէ աստուածեղէն փառացն լինելոց են հաղորդք, ասէ, յորժամ յերկնից ծագեալ³ փառաւք Հաւր գայցէ Քրիստոս⁴ առաջի ամենայն հրեշտակագունդ գաւրուն⁵, զձեռանէ առեալ զիրոց սիրելեաց, առ ինքն⁶ Հանեալ տանիցի յիւր աստուածեղէն բնակութիւնն, յանզրաւական կեանսն վայելեցուցանէ:*

31 *Ահա ցուցաւ եթէ արժանաւոր արդարքն ընդ աստուածութեանն են լինելոց ի Հանդերձելումն յաւիտենին:*

32 *Իսկ սուրբ եկեղեցի երկրորդ խորանաւն Հանդերձելոյ երկնի է նմանութիւն,*

ուր Ամենասուրբ Երրորդութիւնն է արժանաւորաւք որպէս ահա ցուցաւ:

33 *Իսկ սուրբ սեղանն Սրբոյ Երրորդութեանն ծանուցանէ մեզ միասնակաւնութիւնն, որպէս սուրբն Սահակ ուսուցանէ⁷ տեսեամք:*

34 *Իսկ ծածկեալն զգեստիւք արժանաւորաւք՝ այս ծածկեալ խորհուրդ ըստ ինքեան արժանի Սուրբ Երրորդութեանն, որ եւ այս ցուցաւ ի տեսեան⁸ սրբոյն Սահակայ:*

35 *Իսկ պսակն՝ այս անզուգական պատիւ Սուրբ Երրորդութեանն, որպէս սուրբն Գրիգոր ասէ. մի պսակ Սուրբ Երրորդութեանն:*

36 *Իսկ նուիրանոցքն արծաթիք, սպասու¹⁰ սրբոյ սեղանոյն, այս բանք Տեառն, ընտրեալ եւ փորձեալ որպէս զարծաթ, որպէս ասէ կանխաւ մարգարէն, եւ յետոյ սուրբն Սահակ ուսուցանէ:*

37 *Իսկ խնկանոցն զսուրբ Աստուածածնին ունի զնմանութիւն, որպէս եւ սուրբն Գրիգոր զխնկանոցն¹¹ յաւրինակ սուրբ կուսին Մարիամու ասաց. ասէ, Որպէս նա լի էր հոտով սրբութեան¹², այնպէս եւ սա հոգւովն սրբով եւ զաւրութեամբ Բարձրելոյն:*

38 *Իսկ հրառու նուիրանոցն¹³ թուի ինձ զհրեշտակապետին բերել զնմանութիւն առ սուրբ կոյսն աւետարանութեամբ¹⁴:*

39 *Իսկ բուրումն անուշահոտ խնկոցն, ¹⁵այս յաւրինացն մեզ իմացեալ լիցի. քան-*

« Յ՝ՎՃ. ԺԷ 21
 ք Յ՝ՎՃ. ԺԷ 23
 գ Հ՝ՄԳ. Յ՝ՎՃ. ԺԷ 24:
 1 Ա չիք Քրիստոս
 ք Կ՝Ղ. Գ 3-4
 Ե Հ՝ՄԳ. Ը 17
 շ Բ ՏԷՄ. Բ 12
 2 Ա թագաւորեմք
 3 Ա ծագեացի
 4 Բ չիք Քրիստոս
 5 Ա գաւրոք
 6 Բ այսինքն

7 Ա ծանուցանէ
 8 Ա ի սեղանն
 9 Բ չիք որպէս ... երրորդութեանն
 10 Բ չիք սպասու
 11 Բ չիք զխնկանոցն
 12 Ա անուշութեան
 13 Բ նուիրանացն
 14 Բ աւետարանութեան
 15 Բ չիք այս յաւրինացն ... մատուցումն ինկոցն

զի անդ մատուցումն խնկոցն հաշտութիւն¹ Աստուծոյ առ մարդիկ ցուցանէր²:

40 Իսկ³ հաշտութիւն առ Աստուած՝ զմահն Քրիստոսի ասաց Առաքեալ. Հաշտեցաք, ասէ, ընդ Աստուծոյ մահուամբ Որդւոյ ճորաս⁴: 41 Զսոյն եւ Աւրհնութիւն Աւրհնութեանցն նշանակէ՝ խնկանոց զմահն Քրիստոսի լինել, ասէ, Նարդոս ետ զհոտ իւր⁵, այս է մահն փրկչին Տն. ամենայնի: 42 Եւ դարձեալ ասէ. Իջի ես ի պարտէզ խնկոց կթել զմուռս⁶, այս է թաղումն Քրիստոսի: 43 Եւ զի ոչ այլ ումեք այլ քահանայական դասուն է իշխանութիւն զայս ընծայս մատուցանել Աստուծոյ, այսուիկ ⁴եցոյց համանման լինել քահանային հրեշտակապետին, որ սովաւ ազդեցաւ սրբոյ Կուսին Մարիամու աւետարանութիւնն: 44 Իսկ ի նմանէ մարմնանալովն ամենայն արարածոց եղեւ հաշտարար Քրիստոս արեամբ խաչին իւրոյ, որ ինչ յերկինս եւ որ ինչ յերկրի ի նոյն⁵:

45 Իսկ բեմին վերամբարձութիւնն ցուցանէ յամենայն աստուածային ուղղութիւնսն յերկրէ ընծայեալս բարձր եւ կանգուն զհաւատոյ դաւանութիւն ճշմարտութեան, որով վերանան արդարքն ի ծանրութենէ աշխարհիս կենացն, ի թեթեւութիւն երկնից բնակութեանն:

46 Իսկ վարագոյրն անջրպետող զերկին ցուցանէ զատուցանել, զոր ինքն միայն գիտէ Սուրբ Երրորդութիւնն, զարժանիս առ ինքեան⁶ բնակութեանն:

47 Իսկ լապտերացն հանապազորդութիւնն ցուցանէ ⁷զմշտնջենաւոր լոյսն եւ զարդարոցն պայծառութիւնն:

48 ⁸Իսկ խորհրդանոցքն որ յաջմէ եւ յահեկէ, ցուցանէ զեկեղեցւոյ սպասուց եւ պատարագաց ընծայս, եւ զսուրս ողորմութեան առ աղքատս եւ տնանկս, որ եւ⁹ ի գանձանակս ժողովեալ բարեգործութիւնքն յերկինս պահին, առ Հաւրն հաւատոց, ըստ Փրկչին Բանին որ ասէ. Գանձեցէք ձեզ գանձս յերկինս⁷:

49 Իսկ աւագանն, այս մշտածին որովայն հարսինն Քրիստոսի է, որ է եկեղեցի: 50 Իսկ յաջմէ զմեզ, եւ յահեկէ նորին հարսինն Քրիստոսի. զի մատուցումն ի մէջ յաջմէ է, զդասուն կայան խորհեալ է մկրտելովն եւ որդի Աստուծոյ լինել Հոգւովն շնորհաց: 51 Իսկ յահեկէ նորին ծնողի, զի զկոչեցեալսն նախ՝ մերժէ ի դասուն կայանէ¹⁰ եւ նորին պետութեան գլխաւորի, եւ ապա¹¹ մատուցանէ աջակողման դասուն արժանեաց հաւրն, եւ որոց ընդ նմա համապատիւք՝ Որդւոյն եւ Սուրբ Հոգւոյն, եւ ապա նոցին անուամբք ծնեալք ջրով եւ հոգւով ընծայէ որդեգրութեան անուամբք ժառանգս Աստուծոյ լինել: 52 Իսկ զջրով եւ զհոգւով ծնունդն աւագանին՝ զայս սուրբն Գրիգոր ուսուցանէ, ասէ. Զուրքն վերինք մածեալք բնակութիւնք են հրեշտակաց: 53 Արդ զայս ջուրս իբրեւ զայն ջուրսն արար, զի ամենեքին հոգւով ի ջուրցն նորոգեալ հրեշտակասցին, եւ նոյն հոգի ի ջրոյն զամենեսեան յորդեգրութիւն մատուցանէ¹²:

1 Բ անոյշուքիւն
2 Բ ցուցանիւր
3 Կարապետ եպս. ծանօթագրած է. «Շարունակութիւնը պակասում է Հ. 2261=2244 ձեռագրում, մի թերթ ընկած լինելու պատճառով» (Շողակաթ, էջ 134):
4 Հռոմ. Ե 10
5 Եբգ. Ը 11
6 Հմմտ. Եբգ. Ե 1:
4 Ա եցոյց զիրամանն նման լինել
5 Բ չի՞ր ի նոյն
6 Բ ինքն

7 Բ զմշտնջենալոյս արդարոցն պայծառութիւնս
8 Բ Իսկ խորհրդանոցն յաջմէ ցուցանէ
9 Բ իբրեւ
10 Մատթ. 9 20
11 Բ ի ձախու կողմանէն
12 Կարապետ եպս. ծանօթագրած է. «Հ. 2261=2244 այս բառով շարունակում է» (Շողակաթ, էջ 134)
12 Տե՛ս Ագաթանգեղոս, Վեներտիկ, 1930, հտ. ԽԶ, էջ 304:

54 Իսկ յարեւելս ունել¹ զգիր շինուածոյ եկեղեցւոյ հարսինն Քրիստոսի, այս յարեւելից սպասել զալստեանն փեսային, ըստ ինքեան Փրկչին բանին, որ ասէ. Զի որպէս փայլակն որ ելանէ յարեւելից եւ երեւի մինչեւ ի մուտս արեւու, այնպէս եղիցի գալուստ Որդւոյ Մարդոյ²: 55 Զնոյն եւ Երեմիա մարգարէ ակնարկեաց յառաջագոյն, հոմանունս ունելով³ Երուսաղէմի եղական³ անուամբ զամենայն եկեղեցիս Քրիստոսի, ասէ. Արի երուսաղէմ եւ հայեաց ընդ արեւելս եւ տես գեկեալ փրկութիւնն քո յարեւելից⁴. Եւ այս թէպէտեւ ի դարձ գերութեանն Բաբելոնի նշանակ է, այլ ստոյգ ի միւս անգամ զալուստն⁴ փրկչին իմանի, փրկելով զժողովուրդ եկեղեցւոյ ի գերութենէ մահու եւ ապականութեան⁵:

56 Իսկ ազգարարութեան⁶ ժամուցն մեզ հնչման լսումնն, այս հրեշտակական փողոյն գոչման⁷ լսումն իմանի: 57 Իսկ⁸ սորին թողուլ զմարմնոյ ջան ի վաստակոց⁹ եւ միաբան յեկեղեցին¹⁰ հասանել, եւ անդ կատարել զպաշտաւնն¹¹:

58 Ահա այս արդարեւ յերկրէ եւ յերկրայնոցս զմեզ մերժելով յերկինս եւ առ

երկնայինսն զմեզ մերձեցուցանէ, որպէս ի հարիւրերորդ¹² երեսներորդ առաջներորդ սաղմոսին մեզ զեկուցանէ հոգեհնչողութիւնն. քանզի անդ ոչ տալ քուն աչաց ասէ, եւ ոչ նինջ արդեւանաց, ¹³եւ ոչ հանգիստ իրանա[ն]ց, մինչեւ գտանել զտեղի յարկի Տեառն Աստուծոյ Յակոբայ. ¹⁴եւ տեղի յարկի Տեառն Աստուծոյ Յակովբայ երկինք են, որ մեզ յերկրի եկեղեցի ասացաւ՝ առական երկնից աւերինակեալ¹⁵:

59 Իսկ զատումն պաշտաւնէիցն, ¹⁶զայս յառաջակայքն մեզ նորին սաղմոսի ուսուցանեն. քանզի առ եկեղեցի¹⁷ ասէ. Քահանայք քո զգեցցին զարդարութիւն, եւ սուրբք քո ցնծալով ցնծացցեն¹⁸: 60 Իսկ պաշտաւնեայք սեղանոյն, այս քահանայիցն ըստ սաղմոսին¹⁸ զարդարութիւն զգենուլն, որ դասակցին ընդ հրեշտակս:

61 Իսկ հայրապետն, որ նա¹⁹ ինքն է գլուխ եպիսկոպոսաց, միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան, այս աւերինակ է կենարարին, որպէս սրբոյն Գրիգորի ի տեսլեանն ասացաւ, ասէ. Քահանայապետութիւնն աւերինակ է Աստուծոյ պատկերին, մարմնացելոյ Որդւոյն Աստուծոյ:

62 Իսկ եպիսկոպոսք եւ քահանայք եւ սարկաւազուք եւ կէսք սարկաւազացն եւ զրակարդացք եւ սաղմոսասացք²⁰ եւ այլ պաշտաւնեայք, խոնարհագոյն²¹ մի քան զմի, ահա այս ըստ վերին անմարմնական դասուցն երկնային զաւրացն եւթն տեսանին մեզ²² որոշեալ պաշտաւնեայք՝ ըստ

1 Ա ունելով / Բ առնելոյ
 * Մ...ք. ԻՊ. 27
 2 Բ առնելով
 3 Ա Էական
 4 Հ...ք. Բ...Պ. 36:
 4 Ա գալստեան
 5 Բ յարութեան
 6 Բ զարդարութեան
 7 Բ մեզ
 8 Բ ի յետ
 9 Բ եւ զվաստակ
 10 Գ ի պաշտաւնարանն
 11 Կարապետ եպս. կը ծանօթագրէ. «Հ. 2261=2244, ձեռագրում շարունակութիւնը բոլորովին տարբեր է. «այս բողոք յայնժամ զհողաթաւս մարմնոյ աշխատութեան, եւ համարէն ամենեցուն յարութեամբն ի դատաստանին տեղի հասանել»: Եկեղեցւոյ պաշտօնեաների դասակարգութեանց մասին ամենեւին խօսք չի լինում այստեղ» (Շողակաթ, էջ 135):

12 Ա հարիւր եւ
 13 Բ չիք եւ ոչ հանգիստ իրանա[ն]ց
 14 Ա չիք եւ տեղի ... Յակովբայ
 15 Ա արիւնակաւ
 16 Ա զայս մեզ առաջիկա սաղմոսիս ուսուցանէ
 17 Բ եկեղեցւո
 Գ Մ...ք. ՆԼԼ 9
 18 Ա Սողոմոնին
 19 Բ նախ
 20 Բ սաղմոսացքն
 21 Բ խորհրդագոյնք
 22 Ա զմեզ

Բարսղի եւ Գրիգորի եղբարցն, սրբոց եւ պիսկոպոսացն հարցաքննական վարդապետութեանն վասն երկնայնոցն:

63 Իսկ արանց եւ կանանց կարգ գատուցեալ յեկեղեցւոջ, այս¹ ըստ սաղմոսին արդարեւ սրբոցն ցնծալով ցնծալն, որք արժանացեալք երկնաւոր մտիցն կայանի, այս է եկեղեցւոյ, ցնծան ուրախացեալք յաստուածային պատգամացն ցնծութեանց: 64 Եւ ահա այսոքիկ ի նոսին յաւելեալք, ինն թուին գատուցեալ դասք, ըստ Դիոնիսիոսի Արիսպագացւոյ վարդապետութեանն, որ ի հրեշտական խաւսիցի²: 65 Եւ զի ըստ նոցին թուոց են պաշտանեայք եկեղեցւոյ, սուրբն Գրիգոր ի տեսլեանն³ ասէ զմկրտելոցն եթէ խառնեցան ի

զաւրս լուսեղէնս. եւ ինքն ի Վարդապետութեանն ասէ, թէ փոխանակ հրեշտակացն, որ կործանեցան յաստուածակիր սպասաւորութենէն, որդիք մարդկան հրեշտակասցին եւ կալցեն զնոցա տեղի. զի թիւք կարգեալք փառաւորութեանցն անխախտ պահեալք լիութեամբն, ուստի ի հասարակաց համեմատութենէ⁴ անտի դովեստքն աճեցեալ զաւրասցին: 66 Հասարակաց ասելով⁵ համեմատութիւնն՝ եցոյց, թէ ընդ ամենայն լուսեղէնսն խառնեալ դասս երամանան:

67 Եւ զի երկնից աւրինակ է Եկեղեցի յերկրի, սակս այնորիկ զնոյն դասակցութիւնս ⁶ցուցանէ մեզ Տէր, իւրոց պաշտանէիցն թուով, ⁷որում փառք յաւիտեանս:

1 Ա. չի՛բ այս

2 Բ Դիոնիսեայ Արիսպագացւոյ ի հրեշտակսն խաւսից

3 Բ չի՛բ ի տեսլեանն

4 Տե՛ս Ագաթանգեղոս, հտ. ԶԳ, էջ 472:

5 Բ ալելով (?)

6 Բ ցուցանէ մեզ իւրոց պաշտանէիցս Տէր թուով

7 Բ չի՛բ որում փառք յաւիտեանս

ԴԱԽԹԱ՝¹ ՄԵԾ ԿՈՂՄԱՆՑ² ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ³ ՎԱՍՆ ՊԱՏԿԵՐԱՑ ԵՒ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ՝ ՅԱՐՑՈՒԱԾ⁴ Ի ՅՈՎՅԱՆՆԱՅ⁵ ՄԱՅՐԱԳՈՍԵՅԻՈՅ՝

1 [Ընդ այն⁷ ժամանակս, որ դեռ եւս վարէր զհայրապետութիւնն Աղուանից տէր Ուխտանէս եւ զկնի նորա՝ Եղիազար, եւ⁸ խռովութիւն եւ հերձուածք⁹ բազում ի կողմանս կողմանս զիտնաւորաց եւ տգիտաց լինէր¹⁰, մարտ եւ մրցումն Յունաց եւ Հայոց, եւ աշխարհս¹¹ Աղուանից անվրդով յայսցանէ¹² մնայր, եհաս¹³ համբաւ իմն ի նոսա, եթէ¹⁴ ոմանք զպատկերս¹⁵ ոչ ընդունին, ոմանք¹⁶ մկրտութիւն¹⁷ ոչ առնեն, ոչ աղ աւրհնեն, ոչ¹⁸ պսակ դնեն հարսանեաց՝ յայս պատճառս, եթէ քահանայութիւն բարձեալ է յերկրէս¹⁹: 2 Վասն այսորիկ²⁰ Դաւիթ՝ եպիսկոպոս Մեծ Կողմանց²¹,

խնդրեաց գրով ի Յովհաննայ²² վարդապետէ Հայոց զպատճառս²³ իրացն: 3 Եւ նա արար հմուտ այնմ²⁴ իրացն ճշմարտապէս՝ այսպէս ասացեալ:]

4 «Աղանդը²⁵ այդ յետ առաքելոցն երեւեցաւ, եւ պատկերամարտութիւն²⁶ նախ ի Հոռոմս²⁷ երեւեցաւ²⁸, վասն²⁹ որոյ ժողով մեծ եղեւ³⁰ ի Կեսարիա: 5 Հրամայեցին³¹ նկարել զպատկերս³² ի տան Աստուծոյ, վասն որոյ բարձրամտեալ նկարչաց՝³³ զինքեանս գերագոյնս³⁴ կամէին առնել³⁵, քան զամենայն արուեստս³⁶ եկեղեցականս³⁷: 6 Ասէին. «Մեր արուեստս³⁸ լոյս է, զի ծերք եւ տղայք առ³⁹ հասարակ վերծանեն⁴⁰, եւ զԳիրս Սուրբս սակաւք ընթեռնուն»: 7 Աստանաւր աղմկեալ՝ կրկին լինի ժողով, եւ քննեալ արդարացուցին զգրիչս եւ զվերծանողս⁴¹ եւ զմեկնիչս⁴², եւ եղին

1 Ե Դաւիթայ Դաւիթի
2 *bcr* Կուէնից, *l* Կուենից, *a_g* Կողմանից, *b_g* Գուէնից *փ/ս* Կողմանց
3 *a* Էպիսկոպոսի
4 *a* հայցուած *փ/ս* հարցուած
5 *bcr* Յովհաննայ, *a* Յոհանէ, *a_g* Յովհաննու *փ/ս* Յովհաննայ (*l*)
6 *br* Մայրագումեցոյ *c* Մայրագովեցոյ *l* Մայրագումեցոյ *c_g* Մայրագումեցոյ
7 *a* այն իսկ
8 *bclr* Էր *փ/ս* եւ
9 *bclr* հերձուած *փ/ս* հերձուածք
10 *bclr* չիք լինէր
11 *a* աշխարհն *փ/ս* աշխարհս
12 *cr* յայսցանէ անվրդով *փ/ս* անվրդով յայսցանէ
13 *l* Էհաս
14 *a* եթե
15 *a* պատկերս
16 *l* եւ ոմանք
17 *cr* մկրտութիւնս
18 *l* եւ ոչ
19 *bcr* յերկրէ *l* յերկրէ բարձեալ է *փ/ս* բարձեալ է յերկրէս
20 *clr* այնորիկ *փ/ս* այսորիկ
21 *b* Կուէնից, *cr* Կուէնից *փ/ս* Կողմանց *l* Մեծ Կուէնից եպիսկոպոս *փ/ս* եպիսկոպոս Մեծ Կողմանց

22 *bcr* Յովհաննայ, *l* Յովհաննու, *a* Յոհանայ *փ/ս* Յովհաննայ (*վերականգնում*)
23 *a* զպատճառ *փ/ս* զպատճառս
24 *bclr* չիք այնմ
25 *clr* աղանդս
26 *bclr* պատկերամարտութիւն
27 *cr* Հոռոմ, *l* Հոռոմ *փ/ս* Հոռոմ (*ab*)
28 *bclr* եղեւ *փ/ս* երեւեցաւ
29 *bclr* սակս *փ/ս* վասն
30 *cr* չիք եղեւ *bl* եղեալ *փ/ս* եղեւ
31 *l* եւ հրամայեցին
32 *c* պատկերս
33 *l* նկարչացն
34 *a* գերագոյն *փ/ս* գերագոյնս
35 *a* լինել *փ/ս* առնել
36 *b* արուեստ
37 *a* եկեղեցականս *b* եկեղեցականաց
38 *b* արուեստ
39 *bclr* չիք առ
40 *a* վերծանեն *l* վերծանեան
41 *b* վերծանողս, *l* վերծանողս, *r* վերծանեան *փ/ս* զվերծանողս
42 *c* չիք զվերծանողս եւ զմեկնիչս

յառաջ քան զնկարիչս: 8 Եւ անտի¹ մին-
չեւ ցՄովսէս՝ Հայոց կաթողիկոսն², այն ա-
ղանդ հերձուածին³ չէր յայտնեալ:

9 Ապա ընդ երկուանալ Հայրապետու-
թեանն⁴ Հայոց էր մեծ մարտ⁵ ընդ⁶ Մովսէս
եւ ընդ Թէոդորոս՝ Կարնոյ⁷ եպիսկոպոս⁸,
զոր Փիլիսոփայապետն կոչէին: 10 Սոքա
եւ⁹ ուղղափառքս աղարտէին զՀոռոմոց ա-
մենայն կրաւնսն¹⁰: 11 Եւ առնէր ժողով
Մովսէս իւր կողմանն վարդապետացն¹¹ եւ
հրամայէր¹² ամենեւին չհաղորդել¹³ ընդ
Հոռոմսն¹⁴ հնազանդեալսն¹⁵ Քաղկեդոնա-
կան¹⁶ ժողովոյն չարի, զի գործք նոցա
ստուծեամբ են¹⁷. մի՛ գիրս, մի՛ պատկերս,
մի՛¹⁸ նշխարս ի նոցանէ ընդունել¹⁹:

12 Յայնժամ Թէոդորոս ետ հրաման
ժողովել²⁰ եպիսկոպոսացն Հայոց, որ²¹ ի
նորայն կողմանն՝ ի Կարնոյ²² քաղաք, եւ
ասէ. «Պարտ է մեզ առնել կաթողիկոս²³»:
13 Եւ ածին զՅովհան²⁴ ոմն սիւնական,
ձեռնադրեցին եւ հնազանդեցան քաղկե-

դոնական²⁵ կրաւնիցն: 14 Եւ ոչ ոք ի նո-
ցանէ եղեւ²⁶ խնդրող²⁷ ուղղափառ հաւա-
տոյն²⁸, բայց²⁹ յենոսեայ³⁰ երանելոյն³¹,
որ զնաց ի նոցանէ եւ եկն առ Մովսէս կա-
թողիկոս³², զոր ուրախութեամբ ընկալան:
15 Մովսէս նստէր ի Դուին կաթողիկոս³³.
պատշաճեցան եւ նոքա՝ Հոովմայեցիքն³⁴
Յովհաննու³⁵ կաթողիկոսարան³⁶ յԱւա-
նի³⁷, մաւտ առ միմեանս: 16 Եւ էր խոռ-
վութիւն ի միջի³⁸ նոցա՝ չընդունելով³⁹
զՅովհաննու⁴⁰ ձեռնադրեալսն: 17 Ապա
Յեսուս անուն քահանայ եւ Թադէոս եւ
Գրիգոր, որ⁴¹ ի Մովսէսի⁴² կողմանէն⁴³
էին, զնացին ի Դունայ⁴⁴ եւ ելին ի Սո-
դից⁴⁵ գաւառն: 18 Եւ բնակելով յանա-
պատսն, զի կրաւնաւորք⁴⁶ էին, սկսան⁴⁷
ուսուցանել, եթէ⁴⁸ զպատկերս, որ⁴⁹ յեկե-
ղեցիս⁵⁰ են նկարեալ⁵¹, ի բաց ջնջեցէք⁵² եւ
ընդ աշխարհական քահանայս մի՛ հաղոր-

1 bcr անդի
2 b կաթողիկոս / կաթուղիկոս Հայոց փիս Հայոց կաթողիկոսն
3 clr հերձուածի b հերձուած փիս հերձուածին
4 blr հայրապետութեան
5 bclr մարտ մեծ փիս մեծ մարտ
6 l չիք ընդ
7 a Կարնոյ փիս Կարնոյ
8 a Էպիսկոպոս
9 bclr եւ սոքա փիս սոքա եւ
10 a ամենակրաւնս փիս ամենայն կրաւնսն
11 l վարդապետաց
12 r հրամայէր
13 l չհաղորդիլ
14 clr Հոռոմսն b Հոռոմս
15 clr հնազանդեալսն b հնազանդեալսն
16 bclr Քաղկեդոնի փիս Քաղկեդոնական
17 bl չիք չարի ... ստութեամբ են
18 l եւ մի
19 bl ընդունիլ
20 l ժողովիլ
21 l որք
22 a Կարնոյ
23 c կաթուղիկոս

24 a գՅոհան փիս գՅովհան
25 a քաղկեդոնական b քաղկեդոնիական
26 cr եղեալ փիս եղեւ
27 l խնդրող
28 a հաւատոյ փիս հաւատոյն
29 bclr բաց ի փիս բաց
30 bcr յենոսա, l յենովսայ փիս յենոսեայ
31 bcr երանելոյ
32 b կաթողիկոսն
33 bclr չիք գոր ուրախութեամբ...կաթողիկոս
34 a Հոովմայեցիքն / Հոովմայեցիքն
35 a Յոհաննու
36 l կաթուղիկոսարան
37 bclr յԱւանի
38 bclr մէջ փիս միջի
39 bcr չընդունել, l չընդունիլ փիս չընդունելով
40 a գՅոհաննու
41 l որք
42 cr Մովսէսի, l Մովսիսի փիս Մովսէսի (ab)
43 b կողմանէ
44 cr Դունա b Դունա
45 a Սոդից
46 l կրօնաւորքն
47 l եւ սկսան
48 a եթե bclr թէ
49 l որք
50 a յեկեղեցիս
51 a նկարել, l նկարեալք փիս նկարեալ
52 l ջնջեցէք

զիք¹: 19 Եղեւ² խոռովութիւն ի գաւառին, եւ համբաւն եհաս³ առ Մովսէս հայրապետն: 20 Եւ⁴ իսկոյն գրեաց, եթէ⁵ «փութով այսրէն եկա՛յք»: 21 Նոքա⁶ ոչ անսացին հրամանին, այլ անտի⁷ գնացեալ բնակեցան ի⁸ ձերուս Արցախական⁹ գաւառս:

22 Եւ հարցեալ հայրապետին¹⁰ զգիտնաւորսն իւր, եթէ¹¹ զիա՞րդ է մարդկան այն¹² գործն¹³, նոքա՞ գոր վասն Հոռոմայականն¹⁴ էր¹⁵ թիւրութիւն¹⁶ ետուն պատճառս: 23 Ապա գրեցին¹⁷ նամակ, թէ մի՛ ոք իշխեսցէ խոտել զնկարս, որ յեկեղեցիս է: 24 Եւ ի վախճանել¹⁸ հայրապետին Մովսէսի¹⁹ եւ²⁰ տիրել խոսրովու Հայոց՝ միաւորեցաւ երկիրն: 25 Եւ նստուցին հայրապետ զԱբրահամ՝ ճշմարիտ եւ ընտիր այր²¹, որ զուրացող²² ժողովն Քաղկեդոնի²³ նախ եբարձ²⁴ նգովիւք եւ ապա ձեռնադրեցաւ:

26 Իսկ պատկերամարտքն, որ²⁵ իջին յԱղուանս, պղտորեցին զերկիրդ ձեր: 27 Ապա Գարդմանայ²⁶ տէրն կալեալ զերեսին արան, որոց անուանքն ի թղթիդ²⁷ են, ետ²⁸ կապանաւք ածել ի Հայս: 28 Եւ եղեալ նոցա յանդիման մեզ՝ հարցաք, թէ յո՞ր պատճառս չընդունիք²⁹ զմարմնացելոյ³⁰ Աստուծոյ³¹ զպատկերն³²: 29 Ետուն պատասխանի, եթէ³³ արտաքոյ է պատուիրանաց³⁴ եւ եթէ³⁵ կռապաշտից³⁶ է գործոյ այդ, որոց³⁷ զամենայն արարածս ի պաշտաւն էր առեալ. մեք ոչ պագանեմք երկիր պատկերաց³⁸, զի չունիմք հրաման ի Գրոց: 30 Ապա մեր³⁹ յայտ արարեալ զՄովսիսականն ի խորանին նկարակերտութիւն եւ զՍողոմոնեան տաճարին զանազան քանդակագործութիւնսն⁴⁰, զնոյն կերպագրեալ⁴¹ եւ ի մեր եկեղեցիս, զայս եւ որ նման է⁴² սոցին ասացեալ⁴³ զթիւրութիւն⁴⁴ նոցա⁴⁵ ուղղեցաք⁴⁶»:

1 b հաղորդէ
2 cr եղեմ, l եւ եղեւ փխ եղեւ
3 l էհաս
4 bcr չի՛ք եւ
5 a բե փխ եթէ
6 l եւ նոքա
7 a անդի
8 b չի՛ք ի
9 b Արցական
10 bclr չի՛ք հայրապետին
11 cr բէ
12 bclr այն մարդկան փխ մարդկան այն
13 bclr գործ
14 blr Հոռոմականն, c Հոռոմայական փխ Հոռոմայականն
15 bclr է փխ էր
16 l թերութիւն
17 b գրեցին
18 c վաղնանել / վախճանել
19 cr Մովսէսի / Մովսիսի
20 c չի՛ք եւ
21 bclr նշմարիտ եւ արդար այր զԱբրահամ փխ զԱբրահամ ... ընտիր (a ընդիր) այր
22 l զուրացող
23 a Քաղկեդոնի
24 l էբարձ

25 l որք
26 bcr Գարդմանա փխ Գարդմանայ (al)
27 a թղթիտ
28 l եւ ետ
29 cr պատճառ ոչ ընդունի՛ք փխ պատճառս չընդունի՛ք
30 b մարմնելոյ
31 cr բանին Աստուծոյ
32 bl պատկեր
33 a եթե
34 bclr օրինաց փխ պատուիրանաց
35 a եթե bcl չի՛ք եթէ
36 clr կռապաշտիցն
37 l որոյ
38 bclr պատկերաց ոչ (l ոչ պատկերաց) երկիր պագանեմք փխ ոչ պագանեմք երկիր պատկերաց
39 bclr մեք փխ մեր
40 bclr քանդակագործութիւնս
41 bclr կերպս գրեալ փխ կերպագրեալ
42 a չի՛ք է
43 cr ասաց փխ ասացեալ
44 l եւ գթիրութիւն
45 l նոցին
46 c չի՛ք գթիրութիւն նոցա ուղղեցաք

ՈՂԲ Ի ՎԵՐԱՅ ԱՆԱՊԱՇԽԱՐ ՄԵՂԱԻՈՐԱՑ

- 1 *Խոստովանողք փութացարուք
ջանալ ապաշխարել¹ յաւուրս մեր,*
- 2 *Զի աւր ահեղ կա առաջի, ահեղ ա-
տեան եւ հուր անշէջ.*
- 3 *Աստէն լաց[ց]ուք եւ ողբասցուք,
եւ խնդրեսցուք զթողութիւն,*
- 4 *Զի ապրեսցուք յանշէջ հրոյն որ
սպառնա մեղաւորաց.*
- 5 *Միշտ հանապազ արտասուեսցուք
գորովագին պաղատանաւք,*
- 6 *Աղերսալի հառաչանաւք գթաւիչ
մեղաց աղաչեսցուք.*
- 7 *Անկցուք առ նա խոստովանել զոր
արարաք աստ ի ծածուկ,*
- 8 *Յայտնել ասել եւ ցուցանել
զգաղտնիս մեղացն բազմութեան:*
- 9 *Զի անդ քննին խորհուրդք մեր,
եւ ցուցանին յանցանք[ըն] մեր,*
- 10 *Յայտնին գաղտնիք սրտից մե-
րոց, յաշխարհատես հրապարա-
կին:*
- 11 *²Ես զարհուրեալ եմ եւ դողամ
յորժամ լսեմ զձայն փողոյն,*
- 12 *Որ տագնապաւ կոչէ զագինս ի
մեծ ահեղ աւր ատենին:*
- 13 *Զի չարաչար մարտեաւ ընդ իս
ամենամեղն սատանայ,*
- 14 *Եւ կարեմէր զիս արարեալ, հա-
նեալ ³ընկեց յանմահ փառացն:*
- 15 *⁴Դառն ահագին չար պատրաս-
տեաց զտարտարոսն գեհենին,*
- 16 *Եւ սպառնա մեղաւորիս այրել ի
հնոցն կայծականց:*
- 17 *Որ [ոք] ունիք սէր սրբութեան,
⁵զիս ողբալով արտասուեցէք,*
- 18 *Եւ ջերմագութ պաղատանաւք
ինձ խնդրեցէք զթողութիւն:*
- 19 *Քրիստոսասէրք⁶ իմ սիրելիք ինձ
աւգնեցէք վիրաւորիս,*
- 20 *⁷Եւ գորովով մեծ ողորմիւ աղա-
չեցէք առ Տէր վասն իմ.*
- 21 *Հառաչանաւք զձեզ աղաչեմ, մե-
ղուցելոյս ողբակցեցէք,*
- 22 *Պաղատանաւք լացէք ընդ իս,
ձայնակցելով իմ աղէտիս:*
- 23 *Կականաբարձ զիս ողբացէք, եւ
ձայնս առէք ողորմելիս,*

1 *f* ջանալ ապրել
2 *g* Ասկէ կը սկսի:

3 *g* ընկեաց զիս յանմահ
4 *fg* Դառնագին չար
5 *h* զիս ողբացէք արտասուելով
6 *h* Քրիստոսասէր
7 *g* եւ գորովամեծ ողորմ ողորմիւ աղաչեսցուք
ան

- 24 *Ձի չարաչար ըմբռնեցա ի չար նետից սատանայի:*
- 25 *Միգապատեաց զիս թշնամին խաւարային ցանցիւքն¹ իւրովք,*
- 26 *Եւ սուր հանեալ վիրաւորեաց զոր աղաչեմ զձեզ բժշկել:*
- 27 *Սուրբ հաւատոյ ²մանկունք, ո՞ւր էք, ողորմեցէք ինձ նեղելոյս,*
- 28 *Եւ գթագին պաղատանաւք զբաւիչ մեղացն աղաչեցէք³:*
- 29 *Յաղաւթս ձեր ապաւինիմ եւ ինձ հայցեմ զթողութիւն,*
- 30 *Ձի զանազան եմ մեղուցեալ, եւ ոչ բաւեմ ապաշխարել:*
- 31 *Ես զարհուրեալ եմ եւ դողամ յորժամ յիշեմ զիս մեծամեղս⁴,*
- 32 *⁵Թէ յայն երկիրն է անցանել ⁶եւ զՏէր փառացն տեսանել:*
- 33 *Քրիստոս գթած եւ ողորմած գթայ եւ յիս յամենամեղս,*
- 34 *Ձի (եւ) ես գտից ողորմութիւն ի գումարել մեծ ատենին:*
- 35 *Ձի աւր ահեղ կա առաջի եւ սոսկալի մեղաւորիս,*
- 36 *⁷Որ զգաղտնիս սրտիս քննէ ⁸եւ զծածկեալ խորհուրդս յայտնէ:*
- 37 *Արդ աղաչեմ Տէր մարդասէր, զի⁹ յայնմ աւուր մի պահանջեր,*
- 38 *Չար տանջանացն մի մատներ եւ կայծականց անշէջ հրոյն:*
- 39 *Ձի քեզ տացից փառս աւրհնութեան¹⁰ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյդ,*
- 40 *¹¹Որ միշտ աւրհնեալ ես յաւիտեանս, փառաւորեալ յաւիտենից¹²:*

1 *fg* ցանկիւքն
 2 *eh* մանկունք ողորմեցարուք ինձ
 3 *gh* աղաչեցուք
 4 *g* զբազմամեղս
 5 *f* Թէ յայն երկիր կայ անցանել / *g* Թէ յայն երկիր կայ անցանել, եւ գտէր փառաց կայ տեսանել
 6 *f չիք* եւ ... տեսանել

7 *eh* Որ զգաղտնիս սրտի իմում քննէ
 8 *e* եւ զծածկեալ խորհուրդս իմ յայտնէ
 9 *egh* զիս
 10 *g չիք* արհնութեան
 11 *eh* այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս
 12 *h* յաւիտեն.

ՎԻՐՈՅ
ԱՂՈՒՄՆԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՎԱՍՆ ՍԱՍՏԿԱՑԵԱԼ ՍՈՎՈՅՆ, ՍՐՈՅՆ ԵՒ ԳԵՐՈՒԹԵԱՆՆ Ի ՄԻԱՍԻՆ

ԱՂՈՒԱՆԻՑ ՎԻՐՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԸ ԵՒ ԻՐ ԾԱՌԸ

Վիրոյ Աղուանից կաթողիկոսի (596-629 թթ.) այս փոքրիկ երկը պահպանուել է միայն ժ դարի վերջի հեղինակ Մովսէս Դասխուրանցու (ուշ ձեռագրերում եւ գրականութեան մէջ կոչուած նաեւ Կաղանկատուացի) Պատմութիւն Աղուանից երկում (գիրք Բ, գլուխ ԺԵ): Պատմիչն այն տեղադրել է իր կողմից բառացի արտագրուած, պայմանականօրէն Վիրոյ կաթողիկոսի պատմութիւն անուանուող («Պատմութիւն յաղագս յարուցման ազգաց բարբարոսաց եւ պէսպէս անցից...») երկի աւարտական հատուածից առաջ՝ Վիրոյի մասին պատմող ԺԴ գլխի շարադրանքից յետոյ: Վերջինս բաւականին մանրամասն տեղեկութիւններ է հաղորդում Վիրոյի կաթողիկոսութեան եզրափակիչ շրջանի պատմական իրադարձութիւնների, յատկապէս՝ 620-ական թթ. երկրորդ կէսին Հերակլ կայսեր եւ Խոսրով արքայից արքայի հակամարտութեան, հիւսիսկովկասեան թիւրքիւտական ցեղերի արշաւանքների եւ Պարսից արքայազն Կաւատի կողմից հօրը դաւադրաբար սպանելու ու դահին տիրանալու մասին, որից յետոյ ուրիշ աքսորեալների հետ միասին 627 թ. հայրենիք վերադարձաւ նաեւ Վիրոն: Պատմութիւնը նաեւ որոշ անդրադարձներ է կատարում անցեալի ինչ-ինչ դիպուածների՝ մասնաւորապէս յիշելով, որ կաթողիկոսի 25-ամեայ աքսորի (Պարսից մայրաքաղաք Տիգրանում) պատճառը Աղուանից իշխանների՝ այլ աղբիւրներից անյայտ մի ապստամբութիւնն է եղել:

Վիրոյի փոքրիկ երկն իր բնոյթով մի ձառ է, կամ, որ աւելի հաւանական է, հատուած՝ մի ներբողեան-ճառից: Հեղինակը հանդէս է գալիս առաջին դէմքով, իսկ վերջին պարբերութեան մէջ նաեւ նշում իր անունը՝ «Ես՝ Վիրոյ՝ Աղուանից, Լփնաց եւ Չոլա կաթողիկոս» ձեւով: Բովանդակութիւնն ամբողջութեամբ գրողի խոհերն են՝ իբրեւ աստուածային պատիժ վրայ հասած փորձութիւնների՝ սովի ու աւերածութիւնների մասին (որոնք ի վերջոյ աւարտուում են Աստծոյ բարեգթութեան շնորհիւ)՝ առանց կոնկրետ պատմական յետնախորքի յիշատակութեան: ԺԵ գլխի վերնագիրը՝ Վասն սաստկացեալ սովոյն, սրոյն եւ գերութեանն ի միասին, գոնէ իր ամբողջութեան մէջ, հաւանաբար, Մովսէս Դասխուրանցուն է, թէպէտ մի մասով կարող է յանգել Վիրոյի ինքնագրին: Դժուար է վստահօրէն ասել նաեւ, թէ արդեօք ծաւալային ինչ ընդգրկում է ունեցել երկի այդ ենթադրուող ինքնագիրը: Պարզ է միայն այն, որ Վիրոյի կաթողիկոսութեան ծանրագոյն տարիները, թէ՛ սկզբում, թէ՛ վերջում, կարող են յարմար համարուել նման ոճի եւ բովանդակութեան հատուած պարունակող ստեղծագործութեան յղացման համար:

Պատմութիւն Աղուանիցի ձեռագրերի երկու խմբերի (a ձեռագիր եւ bclr ձեռագրեր՝ bl եւ cr ենթախմբերով) օգտագործմամբ կազմուած Վիրոյ Աղուանից կաթողիկոսի ձառի քննական բնագիրը մեծ հաւանականութեամբ պատկերացում է տալիս նրա եօթերորդաբան վիճակի մասին: Ստորեւ ներկայացուած բնագրի տողատակերում հաշուի չեն առնուած Պատմութիւն Աղուանիցի երկու տասնեակից աւելի մնացեալ գրչագրերի տարբերութեցումները, քանի որ դրանք հաստատապէս արտագրուել են վերը նշուած հինգ ձեռագրերից որեւէ մէկից եւ չեն կարող օգտակար համարուել հեղինակի ինքնագրի վերականգնման հարցում: Բնագրի տողատման եւ կէտադրման խնդրում էապէս օգտուել ենք Պատմութիւն Աղուանից-ի համեմատական հրատարակութեան հեղինակ Վարագ Առաքելեանի կատարած աշխատանքից:

Ալեքսան Յակոբեան

ՄԱՏԵԼԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Ն. Ադոնց**, Քննություն Մովսէս Կաղանկատուացու, «Անահիտ», Փարիզ, 1939, թիւ 4-5:
2. **Հ. Ն. Ակիմեան**, Մովսէս Դասխուրանցի (կոչուած Կաղանկատուացի) եւ իր Պատմութիւն Աղուանից, Վիեննա, 1970:
3. **Կ. Ղահրամանեան**, «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» երկի աղբիւրները, (թեկնածուական ատենախօսութիւն), Երեւան, 1974:
4. **Աս. Մնացականեան**, Աղուանից աշխարհի գրականութեան հարցերի շուրջը, Երեւան, 1966:
5. **Մովսէս Կաղանկատուացի**, Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, Քննական բնագիրը եւ ներածութիւնը Վ. Առաքելեանի, Երեւան, 1983:
6. *Մովսեսի Կաղանկատուացոյ Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի*, Ի լոյս ընծայեաց Մկրտիչ Էմին, Մոսկուա, 1860:
7. **Ա. Յակոբեան**, Մովսէս Կաղանկատուացու «Աղուանից պատմութեան» ձեռագրերը, ԲՄ, թիւ 15, Երեւան, 1986:
8. **Հ. Ս. Սևազեան**, Մովսէս Կաղանկատուացու «Աղուանից պատմութեան» աղբիւրները, ՊԲՀ, Երեւան, 1972, թիւ 2:
9. **А. А. Акопян**, *Албания-Алуанк в греко-латинских и древнеармянских источниках*, Ереван, 1987.
10. *The History of the Caucasian Albanians by Movses Dasxuranci*. Translated by C. J. F. Dowsett, London, 1961.

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԱՏՈՒԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

a - ՄՄ ձեռ. թիւ 1531, ժամանակ՝ 1289 թ.

b - ՄՄ ձեռ. թիւ 1725, ժամանակ՝ 1675 թ.

c - ՄՄ ձեռ. թիւ 2561, ժամանակ՝ 1664 թ.

l - Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արեւելագիտութեան ինստիտուտի Ա.-Պետերբուրգի բաժանմունքի գրադարանի հայերէն ձեռագրերի հաւաքածոյ, թիւ С 59, ժամանակ՝ 1678 թ.

r - Բրիտանական թանգարանի թիւ Or 5261, ժամանակ՝ ԺԷ դ.

a_g տառանիշով տրուած են a ձեռագրի՝ Մովսէս Դասխուրանցու կազմած գլխացանկերի ընթերցումները:

[ԺԵ.] ՎԱՍՆ ՍԱՍՏԿԱՑԵԱԼ¹ ՍՈՎՈՅՆ, ՍՐՈՅՆ ԵՒ ԳԵՐՈՒԹԵԱԼՆԸ² Ի ՄԻԱՍԻՆ

1 Պարտ եւ արժան է մեզ յիշել³ վասն ժամանակի⁴ նեղութեան սովոյն: 2 Զի եկն եհաս⁵, եռացոյց ի ներքոյ⁶ ոտից մերոց զմոզկն ծախող⁷ եւ եկեր⁸ զամենայն բոյսս եւ սպառեաց զամենայն պտուղ անդաստանաց մերոց: 3 Ապա ի մի վայր գումարեալք⁹ սոսկալի զաւրավարքն երեքին¹⁰ սովն եւ սուրն եւ մահն՝ գործակից նոցա, զոյգ ընթացեալք ի միմեանս՝ խուճապէին¹¹ եւ յանխնայ¹² վիրաւորէին եւ դիւթաւալ¹³ տարածանէին: 4 Եւ ոչ արժանի լիեալ¹⁴ հաղորդութեան՝ յետին թոշակին¹⁵ քառութեանն¹⁶, զի արգելոյր սուրն եւ խեղդէր¹⁷ սովն եւ հեղձուցանէր մահն: 5 Ո՛հ դառնութեան ժամանակիս¹⁸ այսորիկ. եւ¹⁹ եղկելի են աչք նոցա, որք տեսին զվիհն զայն մեծ: 6 Չուառացեալ²⁰ զերծեալքն աղերսէին²¹ լերանց, եթէ²² «անկերուք ի վերայ մեր», ահաբեկեալք²³ ի նո-

ցանէն²⁴ ի տերեւոյ եւեթ խարշափելոյ սրտաթափք:

7 Եւ ի ժամանակի նեղութեան յաւուրս Քառասներորդացն²⁵ պահոցն²⁶ յախուռն, անխտիր մերձեցեալ ի գէշ մեռելութեաց²⁷ անսրբոց, այլ եւ զարմատս բանջարոց եւ զկեղեւս ծառոց հանեալք²⁸ եւ զծայրս ոստոցն ծամէին, եւ ոչ ինչ²⁹ լինէր աւգուտ ուժի³⁰ ինչ ուտելն³¹: 8 Այլ եւ զչոր խիզ³² խաղողոյ ո՞³³ տայր անձանց թշուառականացն յաղալ եւ յուտել³⁴: 9 Եւ բազմութիւն սովածացն ժողովեալ³⁵ ի մի վայր՝ դիմէին ի վերայ այնպիսոյն³⁶, յափշտակէին ի նմանէն³⁷ եւ պատուհասակոծ եւս առնէին վասն իւրայոցն³⁸, եւ³⁹ այնպէս սատակէին⁴⁰ եւ նոքա ընդ չքաւորսն: 10 Եւ միշտ քաղցեալ կային աչք նոցա յագահել եւ հանել զընկերին⁴¹: 11 Եւ լուայ⁴² ի հաւատարիմ մարդոց, եթէ⁴³ տեսաք մեք զոմանս յուտել զմեռելոցն⁴⁴ ան-

1 a_g սաստկութեան
2 b գերութեան
3 bclr այսուհետեւ յիշել
4 bclr ժամանակին
5 I էհաս
6 c ներքո
7 I ծախող a ծաղող
8 I էկեր
9 I ժողովեալ փխ գումարեալք
10 bclr երեքեան փխ երեքին
11 a խուճապէին փխ խուճապէին
12 bcr յանխնայ
13 bclr դիւթաւալ
14 bcr լինել, I լինիլ փխ լիեալ
15 cr թոշակի փխ թոշակին (abl)
16 bclr քառութեան
17 b խեղդէր a հեղգայր փխ խեղդէր
18 bl ժամանակի
19 c չի՞ եւ
20 a չուտացեալ փխ չուտացեալ
21 a աղերսեին
22 bclr թէ փխ եթէ
23 cr ահաբեկեալքն b ահաբեկեալ

24 I նոցանէ
25 bl քառասներորդացն փխ քառասներորդացն
26 I պահոց
27 cr մեռելութեաց
28 a հանեալք զկեղեւս ծառոց փխ զկեղեւս ծառոց հանեալք
29 a չի՞ ինչ
30 bclr ուժոյ փխ ուժի
31 I յուտելն փխ ուտելն
32 bclr խիզ փխ խիզ
33 a չի՞ ո
34 bclr ուտել
35 I ժողովեալք
36 cr այնպիսեացն, որ ունէին փխ այնպիսոյն (abl)
37 I նմանէն, cr նոցանէ փխ նմանէն (ab)
38 cr ընչիցն փխ իւրայոցն (abl)
39 bclr չի՞ եւ
40 a սատակեին
41 a եւ զընկերին
42 bcr լուայ
43 a եթէ bclr թէ
44 a մեռելոցն

դամս¹, այլ եւ զբազմաժամանակեայ² զմորթս³ արջառոց եւ զպարկս ծխակերս⁴ եւ զաւղս կաւչկաց հնացեալս եփէին եւ⁵ ուտէին:

12 Այլ աւրինակ մերոց⁶ փորձութեանցս⁷ ոչ կարեմք գտանել, բայց միայն զաւէրն⁸ Երուսաղէմի⁹ ի Վեսպիանոսէ¹⁰ եւ ի Տիտոսէ: 13 Եւ կոխեցաք¹¹ զգլխկունս սովամահաց՝ սեւացեալս¹² եւ ուռուցեալս ընդ երեսս դաշտաց եւ ճանապարհաց¹³ իբրեւ զքարինս հեղեղատի: 14 Եւ¹⁴ կատարէր բանն մարգարէական, եթէ¹⁵ թաղումն¹⁶ իշոյ¹⁷ թաղեսցի՞, եւ հաց սգոյ մի՛ գտցի¹⁸ ի տան ձերում: 15 Եւ ի ժամուն¹⁹ յայնմ²⁰ եւ ի խառնել դալարւոյն²¹ առաւել էր թիւ սատակելոցն, քան զամենայն աւուրս ձմերայնոյն²²: 16 Եւ մանաւանդ՝ որք կարեւոր²³ էին ի լսել եւ²⁴ ի միտ առնուլ, որ է այս ինչ:

17 Մաւտ ի վաղճան²⁵ ժամանակի կատարածի սովոյն²⁶ այլ²⁷ իմն ախտք հիւանդութեան տարածեցան²⁸ ընդ սահմանս աշխարհիս, որ ոչ էր ըստ բնութեան այլոց ցաւոց: 18 Այլ յանկանել²⁹ յախտէ անտի³⁰, անզգայեալք³¹ իբրեւ աւուրս ամսոյ միոյ կամ երկուց կարկափեալք³² կցրէին³³ զատամունս իւրեանց եւ³⁴ յեղուին զաչս իւրեանց, եւ ոչ զնշան անգամ հիւանդութեանն³⁵ իմանային եւ ջուր իսկ³⁶ խնդրել ոչ գիտէին: 19 Եւ ոմանք իբրեւ մոլեգլին³⁷ վարսամահարս³⁸, ելեալք յանկողնոցն մերկք եւ խայտառակք՝ ընդ որմս³⁹ խաւսէին եւ ընդ հողմս⁴⁰ կոծէին⁴¹, այլք⁴² զհիւանդապահսն⁴³ կռփէին: 20 Թէպէտ եւ ցաւքն ժանտք⁴⁴ էին⁴⁵, սակայն մահք ոչ գործեցան, զոր անուանեցին ցաւ խելագարութեան, այլ ծիւրէին⁴⁶ սեւացեալ, հալէին⁴⁷ մարմինք նոցա եւ լուծանէին

1 c անդամսն
2 abc զբազմաժամանակեայ
3 bclr մորթս
4 a ծխակիրս փխ ծխակերս
5 a չի՞ք եւ
6 bclr մերոցն
7 bclr փորձութեանց
8 a գաւերն, bclr գալաշարելն փխ գաւերն (վերականգնում)
9 I երուսաղեմի
10 a Վեսպիանոսէ փխ Վեսպիանոսէ (= Վեսպասիանոսէ)
11 bclr կոխեալք փխ կոխեցաք
12 cr սեւացելոյ
13 a չի՞ք եւ նամապարհաց
14 a չի՞ք եւ
15 a եթե
16 cr զթաղումն
17 bcr իշու փխ իշոյ
... ԼԵՂԷԻ ԻԲ 19
18 bclr բեկցի փխ գտցի
19 b ժամանակին
20 bclr յայնմիկ փխ յայնմ
21 bclr ընդ խառնելն դալար փխ ի խառնել դալարոյն
22 a ձմերբնոյն b ձմերպնոցն
23 I կարեւորք
24 b չի՞ք եւ

25 bcr վախճան
26 bcr սովոյն ժամանակի փխ ժամանակի ... սովոյն I ի կատարածի սովոյն վախճանի ժամանակին փխ ի վաղճան ... սովոյն bcr սովոյն ժամանակի փխ ժամանակի ... սովոյն
27 a այն փխ այլ
28 c տարածեցաւ
29 I յանկանիլ c յանկանելն
30 c յանդի r անդի
31 r անզգա լեալք փխ անզգայեալք
32 c կարկափեալ
33 a կցրեին I կցէին փխ կցրէին
34 a չի՞ք եւ
35 bclr չի՞ք հիւանդութեանն
36 a չի՞ք իսկ
37 cr ի մոլեգլին
38 a վարսամահարք փխ վարսամահարս
39 I որմն
40 bcr զհողմս փխ ընդ հողմս
41 I զհողմակոծէին փխ ընդ հողմս կոծէին
42 I եւ այլք
43 a զհիւանդապաշտս փխ զհիւանդապահսն
44 bcr ժանդք
45 a եին
46 a ծիւրեին
47 b էին հալէին

յաւղքն¹ եւ ճողէին² մազ հերացն եւ մուրուացն³:

21 Զորս ողբալ ի⁴ սուգ⁵ առի աւուրս բազումս⁶ ի վերայ անթիւ⁷ խայտամահացն՝ աղաչելով զամենողորմն⁸ Աստուած, զի յանգումն⁹ արասցէ անտանելի հարուածոցն, ես՝ Վիրոյ՝ Աղուանից, Լինաց¹⁰ եւ Չոլա¹¹ կաթողիկոս¹²: 22 Թողում ասել զայլն ամենայն զպէսպէս զազրալիս՝ եւ զմարմնոց¹³ սեւութիւն¹⁴, եւ զկնտութիւն զլիսոց¹⁵, զի յայսմ եւս յայտնի լիցի բան¹⁶ մարգարէական¹⁷, եթէ¹⁸ Ածից ի վերայ ա-

մենայն հասակաց¹⁹ փուրձ²⁰ եւ ի վերայ ամենայն²¹ գլխոց կնտութիւն, եւ արարից նմա իբրեւ սուգ²² սիրելոյ^{23*}: 23 Ապա իբրեւ ետ²⁴ Աստուած կատարել²⁵ զամենայն կամս իւր, յիշեաց իբրեւ²⁶ գնոյ²⁷ ի ջուրցն²⁸ հեղեղէ ի տապանի անդ: 24 Եւ զթացեալ ետ նոցա²⁹ զխնդրուածս նոցա, առաքեաց լիութիւն յանձինս նոցա, յագեցոյց³⁰ զքաղցեալս եւ զկարաւտեալս լի արար³¹ բարութեամբ, զի վայելեալք յաւելցին³² ի փառատրութիւն Աստուծոյ:

1 b ողբն
2 bcr ճողէր, / ճողիւր փ/ս ճողէին
3 bcr մօրուացն փ/ս մուրուացն
4 cr չիբ ի
5 a սուգ
6 bclr բազում աւուրս փ/ս աւուրս բազումս
7 a անցից փ/ս անթիւ
8 cr զամէնողորմն
9 a/յանկումն փ/ս յանգումն (bcr)
10 a եւ Լինաց
11 cr Չորա, / Չորայ փ/ս Չոլա (ab)
12 r կաթողիկոս
13 a զմարմնոյ փ/ս եւ զմարմնոց
14 bclr սեւութիւնս
15 bclr եւ զգլխոց կնտութիւնս (b գնդութիւնս r կնդութիւն) փ/ս զկնտութիւն գլխոց
16 I բանն
17 a մարգարէական b մարգէրական
18 a եթէ

19 I հասարակաց
20 al փուրց փ/ս փուրձ (bcr) (= փարձ՝ ըստ Մ. Էմինի եւ Վ. Առաքելեանի)
21 bclr չիբ ի վերայ ամենայն
22 bclr գուց
23 I սիրելոյ
* I. Բ. 10
24 bcr ետես, / էտես փ/ս ետ
25 b/ կատարեալ փ/ս կատարել
26 bclr որպէս փ/ս իբրեւ
27 a նո փ/ս գնոյ
28 bclr ջրոցն փ/ս ջուրցն
29 I նոցա ետ փ/ս ետ նոցա
30 I եւ յագեցոյց
31 bclr լի արար զկարօտեալս փ/ս զկարաւտեալս լի արար
32 bclr յաւելցեն փ/ս յաւելցին

ԱՆԱՆՈՒՆ ԿԱԴԱՆԿԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՅԱՂԱԳՍ ՅԱՐՈՒՑՄԱՆ ԱԶԳԱՑ ԲԱՐԲԱՐՈՍԱՑ
ԵՒ ՊԵՍՊԵՍ ԱՆՑԻՑ ՏԻԵԶԵՐԱՅԵԾ ՏԱԳՆԱԳԻՆ

ԱՆԱՆՈՒՆ ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԵՐԿԸ

Ժ դ. վերջի պատմիչ Մովսէս Դասխուրանցու (ձեռագրերում եւ գրականութեան մէջ կոչուած նաեւ Կաղանկատուացի) Պատմութիւն Աղուանից երկում բառացի արտագրութեամբ պահպանուած է դարի առաջին պատմական գործը պայմանականօրէն անուանուած է Վիրոյ կաթողիկոսի պատմութիւն: Այն ընդօրինակուած է Պատմութիւն Աղուանիցի երկորդ գրքի Թ-ԺԴ եւ ԺԶ գլուխներում. ԺԵ գլխում Դասխուրանցին արտագրել է 595-629 թթ. ամբողջակալած Վիրոյ Աղուանից կաթողիկոսի մի փոքրիկ ձառ, որը մեր երկի հետ ուղիղ կապ չունի: Պատմութիւն Աղուանիցում առկայ գլխագրերի մեծ մասը նոյնպէս արդիւնք են Մովսէս Դասխուրանցու ստեղծագործութեան: Սակայն Թ գլխի վերնագիրը («Պատմութիւն յաղագս յարուցման ազգաց բարբարոսաց եւ պէսպէս անցից տիեզերահեծ տագնապին, որ եղեւ աշխարհաց») ամենայն հաւանականութեամբ պատկանում է Վիրոյի կենսագրի գրչին եւ մտալոյցով է նրա կողմից՝ իբրեւ բուն երկի գլխագիր:

Որոշ հետազոտողների կարծիքով երկի հեղինակը հէնց ինքը՝ Վիրոյ կաթողիկոսն է: Սակայն, ժամանակին ցոյց է տրուած, որ ոչ մի միջնադարեան հայ հեղինակ չէր կարող ինքն իր մասին արտայայտուել այն բարձրագույն ոճով, որը գտնուած ենք երկում: Փոխարէնը պարզ է, որ Պատմութեան հեղինակը Վիրոյին շատ մօտ կանգնած անձնաւորութիւն է եղել եւ մասնակցել է կաթողիկոսի մի շարք գործերին: Երկու հատուածում նրա շարագրանքը դառնում է առաջին դէմքով: Մասնաւորապէս, դրա շնորհիւ պարզ է դառնում, որ գրողը ծնունդով Ուտիք (Ուտի Առանձնակ) գաւառի Կաղանկատոյք գիւղից է («հասեալ ի մասն ինչ առ ստորտով լերինն, որ յանդիման գեաւղջն մեծի Կաղանկատուաց, որ է ի նմին յՈւտի գաւառի, յորմէ եւ ես»), ուստի՝ Անանուն Կաղանկատուացի: Ըստ Ն. Ակիւնեանի՝ «Աղուանից Պատմութեան մէջ գոհար մըն է գրութիւնս, արժէքաւոր իր արժանահաւատութեամբ, վսեմ իր ոճով»:

Շարագրանքն աւարտուած է 629 թ. իրագարծութիւններով («Յերկորդ ամի Արտաշրի՝ որդւոյ Կաւատայ, Պարսից արքայի, մինչ դեռեւս առնէր գիշխանութիւնն ըստ կամս իւր իշխանն հիւսիսոյ»), սակայն վերջին գլխի մի հատուածում Շահվարազ զօրավարի մասին հեղինակի չափազանց բացասական արտայայտութիւններից պարզ է դառնում, որ նա գիտէր 630 թ. այդ զօրավարի արքայանալու եւ անփառունակ վախճանի մասին: Երկը չէր կարող գրուել 632 թ. յետոյ, քանի որ Կարինի եկեղեցական ժողովում Հայոց Եզր Արահեզացի կաթողիկոսի հետ միասին Հերակլ կայսեր պահանջով երկաբնակութեանը, աւելի ճիշտ՝ նրա մի տարբերակը հանդիսացող միակամութեանը (մոնոթեիզմ) յարեց նաեւ Աղուանից եկեղեցին, որի կաթողիկոս Զաքարիան (629-644 թթ.) աներկբայօրէն գովերգուած է Վիրոյ կաթողիկոսի պատմութեան՝ միաբնակութեան ջատագով հեղինակի կողմից: Այսպիսով, երկի ստեղծման հաւանական ժամանակը 630-632 թթ. միջակայքն է:

Պատմութիւն Աղուանիցի ձեռագրերի երկու խմբերի (a ձեռագիր եւ bclr ձեռագրեր՝ bl եւ cr ենթախմբերով) օգտագործմամբ կազմուած Վիրոյ կաթողիկոսի պատմութեան քննական բնագիրը մեծ հաւանականութեամբ պատկերացում է տալիս նրա եօթերորդադարեան վիճակի մասին: Մովսէս Դասխուրանցու գրչի տակ տեղի է ունեցել երկի երկու հա-

տուածի տեղափոխութիւն, որը մեր կողմից ուղղուած է (ԺԲ-ԺԱ գլուխներ): Ժ դ. պատմիչի դրած գլխազերերը եւ գրականութեան մէջ նկատուած միւս յաւելումները մեր կողմից վերցուած են փակագծերի մէջ: Ստորեւ ներկայացուած բնագրի տողատակերում հաշուի չեն առնուած Պատմութիւն Աղուանիցի երկու տասնեակից աւելի մնացեալ գրչագրերի տարընթերցումները, քանի որ դրանք հաստատապէս արտագրուել են վերը նշուած հինգ ձեռագրերից որեւէ մէկից եւ չեն կարող օգտակար համարուել հեղինակի ինքնագրի վերականգնման հարցում: Բնագրի տողատման եւ կէտադրման խնդրում էապէս օգտուել ենք Պատմութիւն Աղուանիցի համեմատական հրատարակութեան հեղինակ Վարագ Առաքելեանի կատարած աշխատանքից:

Միայն հատուկենտ դէպքերում, երբ բոլոր ձեռագրերի ընթերցումներն ինչ-ինչ պատճառներով իսկապէս աղաւաղուած են, կրկնել ենք նախորդ հրատարակիչների վերականգնումները, իսկ աւելի հազուադէպ կատարել նաեւ ակնյայտօրէն անհրաժեշտ թուացող նոր վերականգնումներ: Շատ դէպքերում, երբ առկայ ձեռագրերը մատուցում են բառային ու քերականական ոչ սովորական կամ անգամ ոչ ճիշտ ձեւեր եւ միաժամանակ հնարաւորութիւն չեն տալիս ապացուցել, թէ դրանք չեն յանգում հեղինակային (է դար) ինքնագրին, անխուսափելի ենք համարել այդ ձեւերը թողնել բնագրում: Վաղ միջնադարում նմանատիպ ձեւերի շրջանառութեան ուսումնասիրութեանը նպաստելով հանդերձ (վիմագրերի բառագանձի օրինակով)՝ դա, թերեւս, բնագրի օգտագործման հասկանալի դժուարութիւններ է առաջ բերում (յատկապէս՝ ծանօթագրութիւնների փոքրաթիւ լինելու պարագայում), որի համար հայցում ենք ընթերցողի ներողամտութիւնը: Ներկայ շարքի հրատարակութեան մէջ որդեգրուած սկզբունքի համաձայն՝ հետեւողականութիւն չենք ցուցաբերել աւ-օ եւ կցագիր եւ-ի տարընթերցումները ներկայացնելիս (նչենք, որ հնագոյն *a* ձեռագիրը բացառապէս ունի աւ եւ չնչին բացառութիւններով՝ երկնիչ եւ, իսկ Բ խմբի Ժէ-դարեան ձեռագրերում աւելի յաճախ են օ տառը եւ կցագիր եւ-ը):

Ալեքսան Յակոբեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Ն. Աղոնց**, Քննութիւն Մովսէս Կաղանկատուացու, «Անահիտ», Փարիզ, 1939, թիւ 4-5:
2. **Հ. Ն. Ակիմեան**, Մովսէս Դասխուրանցի (կոչուած Կաղանկատուացի) եւ իր Պատմութիւն Աղուանից, Վիեննա, 1970:
3. **Կ. Ղահրամանեան**, «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» երկի աղբիւրները, (թեկնածուական ատենախօսութիւն), Երեւան, 1974:
4. **Աս. Մնացականեան**, Աղուանից աշխարհի գրականութեան հարցերի շուրջը, Երեւան, 1966:
5. Մովսեսի Կաղանկատուացոյ Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, Ի լոյս ընծայեաց Մկրտիչ Էմին, Մոսկուա, 1860:
6. **Մովսէս Կաղանկատուացի**, Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, Քննական բնագիրը եւ ներածութիւնը Վ. Առաքելեանի, Երեւան, 1983:
7. **Ա. Յակոբեան**, Մովսէս Կաղանկատուացու «Աղուանից պատմութեան» ձեռագրերը, ԲՄ, թիւ 15, Երեւան, 1986:

8. **Ս. Յակոբեան**, *Գոչափանքի շինարարական արձանագրութիւնը եւ հարաւային Արցախի եպիսկոպոսութեան սահմանները*, ՀՍ, Վիեննա, 1999:
9. **Հ. Ս. Սւազեան**, *Մովսէս Կաղանկատուացու «Աղուանից պատմութեան» աղբիւրները*, ՊԲՀ, Երեւան, 1972, թիւ 2:
10. **А. А. Аюпян**, *Албания-Алуанк в греко-латинских и древнеармянских источниках*, Ереван, 1987.
11. **К. А. Каграманян**, *Источники “Истории страны Алуанк”*, Автореф. дисс. ... к. и. н., Ереван, 1973.
12. **Мовсэс Каланкатуаци**, *История страны Алуанк*, перевод с древнеармянского, предисловие и комментарии Ш. В. Смбатяна, Ереван, 1984.
13. **Manandian A.**, *Beiträge zur albanischen Geschichte, Untesuchungen über Moses der Utier (Kalankatuaci)*, Leipzig, 1897.
14. *The History of the Caucasian Albanians by Movses Dasxuranci*. Translated by C. J. F. Dowsett, London, 1961.

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒՄԾ ԶԵՆԱԳՐԵՐԻ

a - ՄՄ ձեռ. թիւ 1531, ժամանակ՝ 1289 թ.

b - ՄՄ ձեռ. թիւ 1725, ժամանակ՝ 1675 թ.

c - ՄՄ ձեռ. թիւ 2561, ժամանակ՝ 1664 թ.

l - Ռուսաստանի Գիտութիւնների ակադեմիայի Արեւելագիտութեան ինստիտուտի Ս.-Պետերբուրգի բաժանմունքի գրադարանի հայերէն ձեռագրերի հաւաքածոյ, թիւ С 59, ժամանակ՝ 1678 թ.

r - Բրիտանական քանգարանի թիւ Or 5261, ժամանակ՝ ժէ դ.

a_g, *b_g*, *c_g*, *l_g*, *r_g* տառանիշերով տրուած են համապատասխան ձեռագրերի՝ Մովսէս Դասխուրացու կազմած գլխացանկերի ընթերցումները:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՅԱՂԱԳՍ ՅԱՐՈՒՑՄԱՆ ԱԶԳԱՅ ԲԱՐԲԱՐՈՍԱՅ ԵՒ ՊԵՍՊԵՍ
ԱՆՑԻՑ ՏԻԵՉԵՐԱՅԵԾ¹ ՏԱԳՆԱՊԻՆ², ՈՐ ԵՂԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱՅ³

[Թ.]

1 Ո՛վ սքանչելի պատմութեանս, որ հանդերձեալ եմ հնչեցուցանել ի լսելիս տիեզերաց, մաւտաւորաց եւ հեռաւորաց, որում ոչ համեմատէ ո՛չ դարուցն առաջնոցն⁴ նշանագիրք ազգի ազգի պատերազմաց եւ խռովութեանց, որք ի տեղիս տեղիս եւ յազգս ազգս գործեցան եւ ի Հոգւոյն⁵ Սրբոյ բազում մասամբք եւ բազում⁶ աւրինակաւք կանխաւ դրոշմեցան: 2 Նաեւ ո՛չ արտաքնոցն յարմարական ճարտարախաւս առասպելացն երկրաւոր, շնչաւոր, իմաստասիրական յաւրինուածքն⁷ կարող⁸ են հանգոյն այսմ գտանել:

3 Զի եկն եհաս⁹ ի վերայ մեր միանգամայն եւ կատարեցաւ, զոր փրկիչն մեր ի կենսաբեր¹⁰ Աւետարանի անդ¹¹ ի ժամանակի չարչարանացն, ըստ հանդուրժելոյ լսելեաց ընտրեալ¹² երկոտասանիցն մարդկաւրէնս¹³ զիջանելով խաւսէր: 4 Ասէ. Լսելոց է՛ք պատերազմունս եւ համբաւս պատերազմաց եւ լինել¹⁴ սովուց յանախոթիւն եւ սուրբ եւ սասանութիւն¹⁵ եւ

նշանք յարեգակն եւ ի¹⁶ լուսին եւ յաստեղս, եւ խոսովութիւնք ժողովրդոց՝ որպէս¹⁷ ալեաց¹⁸ ծովու¹⁹ խոսովելոյ²⁰: 5 Եւ նոյն ինքն Տէրն զգուշացուցանէր, եթէ²¹ արթուն լերուք, զի ոչ գիտէ²² զաւրն եւ զժամն²³:

6 Եւ արդ՝ քանզի ընկղմեցան միտք իմ եւ զմբաղեցան²⁴ խորհուրդք իմ ի տիեզերական հարուածոցս, եւ մոռացայ²⁵ զկարգ բանին, որ հանդերձեալն էր²⁶ արկանել հիմն եւ սկիզբն առնել ժամանակաց եւ անցից, որ²⁷ անցին ընդ աշխարհս Աղուանից՝ ըստ բանի մարգարէին²⁸ եթէ²⁹ մոռացայ³⁰ ուտել զհաց իմ ի ձայնէ հեծութեան իմոյ: 7 Սակայն եւ այժմ առ անգամ մի թողեալ զահ եւ զերկիւղ, որ դեռ զմեզս³¹ ունի, ի նոյն կարգն դարձցուք³², զի³³ տեսանեմք զբազումս, զի կան եւ կամին³⁴ լսել, եթէ³⁵ զի՞նչ արդեաւք կարիցէ

1 a տիեզերահեծ ց տիեզերացհեծ
2 ag տագնապիցն
3 ag աշխարհի
4 bclr առաջնոց
5 bcr հոգոյն
6 a չի՛ք բազում
7 c օրինուածքն
8 l կարող
9 l էհաս
10 a կեանսաբեր
11 l անտ
12 b ընդրեալ
13 bclr մարդկօրէն
14 bl լինիլ
15 b սասանութիւն
* Տէ՛ * Մ * Գ * Ի * Գ * 6-8:

16 b չի՛ք ի
17 a որպէս
18 b յալեաց
19 c չի՛ք եւ խոսովութիւնք ... ծովու
20 bclr խոսովելոյ
* Տէ՛ * Գ * Ի * Գ * 25:
21 a եթե՛ bclr թէ
22 r գիտակի՛ փի՛ս գիտէ՛ք
23 cr ոչ ժամն փի՛ս զժամն
* Մ * Գ * Ի * Գ * 13
24 bl գրաղեցան փի՛ս զմբաղեցան
25 bclr մոռացա
26 bclr էի՛ փի՛ս էր
27 l որք
28 a մարգարեի
29 a եթե՛ bclr թէ
30 cr մոռացա
* Մ * Գ * Ի * Գ * 5
31 bclr զմեզ
32 cr դարձցի
33 bclr բանգի փի՛ս գի
34 c կամի
35 a եթե՛ bclr թէ

բաւանդակել¹ զանթիւ² հարուածս բարբա-
րոսականաց³ թշնամեաց՝ շուրջանակի
զմեաւք⁴ պատեալ⁵: 8 Ապա եւ⁶ ընդ նմին
զնշանս⁷ մեծամեծս եւ զարմանալիս⁸, որով
զթշնամիս⁹ մեր պատժեաց¹⁰ հզաւր եւ
մարդասէր աջն Աստուծոյ, եւ անկան տա-
պաստ առաջի աչաց մերոց: 9 Եւ զի ան-
ցեալ ժամանակն յետս յետս¹¹ զիւրն պա-
հանջէ ի մէջն պատմել, սկսայց յառաջին
յառաջին¹² ԺԸ-է նահանջն յայտնութեան
Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, մեհե-
կանի ամսոյ, ի ԼԵ¹³ ամին խորովու
Յորմզդեան՝ Պարսից¹⁴ արքայից արքայի:

[Ժ. Որ եղել¹⁵ յառաջին ԺԸ-է նահան-
ջէն¹⁶, սկիզբն¹⁷ պատմողաբար]

1 Իբրեւ լցաւ ժամանակ գերութեանն
Երուսաղէմի¹⁸, որ յաւուրս Փղաւոս¹⁹ Հե-
րակղի²⁰ քրիստոսասէր կայսերն, որպէս
երբեմն եաւթանասուն²¹ ամացն՝ յաւուրս²²

Կիւրոսի Պարսկի, այց²³ արար Աստուած
յանդիմանել զսէգ թագաւորն Պարսից՝
զմեծն Խոսրով, որ ի բազում ժամանակաց
յաղթահարեալ²⁴ վանեաց վարատեաց նա
գտունն²⁵ աւգոստոսական²⁶ մեծ աշխար-
հաւն իւրով հանդերձ²⁷ Հռոմաւ եւ նշանա-
ւոր²⁸ քաղաքաւն²⁹ Պաղեստինեալ³⁰:

2 Արդ՝ իբրեւ ետես³¹, նա եթէ³² յաջո-
ղեաց³³ գործ մարտի պատերազմաց³⁴, գոր
սկսաւ առնել³⁵ ընդ արքային Յունաց ի
ձեռն զաւերավարին իւրոյ, գոր կացոյց³⁶ ի
վերայ զաւրուն իւրոյ³⁷ այնորիկ, գոր կազ-
մեալ էր ընդդէմ արեւմտից³⁸, որոյ բուն
անուն³⁹ իւր Խոռիեան⁴⁰ կոչէր⁴¹: 3 Եւ
վասն մղելոյ⁴² նորա եւ յաւրինելոյ զճա-
կատն պատերազմաց եւ զյաղթութիւնսն⁴³
կատարելոյ ըստ խորագիտութեանն Պար-
սից, այդ⁴⁴ եւ այլ պճնող⁴⁵ անուամբ յոր-
ջորջէ⁴⁶ զնա՝ երբեմն Ռոզմիոզան⁴⁷ եւ եր-
բեմն՝ Շահ Վարազ:

1 bclr բովանդակել *փ/ս* բաւանդակել
2 bclr զի անթիւ *փ/ս* զանթիւ
3 a բարբարոսական *փ/ս* բարբարոսականաց
4 a գմեւք
5 a չիք պատեալ
6 bclr չիք ապա եւ
7 bclr եւ զնշանս
8 cr զզարմանալիս
9 a զթշնամիս *փ/ս* զթշնամիս
10 a պատեաց *փ/ս* պատժեաց
11 bclr յետս *փ/ս* յետս յետս
12 bclr յառաջին *փ/ս* յառաջին յառաջին
13 a Լ, ե, b երեսուն եւ հինգ *փ/ս* ի Լ, ե
14 a չիք պարսից
15 Այս որ եղել բառերը բոլոր ձեռագրերում (abclr)
Թ. գլխի վերջում են, սակայն վերականգնելի են՝
իբրեւ Մովսէս Դասխուրանցու ստեղծած յա-
ջորդ գլխագրի սկիզբը:
16 bcr նահանջի, I նահանջին *փ/ս* նահանջէն ag
տասնետուր նահանջին, bgyg ԺԸ նահանջն *փ/ս*
ԺԸ-է նահանջէն
17 bgyg չիք սկիզբն
18 I Երուսաղեմի
19 I Փղաւոս b Փղոս
20 clr Հերակլի
21 a եաւթանասուն
22 b յաւուրսն

23 clr եւ այց
24 cr յաղթարեալ
25 a գտունն
26 b օգոստոսական I օգոստական
27 a չիք հանդերձ
28 cr նշանաւ *փ/ս* նշանաւոր
29 a քաղաքովն *փ/ս* bclr քաղաքաւն
30 b Պաղեստինեա I Պաղեստեայ cr Պաղեստեա
31 I էտես
32 a եթե bclr թե
33 I յաջողեցաւ *փ/ս* յաջողեաց
34 bclr պատերազմաց մարտի (bl չիք մարտի) *փ/ս*
մարտի պատերազմաց
35 bclr չիք առնել
36 bclr կացուցեալ էր *փ/ս* կացոյց
37 bclr չիք իւրոյ
38 bclr չիք ընդդէմ արեւմտից
39 bclr անունն
40 bclr Խոռիան *փ/ս* Խոռիեան (a) (=Խոռեան)
41 bclr կոչիւր յարեւմտից
42 a մղելոյն
43 a գլխագրութիւնս
44 bclr այլ *փ/ս* այդ
45 I պնդող
46 clr յորջորջն *փ/ս* յորջորջէ (ab)
47 bclr Ռոզմիոզան

4 Սա առ եւ հրձիգ արար զսուրբ քաղաքն Երուսաղէմ¹ եւ ի գերութիւնն² վարեաց զփայտն կենաց՝ զխաչն լուսատու տիեզերաց, որով³ դժոխք գերեցան, եւ զսպասն ամենայն սրբութեանց կողմանցն այնոցիկ զոսկւոյ⁴ եւ զարծաթոյ եւ զականց պատուականաց եւ զհանդերձս ծիրանիս ընդելուզեալ մեծագնի⁵ մարգարտով: 5 Նաեւ զկահ անգամ զշինուածոց⁶ զարմանալի հոյակապ մայրաքաղաքաց, զսիւնս⁷ եւ զխոյակս⁸ կճեայս⁹, նաեւ զչորքոտանիս եւ զթռչունս մեծամեծս, զորոց¹⁰ զանուանս¹¹ անգամ ոչ էր լուեալ ի կողմանս Արեւելից: 6 Եւ զի ոչ երկարեցից¹² զբանս, քանզի անցանել զանցանէ զչափ¹³ կարգի տեսութեանս իմոյ գործն, զոր գործեաց նա: 7 Եւ զմթերս գանձուցն, զոր աւարեաց¹⁴ եւ ետ բերել¹⁵ ի դուռն Պարսից արքային¹⁶: 8 Սակայն ոչ յագեցաւ եւ ոչ շատացաւ անթիւ կարասւովն¹⁷, եւ երգեցիկ¹⁸ ազգի ազգի արուեստաւոր¹⁹ խրախճանականացն փափկասուն²⁰ աղջկանց²¹ եւ մանկանց, այլ²² առաւել եւս ոգորէր ընդ

ծով եւ ընդ²³ ցամաք, եւ զգեղեցկաչէն²⁴ քաղաքս²⁵ Հռովմայեցոց²⁶ բնակչաւքն²⁷ իւրաւք²⁸ հանդերձ խաղացուցանէր ի կողմանս Պարսից վասն տենչանաց իւրոց: 9 Նմանապէս ճարտարաւք²⁹ ի նոյն ձեւ աւրինակի նստուցանել եւ անուանէր զոմն Առաւել քան զԱնտիոք³⁰ քաղաք. եւ զայլն³¹ ամենայն ի նոյն աւրինակի³² յիւր³³ անուն՝ զԱռաւելն³⁴ ի վերայ յաւելեալ³⁵: 10 Արդ՝ իբրեւ ելից յաղթութեամբն ըստ ցանկութեան զկամս իւր³⁶ ի վերայ ամենայն ազգաց եւ թագաւորութեանց, մինչեւ ցայնչափ³⁷ զաւրանալ³⁸ եւ հպարտանալ եւ կարծել անձին քաջութեամբ առնուլ զթագաւորութիւնն իւր ահեղ եւ զարմանալի եւ ոչ առ³⁹ ի միտ, եթէ⁴⁰ Տէր էբարձրեալն թագաւորութեան մարդկան⁴¹ եւ ում կամի, տա⁴² զայն:

11 Ապա սկսաւ տակաւ⁴³ նուաղել⁴⁴ եւ տկարանալ առաջի արքային Յունաց եւ ոչ⁴⁵ ամբառնալ զգլուխ իւր ըստ առաջին զաւրութեանն: 12 Զի յանկարծակի ազգ

1 *b zhf* Երուսաղէմ
 2 *a* գերութեան
 3 *bl* որով
 4 *bclr* զոսկոյ
 5 *bclr* մեծագին *փիս* մեծագինի
 6 *a* զշինուածու, *bclr* շինուածոց *փիս* զշինուածոց (վերականգնում)
 7 *a* գսիւն
 8 *bclr* զխոյակսն
 9 *a* կննեայս
 10 *bcr* զորոյ, *a* որոց *փիս* զորոց (*l*)
 11 *bclr* եւ զանուն *փիս* զանուանս
 12 *cr* յերկարեցից
 13 *b zhf* զչափ
 14 *b* աւերեաց
 15 *a* բերեալ
 16 *bclr* արքայի
 17 *bcr* կարասովն *l* կարասեալ *փիս* կարասովն (*a*)
 18 *b* երգեցիկ
 19 *cr* չիբ արուեստաւոր
 20 *l* եւ փափկասուն
 21 *l* ախնկաց *cr* աղնկանց
 22 *bclr* այլ *փիս* այլ

23 *c zhf* ընդ
 24 *a* զգեղեցկաչէն
 25 *clr* զբաղաբն *b* զբաղաբն
 26 *l* Հռովմայեցոց *cr* Հռոմայեցոց
 27 *bclr* բնակչոք
 28 *cr* իւրով
 29 *bcr* նարտարով
 30 *b* զԱնտիոք
 31 *l* զայլսն
 32 *a zhf* ի նոյն աւրինակի
 33 *bclr* իւր
 34 *b* զառաւել եւն
 35 *l* աւելեալ *c* աւելալ
 36 *bclr* յաղթեաց եւ ելից զցանկութիւն ըստ կամս (*c* կամ) *փիս* ելից յաղթութեամբն ... զկամս իւր
 37 *clr* այնչափ *b zhf* ցայնչափ
 38 *bclr* զարմանալ *փիս* զարմանալ
 39 *l* էտո *փիս* առ
 40 *clr* թէ
 41 *a zhf* եւ ոչ առ ի միտ ... մարդկան
 42 *l* տայ *փիս* տա (*abcr*)
 43 *b* տակաւին
 44 *l* նուաղել *c* նուազել
 45 *b* ոչ կարէր

արարեալ¹ կայսերն ամենայն² զաւրաց իւրոց եւ զաւրագլխաց³ գյաջողեալն⁴ Աստուծոյ առաջի նորա, հրամայէր⁵ վաղվազակի ի մի վայր գումարել⁶ հանդերձ ամենայն զաւրութեամբ, որ ընդ ձեռամբ իւրեանց: 13 Եւ լսելի լինել⁷ ամենեցուն ժամադիր⁸ գումարտակին⁹ այնորիկ, ոչ ժամանէր այր ընկերի իւրում, այլ առանց¹⁰ յապաղելոյ փութանակի կոտորէին¹¹ զխոփս իւրեանց ի¹² սուսերս եւ զգերանդիս իւրեանց¹³ ի գեղարդունս: 14 Տկարքն¹⁴ եւ հանդարտքն¹⁵ խրախուսէին¹⁶, եթէ¹⁷ հզաւր¹⁸ եւ պատերազմող¹⁹ եմք մեք: 15 Եւ յարուցեալ²⁰ ամենայն զաւրութեամբ իւրով՝ ինքն²¹ իսկ իւրովի զաւրավար եւ առաջնորդ լինէր առաջի զաւրաց²² իւրոց: 16 Եւ զգուռն²³ պաղատանն²⁴ իւրոյ թողեալ ի ձեռս որդոյն²⁵ իւրոյ, թագ կապեալ նմա՝ նստուցանէր²⁶ փո-

խանակ իւր յաթոռ թագաւորութեան իւրոյ:

17 Եւ ոչ հարկանէր²⁷ ընդդէմ զաւրացն Պարսից, որք պատեալ պաշարեալ²⁸ ի հնազանդութեան ունէին²⁹ զաշխարհս եւ զքաղաքս նորա³⁰. եւ ոչ անցանէր մաւտ առ նոքաւք, եւ ոչ գրգռէր զնոսս ի մարտ պատերազմի, այլ³¹ թողեալ զնոսս անդէն³² յերկրին³³ իւրում³⁴, եկն ել ընդ³⁵ ծով՝ ճանապարհ կազմեալ ընդ աշխարհն Եգեբացւոց³⁶: 18 Գայ³⁷ ընդ Հայս եւ անցանէ³⁸ ընդ գետն Երասխ եւ խորհէր ի մտի իւրում³⁹ յանպատրաստ ունելով⁴⁰ զմեծ թագաւորն Խոսրով:

19 Եւ իբրեւ ազդ լինէր Խոսրովու, հիանայր ընդ միտս իւր եւ ասէր. «Ո՞չ նա է սա⁴¹, որ յերկիւղէն⁴² իմմէ⁴³ յանդունդս⁴⁴ վարեցաւ. իսկ արդ՝ այս զի՞նչ»: 20 Եւ խոյս տուեալ յերեսաց նորա յամարոցացն⁴⁵ ի սահմանաց⁴⁶ Մարաց՝ զնաց անդէն⁴⁷ յաշխարհն⁴⁸ Ասորեստանեաց⁴⁹:

1 a արարել
 2 b գամենայն
 3 bclr գորավարաց եւ գորագլխաց իւրոց փխ զաւրաց իւրոց եւ զաւրագլխաց
 4 bcr գյաջողեալ, l գյաջողել, a գյաղջողեալն փխ գյաջողեալն (վերականգնում)
 5 cr հրամաէր
 6 l գումարիլ
 7 l լինիլ
 8 l ժամադիրք
 9 cr գումարտակին
 10 a առ առանց
 11 a կոտորեին
 12 cr չիք ի
 13 l չիք ի սուսերս եւ զգերանդիս իւրեանց
 14 a տկարն
 15 a հանդարտն փխ հանդարտքն
 16 a խրախուսեին
 17 a եթե bclr թէ
 18 l հզորք
 19 l պատերազմողք
 20 a յարուցել
 21 cr եւ ինքն
 22 bclr գորացն
 23 l գղուռն
 24 bcr պաղատան l պալատան
 25 bcr որդոյ l որդւոյ
 26 cr նստուցանել

27 l հարկանիւր
 28 l պատեալք պաշարեալք փխ պատեալ պաշարեալ
 29 a ունեին
 30 bclr զաշխարհ նորա եւ զգաղափսն փխ զաշխարհս եւ զգաղափս նորա
 31 bclr այլ փխ այլ
 32 bcr անդրէն l անտէն
 33 clr յերկրի, b ի յերկրի փխ յերկրին (a)
 34 c յիւրում
 35 bclr ի փխ ընդ
 36 bcr Եգեբացոց
 37 a գա փխ գայ (bclr)
 38 bcr անց, l էանց փխ անցանէ
 39 a չիք ի մտի իւրում
 40 l ունել փխ ունելով (abcr)
 41 bclr է սա նա (l այն) փխ նա է սա
 42 bl յերկիւղէն cr յերկիւղէ
 43 a իմէ
 44 b յանդունդք
 45 bclr յամարոցաց փխ յամարոցացն (a) (հմմտ. նախ. 27)
 46 a սահմանացն փխ ի սահմանաց
 47 l անտէն
 48 bclr յերկիրն փխ յաշխարհն
 49 l Ասորեստանեաց

21 Եւ վաղվաղակի առաքէր¹ սուրհանդակս երազահասս եւ գրէր² առ մեծ զաւրավարն իւր Շահվարազ³ երդմունս⁴ մեծամեծս եւ սպառնալիս. 22 «Այնու⁵ քաւեսցի մեծ նախատինքս⁶ եւ ցասումնս⁷ իմ, եթէ⁸ այսպէս ժամանեսցես փութալ⁹ Հասանել¹⁰ եւ ոչ¹¹ թողուլ եւ ոչ զմի ոք ի մարդոյ մինչեւ յանասուն Համարձակելոցդ յերեսս¹² իմ»: 23 Եւ ի ձեռն առեալ զաւրավարին զհրամանն, ընթերցեալ¹³ եւ զլուրն¹⁴ ահագին՝ վաղվաղակի հանդէս առնէր¹⁵ ամենայն զաւրացն Պարսից: 24 Եւ թողեալ ի ձեռս¹⁶ գումարտակացն¹⁷ զքաղաքսն Հոռվմայեցւոց¹⁸ եւ Պաղեստինացւոց՝ զեկեալսն ի հնազանդութիւն ծառայութեան՝ զգուշութեամբ¹⁹ պատուիրէր ունել մինչեւ դառնալ նմա²⁰ յիրացն²¹ Հասելոց: 25 Եւ ինքն շարժէր զգաւրսն²² հանդերձ ընտիր սպառազինաւք²³ եւ քաջընթաց երկվարաւք աճապարէր Հասանել²⁴ ի հրաման թագաւորին:

26 Իսկ կայսրն մեծ Հերակղիոս²⁵ իբրեւ ետես, եթէ²⁶ խոյս ետ յերեսաց նորա թագաւորն Պարսից Խոսրով²⁷, դադարեաց ի պնդելոյ²⁸ զհետ նորա: 27 Եւ ասպատակ²⁹ սփռեալ³⁰ զկողմամբքն³¹ Ատրպատականու³² մինչեւ ցտեղի³³ անուանեալն³⁴ Գայլ աւան³⁵ տեղի ամարոցաց³⁶ ամսոց³⁷ ջերմութեան ընտրեալ³⁸ յառողջութիւն հովասնութեան³⁹ թագաւորացն Պարսից, որ է⁴⁰ ի սահմանս Մարաց աշխարհին: 28 Աւերէր⁴¹, քանդէր, գերէր զերկիրն ամենայն, եւ անդի⁴² դարձեալ⁴³ կամէր ձմերել ի կողմանս Աղուանից, Վրաց⁴⁴ եւ Հայոց աշխարհաց: 29 Ուստի եւ զիր արարեալ առ իշխանս եւ առաջնորդս աշխարհաց, զինքնակամ կամաւք ելցեն⁴⁵ ընդ առաջ⁴⁶ նորա եւ ընկալցին⁴⁷ եւ պաշտեսցեն զնա հանդերձ զաւրաւքն իւրովք յաւուրս ձմերայնոյ⁴⁸: 30 Ապա եթէ⁴⁹ ոչ⁵⁰ համարեսցի⁵¹

1 a առաքէր
2 cr գրգռէր, a գրէ փխ գրէր (bl)
3 a Շահվարազս
4 a երդումն
5 bclr այսու փխ այնու
6 bclr նախատինքն
7 bclr ցասումն
8 a էթե
9 b փութանալ
10 I հասանիլ
11 cr չի՞ եւ ոչ
12 b երեսս, a յերես փխ յերեսս (clr)
13 I եւ ընթերցեալ
14 bclr լուեալ զլուրն
15 a առնէ
16 a ձեռն
17 bclr գումարտակաց, c գումարտկաց փխ գումարտակացն (a)
18 I Հոռվայեցւոց bclr Հոռվայեցոց
19 a եւ զգուշութեամբ
20 bclr նորա փխ նմա
21 a յիրաց
22 b զգորն, cr զգորն փխ զգաւրսն (al)
23 a սպառազինութիւն փխ սպառազինաւք
24 I հասանիլ b ի հասանել

25 bclr Հերակղիոս
26 a եթե bcr թե
27 a չի՞ Խոսրով
28 I պնդելոյ
29 bclr ասպատ
30 bclr սփռեալք
31 a զկողմամբքն
32 bclr Ատրպատականի փխ Ատրպատականու
33 b ցտեղին
34 b անուանեալ
35 bclr Գայլաւան փխ Գայլ աւան
36 a ամարոցաց փխ ամարոցաց
37 a չի՞ ամսոց
38 b ընդիրեալ
39 b հովասանութեան r հովհանութեան
40 cr էր
41 I ավերէր
42 I անտի փխ անդի (abcr)
43 bclr դարձուցեալ փխ դարձեալ
44 clr եւ Վրաց
45 c եղցեն
46 cr յառաջ
47 ac ընկալցեն փխ ընկալցին (blr)
48 a ձմերանոյ փխ ձմերայնոյ
49 a եթե bclr թե (վերականգնում)
50 bclr զի ոչ
51 bclr համարեալ փխ համարեսցի (= համարեսցին)

առաջի նորա իբրեւ զհեթանոսս, եւ առցին
ամուրք¹ նոցա, եւ գերեսցին² սահմանք
աշխարհացն այնոցիկ ի³ զաւրաց նորա:

31 Եւ իբրեւ լուան զայս ամենայն
պետք եւ իշխանք աշխարհիս Աղուանից, ի
նոյն ինքն ի հրամանէ Խոսրովու թողեալ
զքաղաքն մեծ Պարտաւ եւ ելեալ՝ գնացին
ամրացան ի տեղիս տեղիս: 32 Եւ բա-
զումք ի քրիստոնէից եւ ի հեթանոսաց,
յարուեստագործաց բնակչաց քաղաքին,
որք վասն անկարողեան⁴ եւ⁵ տկարու-
թեան իւրեանց ոչ կարացին գերծանել⁶
փախչել⁷ առաջի նոցա, մնացին անդէն⁸ ի
քաղաքի անդ⁹: 33 Եւ քահանայ ոմն՝ ա-
նուն Զաքարիա¹⁰ այր սուրբ, որ էր վանա-
կան Պարտաւայ¹¹ եկեղեցւոյն¹², հեզ եւ
հանդարտ, որ եդ¹³ զանձն իւր ի վերայ նո-
ցա¹⁴ եւ երդամաք¹⁵ եւ¹⁶ ազգի ազգի հնա-
րիւք գերծոյց զբազում անձինս քրիստո-
նէից՝ աղաւթիւքն¹⁷ իւրովք երաշխի ա-
ռեալ¹⁸ զնոսա, նաեւ վասն հրէից եւ հեթա-
նոսաց¹⁹: 34 Ուստի եւ²⁰ յետոյ²¹ գովեցաւ
զործ նորա, եւ վկայեալ յամենեցունց²²

1 bcr ամրոցք, l ամրոցքն փխ ամուրք
2 b գերեսցան
3 bclr չիք ի
4 b անկարգութեանց
5 bclr չիք եւ
6 l գերծանիլ
7 l փախչիլ
8 l անտեմ
9 l անտ
10 a Զաքարիայ
11 bcr Պարտաւայ
12 bcr եկեղեցոյն
13 ab ետ փխ եդ (clr)
14 c նորա փխ նոցա
15 a երդամաք
16 a չիք եւ
17 bclr եւ աղոթիւք
18 bl յերաշխի առեալ, a երաշխաւորեալ փխ երաշ-
խի առեալ (cr)
19 bclr զհեթանոսաց եւ զհրէից փխ վասն հրէից
եւ հեթանոսաց
20 a չիք եւ
21 a յետս փխ յետոյ
22 acr յամենեցունց փխ յամենեցունց (bl)

կարգեցաւ յեպիսկոպոսապետութիւն²³ ա-
թոռոյն Աղուանից:

35 Իսկ իբրեւ եկն եհաս զաւրն Հոով-
մայեցւոց²⁴, անթիւ բազմութիւն²⁵ յոյժ²⁶
յոյժ, եւ բանակեցան²⁷ յՈւտի գաւառի՝ առ
հեղեղատովն, որ ի մէջ սահմանացն գեղջն
Կաղանկատուաց²⁸, եւ կոխեցին քանդեցին
զգեղեցիկ ստացուածս այգեստանեացն եւ
գեաւղաստանեաց²⁹, ընդ որ անցանէին³⁰:
36 Եւ անտի³¹ չուեալ՝ բանակեցան առ հե-
ղեղատովն Տրտուա³² մաւտ ի գեւղն³³
Դիւտական³⁴: 37 Ապա եկեալ³⁵ հասին
զհետ նոցա զաւրն Պարսից³⁶, զոր նոր
զաւր անուանեն³⁷. եւ էր զաւրագլուխ³⁸
նոցա Շահապղական³⁹, եւ ի⁴⁰ հաւատա-
րիմ նախարարաց⁴¹ թագաւորին վերակա-
ցու եւ⁴² հրամատար⁴³ ի միջի նոցա՝ այր
մի, զոր Գրանիկան⁴⁴ Սաղար⁴⁵ անուա-
նէին⁴⁶: 38 Եկն էջ ընդդէմ նորա եւ միւս¹

23 a յեպիսկոպոսապետութիւն
24 l Հոովայեցւոց bcr Հոովայեցոց
25 bclr բազմութեան փխ բազմութիւն
26 cr չիք յոյժ
27 a բնակեցան փխ բանակեցան
28 a Կաղանկատուոց փխ Կաղանկատուաց
29 b գեղեստանացն, l գեղեստանեացն, cr գեղաս-
տանացն փխ գեաւղաստանեաց (a)
30 a անցանէին
31 b անտի
32 l Տրտուայ
33 bcr գեղն, l գիւղն փխ գեղն (a)
34 bclr Դուտական փխ Դիւտական
35 bclr եկին փխ եկեալ
36 bclr գաւրն Պարսից զհետ նոցա փխ զհետ նոցա
... Պարսից
37 bclr անուանէին փխ անուանեն
38 bcr գորական փխ գաւրագլուխ
39 bl Շահապղական, cr Շահապղական փխ Շահ-
րապղական (a) (հմմտ. գլ. ԺԲ՝ ԺԱ), նախ. 39-
ում՝ Շարհապղական)
40 b չիք ի
41 b նախարարացն
42 bcr չիք եւ
43 bclr հրամանատար փխ հրամատար (a)
44 a Գրանիկն փխ Գրանիկան (ըստ Ք. Պատկա-
նեանի՝ վերականգնելի է Գրանիկան)
45 bclr Սաղար
46 a անուանէին

զաւրավարն Պարսից՝ եկեալ ի Հոռովմայ²:
 39 Եւ դարձուցին³ զՀերակղիտոսն ընդ
 կրունկն⁴ եւ վարեցին ընդ աշխարհն Սիւ-
 նեաց: 40 Զի թէպէտ⁵ եւ հարուածք մեծա-
 մեծք եղեն զաւրացն Պարսից, սակայն հա-
 նին տարան⁶, արկին զնա յաշխարհն⁷ իւր
 եւ անդէն կալան զքաղաքսն, զոր⁸ հանին
 բռնութեամբ ի նմանէն⁹:

[ԺԱ. (=ԺԲ). Գալ զաւրացն հիւսիսոյ¹⁰
 աւզնել¹¹ Հերակղի¹²]

1 Ապա այնուհետեւ յամին¹³ երեսնե-
 րորդի վեցերորդի խորովու եղ ի մտի իւ-
 րում կայսրն աւգոստոսական¹⁴ հնարել
 հնարս, թէ¹⁵ զիւրդ արդեաւք¹⁶ կարասցէ¹⁷
 բուժել¹⁸ յանհնարին տրտմութենէն եւ նա-
 խատանացն¹⁹: 2 Նաեւ զամենայն ժամա-
 նակս իւրոյ թագաւորութեանն միաբանէր
 առ իւր զամենայն տունն Հոռովմայե-
 դեայ²⁰, զաւր²¹ կոչել²² յաւզնականութիւն,
 իրամատել²³ զմեծ լեառն Կաւկասու²⁴, որ

փակեալ ունի զկողմանս²⁵ արեւելից հիւ-
 սիւսոյ²⁶, բանալ զգրունս Չողա²⁷, հանել
 զազգս ազգս²⁸ բարբարոսաց եւ նոքաւք
 վանել²⁹ զթագաւորն Պարսից՝ զհպարտն
 Խոսրով: 3 Յայնժամ հանդերձէր կազմէր
 զոմն ի նախարարաց³⁰ իւրոց³¹ Անդրէ ա-
 նուն՝ այր հանճարեղ եւ իմաստուն, առա-
 քէ զնա բազում խոստմամբք անթիւ³² եւ
 անհամար գանձուց³³, թէ միայն ձեռնա-
 տու³⁴ լինիցին³⁵ ինձ՝ ի մեծ նախանձուէս
 յանձն առնում եւ ես լնուլ³⁶ զպասքումն
 զազանաբարւոյ³⁷ եւ³⁸ ոսկեսիրաց³⁹ ազգին
 զիսաւորաց:

4 Արդ՝ իբրեւ զայս լսէր⁴⁰ յաջորդ ար-
 քային հիւսիւսոյ⁴¹, որ էր երկրորդ թագա-
 ւորութեանն⁴² նորա՝ անուն իւր Զեբու-
 խաքան, եւ տեսանէր զմեծապէս⁴³ պարզե-
 ւացն խոստմունսն⁴⁴, ընդ նմին եւ առնուլ
 ասպատակով⁴⁵ յաւարի զամենայն աշ-
 խարհս⁴⁶, որ ընդ հնազանդութեամբ Պար-
 սից արքայի: 5 Յայնժամ մեծաւ յաւժա-
 րութեամբ առնէր զպատասխանին⁴⁷ ասե-

1 միւսն
 2 *bclr* Հոռուայ, *a* Հոռովմա *փ/ս* Հոռովմայ (*վեր.*)
 3 *a* դարձուցեալ *փ/ս* դարձուցին
 4 *bclr* ընդ կրունկն (*b* կրունկ) զՀերակղիտոս (*b*
 Հերակղիտոս) *փ/ս* զՀերակղիտոսն ընդ կրունկն (*a*)
 5 *a* թեպէտ
 6 *l* եւ տարան
 7 *a* յաշխարհ
 8 *l* զորս
 9 *cr* զմեմնէ, *bl* ի մեմնէ *փ/ս* ի մեմնէն
 10 *bl* հիւսիսոյ
 11 *ag* յաւզնականութիւն
 12 *bl* Հերակղի *cr* Հերակղայ *փ/ս* Հերակղի (*abg*)
 13 *bclr* յամի
 14 *bl* օգոստական
 15 *a* թե
 16 *a* արդեւք
 17 *bclr* կարիցէ *փ/ս* կարասցէ
 18 *l* բուժիլ
 19 *b* ի նախատանացն
 20 *bclr* Հոռովմայ *փ/ս* Հոռովմայեղեայ (*a*)
 21 *l* զորս *bcr* զոր
 22 *l* կոչեալ
 23 *a* իրամատեալ
 24 *b* Կովկասու

25 *a* կողմանս
 26 *bl* հիւսիսոյ
 27 *bcr* Չորա, *l* Չորայ *փ/ս* Չողա
 28 *bclr* չիք ազգս
 29 *a* վարել *փ/ս* վանել
 30 *bcr* նախարարացն
 31 *b* իւրոց ոմն
 32 *bclr* հանդերձ անթիւ
 33 *l* գանձուք
 34 *bclr* ձեռնտու
 35 *bclr* լիցին *փ/ս* լինիցին
 36 *l* լնում
 37 *bclr* գազանաբարոյ
 38 *a* չիք եւ
 39 *cr* ոսկեսիրաց *a* ոսկետէր *փ/ս* ոսկեսիրաց
 40 *l* լսէր գայս *փ/ս* գայս լսէր
 41 *ac* հիւսիւսոյ, *bl* հիւսիսոյ *փ/ս* հիւսիւսոյ (*r*)
 42 *bl* թագաւորութեան
 43 *bclr* զմեծապէս *փ/ս* զմեծապէս
 44 *bclr* զխոստմունսն
 45 *bclr* ասպատակաւ *փ/ս* ասպատակով
 46 *bclr* աշխարհն
 47 *b* պատասխանին

լով. «Ես եղէց¹ վրէժխնդիր ընդդէմ թշնամոյն², ես եկից ելից հասից³ անձամբ իմով աւգնական նմա քաջ գաւրաւք⁴ իմովք⁵ եւ հաճեցից զմիտս նորա գործովք⁶ պատեւրագմաց, սրով իմով եւ աղեղամբ իմով⁷, որպէս ցանկա⁸ անձն նորա»: 6 Յայնժամ առաքէր ընդ նախարարին ընդ այնմիկ առ ի հաստատել զխորհուրդ⁹ պայմանին¹⁰ այնորիկ արս¹¹ հեծեալս ընտիրս¹², գաւրաւորս¹³ գաւրութեամբ, աղեղնաւորս կորովաճիգս¹⁴ թուով¹⁵ իբրեւ հազար մի: 7 Որք դիմեալ¹⁶ յանկարծակի ընդ դուռն¹⁷ Չողա¹⁸, առ ոչինչ¹⁹ համարեալ²⁰ զքաղաքապահսն²¹ եւ զգումարտական Պարսից արքային²², որք էին²³ կարգաւորեալք ի մեծի²⁴ դրանն, այլ սլացեալք որպէս զարծուի անդր²⁵ առ մեծի²⁶ գետովն Կուրա²⁷ յոր ոչ խնայելով²⁸, որ հասանէր²⁹ ընդդէմ

նոցա, ճանապարհ կալեալ ընդ աշխարհն Վրաց եւ Եգերացւոց³⁰ հատին անցին ընդ ծովն մեծ մինչեւ ի³¹ պաղատն արքունի: 8 Եւ յանդիման լեալ մեծի կայսերն՝ հաստատեն³² առ միմեանս զերդմունսն³³ ըստ իւրաքանչիւր աւրինաց³⁴: 9 Եւ առեալ ի նմանէ³⁵ զհրաման վասն ելիցն իւրեանց՝ դարձան անդէն ընդ նոյն ճանապարհ յաշխարհն իւրեանց³⁶ ոչ ինչ³⁷ կասկածեալ յումեքէ:

10 Իսկ ի³⁸ մտանել ամին երեսներորդի եաւթներորդի³⁹ նոյն ինքն Խոսրովու⁴⁰ առաքեաց⁴¹ թագաւորն հիւսիսոյ⁴² զխոստացեալ⁴³ գաւրն⁴⁴ պատերազմող⁴⁵ գաւրավար կարգեալ զեղբաւորորդին⁴⁶ իւր, որոյ ի պատիւ իշխանութեանն իւրեանց Շաթ անուն կարդային⁴⁷: 11 Որ եկեալ արշաւեաց ընդ ամենայն⁴⁸ սահմանս աշխարհիս⁴⁹ Աղուանից եւ ընդ մասն ինչ Ատրպատականու, որ մաշեաց ի սուր սուսերի զբազում⁵⁰ անձինս քրիստոնէից, նաեւ՝ հեթանոսաց: 12 Իսկ զթիւ նոցա, որ⁵¹ գերե-

1 a եղէց bcr եղեց
 2 I բշնամոյն b բշնամոյն fn
 3 b հասայց, I եւ հասայց փ/ս հասից (acr)
 4 bcr գորովք
 5 bl իմով
 6 a գործաւ փ/ս գործովք (bcir)
 7 a չիք իմով
 8 I ցանկայ փ/ս ցանկա (abc)
 9 I զխորհուրդս
 10 c պայմանի
 11 I այրս
 12 cr ընտիր b ընդիր
 13 a գաւրավորս
 14 cr գորովաճիգս
 15 cr թրվով
 16 bclr դիմեալք
 17 bclr դրունս փ/ս դունս
 18 bcr Չողա, I Չորայ փ/ս Չողա
 19 I ոչինչ փ/ս առ ոչինչ
 20 bclr համարելով փ/ս համարեալ
 21 I զքաղաքապահս
 22 bclr գՊարսից գումարտակսն փ/ս գգումարտակսն Պարսից արքային
 23 a եին
 24 acr մեծ փ/ս մեծի (bl)
 25 a գարծուիս փ/ս գարծուի անդր
 26 bclr մեծ փ/ս մեծի
 27 I Կուրայ փ/ս Կուրա (abc)
 28 cr խնայելով
 29 cr հարկանէր, I հարկանիւր փ/ս հասանէր

30 a էգերացւոց b Գերերացոց
 31 b չիք ի
 32 bclr հաստատելին փ/ս հաստատեն
 33 a գերդմունս b գերդունմունսն
 34 bl օրինացն
 35 bclr նոցանէ փ/ս նմանէ
 36 a չիք դարձան ... յաշխարհն իւրեանց
 37 I չիք ինչ
 38 cr չիք ի
 39 a եւթներորդի
 40 a չիք նոյն ինքն Խոսրովու
 41 bclr առաքէ փ/ս առաքեաց
 42 bclr հիւսիսոյ
 43 I զխոստացեալն
 44 b գորն իւր
 45 I պատերազմող
 46 b եղբորորդին
 47 cr կարդաին
 48 a յամենայն փ/ս ընդ ամենայն
 49 cr աշխարհին b չիք աշխարհիս
 50 a բազում
 51 bl որք

ցանն¹ ի նոցանէ², ո՞ կարիցէ հասու լինել³ եւ ընդ գրով⁴ արկանել:

13 Եւ բանակեալ⁵ նոցա առ գետովն Երասխա⁶ առաքէր ի ձեռն պատգամաց առ մեծ թագաւորն Խոսրով՝ յայտ առնելով զմիաւորելն⁷ իւրեանց⁸ ընդ կայսերն եւ զգալ⁹ նմա յաւգնականութիւն, եւ էին¹⁰ պատճէն¹¹ պատգամացն առ միմեանս այսպէս. 14 «Եթէ¹² ոչ դարձուցանես գերեսս¹³ քո ի թագաւորէն Հռովմայեցւոց¹⁴ եւ թողցես ի նա զամենայն աշխարհս եւ զքաղաքս, զոր¹⁵ առեր բռնութեամբ քոյով¹⁶ եւ յուղարկեսցես¹⁷ զամենայն գերեալսն¹⁸ յերկրէ¹⁹ նորա, զոր²⁰ այժմդ ունիս ընդ ձեռամբ քոյով²¹ հանդերձ փայտիւ խաչին²², զոր ամենայն ազգք²³ քրիստոնէից երկրպագեն²⁴ եւ փառաւորեն, եւ կոչեսցես արտաքս²⁵ քան զսահմանս նորա զամենայն²⁶

զաւրս քո, այսպէս ասէ արքայն հիւսիսոյ²⁷ տէրն²⁸ ամենայն երկրի, թագաւորն քո եւ ամենայն թագաւորաց: 15 Հաստատեցից եւ ես գերեսս իմ ի վերայ քո, կուսակալդ Ասորեստանեաց²⁹, եւ փոխանակ միոյ չարեացն, զոր ընդ նա³⁰ անցուցեր, կրկին հատուցից քեզ: 16 Եւ խաղացից ընդ ամենայն սահմանս քո³¹ սրով իմով, զոր աւրինակ խաղացեր դու սրով քով ընդ³² սահմանս նորա: 17 Եւ ոչ թողացուցից³³ զքեզ եւ ոչ յամեցից առնել ընդ քեզ ըստ բանիդ ըստ³⁴ այդմիկ, զոր խաւսեցայ³⁵ ընդ քեզ»:

18 Յայնժամ, իբրեւ լսէր զայս ամենայն մեծ թագաւորն Խոսրով՝ յարուցեալ իբրեւ զհեղեղ անհուն կամ³⁶ որպէս առեւծ³⁷ ընդդէմ որսորդաց եւ իբրեւ զարջ որդեկոտոր, այսպէս եւ նա: 19 Թէպէտ³⁸ եւ ինքն միաբանեալս եւ յարուցեալս ի վերայ իւր տեսանէր³⁹, սակայն ըստ խորագիտութեանն իւրում⁴⁰ ոչ յայտնէր գերկնչելն⁴¹ եւ զղաւղելն⁴² յերեսաց⁴³ նորա: 20 Այլ հպարտութեամբ եւ մեծաւ սաստիւ առնէր զպատասխանիսն⁴⁴. «Ե՛րթ, ասա՛⁴⁵

1 ի գերեցան
2 bclr նմանէ փխ նոցանէ
3 ի լինիլ
4 cfr ի գիր, b եւ գիր փխ ընդ գրով
5 a բնակել փխ բանակեալ
6 ի Երասխայ
7 ի զմիաւորիլն c զմիաւորութիւնն
8 bclr չիբ իւրեանց
9 ի գալ, cr գալն փխ զգալ (a)
10 bclr եւ փխ էին
11 a պանէն փխ պատնէն (bclr) (ըստ Վ. Առաքելեանի՝ վերականգնելի է ու ձ ձեռագրերի պատնէնը ընթերցումը)
12 bclr այսոքիկ, որ (I որք) առ միմեանս, թէ փխ առ միմեանս ... եթէ (a եթէ)
13 a գերես փխ գերեսս (bclr)
14 cr Հռովմայեցւոց b Հռովմայեցոց ի Հռովմայեցւոց
15 ի գորս
16 a բով, ի բով, bclr բով փխ բով (վերականգնում)
17 cfr յղարկեսցես
18 a գերեալսն
19 bclr ի յերկրէ
20 ի գորս
21 ab բով, cfr բով փխ բով (վերականգնում)
22 bclr փայտիւն (I պայտիւն) խաչի փխ փայտիւ խաչին
23 ի ազգ
24 bclr երկիր պագանեն (b պագեն) փխ երկրպագեն
25 ի յարտաքս

26 b չիբ զամենայն
27 bclr հիւսիսոյ
28 ի տեսուն
29 ի Ասորեստանեաց
30 a չիբ նա
31 a չիբ նո
32 a բն ի փխ բով ընդ
33 bclr բողից փխ բողացուցից
34 a չիբ ըստ
35 bclr խոսեցա, a խաւսեցայց փխ խաւսեցայ (I)
36 bclr եւ կամ
37 ի առիւծ
38 a բեպէտ
39 bclr գիտէր միաբանեալս եւ յարուցեալս (b յարուցեալ) ի վերայ նորա փխ միաբանեալս ... տեսանէր
40 a իւրոյ փխ իւրում
41 ի գերկնչիլն
42 a զղաւղեալն, ի զղղիլն փխ զղաւղելն (bclr)
43 b երեսաց
44 cr զպատասխանիւնն
45 a ասայ փխ ասա

Թագաւորին քուժ¹ եւ եղբաւրն² մերուժ³ խաքանայ⁴, եթէ ի վաղնջուց հետէ ի նախնեացն⁵ իմոց եւ յինէն մեծարեալ եւ պատուեալ էր⁶ տունդ ձեր՝ իբրեւ⁷ եղբաւր մերոյ սիրելւոյ⁸, վասն որոյ ուստերաւք եւ դատերաւք ընդ միմեանս պատուաստեալ էաք⁹ ի խնամութիւն: 21 Արդ՝ ոչ էր պարտ եւ արժան քեզ¹⁰ թողուլ զանդամս քո եւ խոտորել¹¹ ի բանս¹² ծառային իմոյ՝ կարծին¹³ Հռովմայեցւոց¹⁴»: 22 Տուրականն¹⁵ դարձաւ յաշխարհ¹⁶ իւր:

23 Իսկ կայսերն առեալ զզաւրս¹⁷ իւր՝ դիմեաց ի կողմանս Պարսից եւ յամառեալ պնդեալ՝ Հասանել¹⁸ ջանայր ի դուռն Պարսից արքային: 24 Իսկ իբրեւ ետես¹⁹ արքայն Պարսից, եթէ²⁰ եւ այնպէս ոչ վճարեցաւ, այլ համարձակեալ²¹, դիմեալ²² գայ ի վերայ նորա, փախստական գնայ²³ առաջի նորա, անկանի ի բուն թագաւորանիստն իւր՝ ի մեծն Տրսպոն²⁴, եւ զկանայս եւ զհարսս²⁵ իւր²⁶ եւ զորդիս²⁷ անցուցանէ²⁸

յայնկոյս գետոյն Դկղաթու²⁹: 25 Եւ զպատրաստական զզաւրսն³⁰ իւր³¹, որ³² էին փոքր ի շատէ մաւտ առ ինքն, ժողովէր, կազմէր, առաքէր³³ ընդդէմ կայսերն³⁴: 26 Եւ յաւժարեցուցեալ³⁵ զոմն բազում մեծարանաւք եւ կարասեալ³⁶, որ վկայեալ էր ի դրան նորա քաջութեամբ, եւ փոխէր այլ անուն նմա, Ռոնովեհ անուանէր, հրապուրելով զնա՝ մղէր հարկանէր³⁷ ընդդէմ արեացն, զաւրավար զաւրուն առաքեցելոցն³⁸ ի նմանէն³⁹ զնա կացուցանէր: 27 Որ վասն երկիւղի⁴⁰ հրամանի⁴¹ նորա ակամա⁴² կամաւ⁴³ յանձն առնոյր, այլ ինքն գիտէր զպարտելն⁴⁴ յանկարծաժողով տկար զաւրուն Խոսրովու առաջի կայսերն: 28 Եւ առաքէր միանգամայն⁴⁵ եւ երկիցս եւ չորրորդէր գրով զգուշութեամբ առ թագաւորն իւր⁴⁶ Խոսրով եւ ասէր, եթէ⁴⁷. «Ոչ միայն վասն մահուն⁴⁸ իմոյ, այլ վասն կորստեան զաւրաց քոց յառաջագոյն ծանուցից քեզ, զի եթէ⁴⁹ ոչ

1 a րո փիս րուժ
 2 bclr եղբոր
 3 a իմոյ փիս մերուժ
 4 b խաքանայ, cr խաքանայ, I խաքանայ փիս խաքանայ (a)
 5 b նախնեաց
 6 I էր եւ պատուեալ փիս եւ պատուեալ էր
 7 a իբր փիս իբրեւ
 8 b սիրելոյ cr սիրելոյ մեր փիս մերոյ սիրելոյ
 9 a պատուաստեալ փիս պատուաստեալ էաք
 10 b չիք քեզ
 11 I խոտորիլ
 12 bclr բան
 13 bclr կարչիւն
 14 I Հռովմայեցւոց bcr Հռովմայեցոց
 15 I Տուրուկանն b Տուրուկան
 16 bclr ի տեղի փիս յաշխարհ
 17 a գաւրս
 18 I հասանիլ
 19 I էտես
 20 a եթե bclr թէ
 21 a համարձակ փիս համարձակեալ
 22 bclr չիք դիմեալ
 23 bclr գնաց փիս գնայ
 24 I Տրսպոն փիս Տրսպոն
 25 I զհանգար փիս զհարսս

26 bclr չիք իւր
 27 bclr գորդիսն
 28 bclr անցուցանէր
 29 bclr Դկղաթու
 30 a գաւրն փիս զգաւրսն
 31 bclr չիք իւր
 32 I որք
 33 I եւ առաքէր
 34 a կայսերն
 35 a յաւժարեցուցեալ
 36 a կարասեւ, bcr կարասով փիս կարասեալ (I)
 37 a հարկանէր գնա (կրկն.)
 38 bclr առաքելոցն փիս առաքեցելոցն
 39 bI նմանէ
 40 cr երկեղի
 41 cr հրամանաց
 42 I ակամայ
 43 a կամով փիս կամաւ
 44 I զպարտիլն
 45 I միանգամ
 46 a չիք իւր
 47 a եթե bclr թէ
 48 bclr մահուն փիս մահուն
 49 a եթե

փուլթանակի զաւր յաւելցես ինձ այսր¹ ի թիկոնս, ես ոչ զանգիտեմ ի² մեռանելոյ, բայց ապա գիտասջիր»:

29 Եւ ապա անդրէն³ հրամայէր թագաւորն գրել զպատասխանիսն, եթէ. «Մի՛ երկիցես յերեսաց նոցա, այլ մարտի՛ր եւ յաղթեա՛4»: 30 Իսկ ի վերջնում⁵ նուագին յոյժ խրոխտացեալ՝ գրէր առ նա՝ ասելով, զի՝ «եթէ⁶ յաղթել ոչ կարացես, իսկ մեռանել⁷ ընդէ՞ր ոչ»: 31 Տեսեալ նորա զհրամանն զայն խիստ, վերացուցեալ զձեռս իւր հանդերձ զաւրաւք⁸ իւր⁹ յարեգակն եւ ի լուսին¹⁰ աղաղակեաց¹¹ մեծաձայն եւ ասէ. «Աստուածք իմ, դատ արարէ՛ք ընդ իս եւ ընդ թագաւորն¹² իմ անողորմ»: 32 Եւ մխեալ ի պատերազմն՝ անկան առաջի զաւրացն Յունաց ինքն եւ զաւրքն¹³ իւր, որ¹⁴ եղեն իբրեւ զփոշի, զոր¹⁵ տանի¹⁶ մրրիկ:

33 Արդ՝ իբրեւ տեսին նախարարքն Պարսից եւ¹⁷ զայն եւս բեկումն մեծ, որ եղեւ զաւրացն Պարսից, սկսան քրթմնջել ընդ միմեանս եւ ասեն¹⁸. «Մինչեւ ցե՞րբ հոսեսցեն¹⁹ վտակք արեանցս այսոցիկ ի

տեղիս տեղիս պատերազմաւ անձանց Արեաց աշխարհիս, մինչեւ ցե՞րբ իցեմք յահի եւ ի դողման արիւնահեղ թագաւորիս²⁰, մինչեւ յե՞րբ²¹ ժողովեսցին ինչք մեր եւ ստացուածք, ոսկի եւ արծաթ ի գանձս յարքունի²², մինչեւ յե՞րբ պնդեալ²³, կապեալ կայցեն²⁴ կիրճք²⁵ ճանապարհաց՝ յարգելուլ զչահս վաճառաց²⁶ կողմանց կողմանց, մինչեւ յե՞րբ սարսեալ թափեալ կան²⁷ ոգիք մեր յանձանց մերոց յահագին հրամանէ նորա: 34 Ո՞չ ապաքէն²⁸ սպառեաց եւ²⁹ եկուլ³⁰ որպէս ծով³¹ զընտիր ընտիր³² ընկերս մեր՝ առաջնորդս³³ աշխարհաց: 35 Ո՞չ ապաքէն բազում եղբարք³⁴ ի ժամանակս ժամանակս երամ երամ, դասք դասք ի պէս պէս տանջանս հրամանաւ նորա վճարեցան, եւ ոմանք խորասոյգ իսկ եղեն: 36 Ո՞չ ապաքէն զայր ի կնոջէ եւ զհայր յորդուոյ³⁵ եհան³⁶, բաժանեաց³⁷ յազգս հեռաւորս ի ծառայութիւն եւ³⁸ յա-

1 a յաւելցես ինձ գաւր փիս գաւր յաւելցես ինձ այսր
2 b չի՛ր ի
3 bclr անդէն փիս անդրէն
4 a յաղթես, bcr յաղթեայ փիս յաղթես (l)
5 l վերջնումն
6 a եթե bclr թէ
7 l մեռանելի
8 bclr գորովն
9 l իւրով փիս իւր (abc) (Վ. Առաքելեանը վերականգնելի է համարում իւրով)
10 cr լուսինն
11 a աղաղեաց, b աղաղակեցին փիս աղաղակեաց (clr)
12 l թագաւոր
13 bclr գորբ
14 bclr որբ
15 a որ փիս գոր
16 bl տարաւ
17 a չի՛ր եւ
18 bclr ասել փիս ասեն
19 l հոսեսցին

20 b չի՛ր մինչեւ յերբ ... թագաւորիս
21 bl ցերբ
22 bclr եւ ստացուածք մեր ի արիւնիս, ոսկի եւ արծաթ մեր ի գանձս նորա փիս ինչք մեր ... յարիւնի
23 b պնտեալ
24 l կայցեն
25 a կիրն
26 a աշխարհաց, b վաճառաց փիս վաճառաց (clr)
27 bclr եւ փիս կան
28 bclr չի՛ր ապաքէն
29 a չի՛ր եւ
30 l էկուլ
31 a չի՛ր որպէս ծով
32 b զընդիր զընդիր
33 clr առաջնորդ, b առաջնորդաց փիս առաջնորդս (a)
34 abcclr եղբարս փիս եղբարբ (վերականգնում որպէս ուղղում ժ դարի պատմիչի կողմից է դարի բնագրի արտագրութեան վրիպակի՝ նախորդ ընկերս մեր բառերի ազդեցութեամբ. Վ. Առաքելեանը վերականգնելի է համարում եղբարբ մեր՝ ըստ Աձ եմբախմբի ուշ ընդօրինակութիւնների)
35 bcr յորդոյ
36 l էհան
37 b եւ բաժանեաց
38 b չի՛ր եւ

դախնութիւն եւ ի գումարտակս բնակու-
թեան¹ ընդ երեսս չարաշուք թշնամեաց»:

37 Զայս եւ նման սմին բազում²
չչնջէին³ գնմանէն, այլ ոչ ոք իշխէր հա-
մարձակապէս⁴ խաւսել⁵ ինչ, մինչեւ լցաւ
ժամանակ⁶ կատարածի կենաց նորա:
38 Ապա յարեաւ ոմն մի ի⁷ հաւատարիմ
ընտանեաց⁸ նորա՝ նախարար մի, որ էր
դայեակ անդրանկանն Խոսրովու⁹, որ Կա-
ւատն կոչիւր: 39 Խորհուրդ արարեալ ընդ
նմա՝ ետ բառնալ¹⁰ գլխատակ¹¹ կենաց¹²
հաւր իւրոյ Խոսրովու¹³ եւ զբազմութիւն
եղբարց իւրոց: 40 Եւ առ¹⁴ զթագաւորու-
թիւնն Պարսից՝ հնարելով եւ առաջնորդե-
լով դայեկին իւրոյ, հրապուրեաց պղտո-
րեաց զմեծայարմար կարգս բնակչաց
զբանն Խոսրովու: 41 Եւ խոտորեաց յան-
կարծակի գսիրտս¹⁵ ամենեցուն զհետ
սանուն¹⁶ իւրոյ Կաւատայ՝ առ ի թագաւո-
րեցուցանել զնա¹⁷ փոխանակ հաւր իւրոյ:

[ԺԲ (=ԺԱ). Վասն գումարելոյ¹⁸ Խոս-
րովու¹⁹ ընդ արքային Յունաց եւ

յաղթահարելոյ²⁰ զնա ամս բա-
գումս սրով եւ գերութեամբ աշ-
խարհին²¹ Հոովմայեցուց²²]

1 Սաստիկ ամբոխիւ²³ ելին Խագիրք՝
ասպատակել յաշխարհս մեր հրամանաւ
Հերակղի²⁴: 2 Եւ պատգամատարք առ նո-
սա Խոսրովու՝ Պարսից արքայի, եթէ²⁵
«Դուք ո՞ր²⁶ հրամանաւ եկիք յաշխարհս
իմ²⁷. որ թափառական եւ փախստական
չըջէր յերեսաց իմոց ի կղզիս ծովուն Ա-
րեւմտից²⁸: 3 Ապա եթէ²⁹ կարաւտեցար³⁰
դու³¹ ի նմանէն³² ոսկոյ³³ կամ³⁴ արծաթոյ,
կամ ականց պատուականաց, կամ ոսկե-
ման³⁵ մարգարտայեռ հանդերձից, բեհե-
զից³⁶ եւ ծիրանեաց, կարող³⁷ էի ես առաւել
կրկին քան զնա հաճել զմիտս քո: 4 Վասն
որոյ ասեմ քեզ, մի՛ կրկնել առ իս³⁸ վասն
դորին ունայն խնդրոյ. ապա եթէ³⁹ ոչ, ե-
ղիցին կամք քո: 5 Բայց ահա կանխաւ ա-
սացից⁴⁰ քեզ, զոր ինչ ես գործելոց եմ յա-

1 a գումարտաբնակութեան փիս գումարտակս
բնակութեան
2 I բազումս
3 a շրջնջէին
4 b համարձակ
5 I խոսիլ
6 bI ժամանակն, cr ժամանակն լցաւ փիս լցաւ
ժամանակ (a)
7 bcr չի՞ր ի
8 b յընդանեաց
9 bcr անդրանկանն նորա փիս անդրանկանն
Խոսրովու
10 bcr նա երարձ (I էրարձ) փիս խորհուրդ արա-
րեալ ընդ նմա ետ բառնալ
11 cr գլխատակ b գլխակ
12 a չի՞ր կենաց
13 a Խոսրովայ
14 I էառ փիս առ (abcr)
15 aI գսիրտ
16 a սանն փիս սանուն (bcr)
17 bcr չի՞ր գնա
18 a գումարելոյ փիս գումարելոյ (bclrag)
19 ag Խոսրովայ

20 agcg յաղթահարեալ bg յաղթահարել
21 bcr գաշխարհն, bgcg գաշխարհ, lg գաշխարհս
փիս աշխարհին (aag) (= յաշխարհին)
22 bcr Հոովմայեցուց I Հոովմայեցուց agcgly նորա փիս
Հոովմայեցուց
23 bcr ամբոխեալ փիս ամբոխիւ
24 cr Հերակղի
25 a եթե bcr թե
26 bcr չի՞ր ոյր
27 bcr հրամանաւ նորա ելե՞ք (I ելի՞ք) մեր
յաշխարհս փիս ոյր հրամանաւ եկի՞ք յաշխարհս
իմ
28 b յԱրեւմտից
29 a եթե
30 bcr կարտեցար, I կարտացար փիս կարաւտե-
ցար (a)
31 a չի՞ր դու
32 b նմանէ
33 bcr ոսկոյ
34 bcr եւ, c եւ կամ փիս կամ
35 bcr ոսկեման
36 a բեհզից
37 I կարող
38 a չի՞ր առ իս
39 a եթե bI թե
40 bcr ցուցի փիս ասացից

ուջազոյն. ի թողացուցանելն¹ ինձ նմա ըստ բանիդ քուժ, կոչեցից ես յերկրէ² նորա գյաղթող զմեծ զաւրավարն իմ³ Շահվարազն⁴ հանդերձ երկու քաջ զաւրականաւքն իմովք⁵ Շահենովն եւ Քրտիկարինաւն⁶, եւ զզաւրսն⁷ իմ՝ զբիւրաւորս եւ զհազարաւորս⁸ զընտիր⁹ սպառազէնսն իմ, զոր¹⁰ յաւրինեցի ընդդէմ արեւմտից՝ կորուսանել եւ¹¹ ջնջել զնա յերկրէ իմմէ¹²: 6 Արդ¹³ ահա դարձուցից¹⁴ զերասանակս նոցա ընդդէմ արեւելից, եւ յարեայց ամենայն զաւրութեամբ իմով ի վերայ քո, եւ ոչ թողից զքեզ, եւ ոչ տաց քեզ դուլ եւ դադար, մինչեւ հանից զքեզ¹⁵ ընդ ծագս տիեզերաց: 7 Ապա զիտասցես եւ ի միտ առցես¹⁶ զանիմացական, զտրտմեցուցիչ անձին քո խնդիրս, զոր առնես. զի ուր տարայց հանգուցից, յորժամ հանգիցեմ¹⁷ ես անտի¹⁸ զայն ամբոխ բազմութեան¹⁹. եւ կամ ո՞ր²⁰ իցէ երկիր, որ բաւիցէ առաջի նոցա, եթէ²¹ ոչ արարից ըստ բանիդ ըստ այդմիկ»: 8 Եւ այսպէս միաբան²² սպառ-

նալեաց պատգամովն²³ դադարեցին յամին յայնմիկ եւ դարձեալ մտին²⁴ ընդ նոյն դուռն:

9 Ապա իբրեւ ետես²⁵ իշխանն՝ տէրն²⁶ նոցա զայն ամենայն աղիս գերութեան աւարուցն²⁷ մարդոյ եւ²⁸ անասնոյ եւ անաւթոց եւ²⁹ ոսկեղինաց եւ հանդերձից պատուականաց, խորհեցաւ ի մտի իւրում յայնմ³⁰ կոյս³¹ ինքն իսկ իւրովի գալ ելանել: 10 Ազդ առնէ այնուհետեւ ամենեցուն, որ ընդ ձեռամբ իւրով էին³², տոհմից տոհմից եւ ազգաց ազգաց, լեռնականաց եւ դաշտականաց, յարկաբնակաց եւ բացաւթեկաց³³, ծովամխաց եւ ցամաքայնուց³⁴, գլխագերծաց եւ զիսաւորաց. զի ընդ ականարկել³⁵ նորա պնդակագմ³⁶, պատրաստական գտանիցին³⁷:

11 Արդ՝ յամին³⁸ երեսներորդի ութերորդի³⁹, որ ամ էր տագնապի աղէտի⁴⁰ սպանմանն⁴¹ խորոզովու, եկեալ նոյն ինքն, զոր վերագոյնն ասացաք, որ էր նա Ջեբուխաբան, ունելով ընդ իւր եւ զորդին իւր, եւ զհամար զաւրուռն⁴² նորա ոչ ոք կարէր

1 bclr թողացուցանել
2 bclr ի յերկրէ
3 bclr զմեծ գորավարն իմ գյաղթողն (1 գյաղթողն) փխ գյաղթող զմեծ գաւրավարն իմ
4 bl գՄահվարազն cr չիհՄահվարազն
5 ab իմաւր
6 a կրտակարինով փխ Քրտիկարինաւն
7 a զզաւրն cr ըզգորսն
8 l զհազարաւոր
9 b զընտիր, l զնիւր, a զնտիր փխ զընտիր (cr)
10 l զորս
11 bcr չիհՄ եւ
12 c իմէ a չիհՄ կորուսանել ... յերկրէ իմմէ
13 b չիհՄ արդ
14 cr դարձուցանեմ, b դարձուցի փխ դարձուցից (al)
15 bclr չիհՄ եւ ոչ թողից ... հանից զքեզ
16 bclr առնուցուս փխ առցես
17 bclr հանից փխ հանգիցեմ
18 l անդի
19 bclr բազմութեանն
20 a ուր փխ որ
21 a եթե
22 bclr անմիաբան փխ միաբան

23 bl պատգամով, cr պատգամով փխ պատգամովն
24 a դարձան անդրէն փխ դարձեալ մտին (bclr)
25 l էտես
26 a իշխան տէր փխ իշխանն տէրն
27 cl աւարոցն, br աւարացն փխ աւարուցն
28 cr ի փխ եւ
29 a չիհՄ եւ (Վ. Առաքելեանը վերականգնում է անօթոց արծաթեղինաց ըստ ուշ հ ձեռագրի)
30 bclr յայն
31 clr կողմն, b կողմ փխ կոյս
32 bclr է փխ էին (a եին)
33 a բացաւթակաց
34 bclr ցամաքայնոց
35 bclr յականարկել փխ ընդ ականարկել
36 l պնտակագմ
37 cr գտանիցեմ
38 bcr ի յամին
39 l ութերորդի
40 bclr եւ աղէտի (b աղետի)
41 bclr սպանման
42 bclr գորաց փխ գաւրուռն

արկանել¹ ընդ թուով: 12 Իբրեւ եհաս² յերկիրս Ադուանից բաւթն ահագին, կամեցեալ ամրացուցանել զաշխարհս մեր ի մեծ մայրաքաղաքին³ Պարտաւա⁴ բերդին, եւ լինէր այն ի հրամանէ առն միոյ, որում անուն⁵ էր Գաշաբ⁶, որ առաքեալ⁷ էր ի Խոսրովո⁸ պետ⁹ եւ իշխան աշխարհիս: 13 Որ փակեաց ի ներքս զբազմութիւն շրջագայից գաւառաց եւ կամէր, պնդեալ¹⁰ զինքն միաբանութեամբ հանդերձ մեծամեծաց¹¹ աշխարհիս եւ բնակչաց քաղաքին՝ կալ ընդդէմ նոցա: 14 Բայց հայէր տեսանել, եթէ¹² զինչ ինչ¹³ անցք անցանիցեն¹⁴ ընդ պահապանս մեծի¹⁵ քաղաքին Չորա¹⁶ եւ ընդ գումարտակս սքանչելի պարսպացն, զոր բազում ծախովք¹⁷ թագաւորացն¹⁸ Պարսից մաշեալ էր զաշխարհս¹⁹ իւրեանց՝ գումարել ճարտարապետս եւ հնարելով ազգի ազգի նիւթս ի շինուածս²⁰ մեծասքանչ գործոյն, զոր փակեցին աղիւսցին ընդ լեռոն Կաւկաս²¹ եւ ընդ մեծ²² ծովն Արեւելից:

15 Արդ՝ ի մաւտել²³ տիեզերական ցասմանն²⁴, որ առաջի էր²⁵ մեզ ամենեցուն, նախ զնա բախեցին ալիք ծովուն ծաւալեալ եւ ի²⁶ հիմանց տապալեալ: 16 Քանզի տեսանելով զահն²⁷ սաստկացեալ ժանտատեսիլ²⁸, ժպրհերես²⁹, լայնադէմ անարտեւանուն բազմութեանն ի ձեւ³⁰ իգական³¹ գիսարձակս դիմեալս³² ի վերայ³³ դողումն կալաւ զնոսա առաջի նոցա, մանաւանդ ի տեսանել զպնդաքարչ³⁴ զկորովածիգ նետսն³⁵, որ իբրեւ զկարկուտ սաստիկս տեղայր ի վերայ նոցա: 17 Իբրեւ զգայլս գիշախանձս անամաւթացեալս դիմեցին ի վերայ նոցա եւ յանխնա³⁶ կոտորեցին յանցս եւ ի փողոցս քաղաքին: 18 Եւ ոչ խնայէր³⁷ ակն նոցա ի գեղեցկատես³⁸, պայծառագեղ, մանկահասակ³⁹ արուի կամ իգի. եւ ոչ զանպիտանս եւ⁴⁰ զանաւգուտս⁴¹ թողուին, զհաշմս կամ⁴² զծերս: 19 Եւ ոչ գթային կամ⁴³ գալարէին աղիք նոցա ի խանդաղատանս⁴⁴ տղայոց, որք⁴⁵ զկոտորեալ մարբքն⁴⁶ փա-

1 cr ընդ գրով արկանել կամ փխ արկանել
 2 I էհաս
 3 bclr մայրաքաղաքին
 4 bcl Պարտաւ, r Պարտաւու փխ Պարտաւա
 5 b անունն
 6 a Գայշաբ փխ Գաշաբ (հմմտ. նախ. 32)
 7 bclr առաքեալն
 8 a Խոսրովայ
 9 a պետ
 10 bcr պնդալ, I պնտել փխ պնդեալ (a)
 11 bclr մեծաց փխ մեծամեծաց (a մեծամեծաց)
 12 a եթե b թե
 13 a չի՞ր ինչ
 14 a չի՞ր անցանիցեն
 15 a մեծ փխ մեծի
 16 bcr Չորա, I Չորայ փխ Չորա (a)
 17 bclr ծախովք փխ ծախովք (a)
 18 bclr թագաւորաց
 19 bcr գաշխարի
 20 bl շինուած cr շինած
 21 b Կոկաս I Կաւաս
 22 bclr չի՞ր մեծ

23 I մտալի
 24 b ցասման
 25 bclr կայր փխ էր
 26 cr չի՞ր ի
 27 bclr գահս փխ գահն
 28 cr ժանգատեսիլ
 29 a ժպրհերես
 30 a ձեւ
 31 b չի՞ր բազմութեանն ի ձեւ իգական
 32 clr դիմեալ փխ դիմեալս (a դիմեալս)
 33 a վերայ
 34 bl զպնտաբարչ
 35 a կորովածիգս փխ զկորովածիգ նետսն
 36 a յանխնա, b անխնա, lr յանխնայ փխ յանխնա (c)
 37 cr խնայեր
 38 a գեղեցկատես
 39 bclr մանկահասակ փխ մանկահասակ
 40 a յանպիտանս եր փխ զանպիտանս եւ
 41 a յանաւգուտս
 42 clr եւ փխ կամ
 43 bclr չի՞ր կամ
 44 a խանդաղատանս
 45 bl որ
 46 bclr մարամբքն փխ մարբքն

ըէին եւ դիէին զարիւն ստեանց¹ նոցա իբրեւ² զկաթն: 20 Այլ իբրեւ³ զհուր վառեալ⁴ յեղէգն⁵ մտանէին⁶ ընդ դուռն եւ ելանէին⁷ ընդ միւսն՝ գործ գազանաց եւ թռչնոց երկնից⁸ թողեալ ի նմա. ապա տակաւ⁹ տակաւ շարժէին ալիքն ընդդէմ¹⁰ մեր:

21 Արդ՝ իբրեւ լսէր զայս ամենայն պետ եւ¹¹ իշխանն մեր¹², որ պահէր եւ ունէր¹³ զքաղաքն Պարտաւ, կամէր խաւսել¹⁴ առ ամրացեալ¹⁵ բազմութիւնն, որք էին¹⁶ ժողովեալ¹⁷ ի մեծ բերդին, վասն սաստկացեալ ահին, եթէ¹⁸ զինչ իցէ արժան¹⁹ գործել: 22 Եբաց զբերան իւր եւ յերկիւղէն²⁰ մեծէ անդրէն զբանն կրկնել²¹ ոչ կարաց, քանզի թափեցաւ սիրտն նորա, եւ դողումն կալաւ զնա²² յոտից մինչեւ ցգլուխ²³, եւ ծունգք²⁴ նորա զմիմեանս բախէին²⁵: 23 Եւ իբրեւ գիտաց բազմութիւնն զանչափ վատասրտել²⁶ առնն, զաղաղակ բարձին եւ ասեն. «Ընդէ՞ր բնաւ

արգելեր²⁷ զմեզ պահել ի ժամս յայս՝²⁸ տալ զմեզ²⁹ կանամբք եւ որդուովք³⁰ մերովք³¹ ի ձեռս³² արիւնարբու գազանացն³³: 24 Եւ արդ՝ որպէ՞ս կարիցեմք ելանել³⁴ փախչել առաջի նոցա այսչափ խառնաղանձ³⁵ բազմութիւն քաղաքիս³⁶, քանզի եկն³⁷ եհաս³⁸ ահա սատակիչ թշնամին մաւտ առ մեզ իբրեւ մղոնաւք³⁹ երիւք: 25 Ապա ասեն այր ցընկեր իւր⁴⁰. «Ընդէ՞ր⁴¹ հեղգամբ առնել զքաղաքս գերեզման անձանց մերոց, թողցուք զկահ եւ զկարասի մեր⁴², ելցուք գնացուք, թերեւս գերծնուլ⁴³ մարթասցուք»: 26 Եւ դէմ եղեալ⁴⁴ առ հասարակ ընդ չորեսեան⁴⁵ դրունս քաղաքին՝ աճապարէին⁴⁶ անկանել⁴⁷ ի լեռնակողմն⁴⁸ Արցախս⁴⁹ գաւառին:

27 Եւ իբրեւ երբ ուրեմն⁵⁰ իրազգած⁵¹ եղեն թշնամիքն եղելոցն՝ պնդեցան⁵² զհետ փախստէիցն: 28 Եւ հասեալ ի մասն ինչ

1 a ըստեանց
2 bclr որպէս փ/ս իբրեւ
3 a իրեւ
4 I վառեալ
5 cr ի յեղեգն
6 clr մտին b մտին ի յեղեգն փ/ս յեղեգն մտանէին
7 bclr ելին փ/ս ելանէին (a ելանեին)
8 a չի՛ք երկնից
9 a չի՛ք տակաւ
10 bclr ի վերայ փ/ս ընդդէմ
11 a չի՛ք եւ
12 a չի՛ք մեր
13 bclr չի՛ք որ պահէր եւ ունէր
14 I խօսիլ
15 b ամրացեալս
16 a եին
17 I ժողովեալ
18 a եթե, bcr թէ փ/ս եթէ (I)
19 bclr արժան է փ/ս իցէ արժան
20 cr յերկեղէն
21 a կրկնեալ փ/ս կրկնել
22 a զնոսա փ/ս զնա
23 bclr ի վեր փ/ս ցգլուխ
24 b ծունկ
25 b բախեն
26 I վատասրտիլ b վատասրտեալ

27 cr արգելեր
28 b այս
29 a մեզ փ/ս զմեզ
30 bcr որդուովք
31 bl չի՛ք մերովք
32 a ձեռն
33 bclr թշնամեացն փ/ս գազանացն
34 bclr չի՛ք ելանել
35 I խառնաղանչ, b խառնաղանչ, cr խառնիւնաղանչ փ/ս խառնաղանն (a)
36 a քաղաքի
37 bclr չի՛ք եկն
38 I էհաս
39 b մղոնովք, a մղոնիւք փ/ս մղոնաւք (clr)
40 a չի՛ք իւր
41 a ընդեր
42 bclr չի՛ք առնել զքաղաքս ... զկարասի մեր
43 bcr գերծանել, I գերծանիլ փ/ս գերծնուլ (a)
44 bclr դիմեալ փ/ս դէմ եղեալ
45 a չորս, I չորեսին փ/ս չորեսեան (bcr)
46 a անապարեին
47 I անկանիլ
48 clr լեռնակողմ
49 clr Արցախ, b Արցախայ փ/ս Արցախս (a)
50 a չի՛ք երբ ուրեմն
51 I իրազգած
52 I պնդեցան

առ ստորոտով¹ լերինն, որ է² յանդիման
 գեաւղջն մեծի³ Կաղանկատուաց⁴, որ է⁵ ի
 նմին յՈւտի գաւառի, յորմէ եւ ես: 29 Եւ ի
 նսեմանալ⁶ աւուրն ոչ կարացին ժամանել
 ի բազում ինչ ի վնաս, այլ զանկեալսն
 փոքր ի շատէ ի ձեռս՝ զորս կոտորեցին եւ
 զորս զհետ կահուց⁷, սայլիցն եւ գրաս-
 տուցն անկելոցն⁸ ի բուռն՝ դարձուցին
 անդրէն ի բանակն⁹ իւրեանց: 30 Եւ ի
 խնամակալութենէն Աստուծոյ ոչ եւս յա-
 ւելին պնդել¹⁰ զհետ բազմութեան¹¹ փախս-
 տէիցն¹²: 31 Եւ ի գիշերի յայնմիկ անցին
 ամենեքեան¹³, որպէս երբեմն Հեբրայե-
 ցիքն¹⁴ ընդ ծովն Կարմիր¹⁵, եւ անկան յա-
 մուր գաւառս¹⁶ Արցախայ¹⁷: 32 Եւ¹⁸ նոյն-
 պէս եւ¹⁹ այն իշխանն՝ Գաշաք անուն, զերծաւ
 Համաւրէն տամբ իւրով եւ անկաւ
 ի կողմանս Պարսից. եւ այլ ոչ եւս կարաց
 կարգել²⁰ զինքն ի նոյն իշխանութիւն²¹:

33 Եւ յետ այսր ամենայնի դիմէին
 ուղիքն յարուցեալ, գետն յորձանուտ
 ընդդէմ Վրաց աշխարհին եւ պատեալ պա-

շարէին²² զփափկասուն, վաճառաշահ²³,
 հռչակաւոր մեծ²⁴ քաղաքն²⁵ Տփղիս²⁶:
 34 Ազգ²⁷ լինէր եւ մեծի²⁸ կայսերն. ժողո-
 վեալ եւ նորա զամենայն զաւրս զաւրու-
 թեան իւրոյ՝ գայր վաղվաղակի Հասանէր
 առ նիզակակից աւգնականն իւր: 35 Եւ ի
 մատուցանել²⁹ զաւժիտս³⁰ եւ զընծայս³¹
 թագաւորական ընկալեալ ի նմանէ³², յոյժ
 բերկրեցան ի տեսանել³³ զմիմեանս: 36 Ա-
 պա այնուհետեւ անդ³⁴ էր տեսանել³⁵ զա-
 դէտս³⁶ եղկելի անձանցն, որ³⁷ փակեալն³⁸
 էին ի բերդին: 37 Հասեալ ի վերայ նոցա
 թշուառութիւնն³⁹ ի վերայ թշուառու-
 թեանն. բայց վասն⁴⁰ զի չեւ եւս էր հա-
 սեալ ժամանակն, որ առաջի կայր:

38 Եղեւ⁴¹, զի իմացեալ խորովու
 զժամադիր մեծ թագաւորացն երկոցունց⁴²
 ի քաղաքն յայն⁴³, յառաջ քան զպաշա-
 րելն⁴⁴, զաւր փութանակի առաքէր յաւգ-
 նականութիւն նոցա եւ ի⁴⁵ պահապանու-

1 a ըստորոտով
 2 bclr չի՛ք է
 3 bclr մեծ գեղին (I գիւղին) փիս գեաւղջն (a գեաւղջն) մեծի
 4 a Կողմանկայտուաց փիս Կաղանկատուաց
 5 bcr որ եւ փիս որ է (al)
 6 a նսեմանալ
 7 a կահաց փիս կահուց
 8 a անկելոց
 9 a բամակ
 10 I պնդիլ
 11 cr բազմութեանն
 12 a չի՛ք եւ ի խնամակալութենէն ... փախստէիցն (մէկ նախ.)
 13 a ամենեքեան
 14 b Հեբրայականն, cr Յեբրայականն փիս Հեբրայեցիքն (al)
 15 c Կարմիր
 16 bclr գաւառն փիս գաւառս
 17 bcr Արցախայ
 18 bl չի՛ք եւ
 19 b չի՛ք եւ
 20 cr կարգիլ
 21 cr իշխանութիւնն b գիշխանութիւն

22 b պաշարեցին
 23 bcr վաճառաշահն
 24 bl գմեծ
 25 cr քաղաք հռչակաւոր եւ մեծն փիս հռչակաւոր մեծ քաղաքն
 26 bl Տփղիսիս
 27 I արդ փիս արդ
 28 a մեծ փիս մեծի
 29 cr մատուցանել
 30 bclr զօժիտսն
 31 a զընծայս
 32 a չի՛ք ի նմանէ
 33 cr տեսանելն
 34 I անտ, a անդր փիս անդ (bcr)
 35 cr ի տեսանել
 36 a չի՛ք զադէտս
 37 I որք
 38 b փակեալ
 39 bclr թշուառութիւն
 40 bclr չի՛ք վասն
 41 bclr եղեւ այսպէս
 42 a երկուցունց, cr երկոցունցն փիս երկոցունց (bl)
 43 a այն
 44 a զպաշարեալն
 45 cr չի՛ք ի

թիւն¹ քաղաքին, գյաւժարն եւ զքաջ պատերազմողն² զգաւրազլուխն իւր զՇարհապղական³ եւ յընտիր⁴ հեծելոց թիկնապահաց եւ դռնապահաց իւրոց⁵ ընդ նմա իբրեւ արս հազարս: 39 Զոր⁶ իբրեւ տեսին բնակիչք քաղաքին զգաւրավիզն առաքեալ հանդերձ յաղթանդամ եւ կիրթ պատերազմակցաւքն, յոյժ գաւրացան յանձինս իւրեանց, եւ սկսան ծաղր առնել զերկուս թագաւորսն: 40 Զի թէպէտ⁷ եւ տեսանէին⁸ զանթիւ բազմութիւն զաւրացն հիւսիսոյ⁹ եւ զարեւմտից, զի ի¹⁰ նմանութիւն լերանց ճակատեալ¹¹ շուրջ զքաղաքաւն, թնդայր¹², դողայր երկիրն ի բազմութենէն¹³, նաեւ ընդ նմին զմենքենայսն¹⁴ եւ զչորեքանիւսն¹⁵ եւ զայլ ազգի ազգի հնարսն¹⁶ յաւրինեալ ի ձեռաց¹⁷ ճարտարացն Հռովմայեցոց¹⁸, որով¹⁹ անվրէպ առնէին²⁰ զքարածիզսն²¹ ի²² փլուզանել զպարիսպն²³ քարամբք մեծամե-

ծաւք²⁴: 41 Նաեւ²⁵ զուռուցիկ տիկսն մեծամեծս²⁶, քարալիցս, աւազալիցս²⁷, որով զգետն մեծ զկուր, որ պատէ զկողմն քաղաքին²⁸, ուռուցեալ՝ յետս ընդդէմ ընդ²⁹ պարիսպն³⁰ դիմեցուցանէին: 42 Այլ նոքա ոչ ինչ վատեալք եւ ոչ ի³¹ մի ինչ իրաց, այլ քաջալերէին³² զմիմեանս եւ զբեկեալսն ի պարսպէն³³ անդէն շինէին³⁴ եւ կանգնէին³⁵:

43 Ապա իբրեւ լքան վանեցան վաստակեցան³⁶ զաւրք³⁷ երկոցունց թագաւորացն, եւ ոչ սակաւ էր թիւ անկելոցն ի մարտի հետեւակացն, խորհեցան³⁸ առ միմեանս թագաւորքն եւ ասեն. 44 «Ընդէ՞ր է այս կորուստ զաւրաց մերոց³⁹. ո՞չ ապաքէն յորժամ կապիցեմք զհզաւրն, գտուն⁴⁰ նորա, որպէս եւ կամիցիմք⁴¹, աւար հարկանիցեմք»⁴²: 45 Յայնժամ կարգէր, յաւրինէր նախանձախնդիր⁴³ մեծ կայսրն⁴⁴ Հերակղիոս⁴⁵, եթէ⁴⁶ զինչ ինչ⁴⁷ արժան է գործել: 46 Եւ ասէ ցայրն այն⁴⁸, որ եկեալ էր յաւազնականութիւն նմա. «Դարձի՛ր

1 bclr պահպանութիւն փխ պահպանութիւն
 2 a գպատերազմողն I պատերազմողն
 3 a գՇարհապղակա, bclr գՇարհապղական փխ գՇարհապղական (վերականգնումը ստ' abclr. հմմտ. գլ. Ժ, նախ. 38՝ Շահրապղական) (= «Սարապղական», որին յիշատակում է Թէոփանէս Խոստովանողը)
 4 a յնդիր b ընդիր
 5 a իւր փխ իւրոց
 6 b գորս
 7 a թեպէտ
 8 a տեսանեին
 9 bl հիւսիսոյ
 10 a չի՛ր ի
 11 I նակատել
 12 I թնդայր
 13 a չի՛ր թնդայր ... ի բազմութենէն
 14 bclr զմեքեանսն փխ զմեքեանսն (a)
 15 a չորեքանիւսն c զչորեքանիւսն
 16 bclr հնարս
 17 b ձեռն
 18 I Հռովմայեցոց bcr Հռովմայեցոց
 19 I որով
 20 a առնեին
 21 I զքարածիզսն
 22 bclr չի՛ր ի
 23 I զպարիսպն

24 I մեծամեծս
 25 I չի՛ր նաեւ
 26 I չի՛ր գուռուցիկ տիկսն մեծամեծս
 27 bcr աւազալից
 28 bclr գնաղափն կողմն փխ գկողմն ֆաղափն
 29 I չի՛ր ընդ
 30 I պարիսպն
 31 bclr ոչ (I յոչ) փխ ոչ ի
 32 bclr ֆաջալերեալ փխ ֆաջալերէին
 33 a նոցանէն փխ պարսպէն (bclr)
 34 a շինեին
 35 a կանգնեին
 36 I եւ վաստակեցան
 37 bclr գորքն
 38 a խորհեց փխ խորհեցան
 39 a մերոց
 40 b գտունն
 41 b կամիցեմք
 42 I հարկանիցիմք
 43 b գնախանձախնդիր
 44 a կայսր
 45 I Հերակղիոս
 46 a եթէ bclr թէ
 47 a չի՛ր ինչ
 48 a չի՛ր այն

դու, մուտ¹ խաղաղութեամբ զաւրաւք քովք յամիս² յայսմիկ ի³ տեղի⁴ քո, զի տեսանեմ⁵ զհովասնութիւնդ⁶ ձեր, եւ ահա ոչ կարէք տոկալ ի հասանել⁷ ամառնային տապախառն ջերմութեան⁸ աշխարհին Ասորեստանի, որ⁹ է թագաւորանիստն Պարսից առ¹⁰ գետովն մեծ¹¹, որ է Տիգրիս: 47 Եւ¹² ի գալ միւս ամին եւ ի¹³ նուազել¹⁴ ամսոցն¹⁵ ջերմութեան¹⁶ վաղվաղեացես ելանել այսրէն, զի կատարեսցուք զկամս մեր: 48 Եւ ես ոչ դադարեցից ոգորել ընդ թագաւորին Պարսից եւ վտանգեալ¹⁷ նեղեցից զաշխարհս եւ զծառայս նորա եւ այնչափ հնարեցայց խելամտութեամբ, մինչեւ յիւրոցն¹⁸ վճարեսցիք»:

49 Եւ եղեւ¹⁹ իբրեւ լուան բնակիչք քաղաքին զլքանել²⁰ վատնել²¹ նոցա, առաւել հպարտացան յանձինս իւրեանց եւ սկսան զպատճառ²² կորստեան իւրեանց զխաղն խաղալ: 50 Բերին դուռ²³ մի մեծ, նկարէին ի վերայ նորա զպատկեր թագաւորին Հոնաց²⁴ կանգուն մի յերկայն²⁵ եւ

կանգուն մի ի լայնն եւ գտեղի արտեւանաց²⁶ աչացն յաւտ մի ծրագրեալ²⁷: 51 Ոչ²⁸ ոք կարէր նշմարելնոյնպէս եւ գտեղի մուրուացն²⁹ լերկս³⁰ ժպիրհս, եւ գտեղի շնչաւոր³¹ քթացն թիզ մի լայն՝ թուով մագուց³² պերեւեշտիցն³³, որ եւ³⁴ թէ կարէր ոք ճանաչել: 52 Եւ բերեալ զայն՝ եղին³⁵ ի վերայ պարսպին՝ յանդիման նոցա, եւ³⁶ աղաղակէին առ զաւրսն եւ ասէին. 53 «Ահաւասիկ կայսր³⁷ թագաւորս ձեր, ուր կայս³⁸. դարձարուք, երկիր պագէք սմա. Զերու խաքան է այս³⁹»: 54 Եւ առեալ գեղարդս⁴⁰ ի ձեռն՝ ծակոտէին⁴¹ յանդիման նոցա զդուռմն⁴² զնմանեցուցեալն ի պատկեր նորա⁴³: 55 Նոյնպէս եւ զմիւս թագաւորն ձաղէին, ծաղրառնէին⁴⁴, այպանէին, պիղծ եւ արուագեղծ կարգային: 56 Զայս տեսեալ եւ լուեալ թագաւորացն՝ քինանային, փքանային, յիս⁴⁵ մթերեալս ժողովէին ի սիրտս իւրեանց, շարժէին զգլուխս իւրեանց եւ մեծաւ նզովաւք նզովէին զանձինս իւրեանց⁴⁶, զի եթէ⁴⁷ ոչ մի ոգիս¹ չապրես-

1 bcr մուտ դու, I եւ մուտ դու փխ դու մուտ (a)
 2 bcr ի յամի I յամի փխ յամիս (a)
 3 b չիբի
 4 cr տեղիս
 5 a տեսանիմֆ փխ տեսանեմ (bcIr)
 6 a գիովասնութիւն փխ գիովասնութիւնդ (bcIr)
 7 I հասանիլ
 8 a չիբ ջերմութեան
 9 bcIr ուր փխ որ
 10 a եւ առ
 11 I մեծի
 12 bcIr չիբ եւ
 13 a չիբի
 14 I նուաղիլ
 15 bcIr ամսոյ փխ ամսոցն
 16 bcr ջերմութեանն
 17 a վտանկեալ
 18 I յիւրայոցն, bcr յիւրայնոցն փխ յիւրոցն
 19 I եղեմ
 20 I զլքանիլ
 21 I եւ զվատնուլ փխ վատնել (abcI) (ըստ Վ. Առաքելեանի՝ վերականգնելի է զվատել)
 22 bcIr զպատճառս
 23 a դրդում փխ դղում
 24 bcIr Հոնաց քաղաւորին փխ քաղաւորին Հոնաց

25 b յերկայն
 26 bcr արտեւանացն
 27 a ծրագրել փխ ծրագրեալ
 28 I որ ոչ, b եւ ոչ փխ ոչ (acr)
 29 b մուրուացն փխ մուրուացն (acIr)
 30 I լերկս եւ փխ լերկս
 31 I շնչաւոր, b շունչաւոր փխ շնչաւոր (acr)
 32 bcIr մագուցն
 33 b պերեւեշտիցն c պերեւեշտիցն
 34 bcIr չիբ որ եւ
 35 a եղեալ փխ գայն եղին
 36 a չիբ եւ
 37 bI չիբ կայսր
 38 a չիբ ուր կայս
 39 bcIr խաքանեայս (I խաքանայս) փխ խաքան է այս
 40 a գեղարդ
 41 I եւ ծակոտէին
 42 a գղղղումն
 43 bcIr նոցա
 44 cr ծաղրէին ձաղկէին, bI ծաղէին (I ձաղէին) ծաղրէին փխ ձաղէին ծաղր առնէին (a)
 45 I եւ ոիս
 46 bcIr չիբ շարժէին ... գանձինս իւրեանց
 47 a եթէ

ցի² յամենեցունց³, որ են ընդ թագաւորու-
թեամբ նոցա, մինչեւ⁴ խնդրեսցի վրէժ նա-
խատանացն այնոցիկ, որ⁵ ձաղեցան⁶ նոքա
ի նոցանէն⁷: 57 Եւ դարձուցեալ զերեսս
իւրեանց՝ նովին սպառնալեաւ⁸ զնացին⁹:

[ԺԳ. Սպանումն Խոսրովու¹⁰]

1 Բայց անսացէք¹¹ ինձ սակաւիկ մի¹²,
եւ պատմեցից կարճառատիւ¹³ զխորագի-
տութիւն առնն, եթէ¹⁴ զիարզ կամ¹⁵ որով
աւրինակաւ կարաց արգելուլ ի գառա-
գեղն¹⁶ մահու զահեղ որսորդն՝ զառեւծն¹⁷
արեւելից, որ ի գոչելն միայն ազգք¹⁸ հե-
ռաւորք սարսեալ¹⁹ դողային, եւ մատա-
ւորք յերեսաց նորա իբրեւ զմոմ²⁰ հալեալ
պակասէին²¹: 2 Եւ նա²² այնպէս ի վայր-
կեան ժամանակի գողացաւ զամենեցուն
սիրտ եւ յարեաւ ի վերայ նորա իբրեւ յոր-
բոյ²³ միոյ: 3 Եւ առնելով զայս ամենայն՝
ո՛չ այլ թագաւոր եւ իշխան զաւրաց²⁴ ի

թիկունս կոչէր, եւ ո՛չ զազգս եւ զլեզուս
հեռաւորս²⁵ զաւրավիզն յաւգնականու-
թիւն²⁶ սանուն իւրոյ ընդդէմ նորա պատ-
րաստէր²⁷: 4 Այլ առաքէր միայն ծածկա-
բար առ կայսրն Հերակղիոս²⁸ զետեղանալ
նմա անդէն²⁹, ուր էրն³⁰ զաւրաւքն իւ-
րովք³¹ հանդերձ աւուրս ինչ:

5 Եւ հրամայէր զրել հրովարտակս յե-
րեսաց Կաւատայ առ մեծամեծս եւ առաջ-
նորդս զնդից զնդից մեծի³² դրանն³³ թա-
գաւորութեանն³⁴ Պարսից, եթէ³⁵ բարձաւ ի
հաւրէ իմմէ եւ ինձ տուաւ իշխանութիւն
թագաւորութեանս³⁶, պատրաստական³⁷ լե-
րովք սակաւ ինչ հեծելովք³⁸: 6 Եւ կացու-
ցանէր զնոսա առ խելս կամուրջին³⁹ Տիգ-
րիս գետոյ՝ ըստ Վեհ Արտաշիւր քաղաքի⁴⁰
յանդիման դրանն Տիսպոնի, ուր էր
հայրն⁴¹ նորա Խոսրով՝ պահպանեալ մեր-
ձակայ⁴² զաւրաւքն իւրովք: 7 Եւ քարոզն
մեծաբարբառ աղաղակէր յաջմէ եւ յահեկէ
Կաւատայ եւ ասէին⁴³. «Ով է մարդ, որ սի-
րէ զկեանս եւ կամի տեսանել զաւուրս
իւր⁴⁴ ի բարութեան, վաղվաղեսցէ ելանել

1 *bl* ոգի *cr* յոգի
2 *bclr* ոչ ապրեսցի *փխ* չապրեսցի
3 *b* ի յամենեցունց
4 *bclr* բայց եթէ *փխ* մինչեւ
5 *bclr* նախատանաց նոցա այն, գոր *փխ* նախա-
տանացն այնոցիկ, որ
6 *clr* ձաղեցանն *b* ձաղկեցանն
7 *bclr* նոցանէ
8 *cl* սպառնալեալ
9 *I* եւ զնացին
10 *bgcg* Խոսրովայ *փխ* Խոսրովու *ag* Վասն սպան-
մանն Խոսրովայ *փխ* Սպանումն Խոսրովու
11 *b* սանսայցէք
12 *bclr* սակաւիկ (*bl* սակաւ) մի ինձ *փխ* ինձ
սակաւիկ մի
13 *bcr* կարճառոտ *փխ* կարճառատիւ
14 *a* եթէ
15 *bcr* եւ կամ
16 *a* գառագիղն
17 *a* գառուծն, *bl* գառիւծն *փխ* գառուծն (*cr*)
18 *b* ազգ
19 *a* չի՞ր սարսեալ
20 *bclr* մոմ
21 *cr* հալեին *փխ* հալեալ պակասեին
22 *a* նա եւ *փխ* եւ նա
23 *cr* որբոյ *փխ* յորբոյ (*abl*)
24 *a* չի՞ր զաւրաց

25 *cr* հեռաւոր
26 *cr* զօգնականութեան *փխ* զաւրավիզն յաւգնա-
կանութիւն *bl* օգնականութեան *փխ* յաւգնակա-
նութիւն
27 *bclr* պատրաստէր նմա *փխ* նորա պատրաստէր
28 *bclr* Հերակղիոս
29 *clr* անտէն
30 *cr* էր
31 *aI* իւրաւ *փխ* իւրովք (*bcr*)
32 *bclr* չի՞ր մեծի
33 *b* դրան *I* ի դրան
34 *bl* թագաւորութեան
35 *a* եթէ
36 *cr* թագաւորութեանն Պարսից
37 *b* պատրաստ
38 *a* հեծելով, *blr* հեծելաւ *փխ* հեծելովք (*c*)
39 *bclr* կամրջին *փխ* կամուրջին (*a*)
40 *clr* քաղաքի
41 *a* այր
42 *bcr* մերձակա
43 *a* ասեին
44 *bclr* կամի զկեանս եւ սիրէ գաւուրս իւր (*b* չի՞ր
իւր) տեսանել *փխ* սիրէ զկեանս ... գաւուրս իւր

ընդ յառաջ¹ նորոգ թագաւորութեանս Կա-
ւատայ, զի սա է² արքայից արքայ»:

8 Եւ³ բացին զդրունսն⁴ Անյուշն բեր-
դի. եւ յախուռն⁵ կոչէր⁶ արտաքս գամե-
նայն կալանաւորս⁷, որք էին⁸ ի բազում
ժամանակաց արգելեալք⁹ ի ստուերս մա-
հու՝ անթիւ բազմութիւն¹⁰ յոյժ յոյժ: 9 Եւ
ասէր ցնոսա. «Եկայք, ելէք, թշուառա-
կանք՝ արտաուռչք ի Խոսրովայ, զի բացան
դրունք կենաց ձեզ ի նորընծա¹¹ թագաւո-
րէս՝ յորդուոյ¹² նորա Կաւատայ»: 10 Եւ բե-
կեալ իւր ուրուք զշղթայս իւր՝ դիմեցին
առ հասարակ արտաքս: 11 Եւ ելանէր
ձայն գոչելոյ աւրհնութեան նոցա յեր-
կինս, որք աւրհնէին¹³ զԿաւատ¹⁴ եւ ա-
սէին¹⁵. «Արքայ¹⁶, յաւիտեան կեա՛ց¹⁷»:
12 Եւ միեալ յընտիր յընտիր¹⁸ երիվարս
ասպաստանացն¹⁹ Խոսրովու, շղթայք իւ-
րեանց ի ձեռս²⁰ իւրեանց՝ հեծեալք արշա-
ւէին յայս կոյս, յայն²¹ կոյս՝ արհամարհե-
լով զԽոսրով: 13 Ապա եւ բազումք ի
զնդից գնդից²² ի²³ դոնապահաց եւ ի²⁴

թիկնապահաց եւ անուանակրացն²⁵
դրանն²⁶ Խոսրովու²⁷, առեալ զնշանս
դրաւշից իւրեանց՝ դիմեցին²⁸ առ Կաւատ՝
որդի նորա: 14 Եւ որ²⁹ մնացին անզրէն ի
դրանն, ճեպէին ցնոսա պատգամաւորքն³⁰
Կաւատայ՝ զգուշութեամբ ունել³¹ պահել³²
զԽոսրով³³, ապա եթէ³⁴ ոչ՝ մահու մեռանի-
ցին:

15 Արդ՝ իբրեւ լսէր Խոսրով զբար-
բառ³⁵ աղաղակին այնորիկ, ասէ ցայնոսիկ,
որ³⁶ ի³⁷ մաւտն կային³⁸. «Զի՛նչ են
ձայնք³⁹ գոչմանցն⁴⁰ այնոցիկ»:
16 Եւ նո-
քա լռեցին, քանզի պատկառէին պատմել
նմա: 17 Եւ խառնաձայն փողոցն եւս քան
զեւս ստիպէին: 18 Դարձեալ ասէ ցնոսա,
որ⁴¹ մերձն էին⁴². «Զի՛նչ են անկարգ
հնչիւնք⁴³ բարբառոցն»:
19 Եւ նոքա⁴⁴ ա-
սեն. «Քանզի կամի թագաւորել փոխանակ
քո որդի⁴⁵ քո Կաւատ, եւ ամենքեան⁴⁶
ընթանան⁴⁷ առ նա⁴⁸, եւ ահա ճակատեալ է
յանդիման քաղաքիս առ եզերք գետոյն,

1 bclr առաջ փխ յառաջ
2 b ասէ փխ սա է
3 b թէ փխ եւ
4 cl գղրունս
5 c յախոռն
6 c կոչիւր
7 cr գամեմայն կալանաւորս արտաքս
8 a արքային փխ որք էին
9 bclr չի՛ք արգելեալք
10 a բազմութեան փխ բազմութիւն
11 a նորընծա, I նորընծայ փխ նորընծա (bcr)
12 cr յորդոյ
13 a աւրհնէին
14 a չի՛ք գԿաւատ
15 a ասեին
16 a արքա փխ արքայ (bclr)
17 c կաց
18 b յընդիր յընտիր c յընտիր ընտիր
19 a ասպատակելին ի վերայ փխ ասպաստանացն
20 bclr ձեռին փխ ձեռս
21 bclr եւ յայն
22 I գնդից
23 bclr չի՛ք ի
24 bclr չի՛ք ի

25 a անուայկրաց փխ անուանակրացն (bclr)
26 bclr դրացն փխ դրանն
27 a Խոսրովայ
28 I եւ դիմեցին
29 I որք
30 I պատգամաւորք, bcr պատգամաւոր ի փխ
պատգամաւորքն
31 I ունիլ
32 I եւ պահել
33 cr գԽոսրով եւ պահել փխ պահել գԽոսրով
34 a եթե bclr թէ
35 bclr գձայն փխ գրարբառ
36 I որք
37 a չի՛ք ի
38 a կաին
39 bclr բարբառք փխ ձայնք
40 clr կոչմանցն փխ գոչմանցն
41 I որք
42 bclr կային փխ էին
43 cr հնչիւն
44 a նոքայ
45 bclr որդին փխ փոխանակ փխ փոխանակ փո որդի
46 a ամենեքեան
47 b ընթանային
48 a չի՛ք առ նա

եւ արձակեաց զամենայն կալանաւորս¹ մեծի բանդին² զարգելեալսն ի հրամանէ քուժմէ, եւ ցնծալով ամենեքեան³ աւրհնեն զնա՝ արքայ⁴ կարդալով»: 20 Եւ⁵ իբրեւ լուաւ զայս ամենայն աղէտս⁶ գուժին, մանաւանդ զարձակումն կալանաւորացն, հաչէր հառաչէր, վայէր վարանէր յանձն իւր: 21 Ոչ ի նստելն⁷ իմանայր եւ ոչ ի⁸ յառնելն⁹ զգայր ամենեւին, քանզի ետես¹⁰ զգաւրն¹¹ ահագին՝ հասեալ ի վերայ իւր: 22 Եւ լեալ¹² հետիոտս¹³ ընդ դուռն բուրաստանին իւրոյ¹⁴ գնաց եւ թաքեալ ընդ ծառովք¹⁵ բուրաստանին, եւ կայր զաւղեալ՝ թափեալ¹⁶ ոգի իւր յանկարծ երկիւղէն¹⁷, եւ դիտէին աչք իւր վերանալով¹⁸ ի վերայ նորա անողորմ¹⁹ սրոյն:

23 Ապա եկին հասին ի վերայ նորա գունդն ամենայն շուրջ զապարանաւքն: 24 Եւ զհետ մտեալ խնդրակքն²⁰ գտին զնա ի տեղւոջն²¹, ուր նստէր վարանեալ²²:

25 Եւ ածեալ զնա արտաքս քան զապարանսն՝ մուծին ի սրահ մի, զոր Քատակի Հնդուկան²³ կոչեն՝ յապարանս²⁴ Մարասպանդ կոչեցելոյ²⁵: 26 Եւ իբրեւ եմուտ, ստուգեաց զտեղւոջն²⁶ եւ զտանուտեաննէն²⁷, բախեալ զկուրծսն իւր²⁸ հեծեծելով²⁹ ասէր. 27 «Վայ ինձ, եղուկ եմ ես³⁰. որպէս հրապուրեցայ³¹ ի կախարդացն, որք ըղձանային³² ինձ ի Հնդիկս՝ ի³³ Մարասպան³⁴ տեղւոջ³⁵ ըմբռնել³⁶: 28 Եւ արդ՝ ահա եհաս ինձ ըստ³⁷ նոցա ցնորք, այլ ոչ ճշմարտութեամբ»: 29 Եւ պահեալ զնա առայն աւր՝ ի³⁸ վաղիւն բառնային սրով զգլուխն: 30 Եւ բարձաւ³⁹ չարն ի միջոյ:

31 Նոյնպէս եւ զեղբարս իւր⁴⁰ Կաւաստ արքայ յոտից եւ ի⁴¹ ձեռաց անպիտանս արարեալ՝ կամէր խեղութեամբ շնորհել նոցա կեանս. ապա յամբաստանութենէ⁴² բազմաց բարձան եւ նոքա սրով: 32 Եւ ինքն կալաւ զտեղի Խոսրովու⁴³ հաւր իւրոյ թագաւորութեանն, եւ էր⁴⁴ բարեխորհ, ողորմած առ ամենայն աշխարհս եւ առ

1 b կալանաւոր
 2 cfr բանտին փխ բանդին (ab)
 3 a ամենեքեան
 4 bcr արքա
 5 a չի՞ք եւ
 6 b աղետս
 7 I նստիլն
 8 bclr չի՞ք ի
 9 a յառնել
 10 I էտես
 11 bclr գորն
 12 br ելեալ փխ լեալ (acl)
 13 cr հետիոտս
 14 bclr չի՞ք իւրոյ
 15 a ծառով փխ ծառովք (վերականգնում ըստ bclr)
 16 a թափեալ փխ թափեալ (վերականգնում ըստ bclr)
 17 bclr եւ կայր դողեալ, թափեալ ոգի իւր յանկարծ յերկիւղէն (cr յերկիւղէն), գնաց թագեալ ընդ ծառով բուրաստանին փխ գնաց եւ թափեալ ... յանկարծ երկիւղէն
 18 Ղունկիանոս ղպիրը եւ Մ. Էմինը վերականգնել են վերանալոյ փխ վերանալով (abclr)
 19 I անողորմ
 20 a խնդակքն փխ խնդրակքն
 21 bcr տեղոջն
 22 b վարանեալ

23 a Հնդուկն, bclr Հունդուկան փխ Հնդուկան (վերականգնում = Քատակ-ի Հնդուկան)
 24 bclr յապարանսն
 25 c կոչելոյ
 26 b գտեղոջէն cr ի տեղոջէն փխ գտեղոջէն
 27 bcr գտանուտեաննէն
 28 a գկուրծս փխ գկուրծսն իւր
 29 cr հեծեծալով
 30 cr չի՞ք ես
 31 a հրապուրեցա
 32 a ըղձային փխ ըղձանային
 33 a չի՞ք ի
 34 I Մարասպան փխ Մարասպան (abcr)
 35 bcr տեղոջ
 36 cr ըմբռնել, a ըմբռնեալ փխ ըմբռնել (bl)
 37 a ըստ բանի
 38 I եւ ի
 39 a բարձեալ
 40 I չի՞ք իւր
 41 a չի՞ք ի
 42 cr ամպաստանութենէ
 43 bclr գաթոռ փխ գտեղի Խոսրովու
 44 bl թագաւորութիւն էր, cr թագաւոր էր փխ թագաւորութեանն եւ էր

ծառայա իւր: 33 Եւ խնդրեալ¹ զխաղաղութիւնն առ թագաւորակիցս իւր, եւ արձակեալ² յիւրաքանչիւր տեղիս զամենայն կալանաւորս, որք էին ի դիպահնոջ³ զբանհաւր իւրոյ, եւ գրեալ հրովարտակս ընդ ամենայն սահմանս թագաւորութեան իւրոյ⁴ ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ կեալ ամենեցուն, եւ⁵ զամենայն հարկս եւ զմաքս արքունի⁶ երեքամեայ⁷ ժամանակս ընդ ամենայն տեղիս իւրոյ տէրութեանն շնորհեալ ամենեցուն⁸, նաեւ ջանայր եւս առնել, զի մի՛ ոք կապեցէ զսուր իւր յազդեր⁹ իւրում զամենայն ժամանակս իւրոյ թագաւորութեանն¹⁰: 34 Այդ¹¹ քանզի վերաւորելոց էին զմեզ մեղք¹² մեր անտերունչք¹³ անկարգ ժամանակաւք, ընդ ունայն կորեան խորհուրդք նորա, կարճեցաւ¹⁴ կէտ կենաց նորա՝ տեւեալ ամիսս է, յաւելաւ¹⁵ առ հարս իւր [հայրասպանն այն, քանզի բառնալոց էր թագաւորութիւնն ի տանէ Սասանականացն եւ տալ ի ձեռս որդւոցն Իսմայէլի¹⁶:]

[ԺԴ. Յաղագս¹⁷ Վիրոյի աշխարհակալ կաթողիկոսութեանն¹⁸ Աղուանից

1 a խնդրել, cr խնդրեաց փխ խնդրեալ (bl)
 2 cr արձակեաց, b արձակել փխ արձակեալ (al)
 3 bclr դիպահնոջ փխ դիպահնոջ (a)
 4 bclr թագաւորութեանն փխ թագաւորութեան իւրոյ
 5 bclr շնորհէր եւ
 6 bclr արժունիս
 7 acr երեքամեայ փխ երեքամեայ (bl)
 8 bclr չի՛ր ընդ ամենայն ... ամենեցուն
 9 cr յազդէր
 10 a թագաւորութեան իւրում փխ իւրոյ թագաւորութեանն (bclr)
 11 bclr այլ փխ այլ (a)
 12 b մեղքն
 13 br անտերունջք c անտերոջք
 14 l կարնացաւ
 15 b աւելաւ l յաւել
 16 bclr չի՛ր հայրասպանն այն ... որդւոցն Իսմայէլի
 17 cg Վասն փխ Յաղագս
 18 clr կաթողիկոսութեանն

եւ մեծամեծ վշտակրութեանն¹⁹ եւ Աստուծոյ խնամոցն²⁰

1 Ապա ի գտանել ամենեցուն զթողութիւնն յանցանաց իւրեանց ի նորընծայ²¹ թագաւորէն Կաւատայ²² շնորհելով զմիւս²³ եւս պարգեւսն²⁴, որ²⁵ կարի իմն ախորժելի թուէր²⁶ կալանաւորացն²⁷ եւ այնոցիկ, որք ի դիպահնոջ²⁸ էին²⁹ միայն պահեալ³⁰ ի³¹ մեծի դրանն, որոց մոռացեալ էր յոյս իւրեանց դառնալ յիւրաքանչիւր աշխարհ եւ յերկիր ծննդեան³²: 2 Որք փութանակի յուղարկէին³³ ի հրամանէ նորա, մեծաւ³⁴ փափագանաւք գնացին ի տուն հայրենի:

3 Ընդ որս էր եւ³⁵ կաթողիկոսն³⁶ մեծ իշխանութեանն Աղուանից՝ Վիրոյ անունն նորա. այր հանճարեղ եւ իմաստուն, գաւրաւոր էր նա³⁷ իմաստութեան³⁸ ի բանս³⁹ եւ հմուտ էր նա⁴⁰ բանի գիտութեան⁴¹, եւ լեզու նորա իբրեւ զգրիչ⁴² երազագրի⁴³ ի

19 ag վշտակրութեան a վշտակցութեանն փխ վշտակրութեանն
 20 bl խնամոցն Աստուծոյ փխ Աստուծոյ խնամոցն
 21 a նորընծաւ r նորընծա
 22 a Կաւատա
 23 bclr եւ զմի փխ զմիւս
 24 b պարգեւին
 25 b եւ էր փխ որ
 26 l թուիր
 27 a կալաւորացն
 28 bclr դիպահնոջ փխ դիպահնոջ (a)
 29 a եին
 30 a պահել
 31 clr չի՛ր ի
 32 cr ծննդեան
 33 bclr յղարկէին փխ յուղարկէին
 34 l եւ մեծաւ
 35 cr եւ էր փխ էր եւ
 36 bclr կաթողիկոս
 37 a չի՛ր էր նա
 38 l իմաստութեամբ
 39 a ի բանս իմաստութեան փխ իմաստութեան ի բանս
 40 cr չի՛ր նա
 41 a չի՛ր եւ հմուտ ... գիտութեան
 42 cr գրիչ
 43 bclr արագագրի փխ երագագրի

պատմութիւնս խաւսից խորհրդականաց
 եւ ի մտաւոր խաւսից¹ թագաւորականաց²
 եւ մեծամեծաց, նաեւ ի³ խոնարհախաւսու-
 թիւն քաղցրալուր ռամկաց եւ խառնա-
 դանջ ժողովրդոց: 4 Երկայնէր զխաւսս
 իւր՝ համեմատեալ ընդ ճառս⁴ իմաստնոց,
 եւ ընդ առակս նոցա շարժէր, յաւրինէր
 զառակս⁵ բերանոյ իւրոյ զոր աւրինակ
 զմարգարիտ⁶ յոսկւոյ⁷ յեռուցու: 5 Մանա-
 ւանդ ի թարգմանութիւն⁸ լեզուին Պարսից
 վարժեալ նորա⁹ ամս քսան եւ հինգ ի դի-
 պաշտոն¹⁰ առ¹¹ դրանն Խոսրովու յանցա-
 կան գտեալ զնա¹² ընդ ապստամբողս¹³ մե-
 ծամեծացն¹⁴ իշխանաց¹⁵ աշխարհիս¹⁶ Ա-
 դուանից, որք ապստամբեցան¹⁷ յարքայէն
 Պարսից եւ կորեան անկան բազումք ի նո-
 ցանէն¹⁸, ոմանք՝ ի սուր, եւ ոմանք՝ ի խե-
 ղութիւնս անդամոց, ոմանք՝ տարագրեալք
 յաշխարհս հեռաւորս: 6 Իսկ նա փախս-
 տեա¹⁹ անկանէր²⁰ ի դուռն արքունի, եւ
 յաջողեցաւ առաջի նորա, զի շնորհք սրբոյ
 նշանի նորա²¹ յորդեցին²² նմա ճանապարհ

ի դուռն թագուհւոյն²³, որ մեծաւ ջանիւ
 կարաց գտանել ի պարգեւի զկեանս նորա
 ի թագաւորէն: 7 Բայց մեծաւ երգամբ
 հաստատէր յանձն իւր թագաւորն վասն
 նորա՝ զամս կենաց նորա ոչ դառնալ նմա
 յերկիր իւր, այլ կալ մնալ²⁴ նմա ի դիպաշ-
 տոն²⁵, որ առ դրանն: 8 Եւ ոչ արգելոյր ի
 նմանէ զհաս իշխանութեան աթոռոյ նորա,
 եւ ոչ զանուն²⁶ կաթողիկոսութեան²⁷ նորա
 եբարձ ի նմանէն²⁸, այլ պահէր զնա իբրեւ
 զանաւթ ինչ ընտիր²⁹ եւ խնայէր ի նա իբ-
 րեւ յերիվար³⁰ քաջընթաց յաւր մարտի եւ
 պատերազմի: 9 Մինչեւ լցաւ³¹ ժամանակ
 պանդխտութեան նորա, եւ մերձեցան³² եր-
 կունք հարուածոց անողորմ տանջանաց ի
 ձեռն չար թշնամեաց աշխարհիս Ադուա-
 նից: 10 Եւ առաքէր³³ զնա որպէս երբեմն
 զՄովսէս³⁴ ի Մադիամայ³⁵, զի եկեալ կոր-
 զեսցէ³⁶ եւ³⁷ հանցէ³⁸ ի ձեռաց արուստպան
 եւ իբաջար ազգին՝ առ ի բուծանել զաւակ
 ի վերայ երկրի զսակաւ մնացեալսն, մի
 յազգէ եւ երկու ի քաղաքէ:

11 Արդ իբրեւ ել նա յարքունուստ³⁹
 անտի⁴⁰ եւ եկն ի սահմանս ծննդեան⁴¹ իւ-
 րոյ, փարէր նա, անկանէր⁴² ամենայն ու-

1 bclr մտավարժութիւն գովութեանց փխ մտաւոր
 խաւսից
 2 bclr թագաւորաց փխ թագաւորականաց
 3 a չի՛ր ի
 4 a զմասս փխ ընդ մասս
 5 bclr զբարբառ փխ զառակս
 6 bclr զմարգարիտ ո՛ր
 7 bclr յոսկոյ (Ղունկիանոս զպիրը եւ Մ. Էմինը
 դարձրել են յոսկի)
 8 a բարբառութիւն
 9 a չի՛ր նորա
 10 bclr դիպաշտոն փխ դիպաշտոն (a)
 11 bclr ի փխ առ
 12 a չի՛ր զնա
 13 I ապստամբողս b ապստամբողսն
 14 a մեծամեծաց
 15 b իշխանացն
 16 a աշխարհին
 17 bI ապստամբեցին
 18 a նոցանէ
 19 b փախստեալ
 20 b անկանի I փախստական էր փխ փախստեա
 անկանէր
 21 bclr նշանին փխ նշանի նորա
 22 I հորդեցին

23 bclr թագուհւոյն
 24 a չի՛ր մնալ
 25 Ir դիպաշտոն, bc դիպաշտոն փխ դիպաշտոն (a)
 26 bclr զանուն աթոռոյ
 27 I կաթողիկոսութեան cr կաթողիկոսութեանն
 28 b նմանէ
 29 b ընտիր
 30 bclr յերիվար ինչ ընտիր (b ընտիր)
 31 a մերձեցաւ փխ լցաւ
 32 a եհաս փխ եւ մերձեցան
 33 a առաքէր փխ առաքէր
 34 I զՄովսէս
 35 bclr Մադիամ փխ Մադիամայ
 36 bclr կորզեցէ փխ կորզեցէ
 37 a չի՛ր եւ
 38 b հանցէր
 39 a յարբունուստն
 40 a չի՛ր անտի b անտի
 41 cr երկրի ծննդեան
 42 bclr անկանէր նա փխ նա անկանէր

րեք¹ գղրամբք² եւ գյատակաւք³ եկեղեցեաց իւրոյ վիճակին, հեղոյր, յորդէր⁴ զարտասուս⁵: 12 Եւ ի⁶ կրկնել զծունըն⁷ թանայր զգետինն, եւ դարձեալ ի⁸ յառնելն՝ քաջալերէր զինքն եւ մխիթարէր, զորս⁹ ընդ ինքեան¹⁰ էին՝ գոհանալով զԱստուծոյ, որ¹¹ եզերծ¹² զնա ի ժանեաց առեւծուն¹³ եւ շնորհեաց նմա տեսանել¹⁴ միւսանգամ գյարկս սրբոց¹⁵ եկեղեցեաց: 13 Եւ խորհէր հանգչել սակաւ մի եւ լնուլ զանձուկ սիրոյ խանդաղատանաց¹⁶ իւրոց բազմաժամանակեայ¹⁷ հեռաւորութեանն: 14 Բայց զի առաջի կայր նմա¹⁸ սուգն անհնարին, ջանք եւ քրտունք՝ տեսանելոյ զկործանումն, որ ընդ հուպն¹⁹ լինելոց²⁰ էր:

15 Եւ մինչ դեռ սփռեալ²¹ էր զանձուկ սիրոյ իւրոյ²² ի տեղիս տեղիս սննդեան²³ իւրոյ, յանկարծակի երկրորդեաց, հնչեաց հողմն հիւսիւսային²⁴ եւ բախեաց զծովն մեծ Արեւելեան²⁵: 16 Եկն ել գազանն ապականիչ հանդերձ արիւնարբու կո-

րեամբն իւրով՝ Շաթն կոչեցելով²⁶: 17 Եւ նախ՝ նա²⁷ հաստատէր զերեսս իւր ընդդէմ վրաց աշխարհին՝ քաղաքին Տփղեաց²⁸, եւ ոչ զոք գտեալ ի ներքս յառաջին²⁹ քաջ արանցն տեղի գտեալ, սփռելով զոխսն՝ մթերեալս³⁰ սակս առաջին նախատանացն³¹ ի նոցանէ: 18 Եւ իբրեւ պաշարեաց զքաղաքն³² եւ³³ սկսաւ մարտնչել³⁴ եւ³⁵ նեղել զբնակիչսն, որ³⁶ ի ներքսն³⁷: 19 Դարձան եւ նոքա ընդդէմ նորա, եւ յոյժ աշխատեալք որպէս աւուրց³⁸ երկուց³⁹ ամսոց՝ զուր ջանալով ընդ հրամանի կատարածի կենաց իւրեանց: 20 Եւ ահ ի հեղմանց⁴⁰ արեանց⁴¹ իւրեանց, որ ընդ հուպն էր դիպելոց, տագնապէր զնոսս⁴²: 21 Յայնժամ գոչեաց գազանն ահագին ի վերայ նոցա, որսացաւ եւ հեղձոյց⁴³ բաւական կորեանց իւրոց եւ ելից զմորիս իւր որսով եւ զզաւրս իւր յափշտակութեամբ: 22 Եւ վերացուցեալ զսուրս⁴⁴ իւրեանց՝ առ հասարակ դիմեցին⁴⁵ ի պարիսպն, եւ զմիմեամբք դիզանալով այնչափ բազմութեանն՝ վերանային քան զպարիսպն գեր ի վերոյ: 23 Եւ անկանէր ստուեր խաւարային եւ

1 cr ուրեք
 2 a գղրամբքն b եւ գղրամբք
 3 cr եւ գատակով, bլ գյատակով փխ գյատակաւք
 4 cr յորդ
 5 bclr արտասուս
 6 b չիք ի
 7 bclr զծունըն
 8 a չիք ի
 9 cr գորսն
 10 bclr իւրն փխ ինքեան
 11 b գոր c չիք որ
 12 aլ էզերծ
 13 bclr աղիւծուն
 14 bclr տեսանել նմա փխ նմա տեսանել
 15 a սրբոյ փխ սրբոց
 16 ի խանդաղատականաց
 17 b բազմաժամանակեայ
 18 bclr չիք նմա
 19 a հուպ
 20 bclr լինելոցն
 21 c եւ սփռեալ
 22 cr չիք իւրոյ
 23 a սննդեան b սրնընդեան
 24 bլ հիւսիսային
 25 bclr Արեւելից փխ Արեւելեան (a)

26 a կոչելով
 27 bclr չիք նա
 28 bclr Տփղեաց
 29 cr առաջին
 30 bclr մթերեալ
 31 ի նախատանաց
 32 cr բաղաբն
 33 cr չիք եւ
 34 ի մարտնչիլ
 35 a չիք եւ
 36 ի որք
 37 a նմա փխ ներքսն
 38 bclr աւուրս փխ աւուրց
 39 bcr երկուս փխ երկուց
 40 bclr հեղման փխ ի հեղմանց
 41 cr արեան
 42 a ընդ էր դիպելոց նոցա փխ ընդ հուպն ... տագնապէր զնոսս
 43 cr հեղձոյց
 44 ի գորս փխ զսուրս
 45 b դիմեին

ազ¹ ի վերայ եղկելի բնակչաց² քաղաքին:
 24 Լուծան յաւդք անդամոց նոցա, թուլա-
 ցան³ բազուկք նոցա, մատնեցան ի պար-
 տութիւն, անկան ի⁴ յետս ի պարսպէն եւ
 խուճապեալք⁵ որպէս ճնճղուկս՝ ըմբո-
 նեալս⁶ ի գործիս⁷ որսորդաց⁸, ոչ ոք⁹ կա-
 րելով ժամանել ի տուն իւր՝ ձայն տալ¹⁰
 գուժին ահագին¹¹, հրամայել սիրելոյ¹² ա-
 մուսնոյ¹³ իւրոյ, կամ զթալով¹⁴ ի ծնունդս
 որովայնի իւրոյ, կամ զմտաւ ածել զծնո-
 ղական¹⁵ սնունդ ծնողաց¹⁶ իւրոց¹⁷, այլ
 պարտասեալք¹⁸ եւ¹⁹ պակուցեալք²⁰ ջանա-
 յին ծածկել²¹ զանձինս իւրեանց. ոմանք ի
 վերայ տանեաց եւ ոմանք ի ներքոյ²² խո-
 ղովակաց²³, իսկ բազումք դիմեցին ի սուրբ
 յարկս եկեղեցեաց²⁴ եւ բուռն հարեալ զեղ-
 ջերուէ²⁵ սեղանոյն²⁶:

25 Եւ²⁷ ելանէր գոչիւն²⁸ հառաչման²⁹
 նոցա ըստ նմանութեան բազմամբոս հաւ-
 տից մաքեաց առ գառինս³⁰, մաւր³¹ առ
 մանուկ³² իւր: 26 Եւ զհետ նոցա հնձողք³³
 անողորմք, որոց ձեռք իւրեանց³⁴ հեղուին
 զվտակս արեանց: 27 Եւ ոտք³⁵ իւրեանց³⁶
 կոխէին զգիւղուսնսն, եւ աչք³⁷ իւրեանց³⁸
 տեսանէին զգիւթաւալն³⁹ իբրեւ զհեղեղ⁴⁰
 կարկտի: 28 Եւ յորժամ⁴¹ հատան ձայնք
 ողբոց⁴² եւ⁴³ վայիցն, եւ ոչ ոք մնաց ապ-
 րեալ եւ ոչ մի, ապա գիտացին եւ⁴⁴ նոքա,
 եթէ⁴⁵ յագեցան սուրք նոցա: 29 Ածին եւ
 գերկոսին⁴⁶ իշխանսն, զմի իշխանսն⁴⁷ պետ
 կողմնակալ թագաւորութեանն⁴⁸ Պարսից,
 եւ զմիւսն⁴⁹ ի բուն բնակչաց իւրոց, ի
 տոհմէ իշխանութեանն⁵⁰ աշխարհին Վրաց՝
 գերկոսեանն⁵¹ ունելով: 30 Որք իբրեւ ա-
 ծան ձերբակալք առաջի թագաւորին, հրա-
 մայեաց փորել⁵² զաչս նոցա՝ փոխանակ զի
 կոյր նկարեցին զպատկեր նորա ի նախա-

1 a չիբ եւ ահ
 2 bclr նոցա, որք բնակիչքն էին փխ եղկելի
 բնակչաց
 3 cr եւ թուլացան
 4 a չիբ ի
 5 a խուճապեալս
 6 bclr ըմբոնեալ
 7 cr գործին
 8 bclr առաջի որսորդաց
 9 bcr ուրէ՛, I ուրու՛ փխ ու
 10 bclr տալով փխ տալ
 11 a ահանգիւն I ահագին
 12 bclr սիրելոյ
 13 b ամուսնոյն
 14 b գթալ I գթեալ
 15 clr զծնողական
 16 cr ծնողաց
 17 I իւրոյ a զծնողաց զծնողական գուրս փխ զծնո-
 ղական սնունդ ծնողաց իւրոց
 18 I պարտաստեալք փխ պարտասեալք
 19 a չիբ պարտասեալք եւ
 20 bclr պակասեալք փխ պակուցեալք
 21 a ծածկեալ փխ ծածկել
 22 b ներքո a վերայ փխ ներքոյ
 23 a հողովակաց փխ խողովակաց
 24 bcr եկեղեցոյ I եկեղեցոյ
 25 bclr գեղջերաց փխ գեղջերուէ
 26 a սեղանոյն

27 bcr չիբ եւ
 28 cr գոչումն
 29 bclr հառաչանաց փխ հառաչման
 30 b գառինսն
 31 I եւ մօր
 32 bclr մանուկն
 33 I հնձողք
 34 I չիբ իւրեանց
 35 I ոտքն
 36 I չիբ իւրեանց
 37 I աչքն
 38 I չիբ իւրեանց
 39 cr գղիթաւալն
 40 clr գիւղեղս, b հեղեղատ փխ գիւղեղ (a)
 41 bclr իբրեւ փխ եւ յորժամ
 42 bclr ողբոցն
 43 clr չիբ եւ
 44 cr չիբ եւ
 45 a եթե bclr թէ
 46 b գերկոսեան a գերկուսին փխ գերկոսին (clr)
 47 bclr իշխան
 48 a կողմնակալութեան փխ կողմնակալ թագաւո-
 րութեանն
 49 clr միւսն
 50 a բնակչաց փխ իշխանութեանն
 51 a գերկոսեան
 52 a փորեալ փխ փորել

տելն իւրեանց¹ զնա: 31 Եւ դառն չարչարանաւք հեղձամահ արարեալ զնոսա ողջէն², այդ³ վարեցին զմորթս⁴ նոցա յանդամոց նոցա եւ պրկեալ, հանգնեալ⁵, լցեալ զնոսա խոտով՝ կախեցին⁶ ի⁷ վերուստ զպարսպէն: 32 Յայնժամ արկին զձեռս իւրեանց յարկեզս զանձուցն մթերեալս, եւ ծանրաբեռնեալք ամենայն բազմութիւն զաւրացն բերէին դնէին⁸ առաջի իւրեանց բռնաւորին⁹ շեղջս¹⁰ շեղջս եւ կոյտս կոյտս: 33 Մինչեւ այնչափ յաճախել բերել առաջի նորա, որ եւ¹¹ ձանձրացեալ¹² հայել տեսանել նմա¹³ զանհամար, զանթիւ¹⁴ տաղանդ¹⁵ ոսկւոյ¹⁶ եւ արծաթոյ: 34 Այլ եւ¹⁷ զգարդուց¹⁸ եկեղեցեաց¹⁹, զականակապ, զմարգարտայեռ²⁰ սպասուցն²¹ ո՞վ իցէ բաւական առ ի պատմելոյ²²:

35 Արդ՝ իբրեւ արար եւ²³ կատարեաց նա²⁴ ըստ կամս իւր եւ հրամայեաց բառ-

նալ անդի²⁵ զաւարն²⁶ ամենայն²⁷, ինքն²⁸ չուեալ անտի²⁹ հանդերձ զանձիւքն՝ դառնայ ի տեղի³⁰ իւր: 36 Եւ թողեալ զաւրս պատերազմողս³¹ ի ձեռն որդւոյն³² իւրոյ Շաթայ³³ հանդերձ դաստիարակաւք արամբք³⁴ քաջաւք³⁵, երթալ հրամայէր ի սահմանս Աղուանից: 37 Եւ պատուիրէր նոցա զայս ինչ, ասէ³⁶. «Թէ ելցեն մեծամեծք³⁷, առաջնորդք³⁸ նոցա աշխարհին³⁹ ընդ առաջ որդւոյ⁴⁰ իմոյ եւ տացեն⁴¹ ի ձեռս⁴² զաշխարհն իւրեանց ինձ ի ծառայութիւն եւ ընդարձակեցեն զքաղաքս եւ զամրոցս իւրեանց եւ զվաճառս առաջի զաւրաց իմոց, թողացուցէք եւ դուք նոցա կեալ եւ ծառայել ինձ, ապա եթէ⁴³ ոչ՝ մի՛ խնայեսցէ ակն ձեր ի նոսա յամենայն հասակ արուի ի հնգետասանամենից⁴⁴ ի վեր, եւ զմատաղատունկս⁴⁵ արուացն եւ զազգս⁴⁶ իգականացն⁴⁷ պահեցէք⁴⁸ ինձ եւ ձեզ ի ծառայութիւն եւ յաղախնութիւն»:

1 a նախատել նոցա փ/ս նախատելն իւրեանց
 2 bcr ողջոյն I եւ ողջոյն
 3 bclr չի՛ք այդ
 4 a գմորթ
 5 I հագնեալ փ/ս հանգնեալ (abcr)
 6 I եւ կախեցին
 7 bl չի՛ք ի
 8 a դնէին I եւ դնէին
 9 b բռնաւորին իւրեանց փ/ս իւրեանց բռնաւորին I չի՛ք շեղջս
 11 a միւնչեւ փ/ս որ եւ
 12 I ձանձրանալ
 13 a չի՛ք նմա
 14 I եւ զանթիւ a զանհամարն թիւ փ/ս զանհամար զանթիւ
 15 I տաղանտ
 16 bcr ոսկոյ
 17 a Իսկ փ/ս Այլ եւ
 18 b գարդուց cr զգարթուց a գարդ փ/ս զգարդուց (I)
 19 b եկեղեցեացն clr եկեղեցեացն
 20 I եւ զմարգարտայեռ
 21 cr ըսպասուցն
 22 bclr առ ի պատմել ով իցէ բաւական փ/ս ով իցէ բաւական ... պատմելոյ
 23 a չի՛ք արար եւ
 24 bclr չի՛ք նա

25 bclr անդի (I անտի) բառնալ փ/ս բառնալ անդի (a)
 26 a զաւրն փ/ս զաւարն
 27 bclr չի՛ք ամենայն
 28 I եւ ինքն
 29 a չի՛ք անտի
 30 a տեղիս
 31 a պատերազմողս I պատերազմողս
 32 bcr որդոյն
 33 bclr Շաթայն
 34 bl արամբ
 35 bcr քաջովք
 36 a ասէ
 37 b մեծամեծքն
 38 I եւ առաջնորդք
 39 bclr չի՛ք աշխարհին
 40 bc որդոյ
 41 bclr տայցեն
 42 cr ձեռն
 43 a եթէ bclr թէ
 44 cr հնկէտասանամենիցն
 45 I տունկսն փ/ս զմատաղատունկս
 46 bclr զազգն
 47 bclr իգական փ/ս իգականացն
 48 bclr պահիցէք

38 Եւ մեկնեալ ի միմեանց¹ զաւրացն՝ արարին ըստ բանին ըստ² այնմիկ. ապա եկին Հասին ի տեղին յայնմիկ³ ի հրամայեալսն: 39 Յայնժամ առաքէր պատգամս ըստ բանի հաւրն⁴ իւրոյ առ կուսակալ⁵ իշխանն Պարսից, որ էր մարզպան Աղուանից աշխարհիս⁶, Սեմավչնասպ⁷ անուն նորա եւ առ⁸ նոյն կաթողիկոսն⁹ Աղուանից¹⁰ Վիրոյ, զոր վերագոյնն ասացաք: 40 Եւ ոչ առեալ յանձն Պարսկին՝ «Ո՞վ ես, ասէ¹¹, եւ ուստի՞ տունդ Աղուանից, զի եղից ես փոխանակ դոցա զանձն իմ ընդ հրամանովդ¹² ընդ¹³ այդմիկ»: 41 Եւ առեալ զաղխն¹⁴ իւր ընդ իւր, յափշտակեալ¹⁵ զբազումս ի¹⁶ յաշխարհէ աստի՛ զերծաւ¹⁷ գնաց¹⁸ անկաւ ի կողմանս Պարսից: 42 Իսկ Հայրապետն Աղուանից Վիրոյ¹⁹ որպէս²⁰ լուաւ, եթէ²¹ եհաս²² լուծ²³ ծանրութեանն²⁴ ի պարանոց իւր միայն, վարանէր յանձն իւր, կասկա-

ծէր, երկնչէր²⁵ ի Պարսից թագաւորէն: 43 Քանզի վասն նորին իսկ անուան ապստամբութեան պանդխտեալ²⁶ էր նա յաւտարութեան յաքսորս ի²⁷ բազում ժամանակս. եւ անսալ պատգամացն²⁸ եւ կալ առաջի թշնամոյն²⁹ վասն բեկման եւ կորստեան³⁰ աշխարհիս կամէր³¹ յանձն առնուլ: 44 Ապա ըստ խորագիտութեանն իւրում ի ծածուկ գրէ³² առ թագաւորն Պարսից զսպառնալիս թշնամոյն³³, զի թէ³⁴ ներեսցէ նմա թագաւորն՝ հաճեսցէ³⁵ առ անգամ մի³⁶ զմիտս թշնամոյն³⁷ իւր առաջի կալով. ապա եթէ³⁸ ոչ՝ ի³⁹ բաց գնասցէ ի սահմանաց աշխարհացս:

45 Եւ մինչ դեռ նա ական ունէր պատասխանոյն⁴⁰ ի թագաւորէն, եւ կամէր⁴¹ հուպ ունել⁴² պահել ինչ զպատգամաւորսն, որք առաքեցանն⁴³ առ նա⁴⁴ ի թշնամոյն⁴⁵, կալաւ⁴⁶ զաչս նոցա սակաւ ինչ⁴⁷ արծաթով եւ տանէր բերէր⁴⁸ զնոսա պատճառս կազդուրելով: 46 Երբեմն ասէր.

1 bclr նմանէն փխ միմեանց

2 bclr չի՞ ըստ

3 a չի՞ ի տեղին յայնմիկ

4 bclr հոր

5 b կուսակալս

6 bclr աշխարհին Աղուանից փխ Աղուանից աշխարհիս

7 a Սեմավչտնաս, bc Սեմավչպնաս, l Սեմավչպնագ, r Սեմավչպնաւ փխ Սեմավչնասպ (վերականգնումը Վ. Առաքելեանի)

8 a չի՞ առ

9 clr կաթողիկոսն

10 a չի՞ Աղուանից

11 bclr ասէ, ով ես փխ ով ես, ասէ

12 bclr հրամանաւդ

13 a չի՞ ընդ

14 bclr գաղիս փխ գաղիսն

15 bclr յափշտակեաց

16 bclr չի՞ ի (ըստ Վ. Առաքելեանի՝ վերականգնելի է զբազում ինչս յաշխարհէս փխ abcclr ձեռագրերի զբազումս ի յաշխարհէ)

17 a զերծ

18 bclr զնացեալ

19 l Վիրոյ

20 l իբրեւ փխ որպէս

21 a եթե՞ clr թէ

22 l էհաս

23 a լուր փխ լուծ

24 a ծանրութեան

25 l եւ երկնչէր

26 b պանտխտեալ

27 b չի՞ ի

28 l պատգամաց

29 l թշնամոյն

30 l կորստեանն

31 bl չի՞ կամէր

32 a գրէր թուղթ ի ծածուկ փխ ի ծածուկ գրէ (bclr)

33 l թշնամոյն

34 a եթէ՞ փխ զի թէ

35 a հանեսցի

36 a անգամ մի, l առաւ մի, cr առ այն ամ մի, b առ սակաւ մի փխ առ անգամ մի (վերականգնումը Վ. Առաքելեանի)

37 blr թշնամոյն c թշնամոյն

38 bclr թէ

39 a զի ի

40 l պատասխանոյն

41 a չի՞ կամէր

42 bclr հրապուրել փխ հուպ ունել

43 a առաքեցան

44 a չի՞ առ նա

45 l թշնամոյն

46 a կալեալ փխ կալաւ

47 a սակաւի փխ սակաւ ինչ

48 l եւ բերէր

«Կոչեցից զգլխաւորս¹, զառաջնորդս² ամենայն գաւառաց աշխարհացս, զի միաբանեսցին եւ նոքա ընդ իս ի պատասխանի հրամանի³ թագաւորին ձերոյ»: 47 Եւ⁴ երբեմն ասէր. «Ոչ ինչ է պիտոյ յամել մնալ⁵ ինձ բազմացն խորհրդակցութեան⁶, այլ ես ինձէն պատասխանեցից եւ⁷ յաւրինեցից ըստ պատշաճի թագաւորական⁸ ընծայիցն⁹ ընծայս¹⁰ ի պատիւ ողջոյնի¹¹ թագաւորին ձերոյ»:

48 Յայնժամ սկսան պատգամաւորքն ստիպել եւ ասեն. «Ջի⁶ կաս, հի⁶ մ յապաղես¹², զի ահա եհաս¹³ աւրս¹⁴ սահմանեալ սփռելոյ ասպատակ ընդ ամենայն երեսս Աղուանից աշխարհիս¹⁵, յայտնեցաք¹⁶ ահա քեզ¹⁷ զխորհուրդ¹⁸ ծածկեալ¹⁹ իշխանացն մերոց եւ տեառն²⁰ մերոյ Շաթայ²¹: 49 Արդ՝ եթէ²² ոչ կամեսցիս²³ առնել ըստ հրամանի²⁴ նորա, աճապարեա՛ գերծանել

փախչել²⁵, քանզի գտին անձինք մեր մեծարանս եւ տուրս ի ձեռաց քոց²⁶, եւ երկնչիմք մեք յաստուծոյ մերոյ²⁷ եւ չկարեմք²⁸ նենգել²⁹ քեզ եւ³⁰ տեսանել, թէ³¹ մխեսցին³² ձեռք բազմութեան գաւրաց մերոց ի քեզ³³ եւ ի³⁴ մերձակա³⁵ բանակդ³⁶ եւ ի ժողովուրդդ³⁷ քո»:

50 Մինչ դեռ նոքա զայս խաւսէին³⁸, յանկարծակի պատեաց³⁹ մէզ⁴⁰ եւ մառախուղ⁴¹ զամենայն երեսս երկրիս⁴² մերում⁴³ առ հասարակ, զգաշտս եւ զգլուխս լերանց, զբլուրս եւ զխորս ձորոց, եւ ոչ ուրեք⁴⁴ մնաց եւ ոչ քայլ մի ոտին⁴⁵ յամենայն սահմանս երկրիս մերում⁴⁶, ի չէնս եւ յազարակս, ի տունս եւ յանցս⁴⁷ ճանապարհաց: 51 Բերան ամենեցուն կարդայր վա՛յ, վա՛յ. գոչիւն⁴⁸ բարբարոսական ոչ լուէր, եւ չէր, ուր⁴⁹ ոչ ելանէր սատակիչ բարբառ չար թշնամեացն. եւ այն՝ ի միում

1 I գլխաւորն a գլխաւորս փխ գլխաւորս (bcr)
 2 a առաջնորդս I եւ գառաջնորդս r առաջնորդին փխ գառաջնորդս (bc)
 3 bclr պատասխանիս փխ պատասխանի հրամանին
 4 cr չի՞ք եւ
 5 I եւ մնալ
 6 b խորհրդակցութեամբ
 7 a պատասխան փխ պատասխանեցից եւ
 8 a բազմաւորին փխ բազմաւորական
 9 bI ընծայից
 10 a չի՞ք ընծայս
 11 bclr ողջունի փխ ողջոյնի (a)
 12 c յապաղէս
 13 I էհաս
 14 I օր
 15 a չի՞ք աշխարհիս
 16 bclr յայտնեցուի փխ յայտնեցաք
 17 bclr չի՞ք ահա քեզ
 18 b չի՞ք զխորհուրդ
 19 cr զծածկեալ խորհուրդ փխ զխորհուրդ ծածկեալ
 20 a տեռն փխ տեառն
 21 a Շաթա b Շաթայն
 22 a եթէ
 23 bclr կամիցիս փխ կամեսցիս
 24 cr հրամանաց

25 bclr փախչել (I փախչիլ) գերծանել (clr գերծանիլ) փխ գերծանել փախչել
 26 a ձերոց փխ քոց
 27 I մերմէ
 28 bclr ոչ կարեմք փխ չկարեմք
 29 I ներգել
 30 a չի՞ք քեզ եւ
 31 a եթէ
 32 a մխեսցին փխ մխեսցին
 33 a ձեզ փխ քեզ
 34 b չի՞ք ի
 35 Ir մերձակայ փխ մերձակա (abc)
 36 a բանակի փխ բանակի
 37 a ժողովուրդի
 38 bclr Իբրեւ այս այսպէս եղել փխ Մինչ դեռ ... խաւսէին
 39 a պատեաց գնոսս
 40 a մէզ
 41 a մառախուղ
 42 bclr երկրի
 43 Վ. Առաքելեանը վերականգնելի է համարում ձեռագրերի մերում ընթերցման փոխարէն՝ մերոյ
 44 acr ուրեք
 45 cr յոտին
 46 I մերոյ փխ մերում (abc)
 47 I յանցս
 48 I եւ գոչիւն
 49 a որ, b ուրեք փխ ուր

աւուր եւ¹ ի միում ժամու: 52 Քանզի բա-
ժանեցին յառաջագոյն վիճակով² ըստ
զնդից³ գնդից զգաւառս եւ զչէնս, զհեղե-
ղատս եւ զգետս, զաղբիւրս⁴ եւ զմաւրս,
զլերինս եւ զդաշտս՝ յամենեսին⁵ միապէս
ըստ ժամադրին սփռեալ⁶ զասպատակն աշ-
խարհակու: 53 Ի ծագաց⁷ մինչեւ ի ծագս
դողային սահմանքս⁸ մեր:

54 Ապա այնուհետեւ անդ էր տեսա-
նել նմանապէս կատարեալ ըստ բարբառոյ
մարգարէին. եթէ⁹ գոր աւրիմակ փախնու-
ցու մարդ յերեսաց առիծու¹⁰, եւ պատա-
հեսցէ¹¹ նմա արջ, եւ գերծեալ ի նմանէ՝ ան-
կանիցի ի տուն իւր¹² եւ յեցուցեալ զձեռս¹³
իւր յորմն, եւ հարկանիցէ¹⁴ զնա աւս՝:
55 Այնպէս հասին ի վերայ մեր աւուրքն
այնոքիկ, զի յերեսաց սրոյն, որպէս յա-
հեղ¹⁵ առիւծէ¹⁶ ի մագիլս¹⁷ գիշագարչս¹⁸
բեկանող¹⁹ արջոյ՝ ի ժանիս սովոյն²⁰ մատ-
նէին²¹ ի միասին²²: 56 Եւ անտի²³ լքեալք,

յաւղալոյժք, սովաբեկք, ակամա²⁴ դի-
մեալք ի գերութիւն²⁵, որպէս ի չարա-
թոյն²⁶ աւճից²⁷ ի²⁸ յահէ տեսլեան դառնա-
չունչ թշնամոյն²⁹ խածանէին³⁰:

57 Ապա ի ծածկել զմեզ ծովային ա-
լեացն այնոցիկ, զհետ մտեալ եւ³¹ կաթողի-
կոսին³² մերոյ, հանեալ³³ զնա ի տեղւոջէ³⁴
ապառաժից վիմայատակ լերանցն ի
գեաւղջն³⁵, որ կոչի Կողթագարակ³⁶, թո-
ղեալ նորա զկահ եւ զկարասի իւր եւ
զսպաս գանձուցն, հեծեալ³⁷ ի³⁸ ձի՝ փախս-
տական լինէր առաջի նոցա: 58 Եւ ոչ ոք
կարաց ընդ նմա ելանել ի սպասաւորաց
իւրոց, բայց մի ոմն պայագատ յեկաց³⁹
աշխարհիս՝ անուն նորա Գաղվչնասպ⁴⁰,
այր յաղթանդամ եւ գաւրեղ⁴¹ ի տոհմէ
զնդապետութեան⁴² ազգին իւրոյ, նա
միայն ժամանեաց ելանել ընդ նմա: 59 Եւ
ոչ արգելին զարչաւանս⁴³ թշնամոյն⁴⁴ վի-
մախառն, ձորախիտ ապառաժք⁴⁵ լե-
րանցն⁴⁶ Արցախական ամուր գաւառացն:
60 Այլ գործեցին մեղք⁴⁷ մեր առաջի նոցա

1 a չիբ եւ
2 bclr վիմակաւ յառաջագոյն փիս յառաջագոյն վի-
մակով
3 b գնտից a գգնդից փիս ըստ գնդից I չիբ գնդից
4 cr գաղբեւրս փիս գաղբիւրս (abl)
5 bclr յամենեսեան
6 a գսփոեալն փիս սփոեալ
7 btr ծագէ, c ծագէն փիս ծագաց (a)
8 a սահմանք
9 a եթե
10 cr առեւծու փիս առիւծու (abl)
11 b պատահեսցի I պատահիցի r պատահիցէ փիս
պատահեսցէ (al)
12 I չիբ իւր
13 I զձեռն
14 b հարկանի, clr հարկանէ փիս հարկանիցէ (a)
* Լ՝. Է. 19
15 b ահեղ
16 a առեւծէ, I առիւծուէ, cr առիւծուցն փիս առիւ-
ծէ (b)
17 bl մափիլս
18 bclr գիշագարչս
19 I բեկանող
20 I սրոյն փիս սովոյն
21 a մատնեիս
22 bclr չիբ ի միասին
23 a չիբ եւ անտի

24 I ակամայ
25 bclr գերութիւնն
26 a չարութիւն փիս չարաթոյն
27 I օճիցն
28 clr չիբ ի
29 I բշնամոյն
30 a խածանեիս
31 a չիբ եւ
32 clr կաթողիկոսին
33 I եւ հանեալ
34 bcr տեղոջէն, I տեղուջէն փիս տեղուջէ (a)
35 bcr գեղջն, I գեղջէն փիս գեաւղջն (a)
36 a Կաղթագարակ, c Կողթագարակ փիս Կողթա-
գարակ (btr)
37 I եւ հեծեալ
38 b չիբ ի
39 a ապայեկաց փիս պայագատ յեկաց
40 blr Գատվչնասպ
41 bclr յաջող փիս գարեղ
42 cr գնտապետութեան
43 bclr գարչաւանսն
44 I բշնամոյն
45 bclr ապառաժքն
46 a լերանց
47 bl մեղքն

զգժուարինսն¹ ի² դիւրինս եւ առանց գայ-
 թակղուլթեան էին³ գնացք ընթացից երի-
 վարաց նոցա ի վերայ գլխոց լերանց:
 61 Հասին զկնի կաթողիկոսին⁴ թշնամիքն⁵
 եւ⁶ լարեցին զաղեղունս ի վերայ նորա⁷
 յիրս դառնութեան: 62 Յայնժամ սքանչե-
 լի շնորհք Սրբոյ⁸ խաչին, զոր ունէր ընդ
 իւր, անջրպետեաց ի մէջ նորա⁹ եւ թշնա-
 մեացն, եւ ոչ մխեցաւ¹⁰ ի նա ձեռն յա-
 ւուրն¹¹ յայնմիկ: 63 Եւ ի նսեմանալ ա-
 ւուրն՝ զերծեալքն ուխտիւք¹² խնդրէին
 զխաւար գիշերոյն առաւել, քան զլոյս
 տուրնջեան¹³, եւ¹⁴ ի գիշերին յայնմիկ ըն-
 դարձակէր ճանապարհ փրկութեան մեծի
 Հայրապետին եւ ամենայն ապրելոցն:

64 Եւ կրկնելով¹⁵ անդրէն Հասին
 պատգամաւորքն¹⁶ ի¹⁷ թշնամոյն¹⁸, եթէ¹⁹
 «Արա՛ գայդ եւ ապրեսցիս դու եւ տուն քո
 եւ ամենայն մնացորդք երկրի քո²⁰, ապա
 եթէ²¹ ոչ, հրամայեցաւ յինէն ունել ածել
 զքեզ առ իս²² ակամա²³ կամաւք»: 65 Եւ

ժողովեալ առ ինքն կաթողիկոսին²⁴ զամե-
 նայն գլխաւորս, զորդիս²⁵ թագաւորա-
 գանց մեծաց աշխարհիս, զգաւառապետս
 եւ զգեւղապետս²⁶, զերիցունս եւ զսարկա-
 ւագունս²⁷ եւ զդպիրս, որ²⁸ ի ժամուն
 անդ²⁹ հանդիպեցան³⁰ յամրոցին Չարա-
 բերդոյ³¹, եւ ասէ ցնոսա. 66 «Արք եղ-
 բարք, դուք ինքնին գիտէք զհարուածս
 մեծամեծս, զահ³² եւ զդողումն անյագ եւ
 անողորմ սրոյն³³, որ վասն մեղաց մերոց
 առաքեցաւ մեզ եւ ընկղմեաց յանկարծակի
 զանձինս մեր: 67 Եւ ահա եմք ի տարա-
 կուսանս եւ ոչ գիտեմք յո՞յ³⁴ երթիցուք,
 կամ ո՞ւր փախիցուք յերեսաց նոցա:
 68 Եւ արդ՝ եթէ արասցուք ըստ կամաց
 նոցա³⁵ եւ եթէ³⁶ ոչ, սակայն աւր մահուան
 մերոյ ի ձեռս նոցա յամենայն ժամ³⁷ նկա-
 րեալ է առաջի աչաց մերոց, որում եւ ես
 անսացից տեսանել³⁸: 69 Զաւգուտն խոր-
 հելով³⁹ վաղվաղակի արարէք ինձ պա-
 տասխանի, քանզի ստիպէ զիս եկեալ
 պատգամն, եւ սա՛ զի ոչ յուսմկաց⁴⁰, այլ
 նախարար ի գաւրս թշնամեացն եւ հաւա-
 տարիմ դայեակ եւ դաստիարակ թագա-
 ւորորդւոյն⁴¹ Շաթայ⁴²»:

1 c դժուարիս
 2 b չի՛ր ի
 3 a եի՛ն
 4 cr կաթուղիկոսին
 5 bclr չի՛ր քշնամիքն
 6 a չի՛ր եւ
 7 b չի՛ր նորա
 8 a Սուրբ փ/ս Սրբոյ
 9 bclr նոցա փ/ս նորա
 10 bclr խառնեցաւ փ/ս մխեցաւ
 11 bcr յաւուր, l աւուր փ/ս յաւուրն (a)
 12 bclr ուխտիւ
 13 a տուրնջեան, cr տուրնջեանն փ/ս տուրնջեան (bl)
 14 clr որ, b որք փ/ս եւ
 15 b երկնելով, a կրկնեալ փ/ս կրկնելով (clr)
 16 bl պատգամաւորք
 17 a չի՛ր ի
 18 l քշնամոյն
 19 a թե (այս նախադասութեան սկիզբը միշտ կը լինի հասկանալ՝ շարադասութիւնը փոխելով. եւ անդրէն հասին պատգամաւորքն ի քշնամոյն՝ կրկնելով, եթէ՛ ...)
 20 clr բում փ/ս բո b չի՛ր եւ ամենայն ... երկրի բո
 21 a եթե bclr թէ
 22 cr չի՛ր առ իս
 23 cl ակամայ

24 cr կաթուղիկոսին
 25 cr որդիս
 26 b գգեղապետս, l գգիւղապետս փ/ս գգեղապետս (acr)
 27 bclr չի՛ր եւ զսարկաւագունս
 28 l որք
 29 l անտ
 30 bclr դիպեցան փ/ս հանդիպեցան
 31 bclr Չարաբերդու
 32 blr եւ գահ
 33 bclr սրոյս
 34 bclr ուր փ/ս յոյ (a)
 35 cr նորա փ/ս նոցա
 36 a եթե
 37 b չի՛ր յամենայն ժամ
 38 bclr տեսեալ փ/ս տեսանել
 39 a խորհրդով փ/ս խորհելով
 40 b յուսմկաց
 41 bcr թագաւորորդոյն
 42 a Շաթա փ/ս Շաթայ

70 Եւ¹ իբրեւ զայս խաւսեցաւ, ճայն բարձին միաբան եւ ասեն. «Ընդէ՞ր խաւսի տէր մեր ըստ այդմ բանի՝ այսպանել զթշուառացեալ անձինս մեր²: 71 Իսկ արդ՝ գուցէ՞ ոք ի մէնջ իմաստնագոյն քան զքեզ ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, եւ կամ համարձակեսցի՞³ ոք առաջի քո բանալ զբերան իւր եւ⁴ իմանալ⁵ զբանս⁶ հանճարոյ⁷: 72 Արդ՝ եթէ⁸ երկայնամտեսցէ մեզ⁹ մարդասէրն Աստուած, մի՛ յապաղեր¹⁰ որպէս հովիւ քաջ¹¹ դնել զանձն¹² քո ի վերայ մեր, վասն որոյ եւ մեք ըստ կարի մերում զիցուք զանձինս ի վերայ քո¹³»:

73 Յայնժամ ասէ ցնոսա. «Եթէ միայն Տէր հաճեսցի, ես ոչ զանգիտեմ յերկիւղէ¹⁴ նոցա, բայց դուք զայս արարէք, զոր ասեմս¹⁵ ձեզ: 74 Իւրաքանչիւր ոք ի ձէնջ¹⁶ ըստ կարի իւրում բերցէ արծաթ եւ¹⁷ ոսկի եւ հանդերձս, եւ մի՛ ազահեսցեն¹⁸ սիրտք¹⁹ ձեր յինչսն²⁰ ձեր²¹, զի կարասցուք ցածուցանել զերեսս նոցա պատարագաւք»:

75 Յայնժամ²² բերեալ յաւժարութեամբ ամենցուն²³ եղին²⁴ առաջի նորա: 76 Ապա եհան²⁵ եւ նա բազում ինչս ի գանձուց իւրոց, որ ինչ պատշաճ էր²⁶ ի պատիւ ընծայից²⁷ նոցա պարգեւաց²⁸: 77 Եւ գեկեալն առ ինքն՝ զգայեակ²⁹ արքայորդոցն³⁰ հարցեալ եւ³¹ ստուգեալ ի նմանէ զանուանս մեծամեծացն եւ իշխանացն, նախարարացն եւ զաւրավարացն³², պետաց³³ ցեղից ցեղից ամենայն զաւրուն իւրեանց՝ ըստ առաւելութեան եւ³⁴ ըստ խոնարհութեան նոցա, զի գիտասցէ ինքն պատուել կարասեալն³⁵: 78 Եւ այսպէս բաժանեալ զինչսն ըստ անուանց³⁶ տոհմից նոցա եւ գրով նշանակեալ՝ կնքեաց: 79 Եւ հրամայեաց կահավարից եւ սայլից բառնալ: 80 Եւ ասէ ցոր³⁷ անդն³⁸ կային. «Իրաւունս համարիմ³⁹ ես, բայց ի⁴⁰ խառնադանձ⁴¹ ժողովրդոց, ձեզ ամենեցուն յայտնի անձանց զալ ընդ իս⁴² ի բանակ այլազգւոյն⁴³, զի հաւատարմագոյն լիցի⁴⁴

1 bclr չի՛ք եւ
2 bclr անձամբք մերովք (I մերով) փխ անձինս մեր
3 bclr համարակիցի փխ համարակեսցի
4 a չի՛ք բանալ զբերան իւր եւ
5 a խաւսել փխ իմանալ
6 a բանս փխ գրանս
7 a հանճարոյ
8 a եթէ
9 bclr չի՛ք մեզ
10 c յապաղէր
11 clr քաջ հովիւ փխ հովիւ քաջ
12 I գանձոյ
13 b քոյ
14 cr յերկեղէ
15 a ասեմ փխ ասեմս
16 I ի ձէնջ յիրաբանչիւր ոք փխ իւրաբանչիւր ոք ի ձէնջ
17 a չի՛ք եւ
18 bl ազահեսցին
19 a սիրտ
20 a յինչս
21 b չի՛ք ձեր

22 bclr չի՛ք յայնժամ
23 bclr ամենեցուն յօժարութեամբ փխ յաւժարութեամբ ամենեցուն
24 a չի՛ք եղին
25 I էհան
26 b էր պատշաճէր
27 a ընծայ փխ ընծայից
28 bclr պարգեւաց
29 a դայեակ
30 b արքայորդոյն
31 bclr չի՛ք հարցեալ եւ
32 bclr իշխանաց եւ գորավարաց, նախարարաց փխ եւ իշխանացն ... եւ զաւրավարացն
33 bclr եւ պետաց (I պետից)
34 a չի՛ք եւ
35 a կարասուովն փխ կարասեալն
36 a անուան փխ անուանց
37 bclr ցորս փխ ցոր
38 I անտն
39 cr համարէն
40 b չի՛ք ի
41 b խառնադանջ
42 a չի՛ք ընդ իս
43 br այլազգոյն c այլազոյն
44 bclr լինիցի փխ լիցի

յաչս նոցա երթն իմ ձեալք¹ Հանդերձ ի հնազանդութիւն նոցա»։ 81 Իբրեւ լուան զայս, բազումք յաւժարեցան² ելանել³ զհետ նորա⁴, եւ սակաւք սրտաբեկեալք յետս կացին⁵։ 82 Եւ թոյլ տուեալ՝ ոչ զոք բռնադատէր⁶, այլ աւրհնեաց զնոսա, որք էին⁷ ընդ նմա⁸, եւ ասէ⁹։ 83 «Քաջալերեցարու՛ք, որդեակք¹⁰, մի՛ երկնչիք, քանզի առաջնորդ մեր է¹¹ Հոգին Սուրբ¹² ճշմարտութեան եւ գաւազանն Մովսէսի¹³, շնորհք¹⁴ Սուրբ խաչին Քրիստոսի, առ ի հարկանել զայլիս ծավալեալ ծոփուն¹⁵ առաջի մեր»։ 84 Եւ չուեալ անտի¹⁶ գնաց յառաջ ելանել։

85 Եւ իբրեւ անցին ընդ ձորս լերանց եւ թափեցան ի գեղեցկատես¹⁷, վայելուչ, հարթ¹⁸ հաւասար յուռթի դաշտն յուտի¹⁹ գաւառի, ոչ կարէին իմանալ նշմարել²⁰ զտեղիսն²¹, ընդ որ անցանէին, յանթիւ բազմութենէն²² զաւրացն Շաթայ²³։ 86 Այլ որպէս երբեմն ի մէջ Կարմիր ծոփուն, նոյնպէս եւ սահմանք անթիւ բանակին,

մինչեւ հասանել նոցա ի դուռն արքայ-որդուոյն²⁴, պարիսպ էին ընդ աջմէ եւ ընդ ահեկէ իւրեանց։ 87 Գտին²⁵ զնա բանակեալ ի նորին²⁶ գաւառի, ըստ հիւսիւսոյ²⁷ կողմանէ, մերձ²⁸ ի²⁹ մեծ քաղաքն³⁰ Պարտաւ, ի մէջ³¹ յորդաբուղիս մաւրաջուրցն³²։

88 Եւ ի հասանել³³ նոցա ի դուռն նորա էին մեծամեծք եւ նախարարք առաջի նորա։ 89 Անդ³⁴ տեսաք զբազմոցս նոցա՝ ի գուճ ի վերայ ծնգաց³⁵ ըստ նմանութեան փաղանգաց ծանրաբեռն ուղտուց։ 90 Իւրաքանչիւր կոնք մի լցեալ մսով յանսուրբ³⁶ անասնոց³⁷։ 91 Ըստ նմին եւ սկտեղք, յորում թանային յուտելն³⁸ իւրեանց յաղաջուր։ 92 Եւ զբաժակս եւ զըմբելիս³⁹ արծաթեղէն քանդակունս⁴⁰ յոսկի համակեալս⁴¹, զոր⁴² բերեալ⁴³ էր յաւարէն Տփղեաց⁴⁴։ 93 Ըստ նմին⁴⁵ եւ զըմբոցս⁴⁶ եղջերեղէնս⁴⁷ եւ շորոմաձեւս⁴⁸ փայտեղէնս⁴⁹ մեծամեծս, որով զարգանակն՝ լա-

1 a ձեւի փխ ձեալք
 2 a յաւժարեցին փխ յաւժարեցան
 3 a չի՛ք ելանել
 4 bcr նոցա փխ նորա
 5 a չի՛ք յետս կացին
 6 bl բռնադատել, cr բռնադատեալ փխ բռնադատէր (a)
 7 l ելին փխ էին (bcr)
 8 a չի՛ք այլ աւրհնեաց ... ընդ նմա
 9 a ասէր
 10 bclr որդեակք իմ
 11 a է մեր փխ մեր է
 12 a չի՛ք սուրբ
 13 cr Մովսէսի l Մօսիսի
 14 l եւ շնորհիւ c շնորհ
 15 bclr ծոփուն փխ ծոփուն
 16 abc անդի
 17 a գեղեցկատես
 18 a հարկ փխ հարթ
 19 bclr ուտի փխ յուտի
 20 l եւ նշմարել
 21 a գտեղիս փխ գտեղիս
 22 bclr բազմութենէ
 23 a Շաթա փխ Շաթայ

24 c արքայորդուոյն br արքայորդոյն
 25 l եւ գտին
 26 bclr նմին փխ նորին
 27 l հիւսիսոյ b հիւսոյ
 28 bclr մօտ փխ մերձ
 29 bc չի՛ք ի
 30 b քաղաքին
 31 a մաւտ ի մէջ փխ ի մէջ
 32 b մօրջուրցն
 33 bclr հասանելն
 34 l անտ
 35 bclr ծնկաց փխ ծնկաց
 36 blr անսուրբ փխ անսուրբ (ac)
 37 l կերակրոց փխ անասնոց
 38 a յուտել
 39 l զըմբելիս փխ զըմբելիս (abc)
 40 l անտակունս փխ քանդակունս
 41 bclr համակեալս փխ համակեալս
 42 cl գորս
 43 bl բերեալն
 44 a Տփղեաց
 45 a ընդ նմին
 46 bcr զըմբոցսն, l զըմպոցս փխ զըմբոցս (a)
 47 bl եղջիւրեղէնս cr եղջիւրեղենս
 48 c շորոմաձեւս
 49 b պայտեղէն cl փայտեղէն r փայտեղեն փխ փայտեղէնս (a)

փէին եւ² նովին պարարտական³ սառոյց, անլուայ⁴ աղտեղովքն⁵ յաբխոռն⁶ յան-զգայս ի միոյ ի միոյ⁷ բաժակէ երկու երկու կամ երեք երեք ի նոցանէն զանապակ⁸ զինին կամ զկաթն ուղտուց⁹ եւ ձիոց¹⁰ ան-յագ յորովայնս իւրեանց իբրեւ ի¹¹ տիկս ուռուցիկս չափէին: 94 Ո՛չ աւրինաւոր մատուակք էին առաջի նոցա եւ ո՛չ սպասաւորք ի թիկանց կողմանէ, եւ ո՛չ ան-զամ¹² որդու¹³ թագաւորին, բայց ի¹⁴ զինուորաց¹⁵, որք¹⁶ զդուռն նորա պահէին շուրջանակի ասպարափակ, նիզակախիտ¹⁷ զգուշութեամբ:

95 Եւ իբրեւ մուծին զնոսա ի ներքս ըստ մի դռնապահսն մինչեւ ցերկորդսն, եւ զընծայ¹⁸ ողջունի նոցա¹⁹ բարձեալ ի վերայ²⁰ բազկաց մերոց²¹ զկնի կաթողիկոսին²², ապա ընթացան ընդ յառաջ²³ նորա եւ հրամայեցին²⁴ ամենեցուն²⁵ փոխել ոտն

ոտն եւ երկրպագել²⁶ երիցս անզամ: 96 Եւ զայսն արգելեալ յերկրորդ դրանն եւ փոխեալ²⁷ ի նոցանէ²⁸ զաւժիտսն²⁹ ի բազուկս իւրեանց՝ տարան զկաթողիկոսն³⁰ միայն ի ներքսագոյն³¹ խորանն, ուր նստէր արքայորդին³²: 97 Եւ յանդիման լինելն³³ երկիր եպագ³⁴ կաթողիկոսն³⁵ ի վերայ երեսաց իւրոց եւ մատոյց նմա զպատարագսն, նոյնպէս եւ մեծամեծացն ամենեցուն: 98 Եւ ընկալեալ ի ձեռաց նորա եւ³⁶ յոյժ բերկրեալ³⁷ ի տեսանելն զնա բազմութեամբն հանդերձ³⁸ երթալ³⁹ առ նա՝ նստել⁴⁰ հրամայեաց նմա մերձ⁴¹ առ յինքն⁴² ի խորանի անդ⁴³: 99 Եւ հայեցեալ ընդ երեսս կաթողիկոսին⁴⁴ իբրեւ ժամ մի, ասէ⁴⁵. «Հայր իմ ես դու, եւ տեսիլ քո՝ իբրեւ զտեսիլ Աստուծոյ: 100 Եւ զի՞ յամեցեր գալ առ իս. զի ո՞չ լինէր այդ շտապ տազնապի ի զաւրաց իմոց աշխարհիդ քում⁴⁶: 101 Եւ արդ՝ ի գալդ քո⁴⁷ ելցեն հրամանք յերեսաց իմոց առ ամենայն զաւրս զաւրութեան իմոյ⁴⁸, զի դարձցին անդրէն ի բանակս իւրեանց եւ ոչ եւս յա-

1 bcr գարգանակսն, l գանգանակսն փխ գարգանակն (a)
 2 c չիբ եւ
 3 bclr պատրաստական փխ պարարտական
 4 a անլուս
 5 a աղտեղիաւմն փխ աղտեղովմն (bclr) (Վ. Առաքելեանը վերականգնելի է համարում աղտեղեաւմն)
 6 a l յախոռն փխ յաբխոռն (bcr)
 7 a միո փխ ի միոյ
 8 c զանապագ
 9 bclr ուղտուցն
 10 bclr ձիոցն
 11 l չիբ ի
 12 bcr անկամ
 13 b որդոյ
 14 a չիբ ի l բաց ի փխ բայց ի
 15 a զինուորի փխ զինուորաց
 16 bl որ
 17 bclr նիզակիտ փխ նիզակախիտ
 18 a զընծա b զընծայս
 19 a ողջունին, որ փխ ողջունի նոցա
 20 a չիբ վերայ l չիբ ի վերայ
 21 c մերոց այն, l մերայոցն, br մերայնոցն փխ մերոց
 22 bclr կաթողիկոսին
 23 bclr առաջ
 24 cr հրամայեցին
 25 a ամենեցուն

26 cr երկիր պագանել փխ երկրպագել
 27 a փոխել փխ փոխեալ
 28 b չիբ ի նոցանէ
 29 a զաւժիտսն
 30 clr զկաթողիկոսն
 31 a ներքագոյն, b ներքակոյն փխ ներքագոյն (clr)
 32 cr արքայորդին
 33 l լինիլն
 34 a էպագ
 35 clr կաթողիկոսն
 36 bl չիբ եւ
 37 bclr բերկրեցաւ փխ բերկրեալ
 38 a հանդերձ բազմութեամբն փխ բազմութեամբն հանդերձ
 39 a երթեալ
 40 l նստիլ
 41 bclr մօտ փխ մերձ
 42 bclr ինմն փխ յինմն (a)
 43 l անտ
 44 clr կաթողիկոսի
 45 l եւ ասէ
 46 a աշխարհի fn փխ աշխարհիդ fnւմ
 47 bclr fn գալդ փխ գալդ fn
 48 a իմ փխ իմոյ

ւելից¹ սփռել ասպատակ² ընդ³ սահմանս երկրի քո: 102 Եւ բերանոյ քո հնազանդ լիցի⁴ ամենայն զաւրութիւն իմ, եւ ուխտ եղից⁵ քեզ երդմամբ⁶ յարեւն⁷ հաւր⁸ իմոյ Ջեբու խաքանայ⁹, զի զոր ինչ խնդրեսցես յինչն, անվրէպ կատարեսցից: 103 Եւ դու պատուէր տալիւր ամենայն իշխանութեան քո¹⁰, զի դարձցին յիւրաքանչիւր տունս եւ ի վաստակս իւրեանց եւ ի գործս¹¹ ձեռաց: 104 Եւ ասպատակեցից ես¹² ընդ աշխարհս, որ¹³ շուրջ զքեւ եւ¹⁴ բերեալ հանգուցից զաւարն եւ զկապուտն ի սահմանս¹⁵ քո եւ փոխանակ միոյ բեկմանն կրկին հատուցից քեզ զլիութիւն մարդոյ եւ անասնոյ, զի ստացաւ հայր իմ զաշխարհս զայսոսիկ զերեսին՝ Աղուանից, Լիւնաց եւ Չոլայ¹⁶ իւր սեփհական¹⁷ ժառանգութիւն յաւիտեանական»:

105 Յարեաւ կաթողիկոսն¹⁸ եւ երկրպագեաց¹⁹ նմա եւ ասէ. «Ծառայք քո եւ հաւր քո²⁰ եմք²¹ ես եւ ամենայն բնակիչք երկրիս: 106 Խնայեա՛ այսուհետեւ յանձինս ծառայից քոց²² եւ դարձո՛ւ²³ զսուր քո

ի մէնջ, զի քեզ ծառայեսցուք եւ հաւր քունմ²⁴, զոր աւրինակ ծառայեցաք Սասանականին»: 107 Եւ զայս ասացեալ՝ զաւրութեամբ Սրբոյ²⁵ խաչին շիջաւ ցասումն բարկութեան գազանաբարւոյ²⁶ ազգին՝ ամենայն նախարարացն առաջի կաթողիկոսին²⁷ եւ ամենայն զաւրացն²⁸: 108 Եւ²⁹ եղեն զգաւնացեալք³⁰ իբրեւ զոչխարս եւ իբրեւ զարս³¹ երկիւղածս³² յԱստուծոյ³³ առ սիրելի եղբարս եւ առ համաշուկն քաղաքակիցս եւ դրացիս: 109 Եւ կարդային զանուն³⁴ կաթողիկոսին³⁵ ըստ անուան արքայորդոյն³⁶ իւրեանց «Աստուած Շաթ» եւ «Աստուած կաթողիկոս» եւ զանուանս երթելոցն ընդ նմա՝ «սիրելի եղբար»:

110 Ապա հրամայեցաւ նոցա նստել³⁷ յուտել ընդ ինքեանս³⁸: 111 Եւ իջուցին զնոսա ի վերայ ծնգաց³⁹ ըստ աւրինին⁴⁰ իւրեանց՝ եղեալ⁴¹ առաջի զամանս՝ լցեալ ի մսոյն⁴² պղծոյ⁴³, եւ ոչ կամեցան ճաշակել, քանզի⁴⁴ էին⁴⁵ աւուրք պահոց⁴⁶ Քառասներորդացն: 112 Եւ թոյլ տուեալ ըստ կա-

1 a ելցեմ, I արեւելից փխ յաւելից (bcr)
 2 a ասպատակ սփռել փխ սփռել ասպատակ
 3 a ըստ փխ ընդ
 4 a լիցիմ փխ լիցի
 5 cr ուխտեցից փխ ուխտ եղից
 6 a երդմամբ
 7 a յարեւ
 8 b հորն
 9 b խաքանայ c խաքանայ
 10 I քոյ փխ քո (abc) (Վ. Առաքելեանը վերականգնելի է համարում՝ քունմ)
 11 I գործ
 12 bcr չիք եւ
 13 I որք
 14 a չիք եւ
 15 c սահմանս
 16 cl Չոլայ, br Չոլայ փխ Չոլայ (a) (= Չողայ, Չորայ)
 17 b սեփհական cr սեփհական
 18 cr կաթողիկոսն
 19 c երկիր պագեաց փխ երկրպագեաց
 20 cr քոյ փխ քո (ab)
 21 I եմ
 22 b չիք քոց

23 c դարձոյ
 24 a քո փխ քունմ
 25 cr սուրբ
 26 bcr գագանաբարոյ
 27 bcr կաթողիկոսին
 28 bcr իւրայոցն փխ գաւրացն
 29 bcr չիք եւ
 30 a զգաւնեալք փխ զգաւնացեալք
 31 a գարս փխ գարս
 32 c երկիւղածս r երկեղածս
 33 b Աստուծոյ
 34 I չիք գանուն
 35 c կաթողիկոսին
 36 c արքայորդոյն I արքայորդոյն br արքայորդոյն
 37 I նստիլ
 38 a յինքեանս փխ ընդ ինքեանս
 39 a ծնկաց
 40 I օրինի
 41 I եւ եղեալ
 42 b մսոցն
 43 bcr պղծոց փխ պղծոյ
 44 a զի փխ քանզի
 45 a եին
 46 cr պահոցն

մաց ծառայիցն Աստուծոյ՝ բարձին զմիսն եւ բերին եղին հաց սակաւ՝¹ անաւարունս խարչեալս ի տապակի: 113 Եւ գոհացեալ զԱստուծոյ՝ աւրհնեցին եւ բեկին, կերան² եւ հաճեցին³ զմիտս նոցա: 114 Եւ յարուցեալ յընթրեաց անտի՝⁴ հրամայեաց յուղարկել⁵ զկաթողիկոսն հանդերձ իւրայեաւքն⁶ մեծաւ պատուով⁷, զի երթիցէ ի քաղաքն եւ հեշտութեամբ ազցի⁸ ի տան իւրում: 115 Ապա յայնմ աւրէ հետէ⁹ էր ընդ նոսա ի բանակս նոցա՝ ի չուել նոցա եւ ի նստել¹⁰:

116 Եւ իբրեւ հաստատեցան սիրտք նոցա ի նա, ապա եւ նա սկսաւ համարձակել խնդրել¹¹ եւ ասէ առաջի արքայորդւոյն¹². «Որովհետեւ ծառայք քո եմք, խաւսեցայց զաւգուտն առաջի քո, տէր իմ: 117 Զի մի՛ խոպանացեալ¹³ անապատասցի¹⁴ երկիրն¹⁵, առաքեսցես ի քէն գործակալս, արս հաւատարիմս յամենայն տեղիս, ի շէնս եւ յագարակս, ի բերդս եւ յաւանս, զի դարձցին¹⁶ բնակիչք երկրիս եւ¹⁷ գործեսցեն առանց երկիւղի¹⁸ եւ պահեսցին¹⁹ նոքաւք յամենայն բռնութենէ զաւրաց

քոց: 118 Եւ եթէ²⁰ միամտութեամբ ստացայք դու եւ հայր քո զերկիրս ի ծառայութիւն, խոնարհեա՛²¹ դու մեծամեծաւքդ²² յաղաչանս իմ եւ հրամայեա՛²³ արձակել²⁴ զամենայն անձինս²⁵ զերեալս²⁶ ի զաւրաց քոց՝ զարս եւ զկանայս, զաղջկունս²⁷ եւ զմանկունս, զոր²⁸ ունին²⁹ արգելեալ ի խորանս իւրեանց, զի մի՛ քեցեսցին բաժանեսցին հարք յորդուոց³⁰ իւրեանց, եւ մարք ի դստերաց, եւ սարտուցեալ³¹ ելանիցեն յերկրէս³², որպէս եղինք³³ գորովեալք յորսորդաց³⁴ յորթուց³⁵ իւրեանց³⁶»: 119 Այսպէս մեղմ եւ³⁷ ողոք բանիւք ըստ հոգեւոր իմաստութեան³⁸ իւրոյ դարձոյց զսիրտս նոցա ի խնդիրս իւր:

120 Եւ ել հրամանս այս յերեսաց արքայորդւոյն³⁹ եւ ամենայն զաւրաց իւրոց, զի արձակեսցին ամենայն զերեալքն, եւ մի՛ ոք իշխեսցէ արգելուլ կամ թաքուցանել⁴⁰, ապա եթէ⁴¹ ոչ՝ պատիժս մեծամեծս կրեսցեն: 121 Եւ առաքեաց ի վերայ այսոցիկ արս յայտնիս ի մաւտակայից իւրոց⁴²,

1 bclr սակաւս
2 I կերին
3 a համեցան փխ համեցին
4 bcr անդին
5 a յուղարկեալ, bclr յղարկել փխ յուղարկել (վերականգնում)
6 bclr իւրայովքն փխ իւրայեաւքն
7 a չի՛ մեծաւ պատուով
8 cr ազիցի
9 a չի՛ հետէ
10 I նստիլ
11 bclr համարձակապէս առնել խնդիր իւր փխ համարձակել խնդրել
12 b արքայորդոյն cr արքայորդոյն
13 a խոբանացեալ փխ խոպանացեալ
14 bclr անապատեսցի
15 bclr երկիրն փխ երկիրս
16 cr դարձցեն
17 bcr չի՛ եւ
18 cr երկեղի
19 bclr պահեսցեն

20 a եթե
21 I խոնարհեաց փխ խոնարհեա
22 c եւ մեծամեծովդ
23 ac հրամայեայ փխ հրամայեա (bclr)
24 a արձակեալ
25 bclr գանձինս ամենայն փխ գամենայն անձինս
26 bclr գերեալ
27 b գաղնկունս
28 I որս
29 b ունեին
30 br յորդոց
31 I սարտուցեալք
32 a ըստ երկիրս փխ յերկրէս
33 cr եղունք
34 cl յորսորդաց
35 a որթուց, c յորդուց փխ յորթուց (bclr)
36 r չի՛ յորթուց իւրեանց
37 b եղեւ ողոք փխ մեղմ եւ ողոք
38 clr իմաստութեանն
39 b արքայորդոյն cr արքայորդոյն
40 ab թաքուցանել
41 a եթե bclr թե
42 a չի՛ ի մաւտակայից իւրոց

զորս թնդիւնս¹ անուանեն², ընդ արամբք սպասաւորաւք կաթողիկոսին³: 122 Եւ ելեալ ի բանակս նոցա՝ քննէին⁴ եւ յուզէին⁵ ի խորանս⁶ եւ ի վրանս⁷ նոցա, եւ զթաքուցեալսն⁸ ի ներքոյ կարասւոյ⁹ կամ գրաստուն¹⁰ պատանաց¹¹ զմատաղ մանկունսն¹² քարչէին, ածէին¹³ արտաքս, եւ ոչ ոք իշխէր հարկանել¹⁴ ընդդէմ նոցա: 123 Եւ ժողովեալ երամ երամ՝ ածէին ի դուռն կաթողիկոսին¹⁵: 124 Իսկ¹⁶ նա, իբրեւ հաւ ի վերայ ձագուց զթացեալ, զգեցուցանէր զմերկսն եւ կերակրէր զկարաւտեալսն եւ առաքէր յիւրաքանչիւր տունս: 125 Եւ շնորհք Աստուծոյ էին ընդ նմա, եւ յաջողէր¹⁷ յամենայն¹⁸ ճանապարհս եւ ի¹⁹ խորհուրդս իւր: 126 Եւ մեծացաւ անուն նորա ի մէջ բազմութեան թշնամեացն²⁰ մինչեւ յաւրն, յորում այց արար Աստուած ի ձեռաց նոցա ժողովրդեան իւրում փրկութիւն²¹:

[ԺԶ. Սակս մեծ սփանչելեացն, որ խնդրեցաւ²² վրէժ²³ ի թշնամեացն]

1 Յերկրորդ ամի Արտաշրի՝ որդւոյ²⁴ Կաւատայ, Պարսից արքայի, մինչ դեռեւս²⁵ առնէր զիշխանութիւնն²⁶ ըստ կամս իւր իշխանն հիւսիւսոյ²⁷, զաւրանայր բռնութեամբ յամենայն հրամանս իւր: 2 Եւ եդ զահ եւ զերկիւղ²⁸ ընդ երեսս երկրի եւ առաքեաց գործակալս ի վերայ ազգի ազգի արուեստագործաց, որք զգիտութիւն ոսկեծնութեան²⁹ եւ արծաթահալութեան³⁰ եւ երկաթահալութեան³¹ եւ պղնձագործութեան³² ունէին³³: 3 Նաեւ զանցս վաճառաց³⁴ եւ զկարթընկէցս³⁵ ձկնորսութեան մեծամեծ գետոցն Կուրա³⁶ եւ Երասխայ³⁷ զամենայն³⁸ ճշգրիւ³⁹ պահանջէր, եւ զգիզրաքմայսն՝ ըստ սովորութեան աշխարհագրին Պարսից թագաւորութեանն:

4 Եւ իբրեւ ստուգեաց զամենայն բարութիւնս երկրիս եւ հաստատեաց ի միտս իւր զոչ ծածկեալն⁴⁰ ի նմանէն, եդ ի մտի իւրում ի ժամանակս ամառնային վարել յաշխարհն Հայոց եւ զնոսս եւս սահմա-

1 bcr թնդունս / թնթունս / փխ թնդիւնս (a)
 2 bclr անուանէին / փխ անուանեն
 3 cr կաթողիկոսին
 4 a քննէին
 5 a յուզէին
 6 bclr խորանսն / փխ խորանս
 7 cr վրանսն
 8 bcr գրագուցեալսն
 9 b կարասոյ, cr կարասու / փխ կարասոյ (al)
 10 bclr գրաստու
 11 bcr պատատաց, / պատատած / փխ պատանաց (a)
 12 bclr մանկունս նոցա / փխ մանկունսն
 13 / եւ ածէին
 14 / հարկանել
 15 cr կաթողիկոսին
 16 bcr չի՞ր իսկ / եւ / փխ իսկ
 17 a աջողէր
 18 c յԱստուծոյ / փխ յամենայն
 19 a չի՞ր
 20 bcr թշնամոյն, / թշնամոյն / փխ թշնամեացն (a)
 21 / ի փրկութիւն

22 a խնդրեաց / փխ խնդրեցաւ
 23 bcyg վրէժս ag չի՞ր վրէժ
 24 bcr որդոյ
 25 / մինչդեռ եւ սա / փխ մինչ դեռեւս (abcr)
 26 b իշխանութիւն
 27 ac հիւսիւսոյ, b / հիւսիւսոյ / փխ հիւսիւսոյ (r)
 28 a երկիւղ cr գերիղ
 29 bcr ոսկեծնութեան
 30 bclr արծաթաբերութեան / փխ արծաթահալութեան
 31 b / երկաթահալութեան
 32 cr պղնձագործութեան
 33 a ունէին
 34 bclr վաճառուց / փխ վաճառաց
 35 bc գկարթընկէց, / ր գկարթընկէց / փխ գկարթընկէցս
 36 / Կուրայ
 37 b Երասխայ
 38 bclr եւ զամենայն
 39 a ճշգրիւ, / ճշտիւ / փխ ճշգրիւ (bcr)
 40 cr ծածկելն

նակցաւքն իւրեանց¹ ածել ի հնազանդու-
թիւն: 5 Եւ ընտրեալ² ի զաւրաց իւրոց
արս զաւրաւորս իբրեւ երիս հազարս եւ
իշխան նոցա Չորպան Թարխանն³ կոչե-
ցեալ⁴ այր ժպիրհ եւ արիւնարբու, առա-
քէր զնա յառաջագոյն⁵ քան զինքն⁶, զի
պատրաստեսցէ առաջի նորա⁷ աներկիւղ
զճանապարհս նորա եւ քննեսցէ վասն
հպարտացեալ զաւրավարին Պարսից, որ
դեռեւս ունէր զաշխարհն Պաղեստինաց-
ւոց⁸: 6 Եւ ինքն տակաւ⁹ չուէր¹⁰ զհետ նո-
րա¹¹ ըստ կազդուրելոյ¹² աղիսի¹³ բազմու-
թեան զաւրուն իւրոյ: 7 Արդ՝ իբրեւ ե-
հաս¹⁴ իշխանն առաջապահ նորա յաշ-
խարհն Հայոց, լսէր այնուհետեւ զգալն
ընդդէմ նորա զաւրավարին Պարսից¹⁵,
ընկճեալ¹⁶ կայր իբրեւ աւճ ի ճանապար-
հին դարանակալ եւ պահէր առաջի նորա
զճանապարհն:

8 Ազդ լինէր ապա եւ¹⁷ Շահվարազայն
լուրս այս, եթէ¹⁸ զինչ խորհեցաւ թշնամին
եւ կամ եթէ¹⁹ ուր ձգեցան աներկիւղ²⁰ ա-
ռաջապահքն ի զաւրէն²¹ իւրեանց ընդդէմ

նորա: 9 Յայնժամ եւ նա հրապարակա-
խաւս լինէր ի մէջ զաւրաց իւրոց եւ կար-
ծիս տայր կտրել զշառուեղս²² Սասանա-
կանին եւ իւր զթագաւորելն²³: 10 Եւ ա-
սէր. «Տեսէ՛ք եւ իմասջի՛ք²⁴, տո՛ւնդ Պար-
սից, զի ոչ ինչ էք առանց իմ, որ վանեցի²⁵
զորդին Հռոմէղա²⁶: 11 Եւ արդ դարձայ²⁷
ընդդէմ Արեւելից եւ հրամայեմ²⁸ կոխել²⁹
քաջ զաւրացս³⁰ իմոց ընդ ոտս երիվարաց
զԳողեստանս³¹ ելեալ յերեսաց հիւսիւ-
սոյ³²: 12 Եւ զիա՞րդ ոչ փրկեաց զնոսս
զիացիկն իւրեանց, յոր³³ յուսացեալն
էին³⁴, որում եւ եղեալն է³⁵ խաղալիկ ի ձե-
ռին եւ զգուեն³⁶ ի գիրկս որպէս մանուկ
ընդոծնի³⁷ իւրեանց, այլ անկան պարտա-
սեցան³⁸ առաջի Սակաւաւրկացն³⁹, որոց
իբրեւ⁴⁰ զԱնմարդի⁴¹ գտեալ զձեզ՝ հաստա-
տեցան ի սիրտս իւրեանց՝ ժառանգել
զփառս Արեաց աշխարհիս»:

1 a սահմանակցաւք իւրաւք փիս սահմանակցաւքն
իւրեանց
2 b ընդրեաց
3 cr Թարխան
4 bclr կոչէին փիս կոչեցեալ
5 bl յառաջոյ, cr առաջի փիս յառաջագոյն
6 cr չի՞ք քան զինքն
7 cr չի՞ք առաջի նորա
8 bcr Պաղեստինացոց
9 b տակաւին cr սակաւ փիս տակաւ
10 a չուեաց փիս չուէր
11 bclr նոցա փիս նորա
12 a կազդիւրելոյ
13 bl յաղիսի
14 l էհաս
15 bclr Պարսից զօրավարին փիս զաւրավարին
Պարսից
16 bclr ընկճեալ
17 a չի՞ք եւ
18 a եթե l թէ
19 a եթե clr թէ
20 cr աներկիւղ
21 a զաւրուն փիս ի զաւրէն

22 a զշառուել, bl զշառուիղս փիս զշառուեղս (cr)
23 c թագաւորելն
24 bclr գիտացէք փիս իմասջիք
25 a վանեցին փիս վանեցի
26 bclr Հռոմէլայ
27 a դարձաւ
28 cr հրամայեմ
29 a չի՞ք կոխել
30 a զաւրաց
31 a զԳողեստանսն
32 ac հիւսւոյ, bl հիւսիւոյ փիս հիւսիւոյ (r)
33 cr որ
34 a եին
35 c էին փիս է a չի՞ք որում եւ եղեալն է
36 a զգուեն, cr զըգեն, b գուէին փիս գուեն (l)
37 a ընտոծնի
38 a պարտեցան փիս պարտասեցան (bclr)
39 bclr Սակաւուրկացոյ փիս Սակաւուրկացն (a)
(նախորդ հրատարակիչները, ըստ ուշ ձեռագ-
րերի, շրջանառութեան մէջ են մտցրել սակա-
ւուրաց, սակաւուրացն ընկալումը. իրական-
ում գործածուած է արեւելափրանական աշ-
խարհի (Թուրանի) ընդհանրական մի անուա-
նաձեւ, «Աշխարհացոյց»-ում՝ «Սագառուկէ»,
Պտղոմէոսի մօտ՝ «Սագառուկէ»)
40 a եւ փիս իբրեւ
41 Հաւանաբար «Անարի» հասկացութեան մի հայ-
կականացուած տարբերակ է:

13 Եւ զայս ասացեալ՝ Հպարտութեամբ բարբառէր առ մի ոմն¹ քաջարանց զաւրուսն իւրոյ, զոր Վասն² Հոնահն կոչէին՝ իշխան գնդին տաճկաճիեաց. 14 «Արի՛, ասէ՛³, անցիր⁴ ի մէջ⁵, ընտրեա՛⁶ դու քեզ գունդս՝ արս⁷ արիս իբրեւ տասն հազարս եւ դիմեա՛ ի վերայ նոցա: 15 Եւ մի՛ ընտրեսցես վասն նոցա տեղի պատերազմի⁸ եւ մի՛ ճակատեսցիս ընդ նոսա եւ մի՛ ձգեսցես⁹ զսուր քո ի պատենից¹⁰ իբրեւ վրէժխնդիր¹¹ ի վերայ թշնամեաց¹², զի մի՛ պարծեսցին¹³ յազգս իւրեանց, եթէ¹⁴ սրով իւրեանց սատակեցին զնոսա, այլ ընդ ոստս եւ ընդ լանջս երիվարաց քոց կոխեսցես զնոսա եւ հոսեսցես զնոսա իբրեւ¹⁵ զփոշի¹⁶ առաջի հողմոյ: 16 Այլ եւ¹⁷ զայս արասցես ընդ նոսա, զի ի սպառել¹⁸ գառաջինսն՝ յառաջեսցես մխել¹⁹ ի պատերազմ թագաւորին²⁰ եւ ի բանակս նորա եւ քեզէն²¹ միայն վճարեսցես զգործ պատերազմին²² ընդ նմա: 17 Եւ իբրեւ սպառեսցես զամենեսին²³ առ հասարակ, կոչեսցես զա-

նուն տեղոյն²⁴ պատերազմին²⁵ «Գերեզմանս²⁶ թշնամեաց»: 18 Ահա ասացի քեզ»: 19 Արդ իբրեւ լուաւ զայս²⁷ Հպարտն ի հպարտէն, պանծացեալ²⁸ յանձն իւր՝ ելանէր ճոխութեամբ յերեսաց նորա, եւ հանդէս արար զաւրուսն նորա²⁹ եւ եհաս³⁰ ընդդէմ թշնամոյն³¹: 20 Եւ իբրեւ եղին իրազեկ թշնամիքն, յառաջ քան զգալ³² նոցա դարան գործեալ ի ճանապարհին կէսն՝ ընդդէմ նոցա ճակատեալ կային: 21 Եւ բախեալ ընդ միմեանս՝ իսկոյն ի³³ փախուստ դառնային³⁴ առաջի նոցա: 22 Եւ յարուցեալքն³⁵ աստի անտի³⁶ գոչէին ի վերայ նոցա, եւ շուրջ պատեալ³⁷ որպէս հուր յեղէզն³⁸, զեզերբ³⁹ ծովուն Գեղամայ⁴⁰ ոչ թողին ի նոցանէ եւ ոչ մի, եւ ոչ ոք էր, որ գուժկան լինէր այնչափ արանց: 23 Եւ պարծանք նոցա յետս ընդդէմ լինէին⁴¹, զի ոչ եթէ⁴² իւրով զաւրութեամբ զաւրանայ⁴³ մարդ, այլ Տէր տկար առնէ զհակառակորդս⁴⁴:

24 Եւ իբրեւ կողոպտեցին զգլխուկունսն եւ ժողովեցին զզարդս երիվարացն,

1 a առաջի միումն փիս առ մի ոմն
 2 a չի՛ք Վասն (հաւանաբար մի անծանօթ, գուցէ՛ աղաւաղուած անուան հատուած է)
 3 bclr չի՛ք ասէ
 4 bclr անց փիս անցիր
 5 bclr մէջ փիս մէջ
 6 b ընդրեա 1 եւ ընտրեա
 7 a չի՛ք արս
 8 a պատերազմի
 9 b ձգիցես
 10 c պատենից
 11 c ի վրէժխնդիր
 12 a թշնամեաց իւրոց
 13 b պարծեսցի
 14 bclr թէ փիս եթէ
 15 a որպէս փիս իբրեւ
 16 a փոշի
 17 bclr չի՛ք եւ
 18 a յսպառել փիս ի սպառել
 19 1 մխիլ
 20 a ի թագաւորն փիս ի պատերազմ թագաւորին
 21 c բեզեն
 22 bclr պատերազմի
 23 b գամենեսան

24 a գտեղի փիս գանուն տեղոյն (= տեղւոյն)
 25 bclr չի՛ք պատերազմին
 26 bclr Գերեզման փիս Գերեզմանս
 27 c չի՛ք զայս 1 զայս լուա փիս լուա զայս
 28 a պանծացեալ
 29 bclr չի՛ք եւ հանդէս ... զարուսն նորա
 30 1 էհաս
 31 1 թշնամոյն
 32 1 զգալն
 33 1 չի՛ք ի
 34 bclr շրջէին փիս դառնային
 35 a յարուցեալք
 36 bclr անդի 1 եւ անտի
 37 bclr չի՛ք պատեալ
 38 b յեղեզն
 39 bclr զեզերբ փիս զեզերբ
 40 bclr Գեղամա
 41 bclr դառնային փիս լինէին
 42 a եթէ bclr թէ
 43 cr զորանա
 44 bclr զհակառակորդն փիս զհակառակորդս

զգեղարդունս¹ եւ² զսուսերս³ ոսկիապատս⁴ եւ զվահանս եւ զհանդերձս պատուականս՝ Հռովմայեցոց⁵ ճարտարաներկեալ եւ յաւրինեալ⁶, եւ բաւանդակ⁷ զամենայն կուտեալս⁸ բաժանեցին յինքեանս: 25 Եւ ըստ սովորութեանն իւրեանց՝ զամենայն⁹ գեղեցիկ¹⁰ երիվարացն հերձուին զլանջս¹¹ եւ զչնչափողան, կտրէին եւ զվարս¹² պարանոցացն եւ ճակատուցն¹³, եւ զագիսն ընդ մորթսն եւ ընդ ոսկրն մինչեւ ցկանգուն մի, անշքեղացուցանէին զտեսիլ նոցա եւ¹⁴ իբրեւ գիշուց¹⁵ կահակրաց:

26 Արդ՝ իբրեւ պարտեցաւ այն եւս հպարտութիւն, գիտաց ի միտս իւր ամենայն պատերազմող¹⁶ եւ որ կապէր զսուր իւր¹⁷ յազգեր¹⁸, եթէ ոչ ինչ համարի առաջի նոցա իշխանութիւն թագաւորաց եւ զաւրութիւն զաւրավարաց¹⁹: 27 Այնուհետեւ²⁰ դարձոյց գերեսս իւր կատսայն²¹ հիւսիւոյ²² անդրէն²³ յետս՝ ընդդէմ զորդուովքն²⁴ իւրովք: 28 Եւ սկսաւ ոգորել²⁵ իւ-

րովի²⁶ ընդ ինքն, ցանել²⁷ զեռանդն բարկութեան իւրոյ ի վերայ կորեանց իւրոց, եւ տուժել ընդ միոյ հազարս եւ ընդ երկուց՝ բերս²⁸:

29 Քանզի սկսայ²⁹ ասել վասն ահագին եւ սոսկալի հատուցմանն, որ հատուցաւ ի գլուխ թշնամեաց մերոց, եւ յուզին³⁰ միտք իմ բազում³¹ ճառաւք առ ի յաւրինակ՝ ածել³² մի⁶թէ առաւել իցեն³³ քան զընկղմելն³⁴ Փարաւոնի, կամ ամբառնալ խաչանման ձեռացն Մովսէսի³⁵ ի հարկանելն³⁶ զԱմաղէկ, կամ մեծ, զոր Գեղէոնն կոտորեաց³⁷, կամ սկայազաւր³⁸ քաջութիւն³⁹ որդւոյն⁴⁰ Յեսսեայ⁴¹, կամ սոսկալի ահ գիշերոյն⁴², որ եհաս⁴³ ի վերայ Ասորեստանւոյն⁴⁴, եւ որ սոցին նման: 30 Այդ⁴⁵ մեք⁴⁶ ի նոյն դարձցուք ի⁴⁷ կարգ⁴⁸ բանիցն⁴⁹, զի մեծ արար Տէր զյառնելն⁵⁰ իւր ընդ մեզ, եւ մեք⁵¹ ոչ լռեսցուք⁵²:

1 I եւ զգեղարդունս
2 bclr չի՛ք եւ
3 a սուսերս
4 bclr ոսկիապատ
5 b Հռովմայեցոց I Հռովմայեցոց cr Հռովմայեցոց
6 bclr յաւրինեալս ի/ս յաւրինեալ
7 bclr բովանդակ ի/ս բաւանդակ
8 bl կապտեալս
9 bclr չի՛ք գամենայն
10 a գեղեցիկ bl զգեղեցիկ
11 bclr գականջսն ի/ս զլանջս
12 a վարս, clr զվարսս ի/ս զվարս (b)
13 a ցակատացն, I գնակատուցն ի/ս ցակատուցն (bcr)
14 bclr չի՛ք եւ
15 bl իշոց ի/ս զիշոց (acr)
16 I պատերազմող
17 bclr չի՛ք իւր
18 cr յազգէր
19 a գաւրավորաց ի/ս գաւրավարաց
20 a Անդէն ի/ս Այնուհետեւ
21 I կաթսայն ի/ս կատսայն (= կատսայ)
22 bl հիւսիսոյ
23 a չի՛ք անդրէն
24 a գորդիաւքն, bcr գորդովքն ի/ս գորդուովքն (I)
25 c որոգել

26 bl իւրովին
27 bclr եւ ցուցանել ի/ս ցանել
28 bclr բիւրս ի/ս բերս (a)
29 a սկսաւ ի/ս սկսայ
30 a յուլին ի/ս յուզին (bclr)
31 a զբազում ի/ս բազում
32 a ածել արինակս ի/ս առ ի յարինակ ածել
33 bclr իցէ ի/ս իցեն
34 I զընկղմելն
35 cr Մովսէսի I Մոսիսի
36 a հարկանելոյ ի/ս հարկանելն
37 bclr կատարեաց ի/ս կոտորեաց
38 br սկայազոր c սկազոր
39 cr քաջութիւնն
40 bcr որդւոյն
41 a Յեսսեայ
42 a գիշերային, bl գիշերին ի/ս գիշերոյն (cr)
43 I էհաս
44 bclr Ասորեստանոյն
45 bclr այլ
46 a մէք
47 bcr չի՛ք ի
48 I կարգս
49 bclr բանից
50 a գառնել ի/ս գառնելն
51 a մէք
52 a ցանցաք ի/ս լռեսցուք

31 Դիմեցին նոքա ի կիրճս ճանապարհաց երից աշխարհացն՝ Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից: 32 Եւ¹ անդ ընկճեալ² վաղվաղակի³ հասանէր բաւթն ահագին ի հիւսիսական⁴ աւճտող⁵ առիւծէն⁶, որ էր նա ինքն Ջեբու խաքան, առ գիշարանձ կորիւնն իւր՝ Շաթ, թէ հասին ի վերայ իմ հէնք, եւ ոչ յաւելուս տեսանել գերեսս իմ, փոխանակ զի ոչ կացի ես յԱկաստանի, այլ ձգտեցա⁷ յանպատշաճ⁸ թագաւորու-

թիւնս⁹, որ ոչն¹⁰ էր ինձ անկ: 33 Վասն որոյ յամբարտաւանելն¹¹ իմում եւ յայսմ¹² բարձրութենէս¹³ անկայ: 34 Եւ արդ՝ դու մի՛ յապաղեր զազգդ ամենայն սատակել¹⁴, որ¹⁵ ընդ քեզդ¹⁶ են, եւ ջանա՛ւ¹⁷ ապրել¹⁸ ի ձեռաց դոցա, զի մի՛¹⁹ յառաջագոյն լսել²⁰ դոցա գեղեալքս²¹. վաղվաղեսցեն պատուոտել²² գքեզ²³. այլ ես կորեա²⁴ եւ անզաւակացայ:

1 *b z h f* եւ

2 *bclr* ընդգնեալ *փ/ս* ընկնեալ

3 *a z h f* վաղվաղակի

4 *bl* հիւսիսական (*cr*)

5 *cr* օցտող

6 *a* հիւսիսականաց տող առ ի ծովէն *փ/ս* հիւսիսական աւճտող առիւծէն (*bclr*)

7 *bl* ձգտեցայ *cr* ձկտեցայ

8 *a* անպատշաճ

9 *a* թագաւորութիւն

10 *a* ոչ

11 *I* յամբարտաւանիւն, *a* յամբարտաւելն *փ/ս* յամբարտաւանելն (*bcr*)

12 *bclr* յայս *փ/ս* յայսմ

13 *a* բարձրութենէ *cr* բարձրութենես

14 *a* սատակել զազգդ *փ/ս* զազգդ ամենայն սատակել

15 *I* որք

16 *a* քեզ

17 *a* ջանայ

18 *I* ապրիլ

19 *a z h f* մի

20 *bclr* լուեալ *փ/ս* լսել

21 *r* գեղեալքս

22 *abcrlr* պատրաստել *փ/ս* պատոտել (*վերականգնում*. պատրաստել *ընթերցումը հաւանաբար առաջացել է* պատոտել *բառի* պատուաւտել *սխալագրութիւնից. ըստ Մ. Էմինի եւ Վ. Առաքելեանի՝ վերականգնելի է* պատուտել)

23 *a* քեզ *փ/ս* գքեզ

24 *I* կորեայ *փ/ս* կորեա (*bcr*)

ՄԱԹՈՒՄԱՂԱ ՍԻՖՆԵՑԻ

ԹՈՒՂԹ ՎԱՍՆ ՀԱՄԱՏՈՅ

ՄԱԹՈՒՄԱՂԱ

Յաջորդելով Դաւիթ եպիսկոպոսին՝ Մաթուսաղան Սիւնեաց մետրոպոլիտոսութեան աթոռը զբաղեցրել է 634-643 թթ.: Հռչակուած է եղել որպէս մեծ քերթող, անյաղթ փիլիսոփայ, որ «լի էր ամենայն իմաստութեամբ եւ կատարեալ գիտութեամբ»: Աչքի ընկնելով աստուածաբանական խոր, հիմնաւոր գիտելիքներով՝ Մաթուսաղան կարգուած է մշակութային հարուստ ականդներ ունեցող Սիւնեաց վարդապետարանի ուսուցչապետ: Ինչպէս երևում է, Մաթուսաղան իր գործուն մասնակցութիւնն է բերել երկրի եկեղեցաքաղաքական կեանքին: Յովհան Մայրազոմեցուց յետոյ նա հանդէս է եկել իբրեւ նախանձախնդիր պաշտպան Հայոց եկեղեցու դաւանական եւ քաղաքական անկախութեան: Թերեւս սրանով պէտք է բացատրել, որ նա, իմանալով Եզր կաթողիկոսի յունամէտ տրամադրութիւնները, պատճառաբանելով իր տկարութիւնն ու բազմազբաղ լինելը, չի մասնակցում Բիւզանդիայի Հերակլ կայսեր նախաձեռնութեամբ գումարուած Կարնոյ ժողովին (633 թ.): Այդ ժողովում ընթերցելու նպատակով Մաթուսաղան մի թուղթ է յղում Հերակլ կայսրին: Թղթում բացատրւում եւ հիմնաւորւում է Հայոց եկեղեցու դաւանանքը, մասնաւորաբար՝ քրիստոսաբանութիւնը:

Քերթողի, փիլիսոփայի մեծ հռչակը ենթադրել են տալիս, որ Մաթուսաղան գրել է շատ աշխատութիւններ: Սակայն, ցաւօք, խնդրոյ առարկայ թուղթը նրանից մեզ հասած միակ երկն է, որ բարեբախտաբար ժամանակին մտել է Տօնամակ կամ Ճառքնտիր ժողովածոներ (բայց այսօր յայտնի գրչագրերում այն բացակայում է), իսկ յետոյ գետեղուել Ստեփաննոս Օրբէլեանի Պատմութեան (գլ. ԻԸ կամ ԻԹ) մէջ: Եկեղեցու հայրերից քաղուած առատ վկայութիւններով Մաթուսաղան հաստատագրում է Հայ Եկեղեցու դիրքորոշումը «յերկուց բնութեանց մի» եւ «խաչեցարիւ»-ի դաւանական հրամանակարգ բանաձեւերի նկատմամբ:

Ստորեւ հրատարակուող բնագիրը վերանայուած եւ շտկուած է Ալեքսան Յակոբեանի կողմից:

Յակոբ Քեոսեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. Գիրք ժողովածոյ ընդդէմ երկարնակաց մանաւանդ աշխարհաւեր ժողովոյն Քաղկեդոնի՝ արարեալ սրբազանից վարդապետաց, Նոր Ջուղա, 1688, էջ 273-300:
2. **Ստեփաննոս Օրբէլեան, Պատմութիւն նահանգին Սիսական**, ի լոյս ընծայեաց հանդերձ ծանօթութեամբ Կարապետ վարդապետ Շահնագարեանց, Փարիզ, 1859:
3. **Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի Պատմութիւն տանն Սիսական**, ի լոյս ընծայեաց Մկրտիչ Էմին, Մոսկվա, 1861:
4. **Գարեգին եպիսկոպոս, Պատմութիւն Յովհաննու Մայրազոմեցույ (Օրբէլեանի աղբիւրներից)**, «Արարատ», 1917, էջ 746-749:
5. **Ընտրանի հայ եկեղեցական մատենագրութեան**, աշխատասիրութեամբ Պօղոս Խաչատրեանի եւ Յակոբ Քեոսեանի, Ս. Էջմիածին, 2003, էջ 195-201:

**ԹՈՒՂԹ ՄԱԹՈՒՄԱՂԱՅԻ ՍԻՒՆԵԱՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ, ՉՈՐ ԳՐԵԱՑ ԶՐԱՍԱՆԱՒ
ՏԵԱՌՆ ԵՉՐԻ ԶԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԵՒ ԱՅԼ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ ԶԱՅՈՑ ԱՌ
ԹԱԳԱՒՈՐՆ ԶԵՐԱԿԼ ՎԱՍՆ ԶԱՒԱՏՈՅ**

1 Ամենաբարեպաշտ եւ բարեյաղթող Քրիստոսիւ պայծառացեալ եւ մեծամեծ բարեգործութեամբք, ի պարծանս քրիստոնէից եկեալ յԱստուծոյ թագաւորին Հոռոմոց Հերակլեայ՝ յեզրաս նուաստ կաթողիկոսէ Հայոց, Յովհաննու Մարդպետական եպիսկոպոսէ, ի Մաթուսաղայէ Սիւնեաց եպիսկոպոսէ, եւ յամենեցունց ի նուաստից ի ծառայական աշխարհէս ձերմէ Հայոց եպիսկոպոսաց Տերամբ խնդալ:

2 Գիր հաւատոյ խոստովանութեան, զոր մեծանձնութեան ձերոյ արարեալ առ նուաստութիւնս մեր, տեսանելով մեր՝ քննութեամբ գտաք ըստ ամենայն հարցն ճշմարիտ եւ ուղիղ խոստովանութեամբ առ Սուրբ միասնական Երրորդութիւնն բարեպաշտեալ, զոր ընկալաք եւ ընդունիմք: 3 Բայց զժողովն Քաղկեդոնի խոստովանեալ էր եւ կարգեալ ընդ երիս ժողովսն՝ ընդ Նիկիոյ երեք հարիւր տասն եւ ութիցն, որ յաղագս Արիոսի, որ զՈրդին Աստուծոյ արարած ասէր եւ ոչ արարչակից, եւ հարիւր յիսնիցն, որ ի Կոստանդնուպալիս վասն Մակեդոնի, որ զՀոգին Սուրբ ի սպասաւորութեան կարգի ասէր հրեշտակ կամ առաքեալ, եւ ընդ երկերիւրոցն, որ յԵփեսոս, ուր զի Կուսէ ծննդեանն հայհոյութիւն նեստորին նզովեցին: 4 Եւ զկնի նոցա զՔաղկեդոնի. եւ պատճառ ժողովոյս Եւտիքէս եղեալ, որ խոստովանի զԲանին Աստուծոյ զծնունդն ի կուսէն, բայց յետ միանալոյ Աստուածութեանն ընդ իւրում մարմնոյն ուրանայր զմարդկութիւնն, որ երկուս բնութիւնս բաժանեալ ի ներքս ածէ, սոքաւք վարի՝ այսպէս ասելով. «ոչ բառնալով զբնութեանցն զանազանութիւնս, այլ ամ-

բողջ պահելոյ առանձնաւորապէս զերկաքանչիւրոց բնութեանն», զոր ոչ ընդունին Աստուածաշունչ զիրք եւ ո՛չ վարդապետք հոգեւորք եւ նշանաւորք, որ եղեալ են յիւրաքանչիւր ժամանակս աստուածաբեալք եւ աստուածախաւք՝ վկայեալք յեկեղեցեաց Աստուծոյ, որ ընդ տիեզերս, քանզի զերկուս բնութիւնս ի մէջ բերելով համարէին լուծանել զԵւտիքէսի հայհոյութիւնն: 5 Պարտ էր նոցա զերանելեացն հարանց ի կիր առնուլ զամենապայծառ եւ զհրաշափառագոյն յաղագս մարմնաւորութեանն Տեառն զասացուածս՝ զԱթանասի Աղեքսանդրացւոյ, զԲարսղի Կեսարիացւոյ, զԳրիգորի Նազիանզացւոյ, զԳրիգորի Նէոկեսարացւոյ Սքանչելագործի, զԳրիգորի Նիւսացւոյ՝ եղբաւր Բարսղի, զՊրոկլի եւ զայոց նախեղեալ վարդապետաց, քանզի Աստուած կատարեալ եւ մարդ կատարեալ, յերկուց բնութեանց մի Աստուած խոստովանեցան, որք բաւական են վեր ի վայր տապալել զԵւտիքեայ հայհոյութիւնն: 6 Իսկ եթէ բաժանեալ ի միմեանց երկու բնութեամբ վարեցան, ընդդէմ ուրեմն նախասացելոց վարդապետացն են, զի այլ ոմն զՔրիստոս Յիսուս ասելով եւ այլ ոմն՝ զԲանն Աստուած, եւ գործ առանձին իւրաքանչիւր՝ յերկուց որդոց հայհոյութիւնս անկան, որ ո՛չ Երրորդութիւն, այլ մանաւանդ չորրորդութիւն, որք են վատափառ եւ չարահաւատ ըստ հրէամիտ նեստորի. քանզի եւ յառաջնորդսն Քաղկեդոնի ժողովոյն լինել ասեն զԹէոդորիտոս, եւ զԻբայ զգուգախտացողսն նեստորի: 7 Եւ զի այս այսպէս է, թէ կամիցիք լսել՝ յայտնի է ճշմարտութեամբ, քանզի Յոբնաղ անուն Երուսաղէ-

մի եպիսկոպոս ի Քաղկեդոնի ժողովումն էր, եւ եկեալ անտի զԵրուսաղէմացւոց ընթերցուածն կարգեաց, զոր մեր պահեալ է մինչեւ ցայժմ, որք զՔաղկեդոնի ժողովն խոտեն, հերձուածողս կոչեն զնոսա եւ այսպէս բամբասեն, եթէ «Աստուած խաչեալ» ասեն եւ «անմահ խաչեալ» ասեն, եւ ինքեանք այսպէս գրեն առ մեզ, եթէ «Յիսուս է, որ չարչարեցաւն, Քրիստոս, ասեն խաչեցաւ», եւ գիրք նոցա կան առ մեզ: 8 Եւ ոչ կարեն յուրաստ լինիլ, յորմէ բազումք եւ յայս կողմանս թիւրեցան, եւ ոչ կամին «Աստուած խաչեցեալ» եւ «անմահ խաչեցեալ» ասել, զի չարչարեցաւ անչարչարելին չարչարելեաւն եւ մեռաւ անմահն մահկանացուաւն, այսինքն է՝ անչարչար Բանն Աստուած մեռաւ իւրով մարմնովն, վասն այնորիկ Համարձակիմք ասել «Աստուած խաչեցեալ» որպէս տէրունականն ունի բան, եթէ՝ Այնպէս սիրեաց Աստուած գաշխարհ, մինչեւ զՈրդին իւր Միածին ետ՝: 9 Եւ առաքեալն Պաւղոս ասէ, եթէ՝ էր ծանուցեալ ոչ արդեաւ գՏէրն փառաց ի խաչ հանէինք, զոր Յովհանն Կոստանդնուպալսի եպիսկոպոս մեկնէ, թէ՝ գՏէրն փառաց մարդ սոսկ ասել եւ ոչ դեմ յանդգնինք, որոյ Համաձայն եւ ճշմարիտ Հարքն բարբառին, Յովհանն, որ Երուսաղէմի քաղաքին կացեալ եպիսկոպոս, թէ՝ Աստուած ի Կուսէ ծնեցեալ, եւ Աստուած խաչեալ¹, եւ Գրիգոր Նազիանզացին, թէ՝ «Աստուած խաչեցաւ եւ երկիր շարժեցաւ», եւ դարձեալ յայլում վայրի, թէ՝ Որ զԿոյսն Աստուածածինն ոչ խոստովանեցի, հետի է յԱստուածութենէն, եթէ ոք խաչելոյն երկիր ոչ պագանէ՝ ընդ աստուածասպանսն կարգեցի²:

10 Քանզի որ ոչ ասէ «Աստուած խաչեալ»՝ ոչ խոստովանի եւ զԱստուած ի Կուսէ ծնեալ, եւ ոչ զԿոյսն՝ Աստուածածինն, որպէս Նեստոր: 11 Քանզի ո՛չ այլ ոմն Յիսուս Քրիստոս եւ այլ ոմն Աստուած Բանն, այլ նոյն եւ մի Աստուած՝ ծնեցեալ ի Կուսէն, նոյն անչարչարելի իւրով Աստուածութեամբ, նոյն անմահ, եւ նոյն մեռեալ իւրով մարմնովն, որպէս Աթանաս Աղեքսանդրու եպիսկոպոսն ասէ. «Յաղագս որո՞յ մոլորին. որք ասեն, եթէ այլ ոմն է, որ չարչարեցաւն եւ այլ ոմն է, որ ոչ չարչարեցաւ, բայց ոչ այլ ոք էր քան զԲանն, որ չարչարեցաւ եւ զմահ ընկալաւ, բայց նոյն ինքն անչարչարելի եւ անմարմին Բանն լինելով, մարմին մարդկային Համարելով՝ զամենայնն ելից»:³ 12 Եւ Գրիգոր Նէոկեսարացի Աբանչելագործն. Որ ոք ասէ՝ այլ ոք ախտակրեալն է եւ այլ՝ ոչ ախտակրեալն, եւ ոչ խոստովանեցի զնոյն անախտակիր Աստուածն Բան մարմնովն ախտակրեալ, որպէս եւ գրեալ է, նզովեցի³:

13 Արդ, եթէ ըստ նոցա բանից այլ ոմն Քրիստոս Յիսուսն է, եւ այլ ոմն՝ Բանն Աստուած, եւ ոմն ի նոցանէ զախտ եւ զչարչարանս կրէ՝ ծնեալ ի Կուսէն, եւ ոմն ի նոցանէ պայծառանայր նշանաւք եւ արուեստիւք, որ է Բանն Աստուած՝ Հեռացուցանելով զնա ի տնաւրէնութեանն խորհրդոյն, որպէս կայ ի տոմարին Լեւոնի, զոր ժողովն Քաղկեդոնի ուղղափառ կոչէ⁴, եւ որպէս ի վերայ խարխալեալ եւ շարժուն Հիման զիւրն շինէ շինուած, եթէ այդպէս է՝ որպէ՞ս աղքատացաւ մեծատունն վասն մեր՝ ասասցե՞ն մեզ, որ բաժանեն զմարդն յԱստուծոյ Բանէն, եւ զմիացեալն որոչեն որոշութեամբ բնու-

« ՅՎԸ. Գ. 16
 Բ Լ ԿՊ. Բ 8
 Գ ՀՄԳ. Լ ԿՊ. Բ 8:
 1 Տե՛ս Յովհ. Բ Երուսաղեմացի, երկեր:
 2 Տե՛ս Գրիգոր Նազիանզացի, Ի սուրբ Պատմայ. Առ Կղեդոնիոս:

3 Տե՛ս Գրիգոր Մեանչելագործ, երկոտասան նզովեցի:
 4 Տե՛ս Սկզբնագիրք Տումարի սրբոյն Լեւոնի եւ սահմանի սուրբ ժողովոյն Քաղկեդոնի, Վեներտիկ-Ս. Ղազար, 1805:

Թեանցն: Որ զերկուս ոմանս ասեն զՔրիստոս եւ զմին իմացութեամբ միայն՝ եւ առատաբանութիւն¹ բերեն, քանզի՝ «վասն ձեր աղքատացաւ մեծատունն, ասէ առաքեալն, զի դուք նորա աղքատութեամբն մեծասլիք», այսինքն՝ անմարմին Բանն Աստուած՝ ի Հաւրէ յառաջ քան զյաւիտեանս ծնեալ՝ էակից եւ բնակից Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն, ի վերջին ժամանակս էջ եւ մարմնացաւ ի սուրբ Կուսէն Մարիամայ՝ ըստ աւետարանչին Յովհաննու, թէ՛ Բանն մարմին եղև եւ բնակեաց ի մեզ՝ մարդ եղեալ ճշմարտապէս ամենայնիւ ըստ նմանութեան մեր առանց մեղաց: 14 Ի խանձարուրս պատեցալ՝ եղաւ ի մսուր, որ ի վերայ քերովբէից, շրջէր ի գիրկս մաւր, գգուեցաւ, կաթն արբուցաւ, զարգացաւ հասակաւ, ճանապարհորդեցաւ ընդ ամենայն կիրս կենցաղոյս, մատնեցաւ Հրէից, չարչարեցաւ եւ խաչեցաւ, թաղեցաւ եւ յարեաւ անապականաբար, զի ոչ թողաւ ոգի նորա ի դոժոխս, եւ ոչ մարմին նորա ետես զապակաճութիւնս², որպէս առաքեալն Պետրոս ասէ, զոր եւ Աթանաս Աղէքսանդրացի ի Հաւատոյ բանին ասէ. «էառ մարմին յապականացուացս, զի զգեցուցէ զանապականութիւն, էառ մարմին ի մահկանացուացս, որպէս զի մահկանացուս զգեցցի զանմահութիւն, որպէս եւ այժմ ի ձեռն մահուան եւ յարութեան իւրոյ շնորհեաց մեզ զկեանս եւ զանապականութիւն»²:

15 Արդ, եթէ ըստ նոցա Բանիցն եղանի՝ ոչ թափեաց զինքն էն Աստուած, ոչ կերպարանս ծառայի էառ եւ ոչ կերպարանաւք գտաւ իբրեւ զմարդ, եւ զիա՞րդ գտնաւրէնութեանն խորհուրդ բովանդակ կատարեսցէ, քանզի ոչ աստուածային

բնութիւնն առանձինն եղեալ ի կնոջէ եւ մտեալ ընդ աւրինաւք եւ աղքատանալ ի մեծութենէ եւ աւժումն ընկալեալ որպէս եւ ոչ մարդկային բնութեանս յատուկ Որդի Բարձրելոյն գոյ եւ աթոռ ունել յաւիտեական, այլ ըստ անճառ միաւորութեան երկուց բնութեանցն: 16 Քանզի յետ երկուց զմին խոստովանին ճշմարիտ քրիստոնեայք, որպէս Պրոկղոս ասէ, թէ՛ «Յորում աստուածապէս դրոշմեալ ի միաւորութեանն պատմուճանս»³: 17 Եւ Բասիլիոս առ Ապողինար, յորժամ ընդդիմադրէր Ապողինար զվիճումնն, թէ՛ «երկու կատարեալ Աստուած եւ մարդ մի կատարեալ ոչ լինին», նա պատասխանի տայ. «Առ մարդկան արդեաւք անկարելի, բայց Աստուծոյ կարելի», [Ի լուծումն Բարսղի]. որպէս Կուսի ծնանելն, որպէս ի վերայ ծովու գնալն, որպէս դրաւքն փակելովք մտանելն մարմին՝ թանձրամած ի մարմնոյ եւ յոսկերաց հաստատեալ. զոր աւրինակ այն կարելիք Աստուծոյ⁴ նոյնպէս եւ այս»: 18 Եւ այսպէս Գիրք վկայեն զաստուածավայելուչսն եւ զմարդկայինսն նմին Տեառն մերոյ Աստուծոյ. զոր եղ ժառանգ ամենայնի Հայրն՝ վասն կամաւորութեանն եւ անդրանիկ ի ներքս յաշխարհս ի բազում եղբարս, նա՛ վկայի զյաւիտեանս արարող, որ է բայցափայլումն փառաց եւ նկարագիր էութեան նորա՝ եւ նոյն ի կերպարանս ծառայի երեւեալ, ի նմանութիւն մարդկան եղեալ. եւ ոչ ինչ յափշտակութիւն համարեցաւ զլինելն հաւասար Աստուծոյ Յիսուս Քրիստոս՝ ի վերջինսն ի Կուսէն ծնեալ եւ ի սկզբանն հաստիչ աշխարհի ընդ Հաւր: Որպէս ասէ Պաւղոս. Այլ մի է Աստուած Հայր, յորմէ աւմեայն եւ մեք ի նա, եւ մի՛ Տէր Յիսուս

¹ Ուղղելի է առակաբանութիւն

» Յ՝ՎԸ՝ Ը՝ 14

է Գ՝ՊԶ՝ Ժ՝Գ՝ 36

² Տե՛ս Ս. Աթանասի Աղեքսանդրիոյ հայրապետի նառն, թուղթի եւ ընդդիմասացութիւնն, Վեներատիկ-Ս. Ղազար, 1899:

³ Տե՛ս Թ. Տասնապետեան, Աստուածամկ մասին, Անթիլիաս, 1996, էջ 226:

⁴ Տե՛ս Կնիք հաւատոյ. Բարսղի եպիսկոպոսի եւ Ապողինարի հերձուածողի վիճարանութիւն, էջ 87:

Քրիստոս, որով ամենայն եւ մեք նովաւ՝ նա՛ զտնաւրինականսն համբերելով՝ քաղցնոյր, եւ նա՛յն կերակրէր զբազմահամար ժողովուրդսն, նա՛յն ծարաւեալ, եւ նոյն ինքն՝ արբուցանող ծարաւեաց, նոյն՝ զմարդկայինսն բարբառելով, նոյն՝ զաստուածավայելուչսն ասող առ աշակերտսն. Հայր իմ մեծ է քան զիսէ, եւ նա՛յն՝ ոչ ինչ յափշտակութիւն համարեցաւ գոյ հաւասար Աստուծոյ՞. նա՛ ի ժամ խաչին աղաչող զԱստուած Հայր, թէ՛ «հնար իցէ, անցցէ զինեւ բաժակս», նոյն ինքն կամաւորութեամբ եկեալ ի ժամն այն՝ ասէ. «Ես անձամբ իմով զնեմ զանձն իմ, եւ իշխանութիւն ունիմ միւսանգամ առնուլ զնայ». առաջի Պիղատոսի դատեալ եւ ի հրեշտակաց սպասաւորեալ, բեւեռեալ ընդ փայտի եւ ընդ աջմէ Հաւր յերկինս բազմեալ, թաղեալ ի գերեզմանի եւ աւերեալ զդժոխս, յարուցեալ ի մեռելոց եւ ի վեր երթեալ յերկինս, ուր էր զառաջինն ըստ նորուն Տեառն: 19 Բարբառոյ[ն], զորմէ եւ Պաւղոս ասէ՝ Որ էջն նոյն է եւ որ ելն ի վերոյ քան զամենայն, եւ գայ դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս՞:

20 Սա՛ Աստուած ամենայնի, թագաւոր յաւիտենական, երկրպագեալ ընդ Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ յաւիտեանս, վասն որոյ եւ նախեղեալ առաջին վարդապետացն՝ Դիոնիսիոսի եւ Պիղատոսի, եւ Յուլիոսի Հռոմայ եպիսկոպոսաց, եւ Դիոնիսիոսի եւ Պետրոսի վկայի եւ Թէոփիլեայ, եւ յետ նոցա Աթանասի եւ Կիւրղի եւ Գրիգորեանց եւ այլոց բազմաց յերկուց բնութեանց մի Աստուած խոստովանեալ է: 21 Բայց զի Քաղկեդոնի ժողովին պատճառանաւք բաժանմամբ զերկուս բնութիւնս ասացին այսպէս. «ապրեցելոյ եր-

կաքանչիւրոյ բնութեանն իւրոյ յատկութիւն», ոչ ընկալան զնա ոմանք ի ձերոց ճարտարացդ առաջնորդք Աղեքսանդրացւոց, այլ եւ յայտարարութեամբ ընդդիմադրութիւնս բազումս արարին: 22 Եւ Հայոց արուեստաւորաց, որ յԱղեքսանդրիա եւ յայլ քաղաքս բազում ժամանակաւք ի հրահանգս կացին, ոչ է ընկալեալ զնոսա եւ ոչ հաղորդութեամբ միաւորեցան ընդ ձերում աշխարհիդ:

23 Իսկ այժմ աւելագոյն այսպէս ասեն, հաղորդութիւն առնուն անխտիր, որ է անհնարին չար, զի Տէրն ասէ թէ. ես եմ հացն իջեալ ի յերկնիցէ. եւ ես եմ հացն կեցաց, եւ Մարմին իմ նշմարիտ կերակուր է, եւ արիւն իմ՝ նշմարիտ ըմպելի, եւ որ ուտէ զմարմին իմ եւ ըմպէ զարիւն իմ, նա յիս բնակեցի եւ ես ի նմա՛, եւ Որ ուտէ զհացս զայս, կեցցէ յաւիտեանք: 24 Եւ Պաւղոս բազում երկիւղիւ զգուշացուցանէ. Քննեսցէ մարդ զանձն իւր եւ ասա ի հացէ անտի կերիցէ եւ ի բաժակէն արբցէ, զի որ ուտէ եւ ըմպէ անարժանութեամբ՝ ի դատաստան անձին իւրում ուտէ եւ ըմպէ, զի ոչ խտրէ զմարմին Տեառն, եւ եւս սուկալի՝ եթէ անարժանութեամբ հաղորդեալքն պարտական եղիցին մարմնոյ Տեառնէ՞, զոր ստուգեաց հաւասարապէս կանոնն ընդհանրական՝ չափ ժամանակաց սահմանելով առանձինն իւրաքանչիւր յանցանաց, յորս պնդագոյն ապաշխարութեամբ սրբեալք ի մեղաց՝ արժանաւորին հաղորդութեանն: 25 Իսկ այժմ ընկեցեալ երեւին ի բաց զտէրունական հրամանն, եւ զկանոնս ուղղագոյնս անփոյթ արարեալ՝ ստէպ ստէպ մեղանչելով եւ լուացմամբք մարմնոյ վաղվաղակի անարժանք ի հա-

ա Լ Կ՞՞ Բ 6
 բ Յ՞՞ Ժ՞ Գ՞ 28
 գ Փ Լ՞՞ Բ 6
 դ Հ՞՞ Գ՞ Ժ՞ Գ՞ 9:

ե Յ՞՞ Գ՞ 41
 զ Յ՞՞ Գ՞ 35-48
 է Յ՞՞ Գ՞ 56-57
 ը Յ՞՞ Գ՞ 51
 բ Լ Կ՞՞ Ժ՞ Ե 27-30

զորդուծիւն գան. զորս խոտէ Տէրն յԱւետարանի անդ ասելով զՓարիսեցիսն՝ զարտաքին զբաժակին եւ զսկաւառակին լուանայք եւ ներքինն ձեր լի է պղծութեամբ²⁶։

26 Եւ Պաւղոս ստէպ ստէպ զմկրտութիւնն Հրէից մարմնոյ արդարուծիւն կոչէ, որ յառաջ քան զժամանակն ուղղութեանց էին զտկարագոյն միտս։ Կապտեն պաշտանեայքն եւ այլ եւս հայհոյութեան բանիւք, եթէ «մարմին եւ արիւն Տեառն ի քաւութիւն մեղաց է»։

27 Գեղեցիկ է, թէ այդպէս է, եւ ոչ անարժանութիւն իսկ, եւ սուտ գտանիցի առաքեալն եւ կանոնք՝ համաձայն, որ ասեն անարժան գոլ զմեղուցեալս եւ ոչ ապաշխարեալս եւ համարձակ եւս վայելել ի ճաշակմանէ մարմնոյ եւ արեան Տեառն եւ ի սեղանոյ դիւաց։

28 Այլ մի՛ ոք խաբեսցի, զի մարմին եւ արիւն Տեառն արդարեւ ստոյգ ի քաւութիւն

մեղաց է, այլ՝ ապաշխարելոցն եւ հեռացելոցն ի մեղաց, եւ ոչ՝ միշտ թաթաւելոցն ի մեղս, զի սպառնայ այնպիսեացն Տէրն առնլով վրէժ անհնարին տանջանաւք ի թաթաւելոցն դատաստանի մեծի աւուրն։

29 Եւ ոչ պարծիմք զմեզ սուրբս լինել, այլ սակայն ոչ անխտիր ի հաղորդութիւն դիմեմք. այլ ահացեալք՝ բազում երկիւղիւ մեկուսանամք։

30 Այլ զԵւտիքէս եւ զնմանիս նորա՝ զառաջին եւ զվերջին հերձուածողս նգովեալ եմք եւ նգովեմք։

31 Բայց զժողովն, որ զբաժանեալ զբնութիւնսն պահէ եւ ոչ տայ ասել՝ «Աստուած խաչեցեալ», որպէս եւ այլք բազումք ի Հռոմոց, յորոց ոմանք եւ ի մերմէ կողմանէս թիւրեցան, ոչ կարեմք ընդունել, եւ ոչ ընդ այնոսիկ, որք փոքր կացուցանեն զմարմին եւ զարիւն Տեառն՝ հաղորդել, զի ոչ ունիմք այդպիսի սովորութիւն։

ՄՈՎՍԷՍ ՍԻԲՆԵՑԻ

ՅԱՂԱԳՍ ԿԱՐԴԱՎԱՌԻՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ ՍԱՅԱԿԱՅ

ՅԱՂԱԳՍ ԿԱՐԳԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԲԱՅԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՔ

Ի ՅԵՐԳՍ ԵՐԻՑ ՄԱՆԿԱՆՅՆ

ՄՈՎԱԷՍ ՍԻՆԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԵՐԿԵՐԸ

Մովսէս Սիւնեցին ծնունել է հաւանաբար է դարի 60-70-ական թթ.: 701 թ. յիշուում է արդէն իբրեւ վարդապետ եւ Ստեփաննոս Սիւնեցու ուսուցիչ: 725-731 թթ. եղել է Սիւնեաց եպիսկոպոսական աթոռի գահակալը:

Բացի վարչական, ուսումնակրթական գործունէութիւնից, զբաղուել է նաեւ մատենագրութեամբ: Նրա գրչին պատկանում կամ վերագրւում են հետեւեալ երկերը.

ա. Յաղագս Վարդավառին խորհրդոյ: Այստեղ ընդարձակօրէն մեկնաբանուած է պայծառակերպութեան խորհուրդը՝ հինկտակարանեան արժէքների համադրումով (Սինթաբար, Մովսէս-Քրիստոս) եւ նորկտակարանեան արժէքների բացարձակեցումով: Երկի աստուածաբանական այս կարեւորութեան թելադրանքով այն օգտագործուած է Սարգիս Կունդի (†1176 թ.) Կաթողիկէ թղթոց խմբագիր մեկնութեան մէջ: Երկը ստորեւ վերահաստատակուում է ըստ Մովսէս Խորենացու Մատենագրութիւնի հատորում վենետիկեան մի քանի ձեռագրերի համեմատութեամբ կազմուած բնագրի¹:

բ. Պատասխանի թղթոյն Սահակայ. Յորում եւ բան մարգարէականի եւ վասն փոխման Աստուածածնին թէ որպէս եղեւ կամ որպէս շնորհեցաւ անարատ տիպ պատկերին ի փայտն եւ թէ յոյր ձեռն եւ զինչ եղեւ պատնաոֆ խնդրոյն կամ թէ յումմէ բերաւ ի Հայս: Վերահաստատակուում է վենետիկեան տպագրութիւնից²:

գ. Յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ բացայայտութիւնի: Այստեղ հեղինակը փորձում է աստուածաշնչային ակունքներով բացատրել Սաղմոսարան-ժամագրքի ութ-ձայնի համակարգն ու դրա ծագումը, ինչպէս նաեւ՝ խօսում էրից մանկանց («Ի յերգս երից մանկանցն») օրհնութեան մասին: Այստեղ տրուած է «Երից մանկանց» սխրանքի բարոյախորհրդաբանական ուշագրաւ մեկնութիւնը, որը սերտ յարաբերութեան մէջ է հայրախօսական աւանդների հետ: Ինչպէս երեւում է, ի մտի ունենալով նրա այս արժանիքը, Մովսէս Քերթովի անունով տուեալ աշխատութիւնը օգտագործուած է Խոսրով Անձեւացու ժամակարգութեան մեկնութեան մէջ³, որից էլ կատարուած է մեր վերահաստատակութիւնը:

Յակոբ Քեոսեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Մովսէս Խորենացի, Մատենագրութիւնի, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1865:**
2. **Գրիգորիս Բորեպիսկոպոս Արշարունի, Մեկնութիւն ընթերցուածոց, աշխատութեամբ Ք. Զրաբեանի, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1964:**
3. **Հ. Վարդան Հացունի, Պատմութիւն հայոց Աղօթամատոյցին, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1965:**

1 Տե՛ս Մովսէս Խորենացի, Մատենագրութիւնի, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1865, էջ 326-338:

2 Տե՛ս նոյն տեղում, էջ 283-296:

3 Մեկնութիւն ժամակարգութեան՝ արարեալ երանելւոյն Խոսրովայ Անձեւացեաց եպիսկոպոսի եւ կարգադրեալն Մովսէսի գիտնական վարդապետի, Կ. Պոլիս, 1840, էջ 76-77. հմմտ. Յովհաննու Իմաստասիրի Աւանցւոյ Մատենագրութիւնի, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1833, էջ 19:

4. **Նիկողոս Թահմիզեան**, *Մովսէս Սիւնեցիին եւ նրա «Յաղագս կարգաց» գրուածքը*, «Լրաբեր» (հասարակական գիտութիւններ), 1972, թիւ 11, էջ 85-94:
5. **Հ. Պօղոս Անանեան**, *Մովսէս Քերթոզահայր եւ Մովսէս Խորենացի*, «Բազմավէպ», 1991, թիւ 1-2, էջ 7-25:
6. **Աննա Արեւշատեան**, *Հայ միջնադարեան «Զայնից» մեկնութիւնները եւ Մովսէս Սիւնեցու «Յաղագս կարգաց» գրուածքը*, Հայաստանը եւ Քրիստոնեայ Արեւելքը, Երեւան, 2000, էջ 203-210:

ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- Ա - Հատուկտիր քանի եւ նաո՛ր ի մատենագրութեանց նախնեաց ի վերայ ժամասացութեանց եւ պատարագին, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1910 (հրատարակուած է Ա. Ղազարի ձեռ. թիւ 475, ժամանակ՝ ԺԱ. դ.):
- Բ - **Յ. Քիրտեան**, *Երաժշտութեան մասին երկու հատուածներ նախնեաց մատենագրութենէն*, «Անահիտ», 1935, թիւ 1-2, էջ 30-32 (Միօրբարեանց Վենետիկի մատենադարան, Յ. Քիրտեանի անձնական հաւաքածոյ, ձեռ. 40, թթ. 117ա-120բ, ժամանակ՝ 1605 թ.):

ՅԱՂԱԳՍ ՎԱՐՂԱՎԱՌԻՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ

1 Լուսաւոր եւ պայծառ է խորհուրդ մերձաւոր տաւնիս, եւ տիեզերական ցնծութեան աւետիս հնչեցուցանէ ընդ երկնաւս: 2 Գերապայծառ ճառագայթեալ լուսով ընդհանուր զուարթ եւ ուրախ տեսանեմ զհաւատացելոցդ գումարեալ զքրիստոսասէր դաս: 3 Նորահրաշ արփիափայլ լուսով պսակեալ՝ գտաւնիս յաւէտ հրաշացուցանելով պայծառ ձայնիւ զխորհուրդ, զարթուցանել ընդ մեզ յերգս ցնծութեան եւ վերին Սիրովնի գերկնագումար զպարս առաջին լուսաւոր բնութեանցն, յետ առաջնոյ անտի աղբերացեալ եւ ստորնայնոցն ՚ի վերինն պարակցեալ խումբս՝ զբոլորից փրկութեան համախմբեալ վայելչացուցանեն բերկրալից ձայնիւ զհրաշս:

4 Տինա ոչ միայն մերասերիցս բնութիւն բանաւորական, եւ հրեշտակք առաջին միտք եւ մաքուրք զսորայս հոգակեն զգովեստ, այլ գրեթէ բոլոր իսկ տարերքս ՚ի միասին լեալ ընծայաբերք զթագաւորականի աւուրս պայծառակերպեալ հրաշագարդեն զփառս: 5 Վասն զի ամենայն ինչ ՚ի բարի տաւնիս ՚ի միասին գեղեցկապէս ընթացեալ զբնաւս զուարճացուցանեն զմիտս եւ զզգայութիւնս՝ հանդերձ որք բոլորովին են անշունչք եւ անշարժք: 6 Զի այսաւր հրեշտակական դասուցն քաղցրանուագ հնչեն աւրհնութիւնք ՚ի նոր Սիրովն պայծառահրաշ լուսով. եւ փայլումն գալըստեանն Քրիստոսի զհաւատացելովքս փարի: 7 Նորոգին երկինք, եւ երկիր լրիւ իւրով ըստ մարգարէին. եւ լերինք՝ ցնծան առաջի Տեառն: 8 Ոչ միայն կենդանի լուսոյն ընդ բնութիւնս մեր խառնմամբ աղբերացեալ աւրհնու-

թեամբքն¹ տարամերժին անէծք, եւ տարերք յուսով յառաջինն նորոգին ՚ի հրաշափառութիւն, այլ գրեթէ ակնյայտ² երեւակի բոլորեցունց վայելչագարդեալ բնութիւնք՝ զպայծառս զայս պսակեն գտաւն իմանալի եւ զգալի փառաւք: 9 Վասն զի այժմ երկին ՚ի վերուստ պայծառագգեստեալ լուսաւորացն յինքն ընթացիւքն՝ ջահավառէ ընդհանուր վճիտ եւ մաքուր լուսով զգալի զայս աշխարհ: 10 Իսկ հաւատոյն բարձրացեալ խորան ըստ երկնի կամարածեւ զհաւատացեալսն շրջափակելով³ զանապական ճառագայթ անստուեր լուսոյն ՚ի մտաւորս բացափայլեալ աշխարհ բանական բնութեանս:

11 Այժմ արեգակն պայծառաւոյս⁴ ՚ի վերինն հասեալ կամար հրաբորբոք ճառագայթիւք վանեալ զհիւսիսին՝ տապացուցանէ զընդ երկնաւս կենդանածնելով զբնութիւնս ՚ի զգալիս: 12 Իսկ արդարութեան արեգակն ՚ի հաւատոյն փայլեալ խորան լուսաբորբոք հոգեռանդն բոցով հրավառէ գտարփողս անթիւրելի հաւատոցն յէականն կենդանագրեալ լուսոյ տիպ: 13 Այժմ լուսնի բոլորակն⁵ լուսավառեալ⁶ եւ աստեղացն պար մաքրեալ՝ զերկնայինն հրաշագարդեն բուրաստան, եւ գտիեցերս ՚ի գնացս իւրեանց ճառագայթակերպեն լուսարշաւ⁷ ընթացիւք: 14 Իսկ հաւատոյն լուսոյ արմատ եւ աղբիւր՝ մերունակ բնութեանս պտուղ բարեբանեալն Աստուածածին ընդ երկնաւս

1 Երկու օրինակում՝ օրհնութեանցն

2 Մի օրինակում՝ յայտնի երեւակ

3 Մի օրինակում՝ շրջապատելով

4 Երկու օրինակում՝ պայծառագոյն

5 Մի օրինակում՝ բոլորն

6 Երկու օրինակում՝ լուսով լցեալ

7 Մի օրինակում՝ լուսաշաւիղ. այլ օրինակում՝ լուսանշան

մաքրապայծառ լուսով կուսութեանն ընդ իւր զհոգեւորսն վառեալ զամբարաջահ¹ զսրբոցն զաստեղս զԵրրորդութեանն լուսոյ ընդ տիեզերս չրջափայլէ հրաշապայծառ ճառագայթ: 15 Այժմ ամպք՝ տէրունւոյն սպասահարկեալ հրամանի լուսատեսակք յարեւելից ոսկեճաճանչք՝ ՚ի հիւսիսոյ զմիմեամբք կուտակեալք՝² ՚ի միգագոյն թանճրութիւն փայլակնացայտ որոտընդոստ ցաւղաբողիս առատութեամբք զտիեզերս արբուցանեն: 16 Եւ աւղք շնչեալ մաքրագոյն բիւրակերպեան ծաղկացն եւ տնկոցն երփն երփն զարդուք զաշխարհս պայծառագարդեալ պսակեն: 17 Իսկ առաքելական ամպոցն ընդ երկնաւս լեռնացեալ բազմաճառագայթ կուտակք աւետարանին ահեղ որոտմամբ փայլակնաբորբոք հրակէզ³ զաւրութեամբ մատուակեն զանճրեւ ողորմութեան գիտութեանն Աստուծոյ ՚ի հովիտս բնութեան մերոյ դաշտի. շնչեն եւ զհոգւոյն կենդանարար աւղ յաճումն բարութեան բանաւոր բուսոցն եւ առ ծաղիկս անուշահոտս վայելչացեալ քաղցր պտղովն:

18 Այժմ երկիր վայելչացեալ պայծառակերպի յերեւման Աստուծոյ մերոյ պսակակապ թագագարդեալ⁴ տերեւազգեստ ծաղկագարդեալ բուսովքն եւ տնկովքն. եւ լերինք ծաղկաւէտեալք ծիրաներփնեան⁵ ցնծացեալք ընդ առաջ Տեառն: 19 Անուշահոտանան եւ խաղք, եւ կենդանեացն խայտան հոյք ՚ի դալարավայրս. եւ հաւուցն յաւրս վայելչացեալ երեւմամբք՝ քաղցրանուագ հնչեցուցանեն զանտառս: 20 Իսկ բանաւոր բնութեանս մերոյ երկիր լուսագարդեալ ցնծայ ընդ գալուստ Աստուծոյ մշտագուարճ առաքինութեանն

ծաղկաւք նորափետուր զարդարեալ, եւ ՚ի հաւատոցն բարձրեալ լեռոն՝ պսակէ գտաւնասէրս ոսկեճաճանչ իմաստութեանն ծաղկաւք. եւ աստուածգիտութեան բուրումն զերկնախոհիցն պարալնու անուշահոտութեամբ գիմաստս: 21 Կթին եւ պտուղք անմահութեան զհոգւոյն քաղցրացուցանել սրբութեամբ զգգալիսն: 22 Յնծացեալ պարեն յեկեղեցւոյ՝⁶ շուշանագարդ վայրս եւ մաքրագգեստիցն լուսատեսակ դասք, եւ աւետարանին քաղցրաճայնութեան նուագք ըստ հաւուցն երգոց աւետալուր հնչեցուցանեն զընդհանուրս:

23 Այժմ ծով ՚ի բարձրադէզ⁷ լեռնակուտակ ալեացն զնստեալ վրդովմանց՝⁸ ասպարէզ ընթացից զկոհակս տէրունւոյն յարդարէ ոտից. եւ գետոց յարձակմունք առաւելապէս հոսին ընդ տիեզերս. եւ ականակիտ աղբերացն քաղցրաբողիս ծաւալմամբ բնութիւնք զովացեալ հրճուին, զի Աստուած եկեալ է յաշխարհ: 24 Իսկ իմաստութեան ծով բնութեան մերոյ խորք՝ ՚ի չար հողմոց երբեմն անդնդապտոյտ փրփրատեսակ ալեացն հանդարտեալ, գնացս յինքեան անվայրափակ յարդարէ բնութեանս՝ հոգւոյն ՚ի վերուստ շողացեալ ճառագայթիւք. եւ աւետարանական գետոցն տիեզերագնաց ծաւալմամբ ՚ի կենաց աղբերէն զանմահութեանն անհատաբար յորդեալ հոսանս զտիեզերս պարածածկեն ողջունիւ խաղաղութեամբ յերեւել Աստուծոյ մերոյ:

25 Այսոքիւք տաւնիս նկարագրի պայծառակերպութիւն այսպիսեաւք հրաշիւք: 26 Արդարեւ սա է աւր ցնծութեան եւ ուրախութեան զոր արար Տէր. սա է աւր ծագման մեծի փառացն Աստուծոյ, որ է նոր արքայութեան սկիզբն եւ տեսչու-

1 Մի օրինակում՝ դամպարաշար
 2 Մի օրինակում՝ ի միագոյն թանճրութեան
 3 Մի օրինակում՝ հրաղէզ
 4 Մի օրինակում՝ տերեւազգեստ եւ ծաղկագարդ
 5 Մի օրինակում՝ ծիրաներփն

6 Մի օրինակում՝ շուշանացեալ վայրս
 7 Մի օրինակում՝ ՚ի բարկացայտ
 8 Մի օրինակում՝ ասպարէզընթաց

թիւն էական լուսոյն եւ նկարագիր յուսոյն յաւիտենից: 27 Սա է աւր սուրբ միաշաքարթուն պսակեալ լուսով տէրունական յարութեամբն. յորում եւ էջք Հոգւոյն Սրբոյ 'ի վերնատունն պայծառ լուսով շրջափայլեալ՝ զերկնախմբիցն 'ի նմա հրաշագարդեաց զգասս:

28 Սա 'ի Մովսէսէ անուանեցաւ աւր մի յորում սկզբնածինն լուծաւ խաւար, եւ 'ի լոյս ամենայն վայելչացաւ բնութիւնս: 29 Իսկ 'ի մարգարէէն աւր ութերորդ, որ նշանակէ նոյն մի. եւ ութերեակ վասն միոյ մեծ եւ աներեկ աւուրն, որ 'ի միում ճշմարիտ աշխարհին յարատեւակ աստուածային լուսով մաքրեցելոցն զանլուծանելին ընձեռէ կեանս. որոյ ճառագայթք պայծառութեան¹ անդ լուսաւորելոցն յայսմ փայլէ աւուրս, յորում փրկիչն մերունակ կերպիւ զաստուածութեանն 'ի Թափաւր ճառագայթեաց զլոյս՝ փրկական փայլման լուսոյն առ հաւատչեայ 'ի յարութեան սրբոց² աստուածանմանակերպութեամբ, զոր եւ տաւնէ եկեղեցի հրաշապայծառ ցնծութեամբ:

30 Սա է տաւն տաղաւարահարացն աւրինադրեալ Մովսէսի յետ ելիցն Իսրայէլի 'ի Հնգետասան աւուր ամսոյն եաւթներորդի. յորում զեաւթներեակն 'ի տաղաւարս բնակեալ համախմբեալ տաւնէր Իսրայէլ, բարձեալ ունելով կողերս արմաւենեաց եւ ձողս հագնեաց եւ զոստս եւ զուռս սաղարթագուարճս առ 'ի յիշատակ խորանաչու ընթացիցն որ 'ի Սինա եւ ընծայաբերութեան գոհութիւն աստուածական երախտեացն, զոր³ բարձիւ կրեցին, յաւետեացն աստուածակերպ բուրաստանատեսակ ժամանեալ աշխարհ: 31 Այս առ նոսա ստուերական աւրինադրեալ տաւն,

որ զաւետարանին նախագրէր զճշմարտութիւն. քանզի այն ինչ լքանելով մեր զիմանալի Եգիպտոս, ⁴զողողողն ասեմ մարմնոյս 'ի խաւարաբնակ աղտեղութեանց ախտից տիղմ, աւետարանին լուսոյ առաջնորդեալ մեզ հրափայլ սեամբ՝ Հոգւոյն հովանացեալ ամպով, 'ի հոգեւորն բարձրանամք աստուածգիտութեան լեռն, յորում է Աստուած որ զամենայն նիւթականս 'ի նմա հրով բոցակիզէ: 32 Ի նմա զփառսն Տեառն իբրեւ ընդ հայելի տեսեալ՝ 'ի նոյն լուսոյ կենդանակերպիմք, եւ փառաց 'ի փառս ճառագայթեալ աւրինադրիմք զկենցաղոյս լքանել նիւթական շինուած, եւ յաննիւթն փութացեալ յարկ՝ զքակտելիս զայս մարմնոյ անդամս առաքինութեան յարդարել խորան: 33 Ի սմա որպէս 'ի տաղաւարս տաւնեմք յեաւթներորդում ամսեանս ըստ յաւիտենիս այսորիկ եաւթնեակ շրջագայութեամբ 'ի Հնգետասաներորդում աւուր ամսոյն՝ զգայութեանցս երիցս ընկալեալ մաքրութիւն. յորս գայթակղելն եւ ընդ որս պատերազմ 'ի ներքս ընդունեալ զխայթոց մեղացն: 34 Եւ տաւնեմք զեաւթներեակն 'ի տաղաւարս, կողերս բարձեալ արմաւենեաց, եւ զոստս եւ զուռս կանաչագգեացն. որ է զբոլորս զայս եաւթնեակ շրջագայութեան կենաց հոլովս արտաքսելով այսմ աշխարհի՝ կեալ ըստ Աստուծոյ Հոգւով, եւ անմարմնական առաքինութեանց ոստոցն աճմամբ առ ամբարձումն հրեշտակաց բարձրածայրեալ որպէս արմաւենիս 'ի գաւիթս Աստուծոյ ծաղկիմք առ վերինն հրաւիրեալ երկիր աւետեաց 'ի Սիովն քաղաք Աստուծոյ 'ի մայր կենդանեաց եւ 'ի բանակետղ անմահից 'ի լուսոյն առագաստ յանքակտելի խորան, ուր տաւնողացն է Հնչումն յարագուարճ խնդրութեամբ:

1 Մի օրինակում՝ աստուածութեանն
2 Երկու օրինակում՝ յաւելուն գոյգ
3 Երկու օրինակում՝ գոր բարին կամ գորս գրարին կրեցին

4 Երկու օրինակում՝ գախալոյ մարմնոյս ասեմ խաւարաբնակ

35 Այսօրիկ մեզ յաւրինակ կանխաւ տպաւորեալք. գոր ինքեամբ ելից՝ որ գրոյն է լուծիչ Քրիստոս եւ կատարիչ խորհրդոյն, ՚ի սմին աւուր տաւնի աշակերտացն ՚ի լերինն անմերձենալի զաստուածութեանն նազելի փառացն յայտնեաց զծայրագոյն լուսոյ ծագումն ՚ի կենդանարար աղբերացեալ մարմնոյն փայլակնատարած ճառագայթարձակ փայլմամբ: 36 Եւ էր տեսանել զԹափաւր նոր գոմն Սինա լեռն սուրբ եւ վայր աստուածաբնակ լուսեղէն, վառեալ հրով եւ ամպով. այլ եւ երկին նոր ՚ի վերայ երկրի բարձրացեալ աստուածութեանն ճառագայթիւք՝ պայծառագգեստ պսակեալ արփիափայլ հրաշիւք: 37 Ի նմա եւ զաւրբ հրեշտակաց բերաւոր բանակք սերովբէից գումարեալք. որք ՚ի ներքոյ տէրունւոյն ոտից սոսկացեալ՝ հրափայլ թեւաւքն պարփակեալ զարքայական աթոռովն: 38 Զի ուրանաւր վերանստեալն, անդ եւ աթոռ նորա, անդ եւ պարք բարերջանկացն՝ պայծառ եւ մեծ առաքելոցն եւ մարգարէից լուսազգեստ զասք հպաւորութեամբ անմերձենալի լուսոյն աստուածակերպեալք¹, բացաւ երեսաւք առ Աստուած հայելով աստուածացեալք. ճշմարտագոյնս ասել, Աստուած ընդ Աստուածս միաւորեալ եւ ծանուցեալ: 39 Անդ սիւնք եկեղեցւոյ պայծառագգեստ վառեալք աստուածածագ հրոյն բորբոքմամբ միացեալք ՚ի լոյսն անշիջանելի. սուրբք որք փայլեն ընդ տիեզերս աւետարանին լուսոյ աշխարհարձակ ճառագայթիւք: 40 Անդ Մովսէս նախահայելի արեգականն անորակի եւ անմատոյց լուսոյն առաջին ծագումն ՚ի մեզ փառացն Աստուծոյ, զտենչալին իւր տեսեալ լոյս՝ մարմնոյ ծածկեալ վարագուրաւ, ցնծացեալ՝ յարութեամբ եկեալ ողջունէր նոյնահրաշ կերպիւ, աւետաւորելով մեզ ՚ի նոյն կենդանակերպիլ ՚ի նորոգումն

աստուածորդւոյն յարութեամբ, զնա վկայեալ մահու եւ կենաց տէր: 41 Եւ Եղիա հրոյն վերամբարձեալ կառաւք, ՚ի կենդանեացն վայրէ յողջոյն եկեալ մերատիպ հական լուսոյն, վկայելով՝ թէ տէր է վերնոց եւ ներքնոց, խաւսէր վասն փրկութեան ելիցն որ յերուսաղէմ, մեզ աւետարանեալ ՚ի յուսացեալ յարութեանն կառավարիլ ամպովք եւ ելանել ՚ի վայր աստուածութեանն հրոյ: 42 Անդ հազարապետն մեծ հայրական խորոցն՝ փակողն եւ բացող վերին արքունեացն լուսոյն առագաստեալ խորանաւն՝ զերրորդութեանն պակուցեալ վերածայնէր զխորհուրդն, եռակի տաղաւարաւքն եւ տիեզերագոչ փողով հրաւիրէր զընդհանուրս ՚ի խորան լուսոյ վերինն Երուսաղէմի: 43 Անդ զաւրբ զաւրութեանց վերին արքային թագաւորք ազգաց եւ իշխանք աշխարհաց որդիքն Որոտման, որք հոգւոյն հովանացեալ ամպով, զհայրականն ընդ տիեզերս հնչեցին ՚ի բարձանց ձայն ահեղ որոտմամբ՝ արբուցանել ծարաւեաց ցաւով աւրհնութեամբ զանմահութեան հոսանս: 44 Եւ զի՞ եւս, համառաւտագոյն ասացիցանդ Երրորդութեանն բոլոր գերակայ փառացն բացածագումն: 45 Վասն զի հոգին հովանացաւ լուսեղէն ամպովք, եւ Աստուած հայր փառաւք որոտաց, եւ Բանն մարմնացեալ զհայրաբուն² փառացն հական ճառագայթ անդանաւր փայլեցոյց ՚ի կենդանարար տնաւրինեցելոյ մարմնոյն. վասն զի ընդ իւր միաւորեաց զմարմինն, որպէս է ասել՝ ՚ի Հայր եւ ՚ի Հաւրէ Աստուած Բանն, էն յէականէ անտի, լոյս ՚ի լուսոյ, կեանք ՚ի կենաց, երանելին եւ միայն բարին. առ որ ամենայն հայի, որում ամենայն բաղձայ, յորում ոչ է այլայլումն եւ փոփոխումն: 46 Նոյն բնութիւն Հաւր, ճառագայթ փառաց, կերպարան էութեանն եւ պատկեր բարերարու-

1 Երկու օրինակում՝ պայծառակերպեալք

2 Մի օրինակում՝ գիրարուն

թեանն. որ էն եւ միշտ էն՝ պատճառ ունելով զմիշտ էն, ՚ի վեր քան զմիտս եւ զբանս. զմերս զթածաբար կամեցեալ փրկագործել զբնութիւն՝ կերպակից մեզ եղանի, ոչ արտակացեալ ՚ի գոյոյն Աստուած: 47 Վասն զի միացաւ ՚ի մարմնի բնութեամբ ընդ ինքեան զնա խառնելով եւ աստուածացուցանելով, կալով մնալով որպէս էրն, ոչ շփոթեալ եւ ոչ անխառն մնացեալ, այլ՝ եւ խառնեալ եւ միացեալ բնութեամբ անշփոթաբար եւ անբաժանելի ՚ի վեր քան զմտածութիւն էիցս: 48 Վասն զի յորովայնի կուսին զանփոփոխելի լուսոյն ճառագայթ զփոփոխականաւն փայլատակեաց զնիւթով. կայծակն իմն անդուստ նոյնակերպ հրաշաբուսեալ, զբաւանդակ զմեր հոգի եւ զմարմին եւ զմիտս անապական եւ աստուածախառնութեամբ միաբուն գործելով էմմանուէլ ՚ի կուսէն ծնաւ անանջատաբար ՚ի Հաւրէ բոլոր յերրորդութեանն գոլով եւ անորիշ յերկրէ. զի եւ ՚ի գիրկս կուսին աստուածացեալ մարմնովն՝ եւ զսրովբէական կառսն պարալունու մարմնացեալ աստուածութեամբն: 49 Վասն զի յամենայնի ելով լի են նովաւ երկինք եւ երկիր. որ անդրն է քան զամենայն, ընդ ամենայնսն մեր ճանապարհորդեաց հոգեկան եւ մարմնական կիրս առանց մեղաց եւ ապականութեան միով դիմաւք միով կամաց շարժութեամբ, մի եւ նոյն Աստուած մարմնացեալ եւ անդր քան զբոլորս. որոյ անհատ միութիւն գերակատար լրութեամբ յայսմ բացածագեաց աւուր, ՚ի նոյն ՚միակերպ աստուածացեալ մարմնոյն զէականն աղբերացուցեալ փայլատակող ճառագայթ, զմերս լուսակերպելով մթացեալ խաւարային բնութեանս զսեաւ աղջամղջին տեսակ ինքեամբ միացուցեալ առ Հայր, ըստ որում եւ ասաց. Որպէս դու Հայր յիս եւ ես ՚ի քեզ, զի եւ նո-

ւա ՚ի մեզ իցեմ^ա: 50 Վասն զի ելանելով ՚ի լեառնն՝ ՚ի վեր տանէր զմեզ ինքեամբ ՚ի Հայրական աթոռն. եւ զմերասեր մարմնոյն արեգակնափայլ լուսագարդելով զդէմս՝ զմերս աստուածակերպէր խոնարհութեան զմարմին նմանութեամբ մարմնոյ փառաց իւրոց. ըստ որում եւ կամարածեւ շրջափակմամբ լուսեղէն ամպոյն՝ զմերս առագաստէր ՚ի սրբութիւն սրբոցն ընդ ինքեան զբնութիւնս ՚ի ներքոյ վարագուրին, որպէս ասացն՝ թէ «Ուր եսն եմ, անդ եւ պաշտանեայն իմ եղիցի»^բ: 51 Եւ Հայրականն ձայն զինքն ՚ի վերուստ վկայեալ որդի սիրելի, զորդեգրութեան մեր զառհաւատչեայ տայր աւետիս հրաւիրելոցն ՚ի լոյս. նա եւ զառաքելոցն եւ զմարգարէիցն խմբիւք զծայրագոյնն իւր ճառագայթելով լուսափառս² զբոլորիցն նշանակէր զվերնոց եւ զներքնոց կենդանեաց եւ մեռելոց տեսանել զինքն ՚ի վերջին աւուրն ընդ ամպս եկեալ զաւրութեամբ եւ փառաւք՝ Աստուածն ՚ի մէջ աստուածացելոց, զանդերանութեանցն աստ մաքրեցելոցն տալով զփառս. որ ՚ի մեծի ահաւոր աւուրն լուսահրաշ փառաւք տաւնս այս պսակեալ արեգակնակերպ փայլէ ընդ երկնաւս յինքեան ունելով զերեքպայծառեան լուսոյն եզաբուն ճառագայթ, զոր միածինն այսաւր ՚ի թափաւրական լերինն զերրորդութեանն բոլոր յինքն փայլեաց զլոյս, ճառագայթելով զարարածս. որով երկինք ցնծացան եւ երկիրս պայծառացաւ, վերնայարկք երկնից բացան եւ լոյս ՚ի ստորինս հոսեաց խորան. Հայրականն ընդ երկնաւս հնչեաց ձայն. տիեզերք որդեգրեցան. ճառագայթ հոգւոյն ծագեաց. երկրածինքս լուսագեցեան³. հրեշտակացն խումբ յերկրի պարեաց. հողեղինացս դասք

^ա Յ՝ՎԸ՝ԺԷ 21

^բ Յ՝ՎԸ՝ԺԸ 26

² Մի օրինակում՝ գլուսոյ փառս. եւ միւսն՝ զլոյս

³ Մի օրինակում՝ լուսագեցեսեցան. այլ օրինակում՝ լուսաւորեցան

1 Մի օրինակում՝ մերակերպացեալ մարմնոյն

մտին ընդ դրունս երկնից. աւրհնութիւնք յերկնից յերկիր հնչեաց. երկիր երկնանման զարդարեցաւ. դրախտին դրունք բացան, արտաքսեալն անդրէն պարեաց 'ի նմա. հոտ ծառոյն կենաց բուրեաց. երկիր զանմահութեան բուսոյց ծաղիկս. կենաց լոյսն ծագեաց. մահու ստուերն փախեաւ. արդարութիւն թագաւորեաց. իշխանութիւն մեղացն լուծաւ. աւետարանական փողն գոչեաց, տիեզերք 'ի քնոյ զարթեան, զԱստուած մարմնով եկեալ տեսին, եւ ընդ նմա աստուածացան:

52 Այսոցիկ մեզ բիւր բարեաց փոխանակ այս տաւն մեծ եւ պաշտելի: 53 Եւ եւս յոյժ վայելուչ է անուն տաւնիս զոր կոչէ եկեղեցի. զի վարդավառ ասի, որ է արդ աւար, եւ կոչի վարժարան: 54 Այլ վասն զի յոյնն զսա պայծառակերպութեան եւ պսակաց կոչէ տաւն, իսկ ազգհայաստանեայց վարդավառ, նոյն եւ մի զսորայս ձայնէ հրաշափառ պայծառութիւն, զոր կանխաւ բանն տպաւորեաց: 55 Ի սմա բովանդակ երկիր ծաղկաւտեալ, եւ բնութիւնս մեր յաւիտենական փթթեալ ծաղկաւք, եւ ճառագայթարձակ փայլմամբ փառացն Քրիստոսի. եկեղեցիք պսակեալ պայծառագգեստ վայելչութեամբ եւ առաքինութեանն լուսահրաշ վարդիւք եւ շուշանաւք՝ տաւնասիրացն ոսկեվարսեալ վայելչանան գլուխք. ըստ այսմ յիրաւի վարդավառ զսա ձայնէ եկեղեցի, եւ պայծառակերպութեան եւ պսակաց տաւն: 56 Իսկ արդ աւարն եւ վարժարանն յայլ բարձրագոյն տրամագրի խորհուրդ, զոր տրամախոհիցն 'ի հոգւոյն է գիտել: 57 Քանզի այն ինչ ծագեալ 'ի մեզ յարութեանն Քրիստոսի լոյս 'ի գլուխ սրբոյ յիսնեկիս, հոգւոյն յառաքեալսն 'ի վերնատանն զեղան շնորհք. յորում աւուր աստուածագիծ աւրինացն տառ 'ի Սինա ընձեռեալ Մովսէսի զոր տաւնէր Իսրայէլ ամ յամէ՝ պենտեկոստէ զսա առձայնեալ, 'ի նմին աւուր եւ հոգւոյն յառաքեալսն

զիւրն կենդանագրեալ շնորհս՝ տեղի տայր գիրն, եւ աւետարանին բազմաձայն լեզուաւք 'ի մի հնչեցեալ ձայն զլսողացն աշակերտէր հինգհարեան խմբիցն հոյլս՝ նոր Իսրայէլ զնոսա գրելով. առաջին քրտունք երկնաւոր մշակին եւ ծաղիկք առաքելական ոստոցն, որք զգրոյն 'ի բաց մերկացեալ զպատրուակ՝ հոգւոյն զգեստաւորեցան լուսով, աւետարանին հնազանդեալք աւրինադրութեանց՝ զոր առաքելական հրամանն զնոսա յերկրորդս յայս փակեալ յիսնեքեակ՝ որպէս 'ի վարժարանի վարժէր զնոսա 'ի հրահանգս վարժից հոգեւոր կրթութեանց ըստ իսրայէլեան երբեմն շրջացանական մաքրութեանն յերեման Աստուծոյ: 58 Սայապէս եւ սոցա սրբութեամբ աղաւթից մաքրութեան աւագանին լուսով որդեգրութեանն արժանաւ շնորհի, ըստ այսմ վարժարան զսա կոչել ոչ ինչ եպերելի է: 59 Իսկ արդ աւարն քանզի յանկման առաքելական աւրինադրութեանցն 'ի սմին յայսմ աւուր տաւնի տաղաւարահարաց առաջին յերուսաղէմ զեկեղեցւոյ կանգնեցին խորան, 'ի նմա զնորընծայս լուսացմամբ աւագանին որդեգրեալ հաւրն լուսոյ՝ փոփոխելով զհնութիւն ահարոնեան ծերացեալ պաշտամանն 'ի նորոգութիւն Քրիստոսի քահանայութեանն, եւ զկերպ գրոյն 'ի հոգւոյն շնորհս, եւ զթլփատութիւն մարմնոյն 'ի մտաց մաքրութիւն, եւ զառաւրեայ լուսամունս 'ի մշտնջենաւոր աւագանին մաքրութիւն հոգեւոր լուսացմանցն, եւ զգոհիցն եւ զպատարագացն ընծայս 'ի բանաւոր պաշտաւնս հաւատացելոցն բոլորապատու զանձինս Բանին Աստուծոյ 'ի վերայ վերնագունի ընծայեալ սեղանոյ: 60 Ըստ այսմ եւ զտաւնիս զաւրինակն՝ աւետարանին լուսով պայծառակերպեցին զխորհուրդ, փոխակերպելով զստուերին տաղաւար 'ի ճշմարտութեանն առագաստ, եւ

1 Մի օրինակում՝ գօրինակացն

¹զանճշմարտութեանն ոստասաղարթ եւ ծաղկագոլարճ գտաւնախմբելն Իսրայէլի ՚ի ծայրս լեռանց տաղաւարեալ՝ ՚ի հաւատոյն աւրինադրեցին նորածնելոցն բարձրանալ ՚ի լեառն, Երրորդութեանն պսակեալ լուսով, ծիրանիս արկեալ զհոգւոյն ճառագայթ, եւ երկնածաղիկ առաքինութեանն լուսասաղարթ ոստովք քաջուղէշ եւ յարափթիթ պտղաւէտեալք միշտ զփրկութեանն տաւնել զելս ՚ի խորանն լուսոյ նոր Սիրովնի որպէս արդարեւ տղայացեալք արդարութեամբ, եւ ՚ի կատարեալ գութ եկեալ՝ պայծառ հաւատով² հոգիացեալք. եւ մանկունք ³հարսանեաց լեալք եւ ՚ի ճաշ մտեալ ընդ անմահ փեսային ճաշակեն ՚ի լուսոյ հարսնարանին զանմահութեան զկեանսն, եւ ընդ անմահիցն դասագրեալ երամս՝ առագաստի երգեն զերգս Աւրինեալ եկեալ յանուն Տեառն՝. եւ թէ Տէր Աստուած մեր երեսեցաւ մեզ, արարե՛ք տաւն ուրախութեամբ⁴:

61 Այսպէս սրբոց առաքելոցն ըստ ակնարկութեանն ՚ի բարձանց զամենայն ստուերատեսակ երեւմունս աւրինացն քակտեալ՝ զճշմարտութեանն յայսմ տաւնի բացածագեցին լուսոյ խորհուրդ պայծառ ճառագայթիւք. յորում աւուր եւ զհոգին Սուրբ յայտնապէս հաւատացեալքն⁴ տեսին խմբիւք եկեալ յաւազանն լուսոյ եւ ՚ի սեղանն սուրբ ՚ի վերայ կենարար աստուածային խորհրդոյ փրկական մարմնոյ եւ արեան Աստուածորդւոյն. ընդ նմին եւ այլ աստուածաշնորհ պարգեւս առաքելահրաման նորընծայ պատարագաց աղին աւրհնութեան. եւ բովանդակ զամենայն աստուածապարգեւ աւետեացն յերուսա-

ղէմ կատարեալ զխորհուրդ: 62 Ի սմին յայսմ տաւնի բաժանեցին ՚ի մէջ իւրեանց զտիեզերս ամենայն կալ իշխանս ՚ի ներքոյ երկնից ըստ կանխասացութեան Հոգւոյն Սրբոյ Ի գումարել երկնաւորին զթագաւորս⁵, առնուլ յաւարի զընդհանուրս: 63 Ուստի առ միմեանս գոչէին միախումբ երկնաւոր նահատակացն աշխարհագոչ փողովք ասելով. Արդ աւար է, ելե՛ք ընդ տիեզերս գերել զգերութիւն, առնուլ աւար, բաշխել պարգեւս եւ տալ որդւոց մարդկան⁶. որպէս գրէ խորհրդագետն աշտոցիկ Պաւղոս, եթէ Գերեմի գամեմայն միտս ՚ի հնազանդութիւնն Քրիստոսի⁶: 64 Աստանաւր ցուցաւ թէ արդ աւար է տաւնս, զոր վարդավառ զսա ձայնէ եկեղեցի, առաքինութեան ՚ի սմա լուսերանգ եւ յուսահոտ⁵ բոցատերեւ վարդիւք հարսնազգեստ պսակեալ եւ հրճուեալ: 65 Սա առաջին յեկեղեցւոջ աւրինադրեցաւ յառաքելոցն տաւն աւետաբեր, որ ոչ մտանէ ՚ի շրջանս ընթերցուածոցն ընդ այլսն յորս աստուածային տնաւրէնութեանն վերաձայնաբար տաւնի խորհուրդ մարգարէիւք նախապատմեալ. զի ոչ զանցելոցն որպէս զնոսա, այլ զհանդերձեալ յաւիտենին յինքն բարձեալ ունի մշտապայծառ փառաց գերակայութիւն յարագուարճ ցնծութեամբ. որ եւ ոչ մարգարէքն ծանեան զայնս զոր անդն պատրաստեաց Աստուած սիրողաց ինքեան. զի սա ըստ ութերեակ աւուրն ⁶որպէս առաջինն այն եւ վերջին մշտնջենահոտ լուսով անթառամ պսակեալ տաւն յաւետահրաշ եւ ճառագայթաւէտ, սկիզբն առեալ ՚ի դատողական ատենէն, եւ տեւէ մինչեւ յանսպառ մշտանորոգ յաւիտեանսն զտաւնասիրացն բացախմբից⁷

1 Մի օրինակում՝ զպայծառագգեստ. միւս այլ՝ զպտղաւէտ սաղարթ զծաղկագոլարն
 2 Մի օրինակում՝ հոգւոյն լուսով
 3 Մի օրինակում՝ հարսնացեալի՝ ՚ի ցաշ
 4 Մ. Գ. Բ. 39. Գ. 4. Ժ. Գ. 35
 5 Մ. Գ. Ը. Ժ. 1-27
 6 Երկու օրինակում՝ հաւատացելոցն

6 Մ. Գ. Կ. 15
 7 Տէ՛՛՛՛ Մ. Գ. Կ. 19:
 8 Բ. Կ. Բ. Ժ. 5
 9 Մի օրինակում՝ բերկրահոտ
 10 Մի օրինակում՝ որ է առաջին ցոյց եւ վերջին
 11 Մի օրինակում՝ ՚ի բաց խմբիցն

միացեալ պար յիւրն լուսաթաղանթ առա-
գաստեալ ծոց, զանգրաւական ուրախու-
թեանցն տրոհելով աստ մաքրեցելոցն յա-
րատեւողութիւն ընդ էին՝ աստուածացեալ
եղելոց, զոր ոչ ոք կարէ ասել զայն զի ե-
ղիցի Աստուած ամենայն յամենայնի:

66 Իսկ մեր զաստուածահրաշ լուսա-
ւորութեանցս տաւնախմբեալ զաւր՝
կնքեսցուք զբանս. պայծառագգեաց պսա-
կեալ լուսով փառացն Քրիստոսի ընդ
սրբոց առաքելոց եւ մարգարէից պարս՝ ա-
րարչական սպասաւորեսցուք տնաւրէնու-
թեան, զլուծանելի մարմնոյս տաղաւար՝

մաքրութեան առնել խորան. յորում զմի
եւ զնոյն ինքն զՔրիստոս ընդունելով,
զերրորդութեանն ՚ի սիրտս մեր անպարա-
զիր ընկալցուք լուսաւորութիւն. եւ սա-
պէս ընդ լուսերամիցն յափշտակեսցուք
ամպովք ընդ առաջ Տեառն յաւգս նոյնա-
տիպ աստուածացեալ կերպիւ՝ զուարթ եւ
պայծառ կալ յառաջագահ¹ դասուն, ²զոր-
դեգրութեանն առեալ պարգեւս ընդ թա-
գաւորեալսն ՚ի լոյս ՚ի նոյն ինքն ՚ի Քրիս-
տոս Յիսուս ՚ի Տէր մեր. որում փառք յա-
ւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

1 Մի օրինակում՝ յաչագահ

2 Մի օրինակում՝ զերրորդութեանն առեալ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ ՍԱՅԱԿԱՅ

Յորում եւ բանք մարգարեականք եւ վասն փոխման Աստուածածնին թէ որպէս եղէ կամ որպէս շնորհեցաւ անարատ տիպ պատկերին ի փայտն եւ թէ յոյր ձեռն եւ զինչ եղէ պատճառք խնդրոյն կամ թէ յումմէ բերաւ ի Յայս

1 *Զյորդութիւն առատութեան աստուածային հոգւոյն շնորհաց, որ 'ի վերայ քո անդուլ մտացդ, որ վասն գրոց ծանալթութեան եւ սիրոյ առ Աստուած, յառաջ քան գտեսութիւն 'ի ձեռն համբաւուց լուեալ իմ զխոհականութիւն մեծի հզաւրիդ ծանեայ, եւ այժմ 'ի ձեռն արժանափայլ խնդրոյս յառաջ քան զնկարագիր պատկերիդ եւ զտիպ մարմնոյդ, տեսեալ 'ի վրէժխնդրութիւն հոգւոյդ, գիտացի որ 'ի վերին շնորհացն է այս: 2 Վասն որոյ եւ ինքն բանն Աստուած 'ի ստեղծանելն զմարդն բանիւ զարդարեաց առ 'ի յաւրհանել եւ 'ի ճանաչել զերախտագործն, յորս ասէ. Աւրիմեա անձն իմ, զՏէր, եւ մի' մոռանար զգործս նորա^ա: 3 Յայտոսիկ ուրախ լինի տէրն, եւ երանէ զայնոսիկ որ յաւրէնս տեսաւ խորհեսցի 'ի տուէ եւ 'ի գիշերի. զի եղիցի նա որպէս ծառ 'ի գնացս ջուրց անթառամ, որ զպտուղ իւր 'ի ժամու տացէ: 4 Զի թէպէտ եւ երկիրս զիւրն սիրէ, սակայն ոչ է գովելի, զի եղծանելի է. զի Աստուած ստեղծ զմարդն յանմահութիւն որպէս ասացն, այլ ստեղծականաւն կերակրեալ մահացաւ: 5 Վասն որոյ զբանին վառ եւ բորբոք պահելով զկայծակն անմահանամ: 6 Ասացից քեզ 'ի բազմաց զերկուց քերց զիրս միայն, զի երկոքեանն ջերմութեամբ զտէրն ընկալան: 7 Մարթա կերակրելովն, այլ գովելի է Մարիամ, զի ասացաւ յաստուածեղէն բերանոյն. Աստ սակաւ ինչ պիտոյ է. Մարիամ մասն բարի ընտրեաց, որ ոչ բարձցի 'ի նմանէ^բ:*

8 *Յայսցանէ գիտացի լեալ զքեզ, մեծ իշխանդ Վասպուրականի, որ թէպէտ եւ 'ի նախարարս ես թուեալ, սակայն 'ի տանէ թագաւորազուն, եւ ազգաւ ես քաջ եւ նախնական, եւ արգասաւոր սերունդ եւ զարմ. ոչ բանիւ միայն ուռճացեալ, այլ եւ 'ի գործ պատերազմաց ընդ առաջինսն թուեալ: 9 Զի որպէս երկուց մարդոց լինելութեամբ երկիրս հաստատեցաւ, յայսպէս 'ի ձեռն երկուց տանցդ, արծրունեաց եւ բազրատունեաց, այս աշխարհիս սերունդք բնակեն: 10 Եւ որպէս երկու աչք զբոլոր մարմին զարդարէ, այսպէս երկու կողմանքդ արեւելից եւ հիւսիսոյ լուսաւորին. եւ որպէս երկու ձեռք միացեալ 'ի գործ պիտոյանան, այսպէս եւ երկիրս Հայոց 'ի ձէնջ գոյանան: 11 Եւ որպէս 'ի վերայ երկուց ոտից բոլոր մարմինն հաստատի, այսպէս եւ 'ի ձեռն երկուց տանց ամենայն ազգք Հայոց հնազանդ լինելով 'ի մի մարդ կատարեալ 'ի Քրիստոս լինին: 12 Եւ դուք երկոքին ցեղք ընդ միմեանս միացեալ անշարժ կայք:*

13 *Քեզ ասեմ իշխանդ արծրունեաց, եցոյց ինձ տէր, զի յորդուց քոց երեք եղբարք վասն Քրիստոսի 'ի մահ մատնեալք, երկուքն արեամբ վկայք լինին Քրիստոսի, եւ մինն վրիպեալ 'ի նոցանէ եւ ոչ յայսմ վայելէ: 14 Վասն նոցա Աստուած զթագն թագաւորին Սենեքերիմայ յորդիս քո դարձուցեալ յերկարածգէ յերկրի: 15 Եւ բազրատունուոյդ ասեմ. յիշէ տէր զբանն իւր, եթէ թագաւորք 'ի քէն ելցեն, եւ թագաւորէք 'ի Դուին. եւ այլ ինչ չունիմ ասել ձեզ յորժամ տէր տացէ տեսանել:*

^ա Սաղմ. ճԻ 2-3

^բ Ղուկ. Ժ 42

16 Այլ ընդ գովասանական բանիցդ շնորհակալ եմ. եւ երկիր ոչ պագանեմ, զի զայր ծեր հնացեալ մեղաւք՝ հրեշտակաց նմանեցուցէք. երանի թէ աշակերտ նոցա արժանի լինէի կոչել, թող թէ փոխանորդ:

17 Զի հանապազ յիշելով զվարս նոցա հալիմ, զիս ոչ գիտելով արժանի. այլ զի արժանի զիս առնէք յիշել առ հատուցանողն, երկիր պագի, եւ ձեզ հատուցէ Աստուած առատապէս զաւրհնութիւն:

18 Այլ չձանրանամ ձեզ յերկրի, աստուածասէր իշխանք. հոգևով եւ մտաւք միացիք ընդ իս 'ի Քրիստոս. զի ոչ խնդրեմ ինչ զձեր, այլ զձեզ:

19 Այլ զխնդիր աստուածասէր իշխանիդ, որ վասն պատուական պատկերի Տիրամաւրն, անմահ քոյին ազգի թողում յիշատակ. զի եւ զուարճանամ 'ի յիշատակի Տիրամաւրն, որ զարեգական արդարութեան յերկիր ծագեաց, ճշմարիտ արեւելք եղեալ արեգականն արդարութեան. զի 'ի նմանէ փրկութիւն, 'ի նմանէ կենդանութիւն, 'ի նմանէ եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյ՝ որ է Աստուած աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

20 Որ պատուիրեալս էիք զբան ձերոյ քահանայիս վասն Բեթղեհէմի շինութեանն՝ թէ ո՛վ, կամ յու՛մմէ՛. եւ զի Ղուկաս զՆաթան, եւ Մատթէոս զՍաղմոն յիշեն նախնիք կուսին. եւ զի ոմանք գտիւ եւ ոմանք զգիշեր երիցուցանէն, գրեմ ձեզ, այլ այժմ ոչ ժամանեմ առ հզաւր իշխանսդ 'ի տեսութիւն, մինչեւ կատարեսցի տաւն իսկուհւոյն, գրեմ այժմ աստուածասէր անձինդ զպատճառս տեղւոյն:

21 Բեթղեհէմ տուն հացի թարգմանի, որպէս ասացաւ 'ի տեսունէ, ես եմ հացն կենաց. եւ տեղիս այս հեթանոսաց էր, եւ 'ի նահապետէն գնեցաւ, զի լիցի հեթանոսաց ճանապարհ առ կենդանութիւն. զի հեթանոսաց էր երկիրն՝ յորում ծնաւ Քրիստոս: 22 Բեթղեհէմ տուն էր նահա-

պետաց. զի Փարէս ծնաւ 'ի Յուդայէ եւ 'ի Թամարայ, Փարէս ծնաւ զԵզրոն, Եզրոն զԱրամ, Արամ զԱմինադաբ՝ որ էր սպարապետ զաւրուն Յուդայ, 'ի հանելն Մովսէսի գորդիսն Իսրայէլի յԵգիպտոսէ: 23 Սա ծնանի զՆաասոն, որ էր իշխան բերաւորացն Յուդայ յանապատին, եւ դուստր Ամինադաբայ եղեւ կին Եղիազարու, որդւոյ Ահարոնի քահանայապետի, յորմէ ծնաւ Փենեհէս: 24 ՅԱմինադաբայ բղխեաց աւրհնութիւն քահանայութեան եւ թագաւորութեան. թագաւորութիւնն 'ի Նաասոնեայ, եւ քահանայութիւնն 'ի ծննդենէ քեռն Նաասոնի, որ ծնաւ զՓենեհէս, որ ցածոյց զբարկութիւնն Աստուծոյ նախանձախնդիր լինելով. եւ Նաասոն ծնանի զՍաղմոն: 25 Այս Սաղմոն իշխան էր ցեղին Յուդայ, յորժամ անցոյց Յեսու ընդ Յորդանան գորդիսն Իսրայէլի, զերկոտասան ցեղիցն բանակս: 26 Եւ 'ի կործանման Երիքովի, ապրեցուցեալ Յեսու զԲաբելոնս, եւ քաղաք շինէր սա ինքեան զԲեթղեհէմ 'ի գետինս Յուդայ, եւ 'ի սմանէ ծնանէր զԲոոս: 27 Եւ Բոոս առ կին զՀուլթ մովաբացի, եւ 'ի նմանէ ծնանէր զՈվբեդ, եւ Ովբեդ ծնանի զՅեսսէ, Յեսսէ ծնանի զԴաւիթ: 28 Սա է մարգարէին հոգեխառն խոստովանութիւնն. Ոչ ինչ կրսեր ես յիշխանս Յուդայ: 29 Իսկ Եփրաթա՝ թարգմանի բացումն, վասն զի 'ի սմա եւ Սամուէլ աւծեալ իւղով զԴաւիթ, զոր մարգարէն նախաճառեալ, Ի Բեթղեհէմ ինչ իշխանս որ հովուեսցէ գողովուրդ իմ գիւրպայէ՛:

30 Մեծի նահապետին լցաւ աւրհնութիւն, անպակաս ասացեալ պետ 'ի Յուդայէ, մինչեւ 'ի գալ՝ որոյ իւր է թագաւորութիւնն, եւ նա է ակնկալութիւն հեթանոսաց: 31 Ոչ վասն Դաւթայ ճառեալ զայս մարգարէացաւ, այլ վասն որ 'ի զաւակէ

« Մարթ. Բ՝ 6

բ Մարթ. Բ՝ 6

Դաւթի ճշմարիտ էառ զմարմնաւորութիւնն: 32 Ծնաւ 'ի սուրբ կուսէն 'ի Բեթղեհէմ որ Դաւթի կոչեցաւ քաղաք: 33 Ի սմա բանայր դուռն տեսութեան տիեզերաց, զարարչական Բանին մարմնանալ ճշմարիտ, որ առաջին է, եւ ոչ կրսեր քաղաք գաւազանին Յուդայ: 34 Ի Բեթղեհէմ 'ի կուսէ ծնիցելոյ, եւ տիրեալ տիեզերաց աստուածաբար: 35 Եւ զի մի՛ չրեայքն ճոխասցին միայն ինքեանց զմարմնաւորութիւնն հաւատալով, զի եւ 'ի հեթանոսաց անմաքուր կանայք դստերաց Իսրայէլի յաջորդեցին մաքրութիւն, Թամար, Բախաբ, Հուլթ: զի եւ հեթանոսաց պարծեսցի ժողովարան, այսպիսի ունելով նախարարս սրբոյ կուսին: 36 Զի որպէս չրեայք պարծին թագաւորաւք եւ նահապետաւք, նոյնպէս եւ եկեղեցի սուրբ խնդասցէ տեղեաւն, Թամարաւն, Բախաբաւն, Հուլթաւն: 37 Եւ գերեւելի փրկութիւնս նոցա առնելով ընդ թագաւորս եւ ընդ նահապետս, որպէս զմեծ եւ զառաքինի կանայս, զԲեթղեհէմ հասարակաբար զաստուածընկալ այրն, հաւատապէս զաստղն, անջատակի զմաւզան, անորիչ զմարմնացեալ Բանն: 38 Յերկակողմ մասանց, յանառաքինի կանանցն որք 'ի հեթանոսաց, 'ի թագաւորաց եւ 'ի նահապետաց որք յԻսրայելէ, 'ի սրբոյ կուսէն հասարակաց փայլեալ անմուտ արեգակնն, ջահաւորեաց զընդհանուր տիեզերս:

39 Արդ մի՛ ոք անուսուժն զմեզ համարելով վասն կրկնաբանելոյ զասացեալս 'ի մէնջ, այլ վասն աստուածասէր անձինդ գրեմ գրեաւն 'ի գիրս յայս: 40 Վասն այսորիկ առ Բոոս կին զՀուլթ մովաբացի, զի նովաւ եղիցի հաղորդ ակրհնութեան արդարոց: 41 Եւ 'ի Հուլթայ ծննդենէն ծնաւ

ազգ տանն Դաւթի, եւ 'ի նորա զաւակէ ծնաւ Քրիստոս արքայ: 42 Կահաթ ծնաւ զԱմրամ, եւ անուն կնոջն Կահաթու Ովրաբ, դուստր Դեւեայ, որ ծնաւ զՍաղա յԵգիպտոս, եւ Սաղա ծնաւ յԱմրամայ զԱհարոն եւ զՄովսէս եւ զՄարիամ քոյր նոցա: 43 Ութսնամեան էր Մովսէս, եւ Ահարոն եղբայր նորա ութսուն եւ երից՝ յորժամ խաւսեցան ընդ Փարաւոնի: 44 Եւ առ Ահարոն, ասէ, որդւոյ իւրոյ կիմ գեղիսաբեթ գղուստր Ամինադարայ, զոյր նասսոնի յազգէ Յուդայ: ուստի քահանայութեան եւ թագաւորութեանն ցեղքն ընդ միմեանս խառնեցան խնամութեամբ: 45 Վասն որոյ Մարիամ մայր Յիսուսի թէպէտ եւ յազգէ Յուդայէ, վասն խնամութեամբ ընդ միմեանս խառնելոյ քահանայիցն եւ թագաւորացն, կոչի ազգատոհմ Եգիպտեթի կնոջ Զաքարիայի: 46 Զի որ 'ի նմանէ ծնանելոց էր, քահանայ էր եւ թագաւոր:

47 Իսկ Ղուկաս աւետարանիչ, ոչ ըստ բնութեան զազգահամարն կարգէ, այլ ըստ աւրինացն: 48 Զի յորժամ մեռանէր եղբայր անորդի, միւս եղբայր առնոյր զկինն, եւ յարուցանէր զաւակ յանուն եղբաւրն: 49 Եւ է որ միաւորեալ է ըստ բնութեանն, որ յերանսն գայր Քրիստոս, եւ անդէն այլ ոչ բաժանէր. եւ թուէ մինչեւ յԱդամ եւ յԱստուած: 50 Իսկ Մատթէոս աւետարանիչ թուէ յԱբրահամէ մինչեւ 'ի Քրիստոս, զի 'ի նորա զաւակացն ծնանելոց էր Քրիստոս եւ ընդ նոցա երանսն գայր: 51 Մատթէոս զՍաղմոն ասէ, եւ Ղուկաս զՆաթան, զի 'ի Նաթանայ իջանէր ազգն 'ի Յովսէփ, եւ 'ի Սաղմոնէ իջանէր 'ի Մարիամ ըստ բանի հրեշտակապետին. Յովսէփ որդի Դաւթի, մի՛ երկնչիր առնուլ առ Բեզ զՄարիամ: 52 Ասէ եւ Եպիփան կիպրացի մեծ վարդապետն այսպէս. Սուրբ կոյսն Մա-

« Մատթ. Բ 6

բ Տե՛* Եւ. 9 23:
գ Մատթ. Լ 20

րիամ աստուածածին, դուստր էր Յովակիմայ եւ Աննայի. իսկ Յովակիմ որդի Բարեայ, որ կոչի Պանթեո, եղբայր Մեղքեայ, որպէս կայ յաւանդութեանն Հրէից: 53 Որդի Ղեւեայ ՚ի գաւակէ Նաթանայ, եւ Սաղմոնի ՚ի ցեղէ Դաւթի յազգէ Յուդայ: 54 Իսկ Մեղքի որդի Ղեւեայ ՚ի վախճանելն Մատթանայ հաւր Յակոբայ, առ զկին Մատթանայ որ էր այրի, զմայր Յակոբայ. որ եւ գնաց զհետ մաւր իւրոյ Յակոբ առ Մեղքի եղբայր Բարեայ որ կոչի Պանթեո հայր Յովակիմայ, որ եւ սնաւ ՚ի տան Մեղքեայ: 55 Իսկ ՚ի կնոջէ Մատթանայ ծնան երկու եղբարք, ՚ի Մատթանայ Յակոբ, եւ ՚ի Մեղքեայ Հեղի: 56 Եւ էին Յակոբ եւ Հեղի եղբարք, համամայր յայլ եւ այլ հաւրէ: 57 Իսկ ՚ի վախճանելն Հեղեայ, յետ մնալոյ իւրոյ անզաւակ, հարկեալ Յակոբ ըստ աւրինացն, առնու զկին եղբաւր իւրոյ յարուցանել նմա զաւակ: 58 Եւ այսպէս ծնաւ Յակոբ ՚ի կնոջէն Հեղեայ զՅովսէփ եւ զԿղէտովաս, ծնունդք ըստ բնութեանն Յակոբայ, եւ որդիք Հեղեայ ըստ աւրինացն: 59 Իսկ Յովակիմ հայր Մարիամու, եւ նորին հայր Պանթեո, եղբայր Մեղքեայ, էին որդիք Ղեւեայ, ազգակիցք Յակոբայ, որպէս ցուցանեն երբայցուոցն աւանդութիւնքն: 60 Որպէս զի գոլ Մարիամու դուստր Յովակիմայ, թոռն Պանթեոայ եղբաւր Մեղքեայ, որդւոյ Ղեւեայ, որ առ զկինն Մատթանայ: 61 Իսկ կին Հեղեայ, տուեալն Յակոբայ ծնաւ զՅովսէփու, որպէս յառաջագոյն ասացաք: 62 Որպէս զի գոլ Մարիամու, որ եղեւն Յովսէփ այր, ըստ երկուց նահապետութեանցն, Նաթանայ եւ Սաղմոնի, յազգէ Դաւթի ըստ հաւր, իսկ ըստ մաւր Հեղեայ, եղբաւր նորին հաւրն Յովակիմայ, եւ ըստ քահանայութեանն ազգակից Եղիսաբեթի:

63 Եւ ինքն սուրբ կոյսն սքանչելի վարուք սրբութեամբ առաւելեալ քան զամենայն ոք, ըստ բանին Սողոմոնի, Բագում դստերք ստացան զԲեթուփիւն, բայց դու ա-

ռաւել եղեր՞, որպէս աւետարանեցաւ ՚ի Նազարեթ ՚ի Գաբրիէլէ, միահամուռն ամենայն ամբ կենաց նորա վաթսուռն ամ. ՚ի տասն եւ հինգ ամին ծնաւ զփրկիչն աշխարհի, եւ երեսուռն եւ երեք ամ մինչեւ ՚ի խաչելութիւն փրկչին: 64 Իսկ յետ համբառնալոյ յերկինս փրկչին երկոտասան ամ, որ լինի ՚ի սկզբանէ կենաց նորա մինչեւ ՚ի հրաշալի փոխումն վաթսուռն ամ:

65 Սուրբ կոյսն եւ Եղիսաբեթ եւ Սողոմէ, երեք քեռ երեք դստերք էին սոքա. եւ Մարիամ Կղէտովայ քոյր ասի Աստուածածնին, զոր ասէ՝ կային առ խաչին Յիսուսի: 66 Այլ եւ Յովսէփ այր Մարիամուռնէր որդիս չորս, զՅակոբոս, զՍիմոն, զՅուդա, զՅովսէս. ունէր եւ դստերս երիս, զՄարթա, զԵսթեր, զՍողոմէ՝ որ էր մայր Յակոբայ եւ Յոհաննու եւ կին Ջեբեղեայ: 67 Եւ Յոհաննէս կոչի քեռորդի փրկչին. զի որպէս որդիքն Յովսէփու եղբարք ասին փրկչին, այսպէս եւ դստերքն քոյրք: 68 Յովսէփ քառասունամեայ էր մինչ կոյսն յանձնեցաւ նմա, եւ յերեսուռն եւ մի ամի կենարարին հանգեաւ ՚ի Նազարեթ ՚ի տան իւրում. եւ սպասաւորէր սրբոյ կուսին Յակոբ արդարն ՚ի Յովսէփայ յանձնեալ, զի եւ առ Յովսէփաւ նա հոգայր ծառայապէս, հեզն եւ արդարն, մինչեւ ՚ի Քրիստոսէ Յոհաննու յանձնեցաւ:

69 Եւ սուրբ կոյսն բազում չարչարանս կրեաց եւ վտանգ ՚ի Կայիափայ, եւ հալածանս ՚ի Հրէիցն: 70 Զի ոչ տային նմա գնալ ՚ի գերեզմանն կալ յաղաւթս, կամ ՚ի Գեթսեմանի յայտնապէս, կամ յայլ տեղիս տնաւրինականս փրկչին, բայց

« Ընդ. ԼԵ 29

1 Առ բագումս ՚ի վարդապետաց տարածեալ կարծիքն յաղագս ՚ի կարգ աշխարհի մտելոյ Յովսէփայ կանխաւ եւ որդիս եւ դստերս ծնանել, դադարեաց ՚ի Հերոնիմեայ եւ այսր. եւ հասարակաց վարդապետութիւն է արդ մշտնջեմաւորն լինել կուսութեան նորա. գեղարար տեսնոն ասացեալն յաւետարանի՝ զազգականս նորա իմացեալ, կամ որդիս եղբոր Յովսէփայ:

միայն գաղտնի: 71 Եւ հալածեալ զեղբայր տեառն զՅակոբ, երթեալ հուր հարին տանն յորում կայր սրբուհին, եւ շրջապատեալ հուրն զՀրեայն, կիզեաց արս եաւթն, եւ զԿայրափա եւ զԱննա եւ զՂեւի քահանայապետք, ոչ ինչ վնասեալք տանն: 72 Եւ երկուցեալք, այլ ոչ եւս իշխէին համարձակել 'ի սուրբ անձնն:

73 Յաւուր մկրտութեանն տեառն, խաժամոժ ամբոխ Հրէիցն զնացեալ հրոսակք 'ի Յորդանան ըմբռնել զՏիրամայրն եւ զՅովհաննէս: 74 Իսկ հրեշտակ Աստուծոյ եղ զնոսա յայնկոյս գետոյն. եւ Հրեայքն անցանել կամեցեալ, արս քսան 'ի նոցանէ կորոյս Յորդանան: 75 Եւ յաւուր համբարձմանն տեառն, 'ի լեառն ձիթենեաց յախուռն քարամբք հասեալ Հրեայքն 'ի վերայ սրբուհոյն սատակեցին յինքեանց արս յիսուն քարավրէժս: 76 Այլ զի բազում հալածանս գրելով զՏիրամաւրն, ճառս ձանձրասցի յընթեռնուլ, այսուհետեւ 'ի խնդիր սրբոյ պատկերին դարձայց:

77 Հրաւիրեալ սրբուհին 'ի փոխումն առ որդին իւր, յայտնեալ աւետարանչին զփայտն կիւպարիս, յորմէ կենսաբեր խաչն, մեծաւ թախանձմամբ կերպածեւէ զպատկեր Տիրամաւրն առ 'ի մնալ նշխար կենաց մերոց, առ անձուկ սրտին իւրոյ յոյժ բազձացեալ աւետարանիչն: 78 Քանզի յետ համբառնալոյ փրկչին մերոյ, նովաւ մխիթարէին աշակերտքն, զսուրբ կոյսն տեսանելով որպէս զորդին իւր. նա եւ Պետրոս եւ Պաւղոս բազում անգամ ելանէին յԵրուսաղէմ տեսանել զսուրբ տեղիսն, եւ 'ի տեսութիւն իսկուհոյն:¹

1 Տօնապատեառ յաւելու. Յաւուր միում տեսիլ երեսեալ Աստուածածնին՝ եթէ փոխելոց ես յաշխարհն կենդանեաց, եւ հայցէր 'ի տեսնել տեսանել զսուրբ առաքեալսն, քանզի երթեալ էին յորոտս տիեզերաց քարոզել զաւետարանն փրկութեան. եւ տէր ամպով յափշտակեաց զաստուածագան սուրբ առաքեալսն յիւրաքանչիւր զաւտաց յակամ թօթափել համագումար միաբանութեամբ:

79 Արդ 'ի ժողովել աշակերտացն համագումար միաբանութեամբ 'ի յղարկել զաստուածամայրն իւրեանց, ըստ բանին տեառն, եթէ ուր մարմին է՝ անդ եւ արծուիք ժողովեցին. որք թէպէտ եւ 'ի ժամ խաչելութեանն ցրուեցան, այլ 'ի ժամ յարութեանն ժողովեցան. քանզի ասաց տէրն, քակեցէք զտաճարս զայս եւ ես յերիս աւուրս շինեցից զսա: 80 Զոր մարգարէն ասէ, շինէ զԵրուսաղէմ տէր, եւ զցրուեալսն Իսրայէլի ժողովէ: 81 Խորհեցեալ այնուհետեւ եւ Յոհաննու ընդ այլ առաքեալսն աղաչել զՏիրամայրն իւրեանց, զնել զփայտեղէն անաւթն 'ի վերայ աստուածատիպ պատկերին իւրոյ, եւ աւրհնել զնա, եւ խնդրել 'ի տեառնէ բարի առնել երկրի 'ի փոխմանն իւրում. քանզի ախտ բորոտութեան մեծապէս² ցասմամբ եռայր յերկրի, բայց յԵրուսաղէմ առաւել եւս: 82 Երթեալ Պաւղոսի եւ Յոհաննու, հանդերձ միաբան զնդիւն աղաչել զՏիրամայրն, ասէ Պաւղոս ցամենաւրհնեալ սուրբ կոյսն. Անարատ առագաստ Աստուծոյ Բանին, աղաչեմք զքեզ, ընկալ զփայտեղէն պատկերս զայս զնկարեալս 'ի Յոհաննէ 'ի սուրբ ձեռս քո, եւ աւրհնեա զսա, եւ տուր զսա նշան կենաց աշխարհի. եւ աղաչեա զորդին քո եւ զԱստուածն մեր, բառնալ 'ի ձեռն պատկերիս զբորոտութիւն յորդուց 'ի մարդկանէ, որք ապաւինին 'ի քո բարեխաւսութիւնդ:

83 Պատասխանի ետ ամենաւրհնեալ սուրբ կոյսն եւ ասէ ցնոսա. Եւ զիա՞րդ - հարկեցուցանէք զիս զաղախին տեառն առնել յանուն իմ իրս որ չէ արժան:

84 Դուք աշակերտք զուով արարչին մերոյ Քրիստոսի, ձեզ շնորհեաց իշխանութիւն հալածել զգեւս, եւ բժշկել զախտս եւ զհիւանդութիւնս, կոխել զանբերեոյթ գազանն, եւ բառնալ յաշխարհէ զկուսապաշտութիւն: 85 Դուք վասն որո՞յ իրիք եւ

2 Տօնապատեառ՝ չարապէս

կամիք, աղաչեցէք զտէր ձեր եւ զԱստուածն, եւ լինիցի ձեզ. զի թէ գերկինս փակել իշխանութիւն առէք յերկրի, եւ կարգեցայք իշխանք ընդ ոլորտս տիեզերաց, եւ զձեզ բարեկամս իւր կոչեաց տէր, եւ նշանք հրաշալիք վասն ձեր լինին, եւ՛ ուր ոտք ձեր հասանեն ոչ ինչ անհար լինիցի ձեզ: 86 Այլ զիս աղաւթիւք ձերովք յղարկեցէք, եւ միաբանեալ ընդ իս սիրով խաղաղութեամբ՝ հասուցէք յանխռով նաւահանգիստն: 87 Ասէ Պաւղոս. Կոյս սուրբ եւ մայր Աստուծոյ, մեք ծառայք անպիտանք եմք արարչին աշխարհի, որ հաճեցաւն ՚ի քէն մարմնանալ. արժանաւորեալք եւ մեք յորդոյն քուամէ եւ յԱստուծոյն մերոյ առաքելական շնորհիս այսմիկ զոր ունիմք. իսկ դու տիրամայր գոլով մեր, եւ մեք հրովարտակք ընդ աշխարհս. դու հարսն Երրորդութեանն, եւ մեք փողք հնչեցեալք զանճառ ծնունդ որ ՚ի քէն. աղաչեմք զքեզ, արա մեզ նշան զպատկերս զայս, որպէս եւ միածին որդին քո, որ զփայտ մահուն իւրոյ անմահութեան գործարան ետ աշխարհի, եւ գանձ կենաց, հալածիչ դիւաց: 88 Եւ այժմ շնորհեա, զի սա լիցի բժիշկ վիրավորեցելոց, եւ նշխար հաւատացելոց. զի տեսանելով զսա, որք փափագեն տեսանել զքեզ, լցեալ եղիցին խնդրուածք իւրեանց:

89 Յայնժամ առեալ ամենաւրհնեալ սրբուհւոյն զպատկերն նկարեալ ՚ի սուրբ ձեռս իւր, տարածեաց զաստուածընկալ ձեռս իւր յերկինս եւ ասէ. Տէր Աստուած ամենակալ, հայր տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, բարերար եւ բազումողորմ, որ առաքեցեր զմիածին որդիդ քո վասն կենաց աշխարհի, մարմնանալ յանարժան աղախնոյս քո, որ կատարեաց ՚ի մարմնի իւրում զգրեալսն աւրինաց եւ մարգարէից,

եւ դարձեալ համբարձաւ առ քեզ ՚ի հայրենի քո փառսդ, աղաչեմ զքեզ այժմ եւ խնդրեմ ՚ի քէն, բարձ տէր զախտ բորոտութեան ՚ի մարդկանէ ՚ի ձեռն այսր նկարեալ փայտեղէն պատկերիս, զգաւրութիւն երրորդութեանդ տպաւորելով ՚ի սմա ՚ի ձեռն իմոյ աղաչանացս եւ խնդրոյս, որ բարձեր զյանցանս առաջին մարդոյն ՚ի ձեռն միածնի որդւոյ քո տեառնդ մերոյ եւ փրկչիդ Յիսուսի Քրիստոսի, որ կատարեաց ՚ի մարմնի իւրում զկամս առաքողիդ հաւր, կատարեա եւ այժմ զխնդիր արանց ընտրելոցս այսոցիկ՝ որ բանիւ քո առաքեցան ՚ի փրկութիւն աշխարհի, աւետարանել զԵրրորդութիւնդ սուրբ. զի քեզ լիցին երկրպագուք եւ փառաբանիչք հաւր եւ որդւոյ եւ սուրբ հոգւոյդ յաւիտեանս. ամէն:

90 Եւ ասացեալ առաքելոցն զամէնն, նոյն ժամայն կամար լուսեղէն եկաց ՚ի վերայ սրբուհւոյն, եւ լոյս ամպեղէն խաչանման կաթեաց ՚ի սուրբ պատկերն: 91 Եւ երեալ սրբուհւոյն զսուրբ պատկերն ՚ի վերայ երեսաց իւրոց, եւ թացեալ յորդառատ արտասոււաւքն զոր հեղոյր առաջի տեառն: 92 Եւ առեալ առաքելոցն Պետրոսի եւ Պաւղոսի զպատկերն ՚ի ձեռաց սրբուհւոյն, եւ ամենեքեան երկրպագեցին:

93 Իսկ յորժամ աւանդեաց զհոգին իւր սուրբ անարատ կոյսն ՚ի ձեռս տեառն, ամբոխ Հրէիցն յուզէր. եւ հասեալք ՚ի վերայ առաքելոցն, կամելով յափշտակել զմարմին կուսին, եւ հարան ամենեքեան կուրութեամբ: 94 Իսկ այր ոմն անուն Սոփոնիա բուռն եհար, քանզի առաքելոցն բարձեալ տանէին ՚ի հանգստեան սուրբ տեղին ՚ի կոչեցեալն Գեթսեմանի, եւ մնաց ձեռք Սոփոնիայ կախեալ յարմկացն զմահճաց. լայր եւ աղաչէր այրն, եղուկ զինքն կոչելով մինչեւ ՚ի գերեզմանն:

95 Ասէ Պետրոս. Ո՛վ մոլորեալ Հրեայք, մինչեւ ցե՞րբ կայք մոլորեալ եւ յամա-

1 Տօնապատման՝ եւ յոտից ձերոց տուեալ լինի շնորհիւ ամենեցուն, ապա ամենայն ինչ ձեզ հնարաւոր է. այլ զիս

ուեալ, զիա՞րդ ոչ զղջանայք յանզեղջ սիրտս ձեր, այլ կայք յետս հետեալք որպէս հայրն ձեր սատանայ: 96 Եւ լալիւն մեծ էր Հրէիցն: 97 Ասէ Պաւղոս. Դարձարուք առ տէր, եւ խոստովանեցէք Աստուածաձին զսուրբ կոյսն եւ զթասցի 'ի ձեզ: 98 Աղաղակեաց ամենայն ամբոխն եւ ասեն. Խոստովանիմք զՔրիստոս որդի Աստուծոյ հաւր, որ էառ մարմին անճառապէս 'ի սուրբ կուսէդ, զոր մեքն խաչեցաք անգիտութեամբ, հակառակ Աստուծոյ կարծելով. միայն զթասցի 'ի մեզ: 99 Եւ առեալ զձեռանէ նորա Պետրոսի, եբեր մերձեցոյց 'ի հատուածս ձեռացն, եւ միացեալ յարեցան իբրեւ զառաջինն: 100 Եւ լուսաւորեցան խաւարեալքն, եւ մկրտեցան Հրեայք եւ հեթանոսք յոյժ յոյժ բազմութեամբ. եւ բորոտք որ էին 'ի քաղաքին, զային առ առաքեալսն եւ աւծանէին իւղով, եւ տեառնագրէին սուրբ պատկերաւն, եւ առ ժամայն բժշկէին յախտիցն. եւ ամենայն ախտաժետք զային 'ի համբաւն 'ի ննջման տիրուհւոյն, եւ լինէին նոյնժամայն ողջացեալք, մինչ զի եւ համբաւն ընդ ամենայն հրէաստան ընթանայր ծագման լուսոյն:

101 Արդ Բարթողոմէոս առաքեալ մի յերկոտասանիցն ոչ գոյր ընդ նոսա 'ի զուգահաւաքման կուսին. վասն զի կամք էին տեառն այսմ այսպէս լինել, զի ընդ Թովմայի 'ի հնդիկս էր երթեալ: 102 Եւ եկեալ նա յետոյ առ առաքեալսն, բռնագրասեաց զնոսա, ցուցանել նմա զգանձն աստուածային զմարմին ամենաւրհնեալ կուսին: 103 Եւ յաւժարեալ նոցա լնու զփափագ տենչանաց եղբաւրն իւրեանց, բացեալ այնուհետեւ զսուրբ գերեզմանն, գտին ունայն յաստուածակիր մարմնոյն: 104 Եւ հիացեալք իմացան թէ 'ի դադարել աւրհնութեան հրեշտակացն եւ սաղմոսերգութեանցն զկնի երից աւուրց 'ի նոցանէ փոխադրեցաւ մարմինն սուրբ 'ի ձեռն նոցին հրեղինաց դասուցն: 105 Ապա յոյժ

սգացեալ Բարթողոմէոս, զի ոչ ժամանեաց նա տեսութեան սուրբ կուսին, եւ ոչ լուսազաւրհնութիւնսն վերջին որպէս զայլ առաքեալսն եւ զաշակերտսն տեառն, եւ ոչ 'ի գերեզմանին եգիտ, տրտմէր առաւել քան զառաւել:

106 Զայն տեսեալ երանելի առաքեալքն, մխիթարել զեղբայրն իւրեանց կամեցեալ, ետուն նմա զպատկեր Տիրամաւրն որ էր 'ի փայտն նկարեալ, բնաւորեալ զաւրութեամբն: 107 Զոր առեալ Բարթողոմէոսի զուարճացաւ, եւ իբրեւ ընդ կենդանույ համարեալ նայէր: 108 Ապա մեծաւ փութով ել 'ի Հայս հրամանաւ սուրբ հոգւոյն, զի զԹադէոս առաքեալ սպանեալ էր Սանատրուկ արքայ յԱրտագ գաւառի Հայոց: 109 Իսկ նա եկեալ 'ի Հայս, զնաց յերկիրն մոգուց եւ Պարսից. եւ հասեալ 'ի քաղաք թագաւորութեան նոցա, որոյ այժմ ասի Խորասան բարբառովն իւրեանց. եւ արար ընդ մէջ կրակարանին սիւն լուսոյ հրեղէն, եւ կալեալ զսուրբ պատկերն ընդդէմ արեգականն, եւ արգել զճառագայթս նորա, եւ խաւարեցոյց զվեց ժամն. եւ ոչ հաւատացին, բայց միայն ութ 'ի մոգուցն յայնցանէ, որք երկրպագեցին փրկչին, եւ եկեալ մկրտեցան յառաքելոյն, զորս հանեալ ընդ իւր 'ի միջոյ ամբարշտացն, եւ բերեալ 'ի Հայս: 110 Եւ եկեալ յաշխարհն Անձաւացեաց 'ի համբաւ քարի միոջ, քանզի դեւք բազումք բնակեալ էին անդ, եւ պատրէին զմարդիկ տեղւոյն, տուեալ յայնմ տեղւոյն դեղս ախտականս առ 'ի կատարել զպղծութիւնսն ախտից, կռանաձայնս դարբնաց ահաւոր հրաշիւք արհաւիրս գործէին. յորս մարդիկ աշխարհին սովորեալք, անդ առքրային դեգերէին, առեալ 'ի չաստուածոցն ծրարս թարախածորս 'ի պատիր ախտիցն, որպէս զծրարսն Կիպրիանոսի առ 'ի պատիր Յուստինեայ կուսին. եւ անուանէին զանուն տեղւոյն այնորիկ Դարբնաց քար: 111 Հասեալ սուրբ առաքեալն Աս-

տուձոյ անդ, հալածեաց զդարբինսն զգործաւնեայս չարին, եւ զկուռսն փշրեաց որ յանուն Անահտայ էր: 112 Յոր ժողովեալ բազմութիւն դիւացն 'ի վերայ լերինն բարձու 'ի հիւսիսոյ կողմանէ, քարածիգս առնելով անթիւ բազմութեամբ յոյժ, եւ ձայնս եւ ճիչս եւ գոչիւն սաստիկ արձակէին: 113 Իսկ սուրբ առաքեալն տեառնազրեաց խաչ մի փոքրիկ, եւ կանգնեաց 'ի վերայ քարի լերինն, եւ անդէն դեւքն չիք լինէին¹: 114 Ձոր յետոյ սուրբ հայրապետն Գրիգորիոս զխաչն առաքելական ընդ իւր շրջեցուցանէր, մինչեւ 'ի թողուլ նորա գաշխարհս: 115 Իսկ յետ ժամանակի եղաւ 'ի վերայ գերեզմանին Տրդատայ արքային Հայոց: 116 Եւ է տեղին այն յորում դեւքն էին, լեռնամէջ վիմաց, 'ի վերայ գետոյն մեծի՝ որ կոչի Տիգրիս, հուպ 'ի բերդն ամուր որ կոչի Կանգուար, եւ միւսոյն Ագուաւաց քար, ուստի ջուրք բազումք հոսին 'ի լերանց ամրոցին ըստ գարնանային մասանցն, գան անցանեն ընդ հիմունս տաճարի տիրուհւոյն, եւ խառնեալ աւժանդակեն զգետն մեծ Տիգրիս: 117 Անդ հիմնարկեալ սուրբ առաքեալն զհիմն տաճարի սրբուհւոյն իւրովք իսկ ձեռաւքն, շինեալ եկեղեցի փոքրագոյն, եւ անուանեաց զնա Սուրբ Աստուածածին, եւ եղ 'ի նմա զպատկեր տիրուհւոյն, եւ տայ զնա սուրբ կանանց. եւ զլուխ կացուցանէ անդ զքոյր Յուսկանն, եւ զքոյրն Որմզդատայ, եւ զՄաքովորի, եւ զայլ կանայսն ընդ ձեռամբ նոցա կացուցանէ. շինէ խրճիթս վանիցն, եւ տեսուչս հրամայէ լինել հաւատացելոցն, եւ քահանայ կացուցանէ անդ յիւրոց աշակերտացն, եւ անուանէ զտեղին Հոգեաց վանս յանուն Տիրամաւրն եւ

սուրբ կուսին, զի բազում սքանչելիս կատարէր Աստուած 'ի ձեռն սուրբ կուսին յայնմ տեղւոջ:

118 Եւ ինքն սուրբ առաքեալն ելեալ աւետարանել 'ի Հայս, եւ կատարեցաւ յՈւրբանոս քաղաքի, 'ի Բարմա անուանեալ տեղւոջն յանուն առաքելոյն: 119 Իսկ քոյր Յուսկանն Մարիամ կոչեցեալ՝ անցանէր յայնկոյս գետին մեծի, շինէր իւր խրճիթ առ ստորտով քարին փոքրագունի, եւ միայնացեալ կատարեցաւ: 120 Եւ 'ի նմին տեղւոջ կացուցանէ տեսուչս տեղւոյն, զքոյրն զԱննա եւ զՄարթա, եւ զքոյր Որմզդատայ եւ Մաքովորի: 121 Իսկ Աննա շինէր իւր խրճիթ յայնկոյս ձորոյն որ Դարբնաքարն կոչեն. միայնացեալ անդ կատարեցաւ, տուեալ զտեսուցութիւն տեղւոյն Մարթայի: 122 Եւ բազում նշանս եւ սքանչելիս կատարէր Աստուած 'ի ձեռն սուրբ կանանցն: 123 Ձոր եկեալ յետոյ սրբոյն Գրիգորի, վանս հաստատեաց զտեղին, շինեալ եկեղեցիս. բայց զտաճար սրբուհւոյն ոչ քակեաց, զի ձեռագործ առաքելական էր, թողեալ զնա 'ի փառս եւ 'ի պատիւ ամենասուրբ Երրորդութեանն. եւ կայ մինչեւ ցայսաւր ժամանակի, յորում բժշկութիւնք բազումք լինին, եւ ուրախութիւնք ոչ սակաւք: 124 Եւ լուսաւորէ զախտացեալս ամենայն, որ գան առ նա հաւատով եւ յուսով, ունելով բարեխաւս զծնաւդ միածնի Բանին առ ծնեալն 'ի նմանէ տէրն իւր եւ Աստուած բոլորից, ընուցուն պարգեւաւք եւ ողորմութեամբ հոգւոյն սրբոյ, փառաւորելով զամենասուրբ զԵրրորդութիւնն այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

1 Տօնապատեան՝ չփոտեցան

ՄՈՎԱԵՍԻ ԲԵՐԹՈՂԻ ՅՎՐԱԳՍ ԿԱՐԳԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԱՅԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՔ

Շարադրութիւն շարամանու Յոգեւոր երգարանիս ըստ երաժշտական չափոց՝ շտամբաձայնութեան, ստեղնաչափութեան, ութամասնեայ պատկանաւոր ձայնից պատճառք

1 ¹²Եւ արդ, քանզի նախկին Հնչեաց բարբառն աստուածային՝ թէ Ո՞ւր եւ Ա-դամ¹. եւ երկրորդ՝ թէ Ո՞ւր է Աբել եղբայր Բն². ³Եւ երրորդ՝ թէ Ո՞ւր է Սառա կիմ Բն³. արդ այս ամենայն ձայնքս Հարագատք են առաջի ձայնին, որոց՝ սրբոց Սրովբէիցն Հնչուան յերկրիս՝ երկրորդ յաւրինեցան փառաբանութեան երգքն: 2 Քանզի յառաջին փառաւորչացն, յառաջին Հրաշափառական ձայնիւ Հնչեաց բարբառն յասելն՝ եթէ Փառք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւնն⁴: 3 Իսկ կողմն նորին՝ զողորմական մաղթանս ունի, եւ զերկրածագական աղաւթան՝ երգ Մովսէսեան յերկրորդում խորանին վկայութեան, ըստ որում Համաձայնի աւրհներգութիւն Մարիամայ՝ քեռն Ահարովնի՝ յերգելն ի Կարմիր ծովուն, թէ Արիմեսցում զՏէր զի փառաւ է փառաւորեալ⁵:

4 Իսկ երկրորդ ձայնն՝ զխմբական աղաչողութիւն ունի, զառ ի վտանգից ասրեցելոցն, եւ զբոցախմբեցելոց Հրախաղաց զերից մանկանցն զաւրհներգութեան երգսն ի մէջ Հնոցին, յաղագս երկուց փրկութեան, մարմնոյ ասեմ եւ Հոգւոյ. որ-

պէս ասի յերկրորդ ձայնիւ երգեալ՝ յերկրորդ ժամու աւուրն: 5 Իսկ կողմն նորին՝ ողբերգական ձայն. սովաւ յաւրինեցան Սաղմոսք ի սուրբ ի պաշս քառասնորդացն եւ Քրիստոսի Հարչարանաց աւուրն, ըստ երկրորդի զղջման ապաշխարողացն, զառաջին զբարեգարգութիւնն ոչ ունելով:

6 Իսկ երրորդ ձայն՝ զիգական աղաչողութիւնսն ունի. սովաւ յաւրինեցան քարողութիւնք տուրնջեան եւ զիշերոյ, ըստ առ ի յերրորդական տուողութեանն, ըստ երից ամանակաց պիտոյից, ըստ մարմնոյ եւ շնչոյ եւ Հոգւոյ: 7 Իսկ կողմն նորին՝ բերկրալից ձայն, որ եւ վառ իսկ կոչի, այսինքն է՝ խիստ ձայն: 8 Սովաւ յաւրինեցան Սաղմոսք աւուրն Արմաւենեաց, ի մտանելն Յիսուսի յերուսաղէմ. որոց եւ Համաձայնի աւրհներգութիւն տղայոցն, յասելն՝ եթէ Արիմեսալ եկեալ անուամբ Տեառնն⁶:

9 Իսկ չորրորդ ձայն՝ զընդհանուր զքարողութիւնն յայտնէ ըստ չորս անկիւնս աշխարհի, ըստ չորից ժողովոցս եւ ըստ չորից բաղկացութեան մարդոյս: 10 Իսկ կողմն նորին՝ ուրախալից ձայն. սովաւ շարագրեցան⁷ ստողոգիականք Սաղմոսք ի սուրբ Պասեքին, ի Յարութեանն Քրիստոսի, ի մի պարունակութիւն երկնայնոցն եւ երկրաւորացս, ըստ առաջին բաղկացութեանն:

11 Արդ, Աստուած անեղ՝ անուն արարչական ասի, եւ Տէր դատողական, որ զիմանալի աշխարհն բաղկացոյց, տասն

1 Բ բնագրի խորագիրն է սա (լոկ մէկ սրբագրութեամբ. Քերթողի փխ Քերթողահաւրն), որ եւ աւելի անաղարտ է, ինչպէս նշեցինք վերջ: 2 Ա բնագրի առանձնայատկութիւնն է սա՝ ենթախորագրի յստակ տարանջատումը յաջորդ շարադրանից: 3 Ե՛ն. Գ. 9 4 Ե՛ն. Գ. 9 5 Բ չի՞ եւ երրորդ ... կիմ Բն 6 Ե՛ն. ԺԼ. 9 7 Գ՛ն. Բ. 14 8 Ե՛ւ. Ժ. 21

7 Մ՝ԳԹ. ԻԼ. 9. Մ՝ԳԹ. ԺԼ. 9 8 Բ շարադասեցան

Թուովք աւրհնաբանիչս իւր կարգապետեաց¹ իմանալի խորանին. յորոց մինն ստոր անկեալ, յաւրհնելոյն զԱստուած անարժան գտաւ: 12 Իսկ ինն դասուցն անդադար ի Հոգւոյն Սրբոյ կան ի փառաբանութիւն իւրեանց Արարչին: 13 Ձոր եւ ի նմին Հոգւոյ ուսեալ մարգարէիցն՝ ուսուցին եւ ծանուցին որդւոց մարդկան գերաժտական երգս աւրհնութեան: 14 Իսկ զգալի աշխարհս՝ տասն աստիճանաւք պատուեալ, զոր ի գանազան ժամանակս ուսոյց Հոգին Սուրբ՝ տասնաղեալ սաղմոսարանաւ սաղմոսել Տեառն:

15 Իսկ յապառնի ժամանակին՝ առաջին ձայնիւ հնչեցեալ լինի փողն Գաբրիէլեան, եւ գերեզմանք բանան, եւ մեռեալք յառնեն:

16 Երկրորդ ձայնիւ լսի բարբառ՝ եթէ Փեսայ գայ, արի՛ք ելե՛ք² ընդառաջ նորա³:

17 Երրորդ ձայնիւ մարգարէքն վառին որպէս սպառազէնս առաջի նորա. եւ կողմն արդարոցն վերաբերի՝ հանապազ ընդ Տեառն լինելով:

18 Չորրորդ ձայնիւ կարգի Յատեանն ահագին, եւ նստի դատաւորն յաթոռն՝ դատել զաշխարհս արդարութեամբ:

19 Իսկ կողմն առաջին՝ լալումն եւ կոծումն մեղաւորաց ի դժոխս:

20 Իսկ երկրորդի կողմն՝ գետ հրոյ յորդեալ ելանէ առաջի նորա:

21 Իսկ երրորդի կողմն՝ նովաւ լսին բարբառք դիմադարձացն եւ անհաւատիցն՝ եթէ երթայի, անիծեալի, ի հուրն յաւիտեանից, որ պատրաստեալն է սատանայի եւ հրեշտակաց նորա⁴:

22 Իսկ չորրորդի կողմն՝ ուրախալից ձայն. նովաւ կոչին արդարքն՝ եթէ եկայի աւրինեալի Հաւր իմոյ, ժառանգեցե՛ք գարբայութիւնն, պատրաստեալ ձեզ ի սկզբանէ աշխարհի⁵:

23 Իսկ երկրորդի ստեղն՝ զորս գտեալ հրոյն, ճարակ եւ կերակուր իւր առնէ գամենեսեան:

24 Իսկ վերջին ստեղն՝ պատրաստէ սիրելեաց իւրոց բաժակ փրկութեան եւ անմահութեան յարքայութեանն երկնից:

25 Այս է պատճառք ձայնից երաժշտականաց:

26 Եւ եթէ ընդէ՞ր ութ կանոնիւք կարգեալ են Սաղմոսք Դաւթի, որով հանապազ կատարեմք զպաշտամունս եկեղեցւոյ, ինձ այսպէս թուի՝ թէ եւթն կանոնն՝ ըստ եւթն դարուն, իսկ ութն՝ ըստ ութ դարուն կարգեալ է. զոր եւ իմաստունն Սողոմոնն ի զգաւնութեան խրատուն տարացոյց տայ յասելն՝ եթէ Տո՛ւր բաժինս եւթանց, այլ եւ ութից⁶. եւ դարձեալ ի Սաղմոսն Դաւթի յասելն՝ եթէ Սաղմոս վասն ութերորդի⁷:

27 Արդ, որպէս վերագոյն ասացաք, եթէ եւթն կանոն՝ յաղագս եւթն դարուն, իսկ ութերորդն՝ ըստ ութ դարուն խորհուրդն բերէ յինքեան, զոր եւ ի վերայ դարձի գերութեանն կարգեալ է ի Բաբելոնէն յերուսաղէմ. իսկ ըստ իմանալի տեսութեանն՝ յերկրէ յերկինս եւ յերկիր աւետեաց նախաշաւիղ ի վերելք: 28 Վասն զի աւրինակ էր նոցայն մերոցս. Երուսաղէմն՝ դրախտին, Նաբուգաւզաւնոսոր՝ սատանայի, բաբելացիքն՝ դիւաց, երեք մանկունքն՝ մարդկային բնութեանս, հնոցն հրոյն՝ հանդերձեալ հրոյն:

1 Ա կարապետեաց / Բ կարապետել
 2 Բ չի՛ք ելե՛ք
 3 Մարգ. ԻԵ 7
 4 Բ ատեան դատաստանիմ
 5 Մարգ. ԻԵ 41

6 Մարգ. ԻԵ 34
 7 Ժող. ԺԸ 2
 8 Սաղմ. ԺԸ 1

ՄՈՎԱՍԵՍԻ ՔԵՐԹՈՂԱՅԱՐ՝ Ի ՅԵՐԳՍ ԵՐԻՑ ՄԱՆԿԱԼՅՆ

1 Երեք մանկունքն արինակ էին մարդկային բնութեանս, եւ հնոց հրոյն՝ հանդերձեալ հրոյն: 2 Իսկ զերգս երից մանկանցն հանապազ յառաւաւտուն երգել յեկեղեցւոջ. զի որպէս նոքա գերեալք ՚ի բաբելոնական բռնաւորէն ՚ի հնոցն անկանէին, նոյնպէս եւ մեք ՚ի հնոցի կենցաղոյս գերեալք յաներեւոյթ բռնաւորէն, եւ ըմբռնեալք պէս պէս ախտիւք, եւ լուցկիք եղեալ յաւիտենական հրոյն, աստանաւր գողցես իմն հրեշտակական ազգամամբ ՚ի թառամեցուցանաւ քնոյն զարթուցեալք, աւուր աւուր ընդ առաւաւտն զերգս երից մանկանցն ՚ի բերան առեալ ասեմք, Աւրինեա՛լ ես Տէր Աստուած հարցն մերոց. արինեալ փառաւորեալ անունն քո յաւիտեան՝:

3 Եւ որպէս նոքա ՚ի փրկութիւն անձանց իւրեանց առ իւրեանց փրկիչն մատուցեալ, եւ որպէս առ երկինս ՚ի հնոցէն ՚ի վեր գոչէին, յորդորելով զամենայն արարածս ՚ի փառաբանութիւնն Աստուծոյ: 4 Ըստ նմին արինակի եւ մեք իբրեւ անդամք ՚ի մարմնոյ նորա եւ յոսկերաց նորա, ՚ի վերայ մեր եւ ՚ի մեզ բերելով զգլուխն, վերագոչեալ աղաղակեմք առ

ընդհանուր տեսակս արարածոց թէ, Աւրինեցէ՛ք ամենայն գործք Տեառն զՏէրք: 5 Իբր զի ազատեալք ՚ի մեղացն՝ եւ ազատութեանն մերոյ հաղորդ լեալք ամենայն բնութիւնք արարածոց, հարկաւորին ամենայն իրաւք եւ նոքա ընդ մեզ արհնել եւ փառաւորել զԱստուած. զայն՝ որ ազատէն զամենեսեան:

6 Բայց պա՛րտ է նախ ապաշխարութեամբ ՚ի մեղացն արդարանալ, եւ ապա հրաման տալ արարածոց զալ ՚ի փառաբանութիւնն Աստուծոյ:

7 Նախ ասել թէ, Մեղաք՝ անաւրինեցաք, յանցեաք: 8 Եւ ապա համարձակիլ եւ ասել թէ, Աւրինեցէ՛ք ամենայն գործք Տեառն զՏէրք: 9 Նախկին թէ, Ողորմեա՛ ինձ Աստուած ըստ մեծի ողորմութեան քոյ. ըստ բազում գթութեան քոյ, քանի որ զանարեւոյթիւնս իմ: 10 Առաւել լուա՛ զիս յանարեւոյթեմէ իմմէ. եւ ՚ի մեղաց իմոց սուրբ արա՛ զիս: 11 Եւ ապա՛ համարձակիլ եւ ասել, Աւրինեցէ՛ք զՏէր յերկնից, արինեցէ՛ք զնա ՚ի բարձանց: 12 Աւրինեցէ՛ք զնա ամենայն հրեշտակք նորա. արինեցէ՛ք զնա ամենայն զարուրթիւնք նորա: 13

ՄԵԲԷՈՍ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՔՆՈՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Աշխատութեան վերնագիրը չի պահպանուել. որոշուում է պայմանականօրէն՝ ելնելով երկի բովանդակութիւնից: Հեղինակի անունը առաջին անգամ տալիս է Ստեփանոս Տարօնացին (Ասողիկը), այսինքն՝ ԺԱ դ. սկզբին, այնուհետեւ Սեբէոսին յիշում են եւս մի շարք պատմիչներ: Հեղինակի նոյնացումը Դուրինի եկեղեցական ժողովի (645 թ.) մասնակից, Բագրատունեաց եպիսկոպոս Սեբէոսի հետ հաւանական է, բայց մնում է լուկ ենթադրութիւն: Սեբէոսը հանդէս է գալիս որպէս նկարագրուած դէպքերի ժամանակակից. դրանցից վերջինը տեղի է ունեցել 661 թ., ուստի պատմութիւնը գրուել է այդ թուականից յետոյ:

Ներկայ վիճակով այդ աշխատութիւնը մաս է կազմում պատմական մի ժողովածոյի, որը պարունակում է՝ ա. Հայկի ու Բէլի առասպելը, Շամիրամի ու Արա Գեղեցիկի առասպելը եւ աւարտուում է Պարսից Արշակունիների պետութեան հիմնադրումով (գլ. Ա, բաժանումը ըստ 1979 թ. հրատարակութեան). բ. Պարթեւ Արշակունիների համառօտ ժամանակագրութիւնը մինչեւ վերջին թագաւոր Արտաւանը եւ հայ Արշակունիների հերթականութիւնը մինչեւ Արշակի որդի Պապը, իւրաքանչիւրի իշխանութեան տեւողութեան նշումով (գլ. Բ). գ. Պարթեւ Արշակունիների հերթականութիւնն ու տեւողութիւնը (գլ. Գ), Մամիկոնեան տոհմի ծագումը (գլ. Դ), Պարսից, Յունաց եւ Հայոց թագաւորների գոլգոհահեռ հերթականութիւնը եւ տեւողութիւնը՝ մինչեւ Սասանեան վերջին թագաւոր Յազկերտ Գ (գլ. Ե-Զ), Հայաստանում եւ Պարսկաստանում տեղի ունեցած պատմական անցքերը հայ Արշակունիների վերացումից մինչեւ Խոսրով Բ-ի գահ բարձրանալը, Հայաստան ժամանած պարսից մարզպանների ցանկը (գլ. Է-Թ): Այս բաժինը պատկանում է, ըստ երեւոյթին, բուն պատմութեանը՝ ծառայելով որպէս իւրատեսակ ներածութիւն: Բուն պատմութիւնը (գլ. Ժ-ԾԲ) սկսում է Վահրամ Միհրեանդակի ապստամբութիւնից (590 թ.) եւ աւարտուում 661 թ. անցքերով: Հեղինակը ներկայացնում է Բիւզանդիայի եւ Սասանեանների, այնուհետեւ արաբների հակամարտութիւնը եւ այդ հետնախորքի վրայ շարադրում Հայաստանում տեղի ունեցած իրադարձութիւնները:

Սեբէոսը յենուում է յիշողութիւնների, բանաւոր եղանակով ձեռք բերած տեղեկութիւնների վրայ, շարագրանքը հակիրճ է եւ առարկայական: Այս երկի միջոցով հասած տեղեկութիւնները շատ դէպքերում եզակի են: Դա վերաբերում է մասնաւորապէս Վարդան Մամիկոնեանի պատմութեանը 571-572 թթ.: Միաժամանակ Սեբէոսի երկը վաղուց ի վեր ճանաչուել է որպէս ողջ Մերձաւոր Արեւելքի եւ Բիւզանդիայի պատմութեան կարեւոր սկզբնաղբիւր: Ստորեւ վերահրատարակում է Գ. Վ. Աբգարեանի կազմած Սեբէոսի Պատմութեան գիտական բնագիրը (Պատմութիւն Սեբէոսի, աշխատասիրութեամբ Գ. Վ. Աբգարեանի, Երեւան, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչութիւն, 1979):

Կարէն Իւզրաշեան

ՍԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. Պատմութիւն Սեբէոսի, աշխատասիրութեամբ Գ. Վ. Աբգարեանի, Երեւան, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչութիւն, 1979:

2. **R. W. Thomson**, *A bibliography of Classical Armenian Literature to 1500 AD*, Brepolis-Turnhout, 1995, pp. 196-198

ա. ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԱԾ ԶԵՆԱԳՐԵՐԻ ԵՒ ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- Ա - ՄՄ ձեռ. թիւ 2639, ժամանակ՝ 1672 թ.
 Բ - ՄՄ ձեռ. թիւ 2965, ժամանակ՝ 1850 թ.
 Գ - ՄՄ ձեռ. թիւ 6454, ժամանակ՝ 1850-1852 թթ.
 Դ - ՄՄ ձեռ. թիւ 2867, ժամանակ՝ 1850-1852 թթ.
 Ե - ՄՄ ձեռ. թիւ 3122, ժամանակ՝ 1852 թ.
 Զ - ՄՄ ձեռ. թիւ 2679, ժամանակ՝ 981 թ. (հատուածական ընդօրինակութիւն)
 Երից. - ՄՄ Երիցեանի արխիւում (թերթ 153, վաւերագիր՝ 124) պահուող հատուածական ընդօրինակութիւնը, ժամանակ՝ մինչեւ 1852 թ.
 Զամ. - Զամինեանի սրբագրութիւնները, որոնք պահուում են ՄՄ Անհատական արխիւների ֆոնդում (թերթ 232բ, վաւերագիր՝ 133):
 Հ - Միհրդատեանի օգտագործած եւ այժմ կորած հին ձեռագրերը, ժամանակ՝ ժՁ դ.
 Պատան. - ՄՄ պատանիկ թիւ 1343, ժամանակ՝ ժՁ դ.
 Վ - Վիեննայի Միսիթարեան մատենադարանի ձեռ. թիւ 86, ժամանակ՝ 1851 թ.

բ. ՏՊԱԳՐԵՐԻ ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- Բոլ. - բոլոր տպագիրները եւ ձեռագրերը միասին
 Մալխ. - *Սեբէոսի եպիսկոպոսի Պատմութիւն*, չորրորդ տպագրութիւն՝ բաղդատու-թեամբ ի ձեռն Ստ. Մալխասեանց, Երեւան, 1939: Սոյն հրատարակութիւնը նշուած է նաեւ ՍեՊ համառօտագրութեամբ:
 Միհրդ. - *Պատմութիւն Սեբէոսի եպիսկոպոսի ի Հերակլն*, հրատ. Թ. Միհրդատեանի, Կոստանդնուպոլիս, 1851
 Պատկ. - *Պատմութիւն Սեբէոսի եպիսկոպոսի ի Հերակլն (եւ սկիզբն նորագիտ Պատմութեան Միսիթարայ Անեցոյ)*, ի լոյս ած Ք[էրովբէ] Պ[ատկանեան], Ա. Պետերբուրգ, 1879
 ՏՏ - *Սեբէոսի Պատմութիւնը* պարունակող բոլոր տպագիր հրատարակութիւնները
 Մալխ. - *История епископа Себеоса*, перевел с четвертого исправленного армянского издания Ст. Малхасянц, Ереван, 1939.
 Մալխ. - *История императора Иракла*, сочинение епископа Себеоса, писателя VII века. Перевод с армянского [Перевел К. Патканьян]. Санктпетербург, 1862.
 Հիւսչ. - *Zur Geschichte Armeniens und der ersten Kriege der Araber. Aus dem Armenischen des Sebeos.* [Übersetzt von] Dr. Heinrich Hübschmann, [Leipzig, 1875].
 Մալ. - *Histoire d'Heraclius par l'évêque Sebêos*, traduite de l'arménien et annotée par Frédéric Macler, Paris, 1904.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՆ ՍԵԲԵՈՍԻ

¹ԳԼՈՒԽ Ա.

1 Խոստարանութիւն յառաջիկայ պատմութեանց: 2 Մատեանն Մարաբայ փիլիսոփայի Մծուրնացւոյ: 3 Ագաթանգեղեան արձանագրութիւն: 4 Հայկ եւ Բէլ: 5 Պայազատ Լայկայ: 6 Մամիրամ եւ Արայ Գեղեցիկ: 7 Հայք ընդ իշխանութեամբ Ասորեստանեայց, Մարաց եւ Մակեդոնացւոց մինչեւ ցամբարձումն Պարթեաց:

8 Եւ եղեւ ոչ ի կամայական պիտոյից վարժ խուզակի զանստորագրեալ² ժամանակ եւ զնախնի քաջացն ձեռնարկելով զըրոշմել վիպասանութիւնս³, զիմն յիշատակել զառասպելս⁴, եւ ի նոյն շարագրելով ասացից զառ ի յապայսն եղելոյ. եւ ցուցից Համառատիւք զարդեաց ժամանակացս զաղէտիցս վերաբերութիւնս⁵ զամս եւ զաւուրս Հին⁶ թագաւորացն յիշատակելով:

9 Անդ⁷ Հայելով ի մատեանս⁸ Մարաբայ⁹ փիլիսոփայի Մծուրնացւոյ¹⁰, զոր եզիտ զըրոշմեալ ի վերայ արձանի ի Մծբին¹¹ քաղաքի, յապարանսն Սանատրուկ¹² ար-

քայի, Հանդէպ զբան¹³ արքունական տաճարին, ծածկեալ յաւերածի արքունական կայենիցն:

10 Քանզի զսիւնս տաճարին այնորիկ խնդրեալ ի դուռն արքային Պարսից, եւ բացեալ զաւերածն վասն սեանցն՝ աստ դիպան¹⁴ արձանագրին, զըրոշմեալ ի վերայ վիմի զամս եւ զաւուրս Հին¹⁵ թագաւորացն Հայոց եւ Պարթեւաց յունարէն դպրութեամբ. զոր իմ գտեալ ի Միջագետս¹⁶ ի նորին աշակերտացն կամեցայ¹⁷ ձեզ զըրոցակարգել. քանզի այս¹⁸ ունէր վերնագիրն այսպէս. –

11 «Ես Ագաթանգեղոս գրիչ գրեցի ի վերայ արձանիս այսորիկ իմով ձեռամբս զամս առաջին թագաւորացն Հայոց, հրամանաւ քաջին Տրդատայ՝ առեալ ի դիւանէ արքունի»: 12 Զոր փոքր մի եւ ապա յիւրում տեղւոջն տեսցես զպատճէնն:

13 Բայց ես նախ առաջին զվէպս յազեղն արքայ եւ յարին¹⁹ այրն սկսայց ասել, նախ զնախնեացն պատմութիւնս, ուստի եղեւ սկիզբն ամենայն երկրի շինուածոյ²⁰ լրմանց. եւ անտի ի սոյնս²¹ պատուաստելոյ²² յաւրել զզըրոցակարգութեան վէպս Հսկայագանցն եւ զառասպելս ունայնս անհանձար զաւրացն. զոր ի մեծ երկանցն աշտարակին յղութիւն ծնանելով

1 Այս եւ յաջորդ բոլոր խորագրերը հեղինակային չեն. բաղել ենք Ստ. Մալխասեանցի հրատարակութիւնից (հատուկէնտ բացառութիւնները կնշուեն իրենց տեղերում):

2 ՀԱԲ գանստարագրել / Գ գայնստարագրել / Դե գանստորագրել

3 ԱԲԳԴԵ վիպասանութիւն

4 Ե յիշատակելով գառասպելութիւն

5 Բոյ. վերաբերութեան

6 Բոյ. հինգ փ/ս. հին

7 Մալ/ս. անդր

8 Մալ/ս. մատեանն

9 Միհրդ. Մարաբբայ

10 ԱԳ Մըծուրնացւոյ

11 ԱԲ Մըծբին

12 Ե Սանատրուկ

13 Ե չիք դրան

14 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. ըստ դիպան փխ աստ դիպան / Մալ/ս. ըստդիպան

15 Բոյ. հինգ փխ հին

16 ԱԲԳԴԵ չիք ի Միջագետս (որը գտնուել է Հ ձեռագրում)

17 Ա կամեցա

18 Բոյ. այսու

19 Ա յարաբին, ապա ԱԲ ջնջել բողոյ եւ յար ին / Մալ/ս. յարի Ե յարաբին

20 Միհրդ., Պատկ. շինուածոց,

21 Միհրդ., Պատկ. ի սոյն

22 Ե պատուաստելոց

ցրէր ընդ մեծ անապատ անթիւ, որ ի կայս անլուրս ձայնից անդադար ի վերայ առն ընկերի առնոյր սուրն Տիտան¹. յորում առաջին թագաւորեաց ի վերայ երկրի:

14 Եւ Բէլն Տիտանեան ի վեր կարծէր զինքն քան զամենայն ազգս մարդկան, զիւրն ոչ ճանաչելով զբնութիւնն, այլ զամենայն ազգս մարդկան ի ծառայութիւն իւր կոչէր: 15 Ապա յայնմ ժամանակի² Հայկն Աբեթածին ոչ կամեցաւ հնազանդել ի ծառայութիւն Բէլայ արքայի. արհամարհեաց զնա աստուած կոչել: 16 Անդ Բէլ ի վերայ Հայկին յարձակեալ մարտիւ, իսկ Հայկն արի՝ աղեղամբ հալածեաց զնա:

17 Արդ՝ այս է Հայկն, որ ծնաւ զԱրամենակ³ զորդի իւր ի Բաբելոն⁴: 18 Եւ ծնաւ Արամենակ ուստերս եւ դստերս բազումս, յորոց անդրանիկն Արամայիս: 19 Եւ ծնաւ Արամայիս ուստերս եւ դստերս բազումս, յորոց անդրանիկն Ամասիա: 20 Եւ ծնաւ Ամասիա⁵ ուստերս եւ դստերս բազումս, յորոց անդրանիկն Գեղամ: 21 Եւ ծնաւ Գեղամ ուստերս եւ դստերս բազումս, յորոց անդրանիկն Հարմայ⁶: 22 Եւ ծնաւ Հարմայ ուստերս եւ դստերս բազումս, յորոց անդրանիկն Արամ: 23 Եւ ծնաւ Արամ ուստերս եւ դստերս բազումս, յորոց անդրանիկն Արայն Գեղեցիկն:

24 Արդ՝ այս են անուանք ազգածինն արանց, անդրանկելոցն⁷ ի Բաբելոն, զնացելոցն⁸ ընդ կողմանս հիւսիսոյ յերկիրն

Արարադայ: 25 Զի չուեաց խաղաց⁹ զնաց Հայկն ի Բաբելոնէ կնաւն եւ որդւովքն եւ ամենայն աղխիւն հանդերձ, եւ չոգաւ բնակեցաւ յերկիրն Արարադայ, ի տանն որ ի լեռնոտինն, որ զառաջինն շինեալ էր Զրուանայ¹⁰ հարբն եւ եղբարբքն հանդերձ:

26 Եւ ապա ետ զնա Հայկն կալուած ժառանգութեան Կաղմեայ¹¹ թոռին իւրում որդւոյն Արամենակայ: 27 Եւ ինքն չուեաց զնաց անտի եւս ի հիւսիսակողմն եւ չոգաւ¹² բնակեցաւ ի բարձրաւանդ դաշտավայրի միոջ. եւ կոչեցաւ անուն դաշտին այնորիկ Հարք, յանուն Հարցն:

28 Իսկ երկիրն ըստ նմին պատշաճի կոչեցաւ անուն Հայք, որ են հայազամբք հանդերձ:

29 Եւ արդ՝ այս Հայկ հզաւր զաւրուութեամբ եւ բարի անձամբ եւ կորովի աղեղամբ եւ մարտիկ յոյժ:

30 Յայնմ ժամանակի թագաւորեաց ի Բաբելոն որսորդ հսկայ Բէլն Տիտանեան, ճոխն չաստուածացեալ, որոյ հզաւր զաւրութեամբ եւ սաստիկ յոյժ զեղ պարանոցի իւրոյ: 31 Եւ էր իշխան ամենայն ազգացն¹³, որ սփռեցան ի վերայ երեսաց ամենայն երկրի: 32 Որոյ արարեալ առաջաւք կախարդութեամբ հնարս, եւ հրամանս թագաւորականս¹⁴ ամենայն ազգաց. եւ հպարտութեամբ ամբարտաւանութեան իւրոյ կանգնեաց զպատկերն իւր, եւ ետ երկիր պագանել իբրեւ¹⁵ աստուծոյ, եւ զոհս մատուցանել:

33 Եւ վաղվաղակի կատարէին ամենայն ազգքն զհրամանս նորա. բայց մի

1 Ա տիտան. յուսանցում աւելացուած է եան

2 Աե՛Գ ժամանակ

3 Միհրդ. Զարամանեակ

4 ԱԲԳԴԵ Բաբիլոն

5 Ա Ամայսիայ

6 Միհրդ., Պատկ. Հարմա (նաեւ յետոյ)

7 Ա անդրանգելոցն

8 Ա-ի յուսանցում՝ գնացելոցն / Գե չի՛ գնացելոցն / Միհրդ. գնացելոցն փակագծերում է եւ տողատակին ծանօթագրուած է. «Միւս օրինակն ոչ ունէր փակագծի եղեալ բառոյ»:

9 Ա ախիւն

10 Բոյ. Զրուանայ հաւրն՝ եւ եղբարբքն հանդերձ

11 ԶԶ Կաղմայ

12 Միհրդ., Պատկ. չոգաւ

13 Ա ազգաց

14 ԱԲԳԴԵ Թագաւորական

15 Աե՛Գ իբր

ոմն Հայկ անուն, նահապետ ազգացն, ո՛չ հնազանդեցաւ ի ծառայութիւն նորա. եւ ո՛չ կանգնէր ի տան իւրում զպատկեր նորա, եւ ո՛չ մեծարէր զնա աստուածաւորէն շքով:

34 Եւ էր անուն նորա Հայկ, ընդ որում ծնաւ արքայի Բէլայ յիսութիւն մեծ:

35 Եւ զաւրածողով լինի Բէլ արքայ ի Բաբելոն՝ եւ դիմէ գնայ ի վերայ Հայկայ սպանանել զնա:

36 Գայ հասանէ յերկիրն Արարադայ ի տունն, որ էր նոցա հայրենի, զոր շինեալն էր ի լեռնոտին. եւ Կադմոս փախստական գնաց ի Հարք առ հայր իւր ազդ առնել նմա. եւ ասէ. «Դիմեալ գայ Բէլ արքայ ի վերայ քո, եւ եկն եհաս մինչ՝ ի տուն անդր. եւ ես կնաւ իմով եւ որդւովք ահաւասիկ գամ՝ փախստական»:

37 Առնու Հայկն զԱրամենակ եւ զԿադմոս զորդի իւր. եւ զորդիս նոցա եւ զորդիս եւթանեցունց՝ զատերաց իւրոց, արս հսկայս եւ նուազունս՝ թուով:

38 Եւ ի դիմի հարկանի Հայկն՝ Բէլայ արքայի. եւ ոչ կարաց զղէմ ունել բազմութեան արանց հսկայից սպառազինաց:

39 Անդ ի դիմի հարկանի Հայկն Բէլայ, եւ կամեցաւ ըմբռնել զնա Բէլ ի բուռն իւր: 40 Խոյս ետ Հայկն յերեսաց նորա, եւ գնայր՝ նա փախստական. եւ Բէլ զհետ նորա երթայր պնդազոյն հանդերձ զինակրաւն իւրով:

41 Զտեղի կալաւ Հայկն եւ ասէ ցնա. «Զի՞ պնդեալ գաս զհետ իմ. դարձի՛ր անդրէն ի տեղի քո, զի մի՛ մեռանիցիս այսաւր ի ձեռաց իմոց. քանզի ոչ վրիպի նետ

իմ իմիք»: 42 Պատասխանի ետ Բէլ, եւ ասէ. «Վասն այնորիկ, զի մի՛ անկցիս ի ձեռս մանկտույ՞ իմոյ եւ մեռանիցիս. այլ ե՛կ ի ձեռս իմ, եւ կեա՛ց ի տան իմում խաղաղութեամբ, ունելով ի գործս զմանկունս ի տան իմոյ զորսականս»:

43 Պատասխանի ետ նմա Հայկն եւ ասէ. «Շո՛ւն ես դու եւ յերամակէ շանց՝ դու եւ ժողովուրդ քո: 44 Եւ վասն այնորիկ թափեցից իսկ այսաւր ի քեզ զկապարճս իմ»: 45 Եւ արքայն Տիտանեան սպառազինեալ, եւ վստահացեալ ի կուռ սպառազինութիւն անձին իւրոյ:

46 Եւ Հայկն Աբեթայն մերձենայր եւ ունէր ի ձեռին իւրում զաղեղն, որպէս հեծան հզաւր մայրափայտեայ: 47 Եւ Հայկին զտեղի կալեալ պատրաստի ընդդէմ նորա աղեղմամբ: 48 Եւ կանգնէ զկապարճսն ի գետնոյ ընդ ինքեան յաւղ՝ սկայաւորէն կամարին, եւ ընդ գիրկս մտեալ՝ զաւրութեամբ հարկանէ նետիւ զտախտակս երկաթիս, եւ ընդ պղնձի վահանն ի թափ անցուցանէ ընդ մտեղէն արձանն, յերկիր խարսխեալ վտարեալ նետն. եւ վաղվաղակի յերկիր կործանեալ զաստուածակարծեալ՝ հսկայն. եւ զաւրք նորա փախստական լինէին: 49 Եւ նոքա զհետ մտեալ թափեցին ի նոցանէն՝ երամակս ձիոց եւ ջորեաց եւ ուղտուց:

50 Եւ Հայկն դարձաւ ի տեղի իւր. եւ չոգաւ կալաւ Հայկն զերկիրն Արարադայ, եւ բնակեցաւ անդրէն ազգաւ իւրով մինչեւ ցայժմ: 51 Եւ ի ժամանակի մահուան իւրոյ ետ գնա կալուած ժառանգութեան Կադմեայ թոռին իւրում, որդւոյ՝ Արամե-

1 Ա. Բաբելովն
2 Դ, Միհրդ., Պատկ. մինչեւ
3 Միհրդ., Պատկ. կամ փիս գամ
4 Ա. եաւթանեցունց
5 Ա. հսկայս նուազունս
6 Պատկ. չի՛ Հայկն
7 Ա. Գ. չի՛ զնայր

8 Ա. մանկտոյ
9 Ա. մայրափայտեաց Դ. Գ. մայր փայտեայ
10 Միհրդ. յաղեղն փիս յաւղ. Պատկանեանը հետեւել է Միհրդատեանին, չնայած իր ձեռագիրն ունեցել է յաւղ:
11 Ա. գաստրւածակարծեալ
12 Միհրդ., Պատկ. ի նոցանէ
13 Ա. որդոյ

նակայ եղբաւր Հարմայի: 52 Եւ Արամե-
նակայ հրամայեաց երթալ ի հիւսիսա-
կողմն, ուր ինքն իսկ դադարեաց զառա-
ջինն:

53 Եւ եղեւ յետ մահուանն Հայկայ
առ Արամենակ զորդիս իւր եւ զգոտերս
իւր եւ զարս նոցա, եւ զքորս եւթանեսին¹
եւ զարս նոցա, զուստերս եւ զգոտերս նո-
ցա եւ զամենայն աղիս իւր, եւ չոգաւ բնա-
կեցաւ անդէն յառաջնումն գաւառին, զոր
կոչեցին յանուն հարց իւրեանց՝ Հարք:

54 Ապա գնայ անտի եւս Արամենակ ի²
հիւսիսակողմն, եւ երթեալ իջանէ յերկիր
մի խորին դաշտավայր, որ կայ ի մէջ
բարձրաբերձ լեռանց. եւ հատանէ անցանէ
ընդ մէջ նորա գետ յորդահոսան. որով
անցեալ Արամենակ բնակէ անդ, եւ շինէ
գերկիրն կալուած ժառանգութեան իւրոյ՝
զվայրն լեռնակողմն եւ զառապար:

55 Զկնի Արամենակայ որդի նորա Ա-
րամայիս շինէ իւր ի վերայ գետեզրն տուն
բնակութեան, եւ անուանէ զանուն նորա
ըստ անուան իւրոյ Արամայի: 56 Եւ որ-
դիքն նորա սկսան բազմանալ եւ լնուլ
գերկիրն³: 57 Եւ շինեցին գաւառք:

58 Մեռաւ եւ Արամայիս⁴, եւ կալաւ
գերկիրն որդի նորա Ամասիա: 59 Եւ ապա
յետ նորա Գեղամ: 60 Մեռաւ Գեղամ, եւ
տիրեաց որդի նորա Հարմայ. ապա որդին
Հարմայի⁵ Արամ: 61 Ապա որդի նորա Ա-
րայն Գեղեցիկ, որով անուն իսկ դաշտին
այնորիկ կոչեցաւ յանուն Այրարադ:

62 Եւ Շամիրամ կինն Ասորուոց արքա-
յին Նինոսի քանզի լուաւ վասն գեղեցկու-
թեան նորա՝ եւ կամեցաւ առնել ընդ նմա
բարեկամութիւն, որպէս զի կատարեսցէ

զկամս նորա պոռնկութեամբ. քանզի ըստ
լրոյ համբաւոյ յոյժ տուփեալ էր ի վե՛րայ
անձին եւ գեղայ նորա գեղեցկութեանն,
զի ո՛չ գտանէր յայնմ ժամանակի նման
նորա այր ոք ամենեւին՝ այր պատկերա-
ճոխ: 63 Յղէ առ նա հրեշտակս պատարա-
գաւք եւ կոչէ զնա առ ինքն ի Նինուէ:
64 Իսկ Արայն ո՛չ զպատարագ նորա ըն-
կալաւ եւ ո՛չ յանձն առնու երթալ ի Նի-
նուէ առ Շամիրամ: 65 Ապա առնու
զգաւրսն իւր Շամիրամ, եւ գնայ ի վերայ
նորա ի Հայս: 66 Գայ հասանէ ի դաշտն
Արայի, եւ տայ պատերազմ ընդ Արայի,
հարկանէ զգաւրն, եւ սպանանէ զԱրայ ի
պատերազմին:

67 Եւ հրամայէ Շամիրամ տանել զզի
նորա ի վերնատունն ապարանից իւրոց, եւ
ասէ «Եւ ասացից աստուածոց լեզու⁶
զվէրս նորա⁷, եւ կենդանասցի»:

68 Իսկ իբրեւ նեխեցաւ զի նորա ի
վերնատանն՝ հրամայեաց զաղտնի ընկե-
նուլ ի վիհ եւ ծածկել: 69 Եւ զարդարէ
զմի զոմն ի հոմանեաց իւրոց այր պատշա-
ճող. եւ համբաւ հանէ՝ զԱրայի լեզու⁸
աստուածոցն եւ յարուցանել: 70 Ունի ի
ծածուկ. եւ ոչ ումեք ի ծանաւթից նորա
ցուցանէ զնա. եւ այսպէս⁹ հանէ համբաւ
արալեզաց¹⁰ տիկինն Շամիրամ:

71 Յայնժամ տիրեաց Շամիրամ ի վե-
րայ երկիրն Հայաստանեայց¹¹, եւ յայնմ-
հետէ Ասորեստանեայց¹² թագաւորքն տի-
րեցին մինչեւ ցմեռանելն Սենեքարիմայ¹³.
ապա ապստամբեցին յԱսորուոց թագաւո-
րացն ծառայութենէ:

1 ԱԵԳ գոյրսն գեաւթանեսին Բ գոյրսն եաւթա-
նեսին
2 Ե արամենեկի ի
3 Ա գերկիր
4 Ա Արամայիս
5 Դ, Միհրդ., Պատկ. որդի նորա փիս որդին Հար-
մայի

6 Միհրդ., Պատկ. լիզուլ
7 Ա դորա փիս նորա
8 Ա լիզուլ
9 Միհրդ., Պատկ. այնպէս
10 Ա արա լիզաց Գ յարալեզաց
11 Ա Հայաստանեայց
12 Ա Ասորեստանեայց
13 Մալիս. Սենեքարիմայ

72 Եւ տիրէ ի վերայ նոցա Զարեհ որդի որդւոց Արամենակայ, այր զաւրաւոր եւ կորովի աղեղամբ. ապա Արմոգ. ապա Սարհանգ. ապա Շաւաշ. ապա Փառնաւազ:

73 Սա ծնաւ զԲագամ եւ զԲագարատ. եւ Բագարատ ծնաւ զԲիւրատ¹, եւ Բիւրատ ծնաւ զԱսպատ: 74 Եւ որդիքն Բագարատայ ժառանգեցին զժառանգութիւնս իւրեանց ի կողմանս արեւմտից, այս ինքն է Անգեղ տուն. վասն զի կոչեցաւ Բագարատ եւ Անգեղ, զոր ի ժամանակին յայնմիկ ազգ բարբարոսացն աստուած կոչեցին:

75 Այս Փառնաւազ Հնազանդեալ Նաբուգոդոնոսորայ արքայի ի Բաբելոն:

76 Եւ ապա յայնմհետէ Բաբելացոց եւ Մարաց թագաւորքն տիրեցին մինչեւ ցԱղեքսանդր² Մակեդոնացի, որ զամենայն տիեզերս Հնազանդեցոյց ի ծառայութիւն:

77 Եւ ծառայեցին Մակեդոնացոց մինչեւ ցապատամբութիւնն Պարթեւաց ի Մակեդոնացոց³, եւ ցհամբարձումն Արշակունեաց թագաւորութեանն: 78 Քանզի զսոյն ճառէ ժամանակագիրն այդպէս, որպէս առաջիկ կայ:

79 (Ի Դամասկոսէ ասեն գնացեալ զՄարսեակն զընդոծինն Աբրահամու, փախստական լեալ յԻսահակայ, եւ եկեալ բնակեցաւ առ ոտամբ երկուց լերանցն որ հային Հանդէպ մեծի դաշտին Արայի, յԱրագած կատար եւ ի Գեղ լեան:

80 Եւ անուանէ զլերինս յանուն իւր, ⁴որում Ազատն կոչեն լեան: 81 Եւ լինին

նորա երեք որդիք, Փառոխ, նա է Եղիազար, եւ Փառոխտ կոչեն զտեղի բնակութեանն, եւ Փառականն դաշտ որսոց⁵ եւ արշաւանաց նոցին, որ խառնին յազգ Արամենակայ):

ԳԼՈՒԽ Բ

1 Սպաստամբութիւն Պարթեւաց որ եղեւ ի յայս ժամանակի:

2 Եւ եղեւ յետ մահուանն Մակեդոնացոց ծառայեցին Պարթեւք Մակեդոնացոց ամս ԿԱ:

3 Քանզի թագաւորեաց Սեղեւկիոս Նիկանովր⁶ ի Բաբելոն ամս ԼԲ⁹: 4 Անտիոքոս Սոտեր՝ ամս ԺԹ: 5 Անտիոքոս Թէոս՝ ամս Ժ:

6 Եւ յամի մետասաներորդի Անտիոքայ արքայի ապստամբեալ ի բաց կացին Պարթեւք ի ծառայութենէ Մակեդոնացոց: 7 Եւ թագաւորեաց Արշակ Մեծ, որդի արքային Թէտալացոց, ի Բահլ Շահաստանի յերկիրն Քուշանաց, որում ամենայն ազգք¹⁰ արեւելից եւ հիւսիսոյ Հնազանդեցան ի ծառայութիւն:

8 Չուեաց խաղաց գնաց Արշակ արքայն ամենայն զաւրաւքն հանդերձ յարեւելից երթալ ի Բաբելոն, յառաջին թագաւորացն կալուածսն. զի անդ հաստատեսցէ զթագաւորութիւն իւր. եկն եհաս ի Բաբելոն¹¹:

9 Իսկ Անտիոքոս իբրեւ ետես, զի անչափ բազմութեամբ եկեալ հասեալ էր ի վերայ նորա Արշակ արքայն Պարթեւաց, այնուհետեւ ոչ կարացեալ վստահանալ

1 ԶԶ, Միհրդ. այստեղ եւ յետոյ Բագարատ եւ Բիւրատ անուններն ամէնուրեք գրուած են Բագարամ, Բիւրամ:
2 ԱԲԳԴԵ ցաղէկսանդր
3 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. եւ Մակեդոնացոց փիս ի Մակեդոնացոց
4 ԱԲԳԴԵ եւ լինին նորա երեք որդիք, Փառոխ՝ նա է Եղիազար, որում ազատն կոչեն լեան փիս ո-

րում Ազատն կոչեն լեան: Եւ լինին նորա երեք որդիք, Փառոխ նա է Եղիազար
5 Ա որսաց
6 Վերնագիրը ձեռագրիցն է:
7 ԱԲԳԴԵ Աղէկսանդրու կայսեր մակեդոնացոյ
8 Միհրդ., Պատկ. Սելեւկիոս / բոլ. Նիսանովր
9 Բոլ. ամս ԼԲ փիս ամս ԼԲ
10 ԱԲԳԴԵ ազգ
11 ՏՏ Բաբելոն

յիւր զաւերացն բազմութիւն ի դիմի հարկանել վիրազին¹ այնմիկ՝ խոյս² ետ յերեսաց նորա. փախեալ եւ գնաց յԱսիաստան: 10 Եւ թագաւորէ ի վերայ Ասիաստանի³ ամս Ե. եւ ապա մի ըստ միոջէ թագաւորեն Մակեդոնացիքն յԱսիաստան ի ժամանակս ինչ⁴: 11 Եւ Արշակ արքայ Հնազանդեցոյց ի ծառայութիւն զԱսորեստանեայս, որ ըստ Անտիոքայ, եւ զԲաբելոնացիս եւ զՊարսիկս եւ զՄարս, եւ զերկիրն Հայոց մինչեւ ցլեառն մեծ Կապիոհ, եւ ի յեզր ծովուն մեծի Արեւմտից⁵: 12 Թագաւորէ Արշակ ի Բաբելոն ամս բազումս:

13 Եւ եղեւ յամին հարիւր եւ տասներորդի չորրորդի Արշակայ արքայի Պարթեաց, ի չորրորդում ամի թագաւորութեան⁶ Դեմետրեայ ի վերայ Ասիաստանի եւ Ասորւոց, մինչեւ Արշակ արքայ գնաց յարեւելս՝ զաւերաժողով լեալ եւ Դեմետրիոս չոգաւ կալաւ զԲաբելոնի:

14 Իբրեւ ետես Դեմետրիոս, զի այնչափ բազմութեամբ եկն եհաս ի վերայ նորա Արշակ՝ տեղի ետ նմա եւ գնաց մինչեւ ցԱնտիոք. եւ անդ ճակատեցաւ ընդդէմ Արշակայ ի պատերազմ: 15 Եւ եղեւ պատերազմ մեծ առ Անտիոք քաղաքաւ: 16 Հարկանեն եւ սրբաջունջ առնեն զզաւրն Դեմետրեայ. եւ ձերբակալ առնեն զԴեմետրիոս: 17 Կապէ գնա Արշակ արքայ ոտիւք եւ ձեռաւք, եւ առնու գնայ յարեւելս ի Բահլ Շահաստան:

18 Իբրեւ ետես Անտիոքոս եղբայր Դեմետրեայ, եթէ ըմբռնեցաւ Դեմետրիոս ի ձեռս Արշակայ արքայի՝ ինքն թագաւորէ ի վերայ Ասորւոց եւ Ասիաստանի.

զաւերաժողով լինի եւ գնայ ի Բաբելոն, զկնի տասն ամի: 19 Ազգ լինի սորին, եթէ թագաւորեաց Անտիոքոս եղբայր Դեմետրեայ եւ եկն ի Բաբելոն:

20 Լուծանէ Արշակ զԴեմետրիոս զկնի տասն ամի եւ արձակէ առ եղբայրն, որպէս զի⁷ խաւսեսցի ինչ առնել նմա. եւ Դեմետրիոս ոչ գնաց առ եղբայրն իւր ի Բաբելոն, այլ յԱսիաստան անցանէ: 21 Ապա խաղայ գնայ Արշակ⁸ ի Բաբելոն երեքտասան բիւրովք⁹:

22 Յամի հարիւրերորդի քսաներորդի ութերորդի թագաւորութեան իւրոյ իբրեւ մաւտ եղեւ ի Բաբելոն՝ անկանի ի վերայ նորա Անտիոքոս յանկարծակի ի ձմեռն¹⁰ ժամանակի՝ ի նեղ վայրի: 23 Եւ ոչ կարեն զաւրել. սպառեն զզաւրն. զարկանեն եւ ընկենուն¹¹ զԱնտիոքոս ի խոնարհ եւ սպանանեն. եւ ձերբակալ առնեն զՍելեւկիոս¹² զորդին Անտիոքայ, զոր ունէր, ասէ¹³, արքայ ի դրանն իւրում թագաւորութեան¹⁴:

24 Յայնմ ժամանակի թագաւորեցոյց Արշակ զորդի իւր զԱրշակ Փոքր կոչեցեալ ի վերայ աշխարհիս Հայոց ի Մծբին¹⁵ քաղաքի: 25 Եւ զատուցանէ նմա սահմանս զԱրուաստան առ երկրաւն Տաճկաց եւ առ երկրաւն Ասորւոց, եւ զԿապուտկեայ¹⁶ առ Կիւղիկեաւ, մինչեւ ցեզր ծովուն մեծի Արեւմտից¹⁷. եւ ցհիւսիսոյ կողմանէ ի լեառն մեծ Կովկաս, որ ձգի ընդ կողմանս արեւելից եւ անցանէ առ սահմանաւն առ ամուր

1 Միհրդ. վայրագին
 2 Միհրդ., Պատկ. եւ խոյս փխ խոյս
 3 Միհրդ., Պատկ. ի վերայ Ասիաստանու
 4 Ա. յասիաստանի ժամանակս ինչ / Ե յասիաստանի ի ժամանակս ինչ
 5 Բոլ. արեւմտից փխ Արեւմտից
 6 Ա. թագաւորութեանն (նաեւ յետոյ)

7 ԱեԳ որպէս փխ որպէս զի
 8 Ա Աշխակ փխ Արշակ
 9 Ա. բիւրոյ
 10 ԱեԳ ձեռն փխ ձմեռն
 11 Ա. զարկանեն ընկենուն
 12 Ա. զՍելեւկիոս
 13 Վ. ասեն փխ ասէ
 14 ՁԶ, Միհրդ., Պատկ. թագաւորին
 15 Ա. Մծբին
 16 Ա. կապուտկիայ
 17 Ա, բոլ. արեւմտից

աշխարհաւն Մարաց, եւ հասանէ ի լեառն Զարասպ, եւ անցանէ առ Նոր Շիրակ երկրաւն:

26 Եւ յուղարկէ զնա ի Մրծանայ¹² ընդ յարեւմուտս զաւրու մեծաւ եւթանասուն հազարաց սպառազինաց. եւ մեծամեծ իշխանաւք նախարարաց հազարաց բերաւորաց, որում ոչ ոք կարէր զգէմ ունել պատերազմաւ: 27 Սմա ընդ առաջ ելանէ Բագարատն Փառագեան յորդոցն Արամենակայ նախարար մեծ հանդերձ զաւրու: 28 Մատուցանէ նմա պատարագ ոսկի եւ արծաթ. եւ զարդարէ զնա ի սնդր եւ ի վակաս. պսակէ զնա ի թագ հայրենի. եւ նստուցանէ զնա ի վերայ ոսկիապատ ականակուռ գահոյիցն. եւ տայ նմա զգուստր իւր ի կնուլթեան:

29 Զսա արար Արշակ արքայ ասպետ Հայաստան երկրին, որ էր իշխան եւ հրամանատար, ամենայն թագաւորութեանն հրամանաց գլուխ, եւ հայր արքայի, եւ եղբայր. որում ետ իշխանութիւն տէրութեանն այնորիկ: 30 Նա կոտորեաց զհսկայսն, որ զաւրաժողով եղեն ի վերայ նորա ի Միջագետս Ասորոց:

31 Եւ այս են իշխանք Պարթեւաց, որք թագաւորեցինն զկնի Արշակայ հաւր իւրեանց ի Բահլ Շահաստան յերկիրն Քուշանաց: 32 Որդիք չորք³ ասեն լեալ Արշակայ արքայի Պարթեւաց. զառաջինն ասեն թագաւորեցոյց Թետալացոց⁴ աշխարհին. զերկրորդն ի վերայ Կիլիկեցոց. զերրորդն ի վերայ Պարթեւաց. զչորրորդն ի Հայաստան աշխարհին⁵:

33 Եւ լինին ամենայն ամք Արշակայ կենաց իւրոց⁶ ձլ ամ. ⁷եւ թագաւորեաց ամս յիսուն եւ վեց: 34 Զկնի նորա թագաւորէ որդի նորա Արշակ ի վերայ Պարթեւաց ի Բահլ Շահաստանի յերկիրն Քուշանաց՝ ամս Հ: 35 Ապա որդի նորա Աշնաշ՝ ամս ԼԲ: 36 Ապա Արշէն՝ ամս ԻԲ: 37 Ապա Արշաւիր՝ ամս ԽԵ: 38 Ապա Արտաշէս՝ ամս ԼԴ: 39 Ապա Դարեհ՝ ամս Լ: 40 Ապա Արշակ՝ ամս ԺԵ: 41 Ապա Արտաշիր՝ ամս ԽԶ: 42 Ապա Պերոզ՝ ամս ԿԴ: 43 Ապա Վաղարշակ՝ ամս Ծ: 44 Ապա Արտաւան՝ ամս ԼԶ: 45 ⁸Ապա լինին ամենայն ամք Պարթեւաց տէրութեանն ամք ՇՀԳ:

46 Եւ այս են թագաւորք Արշակունիք, որք թագաւորեցին Հայաստան երկրի զկնի Արշակայ Մեծի:

47 Արդ՝ թագաւորէ Արշակն Փոքր կոչեցեալ՝ յամի հարիւրերորդի քսան եւ իններորդի թագաւորութեանն Արշակայ հաւր իւրոյ ի վերայ Հայաստան երկրի ի Մրծուին⁹ քաղաքի, եղբարք իւրով Վաղարշակաւ, զոր թագաւորեցոյց Հայաստան աշխարհիս՝ ամս ԽԲ: 48 Ապա Արշակ՝ ամս ԺԳ: 49 Ապա Արտաշէս՝ ամս ԻԵ: 50 Ապա Արտաւան եւ Արշաւիր՝ ամս ԺԲ: 51 Ապա Արշակ որդի Արշաւիր՝ ամս ԼԵ: 52 Ապա Երուանդ որդի Արշակայ՝ ամս ԻԱ: 53 Ապա Արտաշէս եղբայր նորին՝ ամս ԾԲ¹⁰: 54 Ապա Տիրան որդի Արտաշէսի՝ ամս ԻԲ: 55 Ապա Տիգրան եղբայր նորին՝ ամս ԽԲ: 56 Ապա Արշամ՝ ամս Ի: 57 Ապա Աբգար որդի Արշամայ՝ ամս ԼԸ: 58 Ապա Սանատրուկ քեռորդի Աբգարու՝ ամս Լ: 59 Ապա Արտաշէս որդի Սանատրուկոյ՝ ամս ԽԱ: 60 Ապա Արտաւազդ եւ ապա Տիգրան, որդիք Արտաշէսի՝ ամս ԻԴ:

1 Վ Մծրանայ
2 Ա ի կնուլթեանն / Միհրդ., Պատկ. ի կնուլթիւն
3 Ա Դ որդիք փխ Որդիք չորք
4 ԱԲԳԴԵ թէտալացոց
5 Վ ի վերայ Հայաստան երկրին փխ ի Հայաստան աշխարհին

6 ԱԲԳԴԵ թագաւորութեանն փխ կենաց իւրոց
7 ԱԲԳԴ չիք եւ թագաւորեաց ամս յիսուն եւ վեց
8 Ե չիք Ապա լինին ... Արտաւան՝ ամս ԼԶ (Գ 19)
9 Վ Մծրին փխ Մրծուին
10 ԱԲԳԴԵ ամս ԿԲ փխ ամս ԾԲ Վ ամս ՀԲ

61 Ապա Վաղարշ որդի¹ Տիգրանայ՝ ամս
 Ի: Ապա Քաջն Խոսրով որդի Վաղարշու՝
 ամս ԽԸ²: 62 ³Ապա Մեծն Տրդատէս որդի
 Խոսրովայ՝ ամս ԾԶ: 63 Ապա Խոսրով որ-
 դի Տրդատայ՝ ամս Թ: Տիրան որդի Խոսրո-
 վայ՝ ամս ԽԸ⁴: 64 Արշակ որդի Տիրանայ՝
 ամս Լ⁵: 65 Շապուհ արքայ Պարսից՝ ամս
 ԺԲ⁶: 66 Պապ որդի Արշակայ՝ ամս Է:

ԳԼՈՒԽ Գ⁷

1 Արդ՝ թէ պիտոյ է քեզ, ո՛վ ընթեր-
 ցասէր, երկրորդեցից ի պատմագրացն
 Մովսիսի⁸ Խորենացւոյ եւ Ստեփանոսի
 Տարաւնացւոյ, Հաւաստի եւ ճշմարիտ մա-
 տենագրաց՝ զորդի ի հաւրէ ճանաչել:

2 Յետ մահուանն Աղեքսանդրու թա-
 գաւորէ Արշակ Քաջ ի Բահլ Շահաստանի,
 յերկիրն Քուշանաց. կեցեալ ամս ՃԼ, թա-
 գաւորեաց ամս ԾԷ: 3 Յետ նորա որդի նո-
 րա Արտաշիր՝ ամս ԼԱ: 4 Յետ նորա⁹ թա-
 գաւորէ նորին որդի Արշակ, որ կոչեցաւ
 Մեծ՝ ամս ԾԲ:

5 Սա թագաւորեցոյց զեղբայր իւր
 զՎաղարշակ ի վերայ աշխարհիս հայոց:
 6 Արդ՝ այսպէս զատուցեալ երեւէին երկու
 ցեղքն թագաւորութեանց՝ Պարսից եւ Հա-
 յոց:

7 Արշակ Քաջ նախնեաց երկուց ցե-
 ղից՝ թագաւորեցելոյ Պահլաւկանին¹⁰ եւ
 Արշակունւոյն, ամենայն քաջութեամբ
 թագաւորեաց ամս ԾԷ: 8 Յետ որոյ որ-
 դիքն¹¹ զատուցեալք թագաւորք Պարսից.

Արշակ Մեծ՝ ամս ԾԲ: 9 Արշական՝ ամս Լ:
 10 Արշանակ՝ ամս ԼԲ: 11 Արշէս՝ ամս Ի:
 12 Արշաւիր՝ ամս ԽԶ: 13 Արտաշէս՝ ամս
 ԼԱ: 14 Դարեհ՝ ամս Լ: 15 Արշակ՝ ամս
 ԺԹ: 16 Արտաշէս՝ ամս Ի: 17 Պերոզ՝ ամս
 ԼԳ: 18 Վաղարշակ՝ ամս Ծ: 19 Արտաւան՝
 ամս ԼԶ:

20 Զսա սպանեալ Ստահրացւոյն¹²
 Արտաշիր որդւոյ Սասանայ՝ եբարձ զտէ-
 րութիւն Պահլաւաց, ¹³յերկրորդ ամին Փի-
 լիպպեայ թագաւորին Հոռմայ: 21 Աստա-
 նաւր դադարէ թագաւորութիւնն Պարթե-
 ւաց յազգէն Պահլաւկաց սկսեալ¹⁴ յերե-
 սուն ամի թագաւորութեանն Փիլեղելփոս
 Պտղոմէոսի¹⁵, կալեալ նոցա¹⁶ ընդ ամե-
 նայն ամս՝ ՆԾԷ:

22 Յետ որոյ նուաճեալ Ստահրացւոյն
 Արտաշրի որդւոյ Սասանայ զամենայն Ա-
 րիս եւ զանարիս, եւ զբազումս ի նոյն ազ-
 գէ թագաւորութեան Պարթեւաց եւ Պահ-
 լաւկաց՝ թագաւորէ ինքն, եւ յետ նորա
 պայազատք նորին ¹⁷զնոյն ձեւ աւրին.....

.....

1 ԱԲԳԴԵ որդի
 2 Վ Ը փխ ԽԸ
 3 ԱԲԳԴԵ չի՛ր ապա մեծն
 4 ԱԲԳԴԵ Ը փխ ԽԸ
 5 Բոյ. ամս է փխ ամս է
 6 Բոյ. ՀԳ փխ ԺԲ
 7 Վերնագիրը ձեռագրինն է:
 8 Ա Մովսէսի
 9 Ա սորա փխ նորա
 10 Ա պահլաւկանին
 11 Ա որդի

12 Ա Ըստարիացւոյն
 13 Բոյ. չի՛ր յերկրորդ ... յազգէն Պահլաւկաց. լրաց-
 րել ենք՝ քաղելով Աստղիկից:
 14 ԱԳ սկսեալ Լ ամի / Դ սկսեալ Ե Լ ամի
 15 ԱԵԳ Փիլիղելփոս Պտղոմէոսի / Դ Փիլիղելփոսի
 Պտղոմէոսի
 16 ԱԲԳԴԵ սոցա փխ նոցա
 17 ԱԴԵ գնոյն ձեւ արինադրէ զՄամիկոնէիցն
 սակս զգագաց գնեղութիւնն / ԲԳ գնոյն ձեռ-
 նադրէ զՄամիկոնէից սակս զգագաց գնեղու-
 քիւնն / Միհրդ., Պատկ. գնոյն ձեւ արինադրէն
 Մամիկոնէիցն սակս ազգաց գնեղութիւնն /
 Մալխ. գնոյն ձեւ արինա(կի) ... դրէն զՄա-
 միկոնէիցն սակս ազգաց գնեղութիւնն
 Կիսատ մնացած վերջին բառին յաջորդող կէ-
 տերով նշուած տեղում բնագիրը պակասաւոր
 է: Տե՛ստը բաժանել ենք տարբեր գլուխների եւ
 աւելացրել ենք Ծննդաբանութիւնն ազգին
 Մամիկոնէից խորագիրը:

ԳԼՈՒԽ Դ

1 Ծննդաբանութիւն ազգին Մամիկոնէից:

2ազրէ զՄամիկոնէիցն սակս ազգաց զնեղութիւնն: 3 Քանզի ոչ են սոքա որդիք ազգածնինն Արամենակայ, այլ են եկեալ ի ձենաստանէ յամս Արտաւանայ՝ արքայի Պարթեւաց եւ Մեծին Խոսրովու արքայի Հայոց. որպէս լուայ յառնէն՝ մեծէ, որ եկեալ էր՝ Տրեշտակութեամբ ի ձենաց թագաւորէն առ արքայն Խոսրով. յոր իմ հարցեալ ի դրանն արքունի, եթէ «Ազգ մի մեծ ի Հայաստան երկրի կայ, զորմէ ասեն եթէ ի ձերմէ աշխարհէն գնացեալ են»: 4 Եւ նա ասաց ինձ. «Ասեն, ասէ, գուսանք եւ ի մերում աշխարհին յերգս իւրեանց զՄամիկն եւ զԿոնակն, արս երկուս լեալ քաջս եւ գլխաւոր եղբարս հարազատս, որդիք Կառնամայ նախարարին, որ էր երկրորդ ի թագաւորութեանն ձենաստանի: 5 Որոյ յետ՝ մահուանն առնս այսորիկ, առ զկին սորին թագաւորն նոցին ի կնութիւն: 6 Եւ եղեւ ի նմանէ որդի, որ զկնի մահուան հաւր իւրոյ յաջորդեալ նստաւ յաթոռ հայրենի թագաւորութեանն: 7 Եւ նոքա, երկու եղբարք՝ նորա ի մաւրէ եւ ոչ ի հաւրէ, ապստամբեալ ի բաց կացին ի նմանէ. եւ միաբանեալ ընդ ինքեանս՝ զմասն մի ի նախարարացն եւ ի զաւրացն՝ առնեն ուխտ միաբանութեան: 8 Որոց խորհեալ խորհուրդ չարութեան՝ սպանանել զեղբայրն իւրեանց, զթագաւորն աշխարհին ձենբակուր, եւ առնուլ զթագաւորութիւնն նորա: 9 Եւ զաւրածողով լինէին Մամիկն եւ Կոնակն ի վերայ նորա ի միում տեղուջ աշխարհին իւ-

րեանց. եւ բաժանի զաւր աշխարհին յերկուս: 10 Ազգ լինի ձենբակուրի՝ գումարէ եւ նա զզաւրս՝ իւրոյ կողմանն, եւ գնայ ի վերայ նոցա ի պատերազմ: 11 Եւ յարձակին ի վերայ միմեանց, հարկանեն սրով սուսերի, եւ սպառեն զզաւրն ապստամբական: 12 Փախստական լեալ Մամիկն եւ Կոնակն գնան առ արքայն Արշակունի, որ նստէր ի Բահլ Շահաստանի, յերկիրն Քուշանաց: 13 Եւ էր խաղաղութիւն ի մէջ երկոցունց թագաւորութեանցն այնոցիկ:

14 Յայնժամ մեծաւ աղերսիւ խնդրեալ զնոսա ձենբակուրի յարքայէն Պարթեւաց, «զի բարձցէ ի միջոյ. ապա թէ ոչ՝ լուծցի ուխտ խաղաղութեանն՝՝ որ ի միջի մերում»: 15 Իսկ նորա խնայեալ՝ յարան՝ ոչ ետ զնոսա ի ձեռս՝ նորա, այլ գրէ առ նա սիրով. «Անդրէն ուխտ խաղաղութեան մերոյ, ասէ, հաստատո՛ւն կացցէ ի միջի մերում, զի երդուեալ եմ առ նոսա, զի նոքա մի՛ մեռցին. այլ ետու տանել զնոսա ի մուտս արեւու եւ յեզր երկրի, ի տեղին՝ յայն, ուր արեգակն՝ ի մայրն մտանէ»:

16 Յայնժամ հրամայէ արքայն Պարթեւաց զաւրաց իւրոց տանել զնոսա զգուշութեամբ մեծաւ, կնաւ եւ որդուովքն իւրեանց եւ ամենայն աղխիւն իւրեանց յերկիրն Հայոց առ ազգական իւր արքայն Արշակունի, որ էր թագաւոր Հայաստան երկրին, ուր եւ սերեալ բազմացան յոյժ, եւ եղեն յազգ մեծ Մամիկայ՝ եւ ի Կոնակայ»: 17 Յայնմանէ այն է սպարապետ:

1 ԱԲԳԴԵ Արտեւանայ
2 ԱԲԳԴԵ յառնէն
3 ԱԲԳԴԵ էր եկեալ փ/ս. եկեալ էր
4 ԱԲԳԴԵ չի՛ք յետ
5 Ա եղբայրք
6 Վ ընդ միմեանս փ/ս ընդ իմեանս

7 Վ ձենբակուրի (լուսանցում՝ ձենբակ)
8 ԱԲԳԴԵ գորս (կանւ յետոյ)
9 Ա խաղաղութեան
10 Ա իմանեալ
11 ԶԶ ի ձեռն
12 Ա ի տեղի
13 ԱԲԳԴԵ որ (փ/ս ուր) արեգակն
14 Բոր. Մամիկոնայ

ԳԼՈՒԽ Ե

1 Թագաւորք Հայոց, Պարսից եւ Յու-
նաց:

.....

2 Եւ եղեւ յետ մահուանն Արտեւա-
նայ, որդւոյ Վաղարշու արքային Պարթե-
ւաց, թագաւորեաց Արտաշիր որդի Սասա-
նայ միահեծան տէրութեամբ ի վերայ Բա-
բելացոց եւ¹ Ասորոց եւ Մարաց եւ Պար-
սից եւ Պարթեւաց, ամս Ծ:

3 Յամի երրորդի Եղիանոսի կայսեր,
եւ յամս Լ-երրորդի առաջի² Մեծին³ Խոսրո-
վայ արքային Հայոց՝ փոփոխուան թագա-
ւորութեանն այսորիկ լեալ: 4 Եւ էր⁴ Խոս-
րով ԼԱ ամս⁵: 5 Եղիանոս՝ երրորդն. Ար-
տաշիր՝ զառաջինն:

6 Յամին Լ-երրորդի չորրորդի⁶ Մեծին
Խոսրովայ, եւ չորրորդ ամի արքային
Պարսից Արտաշրի թագաւորէ Տերենտիա-
նոս ամիսս վեց. քանզի փութանակի վախ-
ճանի:

7 Յամին ԼԵ-երրորդի ⁷Խոսրովայ ար-
քայի, եւ ի հինգերորդ ամի Արտաշրի
Պարսից արքայի թագաւորէ Պրոպոս ամս
Ձ: 8 Խոսրով ԼԵ: 9 Արտաշիր՝ Ե: 10 Պրո-
պոս՝ զառաջինն:

11 Եւ եղեւ յամին ԽԱ-երրորդի Մեծին
Խոսրովայ, եւ ի ԺԱ ամի Արտաշրի թագա-
ւորէ Յունաց Կարոս, հանդերձ որդւովքն
իւրովք Կարինաւ եւ Նոմերիանոսիւ⁸ ամս
է: 12 Խոսրով ԽԱ: 13 Արտաշիր՝ ԺԱ:
14 Կարոս՝ զառաջինն⁹:

15 Յամին ԽԼ-երրորդի Խոսրովայ, ԺԸ
Արտաշրի, մինչ արքայ Խոսրով ի Միջա-
գետս էր, Կարոս կայսր գումարէ ամբոխ
զաւրաց բազմաց, եւ դիմէ ի վերայ արքա-
յին Խոսրովայ: 16 Անտի աճապարեալ
ընդդէմ նորա ելանէ ¹⁰Կոռնակ սպարապետ
մեծին Խոսրովու հաւրն Տրդատայ: 17 Ա-
սեն զսմանէ յերկարեալ զամս կենացն ՃԿ
եւ ունել ի ժամ մահուանն¹¹ զհերս եւ
զաչս եւ զլսելիս եւ զգաւրութիւնն եւ
զթեթեւութիւն¹² մանկութեանն:

18 Եւ ապա յայնժամ¹³ եղեւ պատե-
րագմ մեծ ի մէջ Խառանու եւ Ուրհայի.
Հարկանեն եւ վանեն զգաւրն Յունաց. եւ
մեռանի Կարոս ի պատերազմին հանդերձ
միով որդւովն Կարիանոսիւ: 19 Եւ ի նմին
ամի թագաւորէ Յունաց Դիոկղետիանոս¹⁴
ամս ԻԲ: 20 Խոսրով ԽԼ¹⁵: 21 Արտաշիր՝
ԺԸ: 22 Դիոկղետիանոս՝ զառաջինն:

23 Յամի Ի-երրորդի առաջներորդի Ար-
տաշրի Պարսից արքային ի չորրորդում ա-
մի Դիոկղետիանոսի կայսեր՝ մեռանի
Քաջն Խոսրով ի վատանուն Անակայ:
24 Եւ տիրէ ի վերայ աշխարհիս Հայոց
Արտաշիր արքայ Պարսից ամս ԺԱ:
25 Դիոկղետիանոս՝ զչորրորդն:

26 Յամին ԼԲ-երրորդի¹⁶ Արտաշրի,
հնգետասաներորդի Դիոկղետիանոսի,
կայսերակերպ¹⁷ չքեղութեամբ Տրդատիոս

1 Պատկ. չիք եւ
2 Ա. Գ-երրորդի յառաջի / Բ. Լ-երրորդի առաջին / Միհրդ., Պատկ. Լ-երրորդի ա
3 ՏՏ Մեծի
4 ԱԲԳԴԵ եւ ես փխ եւ էր
5 Միհրդ. ԼԱ ամաւ
6 Ա չորրորդին փխ չորրորդի
7 Ա Խոսրով արքայի
8 ԱԲԳԴԵ նոսերիանոսիւ
9 ԱԲԳԴԵ զառաջին

10 Ա լրացուած է ԺԹ դ. գրչութեամբ՝ Կոռնակ
սպարապետ ... եւ ունել (Ե 17). միւս ձեռագրե-
րում այդ բառերը բացակայում են: Միհրդա-
տեանը պակասը գտել է Հ ձեռագրում եւ գետե-
ղել փակագծերի մէջ՝ ծանօթագրելով. «Փակա-
գծիւ եղեալն ոչ գոյր ի բնագրին, գոր լցուցաք ի
միւս օրինակէն»: Պատկանեանը հետեւել է
Միհրդատեանին:
11 Ա մահուն
12 Մալխ. չիք եւ գրեթեւութիւն
13 ԱԳԵՏՏ ժամ փխ յայնժամ
14 Միհրդ., Պատկ. Դիոկղետիանոս (նաեւ յետոյ)
15 ԱԳԴ Խոսրով ԻԸ
16 Բոյ. Լ-երրորդի փխ ԼԲ-երրորդի
17 Միհրդ. կայսերապսակ

ելանէ ախոյեան ընդդէմ արքային Գդաց¹:
 27 Եւ անդէն ձերբակալ² արարեալ զախոյեանն անարի զթագաւորն Գդաց՝ ածեալ կացուցանէ յանդիման կայսերն Դիոկղետիանոսի. եւ անդէն ի նմին ամի թագաւորեցուցանէ Դիոկղետիանոս զՏրդատ ի վերայ աշխարհիս Հայոց: 28 Գուժարէ ի ձեռս սորա զաւրս բազումս եւ արձակէ յիւրական իշխանութիւն աշխարհին Հայոց: 29 Որ տիրէ ամենայն քաջութեամբ եւ բարեպաշտութեամբ ամս Հ³: 30 Եւ է այսպէս. Արտաշիր՝ ԼԲ: 31 Դիոկղետիանոս՝ ԺԵ: 32 Տրդատէս՝ զառաջինն:

33 43 Յամին Թ-երորդի Տրդատայ արքային Հայոց թագաւորէ ի վերայ Յունաց աշխարհին Կոստանդիանոս, որ շինեաց զԲիւզանդիա⁵ ամս Թ: 34 Արտաշիր՝ զԽ: 35 Տրդատիոս՝ իններորդ: 36 Կոստանդիանոս՝ զառաջինն:

37 Յամին ԽԹ-երորդի Արտաշրի արքային Պարսից, եւ ԺԹ ամ⁶ Տրդատայ արքային Հայոց թագաւորէ Շապուհ որդի Արտաշրի ի վերայ աշխարհին Պարսից ամս ՀԳ: 38 8Եւ ի սոյն ամի ⁹վախճանի կայսրն Յունաց Կոստանդիանոս եւ թագաւորէ Մաքսիմիանոս եւ Գալիանոս ամս ԺԸ, եւ տայ պատերազմ ընդ Շապուհ որդու Արտաշրի ի Միջագետս ի Խառան. եւ լինի անդ կոտորած մեծ, մինչեւ ի նեղ ան-

կանել զաւրուն Պարսից յերկիրն Ուրհայոյ: 39 Եւ տեսեալ Շապուհ զպարտութիւն իւր զաւրուն, զիջանի առնել խաղաղութիւն ընդ կայսեր. եւ նա առեալ զզանձս եւ զաւարս բազումս դառնայ ի տեղի իւր: 40 Տրդատէս՝ Ի: 41 Մաքսիմիանոս եւ Գալիանոս՝ զերկրորդն: 42 Շապուհ՝ զառաջինն¹⁰:

43 Յամին ԼԷ-երորդի Տրդատայ արքային, ԺԸ-երորդի Շապուհ արքայի թագաւորէ Յունաց Մաքսիմիանոս որդի Մաքսիմիանոսի՝ ամս ԺԳ: 44 Տրդատէս՝ ԼԷ: 45 Շապուհ՝ ԺԸ: 46 Մաքսիմիանոս՝ զառաջինն:

47 Յամին Ծ-երորդի Տրդատայ արքային՝ թագաւորէ Յունաց Կոստանդէս՝ ամս ԺԷ: 48 Տրդատէս՝ Ծ¹¹: 49 Շապուհ՝ ԼԱ: 50 Կոստանդէս՝ զառաջինն:

51 Յամին ԿԷ-երորդի Տրդատայ արքայի Հայոց, ԽԸ ամի Շապուհ¹² արքային Պարսից¹³ թագաւորէ Կոստանդիանոս որդի Կոստանդեայ ամս ԼԲ: 52 Տրդատ՝ ԿԷ: 53 Շապուհ՝ ԽԸ: 54 Կոստանդիանոս՝ զառաջինն:

55 Յամին ԾԲ-երորդի Շապուհ արքային Պարսից, Ե-երորդի ամի բարեպաշտին Կոստանդիանոսի կայսեր, վախճանի երանելին Տրդատէս. եւ թագաւորէ Խոսրով որդի նորա ամս ԺԷ: 56 Շապուհ՝ ԾԲ¹⁴: 57 Կոստանդիանոս՝ Ե-երորդն: 58 Խոսրով՝ զառաջինն:

59 Յամին ԿԹ-երորդի Շապուհ արքային Պարսից¹⁵, ԻԲ Կոստանդիանոսի կայսեր՝ թագաւորէ ի վերայ Հայոց Տիրան, որդի Խոսրովայ, ամս ԺԲ: 60 Շապուհ՝ ԿԹ:

1 Միհրդ., Պատկ. Գթաց
 2 Ա ձերբակ
 3 Դ ամս Ե փիս ամս Հ
 4 ԱԲԳԴԵ յամին ԽԹ յերորդի ամի Տրդատայ
 5 ԱԲԳԴԵ զԲուզանդիա
 6 ԱԲԳԴԵ Ժ ամ փիս ԺԹ ամ
 7 Միհրդ. ԺԹ դ. գրչութեամբ՝ թագաւորէ ... ի տեղի իւր (Ե 39). միւս բոլոր ձեռագրերում այս բառերը պակասում են:
 8 Միհրդատեանը վերցրել է փակագծերի մէջ՝ Ե ի սոյն ... ի տեղի իւր (Ե 39), եւ ծանօթագրել. «փակագծիւ եղեայն ոչ գոյր ի բնագրիս. գոր լցուցա՛մ ի միւս օրինակէ»:
 9 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. վախճանի կայսրն յունաց Մաքսիմիանոս, եւ թագաւորէ Գալիանոս:

10 Ա զառաջին
 11 ԱԵ Տրդատէս՝ զԾ
 12 Ա յամի Շապուհ
 13 Ա արքայի Պարսից
 14 Ա Շապուհ՝ զԾԲ
 15 Ա արքայի Պարսից

61 Կոստանդիանոս՝ ԻԲ: 62 Տիրան՝ զառաջինն:

63 Յամի ԻԷ-երորդի Կոստանդիանոսի կայսեր, ի Զ ամի Տիրանայ արքային Հայոց՝ թագաւորէ Ներսէ՛՛՛՛՛՛ որդի Շապհոյ ի վերայ Պարսից ամս Թ: 64 Կոստանդիանոս՝ ԻԷ: 65 Տիրան՝ Զ: 66 Ներսէ՛՛՛՛՛՛ զառաջինն:

67 Յամի ԺԲ-երորդի¹ Տիրանայ արքայի Հայոց թագաւորեն Կոստանդիաս եւ Կոստաս, որդիք Կոստանդիանոսի² բարեպաշտի՝ ամս ԺԴ: 68 Տիրան՝ ամս ԺԲ: 69 Ներսէ՛՛՛՛՛՛ է: 70 Կոստանդիաս եւ Կոստաս՝ զառաջինն:

71 Յամին ԺԲ-երորդի³ Տիրանայ, ⁴եւ Է-երորդ ամի Ներսէ՛՛՛՛՛՛՛ի արքային Պարսից, եւ Ա ամի Կոստանդի⁵ եւ Կոստասայ, որդւոց⁶ Կոստանդիանոսի բարեպաշտի Հռովմայ՝ եկն ի վերայ նորա ի Բասեան գաւառի ի գեաւղն Յոսիայ, մինչ դարձուցանել նմա զՏիրան արքայ ամենայն գերութեամբն հանդերձ, եւ զորդի նորա Արշակ թագաւորեցուցանել եւ արձակել⁷ ի Հայս: 72 Ներսէ՛՛՛՛՛՛՛՛՛ զութերորդն: 73 Կոստանդիաս⁹ եւ Կոստաս՝ զԲ: 74 Արշակ՝ զառաջինն:

75 Յամի չորրորդի Կոստանդեայ եւ Կոստասու, եւ յերրորդի¹⁰ ամի Արշակայ թագաւորեաց Պարսից Որամազդ որդի

Շապհոյ ամս Գ¹¹: 76 Կոստանդիաս եւ Կոստաս՝ Դ¹²: 77 Որամազդ՝ զառաջինն:

78 ¹³Յամի Զ-երորդի Արշակայ արքային Հայոց թագաւորէ ի վերայ Պարսից Շապուհ որդի Որամազդայ՝ ամս Հ¹⁴: 79 Կոստանդիաս եւ Կոստաս՝ Է-երորդն: 80 Արշակ՝ Զ-երորդն¹⁵: 81 Շապուհ՝ զառաջինն:

82 Յամի Թ¹⁶ եւ Ժ-երորդի Շապհոյ արքայի Պարսից, Ի-երորդի չորրորդի ամի Արշակայ արքայի Հայոց, թագաւորէ Յունաց Յուլիանոս՝ ամս Բ: 83 Արշակ՝ ԻԴ: 84 Շապուհ՝ ԺԹ: 85 Յուլիանոս նգովածն՝ զառաջինն: 86 Սա որդի է քեռ մեծին Կոստանդիանոսի. թողեալ զքրիստոնէութիւնն եւ եղեւ կռապաշտ: 87 Ի նոյն աւուրս երանելին Աթանաս հալածեցաւ յԱրիանոսացն, զոր Սոկրատն պատմէ: 88 ¹⁷(Ի սուրբն Կոստանդիանոսէ սկսանի եւ մինչ ի Փոքր Թէոդոսն զանսրբոց եւ զսրբոց գործքն եւ զհայրապետացն զուղղափառութիւնս: 89 Յուլիանոս եւ Գաղիանոս, որդիք Դաղմատիոսի ումեմն, մնացին որբ ի մէկ հաւրէ եւ ոչ ի մաւրէ, զոր սնոյց Կոստանդ բարեպաշտն. յետոյ¹⁸ եղեն կռապաշտ:

90 Կոստի քոյր թագաւորին Կոստանդէ, կին Լիկիանէ թագաւորին, որ ի բռնագբաւսելն մեռաւ):

91 Յամին ԻԶ-երորդի Արշակայ թագաւորին Հայոց եւ ի ԻԱ-երորդի ամի¹⁹ Շապուհ²⁰ արքային Պարսից՝ թագաւորէ

1 Ա ԲԺ աներորդի փխ ԺԲ-երորդի
2 Բոյ. որդիք Կոստանդի
3 Ա յամի ԲԺ աներորդի փխ ԺԲ-երորդի
4 Ա եւ Գ ամի Ներսեհի փխ եւ Է-երորդ ամի Ներսեհի
5 ԱԳԵ եւ Ա Կոստանդին փխ եւ Ա ամի Կոստանդի
6 ԱԴԵ որդւոյ
7 ԱԵ արձակիլ
8 Ա Ներսեխ
9 Ա Կոստանդիա փխ Կոստանդիաս
10 Ա Դ երրորդի փխ եւ յերրորդի

11 Մալխ. ամս Դ (վրիպակ) փխ ամս Գ
12 Ա Կոստա՝ զչորրորդն փխ Կոստաս՝ Դ
13 ԱԲԳԴԵ յամին Է-երորդի Արշակայ
14 Բոյ. ամս Հ / Մալխ. ուղղելի՝ ամս ՀԴ (ծնթ.)
15 ԱԳԵ Արշակ գէ-երորդն / Դ Արշակ գ. երրորդն
16 Ա յամին Թ
17 Փակագծերի մէջ վերցուած հատուածն ընդմիջարկութիւն է:
18 Ա, Միհրդ. եւ սնոյց յետոյ փխ յետոյ
19 ԱԲԳԴԵ Ի ամի փխ ԻԱ-երորդ ամի
20 Ե Շապիոյ

Վաղենտինանոս եւ Վաղէս՝ ամս ժԳ: 92 Արշակ՝ ԻԶ: 93 Շապուհ՝ ԻԱ: 94 Վաղենտինանոս¹ եւ Վաղէս՝ զառաջինն:

95 ²Յամի ԼԴ-երորդի Շապուհոյ արքային Պարսից, ³ԼԹ ամի Արշակայ արքային Հայոց՝ թագաւորէ Յունաց Գրատինանոս զառաջինն:

96 Յամի ԽԴ-երորդի Շապուհոյ արքային Պարսից ⁴(եւ Յուլիանոսի պղծոյ) ըմբռնի Արշակ Հայոց արքայ ի Շապուհոյ արքայէն Պարսից: 97 Եւ տիրէ Շապուհ ի վերայ Հայոց ամս ժԲ սրով եւ հրով եւ գերութեամբ: 98 Ապա ⁵թագաւորէ Յունաց Թէոդոս՝ ամս ժԹ: 99 Շապուհ ⁶ԾԱ, ի տէրութեան ⁷ի վերայ Հայոց՝ զեւթներորդն⁸: 100 Թէոդոսն Մեծ զառաջինն:

101 Յամին ԾԶ-երորդի Շապուհոյ արքային Պարսից, եւ ի Զ-երորդի ամի թագաւորութեանն Թէոդոսի Մեծի, թագաւորեցոյց Թէոդոս զՊապ որդի Արշակայ ի վերայ աշխարհին Հայոց: 102 Տիրէ ամս ժԳ: 103 Շապուհ՝ ԾԶ⁹: 104 Թէոդոս՝ Զ: 105 Պապ՝ զառաջինն:

106 Յամի ԿԹ-երորդի Շապուհոյ արքային¹⁰ Պարսից, ժԹ-երորդի Թէոդոսի Մեծի, թագաւորէ ի վերայ Հայոց Վարազդատ՝

ամս Զ: 107 Շապուհ՝ ԿԹ: 108 Վարազդատ՝ զառաջինն:

109 Յամի Հ-երորդի Շապուհոյ արքային Պարսից, երկրորդ ամի Վարազդատայ արքայի Հայոց՝ թագաւորէ Յունաց Արկադէոս որդի Թէոդոսի ամս ժԹ: 110 Շապուհ՝ Հ: 111 Վարազդատ՝ զերկրորդն: 112 Արկադէոս՝ զառաջինն:

113 Յամի Ե-երորդի¹¹ Արկադեայ կայսեր, ի Զ-երորդ Վարազդատայ արքայի Հայոց, թագաւորէ Պարսից Արտաշիր որդի Շապուհոյ՝ ամս Դ: 114 Արկադէոս¹² Ե: 115 Վարազդատ՝ Զ: 116 Արտաշիր՝ զառաջինն:

117 Յամի Զ-երորդի Արկադեայ կայսեր, յերկրորդի ամի Արտաշրի արքային Պարսից, թագաւորեն ի վերայ Հայոց Արշակ եւ Վաղարշակ՝ ամս Ե: 119 Արկադէոս՝ Զ: 120 Արտաշիր՝ Բ¹³: 121 Արշակ եւ Վաղարշակ՝ զառաջինն:

122 Ապա թագաւորէ Պարսից Վռամ ամս ժԱ: 123 Արկադէոս¹⁴ ամս Թ: Արշակ եւ Վաղարշակ՝ Դ: 124 Վռամ զառաջինն:

125 Յամի երկրորդի Վռամայ, մետասաներորդի ամի Արկադեայ կայսեր, թագաւորէ ի վերայ Հայոց Խոսրով ոմն հրամանաւ Պարսից արքային՝ ամս Գ: 126 Արկադէոս՝ ժԱ: 127 Խոսրով՝ զառաջինն:

128 Յամի ժԴ-երորդի Արկադեայ կայսեր, եւ ի Զ-երորդի ամի Վռամայ Պարսից արքային՝ թագաւորէ Հայոց Վռամշապուհ արքայ ամս¹⁵ Ը: 129 Արկադէոս՝ ժԴ: 130 Վռամ՝ Զ-երորդն: 131 Վռամշապուհ՝ զառաջինն:

1 Ա Վաղէտինանոս
2 ԱԲԳԴԵ յամին ԼԴ Շապուհոյ (Դ Շապուհ) արքայի
3 ԱԳԵ Լ եւ Թ ամի Արշակայ, Դ եւ Թ ամի Արշակայ
4 Եւ Յուլիանոսի պղծոյ բառերն ընդմիջարկութիւն են
5 Ե թագաւորէ Յունաց բառերից յետոյ երկու տող բաց է թողած, որից յետոյ շարունակում է Թէոդոսն մեծ զառաջինն
6 Ա ԾԱ ամ փի ԾԱ
7 ԱԴ չիք ի վերայ Հայոց / Միհրդ., Պատկ., Մալխ. ի վերայ Հայոց բառերը վերցրել են փակագծի մէջ՝ ելնելով Միհրդատեանի հետեւեալ ծանօթագրութիւնից. «Ի միւս օրինակին ոչ գոյ փակագծիւ եղեալն»:
8 Բոլ. գերկոտասաներորդ փի զեւթներորդն
9 Ա Շապուհ ԾԳ
10 ՏՏ արքայի փի. արքային

11 ԱԲԳԴԵ յամի Ե-երորդի
12 Ա Արկադիոս (եաւ յետոյ)
13 Ա Արտաշիր՝ գԲ
14 Ա Արկադեա
15 Ա Ե չիք ամս

132 Յամին ժԱ-երորդի Վռամայ¹ Պարսից արքայի թագաւորէ Յունաց Ոնորիոս՝ ամս ԻԲ: 133 Վռամշապուհ՝ է: 134 Յագկերտ՝ զառաջինն:

135 Յամի երկրորդի Յագկերտի որդ-ւոյ Վռամայ, եւ յամի երկրորդի Ոնորեայ² կայսեր բարձաւ թագաւորութիւնն Հայոց, որ տեւեաց ամս ՆԵ³: 136 Եւ վախճանեցաւ եւ վճարեցաւ:

ԳԼՈՒԽ Զ

1 ⁴Եւ արդ՝ երկակի կանոնաւ զՊարսից⁵ եւ զՅունաց⁶ հաստատելով նշանակեցից զթագաւորութեան ժամանակն:

2 Արդ՝ թագաւորէ Պարսից Յագկերտ ամս ԻԱ: 3 Եւ Ոնորիոս թագաւորէ Յունաց ամս ԻԲ: 4 Յագկերտ՝ զառաջինն: 5 Ոնորիոս՝ զառաջինն:

6 Յամի Ի-երորդի երկրորդի Ոնորեայ կայսեր թագաւորէ Վռամ որդի Յագկերտի՝ ամս ԻԲ: 7 Եւ յամի երկրորդի Վռամայ թագաւորէ Յունաց Թէոդոս ամս ԻԲ: 8 Եւ Ոնորիոս՝ ԻԲ: 9 Վռամ՝ Բ: 10 Թէոդոս՝ զառաջինն:

11 Յամի Ի-երորդի Թէոդոսի Փոքու թագաւորէ Պարսից Յագկերտ որդի Վռամայ ամս ԺԹ: 12 Եւ յամի Յագկերտի թագաւորէ Յունաց Կոստանդիաս՝ ամս Ա: 13 Յագկերտ՝ զառաջինն:

14 Յամի երկրորդի Յագկերտի թագաւորէ Յունաց Վաղենտիանոս՝ ամս Լ: 15 Յագկերտ՝ զերկրորդն: 16 Վաղենտիանոս՝ զառաջինն:

17 Յամի ԺԸ-երորդի Վաղենտիանոսի⁷ կայսեր թագաւորէ Պարսից Վաղարշ որդի Յագկերտի՝ ամս Դ: 18 Վաղենտիանոս՝ ԺԸ: 19 Վաղարշ՝ զառաջինն:

20 Յամի Ի-երորդի երկրորդի Վաղենտիանոսի կայսեր թագաւորէ Պարսից Պերոզ՝ ամս ԽԸ: 21 Վաղենտիանոս՝ ԻԲ: 22 Պերոզ՝ զառաջինն:

23 Յամի Ժ-երորդի Պերոզ թագաւորէ Յունաց Նարկիսոս ամս Զ: 24 Պերոզ՝ Ժ: 25 Նարկիսոս՝ զառաջինն:

26 Յամի ԺԷ-երորդի Պերոզ արքայի թագաւորէ Յունաց Վռափնոս՝ ամս Գ: 27 Պերոզ՝ ԺԷ: 28 Վռափնոս՝ զառաջինն:

29 Յամի Ի-երորդի Պերոզի թագաւորէ Յունաց Մարկիանոս ամս Ե: 30 Պերոզ՝ Ի: 31 Մարկիանոս՝ զառաջինն:

32 Յամի ԻԵ-երորդի Պերոզի՝ թագաւորէ Լեւոն զառաջինն: 33 Յամին Լ-երորդի Պերոզի թագաւորէ Յունաց Անթիմոս, ամս՝ Զ: 34 Պերոզ՝ ԼԱ: 35 Անթիմոս՝ զառաջինն:

36 Յամի ԽԴ-երորդի⁸ Պերոզ թագաւորէ Յունաց Ուլիմպոս⁹ ամ մի: 37 Եւ ի միւսուամ մի մեւս Զենոն՝ ամ մի: 38 Եւ ի ԽԶ-երորդին Պերոզի՝ թագաւորէ Զենոն ի վերայ Յունաց՝ ամս ԺԷ: 39 Պերոզ՝ ԽԶ: 40 Զենոն՝ զառաջինն:

41 Յամի չորրորդի Զենոնի թագաւորէ Պարսից ¹⁰Զամասպ՝ Բ: 42 Զենոն ի վերայ Յունաց՝ զչորրորդն: 43 Զամասպ՝ զառաջինն:

44 Եւ ի վերայ Ե-երորդի¹¹ ամի Զենոնի կայսեր թագաւորէ Պարսից Կաւատ՝

1 ԱԲԳԴԵ յամի Ե-երորդի Յագկերտի փիւ յամին ժԱ-երորդի Վռամայ
2 Ա Ոնորիայ
3 Ա չորեքհարիւր եւ հինգ փիւ ՆԵ
4 Վերնագիրը ձեռագրինն է:
5 Ա զպարսիցն
6 Ա զյունաց փիւ զՅունաց

7 Ա Վաղենտիանոս զԺԸ
8 ԱԴԵ յամի ԽԴ-երորդի ամի / Միհրդ., Պատկ. յամի Խ. եւ չորրորդի
9 ԱԳ Ուլիմպոս
10 ԱԳԵ Զամասա / Դ ջԱմասպ / բոյ. Զամասպ Ը փիւ Զամասպ Բ
11 Ա ի վերայ երրորդի

ամս *ԽԱ*: 45 *Զենոն՝ Զ*: 46 *Կաւատ՝ զառաջինն*:

47 *Յամի ԺԳ-երորդի Կաւատայ թագաւորէ Յունաց Անաստաս՝ ամս ԽԵ*: 48 *Կաւատ՝ զԺԴ*: 49 *Անաստաս՝ զառաջինն*:

50 *Յամի Խ-երորդի Կաւատայ թագաւորէ Յունաց Յուստիանոս ամս ԼԸ*: 51 *Կաւատ՝ զԽ*: 52 *Յուստիանոս՝ զառաջինն*:

53 *Յամի երրորդի Յուստիանոսի կայսեր թագաւորէ Խոսրով որդի Կաւատայ ամս ԽԸ¹*: 54 *Յուստիանոս՝ զերրորդն*: 55 *Խոսրով՝ զառաջինն*:

56 *Յերեսուն եւ եաւթն ամի Խոսրովայ թագաւորէ Յունաց Յուստիանոս՝ ամս ԺԲ*: 57 *Խոսրով՝ ԼԵ*: 58 *Յուստիանոս՝ զառաջինն*:

59 *Յամի ԺԲ-երորդի Յուստիանոսի կայսեր թագաւորէ Պարսից Որմիզդ² որդի Խոսրովայ ամս ԺԲ*: 60 *Յուստիանոս՝ ԺԲ*: 61 *Որմիզդ՝ զառաջինն*:

62 *Յամի երկրորդի Որմզդի թագաւորէ Յունաց Տիբերոս՝ ամս Գ*: 63 *Որմիզդ՝ զերկրորդն*: 64 *Տիբերոս՝ զառաջինն*:

65 *Ի Հինգերորդի ամի Որմզդի թագաւորէ Յունաց Մաւրիկ՝ ամս ԻԱ*: 66 *Որմիզդ՝ Ե*: 67 *Մաւրիկ՝ զառաջինն*:

68 *Յամի Է-երորդի Մաւրկայ³ կայսեր Պարսից Խոսրով որդի Որմզդի՝ ամս ԼԵ*: 69 *Մաւրիկ՝ զԷ-երորդն⁴*: 70 *Խոսրով՝ զառաջինն*:

71 *Յամի ԺԴ-երորդի Խոսրովայ թագաւորէ Յունաց Փոկաս՝ ամս Ը*: 72 *Խոսրով՝ ԺԴ*: 73 *Փոկաս՝ զառաջինն*:

74 *Յամի Ի-երորդի Խոսրովայ Պարսից արքային թագաւորէ Յունաց Երակղոս որ-*

դի Երակղի՝ ամս Ը: 75 *Խոսրով՝ ԻԲ*: 76 *Երակղոս՝ զառաջինն*:

77 *Յամի ԺԷ-երորդի ⁵Երակղի կայսեր թագաւորէ⁶ Պարսից Կաւատ որդի Խոսրովայ՝ ամս Ա*: 78 *⁷Երակղոս՝ ԺԷ*: 79 *Կաւատ՝ զառաջինն*:

80 *Ապա Արտաշիր՝ ամս Գ*: 81 *Երակղոս՝ ամս Ի*: 82 *Արտաշիր՝ զառաջինն*:

83 *Ապա Բթոր բամբիշն դուստր Խոսրովայ՝ ամս Բ*: 84 *Երակղոս՝ ԻԱ*: 85 *Բամբիշ՝ զառաջինն*:

86 *Ապա Յագկերտ՝ ամս Ի*: 87 *Երակղոս՝ ԻԳ*: 88 *Յագկերտ՝ զառաջինն*:

89 *Յամի ԻԴ-երորդի երանելոյն Երակղի կայսեր, եւ ⁸յերկրորդ ամի Յագկերտի⁹ Պարսից արքայի միաբանեալ Իսմայելացիքն¹⁰ ելին արտաքս ի Սինէ անապատէ Հրամանաւ Աստուծոյ՝ առնել անապատ միանգամայն զամենայն երկիր*: 90 *Երակղոս՝ ԻԴ*: 91 *Յագկերտ՝ զերկրորդն*: 92 *Ամռ, արքայ Իսմայելի՝ զառաջինն*:

93 *Բայց զամս եկամտիցն եւ ծառայիցն թագաւորելոցն, որպէս Խոռեմայն եւ զԽոռոս Որմզդին եւ Խոսրովայն եւ զՈրմիզդն, որք բռնութեամբ կալան զթագաւորութիւնն, եւ էր որ ընդ պատառել ազգացն Հակառակութեամբ, ի սոյնս յաւելեալ կարգեցից թիւ. որպէս զկէս ամին*

1 Բռլ. որդի Կաւատայ ամս ԽԵ
2 ԱԴԵ Որմզդի
3 ԱԲԳԴԵ յամին երրորդի մօրկա
4 ԱԲԳԴԵ Մօրիկ՝ զիններորդն

5 Գ չիք Երակղի կայսեր / Ե գրիչը բաց է թողել Երակղի կայսեր թագաւ... բառերը եւ շարունակել է կիսատ մնացած թագաւորէ բառի ...որէ մասնիկից՝ որէ Պարսից Կաւատ
6 Ա որէ փխ թագաւորէ
7 ԱԲԳ Երակղոս / ԺԳ չիք Երակղոս ԺԷ: Կաւատ՝ գառաջինն: Ապա Արտաշիր՝ ամս Գ: Երակղոս՝ ամս Ի: Արտաշիր՝ գառաջինն:
8 ԶԶ յերկրորդ ամի միաբանեալ Պարսից արքայի ընդ իսմայելացիսն արտաքս ի Սինէ անապատէ / Միհրդ., Պատկ. ԶԶ-ին աւելացնում են որ ելին (արտաքս բառից յետոյ) / Մալխ. երկրորդ ամի Յագկերտի Պարսից արքայի միաբանեալ Հրեից ընդ Իսմայելացիսն ..., որ ելին արտաքս ի Սինէ անապատէ
9 ԱԲԳԴԵ յագկերտ գառաջինն
10 ԱԴԵ Իսմայել

Խոռեմայ ի կէս ամին Կաւատայ յաւել եւս ասացից ամ մի:

94 Յամի Թ-երորդի¹ Պարսից արքայի Յագկերտի վախճանի երանելին Երակղէս, եւ թագաւորեն որդիք նորա Կոստանդին եւ Երակղակ: 95 2^ի նմին ամի մեռաւ Կոստանդին դաւեալ ի մաւրէն: 96 Եւ թագաւորէ Երակղակ: Դարձեալ փոխեցաւ Երակղակ, եւ թագաւորէ Կոստաս³ որդի Կոստանդեայ, որ կոչեցաւ յանուն հաւր իւրոյ Կոստանդին: 97 Յագկերտ՝ Ժ-երորդ⁴: 98 Կոստաս՝ զառաջինն:

99 Եւ թագաւորեաց Յագկերտ ի վերայ աշխարհին⁵ Պարսից ամս ի: Յագկերտ՝ ի: 100 Կոստանդին⁶ ԺԱ: 101 Արքայն Իսմայելի՝ ԺԹ⁷:

102 Յերկոտասան ամի Կոստանդի, եւ ի Ի-երորդ ամի Իսմայելացւոց տէրութեանն՝ բարձաւ տէրութիւնն Պարսից որ կալաւ ՇԼԲ ամ⁸:

ԳԼՈՒԽ Է

1 Հայք գկնի բառնալոյ տէրութեանն Արշակունեաց: 2 Բովանդակութիւն անաշխիկայ պատմութեան, յապստամբութենէն Վահանայ մինչեւ ցյառնելն Իսմայելացւոց եւ տիրել յեգիպտոսէ մինչեւ ի Պարսիկս:

3 Եւ եղև ի նուազիլ⁹ ժամանակաց տէրութեանն Արշակունեաց ի Հայաստան աշխարհի, ի բառնալ տէրութեանն Վռամ-

շապուհ արքայի՝ տիրէ ի վերայ սորա ազգն Կարքեղովմայեցի¹⁰ իշխանութեանն:

4 Խորհուրդ ի ձեռն առեալ ահեղ եւ ահագին՝ հանդերձ միաբանութեամբ դառնաշուք եւ մեծամեծ քաղէիցն եւ ամենայն գլխաւոր նախարարաւքն թագաւորութեան իւրոյ՝ բառնալ ի Հայաստան աշխարհէ զբարեպաշտութեան պտուղս: 5 Ուստի ոչինչ աւգտեցաւ, այլ յոյժ վնասեցաւ, եւ բարեպաշտութիւնն եւս քան զեւս ծաղկեալ պայծառացաւ:

6 Արդ՝ զժամանակս թագաւորութեանն չարագործին Յագկերտի. եւ եթէ ո՛րպէս նա կամէր զաստուածայինն եղծանել կարգս, եւ կամ ո՛րպէս քաջ նախարարացն Հայոց եւ նախանձաւորն Աստուծոյ նահապետն Մամիկոնէից տանն, Կարմիրն կոչեցեալ Վարդան, հանդերձ միագունդ սպառազէն նիզակակից ընկերաւքն եւ զաւրաւք իւրեանց կազմեալ զինեցան ի պատերազմ, առեալ ի ձեռն զվահանն հաւատոյ, եւ զգեցեալ իբրեւ զգրահ ամրութեան զնախանձն աստուածային բանին, գողցես թէ առաջի աչաց իսկ ականատես դէմ յանդիման տեսանելով ¹¹զ՛ի վերուստ առաքեալ նոցա զպսակն. վասն որոյ արհամարհեալ զմահ, եւ առաւել լաւ համարեալ ¹²մեռանել ի վերայ աստուածային պողոտային. եւ թէ¹³ որպէս ի վերայ նոցա եկին¹⁴ զաւրքն պարսիկ սաստիկ բռնութեամբ, եւ կամ ո՛րպէս ի դիմի հարեալ զիւրեանց կատարեցին զնահատակութիւն, եւ կամ որպէս ի ձեռս հեթանոսաց ըմբռնեալ սուրբ վկայքն Քրիստոսի՝ կատարեցին զնահատակութիւնս իւրեանց յԱպր Շահր մերձ ի Նիւշապուհ քաղաքի, ի տեղւոջն, որ կոչի Թէարքունի – այն ամենայն

1 ԱԲԳԴե յամին իններորդի / Միհրդ., Պատկ., Մալխ. յամի Զ-երորդի
2 Ա. Գմին փխ ի Գմին
3 Բռլ. Կոստոս
4 ԱԳե յագկերտի Ժ-երորդի / Դ ագկերտ ի Ժ-երորդի / Միհրդ., Պատկ., Մալխ. Յագկերտ՝ Է-երորդ
5 Ա. աշխարհիս
6 Աե Կոստանդին / Դ Կոստանդես
7 Բռլ. արքայն Իսմայելի՝ Թ
8 Միհրդ. ՇԼԲ ամ (աշխարհի) / Ա ՇԼԲ ամ: Ե:
9 Մալխ. ի նուազել

10 Ա. Կարբեղովայեցի
11 Ա. զի ի վերուստ. հետագայում՝ զը ի վերուստ
12 Ա. զվեռանել ի վերայ աստուածայեանն / Միհրդ. տեսանել փխ մեռանել
13 Միհրդ., Պատկ. եթէ փխ եւ թէ
14 Բռլ. Էին փխ եկին

ի ձեռն այլոց գրեցաւ, որպէս ցուցանէ նոյն իսկ պատմութիւնն:

7 Բայց զայն ամենայն, որ ի Պերոզի ժամանակն եղեալ չարութիւն, եւ զառ ի Խոսրովայ զապստամբութիւնն¹ զՎարդանայ, եւ զգաւրացն Պարսիցն զապստամբելն ի յՈրմզդէ², զմահն Որմզդէի³ եւ զԹագաւորելն Խոսրովայ. զմահն Մաւրկայ եւ զԹագաւորելն Փոկասայ. զառնուլն Եգիպտոսի. զկոտորածն Աղեքսանդրի. զդիմելն Հերակղի⁴ ի կողմանս հիւսիսոյ առ արքայն Թէտալացոց. զյուզարկումն անհուն բազմութեանն ազգաց. զասպատակն Յունաց յԱտրպատական, զառ եւ զաւար, եւ զդարձն ընդ Փայտակարան. զեկ գաւրացն Պարսից յարեւելից զդիմի հարկանել նմա. զպատերազմն որ յաշխարհին Ադուանից. զդարձ կայսերն ի Նախճըւան քաղաքն եւ զկոիւն Արճիշոյ. զզնայն կայսեր անդէն ի սահմանս իւր. զմեւս եւս այլ դիմելն ի վերայ Խոսրովայ. զգործ պատերազմին որ ի Նինուէ. զասպատակն որ ի Տիսբոն քաղաք. զդարձն յԱտրպատական. զմահն Խոսրովայ. զԹագաւորելն Կաւատայ. զհաշտութիւն՝ որ ի մէջ Թագաւորացն երկոցունց. թզողուլն անդրէն ի բաց զսահմանն Յունաց. զդարձ աստուածեան⁵ խաչին ի քաղաքն սուրբ: 8 Յետ այսորիկ զարթուցեալ անհուն բարկութիւն, եւ զվերջին աղէտս հինին⁶ որ ի կողմանս հարաւոյ, եւ թէ ո՛րպէս յանկարծաւրէն շարժեցան բանակքն Իսմայելի, եւ ի վայրկեան ժամանակի վանելով զգաւրութիւն Թագաւորացն երկոցունց⁷ կալան յՅեգիպտոսէ մինչեւ յայսկոյս գետոյն մեծի Եփրատայ եւ ցսահման Հայաստա-

նեայց, եւ յեզերէ ծովուն մեծի Արեւմտից⁸ մինչեւ ի դուռն Թագաւորութեանն Պարսից զամենայն քաղաքս Միջագետաց Ասորւոց եւ զՏիսբոն եւ զՎեհ Արտաշիր եւ զՄարանդ, զՀամադան⁹ մինչեւ զԳանձակ քաղաք եւ ցՀրատն մեծ՝ որ յԱտրպատական գաւառի – զայս ամենայն կամեցայ ի ձեռն գրոյս այսորիկ ¹⁰կարճառաւտիւ ձեզ վիպասանել:

ԳԼՈՒԽ Ը

1 Ապստամբութիւն Վահանայ ի Պերոզէ: 2 Մահ Պերոզի եւ թագաւորել Կաւատայ: 3 Վահան կարգի մարգպան Հայոց: 4 Մահ Կաւատայ եւ թագաւորել Անուշրուվան Խոսրովայ: 5 Ապստամբութիւն Վարդանայ: 6 Պատերազմ ընդ նմա Խոսրովայ եւ պարտութիւն:

7 Եւ եղեւ յամս Պերոզի արքայի Պարսից բարձումն ամենայն¹¹ իշխանութեանցն եւ կարգաց եւ աւրինաց քրիստոնէութեան, եւ այնպիսի վտանգ նեղութեան հալածանաց եւ քամահանաց ի վերայ հասեալ իշխանաց, մինչ զի ի բաց ընկեցին յինքեանց զլուծն ծառայութեան: 8 Եւ ապստամբեալ ¹²Մամիկոնեանն Վահան՝ հալածեաց զՊարսիկս¹³ եւ բռնաբարայն¹⁴ գրաւեաց զիշխանութիւնն:

9 Յայնժամ արձակէ ի վերայ նորա Պերոզ արքայ՝ Հոնաց զաւր յոյժ: 10 Եւ հրաման տայ խիստ սաստիւ՝ սպանանել զապստամբն, եւ հարկանել զամենայն արու սրով սուսերի: 11 Ընդդէմ սորա աճապարեալ Վահան սպարապետ Լ հազարաւ

1 Պատկ. զապստամբութիւն
2 Բոյ. զապստամբելն ի յՈրմզդիէ
3 Բոյ. գմահն Որմզդայի
4 Ա. Հերակղի
5 Ա. աստուածայեան
6 Ա. հեմին
7 Ա. երկոցունցն

8 Բոյ. արեւմտից փիս Արեւմտից
9 Ա. եւ գՀամադան / ՏՏ գՀամատան
10 Ա. կարճառաւտի ձեզ / ՏՏ կարճառաւտ ձեզ
11 Ա. սսեմ այն փիս ամենայն
12 Ա. Վահան Մամիկոնեան փիս Մամիկոնեանն Վահան
13 Ա. գՊարսիկն
14 Ա. բռնաբար այն

ընտիր¹ վառելոց, կարգին² գունդ առ գունդ եւ ճակատ առ ճակատ, եւ յարձակին ի միմեանս ի ձայն փողոյ տազնապաւ ի դաշտին Գերանայ:

12 Անդ յաւզնութիւն հասեալ աստուածեան Բանն, հողմն սաստկացուցեալ զմրրիկ փոշւոյն՝ զգաւրաւքն. Պարսից հեղոյր, իբրեւ զմութ խաւարի զնոսա պատէր ի միջաւրեայ³ ժամանակի: 13 Սաստիկ կոտորած լինէր երկոցունց կողմանցն, եւ ոչ գոյր ընտրել⁴ զզի անկելոցն, ո՛չ զպարսիկ եւ ո՛չ զհայ զաւրական: 14 Բայց սակայն զաւրացեալ զաւրն Հայոց վանեցին անդ կոտորածով զզաւրն Պարսից, եւ զմնացեալսն փախստական արարեալ հալածական տանէին. եւ դարձան յաղթութեամբ մեծաւ:

15 Այս Վահան ժողովեաց եւ զհարկս աշխարհիս⁵ Հայոց եւ շինեաց զեկեղեցիս⁶ մեծամեծս, զոր աւերեալ էր Պարսից ի Վաղարշապատ քաղաքի⁷ եւ ի Դըւնի եւ ի Մզրայս եւ ի բազում տեղիս աշխարհիս Հայոց: 16 Եւ շինեալ զերկիրս⁸ նորոգեաց վերստին:

17 Իսկ Պերոզի արքային Պարսից, թէպէտ եւ կամեցաւ վերստին զաւրս գումարել ի վերայ աշխարհիս Հայոց, ո՛չ եղեւ նմա պարապ. զի համբաւք թշնամեացն ստիպէին զնա ի կողմանցն Քուշանաց եւ յայնմ մարզէ⁹. զի ինքն իսկ արքայն Քուշանաց խողացեալ գայր ի վերայ նորա զաւրու մեծաւ:

18 Եւ նորա գումարեալ զաւրս իւր՝ զնաց ընդդէմ նորա տազնապաւ մեծաւ: 19 Ասէ. «Երթայց նախ առաջին զնանցից, եւ ապա պարապաւ դարձեալ զնացից ի Հայս, եւ մի՛ խնայեսցէ սուր իմ ի նոսա, յարս¹⁰ եւ ի կանայս»:

20 Եւ ինքն անցեալ փութանակի եհաս ընդդէմ թշնամւոյն յարեւելս. եւ եղեւ պատերազմն սաստիկ. հարին եւ կործանեցին զբազմութիւն զաւրացն Պարսից, մինչեւ ո՛չ մնաց ի նոցանէն ապրեալ եւ փախստական: 21 Եւ մեռաւ Պերոզ արքայ ի պատերազմին հանդերձ եւթանեքումբք որդւովքն:

22 Եւ ապա յայնժամ թագաւորեաց Կաւատ որդի նորա ի վերայ աշխարհին Պարսից: 23 Եւ զի բեկեալ էր զաւրութիւն բազմութեանն զաւրաց իւրոց, ո՛չ ընդ ումեք կամեցաւ ունել գործ պատերազմի, այլ արար խողաղութիւն յամենայն կողմանց. առնէ եւ ընդ Հայոց հաշտութիւն, եւ կոչէ զՎահան ի դուռն, եւ մեծարէ զնա մեծապէս պատուով: 24 Եւ տայ նմա զմարզպանութիւն աշխարհին եւ զՄամիկոնեաց տէրութիւնն¹¹, եւ երդում առ բազում¹² ի ծառայութիւն, եւ արձակէ բարեաւ յերկիր իւր:

25 Յետ Վահանայ կալաւ զիշխանութիւնն Վարդ Պատրիկ եղբայրն նորա սակաւ ինչ ժամանակ, եւ մեռաւ: 26 Զկնի նորա եկին մարզպան պարսիկք. ապա ո՛չ կարացին պատերազմիլ¹³ Հայք, ի հնազանդութեան¹⁴ կացին մինչեւ ցՍուրէնն մարզպան եւ ցՎարդանն Մամիկոնէից տէրն:

27 Եւ եղեւ ի ԽԱ ամի թագաւորութեան Խոսրովայ որդւոյ Կաւատայ՝ ապս-

1 Ա ընդիր
2 Ա կարգեմ
3 Ա ի մէջ արեւ
4 Ա ընդրել
5 Միհրդ., Պատկ. աշխարհիմ
6 Միհրդ., Պատկ. եկեղեցիս
7 Բռլ. քաղաք
8 ՏՏ գերկիրմ
9 Միհրդ., Պատկ. Քուշանաց: Եւ յայնմ մարզէ / Ա մարզէ փիւ արեւ. յետոյ սրբագրուել է մարզէ / Պատկ. արեւ, բայց հետեւելով Միհրդատեանիմ տպագրել է մարզէ:

10 Ա յարս փիւ յարս
11 Ա, Պատկ., Միհրդ. տէրութիւն
12 Ա արդ բազում փիւ առ բազում
13 Մալիս. պատերազմել
14 Ա ի հնագանդութիւն

տամբեաց Վարդան եւ ի բաց եկաց ի ծառայութենէ թագաւորութեանն Պարսից հանդերձ միաբանութեամբ ամենայն Հայաստանեաւք: 28 Սպանեալ զՍուրէնն մարդպան յանկարծաւրէն ի Դուին¹ քաղաքի՝ առին զաւար բազում եւ գնացին ի ծառայութիւն Յունաց:

29 Յայնժամ յառաջ քան զայս ապստամբեալ ի բաց եկաց ի Հայոց անուանեալ Վահան իշխան աշխարհին Սիւնեաց, եւ խնդրեաց ի Խոսրովայ յարքայէն Պարսից, զի տարցեն զգիւան աշխարհին Սիւնեաց ի Դըւնայ ի Փայտակարան քաղաք, եւ կարգեսցէ զքաղաքն ի շահմար Ատրպատականի, զի մի՛ եւս կոչեսցի անուն Հայոց ի վերայ նոցա: 30 Եւ կատարէր հրամանն:

31 Իսկ առ Հայոց երդնոյր թագաւորն Յունաց, եւ հաստատէր զնոյն ուխտ՝ որ ի մէջ թագաւորացն էր երկոցունց, երանելոյն Տրդատայ եւ Կոստանդիանոսի. եւ տայր նոցա զզաւրսն կայսերական յաւգնութիւն: 32 Եւ նոցա առեալ զզաւրն՝ դիմեցին ի վերայ քաղաքին Դըւնայ եւ պաշարեալ կործանեցին ²ի վերուստ մինչեւ ի վայր, եւ հալածեցին զզաւրն Պարսից որ ի նմա կային:

33 Բայց եհաս ի վերայ նոցա յանկարծաւրէն խռովութիւն մեծ, զի զեկեղեցի սրբոյն Գրիգորի, որ շինեալ էր մերձ ի քաղաքն, էին արարեալ համբարանոցս Պարսիկքն³, հարին հուր եւ այրեցին. վասն որոյ եղեւ նոցա խռովութիւն մեծ:

34 Գայ ապա ի վերայ նորա Միհրանն⁴ Միհրեւանդակ ի հազարաւ զաւրու եւ փղաւք բազմաւք: 35 Եւ եղեւ պատերազմ մեծ ի դաշտին Խաղամխեայ. եւ հարեալ զզաւրն Պարսից անհնարին հարուա-

ծովք մաշէին ի սուր սուսերաց, զփրղսն զամենայն թափէին: 36 Եւ Միհրանն⁵ սակաւուք պրծեալ գնացին յերկիրն իւրեանց:

37 Այս այն Վարդան է, յորոյ⁶ վերայ եկն ինքն արքայն Պարսից, կոչեցեալ Անուշ Ըռուան Խոսրով, հանդերձ բազմութեամբ սպառազէն զաւրացն⁷ եւ փղաւք բազմաւք, եւ ճանապարհ կալեալ ընդ գաւառն Արտազու՝ գնաց ընդ Բագրեւանդ, զանց արարեալ զԿարնոյ քաղաքաւ: 38 Եւ կալեալ ճանապարհ գնաց ի Մեղիտինէ⁸ եւ բանակեցաւ դէմ յանդիման նորա:

39 Եւ ի վաղուեան առաւաւտուն հապճեպ ստիպով կարգեն գունդ առ գունդ եւ ճակատ առ ճակատ, եւ բաղխէին զմիմեանս պատերազմաւ: 40 Եւ սաստկացաւ պատերազմն ի վերայ երեսաց երկրի, եւ խմբեցաւ պատերազմն յոյժ. եւ մատնեաց Տէր ի պարտութիւն զթագաւորն Պարսից եւ զաւրս նորա զամենայն: 41 Եւ խորտակեցան առաջի թշնամեացն սրով սուսերի, եւ փախեան յերեսաց նոցա սաստիւ տագնապաւ. ո՛չ գիտելով զճանապարհս փախստեան իւրեանց՝ երթեալ ամացան⁹ ի գետն մեծ, որ կոչի Եւփրատէս: 42 Եւ ուռուցեալ ի վեր ջուրն՝ խաղացոյց զբազմութիւն փախստականացն իբրեւ զբազմութիւն մարախոյ, եւ ո՛չ կարացին յաւուր յայնմիկ ճողոպրել բազումք: 43 Բայց թագաւորն մազապուր ¹⁰պրծեալ սակաւուք՝ ի փրղս եւ ի ձին ապաստան¹¹

1 Միհրդ., Պատկ. ի Դըւին
2 Պատկ., Մալխ. չիփ ի վերուստ միւնչեւ
3 Ա. պարսիկսն
4 Ա. Միրիանն (ճաւի այլուր)

5 Ա. Միրիանն. այսպէս է ճաւի Պատկ. ճեռագրում:
6 Ա. յորոյ
7 Ա. զորաց
8 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. տեղի մի փխ Մեղիտինէ
9 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. ամրացան փխ ամացան
10 Ա. փրծեալ սակաւուք ի փեղս
11 Ա. ապստամբ փխ ապաստան (այսպէս է ճաւի Միհրդատեանի միւս օրինակը)

եղեալ, փախստական ընդ Աղձնիսն անդ-
րէն ի կայեանս¹ իւր երթայր:

44 Եւ նորա առին զբանակն ամենայն
Հանդերձ արքունական գանձիւքն: 45 Եւ
կալան զբամբիշն եւ զբանուկան² եւ թա-
փեցին զմաշապերճանն³ ամենայն, դես-
պակն ոսկեղէն բազմաքանքար, որ էր ա-
կամբք⁴ պատուականաւք եւ մարգարտաւ
յաւրինեալ, որ անուանեալ կոչէր ի նո-
ցունց դեսպակ փառաց: 46 Առաւ եւ
Հրատն, զոր ընդ ինքեան շրջեցուցանէր
թագաւորն Հանապազորդ յաւգնականու-
թիւն իւր, որ մեծագոյն համարեալ էր քան
զամենայն կրակ, որ կոչէր ի նոցունց Ա-
թաշ. հեղձաւ ի գետն Հանդերձ մովպետան
մովպետաւ եւ այլ բազմութեամբ մեծա-
մեծ⁵ աւագաց: 47 Յամենայն ժամ աւրհ-
նեալ է Աստուած:

ԳԼՈՒԽ Թ

1 Ի Քրիստոս հաւատալ եւ մկրտիլ
Անուշրոուան Խոսրովայ: 2 Մարգ-
պանք եւ զաւրավարք Պարսից որ
եկին ի Հայս յետ Վարդանայ մինչեւ
ցրարձումն Սասանեան տէրու-
թեանն:

3 ⁶Այս Խոսրով, որ կոչեցաւ Անուշ Ը-
ռուան՝ ի ժամանակս իւրոյ թագաւորու-
թեանն, յառաջ քան զապստամբութիւնս⁷
զայս, հաստատեաց զերկիր, քանզի էր
խաղաղասէր եւ աշխարհաշէն: 4 Եւ ի լի-
նել ապստամբութեանն այնորիկ, յայնմ
հետէ ընդոստուցեալ զարթեալ ի բարկու-
թիւն, զանձն անվնաս համարեալ իբր թէ՛

«Հայր էի ամենայն երկրի⁸, եւ ոչ տէր, եւ
անուցեալ զամենեսեան իբրեւ որդի եւ սի-
րելի: 5 Եւ արդ՝ ասէ, ի նոցանէ խնդրեսցէ
Աստուած զարիւնս զայս»: 6 Այս Խոսրով
ի ժամանակս իւրոյ թագաւորութեանն կա-
պեաց զՊահակն⁹ Ճորայ եւ Աղուանից.
կալաւ ձերբակալ զարքայն Եգերացւոց, եւ
առ մարտիւ զԱնտիոք Պիսիդացւոց, եւ
գերեալ նստոյց առ թագաւորական կայա-
նին:

7 Շինեալ քաղաք եւ անուանեալ զնա
Վեհ Անջատոք Խոսրով, զոր անուանեալ
Շահաստան-ի Նոկ-նոյ¹⁰ կոչեն: 8 Եւ առ
սա զԴարա եւ զԿաղնիկոս, գերեաց աս-
պատակաւ եւ զկողմանս Կիւղիկէացւոց:

9 Կալաւ սա զթագաւորութիւնն ամս
ԽԸ: 10 Եւ ի ժամ վախճանին¹¹ ծագեալ
փայլականացեալ զնովաւ լոյս աստուածա-
յին Բանին. քանզի հաւատաց ի Քրիստոս,
ասելով այսպէս. «Հաւատամ ի միայն Աս-
տուած, յայն՝ որ արար զերկինս եւ զեր-
կիր, զոր քրիստոնեայքդ պաշտել խոստո-
վանին, Հայր եւ Որդի եւ Հոգի Սուրբ. զի
նա միայն է Աստուած, եւ այլ ո՛չ գոյ
¹²բաց ի նմանէ, զոր քրիստոնեայքն պաշ-
տեն»:

11 Եւ հրաման տուեալ սպասաւո-
րացն՝ զմոզպետն արձակել արքունի ի հե-
ռագոյն տեղիս ի գործ, եւ զայլսն մերժեալ
յարքունական կայենիցն, եւ կոչեալ զե-
պիսկոպոսապետն, որ Երան¹³ կաթողիկոս
անուանի, մկրտեցաւ ի նմանէ, եւ հրամա-
յեաց ժամ առնել ի սենեկին, եւ ընթեռնուլ
զտէրունական Աւետարանին զպատգամս,
եւ հաղորդեցաւ կենդանարար¹⁴ մարմնոյ
եւ արեանն Տեառն, եւ հրաժարեալ ի կա-

1 Միհրդ., Պատկ. ի կայանս (նաեւ այլուր)
2 Բոլ. գրանակն փխ գրանուկան
3 ՏՏ Մաշապերճանն (մեծատառով)
4 Ա. ակամք
5 Միհրդ., Պատկ. մեծամեծաց
6 Ա. Այս Խոսրով որ կոչեցաւ բառերի դիմաց լու-
սանցում կարմիր քանաքով գրուած է է տառը,
որի նշանակութիւնը ձեռագրում յայտնի չէ:
7 Ա. զապստամբութիւն

8 Ա. յերկիր փխ երկրի
9 Պատկ., Մայլս. զպահակն
10 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. Շահաստանին Ոկնոյ
11 Միհրդ., Պատկ. վաղճանին (եւ այլուր)
12 Ա. բայց ի նմանէ
13 ՁՁ, Միհրդ. էր անդ փխ երան
14 Բոլ. ի կենդանարար փխ կենդանարար

թողիկոսէն¹ եւ ի տէրունեան Աւետարանէն՝ եւ արձակեն զնա յիւր տեղին:

12 Եւ ապա զկնի սակաւ ինչ աւուրցննջեաց ի բարւոք ծերութեան իւրում. եւ բարձեալ զմարմին² նորա քրիստոնէիցն՝ տարեալ եղին ի շիրիմս թագաւորացն: 13 Եւ թագաւորէ Որմիզդ որդի նորա յետ նորա:

14 Եւ արդ՝ այս են զաւրավարք արքային Պարսից, որ եկին մի ըստ միոջէ յերկիրս Հայոց՝ յապստամբութենէ Վարդանայ Մամիկոնէից տեառն որդւոյն Վասակայ, մինչեւ ցայսաւր ժամանակի: 15 Ոմանք մեռան ի պատերազմի, եւ ոմանք պատերազմեցան, եւ ոմանք յաղթութիւն գործեցին եւ գնացին:

16 Յորժամ սպանին զՍուրէն մարդպան՝ ի նմին ամի եկն Վարդան Վշնասպ ոմն, եւ գործ ինչ ո՛չ կարաց գործել³. եկաց ամ մի եւ գնաց:

17 Ապա եկն եւ Գողոնն Միհրանն ի հազարաւ զաւրաց սպառազինաց եւ փղաւք բազմաւք, եւ ունէր նա⁴ ընդ ինքեան սատարս բազումս ի ճամբարէ անթիւ ազգացն, որ բնակեալն են ընդ⁵ լեռնակողմամբն Կովկասու ազգք Հոնաց, եւ հրաման յարքայէն՝ զի անճետս արասցեն զարս ի յաշխարհէն Հայոց, խլել, բրել, յատակել եւ անխնայ⁶ յերկիր կործանել: 18 Եւ եկեալ նա, բայց եթէ ուրեք յանմատոյց ամրոցաց ուրեմն մնացեալ ապրեցան մարդիկ եւ կամ թէ՛ ուրեք ի հեռագոյն աշխարհս փախստական գնացին: 19 Բայց սակայն ո՛չ կարացին բազումք ճողոպրել. քանզի զորս գտանէին՝ սուր ի վերայ ե-

ղեալ սատակէին: 20 Սա արար կռիւ մի ի Վիրս, եւ պարտեցաւ: 21 Եկն ի Հայս, եւ առ զԱնկղ սուտ երգմամբ:

22 Փիլիպպոս, Սիւնեաց տէր. արար կռիւ մի ընդ քաղաք եւ ընդ Խաղամախիս. եւ [վերստին]⁷ կռիւ մի ի Վանանդ, ի յՈւթմսու գեղ, եւ յերկոսեանն պարտեցաւ. եկաց նա ամս է եւ գնաց:

23 ⁸Ապա եկն ինքն արքայն Անուշ Ըռուան Խոսրով, որպէս ասացի, եւ արար պատերազմ մի մեծ ի Մեղիտինէ⁹, յորում պարտեցաւ եւ գնաց:

24 Ապա եկն Տամ Խոսրով, եւ արար երկու կռիւս, մի՝ ի Բասեան ի Բոլորապահակի, ուր Մուրց եւ Երասխ խառնին, եւ մի՝ ի Բագրեւանդ, ի Կըթնի: 25 Եւ յերկոսինն յաղթութիւն գործեաց մեծամեծ. եկաց երկուս ամս եւ գնաց:

26 Ապա եկն Վարազ¹⁰ Վզուրն եւ արար կռիւ մի ի Վանանդ ի յՈւթմսու գեղ, որ եւ նախ վանեցաւ, եւ ապա յաղթեաց. եկաց ամ մի եւ գնաց:

27 Ապա եկն ասպետն մեծ պարթեւն եւ պահլաւն¹¹, եւ արար կռիւ մի ի Շիրակաւանին¹² եւ յաղթեաց. եկաց եւթն ամ եւ գնաց:

28 Ապա Հրահատն մարդպան, որ գնաց ի Մրծունին իւրայնոցն սատար ի պատերազմ. եւ անդ¹³ նոքա պարտեցան եւ ապա յաղթութիւն ստացան: 29 Եւ անտի դարձեալ՝ արար կռիւ մի ի Բզնունիս ի

1 Ա կաթաղիկոսէն (միշտ)
2 Ա գմարմինս
3 Դ, Միհրդ., Պատկ. ոչ գործեաց փիս ոչ կարաց գործել
4 Ա սա փիս նա
5 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. ընդ որ բնակեալն են փիս որ բնակեալն են ընդ
6 Պատկ. անխնայ փիս եւ անխնայ

7 Բոլ. չի՛վ վերստին:
8 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. Ապա եկն ին՛քն արքայն Անուշ Ըռուան Խոսրով, որ բառերից յետոյ խախտուած է տեքստի ընդօրինակութեան հերթական յաջորդականութիւնը, եւ բնագիրն ընդօրինակուած է հտեւատառութեամբ: Վերջինս կարգաւորել է Մայխասեանցը:
9 Բոլ. Մեղիտինէ
10 Ա Վարազն
11 Ա պալիւան
12 Միհրդ., Պատկ. ի Շիրակ աւանին
13 Ա անդի

Ծաղկաջուրն եւ յաղթեաց. եկաց չորս ամիս՝ եւ գնաց:

30 Ապա եկն Հրատրին Դատան՝¹ մարդպան: 31 Ապա այնուհետեւ ոչ կարացին Պարսիկք պատերազմաւ գրէմ ունել զաւրացն Յունաց²: 32 Առ սովաւ սպանաւ Որմիզդ, եւ թագաւորեաց որդի նորա Խոսրով: 33 Եկաց ամս երկու եւ գնաց:

34 Ապա եկին սահմանակալք պարսիկք մինչեւ ցսպառումն խաղաղութեանն՝

որ ի մէջ Պարսից եւ Յունաց եւ ի մէջ թագաւորացն երկոցունց՝ Մաւրկայ եւ Խոսրովայ:

35 Եւ ապա Վընդատականն: 36 Ապա Խորականն: 37 Զսա սպանին զաւրք Պարսից ի Գառնի, եւ ինքեանք ապստամբեալք գնացին ի Գեղումս: 38 Ապա Մերակբուտն: 39 Ապա Յազդէնն: 40 Ապա Բուտմազ: 41 Ապա Հոյիմանն:

1 Ա Հրարտին Տատան

2 Ա յունացն

ՄԱՏԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԵԱՆ

Պատմութիւն թագաւորական

1 Վէպ արիական, վանուան տիեզերական, հէն Սասանական՝ յԱպրուէզն խոսրովեան, որ հրդեհեալ բոցացոյց զառ ի ներքոյս ամենայն, դղորդեալ զծով եւ զցամաք, զարթուցանել զկործանումն¹ ի վերայ ամենայն երկրի:

2 Եւ արդ՝ ես ճառեցից զեղելոցն յերկրի զանցից կործանմանն² առասպելս վիպասանելով, զի վերուստ³ զարթուցեալ⁴ սրտմտութիւն, եւ զառ ի ներքոյ բորբոքեալ զբարկուցիւն. զհրոյն եւ զարեան հեղեղս⁵ եւ զհինիցն⁶ արշաւանս. եւ զմահաբերն ասպատակ, զգոչիւն դիւաց եւ զաղաղակ վիշապաց, զագանց քաւեաց եւ զարանց հսկայազանց, քաջաց սպառազինաց հեծելոց, յարեւելից յարեւմուտս, ի հիւսիսոյ ի հարաւ: 3 Եւ զՀարաւայինն զարթուցեալ⁷ մեծաւ բորբոքմամբ⁸ յարձակեալ ի վերայ միմեանց, եւ կատարել⁹ զհրամանն բարկութեան Տեառն ի վերայ ամենայն երկրի. որք իբրեւ զմրրիկ աւզոյ թռուցեալ փոթորկեալ ընթացեալ՝ ապականել զառ ի ներքոյս ամենայն, աւարել զլերինս եւ զբլուրս, պատառել զղաշտս վայրաց¹⁰, եւ խորտակել զվէմս եւ զքարինս ի ներքոյ գարշապարաց երիվարաց եւ յառաթուր սմբակաց:

4 Եւ արդ՝ ասացից զվէպս ի կործանիչն եւ յապականողն խոսրով, յԱստուծոյ անիծեալն:

ԳԼՈՒԽ Ժ

1 Թագաւորել Որմզդի եւ կոտորել զնախարարս. Վահրամ Միրիեւանդակ հարկանէ զՄասուրս: 2 Որմիզդ զչարի ընդ սակաւ աւարամասնն: 3 Զարի Վահրամայ ապստամբին յՈրմզդէ եւ առնեն իւրեանց թագաւոր զՎահրամ: 4 Դիմումն Վահրամայ ի վերայ Որմզդի: 5 Նախարարի սպանանն զՈրմիզդ եւ կացուցանեն թագաւոր զորդի նորա զԽոսրով: 6 Փախուստ Խոսրովայ յերեսաց Վահրամայ:

7 Եւ եղեւ յետ մահուանն խոսրովայ որդւոյ Կաւատայ, եւ թագաւորել որդւոյ նորա Որմզդի ի վերայ աշխարհին Պարսից. որոյ մայր իւր դուստր էր Խաքանայ մեծի արքային Թետալացոց, կին խոսրովայ. հաւր սորա անուն Կայէն, որ թէպէտ¹¹ ի հայրենեաց մեծագոյն՝ եւս առաւել մեծագոյն եւ զագանագոյն ի մայրենեաց կողմանէ:

8 Քանզի եբարձ սա զամենայն նախարարս եւ զնախնիս եւ զտունս բնակագոյնս յաշխարհէն Պարսից: 9 Սպան սա զասպարապետն մեծ, զպարթեւն եւ զպահլաւն, որ էր ի զաւակէ Անակայ մահապարտի. զոր առեալ դայեկաց ի հինէ անտի խոսրովայ արքայի Հայոց՝ փախուցին ի դուռն արքունի¹² իւրեանց՝ ի կողմանս Պարսից: 10 Եւ կատարեաց արքայն ի վե-

1 Ա զկործումն

2 Ա կործանման

3 Ա վիպասելով զի վերուստ

4 Բոյ. զարթուցանել

5 Բոյ. հեղեղել

6 Ա զհեցիցն

7 Ա Միրիզդ. եւ զարթուցանել փխ զարթուցեալ

8 Ա բորբոքմամբ մեծաւ

9 Միրիզդ, Պատկ. կատարեալ

10 Ա վայրեաց

11 Ա թէպէտ եւ

12 Ա արքունին

բայ նորա զպարգեւան խոստացեալս հաւրն նորա Անակայ զբուն իսկ զպարթեւական զպալհաւն անդրէն դարձուցեալ¹ թագ կապեալ մեծարեաց, եւ արար իւր երկրորդ թագաւորութեանն:

11 Եւ էին երկու որդիք սպարապետիս այսորիկ, անուն միոյն Վնդոյ եւ երկրորդին՝ ²Վստամ. զՎնդոյն կապեալ եղ ի Գրուանդականի, եւ Վստամ պրծեալ³ գնաց փախստական. եւ ո՛չ սակաւ ինչ պատերազմունս զարթոյց սա յաւուրսն⁴ յայնոսիկ շուրջ զիւրեաւ:

12 Եւ եղև ի ժամանակին յայնմիկ⁵ Վահրամ ոմն Մերհեւանդակ, իշխան արեւելից կողմանց աշխարհին Պարսից, որ հարկանէր քաջութեամբ իւրով զգաւրս թետալացւոց եւ բռնութեամբ ունէր զԲահլ եւ զամենայն երկիրն Քուշանաց, մինչեւ յայնկոյս գետոյն մեծի, որ կոչի Վեհոտ, եւ մինչեւ ցտեղին, որ կոչի Կաղբիոն: 13 Քանզի զանց արար յայնկոյս նիզակի քաջին Սպանդիատայ, զորմէ ասեն բարբարոսքն, եթէ հասեալ նա պատերազմաւ⁶ մինչեւ ցայս վայր, ցցեալ զնիզակ իւր ի գետնի:

14 Յայնժամ արարեալ Վահրամայն այնորիկ պատերազմն ընդ⁷ մեծի արքային Մազքթաց, որ էր ի կողմանն⁸ յայնմիկ, յայնկոյս գետոյն⁹ մեծի՝ եհար զբազմու-

թիւն զաւրացն, եւ սպան զթագաւորն ի պատերազմի. եւ ըմբռնեալ յափշտակեաց զամենայն զգանձս¹⁰ թագաւորութեանն այնորիկ:

15 Յայնժամ առաքէ առ արքայն Պարսից ի ձեռն հրեշտակաց իւրոց հրովարտակա աւետաւորս¹¹, եւ սուղ ինչ աւարամասն¹² ի մեծամեծ գանձուցն հասելոց յաւարէ ասպատակին, նշանակ թագաւորութեանն ի պատուական իրացն, եւ զամենայն զգանձն զաւրուն շնորհէ ըստ իւրաքանչիւր արժանաւորութեան:

16 Արդ՝ իբրեւ տեսեալ թագաւորին Որմզդի զհրեշտական եկեալս աւետաւորս, եւ ընթերցեալ զգիրս ողջունի զաւրացն, եւ ընկալեալ զընծայսն աւարամասն ի պատուական յարքունական¹³ գանձուցն, թէպետ եւ ինդացեալ վեր ի վերոյ զմարդկան զմիտս հաճէր՝ այլ ի ներքուստ ցասմամբ բարբառեալ ասէր. «Ընթրիքն առաւել մեծագոյն, եւ զնշանն ի պատառոյս¹⁴ ճանաչեմ. բայց յայնչափ սաստիկ գանձուցն ոչ էր արժան այնչափ¹⁵ հասանել յարքունիս»:

17 Յայնժամ փոխանակ աւետաւոր հրովարտակին հրամայէ գրել¹⁶ հրովարտակ առաւել ցասմամբ, եւ արձակէ ի գնդէն համահարզանց եւ փուշտիպանացն արքունի, զի երթիցեն առ զաւրն, եւ զգանձն զամենայն ի միջի արասցեն:

18 Եւ նոցա երթեալ սկսան պահանջել:

19 Յայնժամ ընդոստուցեալ զաւրն ամենայն, սպանին զհաւատարիմս արքային, եւ ի բաց կացեալ ի ծառայութենէ նորա՝ զՎահրամ նստուցին թագաւոր իւ-

1 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. փախուցեալ փխ դարձուցեալ
2 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. Վստամ բառին յաջորդում է ոչ թէ զՎնդոյն կապեալ եղ ի Գրուանդականի եւ նրանց յաջորդող բառերը, այլ մեզ հասած ձեռագրերում ետեւադաստիկութեամբ դասաւորուած թերթերի տեքստը: Թիւ 2639 ձեռագրում Վստամ բառով վերջանում է ձեռագրի 501ր թերթի երկրորդ սիւնակի 8-րդ տողը:
3 Ա. փրծեալ
4 Ա. յաւուրն
5 Բոյ. յայնոսիկ փխ յայնմիկ
6 ԶԶ, Միհրդ. պատե բազմաւ փխ պատերազմաւ
7 Ա. չիբ ընդ
8 Միհրդ., Պատկ. ի կողմանս
9 Ա. գետնի

10 Միհրդ., Պատկ. զգանձ
11 Բոյ. աւետաւոր
12 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. աւարաւն փխ աւարամասն:
13 Միհրդ., Պատկ. արքունական
14 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. ի պատուոյս փխ ի պատառոյս:
15 Ա. յանչափ
16 Ա. գրով փխ գրել

րեանց: 20 Երդուժն կնքեցին ըստ աւրինի իւրեանց. միաբանեցան եւ դարձան յարեւելից եւ դիմեցին յԱսորեստան, զի սպանցեն զԹագաւորն իւրեանց զՈրմիզդ, եւ բարձցեն զտունն Սասանական, եւ հաստատեսցեն զՎահրամ յաթոռ Թագաւորութեանն: 21 Եւ փութանակի ժողովեալ եւ առեալ գնացեալ զբազմութիւն քաջ եւ մարտիկ ազգացն արեւելից:

22 Արդ՝ մինչեւ ցայս այսպէս շփոթ ամբոխի ի մէջ Պարսից աշխարհին լեալ՝ Յովհան պատրիկ¹ եւ զաւրք Յունաց պատեալ պաշարեալ պահէին զքաղաքն Դըւնայ, մարտուցեալ ընդ նմա մեքենայիւքն՝ մերձ էին ի կործանել զպարիսպն: 23 Իսկ² իբրեւ եհաս լուրս այս՝ թողին գնա եւ գնացին. ճանապարհ կալեալ յԱտրպատական՝ լաստեցին զերկիրն ամենայն, հարեալ զամենայն³ զայր եւ զկին բերանով սրոյ իւրեանց, առեալ զամենայն առ եւ զգերի եւ զաւար՝ դարձան յերկիրն իւրեանց:

24 Արդ՝ իբրեւ եհաս լուր աղաղակիս այսորիկ ի դուռն Սասանականին, առ Որմիզդ⁴ Թագաւորն Պարսից՝ ոչ սակաւ ինչ երկունք ասի պատեցին գնա: 25 Եւ կոչեցեալ գնախարարս որ ի դրանն արքունի եւ զգունդս համահարզանց եւ զփուշտիպանացն⁵, եւ խորհուրդ արարեալ՝ առնուլ զգանձն Թագաւորութեան եւ զամենայն ամբոխ դրանն արքունի, եւ անցանել յայնկոյս գետոյն մեծի Դգղաթայ⁶ ընդ զոմ ի Վեհկաւատ, եւ հատանել զլարսն կամրջացն⁷. եւ խորհէր իւր ապաւէն առ-

նել զբազմութիւն ամբոխին արքային Տաճկաց:

26 Իսկ այս ոչ այսպէս պատկանէր. քանզի խորհուրդ արարեալ խորհին արանց եւ համահարզանց⁸ եւ փուշտիպանաց արքային, զի սպանցեն զՈրմիզդ եւ նստուցեն Թագաւոր զորդի նորա զԽոսրով:

27 ⁹Արդ՝ վասն զի մայր շապհոյ դուստր ասպարապետին ¹⁰այնորիկ, որ էր նախարար տանն Պարթեւաց, որք մեռեալ էին, քոյր Վնդոյի եւ Վստամայ. եւ ինքն Վնդոյ էր այր իմաստուն եւ խորհրդական եւ սրտիւ արիագոյն՝ խորհուրդ արարեալ լուծանել գնա եւ առնել իւրեանց առաջնորդ եւ գործոյն զլխաւոր: 28 Եւ գնացեալ ի բերդն Գրուանդականի, լուծին գնա եւ զամենայն կալանաւորսն ընդ նմա, եւ արձակեալ¹¹ զոմն սուրհանդակ հաւատարիմ երագագոյն երիվարաւք, եւ գրեալ առ Վստամ եղբայր, զի սաստիկ ստիպով վաղ հասցէ ի տեղի գործոյն. եւ եկեալ նա փութանակի:

29 Եւ ժողովեցան ամենայն նախարարք եւ զաւրագլուխք եւ զաւրք ի դահլիճն արքունի, որ ի ժամուն յայնմիկ հանդիպեցան անդ. եւ մտեալ ի սենեակ արքայի՝ կալան զԹագաւորն Որմիզդ, եւ անդէն վաղվաղակի փորեցին¹² զաչս նորա եւ ապա սպանին: 30 Եւ նստուցին զորդի նորա Թագաւոր ի վերայ աշխարհին Պարսից.

1 Ա պարսիկ փխ պատրիկ
 2 SS չի՛ Իսկ
 3 Միհրդ. չի՛ Իսկ հարեալ գամեմայն
 4 Բոյ. առ Որմիզդի
 5 Ա փուշտիպանացն
 6 Ա Դկղաթայ (եւ հետագայում) / SS Դգղաթայ (եւ հետագայում)
 7 Ա Կարմնջացն (նաեւ յետոյ)

8 Ա խորի արանց եւ համահարզաց
 9 22, Միհրդ., Պատկ. չի՛ Իսկ ... սրտիւ արիագոյն (ԺՄ. 14) բառերից յետոյ վերջանում է տեքստի ետեւանաչ ընդօրինակութիւնը եւ կարգաւորում է հերթականութիւնը:
 10 ԱՔԳԴԵ այնորիկ որք մեռեալ էին եթէ էր նախարար տանն պարթեւաց, քոյր (այսպէս է նաեւ Միհրդատեանի միւս օրինակը)
 11 Ա եւ արձակել
 12 Ա պորեցին փխ փորեցին

եւ սկսան առնել պատրաստութիւն փախստեան յայնկոյս գետոյն մեծի Դգդաթայ¹:

31 Եւ ոչ յետ բազում աւուրց Վահրամն եկն եհաս փութանակի իբրեւ զխոյանալ արծուոյ: 32 Եւ քանզի մանուկ տղայ էր խոսրով ի թագաւորել իւրում՝ առին զնա քեռիքն իւր Վնդոյ եւ Վստամ, եւ անցին յայնկոյս գետոյն մեծի Դգդաթայ ընդ գոմ, եւ հատեալ ի բաց զլարսն կամրջացն: 33 Եւ եկեալ Վահրամն էառ զամենայն զտուն եւ զգանձ եւ զկանայս արքունի, եւ նստաւ ի գահոյս թագաւորութեանն²: 34 Եւ հրամայեաց կապել զլաստս փայտեղէնս, եւ անց զգետովն առ ի յմբռնել զխոսրով:

35 Բայց նորա յերկրւղէն ոչինչ կարաց ունել զտեղի: 36 Իբրեւ անցին զնացին փախստական, եւ խորհեալ ի ճանապարհի, թէ ո՞ր³ լաւագոյն իցէ, երթալ առ արքայն Տաճկա՞ց, եթէ առ թագաւորն Յունաց:

37 Ապա լաւ համարեցան առնել իւրեանց ապաւէն զթագաւորն Յունաց: 38 «Զի թէպէտ եւ է, ասեն, թշնամութիւն ի միջի, սակայն քրիստոնեայ են եւ ողորմած. եւ յորժամ երդնուն՝ ստել երդման ոչ կարեն»: 39 Եւ զնացեալ ընդ արեւմուտս գուղիղ ճանապարհ հրթեալ մտին ի քաղաքն՝ որ կոչի Խաղաբ. եւ դադարեցին անդ:

40 Եւ սա թէպէտ անց զգետովն՝ ոչ կարաց հասանել. յետս⁴ դարձան անդրէն ի Տիսբոն:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

- 1 Թուղթ Խոսրովայ առ Մարիկ կայսր: 2 Խորհուրդ Սինկղիտոսին: 3 Մարիկ առաքե Խոսրովայ գաւր

1 Ա. Դիղաթայ / ՏՏ Դգլաթայ
 2 Միհրդ., Պատկ. Թագաւորութեան
 3 Ա. եթէ ո՞ր փխ թէ ո՞ր
 4 Ա. յետ փխ յետս

յաւզնականութիւն: 4 Կրկին թուղթ Վահրամայ առ Մուշեղ եւ պատասխանի սորա: 5 Պատերազմ, յորում հարկանի գաւրն Վահրամայ: 6 Փախուստ եւ մահ Վահրամայ:

7 Յայնժամ յղէ Խոսրով արքայ առ թագաւորն Մաւրիկ արս ճոխս պատարագաւք, եւ գրէ այսպէս. «Տուր ինձ զգահ եւ զտեղի թագաւորութեան հարց⁵ եւ նախնեաց իմոց, եւ արձակեա՛ ինձ զաւր յաւգնութիւն, որով կարացից հարկանել զթշնամին իմ, եւ կանգնեա՛ զթագաւորութիւն իմ, եւ եղէց քոյ որդի: 8 Եւ տաց քեզ զկողմանս Ասորոց⁶ – զԱրուաստանն ամենայն մինչեւ ի Մծբին քաղաք, եւ յերկրէն Հայոց՝ զաշխարհն Տանուտէրական իշխանութեանն մինչեւ ցԱյրարատ⁷ եւ ցԴուրին⁸ քաղաք, եւ մինչեւ ցեզր⁹ ծովուն Բզնունեաց եւ ցԱռեստաւան¹⁰. եւ զմեծ մասն Վրաց աշխարհին՝ մինչեւ զՏփլիս քաղաք. եւ կալցուք ուխտ խաղաղութեան ի մէջ մեր մինչեւ ցմահ¹¹ երկոցունցս, եւ անշուշտ լիցի այս երդումն ի միջի մերում եւ ի մէջ որդւոց մերոց, որ թագաւորելոց իցեն յետ մեր»:

9 Արդ՝ ժողովեալ թագաւորին զամենայն սնկղիտոսն, հարցանէր ցնոսս խորհուրդ, եւ ասէր. «Ապանին Պարսիկք զՈրմիզդ զթագաւորն իւրեանց եւ նստուցին զորդի նորա թագաւոր: 10 Եւ զաւրք թագաւորութեանն նստուցին զայլ ոմն թագաւոր յԱրեւելս. եւ եկեալ նա զաւրու մեծաւ յինքն յափշտակեաց զթագաւորութիւնն. եւ մանուկ որդի նորա փախստա-

5 ԶԶ, Միհրդ. Հայոց փխ հարց. Պատկանեանք վրիպակն ուղղել է ըստ Թ. Արծրունու:
 6 Միհրդ., Պատկ. գԱսորուց
 7 Միհրդ., Պատկ. ցԱրարատ
 8 Ա. ցԴուրին
 9 Ա. յեզր փխ ցեզր
 10 Ա. յԱռեստաւան փխ ցԱռեստաւան / Միհրդ. ցԱռեստաւան / Մալխ. ցԱռեստ աւան
 11 ՏՏ մինչ ցմահ

կան գնացեալ եկն առ մեզ, եւ խնդրէ ի մէնջ զաւրս յաւգնականութիւն, եւ խոստանայ առնել այսպէս: 11 Արդ՝ զի՞նչ արասցուք, ընդունի՞մք. արժա՞ն է ընդունել, թէ ոչ»: 12 Իսկ նոքա ասեն. «Ոչ է արժան ընդունել, զի ազգ մի անաւրէն են եւ ամենեւին՝ սուտ. ի նեղութեան իւրեանց խոստանան առնել, եւ յորժամը յանդորր ելանեն՝ ստեն. բազում չարիս կրեալ է մեր ի նոցանէ. թո՛ղ սպառեցեն զմիմեանս, եւ մեք հանգիցուք»:

13 Անդ թագաւորն խոսրով կայր ի մեծ վտանգի, եւ տեսանէր զմահ առաջի աշաց. զի գերծեալ էր ի բերանոյ առիւծու՝² եւ անկեալ ի բերան թշնամեաց, ուստի փախուստ ոչ գոյր:

14 Իսկ թագաւորն մերժեալ զխորհուրդս անկղիտոսացն՝ յինքենէ յղէր զՓիլիպիկոս³ զփեսայ իւր եւ տայր տանել պատասխանի ընդունելութեանն. առնոյր ի նմանէ երդումն, եւ տայր նմա զաւր կայսերական յաւգնականութիւն՝ զՅովհանն Պատրիկ ի Հայոց կողմանէ, եւ զՆերսէս ստրատելատ յԱսորուոց եւ զզաւրս նոցա. անցեալք ի հանդիսի, երեք հազար հեծեալ ըստ հարիւրաւորաց, ըստ հազարաւորաց, ըստ գնդից, ըստ դրաւչից իւրեանց:⁴

15 Եւ զզաւրս աշխարհին Հայոց ընդունէին գումարել, որք ի ժամուն առ ձեռն գտեալ. եւ անցեալք ի հանդիսի իբրեւ հազարք հնգետասանք, իւրաքանչիւր գունդք նախարարաց՝ ըստ հարիւրաւորաց, ըստ հազարաւորաց, ըստ գնդից, ըստ դրաւչուց իւրեանց: 16 Ամենեքեան սոքա սպառազէնք, ընտիրք⁵ պատերազմողք,

վառեալք քաջութեամբ՝ իբրեւ զհուր, որ ո՛չ զանգիտեն եւ ոչ զթիկունս դարձուցանէին: 17 Դէմք առիւծու⁶ դէմք նոցա, թեթեւութիւն ոտից իբրեւ զթեթեւութիւն այծեմանց երազութեամբ ի վերայ դաշտաց: 18 Մտադիւրութեամբ⁷ եւ ամենայն հնազանդութեամբ չու յուղի անկեալ գնացին:

19 Արդ՝ առեալ ապստամբին միհրացելոյն զզաւրս իւր, զփիղոս⁸ եւ զամենայն զգանձս թագաւորական, չու արարեալ գնայ հասանէ յԱտրպատական. եւ բանակեցան սակաւ մի հեռագոյն ի միմեանց ի Վարարատ⁹ գաւառին:

20 Արդ՝ գրէ Վահրամն հրովարտակ առ Մուշեղ եւ առ այլ նախարարս Հայոց, որ ունէր այսպէս.—

21 «Ես այսպէս կարծէի, եթէ ես յորժամ ընդ թշնամիս ձեր մարտնչիմ, եւ դուք ի կողմանէ այտի եկեալ՝ ինձ աւգնական լինիցիք. զի ես եւ դուք միաբանութեամբ բարձցուք ի միջոյ զտիեզերական պատուհասն, զտունն¹⁰ Սասանայ: 22 Իսկ դուք աւաղիկ¹¹ ժողովեալ գայք ի վերայ իմ պատերազմաւ յաւգնականութիւն¹² դմա՛: 23 Այլ ես ո՛չ երկեայց ժողովելոց երիցանցդ Հռովմայեցուցդ¹⁴, որ եկեալ են ի վերայ իմ: 24 Բայց դուք, Հա՛յք, որ տարածամ ցուցանէք զտիրասիրութիւն. ո՞չ ապաքէն տունդ Սասանական եբարձ գերկիրդ ձեր եւ զտէրութիւն¹⁵: 25 Եւ կամ ընդէ՞ր բնաւ ապստամբեցին հարքն ձեր եւ գնացին ի ծառայութենէ նոցա, մինչեւ ցայսաւր պատերազմեալ ի վերայ աշխար-

1 Ա ամենեւինն
 2 Միհրդ., Պատկ. առիւծոյ
 3 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. գփիկղիպիկոս
 4 ՁՁ ըստ գնդից, ըստ դրաւչից իւրեանց բառերից յետոյ կարգաւորում է ետեւառաջ ընդօրինակուած տեքստը:
 5 Ա ընդիրք

6 Ա առեւծու
 7 Մալխ. մտադրութեամբ
 8 Ա գօրս իւր գփիւղս
 9 Ա ի Վար առաստ / Միհրդ. ի Վարարաստ
 10 Ա գտուն
 11 Ա աւաղիք
 12 Միհրդ., Պատկ. յաւգնութիւն
 13 Ա նմայ փխ դմա
 14 Մալխ. Հռովմայեցուցդ
 15 Ա զտիրութիւն

հին ձերոյ: 26 Եւ արդ՝ դիմեալ գայք¹ ի վերայ իմ կորուսանել զայնչափ վաստակս ձեր. զի թէ խորով յաղթեալ էր՝ երկոքին դոքա միաբանեալ բարձցեն զձեզ ի միջոյ: 27 Բայց զի հաճոյ թուեսցի ձեզ ի բաց կալ ի դոցանէ եւ միաբանել ընդ իս, եւ ձեռն տալ ինձ յաւգնականութիւն: 28 Եւ թէ ես յաղթեցից՝ երդուեալ ի մեծ աստուածն Արամագդ, եւ յԱրեգակն տէր եւ ի Լուսին², ի Հուր եւ ի Ջուր, ի Միհր³ եւ յամենայն աստուածս, եթէ ձեզ տուեալ լիցի իմ զՀայոց թագաւորութիւնն. գո՛ր եւ դուք կամիք՝ արասջիք ձեզ թագաւոր: 29 Եւ թողում ձեզ զամենայն երկիրն Հայոց⁴ մինչեւ ցԿապկոհ եւ ցԳուռն Աղուանից. եւ յԱսորոց կողմանէ՝ զԱրուաստան, զՄրծուին⁵ եւ զՆոր Շիրական մինչեւ ցսահմանս Տաճկաց, զի առ նախնեաւքն իսկ ձեզ լեալ է. եւ ընդ արեւմուտս մինչեւ ցԿեսարիա⁶ Կապադովկացոց: 30 Եւ ես մի՛ իշխեցից քան զԶարասպ⁷ անցանել յայնկոյս. եւ գանձն Արեաց թագաւորութեանս բաւական համարեալ լիցի ինձ եւ ձեզ, եւ այնչափ ձեզ շատ լիցի՝ մինչեւ ձեր թագաւորութիւնդ հաստատեսցի»:

31 Եւ ըստ իւրեանց կարգի՝ էր աղ ծրարեալ եւ կնքեալ ընդ հրովարտակին:

32 Եւ առեալ նոցա զհրովարտակն եւ ընթերցեալ՝ ոչ արարին բանիցն պատասխանի. եւ ոչ իսկ ասացին բազմաց, զի երկնչէին յանմիաբանութենէ իւրեանց:

33 Եւ արդ՝ ճգրէ նա անդրէն դարձեալ թուղթ երկրորդ:⁹

34 «Գրեցի առ ձեզ ի բաց կալ ի նոցանէ, ինձ եւ ձեզ բաւական համարելով զամենայն աշխարհս եւ զամենայն գանձս թագաւորութեանս այսորիկ. ուրեմն ոչ կամեցարուք լսել, զի ոչ արարէք բանիցն պատասխանի»: 35 «Ես զձեզ ապաշաւեմ, ասէ. ¹⁰Քանզի վաղիւ առաւաւտուն ցուցանեմ ձեզ փիղս վառս, եւ ի վերայ, զաւրս սպառազինեալս քաջաց, որ տեղասցեն ի վերայ ձեր նետս երկաթեղէնս ձեռքաճգութեամբ¹¹, եւ շաւառունս¹² մուխս պողվատիկս սլաքաւք՝ ի հաստաճիգ աղեղանց. արս երիտասարդս հզաւրս սպառազէնս վատնելոց, եւ երիվարս տաճիկս եւ երագունս, տապարս եւ սուսերս մուխս եւ պողվատիկս¹³ եւ կռուփս՝ որչափ խորովայ եւ ձեզ պիտոյ իցէ»:

36 Առնէ նմա Մուշեղ պատասխանի ¹⁴այսքան. «Առ Աստուծոյ է թագաւորութիւնն, եւ ում կամեցաւ՝ ետ. բայց դու պարտիս յանձն քո ապաշաւել եւ ոչ ի մեզ: 37 Եւ ծանեայ զքեզ պոռոքաբան¹⁵. եւ ոչ խրախուսես յԱստուած, այլ ի քաջութիւն եւ ի փղաց զաւրութիւն: 38 Այլ ես ասեմ քեզ. եթէ Աստուած կամեսցի՝ վաղիւ պատելոց է զքեւ պատերազմ քաջաց, եւ ճայթեսցեն ի վերայ քո եւ ի վերայ բազմութեան փղացդ իբրեւ զամպս երկնից գազանագոյնս¹⁶ քան զամենեսեան: 39 Եւ ի վերուստ ահագին ճայթէ եւ փայլատակէ եւ յարձակին քեզ սպառազէնք

1 Բոլ. գայ
 2 Ա ի Լուսինն
 3 Ա Միրի
 4 Ա գերկիրն ամենայն հայոց
 5 Պատկ. չիք զՄրծուինն
 6 Ա ցԿեսարիայ
 7 ՁՁ գարասպ / Միհրդ., Պատկ. գԱրասպ / Մալխ. Զարասպ
 8 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. գրեմ անդրէն / Արծր. գրէ դարձեալ

9 Միհրդ. ծանօթագրում է. «Ի միւս օրինակին թուղթ մի անկեալ էր»:
 10 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. այլ վաղիւ, քանզի լինի առ Սասանայ փիլս քանզի վաղիւ առաւաւտուն
 11 ՁՁ, Մալխ. ձեռքարձգութեամբ
 12 Միհրդ., Պատկ. շառաւունս
 13 Ա եւ մուխս եւ պողպատիկս փիլս մուխս եւ պողվատիկս
 14 Բոլ. «Այսքան առ աստուծոյ է մարդասիրութիւնն» փիլս այսքան. «Առ Աստուծոյ է քաղաւորութիւնն»
 15 Մալխ. պոռոտաբան
 16 Ա գազանագոյն

ճերմակ երիվարաւք եւ բռնալիր նիզակաւք, եւ անցանեն ի մէջ բազմութեանն՝ իբրեւ ¹գփայլատակունք հրոյ շանթելոյ, զի ցաւղանայցեն ի յերկնից ի յերկիր, եւ այրեսցեն զխռիւս դաշտաց, զանտառս զգալարս եւ զգաւսացեալս: 40 Քանզի թէ Աստուած կամեսցի՝ տանելոց է սաստկութիւն հողմոյ զգաւրութիւնդ² քո իբրեւ զփոշի, եւ գանձ արքունի յարքունիս զնայ»:

41 Էին ընդ նոսա Վնդոյն այն եւ Վստամ, զոր վերագոյն ասացի. եւ զաւրք պարսիկք իբրեւ ութ հազար հեծեալ:

42 Եւ եղեւ ի վաղուեան առաւաւտուն, մինչդեռ արեւն զծայրս հարկանէր, կարգէին ճակատ առ ճակատ, եւ բաղխէին³ զմիմեանս պատերազմաւ: 43 Ուժգին լինէր խուժք եւ խառնուրդ, եւ սաստիկ լինէր կոտորածն ի մէջ տարուբերին: 44 Եւ մարտուցեալ յայդուէ մինչեւ ցերեկոյ՝ յաւգնեցան երկոքին կողմեանքն ի պատերազմին:

45 Եւ այնչափ սաստիկ լինէր կոտորածն, մինչեւ զի⁴ խաղացեալ վտակաց սաստկութիւն արեանցն առգանէր գերկիրն ամենայն: 46 Եւ ոչ կարացեալ⁵ զգէմ ունել փախստական լինէր զաւրն ապստամբական առաջի զաւրացն Յունաց: 47 Իսկ նոցա զհետ մտեալ մինչեւ զքաջ մթանալ երեկոյին՝ ցիրս դիմաւալ կացուցանէին զդաշտաւքն եւ զճանապարհաւքն. զբազումս սատակէին ի սուր սու-

սերի իւրեանց. եւ զբազումս ձերբակալ⁶ արարին, եւ կապեալ զձեռս⁷ ի վերայ թիկանց՝ բերեալ կացուցանէին առաջի թագաւորին:⁸

48 Եւ բազմութիւն փղացն դիմեալ զնային⁹ բռնաբար: 49 Ապա զհետ արշաւեալ ազատագունդ սպառազինացն՝ ներքուստ ի վեր ծակոտէին զսպառազէնս հեծելոց, որ կային ի նիւս փղացն. եւ աներկիւղ անվեհեր կռուէին, եւ սատակեալ զբազում փիղս¹⁰ եւ զհեծեալս եւ զփղապանս՝ դարձուցանէին անդէն¹¹ բռնաբար եւ զբազմութիւն փղացն: 50 Եւ եկին ամին յանդիման թագաւորին:

51 Եւ անդէն¹² դիմեալ ի բանակատեղն զաւրացն Վահրամայ: 52 Եւ կայր ի խորանին գանձ արքունի եւ ամենայն գանձք թագաւորութեանն անթիւ եւ անհամար պատուականք. զամենայն աւար հարկանէին. եւ զբազում գահոյս ոսկիապատս չքնաղ եւ զանազան կազմութեամբ մանրէին սուսերաւք իւրեանց, եւ անցանէին ի կողմանս փաղանդ փաղանդ զբեռինս բարձեալ ուղտուց եւ ջորուց բազմութեանն: 53 Եւ լցան ամենեքեան բազում եւ մեծամեծ աւարաւ: 54 Ժողովեցին ապա եւ զաւրն Պարսից ի ճապաղուածէ գանձուցն ոչ սակաւ իրս, եւ հասուցին անդրէն յարքունիսն իւրեանց: 55 Եւ զաւրացաւ յաւուր յայնմիկ արքայ Նոսրով ի ձեռն յաղթութեանն այնորիկ քան զամենայն զթշնամիս իւր, եւ հաստատեցաւ թագաւորութիւն նորա:

1 Բռ. գփայլատակունք գանտառս զղալարս եւ զգաւսացեալս հրոյ շանթելոյ, զի ցաւղանայցեն ի յերկնից ի յերկիր, եւ այրեսցեն զխռիւս դաշտաց փիս գփայլատակունք հրոյ շանթելոյ, զի ցաւղանայցեն ի յերկնից ի յերկիր, եւ այրեսցեն զխռիւս դաշտաց գանտառս զղալարս եւ զգաւսացեալս
2 Ա ըզօրութիւնդ
3 Ա բախէին
4 Ա մինչ զի
5 Բռ. ոչ կարացաւ

6 Միհրդ., Պատկ. ձեռքակալ
7 Պատկ. ձեռս
8 Միհրդատեանը ծանօթագրում է. «Ի միւս օրինակին մինչեւ այդ տեղն պակաս էր, վասն ընկելոյ թղթոյն գոր ի վերն ասացաք»:
9 Ա գնաին
10 Ա փիւղս
11 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. անդրէն
12 Միհրդ., Պատկ. անդրէն

56 Եւ զբազմութիւն ձերբակալաց¹ ձիահեծելոց եւ փղահեծելոցն հրամայէր մերկացուցանել եւ կապել զձեռս ի վերայ ուսոց եւ արկանել կոխան ի ներքոյ ոտից փղացն: 57 Եւ ոչ ուրեք կարացին գտանել զհետ Վահրամայ². զի զերծաւ եւ գնաց այսպէս փախստական, եւ չոգաւ³ եւ անկաւ ի Բահլ Շահաստան⁴, ⁵ուր եւ ի բանէն Խոսրովայ սպանաւ ի նոցունց իսկ:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ

1 Նեմգութիւն Խոսրովայ ընդդէմ Մուշեղի: 2 Ամբաստանութիւն իշխանացն Յունաց զԽոսրովայ առ Մաւրիկ կայսր: 3 Մաւրիկ պաշտպանէ Խոսրովայ եւ զՄուշեղ կոչէ ի պալատն: 4 Խոսրով տայ կայսեր զաշխարհսն ըստ ուխտի խոստմանն:

5 Եւ եղև ըստ աւուրց ինչ յետ անցանելոյ պատերազմին այնորիկ մեծի, մինչդեռ արքայն Խոսրով նստէր ի մէջ խորանին իւրում, եւ զաւրն Պարսից շուրջ զնովաւ բանակեալ, եւ զաւրն Յունաց հեռագոյն ի նոցանէ աւթիւ միով, ուրոյն⁶ բանակեալ հոծ բազմամբոխ լիութեամբ աւարաւ իւրեանց, եւ կային զառաջեաւ արքային ամենայն մեծամեծք նախարարք իւր – իսակսն սկսաւ արքայն եւ ասէ. «Իցէ՞ ոք արդեաւք լեալ ի թագաւորաց աշխարհի, որ կարող է ըմբռնել զմեւս այլ թագաւոր զթշնամի իւր, զաւերիչ թագաւորութեան իւրոյ, եւ ոչ սպանցէ զնա եւ ջնջեսցէ զամենայն արու յաշխարհէ նորա, այլ առնիցէ՛ զնա յորդեգիրս. թագ կապեալ նմա եւ ծիրանեաւք զարդարեալ մե-

ծարիցէ, վանեալ զթշնամիս նորա, եւ հաստատեսցէ զնա յաթոռ թագաւորութեանն, եւ տուել նմա գանձ արքունական ի գանձուց իւրոց, արձակէ զնա բարեաւ զնալ զճանապարհ իւր: 6 Այսպիսի⁷ պարգեւս շնորհեաց ինձ Մաւրիկ թագաւոր հայր իմ, զոր ոչ ոք կարէ ի մարդկանէ շնորհել որդւոյ իւրում սիրելւոյ»: 7 Պատասխանի ետուն⁸ ոմանք ի նոցանէ, եւ ասեն. «Արքայ, յաւիտեա՛ն կեաց. մեք ոչ գիտեմք, արժա՞ն իցէ շնորհ ունել եւ թէ ո՛չ⁹: 8 Զի ամենայն թագաւորութիւն գանձիւք հաստատեալ կայ. եւ դոքա զամենայն գանձս թագաւորութեան աւա՛ր վարեցին»:

9 Պատասխանի ետ արքայն եւ ասէ. «Զգանձս թագաւորութեան իմոյ ընդ կողս դոցա այսրէն արտաքս քարչեցից հանդերձ նոցունց աղխեալ գանձիւք, քանզի իմ է¹⁰ այն ամենայն: 10 Բայց ինձ այս կարի է, զի ապրեցաւ տիրատեսացն այն եւ գնաց: 11 Այլ քաջ է նա եւ վերստին այլ զաւրս գումարէ ի քաջաց ազգաց արեւելից»:

12 Պատասխանի ետուն նմա եւ ասեն. «Զտիրատեսացն գայն նոքա զերծուցին, քանզի մերով աչաւք իսկ տեսաք, զի կալաւ զնա Մուշեղն այն Մամիկոնեան¹¹, եւ ետ նմա երիվար եւ զէն, եւ արձակեաց»:

13 Զայս ասացին՝ զի կամեցան ի վերայ նորա չարիս: 14 Քանզի տեսանելով զհաւայս նորա չարաչարս՝ զարհուրեալ խոտորեցան սիրտք իւրեանց ի նմանէ: 15 Եւ ոչ ինչ էած զմտաւ¹² արքայն, եթէ զի՛նչ իցէ բանն այն. քանզի մանուկ տղայ էր եւ խակ: 16 Եւ ոչ ինչ յիշեաց զխոսովութիւն այնպիսի զաւրացն. այլ հաստատեաց

1 Միհրդ., Պատկ. ձեռքակալաց
 2 Ա. Վահրամայ
 3 Միհրդ., Պատկ. չոբաւ
 4 Ա. շահրստան
 5 Բոլ. որպէս ի բանէն փխ ուր եւ ի բանէն
 6 Ա. որոյն փխ ուրոյն

7 Միհրդ., Պատկ. այնպիսի
 8 Միհրդ., Պատկ. այսպէս պատասխանի ետուն փխ պատասխանի ետուն
 9 Ա. եւ եթէ ոչ
 10 Ա. մի է փխ իմ է
 11 Ա. Մամիկոնեայն
 12 Ա. արեւայն զմտաւ

զմիտս իւր ի վերայ բանիցն ստուգեան, եւ ասէ. «Կոչեսցի այսր Մուշեղ, եւ կապեսցի ոտիւք եւ ձեռաւք, մինչեւ ես վասն նորա ծանուցից կայսեր»:

17 Ի նմին ժամու հրամայէ¹ գրել նա յետկար, եւ արձակու² զմի ի սուրհանդակացն առ Մուշեղ. «Փութով եկ, ասէ, գործ հասեալ է կարի կարեւորագոյն»:³ 18 Եւ հրաման ետ փուշտիպանացն³ իւրոց եւ ասէ. «Պատրաստ լերուք, զի յորժամ եկեսցէ նա, եւ ես ձեռամբ նշանակեցից ձեզ՝ յանկարծակի զձեռս նորա յետս⁴ կալարուք եւ կապեցէ՛ք զնա. բայց պատրաստ լիջիք, զի այր քաջ է նա, եւ մի՛ թէ կամ ինքն մեռանի, կամ զիս սպանանէ: 19 Եւ թէ ինքն իսկ⁵ մեռանի՝ ես պատասխանի տաց կայսեր վասն նորա»:⁶ 20 Սոյնպէս⁶ եւ բարապանացն պատուէր ետ, ասէ. «Զգոյշ կացէք, զի յորժամ եկեսցէ Մուշեղ ի դուռն խորանին իմոյ՝ ի բաց լուծէք ի միջոյ նորա զկամարն եւ զսուսերն, ասելով, եթէ «Ոչ է աւրէն զինու հանդերձ մտանել յանդիման թագաւորին»:

21 Արդ՝ մինչդեռ առնէր նա համար հանդիսի ի մէջ զաւրաց իւրոց, տեսանել զթիւ կենդանեացն եւ մեռելոց, որք անկան ի պատերազմին՝ եկն եկաց առաջի նորա սուրհանդակն եւ ասաց նմա ողջոյն, եւ մատոյց նմա զթուղթն: 22 Իսկ Մուշեղայ առեալ զթուղթն՝ ասէ ցնա, եթէ «Ողջոյն իցէ եւ խաղաղութիւն»:⁷ 23 Պատասխանի ետ սուրհանդակն եւ ասէ. «Ողջոյն է եւ խաղաղութիւն, եւ զայլազգ ինչ ես ո՛չ գիտեմ, բայց միայն զի հրամայեցաւ ինձ փութանակի կոչել զքեզ»:⁸ 24 Եւ անդէն վաղվաղակի պատրաստեցաւ նա որ-

պէս ի պատերազմ, քանզի արկ ի միտս իւր, եթէ գուցէ հասեալ ինչ իցէ գործ պատերազմի, կամ շնորհ ինչ իցէ պարգեւս փոխանակ վաստակոցն: 25 Եւ առնու ընդ իւր արս երկու հազարս ի սպառազինաց՝ յազատաց եւ յանազատաց, զորս գիտէր արժանիս պատուոյ, եւ վստահ էր հեծելութեամբ:

26 Էր գրեալ վասն նորա եւ առ Պատրիկն Յովհան, զի արձակեցէ զնա, եւ նորա դարձեալ հրաման տուեալ նմա երթալ այնպէս պատրաստութեամբ, եւ հրամայեաց ամենեցուն նոցա արկանել զանձամբ ՚գիրաքանչիւր զսպառազինութիւն: 27 Արկաւ եւ ինքն զանձամբ զսպառազինութիւն իւր⁸: 28 Վառեցան եւ գնացին:

29 Եւ եղեւ իբրեւ մտին ի մէջ բանակին եւ մերձ եղեն մաւտ ի մաշկապերճանն արքունի, եւ հրաման հասանէր ընդդէմ, մի՛ երթալ այնքան⁹ բազմութեամբ, այլ բացագոյն նստուցանել զնոսա, եւ նմա սակաւ արամբ¹⁰ յանդիման լինել արքայի:

30 Եւ նորա ոչ առեալ յանձին առնել այնպէս, այլ գնաց զաւրութեամբ մաւտ ի դուռն խորանին արքունի. եւ զաւր Պարսից կացին շուրջ զխորանաւն սպառազինեալք. եւ իջեալ յերիվարէն՝ գնաց ի դուռն խորանին Մ արամբք: 31 Եւ զաւրն կային այնպէս զինեալ իւրաքանչիւր երիվարաւք: 32 Զարհուրեցաւ արքայն, եւ ամենայն զաւրք նորա. եւ սկսան ծածկել զնենգութիւնն: 33 Եւ եղեւ իբրեւ եհաս ի դուռն խորանին՝ մատեան բարապանք դրանն եւ ասեն. «Լո՛յժ զկամարդ եւ զսուսերդ ի միջոյ քումմէ՛¹¹, եւ մերկեա՛ ի քէն

1 Ա. հրամաէ
2 Միհրդ., Պատկ. արձակէ
3 Ա. փուշտիպանաց
4 Ա. յետ
5 Միհրդ., Պատկ. եւ մի կամ թէ ինքն / Միհրդ., Պատկ. իսկ ինքն փիս ինքն իսկ
6 Ա. նոյնպէս փիս Սոյնպէս

7 Պատկ. իւրաքանչիւր զսպառազինութիւն իւր փիս զիւրաքանչիւր զսպառազինութիւն
8 Պատկ., Մայիս. չի՛ արկաւ եւ ինքն զանձամբ զսպառազինութիւն իւր
9 Ա. այստան
10 Ա. արամբ
11 Ա. բումէ:

զսպառազինութիւն քո. զի ոչ է արէն մտանել առաջի թագաւորին»։ 34 Անկաւ կասկած ի սիրտս նորա, սկսաւ պատրաստել եւ կազմել զինքն յարձակումն։ 35 Պատասխանի ետ բարապանացն եւ ասէ. «Ի մանկութենէ իմմէ սննդակիրց եղեալ եմ թագաւորաց ի նախնեաց իմոց եւ հաւուց, եւ այժմ հասեալ կամ ի դուռն¹ արքունի, ի տեղի հանդիսի։ 36 Ես զսպառազինութիւնն իմ յանձնէ իմմէ ի բա՞ց մերկացայց, եւ լուծի՞ց զկամարս եւ զգաւտիս յանձնէ իմմէ, զոր ո՛չ երբէք լուծանեմ² ի տան իմում յուրախութեան։ 37 Եւ կամ ի՞նձ³ արժան իցէ գիտել զչարութիւնդ Պարսից»։ 38 Եւ հրաման ետ միում ընթանալ մանկանցն, զի յառաջ մատուցէ զգաւրն յաւազութիւն. եւ ինքն դարձաւ անդրէն ի գնալ։

39 Ազդ եղեւ արքայի, եթէ ոչ կամեցաւ այնպէս մտանել, այլ դարձաւ անդրէն եւ գնաց։ 40 Եւ սկսաւ թագաւորն ծածկել զչարութիւնն եւ ասէ. «Թողցի արդ ի բաց խորհուրդն այն. թող եկեսցէ, որպէս եւ կամեսցի»։ 41 Քանզի ինքն մանուկ էր, եւ զաւրութիւն զաւրացն սուղ ինչ եւ սակաւ։ 42 Կոչեն անդրէն եւ ասեն. «Հրաման ետ մտանել որպէս եւ կամիս»։ 43 Նա դարձաւ եւ ասէ. «Թող տեսից, եթէ զի՞նչ բարի խորհեսցի տալ ինձ արքայից արքայ»։

44 Եւ եմուտ ի խորանն, գառաջեալ արքայի եւթն արամբք⁴, եւ խոնարհեցաւ ի վերայ երեսաց իւրոց, երկիր եպագ արքայի, եւ կանգնեցաւ։ 45 Եւ արքայ ոչ ձգեաց զձեռն իւր որպէս երեկն⁵ եւ եռանդն՝ ընդունել զնա եւ ողջունել, այլ

կայր այնպէս յամառացեալ⁶. եւ անդ կացին այսպէս յամառացեալք⁷։

46 Երկեալ արքայ եւ զանգիտեաց, եւ ոչ կարաց տալ հրաման՝ որպէս խորհեալ էր, եւ ասել ՝ կամ մեծ կամ փոքր՝ յերկիւղէն։ 47 Եւ նա դարձեալ ել փութանակի ի խորանէն. մատուցին նմա զերիվարն, հեծաւ եւ գնաց։ 48 Եւ եղեւ իբրեւ ետես զայն արքայ՝ յոյժ երկեալ, եւ կամեցաւ ծածկել զվնաս իւր. յոտն եկաց ի գահոյիցն եւ ընթացաւ ի դուռն խորանին, ել արտաքս եւ արձակեաց⁹ զհետ նորա զոմն գլխաւոր նախարար։ 49 Ետ տանել աղկնքեալ՝ երդումն, եւ կոչել անդրէն, «զի պատուով եւ մեծարանաւք գնասցես, ասէ, աստի, եւ մի՛ համարիր ի միտս քո ¹⁰խորհել վասն քո այլազգ ինչ»։

50 Եւ նորա ո՛չ կամեցեալ, այլ գնաց ճանապարհ իւր։ 51 Արդ՝ նա խորհեալ նոցա զայս՝ յերրորդ ժամու դիմել ի վերայ խորանին եւ սպանանել զնա։ 52 Եւ հրաման տուեալ զաւրացն՝ որք¹¹ սպառազինեալ շուրջ զխորանաւն խորհովու կային։ 53 Վասն զի եկեալ ի զգացումն¹² եւ զաւրաց նորա զխուովութիւն դադարեցին ի խորհրդոյն եւ գնացին։

54 Եւ եղեւ մինչդեռ երթային նոքա՝ ի դիմի հարաւ սոցա մի ոմն ի փուշտիպանաց¹³ արքայի, եւ ըմբռնեալ¹⁴ զնա՝¹⁵ առին

1 Ա ի տուն փխ ի դուռն
 2 Միհրդ. ոչ երբեք լուծեալ է իմ փխ ոչ երբեք լուծանեմ / ՀԱ լուծանել փխ լուծանեմ
 3 ՀԱ ի՞նչ փխ ինձ
 4 Ա եաւթն արամբ
 5 Ա երեկն

6 Ա այսպէս ամառացեալ փխ այնպէս յամառացեալ
 7 Միհրդ. կացին այնպէս / Ա ամառացեալիք
 8 Ա կամի մեծ փխ կամ մեծ
 9 Ա արձակեաց բառը գրուած է կիսատ (արձակ...) եւ կողմը տեղ է բաց բողմուած լրացնելու համար։ Միհրդ. արձակէ / Պատկ. արձակեաց, որին եւ հետեւել է Մալխասեանցը եւ մեմբ։
 10 Միհրդ. չի՞ր խորհել վասն քո
 11 Ա որ փխ որք
 12 Ա զգայումն
 13 Ա ի փուշտիպանաց
 14 Մալխ. ըմբռնեալ (վրիպակ)
 15 Ա զնոսա փխ զնա

զնացին ընդ իւրեանս¹. եւ սպառնացաւ նմա Մուշեղ երդմամբ, զի եթէ ոչ պատմեսցէ նմա զեղեալն վասն նորա խորհուրդ՝ մեռցի:

55 Իսկ նորա երդմնեցուցեալ զնա, զի մի՛ տացէ զնա ի ձեռն արքայի. եւ պատմեսց զամենայն: 56 Ապա ի միւսում աւուրն ընդ առաւաւտնն զնացեալ ի դուռն Պատրկին Յովհաննու², ետես զնա եւ խաւսեցաւ զամենայն չարիսն, ունելով առաջի³ գոտիկանն փուշտիպանն, որ եւ նա եկաց եւ խաւսեցաւ զամենայն եղեալ բանս: 57 Խոռվեցան իշխանքն եւ ամենայն զաւրն. բայց եւ նոցա յիշելով զերդումն եւ զխոռվութիւնն կայսերն, ոչ ինչ ի վեր հանին զբանսն: 58 Ասացին զրել առ թագաւորն եւ ծանուցանել նմա զամենայն չարիսն: 59 Բայց ասաց Մուշեղ յանդիման ամենեցուն. «Եթէ ոչ մեռցի այրն այն՝ ի նորա ձեռն կորնչելոց է ամենայն երկիր Հռովմայեցոց տէրութեանդ»:

60 Յայնմ ժամանակի գործեցին ընծայս, մեծ աւարմասն թագաւորին իւրեանց, պսակս եւ խոյր մի ի զմրուխտս⁴ եւ ի մարգարիտս յաւրինեալս, ոսկի եւ արծաթ բազում յոյժ, եւ ականս պատուականս չքնաղագիւտ, եւ հանդերձս պճնեալս ի զգեստուց⁵ որ է զարդ իւրեանց յաւրինեալ թագաւորացն Պարսից, երիվարս արքունականս հանդերձ նոցուն⁶ իսկ արքունական կազմուածովքն: 61 Եւ զործեալ ընծայս, եւ առաքեն հանդերձ աւետաւոր հրովարտակաւ, զրեալ եւ ամբաստանութիւն զարքայէն Խոսրովայ, եւ գումարեն զհետ ընծային հեծեալս չորեք հարիւր: 62 Ազդ լինի Խոսրովայ, եթէ ե-

տուն տանել ի գանձուց քոց՝ գանձ աւարամասն թագաւորին իւրեանց, եւ զրեցին զքեն ամբաստանութիւն: 63 Եւ ընդոստուցեալ դառնութեամբ Խոսրով՝ արձակէ զկնի նոցա զաւր, զի հասցեն ի ճանապարհի եւ կորուսցեն⁷ զՄուշեղն յանկարծաւրէն գաղտաբար. եւ առեալ զգանձն արքունի՝ հասուցեն առ նա: 64 Այսպէս իմն փութանակի գիտացեալ եւ վասն իրացն եւ իշխանքն յունականք՝ եւ նոցա առաքեալ զկնի նոցա զաւր բռնագոյն. եւ հասեալ անդէն ի մաւտոյ՝ ոչ ապրեցուցին ի նոցանէ եւ ո՛չ մի: 65 Եւ բանն ի վեր ոչ էլ. եւ զաւարն⁸ տարեալ հասուցին⁹ ի պաղատն մեծաւ խնդութեամբ:

66 Ընկալաւ թագաւորն զընծայսն, եւ առաքէ հրովարտակ մեծաւ շնորհակալութեամբ ի ձեռն իւրոյ հրեշտակի, եւ զրէ առ նոսա ի բաց կալ ի խորհրդոյն յայնմանէ, զոր ամբաստանեալ զթագաւորէն: 67 «Եթէ ոչ զգուշանայցէք անձին դորա՝ ի ձեռաց ձերոց խնդրեցից զդա»: 68 Գրէ եւ առ արքայն՝ գոհութեամբ արձակել զամենեսեան:

69 Յայնժամ արքայն Խոսրով ետ ամենեցուն ըստ իւրաքանչիւր չափուց պարգեւս, եւ արձակեաց յիւրմէ: 70 Եւ իւր չու արարեալ յԱտրպատականէ՝ զնաց յԱսորեստան, ի բնիկ թագաւորական կայեանս իւր: 71 Եւ հաստատեցաւ յաթոռ թագաւորութեան. եւ զխոստացեալ պարգեւսն կայսերն կատարեաց. ետ նոցա զԱրուաստան զամենայն մինչեւ ցՄծբին, եւ զերկիրն Հայոց. որ ընդ իւրով¹⁰ իշխանութեամբն էր, գտունն¹¹ Տանուտերական մինչեւ զգետն Հուրագղան¹², եւ զգաւառն

1 Ա իւրեան
2 Ա Յոհաննու
3 Միհրդ., Պատկ. գառաջի
4 Ա գմբուխտս փխ ի գմբուխտս
5 Ա ի սգեստուց
6 ՁՁ ցուն փխ նոցուն / Միհրդ., Պատկ. չիբ նոցուն

7 Ա կորուսանեն
8 Բոյ. զգաւրն փխ գաւարն
9 Ա հասուցանեն
10 Ա իւրեալ
11 Ա գտուն
12 Միհրդ. Հոագղան

Կոտէից մինչեւ ցաւանն Գառնի եւ ցեզր ծովուն Բզնունեաց, եւ ցԱռեստաւան եւ զԳոգովիտ¹ գաւառ մինչեւ ցՀացիւն եւ ցՄակու: 72 Եւ կողմն Վասպուրական գնդին² էր ի ծառայութիւն Պարսից արքային: 73 Եւ ի նախարարացն Հայոց բազումք ի Յունաց կողմանէ եւ սակաւք՝ ի Պարսից: 74 Ետ եւ զմեծ մասն³ Վրաց աշխարհին մինչեւ ցՏփիսիս քաղաք: 75 Բայց զՄուշեղն զայն կոչեաց թագաւորն ի պաշտոն. եւ այլ ո՛չ ետես զերկիրն:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ

1 Բարեպաշտութիւն Շիրին քագուիւոյ: 2 Հրաման Խոսրովայ՝ հաստատուն կալ եւ մնալ ի հայրենի արեւնս:

3 ⁴էին սորա կանայք բազում ըստ աւրինի մոգութեան իւրեանց, բայց առ սա եւ կանայս քրիստոնեայս, եւ սորա կին քրիստոնեայ յոյժ գեղեցիկ ի Խուժաստան աշխարհէ, անունն⁵ Շիրին: 4 Սա է բամբիչն, տիկնաց տիկին: 5 Շինեաց վանս եւ եկեղեցի մերձակայ արքունական կայենիցն, եւ բնակեցոյց ի նմա քահանայս եւ պաշտաւնեայս. կարգեաց ռոճիկս եւ հանդերձագինս⁶ յարքունուստ, զարդարեաց ոսկով եւ արծաթով: 6 Եւ բարձր ի գլուխ համարձակութեամբ քարոզէր զաւետարանն արքայութեան ի դրանն արքունի. եւ ոչ ոք իշխէր ի մեծամեծաց քաւզէիցն⁷

բանալ զբերան իւր եւ ասել բան մի մեծ կամ փոքր ընդ քրիստոնէի:

7 Բայց ապա յորժամ լցան աւուրք եւ եհաս ի կատարեալ ժամանակի՝ զբազումս ի մոգուց որ դարձան ի քրիստոնէութիւն՝ սպանմամբ կատարեալ մարտիրոսութեամբ ի տեղիս տեղիս:

8 Եւ հրաման ետ, ասէ. «Մի՛ ոք յանաւրինաց իշխեսցէ դառնալ ի քրիստոնէութիւն, եւ մի՛ ոք ի քրիստոնէից դարձցի յանաւրինութիւն, այլ իւրաքանչիւր ոք յիւր հայրենի յաւրէնս պինդ կացցէ: 9 Եւ որ ոչն կամիցի ունել զհայրենի դէն, այլ ապստամբեալ ի բաց կացցէ յիւր հայրենի աւրինացն՝ մեռցի»: 10 Բայց ի մեծ տաւնի ողոգոմեանն՝ երթային ի վանաց Շիրինայ, եւ որ այլ քրիստոնեայք՝ ի դուռն սենեկին արքայի, պաշտմամբ ընթեռնուին զաւետարան, եւ առնուին պարգեւս ի թագաւորէն եւ գնային: 11 Եւ ոչ ոք իշխէր խաւսել⁸ ինչ ընդ նոսա:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ

1 Խնդրել կայսերն Մաւրկայ ի Խոսրովայ գմարմին Դանիէլի մարգարէին. նշանք՝ որ եղեն ի տանելն գմարմինն:

2 Եւ եղեւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ խնդրեաց թագաւորն Յունաց ի թագաւորէն Պարսից զմարմին մեռելոյ առն այնորիկ, որ կայր ի Շաւշ քաղաքի, ի գանձուարքային, եղեալ ի պղնձի աւազանի, զոր պարսիկն անուանէ Կաւ Խոսրով, եւ քրիստոնեայքն ասեն զԴանիէլի մարգարէի:

3 Եւ արքայն Խոսրով հրամայէ տալ նմա զխնդիրն: 4 Իսկ տիկինն Շիրին⁹ յոյժ խռովեալ էր ի վերայ իրացն. իբրեւ ոչինչ կարաց առնել զկամս թագաւորին դարձուցանել՝ հրաման ետ ամենայն քրիստո-

1 Միհրդ., Պատկ. գԱռեստաւան եւ ցԳոգովիտ
 2 Ա գնդի
 3 Ա մասնն
 4 Ա էին սորա կանայք բառերի դիմաց, լուսանցեում, բնագիրն ընդօրինակող գրչի ձեռնով գրուած է ժԱ. գլխահամարը: Այստեղից սկսած գլուխները համարակալուած են (որոշ ընդհատումներով) մինչեւ ձեռագրի ԼԲ գլուխը: Գլուխներն ամէնուրեք սկսուում են կարմիր գլխատառերով:
 5 Ա անուն
 6 Ա անդերձագինս
 7 Ա փոթիցն

8 Ա ինչ խաւսել
 9 Ա Շիրինն

նէից աշխարհին, զի պահաւք եւ աղաւթիւք խնդրեսցեն՝ ի Քրիստոսէ, զի մի՛ շարժեալ գնասցէյաշխարհէն ²չնորհն այն:

5 Եւ ժողովեալ ամենայն երկիրն ի տեղին յայն, ուժգին խնդրուածովք եւ արտասուազոչ ողբովք խնդրէին ի Քրիստոսէ արգելուլ: 6 Եւ ածեալ նմա ջորիս, եւ բերեալ նմա դեսպակ արքունի, եւ առին գնացին: 7 Իսկ իբրեւ ելին ընդ դուռն քաղաքին, յանկարծաւրէն ցամաքեցան աղբիւրքն, որ ելանէին ի մէջ քաղաքին եւ հոսէին արտաքս. եւ ամենայն երկիրն վայիւ եւ աղաղակաւ գնային զհետ նորա:

8 Եւ եղեւ իբրեւ մեկնեցան³ ի քաղաքէն ասպարէզս երիս՝ յանկարծակի գտեղի առին ջորիքն որ ի դեսպակին. եւ ոչ ոք կարաց զնոսա շարժել ի տեղւոջէն: 9 Եւ դարձեալ անդրէն յանկարծակի բռնաբար սուր սուր⁴ հարկանելով զամբոխն պատանեցին եւ զգուռնքն բռնութեամբ, եւ ընթացան անդրէն ի քաղաքն. եւ եղեւ իբրեւ մտին ընդ դուռն քաղաքին՝ անդրէն արձակեալ բղխեցին ջուրք գետոյն, եւ հոսէին ջուրքն արտաքս լի յորձանաւք ջուրք իբրեւ զառաջինն:

10 Գիտութիւն արարին կայսերն վասն նորա փութանակի: 11 Եւ նորա տուեալ տանել նմա պատարագս՝ հրամայեաց առնել որպէս եւ նայն կամեցաւ. թողին գնա եւ գնացին ի բաց:

ԳԼՈՒԽ ԺԵ

1 Նենգաւոր խորհուրդ Մարկայ՝ թափուր իշխանաց Հայոց կացուցանել զՀայս: 2 Փախուստ բազում

իշխանաց յունական մասինն Հայոց առ Պարսիկս:

3 ⁵Յայնմ ժամանակի թագաւորն Յունաց Մաւրիկ հրամայէ գրել առ թագաւորն Պարսից գիր ամբաստանութեան⁶ վասն իշխանացն ամենայն Հայաստանեայց եւ զաւրաց իւրեանց⁷: 4 «Ազգ մի խոտոր եւ անհնազանդ են, ասէ, կան ի միջի մերում եւ պղտորեն: 5 Բայց ե՛կ, ասէ, ես զիմս ժողովեմ եւ ի Թրակէ գումարեմ. եւ դու զքոյդ ժողովէ եւ հրամայէ յԱրեւելս տանել: 6 Զի եթէ մեռանին՝ թշնամիք մեռանին. եւ եթէ սպանանեն՝ զթշնամիս սպանանեն. եւ մեք կեցցուք խաղաղութեամբ: 7 Զի եթէ դոքա յերկրի իւրեանց լինիցին՝ մեզ հանգչել ոչ լինի»:

8 Միաբանեցան երկոքին: 9 Եւ սկսաւ կայսրն⁸ հրաման տալ, զի ժողովեսցեն զամենեսեան⁹ եւ ի Թրակէ գումարեսցեն¹⁰. եւ սաստիկ տագնապէր՝ հրամանն կատարէր: 10 Եւ սկսան փախչել ի կողմանէն յայնմանէ եւ գալ ի ծառայութիւն Պարսից, մանաւանդ որոց երկիրն ընդ նորա իշխանութեամբ էր: 11 Իսկ նա զամենեսեան ընդունէր մեծարանաւք եւ մեծամեծ պարգեւս քան զկայսր պարգեւէր նոցա. մանաւանդ իբր տեսանէր զփախուստ նոցա ի կայսրէն՝ եւս առաւել մեծապէս սիրով կամէր զամենեսեան¹¹ կորզել առ ինքն:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ

1 Գալ համարակարին գանձու մեծաւ առ յանկուցանել զիշխանս Հայոց ի բաժնէն յունաց. յափշտակել իշխանաց զգանձն: 2 Միաբանու-

1 Ա խնդրէ՛ք փխ խնդրեսցեն
2 Ա շնորհն այն բառերի դիմաց յուսանցում գրուած է գ՛րանիէլ մարգարէին շնորհ ոչ կարացին տեսանել
3 Միհրդ., Պատկ. մեկնեցաւ
4 ՁՁ սուր սուր բառերից մէկն աւելորդ է թւում:

5 ՁՁ Յայնմ ժամանակի բառերի դիմաց յուսանցում գրուած է ԺԳ գլխահամարը:
6 Բոյ. ամբաստան փխ ամբաստանութեան
7 Միհրդ., Պատկ. նոցա փխ իւրեանց
8 Ա կայսր
9 Միհրդ., Պատկ. զամենեսեանսն
10 Ա գումարեցին
11 ՏՏ չի՛ր զամենեսեան

թիւն երկոցունց թագաւորաց ընդ-
դէմ յափշտակչաց: 3 Հաշտութիւն,
երթալ ոմանց յիշխանացն առ
Պարսիկս եւ այլոց առ Յոյնս:

4 ¹Արդ՝ իբրեւ տեսանէր թագաւորն
Պարսից զմարդկան փախուստ ի կայսերէն՝
արձակոյր ի Հայս զՎասպուրականն հա-
մարակարն² հանդերձ գանձու բազմաւ եւ
մեծամեծ պատուովք. զի այնպէս նուա-
ճեալ անցէ գնոսա ի ծառայութիւն իւր. եւ
գնայր համարակարն ի Հայս, եւ ընդ նմա
գանձ ուղտուք³ բազմաւք:

5 Եւ մինչ Սամուէլ Վահեւունի հան-
դերձ այլովք ընկերաւք⁴ իւրեանց գնացին
ընդդէմ նորա եւ պատահեալ նմա⁵ ի սահ-
մանս Ատրպատական աշխարհին՝ հանին
զգանձն, եւ համարակարին զարեւն պար-
գեւ շնորհեցին: 6 Եւ էին այսոքիկ. Ատատ
Խորխոռունի⁶, Սամուէլ Վահեւունի եւ
Մամակ Մամիկոնեան, Ստեփանոս Սիւնի
եւ Կոտիտ⁷ Ամատունեաց տէր եւ Թէոդո-
րոս⁸ Տրպատունի, եւ հեծեալք իբրեւ երկու
հազարք: 7 Եւ զայս եղեալ ի մտի՝ եթէ
գանձուղ այդուիկ զՀոնս⁹ մե՛ր արասցուք.
Եւ առեալ ի սոցանէ աւգնականութիւն¹⁰
պատերազմեսցուք ընդ երկոսին թագա-
ւորսդ, եւ բռնութեամբ զերկիրդ մեր ի մեզ
դարձուցուք: 8 Եւ հասեալ ի Նախճաւան
քաղաք՝ քակտեցան խորհուրդք միաբա-
նութեան. ո՛չ հաւատալով միմեանց ի բաց
բաժանեցին զգանձն, եւ բանակեցան եւ
նստան ի շամբին, որ կոչի Ճահուկ:

1 Ա Արդ իբրեւ տեսանէր բառերի դիմաց լուս-
անցում գրուած է ԺԴ գլխահամարը
2 Ա համակարն
3 Միհրդ., Պատկ. ուղտաւք / Ա ուղտովք
4 Միհրդ., Պատկ. ընկերովք / Ա ընկերովք
5 ՏՏ չի՛ք նմա
6 ՏՏ Խորխոռունի
7 Պատկ. կատից փխ Կոտիտ
8 Բոլ. Թէոդոս
9 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. այդորիկ զՀայաստան փխ
այդուիկ զՀոնս
10 Միհրդ., Պատկ. աւգնութիւն

9 Նա աւանիկ համարակարն երթեալ
ի դուռն՝ պատմեաց թագաւորին զամե-
նայն եղեալսն¹¹ եւ բանք կայսերն արդա-
րացան: 10 Յայնժամ հրամայէ գրել խոս-
րով արքայ հրովարտակ առ կայսր, եւ
խնդրէ զաւր յաւգնականութիւն, եւ ար-
ձակու¹² անդրէն¹³ զՎասպուրական համա-
րակարն ի Հայս: 11 Յայնժամ հրամայէ
Հերակղի զաւրավարի, որ նստէր ի Հայաս-
տան երկրի, առնուլ զզաւրս իւր եւ գնալ ի
վերայ նոցա ի պատերազմ: 12 Եւ արդ՝
երթեալ միացան երկուց թագաւորացն
զաւր ի Նախճաւանն քաղաքի: 13 Եւ եղեւ
ի գումարել ի վերայ նոցա զաւրացս այսո-
ցիկ՝ սկսան արձակել առ նոսա պատգամս,
զի մի՛ լիցի պատերազմ եւ արիւնհեղու-
թիւն¹⁴ ի մէջ քրիստոնէից, այլ ի բաց կաց-
ցեն ի յամառութենէն յայնմանէ, եւ նուա-
ճեսցին¹⁵ անդրէն ի ծառայութիւն թագա-
ւորին, եւ երգմամբ հաստատեալ առ նոսա,
եթէ ո՛չ երկիւղ է ձեզ ի թագաւորէն:
14 Ասէր եւ համարակարն, եթէ «Ձիս ար-
քայից արքայ առ ձեզ արձակեաց, եւ ես
ձեզ իսկ բերի զգանձն, եւ չի՛ք ինչ ձեզ
երկիւղ յարքայից արքայէ», եւ ցուցանէր
նոցա երգումն ըստ աւրինի իւրեանց:

15 Սկսան նոքա քակտել եւ բաժանել
ի միմեանց. ի բաց եկաց ի սոցանէ Մա-
մակն Մամիկոնեան եւ Կոտիտն Ամատու-
նեաց տէրն եւ Ստեփանոս եւ այլք եւս
ընդ նոսա, գանձինս անվնաս ցուցանելով
համարակարին¹⁶ նուաճեցին զզաւրս իւ-
րեանց ի ծառայութիւն արքային Պարսից:
16 Իսկ Ատատն Խորխոռունի¹⁷ եւ Սա-
մուէլն Վահեւունի զաւրաւքն իւրեանց

11 Ա եղեալն
12 Միհրդ., Պատկ. արձակէ
13 Ա անդէն
14 Ա արիւնհեղութիւն
15 Ա նուանեսցեն
16 Ա համակարին
17 Մալխ. Խորխոռունի

փախստական գնացին ընդ ¹քաղաքա-
գեւղն կոչեցեալ Սաւղայ, հասանէին յաշ-
խարհն Աղուանից, ի Հոնս դէմս արարեալ,
եւ անցեալ ընդ գետովն որ կոչի Կուր՝ բա-
նակէին առ գետեզերքն:

17 Հասեալ եւ սոքա յափն գետոյն՝
բանակէին աստի կողմանէ: 18 Եւ իբրեւ
ոչ կարացին նոքա վստահանալ ի ճամ-
բարս² Հոնաց, յայնժամ ապա երդուին
խնդրեալ ի թագաւորէն Յունաց, եւ գնա-
ցին ի ծառայութիւն նորա: 19 Գնացին ո-
մանք առ համարակարն, եւ դարձան անդ-
րէն յերկիրն իւրեանց: 20 Եւ ժողովեալ
համարակարին զամենայն իշխանս եւ
զգաւրս Հայոց, որ ի Պարսից կողմանէ՝ ո-
ղոքաւ եւ եւս քաղցր բանիւք յորդորեալ
զամենեսեան միաբանեաց, արար գունդս
գունդս: 21 Եթող անդրէն յաշխարհին
սակաւուք եւ գնաց. «Մինչեւ ես ծանու-
ցից, ասէ, վասն ձեր, եւ հասցէ անտի հրա-
ման դադարել անդ»: 22 Զի գմտաւ իսկ
ածեալ էր³ նորա եւ զայլոց գալն առ նոսա
եւ զբազմանալն:

23 Իսկ զԱտատն Խորխոռունի⁴ փու-
թանակի հանդերձ գաւրուն իւրոյ կոչէ
թագաւորն ի պաղատն⁵, եւ մեծարէ շքով
եւ պատուով. եւ տայ ինչս բազումս եւ
գումարէ ի Թրակացիս:

ԳԼՈՒԽ ԺԷ

1 Ապստամբութիւն իշխանաց ո-
մանց յունական մասինն եւ կատա-
րած նոցին: 2 Թշնամիք ի Թրակաց-
ոց կուսէ սպառնան քաղաւորու-
թեանն Յունաց:

3 ⁶Ապստամբէին դարձեալ ի կող-

մանցն⁷ Յունաց սեպուհքն⁸ Վահեւունիք
– Սամուէլն զոր ասացի եւ Սարգիս եւ
Վարազ Ներսէհ եւ Ներսէս եւ Վստամ եւ
Թէոդորոս Տրպատունի: 4 Եւ խորհէին
սպանանել զկորատորն՝ մինչդեռ նա
նստէր ի ջերմկի⁹ բժշկել ի հիւանդութենէ,
մերձ ի քաղաքն Կարնոյ: 5 Իսկ նա ուս-
տեմն իրագեկ¹⁰ եղեալ՝ փախստական ի
քաղաքն անկանէր. եւ նոցա արշաւեալ ի
ջերմուկն՝ ոչ դիպան նմա: 6 Ապա աւա-
րեալ զոր ինչ ի դիմի հարկանէր՝ առին ա-
ւար բազում, եւ գնացին յերկիրն ամուր
Կորդուաց. եւ կամեցեալ զամուրսն զայն
ունել:

7 Ապա գհետ նոցա լինէին գաւրն
Յունաց, Հերակղ գաւրավար եւ Համա-
գասպ Մամիկոնեան. եւ նոցա հասեալ
մերձ յամուրն՝ անցին զգետովն՝ որ կոչի
Ջերմաց ընդ կամուրջն¹¹, որ անուանեալ
կոչի Դանիէլի կամուրջ, եւ ի բաց ընկեցին
զկամուրջն եւ ամրացեալք յանձուկն¹²
պահէին զտեղի կամրջին¹³: 8 Կային առ
գետեզերքն¹⁴, եւ խորհէին՝ թէ զի՛նչ ար-
ժան է առնել: 9 Եւ իբրեւ ոչ գտին հուն,
եւ կամեցան դառնալ ի բաց՝ յանկարծակի
ի դիմի հարկանէր սոցա երէց մի ուղեւոր.
Եւ կալեալ նոցա զերէցն¹⁵ ասեն նմա.
«Յո՛յց մեզ գհուն գետոյս, ապա թէ ոչ
սպանցուք զքեզ»: 10 Եւ նորա առեալ
զգաւրն՝ եցոյց գհունն ի ներքոյ անդ:
11 Եւ անցեալ գաւրն ամենայն զգետովն՝
ոմանք ի թիկանց զամուրն պահէին, եւ ո-
մանք զկամրջախելն¹⁶ եւ զճորաբերանս

1 Ա. Բաղաբազեզն կոչեցեալ Սողա
2 Ա. ի ջամբարսն
3 Բոյ. ածեալ է փիս ածեալ էր
4 Մայիս. Խոռխոռունի
5 ՏՏ պալատն
6 Ա. Ապստամբէին բառի դիմաց յունացիութիւն
գրուած է ԺԵ գլխահամարը:

7 Միհրդ., Պատկ. ի կողմանց
8 Մայիս. սեպուհն (վրիպակ)
9 ՁԶ, Միհրդ., Պատկ. ի ջերմի փիս ի ջերմկի
10 Ա. իրագիկ
11 ՁԶ Կարմունջ (նաեւ յետոյ)
12 Ա. յամուկն
13 Ա. կարմնջին
14 Ա. գետեզերն
15 Ա. Էրէց / Ա. գերեցն
16 Ա. զկարմնջախելն

ունէին, եւ այլք մտեալ յամուրն՝¹ ընդ նոսա մարտնչէին, եւ չարաչար լինէր կոտորածն. բայց սակայն սպառէին գնոսա:

12 Արդ՝ գներսէս եւ զՎստամ եւ զՍամուէլ սպանին ի պատերազմին, որք ոչ սակաւ արարին շուրջ զնովաւ զկոտորածն. բայց զՍարգիս եւ զՎարազն ներսէ՛հ ձերբակալ արարին հանդերձ այլովք ոմամբք³. եւ տարեալ ի Կարնոյ քաղաք, եւ ապա գլխատեցին: 13 Որ ի ժամ գլխատելոյն ասէր Վարազ ներսէ՛հ ցՍարգիս. «Վիճակ արկցուք, թէ զո՛ առաջի սպանցեն»: 14 Իսկ Սարգիս ասէր. «Ես այր ծեր եմ եւ մեղաւոր, աղաչեմ զձեզ, զպարգեսագ այդ ինձ շնորհեցէք. թո՛ղ զի փոքր մի հանգեայց, եւ ոչ իսկ տեսից զմահս⁴ ձեր»: 15 Ապա գնա յառաջ գլխատեցին: 16 Բայց թէոգորոսն Տրպատունի փրծեալ փախստական գնաց ի դուռն արքային Պարսից: 17 Եւ նորա կապել⁵ հրամայեաց եւ տալ ի ձեռս թշնամեացն⁶, զի մեռցի. եւ սաստիկ աղետիւք վտանգեցոյց:

18 ⁷Եւ թշնամիքն որ էին ի Թրակացւոց կողմանէն, աւար առին զթագաւորութիւնն⁸, անհուն զաւրացն բազմութեամբ ի ձեռն հապճեպ պատերազմացն զթագաւորութիւնն եւ զազգս Հռովմայեցւոց⁹ տէրութեանն կամեցեալ բառնալ, եւ թագաւորութեանն տիրել անձամբ ի վերայ թագաւորանիստ քաղաքին:

ԳԼՈՒԽ ԺԸ

1 Մարիկ գումարէ զաւրս ընդդէմ Թրակացւոց. կացուցանէ զաւրա-

գլուխ զՄուշեղ Մամիկոնեան:

2 Զառաջինն հարկանեն Յոյնք զթշնամիս, յերկրորդումն նուագի հարկանին մեծաւ կործանմամբ:

3 Սպանումն Մուշեղի:

4 ¹⁰Յայնժամ թագաւորն Յունաց հրաման տայր՝ ժողովել զաւրաց իւրոց զամենայն որ յարեւելից կողմանէ. վասն զի խաղաղութիւն էր, եւ բանք ինչ ոչ գոյին նորա ընդ Ասորիսն ի Պարսից տէրութենէն: 5 Հրաման ետ անցուցանել զամենեսեան ընդ ծով, եւ գումարել ի կողմանս Թրակացւոց ընդդէմ թշնամւոյն¹¹: 6 Հրաման ետ դարձեալ ժողովել զամենայն այր եւ ձի ի Հայաստանեայց¹² եւ զիշխանս նախարարացն, որք հմուտ էին եւ կարող զդէմ ունել՝ կռուել ռազմ ի նիզակամուխ ճակատի: 7 Եւ հրաման ետ դարձեալ վերստին զաւր հանել յաշխարհէն Հայոց բազում յոյժ, զամենեսեան կամով եւ ընտրով¹³ հասակի. կազմել գունդս¹⁴ զարդու եւ զինու վառեալ եւ անցուցանել զամենեսեան¹⁵ յաշխարհն Թրակացւոց¹⁶ ընդդէմ թշնամւոյն. եւ Մուշեղ Մամիկոնեան զաւրագլուխ նոցա:

8 Արդ՝ երթեալ նոցա ի վերայ ազգացն, որ ունին զկողմանս արեւմտից ի յեզր մեծի գետոյն Դանուբայ: 9 Եւ եղև պատերազմ սաստիկ ի վերայ երեսաց երկիրն այնորիկ. խորտակեցաւ զաւրութիւն թշնամւոյն այնորիկ առաջի երեսաց զաւրացն Յունաց, եւ փախստական արարեալ յայնկոյս գետոյն Դանուբայ: 10 Եւ ինքեանք մեծաւ յաղթութեամբ հրեշտակ ա-

1 Ա ի յաւուրն փխ յամուրն
2 Ա Վարագ ներսէս (նաեւ յետոյ)
3 Ա ոմանք փխ ոմամբք
4 Միհրդ., Պատկ. գմանն
5 Ա կապեալ
6 Ա թշնամեաց
7 Ա եւ զթշնամիսն որ էին ի թիրակացոց
8 Բոլ. զթագաւորութեանն
9 Ա հռովմայեցոց

10 Ա Յայնժամ թագաւորն Յունաց բառերի դիմաց լուսանցեում գրուած է ժՁ գլխահամարը:
11 Ա թիրակացոց ընդդէմ թշնամւոյն
12 Ա Հայաստանեաց
13 Ա ընդրով
14 Միհրդ., Պատկ. զարդս փխ զարդու
15 Միհրդ., Պատկ. զամենեսեանն
16 Ա թիրակացւոց

ւետաւոր կայսերն եւ ամենայն պաղատոյն¹ փութանակի առաքէին:

11 Եւ գնացեալ ինքեանք ի ներքին կողմն աշխարհին² ասպատակաւ, եւ անցին ի նեղ ինչ տեղիս, աւերէին գերկիրն ամենայն, եւ հասեալ ի դիմին՝ եղեւ պատերազմ մեծ. հարին զՅոյնն եւ խորտակեցին կործանմամբ մեծաւ, եւ փախստական վարեցին առաջի իւրեանց: 12 Եւ կալեալ գնեղ վայրն առաջի նոցա թշնամւոյն՝ վանեցին զնոսա սրով սուսերի, եւ ճողոպրեալ³ հազիւ հազ գերծանէին յամուրս աշխարհին թրակացւոց: 13 Եւ ձերբակալ արարին զՄուշեղն Մամիկոնեան, կապեցին զբարձրաբերձ տնկոյ անտառին եւ սպանին: 14 Եւ բազմութիւն նախարարացն եւ զաւրացն Հայաստանեայց յաւուր յայնմիկ կործանեալ սատակեցան:

15 Ապա վերստին դարձեալ այլ զաւրս գումարեալ՝ հրամայեաց թագաւորն միայն զգուշանալ անձանց:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ

1 Հրաման կայսերն Մաւրկայ՝ քարոզել գտողովն Քաղկեդոնի յեկեղեցիս Հայաստանեայց: 2 Բաժանումն արժոյն հայրապետութեանն:

3 ⁵Հրաման ելանէ դարձեալ ի կայսերէն վերստին այլ՝ քարոզել գտողովն Քաղկեդոնի յամենայն եկեղեցիս Հայաստան երկրի, եւ միաւորել հաղորդութեամբ ընդ զաւր⁶ իւր: 4 Իսկ մանկունք ուխտի եկեղեցեացն⁷ Հայոց փախստական գնացեալ յաւտար երկիր վարէին: 5 Եւ բազմաց առ ոչինչ համարեալ զհրամանն՝ գտեղի կա-

լան եւ անշարժ մնացին: 6 Եւ բազումք հաւանեալ փառասիրութեամբ հաղորդեալ միաւորեցան աւրինաւք⁸: 7 Բաժանեցաւ ապա եւ աթոռ կաթողիկոսութեանն յերկուս. անուն միոյն Մովսէս, եւ միւսոյն՝ Յովհանն⁹: 8 Մովսէս ի Պարսից կողմանէ, եւ Յովհանն՝ Յունաց:

9 Եւ Յովհան ընդ նոսա հաղորդեալ միաւորեցաւ, բայց Մովսէս ամենեւին ոչ լինէր ի նոսա հուպ: 10 Եւ սպասք ամենայն եկեղեցւոյն որ ի Դըւնի սրբոյն Գրիգորի, զոր տարան եղեալ ի պահեստի ի Կարնոյ քաղաքի: 11 Ուստի վարեցաւ ինքն այսուհետեւ ի գերութիւն յերկիրն Պարսից, յԱհմատան շահաստան:

ԳԼՈՒԽ Ի

1 Հրաման դարձեալ ի կայսերէն՝ ժողովել գաւրս ի Հայոց եւ առաքել ի ձեռն Սահակայ Մամիկոնեանի եւ Սմբատայ Բագրատունւոյ. դառնալ Սմբատայ անդրէն յետս եւ խորհուրդն ապստամբութեանն:

2 Սմբատ ըմբոնի եւ ածի ի Կոստանդնուպոլիս. հատանի վնիո ի վերայ նորա՝ արկանել ի կիւնիկն:

3 Նահատակութիւնք Սմբատայ անդ եւ գտանել ողորմութիւն. գկնի աքսոր նորա յԱփրիկէ:

4 ¹⁰Յայնմ ժամանակի¹¹ դարձեալ հրաման ելանէր ի կայսերէն՝ վերստին քննել եւ խնդրել յաշխարհէն Հայոց զայր եւ զճի արս ընտիրս¹² սպառազէնս ԲՆ հեծելոց, եւ տալ յերկուս արս հաւատարիմս եւ արձակել մեծաւ ստիպով:

1 Ա. պաղատայիւն / ՏՏ պաղատայիւն
2 Միհրդ., Պատկ. չիք աշխարհիւն
3 Ա. նողոպրեալք
4 Ա. Հայաստանեացն
5 Ա. Հրաման ելանէ բառերի դիմաց լուսանցում գրուած է ժէ գլխահամարը:
6 Միհրդ., Պատկ. գաւրս
7 Ա. եկեղեցեաց

8 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. արիւնաւորք փի արիւնաւ
9 Բոյ. միւսոյն Յոնան
10 Ա. Յայնմ ժամանակի բառերի դիմաց լուսանցում գրուած է ժԸ գլխահամարը:
11 Ա. ժամանակաւ
12 Ա. ընդիրս

5 Յայնժամ ի խնդիր ելեալ ընտրեցին արս ԲՆ սպառազէնս եւ ետուն ¹երկու հազարս ²յերկուս արս հաւատարիմս, մի հազար ցՍահակ Մամիկոնեան եւ մի հազար ի ձեռն Սմբատայ³ Բագրատունւոյ, որդւոյ Մանուէլի: 6 Եւ ոչ ընդ մի ճանապարհ արարեալ նոցա զչուն, այլ զՍահակ⁴ Մամիկոնեան արձակեն միով հազարաւ ընդ Սեբաստիա, եւ զՍմբատ Բագրատունի միւսովն ընդ կողմանս Խաղտեաց: 7 Եւ Սահակ գնացեալ տանի հասուցանէ⁵ զգաւրն ի պաղատն, եւ յանդիման լինի թագաւորին:

8 Իսկ Սմբատ հասեալ ի Խաղտիս՝ բռնանայ. քանզի երկեաւ զաւրն ի ճանապարհի, ոչ կամեցեալ երթալ ի տեղին յայն զհետ թագաւորին խնդրոյ: 9 Ազգ լինի թագաւորին եղեալ իրքն⁶. ապա ի ձեռն հրովարտակաց եւ հաւատարիմ հրեշտակաց երդմամբ խոստանայ՝ մեծաւ պատուով փութանակի արձակել յերկիրն իւր: 10 Եւ զաւրուն խոստանայր պատիւս մեծամեծս եւ ինչս, եւ այնպէս ողորեալ ածէ ի հաշտութիւն: 11 Եւ գնացեալ միաբանութեամբ յանդիման լինէին թագաւորին: 12 Եւ թագաւորն սպառազինէ զգաւրն եւ զարդարէ եւ գումարէ ի սահմանս Թրակացոց, եւ զՍմբատ մեծաւ պատուով յուղարկէ անդէն հասանել յերկիրն իւրեանց բազում ստացուածովք:

13 Ապա դարձեալ սկսան միաբանել մնացեալ նախարարքն Հայոց, եւ խնդրէին ի բաց կալ ի ծառայութենէն Յունաց թագաւորին եւ նստուցանել իւրեանց թագաւոր, զի մի՛ եւ նոցա հասցէ մեռանել ի կողմանս Թրակացոց, այլ կեալ եւ մեռա-

նել ի վերայ աշխարհին իւրեանց: 14 Եւ բանք խորհրդոց նոցա ոչ ունէր զմիաբանութիւն իրին յինքեանս⁷ հաստատեալ, այլ ոմանք ի նոցանէ շոգմոզութեամբ հասուցին զբանս խորհրդեանն յունկն թագաւորին, եւ ինքեանք այսր եւ անդր սորսորեալ խուսափէին:

15 Յայնմ ժամանակի հասանէին դեսպանք արքունականք հրովարտակաւք, եւ կալեալ զՍմբատ հանդերձ այլովք ոմամբք ⁸եւթն արամբք եւ տարան յանդիման թագաւորին: 16 Եւ քննեալ զնոսս ի մէջ բազմամբոխ հրապարակին՝ հատաւ վճիռ ի վերայ նոցա՝ մերկացուցանել եւ ընկենուլ ի կիւնիկն:

17 Եւ էր սա այր անհեղեղ⁹ անձամբ եւ գեղեցիկ տեսեամբ, եւ բարձր եւ լայն հասակաւ, եւ բուռն եւ ցամաք մարմնով: 18 Յայնժամ¹⁰ հզաւր եւ պատերազմող, որ ի բազում պատերազմունս ցուցեալ էր զիւր քաջութիւնն եւ զբռնութիւն: 19 Այս է զաւրութիւն նորա. քանզի անցեալ սա ի ներքոյ անտառախիտ մայրեաց եւ զաւրաւոր ծառոց, ի վերայ յաղթանդամ եւ հզաւր երիվարին, եւ յարձակեալ զոստով ծառոյն՝ բուռն հարկանէր, եւ կծկեալ¹¹ ուժգին երանաւքն եւ ոտիւք զմէջ երիվարին՝ վերացուցանէր երանաւքն ի գետնոյն. մինչ զի ամենայն զաւրացն տեսեալ ահաբեկ լինէին ի զարմացմանէ:

20 Եւ արդ՝ մերկացուցեալ զնա եւ ագուցեալ անդրավարտիս եւ ընկեցեալ ի կիւնիկն, զի կուր լիցի գազանաց:

21 Եւ արձակեալ ի վերայ նորա¹² արջ: 22 Եւ եղեւ՝ իբրեւ դիմեաց ի վերայ նորա արջն՝ նա աղաղակեաց մեծաձայն եւ ըն-

1 Միհրդ., Պատկ. չի՛ երկու հազարս

2 Ա. յերկուս արս

3 Ա. Սմպատայ

4 Բոլ. Սահակ

5 Բոլ. հասուցանել փխ հասուցանէ

6 Ա. իրսն փխ իրքն

7 Ա. ի յինքեանս

8 Ա. եաւթն արեամբք

9 Միհրդ., Պատկ. անհեթեթ

10 Դ. յայնժամ քառք ջնջուած դարձուած է յոյժ:

11 Միհրդ. կծեալ փխ կծկեալ

12 Ա. նոցա փխ նորա

Թացաւ ի վերայ արջոյն, եւ զարկեալ բռամբ իւրով զճակատն, եւ անդէն¹ սատակէր զնա ի տեղւոջն:

23 Երկրորդ անգամ արձակեցին ի վերայ նորա ցուլ: 24 Իսկ նորա բռուն հարեալ զեղջերացն² ցլուռն... եւ զաղաղակ հզաւրին... եւ յաւգնեալ ցուլն ի մարտին՝ գելոյր զպարանոցն եւ խորտակէր զերկոսին եղջիւրսն ի վերայ գլխոյն. թուլանայր ցուլն եւ յետս-յետս³ գնալով ի փախուստ դառնայր: 25 Իսկ նորա զհետ ընթացեալ՝ բռուն հարկանէր յագին եւ ի կճղակն ազդեր միոյ ոտին նորա, եւ թափեալ զկճղակսն՝ մնայր ի ձեռին նորա: 26 Եւ ցուլն գնայր ի նմանէ⁴ փախստական, միով ոտամբն բոկ:

27 Դարձեալ երրորդ անգամ արձակեցին⁵ ի վերայ նորա առիւծ: 28 Եւ եղեւ՝ ի վերայ նորա յարձակել առիւծուն⁶ այնպէս իմն յաջողեալ նմա ի տեսանէ, բռուն հարեալ յականջ առիւծուն⁷ հեծաւ ի վերայ նորա: 29 Եւ անդէն բռուն հարեալ զխոչափողիցն՝ խեղդէր զառեւծն եւ սպանանէր: 30 Անդ աղաղակ բազում ամբոխին զերկիրն լնուին, եւ խնդրէին ի վերայ նորա ողորմութիւն ի թագաւորէն:

31 Եւ նա վաստակեալ ի մարտին՝ նստէր ի վերայ առիւծուն մեռելոյ, զի փոքր մի հանգիցէ: 32 Անդ եւ կին թագաւորին անկեալ առ ոտս նորա՝ խնդրէր ի վերայ նորա առնել ողորմութիւն. վասն զի սիրելի էր յառաջն այրն այն թագաւորին եւ կնոջ նորա, եւ անուանեալ էր զնա⁸ Իւր

յորդեգիրս: 33 Եւ նա զարմացեալ ընդ զաւրութիւն եւ ընդ պնդութիւն առնն եւ լուեալ⁹ պաղատանաց կնոջն եւ ամենայն պաղատոյն՝ հրամայեաց առնել ի վերայ նորա ողորմութիւն:

34 Յայնժամ տարան զնա ի լուացումն ի բաղանիս. լուացին զնա եւ զգեցուցին, եւ կոչեցին զնա յընթրիս արքունի, դարմանեցին զնա կերակրովք: 35 Եւ զկնի սուղ ինչ անցելոց, մանաւանդ եթէ ոչ ի չար ինչ կամաց թագաւորին, այլ ի նախանձորդաց չարախաւսութենէ, հրամայէ հանել զնոսա ի նաւ եւ աքսորել ի կղզիս հեռաւորս. եւ ապա անտի հրամայէ անցուցանել յԱփրիկէ, (եւ առնել նոցա անդ ի մէջ նոցա)¹⁰ եւ առնել զնա անդ ի մէջ զաւրացն, որ էին անդ՝ տրիբուն¹¹:

ԳԼՈՒԽ ԻԱ

1 Խոսքով հրովարտակաւ կոչէ ի դուռն գնախարարսն՝ գոբս թողեալ էր համարակարին. ցուցանէ նոցա պատիւս մեծամեծս եւ զգաւրս նոցա նստուցանէ ի Սպահան քաղաքի:

2 ¹²Իսկ որ ի Պարսից կողմանէ էին նախարարքն եւ զաւրք, զորմէ վերագոյն ասացի, եթէ եթող համարակարն եւ գնաց. թէ մինչեւ հասցէ հրամանն արքունի:

3 Յայնժամ եկին հասին պէշասպիկք¹³ հրովարտակաւք կոչել զնոսա միաբանութեամբ ի դուռն արքունի: 4 Եւ այսոքիկ են նախարարք եւ զաւրք, որ գնացին միաբանութեամբ հանդերձ իւրաքանչիւր գնդովք եւ դրաւչու ի դուռն թագաւորին Պարսից Խոսրովու, յամի վեցերորդի թագաւորութեան նորա: 5 Առաջին՝ Գագիկ

1 Միհրդ., Պատկ. անդրէն
2 Ա զեղջրուացն
3 Մալխ. յետս փխ յետս-յետս
4 Ա փախստական յետս յետս գնալով միով ոտամբն բոկ
5 Ա արձակէ
6 Ա, Մալխ. առեւծ / Ա առեւծուն
7 Ա առեւծուն (նաեւ յետոյ)
8 Ա ընդ որդեգիրս եւ նա զարմացեալ էր փխ իւր յորդեգիրս: Եւ նա զարմացեալ

9 Ա լսեալ
10 22 եւ առնել նոցա անդ ի մէջ նոցա բառերն աւելորդ են:
11 22, Միհրդ., Պատկ. ի բուն փխ տրիբուն
12 Ա Իսկ որ ի Պարսից բառերի դիմաց լուսանց-
-ոււմ գրուած է ԺԹ՝ գլխահամարը:
13 22, Միհրդ., Պատկ. պէշասպիկ

Մամիկոնեան որդի Մանուէլի. երկրորդն՝ Պապ Բագրատունի որդի Աշոտայ ասպետի. երրորդն՝ Խոսրով Վահեուհեաց տէր. չորրորդն՝ Վարդան Արծրունի. հինգերորդն՝ Մամակ Մամիկոնեան. վեցերորդն՝ Ստեփանոս Սիւնի. եւթներորդն՝ Կոտիտ Ամատունեաց տէր, եւ այլք ընդ նոսա ի նախարարաց: 6 Եւ հասեալ նոցա յԱսորեստան ի տեղի արքունական տանն եւ յանդիման եղեն թագաւորին: 7 Իսկ նա խնդութեամբ ընկալաւ զնոսա, եւ երեւելի շքեղութեամբ մեծացոյց պատուովք. եւ զմեծամեծ իշխանսն¹ հրամայէ պահել ի դրանն արքունի, կարգել նոցա ռոճիկս յարքունուստ՝ տալ ի տունս իւրաքանչիւր, եւ կոչել յամենայն աւուր յընթրիս արքունի: 8 Եւ զաւրաց նոցա հրաման տայր նստել² ի Սպահան աշխարհի, եւ դարմանել զնոսա սիրով եւ ամենայն կամակարութեամբ:

ԳԼՈՒԽ ԻԲ

1 Սպանումն Վնդոյի. փախուստ եւ ապստամբութիւն Վստամայ եւ երթնորա ի կողմանս Պարթեւաց:

2 ³Յայնմ ժամանակի արկ ի միտս իւր Խոսրով արքայն՝ խնդրել զքէն վրիժուց մահուան հաւր իւրոյ ի ձեռաց նախարարացն այնոցիկ, որք սպանին զնա: 3 Եւ նախ կամի դատել զքեռիս իւր: 4 Հրաման տայ ունել զՎնդոյ, զայն որ վերագոյն ասացի, կապել եւ սպանել: 5 Իսկ եղբայր նորա Վստամ ոչ հանդիպեցաւ ի ժամուն յայնմիկ⁴ ի դրանն արքունի: 6 Եւ թէպէտ եւ⁵ կոչեալ պատրանաւք եւ բազում ողորքանաւք, իբր թէ ոչ գիտիցէ նա զմահ եղբաւրն իւրոյ, սակայն նա ուստեմն իրա-

զեկ⁶ եղեալ՝ ոչ անկանէր ի պատրանս խաբէութեան նորա, այլ ապստամբեալ անկանէր յամուր երկիրն Գեղմայ⁷, եւ գումարեալ նուաճէր ընդ ինքեան զամենայն զաւրս նոցա:

7 Եւ ելեալ ի կողմն Ռէոյ ասպատակաւ, եւ աւար հարկանէր զամենայն զբազում աշխարհս թագաւորութեանն Պարսից: 8 Յայնժամ արքայն Խոսրով առնոյր զզաւրս ⁸իւր եւ զնայր ի վերայ նորա. եւ զաւր կայսերն⁹ էր ընդ նմա: 9 Եւ մարտ եղեալ կռուով ընդ միմեանս յՌէհ աշխարհին: 10 Եւ յայնմ պատերազմի ոչ փոքր ինչ քաջութիւն գործեալ հայակոյտ զաւրացն. զոր տեսեալ թագաւորն՝ առաւել զարմանայր:

11 Իսկ իբրեւ ոչ կարաց ընդդէմ ժուժկալել ապստամբն՝ ի լեռնակողմն ապաւինեալ ամրանայր: 12 Եւ այնպէս ոչ յաղթահարեալք ի միմեանց՝ ի բաց դառնային ¹⁰յիւրաքանչիւր տեղի: 13 Գնայր եւ ապստամբն Վստամն յամուր յերկիրն Գեղմայ, որ եւ ապա անտի չու արարեալ երթայր ի կողմանս Պարթեւաց, ի բուն երկիրն իւրոյ իշխանութեանն, զի նուաճեցուցէ ընդ ինքեան զզաւրս կողմանն այնորիկ եւ դարձցի նոյնպէս»:

14 Եւ թագաւորին չու արարեալ յԱսորեստան՝ հասանէր ի բուն կայսեանս¹¹ իւրոյ արքունականս, եւ իշխանք նախարարացն Հայոց ընդ նմա:

ԳԼՈՒԽ ԻԳ

1 Մահ նախարարացն Հայոց որ յԱսորեստանի: 2 Սպանումն Կոտիտայ Ամատունոյ սադրանաւ

1 Ա. գիշխանսն
 2 Միհրդ., Պատկ. նստիլ
 3 ՁՁ Յայնմ ժամանակի բառերից առաջ լուսանց-
 փում գրուած է Ի գլխահամարը:
 4 Ա. յայնուսիկ փխ յայնմիկ
 5 Միհրդ., Պատկ. թւպէտ փխ թւպէտ եւ

6 Ա. իրագիկ
 7 Միհրդ. Գեղամայ
 8 Մալխ. իւր գնայր փխ իւր եւ գնայր
 9 Ա. թագաւորին փխ կայսերն
 10 Ա. յիւրաքանչիւր իւր տեղի
 11 Միհրդ., Պատկ. կայսանս

Խոսրովայ: 3 Ապստամբութիւն գաւրուն Հայոց որ նստէրն ի Սպահան: 4 Յափշտակութիւն գանձու համարակարին եւ անկանել ումանց յերկիրն Պարթեւաց առ Վստամ:

5 ¹Յայնժամ հասեալ մահ իշխանացն Հայոց, մեռան ի դրանն արքունի մահուամբ իւրեանց՝ Գագիկ Մամիկոնեան եւ Խոսրով Վահեռունեաց տէր: 6 Իսկ Մամակ Մամիկոնեան արձակեալ ի Հայս վասն զաւրուն. եւ նորա իսկ եւ իսկ հասեալ ի Դուին² քաղաք, կեցեալ սակաւ ինչ աւուրս՝ մեռանէր: 7 Իսկ Ստեփանոս Սիւնոյ պայքարեալ³ վասն տանուտէրութեան (լեալ)⁴ ընդ հաւրեղբաւրն իւրում Սահակայ: 8 ⁵Իսկ Սահակ գրէր ի վերայ նորա գիր մահապարտութեան, եւ կնքէր մատանեաւ իւրով եւ տանն եպիսկոպոսի, եւ մատանեաւք այլ եւս իշխանաց Սիւնեաց, յիշեցուցանել⁶ թագաւորին զվնաս նոցա ապստամբութեանն:

9 Յայնժամ հրաման ետ արքայն կապել զՍտեփանոս եւ դնել ի բանտ. եւ զլիատեցին զնա ի բուն աղուհացսն⁷ ի զատկին շաբաթուն:

10 Եւ զԿոտիտ արձակեալ⁸ ի Մրծուին դեսպան՝ հրաման ետ հեծելոցն դարանամուտ լինել ի դաշտի, եւ աւազակաբար յարձակեալ ի վերայ՝ սպանին զնա ի ճանապարհին: 11 Իսկ զաւրն նոցա որ նստէին ի Սպահան աշխարհին, իբրեւ լուան զեղեալսն՝ ասպատակեալ աւերեցին

զերկիրն. ⁹առին եւ զգանձն արքունի որ ի տանն ¹⁰համարակարին, որ ի հարկաց ժողովեալ աշխարհին այնորիկ. եւ ճանապարհ կալեալ զնացին յամուրն ի յերկրին Գեղմայ: 12 Եւ զհետ սոցա հասանէին զաւրն պերոզական¹¹. զոմանս ի նոցանէ սրով սատակէին, եւ ոմանք ընդ իւրեանս իսկ սուր ելեալ՝ զի մի՛ լիցին ձերբակալեալ¹². եւ ոմանք մազապուր¹³ պրծեալ անկանէին յամուր երկրին Գեղմայ: 13 Եւ իբրեւ անդ ոչ դիպէին Վստամայ՝ ճանապարհ կալեալ զնացին յերկիրն¹⁴ Պարթեւաց, եւ երթեալ¹⁵ կային առաջին նորա:

ԳԼՈՒԽ ԻԴ

1 Սմբատ Բագրատունի կարգի մարզպան Վրկանայ, նուանէ զապստամբսն, բարեկարգէ զաշխարհն Վրկանայ:

2 ¹⁶Եւ եղև ի ժամանակին յայնմիկ հաճոյանալ Սմբատայ Բագրատունուոյ յաչս Խոսրովու արքային. տայ ի նա¹⁷ զմարզպանութիւն երկրին Վրկանայ, առնէ զնա իշխան ի վերայ¹⁸ ամենայն կողմանն այնորիկ, առաւել մեծացուցանէ պատուովք եւ իշխանութեամբ. լնու զնա ոսկւով եւ արծաթով, զարդարէ ի հանդերձս պատուականս եւ յերեւելիս: 3 Տայ նմա զկամարն եւ զսուսերն լեալ հաւր իւրոյ¹⁹ Որմզգի. գումարէ ի ձեռս նորա զաւրս պարսիկս եւ զհայաստանեայս եւ

1 Ա. Յայնժամ հասեալ մահ բառերի դիմաց լուսանցում գրուած է ԻԱ. գլխահամարը:
2 Ա ի Դուին
3 Մալխ. պայքար փխ պայքարեալ
4 ՁՁ լեալը աւելորդ է:
5 ՁՁ Միհրդատեանը ԻԳ 8 նախադասութիւնը վերցրել է փակագծերի մէջ եւ ծանօթագրել. «Փակագծիւ եղեալն՝ գերծեալ էր ի միւս օրինակին»:
6 Ա յիշեցուցանելով
7 Բոլ. աղուհացն
8 Ա արձակել

9 Պատկ. առին զգանձն փխ առին եւ զգանձն
10 Ա համակարին ի հարկաժողովեալ զաշխարհին
11 Ա պերոզական
12 Ա ձերբակալեալ
13 Ա մազապուր
14 Ա յերկրին
15 Մալխ. երթալ (վրիպակ)
16 Ա եւ եղև ի ժամանակին բառերի դիմաց լուսանցում գրուած է ԻԲ գլխահամարը:
17 ԱԲԳ մայ ի նա / Դ տայ ի նա / Միհրդ., Պատկ. տայ նմա
18 Բոլ. եւ ի վերայ
19 Ա իւրում փխ իւրոյ

հրամայէ¹ գնալ յերկիր իշխանութեանն իւրոյ:

4 Էին ապստամբ ի ժամանակին յայնմիկ յարքայէն Պարսիկ երկիրքն, որ աւուականալ կոչի Ամազ, Ռոյեան, Զրէճան² եւ Տապարաստան. զորս վանեալ նորա պատերազմաւ՝ հարկանէր սրով սուսերի եւ ի ծառայութիւն արքային Պարսից կացուցանէր, եւ շինեալ հաստատէր զամենայն երկիր իւրոյ մարզպանութեանն, քանզի էր երկիրն աւերակ: 5 Կային յաշխարհին յայնմիկ ազգն գերեալք ի Հայաստան երկրէ, եւ նստուցեալ առ ստորոտով անապատին մեծի, որ ի Թուրքաստանի եւ ի Դելհաստան կողմանէ. զլեզու իւրեանց մոռացեալ³ եւ դպրութիւն նուագեալք⁴ եւ կարգ քահանայութեանն պակասեալք: 6 Կային անդ եւ ազգ Կողրեացն, որք գերեցան մերովքն արամբք⁵: 7 Կային անդ եւ յիշխանութենէն Յունաց եւ յԱսորոց⁶ կողմանէ ոչ սակաւք:

8 Էին ազգ Կողրեացն անհաւատք. բայց ի վերայ քրիստոնէիցն ծագէր լոյս մեծ. հաստատէին ի հաւատս եւ ուսանէին զդպրութիւն եւ զլեզու⁷. եւ հաստատէին ի կարգ⁸ քահանայութեան յաշխարհի անդ⁹ երէց ոմն ի նոցանէ, որ անուանեալ կոչէր Աբէլ¹⁰:

ԳԼՈՒԽ ԻԵ

1 Դիմելն Վստամայ յԱսորեստան ի վերայ Խոսրովու եւ մեռանել յուղուոչ ի նենգութենէ Պարիովկայ ար-

բային Քուշանաց: 2 Յրուել զաւրաց Վստամայ: 3 Պատերազմ Սմբատայ մարզպանի ընդ Գեղուսն եւ պարտութիւն:

4 ¹¹Եւ եղեւ ի ժամանակին յայնմիկ նուաճեալ ընդ ինքեան Վստամայ զերկուսին թագաւորսն Քուշանաց, զՇաւկն¹² եւ զՊարիովկն. եւ գումարեալ զամենայն զաւրսն կողմանց Արեւելից՝ դիմեաց գնաց յԱսորեստան զաւրու մեծաւ եւ հզաւր յոյժ, զի սպանցէ զԽոսրով եւ առցէ յինքն զթագաւորութիւն նորա: 5 Եւ զաւրք նորա կային¹³ յաջմէ եւ յահեկէ բացագոյն¹⁴ ի նմանէ. եւ արքայն Քուշանաց Պարիովկն ի թիկունս նորա զկնի նորա: 6 Յայնժամ արկեալ ի միտս իւր նենգաւոր արքային Քուշանաց՝ երթեալ անցանէր զառաջեաւ նորա սակաւ արամբք, եւ իջեալ յերիվարէն երկիր պագանէր ի վերայ երեսաց իւրոց եւթն անգամ: 7 Եւ մատուցեալ սա յառաջ՝ հրամայեաց հեծանել անդրէն յերիվարն իւր: 8 Եւ դարան գործեալ էր նմա ի ճանապարհի: 9 Ասէ ցնա¹⁵ Պարիովկն. «Հրամայեա՛ արձակել ի քէն զամբոխդ, զի խաւսեցայց ինչ ընդ արքայի բանս ինչ խորհրդեան»: 10 Որոյ¹⁶ ոչ զգացեալ զնենգութիւն նորա՝ հրամայեաց մարդկանն երթալ յինքենէ: 11 Եւ եղեւ մինչդեռ երթային նոքա զճանապարհն եւ խաւսէին՝ ելին յանկարծակի դարանակալքն ի տեղւոջէն իւրեանց, եւ հարեալ սպանին զՎստամ: 12 Եւ ժամադիր լեալ զաւրացն իւրոց Պարիովկն՝ ազգ առնէր նոցա փութանակի, եւ նոցա զհետ արշա-

1 Միհրդ., Պատկ. հրամայէ փխ եւ հրամայէ
2 Պատկ. Զրէնանը ուղղել է Զրէնան. նրան հետեւել է նաեւ Մայիսանցը:
3 Բոյ. մոռացան
4 Ա. նուաղեալք
5 Ա. մրաւն արամբ / Դ մսերով մրաւ ֆնարամբ
6 Ա. յԱսորոց փխ եւ յԱսորոց
7 Բոյ. դպրութիւն եւ լեզու
8 Ա. կարգ փխ ի կարգ
9 Ա. անտ
10 Պատկ. Աբել

11 Ա. եւ եղի բառերի դիմաց լուսանցում գրուած է ԻԳ զլխահամարը:
12 Ա. զշօկն / Պատկ. Շօկն, բայց Պատկանեանը եւ Մայիսանցը, հետեւելով Միհրդատեանին, դարձրել են զՇաւկն:
13 Ա. գային փխ կային
14 Ա. բայցագոյն
15 Պատկ., Մայիս. ասէ փխ ասէ ցնա
16 Ա. որոց

ւեալ հասանէին եւ կալեալ զկին Վստամայ եւ զամենայն աղիս¹ եւ զկարասի նորա՝ դարձան փութանակի եւ գնացին:

13 Անագան ուրեմն եւ ապա յետ աւուրց ինչ անցելոց ազդ լինէր ամենայն զաւրացն. եւ նոքա լքեալ² քակտեցան ի միմեանց, եւ մեկնեալ գնացին յիւրաքանչիւր ի տեղիս: 14 Գնացին նոյնպէս եւ զաւրն Գեղուճն որ ընդ նմա, եկեալ հասեալ փութանակի յամուրս աշխարհին իւրեանց, եւ արքն³ այն հայաստանեայք, որ ապստամբեալ էին ի Սպահան⁴ եւ գնացեալք առ Վստամ⁵ ընդ նոսա: 15 Իբրեւ գնացին նոքա յերկիրն որ կոչի Կոմշ⁵, որ կայ անդրէն ի թիկանց Վրկանի, յայնմ կողմանէ սարոյն, որ անցանէ ընդ մէջ նոցա, եւ հասին ի գեւղն⁶, որ կոչի⁷ Խեկեւանդ⁸ ընդդէմ ելանէր նոցա Շահր Վահրիճ, եւ Սմբատ Գուրկան մարզպան հանդերձ բազմաւ: 16 Եւ զաւրք Գեղուճք ոչ աւելի քան զերկուս հազարս: 17 Եւ պատերազմ ի վերայ երկրին այնորիկ: 18 Հարին զզաւրն⁹ Պարսից, եւ փախստական արարեալ հալածական տանէին. զբազումս սպանեալ¹⁰ եւ զբազումս ձերբակալ արարեալ դարձան անդրէն եւ բանակեցան մաւտ ի տեղի պատերազմին եւ արքն¹¹ այն հայաստանեայք¹² ընդ նոսա: 19 Մեռան բազումք եւ ի զաւրացն եւ ի հայաստանեայցն, որ ընդ մարզպանին Սմբատայ:

1 Ա ախղ
2 Միհրդ., Պատկ. լքեալք
3 Միհրդ., Պատկ. այնք
4 Բռլ. ի Սմբատայ փխ ի Սպահան
5 Միհրդ. կոմշ
6 Ա ի գեւաղն
7 Պատկ., Մալխ. կոչին
8 Ա Խիկեւանդ / Մալխ. Խեկեսանէ (վրիպակ)
9 Ա ըզօրն փխ զզաւրն
10 Ա զբազում սպանեալ
11 Միհրդ., Պատկ. այնք
12 Ա հայաստանայք

ԳԼՈՒԽ ԻԶ

1 Գիւտ մասին տէրունեան խաչին ի ձեռն տեսլեան:

2 Արդ՝ անկեալ ի միտ առն միոջ երազիւր¹³ երեք ամսաւք յառաջ քան զլինելն պատերազմին այնորիկ. եւ անուն առն Յովսէփ: 3 «Այր մի, ասէ, սքանչելատեսիլ, եկեալ ասէր ցիս՝ պատերազմ լինի զկնի երից ամսոց, եւ անկանին բազումք ի պատերազմին. բայց դու երթիջի՛ր ի տեղի պատերազմին. եւ նշան լիցի քեզ այս, զի տեսանիցես այր մի անկեալ ի վերայ երեսաց երկրի, եւ մարմին նորա պաղպաղէ ի մէջ ամենայն դիականցն, եւ դու երթեալ որ ինչ գտանիցես առ նմա, առցես ի քեզ: 4 Եւ զգոյշ լեր, ասէ, մի՛ մոռանայցես¹⁴ զչնորհն այն զի նա է սքանչելի»: 5 Եւ յարուցեալ գնաց. եւ իբրեւ հասեալ ի տեղին՝ գտանէ նոյնպէս, որպէս ի տեսլեանն ասացեալ էր, զի մերկացուցեալ էր գնա եւ զամենայն դիակունսն: 6 Եւ ունէր ընդ անձն շագոյր մաշկեղէն¹⁵ ուս ընդ անութ իւր: 7 Ապա կայր մարմին նորա ի մէջ դիականցն. եւ մատուցեալ՝ առ յինքն զշագոյրն. եւ տեսանէր զի կայր ի նմա տուփ մի արծաթեղէն եւ խաչ մի ի մէջ նորա, յորում կայր մասն մեծ ի տէրունեան խաչէն: 8 Կնքէր զինքն նովաւ, եւ առեալ գնայ զհետ ընկերաց իւրոց:

9 Չուեցին ամենայն զաւրքն ի տեղուոջն յայնմանէ, եւ երթեալ հասանէին յամուրս աշխարհին իւրեանց: 10 Յայնժամ զՎահրիճն խնդրէր թագաւորն ի տուն, եւ առ Սմբատ առաքէր շնորհակալութիւն մեծ, զի միամտութեամբ մարտուցեալ վանեցաւ, եւ ոչ եթող զտեղին, եւ ապա յետոյ ամենեցուն գնայր եւ նա փախստական:

13 Միհրդ., Պատկ. երազ իւր
14 ԱՏՏ չիք զչնորհն այն
15 Ա ուս ընդ ութ իւր / ՏՏ ընդ ուս իւր

ԳԼՈՒԽ ԻԷ

1 Դարձեալ պատերազմ Սմբատայ ընդ թշնամիս ի Տապարաստանի եւ յաղթել: 2 Մեծանալ Սմբատայ պատուով քան զամենայն մարգպանս: 3 Եկն Սմբատայ ի Հայս. շինութիւն եկեղեցւոյն Ս. Գրիգորի ի Դուիւն: 4 Կաթողիկոսութիւն Աբրահամու Ռշտունւոյ:

5 *Եւ եղեւ ի գալ միւս ամի՝ ժողովէին ամենայն գունդքն թշնամեաց, եւ երթեալ բանակէին² ի Տապարաստան³ զաւառի. գումարէ եւ Սմբատ զամենայն զաւրսն իւր եւ ի դիմի Հարկանի նոցա պատերազմաւ: 6 Եւ մատնեաց տէր Աստուած զզաւրս թշնամեացն ի ձեռն Սմբատայ, եւ սատակեաց զամենայն սրով սուսերի. եւ ապրեալքն զնացին փախստական ի տեղիս իւրեանց: 7 Իսկ այնք⁴, որ էին ընդ նոսա, խնդրեցին երզումն եւ պայման եւ եկին կացին առաջի Սմբատայ, եւ Յովսէփն այն ընդ նոսա: 8 Ապա ունէր Յովսէփ զգիւտն իւր առաջի նորա եւ պատմէ զտեսիլն, եւ բազում նշանս, զոր արարեալ էր ի մէջ բարբարոսացն, պատմէր: 9 Յայնժամ յարուցեալ Սմբատ ծունր կրկնէր առաջի նորա, եւ առեալ յինքն՝ կնքէր զինքն նովաւ. եւ տայր ի ձեռն Միհրուի ուրումն առն երանելոյ, զոր եւ կարգեալ էր ի վերայ տանն իւրոյ Հաւատարիմ եւ կամակատար, որ ի տանէ Դիմաքսենից, եւ տայր յեկեղեցին զոր ունէին երիցունք գրան նորա:*

10 Յայնժամ առաքէ առ նա թագաւորն Հրովարտակ մեծապէս գոհութեամբ⁵, պատուով մեծացուցանէ ի վեր քան զամե-

նայն մարգպանս իւրոյ տէրութեան⁶ առնելով, եւ զամենայն անաւթս մատուակացն առաքէ նմա ոսկի, եւ Հանդերձս թագաւորականս, արտախուրակս ոսկեզաւծս եւ զանգապանակ⁷ ակամբք եւ մարգարտովք⁸ կարգեալ. եւ զորդի⁹ նորա, որոյ անունն էր Վարագաթրոց¹⁰, զոր էր սնուցեալ նորա իբրեւ զմի յորդուց իւրոց եւ էր մեծարու ամենայն դրանն արքունի՝ կարգէր ի մատուակութեան, պաշտել զգինի անձին արքայի:

11 Եւ կալաւ Սմբատ զմարգպանութիւն¹¹ աշխարհին այնորիկ ամս Ը: 12 Յետ այսորիկ Հրաման Հասանէ կոչել զնա բազում մեծարանաւք ի դուռն արքունի, եւ Հրամայէ երթալ տեսանել զերկիր իւր՝ յամի ութ եւ տասներորդի իւրոյ թագաւորութեանն:

13 Արդ՝ խնդրէ նա Հրաման յարքայէն շինել զեկեղեցի սրբոյն Գրիգորի, որ էր ի Դուիւն¹² քաղաքի: 14 Եւ վասն զի վախճանեալ էր Մովսէս կաթողիկոսն¹³ երանելի, եւ ոչ զոյր վարդապետ ի տեղուջն յայնմիկ¹⁴ եւ եւս փութացաւ խնդրել յարքայէն Հրաման. եւ Հասեալ Հրաման յերկիր իւր՝ առնէ խնդիր վասն աթոռոյն մեծի, զի կարգեսցեն ի վերայ նորա տեսուչ խնամող եկեղեցւոյն եւ առաջնորդ փրկութեան իւրոյ: 15 Եւ նստուցին զԱբրահամ զՌշտունեաց եպիսկոպոսն յաթոռ Հայրապետութեան¹⁵: 16 Ապա սկսան արկանել Հիմն եկեղեցւոյն. ժողովեաց ճարտարապետս քարի, եւ կացոյց ի վերայ նոցա Հա-

1 22 Եւ եղեւ ի գալ միւս ամի քառերի դիմաց յուսանցում գրուած է Ին գլխահամարը:
 2 Բոլ. բնակէին
 3 Ա Տապարաստան
 4 Ա այն
 5 Ա գոհութիւն

6 Ա տէրութեանն
 7 Ա զանգապակ
 8 Ա մարգարտով
 9 Ա զորդին
 10 Ա Վարագաթրոս
 11 Բոլ. մարգպանութիւն
 12 Ա Դուիւն
 13 Ա կաթողիկոսն (միշտ այսպէս)
 14 Բոլ. յայնուսիկ փխ յայնմիկ
 15 Ա հայրապետական

ւատարիմ գործակալս, եւ հրաման ետ փութանակի հասուցանել ի կատարումն:

17 Եւ գրեալ գիր ամբաստանութեան¹ բերդակալին եւ մարզպանին առ արքայ, եթէ «Կարի մերձ է առ բերդն, եւ վնասակար է ի թշնամույն²»: 18 Հրաման³ հասեալ յարքայէ⁴, եթէ «Բերդն քակեսցի, եւ եկեղեցին անդրէն ի նմին տեղւոջն շինեսցի»: Ամէն:

ԳԼՈՒԽ ԻԸ

1 Սմբատ կոչի անդրէն ի դուռն Պարսից, պատուի տանուտերութեամբ՝ որ անուանեալ կոչի Խորով-Շում եւ առաքի ընդդէմ Քուշանաց: 2 Նախարարք Հայոց՝ որք ընդ նմա: 3 Գունդ մի սակաւածեռն Պարսից պաշարի ի Քուշանաց եւ հարկանի յանլսողութենէ Դատոյեցնի: 4 Սպանումն Դատոյեցնի: 5 Սմբատ ի մեծամարտի սպանանէ զարքայն Քուշանաց: 6 Փախուստ զարուսն Քուշանաց: 7 Զարն Պարսից յաւարի առնու զաշխարհ մոցա: 8 Մեծաւ շքով կոչի Սմբատ ի Դուռն:

9 ⁵Եւ եղեւ՝ յանցանել ձմերայնուոյն, ի զալ զարնայնուոյն⁶ ժամանակի՝ հասանէին սուրհանդակքն հրովարտակաւք, եւ կոչեն զնա մեծաւ շքեղութեամբ ի դուռն արքունի: 10 Եւ երթեալ յանդիման լինի⁷ թագաւորին ի Մեծ անուանեալ Դաստակերտին եւ ելեալ արտաքս ի դահլիճն, նստի ի բոր

եւ ի բահղակ⁸:

11 Յայնժամ տայ նմա արքայ զտանուտէրութիւն՝ որ անուանեալ կոչէր Խորով Շում, զարդարէ ի չքնաղս, ի գտակ եւ ի պատմուճան⁹ բեհեգեայս յոսկւոյ աւծեալ, մեծացուցանէ ահագին պատուաւք ի ճամբար¹⁰ ականակապ եւ ի գումարտակ, եւ ի գահս արծաթիս. ¹¹արծակու ի նա զվաճառն փոքր, զդիւան աշխարհին: 12 Տայ նմա զփողսն չորեքճայնեանս եւ պահապանս զբանն նորա ի հետեւակաց արքունի. գումարէ նմա զաւր մեծաւ ահեղութեամբ յարեւելս յերկիրն Քուշանաց. եւ հրամայէ նմա առնել մարզպան՝ զոր ինքն կամեսցի: 13 Իսկ սորա զնացեալ անտի՝ ¹²եկն եհաս ի մերձակայ երկիրն առաջին իւրոյ իշխանութեան՝ Կոմշ¹³, եւ կոչէ առ ինքն ի Վրկանէ զբուն ձեռական զաւրսն իւր զհամաշխարհիկ եւ զնայ¹⁴ ուղղորդ յԱրեւելս:

14 Եւ այս են իշխանք նախարարացն Հայոց, որ ընդ նմա իւրաքանչիւր գնդաւ եւ զբաւշու¹⁵. Վարազշապուհ Արծրունի, Սարգիս Տայեցի, Արտաւազդ եւ Վստամ եւ Հմայեակ¹⁶ Ապահունի, Մանուէլ Ապահունեաց տէր, Վռամ Գողթնեաց¹⁷ տէր, Սարգիս Դիմաքսեան¹⁸, Սարգիս Տրպատունի, եւ այլք ի նախարարացն: 15 Եւ զաւրք նորա իբրեւ երկու հազար հեծեալ՝ յաշխարհէն¹⁹: 16 Ետես զի զաւրքն Քուշանաց ասպատակեալ սփռեալ էին ի վե-

1 ԱՊ ամբաստանութիւն փխ գիր ամբաստանութեան
2 Դ, Միհրդ. ի թշնամին
3 Ա եւ հրաման փխ հրաման
4 Ա ի յարձայէ
5 ՁԶ եւ եղեւ յանցանել ձմերայնուոյն բառերի դիմաց լուսանցում գրուած է ԻԶ գլխահամարը:
6 Ա գարնանուոյն
7 Բոր. լինել

8 Ա պահղակ / Միհրդ., Պատկ. ի Բոր եւ ի Բահղակ
9 Միհրդ., Պատկ. պատմուճանս
10 Ա ի նանբար
11 Միհրդ. արձակէ նմա
12 ՁԶ, Միհրդ. եկն ի Հայս փխ եկն եհաս
13 Դ հետագայ մի սրբագրող ջնջել է կոմշը:
14 Ա գնաց
15 Ա դրոշաւ
16 Ա Հմայեակ
17 Ա գողթեան
18 Ա դիմակսեան
19 Ա յաշխարհն

րայ երեսաց ամենայն երկրին. եւ իբրեւ լուսան զլուր համբաւոյ նորա՝ ժողովեցան եւ գնացին. եւ սա պնդեալ զհետ նոցա հասեալ՝ փութանակի հասանէր: 17 Իսկ նոքա իբրեւ տեսին զնա զհետ նոցա հասեալ՝ դարձան¹ ընդդէմ ճակատեցան, եւ բաղխեցին զմիմեանս պատերազմաւ. անտի ի փախուստ դարձան զաւրքն Քուշանաց, եւ վանեցան առաջի զաւրացն Խոսրով Շնոյ, բազումք ի նոցանէ մեռան եւ բազումք փախստական գնացին: 18 Եւ նա դարձեալ բանակեցաւ ²յԱպր Շահր՝ ի Տոս գաւառի. եւ ինքն նստէր երեք հարիւր արամբք³ ի քաղաքագեւղն որ կոչի Խոսիստ⁴:

19 Յայնժամ թագաւորքն Քուշանաց խնդրեցին իւրեանց աւգնական ի Մեծէն Խաքանայ արքայէ⁵ կողմանցն հիւսիսոյ: 20 Եւ եկն ել ամբոխ Լ բիւրոյ ի թիկունս աւգնականութեան նոցա, անց զգետովն որ կոչի Վեհուտ (որ ելանէ ի Թուրքաստանէ՝ յերկրէն Եւրատայ⁶, զԳիմնոսոփեստեայս⁷, զՇամնն եւ զԲրահմնն⁸, եւ հոսի ի Հնդկիս): 21 Եւ բանակեալ⁹ ի վերայ գետեզրն՝ ասպատակս սփռեցաւ ընդ արեւմուտս, եւ հասեալ յանկարծարէն պատեցին պաշարեցին զգիւրքաղաքն¹⁰, զի ունէր գեւղն¹¹ պատուար ամրութեան շուրջ զիւրեաւ շուրջանակի:

22 Յայնժամ հրաման տայ Ամբատ երեք հարիւրոց անկանել ի բերդակն, որ ի մէջ գիւրքաղաքին. եւ ինքն հեծեալ յերկար երիւք արամբք, որոց էին անուանք այսոքիկ՝ Սարգիս Դիմաքսեան եւ Սարգիս Տրպատունի եւ ոմն մի ի զինակրացն գեղջու հեծեալ, անուն Ամբատիկ. եւ դիմեալ յանկարծարէն՝ ի դուռն ¹²հասին, հատին զամբոխին զաւրութիւն եւ գնացին: 23 Եւ երեք հարիւրքն անկեալ ընդ բերդակն որ ի մէջ գիւրքաղաքին՝ դիմեցին ի վերայ զաւրաց նորա: 24 Եւ էր հրամանատար¹³ զաւրուն նորա պարսիկ ոմն իշխան՝ անուն Դատոյեան, հրամանաւ արքունի:

25 Արդ՝ թէպէտ եւ արձակու¹⁴ առ նա Ամբատ որ է Խոսրով Շումն¹⁵, խոյս տալ ի նոցանէ, նորա ո՛չ կամեցեալ լսել՝ ել ընդդէմ նոցա¹⁶ պատերազմաւ. եւ հարեալ¹⁷ նոցա զզաւրս Պարսից՝ փախստական արարին զԴատոյեան, եւ ինքեանք ասպատակ սփռեալ՝ արշաւեցին մինչեւ ի սահմանս Ռէոյ եւ Ասպահան գաւառի, եւ աւերեալ զերկիրն ամենայն՝ դարձան անդրէն ի բանակն իւրեանց: 26 Եւ հրաման հասեալ ի Մեծէն Խաքանայ առ ձեմբուխ՝ անցին զգետովն եւ դարձան անդրէն ի տեղի իւրեանց:

27 Ապա հասեալ քննող յարքունուստ Ամբատայ եւ¹⁸ Դատոյեանայ, այր ոմն գլխաւոր նախարար, որում անունն էր Շահրապան Բանդական: 28 Իսկ արդարացուցին զաւրն ամենայն մնացեալն զԱմբատ. եւ Դատոյեան տարեալ ի դուռն կապանաւք՝ սպանաւ յարքայէ:

29 Յայնժամ Ամբատ ժողովէ զզաւրն եւ վերստին սպառագինէ, գումարէ եւ այլ

1 Ա դարձաւ
 2 Ա յապրշահր տոս գաւառի / Միհրդ. յԱպր Շահրտոս գաւառի / Պատկ. Յայր Շահր եւ ի Տոս գաւառի
 3 Ա արամբ
 4 ՁՁ խրոխստ
 5 Ա արբայի
 6 Պատկ. եւ ի դատայ փխ եւիդատայ
 7 Ա գիփոնոս, եփեստեայս / ՏՏ գիփոնոս եփեստեայս փխ գիմնոսոփեստեայս
 8 ՏՏ գՇամնն եւ գԲրամնն / Միհրդ. գՇամնն եւ գԲրահմնն:
 9 Բոլ. բնակեալ
 10 Ա զգեւղաքաղաքն
 11 Ա գեղն

12 Ա հասին փխ հասին, հատին
 13 Ա հրամատար
 14 Ա արձակ / Միհրդ., Պատկ. արձակէ
 15 Ա ըշումն
 16 Ա նորա փխ նոցա
 17 Մալխ. ի հարեալ փխ եւ հարեալ
 18 Միհրդ., Պատկ. չիբ եւ

զաւրս բազումս յաւգնութիւն իւր, եւ դիմեալ գնայր ի վերայ ազգին Քուչանաց եւ արքային Հեփթաղեայ: 30 Եւ նա անտի՛ մեծաւ կազմութեամբ ընդդէմ ելանէ նորա. եկին Հասին ի տեղի մարտին եւ ճակատեցան դէմ յանդիման միմեանց: 31 Արդ՝ պատգամ յղէ առ Սմբատ արքայն Քուչանաց եւ ասէ. «Զի՞նչ աւգուտ է այսպէս խառնամբոխ մտանել ի պատերազմ՝ սպառել զաւրս մեր: 32 Եւ կամ ի՞նչ ծանիցի իմ եւ քո քաջութիւնդ: 33 Բայց ե՛կ, ես եւ դու միայն մարտիցուք, ելեալ ես աստի ախոյեան, եւ դու՛ ալ ալի. զի այսաւր ծանիցի քեզ քաջութիւն իմ»: 34 Իսկ նորա ձեռն յանձին Հարեալ՝ ասէ. «Ահաւասիկ պատրաստ եմ ի մեռանել»: 35 Եւ յարձակեալք աստի եւ անտի մեծաւ տագնապաւ ի միմեանս Հասանէին. եւ ի մէջ երկուց ճակատուցն մարտ եղեալ ընդ միմեանս կռուէին. եւ ոչ կարէին վաղվաղակի զմիմեանս յաղթահարել, զի արք սկայազաւրք² էին երկոքինն եւ կռու սպառազինեալք: 36 Ապա ի վերուստ իմն Հասեալ աւգնութիւն՝ պատառի վերտամուտ³ բահլիկ եւ կռու զրահին ամրութիւն արքային Քուչանաց ի նիզակէն Սմբատայ. զի հարեալ գնա զաւրութեամբ դիմաւալ յերկիր կործանէր: 37 Եւ զաւրքն նորա իբրեւ տեսին զարքայն իւրեանց՝ զարհուրեցան եւ դարձան գնացին⁴ փախստական. եւ սոքա զհետ արշաւեալ Հասին ասպատակաւ մինչեւ ի Բահլ⁵ շահաստան Քուչանաց, եւ աւար հարեալ գերկիրն ամենայն, զՀարեւ⁶, զՎատագէս, զՏոխորոստայն⁷ ամենայն եւ զՏաղական. առնոյր եւ զբերդս

բազումս եւ գնոյնս⁸ քանդեալ աւերէր, եւ դառնայր յաղթութեամբ մեծաւ եւ բազում աւարաւ, եւ երթեալ բանակէր⁹ ի Մարգ եւ ի Մարգոտոտ¹⁰ գաւառի:

38 Յայնժամ հրեշտակք աւետաւորք փութով Հասանէին առ արքայն Խոսրով, լիով զեղեալսն պատմէին քաջութիւն: 39 Իսկ արքայն Խոսրով զուարճանայր զուարթանայր մեծաւ խնդութեամբ, եւ հրամայէր զարդարել փիղ մի մեծ եւ ածել ի դահլիճն. հրամայէ եւս¹¹ հանել ի վեր զորդի նորա զՎարագտիրոց, որ անուանեալ կոչէր յարքայէ Ջավիտեան Խոսրով: 40 Եւ հրամայէ գանձս¹² ցանել ամբոխին. եւ զրէր առ նա հրովարտակ մեծապէս գոհութեամբ¹³. եւ կոչէր գնա ի դուռն մեծաւ պատուով եւ շքեղութեամբ:

ԳԼՈՒԽ ԻԹ

1 Մահ Սմբատայ: 2 Ապստամբել Գախարարացն Հայոց ի Պարսից եւ երթալ ի ծառայութիւն Խախանայ:

3 Եւ եղեւ իբրեւ մերձեցաւ աւթիւ միով ի դուռն արքունի՝ հրաման տայ արքայ ամենայն նախարարացն եւ զաւրաց իւրոց ելանել ընդ առաջ նորա, եւ աւժանդակացն հրամայէ նժոյգ տանել ընդ առաջ նորա յախոռէ արքունի՝ արքունական կազմուածով¹⁴. եւ երթեալ մեծաւ շքով եւ փառաւք յանդիման եղեւ թագաւորին:

4 Իսկ նորա տեսեալ խնդութեամբ ընկալաւ գնա, եւ ձգեաց առ նա զձեռն իւր. եւ նորա համբուրեալ զձեռն նորա՝ անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց: 5 Յայնժամ ասէ ցնա արքայ. «Միամտութեամբ վաստակե-

1 Ա. անդի
 2 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. սակաւագարբ
 3 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. վերեւամուտ / Մալխ. վերտ եւ ամուր
 4 Միհրդ., Պատկ. եւ գնացին փխ գնացին
 5 Ա. Բահլ
 6 Բոլ. Հար եւ փխ Հարեւ
 7 Միհրդ. գՏոխորոստայն

8 Ա. գնոյն
 9 Բոլ. բնակէր
 10 Ա. Մարգոտոտ / Բ մադոտոտ / Միհրդ. Մարգա-
 նոտ, իսկ միւս օրինակում՝ Մարգոտոտ
 11 Ա. չիբ եւս
 12 ԶԶ գանձու / Միհրդ. գանձ
 13 Ա. գոհութիւն
 14 Ա. կազմածով / Մալխ. կազմածով

ցար, եւ մեք աւելի գոհ եմք զքէն. եւ արդ՝
 յայսմհետէ աւելի մի՛ լինի աշխատ ելանել
 ի պատերազմն, այլ կա՛ց աստէն մերձա-
 կայ, ա՛ռ, կե՛ր եւ ա՛րբ, եւ ուրախութեան
 մերուժ պարապեա՛: 6 Եւ էր նա երրորդ
 նախարար ի տաճարի թագաւորութեանն
 Խոսրովայ արքայի, եւ կացեալ ժամանակս
 սակաւս՝ վախճանեցաւ յամի՛ ԻԸ-երրորդի
 թագաւորութեանն նորա: 7 Իսկ զմարմին
 նորա մեռեալ՝ տարան ի Հայաստան երկիր
 ի բնիկ հանգստարանսն, եւ եղին ի տա-
 պանի ի գիւղն՝ Դարիւնս, որ է ի Գոգովիտ
 գաւառի:

.....

8 Ապա ապստամբեալ զնացին ի ծա-
 ռայութիւն Մեծին Խաքանայ՝³ արքայի
 կողմանցն հիւսիսոյ, ի ձեռն ճենաստանն
 ձեպետխոյ՝⁴ ապա զնացեալ յարեւելից յա-
 րեւմուտս ընդ կողմանս հիւսիսոյ՝ խառնել
 ընդ գաւրացն ձեպետխոյն՝⁵ այնորիկ հրա-
 մանաւ թագաւորին իւրեանց Խաքանայ:
 9 Եւ ելեալ ընդ Պահակն՝⁶ ձորայ գաւրաւք
 բազմութեան՝ զնացին յաւգնականութիւն
 թագաւորին Յունաց:

ԳԼՈՒԽ Լ

1 Փախչել Ատատայ Խոռխոռունոյ
 ի ծառայութեմէ Յունաց եւ անկանել
 առ Խոսրով եւ մեծարել ի նմանէ. ա-
 պա ապստամբութիւն ի Խոսրովէ եւ
 սպանումն: 2 Սահմանակալք Պար-
 սից եւ Յունաց ի Հայաստան աշ-
 խարի յամս հաշտութեան քաղա-
 տրացն երկոցունց:

3 Իսկ արդ՝ զի՞նչ եւս զԱտատ Խոր-

խոռունոյ՝⁷ ասացից եւ զմիւսանգամ
 զապստամբութիւնն: 4 Էր սա պատրիկ
 մեծ, վասն որոյ հրաման տայ թագաւորն
 կոչել զնա ի պաղատն, եւ զնացեալ ՝ի նա
 եւթանասուն արամբք՝⁹ եւ մեծարեալ շքե-
 ղացոյց զնա եւ որ ընդ նմայն ըստ արժա-
 նի վայելչական ընդունելութեանն: 5 Ետ
 նմա անաւթս ոսկիս եւ արծաթիս եւ
 գանձս բազում՝¹⁰ յոյժ:

6 Եւ հրաման ետ երթալ ի Թիրակի՝¹¹
 առ գաւրս իւր. եւ հրաժարեալ ի թագաւո-
 րէն եւ գնաց: 7 Եւ մինչդեռ գնայր ի ճա-
 նապարհի՝ արկ նա ի միտս իւր ապստամ-
 բել եւ գնալ առ թագաւորն Պարսից: 8 Եւ
 ստերիւրեալ՝¹² ի ճանապարհէն՝ գնաց ի ծո-
 վեղերն եւ հանդիպեալ նաւի միոջ՝ ասէ
 նաւորդացն. «Անցուցէ՛ք զիս յայնկոյս, զի
 ի գործ կարեւոր առաքեալ եմ ես ի թագա-
 ւորէն»: 9 Եւ հրապուրեալ զնաւորդսն՝
 անցուցին զնա, եւ գնաց փութանակի՝¹³
 ճեպեալ հասանէր ի Հայաստան երկիր:
 10 Եւ ոչ ոք վաղագոյն իմացաւ զճանա-
 պարհի՝¹⁴ գնալոյ նորա, մինչեւ բազում աւ-
 թեւանաւք մեկնեալ հեռացաւ ի ծովեզե-
 րէն: 11 Ապա ուստեմն՝¹⁵ իրազեկ՝¹⁶ լինէին
 գնալոյն. եւ ելեալ ընդդէմ սորա քաղա-
 քաց քաղաքաց գաւրք՝ եւ ոչ կարէին զդէմ
 նորա ունել, եւ ընդ ութ եւ տասն տեղի ա-
 րարեալ նորա պատերազմն ի ճանապարհի՝
 յաղթող ամենայնի գտանէր, թէպէտ եւ
 իւր գաւրականն պակասեալ նուազէր, եւ
 այնպէս գնացեալ փութանակի հասանէր ի
 Նախճաւան: 12 Եւ ընկալեալ զնա Պար-

1 Բոյ. յամս
 2 Ա. գեւղն
 3 Ա. ախանայ փ/ս Խախանայ
 4 Ա. նեպետլիսոյ
 5 Ա. նեպետլիսոյն
 6 Ա., Միհրդ., Պատկ. Պահարակն

7 Մալխ. Խոռխոռունոյ
 8 Ա. նմա փիս ի նա
 9 Ա. արամբ
 10 Ա. բազումս
 11 Միհրդ. Թրակայ
 12 Ա. ըստերիւրեալ
 13 Միհրդ. փութանակի գնացիւք փ/ս գնաց փու-
 քանակի
 14 Ա. գնանապարհն
 15 Ա., Միհրդ., Պատկ. ուրեմն Հ ուստեմն (նիշտ)
 16 Ա. իրազիկ

սիցն ի բերդն ամրանայր: 13 Յայնժամ ժողովէր զամենայն զաւրս իւր ստրատելատն¹, եւ երթեալ պաշարէր զբերդն շուրջանակի զամէնն:

14 Ազդ լինի արքային Խոսրովու եղեալ իրքն², եւ արձակէ ի վերայ նոցա զՊարսայնպետ Հանդերձ զաւրու: 15 Իբրեւ եկն մերձեցաւ զաւրն՝ թողին նոքա զքաղաքն եւ գնացին. եւ նորա փութացեալ գնաց առ թագաւորն Պարսից: 16 Իսկ նա սիրով ընկալաւ զնա, մեծացոյց պատուովք, եւ ետ նմա զգանձս³, եւ հրամայեաց ոռճիկ յարքունուստ:

17 Եւ եղև զկնի ամի միոյ մեռանել Մաւրկայ, եւ թագաւորել Փոկասայ: 18 Արկ սա ի միտս իւր ապստամբել եւ գնալ առ թագաւորն Յունաց: 19 Սկսաւ պատրաստել երիվարս տաճիկս եւ կազմել սպառազինութիւն, յանկուցանէ⁴ յինքն արս սրիկայս⁵: 20 Լուր եհաս ի լսելիս արքային բանն, հրաման ետ կապել զնա ոտիւք եւ ձեռաւք, եւ բրաւք սպանանել:

21 Եւ այս են սահմանակալք տէրութեանն Պարսից յամս հաշտութեան այնորիկ ի Հայաստան երկրի եւ Դուին⁶ քաղաք: 22 Վնդատական⁷, Նիխորական. զսա սպանին զաւրքն Պարսից ի Դուին⁸, եւ ինքեանք ապստամբեալ գնացին ի Գեղուս: 23 Ապա Մերկուտ. ապա Յագղէն⁹. ապա Բուտմազ. ապա Յեմանն¹⁰: 24 Իսկ ի Յունաց կողմանէ՝ նախ Յովհան Պատրիկ. ապա Հերակղ¹¹. ապա Սորմէն¹² զաւրավար.

մինչեւ լցան ամք երեքտասանք հաշտութեանն:

25 Եւ հրաման ելանէ ի կայսերէ. «Երեսուն հազար հեծեալ վզենակալ է, ասէ, իմ ի վերայ աշխարհին Հայոց: 26 Արդ՝ ԼՌ երգաւոր ժողովեսցին ինձ անտի եւ նստուցին ի Թիրակացւոց¹³ աշխարհին»: 27 Եւ արձակոյր զՊրիսկոս¹⁴ ի Հայս վասն գործոյն այնորիկ: 28 Մինչդեռ¹⁵ եկեալ հասանէր համբաւն խռովութեան մեծի, եւ Պրիսկոս¹⁶ յարուցեալ գնայր անհնարին տազնապաւ:

ԳԼՈՒԽ ԼԱ.

1 ¹⁷Սպանումն Մաւրկայ կայսեր եւ թագաւորել Փոկասայ: 2 Ապստամբութիւն ի Փոկասայ Երակղի եւ Ներսիսի զաւրավարաց: 3 Պաշարումն Ուռհայի ի զաւրաց Փոկասայ, եւ Դարայի՝ ի զաւրաց Խոսրովայ: 4 Հասանել Խոսրովայ յաւգնականութիւն Ուռհայի, առնուլ զփաղաքն եւ դարձ հանդերձ Թէոդոսի որդւովն Մաւրկայ: 5 Առումն եւ կործանումն Դարայի ի Խոսրովայ: 6 Առումն Ուռհայի ի զաւրացն Փոկասայ եւ սպանութիւն Ներսիսի:

7 Եւ եղև յամի չորեքտասաներորդի Խոսրովայ արքայի, ¹⁸ի քսաներորդ ամի Մաւրկայ թագաւորութեանն՝ ապստամբեալ ի բաց կացին ի կայսերէ զաւրն Յունաց, որ ի Թրակացւոց¹⁹ կողմանէ, եւ նստուցին իւրեանց թագաւոր զայր ոմն անուն Փոկաս կոչեցեալ: 8 Եւ գնացեալ

1 Ա զամէն ստրատելատ զգօրս իւր
2 Ա իրսն
3 Ա գանձս
4 Միհրդ., Պատկ. յանգուցանէ
5 ՁՁ սրիկասէր
6 Ա Դուին
7 Ա վրնդատական
8 Ա Դուին
9 Ա յեզդեան
10 Ա յիմանն
11 Ա Հերակղ
12 Ա գՍուրմէն / Միհրդ., Պատկ. Սուրմէն

13 Միհրդ., Պատկ. ի թերակացւոց
14 Ա զՊրիսկոս
15 Ա մինչեւ փխ մինչդեռ
16 Ա պրիսկոս
17 Սպանումն Մաւրկայ... խորագիրը ձեռագրիմն է: Խորագրի դիմաց ձեռագրի լուսանցում գրուած է ԻԹ գլխահամարը:
18 ՁՁ ի ԻԳ ամի / Միհրդ. Ի Բասն եւ Երեմ ամի փխ ի Բասներորդ ամի
19 Ա ի թիրակացւոց

միաբանութեամբ ի Կոստանդնուպոլիս՝ սպանին զՄաւրիկ թագաւոր եւ զորդիս նորա, եւ նստուցին զՓոկաս յաթոռ թագաւորութեանն: 9 Եւ գնացին ինքեանք անդէն ի կողմանս Թրակացւոց աշխարհին ի դէմ թշնամւոյն: 10 Եւ էր որդի մի կայսերն Մաւրկայ, անուն նորա Թէոդոս: 11 Լուր համբաւոյն ելեալ տարածանէր ընդ ամենայն երկիր, եթէ զերծաւ Թէոդոս եւ գնաց առ թագաւորն Պարսից: 12 Ապա ոչ սակաւ ինչ խռովութիւն լինէր ի մէջ Հռովմայեցւոց² տէրութեանն անդէն ի թագաւորանիստ քաղաքին, եւ յԱղեքսանդր³ քաղաքի յԵգիպտոս, եւ յԵրուսաղէմ եւ յԱնտիոք, եւ յամենայն կողմանս երկրի⁴ առեալ սուր զմիմեանս սատակէին:

13 Հրաման ետ թագաւորն Փոկաս սատակել զամենայն ապստամբ՝ որ երկմտեալ էին ի նորին թագաւորութենէ: 14 Բազումք սատակեցան անդէն սրով ի թագաւորանիստ քաղաքին: 15 Եւ առաքեալ զԲոնոս ոմն իշխան հանդերձ զաւրու ի վերայ Անտիոքայ եւ յԵրուսաղէմ եւ յամենայն կողմանս աշխարհին. եւ նորա երթեալ եհար զԱնտիոք եւ զԵրուսաղէմ սրով սուսերի, եւ զամենայն իսկ զբազմութիւն քաղաքաց երկրին այնորիկ սպառեաց սրով:

16 Յայնժամ ապստամբեալ ի բաց եկաց ի Փոկասայ Երակլէս զաւրավար զաւրու⁵ իւրով, որ էր ի կողմանս Աղեքսանդրի⁶, եւ բռնացեալ ի բաց կալաւ զերկիրն Եգիպտացւոց: 17 Եւ յԱսորւոց կողմանէ ապստամբեալ Ներսէս զաւրավար ի Միջագետս Ասորւոց, եւ հանդերձ զաւրու իւրով մտեալ բռնանայ յՈւրհայ քաղաքի: 18 Եւ

եկեալ զաւր ի վերայ նորա՝ պատեալ պաշարեալ պահէին զքաղաքն հանդերձ զաւրու:

19 Եւ եղեւ՝ իբրեւ լուաւ արքայն Խոսրով զլուր համբաւոյն այնորիկ՝ ժողովեալ զուժարեաց զամենայն բազմութիւն զաւրաց իւրոց, եւ գնաց ընդ արեւմուտս, եւ հասեալ 7ի Դարա քաղաք՝ նստաւ շուրջ զնովաւ եւ պաշարեաց զնա⁸, եւ մարտ եղեալ կռուէր ընդ նմա: 20 Եւ ընդ կողմանս Հայոց զուժարեալ զաւրս, եւ զՋուան⁹ Վեհ ոմն իշխան մեծ զաւրագլուխ նոցա: 21 Յայնժամ արքայ Խոսրով բաժանէ յերկուս մասուս. զմի մասն եթող անդէն շուրջ զքաղաքան, եւ միւսով մասամբն գնաց¹⁰ ինքն ի վերայ զաւրուն, որ պատեալ պաշարեալ պահէին զՈւրհայ: 22 Եւ հասեալ ի վերայ նոցա յանկարծաւրէն ի ծագել առաւաւտուն՝ զոմանս սատակէր սրով, զոմանս փախստական արարեալ, կէսքն ամացեալ¹¹ ի գետն Եւփրատ¹² մեռանէին, եւ կէսքն գնային հալածական: 23 Իսկ արքայն Խոսրով մատուցեալ ի դուռն քաղաքին, զի բացցեն նմա եւ մտցէ ի ներքս. իսկ նոքա բացին զդուռն: 24 Բայց մանուկ մի զարդարեալ թագաւորական հանդերձիւ, եւ եղեալ ի վերայ զլիսոյն նորա պսակ, եւ եհան արձակեաց առ նա Ներսէս, ասէ. «Դա է որդի թագաւորին Մաւրկայ, Թէոդոս, եւ արասցես ի վերայ դորա ողորմութիւն, որպէս եւ հայր դորա ի վերայ քոյ»:

25 Եւ մեծաւ խնդութեամբ ընկալեալ զնա Խոսրովայ¹³ արքայի, դարձաւ անդ-

1 Ա ի Կոստանդնուպոլիս

2 Ա հռովմայեցւոց

3 Ա յԱղեքսանդր

4 Ա երկրին

5 Ա գորիւ

6 Ա Աղեքսանդրի

7 Ա ի Դար քաղաք

8 Պատկ. գա փխ զնա

9 ԱԲ, Միհրդ. զՋուվանան / Հ, Պատկ., Մայիս. զՋուվան / Դ զՋուվանան. ուղղուել է զՋուվան

10 Միհրդ., Պատկ. զնայ

11 Բոյ. կէսն ամացեալ / 22, Միհրդ., Պատկ. ամրացեալ

12 Ա Եւփրատ

13 Ա Խոսրով

ըէն եւ գնաց ի Դարա քաղաք, եւ ունէր գնա առ իւր թագաւորական պատուով. եւ նստաւ նա շուրջ զԴարայիւ գտարի մի եւ կէս¹, եւ փորեցին զհիմունս քաղաքին ի ներքոյ պարսպին, եւ կործանեալ զպարիսպն² նորա՝ առին զքաղաքն, եւ սուր ի վերայ եղեալ մաշեցին զամենայն սրով սուսերի: 26 Եւ առեալ զառ եւ զաւար քաղաքին, դարձան անդրէն ի Տիգրոն, քանզի էր զաւր նորա աշխատեալ եւ լքեալ ի պատերազմէ քաղաքին: 27 Եւ հասեալ ի վերայ Ուրհայի այլ զաւր ի Յունաց կողմանէ՝ մարտեան ընդ քաղաքին եւ առին գնա. եւ կալեալ զՆերսէս սպանին եւ արիւն հեղին:

ԳԼՈՒԽ ԼԲ

1 Պատերազմ ի դաշտին Եղիվարդայ եւ պարտութիւն Պարսից. այլ պատերազմ ի դաշտին Շիրակայ եւ պարտութիւն Յունաց: 2 Երրորդ պատերազմ ի Ծաղկոտն: 3 Անձնատուր լինել Թէոդոսի Խորխոռունոյ զաւրավարին Պարսից. երթեալ ի դուռն արբուցի եւ ապա սպանանել:

4 Իսկ Ջուանն Վեհ, զոր արձակեաց ի կողմանս Հայոց հանդերձ զաւրու³ իւրով երթեալ հասանէ յԱյրարատ⁴ գաւառ եւ ի Դուին⁵ քաղաք ի ձմերային⁶ ժամանակի, եւ դադարեալ հանգուցանէ զզաւրս իւր մինչեւ ի գալ հասանել գարնայնոյ⁷ ժամանակի:

5 Յայնժամ ապա եւ զաւրն Յունաց ժողովեալ գումարեցան ի քաղաքագեւղն Եղեվարդ⁸. եւ հասեալ ի վերայ նոցա

զաւրն Պարսից՝ եղեւ պատերազմ ի դաշտին Եղեվարդայ⁹. հարին զզաւրն Պարսից եւ կործանեցին կործանմամբ մեծաւ. եւ սպանին զզաւրավարն ի պատերազմին. եւ զմնացեալսն փախստական արարեալ հալածական տանէին: 6 Եւ առեալ զառ եւ զաւար զբանակին Պարսից՝ դարձան ի բանակետղն¹⁰ իւրեանց, որ կայ ի վերայ գետեզերն, որ կոչի Հոռոմոց մարգ:

7 Եւ եղեւ ի գալ ամին միւսոյ, մինչդեռ արքայ Խոսրով մարտնչէր ընդ Դարա քաղաքի, գումարեցաւ այլ զաւր Պարսից ի կողմանս Հայոց, եւ Դատոյեան զաւրագլուխ նոցա: 8 Եւ զաւրն Յունաց գումարեցան ի դաշտն Շիրակ եւ ի գեւղն¹¹, որ կոչի Շիրակաւան: 9 Եւ անդ գետեղեալ դադարեցան աւուրս ինչ, եւ ինքեանք տագնապեալք յընտանի¹² պատերազմէն եւ զարհուրեալք յարձակմանէ աւտար թշնամոյն: 10 Եւ զաւրն Պարսից հասեալ ի վերայ նոցա իբրեւ զխոյանալ արծուոյ: 11 Իսկ նոցա թողեալ գտեղի բանակին իւրեանց՝ անցին յայնկոյս գետոյն ի դաշտն, որ կոչի Ականից. եւ զաւրն Պարսից հետամուտ եղեալ հասանէին¹³ նոցա: 12 Եւ լինի պատերազմն ի գեւղն որ կոչի Գետիկ: 13 Եւ մինչդեռ սոքա ճակատեալ էին դէմ յանդիման գալ եւ մերձենալ առ միմեանս, իսկ բնակիչք գաւառին, որ էին ժողովեալ ի բերդն Երզինայի¹⁴, եւ ելեալ անտի բազմութեան մանկուոյ գերանդեալք¹⁵ եւ սրիանալք¹⁶ անկան ի վերջոյ նոցա, եւ գործեցին մեծ աւճիւր¹⁷ վնասուց, թողին վիրաւորս, եւ առեալ զառ եւ զա-

1 Ա. գկէս
2 Ա. գպարիսպ փիս գպարիսպն
3 Ա. գորաւ
4 Ա. յարայրատ
5 Ա. Դըլիկն
6 Ա. ի ձմերայն
7 Ա. գարանույ
8 Ա. ֆաղաֆագեղն Եղեվարդ

9 Ա. ի դաշտին Եղիվարդայ
10 Ա. բանակետղ
11 Ա. ի գետն
12 Ա. յընդանէ
13 Ա. հասանեն
14 Գ. Եգիւնոյի
15 ՏՏ գերանդաւփ
16 Գ. սրիանեօփ / Դ. չիփ սրիանաւփ
17 ՏՏ աւնիոն

ւար եւ զկապուտ՝ զնացին ի բերդն իւրեանց:

14 Եւ նոցա բաղխեալ¹ պատերազմաւ՝ փախստական լինէր զաւրն Յունաց առաջի նոցա: 15 Իսկ նոցա զհետ մտեալ կոտորէին զբազումս ի դաշտացն եւ ի ճանապարհացն ²ցիր եւ թաւալ կացուցանէին: 16 Եւ սակաւք մնացեալք փախստեայս զնացին: 17 Իսկ ³նոցա առեալ զառ եւ զաւարն՝ զնացին ի բանակն իւրեանց: 18 Եւ իբրեւ տեսին զեղեալ չարութիւնն՝ Համագունդ արշաւեալ ի բերդն՝ առեալ զնա, զբազումս սրով սատակեցին. եւ բազումք զահալէժ լինէին յահէ անտի. եւ կէսքն ելեալ ընդ դուռնն՝ որ բանայր ի կողմն գետոյն՝ փախստական գնային, եւ զայսն ամենայն ի գերութիւն վարեցին: 19 Եւ գերեցան յաւուր յայնմիկ ի բերդէն յայնմանէ գեղք ԼԳ: 20 Եւ զամենայն նոյնպէս ի գերութիւն վարեցին, եւ ժողովեալ զամենայն զառ եւ զաւար զաւառին. եւ զաւրքն⁴ դարձան եւ զնացին յԱտրպատական⁵:

21 Ապա եկն Սենիտամ Խոսրով: 22 Եւ զաւրն Յունաց գումարեալ նստան ի Ծաղկոտանն, մերձ ի գեղն որ կոչի Անգղն⁶, ընդ որ անցանէ գետն Արածանի. եւ ի միւս կողմանէ քակեալ զգեղն՝ ածին ամրութիւն շուրջ զինքեամբ: 23 Եւ զաւրագլուխ նոցա Թէոդոս Խորխոռունի⁷: 24 Եւ զաւրն Պարսից եկեալ բանակեցան մերձ առ նոսա ի թիկանց կողմանէ. եւ նոքա զարհուրեալ խաւսեցան ընդ նոսա, նախ ի խաղաղութիւն, ասացին ոչ ունել պատերազմ, այլ թողուլ զբերդն եւ երթալ խաղաղութեամբ: 25 Ապա միաբանք ե-

ղեալ՝ ոչ հաստատեցաւ բանն, այլ վստահացեալ յամրութիւն իւրեանց կարծէին առնել ինչ: 26 Եւ եղեւ ի վաղիւ անդր դիմեաց զնաց ի վերայ նոցա զաւրն Պարսից: 27 Եւ ոչ ոք արկանէր ի նոցանէն զէն զանձամբ իւրով, եւ կամ թամբէր զերիվար իւր: 28 Եւ թէ ոք⁸ զինէր զանձն կամ թամբէր զերիվար՝ հասանէին մանկուք⁹ իշխանացն, եւ հանեալ ի բաց ձգէին զզէնն, չարաչար տանջելով զարսն, եւ զգաւտիս երիվարացն սրով հատանէին: 29 Եւ եկեալ զաւրն Պարսից ճակատեցան մերձ առ նոսա դէմ յանդիման ի դաշտին կողմանէ, եւ ձգեալ բազմութեանն զաւրու աղեղնաւորացն, եւ թափեցին ի նոսա զկապարճս իւրեանց, եւ ծակոտէին նետիւք իւրեանց առ հասարակ զամենայն արս եւ զերիվարս: 30 Եւ ընդոստուցեալ¹⁰ ամենայն երիվարք, որ կապեալ էին առ մսուրս առ իւրաքանչիւր դրան խորանաց, ընթաղեալ առաթուր հարկանէին զխորանսն եւ զբանակսն ամենայն: 31 Եւ թշնամուոյն հատեալ զամրութիւնն¹¹ անկաւ ի բանակն, եւ անհնարին լինէր կոտորածն. եւ նոցա հատեալ զտեղի մի, ոմանք հետեւակք եւ ոմանք հեծեալք յանկումուղի¹² ձի, ելին եւ զնացին փախստական: 32 Եւ Թէոդոս Խորխոռունի¹³ անկեալ ի բերդն ամրանայր. եւ նստան նոքա անդէն յայնմ գիշերի ի նոցուն բանակատեղն: 33 Եւ եղեւ ընդ առաւաւտն, պատգամ արձակէին, զի թողցեն զբերդն եւ զնասցեն իւրեանց կարասեաւն¹⁴ եւ ամենայն կազմածովն: 34 Եւ յանձին կալեալ նոցա առնել այնպէս: 35 Եւ յաւուրն երրորդի բացին զդուռն քաղաքին, եւ ելին զնացին

1 Ա. բախեալ

2 Ա. ցիրդ ի թաւալ

3 Միհրդ., Պատկ. նոցա գառ եւ զաւարն առեալ

4 Ա. գորն փխ զաւրքն

5 Մալխ. Ատրպատական (վրիպակ)

6 Ա. Անկղն

7 Միհրդ., Մալխ. Խոռխոռունի

8 Ա. ոք որ փխ ոք

9 Ա. մանգուրն

10 Ա. ընդոստուցեալք

11 Պատկ. զամրութիւն

12 Միհրդ., Պատկ. յանկումուղի

13 Միհրդ., Մալխ. Խոռխոռունի

14 Ա. կարասասաւն / Պատկ. կարասաւան

ամենեքեան ըստ ասացելումն բանին: 36 Իսկ զԹէոդոսն Խորխոռունի կոչէր զաւրավարն Պարսից եւ ասէր ցնա. «Ո՛չ ունիմ իշխանութիւն արձակել զքեզ առանց արքունի հրամանի, այլ տաց տանել զքեզ ի դուռն, եւ գրեցից վասն քոյ առ արքայ զամենայն բանս բարութեան, եթէ ո՛րպէս միամտութեամբ եւ տիրասիրութեամբ գործեցեր, զի զզաւրս նոցա ի ձեռս մեր այնպէս մատնեցեր, եւ ապա զբերդդ առանց աշխատութեան ո՛րպէս ետուր մեզ, եւ երկիր կամաւք¹ քովք ի ծառայութիւն»:

37 Եւ գրեաց ըստ նմին բանի, եւ ետ տանել զնա ի դուռն: 38 Եւ արքայ Խոսրով սիրով ընկալաւ զնա, եւ կարգեաց նմա ոռճիկս եւ Հանդերձագինս յարքունուտ:

39 Բայց յապա ժամանակիս եղեալ կարծիս նենգութեան՝ հրամայեաց սպանանել: 40 Իսկ ի բերդին Անգեղ նստուցեալ բերդակալ, եւ գումարեալ զզաւրս իւր զնաց ինքն ի ներքսագոյն եւ նուաճեաց զերկիրն ի ծառայութիւն:

41 Եւ եղեւ յետ այնորիկ միւսանգամ պատերազմն ի կողմանս Բասենոյ, եւ եհար զՅոյնն եւ հալածեաց. եւ փախստական² արարեալ ընկենոյր յերկիրն իւրեանց³: 42 Եւ կալաւ նա քաղաքս՝ զԱնգղ եւ զԳայլատուս, զԵրզինայ, եւ ի Դարային⁴ զքաղաքն Ծխնկերտի⁵: 43 Եւ հրաման հասեալ յարքայէն՝ զնաց:

ԳԼՈՒԽ ԼԳ

1 Արձակել Խոսրովայ զԽոռեամբ բազմաձեռն գնդաւ յԱսորեստան եւ զԱշտատ հանդերձ Թէոդոսիւ որդւով Մաւրկայ ի Հայս: 2 Ամենայն Ասորեստան եւ Միջագետք հնագան-

դիւն ի ծառայութիւն Պարսից: 3 Աշտատ հարկանէ գՅոյնս, երթայ ի վերայ Կարնոյ: 4 Թէոդոս յայտնէ գանձն իւր Կարնեցոց. անձնատուր լինել Կարնոյ: 5 Գալ գաւրավարին Շահեմայ ի Կարին. գաղթեցումն բնակչաց Կարնոյ յԱհմատան: 6 Վախճան կաթողիկոսացն Յովհանու եւ Աբրահամու: 7 Նստել յաթոռ Կոմիտասայ: 8 Առումն Կեսարիոյ Կապադովկացոց ի Շահեմայ եւ սպանումն Վասակայ Արծրունոյ:

9 ⁶Յայնժամ արքայ Խոսրով զարձաւ ի Դարայէ եւ Հանգոյց զզաւրս իւր վերստին, եւ այլ եւս բազմութիւն զաւրաց ժողովեալ գումարեաց, եւ արձակէր ընդ կողմանս Ասորեստանի զաւր մեծ⁷ հզաւր յոյժ, զԽոռեամ, որ Ըռագմանն⁸ անուանեալ, զաւրագլուխս նոցա: 10 Եւ հրաման⁹ տայր նոցա այսպէս, եթէ «Որք եկեսցեն ի ծառայութիւն՝ սիրով ընկալ, եւ ի խաղաղութեան եւ ի շինութեան պահեսչիր. եւ որ ընդդէմ դարձցին եւ պատերազմեսցին՝ սրով սատակեսցին»:

11 Եւ ընդ կողմանս Հայաստանի արձակէր զԱշտատ զՅեզտայար Հանդերձ զաւրու մեծաւ. եւ զԹէոդոս կայսր զանուանեալ որդին Մաւրկայ ընդ նմա գումարէ:

12 Եւ Խոռեամ¹⁰ առեալ զզաւրացն բազմութիւն զնաց ի կողմանս Ասորեստանի, եւ հասեալ ի Միջագետս Ասորեոց, պատեալ պաշարեն զՈւռհայ¹¹ քաղաք, եւ մարտ եղեալ¹² կռուի¹³ ընդ նմա: 13 Իսկ

1 Ա կամօֆ ֆո
 2 Պատկ. փախստականն
 3 Մալխ. իւրեաց (վրիպակ)
 4 Ա, Միհրդ., Պատկ. ի Տարային
 5 Միհրդ. Ծխակերտի

6 Ա Յայնժամ արքայ Խոսրով բռնորդ զիմաց լուսանցում գրուած է ԼԱ գլխահամարը:
 7 Ա, Պատկ., Մալխ. մեծ եւ փխ մեծ
 8 Միհրդ. Ըռագմանն փխ որ Ըռագմանն
 9 Ա հրամանն
 10 ՁԶ, Միհրդ. զԽոռեամ / Պատկ. Խոռեամ / Մալխ. Խոռեմայ փխ եւ Խոռեամ
 11 Միհրդ. գՈւրիայ
 12 Մալխ. մարտ եղեալ
 13 Միհրդ. կռիւ առնէ փխ կռուի

նոքա ի բազմութենէ՛ զաւրացն եւ ի մարտիցն յաղթութենէ՛¹ եւ զի ոչ ուստեք գոյր նոցա ակնկալութիւն փրկութեան՝ խաւսեցան ի խաղաղութիւն, եւ խնդրեցին երդումն, զի մի կորուսցեն զքաղաքն, եւ բացեալ զդուռն քաղաքին հնազանդեցան ի ծառայութիւն: 14 Նոյնպէս եւ Ամիթ եւ Թելա եւ Ռաշայենայ² եւ ամենայն քաղաքք³ Միջագետաց Ասորուց կամաւք հնազանդեալ ի ծառայութիւն՝ պահեցան ի խաղաղութեան եւ ի շինութեան: 15 Եւ գնացեալ նոցա յԱնտիոք քաղաք՝ հնազանդեցան եւ նոքա կամաւք ի ծառայութիւն հանդերձ ամենայն քաղաքաւք եւ բնակչաւք իւրեանց, փախստականք լեալ ի սրոյն Փոկասայ:

16 Իսկ Աշտատ Յեգտայար եկն ի սահմանս Հայոց⁴ յամի ութ եւ տասներորդի թագաւորութեանն: 17 Եւ զաւրն Յունաց գումարեալ ժողովեցան ի գաւառն Բասենոյ⁵, եւ եւս ահագին դիմեալ յարձակեցան ի վերայ նորա. եւ եղեւ պատերազմ մեծ ի Դու եւ յՈրդրու⁶: 18 Հարին զաւրն Յունաց եւ խորտակեցին կործանմամբ մեծաւ: 19 Բազումք մեռան ի պատերազմին, եւ ոչ գոյր թիւ սպանելոցն ի դաշտին: 20 Հալածեաց գնոսա մինչեւ ի քաղաքն Սատաղացուց, եւ ինքն գումարեալ բանակեցաւ շուրջ զԿարնոյ քաղաքաւ, եւ կալաւ ընդ նմա գործ պատերազմի. ընդդիմացան ի ներքուստ ինչ. եւ ոչ սակաւ լինէր կոտորածն վնասուց յարտաքնոցն: 21 Ապա յառաջ մատուցեալ Թէոդոս կայսրն⁷ ասելով, եթէ «Ես եմ⁸, ասէ⁹, թա-

գաւորն ձեր»:¹⁰ 22 Յայնժամ հաւանեալ բանային. ելին գլխաւորքն քաղաքին եւ ընծայեցան նմա, եւ դարձեալ անդրէն հաւանեցուցին զքաղաքն, թէ նոյն ինքն է Թէոդոս, որդին¹⁰ Մաւրկայ: 23 Յայնժամ բացեալ զդուռն՝ հնազանդեցան ի ծառայութիւն¹¹: 24 Եւ կարգեալ ի նալ պահպանս, գնաց եւ կալաւ զքաղաքն Հաշտենից՝ զՋիթաոի¹² եւ զՍատաղ եւ զԱռաստիայ եւ զՆիկոպալիս¹³ եւ գնաց:

25 Ապա եկն Շահէնն Պատգոսապան եւ զանց արարեալ զԿարնոյ քաղաքաւն. եւ յոստանն Դըւնայ¹⁴ եկն մարզպանութեանն Շահրայեանպետ¹⁵: 26 Իսկ Շահեանն երթեալ հանդիպէր զաւրացն Յունաց ի Կարին գաւառի: 27 Եւ արարեալ պատերազմ՝ հարկանէր գնոսա սրով սուսերի եւ փախստական արարեալ հալածական առնէր յաշխարհէն:

28 Իսկ յամին քսաներորդի առաջնորդի արքային Խոսրովայ հրաման ետ նմա՝ փոխել զբնակիչս ի Կարնոյ քաղաքէ եւ տանել բնակեցուցանել յԱհմատեան շահաստանի. ընդ նոսին ըմբռնեալ եւ երանելի ծերունի կաթողիկոսն Յովհանն ի գերութիւն վարեցաւ հանդերձ ամենայն սպասիւք եկեղեցւոյն: 29 Եւ անդէն վախճանեալ բերաւ մարմին նորա ի գիւղն Աւան, յեկեղեցին, զոր ինքն շինեաց: 30 Եւ ի նմին ամի վախճանեցաւ երանելին Աբրահամ կաթողիկոսն: 31 Եւ յետ սորա յաջորդէ զաթոռ հայրապետութեանն Կումիտաս Տարոնոյ եպիսկոպոսն¹⁶, որ ի գեղջէ Աղցիցն աւանէ, եւ առ սովաւ կատարի շինուած եկեղեցւոյն սրբոյն Գրիգորի:

1 Բոյ. յաղթութիւնն փխ յաղթութեանն

2 Ա. քիդա եւ ըռաշաւենայ

3 Ա. քաղաք

4 Ա. յամի Ը ու Ժ երորդի

5 Ա. Բասենույ

6 Բոյ. Յորդրու

7 Ա. կայսր

8 Ա. ԲԳ ասէ փխ եւ եմ

9 Դ, Պատկ., Մալխ. չիք ասէ

10 Միհրդ., Պատկ. որդի

11 Ա. ծառայութիւնն

12 Ա. զիթաոի / Միհրդ., Պատկ. Ջիթաոի

13 Ա. զնիկոպոլիս

14 Ա. Դունայ

15 Ա. շահրաւեանպետ

16 Միհրդ., Պատկ. Տարոնայ եպիսկոպոս

32 Եւ յամին քսաներորդի Խոսրովայ արքայի ասպատակ արարեալ Շահենայ՝ արշաւեաց ի կողմանս արեւմտից եւ գնացեալ ի Կեսարիա Կապադովկացւոց¹. Իսկ բնակիչք քաղաքին քրիստոնեայք ելին ի քաղաքէն եւ գնացին. բայց Հրէայքն ընդ առաջ երթեալ հնազանդեցան ի ծառայութիւն. եւ նստաւ նա ի քաղաքին յայնմիկ զտարի ...ան զՎասակն Արծրունի զորդի Սահակայ նահապետին Արծրունեաց, եւ սպանին զնա հանդէպ դրանն քաղաքին ի վերայ փայտի. որ թէպէտ եւ բազում աւճիբս² վնասուց գործեալ էր նորա ի գաւրուն Պարսից, սակայն ամենայն գաւրն Պարսից ողբայր զնա վասն քաջութեան եւ արիւթեան, եւ մանուկ ուժեղ եւ բարձրահասակ³: 33 Մանաւանդ զի սնեալ եւս էր ի մէջ նոցա, եւ վարժեալ⁴ եւս էր ի նոցանէն հրահանգաւ: 33 Այսպէս եւ սա:

ԳԼՈՒԽ ԼԳ

1 Խոսրով մերժէ առնել հաշտութիւն. պատերազմ առ Կեսարեաւ, փախուստ Յունաց. Շահէն առնու զՄելիտիսն: 2 Զաւրավարք պարսիկք ի Հայս: 3 Փիլիպպիկոս արշաւէ յԱյրարատ եւ դառնայ ի փախուստ: 4 Նստուցանել Հերակլի զԿոստանդին զորդի իւր յաթոռ թագաւորութեանն եւ երթալ յԱտրեստան: 5 Պարտութիւն նորա առ Անտիոք քաղաքաւ: 6 Երկիրն Պաղեստինացւոց հնազանդի ի ծառայութիւն Պարսից: 7 Ապստամբութիւն Երուսաղէմ քաղաքի, առումն եւ կոտորած անհնարին: 8 Գերումն խաչափայտին: 9 Հրաման յարձակելն

1 Ա Կեսարիայ Կապադովկացոց
2 ՏՏ աւելիս
3 Ա բարձր հասակ
4 ՏՏ եւս (փխ. եւս էր) ի նոցանէն

Խոսրովայ՝ շինել անդրէն գերուսաղէմ:

10 ԽՈՍՐՈՎ ԻԲ, ԵՐԱԿՂՈՍ ԶԱՌԱ-ՋԻՆՆ.

11 Թեւ եղեւ ի ժամանակին յայնմիկ գումարել զաւրս Երակլի՝ որ ի կողմանս Եգիպտացւոց, յամի քսաներորդի երկրորդի⁷ թագաւորութեանն Խոսրովայ, եւ նաւեալք ընդ ծով՝ հասին ի Կոստանդնուպոլիս⁸, եւ սպանեալ զՓոկաս թագաւոր՝ նստոյց զՀերակղոս զորդի իւր⁹ յաթոռ թագաւորութեանն, եւ արար յամենայն երկիրն խաղաղութիւն:

12 Եւ եղեւ իբրեւ թագաւորեաց Հերակղոս¹⁰ արձակեաց հրեշտակս մեծապէս գանձիւք¹¹ եւ հրովարտակաւք առ արքայ Խոսրով՝ խնդրել զխաղաղութիւն մեծաւ թախանձանաւք: 13 Որում ոչինչ կամեցաւ լսել արքայ Խոսրով ասելով. «Իմ է թագաւորութիւնն այն, եւ ես զԹէոդոս զորդին Մաւրկայ նստուցի թագաւոր: 14 Եւ նա երթեալ առանց մեր հրամանի թագաւորեաց, եւ զմեր գանձն¹² մեզ ընծայս մատուցանէ. բայց ես ոչ դադարեցից՝ մինչեւ առից զնա ի բուռն իմ»: 15 Եւ առեալ զգանձն՝ հրամայեաց սպանանել զհրեշտակս նորա, եւ բանից նորա ո՛չ արար պատասխանի:

16 Յայնժամ գումարել Երակլի զգաւրս իւր՝ բանակեցաւ շուրջ զքաղաքաւն եւ արգել զնոսս յարշաւանաց իւրեանց: 17 Եւ գումարեալ զգաւրն ի ձեռն

5 Ա Խոսրով ԻԲ, երակղոս գառաչինն բառերը ձեռագրինն են:
6 Ա եւ եղեւ ի ժամանակին յայնմիկ բառերի դիմաց լուսանցում գրուած է ԼԲ գլխահամարը:
7 Միհրդ. չիք երկրորդի
8 Ա Կոստանդնուպոլիս
9 Ա յաթոռ թագաւորութեան եւ արար խաղաղութիւն ամենայն երկրին
10 Ա Հերակղոս
11 Ա գանձուք
12 Ա գանձս

կուրատորի ուրումն¹, հրաման ետ գգու-
շանալ, եւ ինքն զնաց ի տեղի իւր:

18 Եւ պաշարեցին զքաղաքն Կեսա-
րացւոց տարի մի, եւ նեղեցաւ զաւրն Պար-
սից ի կերակրոյ. եւ զի ոչ գոյր խար երի-
վարացն բազմութեան: 19 Եւ եղեւ իբրեւ
հասին յաւուրս ամառնային ջերմու-
թեանն, եւ լցեալ սեռնեցան վայրքն բու-
սով դալարոյ՝ հրդեհեցին զքաղաքն հուրբ,
եւ ելեալ զնացին բռնութեամբ, հարեալ
զՅոյնն եւ փախստական արարեալ յե-
տուստ իւրեանց. եւ ինքեանք երթեալ ի
սահմանս Հայոց: 20 Եւ ձմերեալ զաւրն
Պարսից ի Հայաստան աշխարհին:

21 Կոչի Շահէն փութանակի ի դուռն
թագաւորին Պարսից, եւ հրաման տայ նմա
արքայ երթալ անդրէն ընդ արեւմուտս
փութանակի: 22 Իսկ նորա առեալ
զզաւրս² իւր յաւուրս ամարայնոյ զնա-
ցեալ հասանէ ի Կարնոյ քաղաք, եւ դի-
մեալ ի վերայ Մելտինոյ, առնու զնա եւ
հնազանդէ ի շառայութիւն: 23 Եւ ինքն
զնացեալ³ միանայր⁴ զաւրն Խոռեմայ, որ
էր ի Պիսիդացւոց կողմանէ:

24 Եւ յոստանն Դրւնայ եկն փոխա-
նակ Շահրայենպետի՝ Պարսեանպետ Պար-
չընազդատ ապա Նամդար Վշնասպ⁵. ապա
Շահրապդական: 25 Սա արար կռիւ մի ի
Պարս եւ յաղթեաց. ապա Ըռոծ⁶ վեհան: 26 Սա
հետամուտ լեալ զհետ թագաւորին
Երակղայ ի Հայս⁷ մինչեւ ի սահմանս Ա-
սորեստանի, մինչ եղեւ⁸ պատերազմ մեծ ի

Նինուէ, յորում անկաւ ինքն եւ ամենայն
զաւրք իւր:

27 Իսկ թագաւորն Երակղոս⁹ գումարէ
զՓիլիպիկոս¹⁰ գոմն երէց ի զաւրավարու-
թիւն: 28 Եւ էր լեալ Փիլիպիկոսս այս փե-
սայ կայսերն Մաւրկայ, եւ բազում ժամա-
նակաւ արարեալ զաւրավարութիւն՝ գոր-
ծէր գմարտից¹¹ յաղթութիւն: 29 Եւ ապա
յանկարծաւրէն արկեալ ի միտս իւր անդ-
րէն յաւուրս Մաւրկայ թագաւորութեանն,
կտրեալ զհերս գլխոյ իւրոյ եւ զգեցեալ
զքահանայութիւն՝ զինուորեցաւ յուխտ ե-
կեղեցւոյ: 30 Արդ՝ զսա բռնադատեալ Հե-
րակղի, կարգէ զաւրավար եւ արձակէ ի
կողմանս արեւելից զաւրու մեծաւ: 31 Եւ
նորա դիմեալ ընդ Կեսարիա¹² Կապադով-
կացւոց՝ երթեալ հասանէր ի Հայաստան
երկիր, ի գաւառ Այրարատայ¹³, եւ բանա-
կի ի դաշտին Վաղարշապատ քաղաքի:

32 Հապճեպ ստիպով ի ձեռն թեթե-
ւընթաց երազոտն սուրհանդակաց հրա-
ման թագաւորին հասաւ. մեծաւ վտանգաւ
ստիպէր զզաւրս իւր հասանել զհետ նորա
եւ անյիշատակ ի միջոյ ի բաց բառնալ
զզաւրն: 33 Եւ նոքա երթեալ մեծաւ ստի-
պով հասին ի գաւառն Այրարատայ եւ
բանակեցան ի վերայ գետեզերն Երասխայ,
կամեցեալ առ վաղիւն խմբել զգործ պա-
տերազմին: 34 Ի նմին ժամու ի գիշերին
զնացեալ ի վերայ, Փիլիպպոսի¹⁴ ի Նիգ
գաւառի եւ պատեալ զթիկամբք¹⁵ լերինն
Արագածայ՝ երթեալ անցանէ ընդ Շիրակ
եւ ընդ Վանանդ մերձ քաղաքաւն Կարնոյ
եւ երթեալ հասանէ ի սահմանս իւր: 35 Իսկ
զաւրն Պարսից, քանզի յաւգնեալ էր ի հեռաւոր
եւ յայնպէս վտանգաւոր ու-

1 Ա կուրատուրի որումն
2 Ա գորս
3 Ա գնաց երթալ փխ գնացեալ
4 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. ի գաւրն Խոռեմայ, որ էր ի
Պիսիդացւոց կողմանէ եւ յոստանս Դրւնոյ: Եկն
փոխանակ Շահրայենպետի
5 Բոլ. Նամգարուն Շոնագպ (Շնասպ) փխ Նամ-
դար Վշնասպ
6 Բոլ. Յոռն
7 Ա ի հայոց
8 Միհրդ., Պատկ. մինչեւ եղեւ

9 Ա Հերակլոս
10 Ա զՓիլիպիկոս
11 Ա զմարտիցն
12 Ա Կեսարայ
13 Ա Այրարատոյ (նաեւ յետոյ)
14 Ա Փիլիպպոսի
15 Ա զթիկամբ

դեաց¹ ճանապարհին,— քանզի բազումք մեռան ի ճանապարհին ի զաւրացն, եւ բազմաց երիվարք սատակեալ՝ անկանէին հետիոտս՝— ոչ կարացեալ հապճեպ ստիպով զկնի նոցա լինել հետմուտ: 36 Այլ դադարեալ աւուրս ինչ. ապա գնացեալ հանգստիւ, երթեալ անցանէ ի կողմանս Ասորեստանի: 37 Եւ բանակեցան անդէն ի տեղոջն, ուր էին գառաջիհնն եւ լայնեալ յաջ եւ յահեակ իւրեանց՝ լաստեցան եւ կալան գերկիրն ամենայն:

38 Յայնմ ժամանակի թագաւորեցոյց Հերակղոս² գորգի իւր զԿոստանդին, ետ գնա ի ձեռն սընկղիտոսին, եւ յանձնեալ ամենայն մեծամեծացն պալատոյն՝ հաստատեաց գնա յաթոռ թագաւորութեան իւրոյ: 39 Եւ իւր առեալ յանձն գանուն զաւրավարութեան, հանդերձ եղբարքն իւրով թէոդոսիւ գումարեալ ժողովեաց զբազմութիւն զաւրացն, եւ անցեալ գնաց յԱսորեստան ի կողմանս Անտիոքացւոց: 40 Եւ եղեւ պատերազմ մեծ ի կողմանս Ասիացւոց եւ բռնացեալ հոսեցաւ արիւն զաւրականացն³ առ Անտիոք քաղաքաւ: 41 Սաստիկ լինէր խումբ եւ խառնուրդ, եւ անբաւ կոտորածն ի մէջ տարուբերին. եւ յաւգնեալ վանեցան ի մարտին երկոքին կողմանքն: 42 Բայց սակայն զաւրացեալ Պարսիկն՝ փախուցեալ զՅոյնն հալածեաց, եւ ստացաւ հանդերձ քաջութեամբ զյաղթութիւն: 43 Եւ եղեւ միւս եւս այլ պատերազմն մաւտ ի նեղուց մտին ի Կիւլիկեայ⁴. եհար Յոյնն զՊարսիկն ի ճակատուն ԸՌ արանց սպառազինաց: 44 Եւ ինքն դարձեալ փախստական գնաց. եւ զաւրացեալ զաւրն Պարսից՝ անցեալ կալաւ զՏարսաւն քաղաք եւ զամենայն բնակիչս Կիւլիկեացւոց գաւառին:

1 Ա ուղղեաց
2 Ա երակլոս
3 Բոլ. գաւրավարցն
4 Ա մտին Կիւլիկեայ

45 Յայնժամ ապա ամենայն երկիրն Պարստինացւոց կամաւք հնազանդեցան ի ծառայութիւն արքային Պարսից. մանաւանդ մնացորդք ազգին Հերրայեցւոց, ապստամբեալք ի քրիստոնէից եւ առեալ ի ձեռն գնախանձ հայրենի՝ մեծ աւճիրս վնասուց գործէին ի մէջ բազմութեան հաւատացելոցն: 46 Երթեալ առ նոսա միաւորեցան խառն ի միաբանութիւն⁵: 47 Յայնժամ զաւրն արքային Պարսից նստէր ի Կեսարիա Պարստինացւոց, եւ զաւրավարն նոցա անուանեալ⁶ Ռագմիոզան⁷, որ է Խոռեամ⁸, խաւսէր ընդ Երուսաղէմի, զի կամաւք հնազանդեցին ի ծառայութիւն, եւ ի խաղաղութեան եւ ի շինութեան պահեսցին⁹:

48 Արդ՝ նախ միաբանեալ հնազանդեցան ի ծառայութիւն, եւ մատուցին զաւրավարին¹⁰ եւ իշխանացն¹¹ պատարագս մեծամեծս, եւ խնդրեալ ոստիկանս արս հաւատարիմս՝ նստուցին առ իւրեանց առ ի պահպանութիւն քաղաքին: 49 Եւ յետ անցանելոյ ամսոց, մինչ միաբանեալ ամենայն ռամիկ կաճառացն մանկունք քաղաքին սպանին զոստիկանս թագաւորին Պարսից եւ ինքեանք ապստամբեալք ի բաց կացին ի ծառայութենէ նորա: 50 Յայնժամ եղեւ պատերազմն ի մէջ բնակչացն քաղաքին Երուսաղէմի, հրէին եւ քրիստոնէին. եւ զաւրացեալ բազմութեան քրիստոնէիցն՝ հարին սատակեցին զբազումս ի հրէիցն: 51 Եւ մնացեալքն ի հրէիցն անկեալ¹² ի պարսպացն՝ գնացին ի զաւրն Պարսից: 52 Յայնժամ ժողովեաց

5 Միհրդ. միաբանեցան փխ միաւորեցան
6 Ա անուանեալն
7 ՀԱԲԳ, Միհրդ. Գագմիոզան / Դ Խագմիոզան փխ Ռագմիոզան
8 Ա Խոռեամ / Դ Խոռեամ
9 Դ պատմեցին (փխ պահեսցին), ապա ջնջուած է եւ դարձրած պատահեսցին (փխ պահեսցին)
10 Ա, Միհրդ. գպարավարին փխ գաւրավարին
11 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. գիշխանացն
12 Ա անկեալք

Խոռեամ¹, որ է Ըռազմիրողան², զգաւրս իւր եւ երթեալ բանակեցաւ շուրջ զԵրուսաղէմաւ եւ պաշարեաց զնա. եւ կալաւ ի վերայ նոցա գործ պատերազմի զաւուրս ԺԹ: 53 Եւ փորեալ ի ներքոյ զՀիմունս քաղաքին՝ աւերեցին զպարիսպն:

54 Եւ եղև յաւուրն ԺԹ-երորդի յամսեանն մարգաց, որ աւր 3ԻԸ էր ամսոյն, յամի 4ԻԵ-երորդի թագաւորութեանն Ապրուէզ Խոսրովայ, զկնի տասն աւուր անցելոյ յետ զատկին, առին զաւրքն Պարսից զԵրուսաղէմ, եւ սուր ի գործ արարեալ մինչեւ ցերիս աւուրս՝ սպառեցին զամենայն մարդիկ քաղաքին. եւ 5նստան ի ներքս քաղաքին 6ԻԱ աւր. ապա ելեալ բանակեցան արտաքոյ քաղաքին եւ այրեցին զքաղաքն հուրբ: 55 Եւ համարեցին⁷ համար անկելոց դիականացն, եւ եղև թիւ սպանելոցն Ժէ⁸ հազար մարդ: 56 Եւ զորս կալան կենդանիք՝ ԼԵ հազար մարդ: 57 Կալան եւ զհայրապետն, որում անուն էր Զաքարիա, եւ զխաչապանն. եւ ի խնդիր անկեալ կենսաբեր խաչին՝ սկսան զնոսա տանջել. եւ զբազումս ի պաշտանէից կառափնատեալ⁹ սատակէին ի ժամանակին յայնմիկ: 58 Ապա ցուցին զտեղին, ուր ծածկեալ կայր. զոր առեալ վարեցին ի գերութիւն. եւ զարծաթ եւ զոսկի քաղաքին ձուլեալ խաղացուցին ի դուռն թագաւորին:

59 Ապա վասն անկելոց ձերբակալացն հրաման հասեալ ի թագաւորէն՝ առնել ի վերայ նոցա ողորմութիւն, շինել զքա-

ղաքն, եւ զնոսա անդրէն հաստատել յիւրաքանչիւր կարգ: 60 Եւ զհրեայսն հրամայէ հալածական առնել ի քաղաքէն. եւ անդէն¹⁰ վաղվաղակի մեծաւ ստիպով կատարեն զհրամանն արքունի: 61 Եւ կարգեցին երիցապետ զոմն ի վերայ քաղաքին, անուն Մողեստոս¹¹, որ գրէ ի Հայաստան երկիր աւրինակ այսպէս. –

ԳԼՈՒԽ ԼԵ

1 Առ Տէր Կոմիտաս¹²
 2 Տեառն իմոյ ամենայն բարութեան եւ երանութեան եւ հոգեւորի Կոմիտասայ արքեպիսկոպոսի եւ մետրապալտի աշխարհիդ Հայոց, Մողեստոս նուաստ երէց եւ տեղապահ Երուսաղէմի:
 3 Աւրհնեալ է Աստուած եւ հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, հայր գթութեանց եւ Աստուած ամենայն մխիթարութեանց, որ մխիթարեաց զմեզ մխիթարութեամբ բազմաւ ի վերայ ամենայն նեղութեանց մերոց ի գալստեան ձերոյ հաւտիդ¹³: 4 Քանզի ո՞չ¹⁴ մխիթարեաց զմեզ¹⁵ ի գալստեան դոցա. նախ՝ յիշեցուցանելով մեզ զառաջին երթեւեկն, զոր առնէին ի պատուական տեղիս Երուսաղէմի: 5 Երկրորդ՝ զի հաճեաց զմիտս մեր ի գալստեան դոցա, եւ ծանեաք, զի ոչ իսպառ մերժեաց զմեզ Աստուած: 6 Այլ արդարեւ սոյն Աստուած մեր ի մեզ է, ցուցանելով մեզ ի ձեռն նոցուն իրաց զմեծամեծս իւր՝ որ յառաջ քան զյաւիտեանս մինչեւ ցայժմ կատարելով. եւ զգաւրուութիւն նորա եւ սքանչելիս նորա աւրհնելով եւ մեր զՊաւղոսին ասասցուք. Ո՛րպէս մե-

1 Դ Խոուրիեան
 2 Բոյ. Ըռամիրողան (Ռամիրողան)
 3 Միհրդ., Պատկ. Իէ էր ամսոյն
 4 Միհրդ. Իէ-երորդի թագաւորութեանն
 5 Ա. նստան ի քաղաքին
 6 Բոյ. չի՞ ԻԱ աւր ապա ելեալ բանակեցան արտաքոյ քաղաքին
 7 Պատկ. հրամայեցին ի/ս համարեցին
 8 Պատկ. Ծէ ի/ս Ժէ
 9 Ա կառափնեալ

10 Պատկ. անդրէն ի/ս անդէն
 11 ԶԶ, Միհրդ. Մոգեստոս
 12 ԶԶ Առ տէր Կոմիտաս / Գե չի՞ Առ տէր Կոմիտաս
 13 Դ հօտիդ ջնջուած է եւ ուրիշ բանաբով ուղղուած հայրապետիդ
 14 ՀԱ, Պատկ., Մալիս. քանզի ոչ / Միհրդ. քանզի ոչ
 15 Պատկ. զմեզ ի/ս մեզ

ծացան գործք քո, Տէր. զամենայն իմաստութեամբ արարերք⁷: 7 Արդարեւ անբնիմ¹ են դատաստանք և՛ նորա, եւ առանց զնմելոյ են նամապարիք և՛ նորա: 8 Զի ո՞վ ծանեալ զմիտս Տեառն, կամ ո՞վ խորհրդակից եղել նմա, կամ ո՞վ ետ նմա փոխ եւ հատուցանել նմա, զի ի նմանէ են եւ նովար եւ ի նամենայն: 9 Նմա փառք յաւիտեանս, ամէնէ: 10 Արդ՝ զի զհակառակորդսն մեր սիրելի արար, եւ ետ զմեզ ի գլխութիւն եւ յողորմութիւն առաջի ամենայն գերջաց մերոց. որ զտիրասպանունս եւ զհրէայս², որք կարծէին չարչարանաւք սորա դարձեալ թշնամանել զայն, որ չարչարեցաւ վասն մեր, զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս՝ զճշմարիտ Աստուածն մեր, որք համարձակեալ պատերազմեցան իսկ, եւ այրեցին զպատուական տեղիս զայս՝ հաճեցաւ Աստուծոյ մարդասիրութիւնն զնոսա աւտարացուցանել³ ի քաղաքէն սրբոյ⁴ իւրմէ Երուսաղէմէ: 11 Որք կամէին բնակիչ առնել ինքեանց⁵ լսեն բովանդակ չբնակել, եւ տեսանել ո՛չ արժանաւորին, եւ զպատուական եւ գերկրպագու չարչարանս եւ զսուրբ եւ զկենսաբնակալ նորա գերեզմանս եւ զսուրբ Գողգոթայ մեծափառ նորոգեալ ճանաչեն, հատուցեալ զիւրաքանչիւր փառս. բազում վերագրութեամբ⁶ զաստուածային պաշտանն⁷ եւ զմայր եկեղեցեաց Սիովնն⁸, եւ զվերացումն նորա եւ միանգամայն իսկ ասացեալ՝ զամենայն երկրպագու տեղիս նորոգեալ լսելով՝ նախանձաբերին, ոչ ի բարի, այլ ի բնիկ նա-

խանձանք⁹ հայրենական հաւր նոցա կայենի: 12 Քանզի բազում անգամ ջանացան, բազում կաշառաւք հրաման խնդրէին մտանել ի սուրբ քաղաքն, եւ ոչ արժանաւորեցան՝ յԱստուծոյ¹⁰ արգելեալ, որ եւ խրատեաց¹¹ զմեզ ոչ ըստ գործոց մերոց, այլ հայրական գլխութեամբն դարձուցանել զմեզ ի նորոգութիւն:

13 Բայց եւ զհրաշալիս գրելով ուրախ առնեմք զքեզ. ոչ յանիրաւութենէ եւ կամ յաւերանաց շինութիւնք երկրպագու տեղեացս այսոցիկ լինին, այլ ի ձեռն նորա ողորմութեանն, որով բարձրացոյց զաշխարհս եւ զառ ինքն ծանաւթութիւն շնորհեաց:

14 Արդ՝ որպէս ասացեալդ, թէ շնորհիւ¹² Աստուծոյ ի ձեր սուրբ աղաւթիցդ ամենայն եկեղեցիքս Երուսաղէմի կարգաւորեցան եւ պաշտին: 15 Եւ խաղաղութիւն քաղաքիս Աստուծոյ եւ սորին շրջեկիս, որպէս դէմ յանդիման պատմեն ձեզ, որպէս տեսին զայս քրիստոսասէր մարդիկ ձեր: 16 Քանզի զայս ամենայն ի նորին յաւրինողին՝ եւ միայն ի մարմնի են գործքն, եւ ոչ ի մարդկային ձեռաց է զաւրութիւն, զի մի՛ պաճեսցի ամենայն մարմին առաջի նորա: 17 Քանզի նա է խաղաղութիւն մեր որ առնէ զամենայն, որպէս ասացեալդ է, եւ վերստին նորոգէ որպէս այժմիկ մարտեալ¹³ ուրախ արասցէ զմեզ ի ձեռն սուրբ աղաւթից ձերոց, քարոզելով զսորին խաղաղութիւն սուրբ եկեղեցեացն եւ շնորհելով մեզ հովիւս եւ առաջնորդս եկեղեցեաց նորա: 18 Եւ արկցէ ի միտս ձեր՝ անդադար աղաւթելով վասն մեր, եւ մի՛ պակասել ամենեւին ի յիշել եւ

7 Սաղմ. ԸԳ՝ 24
 1 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. անբնիմ
 2 Հաղմ. ԺԼ՝ 33-36
 3 Մայիս. գիրեայս
 4 Բոլ. աւարացուցանել
 5 Ա ի Բաղաթ Իւրոյ սրբոյ
 6 Ա իւրեանց փխ ինքեանց
 7 Ա պայծառութեամբ փխ վերագրութեամբ
 8 Ա պաշտամունս
 9 ՏՏ Սիւանն

9 Ա նախանձ փխ նախանձանք
 10 Ա Աստուծոյ
 11 ՀԱ, Պատկ. խրամատեաց փխ խրատեաց
 12 Ա շնորհիւ
 13 ԶԶ մարտեալ (աղաւաղուած)

նայել¹ ի մեզ եւ յաղքատս Երուսաղէմի, եւ որ ինչ պիտոյ է ընուլ: 19 Եւ եթէ Հնար իցէ զաստուածասէր ձեր նախանձը եւ ի ձեռնտուութիւն շինածոյ կենարար չարչարանացն ձգել. զի եւ այսմ բարւոյ եւ փափագելի պարգեւաց Հանդիպիմք: 20 Բայց եւ զայս աղաչեմ զՀայրական զձեր սրբութիւնդ եւ որք ընդ ձեր² սրբասուն եպիսկոպոսունսդ են, առաջի նոցա ընթեռնուլ զթուղթղ³:

ԳԼՈՒԽ ԼԶ

1 ⁴Եւ այս է թղթոյն պատասխանի՝ գոր գրեցիմ Հայր⁵ յԵրուսաղէմ առ Մողեստոս⁶:

2 Ձայն աւետաւոր փողոյ մեծի ի հրեշտակէն գոչէ մեզ ի ձեռն թղթոյս այսորիկ, Հասելոյ յաստուածակերտ քաղաքէ այտի, որ աւետարանէ մեզ ուրախութիւն մեծ:

3 Վասն այսորիկ ուրախ լինին երկինք, եւ ցնծասցէ երկիր, զուարճասցին փառաւք իւրովք եկեղեցի եւ մանկունք իւր: 4 Եւ արդ՝ մեք ամենեքեան⁷ միաբան զոչմամբ զհրեշտակական փառաբանութիւնսն երգեսցուք ասելով. Փա՛նք ի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հանութիւն⁸:

5 ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ Տ. ԿՈՒՄԻՏԱՍԱՅՑՑ:

6 Շնորհիւն Աստուծոյ յեպիսկոպոսապետէս⁹ եւ յամենայն ուղղափառ եպիսկոպոսացս եւ յերիցանցս, ի սարկաւազացս եւ ի դպրացս, եւ յամենայն ժողովրդոց

1 Միհրդ., Պատկ. նայիլ
 2 Միհրդ., Պատկ. ընդ ձեզ փիւ ընդ ձեր
 3 Ա. գրուխտ
 4 Վերնագիրը ձեռագրիմն է: / Ե չիք վերնագիր
 5 ԱԲԳ Հայոց փիւ Հայր / Դ ի Հայոց
 6 ՁԶ առ կայսր փիւ առ Մողեստոս
 7 Ա. ամենեքիմ
 8 Դ. Կ. Բ. 14
 9 Ա. կումիտասայ փիւ Տ. Կումիտասայ
 Ա. եպիսկոպոսապետէ

աշխարհիս Հայոց՝ ձեզ նեղելոցդ եւ վշտացելոցդ¹⁰, գանալից եղելոցդ¹¹ եւ խրատելոցդ, յանձանձելոց եւ գգուելոց¹², սփոփելոցդ եւ սիրեցելոցդ ի Հարէն երկնաւորէ¹³. Եղբայր պատուական Մողեստոս¹⁴, քեզ եւ ամենայն եկեղեցեացդ որ յԵրուսաղէմի. շնորհիք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ սէրն Աստուծոյ եւ խաղաղութիւն բազմացիք⁵:

7 Նախ՝ գոհանամք¹⁵ զԱստուծոյ ի վերայ մխիթարութեանց, ընդ որ մխիթարեաց զձեզ¹⁶, որպէս զի եւ դուք կարող լինիջիք մխիթարել զայնոսիկ, որ յամենայն նեղութիւնս իցենք⁷: 8 Զի ահաւասիկ մեք իսկ ի ձեռն մխիթարութեան ձերոյ որ եհասս առ մեզ մխիթարեցաք ի բազում վշտացս եւ ի սաստիկ նեղութեանցս եւ ի դառն կտտանացս որ նեղէին¹⁷ զմեզ: 9 Այլ հաւատարիմ է Աստուածէ, որ սփոփեաց Հայրական զթութեամբ¹⁸ իւրով զամենայն Հաւատս¹⁹ Հաւատացելոց ի ձեռն այդորիկ, եւ մոռացոյց զտրամուծիւնս մեր ուրախութեամբ²⁰ լրոյս եւ ձայնիւ շինութեամբդ եւ խաղաղութեամբդ Երուսաղէմի: 10 Բայց առ մեզ գոչէ մարգարէն, աղաղակէ եւ ասէ. Մխիթարեցէ՛ք, մխիթարեցէ՛ք զժողովուրդ իմ, ասէ Աստուած, քահանայդ իսրայէլացարո՛ւմ ի սիրտ Երուսաղէմի, եւ մխիթարեցէ՛ք զդա, զի լի եղև

10 Պատկ., Մալխ. վշտացելոց
 11 Ա. Միհրդ. եղելոց
 12 Ա. Պատկ. գգուելոցդ
 13 Ա. երկնաւորէն
 ք. Հ. Կ. Բ. Բ. Կ. Բ. Բ. 25:
 14 ՁԶ, Միհրդ. Մողեստոս
 ք. Հ. Կ. Բ. Բ. Կ. Բ. Բ. 7:
 15 Միհրդ., Պատկ. գոհանամ
 16 Բոյ. զմեզ փիւ զձեզ
 ք. Բ. Կ. Բ. Բ. 4
 17 Բոյ. նեղէ փիւ նեղէին
 ք. Հ. Կ. Բ. Բ. Կ. Բ. Բ. 9, Բ. 13:
 18 Ա. Միհրդ. գրութեամբն
 19 Ա. Հ. հաւատս փիւ հաւատս
 20 Ա. ուրախութիւն

տառապանաւ^ա: 11 *Իբրեւ յորդիս մատուցեալ է ի ձեզ Աստուած, քանզի* գոր սիրէ Տէր, խրատէ^բ. 1^ո *իցէ որդի, զոր ոչ խրատեսցէ զնա հայր իւր.* զի նորա վիրաւն բժշկեցաւ, եւ խրատ² խաղաղութեան մերոյ ի նմա^գ: 12 *Բայց գիտեա՛ դու զայս, ո՛վ եղբայր սիրելի, ո՛չ սակաւ մխիթարութիւն գործէին եւ մերոյ ժողովրդեանս յերթեակէ այդ ճանապարհացդ:* 13 *Նախ՛ զի մուսանային զամենայն³ վիշտս եւ զտրտութիւն աշխարհիս:* 14 *Երկրորդ՝ զի սրբէին զմեզ իւրեանց ի ձեռն ապաշխարութեան, պահոց եւ ողորմութեան, տքնութեամբ զտիւ եւ զգիշեր անհանգիստ ուղեգնացութեամբ:* 15 *Երրորդ՝ զի մկրտէին զմարմինս ի ջուր սրբութեան ի Յորդանանու յորձանսն հրադէզս, որ յամենայն տիեզերս աղբերացաւ⁴ շնորհքն աստուածային.* զի սփռէին զանձուկ սրտի զաստուածամերձ Սինէական լեռամբն առ Մովսիսիւ, զմարգարէականն (ասելով)⁵ ընկեր ցընկեր. եկա՛յք ելցո՛ւք ի լեռն Տեառն եւ ի տունն Աստուծոյ Յակովբայ⁶: 16 *Այլ եւս զմեծագոյնն ասասցուք ըստ առաքելական ձայնի – զմատչելն ի Սիովն լեռն եւ ի քաղաք Աստուծոյ կենդանոյ, յերուսաղեմն յերկինս⁷ եւ ի բերաւոր բանակս հրեշտակաց եւ յեկեղեցիս անդրանկաց գրելոցն յերկինս, զսթոռն Աստուծոյ ի վերայ երկրի տեսանել, եւ զդատաւորն ամենեցուն զԱստուած տեսանելով բազմեալ յերկնաւոր խորանի եւ ի վերայ աստուածընկալ խարսխիդ:* 17 *Իսկ իբրեւ դարձոյց Բարձ-*

րեալն զերեսս իւր ի մէնջ, եւ նայեցաւ ի մեզ խեթիւ⁶ արեգակնն⁷ եւ հետեւով հետեցան անձինք մեր եւ խռովեցաք: 18 *Տեառն Աստուծոյ մերում արդարութիւն, եւ մեր ամաւթ երեսաց:* 19 *Այլ յորժամ կամեցաւ Աստուծոյ մարդասիրութիւնն ի վերայ կործանելոցդ սաստկութեամբ առնել բարերարութեամբ քաղցրութիւն, ընկղմեցաք ի խորութիւն բարձրութեան:* 20 *Եւ ի վերայ այսր աւետաբեր նկարագրի՝ անդադար բերանովք անհանգիստ լեզուաւք զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս, զբարերարն եւ զսքանչեղագործն եւ զպարգեւաբաշխն աւրհնեսցուք. զի թէպէտ եւ այնպէս ահա գին եւ սաստիկ էր սուրակոխ եւ հրակէզ⁸ աւրն դատաստանին քոյ, այլ ճարտարապետն իմաստուն, որ ընտրեացն եւ սրբեաց⁹ զնեզ որպէս ոսկի ի բովս՝⁹ նոյն նորոգեսցէ՛ վերստին զփառս իւր ի վերայ քոյ, եւ զարմանալի արասցէ մխիթարութիւն իւր ի քեզ:*

21 *Այլ զայս ամենայն սիրելին մեր¹⁰ յառաջագոյն պատմեաց մեզ յասելն իւրում զէջ Սիովնի յերիքով, – զանկեալդ ի ձեռս աւագակացն, որք մերկացուցին զդա, եւ վերս ի վերայ վիրաց եղեալ թողին կիսամահ եւ գնացին. տեսանել զդա քահանայից նախարհորդաց՝ եւ առնել զանց. տեսանել զդա հրէից եւ դետացուոց եւ ամբարշտաց՝ եւ առնել զանց. զիրովին նախարհորդելդ, գթութեամբդ մատչելդ, պատել զվեր դորա եւ արկանել ի դա գործութիւնն եւ զարիւն կենարար:* 22 *Ասէ ձեք եւ գինի արկանել ի վերայ դորա եւ պատել՝ զի բժշկեսցի¹¹:* 23 *Որ ահաւասիկ*

ա ԼԵ՛. Խ 1-2
 բ ԼԵ՛՞՞. ԺԻԻ 6
 1 Միհրդ. զի նորա վիրաւն բժշկեցաւ. ո՞ իցէ որդի, գոր ոչ խրատեսցէ զնա հայր իւր
 2 Ա, Միհրդ. եթէ խրատ փիս խրատ
 3 Լ՝ ՊԵ՞՞. Ի 24. ԼԵ՛. ՆԵ՛՞՞ 5
 4 Պատկ., Մալխ. չի՞ գամենայն
 5 Ա աղբերացաւ
 6 ՁՁ չի՞ ասելով
 7 ԼԵ՛. Ի 3. ՄԻ՛՛. ԳԻ 2
 8 ԼԵ՛՞՞. ԺԻԻ 22-23

6 Ա, Միհրդ., Պատկ. ի քեզ խեթիւ
 7 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. արեգականն
 8 Ա հրադէզ
 9 Ա սրբեացն
 շ ԼԵ՛՞՞. ՅԵ՞՞. ԳԻ 18:
 10 Ա այն փիս մեր
 11 Ա բժշկեսցէ

տեսան¹ անեալ ի պանդոկի յայդ եւ դարմանել եւ գերիս դահեկանս, որ ետ ի պանդոկապետն՝ ահաւասիկ դու ունիս² ի ձեռս Բոյ դարման առատ: 24 Եւ գոր ինչ ծախեսցես ի դա՛ ի միւսանգամ իւրում³ գալստեանն հատուցէ քեզ՝:

25 Մի՛ այսուհետեւ⁴ ողբասցէ Սիովն⁵, եւ մի՛ զգեցցի սուգ Երուսաղէմ, քանզի աւաղիկ եկեալ հասեալ է արքայն Քրիստոս փրկել եւ մխիթարել. այլ պսակ մխիթարութեան քո ի ծաղկացու չարչարանաց⁶ նորա բոլորի, եւ մահ նորա թագ մխիթարութեան եղիցի ի վերայ գլխոյ քոյ: 26 Յոյժ հաշէին եւ մաշէին⁷ չարքդ որդիքդ հրէից, ո՛վ սիրելի, զի ծառքդ քրիստոսեանք, զորս հատին տապարաւք կատաղութեամբն իւրեանց ի ձեռն անմիտ փայտահարաց՝ ճահաւաղիկ արձակեցին շառաւեղք եւ բազմացան: 27 Եւ ելից զդա Բարձրեալն ձիթենեաւք եւ արմաւենեաւք, զոր խաչահանուացդ մանկունք⁹ եւ տեսանել անգամ մի՛ արժանաւորեսցին:

28 Բայց դուք¹⁰, եղբարք, ըստ առաքելոյ ձայնին՝ ողջ լերուք ի Տէր, հաստատուն կացէք, միխիթարեցարո՛ւք, միաբան լերուք, խաղաղութիւն արարէք, եւ Աստուած խաղաղութեանց եւ սիրոյ եղիցի ընդ ձեզք. ամէն:

1 Միհրդ. հեսան փի տեսան / Մալխ. ուղղելի՝ տեսանի
2 Ա ունիս դու
3 ՏՏ չիք իւրում
* Հմմտ. Ղ.Ն.Վ. Ժ 30-37:
4 Մալխ. այնուհետեւ
5 ՏՏ Սիան / Ա Սիոն
6 Ա չարչարանացն
7 Ա մարշէին փի մաշէին
8 Ա ահաւասիկ / Միհրդ. ահաւասիկ արձակեսցեն շառաիղս
9 Ա մանկունս / Միհրդ. սանկունս
10 Ա դու
Է Բ ԿՊ. ԺԳ. 11

ԳԼՈՒԽ ԼԷ

1 ¹¹Շինումն տանարին Հոփսիմեայ:

2 Եւ եղեւ յամի ԻԸ-երորդի¹² թագաւորութեանն Ապրուէզ Խոսրովու քակեաց կաթողիկոսն¹³ Կումիտաս զմատուռ սրբոյն Հոփսիմեայ ի Վաղարշապատ քաղաքի, զի կարի ցած եւ մթին էր շինուածն, որ շինեալ էր սրբոյն Սահակայ Հայրապետի Հայոց կաթողիկոսի, որդւոյ¹⁴ սրբոյն Ներսիսի:

3 Արդ՝ մինչդեռ քակէին զորմն մատրանն¹⁵ երեւեցաւ¹⁶ յանկարծակի լուսաւոր եւ չքնաղագիւտ արքունական մարգարիտն, այսինքն կուսական մարմին¹⁷ սրբոյ տիկնոջն Հոփսիմէի: 4 Եւ քանզի անդամ անդամ յաւշեցին զնա, յաւշեալ ի միմեանց. ¹⁸եւ կնքեալ մատանեաւ սրբոյն Գրիգորի եւ մատանեաւ երանելոյն Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի, զոր նա ոչ համարձակեցաւ բանալ: 5 Եւ կնքեալ իւրով եւս մատանեաւ, որ արժանի իսկ էր կնքել զայսպիսի մարգարիտ երից հաւատարմաց երրորդ մատանեաւք:

6 Ո՛վ մարգարիտ, որ ոչ ծովածին, այլ մարգարիտ, որ ծնեալ ի թագաւորական ազգէ, եւ սնեալ ի գիրկս սրբութեան եւ նուիրեալ Աստուծոյ, որում ցանկացեալ էին տեսանել զքեզ արդարք, եւ խանդակաթ էր ի սէր քոյ երանելին Կումիտաս:

7 Չափ հասակի էր երանելոյն ինն թղաւ եւ չորս մատունս: 8 Եւ դղրդեալ ամենայն կողմն հիւսիսոյ գայր յերկրպագութիւն. եւ բազում ախտաժետաց լինէր

11 Ա.Գ.ե չիք Շինումն տանարին Հոփսիմեայ
12 Ա չիք-երորդի
13 Ա կաթաղիկոսն
14 Ա որդւոյն
15 Ա մատրեանն
16 Ա չիք երեւեցաւ
17 Ա մարմնոյ
18 Բոյ. եւ երանելի սրբոյն Գրիգորի կնքեալ մատանեաւ իւրով փի եւ կնքեալ մատանեաւ սրբոյն Գրիգորի

բժշկութիւնն ամենայն ցաւոց: 9 Շինեաց զեկեղեցին, եւ զերանելին եթող ի բացեայ վասն գիջութեան որմոցն¹, մինչեւ ցամաքել կրոյն: 10 Ապա ամփոփեցաւ ի կայանս² իւր:

11 Վերացոյց եւ զփայտայարկս սրբոյ կաթուղիկէին. նորոգեաց եւ զխախուտ. որմոյն. շինեաց զքարայարկսն: 12 Այս եղև յամս Յովհանկան վանաց երիցու սրբոյ կաթուղիկէին:

ԳԼՈՒԽ ԼԸ

1 Գալ Խոռեմայ առնուլ զԿոստանդնուպոլիս. ողորմանք Հերակղի. հրաման ի Խոսրովայ՝ առնուլ զֆաղաֆն:

2 Ի նաւամարտի բեկանի գաւրութիւն Պարսից: 3 Ժպիրի հրովարտակ Խոսրովայ առ Հերակղ:

4 Նստուցանել Հերակղի զԿոստանդիին յաթոռ թագաւորութեանն եւ գնալ ի Կեսարիա: 5 Արշաւել անտի ի Հայս եւ առնուլ զԴուրիս, զՆախնաւան եւ զԳանձակ: 6 Հասանել Խոռեմայ ի վերայ Հերակղի: 7 Ճարտար շարժումք Հերակղի եւ կոտորել զՊարսիկս մասն առ մասն:

8 Եւ եղև յայնմ ժամանակի դիմեաց զնաց Խոռեմա զաւրու³ իւրով ի Քաղկեդոն, եւ բանակեցաւ⁴ դէմ յանդիման Բիւզանդիայ⁵, եւ խնդրէր անցանել եւ զերել⁶ զքաղաքն թագաւորանիստ:

9 Արդ իբրև ետես կայսրն Երակղոս⁷ զհէնն, որ եկն ի կործանել⁸ զթագաւորութիւն նորա՝ ակամայ բարեկամանայ եւ մե-

ծարէ զնոսա իբրև զվաստակաւորս եւ զսիրելի հիւրս. եւ ընդ առաջ նորա պատարագաւք, եւ տայր զաւրավարին եւ իշխանացն մեծամեծ ընծայս: 10 Եւ բաշխէր զաւրացն հոռոս, եւ ճաշ եւ ընթրիս ամենայն զաւրացն մինչեւ ցելթն աւր. եւ ինքն նստեալ ի վերայ նաւու՝ կայր ի մէջ ծովուն եւ խաւսէր ընդ նոսա այսպէս. «Ձի՞նչ կամիք առել, կամ է՞ր եկիք ի տեղիս յայս. մի՞թէ զծով իբրև զցամաք համարիք՝ մարտնչել ընդ նմա⁹: 11 Կարող է Աստուած, եթէ կամի, ցամաքեցուցանել զսա առաջի ձեր. բայց զգոյշ լերուք՝ գուցէ ոչ հաճեսցի Աստուած եւ խնդրեսցէ ի ձէնջ զվրէժ անդունդք ծովուն¹⁰: 12 Քանզի ոչ եթէ վասն աստուածապաշտութեան ձերոյ ետ յաղթութիւն, այլ վասն մերոյ անաւրէնութեան. մեղք մեր արարին զայս, եւ ոչ թէ քաջութիւնն ձեր: 13 Եւ կամ զի՞նչ խնդրէ թագաւորն ձեր յինէն, որ ոչ առնէ ընդ իս զհաշտութիւն. բառնա՞լ կամիցի զթագաւորութիւնս իմ. մի՛ ջանասցի¹¹, քանզի զսա Աստուծոյ հաստատեալ է, եւ բառնալ զսա ոչ ոք կարէ, բայց եթէ յԱստուծոյ այնպէս ինչ թուեսցի, կամք Աստուծոյ կատարեսցին: 14 Եւ կամ ասիցէ, եթէ ես նստուցից ձեզ¹² թագաւոր. արասցէ զո՞վ եւ կամեսցի, եւ մեք ընդունիմք: 15 Այլ զքէն արեան Մաւրկա՞յ խնդրիցէ. խնդրեաց Աստուած ի ձեռաց Փոկասայ ի ձեռն հաւր իմոյ ¹³Հերակղի... այլ տակաւին ծարաւի է արիւնարբութեամբ: 16 Մինչեւ յե՞րբ ոչ յագեսցի արեամբ. միթէ ո՞չ կարէին Հոռոմք սպանանել զնա եւ բառնալ զտէրութիւնն Պարսից, յորժամ ետ զնա Աստուած ի ձեռս մեր. այլ արար ի վերայ նորա ողորմու-

1 Միհրդ., Պատկ. որմոյն
2 Ա. ի կայանս
3 Ա. գաւրուն
4 Բոյ. բնակեցաւ
5 Ա. Բիւզանդիայ
6 Ա. գերել փիս եւ գերել
7 Ա. երակղոս
8 Ա. եկն կործանել

9 Ա. ընդ սմա փիս ընդ նմա
10 Պատկ. ծովուն
11 ՁԶ, Միհրդ. ջանասցի փիս մի՛ ջանասցի
12 Ա. ձեր փիս ձեզ
13 Ա. երակղի. այս բառից յետոյ բնագրում՝ զգացուով է պակաս:

թիւն: 17 Եւ ես զնոյն խնդրեմ ի նմանէ, զհաշտութիւն եւ զսէր: 18 Եւս ես խնդրեմ ի ձէնջ երիս ինչս, եւ լուարո՛ւք ինձ. ի բաց արարէք յաշխարհէս զհուր եւ զսուր եւ զգերութիւն. եւ յերիցունցդ¹ աւգուտ գտանէք, զի ոչ դուք նուազիք ի սովու, եւ ոչ հարկք արքունի կորնչիցին²: 19 Եւ ես առաքեմ աւասիկ թագաւորին³ ձերոյ հրովարտակ պատարագաւք, խնդրել ի նմանէ զհաշտութիւն եւ ընդ իս զխաղաղութիւն»: 20 Եւ նոցա ընկալեալ զընծայսն՝ հաւանեցան առնել ըստ խնդրոյ նորա:

21 Իսկ թագաւորն Պարսից ընդունէր զպատարագսն բերեալ ի կայսերէ, եւ զհրեշտակսն անդրէն⁴ ոչ արձակէր: 22 Եւ հրաման տայր զաւրաց իւրոց նաւաւք անցանել ի Բիւզանդիա⁵: 23 Եւ կազմեալ նաւ սկսաւ պատրաստել նաւամարտութիւն ընդ Բիւզանդիայ: 24 Եւ ելին ընդ առաջ նորա ի Բիւզանդիոյ զաւրք նաւամարտիկ: 25 Եւ եղեւ պատերազմ ի մէջ ծովուն, ուստի դարձան ամաւթով զաւրքն Պարսից. եւ կորեան Դ հազար մարդ նաւաւք, եւ այլ ոչ եւս համարձակեցան ի նոյն գործ:

26 Եւ եղեւ յամի ԼԴ-երորդի Խոսրովայ արքայի՝ զրէ առ Երակղոս հրովարտակ այսպէս.—

27 «Աստուածոց պատուական եւ ամենայն երկրի տէր եւ թագաւոր եւ ծնունդ մեծի Արամազդայ Խոսրով՝ առ Երակղոս⁶ անմիտ եւ անպիտան ծառայդ մեր:

28 «Ոչ կամեցեալ տալ զանձն ի ծառայութիւն մեզ⁷, այլ տէր եւ թագաւոր կոչես զքեզ. եւ զանձ իմ որ առ քեզ են, ծա-

խես, եւ զծառայս իմ պատրես, եւ զզաւրս աւագակաց ժողովեալ՝ չտաս ինձ հանգչել: 29 Ո՞չ ապաքէն սպառեցի զՅոյնս: 30 Եւ դու ասես վստահանալ յԱստուածն քոյ. վասն է՞ր ոչ փրկեցին զԿեսարիա եւ զԵրուսաղէմ եւ զԱղեքսանդրիա⁸ մեծ ի ձեռաց իմոց: 31 Միթէ եւ այժմ ո՞չ գիտես, եթէ զծով եւ զցամաք ինձ հնազանդեցուցի. իսկ արդ՝ միայն զԿոստանդնուպալի⁹ ոչ կարացից բրել: 32 Բայց արդ՝ զամենայն յանցանս թողում քեզ. արի՛, ա՛ն զկին քո եւ զորդի եւ ե՛կ այսր: 33 Եւ տաց քեզ ագարակս, այգիս եւ ձիթենիս, որով կեցցես. եւ մեք սիրով նայեսցուք ի քեզ: 34 Մի՛ խաբեսցէ զքեզ սնտոի յոյսն ձեր. զի⁹ Քրիստոսն այն, որ զանձն իւր¹⁰ ոչ կարաց ապրեցուցանել ի Հրէիցն, այլ սպանին կախեալ¹¹ զփայտէ, զքեզ զիա՞րդ կարէ ապրեցուցանել ի ձեռաց իմոց: 35 Զի եթէ իջանիցես յանդուհուս ծովու՝ ձգեցից զձեռն իմ եւ ըմբոնեցից զմեզ¹². եւ ապա տեսցես զիս, որպէս դու ոչ կամիցիս»:

36 Եւ առեալ Երակլի կայսեր զհրովարտակն՝ հրամայեաց ընթեռնուլ առաջի հայրապետին եւ մեծամեծացն: 37 Եւ մտեալ ի տունն Աստուծոյ՝ տարածեցին զհրովարտակն առաջի սրբոյ սեղանոյն. անկան ի վերայ երեսաց իւրեաց յերկիր առաջի Տեառն, եւ լացին դառնապէս, զի տեսցէ զնախատինսն, զոր նախատեցին զնա թշնամիք նորա⁵:

38 Հաճոյ թուեցաւ Երակլի եւ ամենայն սինկղիտոսացն¹² նստուցանել զԿոստանդոս որդի Երակլի յաթոռ թագաւորութեանն, որ էր մանուկ փոքր: 39 Եւ Երակ-

1 Պատկ., Մայիս. յերեցունցոյ
 2 Հ կորնչիցեն / Միհրդ. կորնչելոց են
 3 ՏՏ թագաւորի
 4 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. անդէն
 5 Ա ընդ Բիւզանդիայ
 6 ՏՏ Երակլէս
 7 Միհրդ., Պատկ. չի՞ր մեք

8 Ա զԱղէկսանդրիայ / Մայիս. Աղեքսանդրիա
 9 Ա չի՞ր գի
 10 Ա չի՞ր իւր
 11 Բոյ. կապեալ փիս կախեալ
 * Հմմտ. Ս աղմ. ՃԼԹ 10:
 ք Հմմտ. Ե. Լ. Չ. Լ. Է:
 12 Ա սրնկղիտոսացն

լի հանդերձեալ զինքն՝ առնուլ զկին իւր եւ զնալ ընդ արեւելս¹. ապա յայնժամ աւելի եւս հաստատեցին զԿոստանդին ի պատիւ թագաւորութեան ըստ առաջին բանին:

40 Ապա պատրաստեցաւ Երակլոս կնաւն եւ ներքինեաւքն եւ իշխանաւք դրանն եւ արար զզատիկն ի Կոստանդնուպաւլիս², եւ զայգոյ գատիկն³ նաւեաց ի ծով ի Քաղկեդոն: 41 Հրաման տայ զաւրաց իւրոց ժողովել ի Կեսարիա Կապադովկացոց. եւ ինքն չու արարեալ ի Քաղկեդոնէ՝ եկն ի Կեսարիա, եւ եհար զխորան իւր ի մէջ բանակին, եւ կոչել հրամայեաց զամենայն զաւրսն եւ ընթեռնուլ զհրովարտակն առաջի նոցա, եւ պատմէր զելն իւր առ նոսա: 42 Իսկ զաւրն թէպէտ եւ ընդ բանսն խռովեցան, սակայն խնդութեամբ ուրախ եղեն ի վերայ գալստեան նորա: 43 Աւրհնեցին նմա զյաղթութիւնն եւ ասեն. «Ամենայն ուրեք ո՛ւր եւ երթիցես՝ ընդ քեզ եմք ի կալ⁴ եւ ի մեռանել. եւ եղիցի ամենայն թշնամիք քոյ հող ի ներքոյ ոտից քոց, ի ջնջել զնոսա յերեսաց երկրէ տեառն Աստուծոյ մերոյ, եւ ի բառնալ⁵ զնախատինս իւր ի մարդկանէ»: 44 Չուեաց զնաց Երակլոս ձի հազարաւ՝ երթալ⁶ ի դուռն թագաւորին Պարսից. եւ ճանապարհ կալեալ ընդ կողմանս հիւսիսոյ՝ ել դէպ ուղիղ ի Կարնոյ քաղաք, եւ հասեալ ի Դուրին⁷ այրարատեան՝ աւերէ զնա եւ զՆախճաւան: 45 Եւ դիմեալ ի Գանձակ Ատրպատականի⁸ կործանէ եւ

զբազինս Հրատին մեծի, որում ⁹Վշնասպն կոչէին:

46 Եւ արքայ Խոսրով փութացուցանէր զգաւրս իւր որ ի Յունաց գաւառին, զի հասցէ նմա յաւգնականութիւն: 47 Զի թէպէտ եւ կազմեցին զերիվարս իւր, եւ ետ ի ձեռս Շահենայ պատգոսապանի, այլ նուազ էր զաւրն եւ չկարացին ունել զդէմ. զգանձս իւր ամբարէր ի Տիգրոն, եւ ինքն պատրաստէր ի փախուստ:

48 Իսկ զաւրն Պարսից փութանակի հասանէին ի Մրծուին: 49 Ազդ լինի Երակլի կայսեր, եթէ եկն Խոռեամ ի Մրծուին առնու զգաւրս իւր եւ գերութիւն, եւ դառնայ առ ամուր աշխարհաւն Մարաց. զայ հասանէ ի Փայտակարան: 50 Ազդ եղեւ Խոսրովու, եթէ դարձաւ Երակլոս եւ եհաս ի Փայտակարան, եւ կամի ընդ Աղուանս անցանել ի Վիրս. հրաման ետ զաւրավարի իւրոյ Շահր Վարազայ, զի զառաջն կալցի: 51 Եւ նա փութով հասանէ յԱյրարատ¹⁰, եւ անցանէ ի Գարդման ընդդէմ նորա, եւ բանակի ի միւս Տիգրանակերտի¹¹ յանդիման նորա: 52 Եւ Շահէնն Լիւս հասեալ բանակեցաւ ի թիկանց Երակլի ի Տիգրանակերտ աւանի: 53 Եւ էին սոքա աստի, եւ նոքա անտի բանակեալ: 54 Եւ բանակն Երակլի ի մէջ նոցա երկոցունց:

55 Իբրեւ ետես Երակլոս, եթէ ի մէջ արկին զնա՝ դարձաւ ի վերայ զաւրուն՝ որ ի թիկանց կողմանէ, հապճեպ¹² զաւրութեամբ եհար զնա եւ խորտակեաց եւ զնաց ընդ Ծղուկս. եւ թափեցաւ ընդ լեռնակողմն¹³ ի դաշտն Նախճաւանի¹ ի ձմեռան ժամանակի:

1 Միհրդ., Պատկ. յարեւելս փխ ընդ արեւելս
2 Ա. Կոստանդինուպոլիս
3 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. գատիկն
4 Մալխ. կալ. ուղղելի՝ կեալ
5 Ա. ի բառնալ փխ եւ ի բառնալ
6 Բոլ. եւ երթեալ փխ երթալ
7 Ա. Դուրին
8 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. արի գիւղն (գեաւղն) այն փխ Ատրպատականի

9 Ա. Վնասպն կրէին փխ Վշնասպն կոչէին / Միհրդ. Վշնասպն կրէին / Մալխ. Վշնասպն կոչէին
10 Ա. յԱրայրատ
11 Ա. Տիգրանակերտի
12 Միհրդ., Պատկ. հապճեպ
13 Ա. լեռնակողմն

56 Եւ Շահր Վարազ զաւրու իւրով, եւ Շահէնն իւրովք զերծելովք զնացին զհետ նորա: 57 Իսկ նորա հասեալ անցանէ ընդ հուն գետոյն Երասխայ՝ յաւանն Վրնջունիս եւ բանակի յանդաստանս նորա: 58 Եւ զաւրն Պարսից հասեալ՝ ոչ կարացին անցանել զգետովն այն աւրն: 59 Հասանէ Երակլոս ի Բագրեւանդ եւ անցանէ յԱպահունիս, եւ բանակի ի գեւղն, որ կոչի Հրճմունք: 60 Եւ Շահր Վարազ սփռէր զզաւրս իւր. յԱղիովիտ², եւ ինքն այրընտիր³ եղեալ Զ հազար սպառազինաց վառելոց քաջաց, եւ երթեալ նստի յԱրճէշ գաւառի՝ դարանամուտ լինել, որպէս զի ի մէջ գիշերի անկցի ի վերայ բանակին Երակլի:

61 Ազդ լինի Երակլի ի ձեռն արձակելոյ լրտեսաց, եթէ եկն խոռեամ եւ դարանակալ եղեւ ի վերայ քոյ: 62 Յայնժամ Երակլոս ըստ նմին աւրինակի ⁴այրընտիր եւ ձիւրնտիր առնէ, եւ յարձակի ի վերայ նորա քսան հազարաւ, եւ հասեալ յԱղի, գտանէ զարսն⁵ յառաջմարտիկ⁶ հինգ հարիւրի: 63 Նախ՝ զնոսս կոտորէ. եւ զերծեալ մի ոմն ի հեծելոցն՝ հասեալ ի յԱրճէշ գոյժ արկանէ խոռեմայ⁷, եթէ հասեալ է թշնամին ի վերայ քոյ, եւ կոտորեցին զզաւրն պէշոպա յԱղի: 64 Եւ բարկացաւ խոռեամ ի վերայ առնն, հրամայեաց զնա կապել ոտիւք եւ ձեռաւք, եւ ասէ. «Երակլոս ցարդ յինէն փախստական գնայր. արդ եկեալ հասեալ եմ այսպիսի գինու, եւ նա յինէն ո՞չ փախիցէ»: 65 Այնինչ նորա բանքն ի ճերան էին, եւ նոքա հասին

ստիպով ի վերայ նոցա, պատեցին զքաղաքն ⁹երեք կուսէ, եւ բորբոքեցին զնա հուրք եւ այրեցին զզաւրացն բազմութիւնս: 66 Են եթէ ելանէր ոք ի նմանէն ի փախուստ՝ անդրէն ըմբռնեալ սատակէին. եւ ապրեալ ոչ ոք ել ի նոցանէ, զի զամենեւին եկեր հուր ահագին: 67 Բայց Շահր Վարազ զերծաւ¹⁰ նստեալ ի վերայ նուաստ երիվարի. այնպէս զերծեալ զնաց առ զաւրս իւր, զոր ժողովեալ էր յԱղիովիտ գաւառի:

68 Իսկ Երակլոս առ զաւար եւ զկապուտ բանակի նոցա, դարձաւ յաղթութեամբ մեծաւ, եւ երթեալ հասանէ ի կողմանս Կեսարացոց. եւ¹¹ Շահր Վարազ զնաց զհետ նորա փութանակի: 69 Բայց զի յաւգնեալ էր զաւրն՝ խորհեցաւ բազում գաւառս ընդ մէջ արկանել, զի հանգիցէ զաւրն եւ կազմիցի. եւ զնացեալ ի կողմանս Ասիացոց՝ անդ սփռեալ դադարեցին:

70 Յայնժամ առեալ Երակլի զզաւրս իւր՝ դարձաւ յերկիրն Հայոց, անցեալ ընդ Շիրակ հասանէ ի հուն գետոյն Երասխայ, եւ անց ընդ գետաւն առ Վարդանակերտաւն աւանաւ, երթեալ թափեցաւ ի Գոգովիտ գաւառ: 71 Եւ ¹²Ռոճ Վեհանայ եւ զաւրուն Պարսից կարծեցեալ զնոսս փախստական գնալ: 72 Իսկ նորա ճանապարհ կալեալ ի Հեր եւ ի Զարեւանդ գաւառ, դէպ ուղիղ ի Տիգրոն¹³ ի վերայ խոսրովու: 73 Եւ իբրեւ միջամուխ եղեւ ի սահմանս Ատրպատական գաւառի՝ ապա ուրեմն լուր եղեւ Ռոճ Վեհանայ. առ զզաւրս իւր եւ զնաց զհետ նորա ի Նախճաւան¹⁴ քաղաք: 74 Այնպէս փութով

1 Բոյ. Նախնուանն փխ Նախնուաննի

2 Ա. յԱղովիտ

3 Ա. այրընդիր

4 Ա. այրընդիր եւ ձիւրնդիր

5 Միհրդ. գաւրսն / Մալիս. գաւրսն. ուղղելի՝ գաւրսն

6 Միհրդ. Բաջամարտիկ փխ յառաջմարտիկ

7 Ա. խոռեամ

8 Ա. բարանն էին

9 Ա. Գ-կուսի

10 Ա. զերծեալ

11 Ա. չի՛ք եւ

12 Բոյ. Ռոնիկ Վահանայ

13 Ա. Գիգպոն փխ Տիգրոն

14 Ա. Գ Նախջուան / Բ Նախնուան / Ե Նախջուան

գնացեալ գտիւ եւ զգիշեր, մինչեւ չոգաւ եհաս մերձ ի նա: 75 Եւ նորա անկեալ յայնկոյս լերինն Զարասպայ յերկիրն Ասորեստանեայց¹: 76 Եւ սոքա պնդեցան զհետ նորա. եւ նոցա դարձեալ ընդ արեւմուտս՝ գնաց ի Նինուէ: 77 Եւ եկեալ այլ զաւրս յաւգնականութիւն Ռոճ Վեհանայ ի դրանէ արքային² արք ընտիրք³ յամենայն թագաւորութենէն, եւ խառնեալ ի միմեանս՝ հետամուտ եղեն Երակլի: 78 Իսկ Երակլոս ձգեաց զնոսա մինչեւ ի դաշտն Նինուէի, եւ դարձ ետ ի վերայ նոցա սաստիկ զաւրութեամբ. եւ էր բալ ի վերայ դաշտին: 79 Եւ ոչ գիտացին զաւրն Պարսից զդարձն Երակլին ի վերայ նոցա, մինչեւ երթեալ խառնեցան ընդ միմեանս:

80 Եւ այնպէս զաւրացոյց տէր զողորմութիւն իւր ի վերայ Երակլի յաւուր յայնմիկ, մինչեւ հարեալ սատակեցին զնոսա իբրեւ զայր մի եւ սպանին զգաւրավարն ի պատերազմի: 81 Եւ զմնացեալսն շրջափակ արարեալ՝ կամէին զամենեսեան սատակել: 82 Իսկ նոցա բողոք կայեալ, թէ «Աստուածասէր եւ բարերար տէր, արա՛ ի վերայ մեր ողորմութիւն, ⁴թէպէտ եւ չեմք արժանի ողորմութեան»: 83 Յայնժամ Երակլոս հրամայեաց զնոսա թողուլ ի բաց: 84 Եւ ինքն հրամայեաց Երակլոս ասպատակել ի վերայ երկրին:

ԳԼՈՒԽ ԼԹ

1 Փախուստ Խոսրովայ ի Վեհկաւատ. առնուլ Հերակլի զՏիգրոն եւ դառնալ յԱտրպատական: 2 Դարձ Խոսրովայ անդրէն ի Տիգրոն եւ սպանումն: 3 Թագաւորել որդւոյ Գորա Կաւատայ եւ առնել հաշտու-

թիւն ընդ Հերակլի, ունելով երկաւանջիւրոց զիին սահմանս իւրեանց:

4 Իսկ Խոսրով արքայ Պարսից փախստական գնաց՝ անցանել ընդ Դելաթ⁵ գետաւ ի Վեհկաւատ, հատեալ զլարս նաւակամրջացն⁶: 5 Եւ Երակլոս հասեալ բանակեցաւ առ դուրս⁷ մերձ Տիգրոն⁸ քաղաքի, եւ այրեաց զամենայն ապարանս թագաւորականս շուրջ զքաղաքաւն: 6 Եւ ինքն գնաց յԱտրպատական ամենայն աղիւսին⁹ եւ բազմութեամբ իւրով, զի էին միտք Երակլի զարհուրեալ ի Խոռեմայ¹⁰: 7 Իսկ Խոռեմ ոչ եկն Խոսրով արքայի յաւգնականութիւն, այլ եկաց անդէն ուր էրն ի կողմանս արեւմտից: 8 Եւ Խոսրով արքայ դարձաւ անդրէն ի տուն, եւ հրամայեաց կազմել զնաւակամուրջսն¹¹: 9 Բայց տիկնայքն եւ որդիքն արքայի եւ գանձն եւ ախոռն արքունի երիվարացն էին ի Վեհկաւատ:

10 Ակաւ Խոսրով ժողովել զմնացեալ նախարարսն. եւ խաւսէր ընդ նոսա ահագին դատաստանաւք, եթէ. «Ընդէ՞ր եւ ոչ դուք մեռարուք ի տեղոջ պատերազմին, քան եթէ գալ առ իս. արդեաւք զԽոսրով մեռեա՞լ կարծէիք»: 11 Յայնժամ խորհուրդ միաբանութեան ի մէջ առեալ ասեն. «Թէպէտ ի թշնամեացն ապրեցաք, բայց ի ձեռաց դորա ոչ գոյ մեզ ապրել. այլ եկայք իմասցուք ինչ»: 12 Յայնժամ երդուան առ միմեանս, եւ գնացեալ ի գիշերի ընդ գոմն ի Վեհկաւատ, կալան գնա եւ կարգեցին ի վերայ նորա պահապանս եւ թագաւորեցուցին զկաւատ զորդին նորա. նաեւ զերիվարսն որով եկեալ էր Խոսրով ի

1 Ա. Ասորեստանեաց
2 Ա. արբայի
3 Միհրդ., Պատկ. ընտիրք
4 Միհրդ., Պատկ. չիք թէպէտ եւ չեմք արժանի ողորմութեան

5 Ա. դելաթ
6 Ա. նաւակարմրջացն
7 Պատկ. դուս փխ դուրս
8 Ա. ի Տիգրոն փխ Տիգրոն
9 Ա. ախիւն
10 Ա. խոռեմայ Ա. խոռեամ
11 Ա. նաւակարմուրջսն

Տիգրան¹ հանին գաղտաբար: 13 Իսկ յորժամ եհաս գոյժ աղաղակին այսորիկ առ Խոսրով՝ ընդոստուցեալ յահէն՝ զարհուրեցաւ. խնդրեալ երիվար, եւ մտեալ յասպաստանն ոչ գտին: 14 Եւ արքայ Կաւատ եկն անց ամենայն զաւրաւքն իւրովք: 15 Եւ արքայ Խոսրով յայլակերպս եղեալ եմուտ ի բուրաստանն արքունի, եւ մտեալ ընդ թաւ թփով ծաղկոցին՝ զաւղեալ դարբասց: 16 Եւ եկեալ Կաւատ արքայ հրամայեաց խնդիր առնել, եւ գնացեալ ի բուրաստանն՝ գտին գնա. կալան գնա եւ ²ածին ի դահլիճ անդր: 17 Եւ հրամայեաց Կաւատ արքայ, եւ սպանին գնա: 18 Եւ վասն որդուցն Խոսրովու ասեն նախարարքն. «Ոչ է արժան ապրել նոցա. զի խռովութիւն յարուցանեն»: 19 Յայնժամ հրաման ետ արքայ Կաւատ, եւ սպանին զամենեսին ի միում ժամու արս Խ. եւ խնդրեաց յինքն գտիկնայս եւ զգանձս եւ զախոռ³ արքունի:

20 Ապա սկսաւ արքայ Կաւատ խորհուրդ առնել ընդ նախարարս թագաւորութեանն իւրում, եթէ «Պարտ է հաշտութիւն առնել ընդ կայսեր, եւ ի բաց թողուլ զամենայն սահմանս թագաւորութեան նորա. եւ ընդ ամենայն կողմանս հաշտութիւն արասցուք»: 21 Եւ հաւանեցան միաբանութեամբ առնել այնպէս: 22 Յայնժամ հրամայէ Կաւատ արքայ գրել առ Երակլոս հրովարտակ ողջունի. եւ թողու ի բաց զամենայն սահմանս նորա: 23 Եւ տայ տանել նմա երգումն. աղկնքել եւ տանել ընդ հրովարտակին. արձակէ ⁴գոթաշնան ոմն իշխան մեծամեծ ընծայիւք՝ հաստատել գնա ի վերայ միաբանութեանն այնորիկ:

24 Արդ՝ իբրեւ եհաս Ռաշնայն⁵ եւ ետ աւետիս եւ մատոյց զհրովարտակն, եւ կալաւ զառաջեաւ զընծայսն՝ մեծապէս գոհացան զԱստուծոյ Երակլոս արքայ եւ ամենայն⁶ զաւրք իւր: 25 Յայնժամ հրաման ետ արքայ Երակլոս արձակել զբազմութիւն գերութեանն եւ զաւարն ամենայն ի բաց տալ: 26 Եւ գրէ կտակ աւրհնութեան, եւ հաստատէ խաղաղութիւն հանդերձ երդմամբ, եւ արձակէ զոմն յիւրոց գլխաւոր նախարարացն, որում անունն էր Յուստաթ, հանդերձ մեծամեծ ընծայիւք: 27 Եւ գոթաշնայն մեծարեալ՝ լնու պատուական գանձիւք եւ արձակէ: 28 Եւ իւր չուեալ խաղաղութեամբ գնաց ի տեղի իւր:

29 Եւ Յուստաթ երթեալ ընծայիւք առաջի Կաւատայ արքայի, եւ մատուցանէ զհրովարտակն, եւ առաջի ունի զընծայսն: 30 Իսկ արքայ Կաւատ խնդութեամբ ընկալաւ գնա. եւ դարձեալ վերստին հաստատէ առ նմա զբանս խաղաղութեան եւ սահմանացն հատելոց երդմամբ հրովարտակաց. եւ ⁷կնքեաց աղ ըստ առաջին աւրինակին ընդ Յուստաթ, ըստ առաջին թագաւորաց: 31 Եւ յանդիման նորա հրամայէ գրել առ Շահր Վարագ, զի ժողովեցէ զզաւրն եւ եկեցէ անցցէ յերկիրն Պարսից, եւ ի բաց թողցէ զսահմանս Յունաց. թէպէտ եւ նա ոչ կամեցաւ լսել հրամանին այնմիկ: 32 Եւ զՅուստաթ արձակեցին լի գանձիւք, եւ գնաց:

ԳԼՈՒԽ Խ

1 Վարագատիրոց կարգի մարգպան Հայոց: 2 Նստել յաթոռ կաթողիկոսութեան Քրիստափորի եւ գկնի նո-

1 Ա. Տիսրոն

2 Ա.Ձ.Ձ, Միհրդ., Պատկ. անիմ դահիմ անդր փխ անիմ ի դահիլիմ անդր

3 Ա. գախոռոս

4 Ա. գոթաշն ոմն

5 Ձ.Ձ, Միհրդ., Պատկ. Ռաշն այն փխ Ռաշնայն

6 Ա. ամենայնի

7 Բոյ. եւ կնքեալ աղ ըստ առաջին օրինակին զՅուստաթ ըստ առաջին թագաւորաց փխ կնքեաց աղ ըստ առաջին օրինակին ընդ Յուստաթ, ըստ առաջին թագաւորաց

րա եզրի: 3 Մահ Կաւատայ. թագաւորել Արտաշրի մանկան: 4 Խոռեամբ սոտ խորհրդոյ եւ աւգնականութեամբ Հերակլի առնու գՏիգրոն, սպանանէ զԱրտաշիր եւ ինքն թագաւորէ. զիսչն տէրունեան դարձուցանէ Յունաց: 5 Սպանումն Խոռեամբ, թագաւորել Բորոյ դստեր Խոսրովայ, Ագարմիդիտոյ եւ Որմգրի սակաւ ժամանակս եւ ապա Յազկերտի, որդւոյ Կաւատայ: 6 Պատակտումն տէրութեանն Պարսից:

7 Յայնժամ կոչէ արքայ Կաւատ զՎարագատիրոց զորդի ¹Սմբատայ Բագրատունւոյ Խոսրով Շում կոչեցելոյ, եւ տայ նմա զիշխանութիւն տանուտէրութեանն². առնէ զնա մարգպան եւ արձակէ ի Հայս հանդերձ ամենայն ընչիւք հայրենի, զի գաշխարհն ի շինութեան պահեսցէ: 8 Եւ իբրեւ եկն նա ի Հայս՝ խնդութեամբ ընկալան զնա ամենայն աշխարհն Հայաստանեայց: 9 Բայց զի մեռեալ էր երանելին Կոմիտաս³ կաթողիկոսն եւ կայր տեղին անհրամանատար՝ խորհուրդ առնէր ընդ ամենեցուն տեսանել զոմն արժանաւոր: 10 Յայնժամ առաջադրութեամբ⁴ Թէոդորոսի Ռշտունեաց տեսան ընտրեցին զոմն անապատական՝ յԱբրահամեան տանէ, որում անուն էր Քրիստափոր: 11 Զնա նստուցին կաթողիկոս, եւ նա դիպաւ այր հպարտ եւ ամբարտաւան, որոյ լեզու իւր էր իբրեւ զսուր սուսեր: 12 Սա բազում խոռովութիւն յուզեաց եւ արկ սուր ի մէջ ընդ ասպետ եւ ընդ եղբայր իւր Հարախաւսութեամբ: 13 Կալաւ սա զաթոռ հայրապետութեան ամս Բ. եւ յամին երրորդի եղին ի վերայ նորա բամբասանս: 14 Եւ

ժողովեալ զամենայն⁵ եպիսկոպոսունս եւ իշխանս արարին քննութիւն: 15 Եւ եկեալ արք երկու ի նորին ընտանեաց եւ վկայեցին զնմանէ⁶ առաջի ամենայն բազմութեանն: 16 Ապա արձակեալ զոմանս յեպիսկոպոսաց անտի՝ եւ առին ի նմանէ զփակեղն⁷ պատուոյ քահանայապետութեան, եւ ընկեցին զնա ի կարգէն եւ հալածեցին զնա անարգանաւք: 17 Եւ անդէն փութանակի նստուցին կաթողիկոս զԵզր ի Նիգ գաւառէ, որ էր առ երանելոյն Կոմիտասաւ կարգեալ փակակալ սրբոյն Գրիգորի. եւ սա էր այր խոնարհ եւ հեզ, որ ոչ կամէր զոք ցասուցանել, եւ ոչ ելանէր ի բերանոյ նորա բան տգեղ:

18 Եւ արդ՝ մինչդեռ խորհէր Կաւատ արքայ շինութեան աշխարհի, եւ կամէր ընդ ամենայն կողմանս խաղաղութիւն առնել, կեցեալ ամիսս վեց՝ վախճանեցաւ: 19 Եւ նստուցին թագաւոր զԱրտաշիր զորդի նորա. եւ նա էր մանուկ տղայ: 20 Յայնժամ Երակղոս գրէ առ Խոռեամ այսպէս. «Կաւատ թագաւոր ձեր վախճանեցաւ, եւ քեզ հասեալ է՝⁸ թագաւորութեանն այն աթոռ. եւ ես քեզ տամ զնա, եւ զաւակի քո յետ քո: 21 Եւ եթէ զաւր պիտոյ է՝ արձակեցից յաւգնականութիւն որչափ եւ պիտոյ իցէ քեզ, եւ ուխտ դիցուք ի մէջ իմ եւ ի մէջ քո հանդերձ երդմամբ, գրով եւ կնքով»: 22 Յայնժամ զիւրաւ հաւանեալ Խոռեմայ¹⁰ թողու ի բաց զԱղեքսանդրիա¹¹, եւ առեալ զամենայն զաւրս իւր եւ ի մի վայր գումարեաց, եւ թողեալ զնոսա, եւ ինքն սակաւուք զնաց ի ժամադիր տեղին, ուր ասացեալ էր նմա Երակղի: 23 Եւ տեսեալ զմիմեանս ուրախ

1 Ա Սմբատա Բագրատունո խոսրով Շումբն
 2 Ա տանատիրութեանն
 3 Ա, Պատկ. Կոմիտաս
 4 Ա առաջնորդութեամբ փխ առաջադրութեամբ

5 Բոյ. ամենայն փխ գամենայն
 6 Ա զմմանէն
 7 Ա զփակեղն
 8 ՏՏ հասեալ փխ հասեալ է
 9 Ա, Միհրդ. թագաւորութեանն աթոռոյ
 10 Ա խոռեամայ
 11 Ա զաղէկսանդրիայ

լինելին մեծապէս: 24 Յայնժամ երգուաւ նմա Երակլոս՝ տալ զթագաւորութիւնն զայն, եւ խոստանայ նոյնպէս որդւոց նորա յետ նորա, եւ զաւր որչափ եւ պիտոյ իցէ: 25 Եւ խնդրէր առաջին խնդիր ի նմանէ՝ զխաչն կենսաբեր, զոր¹ գերեաց նա յԵրուսաղէմէ: 26 Յայնժամ երգուաւ նմա Խոռեամ եւ ասէ. «Յորժամ Հասից ի դուռն արքունի՝ նոյն ժամայն խնդիր արարից խաչին եւ տաց բերել առ քեզ: 27 Այլ եւ պայման սահման եղից՝ ցոր վայր եւ դու կամիցիս. արա՛ վասն նորա Հաստատութիւն գրով եւ կնքով եւ աղիւ²»: 28 Եւ խնդրեաց ի նմանէ զաւր սակաւ, եւ մեկնեցան զնացին ի միմեանց:

29 Իսկ Խոռեմայ առեալ զբազմութիւն զաւրաց իւրոց՝ զնաց ի Տիգրոն, եւ Հրաման տուեալ ոմանց՝ սպանին զտղայ թագաւորն զԱրտաշէր, եւ ինքն երթեալ նստաւ յաթոռ թագաւորութեանն. եւ զամենայն արս գլխաւորս, որ ի դրանն կամ որ ի զաւրուն³, յորում ոչ կարէր վստահանալ՝ Հրաման ետ սրով սատակել զնոսա, եւ զայլս կապանաւք ետ տանել առ Երակլոս: 30 Յայնժամ արձակեաց երանելին Երակլոս արս Հաւատարիմս առ Խոռեամ վասն տէրունեան խաչին: 31 Եւ նորա խնդիր արարեալ մեծաւ ստիպով՝ Հագիւ Հագ ետ ցարան, որ եկեալ էին: 32 Եւ նոքա առեալ զնացին փութանակի: 33 Եւ ետ նոցա ինչս ոչ սակաւս⁴. եւ մեծաւ ուրախութեամբ արձակեաց զնոսա պատուով:

34 Իսկ Խոռեամ յաւուր միում զգեցեալ էր Հանդերձ⁵ թագաւորական եւ նստեալ ի վերայ երիվարի շրջէր ի մէջ զաւրուն ցուցանել զինքն. յանկարծակի ի թիկանց կուսէ յարձակեցան ի վերայ նո-

րա, Հարին զնա եւ սատակեցին: 35 Եւ թագաւորեցուցին զԲորն⁶, դուստր Խոսրովայ, որ էր կին նորին, եւ կարգեցին Հրամանատար⁷ ի դրանն զԽոռոխ Որմիզդ, որ էր իշխան կողմանց Ատրպատականի: 36 Արդ՝ Խոռոխն այն յգէ առ բամբիչն⁸, ասէ. «Լե՛ր ինձ կին». եւ նորա յանձին կալեալ ասէ⁹. «Ե՛կ միով արամբ Հասարակ գիշերի, եւ ես արարից զկամս քո»: 37 Եւ յարուցեալ Հասարակ գիշերի միով մանկամբ զնաց. եւ իբրեւ եմուտ ի տաճարն արքունի՝ յարեան ի վերայ նորա պահպանք դրանն եւ Հարեալ սպանին զնա: 38 Եւ կալաւ բամբիչն զթագաւորութիւն ամս Բ եւ մեռաւ: 39 Յետ նորա¹⁰ Խոսրով ոմն յագգէ Սասանայ: 40 Եւ յետ Խոսրովայ՝ Ազարմիդուխտ դուստր Խոսրովայ: 41 Եւ յետ սորա Որմիզդ¹¹, թոռն Խոսրովայ, զոր խեղդամահ արարին զաւրն Խոռեմայ¹²: 42 Եւ ապա թագաւորէ Յագկերտ որդի Կաւատայ, թոռն Խոսրովայ, որ ունէր զթագաւորութիւնն երկեղիւ, զի պատուեալ բաժանեցան զաւրք աշխարհին Պարսից՝ յերիս մասունս: 43 Զաւր մի այն՝ որ ի Պարսից եւ ի յարեւելից կողմանէ, եւ զաւր մի Խոռեմայ՝ որ յԱտրեստանեայց կողմանէ, եւ զաւր մի՝ որ յԱտրպատական կողմանէ: 44 Բայց թագաւորութիւն նորա էր ի Տիգրոն¹³, եւ ամենեքին միաբան պատուէին զնա միաբանութեամբ: Ամէն¹⁴:

ԳԼՈՒԽ ԽԱ

1 Դարձ տէրունեան խաչին յերուսաղէմ: 2 Կաթողիկոսն Եգր ըստ

1 Ա որ փխ գոր
2 Ա աղիւ փխ եւ աղիւ
3 Մալխ. գաւրսն փխ գաւրսն
4 Պատկ., Մալխ. սակաւ
5 Միհրդ., Պատկ. գհանդերձ

6 Բոյ. գԲրորն
7 ՏՏ հրամանատար
8 Ա բանբիչն (նաեւ յետոյ)
9 Միհրդ., Պատկ. քէ փխ ասէ
10 Ա յետ սորա
11 Բոյ. Որմզդի փխ Որմիզդ
12 Ա Խոռեմայ
13 Ա ի Տիգրոն
14 ԶԶ ասէ (կամ այս է) փխ ամէն

հարկելոյ Մժէժի Գնունոյ ընդունի
 գժողովն Քաղկեդոնի եւ առնու
 պարգեւ զաղն Կողբայ: 3 Գժտու-
 քիւն Վարագտիրոցի ընդ իշխանս
 Ատրպատականի. խորհուրդ Մժէժի
 սպանանել զնա. փախուստ նորա
 առ Հերակլ եւ մեծարել ի նմանէ:
 4 Դավանանութիւն Աթալարիկոսի
 ընդդէմ հար իւրոյ Հերակլի. չմիա-
 քանել Վարագտիրոցի ընդ դաւա-
 նանսն. ախոր նորա: 5 Դաւիթ Սա-
 հառունի կարգի կիրապաղատ:
 6 Թէոդորոս Ռշտունի պահէ գաշ-
 խարին Հայոց յապահովի:

7 Իսկ զտէրունեան սուրբ խաչն ըն-
 կալեալ երանելի աստուածասէր եւ երջա-
 նիկ թագաւորին Երակլի՝ գումարէ զգաւր
 իւր յորդոր եւ խնդալից սրտիւ: 8 Եւ չու
 յուղի անկեալ Հանդերձ ամենայն թագա-
 ւորական սպասաւորութեամբն, պատուե-
 լով զսուրբ¹ հրաշալի եւ զերկնաւոր
 զիւտն, եւ տարեալ հասուցանէ² ի քա-
 ղաքն սուրբ Հանդերձ ամենայն սպասուք³
 եկեղեցոյ, որ ապրեալ էր ի ձեռաց թշնա-
 մեացն ի Բիւզանդիա⁴ քաղաքի: 9 Ապա
 անդ ոչ սակաւ ինչ լինէր ուրախութիւն⁵
 յաւուր յայնմիկ ի մտանել նոցա յերուսա-
 ղէմ: 10 Ձայն լալոյ եւ ողբոյ եւ հեղումն
 արտասուաց ահագին բորբոքման սրտից
 նոցա խանդաղատանաց, եւ կսկծելոյ⁶ ա-
 ղեացն թագաւորին եւ իշխանացն եւ զաւ-
 րացն ամենեցուն եւ բնակչացն այնոցիկ
 որ ի մէջ քաղաքին: 11 Եւ ոչ ոք կարէր
 երգել զտէրունեան երգս յահագին եւ յա-
 ղիողորմ խանդաղատանացն թագաւորին
 եւ ամենայն բազմութեանն: 12 Եւ կար-

գեալ հաստատեաց ի տեղի իւր. եւ զամե-
 նայն սպասս եկեղեցեացն եղ յիւրաքան-
 չիւր տեղիս, եւ բաշխեաց ամենայն եկեղե-
 ցեացն եւ բնակչաց քաղաքին աւրհնու-
 թիւն եւ գինս խնկոց:

13 Եւ զնաց ինքն զճանապարհս իւր
 դէպ ուղիղ ի Միջագետս Ասորւոց, զի կա-
 լեալ հաստատեացէ ընդ ինքեան զքաղաքս
 սահմանացն: 14 Եւ սահման հաստատե-
 ցաւ նոյն՝ որ առ Խոսրովալ եւ Մաւրկաւ
 հաստատեալ էր: 15 Եւ եկաց խաչն տէ-
 րունական յաստուածակերտ քաղաքին
 մինչեւ ցմեւանդամ⁷ առածն Երուսաղէմի
 յորդուոցն Իսմայելի, եւ ապա զնաց փախս-
 տական ի քաղաքն թագաւորանիստ հան-
 դերձ ամենայն սպասիւք եկեղեցւոյն:

16 Եկն ապա զաւրավարն Յունաց
 Մժէժ⁸ Գնունին ի Հայաստան երկրէն, եւ
 ինքն կալաւ զամենայն երկիրն ըստ ասա-
 ցելումն սահմանին: 17 Ասէ ցկաթուղի-
 կոսն ցեզր՝ երթալ նմա յերկիր սահմա-
 նացն Յունաց⁹ եւ հաղորդել աւրինաւք
 ընդ կայսեր. ապա թէ ոչ՝ արասցուք մեզ
 այլ կաթուղիկոս¹⁰. եւ դու կա՛լ զիշխանու-
 թիւնդ քոյ ի Պարսից կողմանէ: 18 Իսկ
 կաթուղիկոսն իբրեւ ոչ կարաց թողուլ
 զերկիր իշխանութեան իւրոյ՝ խնդրեաց
 ձեռնարկ հաւատոյ ի թագաւորէն: 19 Եւ
 վաղվաղակի առաքեցաւ նմա տումար
 գրեալ ձեռամբ թագաւորին, եւ նզովեալ
 զնեստոր եւ զամենայն հերձուածողս,
 բայց ոչ էր նզովեալ զժողովն Քաղկեդոնի:
 20 Եւ զնաց կաթուղիկոսն յերկիրն Ասո-
 րեստանի, ետես զթագաւորն եւ հաղորդե-
 ցաւ ընդ նմա աւրինաւք: 21 Եւ խնդրեալ
 ի թագաւորէն պարգեւս¹¹ զաղն Կողբայ,
 եւ առեալ զպարգեւն՝ դարձաւ մեծաւ շքով

1 Ա. չիբ գտուրբ
 2 Ա. հասուցանէր
 3 Միհրդ., Պատկ. սպասիւք
 4 Ա. ի Բուզանդիայ
 5 Ա. ուրախութիւնի
 6 Ա. կսկծելոց

7 Ա. միւսանգամ
 8 Ա. Մեծեթ (նաեւ յետոյ)
 9 Ա. յունացն / Միհրդ., Պատկ. չիբ յունաց
 10 Ա. կաթաղիկոս (նաեւ յետոյ)
 11 Ա. առեալ զպարգեւսն

ի տուն իւր: 22 Եւ ապա յայնմհետէ նստէր ի մէջ բանակին Յունաց, մինչեւ զաւրավարին հաճոյանալ ՚ըստ կամաց նորա կարգէր զկարգս զինուորացն եւ բաշխումն շտեմարանաց ի վերայ ամենայն երկրին:

23 Իսկ Վարազտիրոց ասպետ, անուանեալ ի թագաւորաց Ջաւխտեան Խոսրովու, որդի մեծին Խոսրովայ Շումն, շինեաց բոլորովին զամենայն աշխարհն Հայոց: 24 Բայց ոչ նուաճեալ հնազանդեցաւ իշխանին մեծի որ յԱտրպատական աշխարհին, որում Խոսրով Որմիզդն² կոչէին: 25 Նա եւ ոչ յետ նորա որդւոյ նորին Ռոստոմայ³, որ էր իշխան ի կողմանս Ատրպատականի. եւ էր խոռովութիւն մեծ ի մէջ երկոցունց⁴: 26 Ապա եւ զաւրավարն Յունաց Մժէժ սկսաւ եւ նա առնել չարախաւսութիւն զասպետէ առ Ռոստոմայ⁵ իշխանին, որ յԱտրպատական աշխարհին: 27 «Մի՛ կացցէ սա ի Հայս. ապա թէ ոչ՝ խոռովութիւն մեծ լինիցի ի մէջ երկոցունց թագաւորացն»: 28 Եւ արձակեալ նորա զեղբայր իւր դարիքպետ⁶, զի երթեալ ձմերեացէ ի Դրենի, եւ ապա կապեսցեն զասպետ եւ առեալ գնացան: 29 Արդ՝ զի ամենայն զաւրն Պարսից սիրէին զասպետ՝ մի ոմն յիշխանաց անտի մեծ ազգ արար նմա եւ ասէ. «Տե՛ս զանձն քոյ, զի վաղիւ կապելոց են զքեզ»: 30 Իսկ ասպետ առեալ զկին իւր եւ զորդիս՝ փախեաւ ի գիշերի, եւ ճանապարհ կալեալ գնաց ի Տարոն: 31 Եւ անդ երթեալ ժողովեաց զզաւրս իւր. եւ խնդրեալ երդումն ի թա-

գաւորէն Երակլէ, զի մի՛ հեռացուցէ զնա յաշխարհէն իւրմէ, եւ ընկալեալ երդումն հաւատարիմ՝ երթեալ յանդիման լինէր նմա յԱսորեստանեայց⁷ աշխարհին: 32 Յայնժամ երդուաւ⁸ նմա թագաւորն Երակլոս եւ ասէ. «Կացցես առ իս սակաւ ժամանակս, ապա արձակեցից զքեզ պատուով մեծաւ յերկիր քոյ»: 33 Եւ մեծացոյց զնա քան զամենայն պատրիկսն որ էին ի թագաւորութեան նորա: 34 Եւ գնացեալ ի պաղատն՝ ետ նմա ապարանս թագաւորականս եւ գահոյս արծաթի եւ գանձս բազումս⁹ յոյժ: 35 Եւ որդի նորա Սմբատ էր սիրելի սենեկապետին Երակլի:

36 Եւ այս է չարութիւն եղեալ յորդի կայսերն Երակլի՝ ի յանցս մեծս, որում անուն էր Աթաղարիկոս¹⁰, որ եւ խողխողեաց¹¹ զսիրտ հաւրն եւ խրամատեաց զհրաշալի անձն, եւ յերեսաց նորա զգեղեցկութիւնն, եւ պատճառք կորստեան¹² իւր անձին եւ բազմաց: 37 Քանզի միաբանեալ սա եւ Թէոդորոս եղբաւորդի Երակլի, անուանեալն Մագիստրոս¹³, եւ բազումք ի մեծամեծաց քաղաքին, եւ Վահան Խորխոռունի¹⁴. սոքա ամենեքին¹⁵ միաբանեալ սպանանել զԵրակլոս, եւ զորդի նորա զԱթաղարիկոս նստուցանել յաթոռ թագաւորութեանն: 38 Գտաւ ի խորհրդեանն յայնմիկ լեալ Վարազտիրոց, որդի Խոսրովայ Շումն¹⁶ Սմբատայ. բայց չէր միաբանեալ սպանման թագաւորին եւ որդւոց նորա. այլ ասէ. «Դուք ասէք զնոսա տեղապահս Աստուծոյ, ապա ոչ է

1 Բոյ. ըստ կամաց նորա: Կարգէր փխ ըստ կամաց նորա կարգէր
 2 Բոյ. Որմիզդն. ուղղում ենք Որմիզդն ըստ յաջորդ գլխում հանդիպող այդ նիշտ ուղղագրութեան:
 3 Ա. Ռատումայ / Միհրդ. Ռատումայ
 4 Ա, Միհրդ. երկոցունցն
 5 Ա. Ըստումայ / Միհրդ. Ռատումայ. ուղղելի՛ Ռատում
 6 Բոյ. Գարիբպետ

7 Ա. ասորեստանեայց
 8 Ա. երդումն փխ երդուաւ
 9 Ա. բազում
 10 Բոյ. Աթալարիկոս
 11 ՁԶ որ եւ Խոռխոռունեաց / Միհրդ., Պատկ. որ ի խոր վիրաւորեաց / Մայլս. որ ի խոր խոցեաց
 12 ՁԶ չիք կորստեան
 13 Միհրդ. մարգիստրոս
 14 Ա. Խորխոռունին
 15 Ա. ամենեքեան
 16 Ա. շնումն

պարտ լինել այդմ բանի, եւ յայդմ խորհրդի ոչ միաբանիմ ընդ ձեզ»։ 39 Եւ բանք խորհրդեանն պատմեցաւ լիով յունկն թագաւորին յումմանէ կորատորէ, որ էր լեալ ի խորհրդեանն։ 40 Իբրեւ հաւաստութեամբ ի վերայ եհաս թագաւորն՝ հրամայեաց ընդ առաւաւտն՝ ունել զորդի իւր եւ զեղբարորդի եւ զամենեսեան² որք ընդ նոսա էին. կտրել զքիթս եւ զաջոյ ձեռնն ամենեցուն։ 41 Բայց արձակեալ պատգամ առ սպետ՝ ասէ. «Փոխանակ զի արարեր դու այդպիսի առ իս, եւ ոչ կամեցար արկանել զձեռն քոյ յարիւն իմ եւ յարիւն որդւոց իմոց, եւ ես ոչ արկից զձեռն իմ եւ քեզ եւ յորդիս քոյ։ 42 Բայց ե՛րթ կա՛ց ուր եւ հրամայեցից քեզ, եւ արարից ի վերայ քոյ ողորմութիւն»։ 43 Եւ թէպէտ բազում անգամ աղաղակեցին կողմանքն³ թէ «մեռցի», սակայն նա ոչ կամեցաւ լսել նոցա։ 44 Այլ հրամայեաց տանել զնա եւ զկին նորա եւ զորդիս նորա ի կղզի եւ ի քաղաքն նեղութեանն, որում Աքսորն⁴ կոչեն։

45 Գտաւ լեալ ի խորհրդեանն յայնմիկ եւ Դաւիթ Սահառունի, զոր կապեալ Մծեծայ⁵ առաքէ ի պաղատն։ 46 Եւ հատեալ նմա զկապանս իւր ի ճանապարհին՝ սատակէ զարսն որք տանէին զնա։ 47 Եւ դարձեալ անդրէն միաբանէ ընդ ինքեան զզաւրս Հայոց, յարձակի ի վերայ Մծեծի Գնունւոյ զաւրավարին Յունաց, հարեալ սատակէ զնա եւ զՎարազ Գնել Գնունի։ 48 Եւ առ յինքն զաւրավարութիւնն կամակցութեամբ եւ սիրով ամենայն զաւրացն։

49 Իսկ թագաւորն առնէ ըստ խնդրոյ իշխանացն զնա իշխան ի վերայ⁶ ամենայն աշխարհացն, եւ տայ նմա պատիւ կիւրպաղատութեանն⁷, եւ հաստատէ զնա ի ծառայութիւն իւր, եւ կալեալ զիշխանութիւնն ամս Գ ամենայն ճոխութեամբ մեծապէս։ 50 Ապա անարգեալ ի զաւրացն՝ հալածեցաւ, եւ անմիաբան լեալ ամենայն ազատացն՝ կորուսին զերկիրս Հայոց։ 51 Բայց միայն աստուածասէր եւ քաջ իշխանն Ռշտունեաց գաւառին Թէոդորոս կազմէր զզաւրս իւրոյ կողմանն հանապազ եւ զգուշանայր զտիւ եւ զգիշեր ըստ իւրոյ քաջ իմաստութեանն, ոչ սակաւ աւճիրս գործէր ի թշնամեացն։ 52 Եւ շինեալ զԱղթամար կղզի՝ անդ ապրեցուցանէր զբազում գաւառս։

ԳԼՈՒԽ ԽԲ

1 Տարձումն Սասանականին, որ կալաւ զիշխանութիւնն ամս ՇԽԲ։
 2 Դիմել Հրէից առ Իսմայելացիս. երեւել Մահմետի եւ միաբանել զԻսմայելացիս։ 3 Առաջին պատերազմ ի մէջ Յունաց եւ Իսմայելացւոց յԱրաբիս։ 4 Պարտութիւն Յունաց. փախուցանել զխաչափայտն ի Կոստանդնուպոլիս։ 5 Իսմայելացիք տիրեն Եգիպտոսի։ 6 Այլ գաւր Իսմայելացւոց առնու զՏիգրոն։ 7 Նուագումն թագաւորութեան Պարսից։ 8 Մահ Հերակլի եւ թագաւորել որդւոյ նորա Կոստանդին։ 9 Մուտ որդւոցն Իսմայելի յաշխարհս Հայոց։ 10 Առումն Դունայ եւ գերումն Լեւ հագար արանց ի Դունայ։ 11 Պատրկութիւն Թէոդորոսի

1 Ա ընդ առաւօտուն
 2 Ա գամենեսիմ
 3 Միհրդ., Պատկ. կողմունքն
 4 Ա ախորս / Մալիս. ախորն (փոքրատառով)
 5 Ա մեծեծայ (եւ յետոյ)

6 ՏՏ չիբ ի վերայ
 7 Ա կորպապաղատութեան
 8 ՁԶ Բարձումն սասանականին, որ կալաւ զիշխանութիւնն ՇԽԲ ամ։ Եւ մուտ որդւոյն Իսմայելի յաշխարհս Հայոց

Ռշտունույ: 12 Իսմայելացիք յաւարի առնուն գրագում աշխարհս մինչեւ ի սահմանս Հնդկաց:

13 Աբրահամեանն ճառեցից զգաւակէ, ոչ զագատէն, այլ զայն՝ որ յաղախնոյ ծնեալ, յորոյ վերայ անսուտ կատարեալ աստուածային բանն, եթէ «ձեոք՝ նորա յամենեսեան, եւ ամենեցուն ձեոք ի նա»¹:

14 Յայնժամ երթեալ ժողովեցան յեղեսացւոց քաղաքն երկոտասան ազգք² ամենայն ցեղիցն Հրէից: 15 Եւ եղեւ իբրեւ տեսին, թէ գնաց մեկնեցաւ ի նոցանէ³ զաւրն Պարսից, եւ թողին ի բաց զքաղաքն խաղաղութեամբ՝ փակեցին զգոռն եւ ամրացան ի նա. եւ ոչ ետուն մտանել ի նոսա զաւրացն Հռովմայեցւոց տէրութեանն: 16 Իսկ թագաւորն Յունաց Երակոս հրաման ետ պաշարել զնա: 17 Եւ իբրեւ գիտացին սոքա, եթէ ոչ կարեն⁴ ունել զղէմ նորա պատերազմաւ՝ խաւսեցան ընդ նմա ի խաղաղութիւն: 18 Եւ բացեալ զգոռն քաղաքին՝ երթեալ կացին առաջի նորա: 19 Յայնժամ հրաման ետ նոցա երթալ դադարել յիւրաքանչիւր⁵ ի բնակութիւն. եւ գնացին նոքա: 20 Եւ կալեալ զճանապարհս անապատին գնացին ի Տաճկաստան առ որդիսն Իսմայելի, կոչեն զնոսա իւրեանց յաւանականութիւն, եւ ծանուցանեն նոցա զհարազատութիւն իւրեանց Գրոց կտակաւ: 21 Իսկ նոցա թէպէտ եւ հաւանեալ վասն մերձաւոր հարազատութեանն՝ այլ ոչ կարէին առնել հաւանութիւն ի մէջ բազմութեան նոցա, եւ զի էին պաշտամունք նոցա բաժանեալ ի միմեանց:

22 Յայնժամ ժամանակի այր ոմն ի նոցունց իսկ յորդոցն Իսմայելի, որում անուն էր Մահմէտ, թանգար⁶, որպէս ի հրամանէն Աստուծոյ երեւեալ նոցա քարոզ՝ ճշմարտութեանն ճանապարհ, զԱբրահամեանն ուսուցանէր նոցա ճանաչել զԱստուած. մանաւանդ զի հմուտ եւ տեղեակ եւս էր Մովսիսական պատմութեանն: 23 Արդ՝ չգի ի վերուստ էր հրամանն ի միողէ հրամանէ ժողովէին ամենեքեան ի միաբանութիւն աւրինացն: 24 Եւ թողեալ զունայնութեան պաշտամունսն՝ դառնային առ Աստուած կենդանի, որ երեւեցաւ հաւրն նոցա Աբրահամու: 25 Արդ՝ աւրինադրէ զնոսա Մահմէտ՝ ոչ ուտել մեռելոտի, եւ ոչ ըմպել զինի, եւ ոչ խաւսել սուտ, եւ ոչ խառնակել ի պոռնկութիւն: 26 Եւ ասէր. «Երդամբ խոստացաւ Աստուած զերկիրն զայն Աբրահամու եւ զաւակի նորա յետ նորա մինչեւ յաւիտեան: 27 Եւ կատարեաց որպէս խաւսեցան առ այնժամ ժամանակաւն, մինչեւ սիրէն զԻսրայէլ: 28 Իսկ արդ՝ դուք էք որդիք Աբրահամու, եւ կատարէ Աստուած զխոստումն Աբրահամու եւ զաւակի նորա ի վերայ ձեր. այլ միայն սրտիւ⁸ սիրեցէ՛ք զԱստուածն Աբրահամու եւ երթա՛յք կալարո՛ւք զերկիրն ձեր, զոր ետ Աստուած հաւր ձերում Աբրահամու, եւ ոչ կարէ ոք⁹ ընդդէմ ձեր կալ պատերազմաւ, զի Աստուած ընդ ձեզ է»:

29 Յայնժամ ամենեքեան ժողովեցան միաբան յԵւիւլայ¹⁰ մինչեւ ցՍուր, ¹¹որ է յանդիման Եգիպտոսի¹¹, եւ գնացին յանապատէն Փառանու երկոտասան ցեղ՝ ըստ ցեղի տանց նահապետաց իւրեանց: 30 Եւ

1 Ա. ձեոք

2 Ի. Ժ. 11-12

3 Ա. Միհրդ. ազգ

4 Ա. նոցանէն

5 Բոյ. կարեմք

6 Միհրդ., Պատկ. իւրաքանչիւր

6 Ա. Միհրդ., Պատկ. քանկանգար

7 Ա. Միհրդ. զի վերուստ / Պատկ. գի վերուստ

8 ՏՏ չիք սրտիւ

9 Ա. չիք ոք

10 Ա. յԵւիւլայ

11 Բոյ. եւ յանդիման փ/ս որ է յանդիման

2 Ի. Ժ. 18

բաժանեցին ժԲ հազար արանց, 1 որպէս յորդոցն Իսրայելի ի ցեղան իւրեանց, հազար 2 այր ի ցեղ մի՝ առաջնորդել անցա յերկիրն Իսրայելի³։ 31 Եւ չուեալք գնացին բանակք բանակք ըստ իւրաքանչիւր նահապետութեանց – Նաբեուք, Կեդար, Արդիւղ, Մաքսամ⁴, Մասայ, Իդումա⁵, Մասէ, Քոդդադ⁶, Թեման, Յետուր, Նափէս եւ Կեդմայ⁷։ 32 Այս են ազգք Իսրայելի⁸։ 33 Եւ հասեալ յԸռաբոլթ Մովաբու ի սահմանս Թուբէնի. զի բանակն Յունաց բանակեալ էին յԱրաբիա, եւ անկեալ ի վերայ նոցա յանկարծակի՝ հարին զնոսա ի սուր սուսերի, եւ փախստական արարին զԹէոզոս եղբայր կայսերն Երակղի, եւ դարձեալ բանակեցան յԱրաբիա։

34 Եւ ամենայն մնացորդք ժողովրդեան որդոցն Իսրայելի ժողովեալ միաբանեցան ի միասին, եւ եղեն զաւր մեծ։ 35 Եւ եղեւ յետ այնորիկ⁸ արձակեցին պատգամս առ Թագաւորն Յունաց, եւ ասեն այսպէս. «Հաւր մերուս Աբրահամու ետ Աստուած զերկիրդ զայդ ի կալուած ժառանգութեան եւ զաւակի նորա յետ նորա։ 36 Եւ մեք եմք որդիք Աբրահամու. շատ լիցի քեզ ունել զերկիրդ մեր. ի բաց թող խաղաղութեամբ, եւ մեք ոչ եկեսցուք յերկիր քոյ. ապա թէ ոչ՝ տոկոսիւք պահանջեսցուք ի քէն զկալեալն»։

37 Իսկ կայսրն ոչ առնոյր յանձն, եւ ըստ պատգամին պատշաճի ոչ առնէր նոցա պատասխանի, այլ ասէ. «Իմ է երկիրս, եւ քոյ վիճակ ժառանգութեան՝ անա-

պատն. ե՛րթ գնա՛ խաղաղութեամբ յերկիր քոյ»։ 38 Եւ սկսաւ գունդս կազմել իբրեւ ՀՌ, եւ ետ նոցա զաւրովար՝ զոմն մի ի հաւատարիմ ներքինեաց իւրոց, 9 եւ հրաման ետ երթալ նոցա յԱրաբիա. եւ պատուիրեաց չառնել պատերազմ ընդ նոսա, այլ զգուշանալ անձանց, մինչեւ իւր այլ զաւրս գումարեալ արձակեսցէ յաւգնականութիւն նոցա։ 39 Իսկ նոցա հասեալ ի Յորդանան եւ անցին յԱրաբիա, եւ թողեալ զբանակս իւրեանց ի գետեզերին՝ հետիոտս¹⁰ գնացին ի վերայ բանակի նոցա։ 40 Իսկ նոցա զմասն ինչ ի բանակէն դարանակալ արարեալ աստի եւ անտի, եւ կարգեալ զբազմութիւն խորանացն շուրջ զբանակաւն, եւ ածեալ զուղտերամական՝ մակաղեցին շուրջ զբանակաւն եւ զվրանաւքն, եւ կապեցին չուանաւք զոտս նոցա. այս է ամբողջութիւն բանակի նոցա։ 41 Եւ սոքա յաւգնեալք ի ճանապարհին՝ ուր ուրեմն կարացին հատանել զամբողջութիւն բանակին, եւ սկսան սատակել զնոսա։ 42 Յանկարծակի յարեան դարանակալքն ի տեղուղէ իւրեանց եւ յարձակեցան ի վերայ նոցա. եւ անկեալ ահ Տեառն ի վերայ զաւրացն Յունաց, եւ ի փախուստ դարձան առաջի նոցա. եւ ոչ գոյր նոցա փախուստ ի Թանճրութենէ աւագոյն, զի Թաղէին ոտքն մինչեւ ի սրունսն, եւ տագնապ մեծ յարեգականն ջերմութենէն, եւ սուր թշնամուոյն զհետ¹¹ նոցա։ 43 Արդ՝ անկան ամենայն զաւրավարքն¹² եւ կործանեցան։ 44 Եւ եղեւ թիւ անկելոցն աւելի քան զերկու հազարս։ 45 Եւ սակաւք ի նոցանէ ապրեալքն փախստական անկանէին ի տեղի ապաստանի։

1 Բոլ. որ յորդոցն փխ որպէս յորդոցն
 2 Բոլ. այր մի ի ցեղ մի փխ այր ի ցեղ մի
 3 Միհրդ. Երուսաղէմի փխ Իսրայելի
 4 Հմմտ. Թեմ. 1, Ը 3-5:
 5 Բոլ. Մոսամբ-Մաստ փխ Մաքսամ
 6 ԱԲԳԵՏՏ Իդովմայ / Դ Եդովմայ
 7 Բոլ. Քոդդատ
 8 Ա եկեղմա փխ եւ Կեդմայ
 9 Ին. ԻԼ 13-16
 10 Ա այսորիկ

9 Ա չի՛ք եւ հրաման ետ երթալ անցա յԱրաբիա
 10 Ա հետիոտս
 11 Միհրդ., Պատկ. ի վերայ փխ գիետ
 12 Ա զորաւորքն փխ զաւրավարքն

46 Եւ նոքա անցեալ¹ ընդ Յորդանան՝ բանակեցան յԵրիքով: 47 Յայնժամ անկաւ ահ նոցա ի վերայ բնակչաց երկրին. եւ հնազանդեցան ի ծառայութիւն նոցա ամենեքեան: 48 Յայնմ գիշերի եւ երուսաղէմացիքն փախուցեալ զտէրունեան խաչն եւ զամենայն սպասս² եկեղեցեացն Աստուծոյ, եւ արկեալ ի ծով³ նաւաւք յուղարկեցին ի պաղատն Կոստանդնուպալսի: 49 Եւ ապա խնդրեալ նոցա⁴ երդումն ի նոցանէ՝ հնազանդեցան ի ծառայութիւն նոցա:

50 Իսկ թագաւորն Յունաց այլ ոչ եւս կարաց գումարել զգաւրս իւր ընդդէմ նոցա: 51 Եւ նոքա բաժանեցին զգաւրս իւրեանց յերիս մասունս: 52 Մասն մի յեգիպտոս, որ երթեալ կալան մինչեւ ցԱղեքսանդրիա⁵: 53 Եւ մասն մի ի հիւսիսոյ⁶ կողմանէ, ընդդէմ թագաւորութեանն Յունաց: 54 Եւ յական թաւթափել կալան ի վերջնոյ ծովուն մինչեւ ցեզր գետոյն մեծի Եւփրատայ⁷. եւ յայնմ կողմն գետոյն՝ զՈւրհայ եւ զամենայն քաղաքս Միջագետաց: 55 Եւ մասն մի յարեւելս՝ ի վերայ թագաւորութեանն Պարսից:

56 Եւ նուազեցաւ թագաւորութիւնն Պարսից ի ժամանակին յայնմիկ, եւ զաւրք⁸ նոցա բաժանեալ յերիս մասունս: 57 Յայնժամ զաւրացն Իսմայելի, որ էին գումարեալ ի կողմանս արեւելից⁹ երթեալ պաշարեցին զՏիգրոն¹⁰, զի անդ նստէր թագաւորն Պարսից: 58 Եւ զաւր աշխարհին Մարաց գումարեալ ի ձեռն զաւրա-

վարին իւրեանց Ռստոմայ¹¹ ՁՌ վառելոց՝ ժողովեցան եւ զնացին ի վերայ նոցա ի պատերազմ. յայնժամ թողեալ զքաղաքն՝ անցին յայնկոյս գետոյն Դգլադայ¹²: 59 Եւ զնացին եւ անցին նոքա զգետաւն եւ պնդեցան զհետ նոցա, եւ նոքա ոչ դադարեցին մինչեւ ի սահմանս իւրեանց, ի գեղդն¹³ որ կոչի Հերթիճան: 60 Եւ սոքա պնդեալք զհետ նոցա՝ եւ չոգան բանակեցան ի դաշտին: 61 Էր անդ եւ Մուշեղ Մամիկոնեան որդի Դաւթի, զաւրավարն Հայոց երեք հազար սպառազինաւք, եւ Գրիգոր իշխանն Սիւնեաց տէրն՝ Ռարամբ: 62 Եւ եղեւ յարձակումն ի վերայ միմեանց. եւ փախեան զաւրն Պարսից առաջի նոցա. իսկ նոքա զհետ մտեալ հարին զնոսա ի սուր սուսերի իւրեանց: 63 Եւ մեռան ամենայն նախարարքն զխաւորք. մեռաւ եւ զաւրավարն Ռոստամն. սպանին եւ զՄուշեղ երկու քեռորդւովքն, եւ զԳրիգոր Սիւնեաց տէր միով որդւով: 64 Եւ այլքն զերծեալ զնացին փախստական յաշխարհն իւրեանց: 65 Եւ¹⁴ իբրեւ եկին հասին մնացորդք զաւրացն Պարսից յԱտրպատական՝ գումարեալ ժողովեցան ի մի վայր, եւ նստուցին իւրեանց զաւրավար զԽոռոխագատ. եւ փութացեալ ի Տիգրոն¹⁵ էառ զամենայն գանձս թագաւորութեանն եւ զբնակիչս քաղաքացն եւ զթագաւորն իւրեանց. եւ փութացաւ հասուցանել յԱտրպատական. եւ իբրեւ մեկնեալ հեռացան՝ յանկարծակի եհաս ի վերայ նոցա զաւրն Իսմայելի: 66 Եւ նոքա զարհուրեալ թողին զգանձս եւ զբնակիչս քաղաքին¹⁶ եւ փախեան. փախեաւ եւ թագաւորն իւրեանց, եւ անկաւ ի զաւրն հարաւոյ:

1 Միհրդ., Պատկ. անցեալք

2 Ա. սպաս

3 Մայլս. ծով փխ ի ծով

4 Ա. նոցա խնդրեալ

5 Ա. ցԱղէկասնդրիայ

6 Ա. ի հիւսիսոյ

7 Ա. եփրատայ

8 Ա. զորս

9 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. յարեւելից

10 Ա. գտիզպովն

11 Ա. Ռստոմվայ

12 Ա. Դկլաթայ

13 Ա. գեղդն

14 Պատկ. չի՛ք իբրեւ եկին հասին

15 Ա. ի Տիգրոն (նաեւ յետոյ)

16 Միհրդ. քաղաքաբն

67 Իսկ նոցա առեալ զգանձն¹ ամենայն դարձան ի Տիզբոն, առին եւ զբնակիչսն քաղաքացն, եւ աւերեցին զամենայն երկիրն:

68 Յայնժամ կատարեալ երանելոյն Երակլի զկեանս իւր բարւոք ծերութեամբ. եւ էին աւուրք իւրոյ թագաւորութեանն ամբ Լ: 69 Երզմնեցուցանէ զորդի իւր զԿոստանդին՝ առնել ողորմութիւն ի վերայ ամենայն յանցաւորացն, զորս² հրամայեալ էր առնել յաքսորսն, ի դարձուցանել զնոսա յիւրաքանչիւր տեղիսն: 70 Երզմնեցուցանէ եւ վասն ասպետի՝ ածել զնա եւ զկին նորա եւ զորդիս նորա, եւ հաստատել ի կարգն առաջին: 71 Եւ եթէ կամեսցի զնալ յաշխարհն իւր՝ երդուեալ եմ նմա, մի՛ եղիցի սուտ երդումն իմ: 72 Արձակեա՛ զնա³, եւ թո՛ղ երթայ խաղաղութեամբ:

73 Մեռաւ Երակլոս, եւ թագաւորեաց որդի նորա Կոստանդին: 74 Եւ ոչ ոք ընտրեցաւ զաւրավար յաշխարհին⁴ Հայոց. քանզի անմիաբան լեալ իշխանացն՝ մեկնեցան ի միմեանց:

75 Եւ ել զաւր ապականիչ յԱսորեստան կողմանէ ընդ ճանապարհս Ջորոյ⁵ յաշխարհն Տարաւնոյ. առին զնա եւ զԲզնուներս եւ զԱղիովիտ: 76 Եւ ճանապարհ կալեալ ի Բերկրոյ ձորն ընդ որդսպոյ եւ ընդ Գոգովիտ⁶ թափեցան յԱյրարատ: 77 Եւ ոչ ոք կարաց ի զաւրացն Հայոց արկանել գոյժ ի Դուին աւան. բայց արք երեք իշխանացն, որք երթային ժողովել զզաւրն ճապաղական, Թէոդորոս Վահեւուներ, եւ Խաչեան Առաւելեան, եւ Շապուհ Ամատունի: 78 Որք զնացեալ

փախստական ի Դուին⁷, եւ հասեալ ի կամուրջն Մեծամաւրի՝ ի բաց աւերեցին, եւ ինքեանք անցեալք գոյժ արկանել ի յաւանին: 79 Եւ ի բերդն ժողովեցին զամենայն մարդիկ⁸ աշխարհին, որ եկեալ էին ի կութս այգեստանին: 80 Բայց Թէոդորոսն զնացեալ ի Նախճաւան քաղաք:

81 Եւ հասեալ թշնամին (Բուշայն)⁹ ի կամուրջն Մեծամաւրի ոչ կարաց անցանել. բայց ունէին առաջնորդ իւրեանց զՎարդիկ իշխան Մոկաց որ կոչէր Ակնիկ: 82 Ապա անցեալ ընդ կամուրջն Մեծամաւրի՝ հարին ասպատակաւ զամենայն երկիրն, եւ ժողովեալ զաւար եւ զգերութիւն բազում յոյժ, եւ եկեալ բանակեցան ի յեզր մայրւոյն Խոսրովակերտի¹⁰:

83 Եւ եղեւ յաւուրն հինգերորդի դիմեցին ի վերայ քաղաքին. մատնեցաւ քաղաքն ի ձեռն նոցա. քանզի արկին մուխ չուրջանակի, մերժեցին ծխովն եւ նետաձգութեամբն զպահապանս պարսպին, եւ կանգնեալ սանդուխս՝ ելին ի պարիսպն եւ անկեալ ի ներքս բացին զդուռն քաղաքին: 84 Եւ դիմեալ ի ներքս զաւրք թշնամեացն՝ սատակեցին սրով զբազմութիւն քաղաքին, եւ առեալ զաւար եւ զկապուտ քաղաքին՝ ելին եւ բանակեցան ի նմին բանակետեղն¹¹, որ աւր Ի էր տրէ ամսոյն, յաւուր ուրբաթի: 85 Եւ դադարեալ աւուրս ինչ՝ ելին եւ զնացին ընդ նոյն ճանապարհ, ընդ որ եկեալն էին: 86 Եւ խաղացուցին զբազմութիւն գերւոյն¹² ԼՅ հազար ոգի¹³: 87 Իսկ իշխանն Հայոց Ռշտունեաց տէրն դարանակալ եղեալ ի Գոգովիտ գաւառի՝ դիմէ ի վերայ նոցա սակա-

1 Ա. զգանձս
2 Միհրդ., Պատկ. գոր
3 Միհրդ., Պատկ. գրա փխ գնա
4 Ա. յաշխարհէն
5 Բոլ. ձորոյ
6 Ա. Գոգովիտ

7 Ա. Դուին
8 Ա. մարդիկ
9 Միհրդ. Բուշայն
10 Հ Խոսրովակերտի. միւս ձեռագրերը եւ Միհրդ., Պատկ. Խոսրակերտի
11 Ա. բանակետղն. լուսանցքում՝ բանակատեղն
12 Ա. գերւոյն փխ գերւոյն
13 ՏՏ հոգի

ւուք: 88 Եւ ոչ կարաց զդէմ ունել նոցա. փախստական լինի առաջի նոցա. եւ նոքա զհետ մտեալ նոցա՝ սատակէին զբազումս ի նոցանէն. եւ ինքեանք չոգան անցին յԱսորեստան: 89 Եւ եղեւ այս յամս Եզրի կաթուղիկոսի¹:

90 Իսկ ի ձեռն այնր պատերազմի ի կայսերէ հրաման հասեալ զաւրավարութեանն Թէոդորոսի Ռչտունեաց տեառն՝ հանդերձ պատրկութեան² պատուով:

91 Այս ամենայն լինի ի ձեռն կաթուղիկոսին Ներսիսի³, որ յաջորդեցաւ ի նմին ամի յաթու կաթուղիկոսութեան⁴ փոխանակ Եզրի կաթուղիկոսի:

92 Բայց յորժամ ելին յարեւելք որդիքն Իսմայելի ի Սին անապատէն ոչ ել ընդ նոսա եւ թագաւորն նոցա Ամո. այլ իբրեւ յաղթեցին պատերազմաւք, վանեալ զերկոսին թագաւորութիւնն, կալան յեզիպոստէ մինչեւ ցլեառն մեծ Տորոս, եւ ի ծովէն Արեւմտից⁵ մինչեւ ցՄարս եւ Խուժաստան՝ ապա ելին արքունական բանակաւքն ի բուն սահմանս կալուածոցն Իսմայելի: 93 Եւ հրաման ետ արքայ ժողովել զնաւ եւ⁶ զնաւորդս բազումս, եւ անցանել ընդ ծով ի հարաւակողմն յարեւելս, ի Պարսս, եւ ի Սակաստան⁷, եւ ի Սընտ եւ ի Կրման⁸, յաշխարհն Կուրան⁹ եւ ի Մակուրան¹⁰, մինչեւ ի սահմանս Հնդկաց:

95 Իսկ զաւրացն փութանակի պատրաստեալ՝ զհրամանսն կատարէին. եւ այրեցին զամենայն երկիրն, եւ առեալ զաւար եւ

զկապուտ՝ դարձան անդրէն, արշաւանս դնելով ի վերայ ծովուն մկանանցն հասանէին ի տեղիս Իւրեանց:

96 Զայս լուաք յարանց գերելոց ի Խուժաստան Տաճկաստանէ, որոց ինքեանք իսկ ազանատես եղեալ պատմեցին մեզ զայս բան:

ԳԼՈՒԽ ԽԳ

1 Վասն Հրէից եւ չար խորհրդոց նոցա¹¹:

2 Ասացից եւ զՀրէիցն զապստամբողացն զխորհուրդսն, որ սակաւ ժամանակս աւզնականութիւն գտեալ ի Հագարացւոցն՝ առին խորհուրդ շինել զտաճարն սողմոնի: 3 Եւ գտեալ զտեղին, որ կոչի Սրբութիւն¹² սրբութեանց՝ շինեցին զնախարսխով¹³ շինուածով տեղի աղաւթից Իւրեանց: 4 Եւ նախանձեալ ընդ նոսա Իսմայելացւոցն՝ մերժեցին զնոսա ի տեղուջէ յայնմանէ, եւ անուանեցին զնոյն տուն¹⁴ աղաւթից Իւրեանց: 5 Նոքա յայլուժ տեղուժ անդէն յատակս տաճարին շինեցին այլ տեղի աղաւթից Իւրեանց: 6 Եւ անդէն առաջի արկեալ զԻւրեանց չարութեան խորհուրդ, լնուլ կամեցեալ զերուսաղէմ ծայր ի ծայրէ¹⁵ արեամբ, ջնջել զամենայն քրիստոնեայան յերուսաղէմէ:

7 Արդ՝ այր ոմն ի մեծամեծացն Իսմայելի երթայր յերկրպագութիւն ի տեղի աղաւթից Իւրեանց միայն: 8 Ի դիմի հարան մա արք երեք հրէայք ի գլխաւորաց նոցուց, որոց էին սպանեալ խոզս երկուս եւ տարեալ եղեալ ի տեղի աղաւթիցն, եւ զարիւնն հեղեալ զորմովքն¹⁶ եւ զյատա-

1 Ա կաթաղիկոսի
2 Ա պատրութեան փխ պատրկութեան
3 Ա կաթաղիկոսի Ներսէսի
4 Ա կաթաղիկոսութեան (նաեւ յետոյ) / Մալխ. կաթուղիկոսութեան (վրիպակ)
5 Բոլ. արեւմտից փխ Արեւմտից
6 Ա և փխ եւ
7 Միհրդ., Պատկ. Սագաստան
8 Բոլ. Սրման փխ Կրման
9 Բոլ. Տուրան փխ Կուրան
10 Ա Մակուրան փխ ի Մակուրան

11 Վերնագիրը ձեռագրիցն է:
12 Բոլ. սրբութիւն փխ Սրբութիւն
13 Ա խարխով փխ խարսխով
14 ԶԶ, Միհրդ. չի՛ տուն
15 Ա ծայր ի ծայր
16 Ա զորմո՛քն

կաւք¹ տանն: 9 Եւ եղեւ իբրեւ ետես² զնոսա այրն՝ զտեղի էառ եւ խաւսեցաւ ընդ նոսա զինչ եւ խաւսեցաւ. եւ նոքա պատասխանեալ նմա զանց արարին զնովաւ եւ զնացին: 10 Եւ նա իսկոյն մտեալ ի ներքս կալ յաղաւթս՝ ետես զչարիս, եւ դարձաւ փռթանակի, զի կալցի զարսն: 11 Եւ իբրեւ ոչ եգիտ զնոսա լուռ եղեւ եւ զնաց ի տեղի իւր. եւ ապա բազումք մտեալ տեսին զչարիսն, եւ գոյժ արկին քաղաքին: 12 Եւ ուսուցին հրեայքն իշխանին, թէ քրիստոնեայք³ պղծեցին զտեղի աղաւթիցն: 13 Հրաման ետ իշխանն, եւ ժողովեցին զամենայն քրիստոնեայսն: 14 Եւ մինչ կամէին զնոսա սրով սատակել՝ եկն այրն եւ եկաց յանդիման, ասէ. «Ընդէ՞ր հեղոյք⁴ զայդչափ արիւն ի տարապարտուց. հրամայեցէ՛ք ժողովել զամենայն հրէայսդ⁵, եւ ես ցուցից զմահապարտան»: 15 Եւ եղեւ իբրեւ ժողովեցին զամենեսեան, եւ մտեալ ի մէջ նոցա ծանեաւ զարսն զերիսն, որ դիպեցան նմա: 16 Եւ կալեալ զնոսա՝ դատեցին ահագին դատաստանաւք, մինչեւ յայտնեցին զխորհուրդն: 17 Եւ զի իշխան նոցա էր ի հրէից անտի՝ հրամայեաց սպանանել արս վեց, զգլխաւորս խորհրդեանն. եւ այլոցն թոյլ ետ զնալ ի տեղի իւրեանց:

ԳԼՈՒԽ ԽԳ

1 Մեռանել Կոստանդնի եւ քագաւորել Երակլոսի որդւոյ Հերակլի յերկրորդ կնոջէն: 2 Գալ Վաղենտինի ի Կոստանդնուպոլիս եւ նստուցանել քագաւոր զԿոստաս զորդի Կոստանդնի: 3 Պատերազմ Պարսից

եւ Իսմայելացոց ի Մարսս գաւառի եւ պարտութիւն Պարսից: 4 Հէնն իսմայելեան ըստ կանխասացութեան Դանիէլի մարգարէին: 5 Ապիրատ խորհուրդ Վաղենտինի եւ մահ նորա: 6 Դարձ յախորէ ասպետի, որդւոյ Շումն Խոսրովայ: 7 Թումաս նենգութեամբ ըմբոնէ զԹէոդորոս եւ առաքէ կապանաւ ի Կոստանդնուպոլիս: 8 Արդարանայ Թէոդորոս եւ դառնայ ի Հայս պատուով զարավարութեան: 9 Ասպետ փախչի ի Կոստանդնուպոլսոյ եւ դարձեալ մտանէ ի ծառայութիւն Յունաց պատուով կիրապաղատութեան. մահ նորա: 10 Բաժանել զարուն Իսմայելի յերիս առաջս եւ արշաւել յԱյրարատ, ի կողմանս Սեպհական գնդին եւ յԱղուանս:

11 Եւ եղեւ ի մահուանն Երակլի թագաւորեաց Կոստանդին որդի նորա, եւ կարգէ ի վերայ զաւրաց իւրոց զաւրավարս զՎաղենտինոսն, որ կոչէր Արշակունի: 12 Եւ հրամայեաց իւրոց երթալ յարեւելս:

13 Եւ սակաւ ինչ աւուրս թագաւորեալ Կոստանդին, դաւեալ ի Մարտինեայ մաւրուէ⁶ իւրմէ, ի կնոջէն Երակլի՝ մեռանէր: 14 Եւ թագաւորէ Երակլոս, որդի Երակլեայ, որ ի Մարտինեայ⁷ Աւգոստեայ⁸. քանզի Կոստանդին էր յառաջին կնոջէն⁹: 15 Եւ ¹⁰Վաղենտինի [լուեալ] զգործեցեալ իրս զնայ ի վերայ նորա զաւրու իւրով ի Կոստանդնուպալիս¹¹: 16 Եւ կալեալ

1 Ա գատակոփ
 2 Միհրդ. եհաս փիս ետես. 22 լուսանցում ժԹ դ. գրչութեամբ գրուած է. «Սերէնս ժամանակակից ա Իսմայելեաց»:
 3 Ա քրիստոնեայքն
 4 Միհրդ., Պատկ. հեղուփ
 5 Մալխ. հրեայսդ (վրիպակ)

6 Բոյ. մարէ փիս մարուէ: Տե՛ս մեր աշխ. (Սերէնսի Պատմութիւնը եւ Անանունի առեղծուածք, էջ 185):
 7 Բոյ. ի Մարտինեայ փիս ի Մարտինեայ
 8 Մալխ. աւգոստեայ (վրիպակ)
 9 Ա կնոջէն
 10 Բոյ. Վաղենտինի գործեցեալ իրս փիս Վաղենտինի [լուեալ] զգործեցեալ իրս
 11 Ա Կոստանդնուպոլիս

զՄարտինէ՝ կտրէ զլեզու նորա եւ ապա սպանանէ զնա հանդերձ երկու որդւովք նորա: 17 Եւ նստուցանէ թագաւոր զԿոստաս զորդի Կոստանդնի, եւ անուանէ յանուն հաւրն իւրոյ Կոստանդին: 18 Եւ ինքն գումարէ զգաւրսն, եւ գնայ ընդ արեւելս:

19 Եւ եղև յառաջնումն ամի Կոստանդեայ¹ թագաւորին Յունաց, եւ յամի տասներորդի Յագկերտի արքային Պարսից՝ գումարեցան զաւրքն Պարսից ընդ Իսմայելի ԿՌ արանց վառելոց սպառազինաց: 20 Եւ Իսմայելացւոցն ճակատեցան ընդդէմ նոցա ԽՆ արանց սուսերամերկաց, եւ բաղխեցին² զմիմեանս պատերազմաւ ի Մարսս գաւառի: 21 Մինչև յերիս աւուրս յերկարեալ պատերազմն, մինչև նուագեալ երկոցունցն կողմանցն հետեւակն³ մարտին: 22 Յանկարծակի ազդ եղև զաւրացն Պարսից, եթէ եկն զաւր յաւգնականութիւն Իսմայելացւոցն: 23 Եւ փախեան զաւրն Պարսիցն ի բանակէն զգիշերն ամենայն. եւ մնացորդքն զաւրուն Իսմայելի գնացին ի վերայ նոցա ընդ առաւատն: 24 Եւ ոչ զոք գտին ի բանակին. եւ ասպատակ սփռեալ ընդ ամենայն երեսս երկրի՝ հարին զմարդ եւ զանասուն սրով. եւ առեալ բերդս ԻԲ⁴ սատակեցին զամենայն կենդանի որ էր ի նոսա:

25 Բայց զահագին աղէտս հէնին Իսմայելի, որ բորբոքեաց հրդեհեալ զծով եւ զցամաք, ո՞վ կարիցէ պատմել⁵: 26 Բայց երանելին Դանիէլ կանխաւ գուշակէ մարգարէութիւնն զայսպիսի նեղութիւնս⁶ որ եկն եհաս ի վերայ երկրի. որ չորս գազանաւք նշանակէ զչորս թագաւորութիւնսն,

որ յառնելոցն էին ի վերայ երկրի: 27 Եւ նախ առաջին զԱրեւմտից թագաւորութիւն, զմարդացեալ գազանն, որ է Յունաց. եւ յայտ անտի⁷ է՝ ասէ. Թափեցան վարագաթեմն եւ ջնջեցաւ յերկրէ՞: 28 Զդիւական կռամոլութեանն ասէ զՋնջումն⁸: 29 Եւ եկաց իբրեւ ի վերայ ոտից մարդոյ, եւ սիրտ մարդոյ տուաւ մմա՞: 30 Եւ ահա գազանն երկրորդ նման արջոյ, եւ եկաց ի կողմն մի, յարեւելից կողմանէ. զՍասանականին ասէ զթագաւորութիւն: 31 Եւ կողմ երեք ի բերան ունելով⁹ զՊարսից եւ զՄարաց եւ զՊարթեւաց թագաւորութիւնն: 32 Եւ յայտ անտի է՝ որ ասէին ցնա. արի՛, կե՛ր գմարմինս բազմաց¹⁰: 33 Որպէս եւ եկեր իսկ ամենեցուն գիտելով: 34 Իսկ զագանն⁹ երրորդ իբրեւ զիմն, եւ չորք թեմ թոչնոյ ի վերայ նորա, եւ չորք գլուխ գագանիմէ. զՀիւսիսային ասէ զթագաւորութիւն, Գոգ եւ Մագոգ, եւ երկու ընկերք նոցին, որոց տուաւ իշխանութիւն թոչել զաւրութեամբ ի ժամանակի իւրում ի կողմանս հիւսիսոյ: 35 Իսկ զագանն չորրորդ ահեղ եւ զարմանալի, եւ ժանիք նորա երկաթիք, եւ մագիլք նորա պղնձիք. ուտէր եւ մանրէր եւ զմնացուածսն առ ոտն¹⁰ կոտորէր¹¹: 36 Այս չորս, յարուցեալ ի Հարաւոյ¹¹ կողմանէ՝ Իսմայելեան թագաւորութիւնն. որպէս հրեշտակապետն մեկնեաց, եթէ Գագանն¹² չորրորդ թագաւորութիւն¹ չորրորդ

1 Ա. Կոստանդինեա
2 Ա. բախեցին
3 Ա. հետեւակն
4 Ե ի բուս փխ ԻԲ
5 Միհրդ. պարտել փխ պատմել
6 Միհրդ., Պատկ. նեղութեանս

7 Ա. անդի
8 Գ. ան. Է 4
9 Ա. ջնջումն
10 Գ. ան. Է 4
11 Գ. ան. Է 5
12 Գ. ան. Է 5
9 Ա. զագան
10 Գ. ան. Է 6
10 Երկր. ոտս փխ ոտն
11 Տէ՛. Գ. ան. Է 7:
12 Բոյ. չորրորդ թագաւորութիւնն (թագաւորութեանն) կացցէ փխ չորրորդ թագաւորութիւն չորրորդ կացցէ

կացցէ, որ առաւել իցէ քան զամենայն թագաւորութիւնս, եւ կերիցէ զամենայն երկիր: 37 Եւ ժ եղջիրք² ժ թագաւորք յարիցեն, եւ զկնի նորա յարիցէ այլ՝ որ առաւել է չարեաւք քան զամենայն առաջիկանս³։ Եւ որ ի կարգին է:

38 Եւ եղև յերկրորդում ամի Կոստանդին, թոռին երանելոյն Երակլի՝ խորհէր³ Վաղենտին ի միտս իւր՝ ճարտարութեամբ խաբել զսինկղիտոսն⁵, եւ համբառնալ զինքն ի պատիւ թագաւորութեանն, որպէս⁶ զի պսակեալ զինքն այնպէս արասցէ զաւրավարութիւն⁷: 39 Եւ ծանրացոյց զլուծ ծառայութեան ի վերայ բնակչաց քաղաքին, եւ զայն երեք հազար սպառազէնս⁸, զոր ընդ ինքն⁹ տարաւ, եւ զաւրա բազումս այլ միաբանեալ՝ իւր թիկունս հաստատէր: 40 Յայնժամ ժողովեցան արք քաղաքին ի սուրբ եկեղեցին Աստուծոյ առ հայրապետն, եւ ծանուցանեն նմա բառնալ զծառայութիւն զայն, եւ նա ոչ կամեցաւ լսել: 41 Եւ անդ էր մի ոմն յիշխանացն, որում անունն էր Անտոնինոս. ասէ ցՎաղենտին. «Զի՞նչ է նոցա միաբանութիւնն այն եւ խորհուրդն. կամ զի՞ իսկ իշխեցին համարձակաբար արձակել առ քեզ զայսպիսի բանս. բայց եթէ հրամայեսցես ինձ՝ ես երթայց եւ քակտեցից զմիաբանութիւնն նոցա եւ զխորհուրդն: 42 Եւ հալածեմ զնոսա յիւրաքանչիւր տեղիս, զի կատարեսցին կամք

քոյ»: 43 Եւ ասէ. «Ե՛րթ եւ արա որպէս ասացերդ»: 44 Եւ նա յարուցեալ զնաց արամբք հազարաւք, եւ իբրեւ եմուտ յեկեղեցին՝ սկսաւ պատուհասել զգլխաւորսն գանիւ: 45 Յոտն եկաց հայրապետն. եւ ասէ. «¹⁰Շատ եւ ոչ է իրաւացի առնել ի տեղուջս յայսմիկ այդպիսի ինչ¹¹»: 46 Եւ յարձակեալ Անտոնի՝ ած ապտակ ի ծնաւտ նորա, եւ ասէ. «Ե՛րթ կա՛լ գտեղին քոյ»: 47 Յայնժամ խռովեալ ամբոխն՝ յարձակեցան ի վերայ նորա: 48 Եւ ըմբռնեալ զնա քարչեցին զոտանէ ի մէջ քաղաքին, եւ այրեցին հրով: 49 Ազդ եղև Վաղենտինի, եւ դողումն կալաւ զնա: 50 Եւ անդէն վաղվաղակի հեղաւ ամբոխն ի վերայ նորա, եւ քարչեալ արտաքոյ տանցն՝ գլխատեցին. եւ տարեալ ի տեղին, ուր այրեցին զԱնտոնինոս¹² ի նմին տեղուջ այրեցին եւ զնա: 51 Եւ զԿոստանդին հաստատեցին յաթոռ թագաւորութեանն: 52 Եւ արարին զաւրավար զԹէոդորոս զոմն հաւատարիմ յիշխանացն Հայաստանեայց, յայնց¹³ որ ի Յունաց կողմանէ:

53 Սա իբրեւ առ զաւրավարութիւնն՝ աղաչեաց զթագաւորն եւ խնդրեաց պարգեւս՝ առնել ողորմութիւն այնոցիկ, զորս էր աքսորեալ յԱփրիկէ: 54 Եւ մանաւանդ վասն ասպետի, որդւոյ Սմբատայ Խոսրով Շում¹⁴ կոչեցելոյ: 55 Եւ քաղցրացոյց Աստուած զսիրտ թագաւորին, եւ հրամայեաց ածել զնոսա ի քաղաքն թագաւորական: 56 Եւ ընկալաւ զնոսա իբրեւ զսիրելիս թագաւորութեանն, եւ զորդի նորա¹⁵ զՍմբատ առաջին սպաթար ի մէջ ամենայն սպաթարացն, եւ կանտիտատ: 57 Եւ

1 Ա. թագաւորութիւնն / Երից. թագաւորութեան
2 Ա. եղջերք նորա փխ եղջերք
3 Գ. ան. Լ. 23-24
4 Ե խորհէր անդի փխ խորհէր
5 Ա. էնտին փխ Վաղենտին / Ե ի միտս իւր ճարտարութեամբ Վաղենտին փխ Վաղենտին ի միտս իւր ճարտարութեամբ / Միհրդ., Պատկ. Վաղենտին անտի փխ Վաղենտին
6 Ա. զսնկղիտոսն
7 Երից. թէպէտ զի փխ որպէս
8 Երից., Միհրդ., Պատկ. զգաւրավարութիւն
9 Ա. սպառազէն
10 Երից. ընդ ինքեան

10 Միհրդ. շատ ոչ է / Երից. շատ ոչ է. ջնջուած է եւ դարձուած գայոյ ոչ է
11 Ա. ինչ առնել փխ ինչ
12 Ա. զԱնտոնինոս / Պատկ. զԱնտոնինոս
13 Ա. հայնց փխ յայնց
14 Ա, Երից. շում
15 Բոյ. առաջին սպաթար զՍմբատ փխ զՍմբատ առաջին Սպաթար

անդէն կարգեաց ի կարգն առաջի յամին հինգերորդի թագաւորութեան իւրոյ: 58 Նոյնպէս եւ զՎահանն խարխոռունի եւ զայլ եւս: 59 Եւ արձակեաց ի Հայս այր ոմն իշխան, անուն թուամ: 60 Սա եկեալ ոչ կամէր եղծանել զուխտն, որ ի մէջ կայսեր եւ իշխանին Մարաց. միաբանեաց զամենայն իշխանսն ընդ ինքեամբ եւ գնաց առ իշխանն Մարաց եւ խաւսեցաւ ընդ նմա ի խաղաղութիւն: 61 Եւ առ ի նմանէ ինչս բազումս եւ խոստացաւ նմա երդմամբ, զի տացէ տանել զթէոդորոս կապանաւք ի պաղատն, զի նա էր իշխան աշխարհիս Հայոց: 62 Եւ դարձաւ եկն անդրէն ի զաւրս Հայոց: 63 Եւ իբրեւ եկն յերկիրն Կոտէից, յանկարծակի յարձակեցան ի վերայ նորա, կալան գնա եւ կապեցին, եւ ետուն տանել յանդիման թագաւորին: 64 Իսկ արքայ Կոստանդին իբրեւ լուաւ խռովեցաւ յոյժ. զի ոչ էր ի հրամանէ նորա կապելն. եւ հրամայեաց լուծանել գնա ի կապանացն, եւ ընթեռնուլ զգիրս ամբաստանութեանն: 65 Եւ ծանուցեալ գնենգութիւնն՝ հրամայեաց կոչել զառաջեալ եւ ընկալաւ գնա սիրով, եւ նորին իշխանութեամբն պատուով: 66 Եւ կարգեաց նմա ռոճիկ եւ ընդունելութիւն յարքունուստ: 67 Ապա հրամայէ կոչել զթումաս ոմն եւ ոչ հրամայեցաւ նմա մտանել յարքունիս, այլ արտաքոյ քննութիւն առնել. եւ արդարացուցին զթէոդորոս Ռչտունեաց տէրն ի բանս իւր. եւ եղեն իրաւունս ի վերայ նորա: 68 Իսկ զթումաս անարգեալ ի բաց ընկեցին պատուոյն: 69 Յայնժամ տեսին զմիմեանս ասպետ եւ թէոդորոս Ռչտունեաց տէրն, եւ հեղուին արտասուս ի վերայ պարանոցի իւրեանց, զի էին սննդակիցք միմեանց ի դրանն խորովայ արքային Պարսից:

70 Բայց ասպետ ոչ կարաց նուաճել ընդ իշխանութեամբն Յունաց, այլ արկ ի միտս իւր նենգութիւն. եւ հրամանս խնդրեաց ի թագաւորէն Կոստանդեայ², զի արձակեսցէ արս չորս յընտանեաց³ իւրոյ ի Հայս՝ տանել առ նա գինչս իւր: 71 Եւ հրամայեաց թագաւորն տալ նմա զհրամանս. իսկ նա այլակերպեալ գինքն՝ առ ընդ իւր արս երիս, եւ հասեալ ի ծովեզր՝ եցոյց զհրամանն արքունի: 72 Ել ի նաւն եւ էանց ընդ ծովն, եւ հապճեալ գնացեալ ի նմանութիւն⁴ թռչնոյ՝ եկն եհաս փութանակի ի Տայս եւ ամրացաւ⁵ անդ. քանզի ընկալան գնա Տայեցիքն խնդրութեամբ:

73 Յայնժամ ժամանակի ոչ սակաւ յուզմունք լինէին ի մէջ աշխարհիս Հայոց. քանզի փութանակի եկն եհաս հրամանն արքունի առ զաւրավարն Հայոց՝ ունել զամենայն անցս ճանապարհացն, եւ յուզել յամրոցս⁶ աշխարհին: 74 Ապա ազդ լինէր, եթէ եկն եւ ամրացաւ ի Հայս ի Տայս⁷:

75 Յայնժամ հրաման ետ զաւրավարն Յունաց թէոդորոս հանդերձ իշխանաւքն զաւրուն եւ նախարարաւքն Հայոց՝ արձակել զՆերսէս կաթողիկոս առ ասպետ, եւ տանել նմա երդումն հաւատարմութեան, ի խնդրել նմա զիշխանութիւն աշխարհին, եւ ածել նմա զկին իւր եւ զորդիսն:

76 Եւ գնաց կաթողիկոսն, հաստատեաց առ նմա զերդումն, զի մի՛ այլ ուրեք կալցի ճանապարհ. եւ դարձաւ եկն անդրէն: 77 Եւ գրեցին նոքա առ թագաւորն Կոստանդին առնել նմա ըստ երդ-

1 Ա. Բայց ասպետ բառերի դիմաց լուսանցում գրուած է ՀԲ գլխահամարը:

2 Ա. Կոստանդինեա

3 Ա. յընդանեաց

4 Ա. ի նմանու

5 Ա. ամիացաւ

6 Ա. յամրոց

7 Ա. Հայս Տայս (թում է ի Հայսը սխալ կրկնութիւնն է ի Տայսի)

մանն, զոր խոստացաւ. քանզի էր գրեալ ասպետ առ թագաւորն այսպէս, եթէ «Մառայ քոյ եմ, եւ ոչ ուրեք երթամ ի ծառայութենէդ ձերմէ. բայց զի ասացին ցիս ոմանք, եթէ անդրէն երթալոց ես ուստի եկիրն՝ վասն այնորիկ զահի հարայ եւ փախեայ: 78 Բայց արդ եթէ արժանի համարիք՝ միամտութեամբ վաստակիմ, եւ կեամ եւ մեռանիմ ի վերայ ձերոյ աստուածպատուութեանդ»: 79 Յայնժամ հրամայեաց թագաւորն Կոստանդին առնել զնա կիրապաղատ¹, եւ տալ նմա պսակ² պատուոյն եւ զիշխանութիւն աշխարհին: 80 Եւ հրամայեաց արձակել զկինն եւ զորդիսն մեծաւ շքով, եւ ետ տանել զգահոյս արծաթեղէնս հանդերձ այլովք մեծամեծ ընչիւք:

81 Արդ՝ մինչդեռ գայր հրովարտական եւ պատիւն առնել զնա կիրապաղատ³ յանկարծակի եհաս նմա հիւանդութիւնն եւ մեռաւ: 82 Եւ բարձին զմարմինն նորա եւ տարան թաղեցին առ հաւրն իւրում ի Դարիւնս: 83 Եւ զորդի նորա զանդրանիկ, որում անուն⁴ էր Սմբատ, կարգեաց արքայ ի պատիւ հաւր իւրոյ. տուեալ նմա զիշխանութիւնն⁵ բնիկ տանուտէրութեանն ասպետութեան, եւ արար զնա դրունգար⁶ զաւրաց իւրոց: 84 Ետ նմա կինն ի տանէն Արշակունեաց եւ յիւրոց մերձաւորաց⁷, եւ... արձակեաց ի բանակն առ զաւրս իւր: 85 Եւ յետ այսորիկ արձակեաց զԹէոդորոս Ռշտունեաց⁸ տէրն ի Հայս մեծաւ պատուով, եւ ետ նմա զնոյն իշխանութիւնն զաւրավարութեան, եթէ կամիցին իշ-

խանքն Հայոց եւ եթէ ոչ կամիցին: 86 Եւ եկն կարգեցաւ ի նոյն իշխանութեանն:

87 Եւ եղեւ ի գալ միւսում ամի⁹ եկն զաւրն Իսմայելի յԱտրպատական, եւ բաժանեցան յերիս: 88 Առաջ մի յԱյրարատ¹⁰, եւ առաջ մի ի Սեպհական¹¹ գնդին կողմանսն. եւ առաջի մի յԱղուանս: 89 Արդ՝ որք ի կողմանս Սեպհական գնդին՝ արշաւեալ սփռեցան¹² եւ հարեալ¹³ զամենայն կողմանսն զայնոսիկ սրով սուսերի, առին զաւար եւ զգերութիւն: 90 Եւ եկին ժողովեցան ի Հէրեւան¹⁴, եւ մարտեան ընդ բերդին, եւ ոչ կարացին առնուլ: 91 Եկին ի յՈրդսպու¹⁵, եւ ոչ նմա ինչ կարացին առնել: 92 Գնացին անտի եւ բանակեցան յԱրծափս, հանդէպ բերդին առ ջրովն: 93 Եւ սկսան պատերազմել ընդ բերդին, եւ բազում աւճիրս վնասուց գործեցին անդ ի¹⁶ բերդէն: 94 Արդ՝ էր նոցա ի թիկանց կողմանէ ել ի գլուխ անդր յԱտրեանայ կողմանէ՝ որում Կախանակտուցն կոչեն: 95 Արդ՝ իջին ընդ այն¹⁷ արք ի վայր ի բերդէն՝ երթալ խնդրել ի բերդէն Դարաւնից զաւր¹⁸ յաւգնականութիւնն իւրեանց: 96 Եւ ետ նոցա Սմբատ Բագրատունի, որդի Վարազ Սահակայ՝ արս Խ: 97 Եւ գնացեալ ի գիշերի ելին ի բերդն եւ ոչ զգուշացան տեղւոյն: 98 Եւ գիտացին Իսմայելացիքն զտեղին, եւ գնացեալ¹⁹ ի նոյն հետին ելին ի բերդն, եւ

1 Ա կորապաղատ (նաեւ յետոյ)
 2 Ա գսակ փխ պսակ
 3 Միհրդ. կորապաղատ
 4 Բոյ. անունն
 5 Պատառ. զիշխանութիւն
 6 Ա, պատառ., Միհրդ. Դրունգար
 7 Պատառ. մերձաւորացն
 8 Ա, պատառ. զընդշտունեաց

9 Պատառ. ամիսն
 10 Պատառ. յարայրատ
 11 Միհրդ., Պատկ. ի սեփհական (նաեւ յետոյ)
 12 Պատառ. սփռան
 13 Պատառ. հարեալ փխ եւ հարեալ
 14 Պատառ., Ա Հէրեւան / ԲԳԴԵՏՏ, Երից. յերեւան. մեր կարծիքով, նախնական բնագրում Հէրեւան եւ ի փոխարէն եղել է Հէր եւ անդ (ժողովեցան ի Հէր եւ անդ մարտեան ընդ բերդին):
 15 Պատառ. էին ի Աղսպու փխ եկին ի յՈրդսպու / Երից. յՈրդսպու
 16 Պատառ. ի նա փխ անդ ի
 17 Պատառ. ի վայր արք
 18 Պատառ. գաւրս
 19 Պատառ. նոյն հետոյն փխ ի նոյն հետին

կալան զտեղին մինչեւ ցառաւաւտն¹:
99 Եւ արս ժ² պահապանս տեղւոյն ըմբռ-
նեցին ի քուն եւ սպանին:

ԳԼՈՒԽ ԽԵ

1 Թէոդորոս Ռշտունի հարկանէ
գիւմայելացիս եւ թափէ զաւարն եւ
զգերին, զոր առեալ էր նոցա յԱր-
ծափս: 2 Այլ զար Իսմայելացւոց
հարկանէ սրով յԱյրարատայ մինչեւ
ի սահման Տայոց, Վրաց եւ Ա-
դունից: 3 Նաւամարտութիւն առ
Կոստանդնուպոլսով եւ չարաչար
պարտութիւն Իսմայելացւոց:
4 Կոստանդին կայսր առնէ հաշ-
տութիւն ընդ Մաւեայ: 5 Ծինութիւն
Եկեղեցւոյն յանուն Զուարթնոց:
6 Ամբաստանութիւն զարուն Յու-
նաց զՀայոց վասն իրաց հաւատոյ:
7 Հրաման ի Կոստանդինէ՝ առնել
միաբանութիւն հաւատոյ ընդ
Հոռոմս: 8 Ժողով Եկեղեցական
վասն ինդրոյ միաբանութեան:

9 Եւ եղեւ յամին երկրորդի Կոստանդ-
նի³, յամսեանն Հոռի, որ աւր ԻԳ էր ամ-
սոյն, յաւուր կիւրակէի ընդ առաւաւտս՝
ճչեցին Իսմայելացիքն ի բերդին վերջոյ եւ
առաջոյ⁴, եւ Հարին զնոսս սրով սուսերի:
10 Եւ բազումք⁵ գահավէժ լեալ սատա-
կէին: 11 Եւ զկանայս եւ զմանկունս իջու-
ցին ի բերդէն, կամէին սատակել. եւ ոչ
գոյր թիւ գերւոյն, եւ անասուն պաճա-
րացն բազում յոյժ: 12 Եւ եղեւ ի վաղիւ
առաւաւտուն⁶ եկն Եհաս ի վերայ նոցա
Շգաւրավարն Հայոց ⁸Թէոդորոս զաւրու

իւրով եւ յարձակեցաւ ի վերայ նոցա եւ Ե-
հար զնոսս անհուն կոտորածով: 13 Եւ
էին նոքա երեք Հազար ընտիր սպառա-
զէնս յամենայն զաւրացն Իսմայելի, եւ ոչ
ոք գերծաւ ի նոցանէ. բայց սակաւ ճողոպ-
րեալք Հետեւակք երթեալ ամրացան ի
Շամբին⁹: 14 Եւ ապրեցոյց տէր յաւուր
յայնմիկ զբազմութիւն գերւոյն ի ձեռաց¹⁰
Իսմայելացւոցն. եւ զԻսմայել խորտակեաց
կործանմամբ մեծաւ. եւ մեռան Բ իշ-
խանքն Իսմայելի, Աւթման եւ Ոգբայ¹¹:
15 Եւ եղեւ յաղթութիւն մեծ զաւրավարին
Հայոց: 16 Եւ ետ տանել զաւրավարն Հա-
յոց զընծայս¹² Կոստանդինի¹³ ի պատերազ-
մէն զընտիր ընտիր¹⁴ երիվարացն ճ ձի.
զոր առեալ արքայի ուրախ եղեւ ինքն եւ
ամենայն պաղատն, եւ արձակեաց անդրէն
չնորհակալութիւն մեծ:

17 Իսկ այն զաւրն, որ ի կողմանս Այ-
րարատեան¹⁵, Եհար սրով մինչեւ ի կող-
մանս Տայոց, Վրաց եւ Ադուանից, առ զա-
ւար եւ զգերութիւն¹⁶ եւ եկն էանց ի Նախ-
ճաւան առ այն զաւր, որ մարտ եղեալ
կռուէին ընդ բերդին Նախճաւանի¹⁷:
18 Բայց սակայն ոչ կարացին առնուլ
զնա: 19 Առին զբերդն Խրամայ եւ սատա-
կէին զնոսս սրով, եւ զկանայս եւ զման-
կունս¹⁸ գերի վարեցին:

20 Իսկ որ ի կողմանս Պաղեստինաց-
ւոցն¹⁹ Հրամայեաց կազմել նաւատորմիլս

1 Պատառ. գառաւաւտն
2 Պատառ. շարժին փխ արս ժ
3 Ա Կոստանդինի
4 Երից. ի վերջոյ եւ յառաջոյ
5 Ա բազում
6 Պատառ. առաւաւտին
7 Ա չիբ գաւրավարն Հայոց

8 Բոյ. չիբ Թէոդորոս գաւրաւ իւրով եւ յարձակե-
ցաւ ի վերայ նոցա
9 Մալխ. շամբին
10 Պատառ. ի ձեռացն
11 Բոյ. Ոգոմայ փխ Ոգբայ
12 Պատառ. ընծայս
13 Ա, Միհրդ. Կոստանդին
14 Պատառ. զընդիր ընդիր
15 Պատառ. Այրարատու / Ա Արայրատան
16 Պատառ., Ա գերութիւն
17 Պատառ. Նախճաւան
18 Պատառ. զմանկախս
19 Պատառ. պաղեստինացւոց

բազումս¹ եւ եմուտ ի նաւ, եւ կալաւ գործ պատերազմի ընդ Կոստանդնուպալիս: 21 Եւ ոչ յաջողեցաւ նմա նաւամարտութիւնն. քանզի ելին ընդդէմ նորա զաւրացն բազմութիւն նաւաւք. եւ կործանեցին զնոսա ի խորս ծովուն, եւ զբազումս վանեցին հրով, եւ զբազումս փախստական արարեալ հալածեցին: 22 Բայց սակայն զարհուրեցաւ արքայն Կոստանդին. լաւ համարեցաւ տալ սակ, եւ առնել հաշտութիւն պատգամաւորաւք. ²եւ մնալ ժամանակի իւրում զի թերեւս եւ Աստուծոյ հաշտութեամբ հայեցի յերկիր եւ ողորմեցի նոցա: 23 Եւ սկսաւ խաւսել ի հաշտութիւն պատգամաւորաւք. եւ փութացուցանէին Իսմայելացիք զՅոյնս³, զի կատարեսցեն⁴ զբան հաշտութեանն: 24 Իսկ թագաւորն Յունաց Կոստանդին, քանզի մանուկ էր, ոչ իշխեաց կատարել առանց կամաց զաւրուն, եւ գրէ առ Պոռկոպ⁵, զի երթիցէ⁶ ընդ նմա ի Դամասկոս առ Մաւրիաս իշխանն զաւրուն Իսմայելի, եւ կատարեսցէ զպայման հաշտութեան ըստ զաւրուն կամացն: 25 Արդ՝ իբրեւ ետես Պոռկոպ զհրամանն⁷ արքունի եւ լուաւ բանս ի զաւրացն՝ գնաց զհետ նոցա ի Դամասկոս առ Մաւրիաս իշխան զաւրուն Իսմայելի. եւ յայտնեաց ⁸զչափ սակին եւ ասաց զսահմանն, եւ առ զհաշտութիւնն⁹ եւ գնաց:

26 Յայնմ ժամանակի արկ ի միտս իւր կաթողիկոսն¹⁰ Հայոց Ներսէս շինել իւր բնակութիւն մերձ առ սուրբ եկեղեցեացն որ ի Վաղարշապատ քաղաքին, ի վերայ ճանապարհին՝ յորում, ասեն, ընդ առաջ եղեւ թագաւորն Տրդատ սրբոյն Գրիգորի: 27 Շինեաց անդ եւ եկեղեցի մի յանուն երկնաւոր Զուարթնոցն, որոց երեւեալ ի տեսլեան սրբոյն Գրիգորի բազմութիւն երկնաւոր զաւրացն: 28 Եւ շինեաց զեկեղեցին բարձր շինուածովք եւ չքնաղ զարմանալեաւք, արժանի աստուածային պատուոյն, որում նուիրեացն: 29 Ած ջուր եւ եբեր զգետոյն եւ արկ ի գործ զամենայն վայրսն առապար, տնկեաց այգիս եւ ծառատունկս, եւ շուրջանակի պատուարեաց զբնակութեամբն գեղեցկադիր յաւրինուածով բարձր պարսպաւ ի փառս Աստուծոյ:

30 Այլ ոչ դադարեաց վիշապն այն ապստամբ, այլ թէ եւ աստուածամարտ լինել կամեցաւ յիւրոց խորամանկութենէ. այլ երկնէր յարուցանել հալածանս ի վերայ եկեղեցեացն Հայաստանեայց աշխարհին: 31 Քանզի յամս Կոստանդինայ թագաւորի թոռին Երակլի արկ ի գործ զխորամանկութիւն իւրոյ չարութեանն, արբանեակս իւր կալաւ ¹¹զգաւրս Յունաց որ ի Հայաստան աշխարհին: 32 Քանզի ո՛չ երբէք ընդունէին Հայք ¹²զՀոռոմն ի հաղորդութիւն մարմնոյ եւ արեան տեառն: 33 Եւ արդ՝ գրեն նոքա ամբաստանութիւն առ թագաւորն Յունաց Կոստանդին եւ հայրապետն, թէ «Իբրեւ զանաւրէնս համարեալ եմք յաշխարհիս յայսմիկ: 34 Քանզի անարգանս համարին Քրիստո-

1 Պատառ. նաւատորմեղս բազումս / Ա նաւատորմիղս բազում / ՏՏ նաւատորմիղս բազում
 2 Ձ չի՛ք եւ մնալ ժամանակի իւրում զի թերեւս եւ Աստուծոյ հաշտութեամբ հայեցի յերկիր եւ ողորմեցի նոցա: եւ սկսաւ խաւսել ի հաշտութիւն պատգամաւորաւք
 3 Պատառ. գոյնսն / Ա գոյն
 4 Պատառ. կատարեսցին
 5 Ա պոռկոպ / Երից. Պոռկոպ
 6 Պատառ. երթիցի
 7 Պատառ. զհրամանսն
 8 Պատառ. զսահման եւ ասաց զչափն սակի փխ զչափ սակին եւ ասաց զսահմանն
 9 Պատառ. զհաշտութիւն

10 Պատառ., Ա կաթողիկոսն
 11 ՀԱԲԳԵ, Միհրդ., Պատկ. զգաւրսն որ ի Յունաց աշխարհին փխ զգաւրս Յունաց որ ի Հայաստան աշխարհին / Դ գգորսն աշխարհին որ ի Յունաց աշխարհէն
 12 Ա զհոռովմի հաղորդութիւն փխ զՀոռոմն ի հաղորդութիւն / Միհրդ., Պատկ. զՀոռոմի հաղորդութիւն

սի Աստուծոյ գժողովն Քաղկեդոնի եւ զտուժարն Լեւոնի¹, եւ նզովեն զնոսա»:
 35 Յայնժամ հրաման ետ թագաւորն հայ-
 րապետաւն հանդերձ, եւ գրեն հրովար-
 տակ առ Հայս, զի միաբանութիւն հաւա-
 տոյ արասցեն ընդ Հոռոմի, զի մի՛ խոտե-
 ցեն գժողովն եւ զտուժարն զայն: 36 Եւ
 էր անդ այր մի ²ի Բագրեւանդ գաւառէ, ի
 Բագաւան գեղջէ, որ էր ուսեալ զարուեստ³
 փիլիսոփայութեան, եւ անուն նորա Դա-
 ւիթ: 37 Ձնա հրամայեաց արձակել ի
 Հայս, զի երթեալ ի բաց հատցեն⁴ զհակա-
 ոակութիւնն: 38 Եւ ժողովեցան ամենայն
 եպիսկոպոսունքն⁵ եւ նախարարքն Հայոց
 ի Դուին⁶ առ քրիստոսասէր կաթողիկոսն
 Ներսէս եւ առ բարեպաշտ զաւրավարն
 Հայոց Թէոդորոս Ռշտունեաց տէրն: 39 Եւ
 տեսին զհրամանս թագաւորին, եւ լուան
 զբանս փիլիսոփային, որ ուսուցանէր զեր-
 րորդութիւնն բաժանմամբ ըստ տուժարին
 Լեւոնի: 40 Եւ իբրեւ լուան՝ չառին յանձն
 փոխել զճշմարիտ վարդապետութիւնն
 սրբոյն Գրիգորի՝ ըստ տուժարին Լեւոնի:
 41 Հաճոյ թուեցաւ ամենեցուն առնել
 թղթոյն պատասխանի:

ԳԼՈՒԽ ԽԶ

1 ⁷Պատնէն պատասխանի թղթոյն ե-
 կելոյ ի Հայս ի Հոռոմոց թագաւորէն
 Կոստանդինայ, զոր գրեցին Հայոց
 եպիսկոպոսունքն եւ կաթողիկոսն⁸
 Ներսէս հանդերձ նախարարաւքն եւ

զաւրավարաւն⁹ Թէոդորոսի
 Ռշտունեաց տեառն:

2 ^ճճշմարիտ եւ ուղղադաւան նամակ
 Նիկիական:

3 Աղաչեմ զքեզ, ընթերցի՛ր՝ որ
 զքրիստոնէական հաւատն ունիս, աս-
 տուածասէր:

4 Հոգիւնկալ մարգարէիցն եւ յառա-
 քելոցն Քրիստոսի ունիմք զպատուէր՝ առ-
 նել աղաւթս խնդրուածովք ի վերայ աս-
 տուածասէր թագաւորութեանդ եւ ամե-
 նայն իշխանացն եւ զաւրաց, եւ բոլորովին
 ամենայն աստուածապահ պաղատոյդ¹⁰,
 յոր սէրն Աստուծոյ հանգուցեալ է, եւ
 շնորհք¹¹ աստուածային պարգեւացն
 յայտնի են ի վերայ ձեր:

5 Ձի ահա թագաւորութիւն մեծ եւ
 հզաւր քան զամենայն թագաւորութիւնս,
 որ ոչ ձեռամբ¹² մարդկան, այլ Աստուծոյ
 աջովն պսակեալ, զոր ոչ ոք կարասցէ փո-
 խանորդել՝ բայց Քրիստոսի թագաւորու-
 թիւն: 6 Նոյնպէս եւ քահանայապետու-
 թիւն սուրբ՝ շնորհիւն Աստուծոյ, նախա-
 րարք եւ զաւրք քրիստոսասէրք: 7 Եւ մեր
 պանծացեալ ի լոյս աստուածասէր թագա-
 ւորութեանդ՝ անշարժ մնացաք ի մէջ չար
 եւ անաւրէն թագաւորացն Պարսից: 8 Ձի
 յորժամ բարձին զթագաւորութիւնն եւ կո-
 ռուսին զամենայն զաւրս աշխարհին Հա-
 յաստանեայց¹³, եւ ի գերութիւն վարեցին
 զարս եւ զկանայս, իսկ ի մնացելոցն վե-
 րայ սուր եղեալ եւ շողացուցեալ՝ ջանա-
 ցան դարձուցանել ի մոլորութիւն, այլ ոչ
 կարացին շարժել, նաեւ ամաչեցին եւս ա-
 նաւրէնք յունայնութեան իւրեանց¹⁴:

9 Մինչեւ հրաման տալ Կաւատայ արքա-

1 Բ Լուսնի փիւ Լեւոնի
 2 ՁԶ, Միհրդ., Պատկ. ի Բագրաւան գեղջէ փիւ ի
 Բագրեւանդ գաւառէ, ի Բագաւան գեղջէ
 3 Ա զարուեստն
 4 Պատկ. հատցէ
 5 Ա եպիսկոպոսունքն
 6 Ա Դըլին
 7 Վերնագիրը ձեռագրինն է:
 8 Ա կաթողիկոսն

9 ՁԶ, Միհրդ., Պատկ. զաւրավարին
 10 Ա պաղատոյդ
 11 Ա շնորհս
 12 Բոյ. զոր ոչ ձեռին
 13 Ա հայաստանեաց
 14 Ս ...դ. ԻԳ 4

յի եւ որդւոյ նորին խոսրովու, եթէ «Իւրաքանչիւր ոք զիւր հաւատս կալցի¹, եւ զՀայս նեղել ոք մի՛ իշխեսցէ. ամենեքին մեր ծառայք են, մարմնով մեզ ծառայեսցեն², իսկ վասն հոգւոցն³, որ ⁴զհոգիսն դատի՛ նա գիտէ»։ 10 Ապա դարձեալ խոսրով Որմզդի՛ յետ գերութեանն Երուսաղէմի, հրաման ետ ամենայն եպիսկոպոսաց կողմանցն Արեւելից⁵ եւ Ասորեստանի ժողովել ի դուռն արքունի եւ ասէ. «Լսեմ եթէ երկու կողմանք են քրիստոնէիցն, եւ մին զմիւսն ⁶նզովէ. վասն զի չհամարին իրաւացի։ 11 Արդ՝ միաբանութեամբ ժողովեսցին ի դուռն արքունի, զի զուղիղն հաստատեսցեն եւ զթիւրն ի բաց մերժեսցեն»։ 12 Եւ ժողովեցան ամենայն եպիսկոպոսունք եւ երիցունք եւ ամենայն հաւատացեալք կողմանցն այնոցիկ. եւ կացոյց ի վերայ նոցա ոստիկանս⁷ զՍմբատ Բագրատունի, զանուանեալն խոսրովայ Շընումն, եւ զբժշկապետն արքունի։ 13 Եւ անդ էր ի գերութեանն եւ Զաքարիաս հայրապետն Երուսաղէմի եւ այլ բազում իմաստասէրք, ⁸զորս գերեալ էր Աղեքսանդրացւոց⁹ քաղաքէն. որոց հրաման ետ արքայ խոսրով՝ արդարութեամբ ի վերայ հասանել, եւ զճշմարիտն ծանուցանել արքայի։

14 Եւ ժողովեցան ամենեքեան ի դահլիճն արքունի, եւ եղեւ աղաղակ. քանզի էին ոմանք ¹⁰ուղղափառութեան հաւատով, եւ գրով եւ կնքով հին թագաւորացն։

15 Եւ այլ նեստորականք, եւ ¹¹այլ բազում խառնիճաղանճ աղանդոցն¹²։ 16 Նաեւ հրէապետն¹³, իսկ յառաջ մատուցեալ ասէր. «Մի՛ կոչեսցի Աստուած այրն այն»։ 17 Եւ ծանուցին զբանս թագաւորին։

18 Պատասխանի ետ թագաւորն եւ ասէ. «Ո՞ր հրամանաւ եկն նա ի տեղին յայն. արդ գանալից լիցի եւ գնասցէ»։ 19 Նոյնպէս եւ այլ բազմութիւն աղանդոց հրամայեաց հանել յատենէն. բայց միայն զՆիկիականն եւ զԿոստանդնուպաւսին եւ զԵփեսոսին եւ զՔաղկեդոնին հրամայեաց քննել։

20 Դիպեցան անդ արք երկու եպիսկոպոսք¹⁴ յաշխարհէն Հայոց, արք հաւատարիմք, զորս¹⁵ վասն բռնութեան աշխարհին էին արձակեալ, զի ծանուցեն¹⁶ թագաւորին, Կուժիտաս Մամիկոնէից եպիսկոպոս եւ Մատթէոս¹⁷ Ամատունեաց։ 21 Ունէին պատրաստական անդ ընդ ինքեանս զգիր սրբոյն Գրիգորի։ 22 Եւ հրամայեաց թագաւորն հարցանել, եթէ «Յորո՞ց թագաւորաց ժամանակս եղեն ժողովքդ այդոքիկ»։ 23 Եւ նոքա ասացին, եթէ «Նիկիոյ¹⁸ ժողովն առ Կոստանդիանոսիւ եղեւ, իսկ Կոստանդնուպաւսին¹⁹ առ Թէոդոսիւ Մեծիւ, եւ Եփեսոսին առ Փոքր Թէոդոսիւ, եւ Քաղկեդոնին առ Մարկիանոսիւ»։ 24 Պատասխանի ետ թագաւորն եւ ասէ. «Երից թագաւորաց հրամանքն ճշմարիտ թուի լինել՝ քան միոյն» Եւ ի վերայ հասեալ թագաւորն եւ վասն նեստո-

1 Միհրդ., Պատկ. կալցէ
 2 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. չի՛ մեզ ծառայեսցեն
 3 Ա հոգոցն
 4 Միհրդ. գոգիսն դատէ / Պատկ. գոգիսն դատէ
 5 Ա յարեւելից
 6 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. նզովէ զինչ համարին
 7 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. ոստիկան
 8 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. գորս եւ գերեալ էր
 9 Ա յԱղէկսանդրացւոց
 10 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. ուղղափառ հաւատով՝ գրով

11 Ա այլ բազում
 12 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. ժողովրդոց փխ աղանդոցն / Մալխ. աղանդոյն
 13 ՁՁ հայրապետն փխ հրեապետն
 14 Միհրդ., Պատկ. եպիսկոպոս
 15 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. գոր փխ գորս
 16 Ա ծանուցանեն
 17 Ա Մաթէոս
 18 Ա Նիկիայ
 19 Ա Կոստանդիանուպոլիս

ըի, թէ ո՛ր, կամ ուստի՛, կամ յորո՛ւմ ժողո՜վի, եւ թէ՛ զի՛նչ խաւսեցաւ, եւ հրամայեաց զՆեստորականսն¹ հանել յատենէն անտի արտաքս: 25 Նոյնպէս եւ վասն Քաղկեդոնի ժողովոյն հարց, եթէ «ո՞րք² էի՛ն գլխաւորք»: եւ ծանուցին նմա զամենայն եւ ասացին, եթէ ինքեանք իսկ ի Նիկիայ եւ Կոստանդնուպաւսի թագաւորքն Կոստանդիանոս եւ Թէոդոս Մեծն, իսկ յԵփեսոս³ Կիւրեղ Աղէքսանդրու եպիսկոպոսն. եւ ի Քաղկեդոնի՝ Թէոդորեոս⁴ եպիսկոպոսն, որ զՆեստորին խորհէր»:

26 Էր անդ Երան⁵ անուանեալ կաթողիկոսն⁶, եւ այլ եպիսկոպոսունք յԱսորեստանէ եւ յԱրուստտանէ եւ ի Խուստտանէ, եւ յայլոց աշխարհաց. վասն որոյ հրաման ետ արքայ Խոսրով քանդել զամենեցունց նոցա զեկեղեցիսն եւ սրով սատակել զնոսա, թէ ո՛չ դարձցին ի մոլորութենէն եւ ելանիցեն⁷ յարքայական պողոտայն:

27 Իսկ որք զՔաղկեդոնին զՎիրոյ⁸ զԱղուանից կաթողիկոսն, եւ այլ բազում եպիսկոպոսունք ի Յունաց կողմանէ, եւ իշխանք, որք եկեալ էին ի ծառայութիւն Պարսից թագաւորին, որով եւ զփայքարն⁹ իսկ հրամայեաց տալ. բայց խնդրեաց յետկար¹⁰ ի կողմանցն երկոցունց, զՆիկիայն՝ որ առ Կոստանդիանոսիւ, եւ զԿոստանդնուպաւսին¹¹ որ առ Մեծն Թէոդոսիւ, եւ զԵփեսոսին՝ որ առ Փոքր Թէոդոսիւ, եւ զՔաղկեդոնին՝ որ առ Մարկիանոսիւ, եւ

զամենայն քննել եւ ի վերայ հասանել: 28 Եւ իբրեւ ծանեալ¹² զամենայն հաւատեալ, եւ ճշմարտութեամբ ի վերայ եհաս՝ եհարց ցնոսա եւ ասէ. «Նոքա երեքին ընդէ՞ր ոչ ասացին երկուս բնութիւնս բաժանմամբ որպէս զսոսայս. յայտ է եթէ պարտ է եւ զմեզ յերկուս բաժանել եւ երկուս ասել թագաւորս, եւ ոչ մի: 29 Զի եւ ես յերկուց բնութեանց եմ, թէպէտ ի հաւրէ եւ ի մաւրէ թէպէտ ի հոգւոյ եւ ի մարմնոյ: 30 Բայց աստուածութիւնն,¹³ թէ յամենայն տեղւոջ ոչ է, եւ զի՛նչ կամի զամենայն լինել կամ առնել ո՛չ կարէ, աստուածութիւնն զի՞նչ է»:

31 Ապա հրամայեաց հարցանել զԶաքարիաս հայրապետն Երուսաղէմի եւ զիմաստասէրն¹⁴, որ յԱղէքսանդրացւոց քաղաքէն, զի զարդարն ասացեն երդմամբ: 32 Եւ նոցա պատասխանի տուեալ ասեն. «Եթէ ոչ էաք մեք խոտորնակա զնացեալ առ Աստուծոյ՝ եւ ոչ նա բարկութեամբ խոտորնակա զնացեալ էր առ մեզ. բայց արդ՝ երկուցեալ յԱստուծոյ՝ առաջի ձեր զճմարիտն ասեմք: 33 Հաւատ ճշմարիտայն է՝ զոր ի Նիկիայն ասացին առ երանելոյն Կոստանդիանոսիւ: 34 Եւ նմին միաբան Կոստանդնուպաւսին եւ Եփեսոսին. եւ նոցին միաբան Հայոց հաւատն ճշմարտութեամբ: 35 Իսկ Քաղկեդոնի ասացեալն ոչ է միաբան նոցին, որպէս ձեր բարերարութիւնդ ծանեալ»:

36 Եւ հրաման տուեալ թագաւորն խնդիր առնել¹⁵ ի գանձու տեղւոյն, եւ գտին գրեալ զՆիկիայն հաւատս ճշմարիտս, եւ ի վերայ հասեալ ըստ միաբանութեան հաւատոյ աշխարհիս Հայոց, որ էր կնքեալ մատանեալ Կաւատայ արքայի եւ

1 Ա զնեստորայեանքն / Միհրդ., Պատկ. զնեստորեանքն
 2 Ա չիք ոյք
 3 Միհրդ., Պատկ. Եփեսոս
 4 Ա Թեոդորիտոս
 5 Ա, Երից., Միհրդ. չիք Երան
 6 Ա կաթողիկոսն
 7 Միհրդ., Պատկ. Ելանիցին
 8 Ա զվիրոյ / Երից., Միհրդ., Պատկ. զվրաց փյ զվիրոյ
 9 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. չըփայքարն
 10 Ա, Երից. յետիկար
 11 Ա զԿոստանդնի պոլսին (նաեւ յետոյ)

12 Ա հաւատեալ զամենայն
 13 Մայլս. որ յամենայն տեղւոջ է փխ թէ յամենայն տեղւոջ ոչ է
 14 Ա ցիմաստասէրն
 15 Աստղիկ ի գանձու արքային փխ ի գանձու տեղւոյն

որդւոյ նորա խոսրովու: 37 Յորոյ վերայ հրաման ետ արքայ խոսրով, եթէ ամենայն քրիստոնեայք, որ ընդ իմով իշխանութեամբս են՝ հաւատ զՀայոցն կալցին: 38 Եւ որք միաբանին ընդ Հայոց հաւատոյն ի կողմանս Ասորեստանեայց, Կամյիշով մետրապոլիտ, եւ այլք տասն եպիսկոպոս. եւ աստուածասէր թագուհին Շիրին, եւ քաջն Սմբատ. եւ բժշկապետն մեծ: 39 Իսկ զպատճէն ուղիղ խոստովանութեանն արքայ խոսրով հրամայեաց կնքել իւրով մատանեաւն եւ տալ ի գանձս արքունի:

40 Իսկ արդ՝ զի եհան զմեզ Աստուած ի ծառայութենէ խաւարային իշխանութեանն եւ արժանի արար երկնաքաղաքացի թագաւորութեանդ, ո՞րչափ եւս առաւել չքան զառաւել արժան է մեզ վայելել ի խաղաղութեան, որ եւ պարտիմք խնդրել ի Քրիստոսէ Աստուծոյ վասն բարեպաշտ եւ աստուածասէր թագաւորութեանդ՝ անշարժ մնալ մինչեւ յաւիտեանն, իբրեւ զաւուրս երկնից ի վերայ երկրի հանդերձ յաղթութեամբդ բազմաւ, տիրելով ամենայն տիեզերաց, ծովու եւ ցամաքի, որ թէպէտ եւ մարմնով էք ի մարդկային յազգէ, այլ ունիք զտեղիք աստուածային ասթոռոյն. եւ լոյս փառաց աստուածասէր թագաւորութեանդ լցեալ ունի զառ ի ներքոյս ամենայն, պսակեալդ յերկնուստ, պարծանքդ ամենայն քրիստոնէից զաւրութեամբ աստուածային խաչին նշանաւն, նմանեալդ աստուածասէր, աստուածապաշտ, աստուածաշնորհ, քաջ եւ յաղթող փրկութենագործ երջանիկն Երակլի հաւուեն² քոյ, որ փրկեացն զամենայն երկիր ի դառն դահճէն: 41 Եւ այժմ զնոյն շնորհեսցէ Քրիստոս Աստուած ի ձեռն բարեպաշտութեան քոյ:

1 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. չի՛ք քան զառաւել արժան է մեզ վայելել ի խաղաղութեան, որ եւ
2 Բոլ. հաւրն (հօր) փիս հաւուեն

42 Եւ որ վասն միաբանութեան հաւատոյ խնդիր հրամայեալ էր առնել, եւ զգիր բարեպաշտութեան խոստովանութեան արձակեալ էր առ մեզ անարժան ծառայոս, զոր իբրեւ տեսաք՝ երկրպագութիւն մատուցաք, եւ մեծաւ խնդութեամբ փառաւորեցաք զՔրիստոս, եւ աւրհնեցաք զբարերարութիւնն: 43 Եւ արդ՝ այսպէս ուսաք զհաւատոցն ճշմարտութիւն: 44 Յովհաննէս աւետարանիչն ասէ. Ի սկզբանէ էր Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր Բանն⁴: 45 Եւ նոյն դարձեալ ի Կաթողիկէին³ իւրում ասէ. Որ էրն ի սկզբանէ, զորմէ լուսնն, որում աւկանատես իսկ եղաք, ընդ որ հայեցաք, եւ ձեռք մեր շաւշափեցիմ ի վերայ Բանին կեցնաց⁵: 46 Ահա մարմին եղիւ բանն⁶. եւ կեանքն յայտնեցան, եւ տեսաք եւ վկայեմք եւ պատմեմք ձեզ զյաւիտեանական կեցնացն՝ որ էր առ Հաւր, եւ երեսեցաւ մեզ⁷: 47 Եւ նոյն Յովհաննէս ասէ յաւետարանին թէ ՁԱստուած ուրում չի՛ք տեսեալ⁸: 48 Եւ Պաւղոս ասէ. Զոր ոչ ոք ետես ի մարդկանէ, եւ ոչ տեսանել կարող է՝: 49 Իսկ զիս⁹ րդ ասէ, եթէ Ակնատես իսկ եղաք, եւ եթէ՝ Ընդ որ հայեցաք եւ ձեռք մեր շաւշափեցիմ ի վերայ Բանին կեցնաց, եւ եթէ՝ Որ էրն առ Հաւր, եւ երեսեցաւ մեզ¹⁰: 50 Այն կարի ահագին, որպէս պարտ իսկ է՝ ըստ աստուածութեանն. եւ այս կարի խոնարհագոյն եւ մարդասիրաբար՝ ըստ մարդկային բնութեանս: 51 Բայց յայտ իսկ է. զի զմարմնանալն Աստուծոյ պատմէ, որպէս տէրունականն պատմէ բան, եթէ Որ ետես զիս՝

4 Յ՝ՎԸ՝ Ը 1
3 Ա կաթողիկէիմ
4 Ը Յ՝ՎԸ՝ Ը 1
5 Յ՝ՎԸ՝ Ը 14
6 Ը Յ՝ՎԸ՝ Ը 2
7 Ը Յ՝ՎԸ՝ Գ 12
8 Ը ՏԻ՛. Գ 16
9 Ը Յ՝ՎԸ՝ Ը 1
10 Ը Յ՝ՎԸ՝ Ը 2

ետես գՀայր^ա: 52 «Ջիս»¹ ասաց. որպէս
 գմի, եւ ոչ «գմեզ», որպէս գերկուս:
 53 Անդ գաստուածութենէն միայն ասէ Որ
 միայն ունի գանմահութիւն բնակեալ ի լոյս
 ահեղ եւ անմատոյց^բ, շիսկ աստ՝ գմարդ-
 կութենէն եւ գաստուածութենէն, զի ան-
 տեսանելին ոչ երեւէր, այլ ի տեսանելումն
 տեսանէին զանտեսանելին. զի ի տեսանե-
 լումն՝ հայրենի բնութիւնն աստուածային
 եւ մայրենի բնութիւնն մարդկային:
 54 Ջի հայրենի բնութիւնն Յի մարդկային
 բնութիւնն միացաւ անփոփոխելի միու-
 թեամբ: 55 Եւ ծնաւ մի տեսակ – Աս-

Որդին ոչ խնայեաց, այլ վասն մեր ամենեցուն մատնեաց զնա⁶: 71 Եւ դարձեալ՝ եթէ էր ծանուցեալ՝ ոչ արդեաւ զՏէրն փառաց ի խաչ հանէին⁷: 72 Եւ դարձեալ՝ եթէ Աստուած զՈրդին իւր առաքեաց ի նմանութիւն մարմնոյ մեղաց՝ եւ վասն մեղաց. եւ դատապարտեաց զմեղս ի մարմնի անդ⁸: 73 Զի՞նչ իցէ «դատապարտեացն». այն է, զի խափանեաց զայն որ զիշխանութիւն մահուն ունէր, այսինքն զսատանայ: 74 Իսկ զի՞նչ եւ առ մշակս այգւոյն ասիցէ Տէրն, եթէ Իբրեւ մերձեցաւ ժամանակ պտղոյն՝ առաքեաց զծառայս իւր առ մշակս² առնուլ զպտուղ նորա. եւ կալեալ մշակացն զծառայս նորա՝ զոմանս տանջեցին, զոմանս քարկոծեցին, զոմանս սպանին. յետոյ առաքեաց զորդի իւր՝ ասէ. թերես ամաչեսցեն յորդոյ աստի իմմէ³: 75 Իսկ մշակն իբրեւ տեսին զորդին՝ ասեն. սա է ժառանգն, եկայք սպանցուք զսա, եւ մեր եղիցի ժառանգութիւնն⁴: 76 Եւ հանել զնա արտաքոյ այգւոյն սպանին⁵: 77 Արդ՝ ոչ միայն բանն է Որդի Աստուծոյ, այլ եւ բանն մարմինն. եւ մարմին բանին ի միասին. զի թէպէտ եւ մարդ է մարմինն, այլ եւ Աստուած է: 78 Արդ՝ որք ի սկզբանէ ականատեսք եւ սպասուորք եղեն Բանին՝ աշակերտաց իւրոց յայտնապէս ուսուցին: 79 Եւ նոքա դարձեալ իւրեանց աշակերտաց զնոյն աւանդեցին, եւ դարձեալ զնոյն աւանդութիւն գրով հաստատեցին: 80 Եւ բազումք յառաքելոցն ընկալան զձեռնադրութիւն եպիսկոպոսութեան, որպէս զՅովսէփիանոս եւ զԵնանկլիտոս եւ զԿղեմենտոս ի Հռոմ, եւ զԱնա-

նիաս յԱղեքսանդրիա, եւ զՇմաւոն Կղէովպեանց յԵրուսաղէմ, զԴիոնէսիոս Արիսպագացի յԱթէնս եւ զմիւս Դիոնէսիոս⁵ ի Կորնթոս, եւ զմիւս Տիմոթէոս յԵփեսոս եւ զՏիտոս ի Կրետէս, եւ զՊաւղիկարպոս ի Զմիւռնիա⁶ Ասիացւոց, եւ զԵւոզիա⁷, որ է Պետրոս՝ յԱնտիոք, եւ Երենիոս Գալիլեացի աշակերտ Պաւղիկարպոսի յեկեղեցւոջն Լաւողիկեցւոց⁸: 81 Եւ այլ եւս անթիւ բազմութիւն սքանչելի եպիսկոպոսաց եւ քահանայից եւ հոգեկիր ճարտասանից, փիլիսոփայից եւ սքանչելի մանկանց եկեղեցւոյ, որք զճշմարիտ հաւատս եկեղեցւոյ ըստ առաքելական ձայնին գրով գրողմեցին յիւրաքանչիւր եկեղեցիս:

82 Յայտնի ի Նիկիական ժողովոյն է, զի եւ նոքա լիով էին ամենեքին աշակերտք, որք յառաքելոցն ընկալան, եւ ի Նիկիայ զնոյն հաստատեցին: 83 Քանզի ասացին զՈրդւոյ, եթէ «Նոյն բնութիւն Հաւր, որով ամենայն ինչ եղեւ յերկինս եւ ի վերայ երկրի. որ յաղագս մեր մարդացաւ եւ յաղագս մերոյ փրկութեան»: 84 Այսպէս եւ սուրբն Գրիգոր յառաջնոցն ուսեալ՝ մեզ վարդապետեաց, եթէ «Որ ի մարմինն հաւատացին՝ ծանոյց նոցա զաստուածութիւնն իւր. եւ որք ի մարմնոյն զթեցին՝ ուրացան զբնութիւն նորա: 85 Քանզի մարմնացաւ ի մի բնութիւն, եւ խառնեաց միացոյց զմարդկութիւնս ընդ իւրում աստուածութեանն, զանմահն ընդ մեռելոտւոյս⁹, զի զամենայն մարդիկ անքակ արասցէ յանմահ աստուածութենէ իւրմէ»: 86 Արդ ունիմք մեք հաւատս ոչ ի նորագունից սահմանեալ, այլ որպէս ընկալաք մեք ի սուրբ առաքելոցն ի ձեռն հայրապետին մերոյ սրբոյն Գրիգորի,

6 Լուսն. Բ՝ 32
 7 Լուսն. Բ՝ 8
 1 Միհրդ., Պատկ. վասն մեղաց (աշխարհի)
 2 Լուսն. Բ՝ 3
 3 Բող. չիք առ մշակս
 4 Ա իմէ
 5 Ա ժառանգութիւնն
 6 Մատթ. ԻԼ 34-39

5 Մալխ. զմեւս եւս Դիոնէսիոս
 6 Ա ի զըմփուեայ
 7 Ա զԵսդեայ փիլ զԵւոզիա
 8 Դ լաւորիկեցւոց
 9 Ա ընդ մեռոտսս / 4 մեռելոտս

վարդապետելով զՏրդատ արքայ եւ զիշխանսն¹ Հայոց աշխարհին, գողցես եթէ Լամաւք յառաջ քան զԿոստանդիանոս: 87 Նաեւ սուրբն Ղեւոնդ մեծ արքեպիսկոպոսն Կեսարու, ուր սնեալ եւ ուսեալ էր սուրբ Գրիգորիոս, որ եւ ձեռնադրեացն իսկ զնա ի քահանայապետութիւն, եւ նա զնոյն Հաստատեաց զաւանդութիւն: 88 Երկրորդ անգամ դարձեալ ի Նիկիայն ժողովեցան սուրբ եւ ճշմարիտ Հարքն Հրամանաւ աստուածասէր թագաւորին Կոստանդիանոսի, եւ ի բաց բարձին² դամբարիչտ աղանդոյն մոլեգնութիւնն, եւ սերմանեցին Հաւատս ճշմարիտս ընդ ամենայն տիեզերս: 89 Ուստի եւ մերն Հանդիպեալ անդ սուրբն Ռատակէս³ որդի սրբոյ Գրիգորի, որ ընկալաւ զհրամանս Հաւատոյ ի սուրբ ժողովոյն եւ ի մեծ թագաւորէն Կոստանդիանոսէ, բերեալ մատոյց առաջի քրիստոսասէր թագաւորին Տրդատայ եւ սուրբ քահանայապետին Գրիգորի Հանդերձ Հրամանաւք երջանիկն Կոստանդիանոսի: 90 Եւ ի վերայ այնորիկ Հաստատեալ կամք, եւ բաւական Համարիմք զնոյնս ի վարդապետութիւն ուղիղ Հաւատոյս ըստ ասացելումն. «Մի՛ փոփոխեր զսահմանս Հաւատոյ՝ զոր Հաստատեցին Հարքն քոյ»:

91 Եւ դարձեալ երրորդ⁴ անգամ յորժամ Հանդերձեցաւ թագաւորն Տրդատ, եւ առ ընդ իւր զսուրբ եպիսկոպոսն Գրիգորիոս եւ զնորին որդին զՌատակէս եպիսկոպոս, եւ ի զինուորական կողմանէն զչորեսին գահերէցս իւրոյ տաճարին, եւ Հանդերձ⁵ Հազար արանց ընտրելոց գլխաւորաց յամենայն սահմանացն իւրոց՝ զնաց ի

Հոռոմ տեսանել զԿոստանդիանոս:⁶ 92 Որ իբրեւ տեսին զմիմեանս՝ առաջի կալաւ Կոստանդիանոսի զսուրբն Գրիգորիոս. եւ նա խոնարհեալ յոտս սրբոյն Գրիգորի, զի աւրհնեցի ի նմանէ: 93 Յայնժամ միջնորդ կալան զհաւատսն՝ որ ի Տէր Յիսուս Քրիստոս, եւ երգամբ միաւորեցան երկոքին թագաւորքն, անշուշտ ունելով զխաղաղութիւն ընդ միմեանս մինչեւ յաւիտեան ի մէջ թագաւորացն երկոցունց: 94 Եւ եւս Հաստատեցին առ մեզ զհաւատոցն ճշմարտութիւնն⁷, զոր Հիմնադրեաց մեզ Սուրբ Հոգին:

95 Զայլ ժողովս ուրեք լեալ մեք ոչ գիտեմք. եւ մեք այսպէս Համարիմք, եթէ այդ աստուածասէր պալատանդ յերանելոյն Կոստանդիանոսէ եւ ի ժողովոյն Նիկիոյ⁸ ունի զհաւատոցդ Հիմնադրութիւն: 96 Եւ ամենայն որ աւելի քան զայն ունի, թէ եւ յերկնից հրեշտակ իցէ՝ նզովեալ եղիցի: 97 Արդ ամենայն վարդապետք եկեղեցոյ, որք փլիխսփայական արուեստիւ գերազանցեալք եւ աստուածային տեսութեանն Հասու լեալ⁹, ճշմարիտ Հիմնադրութիւն ընկալեալ ի սուրբ առաքելոցն՝ այտի ի ձէնջ աւետարանեցին ընդ ամենայն տիեզերս: 98 Սուրբ եւ ճշմարիտ կաթողիկոսն մեր Գրիգորիոս ի Կեսարիա Կապադովկացոց սնեալ եւ ուսեալ վարդապետեաց մեզ, յոր Հիմնացեալ¹⁰ անշարժ կամք մինչեւ ցայժմ, եւ ի վերայ նորին¹¹ ունիմք վարդապետս զսուրբ Հարսն ճշմարտապատումս, որ ամենեքեան զՆիկիայն խաւսեցան – Յուստիանոս, Դիոնէսիոս եւ Բեկտովր¹² Հոռոմայ¹ եպիսկոպոսք,

1 Ա զիշխանն

2 Ա երարձ փխ բարձին

3 Ա զՌատակէս (նաեւ յետոյ)

4 Բոլ. երկրորդ փխ երրորդ

5 Ա ՀՌ հազարաց արանց

6 Միհրդ. ծանօթագրում է. «Ի միւսում օրինակին անկեալ էր թուղթ մի ի՛ տեղուջէս յայսմանէ»:

7 Միհրդ., Պատկ. զնշարտութիւնն

8 Ա Նիկիայ

9 Ա լիեալք փխ լեալ

10 Միհրդ., Պատկ. հիմնեցեալ

11 Միհրդ., Պատկ. նորա

12 Ա Բիկտովր

պոսք, եւ Դիոնէսիոս Աղեքսանդրացի, եւ Պետրոս վկայ, եւ Թէոփիլոս, եւ Աթանաս, եւ Կիւրեղ Աղեքսանդրացի եպիսկոպոս, եւ Բարսեղ Կեսարու եպիսկոպոս, եւ Գրիգոր Նազիազու, եւ Գրիգորն Նէոկեսարու սքանչելագործ, եւ Գրիգոր Նիւսացի, եղբայր Բարսղի, եւ այլ անթիւ հովիւք ուղղափառութեան՝ համաբարբառք նոցին, որոց պատմութիւնքն յայտնի են:

99 Արդ՝ զի թշնամիք աստուածաշտուութեանն բազում անգամ արշաւեալ կորուսին զերկիրս մեր. եւ որպէս զմարդիկ երկրիս² կորուսին՝ եւ ³զկտակարանս եկեղեցւոյ եւ զվարդապետս նոյնպէս սպառեցին: 100 Եւ արդ՝ կտակարանս եւ վարդապետս ոչ գոն. զգիրս եւ զգրութիւն մեք ոչ գիտեմք. բայց որչափ ինչ մնացեալ են ի տեղիս տեղիս վարդապետական⁴ պատմութիւնք՝ ուսուցանեն մեզ այսպէս ⁵զհաւատոցն ճշմարտութիւնսն, որ ի Նիկիայն աւետարանեցաւ լոյս, յորս փութով հասանէր Ռատակէս, որդի սրբոյն Գրիգորի. եւ այսպէս քարոզեցաւ ձայն սիւնհոդոսական ժողովոյն Նիկիայ. –

101 ⁶ՀԱՆԳԱՆԱԿ ՆԻԿԻԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅՆ

102 Հաւատամք ի մի Աստուած Հայր ամենակալ, յարարողն երկնի եւ երկրի, երեսելեաց եւ աներելութից:

103 Եւ ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, Որդի Աստուծոյ, ծնեալ յԱստուծոյ Հաւրէ միածին, այս ինքն յեղութենէ⁷

Հաւր: 104 Աստուած յԱստուծոյ, լոյս ի լուսոյ. Աստուած նշմարիտ յԱստուծոյ

նշմարտէ, ծնեալ եւ ոչ արարեալ:

105 Նոյն բնութիւն Հաւր. որով ամենայն ինչ եղեւ յերկինս եւ յերկրի երեսելիք եւ աներելոյթ: 106 Որ յաղագս մեր մարդկան եւ վասն մերոյ փրկութեան իջեալ մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատարելապէս ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն՝ Հոգւովն Սրբով: 107 Որ եւ էաո⁸ հոգի, եւ մարմին, եւ միտք, եւ ամենայն որ ինչ է ի մարդ՝ նշմարտապէս եւ ոչ կարծեալ: 108 Չարչարեալ, այսինքն խաչեալ, թաղեալ, եւ յերիւաւուր յարուցեալ, ելեալ ի յերկինս՝ նովին մարմնով ⁹նստաւ ընդ աջմէ Հաւր: 109 Գալոց է նովին մարմնովն եւ փառաւ Հաւր դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս, որոյ թագաւորութեանն ոչ գոյ վախճան: 110 Հաւատամք եւ ի Սուրբ Հոգին յանեղ եւ ի կատարեալ, որ խաւսեցաւ յաւրէնս եւ ի մարգարէս եւ յաւետարանս, որ էջն ի Յորդանան, քարոզեաց յառաքելսն, եւ բնակեցաւ ի սուրբս: 111 Հաւատամք եւ ի մի միայն ընդհանրական եկեղեցի, ի մի մկրտութիւն, յապաշխարութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց, ի յարութիւն մեռելոց, ի դատաստանն¹⁰ յաւիտեանից հոգւոց եւ մարմնոց, յարմարութիւնն երկնից եւ ի կեանսն յաւիտեանականս:

112 Իսկ ոյք ասեն՝ Էր երբեմն յորժամ ոչ Էր Որդի, կամ Էր երբեմն յորժամ ոչ Էր Սուրբ Հոգի, կամ թէ յոչէից եղեն¹¹, կամ յայլմէ էութենէ կամ ի գոյութենէ ասեն լինել զՈրդի Աստուծոյ կամ զՍուրբ Հոգին, կամ փոփոխելի, կամ այլայլելի՝ զայնպիսիսն նշմարեմք. զի եւ

1 Ա եպիսկոպոս կապուպետ (հաւանարար՝ եպիսկոպոսապետ)
2 Ա զմարդիկ երկիրս / Միհրդ., Պատկ. մարդիկ երկիրս
3 Ա զկտակարանս եւ զվարդապետս
4 Ա վարդապետականք
5 ՏՏ նշմարութիւնսն հաւատոց
6 ՉՉ վերնագիր չունեն:
7 Ա ի գոյութենէ փխ յեղութենէ

8 ՉՉ չիք էաո
9 ՉՉ չիք նստաւ ընդ աջմէ հաւր: Գալոց է նովին մարմնովն եւ
10 Ա ի դատաստանսն
11 Ա եղեւ

զնոսա նգոյվէ կաթուղիկէ առաքելա-
կան եկեղեցի:

113 Իսկ մեք փառաւորեսցու՛մ որ յա-
ռաջ քան զյաւիտեանս, երկիր պագա-
նելով Սրբոյ Երրորդութեանն եւ
միասնական Աստուածութեանն Հար
եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. այժմ եւ
միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտեանից. ա-
մէն:

.....

114 Եւ ապա կոչեցան ի Հռովմ, եւ
յանդիման եղեն Կոստանդիանոսի արքա-
յի, եւ ուսուցին նմա զհաւատս ճշմարիտս,
եւ վկայութեամբ հաստատեցին զհիմնա-
դրութիւն հաւատոյն:

115 ¹Յամի երեքտասաներորդի կենա-
րարին եւ փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստո-
սի թագաւորէ Դիոկղետիանոս² երեք ըն-
կերաւքն թագաւորութեանն Հռովմայեց-
ւոց: 116 Եւ յարուցին³ հալածանս ի վերայ
քրիստոնէից, եւ աւերեցին զամենայն եկե-
ղեցիս յամենայն տէրութեան իւրեանց:

117 Եւ յամի եւթանասուն եւ հինգերորդի
կենացն⁴ մեռաւ Կոստանդէս, եւ թագաւո-
րեաց Կոստանդիոս որդի իւր ի Գալլիա⁵ եւ
ի Սպանիա. եւ էր քրիստոնէայ ճշմարիտ:

118 Ետ ճակատ ընդ Մաքսիմիանոսի եւ
ընդ Մաքսիմիանոսի որդւոյ նորա, եւ ընդ
Լիկիանոսի եւ ընդ Մարկիանոսի, եւ յաղ-
թեաց նոցա, եւ կոտորեաց զնոսա. քանզի
հաւատաց ի մի Աստուած տէր ամենայնի
եւ յՈրդի նորա Յիսուս Քրիստոս, եւ գի-
տաց, եթէ նա ետ նմա զյաղթութիւնն:
119 Եւ հրաման ետ քրիստոնէիցն շինել

զեկեղեցիս եւ ազատել զտեղիս՝ ուր եղեալ
էին մարտիրոսք, եւ մեծաւ պատուով մե-
ծարէր զքրիստոնէայն: 120 Եւ հրաման
ետ ամենայն եպիսկոպոսաց ժողովել ի Նի-
կիա քաղաք. եւ ժողովեցան եպիսկոպո-
սունք եւ սուրբք բազումք: 121 Եւ եղեն
անդ աւուրս ժԵ. եւ ապա եմոյժ զնոսա ի
պաղատն: 122 Եւ մինչ ժողովեալ կային
միահամուռ յոսկեաւծ պատշգամի միոջ՝ ե-
մուտ եկաց ի մէջ նոցա, եւ խոստովան ե-
ղել, եթէ «Քրիստոնէայ եմ եւ ծառայ
Տեառն Աստուծոյ ամենակալի, եւ Յիսուսի
Քրիստոսի Որդւոյ նորա սիրելւոյ»: 123 Եւ
եղել խնդիր ամենայն եպիսկոպո-
սաց վասն հաւատոյ առաջի Կոստանդիա-
նոսի արքայի. քննեցին զգիրս, եւ գրեցին
հաւատս ճշմարիտս, որ ի Նիկիայն աւե-
տարանեցաւ մեզ:

124 Արդ՝ ի Ներովնէ կայսերէ մինչեւ
յերջանիկն Կոստանդիանոս, եւ ի Կոստան-
դիանոսէ մինչեւ ի Մարկիանոս թագաւոր,
ամենայն վարդապետաց զլիսաւոր առաջ-
նորդաց եկեղեցւոյ, ի քաջէն Թէոփիլէ՛՛՛ ի
մեծ ճարտարապետէն⁶ սկսեալ, արուեստա-
ւոր քաղաքացն Եգիպտացւոց եւ Աղեք-
սանդրացւոց եւ Հռոմայեցւոց եւ Կոս-
տանդնուպալսեցւոց⁷ եւ Անտիոքացւոց
եւ Կեսարացւոց եւ Աթենացւոց եւ Կիւղի-
կեցւոց եւ միանգամայն ընդհանուր⁸ ամե-
նայն վարդապետաց եկեղեցւոյ... յաւուրս
Մարկիանոսի ի ձեռն տումարին Լեւոնի
Թէոդորիտոս գլուխ Քաղկեդոնի ժողո-
վոյն, զոր նայն հաստատեաց չարափա-
ռութեամբ⁹:

125 Եւ մեզ մի¹⁰ լիցի պարծել բայց
միայն ի խաչն Տեառն մերոյ Յիսուսի

1 Ա, Պատկ., Մալխ. յամի ժԳ երեքտասաներորդի / երից., Գ, Միհրդ. յամի երեքտասաներորդի / Միհրդ., Պատկ. յամի (երեկերիւր ութսուն եւ չորրորդի)
2 Ա Դեոկղիտիանոս
3 ՁՁ յարուցին փխ եւ յարուցին
4 ՁՁ չի՛ կենացն
5 Ա ի Գալլիա փխ ի Գալլիա

“ Հմմտ. Գ. Կ. Ը 3:
6 երից. հայրապետէն
7 Ա Կոստանդիանու պոլսացւոց
8 Ա ընթանուր
9 Պատկ., Մալխ. չառափառութեամբ
10 Ա չի՛ մի՛

Քրիստոսի՞: 126 Նաեւ Դաւիթ իսկ պարծի ի խաչ Որդւոյ իւրոյ, եւ ոչ անարգանս Համարեցաւ աստուածութեանն. այլ երբեմն կառք Աստուծոյ ասաց Տէր, ¹եւ երբեմն լեառն Սինեայ, եւ երբեմն բարձրութիւն երկնից: 127 Քանզի ասէ. Կառք Աստուծոյ քիրապատիկի, հազարք ուղղիչք², եւ Տէր ի նոսա ի Սինէ սրբութեան: 128 Ել ի բարձունս եւ գերեաց զգերութիւնք, եւ զայլն եւս: 129 «Կառք Աստուծոյ բերապատիկք, հազար ուղղիչք, եւ Տէր ի նոսա», զի բերապատիկ է զաւրութիւն եւ փառք խաչին Քրիստոսի, որ բարձեալ ի վեր ունէր³ զԱրարիչն երկնի եւ երկրի: 130 Եւ հազարքն ի Հրէից կանգնեցին զնա: 131 «Եւ Տէր ի նոսա ի Սինէ սրբութեան»: 132 Յո՞յս⁴ արդեաւք «ի նոսա». յայտ է, ⁵եթէ ի բարձունսն, յորս ել Որդին Աստուծոյ, ի բերապատիկ զաւրութիւն եւ փառս⁶ խաչին. ուստի եւ զգերութիւնն⁷ թափեաց. եւ վասն այնորիկ մեք ոչ ամաչեմք ասել ցորդին Աստուծոյ. «⁸Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզաւր, սուրբ եւ անմահ⁹, որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեա՛ մեզ»:

133 Իսկ վասն տէրունեան խորհրդեանն, զոր մեծաւ զգուշութեամբ բաշխեմք՝ այսպիսի ինչ է¹⁰. վասն զի ոչ ունիմք իշխանութիւն զսուրբն յանսուրբան մատակարարել¹¹: 134 Վասն զի ունիմք

մեք ¹²կանոնս համաշխարհականս վասն կարգաց եւ աւրինաց, արանց եւ կանանց. զի որք կուսութեամբ զուգին՝ համարձակութեամբ վայելեն ի տէրունական մարմնոյն, ըստ այնմ, թէ Պատուական է ամուսնութիւն ամենեւիմք, եւ սուրբ եւ անկողիմք: 135 Իսկ երկրորդեանքն, եւ եթէ մին կոյս իցէ, եւ միւսն երկրորդական՝ հրամայէ ապաշխարել երկոցունցն ի միասին զերեամ¹³ մի, եւ ապա հաւասարել աւրինաց: 136 Իսկ զերրորդեանսն եւ զչորրորդեանսն¹⁴ ոչ ընդունի եկեղեցի, եւ ոչ իսկ իշխեն տալ ¹⁵զանուն հաղորդութեանն. ըստ այնմ թէ Որ ուտէ եւ ըմպէ անարժանութեամբ՝ դատաստան անձին իւրում ուտէ եւ ըմպէ. զի ոչ խորէ զմարմինն Տեառնք: 137 Եւ աստուածայինն բողոքէ ձայն՝ Մի՛ տալ զսրբութիւն¹⁶ շանցէ: 138 Նաեւ ի տախտակսն¹⁷ քարեղէնս զմի ի տասն պատգամացն զմի՛ շնարն¹⁸ իւրով մատամբն գրեաց:

139 Այլ տեսանեմք, զի եւ կարի իսկ ի հինսն եւ յառաջին փիլիսոփայսն պիղծ եւ գարշելի համարեալ էր պոռնկութիւնն: 140 Զի Սողոմնի¹⁸ Աթենացւոյ աւրէնս եղեալ¹⁹ աթենացւոցն՝ ի բաց կալ ի պոռնկութենէ եւ ոչ ընդունել զպոռնկորդին ի ժառանգութիւն: 141 Ղիկուրգոս²⁰ Ղակե-

« Հմմտ. Գաղ. Զ 14:
 1 Ա. եւ իբրեւ երբեմն լեառն
 2 Ա. ուղիղի փիս ուղղիչք
 ք Սաղմ. ԿԸ 18-19
 3 Բոյ. ունի փիս ունէր
 4 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. յոյս
 5 Բոյ. չիք եթէ ի բարձունսն յորս ել որդին Աստուծոյ
 6 Զ ի փառս փիս փառս
 7 Ա. զգերութիւնն փիս եւ զգերութիւնն
 8 Բոյ. չիք սուրբ աստուած, սուրբ եւ հզաւր
 9 Ա. անմահ փիս եւ անմահ
 10 Բոյ. այսպիսի ինչ փիս այսպիսի ինչ է (ձեռ. Զ)
 11 Զ մատակարարել այսպիսի հրամանով փիս մատակարարել

12 Բոյ. կանոնի համաշխարհականի կարգաց փիս կանոնս համաշխարհականս վասն կարգաց (ձեռ. Զ)
 ք Եքր. ԺԳ 4
 13 Ա. զերկեամ փիս զերեամ
 14 Ա. կամ չորրորդականսն
 15 Զ զանունն հարկանել զհաղորդութեանն
 ք Ը Կր. ԺԸ 29
 16 Ա. զսրբութիւնս
 է Մաք. Լ 6
 17 Ա. ի տախտակն
 ք ԼԸ Ի 14
 18 Ա. Սողոմոնի փիս Սողոմնի
 19 Ա. եղ փիս եղեալ
 20 ԶԶ զի կուրդոս / երից. զի կուրդոսը ջնջել զարձրել է Լիկուրդոս

դովմայեցի¹ աւրէնս եղ զակեղովմացւոց՝ ի բաց կալ ի պոռնկութենէ, եւ ոչ թաղել իսկ զպոռնկորդին:

142 Զթէանով² ոմն զկին մարդ զաշակերտ Պիլթագորայ հարցեալ եղեւ, թէ յետ քանի՛ աւուր մերձաւորութեանն ի կին մարդ արժան է յարքունիս մտանել: 143 Եւ նա ասէ. «յիւրմէն նոյն աւրին³. յաւտարէն եւ ոչ բնաւ»:

144 Իսկ եթէ նոցա այնպէս զողջախոհ-հոլթիւնն⁴ համբուրեալ, ո՞րչափ եւս առաւել երկիրդիւ արժան իցէ եւ մեզ զառաքելականն կատարել զձայն, եթէ Փախերո՛ւֆ ի պոռնկութեանն⁵. զի թէպէտ եւ ոչ ոք է արդար եւ ոչ մի⁶, այլ ոչ եթէ պարտ իցէ ի ձեռն յանդգնութեան զաստուածային զմարմինն թշնամանել: 145 Զի՞ պիղծն մերձեցի բերան, կամ ⁵զիա՞րդ դողումն ոչ կալցի զճաշակողն՝ ի հուրն կենդանի աներկիրաբար մերձենալ, ⁶զոր ոչ սերովբէն իսկ ձեռաւքն համարձակէր մերձենալ, այլ ունելեաւք, եւ ոչ մարգարէն արժանաւոր լինէր ճաշակել զնա, այլ միայն մերձենալով ի շրթունս նորա անդէմ ընկալաւ զմաքրութիւնն⁷:

146 Իսկ արդ՝ արժա՞ն իցէ անսրբոցն եւ պղծոցն յերկրաւորացս յանդգնել յարքունիս: 147 Եւ կամ ո՞չ իսկ թոյլ տացէ մտանել, եւ կամ թէ ո՞չ հալածականս փախիցէ. այլ մանաւանդ եթէ եւ կամեսցի եւս յարքունական սեղանոյն վայելել:

148 Ո՞րչափ եւս առաւել յերկնաւոր թագաւորին յարքունիս ունիցի ոք համարձակութիւն մտանել՝ ոչ ունելով ⁷զհանդերձ մաքրութեան, եւ աներկիր լրբութեամբ մատիցէ ի հուրն կենդանի, եւ ճաշակեսցէ յարքունական եւ յերկնային սեղանոյն, այլ ոչ տարահալած լեալ արտաքս մերժեսցի, ըստ այնմ, թէ Ի բաց կացե՛լ յինէն ամենեմբեան՝ ոյ՛ք գործե՛ք զանարեւնութիւնն⁸:

149 Մեք ընկալաք ի սրբոյն Գրիգորէ եւ յաստուածասէր թագաւորացն՝ ի Կոստանդիանոսէ⁸ եւ ի Տրդատայ, եւ յետ այնորիկ ապա կարգեցաւ մեզ Նիկիական լոյսն ի ձեռն նորին իսկ երջանիկն Կոստանդիանոսի, եւ ի նորին աւանդութեան վերայ հաստատեալ կամք, եւ ոչ խոտորիմք ի նմանէ ո՛չ յաջ եւ ոչ յահեակ:

150 Եւ վասն այլ ժողովոց, որպէս եւ վերագոյն ասացաք՝ ճշմարտիւ ինչ մեք ոչ գիտեմք, բայց որպէս հին վարդապետացն ասացեալ է՝ սուրբ եւ ճշմարիտ ասացեալ է զժողովն որ ի Կոստանդնուպաւլիս ժողովեցան ի խափանումն Նեստորի:

151 ԶՔաղկեդոնի ժողովն չասացին ճշմարիտ. քանզի ասացին՝ առաջնորդք ժողովոյն այնորիկ որ յեփեսոս՝ զմիտսն Նեստորի ունէին, բայց ոչ իշխէին ի վեր հանել: 152 Եւ թէպէտ եւ արարին զժողովն Եւտիքի ամբարշտութեանն՝ նման նորին այլանդակութեանն՝ զիւրեանց հաստատեցին չարափառութիւն. քանզի Եւտիքոսն այն վրիպեալ ասէր, թէ «Յերկնից եբեր Քրիստոս զմարմինն». իսկ նոքա զմի Քրիստոսն յետ միանալոյ Բանին եւ մարմնոյ՝ յերկուս բնութիւնս բաժանեցին, եւ ետուն կարծիս՝ զՍուրբ զԵրրորդութիւն

1 Ա զաղեղովմացոց
2 Ա Զթէանով / Միհրդ., Պատկ. Աթէանով
3 ԶԶ, Միհրդ., Պատկ. արեւն է փիս նոյն արիւն
4 Ա գողջախոսութիւն
5 Ը Կ՞ր. Զ 18
6 Հ՞ր. Գ. 10. Ս՞ր. Ժ. 3
7 Միհրդ. զիարդ դողումն ոչ կալաւ / Պատկ. զիանդ դողումն ոչ կալաւ / Մալխ. զիա՞րդ ոչ դողումն կալաւ փիս զիա՞րդ դողումն ոչ կալցի (ձեռ. Զ)
8 Բոյ. չի՛ք գոր ոչ սերովբէն իսկ ձեռաւքն համարձակել մերձենալ
9 Հ՞մ. Կ. Լ. Զ 5-7:

7 Բոյ. հանդերձ
8 Ս՞ր. Զ 9
8 Միհրդ., Պատկ. Կոստանդիանոսէ փիս ի Կոստանդիանոսէ

չորրորդութիւն յաւելլով¹: 153 Քանզի գտեալ զտուժարն Լեւոնի արձան չարափառութեան իւրեանց՝ ի վերայ նորին հաստատեցին զիւրեանց դժնդակութիւն, եւ ասացին զմի Տէր Յիսուս Քրիստոս յերկուց բնութեանց, ոչ ինչ բարձեալ բնութեանցն զանագանութիւն, վասն միանալոյն առաւել ողջախոհել զաւրութիւն երկաքանչիւր բնութեանց, եւ զերկաքանչիւրսն ի մի մի դէմս միաւորեալ՝ ո՛չ աստուածային բնութեանն² տալ զմարդկային³ բնութեանն նուաստութիւնս, եւ ոչ մարդկային բնութեանն՝ զաստուածային բնութեանն ճոխութիւն: 154 Անարժան եւ անկարելիս համարել⁴ Աստուծոյ մարդ լինել, եւ կնոջէ ծնանել, եւ զամենայն կրել զմարդկային կիրս, եւ ի խաչին բեւեռել եւ մեռանել:

155 Արդ՝ եթէ այդ ամենայն անկարելի էր՝ լինել ըստ մարմնոյ իւրոյ Բանին Աստուծոյ՝ անկարելի էր ապա կուսին առանց առն յղանալ, եւ անապական ծնանել զմարդացեալն Աստուած, եւ անկարելի էր մարդումն հինգ նկանակէ զհինգ հազարսն կերակրել, եւ զջուրն ի գինի փոխել, եւ թքովն զաչս կուրին բանալ, եւ ի վերայ ջրոյն շրջել, եւ զգեւս հալածել, եւ զմեռեալս յարուցանել, եւ զայլն եւս⁵: 156 Իսկ մեք եւ ամենեքին որ զուղիղն խոստովանիմք, զի չէր լոկ մարդկային մարմինն, այլ աստուածութիւնն էր ի մարմինն: 157 Իսկ զայնոսիկ, որ յետ միաւորութեանն պատառեն բաժանմամբ՝ խոտեմք եւ նզովեմք ըստ երանելւոյն Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ որ ասէ, «Եթէ ոք ոչ խոստովանեսցի, եթէ Աստուած է ճշմարտութեամբ էմամանուէլ, վասն որոյ

Աստուածածին կոյսն Մարիամ ծնեալ ընդ մարմնոյ զմարմնացեալ զԲանն Աստուած՝ նզովեալ լիցի»: 158 «Եթէ ոք ոչ խոստովանեսցի ի մարմնի բնութեամբ միանալ Բանին Աստուծոյ, եւ մի Քրիստոս զնոյն հանդերձ մարմնով Աստուած միանգամայն եւ մարդ՝ նզովեալ լիցի»: 159 «Եթէ ոք զմի Քրիստոս բաժանեսցէ յերկուս դէմս յետ միանալոյն, եւ միայն մերձաւորութիւն եւ յարելութիւն ասիցէ, իբրեւ պատուով եւ կամ ճոխութեամբ զաւրութիւն գտեալ, եւ ոչ միութիւն բնութեամբ՝ նզովեալ լիցի»: 160 Եւ մեզ տէրունականն բողոքէ ձայնն. «Այնպէս լուսաւորեսցի լոյս ձեր առաջի մարդկան», այսինքն հաւատոյն ճշմարտութիւն, որպէս զի տեսանիցեն զգործս ձեր բարիս, եւ փառաւոր առնիցեն զչայր ձեր որ յերկինս է՞:

161 Իսկ մեք որպէս ընկալաք զհրամանս երկնաքաղաքացի եւ բարեպաշտ քո թագաւորութեանդ, քաջ յարանց⁶ արքայ Կոստանդին, լաւագոյն համարեցաք զսահմանադրութիւնն ուղղափառ հաւատոյն, զոր ընկալանն հարքն մեր ի բուն առաջին վարդապետացն՝ գրով⁷ ծանուցանել առաջի աստուածասէր եւ բարեպաշտ թագաւորութեանդ ի ձեռն պատճենիս⁸: 162 Զի եւ մեր անարժանութեանս⁹ շնորհեսցէ Աստուած արժանաւորապէս խնդրել յԱստուծոյ զգիտութիւն բարւոյ, եւ աւրհանել զաստուածասէր եւ զբարերար տէրութիւնդ, զի յաւիտեան տիրեսցես ի վերայ ամենայն երկրի, ծովու եւ ցամաքի, յաղթութեամբ բազմաւ:

1 Ա յաւելով
 2 Ա բնութեն
 3 Ա ոչ զմարդկային
 4 Մալխ. ուղղելի՝ համարեալ
 5 Միհրդ., Պատկ. եւ զայլսն եւս

6 Մաթթ. Լ 16
 7 Բոյ. արանց
 8 Բոյ. գործով փխ գրով
 9 Միհրդ., Պատկ. պատմէնիս
 10 Ա անարժանութիւնս

ԳԼՈՒԽ ԽԷ

1 Յարձակումն Իսմայելացոց ըստ տեսլեան Դանիէլի: 2 Իրք խոռվութեան ի Կոստանդնուպալիս. սպանումն երեսելի արանց:

3 Ճառեցից դարձեալ զրուցելով զբանս ըստ չարիս հասելոյ ի վերայ մեր ժամանակի, վասն պատառման առազատին հին հաւատոյ, եւ շնչել ի մեզ մահաբեր խորշակին, որ տապախառն արարեալ զմեծամեծ վարսաւոր, զգեղեցիկ¹ ծառս մատաղատունկս բուրաստանաց. եւ այս յիրաւի, զի Տեառն մեղաք, եւ բարկացուցաք զսուրբն Իսրայելի: 4 Եւ թէ ախորժիցիք եւ լուիջիք ինձ, աւէ, զբարութիւնս, երկրի կերիջիք. ապա թէ ոչ կամիջիք լսել ինձ՝ սուր կերիցէ զձեզ, զի բերան Տեառն խաւսեցաւ զայս²: 5 Զսոյն իսկ մրրիկ ի վերայ Բաբելովն² տեսանի, այլ եկեալ հասեալ ի վերայ ամենայն երկրի. վասն զի մայր է ամենայն ազգաց Բաբելովն, եւ թագաւորութիւն նորա թագաւորութիւն կողմանց հիւսիսոյ:

6 Իսկ հարաւային անդ³ քան զնոսա, այսինքն Հնդկիք⁴ եւ ի նոսին կողմանէ ազգք բնակեալք յանապատին մեծի, ուրանաւր որդիքն Աբրահամու, որ ի Հագարայ⁵ եւ ի Քետուրայ ծնեալք՝ Իսմայել, Ամրամ, Մադամ, Մադիամ, Յեֆսամ, Յեսբոկ, Մելիսաւէ⁶ եւ որդիքն Ղովտայ՝ Ամոն եւ Մովաբ. եւ որդիքն Եսաւայ, այսինքն է Եդոմ⁵, եւ այլք եւս, որ էին ի հարաւակողմն Հնդկաց, նոցին ի հիւսիսոյ կողմանէ, ի մեծ եւ յահագին անապատէն, ուրանաւր Մովսէս եւ որդիքն Իսրայելի բնակեալ

էին, զոր ասաց մարգարէն, եթէ Որպէս մրրիկ ի հարաւոյ ընթացի, յանապատէ զնացեալ յահեղ տեղուղէ⁷, այն է անապատն մեծ եւ հագին, ուստի մրրիկ ազգացս այսոցիկ փոթորկեալ եւ եւ կալաւ զամենայն երկիր, կոխեաց եւ եհար զնա: 7 Եւ կատարեցաւ ասացեալն, թէ Գագանն չորրորդ՝ չորրորդ թագաւորութիւն կացցէ ի վերայ երկրի, որ առաւել է չարեաւք քան զամենայն թագաւորութիւնս, որ արար անապատ զամենայն երկիր⁸:

8 Եւ արդ⁶ զի՞նչ եւս զՀոռովմոց թագաւորութեանն⁷ ասացից զխռովութիւն եւ զաղէտս կործանման, որ ոչ երբէք դադարեաց յընտանի⁸ պատերազմէն⁹ եւ հեղումն արեան կոտորածոյ արանց գլխաւորաց եւ խորհրդականաց ի թագաւորութեանն, զոր ասացին խորհել խորհուրդ մահու¹⁰ ի վերայ թագաւորին: 9 Եւ վասն այսորիկ կոտորեցին զամենայն արս գլխաւորս, եւ ոչ մնաց ի թագաւորութեանն այր խորհրդական. զի միահամուռ կոտորեալ սպառեցան բնակիչք աշխարհին եւ իշխանքն որ ի թագաւորութեանն: 10 Սպանին եւ զԳէորդ Մագիստրոս¹¹, եւ զՄանուէլ զայրն առաքինի, որ էր աներ Սմբատայ ասպետի, ¹²որդւոյ Վարագտիրոցի որդւոյ մեծին Սմբատայ Խոսրովայ Շումն¹³ կոչեցելոյ: 11 Զորմէ ասացին ոմանք՝ տեսանել ի զիշերի ճրագունս լուցեալս ի տեղուջ սպանման նորա: 12 Եւ արկին զՍմբատ յաքսորս¹⁴. վասն զի պարտաւորեցին զնա զաւրն իւրեանց ի յապս-

1 Միհրդ., Պատկ. գեղեցիկ
* Եւ. Ը. 19-20
2 Ա. Բաբելովնի
3 Միհրդ., Պատկ. անդր
4 Ա. հնդիք
5 Հմմտ. Նոն. Ժ. 9:
6 Հմմտ. Նոն. Ի. 1-6:
7 Միհրդ., Պատկ. այսինքն՝ եդոմ

7 Եւ. Ը. 1
8 Գ. 23
9 Ա., երից. չիք արդ
10 Ա. թագաւորութիւնն
11 Ա. ընդամի
12 Բոյ. պատերազմին
13 Միհրդ., Պատկ. ի թագաւորին վերայ
14 Ա. Մագիստոս / երից. Մագրեստոս
15 Բոյ. չիք որդւոյ Վարագտիրոցի
16 Ա., երից. շնումն
17 Միհրդ., Պատկ. յախորն

տամբուլթեան յետ իրացն եղելոց, զի ասացին զնմանէ ընդ թագաւորին, թէ «Ասէր նա, թէ պարտ է արեան Մագիստրոսին խնդիր առնել»: 13 Եւ Մագիստրոս էր² իշխան զաւրուսն որ յայնմ կողմանէ եւ սիրելի ամենայն զաւրացն: 14 Եւ Սմբատ էր իշխան զաւրու թրակացւոց իշխանացն. եւ Մանուէլ գործէր ի Կոստանդնուպոլիս³ զգործ մագիստրէի⁴: 15 Եւ ոչ կոչեաց⁵ թագաւորն զՄագիստրոսն Համարձակապէս իշխանութեամբ, երկուցեալ յապստամբութենէ զաւրացն. այլ կոչեաց առ ինքն զասպետն Սմբատ եւ երզմնեցոյց զնա ի խաչն տէրունական, որ ընդ անձին իւրում⁶ զի մի՛ ումեք Հանցէ զբանսն ի վեր, եւ արձակեաց զնա ի զաւրս իւր, եւ զի խաւսեսցի ընդ Մագիստրոսն խաղաղութեամբ՝ տարցի զնա խաբելով: 16 Իսկ նա երթեալ ոչ կարաց զնա խաբել, եւ մանաւանդ զի ոչ թագուցաւ ի նմանէ բանն: 17 Ապա խաւսեցաւ ընդ ամենայն իշխանս զաւրուսն, եւ ետ նմա Հրամանն արքունի: 18 Իսկ նոքա եւ ամենայն զաւրն իբրեւ ոչ կարացին ընդդիմանալ արքունի Հրամանին՝ ետուն զնա ի ձեռս նոցա. զոր կալեալ կապեցին զնա եւ տարան յանդիման թագաւորին: 19 Եւ վասն այսորիկ զաւրք թրակացւոց իշխանացն խորհեցան ի վերայ նորա մահ, եւ ասացին զնմանէ պատճառս ապստամբութեան խորհելոյ, զի մեռցի. բայց արքայն խնայեաց ի նա, եւ մերժեալ ի նոցանէ ապրեցոյց զնա:

ԳԼՈՒԽ ԽԸ

1 Պատերազմ Իսմայելացւոց ընդ Պարսիկս: 2 Մահ Յագկերտի: 3 Բարձումն Սասանեան տէրութեանն: 4 Հայք մտանեն ի ծառայութիւն Իսմայելացւոց առաջնորդութեամբ Թէոդորոսի Ռշտունւոյ: 5 Գալ Կոստանդինի կայսեր ի Հայսրագումբ յիշխանացն Հայոց գան առնա եւ ցուցանեն զմիամտութիւն իւրեանց: 6 Եւ եղեւ⁷ ի քսաներորդի ամի⁸ Յագկերտի արքայի Պարսից, ի մետասան ամի Կոստասի կայսեր, որ կոչեցաւ յանուն Հաւր իւրոյ Կոստանդին, եւ յամին ժծեւորորդի Իսմայելացւոց տէրութեանն, զաւրն⁹ Իսմայելացւոց, որ էին յերկրին Պարսից եւ Խուժաստանի՝ զնացին ընդ արեւելս ի կողմանս Պահլաւն կոչեցեալ¹⁰ երկրի, որ է երկիր Պարթեւաց, ի վերայ Յագկերտի արքային Պարսից: 7 Եւ փախեաւ Յագկերտ յերեսաց նոցա¹¹, եւ ոչ կարաց ճողոպրել. քանզի Հասին զհետ նորա մերձ ի սահմանս Քուչանաց, եւ կոտորեցին զամենայն զաւրս նորա: 8 Եւ փախուցեալ անկաւ ի զաւրս Թէտալաց, որ էին ի կողմանցն եկեալ նմա յաւանականութիւն: 9 Եւ իշխանն Մարաց, զորմէ վերագոյն ասացի, եթէ զնաց յարեւելս առ արքայն իւրեանց եւ ապստամբեալ¹² ի տեղի մի ամրացաւ, եւ խնդրեաց երդումն յԻսմայելացւոցն, եւ զնաց յանապատն ի ծառայութիւն Իսմայելացւոցն: 10 Իսկ զաւրացն Թէտալաց կալեալ զՅագկերտ սպանին, որ կալաւ զթագաւորութիւնն ամս Ի: 11 Եւ

1 Ա Մագրիստոսին (երից. Մագրիստուէն) խնդիր առնել
 2 ՁՁ, Միհրդ., Պատկ. չիք Մագիստրոս էր
 3 Ա Կոստանդինուպոլիս
 4 Երից. մագեստրէի
 5 Ա կոչեաց փխ ոչ կոչեաց
 6 Ա անձին իւր

7 Երից. չիք եղեւ
 8 Ա չիք ամի
 9 Ա Իսմայելայ որ էին
 10 Ա երկիր / Միհրդ., Պատկ. երկրի որ էր
 11 Ա նորա փխ նոցա
 12 Միհրդ., Պատկ. ապստամբեալ փխ եւ ապստամբեալ

բարձաւ տէրութիւնն Պարսից եւ ազգին Սասանայ, որ կալան զթագաւորութիւնն ամս ՇնԲ:

12 Արդ՝ իբրեւ ետես արքայն Իսմայելի զյաջողումն յաղթութեանս, եւ զի բարձաւ թագաւորութիւնն Պարսից, իբրեւ լցան ամք Գ պայմանի խաղաղութեանն՝ ոչ կամեցաւ այլ աւելի առնել խաղաղութիւն¹ ընդ թագաւորն Յունաց, այլ հրաման ետ զաւերաց իւրոց ունել գործ պատերազմի ընդ ծով եւ ընդ ցամաք, զի բարձցէ եւ զայն եւս թագաւորութիւն յերկրէ, յերկոտասաներորդ² ամի թագաւորութեանն Կոստանդի:³

13 Եւ ի նմին⁴ ամի ապստամբեցին Հայք եւ ի բաց կացին ի թագաւորութեանն Յունաց եւ հնազանդեցան ի ծառայութիւն արքային Իսմայելի, եղին ուխտ ըմդ մահու, եւ ընդ դժոխոց դաշինս կոեցին Թէոդորոս⁵ Ռշտունեաց տէր ամենայն իշխանաւքն Հայոց, ի բաց ընկեցեալ զաստուածային դաշնաւորութիւնն: 14 Արդ՝ խաւսէր ընդ նոսա իշխանն Իսմայելի եւ ասէր. «Այս լիցի ուխտ հաշտութեան իմոյ ընդ իս եւ ընդ ձեզ՝ որչափ ամաց եւ դուք կամիջիք. եւ ոչ առնում ի ձէնջ⁶ սակ զերեւամի. ապա յայնժամ տաջիք երդմամբ, որչափ եւ դուք կամիջիք: 15 Եւ հեծեալ կալէք յաշխարհիդ ժե հազար, եւ հաց յաշխարհէն տուք, եւ ես ի սակն արքունի անգարեմ⁷. եւ զհեծեալսն յԱսորիս ոչ խնդրեմ. բայց⁸ այլ ուր եւ հրամայեմ՝ պատրաստ լիցին ի գործ. եւ ոչ արձակեմ ի բերդորայն ամիրայս, եւ ոչ տաճիկ սպայ՝

ի բազմաց մինչեւ ցմի հեծեալ: 16 Թշնամի մի՛ մտցէ ի Հայս. եւ եթէ գայ Հոռոմ ի վերայ ձեր՝ արձակեմ ձեզ զաւերս յաւգնականութիւն՝ որչափ եւ դուք կամիջիք⁹: 17 Եւ երդնում ի մեծն Աստուած՝ եթէ ոչ ստեմ»: 18 Եւ այնպէս քակեալ պատուեաց զնոսա ի Հոռոմոց¹⁰ նեռին արբանեակն, զի թէպէտ եւ բազում աղաչանս եւ պաղատանս գրեաց առ նոսա կայսրն եւ կոչեաց զնոսա առ ինքն, եւ ոչ կամեցան լսել նմա: 19 Ապա ասէ. «Ես գամ ի Կարնոյ քաղաք, եւ եկայք դուք առ իս»: 20 Եւ կամ՝ «Ես գամ առ ձեզ, եւ տամ ձեզ աւգնութիւն¹¹ ՀՌ ոգի, եւ խորհիմք ի միասին, եթէ զինչ արժան իցէ առնել». սակայն եւ այնպէս ոչ կամեցան լսել նմա:

21 Եւ ամբաստանութիւն ամենայն զաւերացն Հոռոմին եւ տրտունջ զՌշտունեաց տեառնէն¹² լինէին եւ զՀայոց՝ առաջի թագաւորին իւրեանց վասն հարուածոց՝ որ եղեն ի Մարդոցէսն: 22 Զի ասացին, թէ «Միաբանեցան ընդ Իսմայելացիսն. զմեզ վստահացուցին եւ զզաւերսն ճապարհել ետուն յասպատակ յԱտրպատական, եւ զնոսա ածին ի վերայ մեր յանկարծակի, եւ հարկանել ետուն զմեզ. եւ մեր ամենայն ինչ անդ անկաւ. բայց թող երթամք ի Հայս եւ մեր իրացն խնդիր առնեմք»:

23 Յայնժամ արքայ Կոստանդին հաւանեցաւ առնել զկամս զաւերացն: 24 Եւ առ զզաւերս իւր եւ գնաց ի Հայս ը հազարաւ: 25 Եւ իբրեւ եհաս ի Դերջան¹³ ընդ առաջ եղեն նմա արք իսմայելացիք եւ մատուցին նմա թուղթ յիշխանէն իւրեանց, որ էր գրեալ այսպէս, թէ «Հայք իմ են, անդ մի՛ երթար¹⁴. ապա թէ երթաս՝ ես

1 Միհրդ., Պատկ. գիտադաւորութիւն
2 Ա. երկոտասաներորդ
3 Միհրդ. (=2) աւարտուել է թագաւորութեանն Կոստանդի բառերից յետոյ:
4 երից. ի սմին փխ ի սմին
5 Ա. Թէոդորոս
6 Միհրդ. սակ (վերկի) է ամի
7 Դ չիք անգարեմ
8 Միհրդ., Պատկ. այլուր եւ հրամայեմ

9 Մալխ. կամիցիք
10 Միհրդ. չիք նեռին արբանեակն
11 ԱԲԳԴԵ աւրիւնութիւն փխ օգնութիւն (որն ունեն երից., Միհրդ.)
12 Ա. տեռնէն
13 Միհրդ. թերջան
14 Միհրդ., Պատկ. մի երթար

զամ ի վերայ քոյ, եւ առնեմ զքեզ որ անդրէն¹ փախչել ոչ կարես»: 26 Իսկ արքայ Կոստանդին ասէ. «Աշխարհն ²իմ է՝ ես երթամ. դու եթէ գաս ի վերայ իմ՝ Աստուած արդարութեան դատաւոր է»:

27 Եւ անտի գնացեալ եկն ի Կարնոյ քաղաք. յամի ³ԺԲ-երորդի թագաւորութեան իւրում, ի քսան ամի Իսմայելացւոց տէրութեանն:

28 Եւ նստաւ արքայ Կոստանդին⁴ ի Կարնոյ քաղաքի աւուրս ինչ. անդ ընդ առաջ եղեն նմա իշխանք եւ զաւրք Չորրորդն կոչեցեալ Հայոց, եւ այլ ամենայն զաւրք եւ իշխանք, որ յայնմ կողմանէ գնացեալ էին յՌշտունականէն: 29 Ընդ առաջ ելին նմա Սպերացիքն, իշխանքն Բագրատունեաց, եւ Մանաղայքն, եւ Դարանաղայքն, եւ ոյք յԵկեղեաց⁵ գաւառէ, եւ ամենայն զաւրք տեղեացն⁶ այնոցիկ, եւ Կարնացիք, եւ Տայեցիք, եւ Բասենացիք: 30 Եւ անդ ընդ առաջ եղեն նմա իշխանք Վանանդայ Հանդերձ գաւրուն իւրեանց, եւ Շիրակացիք, եւ Խորխոռունի⁷, եւ արք տանն Դիմաքսենից: 31 Անդ ընդ առաջ եղեւ նմա Մուշեղ Մամիկոնեան Համագգեաւքն իւրովք Հանդերձ եւ այլովք ոմամբք իշխանաւք, եւ զաւր ըստ Այրարատայ⁸ կողմանէ. Առաւելեանք, եւ Առանեանք եւ Վարաժնունիքն, եւ Գնթունիք, եւ Սպանդունիք, եւ այլք ընդ նոսին: 32 Ընդ առաջ եղեւ նմա կաթողիկոսն Ներսէս, եկեալ ի Տայոց: 33 Եւ պատմեցին ամենայն իշխանքն թագաւորին եւ զմիտս եւ զկամս ապստամբութեան Ռշտունեաց տեառն, եւ փութանակի երթե-

ւեկս առ նա դեսպանացն Իսմայելի: 34 Յայնժամ նզովեաց թագաւորն եւ ամենայն զաւրք իւր զՌշտունեաց տէրն, եւ լուծին զնա ի պատուոյ իշխանութեանն⁹, եւ արձակեցին այլ այր փոխանակ նորա, եւ Խ այր ընդ նմա: 35 Որ իբրեւ չոգան Հասին առ նա՝ կալան զնոսս եւ կապեցին, եւ ետուն տանել ի բերդն Բաղիշոյ¹⁰, եւ զոմանս ի կղզիս Բզնունեաց. եւ ինքն չոգաւ եմուտ յԱղթամար¹¹ կղզի. եւ զաւրացն կողմանցն այնոցիկ ետ Հրաման երթալ ամրանալ յԻւրաքանչիւր գաւառի: 36 Եւ էին ընդ նմա միաբան Վրացիքն եւ Աղուանն եւ Սիւնիքն, որք ըստ Հրամանի նորա գնացին յԻւրաքանչիւր աշխարհս եւ ամրացան ի նմին: 37 Իսկ Թէոդորոս Վահեունեաց տէրն կալաւ զբերդն Արփայս. եւ Գրիգոր որդի նորա որ էր փեսայ¹² Ռշտունեաց տեառնն. եւ Վարազ Ներսէհն Դաշտկարին ամրացան ի բացւոյն, եւ բռնացան ի վերայ գանձուցն. զի անդ էին ամենայն գանձքն աշխարհին, եկեղեցւոյ եւ իշխանաց եւ վաճառականաց:

38 Իսկ արքայ Կոստանդին իբրեւ զայն լուաւ՝ կամեցաւ առնուլ աւար զզաւրացն բազմութեան, եւ երթալ¹³ ձմերել ի Հայս, զի բարձցէ գերկիրն ի միջոյ: 39 Եւ անդէն անկան ի վերայ երեսաց իւրեանց կաթողիկոսն եւ Մուշեղ ամենայն իշխանաւքն Հայոց, եւ մեծաւ աղաչանաւք եւ արտասուալից պաղատանաւք խնդրեցին ողորմութիւն, զի մի՛ ըստ նոցա յանցանացն իսպառ բարկացի եւ գերկիրն կորուսցէ: 40 Լուաւ արքայ պաղատանաց նոցա եւ արձակեաց անդրէն զզաւրացն բազմութիւնն. եւ ինքն գնաց յԱյրարատ¹⁴ Ի Հազարաւ: 41 Եւ երթեալ ի Դուին՝

1 Ա. անդէն փխ անդրէն
 2 Բոյ. իմ փխ իմ է
 3 Պատկ. ԲԺ-երորդի
 4 Ա. Կոստանդինի
 5 Ա., Միհրդ. յեկեղեց
 6 Ա. տեղացն
 7 ՏՏ Խոռխոռունի
 8 Ա. Արայրատոյ

9 Միհրդ., Պատկ. իշխանութեանն
 10 Ա. Բաղաղիշոյ
 11 Ա. յաղթարմար
 12 Բոյ. էր փեսայ փխ որ էր փեսայ
 13 Ա. երթեալ
 14 Ա. յԱրայրատ

նստաւ ի տան կաթնղիկոսին: 42 Եւ արար արքայ զՄուշեղ Մամիկոնէից տէր՝ իշխան Հայոց հեծելոցն, եւ արձակեաց զնա ի կողմն Սեպհական¹ գնդին Գ հազարաւք: նոյնպէս արձակեաց ի զաւրաց իւրոց ի Վիրս եւ յԱղուանս եւ ի Սիւնիս՝ քակտել զնոսս ի միաբանութենէ: 43 Այլ զաւրքն նստէին շուրջ զԱրփայիւ² ի լեռնակողմանն եւ ³ի դաշտակողմանն: 44 Վիրք թէպէտ առ ժամանակ մի ոչ կամեցան հնազանդել, սակայն յետոյ նուաճեալ ի ծառայութիւն: 45 Բայց ⁴Աղուանն եւ Սիւնին եւ գունդն Սեպհական ոչ հնազանդեցան, զորոց գերկիրն աւար առեալ տարան զինչ եւ գտին, եւ դարձան անդրէն առ արքայ:

ԳԼՈՒԽ ԽԹ

1 Վասն Հայոց կաթողիկոսին Ներսիսի. հաղորդել նորա եւ այլոց եպիսկոպոսաց ընդ Հոռոմս առ երկիւղի: 2 Մի ոմն յեպիսկոպոսաց բոնադատի ի կայսերէն՝ հաղորդել ընդ կաթողիկոսին: 3 Դարձ Կոստանդինի ի Կոստանդնուպոլիս: 4 Փախուստ Ներսիսի յերեսաց իշխանացն Հայոց: 5 Թէոդորոս Ռշտունի հարկանէ զգաւրս Յունաց, առնու զՏրապիզոն, երթայ առ Մաւիաս եւ ընդունի զիշխանութիւն ի վերայ Հայոց, Վրաց, Աղուանից եւ Սիւնեաց: 6 Պատրաստութիւն Իսմայելացւոց առ ի առնուլ զԿոստանդնուպոլիս:

7 Արդ՝ ասացից փոքր մի ի շատէ վասն Հայոց կաթողիկոսին Ներսիսի, զի

էր նա բնակութեամբ ի Տայոց, ի գեղջէն, որում իշխանն կոչեն: 8 Եւ սնեալ ի մանկութենէ յաշխարհին Յունաց եւ ուսեալ զլեզուս եւ զգրութիւն Հոռոմին, եւ շրջեալ ընդ աշխարհս զաւրու կարգաւք զինուորութեան. եւ հաստատեալ զմիտ իւր ի վերայ ժողովոյն Քաղկեդոնի եւ ի վերայ տումարին Լեւոնի: 9 Եւ ոչ ումեք ի վեր հանէր զխորհուրդս ամբարշտութեանն, մինչեւ եհաս յեպիսկոպոսութիւն յաշխարհին, եւ անտի կոչեցաւ յաթոռ կաթողիկոսութեան: 10 Եւ էր այր առաքինի վարուք⁵, պահաւք եւ աղաւթիւք: 11 Բայց ի սրտի իւրում ծածկեալ ունէր զթիւնս դառնութեան, եւ խորհէր հաւանեցուցանել զՀայս Քաղկեդոնի ժողովոյն, բայց ի վեր հանել զբանն⁶ ոչ համարձակէր: 12 Մինչեւ եկն արքայ Կոստանդին եւ նստաւ ի տան կաթողիկոսին, եւ քարոզեցաւ յեկեղեցւոջն սրբոյն Գրիգորի ժողովն⁷ Քաղկեդոնի յաւուր կիւրակէի⁸: 13 Եւ մատեաւ պատարագ հոռոմերէն ի Հոռոմ երիցուէ⁹, եւ հաղորդեցաւ թագաւորն եւ կաթողիկոսն եւ ամէն եպիսկոպոսունքն, ո՛ր կամաւ եւ որ աւամայ: 14 Եւ ասպէս շարժեաց կաթողիկոսն զճշմարիտ հաւատս սրբոյն Գրիգորի, զոր¹⁰ կալեալ էր ամենայն կաթողիկոսացն հաստատուն հիմնադրութեամբ ի սրբոյ յեկեղեցւոջն ի սրբոյն Գրիգորէ մինչեւ ցայսաւր: 15 Եւ զսուրբ եւ զվճիտ եւ զականակիտ աղբերացն պղտորեաց զՂուրս, զոր ի վաղնջուց իսկ ունէր ի միտս իւր կաթողիկոսն, եւ ոչ իշխեաց յայտնել մինչեւ ցայն աւր: 16 Եւ ապա գտեալ ժամանակ՝ կատարեաց զկամս իւր. մատնէր զմի մի յեպիսկոպոսացն, եւ բեկանէր ահիւ: 17 Մինչ զի առ մահուն

1 Միհրդ., Պատկ. սեփհական
 2 Ա., երից., Միհրդ., Պատկ. գարեայիւ փիս գԱրփայիւ
 3 Բոյ. ի դաշտակողմանն, իսկ փիս ի դաշտակողմանն: Վիրք
 4 Միհրդ., Պատկ. յԱղուանն եւ ի Սիւնին եւ գունդն սեփհական

5 Ա վարիւք
 6 Ա գրանսն
 7 Ա ժողովոյն
 8 Ա կիրակէի
 9 Ա իրիցուէ
 10 Բոյ. զի փիս գոր

երկիրը և ամենեքեան զհրամանսն հաղորդութեանն կատարէին. մանաւանդ զի մեռեալ էին երանելիքն, որք էին հիմնաւորագոյնք:

18 Բայց յուժեմնէ եպիսկոպոսէ ըմբերանեալ առաջի թագաւորին՝ պապանձէր: 19 Քանզի յառաջագոյն ձեռն արկեալ էր նորա եւ ամենայն եպիսկոպոսացն, նզովէր գծողովն Քաղկեդոնի եւ գտումարն Լեւոնի, եւ մերժէր ի հաղորդութենէ Հոռոմին. եւ կնքեալ զնա մատանեալ կաթողիկոսին եւ ամենայն եպիսկոպոսացն եւ մեծամեծ իշխանացն մատանեալքն. եւ ետուն առ նա զի պահեսցէ յեկեղեցւոյն: 20 Իսկ յորժամ մատեալ պատարագն, եւ հաղորդեցան ամենայն եպիսկոպոսունքն՝ եպիսկոպոսն այն, զորմէ վերագոյն ասացի՝ ոչ հաղորդեցաւ, այլ չոգաւ էջ ի բեմբէն, եւ ծածկեցաւ յամբոխին:

21 Եւ իբրեւ կատարեցին զգործ հաղորդութեանն եւ եմուտ թագաւորն ի սենեակն¹ մատեալ կաթողիկոսն եւ Հոռոմ երիցունքն² եւ արարին ամբաստանութիւն³ զեպիսկոպոսէն զայնմանէ, եթէ «Ոչ նստաւ յաթոռ, եւ ոչ հաղորդեցաւ ընդ մեզ, անարժան համարեցաւ զմեզ եւ զձեզ, չոգաւ էջ ի բեմբէն, եւ ծածկեցաւ յամբոխին»: 22 Եւ խռովեցաւ թագաւորն եւ հրաման ետ երկու արանց, զի կալցեն զնա, եւ տարցեն յանդիման նորա ի սենեակն:

23 Պատասխանի ետ թագաւորն եւ ասէ. «Քահանայ ես»: 24 Ասէ եպիսկոպոսն. «Եթէ կամի Աստուած եւ ձեր փառք»: 25 Ասէ թագաւորն. «Եւ զի՞նչ ես դու, որ ես՝ քո թագաւոր, եւ դա՝ քո կաթողիկոս եւ հայր մեր. եւ դու ոչ արժանի համարիս զիս ընդ քեզ հաղորդութեանն, եւ ոչ զդա»: 26 Ասէ եպիսկոպոսն. «Ես

այր մեղաւոր եմ եւ անարժան, չեմ արժանի ընդ ձեզ հաղորդութեան, բայց թէ Աստուած արժանի առնէր՝ ընդ ձեզ համարէի թէ ընդ Քրիստոսի ի սեղանոյ եւ ի նորին ձեռացն վայելեցայց»: 27 Ասէ թագաւորն. «Թո՛ղ զայդ եւ զայս ասա ինձ, եթէ դա Հայոց կաթողիկոս է, թէ ոչ»: 28 Ասէ եպիսկոպոսն. «Այնպէս որպէս զսուրբն Գրիգոր»: 29 Ասէ թագաւորն. «Ունի՞ս զդա առ կաթողիկոս»: 30 Ասէ «Այո՛»: 31 Ասէ թագաւորն. «Հաղորդի՞ս ընդ դմա՞»: 32 Ասէ. «Այնպէս՝ որպէս ընդ սրբոյն Գրիգորի»: 33 Ասէ թագաւորն. «Իսկ այսաւր վասն է՞ր չհաղորդեցար»: 34 Ասէ. «Բարերար թագաւոր, մեք զձեզ մինչ ի յորմս⁶ նկարեալ տեսանէաք դողումն ունէր զմեզ, թող թէ ահաւասիկ դէմ յանդիման տեսանեմք, եւ բերան ի բերան խաւսիմք: 35 Մեք մարդիկ եմք տգէտ եւ տխմար, ո՛չ լեզու գիտեմք եւ ոչ դպրութիւն, բայց եթէ նախ ուսանիմք՝ եւ ի վերայ հասանիմք. այլ զբարերար հրամանսդ շարժեալ ով իշխէ: 36 Այս աշխարհ ամենայն կարգաց հրամանք յայս տեղոյս եւ ի դմանէ ի դուրս ելանէ: 37 Յառաջ քան զայս չորս ամալք՝ ժողով արար դա, եւ զամենայն եպիսկոպոսունս այսր ժողովեաց, եւ վասն հաւատոյ գիր ետ առնել, եւ կնքեաց նախ իւրով մատանեալն, եւ ապա մեր, եւ ապա ամենայն իշխանացն մատանեալք⁸: 38 Եւ գիրն այն այժմ առ դմա է. հրամայեցէ՛ք խնդրել եւ տեսանել»: 39 Եւ նա կայր պապանձեալ: 40 Եւ գիտացեալ թագաւորն զնենգութիւն նորա՝ յանդիմանեաց զնա բանիւք բազմաւք ի լեզու իւր: 41 Եւ հրաման ետ թագաւորն

1 Ա ի սինիակն
2 Ա իրիցունքն
3 Միհրդ., Պատկ. գամբաստանութիւն

4 Ա համարի թէ ընդ Քրիստոսի սեղանոյ եւ նորին
5 Ա սմա փիս դմա
6 Միհրդ., Պատկ. ի յորմն
7 Միհրդ., Պատկ. բուժելով իշխէ փիս սրուժել ո՞վ իշխէ
8 22, Պատկ. մատենեալ փիս մատանեալ

երթալ հաղորդել ընդ կաթողիկոսին: 42 Եւ իբրեւ կատարեաց եպիսկոպոսն զհրամանս թագաւորին՝ ասէ՛. «Աւրհնեսցէ Աստուած զբարերար եւ զաստուածասէր թագաւորութիւնդ յաւիտեան, տիրելով ի վերայ ամենայն ծովու եւ ցամաքի հանդերձ յաղթութեամբ բազմաւ»: 43 Աւրհնեսց եւ թագաւորն զեպիսկոպոսն եւ ասէ. «Աւրհնեսցէ Աստուած զքեզ. այնպէս արարեր՝ որպէս վայել է քո իմաստութեանդ, եւ ես շնորհակալ եմ»:

44 Եւ սաստիկ ստիպով փութացուցանէին զարքայ ի Կոստանդնուպալիս վաղ հասանել անդր, եւ գնաց փութանակի: 45 Եւ արար իշխանն՝ Հայոց զՄորիանոս ոմն հանդերձ հայ գաւրուն՝ որ ի նոցուն կողմանէ:

46 Իբրեւ գնաց արքայ Կոստանդին ի Դըւնայ՝ գնաց եւ կաթողիկոսն ընդ նմա: 47 Եւ երթեալ դադարեաց ի Տայս, եւ այլ ոչ դարձաւ ի տեղի իւր. զի իշխանն Ռչտունեաց եւ այլ իշխանքն որ ընդ նմա՝ անհնարին՝³ ցասմամբ փքացեալ էին ի վերայ նորա:

48 Իսկ Թէոդորոս Ռչտունեաց տէր դարանակալ եղեւ յԱղթամար կղզի, ինքն եւ փեսայ իւր Համազասպ Մամիկոնէից տէր. եւ խնդրեաց յիւր զաւրս ի յիսմայելացւոցն, եւ եկն է հազար այր յաւգնականութիւն նմա, եւ նստոյց գնոսա յԱղիովիտ⁴ եւ ի Բզնունիս, եւ ինքն առ նոսա ելեալ⁵, կայր ի մէջ նոցա:

49 Եւ իբրեւ անցին աւուրք ձմերայնոյն, մերձ ի գատիկն մեծ՝ փախեալ Հոռոմ եւ անկաւ ի Տայս. եւ հանին անտի. եւ ոչ ուրեք կարաց զետեղել, այլ գնացին փախստական մինչեւ մերձ ի ծովեզրն:

50 Եւ աւերեցին զամենայն երկիրն. առին եւ զՏրապիզոն քաղաք, եւ խաղացուցին առ եւ աւար եւ գերութիւն բազում յոյժ:

51 Յետ այսորիկ գնաց Թէոդորոս Ռչտունեաց տէրն առ Մաւիաս իշխանն Իսմայելի ի Դամասկոս եւ ետես զնա մեծամեծ ընծայիւք: 52 Եւ ետ նմա իշխանն Իսմայելի հանդերձս ոսկեղէնս եւ ոսկեթելս, եւ վառ մի նորին աւրինակաւն: 53 Եւ իշխանութիւն ետ նմա զՀայս եւ զՎիրս եւ զԱղուանս եւ զՍիւնիս, մինչեւ ցԿապկոհ⁶ եւ ցՊահակն⁷ ձորայ, եւ արձակեաց զնա պատուով: 54 Եւ նորա պայման էր եղեալ նմա՝ ածել գերկիրն զայն ի ծառայութիւն:

55 Եւ եղեւ յամին մետասաներորդի Կոստանդի լուծումն լինի հաշտութեանն՝ որ ընդ Կոստանդին եւ ընդ Մաւիաս իշխանն Իսմայելի: 56 Եւ հրաման ետ արքայն Իսմայելի ժողովել զամենայն զաւրս իւր ի կողմանս արեւմտից, եւ ունել զգործ պատերազմի ընդ Հոռոմոց թագաւորութեանն, զի առցեն զԿոստանդնուպալիս, եւ ի բաց բարձցեն այն եւս թագաւորութիւնն:

ԳԼՈՒԽ Ծ

- 1 ՅՅուդթ արքային Իսմայելի առ թագաւորն Յունաց Կոստանդին:
- 2 Գալ Մաւիասայ ի Քաղկեդոն:
- 3 Մրրիկ հողմոյ խորտակէ եւ ցրուէ գնաւատորմն Իսմայելացւոց. գաւրն Իսմայելացւոց թողու գՔաղկեդոն:
- 4 Այլ բանակ Իսմայելացւոց, որ արշաւէր ի Վիրս՝ հերքի ի բոյն ամերայնոյ: 5 Իշխանք Հայոց միաբանին եւ

1 Միհրդ. ամէն փխ ասէ / երից. ասեմ
 2 Միհրդ., Պատկ. իշխան
 3 Միհրդ., Պատկ. անհնարինն
 4 Ա. յաղովիտ
 5 Ա. ել փխ ելեալ

6 Ա. գկապկոխ
 7 Միհրդ., Պատկ. ցՊարիակն, Մալիս. գպարիակն
 8 ԶԶ ՅՅուդթ արքային Իսմայելի առ թագաւորն Յունաց Կոստանդին / ԱԲ, երից. այդ բառերին աւելացնում են որ ունէր գայս ինչ գրեալ

բաժանեն գՀայս ի միջի իւրեանց:

6 Աղէտ ժողովրդեանն:

7 «Եթէ կամիս, ասէ, խաղաղութեամբ ունել զկեանս քոյ՝ ի բաց կաց յընդունայն պաշտամանէդ յայդմանէ, զոր ուսեալդ ես ի մանկութենէ: 8 Ուրացի՛ր զՅիսուսն զայն եւ դարձի՛ր առ Աստուածն մեծ, զոր եսն պաշտեմ, զԱստուած հաւր մերում Աբրահամու: 9 Եւ զբազմութիւն զաւրաց քոց արձակե՛ա ի քէն յիւրաքանչիւր տեղիս: 10 Եւ ես արարից զքեզ իշխան մեծ ի կողմանսդ յայդոսիկ, եւ արձակեմ ի քաղաքդ ոստիկանս, եւ քննեմ զամենայն գանձս եւ հրամայեմ բաժանել ի չորս մասունս. երեքն՝ ինձ եւ մի՝ քեզ: 11 Եւ տամ քեզ զաւրս որչափ եւ կամիցիս, եւ առնում ի քէն սակ՝ որչափ եւ դու կարես տալ: 12 Ապա թէ՛ ոչ՝ Յիսուսն այն, զոր դու Քրիստոս կոչես, մինչ գանձն ոչ կարաց ապրեցուցանել ի Հրէիցն, զքեզ զիս՞րդ կարէ ապրեցուցանել ի ձեռաց իմոց»:

13 Եւ ժողովեցան ամենայն զաւրքն, որ ի կողմանս արեւելից, ի Պարսից՝ եւ ի Խուժաստանէ եւ ի կողմանէն Հնդկաց եւ յԱրուաստանէ եւ յԵգիպտացուց կողմանէ առ Մաւրաս իշխան զաւրուն, որ նստէր ի Դամասկոս: 14 Եւ կազմեցին նաւս պատերազմականս յԱղեքսանդրիա եւ յամենայն քաղաքս ծովեզերեայս². Եւ լցին զինուոր եւ մեքենայիւր զնաւս³. Գձ նաւս մեծամեծս, առ մի նաւն հազար այր յընտիր ընտիր հեծելոց: 15 Եւ հրամայեաց գործել նաւս թեթեւս հինգ հազարս: 16 Եւ գումարեաց ի նոսա արս սակաւս⁴ վասն թեթեւութեան, առ մի նաւ արս հարիւր, զի արագապէս ճախրեսցեն⁵ սլանալով առ մեծամեծ նա-

ւաւք շուրջանակի ի վերայ մկանանց⁶ ծովուն. եւ արձակեաց զնոսա ընդ ծով: 17 Եւ ինքն առ զզաւրս իւր որ ընդ իւր, եւ գնաց ի Քաղկեդոն: 18 Իբրեւ եհաս ի վերայ ամենայն երկրի՝ հնազանդեցան ամենայն շքեակիչք աշխարհին ի ծառայութիւն՝ որ զծովեզերքն եւ լեռնականս եւ դաշտականս: 19 Իսկ բազմութիւն զաւրաց Հոռոմին չոգան մտին ի Կոստանդնուպաւլիս պահապան քաղաքին. եւ ապականիչն⁸ չոգաւ եմուտ ի Քաղկեդոն, յամի երեքտասաներորդի Կոստանդնու: 20 Կազմեալ ունէր յեզր⁹ ծովուն նաւս բազումս թեթեւս, զի յորժամ ծանրագոյն նաւքն¹⁰ հասանիցեն¹¹ ի Քաղկեդոն¹² նա փութանակի հասցէ յաւանականութիւն¹³ նոցա: 21 Եւ զթուղթ¹⁴ արքային իւրեանց ետուն տանել ի քաղաքն առ Կոստանդին:

22 Եւ առ արքայ զթուղթն եւ եմուտ ի տունն Աստուծոյ, եւ անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց եւ ասէ. «Տե՛ս, Տէր, զնախատինսս¹⁵, զոր նախատեցին զքեզ Հագարացիքս այս. եղիցի՛ ողորմութիւն քոյ, Տէր, ի վերայ մեր, որպէս յուսամք ի քեզ: 23 Լի՛ց զերեսս նոցա, անարգանաւք, եւ խնդրեսցեն գանուն քո, Տէր ամաչեցեալ խռովեսցին յաւիտեանս յաւիտենից, եւ ամաւթալից կորիցեն. ծանիցեն զի անուն քոյ Տէր է, եւ դու միայն բարձրեալ ես ի վերայ ամենայն երկրի»: 24 Եւ վերացոյց զպսակն ի գլխոյ իւրմէ, եւ մերկացաւ զծիրանիսն եւ զգեցաւ փուրձ, եւ նստաւ ի վերայ մոխրոյ, եւ հրամայեաց պահս քարոզել

1 Ա ի պարսաց
2 Ա ծովեզերայս
3 Ա զնաւսն
4 Բոլ. Սակաւ փխ սակաւս
5 Ա նախարեսցեն

6 Ա մկանաց
7 Միհրդ., Պատկ. աշխարհիցն բնակիչք
8 Միհրդ. չիք ապականիչն
9 Ա զեզր
10 Ա նաւսն փխ. նաւքն
11 Միհրդ., Պատկ. հասանիցիցն
12 Բոլ. քաղկեդովն
13 Ա յօգնութիւն
14 Ա թուխտ (նաւս յետոյ)
15 Միհրդ., Պատկ. զնախատինս

ըստ արիմակիմ Նիմուէի՝ ի Կոստանդնուպալիս^ա:

25 Եւ ահա եկին Հասին ի Քաղկեդոն նաւք մեծամեծք յԱղեքսանդրացւոց կողմանէ Հանդերձ ամենայն փոքր նաւովքն եւ ամենայն կազմուածովքն իւրեանց, զի էր կազմեալ ի վերայ նաւացն մանգղիոնս, եւ մեքենայս հրացանս, եւ մեքենայս քարընկէցս, աղեղնաւորս եւ պարսաւորս. զի յորժամ Հասանիցեն ի պարիսպ քաղաքին՝ ի վերուստ ի գլխոյ աշտարակացն դիւրեաւ ելեալ ի պարիսպն՝ անկցին ի քաղաքն: 26 Եւ հրամայեաց զնաւսն կարգել ճակատ առ ճակատս, եւ դիմել¹ ի վերայ քաղաքին:

27 Եւ իբրեւ մեկնեցան ի ցամաքէն իբր երկու ասպարիզաւք² անդ էր տեսանել զգաւրութիւն ահին Տեառն. զի ակնարկեաց Տէր յերկնից սաստիկ հողմոյ բռնութեամբ, եւ յարեաւ հողմն, մրրիկ մեծ, եւ դղրդեցաւ ծովն ի ներքուստ անդնդոց ի վեր, եւ բարձրացեալ դիզանային ալիքն նորա իբրեւ զկատարս բարձրաբերձ լերանց, եւ հողմն փոթորկեալ ի վերայ նոցա ճայթէր իբրեւ զամպ եւ գոչէր, եւ խոխոջիւն յանդնդոց լինէին: 28 Եւ անկան աշտարակքն³, կործանեցան մեքենայքն⁴, քակտեցան նաւքն⁵, եւ ընկղմեցան բազմութիւն զաւրացն ի խորս ծովուն. եւ մնացեալքն ի վերայ տախտակացն ցնդեցան ի վերայ ալեաց ծովուն, եւ տարաբերեալ այսր եւ անդր⁶ յեւեէջս ալեացն կործանեցան. զի եբաց ծովն զբերան իւր, եւ եկուլ զնոսա. եւ ոչ մնաց ի նոցանէ եւ ոչ մի: 29 Եւ ասպրեցոյց Աստուած յաւուր յայնմիկ բարձրացեալ բազ-

կաւ զքաղաքն ի ձեռն աղաւթից աստուածասէր թագաւորին Կոստանդիանոսի, եւ ոչ դադարեաց հողմոյն բռնութիւնն եւ ծովուն խռովութիւնն մինչեւ ցվեց աւուրս:

30 Եւ եղեւ իբրեւ տեսին Իսմայելացիքն զձեռն ահի Տեառն՝ բեկաւ սիրտ նոցա. եւ ելեալ ի գիշերի ի Քաղկեդոնէ՝ գնացին ի տեղի իւրեանց: 31 Եւ միւս զաւրն, որ նստէր ի կողմանս Կապուտկացւոց՝ արար պատերազմ ընդ զաւրացն Յունաց. զոր եհար Յոյնն⁷, եւ գնաց փախստական ի կողմանս Արուաստանի, հարեալ աւար զՉորրորդ Հայս:

32 Եւ եղեւ յետ անցանելոյ աշնանային ժամանակին, ի մերձեալ ձմերայնոյ՝ եկն զաւրն Իսմայելի եւ նստաւ ի Դուին. եւ խորհէր երթալ հարկանել զՎիրս սրով սուսերի: 33 Խաւսէր ընդ նմա ի ձեռն պատգամի սպառնալեաւք, զի կամ եկեսցեն ի ծառայութիւն նոցա, եւ կամ ի բաց թողցեն զերկիրն եւ գնացեն: 34 Իսկ նոքա չառին յանձն առնել այնպէս, այլ պատրաստեցան ընդդէմ նոցա ի պատերազմ: 35 Եւ գնաց Իսմայելացին ի վերայ նոցա պատերազմաւ՝ երթալ սատակել զնոսա իսպառ:

36 Այն ինչ⁸ եղեւ նոցա ի ճանապարհ ելանել՝ անկաւ ի վերայ նոցա ցուրտ եւ ձիւն ձմերայնոյ. վասն որոյ չոգան փութանակի եւ գնացին ի կողմանս Ասորեստանի, եւ ի Հայս անիրաւութիւն ինչ ոչ գործեցին:

37 Իսկ իշխանքն Հայոց որ ի Յունաց եւ որ ի Տաճկաց կողմանէ, Համազասպ եւ Մուշեղ, եւ այլն ամենայն եկեալ ի մի վայր միաբանեցան, եւ արարին ընդ միմեանս հաշտութիւն, զի մի եղիցի ի մէջ նոցա սուր եւ արիւնհեղութիւն, եւ անցու-

^ա Հմմտ. Յվն. 9. 7:

1 Ա. դիմեալ

2 Ա. ասպարիսոփ

3 Ա. աշտարակսն

4 Ա. մեքենայսս

5 Ա. նաւսն

6 Ա. այսր անդր

7 Ա. յունն

8 Ա. այս ինչ փխ այն ինչ

ցին խաղաղութեամբ զաւուրս ձմերայնոյն, զի եւ զշինականսն ապրեցուցանեն:

38 Քանզի Ռշտունեաց տէրն անկաւ յախտս հիւանդութեան, եւ չոգաւ անկաւ յԱղթամար կղզի: 39 Եւ ոչ գոյր նմա լինել կարողութիւն ելանել արտաքս կամ խորհել ինչ: 40 Եւ բաժանեցին զերկիրն ըստ թոռոյ իւրաքանչիւր հեծելոց, եւ կարգեցին հարկապահանջս ոսկւոյ եւ արծաթոյ:

41 Եւ աստ էր տեսանել զաղէտս տարակուսի, զաւրէն հիւանդաց, յորժամ տազնապեցի ցաւն, եւ հատանիցի ի խաւսից՝ այնպիսի ինչ եղեն. զի ոչ գոյր մարդկան տեղի փախստի եւ թագստեան, եւ ոչ խնայել ի ներքուստ, այլ որպէս ոք զի անկցի ի ծով՝ եւ ելս ոչ կարիցէ գտանել:

42 Իսկ իբրեւ զայն ետես Ռշտունեաց տէրն՝ խնդրեաց յիւր¹ զաւրս յիսմայելացւոցն, զի հարցէ զՀայն եւ հալածական արացէ, եւ զՎիրս սատակեացէ ի սուր սուսերի:

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

1 Ապստամբութիւն Մարաց յիսմայելացւոց: 2 Բեկումն գաւրութեան իսմայելացւոց յայնկոյս Ճորայ Պահակին եւ փախուստ մնացելոցն ընդ դժուարս լերինն Կովկասու:

3 Յայսմ ամի ապստամբեցան Մարք ի ծառայութենէն Իսմայելի եւ սպանին զիշխանն հարկապահանջին արքային Իսմայելի, ապաւէն եւ թիկունս իւրեանց արարին զամուրս աշխարհին Մարաց, զանտառս խորածորս, զվիհս, զվիմուսս, եւ զխորածորս դժնդակս՝ որ զգետովն Գագայ եւ զլերամբն² Մարաց, զժիր եւ զքաջ ազ-

գացն զաւրութիւնս, որ բնակեալ էին ի նոսա, Գելն³ եւ Դելումն:

4 Քանզի ոչ կարացին համբերել դառն եւ դժնդակ ծառայութեանն եւ հարկին ծանրութեանն որ ի վերայ նոցա, զի անդրէն ի նոցանէ միոյ միոյ ամի առնուին ՅԿԵ պայուասիկ⁴ դրամ. եւ որ ոչն կարէր տալ՝ առնուին ընդ միոյ միոյ դրամի մարդ մի, եւ ի բաց բարձին զհեծելութիւն եւ զիշխանութիւն աշխարհին: 5 Վասն այնորիկ տուեալ նոցա զանձինս իւրեանց ի կշիռս՝ լաւ համարեալ զմահ քան զկեանս. զմի յերկուցն գտանել, կամ մեռանել՝ եւ կամ ազատել ի չար ծառայութենէն: 6 Եւ սկսան զմնացեալ մարդիկն զաւրս ժողովել, եւ գունդս գունդս կազմել, եւ թերեւս կարասցեն զերծանել ի ծանեաց վիշապին եւ դառնաշունչ գազանէն:

7 Արդ՝ իբրեւ ետես բազմութիւն զաւրացն Իսմայելի, եթէ ոչ յաջողի նոցա գործն ի կողմանէ ամուր լերանցն Մարաց. քանզի ոչ իսկ նուաճեցան ի ծառայութիւն նոցա (Կեթրուս եւ Սկիւթեայ)⁶, որ են Գեղք⁸, Դելումք, հանդերձ ամենայն ամրաբնակ բազմութեամբն: 8 Եւ բազումք ծախեցան՝ յամուրս եւ ի խորածորս գահավէժ լինելով, եւ բազումք խոցոտեալ նետիւք ի խարձան դժկոտս ի քաջ եւ արի պատերազմողացն՝ ոստուցեալ ի բաց ի կողմանցն յայնցանէ, դէմ եդին երթալ ի կողմանս⁹ հիւսիսոյ, յազգն՝ որ ըստ Կասբիական դրացն: 9 Չոգան հասին ի կապանս Ճորայ: 10 Եւ անցեալ ընդ ներքս

1 Բոյ. իւր փխ յիւր
2 Ա զլերամբնն

3 Բոյ. Դելն (Դէլն) փխ Գելն
4 Միհրդ. պայուասիկ
5 Միհրդ. չիւ ժանեաց վիշապին եւ դառնաշունչ գազանէն
6 Ա կեթրուս, եսիկիւթիայ / Միհրդ. կեթրուս եսիկիւթեայ
7 Երից. որ են գետի ի Դելամի
8 Բոյ. գետի փխ Գեղք
9 Ա ի կողմանսն

ընդ կապանն՝ աւերեցին զամենայն կողմանս աշխարհին որ առ լեռնոտամբն. եւ ելեալ ընդդէմ նոցա զաւրս սակաւս, որում Հոնաց դուռն կոչեն, հարին զնոսա, զի էին կողմնապահք տեղւոյն:

11 Եկն այլ զաւր ի կողմանցն Թետաւաց, եւ բաղխեցին զմիմեանս զաւրութեամբ սաստիկ, եւ ի պարտութիւն մատնեցաւ զաւրն Իսմայելի առաջի զաւրացն Թետաւաց: 12 Եւ հարին զնոսա եւ սատակեցին սրով սուսերի: 13 Եւ ապրեալք փախստական ոչ կարացին ճողոպրել ընդ կապանն, զի եկն այլ զաւր նոցա ի թիկանց. եւ նոցա դէմս ի լեռնն արարեալ ի դժուարս մեծի լերինն Կաւկասու, ելին ընդ կողածս լերինն հազիւ հազ, սակաւք ճողոպրեալք մազապուրծ, մերկ եւ բոկ, հետեւակ եւ վիրաւոր, չոգան անցին ի կողմանս Տիգրոնի, յերկիր բնակութեան իւրեանց:

ԳԼՈՒԽ ԾԲ

- 1 Մուշեղ Մամիկոնեան մտանէ ի ծառայութիւն Իսմայելացւոց:
- 2 Թէոդորոս Ռշտունի եւ այլ իշխանի հնազանդին ի ծառայութիւն Իսմայելացւոց:
- 3 Պատերազմ Յունաց եւ Իսմայելացւոց ի Նախնաւանի եւ բեկումն Յունաց:
- 4 Առումն Կարնոյ, աւերումն երկրին Հայոց, Ադուանից եւ Սիւնեաց ի ձեռն Իսմայելացւոց եւ տալ պատանդս:
- 5 Մահ Թէոդորոսի Ռշտունւոյ:
- 6 Համագասպ Մամիկոնեան կարգի իշխան Հայոց:
- 7 Կաթողիկոսն Ներսէս դառնալ յաթոռ կաթողիկոսութեանն եւ կատարել գշիմուած եկեղեցւոյն Զուարթնոց:
- 8 Հայր ապստամբին յԻսմայելացւոց. կոտորումն պատանդացն:
- 9 Մուշեղ Մամիկոնեան ի բաց կայ ի ծառայութեան Իսմայելացւոց եւ կոչի ի պաղատն:
- 10 Խոռվութիւն ի

մէջ զաւրացն Իսմայելի բաժանել Լոցա ի չորս մասունս եւ կոտորել զմիմեանս: 11 Յաղթել Մաւիասայ հակառակորդաց, միապետել եւ առնել խաղաղութիւն: 12 Վերջաբան:

13 Իսկ Մուշեղ Մամիկոնէից տէրն ապստամբեալ ի Յունաց կողմանէն՝ հնազանդեցաւ ի ծառայութիւն Իսմայելի. եւ ի նմին ամի զաւրն Իսմայելի որ ի Հայաստան աշխարհի՝ կալան ի ծագաց ի ծագս գերկիրն ամենայն: 14 Եւ Թէոդորոս Ռշտունեաց տէրն եւ ամենայն իշխանքն աշխարհին միաբանեալ հնազանդեցան ի ծառայութիւն, եւ ամենայն իրաւք փութային զկամս նոցա կատարել, զի երկիւղանհնարին մահու կայր ի վերայ նոցա:

15 Յամին յայնմիկ ի ձեռն նախանձու եղբար իւրոյ մատնեցաւ երանելի այրն աստուածասէր Արտաւազդն Դիմաքսեան¹ եւ տուաւ ի ձեռն անողորմ դահճի Հաբիբն անուանեալ զաւրավարի, որ նստէր յԱրուճն Աշնակի: 16 Եւ սպան զնա սատակմամբ չարաչար մահուամբ:

17 Եւ էին աւուրք ցրտաշունչ ձմերայնոյն, եւ նեղէր զնոսա Յոյնն. եւ նոքա ցրտոյն ոչ կարէին ելանել եւ տալ պատերազմ ընդ նոսա, այլ ելին յանկարծակի եւ գնացին անցին զգետովն, եւ չոգան ամրացան ի Զարեհաւանի: 18 Իսկ Յոյնն իբրեւ ետես զայն՝ ոչ ինչ փոյթ արար վասն նոցա, այլ աւարեաց զբերդն Դըւնայ², եւ գնաց ի Նախնաւան³, եւ մարտեաւ ընդ բերդին, զի աւարեսցէ զնա եւս: 19 Եւ էր զաւրավար զաւրուն Յունաց Մաւրիանոս ոմն, զոր ասէին այր հաւատարիմ:

20 Արդ՝ ի հասանել ժամանակի գարնայնոյն՝ կազմեցաւ պատրաստեցաւ⁴ ի

1 Միհրդ., Պատկ. Դիմակսեան

2 Ա. Դունայ

3 Ա ի Նախնաւան

4 Ա եւ պատրաստեաց

պատերազմ ըմդ գաւրուն Իսմայելի: 21 Եւ Մաւրիանոս¹ յամառեալ՝ զիւրն խորհէր կատարել զգործ: 22 Եւ արշաւեաց Տաճիկն ի վերայ Յունին, որ մարտ եղեալ կռուէին ընդ բերդին Նախճաւանի. եհար զնոսա եւ սատակեաց ի սուր սուների, եւ զմնացեալսն փախստական արարեալ: 23 Եւ գնաց Մաւրիանոս փախստական, եւ չոգաւ անկաւ ի Վիրս: 24 Իսկ գաւրն Իսմայելի դարձաւ ի նոցանէ եւ պաշարեաց զԿարնոյ քաղաք, եւ մարտ եղեալ կռուեցաւ² ընդ նոսա. իսկ նոքա ոչ կարացին զղէմ ունել նոցա պատերազմաւ, բացին զղուրս քաղաքին, եւ հնազանդեցան ի ծառայութիւն: 25 Եւ նոցա մտեալ ի քաղաքն ժողովեցին ոսկի եւ արծաթ եւ զամենայն բազմութիւն ընչից քաղաքին. եւ կողոպտեաց³ զամենայն երկիրն Հայոց, զԱղուանս, զՍիւնիս, ⁴եւ մերկացոյց զամենայն եկեղեցիս: 26 Եւ կալաւ պատանդ զգլխաւոր իշխանս աշխարհին եւ զկանայս եւ զուստերս եւ զզստերս բազմաց:

27 Եւ Թէոդորոս Ռշտունեաց տէրն համազգեաւքն իւրովք գնաց ընդ նոսա. եւ տարեալ իջուցին զնոսա յԱսորեստան: 28 Անդ մեռաւ Թէոդորոս Ռշտունեաց տէրն, եւ մարմին նորա բերաւ ի գաւառ իւր, եւ թաղեցաւ ի գերեզմանի հարց իւրոց:

29 Եւ ունէր զիշխանութիւն Հայոց աշխարհիս Համազասպ Մամիկոնէից տէրն, որդի Դաւթի, այր առաքինի յամենայն դէմս: 30 Բայց ընդանեսուն եւ ընթերցասէր եւ ուսումնասէր, եւ ոչ ըստ հայրենի ազգին վարժ եւ կիրթ հրահանգաւք զինուորական վարժից, ո՛չ մտեալ⁵ ի ճակատ եւ ոչ տեսեալ զդէմս թշնամեաց:

1 Ա. Մուրիանոս
 2 Միհրդ., Պատկ. կռուեցան
 3 Երից. կողոպտեցաւ
 4 Միհրդ., Պատկ. եւ զամենայն եկեղեցիս մերկացոյց
 5 Միհրդ. որ մտեալ փիս ոչ մտեալ

31 Եւ արդ՝ սկսաւ նախանձել ի բնութիւն հայրենի տանն քաջութեանն, ջերմեռանդ փութով կատարել եւ զգործ քաջութեան ըստ նախնեացն վարժից լիապէս կատարել, ի վերուստ խնդրելով զառաջնորդութիւն եւ զյաջողութիւն անձին քաջութեանն կատարել:

32 Իսկ կաթուղիկոսն⁶ Հայոց Ներսէս գնաց ընդ թագաւորին, որպէս վերագոյն ասացի, եւ չուեաց ընդ նմա ի Կոստանդնուպաւլիս⁷: 33 Եւ ընկալաւ զնա անդ պատուով. եւ ետուն նմա ինչս եւ արձակեցին անդրէն ի տեղի իւր, եւ եկն դադարեաց ի Տայս մինչեւ մեռաւ Ռշտունեաց տէրն, դադարեաց ասպատակ Տաճիկն. եւ ապա յետ վեցերորդի ամի հալածանացն դարձաւ անդրէն ի տեղիս իւր. եւ հաստատեցաւ յաթոռ կաթուղիկոսութեան. փութայր կատարել զչինուած եկեղեցոյն, զոր շինեաց ի վերայ պողոտային Վաղարշապատ քաղաքի⁸:

34 Ի նմին ամի ի բաց կացին Հայք ի ծառայութենէ Իսմայելացւոցն, եւ հնազանդեցան անդրէն ի ծառայութիւն թագաւորին Յունաց: 35 Եւ արար արքայ Կոստանդին զՄամիկոնէից տէր զՀամազասպ՝ կիւրապաղատ⁹, եւ ետ նմա գահոյս արծաթիս եւ զիշխանութիւնն աշխարհին Հայոց, եւ պատիւս այլոց իշխանացն, եւ գանձս զաւրացն:

36 Յայնժամ ետես արքայն Իսմայելի, եթէ ի բաց կացին Հայք ի ծառայութենէ նոցա, զամենայն զպատանդսն, զոր տարեալ էին յերկրէն¹⁰, ոգիս իբրեւ ՌՉՀԵ,

6 Ա. կաթաղիկոսն
 7 Ա ի Կոստանդինուպոլիս
 8 Բոյ. Վաղարշապատ Բաղափի բառերին յաջորդում է Արդ թէպէտ եւ վայրապար գրուցեալ (ԾԲ 55) ... եւ այս եւս կատարեսցի ի ժամանակի իւրում (ԾԲ 64) հատուածը, որը մենք տեղափոխել ենք Պատմութեան վերջը՝ որպէս նրա վերջաբանը:
 9 Ա կորապաղատ
 10 Ա ի յերկրէն

սատակեցին զամենեսեան ի սուր սուսերի. եւ մնացորդքն սակաւք, թուով իբրեւ ԻԲ, որք ոչ դիպեցան ի տեղւոյն, այն միայն ապրեցան:

37 Իսկ Մուշեղ Մամիկոնէից տէր, վասն զի էին նորա չորս որդիք¹ ի պատանդի առ Իսմայելացւոցն, վասն այնորիկ ոչ կարաց ի բաց կալ ի ծառայութենէ նոցա: 38 Եւ էր ²Համագասպայ եղբայր մի ի պատանդի: 39 Բայց զայն՝ եւ այլ եւս յիշխանացն Հանդերձ կանամբք իւրեանց խնդրէին առ ինքեանս յԱսորիս: 40 Վասն այնորիկ լաւ Համարեալ զմահ քան զկեանս՝ ի բաց կացին ի ծառայութենէ նոցա, եւ Հապճեպ երթեւեկով Հնազանդեցան ի ծառայութիւն թագաւորին Յունաց, Հանդերձ միաբանութեամբ իշխանացն եւ զաւրացն Աղուանից եւ իշխանացն³ աշխարհին Սիւնեաց Հանդերձ աշխարհաւն իւրեանց. որք լծեալ էին յառաջագոյն յաշխարհագիրն Ատրպատականի, մինչեւ բարձաւ թագաւորութիւնն Պարսից եւ տիրեաց Իսմայելացին, նոքա անդրէն նուաճեալ միաբանեցան ընդ Հայոց: 41 Եւ ձերբակալ արարեալ զՄուշեղ եւ զայլ եւս յիշխանացն որ էին ընդ նմա: 42 Արդ՝ զայլ իշխանսն, զորս ձերբակալ արարեալ էին՝ Հրամայեաց թագաւորն թողուլ ի բաց, բայց զՄուշեղ առ ինքն խնդրեաց:

43 Արդ՝ առաքեաց Աստուած խոովութիւն ի մէջ բանակացն որդւոցն Իսմայելի, եւ պատառեցաւ միաբանութիւն նոցա, եւ խառնեցան⁴ ընդ միմեանս, եւ բաժանեցան ի չորս մասուսն: 44 Մասն մի այն՝ որ ի Հնդկաց կողմանէն. մասն մի այն՝ որ ունին զԱսորեստանն եւ զկողմանս Հիւսիսոյ. մասն մի այն՝ որ յԵգիպտոս եւ ի կող-

մանս Թետալացւոց. մասն մի ի կողմանս Տաճկաց եւ յԱսկարաւն⁵ կոչեցեալ տեղւոջ: 45 Եւ սկսան կռուել ընդ իրեարս, եւ անհուն կոտորածով զմիմեանս սատակէին: 46 Արդ՝ միաբանեալ այն որ յԵգիպտոս եւ որ ի կողմանս Տաճկաց՝ սպանին զթագաւորն իւրեանց, եւ աւար Հարին զբազմութիւն գանձուցն, եւ այլ թագաւոր նստուցին: 47 Եւ ինքեանք⁶ գնացին յիւրաքանչիւր տեղիս:

48 Իսկ այն իշխանն որ ի կողմանս Ասորեստանի էր, Մաւիաս անուն իշխան նոցա, որ էր երկրորդ թագաւորին իւրեանց, իբրեւ ետես զեղեալսն՝ միաբանեալ զզաւրս իւր, գնաց եւ նա յանապատն եւ սպան զայն եւս արքայ, զոր նոքայն նստուցեալ էին, եւ ետ մարտ ընդ զաւրացն որ ի Տաճկաց կողմանէ, եւ եհար գնոսս կոտորմամբ մեծաւ: 49 Եւ դարձաւ անդրէն յաղթութեամբ յԱսորեստան: 50 Իսկ այն զաւրն որ յԵգիպտոս, միաբանեալ ընդ թագաւորին Յունաց, եւ արար Հաշտութիւն, եւ միաւորեցաւ: 51 Եւ բազմութիւն զաւրաց իբրեւ Հնգետասան Հազարաց Հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան: 52 Եւ սաստկացաւ արիւն կոտորածին անհուն բազմութեանց ի մէջ բանակացն Իսմայելի. եւ գործ պատերազմին տագնապէր գնոսս՝ զմիմեանս սատակելով: 53 Եւ ոչ կարէին դադարել փոքր մի ի սրոյն եւ ի գերութենէն եւ ի սաստիկ պատերազմացն՝ որ ի ծովու եւ ի ցամաքի, մինչեւ զաւրացաւ Մաւիաս եւ յաղթեաց ամենեցուն: 54 Եւ Հնազանդեցուցեալ ընդ ինքեամբ՝ եւ թագաւորէ ի վերայ կալուածոց⁷ որդւոցն Իսմայելի, եւ առնէ խաղաղութիւն ընդ ամենեսին⁸:

1 Ա որդիս
2 ՁԶ երեք Համագասպայ եղբայր մի / Միհրդ., Պատկ. երեք (որդիք) Համագասպայ (եւ) եղբայր մի
3 Ա իշխանս
4 Ա խառնակեցան փխ խառնեցան

5 Ա յԱսկարոն
6 Ա իւրեանք փխ ինքեանք
7 Ա կալուածոյ
8 Միհրդ., Պատկ. ամենեսին (ամէն) փխ ամենեսին

55 Արդ՝ թէպէտ եւ վայրապար զրուցեալ տողեցից զբանս ի կարգի պատմութեանս ըստ անհանճար խորհրդոյ մտացս իմոց¹, եւ ոչ ըստ արժանաւոր շնորհի գիտութեան. այլ սակայն անդր հայեցեալ ի կարգս ուսումնասիրացն, եւ հաստատեցից մարգարէական բարբառովն, որ ըստ հրամանի Տեառն խաւսեցեալ: 56 Զի թէ եւ յառաջինս կանխաւ կատարեալ՝ այլ սակայն եւ ի վերջինսս մինչեւ յաւիտեան² կատարեսցի ըստ բանին Տեառն³ որ ասէ. երկինք եւ երկիր անցցեն՝ եւ բանք իմ մի անցցեն⁴: 57 Զի հուր բորբոքեսցի, ասէ, ի բարկութենէ իմմէ⁴, այրեսցէ եւ իջցէ մինչեւ ի դժոխս ներքինս⁵: 58 Եւ զի զնոցանէն ասէ՝ յայտ է, զի ասէ, եթէ Վառեսցին հրով, բորբոքեսցին հիմունք լերանց նոցա⁶, այսինքն զմեծամեծ իշխանացն զբռնութիւնսն: 59 Եւ թէ՛ Կուտեցից չարիս ամենայն ի վերայ նոցա, եւ նետիւք իմովք սպանեցից զնոսա⁷: 60 Զի որպէս

նետք թռուցեալք ի գրկաց առն կորովոյ ի լայնալիճ աղեղանէ⁶ ի նպատակ՝ այսպէս եւ սոքա ի Սին անապատէ որ ի վերայ ամենայն երկրի կատարեալ սովով եւ սրով եւ ահիւ մեծաւ: 61 Եւ զի ի կողմանս անապատին բորբոքեցաւ հուր՝ այսպէս յայտնապէս ցուցանէ այնու զի ասէ. Լարս առանց բժշկութեան արձակեսցես ի վերայ նոցա, զգազանս անապատի, որք այսր եւ անդր քարշեսցեն զնոսա ընդ երկիրէ: 62 Զորմէ գոչէ⁷ մարգարէն Դանիէլ, եթէ «Գագանն չորրորդ ահեղ եւ զարմանալի, եւ հզար յոյժ. ժանիք նորա երկաթիք, եւ մագիլք նորա պղնձիք⁸. ուտէր եւ մանրէր, եւ զմնացեալսն առ ոտն կոտորէր»⁹ Եւ զայլն: 63 Եւ ասա յելս բանիցն ասէ. «Մերձ է ար կորստեան նոցա, հասեալ է պատրաստութեամբ Տէր ի վերայ նոցա»¹⁰: 64 Որ եւ այս եւս կատարեսցի ի ժամանակի իւրում:

1 Ա իմոյ
 2 Ա յաւիտեանս
 3 Ա չիք տեսան
 4 Մ արք. ԻՊ 35
 4 Ա իմէ
 5 Բ Օր. ԼԲ 22. ԳԵ՝ ԿՆԵ-Երեմ. ԺԵ 14:
 6 ՏԵ՝ Բ Օր. ԼԲ 22:
 5 Ա եթէ փխ եւ թէ
 Գ ՏԵ՝ Բ Օր. ԼԲ 23:

6 Ա աղեղնէ
 Է ՏԵ՝ Բ Օր. ԼԲ 24:
 7 Միհրդ., Պատկ. կոչէ
 8 Ա պղնձիք
 9 Դ. Կ. Լ 7
 9 Ա, Միհրդ., Պատկ. եւ այլն եւս ասա / Մալխ. եւ այլն եւս եւ ասա
 Է ՏԵ՝ Երեմ. Խ. 9 21:

ՆԵՐՍԷՍ Գ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՏԱՅԵՑԻ

ԿԱՆՈՆ ԴԵԻՆԱՅ ՍՈՒՐԲ ԺՈՂՈՎՈՅՆ

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՏԱՅԵՑԻՆ ԵՒ ԴՈՒՆԻ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

Ներսէս Գ. Տայեցի (Շինող) կաթողիկոսը աթոռակալել է 641-661 թթ.՝ Հայաստանի եւ Հայոց Եկեղեցու համար ամենաբարդ մի դարաշրջանում: Նրա օրօք տեղի են ունեցել մի շարք եկեղեցական ժողովներ, որոնցից մէկում ընդունուած կանոնները յայտնի են «Կանոնք սուրբ ժողովոյն Դնայ» անուանումով: Սովորաբար այդ ժողովը թուագրուած է 645 թ., թէպէտ բացառուած չէ նաեւ 648 թ., երբ Բիւզանդիայի Կոնստանտ Բ. կայսրը պահանջեց Հայերից միանալ Քաղկեդոնի տիեզերական ժողովի երկաբնակ բանաձեւին եւ նորից մերժում ստացաւ:

Դուինի հինգերորդ ժողովի բովանդակալից կանոնները բազմաթիւ ուսումնասիրութիւնների առարկայ են դարձել, դեռ մէկ դար առաջ արժանացել համեմատական հրատարակութեան: Սակայն անգամ Վազգէն Յակոբեանի՝ շուրջ յիսուն ձեռագրերի հիման վրայ կազմուած նրանց համեմատական բնագրում որոշ ուղղումների անհրաժեշտութիւն նկատուեց: Մասնաւորապէս, ժողովի բուն արձանագրութեան բնագրից փակագծերով անջատեցինք առաջաբանը, գլխացանկը եւ վերջաբանը, որոնք, ամենայն հաւանականութեամբ, աւելացուել են Հայոց կանոնագրի կազմողներից մէկի կողմից Յովհաննէս Օձնեցուց մինչեւ ժ դարի կէսն ընկած ժամանակահատուածում: Նշենք նաեւ, որ առաջաբանի տեղեկութիւնների համար, հաւանաբար, հիմք են ծառայել ժողովի բուն արձանագրութեան փաստաթղթի վրայ եղած ինչ-ինչ նշումներ: ԺԲ դ. իր Դատաստանագիրքը կազմելիս այս կանոններից էապէս օգտուել է Մխիթար Գօշը:

Դուինի ժողովի կանոնները պահպանուել են Հայոց կանոնագրի Ա խմբի ձեռագրերում՝ ԼԸ, իսկ Բ խմբի օրինակներում՝ ԼԹ թուահամարի տակ: Ինչպէս ձեռագրերի մանրակրկիտ քննութեամբ պարզաբանել է Վազգէն Յակոբեանը, Կանոնագրքի շուրջ 200 օրինակների՝ մեզ հասած երկու ձեռագրախմբերը ծագում են ժ դ. վերջում (992-997 թթ. միջեւ) կազմուած մէկ ընդհանուր մայր տարբերակից, որն ունեցել է 40 կանոնախումբ: Նրանից են ծագում Հայոց կանոնագրքի հնագոյն երկու ձեռագրերը՝ A գրչագիրը՝ արտագրուած 1098 թ., («տէր Խաչիկի օրինակից»․ Նոր Զուղայի ձեռագիր), եւ B գրչագիրը՝ արտագրուած ըստ ամենայնի միեւնոյն մայր օրինակից ԺԳ դ.: Դրանցից կատարուած տասնեակ ընդօրինակութիւնները կազմում են Հայոց կանոնագրքի ձեռագրերի Ա խումբը (մենք նկատի չենք ունեցել դրանք): Ժ դ. վերջի այդ տարբերակից են արտագրուել նաեւ Հայոց կանոնագրի Բ խմբի մեզ հասած երեք ենթախմբերի մայր գրչագրերը: Այդ մայրերից ոչ մէկը մեզ չի հասել, ուստի Բ խմբի մայր օրինակի ընթերցումները վերհասնելու համար անհրաժեշտ է նախապէս վերականգնել բոլոր երեք ենթախմբերի ձեռագրերի մայր գրչագրերի ընթերցումները՝ այդ ենթախմբերից իւրաքանչիւրի բոլոր օրինակների տուած նիւթի համեմատական քննութեամբ: Կատարելով այդ աշխատանքը (Վ. Յակոբեանի համեմատական հսկայածաւալ աշխատանքի օգնութեամբ)՝ ենթախմբերը պայմանականօրէն անուանել ենք՝ K_a (acdkmprsv ձեռագրեր՝ ԺԶ-ԺԷ դդ.), K_b (befpq ձեռագրեր՝ ԺԶ-ԺԸ դդ.) եւ K_r (hloru ձեռագրեր՝ բոլորը ԺԷ դ.): Ընդհանուր առմամբ, Վ. Յակոբեանի մանրակրկիտ համեմատական աշխատանքի շնորհիւ, իւրաքանչիւր ենթախմբի նախնական ընթերցումների վերհասնումը լուրջ խնդիրներ չի յարուցում (որոշ կասկածելի դէպ-

քերում շահագրգիռ ընթերցողն ինքը կարող է դիմել Վ. Յակոբեանի քննական-համեմատական հրատարակութեան տողատակերի մատուցած սպառիչ նիւթին):

Կանոնագրքի ձեռագրախմբերի ընթերցումների համադիր օգտագործմամբ կազմուած Դուինի ժողովի կանոնների քննական բնագիրը մեծ հաւանականութեամբ պատկերացում է տալիս նրա եօթերորդարեան վիճակի մասին: Ստորեւ ներկայացուած բնագրի տողատակերում հաշուի չեն առնուած Կանոնագրքի առանձին ձեռագրերի տարընթերցումները, քանի որ դրանք հաստատապէս արտագրուել են *A*, *B* ձեռագրերից կամ *Բ* խմբի ձեռագրախմբերի (վերականգնուած) մայր օրինակներից, ուստի չեն կարող օգտակար համարուել Կանոնների ինքնագրի վերականգնման հարցում: Հայոց կանոնագրքի կազմող գրիչների կողմից աւելացուած վերնագիրը եւ յօդուածացանկը վերցրել ենք փակագծերի մէջ: Իբրեւ է դարի բնագրի վերականգնում, բնականաբար, բաց են թողնուած կանոնագրքային ընդհանուր գլխակարգութեան յօդուածահամարները: Բնագրի տողատման եւ կէտագրման խնդրում էապէս օգտուել ենք Հայոց կանոնագրքի քննական հրատարակութեան հեղինակ Վազգէն Յակոբեանի կատարած աշխատանքից:

Ալեքսան Յակոբեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Ա. Զամինեան**, Հայոց եկեղեցու պատմութիւն, հտ. Ա-Բ, Նոր Նախիջեւան, 1908-1909:
2. **Կանոնագիրք Հայոց**, աշխատասիրութեամբ Վազգէն Յակոբեանի, հտ. Ա, Երեւան, 1964. հտ. Բ, Երեւան, 1971:
3. **Հ. Վ. Հացունի**, *Կարեւոր խնդիրներ Հայ եկեղեցւոյ պատմութեան*, Վեներտիկ-Ս. Ղազար, 1927:
4. **Մխիթար Գօշ**, *Գիրք Դատաստանի*, աշխատասիրութեամբ Խ. Թորոսեանի, Երեւան, 1975:
5. **Մխիթար Վարդապետ, Ա. Տիգրանեան**, *Կանոն Դուայ ս. ժողովոյն*, Վաղարշապատ, 1905:
6. **Ա. արքեպս. Մխիթարեանց**, *Պատմութիւն ժողովոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հանդերձ կանոնադրութեամբ ի պէտս ժառանգաւորաց*, Վաղարշապատ, 1874:
7. *Պատմութիւն Սերէնոսի*, աշխատասիրութեամբ Գ. Վ. Արգարեանի, Երեւան, 1979:
8. **Մ. արքեպս. Օրմանեան**, *Ազգապատում*, հտ. Ա:
9. **А. А. Аюпян**, *О хронологии последних событий в "Истории 684 года"*, "Кавказ и Византия", выпуск 6, Ереван, 1988.
10. **С. Аревшатын**, *Каноны четвертого Двинского собора*, ԲՄ, թիւ 6, Երեւան, 1961.

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԾ ԶԵՆԱԳՐԵՐԻ

A - Նոր Զուղայի ձեռ. թիւ 131 (ՄՄ լուսանկարների հաւաքածոյ, թիւ 203), ժամանակ՝ 1098 թ.

B - ՄՄ ձեռ. թիւ 6409, ժամանակ՝ ԺԳ դ.

K_a, *K_b*, *K_r* - Հայոց կանոնագրքի Բ խմբի ձեռագրախմբերի վերականգնուած մայր օրինակների ընթերցումներ (ըստ Վազգէն Յակոբեանի համեմատած նիւթի)

[ԼԸ¹. ԿԱՆՈՆ ԴԸԻԱՅ² ՍՈՒՐԲ ԺՈՂՈՎՈՅՆ]

1 [Զոր յամի³ չորրորդի⁴ Կոստանտինոսի⁵ կայսեր⁶՝ բարեպաշտ⁷ թագաւորի⁸ Հոռոմոց⁹, այս գիր ի¹⁰ հաստատութիւն գրեցաւ յուղիղ կարգի եւ կանոնաց սրբոյ¹¹ եկեղեցւոյ¹² եւ առաջնորդաց եւ ժառանգաւորաց, հրամանաւ երանելւոյ¹³ կաթողիկոսին¹⁴ Հայոց¹⁵ Ներսէսի¹⁶ Շինողի եւ այլոց եպիսկոպոսաց, որոց անուանքն¹⁷ դրոշմեալ կան գրով ի կատարման կանոնացդ¹⁸, գլուխս¹⁹ ժԲ:

2 Ա. Վասն առաջնորդաց:

3 Բ. Վասն եպիսկոպոսաց, թէ չէ²⁰ պարտ յայլոյ²¹ վիճակի²² սեղան հաստատել:

4 Գ. Եպիսկոպոսի²³ որ զայլոյ վիճակ յափշտակէ:

5 Դ. Վասն եպիսկոպոսի իւր վիճակին²⁴ տեսչութիւն առնել²⁵:

6 Ե. Վասն շնորհի եւ ժառանգութեան²⁶:

7 Զ. Վասն ժառանգաւորաց, որք²⁷ թողուն զտեսչութիւն եկեղեցւոյ²⁸:

8 Է. Վասն որք գերեցան յանաւրինաց:

9 Ը. Վասն որ²⁹ ամուլ լինի³⁰ կանանց³¹ ժառանգաւորաց եկեղեցւոյ³²:

10 Թ. Վասն ազատաց զերդ եւ զմարդ բաժանելոյ:

11 Ժ. Վասն ազատաց որ³³ ի վերայ վանաց իշխանութեամբ վարին եւ փոխեն զվանաց երէցսն³⁴:

12 ԺԱ. Վասն ազատաց դարձեալ, որք³⁵ հարկապահանջ են³⁶ ի տկարանոցաց:

13 ԺԲ. Վասն ազատաց եւ ռամիկ հեծելոց, որք իջավանս³⁷ առնեն ի վանս³⁸:

1 K_{abr} ԼԹ փխ ԼԸ

2 A Դրւնի, K_b Դու փխ Դրւնայ (BK_{ar}) (ուշ ձեռագրերում՝ Կանոնի Դրւնայ, որը մտել է հրատարակութիւնների մէջ)

3 K_r ամի

4 K_b չիք Զոր յամի չորրորդի

5 BK_{abr} Կոստանդինոսի փխ Կոստանտինոսի (K_A)

6 K_b կայսերէ

7 K_r բարեպաշտութիւն փխ բարեպաշտ

8 K_b թագաորին K_r չիք թագաւորի

9 K_a Հոռովայ, K_b Հոռոմոց փխ Հոռոմոց

10 K_b է գիր փխ գիր ի

11 K_b սուրբ փխ սրբոյ

12 K_{br} եկեղեցոյ

13 K_{ar} երանելոյ

14 K_a կաթողիկոսի

15 A Հայոց փխ Հայոց (BK_{abr}) (գուցէ Զ դարի բնօրինակին է յանգում հէնց այս Հայոց ընթերցումը, որն արձանագրուած է, օրինակ, Արունի կաթողիկէի շինարարական վիմագրում. «...ի ձեռն Գրիգորի Մամիկոնեանի Հայոց իշխանի...»)

16 AB Ներսիսի փխ Ներսէսի (K_{abr})

17 K_{ar} անուանիք

18 K_a կանոնիդ փխ կանոնացդ

19 K_a գլուխի, BK_{br} գլուխ փխ գլուխ (A)

20 K_{abr} ոչ է փխ չէ (AB)

21 B յայլոց K_r այլոյ

22 K_{abr} վիճակ փխ վիճակի (AB)

23 B վասն եպիսկոպոսի

24 K_r վիճակի փխ վիճակին

25 K_b առնել փխ առնել

26 K_{ar} ժառանգաւորութեան, K_b ժառանգաւորաց փխ ժառանգութեան (AB)

27 K_b որ

28 K_r եկեղեցոյ

29 K_a որք B չիք վասն որ

30 K_a լինին

31 K_{abr} ի կանանց

32 K_a եկեղեցւոյն K_b չիք եկեղեցւոյ

33 K_{ar} որք

34 K_b չիք եւ փոխեն զվանաց երէցսն

35 K_b որ

36 B հարկ պահանջեն K_{ar} հարկս պահանջեն, K_b հարկապահանջոյ են փխ հարկապահանջ են (A)

37 K_{ab} իջեալս փխ իջավանս (ABK_r)

38 K_b չիք առնեն ի վանս

14 Ա. Զի առաջնորդաց¹ սրբոյ² եկեղեցւոյ³, այսինքն է՝⁴ եպիսկոպոսաց, ըստ կանոնի սրբոց հարցն է գնալ արժան⁵ սրբութեամբ եւ արդարութեամբ յամենայն ճանապարհս արդարութեան, զի ամենայն քրիստոնեայք⁶ նոքաւք⁷ յաղեսցին եւ համեմեսցին, գուցէ անհամեալք ընկեսցին արտաքս եւ եղիցին կոխան⁸ ի մարդկանէ, այդ⁹ լինել աւրինակ հաւտին ամենայն բարեձեւութեամբ, զի յերեւել մեծի հովուապետին՝ ընդունիցին¹⁰ զանթառամ փառաց պսակն:

15 Բ. Եպիսկոպոս յայլոյ¹¹ վիճակի սեղան հաստատել կամ քահանայ ձեռնադրել մի՛ իշխեսցէ¹² ըստ կանոնի սուրբ¹³ հարցն, բայց եթէ ոչ գոյ եպիսկոպոս՝ հրամանաւ եպիսկոպոսապետին արասցեն մերձակայ եպիսկոպոսքն, բայց հասքն նոյն¹⁴ վիճակի եկեղեցւոյն¹⁵ եղիցին, որպէս եւ կանոնեալ է:

16 Գ. Եպիսկոպոս զայլոյ եպիսկոպոսի վիճակ մի՛ յափշտակեսցէ, եւ զսովորական աւրընթրիսն, որ ոչ է նմա անկաւոր՝ մի՛ առցէ: 17 Եւ եթէ¹⁶ պայքար ինչ իցէ ի մէջ եղբարցն՝ հաշիւ դիցեն, այդ¹⁷ բռնութեամբ մի՛ իշխեսցեն առնել կամ յափշտակութեամբ:

18 Դ. Եպիսկոպոսք իւրաքանչիւր վիճակաց՝ վանաց¹⁸ եւ անապատից¹⁹ տեսչութիւն եւ հոգաբարձութիւն արասցեն. ի լոյս եւ ի պաշտաւն եւ ի դպրոցս հայել, եւ իւրեանց պաշտաւնէիւքն կերակրել եւ վայելել ի սրբոցն շնորհէ, այլ բռնութեամբ եւ զաւշաքաղութեամբ ինչ²⁰ մի՛ իշխեսցեն առնել: 19 Նոյնպէս եւ ի տկարանոցս հայել եւ տեսչաւորել, եւ զպոռնկացելոցն եւ զայլոց²¹ յանցաւորաց²² զտուգանս առնուլ եւ ի նոսա մատակարարել, այլ զաւշաքաղութեամբ ինչ եւ բռնութեամբ ի տկարանոցացն մի՛ իշխեսցեն առնուլ, այլ²³ մանաւանդ յանձանձել եւ մխիթարել զտկարացն չքաւորութիւն: 20 Նոյնպէս եւ վանաց²⁴ երիցունքն եւ քահանայքն վարդապետին ի հնազանդութեան²⁵ կացցեն: 21 Ապա եթէ ոք յեպիսկոպոսաց կամ ի քահանայից անհնազանդեալ արհամարհիցէ²⁶ զեղեալ կանոնս նախահարցն՝ ընդ կանոնական պատուհասիւք եղիցին:

22 Ե. Վասն շնորհի եւ ժառանգութեան սահմանեցաք, թէ ի սկզբանէ որպէս ի²⁷ հրամանէ սրբոյն Գրիգորի լիեալ²⁸ նոյնպէս եղիցի. որոյ²⁹ շատ է ժառանգութիւնն³⁰ զշատն³¹ կերիցէ, որոյ³² սակաւ³³

1 ABK, գառաջնորդաց փ/ս զի առաջնորդաց (K_{ab})
 2 K_{ar} սրբոց փ/ս սրբոյ (ABK_b)
 3 K_b եկեղեցոյ
 4 B չիբէ
 5 K_b գնալ արժան է փ/ս է գնալ արժան
 6 A ամենայֆ փ/ս ամենայն քրիստոնեայֆ (BK_{abr})
 7 B նովաւ փ/ս նովաւֆ (BK_{abr})
 8 B կողան
 9 AK_{abr} այլ փ/ս այլ (B)
 10 K_b ընդունիցիֆ փ/ս ընդունիցին
 11 K_r այլոց փ/ս յայլոյ
 12 AB իշխեսցէ ձեռնադրել (կրկն.)
 13 K_a սրբոց փ/ս սուրբ
 14 K_b ի նոյն K_r այն փ/ս նոյն
 15 K_{br} եկեղեցոյն
 16 K_r թէ
 17 AK_{abr} այլ փ/ս այլ (B)

18 K_{abr} վանից փ/ս վանաց (AB)
 19 K_b անապատից, K_r անապատաց փ/ս անապատից
 20 K_{abr} չիբ ինչ
 21 K_r զայլոցն
 22 K_{ab} յանցաւորացն
 23 AK_{abr} այլ փ/ս այլ (B)
 24 K_{ar} վանից փ/ս վանաց
 25 K_r հնազանդութիւն փ/ս հնազանդութեան
 26 K_a արհամարհէ, K_r արհամարհեսցէ փ/ս արհամարհիցէ
 27 AK_{ab} չիբ ի (BK_r)
 28 K_{abr} լեալ փ/ս լիեալ (AB)
 29 K_{abr} որ փ/ս որոյ (AB)
 30 K_{br} ժառանգութիւն
 31 K_b շատ փ/ս զշատն
 32 K_b որ
 33 K_{br} զսակաւ

զսակաւն կալցի: 23 Եւ մի՛ ըստ ծախից՝
բաժանեսցեն զշնորհն, զի ժառանգութիւն
սրբոյ եկեղեցւոյ՝ իբրեւ զազատութիւն է,
զոր երանելոյն³ սրբոյն Գրիգորի եւ թա-
գաւորին Տրդատայ գատուցեալ⁴ են:
24 Արդ՝ զիւրաքանչիւր հարանց զժառան-
գութիւն⁵ կալցեն⁶ եւ սրբոյ եկեղեցւոյ⁷
պաշտամանն հպատակ կացցեն եւ վարդա-
պետին⁸ ի հնազանդութեան⁹ ամենայն
յաւժարութեամբ: 25 Արդ՝ եթէ¹⁰ ոք յուղա-
նայցէ¹¹ եւ զլոյս եւ զպաշտաւն եկեղեց-
ւոյն¹² խափանեսցէ¹³ եւ զմանկունս ուխ-
տին¹⁴ ի դպրոց ոչ տացէ¹⁵, իշխանութիւն
լիցի եպիսկոպոսին խրատել եւ ածել ի
կարգ ուղղութեան:

26 Զ. Ոմանք յուխտէ եկեղեցւոյ¹⁶
զկարգ եւ զպաշտաւն թողին եւ հեծելու-
թիւն ստացան: 27 Արդ՝ եթէ դառնան ի
չար ճանապարհէն՝ աւրհնեալք են ի
Տեառնէ եւ ընկալեալք ի մէնջ: 28 Ապա ե-
թէ¹⁷ ոչ, իշխանութիւն լիցի վարդապետին
զշնորհս եկեղեցւոյն¹⁸ հանել յայնպի-
սեացն¹⁹ եւ արժանաւոր քահանայից եւ
պաշտաւնէից²⁰ եւ մերձաւորաց տալ, որք

սրբոյ եկեղեցւոյ²¹ զգուշութեամբ զկարգն
կատարեն²²: 29 Այդ²³ եւ ժամ դիցեն այն-
պիսեացն Գ ամս. եթէ չդառնան ի նան-
րութեան ճանապարհէն, իշխանութիւն լի-
ցի եպիսկոպոսին զայնպիսին²⁴ գրով եւ
կնքով իսկ²⁵ մերժել ի շնորհացն²⁶ եւ տալ
մերձաւորաց նոցա²⁷:

30 Է. Այդ²⁸ վասն մերոյ²⁹ մեղաց յոր-
ժամ աշխարհս գերեցաւ ի թշնամեաց, բա-
զում արք եւ կանայք ի գերութեան էին³⁰,
նոցա ամուսինքն առանց վարդապետին
հրամանի³¹ կանայս առին եւ արանց եղեն:
31 Վասն այնպիսեացն³² սահմանեցաք
այսպէս. թէ յառաջ քան զէ³³ ամն մինչ
զուզակիցն ի գերութեան³⁴ էր եւ նոքա
յանդգնութեամբ այդ³⁵ ամուսին առին,
այնպիսեացն³⁶ ամուսնութիւնն ի պոռն-
կութիւն է. եւ³⁷ գան եւ պատուհաս կրես-
ցեն, յընչից³⁸ եւ ի ստացուածոց նոցա
հրամայեցաք առնուլ վարդապետաց եւ
յաղքատս բաշխել եւ զնոսա զատուցանել
ի միմեանց, եւ ապաշխարել է ամ: 32 Իսկ
յետ է³⁹ ամին, թէ⁴⁰ ամուսինքն⁴¹ դարձեալ
լինին ի գերութենէն, անդէն հրամայե-

1 AB ծխաց փխ ծախից (K_{abr})
2 K_{br} եկեղեցոյ
3 K_{abr} երանելոյն
4 K_b ազատացեալ փխ զատուցեալ
5 K_b ժառանգութիւն
6 ABK , կալցին փխ կալցեն (K_{ab})
7 K_{abr} եկեղեցոյ
8 K_a վարդապետութեան, K_r վարդապետութեամբ
փխ վարդապետին (ABK_b)
9 K_{abr} չիբ ի հնազանդութեան
10 K_b մի փխ եթէ
11 K_{ab} յուղանայցէ փխ յուղանայցէ (ABK_r)
12 K_a եկեղեցւոյ, K_{br} եկեղեցոյ փխ եկեղեցւոյն
13 B խափանեսցէ եկեղեցւոյն փխ եկեղեցւոյն խա-
փանեսցէ
14 K_b ուխտի
15 BK_r տայցէ փխ տացէ
16 K_{br} եկեղեցոյ
17 K_{abr} եթէ փխ եթէ
18 K_b եկեղեցոյ, K_r եկեղեցոյն փխ եկեղեցւոյն
19 K_b այնպիսեացն
20 K_b չիբ եւ պաշտաւնէից

21 K_{br} եկեղեցոյ
22 B կատարեսցեն փխ կատարեն
23 AK_{abr} այլ փխ այդ (B)
24 K_a զայնպիսին փխ զայնպիսին
25 K_r չիբ իսկ
26 K_b շնորհաց
27 K_b չիբ նոցա
28 AK_{abr} այլ փխ այդ (B)
29 K_b մերոց
30 K_{ab} չիբ բազում արք եւ կանայք ի գերութեան
էին
31 K_b հրամանին
32 K_b այնպիսեացն փխ այնպիսեացն
33 K_a գեաւթն փխ գէ
34 K_b գերութիւն
35 K_{abr} այլ փխ այդ (AB)
36 A այնպիսեաց փխ այնպիսեացն (BK_{abr})
37 K_b չիբ եւ
38 AB յնչից
39 A յէ փխ յետ է
40 A եթէ փխ եթէ (BK_{abr})
41 K_a ամուսինիբ

ցաք դառնալ յիւրաքանչիւր ամուսինս¹, ապա թէ² ոչ՝ կալցին, զոր առինն, եւ նոքա որ դարձանն³ ւարճնութեամբ⁴ այլ կանայս առցեն⁵, եւ այլ⁶ արանց լիցին⁷, եւ կրկին ապաշխարութիւն ի վերայ եղիցի⁸: 33 Իսկ որ համբերեացն⁹ զէ ամն, առցէ ւարճնութեամբ¹⁰, առանց տուգանի¹¹ եւ պատուհասի, եւ կրկին ապաշխարութիւն ի վերայ եղիցի¹²:

34 Ը. եթէ ոք այր կամ կին ի սրբոյ եկեղեցւոյ¹³ ի ժառանգաւորաց անորդի իցէ, ի կենդանութեան իւրում իշխան լիցի ինքն¹⁴ ունել¹⁵ զամենայնն¹⁶, եւ անցեալ ըստ ինքն՝ ի մերձաւորացն մի՛ իշխեսցէ հեռացուցանել զհող եւ զջուր եւ զշնորհս¹⁷ եկեղեցւոյն¹⁸: 35 Եւ մերձաւորքն եթէ¹⁹ բազումք են եւ նա կամիցի զմի²⁰ ոք առնել իւր յորդեգիրս՝ իշխան է առնել, որ նմա ըստ կամս զնայցէ²¹ եւ դիւր լինիցի, բայց հեռաւորի եւ աւտարի չիշխէ տալ, բայց զշարժուն ոք եւ զհրտակ ում²² կամի տալ՝ արժան է, եւ եթէ²³

վաճառել կամի կամ²⁴ հոգեաց տալ՝ իշխան է: 36 Իսկ եթէ որդեգրեալն²⁵ արժանասցի քահանայութեան՝ գեաւղջն²⁶ վկայութեամբ կամ որ²⁷ որդեգրեացն զնա, եւ չէր անկ նմա քահանայութիւն²⁸, սակայն զկէս շնորհին կալցի²⁹ յաղագս ձեռնադրութեանն, ազատ ի հարկէ եւ ի բեկարէ³⁰, եւ զկէս շնորհին եւ զհող եւ զջուր բաւանդակ³¹ սրբոյ եկեղեցւոյն³² թողցէ վախճանեալ³³ քահանայն եւ կին նորա: 37 Ամենայն իսկ շնորհն մերձաւորացն³⁴ եղիցի, եթէ ոչ որդիս կամ³⁵ թոռունս ունիցին, զի չվայելէ³⁶ զսրբոյ³⁷ եկեղեցւոյ³⁸ զժառանգութիւն³⁹ յարժանաւոր մերձաւորացն աւտարացուցանել եւ տալ հեռաւոր աւտարաց⁴⁰: 38 Բայց եթէ անկաւորացն կամաւորութեամբ վաճառել⁴¹ իսկ թողացուցէ վարդապետն, եւ զայն⁴² մի՛ շինականի ումեք, այդ⁴³ յուխտէ եկեղեցւոյն⁴⁴, թէեւ⁴⁵ հեռաւոր իցէ, իշխան է վարդապետն եւ մերձաւորին⁴⁶ չմերձաւորեցուցանել⁴⁷: 39 Իսկ եթէ գեաւղջն⁴⁸ երիցուն դիպի¹

1 K_{ar} ամուսին փխ ամուսինս
 2 AB եթէ փխ թէ (K_{abr})
 3 B դարձան
 4 K_{abr} չի՞ ւարճնութեամբ
 5 K_r առնեն փխ առցեն
 6 K_r չի՞ այլ
 7 K_r լինին փխ լիցին
 8 K_{abr} դիցեն փխ եղեցի
 9 K_{ab} համբերեաց փխ համբերեացն
 10 A չի՞ ւարճնութեամբ (հետագայում աւելացուած է այլ գրչի կողմից)
 11 K_r տուգանաց
 12 K_r դիցեն փխ եղեցի
 13 K_{br} եկեղեցոյ
 14 K_{ab} ինքն իշխան լիցի փխ իշխան լիցի ինքն
 15 K_b առնել փխ ունել
 16 K_{br} զամենայն
 17 K_{ab} զամենայն շնորհս փխ զշնորհս (ABK_r)
 18 K_{br} եկեղեցոյն
 19 K_{ab} թէ փխ եթէ
 20 K_{ab} առն զմի
 21 K_{br} զնայցէ փխ զնայցէ (ABK_a)
 22 K_{abr} ում եւ
 23 ABK_r թէ փխ եթէ (K_{ab})

24 K_{abr} եւ փխ կամ
 25 K_b յորդեգրեալն
 26 B գեղջն K_a կամ գեաւղջն
 27 K_{abr} չի՞ որ
 28 K_a քահանայութիւնն
 29 K_{ab} ընկալցի, K_r կալցին փխ կալցի (AB)
 30 K_r պէկարէ փխ բեկարէ
 31 AK_{abr} բովանդակ փխ բաւանդակ (B)
 32 K_{br} եկեղեցոյն
 33 K_b վաղմանեալ K_r վաղջանեալ
 34 K_b մերձաւորաց
 35 K_{abr} եւ փխ կամ
 36 K_{ab} զինչ վայելէ փխ զի չվայելէ (ABK_r)
 37 K_{ar} սրբոյ
 38 K_{br} եկեղեցոյ
 39 K_r ժառանգութիւն
 40 K_b հեռաւորաց փխ հեռաւոր աւտարաց
 41 B կամ հանելով փխ վանառել
 42 K_{abr} չի՞ եւ զայն
 43 AK_{abr} այլ փխ այդ (B)
 44 K_{br} եկեղեցոյն
 45 K_a թէ փխ թէեւ
 46 K_r մերձաւորի
 47 BK_{ar} չմերձեցուցանել փխ չմերձաւորեցուցանել
 48 B գեղջն, K_{ab} գեաւղջ, K_r գիւղջ փխ գեաւղջն (A)

ժառանգութիւնն մնալ, եղիցի ժառանգութիւնն² սրբոյ աթոռոյն, եւ ում կամեսցի՝ շնորհեսցէ վարդապետն միայն՝ արժանաւորաց եւ գիտնոց:

40 Արդ՝ այս սահմանադրութիւն եկեղեցւոյ³ ի Հերակղէ⁴ Հոռոմոց⁵ թագաւորէ եւ ի Խոսրովայ Պարսից արքայէ⁶ աւուրցն եւ այսր եղիցի. իսկ ինչ որ յառաջ քան զնոցա ժամանակն գործեցեալ է, մի՛ շարժեսցի, զի չգտեմք ինչ հաստատուն, թէ որպէս կալեալ: 41 Բայց յայսմ հետէ այսպէս կալցին⁷, որպէս սահմանեցաք յանուն Տեառն, եւ մի՛ ոք իշխեսցէ փոփոխել զայս սահմանադրութիւն⁸:

42 Թ. Յորժամ ազատք զիւրեանց զերդումարդ⁹ բաժանեն, յոլովք չարակնութեամբ առնեն, զժառանգաւորս¹⁰ եկեղեցւոյ¹¹ ջանան ի ծառայութիւն եւ ի¹² ստրկութիւն¹³ արկանել՝ մոլեալք եւ մոլորեալք ի հաւատոց¹⁴ քրիստոնէից¹⁵: 43 Զի երանելոյն¹⁶ Գրիգորի եւ սրբոյն Տրդատայ զսուրբ եկեղեցւոյ¹⁷ մանկունս ընդ ազատաց տոհմին¹⁸ են կարգեալ, եւ ազատ

էին¹⁹ սրբոյ եկեղեցւոյ²⁰ հող եւ ջուր: 44 Նաեւ ի²¹ Պարսից իսկ տէրութեանն յայտ արարեալ եւ չէ խառնեալ²² ի շնական իշխանութեամբ, զերիցունեաց²³ տունսն²⁴ ի դիւանին եղեալ են, բայց միայն զհասան տալ յարքունիս: 45 Արդ՝ եթէ ոք ազահութեան²⁵ ակամբ հայեսցի եւ զազատ մանկունս եկեղեցւոյ²⁶ ի²⁷ բաժին եւ ի վիճակ եւ ի²⁸ ծառայութիւն արկեցն, այնպիսիքն ի սուրբ Լուսաւորչի²⁹ աւրհնութենէն եւ ի մերմէ ժողովոյս հեռի եղիցին, եւ մի՛ եղիցի իշխանութիւն վարդապետի³⁰ եւ քահանայից³¹ զայնպիսեացն պատարագն աւրհնել: 46 Այլ³² եւ ոմանք յազատաց³³ ըստ իւրաքանչիւր կամաց բաժանեն զշնորհս եկեղեցւոյ³⁴ եւ զառաջնորդաց զիշխանութիւն³⁵ եւ զգործ³⁶ յափշտակեն, եւ վարդապետաց հրամանի եւ մեր կանոնիս ունկնդիր չլինին³⁷. այնպիսի յանդգնեալքն³⁸, որ գործեն զտարահաճելիսն³⁹ Աստուծոյ, հեռի եղիցին ի սրբոց եւ ի մեր աւրհնութենէ⁴⁰:

1 K, մերձեցուցանել դիպի
 2 K_b չի՛ մնալ եղիցի ժառանգութիւնն
 3 K_{br} եկեղեցոյ
 4 K_b ձերակլէ
 5 K_a Հոռովոց K_b Հոռոմոց
 6 K, թագաւորէ փխ արքայէ
 7 B չի՛ կալցին (յետոյ աւելացուած է ուրիշ ձեւագրով)
 8 K_{ab} սահմանադրութիւն կանոնաց (K_b կանոնացս)
 9 K_{ab} երդ եւ մարդ, K_r երդումարդ փխ գերդումարդ (AB)
 10 B գժառանգորս
 11 K_{abr} եկեղեցոյ
 12 K_a չի՛ ի
 13 B ի ստրկութիւն եւ ի ծառայութիւն փխ ի ծառայութիւն եւ ի ստրկութիւն
 14 K_{ar} հաւատոյ
 15 K_a քրիստովնէից
 16 K_{abr} երանելոյն
 17 K_r եկեղեցոյ
 18 K_a տոհմի

19 K_b է փխ էին
 20 K_{abr} եկեղեցոյ
 21 K_b չի՛ ի
 22 K_r խառնեալ փխ չէ խառնեալ
 23 K_a գիրիցունեաց
 24 K_b տունս
 25 K_{ab} յազահութեամբ, K_r յազահութեան փխ ազահութեան (AB)
 26 K_{br} եկեղեցոյ
 27 K_b չի՛ ի
 28 K_b չի՛ եւ ի
 29 K_{ab} Լուսաւորչին
 30 K_r վարդապետին
 31 K_a քահանայի
 32 AK_{abr} այլ փխ այլ (B)
 33 K_b ազատաց
 34 K_b եկեղեցոյ K_r եկեղեցոյն
 35 K_r գիշխանութիւնն
 36 K_r գգործս
 37 K_r չի՛ ինչիցն չլինին
 38 K_r անդգնեալքն
 39 K_r զտարահաճելիս
 40 K_b արհնութենէն

47 Ժ. Ոմանք յազատաց ի վերայ վանաց¹ ի իշխանութիւն առնեն, եւ վանական, զոր կամին, հանեն եւ արկանեն, զոր չէ արժան եւ աւրէն. եւ ոմանք ընտանեաւք ի վանքն² նստին՝ արհամարհեալ զեկեղեցաւն Աստուծոյ անպատկառելի անամաւթութեամբ: 48 Արդ՝ եթէ լուեալ մերոյ հրամանիս՝ դարձցին եւ թողցեն յառաջնորդս³ զտեսչութիւն եկեղեցւոյն⁴ կարգել⁵ եւ յաւրինել ըստ հաճոյիցն Աստուծոյ, այնպիսեացն յառաջագոյն⁶ գործելեաց⁷ յանցանացն⁸ թողութիւն լիցի եւ ի մեր միաբան ժողովոյս աւրհնեալ եղիցին: 49 Եւ ժողովրդեամբ եւ պտղաբերութեամբ եւ ուխտաւորեալ եւ նուիրեալ ընծայիւք երթիցեն ի վանսն եւ աղաւթեսցեն, որպէս արժանն⁹ է յիւրեանց հարանց վաստակս, բայց ժլատութեամբ մի՛ ի իշխեսցեն, զի եղիցին աւրհնեալ յԱստուծոյ եւ ի մեր¹⁰ ժողովոյս:

50 ԺԱ. Ոմանք յազատաց ի վերայ տկարանոցաց ի իշխանութիւնս¹¹ առնեն, եւ որպէս ի կենդանեաց՝ հարկս պահանջեն եւ ի կերակուրս եւ յըմպելիս¹² զիւրեանց գործակալս մատուցանեն, կռուով եւ պատուհասիւ նեղեն եւ զողորմելի եղբարսն չարչարեն անխղճաբար, որում պարտ եւ արժան էր հոգալ եւ խնամել յիւրաքանչիւր վաստակոց՝ ի կալոյ եւ ի հնձանէ եւ յամենայն արմտեաց տալ մասն եւ բաժին, եւ մխիթարել զսիրտս¹³ նոցա եւ բժշկել

1 K_{ar} վանից փխ վանաց
 2 K_r վանսն
 3 K_r առաջնորդս
 4 K_{br} եկեղեցոյն
 5 K_r կարգեալ
 6 K_r գործելոյ K_b չի՛ գործելեաց
 7 B գործելեացն փխ գործելոյ յանցանացն
 8 K_{ab} արժան փխ արժանն (ABK_r)
 9 K_a մէնջ փխ մեր
 10 AB ի իշխանութիւն փխ ի իշխանութիւնս (K_{abr})
 11 K_b որպէս ի կերակուր փխ ի կերակուրս
 12 A յմպելիս
 13 K_a զսիրտ

զվէրս նոցա, զի եղիցին արժանաւորք մեծաց վարձուց եւ պարգեւաց ի փառաւոր¹⁴ գալստեան որդւոյն¹⁵ Աստուծոյ:

51 ԺԲ. Ոմանք յազատաց եւ յռամիկ¹⁶ հեծելոց հասանելով ի գեաւղս¹⁷ ուրեք, թողեալ զգեաւղն¹⁸ ի վանսն առնեն զիջավանսն¹⁹ եւ ի²⁰ յարկս սրբոցն, եւ գուսանաւք եւ վարձակաւք պղծեն զնուիրեալ տեղիսն Աստուծոյ, զոր²¹ սոսկալի է քրիստոնէից լսել²², թո՛ղ թէ առնել: 52 Արդ՝ զվերագրեալ կանոնս²³ սահմանադրութեան մերոյ խաւսեսցին ի լսելիս լսողաց վարդապետք եւ երիցունք եկեղեցւոյն²⁴, եւ որք միանգամ ունկնդիրք լիցին²⁵ եւ հրամանակատարք, աւրհնեսցին ի Քրիստոսէ եւ ի սրբոց վարդապետաց եւ ի²⁶ մեր միաբան ժողովոյս: 53 Իսկ եթէ ըմբոստացեալք²⁷ եւ ամբարտաւանեալք արհամարհիցեն, այնպիսիքն եղիցին արհամարհեալք²⁸ ի սրբոց վկայիցն եւ տարագրեալք յամենայն հոգեւոր²⁹ աւրհնութենէ: 54 Զի վանքդ անուն հանգստարանք են սրբոց եւ աւթեմանք³⁰ եպիսկոպոսաց եւ քահանայից, սարկաւագաց³¹ եւ արեղայից եւ աղքատաց: 55 Եւ եթէ երբեք ուրեք ազատք բարեպաշտք եւ տիկնայք աստուածա-

14 K_a փառաւորեալ փխ փառաւոր
 15 K_r որդոյն
 16 K_r ռամիկ
 17 B գեղս, K_{ar} ի գեաւղ, K_r գեաւղ փխ գեաւղս (A)
 18 B զգեղն
 19 K_a զիջեւանսն, K_r զիջեւանն փխ զիջավանսն (ABK_b)
 20 AB չի՛ ի
 21 K_r որ
 22 K_{ar} լսել քրիստոնէից
 23 AB կանոն
 24 K_r եկեղեցոյն
 25 BK_a լինիցին փխ լիցին (AK_{br})
 26 K_r չի՛ ի
 27 K_r ընդ ոստուցեալ փխ ըմբոստացեալ
 28 K_a արհամարհեալ
 29 B չի՛ հոգեւոր
 30 K_{ar} արեւանն փխ արեւանն (ABK_b)
 31 K_a եւ սարկաւագաց

սէրք¹ կոչեսցին ի սպասաւորաց սուրբ տեղեացն, մեծաւ² երկիրդիւ երթիցեն նուիրական ընծայիւք լինել հաղորդ պաշտաման եւ աղաւթից եւ աւրհնութեանց, պատրաստելոց ի տան Տեառն³ Աստուծոյ, արդարեւ ըստ այնմ, թէ⁴ «Մտից ի տուն քն պատարագաւք եւ տաց քն, գոր խոստացան քն շրթունք իմ»⁵, եւ կամ թէ՛ «Մի՛ ունայնաձեռն երեսեսցիս առաջի իմ»⁶, այդ⁷ որ ինչ բարին է, ընդ քեզ բերձիր⁸:

56 Արդ՝ զայս Բժ-ան⁹ գլուխս¹⁰, զոր սահմանաւ եղաք¹¹, ոչ մտացածին ինչ, այդ¹² ըստ հրամանի Հոգւոյն Սրբոյ եւ¹³ ըստ սահմանի¹⁴ սրբոց հարցն եւ սրբոյն Գրիգորի եւ բարեպաշտ թագաւորին Տրդատայ եւ նորին սրբոյն Գրիգորի լուսաւոր զաւակացն: 57 Եւ որք լսողք¹⁵ լինին հնազանդք եւ կատարիչք այսմ կանոնի՝ եղիցին¹⁶ աւրհնեալք ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ յամենայն սրբոց Աստուծոյ եւ գտցին ժառանգաւորք անվախճան¹⁷ կենացն երկնից¹⁸ արքայութեանն¹⁹ յաւիտեանս յաւիտենից²⁰. ամէն:

58 Ես՝ Ներսէս շնորհիւն Աստուծոյ նուաստ կաթողիկոս Հայոց²¹, վասն վե-

րագրեալ²² կանոնիս ամենայն աթոռակցաւք մերովք՝ սուրբ եպիսկոպոսաւք Հայոց²³ ձեռն արկեալ, կնքեցաք ըստ²⁴ հրամանի եւ սահմանի²⁵ Հոգւոյն Սրբոյ եւ ընտրելոց նորա:

59 Ա. Տէր Յովհաննէս²⁶ Ոստան եւ Մարդպետական եպիսկոպոս.

60 Բ. Տէր Ներսէս Հարքայ եպիսկոպոս.

61 Գ. Տէր Քրիստոսատուր Բասենոյ եպիսկոպոս.

62 Դ. Տէր Իսրաէլ²⁷ Տայոց եպիսկոպոս.

63 Ե. Տէր Յովհաննէս²⁸ Մարդաղոյ եպիսկոպոս.

64 Զ. Տէր Յովհան²⁹ Բզնունեաց եպիսկոպոս.

65 Է. Տէր Գրիգոր Արշարունեաց եպիսկոպոս³⁰.

66 Ը. Տէր Սեբէոս³¹ Բագրատունեաց եպիսկոպոս.

67 Թ. Տէր Գրիգոր Խոռխոռունեաց³² եպիսկոպոս.

68 Ժ. Տէր Սիմէովն³³ Ռշտունեաց եպիսկոպոս.

69 ԺԱ. Տէր Իսրաէլ³⁴ Վանանդայ³⁵ եպիսկոպոս.

1 A աստուածաւոր
2 K, եւ մեծաւ
3 K_{ar} չի՛ք Տեառն
4 K, եթէ
5 Ս աղ. Կ Ե 13
6 Հ աղ. Բ Օ ր. Ժ. Գ 16:
7 AK_{abr} այլ փիս այդ (B)
8 K_{ar} բերցես փիս բերջիր (ABK_b)
9 K_a երկոտասան փիս Բժ-ան
10 K, գլուխ
11 K, սահմանեցաք փիս սահմանաւ եղաք
12 AK_{abr} այլ փիս այդ (B)
13 K_a չի՛ք եւ
14 K, չի՛ք Հոգւոյն Սրբոյ եւ ըստ սահմանի
15 K_a լսաւդ
16 K, եւ եղիցին
17 K, անվաղման
18 K, յերկնից
19 K, արքայութեան
20 K_a չի՛ք յաւիտենից
21 A Հայոց (տե՛ս սկզբում, տողատակ 15)

22 B վերագրեալ վերոյ
23 K_a չի՛ք վասն վերագրեալ ... եպիսկոպոսաւք Հայոց
24 K, ըստ սահմանի
25 K_a չի՛ք եւ սահմանի
26 AB Յովաննէս
27 K_{ar} Իսրաէլ K_b Իսրայէլ
28 ABK, Յովաննէս
29 K, Յոհան
30 K_b չի՛ք նոցա եւ բժշկել ... Արշարունեաց եպիսկոպոս (երեբ՛ էջ)
31 K_b Սեբիոս
32 BK_a Խորխոռունեաց
33 BK_{br} Սիմէոն
34 K_{br} Իսրաէլ
35 K_b Վանանդայ

- 70 ԺԲ. Տէր Թէովփիղոս¹ Աշմունեաց² եպիսկոպոս.
 71 ԺԳ. Տէր Ասայէլ³ Ամատունեաց եպիսկոպոս.
 72 ԺԴ. Տէր Գրիգոր Անձաւացեաց⁴ եպիսկոպոս.
 73 ԺԵ. Տէր Թէոդորոս⁵ Գնունեաց եպիսկոպոս.

- 74 ԺԶ. Տէր Յակովբոս⁶ Պալունեաց⁷ եպիսկոպոս.
 75 ԺԷ. Տէր Սամուէլ⁸ Մեհնունեաց եպիսկոպոս⁹.
 76 [Այս են սուրբ ժողովն¹⁰ Հայոց¹¹, որք ի Դւին ժողովեցան¹² ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն:]

1 AB Թեովփիղոս, K_{br} Թեովփիլոս փիս Թեովփիղոս (K_a)
 2 K, Աշմունեաց
 3 B Ասայել
 4 K_a Անձնացեաց
 5 K_a Թաղէոս, K_b Թաթէոս, K_r Թեոդէոս փիս Թեոդորոս (AB)

6 K_r Յակոբոս
 7 K_a Պաղունեաց K_b Ալունեաց փիս Պալունեաց
 8 B Սամուել
 9 K_b չի՛ր Մեհնունեաց եպիսկոպոս
 10 K_a ժողով, K_r ժողովն փիս ժողովն (ABK_b)
 11 K_r Հայոց անուանի (Վ. Յակոբեանը վերականգնելի է համարում ժողովոյն հարց անուանին փիս ձեռագրերի՝ ժողովն Հայոց, իրօք, ոչ այնքան սպասելի ընթերցման)
 12 K_b ժողովեցան ի Դւին փիս ի Դւին ժողովեցան (Վ. Յակոբեանը վերականգնելի է համարում 'Դուին' ըստ մի բանի ուշ ձեռագրերի ընթերցման)

**ՅՈՎՍԷՓ ԲՐՏԻԱՅՐԵՑԻ
(ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ)**

[«ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ»]

ՅՈՎԱԷՓ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆԻ «ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Յովսէփ Անապատականի (Բրտիայրեցու) գրութիւնը պահպանուել է միայն Ժ դ. վերջի հեղինակ Մովսէս Դասխուրանցու (ուշ ձեռագրերում եւ գրականութեան մէջ կոչուած նաեւ Կաղանկատուացի) Պատմութիւն Աղուանից երկում (գիրք Բ, գլուխ Ծ): Այն մի փոքրիկ պատմութիւն է Արցախ նահանգի («գաւառի») Յղերկս գիւղի եկեղեցում գտնուող սուրբ նշխարների հաւաքման մասին: Իր ոճով ձեռագրի յիշատակարան է յիշեցնում, սակայն իրականում այդպիսին չէ. ունեցած նշխարների մասին նմանատիպ փոքրիկ գրութիւններ շարադրում էին միջնադարեան հոգեւոր կենտրոններում եւ վանական տնտեսութեան մասին պատմող ուրիշ նիւթերի հետ միասին պահուում վանքերի ժողովածոյ-մատեաններում՝ քեթովներում: Մենք պայմանականօրէն անուանում ենք երկը Յիշատակագրութիւն:

Յիշատակագրութիւնը անպաճոյճ ոճով հաւաստի եւ ազբերագիտական մեծ արժէք ներկայացնող տեղեկութիւններ է շարադրում ոչ միայն սուրբ նշխարների հաւաքման, այլեւ ժամանակի պատմական իրողութիւնների մասին (օրինակ՝ այս երկի շնորհիւ են արձանագրում տուեալ ժամանակաշրջանում Աղուանքի միաբնակ լինելու հանգամանքը, պատմական շատ անձանց անուններ): Իր տեղափոխութիւնը Սիւնիքի Գեղաքունի (Գեղամայ) գաւառի Բրտի այրք վանքից Արցախի Յղերկս գիւղ Յովսէփ Անապատականը թուագրում է Հերակլ կայսեր, Յագկերտ արքայից արքայի, Սիւնեաց Գրիգոր եւ Աղուանից Վարազ Գրիգոր իշխանների, Հայոց եզր Արահեզացի կաթողիկոսի եւ Սիւնեաց եպիսկոպոս Մաթուսաղայի ժամանակով, այսինքն՝ 632-636 թթ. միջեւ ընկած տարիներով (ըստ Հ. Ն. Ակինեանի՝ մօտաւորապէս 634 թ.): Դրանից յետոյ նա յիշատակում է Յղերկսի շրջակայ գաւառի (անունը չի տրուում, բայց, հաւանաբար, դա զարգացած միջնադարում եւս յիշատակուող «Տանձեաց» գաւառակն է՝ կենտրոնական Արցախի արեւմտեան հատուածում, Տրտուի հովտում, որտեղից էր Յովսէփի գործընկեր Մխիթար անապատականը) եպիսկոպոս Միհրի՝ 12 տարի անց տեղի ունեցած վախճանի եւ նրան յաջորդած Անդրէաս եպիսկոպոսի 11-ամեայ իշխանութեան մասին, որը թոյլ է տալիս թուագրել Յիշատակագրութիւնը 650-ական թթ. երկրորդ կէտով:

Պատմութիւն Աղուանիցի ձեռագրերի երկու խմբերի (a ձեռագիր եւ bclr ձեռագրեր՝ b1 եւ cr ենթախմբերով) օգտագործմամբ կազմուած Յովսէփ Անապատականի Յիշատակագրութեան քննական բնագիրը մեծ հաւանականութեամբ պատկերացում է տալիս նրա եթերորդարեան վիճակի մասին: Ստորեւ ներկայացուած բնագրի տողատակերում հաշուի չեն առնուած Պատմութիւն Աղուանիցի երկու տասնեակից աւելի մնացեալ գրչագրերի տարընթեցումները, քանի որ դրանք հաստատապէս արտագրուել են վերը նշուած հինգ ձեռագրերից որեւէ մէկից եւ չեն կարող օգտակար համարուել հեղինակի ինքնագրի վերականգնման հարցում: Բնագրի տողատման եւ կէտադրման խնդրում էապէս օգտուել ենք Պատմութիւն Աղուանիցի համեմատական հրատարակութեան հեղինակ Վարազ Առաքելեանի կատարած աշխատանքից:

Ալեքսան Յակոբեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Ն. Ադոնց**, *Քննություն Մովսէս Կաղանկատուացու*, «Անահիտ», Փարիզ, 1939, թիւ 4-5:
2. **Հ. Ն. Ակիմեան**, *Մովսէս Դասխուրանցի (կոչուած Կաղանկատուացի) եւ իր Պատմություն Աղուանից, Վիեննա*, 1970 :
3. **Կ. Ղահրամանեան**, «*Պատմություն Աղուանից աշխարհի*» երկի աղբիւրները (թեկնածուական ատենախօսություն), Երեւան, 1974:
4. **Ասատուր Մնացականեան**, *Աղուանից աշխարհի գրականութեան հարցերի շուրջը*, Երեւան, 1966:
5. **Մովսէս Կաղանկատուացի**, *Պատմություն Աղուանից աշխարհի*, Քննական բնագիրը եւ ներածությունը Վ. Առաքելեանի, Երեւան, 1983:
6. **Ալեքսան Թակոբեան**, *Մովսէս Կաղանկատուացու «Աղուանից պատմութեան»* ձեռագրերը, ԲՄ, Երեւան, 1986, թիւ 15:
7. **Հ. Ս. Սլազեան**, *Մովսէս Կաղանկատուացու «Աղուանից պատմութեան» աղբիւրները*, ՊԲՀ, Երեւան, 1972, թիւ 2:
8. **А. А. Акопян**, *Албания-Алуанк в греко-латинских и древнеармянских источниках*, Ереван, 1987.
9. *The History of the Caucasian Albanians by Movsés Dasxuranci*. Translated by C. J. F. Dowsett, London, 1961.

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԾ ՁԵՆԱԳՐԵՐԻ

a - ՄՄ ձեռ. թիւ 1531, ժամանակ՝ 1289 թ.

b - ՄՄ ձեռ. թիւ 1725, ժամանակ՝ 1675 թ.

c - ՄՄ ձեռ. թիւ 2561, ժամանակ՝ 1664 թ.

l - Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արեւելագիտութեան ինստիտուտի Ա.-Պետերբուրգի բաժանմունքի գրադարանի հայերէն ձեռագրերի հաւաքածոյ, թիւ С 59, ժամանակ՝ 1678 թ.

r - Բրիտանական թանգարանի թիւ Or 5261, ժամանակ՝ ժէ դ.

**ՎԱՍՆ ՅՈՎԱԵՓԱՒ¹ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆԻ, ԲՆԱԿԵԼՆ² ՅԱՐՑԱՆ ԵՒ ԵՐԹՆ
ՅԵՐՈՒՍԱՂԵՍ, ԸՆԴ ՆՄԻՆ ԵՒ ԲԵՐՈՒՄՆ ՆՇԽԱՐԱՅՆ³ ՍՐԲՈՅ]**

1 Ի թագաւորութեանն Հերակղի⁴ եւ ջախջախ թագաւորութեանն Պարսից Յագկերտի⁵, ի կաթողիկոսութեանն⁶ Հայոց Եգրի⁷ եւ ի սպարապետութեանն⁸ Մուշեղի, ի⁹ Սիւնեաց տէրութեանն Գրիգորի, յեպիսկոպոսութեանն Մաթուսաղայի¹⁰ եւ յԱղուանից իշխանութեանն Վարազ Գրիգորի՝ Գարդմանա¹¹ տեառն, գնացի ես՝ Յովսէփ անապատական, ի գաւառէ Գեղամա՝¹² յանապատէ Բրտի այրեաց¹³ վասն չար նեղութեան¹⁴ ժամանակի¹⁵, որ¹⁶ անիրաւք գաւրացեալք¹⁷ առ ոտսն¹⁸ կոխեցին գեկեղեցիս¹⁹ եւ զտառապեալսն²⁰ հարկապահանջ եւ անառակ գնացիւք աւերեցին: 2 Մանաւանդ արիւնարբու ազգն Տաճկաց սկսաւ զաւրանալ եւ եղ զամենայն աշխարհս իբրեւ զհող ի կոխումն: 3 Յայսպիսի նեղութեանց խոյս տուեալ իմ՝ եկի²¹ ի

գաւառս Արցախա²², ի գեաւղս²³ Յղերկս առ ծերունի եպիսկոպոսն Միհր²⁴: 4 Եւ նորա ընկալեալ զիս՝ զանարժանս, խնդրեաց ի գեղջեացն²⁵ զայս տեղի, շինեաց²⁶ գեկեղեցիս, եւ կացեալ իմ ի սմամս երկոտասան, ապա զնա Աստուած յաւել²⁷ առ հարս իւր:

5 Եւ յաջորդեաց²⁸ զաթոռ նորին Անդրէաս, որ կալաւ զիշխանութիւնն ամս մետասան, նմա յանձն արարեալ զիս Տեառն իմոյ, որոյ²⁹ բարեսէր մտաւք ամենայնիւ զտեղիս հաստատեալ: 6 Բայց ոչ կային³⁰ նշխարք Սրբոցս³¹ ի վայրքս: 7 Իսկ Մխիթար ոմն անապատական ի Տանձեաց, ցանկացեալ սրբոյ քաղաքին Երուսաղէմի՝ երկու³² ընկերաւք գնացեալ երկրպագէ ամենայն սրբութեանցն, եւ զմի ամ կացեալ անդ՝³³ շնորհեաց նմա Քրիստոս ի նշխարաց սրբոյն³⁴ Ստեփաննոսի եւ սրբոյն Գէորգա³⁵ ի ձեռն հաւատաւորի միոյ՝ Հոռմաշինեցոյ³⁶, որ սակս իւր մերձաւորաց էր պահեալ, եւ ի սպառել³⁷ նոցա՝³⁸ ես

1 a Յուսիփայ, c Յովսեփայ, l Յովսեփայ փիս Յովսեփայ (br)
2 l բնակիլն bcr բնականալն փիս բնակելն
3 bclr նշխարաց
4 clr Հերակղի
5 ab Ագկերտի փիս Յագկերտի
6 bcr կաթողիկոսութեանն l եւ կաթողիկոսութեանն
7 a Էգրի
8 b սպարապետութիւնն
9 l եւ ի
10 c Մաթուսաղի r Մաթուսաղաի
11 l Գարդմանայ
12 bclr Գեղամայ
13 cr Պրտի այրեաց
14 cr չարութեան փիս չար նեղութեան
15 b ժամանակիս
16 l որք
17 a զայրացեալք փիս զաւրացեալք
18 bclr ոտն փիս ոտսն
19 c յեկեղեցիս
20 bclr զտառապեալս
21 cr զնացի փիս եկի

22 a յԱրցախ փիս Արցախա
23 cr գեւղս, l գիւղս փիս գեաւղս (ab)
24 bclr Միհրի փիս Միհր
25 cr գեղջեացն, l գեղջեան, b գեղ փիս գեղջեացն
26 l եւ շինեաց
27 b յաւելաւ
28 b աջորդեաց
29 a որո
30 a կացին փիս կային
31 c սրբոց
32 l եւ երկու
33 l անո
34 c սրբոյ r սրբոց
35 c Գէորգայ, b Գեորգեա, l Գեորգեա, r Գեորգայ փիս Գէորգա (a)
36 bc Հոռմայ շինեցոյ, l Հոռմայ շինեցոյ փիս Հոռմաշինեցոյ (ar)
37 l սպառիլ
38 b նոցա

զսուրբսն ցՄխիթար¹: 8 Եւ ասէ. «Տարցես զսոսա² յաշխարհն մեր եւ յարժանաւոր բնակեցուցես տեղւոջ³», եւ նորա մեծաւ փութով առեալ զգանձն՝ չոգաւ⁴ ընդ Հոռոմս⁵ կոյս յերկիւղէ թշնամւոյն⁶: 9 Հասանէր ի լեառն Տաւրոսի, ի վկայարանս սրբոյն Անդրէի, որ բազում ընկերաւք վկայեաց ի Սելեւկոսէ⁷ թագաւորէ, եւ անդ մեծահայց եղեալ նմա՝ խնդրեաց ի նշխարացն⁸ Անդրէի ի⁹ սպասաւորէն թումասայ¹⁰: 10 Հաւանեալ եւ նա աղաչանացն՝ տա¹¹ նմա զխնդիրն:

11 Յայնժամ ընկալեալ զպատուական գանձն՝ դա¹² հասանէ ի կողմանս Արցախայ¹³: 12 Զորոյ¹⁴ լուեալ զհամբաւն իմ՝ Յովսեփայ, ելի ընդ առաջ նոցա¹⁵, ըստ¹⁶ արժանի սրբոցն հանգուցի գայն աւր եւ ի վաղիւն հարցի զՄխիթար, թէ ո՞ւր կամիս զսուրբսն տանել¹⁷: 13 Նա ասէ. «Ուր Աստուած կամի, եւ դոքա բնակեն»: 14 Իսկ իմ յորդորեալ ի սէր սրբոցն՝ ասեմ ցնա. «Գիտեմ, զի անարժան ի սպասաւորել դոցա դամ¹⁸, այլ քեւ հանդերձ, Մխիթար, վստահ լինիմ ի սպասաւորել զամենայն աւուրս կենաց մերոց»¹⁹: 15 Յայնժամ հա-

ւանեալ նորա²⁰ հանգուցանէ զսուրբսն ի վկայարանի²¹, զոր շինեաց Փռքրիկ հիւսն եւ որդի իւր Յոհան՝ նպաստաւորեալ եւ Բախտանէր²² դարբին²³: 16 Զամս երիս ըստ կանոնաց զնոցայն կատարեցաք զյիշատակ:

17 Յետ այսորիկ²⁴ տնկեցաւ ի սիրտ իմ ցանկութիւն՝ ստանալ ի նշխարաց²⁵ սրբոյն Յովհաննու, որ մեծ²⁶ ի ծնունդս կանանց ի Փրկչէն վկայեալ: 18 Եւ հանդերձեալ իմ աշակերտաւք²⁷ Քրիստոսատրով²⁸ եւ Գրիգորով եւ Սարգսով²⁹, գնացի ի խնդիր Կարապետին³⁰, հրամանաւ եւ թոշակաւ³¹ Անդրէի³² երիցու եւ հաւանութեամբ ընտանեացն³³ իմոց Յովհաննայ³⁴ եւ Մխիթարայ³⁵ կրաւնաւորաց: 19 Եւ չոգա³⁶ հասի ի սուրբ³⁷ քաղաքն Երուսաղէմ, եւ զերկրպագութիւն³⁸ անդ կատարեալ՝ մեծաւ տրտմութեամբ դարձա³⁹, վասն զի ամենեքեան էին ներկեալ⁴⁰ եւ հաւանեալ⁴¹ աշխարհակործան ժողովոյն⁴²: 20 Որոց ողջոյն անգամ ոչ տուեալ՝ եկի ի գաւառն իմ

1 a Մխիթար փիս ցՄխիթար
 2 a գնոսա փիս գոսսա
 3 bcr տեղոջ
 4 b չոգաւ
 5 a Հոռոմս փիս Հոռոմս
 6 bcr թշնամոյն
 7 c Սելեւկոսէ
 8 a նշխարաց
 9 br չիք ի
 10 cr Թումասայ, b Թումասայ, I Թումասու փիս Թումասայ
 11 cr տայ փիս տա (ab)
 12 I գայ փիս գա
 13 a Արցախայ
 14 a գորո cr գոր փիս գորոյ
 15 b նորա
 16 I եւ ըստ
 17 I տանիլ
 18 I չիք գամ
 19 cr իմոց փիս մերոց

20 cr նմա փիս նորա
 21 b ի վկայարանի
 22 a Բախտանէր, b Բախտանէս, I Բախտանէլ փիս Բախտանէր (cr)
 23 b արբին
 24 a այսրիկ փիս այսորիկ
 25 I նշխարի
 26 b ի մեծի փիս մեծ
 27 b աշակերտոս
 28 a Քրիստոսատրաւք
 29 I չիք եւ Սարգսով
 30 I Կարապետի
 31 b թոշակաւ
 32 a Անդրէ փիս Անդրէի
 33 cr ընտանեաց b ընդանեաց
 34 cr Յովհաննայ bI Յովհաննու փիս Յովհաննայ (a)
 35 cr Մխիթարայ
 36 bcr չոգա I չոգայ փիս չոգա (a)
 37 b չիք ի սուրբ
 38 b զերկրպագութիւն
 39 I դարձայ
 40 I ներկեալք
 41 I հաւանեալք
 42 a ժողովրդոյն փիս ժողովոյն

Գեղաքունի¹ ի Պուհավանս², որոյ³ տեղեակ ի մանկութենէ⁴ էի⁵ լինել⁶ անդ⁷ մասին ի նշխարացն Յովհաննոս: 21 Եւ յոյժ տենչանաւք հայցեցի ի Գրիգորիկայ⁸ սպասաւորէն սրբոյն, եւ ողորմութեամբն Աստուծոյ⁹ հաւանեալ¹⁰ նորա՝ եբաց¹¹ գտապանակն¹² եւ գտաք անդ¹³ գսուրբ Մկրտիչն եւ զԹումաս առաքեալ եւ զնախավկայն Ստեփաննոս, զորս առաջնոց հարանցն բերեալ էին յուղղափառացն¹⁴ Սրբոյն Երուսաղէմի: 22 Ընկալեալ իմ Յովսեփա¹⁵ բերի ի նոյն վկայարան, եւ մե-

ծապէս լցեալ խնդութեամբ մեր¹⁶ ընդ¹⁷ առաջ մեր եկին¹⁸: 23 Եւ այսպէս հանգուցաք ի տեղիս եւ կարգեցաք զյիշատակ¹⁹ սոցա²⁰ ըստ հրամանի Կիւրղի Երուսաղէմացւոյ²¹, որ զընթերցուածսն եցոյց ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ:

24 Յետ այսր եղելոյ հաճեցան Սուրբքն²² ամենայն, որ ի գաւառին Գեղամայ²³, բերին իւրաքանչիւր ոք²⁴ անուամբ եւ զրով եւ եզին ի նմին եկեղեցւոջ²⁵: 25 Որոց բարեխաւսութեամբն Տէր Աստուած աշխարհի ողորմեսցի:

1 I Գեղարփունի փ/ս Գեղափունի
 2 a Պուհաւանս փ/ս Պուհավանս
 3 a որո
 4 acr մանգութենէ փ/ս մանկութենէ (bl)
 5 cr էիմ փ/ս էի
 6 I լինիլ
 7 I անտ
 8 a Գրիգորիկա
 9 a չի՞ր Աստուծոյ
 10 a ի հաւանել փ/ս հաւանեալ
 11 a էբաց
 12 b գտապանն
 13 I գտիմք անտ փ/ս գտաք անդ
 14 bcr յուղղափառացն
 15 bl Յովսեփայ

16 I մեր խնդութեամբ փ/ս խնդութեամբ մեր
 17 cr եւ ընդ
 18 cr եկին ամենեքեան
 19 cr գյիշատակս
 20 bcr նոցա փ/ս սոցա (ac)
 21 bcr Երուսաղէմացոյ
 22 I սուրբք
 23 a Գեղամա
 24 a իւրաքանչիւր փ/ս իւրաքանչիւր ոք
 25 bcr եկեղեցոջ

ԱՆԱՆԻԱ ՀԻՐԱԿԱՑԻ

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՉԱՓԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏՈՄԱՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԻԵՉԵՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՅԼԲ

ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Անանիա Շիրակացին է դարի նշանաւոր գիտնական է՝ մատենագիր եւ Հայաստանում բնական կամ ճշգրիտ գիտութիւնների հիմնադիրը. ապրել է շուրջ 610-690 թթ., կոչուել է նաեւ Շիրակուանցի, Շիրակուանի, Անեցի, ծնուել է Շիրակ գաւառի Շիրակվան (Շիրակաւան՝ Երագգաւորս) կամ Անանիա (Անանք) գիւղաքաղաքում (ըստ երրորդ տեսակէտի՝ Անիում): Նրա կեանքի առաջին շրջանին վերաբերող տեղեկութիւնները պահպանուել են իր ինքնակենսագրական՝ Վասն որպիսութեան կենաց իւրոց գործի մէջ: Նախնական կրթութիւն ստանալուց յետոյ Շիրակացին ութ տարի Տրապիզոնում աշակերտել է Հայերէնագէտ յոյն իմաստասէր Տիւքիկոսին, նրանից սովորել համարողութեան արուեստ (մաթեմատիկա), աստղագիտութիւն, տոմարագիտութիւն եւ յարակից այլ գիտութիւններ, ապա վերադարձել է Հայաստան եւ հիմնել իր դպրոցը, որտեղ ուսուցանել եւ զարգացրել է նոյն գիտութիւնները: Հայկական գիտական գրականութեան ամենակարկառուն գործիչներից է եւ, որպէս համարող (մաթեմատիկոս), աստղագէտ ու տոմարագէտ, մեծ հռչակ է ունեցել թէ՛ իր կեանքի օրօք եւ թէ՛ հետագայ դարերում: Անաստաս կաթողիկոսը 665 թ. նրան յանձնարարել է հայկական տոմարի բարեկարգման, այսինքն՝ շարժական տոմարը անշարժի վերածելու խնդիրը, որ կաթողիկոսի մահուան (667 թ.) պատճառով մնացել է չիրագործուած: Շիրակացու գրական ժառանգութեան մէջ նշանաւոր են Խոստումն աշակերտացն կամ Հրաման աշակերտացն խորագրով միաւորները, որոնք Յաղագս դար եւ կոմատ թուոց եւ Յաղագս վեցիագարեկի կոչուածների հետ միասին կազմում են հեղինակի թուաբանութեան դասագիրքը, որ իր ընդգրկմամբ եւ ամբողջականութեամբ այս տեսակի համաշխարհային գրականութեան մէջ հնագոյնն է: Նրա մասը կամ շարունակութիւնն է համարուում Յաղագս հարցման եւ լուծմանը, որ թուաբանական խնդիրների ժողովածու է եւ բաղկացած է 24 յօդուածից: Յաղագս կշոոց եւ չափուցը եւ Յաղագս ընթացից արեգակն եւ համարոյ չափուցը (երկբայելի) չափագիտական արժէքաւոր սկզբնաղբիւրներ են:

Շիրակացուց մեզ հասած տոմարագիտական ժառանգութեան թանկագին յուշարձաններն են՝ Յաղագս Իննետասներեկի Լուսնի երկը, Լուսնացոյց աղիւսակը ՇԼԲ. բոլորակը եւ Ի Յայտնութիւն, Ի Զատիկ ճառերը:

Առ խոստացեալսն, Յաղագս կենդանատեսակաց, Վասն ընթացից արեգակն ըստ կենդանատեսակացն եւ եօթն գօտեացն գործերը կազմում են Շիրակացու տիեզերագիտական աշխատութիւնների շարքը եւ, որպէս այդպիսիք, հայ մատենագրութեան թանկագին յուշարձաններ են:

Անանիա Շիրակացուն է վերագրուել նաեւ պատմագրական մի աշխատութիւն, որը բանասիրութեան մէջ երկար ժամանակ յայտնի է եղել որպէս է դարի Անանուն ժամանակագրութիւն, եւ որի աղբիւրները եղել են Մովսէս Խորենացու, Անդրէաս Բիւզանդացու, Եւսեբիոս Կեսարացու, Եպիփանի եւ այլոց գործերը: Որոշ բանասէրներ (Բ. Սարգիսեան, Ս. Մալխասեանց, Ա. Աբրահամեան) անուղղակի փաստերով սրա հեղինակ համարել են Շիրակացուն: Յ. Անասեանը¹ մատնանշել է Շիրակացու Զատիկ ցառի մէջ գտնուող ուղ-

1 Տե՛ս Բուզանդարանի ուսերէն թարգմանութիւնը, Երեւան, 1954, էջ 8-9:

ղակի փաստ եւ միջնադարեան մատենագիտական մի ցանկի տեղեկութիւն¹, ըստ որոնց՝ Անանուն ժամանակագրութիւնը Շիրակացու հեղինակութիւնն է, եւ հեղինակն այն կոչել է ժամանակական կանոն: Հ. Բարթիկեանը այն համարում է Փիլոն Տիրակացու թարգմանութիւն-քաղաքութիւն², եւ այս հատորում ժամանակագրութեան բնագիրը գետեղուած է Փիլոն Տիրակացու անունով:

Ոմանք (Բ. Պատկանեան, Յ. Մարկուարտ, Ս. Մալխասեանց, Ա. Աբրահամեան), բաւարար հիմքեր չունենալով, Շիրակացուն են վերագրել նաեւ Մովսէս Խորենացու անունով յայտնի Աշխարհացոյցը:

Ձեռագրերում Շիրակացու անունով պահպանուած մանր երկերի շարքում կան նաեւ կրօնական մի շարք ճառեր եւ որոշ շարականներ, որոնց հարազատութիւնը վիճելի է:

Շիրակացու անունով յիշատակուած է նաեւ Քճնիկոն անունով մի երկ (Ասողիկ, 1885, էջ 99), որ, ըստ ոմանց, պէտք է լինի յիշեալ ժամանակագրութիւնը (Բ. Սարգիսեան), ըստ այլ կարծիքի՝ հէնց ՅԼԲ. աղիւսակն է (Ա. Աբրահամեան), իսկ ըստ Ա. Մաթեւոսեանի՝ Քճնիկոն անունը տրուել է Շիրակացու գիտական-գրական ամբողջ ժառանգութեան համակարգուած ժողովածոյին, որ կազմուել է հեղինակի իսկ ձեռքով եւ եղել է նրա դպրոցում գործածուած դասագրքերի միատեղում-հանրագիտարանը, որ հետագայ դարերում մտել է ժողովածուների մէջ եւ ենթարկուել նրանց յատուկ ընդհանուր վիճակին՝ համառօտման, կրճատման, անջատման եւ յաւելումների եւ փոփոխումների³:

Այս տեսակէտն ընդհանուր առմամբ ճիշտ է, ուստի եւ ապագայում լինելու են Շիրակացու մատենագրական ժառանգութեանը վերաբերող ճշգրտումներ, բացառելի չէ նաեւ գիւտերի հնարաւորութիւնը: Իսկ մինչ այդ, այստեղ հրատարակուած են միջնադարի մեծ գիտնականի բոլոր այն գործերը, որոնք, ըստ ձեռագրական-մատենագրական վաւերական հաղորդումների կամ ըստ հետազօտողների ընդունուած կարծիքների, Անանիա Շիրակացու գրչի արգասիքն են:

Գէորգ Տէր-Վարդանեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Անանիա Շիրակացի**, *Տիեզերագիտութիւն եւ տոմար*, աշխատութեամբ Ա. Աբրահամեանի, Երեւան, 1940
2. **Աշոտ Աբրահամեան**, *Անանիա Շիրակացու մատենագրութիւնը*, Երեւան, 1944
3. **Յակոբ Անասեան**, *Հայկական մատենագրութիւն*, հտ. Ա, Երեւան, 1959, էջ 731-774
4. **Անանիա Շիրակացու Լուսնի պարբերաշրջանները**, աշխատութեամբ Ա. Աբրահամեանի, Երեւան, 1962
5. **Արտաշէս Մաթեւոսեան**, *Անանիա Շիրակացու «Քճնիկոնը»*, «Լրաբեր», 1974, թիւ 7, էջ 66-78. թիւ 8, էջ 71-81. թիւ 9, էջ 78-86
6. **Արտաշէս Մաթեւոսեան**, *Անանիա Շիրակացու «Քճնիկոնի» երկրաչափութեան բաժինը*, ՊԲՀ, 1979, թիւ 2, էջ 163-178

1 Տե՛ս ՄՄ ձեռ. թիւ 2271, քերթ 213բ:

2 Տե՛ս **Հ. Բարթիկեան**, *Անանիա Շիրակացու վերագրուող «ժամանակագրութեան» եւ նրա բանաբանի հարցի շուրջ*, ԲՄ, թիւ 8, Երեւան, 1967, էջ 57-77:

3 Տե՛ս «Լրաբեր հասարակական գիտութիւններ», Երեւան, 1974, թիւ 6:

7. **Արտաշէս Մաթեոսեան**, *Նորից Անանիա Շիրակացու «Քննիկոնի» մասին*, ՊԲՀ, 1981, թիւ 2, էջ 224-239
8. **Բենիկ Թումանեան**, *Հայ աստղագիտութեան պատմութիւնից*, Երեւան, 1985
9. **Դաւիթ Քահանայ**, *Մատեան գիտութեան եւ հաւատոյ*. հայերէն թղթայ հնագոյն ձեռագիր, 981 թ., նմանատպութիւն, վերծանութիւն ուսումնասիրութիւն, ծանօթագրութիւններ Արտաշէս Մաթեոսեանի, Երեւան, 1997
10. **Գրիգոր Բրուտեան**, *Անանիա Շիրակացու «Խառնախորանը»*, Էջմիածին, 1998
11. **R. W. Thomson**, *A bibliography of Classical Armenian Literature to 1500 AD*, Brepolis-Turnhout, 1995, pp. 97-100

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳՐԵՐԻ ԵՒ ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (Վասն որպիսութեան կենաց իւրոց)

Համառօտ խմբագրութիւնը կազմել է Ա. Աբրահամեանը (Մատենագրութիւն, էջ 206-209), հետեւեալ ձեռագրերից՝

A - ՄՄ ձեռ. թիւ 699, ժամանակ՝ ԺԶ դ.

T - Վիեննայի Միխարեան մատենադարան, ձեռ. թիւ 30 (տե՛ս Յ. Տաշեան, Յուլիան հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Միխարեանց ի Վիեննա, Վիեննա, 1895, էջ 174-176)

Ընդարձակ խմբագրութիւնը վերահրատարակուած է՝ Ք. Պատկանեան, Անանիայի Շիրակունոյ Մնացորդի բանից, Ս. Պետրբուրգ, 1877, էջ 1-4. հմմտ. Ղ. Ալիշան, Հայապատում, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1901, էջ 232-233:

ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ

Անանիա Շիրակացու Յաղագս համարողութեան (ՄՄ ձեռ. թիւ 1770, 4066), Յաղագս դար եւ կոնատ թուոց (ՄՄ ձեռ. թիւ 4066), Յաղագս Վեցհազարեկի (ՄՄ ձեռ. թիւ 4066), Խրախնանականի (A - ՄՄ ձեռ. թիւ 699, B - ՄՄ ձեռ. թիւ 3461, X - ՄՄ ձեռ. թիւ 3457) աշխատութիւնները վերահրատարակուած են ըստ Ա. Աբրահամեանի կազմած բնագրերի (Մատենագրութիւն, էջ 210-226, 236, 233-235): Յաղագս հարցման եւ լուծման երկը վերահրատարակուած է ըստ Գ. Տէր-Մկրտչեանի (տե՛ս Գ. Տէր-Մկրտչեան, Հայագիտական ուսումնասիրութիւններ, էջ 265-277) կազմած գիտական բնագրի (Ա - ՄՄ ձեռ. թիւ 699, Բ - ՄՄ ձեռ. թիւ 3078):

ԶԱՓԱԳԻՏԱԿԱՆ

Անանիա Շիրակացու Յաղագս կշոյ, կշոց եւ կշոորդաց, Յաղագս չափոյ, չափուց եւ պատարաց (A - ՄՄ ձեռ. թիւ 699, B - ՄՄ ձեռ. թիւ 2180, C - Յ. Աւգերեան, Բացատրութիւն չափուց եւ կշոց նախնեաց, էջ 21-32), Աստղաբաշխական երկրաչափութիւն (ՄՄ ձեռ. թիւ 582), Վասն գիտութեան մղոնաչափաց (ՄՄ ձեռ. թիւ 2679) աշխատութիւնները վերահրատարակուած են ըստ Ա. Աբրահամեանի կազմած բնագրերի (Մատենագրութիւն, էջ 251-256, 355-356): Յաղագս ընթացից արեգական երկը վերահրատարակուած է Ք. Պատկանեանի կազմած բնագրից (Անանիայի Շիրակունոյ Մնացորդի բանից, էջ 32-34):

ՏՈՄԱՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

Անանիա Շիրակացու ՇԼԲ. բոլորակ, Ի Ֆայտնութիւն Տեանն, Ի Զատիկն Տեանն (ՄՄ ձեռ. թիւ 2679), [Որչափութիւնն Շեհ.ի] (ՄՄ ձեռ. թիւ 1973) *եւ* Տոմարական պատառիկ (ՄՄ ձեռ. թիւ 2679) *աշխատութիւնները վերահրատարակուած են ըստ Ա. Աբրահամեանի կազմած բնագրերի* (Մատենագրութիւն, էջ 251-256, 310-313, 355-356): Սակս խորանացս (ՄՄ ձեռ. թիւ 2679) *երկը հրատարակուել է Գրիգոր Բրուտեանի կողմից (տե՛ս Անանիա Շիրակացու «Խառնախորանը», էջ 8-10) Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց մատենադարանի թիւ 1946 ձեռագրի հիման վրայ*: [Անանիայի Շիրակունոյ համարողի խորանք ընթացից լուսնոյ (ՄՄ ձեռ. թիւ 1973), [Գարնանային լիալուսնի աղիւսակներ], Ձեւի լուսնի, որ կոչի առանձնականութիւնք, [Ըստ կենդանակերպերի լուսնի շարժման աղիւսակ], [Լուսնի ուղեծրային շրջան] *երկերը վերահրատարակուած են ըստ Ա. Աբրահամեանի կողմից Մատենադարանի թիւ 1973 ձեռագրի հիման վրայ կազմած բնագրերի (տե՛ս Անանիա Շիրակացու Լուսնի պարբերաշրջանները, էջ 54-74, 86-94, 96-98, 100, 104)*:

ՏԻԵԶԵՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

[Տիեզերագիտութիւն]

Համառօտ խմբագրութիւնը (Յաղագս երկնի) *վերահրատարակուած է Ք. Պատկանեանի կողմից վենետիկեան ձեռագրերի հիման վրայ կազմած բնագրերը* (Անանիայի Շիրակունոյ Մնացորդի բանից, էջ 32-64):

Ընդարձակ խմբագրութիւնը (Առ խոստացեալսն) *կազմել է Ա. Աբրահամեանը (տե՛ս Անանիա Շիրակացի, Տիեզերագիտութիւն եւ տոմար, էջ 1-60) Մաշտոցեան Մատենադարանի ձեռագրերի հիման վրայ* (Ա - ՄՄ ձեռ. թիւ 2180, Բ - ՄՄ ձեռ. թիւ 2762, Գ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1979, Դ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1973, Պ - Ք. Պատկանեանի հրատարակած համառօտ խմբագրութիւնը):

Անանիա Շիրակացու Յաղագս կենդանատեսակաց (*d* - ՄՄ ձեռ. թիւ 1973, *R* - ՄՄ ձեռ. թիւ 1267, *P* - Ք. Պատկանեանի հրատարակած բնագիրը), Վասն ընթացից արեգական՝ ըստ կենդանատեսակացն (ՄՄ ձեռ. թիւ 2679), Յաղագս շաղկապութեան արեգական եւ լուսնի (ՄՄ ձեռ. թիւ 2180, 2679), Յաղագս ցանման լուսոյն գոր ոմանք կաթին ծիր ասացին (ՄՄ ձեռ. թիւ 573) *երկերը վերահրատարակուած են համաձայն Ա. Աբրահամեանի կազմած բնագրերի* (Մատենագրութիւն, էջ 139, 315-317, 318-335):

Յաղագս շրջագայութեան երկնից (Ա - ՄՄ ձեռ. թիւ 3082, Բ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1267, Գ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1973) *երկը հրատարակուած է ըստ Գ. Տէր-Մկրտչեանի կազմած բնագրի (տե՛ս Գ. Տէր-Մկրտչեան, Հայագիտական ուսումնասիրութիւններ), որին Գ տառանիշով աւելացուած է Ա. Աբրահամեանի յաւելումները ըստ Մատենադարանի թիւ 1973 ձեռագրի (տե՛ս Մատենագրութիւն, էջ 318-322)*:

Յաղագս ականց պատուականաց *եւ* Թիւք որչափութեանն տանց հին եւ նոր կտակարանացն *երկերը վերահրատարակուած են համաձայն Ա. Աբրահամեանի (Մատենագրութիւն, էջ 257-258, 260-261) կազմած բնագրերի* (ՄՄ ձեռ. թիւ 699, 2180):

[ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ]

ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿՈՒՆԻՈՅ ԵՐԻՑՍ ԵՐԱՆԵԱԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՎԱՍՆ ՈՐՊԻՍՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆԱՑ ԻՐՈՑ

1 Ես, Անանիա¹ Շիրակացի ի յԱնանիայ գեղջէ, որ բաւանդակեցի² զդպրութիւն մերոյ ազգիս Հայաստանեաց, եւ հմուտ եղեալ Աստուածաշունչ գրոց, աւր ըստ աւրէ լուսաւորէի զաչս մտաց իմոց ըստ բանի³ սաղմոսերգողին: 2 Եւ յամենայն լսէի զերանութիւն իմաստնոց եւ որք իմաստութեան են ի խնդիր, որպէս ի Սողոմոնէ է հրամայեալ. Ստացիր զիմաստութիւնն՝ եւ յաւել արգել զտգիտութիւնն՝ խաւար կոչելով զծնողն⁴. Եւ՝ դու զգիտութիւն մերժեցեր, մերժեցից եւ ես զքեզ: 3 Եւ ես զարհուրելով ի յայսց սպառնալեաց⁵ եւ դարձեալ երանութեանն⁶ կամեցայ ժամանել, զնալ փափագեցի իմաստասիրութեանն⁷: 4 Յոյժ կարաւտեալ արուեստի համարողութեանն⁸ խորհեցայ, եթէ ոչինչ յարմարի առանց թուոց՝ մայր կարծելով ամենայն իմաստից: 5 Եւ վասն զի ոչ գտանէր յաշխարհիս Հայոց մարդ ոք, որ գիտէր իմաստասիրութիւնն, այլ եւ ոչ անգամ զիրք արուեստից ուրեք գտանէին: 6 Ապա եւ ի Յունացն զիմեցի յաշխարհ: 7 Եւ հասեալ իմ ի Թեոդոսուպաւլիս⁹ գտի անդ այր մի բանաւոր եւ հմուտ գրոց եկեղեցականաց, որ կոչէր Եղիազա-

րոս. նա պատմեաց ինձ եթէ գոյ այր համարող¹⁰ յաշխարհին Չորրորդ Հայոց, Քրիստոսատուր անուն նորա: 8 Եւ իբրեւ չոգայ¹¹, գտի զոր ասաց ինձ: 9 Եւ արարեալ իմ առ նմա աւուրս Զ-ամսեայ¹², զիտացի, զի ոչ ունէր զբաւանդակութիւնն¹³ արուեստին: 10 Այնուհետեւ աճապարեցի երթալ ի Կոստանդինուպալիս, եւ պատահեաց ինձ ի ծանաւթից իմոց, որք անտի էին ուղեւորեալք, ասեն ցիս. «Զմէ՞¹⁴ այսքանեացս յանձն առեր ճանապարհի երկայնութեան. ո՞չ ապաքէն Տիւբիկոս վարդապետ Բիւզանդացոյ հուպ է առ մեզ ի ծովեզր Պոնտոսի, ի քաղաքն որ կոչի Տրապիզոնտ, այր լի իմաստութեամբ եւ զիտակ հայերէն զպրութեան եւ լեզուի եւ երեւելի թագաւորաց»: 11 Եւ հարցեալ իմ զնոսս եթէ՝ «Ուստի՞ զիտէք դուք զայս»: 12 Եւ նոքա ասեն. «Բազում ընդ այն ճանապարհ հորդեալ տեսանէաք զյոլովս եկեալ առ նա ի կողմանց կողմանց վասն հզաւր զիտութեան նորա. այլ եւ այժմ իսկ նաւակից մեզ եղեւ Փիլաքր սարկաւազ հայրապետին Կոստանդինուպալիս, որ բազում մանկունս ածէր առ նա յաշակերտութիւն: 13 Եւ եկեալ մեր ի Սինաւապ, պատահեալ ընկերաց մերոց, զատուցեալ ի նմանէ ճանապարհորդեցաք ի ցամաք. զոր թէ երազ երազ¹⁵ երթիցես, գտցես անդ

1 TA Անանիայ
2 TA նիշտ ձեւով՝ բաւանդակեցի
3 T բանից
* Առաջ. Գ. 5, 7
4 TA զծնաւղն
5 T սպառնալեացս
6 T երանութեան
7 T իմաստասիրութեան
8 T համարողութեան
9 A Թեոդոսուպալիս

10 A համարող
11 AT չոգա
12 AT Զամսեայ
13 T զբաւանդակութիւն
14 AT զմեզ փիս զմէ՞
15 T մի երազ-ը չի՞

զՓրկաբք»։ 14 Զայս լուեալ, խնդալից սրտիւ փառաւորեցի զնախախնամաւղն Աստուած, որ առ ձեռնպատրաստ¹ ունի զփափազ ծառայից իւրոց, որպէս եւ ասեն իսկ, եթէ՝ Հայեցեցե՛ք եւ գտջի՛ք²։ 15 Եւ երթեալ իմ՝ գտի զնա ի վկայարանի սրբոյն Եւզենիայ. Եւ պատմեցի զերթն իմ առ նա։ 16 Եւ ընկալաւ զիս ուրախութեամբ եւ ասէ՛. «Գոհանամ զԱստուծոյ, որ առաքեաց զքեզ ի խնդիր իմաստից՝ տանել³ քեզ զարուեստս զայս ի վիճակի սրբոյն Գրիգորի։ 17 Եւ առաւել ուրախ եմ, որ յինէն աշակերտի աշխարհն այն, զի ես ի մանկութեանն⁴ ժամանակի հարուստ ամս կացի ի բարիս յերկրին Հայոց եւ ցնծամ զերթալ զխտութեանս ի նա⁵, զի ի ժամանակս յայս սգիտութիւն էր ի նմա»։ 18 Եւ ետ ինձ Տէր շնորհս առաջի առն։ 19 Եւ սիրեաց զիս որպէս զորդի իւր եւ պարապեաց յիս յամենայն խորհրդոց իւրոց, մինչեւ նախանձեալ ընդ իս ամենայն⁶ աշակերտակցաց իմոց, որք ի դրանէն արքունի։ 20 Եւ արարեալ իմ առ նա ամս Ը՝ ուսայ լիով զարուեստ համարողութեան։ 21 Նաեւ դոյզն ինչ յայլոցն տեղեկացայ գիտութեանց եւ հմուտ եղէ զրոց բազմաց, որք եւ ոչ ի մերս են թարգմանեալ լեզուս. զի ամենայն կայր առ նմա՝ յայտնիք եւ զաղտնիք, արտաքինք, արուեստականք եւ պատմագիրք, բժշկականք, ժամանակագիրք. եւ զի՞ եւս մի մի անուանիցեմ, քանզի չիք ինչ գիրք, որ առ նմա ոչ գտանէր։ 22 Եւ թարգմանութեանց այսպիսի ունէր շնորհս ի պարգեւաց Հոգւոյն Սրբոյ, որ իբրեւ կամէր թարգմանել զգիրս յունարէն գրեալս, ոչ զեզերումն ինչ առնոյր

որպէս այլ թարգմանչացն, այլ ի հայերէն ընթեռնոյր լեզու իբրեւ զհայերէն գրեալս։ 23 Բայց կամիմ⁷ ո՛չ տգէտս զձեզ լինել ամենահմուտ առն լաւութեան⁸, այլ ի գիտութիւն ձեզ հասուցից պատմութեամբն՝ թէ՛ զիա՞րդ զմերս գիտէր լեզու եւ կամ յայնչափ վարժեցաւ յարուեստս⁹։ 24 Սա է յաշխարհէ Պոնտացւոց ի Տրապիզոնտ քաղաքէ, մանկութեանն ժամանակաւ զինուրեալ ի դուռն Յոհանու զաւրավարի Տիբերի կայսեր, որ ի Հայս, եւ ամս յոլովս արարեալ մինչեւ ի ժամանակս Մաւրկայ թագաւորին։ 25 Եւ ուսաւ զմեր լեզու եւ զգրութիւնն։ 26 Իսկ ի ժամանակի յարձակման զաւրացն Պարսից ի վերայ զաւրացն Յունաց, որ եղեւ մերձ յԱնտիոք, պատահեցաւ եւ սա վիրաւորեալ ի պատերազմին փախստեայ¹⁰ անկանի յԱնտիոք, եւ ամենայն ինչք իւր առան յաւարի։ 27 Եւ իբրեւ բազում աւուրս անցուցանէր ի հիւանդութեանն՝ ունենալով եւ զկսկիծ կորստեան ընչիցն, խնդրէր յԱստուծոյ եւ զբժշկութիւն վիրացն եւ ուխտէր՝ ասելով. «Թէ շնորհեսցես ինձ կեանս առողջս, ո՛չ գանձեցից գանձս անցաւորս, այլ զհետ ընթացայց գիտութեան գանձու, որպէս բան իմաստնոյն ասէ. Ընկալարո՛ւք զիրատ եւ մի՛ զարծաք, եւ զգիտութիւն առաւել քան զոսկի ընտիրք»։ 28 Եւ պարգեւեալ Աստուծոյ զհայցուածսն։ 29 Գնաց ողջեցեալ ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ։ 30 Եւ արարեալ անդ ամիս մի՝ փոխեցաւ յԱղեքսանդրիա։ 31 Եւ ամս երիս կայր անդ ի հրահանգի։ 32 Եւ ապա չոգաւ ի Հռոմ, եւ արարեալ անդ տարեւոր ժամանակս՝ գայ ի Կոստանդինուպալիս. եւ գտանէ անդ այր երեւելի, որ վարդապետէր իմաստասիրաց

1 TA որ ար ձեռն պատրոնի

2 Գ.՝-Կ.՝ ԺԷ 9

3 T ասէր

4 A առնել փիս տանել

4 T մանկութեան

5 A նայ

6 A չիք ամենայն

7 A կամաւ

8 A լոութեանն փիս լաութեան

9 T յարուեստ

10 A փախստեա

բ Ը.՝-Կ.՝ Ը 10

քաղաքին: 33 Եւ եկաց առ նմա¹ յուսման ժամս ոչ սակաւս եւ կատարեալ իմաստասիրութեամբ դարձաւ ի տեղի իւր: 34 Թէպէտ յոյժ աղաչեալ ի հայրապետէն եւ յիշխանաց քաղաքին, զի մի՛ գնացէ անտի, իսկ նա ոչ անսայր նոցա՝ յերկիր իւր գլխաւ ըստ գրեցելումն: 35 Եւ եկեալ ստացաւ վարս ճշմարտութեան: 36 Իսկ յետ սակաւ ամաց վախճանեցաւ վարդապետն: 37 Եւ ոչ զոր գտեալ համագունակ նմա յաշակերտաց ²նորին յաջորդել ի տեղի նորին՝ յղեն աղաչանս առ ցանկալին Տիւքիկոս՝ զալ եւ կալ ի տեղի նորա. միանգամայն եւ հրաման առեալ ի թագաւորէն: 38 Իսկ նա ոչ առնոյր յանձն՝ ասելով, թէ՛ «Ընդ երկնայնոցն ուխտեցի թագաւորին՝ չհեռանալ ի տեղուջէս յայսմանէ»: 39 Ապա այնուհետեւ գային առ նա անդուստ յուսումն: 40 Բայց ես այսպէս եղի ի մտի, թէ յառաջատեսութիւն Աստուծոյ սակս ի մեզ ծաւալման գիտութեան պատրաստեաց գայն:

41 Եւ արդ՛ ես, տրուպս Հայաստանեաց, ուսայ ի նմանէ զհզաւր արուեստս զայս, որ թագաւորաց է ցանկալի, եւ բերի յաշխարհս մեր՝ առանց ուրուք լինելոյ ձեռնտու, միայն ջանիւ իմոյ անձինս, աւգնականութեամբ աղաւթից սրբոյն Գրիգորի, թէպէտ եւ ոչ ոք եղեւ շնորհակալ եւ մեծարաւղ իմոյ աշխատութեան, քանզի եւ ոչ սիրաւղ իսկ է ազգ մեր ի-

մաստից եւ գիտութեանց, այլ ծոյլք են եւ ձանձրացողք³: 42 Զի իբրեւ եկի ես, բազումք ընթացան առ իս յուսումն. եւ սուղ ինչ խելամտեալ՝ թողին զիս եւ գնացին, ոչ մնացեալք կատարման արուեստին, բաւական համարեալ վարուց կենցաղոյս զորչափիկն առին. եւ փոքր ինչ յինէն⁴ մեկուսացեալք՝ սկսան ուսուցանել, զոր ոչն գիտէին, եւ քարոզել զանձինս վարդապետս⁵, որումն ոչ էին հասու: 43 Կեղծաւորք եւ սնափառք ցուցանեն ունել զկերպարանս գիտութեանն եւ կոչիլ ի մարդկանէ բաբբի հայցեն: 44 Այլ եւ ի վերայ իմ պարսաւանս ասէին տգիտութեան, որք յինքենէ էին յերկրեալք, որ թէ ունէի չարութիւն իբրեւ զնոսա, ոչ ումեք առ ի վարդապետութիւն բանայի զբերան որպէս արդարեւ ապերախտից: 45 Բայց քանզի զմտաւ ածեմ զտէրունական զձայն, որ ասէն. Իմ է վրէժխնդրութիւն եւ ես հատուցից՝: 46 Եւ դարձեալ, թէ՛ Ա՛րկ զոսկիդ իմ ի սեղանաւորս եւ ես եկեալ տոկոսեաւ փահանջիցեմ⁶: 47 Ապա ո՛չ արգելի յումեքէ, որք կամեցան ուսանել եւ ո՛չ այսուհետեւ արգելից: 48 Այլ եւ զայս անմահ թողում ձեզ, վարդապետք, որք յետ իմ գայցէք յաշխարհս ուսումնասիրացդ եւ փափագողացդ իմաստից եւ գիտութեանց: 49 Եւ Քրիստոսի ձրեաց⁶ շնորհողին փա՛ռք, պատիւ եւ իշխանութիւն, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

1 A նմայ
2 A չիք նորին ... տեղի

3 AT ձանձրացողք
4 T յինեն
5 AT վարդապետ
6 Հւսմ. ԺԻ՝ 19
7 Տէ՛ս Մարթ. ԻԵ 27, Գուգ. ԺԹ՝ 23:
8 A ջնջել եւ դարձրել է՝ ձրե

**ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿՎԱՆՑՈՅ ԵՐԻՅՍ ԵՐԱՆԵԱԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ
ՎԱՍՆ ՈՐՊԻՍՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆԱՅՆ**

1 Ես Անանիա Շիրակվանցի, որ բովանդակեցի զդպրութիւն մերոյ ազգիս Հայաստանեաց եւ Հմուտ եղեալ աստուածաշունչ գրոց, եւ աւր ըստ աւրէ լուսաւորէի զաչս մտաց իմոց ըստ բանի սաղմոսերգողին: 2 Եւ յամենայնի լսէի զերանութիւն իմաստնոցն եւ որք իմաստութեան են 'ի խնդիր. որպէս 'ի Սողոմոնէ Հրամայեալ. թէ՛ ստացի՛ր զգիտութիւն եւ զիմաստութիւն: 3 Եւ յաւել արգել զտգիտութիւն, խաւար կոչելով զծնողն: 4 Դու զգիտութիւն մերժեցեր, մերժեցից եւ ես զքեզ: 5 Եւ ես զարհուրեալ յայս սպառնալեաց, եւ երանութեան կամէի ժամանել, փափաքեցայ իմաստութեան: 6 Եւ յոյժ կարաւտեալ արուեստիս Համարողական, խորհեցայ թէ՛ ոչինչ յարմարի բան իմաստասիրութեան առանց թուոյ. կարծելով զսա մայր ամենայն իմաստից: 7 Եւ 'ի Հայս ոչ գտի մարդ որ գիտակ էր իմաստասիրութեան եւ ոչ գիրք արուեստից գտի յաշխարհիս: 8 Ապա դիմեցի յաշխարհն Յունաց եւ Հասի 'ի Թէոդուպալլիս, եւ գտի անդ այր մի բանաւոր, Հմուտ գրոց եկեղեցականաց, որ կոչէր Եղիազարոս անուն: 9 Նա պամեաց ինձ՝ թէ՛ գոյ այր մի Համարող յաշխարհին Չորրորդ Հայոց, Քրիստոսատուր անունն նորա: 10 Եւ չոգայ արարի իմ առ նա աւուրս Չամսեայ: 11 Եւ տեսի զի ոչ ունէր զբովանդակ արուեստն, այլ աստի եւ անտի ծայրաքաղ: 12 Եւ անտի գնացի 'ի Կոստանդնուպալլիս: 13 Եւ պատահեցան ինձ 'ի ծանաւթից իմոց, որք անդ էին: 14 Եւ ասացին ինձ՝ է՞ր յանձն առեր այնքան ճանապարհ աշխատիլ: 15 Եւ Տիւքիկոս

վարդապետն Բիւզանդիոյ հուպ է առ մեզ 'ի ծովեզերն Պոնտոսի, որ կոչի Տրապիզոն: 16 Լի իմաստութեամբ եւ գիտակ Հայերէն դպրութեան եւ երեւելի թագաւորաց: 17 Եւ ասացի ես. ուստի՞ գիտէք դուք զայս: 18 Եւ նոքա ասեն՝ տեսաք բազում ճանապարհորդս եկեալ առ նա, վասն հզաւր գիտութեան նորա: 19 Այլ այժմ նաւակից եղեւ մեզ Փիլագր սարկաւազն Հայրապետին Կոստանդնուպալլսոյ, եւ բազում մանկունս ամէր առ նա յաշակերտութիւն: 20 Զայս լուեալ փառաւորեցի զԱստուած, որ զփափաք ծառային իւրոյ լցոյց: 21 Որպէս եւ ասէ թէ՛ հայցեցեմք եւ գտչիմք: 22 Եւ երթեալ իմ գտի գնա 'ի վկայարան սրբոյն Եւզինեա: 23 Եւ պատմեցի զգնալն իմ առ նա: 24 Եւ նա ընկալաւ զիս ուրախութեամբ եւ ասէ. գոհանամ զԱստուծոյ որ առաքեաց զքեզ 'ի խնդիր իմաստից. առնել զարուեստս զայս 'ի վիճակ սրբոյն Գրիգորի, եւ առաւել ուրախ եմ, զի յինէն աշակերտի աշխարհն այն. զի ես 'ի մանկութեան իմում շատ կացի 'ի Հայս. եւ տգիտութիւն էր 'ի նմա: 25 Եւ վարդապետն Տիւքիկոս, որ գնացի առ նա, սիրեաց զիս որպէս զորդի իւր եւ պարապեաց յիս զամենայն խորհուրդս իւր: 26 Եւ ետ ինձ Տէր շնորհս, եւ ուսայ լիով զարուեստ Համարողութեան: 27 Մինչ զի նախանձեալ ընդ իս աշակերտակցացն որ 'ի դրանն արքունի: 28 Եւ կեցի առ նա ամս Ը., եւ ուսեալ Հմուտ եղէ գրոց բազմաց, որք չէին թարգմանեալ 'ի մեր լեզուս: 29 Զի կայր առ նա անչափ գրեանք, գաղտնիք եւ յայտնիք, (եկեղեցականք) եւ արտաքինք, արուեստականք եւ պատմագիրք, բժշկականք եւ ժամանակագիրք:

« Հմմտ. Աւուս. 5, 7:
1 'ի տպ. ծնունդն

բ 'Ղ. 4. Ժ. Ը 9

30 Եւ թէ մի՛ մի՛ անուանիցեմ, քանզի չիք ինչ գիրք, որ առ նմա ոչ գտանէր: 31 Եւ թարգմանութեան այսպիսի ունէր շնորհս 'ի Հոգւոյն Սրբոյ: 32 Իբրեւ կամէր թարգմանել գյուղարէն գրեալսն 'ի Հայ, ոչ դեգերումն առնէր որպէս զայլ թարգմանիչսն. հայերէն ընթեռնոյր լեզու՝ իբրեւ զհայերէն գրեալսն: 33 Եւ պատմեաց թէ՛ որպէս եղէ հմուտ Հայ լեզուի եւ այս իմաստութեանս: 34 Ասաց թէ՛ ես 'ի Տրապիզոն քաղաքի մանկութեամբ կացեալ 'ի դուռն Յովհաննու զաւրավարին զինուորեալ 'ի Հայս եւ բազում ժամանակս կացեալ մինչեւ 'ի Մաւրիկ թագաւորն եւ ուսայ լեզու եւ դարութիւն: 35 Իսկ 'ի յարձակման զաւրացն Պարսից 'ի վերայ Յունաց, վիրաւորեալ 'ի պատերազմի, փախստեայ յԱնտիոք, եւ ամենայն ինչք առան յաւարի: 36 Յայնժամ խնդրեցի յԱստուծոյ զբժշկութիւն վիրացս, եւ ուխտեցի ասելով. եթէ շնորհեսցես ինձ կեանս, ոչ գանձեցից գանձս անցաւորս, այլ հետ ընթացայց գիտութեան գանձուց, որպէս ասէ. ընկալարուք զիսրատ եւ մի՛ գարծաթ. զգիտութիւն առաւել քան գոսկի^բ: 37 Եւ պարգեւեաց Աստուած զխնդրուածս իմ. գնացի ողջացեալ 'ի քաղաքն Երուսաղէմ. եւ անտի յԱղեքսանդրիայ, եւ անտի 'ի Հռովմ, եւ կացեալ ժամանակս, դարձայ 'ի Կոստանդնուպաւլիս. եւ գտի վարդապետ Աթենա իմաստասիրաց քաղաքին, այր երեւելի եւ կացի առ նա յուսման ամս ոչ սակաւ: 38 Եւ կատարեալ իմաստութեամբ դարձայ 'ի տեղիս: 39 Եւ սկսայ վարդապետել եւ ուսուցանել: 40 Եւ յետ սակաւ ամաց վախճանեցաւ վարդապետն. եւ ոչ զոք գտեալ համագունակ յաշակերտացն հրամանաւ թագաւորին եւ իշխանացն առաքե-

ցին հրաւիրակս, զի գնացեալ նստցի յաթոռն: 41 Եւ նա ոչ առ յանձն ասելով. թէ՛ ես ուխտեալ եմ երկնաւոր թագաւորին ոչ հեռանալ 'ի տեղւոջս: 42 Եւ այնուհետեւ գային առ նա անտի յուսումն յամենայն աշխարհաց առ ծովածաւալ գիտութիւն:

43 Եւ ես տրուպս 'ի Հայաստանեաց ուսայ 'ի նմանէ զհզաւր արուեստս զայս, որ թագաւորաց է ցանկալի եւ բերի յաշխարհն մեր, առանց ուրուք լինելով ձեռնտու, միայն ջանիւ աւգնականութեամբն Աստուծոյ եւ աղաւթիւք սուրբ Լուսաւորչին. թէպէտ եւ ոչ ոք եղեւ շնորհակալ իմոց աշխատութեանս. եւ ոչ սիրեն Հայքս իմաստ կամ գիտութիւն, այլ ծոյլք են եւ ձանձրացողք: 44 Զի իբրեւ եկի 'ի Հայս, բազումք եկին առ իս յուսումն եւ սուղ ինչ խելամտեալ՝ ոչ մնացին կատարման արուեստիս. թողին զիս եւ մեկուսացան. եւ սկսան ուսուցանել զոր ոչն գիտէին, եւ ոչ էին հասու: 45 Կեղծաւորք եւ սնափառք, ցուցանել կերպարանս գիտութեան եւ կոչիլ 'ի մարդկանէ ռաբբի: 46 Եւ ասեն 'ի վերայ իմ պարսաւանս, որք յինքենէն յերկրեալք: 47 Եւ ես ոչ թէ զի ունէի չարութիւն իբրեւ գնոսա, 'ի վարդապետել եւ յուսուցանել. բայց զմտաւ ածեմ զտէրունական բանն, որ ասէ. իմ է վրէժխնդրութիւն, եւ ես հատուցից^բ: 48 Եւ դարձեալ թէ՛ արկ գոսկիմ իմ 'ի սեղանաւորս, եւ ես եկեալ տոկոսիւք պահանջեմ^գ: 49 Ապա ոչ արգելից յումեքէ որք կամէին ուսանել: 50 Եւ զայս անմահ թողում ձեզ, վարդապետք ուսումնասիրաց եւ փափաքողաց, մի՛ արգելէք. եւ Քրիստոս, որ ձրի շնորհատու է, առնուք զհատուցումն. եւ Քրիստոսի փառք այժմ...

^բ Եւս. Բ 10

^բ Հուս. ԺԲ 19

^գ Տե՛ս Մարթ. ԻԵ 27, Գուգ. ԺԹ 23:

[ԹՈՒՄԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ]

ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՅԻՈՅ ՀԱՄԱՐՈՂԻ ՅԱՂԱԳՍ ՀԱՄԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ

1 ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՅԻՈՅ ԽՈՍՍՈՒՄՆ ԱՇԽԱԿԵՐՏԱՑՆ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ:

2 Պատճառ վարկանիմ, ո՛վ սիրողք իմաստութեան եւ որք իմոյս էք ցանկացեալք գիտութեան՝ արձանացուցանել ձեզ զՋանս նախնեաց՝ զարուեստս համարողութեան՝ որ իբրեւ ի կենդանի ձայնէ ի բարի ուսուցչէ: 3 Ուսուցանի՛լք իմոցս զծաղրեալցս թէպէտ եւ կարճառատ կարգեցի

զսակաւս ի բազմաց, զի մի՛ ձանձրոյթ ձեզ զյաճախելն առնիցիմ. սուղ եւ հեշտաւրինեցի զնախնեաց գիրս, որպէսզի կարող լինի՛լիք յայսցանէ եւ զյոգունս իմանալ եւ զբովանդակն: 4 Եւ արդ սկսանիմ ի կրտսերագունէս եւ ի ծանծաղագունէս ասել զպրակս մանկանցն եւ զանհմտագունից:

5 Նախազարժումն գլուխ առաջին համարողութեան, որ կոչի ընդունելութիւն:

Ա	Ա	Բ	Գ	Թ	ԺԲ	Ժ	Ժ	Ի	Լ	Ղ	ՃԻ
Ա	Բ	Գ	Դ	Դ	Ը	Ժ	Ի	Լ	Խ	Խ	Ձ
Ա	Գ	Դ	Ե	Դ	Թ	Ժ	Լ	Խ	Խ	Ծ	Ղ
Ա	Դ	Ե	Զ	Դ	Ձ	Ժ	Խ	Ծ	Խ	Կ	Ճ
Ա	Ե	Զ	Է	Դ	Է	ԺԱ	Ժ	Ծ	Կ	Հ	ՃԺ
Ա	Զ	Է	Ը	Դ	Ը	ԺԲ	Ժ	Կ	Հ	Ձ	ՃԻ
Ա	Է	Ը	Թ	Դ	Թ	ԺԳ	Ժ	Հ	Ձ	Ղ	ՃԼ
Ա	Ը	Թ	Ճ	Ե	Ե	Ժ	Ժ	Ձ	Ղ	Ղ	Ճ
Ա	Թ	Ճ	ՄԱ	Ե	Ձ	ԺԱ	Ժ	Ղ	Ճ	Ս	ՃԺ
Բ	Բ	Դ	Ե	Ե	Է	ԺԲ	Ի	Ի	Խ	Ս	ՃԻ
Բ	Գ	Ե	Զ	Ե	Ը	ԺԳ	Ի	Լ	Ծ	Ս	ՃԼ
Բ	Դ	Զ	Է	Ե	Թ	ԺԴ	Ի	Խ	Կ	Ս	ՃԽ
Բ	Ե	Է	Ը	Զ	Ձ	ԺԲ	Ի	Ծ	Հ	Կ	ՃԻ
Բ	Զ	Ը	Թ	Զ	Է	ԺԳ	Ի	Կ	Ձ	Կ	ՃԼ
Բ	Է	Թ	ՄԱ	Զ	Ը	ԺԴ	Ի	Հ	Ղ	Կ	ՃԽ
Բ	Ը	ՄԱ	ՄԱ	Զ	Թ	ԺԵ	Ի	Ձ	Ճ	Կ	ՃԾ
Բ	Թ	ՄԱ	ՄԱ	Է	Է	ԺԶ	Ի	Ղ	ՃԺ	Հ	ՃԽ
Գ	Գ	Զ	Է	Է	Ը	ԺԵ	Լ	Լ	Կ	Հ	ՃԾ
Գ	Դ	Է	Ը	Է	Թ	ԺԶ	Լ	Խ	Հ	Հ	ՃԿ
Գ	Ե	Ը	Թ	Ը	Ը	ԺԷ	Լ	Ծ	Ձ	Ձ	ՃԿ
Գ	Զ	Թ	ՄԱ	Ը	Թ	ԺԸ	Լ	Կ	Ղ	Ձ	ՃՀ
Գ	Է	ՄԱ	ՄԱ	Թ	Թ	ԺԹ	Լ	Հ	Ճ	Ղ	ՃՁ
Գ	Ը	ՄԱ	ՄԱ	Թ	Թ	ԺԸ	Լ	Ձ	ՃԺ		

1 ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՅՈՒ(Յ)¹
ԽՈՍՏՈՒՄՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑՆ
ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ:

2 Զմտողսդ յարուեստս² եւ յանձն
առնողսդ³ աշակերտութեան, ընդարձակե-

ցուցանեմ առաջիկայիւս:

3 Գերավարժումն: Գլուխ երկրորդ
համարողութեան, որ կոչի բացդրու-
թիւն⁴:

Ա	Ժ	Թ	Դ	ԺԳ	Թ	Ն	Ռ-Յ	Ջ	Ջ	ԺԵ	Թ
Ա	Թ	Ը	Դ	ԺԲ	Ը	Ն	Ռ-Մ	Պ	Ջ	ԺԴ	Ը
Ա	Ը	Է	Դ	ԺԱ	Է	Ն	Ռ-Ճ	Չ	Ջ	ԺԳ	Է
Ա	Է	Ջ	Դ	Ժ	Ջ	Ն	Ռ	Ո	Ջ	ԺԲ	Ջ
Ա	Ջ	Ե	Դ	Թ	Ե	Ն	Ջ	Հ	Ջ	ԺԱ	Ե
Ա	Ե	Դ	Դ	Ը	Դ	Ն	Պ	Ն	Ջ	Ժ	Դ
Ա	Դ	Գ	Դ	Է	Գ	Ն	Չ	Յ	Ջ	Թ	Գ
Ա	Գ	Բ	Դ	Ջ	Բ	Ն	Ո	Մ	Ջ	Ը	Բ
Ա	Բ	Ա	Դ	Ե	Ա	Ն	Հ	Ճ	Ջ	Է	Ա
Բ	ԺԱ	Թ	Ե	ԺԴ	Թ	Հ	Ռ-Ն	Ջ	Է	ԺՋ	Թ
Բ	Ժ	Ը	Ե	ԺԳ	Ը	Հ	Ռ-Յ	Պ	Է	ԺԵ	Ը
Բ	Թ	Է	Ե	ԺԲ	Է	Հ	Ռ-Մ	Չ	Է	ԺԴ	Է
Բ	Ը	Ջ	Ե	ԺԱ	Ջ	Հ	Ռ-Ճ	Ո	Է	ԺԳ	Ջ
Բ	Է	Ե	Ե	Ժ	Ե	Հ	Ռ	Հ	Է	ԺԲ	Ե
Բ	Ջ	Դ	Ե	Թ	Դ	Հ	Ջ	Ն	Է	ԺԱ	Դ
Բ	Ե	Գ	Ե	Ը	Գ	Հ	Պ	Յ	Է	Ժ	Գ
Բ	Դ	Բ	Ե	Է	Բ	Հ	Չ	Մ	Է	Թ	Բ
Բ	Գ	Ա	Ե	Ջ	Ա	Հ	Ո	Ճ	Է	Ը	Ա
Գ	ԺԲ	Թ	Յ	Ռ-Մ	Ջ	Ո	Ռ-Հ	Ջ	Ը	ԺԷ	Թ
Գ	ԺԱ	Ը	Յ	Ռ-Ճ	Պ	Ո	Ռ-Ն	Պ	Ը	ԺՋ	Ը
Գ	Ժ	Է	Յ	Ռ	Չ	Ո	Ռ-Յ	Չ	Ը	ԺԵ	Է
Գ	Թ	Ջ	Յ	Ջ	Ո	Ո	Ռ-Մ	Ո	Ը	ԺԴ	Ջ
Գ	Ը	Ե	Յ	Պ	Հ	Ո	Ռ-Ճ	Հ	Ը	ԺԳ	Ե
Գ	Է	Դ	Յ	Չ	Ն	Ո	Ռ	Ն	Ը	ԺԲ	Դ
Գ	Ջ	Գ	Յ	Ո	Յ	Ո	Ջ	Յ	Ը	ԺԱ	Գ
Գ	Ե	Բ	Յ	Հ	Մ	Ո	Պ	Մ	Ը	Ժ	Բ
Գ	Դ	Ա	Յ	Ն	Ճ	Ո	Չ	Ճ	Ը	Թ	Ա

1 Թիւ 1770 գրչագրում չի՛ք Շիրակացւոյ

2 Բնագրում՝ ըզմտաւղսդ յարուեստըս

3 Բնագրում՝ զանձն առնաւղսրդ

4 Թիւ 4066 գրչագիրը չունի այս առաջաբանը. սրա փոխարէն գրուած է՝ ի բացերթութիւն:

Ձ	ճՀ	Ղ	ճ	Ռ	Ջ	Յ	ԱՐ	Ք	Փ	ԱԲ	Ք
Ձ	ճԿ	Ձ	ճ	Ջ	Պ	Յ	ԱՏ	Փ	Փ	ԱՅ	Փ
Ձ	ճԾ	Հ	ճ	Պ	Չ	Յ	ԱՎ	Բ	Փ	ԱՐ	Բ
Ձ	ճԽ	Կ	ճ	Չ	Ո	Յ	ԱՍ	Յ	Փ	ԱՏ	Յ
Ձ	ճԼ	Ծ	ճ	Ո	Շ	Յ	ԱՌ	Ր	Փ	ԱՎ	Ր
Ձ	ճԻ	Խ	ճ	Շ	Ն	Յ	Ա	Տ	Փ	ԱՍ	Տ
Ձ	ճԺ	Լ	ճ	Ն	Յ	Յ	Ք	Վ	Փ	ԱՌ	Վ
Ձ	ճ	Ի	ճ	Յ	Մ	Յ	Փ	Ս	Փ	Ա	Ս
Ձ	Ղ	Ժ	ճ	Մ	Ճ	Յ	Բ	Ռ	Փ	Ք	Ռ
Ղ	ճՁ	Ղ	Մ	ՌՃ	Ջ	Բ	ԱՅ	Ք	Ք	ԱՓ	Ք ¹
Ղ	ճՀ	Ձ	Մ	Ռ	Պ	Բ	ԱՐ	Փ	Ք	ԱԲ	Փ
Ղ	ճԿ	Հ	Մ	Ջ	Չ	Բ	ԱՏ	Բ	Ք	ԱՅ	Բ
Ղ	ճԾ	Կ	Մ	Պ	Ո	Բ	ԱՎ	Յ	Ք	ԱՐ	Յ
Ղ	ճԽ	Ծ	Մ	Չ	Շ	Բ	ԱՍ	Ր	Ք	ԱՏ	Ր
Ղ	ճԼ	Խ	Մ	Ո	Ն	Բ	ԱՌ	Տ	Ք	ԱՎ	Տ
Ղ	ճԻ	Լ	Մ	Շ	Յ	Բ	Ա	Վ	Ք	ԱՍ	Վ
Ղ	ճԺ	Լ	Մ	Ն	Մ	Բ	Ք	Ս	Ք	ԱՌ	Ս
Ղ	ճ	Ժ	Մ	Յ	Ճ	Բ	Փ	Ռ	Ք	Ա	Ռ

¹ Այս աղիւսակը չունի թիւ 1770 գրչագիրը. լրացնում ենք թիւ 4066 գրչագրից:

1 ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿՈՒՆՈՅ ՀՐԱՄԱՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ:

2 Ճանապարհ հորդեալքդ ընդ թիւսդ¹ ընթացարուք համարձակ ընդ որ ես ձեզ տարածանեմ իբրեւ գալիս լուրթս եւ ցածունս՝ առաջի դրոմոն նաւուց, որք ի գեղ-

լոյն են անհոգացեալք. զի անդադար աշխատութեամբ դիւրըմբռնելի լիցի շահն: Եռավարժումն:

3 Գլուխ երրորդ համարողութեան², որ կոչի բազմապատիկք:

Ա	Ա	ԱՅ	Ա	Վ	Վ	Բ	Շ	Ռ	Գ	Հ	ՄԺ
Ա	Բ	Բ	Ա	Տ	Տ	Բ	Ո	ՌՄ	Գ	Ձ	ՄԽ
Ա	Գ	Գ	Ա	Ր	Ր	Բ	Չ	ՌՆ	Գ	Ղ	ՄՀ
Ա	Դ	Դ	Ա	Յ	Յ	Բ	Պ	ՌՈ	Գ	Ճ	Յ
Ա	Ե	Ե	Ա	Ի	Ի	Բ	Ջ	ՌՊ	Գ	Մ	Ո
Ա	Զ	Զ	Ա	Փ	Փ	Բ	Ռ	Ս	Գ	Յ	Ջ
Ա	Է	Է	Ա	Ք	Ք	Բ	Ս	Տ	Գ	Ն	ՌՄ
Ա	Ը	Ը	Բ	Ա	Բ	Բ	Վ	Յ	Գ	Շ	ՌՇ
Ա	Թ	Թ	Բ	Բ	Դ	Բ	Տ	Փ	Գ	Ո	ՌՊ
Ա	Ժ	Ժ	Բ	Գ	Ձ	Բ	Ր	Ա՝	Գ	Չ	ՍՃ
Ա	Ի	Ի	Բ	Դ	Ը	Բ	Յ	Ա՝Ս	Գ	Պ	ՍՆ
Ա	Լ	Լ	Բ	Ե	Ժ	Բ	Ի	Ա՝Տ	Գ	Ջ	ՍՉ
Ա	Խ	Խ	Բ	Ձ	ԺԲ	Բ	Փ	Ա՝Յ	Գ	Ռ	Վ
Ա	Ծ	Ծ	Բ	Է	ԺԴ	Բ	Ք	Ա՝Փ	Գ	Ս	Յ
Ա	Կ	Կ	Բ	Ը	ԺՁ	Գ	Ա	Գ	Գ	Վ	Ք
Ա	Հ	Հ	Բ	Թ	ԺԸ	Գ	Բ	Ձ	Գ	Տ	Ա՝Ս
Ա	Ձ	Ձ	Բ	Ժ	Ի	Գ	Գ	Թ	Գ	Ր	Ա՝Ր
Ա	Ղ	Ղ	Բ	Ի	Խ	Գ	Դ	ԺԲ	Գ	Յ	Ա՝Փ
Ա	Ճ	Ճ	Բ	Լ	Կ	Գ	Ե	ԺԵ	Գ	Ի	Բ՝Ռ
Ա	Մ	Մ	Բ	Խ	Ձ	Գ	Ձ	ԺԸ	Գ	Փ	Բ՝Տ
Ա	Յ	Յ	Բ	Ծ	Ճ	Գ	Է	ԻԱ	Գ	Ք	Բ՝Է
Ա	Ն	Ն	Բ	Կ	ՃԻ	Գ	Ը	ԻԴ	Դ	Ա	Դ
Ա	Շ	Շ	Բ	Հ	ՃԽ	Գ	Թ	ԻԷ	Դ	Բ	Ը
Ա	Ո	Ո	Բ	Ձ	ՃԿ	Գ	Ժ	Լ	Դ	Գ	ԺԲ
Ա	Չ	Չ	Բ	Ղ	ՃՁ	Գ	Ի	Կ	Դ	Դ	ԺՁ
Ա	Պ	Պ	Բ	Ճ	Մ	Գ	Լ	Ղ	Դ	Ե	Ի
Ա	Ջ	Ջ	Բ	Մ	Ն	Գ	Խ	ՃԻ	Դ	Ձ	ԻԴ
Ա	Ռ	Ռ	Բ	Յ	Ո	Գ	Ծ	ՃԾ	Դ	Է	ԻԸ
Ա	Ս	Ս	Բ	Ն	Պ	Գ	Կ	ՃՁ	Դ	Ը	ԼԲ

1 «Ճանապարհորդայի ընդ թիւսդ» ձեռով չի եղել անշուշտ նախնական տեխստում եւ աղաւաղուած է:
2 Բնագրում՝ համարողութեանց
3 Թիւ 1770 գրչագիրը չունի «ա ա ա» աղիւսակի բազմապատկումը. լրացնում ենք թիւ 4065 գրչագրից:

Դ	Թ	ԼԶ	Ե	Լ	ՃԾ	Ձ	Կ	ՅԿ	Է	Ղ	ՈԼ
Դ	Ժ	Խ	Ե	Խ	Մ	Ձ	Հ	ՆԻ	Է	Ճ	Չ
Դ	Ի	Չ	Ե	Ծ	ՄԾ	Ձ	Չ	ՆՉ	Է	Մ	ՌՆ
Դ	Լ	ՃԻ	Ե	Կ	Յ	Ձ	Ղ	ՇԽ	Է	Յ	ՍՃ
Դ	Խ	ՃԿ	Ե	Հ	ՅԾ	Ձ	Ճ	Ո	Է	Ն	ՍՊ
Դ	Ծ	Մ	Ե	Չ	Ն	Ձ	Մ	ՌՄ	Է	Շ	ՎՇ
Դ	Կ	ՄԽ	Ե	Ղ	ՆԾ	Ձ	Յ	ՌՊ	Է	Ո	ՏՄ
Դ	Հ	ՄՉ	Ե	Ճ	Շ	Ձ	Ն	ՍՆ	Է	Չ	ՏՁ
Դ	Չ	ՅԻ	Ե	Մ	Ռ	Ձ	Շ	Վ	Է	Պ	ՐՈ
Դ	Ղ	ՅԿ	Ե	Յ	ՌՇ	Ձ	Ո	ՎՈ	Է	Ձ	ՅՅ
Դ	Ճ	Ն	Ե	Ն	Ս	Ձ	Չ	ՏՄ	Է	Ռ	Ի
Դ	Մ	Պ	Ե	Շ	ՍՇ	Ձ	Պ	ՏՊ	Է	Ս	ԱՅ
Դ	Յ	ՌՄ	Ե	Ո	Վ	Ձ	Ձ	ՐՆ	Է	Վ	ԲՊ
Դ	Ն	ՌՈ	Ե	Չ	ՎՇ	Ձ	Ռ	Յ	Է	Տ	ԲՓ
Դ	Շ	Ս	Ե	Պ	Տ	Ձ	Ս	ԱՍ	Է	Ր	ԳՐ
Դ	Ո	ՍՆ	Ե	Ձ	ՏՇ	Ձ	Վ	ԱՓ	Է	Յ	ԴՍ
Դ	Չ	ՍՊ	Ե	Ռ	Ր	Ձ	Տ	ԲՅ	Է	Ի	ԴՔ
Դ	Պ	ՎՄ	Ե	Ս	ԱՊ	Ձ	Ր	ԳՊ	Է	Փ	ԵՅ
Դ	Ձ	ՎՈ	Ե	Վ	ԱՐ	Ձ	Յ	ԳՅ	Է	Ք	ԶՎ
Դ	Ռ	Տ	Ե	Տ	ԲՊ	Ձ	Ի	ԴՍ	Ը	Ա	Ը
Դ	Ս	Փ	Ե	Ր	ԲՐ	Ձ	Փ	ԴՓ	Ը	Բ	ԺՁ
Դ	Վ	ԱՍ	Ե	Յ	ԳՊ	Ձ	Ք	ԵՅ	Ը	Գ	ԻԴ
Դ	Տ	ԱՅ	Ե	Ի	ԳՐ	Է	Ա	Է	Ը	Դ	ԼԲ
Դ	Ր	ԲՊ	Ե	Փ	ԴՊ	Է	Բ	ԺԴ	Ը	Ե	Խ
Դ	Յ	ԲՅ	Ե	Ք	ԴՐ	Է	Գ	ԻԱ	Ը	Ձ	ԽԸ
Դ	Ի	ԲՓ	Ձ	Ա	Ձ	Է	Դ	ԻԸ	Ը	Է	ԾՁ
Դ	Փ	ԳՍ	Ձ	Բ	ԺԲ	Է	Ե	ԼԵ	Ը	Ը	ԿԴ
Դ	Ք	ԳՅ	Ձ	Գ	ԺԸ	Է	Ձ	ԽԲ	Ը	Թ	ՀԲ
Ե	Ա	Ե	Ձ	Դ	ԻԴ	Է	Է	ԽԹ	Ը	Ժ	Չ
Ե	Բ	Ժ	Ձ	Ե	Լ	Է	Ը	ԾՁ	Ը	Ի	ՃԿ
Ե	Գ	ԺԵ	Ձ	Ձ	ԼԶ	Է	Թ	ԿԳ	Ը	Լ	ՄԽ
Ե	Դ	Ի	Ձ	Է	ԽԲ	Է	Ժ	Հ	Ը	Խ	ՅԻ
Ե	Ե	ԻԵ	Ձ	Ը	ԽԸ	Է	Ի	ՃԽ	Ը	Ծ	Ն
Ե	Ձ	Լ	Ձ	Թ	ԾԴ	Է	Լ	ՄԺ	Ը	Կ	ՆՉ
Ե	Ի	ԼԵ	Ձ	Ժ	Կ	Է	Խ	ՄՉ	Ը	Հ	ՇԿ
Ե	Ը	Խ	Ձ	Ի	ՃԻ	Է	Ծ	ՅԾ	Ը	Չ	ՈԽ
Ե	Թ	ԽԵ	Ձ	Լ	ՃՉ	Է	Կ	ՆԻ	Ը	Ղ	ՉԻ
Ե	Ժ	Ծ	Ձ	Խ	ՄԽ	Է	Հ	ՆՂ	Ը	Ճ	Պ
Ե	Ի	Ճ	Ձ	Ծ	Յ	Է	Չ	ՇԿ	Ը	Մ	ՌՈ

Լ	Յ	Ժ՛Ը՛	Խ	Ք	Լ՛Զ՛	Կ	Գ	ՃԶ	Հ	Ձ	ՆԻ
Լ	Ի	Ի՛Ա՛	Ծ	Ա	Ծ	Կ	Դ	ՄԽ	Հ	Է	ՆՂ
Լ	Փ	Ի՛Դ՛	Ծ	Բ	Ճ	Կ	Ե	Յ	Հ	Ը	ՇԿ
Լ	Ք	Ի՛Է՛	Ծ	Գ	ՃԾ	Կ	Զ	ՅԿ	Հ	Թ	ՈԼ
Խ	Ա	Խ	Ծ	Դ	Մ	Կ	Է	ՆԻ	Հ	Ժ	Չ
Խ	Բ	Ձ	Ծ	Ե	ՄԾ	Կ	Ը	ՆԶ	Հ	Ի	ՌՆ
Խ	Գ	ՃԻ	Ծ	Զ	Յ	Կ	Թ	ՇԽ	Հ	Լ	ՍՃ
Խ	Դ	ՃԿ	Ծ	Է	ՅԾ	Կ	Ժ	Ո	Հ	Խ	ՍՊ
Խ	Ե	Մ	Ծ	Ը	Ն	Կ	Ի	ՌՄ	Հ	Ծ	ՎՇ
Խ	Զ	ՄԽ	Ծ	Թ	ՆԾ	Կ	Լ	ՌՊ	Հ	Կ	ՏՄ
Խ	Է	ՄԶ	Ծ	Ժ	Շ	Կ	Խ	ՍՆ	Հ	Հ	ՏԶ
Խ	Ը	ՅԻ	Ծ	Ի	Ռ	Կ	Ծ	Վ	Հ	Ձ	ՐՈ
Խ	Թ	ՅԿ	Ծ	Լ	ՌՇ	Կ	Կ	ՎՈ	Հ	Ղ	ՅՅ
Խ	Ժ	Ն	Ծ	Խ	Ս	Կ	Հ	ՏՄ	Հ	Ճ	Ի
Խ	Ի	Պ	Ծ	Ծ	ՍՇ	Կ	Ձ	ՏՊ	Հ	Մ	ԱՅ
Խ	Լ	ՌՄ	Ծ	Կ	Վ	Կ	Ղ	ՐՆ	Հ	Յ	Բ՛Ռ
Խ	Խ	ՌՈ	Ծ	Հ	ՎՇ	Կ	Ճ	Յ	Հ	Ն	Բ՛Փ
Խ	Ծ	Ս	Ծ	Ձ	Տ	Կ	Մ	ԱՍ	Հ	Շ	Գ՛Ր
Խ	Կ	ՍՆ	Ծ	Ղ	ՏՇ	Կ	Յ	ԱՓ	Հ	Ո	Դ՛Ս
Խ	Հ	ՍՊ	Ծ	Ճ	Ր	Կ	Ն	Բ՛Տ	Հ	Չ	Դ՛Ք
Խ	Ձ	ՎՄ	Ծ	Մ	Ա՛	Կ	Շ	Գ՛	Հ	Պ	Ե՛Յ
Խ	Ղ	ՎՈ	Ծ	Յ	Ա՛Ր	Կ	Ո	Գ՛Յ	Հ	Ձ	Զ՛Վ
Խ	Ճ	Տ	Ծ	Ն	Բ՛	Կ	Չ	Դ՛Ս	Հ	Ռ	Է՛
Խ	Մ	Փ	Ծ	Շ	Բ՛Ր	Կ	Պ	Դ՛Փ	Հ	Ս	Ժ՛Դ՛
Խ	Յ	ԱՍ	Ծ	Ո	Գ՛	Կ	Ձ	Ե՛Տ	Հ	Վ	Ի՛Ա՛
Խ	Ն	ԱՅ	Ծ	Չ	Գ՛Ր	Կ	Ռ	Զ՛	Հ	Տ	Ի՛Ը՛
Խ	Շ	Բ՛	Ծ	Պ	Դ՛	Կ	Ս	Ժ՛Բ՛	Հ	Ր	Լ՛Ե՛
Խ	Ո	Բ՛Տ	Ծ	Ձ	Դ՛Ր	Կ	Վ	Ժ՛Ը՛	Հ	Յ	Խ՛Բ՛
Խ	Չ	Բ՛Փ	Ծ	Ռ	Ե՛	Կ	Տ	Ի՛Դ՛	Հ	Ի	Խ՛Թ՛
Խ	Պ	Գ՛Ս	Ծ	Ս	Ժ՛	Կ	Ր	Լ՛	Հ	Փ	Ծ՛Զ՛
Խ	Ձ	Գ՛Յ	Ծ	Վ	Ժ՛Ե՛	Կ	Յ	Լ՛Զ՛	Հ	Ք	Կ՛Գ՛
Խ	Ռ	Դ՛	Ծ	Տ	Ի՛	Կ	Ի	Խ՛Բ՛	Ձ	Ա	Ձ
Խ	Ս	Ը՛	Ծ	Ր	Ի՛Ե՛	Կ	Փ	Խ՛Ը՛	Ձ	Բ	ՃԿ
Խ	Վ	Ժ՛Բ՛	Ծ	Յ	Լ՛	Կ	Ք	Ծ՛Դ՛	Ձ	Գ	ՄԽ
Խ	Տ	Ժ՛Զ՛	Ծ	Ի	Լ՛Ե՛	Հ	Ա	Հ	Ձ	Դ	ՅԻ
Խ	Ր	Ի՛	Ծ	Փ	Խ՛	Հ	Բ	ՃԽ	Ձ	Ե	Ն
Խ	Յ	Ի՛Դ՛	Ծ	Ք	Խ՛Ե՛	Հ	Գ	ՄԺ	Ձ	Ձ	ՆԶ
Խ	Ի	Ի՛Ը՛	Կ	Ա	Կ	Հ	Դ	ՄԶ	Ձ	Է	ՇԿ
Խ	Փ	Լ՛Բ՛	Կ	Բ	ՃԻ	Հ	Ե	ՅԾ	Ձ	Ը	ՈԽ

Յ	Յ	Թ^	Ն	Ո	Ի^Դ^	Շ	Ջ	Խ^Ե^	Ո	Վ	Ճ^Ձ^
Յ	Ն	Ժ^Բ^	Ն	Չ	Ի^Ը^	Շ	Ռ	Ծ^	Ո	Տ	Մ^Խ^
Յ	Շ	Ժ^Ե^	Ն	Պ	Լ^Բ^	Շ	Ս	Ճ^	Ո	Ր	Յ^
Յ	Ո	Ժ^Ը^	Ն	Ջ	Լ^Ձ^	Շ	Վ	Ճ^Ծ^	Ո	Յ	Յ^Կ^
Յ	Չ	Ի^Ա^	Ն	Ռ	Խ^	Շ	Տ	Մ^	Ո	Ի	Ն^Ի^
Յ	Պ	Ի^Դ^	Ն	Ս	Ձ^	Շ	Ր	Մ^Ծ^	Ո	Փ	Ն^Ձ^
Յ	Ջ	Ի^Է^	Ն	Վ	Ճ^Ի^	Շ	Յ	Յ^	Ո	Ք	Շ^Խ^
Յ	Ռ	Լ^	Ն	Տ	Ճ^Կ^	Շ	Ի	Յ^Ծ^	Չ	Ա	Չ
Յ	Ս	Կ^	Ն	Ր	Մ^	Շ	Փ	Ն^	Չ	Բ	ՌՆ
Յ	Վ	Դ^	Ն	Յ	Մ^Խ^	Շ	Ք	Ն^Ծ^	Չ	Գ	ՍՃ
Յ	Տ	Ճ^Ի^	Ն	Ի	Մ^Ձ^	Ո	Ա	Ո	Չ	Դ	ՍՊ
Յ	Ր	Ճ^Ծ^	Ն	Փ	Յ^Ի^	Ո	Բ	ՌՄ	Չ	Ե	ՎՇ
Յ	Յ	Ճ^Ձ^	Ն	Ք	Յ^Կ^	Ո	Գ	ՌՊ	Չ	Չ	ՏՄ
Յ	Ի	Մ^Ժ^	Շ	Ա	Շ	Ո	Դ	ՍՆ	Չ	Է	ՏՋ
Յ	Փ	Մ^Խ^	Շ	Բ	Ռ	Ո	Ե	Վ	Չ	Ը	ՐՈ
Յ	Ք	Մ^Հ^	Շ	Գ	ՌՇ	Ո	Չ	ՎՈ	Չ	Թ	ՅՅ
Ն	Ա	Ն	Շ	Դ	Ս	Ո	Է	ՏՄ	Չ	Ժ	Ի
Ն	Բ	Պ	Շ	Ե	ՍՇ	Ո	Ը	ՏՊ	Չ	Ի	Ա^Տ
Ն	Գ	ՌՄ	Շ	Չ	Վ	Ո	Թ	ՐՆ	Չ	Լ	Բ^Ռ
Ն	Դ	ՌՈ	Շ	Է	ՎՇ	Ո	Ժ	Յ	Չ	Խ	Բ^Փ
Ն	Ե	Ս	Շ	Ը	Տ	Ո	Ի	Ա^Ս	Չ	Ծ	Գ^Ր
Ն	Չ	ՍՆ	Շ	Թ	ՏՇ	Ո	Լ	Ա^Փ	Չ	Կ	Դ^Ս
Ն	Ի	ՍՊ	Շ	Ժ	Ր	Ո	Խ	Բ^Տ	Չ	Հ	Դ^Ք
Ն	Ր	ՎՍ	Շ	Ի	Ա^	Ո	Ծ	Գ^	Չ	Ձ	Ե^Յ
Ն	Ռ	ՎՈ	Շ	Լ	Ա^Ր	Ո	Կ	Գ^Յ	Չ	Ղ	Չ^Վ
Ն	Տ	Տ	Շ	Խ	Բ^	Ո	Հ	Դ^Ս	Չ	Ճ	Է^
Ն	Ի	Փ	Շ	Ծ	Բ^Ր	Ո	Ձ	Դ^Փ	Չ	Մ	Ժ^Դ^
Ն	Լ	Ա^Ս	Շ	Կ	Գ^	Ո	Ղ	Ե^Տ	Չ	Յ	Ի^Ա^
Ն	Խ	Ա^Յ	Շ	Հ	Գ^Ր	Ո	Ճ	Չ^	Չ	Ն	Ի^Ը^
Ն	Ր	Բ^	Շ	Ձ	Դ^	Ո	Մ	Ժ^Բ^	Չ	Շ	Լ^Ե^
Ն	Կ	Բ^Տ	Շ	Ղ	Դ^Ր	Ո	Յ	Ժ^Ը^	Չ	Ո	Խ^Բ^
Ն	Հ	Բ^Փ	Շ	Ճ	Ե^	Ո	Ն	Ի^Դ^	Չ	Չ	Խ^Թ^
Ն	Ձ	Գ^Ս	Շ	Մ	Ժ^	Ո	Շ	Լ^	Չ	Պ	Ծ^Ձ^
Ն	Ղ	Գ^Յ	Շ	Յ	Ժ^Ե^	Ո	Ո	Լ^Ձ^	Չ	Ջ	Կ^Գ^
Ն	Ճ	Դ^	Շ	Ն	Ի^	Ո	Չ	Խ^Բ^	Չ	Ռ	Հ^
Ն	Մ	Ը^	Շ	Շ	Ի^Ե^	Ո	Պ	Խ^Ը^	Չ	Ս	Ճ^Խ^
Ն	Յ	Ժ^Բ^	Շ	Ո	Լ^	Ո	Ջ	Ծ^Դ^	Չ	Վ	Մ^Ժ^
Ն	Ն	Ժ^Ձ^	Շ	Չ	Լ^Ե^	Ո	Ռ	Կ^	Չ	Տ	Մ^Ձ^
Ն	Շ	Ի^	Շ	Պ	Խ^	Ո	Ս	Ճ^Ի^	Չ	Ր	Յ^Ծ^

ጋ	ፆ	ሌኮ	ግ	ደ	ጋኮ	ቡ	ዓ	ህ	ሀ	ደ	ሠሀ
ጋ	ፑ	ሌሊ	ደ	ሠ	ደ	ቡ	ቡ	ሠ	ሀ	ፑ	ሠሠ
ጋ	ቆ	ረኅ	ደ	ዶ	ቡግ	ቡ	ፔ	ቦ	ሀ	ቦ	ሠፆ
ጋ	ደ	ቡሊ	ደ	ዓ	ሀጋ	ቡ	ደ	ፆ	ሀ	ፁ	ሠቆ
ግ	ሠ	ግ	ደ	ቡ	ህቦ	ቡ	ፑ	ፑ	ሀ	ቆ	ዶ
ግ	ዶ	ቡቦ	ደ	ፔ	ሠረ	ቡ	ቦ	ቆ	ሀ	ቡ	ቡ
ግ	ዓ	ሀሌ	ደ	ደ	ቦሌ	ቡ	ፁ	ደ	ሀ	ሊ	ደ
ግ	ቡ	ህሀ	ደ	ፑ	ፆፆ	ቡ	ቆ	ሠ	ሀ	ከ	ቦ
ግ	ፔ	ሠ	ደ	ቦ	ፑሀ	ቡ	ቡ	ዶ	ሀ	ፅ	ቆ
ግ	ደ	ሠግ	ደ	ፁ	ቆፍ	ቡ	ሊ	ዓ	ሀ	ህ	ቆዶ
ግ	ፑ	ቦቦ	ደ	ቆ	ደ	ቡ	ከ	ቡ	ሀ	ረ	ቆቡ
ግ	ቦ	ፆሌ	ደ	ቡ	ሠቆ	ቡ	ፅ	ፔ	ሀ	ደ	ቆደ
ግ	ፁ	ፑሀ	ደ	ሊ	ዶኮ	ቡ	ህ	ደ	ሀ	ጊ	ቆቦ
ግ	ቡ	ሠሠ	ደ	ከ	ዓፆ	ቡ	ረ	ፑ	ሀ	ፍ	ቡ
ግ	ቡ	ሠፆ	ደ	ፅ	ቡቦ	ቡ	ደ	ቦ	ሀ	ሀ	ከ
ግ	ሊ	ዶሠ	ደ	ህ	ፔሠ	ቡ	ጊ	ፁ	ሀ	ፆ	ህ
ግ	ከ	ዓሀ	ደ	ረ	ደህ	ቡ	ፍ	ቆ	ሀ	ሌ	ደ
ግ	ፅ	ቡ	ደ	ደ	ፑሀ	ቡ	ሀ	ፑ	ሀ	ረ	ፅ
ግ	ህ	ቡቆ	ደ	ጊ	ቦቡ	ቡ	ፆ	ሊ	ሀ	ቦ	ፅኮ
ግ	ረ	ፔፆ	ደ	ፍ	ፁ	ቡ	ሌ	ከ	ሀ	ደ	ፅከ
ግ	ደ	ደሠ	ደ	ሀ	ቆቦ	ቡ	ረ	ፅ	ሀ	ግ	ፅኅ
ግ	ጊ	ፑሀ	ደ	ፆ	ፑፑ	ቡ	ቦ	ህ	ሀ	ደ	ፅፂ
ግ	ፍ	ቦ	ደ	ሌ	ሊደ	ቡ	ደ	ረ	ሀ	ቡ	ሀ
ግ	ሀ	ፅፂ	ደ	ረ	ከፔ	ቡ	ግ	ደ	ሀ	ሀ	ሌ
ግ	ፆ	ፑቡ	ደ	ቦ	ፅቡ	ቡ	ደ	ጊ	ሀ	ህ	ቦ
ግ	ሌ	ሊዶ	ደ	ግ	ረዶ	ቡ	ቡ	ፅ	ሀ	ሠ	ግ
ግ	ረ	ከ	ደ	ግ	ረሠ	ቡ	ሀ	ሀ	ሀ	ቦ	ቡ
ግ	ቦ	ከቦ	ደ	ደ	ደሠ	ቡ	ህ	ፆ	ሀ	ፆ	ቡሀ
ግ	ደ	ፅፂ	ደ	ቡ	ጊ	ቡ	ሠ	ሌ	ሀ	ፑ	ቡሌ
ግ	ግ	ህቡ	ደ	ሀ	ፅፂ	ቡ	ቦ	ረ	ሀ	ቆ	ቡቦ
ግ	ደ	ረዶ	ደ	ህ	ሀረ	ቡ	ፆ	ቦ	ሀ	ደ	ቡግ
ግ	ቡ	ደ	ደ	ሠ	ፆህ	ቡ	ፑ	ደ	ህ	ሠ	ህ
ግ	ሀ	ፅህ	ደ	ቦ	ሌፅ	ቡ	ቆ	ግ	ህ	ደ	ፆ
ግ	ህ	ሀኮ	ደ	ፆ	ረሠ	ሀ	ሠ	ሀ	ህ	ጊ	ሠሀ
ግ	ሠ	ሌ	ደ	ቆ	ጋኮ	ሀ	ዶ	ሠ	ህ	ፔ	ሠቦ
ግ	ፆ	ሌደ	ደ	ደ	ግቆ	ሀ	ዓ	ፆ	ህ	ደ	ሠቆ
ግ	ፑ	ረኅ	ቡ	ሠ	ቡ	ሀ	ቡ	ቆ	ህ	ፑ	ዶቡ
ግ	ቆ	ቡከ	ቡ	ዶ	ሀ	ሀ	ፔ	ሠ	ህ	ቦ	ዶሠ

Վ	Թ	ԲՒԻ	Տ	Լ	ԺԲԲ	Ր	Կ	Լ	Յ	Ղ	ԾՂԴ
Վ	Ժ	Գ	Տ	Խ	ԺԶ	Ր	Հ	ԼԵ	Յ	Ճ	Կ
Վ	Ի	Զ	Տ	Ծ	Ի	Ր	Ձ	Խ	Յ	Մ	ՃԻ
Վ	Լ	Թ	Տ	Կ	ԻՂ	Ր	Ղ	ԽԵ	Յ	Յ	ՃԶ
Վ	Խ	ԺԲ	Տ	Հ	ԻԸ	Ր	Ճ	Ծ	Յ	Ն	ՄԽ
Վ	Ծ	ԺԵ	Տ	Ձ	ԼԲ	Ր	Մ	Ճ	Յ	Շ	Յ
Վ	Կ	ԺԸ	Տ	Ղ	ԼԶ	Ր	Յ	ՃԾ	Յ	Ո	ՅԿ
Վ	Հ	ԻԱ	Տ	Ճ	Խ	Ր	Ն	Մ	Յ	Չ	ՆԻ
Վ	Ձ	ԻՂ	Տ	Մ	Ձ	Ր	Շ	ՄԾ	Յ	Պ	ՆԶ
Վ	Ղ	ԻԷ	Տ	Յ	ՃԻ	Ր	Ո	Յ	Յ	Ջ	ՇԽ
Վ	Ճ	Լ	Տ	Ն	ՃԿ	Ր	Չ	ՅԾ	Յ	Ռ	Ո
Վ	Մ	Կ	Տ	Շ	Մ	Ր	Պ	Ն	Յ	Ս	ՌՄ
Վ	Յ	Ղ	Տ	Ո	ՄԽ	Ր	Ջ	ՆԾ	Յ	Վ	ՌՊ
Վ	Ն	ՃԻ	Տ	Չ	ՄԶ	Ր	Ռ	Շ	Յ	Տ	ՄՆ
Վ	Շ	ՃԾ	Տ	Պ	ՅԻ	Ր	Ս	Ռ	Յ	Ր	Վ
Վ	Ո	ՃԶ	Տ	Ջ	ՅԿ	Ր	Վ	ՌՇ	Յ	Յ	ՎՈ
Վ	Չ	ՄԺ	Տ	Ռ	Ն	Ր	Տ	Մ	Յ	Ի	ՏՄ
Վ	Պ	ՄԽ	Տ	Ս	Պ	Ր	Ր	ՄՇ	Յ	Փ	ՏՊ
Վ	Ջ	ՄՀ	Տ	Վ	ՌՄ	Ր	Յ	Վ	Յ	Զ	ՐՆ
Վ	Ռ	Յ	Տ	Տ	ՌՈ	Ր	Ի	ՎՇ	Ի	Ա	Ի
Վ	Ս	Ո	Տ	Ր	Մ	Ր	Փ	Տ	Ի	Բ	ԱՏ
Վ	Վ	Ձ	Տ	Յ	ՄՆ	Ր	Զ	ՏՇ	Ի	Գ	ԲՌ
Վ	Տ	ՌՄ	Տ	Ի	ՄՊ	Յ	Ա	Յ	Ի	Դ	ԲՓ
Վ	Ր	ՌՇ	Տ	Փ	ՎՄ	Յ	Բ	ԱՍ	Ի	Ե	ԳՐ
Վ	Յ	ՌՊ	Տ	Զ	ՎՈ	Յ	Գ	ԱՓ	Ի	Չ	ԴՍ
Վ	Ի	ՄՃ	Ր	Ա	Ր	Յ	Դ	ԲՏ	Ի	Է	ԴԶ
Վ	Փ	ՄՆ	Ր	Բ	Ա	Յ	Ե	Գ	Ի	Ը	ԵՅ
Վ	Զ	ՄԶ	Ր	Գ	ԱՐ	Յ	Չ	ԳՅ	Ի	Թ	ԶՎ
Տ	Ա	Տ	Ր	Դ	Բ	Յ	Է	ԴՍ	Ի	Ժ	Է
Տ	Բ	Փ	Ր	Ե	ԲՐ	Յ	Ը	ԴՓ	Ի	Ի	ԺՂ
Տ	Գ	ԱՍ	Ր	Չ	Գ	Յ	Թ	ԵՏ	Ի	Լ	ԻԱ
Տ	Դ	ԱՅ	Ր	Է	ԳՐ	Յ	Ժ	Զ	Ի	Խ	ԻԸ
Տ	Ե	Բ	Ր	Ը	Դ	Յ	Ի	ԺԲ	Ի	Ծ	ԼԵ
Տ	Չ	ԲՏ	Ր	Թ	ԴՐ	Յ	Լ	ԺԸ	Ի	Կ	ԽԲ
Տ	Ի	ԲՓ	Ր	Ժ	Ե	Յ	Խ	ԻՂ	Ի	Հ	ԽԹ
Տ	Ը	ԳՍ	Ր	Ի	Ժ	Յ	Ծ	Լ	Ի	Ձ	ԾԶ
Տ	Թ	ԳՅ	Ր	Լ	ԺԵ	Յ	Կ	ԼԶ	Ի	Ղ	ԿԳ
Տ	Ժ	Դ	Ր	Խ	Ի	Յ	Հ	ԽԲ	Ի	Ճ	Հ
Տ	Ի	Ը	Ր	Ծ	ԻԵ	Յ	Ձ	ԽԸ	Ի	Մ	ՃԽ

ቱ	ፅ	ሆጽ	ቆ	ቱ	ቴፅ	ቆ	ሀ	ቡብ	ቆ	ህ	ሾቲ
ቱ	ህ	ሆጸ	ቆ	ቲ	ጸፍ	ቆ	ህ	ሀህ	ቆ	ረ	ህቶ
ቱ	ረ	ፅሾ	ቆ	ቡ	ቱሀ	ቆ	ሀ	ህሀ	ቆ	ጸ	ረቶ
ቱ	ቦ	ህቱ	ቆ	ታ	ቲ	ቆ	ቦ	ሀ	ቆ	ባ	ጸህ
ቱ	ጸ	ህቲ	ቆ	ቲ	ታጸ	ቆ	ፅ	ሀብ	ቆ	ፈ	ባ
ቱ	ባ	ረህ	ቆ	ቢ	ቲቲ	ቆ	ቱ	ቦብ	ቆ	ሀ	ፈጸ
ቱ	ጸ	ቦቲ	ቆ	ቢ	ቲቶ	ቆ	ቆ	ፅህ	ቆ	ፅ	ሀረ
ቱ	ሀ	ቡህ	ቆ	ቦ	ቢ	ቆ	ቆ	ቶሀ	ቆ	ህ	ፅህ
ቱ	ህ	ሀፈ	ቆ	ረ	ሾጸ	ቆ	ቆ	ህቆ	ቆ	ረ	ረህ
ቱ	ሀ	ሀብ	ቆ	ጸ	ህቲ	ቆ	ቆ	ቶቱ	ቆ	ጸ	ቦቲ
ቱ	ቦ	ህረ	ቆ	ባ	ረቶ	ቆ	ቆ	ቶፅ	ቆ	ባ	ጸቱ
ቱ	ፅ	ሀሀ	ቆ	ፈ	ጸ	ቆ	ቴ	ቲቦ	ቆ	ጸ	ባጽ
ቱ	ቱ	ሀጸ	ቆ	ሀ	ፈህ	ቆ	ጸ	ቴህ	ቆ	ቡ	ጸ
ቱ	ቆ	ቦብ	ቆ	ፅ	ሀህ	ቆ	ቱ	ጸህ	ቆ	ሀ	ቡብ
ቱ	ቆ	ፅፅ	ቆ	ህ	ፅቱ	ቆ	ቲ	ቱሀ	ቆ	ህ	ሀጸ
ቆ	ህ	ቆ	ቆ	ረ	ህ	ቆ	ቡ	ቲቡ	ቆ	ሀ	ህብ
ቆ	ቶ	ህፅ	ቆ	ቦ	ህጸ	ቆ	ታ	ቡ	ቆ	ቦ	ሀረ
ቆ	ቆ	ቶሀ	ቆ	ጸ	ረህ	ቆ	ቲ	ታቲ	ቆ	ፅ	ቦህ
ቆ	ባ	ቶሀ	ቆ	ባ	ቦህ	ቆ	ቢ	ቲቱ	ቆ	ቱ	ፅፅ
ቆ	ቴ	ቲ	ቆ	ጸ	ጸቱ	ቆ	ቢ	ቲጸ	ቆ	ቆ	ቶሀ
ቆ	ጸ	ቲቆ	ቆ	ቡ	ባ	ቆ	ቦ	ቢቴ	ቆ	ቆ	ቆፈ

ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՅԻՌՅ ՅԱՍԱՐՈՂԻ ՅԱՂԱԳՍ ՅԱՍԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ

4

Ա	Բ	Գ	Դ	Ե	Զ	Է	Ը	Թ	Ժ	Ի	Լ	Խ	Ծ	Կ	Հ	Ձ	Ղ
Բ	դ	զ	ը	ժ	ժբ	ժդ	ժշ	ժը	Ի	ի	լ	չ	ծ	կ	չ	ձ	ղ
Գ	զ	թ	ժբ	ժե	ժը	իւ	իդ	իէ	Լ	լ	ղ	ճ	ճօ	ճշ	ճժ	ճի	ճլ
Դ	ը	ժբ	ժշ	ի	իդ	իը	լբ	լշ	Խ	չ	ճ	ճի	ճլ	ճը	ճի	ճլ	ճլ
Ե	ժ	ժե	ի	իե	լ	լե	ի	իե	Ծ	ճ	ճօ	ճ	ճօ	ճ	ճօ	ճ	ճօ
Զ	ժբ	ժը	իդ	լ	լշ	իբ	իը	ժդ	Կ	ճ	ճշ	ճի	ճ	ճլ	ճի	ճշ	ճի
Է	ժդ	իւ	իը	լե	իբ	իթ	ժշ	կ	Հ	ճի	ճժ	ճշ	ճօ	ճի	ճլ	ճի	ճլ
Ը	ժշ	իդ	լբ	ի	իը	ժշ	կդ	լբ	Ձ	ճի	ճի	ճի	ճ	ճլ	ճի	ճի	ճի
Թ	ժը	իէ	լշ	իե	ժդ	կ	լբ	ճ	Ղ	ճշ	ճժ	ճլ	ճօ	ճի	ճլ	ճի	ճլ
Ժ	Ի	Լ	Խ	Ծ	Կ	Հ	Ձ	Ղ	Ճ	Մ	Յ	Ն	Շ	Ո	Չ	Պ	Ջ
Ի	ի	լ	չ	ճ	ճի	ճլ	ճի	ճլ	Մ	մ	ն	ո	ո	ո	ո	ո	ո
Լ	լ	ղ	ճ	ճօ	ճշ	ճժ	ճի	ճլ	Յ	ն	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո
Խ	չ	ճ	ճի	ճլ	ճի	ճլ	ճի	ճլ	Ն	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո
Ծ	ճ	ճօ	ճ	ճօ	ճ	ճօ	ճ	ճօ	Շ	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո
Կ	ճի	ճլ	ճի	ճլ	ճի	ճլ	ճի	ճլ	Ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո
Հ	ճի	ճժ	ճշ	ճօ	ճի	ճլ	ճի	ճլ	Չ	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո
Ձ	ճի	ճի	ճի	ճ	ճլ	ճի	ճի	ճլ	Պ	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո
Ղ	ճի	ճժ	ճլ	ճօ	ճի	ճլ	ճի	ճլ	Ջ	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո

5

Ճ	Մ	Յ	Ն	Շ	Ո	Չ	Պ	Ջ	Ռ	Ս	Վ	Տ	Ր	Յ	Բ	Փ	Ք
Մ	մ	ն	ո	ո	ո	ո	ո	ո	Ս	ս	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ
Յ	ն	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	Վ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ
Ն	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	Տ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ
Շ	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	Ր	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ
Ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	Յ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ
Չ	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	Բ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ
Պ	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	Փ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ
Ջ	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	ո	Ք	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ
Ռ	Ս	Վ	Տ	Ր	Յ	Բ	Փ	Ք	Ա	Բ	Գ	Դ	Ե	Զ	Է	Ը	Թ
Ս	ս	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	Բ	բ	գ	դ	ե	զ	է	ը	թ
Վ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	Գ	գ	դ	ե	զ	է	ը	թ	ժ
Տ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	Դ	դ	ե	զ	է	ը	թ	ժ	ժ
Ր	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	Ե	ե	զ	է	ը	թ	ժ	ժ	ժ
Յ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	Զ	զ	է	ը	թ	ժ	ժ	ժ	ժ
Բ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	Է	է	ը	թ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ
Փ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	Ը	ը	թ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ
Ք	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	Թ	թ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ	ժ
Ա	Բ	Գ	Դ	Ե	Զ	Է	Ը	Թ	Ժ	Ի	Լ	Խ	Ծ	Կ	Հ	Ձ	Ղ

[ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՅՆՈՅ ՀԱՍԱՐՈՂԻ ՅԱՂԱԳՍ ԴԱՐ ԵՒ ԿՈՃԱՏ ԹՈՒՈՅ]

1

Դարբ				Կոնստբ					
Բ	Դ	Ձ	Ը	ՈՃՈ-	Ա	Գ	Ե	ՅՃՈ-	ՇՃՈ-
Ի	Խ	Կ	Ձ	ՊՃՈ-	Է	Թ	Ժ	ՉՃՈ-	ՋՃՈ-
Մ	Ն	Ո	Պ	Ս[Ճ]Ո- ¹	Լ	Ծ	Ե	Ռ[Ճ]Ո-	Վ[Ճ]Ո-
Ս	Տ	Յ	Փ	Տ[Ճ]Ո-	Ղ	Ճ	Յ	Տ[Ճ]Ո-	Ի[Ճ]Ո-
ԻՈ-	ԽՈ-			Յ[Ճ]Ո-	Շ	Չ	Ջ		Ք[Ճ]Ո-
ԿՈ-	ՁՈ-			Փ[Ճ]Ո-	Ռ	Վ	Բ		Ժ[Ճ]Ո-Ո-
ՄՈ-	ՆՈ-			ԻՃՈ-Ո- ²	Ի ³	Ք			Ի[Ճ]Ո-Ո-
ՈՈ-	ՊՈ-			Խ[Ճ]Ո-Ո-	ԺՈ- ⁴	ԼՈ-	ԾՈ-		Ծ[Ճ]Ո-Ո-
	ԻՃՈ- ⁵			Կ[Ճ]Ո-Ո-	ՀՈ-	ՂՈ-			Հ[Ճ]Ո-Ո-
	ԽՃՈ-			[ՁՃՈ-Ո-]	ՃՈ-	ՅՈ-	ՇՈ-		Ղ[Ճ]Ո-Ո-
	ԿՃՈ-			Ս[Ճ]Ո-Ո-	ՉՈ-	ՋՈ-			Ճ[Ճ]Ո-Ո-
	ՁՃՈ-			Ն[Ճ]Ո-Ո-	ԺՋՈ-	ԼՃՈ-			Յ[Ճ]Ո-Ո- ⁶
	ՄՃՈ- ⁷			Ո[Ճ]Ո-Ո-	ԾՃՈ-	ՀՃՈ-			Շ[Ճ]Ո-Ո-
	ՆՃՈ-			Պ[Ճ]Ո-Ո-	ՂՃՈ-	ՃՃՈ-			Չ[Ճ]Ո-Ո-
									Ջ[Ճ]Ո-Ո-

1 Անկիւնաւոր փակագծի տառերը բաց է թողնուած:

2 ՓՈՈ- փխ ԻՃՈՈ-

3 Ի փխ Ի

4 Այստեղ տասը հազարաւոր թուերը Ա-ից մինչեւ Ք կրկնուած են բիւրի նշանով՝ Ա՝ Գ՝ Ե՝ Է՝ Թ՝ Ժ՝ Լ՝ Ծ՝ Ժ՝ Գ՝ Զ՝ Ծ՝ Զ՝ Թ՝ Ո՝ Վ՝ Բ՝ Ի՝ Ք՝:

5 Որոշ թուերի վրայ անտեղի բիւրի նշան է դրուած, որ մենք բաց ենք թողնում:

6 ՆՈՈ- փխ ՅՃՈՈ-

7 ՃՃՈ- փխ ՄՃՈ-

[ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՅՆՈՅ ՀԱՍԱՐՈՂԻ ՎԵՑՅԱԶԱՐԵԱԿ]

1

Ա	Յ	Յ	ԻԵ	ՄԽ	Յ	ԽԹ	ՃԻԲ	Յ	ՀԲ	ՁԳ	Յ	ՂԵ	ԿԳ	Յ
Բ	Վ	Յ	ԻԶ	ՄԼ	Յ	Ծ	ՃԻ	Յ	ՀԳ	Ձ[Բ]	Յ	ՂԶ	ԿԲ	Յ
Գ	Ս	Յ	ԻԷ ¹	ՄԻԲ ²	Յ	ԾԱ	ՃԺԷ	Յ	ՀԴ	[ՁԱ]	Յ	ՂԷ	ԿԱ	Յ
Դ	[Ռ]Շ	Յ	ԻԸ	ՄԺԴ ³	Յ	ԾԲ	ՃԺԵ	Յ	ՀԵ	Ձ ⁴	Յ	ՂԸ	ԿԱ	Յ
Ե	ՌՄ	Յ	ԻԹ	ՄԶ	Յ	ԾԳ	ՃԺԴ ⁵	Յ	ՀԶ	ՀԹ ⁶	Յ	ՂԹ	Կ	Յ
Զ	Ռ	Յ	Լ	Մ	Յ	ԾԴ	ՃԺԱ	Յ	ՀԷ	Հ[Ը]	Յ	Ճ	Կ ⁷	Յ
Է	ՊԾԷ	Յ	ԼԱ	ՃՂԳ	Յ	ԾԵ	ՃԹ ⁸	Յ	ՀԸ	Հ[Է]	Յ	Մ	Լ ⁹	Յ
Ը	ՉԾ	Յ	ԼԲ	ՃՂԵ ¹⁰	Յ	ԾԶ	ՃԷ	Յ	ՀԹ	[ՀԶ]	Յ	Յ	Ի	Յ
Թ	ՈԿԵ	Յ	ԼԳ	ՃՁԱ	Յ	ԾԷ	ՃԵ	Յ	Ձ	ՀԵ ¹¹	Յ	Ն	ԺԵ	Յ
Ժ	Ո	Յ	ԼԴ	ՃՀԶ	Յ	ԾԸ	ՃԴ	Յ	ՁԱ	ՀԴ	Յ	Շ	ԺԲ ¹²	Յ
ԱԺ	ՇԽԵ	Յ	ԼԵ	ՃՀԱ	Յ	ԾԹ	ՃԱ	Յ	ՁԲ	ՀԳ	Յ	Ո	Ժ	Յ
ԲԺ	Շ	Յ	ԼԶ	ՃԿԶ	Յ	Կ	Ճ	Յ	ՁԳ	ՀԲ	Յ	Չ	Ը	Յ
ԳԺ	ՆԿԲ	Յ	ԼԷ	ՃԿԲ	Յ	ԿԱ	ՂԸ	Յ	ՁԴ	ՀԱ	Յ	Պ	Է	Յ
ԴԺ	ՆԻԸ	Յ	ԼԸ	ՃԾԷ	Յ	ԿԲ	ՂԶ	Յ	ՁԵ	Հ	Յ	Ջ	Զ	Յ
ԵԺ	Ն	Յ	ԼԹ	ՃԾԳ	Յ	ԿԳ	ՂԵ	Յ	ՁԶ	ԿԹ	Յ	Ռ	Զ	Յ
ԶԺ	ՅՀԵ	Յ	Խ	ՃԾ	Յ	ԿԴ	ՂԳ	Յ	ՁԷ	ԿԸ	Յ	Ս	Գ	Յ
ԷԺ	ՅԾԳ	Յ	ԽԱ	ՃԽԶ ¹³	Յ	ԿԵ	ՂԲ	Յ	ՁԸ	ԿԸ	Յ	Վ	Բ	Յ
Ը[Ժ	ՅԼԳ	Յ]	ԽԲ	ՃԽԲ	Յ	ԿԶ	Ղ	Յ	ՁԹ	ԿԷ	Յ	Տ	ԳՇ	Յ
ԹԺ	ՅԺԶ	Յ	ԽԳ	ՃԼԹ	Յ	ԿԷ	ՁԹ	Յ	Ղ	ԿԶ	Յ	Ր	ԲՇ	Յ
Ի	Յ	Յ	ԽԴ	ՃԼԶ	Յ	ԿԸ	ՁԸ	Յ	ՂԱ	ԿԵ	Յ	Յ	Ա	Յ
ԻԱ	ՄՁԶ	Յ	ԽԵ	ՃԼԳ	Յ	ԿԹ	ՁԶ	Յ	ՂԲ	ԿԵ	Յ	Ի	Ա	Յ
ԻԲ	ՄՀԳ ¹⁴	Յ	ԽԶ	ՃԼ	Յ	Հ	ՁԵ	Յ	ՂԳ	ԿԴ	Յ	Փ	Բ	Յ
ԻԳ	ՄԿԱ ¹⁵	Յ	ԽԷ	ՃԻԷ ¹⁶	Յ	ՀԱ	ՁԴ	Յ	ՂԴ	ԿԳ	Յ	Զ	Գ	Յ
ԻԴ	ՄԾ	Յ	ԽԸ	ՃԻԵ ¹⁷	Յ									

- 1 ՄԻ փխ ԻԷ
- 2 ՄԻ փխ ՄԻԲ
- 3 ՄԺ փխ ՄԺԴ
- 4 Ներքին չորս աղիւսակի երկրորդ շարքը բաց է թողնուած:
- 5 Պէտք է լինի՝ ձՁԳ (5989)
- 6 ՀԸ փխ ՀԹ
- 7 Մ փխ Կ
- 8 ՃԺԱ փխ ՃԹ
- 9 Ն փխ Լ
- 10 Պէտք է լինի՝ ձՁԷ (գրչի սխալմունք է)
- 11 ՀԻ փխ ՀԵ (գրչը մինչեւ ձ, հաւանաբար, մէկ տող ներքեւ է շեղուել. վերականգնում ենք)
- 12 ԻԲ փխ ԺԲ
- 13 ձՁ փխ ձԽԶ
- 14 Ա.ՀԳ փխ ՄՀԳ
- 15 ՄԿԲ փխ ՄԿԱ
- 16 ձի փխ ձԻԷ
- 17 ձԻԷ (նախապէս գրուած է եղել Ը, յետոյ վերածուած է-ի) փխ ձԻԵ

**ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՇԻՐԱԿՈՒՆԻՈՅ
[ՅԱՂԱԳՍ] ՀԱՐՑՄԱՆ ԵՒ ԼՈՒԾՄԱՆ**

1 Ա. հարցումն. Այսպէս լուայ¹ ի հաւ-
րէն² իմմէ³, եթէ⁴ ի ժամանակի պատերազ-
մացն⁵ Հայոց ⁶ընդ Պարսս, սաստիկ քաջու-
թիւնք⁷ լինէին ի Կամսարականէն Ջաւրա-
կայ. որպէս⁸ թէ ամսաւրեայ աւուրբք ե-
րիցս յարձակեալ ի վերայ զաւրացն պար-
սից՝ եւ հարկանէր յառաջնումն զկէս զաւ-
րուն. եւ ի հետ մտեալ հարկանէր յերկրոր-
դումն⁹ զչորրորդ մասն զաւրուն. եւ յեր-
րորդումն¹⁰ զմետասաներորդն¹¹: 2 Եւ
մնացեալքն անկանէին փախստեայ¹² ի
Նախճաւան, թուով ՄՁ:

3 Արդ պարտիմք եւ մեք իմանալ
մնացելովքս, եթէ յառաջ քան զկոտորումն
ո՞րչափ էին:

4 Բ հարցումն. Այր մի յիմոց մերձա-
ւորաց գումարտ լեալ ի Բահլ՝ եգիտ մար-
գարիտ շահուար¹³: 5 Եւ դարձեալ ի տուն
եւ հասեալ ¹⁴ի Գանձակ վաճառեաց զհա-
սարակ մարգարտին¹⁵ զհատն յիսուն¹⁶
դրամ: 6 Եւ եկեալ ¹⁷ի Նախճաւան վաճա-
ռեաց զչորեւոր մասն մարգարտին ¹⁸եւթա-

նասուն դրամ զհատն: 7 Եւ հասեալ ի
Դուին¹⁹ վաճառեաց զերկոտասաներորդ²⁰
մասն մարգարտին²¹ զհատն Ծ դրամ:
8 ²²Եւ մինչ ի Շիրակ առ մեզ եկն եւ ունէր
²³մնացեալ մարգարիտս հատս ԻԴ:
9 ²⁴Արդ գիտեա՛ մնացելովքս²⁵, թէ ամե-
նայնն²⁶ քանի՞ մարգարիտ²⁷ է եւ կամ քա-
նի՞ դրամ²⁸ գինք մարգարտին:

10 Գ հարցումն. Այսպէս լուա[յ] ի
վարդապետէն, եթէ²⁹ գողեան մտին ³⁰ի
Մարկիանոն Տրիկլին եւ գողացան զկէս եւ
զչորեւոր գանձուն. եւ մտեալ գանձաւո-
րացն ³¹գտին ՆԻԱ կենդինար եւ Վ եւ Ո
դահեկան: 11 ³²Արդ գիտեա՛ ի մնացելոցս,
թէ ամենայնն ո՞րչափ էր գանձին:

12 Դ հարցումն. Հռոգ³³ ուխտին³⁴
³⁵Սրբոյ Սոփեայ զհինգ³⁶ մասն առնուն
սարկաւազունքն եւ տասն³⁷ մասն առնուն
քահանայքն, եւ ՄԽ լիտր առնուն եպիս-
կոպոսունքն եւ Ս³⁸ լիտր¹ այլ ուխտն:

1 Ա լուա
2 Ա ի յարէն / Բ ի հորէն
3 Բ իմէ
4 Ա եթե
5 Բ պատերազմաց
6 Բ ընդ պարս
7 Բ քաջութեամբ
8 Բ գաղափարագիր
9 Բ եւ ի յերկրորդումն
10 Ա յերկրորդումն
11 Բ զմետասաներորդ
12 Ա փախստեա / Բ ի փախստեայ
13 Բ շահաւոր
14 Բ ի գանձանակ
15 Բ մարգարիտն
16 Բ Ծ
17 Բ ի Նախճաւան
18 Ա յեւթանասունն, յ գիրը ջնջման նշանով / Բ
գիտն 2 դրամ

19 Ա ի քվին
20 Բ զ .ժր.աներորդ
21 Բ չիմ մարգարտին
22 Բ եւ մի ինչ
23 Բ զմնացեալ մարգարիտն
24 Բ եւ արդ զիտեայ
25 Բ զմնացելովքս
26 Բ ընդ ամենայն
27 ԱԲ մարգարիտն
28 Բ դրամ
29 Ա եթե
30 Բ ի մարկեանոն ատրիկլին
31 Բ գտին .նիա. կենդինար .դ. ո. եւ ~ (= ԳԻ այն է՝
Վ=3000 եւ Ո=600)
32 Բ Արդ գիտեայ ի մնացելոցն, թէ ընդ ամենայն
ո՞րչափ լինէր գանձն:
33 Բ հռոգ
34 Ա ուխտին
35 Ա որբոյն Սոփիայ
36 Բ զ.ե.
37 Բ զ.ժ.
38 Բ .քո.

13 Արդ գիտեա՛, թէ 2ընդ ամենայն քանի՞ լիտր լինի հոռոզն3:

14 Ե հարցումն. Հոռոզ սպայիցն4 բաշխի այսպէս. հորս5 մասն պատուաւորացն6, Ը մասն աւագացն7, եւ ճԾ կենդինար այլ հեծելոցն: 15 Արդ գիտեա՛, թէ 9ընդ ամենայն քանի՞ կենդինար լինի:

16 Զ10 հարցումն. Հազար կայր 11իմ ի պարտիզի եւ հոռոմ մի եմուտ ի պատճառս զբաւսանաց եւ12 եկեր զհինգ եւ զԺԵ13 մասն հազարոյն: 17 Եւ իմացեալ իմ զորկորէութիւն14 առն հանի զնա արտաքս եւ մտեալ համարեցի եւ գտի ունջ 15ճ եւ Ժ: 18 16Արդ գիտեա՛, թէ ընդ ամենայն քանի՞ ունջ լեալ է հազարն եւ կամ քանի՞ ունջ կերեալ է հոռոմին:

19 Է հարցումն. 17Ես ի Մարմետի էի, յոստանի Կամ[ս]արականաց18 եւ երթեալ յեզր գետոյն, որու՞մ19 Ախո[ւ]րեանն20 կոչեն, տեսի՞21 երամս ձկանց եւ ետու արկանել ուռկան22: 20 Եւ հանին զհասարակն23

եւ զԴ24 եւ զէ երամոյն: 21 Եւ որ յուռկանէն զերծաւ, ի թարփ ընկաւ. եւ անցեալ գտի 25զնոսա քառասուն եւ հինգ: 22 Արդ գիտեա՛ սոքաւք՝ 26թէ ընդ ամենայն երամն քանի՞ ձուկն լեալ է:

23 Ը հարցումն. Ի ժամանակի ապստամբութեանն հայոց ի պարսից եւ սպանանելոյն27 28Կամսարականին Զաւրակայ29 զՍուրէն. դեսպան 30արձակեաց ոմն յազատաց հայոց առ թագաւորն պարսից գոյժ արկանել նմա. եւ գնայր աւուրն յիսուն31 մղոն: 24 Եւ զկնի ԺԵ աւուր իմացեալ Կամսարականին Զաւրակա[յ] հետամտիկս առաքէր զկնի ունել զնա32, որք գնային աւուրն Զ մղոն: 25 Արդ գիտեա՛, եթէ քանի՞ աւուր հասանէին նմա34:

26 Թ հարցումն. Որս էր Կամսարականացն 35ի Գէն եւ կալեալ էր երէ36 բազում. եւ ինձ որսամասն37 ետուն բերել վարազ մի: 27 Եւ վասն զի անարի էր տեսեամբն՝ կշռեցի38 եւ գտաւ փորոտին Դ39 մասն ամենայն կշռոյն40, եւ գլուխն Ժ մասն, 41ոտքն Ի, ժանիքն՝ Ղ42, անձն՝ Մ եւ ԺԲ լիտր43: 28 Արդ գիտեա՛, թէ ընդ ամենայն քանի՞ լիտր էր վարազն:

1 Ա լետր
2 Ա ընդ ամենայնն
3 Բ հոռո
4 Բ իսպայիցն
5 Բ .դ.
6 Ա պատուաւորացն / Բ պատ ուաւորաց
7 Բ աւագաց
8 Բ գիտեայ
9 Ա ընդ ամն
10 Ա չիբ
11 Բ իմ պարտիզի
12 Բ չիբ եւ
13 Բ եւ գ.ժ. (=ժե=15)
14 Բ զորկորութիւն
15 Բ հարիւր եւ .ժ.
16 Բ Արդ գիտեայ թէ ամ քանի ունջ լեալ է հոռոմին:
17 Բ [յ ի մարմետի է]
18 Ա Կամարականաց / Բ կամարակայնաց
19 Բ յորում
20 ԱԲ ախորիեանն
21 Բ եւ տեսի
22 Բ ուռկանս
23 Բ զհասարակ

24 Ա պակասում է եւ գ.դ.
25 Բ զնոսայ .իւ. եւ .ն.
26 Բ թէ ամենայն
27 Ա սպանելոյն
28 Բ կասարականին եւ զորակայ
29 Ա զաւրակա
30 Ա արձակ ոմն յազատագ
31 Բ .ձ.
32 Բ զնայ
33 Բ գիտեայ
34 Բ նմայ
35 Ա ի քէն
36 Բ չիբ երէ
37 Բ որսայմասն
38 Բ կշռեցին
39 Բ չորս
40 Բ կշռոցն
41 Բ ոտմն .ի. մասն
42 ԱԲ գ=6, պէտք է ուղղել դ=90
43 Ա լետր

29 Ժ հարցումն. Լոք² մի կալան ի Մարմետի³ 4ի գետն յերասխ եւ ես կշռեցի զնա եւ գտաւ գլուխն չորս⁵ մասն ամենայն կշռոյն, եւ տուան Ջ, եւ մէջքն ձիւ լիտր: 30 Արդ գիտեա՛, թէ ⁶ընդ ամենայն քանի՞ լիտր էր:

31 ԺԱ հարցումն. Այր մի վաճառական էանց ընդ երիս քաղաքս եւ բաժ⁷ արարին յառաջնումն եւ հանին զկէս⁸ եւ զերեւոր իրացն: 32 Եւ յերկրորդ քաղաքին թուեցին զոր ինչ ունէին ⁹եւ հանին զկէս¹⁰ եւ զերեւորն. եւ յերրորդ քաղաքին անդրէն այլ թուեցին եւ հանին ¹¹զկէս եւ զերեւորն: 33 Եւ մինչ ի տուն եկն¹², մնացեալ էին դահեկանք ԺԱ: 34 Արդ գիտեա՛, թէ ընդ ամենայն քանի՞ դահեկան ունէր:

35 ԺԲ հարցումն. Նաւակ մի առնել կամէի եւ իմ Գ դրամկուռնք իսկ կային եւ այլ ինչ ո՛չ կայր. եւ ասացի ցմերձաւորս իմ՝ Տո՛ւք ինձ ¹³մէն մի սակաւ ինչ, որ առնեմ զնաւակս: 36 Ոմն ետ Գ կշռոյն, ¹⁴եւ ոմն ետ զԴ, եւ ոմն զԶ, ոմն զԷ, եւ ոմն զԸ¹⁵: 37 Եւ իմ առեալ արարի զնաւակն: 38 Արդ գիտեա՛, թէ ընդ ամենայն քանի՞ դրամ էր նաւակն:

39 ԺԳ¹⁶ հարցումն. Ոմն յաշակերտաց իմոց առեալ խնձորս գեղեցիկս ի Խարայ, գայր ընծայեցուցանել ինձ: 40 Պատահե-

ցան նմա երեք¹⁷ պարք ¹⁸ի խաղուց եւ հանին՝ առաջին պարն զկէսն եւ զԴ մասն ¹⁹խնձորոյն, նոյնպէս եւ երկրորդն զկէսն եւ զԴ մասն, նոյնպէս եւ երրորդն²⁰: 41 Եւ զմնացեալսն²¹ եբեր առ իս խնձորս Ե: 42 Արդ գիտեա՛, թէ ընդ ամենայն քանի՞ լեալ է²²:

43 ԺԴ²³ հարցումն. Գինի կայր ի մի կարասի. վարդիւ կազմեալ էին. ²⁴եւ թակոյկք կճեա[յ] երեք: 44 Եւ հրամայեցի հանել զգինին անդր. մին տարաւ զերեք²⁵ մասն եւ ²⁶մինն զԶ, իսկ միւսն՝ զԺԴ²⁷, եւ զմնացեալսն²⁸ յայլ ամանս հանին, եւ էր փաս ԾԴ: 45 Արդ գիտեա՛, թէ ամենայնն²⁹ քանի՞ էր լեալ:

46 ԺԵ³⁰ հարցումն. ³¹Ձի մի կայր ինձ ազնիւ, վաճառեցի ³²եւ զնոցն Դ մասինն կովեան գնեցի, եւ է մասինն այծեան, եւ Ժ մասինն եզնի, եւ ՅԺԸ դահեկանի ոչխարս առի: 47 Արդ գիտեա՛, թէ ընդ ամենայն քանի՞ դահեկան լինի:

48 ԺԶ³³ հարցումն. Ես եկեղեցի շինէի. գաղատոս մի կալայ³⁴, որ ածէր աւուրն ձիւ քար, եւ յետ ԼԹ³⁵ աւուր գործառնութեանն³⁶ միւս այլ գաղատոս կալայ¹, եւ

1 Բ գիտեայ: Այսպիսի ուղղագրութեամբ եւ ներքեւում:
2 Ա լոկ
3 Բ մարպետին
4 Ա ի գետ յերասխ
5 Ա .դ.
6 Ա ընդ ամն, այսպէս եւ ներքեւում
7 Բ բաժ, յետոյ սրբագրած՝ բաժին
8 Բ գկէսն
9 Ա եւ հան. եւ հանին
10 Բ գկէսն
11 Բ գկէս գերեւորն
12 Ա եկ
13 Ա մեմ մի
14 Ա եւ մն գ .դ.
15 Բ գ.ի.է. սխալ ընթերցուած=Ը: ԻԸ
16 Բ չի՛ք ԺԳ

17 Ա երե / Բ Գ
18 Ա ի խաղոց
19 Բ չի՛ք խնձորոյն, նոյնպէս եւ երկրորդն զկէսն եւ զԴ մասն
20 Բ երրորդ
21 Բ զմնացեալս
22 Բ էր
23 Բ սխալմամբ՝ ԺԳ
24 Բ եւ թակոյկ .գ. կընայք
25 Բ գ.գ.
26 Բ մին զվեցն
27 Բ գ.ժդ.սն
28 Բ զմնացեալսն
29 Բ ընդ ամենայն
30 Բ սխալմամբ՝ ԺԴ
31 Բ Զի կայր ազնիւ
32 Բ եւ գնեցի .դ. մասեանն կովեան
33 Բ սխալմամբ՝ ԺԵ
34 Ա կալա
35 Ա լե, անշուշտ ուղղելի՛ ԼԹ
36 Ա գործառնութեանն

ածէր աւուրն ՄժԸ² քար: 49 Եւ որպէս նա նմա³ հաւասարեաց՝ եկեղեցին կատարեցաւ: 50 Արդ գիտեա՛, ⁴եթէ ի քանի՞ աւրն հաւասարեաց:

51 ԺԵ⁵ հարցումն. Նաւ մի երթայր լի ցորենով. եւ կէտ մի զհետ մտեալ նաւին՝ նաւորդքն⁶ երկեան եւ ընկեցին նմա⁷ կեր զհասարակ⁸ ցորենոյն: 52 Եւ յԲ⁹ աւուրն ընկեցին զհինգ մասն մնացելոյն, յերրորդումն¹⁰ զԸ, ի չորրորդումն զԷ: 53 ¹¹Ապա ի նաւահանգիստն հասին եւ մնաց ԻՄ: 54 Արդ գիտեա՛, թէ ¹²ընդ ամենայնն քանի՞ լեալ էր¹³:

55 ԺԼ¹⁴ հարցումն. Ապաղարէ¹⁵ մի էր իմ խանգարեցի¹⁶ եւ այլ սպաս արարի. զԳ մասն ¹⁷մեսուր մի արարի եւ զչորրորդ մասն այլ մեսուրի արարի ¹⁸եւ զԵ մասն Բ բաժակս արարի, եւ զվեցն երկու¹⁹ սկուտեղս արարի. եւ երկու հարեւր եւ Ժ²⁰ դրամէ սկաւառակ մի արարի: 56 Արդ գիտեա՛, թէ ²¹ընդ ամենայնն քանի՞ էր լեալ ապաղարէն:

57 ԺԹ հարցումն. Այր մի յերիս եկեղեցիս եմուտ²² եւ խնդրեաց յԱստուծոյ

յառաջնումն, եթէ²³ Տո՛ւր ինձ որչափ ունիմս եւ տամ քեզ ԻՆ դահեկան: 58 ²⁴Նոյնպէս եւ յերկրորդումն ետ գի՛են, նոյնպէս եւ յերրորդումն: 59 Եւ առ իւր ունիւնչ մնաց²⁵: 60 Արդ գիտեա՛, թէ յառաջն քանի՞ ունէր:

61 Ի հարցումն. Ներսեհի Կամսարականի՝ Շիրակայ²⁶ եւ Արշարունեաց տեառն բուն կանգնէր առ ստորոտով լերինն, որում Արտին կոչեն: 62 Եւ ի գիշերի միող մտին երամակք ցոռոց բազումք: 63 Եւ ոչ լեալ ատակ որսորդացն՝ ընթացեալ²⁷ պատմեցին ²⁸նմա ի գեաւղն թալին: 64 Եւ նորա իւրովի²⁹ եկեալ հանդերձ ³⁰եղբայրաւքն եւ ազատաւքն եւ մտեալ կոտորէին զերէսն: 65 Եւ եղեն կալեալք ³¹ի թակարդի հասարակ երէոցն. եւ եղեն սպանեալքն նետիւ չորս³² մասն. եւ զմատաղ երէն ողջ կալան, որ եղեւ ԺԲ³³ մասն. եւ եղեն մեռեալք ի նիզակէ ՅԿ³⁴ երէ: 66 Արդ գիտեա՛, թէ ³⁵ընդ ամենայնն քանի՞ լեալ էին:

67 ԻԱ հարցումն. Ներսեհ Կամսարական որդի Արշաւրի³⁶, անուանակից եւ նախնի այսմ Ներսեհի³⁷, ի յաղթել պատերազմաւ³⁸ Բահղլճացն³⁹ առնու զերի սաստիկ յոյժ: 68 Եւ հասեալ ի դուռն արքուն

1 Ա կալա
2 Բ .քն. եւ .ժը.
3 Բ նմայ
4 Բ թէ քանի՞ օր
5 Բ սխալմամբ՝ ժԶ
6 Բ նաւորդի
7 Բ նմայ
8 Բ զհասարակաց
9 Բ յերկու
10 Բ եւ յերրորդումն
11 Բ եւ ապա եւ ապա ի նաւահանգիստն
12 Բ ընդ ամենայն
13 Ա լեալ
14 Բ սխալմամբ՝ ժԷ
15 Բ ապարիսարէ
16 Ա խանկարեցի
17 Բ չի՞ մեսուր մի արարի եւ զչորրորդ մասն այլ
18 Բ եւ գ.ե. մասն եւ գ.ե. մասն
19 Բ .ք.
20 Բ .մժ.
21 Բ ընդ ամենայն քանի՞ լինէր ապարիսարէն
22 Բ մտանէր

23 Բ թէ
24 Բ եւ յերկրորդումն նոյնպէս .ի.ե. եւ յերրորդումն
25 Ա չմնաց
26 Ա Շիրակա
27 Ա ընթացեալ
28 Բ նմայ ի գեղն թողին
29 Բ իւրովին
30 Բ եղբայրօքն եւ ազատեալքն
31 Ա ի թարկարդիաւելորդ ր-ն ջնջիչ նշանով: / Բ ի կաթարթին
32 Բ .դ.
33 Բ .քժ. ան
34 Բ .գնկ.
35 Բ թէ ամենայն
36 Ա արշարի / Բ արշորի
37 Բ Ներսեհի
38 Բ պատերազմացն
39 Բ Բախլընեացն

նի, ընծայեցուցանէ թագաւորին պարսից
 զհասարակ գերւոյն: 69 Եւ թուեալ¹ զհա-
 սարակն՝ եւ ընծայէ որդւոյ² արքայի զէ
 մասն: 70 Եւ հրաժարեալ ի նոցանէ դառ-
 նա[յ] յաշխարհն³ իւր: 71 Եւ եկեալ ⁴ի
 տուն գարիկպետի՝ յոյժ մեծարի ի նմանէ,
 ոչ որպէս⁵ գնախարար, այլ որպէս⁶ զմի ոք
 ի թագաւորաց: 72 ⁷Եւ սա տայ⁸ նմա զԼ
 մասն գեր[ւ]ոյն: 73 Եւ եկեալ առ սպայա-
 պետն⁹, զոր խորաւարանն¹⁰ կոչեն, եւ ա-
 ռաւել եւս ի նմանէ մեծարեալ¹¹ տա[յ]
 նմա զԺԴ մասն գեր[ւ]ոյն: 74 Եւ եւս յա-
 ռաջ եկեալ՝ հասանէ յաշխարհ իւր՝ եւ ընդ
 առաջ լինի նմա եղբայր իւր կրտսեր¹²
 Հրահատ, եւ տա[յ] նմա զԺԳ մասն գեր-
 ւոյն¹³: 75 Եւ եւս յառաջ եկեալ՝ ¹⁴ընդ ա-
 ռաջ լինին նմա ազատքն հայոց ¹⁵եւ տայ
 նոցա զինն մասն գերւոյն: 76 Եւ եկեալ ի
 Վաղարշապատ՝ ¹⁶տայ ի սուրբ եկեղեցիսն
 զԺԶ մասն գերւոյն¹⁷: 77 Եւ եկեալ Սահակ
 աւագ¹⁸ եղբայր իւր՝ տա[յ] նմա զԻ մասն
 գերւոյն: 78 Եւ իւր մնաց ՇՀ¹⁹ անձն²⁰:
 79 Արդ գիտեա՛, թէ ²¹ընդ ամենայնն քա-
 նի^o է լեալ:

1 Բ թողեալ
 2 Բ որդոյ
 3 Բ յաշխարհս
 4 Բ ի տունս
 5 Բ գաղափարագիր
 6 Բ գաղափարագիր
 7 Բ եւս տայ նմայ
 8 Ա տա
 9 Բ սպարապետն
 10 Ա խաւարանն, լուսանցում աւելացրած՝
 որ=խորաւարանն / Բ խորթարան
 11 Ա մայնեալ
 12 Բ կրտսեր
 13 Բ գերոյն
 14 Բ ընդ յառաջ
 15 Բ եւ տա նմայ զ .թ. մասն գերոյն
 16 Բ ի սուրբ եկեղեցիսն տայ
 17 Բ գերոյն
 18 Բ աւագ
 19 Ա .շծ. / Բ .եհն., ուղղելի .շհ.: Ծ=Հ
 20 Բ չի՛ր անձն
 21 Բ ընդ ամենայնն քանի^o լեալ էր

80 ԻԲ հարցումն. Փարաւոն արքայ ե-
 գիպտաց[ւ]ոց պատուէր զաւր ծննդեան
 իւրոյ եւ սովորութիւն²² էր նորա յաւուրն
 յայնմ տալ ժ նախարարացն ըստ տասնե-
 կի²³ պատուոյն ձ՝ կարաս գինի խնկով²⁴
 կազմեալ: 81 Արդ բաժանեսջիր²⁵ զայդ²⁶
²⁷ըստ պատուոյն ²⁸ձ՝ տասնեկին:

82 ԻԳ հարցումն. Շտեմարան²⁹ մի³⁰ էր
 իմ, յորում կայր³¹ գարի կայթ Մ³²:
 83 Մկներ մտին ³³եւ զամենայն գարին
 կերան: 84 ³⁴Ես մուկն մի կալայ ի նոցանէ
 եւ պատուհասեցի: 85 Նա խոստովա-
 նեաց³⁵ եւ ասէ. Յիս Զ հատ եհաս: 86 Արդ
 գիտեա՛, թէ ³⁶ընդ ամենայնն քանի^o հատ
 լեալ էր յշտեմարանին եւ կամ քանի^o
³⁷մկուկնքն որ կերանն:

87 ԻԴ հարցումն. Երեք աւագանք էին
 ի քաղաքին աթենացոց³⁸ միաչափք եւ ե-
 րեք³⁹ ազուգայք ⁴⁰զային յաւագանն:
 88 Մի⁴¹ ազուգայն քանզի ⁴²յորդ էր ի
 ժամ մի լնոյր զաւագան[ս]ն. երկրորդն⁴³
 նուագ քան զնա՝ ⁴⁴յերկու ժամս լնոյր⁴⁵. եւ

22 Ա սովորութիւնն
 23 Ա .ժ.եկի / Բ .ժ.եկի
 24 Ա չի՛ր խնկով
 25 Բ բախանեսջիր
 26 Բ գայտ
 27 Ա՛ր ըստ պատուոցն
 28 Բ .ն. ու .ժ.եկին
 29 Ա ըշտեմարան
 30 Բ չի՛ր մի
 31 Բ կայի
 32 Բ .քն.
 33 Բ եւ կերան զամենայն գարին
 34 Բ եւ ես մուկ
 35 Բ խոստովանեցաւ
 36 Բ ընդ ամենայնն քանի^o է հատ լեալ էր
 37 Բ մկուկն որ կերան
 38 Բ աթենացոց
 39 Բ .ք.
 40 Ա քային յաւագանն
 41 Բ մին
 42 Բ յորդոր է
 43 Ա երկրորդ
 44 Բ ի .ք. ժամն
 45 Բ լնոյր զաւագանն

յերրորդն¹ առաւել նուազ՝ ²յերեք ժամս լնոյր³: 89 Արդ գիտեա՛, թէ մինչ ի միասին խառնին ազուգայքն՝ ի քա՞ներորդ⁴ մասն ժամու լնուն⁵ զաւագանսն:

90 Լուծումն Ա հարցմանն: 91 Յառաջ քան զկոտորածն էին ՌՉԿ⁶ հեծեալ:

92 Լուծումն Բ հարցմանն: 93 Դեալ էր մարգարիտն ⁸հարեւր եւ քառասուն եւ չորս հատ եւ գին մարգարտին ՅՉԻ դրամ:

94 Լուծումն⁹ Գ հարցմանն: 95 ¹⁰Լեալ էր գանձն կենդինար¹¹ ՌՈՉԶ:

96 Լուծումն Դ հարցմանն: 97 Լինի հոռգ¹² ուխտին ՎՄ¹³ լիտր¹⁴:

98 Լուծումն Ե հարցմանն: 99 Լինի հոռգ¹⁵ ¹⁶սպայիցն կենդինար ՄԽ:

100 Լուծումն Ջ հարցմանն: 101 Լեալ էր ունջ¹⁷ հագարոյն ճԾ:

102 Լուծումն Է հարցմանն: 103 ¹⁸Լեալ էր ընդ ամենայն ձուկն ՆԻ¹⁹:

104 Լուծումն Ը հարցմանն: 105 Հասանէին յաւուրս²⁰ ԻԵ:

106 Լուծումն Թ հարցմանն: 107 Լեալ էր վարազն ՅԿ²¹ լիտր²²:

108 Լուծումն Ժ հարցմանն: 109 Լեալ էր լոքն²³ ՄԽ²⁴ լիտր²⁵:

110 Լուծումն ԺԱ հարցմանն: 111 Ունէր վաճառականն դահեկանս ՍՅՀԶ²⁶:

112 Լուծումն ԺԲ հարցմանն: 113 ²⁷Լեալ էր նաւակն ԽԲ դրամ:

114 Լուծումն ԺԳ հարցմանն: 115 ²⁸Լեալ էր խնծորն ՅԻ:

116 Լուծումն ԺԴ հարցմանն: 117 էր գինին²⁹ ³⁰փաս հարեւր եւ քսան եւ վեց:

118 Լուծումն ԺԵ հարցմանն: 119 Լեալ էր գինք ճիոյն³¹ ³²վեց հարեւր եւ տասն եւ վեց դահեկան:

120 Լուծումն ԺԶ հարցմանն: 121 Հասարեաց գաղատոսն յաւուրս³³ Հ:

122 Լուծումն ԺԷ հարցմանն: 123 էր հացն ի նաւին ԻԴԻ կայթ:

124 Լուծումն ԺԸ հարցմանն: 125 Լեալ էր ապաղարէն ՏՄ:

126 Լուծումն ԺԹ հարցմանն: 127 ³⁴Լինի դահեկան ԻԱ Կ զ[^] ը[^]:

128 Լուծումն Ի հարցմանն: 129 Եղեւ ընդ ամենայն երէն³⁵ ՍՃԿ:

1 Ա երեքն / Բ եւ .գն
2 Բ ի յերրորդ ժամն
3 Բ լնոյր զաւագանն
4 Բ ի քառերորդ երրորդ
5 Բ լնու
6 Բ .ռէնկ.
7 Ա լեալ է
8 Բ .նխդ.
9 Ա գրեթէ միշտ համառօտ՝ լուծ, լուծմունք, լծ եւ այլն
10 Ա լեալ է
11 Ա կենդ
12 Բ հոռք
13 ԱԲ .վո.=3600, պէտք է լինի ՎՄ=3200, Ո=Մ, երկաթագրի վրիպակ
14 Ա լետր
15 Բ հոռք
16 Ա սպայիցն կենդեմար
17 Բ ունջ
18 Բ լինալ էր, այս ուղղագրութեամբ եւ ներքեւում մի քանի անգամ:
19 Բ .դնի.
20 Բ աւուրս

21 Բ .գնկ.
22 Ա լետր
23 Ա լոգն
24 Բ .քնի.
25 Ա լետր
26 Բ .ոպիգ.
27 Ա լեալ է նաակն
28 Ա լեալ է խնծորն
29 Բ գինին այն
30 Բ փաս .նծգ., ժ=ի
31 Բ ճիուն
32 Բ .գն. եւ .ծգ.
33 Բ յաւուրն
34 Բ լինի դահեկան .իա. .օ դ[^]. ը. / Ա .իա. Կ. դ[^]. ը[^]. Ի. վերջին Ի. հետեւեալ քաներորդ լուծման բնահամարն է՝ շփոթմամբ այս պատասխանի մէջ մտած: Կ կամ օ նշանը =¹/₂, դ[^]=¹/₄, ը[^]=¹/₈
35 Բ երէսն

- 130 Լուծումն ԻԱ հարցմանն: 131 **Լեալ**
էր ընդ ամենայն գերին¹ ՍՄԽ:
 132 Լուծումն ԻԲ հարցմանն:
 133 **Ա. ա[^], c, ե[^], ժ[^], ծե[^]:**
 134 **Բ. գ, c, ժ[^], խ[^], ճը[^]:**
 135 **Գ. ե, գ[^], ժ[^]ե, խ[^]դ, կ[^], կ[^]գ:**
 136 **Դ. է, ե[^], ի[^], խ[^]դ:**
 137 **Ե. թ, ժ[^]ա:**
 138 **Զ. ժ, c, ե[^], ժ[^], ի[^]բ, լ[^], լ[^]գ:**

- 139 **Է. ժբ, c, ժ[^], ի[^]բ, լ[^], լ[^]գ, ծ[^]ե:**
 140 **Ը. ժդ, գ[^], ժ[^], ժ[^]ե, ի[^]բ:**
 141 **Թ. ժդ, ե[^], ժ[^], ի[^]բ, ծ[^]ե:**
 142 **Ժ. ժը, ժ[^]բ, ի[^]բ, լ[^]գ, խ[^]դ:**
 143 Լուծումն ԻԳ հարցմանն: **Լեալ է**
յշտեմարանին գարեհատ Փ[^]Մ[^]Ղ[^]Դ[^]Տ³ եւ
լեալ են մկունք ⁴կերաւղք գարւոյն
ճ[^]Գ[^]ՅՊ:
 144 Լուծումն ԻԴ հարցմանն: **Զուգախառ-**
նեալ ազուգայքն լնուն գաւազանսն ⁵ի դ,
գ[^], ժ[^]գ, ժ[^]ը մասն ժամուն:

1 Բ գերիսն
 2 Ընթերցողի դիրութեան համար դնում ենք նախ՝ խնդրի լուծումը (պատասխանը) սովորական բուանշաններով, ապա՝ երկու ձեռագրերի ընթերցումները:
 ա $1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{5} + \frac{1}{10} + \frac{1}{55} (=1^9/11)$
 բ $3 + \frac{1}{2} + \frac{1}{10} + \frac{1}{40} + \frac{1}{88} (=3^7/11)$
 գ $5 + \frac{1}{3} + \frac{1}{15} + \frac{1}{44} + \frac{1}{60} + \frac{1}{66} (=5^5/11)$
 դ $7 + \frac{1}{5} + \frac{1}{20} + \frac{1}{44} (=7^3/11)$
 ե $9 + \frac{1}{11} (=9^1/11)$
 զ $10 + \frac{1}{2} + \frac{1}{5} + \frac{1}{10} + \frac{1}{22} + \frac{1}{30} + \frac{1}{33} (=10^{10}/11)$
 է $12 + \frac{1}{2} + \frac{1}{10} + \frac{1}{22} + \frac{1}{30} + \frac{1}{33} + \frac{1}{55} (=12^8/11)$
 ը $14 + \frac{1}{3} + \frac{1}{10} + \frac{1}{15} + \frac{1}{22} (=14^6/11)$
 ք $16 + \frac{1}{5} + \frac{1}{10} + \frac{1}{22} + \frac{1}{55} (=16^4/11)$
 ժ $18 + \frac{1}{12} + \frac{1}{22} + \frac{1}{33} + \frac{1}{44} (=18^2/11)$
Ա. ձեռագրի ընթերցումը. Ա. աեւ. ժ[^] ծ[^] Բ գ c.
ժ[^] խ[^]ն ը[^]. Գ. ե[^]. գ[^] ժ[^]. Փ. (ջնջիչ նշանով) ե[^]. խ[^]. գ.
կ[^]. կ[^]գ. Դ. է. ե[^] ի[^] խ[^]դ. Ե. թ. ժ[^]ա. Ձ. ժ c ե ժ ի բլ
լ[^]գ Է. Ժ. Բ. ժ[^] ի[^] խ[^] լ[^] լ[^]գ ծ[^]ե [ա 195a] Ը. ժ[^]դ գ[^] ժ[^]ե
ի[^]բ. Թ. ժ[^]գ: Ե[^] ժ[^] ի[^]բ ծ[^]ե: Ժ. ժը ժ[^]բ ի[^]բ լ[^]գ խ[^]դ:
Բ. ձեռագրի ընթերցումը. մինն գ (ջնջում). Ա.
o Ե ժ ծե: Բ. գ. o ժ[^] խ[^]ն: Երիսն. է[^] գ[^] ժ[^] ե[^] խ[^]
գ[^] կ[^] կ[^] գ[^]: Դ. է, ի[^], խ[^]դ: Ե. ք ժ[^]ա: Զ. ժ[^] o Ե ժ. իբ[^]
լ. լ. գ: Է. ժ ք o. ժ[^]. ի[^]բ: Ը. լ[^] գծե: Թ. ժ[^]դ գ[^] ժ[^]. ժ[^] է ի
բ: Թ. ժգն ժ[^] ի[^]բ ծ[^]ե: Ժ. ժը ժ[^] բ ժբ. լ[^]գ խ[^]դ:

3 Բ չիբ.տ.
 4 Բ կերող գարոյ
 5 Բ ի դ[^], գժ. գ[^]ժը[^] մասն ժամուն կարողալ. $\frac{1}{4} + \frac{1}{6} + \frac{1}{16} + \frac{1}{18}$ մասն ժամուն: Շատ յաջող է վերջացնում այս Բ ձեռագրի գրիչը՝ դնելով հետեւեալ համաձայն յիշատակարանը. Եղբայր օրինակն այսպէս էր եւ չեմ ի հասկանալ, մի՞ մեղադրել սխալանաց, զի ոչ եմ հմուտ բանիս:

ԳՐԵՍ ԶԵՉ ԵՒ ԽՐԱԽՆԱԿԱՆԱՆՍ, ՅՈՐԺԱՍ Ի ԿԵՐԱԿՈՒՐՍ ԵՒ ՅԸՄՊԵԼԻՍ¹
ՉՈՒԱՐՃԱՆԱՅԲ ԵՒ ԿԱՄԻՔ ԽԱՄԵԼ ԲԱՆՍ ՉՈՒԱՐՃԱՑՈՒՑԻՉՍ ԵՒ
ԾԻՃԱՂԱԿԱՆՍ

1 Խրախնանականի² առաջին: 2 Ասաս-
ջիր ցընկերն³ քո՝ թէ կարող եմ գիտել յո-
րում ժամու դու կամիցիս ուտել ճաշ եւ
քանի ըմպել գինի: 3 Եւ եթէ ասիցէ քեզ՝
թէ գիտեա՛, ասասջիր՝ թէ կալ քանիաւնու-
թիւն ժամուն յորում կամիցիս ճաշել. եւ
կրկնեսջիր, եւ յաւելցես ի նա այլ եւս Ե.
եւ հինգ կրկնեսջիր. եւ յաւելջիր Ժ, եւ Ժ
կրկնեսջիր. ⁴Եւ կալջիր զքանիաւնութիւն
գինւոյն որչափ կամիցիս ըմպել. եւ յոր-
ժամ կալեալ լինի նորա զասացեալսս քո,
հարցջիր ցնա՝ թէ ո՞րչափ ունիս զմիաբա-
նեալ թիւսդ: 4 Եւ որչափ ասէ նա՝ դու
կալջիր. եւ երթ ի բաց ՅԾ թիւ հանապա-
զորդ. եւ զմնացեալն գիտասջիր թէ քանի
հարեւր է, յայնչափերորդ ժամու լինի
ճաշն եւ ⁵քանի թիւ ի խոնարհ քան հա-
րեւրն մնայ, գիտասջիր եթէ այնչափ գինի
ըմպէ: 5 Ապա թէ անհմուտ ոք լինիցի յո-
րում զայսն ասացես եւ հարեւրն ունիցի
զգինին, արասցես նմա պատասխանի՝ եթէ
անհնար է միոյ ժամու բաւիլ ի հարեւր
նուազ:

6 Խրախնանականի երկրորդ: 7 Ասաս-
ջիր ցընկերն քո՝ եթէ երբեմն ի խրախու-
թեան մերում ետես պարսիկ մի պարագա-
յիկ, զգաս մի պարագայից յոյն. աղաղա-
կեաց առ նոսա ասելով. «Տայր ոք ինձ
զձեզ, եւ ձեր չափ այլ, եւ ի ձեր կիսոյդ
չափ այլ, եւ չորեւորիդ չափ, եւ ես ի ձեզ
եւ մեք հարեւր լինէաք: 8 Արդ գիտեա՛, ե-

թէ յոյն պարագայիկքն⁶ քանի՞ լեալ են:
9 Եթէ ի գիտնոց⁷ ոք լինի ընկերն քո՝ ա-
րագ իմանայ եթէ ԼԶ են: 10 Ապա եթէ
յախմարաց ոք իցէ՝ դեգերուծն նորա եւ
անգիտութիւն ոչնչիդ քեզ ուրախութիւն
լինի⁸:

11 Խրախնանական երրորդ: 12 Ասի-
ցես ցընկերն քո՝ երթ գնեա աղաւնի միոյ
դրամի որչափ եւ կամիս եւ ասա նմա որ-
չափ եւ դու կամիս. եթէ անկարեայ այն-
չափ ձագ լեալ յաղաւնին եւ վաճառեա
զձագեանն հանդերձ աղաւնեաւքն⁹, որ-
պէս եւ դուն գնեցեր. եւ գիտասջիր՝ թէ որ-
չափ դու ասես զձագ աղաւնոյն, միով ա-
ւելի լինին գինք աղաւնեացն. եւ ասասջիր
նմա:

13 Խրախնանական չորրորդ: 14 Ա-
սասջիր ցընկերն քո՝ եթէ կարող եմ գիտել՝
թէ քանի դրամ ¹⁰կայ ի քսակիդ քում:
15 Եթէ ասիցէ քեզ՝ գիտեա՛, ասասջիր
ցնա՝ եթէ կալ զորչափութիւն դրամիդ. եւ
նոյնչափ այլ կալջիր. եւ երկոցունցդ չափ.
եւ որչափ զառաջինն կայր. եւ միաբանեալ
թիւդ կրկնեսջիր. եւ յորժամ կալեալ լինի
նորա զասացեալսն¹¹ քո, տաջիր բաշխել
նմա զիարդ եւ կամիցիս, որ դար եւ որ կո-
ճատ. եւ դու ի քո մտիդ առ Ժ թիւն, թիւ
մի կալջիր եւ քանի թիւ գայ՝ յայնչափ
դրամ լինի լեալ ի քսակին¹²:

1 Երմբելիս
2 Ա բոլոր տեղերում՝ Խրախնականի
3 Ա բոլոր տեղերում՝ ցնկեր
4 Ե չի՞ եւ կալջիր զքանիաւնութիւն
5 Ե քանի թիւ թէ խոնարհ մնայ քան զհարիւրն

6 Ա պարագայիկն
7 Ա Գետնոց փխ գիտնոց
8 Ե ուրախ լինի
9 Ա աղաւնեաւ
10 Ա կայ քսակի փխ կայ ի քսակիդ քում
11 Ե զասացեալսս
12 Ե չի՞ ի քսակին

16 Խրախնամական հիմնգերորդ: 17 Ասասջիր ցընկերն քո՝ եթէ հոն մի հաւարածու թիւն արար ինձ ձ՝ ամ եւ աւրն հարեւր ձու ուտէր: 18 Արդ գիտեա՛, թէ ընդամէնն քանի՞ լեալ է: 19 Եթէ թուող ոք է ընկերն քո՝ երազ կարէ՞ գիտել եթէ ՅԿԵ բեւր է ձուն, զոր կերեալ էր, ապա եթէ տգէտ ոք իցէ՝ նորա դեգերուամ թուովքն՝² զքեզ ուրախ առնէ:

20 Խրախնամականի վեցերորդ: 21 Ասասջիր ցընկերն քո մինչ վաճառես գինի փաս Կ եւ տաս զհինգն յերկու՝³ դրամս, քանի զգինն Ը ունիս դրամ՝⁴. եւ ասիցէ ցքեզ՝⁵ թէ ԻԴ դրամ: 22 Եւ ասասջիր դու ցնա՝ եթէ ես վաճառեմ նոյնպէս եւ շահիմ դրամ մի աւելի քան զքեզ: 23 Եւ արասջիր այսպէս. ասասջիր զԼ միաձեռն երեք փասս դրամ մի եւ զԼ միաձեռն Բ փասս դրամ մի լինի նոյնպէս՝⁶ Ե երկու. եւ դրամ մի աւելի շահելովն ամաւթ առնես յառաջագոյն վաճառաւդն եւ նորա հիացմամբն դու ուրախասցիս:

24 Խրախնամականի Ը. 25 [Ա]սի թէ Բ այր առն միում դրախտպան էին: 26 Եւ ի ժամանակս աշնան, յորժամ զպտուղս ծառոցն ժողովէին, Բ դրախտպան արանցն բաժին անկաւ ի նուան ծառերոյն Կ նուռն. եւ խորհեացն ի միասին ծախել զԿ նուռն եւ զգինն բաժան՝<ել>. իսկ աւուր միում Ա ընկերն ոչ էր ի տան եւ գնող եկն նուանցն. յայնժամ ընկերն որ ի տանն էր, վաճառեաց զԿ նուռն զԵ յԲ դրամ, որ ժողովի Կ նուռնն ԻԴ դրամ. եւ մինչ գնայր գնողն,

եկն միւս ընկերն նուանն, որ ոչ էր ի մաւտ, «Ոչ է իմ կամ որ զԵ նուռն յԲ դրամ տանի. թո՛ղ զիմ նուանն յետ բերէ»: 27 Յայնժամ ընկերն, որ վաճառեալ էր, եհաս եւ յետս դարձոյց զգնող նուանցն եւ յԲ բաժին արարին. զԼ նուռն ինքն էառ եւ զԼ ընկերոջն երես. եւ սա իւր բաժին ծախեաց զԳ ի դրամ մի. եւ Ա այլ ընկերն ծախեաց զիւր բաժինն զԲ ի Ա դրամ, որ լինի առաջնոյն որ զԳն ի մի դրամ վաճառեաց զինն Լին ժ դրամ եւ երկրորդին որ զԲուսն իւր ի մէկ դրամ վաճառեաց Լին ժ Ե դրամ. եւ այս որիչ որիչ վաճառեալովս բովանդակն եղեւ ԻԵ դրամ: 28 Արդ հարցանելի է թէ՛ առաջին վաճառողն Են յԲ դրամ ծախեցաւ, եւ Կ նուռն ԻԴ դրամ միատեղեցաւ եւ երկրորդ վաճառովս այլ Ե Բ դրամ վաճառեցաւ. զի Ան զԳն ի մէկ դրամ վաճառեաց եւ մէկն զԲն ի մէկ դրամ. եւ այսպէս դարձեալ լինի Ե յԲ դրամ վաճառեցաւ ԻԴ դրամ բովանդակեցաւ, երկրորդ վաճառելովս այլ Են յԲ դրամ բովանդակեցաւ եւ սայ ԻԵ դրամ բովանդակեցաւ: 29 Զի նորա. Լն Գն ի մէկ դրամ վաճառեցաւ ժ դրամ եղեւ եւ սորա Իին ժ դրամ եղեւ նորա Լին դէմ, իսկ ժ նուռն այլ Բ Բ լինի Ե դրամ, որ բովանդակի յԲուցն ԻԵ դրամ:

30 Խրախնամականի Թ. 31 [Ա]սի յիմասնոցն թէ՛ առ քեզ ձ սպիտակ եւ գնեաքեզ ձ հաւ. Գ ազգ՝ Ա ճնճղուկ, Բն տանոյ հաւ, Գն սագ. եւ ճնճղկին զի ինն ի Ա սպիտակ, տանոյ հաւն զԱն Գ սպիտակ, զսագն ի Ե սպիտակ. եւ հանց հնարեց<ո>, որ հարիւր սպիտակին ձ հաւ գայ, ոչ աւելի եւ ոչ պակաս: 32 Առ Բ սպիտակին ի սպիտակ Զ ճնճղուկ եւ Գ սպիտակին Ա հաւ [Այստեղ ընդհատուում է տեքստը]:

1 a չի՞կարէ
 2 b դեգերութիւն թուովքն
 3 b յերկրորդ փխ յերկու
 4 b ունիս գորամ փխ Ը ունիս դրամ
 5 b բեզ փխ ցքեզ
 6 b նոյն փխ նոյնպէս
 7 X գրչագրում թերթ 320ա-ում մնացել է եօթերորդ Խրախնամականի միայն մի տողը՝ ...եւ գ. լիտր ը լտրանոցն, եւ տուր զկէս ի Ա ընկերն եւ զկէսն ի Ա. եւ այլն, որը թերի լինելու պատճառով չենք բերում:

1 ՇԻՐԱԿԱՑՈՒ ՀԱՄԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ
ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ:

2 Վասն որոյ եւ իմ խնդրեալ զդա բա-
զում աշխատութեամբ եւ ճշգրտիւ... ոյ...
ի մէջ առեալ բերի զքեզ յերկիրս Հայոց եւ
ի Քրիստոսասէր վիճակ սրբոյն Գրիգորի:
3 Եւ սկիզբն քանիաւնութեան բերման

թուիս յորժամ լցեալ էր ՈԿԸ ա<մ> ի կու-
սական յարգանդէ Աստուածն Բանի: 4 Եւ
ի մետասաներորդի շրջագայութեանն եւ ի
ԺԹ ամի [Կոս]տանդիանոսի: 5 Ես Անա-
նիա Շիրակացի ի գեղջէ Անէնից: 6 Եւ
դուք աշակերտք, հայեցէ՛ք եւ զարմացա-
րուք:

[ՏՈՄԱՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ]

ՇԼԲ ԲՈԼՈՐԱԿ ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՅՆՈՅ ՀԱՍԱՐՈՂԻ

Նահանջ	Թուական	Հնգրեակ	Վերադիր	Ելթն.	Ցայտու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեն.	Քանիք	Հասարա	Քանիք	Լրմունք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Չատիկ	Քանիք
ա	---	դ	դե	արց	լ	բ	արգ	իե	աճ	ժգ	մար	է	տի	ը	ա	մար	ժդ	
բ	ե	ժդ	եզ	արց	լ	զ	արգ	ժ	աճ	ժգ	աճկ	իզ	զի	զ	ե	աճ	իթ	
գ	ժ	իե	զէ	արց	լ	դ	արգ	բ	աճ	ժգ	աճկ	ժե	զի	ա	բ	աճ	իա	
ա	դ	ժե	ե	էա	արց	լ	ե	արգ	իզ	աճ	ժդ	մար	ե	զի	ժ	բ	մար	ժա
ե	ի	ժզ	աբ	արց	ա	է	արգ	է	աճ	ժդ	աճկ	իդ	զի	ը	զ	աճ	իզ	
զ	իե	իէ	բզ	մեճ	ա	ա	արգ	իէ	աճ	ժդ	մար	ժզ	տի	զ	ե	մար	ժզ	
է	լ	ը	զդ	մեճ	ա	բ	արգ	ժթ	աճ	ժդ	մար	բ	տի	զ	բ	մար	ը	
բ	ը	լե	ժը	դե	մեճ	ա	զ	արգ	ե	աճ	ժե	աճկ	իբ	տի	ա	է	աճ	իզ
	թ	իւ	իթ	եզ	մեճ	բ	ե	աճ	ի	աճ	ժե	մար	ժա	տի	ժ	զ	մար	ժզ
ժ	իս	ժ	զէ	մեճ	բ	զ	արգ	ժզ	աճ	ժե	աճ	լ	տի	ը	զ	մար	ե	
ժա	ծ	իա	էա	մեճ	բ	է	արգ	ա	աճ	ժե	մար	ժթ	տի	զ	է	աճ	իա	
զ	ժբ	ծե	ա	աբ	մեճ	բ	ա	արգ	իբ	աճ	ժզ	մար	թ	զի	զ	է	մար	ժ
ժզ	կ	ժբ	բզ	մեճ	զ	զ	արգ	ժզ	աճ	ժզ	աճկ	իը	զի	ա	դ	մար	բ	
ժդ	կե	իզ	զդ	մեճ	զ	դ	արգ	զ	աճ	ժզ	աճկ	ժէ	տի	ժ	ա	աճ	իդ	
ժե	ճ	դ	դե	մեճ	զ	ե	արգ	ժը	աճ	ժզ	մար	զ	զի	ը	է	մար	է	
դ	ժզ	ճե	ժդ	եզ	մեճ	զ	զ	արգ	ժա	աճ	ժէ	աճկ	իզ	տի	զ	ե	աճ	իթ
ժէ	ձ	իե	զէ	մեճ	դ	ա	արգ	լ	աճ	ժէ	մար	ժե	տի	զ	դ	մար	ժթ	
ժը	ձե	զ	էա	մեճ	դ	բ	արգ	իբ	աճ	ժէ	մար	զ	զի	ա	ա	մար	ժբ	
ժթ	դ	ժը	աբ	մեճ	դ	զ	արգ	է	աճ	ժէ	աճկ	իբ	զի	ժ	զ	աճ	իզ	
ե	ի	դե	իը	բզ	մեճ	դ	դ	արգ	իը	աճ	ժը	մար	ժբ	տի	ը	դ	մար	ժզ
իա	ե	թ	զդ	մեճ	ե	զ	արգ	ժթ	աճ	ժը	մար	ա	զի	զ	ա	մար	ը	
իբ	ժ	ի	դե	մեճ	ե	է	արգ	դ	աճ	ժը	աճկ	ի	զի	ա	ե	աճ	իզ	
իզ	ժե	ա	եզ	մեճ	ե	ա	արգ	իդ	աճ	ժը	մար	թ	զի	ժ	դ	մար	ժզ	
զ	իզ	ի	ժա	զէ	մեճ	ե	բ	արգ	ժէ	աճ	ժթ	աճ	իթ	զի	ը	բ	մար	ե
իե	իե	իբ	էա	մեճ	զ	դ	աճկ	զ	աճ	ժթ	մար	ժը	տի	զ	ա	մար	իե	
իզ	լ	զ	աբ	մեճ	զ	ե	արգ	իա	աճ	ժթ	մար	է	տի	դ	ե	մար	ժ	
իէ	լե	ժ	բզ	մեճ	զ	զ	արգ	ժզ	աճ	ժթ	աճ	իթ	տի	ա	բ	մար	բ	

Նախանշ	Թուական	Հնգգրգ	Վերադարձ	Ելք	Ցայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամ	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
է	իլ	իւ	իդ	զդ	մեհ	զ	է	ահ	զ	ահ	ի	մար	ժզ	տի	ժ	բ	մար	իբ
	իթ	իս	ե	դե	մեհ	է	բ	արզ	ժը	ահ	ի	մար	ե	տի	ը	զ	ահ	է
	լ	ծ	ժզ	եզ	մեհ	է	զ	արզ	ժ	ահ	ի	ահ	իդ	տի	զ	զ	մար	իթ
	լա	ծե	իէ	զէ	մեհ	է	դ	արզ	լ	ահ	ի	մար	ժզ	տի	զ	բ	մար	թ
ը	լբ	կ	է	էա	մեհ	է	ե	արզ	ժզ	ահ	իա	մար	զ	տի	ա	է	մար	դ
	լգ	կե	ժը	աբ	մեհ	ը	է	արզ	է	ահ	իա	ահ	իբ	զի	ժ	դ	ահ	իզ
	լդ	հ	իթ	բզ	մեհ	ը	ա	արզ	իէ	ահ	իա	մար	ժա	զի	ը	զ	մար	ժե
	լե	հե	ժ	զդ	մեհ	ը	բ	արզ	ժբ	ահ	իա	ահ	լ	տի	զ	է	մար	ա
թ	լզ	ձ	ի	դե	մեհ	ը	զ	ահ	բ	ահ	իբ	մար	ի	տի	զ	է	մար	իբ
	լէ	ձե	ա	եզ	մեհ	թ	ե	արզ	իդ	ահ	իբ	մար	թ	զի	ա	դ	մար	ժզ
	լը	դ	ժզ	զէ	մեհ	թ	զ	արզ	թ	ահ	իբ	ահ	իէ	զի	ժ	է	ահ	իը
	լթ	դե	իդ	էա	մեհ	թ	է	արզ	իթ	ահ	իբ	մար	ժէ	տի	ը	զ	մար	ժը
ժ	իւ	ե	դ	աբ	մեհ	թ	ա	արզ	իա	ահ	իզ	մար	զ	տի	զ	դ	մար	ժ
	իսա	ժ	ժե	բզ	մեհ	ժ	զ	արզ	ժզ	ահ	իզ	ահ	իե	զի	ա	ա	մար	բ
	իբ	ժե	իզ	զդ	մեհ	ժ	դ	արզ	իզ	ահ	իզ	մար	ժզ	տի	ժ	է	մար	ժե
	իգ	ի	է	դե	մեհ	ժ	ե	արզ	ժը	ահ	իզ	մար	զ	զի	ը	դ	մար	ը
ժա	իդ	իե	ժէ	եզ	մեհ	ժ	զ	ահ	ը	ահ	իդ	մար	իզ	զի	զ	դ	մար	ի
	իե	լ	իը	զէ	մեհ	ժա	ա	արզ	լ	ահ	իդ	մար	ժբ	զի	զ	ա	ահ	իթ
	իզ	լե	թ	էա	մեհ	ժա	բ	արզ	ժե	ահ	իդ	մար	ա	զի	ա	ե	մար	դ
	իէ	իւ	ի	աբ	մեհ	ժա	զ	ահ	ե	ահ	իդ	մար	ի	տի	ժ	դ	մար	ժդ
ժբ	իը	իս	լ	բզ	մեհ	ժա	դ	արզ	իը	ահ	իե	մար	ժ	տի	ը	բ	մար	ժզ
	իթ	ծ	ժա	զդ	մեհ	ժբ	զ	արզ	ժբ	ահ	իե	ահ	իթ	տի	զ	զ	մար	ա
	ծ	ծե	իբ	դե	մեհ	ժբ	է	արզ	բ	ահ	իե	մար	ժը	զի	զ	ե	մար	իա
	ժա	կ	զ	եզ	մեհ	ժբ	ա	արզ	իդ	ահ	իե	մար	է	զի	ա	բ	մար	ժթ
ժզ	ժբ	կե	ժզ	զէ	մեհ	ժբ	բ	արզ	թ	ահ	իզ	ահ	իէ	տի	ժ	է	ահ	իզ
	ժզ	հ	իդ	էա	մեհ	ժզ	դ	արզ	իթ	ահ	իզ	մար	ժզ	զի	ը	զ	մար	ժը
	ժդ	հե	ե	աբ	մեհ	ժզ	ե	արզ	իա	ահ	իզ	մար	ե	զի	զ	զ	մար	ժ
	ժե	ձ	ժզ	բզ	մեհ	ժզ	զ	ահ	ժա	ահ	իզ	մար	իդ	տի	զ	բ	մար	լ
	ա	--	լ	զ	յն	զ	բ	մար	բ	մտ	ի	ապր	ժզ	տի	ը	ա	ապ	ի
	բ	ե	ժա	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	ե	ապ	ե
	զ	ժ	իբ	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	բ	մար	իը
ա	դ	ժե	զ	զէ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	բ	ապր	ժզ
	ե	ի	ժզ	ա	յն	զ	է	փե	ժթ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	զ	ապր	ա

Նախանշ	Թուական	Հնգեանկ	Վերադարձ	Ելք.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեն.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժուհիք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	զ	իե	իե	բ	յն	զ	ա	մար	զ	մտ	ի	ապր	ժը	տի	զ	ե	ապր	իա
	է	լ	զ	զ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	բ	ապր	ժզ
բ	ը	լե	ժէ	դե	յն	զ	զ	փե	ը	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	է	մար	իը
	թ	իւ	իը	զ	յն	զ	ե	մար	իէ	մտ	ի	ապր	ժե	տի	ժ	զ	ապր	ժէ
	ժ	իսե	թ	է	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապր	դ	տի	ը	զ	ապր	թ
	ժա	ծ	ի	ա	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	է	մար	իե
գ	ժբ	ծե	ա	բզ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	է	ապր	ժզ
	ժգ	կ	ժբ	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	դ	ապր	ե
	ժդ	կե	իզ	ե	յն	զ	դ	փե	ե	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	ա	մար	իը
	ժե	հ	դ	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	է	ապր	ժ
դ	ժզ	հե	ժե	էա	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	ե	ապր	ա
	ժէ	ձ	իզ	բ	յն	զ	ա	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	դ	ապր	իա
	ժը	ձե	է	զ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	ա	ապր	ժզ
	ժթ	ղ	ժթ	դ	յն	զ	զ	փե	ը	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	դ	մար	իթ
ե	ի	դե	լ	եզ	յն	զ	դ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	դ	ապր	ժէ
	իա	ե	ժա	է	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	ա	ապր	թ
	իբ	ժ	իբ	ա	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	ե	մար	իե
	իգ	ժե	զ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	դ	ապր	ժդ
զ	իդ	ի	ժդ	զդ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	բ	ապր	ե
	իե	իե	իե	ե	յն	զ	դ	մար	է	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	ա	ապր	իե
	իզ	լ	զ	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	ե	ապր	ժ
	իէ	լե	ժէ	է	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	բ	ապր	բ
է	իը	իւ	իը	աբ	յն	զ	է	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	բ	ապր	իա
	իթ	իսե	թ	զ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	զ	ապր	զ
	լ	ծ	ի	դ	յն	զ	զ	փե	ը	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	զ	մար	իթ
	լա	ծե	ա	ե	յն	զ	դ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	բ	ապր	ժը
ը	լբ	կ	ժբ	զէ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	է	ապր	բ
	լգ	կե	իզ	ա	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	դ	մար	իե
	լդ	հ	դ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	զ	ապր	ժդ
	լե	հե	ժե	զ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	է	մար	լ
թ	լզ	ձ	իզ	դե	յն	զ	զ	փե	իթ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	է	ապ	ժը
	լէ	ձե	է	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	դ	ապ	ժ
	լը	ղ	ժթ	է	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	է	մար	իզ

Նախանջ	Թուական	Հնգեանկ	Վերադարձ	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեան.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժուհիք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	լթ	դե	լ	ա	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապր	ժգ	տի	ը	զ	ապ	ժե
ժ	խ	ե	ժա	բգ	յն	զ	ա	փե	ժգ	մտ	ի	ապր	բ	գի	գ	դ	ապ	զ
	խա	ժ	իբ	դ	յն	զ	դ	փե	ը	մտ	ի	մար	իբ	գի	ա	ա	մար	իթ
	խբ	ժե	գ	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	ժ	գի	ժ	է	ապ	ժա
	խգ	ի	ժդ	զ	յն	զ	ե	փե	ժգ	մտ	ի	մար	լ	գի	ը	դ	ապ	գ
ժա	խդ	իե	իե	էա	յն	զ	զ	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	դ	ապ	իբ
	խե	լ	զ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	է	տի	գ	ա	ապ	ժդ
	խզ	լե	ժէ	գ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	ե	մար	լ
	խէ	խ	իը	գ	յն	զ	գ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	դ	ապ	ժթ
ժբ	խը	խե	թ	եդ	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	բ	ապ	ժ
	խթ	ծ	ի	է	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	զ	մար	իզ
	ծ	ժե	ա	ա	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժբ	գի	գ	ե	ապ	ժե
	ծա	կ	ժբ	բ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	ա	գի	ա	բ	ապ	է
ժգ	ծբ	կե	իգ	զդ	յն	զ	բ	փե	բ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	է	մար	իբ
	ծգ	հ	դ	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	թ	գի	ը	զ	ապ	ժա
	ծդ	հե	ժե	զ	յն	զ	ե	փե	ժգ	մտ	ի	մար	իթ	գի	զ	զ	ապ	գ
	ծե	ձ	իզ	է	յն	զ	զ	մար	ե	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	գ	բ	ապ	իզ
ժդ	ծզ	ձե	իզ	զդ	մեհ	ժգ	է	ար	իէ	ահ	իէ	մար	ժդ	տի	ա	է	մար	ժե
	ծէ	ղ	ը	դե	մեհ	ժգ	բ	ար	ժգ	ահ	իէ	մար	բ	գի	ժ	գ	մար	է
	ծը	ղե	ժթ	եզ	մեհ	ժգ	գ	ահ	ը	ահ	իէ	մար	իա	տի	ը	բ	մար	իէ
	ծթ	ե	լ	զէ	մեհ	ժգ	դ	ար	իզ	ահ	իէ	մար	ժ	գի	գ	զ	մար	ժբ
ժե	կ	ժ	ժ	էա	մեհ	ժգ	ե	ար	ժգ	ահ	իը	ահ	լ	գի	ա	դ	մար	դ
	կա	ժե	իա	ար	մեհ	ժե	է	ահկ	ե	ահ	իը	մար	ժթ	գի	ժ	զ	մար	իդ
	կբ	ի	բ	բգ	մեհ	ժե	ա	ար	ի	ահ	իը	մար	ը	գի	ը	է	մար	թ
	կգ	իե	ժգ	զդ	մեհ	ժե	բ	ահ	ժ	ահ	իը	ահ	իէ	տի	զ	զ	մար	իթ
ժզ	կդ	լ	իզ	դե	մեհ	ժե	գ	ահ	գ	ահ	իթ	մար	ժէ	տի	գ	դ	մար	իա
	կե	լե	դ	եզ	մեհ	ժգ	ե	ար	իդ	ահ	իթ	մար	զ	տի	ա	ա	մար	ժգ
	կզ	խ	ժե	զէ	մեհ	ժգ	զ	ահ	է	ահ	իթ	մար	իե	տի	ժ	է	մար	իզ
	կէ	խե	իզ	էա	մեհ	ժգ	է	ար	իթ	ահ	իթ	մար	ժդ	տի	ը	դ	մար	ժը
ժէ	կը	ծ	զ	ար	մեհ	ժգ	ա	ար	իբ	ահ	լ	մար	դ	տի	զ	բ	մար	ժ
	կթ	ժե	ժէ	բգ	մեհ	ժէ	գ	ահ	ժա	ահ	լ	մար	իզ	գի	գ	ա	մար	լ
	հ	կ	իը	զե	մեհ	ժէ	դ	ար	իզ	ահ	լ	մար	ժ	գի	ա	ե	մար	ժե
	հա	կե	թ	եզ	մեհ	ժէ	ե	ար	ժը	ահկ	լ	մար	ա	տի	ժ	բ	մար	է

Նախանշ	Թուական	Հնգանիշ	Վերադարձ	Ելք.	Ցայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժուհիք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
ժը	հբ	հ	ժթ	զէ	մեհ	ժէ	զ	ահ	թ	մար	ա	մար	իա	զի	ը	բ	մար	իէ
	հգ	հե	լ	էա	մեհ	ժը	ա	ար	իդ	մար	ա	մար	ժ	զի	զ	զ	մար	ժբ
	հդ	ձ	ժա	աբ	մեհ	ժը	բ	ահ	ժդ	մար	ա	մար	իթ	տի	զ	ե	մրգ	բ
	հե	ձե	իբ	բգ	մեհ	ժը	գ	ահ	ե	մար	ա	մար	ժը	տի	ա	բ	մար	իդ
ժթ	հզ	ղ	գ	գդ	մեհ	ժը	դ	ար	իա	մար	բ	մար	է	զի	ժ	զ	մար	թ
	հէ	ղե	ժդ	դե	մեհ	ժթ	զ	ահ	ժ	մար	բ	մար	իզ	տի	ը	ե	մար	իթ
	հը	ե	իե	եզ	մեհ	ժթ	է	ահ	բ	մար	բ	մար	ժե	զի	զ	բ	մար	իա
	հթ	ժ	զ	զէ	մեհ	ժթ	ա	ար	ժէ	մար	բ	մար	դ	զի	ա	զ	մար	զ
ի	ձ	ժե	ժզ	էա	մեհ	ժթ	բ	ահզ	ժը	մար	գ	մար	իդ	զի	ժ	դ	մար	իզ
	ձա	ի	իէ	աբ	մեհ	ի	դ	ար	իթ	մար	գ	մար	ժզ	զի	ը	զ	մար	ժը
	ձբ	իե	ը	բգ	մեհ	ի	ե	ահ	ժթ	մար	գ	մրգ	բ	տի	զ	բ	մրգ	ը
	ձգ	լ	ժթ	գդ	մեհ	ի	զ	ահ	դ	մար	գ	մար	իա	տի	զ	զ	մար	իզ
իա	ձդ	լե	իթ	դե	մեհ	ի	է	ար	իէ	մար	դ	մրգ	ժա	տի	ա	զ	մար	ժե
	ձե	լս	ժ	եզ	մեհ	իա	բ	ահ	ժզ	մար	դ	մրգ	լ	տի	ժ	զ	մրգ	ե
	ձզ	լտ	իա	զէ	մեհ	իա	գ	ահ	ա	մար	դ	մրգ	ժթ	տի	ը	է	մար	ի
	ձէ	ծ	բ	էա	մեհ	իա	դ	ար	իզ	մար	դ	մրգ	ը	տի	զ	դ	մար	ժբ
իբ	ձը	ժե	ժբ	աբ	մեհ	իա	ե	ահ	ժզ	մար	ե	մար	իը	զի	զ	դ	մրգ	բ
	ձթ	կ	իզ	բգ	մեհ	իբ	է	ահ	ե	մար	ե	մրգ	ժէ	զի	ա	ա	մար	իդ
	ղ	կե	դ	գդ	մեհ	իբ	ա	արզ	ի	մար	ե	մար	զ	տի	ժ	ե	մար	թ
	ղա	հ	ժե	դե	մեհ	իբ	բ	ահ	ժ	մար	ե	մար	իե	զի	ը	դ	մար	իթ
իգ	ղբ	հե	իե	եզ	մեհ	իբ	գ	ահ	գ	մար	զ	մար	ժե	զի	զ	բ	մար	իա
	ղգ	ձ	զ	զէ	մեհ	իգ	ե	ահ	իբ	մար	զ	մրգ	զ	տի	զ	ա	մրգ	ժա
	ղդ	ձե	ժէ	էա	մեհ	իգ	զ	ահ	է	մար	զ	մար	իզ	տի	ա	ե	մար	իզ
	ղե	ղ	իթ	աբ	մեհ	իգ	է	արզ	իը	մար	զ	մար	ժա	զի	ժ	ա	մար	ժը
իդ	ղզ	ղե	թ	բգ	մեհ	իգ	ա	ահ	ժթ	մար	է	մրգ	ա	տի	ը	ա	մրգ	ը
	ղէ	ե	ի	գդ	մեհ	իդ	զ	ահ	դ	մար	է	մար	ի	զի	զ	ե	մար	իզ
	ղը	ժ	ա	դե	մեհ	իդ	դ	արզ	իզ	մար	է	մար	թ	զի	ա	բ	մար	ժդ
	ղթ	ժե	ժբ	եզ	մեհ	իդ	ե	ահ	ժզ	մար	է	մար	իը	զի	ժ	ա	մրգ	ե
իե	ճ	ի	իբ	զէ	մեհ	իդ	դ	ահ	բ	մար	ը	մար	ժը	զի	ը	զ	մար	ի
	ճա	իե	զ	էա	մեհ	իե	ա	ահ	իա	մար	ը	մրգ	է	տի	զ	ե	մրգ	ժ
	ճբ	լ	ժդ	աբ	մեհ	իե	բ	ահ	իզ	մար	ը	մար	իզ	տի	զ	բ	մրգ	բ
	ճգ	լե	իե	բգ	մեհ	իե	գ	արզ	իը	մար	ը	մար	ժե	տի	ա	զ	մար	ժզ
իզ	ճդ	լս	ե	գդ	մեհ	իե	դ	ար	ժը	մար	թ	մրգ	ե	տի	ժ	զ	մրգ	է

Նախանշ	Թուական	Հնգական	Վերադարձ	Ելք.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	ճե	խե	ժզ	դե	մեհ	իզ	զ	արզ	լ	մար	թ	մար	իդ	տի	ը	դ	մար	իթ
	ճզ	ծ	իէ	եզ	մեհ	իզ	է	արզ	իե	մար	թ	մար	ժզ	տի	զ	է	մար	ժդ
	ճէ	ծե	ը	զէ	մեհ	իզ	ա	ահզ	ժդ	մար	թ	մրզ	բ	զի	զ	զ	մրզ	դ
իէ	ճը	կ	ժը	էա	մեհ	իզ	բ	ահզ	ը	մար	ժ	մար	իբ	զի	ա	զ	մար	իզ
	ճթ	կե	իթ	աբ	մեհ	իէ	դ	արզ	իթ	մար	ժ	մար	ժա	տի	ժ	ա	մար	ժը
	ճժ	հ	ժ	բզ	մեհ	իէ	ե	ահ	ժբ	մար	ժ	մար	լ	զի	ը	է	մրզ	ա
	ճժա	հե	իա	զդ	մեհ	իէ	զ	ահ	դ	մար	ժ	մար	ժթ	զի	զ	դ	մար	իզ
ժդ	ժզ	ձե	է	աբ	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	է	ապ	է
	ժէ	դ	ժթ	զ	յն	զ	բ	փետ	թ	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	զ	մար	լ
	ժը	դե	լ	դ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	բ	ապ	ժթ
	ժթ	ե	ժա	ե	յն	զ	դ	փե	ժդ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	զ	ապ	դ
ժե	կ	ժ	իբ	զէ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	դ	մար	իզ
	կա	ժե	զ	ա	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	զ	ապ	ժե
	կբ	ի	ժդ	բ	յն	զ	ա	փետ	ժ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	է	մար	լա
	կզ	իե	իե	զ	յն	զ	բ	մար	բ	մտ	ի	մար	ժը	տի	զ	զ	ապ	ի
ժզ	կզ	լ	զ	դե	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	դ	ապ	ժա
	կե	լե	ժէ	զ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	ա	ապ	զ
	կզ	խ	իը	է	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	է	ապ	ժզ
	կէ	խե	թ	ա	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	դ	ապ	ը
ժէ	կը	ծ	ի	բզ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	բ	մար	լ
	կթ	ծե	ա	դ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	ա	ապր	ժթ
	հ	կ	ժբ	ե	յն	զ	դ	փե	ժդ	մտ	ի	ապ	զ	զի	ա	ե	ապ	ժ
	հա	կե	իզ	զ	լն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	բ	մար	իէ
ժը	հբ	հ	զ	էա	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	բ	ապ	ժե
	հզ	հե	ժե	բ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	զ	մար	լա
	հզ	ձ	իզ	զ	յն	զ	բ	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	ե	ապ	ի
	հե	ձե	է	դ	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	բ	ապ	ժբ
ժթ	հզ	դ	ժթ	եզ	յն	զ	զ	փե	է	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	զ	մար	իէ
	հէ	դե	լ	է	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	ե	ապր	ժզ
	հը	ե	ժա	ա	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	բ	ապր	ը
	հթ	ժ	իբ	բ	յն	զ	ա	փե	զ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	զ	մար	իդ
ի	ձ	ժե	զ	զդ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	զ	ապր	ժբ
	ձա	ի	ժդ	ե	յն	զ	դ	փե	ժդ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	զ	ապր	դ

Նախանշ	Թուական	Հնգգեղ	Վերադարձ	Ելք	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	ճբ	իե	իե	զ	յն	զ	ե	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	բ	ապր	իդ
	ճգ	լ	զ	է	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	զ	ապր	թ
իա	ճդ	լե	ժէ	աբ	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	դ	մար	լա
	ճե	իւ	իբ	գ	յն	զ	բ	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	զ	ապր	ի
	ճզ	իս	թ	դ	յն	զ	գ	փե	ժե	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	է	ապր	ե
	ճէ	ծ	ի	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	դ	մար	իը
իբ	ճը	ծե	ա	զէ	յն	զ	ե	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժբ	գի	զ	դ	ապր	ժզ
	ճթ	կ	ժբ	ա	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	ա	գի	ա	ա	ապր	ը
	դ	կե	իդ	բ	յն	զ	ա	փե	գ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	ե	մար	իդ
	դա	հ	դ	գ	յն	զ	բ	փե	իդ	մտ	ի	ապ	թ	գի	ը	զ	ապր	ժզ
իգ	դբ	հե	ժե	դե	յն	զ	գ	փե	ժե	մտ	ի	մար	իթ	գի	զ	բ	ապր	դ
	դգ	ձ	իդ	զ	յն	զ	ե	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	ա	ապր	իդ
	դդ	ձե	է	է	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	ե	ապր	թ
	դե	դ	ժթ	ա	յն	զ	է	փե	ժ	մտ	ի	մար	իե	գի	ժ	ա	ապր	ա
իդ	դզ	դե	լ	բգ	յն	զ	ա	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	ա	ապր	ի
	դէ	ե	ժա	դ	յն	զ	գ	փե	ժե	մտ	ի	ապ	բ	գի	զ	ե	ապ	ե
	դը	ժ	իբ	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իբ	գի	ա	բ	մար	իէ
	դթ	ժե	գ	զ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժ	գի	ժ	ա	ապր	ժէ
իե	ճ	ի	ժդ	էա	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	մար	լ	գի	ը	զ	ապր	ա
	ճա	իե	իե	բ	յն	զ	ա	մար	գ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	ե	ապր	իա
	ճբ	լ	զ	գ	յն	զ	բ	փե	իդ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	բ	ապր	ժզ
	ճգ	լե	ժէ	դ	յն	զ	գ	փե	ը	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	զ	մար	իը
իզ	ճդ	իւ	իը	եզ	յն	զ	դ	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	զ	ապր	ժէ
	ճե	իս	թ	է	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	զ	ապր	թ
	ճզ	ծ	ի	ա	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	է	մար	իե
	ճէ	ծե	ա	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժբ	գի	զ	զ	ապր	ժդ
իէ	ճը	կ	ժբ	գդ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	ա	գի	ա	դ	ապր	ե
	ճթ	կե	իդ	ե	ն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	ա	մար	իը
	ճժ	հ	դ	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	թ	գի	ը	է	ապր	ժ
	ճժա	հե	ժե	է	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	մար	իթ	գի	զ	դ	ապր	բ
իը	ճժբ	ձ	ա	գդ	մեհ	իէ	է	ահ	իդ	մար	ժա	մրգ	թ	տի	զ	դ	մրգ	ժզ
	ճժգ	ձե	ժբ	դե	մեհ	իը	բ	ահ	ժզ	մար	ժա	մար	իթ	տի	ա	ա	մրգ	ե
	ճժդ	դ	իդ	եզ	մեհ	իը	զ	ահ	ա	մար	ժա	մար	ժ	գի	ժ	դ	մար	ի

Նախանշ	Թուական	Հնգգրգ	Վերադարձ	Ելք	Յայտնող	Քանիք	Արժ	Բարեկեց	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժող	Քանիք	Տիւ գիշ	Ժամ	Արժ	Զատիկ	Քանիք
	ճժե	դե	ե	զէ	մեհ	իլ	դ	ահ	իա	մար	ժա	մրգ	ե	տի	լ	դ	մրգ	ժ
իթ	ճժզ	ե	ե	էա	մեհ	իլ	ե	ահ	ժզ	մար	ժբ	մար	իե	զի	դ	ա	մրգ	ա
	ճժէ	ժ	զ	աբ	մեհ	իթ	է	արզ	իլ	մար	ժբ	մար	ժդ	զի	ա	ե	մար	ժէ
	ճժը	ժե	է	բզ	մեհ	իթ	ա	ահ	ժը	մար	ժբ	մրգ	զ	զի	ժ	դ	մրգ	է
	ճժթ	ի	ը	զդ	մեհ	իթ	բ	ահ	ժ	մար	ժբ	մար	իբ	զի	լ	ա	մար	իթ
լ	ճի	իե	իլ	դե	մեհ	իթ	զ	ահ	լ	մար	ժզ	մրգ	ժբ	տի	զ	ա	մար	ժթ
	ճիա	լ	թ	եզ	մեհ	լ	ե	ահ	ժե	մար	ժզ	մրգ	ա	տի	զ	ե	մրգ	դ
	ճիբ	լե	ի	զէ	մեհ	լ	զ	ահ	է	մար	ժզ	մար	ի	տի	ա	բ	մար	իզ
	ճիզ	իւ	ա	էա	մեհ	լ	է	ահ	իէ	մար	ժզ	մրգ	թ	տի	ժ	ա	մար	ժզ
լա	ճիդ	իս	ժա	աբ	մեհ	լ	ա	ահ	իզ	մար	ժդ	մար	իթ	տի	լ	զ	մրգ	ա
	ճիե	ծ	իբ	բզ	արզ	ա	զ	ահ	դ	մար	ժդ	մար	ժը	տի	զ	զ	մար	իզ
	ճիզ	ծե	զ	զդ	արզ	ա	դ	ահ	իդ	մար	ժդ	մրգ	է	զի	զ	բ	մրգ	ժզ
	ճիէ	կ	ժդ	դե	արզ	ա	ե	ահ	թ	մար	ժդ	մար	իզ	զի	ա	զ	մար	իլ
լբ	ճիը	կե	իդ	եզ	արզ	ա	զ	ահ	բ	մար	ժե	մար	ժզ	տի	ժ	դ	մար	ի
	ճիթ	հ	ե	զէ	արզ	բ	ա	ահ	իա	մար	ժե	մրգ	ե	զի	լ	զ	մրգ	ժ
	ճլ	հե	ժզ	էա	արզ	բ	բ	ահ	զ	մար	ժե	մար	իդ	զի	զ	է	մար	իե
	ճլա	ձ	իէ	աբ	արզ	բ	զ	ահ	իզ	մար	ժե	մրգ	բ	զի	զ	զ	մրգ	ժե
լդ	ճլբ	ձե	է	բզ	արզ	բ	դ	ահ	ժթ	մար	ժզ	մրգ	զ	տի	ա	դ	մրգ	է
	ճլզ	դ	ժը	զդ	արզ	զ	զ	ահ	զ	մար	ժզ	մար	իլ	զի	ժ	է	մար	իբ
	լճդ	դե	լ	դե	արզ	զ	է	ահ	իզ	մար	ժզ	մրգ	ժ	տի	լ	զ	մրգ	ժբ
	ճլե	ե	ժա	եզ	արզ	զ	ա	մար	ժե	մար	ժզ	մար	իթ	զի	զ	զ	մրգ	դ
լդ	ճլզ	ժ	իա	զէ	արզ	զ	բ	ահ	լ	մար	ժէ	մար	ժթ	զի	ա	ա	մար	իզ
	ճլէ	ժե	ը	էա	արզ	դ	դ	ահ	ի	մար	ժէ	մրգ	լ	զի	ժ	է	մրգ	թ
	ճլը	ի	ժզ	աբ	արզ	դ	ե	ահ	ժբ	մար	ժէ	մար	իէ	զի	լ	դ	մար	լ
	ճլթ	իե	իդ	բզ	արզ	դ	զ	մար	բ	մար	ժէ	մրգ	ժզ	տի	զ	զ	մրգ	ի
լե	ճիւ	լ	դ	զդ	արզ	դ	է	ահ	իե	մար	ժը	մրգ	զ	տի	դ	ա	մրգ	ժզ
	ճիա	լե	ժե	դե	արզ	ե	բ	ահ	թ	մար	ժը	մար	իէ	տի	ա	ե	մար	իլ
	ճիբ	իւ	իզ	եզ	արզ	ե	զ	ահ	իթ	մար	ժը	մրգ	ժզ	տի	ժ	դ	մրգ	ժը
	ճիզ	իս	է	զէ	արզ	ե	դ	ահ	իա	մար	ժը	մրգ	ե	տի	լ	ա	մրգ	ժ
լզ	ճիդ	ծ	ժե	էա	արզ	ե	ե	ահ	է	մար	ժթ	մար	իզ	տի	զ	զ	մար	իե
	ճիե	ծե	իլ	աբ	արզ	զ	է	ահ	իզ	մար	ժթ	մրգ	ժբ	զի	զ	ե	մրգ	ժե
	ճիզ	կ	թ	բզ	արզ	զ	ա	ահ	ժը	մար	ժթ	մրգ	ա	զի	ա	բ	մրգ	է
	ճիէ	կե	ի	զդ	արզ	զ	բ	ահ	զ	մար	ժթ	մար	ի	տի	ժ	զ	մար	իբ

Նախածոջ	Թուական	Հնգգեղակ	Վերադարձ	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեցն.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժուհիք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
ԼԷ	ճիւր	հ	լ	դե	արգ	զ	զ	ահ	իբ	մար	ի	մրգ	ժ	գի	լ	զ	մրգ	ժբ
	ճիւթ	հե	ժա	եզ	արգ	է	ե	մար	ժե	մար	ի	մար	իե	գի	զ	զ	մար	զ
	ճծ	ձ	իբ	զէ	արգ	է	զ	ահ	ե	մար	ի	մրգ	իա	տի	զ	բ	մրգ	իգ
	ճծա	ձե	զ	էա	արգ	է	է	ահ	ի	մար	ի	մրգ	է	տի	ա	զ	մրգ	իժ
ԼԸ	ճճբ	դ	ժդ	աբ	արգ	է	ա	ահ	ժբ	մար	իա	մար	իզ	գի	ժ	զ	մրգ	ա
	ճճգ	դե	իե	բգ	արգ	լ	զ	մար	բ	մար	իա	մրգ	ժե	տի	լ	բ	մրգ	իա
	ճճդ	ե	զ	գդ	արգ	լ	դ	ահ	է	մար	իա	մրգ	դ	գի	զ	զ	մրգ	զ
	ճճե	ժ	ժէ	դե	արգ	լ	ե	ահ	իթ	մար	իա	մրգ	իդ	գի	ա	զ	մար	իլ
ԼԹ	ճճզ	ժե	իէ	եզ	արգ	լ	զ	ահ	լ	մար	իբ	մրգ	ժգ	գի	ժ	զ	մրգ	ժլ
	ճճէ	ի	լ	զէ	արգ	իթ	ա	ահ	ժդ	մար	իբ	մրգ	բ	գի	լ	է	մրգ	զ
	ճճլ	իե	ժթ	էա	արգ	իթ	բ	մար	դ	մար	իբ	մրգ	իա	տի	զ	զ	մրգ	իգ
	ճճթ	լ	լ	աբ	արգ	իթ	զ	ահ	իզ	մար	իբ	մրգ	ժ	տի	զ	զ	մրգ	ժե
խ	ճկ	լե	ժ	բգ	արգ	իթ	դ	ահ	ժթ	մար	իգ	մար	լ	տի	ա	ա	մրգ	է
	ճկա	խ	իա	գդ	արգ	ժ	զ	մար	ա	մար	իգ	մրգ	ժթ	տի	ժ	է	մրգ	ի
	ճկբ	խե	բ	դե	արգ	ժ	է	ահկ	իզ	մար	իգ	մրգ	է	տի	լ	դ	մրգ	ժբ
	ճկգ	ծ	ժգ	եզ	արգ	ժ	ա	ահկ	ժե	մար	իգ	մար	իէ	տի	զ	ա	մրգ	դ
խա	ճկդ	ծե	իզ	զէ	արգ	ժ	բ	մար	ե	մար	իզ	մրգ	ժէ	գի	զ	ա	մրգ	իգ
	ճկե	կ	դ	էա	արգ	ժա	դ	ահկ	ի	մար	իզ	մրգ	զ	գի	ա	ե	մրգ	իժ
	ճկզ	կե	ժե	աբ	արգ	ժա	ե	ահկ	ժբ	մար	իզ	մար	իե	տի	ժ	բ	մրգ	ա
	ճկէ	հ	իզ	բգ	արգ	ժա	զ	մար	բ	մար	իզ	մրգ	ժդ	գի	լ	ա	մրգ	իա
իլ	ճժբ	ձ	իզ	աբ	յն	զ	է	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	դ	ապր	իա
	ճժգ	ձե	է	զ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	ա	ապր	ժգ
	ճժդ	դ	ժթ	դ	յն	զ	զ	փե	լ	մտ	ի	մար	իե	գի	ժ	դ	մար	ժթ
	ճժե	դե	լ	ե	յն	զ	դ	փե	իլ	մտ	ի	ապ	ժգ	տի	լ	զ	ապր	ժլ
իթ	ճժզ	ե	ժա	զէ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	բ	գի	զ	ա	ապր	լ
	ճժէ	ժ	իբ	ա	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	մար	իբ	գի	ա	ե	մար	իե
	ճժլ	ժե	զ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժ	գի	ժ	դ	ապր	ժդ
	ճժթ	ի	ժգ	զ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	մար	լ	գի	լ	ա	ապր	զ
լ	ճի	իե	իե	դե	յն	զ	զ	մար	է	մտ	ի	ապ	ժլ	տի	զ	ա	ապր	իե
	ճիա	լ	զ	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	ե	ապր	ժ
	ճիբ	լե	ժէ	է	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	բ	ապր	բ
	ճիգ	խ	իլ	ա	յն	զ	է	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	ա	ապր	իբ
լա	ճիդ	խե	իթ	բգ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	դ	տի	լ	զ	ապր	զ

Նախանշ	Թուական	Հնգանիշ	Վերադարձ	Ելք.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	ճիե	ծ	ի	դ	յն	զ	զ	փե	ը	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	զ	մար	իթ
	ճիզ	ծե	ա	ե	յն	զ	դ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	բ	ապր	ժը
	ճիէ	կ	ժբ	զ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	զ	ապր	զ
Լբ	ճիը	կե	իզ	էա	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	դ	մար	իե
	ճիթ	հ	դ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	զ	ապր	ժդ
	ճլ	հե	ժե	դ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	ե	մար	լ
	ճլա	ձ	իզ	զ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	զ	ապր	ժթ
Լդ	ճլբ	ձե	է	եզ	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	դ	ապր	ժ
	ճլզ	դ	ժթ	է	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	է	մար	իզ
	ճլդ	դե	լ	ա	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	զ	ապր	ժե
	ճլե	ե	ժա	բ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	զ	ապր	է
Լդ	ճլզ	ժ	իբ	զդ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	ա	մար	իթ
	ճլէ	ժե	զ	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	է	ապր	ժա
	ճլը	ի	ժդ	զ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	դ	ապր	զ
	ճլթ	իե	իե	է	յն	զ	զ	մար	ե	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	զ	ապր	իզ
Լե	ճիւ	լ	զ	աբ	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	ա	ապր	ժդ
	ճիա	լե	ժէ	զ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	ե	մար	լ
	ճիբ	իւ	իը	դ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	դ	ապր	ժթ
	ճիզ	իս	թ	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	ա	ապր	ժա
Լզ	ճիդ	ծ	ի	զէ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	զ	մար	իզ
	ճիե	ծե	ա	ա	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	ե	ապր	ժե
	ճիզ	կ	ժբ	բ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	բ	ապր	է
	ճիէ	կե	իզ	զ	յն	զ	բ	փե	բ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	զ	մար	իզ
Լէ	ճիը	հ	դ	դե	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	թ	զի			ապր	ժա
	ճիթ	հե	ժե	զ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	զ	մար	զ
	ճծ	ձ	իզ	է	յն	զ	զ	մար	ե	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	բ	ապր	իզ
	ճծա	ձե	է	ա	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	զ	ապր	ը
Լը	ճծբ	դ	ժթ	բզ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	զ	մար	լ
	ճծզ	դե	լ	դ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	բ	ապր	ժթ
	ճծդ	ե	ժա	ե	յն	զ	դ	փե	դ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	զ	ապր	դ
	ճծե	ժ	իբ	զ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	զ	մար	իէ
Լթ	ճծզ	ժե	զ	էա	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	զ	ապր	ժե
	ճծէ	ի	ժդ	բ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	է	մար	լա

Նախանշ	Թուական	Հնգեանկ	Վերադարձ	Ելք	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեն.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժուհիք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	ճժը	իե	իե	դ	յն	դ	բ	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	դ	դ	ապը	ի
	ճժթ	լ	դ	դ	յն	դ	դ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	է	տի	դ	դ	ապը	ժբ
իս	ճկ	լե	ժէ	եզ	յն	դ	դ	փե	ժզ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	ա	ապը	զ
	ճկա	իս	իը	է	յն	դ	դ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	է	ապը	ժզ
	ճկբ	իսե	թ	ա	յն	դ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	դ	ապը	ը
	ճկգ	ծ	ի	բ	յն	դ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իդ	տի	դ	ա	մար	լա
իսա	ճկդ	ծե	ա	զդ	յն	դ	բ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	դ	ա	ապը	ժթ
	ճկե	կ	ժբ	ե	յն	դ	դ	փե	ժդ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	ե	ապը	դ
	ճկզ	կե	իզ	զ	յն	դ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	բ	մար	իէ
	ճկէ	հ	դ	է	յն	դ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	ա	ապը	ժզ
իսբ	ճկը	հե	զ	զդ	արզ	ժա	է	ահկ	ժը	մար	իե	մրզ	դ	զի	զ	զ	մրզ	զ
	ճկթ	ձ	ժե	դե	արզ	ժբ	բ	մար	է	մար	իե	մրզ	իզ	տի	զ	ե	մրզ	իզ
	ճհ	ձե	իը	եզ	արզ	ժբ	զ	ահկ	իթ	մար	իե	մրզ	ժբ	տի	ա	բ	մար	ժը
	ճհա	դ	ժ	զէ	արզ	ժբ	դ	ահկ	ժդ	մար	իե	մար	լ	զի	ժ	ե	մրզ	զ
իսգ	ճհբ	դե	ի	աբ	արզ	ժբ	ե	մար	ե	մար	իզ	մրզ	ի	տի	ը	ե	մրզ	ի
	ճհգ	ե	ա	բզ	արզ	ժզ	է	ահկ	իզ	մար	իզ	մրզ	թ	զի	զ	բ	մրզ	ժե
	ճհդ	ժ	ժբ	զդ	արզ	ժզ	ա	ահկ	ժա	մար	իզ	մրզ	իը	զի	ա	զ	մար	լ
	ճհե	ժե	իզ	դե	արզ	ժզ	բ	մար	ա	մար	իզ	մրզ	ժէ	զի	ժ	ե	մրզ	ի
իսդ	ճհզ	ի	դ	եզ	արզ	ժզ	զ	ահկ	իդ	մար	իէ	մրզ	է	զի	ը	զ	մրզ	ժբ
	ճհէ	իե	ժդ	զէ	արզ	ժդ	ե	մար	ժզ	մար	իէ	մրզ	իզ	տի	զ	բ	հր	բ
	ճհը	լ	իե	էա	արզ	ժդ	զ	ահկ	իը	մար	իէ	մրզ	ժե	տի	զ	զ	մրզ	ժէ
	ճհթ	լե	զ	աբ	արզ	ժդ	է	ահկ	ի	մար	իէ	մրզ	զ	տի	ա	զ	մրզ	թ
իսե	ճձ	իս	ժզ	բզ	արզ	ժդ	ա	մար	ժ	մար	իը	մրզ	իդ	տի	ժ	զ	մրզ	իը
	ճձա	իսե	իե	զդ	արզ	ժե	զ	ահկ	իե	մար	իը	մրզ	ժզ	տի	ը	է	մար	ժզ
	ճձբ	ծ	ը	դե	արզ	ժե	դ	ահկ	ժե	մար	իը	մրզ	է	տի	զ	դ	մրզ	զ
	ճձգ	ծե	ժդ	եզ	արզ	ժե	ե	մար	է	մար	իը	մրզ	իա	զի	զ	դ	մրզ	իզ
իսզ	ճձդ	կ	իթ	զէ	արզ	ժե	զ	ահկ	լ	մար	իթ	մրզ	ժա	զի	ա	ա	մրզ	ժը
	ճձե	կե	ժ	էա	արզ	ժզ	ա	ահկ	ժե	մար	իթ	մրզ	լ	տի	ժ	ե	մրզ	զ
	ճձզ	հ	իա	աբ	արզ	ժզ	բ	մար	դ	մար	իթ	մրզ	ժթ	զի	ը	դ	մրզ	իզ
	ճձէ	հե	բ	բզ	արզ	ժզ	զ	ահկ	իզ	մար	իթ	մրզ	ը	զի	զ	ա	մրզ	ժե
իսէ	ճձը	ձ	ժբ	զդ	արզ	ժզ	դ	մար	ժզ	մար	լ	մրզ	իը	տի	զ	ա	մրզ	ե
	ճձթ	ձե	իզ	դե	արզ	ժէ	զ	մար	ա	մար	լ	մրզ	ժե	տի	ա	ե	հր	ե
	ճդ	դ	ե	եզ	արզ	ժէ	է	ահկ	իզ	մար	լ	մրզ	ե	զի	ժ	ա	մրզ	ժբ

Նախանշ	Թուական	Հնգգեղ	Վերադարձ	Ելք	Յայտնող	Քանիք	Արև	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամ	Արև	Զատիկ	Քանիք
	ճղա	ղե	ժգ	զէ	արգ	ժէ	ա	մար	զ	մար	լ	մրգ	իդ	տի	ը	է	մրգ	իե
խը	ճղբ	ե	իզ	էա	արգ	ժէ	բ	աճկ	իթ	մրգ	ա	մրգ	ժդ	զի	գ	ե	մրգ	ժե
	ճղգ	ժ	է	աբ	արգ	ժը	դ	աճկ	ի	մրգ	ա	մրգ	զ	զի	ա	բ	մրգ	զ
	ճղդ	ժե	ժը	բզ	արգ	ժը	ե	մար	ժ	մրգ	ա	մրգ	իբ	զի	ժ	ա	մրգ	իթ
	ճղե	ի	իթ	զդ	արգ	ժը	զ	աճկ	իե	մրգ	ա	մրգ	ժա	զի	ը	ե	մրգ	ժդ
խթ	ճղզ	իե	թ	դե	արգ	ժը	է	աճկ	ժէ	մրգ	բ	ճը	ա	տի	զ	ե	մրգ	դ
	ճղէ	լ	ի	եզ	արգ	ժթ	բ	մրգ	ե	մրգ	բ	մրգ	ի	տի	զ	բ	ճը	իզ
	ճղը	լե	ա	զէ	արգ	ժթ	գ	աճկ	իբ	մրգ	բ	մրգ	թ	տի	ա	զ	մրգ	ժա
	ճղթ	խ	ժբ	էա	արգ	ժթ	դ	մար	ժբ	մրգ	բ	մրգ	իը	տի	ժ	ե	մրգ	ի
ծ	մ	խե	իբ	աբ	արգ	ժթ	ե	մար	ե	մրգ	զ	մրգ	ժը	տի	ը	զ	մրգ	իզ
	մա	ծ	զ	զդ	արգ	ի	է	աճկ	ժթ	մրգ	զ	մրգ	է	տի	զ	է	մրգ	ը
	մբ	ծե	ժդ	դե	արգ	ի	ա	մար	թ	մրգ	զ	մրգ	իզ	զի	զ	զ	մրգ	իը
	մգ	կ	իե	եզ	արգ	ի	բ	մար	ա	մրգ	զ	մրգ	ժե	զի	ա	զ	մրգ	ի
ծա	մդ	կե	ե	զէ	արգ	ի	գ	աճկ	իզ	մրգ	դ	մրգ	ե	տի	ժ	ա	մրգ	ժբ
	մե	ճ	ժգ	էա	արգ	իա	ե	մար	զ	մրգ	դ	մրգ	իդ	զի	ը	է	մրգ	իե
	մզ	ճե	իե	աբ	արգ	իա	զ	աճկ	լ	մրգ	դ	մրգ	ժդ	զի	զ	դ	մրգ	ժթ
	մէ	ձ	ը	բզ	արգ	իա	է	մար	ժթ	մրգ	դ	մրգ	բ	տի	զ	զ	ճը	է
ծբ	մը	ձե	ժը	զդ	արգ	իա	ա	մար	ժա	մրգ	ե	մրգ	իբ	տի	ա	ա	մրգ	իթ
	մթ	դ	լ	դե	արգ	իբ	գ	աճկ	իե	մրգ	ե	մրգ	ժ	զի	ժ	դ	մրգ	ժդ
	մժ	դե	ժա	եզ	արգ	իբ	դ	մար	ժե	մրգ	ե	մրգ	իթ	տի	ը	զ	ճը	դ
	մժա	ե	իբ	զէ	արգ	իբ	ե	աճկ	լ	մրգ	ե	մրգ	իթ	զի	զ	է	մրգ	ժթ
ծգ	մժբ	ժ	բ	էա	արգ	իբ	զ	աճկ	իզ	մրգ	զ	մրգ	ը	զի	ա	ե	մրգ	ժա
	մժգ	ժե	ժգ	աբ	արգ	իզ	ա	մար	ժբ	մրգ	զ	մրգ	իէ	զի	ժ	դ	ճը	ա
	մժդ	ի	իդ	բզ	արգ	իզ	բ	մար	դ	մրգ	զ	մրգ	ժզ	զի	ը	ա	մրգ	իզ
	մժե	իե	ե	զդ	արգ	իզ	գ	մար	ժէ	մրգ	զ	ճը	զ	տի	զ	է	ճը	զ
ծդ	մժզ	լ	ժե	դե	արգ	իզ	դ	մար	ժ	մրգ	է	մրգ	իե	տի	զ	ե	մրգ	իբ
	մժէ	լե	իզ	եզ	արգ	իզ	զ	մար	ա	մրգ	է	մրգ	ժդ	տի	ա	բ	մրգ	ի
	մժը	խ	է	զէ	արգ	իդ	է	մար	իա	մրգ	է	ճը	զ	տի	ժ	ա	ճը	ժը
	մժթ	խե	ժը	էա	արգ	իդ	ա	մար	զ	մրգ	է	մրգ	իբ	տի	ը	ե	մրգ	իե
ծե	մի	ծ	իբ	աբ	արգ	իդ	բ	աճկ	իթ	մրգ	ը	մրգ	ժբ	տի	զ	զ	մրգ	ժէ
	միա	ծե	թ	բզ	արգ	իե	դ	մար	ժը	մրգ	ը	մրգ	ա	զի	զ	բ	ճը	ը
	միբ	կ	ի	զդ	արգ	իե	ե	մար	զ	մրգ	ը	մրգ	ի	զի	ա	զ	մրգ	իբ
	միգ	կե	ա	դե	արգ	իե	զ	աճկ	իե	մրգ	ը	մրգ	թ	տի	ժ	զ	մրգ	ժդ

Նախանշ	Թուական	Հնգեանկ	Վերադարձ	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեցն.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժուհիք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
խբ	ճկը	հե	ժե	աբ	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	իթ	գի	զ	զ	մար	լա
	ճկթ	ձ	իզ	դ	յն	զ	բ	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	ե	ապր	ի
	ճհ	ձե	է	դ	յն	զ	դ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	բ	ապր	ժբ
	ճհա	դ	ժթ	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իե	գի	ժ	ե	մար	իը
խգ	ճհբ	դե	լ	զէ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժգ	տի	ը	ե	ապր	ժզ
	ճհգ	ե	ժա	ա	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	բ	գի	զ	բ	ապր	ը
	ճհդ	ժ	իբ	բ	յն	զ	ա	փե	զ	մտ	ի	մար	իբ	գի	ա	զ	մար	իդ
	ճհե	ժե	զ	զ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժ	գի	ժ	ե	ապր	ժզ
խդ	ճհզ	ի	ժդ	դե	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	մար	լ	գի	ը	զ	ապր	դ
	ճհէ	իե	իե	զ	յն	զ	ե	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	բ	ապր	իդ
	ճհը	լ	զ	է	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	զ	ապր	թ
	ճհթ	լե	ժէ	ա	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	զ	ապր	ա
խե	ճձ	խ	իը	բզ	յն	զ	ա	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	զ	ապ	ի
	ճձա	խե	թ	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	է	ապ	ե
	ճձբ	ծ	ի	ե	յն	զ	դ	փե	ե	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	դ	մար	իը
	ճձգ	ժե	ա	զ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժբ	գի	զ	զ	ապր	ժէ
խզ	ճձդ	կ	ժբ	էա	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	ա	գի	ա	ա	ապր	ը
	ճձե	կե	իզ	բ	յն	զ	ա	փե	դ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	ե	մար	իդ
	ճձզ	հ	դ	զ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	թ	գի	ը	դ	ապ	ժզ
	ճձէ	հե	ժե	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	մար	իթ	գի	զ	ա	ապ	ե
խէ	ճձը	ձ	իզ	եզ	յն	զ	դ	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	ա	ապ	իդ
	ճձթ	ձե	է	է	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	ե	ապր	թ
	ճզ	դ	ժթ	ա	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	իե	գի	ժ	ա	ապր	ա
	ճզա	դե	լ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժգ	տի	ը	է	ապր	ժդ
խը	ճզբ	ե	ժա	գդ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	բ	գի	զ	ե	ապր	ե
	ճզգ	ժ	իբ	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իբ	գի	ա	բ	մար	իը
	ճզդ	ժե	զ	զ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժ	գի	ժ	ա	ապր	ժէ
	ճզե	ի	ժդ	է	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	մար	լ	գի	ը	ե	ապր	բ
խթ	ճզզ	իե	իե	աբ	յն	զ	է	փե	զ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	ե	ապր	իա
	ճզէ	լ	յ	զ	յն	զ	բ	մար	իզ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	բ	ապր	ժզ
	ճզը	լե	ժէ	դ	յն	զ	զ	փե	ը	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	զ	մար	իթ
	ճզթ	խ	իը	ե	յն	զ	դ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	ե	ապր	ժը
ծ	մ	խե	թ	զէ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	զ	ապր	թ

Նախանշ	Թուական	Հնգանիշ	Վեցանիշ	Եւթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	մա	ծ	ի	ա	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	է	մար	իե
	մբ	ծե	ա	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	դ	զ	ապր	ժդ
	մգ	կ	ժբ	զ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	զ	ապր	զ
ծա	մդ	կե	իզ	դե	յն	զ	զ	փե	ը	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	ա	մար	իը
	մե	հ	դ	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	է	ապր	ժ
	մզ	հե	ժե	է	յն	զ	զ	փե	ժդ	մտ	ի	մար	ի	զի	զ	դ	ապր	բ
	մէ	ձ	իզ	ա	յն	զ	է	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	զ	ապր	իբ
ծբ	մը	ձե	է	բզ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	ա	ապր	ժզ
	մթ	դ	ժթ	դ	յն	զ	զ	փե	ը	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	զ	մար	իթ
	մժ	դե	լ	ե	յն	զ	դ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	զ	զ	ապր	ժը
	մժա	ե	ժա	զ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	է	ապր	զ
ծգ	մժբ	ժ	իբ	էա	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	ե	մար	իե
	մժգ	ժե	զ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	դ	ապր	ժդ
	մժդ	ի	ժդ	զ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	ա	ապր	զ
	մժե	իե	իե	դ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	է	ապր	ժթ
ծդ	մժզ	լ	զ	եզ	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	ե	ապ	ժ
	մժէ	լե	ժէ	է	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	բ	ապ	բ
	մժը	իւ	իը	ա	յն	զ	է	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	ա	ապ	իբ
	մժթ	իսե	թ	բ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	ե	ապ	
ծե	մի	ծ	ի	զդ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	զ	մար	իթ
	միա	ծե	ա	ե	յն	զ	դ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	բ	ապր	ժը
	միբ	կ	ժբ	զ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	զ	ապր	զ
	միգ	կե	իզ	է	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	զ	մար	իզ
ծզ	միդ	հ	ժա	զդ	արզ	իե	է	մար	ժզ	մրզ	թ	մրզ	իթ	զի	ը	զ	հր	դ
	միե	հե	իբ	դե	արզ	իզ	բ	ահկ	իը	մրզ	թ	մրզ	ժը	զի	զ	է	մրզ	ժթ
	միզ	ձ	զ	եզ	արզ	իզ	զ	մար	ի	մրզ	թ	հր	է	տի	զ	զ	հր	թ
	միէ	ձե	ժդ	զէ	արզ	իզ	դ	մար	ժբ	մրզ	թ	մրզ	իզ	տի	ա	զ	հր	ա
ծէ	միը	զ	իե	էա	արզ	իզ	ե	ահկ	իը	մրզ	ժ	մրզ	ժե	զի	ժ	է	մրզ	ժզ
	միթ	դե	զ	աբ	արզ	իէ	է	մար	ժէ	մրզ	ժ	հր	դ	տի	ը	զ	հր	զ
	մի	ե	ժէ	բզ	արզ	իէ	ա	մար	թ	մրզ	ժ	մրզ	իդ	զի	զ	զ	մրզ	իը
	միա	ժ	իը	զդ	արզ	իէ	բ	ահկ	իդ	մրզ	ժ	մրզ	ժբ	զի	ա	է	մրզ	ժզ
ծը	միբ	ժե	ը	դե	արզ	իէ	զ	մար	ժե	մրզ	ժա	հր	բ	զի	ժ	է	հր	զ
	միգ	ի	ժթ	եզ	արզ	իը	ե	մար	զ	մրզ	ժա	մրզ	իա	զի	ը	դ	մրզ	իե

Նախանշ	Թուական	Հնգգեղ	Վերադարձ	Ելք	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամաք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	մլդ	իե	լ	զէ	արգ	իը	զ	մար	իզ	մրգ	ժա	հր	ժ	տի	զ	ա	հր	ժե
	մլե	լ	ժա	էա	արգ	իը	է	մար	ժա	մրգ	ժա	մրգ	իթ	տի	զ	ե	մրգ	լ
ծթ	մլզ	լե	իա	աբ	արգ	իը	ա	մար	զ	մրգ	ժբ	մրգ	ժթ	տի	ա	ա	մրգ	իբ
	մլէ	իւ	բ	բզ	արգ	իթ	զ	մար	իզ	մրգ	ժբ	հր	լ	տի	ժ	զ	հր	ժբ
	մլը	իս	ժզ	զզ	արգ	իթ	զ	մար	ժե	մրգ	ժբ	մրգ	իէ	տի	լ	ա	հր	զ
	մլթ	ծ	իդ	դե	արգ	իթ	ե	աճկ	լ	մրգ	ժբ	մրգ	ժզ	տի	զ	ե	մրգ	ժթ
կ	միւ	ծե	դ	եզ	արգ	իթ	զ	մար	իա	մրգ	ժզ	հր	զ	զի	զ	ե	հր	թ
	միա	կ	ժե	զէ	արգ	լ	ա	մար	ժբ	մրգ	ժզ	մրգ	իե	զի	ա	բ	հր	ա
	միբ	կե	իզ	էա	արգ	լ	բ	աճկ	իէ	մրգ	ժզ	մրգ	ժդ	տի	ժ	զ	մրգ	ժէ
	միգ	հ	է	աբ	արգ	լ	զ	մար	ժէ	մրգ	ժզ	հր	զ	զի	լ	ե	հր	զ
կա	միդ	հե	ժէ	բզ	արգ	լ	դ	մար	ժ	մրգ	ժդ	մրգ	իզ	զի	զ	զ	մրգ	իը
	միե	ձ	իը	զդ	աճկ	ա	զ	մար	իթ	մրգ	ժդ	հր	ժբ	տի	զ	բ	հր	ժը
	միզ	ձե	թ	դե	աճկ	ա	է	մար	ժդ	մրգ	ժդ	հր	ա	տի	ա	զ	հր	զ
	միէ	դ	իա	եզ	աճկ	ա	ա	մար	զ	մրգ	ժդ	մրգ	ժթ	զի	ժ	բ	մրգ	իե
կբ	միը	դե	ա	զէ	աճկ	ա	բ	մար	իզ	մրգ	ժե	հր	թ	տի	լ	բ	հր	ժե
	միթ	ե	ժբ	էա	աճկ	բ	դ	մար	ժա	մրգ	ժե	մրգ	իը	զի	զ	զ	մրգ	լ
	մծ	ժ	իզ	աբ	աճկ	բ	ե	մար	զ	մրգ	ժե	մրգ	ժէ	զի	ա	զ	մրգ	իբ
	մծա	ժե	դ	բզ	աճկ	բ	զ	մար	իզ	մրգ	ժե	հր	զ	զի	ժ	բ	հր	ժբ
կգ	մծբ	ի	ժդ	զդ	աճկ	բ	է	մար	թ	մրգ	ժզ	մրգ	իզ	զի	լ	է	մրգ	իէ
	մծգ	իե	իե	դե	աճկ	զ	բ	մար	իը	մրգ	ժզ	հր	ժե	տի	զ	զ	հր	ժէ
	մծդ	լ	զ	եզ	աճկ	զ	զ	մար	ի	մրգ	ժզ	հր	դ	տի	զ	զ	հր	թ
	մծե	լե	ժէ	զէ	աճկ	զ	դ	մար	ե	մրգ	ժզ	մրգ	իզ	տի	ա	է	մրգ	իդ
կդ	մծզ	իւ	իը	էա	աճկ	զ	ե	մար	իե	մրգ	ժէ	հր	ժզ	տի	ժ	է	հր	ժդ
	մծէ	իս	ը	աբ	աճկ	զ	է	մար	ժէ	մրգ	ժէ	հր	բ	տի	լ	զ	հր	զ
	մծը	ծ	ժթ	բզ	աճկ	զ	ա	մար	թ	մրգ	ժէ	մրգ	իա	տի	զ	ա	մրգ	իը
	մծթ	ծե	ի	զդ	աճկ	զ	բ	մար	իբ	մրգ	ժէ	հր	ժ	զի	զ	է	հր	ժա
կե	մկ	կ	ժ	դե	աճկ	զ	զ	մար	ժդ	մրգ	ժը	մրգ	լ	զի	ա	ե	հր	զ
	մկա	կե	իա	եզ	աճկ	ե	ե	մար	զ	մրգ	ժը	մրգ	ժթ	տի	ժ	բ	մրգ	իե
	մկբ	հ	բ	զէ	աճկ	ե	զ	մար	իզ	մրգ	ժը	հր	լ	զի	լ	ա	հր	ժե
	մկգ	հե	ժզ	էա	աճկ	ե	է	մար	ժա	մրգ	ժը	մրգ	իէ	զի	զ	ե	մրգ	լ
կզ	մկդ	ձ	իզ	աբ	աճկ	ե	ա	մրգ	ա	մրգ	ժթ	հր	ժէ	տի	զ	ե	հր	ի
	մկե	ձե	դ	բզ	աճկ	զ	զ	մար	իզ	մրգ	ժթ	հր	զ	տի	ա	բ	հր	ժբ
	մկզ	դ	ժզ	զդ	աճկ	զ	դ	մար	լ	մրգ	ժթ	մրգ	իզ	զի	ժ	ե	մրգ	իէ

Նախանշ	Թուական	Հնգեան	Վերադարձ	Ելք.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	մկէ	դե	իէ	դե	ահկ	զ	ե	մար	իը	մրգ	ժթ	հր	ժգ	տի	ը	դ	հր	է
կէ	մկը	ե	է	եզ	ահկ	զ	զ	մար	իա	մրգ	ի	հր	զ	գի	զ	բ	հր	թ
	մկթ	ժ	ժը	զէ	ահկ	է	ա	մար	ե	մրգ	ի	մրգ	իբ	գի	ա	զ	մրգ	իդ
	մհ	ժե	իթ	էա	ահկ	է	բ	մար	իե	մրգ	ի	հր	ժա	գի	ժ	ե	հր	ժդ
	մհա	ի	ժ	աբ	ահկ	է	զ	մար	ժէ	մրգ	ի	մրգ	լ	գի	ը	բ	հր	զ
կը	մհբ	իե	ի	բգ	ահկ	է	դ	մրգ	է	մրգ	իա	հր	ի	տի	զ	բ	հր	իզ
	մհգ	լ	ա	գդ	ահկ	ը	զ	մար	իբ	մրգ	իա	հր	թ	տի	զ	զ	հր	ժա
	մհդ	լե	ժբ	դե	ահկ	ը	է	մար	ժդ	մրգ	իա	մրգ	իը	տի	ա	զ	հր	զ
	մհե	իւ	իզ	եզ	ահկ	ը	ա	մրգ	դ	մրգ	իա	հր	ժէ	տի	ժ	բ	հր	իզ
կթ	մհզ	իս	գ	զէ	ահկ	ը	բ	մար	ի	մրգ	իբ	հր	է	տի	ը	է	հր	ը
	մհէ	ծ	ժդ	էա	ահկ	թ	դ	մար	ժա	մրգ	իբ	մրգ	իզ	տի	զ	դ	աւ	ա
	մհը	ծե	իե	աբ	ահկ	թ	ե	մրգ	ա	մրգ	իբ	հր	ժե	գի	զ	զ	մրգ	ժթ
	մհթ	կ	զ	բգ	ահկ	թ	զ	մրգ	ժզ	մրգ	իբ	հր	զ	գի	ա	է	հր	ե
ծզ	միդ	հ	դ	աբ	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	թ	գի	ը	զ	ապր	ժդ
	միե	հե	կե	զ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իթ	գի	զ	է	մար	լ
	միզ	ձ	իզ	դ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	զ	ապր	ժթ
	միէ	ձե	է	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	զ	ապր	ժա
ծէ	միը	դ	ժթ	զէ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իե	գի	ժ	է	մար	իզ
	միթ	դե	լ	ա	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժգ	տի	ը	զ	ապր	ժե
	մլ	ե	ժա	բ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	բ	գի	զ	զ	ապր	է
	մլա	ժ	իբ	զ	յն	զ	բ	փե	բ	մտ	ի	մար	իբ	գի	ա	է	մար	իզ
ծը	մլբ	ժե	զ	դե	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	ժ	գի	ժ	է	ապր	ժա
	մլգ	ի	ժդ	զ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	մար	լ	գի	ը	զ	ապր	զ
	մլդ	իե	իե	է	յն	զ	զ	մար	ե	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	ա	ապր	իզ
	մլե	լ	զ	ա	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	ե	ապր	ը
ծթ	մլզ	լե	ժէ	բգ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	ա	մար	լ
	մլէ	իւ	իը	դ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	դ	ապր	ժթ
	մլը	իս	թ	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	զ	տի	ը	ա	ապր	ժա
	մլթ	ծ	ի	զ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	ե	մար	իէ
կ	միւ	ծե	ա	էա	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժբ	գի	զ	ե	ապր	ժե
	միա	կ	ժբ	բ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	ա	գի	ա	բ	ապր	է
	միբ	կե	իզ	զ	յն	զ	բ	փե	բ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	զ	մար	իզ
	միգ	հ	դ	դ	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	թ	գի	ը	ե	ապր	ժբ

Նախանշ	Թուական	Հնգեանկ	Վերադարձ	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեն.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժուհիք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
կա	մխդ	հե	ժե	եզ	յն	զ	դ	փե	ժզ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	զ	ապր	զ
	մխե	ձ	իզ	է	յն	զ	զ	մար	ե	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	բ	ապր	իզ
	մխզ	ձե	է	ա	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	զ	ապր	ը
	մխէ	դ	ժթ	բ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	բ	մար	լա
կբ	մխը	դե	լ	զդ	յն	զ	բ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	բ	ապ	ժթ
	մխթ	ե	ժա	ե	յն	զ	դ	փե	ժդ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	զ	ապ	դ
	մծ	ժ	իբ	զ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	զ	մար	իէ
	մծա	ժե	զ	է	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	բ	ապ	ժզ
կգ	մծբ	ի	ժդ	աբ	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	է	մար	լա
	մծզ	իե	իե	զ	յն	զ	բ	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	զ	ապր	ի
	մծդ	լ	զ	դ	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	զ	ապր	ժբ
	մծե	լե	ժէ	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	է	մար	իը
կդ	մծզ	խ	իը	զէ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	է	ապր	ժզ
	մծէ	խե	թ	ա	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	դ	ապր	ը
	մծբ	ծ	ի	բ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	ա	մար	լա
	մծթ	ժե	ա	զ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	է	ապր	ժզ
կե	մկ	կ	ժբ	դե	յն	զ	զ	փե	ժդ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	ե	ապր	դ
	մկա	կե	իզ	զ	յն	զ	դ	փե	զ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	բ	մար	իէ
	մկբ	հ	դ	է	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	ա	ապր	ժզ
	մկզ	հե	ժե	ա	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	ե	ապր	ա
կզ	մկդ	ձ	իզ	բզ	յն	զ	ա	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	ե	ապր	ի
	մկե	ձե	է	դ	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	բ	ապր	ժբ
	մկզ	դ	ժթ	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	ե	մար	իը
	մկէ	դե	լ	զ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	դ	ապր	է
կէ	մկը	ե	ժա	էա	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	բ	ապր	ը
	մկթ	ժ	իբ	բ	յն	զ	ա	փե	զ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	զ	մար	իդ
	մհ	ժե	զ	զ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	ե	ապր	ժզ
	մհա	ի	ժդ	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	բ	ապր	ե
կը	մհբ	իե	իե	եզ	յն	զ	դ	մար	զ	մտ	ի	ապր	ժը	տի	զ	բ	ապ	իդ
	մհզ	լ	զ	է	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապր	է	տի	զ	զ	ապ	թ
	մհդ	լե	ժէ	ա	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	զ	ապ	ա
	մհե	խ	իը	բ	յն	զ	ա	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	բ	ապ	իա
կթ	մհզ	խե	թ	զդ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	է	ապ	ե

Նախանշ	Թուական	Հնգեան	Վերադարձ	Ելք	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	մհէ	ծ	ի	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	դ	ապր	իը
	մհը	ծե	ա	զ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	դ	դ	մար	ժէ
	մհթ	կ	ժբ	է	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	է	ապր	բ
հ	մձ	կե	ժզ	զդ	ահկ	թ	է	մար	ը	մրգ	իդ	մրգ	իդ	տի	ժ	ե	մրգ	իէ
	մձա	հ	իէ	դե	ահկ	ժ	բ	մար	իթ	մրգ	իդ	հր	ժզ	զի	ը	դ	հր	ժէ
	մձբ	հե	ը	եզ	ահկ	ժ	զ	մար	ի	մրգ	իդ	հր	բ	զի	զ	ա	հր	թ
	մձգ	ձ	ժթ	զէ	ահկ	ժ	դ	մրգ	զ	մրգ	իդ	հր	իա	տի	զ	է	հր	իբ
հա	մձդ	ձե	իթ	էա	ահկ	ժ	ե	մար	իզ	մրգ	իդ	հր	ժա	տի	ա	ե	հր	ժդ
	մձե	դ	ժ	աբ	ահկ	ժա	է	մար	ժէ	մրգ	իդ	մրգ	իթ	զի	ժ	ա	հր	ժզ
	մձզ	դե	իբ	բզ	ահկ	ժա	ա	մար	լ	մրգ	իդ	հր	ժը	տի	ը	է	հր	ժ
	մձէ	ե	զ	զդ	ահկ	ժա	բ	մար	իբ	մրգ	իդ	հր	է	զի	զ	դ	հր	ժա
հբ	մձը	ժ	ժզ	դե	ահկ	ժա	զ	մար	ժե	մրգ	իե	մրգ	իէ	զի	ա	բ	հր	զ
	մձթ	ժե	իդ	եզ	ահկ	ժբ	ե	մրգ	դ	մրգ	իե	հր	ժզ	զի	ժ	ա	հր	իզ
	մդ	ի	ե	զէ	ահկ	ժբ	զ	մար	ժթ	մրգ	իե	հր	ե	զի	ը	ե	հր	ը
	մդա	իե	ժզ	էա	ահկ	ժբ	է	մրգ	թ	մրգ	իե	հր	իդ	տի	զ	դ	հր	իը
հգ	մդբ	լ	իզ	աբ	ահկ	ժբ	ա	մրգ	բ	մրգ	իդ	հր	ժզ	տի	զ	բ	հր	ի
	մդգ	լե	է	բզ	ահկ	ժզ	զ	մար	ժզ	մրգ	իդ	հր	զ	տի	ա	զ	հր	ե
	մդդ	իւ	ժը	զդ	ահկ	ժզ	դ	մրգ	զ	մրգ	իդ	հր	իբ	տի	ժ	ե	հր	իե
	մդե	իւե	իթ	դե	ահկ	ժզ	ե	մար	իը	մրգ	իդ	հր	ժա	տի	ը	բ	հր	ժէ
հդ	մդզ	ծ	թ	եզ	ահկ	ժզ	զ	մար	ժզ	մրգ	իէ	հր	ա	տի	զ	է	հր	բ
	մդէ	ծե	ի	զէ	ահկ	ժդ	ա	մրգ	զ	մրգ	իէ	հր	ի	զի	զ	զ	հր	իբ
	մդը	կ	ա	էա	ահկ	ժդ	բ	մար	իե	մրգ	իէ	հր	թ	զի	ա	զ	հր	ժդ
	մդթ	կե	ժբ	աբ	ահկ	ժդ	զ	մար	ժ	մրգ	իէ	մրգ	իը	տի	ժ	է	մրգ	իթ
հե	յ	հ	իբ	բզ	ահկ	ժդ	դ	մար	ա	մրգ	իը	հր	ժը	զի	ը	է	հր	ժթ
	յա	հե	զ	զդ	ահկ	ժե	զ	մար	իբ	մրգ	իը	հր	է	զի	զ	դ	հր	ժա
	յբ	ձ	ժդ	դե	ահկ	ժե	է	մրգ	ժբ	մրգ	իը	հր	իզ	տի	զ	զ	աւ	ա
	յգ	ձե	իե	եզ	ահկ	ժե	ա	մար	իէ	մրգ	իը	հր	ժե	տի	ա	է	հր	ա
հզ	յդ	դ	զ	զէ	ահկ	ժե	բ	մար	ի	մրգ	իթ	հր	զ	զի	ժ	դ	հր	ը
	յե	դե	ժէ	էա	ահկ	ժզ	դ	մրգ	թ	մրգ	իթ	հր	իզ	տի	ը	զ	հր	իը
	յզ	ե	իը	աբ	ահկ	ժզ	ե	մար	իդ	մրգ	իթ	հր	ժբ	զի	զ	է	հր	ժզ
	յէ	ժ	թ	բզ	ահկ	ժզ	զ	մար	ժզ	մրգ	իթ	հր	ա	զի	ա	դ	հր	ե
հէ	յը	ժե	ժթ	զդ	ահկ	ժզ	է	մրգ	է	մրգ	լ	հր	իա	զի	ժ	դ	հր	իդ
	յթ	ի	լ	դե	ահկ	ժէ	բ	մար	իը	մրգ	լ	հր	ժ	զի	ը	ա	հր	իէ

Նախանշ	Թուական	Հնգգեղ	Վերադարձ	Ելք	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	յժ	իե	ժա	եզ	աճկ	ժէ	զ	մրզ	ժա	մրզ	լ	հր	իթ	տի	զ	է	հր	լ
	յժա	լ	իբ	զէ	աճկ	ժէ	դ	մար	զ	մրզ	լ	հր	ժը	տի	զ	դ	հր	իբ
հը	յժբ	լե	բ	էա	աճկ	ժէ	ե	մար	իէ	հրա	ա	հր	ը	տի	ա	բ	հր	ժդ
	յժգ	իւ	ժզ	աբ	աճկ	ժը	է	մրզ	ժե	հրա	ա	հր	իէ	տի	ժ	ա	աւ	դ
	յժդ	իս	իդ	բզ	աճկ	ժը	ա	մրզ	ե	հրա	ա	հր	ժզ	տի	ը	ե	հր	ժթ
	յժե	ծ	ե	զդ	աճկ	ժը	բ	մար	իբ	հրա	ա	հր	ե	տի	զ	բ	հր	ժա
հթ	յժզ	ծե	ժե	դե	աճկ	ժը	զ	մրզ	ժբ	հրա	բ	հր	իե	զի	զ	բ	աւ	ա
	յժէ	կ	իզ	եզ	աճկ	ժթ	ե	մար	իէ	հրա	բ	հր	ժդ	զի	ա	զ	հր	ժզ
	յժը	կե	է	զէ	աճկ	ժթ	զ	մար	իա	հրա	բ	հր	զ	տի	ժ	զ	հր	ը
	յժթ	հ	ժը	էա	աճկ	ժթ	է	մրզ	թ	հրա	բ	հր	իբ	զի	ը	բ	հր	ի
ձ	յի	հե	իը	աբ	աճկ	ժթ	ա	մար	իե	հրա	զ	հր	ժբ	զի	զ	է	հր	ժզ
	յիա	ձ	թ	բզ	աճկ	ի	զ	մրզ	ժդ	հրա	զ	աւ	ա	տի	զ	զ	աւ	զ
	յիբ	ձե	ի	զդ	աճկ	ի	դ	մրզ	զ	հրա	զ	հր	ի	տի	ա	զ	հր	իե
	յիգ	դ	բ	դե	աճկ	ի	ե	մար	իա	հրա	զ	հր	ը	տի	ժ	զ	հր	ժ
ձա	յիդ	դե	ժբ	եզ	աճկ	ի	զ	մրզ	ժբ	հրա	դ	հր	իը	տի	ը	զ	հր	լ
	յիե	ե	իզ	զէ	աճկ	իա	ա	մրզ	ա	հրա	դ	հր	ժէ	զի	զ	զ	հր	իբ
	յիզ	ժ	դ	էա	աճկ	իա	բ	մար	ժը	հրա	դ	հր	զ	զի	ա	է	հր	է
	յիէ	ժե	ժե	աբ	աճկ	իա	զ	մրզ	ը	հրա	դ	հր	իե	զի	ժ	զ	հր	իէ
ձբ	յիը	ի	իե	բզ	աճկ	իա	դ	մար	լ	հրա	ե	հր	ժե	զի	ը	դ	հր	ժթ
	յիթ	իե	զ	զդ	աճկ	իբ	զ	մրզ	լ	հրա	ե	աւ	դ	տի	զ	զ	նաւ	զ
	յլ	լ	ժէ	դե	աճկ	իբ	է	մրզ	ե	հրա	ե	հր	իզ	տի	զ	է	հր	իզ
	յլա	լե	իը	եզ	աճկ	իբ	ա	մար	իէ	հրա	ե	հր	ժբ	տի	ա	դ	հր	ժզ
ձգ	յլբ	իւ	ը	զէ	աճկ	իբ	բ	մրզ	ժէ	հրա	զ	աւ	բ	տի	ժ	դ	նաւ	ա
	յլգ	իս	ժթ	էա	աճկ	իզ	դ	մրզ	թ	հրա	զ	հր	իա	տի	ը	ա	հր	իը
	յլդ	ծ	լ	աբ	աճկ	իզ	ե	մար	իդ	հրա	զ	հր	ժ	տի	զ	ե	հր	ժզ
	յլե	ծե	ժա	բզ	աճկ	իզ	զ	մրզ	ժդ	հրա	զ	հր	իթ	զի	զ	դ	աւ	զ
հ	մձ	կէ	իզ	աբ	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	ե	մար	իդ
	մձա	հ	դ	զ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	դ	ապր	ժզ
	մձբ	հե	ժե	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	ա	ապր	ե
	մձգ	ձ	իզ	ե	յն	զ	դ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	է	ապր	ժը
հա	մձդ	ձե	է	զէ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	ե	ապր	թ
	մձե	դ	ժթ	ա	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	ա	ապր	ա
	մձզ	դե	լ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	է	ապր	ժդ

Նախանջ	Թուական	Հնգեան	Վերադիր	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեն.	Քանիք	Հասարա	Քանիք	Լրժույք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	մձէ	ե	ժա	զ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	զ	ապր	զ
Հբ	մձը	ժ	իբ	դե	յն	զ	զ	փե	ը	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	բ	մար	իը
	մձթ	ժե	զ	զ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	ա	ապր	ժէ
	մղ	ի	ժդ	է	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	ե	ապր	բ
	մղա	իե	իե	ա	յն	զ	է	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժբ	տի	զ	դ	ապր	իբ
Հգ	մղբ	լ	զ	բզ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	բ	ապր	ժզ
	մղգ	լե	ժը	դ	յն	զ	զ	փե	ը	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	զ	մար	իթ
	մղդ	լս	իը	ե	յն	զ	դ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	ե	ապ	ժը
	մղե	իսե	թ	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	բ	ապ	ժ
Հդ	մղզ	ծ	ի	էա	յն	զ	զ	փե	դ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	է	մար	իե
	մղէ	ծե	ա	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	զ	ապ	ժզ
	մղը	կ	ժբ	զ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	զ	ապ	զ
	մղթ	կե	իզ	դ	յն	զ	զ	փե	ա	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	է	մար	իբ
Հե	յ	հ	դ	եզ	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	է	ապ	ժ
	յա	հե	ժե	է	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	դ	ապ	բ
	յբ	ձ	իզ	ա	յն	զ	է	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	զ	ապ	իբ
	յգ	ձե	է	բ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	է	ապ	է
Հզ	յդ	դ	ժթ	զդ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	դ	մար	իթ
	յե	դե	լ	ե	յն	զ	դ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	զ	ապ	ժը
	յզ	ե	ժա	զ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	է	ապ	զ
	յէ	ժ	իբ	է	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	դ	մար	իզ
Հէ	յը	ժե	զ	աբ	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	դ	ապ	ժզ
	յթ	ի	ժդ	զ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	ա	ապ	զ
	յժ	իե	իե	դ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	է	ապ	ժթ
	յժա	լ	զ	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	դ	ապ	ժա
Հը	յժբ	լե	ժէ	զէ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	բ	ապ	բ
	յժգ	լս	իը	ա	յն	զ	է	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	ա	ապ	իբ
	յժդ	իսե	թ	բ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	ե	ապ	է
	յժե	ծ	ի	զ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	բ	մար	լ
Հթ	յժզ	ծե	ա	դե	յն	զ	զ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	բ	ապ	ժը
	յժէ	կ	ժբ	զ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	զ	ապ	զ
	յժը	կե	իզ	է	յն	զ	զ	փե	է	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	զ	մար	իզ
	յժթ	հ	դ	ա	յն	զ	է	փե	իը	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	բ	ապ	է

Նախանշ	Թուական	Հնգեանկ	Վերադարձ	Ելք.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
ձ	յի	հե	ժե	բգ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իթ	գի	զ	է	մար	լ
	յիա	ձ	իզ	դ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	զ	ապ	ժթ
	յիբ	ձե	է	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	զ	ապ	ժա
	յիգ	դ	ժթ	զ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իե	գի	ժ	զ	մար	իէ
ձա	յիդ	դե	լ	էա	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	զ	ապ	ժե
	յիե	ե	ժա	բ	յն	զ	ա	փե	ժե	մտ	ի	ապ	բ	գի	զ	զ	ապ	է
	յիզ	ժ	իբ	զ	յն	զ	բ	փե	բ	մտ	ի	մար	իբ	տի	ա	է	մար	իգ
	յիէ	ժե	զ	դ	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	ժ	տի	ժ	զ	ապ	ժբ
ձբ	յիը	ի	ժդ	եզ	յն	զ	դ	փե	ժզ	մտ	ի	մար	լ	գի	ը	դ	ապ	զ
	յիթ	իե	իե	է	յն	զ	զ	մար	ե	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	զ	ապ	իզ
	յլ	լ	զ	ա	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	է	ապ	ը
	յլա	լե	ժէ	բ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	դ	մար	լա
ձգ	յլբ	լս	իը	գդ	յն	զ	բ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	դ	ապ	ժթ
	յլգ	լսե	թ	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	ա	ապ	ժա
	յլդ	ծ	ի	զ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	ե	մար	իէ
	յլե	ծե	ա	է	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժբ	գի	զ	դ	ապ	ժզ
ձդ	յլզ	կ	իա	գդ	աճկ	իդ	է	մար	իէ	հրտ	է	հր	ժթ	գի	ա	բ	հր	իե
	յլէ	կե	բ	դե	աճկ	իդ	բ	մար	իա	հրտ	է	հր	ը	տի	ժ	զ	հր	ժ
	յլը	հ	ժզ	եզ	աճկ	իդ	զ	մրգ	ժա	հրտ	է	հր	իէ	գի	ը	ե	հր	լ
	յլթ	հե	իդ	զէ	աճկ	իդ	դ	մրգ	զ	հրտ	է	հր	ժզ	գի	զ	բ	հր	իբ
ձե	յլս	ձ	դ	էա	աճկ	իդ	ե	մրգ	իզ	հրտ	ը	նաւ	ա	տի	զ	բ	նաւ	ը
	յլսա	ձե	ժե	աբ	աճկ	իե	է	մրգ	ը	հրտ	ը	հր	իե	տի	ա	զ	հր	իէ
	յլսբ	դ	իէ	բգ	աճկ	իե	ա	մրգ	լ	հրտ	ը	հր	ժզ	գի	ժ	բ	հր	ժթ
	յլսգ	դե	ը	գդ	աճկ	իե	բ	մրգ	ի	հրտ	ը	աւ	բ	տի	ը	ա	նաւ	դ
ձզ	յլսդ	ե	ժը	դե	աճկ	իե	զ	մրգ	զ	հրտ	թ	հր	իբ	գի	զ	զ	հր	իդ
	յլսե	ժ	թ	եզ	աճկ	իզ	ե	մար	իէ	հրտ	թ	հր	ժա	գի	ա	զ	հր	ժե
	յլսզ	ժե	ի	զէ	աճկ	իզ	զ	մրգ	ժէ	հրտ	թ	հր	լ	տի	ժ	բ	նաւ	ա
	յլսէ	ի	ա	էա	աճկ	իզ	է	մրգ	բ	հրտ	թ	հր	ժթ	գի	ը	զ	հր	ի
ձէ	յլսը	իե	ա	աբ	աճկ	իզ	ա	մրգ	իբ	հրտ	ժ	նաւ	դ	տի	զ	զ	նաւ	զ
	յլսթ	լ	ժբ	բգ	աճկ	իէ	զ	մար	ժդ	հրտ	ժ	հր	իը	տի	զ	զ	աւ	զ
	յծ	լե	իզ	գդ	աճկ	իէ	դ	մրգ	իթ	հրտ	ժ	հր	ժէ	տի	ա	է	հր	ժը
	յծա	լս	դ	դե	աճկ	իէ	ե	մրգ	ժթ	հրտ	ժ	նաւ	զ	տի	ժ	զ	նաւ	զ
ձը	յծբ	լսե	իդ	եզ	աճկ	իէ	զ	մրգ	ժբ	հրտ	ժա	հր	իզ	տի	ը	դ	աւ	ա

Նախանշ	Թուական	Հնգական	Վերադարձ	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեան.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժուծք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	յծգ	ծ	ե	զէ	ահկ	իը	ա	մրգ	գ	հրտ	ժա	հր	ժե	տի	զ	ա	հր	իբ
	յծդ	ծե	ժգ	էա	ահկ	իը	բ	մրգ	ժգ	հրտ	ժա	աւ	դ	գի	գ	է	աւ	ե
	յծե	կ	իե	աբ	ահկ	իը	գ	մրգ	ը	հրտ	ժա	հր	իգ	գի	ա	ե	հր	իզ
ձթ	յծզ	կե	է	բգ	ահկ	իը	դ	մար	ա	հրտ	ժբ	հր	ժգ	տի	ժ	բ	հր	ժթ
	յծէ	հ	ժը	գդ	ահկ	իթ	զ	մրգ	ի	հրտ	ժբ	աւ	բ	գի	ը	ա	նաւ	ե
	յծը	հե	թ	դե	ահկ	իթ	է	մրգ	ե	հրտ	ժբ	հր	իա	գի	զ	ե	հր	իդ
	յծթ	ձ	ա	եզ	ահկ	իթ	ա	մրգ	իդ	հրտ	ժբ	նաւ	ե	տի	գ	դ	նաւ	ժա
դ	յկ	ձե	ժ	զէ	ահկ	իթ	բ	մրգ	ժթ	հրտ	ժգ	հր	լ	տի	ա	բ	աւ	դ
	յկա	դ	իբ	էա	ահկ	լ	դ	մրգ	բ	հրտ	ժգ	հր	ժը	գի	ժ	ե	հր	իա
	յկբ	դե	գ	աբ	ահկ	լ	ե	մրգ	իբ	հրտ	ժգ	նաւ	բ	տի	ը	դ	նաւ	է
	յկգ	ե	ժդ	բգ	ահկ	լ	զ	մրգ	ժդ	հրտ	ժգ	հր	իզ	գի	գ	ա	աւ	ժե
դա	յկդ	ժ	իդ	գդ	ահկ	լ	է	մար	իթ	հրտ	ժդ	հր	ժգ	գի	ա	զ	հր	ժը
	յկե	ժե	ե	դե	մար	ա	բ	մրգ	ժթ	հրտ	ժդ	աւ	ե	գի	ժ	ե	նաւ	գ
	յկզ	ի	ժգ	եզ	մար	ա	գ	մրգ	ժա	հրտ	ժդ	հր	իդ	գի	ը	բ	հր	լ
	յկէ	իե	իէ	զէ	մար	ա	դ	հր	ա	հրտ	ժդ	նաւ	զ	տի	զ	ա	նաւ	ժգ
դբ	յկը	լ	է	էա	մար	ա	ե	մրգ	ժէ	հրտ	ժե	աւ	գ	տի	գ	զ	աւ	ե
	յկթ	լե	ժը	աբ	մար	բ	է	մրգ	ը	հրտ	ժե	հր	իբ	տի	ա	գ	հր	իէ
	յհ	իս	իթ	բգ	մար	բ	ա	մրգ	իը	հրտ	ժե	նաւ	զ	տի	ժ	ա	նաւ	ժբ
	յհա	իսե	ժ	գդ	մար	բ	բ	մրգ	ժգ	հրտ	ժե	հր	լ	տի	ը	զ	աւ	բ
դգ	յհբ	ծ	ի	դե	մար	բ	գ	մրգ	է	հրտ	ժգ	հր	ի	տի	զ	դ	հր	իգ
	յհգ	ծե	ա	եզ	մար	գ	ե	մրգ	իե	հրտ	ժգ	նաւ	դ	գի	գ	ա	նաւ	թ
	յհդ	կ	ժբ	զէ	մար	գ	զ	մրգ	ժ	հրտ	ժգ	հր	իը	տի	ա	է	հր	իթ
	յհե	կե	իզ	էա	մար	գ	է	մրգ	ա	հրտ	ժգ	հր	ժէ	տի	ժ	դ	հր	իա
դդ	յհզ	հ	գ	աբ	մար	գ	ա	մրգ	իդ	հրտ	ժէ	նաւ	բ	գի	ը	դ	նաւ	զ
	յհէ	հե	ժդ	բգ	մար	դ	գ	մրգ	ժդ	հրտ	ժէ	հր	իզ	գի	զ	ա	աւ	գ
	յհը	ձ	իե	գդ	մար	դ	դ	մրգ	իէ	հրտ	ժէ	նաւ	ժ	տի	դ	է	նաւ	ժա
	յհթ	ձե	զ	դե	մար	դ	ե	մրգ	ժթ	հրտ	ժէ	աւ	դ	տի	ա	դ	նաւ	գ
դե	յձ	դ	ժե	եզ	մար	դ	զ	մրգ	ժբ	հրտ	ժը	հր	իզ	գի	ժ	ա	հր	լ
	յձա	դե	իը	զէ	մար	ե	ա	մրգ	իդ	հրտ	ժը	նաւ	է	տի	ը	է	նաւ	ը
	յձբ	ե	թ	էա	մար	ե	բ	մրգ	ժգ	հրտ	ժը	աւ	ա	գի	գ	դ	աւ	ե
	յձգ	ժ	ի	աբ	մար	ե	գ	մրգ	ը	հրտ	ժը	հր	ի	գի	ա	ա	հր	իէ
դզ	յձդ	ժե	լ	բգ	մար	ե	դ	մրգ	իզ	հրտ	ժթ	նաւ	ե	գի	ժ	ա	նաւ	ժբ
	յձե	ի	ժա	գդ	մար	զ	զ	մրգ	ժգ	հրտ	ժթ	հր	իթ	գի	ը	ե	աւ	դ

Նախանշ	Թուական	Հնգական	Վերադարձ	Ելք.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	յձգ	իե	իբ	դե	մար	զ	է	հր	զ	հրտ	ժթ	նաւ	ժզ	տի	զ	դ	նաւ	ժէ
	յձէ	լ	դ	եզ	մար	զ	ա	մրգ	իե	հրտ	ժթ	նաւ	բ	տի	զ	ա	նաւ	թ
դէ	յձը	լե	ժզ	զէ	մար	զ	բ	մրգ	ժա	հրտ	ի	հր	իէ	տի	ա	զ	հր	իթ
	յձթ	իւ	իդ	էա	մար	է	դ	մրգ	լ	հրտ	ի	նաւ	ժա	տի	ժ	ե	նաւ	ժե
	յղ	իսե	ե	աբ	մար	է	ե	մրգ	իբ	հրտ	ի	աւ	ե	տի	ը	բ	նաւ	զ
	յղա	ծ	ժզ	բզ	մար	է	զ	մրգ	է	հրտ	ի	հր	իդ	տի	զ	զ	հր	իզ
ձդ	յլզ	կ	ժբ	աբ	յն	զ	է	փե	ը	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	բ	ապ	է
	յլէ	կե	իզ	զ	յն	զ	բ	փե	բ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	զ	մար	իզ
	յլբ	հ	դ	դ	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	ե	ապ	ժբ
	յլթ	հե	ժե	է	յն	զ	դ	փե	ժդ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	բ	ապ	դ
ձե	յիւ	ձ	իզ	զէ	յն	զ	ե	մար	ե	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	բ	ապ	իզ
	յիա	ձե	է	ա	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	զ	ապ	ը
	յիբ	դ	ժթ	բ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	բ	մար	լա
	յիգ	դե	լ	զ	յն	զ	բ	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	ա	ապ	ի
ձզ	յիդ	ե	ժա	դե	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	զ	ապ	դ
	յիե	ժ	իբ	զ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	զ	մար	իէ
	յիզ	ժե	զ	է	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	բ	ապ	ժզ
	յիէ	ի	ժդ	ա	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	զ	ապ	ա
ձէ	յիը	իե	իե	բզ	յն	զ	ա	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	զ	ապ	ի
	յիթ	լ	զ	դ	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	զ	ապ	ժբ
	յծ	լե	ժէ	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	է	մար	իը
	յծա	իւ	իը	զ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	ժ	զ	ապ	ժէ
ձը	յծբ	իսե	թ	էա	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	զ	ապ	թ
	յծգ	ծ	ի	բ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	ա	մար	լա
	յծդ	ծե	ա	զ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	է	ապ	ժզ
	յծե	կ	ժբ	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	ե	ապ	դ
ձթ	յծզ	կե	իզ	եզ	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	բ	մար	իէ
	յծէ	հ	դ	է	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	ա	ապ	ժզ
	յծը	հե	ժե	ա	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	ե	ապ	ա
	յծթ	ձ	իզ	բ	յն	զ	ա	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	դ	ապ	իա
դ	յկ	ձե	է	զդ	յն	զ	բ	փե	իդ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	բ	ապ	ժ
	յկա	դ	ժթ	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	ե	մար	իբ
	յկբ	դե	լ	զ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	դ	ապ	ժը

Նախանջ	Թուական	Հնգեանկ	Վերադարձ	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեան.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժուհիք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	յկգ	ե	ժա	է	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	ա	ապ	ժէ
ղա	յկդ	ժ	իբ	աբ	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	զ	մար	իդ
	յկե	ժե	զ	զ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	ե	ապ	ժզ
	յկզ	ի	ժդ	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	մար	լ	զի	լ	բ	ապ	ե
	յկէ	իե	իե	ե	յն	զ	դ	մար	է	մտ	ի	ապ	ժլ	տի	զ	ա	ապ	իե
ղբ	յկը	լ	զ	զէ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	զ	ապ	թ
	յկթ	լե	ժէ	ա	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	զ	ապ	ա
	յհ	իւ	իլ	բ	յն	զ	ա	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	ա	ապ	իա
	յհա	իսե	թ	զ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	դ	տի	լ	զ	ապ	զ
ղգ	յհբ	ծ	ի	դե	յն	զ	զ	փե	լ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	դ	մար	իլ
	յհգ	ժե	ա	զ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	զ	ապ	ժէ
	յհդ	կ	ժբ	է	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	է	ապ	բ
	յհե	կե	իզ	ա	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	դ	մար	իե
ղդ	յհզ	հ	դ	բզ	յն	զ	ա	փե	իզ	մտ	ի	ապ	թ	զի	լ	դ	ապ	ժզ
	յհէ	հե	ժե	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	ա	ապ	ե
	յհը	ձ	իզ	ե	յն	զ	զ	փե	իլ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	է	ապ	ժլ
	յհթ	ձե	է	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	դ	ապ	ժ
ղե	յձ	դ	ժթ	էա	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	ա	ապ	ա
	յձա	դե	լ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	լ	է	ապ	ժդ
	յձբ	ե	ժա	զ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	դ	ապ	զ
	յձգ	ժ	իբ	դ	յն	զ	զ	փե	լ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	ա	մար	իթ
ղզ	յձդ	ժե	զ	եզ	յն	զ	դ	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	ա	ապ	ժէ
	յձե	ի	ժդ	է	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	մար	լ	զի	լ	ե	ապ	բ
	յձզ	իե	իե	ա	յն	զ	է	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժլ	տի	զ	դ	ապ	իբ
	յձէ	լ	զ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	է	տի	դ	ա	ապ	ժդ
ղէ	յձը	լե	ժէ	զդ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	զ	մար	իթ
	յձթ	իւ	իլ	ե	յն	զ	դ	փե	իլ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	ե	ապ	ժթ
	յղ	իսե	թ	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	դ	տի	լ	բ	ապ	ժ
	յղա	ծ	ի	է	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	զ	մար	իզ
ղը	յղբ	ժե	իզ	զդ	մար	է	է	մրզ	իէ	հրտ	իա	նաւ	թ	զի	զ	զ	նաւ	ժա
	յղգ	կ	է	դե	մար	լ	բ	մրզ	ժթ	հրտ	իա	աւ	զ	զի	ա	զ	նաւ	զ
	յղդ	կե	ժլ	եզ	մար	լ	զ	մրզ	զ	հրտ	իա	հր	իբ	տի	ժ	է	հր	իզ
	յղե	հ	իթ	զէ	մար	լ	դ	մրզ	իդ	հրտ	իա	նաւ	զ	զի	լ	զ	նաւ	լ

Նախանջ	Թուական	Հնգեանկ	Վերադարձ	Ելք.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
դթ	յղզ	հե	թ	էա	մար	ը	ե	հր	ժղ	հրա	իբ	աւ	ա	գի	զ	դ	աւ	ե
	յղէ	ձ	ի	աբ	մար	թ	է	մրգ	ը	հրա	իբ	նաւ	ժե	տի	գ	գ	նաւ	ի
	յղը	ձե	ա	բգ	մար	թ	ա	մրգ	իա	հրա	իբ	նաւ	դ	տի	ա	է	նաւ	ե
	յղթ	ղ	ժգ	գդ	մար	թ	բ	հր	զ	հրա	իբ	հր	իէ	գի	ժ	գ	աւ	բ
ձ	ն	ղե	իգ	դե	մար	թ	գ	հր	զ	հրա	իգ	նաւ	ժբ	տի	ը	գ	նաւ	ժէ
	նա	ե	դ	եզ	մար	ժ	ե	մրգ	ժը	հրա	իգ	նաւ	ա	գի	գ	է	նաւ	բ
	նբ	ժ	ժե	գէ	մար	ժ	զ	մրգ	ժ	հրա	իգ	հր	իե	գի	ա	դ	հր	իթ
	նգ	ժե	իզ	էա	մար	ժ	է	մրգ	լ	հրա	իգ	նաւ	թ	գի	ժ	գ	նաւ	ժդ
ձա	նդ	ի	զ	աբ	մար	ժ	ա	մրգ	իա	հրա	իգ	աւ	դ	գի	ը	ա	նաւ	զ
	նե	իե	ժէ	բգ	մար	ժա	զ	հր	է	հրա	իգ	նաւ	ժը	տի	զ	է	նաւ	ժթ
	նզ	լ	իը	գդ	մար	ժա	դ	մրգ	իէ	հրա	իգ	նաւ	է	տի	գ	դ	նաւ	ժա
	նէ	լե	թ	դե	մար	ժա	ե	մրգ	ժթ	հրա	իգ	աւ	ա	տի	ա	ա	նաւ	զ
ձբ	նը	իս	ժթ	եզ	մար	ժա	զ	հր	թ	հրա	իե	նաւ	ժզ	տի	ժ	ա	նաւ	իգ
	նթ	իսե	լ	գէ	մար	ժբ	ա	մրգ	իդ	հրա	իե	նաւ	ե	տի	զ	ե	նաւ	զ
	նժ	ձ	ժա	էա	մար	ժբ	բ	մրգ	ժզ	հրա	իե	հր	իթ	տի	ը	բ	աւ	ե
	նժա	ձե	իբ	աբ	մար	ժբ	գ	հր	զ	հրա	իե	նաւ	ժզ	գի	գ	ա	նաւ	ի
ձգ	նժբ	կ	բ	բգ	մար	ժբ	դ	մրգ	իե	հրա	իզ	նաւ	գ	գի	ա	զ	նաւ	ե
	նժգ	կե	ժգ	գդ	մար	ժգ	զ	մրգ	ժզ	հրա	իզ	հր	իէ	տի	ժ	գ	աւ	բ
	նժդ	հ	իդ	դե	մար	ժգ	է	հր	զ	հրա	իզ	նաւ	ժա	գի	ը	բ	նաւ	ժէ
	նժե	հե	եզ	մար	ժգ	ա	մրգ	ժը	հրա	իզ	աւ	ե	գի	զ	զ	նաւ	բ	
ձդ	նժզ	ձ	ժե	գէ	մար	ժգ	բ	հր	թ	հրա	իէ	նաւ	ի	տի	գ	զ	նաւ	իբ
	նժէ	ձե	իզ	էա	մար	ժդ	դ	մրգ	լ	հրա	իէ	նաւ	թ	տի	ա	գ	նաւ	ժդ
	նժը	ղ	ը	աբ	մար	ժդ	ե	մրգ	ժե	հրա	իէ	աւ	բ	գի	ժ	զ	նաւ	դ
	նժթ	ղե	ժթ	բգ	մար	ժդ	զ	հր	բ	հրա	իէ	նաւ	ժէ	տի	ը	ե	նաւ	ժթ
ձե	նի	ե	իթ	գդ	մար	ժդ	է	մրգ	իը	հրա	իը	նաւ	զ	գի	գ	գ	նաւ	ժա
	նիա	ժ	ժ	դե	մար	ժե	բ	մրգ	ժբ	հրա	իը	հր	լ	գի	ա	է	նաւ	ա
	նիբ	ժե	իա	եզ	մար	ժե	զ	հր	բ	հրա	իը	նաւ	ժզ	գի	ժ	զ	նաւ	ժզ
	նիգ	ի	բ	գէ	մար	ժե	դ	մրգ	իզ	հրա	իը	նաւ	գ	գի	ը	զ	նաւ	ը
ձզ	նիդ	իե	ժբ	էա	մար	ժե	ե	հր	ժդ	հրա	իթ	նաւ	իդ	տի	զ	գ	նաւ	իը
	նիե	լ	իզ	աբ	մար	ժզ	է	մրգ	իթ	հրա	իթ	նաւ	ժբ	տի	զ	է	նաւ	ժզ
	նիզ	լե	դ	բգ	մար	ժզ	ա	մրգ	իա	հրա	իթ	նաւ	ա	տի	ա	դ	նաւ	ե
	նիէ	իս	ժե	գդ	մար	ժզ	բ	հր	ժա	հրա	իթ	նաւ	ի	տի	ժ	գ	նաւ	իե
ձէ	նիը	իսե	իե	դե	մար	ժզ	զ	հր	զ	հրա	լ	նաւ	ժ	տի	ը	ա	նաւ	ժէ

Նախանշ	Թուական	Հնգական	Վերադարձ	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեցն.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	նիթ	ծ	զ	եզ	մար	ժէ	ե	մրգ	ժը	հրտ	լ	աւ	դ	տի	զ	ե	նաւ	բ
	նլ	ծե	ժէ	զէ	մար	ժէ	զ	հր	ը	հրտ	լ	նաւ	ժը	զի	գ	դ	նաւ	իբ
	նլա	կ	իը	էա	մար	ժէ	է	մրգ	լ	հրտ	լ	նաւ	է	զի	ա	ա	նաւ	ժդ
ճը	նլբ	կե	ը	աբ	մար	ժէ	ա	մրգ	ժե	աւ	ա	աւ	բ	տի	ժ	զ	աւ	դ
	նլգ	հ	ժթ	բգ	մար	ժը	գ	հր	ե	աւ	ա	նաւ	ժզ	զի	ը	ե	նաւ	ժթ
	նլդ	հե	լ	գդ	մար	ժը	դ	մրգ	իե	աւ	ա	նաւ	ե	զի	զ	բ	նաւ	ժ
	նլե	ձ	ժա	դե	մար	ժը	ե	աւ	ե	աւ	ա	նաւ	իդ	տի	գ	ա	հոռ	ա
ճթ	նլզ	ձե	իա	եզ	մար	ժը	զ	հր	գ	աւ	բ	նաւ	ժզ	տի	ա	զ	նաւ	ժզ
	նլէ	դ	գ	զէ	մար	ժթ	ա	մրգ	իզ	աւ	բ	աւ	բ	զի	ժ	բ	նաւ	ը
	նլը	դե	ժդ	էա	մար	ժթ	բ	հր	ժզ	աւ	բ	նաւ	իա	տի	ը	ա	նաւ	իը
	նլթ	ե	իե	աբ	մար	ժթ	գ	մրգ	իթ	աւ	բ	նաւ	ժ	զի	գ	ե	նաւ	ժգ
ճժ	նխ	ժ	ե	բգ	մար	ժթ	դ	մրգ	ի	աւ	գ	աւ	ե	զի	ա	գ	նաւ	իե
	նխա	ժե	ժզ	գդ	մար	ի	զ	հր	ժա	աւ	գ	նաւ	ժթ	զի	ժ	բ	նաւ	ժե
	նխբ	ի	իէ	դե	մար	ի	է	մրգ	իզ	աւ	գ	նաւ	ը	զի	ը	զ	նաւ	ժ
	նխգ	իե	ը	եզ	մար	ի	ա	հր	ժզ	աւ	գ	նաւ	իէ	տի	գ	ե	նաւ	լ
ճժա	նխզ	լ	ժը	զէ	մար	ի	բ	հր	թ	աւ	դ	նաւ	ժէ	տի	գ	դ	նաւ	իբ
	նխե	լե	իթ	էա	մար	իա	դ	մրգ	իզ	աւ	դ	նաւ	զ	տի	ա	է	նաւ	թ
	նխզ	խ	ժ	աբ	մար	իա	ե	հր	ժա	աւ	դ	նաւ	իե	տի	ժ	զ	նաւ	իէ
	նխէ	խե	իա	բգ	մար	իա	զ	հր	ե	աւ	դ	նաւ	ժզ	տի	ը	ա	նաւ	իա
դը	յղբ	ծե	ա	աբ	յն	զ	է	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	գ	զ	ապ	ժդ
	յղգ	կ	ժբ	գ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	գ	ապ	զ
	յղդ	կե	իզ	դ	յն	զ	գ	փե	ա	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	է	մար	իբ
	յղե	հ	դ	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	զ	ապ	ժա
դթ	յղզ	հե	ժե	զէ	յն	զ	ե	մար	ժբ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	դ	ապ	բ
	յղէ	ձ	իզ	ա	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	գ	գ	ապ	իբ
	յղը	ձե	ե	բ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	է	ապ	է
	յղթ	դ	ժթ	գ	յն	զ	բ	փե	բ	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	գ	մար	լ
ճ	ն	դե	լ	դե	յն	զ	գ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	գ	ապ	ժը
	նա	ե	ժա	զ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	բ	զի	գ	է	ապ	գ
	նբ	ժ	իբ	է	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	դ	մար	իզ
	նգ	ժե	գ	ա	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	գ	ապ	ժե
ճա	նդ	ի	ժդ	բգ	յն	զ	ա	փե	ժե	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	ա	ապ	զ
	նե	իե	իե	դ	յն	զ	գ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	է	ապ	ժթ

Նախանջ	Թուական	Հնգեան	Վերադիր	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեն.	Քանիք	Հասարա	Քանիք	Լրժուհք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	նգ	լ	զ	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	դ	ապ	ժա
	նէ	լե	ժէ	զ	յն	զ	ե	փե	ժգ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	ա	ապ	զ
ճբ	նը	իւ	իը	էա	յն	զ	զ	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	ա	ապ	իբ
	նթ	իս	թ	բ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	ե	ապ	է
	նժ	ծ	ի	դ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	բ	մար	լ
	նժա	ծե	ա	դ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	ա	ապ	ժթ
ճգ	նժբ	կ	ժբ	եզ	յն	զ	դ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	զ	ապ	զ
	նժգ	կե	իգ	է	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	զ	մար	իզ
	նժդ	հ	դ	ա	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	բ	ապ	ժե
	նժե	հե	ժե	բ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	զ	մար	լա
ճդ	նժզ	ձ	իզ	զդ	յն	զ	բ	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	զ	ապ	ժթ
	նժէ	ձե	է	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	զ	ապ	ժա
	նժը	դ	ժթ	զ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	զ	մար	իէ
	նժթ	դե	լ	է	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժգ	տի	ը	ե	ապ	ժզ
ճե	նի	ե	ժա	աբ	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	զ	ապ	է
	նիա	ժ	իբ	զ	յն	զ	բ	փե	բ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	է	մար	իզ
	նիբ	ժե	զ	դ	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	զ	ապ	ժբ
	նիգ	ի	ժդ	ե	յն	զ	դ	փե	ժդ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	զ	ապ	դ
ճզ	նիդ	իե	իե	զէ	յն	զ	ե	մար	ե	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	զ	ապ	իզ
	նիե	լ	զ	ա	յն	զ	է	փե	ժբ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	է	ապ	ը
	նիզ	լե	ժէ	բ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	դ	մար	լա
	նիէ	իւ	իը	զ	յն	զ	բ	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	զ	ապ	ի
ճէ	նիը	իս	թ	դե	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	ա	ապ	ժա
	նիթ	ծ	ի	զ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	ե	մար	իէ
	նլ	ծե	ա	է	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	դ	ապ	ժզ
	նլա	կ	ժբ	ա	յն	զ	է	փե	ժը	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	ա	ապ	ը
ճը	նլբ	կե	իզ	բզ	յն	զ	ա	փե	բ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	զ	մար	իզ
	նլգ	հ	դ	դ	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	ե	ապ	ժբ
	նլդ	հե	ժե	ե	յն	զ	դ	փե	ժդ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	բ	ապ	դ
	նլե	ձ	իզ	զ	յն	զ	ե	մար	իդ	մտ	ի	ապը	ժէ	տի	զ	ա	ապ	իդ
ճթ	նլզ	ձե	է	էա	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապը	զ	տի	ա	զ	ապ	ը
	նլէ	դ	ժթ	բ	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	բ	մար	լա
	նլը	դե	լ	զ	յն	զ	բ	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժգ	տի	ը	ա	ապ	ի

Նախանշ	Թուական	Հնգական	Վերադարձ	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեն.	Քանիք	Հասարա	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	նլթ	ե	ժա	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	ապ	բ	գի	զ	ե	ապ	ե
ճժ	նխ	ժ	իբ	եզ	յն	զ	դ	փե	ե	մտ	ի	մար	իբ	գի	ա	զ	մար	իէ
	նխա	ժե	զ	է	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժ	գի	ժ	բ	ապ	ժզ
	նխբ	ի	ժդ	ա	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	լ	գի	ը	զ	ապ	ա
	նխգ	իե	իե	բ	յն	զ	ա	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	ե	ապ	իա
ճժա	նխդ	լ	զ	գդ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	զ	ապ	ժբ
	նխե	լե	ժէ	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	է	մար	իը
	նխզ	լս	իը	զ	յն	զ	ե	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	զ	ապ	ժէ
	նխէ	խե	թ	է	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	ա	ապ	ժա
ճժբ	նխը	ծ	ա	գդ	մար	իա	է	մրգ	իը	աւ	ե	նաւ	դ	տի	զ	ա	նաւ	ժա
	նխթ	ծե	ժբ	դե	մար	իբ	բ	հը	ժ	աւ	ե	նաւ	իզ	գի	զ	ե	նաւ	իդ
	նծ	կ	իզ	եզ	մար	իբ	զ	հը	բ	աւ	ե	նաւ	ժբ	գի	ա	դ	նաւ	ժզ
	նծա	կե	դ	զէ	մար	իբ	դ	մրգ	իդ	աւ	ե	նաւ	ա	տի	ժ	ա	նաւ	ը
ճժդ	նծբ	հ	ժդ	էա	մար	իբ	ե	հը	ժե	նաւ	ա	նաւ	իա	գի	ը	ա	նաւ	իզ
	նծգ	հե	իե	աբ	մար	իզ	է	հը	իթ	նաւ	ա	նաւ	ժ	գի	զ	ե	նաւ	ժ
	նծդ	ձ	զ	բզ	մար	իզ	ա	մրգ	ժթ	նաւ	ա	նաւ	իը	տի	զ	դ	հոռ	զ
	նծե	ձե	ժէ	գդ	մար	իզ	բ	հը	ժզ	նաւ	ա	նաւ	ժը	տի	ա	ա	նաւ	իդ
ճժդ	նծզ	ղ	իը	դե	մար	իզ	զ	մրգ	իէ	նաւ	բ	նաւ	է	գի	ժ	ե	նաւ	ժ
	նծէ	ղե	թ	եզ	մար	իդ	ե	հը	ժդ	նաւ	բ	նաւ	իէ	տի	ը	դ	նաւ	լ
	նծբ	ե	ի	զէ	մար	իդ	զ	հը	ը	նաւ	բ	նաւ	ժե	գի	զ	ա	նաւ	իբ
	նծթ	ժ	ա	էա	մար	իդ	է	մրգ	իզ	նաւ	բ	նաւ	դ	գի	ա	ե	նաւ	է
ճժե	նկ	ժե	ժա	աբ	մար	իդ	ա	հը	ժզ	նաւ	զ	նաւ	իդ	գի	ժ	ե	նաւ	իդ
	նկա	ի	իբ	բզ	մար	իե	զ	հը	ե	նաւ	զ	նաւ	ժզ	գի	ը	բ	նաւ	ժթ
	նկբ	իե	զ	գդ	մար	իե	դ	հը	իե	նաւ	զ	հոռ	բ	տի	զ	ա	հոռ	թ
	նկգ	լ	ժդ	դե	մար	իե	ե	հը	ժ	նաւ	զ	նաւ	իա	տի	զ	ե	նաւ	իդ
ճժզ	նկդ	լե	իդ	եզ	մար	իե	զ	հը	ժզ	նաւ	դ	նաւ	ժա	տի	ա	զ	նաւ	ժզ
	նկե	լս	ե	զէ	մար	իզ	ա	հը	իբ	նաւ	դ	նաւ	լ	տի	ժ	ա	հոռ	զ
	նկզ	խե	ժզ	էա	մար	իզ	բ	հը	է	նաւ	դ	նաւ	ժթ	տի	ը	զ	նաւ	իա
	նկէ	ծ	իէ	աբ	մար	իզ	զ	մրգ	իը	նաւ	դ	նաւ	ը	տի	զ	զ	նաւ	ժ
ճժէ	նկը	ծե	է	բզ	մար	իզ	դ	հը	ի	նաւ	ե	նաւ	իը	գի	զ	զ	հոռ	զ
	նկթ	կ	ժը	գդ	մար	իէ	զ	հը	դ	նաւ	ե	նաւ	ժէ	գի	ա	ե	նաւ	ժը
	նհ	կե	իթ	դե	մար	իէ	է	մրգ	ժզ	նաւ	ե	նաւ	զ	տի	ժ	դ	նաւ	ժ
	նհա	հ	ժ	եզ	մար	իէ	ա	հը	ժզ	նաւ	ե	նաւ	իե	գի	ը	զ	նաւ	լ

Նախանշ	Թուական	Հնգգեղ	Վերադարձ	Ելք	Ցայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
ճժը	նհբ	հե	ի	զէ	մար	իէ	բ	հր	թ	նաւ	զ	նաւ	ժդ	գի	զ	ա	նաւ	իբ
	նհգ	ձ	ա	էա	մար	իը	դ	հր	իա	նաւ	զ	հոռ	դ	տի	գ	է	հոռ	ե
	նհդ	ձե	ժբ	աբ	մար	իը	ե	հր	ժգ	նաւ	զ	նաւ	իզ	տի	ա	դ	նաւ	իէ
	նհե	դ	իդ	բգ	մար	իը	զ	մրգ	լ	նաւ	զ	նաւ	ժա	գի	ժ	է	նաւ	ժբ
ճժթ	նհզ	դե	դ	գզ	մար	իը	է	հր	ժթ	նաւ	է	հոռ	ա	տի	ը	է	հոռ	բ
	նհէ	ե	ժե	դե	մար	իթ	բ	հր	ժ	նաւ	է	նաւ	իե	գի	գ	դ	նաւ	իթ
	նհը	ժ	իզ	եզ	մար	իթ	գ	հր	բ	նաւ	է	նաւ	ժդ	գի	ա	ա	նաւ	իա
	նհթ	ժե	է	զէ	մար	իթ	դ	հր	ժե	նաւ	է	նաւ	իբ	գի	ժ	է	հոռ	գ
ճի	նձ	ի	ժէ	էա	մար	իթ	ե	հր	թ	նաւ	ը	նաւ	ժը	գի	ը	ե	նաւ	իբ
	նձա	իե	իը	աբ	մար	լ	է	հր	իէ	նաւ	ը	հոռ	է	տի	զ	դ	հոռ	ժա
	նձբ	լ	թ	բգ	մար	լ	ա	հր	ժթ	նաւ	ը	նաւ	իզ	տի	գ	ա	հոռ	գ
	նձգ	լե	ի	գդ	մար	լ	բ	հր	դ	նաւ	ը	նաւ	ժե	տի	ա	ե	նաւ	ժթ
ճիա	նձդ	իս	լ	դե	մար	լ	գ	հր	իդ	նաւ	թ	հոռ	ե	տի	ժ	ե	հոռ	ը
	նձե	իե	ժա	եզ	մրգ	ա	ե	հր	ժգ	նաւ	թ	նաւ	իդ	տի	ը	բ	նաւ	լ
	նձզ	ծ	իբ	զէ	մրգ	ա	զ	մրգ	լ	նաւ	թ	նաւ	ժգ	տի	զ	զ	նաւ	ժե
	նձէ	ժե	գ	էա	մրգ	ա	է	հր	իա	նաւ	թ	հոռ	բ	գի	դ	ե	հոռ	ե
ճիբ	նձը	կ	ժգ	աբ	մրգ	ա	ա	հր	ժբ	նաւ	ժ	նաւ	իբ	գի	ա	գ	նաւ	իէ
	նձթ	կե	իդ	բգ	մրգ	բ	գ	մրգ	իը	նաւ	ժ	նաւ	ժա	տի	ժ	է	նաւ	ժբ
	նդ	հ	ե	գդ	մրգ	բ	գ	հր	ժը	նաւ	ժ	նաւ	լ	գի	ը	զ	հոռ	բ
	նդա	հե	ժգ	դե	մրգ	բ	ե	հր	ժա	նաւ	ժ	նաւ	ժթ	գի	զ	գ	նաւ	իդ
ճիգ	նդբ	ձ	իզ	եզ	մրգ	բ	զ	հր	ա	նաւ	ժա	հոռ	թ	տի	գ	գ	հոռ	ժգ
	նդգ	ձե	է	զէ	մրգ	գ	ա	հր	ժգ	նաւ	ժա	նաւ	իը	տի	ա	է	նաւ	իթ
	նդդ	դ	ժթ	էա	մրգ	գ	բ	հր	է	նաւ	ժա	նաւ	ժգ	գի	ժ	գ	նաւ	իա
	նդե	դե	լ	աբ	մրգ	գ	գ	հր	իէ	նաւ	ժա	հոռ	ե	տի	ը	բ	հոռ	ժա
ճիդ	նդզ	ե	ժ	բգ	մրգ	գ	դ	հր	ժբ	նաւ	ժբ	նաւ	իե	գի	գ	է	նաւ	իզ
	նդէ	ժ	իա	գդ	մրգ	դ	զ	հր	դ	նաւ	ժբ	նաւ	ժդ	գի	ա	դ	նաւ	ժը
	նդը	ժե	բ	դե	մրգ	դ	է	հր	իդ	նաւ	ժբ	հոռ	գ	գի	ժ	գ	հոռ	ը
	նդթ	ի	ժգ	եզ	մրգ	դ	ա	հր	թ	նաւ	ժբ	նաւ	իբ	գի	ը	է	նաւ	իզ
ճիե	չ	իե	իզ	զէ	մրգ	դ	բ	հր	իթ	նաւ	ժգ	հոռ	ժբ	տի	զ	է	հոռ	ժգ
	չա	լ	դ	էա	մրգ	ե	դ	հր	իա	նաւ	ժգ	հոռ	ա	տի	գ	գ	հոռ	ե
	չբ	լե	ժե	աբ	մրգ	ե	ե	հր	ժգ	նաւ	ժգ	նաւ	ի	տի	ա	ա	նաւ	իզ
	չգ	իս	իզ	բգ	մրգ	ե	զ	հր	իզ	նաւ	ժգ	հոռ	թ	տի	ժ	է	հոռ	ժ
ճժբ	նիը	ծ	ի	աբ	յն	զ	է	գի	ժա	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	ա	մար	լա

Նախանշ	Թուական	Հնգետակ	Վերադարձ	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեցն.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժուհիք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	նխթ	ծե	ա	դ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	է	ապ	ժզ
	նծ	կ	ժբ	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	դ	ապ	ե
	նծա	կե	իզ	ե	յն	զ	դ	փե	է	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	ա	մար	իը
ճժզ	նծբ	հ	դ	զէ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	ա	ապ	ժզ
	նծգ	հե	ժե	ա	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	ե	ապ	ա
	նծդ	ձ	իզ	բ	յն	զ	ա	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	դ	ապ	իա
	նծե	ձե	է	զ	յն	զ	բ	փե	իդ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	ա	ապ	ժզ
ճժդ	նծզ	դ	ժթ	դե	յն	զ	զ	փե	ը	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	ե	մար	իը
	նծէ	դե	լ	զ	յն	զ	ե	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	դ	ապ	ժէ
	նծը	ե	ժա	է	յն	զ	զ	փե	ժթ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	ա	ապ	թ
	նծթ	ժ	իբ	ա	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	ե	մար	իե
ճժե	նկ	ժե	զ	բզ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	ե	ապ	ժ
	նկա	ի	ժդ	դ	յն	զ	զ	փե	ժե	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	բ	ապ	ե
	նկբ	իե	իե	ե	յն	զ	դ	մար	է	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	ա	ապ	իե
	նկգ	լ	զ	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	ե	ապ	ժ
ճժզ	նկդ	լե	ժէ	էա	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	զ	ապ	ա
	նկե	իւ	իը	բ	յն	զ	ա	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	ա	ապ	իա
	նկզ	իսե	թ	զ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	զ	ապ	զ
	նկէ	ծ	ի	դ	յն	զ	զ	փե	է	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	զ	մար	իզ
ճժէ	նկը	ծե	ա	եզ	յն	զ	դ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	զ	ապ	ժէ
	նկթ	կ	ժբ	է	յն	զ	զ	փե	ժբ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	ե	ապ	բ
	նհ	կե	իզ	ա	յն	զ	է	փե	դ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	դ	մար	իե
	նհա	հ	դ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	զ	ապ	ժզ
ճժը	նհբ	հե	ժե	զդ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	ա	ապ	ե
	նհգ	ձ	իզ	ե	յն	զ	դ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	է	ապ	ժը
	նհդ	ձե	է	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	դ	ապ	ժ
	նհե	դ	ժթ	է	յն	զ	զ	փե	է	մտ	ի	մար	իե	զի	ժ	է	մար	իզ
ճժթ	նհզ	դե	լ	աբ	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	է	ապ	ժզ
	նհէ	ե	ժա	զ	յն	զ	բ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	դ	ապ	զ
	նհը	ժ	իբ	դ	յն	զ	զ	փե	ը	մտ	ի	մար	իբ	զի	ա	ա	մար	իթ
	նհթ	ժե	զ	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	է	ապ	ժա
ճի	նձ	ի	ժզ	զէ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	ե	ապ	բ
	նձա	իե	իե	ա	յն	զ	է	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	դ	ապ	իբ

Նախանշ	Թուական	Հնգեանկ	Վերադարձ	Ելք.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեան.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	նձբ	լ	զ	բ	յն	զ	ա	փե	իդ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	ա	ապ	ժդ
	նձգ	լե	ժէ	զ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	ե	մար	լ
ճիս	նձդ	խ	իը	դե	յն	զ	զ	փե	իը	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	ե	ապ	ժը
	նձե	խե	թ	զ	յն	զ	ե	փե	ի	մտ	ի	ապը	դ	տի	ը	բ	ապ	ժ
	նձզ	ծ	ի	է	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իդ	տի	զ	զ	մար	իզ
	նձէ	ծե	ա	ա	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	ե	ապ	ժե
ճիբ	նձը	կ	ժբ	բզ	յն	զ	ա	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	զ	ապ	զ
	նձթ	կե	իզ	դ	յն	զ	զ	փե	ա	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	է	մար	իբ
	նդ	հ	դ	ե	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապը	թ	զի	ը	զ	ապ	ժա
	նդա	հե	ժե	զ	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	մար	իթ	զի	զ	դ	ապ	զ
ՆՁ ճիդ	նդբ	ձ	իզ	էա	յն	զ	զ	մտ	դ	մտ	ի	ապը	ժէ	տի	զ	զ	ապ	իբ
	նդգ	ձե	է	բ	յն	զ	ա	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	է	ապ	է
	նդզ	զ	ժթ	զ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	ի[ե]	տի	ժ	զ	մար	լ
	նդե	զե	լ	դ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապը	ժզ	տի	ը	բ	ապ	ժթ
ճիդ	նդզ	ձ	ժա	եզ	յն	զ	դ	փե	ժզ	մտ	ի	ապ	բ	զի	զ	է	ապ	զ
	նդէ	ժ	իբ	է	յն	զ	զ	փե	ե	մտ	ի	մար	իա	զի	ա	դ	մար	իզ
	նդը	ժե	զ	է	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	զ	ապ	ժե
	նդթ	ի	ժդ	ա	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	լ	զի	ը	ե	մար	լա
ճիե	չ	իե	իե	բ	յն	զ	բ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	է	ապ	ժթ
	չա	լ	զ	զդ	յն	զ	դ	փե	իա	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	դ	ապ	ժա
	չբ	լե	ժէ	ե	յն	զ	ե	փե	ժզ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	ա	ապ	-
	չգ	խ	իը	զ	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապը	ժե	տի	ժ	է	ապ	ժզ
ճիզ	չդ	խե	զ	զդ	մրզ	ե	է	հր	իը	նաւ	ժդ	նաւ	իթ	տի	ը	ե	հոռ	բ
	չե	ծ	ժե	դե	մրզ	զ	բ	հր	ժ	նաւ	ժդ	նաւ	ժը	տի	զ	բ	նաւ	իզ
	չզ	ծե	իը	եզ	մրզ	զ	զ	հր	լ	նաւ	ժդ	հոռ	է	զի	զ	ա	հոռ	ժդ
	չէ	կ	թ	զէ	մրզ	զ	դ	հր	ժզ	նաւ	ժդ	նաւ	իզ	զի	ա	ե	նաւ	իթ
ճիէ	չը	կե	ժթ	էա	մրզ	զ	ե	հր	իբ	նաւ	ժե	նաւ	ժզ	տի	ժ	զ	նաւ	իա
	չթ	հ	է	աբ	մրզ	է	է	հր	իէ	նաւ	ժե	հոռ	ե	զի	ը	բ	հոռ	ժա
	չժ	հե	ժա	բզ	մրզ	է	ա	հր	ժբ	նաւ	ժե	նաւ	իդ	զի	զ	զ	նաւ	ժզ
	չժա	ձ	ի[բ]	զդ	մրզ	է	բ	աւել	բ	նաւ	ժե	հոռ	ժզ	տի	զ	է	հոռ	ժզ
ՆՁ ճիը	չժբ	ձե	բ	դե	մրզ	է	զ	հր	իե	նաւ	ժզ	հոռ	զ	տի	ա	զ	հոռ	ը

Նախածո	Թուական	Հնգական	Վերադարձ	Ելթն.	Յայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեցն.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	չժգ	ղ	ժգ	եզ	մրգ	ը	ե	հը	ի	նաւ	ժգ	նաւ	իա	գի	ժ	զ	նաւ	իզ
	չժդ	ղե	իդ	գէ	մրգ	ը	զ	հը	իթ	նաւ	ժգ	հոռ	ժ	տի	ը	ե	հոռ	ժգ
	չժե	ե	զ	էա	մրգ	ը	է	հը	իա	նաւ	ժգ	նաւ	իթ	գի	զ	բ	հոռ	ե
Ն.Ջ [ճիթ]	չժզ	ժ	ժզ	աբ	մրգ	ը	ա	հըտ	զ	նաւ	ժէ	նաւ	ժթ	գի	ա	է	նաւ	ի
	չժէ	ժե	իէ	բզ	մրգ	թ	զ	հը	իզ	նաւ	ժէ	հոռ	ը	գի	ժ	զ	հոռ	ժ
	չժը	ի	ը	գդ	մրգ	թ	դ	հը	ժը	նաւ	ժէ	նաւ	իէ	գի	ը	զ	հոռ	բ
	չժթ	իե	ժթ	դե	մրգ	թ	ե	նաւ	ե	նաւ	ժէ	հոռ	ժզ	տի	զ	բ	հոռ	իբ
ճԼ	չի	լ	իթ	եզ	մրգ	թ	զ	հը	իզ	նաւ	ժը	հոռ	զ	տի	զ	է	հոռ	է
	չիա	լե	ժ	գէ	մրգ	ժ	ա	հը	ժե	նաւ	ժը	նաւ	իե	տի	ա	դ	նաւ	իթ
	չիբ	իւ	իա	էա	մրգ	ժ	բ	աւ	ե	նաւ	ժը	հոռ	ժզ	տի	ժ	զ	հոռ	ժթ
	չիգ	իս	բ	աբ	մրգ	ժ	զ	հը	ի	նաւ	ժը	հոռ	զ	տի	ը	է	հոռ	դ
[ճԼա]	չիդ	ծ	ժբ	բզ	մրգ	ժ	դ	հը	ժբ	նաւ	ժթ	նաւ	իզ	տի	զ	ե	նաւ	իզ
	չիե	ժե	իզ	գզ	մրգ	ժա	զ	աւ	բ	նաւ	ժթ	հոռ	ժբ	գի	զ	դ	հոռ	ժզ
	չիզ	կ	զ	դե	մրգ	ժա	է	հը	իզ	նաւ	ժթ	հոռ	ա	գի	ա	ա	հոռ	է
	չիէ	կե	ժե	եզ	մրգ	ժա	ա	հը	ե	նաւ	ժթ	նաւ	ի	տի	ժ	ե	նաւ	իզ
[ճԼբ]	չիը	հ	իե	գէ	մրգ	ժա	բ	հը	իթ	նաւ	ի	հոռ	ժ	գի	ը	ե	հոռ	ժգ
	չիթ	հե	զ	էա	մրգ	ժբ	զ	հը	իա	նաւ	ի	նաւ	իթ	գի	զ	բ	հոռ	ե
	չլ	ճ	ժէ	աբ	մրգ	ժբ	ե	նաւ	զ	նաւ	ի	հոռ	ժը	տի	զ	ա	հոռ	իե
	չլա	ճե	իը	բզ	մրգ	ժբ	զ	հը	իզ	նաւ	ի	հոռ	է	տի	ա	ե	հոռ	ժ
[ճԼգ]	չլբ	դ	թ	գդ	մրգ	ժբ	է	հը	ժը	նաւ	իա	նաւ	իզ	գի	ժ	բ	հոռ	բ
	չլգ	դե	ի	եզ	մրգ	ժգ	բ	նաւ	դ	նաւ	իա	հոռ	ժե	տի	ը	ա	հոռ	իբ
	չլդ	ե	ա	գէ	մրգ	ժգ	զ	հը	իզ	նաւ	իա	հոռ	դ	գի	զ	ե	հոռ	ը
	չլե	ժ	ժբ	էա	մրգ	ժգ	դ	հը	ժե	նաւ	իա	նաւ	իզ	գի	ա	բ	նաւ	իթ
[ճԼդ]	չլզ	ժե	իզ	աբ	մրգ	ժգ	ե	աւ	ե	նաւ	իբ	հոռ	ժզ	գի	ժ	բ	հոռ	ժթ
	չլէ	ի	դ	բզ	մրգ	ժդ	զ	հը	ի	նաւ	իբ	հոռ	բ	գի	ը	զ	հոռ	զ
	չլը	իե	ժե	բզ	մրգ	ժդ	ա	նաւ	ե	նաւ	իբ	հոռ	իա	տի	զ	է	հոռ	իդ
	չլթ	լ	իզ	գդ	մրգ	ժդ	բ	աւ	բ	նաւ	իբ	հոռ	ժ	տի	զ	բ	հոռ	ժզ
[ճԼե]	չլս	լե	է	դե	մրգ	ժդ	զ	հը	ժ	նաւ	իզ	նաւ	լ	տի	ա	է	հոռ	ա
	չլաա	իւ	ժ	եզ	մրգ	ժե	ե	նաւ	բ	նաւ	իզ	հոռ	ժթ	տի	ժ	զ	հոռ	իա
	չլաբ	իս	լ	գէ	մրգ	ժե	զ	հը	իթ	նաւ	իզ	հոռ	ը	տի	ա	զ	հոռ	ժգ
	չլազ	ծ	ժա	աբ	մրգ	ժե	է	հը	ժդ	նաւ	իզ	նաւ	իէ	տի	զ	է	նաւ	իը
[ճԼզ]	չլադ	ժե	իբ	էա	մրգ	ժե	ա	աւ	դ	նաւ	իզ	հոռ	ժէ	գի	զ	է	հոռ	ժը

Նախանշ	Թուական	Հնգգեղ	Վերադարձ	Ելք	Ցայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեց.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժույթ	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	չխե	կ	դ	բգ	մրգ	ժգ	դ	հր	իգ	նաւ	իդ	հոռ	զ	գի	ժ	դ	հոռ	ժ
	չխզ	կե	ժդ	դգ	մրգ	ժգ	դ	հր	ժը	նաւ	իդ	նաւ	իե	տի	ժ	ա	հոռ	բ
	չխէ	հ	իե	դե	մրգ	ժգ	ե	աւ	ա	նաւ	իդ	հոռ	ժդ	գի	զ	է	հոռ	ժե
[ճիէ]	չխը	հե	զ	եզ	մրգ	ժգ	զ	հր	իգ	նաւ	իե	հոռ	դ	գի	է	ե	հոռ	է
	չխթ	ձ	ժէ	զէ	մրգ	ժէ	ա	նաւ	ը	նաւ	իե	հոռ	իգ	տի	զ	դ	հոռ	իէ
	չծ	ձե	իը	էա	մրգ	ժէ	բ	աւ	ե	նաւ	իե	հոռ	ժբ	գի	ա	ա	հոռ	ժթ
ճիզ	չզ	խե	թ	է	յն	զ	է	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	ե	ապ	է
	չե	ծ	ի	աբ	յն	զ	բ	փե	թ	մտ	ի	մար	իգ	տի	զ	բ	մար	լ
	չզ	ծե	ա	զ	յն	զ	զ	մար	ա	մտ	ի	ապ	ժբ	գի	զ	ա	ապ	ժթ
	չէ	կ	ժբ	դ	յն	զ	դ	փե	ժդ	մտ	ի	ապ	ա	գի	ա	ե	ապ	դ
ճիէ	չը	կե	իզ	ե	յն	զ	ե	փե	է	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	զ	մար	իզ
	չթ	հ	դ	զէ	յն	զ	է	փե	իե	մտ	ի	ապ	թ	գի	ը	բ	ապ	ժե
	չժ	հե	ժե	ա	յն	զ	ա	փե	ժ	մտ	ի	մար	իթ	գի	զ	զ	մար	լա
	չժա	ձ	իզ	բ	յն	զ	բ	մտ	բ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	ե	ապ	ի
ճիը	չժբ	ձե	ը	զ	յն	զ	զ	փտ	զ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	դ	ապ	ժզ
	չժգ	դ	ժթ	դե	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իե	գի	ժ	զ	մար	իէ
	չժդ	դե	լ	զ	յն	զ	զ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժզ	տի	ը	ե	ապ	ժզ
	չժե	ե	ժա	է	յն	զ	է	փե	ժէ	մտ	ի	ապ	բ	գի	զ	բ	ապ	ը
ճիթ	չժզ	ժ	իբ	ա	յն	զ	ա	փե	բ	մտ	ի	մար	իբ	գի	ա	է	մար	իզ
	չժէ	ժե	զ	դ	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	ժ	գի	ժ	զ	ապ	ժբ
	չժը	ի	իբ	ե	յն	զ	դ	փե	ժզ	մտ	ի	մար	լ	գի	ը	զ	ապ	դ
	չժթ	իե	զ	զ	յն	զ	ե	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	բ	ապ	իզ
ճլ	չի	լ	ժդ	էա	յն	զ	զ	փե	ժը	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	է	ապ	ը
	չիա	լե	իե	բ	յն	զ	բ	փե	ժ	մտ	ի	մար	իէ	տի	ա	դ	մար	լա
	չիբ	խ	զ	զ	յն	զ	զ	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	զ	ապ	ի
	չիգ	խե	ժէ	դ	յն	զ	դ	փե	ժե	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	է	ապ	ե
ճլա	չիզ	ծ	իը	եզ	յն	զ	ե	փե	զ	մտ	ի	մար	իզ	տի	զ	ե	մար	իէ
	չիե	ծե	թ	է	յն	զ	է	փե	իզ	մտ	ի	ապ	ժբ	գի	զ	դ	ապ	ժզ
	չիզ	կ	ի	ա	յն	զ	ա	փե	ժը	մտ	ի	ապ	ա	գի	ա	ա	ապ	ը
	չիէ	կե	ա	բ	յն	զ	բ	փե	զ	մտ	ի	մար	իա	տի	ժ	ե	մար	իդ
ճլբ	չիը	հ	ժբ	զդ	յն	զ	զ	փե	իբ	մտ	ի	ապ	թ	գի	ը	ե	ապ	ժբ
	չիթ	հե	իզ	ե	յն	զ	դ	փե	ժդ	մտ	ի	մար	իթ	գի	զ	բ	ապ	դ
	չլ	ձ	դ	զ	յն	զ	զ	մար	զ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	ա	ապ	իդ

Նախանշ	Թուական	Հնգգրգ	Վերադարձ	Ելք	Ցայտնու.	Քանիք	Աւրն	Բարեկեն.	Քանիք	Հասարակ	Քանիք	Լրժուհիք	Քանիք	Տիւ գիշ.	Ժամք	Աւրն	Զատիկ	Քանիք
	չլա	ձե	ժե	է	յն	զ	է	փետ	ժթ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	ե	ապ	թ
[ճլգ]	չլբ	ղ	իզ	աբ	յն	զ	ա	փե	ժբ	մտ	ի	մար	իէ	զի	ժ	բ	մար	լա
	չլգ	դե	ը	գ	յն	զ	գ	մար	բ	մտ	ի	ապ	ժգ	տի	ը	ա	ապ	ի
	չլդ	ե	ժթ	դ	յն	զ	դ	փե	ժե	մտ	ի	ապ	բ	տի	զ	ե	ապ	ե
	չլե	ժ	իբ	ե	յն	զ	ե	փե	է	մտ	ի	մտ	իբ	զի	ա	բ	մտ	իբ
[ճլդ]	չլզ	ժե	գ	զէ	յն	զ	ե	փե	իէ	մտ	ի	ապ	ժ	զի	ժ	բ	ապ	ժգ
	չլէ	ի	ժդ	ա	յն	զ	է	փե	ժա	մտ	ի	մտ	լ	զի	ը	զ	ապ	ա
	չլը	իե	իե	բ	յն	զ	ա	մար	դ	մտ	ի	ապ	ժը	տի	զ	ե	ապ	իա
	չլթ	լ	զ	գ	յն	զ	բ	փե	իզ	մտ	ի	ապ	է	տի	զ	բ	ապ	ժգ
[ճլե]	չլս	լե	ժէ	դե	յն	զ	գ	փե	ը	մտ	ի	մտ	իէ	տի	ա	է	մտ	իբ
	չլսա	իս	իբ	զ	յն	զ	ե	փտ	իէ	մտ	ի	ապ	ժե	տի	ժ	զ	ապ	ժէ
	չլսբ	իե	թ	է	յն	զ	զ	փտ	ժթ	մտ	ի	ապ	դ	տի	ը	զ	ապ	թ
	չլսգ	ծ	ի	ա	յն	զ	է	փտ	դ	մտ	ի	մտ	իդ	տի	զ	է	մտ	իե
[ճլզ]	չլսդ	ծե	ա	բգ	յն	զ	ա	փտ	իդ	մտ	ի	ապ	ժբ	զի	զ	ե	ապ	ժե
	չլսե	կ	ժբ	զդ	յն	զ	զ	փտ	ժե	մտ	ի	ապ	ա	զի	ա	դ	ապ	ե
	չլսզ	կե	իզ	դ	յն	զ	դ	փտ	ե	մտ	ի	մտ	իա	տի	ժ	ա	մտ	իբ
	չլսէ	հ	դ	ե	յն	զ	ե	փտ	ի	մտ	ի	ապ	թ	զի	ը	է	ապ	ժ
[ճլէ]	չլսը	հե	ժե	զա	յն	զ	զ	փտ	ժբ	մտ	ի	մտ	իթ	զի	զ	ե	ապ	բ
	չլսթ	ձ	իզ	ա	յն	զ	ա	փտ	զ	մտ	ի	ապ	ժէ	տի	զ	դ	ապ	իա
	չծ	ձե	է	բ	յն	զ	բ	փտ	իզ	մտ	ի	ապ	զ	տի	ա	ա	ապ	ժգ

ԱՆԱՆԻԱՅԻ ԾԻՐԱԿԱՅՆՈՅ ՀԱՄԱՐՈՂԻ ԱՍԱՅԵԱԼ Ի ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ԵՒ ՓՐԿՉԻՆ ՄԵՐՈՅ

1 Բազում աշխատութիւն գործառնութեանս մերոյ վասն սրբոյ տաւնից Աստուծոյ էր յոր հասաքս եւ զոր ճառել արժանաւոր եղաք. նախ գտաւնն ծննդեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ է սկիզբն տաւնից եւ տարեկանաց մերոց, եւ գլուխ կացողաց, եւ ամենայնից ի Քրիստոս յիշատակաց:

2 Տաւն սրբոյ ծննդեանն Քրիստոսի, ԲԺ աւուրբ յառաջ քան գտաւն մկրտութեանն, ոչ կարգեցաւ ի սրբոց առաքելոցն, եւ ոչ ի նոցուն փոխանորդացն, որպէս եւ յայտնի է ի կանոնաց սրբոց առաքելոցն:

3 Քանզի գրեալ է ի վեցերորդ գլուխ կանոնացն այսպէս. եթե՛ կարգեցին առաքելքն եւ եղին հաստատութեամբ, թե եղիցի տաւն ծննդեանն եւ Յայտնութեանն Տեառն եւ փրկչին մերոյ գլուխ եւ առաջնորդ տաւնից եկեղեցւոյ, որ աւր ԻԱ է տիրեթ՛ ամսոյ, որ է Զ յունուարի ըստ հռովմայեցւոց:

4 Իսկ յետ բազում ամաց նոցա կանոնադրութեանն գտաւ տաւնս այս, որպէս ասեն ոմանք, յաշակերտաց հերձուածոյն Կերինթոսի, եւ ի յունաց ընկալեալ եղեւ որպէս արդարեւ ի տաւնասիրաց եւ ի ջերմագունից բարեպաշտութեան, եւ ի նոցանէ ընդ աշխարհ ամենայն սփռեալ տարածեցաւ: 5 Իսկ յաւուրս սրբոյն Կոստանդիանոսի, ի սուրբ ժողովին Նիկիայ ոչ եղեւ ընկալեալ տաւնս այս ի սրբոց հարցն. այդ ըստ նոյն կանոնի սրբոց առաքելոցն սահմանեցին տաւնիլ: 6 Եւ յայտ է ի թղթոյ երանելոյն Մակարայ հայրապետին Երուսաղէմի, զոր ի Հայաստանեայցս գրեաց աշխարհ յաղագս խրատու. սրբոյ

մկրտութեանն. քանզի նա մի էր ի սրբոց ՅԺԸ հարանցն, որք ի Նիկիա. եւ գրեալ է այսպէս ի վեցերորդ գլխի հրամանի խրատութեանն. բայց կարգաւորութիւն մկրտութեան սրբոյ աւագանին եւ փոյթ յաւժարութեանն Գ տաւնիցն, յորում առաւել եւս փափագեն միգազդ փութացուցանել ի մկրտութիւն զընծայեալսն Աստուծոյ, եւ կատարել զաւրինակ մեծ փրկական խորհրդեանն, որ ի սուրբ եւ յերեւելի աւուրս կատարեցաւ: 7 Եւ զայս մեծաւ փափագանաւք փութան կատարել ի սուրբ տեղիսս Քրիստոսի. զոր պարտ է եւ ամենայն քրիստոնէից երկիւղածաց Քրիստոսի կատարել ի նոսա զկոչումն մկրտութեանն ի սուրբ յայտնութեանն ծննդեանն Տեառն, եւ փրկական զատկի կենարար չարչարանացն Քրիստոսի, եւ ի շնորհալից Պենտեկոստին, յորում աստուածային էջք Հոգւոյն կենդանարարի ի մեզ ծաւալեցան: 8 Զոր պարտ է զիւրաքանչիւր տաւնիցն պատճառ ծննդեանն եւ մկրտութեան ծանուցանել, զի եւ դուք ի նոյն փութացեալք կատարեցէք. քանզի լուսաւոր ծննդեանն Քրիստոսի եւ մեր մեղսաքաւիչ ծնունդ սրբոյ աւագանին ի նմին փրկական աւուրն կատարեցաւ. զի ի նմին աւուրս առ յանձն մկրտիլ յաղագս առ մեզն զիջանելոյ: 9 Զի ոչ եթէ ինքն կարաւտ ինչ էր սրբութեան, այդ զմեզ կամեցաւ սրբել ի մեղացն պղծութենէ, որ մեծաճայն գոչմամբ աղաղակէ ասելով. եթե ո՛չ ո՛ք ծնցի ի ջրոյ եւ ի հոգւոյ, ոչ կարէ մտանել յարքայութիւնն Աստուծոյ. զի ըստ նմին աւրինակի ծնեալք ընդ նմա, եւ մկրտեալք ընդ

նմին եղիցուք ի սուրբ առուր ծննդեանն Քրիստոսի:

10 Իսկ ի կենսաբեր յարութեանն զատկին, ի ձեռն մեռուցանելոյ զմեղս մեր ի ջուրս աւազանին նմանողք լինիմք մեռելութեան մահուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ երեքկին ընկղմամբն թաղել ի ջուրս սրբոյ աւազանին, զերեքաւրեայ թաղումն Տեառն մերոյ նշանակեմք յանձինս մկրտելոցն, զոր եւ աստուածայինն առաքեալ յայտնապէս ցուցանէ, ասելով, թէ քաղեալք ընդ նմին մկրտութեամբն, նմանողք եղիցուք նմանութեան մահու նորա. զի եւ նորոգութեամբ յարութեանն հաղորդ լինիցիմք նմա ի կեանսն յաւիտեանականս¹:

11 Իսկ յառուրն շնորհապարգեւ սրբարար Պենտեկոստեին զլուսապայծառ ազգումն Հոգւոյն կենարարի, որ ի տեսակս հրեղէն լեզուաց իջեալ յառաքեալսն, պարգեւելով նոցա ձեռս ի վերայ մկրտեցելոցն դնելով, ընդունելով պարգեւս ի Հոգւոյն շնորհաց: 12 Ըստ նմին աւրինակի եւ մեք ի նմին առուր ձեռս ի վերայ մկրտելոցն դնելով, նոյն հոգի պարգեւի. զորոյ զաւրինակն զգուշութեամբ անխափան կատարեմք, զի կատարեալք լիցուք: 13 Ձայս Մակարիոս:

14 Ձայս վկայէ եւ Մակարայ Աստուածաբանն Գրիգոր յաղագս յերիս տաւնս առնելոյ մկրտութիւնն, ի ճառի մկրտութեանն, բամբասելով զհեղգացեալսն ի մկրտութիւն, ասէ այսպէս: 15 Ձայս¹ ինչ եւ զայս բաղբաղես, եւ պատճառես մեղաց պատճառս. ասես, անսամ Յայտնութեանն Տեառն, Յարութեանն Տեառն, աւր է ինձ պատուականագոյն Պենտեկոստեին անսամ, ընդ Քրիստոսի լուսաւորել լաւագոյն է. ընդ Քրիստոսի

յառնել Յարութեան առուրն. զհոգւոյն տաւնել զերեւումն: 16 Եւ ապա զի՞նչ. եկեսցէ վախճան յառուր յորում ոչ գիտիցես. եւ ի ժամանակի յորում ոչ կարծիցես. ամենայն քեզ ժամանակ մկրտելոյ. վասնզի եւ ամենայն վախճանի:

17 Իսկ զկնի սորա յաջորդէ զաթոռ Հայրապետութեանն Երուսաղեմի սուրբն Կիւրեղ. եւ զթագաւորութիւնն ի սրբոյն Կոստանդիանոսէ պայազատէ Կոստանդոս նորին որդի Հանդերձ եղբարքն: 18 Ձսա ասեն հաւանել հերձուածոյն Արիոսի. բայց ոչ հակառակ ճշմարտութեանն ինչ մաքառէր, այլ ի կոմս զերկոսեան թողեալ կողմանս, որ ոք զինչ եւ հաճէր՝ ունէր, թե զուղղափառութիւն, թե չարափառութիւն:

19 Յառուրս սորա ընկալեալ եղեւ տաւնս այս ի դրան արքունի. եւ յամենայն տեղիս որ ոք եւ կամէր տաւնել, համարձակութեամբ տաւնէին, բայց ի մայրաքաղաքացն չորից հայրապետացն որ ունեին զաթոռ սրբոց աւետարանչացն: 20 Քանզի առ սովաւ դեռ չէր յափշտակեալ զաթոռ սրբոյն Յովաննու յեփեսոսէ Կոստանդնուպոլսի, եւ յայտ է ի կանոնադրութեանն ընթերցուածոց սրբոյն Կիւրղի, քանզի գրեալ է այսպէս. եթե ի ԻՆ ամսոյն դեկտեմբերի է տաւն Դաւթի եւ Յակովբու, զոր յայդ քաղաքս ծնունդ Քրիստոսի առնեն. ասեն² վասն այսր Յոյն. այսպէս եթե վասն զի Հայրապետն ամենայն ուխտիւն եւ բազմութեամբ ժողովրդականաւն ի Բեթղեէմ գալով տաւնէ, եւ սակաւք ի քահանայից, որք ի քաղաքին մնան՝ գտաւն Դաւթի եւ Յակովբու կատարեն. իբր թե լոկ քաղաքին իցեն ընթերցուածքն, եւ վասն այսր գրեաց ասեն թե յայդ քաղաքս որպէս թե զԲեթղեէմէ ականարկելով: 21 Եւ զայս ոչ ոք երբեք ի լաւ իմացողացն յանձն առնու, զի թե այդպէս ունիմք, հի՞մ զկանոն

¹ Հմմտ. Հուս. Զ 4-5:

1 Ձայս փխ Ձայս

2 ասն փխ ասն

ծննդեանն ի վեց յունուարի կարգեաց նոյն ինքն Կիւրեղ: 22 Քանզի գրեալ է ի սկզբան կանոնին այսպէս. թե տաւն սրբոյ Յայտնութեան կատարի ի յունուարի, որ վեց է ամսոյն. ժողովին ի հովուանոցն, եւ զայս ինչ կանոն կատարեն. եւ ապա ի Բեթղեէմ եւ ի յայրին: 23 Ահա յայտնապէս ցուցանէ ի միում աւուր տաւնել զերկոսին. եւ ո՞վ ժպրհեսցի ասել պարսաւանս ինչ երանելոյն Կիւրղի, կամ ի նմանէ կարգեցելոցն. եւ ո՞վ որպէս նա առ Քրիստոսի. եւ առ ո՞ւմ այնպիսի երեւեալ նշան, եւ յո՞ւմէ այնչափ բիւրք լուսաւորեալք. կարծեմ թե եւ ոչ ի սրբոյն Պաւղոսէ:

24 Քանզի յաւուր երեւման լուսեղէն խաչին, անթիւ բիւրք բիւրուց հաւատացին ի Հրէից եւ ի հեթանոսաց. քանզի ցկոստանդոս որդի Կոստանդիանոսի արգելեալ էին Հրեայքն ելանել յերուսաղէմ. եւ ի նմանէ համարձակեալք ժողովեցան բազում հրեայք, եւ բնակեցան յերուսաղէմ. այդ եւ որք ի Տիբերիայ եւ յայդ քաղաքս Հրեայք էին ի տաւն անդր էին ժողովեալք, այդ եւ բազումք ի հեթանոսաց վասն ամբոխոյ ժող(ով)ոյն առ ի վաճառ դիմեալ էին, որոց տեսեալ աստուածային երեւումն, հաւատացեալք ի Քրիստոս, ամենեքին դիմեցին ի մկրտիլ, որոց ոչ բաւեցին աւագանք եւ ոչ ջրամբարք կիսոյեւանցն: 25 Մինչեւ հրամայեալ երանելոյն զբաղանիսն մեծ սրբել զոր դեմեսոսին կոչեին, եւ անդ եւ առնել փրկական մկրտութիւնն: 26 Այս երրորդ նշան լիալ յերուսաղէմ յաւուրս սուրբ Պենտեկոստեին: 27 Բայց ես կարծեմ զսա վեհագոյն քան զառաջինն, որպէս ամենեցուն յայտնի է, էջք Սրբոյ Հոգւոյն յառաքեալսն ի մէջ բազմութեան ժողովելոց հրեից եւ այդոց ազգաց բազմաց, որք ի Գործս առաքելոցն յանուանէ պատմին, եւ յայնժամ առաքելոցն միայն պարգեւեցաւ Հոգին: 28 Իսկ ի յայսմ բազմութեան ժողովրդեան ի ձեռն

սուրբ մկրտութեանն եւ քան զերկրորդն եւս առաւել բարձրագոյն, զոր Յովսէպոսն պատմէ, եթե յաւուրն Պենտեկոստեիցն դղրդին եւ սարսափին նախ զքահանայիւքն պատէր, եւ ապա զբազմութեամբ ժողովելոցն, ապա եւ բարբառ յանկարծակի անդուստ ի ներքին տաճարէն լսելի լինէր զայս աւրինակ բանից, եթէ՝ Գնամք աստի, գնամք:

29 Իսկ ի յայսմ ոչ գնան զաւրութիւնք Տեառն ի ստորնայնոցս, այդ ի վերնոյն աստ գալ յայտնապէս ցուցաւ, եւ ծածկաբար պարգեւեցաւ մինչեւ ցկոստանդեայ թագաւոր երանելին Կիւրեղ յաւարեաց գրել թողլթ աղերսանաց եւ կոչել գնա բարեպաշտ եւ տեղեակ աստուծայնւոյն. իբր թե ողորջանաւք զնորայն կարծէր շահել զփրկութիւն, առաջի դնելով զաստուածային եղեալ նշանի, եւ զբազմութիւն դարձելոցն, թե զմէ՞ եւ ոչ դուրնդ նոսա: 30 Արդ եթէ զսա Յունաց հաճոյ թուեցաւ քամահել, ժամ է նոցա եւ զաւետարանն անպատուեալ, վասն ոչ ընդունելոյ զտաւն ծննդեանն, զի սա եւ նա ի միում աւուր ցուցանեն եւ զծնունդն եւ զմկրտութիւնն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ: 31 Քանզի գրեալ է Ղուկայ յաւետարանին ի խորհրդեան մկրտութեանն այսպէս. թէ եւ իմքն Յիսուս էր ամաց իբրեւ երեսնից սկսեալ. ահա յայտնապէս ցուցանէ թէ ի նոյն աւուր ծննդեանն մկրտեցաւ եւ սկիզբն արար երեսնամւոյն կատարեալ հասակի եւ վարդապետութեան: 32 Ասեն եւ զայս յոյնք, եթե ժԲ աւր սկիզբն մարթի լինել տարւոյն, եւ ոչ մէջ, եւ կամ կատար, եթե այդպէս իմանամք, եւ զեւթանասուն աւուրց մարթի ասել, եթե ոչ մէջ է տարւոյ կամ կատար:

33 Իսկ վասն առաքելական կանոնին այսպէս ասեն յոյնք, եթե ոչ էր նոցա պա-

* Ղ.՝ 4. Գ. 23

րապուճման ստուգիչ քննել զաւուրս տաւնից, քանզի գործ նոցա աւետարանելն էր եւ ի հեթանոսականացն զատուցանել տաւնից: 34 Արդեւք հաճոյ թուիցի ումեք այսպիսի բան ի վերայ առաքելոցն լսել, թե արդարեւ այնչափ անփոյթ արարին զկարգաւորութենէ տաւնից, ընդէ՞ր ապա եւ ընդ արեւելս ուսուցին մեզ երկրպագել. հի՞մ եւ զկիրակէ տաւնախմբել, պատուել եւ դատարկանալ, եւ զչորեքշաբաթի եւ զուրբաթ պահել. զի թեթեւագոյնք այսոքիկ են քան զտաւն Ծննդեանն եւ Մկրտութեանն: 35 Բայց տայաք եւ յայսմ եւս նոցա թող, միայն թե այդովքն գային ի հաւանութիւն: 36 Քանզի ասեն վասն սրբոց Հարցն որք ի Նիկիա, եթե ծածկեաց ի նոցանէ Աստուած զայս. զի ոչ զամենայն շնորհ մի ումեք տայ, եթե ոչ էր ճառեալ առ նոքաւք. այո՛. այդ գիտացին եւ եպիսկոպոստոսացին եթե զոր յայլ քաղաքս ծնունդ կարծեն առնել. բայց ես հաւանիմ որով յոյնք պարծին, երանելեացն ասեմ Բարսղի եւ Գրիգորի Անձիանձու գիտեմ զնոսա սուրբս, ճշմարիտս, հոգեւորս եւ հետեւորս առաքելոցն: 37 Եւ եթե էր նոցա հրաման ինչ յաղագս այսր, ընդունէի, զի եւ Պաւղոս հրամայէ, եթե երկրորդին յայտնեսցի, առաջինն լուսեցէ: 38 Բայց ես ոչինչ տեսանեմ զնոցա հրաման յաղագս այսր տաւնի, բայց որ գերկոցուն տաւնիցն եղեալ է սրբոյն Կիւրղի զընթերցուածն եւ զսաղմոսս, ոչ իմանամ զայն յերկուս բաժանել, այլ թե ի միում աւուր գերկոցունց խորհրդոցն լիով ունի զկարգ եւ պայծառացուցանել զտաւնն:

39 Իսկ որ սրբոյն Գրիգորի բանիւ կարծեն զատուցանել զտաւնս, ոչ ինչ հրաման զնորայն կարեն ցուցանել վասն այսր. այլ վկայութիւնս իմն առնուն ի նորա ասացուածից եւ ըստ իւրեանց կամացն ձեւացուցանեն. ասեն, եթե ի ճառի ծննդեանն այսպէս ասէ. Արդ փոքր ինչ յե-

տոյ տեսցես զՅիսուս սրբեալ Յորդանանաւ. եւ ասեն թե՛ յաւուր ծննդեանն ասաց զայս ճառ. եւ փոքր ինչ յետոյ՝ գերկոտասան աւր աղանարկէ որ յառաջ քան զմկրտութիւնն: 40 Արասցուք առ այս պատասխանի: 41 Ես այսպէս իմանամ եթե անդէն յաղագս նոյն խաւսիցն ասաց՝ փոքր ինչ յետոյ, զոր ասեն իսկ. եթե գայթազդես մարմնանալովն եւ նուաստանալովն. եւ արդ փոքր ինչ յետոյ տեսցես զՅիսուս սրբեալ զՅորդանան իւրով մկրտութեամբն, եւ ոչ նուաստացուցեալ, այլ ճոխացուցեալ զմարմինն՝ ցելլով գերկինս եւ աստուածավայելչաբար ի Հաւրէ եւ ի Հոգւոյն վկայելով: 42 Ապա եթե այսպէս իմանաս, իմա՛ եւ յետ յարութեանն եկեալ ի մկրտութիւն. զի առաջի նոյն բանիս զչարչարանաց եւ զյարութենէ ճառեալ ասէ, եւ զնովիմբ ածեալ ի նոյն յարեալ ասէ. արդ փոքր ինչ յետոյ: 43 Բայց եթե մաքրեսցես զմիտս, դիւրով իմանալ ի նոյն իսկ ճառէ, եթե ի միում աւուր գերկոսին սահմանեաց, քանզի ասէ ի միւսում տեղի ի նմին ճառի այսպէս. բայց այժմ Աստուծոյ յայտնութեանս տաւն է. քանզի երեւեցաւ Աստուած մարդ ծննդեամբ: 44 Ահա զուգեաց զերկոսին: 45 Ասեն եւ զայս յոյնք, եթե երկոցունց տաւնիցն կոչի յայտնութիւն, եւ ծննդեանն եւ մկրտութեանն. արդ այս ամենեցուն յայտնի է, եթե ի վեց յունուարի կոչի յայտնութիւն եւ ոչ եթե ի ԻՆ դեկտեմբերի. ոչ ի յունաց եւ ոչ յայղագգեաց. եւ ոչ լսեալ ուրուք երբեք երկուս յայտնութիւնս, այլ մի. ապա թե յայտնութիւն ասէ, եւ զծննդեանէ ճառէ, յայտ է թե ի միում աւուր ցուցանէ:

46 Դարձեալ եւ ի մկրտութեանն ճառէ առնուն յոյնք իւրեանց ի վկայութիւն զբանս զայս: 47 Արդ զծննդեան զվայելչականս տաւնեցաք: 48 Եւ զնովիմբ ածեալ ասէ. իսկ այժմ գործքս այլ Քրիստոսի եւ այլ խորհուրդ: 49 Այլ ես հաւանիմ.

այդ է գործ եւ այդ է խորհուրդ. բայց ոչ յայդուժ աւուր. զի եւ առաջինն բան ինձ վկայէ. զծննդեանս զվայելչականս տաւնեցաք ասէ եւ ոչ զծննդեանն, զի եթե երկոտասան աւուրք վերջ, եւ ապա զծննդեանն պարտ էր ասել, եւ ոչ զծննդեանս:

50 Դարձեալ եթե ոչ էր ի միում աւուր, ընդէ՞ր եւ յիշէր զաւր ծննդեանն, եւ ոչ լոկ զխորհուրդն ասէր, որպէս եւ զայդ տնտեսութեանն եւ զչարչարանաց: 51 Բայց դու գնուագեցուցիչսն ասես, եւ զբարձրացուցանողաւքն զանց առնես, որպէս եւ նոյն ինքն Գրիգոր ասէ: 52 Արդ աղե գիտեայ ինձ եւ զայն բան որ ի ճառի մկրտութեանն ասէ այսպէս. երիս ծննունդս մեզ գիտէ բանս, որ ի մարմնոյ է, եւ ի մկրտութենէ եւ յարութենէ. եւ զնովիմբ անեալ ասէ. զայսոսիկ զծնունդս զամենեսեան պատուեալ իմ: 53 Քրիստոս երեւի, զմին փչամամբն առաջնով եւ կենդանականաւ. եւ զմիւսն մարմնանալովն եւ մկրտութեամբն, որով ինքն մկրտեցաւ. իսկ զմիւսն յարութեամբն զոր ինքն սկսաւ, որպէս եղեւն անդրանիկ ի բազում եղբար, նոյնպէս եւ անդրանիկ լինել ի մեռելոց արժանաւոր արար: 54 Արդ յաղագս երկուց ծննդոց, առաջնոյն ասեմ եւ վերջնոյն, իմաստասիրել ոչ է մերձակայ ժամս. բայց վասն միջնոյս եւ որ այժմ մեզ է հարկաւոր, որոյ եւ անուանակից է լուսաւորութեանս աւր: 55 Ահա զուգեաց զերկոսին, տեսցեն որք միտս ունին. մին ծնունդ ասաց զմարմնանալն, եւ զմկրտիլն ի միում աւուր, յոր եւ անուանի իսկ, ասէ, լուսաւորութեանս աւր: 56 Բայց մեք տեսցուք, որ եւ Զաքարիայի պապանձամբն հնարեն յոյնք զվեցամսեայ աւուրս յղութեան Եղիսաբեթի, որով մարթիմբ իմանալ զաւր աւետարանութեանն Գաբրեղի: 57 Քանզի այսպէս ասեն յոյնք եթե ի նոյն աւուր յորում պապանձեցաւ Զաքարիայ, ի նմին աւուր մերձեցաւ ի կին իւր,

եւ յղացեալ ի նմին իսկ աւուր, ուստի թուեն աւուրս հարիւր ութսուն, որ դիպեցուցանէ ի քսան եւ եւթն մարտի զաւր աւետարտութեանն Գաբրեղի. եւ անտի թուեն աւուրս երկերիւր եւաթանասուն եւ վեց զաւուրս յղութեան սրբոյ Աստուածածնին, ըստ տասնամսեայ աւուրց անդրանկածնութեանն, որ դիպեցուցանէ զծնունդն ի քսան եւ հինգ դեկտեմբերի: 58 Աղաչե՛մ, քաջ միտ դիր եւ քննեցուք տեղիս զայս: 59 Նախ զբնագիրն եւ ապա զաւետարանն, քանզի ասէ բնագիրն այսպէս. եթե տաւնք իմ նուիրեալքն սուրբ կոչեսցին ձեզ, երիս ժամանակս ի տարւոջն տաւնեսլիք. ամենայն արու ձեր յանդիման լիցին ինձ. եւ մատուցիք պատարագս Տեառն. եւ յառաջ մատուցեալ ասէ. յամսեանն եւթներորդի որ աւր մի է, կոչեցեալ սուրբ լիցի ձեզ, զամենայն գործ մի՛ գործիցէք ի նմա. եւ որ աւր տասն է նորին ամսոյ եւթներորդի, նուիրեալ սուրբ լիցի ձեզ: 60 Խոնարհեցուցէք զանձինս ձեր յիններորդէ աւրէ ամսոյն երեկորեայ, եւ ամենայն ոք, որ ոչ խոնարհեսցի, սատակեսցի անձն այն ի ժողովրդենէ իւրմէ: 61 Եւ աւրն տասներորդ նուիրեալ սուրբ լիցի ձեզ, զի աւր քաւութեան է նա ձեզ. զամենայն գործ ի նմա մի՛ գործիցէք. շաբաթ շաբաթուց է հանգիստ. մատուցիք պատարագս Տեառն քաւելով վասն ձեր. եւ որ աւր հնգետասան է նորին եւթներորդի ամսոյ, տաւն տաղաւարահարաց կոչեսցեալ սուրբ լիցի ձեզ. զամենայն գործ սպասաւորութեան մի գործիցէք ի նմա. ի խորանս բնակեսլիք շաբաթուց հանգիստ. մատուցէք պատարագս Տեառն զեւթն աւր. եւ աւրն եւթներորդ սուրբ կոչեսցի. շաբաթ հանգիստ. զամենայն գործ սպասաւորութեան մի գործիցէք ի նմա: 62 Զայս բնագիրն:

63 Արդ պապանձումն Զաքարիայի ճշմարիտ ի տասն թշրին ամսոյ է. զի նա է

ամիս եւթներորդ. եւ այն է աւր քաւու-
թեանն, յորում մտանէր քահանայապետն
ի սրբութիւն սրբութեանցն մի անգամ ի
տարւոյն, զոր եւ Պաւղոս վկայէ: 64 Բայց
ի նմին աւուր մերձենալ Ջաքարիայի առ
կինն անպատշաճ էր. զի նա էր քահանա-
յապետ տարւոյն. եւ մեծ տաւն տաղաւա-
րահարացն առաջի կայր. եւ ամենայն Իս-
րայէլ անդ ժողովեալ էր. զեւթն աւր տաւ-
նելոց էին զտաւն տաղաւարահարացն. եւ
անմարթ էր քահանայապետին թողուլ
զժողովուրդն եւ երթալ ի տուն իւր, զի
բացեայ եւ ոչ յերուսաղէմ ունէր զբնա-
կութիւն իւր. եւ վկայ ինձ սուրբ Աւետա-
րանն է. քանզի գրեալ է այսպէս. եւ ժողո-
վուրդն ակն ունէր Ջաքարիայի. եւ զարմա-
նային ընդ յամել ցորա ի տաճարին. եւ իր-
րեւ ել՝ ոչ կարէր խաւսել ընդ ցոսա. եւ ի-
մացան եթե տեսիլ ետես ի տաճարին. եւ
նա նշանացի խաւսէր ընդ ցոսա եւ կայր
պապանձեալ: 65 Եւ եղեւ իբրեւ լցան ա-
ւուրք պաշտման նորա, գնաց ի տուն իւր.
եւ յետ աւուրցն այնոցիկ յղացաւ Եղիսա-
բեթ կին նորա: 66 Ահա յայտնապէս ցու-
ցանէ թե յետ կատարման աւուրցն տաւ-
նականաց եղեւ մերձենալ Ջաքարիայի առ
կինն իւր: 67 Եւ վասն առաւել հաստատու-
թեան բանիս, երկիցս կրկնէ եթե՝ կատա-
րեալ զաւուրս պաշտմանն. եւ դարձեալ
թե՝ յետ աւուրցն այնոցիկ. եւ ով ոք ոչ
գիտէ զոյնս որք միտս ունին. եթե մինչ ժո-
ղովրդեանն հրամայէր սրբել եւ պատուել
ոչ միայն զտաւնն, այլ եւ յաղագս տաւ-
նին զամսամուտն, եւ զյառաջիկայ աւուրն
գերեկոյ: 68 Ապա զիս՞րդ ի մէջ երկուց
գլխաւոր տաւնիցն քահանայապետն թո-
ղոյր զժողովուրդն, եւ ի տուն երթեալ
մերձենայր ի կինն. եւ կամ ի նոյն աւուր
տաւնին: 69 Եւ արդ մի լիցի մեզ հակա-
ռակել եւ վիճաբանել ի ճարտարութիւն ա-

րուեստիս պանձալով, այլ ճշմարտու-
թեանն հաւանեցուք եւ աստուածայնոց
գրոց. որպէս եւ յայտնի իսկ եղեւ ի տասն
թշրին ամսոյ պապանձումն Ջաքարիայի.
որ է Իէ սեպտեմբերի. եւ ի ԻԲ թշրին ամ-
սոյ մերձաւորութիւն Ջաքարիայի, եւ
յղութիւն Եղիսաբեթի, եւ թուեալ զաւուրս
վեց ամսոյն հարեւր ութսուն աւր, ցուցա-
նէ ի վեշտասան նիսան ամսոյ, որ լինի վեց
ապրելի ըստ Հռովմայեցւոցն ուր եղեն ա-
ւետիք սրբոյ կուսին. եւ թուեալ տասնամ-
սեայ աւուրս անդրանկածնի, կատարի եր-
կերիւր եւթանասուն եւ վեց աւր ի քսան
եւ մի տեբեթ ամսոյ, որ է վեց յունուարի
ըստ Հռովմայեցւոց: 70 Յայսմ կացցուք
հաստատուն անխախտելի. եւ քաւ(եւ)մի
լիցի մեզ յերկուս բաժանել, այլ ի միում
աւուր արասցուք զծնունդն եւ զմկրտու-
թիւնն. եւ գերկուցունցն ողջ պահելով
զկարգս, հետեւեցուք սրբոց առաքելոցն
եւ երանելեաց հարցն որք ի Նիկիայ, եւ
մերոց վարդապետացն: 71 Քանզի ոչ եթե
չեհաս ի նոսա, եւ վասն այնր չ(ը)նկալան,
այլ յառաջ քան զբազում ժամանակս եւ
մերս եկն յաշխարհ. եւ ընկալեալ եղեւ որ-
պէս յանգէտ եղելոց ճշմարտութեանն. եւ
հարուստ ամս ձգեալ մինչեւ ցերանելին
Յոհան կաթողիկոսն որ ազգաւ Մանդա-
կունի էր. եւ ապա նորա ի խնդիր եղեալ
ճշմարտութեանն եւ քննեալ եւ հասու
լիալ՝ թողուլ հրամայէ. յետ որոյ եւ մեք
հետեւեցուք. եւ յունաց զայս արասցուք
պատասխանի, եթե մեք աշակերտք եմք
սրբոց հարցն ձերոց որք ի Նիկիայ. եւ զոր
ուսաք՝ հաստատուն ունիմք եւ ոչ թիւրես-
ցուք. դուք եթե ոչ զձերոց հարցն գնացէք
զճանապարհ. թուի թե առ ձեզ կրեցան
հրէիցն կիրք. որպէս նոքա զՇամրտացիսն
ուսուցին. եւ շամրտացիքն զոր ուսանն՝
պահեցին, եւ դուք նոցա նմանիք. մեր ո-
չինչ վնաս է:

72 Բայց մեք հաստատագոյն եւս քան զչամրտացիսն եւ առաւել բարձրագոյնք եւ աստուածայինք. եւ առ ձեզ այլ ոչինչ ունիմք պատասխանիս. զի ոչ հրամայէք գործ ճշմարտութեան, այլ միշտ իշխանութեան, բռնութեան եւ ճարտարութեան:

73 Գիտեմ սակաւս ի յունաց որք զայդ տաւնէին մինչեւ ի Յոստիանոս թագաւոր: 74 Եւ ի նմանէ հարկաւորեալք ամենեքեան ընկալան Երուսաղէմ, Հոովմ, Աղեքսանդր եւ ամենայն աշխարհ: 75 Բայց մեզ մի լիցի ի մարդկայնուոցս երկնչել յահէ, առաւել քան յաստուածայնուոյն եւ եթե հաճոյ թուեսցի ձեզ, զՅովբայն բարբառեցայց. եթե մոլորեալ ինչ իցեմ, արարէք զիս խելամուտ. բայց նա՛ ուրեմն խոտան են բանք ճշմարտիս սակայն ոչ թիւրեցուք ի ճանապարհէ հարցն:

76 Արդ այսուհետեւ յայտ արասցուք զանցնիւր ազգացն, եթե յորո՞ւմ ամսեան կամ ի քանի՞ աւուրցն լինի սուրբ Յայտնութիւնն:

77 Առաջին յայտնութիւն ըստ Եբրայեցուոցն Տիբեթ ամսոյ, որ աւր ԻԱ է միշտ:

78 Երկրորդ յայտնութիւն ըստ ասորեաց Քանոն ամսոյ, որ Զ է միշտ:

79 Երրորդ յայտնութիւն ըստ արաբացուոց Արսոն ամսոյ՝ որ աւր ԻԱ է միշտ:

80 Չորրորդ յայտնութիւն ըստ եթիովպացուոց Թերաս ամսոյ որ աւր ԺԱ է միշտ:

81 Հինգերորդ յայտնութիւն ըստ եգիպտացուոց Տուբիլ ամսոյ որ աւր ԺԱ է միշտ:

82 Վեցերորդ յայտնութիւն ըստ մակեդովնացուոց Մակատրիոն ամսոյ որ աւր ԻԱ է միշտ:

83 Եւթներորդ յայտնութիւն ըստ յունաց Եւգրինոս ամսոյ որ աւր Զ է միշտ:

84 Ութերորդ յայտնութիւն ըստ Հոովմայեցուոց յանուարի ամսոյ որ աւր Զ է միշտ:

85 Իններորդ յայտնութիւն ըստ հայոց փոփոխմամբ է ըստ չորից չորից ամաց. եւ եթե զիա՞րդ գիտելի է, եւ կամ ընդէ՞ր ոչ առկայացեալ ըստ այդոց ազգաց, յիւրում տեղուջ պատմեցից ըստ կարգի տոմարին: 86 Բայց բազումք ասեն եթե աւր սրբոյ Յայտնութեանն ընդէ՞ր ոչ յայտնեցաւ, քան յորում աւուր դիպի եւ տաւնեմք. ես ասացից: 87 Աւանդութիւն ունիմք ի սրբոց հարցն վասն զի ի ք(ս)աներորդ աւուր ամսոյն պատահեցաւ, ի նոյն աւուր եւ տաւնեմք որոյ պատճառ է այս. զի տաւն սրբոյ Յայտնութեանս ոչ է հրէից, այլ քրիստոնէից միայն. եւ վասն զի ոչ ունէր պէտս զատուցանելոյ յումեքէ, ոչ հաստատեցաւ յեղանակի, եւ ոչ աւր նշանակեցաւ, այլ ի վերայ քանիաւնութեան ամսոյն ուրանաւր հանդիպեցաւն՝ հաստատեցաւ: 88 Բայց ասացին ոմանք վասն աւուր սրբոյ Յայտնութեանն եթե յուրբաթու հանդիպեցաւ. վասն զի յուրբաթու եղեւ լինելութիւն առաջին մարդոյն. եւ ոմանք՝ ի շաբաթու: 89 Բայց ես հաւանեալ եմ սրբոյն Պողիկարպոսի. զի նա աշակերտ էր Յովաննու աւետարանչի, եւ ականջալուր ամենայն պատմութեանց փրկչին. եւ նա ասէ ի միաշաբաթու ղիպեալ ծննդեանն: 90 Եւ վայել էր իսկ յայնմ աւուր յորում եւ սկիզբն եղեւ արարածոց, եւ ամենայն փրկչականացն այս աւր նշանակեցաւ եթե եմուտ յաշխարհ ծննդեամբ, եւ զկուսութիւն ամբողջ պահելով: 91 Եւ եթե Յարութիւնն եւ վիմին կնքով մնալ, եւ եթե յառաջ քան զայն մուտն յԵրուսաղէմ յաւուրն արմաւինեաց. եւ եթե յետոյ էջք Հողուոյն յառաքեալսն: 92 Իսկ զաւր մկրտութեանն յետ երեսուն ամի ի նոյն քանիաւնութիւն ամսոյն ասաց հանդիպել յաւուր չորեքշաբաթու:

93 Եւ խորհուրդ եւ աւրինակ ասէ զլինելութիւն արեգական յաւուրն չորրորդի:

94 Ի չորրորդ գաւակէն Իսրայելի ծնաւ փրկիչն ըստ առաքելոյն թե՛ յազգէն Յուդայ ծագեաց Տէր մեր[»]: 95 Եւ վասն զի ի միում աւուր ամսոյն զերկոսեան տաւնեմք, անմարթ էր գաւրն յայտնել, վասն զի յայդ եւ յայդ աւուր դիպան. այդ ու-

նիմք զքանիաւնութիւն ամսոյն, եւ շաբաթաւրեայ մաքրութեամբ պահովք պարկեշտանամք յառաջագոյն. եւ տաւնեմք յոր աւուր եւ պատահէ. եւ եաւթն աւր զլինի, զի ոչ ընդ ժամանակի եւ ընդ աւուրդ իշխանութեամբ փակի Աստուած, ըստ տերունեան ձայնին. թե տէր է որդի մարդոյ եւ շաբաթու:

ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՅՆՈՅ ՀԱՄԱՐՈՂԻ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՉԱՏԻԿՆ ՏԵԱՌՆ

1 *Զտաւն սրբոյ զատկիս ուսաք ի Մովսեսէ եւ յելիցն Իսրայելի յեզիպտոսէ, քանզի գրեալ է այսպէս. Խաւսեցաւ Տէր ընդ Մովսէսի եւ ընդ Ահարովնի յերկրին եզիպտացոց եւ ասէ. Ամիսս այս եղիցի ձեզ սկիզբն ամսոց, առաջին եղիցի ձեզ յամիսս տարւոյ՞: 2 Եւ յառաջ մատուցեալ ասէ. Ի տասներորդում աւուր ամսեանս այսորիկ աոցեն իւրաքանչիւր ոչխար ըստ տունս, ապա թե ոչ ըստ տանց տոհմից յաղագս աղատութեանն հանկանակեալէ: 3 Եւ զնովիմբ ածեալ ասէ. Եւ եղիցի պահեալ մինչեւ ցտասն եւ չորս աւր ամսոյս այսորիկ. եւ զենցեն ընդ երեկս եւ շաղախեսցեն զբարաւորն. եւ զերկոսեան սեամսն յարեմէն՞, որ եղեւ պահպանական անդրանկացն առ ի սատակչէն: 4 Արդ թեպէտ եւ ստուեր հանդերձելոյն, որպէս եւ աստուածայինն առաքեալ համարի, եւ աւրինակ Քրիստոսի. զի եւ եմուտ իսկ Քրիստոս ի տասներորդում աւուր ամսեան առաջնոյ յերուսաղէմ յաւուրն արմաւենեաց. եւ պահեցաւ մինչեւ ցչորս եւ տասն աւր ամսոյն, յորում երեկոյին ետ իսկ զկենդանարար մարմինն սրբոց առաքելոցն ի կերակուր, եւ կատարեաց զխորհուրդն որ յաղագս այնր: 5 Բայց ոչ է առաջիկայս մեզ մեկնութեան, այլ պատմութեան զատկի, թե ուստի՞ է եւ կամ յու՞մէ՞՜ ասացից:*

6 *Զսուրբ տաւն զատկիս հաստատեաց Տէր ի վերայ լուսնի: 7 Լուր բանին որ ասէ թե՛ Յորեքտասաներորդ աւր ամսոյս՝ յաղագս լուսալիրն լինելոյ. որպէս եւ Փիղոմն ասէ. Քանզի ամիսս զլուսնականն համարի աւուրս զառաջինն սկիզբն լրման*

լուսնի. վասն զի ոչ յառաջ քան զՄովսէս ամիսք կային եբրայեցոց. եւ ոչ յայնժամ ի նորոյ ինչ հաստատեցաւ, որ չէրն. այլ որպէս ասացաք զի լուսնականին ասէ ամիս: 8 Տես զբանն. ոչ ասաց. Ամիսս այս եղիցի ձեզ սկիզբն ամսոց ի նորոյ որ չէրն. այլ թե ամիսս այս եղիցի ձեզ սկիզբն ամսոց, առաջին լիցի յամիսս տարւոյ՞: 9 Յայտ է թե զաւուրս լուսնի ասէ ամիսս, քանզի լուսնական ամիսք եին. բայց տարի չեւ եւս էր անգարեալ եբրայեցոցն, վասն զի քաղզեականաւն վարէին տարւով եւ ամսովք. եւ ոչ վարկաբարզի որպէս՞ լրումն սահմանեաց. այլ որ ի սկզբան արարչութեանն լուսինն էր, զնոյն զայն այժմ սահմանեաց: 10 Քանզի յաւուր արարչութեանն լուսինն չորեքտասնաւրեայ էր. զի թեպէտ եւ մի աւր էր լինելոյ լուսնին, սակայն լիութիւն բոլորութեանն որպէս չորեքտասն աւր երեւէր, զի անմարթ էր թերի եւ կիսակատար լինել լուսնի յաւուր լինելութեան իւրոյ. վասն զի ամենայն արարածք լի եւ կատարեալ ստեղծան. որպէս բանջարքն ոչ դեռաբոյսք, այլ հասեալք. եւ ծառքն կատարեալք եւ պտղալիցք, եւ մարդն երեսնամեայ հասակաւ, թեպէտ եւ միոյ աւուր կենդանի: 11 Ըստ նմին աւրինակի եւ լուսին չորեքտասնաւրեայ լիութեամբ լուսոյն կատարեալ. զնոյն եւ համարեցան վարդապետք եբրայեցոցն յաւուր լինելութեանն չորեքտասնաւրեայ արարեալ զլուսին. զի ի վերայ նորա հաստատեցան ամիսք, եւ ի վերայ նորա եղեն գիտելի, որպէս եւ տարի յարեգականէ: 12 Քանզի ասեն վարդապետք եբրայեցոցն, եթե ի չորրորդ աւուր ստեղծան արեգակն եւ լուսին. վասն այնորիկ հասարակաւորութիւն տունջեան եւ

* Եւ. ժ. Բ. 1

բ Հմմտ. Եւ. ժ. Բ. 3:

գ Տե՛՛ Եւ. ժ. Բ. 6-7:

1 յու՞մէ:

դ Եւ. ժ. Բ. 1

2 գորպէտ փխ գորպէս

գիշերոյ դնեն զաւրն զայն ասելով. եթե
 յերկնամիջակին իսկ էր ստեղծումն. եւ ի
 վեցերորդ աւուրն ասեն լիալ զմարդն. եւ
 յաւրէն իսկ յառաջ ի թիւ արկեալ զամիսս
 համարի ասեն. եւ զերկոտասանամսեայ
 կատարեալ զթիւ տարեկանին, ունի եւ
 հինգ աւր աւելիս, որ յառաջ քան զստեղ-
 ծանել մարդոյն եղեւ: 13 Արդ յայտ է թե
 զտարի յարեգակնէ գիտացաք. եւ զամիսս
 ի լուսնոյ. որպէս եւ աստուածային բար-
 բառն վկայէ յասելն եթե՝ եղիցին ի նշանս,
 եւ ի ժամանակս եւ յաւուրս եւ ի տարիս:
 14 Եւ զնովիմբ ածեալ ասէ. Եւ արար Աս-
 տուած գերկուս լուսաւորսն մեծամեծս.
 զլուսաւորն մեծ յիշխանութիւն տունջեան,
 եւ զլուսաւորն փոքր՝ յիշխանութիւն գիշեր-
 ւոյ եւ զաստեղս: 15 Եւ եղ զնուսս ի հաս-
 տատութեան երկնից լուսատու լինել յեր-
 կիր եւ իշխել տունջեան եւ գիշերւոյ. եւ
 մեկնել ի մէջ լուսոյն եւ ի մէջ խաւարին^ա:
 16 Արդ վասն չափոյ մեծութեանն եւ դրից
 հաստատութեանն եւ իշխանութեանցն եւ
 որոշմանցն եւ այդոց աստեղաց կարգի
 հանգամանաց ասելն առ այժմ արգելցի,
 մինչեւ բովանդակեցից զխորհուրդ սրբոյ
 զատկիս եւ զտոմար ամենայն ազգաց. եւ
 ապա պատմեցից վերջ եւս թե զի՞նչ վասն
 այսր արտաքինքն եւ զինչ եկեղեցա-
 կանքն:

17 Բայց մեք երթիցուք անդրէն ի
 հրամանն Տեառն որ առ Մովսէսն ասէ. Ա-
 միսս այս (Այս ասելով զվաղնջուցն եցոյց
 լինելութիւնն) եղիցի ձեզ սկիզբն ամսոց.
 առաջին եղիցի ձեզ յամիսս տարւոյ^բ:
 18 Զգլուխ լրմանց լուսնի ցուցանէ յիւ-
 րում ընթացից բոլորակին: 19 Դարձեալ
 ոչխար առեալ ի տասն աւուր ամսոյն:

20 Տասնեակս այս ունի ժամս Մի, ո-
 րով մարթիմք իմանալ զտունջանականն

եւ զարեգակնայինն¹ եւ զծագողականն, զի
 աւրինակ Քրիստոսի է, եւ պահեալ զչո-
 րեքտասան. յայտ է թե լրմանն հրամայէ
 անսալ. քանզի եւ ոչ լոկ գենումն է աւրի-
 նակ Քրիստոսի, այդ եւ ինքն իսկ լուսին,
 որպէս ամենայն սրբոց հարցն հաճոյ
 թուեցաւ ասել: 21 Յորոց եւ իմ պսակա-
 ւորն Քրիստոսի խոստովանողն եւ Հայաս-
 տանեացս հայրն սուրբ Գրիգոր ասելովն,
 եթե երկրորդ լուսաւորն իշխանական գի-
 շերւոյ գա(յ) բերէ յանձին զաւրինակ
 միածնի որդւոյն Աստուծոյ պատի թաղի
 գուշակ թաղելոյ յարութեան մեռելոց:
 22 Եւ անուանի տաւն զատկիս յերբայեց-
 ւոցն՝ փակա ըստ նոցա ձայնին, որ թարգ-
 մանի անց. եւ եղեւ իսկ յեզիպտացւոց ի
 քանանացւոց յաշխարհն:

23 Զայս եւ երանելին Գրիգոր Աս-
 տուածաբան այսպէս ասէ. Ոմանք կարծե-
 ցին զանունս զայս փրկութեան չարչարա-
 նաց լիալ եւ ապա հեղղենացի արարեալ
 զձայնն զփիւրն ի պէ փոխեցին, եւ զկենն
 ի քէ, պասքա զաւր փրկչին անուանեցին.
 ըստ բանին Մովսէսի, որ յերկրորդում աւ-
 րինացն ասէ այսպէս. Զեաւթն ար բաղարջ
 կերիցես ընդ նմա, զի հաց չարչարանաց
 է^գ: 24 Ասեն վարդապետք երբայեցւոցն,
 թե երիս տաւնս զատկի արար Մովսէս յա-
 նապատին, եւ ապա ի հակառակել ժողովր-
 դեանն, ամենայն պատուիրանք աստուծա-
 յինք եւ կարգք լքեալ դադարեցին մինչեւ
 յաւրն անցանելոյ որդւոցն Խորայեղի ընդ
 Յորդանան ի տասն աւր ամսոյն առաջնոյ.
 ոչ զամսոյն կոչէ տասն, այդ զլուսնին.
 քանզի ամսոյն առաջնոյ որ անուանեալն
 կոչի նիսան ութ եւ տասն էր եւ լուսնի
 տասն: 25 Այս տասնեակ մեծի խորհրդոյն
 յորում առին զոչխարն, եւ աւրինակ
 մկրտութեանն անցն ընդ Յորդանան. եւ
 զալուստն Քրիստոսի յերուսաղէմ յաւուրն

^ա Եւ. Ը 16
^բ Եւ. ԺԲ 1

¹ Գարեգակնային
^գ ԲՕԳ. ԺԳ 3

արմաւինեաց: 26 Եւ արար Յեսու ի ԻՔ աւր ամսոյն առաջնոյ զատիկ. բայց անուանէ ի չորեքտասան, ըստ աւուրցն լուսնի. եւ առնէ նորոգումն կարգացն եղծելոց յանապատին. եւ առնէ իբրեւ ի նորոյ սկիզբն կարգաց եւ աւրինաց որպէս եւ Մովսէս յելանելն յԵգիպտոսէ. քանզի եւ զանցանելն զՅորդանան գետով՝ ելս կոչէ յԵգիպտոսէ: 27 Որպէս եւ ի ժամանակա(կա)ն կանոնի նախապատում հանդիսին մերոյ ճառեցաք:

28 Ասի տաւնել եւ յաւուրս Եգեկիայի յայդոց ոմանց. բայց վասն զի ոչ յառաջնումն ամսեանն, այդ յերկրորդումն, եւ ոչ ըստ աւրինացն, ոչ անարգեցաւ. քանզի խառնակ եղեւ եւ անսուրբ: 29 Եւ դադարէ տաւնն մինչեւ յութ եւ ի տասն ամն Յովսիայ թագաւորի. անդանաւր տաւնեալ եւ անդէն դադարեալ լինի մինչեւ յաւուրս Զորաբաբէղի եւ ցշինած տաճարին: 30 Ապա եւ յետոյ Եգրաս նորոգեալ կարգեաց զինն եւ տասներեակն լուսնի ազգին եբրայեցոց. եւ անխափան տաւնեցաւ մինչեւ ցիւաչելութիւն Փրկչին. յորում դիպ(եց)աւ ի չորեքտասաներորդումն նիսան լրումն լուսնի յաւուր հինգշաբ(ա)թուջ ըստ աւրինակի յելիցն յԵգիպտոսէ: 31 Զի եւ մեք փրկեցաք պատուական արեամբն. եւ արդարեւ ելաք ի ստորայնոցս ի բարձրագոյնսն ուտելով զմարմին ճշմարիտ գառինն Աստուծոյ: 32 Յետ որոյ եւ սուրբ առաքեալքն յամենայն ամի երթալով յԵրուսաղէմ, յիշատակեալ կատարէին զաւր չարչարանաց փրկչին. եւ տաւնեին զաւր յարութեանն. եւ աստուածային նշանագործութեամբն զբազումս դարձուցանեին առ Քրիստոս եւ մկրտեին մինչեւ յամն երկրորդ Վեսալիանոսի: 33 Յորում եղեւ հուսկ յետին աւերումն տաճարին եւ պաշարումն եւ կոտորումն եւ գերութիւն Երուսաղէմի. յորում ի սրբոյ Հոգւոյն եւ հրամայեալ՝ ոչ ումեք ի քրիստոնեից լինել անդ յայնմ տաւնի յաղագս ապրելոյ ի չա-

րեացն եկելոց ի վերայ Երուսաղէմի. եւ արտաքոյ ժողովեալ ի տեղիս տեղիս տաւնեցին զտաւն սրբոյ զատկին:

34 Յետ որոյ Արիստիդէս¹ Մերրի փիլիսոփայ Աթենացի ընկեր Կողրատեայ² առաքելոյն ունկնդիր, արար զինն եւ տասներեակն լուսնի Հռովմայեցոց. եւ այսպէս նմանեցուցեալ ասաց եթե առաջին աւրն ապրեղի է սկիզբն արարչութեան. եւ վասն զի ի չորրորդն աւուր ստեղծաւ լուսին, ի չորրորդ աւուրն ապրեղի եղ չորեքտասան լուսնի. եւ կարգեաց զնա գլուխ բոլորի. վասն զի ի նմին աւուր հանդիպի ըստ եբրայեցոց չորեքտասան նիսան, լրումն եւ անվերադրութիւն:

35 Յետ որոյ Ղեւոնտէս հայր Որնագեանի արար զիննեւտասներեակն լուսնի Եգիպտացոց եւ եթովպացոց:

36 Յետ որոյ Որնագեանէս որդի նորուն արար զինն եւ տասներեակն լուսնի արաբացոց եւ մակեդոնացոց ըստ նմանութեան ձեւոյ յեբրայեցոց անդր հայեցեալ:

37 Յետ որոյ Անատողիս եպիսկոպոս Ղաւոզիկեցոց եկեղեցւոյն արար զիննեւտասներեակն լուսնի յունաց եւ ասորոց ըստ աւրինակի ձեւոյ Հռովմայեցոց անդր հայելով:

38 Արդ թեպէտ եւ այս ամենեքեան նախագոյն կարգեցան, սակայն ոչ ընդհանուր աշխարհ ուսան վասն նեղութեան հալածանացն որ ի վերայ քրիստոնեից, այդ տաւնեին զոյգ ընդ հրեիցն, տաւն խառնակ եւ անսուրբ մինչեւ յաւուրս երանելոյն Կոստանդիանոսի եւ ցսուրբ ժողովն Նիկիայ: 39 Եւ ապա ասացաւ ի թագաւորէն, մի՛ եւս այնուհետեւ առնել տաւն խառնակ ընդ տիրասպան ազգին հրեից. տուեալ հրաման ի մէջ առնուլ զինեւտասներեակն լուսնի զատկաց, որք կարգեալ էին ի վերայ ճառեալ արանցդ.

1 Արիստիդէս

2 Կոստանտեայ

առնուլ եւ աշակերտս յամենայն ազգաց քրիստոնեից եւ ուսուցանել զնոսա տոմար. եւ զատուցանել զքրիստոնեականս ի հրեականէն. եւ թեպէտ եւ ըստ հրամանի թագաւորին գործն կատարէր, այդ ոչ անտարակուսելի կարգեցաւ աւրինակէ՛:

40 Յետ որոյ եւ յաւուրս Կոստանդեայ, որդւոյ Կոստանդիանոսի, Անդրեաս եղբայր Մազնոսի եպիսկոպոսի, կարգեաց տումար երկերիւր ամաց. սակայն եդ այն ոչ անտարակուսելի: 41 Ապա ի սպառել Անդրեասեան տոմարին ամացն երկերիւրոց յաւուրս Յուստրանոսի թագաւորի, եղեւ բազում խնդիր հմտագոյն իմաստասիրաց՝ վասն ոչ բերելոյ ճշգրտիւ զկարգ իննեւտասն բոլորակին, որ իննսուն եւ հինգ ամով բովանդակէր զեղանակ շրջագայութեան. նոյն յոլովից թուեցաւ դժոխին, զի բազում ամաւք ըստ աւուրց բոլորակին չտողէր զկնի բեսիքիստոնն. վասն որոյ եղեալ քննութիւն յԱղեքսանդրիայ, որ է մայրաքաղաք ամենայն իմաստասիրութեանց գտաւ անտարակուսելի աւրինակ ՇԼԲ ամաց շրջաբերութեանն, որ ստուգիւցուցանէ զաւուրս չորեքտասան պասեքին: 42 Արդ ոչ եթե նորաձեւելովս ինչ աղարտեցին զվաղնջուցն դրոշմեալ կանոն, այդ ճշգրտիւ զնոյն չորեքտասան յիննեւտասան յիննեւտասան թուոյ դրոշմեցին յարմարական ոճով. զի անտրտում եւ անստուերագիր տպաւորեալ եղիցի գրութիւնն: 43 Եւ է կարգաւոյ այսոցիկ գլուխ իմաստասիրաց՝ Աղեքսանդրացին էաս. ունելով իւր ընկեր զհրեայն Փենեհեզ որ ի Տիբերիդայ, զԳաբրիէլ յասորւոց, եւ զՅոհան յարաբացւոց, եւ զԱբդիէ յեթիովպայ, զՍերգի ի մակեդովնացւոց, զԵնւղոգի ի յունաց, զԳիգան ի հռովմայեցւոց: 44 Ունելով ընդ իւր եւ այդ ընկերս էաս ի նոյն եգիպտացւոց զորոց անուանս ոչ յիշատակեցաք ի պատմութեանս. բայց ընդ ամենայն ասի լինել արս երեսուն եւ վեց: 45 Աստանաւր ասէ եղեալ զԻրոն վարդա-

պետ դրանն արքունի ի քաղաքին Կոստանդնուպաւղսի, որ ազգականութեամբ աւտար եւ ոչ քաղաքացի, զոր ոմանք եւ աղեքսանդրացի իսկ գոյ ասացին: 46 Զսա զչարեալ ասէ ընդ ժողովս իմաստասիրացն որ յԱղեքսանդրիա, իբր քամահանս իւր վարկանել զոչ անդր կոչեցեալ, հակառակ ճշմարտութեանն մաքառի, խոտէ՛ զկարգեալն ի նոցանէ: 47 Նոյնպէս եւ զառաջնոց եղեալսն գողցես իբրեւ տգէտս զնոսա համարեալ, առնէ ժամանակագրութիւն նորաձայն, հակառակ աստուածային գրոց, եւ ամենայն ժամանակագրաց, նոյնպէս եւ տոմար. եւ փոխէ զիննեւտասներեակն լուսնի ի վեցէն ապրեղի, եւ փոխանակ կարգէ հինգ ապրեղի, եւ դնէ զնա գլուխ բոլորի. եւ առնէ իւր աւրինակ զտասն փարմութի ըստ եգիպտացւոց, որ ի մէնջ պարմափիւրն ձայնի. եւ դնէ զնա գլուխ բոլորի՝ լրումն եւ անվերադրութիւն, հակառակ առաջնոցն: 48 Որպէս եւ նոքա երապեցին հայելով ձեւացուցին. սորա նոյնպէս զեգիպտացին արարեալ աւրինակ, իբր թե ցուցանել իմաստասիրացն Աղեքսանդրի եթե յոյժ տգէտ էք. որ եւ ոչ ձեռոյ ազգիդ հմուտ էք, զիա՞րդ այդոց ազգաց կարգեցէք տումար: 49 Եւ զհռովմայեցւոցն այսպէս կարգեաց. եդ զհինգ ապրեղի՝ գլուխ բոլորակի. եւ կարգեաց նմա վերադիր Ը, վասն զի երեքտասանաւրեայ ասաց գլուսին յաւուր ստեղծման իւրոյ. զուգեւրով զութ եւ զհինգ, այսինքն զվերադիրն եւ զլրումն ի խորհուրդ նմա համարեցաւ: 50 Այդ եւ երեքտասան շրջառութիւն թուոցն լուսնականաց՝ զարեգակնայնեաւքն խորհուրդէ՛ նմին համարեցաւ. եւ արկանելով ի վերայ վերադիրն ԺԱ ԺԱ թիւ մինչեւ ցկատարումն իննեւտասներեկին, եւ բոլորին. եւ ապա երկոտասներթիւ արկանէ զվերագրովն ըստ կարգի կատարման իննեւտասներեկի. եւ ի վերայ

1 հոտէ փխ խոտէ
2 հորիւրդ փխ խորիւրդ

լրմանն արկանէ քսան թիւ. եւ առնու ի բաց երկոտասան եւ մետասան ցկատարումն իննեւտասներեկին եւ բոլորին. եւ ապա առնու ի բաց ժԲ ժԲ վասն կատարման իննեւտասներեկին եւ խաղացուցանէ անուացեալ ծանուցեալ ի ճարտարութիւն արուեստին պանծալով. աղարտեալ խոտէ գառաջնոցն գիրս. եւ բռնութեամբ հրամանի թագաւորին ընդ ամենայն աշխարհն զիւրն հաստատեաց: 51 Բայց մեզ քաւ եւ մի՛ լիցի հաւանել ժամանակագրութեանն Իրոնի շփոթելոյ եւ յաճախելոյ արտաքոյ աստուածային գրոց. եւ մի՛ ընդունել զթիւս տոմարի նորա զխաբողականս. եւ լիցուք ընդ նզովիւք սուրբ հարցն: 52 Քանզի գրեալ է այսպէս. Անիծեալ որ առնէ գատիկ ընդ տիրասպան ազգին հրէից, եւ կամ ընդ շամրտացուց եւ կամ ընդ Պաւղիանոսաց: 53 Անիծեալ որ առնէ գատիկ յերեքտասան լուսնի: 54 Արդ Իրոն թեպէտ եւ բիւր անգամ կարծէ ճարտարանալ, սակայն ոչ գերծանի ի նզովիցս յայցանէ. զի որ ի միոյն փախչի եւ ի միւսն շաղախի, նման է այնմ, որ սակաւ աղաւթէ եւ բազումս հայհոյէ: 55 Քանզի իբրեւ դիպի ի շաբաթու հինգ ապրեղի ըստ Իրոնական թուոյն, համարին զնա լրումն, եւ ի վեց ապրեղի առնեն զգատիկն, որ դիպի ի վեչտասան նիսան, եւ տաւնեն զոյգ ընդ հրէից, ստունչնեալ հարցն նզովից: 56 Քանզի ոչ երբեք տաւնեալ է հրէից ի հնգետասան նիսան գտաւն գատիկի, այդ միշտ տաւնեն ի վեչտասան նիսան, նոքա եւ շամրտացիք. քանզի շամրտացիք հաստատագոյն քան զնոսա ունին. թեպէտ եւ ի նոցանէ են ուսեալք: 57 Այդ եւ Պաւղիանոսք ի նմին աւուր տաւնեն եւ զինչ աւր եւ դիպի լրմանն, կիւրակէ անուանեն, որպէս եւ հրեայք շաբաթ անուանեն, թեպէտ եւ չիցէ շաբաթ:

58 Բայց մեզ քաւ լիցի տաւնել ընդ նոսա եւ կրել նզովս. քանզի ամենայն ջան

սրբոց հարցն վասն ի նոցանէ գատուցանելոյ էր. յոր եւ Հայաստանեացս առաւել ճշմարտապէս անուանի գատիկ Տեառն, այսինքն գատուցեալ յամենայն հեթանոսականաց եւ հրեականաց տաւնից. սրբեալ եւ լիալ տաւնիցս Տեառն տաւն, եւ ժողովոց ժողով: 59 Որպէս եւ Գրիգորի Աստուածաբանի հաճոյ թուեցաւ ասել. վասն այնորիկ եւ հրամայեցին մեզ հարքն՝ մի տաւնել ի լրմունս եբրայեցուցն, այդ յինչ աւուրց շաբաթուն դիպեսցի չորեքտասան լուսնի, պահել զշաբաթն զի երթիցէ հասցէ ի կիւրակէն Յարութիւնն Տեառն, եւ լցցէ զխորհուրդն, եւ ի շաբաթու չարչարանացն պահեսցէ: 60 Վասն այնորիկ եւ պապայ կոչեցին, որ թարգմանի չարչարանք. եւ եթե կիւրակէ դիպեսցի աւրն չորեքտասաներորդին լուսնոյ, անցանէ, զի մի՛ տաւնե(ս)ցուք ընդ հրէիցն, այդ երթիցէ հասցէ ի միւս շաբաթն. եւ ոչինչ դանդաղելի եւ երկմտելի է առնել զվեց աւրն աւելի, այդ պահել. քանզի յուսացեալ վստահէ եթե ի շաբաթուն լնու զխորհուրդ չարչարանացն, եւ ի կիւրակէն զյարութեանն: 61 Եւ եթե դիպեսցի չորեքտասան աւրն լուսնի ի շաբաթուն, անցանէ աւուրք միով, զի մի՛ տաւնեսցի ընդ հրէին. եւ փոխանակեսցէ կիւրակէ սուտ ընդ ճշմարիտ կիւրակէին. որպէս եւ պողիանոսքն ժպրհին առնել, այդ զի կացցէ շաբաթն շաբաթ, եւ ոչ որպէս հրեայքն առնեն՝ շաբաթ փոխանակեալ գաւաղաւնի եւ կամ որպէս պողիանոսքն զկիւրակէն: 62 Այդ եկեղեցի Աստուծոյ ոչ փոխանակէ կիւրակէ ընդ կիւրակի եւ ոչ շաբաթ ընդ շաբաթու, այդ յետ ճշմարիտ շաբաթուն եկեսցէ աւր մեծ Յարութեանն: 63 Արդ մի՛ պատրեսցուք ճարտարութեամբ արուեստին Իրոնի. զի եթե քննեսցուք, ոչինչ ի նորայն գտանի ճշմարիտ. թողում ասել զընդ նզովիւքն լինել. այդ եւ ըստ արուեստին իսկ գործ ձեւացումն ըստ մտահաճութեան իւրոյ եւ ոչ ըստ ճշմարտութեան. քանզի ի ժամա-

նակագրութեան իւրում ՐՇ ասէ ի ծննդեանն Փրկչին. եւ աւրինակ առնու զչափս տապանին վկայութիւն, ի հինգ կանգնոյ եւ ի կիսոյ լիալ. եւ այս զի՞նչ նմանութիւն իցէ արկեղ եւ ժամանակաց. եւ կամ զի՞նչ նմանութիւն իցէ երեքտասանաւրեայ զլուսին ասել յաւուր ստեղծման իւրոյ. մինչ ամենայն արարածք կատարեալ եւ լի ստեղծան, ընդէ՞ր լուսինդ լինէր թերի եւ կիսակատար: 64 Քանզի գիտեմք կատարեալ զբանջարս ստեղծեալ, եւ կատարեալ զանասունս, զի առժամայն իբրեւ լինիցին, գտցի առաջի նոցա հունձք պատրաստականք առ ի դարման կերակրոյ նոցա. որպէս զի եւ որ այժմս ծնանին, ի նախախնամութենէն Աստուծոյ գտանի կաթն ի ստինս մարց իւրեանց պատրաստական, որպէս եւ ի սկզբանցն ծառքն կատարեալք եւ պողպալիցք առ ի կերակուր մարդոյն. որպէս եւ աստուածային բարբառն վկայէ յասելն թե՛ Բղխեսցէ երկիր զբանջար խոտոյ, եւ զծառ պողպաքեր, որոյ սերմն իւր ի նմին: 65 Արդ եթե ամենայն արարածք լի ու լի ստեղծան, ապա եւ ոչ լուսինն թերի եւ կիսակատար, այդ անիւ բոլորակութեանն լիութեամբ լուսոյ կատարեալ: 66 Բայց Իրոն ոչ ճշմարտութեամբ խաւսեցաւ. եւ բանք նորա ոչ են հաւատարիմք. եւ զի՞նչ վկայութիւն իցէ զուգուծն լրման եւ վերադրի՝ երեքտասանաւրեայ լիութեան լուսնի. զի այդ եւս մետասան լրմունք եւ իւրեանց վերադիրքն ոչինչ խորհուրդ լինելութեան ումեք բերին: 67 Եւ զի՞նչ նմանութիւն իցէ թիւ երեքտասան շրջառութեան լուսնականաց զարեգակնայնեաւքն աւուրցն լինելութեան. վասն զի եւ ոչ երեսնեակ, եւ ոչ վաթսնեակ թիւք լուսնի՝ խորհուրդ լինելութեան ումեք բերին: 68 Արդ ի մէջ երկուց վատթարաց պատեհագոյն զերմոգեանի ասացեալսն համարին քան զԻրոնի. թե-

պէտ եւ ի ճշմարտութենէ երկոքեան վրիպեալք: 69 Եւ ասէ Երմոգենէս այսպէս, թե Միաւրեայ ստեղծաւ լուսին, վասն զի մի աւր իսկ էր լինելութեանն. եւ զոյգ ընդ արեգական ստեղծաւ ի միում տեղի ի միջոց երկնի ի ծագման կողմանէ. որպէս եւ այժմ յորժամ երթայ դիպի լուսին արեգական՝ առաջին աւր անուանի լուսնի: 70 Արդ թեպէտ եւ սխալ է եւ սա, սակայն նմանագոյն պատեհեցուցեալ քան զԻրոնին: 71 Բայց մեք յերկոցունցդ զատ լիցուք. իսկ Իրոն իբր այնչափ ճարտար քան զամենեսեան զինքն վարկաւ, ընդէ՞ր եւ ընկալաւ իսկ զհինգհարիւրակն կարգեալ ի յէասայ. հի՞մ ինքն ոչ եգիտ, այդ աւրինակ. նա ուրեմն ոչ ոք կարէ դնել այդ հիմն քան զՇ եղեալ ի յէասայ: 72 Արդ որոյ գործ շինածի ի վերայ հիմանս այսորիկ շինի, նիւթ ծախողական վերջնեաւն փորձեսցէ տաժանելեաւն եւ երկայնագունիւն, որ ոչինչ համարի զճարտարութիւն արտաքոյ ճշմարտութեան: 73 Եւ զի՞նչ պարտ է մեզ զԻրոնին պատմել, եւ կամ ընդգիմանալ նմա, այդ գնորայն ի նորայն թողցուք աշակերտս հաւանեալս. եւ մեք տաւնեսցուք մի աշխարհապէս, այդ աստուածաբար, մի երկրաւորաւրէն, այդ գերաշխարհիկ. մի զհանդերձելոյ ստուերականն, այդ զճշմարիտն, եւ որ ինչ յաղագս մերն, մանաւանդ որ Տեառնն է, հետեւելով սրբոց հարցն, զի մի լիցուք ընդ նզովիւք նոցա. մի՛ տաւնեսցուք յերկոտասաներորդում ամսեան յառաջ քան զհասարակել տունջեան եւ գիշերոյ, այդ յամսեանն առաջնում տաւնեսցուք. քանզի յամսեանն առաջնում չարչարեցաւ Քրիստոս զկնի հասարակելոյ տունջեան եւ գիշերոյ որպէս եւ ի սկզբանցն ստեղծաւ մարդն առաջին զկնի հասարակելոյ տունջեան եւ գիշերոյ. յամսեանն առաջնում ել յեգիպտոսէ. փրկեցաւ ի Փարաւովնէ, ազատեցաւ ի կաւոյն գործոյ. ի նմին աւուր եւ մեք փրկեցաք յաներեւոյթ բռնաւորէն

եւ ի դառն գործաւորաց նորին զաւրաց, եւ ազատեցաք ի կաւոյն մեղաց չարչարանաւք փրկչին. եւ մի՛ տաւնեսցուք ընդ տիրասպան ազգին հրեից, զի մի լիցուք հաղորդ մեղաց նոցա, եւ կրիչ նզովից. եւ մի տաւնեսցուք ի երեքտասան լուսնի, զի մի՛ ընդ տգէտս եւ ընդ աւրինազանցս համարեսցուք, եւ արտաքոյ փակելոցն եղիցուք, լսելով Ձոչ գիտեմն զձեզ. եւ մի՛ փոխեսցուք զսահմանս հարցն. եւ մի՛ ընկալցուք զչորեքտասան լուսնի ի հինգ ապրեզի, այդ զկարգեալն ի սրբոց հարցն. եւ մի՛ դիցուք այդ լրումն գլուխ բոլորի, բայց զհրամայեալն ի Տեառնէ զչորեքտասան նիսան եւ զայդոց ազգաց որ նմայն հանդիպին: 74 Բայց էասանք որ զԳ նիսան կարգեցին գլուխ բոլորի, եւ ոչ աղարտեցին զառաջինն. բայց զի տոմարն Անդրեասեան երկերիւր ամացն յերիսն նիսան սպառեցաւ. եւ սկիզբն հինգհարիւրեկին ի երեք նիսան եղեւ. վասն այնորիկ եղ ի գլուխ բոլորի. ոչ ի սկզբանէ ելիցն եւ խաչելութեան, այդ նմին իսկ հինգհարիւրեակ բոլորին. բայց խոստովանեցին գլուխ բոլորի զչորեքտասան նիսան, զհրամայեալն ի Տեառնէ, որում եւ մեք հետեւեսցուք:

75 Եւ արդ զի՞նչ եւս պակասիցէ այսուհետեւ, եթե ոչ յայտնել կարգաւորութեամբ զտոմար իւրաքանչիւր ազգաց, սկիզբն արարեալ առաջի կարգել զտոմար ազգին երրայեցւոց, զի նա իսկ է գլուխ եւ աւրինակ ամենայն ազգաց: 76 Արդ քանզի տուչութիւն եկեղեցւոյ ուսուցանէ պահել ամի ամի զաւր բաղարջակերացն. եւ յորժամ դիպի չորեքտասան լուսնի ի չորս աւելեացն մինչեւ ի քսան եւ ութերորդն, այսինքն է ապրելի պահեմք եւ առնեմք զատիկ: 77 Իսկ եթե չորս աւելեացն է, անդրէն յաղարս ամիս կոյս կատարիցի երկոտասան թիւք լուսնոյ, միւս եւս այդ ամիս յաւելումք ի վերայ երկոտասան ամսոյն, որ անուանեալ կոչի նհանջեալ. զի յայն ամս քանզի պակաս գտանի թիւք ըն-

թացից լուսնի քան զթիւս արեգական, այս այսպէս կազմեցաւ, զի նհանջեալ ամաւք լիցի, որպէսզի երթիցէ հասցէ թիւ ընթացից լուսնի թուոյ ընթացից արեգական, զի եթե այս այսպէս ոչ լինէր, դիպեին երբեք երբեք երկու զատիկք ի միում ամի, այդ նհանջեալ ամիսքն ձգեսցեն ածցեն զմեզ: 78 Ձի միշտ յետ հասարակելոյ տունջեան եւ գիշերոյ արասցուք զզատիկն. քանզի նոքաւք հասանիմք յամիսն առաջին. եւ զայն պարտ եւ պատշաճ է յաւելլով ի հարկէ. քանզի զաւրինակ եւ զնմանութիւն յառաջնում ամսեանն հրամայէր առնել ի հնումն: 79 Ձի չէ իշխանութիւն եկեղեցւոյ յերկոտասաներորդում ամսեանն առնել¹ զզատիկն. որպէս եւ աստուածայինն առաքեալ ասէ թե՛ Առաջիմբն անցիմ, եւ ամենայն ինչ վերստիմն նորոգեցաւ Քրիստոսիւ՞: 80 Եւ արդ այսուհետեւ ամի ամի զնոյն տրտմութիւն զոր սգեցան առաքեալքն, պահաւք զգեցցուք եւ մեք. եւ ի յարութեան միածնին ուրախ լիցուք, հաղորդելով մարմնոյ եւ արեան ճշմարիտ գառինն, որ է հացն երկնաւոր: 81 Եւ վասն այսորիկ ի հարկէ ամի ամի առնէ եկեղեցի զզատիկ բաղարջակերացն. զի հաստատեալ կացցէ յիշատակ չարչարանաց Փրկչին. եւ քանզի չեն տեղեակ բազումք թուոց, մանաւանդ շինականք, եւ վարդապետութիւն Տեառն մերոյ տարածեցաւ կալաւ զաշխարհ ամենայն, վասն այնորիկ հինգ հարիւր երեսուն եւ երկուց ամաց միանգամայն համարեաց ըստ թուոյ Աղեքսանդրացւոցն ի ՊիԸ ամէն մինչեւ յամն ՌՅԿ, այնոցիկ որոց կացցեն յաշխարհի, կազմեցի եւ Աննանիայ որդի Յովհաննիսի Շիրակայնոյ եւ դրոշմեցի առանձինն զբնաւ մի մի ամ ՇԼԲ, ԻԸ կանոն, որովք զամենայն համարն բովանդակեցի ՇԼԲ կարգ, եւ զատի մեկնեցի զմի մի կարգ առ մի մի տարի:

1 անել փխ առնել

* Տե՛* Եբբ. Ժ 9-10

րայ. եւ յորժամ զՀՔն բաժանես ի վերայ աշտիճանացն, որ կրկնես եւ զաւելին ի զատ հանես. որչափ ինչ ի ՀՔուցն ամէն աշտիճանի համար ընգրկի, այնչափ ժամ է ելեալ յաւրէն:

27 Զուզաւորութիւն ժԲ ազգաց այսպէս արա. կալ ի յայտնութենէն մինչեւ ուր ես, ի՛նչ յունուարոյ տուր, եւ զայլն ի կարգին, ուր դադարէ, այն է աւուրք հոռոմի, յունի եւ ասորոց: 28 Կալ զնոյն թիւ, Թ տբեթի տուր, եւ զայլն ի կարգին՝ ուր դադարէ այն է աւուրք եբրայեցոց, արաբացոց, մակեդոնացոց: 29 Կալ զնոյն թիւ, ԺԹ ի տուբիլ տուր, եւ զայլն ի կարգին, ուր դադարէ, այն է աւուրք՝ եգիպտացոց, եթովպացոց, աթենացոց, բիւթանացոց, կապուտկացոց, վրաց եւ աղուանից: 30 Դարձեալ կալ հայ հասարակածէն մինչեւ յաւրն յորում ես, ԺԱ ի մարտի տուր, եւ զայլն ի կարգին, ուր դադարէ, այն է աւուրք հոռոմի, յունի եւ ասորոյ: 31 Դարձեալ կալ զնոյն թիւ, Ա աւելեացն տուր, եւ զայլն ի կարգին, ուր յանկի, այն է աւուրք եբրայեցոց, արաբացոց եւ մակեդոնացոց: 32 Դարձեալ կալ զնոյն թիւ, Զ պեմենովթայ տուր, եւ զայլն ի կարգին, ուր դադարէ թիւն, այն է աւուրք՝ եգիպտացոց, եթովպացոց, աթենացոց, բիւթանացոց, կապուտկացոց, վրաց եւ աղուանից:

33 Լրումն ԲԺ ազգաց այսպէս արա. կալ զլրումն հոռոմին, թէ յապրելն է, է ի վերայ ած՝ եգիպտացոց է եւ իւրոցն: 34 Դարձեալ կալ զլրումն հոռոմին, Ժ ի վերայ ած՝ եբրայեցոց է, արաբացոց եւ մակեդոնացոց: 35 Դարձեալ կալ զհոռոմին, Դ ի վերայ ած եւ զամսանահանջն Ե երթ, որ ի խոնարհ մնայ, լրումն է Հայոց: 36 Դարձեալ թէ լրումն հոռոմին ի մարտի լինի, Դ ի վերայ ած՝ եգիպտացոց է եւ իւրոցն: 37 Դարձեալ կալ զլրումն հոռոմին, ԻԱ ի բաց երթ եբրայեցոց է, արաբացոց,

մակեդոնացոց: 38 Լրումն Գ ի վերայ բեր, եւ զամսանահանջն Զ երթ, որ ի խոնարհ մնայ՝ լրումն է Հայոց:

39 Տեր մեր Յիսուս Քրիստոս ծնաւ ի Բեդղէմ տբէթ ԻԱ, ըստ եբրայեցոց ամսաթուին յէրորդ ժամու աւուրն. եւ մկրտեցաւ ի Յորդանան ի քանունհրա ըստ ասորոց թւոյն, որ է յունուարի Զ, ի ժերորդ ժամու գիշերոյն. եւ էր ամաց Լնից սկսեալ: 40 Ահա յայտ է թէ ի նոյն աւր ծննդեանն մկրտեցաւ: 41 Եւ ԼԳ ամաց խաչեցաւ, յաւուր ուրբաթի, ի Զերորդ ժամու աւուրն, ունելով լուսինն աւուրս ԺԴ: 42 Յարեաւ յաւուր երրորդի եւ թուի այսպէս յիններորդ ժամուն կատարեցաւ: 43 Եւ մինչեւ ցէրորդ ժամ գիշերոյն էր ուրբաթ, քանզի ամենայն աւր յառաւատէն առնու սկիզբն, ահաւասիկ աւր եւ գիշեր մի: 44 Եւ յէրորդ ժամու գիշերոյն սկսաւ շաբաթն, իսկ աւր շաբաթուն գիշեր, ահաւասիկ աւր երկրորդ: 45 Եւ յետ էրորդ ժամուն սկսաւ եւ առաջիկայ գիշերն մինչեւ ցէրորդ ժամն: 46 Եղեւ միւս այլ եւս աւր եւ երրորդ աւրն: 47 Եւ ի ժերորդ ժամու գիշերոյն յարեաւ Քրիստոս, եւ երեւեցաւ կանանցն եւ աշակերտացն ամենեցուն: 48 Իսկ համբարձաւ յամսեանն պաքու ըստ եգիպտացոց, յաւուր հինգշաբաթի, յիններորդ ժամու աւուրն:

49 Տասներորդ անգամ երեւեցաւ Տէրն աշակերտացն յետ յարութեանն իւր ի մեռելոց: 50 Նախ առաջին՝ Մարիամ Մագդաղենացոյ ի գերեզմանն: 51 Երկրորդ անգամ՝ ի Գալիլիա լեառն, ուր ժամադիր եղեւ նոցա ըստ Մատթէոսի: 52 Երրորդ անգամ՝ Կեփայի միայն, որ եւ Պաւղոս ասէ թէ երեւեցաւ Կեփայի: 53 Զորրորդ անգամ՝ դրաւք փակելաւք առանց Թումայի: 54 Հինգերորդ անգամ՝ ի գնալն Կղէոպա եւ Ղուկասու ընդ նմայ՝ ի բեկանել հացին: 55 Վեցերորդ անգամ՝ դրաւքն փակելովք, ուր էին աշակերտքն ժողովեալ եւ Թումաս

ընդ նոսա: 56 Լերորդ անգամ՝ առ ծովե-
զերբն Տրբերայ: 57 Լերորդ անգամ՝ հինգ-
հարիւրոցն միանգամայն՝ ըստ Պաւղոսի:
58 Թերորդ անգամ՝ Յակովբոս ըստ Պաւ-
ղոսի: 59 Ժերորդ անգամ՝ ի լեառն Ձիթե-
նեաց՝ ի համբառնալն:

60 Էր հայր Յոհաննու աւետարանչի
Ձեբեղոս, իսկ մայր Սողոմի, դուստր Յով-
սէփայ: 61 Յովսէփ ունէր որդիս Դ՝ զՅա-
կովբոս եւ զՍիմոն, զՅուդաս եւ զՅովսէս:
62 Եւ դստերս երիս՝ Իսթեր, Մարթա եւ
Սողոմի, որ էր կին Ձեբ[ե]ղասի եւ մայր
Յոհաննու: 63 Եւ փրկիչն էր քեռի Յոհան-
նու, որպէս եղբայր Սողոմեայ, դստերն
Յովսէփայ: 64 Եւ մկրտեաց Տէրն միայն
զսուրբ առաքեալն Պետրոս, եւ Պետրոս՝
զԱնդրէաս, եւ Անդրէաս զԲ որդիսն Ձեբե-
ղայ՝ զՅակովբոս եւ զՅոհաննէս: 65 Յակով-
բոս՝ եւ Յոհաննէս եւ Անդրէաս՝ զայլ առա-
քեալսն միանգամայն եւ զեւթանասունսն,
զի ամենեքեան փախեան ի ժամանակ[ի]
չարչարանացն: 66 Իսկ Յոհաննէս ի մատ-
նութեանն եւ ի չարչարանսն յանդիման
կայր ի գերեզմանն, նախ քան Պետրոս
եկն, զի զսուրբ զԱստուածածինն առ իւր
ընկալաւ աստուածաբանն Յոհաննէս:
67 Իսկ զսուրբ զԱստուածածինն՝ Պետրոս
եւ Յոհաննէս մկրտեցին: 68 Իսկ ի չարչա-
րանացն եւ ի յարութենէն եւ ի համբարձ-
մանէն Տեառն մինչեւ ցքարկոծումն Ստե-

փաննոսի՝ ամիսս է: 69 Եւ ի վկայութենէն
Ստեփաննոսի մինչեւ յերեւումն լուսոյն
Պաւղոսի ամիսս Զ: 70 Եւ յերեւմանէ լու-
սոյն Պաւղոսի մինչեւ ցփոխումն Աստուա-
ծածնին՝ ամսս ԽԴ. եւ էր ամաց Եժից, յոր-
ժամ ծնաւ զՏէրն. եւ լինի ամսս ԾԹ: 71 Ե-
կաց ի տաճարն ի սրբութիւն սրբոցն ամս
ԺԱ. եւ էր ամաց երից, յորժամ ընծայեցաւ
ի ծնաւդացն ի տաճարն: 72 Եւ արար ի
տունն Յովսէփայ, ամիսս Դ. եւ աւետարա-
նեաց նմա հրեշտակն եւ ծնաւ զկոյսն աշ-
խարհի Քրիստոս առանց հաւր, զծնեալն ի
հաւրէ յառաջ քան զյաւիտեանս առանց
մաւր: 73 Եւ էր, որպէս ասացաք, ամե-
նասրբուհի կոյսն Մարիամ ամաց Եժից. եւ
եկաց ամս ԼԳ, որպէս եւ որդին իւր: 74 Եւ
յետ ամբառնալոյ որդւոյն իւրոյ եկաց ի
տունն Յոհաննու աւետարանչի ամսս ԺԱ,
որ լինի ամենայն ժամանակ Տիրամաւրն
ամսս ԾԹ:

75 Ազգք, որ խաչեցար ասեն, եւ
տաւն առնեն եւ զՔրիստոս Աստուած ու-
ղիղ խոստովանին, այս են՝ հայք երանե-
լիք, եթովպացիք, եգիպտացիք, աղուանք,
կոմբիկք, երջանիկն Արաբիա, հոռոմէա-
ցիք, գաղիացիք, ֆռանկք, սպանիացիք,
բրիտենացիք, պատմոսացիք, յակովբիկք,
Սագաստանայք, Սկիւթ անապատ եւ եր-
կիրն Աւետեաց: 76 Ազգք՝ ժէ¹:

1 Վերջից մի փոքրիկ հատուած, որպէս ընդմի-
ջարկութիւն, դուրս է հանուած:

ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՑՈՅ՝ ՍԱԿՍ ԽՈՐԱՆԱՅՍ

1 Խորանքս միաւորեալ՝ ունի՛ն յին-
քեանս ո՛ւրթ ազգաց գորքանութիւն ա-
ւուրց ամսոյն. եւ նըհանջաւք զաւրագիւ-
տի՛ն դէմս. եւ գորչափութիւն լուսնի. եւ
զժամուց տուրնջեան եւ գիշերոյ: 2 եւ զա-
ւուրս միո՛յ միո՛յ ամսոյ երկդիմի: 3 Շարէ՛
զյուննացն, զհոռոմո՛ցն, եւ զասորոցն՝ ի
մի՛: 4 Զբերայեցւոց, զարաբացւոց, եւ
զմակեղոնացւոցն՝ ի մի՛: 5 Զեգիպտացւոց,
զեթովպացւոց, զաթենացւոց, բիւթանաց-
ւոց, կապաղովկեցւոց, վրաց, եւ զաղուա-
նիցն՝ ի մի՛: 6 Իսկ հայուն՝ ամենայնի՛ւ ա-
ռանձին գոլով:

7 Յառաջին շարին՝ կաղանդ ասէ:
8 եւ մեւսն՝ զնոնին չո՛րսն ցուցանէ:

9 Դարձեալ ասէ՛ յառաջնում շարին,
յառաջ քան չորսն նոնին, որ լինի նորի՛ն՝¹
ամսոյ բ՛: 10 Վասնզի յառաջն ասելով՝
ստորագա՛ս առնէ՛ զնոնո՛սն եւ զիդո՛սն. եւ
զեջն եւ զբենն՝ բառնա՛յ ի միջոյ: 11 Զի
զբենի՛ն տեղի՛ յառաջն լնու: 12 Ապա թէ
ոչ՝ ելանէ՛ թիւն քան ըզչափ ամսոյն եթէ
ոչ զնէ՛ զպրոտա՛ւնն փոխանակ բենին, ան-
մարթ լինի վերծանել զնոյն բոլորակին:
13 Որպէս ի բոլորե՛լ երից ժամուցն՝ ի չորս
ամն նըհա՛ջ ասի, նո՛յնպէս անցեալ հինգ
աւր ամսոյն՝ նոնո՛ս ասի ըստ դաղմատ լե-
զուի: 14 Քանզի յաւգիւ եւ յաւելուածով
ըստ ժամանակի՛ ժամանակի բոլորեցին հո-
ռոմք զթի՛ւ ամսոց եւ զտարեաց, եւ ո՛չ
բնաբար լրութեամբ ունին: 15 Դարձեալ՝
զնելով ի վերայ նոնին ո՛ւրթ թիւ, իդո՛ս ա-
սացին, որ է նորին ամսոյ ժգ: 16 Դարձեալ
բո՛ւնն հարկանէ՛ զհետագայ ամսոյն՝ եւ ա-
սէ: 17 յառաջ քան զիննեւտա՛սն ամսա-
մտին ա՛յս նիշ ամսոյ, որ լինի նորի՛ն ամ-
սոյ ժգ: 18 Զմի՛ շարն՝ կախելո՛վ զնէ, եւ

զմեւսն՝ աճեցմա՛մբ՝ զմին քակէ՛: 19 եւ
զերկրորդն շինէ՛: 20 Յառաջին շարին՝
փոխանակ եջի՛ն եւ բենին՝ զյառա՛ջն զնէ,
զի ա՛յնպէս եզահոմի՛ն շարքն. եւ զայբն՝
ենթագա՛հ առնէ. եւ զնոնո՛սն զնէ յայբին
տեղուոջ: 21 Նոյն զաղափարաւ ցուցանէ
եւ զիդո՛սն: 22 Նոյնպէս՝ եւ զպրոտո՛սն
փոխանակ բէնին: 23 Յառաջ քան զժք
կաղանդին ապառնուոյն ամսոյ. նո՛յն գա-
ղափարաւ զանագանեալ տարբերին բոլո-
րա՛կք քրոնիկոնին²:

2 Հնարաւոր է՝ այստեղ բրոնիկոնի փոխարէն նա-
խապէս եղած լինի Բնիկոն: Բանն այն է, որ այս-
տեղ խօսքը գնում է հոռոմեական օրացոյցի մա-
սին: Իսկ հայկական մի շարք տոմարական ձե-
նագրերում հոռոմեական փոքր թուականը կոչու-
ած է Բնիկոն: Օրինակ. Յովհաննէս Կոզեմի ա-
նուամբ մի բնագրում կարդում ենք. Թուական
հոռոմի այսպէս արա: կալ յէ (7) ամէն Փիլիպպո-
սի կայսեր մինչեւ ցլ.Գ (34) ամն Յուստիանոսի
կայսեր, որ են ամբ ՅԳ (304), Զայ թուականն ի
վերա բեր, որ է բուն թուական Հոռոմի: Կալ
գրուն թուականն ՄԼԲ (532) ի բաց երթ, եւ որ ի
խոնարի մնայ այն կոչի Բնիկոն, որ է նո՛ր թվա-
կան: Դարձեալ կալ զհայ թուականն զնորն, ՅԳ
(304) ի վերա բեր, փոքր թուական է հոռոմի որ
կոչի Բնիկոն (ՄՄ, ձեռ. թիւ 1999, թ. 35ա): Նոյն
ձեռագրում, մի այլ բնագրում էլ, որ տոմարա-
կան պատնէն է, ունենք. Կալ զհայ մեծ թուա-
կանն, ՅԳ (304) ի վերա բեր մեծ թուական է հոռ-
մայեցոց: ՄԼԲ (532) ի բաց գնա. փոքր թուական է
հոռոմի որ կոչի Բնիկոն (անդ, թ. 205բ): Այստեղ
Հոռոմի բուն կամ մեծ թուական է կոչուած Փ. 248-
ից սկսուող՝ Հոռոմի հիմնադրման թուականը՝
հաշուած դրա երկրորդ հազարամեակից (Հայոց
Մեծ թուականի սկզբից՝ 552-ից հանած 304 լինում
է 248 թիւը): Իսկ 248-ից սկսուող հո. թուականից
էլ 532-ամեայ մի շրջան հանելուց յետոյ մնացած
թիւը կոչուած է Հոռոմի փոքր թուական կամ
Բնիկոն: Այսինքն, Բնիկոնը 248+532=780 թուից
սկսուող՝ Հոռոմի թուականն է: Քանի որ էաս Ա-
ղէհամարացու կողմից 532-ամեայ պարբերաշր-
ջանի գիւտից յետոյ տոմարագիտութեան մէջ
լայնօրէն տարածուած է 532-ամեակներով տարե-
թուերը պարբերացնելը (թէ՛ դէպի առաջ եւ թէ՛
դէպի ետ մինչեւ՝ Աշխարհի արարչութիւնը), ա-
պա կարելի է մտածել, որ այս Բնիկոն անունը
վերաբերում է ընդհանրապէս՝ 532-ամեակներով
պարբերացուած Հոռոմի թուականին (այսինքն՝
նաեւ 248-ից սկսուողին):

1 Բնագրում այստեղ կայ նոնին, որ սոյն տեղում
անհիմաստ է: Թերեւս վրիպակ է, եւ ուղղելի է՝
նորին:

[ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿՈՒՆԻՈՅ ՀԱՄԱՐՈՂԻ ԽՈՐԱՆՔ ԸՆԹԱՑԻՑ ԼՈՒՍՆՈՅ]

1 Արդ ես՝ Անանիա Շիրակացի, ստուգել քննեցի զամենայն աւուրս ընթացից եւ եղանակաց լուսնի, ըստ որում շրջագայէ, խորանաւք փակեալ արձանացուցի, զի անաշխատ զխնդրողսն պահեսցէ: 2 Եւ

եղի յառաջ զընծայումն լուսնին եւ զկնի լրումն թէ քանիս ամսոյն լինի, եւ թէ ի տունջեան, թէ ի գիշերի, եւ թէ յորում ժամու եւ [ըրպէս]:

3 Հնգեակն՝ Ե, վեցեակն՝ Զ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի Դ, վերադիրն՝ ԺԱ (Թ), ԲԺ լուսին:

4 Ա

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	ԺԸ	գ	Ժ	Ա	Փետրուար	Բ	գ	Դ	Ա
Փետրուար	ԺԷ	տ	Ժ	Ա	Մարտ	Դ	տ	Դ	Ա
Մարտ	ԺԸ	գ	Թ	Դ	Ապրիլ	Դ*	գ	Գ	Դ
Ապրիլ	ԺԷ	տ	Թ	Դ	Մայիս	Բ	տ	Գ	Դ
Մայիս	ԺԶ	գ	Թ	Բ	Մայիս	ԼԱ	գ	Գ	Բ
Յունիս	ԺԵ	տ	Թ	Բ	Յունիս	Լ	տ	Գ	Բ
Յուլիս	ԺԴ	գ	Ը	Ե	Յուլիս	ԻԹ	գ	Բ	Ե
Աւգոստոս	ԺԳ	տ	Ը	Ե	Աւգոստոս	ԻԸ	տ	Բ	Ե
Սեպտեմբեր	ԺԱ	գ	Ը	Գ	Սեպտեմբեր	ԻԶ	գ	Բ	Գ
Հոկտեմբեր	ԺԱ	տ	Ը	Գ	Հոկտեմբեր	ԻԶ	տ	Բ	Գ
Նոյեմբեր	Թ	գ	Ը	Ա	Նոյեմբեր	ԻԴ	գ	Բ	Ա
Դեկտեմբեր	Թ	տ	Ը	Ա	Դեկտեմբեր	ԻԴ	տ	Բ	Ա

5 Հնգեակն՝ Ժ, վեցեակն՝ ԺԲ, լրումն լուսնի՝ մարտի ԻԴ, վերադիրն՝ ԻԲ (Ի), ԲԺ լուսին:

6 Բ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	Է	գ	Է	Դ	Յունուար	ԻԲ	գ	Ա	Դ
Փետրուար	Զ	տ	Է	Դ	Փետրուար	ԻԱ	տ	Ա	Դ
Մարտ	Է	գ	Է	Բ	Մարտ	ԻԴ*	գ	Բ	Ա
Ապրիլ	Զ	տ	Է	Բ	Ապրիլ	ԻԱ	տ	Ա	Դ
Մայիս	Ե	գ	Զ	Ե	Մայիս	Ի	տ	ԺԲ	Ե
Յունիս	Դ	տ	Զ	Ե	Յունիս	ԺԸ	գ	ԺԲ	Գ
Յուլիս	Գ	գ	Զ	Գ	Յուլիս	ԺԸ	տ	ԺԲ	Գ
Աւգոստոս	Բ	տ	Զ	Գ	Աւգոստոս	ԺԶ	գ	ԺԲ	Ա

Աւգոստոս	ՀԱ	դ	Ձ	Ա	Սեպտեմբեր	ԺԵ	տ	ԺԲ	Ա
Սեպտեմբեր	Լ	տ	Ձ	Ա	Հոկտեմբեր	ԺԴ	դ	ԺԱ	Դ
Հոկտեմբեր	ԻԹ	դ	Ե	Դ	Նոյեմբեր	ԺԳ	տ	ԺԱ	Դ
Նոյեմբեր	ԻԸ	տ	Ե	Դ	Դեկտեմբեր	ԺԲ	դ	ԺԱ	Բ
Դեկտեմբեր	ԻՀ	դ	Ե	Բ	Յունուար	ԺԱ	տ	ԺԱ	Բ

7 Հնգեակն՝ ԺԵ, վեցեակն՝ ԺԸ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի ԺԲ, վերադիրն՝ Գ (Ա), ԳԺ լուսին:

8 Գ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	ԻՁ	տ	Ե	Դ	Փետրուար	Ժ	դ	ԺԱ	Բ
Փետրուար	ԻԵ	դ	Ե	Բ	Մարտ	ԺԲ	տ	ԺԱ	Բ
Մարտ	ԻՀ	տ	Ե	Բ	Ապրիլ	ԺԲ*	դ	Ժ	Դ*
Ապրիլ	ԻԵ	դ	Դ	Ե	Մայիս	Ժ	տ	Ժ	Ե
Մայիս	ԻԵ	տ	Դ	Ե	Յունիս	Ը	դ	Ժ	Գ
Յունիս	ԻԳ	դ	Դ	Գ	Յուլիս	Ը	տ	Ժ	Գ
Յուլիս	ԻԳ	տ	Դ	Գ	Աւգոստոս	Ձ	դ	Ժ	Ա
Աւգոստոս	ԻԱ	դ	Դ	Ա	Սեպտեմբեր	Ե	տ	Ժ	Ա
Սեպտեմբեր	Ի	տ	Դ	Ա	Հոկտեմբեր	Դ	դ	Թ	Դ
Հոկտեմբեր	ԺԹ	դ	Գ	Դ	Նոյեմբեր	Գ	տ	Թ	Դ
Նոյեմբեր	ԺԸ	տ	Գ	Դ	Դեկտեմբեր	Բ	դ	Թ	Բ
Դեկտեմբեր	ԺՀ	դ	Գ	Բ	Յունուար	Ա	տ	Թ	Բ

9 Հնգեակն՝ Ի, վեցեակն՝ ԻԴ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի Ա, վերադիրն՝ ԺԲ (ԺԴ), ԲԺ լուսին:

10 Դ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	ԺՁ	տ	Գ	Բ	Յունուար	Լ	դ	Ը	Ե
Փետրուար	ԺԴ	դ	Բ	Ե	Մարտ	Ա	տ	Ը	Ե
Մարտ	ԺՁ	տ	Բ	Ե	Ապրիլ	Ա*	դ	Թ	Գ*
Ապրիլ	ԺԴ	դ	Բ	Գ	Ապրիլ	ԻԹ	տ	Ը	Գ
Մայիս	ԺԴ	տ	Բ	Գ	Մայիս	ԻԸ	դ	Ը	Ա
Յունիս	ԺԲ	դ	Բ	Ա	Յունիս	ԻՀ	տ	Ը	Ա
Յուլիս	ԺԲ	տ	Բ	Ա	Յուլիս	ԻՁ	դ	Հ	Դ
Աւգոստոս	Ժ	դ	Ա	Դ	Աւգոստոս	ԻԵ	տ	Հ	Դ
Սեպտեմբեր	Թ	տ	Ա	Դ	Սեպտեմբեր	ԻԳ	դ	Հ	Բ

Հոկտեմբեր	Ը	դ	Ա	Բ	Հոկտեմբեր	ԻԳ	տ	է	Բ
Նոյեմբեր	է	տ	Ա	Բ	Նոյեմբեր	ԻԱ	դ	Ձ	Ե
Դեկտեմբեր	Ձ	տ	ԺԲ	Ե	Դեկտեմբեր	ԻԱ	տ	Ձ	Ե

11 Հնգբազմակն՝ ԻԵ, վեցբազմակն՝ Լ, լրումն լուսնի՝ մարտի ԻԱ, վերադիրն՝ ԻԵ (ԻԳ), ԲԺ լուսին:

12 Ե

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	Դ	դ	ԺԲ	Գ	Յունուար	ԺԹ	դ	Ձ	Գ
Փետրուար	Գ	տ	ԺԲ	Գ	Փետրուար	ԺԸ	տ	Ձ	Գ
Մարտ	Դ	դ	ԺԲ	Ա	Մարտ	ԻԱ*	դ	Ձ	Ե
Ապրիլ	Գ	տ	ԺԲ	Ա	Ապրիլ	ԺԸ	տ	Ձ	Ա
Մայիս	Բ	դ	ԺԱ	Դ	Մայիս	Ժէ	դ	Ե	Դ
Յունիս	Ա	տ	ԺԱ	Դ	Յունիս	ԺՁ	տ	Ե	Դ
Յունիս	Լ	դ	ԺԱ	Բ	Յուլիս	ԺԵ	դ	Ե	Բ
Յուլիս	Լ	տ	ԺԱ	Բ	Աւգոստոս	ԺԴ	տ	Ե	Բ
Աւգոստոս	ԻԸ	դ	Ժ	Ե	Սեպտեմբեր	ԺԲ	դ	Դ	Ե
Սեպտեմբեր	Իէ	տ	Ժ	Ե	Հոկտեմբեր	ԺԲ	տ	Դ	Ե
Հոկտեմբեր	ԻՁ	դ	Ժ	Գ	Նոյեմբեր	Ժ	դ	Դ	Գ
Նոյեմբեր	ԻԵ	տ	Ժ	Գ	Դեկտեմբեր	Ժ	տ	Դ	Գ
Դեկտեմբեր	ԻԴ	դ	Ժ	Ա	Յունուար	Թ	դ	Դ	Ա

13 Հնգբազմակն՝ Լ, վեցբազմակն՝ ԼՁ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի Թ, վերադիրն՝ Ձ (Դ), ԳԺ լուսին:

14 Ձ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	ԻԴ	տ	Ժ	Գ	Փետրուար	Ը	տ	Դ	Գ
Փետրուար	ԻԲ	դ	Ժ	Ա	Մարտ	Թ	դ	Դ	Գ
Մարտ	ԻԴ	տ	Ժ	Ա	Ապրիլ	Թ*	տ	Դ	Ա*
Ապրիլ	ԻԲ	դ	Թ	Դ	Մայիս	է	դ	Գ	Դ
Մայիս	ԻԲ	տ	Թ	Դ	Յունիս	Ձ	տ	Գ	Դ
Յունիս	Ի	դ	Թ	Բ	Յուլիս	Ե	դ	Գ	Բ
Յուլիս	Ի	տ	Թ	Բ	Աւգոստոս	Դ	տ	Գ	Բ
Աւգոստոս	ԺԸ	դ	Ը	Ե	Սեպտեմբեր	Բ	դ	Բ	Ե
Սեպտեմբեր	Ժէ	տ	Ը	Ե	Հոկտեմբեր	Բ	տ	Բ	Ե
Հոկտեմբեր	ԺՁ	դ	Ը	Գ	Հոկտեմբեր	ԼԱ	դ	Բ	Գ

Նոյեմբեր	ԺԵ	տ	Ը	Գ	Նոյեմբեր	Լ	տ	Բ	Գ
Դեկտեմբեր	ԺԴ	գ	Ը	Ա	Դեկտեմբեր	ԻԹ	գ	Բ	Ա

15 Հնգեակն՝ ԼԵ, վեցեակն՝ ԽԲ, լրումն լուսնի՝ մարտի ԻԹ, վերադիրն՝ ԺԷ (ԺԵ), ԲԺ լուսին:

16 Է

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	ԺԳ	տ	Ը	Ա	Յունուար	ԻԸ	տ	Բ	Ա
Փետրուար	ԱԱ	գ	Է	Դ	Փետրուար	ԻԶ	գ	Ա	Դ
Մարտ	ԺԳ	տ	Է	Դ	Մարտ	ԻԹ*	տ	Բ	Դ
Ապրիլ	ԺԱ	գ	Է	Բ	Ապրիլ	ԻԶ	գ	Ա	Բ
Մայիս	ԺԱ	տ	Է	Բ	Մայիս	ԻԶ	տ	Ա	Բ
Յունիս	Թ	գ	Զ	Ե	Յունիս	ԻԴ	տ	ԺԲ	Ե
Յուլիս	Թ	տ	Զ	Ե	Յուլիս	ԻԳ	գ	ԺԲ	Ե
Աւգոստոս	Է	գ	Զ	Գ	Աւգոստոս	ԻԲ	տ	ԺԲ	Գ
Սեպտեմբեր	Զ	տ	Զ	Գ	Սեպտեմբեր	Ի	գ	ԺԲ	Գ
Հոկտեմբեր	Ե	գ	Զ	Ա	Հոկտեմբեր	Ի	տ	ԺԲ	Ա
Նոյեմբեր	Դ	տ	Զ	Ա	Նոյեմբեր	ԺԸ	գ	ԺԱ	Ա
Դեկտեմբեր	Գ	գ	Ե	Դ	Դեկտեմբեր	ԺԸ	տ	ԺԱ	Դ

17 Հնգեակն՝ Խ, վեցեակն՝ ԽԸ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի ԺԷ, վերադիրն՝ ԻԸ (ԻԶ), ԳԺ լուսին:

18 Ը

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	Բ	տ	Ե	Դ	Յունուար	ԺԶ	գ	ԺԱ	Բ
Յունուար	ԼԱ	գ	Ե	Բ	Փետրուար	ԺԵ	տ	ԺԱ	Բ
Մարտ	Բ	տ	Ե	Բ	Մարտ	ԺԶ	գ	Ժ	Ե
Մարտ	ԼԱ	գ	Դ	Ե	Ապրիլ	ԺԷ*	տ	Ժ	Ե
Ապրիլ	Լ	տ	Դ	Ե	Մայիս	ԺԴ	գ	Ժ	Գ
Մայիս	ԻԹ	գ	Դ	Գ	Յունիս	ԺԳ	տ	Ժ	Գ
Յունիս	ԻԸ	տ	Դ	Գ	Յուլիս	ԺԲ	գ	Ժ	Ա
Յուլիս	ԻԷ	գ	Դ	Ա	Աւգոստոս	ԺԱ	տ	Ժ	Ա
Աւգոստոս	ԻԶ	տ	Դ	Ա	Սեպտեմբեր	Թ	գ	Թ	Դ
Սեպտեմբեր	ԻԴ	գ	Գ	Դ	Հոկտեմբեր	Թ	տ	Թ	Դ
Հոկտեմբեր	ԻԴ	տ	Գ	Դ	Նոյեմբեր	Է	գ	Թ	Բ
Նոյեմբեր	ԻԲ	գ	Գ	Բ	Դեկտեմբեր	Է	տ	Թ	Բ

Դեկտեմբեր	ԻԲ	տ	Գ	Բ	Յունուար	Ե	Գ	Ը	Ե
-----------	----	---	---	---	----------	---	---	---	---

19 Հնգեակն՝ ԽԵ, վեցեակն՝ ԾԴ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի 2, վերադիրն՝ Թ (Է), ԲԺ լուսին:

20 Թ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	Ի	գ	Բ	Ե	Փետրուար	Դ	տ	Ը	Ե
Փետրուար	ԺԹ	տ	Բ	Ե	Մարտ	Ե	գ	Ը	Գ
Մարտ	Ի	գ	Բ	Գ	Ապրիլ	Զ*	տ	Ը	Բ
Ապրիլ	ԺԹ	տ	Բ	Գ	Մայիս	Գ	գ	Ը	Ա
Մայիս	ԺԸ	գ	Բ	Ա	Յունիս	Բ	տ	Ը	Ա
Յունիս	ԺԷ	տ	Բ	Ա	Յուլիս	Ա	գ	Է	Դ
Յուլիս	ԺԶ	գ	Ա	Դ	Յուլիս	ԼԱ	տ	Է	Դ
Աւգոստոս	ԺԵ	տ	Ա	Դ	Աւգոստոս	ԻԹ	գ	Է	Բ
Սեպտեմբեր	ԺԳ	գ	Ա	Բ	Սեպտեմբեր	ԻԸ	տ	Է	Բ
Հոկտեմբեր	ԺԳ	տ	Ա	Բ	Հոկտեմբեր	ԻԷ	գ	Զ	Ե
Նոյեմբեր	ԺԱ	տ	ԺԲ	Ե	Նոյեմբեր	ԻԶ	տ	Զ	Ե
Դեկտեմբեր	Ժ	գ	ԺԲ	Գ	Դեկտեմբեր	ԻԵ	գ	Զ	Գ

21 Հնգեակն՝ Ծ, վեցեակն՝ Կ, լրումն լուսնի՝ մարտի ԻԵ, վերադիրն՝ ԻԱ (ԺԹ), ԲԺ լուսին:

22 Ժ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	Թ	տ	ԺԲ	Ե	Յունուար	ԻԴ	տ	Զ	Ե
Փետրուար	Է	գ	ԺԲ	Գ	Փետրուար	ԻԲ	գ	Զ	Գ
Մարտ	Թ	տ	ԺԲ	Գ	Մարտ	ԻԵ*	տ	Զ	Ե*
Ապրիլ	Է	գ	ԺԲ	Ա	Ապրիլ	ԻԲ	գ	Զ	Ա
Մայիս	Է	տ	ԺԲ	Ա	Մայիս	ԻԲ	տ	Զ	Ա
Յունիս	Ե	գ	ԺԱ	Դ	Յունիս	Ի	գ	Ե	Դ
Յուլիս	Ե	տ	ԺԱ	Դ	Յուլիս	Ի	տ	Ե	Դ
Աւգոստոս	Գ	գ	ԺԱ	Բ	Աւգոստոս	ԺԸ	գ	Ե	Բ
Սեպտեմբեր	Բ	տ	ԺԱ	Բ	Սեպտեմբեր	ԺԷ	տ	Ե	Բ
Հոկտեմբեր	Ա	գ	Ժ	Ե	Հոկտեմբեր	ԺԶ	գ	Դ	Ե
Նոյեմբեր	ԼԱ	տ	Ժ	Ե	Նոյեմբեր	ԺԵ	տ	Դ	Ե
Նոյեմբեր	ԻԹ	գ	Ժ	Գ	Դեկտեմբեր	ԺԴ	գ	Դ	Գ
Դեկտեմբեր	ԻԹ	տ	Ժ	Գ	Յունուար	ԺԳ	տ	Դ	Գ

23 Հնգեակն՝ ԾԵ, վեցեակն՝ ԿԶ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի ԺԳ, վերադիրն՝ Բ (Լ), ԳԺ լուսին:

24 ԺԱ.

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	Իէ	գ	Ժ	Ա	Փետրուար	ԺԱ	գ	Դ	Ա
Փետրուար	ԻԶ	տ	Ժ	Ա	Մարտ	ԺԳ	տ	Դ	Ա
Մարտ	Իէ	գ	Թ	Դ	Ապրիլ	ԺԳ*	գ	Գ	Դ
Ապրիլ	ԻԶ	տ	Թ	Դ	Մայիս	ԺԱ	տ	Գ	Դ
Մայիս	ԻԵ	գ	Թ	Բ	Յունիս	Թ	գ	Գ	Բ
Յունիս	ԻԴ	տ	Թ	Բ	Յուլիս	Թ	տ	Գ	Բ
Յուլիս	ԻԳ	գ	Ը	Ե	Աւգոստոս	է	գ	Բ	Ե
Աւգոստոս	ԻԲ	տ	Ը	Ե	Սեպտեմբեր	Զ	տ	Բ	Ե
Սեպտեմբեր	Ի	գ	Ը	Գ	Հոկտեմբեր	Ե	գ	Բ	Գ
Հոկտեմբեր	Ի	տ	Ը	Գ	Նոյեմբեր	Դ	տ	Բ	Գ
Նոյեմբեր	ԺԸ	գ	Ը	Ա	Դեկտեմբեր	Գ	գ	Բ	Ա
Դեկտեմբեր	ԺԸ	տ	Ը	Ա	Յունուար	Բ	տ	Բ	Ա

25 Հնգեակն՝ Կ, վեցեակն՝ ՀԲ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի Բ, վերադիրն՝ ԺԳ (ԺԱ), ԲԺ լուսին:

26 ԺԲ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	ԺԶ	գ	է	Դ	Յունուար	ԼԱ	գ	Ա	Դ
Փետրուար	ԺԵ	տ	է	Դ	Մարտ	Բ	տ	Ա	Դ
Մարտ	ԺԶ	գ	է	Բ	Ապրիլ	Բ*	գ	Բ	Ա
Ապրիլ	ԺԵ	տ	է	Բ	Ապրիլ	Լ	տ	Ա	Բ
Մայիս	ԺԴ	գ	Զ	Ե	Մայիս	ԻԹ	տ	ԺԲ	Ե
Յունիս	ԺԳ	տ	Զ	Ե	Յունիս	Իէ	գ	ԺԲ	Գ
Յուլիս	ԺԲ	գ	Զ	Գ	Յուլիս	Իէ	տ	ԺԲ	Գ
Աւգոստոս	ԺԱ	տ	Զ	Գ	Աւգոստոս	ԻԵ	գ	ԺԲ	Ա
Սեպտեմբեր	Թ	գ	Զ	Ա	Սեպտեմբեր	ԻԴ	տ	ԺԲ	Ա
Հոկտեմբեր	Թ	տ	Զ	Ա	Հոկտեմբեր	ԻԳ	գ	ԺԱ	Դ
Նոյեմբեր	է	գ	Ե	Դ	Նոյեմբեր	ԻԲ	տ	ԺԱ	Դ
Դեկտեմբեր	է	տ	Ե	Դ	Դեկտեմբեր	ԻԱ	գ	ԺԱ	Բ

27 Հնգեակն՝ ԿԵ, վեցեակն՝ ՀԸ, լրումն լուսնի՝ մարտի ԻԲ, վերադիրն՝ ԻԳ (ԻԲ), ԲԺ լուսին:

28 ԺԳ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	Ե	գ	Ե	Բ	Յունուար	Ի	տ	ԺԱ	Բ
Փետրուար	Դ	տ	Ե	Բ	Փետրուար	ԺԸ	գ	Ժ	Բ
Մարտ	Ե	գ	Դ	Ե	Մարտ	ԻԲ*	տ	Ժ	Ե
Ապրիլ	Դ	տ	Դ	Ե	Ապրիլ	ԺԸ	գ	Ժ	Ե
Մայիս	Գ	գ	Դ	Գ	Մայիս	ԺԸ	տ	Ժ	Գ
Յունիս	Բ	տ	Դ	Գ	Յունիս	ԺԶ	գ	Ժ	Գ
Յուլիս	Ա	գ	Դ	Ա	Յուլիս	ԺԵ	տ	Ժ	Ա
Յուլիս	ԸԱ	տ	Դ	Ա	Աւգոստոս	ԺԴ	գ	Ժ	Ա
Աւգոստոս	ԻԹ	գ	Գ	Դ	Սեպտեմբեր	ԺԳ	տ	Թ	Դ
Սեպտեմբեր	ԻԸ	տ	Գ	Դ	Հոկտեմբեր	ԺԲ	գ	Թ	Դ
Հոկտեմբեր	ԻԷ	գ	Գ	Բ	Նոյեմբեր	ԺԱ	տ	Թ	Բ
Նոյեմբեր	ԻԶ	տ	Գ	Բ	Դեկտեմբեր	Ժ	գ	Թ	Բ
Դեկտեմբեր	ԻԵ	գ	Բ	Ե	Յունուար	Ժ	տ	Ը	Ե

29 Հնգեակն՝ Հ, վեցեակն՝ ԶԴ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի Ժ, վերադիրն՝ Ե (Գ), ԳԺ լուսին:

30 ԺԴ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	ԻԵ	տ	Գ	Բ	Փետրուար	Ը	գ	Ը	Ե
Փետրուար	ԻԳ	գ	Բ	Ե	Մարտ	Ժ	տ	Ը	Ե
Մարտ	ԻԵ	տ	Բ	Ե	Ապրիլ	Ժ*	գ	Թ	Գ
Ապրիլ	ԻԳ	գ	Բ	Գ	Մայիս	Ը	տ	Ը	Գ
Մայիս	ԻԳ	տ	Բ	Գ	Յունիս	Զ	գ	Ը	Ա
Յունիս	ԻԱ	գ	Բ	Ա	Յուլիս	Զ	տ	Ը	Ա
Յուլիս	ԻԱ	տ	Բ	Ա	Աւգոստոս	Դ	գ	Է	Դ
Աւգոստոս	ԺԹ	գ	Ա	Դ	Սեպտեմբեր	Գ	տ	Է	Դ
Սեպտեմբեր	ԺԸ	տ	Ա	Դ	Հոկտեմբեր	Բ	գ	Է	Բ
Հոկտեմբեր	ԺԷ	գ	Ա	Բ	Նոյեմբեր	Ա	տ	Է	Բ
Նոյեմբեր	ԺԶ	տ	Ա	Բ	Նոյեմբեր	Ը	գ	Զ	Ե
Դեկտեմբեր	ԺԵ	տ	ԺԲ	Ե	Դեկտեմբեր	Ը	տ	Զ	Ե

31 Հնգբալկն՝ ՀԵ, վեցբալկն՝ Ղ, լրումն լուսնի՝ մարտի Լ, վերադիրն՝ ԺԳ (ԺԴ), ԲԺ լուսին:

32 ԺԵ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	ԺԳ	գ	ԺԲ	Գ	Յունուար	ԻԸ	գ	Ձ	Գ
Փետրուար	ԺԲ	տ	ԺԲ	Գ	Փետրուար	ԻՀ	տ	Ձ	Գ
Մարտ	ԺԳ	գ	ԺԲ	Ա	Մարտ	Լ*	գ	Ձ	Ա
Ապրիլ	ԺԲ	տ	ԺԲ	Ա	Ապրիլ	ԻՀ	տ	Ձ	Ա
Մայիս	ԺԱ	գ	ԺԱ	Դ	Մայիս	ԻՁ	գ	Ե	Դ
Յունիս	Ժ	տ	ԺԱ	Դ	Յունիս	ԻԵ	տ	Ե	Դ
Յուլիս	Թ	գ	ԺԱ	Բ	Յուլիս	ԻԴ	գ	Ե	Բ
Աւգոստոս	Ը	տ	ԺԱ	Բ	Աւգոստոս	ԻԳ	տ	Ե	Բ
Սեպտեմբեր	Ձ	գ	Ժ	Ե	Սեպտեմբեր	ԻԱ	գ	Դ	Ե
Հոկտեմբեր	Ձ	տ	Ժ	Ե	Հոկտեմբեր	ԻԱ	տ	Դ	Ե
Նոյեմբեր	Դ	գ	Ժ	Գ	Նոյեմբեր	ԺԹ	գ	Դ	Գ
Դեկտեմբեր	Դ	տ	Ժ	Գ	Դեկտեմբեր	ԺԹ	տ	Դ	Գ

33 Հնգբալկն՝ Ձ, վեցբալկն՝ ՂՁ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի ԺԸ, վերադիրն՝ ԻԷ (ԻԵ), ԲԺ լուսին:

34 ԺԶ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	Բ	գ	Ժ	Ա	Յունուար	ԺՀ	գ	Դ	Ա
Փետրուար	Ա	տ	Ժ	Ա	Փետրուար	ԺՁ	տ	Դ	Ա
Մարտ	Բ	գ	Թ	Դ	Մարտ	ԺՀ	գ	Գ	Դ
Ապրիլ	Ա	տ	Թ	Դ	Ապրիլ	ԺԸ*	տ	Գ	Դ
Մայիս	Ա	գ	Թ	Բ	Մայիս	ԺԵ	գ	Գ	Բ
Մայիս	Ը	տ	Թ	Բ	Յունիս	ԺԴ	տ	Գ	Բ
Յունիս	ԻԹ	գ	Ը	Ե	Յուլիս	ԺԳ	գ	Բ	Ե
Յուլիս	ԻԸ	տ	Ը	Ե	Աւգոստոս	ԺԲ	տ	Բ	Ե
Աւգոստոս	ԻՁ	գ	Ը	Գ	Սեպտեմբեր	Ժ	գ	Բ	Գ
Սեպտեմբեր	ԻԵ	տ	Ը	Գ	Հոկտեմբեր	Ժ	տ	Բ	Գ
Հոկտեմբեր	ԻԴ	գ	Ը	Ա	Նոյեմբեր	Ը	գ	Բ	Ա
Նոյեմբեր	ԻԳ	տ	Ը	Ա	Դեկտեմբեր	Ը	տ	Բ	Ա
Դեկտեմբեր	ԻԲ	գ	Հ	Դ	Յունուար	Ձ	գ	Ա	Դ

35 Հնգեակն՝ Ձե, վեցեակն՝ ձբ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի է, վերադիրն՝ Ը (Ձ), ԳԺ լուսին:

36 Ժէ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	ԻԲ	տ	է	Ա	Փետրուար	Ձ	տ	Բ	Ա
Փետրուար	Ի	գ	է	Դ	Մարտ	է	գ	Ա	Դ
Մարտ	ԻԲ	տ	է	Դ	Ապրիլ	է*	տ	Բ	Ա
Ապրիլ	Ի	գ	է	Բ	Մայիս	ե	գ	Ա	Բ
Մայիս	Ի	տ	է	Բ	Յունիս	Գ	տ	Ա	Բ
Յունիս	ԺԸ	գ	Ձ	ե	Յուլիս	Գ	տ	ԺԲ	ե
Յուլիս	ԺԸ	տ	Ձ	ե	Աւգոստոս	Ա	գ	ԺԲ	ե
Աւգոստոս	ԺՁ	գ	Ձ	Գ	Աւգոստոս	ԼԱ	տ	ԺԲ	Գ
Սեպտեմբեր	Ժե	տ	Ձ	Գ	Սեպտեմբեր	ԻԹ	գ	ԺԲ	Ա
Հոկտեմբեր	ԺԴ	գ	Ձ	Ա	Հոկտեմբեր	ԻԹ	տ	ԺԲ	Ա
Նոյեմբեր	ԺԳ	տ	Ձ	Ա	Նոյեմբեր	Իէ	գ	ԺԱ	Դ
Դեկտեմբեր	ԺԲ	գ	ե	Դ	Դեկտեմբեր	Իէ	տ	ԺԱ	Դ

37 Հնգեակն՝ Ղ, վեցեակն՝ ձԼ, լրումն լուսնի՝ մարտի Իէ, վերադիրն՝ ԺԹ (Ժէ), ԲԺ լուսին:

38 ԺԸ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	ԺԱ	տ	ե	Դ	Յունուար	Իե	գ	ԺԱ	Բ
Փետրուար	Թ	գ	ե	Բ	Փետրուար	ԻԴ	տ	ԺԱ	Բ
Մարտ	ԺԱ	տ	ե	Բ	Մարտ	Իէ*	գ	Ժ	ե
Ապրիլ	Թ	գ	Դ	ե	Ապրիլ	ԻԴ	տ	Ժ	ե
Մայիս	Ը	տ	Դ	ե	Մայիս	ԻԳ	գ	Ժ	Գ
Յունիս	է	գ	Դ	Գ	Յունիս	ԻԲ	տ	Ժ	Գ
Յուլիս	է	տ	Դ	Գ	Յուլիս	ԻԱ	գ	Ժ	Ա
Աւգոստոս	ե	գ	Դ	Ա	Աւգոստոս	Ի	տ	Ժ	Ա
Սեպտեմբեր	Դ	տ	Դ	Ա	Սեպտեմբեր	ԺԸ	գ	Թ	Դ
Հոկտեմբեր	Գ	գ	Գ	Դ	Հոկտեմբեր	ԺԸ	տ	Թ	Դ
Նոյեմբեր	Բ	տ	Գ	Դ	Նոյեմբեր	ԺՁ	գ	Թ	Բ
Դեկտեմբեր	Ա	գ	Գ	Բ	Դեկտեմբեր	ԺՁ	տ	Թ	Բ
Դեկտեմբեր	ԼԱ	տ	Գ	Բ	Յունուար	ԺԴ	գ	Ը	ե

39 Հնգեակն՝ ՂԵ, վեցեակն՝ ՃԺԴ, լրումն լուսնի՝ ապրիլի ԺԵ, վերադիրն՝ Լ (ԻԸ), ԳԺ լուսին:

40 ԺԹ

Ծնունդն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն	Լրումն լուսնի	Քանիք	Տիւ, գիշեր	Ժամ	Մասն
Յունուար	ԻԹ	գ	Բ	Ե	Փետրուար	ԺԳ	գ	Ը	Գ
Փետրուար	ԻԸ	տ	Բ	Ե	Մարտ	ԺԴ	տ	Ը	Գ
Մարտ	ԻԹ	գ	Բ	Գ	Ապրիլ	ԺԵ	գ	Ը	Ա
Ապրիլ	ԻԸ	տ	Բ	Գ	Մայիս	ԺԲ	տ	Ը	Ա
Մայիս	ԻԷ	գ	Բ	Ա	Յունիս	ԺԱ	գ	Է	Դ
Յունիս	ԻԶ	տ	Բ	Ա	Յուլիս	Ժ	տ	Է	Դ
Յուլիս	ԻԵ	գ	Ա	Դ	Աւգոստոս	Թ	գ	Է	Բ
Աւգոստոս	ԻԴ	տ	Ա	Դ	Սեպտեմբեր	Ը	տ	Է	Բ
Սեպտեմբեր	ԻԲ	գ	Ա	Բ	Հոկտեմբեր	Է	գ	Զ	Ե
Հոկտեմբեր	ԻԲ	տ	Ա	Բ	Նոյեմբեր	Է	տ	Զ	Ե
Նոյեմբեր	Ի	տ	ԺԲ	Ե	Դեկտեմբեր	Զ	գ	Զ	Գ
Դեկտեմբեր	ԺԹ	գ	ԺԲ	Գ	Յունուար	Ե	տ	Զ	Գ

[ԼՈՒՍՆԻ ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ԳԻՇԵՐԱՅԱՄԱՍՐԻ ԱՂԻՄԱԿՆԵՐԸ]

1

Լրմունք Եբրայեցւոց	Քանիք	Լրմունք Արաբաց- ւոց	Քանիք	Լրմունք Մակեդո- նացւոց	Քանիք	Վերադիրք
Նիսան	ԺԴ	Նիսան	ԺԴ	Գեմեղի	ԺԴ	Բ
Նիսան	Գ	Նիսան	Գ	Գեմեղի	Գ	ԺԳ
Նիսան	ԻԲ	Նիսան	ԻԲ	Գեմեղի	ԻԲ	ԻԴ
Նիսան	ԺԱ	Նիսան	ԺԱ	Գեմեղի	ԺԱ	Ե
Աւելեաց	Ե	Աւելեաց	Ե	Աւելեաց	Ե	ԺԶ
Նիսան	ԺԹ	Նիսան	ԺԹ	Գեմեղի	ԺԹ	ԻԷ
Նիսան	Ը	Նիսան	Ը	Գեմեղի	Ը	Ը
Նիսան	ԻԷ	Նիսան	ԻԷ	Գեմեղի	ԻԷ	ԺԹ
Նիսան	ԺԶ	Նիսան	ԺԶ	Գեմեղի	ԺԶ	Լ
Նիսան	Դ	Նիսան	Դ	Գեմեղի	Դ	ԺԲ
Նիսան	ԻԳ	Նիսան	ԻԳ	Գեմեղի	ԻԳ	ԻԳ
Նիսան	ԺԲ	Նիսան	ԺԲ	Գեմեղի	ԺԲ	Դ
Նիսան	Ա	Նիսան	Ա	Գեմեղի	Ա	ԺԵ
Նիսան	Ի	Նիսան	Ի	Գեմեղի	Ի	ԻԶ
Նիսան	Թ	Նիսան	Թ	Գեմեղի	Թ	Է
Նիսան	ԻԸ	Նիսան	ԻԸ	Գեմեղի	ԻԸ	ԺԸ
Նիսան	ԺԷ	Նիսան	ԺԷ	Գեմեղի	ԺԷ	ԻԹ
Նիսան	Զ	Նիսան	Զ	Գեմեղի	Զ	Ժ
Նիսան	ԻԵ	Նիսան	ԻԵ	Գեմեղի	ԻԵ	ԻԱ

2

Լրմունք Եգիպտացւոց	Քանիք	Լրմունք Եթովպացւոց	Քանիք	Վերադիրք
Պարմոփիր	Թ	Միազի	Թ	Դ
Պեմենովթ	ԻԸ	Գմաւիթ	ԻԸ	ԺԵ
Պարմոփիր	ԺԷ	Միազի	ԺԷ	ԻԶ
Պարմոփիր	Զ	Միազի	Զ	Է
Պարմոփիր	ԻԵ	Գմաւիթ	ԻԵ	ԺԸ
Պարմոփիր	ԺԴ	Միազի	ԺԴ	ԻԹ
Պեմենովթ	Գ	Միազի	Գ	Ժ
Պարմոփիր	ԻԲ	Միազի	ԻԲ	ԻԱ

Պարմոփիր	ԺԱ	Միազի	ԺԱ	Բ
Պեմենովթ	ԻԹ	Գմաւիթ	ԻԹ	ԺԴ
Պարմոփիր	ԻԸ	Միազի	ԺԸ	ԻԵ
Պարմոփիր	Է	Միազի	Է	Զ
Պեմենովթ	ԻԶ	Գմաւիթ	ԻԶ	ԺԷ
Պարմոփիր	ԺԵ	Միազի	ԺԵ	ԻԸ
Պարմոփիր	Գ	Միազի	Դ	Թ
Պարմոփիր	ԻԳ	Միազի	ԻԳ	Ի
Պարմոփիր	ԺԲ	Միազի	ԺԲ	Ա
Պարմոփիր	Ա	Միազի	Ա	ԺԲ
Պարմոփիր	Ի	Միազի	Ի	ԻԳ

3

Լրմունք Հայոց	Քանիք	Վերադիրք	Առաջաւորք	Քանիք	Բուն բարե- կենդան	Քանիք
Արեգ	ԻԷ	ԺԶ	Արաց	ԺԷ	Մեհեկի	Ը
Արեգ	ԺԶ	ԻԷ	Արաց	Զ	Արաց	ԺԷ
Ահկի	Ե	Ը	Արաց	ԻԵ	Մեհեկի	ԺԶ
Արեգ	ԻԴ	ԺԹ	Արաց	ԺԴ	Մեհեկի	Ե
Արեգ	ԺԳ	Լ	Արաց	Գ	Արաց	ԻԴ
Ահկի	Բ	ԺԱ	Արաց	ԻԲ	Մեհեկի	ԺԳ
Արեգ	ԻԱ	ԻԲ	Արաց	ԺԱ	Մեհեկի	Բ
Ահկի	Ժ	Գ	Արաց	Լ	Մեհեկի	ԻԱ
Արեգ	ԻԹ	ԺԴ	Արաց	ԺԹ	Մեհեկի	Ժ
Արեգ	ԺԷ	ԻԶ	Արաց	Է	Արաց	ԻԷ
Ահկի	Զ	Է	Արաց	ԻԶ	Մեհեկի	ԺԷ
Արեգ	ԻԷ	ԺԸ	Արեգ	ԺԵ	Մեհեկի	Զ
Արեգ	ԺԴ	ԻԹ	Արեգ	Դ	Արաց	ԻԵ
Ահկի	Գ	Ժ	Արեգ	ԻԳ	Մեհեկի	ԺԴ
Արեգ	ԻԲ	ԻԱ	Մեհեկի	ԺԲ	Մեհեկի	Գ
Ահկի	ԺԱ	Բ	Մեհեկի	Ա	Մեհեկի	ԻԲ
Արեգ	Լ	ԺԳ	Արեգ	Ի	Մեհեկի	ԺԱ
Արեգ	ԺԹ	ԻԴ	Արաց	Թ	Արաց	Լ
Ահկի	Ը	Ե	Արաց	Ը	Մեհեկի	ԺԹ

4

Լրմունք Հոռոմոց	Քանիք	Վերադիրք	Առաջաւորք	Քանիք	Բուն բարե- կենդան	Քանիք
Ապրիլ	Դ	ԺԱ	Յունուար	ԻԴ	Փետրուար	ԺԴ
Մարտ	ԻԴ	Բ	Յունուար	ԺԳ	Փետրուար	Գ
Ապրիլ	ԺԲ	Գ	Փետրուար	Ա	Փետրուար	ԻԲ
Ապրիլ	Ա	ԺԴ	Յունուար	ԻԱ	Փետրուար	ԺԱ
Մարտ	ԻԱ	ԻԵ	Յունուար	Ժ	Յունուար	ԼԱ
Ապրիլ	Թ	Ձ	Յունուար	ԻԹ	Փետրուար	ԺԹ
Մարտ	ԻԹ	ԺԷ	Յունուար	ԺԸ	Փետրուար	Ը
Ապրիլ	ԺԷ	ԻԸ	Փետրուար	Ձ	Փետրուար	ԻԷ
Ապրիլ	Ձ	Թ	Յունուար	ԻՁ	Փետրուար	ԺՁ
Մարտ	ԻԵ	ԻԱ	Յունուար	ԺԴ	Փետրուար	Դ
Ապրիլ	ԺԳ	Բ	Փետրուար	Բ	Փետրուար	ԻԳ
Ապրիլ	Բ	ԺԳ	Յունուար	ԻԲ	Փետրուար	ԺԲ
Ապրիլ	ԻԲ	ԻԴ	Յունուար	ԺԱ	Փետրուար	Բ
Ապրիլ	Ժ	Ե	Յունուար	Լ	Փետրուար	Ի
Մարտ	Լ	ԺՁ	Յունուար	ԺԹ	Փետրուար	Թ
Ապրիլ	ԺԸ	ԻԷ	Փետրուար	Է	Փետրուար	ԻԸ
Ապրիլ	Է	Ը	Յունուար	ԻԷ	Փետրուար	ԺԷ
Մարտ	ԻԷ	ԺԹ	Յունուար	ԺՁ	Փետրուար	Ձ
Ապրիլ	ԺԵ	Լ	Փետրուար	Դ	Փետրուար	ԻԵ

5

Լրմունք Յունաց	Քանիք	Վերադիրք	Լրմունք Ասորոց	Քանիք	Վերադիրք
Քսանթիկոս	Դ	Թ	Նիսան	Դ	Ը
Դիւսարոս	ԻԴ	Ի	Ադար	ԻԳ	ԺԹ
Քսանթիկոս	ԺԲ	Ա	Նիսան	ԺԲ	Լ
Քսանթիկոս	Ա	ԺԲ	Նիսան	Ա	ԺԱ
Դիւսարոս	ԻԱ	ԻԳ	Ադար	ԻԱ	ԻԲ
Քսանթիկոս	Թ	Դ	Նիսան	Թ	Գ
Դիւսարոս	ԻԹ	ԺԵ	Ադար	ԻԹ	ԺԴ
Քսանթիկոս	ԺԷ	ԻՁ	Նիսան	ԺԵ	ԻԵ
Քսանթիկոս	Ձ	Է	Նիսան	Ձ	Ձ
Դիւսարոս	ԻԵ	ԺԹ	Ադար	ԻԵ	ԺԸ
Քսանթիկոս	ԺԳ	Լ	Նիսան	ԺԳ	ԻԹ
Քսանթիկոս	Բ	ԺԱ	Նիսան	Բ	Ժ

Դիւտարոս	ԻԲ	ԻԲ	Ազար	ԻԲ	ԻԱ
Քսանթիկոս	Ժ	Գ	Նիսան	Ժ	Բ
Դիւտարոս	Լ	ԺԴ	Ազար	Լ	ԺԳ
Քսանթիկոս	ԺԸ	ԻԵ	Նիսան	ԺԸ	ԻԴ
Քսանթիկոս	Է	Զ	Նիսան	Է	Ե
Դիւտարոս	ԻԷ	ԺԷ	Ազար	ԻԷ	ԺԶ
Քսանթիկոս	ԺԵ	ԻԸ	Նիսան	ԺԵ	ԻԷ

[ՇԻՐԱԿԱՅՈՒ ՏՈՍԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՌԻԿԸ]

1 Այսպէս ի սկզբանէ արարածոց յորժամ արար Աստուած զլուսաւորդ յաւուր չորրորդի, ունելով ամանն լուսնոյ ժԳ աւրեայ զաճմանն լրութիւն եւ ի հինգշաբաթուոյն լցաւ ժԴն. եւ այս յայտնի է յամենայն յեղանակս շրջագայութեանց ՇԼԲ ամաց եւ ի Քրիստոսի իսկ չարչարանացն: 2 Վասն զի շրջա[գ]այութիւն եւ արեգական եւ լուսնի՛ եւ ի նոյն դարձումն ամաց եւ ամսոց եւ աւուրց շաբաթու յետ ՇԼԲ ամաց լինի: 3 Վասն զի լուսին ժԹ ամաւք վարի, իսկ արեգակն՝ ԻԸ ամաւք. եւ սոքա երկօրքին ընդ միմեանս բազմաւորելով զՇԼԲ ամս բովանդակեն եւ ապա դառնան անդրէն ի նոյն գնացս ընթացից միաբանութեան: 4 Արդ լուսին յաւուրն չորրորդի յորժամ եղեւ ժԳ աւուրս ունելով, ոչ գոլով յառաջ քան լինել աշխարհի աւուրց, բայց միայն չորքն, որ յառաջ քան զլինել լուսաւորացն էին: 5 Արդ համարելով զչորսն յերեք [հ]արիւր ևսն Թ եւս պիտի, որ է առաջին ամին արարածոյ աշխարհի յարակայ, այսինքն է վերադիր լուսնի: 6 Եւ, ունէր տարին արարածոյ աշխարհի աւուրս ՅԽԵ ըստ լուսնի, որ պիտի ժԲ ամսոցն լրումն ՅԾԴն աւուրսն այդ Թ եւս աւր: 7 Իսկ արեգակն կատարեաց զՅԿԵ աւրն եւ զերիս ժամսն, որ ունի աւելի քան զլուսին աւուրս առաջնոյ ամին, քան զՅԽԵն Ի աւր աւելի, որ լինի յարակայ երկրորդ ամի ի բոլորակս եւ ապա կարգաւ մինչեւ ցվախճան ինն ու տասներեկ[ին]. [ա]մենայն մետասան ունիս զյարակայսն, իսկ զվե[ադիրն] ժԲ ունիս, վասն զի ժողովին ժ եւ Թ երեկիդ ժ.... ամի ամի եւ առնին ի միում ամի ժ ամ մի եւ շ.... մասն ժամու որ լինի զժԹ ամն ԻԴ ժամք, որ է ...

տիւ, որ լինի աւր մի որ անկանի յարակայն...

8 Ի սկզբանէ արար Աստուած զերկին եւ զերկիր. եւ աւրն այն միաշաբաթ էր. եւ այն աւր առաջին էր աւելեացն երբայեցւոց, արաբացւոց, մակեդոնացւոց՝ մինչեւ ի չորրորդ աւրն. ապա յաւուրն չորրորդի արար զարեգակ(ն) եւ զլուսին. եւ այն աւր Դ էր աւելեացն ²երբայեցւոց, արաբացւոց, մակեդոնացւոց³, զի Գ աւուրքն որ յառաջ քան զարեգակն եղեն լուսատուք տիեզերաց, որ թափանցիկ լոյսն կոչի. եւ Գ ժամքն այն ժողովին ի չորս ամս. եւ լինի աւուր մի որ կոչի Անանջ: 9 Եւ մարդոյն լինելութեան սկիզբն յաւուր չորեքշաբաթուոյն եղեւ: 10 Արդ յայտ է որպէս առաքեալն երկրորդ Ադամ կոչէ զփրկիչն իւրով մարմնի սգեմնելովն. նոյնպէս եւ Գաբրիել հրշտակ յաւուր չորեքշաբաթուոյն առաքեցաւ աւետիս տալ կուսին: 11 Որպէս Յովք երանելի ասէ. Շաւեղն գոր ոչ ծանեալ թոչուն, եւ ոչ դիտեաց զնա ակն անգեղ եւ ոչ կոխեցին զնա որդիք ամբարտաւանից՝ զհրէիցն ասէ: 13 Եւ էր ապրիղի Զ յորժամ առաքեցաւ հրեշտակն: 14 Արդ՝ [յ]այտ է թէ առ այն կարծեաց, եթէ մարդոյն լինելութեան] սկիզբն յաւուր չորեքշաբաթուոյն յառաջ եղեւ. զի ի հազարեանի դարն աւետիքն Աստուծոյ առ Աբրահամ եղեւ փրկելոց եւն ամենայն տիեզերք. եւ անդ յաւրինե... եղ ի խաչին ծառին եւ խոյիւն: 15 Աստ դարձեալ յորժամ

1 Տե՛ստում բոլոր տեղերում արեգակը եւ լուսինը դրած է գաղափարագրերով, թ և շ ձևով:

2 Բնագրում՝ երբայեցոյց:
3 Այստեղ եւ յետոյ երբայեցւոյց, մակեդոնացւոյց, արաբացւոյց ձևով է գրուած. թողնում եմք բնագրի ձևով:
* ՅԴ. ԻԸ 7

կամաւորութեամբ ի չարչարանս կատարել ...աց տառիցն մարգարէութիւնս. նոյնպէս եւ ան... դայ. քահանայապետիւքն հանդերձ. յաւուր չորեքշաբթուջ արարեալ խորհուրդ ծածկապէս: 16 Արդ այդ ամենայն ակրինակք ցուցանեն՝ եթե լինելութիւն մարդոյն ի չորեքշաբթուջ եղեւ: 17 Բայց ծածկեալ էր խորհուրդն առ Հաւր, ապա յաւուրն հինգշաբթուջ յայտնեաց Աստուած ցորդի եւ ցՀոգի. Եկայք արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում եւ ըստ նմանութեան¹: 18 Եւ այն ակր հինգ էր աւելեացն: 19 Դարձեալ աստ Ե աւուրն խորհրդոյ յայտնեալ վասն մարդոյն լինելութեան: 20 Եւ Բ հազարեան դարուն Սողովմոն զտաճարն շինէր Աստուծոյ, զի գալոց էր փրկիչն յաշխարհ: 21 Նոյնպէս եւ ի հինգշաբթուջն յայտնեաց Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս վասն նենգութեանն Յուդայի եւ ասէ. Մի ոմն ի ձեռն մատնելոց է զիս²: 22 Որպէս եւ յառաջին հինգշաբթուջն ասաց. Եկայք արասցուք մարդ³: 23 Արդ յաւուր ուրբաթու ստեղծաւ մարդն նիսան ամսոյ ամսամուտ էր: 24 Եւ Ադամայ ակր ստեղծման, եւ երբայցեոց տարեմուտ, զի այն հինգ աւուրքն որ յառաջ քան զլինել մարդոյն, այն աւելիք կոչեցան: 25 Արդ յԳ ժամու էառ¹ զհոգն ի ձեռն Աստուած. եւ Ձ ժամու ստեղծաւ մարդն եւ առ զկենդանութիւն. եւ յԹերորդ ժամուն յանցեալ եւ ել ի դրախտէն. եւ յուրբաթացեալ դարն էջ Փրկիչն յարգանդ Կուսին՝ փրկութիւն առնելով տիեզերաց: 26 Եւ որ Լ ամ լուռ եւ աներեւոյթք եկաց յաշխարհի, վասն զի նախահայրն Ադամ Լ ամ միով... մինչ զկենդանութիւն առ. նոյնպէս եւ աւետարանա[կան] գիրն վկայէ թէ՛ Ածին գՅիսուս ի

խաչ հան[ել եւ] էր ամե...⁷ Նոյն ակրինակաւ առաւ հոգն յերիւր ժամու եւ ի [վեցերո]րդ ժամու ստեղծաւ մարդն. եւ Ձերորդ ժամու... եւ Թերորդ ժամու յանցեալ Ադամ եւ ել ի դրախտէն. եւ յԹերորդ ժամուն գոչեաց Յիսուս ի ժամ մեծ եւ եհան զոգի եւ աւագակն ի դրախտն եմուտ:

27 Ա. Արդ ահա է պարունակք հարկաւորք շրջագայք ընդ հրային կամարաւն երկնի ի միջոցին արեգականն բերեն յիւրու² ի գաւառուջն. եւ ի վերայ նորա է մուլար աստեղքն բերեն ի վերնում գաւառուջն. եւ են ամենեւին ցրտութիւն. եւ միջնորդ է նա արեգականն եւ արփոյն. եւ զանչէջ տոչորումն արփոյն. իւրեանց բնական աստիցն ցրտովն բարեխառնութիւնս առնելով արեգականն մատուցանեն՝ աւգնականութիւն բերեալ հեղուն ի ներքին գաւտիսն: 28 Եւ ի ձեռն մուրակացն սփռեալ տարածէ ընդ երկիր աւզով եւ լուսով, զի աւզն ունիցի հովութիւն եւ լոյսն ունիցի զարեգակնային մասն հրոյն: 29 Եւ ի ձեռն այսց երկուց կենդանածնեալ լինի երկիր: 30 Ի հասարակաւորութեանն թաւալի արեգակն յարեւելից մինչեւ յարեւմուտս ՅԿ անգամ ի տունջեան, նոյնպէս եւ ի գիշերին: 31 Եւ ի գարնանային հասարակաւորութենէն մինչեւ ի մուտս ամարայնոյն Ա Ա թաւալումն յաւելու ի տիւն, իսկ զիջակն Ա Ա թաւալումն պակասէ ի տունջեանէն Ձ ամիս ի տունջեանն թ[ա]ւալումն յաւելու եւ ճՁ աւր ի գիշերին. եւ առ[նու] մի թաւալումն Շ Շ ասպարէզ յառաջ նոցա³..... ունի զի յայքան է մեծութիւն նորա. իսկ ՅԿ թաւ[ալմ]անն լինի ... ասպարէզ. եւ ի ն թաւալմանն, ՄԻԵՆ ասպարէզ, վասն որոյ ոմանք յերկրաչափ[ացն], ԵՆ ասպարէզ ասացին զերկրի լայնութիւն եւ զ[երկարութիւն]:

1 Եւ. Լ 26
 2 Մարգ. Բ.Ձ 21, Մարգ. Ժ.Գ 18, Յ.Վ. Ժ.Գ 21
 3 Եւ. Լ 26
 1 Բնագրում՝ ետո

7 Հմմտ. Մարգ. Ժ.Ե 20:
 2 Բնագրում՝ յուրում
 3 Գրչագրում՝ հոյաց փիւ ցոցա

32 Հանգոյն սմա ընթանայ լուսին եւ կատարէ զտարի յաւուրս ՅԿԴ՝ ըստ ժԲ լրմանցն, զոր ի սկզբանէ ուսոյց զԼԼ աւրն կոչել ամիսս, իսկ Ե աւրն, որ յառաջ քան զլինել մարդոյն չարարին որ ի տարին կամ որ ի նոր ամիսն: 33 Եւ աւրն է ըստ լուսնի ԻԳ ժամք եւ Բ մասունք, վասն զի Բ մասն աւելի ընթանա լուսին քան զարեգակն յամենայն աւր եւ ժամն լուսնի Եամանեան: 34 Եւ է այս սակս խոնարհութեան իւրոյ, վասն զի շատ միջոց առնէ զատեալ յարեգականէ, վասն զի սա յանիւս զկամարաւն պտտեալ Լ մասն կատարէ ժամուն: 35 Եւ լուսինն կակուղ է գնացութեամբ ի Ե մասն. եւ Ե մասնն Դ վեցեակք երեսնի, ըստ այսչափ մասին մերձ է լուսին յերկիր քան զարեգակն. եւ է աման լուսնին անչափ տեղափոխութեամբ. եւ այն Բ մասինն ժողովումն լինի յամսեանն Կ մասն, որ է Ե ամսանայ, ժամք ժԲ, իսկ Բ ամիսն ձԻ մասն: 36 Եւ եթե կամիցիս զաւուրս լուսնի գիտել՝ կալ զաւուրս ամսոյն եւ զվերադիր տարոյն եւ զկէսսն ի նաւասարդէ. բայց ոչ կարէ վե-

րադիրս ցուցանել զքանիսն լուսնոյ, վասն զի երկամասնութիւն Եեկին Գ աւրացն կորնչի. եւ ոչ բերէ զթիւ կատարեալ լուսնոյ. ժԳ աւր եւ Գ ժամ լնու. եւ ժԴ աւր եւ Գ ժամ մաշի, որ լինի Ի... աւր. եւ յետ սպառեալ ժամուցն ծնանի. եւ աս... լինի ամիս լուսնի. եւ է աման լուսնի փոր իբրեւ գնւ... նութիւն պատենից բոլոր թանձրամարմին կա... իսառնուածք Բ. Ա ի հիւսիւսոյ կողմանէ եւ Ա ի (Հա)րաւոյ, կուրծք եւ բերանք: 37 Բ մուտ եւ ել Ա. յ... ելից կուսէ. եւ մի՛ յարեւմտից եւ մաշումն... ներքս ժողովումն լուսոցն. իսկ ծնունդն ի դուրս լոյսն ելանէ ընդ արեւմտեանն. եւ պատի զգնդով պատենիցն ընդդէմ արեւելից. եւ որպէս լոյսն յամանսն սպառի, ի վերուստ ի միմեանս եկեալ Հասանի, որ կոչի լի, իսկոյն ներքս մտանէ ընդ արեւելեանն. եւ սկսանի մաշել ընդդէմ արեւմտից, զի ամենեցուն յայտնի երեւի բոլորածին:

38 Մարտի ամսոյ որ աւր Ի գարնանային եղանակ է. տիւն ժամս ունի ժԲ, զիչերն՝ ժԲ:

[ԶԵՒՔ ԼՈՒՍՆԻ, ՈՐ ԿՈՉԻ ԱՌԱՆՁՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՔ]

1 Ձեւք լուսնի, որ կոչի առանձնակա-
նութիւնք՝ ուղեկցութիւն, ծնելութիւն, ծա-
գողութիւն, մահկատեսակ, երկակտուր,
երկակորնթի, լիալուսին, բովանդակալու-
սին:

2 Ուղեկցութիւն է, յորժամ գուգա-
մասն արեգական եւ լուսինն ի մի կենդա-
նակերպի դիպին ի գնալն:

3 Իսկ ծնելութիւն է, յորժամ զարեգա-
կամբն անցանէ մասն մի:

4 Իսկ ծագողութիւն է, յորժամ ի բաց
վազէ մասունս Հնգետասան:

5 Իսկ մահկատեսակ ի նախ՝ յորժամ ի
բաց հեռանայ մասունս վաթսուն եւ լինի
հինգաւրեայ՝ է վեցանկիւնոջ տարագու
կալով:

6 Իսկ երկակտուր առաջին, յորժամ
հեռանայցէ մասուն ինսունս եւ լինի եւթ-
նաւրեայ:

7 Եւ երկակտուր կոչեցաւ, զի ըստ կի-
սակատարելական լուսոյն լեալ երկա-
կտուր՝ ի քառանկիւնոջ կողման կալով:

8 Իսկ երկակորնթի գառաջին, յորժամ
հետեւեալ ի կողմն արեգական, հեռանայ-
ցէ մասունս հարիւր քսան եւ լինի տաս-
նաւրեայ:

9 Եւ երկակորնթի ասի, զի յիւրաքան-
չիւր կողմանէ կորնթակերպ լուսոյն իւրոյ
երեւի՝ ի յեռանկիւնոջ կողման կալով:

10 Եւ լիալուսին է, յորժամ մասունս
հարիւր յիսուն հետեւեալ չեւ եւս գտրա-
մաչափութիւն արարեալ եւ լինի երկոտա-
սանաւրեայ:

11 Եւ լիալուսին կոչեցաւ, զի եւթն
կենդանակերպիւ հեռի արեգական նմա ե-
րեւելով:

12 Իսկ բովանդակալուսին, յորժամ
յետեւեալ ի կողմ արեգական, հեռանայցէ

մասունս հարիւր ութսուն ի տրամաչա-
փութեան կայանէն եւ լինի հնգետասա-
նաւրեայ, քան զի լցեալ լուսով յարեգա-
կանային նշողիցն նմա երեւելով:

13 Իսկ զիջումն է, յորժամ լուսինն
վազիցէ ի տրամաչափութիւն արեգական
մասանց, որ կոչի մաշումն մինչեւ ի մա-
սունս վաթսուն: 14 Իսկ երկրորդ երկա-
կորնթի է, յորժամ զկնի կուսէ արեգական
կայանայցէ մասունս հարիւր քսան՝ ի յե-
ռանկիւնոջ կողման կալով:

15 Իսկ երկակտուր է երկու, յորժամ
լուսինն ի կողմանէ արեգական բացակա-
նայցէ մասունս ինսուն՝ ի քառանկիւնոջ
գոլով:

16 Իսկ մահկակերպ երկու է, յորժամ
զկնի կուսէ արեգական բացականայցէ մա-
սունս վաթսուն՝ ի վեց անկիւնոջ տարա-
գու:

17 Ուստի, յիրաւի, ըստ ձեւոյն փո-
փոխման եւ գանուան քերզութիւնսն ու-
նէր: 18 Քանզի ուղեկցութիւն կոչեցաւ,
վասնզի ի միասին գոլով[վ] արեգական եւ
լուսին[ն] եւ զնոյն ընդ նմին գնացն ըն-
թանալոյ:

19 Իսկ ծնելութիւն կոչեցաւ, վասն զի
լիով ի նմանէ մասն մի սկսանի երթալ ոչ
որպէս ի մեզ ծագումն է, յորժամ անցանէ
լիով մասունս հնգետասան, ծագէ՝ զձեւ
լուսնոյն առեալ երեւի:

20 Իսկ մահ[կա]կերպ կոչեցաւ, յոր-
ժամ զնմանն ի յինքեան գտեսակն առեալ
երեւեսցի, քանզի ինքն իսկ լուսինն մահիկ
է:

21 Իսկ երկակտուր՝ վասն զի ըստ կի-
սոյ կատարելական լուսո[յ] լեալ երկակ-
տուր երեւի:

22 Իսկ երկակորընթի է, վասն զի յերկաքանչիւր կողմանէ կորընթակերպ լուսոյն իւրոյ երեւի:

23 Իսկ լիալուսին կոչեցաւ՝ եւթն կենդանակերպով հեռի արեգական նմա երեւելով:

24 Իսկ բովանդակալուսին, քանզի

լցեալ լուսովն յարեգականային նշողից նմա յերեւելով:

25 Ընթանայ լուսինն յընծայմանէ մինչեւ ցլրումն աւուրս ԺԴԸ եւ չորսորեակ մի, որ լինի ժամք ճՂԷ: 26 Նոյնչափ ի լրմանէ մինչեւ ցընծայումն: Ընդամէնն՝ աւուրք իԹԸ եւ ժամք ՅԾԴ:

[ԼՈՒՍՆԻ ՈՒՂԵԾՐԱՅԻՆ ԵՐՁԱՆԸ]

1 Կալ զաւուր լուսինն, տուր կենդանակերպսն, յամէն կենդանակերպ երկու աւր եւ կէս՝ սկսեալ անտի, ուր արեգակն էր: 2 Դարձեալ՝ կալ զաւուրս լուսինն, կրկնեա, եւ Ե ի վերայ ած, եւ տուր ի կենդանակերպսն, յայն, ուր արեգակ է, զի լուսինն անդ ծնաւ, եւ զայլն՝ Ե, Ե դէպ յառաջ յայլ կենդանակերպսն, ուր թիւն սպառի, յայն կենդանակերպի է:

3 Եթէ կամիցես գիտել զժամս եւ զմասունս լուսինն, որ աւր մի է լուսինն, կրկնեա եւ լինի երկու, եւ չորեքատկեա եւ լինի ութ, եւ տուր զհինգ ի ժամ մի եւ զերեքն կրկնեա, եւ լինի վեց, հինգն լինի կէս ժամ, եւ մինն որ մնայ ի վեցէն, այն է մասն կիսաժամու:

4 Եւ որ երկու աւր լինի լուսինն, կրկնեա եւ լինի չորս, չորեքատկեա եւ լինի ժՁ, երթ զԺԵ, Գ ժամ եւ զմինն, որ մնաց ի ժՁ. էն, կրկնեա եւ լինի երկու, որ են մասունք կիսաժամու:

5 Եւ որ աւր երեք լինի լուսինն, կրկնեա եւ լինի վեց, չորեքատկեա եւ լինի ԻԴ, զի երթ ի Դ ժամ, եւ զչորսն որ մնայ, կրկնեա, լինի Ը, զհինգ երթ ի կէս ժամ, եւ զերեքն, որ մնաց յութէն՝ մասն [է] կիսաժամի:

6 Եւ որ չորս է լուսինն, կրկնեա եւ

լինի Ը, չորեքատկեա եւ լինի ԼԲ, զերեսունն երթ ի Ձ ժամ, եւ զերկուսն կրկնեա եւ լինի Դ մասն կիսաժամու, ինչ ուր յերեսունն այսպէս:

7 Ընթանայ լուսինն ի ծննդենէ ի ծնունդ ԻԹ աւր եւ կէս, ամենայն աւուր ԻԳ ժամ եւ Գ մասն, երկու մասամբ պակաս յարեգակէն: 8 Այս երկու մասունքս ժողովին ի տարին եւ լինի ՁԻ մասն՝ Ե Ե թիւ ժամս արարե[ա]լ, լինի ձԽԴ ժամ, ԻԴ ԻԴ ժամք արարեալ, լինի վեց աւր, սա է վեցեակ:

9 Աւր արեգակն ԻԴ ժամ է՝ ընդ տիւ եւ ընդ գիշերն, եւ աւր լուսնի՝ ԻԳ ժամ եւ երեք մասն: 10 ժամ արեգական՝ Լ մասն, իսկ լուսնին՝ Ե մասն: 11 Բայց մասն լուսնին մեծ է, քան արեգական:

12 Եթէ կամիցես գիտել՝ թէ որպէս տան եւ առնուն տիւն եւ գիշերն ի բարձրանալն արեգական. յորժամ տիւն ի մեծանալն, դնէ ամենայն աւուր, մի մասն պակաս է ի գիշերոյն եւ յաւելու ի տիւն. Նոյնպէս եւ խոնարհելն մի մասն պակաս է ի տուէն եւ յաւելու ի գիշերն: 13 Եւ այսպէս գիտացիր, զի մինչ մասն մի առնու՝ զկէսն յառաւատէն եւ զկէսն յերեկոյն: 14 Եւ մինչ երկու մասն՝ զմինն յառաւատէն եւ զմինն յերկոյն:

ԱՂԻՄԱԿ ԼՈՒՄՆԻ ՀԱՐԺՄԱՆ ԸՍՏ ԿԵՆՂԱՆԱԿԵՐՊԵՐԻ

1

Ամսանուններ	Ա	Շ	Ջ	Շ	ԺԱ	Շ	ԺԶ	Շ	ԻԱ	Շ	ԻԶ	Շ
	Բ	Դ	Է	Թ	ԺԲ	ԺԴ	ԺԷ	ԺԹ	ԻԲ	ԻԴ	ԻԷ	ԻԹ
	Շ	Ե	Շ	Ժ	Շ	ԺԵ	Շ	Ի	Շ	ԻԵ	Շ	Լ
Յունուար	Ջր	ձկ	խո	ցլ	եկ	խց	առ	կս	կշ	կր	աղ	այծ
Փետրուար	ձկ	խո	ցլ	եկ	խց	առ	կս	կշ	կր	աղ	այծ	Ջր
Մարտ	խո	ցլ	եկ	խց	առ	կս	կշ	կր	աղ	այծ	Ջր	ձկ
Ապրիլ	ցլ	եկ	խց	առ	կս	կշ	կր	աղ	այծ	Ջր	ձկ	խո
Մայիս	եկ	խց	առ	կս	կշ	կր	աղ	այծ	Ջր	ձկ	խո	ցլ
Յունիս	խց	առ	կս	կշ	կր	աղ	այծ	Ջր	ձկ	խո	ցլ	եկ
Յուլիս	առ	կս	կշ	կր	աղ	այծ	Ջր	ձկ	խո	ցլ	եկ	խց
Աւգոստոս	կս	կշ	կր	աղ	այծ	Ջր	ձկ	խո	ցլ	եկ	խց	առ
Սեպտեմբեր	կշ	կր	աղ	այծ	Ջր	ձկ	խո	ցլ	եկ	խց	առ	կս
Հոկտեմբեր	կր	աղ	այծ	Ջր	ձկ	խո	ցլ	եկ	խց	առ	կս	կշ
Նոյեմբեր	աղ	այծ	Ջր	ձկ	խո	ցլ	եկ	խց	առ	կս	կշ	կր
Դեկտեմբեր	այծ	Ջր	ձկ	խո	ցլ	եկ	խց	առ	կս	կշ	կր	աղ

2 ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- Ջր - ջրհոս
- ձկ - ձուկ
- խո - խոյ
- ցլ - ցուլ
- եկ - եկաւոր
- խց - խեցգետին
- առ - առիւծ
- կս - կոյս
- կշ - կշիռ
- կր - կարիճ
- աղ - աղեղնաւոր
- այծ - այծեղջիւր

[ՏԻԵՉԵՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ]

ՑԱՆԿ ԳԼԽՈՑ ԳՐՈՅՍ ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿՈՒՆԻՈՅ ՀԱՍԱՐՈՂԻ

- 1 Ա. Առ խոստացեալսն:
- 2 Բ. Յաղագս երկնի:
- 3 Գ. Յաղագս երկրի:
- 4 Դ. Յաղագս ծովու:
- 5 Ե. Յաղագս երկնային զարդուց:
- 6 Զ. Յաղագս որ ի մէջ երկնի եւ երկրի են շարժուներ եւ տեսութիւնք:
- 7 Է. Յաղագս կաթին ծրոյ:
- 8 Ը. Յաղագս հիւսիսային աստեղացդ:
- 9 Թ. Յաղագս լուսնի:
- 10 Ժ. Յաղագս արեգական:
- 11 ԺԱ. Պատճառ Շ.եակ աղիւսակի երբայեցոցն:
- 12 ԺԲ. Բուն շրջագայ ՇԼԲ. ամաց:
- 13 ԺԳ. Զի՞նչ է ժամանակ եւ կամ զի՞նչ է հոլով ժամանակաց:
- 14 ԺԴ. Զի՞նչ է ողոմպիադ:
- 15 ԺԵ. Զի՞նչ է ընդէքտիոնն:
- 16 ԺԶ. Զի՞նչ է Բեսեքիստոն:
- 17 ԺԷ. Զի՞նչ է յոբելեանն:
- 18 ԺԸ. Զի՞նչ է թուականն:
- 19 ԺԹ. Զի՞նչ է նահանջն:
- 20 Ի. Զի՞նչ է նահանջից նահանջն:
- 21 ԻԱ. Զի՞նչ է Թ. եւ Ժ.երեակ:
- 22 ԻԲ. Զի՞նչ է ԻԸ.եակք:
- 23 ԻԳ. Զի՞նչ է բռըմադ:
- 24 ԻԴ. Զի՞նչ է կաղանդ եւ կաղանդիկոս:
- 25 ԻԵ. Զի՞նչ է նոնոսն:
- 26 ԻԶ. Զի՞նչ է իդոսն:
- 27 ԻԷ. Զի՞նչ է հնգեակն:
- 28 ԻԸ. Զի՞նչ է վեցեակ:
- 29 ԻԹ. Զի՞նչ է վերադիր:
- 30 Լ. Զի՞նչ է է.երեակն:
- 31 ԼԱ. Զի՞նչ է միջոցն:
- 32 ԼԲ. Զի՞նչ է լրումն գատկի:
- 33 ԼԳ. Զի՞նչ է (է)՝ որ Ե. թիւ ժամ կատարեմք:
- 34 ԼԴ. Զի՞նչ է՝ որ զԿ. թիւն աւր կատարեմք:
- 35 ԼԵ. Զի՞նչ է որ Դ. կրկնեմք զքանիս լուսնին՝ յորժամ գիշերի զորչափ գնալն կամիցիմք գիտել:
- 36 ԼԶ. Զի՞նչ է՝ որ ԲԺ.անապատեմք՝ յորժամ ի կենդանատեսական զյորումս կամիցեմք գիտել:
- 37 ԼԷ. Զի՞նչ է՝ որ գեկամուտն ի նահանջէն յաւելիսն ասեն երբայեցուոց եւ այլոց...:
- 38 ԼԸ. Զի՞նչ է՝ որ ԺԲ. ամիս է տարին:
- 39 ԼԹ. Զի՞նչ է որ ՅԿԵ. աւր է:
- 40 Խ. Զի՞նչ է տարին եւ ամն:
- 41 ԽԱ. Զի՞նչ է տումար:
- 42 ԽԲ. Զի՞նչ է ամիսն:
- 43 ԽԳ. Զի՞նչ է կրկնակ ամսոցն:
- 44 ԽԴ. Զի՞նչ է կիսակ:
- 45 ԽԵ. Զի՞նչ է շրջանն:
- 46 ԽԶ. Զի՞նչ է՝ որ երթամք ԻԸ.ԻԸ.՝ յորժամ է.երեակ առնեմք:
- 47 ԽԷ. Զի՞նչ է գնալն ԻԸ.ԻԸ.ն եւ զԴ. մասն ի վերայ բերել:
- 48 ԽԸ. Զի՞նչ է՝ որ երթամք ԺԹ.ԺԹ. յորժամ վերադիր առնեմք հոռմի:

49 *ԽԹ.* Ձի՞նչ է՝ որ ի Ժ.երորդ կանոնին թիւ մի յաւելու:

50 *Ծ.* Ձի՞նչ է բազմապատկեալն յաւելու:

51 *ԾԱ.* Ձի՞նչ է ըստ նահանջիցն պակասեցոյ:

52 *ԾԲ.* Ձի՞նչ է ըստ ԹԺ.երեկաց յաւել:

53 *ԾԳ.* Ձի՞նչ է Ը. հանապազորդ երթն:

54 *ԾԴ.* Ձի՞նչ է երթն Լ.Լ.:

55 *ԾԵ.* Ձի՞նչ է Գ. ի վերայ բեր կամ Դ. ի բաց երթ:

56 *ԾԶ.* Ձի՞նչ է՝ որ աւրն ԻԴ. ժամ է:

57 *ԾԷ.* Ձի՞նչ է՝ որ ժամն Լ. մասն է:

58 *ԾԸ.* Ձի՞նչ է՝ որ թաւալմամբ գնայ արեգակն:

59 *ԾԹ.* Ո՞րպէս գիտացին թէ թաւալի արեգակն:

60 *Կ.* Ձի՞նչ է՝ որ Շ. ասպարէզ է Ա. առաջխաղացումն արեգական:

61 *ԿԱ.* Ձի՞նչ է՝ թէ մինչ Ա. թաւալի արեգակն՝ մէկ մասն անցանէ յաւրէն եւ մինչ Լ. թաւալի՞ ժամ մի:

62 *ԿԲ.* Ձի՞նչ է՝ որ ի գիշերի ընդ երկրաւ դառնայ արեգակն:

63 *ԿԳ.* Ձի՞նչ է՝ որ ամսամտին ասէ՛ կալ թիւ մի:

64 *ԿԴ.* Ձի՞նչ է կալ հանապազ Լ.:

65 *ԿԵ.* Ձի՞նչ է՝ որ ասէ կալ հանապազ *ԽԵ.*:

66 *ԿԶ.* Ձի՞նչ է՝ կալ ԺԳ. եւ գնահանջն:

67 *ԿԷ.* Ձի՞նչ է՝ որ յայտնութեան ոչ ասէ արկանել ի վերայ, այլ ասէ՛ կալ գնահանջն եւ տուր մեհեկի:

68 *ԿԸ.* Ձի՞նչ է որ ասէ՛ կալ Լ. գվերադիրն երթ առանց կիսակի:

69 *ԿԹ.* Ձի՞նչ է կալ *ԽԶ.*:

70 *Հ.* Ձի՞նչ է որ ասէ՛ թէ քան զհասարակածն աւելի է ի նոյն ամսեան է լրումն եւ թէ պակասէ՛ յառաջին ամիսն ելանէ:

71 *ՀԱ.* Ձի՞նչ է թուական հռոմայեցոց:

72 *ՀԲ.* Ձի՞նչ է՝ կալ մինչեւ յԼԴ. ամն Յուստիանոսի կայսեր եւ ցԴԴ. Խոսրովու պարսից:

73 *ՀԳ.* Ձի՞նչ է տեսանել գնահանջ կամ ԺԹ.երեակ:

74 *ՀԴ.* Ձի՞նչ է ած ի վերայ ԹԺ.երեկին:

75 *ՀԵ.* Ձի՞նչ է երթ ըստ նահանջիցն Ա. եւ թող:

76 *ՀԶ.* Ձի՞նչ է ԺԷ.ն ապրիլի եւ կամ ԻԵ.ն մարտի. ո՛չ նահանջ՝ եւ ոչ բազմապատիկ:

77 *ՀԷ.* Ձի՞նչ է՝ որ ի մարտի եւ յապրիլի լինի ԺԳ.աներորդն զատկաց:

78 *ՀԸ.* Ձի՞նչ է՝ որ ի փետրուարի վերջին աւուրն անկանի աւրն նահանջի:

79 *ՀԹ.* Ձի՞նչ (է) Ա. թիւ որ յաւելու յԷ.երեակն:

80 *Ձ.* Ձի՞նչ է բոպէն:

81 *ՁԱ.* Ձի՞նչ է Ե.երորդ աւուրն աւելեաց:

82 *ՁԲ.* Ձի՞նչ է՝ որ ի մարտի Ի. է հասարակածն միշտ:

83 *ՁԳ.* Ձի՞նչ է լոյսն գերազանց:

84 *ՁԴ.* Պատմութիւն յաղագս գերազս գիտելոյ սաղմոսիւք՝ եւ մեկնելոյ:

ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿՈՒՆՈՅ ԱՌ ԽՈՍԱՑԵԱԼՍՆ
(ընդարձակ խմբագրութիւն)

1 Ա. ԱՌ ԽՈՍԱՑԵԱԼՍՆ

2 *Զխոստացեալսն մեր հատուցուք զբան՝ յարտաքնոցն առեալ զառարկութիւն¹. որպէս զի յետոյ յեկեղեցականն ելեալ մեր՝ զեղեցիկ հետեւեսցի շարադասեալ ընդունակք: 3 Զի եւ աւրինակն այսպէս եւ ճշմարտութիւն կարգաւորեցաւ: 4 Արդ՝ ես կամիմ ուսանիլ յարտաքնոցն յա՛յնցանէ, ուստի Պաւղոս ինձ հրամայէ. եւ զանց առնել զհեթանոսական խելագարութեամբն՝ բանդագուշեալ² իմաստնոցն ճառիւք, որք զԱստուած³ ո՛չ կամեցան ճանաչել. եւ պատճառս լինելութեան զհիւղէ ասացին եւ նիւթ գոյիցս եղելոց: 5 Զորոց ո՛չն երկրորդեսցուք ճշդիւ, եւ ո՛չ ընդդիմադրեսցուք իբր արդարեւ զարհուրելիս: 6 Բաւական է նոցա կշտամբութիւնն⁴ որ ի Սրբոց Հարցն: 7 Բայց հաւանիմ յիսկզբանն փոքր ինչ յիշատակել եւ զանաստուածիցն բարբաջանս՝ եւ ի նոյն լքանել եւ այս՝ զի քաջալաւութիւն վեհագունիցն առաւել զեղեցկապէս երեւեսցի: 8 Եւ եթէ յայլուսմ ուրեք վայրի յիշեսցուք զառ ի նոցանէն ճառեալ⁵ բան ինչ դուզնաքեայ, նոյն պատճառ է վասն ճոխացուցանելոյ զլաւացն՝ վատթարացն յիշատակաւ: 9 Այլ ինձ ասելի է յարտաքնոցն բարեաց վկայութեանց, ըստ սրբոյն Պաւղոսի ճառել յաստուածածան իմաստնոցն՝ որք զմի աստուածութիւնն խոստովանեցին՝ անեղ եւ ամենակատար, պատնառ ամենայն*

եղելոց՝ երեւելեաց, եւ իմանալեաց⁶: 10 Ռմանք ասացին թէեւ Սրբոյ Երրորդութեան⁶ իմացան նոքա զխորհուրդս. զոր եւ երանելի աստուածաբանն Գրիգոր յիշէ ասելով, թէ յորժամ յաղագս առաջնոյ եւ եւս երրորդի պատճառին իմաստասիրէրն՝ զայս ոմանք կարծեցին Սրբոյ Երրորդութեանն լինել խորհուրդ: 11 Բայց ես ո՛չ հաւանիմ, քանզի աստուածային առաքեալն ասէ. Զխորհուրդն որ ծածկեալ էր յամենայն յաւիտեանցն՝ որ այժմ յայտնեցաւ: 12 Եւ ինքն փրկիչն ասէ. Գոհանա՛մ զԲէն, Հա՛յր, տէ՛ր երկնի եւ երկրի, զի ծածկեցեր զայս յիմաստնոց⁷ եւ ի գիտնոց⁸: 13 Իսկ մարգարէիցն բանք որ ինչ յաղագս Սրբոյ Երրորդութեան են Աստուածային հոգւոյն ազդումն⁸: 14 Բայց մարդկայինն⁹ իմաստութիւն այնմ մեծութեան ո՛չ եղեւ հասու: 15 Բայց զմիինն ճշմարտապէս ծանեան զԱստուած. եւ փառաւորեցին բանիւ եւ գործով: 16 Բանիւ խոստովանել գովելով զարարիչն ամենայնի, եւ գործով մաքուր լինել յախտից եւ յամենայն ցանկութեանց եւ ի զբաղմանց աշխարհականաց ազատեալ¹⁰ առանց ամուսնութեան միանձուկք զմիայնաւորութեան կալեալ զվարս. որք զորովայնս դաստիարակեցին պարկեշտութեամբ: 17 Քանզի ո՛չ միս եւ ո՛չ ձուկն ուտէին՝ եւ ասէին. մի՛ արասցուք զորովայնս մեր զերեզման այլոց կենդանեաց. այլ միայն բանջարաւ եւ պտղով

1 Ա զառակութիւն
2 Ա բանդայգուշեալ
3 Ա զամենայն փիս զԱստուած. բնագրումն եղել է զած, գրիչը սխալմամբ կարդացել է զամ, այն է՝ զամենայն:
4 Բ կշտամբութիւն
5 Ա ետեւել

⁶ Հմմտ. Հռոմ. Ժ 9-10:
6 Ա երրորդութեանն
7 Տէ՛ս Կող. Ը 26:
7 Ա իմաստնոց
8 Մատթ. ԺԸ 25. Գող. Ժ 21
8 Ա ասղումն
9 Ա մարդկային
10 Ա ազատել

ծառոց կերակրէին. նոքա միշտ զհետ բարեաց գործոց երթային. պարապէին զանազան իմաստից քննել եւ ճառել: 18 Յորոց եւ մեր առեալ նիւթ ի մերուս շարադրեսցուք բանի, սկսեալ յերկնէ եւ եկեալ յերկիր: 19 Եւ դարձեալ անդրէն ի յերկին համբարձեալ՝ խորհրդով զարդուն հրճուեցայց յառաջ խաղացուցեալ զբանս՝ ճառ զճառից ելեւել արարից:

1 Բ. ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿՆԻ

2 Ճշմարտիւ թուի ինձ եւ ամենեցուն որք են ի տեսական ուսումնասիրութեան, եւ ի քաջ առաջնոցն ասացեալքն բանի ո՛չ ինչ անճառելի է. եւ մտաց ո՛չ ինչ անհասանելի է: 3 1Իսկ արդ՝ որովհետեւ ի մտաւորն եկաք բան, հարկաւոր է թէ եւ յանմարմինն ելցուք տեսակ². ապա ուստի արժանն է՝ սկսանելի է: 4 Իսկ սկսանելին ասի յանսկիզբնէ ումեմնէ. ապա³ ուրեմն անսկիզբն անասաց⁴ եւ անճառելի մտաց, սակայն իմանալեան իմանի: 5 5Իսկ որ իմանի՝ ապաքէն մտացն իմանի: 6 Իսկ միտքն զիտ⁵ զկարասցեն⁶ հասու լինել անճառելոյն⁷, եթէ ո՛չ ունիցի յանգուլթիւն ի նմին իմանալոյն: 7 Իսկ որ ունին յանգուլթիւն, բերէ եւ զնորին⁸ ճշմարտութիւն⁹: 8 Արդ՝ եթէ ինքն իմանալին կամեսցի, նորունն յանգակցի¹⁰ մտացն եկեսցէ ի ճառելին¹¹: 9 Ո՛չ զորպիսութիւնն¹² զիտելով, այլ զէութիւն գոյութեանն իմա-

նալով: 10 Քանզի որ իմանալին է՝ եւ անեղ է: 11 Իսկ որ անեղն¹³ է՝ նոյն եւ անարար է. իսկ որ անարարն¹⁴ է՝ նոյն եւ ատեղի է. ինքն է տեղի ամենեցուն: 12 Եւ որ անարարն է, արարիչ է բոլորեցուն: 13 Ասացաք զնա եւ անեղանելի. ապա յայտ է թէ եղեալքս¹⁵ ի նմանէ սկիզբն առին լինելոյ. իսկ յորմէ սկիզբն առին, նա գեր ի վերոյ մնաց քան զսկսեալս: 14 Այսպէս փիլիսոփայքն բարիք¹⁶ միաստուածութիւն խոստովանելով հրէաբար ասացին՝ թէ¹⁷ որպիսութիւն¹⁸ նորա ո՛չ մտաւք նկատի¹⁹ եւ ո՛չ բանիւ բովանդակի²⁰. եւ նա՛ է սկիզբն եւ արարիչ²¹ երեւելեաց եւ իմանալեաց: 15 Եւ եղեալքս ի նմանէ են թուով չորք²²: 16 Առաջինն²³ հուր: 17 Երկրորդն²⁴ հողմ: 18 Երրորդն²⁵ հող: 19 Չորրորդն²⁶ ջուր: 20 Եւ զհողին փչումն աստուածային²⁷ ասացին եւ ո՛չ նիւթական արարած՝ այլ աննիւթ, թէպէտ եւ արարած²⁸. եւ զիտելի է նմա՛ միայնոյ²⁹ որ արար զնա: 21 Այլ երկինք եւ երկիր եւ որ ի³⁰ միջոցիս են հաստատութիւնք ամենայն որ ի նոսա, յա՛յս նիւթոց³¹ կազմեցան՝ հրամանաւ արարչին³². եւ ունին³³

1 Պ տեխտը սկսում է՝ Արդ որովհետեւ ի մտաւորն եկաք բան
 2 Ա՛ տեսակ / Պ տեսակ
 3 Պ ապաքէն փխ ապա
 4 Ա՛ չի՛ անասաց
 5 Ա՛ չի՛ իսկ որ իմանի՝ ապաքէն մտացն իմանի
 6 Պ կարիցեն
 7 Պ ասելոյն փխ աննառելոյն
 8 Պ գնոր փխ գնորին
 9 Պ զնշմարտութիւնն
 10 Պ յանգակցի / Ա՛ ուղղում եմք՝ յանգակցի
 11 Պ անառելին փխ ի անառելին
 12 Բ որպիսութիւն

13 Պ անեղ փխ անեղն / Բ որ անեղ է
 14 Պ անարար
 15 Պ յումմէ սկիզբն առին
 16 Պ բարի փիլիսոփայքն փխ փիլիսոփայքն բարիք
 17 Պ եթէ փխ թէ
 18 Պ տեսութիւն
 19 Պ կամ փխ եւ ոչ
 20 Ա բովանտակի
 21 Պ ամենայնի փխ երեւելեաց եւ իմանալեաց
 22 Պ չորս
 23 Պ չի՛ առաջինն
 24 Պ չի՛ երկրորդն
 25 Պ չի՛ երրորդն
 26 Պ չի՛ չորրորդն
 27 Պ աստուածային փչումն
 28 Պ Դ արար աստուած փխ արարած
 29 Ա միայնոյ / Պ միայն
 30 Պ չի՛ միջոցիս... որ ի
 31 Պ ի նիւթից փխ յայս նիւթոց
 32 Պ որ արարն գնա
 33 Պ ունի

խառնուածս միաբանութեան առ միմեանս
 հաղորդութեամբ¹: 22 Եւ է հրոյ բնու-
 թիւն² ջերմ եւ ցամաք: 23 Եւ աւդոյ բնու-
 թիւն³ ջերմ եւ խոնաւ: 24 Եւ ջրոյ բնու-
 թիւն՝ խոնաւ եւ ցուրտ: 25 Եւ հողոյ բնու-
 թիւն՝ ցուրտ եւ ցամաք: 26 Եւ ի հաղոր-
 դելն⁴ ընդ միմեանս՝ առնուն եւ ի բնութե-
 նէ միմեանց: 27 Արդ՝ սոցա արարիչն յա-
 ռաջագոյն նախախնամութեամբն տեղի ոչ
 պատրաստէր, քանզի մարմին գործէր:
 28 Իսկ մարմնոյ դիրք հաստատութեամբ⁵
 պիտոյ էին. իսկ հաստատութիւն նախ եւ
 առաջին⁶ որ գտեղին⁷ ունիցի. եւ այլ ե-
 րեքն եւս ըստ նովաւ⁸ յարմարեալ պատ-
 կանիցին: 29 Արդ՝ ահա՛ հասաք ի կէտն՝
 ո՛չ⁹ ի դուզնաքեայ, այլ ի մեծ¹⁰ եւ ահա-
 գին երկինն¹¹ վերին, որում յոյնք¹² եթերն¹³
 կարդացին. եւ հելլենացիք¹⁴ հուր թաղ-
 կեալ ասացին, զորս¹⁵ եւ բագումք յեկե-
 դեցւոյ¹⁶ հաւանեցան: 30 Թէպէտ եւ չա-
 րաց փիլիսոփայիցն¹⁷ ո՛չ թուեցաւ հաճոյ.
 18. քանզի կէսքն ի նոցանէ երկինս բագումս
 եւ աշխարհս անհամարս ասացին: 31 Եւ
 կէսք ի նոցանէ ի մի տարր երկնի գերկինս
 ամենայն ձուլեալ ասացին. եւ զնիւթոյն

ասացին՝ եթէ է այլ իմն բնութիւն պարզ,
 աւտար ի չորից բնութեանց, զի ո՛չ հուր է
 եւ ո՛չ աւդ, ո՛չ հող եւ ո՛չ ջուր, այլ ա՛յլ
 իմն է ասեն, լուսաւոր եւ խիստ, որպէս
 գբնութիւն¹⁹ պաղպաղակի. եւ կամ որպէս
 զվանակնէ, ասեն, եթէ ի ջրոց որ պաղեալ
 խստանան՝ մեծաւ հաստատուն կցուածով
 առնու փոփոխումն՝ ²⁰գալ ի կերպարանս
 ականց պատուականաց. եւ ասեն՝ եթէ վա-
 նակն պայծառ լուսաւորութեամբն եւ
 պաղպաղակն մաքուր եւ յատկ գեղեցկու-
 թեամբն՝ նման են լուսաւորութեան աւդոյ
 եւ ջրոյ, յորոց առնուն նորա զաւրինակն
 նիւթոյ հաստատութեան²¹: 32 Բայց ինձ
 արդարեւ ծաղու եւ եպերանաց արժանի
 թուին, որք զանձինս առ իմաստունս ու-
 նէին եւ յիմարեցան: 33 Որք գերկին եւ
 գերկիր անսկիզբն եւ անկատար ասացին,
 որպէս ոք զի տեսանիցէ զիր բոլորակ
 դրոշմեալ յումէ²² եւ իցէ. եւ վասն զի ո՛չ
 էր ինքն ի տեղն²³, յորժամ հանաւ գիրն
 բոլորակ. եւ չերեւի թէ ուստի՞ իցէ սկսեալ.
 եւ կարծիցէ թէ անսկիզբն է: 34 Բայց
 պարտ է նկատել²⁴ մտաւք, եթէ որ եհանն²⁵
 զնա անդէն, արար նմա սկիզբն. եւ նոյն
 բովանդակեաց զնա կատարմամբ: 35 Եւ
 արդ՝ աւելորդ է մեզ²⁶ վասն նոցա յերկա-
 րաբանել²⁷, լքեալ թողցուք զխոտեալսն եւ
 դարձցուք անդրէն ի կէտն ահաւոր, որ է
 երկինն վերին²⁸, որում յոյնք եթերն²⁹ կար-
 դացին եւ հելլենացիք³⁰ հուր թաղկեալ³¹

1 Պ հաղորդութեան
 2 Պ բնութիւն հրոյ
 3 Պ չիբ բնութիւն
 4 ԱԲ հաղորդեալն
 5 Պ հաստատութեան
 6 Պ եւս փիս եւ առաջին
 7 Պ գտեղի
 8 Ա ընդ նովաւ. ըստ գործիականով անսովոր է,
 բայց պահեցին, որովհետեւ բնագրում այդպէս
 էր:
 9 Ա ոչ է
 10 Պ մեծն
 11 Պ յաեագին յերկինն
 12 Գ տեխտն սկսում է՝ արդ յոյնք...
 13 Պ եթեր
 14 Ա հելլենացիք / Պ ֆաղեացիք փիս հելլենա-
 ցիք
 15 Պ որում փիս գորս
 16 Ա եկեղեցոյ
 17 Ա փիլիսոփայոցն
 18 Պ չիբ ֆանգի... եւ արդ՝ (նախ. 35)

19 Ա գբնութեան
 20 Բ գգալ ի կերպարանս
 21 Ա հաստատութեանն
 22 ԱԲ յումէ փիս յումմէ
 23 ԱԲ ի տեղն փիս ի տեղուցն
 24 Ա նկատեալ
 25 ԱԲ էհանն
 26 Պ մեզ աւելորդ է
 27 Պ զնոցայն մտով փիս վասն նոցա յերկարա-
 բանել / Ա երկարաբանեալ
 28 ՊԳ չիբ որ է երկինն վերին
 29 ԱՊ եթեր
 30 ՊԳ ֆաղեացիք փիս հելլենացիք
 31 ԱԲ քախկեալ

ասացին: 36 Եւ է նա մարմին անչարչարելի, հուր պարզ, ո՛չ յուժեքէ եւ ո՛չ ոք ի նմանէ, ինքն յինքենէ, ինքն առանձինն¹ մարմին անհատ, անտեղիտալի, անկորանալի, անխորշ, անփոթ², անգոգ, պատ³ առեալ զամենայնիւ, փակեալ զգոյսս⁴ ընդ իւրեւ⁵ տարածեցաւ, կալաւ բոլորն բոլորակ երկնից թաղուն սերտութեամբ զտարերս ընդ իւրեաւ⁶. եւ բաւական եղեւ մեծատարած⁷ շրջան նորա՝ որ պատեաց զամենայն արտաքուստ, ցուցանել զմեծ ծոց փորուածի նորա բոլորակ գնդաձեւ՝ զոր նոքա⁸ կատարեալ⁹ ձեւ յաւիտենական¹⁰ կոչեն՝ շրջագայ¹¹ անդադար երազութեամբ անչափելի եւ անթուելի եւ անտեսանելի¹². միայն իմանալի. ո՛չ ամենեցուն՝ այլ միայն¹³ որ¹⁴ զիմանալիսն իմանան. ո՛չ որպէս կամին, այլ որպէս ի գոյացութիւն¹⁵ շրջագայութեան, զոր եւ պրկումն անուանեն: 37 Եւ ի ներքոյ պրկմանն ըստ նմին ձեւացեալ կայ հաստատութիւնդ՝ զոր կոչեմք երկին, եւ ասեն զգմանէ¹⁶ թէ ջուր է եւ աւղ: 38 Ո՛չ պաղեալ եւ ո՛չ թանձրութեամբ խստացեալ¹⁷: 39 Այլ ջուր է ճշմարիտ լոյծ բնութեամբ՝ որպէս զաստիս¹⁸. եւ

աւղոյն փչեալ ուռուցեալ գոգեաց¹⁹ որպէս պղպջակք²⁰ որ փչեալ բոլորին²¹ աւղով եւ ի խոնաւութենէ անձրեւաց, եւ առնուն կերպարանս ըստ աւրինակի զմբեթաց. նոյնգունակ եւ հաստատութիւնդ փչեալ աւղով բոլորեալ պատ առեալ զերկրաւ. եւ աւղ թանձր եւ թաղուն, եւ ամենեւին²² բնութիւն ցուրտ առաւել ի ներքոյ²³ մտեալ ի մէջ նորա շուրջ զերկրաւ պրկեալ²⁴ ունի: 40 Եւ²⁵ ի ներքոյ պրկմանն արգելեալ սաստկութիւն հողմոց վերնոց եւ ներքնոց²⁶ եւ ի մէջ առեալ փակեաց զմեծ մարմինս զայս²⁷ զերկիրս: 41 Քանզի ըստ ձեւոյ բուն երկնին²⁸ եւ սա բաղկացաւ՝ զկատարեալ ձեւն²⁹ առեալ եւ սա՝ շրջագայ անդադար ի նմանէ հարկաւորեալ: 42 Եւ ձեւ բոլոր շրջագային՝ բաժանի յերկուս կիսագունդս, զի իցէ մին ի վերոյ եւ միւսն հայեցի ի ներքոյ: 43 Եւ հայեցուածք երկուց կիսագնդիցն հանդիպութեամբ կշիռ³⁰ ուղիղ³¹ ի վերին եւ ի ներքին տրամագիծսն: 44 ³²Քանզի յորժամ պատ էառ վերին շրջագայութիւնն զմեծ զաշխարհաւս զայս՝ մնաց արտաքոյ եղելոց նիւթոցս եւ ո՛չ ինչ, եւ ամենայն որ ընդ նովաւ ըստ նորին ձեւոյ բաղկացեալ: 45 Ո՛չ միայն երկրորդ երկին զոր կոչեմք հաստատութիւն, այլ եւ աւղն թաղուն որ ընդ նովաւ, եւ զարդն որ յաւղն. եւ միանգամայն ամենայն մինչեւ ցներքին ա-

1 Ա առ առանձինն փխ առանձինն
 2 Պ անփոփ փխ անփոթ
 3 ԱԲ պար փխ պատ
 4 Ա զգոյսս
 5 Գ իւրեալ փխ իւրեալ
 6 ԱԲ ինեալ փխ իւրեալ. Թերեւս բնագրում՝ ինքեամբ
 7 Բ մեծարարած
 8 ՊԳ չի՛բ ցո՛քա
 9 ՊԳ տարածեալ փխ կատարեալ
 10 ՊԳ ձեւ յաւիտեան
 11 Դ շուրջ գայ փխ շրջագայ
 12 ՊԳ չի՛բ եւ անտեսանելի
 13 ԱԲ չի՛բ միայն
 14 Դ Պ որք փխ որ
 15 Ա Պ գոյացութեան
 16 Ա եւ Բ չի՛բ զգմանէ
 17 ՊԳ խտացեալ փխ խստացեալ
 18 ՊԳ որպէս զաստիս լոյծ բնութեամբ / Ա զաստիս

19 ՊԳ գոգացեալ փխ գոգեաց
 20 ՊԳ պղպջակ
 21 ՊԳ բոլորովին փխ բոլորին
 22 ՊԳ ամենայնիւ փխ ամենեւին
 23 ՊԳ ի ներքոյ փխ ներքոյ
 24 ՊԳ պատեալ փխ պրկեալ
 25 ՊԳ չի՛բ եւ
 26 ՊԳ հողմոյն վերոյ եւ ներքոյ
 27 ԱԳԲ չի՛բ գայս
 28 ՊԳ երկնի փխ երկնին
 29 ՊԳ կատարեալ զձեւն
 30 ԱԲ կշիռն
 31 Ա ուղիղ փխ ուղիղ
 32 ՊԳԴ չի՛բ Քանզի... երբ ձեւ (նախ. 46)

նաևարութիւն¹ աւղոյս: 46 Եւ եթէ ոք դժուարեցի՛ր եւ կամիցի աւրինակ ցուցական խնդրել², տեսցէ՛ զի լոյժ բնութիւն ջուրց անձեւ է եւ անորակ. եւ եթէ կամիցի ոք զնա ձեւացուցանել ի տեսիլս ինչ՝ այսպէս, եթէ արկանիցես է տիկ նոխազաց՝ զնորին եբեր ձեւ: 47 Նոյնպէս եւ ըստ նմանութեան բուն երկնի՛ եւ ջուրն եւ աւղն ձեւացան³: 48 Ձայտասիկ արտաքինքն ասացին՝ եւ ես հաւանիմ նոցա. մի՛⁴ վասն շուրջ գալոյն երկնից, զի եւ աստուածային գիրք վկայեն. որպէս Յովբայն ասաց տէր. գիտիցե՞ս զշրջանս երկնից: 49 Եւ դարձեալ մին վասն երկու երկին եղելոյ⁵. որում նոյնպէս աստուածային գիրք վկայեն՝ երկինք երկնից ասելով⁶, որպէս յիսկզբանն յայտնապէս ցուցանէ երկու լինել զոր կոչեն արտաքինքն երկին եւ բուն երկին: 50 Բայց վասն նիւթոյ հաստատութեանդ միւսոյ երկնիդ ջուր եւ աւղ լինելոյ՝ բազումք յեկեղեցոյ վկայեն նոցա, որպէս հայաստանեայցս վարդապետ Սուրբն Գրիգորիոս ասէ՝ ջրեղէն հաստատութիւն⁷ երկնից: 51 Եւ⁸ երանելին Բասիլիոս⁹ ի վեցաւրեայ գրին իւրում¹⁰ ասէ, թէ զվերին վայրս աւղոյն հանդերձ խոնաւութեամբ ջրոյն երկին¹¹ կոչէ¹², ըստ այնմ զի ասէ¹³ թռչունս¹⁴ երկնից: 52 Արդ՝ զի՞ ասէ¹⁵ թռչունք երկնից՝ ի յերկրէ լեալք եւ կերակրեալք, եւ ի սմա մեռեալք, զիա՞րդ

իցեն թռչունք¹⁶ երկնից: 53 Եթէ ո՛չ զվերանալն ի յաւղս¹⁷ կոչէ: 54 Եւ դարձեալ ասէ նոյն ինքն Բասիլիոս¹⁸, եթէ յորժամ աւրհնէրն¹⁹ Մովսէս զագգն Յովսեփայ՝²⁰ ասէր ի ցաւոյ երկնից՝: 55 Եւ յորժամ դնէր անէծս Իսրայելի՛ ասէր. Արարից ի վերայ քո գերկիցս պղնձի: 56 Եւ զի՞նչ իցեն²¹ միտք բանին՝ եթէ ո՛չ ամենեւին երաշտութիւն: 57 Զի յաւրինուածոյ պտղոց²² երկրի պատճառք²³ աւղոյն ²⁴խոնաւութիւն է՝ որ անուանեցաւն²⁵ երկինք, որպէս ասէ²⁶ ի ցաւոյ երկնից, զխոնաւութիւն ջուրցն յայտ առնէ՝ զոր ունի աւղն վերին²⁷, որպէս ցանի²⁸ զաշխարհաւ ի պարզ ժամանակի: 58 Ձայս ասէ²⁹ Բասիլիոս: 59 ³⁰Բայց զնիւթոյ բուն երկնէ³¹ բազումք բազում ինչ ասացին. որք եւ³² յեկեղեցոյ³³ ոմանք վկայեն նոցա: 60 Եւ ոմանք այլ ինչ ասեն հանգոյն Փիլոնի՛ թէ³⁴ միտք են եւ ո՛չ նիւթական ինչ: 61 Եւ վասն երրորդ երկնի արտաքինքն ո՛չ հաւանին, եւ ³⁵ո՛չ բնագիր ինչ մեզ յայտնեաց: 62 Բայց վասն ի Պաւղոսէ կոչելոյ՝

1 Բ անցարութիւն
2 Ա խնդրեալ
3 ԱԲ ձեւացաւ
4 ԱԲ միւն
5 ՊԳԴ լինելոյ փիս եղելոյ
6 ՊԳԴ չի՛ր երկնից երկնից ասելով
7 Պ հաստատութիւնդ
8 Պ չի՛ր եւ
9 ՊԳ Բարսեղ փիս Բասիլիոս
10 ՊԴ չի՛ր գրին իւրում
11 ՊԴ երկնից փիս երկնից
12 ՊԴ կոչեաց փիս կոչէ.
13 ՊԴ թէ փիս զի ասէ
14 ՊԴ թռչունք
15 Պ չի՛ր զի՞ ասէ

16 ՊԳ չի՛ր թռչունք
17 ՊԴ յոյն փիս յաւղս
18 ՊԳ Բարսեղ փիս Բասիլիոս
19 ՊԴ օրհնէր
20 ՊԳ Յովսեփոս
* Ն. Ի. 28. 39
Բ Տէ՛ս Ղ. Ե. Ի. 9. 19:
21 ԱԲ իցէ
22 ՊԴ պտղոյ
23 ՊԴ պատճառ
24 Պ խոնաւութիւնն է
25 ՊԳ անուանեցաւ
26 ՊԴ ասելով փիս ասէ
27 ՊԴ օղն ի վեր փիս աղն վերին
28 ՊԴ ցանէ
29 Ա եւ Բ չի՛ր ասէ
30 Գ չի՛ր Բայց... յերկնից իմանի (նախ. 63)
31 ՊԴ երկնից փիս երկնէ
32 Ա որ փիս որք եւ / ՊԴ չի՛ր եւ
33 Ա յեկեղեցոյ
34 ՊԴ եթէ փիս թէ
35 Պ բնագիրք ինչ ոչ յայտնեցին մեզ

ես այսպէս հաւանիմ եթէ¹ զերկրէս ասէ², զի ուր Աստուած է՝ նա երկին կոչի: 63 Եւ Փրկչին մերոյ Քրիստոսի Աստուծոյ ի վերայ երկրի շրջելով՝ երկին³ ասեմ կոչիլ ի Պաւղոսէ. մանաւանդ զի դրախտն յերկրի՛ս եւ ո՛չ յերկինս իմանի:

1 Գ. ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿՐԻ

2 Զերկիր ոմանք յարտաքնոց⁴ բարեաց փիլիսոփայիցն ասացին թէ՛ ձեւացեալ է իբր սկուտեղ: 3 Եւ ոմանք ասացին իբր զգունդ⁵: 4 Եւ ոմանք որպէս քուեայ յերկեռեակ⁶ դիմի⁷, եւ ի միջոցի⁸ երկնի կառուցեալ՝ սաստկութեան⁹ հողմոյ ի ներքոյ մտեալ համբարձեալ ունի զերկիր¹⁰ ի վեր. եւ ընդ անգայտութեան¹¹ ցան եւ ցիր հողոյն երկրի խառնեալ մանրասիկ խոնաւութիւն ջուրց. եւ հողմոյն¹² սաստկութեամբ ի վեր փչելով, եւ երկրիս թանձրահող ծանրութեամբ¹³ ի վայր կալով կափչի հողն յիրեարս, եւ ճնշի իբր¹⁴ ի մամուլս՝ մանրասիկ խոնաւութիւն¹⁵ ջուրցն ի վեր կոյս. եւ խտանայ¹⁶ երկրային մարմինս ի ներքոյ ջուրցն՝ եւ լինի սալայատակ հաստատրամ¹⁷ անփապելի¹⁸ եւ անպայթելի¹⁹.

նեցուկ անվթար զբազմութիւն ջուրցն²⁰ յինքեան ունելով. զոր եւ ծով անուանեմք: 5 Եւ քանզի երկիրս²¹ չորեքկուսի ի միջոցի երկնի կառուցաւ, ո՛չ թոյլ տայ սմա երկին իւրով երազութեամբն ի ներքին կիսագունդն խոնարհել²²: 6 Քանզի երկիր իւրով ծանրութեամբն հակէ ի վայր իջանել՝ եւ հողմն իւրով ուժգնութեամբն ջանայ ի վեր բերել զնա: 7 Եւ ո՛չ ծանրութիւն երկրիս թողացուցանէ ի վեր²³ բերել²⁴. եւ ո՛չ ուժգնութիւն հողմոյն թոյլ²⁵ տայ ի վայր իջանել: 8 Եւ այնպէս զհասարակալչիո կէտն կալեալ կայ: 9 Եւ յերկոցունց հակառակաց²⁶ միջոցն²⁷ զտրամագիծն²⁸ ունի: 10 Իսկ կայեան սորա ի տրամագիծ²⁹ անդր³⁰ զուղղանկիւնսն չորեքսին³¹ առ միմեանս հայեցուցանէ, եւ ի հայել ուղղանկիւնեացն³² առ տրամագիծն³³ միջին՝ զամենայն հարթադակ³⁴ զուգամասն³⁵ զլեռնայինն եւ զդաշտայինն եւ զծովայինն յարմարեալ անվնաս պահէ: 11 Զի որք այսսեն³⁶ անկասկած առցեն զլինելութիւն հրամանաւ արարչին: 12 Եւ եթէ ոք կամիցի³⁷ աւրինակ տեսական գարտաքնոցն լսել՝ իբր թէ գկայս երկրի նմանեցուցեալ³⁸, ինձ ի դէպ թուի ասացեալն՝ իբրեւ¹

1 ՊԴ ԹԷ փԻՍ ԵՔԷ
2 ՊԴ ԱՍԻԳԷ փԻՍ ԱՍԷ
3 ՊԴ ԵՐԿԻՆԻՖ փԻՍ ԵՐԿԻՆԻ
4 ՊԴ չԻՐՅԱՐՏԱՖԻՆՈՑ
5 Պ ԻՐՐԵՆ ԳԳՈՒՆՈ
6 Պ ԵՐԿԵՌԱԿ
7 Պ չԻՐ ՊԻՄԻ
8 Պ ՄԻՋՈՑԻՆ
9 Բ ՍԱՍԿՆՈՒՔԻՆ
10 Պ ԳԵՐԿԻՆՍ փԻՍ ԳԵՐԿԻՐ
11 Պ ԱՆԳԱՅՏՈՒՔԻՆ
12 Պ ԽՈՂՄՈՑ
13 Պ ԲԱՆՃՐՈՒՔԵԱՄԲ ԽՈՂՈՅՆ փԻՍ ԲԱՆՃՐԱԽՈՂ ԾԱՆՐՈՒՔԵԱՄԲ
14 Պ ԻՐՐԵՆ փԻՍ ԻՐՐ
15 ԱԲ ԽՈՆԱՒՈՒՔԵԱՆՆ
16 Դ ԽՍՏԱՆԱՅ փԻՍ ԽՍՏԱՆԱՅ
17 ԱԲ ԽԱՍՏԱՏԱՏՐԱՄ. ՈՒՂՂՈՒՄ ԵՆԻՐ՝ ԸՍՏ Պ-Ի:
18 Պ ԱՆՊԱԽԵԼԻ փԻՍ ԱՆՓԱՊԵԼԻ
19 Ա ԱՆՊԱՅԹԵԼԻ

20 Պ ԳՐԱԳՈՒՄ ՋՈՒՐՍ
21 ԱԲ ԵՐԿՐԻ
22 Բ ԽՈՆԱՐԽԻԼԻ
23 Ա ՎԱՅՐ
24 Ա ԲԵՐԻԼԻ
25 ԱԲ չԻՐ ԹՈՅԼ
26 Պ ԽԱԿԱՌԱԿԱՅՆ
27 Պ չԻՐ ՄԻՋՈՑԻՆ
28 ԱԲ ԳՏՐԱՄԱԳԻԾՍՆ
29 Պ ՏՐԱՄԱԳԻԾԻ
30 Պ ԱՆՂ
31 Պ չՈՐԵՍԵԱՆ
32 Պ ՈՒՂԻՂ ԱՆԿԵԱՆԳՆ
33 Պ ՏՐԱՄԱԳԻԾՍՆ
34 Դ ԽԱՐՔ ԱՐՂԱԿ
35 Պ ԳԼՆՈՆԱՅԻՆ ԵՎ ԳՂԱՇՏԱՅԻՆ ԵՎ ԳԾՈՎԱՅԻՆ
36 Պ Ի ԱՅՍ ԵՆ / ԱԲ ԱՅՍԵՆ. ԱՆՂՈՂՏ ԽՏՔԱՐՈՒՍԾ ԲԱՌ
37 Պ ԿԱՄԵՍԿԻ
38 Պ ՆՄԱՆԵՑՈՒԿԱՆԵԼԻ

րեւ¹ ձու. որպէս նորա դեղինն² ի միջին զնդաձեւ³ կառուցեալ կայ եւ սպիտակն շուրջ զնովաւ, եւ խեճեպն պատ առեալ զամենայնիւ: 13 Նոյնպէս երկիրս ի միջոյ⁴ կառուցեալ կայ, եւ աւղ⁵ շուրջ զնովաւ, եւ երկին պատ առեալ զամենայնիւ: 14 Դարձեալ եթէ առցէ ոք աման խեցեղէն, եւ արկցէ անդր⁶ ջուր, ձէթ⁷ եւ աւազ, ահա յայտնի երեւեցաւ: 15 Աւազն կալաւ զներքին կողմն ամանոյն⁸, եւ ձէթն զվերինն, իսկ ջուրն հարկաւորեալ ի միջոցին⁹ կառուցաւ, եւ մարմին ամանոյն¹⁰ պատ առեալ զամենայնիւ: 16 Իսկ եթէ տարերքս այսպիսիք¹¹ ունին նմանութիւն ցուցական արարածոցս, ո՞րչափ եւս առաւել արարիչն ամենայնի կամի զի արարածքս այսպէս յաւրինեալ կազմեցին¹² բնական բերմամբք¹³: 17 Իսկ որ ինչ ի չար¹⁴ փիլիսոփայիցն յաղագս երկրի եղեալ է աւրինակ՝ ատելի է ինձ, ի նոցանէ ասից¹⁵ ճառել բան¹⁶ բովանդակ¹⁷: 18 ¹⁸Այլ զի կամիմ որպէսզի փոքր ի շատէ եւ զնոցայն իմացուցից ձեզ: 19 ¹⁹Աւրինակ առնուն զփամփուշտ արջառոյ, փչեն եւ ընկենուն ի նա հատ կորեկի մեծի որ լինի բոլոր ամենեւին. եւ յոչինչ հասանելով ի միջին կառչի: 20 Դարձեալ այլ աւրինակ ասեն զյարկ ա-

ղամանդեայ գմբեթին որ ի Կրիտէ²⁰. եւ զանդրին երկաթի՝ որ ի մէջ աւղոյն կառուցեալ կայ՝ ո՛չ ոք²¹ հաստատելով²². զի ծանրութիւն երկաթոյն ի վայր հակէ եւ զաւրութիւն աղամանդին ի վեր քարչէ, եւ այնպէս կախեալ կայ հնարագիտութեամբ ճարտարին: 21 Ջոր առաջինքն կրետացւոց գլուխ մեհենեաց²³ ունէին: 22 ²⁴Արգ՝ թէպէտ եւ արտաքինքն յաղագս երկրի այսպէս ասացին, եթէ չարքն եւ եթէ բարիքն հանգոյն նոցին՝ թէպէտ եւ սակաւիկ ինչ մաքրագոյն: 23 Բայց ես ոչ հաւանիմ նոցա, յիշելով զաստուածային բանն որ առ Յովբն ասէ. Յե՞ք²⁵ վերայ հաստատեալ²⁶ են աղիս դորա՞: 24 Ես արդարեւ անգիտելի վարկանիմ զայն ի մարդկանէ զի թէպէտ եւ լսեմ ի սաղմոսէն²⁷ թէ ի վերայ ծովու հիմունս արկ²⁸ նմա²⁹ք. կարծեմ թէ վասն զի խառն ընդ սանդարամետս է ջուրն՝ զայնմէ³⁰ ասիցէ. զի³¹ ջրոց³² ի վեր ունել զերկիր տարակուսին միտքս թէ զիա՞րգ ի վերայ այնչափ բնութեան ջուրց կայցէ³³ անչափ ծանրութիւն երկրիս³⁴ եւ ո՛չ ընկղմի, եւ ո՛չ զերծեալ փրծանի յամե-

1 ԱԲ չիբ իբրեւ
2 Բ դեղին
3 Դ գնդատեսակ
4 Ա միջոց / Պ միջոցին
5 Պ ապա փխ աւղս
6 Պ անդ
7 Պ եւ ձէթ
8 Դ ամանին
9 Ա ի միջին
10 Պ ամանոյն մարմինն
11 Պ այսպիսի
12 Ա կազմեցին
13 Պ բերմամբ
14 Պ չարաց փխ չար
15 Պ ասիցն
16 ՊԳ չիբ բան
17 Պ գրովանդակն
18 Պ չիբ Այլ... արքինակ (նախ. 20)
19 Հմտ. եզնիկ, II, ԻԶ (տե՛ս ՄԶ, հատոր Ա, էջ 483):

20 Ա Կրետէ / Պ Կրետէս
21 Պ յոք փխ ոք
22 Պ հաստատելով փխ հաստատելով
23 Ա մեհենացն
24 Գ չիբ Արդ... սիւնք նորա դողան (նախ. 49)
25 ԱԲ Յեք. ուղղում ենք՝ Յեք
26 Պ հաստատեղան
27 Յ՞ք. ԼԸ 6
28 Պ Սաղմոսարանին
29 Դ Էարկ փխ արկ
30 Պ երկրի փխ նմա
31 Ս՞ք. ԻԳ 2
32 Պ զայնմանէ / ԱԲ զայնմէ. թեւ գրաբարում զայնմէ ձեր գոյութիւն չունի եւ կայ միայն զայնմ կամ զայնմանէ, բայց որովհետեւ սպասելի էր զայնմէ հնագոյն ձեր, պահեցինք այս ձեւով:
31 Պ չիբ գի
32 Պ ջրոյ փխ ջրոց
33 Ա կայցցէ
34 Պ երկրի

նայն կողմանց երկրէ սորեալ¹ եւ ընկղմեալ² ի ջուրս: 25 Արդ՝ ես հաւատամ բանի³ միւսոյ⁴ սաղմոսին, որ ասէ թէ⁵ ես հաստատեցի զսիւնս նորա⁶: 26 Իբր թէ հրաման աստուածային կարող է ունել զարարածս յերաքանչիւր կարգի, եւ ի մարդկանէ անգիտելի է: 27 Ասեն արտաքինքն զբնակութիւնս կենդանեաց յերկրի⁶ աստի եւ անտի. եւ թէ⁷ գոն ի ներքոյ երկրի մարդիկ⁸ եւ այլ կենդանիք, որք ընդդիմոտունք են մեզ՝ որպէս ճանճք⁹ զխնձորով¹⁰ պատեալք: 28 Նոյնպէս եւ մարդիկ¹¹ զերկրաւ, եւ յամառեալ պնդին ասելով՝ եթէ ո՛չ էին մեզ¹² ընդդիմոտունք ներքոյ յարեակք¹³, ո՞ւմ արդեալք¹⁴ արեգակնդ¹⁵ տայր լոյս զկէս աւուրն¹⁶, յորժամ ստուերաւն զմեզ գիշերացուցանէ. զի յանաւգուտս¹⁷ արեգակն¹⁸ ծախել զընթացս¹⁹ անհնար է ասել: 29 Անմտութիւն մեծ եւ առաւել²⁰ սխալանք²¹ թուին ինձ առ ի նոցանէ ասացեալքս. զի²² թողում ասել զյանդիմանութիւն որ յաստուածային

զրոյ: 30 Բայց յորժամ մարդկային իմաստիւք հայեսցիս²³, յայտնապէս երեւի անմտութիւն ճառից նոցա: 31 Զի թէ²⁴ աստէն իսկ յաշխարհի²⁵ բազում այն է՝ որ անբնական եւ անկենդանեաց տայ արեգակն լոյս քան որ բնաւորքս են տեղիք²⁶ եւ յորում գոն կենդանիք: 32 Որպէս հիւսիսայինն ի սառնամանեացն է անկենդանի: 33 Եւ կամ հարաւային երկիրն²⁷ ի յաւելորդ ջերմութենէն՝ զոր այրեցական գաւտին կոչեն: 34 Կամ անապատն²⁸ արեւելից՝ յորում եւ ի զեռնոց անգամ ո՛չ երեւին²⁹: 35 Բայց պարտ է մեզ զերկբայանալ խորհրդոցս իմոց³⁰ պատմել ձեզ, որ ինչ յաղագս այսր եղեւ: 36 Թէպէտ եւ լսէի ի մարգարէից եւ յամենայն աստուածային զրոյց, ի վարդապետաց եկեղեցոյ³¹, եթէ ո՛չ գոն այլ ներքոյարեակք³² կենդանիք, սակայն ես ³³հաւանեալ էի ընդդիմոտունս մեզ լինել: 37 Եւ ըստ իմոց ³⁴խորհրդոցս զաստուածային բանսն ձեւանալ համարէի: 38 Եւ արդ մի՛ զիս եպերէք, սիրելիք, գիտէ՛ ծածկագէտն, զի ո՛չ ստեմ: 39 Մինչդեռ էի ³⁵յաղաւթս առ առաւատուն ի վկայարանի Սրբոյն Եւզինեայ եւ միտք իմ³⁶ յա՛յս խորհուրդս³⁷ ծփէին, քուն էառ զիս: 40 Եւ տեսանէի որպէս թէ արեգակն ի ծագելն խոնարհեալ³⁸ յերկիր իջա-

1 ԱՒ սորել. ուղղում ենք՝ ըստ Պ-ի:
 2 Պ անկանի փխ ընկղմեալ
 3 Պ չի՛ք բանի
 4 Պ միւսում
 5 ԱՒ չի՛ք թէ
 6 Ս աղմ. Հ՛Գ 4
 6 Պ չի՛ք յերկրի
 7 Պ եթէ փխ թէ
 8 Բ մարդիկի
 9 Ա. նանջ / Բ նանն
 10 Ձեռագրերում խնձորով. ուղղում ենք՝ զխնձորով
 11 Պ մարդիկ փխ եւ մարդիկ
 12 Պ չի՛ք մեզ
 13 Պ չի՛ք ներքոյարեակի
 14 ԱՒ արդեոֆն (!)
 15 Պ արեգակն
 16 Պ օրն փխ աուրն
 17 Պ անօգուտ / ԱՒ անօգուտս. ուղղում ենք՝ յանաւգուտս
 18 Պ արեգակն
 19 Պ զընթացս իւր ծախել փխ ծախել զընթացս
 20 Պ աւելի փխ առաւել
 21 Պ չի՛ք սխալանք
 22 Պ չի՛ք զի

23 Պ հայիցիս
 24 Դ եթէ փխ թէ
 25 Դ աշխարհիս
 26 Պ բնականորֆն են տեղեօֆ
 27 Պ հարաւայինն երկիր
 28 Բ անապատ
 29 Պ ոչ գտանի փխ ոչ երեւին
 30 Ձեռագրերում իմոյ. ուղղում ենք՝ իմոց
 31 Ա եկեղեցոյ
 32 Պ ներքոյարեակ
 33 Ա հաւանել էի
 34 Պ խորհրդոց զաստուածային զբանն
 35 Պ առաւատին յաղօթսն
 36 Պ չի՛ք իմ
 37 Դ խորհրդածէին
 38 Պ խոնարհէր

նէր¹: 41 Եւ ես յառաջն² ընթանայի եւ ի գիրկս ընդունէի³ զնա. եւ նա էր պատանի անմուրուս⁴, ոսկէգլխակ⁵, եւ շրթունք բերանոյ նորա որպէս թէ ոսկով լինէր ոծեալ. եւ ինքն սպիտակս եւ փայլունս զգեցեալ⁶ հանդերձս. եւ լոյս սաստիկ ելանէր ի բերանոյն⁷: 42 Եւ ես⁸ ասացի ցնա՝ եթէ⁹ ի վաղնջուց ցանկացեալ էի ի քէն լսել բան. արդ՛ ադէ պատմեա ինձ¹⁰ եթէ յորժամ ի մէնջ ծածկիրս¹¹ ո՞ւմ տաս լոյս, գո՞ն այլ¹² կենդանիք ի ներքոյ երկրի¹³ եթէ¹⁴ ոչ: 43 Եւ նա ասէ ոչ, այլ լերանց եւ ափափայից¹⁵ ձորոց եւ անձաւաց անկենդանեաց տամ լոյս: 44 Եւ իմ պատմեալ զայս վարդապետին իմում. եւ նա ասէ ցիս¹⁶ ընդէ՞ր ոչ հարցանէիր զայդ՛ եւ նա¹⁷ եցոյց ինձ զճառս երանելոյն Ամփիլոքիոսի¹⁸, որ մեկնէր զգիրս¹⁹ Յովբայ. եւ ի խաւսան տեառն որ²⁰ ասէր այսպէս. Զի՞նչ վայր՛ իցեմ ուր ծածկեմ ես զարեգակն²¹ ի գիշերի յերեսաց ամենայն կենդանեաց՝: 45 Արդ՛ պարտիմք հաւատալ մեծի վարդապետին²²

եւ նորուն նմանեաց արանցն²³ աստուածայնոց. եւ ո՛չ արտաքնոցն²⁴: 46 Եւ զշարժմանց երկրիս ²⁵որ լինին ի տեղիս տեղիս, զերկինս պատճառս ասեն աստեղացս այսպէս արտաքինքն, եթէ հուրն վերին է հարկաւոր շարժումն, եւ վերաբերի բնութիւն շրջագայ կազմութիւն բոլորակ գնդաձեւ տեսակ, ապաքէն եւ զհողմ ընդ իւր ձեւացոյց. քանզի է յանկութիւն հրոյ եւ հողմոյ առ միմեանս. եւ ի շրջագայանալն իւրում յառնէ հողմ փոթորկեալ ի նմանէ եւ բախէ գներքին կողմ սանդարամետաց. եւ ուրանաւր բախէն՝ շարժի ի վերայ նորա երկիրն: 47 Բայց ես ո՛չ հաւանիմ այսմ, թէպէտ եւ յառաջագոյն գիտեն նոքա զլինելն: 48 Այլ ես հաւատամ բանի²⁶ սաղմոսին որ ասէ. Ո՞ հայի յերկիր եւ տայ²⁷ դողալ սմաէ: 49 Կամ որպէս ի Յովբն պատմի՛ թէ²⁸ Ո՞վ շարժէ գառ ի ներքոյն²⁹ երկնից ի հիմանց. եւ սիւնն նորա դողանէ:

1 Դ. 30ՅԱՂԱԳՍ ԾՈՎՈՒ

2 Զծովէ ասեն խելագարեալ փրկիսփայլքն հեթանոսաց՝ թէ պատ առեալ զերկրաւ, եւ ի միջի ծովու է երկիր որպէս³¹ կղզի մի. եւ ջուր ի վերայ աւզոյ եւ ի կողմանէ: 3 Իսկ որ ի վերայ երկրիս³² են ծովք, ընդ որ շրջին մարդիկ. գոյ³³ նոցա

1 Պ իջանել
2 Պ յառաջս
3 ՊԴ ընդունի
4 ՊԴ անմուրուս
5 Պ ոսկէգլխակ
6 Պ ունէր փիս զգեցեալ
7 Պ բերանոյ նորա
8 ԱԲ չի՛ք եւ ես
9 Պ թէ փիս եթէ
10 Պ չի՛ք ինձ
11 Պ ծածկիրս ի մէնջ
12 ԱԲ չի՛ք այլ
13 Պ երկրիս
14 Պ թէ
15 Պ անփայից / Ա փայլացայից / Բ փայլայից. ուղղում ենք՝ ըստ ՆՀԲ-ի:
16 Պ գիս
17 ԱԲ չի՛ք նա. ուղղում ենք՝ ըստ Պ-ի:
18 Պ Ամփիլոքիոսի. յուն.՝ Ἀμφίλοκος
19 Պ զգիրսն
20 Պ չի՛ք որ
21 Բ արեգակն
՝ Հմմտ. Յ՞ք. ԼԸ 19:
22 Դ մեծ վարդապետն

23 ՊԴ արանց
24 ՊԴ արտաքնոց
25 ՊԴ չի՛ք որ... զհաւասարութիւն պահէ (գլուխ Ե, նախ. 19)
26 Պ չի՛ք բանի
27 Դ եւ կամ փիս եւ տայ
՛ Ս՞ք. ՆԳ 32
28 Պ եթէ փիս թէ
29 Պ ներքոյս
՛ Յ՞ք. Թ՝ 6
30 Դ չի՛ք Յաղագս ծովու... ի բուն ծովէն
31 Պ իբրեւ փիս որպէս
32 Դ երկրի
33 Ա կայ փիս գոյ

եզեր սպառուած¹ և բովանդակած. ի նմա² են ձկուռք և այլ կենդանիք բազումք: 4 Իսկ ի ծովուն որ շրջապատեն գերկիր³ ո՛չ գոնե⁴ ի նմա կենդանիք և ո՛չ եզեր սպառուածի⁵. քանզի ո՛չ երկիր և ո՛չ այլ ինչ կայ զնովաւ, և ո՛չ արեգակն անցանէ զնովաւ, այլ ընդ եզեր նորա առ երկրաւ մտանէ և ելանէ: 5 Փիլիսոփայքն բարիք⁶ ասացին զծովէ՝ եթէ այս իսկ է, որ ի վերայ երկրի է և ի մէջ, ընդ որ շրջին մարդիկ, և ո՛չ գոյ այլ ծով արտաքոյ երկրի: 6 Եւ այս ծովակք⁷ թէպէտ և սահմանաւ⁸ զատեալք⁹ են ի միմեանց, այլ են մի¹⁰, զի ծակք են¹¹ ի միմեանս ի ներքոյ երկրի¹², և յատակք¹³ ամենեցուն ի միմեանս հային. թէպէտ և յոյժ հեռի են վերին սահմանաւք¹⁴ ի միմեանց: 7 Բայց¹⁵ ևս հաւանիմ¹⁶ այսմ զոր աստուածային գիրքն¹⁷ հանգոյն սոցա ասաց¹⁸: 8 Ժողովեսցին ջուրքը¹⁹ ի ժողով մի. յորմէ մարթէ ուսանել²⁰ թէ խառնին ի միմեանս և զուգեալ լինին մի: 9 Եւ դարձեալ ասէ²¹ զժո-

ղովս ջուրցն կոչեաց ծովս. ահա յայտ է թէ որոշեալ սահմանաւք եցոյց զխորշս գոգոցն, որ են յամենայն կողմանս²² երկրի. և ունին իւրաքանչիւր խորշքն առանձին կերպարանս, եթէ ծովն հարաւոյ, եթէ ծովն արեւելից, եթէ ծովն հիւսիսոյ, եթէ ծովն արեւմտից: 10 Եւ անուանս²³ ևս ունին իւրաքանչիւր գոգք²⁴ բազումք ծովուց: 11 Զի մինն անուանեալ կոչի Պոնտոս և Եւքսինոս²⁵. և միւսն²⁶ Պրոպոնտոս²⁷ և Հելեսպոնտոս. և միւսն Եգէոս և Յոնէոս²⁸. և միւս ծովն Սարգոնիկէ²⁹ աշխարհին. և միւս ծովն³⁰ Սիկիլիայ աշխարհին. և միւսն Տիւրոսի, հանդերձ այլևս բազում անուամբք՝ որ անցանեն ըստ³¹ թիւ և ըստ³² համար: 12 Են և³³ այլ բազում ծովակք որ³⁴ ո՛չ են յաշխարհածովէ³⁵, թէպէտ և զաղի և զգառն ճաշակս ունիցին, և աւազաւք³⁶ սահմանեալ գտանիցին ըստ աւրինակի կերպարանաց մեծի ծովուն³⁷, սակայն ոչ է մարթ զծովակսն ծովս կոչել: 13 Ո՛չ գԱսպղատիտէս³⁸ ծովակ որ մաւտ յաշխարհն Հրէաստանի է. և ո՛չ գԱերբոնիտէս³⁹ ծովակ որ է ընդ Եգիպտոս և ընդ Պաղեստինէ աշխարհի⁴⁰ միջի⁴¹. և գայ հասանէ ի կողմանս արա-

1 ՊԻ սպառուածն փխ սպառուած / ԱԲ եզերս պառուած. ուղղում ենք՝ եզեր սպառուած
 * Հմմտ. Դ. Թ. ագ. Ժ. Թ. 23:
 2 Պ սմա փխ նմա
 3 Պ շուրջ պատին գերկրաւ
 4 ԱԲ գոյ փխ գոն
 5 Պ սպառուածի փխ սպառուածի / Ա. եզրս պառուածի
 6 Ա. բարիքն
 7 Պ ծով փխ ծովակք
 8 Պ սահմանաւ փխ և սահմանաւ
 9 Պ գատեալ
 10 Պ մի ևն փխ ևն մի
 11 ԱԲ ծածկեն փխ ծակք են. ուղղում ենք՝ ըստ Պ-ի:
 12 Պ երկրիս
 13 Դ յատակ
 14 Դ սահմանօքն
 15 Պ և փխ Բայց
 16 Դ այսր փխ այսմ / Դ այս այսպէս զի աստուածային...
 17 Պ գիրքն
 18 Պ ասէ փխ ասաց
 19 Պ ջուրքն
 20 Պ իմանալ փխ ուսանել
 21 Դ ասէ քէ

22 ԱԲ կողմունս. ուղղում ենք՝ կողմանս
 23 Դ անուանին փխ անուանս
 24 Պ գոգքն
 25 ԱԲ Եւքսինոս. ուղղում ենք՝ ըստ Պ-ի:
 26 Պ մին փխ միւսն
 27 Պ Պրոպոնտոս
 28 Պ Յունիոս
 29 Պ Սարգոնիկեայ
 30 Պ չիք ծովն
 31 Պ չիք ըստ
 32 Պ չիք ըստ
 33 Պ և ևն
 34 Դ որք փխ որ
 35 Պ յաշխարհածովէն
 36 ՊԴ աւազով
 37 ՊԴ ծովուցն
 38 Դ գԱսփատէս / Պ գԱսփալղէս
 39 ՊԴ գԱերբոնիտիս
 40 Պ չիք աշխարհի
 41 Ա միջի

բացոց: 14 Եւ ո՛չ մեր աշխարհիս ծովակ¹ գոր կոչեմք Բզնունեաց², եւ ո՛չ այլքն³ 4որ յարեւելս են նոյնանմանք: 15 Զի⁵ սոքա, գորս թուեցաքս⁶, ծովակք են եւ ո՛չ ծովք: 16 Թէպէտ եւ ասեն ոմանք⁷ գծովէն որ ա- նուանեալ կոչի Հիւրկանիա. ⁸Եւ զնորուն ընկերն որ անուանեալ կոչի Ասպիայ⁹ թէ¹⁰ զատեալ մեկնեալ են սահմանաւք¹¹ ի բուն ծովէն: 17 Այլ որ փոյթ անձին¹² կալան ի դիր առնուլ զաշխարհ ամենայն, որպէս յառաջն ասացի, ասեն թէ ծակ¹³ ի մի- մեանս են ծովքն եւ երթան կցին յիրեարս ի¹⁴ ներքոյ երկրի, որպէս զի լինել ըստ աս- տուածային գրոց ժողով ջրոցն¹⁵ ծովու մի: 18 Բայց վասն միակշիռ կալոյ ծովու¹⁶ եւ ո՛չ լնլոյ ի գետոց եւ յուղից¹⁷ ըստ բա- նին Սողոմոնի¹⁸, որ ասէ¹⁹ թէ ամենայն ուղիս²⁰ ծով գնան եւ ծով ո՛չ լնու²¹։ 19 ²²Այսպէս ասեն չար փիլիսոփայքն թէ անդատին ի նմանէ ելանեն գետք եւ ա- կունք աղբերաց. եւ վասն այնորիկ ո՛չ լնուն. զի որպէս ելանեն, նոյնպէս եւ մտանեն: 20 Եւ վասն աղի եւ դառն հա-

մոյն ասեն՝ թէ վասնզի ո՛չ ելանէ ջուր ի վերայ երկրի որ պարզէ զմրրութիւն նորա եւ պղտորութիւն, վասն այնր է դառն եւ աղի: 21 Իսկ փիլիսոփայքն բարիք այս- պէս²³ ասացին վասն միակշիռ կալոյ ծո- վու. թէ ջերմութիւն արեգականն ծծէ եւ քարչէ²⁴ զքաղցունս եւ զնորբուն եւ զթե- թեւսն գոլորշեան²⁵ հանէ յաւդն²⁶: 22 Եւ թանձունքն եւ ծանունքն անդէն մնան, ²⁷այսինքն է մրրեալքն եւ պղտորեալքն: 23 Եւ որ անդէնն մնան, են աղիքն եւ դա- ոինքն²⁸: 24 Եւ վասն այնր²⁹ է ծով միա- կշիռ եւ ժահահոտ³⁰, զի գոլորշին որ ձգե- ցաւ ջերմութեամբն արեգական՝ պակասե- ցոյց զյաւելուածն եւ տարաւ զքաղցրու- թիւնն: 25 Եւ աւրինակ տան զսանս եւ զկաթսայս³¹ լի ջրով եռացուցեալս ի հրա- տի. եւ միտ դիր թէ զհարզ լինի³² թերու- թիւն ջուրցն³³ գոլորշեան որ ելանէ ի նմանէ. զի թէ յերկար թողցես ի բորբո- քեալ հրատին եւ ո՛չ յաւելցես³⁴ ածել ի նա ջուր, ամենեւին սպառի: 26 Նոյնպէս եւ ծով ասեն³⁵ զուգեալ կայ յաւելոյ գետոց եւ յուղից³⁶: 27 Եւ ի պակասելոյ գոլոր- շոյն³⁷ գոր ձգէ արեգակն տապովն իւրով՝ հանէ յաւդն: 28 Ասեն աւրինակ եւ³⁸ ի նաւավարաց ³⁹որոց պակասի ջուր ի ծովու, առնուն ասէ ջուր ծովուն զաղին եւ

1 ՊԴ ծովակս
2 Ա Բրբզնունեայ
3 ՊԴ այլք
4 ՊԴ որ կոչին նոյնանմանք / ԱԲ չիք որ կոչին
5 Դ Բանգի փիս զի
6 ՊԴ գոր ասացաք փիս գորս բուեցաք
7 Պ ամանք
8 Ա եւ զնորուն ընկերն որ անուանեալ կոչի Ասպիայ
9 Դ սապես փիս Ասպիայ
10 Դ եթէ փիս թէ
11 Պ չիք սահմանաւք
12 Ա Պ յանձին
13 Պ ծակք են
14 Պ չիք ի
15 ՊԴ ջուրցն
16 Բ չիք ծովու
17 ԱԲ յուղից
18 Ա Սողոմոնի
19 Պ ասէ
20 ԱԲ ուղիս
21 ՊԴ է լնու
22 Դ չիք Այսպէս... փիլիսոփայքն

23 Պ չիք այսպէս
24 Պ քարչէ փիս քարչէ
25 Պ գոլորշեան
26 Դ յաւդն
27 Պ այսինքն պղտորեալքն եւ մրրեալքն
28 ՊԴ աղի եւ դառնք
29 Դ այն
30 Պ ժահահոտ փիս ժահահոտ
31 Պ զկաթսայս եւ զսանս
32 Պ ելանէ փիս լինի
33 ՊԴ ջրոյն
34 Պ յաւելցես
35 Պ չիք ասեն
36 Պ ուղից
37 Պ գոլորշոյն
38 Պ չիք եւ
39 Պ որոց թէ պակասէ ջուրն

զգառն եւ արկանեն¹ ի կաթսայ եւ եռացուցանեն ի հրատի, եւ դնեն սպուռնգս մեծամեծս խփուռնս կաթսայիցն. եւ ի խոնաւութենէն զոր առնուռն սպուռնգքն ի գորշուրշուրն² ջուրս քաղցուռնս ժողովեն ի նոցանէ³ քամելով. եւ այսպիսի հնարիւք առնին դարմանք կենաց նոցա ի նեղութենէ⁴ ջուրցն նուազութեան յորժամ պակասիցի⁵ ի ծովու: 29 Արդ՝ թէպէտ եւ աւրինակս հաւանական⁶ տան արտաքինքն, սակայն ինձ ո՛չ է հաճոյ. քանզի հաւատացեալ եմ թէ հրամանն⁷ աստուածային է, որ ունի գծով արգելեալ միակշիռ. ըստ բանի սաղմոսի⁸ որ ասէ՝ սահման եղեր⁹ եւ ո՛չ անցանքն եւ ո՛չ եւս դառնան ի¹⁰ ծածկել զերկիր՝ որպէս զառաջինն: 30 Քանզի ինքն ասէ տէ՛ր, փակեցի գծով դրամբք, եղի նմա սահմանս¹¹. ասացի ցայդ վայր եկեսցես՝ եւ այլ մի անցցե՛ս¹². եւ այդրէն ի քեզ խորտակեսցին ալիք քո: 31 Արդ՝ յայտ է¹³ 14թէ գնալոյ¹⁵ ջրոց ծովու յերեսաց երկրէ¹⁶ ո՛չ արեգական եղեւ պատճառք¹⁷, այլ հրաման¹⁸ աստուածային. զի յառաջ իսկ քան զլինել արեգական¹⁹ ժողովեցան²⁰ ջուրքն ի տեղի ծովու, եւ ցամաքեցաւ երկիր: 32 Ապա

յայտ է թէ այժմ²¹ ի հրամանէ Աստուծոյ արգելեալ կայ ծով²² միակշիռ, զի մի դարձցի²³ ի ծածկել զերկիր:

1 Ե. ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿՆԱՅԻՆ ԶԱՐԴՈՒՑ

2 Որ ինչ յաղագս երկնային զարդուց ի մէջ քաղդէացուց²⁴ պատմին բանք բաշաղանաց²⁵, աշխատութիւն անշահ համարիմ ճշդիւ²⁶ պատմել: 3 27Բայց վասն ի գիտութիւն²⁸ ձեզ հասուցանելոյ՝ ասացից փոքր ի շատէ: 4 Յառաջինսն վարժ դպրութեան եւ այլոց արուեստից բազմաց որք յիմաստասիրութեան են, մանաւանդ աստեղաբաշխութիւն²⁹, ի քաղդէացիս երեւեցաւ. եւ ապա եզրպտացոց եւ հելլենացոց ուսեալ՝ առաւել եւս զաւրացուցին: 5 Եւ թէպէտ եւ ջանացան զհետ իմաստից լինել, ո՛չ քաջ գինքեամբ պարատեսեալ, չկարացեալ վերաբերիլ եւ անցանել ըստ տեսութեան զարդուդ ի վեր, եւ առ պատճառաւն վերին ո՛չ կարացեալ հասանել. զդոսին իսկ տեսեալ զլուսաւորս եւ զխումբս զարդուդ՝ զի արարողք են, եւ աստուածս կարդացին: 6 Եւ բաշխս բախտից³⁰ բաժանեցին. եւ ծննդոց իշխանութիւն ետուն սոցա. զոմանս ի բարեբախտութիւն, եւ զոմանս ընդդէմ նոցին ի թշուառութիւն. եւ զայլսն եւս կարգաւ մի ըստ միողէ, զոր չէ՛ մեզ հարկաւ ի թիւ արկանել. այլ սակաւս ի բազմաց, զի իմասջիք եւ դուք զնոցա սխալանսն որ առ ի յոյժ վրիպանացն ասացին զտունջենային եւ զգիշերային ծնելութիւնս ի տանուտեառնէ աստեղէ՝ շրջագայիկ եւ հետեւա-

1 ԱՊ արկանեն
 2 ԱՊ գոլորշոյն
 3 Պ չի՛ր ի նոցանէ
 4 Պ նեղութեան
 5 Պ նուազի փխ պակասի
 6 Պ հաւանականս
 7 Պ հրաման
 8 Պ սաղմոսին
 9 Պ եղ փխ եղեր
 10 Պ չի՛ր ի
 11 Սաղմ. ճՊ. 9
 12 Պ սահման
 13 Պ անցանիցես
 14 ԱՊ չի՛ր յայտ է
 15 Պ եթէ գնալոյ ջուրցն յերեսաց ծովու
 16 ԱԲ գնալն
 17 Պ չի՛ր երկրէ
 18 Պ պատճառ
 19 Պ հրամանն
 20 Պ աւելացուած է «իսկ» «արեգականից» առաջ:
 21 ՊԴ ի ժողովս իւրեանց

21 Պ չի՛ր այժմ
 22 Պ կան ծովի
 23 ՊԴ դարձցին
 24 Ա Բաղագուց / Պ Բաղդագուցն
 25 ԱԲ քաղաքանաց
 26 ԱԲ նշտիմ. ուղղում ենմ՝ նշդիւ
 27 Պ չի՛ր Բայց... զիրք շարավանգեմ (նախ. 97)
 28 Ա գիտութեան
 29 Ա աստեղաբաշխութիւնս
 30 ԱԲ եւ բախտից

գայիկ աստեղք վիճակեալք ի ժամադիտէն բաշխեն ի մասունս եւ ի կրկնամասունս, ի մանրամանակս¹ եւ ի մանրերկրորդս եւ ի մանրամասունս² բազումս: 7 Եւ ո՛չ միայն շնորհ ասեն տալ եւ թշուառութիւն՝ այլ եւ կեանս թուով ասեն տալ՝ ոմանց յուով եւ ոմանց³ նուազս: 8 Եւ ամենայն բարուց եւ բնութեանց կամաց եւ գործոց՝ բարեաց եւ չարեաց՝ որ ինչ միանգամ ի մեզ իրք կրին, զաստեղող դենն պատճառ: 9 Արդ՝ ասեն երկոտասան աստեղատանցք բաժանեալ գերկին զոր կենդանակերպ անուանեն. եւ է մոլորակացք իշխանութեամբ շրջել, եւ ո՛չ ի բաժնի կալ. վասնորոյ եւ ընթացողս կոչեն: 10 Իսկ այլ ախտաբք եւ ապախտաբք ըստ ԲԺ.իցք ասեն բաժանեալ: 11 Զխոյէ ասեն թէ՛ գլուխ է աստեղատանց ԲԺ.անիցն, եւ շնորհատու. զի եւ խոյ⁴ գլուխ է հաւտի եւ պարգեւատու. զի առանց տրտմութեան մերկանայ յասուէն իւրմէ, եւ դարձեալ անդստին իւրմէ բնութեանէն գգենու հանդերձ հանապազորդ: 12 Նոյնպէս եւ զաստեղատունն ասեն ըստ նորին նմանութեան: 13 Ասեն թէ՛ որ ի նմայն ծնանի գեղեցիկ լինի եւ փարփառ, գանգրահեր, ծաւի, զուարթատես, բարեբարոյ⁵, մեծ եւ ճոխ լինի: 14 Զցլէն ասեն թէ՛ ըստ նմանութեան ցլու զաւրաւոր եւ անձնեայ է, եւ որ ի նմայն⁶ ծնանի առակել ուժեղ եւ մեծահասակ լինի, եւ հնազանդ եւ գործունեայ՝ ըստ նմանութեան եզին որ միշտ ընդ լծով հնազանդեալ կայ ի գործ: 15 Զերկաւորէն⁷ ասեն՝ թէ՛ որ ի նմայն⁸ ծնանի ճոխ եւ սնափառ, անհաստատ եւ երկմիտ լինի: 16 Զխեցգետնէն ասեն՝ թէ՛

որ ի նմայն ծնանի տառապեալ եւ մուրական եւ վէս, եւ այսր եւ անդր լինի՝ ըստ աւրինակի խեցգետնոյ՝ որ այսր եւ անդր գնայ. զի եւ աստեղատունն ասեն՝ թէ՛ զըստ նմին շարժի: 17 Զառիւծէն ասեն՝ թէ՛ որ ի նմայն ծնանի քաջասիրտ եւ հպարտ լինի: 18 Զկուսէն ասեն՝ թէ՛ որ ի նմայն ծնանի հեղ, նիհար եւ ագահ լինի: 19 Զկռէն ասեն՝ թէ՛ որ ի նմայն¹⁰ ծնանի արդար լինի ըստ աւրինակի կռոց, որ զարդարութիւն եւ զհաւասարութիւն պահէ: 20 Զկարճէ ասեն՝ թէ՛ որ ի նմայն ծնանի չարախոհ եւ մարդասպան ըստ աւրինակի կարճի որ հանապազ հարկանել կազմ կայ: 21 Զադեղնաւորէ ասեն՝ թէ՛ որ ի նմայն ծնանի կորովի եւ ահարկու մաւտաւորաց եւ բացէից լինի, ըստ աւրինակի ադեղնաւորի: 22 Զայծեղջերէ ասեն՝ թէ՛ որ ի նմայն ծնանի խոհեմ, գոռոզ եւ դաւաճան լինի: 23 Զջրհոսէ ասեն՝ թէ՛ որ ի նմայն ծնանի անխորհուրդ եւ առատատուր լինի: 24 Զձկանէ¹¹ ասեն՝ թէ՛ որ ի նմայն ծնանի ընչաւէտ եւ անժոյժ լինի: 25 Բայց կարեւորն ի ծնելութիւնս զընթացող ասեն վիճակեալս. եւ յորում լինի ասեն նշանակել այսպիսի ինչ: 26 Արեգակն բնութեամբ իսկ բաստ է, այսինքն երջանկութիւն բարուց, խոհականութիւն զաւրու ամենայնի իշխանականէ. եւ է երբեմն զի յաղագս բանին գործակից լինի: 27 Լուսինն բնութեամբ իսկ պատահար է, ամենայն որ ինչ մարմնոյ. եւ որ ինչ կենցաղոյ¹² բաղձանք են, ստացուածոց եւ փառաց եւ նախաբարձութեանց¹³ յայտնիչ է: 28 Լուսաբերն բնութեամբ իսկ տարփանք է, շնորհի պատճառք, ի գեղեցկութիւն եւ ի սիրելութիւն, այսինքն՝ ողողեալ յանառակ ցանկութիւնս: 29 Փայլածուն բնութեամբ իսկ

1 ԱԲ մանտրամանակս
2 ԱԲ մանտրամասունս
3 Ա. ոմայնց
4 Ա. խու փ/ս խոյ
5 Ա. բարեփարոյ
6 Ա. նմա
7 ԱԲ գեկաւոր. ուղղում ենք՝ գերկաւոր
8 Ա. նման

9 Ա. ընդ նմին
10 Ա. նմայ
11 ԱԲ գձուկն. ուղղում ենք՝ ըստ նշխ-ի:
12 Ա. կենցաղիս
13 Ա. նախաբարձութեան

Հարկաւորութիւնն է, այսինքն՝ թաղծ, եւ անհնազանդութիւնս¹ եւ մարտս եւ խազմս եւ թշնամութիւնս եւ ատելութիւնս եւ ամենայն բուռն իրք զիպին մարդկան՝ ծնանի եւ առնէ: 30 Հրատն բնութեամբ իսկ համարձակութիւնն է, այսինքն՝ յաւգնութիւն, ուժաւորութիւն, դաւաճանութիւն, եւ խարդախութիւն ամենայնի պատճառք: 31 Ասեն թէ՛ եւ երբեմն ի վերայ այլոց աստեղատանց անցանելով աստղս այս՝ շփոթմունս եւ խանգարմունս² գործէ: 32 Լուսնթագն բնութեամբ իսկ յաղթութիւնն է, այսինքն՝ հաւատոյ, բարի յուսոյ, մրցման, եւ ամենայն հաղորդութեան, նա եւս եւ ձեռնարկութեան, եւ զիպողութեան պատճառք են: 33 Երեւակն բնութեամբ իսկ դատաստանն է, այսինքն՝ երկրաւորաց եւ ծածկեցելոց ամենայնի ապացուցի³ եւ զաւրութեան եւ փախչողութեան⁴, եւ կորսոյ եւ որակութեան: 34 Իսկ զժամադիտակն ասեն՝ թէ մատակարարէ ի միջի նոցա հիմն լեալ ամենայն աշխարհի: 35 Եւ զմաղարովթ⁵ աստեղէ ասեն թէ յորժամ նա գերկին հասարակէ եւ ամենայն փառաւք լցեալ լինի, այսինքն՝ բարերար աստեղքն զոյգ ընդ նմա երեւին. եւ որ ի ժամուն յայնմ ծնաւ անվրէպ թագաւորէ: 36 Շատ լիցի մեզ ասել զանհամ պատմութիւնս, այսուհետեւ լքցուք որ ինչ յաղագս աստարաց եւ ապախտարաց են ասացուածք, եւ կամ սպանողաց աստեղացն եւ մահաբերից. եւ կամ որովք զյառաջագիտութիւնսն ասեն ուսանել. եւ կամ զգիւթականն զայն արմատոց ընդ աստեղս հրճուումն կաստաղեա՛ մոլորութիւն⁶: 37 Քանզի չէ ձեզ յաւգուտ զայն ամենայն մանրամասնաբար պատմել՝ գուցէ

պակասամտաց տեսեալ, հաւանիցին յայն: 38 Արդ՝ ես այսպէս ասեմ թէ՛ քաղղէացիք ո՛չ միայն վասն անձանց մեղացն տան պատիժս, զայս յարմարելով խորհուրդս, այլեւ վասն այնոցիկ, որ զկնի նոցա լինիցին⁷ մոլորութեամբ: 39 Կորեան ընդ մեղացն Ռոբովամու⁸ որդւոյ⁹ Նաբաթու՝ որ յանցոյց զԻսրայէլ, եւ ո՛չ միայն զինքն կորոյս, այլ եւ զկնի իւր զբազումս, որք նորա մեղաւքն վարկանեցան. ըստ առաքելական բանին որ ասէ՛ թէ Եմ մեղք որ յառաջոյ երթան, եւ Եմ մեղք որ զկնի գան ի դատաստան¹⁰: 40 Քանզի ի քաղղէացուցն¹⁰ ծնաւ արուեստ աստեղաբաշխութեան, եւ յաստեղաբաշխութեանն ծնաւ զիւթական մոլորութիւնն, որ ¹¹զարմատոյ եւ զբանջարոյ՝ յաստեղացն տանին հաղորդութեան բարբաժմամբքն, եւ ինքեանք որպէս ասեն կերպս ի կերպս լինին ընդդէմ աստեղացն. եւ դեւք կերպարանաւք աստեղաց իջանեն առ նոսա մինչեւ ի մեր ժամանակս: 41 Ոմանք ի հեթանոսաց¹² պարուց ընդ մեզ վիճին՝ եթէ գոն մարդիկ ախտարմախք որ զլուսին իջուցանեն յերկիր դիւթեալ վհկաւ¹³: 42 Որոց զսաղմոսին¹⁴ բանն առաջի դիցուք որ ասէ՛ տեսից գերկինս զգործս մատանց քոց զլուսին եւ գաստեղս զորս դու հաստատեցեր¹⁵: 43 Արդ՝ զոր եւ Աստուած հաստատեաց՝ մարդք կախարդասարք զիա՛րդ կարեն իջուցանել: 44 Ա՛ւն անդր եւ ի միտ անգամ ուրուք մի՛ եկեսցէ այսպիսի անկարգութիւն առասպելական բանից: 45 Այլ նմա-

1 Ա. հնագանդուրիւն
 2 Ա. խանգահմունս
 3 Ա. ապացուցից
 4 Ա. քաղչողութեան
 5 Ա. Բ. զնագարաւք
 6 Ա. մոլորութիւնն

7 Ա. լինիցին
 8 Ա. Բ. Ռոբովամ
 9 Ա. որդոյ
 10 Ս. Ե՛. Ա. Տ. Բ. Ե. 24:
 11 Ա. քարմատս եւ զբանջարս
 12 Ա. հեթանոցաց
 13 Բ. վահկաւ
 14 Բ. սաղմոսին
 15 Ս. Ե. Բ. 4

նեսցուք մեծին Աբրահամու՝ զի նա ազգաւ քաղղէացի էր եւ հմուտ աստեղաբաշխութեան, եւ հանապազ բացաւթեայ կայր ի հաւտի. եւ զնա հանապազ խիղճ մտաց իւրոց խիթացուցանէր, տեսանելով զարարածս ընդ ապականութեամբ եւ ընդ սխալանաւք. ասէր չե՛ն սոքա աստուածք՝ ո՛չ լուսաւորքս մեծ եւ ո՛չ փոքունքս. եւ ո՛չ նոյն ինքն երկին եւ ո՛չ երկիր: 46 Զի ընդ սխալանաւք եւ ընդ ապականութեամբ են եւ ի հզաւրագունէ իմն ումեմնէ՝ շարժին հարկաւոր, յորմէ յայտ է թէ՛ ալ ոմն է նոցա արարիչն, որ կարող է զամենայն գոյսս շարժել՝ եւ նա՛ է Աստուած. եւ հանապազ աղաւթէր եւ ասէր՝ Աստուած արարիչ ցո՛յց ինձ գբեզ: 47 Տեսեալ Աստուծոյ զհաւատս նորա՝ յայտնեաց զինքն նմա եւ եհան զնա յերկրէն եւ յազգէն իւրմէ: 48 Զայս պատմէ մեզ Փիլոն եւ հաւատարիմ է պատմութիւնս. զի եթէ միտ դիցես՝ բնագիրն զայն ակնարկէ: 49 Քանզի ասէ վասն Նոյի թէ՛ Նոյ այր արդար կատարեալ յազգի անդ իւրում, եւ հաճոյ եղեւ Նոյ Աստուծոյ՝: 50 Եւ ապա ասէ լինել առ նա յայտնութեան՝ Աստուծոյ, եւ առնուլ հրաման վասն տապանին: 51 Իսկ վասն Աբրահամու ո՛չ յառաջ ինչ ճառէ որպէս Նոյի եւ ալ նահապետացն, ալ միայն թէ՛ ասաց Աստուած Աբրահամ, ե՛լ յերկրէ փումփեւ եւ յազգէ: յայտ է թէ՛ յաստղաբաշխութեանէ՝ ծանեալ զԱստուած Աբրահամ, վասն որոյ եւ Աստուած եհան զնա ի միջոյ չարեացն, եւ խոստացաւ լինել նմա եւ զաւակի նորա Աստուած մինչեւ յաւիտեան: 52 Բայց ես կշտամբեցից գքաղղէացուցն՝

ծննդաբանութիւնսն՝ որում՝ բազումք հաւանեցան. եւ յունաց եւ այլոց ազգաց՝ վարժիլ սնոտիւք, եւ կշտամբեցից ո՛չ իմ բանիւ՝ ալ սրբոյն Բարսղի, որ ասէ այսպէս. Բայց մեզ չէ ինչ դանդաղելի երկրորդել զանհամ պատմութիւնս նոցա. քանզի ի հաւատարեան՝ ճշմարտութենէս մերմէ կշտամբեալ գտանին: 53 Եւ արդ դարձցուք՝ անդրէն զնոքիմբք վերստին: 54 Եւ ահա սկսանիմ ասել իբր ո՛չ եթէ զիմ բանս ինչ խառնեմ ի ներքս, ալ ի նոցուն բանից երկրորդեմ ընդդէմ նոցա կշտամբել զնոսս անդստին յիւրեանց բանիցն: 55 Եւ որ ո՛չ իցեն գայթակղեալ անկեալ ի պատրանս նոցա՝ զգուշութիւն ստասցին: 56 Զի յայնպիսի բանս եւ որ նման սոցին իցեն մի՛ յաւժարեցին անկանել: 57 Արդ՝ ահա տեսանեմք, զի եւ ի գիտողաց աստեղագիտութեան եւ ի մեկնչաց աստեղատանցն ուստի զծնունդն բաշխեն՝ բազում իբր վրիպեն յորժամ սկսանին համարել այնպէս: 58 Զի ո՛չ ինքեանք իւրեանց արուեստին բաւական են հասանել, զի զչափ ժամանակացն անհամար ըրպէիւք ժամուցն համարեցան. քանզի այսպէս մասունս կոտորեցին զըրպէսն, այսինքն է զթաւթափել ական, ըստ այնմ զոր Առաքեալ ասէ թէ՛ յանկարծակի իբրեւ յակամ քաւթափեալ: Զի տեղի բազում ժամուց է ընդ ծնունդն եւ ընդ ժամս իւր, եւ որ ծնանի ի յայն ի մի ասեն ընդ աղաւտ, որպէս ժամուն ճոխ լինի ասեն՝ գլխաւոր քաղաքաց, մեծատուն եւ զաւրաւոր: 59 Են միւսն ասեն որ ծնանի, ի միւսում ի սակաւիկ ինչ փոխել ակնարկելով ժամուն՝ տա-

1 Ա Աբրահամու
2 Բ Իմումն է
3 Ե.Պ.Չ 9
4 Ա յայտնութեանն
5 Ե.Պ.Չ 1
6 Բ աստղաբաշխութեան
7 Ա փաղղէացոցն

6 Բ յորում
7 Ա՛ յայլոց յազգաց. ուղղում եմք՝ այլոց ազգաց
8 Ա հաստարուն
9 Ա դարձրցում
10 Ա՛ իրաց. ուղղում եմք՝ բանիցն
11 Լ.Պ.Չ. Գ. Գ. Թ. 18:

ուպեալ եւ մուրաւղ լինի, եւ այնպէս թափառական շրջի տունն ի տանէ եւ տեղի ի տեղւոջէ. եւ հագիւ կարէ ժողովել¹ գաւուրն ուծիկ: 60 Եւ զբոլորակ² պատկերացն աստեղատանցն, Բժ.ան մասն բաժանեն. քանզի ըստ թուոյ, Լ. աւուր կազմեալ է զբոլորակն. եւ արեգակն տարւոյ ի տարի յոր գայ ի շուրջ զԲժ.ան աստեղատամբքն բոլորակին: 61 Արդ զԲժ.ան մասն յերեսուն մասն բաժանեն եւ զմի մի³ յԼ. մասանցն Կ. մասն կոտորեն. եւ զմի մի ի Կ. ժամուցն յերեսուն վայրկենի հատանեն: 62 Եւ այսու անճամուքս անհամար եւ յանկարծածին ըրպէիւք սահմանեցին զծնունդս այնոցիկ որ ծնեալն լինին: 63 Արդ՝ աղէ տեսցուք եթէ կարիցեն կալ ի վերայ երագախաղաց⁴ վայրկենեաց ժամուցն իւրեանց. ծնանի մանուկն դժուարին երկամբք մաւր նորա ծնանին, եւ կամ⁵ մանկաբարձն դեգերեալ տեսանել թէ արուիցէ մանուկն թէ էք. եւ կտրել⁶ (!) կայ լսել զբարբառ մանկանն՝ զի այն է նշանակ կենաց նորա, եւ ի լալոյ անտի⁷ իմանայ եթէ կենդանի իցէ որ ծնաւն: 64 Արդ՝ գայնչափ ժամս քանի՞ արդեաւք ըրպէս համարիցիք անցանել ի մասանց միոյ միոյ Կ.իցն⁸. զի մի մի ի Կ. մասանցն, ունի Կ.իցս Կ. ըրպէ. այսինքն էական թաւթափեալ: 65 Եւ յետ այսչափ անցեալ ըրպէից ասացաւ աստեղագիտին յընտանեաց այնր, որ ծնաւն: 66 Արդ որչափ ժամս վայրկենեաց եւ ըրպէից համարիցի անցանել աստեղագէտն, մինչ կայր ուշ ունէր մանկաբարձն լալոյ մանկանն: 67 Դարձեալ այլուր եւս

դիպիցի ժամաբաշխն եւ ըրպէահամարն⁹ արտաքոյ տանն, ուր ծնաւ մանուկն, եւ նմին ժամաբաշխն ըրպէահամար աստեղագիտին պարտ եւ պատշաճ էր բազում փոյթ յանձին ունել, առ ի գիտել ճանաչել զժամ մանկանն, որ ծնաւն թէ՛ ի գիշերի իցէ, թէ ի տունջեան: 68 Եւ թուի ինձ, թէ այլ բազում ժամք անհամար ըրպէիւք անցանեն, մինչ յայց ելեալ խնդրէ աստեղագէտն գտանել զժամ ծննդեան մանկանն, թէ ո՞ր ժամու իցէ. եւ դարձեալ թէ ո՞ր աստեղատանց է տուիչ ժամուն եւ յորո՞ւմ ի մասանց Բժ.ան աստեղատանցն երեւեցաւ ժամն նորա, եւ յորո՞ւմ կարգի թուոցն նոցա եկաց ժամն առ ի ճանաչել: 69 Եւ ո՞ր իցէ երագընթաց ժամն առ ի յիւրաքանչիւր Կ. վայրկենեացն, յորոց լինին Կ.իցս Կ. ըրպէք. եւ այս ասեն նուրբ եւ առանց հասանելոյ գիւտք անհամար ժամուք ի իւրաքանչիւր աստեղացն որ անուանեալ կոչին մոլորեցուցիչք¹⁰. լինին եւ ի սիրոյ եւ ի մերձաւորութենէ, զոր ունին ընդ աստեղան չմոլորեցուցիչս, որ անուանեալ կոչին աստեղատունք. եւ վասն այսորիկ է ասել մերձենալն եւ պատահել նոցա առ միմեանս. եւ ծննդաբաշխն ծննդոցսն հաստատեսցեն, եւ մեծաւ փութով զոր ունին՝ յանձինս վրիպեցուցեալ ի կորուստ մատնեն զժամսն իւրեանց. քանզի ընդ վայրկենիս եւ ընդ ըրպէս յաճախեալ բազմանան ի վերայ նոցա փոփոխմունք ժամուցն եւ աստանդին. քանզի վրիպեալ զարտուղին խորհուրդք նոցա բազմութեամբ երագախաղաց ժամունքն իւրեանց. զի երագութիւն երագափոխան ազգութեանց նոցա յապուշ եւ յիմարութիւն կործանեաց զնոսա, եւ լինելոյ յայպն կատականաց դատարկացոյց մշտնջենաւորութեան ի սնոտիս: 70 Եւ ես զարմանամ թէ զիա՞րդ

1 Ա ժողովեալ
 2 Ա բորակ
 3 Ա միյ
 4 ԱԲ երախաղաց. ուղղում եմԲ՝ երագախաղաց
 5 Ա կա փիս կամ
 6 ԱԲ կտրել
 7 Ա անդի
 8 Ա կից

9 Բ ըրպէ համարն
 10 Բ մոլորեցուց ինչք

այնպէս դատարկացեալք¹ ի գործոյ են միշտ գհետ սնոտեաց առանց ամալթոյ եւ պատկառութեան: 71 Եւ առաւել սքանչանամ ընդ այնս որ հաւատան նոցա զկեանս իւրեանց, մեկնել զբարի կամ զբարեաց դէմս նոցա: 72 Տոփաբանք եւ թանճրասիրտք են, զի ո՛չ իմանան թէ՛ գորո՛յ² գհետ երթան՝ եւ ո՛ւմ հաւատան զանձինս իւրեանց մեկնել թէ՛ զինչ կեանք լինիցի նոցա յաշխարհի: 73 Եւ ո՛չ մինչ ցայս վայր միայն ձգեն զանհամ պատմութիւնս, այլ մինչեւ ցա՛յս եւս որ ամենեցուն յայտնի է, զի տեսք եմք մտաց եւ գործոց մերոց, եւ այսմ ժպրհին լինել խափանիչք, յասելն թէ՛ բարիք եւ չարիք ո՛չ ի կամաց մարդոյն լինին, պատճառք նոցա զերկնից կախին, զի անտի ասեն լինել մարդիկ չարք³ եւ բարիք: 74 Դարձեալ եւ ընդդէմ այսց ասել որ այսչափ ծաղու աւելի են գործք արժանի համարեալք: 75 Բայց զի բազումք ըմբռնեալք եւ կապեալք կան ի մոլորութիւն նոցա, չէ՛ պարտ եւ պատշաճ անփոյթ առնել եւ լռել: 76 Այլ նախ քան զայս հարցցուք եւ որպէս հանապագ բիւր ազգի կերպարանս փոխիցեն աստեղքն առ միմեանս. զի յորս մոլորեցուցիչսն կոչեն՝ հանապագորդ գնացս ունին: 77 Եւ կէսքն արագընթաց⁴ գնացիւք հասանեն միմեանց: 78 Եւ կէսքն մեղմագնացիւքն յամեն եւ անագանեն, եւ ի միում յանկարծ երեւեաց⁵ ժամու տեսանեն զմիմեանս, եւ դարձեալ ասեն դաւղեալ թաքչին ի միմեանց. եւ որպէս ասեն, զաւրութիւն իմն մեծ ունին եւ գնացք նոցա, եւ ծննդաբաշխս ծննդոցս կազմեն. եւ է տեղի ասեն որ տեսանէ աստղն բարի զընկեր իւր՝ զծննդենէ բարեգործի յայտ առնէ. եւ ի

միւսում տեղի՝ ո՛չ ասէ ուր դիպեցի աստղն չար իւրումն ընկերի զծննդենէ չարագործի⁶ յայտ առնէ: 79 Եւ է՛ ասեն միւս եւս տեղի⁷, եթէ դէպ լիցի անդ երեւեալ՝ բարիք աստեղն առնեն զերեւել բարի աստեղն ծնունդ թշուառականի. եւ յորժամ ո՛չ կարեն հասու լինել ըրպայից ստայաւդ⁸ ակնարկութեանց իւրեանց, ածեն եւ դիպեցուցանեն զբարի աստեղն ծննդեան թշուառականին⁹: 80 Եւ արդ զի՞նչ արարից, զի իբրեւ հարկ իմն համարիմ երկրորդել զանհամ պատմութիւնս նոցա: 81 Քանզի որպէս վրիպեալ են ստայաւդ ճառք նոցա ի մտաց ճշմարտութենէ, նոյնպէս անչափ բազում են ամբարշտութիւնք նոցա. զի ո՛չ ածեն զմտաւ իմանալ, թէ՛ արդարեւ, որպէս ասեն, աստեղք իցեն պատճառք չարեաց՝ առ այն որ արարն գնոսա ընթանան պատճառք չարութեան նոցա. զի թէ ի բնէ չարք իցեն՝ յոյժ չար է արարիչն որ արարն գնոսա: 82 Եւ թէ արձակ կամս ունիցին լինել չարք, թէ՛ այդպէս է, կենդանութեամբ ունին զչարժումն եւ հանճար ընտրողութեան¹⁰ ի գնացս իւրեանց. ապա եւ նահանջեն զգնացս յանդուգն չարութեան իւրեանց՝ կարող են եւ զայս ասել գաստեղաց, եւ այսպիսի իրաւք բամբասել զանշունչսն: 83 Մորոտութիւն մեծ է որչափ ինչ արդեաւք վրիպեալ գտան վարդապետք անհամ եւ անուսման ստայաւդ արուեստին. զի բարիքն եւ չարիքն ասեն ո՛չ որպէս արժանի իցեն որ առնուն գնոսա բաշխին, այլ որպէս դիպեցի¹¹ աստղն որ եւ իցէ ի տեղու¹² յորում եւ իցէ բարեգործ լինելոց է ասեն որ ծնանիցի ի սակաւիկ ինչ ըրպէ այնր ժա-

1 Բ դատարկեցեալք
2 Ա գոյր
3 Ա չարիք
4 Ա երագընթաց
5 Ա՞ յանկարծ երեւեաց. ուղղում՝ եմք՝ յանկարծ երեւեաց

6 Ա՞ չարագործի. ուղղում՝ եմք՝ չարագործի
7 Բ եւս տեղի փխ եւ ստեղի
8 Ա ըրպայիցս տայ օղ
9 Ա՞ բշուառակին
10 Ա ընտրողութիւն
11 Ա դիպեցի
12 Ա տեղիոչ

մու: 84 Եւ քանզի ընդ այլ կողմն լինին հայեցողածք նորին աստեղ¹, չարագործ լինելոց է ասեն որ ծնանիցի ի փոխել միւսոյ եւս ըրպէի. եւ դարձեալ թէ սակաւիկ ինչ թիւրեսցի նոյն աստղ, զչարժումն եւ զգէմս իւր փոխէ² ասէ չարագործաբաշխն ըրպէն: 85 Արդ եթէ այնչափ անհամար ըրպէիւք եւ անչափ եւ վայրկենեաւք արագափոխն³ ժամուց լինիցի ի փոփոխումն կերպարանաց աստեղացն ի բիւրազգի գնացս եւ ի շրջանս, ո՞րչափ արդեաւք թագաւորք ծնանին հանապազ ի փոփոխմանցն որ լինին ստէպ ստէպ⁴ կերպարանաց աստեղացն, ընդէ՞ր ո՛չ հանապազ ծնանէին թագաւորք: 86 Եւ վասն էր ի հարց առ որդիս⁵ ի կարգի գայ ժառանգութիւն թագին թագաւորաց, քանզի ո՛չ ոք երբէք ի թագաւորաց պահեաց գտանել զժամ որդւոյն⁶ իւրոյ աստեղաւք՝ տեսանել թէ հասանիցէ՞ նմա թագաւորութեան վիճակ թէ ո՛չ: 87 Եւ ոչ ի ծառայից ոք երբէք եղեւ տէր. թէ զայս այսպէս տեսանիցեմք: 88 Այլ ահաւասիկ տեսանեմք՝ զի Ոգիայ ծնաւ գՅովաթամ, եւ Յովաթամ զԱքազ. եւ Աքազ ծնաւ Զեզեկիայ: 89 Եւ զի՞ արդեաւք ո՛չ պատահեաց ժամ ծննդեան ծառայութեան միում ումեք այնց թագաւորաց՝ որ կարգ ըստ կարգէ թագաւորեցան: 90 Եւ թէ դարձեալ ասեն եթէ բարեաց եւ չարեաց ո՛չ ի մէնջ իցէ յաւժարութիւն, եւ ո՛չ առ ի մէնջ լինիցի սկիզբն նոցա. այլ ի ծննդաբաշխն ծննդոցացն ակամայ եւ ո՛չ կամաւք մերովք⁷. թէ այդպէս իցէ, ապա աւելորդ են արէնք, որ դնեն սահման եւ պատուիրան, զոր ինչ արժան է գործել եւ զոր ինչ ո՛չ: 91 Աւելորդ են դարձեալ եւ

դատաւորք, որ պատուեն զբարեգործն, եւ առնեն զպատիժս չարագործացն արդար դատաստանաւք, քանզի ըստ բախտից ծննդոցն ժպրհուլթիւն⁸ եւ չարութիւն գողոյն իւրեանց կամացն, եւ ո՛չ անարէնութիւն սպանողին իւրով յաւժարութեամբն, զի ո՛չ թէեւ կամէր արգելուլ զձեռս իւր ի սպանելոյ (!), կարէր ապրել ի չարիսն գործելոյ. զի բնութիւն ծննդեանն իւրոյ հարկ առնէր նմա գալ ի գործ սպանութեան: 92 Նաեւ մեծավաստակն արուեստագիտաց ⁹ընդունայնասոյր է եւ վայր՝ եւ աշխատութիւն մշակացն անազուտ էր, զի իբրու ոչ կարկառուցուն զձեռս իւրեանց ի գործ գայցէ դարման կենաց իւրեանց առանց մուրկան շրջելոյ. եւ վաճառականին այն կամք էին թէ գայցեն դիպիցեն նմա շահք բազումք մեծութեանց յորժամ խաղաղ նստիցի յաշխատութենէ ճանապարհաց, եթէ ի բաշխից բախտից ժողովէին նմա մեծութիւնքն ձրի. եւ թէ ընդ արդարութեան զոր գործէին մարդիկ ո՛չ լինէր նոցա պատիւ եւ պարգեւ, եւ ո՛չ պատիժ եւ դատապարտութիւն չարագործացն. ապա իզուր եւ ընդունայն են յոյս քրիստոնէից, եւ առանց նահանջելոյ¹⁰ անձանց ընթանային¹¹ ամենեքեան յամբարշտութիւն, զի ո՛չ գոյր վրէժխնդիր, որ խնդրէր վրէժ չարեացն¹² գործոց: 93 Քանզի ո՛չ մերով կամաւ լինին, որպէս ասեն մոլորեալքն. եւ զոր ինչ ո՛չ յիւր կամս ոք գործիցէ, զիա՞րդ կրիցէ¹³ ընդ այնր պատուհաս. եւ ուր հարկ եւ ծննդաբաշխ բախտն ունիցի¹⁴ իշխանութիւն, չի՛ք տեղի վրէժխնդրու-

1 ԱԲ աստեղք. ուղղում ենք՝ աստեղ
 2 ԱԲ փոխի. ըստ ՆՀԲ-ի ուղղում ենք՝ փոխել
 3 Ա արագայփոխն
 4 Ա ըստ պէտս պէտս
 5 Ա յորդիս
 6 Ա որդոյն
 7 Ա մերովք

8 Ա ժպրուլթիւն
 9 ԱԲ ընդունայնասոյր է եւ վայր. ենթադրում ենք, թէ պէտք է ուղղել՝ ընդունայն, իգուր եւ ընդ մայր
 10 Ա նահանջելոյս
 11 Ա ընթանալիս
 12 Ա չարեանց
 13 Բ կարիցէ
 14 ԱԲ ուխտն ունիցի. ըստ ՆՀԲ-ի ուղղում ենք՝ բախտն ունիցի

թեան անաւրէնութեան թէ ըստ արժանի գործոց իւրոց առնուցու հատուցումն չարագործն արդար դատաստանաւքն: 94 Շա՛տ բաւական լիցին մինչեւ ցայս վայր: 95 Զայս՝ Բասիլիոս: 96 Արդ՝ որովհետեւ կշտամբեցի զչար իմաստասէրսն, զմոլորեալսն ի բաշխումն բախտից ծննդաբանութեանց յանդիմանել զնոսա բանիւ Սրբոյ հաւրն: 97 Ճառեցից այսուհետեւ որ ինչ ի բարի յիմաստասիրացն ասացեալ է յաղագս երկնային զարդուդ. գոր սրբոց հարցն մերոց եւ վարդապետաց ընկալեալ յեկեղեցի առին. որում եւ աստուածային գիրք շարավանգեն¹: 98 Յառաջ ժամանակաւ մարդիկ² իմաստասէրք, որք զանձինս իւրեանց ի սկզբանէ մանկութեան իւրեանց³ ետուն ի դեգերումն երկնային տեսութեան, եւ զբնութիւն իմաստութեան ի վայր արկին, հասու եղեալ ամենայնի, գեր ի վերոյ երկնաճեմք երեւեցան. եւ պսակս եւ աշխարհս եւ գոհութիւնս ի մեծամեծ թագաւորաց ընկալան: 99 Իսկ վարդապետք եկեղեցւոյ⁴ ուսումնասիրութեան զանձինս իւրեանց⁵ տուեալ անցին ընդ ամենայն ճգնութիւնս, պահելով զաստուածային հաւատս, մկրտեցան ի խորս գիտութեան. քանզի եւ⁶ գրիւ աւրէնքս⁷ ո՛չ ընդդէմ են բնական իմաստութեան⁸, ապա եթէ միաբանութիւն է, դաստիարակ⁹ եղեն մեզ առաջի¹⁰ իմաստասէրքն, զի նոցա տես¹¹ քննութեամբն յորոց

ճշմարիտքն ասացան: 100 Եւ մեր¹² հոգեւոր հարանցն¹³ առաջնոցն ընկալեալ ի նոցանէ զտրամագիր ասացեալսն¹⁴. զի յերկոցունց յարմատոյն¹⁵ եւ ի ծայրէն պահելով զմեզ¹⁶ զաստուածային հաւատսն, պտղով ծայրին առցեալք եւ հաստատուն արմատովն միշտ դալարաբերք¹⁷ պտղաբերք¹⁸ գտցուք¹⁹ ի գիտութեան: 101 Արդ՝ ահա Ե պարունակք ասեն շրջագայց²⁰ ընդ հրային կամարաւն²¹ երկնի, ընդ որ շրջին աստեղք ի նոսա եղեալ դիզեալք²² զմիմեամբք ի մէջ միմեանց աստիճանեալք. ²³եւ այսպէս ասեն դիրք եւ գնացք աստեղացն (ի մէջ միմեանց աստիճանեալք)²⁴: 102 Եւ այսպէս յամենեսեան գնան աստեղքն հակառակ ընդդէմ: 103 Ի ներքնումն²⁵ լուսինն բերի յիւրում գաւտուջն²⁶: 104 Եւ ի վերայ նորա²⁷ Ե. աստեղք մոլորականք²⁸ բերին յիւրեանց գաւտուջն: 105 Եւ ի վերայ նոցա բերի²⁹ արեգակն յիւրում գաւտուջն եւ ի վերայ ամենայնի է. անմոլոր աստեղքն բերին ի վերնում գաւտուջն³⁰: 106 Եւ են ամենեւին³¹ ցրտութիւն. եւ միջնորդեն արեգական եւ արփոյ³². եւ զանչէջ տոչո-

1 Ա շարավանգեան
2 ՊԴ մարդք
3 ԱԲ չի՛ր իւրեանց
4 Ա եկեղեցոյ
5 ԱԲ չի՛ր իւրեանց
6 Պ չի՛ր եւ
7 Պ գրաւոր օրէնք փիւ գրիւ արեւնքս
8 Պ ընդիմանան բնական գիտութեանց փիւ ընդդէմ են բնական իմաստութեան
9 Ա միաբանութեան դաստիարակ
10 Պ առաջին
11 ՊԴ տեսակ փիւ տես

12 Պ մերոց
13 Պ հարցն
14 Պ գտրամագիծսն ասացեալս
15 Պ յարմատոցն
16 Պ մեզ
17 Պ դալարաբերեալ
18 ԱԲ չի՛ր պտղաբերք
19 Պ լիցուի փիւ գտցուի
20 Պ հարկաւոր շրջագայց
21 Պ կամարին
22 Պ դիզեալ
23 Պ չի՛ր եւ... աստիճանեալք
24 ԱԲ փակագծեալ մասը թւում է, թէ կրկնուած է:
25 Պ ներքնումն
26 Ա գտտուջն
27 ԱԲ չի՛ր նորա
28 Պ մոլորակիք
29 Պ չի՛ր բերի
30 Ա գտտուջն
31 Պ ամենեցուն փիւ ամենեւին
32 Պ արփոյցն

րումն արփոյն՝¹յիւրեանց բնական սաստիկ ցրտովն բարեխառնութիւնս առնելով² արեգական մատուցանեն աւգնութիւն: 107 Իսկ արեգական առեալ հեղու ի ներքին գաւտիսս³. եւ ի ձեռն մոլորականաց սփռեալ տարածանեն⁴ ընդ երկիր աւզով եւ լուսով: 108 Զի աւգն ունիցի գհովութիւն եւ լոյսն զարեգակնային մասն հրոյն. եւ ի ձեռն⁵ այս երկոցունց նուրբ եւ անաւսր⁶ տարերացս կենդանածնեալ լինի երկիր աւգնականութեամբ ծովային ջրով բոյսք խոտոց եւ պտուղք ծառոց. եւ շարժուն կենդանատեսակք շնչաւորք⁷. եւ ամենայն սողուն եւ հետեւակք⁸, թռչուն եւ սեռականք, գազանք, անասունք⁹, նուազութիւնք եւ աճմունք, ապականութիւնք մարմնոյ, լրմունք եւ պակասութիւնք ուղղոց անասնոց եւ մարդկան, նոյնպէս արեանց եւ շնչոց առ ի լինելութիւն եւ ապականութիւն. զի լինելութիւնն իցէ¹⁰ սկիզբն ապականութեան¹¹, եւ ապականութիւն դարձեալ անդրէն իցէ¹² սկիզբն լինելութեան: 109 Զի այսմ անվնաս հակառակութենէ՝ աշխարհ առցէ գտեւողութիւն:

1 Զ. ՅԱՂԱԳՍ ՈՐ Ի ՄԷՋ ԵՐԿՆԻ ԵՒ ԵՐԿՐԻ ԵՆ ՇԱՐԺՄՈՒՆՔ ԵՒ ՏԵՍՈՒԹԻԻՆՔ¹³

2 ¹⁴Ամենայն արարածքս առ ի յաւգուտ մարդկան եղեն ըստ բարերարու-

1 Պ իւրեանց բնական ցրտովն սաստիկ բարեխառնութիւն
 2 Ա առել
 3 Պ գոտիսն
 4 Պ տարածանէ
 5 Պ երկուցս այս նուրբ եւ անօսր տարերցս
 6 Բ անօսր
 7 Պ կենդանի շնչաւոր
 8 Պ հետեւակ
 9 Պ եւ անասուն
 10 Պ չի՛ր իցէ
 11 Պ ապականութիւնն
 12 Պ չի՛ր անդրէն իցէ
 13 Պ Ե չի՛ր եւ տեսութիւնք
 14 Դ չի՛ր Ամենայն... մատակարարութեանն

թեան եւ մարդասիրութեանն Աստուծոյ. զի որպէս պատճառք ճշմարիտ արարչութեանն¹⁵ նոյնպէս եւ անսխալ մատակարարութեանն¹⁶: 3 Արդ՝ է բնութիւն մի հողմ, ամպ¹⁷, ձիւն, եղեամն¹⁸, աւղ, եւ ծիածան եւ ձայն որոտման նոցին սակի է, ¹⁹եւ շանթիք²⁰, եւ ցոլմունք. է՛ ի սոցանէ որ սեռական է՝ եւ պատճառք առ ի պէտս աշխարհի կելոյ. եւ են ի սոցանէ, որ հետեւանք են սեռից, եւ գոյք²¹ առ ի տեսութիւն եւ երեւմունք նշուլից: 4 Արդ՝ հողմ²² սեռ ցրտութիւն. ²³Իսկ մասունքն ի բաժանմունս բազումս թանձրութիւն գործի, համբառնալով զծովային ջուրսն²⁴ եւ լեռնայնոյն եւ դաշտայնոյն ²⁵զառ ի հասարակութիւն մատակարարելով: 5 Իսկ առ ի յոյժ ցրտութեան ձմեռնային ժամանակին ինքն ամպն²⁶ կոտորոտի հանդերձ խոնաւութեամբն բաժանի, բրդի, դնի, դիզու, ի բարձրաւանդակ²⁷ վայրսն՝ զոր եւ ձիւն անուանեմք: 6 Իսկ ի նոյն ցրտութենէ ի պարզ ժամանակի յորժամ ջինջ երկին լինիցի ի խոնաւութենէն²⁸ վերնոյ՝ ձիւնակերպիկ²⁹ իջեալ սփռմամբ նաւսր³⁰ բնութեամբ հողմոյն՝ զոր սերոնսիրդ կոչեմք՝ դնի ի վերայ երկրի, զոր եղեամք³¹ անուանեմք: 7 Իսկ ի պարզութիւն անուշութեան

15 Ա չարութեան. տեխտը հաւանաբար խանգարուած է:
 16 ԱԲ մատակարարութեան
 17 Պ ամբ
 18 ԱԲ եղեմն. ուղղում ենք՝ եղեամն
 19 Դ չի՛ր եւ... նշուլից
 20 ՊԴ շանդիք
 21 Պ գոյնք
 22 Պ հողմոց
 23 Դ չի՛ր իսկ... մատակարարելով
 24 Պ ջուրս
 25 Պ առ ի
 26 Ա ամբն
 27 Ա բարավանդակ
 28 Պ խոնաւութեան
 29 Պ ձիւնակերպ
 30 Պ անօսրութեան
 31 Պ եղեամն / ԱԲ եղեմն

Հողմոյն ի ձեռն հրային մասինն սփռի տարածանի առ երկրաւս, առ ի ծծումն կենդանութեան ամանց եւ նուազութեանց՝ զոր եւ աւզդ¹ սովորեցաք ասել: 8 Իսկ ի գարնանային ժամանակին յուրվք լինին անձրեւք. եւ արեգակն ի հարաւոյ ի մէջաւրեայ մերձեալ², եւ ջերմութիւն եւ խոնաւութիւն յիրեարս խառնեալ եւ փարատեալ անձրեւին յորդեն³ ներքոյ⁴ ի վեր գոլորշիք⁵ խոնաւութեան, ընդդէմ ձգման արեգակնային նշուղիցն սփռմամբ անաւարութեամբ աւզոյն, եւ զգենու զգոյնս զանազանս եւ ըստ երկնային գնդին երեւի ի տեսիլս⁶ կամարածեւ ողորկակող⁷, զոր եւ մարդիկ աստուածակամար կարդացին. եւ է նշանակ դադարման եւ փարատման⁸ յորդ անձրեւաց: 9 Բայց եթէ կրկին երեւեսցի երփն երփն գունաւք զգաւազանսն ձգելով՝ զսաստիկ անձրեւաց եւ զգողացուցիչ յորդութենէ⁹ յայտ առնէ: 10 Իսկ մեկինն¹⁰ զգաղարումն եւ զփարատումն, քանզի է՛ր սա ի սկզբանէ ընդ երկնի. զի ¹¹հետեւանք են նուրբ տարերց որպէս մաղդուլութիւն¹² ծխոյ, առ ի պարզիլ քամիլ գէջ խոնաւութեան ի հրային կերակրոյն, եւ ապա յիստակիլ սրբիլ լուսատեսիլ բոցոյն: 11 Արդ՝ ի սկզբանէ լինելութեան երկնի եւ երկրի, եւ ի սկսմանէ անձրեւացն բերի տեսիլ նշանի այսորիկ, յորում մարդիկ¹³ յիշատակեցին զգարձումն եւ զգաղարումն յորդ անձրեւաց: 12 Զսոյն զսա

յաւուրս¹⁴ առեալ արկածից անչափ անձրեւացն՝ որով դատեցաւ զդարն առաջին, դնել ուխտ ընդ արդարոյն, զի այնպիսի¹⁵ հեղեղ բարկութեան այլ մի՛ եկեսցէ յերկիր: 13 Իսկ սովորական անձրեւն որ յառաջ քան զմեծ ջրհեղեղն էր, եւ ձգումն երեւմանն որ էր յառաջ քան զջրհեղեղն՝ լիցի եւ զկնի ջրհեղեղին անձրեւք եւ նշոյլք, յորմէ բաղկանայ ձեւ կամարին իբրեւ զբազմատեսիլ երանգոց. եւ մարդիկ հայեցեալ ընդ այս ակնկալութիւն յուսոյ լիցի ըստ առաջին յարմարական արարածոյն¹⁶: 14 Իսկ որոտումդ որ լինի յանկարծակի յեղանակ երից ժամանակաց, եւ երբէք ի ձմերայնի¹⁷ ո՛չ լինի: 15 Այլ ի գարնան¹⁸ յաճախ եւ սաստկագոյն: 16 Ասացից ո՞րպէս է¹⁹ եւ թէ վասն է՞ր է: 17 Քանզի ի ձմերայնի ստերջ²⁰ են ամպք, եւ որ բերինն ի խոնարհ՝ ինքեանք են այնք, հանդերձ ջրային խոնաւութեամբն²¹, վասն որոյ եւ ո՛չ ձայն կարեն արձակել²²: 18 Իսկ ի գարնանային ժամանակին աւղն պարարի խոնաւութեամբն, եւ յարեգակնային ջերմութենէն ջլանայ զհարստութիւն. եւ առ²³ ի յո՛յժ փոթորկեալն²⁴ խոնարհի ի ծով, եւ բերանացեալ համբառնայ զջուրն ի վեր՝ եւ ի սաստիկ արբամանէն ծանրութեամբ²⁵ յառաջ խաղայ: 19 Իսկ այլ հողմք շուրջ պատեալ գնովաւ գաւրէն կառավարի գերասանակս ի ձեռս առաւել ստիպաւ²⁶ անցանէ յերկնային ասպարիսին, իբր առաջին

1 Պ օդ
 2 ԱԲ մերժեալ
 3 Պ յօդէն
 4 Պ ի ներքուսդ
 5 ԱԲ գոլորշիք
 6 Պ չի՛ր տեսիլ
 7 Պ ողորկակալ
 8 Պ փարատելոյ
 9 Պ յորդութեանց
 10 ԱԲ մէկինն. ուղորում ենք՝ մեկինն
 11 Դ հետեւակիցն են
 12 ՊԴ միտուութիւն
 13 ԱԲ մարդիկ / Պ մարդիկ. դնում ենք՝ ըստ Պ-ի, թէպէտ կասկածելի է երեսում:

14 Պ յաւուրսն յառաջինս
 15 Պ թէ այսպիսի
 16 ՊԴ արարածին
 17 Պ ձմերանի
 18 Պ գարնանայնի
 19 Պ որպէս են
 20 Պ ստերջանան
 21 Ա խոնաւութեամբն
 22 Ա արձակեալ
 23 ԱԲ եւ ի առ. ի-ն քաց ենք թողնում:
 24 Պ փոթորկելն
 25 Բ ծանրութեամբ
 26 Պ առեալ ստիպելով

եւ միջին եւ վերջին բախմունս եւ ճայթմունս գործեն¹. Հկարացեալ ընդ անգայտութիւն² մարմնոյն միանգամայն հոսեալ զբազմութիւն ծովային ջուրցն³, զաւրէն դժուարածին կանանց բարձրածիչ ճայն արձակեն: 20 Զորոտումնդ ասեմք եւ այս ոչ դուզնաքեայ եւ կամ դատարկ իրաւք: 21 Քանզի ի կենդանի ծննդոց⁴ մարդական որք յո՛յժ դժուարին, շիկնելն եւ շառագունելն եւ մեծածայն աղաղակելն ո՛չ այլ ինչ է, այլ որչափ զոգին⁵ յինքն քաղէ զճայնն ի վեր բարձրացուցանէ, շնչերակքն ի խոնարհ կողմ⁶ զմարմինն ճնշէ, զի որ ի ներքսն⁷ իցէ բռնադատեալ⁸ ուժով ի վայր բերցի: 22 Իսկ եթէ առ մասն⁹ այս¹⁰ բնական հնարիւք վարիցեմք, ո՞րչափ եւս առաւել մեծ մարմինն ամպոյ որ է պատճառ ծննդոց¹¹ երկրային թանճրախիտ մարմնոյս: 23 Քանզի ձմեռնային ժամանակաւ պաղեաց ձուկեաց սառեալ ընդարմացոյց¹² զբերրի դէմսն¹³ զարգաւանդեայ հող¹⁴ տեղեացն. սոյնպէս եւ զամենայն առապարս: 24 Արդ՝ ո՛չ միայն կարաւտ է սա ջերմութեան եւ խոնակութեան՝ այլ եւ ճայնի արձակելոյ¹⁵ յերկնուստ. զի ի սաստիկ ճայթմանէ աւղոյն շարժմամբ խտացեալ թանճրութիւն հողոյս թուլասցի, եւ ի դալարա-

բեր արմատոյն¹⁶ բոյսքն խոտոցն ի վեր ընձիւղիցին¹⁷: 25 Սոյնպէս եւ պտուկք ծայրից ծառոց բացեալ փթթիցին. եւ այլքն ըստ իւրաքանչիւր կարգի զձմեռնային ծանրատաղտուկ թախճութիւնն¹⁸ ի բաց ընկենուցուն, զարթուցեալք եւ զուարթացեալք յոյժ պայծառութեամբ երկիր առնուցու զվայելչութիւն: 26 Ապա թէ լինիցին ինչ¹⁹ հետեւանք վնասուց ի սաստիկ որոտալոյ, իբր թէ կարկուտ²⁰ եւ հրաձգութիւնք, այս ի վրէժխնդրութիւն անգգամաց²¹ եւ ի խրատ այնոցիկ որ զահ եւ զերկիւղ արարչին չունին ի հոգիս իւրեանց²²: 27 23-Քանզի մարդկան իշխանաց գործիք են տանջանաց զաւազանք, չարիք, շղթայք, պէսպէս մեքենայք, եւ մարդիկ սպասաւորք եւ սկուռք²⁴: 28 Ո՛չ զի մարդատեացք²⁵ իցեն թագաւորք, այլ յառաջահոգակք, շինիչք եւ խաղաղասէրք, կարգիչք եւ յաւրինիչք գեղեցկադիր աւրինաց: 29 Իսկ վերին թագաւորն²⁶ արարչական զաւրութեամբն բարերար եւ մատակարար²⁷ եւ մարդասէր: 30 Իսկ դատողականաւն խրատիչ եւ կագմիչ. եւ լսեն ամենայն տարերքս եւ ահաւորութեամբ կան ի սպասու. 28-անչափութիւնք անձրեւաց ողողեն, եւ երաշտութիւնք զերկիր դալարաբեր ցամաքեցուցանեն, ժանտախտս գործեն²⁹, սուր հիւանդութիւնս, մինչեւ հարկանիլ մարդ եւ անասուն առ-

1 Պ գործեն
 2 Պ գայտութիւն
 3 Ա ջուցն գորոտումնդ
 4 Պ ի կենդանածննդոց
 5 Դ գիտցին
 6 Դ կոյս փխ կողմ
 7 Գ ներքոյ
 8 Ա բռնադատել
 9 ԴՊ ոմանս փխ առ մասն
 10 ԴՊ այսպիսի
 11 ԴՊ չի՞ծննդոց
 12 ԴՊ ընդարմացոյց / ձեռագրերում՝ ընդամբացոյց փխ ընդարմացոյց. ուղղում ենք՝ ըստ նշխ-ի:
 13 ԴՊ չի՞ դէմս
 14 Պ արգաւանդահող
 15 ԴՊ արձակման

16 Ա արմատոցն
 17 ԴՊ ընձիւղեցին / ձեռագրերում՝ ընձիւղեցին
 18 Ա թաղծութիւնն. ուղղում ենք՝ թախճութիւն
 19 Ա ինձ
 20 ՊԴ կարկուտ
 21 Ա անսգամաց
 22 ՊԴ յանձինս իւրեանց
 23 Գ չի՞Քանզի...
 24 Պ ստրուկ / Դ ստկուտ
 25 Ա մարդատեայց
 26 ԱՔ չի՞ թագաւորն
 27 ԱՔ չի՞ եւ մատակարար
 28 Պ անչափութիւն անձրեւաց ողողանեն
 29 Պ չի՞ գործեն

Հասարակ: 31 Իսկ յորժամ յանհնարին ցասումն ումեք բրդիցի, որպէս երբեմն ուրեմն ի վերայ Սողոմայեցոցն¹ ի յերկնէ ի հրեղէն մարմնոյն կոտորոտեալ ի վայր հոսէր². զոր եւ այսաւր ի նմին մարմնոյ անկեալ յերկիր շանթիս³ անուանեմք, եւ հասեալ իբր կենդանի եւ մտաւոր զբարկութեան հրամանսն կատարէ⁴. եւ չդադարելովն ծակէ զթանճրութիւնն երկրի թափ անցանէ, ի ներքին կիսագունդն⁵ Հասանէ⁶. զի ուստի հատաւ՝ անդրէն զտեղի առցէ: 32 Եւ 7նորին հրոյն սակի իցէ, զոր ցումունս աստեղացդ ասեմք⁸: 33 Քանզի առ ի յոյժ բախման շրջագայ պարունակացդ շարժելով զյարմարական⁹ գնացսն, երեւումն լինի վերին լուսոյն իբրեւ ընդ անաւարափապարս¹⁰ ինչ աւգեղէնս, եւ յազամողեալ¹¹ լուսոյն առ ի ցրուեալ¹² ուժգնութեան աւգոյն. եւ վաղվաղակի ժողովումն ծածկութիւնն անդրէն լինի: 34 Եւ մեք հայեցեալ ի հեռաստանէ, չկարացեալք ճշմարտութեամբ ի վերայ իրացն հասանել հաստատութեամբ, աստեղ թափելոյ նշան առնեմք զայն. եւ ո՛չ լուսոյն վերնոյ, որ է ճշմարիտ: 35 Բայց ոմանք ի փիլիսոփայիցն որ յեկեղեցւոջն, ասեն¹³ թէ հողմ սառնային եւ թանճր՝ որ եւ գնա եթեր կոչեմք, նա խոնարհի յամպ եւ զջուրն իբր ոլուն¹⁴ սառոյց գնդէ, եւ այն է կարկուտ: 36 Ասեն թէ եւ զորոտումն այն

հողմ առնէ, եւ զփայլատակմունսդ¹⁵: 37 Զի ամենայն արարածք բնութեամբ ունին յինքեանս հուր՝ եթէ ցամաքայինք¹⁶ եւ եթէ խոնաւայինք: 38 Եւ ի բախել հողմոյն այնմ զամպն, հուր ելանէ յամպոյն եւ ձայն ճայթման¹⁷ ըստ բախման հողմոյն: 39 Զի եթէ սակաւ բախէ, սակաւ ելանէ ձայնն եւ հուրն, եւ անդրէն ընդ ամպսն ցանի ի վեր բերելով աւգոյն: 40 Եթէ ուժգին բախէ հողմ՝ ուժգին եւ ձայնն, եւ հուր ելանեն¹⁸, եւ չզաւրէ աւգն ի վեր ցանել գնա ընդ յամպն ի խոնարհ անկանի. եւ ի տեղին, յոր անկանի՝ խաղաղութեան ակն ո՛չ ունիմք: 41 Բայց մեք որ յառաջ հուրն տեսանեմք եւ ապա զորոտումն լսեմք, այս է պատճառն, զի թէպէտ եւ յամպոյն գոյգ ելանէ ձայնն եւ հուրն, այլ մեզ հուրն առաջոյ երեւի, վասն զի ակն երազ է քան զուռնկն, եւ ակն փոյթ կարէ տեսանել ի հեռին¹⁹ զհուրն յորժամ յամպոյն ելանէ: 42 Իսկ զձայնն ունկն²⁰ ոչ կարէ լսել ի հեռին, մինչեւ ո՛չ ի մաւտ հասանէ: 43 Իսկ զցումանէ աստեղացդ ասեն՝ թէ հողմն այն ի պարզ ժամանակի բախէ ինքն զինքն եւ հուրն ելանէ որպէս յամպոյն²¹, բայց նաւար²² ելանէ ի հողմոյն եւ ո՛չ որպէս յամպոյն: 44 Եւ աւգոյն վերաբերեալ անդրէն²³ ամփոփի:

- 1 Է. ՅԱՂԱԳՍ ԿԱԹԻՆ ԾՐՈՅ
 2 Զկաթին²⁴ ծիր²⁵ որ անուանեցին՝ ո՛չ այնպէս²⁶ որպէս չար փիլիսոփայքն ա-

1 Դ Սոտումայ
 2 ՊԴ հոսեցուցանէր փխ խոսէր
 3 Զեռագրեքում, նշՔ՝ շանթիք. ուղղում ենք՝ շանթիս
 4 ՊԴ հրամանն կատարէր
 5 Ա կիսագունտն
 6 Պ չի՞հասանէ
 7 ՊԴ սորին հրոյ սակի է
 8 Պ անուանեմք փխ ասեմք
 9 ԱԲ գարմարական
 10 ՊԴ անօսր փապարս
 11 ՊԴ յաղամողել
 12 ՊԴ ցրուել
 13 ՊԴ ասացին փխ ասեն
 14 Բ ոլուն ոլուն

15 ՊԴ զփայլատակմունս
 16 Դ ցամաքայինք
 17 ՊԴ նայթմանց
 18 ՊԴ հուրն ելանէ
 19 ՊԴ չի՞հի հեռին
 20 ԱԲ ակն
 21 Բ յամպոյն
 22 Պ անօսր փխ նաւար
 23 Պ անդէն
 24 Դ կաթինդ
 25 Ա ծիր
 26 ՊԴ ոչ այնպէս է

ուսպելաբանեցին բազում բանիւք: 3 ¹Ձի ոմանք ասացին զզմանէ՝ թէ ճանապարհ է դա՛ հին արեգական հետք²: 4 Իսկ այլք տգիտագոյն³ քան զնոսա ⁴ասեն թէ՛ առագաստն է Պեռսեփոնեայ⁵, զոր սպիտակ սուգն⁶ կոչեցին Աթենացիքն: 5 Այլք ի նոցանէ ասեն՝ թէ Հերակլէս զանդէն⁷ գերոնեա⁸ ընդ այդ⁹ շաւիղ վարեաց: 6 Նաեւ այլ եւս ըստ նոցին արուեստի ասեն թէ՛ տարածումն է ստեանցն Հերեայ¹⁰, կնոջն Արամագղայ: 7 Դարձեալ ոմանք յառաջնոցն հայոց ասացին թէ՛ ի խիստ ձմրան Վահագն¹¹ նախնի¹² հայոց գողացաւ զյարդ Բարշամայ¹³ ասորեստանեայց¹⁴ նախնոյ¹⁵, զոր եւ մեք սովորեցաք բնախաւսութեամբ յարդգողի հետ անուանել: 8 Թողէ՛ք զայդ¹⁶ ի բաց, ո՛վ ամասէրք եւ¹⁷ մի՛ դուք զայդպիսի բանս¹⁸ լսէք. քանզի փիլիսոփայքն բարիք ասացին զզմանէ թէ խիտ¹⁹ աստեղք են բազումք, նուազք եւ²⁰ յոյժ ընդ աղաւտ երեւմանէն միաւոր լոյսն տեսանի: 9 Իսկ մեք, որ եմք աշակերտ վարդապետաց եկեղեցոյ՝²¹ ասեմք թէ ամենայն գոյացութիւնք²² վերինք եւ ներ-

քինք խառնուած միաբանութեան ունին գաւտեացն²³ առ իրեարս. եւ է դա՛ անգայտութիւն գաւտեաց²⁴ վերնոց, զթաղկեալս²⁵ հրոյն նշոյլս հեղլով ի վայր երեւումն գործ է տեսողացն, այս է նորա պատճառն ճշմարիտ:

1 Ը. ՅԱՂԱԳՍ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՍՏԵՂԱՑԴ²⁶

2 Զաստեղաց զոր կոչեն բեւեռ երկնի²⁷, որ ի տեղն գան շուրջ եւ ո՛չ ծագեն յելից եւ գան ի մուտս: 3 Եւ սայլք²⁸ աստեղացդ, որք դէմ ընդ դէմ զաւրէն անուոյ հոլովին, եւ այլ խումբքն²⁹, որ շուրջ զնոքաւք են մշտակայ երեւմամբ շրջագայանան: 4 Ո՛չ երկրորդեցից զանհամ նոցա³⁰ ճառս, զի ի յոլով ասելոյ³¹ զսուտսն ճանձրոյթ ձեզ լինի: 5 Այլ ասացուք որում հաւատացեալ եմք: 6 Են դոքա նշանակ տեսական, զի երեւակի են եւ ³²իմացական գանտեսին զարփոյն բերեն զնմանութիւն շրջագայութեան ծառայական³³ հասարակութիւն գործելով, բաժանել երից հատուածոց³⁴ ուղեգնացութեամբ ծովային ճանապարհաւն միաբանութիւն առնելով ցամաքայնոյն³⁵ եւ կղզայնոյն³⁶: 7 Քանզի թէ ո՛չ է տուեալ եւ ո՛չ կարէր³⁷ առնուլ. եւ կարի գեղեցիկ, քանզի ի մէջ³⁸ բաժանեցելոցն կարաւսութիւն գործեցաւ: 8 Իսկ ի

1 ՊԴ Բանգի փխ գի / Գ չի՛ք Զի... Բանգի (նախ. 8)
 2 ՊԴ հետ փխ հետք
 3 ԴՊ տգիտագոյնք
 4 Պ առագաստ ասեն
 5 Պ Պերսեփոնայ
 6 ՊԴ սուգ
 7 Պ գանդէս
 8 Պ գէրիոնի / Դ գիրիոն
 9 Պ չի՛ք այդ
 10 Ա.Դ Ներեայ
 11 Ա Վահակն
 12 ԴՊ նախնիք
 13 Պ Բարշամայ / Դ Բարշամայ
 14 ՊԴ ասորոց
 15 ՊԴ նախնոյն
 16 ԱԲ չի՛ք գայդ
 17 ԱԲ չի՛ք եւ
 18 ՊԴ բան
 19 Պ խիտ
 20 ՊԴ չի՛ք նուագք եւ
 21 Ա յեկեղեցոյ
 22 Պ գոյութիւնք

23 ԱԲ չի՛ք գաւտեացն
 24 ՊԴ գոտեացն
 25 ՊԴ գթաղկեալ
 26 Պ աստեղաց
 27 ՊԴ բեւեռս երկնից
 28 Ա եւս այլք փխ եւ սայլք
 29 Ա խումբքն
 30 ՊԴ գանհամոցն փխ գանհամ նոցա
 31 Պ յոլովս ասել
 32 Պ միայնական գանտեսի գարփոյ բերէ
 33 Ա նառական
 34 Պ հատածաց
 35 ՊԴ առնել ցամաքայնոյցս
 36 ՊԴ չի՛ք եւ կղզայնոյն
 37 ՊԴ չի՛ք կարէր
 38 ՊԴ չի՛ք մէջ

ձեռն նաւավարութեան զիւրաքանչիւր պիտոյան դիւրամատոյցս մերձեցոյց, որում տեղեակն են¹: 9 Եւ սովորութիւն է անսուտ բանիւք զճշմարիտն ասել². զցերեկ³ ասեն յածեալ մոլորի նաւն, եւ ի գիշերի ի ձեռն երկնային արջոցդ⁴ ապա⁵ երթեալ⁶ ելանէ յուղիղ ճանապարհ⁷: 10 Եւ այս ո՛չ փոքր⁸ նախախնամութիւն է արարողին բոլորեցունց, զի ի ձեռն սայլիցդ ո՛չ ապրի միայն նաւն այլ եւ նաւավարքն. այլ եւ բազում բիւրք ի նաւահանգիստն զիւրաքանչիւր կարաւտութիւնս բարձեալ տանին ի տունս իւրեանց: 11 Ապա թէ այդ⁹ այդպէս իցէ¹⁰, ո՛չ ինչ է յէսդ երկնից վայրապար եւ դուզնաքեայ, այլ առ ի մեծ աւգտութիւնս մարդկան [եւ ի փառս արարչին]¹¹:

1 12Թ. ՅԱՂԱԳՍ ԼՈՒՄՆԻ

2 Զերկրորդ լուսաւորէդ բիւր բանք ճառեալ են յարտաքնոց եւ յեկեղեցականաց, բայց մեզ որ ինչ ¹³միաւորեալն է բան յերկոցունցն¹⁴, յայնց հաճոյ թուեցաւ ասել: 3 Նիւթ ամանոյ¹⁵ լուսնին նմա միայն¹⁶ է գիտելի, որ արարն զնա: 4 Բայց առաջինքն, որք ջանացան հասու լինել նմա, ասացին այսպէս՝ թէ լուսնին տարր

է¹⁷ սեղմ, խիստ¹⁸, մաքուր, գնդաձեւ: 5 Եւ ոչ ունի զլոյսն¹⁹ բնութեամբ, այլ հազորդութեամբ յարեգականէ առեալ, որպէս զհայելի ընդդէմ արեգական ունելով, եւ նա ճառագայթս բացարձակէ²⁰ յիւրմէ, նոյնպէս եւ²¹ զլուսինդ ասեն: 6 Բայց երկու²² ոմանք յեկեղեցոյ²³ ասացին, թէ առանձին²⁴ ունի լուսինն զլոյսն եւ ո՛չ յարեգականէ: 7 Զի որպէս ամանն լուսնի այլ իմն է, նոյնպէս եւ լոյս նորա այլ իմն է: 8 Եւ ասեն թէ չէ՛ ծանր Աստուծոյ զլոյսն բաժանել ի բազում կերպս: 9 Զի լոյսն արեգական ա՛յլ ունի կերպ եւ լուսնի ա՛յլ աւտար ի նմանէ: 10 ²⁵Դարձեալ լոյս աստեղացն աւտար յերկոցունց լուսաւորացն. եւ լոյս հրոյն ե՛ւս առաւել աւտար յամենեցունց²⁶: 11 Նաեւ է՛ ճճի մի որ անուանի փոսուռայ²⁷ եւ ունի լուսաւորութիւն ի տտանն, որ եւ զգիրս մարթ է նովաւ ընթեռնուլ ի վերայ կարգի գրոյն²⁸ տանելով: 12 Արդ՝ եթէ ի գեռուենն յայն արհամարհեալ եդ Աստուած լուսաւորութիւն յատուկ որ ո՛չ յումեքէ առնու, այլ հաստատեալ կայ յիւրում մարմնին²⁹ աւտար յամենայն լուսոյ, որ ո՛չ սպիտակ է եւ ո՛չ լուրջ, ո՛չ դեղին եւ ոչ կարմրագոյն³⁰, այլ կանաչ իմն գոյն է լուսնին մեղմ³¹, ըստ իւրում տկարութեան, համայն

1 ՊԴ որում որք տեղեակն են
 2 ՊԴ ասել
 3 Ա. զցերակ
 4 ՊԴ արջոյդ / Ա. արջոցս
 5 ՊԴ չի՛ր ապա
 6 Պ երթայ
 7 Պ յուղորդ ցանապարհն
 8 ՊԴ դոյզն փխ փոքր
 9 ԱԲ չի՛ր այդ
 10 ԱԲ չի՛ր իցէ
 11 Ա. եւ ի փառս. նոր է աւելացրած
 12 Դ շարունակում է տոմարական մի աշխատութեան հատուածով:
 13 ՊԴ միաւորեալ է
 14 ՊԴ յերկոցունց
 15 Պ ամանոյն
 16 Պ միայնոյ

17 ԱԲ չի՛ր է
 18 Պ խիտ փխ խիստ
 19 Ա զլուսն
 20 Պ բազումս արձակէ փխ բաց արձակէ
 21 Պ նոյնպէս եւ
 22 Պ երկուք
 23 Պ յեկեղեցոյ
 24 Պ առանձինն
 25 Պ եւ հրոյ եւս առաւել փխ դարձեալ լոյս աստեղացն
 26 Պ ի նոցանէ յերկուց փխ յամենեցունցն
 27 Դ փոսուռայ
 28 Պ գրոցն
 29 Պ մարմինն
 30 ՊԴ կարմիր
 31 ԱԲ մեղմն

յատուկ ասեն¹, ո՞րչափ² եւս առաւել պարտիմք հաւանել՝ թէ լուսնի ետ լոյս Աստուած առաձնական, եւ յո՛չ ոք³ արար կարաւտ ապաստանի: 13 ⁴Բայց ես հաւանիմ բազմաց իմաստասիրութեան յարեզականէ ասել. իսկ որ սեւ նշանքն երեւին ի լուսնին⁵ իբր գիծք⁶ իմն դրոշմի, ասացին զնմանէ⁷ արտաքինքն՝ թէ խոյլք⁸ են խոռոչաց, որպէս յական յակնթի, եւ վասն զի ո՛չ անգեզ⁹ ունի զլուսաւորութիւն¹⁰, այնր աղագաւ ո՛չ կարէ տալ լոյս որպէս զարեզակն: 14 Զի եւ գունդս բիւրեղ որ գեղն¹¹ ունիցի կամ սպի ունի, ո՛չ կարէ հեղուլ բորբ շող լուսոյն: 15 Իսկ եկեղեցականքն ասացին թէ այն¹² որ երեւին ի լուսնի, երկիր է այն¹³ եւ ծով, զի որպէս հայելի զամենայն ընդդէմ կացելոց իւր ցուցանէ յինքեան զնմանութիւն, նոյնպէս է լուսինն¹⁴ ցուցանէ յինքեան զերկիր եւ զծով, ըստ բանին, որ ասէ՝ թէ լուսին է հայելի աշխարհի¹⁵, զի մեծ իսկ է միանձնութեամբ իբրեւ զերկիր: 16 Եւ ես ցուցից քեզ ի սակաւ նմանութեանց առնուլ աւրինակ: 17 Ուսիր ի քաղաքաց որ ընդ ամենայն տիեզերս շինեալ են ի միմեանց հեռիք, հայեաց ընդ հրապարակսն եւ ընդ փողոցսն¹⁶ որ ուղղորդ ընդ արեւելս հայիցին¹⁷, զիա՞րդ միանգամայն լուսաւորես-

ցին¹⁸, եւ միով¹⁹ կերպարանաւք տեսանես, զի լուսաւորէ զամենայն նուրբ փողոցս եւ զամրաստանս²⁰: 18 Եւ զիա՞րդ է այս, եթէ ո՛չ առ ամենեսեան է մեծութեամբ. եւ կշիւռ²¹ (!) յերեսս ամենեցուն արձակէ զլոյսն: 19 Եւ²² արդ՝ ի տկարութենէ ճրագի ուսիր զմեծութիւն լուսնի ի լուսոյն իւրմէ, ²³քանզի յոյժ տկար է լոյսն որ տարածանի ի ճրագէ, այնպէս զի յորժամ գտանիցին բազումք ի միում տան, եւ մի ոմն որ կացցէ ուղիղ ընդդէմ ճրագին եւ այլոց ստուերքն այսր անդր ձգին եւ խուսափեն, եւ այն ոչ միով կերպարանաւ, զի չիք մեծութիւն լուսոյ նորա, վասն այնորիկ ո՛չ կարէ տալ միակերպ ստուերս ամենեցուն, զի որ ի մաւտոյ²⁴ կայ՝ զնորայն մեծացուցանէ զստուեր²⁵, եւ որ²⁶ հեռագոյն²⁷ զնորայն փոքրացուցանէ²⁸: 20 Արդ՝ եթէ ո՛չ մեծ էր լուսինն, ո՛չ հաւասար կարէր ծագել եւ միակերպ տալ ստուերս²⁹ ամենեցուն, որ բնակալեն ի հիւսիս կամ ի հարաւ: 21 Այլ վասն զի մեծ է միանձնութեամբ ըստ աստուածային գրոց, որ ասէ³⁰, թէ արար լուսաւորս մեծամեծս ի նշանս³¹, ի ժամանակս, յաւուրս եւ ի տարիս: 22 Յոյժ պիտոյ են մարդկան նշանք, որ լինին ի լուսաւորացդ, եթէ ոք ըստ կէտ սահմանին ո՛չ ելանէ³² աւտարտի քննութեամբ, զի որ միտ եղեալ ընտ-

1 ՊԴ չի՞ ասեն
 2 ՊԴ որչափ-ից առաջ աւելացուած է Արդ
 3 ՊԴ ոչ յո՞ք
 4 ՊԴ չի՞ Բայց... ասել
 5 ՊԴ նշանն երես ի լուսնի
 6 ՊԴ որպէս գիծ փխ իբր գիծք
 7 Պ չի՞ Գնմանէ
 8 Ա խոյլք / Պ ելք փխ խոյլք
 9 Դ անկէզ
 10 ՊԴ գրոլորութիւնն
 11 Ա գունդ փխ գեղն
 12 ՊԴ չի՞ Կայն
 13 ՊԴ չի՞ Կայն
 14 ՊԴ լուսինն
 15 ՊԴ լուսինն հայելի է երկրի
 16 ՊԴ հրապարակս եւ ընդ փողոցս
 17 ՊԴ նայիցին

18 ՊԴ լուսաւորին
 19 ՊԴ միով
 20 ՊԴ չի՞ եւ զամրաստանս
 21 ՊԴ կշիւռ
 22 Ա՞ Կի՞ եւ
 23 ՊԴ չի՞ Բանզի... այնորիկ
 24 ՊԴ մտն փխ ի մաւտոյ
 25 Ա՞ Կի՞ զստուեր. ուղղում ենք՝ ըստ Պ-ի:
 26 ՊԴ որոյ փխ որ
 27 ՊԴ հեռագոյնն է
 28 ՊԴ փոքր կացուցանէ
 29 ՊԴ ստուեր
 30 ՊԴ ասաց
 31 Ա՞ իշխանս փխ ի նշանս
 " Հմբ. Ն. Ը 14 :
 32 ՊԴ ելանիցէ

րեսցէ զգեղեցիկ փորձ նոցա եւ ո՛չ խառնեսցէ ի ներքս զամբարշտութիւնն¹, ազգի ազգի ²Հնարս աւգտութեան գտանէ ի նշանաց անտի: 23 Ձի վասն խոնաւոյ գծամանակաց³ բազում անգամ⁴ վարդապետք լինին մեզ աւդոցն⁵ պղտորութեան եւ դառնաշունչ⁶ հողմոց սառնամանեաց: 24 Ձի յերեքաւրեայ ժամանակի յորժամ վճիտ երեւեսցի՝ գյտտակ պարզոց⁷ յայտ առնէ: 25 Եւ յորժամ ի մահիկեղջերն⁸ զնշան կարմրութեան կամ զմթարութեան⁹ ունիցի, ջուրք բազումք¹⁰ յամպոց յերկիր հեղուն, եւ հարաւ յորդաշունչ բռնութեամբ յաւդս բարբառի: 26 Եւ յորժամ շուրջ բակ ունիցի ¹¹լուսինն յամպոց, եւ ի նմին աւուր ունի մռայլ զարեգակն յամպոց. ջուրք բազում յաւդոց յերկիր առաքին, կամ զարամուր փքոց եւ ¹²զգառնացուցիչ հողմոց ամբոխելոց յայտ առնէ: 27 Ձի յընծայման¹³ լուսնին բազում անգամ յորժամ յիստակ եւ խաղաղ իցէ աւդն, յանկարծակի խռովութիւն¹⁴ սաստիկ հողմոյ յայտնի¹⁵ ի նմա մրրկեալ: 28 Եւ ամպք ի վերայ ամպոց զիգանին¹⁶, յահ եւ յերկիւղ մեծի տազնապի: 29 Եւ յայսու ամենայնիւ յայտ է, թէ նշանք որ լինին ի լուսաւորացի¹⁷, ի շահ աւգտութեան¹⁸ աշխարհի է:

30 Նաւավարն զգուշացի եւ մի՛ խառնեսցէ¹⁹ զնաւն ի ծով²⁰, այլ անդէն գտեղի²¹ առեալ պահեսցէ²² ի նաւահանգստին²³, զի մի՛ պաշարեալ գտցի²⁴ ի մէջ²⁵ ծովուն ի շնչել²⁶ հողմոցն ամբոխելոց²⁷: 31 Եւ ճանապարհորդն զգուշացի, զի մի՛ ելեալ²⁸ ի տանէ երթալ աշխատել²⁹ ի բքայոյզ եւ կամ յանձրեաց ժամանակի: 32 ³⁰Սոյնպէս եւ մշակն յառաջագոյն իմասցի սերմանել եւ տնկել ի պատշաճ ժամանակի: 33 Ձի ի փոփոխմունս³¹ որ լինին ի լուսնի³², անասունք զլիութիւն առնուն. եւ տունկք աւգնականութիւն գտանեն³³ անման սննդեան իւրեանց: 34 Ձի մի՛ մաշելն³⁴ լուծութիւն³⁵ եւ ունայնութիւն գտանի ի նոսա. եւ յաճելն լիութիւն եւ պնդութիւն առաւելու ի նոսա: 35 Քանզի լուսին ի ջերմութենէ եւ ի խոնաւութենէ ունի խառնուած, եւ յայ³⁶ լիցի քեզ նշան, զի որք լուսնակի ննջեն, խոնաւութիւն լինի ի գլուխս նոցա, եւ զմիս դալար եթէ ի լուսնակի կախեսցես³⁷, վաղվաղակի³⁸ հոտի եւ ապականի: 36 Եւ ի ջրայինս պակասութիւն եւ լիութիւն գտանի. սապէս եւ ի սիրտս³⁹ ծառոց: 37 Եւ գնացք իմն են ա-

1 Ա. գանբարբշտութիւն
2 ՊԴ հնարագտութեան, գտանեմ
3 ՊԴ խոնաւոյ գծամանակն
4 ԱԲ չի՛ք անգամ
5 ՊԴ աւդոյն փխ աւդոցն
6 Պ դառնաշունչ
7 ՊԴ պարզոյ
8 ՊԴ ի մահիկ եղջիրսն
9 ԱԲ մթարութիւն. ուղղում ենք՝ ըստ ՆՀԲ-ի:
10 ՊԴ բազումք
11 ՊԴ չի՛ք լուսնն... գարեգակն յամպոց
12 Ա. դառնացուցից հողմոց
13 Ա. յնծաման
14 ՊԴ չի՛ք խռովութիւն
15 ՊԴ աւդոյն յայտնին
16 ՊԴ դիգանին
17 Ա. լուսաւորացի
18 ՊԴ օկտութեան

19 ՊԴ խառնիցէ
20 ՊԴ ի ծովն
21 ՊԴ գետեղ
22 ՊԴ պահիցէ
23 ՊԴ նաւահանգստի
24 ՊԴ գտանիցին
25 ՊԴ չի՛ք ի մէջ
26 ՊԴ շնչելոյ
27 ՊԴ հողմոյն ամբոխելոյ
28 ՊԴ ելանիցէ
29 ՊԴ աշխատեալ
30 ՊԴ չի՛ք Սոյնպէս... ժամանակի
31 ՊԴ փոփոխմունսն
32 ՊԴ ի լուսնին
33 ՊԴ գտանեմ
34 ՊԴ ի մաշելն
35 ՊԴ ապականութիւն փխ լուծութիւն
36 Բ այլ փխ այս
37 ՊԴ կախիցես
38 ՊԴ չի՛ք վաղվաղակի
39 ՊԴ ի սիրտս

սեն յաշխարհին Եւրոպացւոց¹ յՈվկիանոս, որ երբեմն ցուցանեն յաւելուած² լիութեան, եւ երբեմն գիջանին ի լիութենէ անտի. եւ այս ասեն ըստ գնացից լուսնի փոփոխին³: 38 Ի սկզբան⁴ ծննդեան լուսնի անշարժական ասեն⁵ գնացք խաղացիցն եւ ըստ աճելն⁶ լուսնի՝ սկսանին շարժել եւ գեռալ⁷: 39 Եւ դարձեալ՝ յայնմ ծովու որ անուանեալ կոչի Երեկորեայ⁸, նմանութեան որակաց է ասեն ի միջին, իբր թէ ձգեն⁹ եւ ծծեն, խոնարհին եւ պակասին ընդ պակասելն լուսնի. եւ յորդաբուխ վերանան¹⁰ ընդ լնուլն¹¹ լուսնի: 40 Այս են նշանք եւ զաւրութիւնք նորա ի յերկրի եւ ի ծովու: 41 Իսկ զժամանակս, զաւուրս եւ զտարիս՝ որոշէ եւ սա Հանգոյն արեգական, աւր ԻԴ. ժամ ընթանալով ընդ տիւ եւ ընդ գիշեր, ամիս յընծայմանէն յընծայումն. եւ երիցս կատարելով առնէ արեգակն¹² 13 ժամանակ յեղանակի: 42 Եւ ԲԺ. անիցս կատարելով՝ առնէ տարի ըստ աւրինակի թուոց եբրայեցւոց, որ կատարեն զընթացս տարւոյն ի հին կտակարանաց: 43 Իսկ իշխանութիւն գիշերոյ՝ ցուցանել ի նմա զլոյսն իւր: 44 Քանզի կարակնահատք բոլորութիւնք անուշաձեւք երկուց տարեբոց՝ մին առանձին ունի զբոլոր բազմութիւն լուսոյն¹⁴: 45 Իսկ առ միւսն առ նոյն Հանդիպի՝ ընդունելով մասն գիշերային լուսոյն. եւ նա Հանապազաւր անխա-

փան գնացիւքն՝ առ սակաւ սակաւ մատուցանէ զմասունս երեւակի լուսոյն աճմամբ եւ նուազութեամբ: 46 Քանզի ո՛չ եթէ ¹⁵Հանապազորդ ընդ նմին շաւիղն գնայ արեգական¹⁶ յորժամ ի Հարաւակողմ կոյս նահանջիցի¹⁷, եւ կամ այսրէն ի միջաւրէդ¹⁸. նոյնպէս¹⁹ եւ լուսին ի ձեռն այս երկուց ²⁰փոփոխմանց տալոյ եւ առնելոյ լինի աճումն եւ մաշումն: 47 Վասն զի լուսինն բերի ի ներքնում պարունակիս, եւ արեգակն ի վերոյ նորա ի Ե. երորդ պարունակին. եւ ի շրջագայանալն երկոցունց Հանապազ տեսանեն զմիմեանս: 48 Եւ յորժամ արեգակն²¹ գնայ²² ի մաւտ ի լուսինն՝ նուազութիւն լինի լուսոյ լուսինն. զի վերին կողմ գնդին լուսնի ունի զբոլորութիւն լուսոյն որ²³ ընդդէմ արեգականն Հայեսցի, զի ի վերոյ նորա է: 49 Եւ կէս գնդին լուսնի, որ ի խոնարհ յերկիր կոյս Հայի²⁴ ²⁵անլոյս՝ ներքին կողմն գնդին լուսնի երեւի ծածկեալ յիւրում ստուերին²⁶: 50 Եւ յորժամ Հեռանայ լուսինն²⁷ յարեգականէն, մեծանայ լնու լոյսն լուսնի. վասն զի Հեռանալով յարեգականէ, լուսաւորի ներքին կողմ (!) գնդին լուսնի, եւ ստուեր տարերն իւրոյ ի ներքին կողմն Հալածի ի վեր փոխելով: 51 Քանզի այս է²⁸ յայտնի պատճառ. վերին եւ ներքին կիսագունդքն առ է. պարունակացդ գեր ի վերոյ երկրիս յերկուս բաժանեալ գիշերոյ

1 Դ Եւրոպիա
 2 Ա գիսայելուած
 3 ՊԴ փոփոխի
 4 Ա սկիզբն / ՊԴ իսկ գսկիզբն
 5 ԱԲ անշարժական ասեն
 6 ՊԴ յաճելն
 7 ԱԲ գեռուլ
 8 ՊԴ Երեկորեայ
 9 ՊԴ ձգեն
 10 ՊԴ բղխեն, յորդեն, եւ վերանան
 11 Ա լնուլն
 12 Ա չի՞ արեգակն
 13 ՊԴ չի՞ ժամանակ... առնէ (նախ. 42)
 14 ՊԴ լուսոյն

15 ՊԴ հանապազ ընդ մի շաւիղ
 16 ՊԴ ընթանայ արեգակն
 17 ՊԴ նահանջիցի
 18 ՊԴ մէջօրեայդ
 19 ՊԴ Սոյնպէս փխ նոյնպէս
 20 ՊԴ լինի փոփոխումն անման եւ մաշելոյ
 21 ՊԴ չի՞ արեգակն
 22 ՊԴ երթայ փխ գնայ
 23 Պ որ. ԱԲ չի՞ որ
 24 ՊԴ հայի
 25 ՊԴ անլոյս բոլոր ներքին կոյս
 26 ՊԴ ստուերի
 27 Ա լուս
 28 ԱԲ չի՞ է

եւ տունջեան քառեակ Զ.եկաւք: 52 Եւ երբեմն հասանելով¹ յարեւմուտս ի ներքին կիսագունդն զերկուս վեցեակս արեգական ունիցի զիշերային մասամբն զառ ի ներքոյս շրջագայութեան²: 53 Իսկ ընդդէմ նմին զերկուս վեցեակսն լուսինն ունիցի ի վերայ երկրիս եւ ընդ կողմն հիւսիսոյ մատուցանէ արեգակն լրումն լուսոյ ունակութեան լուսնի, ո՛չ հանապագորդ³ լիով մատուցանէ⁴, այլ ըստ⁵ մաւտելոյ եւ ըստ հեռանալոյ յարեգակն, երբեմն կատարեալ լի՛ ի բոլորն բոլորակաւ երեւի լոյս իւր, եւ երբեմն մաշեալ եւ պակասեալ ի լուսոյն զպակասութիւն իւր նախ ցուցանէ լուսին ի վերայ միոյ միոյ կողմանց իւրոց: 54 Զի յորժամ աճէ մի՛ կողմ, միւս կողմ (!) զնշանակ աղջամղջի⁶ ցուցանէ: 55 Եւ դարձեալ յորժամ սկսանի պակասել միւս կողմն, ամփոփի ինքն յինքն, զի ծածկեաց⁷ ի միւս կողմն. եւ յորժամ սկսանի երեւել յարեւմտից յարեւելս կոյս՝ ցուցանէ զհայեցուածս⁸ բոլորն բոլորակին: 56 Եւ յորժամ յարեւելից սկսանի⁹ մաշիլ՝ յարեւմուտս կոյս սկսանիցի ցուցանել զմահիկեղջիւրսն¹⁰, եւ այնպէս լուսաւորի կողմ¹¹ (!) զնդին լուսնի՝ որ ի յարեգականէ կուսէ¹² լինի: 57 Եւ որ ի միւս կողմանէ լինի, կէս զնդին լուսնի առանց լուսոյ երեւի ծածկեալ¹³ ի ծոց իւրոյ հովանոյն. զի պակասումն լուսոյ¹⁴ լուսնի ստուեր տարերն իւ-

րոյ է ինքն յինքեան ունելով հովանի: 58 Իսկ յորժամ համաւրէն այն որ ետն՝ ի բաց¹⁵ հանցէ ի նմանէ¹⁶ գլոյսն, եւ սուղ ծածկութիւն լինի մինչեւ անդրէն ծնցի զնա նովին լուսովն: 59 Դարձեալ եթէ դիպեսցի ժամանակ լուսնի կամ ի լրումնս¹⁷ կամ ի միջոցի կամ մերձ ի հինսն, եւ լուսին իցէ ի վերին կիսագնդին, ¹⁸եւ արեգակն հանգոյն նմին ի ներքնում կիսագնդին, եւ երկոքին¹⁹ դիպեսցին հասարակաւորութեամբ միջին տրամագծին ի միումս²⁰ ժամու, ո՛չ կարէ արեգակն մատուցանել ընդ հիւսիսային կողմ զսովորական ձգումն մասին լուսոյն լոկ մնացեալ²¹ ի գիշերային անիւն՝ ի լուսոյ կորնչել լուսնի կարգացաք. եւ կարի քաջ լուսոյն կորուստ ասացաք եւ ո՛չ տարերն, զի ամենեցուն յայտնի²² երեւի բոլորածիրն ի տեղուջն, եւ առ երազ շարժմունս վերնոյ եւ ներքնոյ²³ անցանել ի բաժանել տեղեաւն անդրէն զսովորականն²⁴ ընդունի լուսին²⁵, վասն զի անցանէ զնովաւ ստուեր ²⁶երկրի, որ ծածկեաց եւ խաւարեցոյց զնա: 60 Արդ ամենայն եղեալքս անկեալ են ընդ յարմարական մասամբքն²⁷ եւ ընդ ապականագործ հետեւանաւք: 61 Եւ այս ո՛չ դուզնաքեայ նախախնամութիւն արարողին, զի մի՛ ոք զարարածս տեսեալ առանց ապականութեան զսոսա իսկ արարիչս կարծիցէ: 62 Այլ զի հանապազ յերեւելի տարերս վայելեսցէ զերկրաւոր սպասաւորութիւնս,

1 ԱՒ հոսելով փ/ս հասանելով
 2 Ա շրջագայութեանն
 3 ՊԴ հանապազ
 4 ԱՒ չի՞ մատուցանէ
 5 ՊԴ չի՞ ըստ
 6 ՊԴ աղջամղջին
 7 ՊԴ ծածկեացի
 8 ՊԴ գհայեցուածն
 9 ՊԴ սկսանի
 10 ՊԴ գմահիկն եղջիւրս
 11 ՊԴ կողմն
 12 ՊԴ կուսէն
 13 Դ ծածկել
 14 ՊԴ լուսոյն

15 Ա բայց
 16 ՊԴ չի՞ ի նմանէ
 17 ՊԴ ի լրման
 18 ՊԴ չի՞ եւ... կիսագնդին
 19 Ա երկոքինն
 20 ՊԴ ի միջնում
 21 ԱՒ սնացեալ
 22 ԱՒ քաջայայտնի
 23 ՊԴ վերնոյն եւ ներքնոյն
 24 ՊԴ անցանել զսովորական
 25 ՊԴ ընդունի լոյս լուսին
 26 ՊԴ չի՞ երկիր որ ծածկեաց եւ
 27 ՊԴ մասամբք

եւ զարարիչն ամենայնի գեր ի վերոյ գիտիցէ¹:

1 Ժ. ՅԱՂԱԳՍ ԱՐԵԳԱԿԱՆ

2 Յո՛յժ սիրելի է ինձ ի միաւորութեանց նոցա բանից յիմուամս² ճառի³ առնել զառասուլիսնս⁴ բանից, որ ինչ⁵ յազազս առաջնոյ եւ մեծի լուսաւորիդ է բան. եւ արդ ասացից նոյնպէս եթէ⁶ նիւթ ամանոյ արեգականն Արարչին միայնոյ է գիտելի: 3 Իսկ պատուականք յարարածս մարդիկ այնչափ միայն գիտացին զնա, թէ է՛ տարր սեղմ, խիստ⁷, մաքուր, գնդաձեւ, բոլոր ամենեւին, անգեղն եւ անսպի, ինքն է ցուրտ բնութեամբ. զՋերմութիւն եւ զլուսաւորութիւն յարփոյ առեալ հեղու յաւդս, որով լուսաւորի եւ ջեռնու երկիր: 4 Եւ հաւանեցուցանէ զքեզ աւերնակ⁸. գունդ բիւրեղ յորժամ յարեւու ունիցիս, տես զի ինքն ցուրտ է⁹ ամենեւին, իսկ որ շողն կաթէ ի նմանէ, պայծառ է առաւել քան զլոյս արեգական¹⁰, եւ ուրանաւր¹¹ կաթէ, լուցանի¹². քանզի ի կաթուած շողոյ նորա հուր ծնանի, թէպէտ եւ ինքն ցուրտ է բնութեամբ: 5 Նոյնպէս եւ զարեգակնդ իմա՛: 6 Բայց երկուք (!) ոմանք յեկեղեցւոյ՝ ո՛չ այսպէս, այլ ասացին, թէ ինքն իսկ արեգակն ունի զլոյս իւր բնութեամբն¹³ յինքեան բնակեալ. ո՛չ յարփոյ¹⁴ եւ ո՛չ յայլ ումեքէ առնու¹⁵: 7 Այլ ասեն թէ

լոյսդ արեգական այն լոյսն է՝ որ յառաջ քան զեղանիլ լուսաւորացդ էր. վասն զի լուսաւորքդ արարած են յաւուրն Դորդի: 8 Իսկ երից աւուրցն նախագունից լոյսն ցիր բնութիւն էր, եւ արեգակն աման եղեւ այնր լուսոյն, եւ ժողովեաց եւ արկ Աստուած ի դա զլոյսն զայն, զորմէ ասացի թէ ցիր բնութիւն էր. եւ ժողովեալ ունի զնա յինքեան արեգակն, որպէս ճրագ զհուր, ¹⁶զոր աւերնակ այլ իմն հուրն է եւ այլ իմն ճրագն. զի մինն ունի յարարածի իւրում զաւրութիւն լուսոյ. եւ միւսն յարդարեալ կազմի առ ի լուսաւորել: 9 Սոյնպէս եւ լուսոյն առաջնոյ կազմեցան լինել ամանք¹⁷ լուսաւորքդ: 10 Արդ՝ թէպէտ հոգեւորք են եւ սոքա, սակայն ես հաւանիմ¹⁸ սրբոց հարցն բազմաց միաբանելոցն՝ զոր¹⁹ եւ բարի փիլիսոփայքն արտաքնոցն համաձայնեն յարփոյ ունել զլուսաւորութիւն եւ զՋերմութիւն: 11 ²⁰Թողում զչար փիլիսոփայիցն ճառս, որ ասեն թէ ի չփելոյ երագ ընթացիցն իւրոյ առնու Ջերմութիւն եւ աւուրս բերեալ տարածէ զաշխարհաւ: 12 Բայց իմաստուն յայսոսիկ խորհողաց յայտնի է թէ յարփոյ է, եւ լոյսն եւ Ջերմութիւն որպէս առաջնոցն հաճոյ թուեցաւ ասել: 13 Եւ վասն ընթացից լուսաւորացդ ի մտից յելս կոյս²¹ ընդդէմ երկնի մի՛ ումեք անհաւատ թուեցեալ յամառեցի²², ասելով²³ թէ մեք տեսանեմք զլուսաւորսդ ելեալ յարեւելից եւ եկեալ մինչեւ յարեւմուտս՝ ²⁴եւ կամ զանուանսդ ինչ կարծեսցէ վկայս. այլ գիտասցէ թէ²⁵ երկիրն

1 ՊԴ ամենայն գիտասցէ
2 ՊԴ յիմում
3 ՊԴ ճառս
4 ՊԴ գառատութիւնս
5 ԱԲ չի՛ր ինչ
6 ԱԲ չի՛ր եթէ
7 ՊԴ չի՛ր խիստ
8 ՊԴ օրինակն
9 ԱԲ չի՛ր է
10 ԱԲ զարեգակա
11 Ա ուրանուր
12 ՊԴ լուցանի
13 ՊԴ բնութեամբ
14 ՊԴ յարփոյն
15 ՊԴ առեալ

16 ՊԴ չի՛ր գոր... լուսաւորել
17 ՊԴ աման
18 ՊԴ հաւանեալ եմ
19 ՊԴ որում փիլսոփայ
20 ՊԴ չի՛ր Թողում... ասել (Ճախ. 12)
21 ՊԴ յետկոյս
22 ՊԴ չի՛ր յամառեցի
23 ՊԴ ասիցէ
24 ՊԴ չի՛ր եւ կամ... վկայս
25 ՊԴ զի փիլսոփայ

է այն, որ հանէ զնոսա յելից¹ եւ բերէ ի մոռտս. քանզի անչափ է երազութիւն շրջագայութեան երկնի: 14 Արդ՝ որք միտս ունիցին՝ դիւրին է ի տեսութեանցն² իմանալ, թէ յարեւելս կոյս³ գնան արեգակն եւ լուսին եւ⁴ բազումք յաստեղաց, որք ո՛չ կցեալ⁵ խմբաւք ունին գետեղակալութիւնս: 15 Եւ չէ՛ ինչ պիտոյ եթէ ի մըջենէ կամ ի նոյն նմանեաց առնուցումք արիւնակս գնացից լուսաւորացդ: 16 Քանզի ասեն արտաքինքն, եթէ մըջիւնն լիցի քեզ արիւնակ, առեալ գմըջիւն դիր⁷ ի վերայ երկանի. եւ տես թէ զիարդ ընթանայ ընդդէմ երկանին⁸ եկիցն: 17 Վասն զի ո՛չ ի կողմն կարէ ընթանալ եւ ո՛չ գոյգ ընդ երկանին ընթացից: 18 Քանզի երկանն⁹ երագ է քան զընթացս մըջեանն եւ գլորէ¹⁰ գնա, վասն այնորիկ¹¹ հարկաւորի¹² ընդդէմ երկանին եկիցն¹³ ընթանալ: 19 Իսկ երկանն իւրով երազութեամբն ընդ իւր բերեալ գնա յոր կոյս ինքն գայ ի շուրջ: 20 14Դարձեալ թէ կռուեցուցանես գմըջիւն յանուի ի կողմանէ հեցին, նոյնպէս ընդդէմ անուոյն ընթանայ, բայց զի յոյժ երագ է անիւն, փոյթ փոյթ բերէ գնա ընդ իւրեալ, չժամանէ մըջիւնն եւ ոչ գերիւր մասն հեցի միոյ ընթանալ, մինչ անիւն հանէ եւ իջուցանէ գնա երագ երագ ածելով ընդ իւր: 21 Արդ՝ թէպէտ եւ նման քաջ է օրինակս, սակայն

մեզ անարգանք են ուսանել զընթացս լուսաւորաց ի փոքունց եւ ի մթին արիւնակաց¹⁵. 16 սապէս եւ զլուսաւորաց իմա. այլ որ ոք ուշիւմ միտ եղեալ հայեսցի, 17 դիւրեալ է ուսանել ի լուսնոյ. 18 թէպէտ յարեգականէ ո՛չ կարես գիտել վասն առաւել լուսափայլ ճառագայթիցն, մանաւանդ¹⁹ թէ ի կենդանի ձայնէ յումեքէ ո՛չ վարժիցիս: 22 Այլ հայեսցեալ ի լուսին, տե՛ս յընծայման նորա, զիարդ ի մտանել արեգականն երեւի լուսինն մաւտ ի մոռտս, եւ յամենայն աւուր հայեա՛ (!) ի նոյն ժամու եւ տե՛ս թէ զիարդ աւր քան զաւր զարեւելիւք²⁰ երեւի. եւ զիտեա՛ ո՞րչափ տեսեր գտեղին ուր ժամէ ի ժամ փոխեցաւ 21 յառաջ ընդ յարեւելիւք՝ այնչափ²² է նորա ընթացք աւուրն: 23 Եւ ուսիր թէ երազութիւն երկանին է այն որ ածէ գնա յաւուր պատել զաշխարհաւ եւ ո՛չ թէ իւր ընթացքն: 24 Եւ զարեգակն թէպէտ եւ ո՛չ կարես տեսութեամբ ուսանել, այլ իմացիր ի կենդանակացդ անուանեցելոց յաստեղատանցդ: 25 Ահա²³ տեսանես զիարդ կարգեալ կան կցեալ գմիմեանց եւ ծագեն յելից, նախ խոյն²⁴, եւ ապա ցուլ, եւ ապա երկաւորի, եւ որ ի կարգին, եւ արեգական կատարեալ զխոյն փոխի ի ցուլն, եւ ի նմանէ յայլսն²⁵ ընդդէմ երկնի ընթանալով յարեւելս կոյս: 26 26 Հաւանեսցի իբրեւ զիս առաջնոցն վասն ընթացից արեգական եւ այլոց լուսաւորացդ թէ ո՛չ հոլովելով ըն-

1 ՊԴ յելիցն
 2 ՊԴ ի տեսութեանցն
 3 ՊԴ չի՛ կոյս
 4 ՊԴ լուսին, եւ
 5 ՊԴ կցեալ
 6 ՊԴ չի՛ եւ... լուսաւորացդ
 7 ՊԴ դիցես փի դիր
 8 ՊԴ երկայնիմ փի երկանիմ
 9 ՊԴ չի՛ երագ է քան զընթացս մըջեանն
 10 ՊԴ գլէ
 11 ՊԴ չի՛ վասն այնորիկ
 12 ՊԴ նա հարկաւորեալ
 13 ՊԴ չի՛ երկանիմ եկիցն
 14 ՊԴ չի՛ Դարձեալ... արիւնակաց (նախ. 21)

15 ԱԲ, նձԲ մթիւնակաց. ուղղում եմ՝ մթին արիւնակաց
 16 ԱԲ չի՛ սապէս եւ զլուսաւորաց իմա
 17 ՊԴ դիւրին է
 18 ՊԴ չի՛ թէպէտ... ի լուսին (նախ. 22)
 19 Ա մանաւանդ
 20 Ա զարեւելիւք. ուղղում եմ՝ զարեւելիւք
 21 ՊԴ յառաջ ընդ յարեւելիւք
 22 Բ անչափ
 23 ՊԴ չի՛ ահա
 24 Ա խոյն
 25 Ա յայլսն
 26 Պ չի՛ Հաւանեսցի... բանս (նախ. 27)

թանան, այլ պտուտաբար շուրջ գոլով որպէս զանգոյ զպտոյտ հարել ի տապեղ: 27 Այսուհետեւ շատացեալ որ ինչ յազագս ընթացից է բանս, երթիցուք յաստուածային գրոց ճառս որ ասէ՝¹ եղիցի ի նշանս, ի ժամանակս, յաւուրս եւ ի տարիս: 28 Բազում նշանս² ունիմք ուսանել յարեգականէ, եթէ ո՛չ առնուցումք³ զխելագարեալ խորհուրդս աստեղաբաշխիցն, որ ինչ պատահման վիճակաց եւ ծննդաբանութեան⁴ է: 29 Քանզի զմի ինչ իրս որ երեւին⁵ յարեգականէ. եւ փրկիչն մեր յայտնեաց յաւետարանին՝ թէ յորժամ տեսանէք⁶ զի գայ ամպ յարեւելիցս, ասէք թէ անձրեւ լինի. եւ լինի այնպէս⁷: 30 Եւ յորժամ հարաւ շնչէ, ասէք թէ խորշակ ընթանայ, եւ լինի այնպէս: 31 Ըստ սմին աւրինակի, այլ եւս բազում կերպարանաւք⁸ փորձիւ յայտ լինի, զի յորժամ ընդ ծագել արեգական⁹ մթազոյն ելանիցէ՝ արեան եւ կայծական նշանակ ունիցին ճառագայթքն ըստ փոփոխման խստաշունչ աւդոց¹⁰. եւ եթէ ի նմին¹¹ կերպարանս կացցէ¹² եւ աւզն պղտորեալ եւ յուզեալ ո՛չ յստակեսցի¹³ եւ գոյն մթազին ո՛չ լրթասցի, եւ հողմք եւս խստաշունչք¹⁴ յուզեսցին, եւ ամպն եւս քան զեւս յաւելեսցի¹⁵, զերկար խոնաւալուզից¹⁶ եւ զսաստիկ անձրեւաց յայտ առ-

նէ: 32 Եւ դարձեալ յորժամ ամպոց¹⁷ յամպ մտանիցէ եւ ելանիցէ արեգակն զջերմակիծ շող ամբն¹⁸ յերկիր առաքելով, զխոնաւութենէ աւդոյ յայտ առնէ: 33 Դարձեալ¹⁹ յորժամ լինիցի ծագումն գյառաջեւսն խանձելով զառաւրեայ անձրեւածումն նշանակէ²⁰: 34 Իսկ²¹ յորժամ ի մուտս գլետոյն խանձիցէ զերկինս կարմրացուցանելով՝ զառաւրեայ պարզոց յայտ առնէ: 35 Մեկնութիւն նշանաց²² եղեւ առաջին բանիւքը: 36 Ասասցուք արդ՝ վասն ժամանակաց²³ որ են փոփոխմունք աւդոց եւ գնացք ժամու²⁴ եւ երեւել սառնամանեաց ձմերայնոյ²⁵, եւ քաղցրախառն շնչելոյ աւդոյ գարնայնոյ, եւ բոցախառն հրատք²⁶ տապոյն ժամանակաց ամարայնոյ, եւ մեղմախառն ցրտութեան ժամանակաց աշնանոյն²⁷: 37 Զի այս ամենայն փոփոխմունք ժամանակաց աստիճանաց արդար գնացիւք արեգականէն՝ շրջին²⁸ անցանեն ի վերայ մեր կարգ ըստ կարգի, յաւրինեալ յարդարմամք՝ ըստ ականարկելոյ զաւրութեանն, որ պատշաճեաց զնոսա²⁹ յիւրաքանչիւր կարգս եւ ի ժամանակս: 38 Զի ձմեռն այսպէս լինի. յորժամ հեռանայ մերժի յիջանել արեգակն ի հարաւ, եւ անդէն մշտնջենաւորէ³⁰ զգնացս իւր, յայնժամ յաճախեալ³¹ բազմանայ աստ ի մերում կողմանս երկայնութիւնք ստուերաց

1 ՊԴ ասեմ
 2 ԱԲ բագում նշանս
 3 ԱԲ առնուցումք
 4 ՊԴ վասն եւ ծննդաբաշխութեան
 5 ՊԴ լինի փխ երեւիմ
 6 ՊԴ տեսանիցէք
 7 Ա չիք այնպէս
 8 ՊԴ փորձի՝ յայտ լինի
 9 ՊԴ արեգականն
 10 ՊԴ օդոյն
 11 ՊԴ ի նոյն
 12 ՊԴ կայցէ
 13 ԱԲ յուզել ոչ իստակիցի / ՊԴ յստակիցի
 14 ՊԴ խստագոյնք
 15 ՊԴ յաւելցէ
 16 Դ խոնաւալուզիցէ

17 ՊԴ յամպոյ
 18 ՊԴ շող ամպոյն փխ շողամբն
 19 ՊԴ եւ փխ Դարձեալ
 20 ՊԴ նշանակելով
 21 ՊԴ եւ փխ Իսկ
 22 Դ նշանացոյ
 23 ՊԴ որք են
 24 ՊԴ ժամուց
 25 Դ ձմերայնոյն
 26 ՊԴ հրատ
 27 ՊԴ աշնանոյ
 28 ՊԴ շրջանիմ
 29 Ա զնս
 30 ՊԴ մշտնջենաւորել
 31 Ա յորժամ յաճախեալ

գիշերոյն¹ որ է խաւար: 39 Եւ յիջանել արեգական ի հարաւակոյս կողմանս, շնչեն ցրտաշունչ սառնամանիք ընդդէմ աւդոց², որ տարածեալ կայ առ երկրաւս. եւ ի պատճառոյ³ խոնաւութեանն, որ գարթնուն ի վերայ երկրի, առնին անձրեւա-յոյզք եւ թաւնընկէցք⁴ եւ բալաձիգք եւ ձիւնաբերք: 40 Դարձեալ յորժամ սկսանի արեգակն աստիճանել ելանել ի հարաւա-կողմ կողմանց՝ գալ հասանել ի հասարա-կած երկնից, զհաւասարութիւն տունջեան եւ գիշերոյ կատարէ: 41 Մեծ սքանչե-լեաւք բաժանի կարգ ժամանակացն⁵. որ-չափ վերասցի ելցէ արեգակն փոփոխելով զգնացս իւր ի ծագելն յերկիր, եւ ի նոսին զետեղ առեալ դադարեսցէ: 42 Եւ այսպէս քաղցրախառն խառնուածովք յարդարի գարունն իւրով մեծագեղ վայելչու-թեամբն⁶. զի ի նմա արմատք արձակեն զբոյսս, մարգք զուարճանան, ծաղիկք պայծառանան, տունկք ցցուիցին, ծառք արձակեն զբողբոջսն, եւ⁷ անասունք հան-դերձ թռչնաւք եւ ծովային ջրածնունդ⁸ գեռնաւք. եւ ամենեքեան ըստ իւրաքան-չիւր ազգի գան ի ծնունդ⁹, ի սէր եւ ի սնունդ: 43 Եւ յետ այսորիկ սկսանի մաւ-տել գալ արեգակն ի փոփոխմունս ամա-րայնոյ¹⁰. եւ երեւեցուցանել զգնացս իւր ի կողմանս հիւսիսոյ, ձգել եւ երկայնացու-ցանել զտիւս. եւ քանզի յամրագնաց ժա-մաւք անցանէ զաւդովք, յերկարաձիգ գնացիւք ջեռուցանէ ի վերայ աւդոյ¹¹. եւ

ծծէ ի ներքոյ զխոնաւութիւն երկրի, եւ առնի գործակից եւ վաստակակից սեր-մանց ի պաշտել զպէտս նոցա պարարեալ¹² պնդէ¹³ զի հասցեն¹⁴ ի չափ սննդեան իւ-րեանց¹⁵. նոյնպէս եւ զպտուղս ծառոց: 44 Եւ յորժամ ի վերին բարձանց ծագես-ցէ¹⁶ արեգակն, փոքրկանան ստուերք տա-րերց երկրի, եւ կարծին շուքք հասակաց ի մէջաւրեայ ժամանակի, տիւքն երկայնք լինին: 45 Եւ յորժամ ստուերքն երկայնին՝ աւուրքն փոքունք լինին, եւ աստ առ մեզ, որ ի կողմանս հիւսիսոյ բնակեալ եմք, այ-լազգ անկանին ի մէջ ստուերք. եւ յայ-լում աշխարհի միոջ այլազգ, զի Բ. աւուրս յամենայն տարոջ ի մէջաւրեայ ժամանակի առանց ստուերի լինի. քանզի կշիռ ի վե-րայ գլխոյ ամենեցուն կան ճառագայթք¹⁷ արեգականն, եւ հասարակ յամենայն կող-մանց¹⁸ արկանէ գնչոյլս պայծառութեանն ի վերուստ մինչեւ ընդ ներքին¹⁹ խորս ջրհորոց ընդ նեղ եւ ընդ նուրբ բերանս²⁰ մտանէ շող եւ լուսաւորէ. եւ անուանեն զաւուրսն անստուեր միջաւրեայ: 46 Եւ այլք որ ի հեռաւոր աշխարհին Հնդկաց բնակեալ են, եւ անդր եւս քան զՍինդ եւ զՍմրղանդ²¹ ստուերք հասակաց մարդկան յերկոցունց²² կողմանց երեւի. եւ կոչեն իսկ երկստուերեան²³ աւուրս: 47 Եւ այս ամենայն ի²⁴ փոփոխելոյ գնացից արեգա-կան լինի: 48 Եւ իբրեւ հասուցանէ զսեր-

1 ՊԴ գիշերոյ
 2 ՊԴ օդոյ
 3 ՊԴԱ պատճառս
 4 Ա թունընկիցք. ուղղում ենք՝ թաւնընկէցք
 5 ՊԴ կատարին կարգ ժամանակաց
 6 ՊԴ վայելչութեամբ
 7 ԱԲ չի՞ք եւ
 8 Դ ջրասնունդ փխ ջրածնունդ / Ա ջրածնունտ
 9 Ա ծնունտ
 10 Դ ամարայնոյն
 11 ՊԴ ի վերայ երկրի գոյս / Ա գոյս / ձեռագրերում՝ գոյոյ

12 Դ պարարել
 13 Ա պնդէ
 14 Դ հասցէ
 15 Դ սննդեան իւրոյ
 16 ՊԴ բարձանցն ծագեցէ
 17 ԱԲ ցառագայթք. ուղղում ենք՝ ցառագայթք
 18 Դ կողմանցն
 19 ՊԴ ցնեքին փխ մինչեւ ընդ ներքին
 20 Ա երանս
 21 Դ զՍմրղան փխ զՍմրղան / ձեռագրերում՝ զՍնդ եւ զՍմրղան
 22 Դ յերկոցունց
 23 Ա երկստուերսն / ՊԴ երկստուերեան
 24 ԱԲ ամենայնի. ուղղում ենք՝ ամենայն ի

մանս¹ եւ զմիրգս² ի կատարեալ չափսն, ապա սկսանի սակաւ սակաւ մեղմանալ ի բոցաճաճանչ³ տապոյն: 49 Սկսանի այնուհետեւ⁴ մերձենալ աշունն, ցուցանել նմա զմեղմախառն գնացս իւր, եւ գայ Հասանէ քաղցրախառն խառնուածն, որ ունի զմիջնորդութիւն. եւ ըստ աստիճանելոյ սկսանի երեւել նշանակ ցրտոյ կարգին մտանելոյ ի սառնամանիս⁵ ձմերայնոյ. ի շրջելոյն արեգական՝ որ իջանէ մեղմով ի կողմանց հիւսիսոյ⁶, երթալ երեւեցուցանել զգնացս իւր ի կողմանս հարաւոյ: 50 Եւ այսպէս ի փոփոխել արեգական զգնացս իւր կատարէ⁷ ժամանակս յեղանակաց: 51 Եւ եղիցին յաւուրս՝ որպէս եւ Սաղմոսն վկայեաց՝ թէ իշխանակամ տունջեան⁸. եւ ի⁹ իւր իցէ իշխանական տունջեան՝ եթէ⁸ ո՛չ գնացիւքն ցուցանել ի նմա զլոյս իւր. յորժամ ի վեր քան զկէս գնդին առնիցէ զգնացս իւր, հալածելով զխաւարն եւ լուսաւորելով զաւղս որ կոչեցաւ տիւ: 52 Եւ արդ՝ յայտ է թէ տիւ ի լուսոյ արեգականէ լինի⁹: 53 Իսկ գիշեր ո՛չ եթէ յուժեքէ, այլ ուր ո՛չ գոյ լոյս, անդ խաւար է, եւ գիշեր է ստուերաբոյս¹⁰ որ անկանի ի տարերէ երկրիս¹¹. զի ամենայն ինչ որ կայ ընդդէմ լուսոյն, նա է պատճառք երեւելոյ խաւարի: 54 Որպէս ստուերք¹² երկրի պատճառ է գիշերոյ: 55 Եւ հաւանեցուցանէ զքեզ աւրինակն¹³, որպէս թէ հարկանիցես տաղա-

ւար ի սաստիկ լուսաւորութեան ի մէջաւրեայ¹⁴ ժամանակի՝ եւ պատիցես պնդիցես ամենեւին արտաքուստ, զի մի՛ մնասցէ¹⁵ նմա նշոյլք լուսոյ եւ հայեցեալ¹⁶ տե՛ս որպէս խաւար թանձրամած մթացեալ¹⁷ գտանի ի նմա: 56 Եւ գիտեա՛, թէ դու ես արարող խաւարին՝ եւ տաղաւարն է պատճառք¹⁸: 57 Զի ամենայն¹⁹ վայրք որ առանց լուսոյ են, խաւար մածեալ գտանի ի նմա²⁰: 58 Նոյնպէս եւ գիշեր՝ յորժամ ի ներքին կիսագունդն խոնարհեսցի արեգակն, եւ պակասիցէ²¹ ՚ի յաւերոյս լոյս, եւ անկանիցի զնովաւ²² ստուեր տարեր երկրի. քանզի ստուերս զոր տեսանեմք ի տուէ՛²³ նա է խաւարն գիշերոյ ի փոփոխելոյ ճառագայթից արեգական: 59 Զի²⁴ յորժամ յարեւելից երեւեսցի լոյսն՝ ստուերն յարեւմուտս կոյս²⁵ ձգի: 60 Եւ յորժամ ի հարաւ անցանէ լոյսն՝ ստուերն ի ²⁶հիւսիս կոյս փոխի: 61 Իսկ յորժամ յարեւմուտս փոխի լոյսն՝ ստուերն ուղղորդ²⁷ յարեւելս անկանի: 62 Եւ ի մտանել արեգական՝ ստուեր տարեր²⁸ երկրի յաւուրս վերանայ. եւ այնպէս մտանէ խաւար տիրել յաշխարհի²⁹, որ անուանեցաւ գիշեր: 63 Դարձեալ եւ ի տարիս եղաւ լինել արեգակն ըստ աւրինակի թուոց յունաց որ յաւանդութենէ հարցն³⁰ իւրեանց համարին գտարի արե-

1 Դ գսերմանսն
 2 ՊԴ գմիրգսն
 3 Դ բոցամանանց
 4 Ա այսուհետեւ
 5 Ձեռագրերում՝ սառնամանիք
 6 Ձեռագրերում՝ հիւսսոյ
 7 ՊԴ եւ կատարէ
 8 Սաղմ. ՃԼԵ 8
 8 ՊԴ քէ փխ եթէ
 9 Պ իցէ
 10 ՊԴ ստուեր աւղոյս
 11 Ձեռագրերում, նձԲ՝ երկիրս
 12 ՊԴ ստուեր
 13 ՊԴ օրինակն

14 ՊԴ լուսաւորութեան միջօրեայ
 15 ՊԴ մի՛ մոցեմ
 16 ՊԴ հայեա՛ եւ
 17 ՊԴ չի՛ մթացեալ
 18 ՊԴ պատճառ
 19 ՊԴ չի՛ ամենայն
 20 ՊԴ ի նոսա
 21 ՊԴ պակասեսցէ
 22 Ա գնուաւ
 23 ՊԴ չի՛ ի տուէ
 24 Դ եւ փխ Զի
 25 ՊԴ չի՛ կոյս
 26 ՊԴ հիւսիսակողմ փոխի
 27 ՊԴ չի՛ ուղղորդ
 28 ՊԴ չի՛ տարեր
 29 Պ տիրել երկրի
 30 ՊԴ եւ ի հարցն

զական, ի հաստատեալ կիտէն մինչեւ
ցմիւս կէտն նշանակել¹. եւ ըստ ընթացից
շարժմանն² զոր ունի արեգակն, նոյնպէս
առնի կատարումն տարոյն իւրոյ: 64 Եւ
արար, ասէ, Աստուած լուսաւորս մեծա-
մեծս, եւ զնովիմբ ածեալ՝ ասէ³ թէ զլուսա-
ւորն մեծ: 65 Միտք բանիցս այսպիսի իմն⁴
են, իբրու թէ՛ ինչ մի միանձնութեամբ
մեկնակ⁵ մեծ է ըստ միանձնութեան երկ-
նից, երկրի, եւ ծովու: 66 Իսկ այլքն եւս⁶
որ կոչին մեծք, ըստ աւրինակի բնու-
թեանցն⁷, որ գտանին առ մեզ, ոմն մեծ
քան զընկեր իւր, որպէս զի մեծ է ձի քան
զձի, եւ եզն քան զեզն: 67 Ո՛չ եթէ ըստ
մեծութեանն այլ ինչ տարր էր, այլ ըստ
համեմատութեան իւրոյ⁸ ընկերին ասի մե-
ծութիւն նոցա⁹: 68 Արդ՝ ո՛չ այսպէս է մե-
ծութիւն լուսաւորացո՞¹⁰, որպէս մեծ իցէ¹¹
աստղ քան զաստղ. այլ այնպէս իմն մեծա-
տարած մեծութիւն¹² ունին որ բաւական
են առհասարակ¹³ լուսաւորել զամենայն՝
ծագեալ ծաւալեալ¹⁴ համասփիւռ յերկինս
յերկրի եւ ի ծովու. եւ շուրջանակի¹⁵ յամե-
նայն ծագս երկրի: 69 Եւ քանզի զամե-
նայն¹⁶ բոլորակն երկնից տարածի¹⁷ ունի
լուսաւորող ի ծագելն¹⁸ եւ ի մտանելն իւր¹⁹.
եւ զամենայն միջավայրս վայրեացն՝ իբ-

րու զմի²⁰ ինչ ունի միանգամայն զամե-
նայն: 70 Վասն այսորիկ միապէս միով
կերպարանաւք երեւի ամենայն մարդկան,
որ բնակեալ են յամենայն ծագս երկրի:
71 Եւ գիտեա՛ թէ ամենայն մեծ իրք ի հե-
ռաստանէ փոքունք երեւին, եւ յորժամ եր-
թաս մաւտիս, ապա ²¹ստուգես՝ թէ մեծ է
եւ ո՛չ փոքր: 72 Իսկ առ արեգակն չէ՛ ոք
որ մաւտ իցէ կամ հեռի. այլ միով հաւա-
սարութեամբ ամենայն մասանց աշխար-
հիս տեսանի, եւ այս է աւրինակ ճշմարիտ.
զի որ ²²բնակեալն իցէն անդը²³ ի Հնդկաց
աշխարհին, կամ անդը²⁴ ի Բրիտանիայ²⁵
աշխարհին, միով հաւասարութեամբ տե-
սանեն զծագելն եւ զմտանելն արեգա-
կանն. զի ո՛չ յորժամ գտանէ առ արեւմ-
տեայնս նուազի ինչ ի մեծութենէ անդի
առ արեւելեայնս. եւ ո՛չ յորժամ ծագէ առ
ի բնակչացն արեւելեայց թերի ինչ եւ պա-
կաս երեւեսցի բնակչացն արեւմտեայց:
73 Եւ ո՛չ յորժամ զայ հասանէ ի հասարա-
կած երկնից փոխի ինչ ի կերպարանացն
զոր ունէր: 74 Արդ մի՛ խափեսցէ զքեզ
սակաւ տեսիլ նորա՝ որ քան զչափ կանգ-
նոյ²⁶ միոյ երեւի. եւ կարծիցես թէ այն-
չա՛փ իցէ: 75 Քանզի ²⁷մեծամեծ ինչ իրք
որ ի բացեայ ի հեռուստ տեսանէր, իբր
փոքունք երեւին. վասն զի²⁸ քայքայի²⁹
սակաւ տեսիլն³⁰ ականն ի տկար զաւրու-
թենէ³¹ լուսոյն զոր ունի. քանզի³² չլինի

1 ՊԴ նշանակեալ
2 ՊԴ շարժմանցն
3 ԱԲ չի՛ ասէ
4 ՊԴ չի՛ իմն
5 ՊԴ չի՛ մեկնակ
6 ՊԴ չի՛ եւս
7 ՊԴ բնութեան
8 Դ չի՛ իւրոյ
9 ՊԴ նորա փիւ նոցա
10 Ա լուսաւորացտ
11 ՊԴ չի՛ մեծ իցէ
12 ՊԴ մեծատարած մեծ լուսաւորութիւն
13 ՊԴ չի՛ առհասարակ
14 ՊԴ ծաւալել. ուղղում ենք՝ ծաւալեալ
15 ՊԴ եւ ի շրջանակի
16 ԱԲ ամենայն
17 ՊԴ տարածիւ
18 ՊԴ ի ծագել
19 Դ ի մտանել իւրում

20 Դ մի փիւ գմի
21 ՊԴ երեսի մեծութիւն նորա փիւ ստուգես՝ թէ մեծ է եւ ոչ փոքր
22 ՊԴ բնակեալ են
23 ԱԲ անդ փիւ անդը
24 ԱԲ անդ փիւ անդը
25 Պ Բիւրիտոնիա / ԱԲ Բիւրիտանիայ. ուղղում ենք՝ Բրիտանիա
26 Ա կանկնոյ
27 Պ մեծամեծ յիրաց
28 ՊԴ քանզի փիւ վասնզի
29 Ա քայքայի
30 ՊԴ տեսիլ
31 ՊԴ ի տկարութենէ փիւ ի տկար զաւրութենէ
32 ՊԴ վասնզի փիւ քանզի

բաւական ի հեռաձիգ վայրս հասուցանել
 զհայեցուածսն այլ ի¹ տեսիլն: 76 Եւ
 զլոյսն իբրեւ զմռայլ² տեսանես³. եւ մեծ
 ինչ իրս որպէս զփոքունս: 77 ⁴Ձիցէ՞ ար-
 դեաւք տեսեալ քո ի գլխոյ բարձր լեռանց
 զծով իւրով մեծանիստ լայնութեամբն,
 ո՞րչափ արդեաւք փոքր երեւեսցի քեզ մե-
 ծուլիւն նորա: 78 Եւ կամ ո՞րչափ սակա-
 լիկ տեսանիցես զմեծութիւն նաւու որ
 բարձրաբերձ իցէ աղխաղխեալ ուղերձեալ⁵
 զբազմաշահն վաճառս՝ հանդերձ սպիտակ
 առագաստաւն, որոյ խորշ առեալ գոգեալ
 տանիցի զնաւն յարշաւանի, այլ թերեւս
 իբրեւ զձագս աղաւնոյ տեսանիցես զնաւն:
 79 Կամ չիցէ՞ տեսեալ քո ի բարձրաբերձ
 բարձրաւանդակաց զբաշտ ընդարձակ եւ
 զմեծանիստ, յորում վարիցին հարկիք ե-
 զանց. զի՞ արդ թուիցի քեզ հանդերձ զովո-
 դաւն⁶ իւրով որ վարէ զնոսս. այլ թերեւս
 որպէս զմըջիւնս⁷ գետնագնացս յայլայլե-
 լոյ⁸ աւդոյն որ քայքայեաց զտեսիլ ա-
 չացդ⁹ քոց, որ ո՛չ ետ ճշգրտիւ նշմարել
 զտեսիլ իրացն հեռաւորաց, քանզի չառնի
 բաւական լոյս աչացդ զհեռաւորն, որպէս
 զմաւտաւորս ճանաչել. զի եւ զլերինս
 բարձունս որ զատեալ լինին ի միմեանց
 խորածորիւք¹⁰, եւ յորժամ հայեցեալ տե-
 սանիցեմք ի հեռաստանէ՝ ցածունք եւ
 միայարք երեւին. եւ ո՛չ կարեմք նշմարել
 զխորածորոցն անջրպետս. այլ եւ շար-
 ժունս նմանեցուցանեմք. եւ որպէս թէ
 շուրջ զմեաւք երեւեսցին գալ: 80 Ձի եւ
 աշտարակք չորեքկուսիք բոլորք երեւին,
 եւ այնպէս թուեսցին թէ շուրջ գայցեն:

1 ՊԴ այլայլի փխ այլ ի
 2 Ա գմառայլ
 3 ՊԴ տեսանէ
 4 ՊԴ չի՞ք Ձիցէ... ի հեռաստանէ (նախ. 79)
 5 Ա աղերձեալ
 6 ԱԲ գովաղաւն
 7 ԱԲ միջունս
 8 Ա յայլ այլոց
 9 Ա աչացտ
 10 Ա խորածորեալք

81 Եւ մեծութիւնք ետեղակալ¹¹ տարերց ի
 բացեայ շարժունք¹² երեւեսցին՝ եւ ո՛չ որ-
 պէս հաստատեալ կայ ի տեղուղն¹³ նովին
 կերպարանաւքն երեւին ի հեռաստանէ:
 82 Դարձեալ յայսմ յաւրինակէ ի միտ առ
 զանբաւ մեծութիւն արեգականն. տես
 ո՞րչափ բազմութիւն¹⁴ աստեղաց են յեր-
 կինս, եւ ընդ ամենեսեան ո՛չ են բաւական
 լուսաւորել զմթութիւն գիշերոյն. եւ արե-
 գակն միայն միով անձամբն յորժամ երե-
 ւեսցի¹⁵ զամենայն սահմանս աշխարհի
 միանգամայն լուսաւորէ: 83 Նաեւ մինչ
 չեւ¹⁶ ելեալն իսկ քաղցրահայեաց ճառա-
 գայթիւն¹⁷ ցրուէ մաշէ զխաւարն եւ հե-
 տակորոյս առնէ զաղջամուղջն, եւ բառ-
 նայ զտխրութիւն. եւ ի տարածել¹⁸ մեծա-
 պայծառ լուսոյն՝ ծածկէ զլուսաւորութիւն
 աստեղացն, եւ զթանձրամած աւդոց¹⁹
 ստուերն մերկանայ յերկրէ: 84 Եւ ընդ
 նմին աւդ քաղցրաշունչ շնչէ յաշխարհի²⁰,
 եւ ընդ արեւածայրսն լուսաւորին, արկա-
 նէ ցաւղ մանրացաւղ ի ժամանակս ամա-
 րայնոյ ընդ ամենայն երեսս երկրի:
 85 ²¹Եւ ուստի՞ կարէ լուսաւորս այս զան-
 չափ մեծութիւն երկրի միովն երեւելով
 յանկարծածին ժամու լուսաւորել, եթէ ո՛չ
 զի անչափ մեծութեամբն յանբաւ բարձ-
 րութենէ²² զանչափ ճառագայթս լուսոյ
 արձակէ²³. եւ յայսմ ամենայնէ յայտ է թէ
 մեծ է արեգակն ըստ վկայութեան աս-
 տուածային գրոց, որում եւ արտաքնոցն

11 Բ է տեղակալ փխ ետեղակալ
 12 Ա շարժումք
 13 Ա տեղիոցն
 14 ՊԴ բազմութիւնք
 15 ՊԴ երեւիցի
 16 ԱԲ միջեւ
 17 ՊԴ ճառագայթիւնք
 18 ՊԴ տարածանել
 19 ՊԴ օդոյս
 20 ՊԴ յերկրի փխ յաշխարհի
 21 ՊԴ չի՞ք եւ... երկրի
 22 ՊԴ բարձրութեանէ
 23 Պ արձակէր

բարեաց ի ճահ պատահեն վկայութիւնք: 86 Քանզի ասեն թէ՛ է մեծութիւն լուսնոյ ըստ չափոյ երկրի. եւ արեգակն առաւել մեծ¹ քան զլուսին², ըստ աստուածային գրոց. զի թէպէտ եւ ասաց երկոցունց մեծամեծս, սակայն ի համեմատութիւնն՝ ասէ լուսաւոր մեծ, եւ լուսաւոր ³փոքր: 87 Եւ ի տեսութենէ իսկ կարեմք իմանալ՝ թէ մեծ է արեգակն քան զլուսինն: 88 Ջի⁴ ի պակասել լուսոյն արեգական՝ զոր խաւարեալն կոչեմք, յայտնի միջոց արեգական խաւարեալ բոլոր, եւ լոյսն արեգական սակաւիկ իբրեւ ժապաւէն երեւի շուրջ զբոլոր խաւարաւն. եւ այն է լուսին որ կացեալ ընդդէմ արեգական արգել ի մէնջ⁵ զլոյսն: 89 Բայց ոչ որպէս ինքն ամենեւին՝ քանզի փոքր է քան գնա, եւ ո՛չ է բաւական գամենայն զանիւն ծածկել: 90 Վասն այնորիկ իբր ժապաւէն երեւեցաւ լոյս արեգական շուրջ զլուսնաւն: 91 Իսկ⁶ յորժամ սակաւիկ միտ դնիցես յառաջէ որոչեալ⁷ լուսինն. եւ սկսանի մերկանալ մեծացուցանել զլոյսն արեգական: 92 Եւ տեսանես զարեգակն կէս թերի որպէս զլուսին եղջերաւոր⁸, մինչեւ մեկնի ի նմանէ լուսինն: 93 Ջի լուսինն է պատճառ խաւարման արեգական, որպէս արեգակն լուսնի ի թագուցանել զճառագայթս իւր ընդ երկրաւ, որով ծածկեալ ի ստուերէ երկրի՝ լուսին⁹ առանց լուսոյ երեւի: 94 Իսկ ի սորին հակառակէ նոյն¹⁰ անցանէ եւ ընդ արեգակն, ո՛չ միջակաւն որ անջրպետեացն, այլ յորժամ եղիցին երկոքեան¹¹ ի վերնում կի-

սագնդին. քանզի արեգակն գեր ի վերոյ ¹²լուսնի է, եւ լուսին դիպեալ ի ներքոյ արեգական. եւ յորժամ հասարակագոյգ լիցին¹³ ¹⁴մինն զի իցէ ի վերոյ, եւ միւսն ի ներքոյ կշիռ նմին. եւ արեգակն բերանաբացեալ¹⁵ հոսէ հեղլով զբոլորութիւն լուսոյն՝ հանդէպ ուղիղ կշռութեամբ ի ¹⁶միջոյ լուսնին: 95 Ո՛չ թողու անցանել ի ներքին անաւարութիւն աւդոյն¹⁷ որ սիրեալ տարածանի¹⁸ ընդ ծով եւ ընդ ցամաք: 96 Եւ¹⁹ զայս տեսանելով բազումք յանուամնութենէ՝ արեգական կորուստ կարծեն: 97 Իսկ իմաստնոցն յայտնի է իրացն եղելութիւն, որպէս եւ բազում անգամ ասացաք: 98 Եւ է նա նախախնամութիւն Աստուծոյ, ո՛չ միայն զի վայելիցեմք լուսով²⁰ արեգականդ, այլ զի ճանաչիցեմք զմեծ սէր արարչին որ առ աշխարհ²¹: 99 Ջի ահա ոմանք զարեգակն աստուած կարծեցեալ՝ մատուցին երկրպագութիւն, իբրեւ մտաւորի եւ բանաւորի եւ արարչի աստուծոյ: 100 Եւ եթէ գոյր նորա բարբառ, մեծաւ աղաղակու ձայն արձակէր յերկիր ասելով. Ջիս վասն քո արարեալ է՝ եւ դու ի՞նձ երկրպագանես, երկիր. ո՛չ տեսանես զանդադար²² ասպարէզս տունջեան ի գործառնութիւնս եւ ի վայելս ամենայն կենդանեաց, տեղի տուեալ գիշերային մասամբն հանգչել ձեզ ի բազում աշխատութեանցն²³, հայեցարուք եւ յիմ յեղափոխութիւնս, զի ի ձմերայնի²⁴ ցրտա-

1 ՊԴ չի՞ք մեծ
2 ՊԴ գնա փխ զլուսին
3 ՊԴ չի՞ք փոքր... զլուսինն (նախ. 87)
4 ՊԴ քանզի փխ Ջի
5 ԱԲ ի մէջ
6 ՊԴ եւ փխ Իսկ
7 ՊԴ որոչէ
8 ՊԴ եղջիրաւոր
9 Պ լուսինն
10 ՊԴ նոյնն
11 ՊԴ չի՞ք երկոքեան

12 ՊԴ լուսնի է
13 ՊԴ լիցին
14 ՊԴ մինչ զի իցէ
15 Պ բերանացեալ
16 ՊԴ միջոց լուսնին
17 ՊԴ օգոյս
18 ՊԴ տարածեալ է
19 ԱԲ չի՞ք եւ
20 Պ ի լուսոյ
21 Պ առ երկիրս
22 Պ զի անդադար փխ զանդադար
23 ՊԴ աշխատութեանցդ
24 Ա ձմերայնի

նամ, գարնանայնի¹ ծածկիմ ընդ թանճրա-
խիտ ամպովք. յամարայնի ես յիս հրկէզ
լինիմ, եւ յիմ տեւողութիւն եւ յերկիր
աւգտութիւն, յորժամ կատարեմ զգիշերա-
յին ընթացս իմ ի ստուերէ² երկրիս յարեւ-
մտից յարեւելս. եւ ի բերիլն իմ ի վեր՝
զբազմութիւն³ ջուրց ցանեմ զաշխարհաւ՝
զոր եւ զուք ցաւղ անուանէք: 101 Ո՞չ ա-
հա տեսանէք զնահանջմունս երկիրցս ի
տարւոջ եւ զուգաւորութիւնս հանգոյն
նմին. նաեւ երբեմն պակասիմ⁴ ի լուսոյ՝
զոր կորուստ անուանէք: 102 Եւ որչափ
ընդ խանգարմամբք⁵ եմք եւ ընդ բազում
փոփոխմամբք: 103 Ոչ միայն չաստուած

չանուանելով, այլ եւ ո՛չ կենդանի բանա-
ւոր: 104 Այլ քաջ գործ Աստուծոյ որ վա-
րիմ հրամանաւ արարչին, եւ արդար եւ
ճշմարիտ խնամ Աստուծոյ է ի վերայ աշ-
խարհի⁶, որ զմարմինս դարմանէ սննդա-
կանաւն եւ զոգիս առլցուցանէ կատարեալ
գիտութեամբ քննելով եւ ի վերայ հասա-
նելով ամենայն արարածոցս, որ ո՛չ ունին
յինքեանց զգոյացութիւն: 105 Այլ յանեղէ
ուժեմնէ որ էած ի լինելութիւն, եւ բանա-
ւորաց միայն ետ իշխանութիւն ճանաչել
զարարիչն ամենայնի եւ փառաւորել
զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգին, այժմ
եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

1 ԱՊ գարնանի

2 Պ ստորեւ

3 Ձեռագրերում՝ բազմութեան

4 Ա պակասի մի

5 Ա խանգար մասամբք

6 Պ երկրի փխ աշխարհի

ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿՈՒՆՈՅ ԱՈ ԽՈՍԱԳՅԵԱԼՍՆ
([իամառոտ խմբագրութիւն])

1 Ա. ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿՆԻ

2 Արդ որովհետեւ 'ի մտաւորն եկաք բան, հարկաւոր է թէ եւ յանմարմինն ելցուք տեսակ. ապաքէն ուստի արժան է սկսանելի է: 3 Իսկ անսկսանելին ասի յանսկիզբն ումեքէ. ապա ուրեմն անսկիզբն անասաց եւ անճառելի մնայ. սակայն իմանալովն իմանի. իսկ որ իմանի՝ ապաքէն մտացն իմանի: 4 Իսկ միտքն զիս՞րդ կարիցեն հասու լինել ասելոյն, եթէ ոչ ունիցին յանկուծիւն 'ի նմին իմանալոյն: 5 Իսկ զոր ունին յանկուծիւն զնորա բերէ զճշմարտութիւնն. արդ եթէ ինքն իմանալին կամեսցի՝ նորուն յանկակցի մտացն, եկեսցէ ճառելին, ոչ զորպիսութիւնն գիտելով, այլ զէութիւն գոյութեանն իմանալով: 6 Քանզի որ իմանալին է՝ եւ անեղ է. իսկ որ անեղ է՝ նոյն եւ անարար է. իսկ որ անարար է՝ նոյն եւ անտեղի է. իսկ որ անտեղի է՝ ինքն է տեղի ամենեցուն: 7 Եւ որ անարարն¹ է, արարիչ է բոլորեցուն. ասացուք զնա եւ անեղանելի. ապա յայտ է թէ եղեալքս 'ի նմանէ առին սկիզբն լինելոյ. իսկ յուժմէ սկիզբն առին՝ նա գեր 'ի վերոյ մնաց քան զսկսեալսն: 8 Այսպէս բարի փիլիսոփայքն մի աստուածութիւն խոստովանելով հրէաբար՝ ասացին եթէ տեսութիւն նորա ոչ մտաւք նկատի, կամ բանիւ բովանդակի, եւ նա է սկիզբն եւ արարիչ ամենայնի. եւ եղեալքս 'ի նմանէ՝ են թուով չորս՝ հուր եւ հողմ, հող եւ ջուր. եւ զհողի՝ աստուածային փչումն ասացին, եւ ոչ նիւթական արարած, թէպէտ եւ արար Աստուած, եւ գիտելի է նմա միայն որ արարն զնա. այլ երկինք եւ երկիր, եւ որ 'ի նոսա, այս 'ի նիւ-

թից կազմեցան հրամանաւ արարչին որ արարն զնա: 9 Եւ ունի խառնուած միաբանութեան առ միմեանս հաղորդութեան. եւ բնութիւն հրոյ՝ ջերմ եւ ցամաք, աւրոյ՝ ջերմ եւ խոնաւ, ջրոյ՝ խոնաւ եւ ցուրդ, հողոյ՝ ցուրդ եւ ցամաք: 10 Եւ 'ի հաղորդելն ընդ միմեանս առնուն եւ 'ի բնութենէ միմեանց: 11 Արդ սոցա արարիչն յառաջագոյն նախախնամութեամբ, տեղի ոչ պատրաստէր, քանզի մարմին գործէր. իսկ մարմնոյ՝ զիրք հաստատութեան պիտոյ էր. իսկ հաստատութեան նախ եւս որ զտեղի ունիցի, եւ այլն ամենայն ընդ նովաւ պատկանիցին: 12 Արդ ահա հասաք 'ի կէտն ոչ դուզնաքեայ, այլ 'ի մեծն եւ յահագին յերկինն վերին, որում Յոյնք եթեր կարգացին, եւ Քաղդէացիք հուր թաղկեալ ասացին, որում եւ բազումք յեկեղեցոյ հաւանեցան: 13 Թէպէտ եւ չարաց փիլիսոփայիցն ոչ թուեցաւ հաճոյ, բայց մեզ աւելորդ է զնոցայն ճառել, լքեալ թողցուք զխոսեալսն, եւ դարձցուք անդրէն 'ի կէտն ահաւոր, որում Յոյնք եթեր կարգացին, եւ Քաղդէացիք հուր թաղկեալ ասացին. եւ է նա մարմին անչարչարելի, հուր պարզ, ո՛չ յուժեքէ, եւ ո՛չ ոք 'ի նմանէ. ինքն յինքենէ, ինքն առանձինն, մարմին անհատ, անտեղիտալի, անկորանալի, անխորշ, անփոփ, անգոգ. պատ առեալ զամենայնիւ, փակեալ զգոյսս ընդ իւրեւ, տարածեցաւ, կալաւ բոլորն բոլորակ երկնից թաղուն սերտութեամբ, զտարերս ընդ իւրեւ. եւ բաւական եղեւ մեծատարած շրջան նորա որ պատեաց զամենայն արտաքուստ, ցուցանել զմեծ ծոց փորուածի նորա, բոլորակ գնդաձեւ, զոր տարածեալ ձեւ յաւիտեան կոչեն նոքա, շրջագայ անդադար երազութեամբ, անչափելի եւ անթուելի, միայն իմանալի, ոչ ամենեցուն,

¹ Օրինակում՝ անարմ է

այլ միայն որք զիմանալիս իմանան, ոչ որպէս կամին, այլ որպէս ՚ի գոյացութեան շրջագայութեան, զոր եւ պրկումն անուանեն: 14 Եւ ՚ի ներքոյ պրկմանն ըստ նմին ձեւացեալ կայ հաստատութիւնդ, զոր կոչեմք երկին. եւ ասեն զդմանէ թէ ջուր է եւ աւդ, ոչ պողեալ, եւ ոչ թանձրութեամբ խտացեալ, այլ ջուր է ճշմարիտ որպէս զաստիս լոյծ բնութեամբ: 15 Եւ աւդոյն փշեալ ուռուցեալ գոգացեալ որպէս զպղպղակ, որ փշեալ բոլորովին աւդով ՚ի խոնաւութենէ անձրեւաց, եւ առնուն կերպարանս ըստ աւրինակի գմբեթաց: 16 Նոյնգունակ եւ հաստատութիւնդ փշեալ է աւդով, բոլորեալ պա՛տ առեալ զերկրաւ. եւ աւդ թանձր եւ թաղուն, եւ ամենայնիւ բնութիւն ցուրտ առաւել ՚ի ներքս մտեալ մէջ նորա շուրջ զերկրաւ պատեալ ունի ՚ի ներքոյ պրկմանն արգելեալ սաստկութիւն հողմոյն վերոյ եւ ներքոյ. եւ ՚ի մէջ առ փակեաց զմեծ մարմինս զայս զերկիրս: 17 Քանզի ըստ ձեւոյ բուն երկնի եւ սա բաղկացաւ, կատարեալ զձեւն առեալ: 18 Եւ սա շրջագայ անդադար ՚ի նմանէ հարկաւորեալ, եւ ձեւ բոլոր շրջագային բաժանի յերկուս կիսագունտս. զի իցէ մին ՚ի վերոյ, եւ միւսն հայեսցի ՚ի ներքոյ. եւ հայեցուած երկուց կիսագնտիցն հանդիպութեամբ կշիռ ուղիղ ՚ի վերին եւ ՚ի ներքին տրամագիծն: 19 Նոյնպէս ըստ նմանութեան բուն երկնի ջուրն եւ աւդն ձեւացան: 20 Զայսոսիկ եւ արտաքինքն ասացին. եւ ես հաւանիմ նոցա. մի վասն շուրջ գալոյ երկնից, զի եւ աստուածային գիրք վկայեն, որպէս Յովբայն ասաց Տէր. Գիտիցե՞ս զշրջանն երկնից՞: 21 Եւ դարձեալ վասն երկու երկինս լինելոյ, որում նոյնպէս աստուածային գիրք վկայեն. որպէս յիսկզբանն յայտնապէս ցուցանէ երկու լինել. զոր կոչեն արտաքինքն երկին եւ բուն երկին: 22 Բայց

վասն նիւթոյ հաստատութեանդ միւս երկնի ջուր եւ աւդ լինելոյ՝ բազումք յեկեղեցւոյ վկայեն նոցա. որպէս հայաստանեայցս վարդապետ Սուրբն Գրիգորիոս ասէ ջրեղէն զհաստատութիւնդ երկնից: 23 Երանելին Բարսեղ ՚ի վեցաւրեայն ասէ, եթէ զվերին վայրս աւդոյն հանդերձ խոնաւութեամբ ջրոյն երկինս կոչեաց. ըստ այնմ, թէ թռչունք երկնից: 24 Արդ թռչունք յերկրէ ելեալք, եւ կերակրեալք, եւ ՚ի սմա մեռեալք՝ զիա՞րդ իցեն երկնից, եթէ ոչ զվերանալն յաւդն կոչէ: 25 Եւ դարձեալ ասէ նոյն ինքն Բարսեղ, եթէ յորժամ աւրհնէր Մովսէս զազգն Յովսեփու, ասէր՝ ՚ի ցաւոյ երկնից՞. եւ դարձեալ յորժամ դնէր անէծս Իսրայելի, ասէր. Արարից ՚ի վերայ քո գերկիմս պղնձի՞: 26 Եւ զի՞նչ իցեն միտք բանին, եթէ ոչ՝ ամենեւին երաշտութիւն. զի յաւրինուածոյ պտղոյ երկրի պատճառ՝ աւդոյն խոնաւութիւնն է, որ անուանեցաւ երկինք, որպէս ասելով՝ ՚ի ցաւոյ երկնից՝ զխոնաւութիւն ջուրցն յայտ առնէ զոր ունի աւդն ՚ի վեր, որպէս ցանէ զաշխարհաւ ՚ի պարզ ժամանակի. զայս Բարսեղ ասէ: 27 Բայց զնիւթոյ բուն երկնից բազումք բազում ինչ ասացին, որ յեկեղեցւոյ ոմանք վկայեն նոցա, եւ ոմանք այլ ինչ ասեն, հանգոյն Փիլոնի, եթէ միտք են, եւ ոչ նիւթական ինչ: 28 Եւ վասն երրորդ երկնի արտաքինք ոչ հաւանին, եւ ոչ բնագիրք ինչ ոչ յայտնեցին մեզ. բայց վասն ՚ի Պաւղոսէ կոչելոյ, ես այսպէս հաւանիմ թէ զերկրէս ասիցէ՞. զի ուր Աստուած է՝ երկինք կոչի. եւ փրկչին մերոյ Քրիստոսի Աստուծոյ ՚ի վերայ երկրի շրջելով՝ երկին ասեմ կոչիլ ՚ի Պաւղոսէ. մանաւանդ զի դրախտն յերկրիս, եւ ոչ յերկինս իմանի:

բ Տէ՛ս Բ՝Օբ՝ԼԳ՝13:

գ Տէ՛ս Գ՛Է՝ԻԳ՝19:

1 Օրինակում լուսանցում՝ զդրախտէն

1 Բ. ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿՐԻ

2 Զերկիր ոմանք 'ի բարեաց փիլիսոփայիցն ասացին թէ ձեւացեալ է իբրեւ սկուտեղ, եւ ոմանք ասացին իբրեւ զգունտ, եւ ոմանք իբրեւ զքուէս երկեռակ (երկերրեակ?): եւ 'ի միջոցին երկնի կառուցեալ՝ սաստկութիւն հողմոյ 'ի ներքոյ մտեալ՝ ամբարձեալ ունի զերկիրնս 'ի վեր. եւ ընդ անգայտութիւն ցան եւ ցիր հողմոց երկրի խառնեալ մանրասիք խոնաւութիւն ջուրց, եւ հողմոյն սաստկութեամբ 'ի վեր փչելով եւ երկրիս թանձրութեամբ հողոյն 'ի վայր գալով՝ կափչի հողն յիրեարս, եւ ճնշի իբրեւ 'ի մամուլս մանրասիք խոնաւութիւն ջուրցն 'ի վեր կոյս, եւ խտանայ երկրային մարմինն 'ի ներքոյ ջուրցն, եւ լինի սալայատակ հաստատրամ, անպախելի եւ անպայթելի նեցուկ անվթար, զբազում ջուրս յինքեան ունելով, զոր եւ ծով անուանեմք: 3 Եւ քանզի երկիր չորեքկուսի 'ի միջոցի երկնի կառուցաւ, ոչ թոյլ տայ սմա երկին իւրով երազութեամբն 'ի ներքին կիսագունտն խոնարհել. քանզի երկիր իւրով ծանրութեամբն հակէ 'ի վայր իջանել, եւ հողմ իւրով ուժգնութեամբն ջանայ 'ի վեր բերել զնա. եւ ոչ ծանրութիւն երկրիս թողացուցանէ 'ի վեր բերել, եւ ոչ ուժգնութիւն հողմոյն թոյլ տայ 'ի վայր իջանել: 4 Եւ այսպէս զհասարակակշիռ կէտն կալեալ կայ. եւ յերկոցունց հակառակացն գտրամագիծն ունի: 5 Իսկ կայան սորա 'ի տրամագծի անդ զուղիղ անկիւնս չորեսեան առ միմեանս հայեցուցանէ. եւ 'ի հայել ուղիղ անկեանցն առ տրամագիծսն միջին, զամենայն հարթարտակ զուգամասն զլեռնային եւ զգաշտային եւ զծովային յարմարեալ անվնաս պահէ. զի որք 'ի սայս են՝ անկասկած առցեն զլինելութիւն հրամանաւ արարչին: 6 Եւ եթէ ոք կամեսցի՝ աւրինակ տեսական զարտաքնոցն լսել, իբր թէ զկայս երկրի նմանեցուցանել ինձ 'ի դէպ

թուի ասացեալն իբրեւ զձու. որպէս նորա դեղինն 'ի միջին գնտածեւ կառուցեալ կայ. եւ սպիտակն շուրջ գնովաւ, եւ խեճեան պատ առեալ զամենայնիւ, նոյնպէս եւ երկիրս 'ի միջոցին կառուցեալ կայ, եւ ապա շուրջ գնովաւ եւ երկին պատ առեալ զամենայնիւ: 7 Դարձեալ թէ առցէ ոք աման խեցեղէն, եւ արկցէ անդ ջուր եւ ձէթ եւ աւազ, եւ ահա յայտնի երեւեցաւ. աւազն կալաւ զներքին կողմն ամանոյն եւ ձէթն զվերինն, եւ ջուրն հարկաւորեալ՝ 'ի միջոցին կառուցաւ, եւ ամանոյն մարմինն՝ պատ առեալ զամենայնիւ: 8 Իսկ եթէ տարերքս այսպիսի ունին նմանութիւն ցուցական արարածոցս, ո՛րչափ եւս առաւել արարիչն ամենայնի կամի զի արարածքս այսպէս յաւրինեալ կազմեսցին բնական բերմամբ: 9 Իսկ որ ինչ չարաց փիլիսոփայիցն եղեալ է աւրինակ յաղագս երկնի եւ երկրի՝ ատելի է ինձ 'ի նոցա ասիցն ճառել զբովանդակն բաց 'ի սակաւուց: 10 Աւրինակ ասեն զյարկ աղամանդեայ գմբեթին որ 'ի Կրետէս, եւ զանդրին երկաթի որ 'ի մէջ աւղոյն կառուցեալ կայ՝ ոչ յոք հասանելով. զի ծանրութիւն երկաթոյն 'ի վայր հակէ, եւ զաւրութիւն աղամանդին 'ի վեր քարչէ. եւ ա՛յնպէս կախեալ կայ հնարագիտութեամբ ճարտարին, զոր առաջինքն Կրետացուց զլուխ մեհենաց ունէին: 11 Արդ թէպէտեւ արտաքինքն յաղագս երկրի այսպէս ասացին, եթէ չարքն եւ եթէ բարիքն հանգոյն նոցին, թէպէտ եւ սակաւիկ ինչ մաքրագոյն, բայց ես ոչ հաւանիմ նոցա, յիշելով զաստուածայինն բան որ առ Յովբն ասէ. ՅԷ՞ր վերայ հաստատեցան աղիսֆ դորա՞: 12 Ես արդարեւ անգիտելի վարկանիմ զայն 'ի մարդկանէ. զի թէպէտեւ լսեմ 'ի Սաղմոսարանին թէ 'ի վերայ ծովու հիմունս արկ երկրի՞, կարծեմ թէ վասն զի խառն ընդ

« Յ՞բ. ԼԸ 6
բ Սաղմ. ԻԳ. 2

սանդարամետան է ջուրն, զայնմանէ ասի-
ցէ ջրոյ 'ի վեր ունել զերկիր, տարակուսին
միտքս թէ զիրարդ 'ի վերայ անչափ բնու-
թեան ջուրցն կայցէ անչափ ծանրութիւն
երկրի, եւ ոչ ընկղմի եւ ոչ զերծեալ փրծա-
նի յամենայն կողմանց երկրէ, սորեալ ան-
կանի 'ի ջուրսն: 13 Արդ ես հաւատամ
միւսում Սաղմոսին որ ասէ. ես հաստատե-
ցի զսիւնս նորա^ա. Իբր թէ հրամանն աս-
տուածային կարաւղ է ունել զարարածս
յիւրաքանչիւր կարգի, եւ 'ի մարդկանէ
անգիտելի է:

14 Ասեն արտաքինքն զբնակութիւն
կենդանեաց աստի եւ անտի, եթէ գոն 'ի
ներքոյ երկրի մարդիկ, եւ այլ կենդանիք
որք ընդդիմոտունք են մեզ. որպէս ճանճք
զինձորով պատեալ, նոյնպէս մարդիկ
զերկրաւ. եւ յամառեալ պնդին՝ ասելով. Ե-
թէ ոչ էին ընդդիմոտունք, ո՞ւմ արդեաւք
արեգակն տայր լոյս զկէս աւրն, յորժամ
ստուերաւն զմեզ զիշերացուցանէ: 15 Զի
անաւգուտ արեգականն զընթացս իւր ծա-
խել անհնար է: 16 Այս են անմտութիւնք
մեծ, եւ աւելի թուին ինձ 'ի սոցանէ ասա-
ցեալքն. թողում ասել զյանդիմանութիւնն
որ յաստուածային գրոց: 17 Բայց յորժամ
մարդկային իմաստիւք հայիցիս, յայտնա-
պէս երեւի անմտութիւն նոցա ճառիցն. զի
թէ աստէն իսկ յաշխարհի, բազում այն է
որ անբնակաց եւ անկենդանեաց տայ ար-
եգակն զլոյս, քան որ բնակաւորքն են
տեղեաւք, եւ յորում գոն կենդանիք, որ-
պէս հիւսիսայինն 'ի սառնամանեացն է
անկենդանի, եւ կամ հարաւայինն երկիր
յաւելորդ ջերմութենէն, զոր այրեցական
զաւտին կոչեն, կամ անապատն արեւելից,
որ եւ ոչ 'ի գեռնոց անգամ գտանի:
18 Բայց պարտ է մեզ զերկբայանալ
խորհրդոց իմոց պատմել ձեզ որ ինչ յա-
ղագս այսր եղեւ. թէպէտեւ լսէի 'ի մար-
գարէից եւ յամենայն աստուածային գրոց,

եւ 'ի վարդապետաց եկեղեցւոյ, թէ ոչ գոն
այլ ներքնաբնակ կենդանիք, սակայն ես
հաւանեալ էի ընդդիմոտունս մեզ լինել, եւ
ըստ իմոց խորհրդոց զաստուածային
զբանն ձեւանալ համարէի: 19 Եւ արդ մի՛
զիս եպերէք սիրելիք, զիտէ ծածկագէտն
զի ոչ ստեմ. մինչդեռ էի առաւաւտին յա-
ղաւթսն 'ի վկայարանին Սրբոյն Եւգի-
նեայ, եւ միտքս յայս խորհուրդս ծփէին,
քուն էառ զիս, եւ տեսանէի որպէս թէ ա-
րեգակն 'ի ծագելն խոնարհէր յերկիր իջա-
նել, եւ ես յառաջս ընթանայի, եւ 'ի գիրկս
ընդունէի զնա, եւ նա էր պատանի ան-
մաւրուս ոսկեղիտակ, եւ շրթունք բերանոյ
նորա որպէս թէ ոսկեով լինէր աւծեալ. եւ
ինքն սպիտակս եւ փայլունս ունէր հան-
դերձս, եւ լոյս սաստիկ ելանէր 'ի բերանոյ
նորա: 20 Եւ ես ասացի ցնա թէ 'ի վաղըն-
ջուց ցանկացեալ էի 'ի քէն լսել բան. արդ
աղէ՛ պատմեա՛ եթէ յորժամ ծածկիս 'ի
մէնջ, ո՞ւմ տաս լոյս. գո՞ն այլ կենդանիք
'ի ներքոյ երկրիս, թէ ոչ. եւ նա ասէ. Ոչ,
այլ լերանց եւ անփայից ձորոց եւ անձա-
ւաց անկենդանեաց տամ լոյս: 21 Եւ իմ
պատմեալ զայս վարդապետին իմոյ, եւ նա
ասէ. Զիս ընդէ՞ր ոչ հարցանէիր զայդ. եւ
նա եցոյց ինձ զճառս երանելոյն Ամփիլո-
քոսի որ մեկնէր զգիրսն Յովբայ 'ի
խաւսսն Տեառն որ ասէ այսպէս. Զի՞նչ
վայրբ իցեմ ուր ծածկեմ ես զարեգակն 'ի
գիշերի յերեսաց ամենայն կենդանեաց^բ:
22 Արդ պարտիմք հաւատալ մեծի վար-
դապետին, եւ նորուն նմանեաց արանց
աստուածայնոց, եւ ոչ արտաքնոց. եւ
զշարժմանց երկրիս ես հաւատամ Սաղմո-
սին որ ասէ. Ո՞ հայի յերկիր եւ տայ դողալ
սմա^գ. եւ կամ որպէս 'ի Յովբն պատմի. ե-
թէ՛ Ո՞վ շարժէ զառ 'ի ներքոյս երկնից 'ի
հիմանց, եւ սիւնք նորա դողան^դ:

« Սաղմ. ԸԳ 4

բ Լուսն. Յոթ ԼԸ 19:
գ Սաղմ. ԸԳ 32
դ Յոթ. Թ 6

1 Գ. ՅԱՂԱԳՍ ԾՈՎՈՒ

2 Զծովէ ասեն խելագարեալ փիլիսոփայքն հեթանոսաց, թէ պա՛տ առեալ զերկրաւ, եւ ՚ի միջի ծովու է երկիր իբրեւ կղզի մի, եւ ջուր ՚ի վերայ աւգոյ եւ ՚ի կողմանէ. իսկ որ ՚ի վերայ երկրիս են ծովք՝ ընդ որս շրջին մարդիկ՝ գոյ նոցա եզերս, սպառուածն եւ բաւանդակածն, եւ ՚ի սմա են ձկուք, եւ այլ կենդանիք բազումք:

3 Իսկ ՚ի ծովուն, որ շուրջ պատին զերկրաւ, ոչ գոն ՚ի նմա կենդանիք, եւ ոչ եզր սպառուածի. քանզի ոչ երկիր, եւ ոչ այլ ինչ կայ զնովաւ, եւ ոչ արեգակն անցանէ զնովաւ, այլ ընդ եզր նորա առ երկրաւ մտանէ եւ ելանէ:

4 Փիլիսոփայքն բարիք ասացին զծովէ թէ այս իսկ է որ ՚ի վերայ երկրի է, եւ ՚ի մէջ ընդ որ շրջին մարդիկ, եւ ոչ գոյ այլ ծով արտաքոյ երկրի. եւ այս ծով թէպէտ սահմանաւ գատեալ են ՚ի միմեանց, այլ մի՛ են. զի ծակք են ՚ի միմեանս ներքոյ երկրիս, եւ յատակք ամենեցունց ՚ի միմեանս հային. թէպէտ եւ յոյժ հեռի են ՚ի միմեանց վերին սահմանաւքս, եւ ես հաւանիմ այսմ. զի աստուածային գիրն հանգոյն սոցա ասէ. Ժողովեսցիմ ջուրքն որ ՚ի ներոյ երկնից՝ ՚ի ժողով մի՞. յորմէ մարթի իմանալ թէ խառնին ՚ի միմեանս, եւ զուգեալ լինին ՚ի մի. եւ դարձեալ ասէ. Զժողովս ջուրցն կոչեաց ծովսէ. եւ ահա յայտ է թէ որոշեալ սահմանաւք եցոյց զխորշս գոգոցն որ են յամենայն կողմանս երկրի. եւ ունին իւրաքանչիւր խորշքն առանձին կերպարանս, եթէ ծովն հարաւոյ, եթէ ծովն արեւելից, եթէ ծովն հիւսիսոյ, եթէ ծովն արեւմտից. եւ անուանա ունին իւրաքանչիւր գոգքն բազում ծովուց. զի մին անուանեալ կոչի Պոնտոս եւ Եւքսինոս, եւ միւսն Պրոպոնտոս եւ Հելլեսպոնտոս, եւ միւսն Էգէոս եւ Յունիոս, եւ միւս ծովն Սարդոնիկեայ աշ-

խարհին, եւ միւսն Սիկիլիայ աշխարհին, եւ միւսն ՚ի Տիւրոսի, հանդերձ այլ եւս բազում անուամբք, որ անցանեն զթիւ եւ զհամար. եւ են այլ եւս բազում ծովակք որք ոչ են յաշխարհածովէն՝ թէպէտեւ զդառն եւ զաղի ճաշակս ունիցին, եւ աւազով սահմանեալ գտանիցին ըստ աւրինակի կերպարանաց մեծաց ծովուցն:

5 Սակայն ոչ է պարտ զծովակսն ծովս կոչել. ոչ զԱսիալդէս ծովակ որ մաւտ յաշխարհն Հրէաստանի է, եւ ոչ զՍերբինիդիս ծովակ որ է ընդ Եգիպտոս եւ ընդ Պաղեստինէ ՚ի միջի, եւ գայ հասանէ յաշխարհն Արաբացոց: 6 Եւ ոչ մեր աշխարհիս ծովակս զոր կոչեմք Բզնունեաց, եւ ոչ այլք որ յարեւելս են որ կոչին նոյնանմանք. զի սոքա զոր ասացաք՝ ծովակք են եւ ոչ ծովք: 7 Թէպէտ եւ ասեն ամանք զծովէն որ անուանեալ կոչի Հիւրկանիա, եւ զնորուն ընկերէ որ կոչի Ասպիս, եթէ գատեալ մեկնեալ են ՚ի բուն ծովէն, այլ որ փոյթ յանձին կալան զաշխարհ ամենայն ՚ի գիր առնուլ, որպէս յառաջն ասացի, ասեն թէ ծակք են ՚ի միմեանս ծովքն, եւ երթան կցին ՚ի միմեանս ներքոյ երկրի. որպէս զի լինի ըստ աստուածային գրոցն ժողով ջուրցն մի: 8 Բայց վասն միակշիռ կալոյ ծովու, եւ ոչ լնլոյ ՚ի գետոց եւ յուղից ըստ բանին Սաղոմովնի, որ ասէն թէ՛ Ամեցայն ուղիս ՚ի ծով գնան, եւ ծով ոչ է լցեալ՞, փիլիսոփայքն բարիք ասացին վասն միակշիռ կալոյ ծովու, թէ՛ ջերմութիւն արեգականն ծծէ քաղէ զքաղցունսն եւ զնուրբսն եւ զթեթեւսն գոլորշեալն հանէ յաւդսն. եւ թանձուքն եւ ծանունքն անդէն մնան, այսինքն պղտորեալքն եւ մրրկեալք, եւ որ անդէն մնան են աղի եւ դառինք. վասն այնր է ծով միակշիռ եւ ժահահամ, զի գոլորշին որ ձգեցաւ ջերմութեամբ արեգականն, պակասեցոյց զյաւելուածն, եւ տարաւ

» Եւ. Է 9
է Եւ. Է 10

զ Ժ. Է 7

գթադցրութիւնն: 9 Եւ աւրինակ տան զկաթսայս եւ զսանս լի ջրով եռացուցեալ 'ի հրատի: 10 Միտ դիր թէ զիա՛րդ ելանէ թերութիւն ջրոյն գոլորշեան որ ելանէ 'ի նմանէ. զի թէ յերկար թողցես 'ի բորբոքեալ հրատին, եւ ոչ յաւելցես ածել 'ի նա ջուր՝ ամենեւին սպառի. նոյնպէս ծով գուգեալ կայ յաւելլոյ գետոց եւ ուղխից եւ պակասելոյ գոլորշւոյն զոր ձգէ արեգակն տապովն իւրով եւ հանէ յաւդս: 11 Ասեն աւրինակ 'ի նաւավարաց որոց թէ պակասէ ջուրն, ասեն, 'ի ծովու՝ առնուն ջուր գաղին եւ զդառն, եւ արկանեն 'ի կաթսա եւ եռացուցանեն 'ի հրատի, եւ դնեն սպունգս մեծամեծս խփունս կաթսայիցն եւ 'ի խոնաւութենէն զոր առնուն սպունգքն 'ի գոլորշւոյն՝ ջուրս քաղցունս ժողովեն քամելով: 12 Եւ այսպէս հնարագիտութեամբ առնեն դարմանս կենաց իւրեանց 'ի նեղութեան ջուրցն նուազութեան, յորժամ նուազի 'ի ծովու: 13 Արդ թէպէտեւ աւրինակս հաւանականս տան արտաքինքն, սակայն ինձ ոչ է հաճոյ. քանզի հաւատացեալ եմ թէ հրաման աստուածային է որ ունի զծով միակշիռ արգելեալ, ըստ բանի Սաղմոսին որ ասէ. Սահման եղ որ ոչ անցանէ, եւ ոչ եւս դառնան ծածկել զերկիր՝ որպէս զառաջինն. քանզի ինքն ասէ Տէր. փակեցի զծով դրամբք, եղի նմա սահման. ասացի՝ ցայդ վայր եկեսցես եւ այլ մի անցանիցես, այլ այդրէն 'ի ճեղ խորտակեսցիս արիւմբն: 14 Արդ եթէ գնալոյ ջուրցն յերեսաց ծովու ոչ արեգակն եղեւ պատճառ, այլ հրամանն աստուածային. զի յառաջ քան զլինել իսկ արեգական ժողովեցան ջուրքն 'ի ժողովս իւրեանց, եւ ցամաքեցաւ երկիր, ապա յայտ է թէ 'ի հրամանէ Աստուծոյ արգելեալ կան ծովք միակշիռ, զի մի դարձցին 'ի ծածկել զերկիր:

« Հմմտ. Սաղմ. ճԳ. 9:
 ք Յոթ. Լ. Ը 8-12

1 Դ. ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿՆԱՅԻՆ ԶԱՐԴՈՒՑ

2 Որ ինչ յազագս երկնային զարդուց 'ի մէջ Քաղզէացուցն պատմին բանք բաջաղանաց, աշխատութիւն անշահ համարիմ զստութիւնս նոցա: 3 Յառաջ ժամանակաւ մարդք իմաստասէրք որք գանձինս իւրեանց 'ի սկզբանէ մանկութեան իւրեանց ետուն 'ի դեգերումն երկնային տեսութեանն, եւ զբնութիւն իմաստութեան 'ի վար արկին, հասու եղեալ ամենայնի գեր 'ի վերոյ երկնածեմք երեւեցան, եւ պսակս եւ աշխարհս եւ գոհութիւն 'ի մեծամեծ թագաւորաց ընկալան: 4 Իսկ վարդապետք եկեղեցւոյ կարգի ուսումնասիրութեան գանձինս տուեալ՝ անցին ընդ ամենայն ճգնութիւնս, պահելով զաստուածային հաւատս մկրտեցան 'ի խորս գիտութեան. քանզի գրաւոր արկէնք ոչ ընդդիմանան բնական գիտութեանն: 5 Ապա թէ միաբանութիւն է, դաստիարակ եղեն մեզ առաջին իմաստասէրքն. զի նոցա տեսակ քննութեամբք յորոց ճշմարիտքն ասացան. եւ մերոց հարցն առաջնոց ընկալեալ 'ի նոցանէն զտրամագիծան ասացեալս, զի յերկոցունց՝ յարմատոցն եւ 'ի ծայրէն պահելով մեզ զաստուածային հաւատսն, պտղով ծայրին աուլցեալք, եւ հաստատուն արմատովն միշտ դալարաբերեալ՝ պտղաբերք լիցուք 'ի գիտութեան:

6 Արդ ահա եաւթն պարունակք ասեն հարկաւոր շրջագայց ընդ հրային կամարին երկնի, ընդ որ շրջին աստեղքն 'ի նոսա, եղեալ դիգեալ զմիմեամբք 'ի մէջ միմեանց աստիճանեալք: 7 Եւ այսպէս յամենեսեան գնան աստեղքն հակառակ ընդդէմ 'ի ներքնումս: 8 Լուսին բերի յիւրում գաւտուղն. եւ 'ի վերայ նորա հինգ աստեղք մոլորակքն բերին յիւրում գաւտուղն. եւ 'ի վերայ նոցա արեգակն բերի յիւրում գաւտուղն. եւ են ամենեցուն ցրտութիւն եւ միջնորդեն արեգական եւ արփւոյն. եւ գանշէջ տոչորումն արփւոյն՝

իւրեանց բնական ցրտովն սաստիկ բարե-
խառնութիւն առնելով, արեգականն մա-
տուցանէ աւզնութիւն: 9 Իսկ արեգականն
առեալ հեղու 'ի ներքին գաւտիսն. եւ 'ի
ձեռն մոլորականացն սփռեալ տարածանէ
ընդ երկիր աւդով եւ լուսով. զի աւզն ու-
նիցի զհոգութիւն. եւ լոյսն զարեգակնա-
յին մասն հրոյն. եւ 'ի ձեռն երկուցս այս
նուրբ եւ անաւար տարերցս կենդանած-
նեալ լինի երկիր, աւզնականութեամբ ծո-
վային ջրով, բոյսք խոտոց եւ պտուղք ծա-
ռոց եւ շարժուն կենդանի շնչաւոր, եւ ա-
մենայն սողուն, հետեւակ եւ թռչուն. եւ
սեռականք՝ գազանք եւ անասուն, եւ
նուագութիւնք եւ աճմունք, ապականու-
թիւն մարմնոյն, լրմունք եւ պակասու-
թիւնք ուղղոց եւ անասնոց եւ մարդկան:
10 Նոյնպէս արեանց եւ շնչոց, առ 'ի լի-
նելութիւն եւ ապականութիւն. զի լինելու-
թիւն սկիզբն է ապականութեան եւ ապա-
կանութիւնն դարձեալ՝ սկիզբն է լինելու-
թեան: 11 Զի յայսմ անվնաս հակառակու-
թենէ՝ աշխարհ առցէ գտեւողութիւն:

1 Ե. ՅԱՂԱԳՍ ՈՐ 'Ի ՄԷՋ ԵՐԿՆԻ ԵՒ
ԵՐԿՐԻ ՇԱՐԺՄՈՒՆՔ

2 Ամենայն արարածքս առ 'ի յաւ-
գուտ մարդկան եղեն ըստ բարերարու-
թեան եւ մարդասիրութեանն Աստուծոյ.
զի որպէս պատճառք ճշմարիտ արարչու-
թեանն, նոյնպէս եւ անսխալ մատակարա-
րութեանն: 3 Արդ է բնութիւն մի՝ հողմ,
եւ ամպ եւ ձիւն եւ եղեամն եւ աւդ եւ
ծիածան եւ ձայն որոտման, նոցին սակի
են եւ շանդիք եւ ցոլմունք: 4 Եւ 'ի սոցա-
նէ որ սեռական է եւ պատճառ առ 'ի պէտս
աշխարհի կելոյ. եւ են 'ի սոցանէ որ հետե-
ւանք են սեռից. եւ գոյնք առ 'ի տեսու-
թիւն եւ երեւմունք նշուլից: 5 Արդ հող-
մոց սեռ՝ ցրտութիւն. իսկ մասունքն 'ի բա-
ժանմունս բազում. թանձրութիւն գործի՝
համբառնալով զծովային ջուրս, եւ լեռ-
նայնոյն եւ դաշտայնոյն առ 'ի հասարա-

կութիւն մատակարարելով: 6 Իսկ առ յոյժ
ցրտութիւն ձմեռնային ժամանակին ինքն
ամպն կոտորատի հանդերձ խոնաւու-
թեամբն, բաժանի, բրդի, լնանի, դիզու 'ի
բարձրավանդակ վայրսն, զոր ձիւն ա-
նուանեմք: 7 Իսկ նոյն ցրտութեանն 'ի
պարզ ժամանակին յորժամ ջինջ երկինն
լինիցի՝ 'ի խոնաւութենէ վերնոյն ձիւնա-
կերպ իջեալ սփռմամբ անաւարութեան
հողմոյն, զոր սիրդ կոչեմք, դնի 'ի վերայ
երկրի, զոր եղեամն անուանեմք: 8 Իսկ 'ի
պարզութեան անուշութեան հողմոյն 'ի
ձեռն հրային մասինն սփռի տարածանի
առ երկրաւս առ 'ի ծծումն կենդանեաց
աճմանց եւ նուագութեանց, զոր եւ աւդ
սովորեցաք ասել: 9 Իսկ 'ի գարնանային
ժամանակին յոլովք լինին անձրեւք, եւ ա-
րեգակն 'ի հարաւային միջաւերայն մեր-
ձեալ, եւ ջերմութիւն եւ խոնաւութիւն յի-
րեարս խառնեալ, եւ փարատեալ անձրե-
ւին, յաւդէն 'ի ներքուսդ 'ի վեր գոլորշիք
խոնաւութեանն ընդդէմ ձգման արեգակ-
նային նշուլիցն սփռմամբ անաւարու-
թեամբ աւդոյն եւ զգենու զգոյնս ազգի.
եւ ըստ երկնային գնդին երեւի կամարա-
ձեւ, ողորկակալ զոր եւ մարդիկ աստուա-
ծակամար կարդացին. եւ է նշանակ դա-
դարման եւ փարատելոյ յորդ անձրեւաց.
բայց թէ կրկին երեւեսցի՝ երփն երփն գու-
նաւք զգաւազանսն ձգելով, զսաստիկ
անձրեւաց եւ զղողացուցիչ յորդութեանց
յայտ առնէ: 10 Իսկ մեկինն զդադարումն
եւ զփարատումն: 11 Քանզի էր սա 'ի
սկզբանէ ընդ երկնի, զի հետեւանք են
տարերց. որպէս մղտութիւն ծխոյ՝ առ 'ի
պարզիլ քամիլ գէջ խոնաւութեանն հրա-
յին կերակրոյն. եւ ապա յստակիլ սրբիլ
լուսատեսիլ բոցոյն: 12 Արդ 'ի սկզբանէ
լինելութեան երկնի եւ երկրի, եւ 'ի սկսմա-
նէ անձրեւացն էր տեսիլ նշանիս այսորիկ,
որով մարդիկ նշանակիցեն զդադարումն
յորդ անձրեւաց. սոյն զսա յաւուրսն յա-
ռաջինս արկածից անչափ անձրեւացն՝ ո-

րով դատեցաւ զդարն առաջին, դնելով ուխտ ընդ արդարոյն, թէ այսպիսի հեղեղ բարկութեան այլ մի՛ եկեսցէ յերկիր: 13 Իսկ սովորական անձրեւն որ յառաջ քան զՋրհեղեղն էր, եւ ձգումնն երեւմանն որ էր յառաջ քան զՋրհեղեղն, լիցի եւ գկնի Ջրհեղեղին, եւ անձրեւք եւ նշոյլք, յորմէ բաղկանայ ձեւ կամարին իբրեւ բազմատեսիլ երանգոց: 14 Եւ մարգիկ հայեցեալք ընդ այս, ակնկալութիւն յուսոյ լինի ըստ առաջին յարմարական արարածին: 15 Իսկ որոտումնդ որ լինի յանկարծակի՝ ՚ի յեղանակս երից ժամանակաց, եւ ձմերանի ոչ երբէք լինի, այլ ՚ի գարնայնի յաճախ եւ սաստկագոյն, ասացից որպէս են, եւ վասն է՞ր են: 16 Քանզի ձմերանի ստերջանան ամպք. եւ որ բերինն ՚ի խոնարհ՝ ինքեանք են այնք հանդերձ ջրային խոնաւութեամբ, վասն որոյ եւ ոչ ձայն կարեն հանել: 17 Իսկ գարնանային ժամանակին աւզն պարարի՛ խոնաւութեամբ. եւ յարեգականային ջերմութենէն ջրանայ գհարատութիւն. եւ առ ՚ի յոյժ փոթորկելն խոնարհի ՚ի ծով, եւ բերանացեալ համբառնայ զՋուրն ՚ի վեր. եւ ՚ի սաստիկ արբմանէն ծանրութեամբ յառաջ խաղայ. իսկ այլ հողմք շուրջ պատեալ գնովաւ գաւրէն կառավարի, գերասանակս ՚ի ձեռն առեալ ստիպելով անցանէ յերկնային ասպարիսին. իբր առաջին եւ միջին եւ վերջին բախմունս, եւ ճայթմունս գործեն, չկարացեալ ընդ գայտութիւն մարմնոյն միանգամայն հոսել զբազմութիւն ջուրցն ծովային, գաւրէն դժուարածին կանանց բարձրաճիչ ձայնս արձակեն, զոր որոտմունս անուանեմք: 18 Եւ այս ոչ դուզնաքեայ եւ դատարկ իրաւք. քանզի ՚ի կենդանածննդոց մարդկան յորժամ որք յոյժն դժուարին՝ շիկնելն եւ շառագունելն եւ մեծաձայն աղաղակելն ոչ այլ ինչ է, այլ որչափ գհողին յինքն քաղէ եւ գձայնն ՚ի վեր բարձրացուցանէ, շնչերակքն ՚ի խոնարհ կոյս գմարմինն ճնչէ. զի որ ՚ի ներքս

իցէ՝ բռնադատեալ ուժով ՚ի վայր բերցի. իսկ որ թէ առ ոմանս այսպիսի բնական հնարիւք վարիցիմք, ո՞րչափ եւս առաւել մեծ մարմին ամպոց որ է պատճառ երկրային մարմնոյն թանձրախիտ, քան գձմեռնային ժամանակին որ պաղեաց, ձուլեաց, սառեաւ, ընդարմացոյց զբերրի հող արգաւանդահող տեղեացն, սոյնպէս եւ գամենայն առապարս: 19 Արդ ոչ միայն սա կարաւտ է ջերմութեան եւ խոնաւութեան, այլ եւ ձայնի արձակման յերկնուստ. զի ՚ի սաստիկ ճայթմանէ աւզոյն շարժամբ խտացեալ թանձրութիւն հողոյս թուլասցի, եւ ՚ի դալարաբեր արմատոյն բոյսք խոտոցն վերընձիւղեսցին: 20 Սոյնպէս եւ պտուկք ծայրիցն ծառոց բացեալ փթթիցին, եւ այլքն ըստ իւրաքանչիւր կարգի՝ գձմեռնային ծանրատաղտուկ թախծութիւնս ՚ի բաց ընկենուցուն, զարթուցեալք եւ զուարճացեալք յոյժ պայծառութեամբ երկիր առնուցու գվայելչութիւն: 21 Ապա թէ լինիցի ինչ հետեւանք վնասուց ՚ի սաստիկ որոտալոյ, իբր թէ կարկուտք եւ հրաձգութիւնք, այս ՚ի վրէժխնդրութիւն անզգամաց, եւ ՚ի խրատ այնոցիկ որ գահ եւ գերկիւղ արարչին չունիցին յանձինս իւրեանց: 22 Քանզի մարդկան իշխանաց գործիք են տանջանաց գաւազանք, չարիք, շղթայք, պէսպէս մենքենայք, եւ մարդիկ սպասաւորք եւ ստրուկք: 23 Ոչ զի մարդատեացք իցեն թագաւորք, այլ յառաջահողակք, շինիչք եւ խաղաղասէրք, կարգիչք եւ յաւրինիչք գեղեցկադիր աւրինաց: 24 Իսկ վերին թագաւորն արարչական գաւրութեամբն բարերար եւ մատակարար եւ մարդասէր: 25 Իսկ դատողականաւն խրատիչ եւ կազմիչ, եւ լսեն ամենայն տարերքս, եւ ահաւորութեամբ կան ՚ի սպասու: 26 Անչափութիւն անձրեւաց ողողանեն, եւ երաշտութիւնք գերկիր դալարաբեր ցամաքեցուցանեն, եւ ժանտախտք, սուր, հիւանդութիւնս, մինչեւ հարկանել մարդ եւ անասուն առհասար

րակ: 27 Իսկ յորժամ յանհնարին ցասումն ումեք բրդիցի, որպէս երբեմն ուրեմն 'ի վերայ Սողոմացոցն 'ի յերկնէ 'ի հրեղէն մարմնոյն կոտորատեալ 'ի վայր հոսեցուցանէր: 28 Զոր եւ ալսաւր 'ի նմին մարմնոյն անկեալ յերկիր՝ շանդի՝ անուանեմք: 29 Եւ հասեալ իբրեւ կենդանի մտաւոր՝ զբարկութեան հրամանն կատարէր. եւ չղաղարելով ծակէ զթանճրութիւն երկրի, թափ անցանէ 'ի ներքին կիսագունդն. զի ուստի հատանն՝ անդէն գտեղի առցէ: 30 Սորին հրոյ սակի է գոր ցումունք աստեղաց անուանեմք. քանզի առ 'ի յոյժ բախմանց շրջագայ պարունակացդ շարժելով գլարմարական զնացս՝ երեւումն լինի վերին լուսոյն, իբրեւ ընդ անաւսր փապարս ինչ աւդեղէնս. եւ 'ի յաղամողել լուսոյն էառ փայլատակիւն՝ առ 'ի ցըրուել ուժգնութեան աւդոյն, եւ վաղվաղակի ժողովումն ծածկութի անդրէն լինի: 31 Եւ մեք հայեցեալք 'ի հեռաստանէ, չկարացեալ ճշմարտութեան իրացն 'ի վերայ հասանել հաստատութեամբ, աստեղ թափելոյ նշան առնեմք գայն, եւ ոչ լուսոյն վերնոյ, որ է ճշմարիտ: 32 Բայց ոմանք 'ի փիլիսոփայիցն որ յեկեղեցւոջ ասացին թէ է հողմ սառնային եւ թանճր, որ եւ զնա եթեր կոչեմք, նա խոնարհի յամպն, եւ զջուրն իբր ոլոռն սառոյց զնդէ, եւ այն է կարկուտ: 33 Եւ ասեն թէ զորոտումնդ այն հողմն առնէ, եւ զփայլատակմունս. զի ամենայն արարածք բնութեամբ ունին յինքեանս հուր, եթէ ցամաքայինք եւ եթէ խոնաւայինք. եւ 'ի բախել հողմոյն զամպն՝ հուր ելանէ յամպոյն, եւ ձայն ճայթմանց բախմամբ հողմոյն: 34 Եթէ սակաւ բախէ, սակաւ եւ հուրն ելանէ, եւ ձայնն. եւ անդէն ընդ ամպն անցանի, 'ի վեր բերելով աւդոյն: 35 Եւ եթէ ուժգին բախէ հողմն, ուժգին եւ ձայնն եւ հուրն ելանէ. եւ չզաւրէ աւդն՝ 'ի վեր ցանել զնա ընդ ամպն, 'ի խոնարհ անկանի. եւ 'ի տեղին յոր անկանի՝ խաղաղութեան ակն ոչ ու-

նիմք: 36 Բայց մեք որ զհուրն յառաջ տեսանեմք եւ ապա զորոտն լսեմք՝ ա՛յն է պատճառ զի թէպէտ յամպոյն զոյգ ելանէ ձայնն եւ հուրն, այլ մեզ հուրն առաջոյ երեւի, քանզի ակն երազ է քան զուռնկն. եւ ակն փոյթ կարէ տեսանել հեռագոյն զհուրն՝ յորժամ յամպոյն ելանէ: 37 Իսկ զձայնն ունկն ոչ կարէ լսել մինչեւ 'ի մաւտ հասանէ: 38 Եւ զցումանէ աստեղացդ ասեն թէ հողմն այն 'ի պարզ ժամանակի բախէ անդէն ինքն զինքն, եւ հուր ելանէ, որպէս յամպոյ. բայց անաւսր ելանէ 'ի հողմոյն, եւ ո՛չ որպէս յամպոյն. եւ աւդովն վերաբերեալ անդէն ամփոփի:

1 Զ. ՅԱՂԱԳՍ ԿԱԹԻՆ ԾՐՈՅ

2 Կաթին ծիր որ անուանեցին՝ ոչ այնպէս է որ չար փիլիսոփայքն առասպելաբանեցին բազում բանիւք: 3 Քանզի ոմանք ասացին զդմանէ թէ ճանապարհ է հին, արեգական հետ. իսկ այլք տգիտագոյնք քան զնոսա՝ առագաստ ասեն Պերսեփոնայ, զոր սպիտակ սուգ կոչեցին Աթենացիք: 4 Այլք 'ի նոցանէ՝ Հերակղէս ասեն՝ զանդէս Գէրիոնի ընդ շաւիղ վարեաց: 5 Նա եւ այլք եւս ըստ նոցին արուեստի՝ տարածումն է ասեն ստեանցն Հերայ՝ կնոջն Արամագղայ: 6 Դարձեալ ոմանք յառաջնոցն Հայոց ասացին՝ թէ խիստ ձմերանի վահագն՝ նախնին Հայոց՝ գողացաւ գլարդն Բաղտամայ Ասորուոց նախնոյն. զոր եւ մեք սովորեցաք բնախաւսութեամբ՝ Յարդգողի հետ անուանել: 7 Թողէ՛ք 'ի բաց գայդ, ո՛վ աստուածասէր լսաւդք, եւ մի՛ գայդպիսի բան լսէք. քանզի փիլիսոփայքն բարիք ասացին զդմանէ թէ խիտ աստեղք են բազումք, յոյժ ընդ աղաւտ երեւմանէն՝ միաւոր լոյսն տեսանի: 8 Իսկ մեք որ եմք աշակերտք վարդապետաց եկեղեցւոյ, ասեմք՝ թէ ամենայն զգայութիւնքս վերինք եւ ներքինք ունին խառնուած միաբանութեան առ իրեարս. եւ է՛ դա անգայտութիւն գաւտեացն վեր-

նոց, զթաղկեալ հրոյն նշոյլս հեղլով 'ի վայր՝ երեւումն գործէ տեսողացն: 9 Այս է նորա պատճառն ճշմարիտ:

1 Է. ՅԱՂԱԳՍ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՍՏԵՂԱՑ

2 Աստեղացդ՝ զոր կոչեն բեւեռս երկնից՝ որ 'ի տեղն գան շուրջ եւ ոչ ծագեն յարեւելից եւ գան 'ի մուտս. եւ սայլք աստեղացդ՝ որք դէմ ընդ դէմ գաւրէն անուոյ հոլովին, եւ այլ խումբքն՝ որ շուրջ գնոքաւք են, մշտագայ երեւմամբ շրջագայանան՝ ոչ երկրորդեցից զանհամոցն ճառս. զի յոլովս ասել զսուտն՝ ճանճրոյթ ձեզ լինի: 3 Այլ ասասցուք որում հաւատացեալ եմք: 4 Են դոքա նշանակ տեսական, զի երեւակի են եւ իմացական գանտեսին զարփւոյ բերեն նմանութիւն, շրջագայութեամբ ծառայական հասարակութիւն գործելով. բաժանեալ երից հատածաց ուղեգնացութեամբ ծովային ճանապարհաւն. միաբանութիւն առնել ցամաքայնոցս: 5 Քանզի եթէ ոչ էր տուեալ՝ եւ ոչ առնոյր. եւ կարի գեղեցիկ. քանզի 'ի բաժանեցելոյն կարաւտութիւն գործեցաւ. իսկ 'ի ձեռն նաւավարութեանն զիւրաքանչիւր պիտոյսն զիւրամատոյցս մերձեցոյց. որում որք տեղեակն են, եւ սովորութիւն է անսուտ բանիւք զճշմարիտն ասել: 6 Զցերեկ ասէ յածեալ մոլորի նաւն. եւ 'ի գիշերի 'ի ձեռն երկնային արջոյդ երթայ ելանէ յուղորդ ճանապարհն: 7 Եւ այս ոչ դոյզն նախախնամութիւն է արարողին բոլորեցունց. զի 'ի ձեռն սայլիցդ ոչ միայն ապրի նաւն եւ նաւավարքն՝ այլ եւ բազում բիւրք 'ի նաւահանգիստն զիւրաքանչիւր կարաւտութիւնս բարձեալ տանին 'ի տունս իւրեանց: 8 Ապա թէ այդ այդպէս իցէ, ոչինչ է յէսդ երկնից վայրապար եւ դուզնաքեայ, այլ առ 'ի մեծ աւգտութիւն մարդկան, եւ 'ի փառս արարչին, ամէն:

1 Ը. ՅԱՂԱԳՍ ԼՈՒՍՆԻ

2 Զերկրորդ լուսաւորէդ բիւր բանք են ճառեալք եւ յարտաքնոց եւ յեկեղեցականաց. բայց մեզ որ ինչ միաւորեալ է յերկոցունց, յայնց հաճոյ թուեցաւ ասել: 3 Նիւթ ամանոյն լուսնի նմա միայնոյ է գիտելի որ արարն գնա: 4 Բայց առաջինքն որ ջանացան հասու լինել նմա, այսպէս ասացին, եթէ լուսինն տարր է սեղմ, խիտ¹, մաքուր, գնդաձեւ, եւ ոչ ունի զլոյսն բնութեամբ՝ այլ հաղորդութեամբ յարեգականէ առեալ. որպէս հայելի ընդդէմ արեգական ունելով, եւ նա ճառագայթս բազումս արձակէ յիւրմէ, նոյնպէս եւ լուսինդ ասեն: 5 Բայց երկուք ոմանք յեկեղեցւոյ ասացին, եթէ առանձինն ունի լուսինն զլոյսն, եւ ոչ յարեգականէ. զի որպէս ամանն լուսնի ա՛յլ իմն է, նոյնպէս եւ լոյս նորա ա՛յլ իմն է. եւ ասեն եթէ չէ ծանր Աստուծոյ զլոյսն բաժանել 'ի բազում կերպս. զի լոյս արեգականն ա՛յլ ունի կերպ, եւ լուսնի ա՛յլ, աւտար 'ի նմանէ. եւ հրոյ եւս առաւել աւտար 'ի նոցանէ յերկուց: 6 Նաեւ ճճի մի որ անուանեալ կոչի փոսուռա², ունի լուսաւորութիւն 'ի տտանն, որ եւ զգիրս մարթ է ընթեռնուլ նովաւ 'ի վերայ կարգի գրոցն տանելով: 7 Արդ եթէ 'ի զեռունն յայն արհամարհեդ Աստուած զլուսաւորութիւն յատուկ, որ ոչ յումեքէ առնու այլ հաստատեալ կայ յիւրում մարմինն՝ աւտար յամենայն լուսոյ, զի ոչ սպիտակ է եւ ոչ լուրջ եւ ոչ դեղին եւ ոչ կարմիր, այլ կանաչ իմն գոյն է լուսիկն, մեղմ ըստ իւրում տկարութեանն, համայն յատուկ է: 8 Արդ ո՞րչափ եւս առաւել պարտիմք հաւանել՝ եթէ լուսնի ետ Աստուած լոյս առանձնական, եւ ոչ յոք արար կարաւտ ապաստանի: 9 Իսկ որ սեաւ նշանն երեւի 'ի լուսնի, որպէս գիծ իմն դրոշմի, ասացին արտաքինքն թէ ելք

1 Օրինակում լուսանցում՝ խիտս
2 Օրինակում լուսանցում՝ ֆաւս

են խոռոչաց՝ որպէս յական յականթի: 10 Եւ վասնզի ոչ անգէղ ունի զբոլորութիւնն՝ այնր աղագաւ ոչ կարէ տալ լոյս որպէս զարեգակն: 11 Զի եւ գունդ բիւրեղ՝ որ գէզ կամ սպի ունի, ոչ կարէ հեղուլ բորբ շող լուսոյ: 12 Իսկ եկեղեցականքն ասացին, եթէ որ երեւին ՚ի լուսնի՝ երկիր է եւ ծով. զի որպէս հայելի զամենայն ընդգէմ կացոյց իւր, ցուցանէ յինքեան զնմանութիւն, նոյնպէս եւ լուսինդ ցուցանէ յինքեան զերկիր եւ զծով, ըստ բանին որ ասէ, թէ լուսինդ հայելի է երկրի. զի մեծ իսկ է միանձնութեամբ որպէս զերկիր. եւ ես ցուցից քեզ ՚ի սակաւ նմանութեանց առնուլ աւրինակ: 13 Ուսի՛ր ՚ի քաղաքաց որ ընդ ամենայն տիեզերս շինեալ են ՚ի միմեանց հեռիք. հայեա՛ց ընդ հրապարակս եւ ընդ փողոցս որ ուղղորդ ընդ արեւելս նայիցին, զիա՞րդ միանգամայն լուսաւորին, եւ միաւք կերպարանաւք տեսանես զի լուսաւորէ զամենայն նուրբ փողոցս. եւ զիա՞րդ է այս, եթէ ոչ՝ զի առ ամենեսեան է մեծութեամբ, եւ կշիռ յերեսս ամենեցուն արձակէ զլոյսն: 14 Եւ արդ ՚ի տկարութենէ լուսոյ ճրագի ուսի՛ր զմեծութիւն լուսնի. զի ՚ի լուսոյն իւրմէ ոչ կարէ, վասն այնորիկ միակերպ ստուերս ամենայն բազմութեանն որ ՚ի տանն իցեն. զի որ մաւտն կայցեն ՚ի լոյս ճրագին՝ զնորայն մեծացուցանիցէ զստուեր. եւ որ հեռագոյնն է՝ զնորայն փոքրկացուցանէ: 15 Արդ եթէ ոչ մեծ էր լուսինն՝ ոչ կարէր հաւասար ծագել, եւ միակերպ տալ ստուեր ամենեցուն որ բնակեալ են ՚ի հարաւ եւ ՚ի հիւսիսի, այլ վասն զի մեծ է միանձնութեամբ ըստ աստուածային գրոց որ ասաց, թէ արար լուսաւորս մեծամեծս ՚ի նշանս, ՚ի ժամանակս, յաւուրս եւ ՚ի տարիս. յոյժ պիտոյ են մարդկան նշանք որ լինին ՚ի լուսաւորացդ, եթէ ոք ըստ կէտ սահմանին ոչ ելանիցէ աւտարոտի քննութեամբ. զի որ միտ եղեալ ընտրեսցէ զգեղեցիկ փորձ նոցա, եւ ոչ խառնիցէ ՚ի ներքս ամպարշտութիւն

ազգի ազգի հնարագիտութեան, գտանեն ՚ի նշանաց անտի, զի վասն խոնաւոյ զժամանակն ցուցանէ, բազում անգամ վարդապետք լինին մեզ աւդոյն պղտորութեան, եւ դառնաշունչ սառնամանեաց. զի յերեկաւրեայ ժամանակի յորժամ վճիտ երեւիցի, զյստակ պարզոյ յայտ առնէ. եւ յորժամ ՚ի մահիկ եղջիւրսն զնշան կարմրութեան կամ զմթութեան ունիցի՝ ջուրք բազումք յամպոց յերկիր հեղուն, եւ հարաւ յորդաշունչ բռնութեամբ յաւդս բարբառի. եւ յորժամ շուրջ բակ ունիցի յամպոց՝ ջուրք բազումք յաւդոց յերկիր առաքին, կամ զարամուր բքոց եւ զդառնացուցիչ հողմոց ամբոխելոյ յայտ առնեն: 16 Զի յընծայմանն լուսնի բազում անգամ յորժամ յստակ եւ խաղաղ իցէ աւդն, յանկարծակի սաստիկ աւդոց յայտնին ՚ի նմամրրկեալ, եւ ամպք ՚ի վերայ ամպոց դիզանին յահ եւ յերկիւղ մեծի տաքնապի: 17 Եւ այսու ամենայնիւ յայտ է եթէ նշանք որ լինին ՚ի լուսաւորացդ՝ ՚ի շահ աւգտութեան են երկրի: 18 Նաւավարն զգուշասցի եւ մի՛ խառնիցէ զնաւն ՚ի ծովն՝ այլ անդէն զետղ առեալ՝ պահիցէ ՚ի նաւահանգստի. զի մի՛ պաշարեալ գտանիցին ՚ի ծովուն ՚ի շնչելոյ հողմոյն ամբոխելոյ: 19 Եւ ճանապարհորդն զգուշասցի, զի մի՛ ելանիցէ ՚ի տանէն, եւ երթեալ աշխատեալ ՚ի բքայոյց եւ յանճրեաց ժամանակի, զի ՚ի փոփոխմունսն որ լինին ՚ի լուսնին՝ անասունք զլիութիւն առնուն, եւ տունկք աւգնականութիւն գտանեն աճման սննդեանն իւրեանց: 20 Զի ՚ի մաշելն լուծութիւն եւ ապականութիւն գտանի ՚ի նոսա. եւ յաճելն լիութիւն եւ պնդութիւն առաւելու ՚ի նոսա: 21 Քանզի լուսին ՚ի ջերմութենէ եւ ՚ի խոնաւութենէ ունի խառնուած: 22 Եւ ա՛յս լիցի քեզ նշան. զի որք ՚ի լուսնակային ննջեն՝ խոնաւութիւն լինի ՚ի զլուխս նոցա: 23 Եւ զմիս դալար եթէ ՚ի լուսնակի կախիցեն, հոտի եւ ապականի. եւ ՚ի ջրայինս պակասութիւն եւ

լիութիւն գտանի, սապէս եւ 'ի սիրտս ծառոց: 24 Եւ գնացք իմն են ասեն յերկրին Եւրոպացոց յովկիանոս, որ երբեմն ցուցանէ գյաւելուած լիութեան, եւ երբեմն զիջանին 'ի լիութենէ անտի. եւ այս ասեն ըստ գնացից լուսնի փոփոխի: 25 Իսկ զսկիզբն ծննդեանն լուսնի՝ անշարժական ասեն գնաց խաղացիցն. եւ յաճելն լուսնի՝ սկսանին շարժել եւ գեռալ: 26 Եւ դարձեալ յայնմ ծովու որ անուանեալ կոչի Երեկորեայ՝ նմանութիւն սրուակաց է ասեն 'ի միջին, իբր թէ ձգեն եւ ծծեն, խոնարհին եւ պակասին ընդ պակասելն լուսնի. եւ բզխեն, յորդեն, եւ վերանան ընդ լնուլ լուսնի: 27 Այս են նշանք եւ զաւրութիւն նորա յերկրի եւ ծովու. իսկ զժամանակս եւ զաւուրս եւ զտարիս որոշէ եւ սա Հանգոյն արեգական. յաւուր՝ քսան եւ չորս ժամս ընթանալով ընդ տիւ եւ ընդ գիշեր, ամիս՝ յընծայմանէ յընծայումն, եւ երիցս կատարելով առնէ տարի, ըստ թուոյ Եբրայեցոց, որ կատարեն զընթացս տարւոյն 'ի հին կտակարանաց: 28 Իսկ յիշխանութիւն գիշերոյ՝ ցուցանելով 'ի նմա զլոյսն իւր. քանզի կարկնահատ բոլորութիւնք երկոցունց տարեցդ մին առանձին ունի զբոլոր բազմութիւն լուսոյն. իսկ առ միւսն առ նոյն Հանդիպի ընդունելով մասն գիշերային լուսոյն. եւ նա՝ Հանապագ անխափան գնացիւքն առ սակաւ սակաւ մատուցանէ զմասունս երեւակի լուսոյն աճամբր եւ նուագութեամբ: 29 Քանզի ոչ եթէ Հանապագ ընդ մի շաւիղ ընթանայ արեգակն յորժամ 'ի Հարաւ կոյս նհանջիցի, եւ կամ այսրէն 'ի միջաւրեայդ: 30 Սոյնպէս եւ լուսին 'ի ձեռն այս երկու փոփոխմանցս տալոյ եւ առնլոյ լինի փոփոխումն աճման եւ մաշելոյ. վասն զի լուսին բերի 'ի ներքնում պարունակիս¹, եւ արեգակն 'ի վերոյ նորա 'ի հինգերորդ պարունակին. եւ 'ի շրջագայանալն երկոցունց Հանապագ տե-

սանեն զմիմեանս, եւ յորժամ երթայ մաւտի լուսին յարեգակն՝ լինի նուագութիւն լուսոյն լուսնի, զի վերին կողմն նորա ունի զբոլորութիւն լուսոյն որ ընդդէմ Հայի արեգականն, զի վերեւ նորա է. եւ կէս գնդի լուսնին որ 'ի խոնարհ յերկիր կոյս Հայի՝ անլոյս բոլոր ներքին կոյս գնդի լուսնին երեւի՝ ծածկեալ յիւրում ստուերի. եւ յորժամ հեռանայ լուսին յարեգակնէ՝ մեծանայ լնու լոյսն լուսնի. վասն զի հեռանալով յարեգականէ լուսաւորի ներքին կողմ գնդի երկնի. եւ ստուեր տարերն իւրոյ 'ի միւս կողմ Հալածի 'ի վեր փոխելով. քանզի այս է յայտնի պատճառ. վերին եւ ներքին կիսագունդքն առ հինգ պարունակացդ գեր 'ի վերոյ երկրիս յերկուս բաժանեալ տուրնջեան եւ գիշերոյ, չորրեակ վեցեկաւք. եւ երբեմն Հասանելով յարեւմուտս 'ի ներքին կիսագունդն, գերկուս վեցեակսն արեգակն ունիցի գիշերային մասամբքն զառ 'ի ներքոյս շրջագայութեանն. իսկ ընդդէմ նմին գերկուս վեցեակսն լուսին ունիցի 'ի վերայ երկրի. եւ ընդ կողմն հիւսիսոյ մատուցանէ արեգակն լրումն լուսոյ ունակութեան լուսնի. ոչ Հանապագորդ լիով մատուցանէ, այլ ըստ մաւտելոյ եւ հեռանալոյ արեգական. երբեմն կատարեալ լի 'ի բոլորն բոլորական երեւի լոյսն իւր. եւ երբեմն մաշեալ եւ պակասեալ 'ի լուսոյն՝ զպակասութիւն իւր նախ ցուցանէ լուսին 'ի վերայ միոյ միոյ կողմանց իւրոց: 31 Զի յորժամ աճէ մի կողմն, միւսն գնշանակ աղջամղջին ցուցանէ. եւ դարձեալ յորժամ սկսանի պակասիլ միւս կողմն ամփոփի ինքն յինքն՝ զի ծածկեսցի միւս կողմն: 32 Եւ յորժամ սկսանի երեւել յարեւմտից յարեւելս կոյս ցուցանէ զՀայեցուածն բոլորն բոլորակին. եւ յորժամ յարեւելից սկսանի մաշել՝ յարեւմուտս կոյս ցուցանէ զմահիկն եղջիւրս: 33 Եւ այնպէս լուսաւորի կողմն գնդին լուսնի՝ որ յարեգական կուսէն լինի, եւ որ 'ի միւս կողմանէն լինի

1 Օրինակում պարունակիս

կէս գնդին լուսնի՝ առանց լուսոյ երեւի՝ ծածկեալ ՚ի ծոց իւրոյ հովանւոյն. զի պակասումն լուսոյն լուսնի՝ ստուեր տարերն իւրոյ է, ինքն ինքեան ունելով հովանի: 34 Իսկ յորժամ համաւրէն գայն որ ետն ՚ի բաց հանցէ զլոյսն, սուղ ծածկութիւն լինին, մինչեւ անդէն ծնցի զնա նովին լուսովն: 35 Դարձեալ եթէ դիպեսցի ժամանակ լուսնի ՚ի լրման կամ ՚ի միջոցի, կամ մերձ ՚ի հինս, եւ լուսին իցէ ՚ի վերին կիսագնդին, եւ երկոքին դիպեսցին հասարակութեամբ ՚ի միջնում տրամագծին, եւ ՚ի միում ժամու ոչ բաւէ արեգակն մատուցանել ընդ հիւսիսային կողմնն զսովորական ձգումն լուսոյն մասին, լոկ մնացեալ գիշերային անիւն ՚ի լուսոյ՝ կորնչել լուսնի կարդացաք: 36 Եւ կարի քաջ կորուստ լուսոյն ասացաք, եւ ոչ տարերն. զի ամենեցուն յայտնի երեւի բոլորածիրն ՚ի տեղւոջն, եւ առ երագ շարժունս վերնոյն եւ ներքնոյն անցանել զսովորական ընդունի լոյս լուսին, վասն զի անցանէ զնովաւ ստուերն որ խաւարեցոյցն զնա: 37 Արդ ամենայն եղեալքս անկեալ են ընդ յարմարական մասամբք, եւ ընդ ապականագործովք հետեւանաւք: 38 Եւ այս ոչ գուզնաքեայ նախախնամութիւն արարողին է՝ զի մի՛ ոք զարարածս տեսեալ առանս ապականութեան՝ զնոսին իսկ արարիչս կարծիցէ. այլ զի հանապազ յերեւելի տարերս վայելեսցէ զերկրաւոր սպասաւորութիւն. եւ զարարիչն ամենայն գոյիցս գեր ՚ի վերոյ գիտացէ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

1 Թ. ՅԱՂԱԳՍ ԱՐԵԳԱԿԱՆ

2 Յոյժ սիրելի է ինձ՝ ՚ի միաւորութեանց նոցա բանից՝ յիմում ճառի առնել զառատութիւնս որ ինչ յաղագս առաջնոյ եւ մեծի լուսաւորիդ է բան: 3 Եւ արդ ասացից նոյնպէս, եթէ նիւթ ամանոյն արեգական արարչին միայն է գիտելի. իսկ պատուականք յարարածս մարդիկ՝ այն-

չափ միայն գիտացին զնա՝ թէ է տարր սեղմ, մաքուր, գնդաձեւ, բոլոր, ամենեւին անգէղ եւ անսպի. ինքն է ցուրտ բնութիւն. եւ զջերմութիւն եւ զլուսաւորութիւն առեալ յարփւոյն՝ հեղու յաւդս, որով լուսաւորի եւ ջեռնու երկիր: 4 Եւ հաւանեցուցէ զքեզ ակրինակն. գունդ բիւրեղ յորժամ յարեւու ունիցիս, տես՛ս զի ինքն ցուրտ է ամենեւին, իսկ որ շողն կաթէ ՚ի նմանէ՝ պայծառ է առաւել քան զլոյսն արեգական. եւ ուրանաւր կաթէ՝ լուցանի. քանզի կաթուած շողոյն նորա հուր ծնանի, թէպէտեւ ինքն ցուրտ է բնութեամբ. նոյնպէս եւ զարեգակնդ իմա՛: 5 Բայց երկու ոմանք յեկեղեցւոյ ո՛չ այդպէս, այլ ասացին թէ ինքն իսկ արեգակն ունի զլոյսն իւր բնութեամբ յինքեան բնակեալ, եւ ոչ յարփւոյն, եւ ոչ յայլ ումեքէ առեալ, այլ ասեն թէ լոյս արեգական՝ ա՛յն լոյս է որ յառաջ քան զեղանիլ լուսաւորացդ էր. վասն զի լուսաւորքդ են արարած ակուրն չորրորդի. իսկ երից ակուրցն նախագունից ցիր բնութիւն էր. եւ արեգակնդ աման եղեւ այնր լուսոյ. եւ ժողովեաց Աստուած զլոյսն գայն եւ արկ ՚ի դա, զորմէ ասացի թէ ցիր բնութիւն էր. եւ ժողովեալ զնա ունի արեգակն՝ որպէս ճրագ զհուր: 6 Սոյնպէս եւ լուսոյն առաջնոյ կազմեցան լինել աման լուսաւորքդ: 7 Արդ թէպէտ հոգեւորք են եւ սոքա, սակայն ես հաւանեալ եմ սրբոց հարցն բազմաց միաբանելոց, որում եւ բարի փիլիսոփայք արտաքնոցն համաձայնին, յարփւոյն ասեն ունել զլուսաւորութիւն եւ զջերմութիւն. եւ վասն ընթացից լուսաւորացդ ՚ի մտից յետկոյս ընդդէմ երկնի՝ մի ումեք անհաւատ թուեցեալ՝ ասիցէ, թէ մեք տեսանեմք զլուսաւորսդ ելեալ յարեւելից եւ եկեալ մինչեւ յարեւմուտս, այլ գիտացէ զի յերկնէ է այն որ հանէ զնա յելիցն, եւ բերէ ՚ի մուտս, քանզի անչափ է երագութիւն շրջագայութեան երկնից: 8 Արդ որք միտս ունիցին՝ է ՚ի տեսութեանցդ իսկ ուսանել՝

Թէ՛ յարեւելս գնան արեգակն եւ լուսին, եւ բազումք յաստեղաց որք ոչ խմբիւք կցեալ ունին զետեղակալութիւնս. քանզի ասեն արտաքինքն՝ թէ՛ մըջիւն լիցի քեզ աւրինակ, առեալ դիցես՝ ՚ի վերայ երկանի, եւ տե՛ս զիա՛րդ ընթանայ ընդդէմ երկանին եկիցն. վասն զի ոչ կարէ ընթանալ ՚ի կողմն, եւ ոչ զոյգ երկանի ընթացիցն. քանզի երազութիւն երկանին գլէ՛ գնա. եւ նա հարկաւորեալ ընդդէմ ընթանայ: 9 Իսկ երկանն իւրով արագութեամբն ընդ իւր բերէ գնա՛ յոր կոյս ինքն գայ շուրջ. սապէս եւ զլուսաւորսդ իմա՛: 10 Եւ ուշիմ մտաւք թէ՛ հայիցիս՝ դիւրին է ուսանել ՚ի լուսնոյ. տե՛ս յընծայման նորա՛ զիա՛րդ ընդ մտանել արեգականն երեւի լուսինն մաւտ ՚ի մուտս. եւ յամենայն աւուր հայեա՛ ընդ նա ՚ի նոյն ժամու, եւ տե՛ս զիա՛րդ աւր ըստ աւրէ ընդ մտանելն գարեւելաւք երեւի. եւ զիտեա՛ թէ՛ ո՛րչափ տեսեր զտեղին՝ ուր ժամէ ՚ի ժամ փոխեցաւ, այնչափ է նորա ընթացք աւուրն. եւ ուսիր թէ՛ երազութիւն երկնին է այն որ ածէ գնա յաւուր պատել զերկրաւ, եւ ո՛չ թէ իւր ընթացքն: 11 Եւ զարեգակն թէպէտեւ ոչ կարես տեսանել, այլ իմացի՛ր ՚ի կենդանատեսակացն անուանեցելոց աստեղատանց. տեսանե՞ս զիա՛րդ կարգեալ կան՝ կցեալ զմիմեանց եւ ծագեն յելից զհետ իւրեանց¹, նախ խոյն, եւ ապա ցուլն. եւ զհետ նոցա եկաւորին եւ այլք ՚ի կարգի: 12 Եւ արեգակն կատարեալ զխոյն՝ փոփոխի ՚ի ցուլն, եւ ՚ի նմանէ յայլսն, ընդդէմ երկնի ընթանալով յարեւելս կոյս: 13 Երթիցուք յաստուածային գրոց ճառս որ ասեն. Եղիցիմ ՚ի նշանս եւ ՚ի ժամանակս, յաւուրս եւ ՚ի տարիս՝: 14 Բազում նշանս ունիմք ուսանել յարեգակնէ, եթէ ոչ առնուցումք զխեղագարեալ խորհուրդս աստեղաբաշխիցն, որ ինչ պատահման վիճա-

կաց վասն եւ ծննդաբաշխութեան. քանզի մի ինչ իրս որ լինի յարեգակնէ, փրկիչն մեր յայտնեաց յաւետարանին, յասելն թէ՛ Յորժամ տեսանիցե՛ք զի գայ ամպ յարեւելից՝ աւե՛ք թէ անձրեւ լինի, եւ լինի. եւ յորժամ հարաւ շնչէ՛՝ աւե՛ք թէ խորշակ ընթացայ՝ եւ լինի այնպէս². ըստ նմին աւրինակի ա՛յլ եւս բազումս, կերպարանաւք փորձի՛ յայտ լինի: 15 Զի յորժամ ընդ ծագել արեգականն մթագոյն ելանիցէ եւ արեան եւ կայծական նշանակ ունիցին ճառագայթքն, ըստ փոփոխման խստաշունչ աւդոյն. եթէ ՚ի նոյն կերպարանս կայցէ, եւ աւգն պղտորեալ եւ յուզեալ՝ ոչ յստակիցի. եւ գոյնն մթագոյն՝ ոչ լրթասցի, եւ հողմք եւս խստագոյնք յուզեսցին, եւ ամպն եւս քան զեւս յաւելցէ, զերկար խոնաւայուզից եւ զսաստիկ անձրեւաց յայտ առնէ: 16 Եւ յորժամ յամպոյ յամպ մտանիցէ արեգակն, զՉերմակիծ շող ամպոյն յերկիր առաքելով՝ զխոնաւութենէ աւդոյ յայտ առնէ: 17 Եւ յորժամ ելանիցէ ծագումնն զառաջինսն խանձելով՝ զառաւրեայ անձրեւածումն նշանակելով. եւ յորժամ ՚ի մուտս գլխտոյսն խանձիցէ զերկինս կարմրացուցանելով, զառաւրեայ պարզոյ յայտ առնէ: 18 Մեկնութիւն նշանաց եղեւ առաջին բանիւքդ:

19 Ասասցուք վասն ժամանակաց որք են փոփոխմունք աւդոց, եւ զնացք ժամուց եւ երեւել սառնամանեաց ճմերայնոյ, եւ քաղցրախառն շնչելոյ աւդոյ գարնայնոյ, եւ բոցախառն հրատ տապոյ ժամանակաց ամարանոյ, եւ մեղմախառն ցրտութեան ժամանակաց աշնանոյ. զի այս ամենայն փոփոխմունք ժամանակաց աշտիճանաց՝ արդար գնացիւք արեգականն շրջանին անցանեն ՚ի վերայ մեր, կարգ ըստ կարգի յաւրինեալ յարդարմամբք՝ ըստ ակնարկելոյ զաւրութեանն որ պատշաճեաց զնոսս յիւրաքանչիւր կարգս եւ ՚ի ժամա-

1 Օրինակում լուսանցում՝ իրերաց
 * Ծն. Ը 14

2 Հմբ. Գ. Կ. ԺԲ 54:

նակս: 20 Ձի ճմեռն ա՛յնպէս լինի՝ յորժամ հեռանայ մերժի՝ յիջանել արեգականն ՚ի հարաւ, եւ անդէն մշտնջենաւորեալ զգնացս իւր, յորժամ յաճախեալ բազմանայ աստ ՚ի մերուժ կողմանս երկայնութիւնք ստուերաց գիշերոյ, որ է խաւար: 21 Եւ յիջանել արեգականն ՚ի հարաւկոյս կողմանս՝ շնչեն ցրտային սառնամանիք ընդդէմ աւդոյ՝ որ տարածեալ կայ առ երկրաւս, եւ ՚ի պատճառս խոնաւութեանն որ զարթնու ՚ի վերայ երկրի՝ յառնեն անձրեւայոյզք եւ թաւնընկէցք՝ եւ բալաճիգք եւ ձիւնաբերք: 22 Եւ դարձեալ յորժամ սկսանի արեգակն աշտիճանել ՚ի հարաւակողմանց՝ գալ հասանել ՚ի հասարակածն երկնից՝ զհաւասարութիւն տուրնջեան եւ գիշերոյ կատարէ: 23 Մեծ սքանչելեալք կատարին կարգք ժամանակաց. որչափ վերասցի ելցէ արեգակն՝ փոփոխելով զգնացս իւր ՚ի ծագելն յերկիր, եւ ՚ի նոսին գետդ առեալ դադարեսցէ: 24 Եւ այս ամենայն ... քաղցրախառն խառնուածալք յարդարի գարունն՝ իւրով մեծագեղ վայելչութեամբք. զի ՚ի նմա արմատք արձակեն զբոյսս, եւ մարգք զուարճանան, եւ ծաղիկք պայծառանան, եւ տունկք ցցուին եւ ծառք արձակեն զբողբոջն, եւ անասունք հանդերձ թռչնովք եւ ծովային ջրածնունդ գեռնովք. եւ ամենեքեան ըստ իւրաքանչիւր ազգի գան ՚ի ծնունդ, ՚ի սեր եւ ՚ի սնունդ: 25 Եւ յետ այսորիկ սկսանի մատել արեգակն ՚ի փոփոխմունս ամարայնոյ եւ երեւցուցանէ զգնացս իւր ՚ի կողմանս հիւսիսոյ, ձգել եւ երկայնացուցանել զտիւս: 26 Եւ քանզի յամրագնաց ժամալք անցանէ զաւդովք երկարաճիգ գնացիւք, ջեռուցանէ ՚ի վերայ երկրի զաւդս, եւ ծծէ ՚ի ներքոյ զխոնաւութիւն երկրի, եւ առնի գործակից եւ վաստակակից սերմանց՝ ՚ի պաշտել զպէտս նոցա, պարարեալ պնդէ զի հասցեն ՚ի չափ սննդեան իւրեանց. նոյնպէս եւ զպտուղս ծառոց: 27 Եւ յորժամ ՚ի վերին բարձանցն ծագիցէ արեգակն՝

փոքրկանան ստուերք տարերց երկրի, եւ կարճին շուքք հասակաց ՚ի միջաւրեայ ժամանակի, տիւքն երկայն լինին: 28 Եւ յորժամ երկային ստուերքն՝ աւուրքն փոքունք լինին: 29 Եւ աստ առ մեզ որ ՚ի կողմանս հիւսիսոյ բնակեալ եմք՝ այլազգ անկանին ՚ի մէնջ ստուերքն, եւ յայլուժ աշխարհի միոջ՝ այլազգ: 30 Ձի երկու աւուրս յամենայն տարուջ առ միջաւրեայ ժամանակի առանց ստուերի լինին, քանզի կշիռ ՚ի վերայ ամենեցուն գլխոյ կան ճառագայթք արեգականն. եւ հասարակ յամենայն կողմանց արկանէ զնշոյլս պայծառութեանն ՚ի վերուստ եւ ցնեքքին խորս ջրհորոց, ընդ նեղ եւ ընդ նուրբ բերանս մտանէ շող եւ լուսաւորէ: 31 Եւ անուանեն զաւուրսն անստուեր միջաւրեայ: 32 Եւ այլք որք ՚ի հեռաւոր աշխարհին Հնդկաց բնակեալ են՝ անդր եւս քան զՍընդ եւ Սմրդան՝ ստուերք հասակաց մարդկան յերկուց կողմանց երեւի, եւ կոչեն իսկ երկստուերեան զաւուրսն, եւ այս ամենայն ՚ի փոփոխելոյ գնացից արեգականն լինի: 33 Եւ իբրեւ հասուցանէ զսերմանս եւ զմիրգսն ՚ի կատարեալ չափսն, ապա սկսանի սակաւ սակաւ մեղմանալ ՚ի բոցաճաճանչ տապոյն: 34 Սկսանի այնուհետեւ մերձենալ աշունն, ցուցանել ՚ի նմա զմեղմախառն գնացս իւր. եւ գայ հասանէ քաղցրախառն խառնուածն որ ունի զմիջնորդութիւն. եւ ըստ աշտիճանելոյ՝ սկսանի երեւել նշանակ ցրտոյ կարգին մտանելոյ սառնամանիք ճմերայնոյ՝ ՚ի շրջելոյն արեգական՝ որ իջանէ մեղմով ՚ի կողմանց հիւսիսոյ, երթալ երեւցուցանել զգնացս իւր ՚ի կողմանս հարաւոյ: 35 Եւ այսպիսի փոփոխէ արեգակն զգնացս իւր, եւ կատարէ զժամանակս յեղանակաց, եւ եղիցին յաւուրս որպէս եւ Սաղմոսն վկայեաց թէ իշխանական տուրնջեան՝: 36 Եւ իւ իցէ իշխանական տուրնջեան, թէ ոչ գնացիւքն

« Սաղմ. ՃԼԵ 8

ցուցանել 'ի նմա զլոյս իւր՝ յորժամ 'ի վեր քան զկէս գնդին առնիցէ զգնացս իւր, հալածելով զխաւարն, եւ լուսաւորելով զաւզս՝ կոչեցաւ տիւ: 37 Եւ արդ յայտ է թէ տիւ 'ի լուսոյ արեգական իցէ, իսկ գեշերն ոչ յումեքէ, այլ ուր ո՛չ գոյ լոյս անդ խաւար է: գիշեր է՝ ստուեր աւզոյս՝ որ անկանի 'ի տարերէ երկրիս: զի ամենայն ինչ որ ընդդէմ կայ լուսոյ՝ նա՛ է պատճառ երեւելոյ խաւարի, որպէս ստուեր երկրի պատճառ է գիշերոյ: 38 Եւ հաւանեցուցէ զքեզ աւրինակն. որպէս թէ հարկանիցես տաղաւար 'ի սաստիկ լուսաւորութեան միջաւրեայ ժամանակի եւ պատիցես պնդիցես ամենեւին արտաքուստ՝ զի մի՛ մտցեն 'ի նա նշոյլք լուսոյ. եւ հայեա՛ եւ տե՛ս, որպիսի՛ խաւար թանձրատարած գտանի 'ի նա. եւ գիտես թէ դու ես արարող խաւարին, եւ տաղաւարին, եւ տաղաւարն է պատճառ. զի որպէս վայրք որ առանց լուսոյ են՝ խաւար մածեալ գտանի 'ի նոսա, նոյնպէս եւ գիշեր՝ յորժամ 'ի ներքին կիսագունդն խոնարհեսցի արեգակն, եւ պակասեսցէ յաւզոյս լոյս, եւ անկանիցի զսովաւ ստուեր երկրի: 39 Քանզի ստուերս զոր տեսանեմք՝ նա՛ է խաւարն գիշերոյ 'ի փոփոխելոյ ճառագայթից արեգական: 40 Ձի յորժամ յարեւելից երեւեսցի լոյսն՝ ստուերն յարեւմուտս ձգի. եւ յորժամ 'ի հարաւ անցանէ լոյսն՝ ստուերն 'ի հիւսիսակողմ փոխի. եւ յորժամ յարեւմուտս փոխի լոյսն՝ ստուերն յարեւելս անկանի. եւ 'ի մտանել արեգականն՝ ստուեր երկրի յաւզդ վերանայ. եւ այնպէս մտանէ խաւար տիրել երկրի՝ որ անուանեցաւ գիշեր: 41 Դարձեալ եւ 'ի տարիս եղաւ լինել արեգակն՝ ըստ աւրինակի թուոցն Յունաց, որ յաւանդութենէ եւ 'ի հարցն իւրեանց՝ համարին զտարի արեգականն 'ի հաստատեալ կիտէն մինչեւ զմիւս կէտն նշանակեալ. եւ ըստ ընթացից շարժմանցն զոր ունի արեգակն՝ նոյնպէս առնէ կատարումն տարւոյն իւրոյ: 42 Եւ արար, ասէ,

Աստուած երկուս լուսաւորս մեծամեծս՝, եւ զնովիմբ ածեալ ասէ. Ձլուսաւորն մեծ: 43 Միտք բանիս այսպիսի են, իբրու թէ ինչ մի միանձնութեամբ մեծ է, ըստ միանձնութեան երկնի եւ երկրի եւ ծովու. իսկ այլքն որ կոչին մեծ՝ ըստ աւրինակի բնութեան իւրեանց որ գտանին առ մեզ՝ ոմն մեծ քան զընկեր իւր, որպէս զի մեծ է ձի քան զձի եւ եզն քան զեզն, ոչ եթէ ըստ մեծութեանդ ա՛յլ ինչ տարր, այլ ըստ համամտութեան իւրոյ ընկերին ասի մեծութիւն նորա: 44 Արդ ո՛չ է այսպէս մեծութիւն լուսաւորացդ, որպէս ասի աստղ քան զաստղ, այլ այնպիսի մեծատարած մեծ լուսաւորութիւն ունին, որ բաւական են լուսաւորել զամենայն, ծագել ծաւալել համասփիւռ յերկինս եւ յերկրի, 'ի ծովու եւ 'ի շրջանակի յամենայն ծագս երկրի: 45 Եւ քանզի զամենայն բոլորակն երկնից տարածիւ ունի լուսաւորդ 'ի ծագել եւ 'ի մտանելն իւրում, եւ զամենայն միջավայրս վայրացն իբրու զմի ինչ ունի զամենայն միանգամայն, վասն այնորիկ միապէս միով կերպարանաւք երեւի ամենայն մարդկան որ բնակեալ են յամենայն ծագս երկրի: 46 Եւ գիտեա՛ թէ ամենայն մեծ իրք 'ի հեռաստանէ փոքունք երեւին. եւ որչափ երթաս մաւտիս, ապա երեւի մեծութիւն նորա: 47 Իսկ առ արեգակն չէ ոք որ մաւտ իցէ, կամ հեռի, այլ միով հաւասարութեամբ յամենայն մասանց երկրիս տեսանի. եւ այս է աւրինակ ճշմարիտ, զի որ բնակեալ են անդր 'ի Հնդկաց երկրին, եւ կամ անդր 'ի Բիւրիտոնիա երկրին, միով հաւասարութեամբ տեսանեն զծագելն եւ զմտանելն արեգական. զի ոչ յորժամ մտանէ առ արեւմտեայսն՝ նուազի ինչ 'ի մեծութենէ անտի առ արեւելեայսն: 48 Եւ ոչ յորժամ ծագէ առ բնակչացն արեւելեայց, եւ ոչ յորժամ գայ հասանէ 'ի հասարակածն երկնից, փոխի ինչ 'ի կեր-

պարանայն զոր ունէր: 49 Արդ մի՛ խաբեսցէ զքեզ¹ սակաւ տեսիլ նորա: 50 Որ չափ կանգնոյ միոյ երեւի, եւ կարծիցես թէ այնչափ իցէ. քանզի մեծամեծք յիրաց որ ՚ի բացեայ ՚ի հեռուստ տեսանես՝ իբր փոքունք երեւին. քանզի քայքայի սակաւ տեսիլ ական ՚ի տկարութենէ լուսոյն զոր ունի. վասնզի չլինի բաւական ՚ի հեռաձիգ վայրս հասուցանել զհայեցուածն՝ այլայլի տեսիլն, եւ զլոյսն իբրեւ զմուսյլ տեսանէ. եւ զմեծ ինչ իրս իբրեւ զփոքունս: 51 Եւ դարձեալ յայսմ աւրինակէ ՚ի միտ առ զանբաւ մեծութիւն արեգականն. տե՛ս ո՛րչափ բազմութիւնք աստեղաց են յերկինս, եւ ընդ ամենեսեան ոչ են բաւական լուսաւորել զմթութիւն գիշերոյն. եւ արեգակն միայն միով անձամբ յորժամ երեւիցի զամենայն սահմանս աշխարհի լուսաւորէ. նա՛ եւ մինչչեւն եկեալ իսկ՝ քաղցրահայեաց ճառագայթիւքն՝ ցրուէ մաշէ զխաւարն, եւ հետակորոյս առնէ զաղջամուղջն. բառնայ զտխրութիւն, եւ ՚ի տարածանել մեծապայծառ լուսոյն՝ ծածկէ զլուսաւորութիւն աստեղաց, եւ զթանճրամած աւգոյս ստուերս մերկանայ յերկրէ. եւ ընդ նմին աւգ քաղցրաշունչ շնչէ յերկրի եւ ընդ արեւածայրսն լուսաւորին արկանէ ցաւղ մանրացաւղ ՚ի ժամանակս ամարայնոյ ընդ ամենայն երեսս երկրի. միովն երեւելով յանկարծածին² ժամու լուսաւորել, եթէ ոչ զի անչափ մեծութեամբն յանբաւ բարձրութենէն զանչափ ճառագայթս լուսոյն արձակէր: 52 Եւ յայսմ ամենայնէ յայտ է թէ մեծ է արեգակն, ըստ աստուածային գրոց վկայութեան. որում եւ արտաքնոցն բարեաց ՚ի ճահ պատահեն վկայութիւնք: 53 Քանզի ասեն թէ մեծութիւն լուսնոյ է ըստ չափոյ երկրի. եւ արեգականն առաւել է քան զնա՝ ըստ աստուածային գրոց. զի թէպէտ եւ ասաց եր-

կոցունց մեծամեծս, եւ սակայն ՚ի համեմատութենէն ասէ. լուսաւոր մեծ՞. եւ լուսաւորն³ ... քանզի ՚ի պակասել լուսոյն արեգական՝ զոր խաւարելն կոչեմք, յայտնի միջոց արեգականն խաւարեալ բոլոր. եւ լոյս արեգականն սակաւիկ իբր ժապաւէն երեւի շուրջ զբոլոր խաւարովն. եւ այն է լուսին, որ կացեալ ընդդէմ արեգականն՝ արգել ՚ի մէնջ զլոյսն: 54 Բայց ո՛չ որպէս ինքն ամենեւին, քանզի փոքր է քան զնա, եւ ոչ է բաւական զամենայն անիւն ծածկել, վասն այնորիկ իբր ժապաւէն երեւեցաւ լոյս արեգականն շուրջ զլուսնովն: 55 Եւ յորժամ սակաւիկ միտ դիցես, յառաջէ որոշէ լուսինն, եւ սկսանի մերկանալ մեծացուցանել զլոյս արեգականն. եւ տեսանես զարեգականն կէսն թերի, որպէս զլուսին եղջիւրաւոր, մինչեւ մեկնի ՚ի նմանէ լուսինն. զի լուսինն է պատճառ խաւարման արեգականն, որպէս արեգակն լուսնի. ՚ի թաքուցանել զճառագայթս իւր ընդ երկրաւ, որով ծածկեալ ՚ի ստուերէ երկրի՝ լուսին առանց լուսոյ երեւի: 56 Իսկ ՚ի սորին հակառակէ նոյնն անցանէ եւ ընդ արեգակն, ոչ միջակաւն որ անջրպետեացն, այլ յորժամ եղիցին ՚ի վերնում կիսագնդին. քանզի արեգակն գեր ՚ի վերոյ լուսնին է, եւ լուսինն դիպեալ ՚ի ներքոյ արեգականն: 57 Եւ յորժամ հաւասարագոյգ լինին, մինչ զի իցէ մին ՚ի վերոյ եւ միւսն ՚ի ներքոյ կշիռ նմին, եւ արեգակն բերանացեալ՝ հոսէ հեղիով զբոլորութիւն լուսոյն հանդէպ ուղիղ կշռութեամբ, միջոց լուսնին ոչ թողու անցանել ՚ի ներքին անաւարութիւն աւգոյս, որ սփռեալ տարածեալ է ընդ ծով եւ ընդ ցամաք: 58 Եւ զայս տեսանելով բազումք՝ յանուսումնութենէ՝ արեգական կորուստ կարծեն: 59 Իսկ իմաստնոցն յայտնի է իրացն եղելութիւն, որպէս բազում անգամ

1 Օրինակում գ... սակաւ
2 Օրինակում յանկարծակից

* Տե՛՛ս Սաղմ. ՃԼԼ: 7:
3 Օրինակում մի տողը չի:

ասացաք. եւ է նա նախախնամութիւն Աստուծոյ, ոչ միայն զի վայելիցեմք 'ի լուսոյ արեգականդ, այլ զի եւ ճանաչիցեմք զմեծ սէր արարչին առ երկիրս. զի ահա ոմանք զարեգակն աստուած կարծեցեալ՝ մատուցին երկրպագութիւն իբրեւ մտաւորի, եւ բանաւորի, եւ արարչի աստուծոյ: 60 Եւ եթէ գոյր նորա բարբառ՝ մեծաւ աղաղակաւ ձայն արձակէր յերկիր, ասելով. Զիս վասն քո արարեալ է, դու ին՞ձ երկիրպագանես. ո՞չ տեսանես զ'ի անդադար ասպարէզ տունջեանն գործառութիւնս, եւ 'ի վայելս ամենայն կենդանեաց տեղի տուեալ, գիշերային մասամբն հանգչել ձեզ 'ի բազում աշխատութեանցդ. հայեցարուք եւ յիմ յեղափոխութիւնս, ձմերանի ցրտանամ, գարնանի ծածկիմ ընդ թանձրախիտ ամպովք, եւ ամարանի ես ինքն հրակէզ լինիմ. եւ յիմ տեւողութիւն եւ յերկրի աւգտութիւն յորժամ կատարեմ զգիշերային ընթացս իմ 'ի ստորեւ երկրիս

յարեւմտից յարեւելս: 61 Եւ 'ի բերիլն իմ 'ի վեր՝ բազմութիւն ջուրց ցանեմ զաշխարհաւ, զոր դուք ցաւդ անուանէք: 62 Ո՞չ ահա տեսանէք զնհանջմունս երկիցս 'ի տարւոջն եւ զուգաւորութիւն հանգոյն նմին. նա՛ եւ երբեմն պակասիմ 'ի լուսոյ՝ զոր կորուստ անուանէք. եւ որչափ ընդ խանգարմամբք եմ, եւ ընդ բազում փոփոխմամբք, ո՞չ միայն աստուած չանուանել՝ այլ եւ ոչ կենդանի բանաւոր, այլ քաջ գործ Աստուծոյ, որ վարիմ հրամանաւ Աստուծոյ: 63 Եւ արդարեւ ճշմարիտ խնամ է Աստուծոյ 'ի վերայ երկրի, որ զմարմին դարմանէ սննդականաւն, եւ զհոգի առլցուցանէ կատարեալ գիտութեամբ. քննելով եւ 'ի վերայ հասանելով ամենայն արարածոցս՝ որ ոչ ունին յինքեանց զգայութիւն, այլ յանեղէ ումեմնէ որ էած 'ի լինելութիւն, ճանաչել զարարիչն ամենայնի որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

ՅԱՂԱԳՍ ԿԵՆԴՐԱՆՍԵՍԱԿԱՑ

1 ՅԱՂԱԳՍ ԿԵՆԴՐԱՆՍԵՍԱԿԱՑ:

2 Խոսք աստեղատանցդ, որ անուանեալ կոչին կենդանատեսակք, եթէ յորո՞ց, եւ զինչ իւրաքանչիւր պատճառք անուանցդ՝ գործ աւելի համարիմ պատմել, բայց վասն զի ոչ այլազգ գորոշմունս¹ նոցա կարեմ առնել, եւ գյայտարարութիւնս հարկաւորիմ զնոյն անուանս յիշել՝ զոր յետ Քաղզէացւոցն կոչեն Յոյնք, Հայք, Պարսք: 3 Յոյնք՝ կոիոց, Հայք՝ խոյ, Պարսք՝ վարբաք²: 4 Յոյնք՝ տաւրոս, Հայք՝ ցուլ, Պարսք՝ դաւ: 5 Յոյնք՝ դիդիմոս³, Հայք՝ երկրաւորի, Պարսք՝ գուպաքար⁴: 6 Սոքա երեքեան յեղանակ գարնանային: 7 Եւ դարձեալ՝ Յոյնք՝ կարկինոս, Հայք՝ խեցգետի, Պարսք՝ գոզընտ⁵: 8 Յոյնք՝ լէաւնոս, Հայք՝ առիւծ, Պարսք՝ շեր: 9 Յոյնք՝ պառթնաս, Հայք՝ կոյս, Պարսք՝ գաւսիճադ⁶: 10 Սոքա երեքեան⁷ ամառնային: 11 Յոյնք՝ զիւգաւս, Հայք՝ կշիւ, Պարսք՝ տրազուկ⁸: 12 Յոյնք՝ սկորոպիոս, Հայք՝ կարիճ, Պարսք՝ գրեշգոմ⁹: 13 Յոյնք՝ պաւկսուտիաւս, Հայք՝ աղեղնաւոր, Պարսք՝ նեմասպ: 14 Սոքա երեքեան յեղանակ աշնանային: 15 Յոյնք՝ աղաւկերաւս, Հայք՝ այծեղջիւր, Պարսք՝ բզասար: 16 Յոյնք՝ իւդեոիքաւս, Հայք՝ ջրհոս, Պարսք՝ դոլ: 17 Յոյնք՝ իւքթիւս, Հայք՝ ձուկն, Պարսք՝ մահիկ: 18 Սոքա երեքեան եղանակ ձմեռային: 19 Երկոտասաներեքեան սոքա շարժին չորիւք տարբերու-

թեամբք՝ առ ի լինել միոյ տարեւոր ժամանակի, քանզի տարածեալ ունին գերկինս ամենայն, կցեալ զմիմեանց, պատեալ փորուածիւ: 20 Եւ են դոքա ճանապարհ արեգական եւ լուսնի եւ եւթանց մոլորակացդ, բերեն յինքեանս բարձրացուցանելով եւ խոնարհեցուցանելով¹⁰, մաւտեցուցանեն ի մեզ եւ հեռացուցանեն, կատարեն գիշերաւ գտիւս փոքրկացուցանելով եւ մեծացուցանելով. եւ առնեն ջերմութիւն եւ ցրտութիւն, խոնաւութիւն եւ երաշտութիւն, եւ իշխեն փոփոխմանց աւզոց եւ ժամանակաց: 21 Բայց եթէ Աստուածային ինչ հասանէ հրաման, փոփոխին¹¹ տարերց բնութիւնք՝ թէ արդեաւք յողորմութիւն կամ ի խրատ՝ որպէս զի լինել ի ձմեռնային ժամանակի ջերմութիւն, կամ յամարային¹² ցրտութիւն եւ¹³ ձիւնաբերութիւն, եւ շնչումն սառնամանեաց՝ որ է արտաքոյ բնութեան ժամանակի, գիտելի¹⁴ նմա միայնոյ: 22 Արդ մեզ¹⁵ գիտել, զոր սահմանեաց Աստուած՝ զյեղանակս¹⁶ չորից ժամանակաց, որպէս տայր քաջալերս արդարոյն՝ յորժամ ել ի տապանէն. Յայսմ հետէ գարուն եւ ամառն մի դադարեցեն՝ որպէս դադարեցին յամի ջուրցն սաստկութեան: 23 Յակնարկելոյ արարչին խանգարումն աւզոյն լեալ՝ վասն անբաւ խոնաւայուզից: 24 Արդ՝ այն նորա Աստուածութեանն են ծանաւթք եւ անգէտք ի մարդկանէ. իսկ որ բնական բերմամբ հրամայեցաւ լինել, այնմ կարող եմք հասու լինել,

1 d գորոշումս

2 ձիւտը՝ վարակ

3 d տիտիմոս

4 ձիւտը՝ դուպատար

5 ձիւտը՝ գարգանկ

6 ձիւտը՝ գուսիմա

7 չիֆ երեքեան

8 ձիւտը՝ տարագուկ

9 ձիւտը՝ քեթում

10 d խոնարհացուցանել

11 dP վասն որոյ փոփոխին

12 d յարմարին փխ յամարային

13 RP կամ փխ եւ

14 dRP եւ գիտելի

15 P ի մեզ

16 P գյեղանակս

որպէս ուսաք ի բազմափորձութեանց գիտութեամբ զարդուդ, ո՛չ միայն գեղանակա չորից ժամանակաց, այլ եւ զանցնիւր աստեղատանցդ զամսական իշխանութիւն, եւ բաւանդակութիւն առանձնական ընթացիցդ յամս բազումս, ըստ յորովութեան տարեաց բոլորակին, իւրաքանչիւր շրջագայից, նոյնպէս եւ զեւթանեցունց մոլորակացդ անուանելոց, ոչ միայն յամս եւ յամիսս, այլ եւ յաւուրս շաբաթու՝ զանցնիւր աստեղ աւր յայտնելով. զոր եւ ես ձեզ նկատեմ գրել զիւրինս, եւ ոչ դժուարահասանելիս՝ որպէս զարտաքնոցն:

25 Արդ կոչեցեալն ի նոցանէ յընթացողաց աստղ եւթներեակն է. եւ զրեալ զաւուրս շաբաթուց՝ հանյաւէն¹ յարեգակն, այսինքն միաշաբաթուջն, որպէս եւ ձաւնեալ իսկ է հեթանոսաց զաւուրս շաբաթու՝ արեգական եւ լուսնի, եւ եւթանց մոլորակացդ, զոր հարկաւորիմ նոյն անուամբ յորջորջել, զոր կոչեն Յոյնք, Հայք եւ Պարսք: 26 Միաշաբաթ էդէաւս², արեգակն, խորաշէտ³: 27 Երկշաբաթ սեղիւնաւս, լուսին, մանգ: 28 Երեքշաբաթ առէս, հրատ, նարգ: 29 Չորեքշաբաթ երմէս, փայլածու, կոճ: 30 Հինգշաբաթ դաւս⁴, լուսնթագ, տէրընջ: 31 Ուրբաթ փորողիտէս⁵, լուսաբեր, անհետբա⁶: 32 Շաբաթ կռոնոս, երեւակ, զրուան: 33 Ասեն հեթանոսք ի սոցանէ զոմանս բարերարս եւ զոմանս թշուառացուցիչս, որպէս խնդրեն տանուտէրութիւնս: 34 Առէս⁷ աստեղ, որ է երեքշաբաթ, զոր ասեն ոչ բարիոք⁸ ճանապարհորդել կամ առնել

սկիզբն գործոյ: 35 Նմանապէս զտանուտէրութիւն կռաւնոս աստեղ, որ է շաբաթ, զոր ասեն ամենայն թշուառութեան պատճառ: 36 Բայց մեզ քաւ եւ մի՛ լիցի զաւուրս խտրել, վասնզի ի բարիս ստեղծ Աստուած. եւ ո՞ր աւր բարի իցէ քան գերեքշաբաթն, որ է ըստ թուոյ Երրորդութեանն, եւ երկիցս ի Տեառնէ լսեաց յարարչութեանն՝ թէ բարի է: 37 Կամ զի՞նչ քան զաւրն շաբաթու բարի է, զոր Աստուած սրբեաց, եւ աւրհնեաց եւ հրամայեաց ի նմա հանգիստ եւ թողութիւն: 38 Քանզի բոլոր ինչ մատակարարելոց է արեգակն եւ լուսին. եւ որ ինչ⁹ յորոց երկրի են, առանց ընթակացս այսոցիկ են: 39 Կարեւոր է ուսուցանել զարեգակնայինն եւ զլուսնային անանձնաւորութիւնն, որ եւ զինչ վիճակեալ է: 40 Քանզի արեգակն վիճակեցաւ զտիւն, եւ զարական կենդանատեսական եւ զարեւելեայ ծագումն: 41 Եւ ընծայաբերս ունի գերեւակին եւ զլուսնթագին աստղ: 42 Եւ լուսին հաւասար գիշերոյ, եւ իգական կենդանատեսակացս, եւ արեւմտական ծագմանն. եւ ընծայաբերս ունի զհրատին եւ զլուսաբերին աստղ: 43 Փայլածուն հասարակաց¹⁰ բնութեամբ գոլով եւ¹¹ ընդ արեգական յարեւելական ծագմանն կոյս հրճուելով: 44 Իսկ լուսին ի յարեւմտականն կոյս, նաեւ հասարակ իսկ բնութեամբ վիճակել, եւ ընդ բարերարսն բարերար եւ ընդ խարդախսն խարդախ: 45 Իսկ բարերար աստեղքն են՝ լուսնթագ, լուսաբեր. եւ խարդախք՝ երեւակ, հրատ: 46 Վասն երեւակին՝ առաւել ցրտութիւն ունելոյ, եւ հրատին՝ առաւել ջերմութիւն: 47 Իսկ փայլածուն հասարակաց բնութիւն. բայց խնդիրսն ընդ տունջենային ծնելութիւնն: 48 Արեգակն, լուսնթագ եւ

1 P d յան հաւրէն
 2 Յունարէն ήλιος
 3 Ճիշտը՝ խորշետ
 4 P դաս, ճիշտը՝ դիոս (Δίος)
 5 P Ավրողիտ
 6 P անետ, ճիշտը՝ Անստիտ
 7 d արիս
 8 P բարւոք

9 P ոչ ինչ փխ որ ինչ
 10 P հրաւիրակաց փխ հասարակաց
 11 P չիք եւ

երեւակ՝ ¹յարական կենդանակերպսն իշխելով, մանաւանդ լուսնթագ եւ երեւակ յարեւելեաց ծագման գոլով: ⁴⁹ Իսկ ի գիշերային ծնելութիւնսն լուսին, հրատ, լուսաբեր՝ արեւմտական ծագմանն. զիգական կենդանատեսակսն ունելով լուսնի վասն ծննդաբերութեան ասացեալ երկուց աստեղացս այսոցիկ:

1 ՅԱՂԱԳՍ ԱՍՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ:

2 Երկինդ² եւթն պարունակք են, որ կոչին գաւտիք. սառնեղեալք գաւտին, որ կոչի³ երկնից ցրտաբնակ⁴, այրեցանաւդ գաւտին, որ կոչի շարահիւսակ, մեծասիր գաւտին, որ կոչի անգոն կոռոնաւոր. խառնարան գաւտին որ կոչի, որ եթերն բնակեալ է եւ արեգակն. եւ նա ունի զհոյս ընթացից իւրոց, զի ի հինգերորդ գաւտուջն է արեգակն. գեղեցկական գաւտին, որ կոչին՝ այս է, յորում է մոլորակացն առկայումն. եւ խոնարհ գաւտին որ կոչի՝ մերձ առ միւս գաւտին, որ միայն եթերն բնակեալ է, ուստի հրացանութիւն եւ փայլատակմունք լինին. խլրտմունք ամպոց, խոնարհմունք խոնաւոց, իջմունք անձրեւաց, ⁵եւ վնասք պէսպէս առաքին ի մեզ: 3 Քանզի այս գաւտիս, որ կիսալուսին է համակարգի, սա է դայեակ անձրեւաց եւ սնուցիչ բուրաստանաց: 4 Քանզի առաջին հարքն զլուսին դայեկան եւ սնուցիչ բուսոց անուանեցին: 5 Այս եւթն գաւտիքս են հակառակ միմեանց: 6 Առաջին գաւտին հաստատութիւն ունի նովաւ, որ կոչի ութերրակ, որ կոչի երկնից ցրտաբնակ. եւ զլերինս գովացուցանէ մեծ ցրտովն. եւ ի նմա են եւթն մոլար աստեղքն, որք են բնութեամբ ցուրտ, ուստի

զսաստկութիւն ցրտոյն ի բարձր կատարս լերանց իջուցանեն. եւ վասն այսորիկ խոնարհ տեղիք ջերմ եւ գոլ աւուրք են, զի ոչ գոյ ի նոսա սաստկութիւն ցրտոյն, ի բարձր կատարս լերանց իջուցանել ցրտակ անուանին, եւ զլերինս գովացուցանեն մեծ ցրտովն. նաեւ թաղկեալ հրոյն անկմունս շիջուցանի, որ կոչի անկումն արփուոյն, զոր ոմանք կաթ ծիրանագոլ⁶ ասացին. եւ կէսք՝ հին արեգական ճանապարհ, եւ այլք՝ կառս երկնից. կէսք՝ պատառումն. կէսք՝ սպի տարածեալ⁷ եւ կէսք յարգագողս զհետ աստուածոցն. իսկ ոմանք մսուր եւ կայան աւղոյն անուանեցին: 7 Այլ ոչ է այդ ամենայն, այլ թաղկեալ հուր է, եւ մանր աստեղացն ցոլումն լուսոյ. զի շարժեալ է եւթն գաւտեացն յաղամողել հրոյն անգայտութիւն ունի զվերին հուրն, արգելլով զցոլումն գնացից վերին հրոյն թաղկեցելոյ. եւ հասեալ ի կիմիրական գաւտին՝ շիջանի այրեցանողն, ունի զարփին թուրցեալ եւ գմանրաստեղս. ուստի յայսմ լուսաւորի արեգակն, գնալով երեքտասան աւուրս ընդ նա, եւ ապա ամենայն լուսաւորքն յարեգականէն առոգանին⁸: 8 Ի մեր գաւտուջ են ոգիք մարդկան ըստ հարցն իմաստնոց, ի նմին ժողովին կողմանաւորք մերոցն: 9 Արդ այս գաւտիս զգունդ կիսագնդին հանապազ ի գիշերի տեսանես⁹, եւ ոչ փոփոխի ի գիշերի. եւ վեցն առաւաւտուն ընդ արեգականն ելանեն եւ գնան մինչեւ ի¹⁰ մուտս արեւու: 10 Բայց է խոյն եւ ցուլն եւ եկաւորին ընդ մի տեղուջ. եւ ընդ մէջն արփի: 11 Կշիռ, կարիճ, աղեղնաւոր, եւ ընդ մէջն արփի: 12 Այծեղջիւր, ջրհոս, ձուկն եւ ընդ մէջն արփի: 13 Ի սրական գաւտուջն են

1 P չի՛լ յարական կենդանակերպսն իշխելով, մանաւանդ լուսնթագ եւ երեւակ
2 P երկինք
3 d ասի փխ կոչի
4 P իրրից տարբրակ փխ երկնից ցրտաբնակ
5 P կրնատուած է՝ եւ վնասք ... բուրաստանաց

6 PdR կարք ծիրանագոլ
7 P տարեալ փխ տարածեալ
8 լուսաւորին փխ առոգանին
9 dP տեսանէ
10 d մինչ ի

երկոտասան ախտարականքն¹, որ կոչին կենդանակերպք: 14 Ի խառնարան գաւտ-
 ւոջն՝ արեգակն եւ եթերն երկրորդ, եւ եր-
 կու աստեղքն ընդ արեգական, որ կոչին
 արեգականաբերք: 15 Ի գեղեցկական
 գաւտւոջն՝ լուսինն եւ հինգ² մոլար աս-
 տեղքն, որ կոչին առիս եւ կռինիս: 16 Ի
 խառնարան գաւտւոջն՝ եթերն երկրորդ:
 17 Այս եւթն գաւտիքս են հակառակ մի-
 մեանց: 18 Արդ այս գաւտիքս են բաժինք
 գաւտկաց: 19 Խոյն ունի զիշխանականն,
 զգեղեցկականն, զգանգրական հերսն:
 20 Յուլն ունի զուժեղնականն: 21 Երկա-
 ւորեակն՝ զմիջասահմանականն: 22 Խեց-
 գետինն՝ կողմանաւոր է եւ գէջ: 23 Ա-
 ուիւծն՝ բբջաւղ է եւ հողմին, մեծակն է,
 խանգարական եւ գոռոզ: 24 Կոյսն՝ զար-
 դասիրական է, գէջ եւ գեղեցիկ: 25 Կշիռն՝
 հարաւական է եւ զարդարական: 26 Կա-
 րիճն՝ ծնելական է³ եւ խոժոռական: 27 Ա-
 ղեղնաւորն՝ պատերազմողական է եւ զաւ-
 րաւոր: 28 Այծեղջիւրն՝ զանգիտական է եւ
 անբանական: 29 Զրհոսն՝ գիշական է եւ
 խառնական: 30 Զուկն բարեխառնական է
 եւ ընդգէմ հարկանէ: 31 Խոյն, ցուլն եւ ե-
 կաւորին՝ Պարսք եւ Բաբելովն՝ որ կոչին
 տուն⁴ Տէրունական: 32 Խեցգետին, ա-
 ուիւծ, կոյս՝ Հայք եւ Կորդիակք եւ Յոյնք՝
 որ կոչին գիշերականք եւ կողմանացիկք:
 33 Կշիռն, կարիճն, աղեղնաւորն, այծեղ-
 ջիւրն, ջրհոսն, ձուկն՝ տուն որ մէջ է ընդ
 ամենայն երկիր, զի երկոտասան մասն եր-
 կին է, եւ մի մասն ցամաք, մետասան
 մասն ծով է, եւ այս տունն ի վեց մասինն
 երկնից է, հինգ ծովու է, եւ մի մասն ցա-
 մաքի:

1 P ախտարքն
 2 d եւթն փխ հինգ
 3 dP չիբէ
 4 R տուն փխ տուն

1 ՊԱԻՂՈՍԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ
 ՆԱԽԵՐԳԱՆ Ի ՆԵՐՔՍԱԾՈՒԹԵՆԷՏ⁵
 ՅՈՅԺ:

2 Գեղեցկաբար ով որդի սիրելի Կրաւ-
 նամովն, ստագրաւզս⁶ զմեզ գրեալ յոմանց
 յառաջ քան զայս արտադրութիւն⁷ ներք-
 սածականացն, յորդորեցեր միւս շարադա-
 սել, նուազեալ ոչ իւրք յայնցանէ, որք ի
 նոյն նախադրութեան պատշաճ⁸ ի տեսու-
 թեան համանգամայն եւ հարկեցուցանե-
 լով զՊտղոմեան վերաբերութիւնս, համե-
 մատելով առն յանդան՝ արտագրել իբրեւ
 զայնոսիկ պիտանեզոյնն հասանելով մեր:
 3 Նա եւ նորին իսկ Պտղոմեայ յաղագս ա-
 մանակաց⁹ կենաց՝ նոքաւք զիրագործու-
 թիւնն առնելով. եւ Ապողինարի հրաման
 տալով առ ի յարձակչեն եւ տանուտեառն,
 եւ բացբարձրութեան¹⁰: 4 Այսոքիւք վա-
 ուին ի վերայ այսոցիկ. եւ Ապողինի Լաւո-
 ղիկեցոյ ինքեան յառաջին իւր հինգ մա-
 տեանսն, զսրովելով զեգիպտացիսն, որպէս
 թէ բազում մոլորութիւն լեալ իցէ¹¹ նոցա ի
 կենդանատեսակացն վերաբերութիւն:

5 Ա. Յաղագս կենդանատեսակ բոլո-
 րատեսութեան: 6 Կենդանատեսակ բոլո-
 րակութիւն շարժի առչեղապէս, բաժանեալ
 ի հատածս երկոտասան, որ կոչին կենդա-
 նատեսակք: 7 Եւ ունի կենդանատեսակն
 պարունակս երիս, մասունս երեսուն. եւ
 մասն ունի մասունս վաթսուն եւ ման-
 րերկրորդակս¹² վաթսուն:

8 Բ. Յաղագս խոյին: 9 Արդ է սկիզբն
 կենդանատեսակ բոլորակութեան խոյն, ա-
 րական, հասարակաւրեայ յեղանակ գար-
 նանային, տուն հրատի. բարձրութիւն ա-

5 d ներբագործութեան
 6 d ստաղրոզս
 7 d արտադրութեան
 8 d նախադրութիւն պատշաճի
 9 R ժամանակաց
 10 P եւ ի բացբարձրութեան
 11 d չիբէ իցէ
 12 Pd մանրերկրողակ

րեգական իննեւտասան նուաստութիւն երեւակի մասանց քսան. եռանկիւնի¹. ի տուրնջեան արեգական, իսկ ի գիշերի լուսնթագի: 10 Ձաւնեալ է նահանգին Պարսից. բաժանաւ Հողմոյն արեւելականի եւ տիրեալ գլխոյ եւ բոլոր երեսացն: 11 Եւ ելանէ կենդանատեսակ ըստ եգիպտացւոցն եւ Աղեքսանդրացւոցն նահանգին, որ եւ ելանէ² յաներեւութէն յերեւելի երկիրն ի ժամու միում Հասարակաւրոյ եռանկիւնի իննեակս, է ամանակացն քսան եւ մի եւ երկուց մասանց. եւ է յայսմիկ կենդանատեսակի երկնամիջոցակէտն երկրական³ տրամադրութեանց:

12 Գ. Յաղագս ցլուն: 13 Երկրորդ կենդանատեսակ է ցուլն. իգական, Հաստատուն, գարնանային. տուն լուսաբերի. բարձրութիւն լուսնոյ. ունի մասունս երիս. նուաստութիւն ոչ ուրեք. եռանգիւնի, ի տուրնջեան լուսաբերի, իսկ ի գիշերի լուսնոյ, Ձաւնեալ է նահանգին Բաբելացւոց. բաժանաւ Հողմոյն Հարաւոյ. եւ տիրեալ է ուլանն եւ պարանոցին: 14 Եւ ելանէ կենդանատեսակ յաներեւութէն յերեւոյթն ի ժամու միոջ, եւ երկուց մասանց, եւ ամանակաց քսան եւ Հնգից առաջիկայ նահանգին:

15 Գ. Սակս եկաւորի: 16 Երրորդ կենդանատեսակ է եկաւորին⁴. արական. երկտարրական. մարդակերպ. տուն փայլածուին, երմու բարձրութեանն ոչ ուրուք նուաղութեան, ոչ ուրուք եռանգիւնի ի տուրնջեան երեւակի կրաւնոս, իսկ ի գիշերի փայլածուի. եւ ձաւնեալ է նահանգին Գամրաց, բաժանեալ Հողմոյն Լիբէացւոց. եւ տիրեալ է ուսոց եւ ձեռաց եւ մատանց: 17 Ելանէ կենդանատեսակն յաներեւութէն յերեւոյթն ի ժամու միում, եւ երկուց մա-

սանց, եւ եւթն մասին. եւ քառասունեւհինգ⁵ երմասին յիշեցելում նահանգին, եւ ամանակաց եւ քսան եւ մի երրորդ մասին: 18 Եւ յայսմ կենդանատեսակի աւարտի գարնանային ժամուն յեղանակ, որ կոչի աւզ:

19 Ե. Յաղագս խեցգետնի⁶: 20 Չորրորդ կենդանատեսակ է խեցգետին. իգական, յեղանակ ամառնային. տուն լուսնոյ. բարձրութիւն լուսնթագի ի մասունս եւթնեւտասն⁷ նուաստութիւն Հրատի արէս՝ առ ի մասունս քսան եւ ութ. ի տուրնջեան լուսաբերի Ափրոզիտէս, իսկ ի գիշերի⁷ Հրատի. եւ ձաւնեալ է նահանգին Հայոց, բաժանեալ Հողմոյն Հիւսիսոյ, եւ տիրեալ է լանջաց: 21 Եւ ելանէ կենդանատեսակն յաներեւութէն յերեւելի երկիրս ի ժամս երկուս եւ ինն երմասին, եւ ամանակաց երեսուն եւ մի. եւ յայսմ կենդանատեսակի աշխարհային ժամագէտն:

22 Զ. Յաղագս առիւծուն: 23 Հինգերորդ կենդանատեսակ է Առիւծն. արական. Հաստատուն. ամառնային. տուն արեգական. բարձրութիւն ոչ ուրուք. եռանգիւնի, ի տուրնջեան արեգական, իսկ ի գիշերի լուսնթագի, եւ ձաւնեալ է նահանգին Ասիացւոց. բաժանեալ է Հողմոյն արեւելից. եւ տիրեալ է կողից. եւ ելանէ յաներեւութէն յերեւոյթն ի ժամս երկուս, եւ երիս մասունս. եւ ամանակս երեսուն եւ հինգ:

24 Է. Յաղագս կուսանակի⁸: 25 Վեցերորդ կենդանատեսակ է կուսանակն. իգական. ամառնային. երկտարրական, տուն եւ բարձրութիւն փայլածուի՝ ի մասունս Հնգետասան. նուաստութիւն լուսաբերի՝ առ ի մասունս քսանեւեւթն. եռանգիւնի, ի տուրնջեան լուսաբերի եւ գիշերի լուսնոյ, եւ ձաւնեալ է նահանգին Քաղղէացւոց⁸,

1 R ամնուրէ՛ եռանկունի
2 PdR որ է երկրորդ փխ որ եւ ելանէ
3 R արեգական փխ երկրական
4 P եկաւորոյն

5 d հինգ փխ բառասունեւհինգ
6 P խեցգետնացն
7 d չի՛ գիշերի
8 P Քաղղէացւոյ

բաժանեալ հողմոյն հարաւոյ. եւ տիրեալ է կշտիցն¹, եւ ստորին որովայնին եւ ամենայն փորոտւոյն: 26 Եւ ելանէ յաներեւոլթէն յերեւոյթ երկիրս ի ժամս երկու եւ երիր մասին, ²եւ է երկ[կ]մասին իՅԵ երմասին եւ ամանակաց է եւ Գ մասին: 27 Եւ յայսմ կենդանատեսակի աւարտի ամառնային ժամուն յեղանակն, որ կոչի հուր:

28 Ը. Յաղագս կշոյն: 29 Եւթներորդ կենդանատեսակ է կշիռն. արական, հասարակաւրեայ. յեղանակ աշնանային. տուն լուսաբերի, բարձրութիւն առ ի մասունս երեւակի. ի նուաստութիւն արեգական՝ առ ի մասունս իննեւտասն, եռանգիւնի, ի տուրնջեան երեւակի, ի գիշերի փայլածուի. եւ ձաւնեալ է նահանգին Լիբէացոց եւ Կիւրենացոց. բաժանեալ է հողմոյն Լիբէացոց. եւ տիրեալ է կոթանցն³, եւ ելանէ կենդանատեսակն յաներեւոլթէն յերեւոյթ ի ժամս երկու, եւ երեք մասին եւ քառասուն մասին, եւ ամանակաց երեսուն եւ ինն եւ եւթն մասանց. եւ է երկրական տրամադրութեանն կէտ եթերական:

30 Թ. Յաղագս կորին: 31 Ութերորդ կենդանատեսակ է կորն. հաստատուն. աշնանային, տուն հրատի, բարձրութիւն ոչ ուրուք⁴. նուաստութիւն լուսնի՝ առ ի մասունս երեք. եռանգիւնի, ի տուրնջեան լուսաբերին, ի գիշերի հրատին. եւ ձաւնեալ է նահանգին Իտալացոց, բաժանեալ հողմոյն հիւսիսոյ. եւ տիրեալ է առնացի անդամոցն եւ գանձակի եւ ցայլիցն: 32 Եւ ելանէ կենդանատեսակն յաներեւոլթէն յերեւոյթն ի ժամս երկու, եւ երեք մասունս. եւ ամանակս երեսուն եւ եւթն⁵:

33 Ժ. Յաղագս աղեղնաւորին: 34 Իններորդ կենդանատեսակ է աղեղնաւորն,

երկտարրական, աշնանային. տուն լուսնութագի. եւ ձաւնեալ է նահանգին Կիլիկեցոց եւ Կրետացոց, բաժանեալ հողմոյն հարաւոյ, եւ տիրեալ է երանացն. եւ ելանէ յաներեւոլթէն յերեւոյթն ի ժամս երկու եւ ինն երմասին, եւ յամանակս երեսուն եւ մի, եւ երեք մասին: 35 Եւ յայսմ կենդանատեսակի աւարտի աշնանային ժամուն յեղանակ, որ կոչի երկիր:

36 ԺԱ. Յաղագս այծեղջերն: 37 Տասներորդ կենդանատեսակ է այծեղջիւրն. իգական, յեղանակ ձմեռնային. տուն երեւակի. բարձրութիւն հրատի՝ առ ի մասունս հինգետասան. եռանգիւնի. ի տուրնջեան լուսաբերի եւ ի գիշերի լուսնոյ. եւ ձաւնեալ է նահանգին Ասորոց, բաժանեալ հողմոյն հարաւոյ. եւ տիրէ ծնագացն⁶. եւ ելանէ յաներեւոլթէն յերեւոյթն ի ժամու միում եւ յերկու մասին եւ եւթն մասին եւ քառասուն եւ հինգ երմասին. եւ ժամանակաց քսան եւ ութ եւ երից մասանց: 38 Եւ երկրական⁷ տրամադրութեանն կէտ սուզական:

39 ԺԲ. Յաղագս ջրահեղին: 40 Մետասաներորդ կենդանատեսակ է ջրահեղն. արական. հաստատուն. ձմեռնային. տուն երեւակի. բարձրութիւն ոչ ուրուք⁸. նուաստութիւն ոչ ուրուք՝ եռանգիւնի. ի տուրնջեան երեւակի, ի գիշերի փայլածուի. բաժանեալ հողմոյն Լիբէացոց. եւ ձաւնեալ է նահանգին Եգիպտացոց. եւ տիրեալ է սրանցն. եւ ելանէ յաներեւոլթէն յերեւոյթն ի ժամու միում, եւ երկուց մասանց եւ ամանակաց քսան եւ հինգ:

41 ԺԳ. Յաղագս ձկանցն⁹: 42 Երկոտասան կենդանատեսակ է ձկունք. իգական. երկտարրական. ձմեռնային. տուն լուսնութագի. բարձրութիւն լուսաբերի՝ առ մա-

1 P կշտիցն

2 P չիբ եւ է երկմասին ... եւ Գ մասին

3 P կաթանցն փխ կոթանցն

4 dR ուրեբ

5 d հիւց փխ եւթն

6 P չիբ եւ տիրէ ծնագացն

7 R եւ արեգական փխ երկրական

8 d ուրեբ

9 d ձկան

սուսնս քսան եւ հինգ, նուաստութիւն փայլածուի՝ առ մասուսնս հնգետասան. եռանգիւնի. ի տուրնջեան լուսաբերի, ի գիշերի հրատի. ձաւնեալ է նահանգին Կարմիր ծովուն եւ Հնդկաց երկրին. բաժանեալ հողմոյն հիւսիսոյ. եւ տիրեալ է թաթից ոտիցն եւ կոչեցելու՞մ ծայրից մատանցն, եւ ինն երմասին¹: 43 Եւ ելանէ յաներեւութէն յերեւոյթն ի ժամ մի, եւ երից մասանց. ²եւ ամանակաց քսան եւ հինգ եւ երկուց մասանց: 44 Եւ յայսմ կենդանատեսակի աւարտի ձմեռնային յեղանակ, որ է Չուր:

45 ԺՂ. Վերագլխութիւն: 46 Երկոտասան կենդանատեսակացն ըստ իւրաքանչիւր տարբերութեանց երկոտասան կենդանատեսակացն այսպէս ինչ ասաց: 47 Բայց առ միահամուռ զնոսա իմանալ՝ այսպէս արտադրիցի: 48 Արականք են այստքիկ՝ խոյն, եկաւորն, առիւծն, կշիռն, աղեղնաւորն, ջրահեղն. իսկ իգականք սոցա մնացուածքն՝ ցուլն, խեցգետին, կուսանակն, կորն, այծեղջիւրն, ձկունքն. եւ համանգամայն իսկ ասել, որքան աւելորդութիւն ունելով³ սոցա՝ յառաջնմէն հաւելով ի խոյնն, այստքիկ քեզ արականք իմացեալ լիցին, իսկ որքան հաւասարք՝ իգականք: 49 Իսկ յեղանականք՝ խոյ, խեցգետին, կշիռ, այծեղջիւր: 50 Իսկ հասարակաւորքն՝ խոյ, կշիռն: 51 Իսկ զուգաթիւքն սոցա են հաստատունք՝ ցուլն եւ առիւծն, կարիճն, ջրահեղն: 52 Երկտարրական սոցայց զաւրութիւն գոլով են այստքիկ՝ երկաւորեակն եւ կուսանակն, աղեղնաւորն. եւ շարառոցելով⁴ ասել, որքան քառիւքն բաղկացեալ այստքիւք, զնոյն կենդանատեսակաց բնութիւն: 53 Եւ բնակարանք են խոյի եւ կարճի՝ հրատ, արէս. ցուլն՝ լուսաբերի, ամբողջտեայ. երկաւորեակն

եւ կուսանակն՝ փայլածուի, երմու, խեցգետինն՝ լուսնոյ. առիւծն՝ արեգական. աղեղնաւորն եւ ձկունքն՝ լուսնթագի, դիոս. այծեղջիւրն եւ ջրահեղն՝ երեւակի, կրաւնոս: 54 Եւ բարձրութիւն են. խոյն՝ արեգական, ցուլն՝ լուսնոյ, խեցգետինն՝ լուսնթագի, կուսանակն՝ փայլածուի, կշիռն՝ երեւակի, այծեղջիւրն՝ հրատի, ձկունքն՝ լուսաբերի: 55 Եւ որ քան զայս հեռի տեսակով տրոհեալք են, այսոցիկ նուաստութիւնք են: 56 Իսկ եռանգիւնիքն՝ խոյն, առիւծն, եւ աղեղնաւորն՝ ի տուրնջեան արեգական, իսկ ի գիշերի լուսնթագի. ցուլն, եւ կուսանակն եւ այծեղջիւրն ի տուրնջեան լուսաբերի, իսկ ի գիշերի՝ լուսնոյ: 57 Իսկ երկաւորեակն, եւ կշիռն եւ ջրահեղն՝ ի տուրնջեան երեւակի, իսկ ի գիշերի՝ փայլածուի: 58 Խեցգետինն եւ կորն եւ ձկունքն՝ ի տուրնջեան լուսաբերի, իսկ ի գիշերի հրատի: 59 Եւ ընտանացեալ է առաջին եռանկիւնիւն արեւելից, երկրորդն՝ հարաւոյ, երրորդն՝ Լիբէացոց, չորրորդն՝ հիւսիսոյ: 60 Նաեւ ցաւակից լինին գաւառացն կենդանատեսակքն: 61 Խոյն՝ Պարսից, ցուլն՝ Բաբելացոց, երկաւորն՝ Գամբաց, խեցգետին՝ Հայոց, առիւծն՝ Ասիացոց, կուսանակն՝ Ելլադացոց եւ Յունաց, կշիռն՝ Լիբէացոց, կարիճն՝ Իտալացոց, աղեղնաւորն՝ Կիլիկեցոց, այծեղջիւրն՝ Ասորոց, ջրհոսն՝ Եգիպտացոց, ձկունքն՝ Հնդկաց աշխարհին:

62 ԺՆ. Յաղագս խառնարան աստեղաց⁵: 63 Շնաստղն, Խողովակն, Վաքն⁶, Ծիծառն, Արջն, Վիշապն, Բազմոտանին, Բեւեռքն երկնից, Խիփակն, Սայլն, միւս Սայլն, Մարզոնն, Կարճնդեաց, Ճոկանոտնն, Ջրաբաշխն, Խողն, Անդիակն, Արկաւղն: 64 Այս աստեղք են, որ ցուցանեն զանձրեւաց սաստկութիւն⁷: 65 Եւ որ ի

1 dRP իններ մասին
2 d չի՞ եւ ամանակաց ... եւ երկուց մասանց
3 R աւելորդութեան ունել
4 R շարառոցելով

5 R աստեղացոյ
6 R Վագն
7 d գանձրեւ սաստկութեան

ծովու գնան՝ սոքիմբք, մանաւանդ Սայլդ յայտնի ցուցանէ զնաւագնացաց զհետ, զի հիւսիւսական աստեղքդ ոչ են գնացականք, այլ կացականք: 66 Եւ շարժեալք ի վերին եւթն գաւտեացն, որպէս ի ծովու ալեկոծին: 67 Այս են նշանացոյց աստեղք: 68 Տխմարք եպերեն, որք ոչ գիտեն զգիրս: 69 Այլ Մովսէս գրէ թէ՛ Եդ զնոսա Աստուած ի նշանս եւ ի ժամանակս, եւ յաւուրս եւ ի տարիս^ա: 70 Կատարէ եւթներբեակ գաւտին: 71 Այս են աստեղք, որք են եւթն մոլորակք: 72 Զի գարեգակն եւ զլուսին ընդ եւթն մոլորակացն եղեալ հարցն իմաստնոց, եթէ ի տէրունականն խաւարումն դիպիցի, մեծ նեղութիւնք հասանեն երկրի եւ տագնապ, յոր եւ իցէ եւթն մոլորակացն:

73 Հրատն եւ լուսաբերն՝ յորժամ ընդ կարծին պարանոցն անցանեն՝ արեան նշանակ է, եւ վախճան նոցա՝ կորուստ երկրի: 74 Եւ եթէ ի կարճէն գալով լինի, որ բարկ աստղիկդ կայ ի գլխոյն, եւ ի վերայ բարկի անդ գտանին՝ մեծ նեղութիւնք² գան երկրի եւ տագնապ յոր եւ իցէ:

75 Փայլածուն յորժամ զվարսն ցուցանէ, զոր ոմանք գիսաւոր կոչեն, եւ առնու զգէսան իբրեւ զգալի, զի³ զլոյսն յինքն առնու, մեծ պատերազմունք եւ արիւնհեղութիւնք գան երկրի, եւ տագնապ՝ ի հարաւոյ կողմանն:

76 Խոյն, յորում են աստեղք եւթն, եթէ հայիս եւ տեսանես գեւթն եւ զչորս այլ զուգեալ առ իրեարս, գիտասջիր՝ զի⁴ եկեալ հասեալ են թշնամիք եւ զքեւ պատեալ, եւ գիտասջիր՝ զի ի խաղաղութեան մնաս:

77 Յուլն, յորում են աստեղք երկուտասան, եթէ հայիս⁵ եւ տեսանես զնոսա յեղջիւրս հարեալ, գիտեա՝ թե վաղվաղակի լինին պատերազմունք եւ կոիւք. բայց տարին՝ յաւոյց եւ յանճրեւաց լինի:

78 Երկաւորին, յորում են աստեղք երկու, եթէ տեսանիցես զնոսա ի լուծ ուղղորդ, գիտեա՝ թէ մեծամեծաց կորուստ գայ⁶, եւ տղայոց յախտից մահ. բայց տարին լի եւ պտղաբեր լինի:

79 Խեցգետին, յորում են աստեղք երեքտասան, որ կոչին կողմանագնացիկք, եթէ տեսանիցես⁷ զնոսա ի ճանապարհէն խոտորեալ, գիտեա թէ ապստամբութիւն լինի զաւրաց, մեկնեսցին յիւրաքանչիւր տերանց եւ թշնամիս բազումս ածեն ի վերայ երկրի. բայց երկրի վնաս ինչ ոչ կրեն առնել:

80 Առիւծն, յորում են աստեղք տասն, եթէ տեսանիցես զնոսա միաժողով, գիտեա թէ թագաւորք ելանեն, եւ մի (ի) նոցանէն կորնչի: 81 Եւ եթէ տեսանիցես զճանգն արիւնագոյն՝ գիտեա թէ ինքն կորնչի, զաւրքն ապրին. եւ արեգակն ի տարւոջն երեք անգամ խաւարի:

82 Կոյսն, յորում են աստեղք երեք, եթէ տեսանիցես զնոսա պայծառս, եւ այլանմանս, եւ մլմլոտս, գիտեա թէ ողորմութիւն Աստուծոյ գթացեալ է ի վերայ երկրի, եւ խաղաղութիւն լինի, եւ թշնամեաց կորուստ, երկրի լիութիւն եւ պտղոց առատութիւն:

83 Կշիռն, յորում են աստեղք երեք, եթէ տեսանիցես զնոսա զհարաւային կողմամբքն բարձր քան զմիւսն, եթէ ես ինչ ի վերայ թշնամոյն՝ ի բաց դարձիր, զի չես յաղթաւդ: 84 Ապա եթէ զհիւսիւսայինն տեսանես՝ բարձր երթ, զի յաղթես:

^ա Տէ՛*Ն՝. Ը 14:
 1 P հրատ եւ լուսաբեր
 2 d նուագութիւնք փխ նեղութիւնք
 3 P չիք զի
 4 P թէ փխ զի

5 d հասանես փխ հայիս
 6 d լիցի փխ գայ
 7 P տեսանես

85 Կարիճն, յորում են աստեղք երեսուն՝ կարգք կարգք, եթէ տեսանիցես զկարգն խառնեալ առ կարգն, գիտեա թէ առաջին առուրքն ձմերայնոյն քաղցր գան:

86 Աղեղնաւորն, յորում են աստեղք վեց, եթէ տեսանիցես զնոսա ի թրթումանց, գիտասալիր թէ առաքին ի նոցանէ աստեղք հանգոյնք, ծովք խոռվին, եւ ամպք ՚գուարճանան եւ թագաւորք զուարճանան:

87 Այծեղջիւրն, յորում են աստեղք երեք, մի քան զմի ձիգ, եթէ տեսանիցես զնոսա զկարճն եւ զերկայնն զուգեալ առ իրեարս՝ գիտեա թէ քեզ զնալ պիտի յերկրէս, եւ բազում այլ սիրելեաց ընդ քեզ. ապա թէ այլ լուսով տեսանես՝ գիտեա թէ բազում ծնունդք ի տան քո լինին:

88 Զրհոսն, յորում են աստեղք վեց:

89 Զուկն՝ աստեղք հինգ, մին՝ յորդ անձրեւաց նշանակիչ, եւ միւսն՝ խոռովութեանց:

90 Այս է յարեալ հմտութիւն ի կենդանատեսակս²: 91 Արեգակն զիւրաքանչիւր ժամանակս տարոյն կատարէ ի ձեռն երկուց կենդանակաց, զոր կոչեաց թակոյկս, վասն երից զաւրութեանց՝ զանազանելով ի միմեանց եւ մեկնելով, խառնուած³ միաբանութեան առնուն առ ի լինելոյ միոյ տարեւոր ժամանակի: 92 Որպէս գարունն՝ խոյ, ցուլ, եկաւոր: 93 Ամառանի՝ խեցզետին, առիւծ, կոյս⁴: 94 Աշնանի՝ կշիռ, կարիճ, աղեղնաւոր: 95 Զմերանի՝ այծեղջիւր⁵, ջրհոս, ձուկն: 96 Ընդ իւրաքանչիւր ումեք յոստոն թակոյկք տպա-

ւորեալք ընկուզագարդ⁶, եւ գնդաձեւ, եւ շուշան: 97 Իսկ զկենդանակացն զձեւ եւ զբնութիւն ցուցանէ ընկուզոյ, թերեւս զի յառաջագոյն բոյս արձակէ եւ յետոյ ծաղկէ: 98 Թուր թէ վասն ի շարժմանէ եղելոյ ձայնիցն դաշնակաւորաց, զի ոչ եթէ անգէտք եմք ընկուզոյդ անուանն⁷, ըստ քարոզականին ասացեալ, զի խեցեմորթն նմա⁸ բնաւորեցաւ հնչումն եւ կայթումն գործել. եւ գնդաձեւ ճախարակեալ է, զի որ ինչ միանգամ ի յերկնի է, ամենայն ինչ զնդացեալ է, կատարեալ ձեւոյն հասեալ, որպէս երկիր: 99 Շուշանն՝ թերեւս վասն սպիտակութեանն եւ զի լուսատեսիլ իսկ է, իսկ աստեղք նշոյլք են, որ շուրջ զնովաւ առանցք են, զի իւրաքանչիւր յաստեղացն ճառագայթս արձակէ: 100 Ունի եւ բարբառութիւն բանդ շուշանի, հակառակ իմն ունի առ այլ ծաղկունս⁹, զի է որ ձմերան եւ ամառանի բոյս արձակէ: 101 Իսկ շուշան ի հասանել ամառանի, յորժամ այլքն թառամին. եւ նշանակ մարդկային աստուածայնոցն. խեղքն եւ պիղծք նուիրելոց¹⁰, անկարաւտքն ի կարաւտելոց: 102 Քանզի որ ջուրքն ոռոգանին, ծաղիկք են, իսկ շուշանն առ շամբն եւ յետշանն, յորժամ բոցատապագոյն է արեգակն: 103 Վասն որոյ մարգարէն զտեսական ազգն ասէ ծաղկել¹¹ առակով: 104 Զի ոչ ըստ նմին ժամանակի վարեսցի աջողութիւնք, այլ յորում ժամանակի այլքն անցին ի զուարճանալոյ¹². սկսցի արժանեացն եւ հաւանեացն, քանզի առանց ջրոյ ծաղ-

1 P չիբ գուարնանան ... մի քան
2 P կենդանատեսակս բառից յետոյ տեքստն ընդհատուի է
3 d խառնուած
4 d կոյ փխ կոյս
5 d այծեղջիր

6 d ամենուրեք՝ ընգուզ
7 d անուան
8 նորա փխ նմա
9 d ծաղիկս
10 d նւիրեալ
11 d ծաղկեալ
12 d զուարնանալոյ

կեալ¹ յարեգականէ բոցակէզ ոչ հաւասարէ² ընդ վայելչականին:

1 ՅԱՂԱԳՍ ՀՈՂՄՈՑ:

2 Հողմ արեւելեայ, որ կոչի ապիլիոտէս, ելանէ յԱնծանաւթ երկրէն Սինէաց-(ւ)ոց՝ փչելով հանդէպ Հնդկային լեռանցն. բաժանեալ է կշիռ կենդանակատեսակի:

3 Հողմ հարաւոյ արեւելեայ, որ կոչի եւրոնաւտաւս, ելանէ հանդէպ Պարսկական ծովուն եւ Սեռեդոն քաղաքի. բաժանեալ է այծեղջիւր կենդանակերպի:

4 Հողմ հարաւային, որ կոչի նաւտաւս, ելանէ հանդէպ Թերաւս եւ աւազ Ադեկսանդր քաղաքի. բաժանեալ <է> ադեղնաւոր կենդանակերպի:

5 Հողմ հարաւային արեւմտեայ, որ կոչի լիվոնաւտաւս, ելանէ հանդէպ Մեծ Եթովպիոյ եւ Նէապաւլսոյ. բաժանեալ է ջրհոս կենդանակի:

6 Հողմ արեւմտական³, որ կոչի գեւփիւռաւս, փչէ յՈվկիանոսէ ընդդէմ Ատլաս լեռինն, եւ Սեփտէ ծովուն. բաժանեալ է⁴ ի խոյ կենդանակի:

7 Հողմ հիւսիւսային արեւմտեայ, որ կոչի թերակայի, փչէ Հիպեո բուռինաւս Ովկիանու, հանդէպ Յունիոս եւ Ադրիական ծովուն. բաժանեալ է եկաւորն կենդանակի⁵:

8 Հողմ միջակ հիւսիւսոյ⁶, որ կոչի ապաուկտիաս, այսինքն արջնային, փչէ հանդէպ Կոստանդնուպաւլսի⁷. բաժանեալ <է> խեցգետին կենդանակի:

9 Հողմ հիւսիսոյ արեւելեայ, որ կոչի վաւուէս, ելանէ յԱնծանաւթ երկրէ, փչէ հանդէպ ծովուն Կասբից եւ Վրկանի. բաժանեալ է առիւծ կենդանակի: 10 Զամանէ սսէ Սողոմոն⁸ թէ՛ Խիստ է եւ աջոյ կոչի⁹: 11 Իսկ Բարոն Դաղմատացի ասաց՝ սկիզբն աւդոց: 12 Յորժամ յաճախ գեւփիւռոնն, զոր խոզն կոչեն, երեւի, սկիզբն աւնուցու փչելոյ՝ որ է յառաջ քան գեւթնիցդ փերրուարի¹⁰, մինչդեռ արեգակն ի ջրհոսին երիցս կամ հնգիցս¹⁰ խառնիցէ ի կենդանատեսակին, որ է գազանաբեկ:

13 Եւ դոցին հողմոցդ ծնունդք են այսոցիկ. սիք՝ ցրտային է, սիր եւ ցրտային եւ դառնահոտ, սողոխ՝ մաճսառութեամբ, բուք յամպոց¹¹ փչէ. մի յարի՝ ոչ հատակոտոր մրրիկ՝ հալ եւ հում. հողմ՝ արագատեալ հանդերձ ամպով շրջաբերեալ, յընդդիմահարութենէ¹² խիստ մարմնոց. շամանդաղ՝ աւելորդութիւն ամպոց է, զառ ի ջուր փոփոխմանց. մառախուղ յաղբերաց եւ ի գետոց ելանէ, եւ բնութեամբ ի վերայ լեռանց անկանի: 14 Շոգի՝ ի ջրոց՝ փոփոխումն յաւդ. եւ բնութիւն է խոնաւին ցրտութիւն. շոգալի բնութիւն, ջերմ եւ խոնաւ: 15 Գոլոչի՝ բնութիւն ջերմին եւ չորին. մռայլ՝ ցամաք ի հողոյ: 16 Ախմուր¹³ ցամաք եւ ծխալից ի հողոյ. եւ ի հողմոյ փչրելոյ: 17 Փոթորիկ՝ հատուած է պտուտակեալ ներքուստ ի վեր փողելով: 18 Վերածխութիւն է, գաւրութեամբ հուր. լիպարեան՝ որ հուր հնչէ ի սանդարամետէ¹⁴, վհականք¹⁵ որ ի դուրս¹⁶ քար ընկե-

1 d ծաղկել
2 b ոչ հաւասարել փխ ոչ հաւասարել
3 b արեւմտական բառից առաջ գրուած է՝ հիւսիւսային, եւ ներքեւից կէտեր են դրուած՝ որպէս սխալ գրուած բառ:
4 R բարձրանեալ է (ամենուրեք այսուհետեւ այսպէս)
5 d կենդանականի
6 R հիւսիւսոյ
7 d Կոստանդինուպաւլսի

8 R Սաղմոն
9 “ Ըստ Իւլ 15
10 d փերրարի
11 R հնգից
12 R յամբոց
13 d յընդդիմահարութեան
14 Rd խանդարամետ
15 d չիք վհականք
16 b դուրս

նու¹ կամ հող կամ կաւ: 19 Լուղակ² եւ³ բաւրա անդընդայինք վհականք գբովանդակութենէ, յորժամ լսես՝ համար կալջիր. տես զկարգն խառնեալ եւ երկինք եւ երկիր գուգակցութեամբ, յերկնից առցես զհամար, զաւղ ընդ հող խառնեալ. արդ մտացիս զաւրութեամբ, որ ի մէջ երկնից եւ երկիր զաւրութիւն ջրոց է, յայտնութիւն հողոյ է: 20 Տես զի ժողովեաց մածոյց զիւրովին⁴: 21 Կարգել կարգաց: 22 Արդ չորս ինչս պարտ է ասել զջուրս⁵: 23 Եւ որ իցեն՝ զոր ասացաք⁶: 24 Շտեմարան իմն է ի ջուրս, յորմէ աւղք ելանեն ի դուրս՝ հոսսափն, քառսափն, սարսափն, եւ մազատն: 25 Ելք սոցա ի ծովէ են: 26 Եւ գնացք սոցա⁷ յերկինս: 27 Ջշտեմարան նոցա եւ զելս նոցա անցեալ վերագոյն⁸ յայտ արարից, բայց այժմ գբովանդակութիւն ասացից: 28 Հիմունքն հաստատեալ են ի բանէն Աստուծոյ եւ ջուր փակեալ ի հիմուն, շտեմարանս ազգի ազ-

գի եւ պէս պէս զարմանալի: 29 Ի ջուրս աւղք պէսպէս եւ նշանաւորս ի շտեմարանս երկնի եւ երկրի, եւ գոյն գոյն, զարմանալի եւ ազգի ազգի յաւղս: 30 Ապա թէ ասիցէ ոք, եթէ հողմ ի ջրոյ է, եւ դու զի՞արդ ասես թէ՛ յաւղս, յայտնի ցուցից նմա: 31 Ջուր է լայնանիստ, շտեմարանափակ: 32 Աւղք անհանգիստք <են եւ> ելք նոցա յարտաքին ծովէ. եւ գնացք նոցա ի ներքին ջուրց: 33 Քանզի ծով, որ զծածուկ ոչ ունի՝ արտաքին է: 34 Եւ ընդ մէջ ջրոց եւ երկրի աւղք են: 35 Եւ բազումք անգամ վնասք եւ շարժմունք առնեն, եւ բազում անգամ յաւգուտ աղբերաց եւ յերակս ջրոց յաճախեն: 36 Եւ են այսոքիկ՝ յասումն, սուրհապն, անագումն, նեսփայ: 37 Այսոքիկ են, որ շարժումն առնեն: 38 Եւ երկինք հաստատեալ են ի վերայ երկրի: 39 Այսոքիկ են բաւանդակութիւն, զոր ասեմք: 40 Բովանդակութիւն սոցա ամենեցուն է Աստուած, որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

1 d վարքկուն փ/ս քար ընկեմու

2 d լուղագ

3 d չի՛ եւ

4 d գիրովին

5 d չուր

6 d ասացուի

7 d նոցա փ/ս սոցա

8 d անցել վերագոյն

**ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՀԱՄԱՐՈՂԻ ՎԱՍՆ ԸՆԹԱՑԻՑ ԱՐԵՊԱԿԱՆ՝ ԸՍՏ
ԿԵՆՂԱՆԱՏԵՍԱԿԱՅՆ ԵՒ Է ՊԱՏԵԱՅՆ, ՉՈՐ ԿԱՏԱՐԷ Ի ՏՈՒՆՁԵ[Ա]Ն
ՅԱՒՈՒՐՍ ՅԿԵ ԵՒ ԺԱՄՍ Գ**

1 Մարտի ամսոյ որ աւր Ի, եբրայեց-
ւոցն աւելեացն Դ, մտանէ արեգակն՝ ի
խոյն, որ է գլուխն: 2 Ունի աստեղս ժՁ:
3 Իշխէ Պարսից ի գաւտիսն Խրատ, արե-
գակն, լուսաբեր՝ իշխելով Հողմոյն զեփո-
րայ, որ է արեւմտից՝ լինելով ի խոյին ա-
ւուրս Լ, եւ ժամս Ե, եւ մասն Դ. կատարէ
ի նմին ի վերին կիսագնդին զտունջենա-
յին ժամս ՅԿԵ եւ մասն Դ: 4 Տիւն ունի
ժամս ԺԲ, գիշերն՝ ԺԲ:

5 Ապրիլի, որ աւր ԻԱ, եբրայեցւոցն
[իւր]՝² Ա, ի տունջեանն ի Ժ ժամու
՝³մտանէ արեգակն ի ցուլն: 6 Ունի աս-
տեղս ժԲ: 7 [Ի]շխէ Բաբելոնացւոց ի գաւ-
տիսն փայլածուն⁴, երեւակ՝ իշխելով Հող-
մոյն յապէքս⁵, որ է յահեկէ արեւմտ[ից]
լինելով ի ցլին աւուրս Լ, եւ ժամս Ե, եւ
մասն Դ. [կատար]է ի վերին կիսագնդին
զտունջենային ժամս ՅԿԵ, [մ]ասն Դ:
8 Տիւն ունի ժամս ԺԳ, գիշերն՝ ժամս ԺԱ:

9 [Մայ]իս, որ աւր ԻԶ, եբրայեցւոցն
[սիւրան]՝⁷ Ա, ի գիշերն Ը [ժամու]ն ՝⁸մտանէ
արեգակն յերկաւորին: 10 Ունի աստեղս

ԺԲ. իշխէ Գամրաց ի գաւտիսն լուսն-
թագն, Խրատ, արեգակն՝ իշխելով Հողմոյն
Թարսակիսս, յաջմէ յարջնա(յ)նուոյ լինե-
լով յերկաւորին աւուրս Լ, ժամս Ե, մասն
Դ. կատարէ ի նմին ի վերին կիսագնդին
զտունջեան ժամս ՅԿԵ, եւ մասն Դ:
11 Տիւն ունի ժամս ԺԴ, գիշերն՝ Ժ:

12 Յունիս, որ աւր ԻԾ, եբրայեցւոցն
թամուզ Ա, ի տունջեանն ի Զ ժամու մտա-
նէ արեգակն ի խեցգետինն, որ է լանջքն:
13 Ունի աստեղս ժԷ. իշխէ Հայոց ի գաւ-
տիսն լուսաբեր, փայլածուն՝ իշխելով Հող-
մոյն ապակարտիսս, որ է արջնայնուոյ լի-
նելով ի խեցգետին աւուրս Լ, ժամս Ե,
մասն Դ. կատարէ ի նմին ի վերին կի-
սագնդին զտունջեանն ժամս ՅԿԵ, եւ
մասն Դ, դառնալով ի նուաստութիւն ե-
ղանակ ամառնային: 14 Տիւն ունի ժամս
ԺԵ, գիշերն՝ Ժ:

15 Յուլիս, որ աւր ԺԹ¹⁰, եբրայեց-
ւոցն աւ Ա, ի գիշերին ԻԴ ժամու մտանէ
արեգակն յառեւծն, որ է կողքն: 16 Ունի
աստեղս ժԿ: 17 Իշխէ Ասիացւոց ի գաւ-
տիսն երեւակն, լուսնթագ, խրատ. իշխէ
Հողմոյն բորեաս¹¹, որ է Հիւսիսային՝ լինե-
լով յառեւծուն աւուրս Լ, ժամս Ե, մասն
Դ. Գիշերն ունի ժամս Ժ, տիւն՝ ԺԴ:

1 Արեգակ բառը տեխնոլոգիայի գրեթէ ամենուրեք գրուած է գաղափարագրով Յ:
2 Լուսանցում գրուած է մարտի ԻԲ: Նիսա: Ա: Սկզբում գրուած է եղել նիսան, յետոյ ջնջուել, տարբեր թանաքով գրուած է բառի վերելում իար:
3 Բացթողում կայ այստեղ. պիտի եղած լինէր մտանէ արեգակն ի ցուլն <որ է պարանցն>:
4 Տեխնոլոգիայի ամենուրեք փայլածու բառից յետոյ բերում է նրա նշանագիրը Յ:
5 Բնագրում՝ ի ապէս
6 Այլ թանաքով Ի-ից յետոյ աւելացրած է Ա՝ ԻԱ:
7 Ամսի անունը եղել է իար. ջնջուած է եւ նոր գրչութեամբ գրուած սիւրան:
8 Բացթողում է նկատուում: Նախնական բնագիրը եղած պիտի լինի մտանէ արեգակն յերկաւորին <որ է ուս մտանցն>:

9 Տեխնոլոգիայի սխալմամբ գրուած է ԻԹ, որը տոմարական հաշուով չի համապատասխանում, ուստի եւ ուղղում ենք ՄՄ թիւ 1973 գրչագրի տեխնոլոգիայի հիման վրայ:
10 Մեր հաշուով այստեղ պիտի լինէր Ի փխ ԺԹ, բայց յարմար համարեցինք թողնել ինչպէս գրչագրումն է:
11 Բնագրում՝ բարեաս, որը գրչական սխալ է եւ պիտի լինի՝ բորեաս (βορέας):

18 Աւգոստոս, որ աւր ժԹ¹, երբայց-
ւոց իրոն Ա, տունջեանն Բ ժամուն մտանէ
արեգակն ի կոյսն, որ է կուշտն: 19 Ունի
աստեղս ժԳ: 20 Իշխէ Եղադացւոցն ի
գաւտիսն արեգակն, փայլածուն, լուսա-
բերն. իշխէ հողմոյն կեկիաս, յաջմէ արե-
ւելեան, լինելով ի նմա աւուրս Լ, ժամս Ե,
մասն Դ. կա[տարէ] ի նմա ի վերին կի-
սագնդին գտունջեան ժամս ՅԿ[Ե], մասն
Դ: 21 Գիշերն ունի ժամս ժԱ, տիւն՝ ժԳ:

22 Սեպտեմբեր, որ աւր ժԸ, երբայց-
ւոցն թշրին [Ա], աշնանային հասարակա-
ւորութիւն, ի տունջեանն ժԲ ժամուն
մտանէ արեգակն ի կշիռ, որ է կոթունքն:
23 Ունի աստեղս ժԲ: 24 Իշխէ Լիբեացւոց
եւ Կիւրենացւոց ի գաւտիսն երեւակն,
լուսնթագն. իշխէ հողմոյն եպիստիս, որ է
արեւելեան՝ լինելով ի կշիռն աւուրս Լ,
ժամս Ե, մասն Դ. կատարէ ի նմին ի վերին
կիսագնդին գտունջեան ժամս ՅԿԵ, մասն
Դ: 25 Գիշերն՝ ժամս ժԲ, տիւն՝ ժԲ:

26 Հոկտեմբեր, որ աւր ժԹ², երբայց-
ւոցն մահչրուան, Ա³, ի գիշերն ժ ժամուն
մտանէ արեգակն ի կարիճն, որ է առնի
անդամն: 27 Ունի աստեղս ժԲ: 28 Իշխէ
Իտադացւոցն ի գաւտիսն խրատ, արե-
գակն, լուսաբերն: 29 Իշխէ հողմոյն էի-
րոս, յահեկէ արեւելեան՝ լինելով ի կարիճն
աւուրս Լ, ժամս Ե, մասն Դ. կատարէ ի
նմին վերին կիսագնդին գտունջեան ժամս
ՅԿԵ, մասն Դ, գիշ⁴երն՝ ժԳ, տիւն՝ ժԱ:

30 Նոյեմբեր, որ աւր ժԷ⁴, երբայց-
ւոցն քասդեւ Ա, ի տունջեանն է ժամուն
մտանէ արեգակն յաղեղնաւորն, որ է ե-
րանք: 31 Ունի աստեղս Ի: 32 Իշխէ Կիւ-
ղիկեցւոցն ի գաւտիսն փայլածուն, երե-

ւակն: 33 Իշխէ հողմոյն Կոռնոտոս, յաջմէ
հարաւոյ՝ լինելով յաղեղնաւորին աւուրս
Լ, ժամս Ե, մասն Դ. կատարէ ի նմին ի վե-
րին կիսագնդին գտունջեանային ժամս ՅԿԵ,
մասն Դ: 34 Գիշերն ունի ժամս ժԴ, տիւն՝
ժ:

35 Դեկտեմբեր, որ աւր ժԷ⁵, եր-
բայ[եց]ւոցն տիբեթ Գ⁶, ի գիշերն Զ ժա-
մուն ⁷մտանէ արեգակն [յա]յծեղջերն. ու-
նի աստեղս ժԲ: 36 Իշխէ Ասորւոց [ի
գա]ւտիսն լուսնթագն, խրատ, արեգակն:
37 Իշխէ հողմոյն [նոտ]ոս, հարաւային՝
լինելով յայծեղջերն աւուրս Լ. [ժա]մս Ե,
մասն Դ կատարէ ի նմա ի վերին կիսագն-
դին գտունջեան ժամս ՅԿԵ եւ մասն Դ. ե-
ղանակ ձմեռնային դառնալով ի մեծու-
թիւն: 38 Գիշերն ունի ժամս ժԵ, տիւն՝
Թ⁸:

39 Յանուարի, որ աւր ժԹ, երբայց-
ցոցն շբաթ Դ⁹, ի տունջեանն Դ ժամու
մտանէ արեգակն ի ջրհոսն, որ է սրունքն:
40 Ունի աստեղս ԼԱ: 41 Իշխէ Եգիպտաց-
ւոցն ի գաւտիսն լուսաբերն, փայլածուն:
42 Իշխէ հողմոյն լիբիոտոս յահեկէ հա-
րաւոյ՝ լինելով ի ջրհոսին աւուրս Լ, ժամս
Ե, մասն Դ կատարէ ի նմին ի վերին կի-
սագնդին գտունջեան ժամս ՅԿԵ, մասն Դ:
43 Տիւն ունի ժամս ժ, գիշերն՝ ժԴ:

44 Փետրուարի, որ աւր ժԷ¹⁰ Երբա-
յեցւոցն ադար Դ¹¹, ի գիշերին Բ ժամուն
մտանէ արեգակն ի ձուկնն, որ է թաթ ո-
տիցն: 45 Ունի աստեղս ժԷ: 46 Իշխէ
Կարմիր ծովու եւ Հնդկաց, ի գաւտիսն ե-

1 Սկզբում եղել է ժԹ, որը մեր հաշուով միշտ չէ:
Ներքեւում Թ-ն ուղղուած է Ը-ով:
2 Առաջ գրուած է եղել ժԸ, յետոյ ջնջուել եւ
վերեւում գրուել է ժԹ:
3 Սկզբնական գրչութիւնը եղել է Բ:
4 Նախնական գրչութեամբ եղել է ԺԷ, իսկ յետոյ
ուղղուել է ժԹ:

5 Է-ն գրուած է այլ թանաքով վերելում:
6 Գ-ի վերելում նոր թանաքով աւելացուած է Ա:
7 Այստեղ պակաս է նկատուում. բնագրում եղած
պիտի լինի՝ մտանէ արեգակն յայծեղջերն <որ
է սրունքն>:
8 Այլ թանաքով ջնջուած է Թ-ն եւ վերելում
գրուած Զ:
9 Սկզբնական գրչութեամբ եղել է Գ:
10 Է-ն ջնջուած է եւ վերելում գրուած Ե:
11 Նոր թանաքով Դ-ն սարքուած է Ա:

րեւակն, լուսնթագն, խրատն. իշխէ հող-
մոյն լիւփիա, յաջմէ արեւմտից՝ լինելով ի
ձկանն աւուրս Լ, ժամս Ե, մասն Դ. կատա-
րէ ի նմա ի վերին կիսագնդին զտուն-
ջեանն ժամս ՅԿԵ, մասն Դ: 47 Տիւն ունի
ժամս ԺԱ, գիշերն՝ ԺԳ:

48 Յայսֆան խորիրդոյս յորժամ ստեղ-
ծաւ արեգակն ի խոյին յերկնամիջակին յա-
րեւելահատածին եւ գնաց ի բարձրութիւն
ի խեցգետին:

49 ԱՄԻՍՔ ԵՐՐԱՅԵՑԻՈՑ: 50 Նիսան՝
Լ: 51 Ի սմա է մշտակայ զատիկն երրա-
յեցւոց: 52 Իար՝ Լ: 53 Սիւան՝ Լ: 54 Թա-
մուզ՝ Լ: 55 Ի սորա Ա է դարձ արեգական
եւ եղանակ ամառնային: 56 Աւ՝ Լ: 57 Ի-
լոն՝ Լ: 58 Թշրին՝ Լ: 59 Ի սորա Ա նուե-
րեալ աւր սուրբ կոչի: 60 Եւ [ի սորա] Բ է
հասարակաւորութիւն տունջեան եւ գիշե-
րոյ եւ եղանակ աշնանային: 61 [Եւ] ի Ժ
թշրին է միշտ աւր քաւութեանն, յորում

մտանէր քահանայապետն ի սրբութիւն
սրբութեանցն. եւ պապանձումն Զաքա-
րիայի, որ է սեպտեմբերի Իէ: 62 Եւ ի ԺԵ
է տաւն տաղաւարահարացն: 63 Եւ ի ԻԲ
յղութիւն Եղիսաբէթի: 64 Մահաշրուան՝
Լ: 65 Քասդեւ՝ Լ: 66 Տիբեթ՝ Լ: 67 Ի սորա
Գ է հա[սարակաւորութիւն տունջեան եւ
գիշերոյ]¹ եւ եղանակ ձմեռնային: 68 Եւ ի
ԻԱ է միշտ յայտնութիւնն: Շբաթ՝ Լ: Ա-
դար՝ Լ: 69 Աւելիք՝ Ե: 70 Եւ ի Դ աւե-
լեացն է միշտ հասարակաւորութիւն տուն-
ջեան եւ գիշերոյ եւ եղանակ զարնանա-
յին:

71

խթ ժա ժե	ծգ ե ժթ	աստ քո հաւն
կգ իգ ա	կգ ժե ժգ	

72

ա	ժե	ժ	ժգ	իբ	իգ	բ	ժա	ժթ	դ	ժգ	դ	ժգ	ի
իգ	իբ	դ	ա	ժբ	իե	ե	ժբ	իա	իէ	գ	ժե	իդ	իթ

1 Ուղղում ենք ըստ իմաստի. տեքստում, բացի
առաջին հա տառերից, միւսները չեն երեւում:

ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԶԱԳԱՅՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՆԻՑ՝ ԹԵ ՈՐՊԵՍ¹ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱՅՆ ԹՈՒԵՅԱԻ² [ԱՆԱՆԻԱՅԻ ԵՒՐԱԿԱՅՈՒՅ ԱՍԱՅԵԱԼ]³

1 <Ա.ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԶԱԳԱՅՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿՆԻՑ>:

2 Գործք Աստուծոյ ⁴մեծամեծ են^ա, *ասէ Իսրայէլի թագաւորն Դաւիթ, եւ զամենայն ինչ իմաստութեամբ արարեալ պատմէ աստուածային ⁵ստացուածոցս զոյս^բ. զի են՝ որք ի տեսութեան աչաց են, եւ են՝ որք յիմանալեաց⁶ քննութեան⁷:* 3 Արդ վերին զայն երկին⁸, զոր ⁹յոյնք եթերն կոչեն եւ քաղդէացիքն հուր թաղկեալ, որ կոչի հրատ բոցեղէն. զի է հուր՝ որ առանց նիւթոյ¹⁰ է, պարզ ըստ այլախառն¹¹ շարադրական մասինն, զի չէ յումեքէ, այլ յոչընչէ. եւ ոչ ոք ի նմանէ յեղելոցս, եւ ոչ ոք ի վեր քան զնա, այլ ինքն յինքեան¹² առանձնացեալ՝ անհատանելի էութեամբ¹³, պարզ միութեամբ, տարածեալ զաւրէն ¹⁴վերնայարկի ձեղուան, անթիւրելի շրջափակութեամբ, բոլորածեւ հարթութեամբ զերկրովս զնդանման¹⁵, անդադար եւ անյաղթելի շրջագայութեամբ երազապէս, անտեսանելի նիւթականութեամբ, իմանալի եւ եթ, որ յերկու կիսագունդս բովան-

դակի՝ ներքին եւ վերին՝ ըստ երկրիս գրի հանդէպ միմեանց:

4 Եւ ի ներքս փակեալ ունի զմեծս զայս զաշխարհ եւ զսաստկութիւն հողմոց¹⁶ – զի յանկութիւն¹⁷ է հրոյ եւ հողմոյ առ միմեանս – զի նորա¹⁸ շրջապատութեամբն իբրեւ կա[մ]ար¹⁹ իմն ձեւանայ ²⁰եւ աւղոցն անաւարութեամբն իբրեւ յաման ինչ ըմբռնեալ՝ որպէս ջուր ի խեցեղէն ինչ կամ ի նիւթեղէն աման ըմբռնեալ՝ պահի լուծութեամբ:

5 Այսպէս եւ հողմք ²¹ի սփիռ տարածմանէ ձեւացեալ եղեն վերին երկնի շրջափակութեամբ: 6 Բայց ունի նա զերկիր շրջափակութեամբ եւ զջուր ի ներքոյ փակեալ, որք ծովք անուանին. որպէս զթաղկութիւն²² բալոյ նորա ծին է, այլ սա ծննդական ջրոյ²³, որ լինի ի ձնշմանէ հողմոց: 7 Զի [ի] շարժկոծելն՝ կամ յորդորիւն կամ մեղմ՝ նա ըստ իրաց յուզմանն, որպէս ի կենդանուջն, թէ առաւելու հրայինն՝ նուազեցուցանէ զխոնաւայինն, եւ խոնաւումն բազմացեալ՝ զհրայինն պակասեցուցանէ: 8 Ընդ նմին աւզն՝ որ է շուռնչն՝ ի բաց բառնայ զջերմութիւնն²⁴, վճարի ի կենդանութենէ մահուամբ: 9 Զի պիտոյ

1 Ա որպէ
2 Բ քվեցաւ
3 Ա չիբ
4 Բ մեծամեծք են եւ զանազան
ա Սաղմ. ճժ. 2
5 Բ ստացուածոց ոգոյս
բ Հմմտ. Սաղմ. ճՊ. 24:
6 Գ իմանալեաց
7 Բ քննութեան
8 Գ գերկրին
9 Բ յոյնքն եթեր
10 Բ նիւթոյ
11 Ա շատ յանախ ունի լիւն-ի փոխանակ փշիկով զատ
12 Բ յինքեան
13 Բ է բնութեամբ
14 Բ վերնայարկի ձեղուան
15 Բ գլանման

16 Բ հողմոյ
17 Բ յանկութիւն
18 Բ նորայ, այսպիսի ուղղագրութիւն շատ յանախ Բ օրինակում
19 Ա կա.ար, լուսանցում աւելացրած է ենթադրարար՝ պակասար, նաեւ կամար, կաղապար: Մեմֆ ընտրում եմֆ կամար վարկածը: Բ օրինակն արդէն լուսանցագրութիւնները մտցրել է բնագրի մէջ այսպէս. իբրեւ կամար կաղապար կապար իմն ձեւանայ:
20 Բ եւ ողոցն անատրութեամբն
21 Բ ի սպիւռ
22 Գ քովկութիւն
23 Բ ջրո է
24 Բ զջերմութիւն

են գոյգլխառնութիւնք¹ չորիցս այս, զոր Աստուած խառնեաց ի միասին:

1 Բ. [ՅԱՂԱԳՍ ԱՆՁՐԵՒԱՑ ԹԷ ԶԻՆՉ Է:

2 Յաստուածային խորս իմաստութեան մարդկան մտածմունն² ոչ կարացին իջանել, բայց որ զքննութիւնս երկրի վարժին ուսմամբ ըստ երիցս այս դիմաց՝ չըջելով եւ տեսութեամբ եւ լսելով՝ կամեցան ոչ յամենեւին անհասութեան թողուլ զարարածս: 3 Եւ զծովն մեծ զայն շուրջ պատեալ զաշխարհովս³ ասացին. եւ ի բազում տեղիս եւ կողմանս, յարեւելս եւ յարեւմուտս,⁴ ի հիւսիսի եւ ի հարաւ եւ զոգս եւ խորշս⁵ դիմեալ ծովացեալ եւ անջրպետ կղզիք մնացեալք ի չորեսին կողմանս, յոր բնակեն բազում աշխարհք⁶: 4 Եւ կէսք ի նոցանէ Ատլանտինէ⁷ կոչեն զնա եւ այլք Ովկիանէ: 5 Որ ինչ փոփոխմունք յերկրիս կրին⁸ հողմոց եւ բերեն ախտս ըստ ազգի ազգի ցաւոց եւ առողջութիւն անտի լինին: 6 Եւ է ինչ որ դարձեալ իւրաքանչիւր երկրիս գոլորշեաց, յորոց գործի վնասք եւ աւգուտք: 7 Եւ երկու ջրոգիք փղծկալիցք յաճախ եւ ստէպ յերկրէ աստի յաւդս ելանեն, նրբապէս անտեսանելի աչաց, որ թուի թէ յարեւելս յաճախ լինի: 8 Եւ են դարձեալ, որ ի գետոց եւ յաղբերաց լինին: 9 Երեւին ինձ այսպէս նմանութեամբ՝ զի մին է ցամաք ծխալից, եւ է նա ի հողմոց անտի, եւ միւսն խոնաւ է թանձրամած՝ ի գիճականութենէն զփղծուկն տալով եւ առնելով. եւ ¹⁰ի նմանէ

1 Բ գոյգլխառնութիւնք
2 Բ չիբ
3 Բ գաշխարհով
4 Բ ի հիւսիսի / Ա ի հիւսւսի
5 Բ ի խորշ
6 Բ աշխարհք
7 ԱԲ անտլոտինէ
8 Ա եւ հողմոց եւ բերեն ախտս / Բ եւ հողմոց եւ բենախս
9 Բ շոբիբ փղցփալիցք
10 Բ ի նմանէ

լինին բալք եւ տեսիլք սառամանեաց, ամպք¹¹ եւ անձրեւք եւ ձիւնաբերք եւ կարկուտք: 10 Բայց ¹²ի շոգւոյ անտի՝ հողմք ազգի ազգի, որոտմունք եւ փայլատակմունք, կայծակն եւ հուր եւ որ ինչ նման է սոցին:

1 Գ. [ՅԱՂԱԳՍ ԲԱԼՈՅ:

2 Բալ լինի ի նաւարութենէ ամպոց]¹³, զի յորժամ թանձրանայ՝ ի բալ դառնայ եւ յամպս՝ ամուլ եւ ¹⁴անձնունդ յորդաբուղիս անձրեւաց, զոր սակաւութեամբ ինչ խոնակեցուցանէ զերեսս երկրի. զոր յոյնք ընդդէմդարձ ասեն սակս արգելլոյ¹⁵ զարեգակնային ճառագայթս եւ զանձրեւաց¹⁶, զոր Աստուած կարգեաց¹⁷ յաւգուտ մեր:

1 Դ. [ՅԱՂԱԳՍ ՈՐՈՏՄԱՆ ԹԷ¹⁸ ԶԻՆՉ Է ԿԱՄ ՈՒՍՏԻ՞:

2 Որոտումն լինի յորժամ վարին հողմք]¹⁹ ի վերին բռնութենէն²⁰ եւ ըմբռնեալ ի միջոյ ամպոյ²¹ հողմ ինչ եւ սաստկապէս ի բաց պատառել ամպոց՝ լինին²² ճայթմունք եւ որոտմունք: 3 Եւ ի ճնշել հողմոյն հուր հատանի, զոր փայլատակմունս ասեն. զի ամենայն արարածք հուր ունին յինքեանս, բայց ամպոյն խտագոյն է: 4 Մինչ հատանէ յամպոյն՝ ²³թէ թեթեւ՝ անձրեւ ելանէ ²⁴եւ ներքին աւղն ի վայր

11 Բ ամբ
12 Բ ի շոգոյ
13 Բ չիբ
14 Բ անձնունդս յորդաբուլիս
15 Բ արգել լոյս
16 Բ գանձրեւացս
17 Բ պարգեւեաց
18 Ա շատ անգամ հնագոյն ուղղագրութեամբ թե, եթե
19 Բ չիբ
20 Բ բնութեանէն
21 Բ ամբոյ, սոյն ուղղ. եւ յետոյ
22 Բ լինի
23 Բ թե, թեւթեւ
24 Բ եւ ներքի աւթն

անցանէ, եւ թէ թանձր ելանէ եւ հանդիպի ումեք՝ վնասէ. թէ անաւոր¹ ելանէ՝ ոչ թողուն աւդք, յերկինս անդ ժողովի անվնաս: 5 Բայց յաւուրս ձմերայնոյ ոչ լինի այս, զի ամպքն նաւարացեալ լինի[ն] ի հիւսիսային² աւդոցն. զի հարաւային աւդն թանձրէ գամպն:

1 Ե. [ՅԱՂԱԳՍ ՁԵԱՆ:

2 Զիւն լինի յորժամ ի հարաւակողմ խոնարհի³ արեգակն⁴ եւ հիւսիսային⁵ աւդն զաւրանայ եւ թանձրագոյն աւդքն⁶ ընդ միմեանս շփոթելով՝ թանձրանայ. եւ ի բաց հոսեալ կտրատին մածուցեալ, ոչ կարացեալ դառնալ⁷ ի ջուր: 3 Զի խստութիւն հողմոյ ո՛չ տայ⁸ լուծանել ի նաւորութիւն ջուր. եւ յորժամ սաստկապէս թափի ի վայր՝ տաղտարափ կոչի, եւ մինչ⁹ սեղմապէս՝ ձիւն ասի:

1 Զ. [ՅԱՂԱԳՍ ԿԱՐԿՏԻ:

2 Կարկուտ լինի ի հողմոց, զոր ի թանձրացեալ¹⁰ ամպոցն վերինն¹¹ բռնացեալ հանէ հողմոյ հիւսիսոյ, զոր ոլորելով բոլորէ ի խստութենէ եւ ի բաց հոսեալ յերկիր ընկեանու. յորմէ եւ շաչիւն ելանէ, է՛ որ ուժգնապէս¹² եւ է՛ որ նուազապէս: 3 Բայց այլ ոչ ուստեք է՛ կամ յերկիր գոլորչեաց, կամ ի գետոց եւ յաղբերաց, կամ ի ծովուց, զոր կարգեաց իմաստութիւնն Աստուծոյ, որում ոչինչ անկարանայ, այլ

ակնարկելով նորա հաստատեցաւ ամենայն ինչ, զոր ոչ ոք կարէ հասու լինել ստուգապէս:

1 Է. [ՅԱՂԱԳՍ ԱՆՈՒԱՆՑ ՀՈՂՄՈՑ:

2 Որ բարեխառնապէս լինին հողմք՝ ասեմք¹³ ցրտալից սիք: 3 Եւ սիք ասել սովորութիւն է. որ ¹⁴ի խոնաւուտ տեղեաց ինչ շնչէ՛ն¹⁵ երկրային ասեն, եւ որ ի հովտաց ելանէ՝ հովտային: 4 Եւ որ ի գետոց ելանէ կամ յաղբերաց¹⁶ կամ ի ծովէ՝ ջրային ասեն: 5 Արեւելեանն ¹⁷ի ձմերան ժամանակի յոլով լինի եւ արեւմտեանն՝ յամառնային, եւ հարաւայինն ի հասարակ աւուրսն: 6 Բայց է, որ ի դարուն եւ յաշուն եւ ի ձմերան այլ լինի: 7 Եւ են ի սոցանէ որ ուղորդ շնչեն եւ են՝ որ գտեղեաւքն¹⁸ պատին: 8 Եւ որ սաստիկքն են՝ մրրիկ ասեմք, որ յանկարծակի վերուստ ի վայր հոսին, եւ մառախուղ զլերամբն¹⁹ պատեալ լինի²⁰:

1 Ը. [ՅԱՂԱԳՍ ՓՈԹՈՐԻԿ ՀՈՂՄՈՑ, ԶՈՐ Ի ԲԱԶԱՂԱՆՍ ԵՒ ՅԱՌԱՍՊԵԼՍ ՎԻՇԱՊ ՀԱՆԵԼ ԱՍԵՆ:

2 Փոթորիկն հողմ է, որ յերկրէ ի վեր ելանէ, ուր վիհք²¹ ինչ հատեալ լինին, ի քակ եւ ի խոռոչացեալ տեղեաց ինչ, որ ի փող ինչ անկեալ ընդ երակս երկրի եւ ել ինչ գտեալ՝ միաժողով ի վեր դիմեալ թանձրացեալ ամպով ահագին դղորդիւնս հանէ, մինչեւ գմայրիս յարմատոց ի բաց հանել եւ վէմս²² խլել: 3 Եւ զինչ գտանէ՝

1 Բ նաւսր
2 Բ գի հիւսսային
3 Բ չիբ
4 Բ գաղափարագիր
5 ԱԲ գրեթէ միշտ հին ուղղագրութեամբ՝ հիւսս, հիւսսային
6 Բ աւդն
7 Բ դառնալ
8 Բ տա
9 Բ յինչ / Ա ինչ, լուսանցումն ցոյց գրչով՝ մ
10 Բ չիբ
11 Բ վերին
12 Բ ուշգնապէս

13 Բ չիբ
14 Բ ի խոնաւուտ
15 Բ շնչէն / Ա շնչեն
16 Ա յաղբիւրաց
17 Բ ի ձմերան
18 Ա գտեղաւքն
19 Բ զլերամպն
20 Ա լիցից
21 Բ չիբ
22 Ա հին ուղղագրութեամբ՝ վեմս

ահագին ձայնիւ վերացուցանէ եւ ընկենու յերկիր. եւ այս է, զոր վիշապ հանել ասեն:

1 Թ. [ՅԱՂԱԳՍ ՈՐ ՅԱԻԴԴ ՆՇԱՆ ԼԻՆԻ ՊԷՍՊԷՍ:

2 Բագուժ եւ գանազան տեսիլք որ յաւդդ լինին,¹ է՛ որ շանթ ասեն եւ է՛ որ կայծ, եւ է՛ որ հուր, եւ է՛ որ փայլակն, եւ է՛ որ սիւն հրոյ: 3 Է՛ որ յարեւմտից կողմանէ ելանէ եւ է՛ որ յարեւելից. է՛ որ ի հարաւոյ եւ է՛ որ ի հիւսիսոյ: 4 Եւ որ յարդագողն կոչեն. [այսպէս]² լինի. գայ յաւդոց թանձրացեալ, դուզնաքեայ³ զինուորապէս ունելով կերպարանս: 5 Եւ է՛ որ երբեմն անհաստատ լինել եւ երբեմն ոչ լինել:

6 Բայց աստղ որ ձգի յաւդսդ՝ ի չփելոյ հողմոց լինի. է՛ որ յերկար լինի չթափեալ⁴ ի բաց հրոյն, եւ է՛ որ առ ժամայն թափեալ լուծանի. եւ է՛ որ խստութեամբ ի բաց թաւթափեալ՝ երկայն ճանապարհաւ երթեալ⁵ կորնչի: 7 Եւ բակդ⁶ լուսնի որ լինի՝ այդ թանձրացեալ աւդ է, որ ունի զճառագայթ նորա, ելեալ ի դուրս նշոյլք՝ սակաւ բոլորակ լինի. գուշակէ ամպոց:

1 Ժ. [ՅԱՂԱԳՍ ԱՂԲԵՐԱՅ ԲՆՈՒԹԵԱՆ:

2 Աղբերացն բնութիւնք են այսպէս.]⁷ յաւուրս ամարայնոյ բարձրանայ արեգակն⁸ եւ հալածի հիւսիսական աւդն ի ներքոյ երկնից, ազդեցուցանել զիւր ցրտութիւնն ի ներքոյ երկնից, որով հովացեալ լինի աղբերաց բնութիւն, որ ի վեր

բղխէ: 3 Եւ ի հարաւ իջեալ արեգական⁹ յամեալ ընդ երկրաւ՝ ջեռնուն ներքին շտեմարանք ջուրց. զի հարաւայինն ազդէ ի ներքինս, [քան] զի հիւսիսայինն բռնացեալ տիրանայ, նաեւ¹⁰ մարդկան բնութիւնք ըստ երկրի գոյանան. զի ¹¹ի ձմեռանի ջերմ լինի ներքին որովայն, դիւրահալ լինի կերակուրն եւ ի վերոյ մարմինն հով, եւ յամարանի¹² ի վերոյ ջերմ ի ներքոյ հով: 4 Ջոր եւ իմաստունքն ի բժշկաց պատմեն գայս՝ ¹³Ասկլիպիդեայ եւ Հիպոկրատեայ ուսմանն¹⁴ ճարտարապետքն ասացին:

1 ԺԱ. [ՅԱՂԱԳՍ ՇԱՐԺՄԱՆ ԹԷ՛Ն ՈՒՍՏԻ ԼԻՆԻ:

2 Շարժումն լինի ի հողմոց բռնութեանէ,¹⁶ զի են որ ընդ խորագոյնս գնան հողմք եւ ոչ կարեն շարժել զերկիր, այլ լոկ ձայն ածեալ գոչեն¹⁷ զերկրաւս: 3 Եւ են դարձեալ որ ոչ կարի ընդ թանձրագոյնն¹⁸ շարժեալ նմանապէս ձեւով: 4 Եւ եթէ բռնացեալ ելս ի վեր գտանէ՛ յոլով քաղաքաց սպանումն գործէ եւ աւերումն շինուածոց:

5 Եւ է որ չգտեալ հողմոյն ելս՝ անցանէ անդրէն ահագին ձայն ածելով եւ դղրդիւնս երկրի, եւ ոչ ընդհանուր¹⁹ շարժել, այլ ի տեղիս տեղիս, ընդ ժամանակս ժամանակս, այլ եւ այլ կողմանց, իբրեւ եղանակաւ իմն խաղացեալ գործոյն, է՛ որ գաւրագոյն եւ է՛ որ մեղմագոյն:

1 Բ չիբ
2 Ա ունի մակակէտ՝ ցոյց տուող, որ բառ է պակասում:
3 Բ դուզնայլեա
4 Բ չթափել
5 Բ երթալ
6 Բ բակտ
7 Բ չիբ
8 Բ բարձրանալոյ արեգական / Ա արեգակն բառը գաղափարագիր

9 Բ արեգակն / Ա գաղափարագիր
10 Բ նայել
11 Բ ի ձմեռայնի
12 Բ յամարայնի
13 Բ ասկլիպիդեա եւ հիպոկրատէս ուսմանն
14 Ա յուսմանն
15 Ա շատ անգամ հիմն ուղղագրութեամբ՝ բե, եթե / Բ թէ, նաեւ յանախ՝ էթէ
16 Բ չիբ
17 Բ գոչեն
18 Բ բանձրագոյն
19 ԱԲ ընթանուր

1 ԺԲ. [ԱՐԻՍՏՈՏԵԼԷՍ ԸՆԴԴԵՄ ՈՐՈՑ
ԱՍԵՆ ԱՍՏՈՒԱԾ ԶՏԱՐԵՐՍԴ ԱՅՍ-
ՊԷՍ ԱՌԱԴՐԷ:

2 Թէ գոլով սոցա շարժութիւն՝ յայլմէ
զաւրու]՝թենէ ունին սոքա զշարժիլն, եւ
եթէ է զաւրութիւն որ շարժէ գսոսա
խնդրելի է թէ ինքն անշարժ է թէ շար-
ժուն: 3 Զի եթէ զհինգերորդ² էութիւնն ոք
ասիցէ պատճառ շարժութեան սոցա՝ ահա՛
եւ նա յաւետախաղաց անդադար ունի
զհին գալն զյաւեժան, որով եւ նա շար-

ժուն³ է յաւէտ եւ որպէս յայլմէ հարկիչ
զաւրութենէ ունի զմշտաշարժութիւնն:
4 Եւ եթէ գուցէ⁴ այնպիսի, որ զմեծն զայն
շարժէ գոյակ⁵ հարկ է անշարժ գոլ այն-
միկ, որ ⁶շարժէ՛ն գնա. անյեղեղուկ եւ ան-
փոփոխ եւ անշարժ զաւրութիւն է նորա:
5 Եւ եթէ անյեղյեղ եւ առանց վնասու եւ
կիրա ինչ կրելոյ⁷ է զաւրութիւնն այն, նա՛
է Աստուած արարիչ եւ շարժաւղ զամե-
նայն:

1 Բ չի՞
2 Բ գե.երորդ

3 Բ շարժումն
4 Բ գուցցէ
5 Բ գոյական
6 Բ շարժեն զնայ
7 Բ կրելոյ

ՅԱՂԱԳՍ ՇԱՂԿԱՊՈՒԹԵԱՆ ԱՐԵՊԱԿԱՆ ԵՒ ԼՈՒՍՆԻ

¹ Իսկ յորժամ կամիս գիտել՝ թէ գիրարդ են¹ ընթացք արեգական եւ լուսնի առ միմեանիս, կալ զհիմն լուսնին. եւ երթի բաց ՈԶ ՈԶ. եւ որ քանի լինի՝ գրեայ ժամս. որ մնայ՝ Կ. նապատիկ արայ. եւ երթ ՈԶ ՈԶ. եւ որքան լինի՝ գրեայ մասունս առ մասունսն²: 2 Յետ այնորիկ ժողովեալ գմասունսն եւ երթ Կ Կ. եւ գմի մի Կ ժամս գրեայ առ մասունսն. եւ կալ գժամսն. եւ երթ Լ Լ. եւ գմին մին³ Լ տուն գրէ առ տունսն: 3 Կալ գտունսն եւ երթ ԺԲ ԺԲ. եւ բաշխեա. ի խոյէն յառաջ թէ գտանես զարեգակն եւ զլուսին ի միում տան⁴, ի վայր քան զքժան ժամս խաւարի արեգակն. եւ թէ գտանես զարեգակն ժ զլուսին յայլ եւ յայլ տան, եւ բարձրութիւն եւ խոնար-

հութիւն⁵ նոյն տուն գեպի, խաւարի լուսինն: 4 Եթէ կամիցիս գիտել՝ թէ արեգակն յորում տան է, կալ զամս Աղեքսանդրին, ՋԼԹ ի բաց երթ. եւ զայլն երթ Դ Դ, որքան զԴ-սն ի խոնարհ մնայ, զամէն թիւնն տարի կալ, եւ ԺԱ հանապալ ի վերայ բեր եւ յապրիելի ամսոյ մինչ ուր ես, վերայ բեր ՌՆԸ, ապա զամէնն չորեքպատկեայ եւ երթ ՌՆԿԱ ՌՆԿԱ, որ մնայ՝ ի խոյէն յառաջ տուր, որպէս ի հրամանիդ կայ. եւ յոր տան սպառի, արա զմնացեալ թիւն Լպատիկ. եւ երթ ըստ տանցն համարոյ ի բաց. եւ քանի երթաս, ասա ժամս. եւ որ մնայ՝ Կ. պատիկ արա⁶ եւ երթ նոյնպէս ըստ տանցն համարոյ. եւ քանի լինի՝ ասա մասունսն ՌԺԵ եւ կամ ՌԺԲ. եւ այս է:

1 գիրարէն

2 մասանսն

3 զՍԻ ՍԻ փ/ս զմի մի

4 տանի

5 բարձրութեան եւ խոնարհութեան

6 արա Կ. պատիկ

ՅԱՂԱԳՍ ՅԱԼՄԱՆ ԼՈՒՄՈՅՆ ՉՈՐ ՈՄԱՆՔ ԿԱԹԻՆ ԾԻՐ ԱՍԱՑԻՆ

1 Բայց Արիստոտէլ իմաստասէր ՉԶ
անունն ասաց ի գահէն: 2 Նախ՝ արեգա-
կանն հետ է: 3 Երկրորդ՝ մսուր աւզոյ:
4 Երրորդ՝ ցողուն մանր անձրեւաց:
5 Չորրորդ՝ ցանուն վերին լոյսոյն:
6 Հինգերորդ՝ յարդագողի հետ: 7 Վեցե-
րորդ՝ կաթնածիր խաշանց: 8 Եւթներորդ՝
ժամադիտակ գիշերոյ: 9 Ութներորդ՝ ծիր
երկնից: 10 Իններորդ՝ աման ինչ վերին ե-

թերիցն հողմոց: 11 Տասներորդ՝ փայլա-
տակման տուն: 12 Մետասաներորդ՝ սպի-
երկնից: 13 Երկոտասաներորդ՝ հայելի նա-
ւորդաց: 14 Երեքտասաներորդ՝ դիմակ ա-
րեգականն, Չորեքտասաներորդ՝ պահա-
րան նշուլից աստեղաց: 15 Հնգետասանե-
րորդ՝ անդ ծնունդ լուսոյ: 16 Վեչտասա-
ներորդ՝ եւ այլք եթերային վճիտ լուսոյն
աղաւաղումն:

[ԱՅԼ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ]

ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՅՆԻՈՅ ՀԱՄԱՐՈՂԻ ՅԱՂԱԳՍ ԱԿԱՆՑ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆԱՑ

- 1 Ա Ջմրուխտն կանաչ է եւ լուսաւոր:
- 2 Բ Սարդիոնն՝ շիկագոյն արիւնատեսիլ:
- 3 Գ Տպագիոնն՝ կա[ր]մրագոյն արիւնատեսիլ:
- 4 Դ Կարկեհանն՝ կարմիր գունաւոր:
- 5 Ե Շափիդայ՝ ծիրանի սպիտակագոյն:
- 6 Զ Յասպիս՝ զմրխտագոյն եւ դեղնագոյն:
- 7 Է Գոճագմն՝ սպիտակ է եւ սեաւ:
- 8 Ը Ակատն՝ առեւծատեսիլ բազմագոյն:
- 9 Թ Սոլտակ՝ կարմիր գունաւոր:
- 10 Ժ Յակինթ ծիրանեգոյն:
- 11 ԺԱ Բիւրեղ՝ սպիտակ:
- 12 ԺԲ Եղունգն՝ սպիտակ լերդագոյն:
- 13 ԺԳ Դահանակ՝ կանաչ առանց նշուղի:
- 14 ԺԴ Հիրիկ՝ կարմիր լրջագոյն:
- 15 ԺԵ Ոսկէքար՝ ոսկէգոյն կանաչանշոյլ:
- 16 ԺԶ Յատիկ՝ ծիրանեգոյն:
- 17 ԺԷ Կայծակն՝ կայծատեսիլ լուսաւոր:
- 18 ԺԸ Ամեթոստոս՝ գինեգոյն:
- 19 ԺԹ Մելեսիկ՝ կարմիր նշուլաւոր:
- 20 Ի Խաժուրտ՝ կապուտակ գունաւոր:
- 21 ԻԱ Սաբերուն՝ կապուտակագոյն ունելով կոտկոտիչս ապակոյ:
- 22 ԻԲ Յակունդ՝ բազմագոյն է կապուտակագոյն եւ ծիրանեգոյն եւ ծովագոյն՝ ունելով պէսպէս անունս եւ գոյնս:
- 23 ԻԳ Իւակինթոսն, որ է յակունդ՝ երկնագոյն է:
- 24 ԻԴ Սմարակդոս, որ է զմրուխտ՝ կանաչ:
- 25 ԻԵ Միւս զմրուխտ՝ կանաչ եւ լուսաւոր:
- 26 ԻԶ Միւս յասպիս՝ թխագոյն կանաչ:
- 27 ԻԷ Միւս ակատն՝ բազմագոյն է:
- 28 ԻԸ Միւս մեթիւստոսն՝ բազմագոյն եւ սպիտականշոյլ:
- 29 ԻԹ Երիւսալիւթոս, որ է ոսկէքար՝ ոսկէգոյն է՝ ունելով կորկոտիչս պայծառ:
- 30 Լ Բիւրեղոս՝ իբրեւ զջուր ոսկէգոյն:
- 31 ԼԱ Այլ բիւրեղ՝ խարտիչագոյն, խաժագոյն, ծովաներկ, աւզանման:
- 32 ԼԲ Մէդիստոսն գինեգոյն է:
- 33 ԼԳ Լագուարդն՝ կապուտակ գունաւոր է:

[Վճարումն Անանիայի]

**ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՅՆՈՅ ԹԻՔ ՈՐՉԱՓՈՒԹԵԱՆՆ ՏԱՆՑ
ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԱՅՆ**

- 1 ԱՆԱՆԻԱՅԻ ՇԻՐԱԿԱՅՆՈՅ¹ ՀԱՄԱ-
ՐՈՂԻՒ² ԹԻԻՔ ՈՐՉԱՓՈՒԹԵԱՆՆ
ՏԱՆՑ ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԱՅՆ:
- 2 Ա³ Գիրք Մովսիսի⁴ արևմտյան:
3 Ծննդոցն տունք են՝ ՏՅԷ:
4 Ելից ունի տունս Վն:
5 Ղեկապետն՝ տունք ՍՁ⁵:
6 Թուոցն՝ տունք ՎՇԼԳ⁶:
7 Երկրորդ արհեստն⁷ Մովսիսի՝
տունք ՎՃ:
- 8 Բ Յեսուայ որդւոյ Նաւեայ տունս ունի
ՍՃ:
9 Դատաւորաց՝ տունք ՍՃԾ:
10 Հռութայ՝ տունք Յ:
- 11 Գ Թագաւորութեանն ա՝ տունք ՍՇ⁸:
12 Թագաւորութեանն ք՝ տունք ՄՆԼԲ:
13 Թագաւորութեանն գ՝ տունք ՍՇ⁹:
14 Թագաւորութեանն դ՝ տունք ՌՌ:
- 15 Դ Մնացորդաց առաջին՝ տունք ՍՃԾ:
16 Մնացորդաց երկրորդ՝ տունք Վ:
- 17 Ե Մակարայեցոց առաջին՝ տունք
ՍՇԻԵ¹⁰:
- 18 Մակարայեցոց երկրորդ՝ տունք
ՍԸ:
19 Մակարայեցոց երրորդ՝ տունք ՉԾ:
20 Մակարայեցոց չորրորդ՝ տունք
ՌՃ:
21 Երկոտասան մարգարէից՝ տունք
ՎՅԱ:
22 Եսայեայ տունք՝ ՎՊԷ:
23 Երեմիայի տունք՝ ՎՊ:
24 Բարուքայ տունք՝ ԺԾ:
25 Ը Ողբ Երեմիայի տունք՝ ՅԿ:
26 Թուղթ նորին տունք՝ ՅԾ:
27 Թ Եզեկիէլի՝ տունք Տ:
28 Ժ Դանիէլի՝ տունք ՌՉԾ:
29 ԺԱ Սաղմոսարանի՝ տունք ՌՃ:
30 ԺԲ Առակք Սողոմոնի՝ տունք ՌՆԾ¹²:
31 Եկեղէսիաստէս՝ տունք ՆԷ¹³:
32 Աւրհնութիւն արհնութեանց՝
տունք ՌՉԾ¹⁴:
33 Իմաստութիւն Սողոմոնի՝ տունք
ՌԻ¹⁵:

1 B Անանիայի Շիրակացոյ
2 B չիք Համարողի
3 B չիք տնահամարների բուակարգը:
4 B Մովսիսի
5 B ՍՁ փխ ՍՁ
6 M ՎՁԼԳ փխ ՎՇԼԳ
7 B արևմտն փխ երկրորդ արհեստն
8 M ՍՇ փխ ՍՇ
9 M ՍԸ փխ ՍՇ
10 M ՍՁԻԵ փխ ՍՇԻԵ

11 F ՎՊԻ փխ ՎՊ
12 B ՌՉԾ փխ ՌՆԾ
13 B ՉԷ փխ ՆԷ
14 B ՄՁՁ փխ ՌՉԾ
15 F Ի փխ ՌԻ

- 34 ԺԳ Յորայ՝ տունն ԶԷ²:
- 35 ԺԴ Սիրաբայ՝ տունն ՍՊ:
- 36 ԺԵ Առաջին եզրի՝ տունն ՌՅ:
- 37 ԺԶ Երկրորդ եզրի՝ տունն ՌՊ³:
- 38 ԺԷ Եսթերայ՝ տունն ԶԾ⁴:
 - 39 Տուբիթայ՝ տունն ԶԾ:
 - 40 Յուդիթայ՝ տունն ՌՅ:
 - 41 Համանգամայն հնոց կտակարանաց տունն է՝ ԲՃԻԹ⁵:
- 1 ՆՈՐԻՆ⁶ ԹԻԻՔ ԴՈՐՉԱՓՈՒԹԵԱՆՑ ՏԱՆՑ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԱՑ:
- 2 Աւետարանացն տունն է:
- 3 Մատթէոս՝ տունն ՍՈ:
- 4 Մարկոս՝ տունն ՌՈ:
- 5 Ղուկաս՝ տունն ՍՊ:
- 6 Յովհաննու՝ տունն ՍՅ:
- 7 Գործք առաքելոցն՝ տունն ՍՊ:
- 8 Կաթողիկէից թուղթ⁸ է:
- 9 Յակոբայ՝ տունն Յ:
- 10 Պետրոսի ա թուղթ տունն Ժ:
- 11 Երկրորդ թուղթ տունն՝ Մ:
- 12 Յոհաննու ա թուղթ տունն ՄԿ⁹:

- 13 Երկրորդ թուղթ տունն ԾԶ:
- 14 Երրորդ թուղթ տունն ԼԵ¹⁰:
- 15 Յուդայի թուղթ տունն ԿԸ:
- 16 Յայտնութեան Յոհաննու տունն են Ն:
- 17 Պաւղոսի առաքելոյ տունն ԺԳ:
- 18 Հռոմայեցոց՝ տունն ԶԾ¹¹:
- 19 Կորնթացոց՝ տունն ՊԽԲ:
- 20 Երկրորդ թուղթ տունն Ո:
- 21 Գաղտացոց՝ տունն ՅԺԲ¹²:
- 22 Եփեսացոց՝ տունն ՅԺԲ:
- 23 Փիլիպեցոց թուղթքն, որ է տունն Մ:
- 24 Կողոսացի՝ տունն Յ:
- 25 Թեսաղոնիկէ՝ տունն ՅԺԲ:
- 26 Նորին երկրորդ թուղթ տունն ՃԾ:
- 27 Եբրայեցոցն՝ տունն ԶԾ:
- 28 Տիմոթեայ ա տունն ՄԻ¹³:
- 29 Նորին երկրորդ՝ տունն ՃԶ:
- 30 Տիտոսի՝ տունն ՂԳ¹⁴:
- 31 Փիլիմոնին՝ տունն ԽԸ¹⁵:
- 32 Համանգամայն նորոց կտակարանաց տունն այս են՝ Ա՝ՓՇՂԱ:

1 M «Յորք» «Իմաստասիրից» առաջ է:
 2 B ՌՈ փխ ԶԷ
 3 M ՍՊ փխ ՌՊ
 4 F ՌԶԾ փխ ԶԾ
 5 F էՔՃ փխ է՝ԲՃԻԹ / M ԲՃԻԹ փխ է՝ԲՃԻԹ
 6 B դարձեալ փխ Ըորին
 7 M որչափութեանց Ըոր կտակարանացն
 8 B բոլոր տեղերում՝ բուխթ
 9 M ՄԼ փխ ՄԿ

10 M ԼԷ փխ ԼԵ
 11 M ԶԾԲ փխ ԶԾ
 12 M ՅԾԲ փխ ՅԺԲ
 13 BK ՄԻ փխ ՄԻ
 14 B ՂԶ փխ ՂԳ
 15 F ԽԱ փխ ԽԸ

ՑԱՆԿԵՐ

ՍՈՒՐԲԳՐԱՅԻՆ ՅՂՈՒՄՆԵՐ

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՑԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՏՈՅՍԱՆՈՒՆՆԵՐ

ՍՈՒՐԲԳՐԱՅԻՆ ՅՂՈՒՄՆԵՐ

Ծն. Ա 1 53, 315	Ծն. ԻՁ 24 166	Բ Օ թ. Ժ 12 120
Ծն. Ա 9 753	Ծն. ԻԷ 28 715	Բ Օ թ. ԺՁ 3 678
Ծն. Ա 10 753	Ծն. ԻԷ 39 715	Բ Օ թ. ԺՁ 16 577
Ծն. Ա 11 682	Ծն. ԼԲ 23-24 203	Բ Օ թ. ԻԸ 66 29, 303,
Ծն. Ա 14 736, 762, 774	Ծն. ԼԲ 30-31 203	1213
Ծն. Ա 16 678, 764	Ծն. ԽԹ 10 156	Բ Օ թ. ԼԲ 6 150
Ծն. Ա 26 52, 53, 79, 121,	Ծն. ԽԹ 11 1290	Բ Օ թ. ԼԲ 22 565
703	ԵԼ Ի 14 549	Բ Օ թ. ԼԲ 23 565
Ծն. Ա 27 53	ԵԼ Ե 3 77	Բ Օ թ. ԼԲ 24 565
Ծն. Բ 19 252	ԵԼ Գ 6 54	Բ Օ թ. ԼԲ 39 90, 235
Ծն. Բ 24 27	ԵԼ Գ 14 66, 152, 235,	Բ Օ թ. ԼԳ 13 750
Ծն. Գ 9 244, 245, 248,	312	Բ Օ թ. ԼԳ 8-9 203
312, 445	ԵԼ Գ 15 152	Ա Թ ա գ. Ը 7 133
Ծն. Գ 18 278	ԵԼ Գ 18 77	Ա Թ ա գ. Ը 8 28
Ծն. Գ 19 291	ԵԼ Գ 10 101	Բ Թ ա գ. ԻԳ 15 1268
Ծն. Գ 9 245, 246, 248,	ԵԼ Գ 2 235	Բ Թ է. Ա 10 1157
445	ԵԼ Գ 6 56	Գ Թ ա գ. Ը 60 146, 149
Ծն. Գ 10 248	ԵԼ Գ 23 439	Գ Թ ա գ. ԺԹ 15 57
Ծն. Գ 19 875	ԵԼ Ժ 2 272	Գ Թ ա գ. ԺԹ 23 720
Ծն. Գ 21 875	ԵԼ ԺԲ 1 677, 678	Գ Թ ա գ. ԺԹ 34 166
Ծն. Զ 3 109	ԵԼ ԺԲ 3 677	Գ Թ ա գ. Ի 6 166
Ծն. Զ 9 725	ԵԼ ԺԲ 6-7 677	Յ. Թ. Թ 6 719, 752
Ծն. Թ 25 876	ԵԼ ԺԵ 21 445	Յ. Թ. Ժ 13 81
Ծն. ԺԱ 7 53	ԵԼ Ի 3 198	Յ. Թ. Ժ 8 79
Ծն. Ժ 10 876	ԵԼ ԽԱ 4 198	Յ. Թ. ԻԸ 7 702
Ծն. ԺԲ 1 725	Ղ է. ԺԳ 49 32	Յ. Թ. ԼԸ 6 717, 751
Ծն. ԺԲ 3 121	Ղ է. ԺԸ 2-4 38	Յ. Թ. ԼԸ 8-12 754
Ծն. ԺՁ 552	Ղ է. ԺԸ 10 39	Յ. Թ. ԼԸ 19 719, 752
Ծն. ԺՁ 11 528	Ղ է. ԺԸ 11 38	Յ. Թ. ԼԸ 33 750
Ծն. ԺՁ 12 829	Ղ է. ԺԸ 15 39	Յ. Թ. Խ 10 261
Ծն. ԺՁ 12 528	Ղ է. ԻԵ 36 1246	Յ. Թ. Խ 19 261
Ծն. ԺԸ 20-21 245	Ղ է. ԻՁ 12 215	Յ. Թ. Խ 20 271
Ծն. ԺԸ 9 445	Ղ է. ԻՁ 19 715, 750	Յ. Թ. Խ 21 261
Ծն. ԺԸ 27 101	Թ է. ԼԱ 3-5 529	Յ. Թ. Խ 24 261
Ծն. ԺԹ 24 53	Թ է. ԻԱ 8 180	Յ. Թ. ԽԲ 2 81
Ծն. ԻԵ 1-6 552	Թ է. ԻԳ 17 122	Ս ա գ. Բ 1 293
Ծն. ԻԵ 13 529	Բ Օ թ. Գ 35 146, 149	Ս ա գ. Բ 7 156, 159, 315
Ծն. ԻԵ 14 529	Բ Օ թ. Գ 39 146, 149	Ս ա գ. Բ 8 188
Ծն. ԻԵ 15 529	Բ Օ թ. Զ 4 198, 66	Ս ա գ. Զ 9 550
Ծն. ԻԵ 16 529	Բ Օ թ. Զ 5 120	Ս ա գ. Է 10 68
Ծն. ԻԵ 18 528	Բ Օ թ. Զ 15 279	Ս ա գ. Է 16 272

ሆሜሮስ 10 279	ሆሜሮስ 4 724	ሆሜሮስ ሐረ 1 446	ሆሜሮስ ሐጥ 3 550	ሆሜሮስ ሐጥ 1 274	ሆሜሮስ ሐጥ 10 149, 325, 1152	ሆሜሮስ ሐጥ 8 157	ሆሜሮስ ሐጥ 45-46 203	ሆሜሮስ ሐጥ 5 874	ሆሜሮስ ሐጥ 2 55	ሆሜሮስ ሐጥ 25 332	ሆሜሮስ ሐጥ 7 271	ሆሜሮስ ሐጥ 5 810, 826	ሆሜሮስ ሐጥ 2 717, 751	ሆሜሮስ ሐጥ 8 35	ሆሜሮስ ሐጥ 4 540	ሆሜሮስ ሐጥ 7 20	ሆሜሮስ ሐጥ 5 18	ሆሜሮስ ሐጥ 7 280	ሆሜሮስ ሐጥ 2 265	ሆሜሮስ ሐጥ 6 53, 78, 79, 200	ሆሜሮስ ሐጥ 2 850	ሆሜሮስ ሐጥ 22 1141	ሆሜሮስ ሐጥ 10 80	ሆሜሮስ ሐጥ 10 265	ሆሜሮስ ሐጥ 7-8 827	ሆሜሮስ ሐጥ 3 157	ሆሜሮስ ሐጥ 4 157	ሆሜሮስ ሐጥ 7 82, 131, 157, 55	ሆሜሮስ ሐጥ 8 55, 157, 162, 163, 216	ሆሜሮስ ሐጥ 11-12 167	ሆሜሮስ ሐጥ 6 158	ሆሜሮስ ሐጥ 8 1267	ሆሜሮስ ሐጥ 9 82	ሆሜሮስ ሐጥ 15 152	ሆሜሮስ ሐጥ 3 201, 34	ሆሜሮስ ሐጥ 12 103	ሆሜሮስ ሐጥ 13 104	ሆሜሮስ ሐጥ 3 447, 448	ሆሜሮስ ሐጥ 4 447	ሆሜሮስ ሐጥ 7 272	ሆሜሮስ ሐጥ 8 834	ሆሜሮስ ሐጥ 3 248	ሆሜሮስ ሐጥ 13 577	ሆሜሮስ ሐጥ 2 885	ሆሜሮስ ሐጥ 15 435	ሆሜሮስ ሐጥ 19 435	ሆሜሮስ ሐጥ 18-19 549	ሆሜሮስ ሐጥ 17 121, 154, 279	ሆሜሮስ ሐጥ 6 1267	ሆሜሮስ ሐጥ 4 718, 752	ሆሜሮስ ሐጥ 9 287	ሆሜሮስ ሐጥ 2 34	ሆሜሮስ ሐጥ 15-16 204	ሆሜሮስ ሐጥ 19-20 204	ሆሜሮስ ሐጥ 5 271	ሆሜሮስ ሐጥ 6 305	ሆሜሮስ ሐጥ 10 176	ሆሜሮስ ሐጥ 12 176	ሆሜሮስ ሐጥ 28 156	ሆሜሮስ ሐጥ 30 156	ሆሜሮስ ሐጥ 37-38 156	ሆሜሮስ ሐጥ 49 291	ሆሜሮስ ሐጥ 1-3 153	ሆሜሮስ ሐጥ 8 1288	ሆሜሮስ ሐጥ 5 375	ሆሜሮስ ሐጥ 2-3 437	ሆሜሮስ ሐጥ 22 447	ሆሜሮስ ሐጥ 24 781	ሆሜሮስ ሐጥ 26 273	ሆሜሮስ ሐጥ 29-30 243	ሆሜሮስ ሐጥ 31 243	ሆሜሮስ ሐጥ 32 719, 752	ሆሜሮስ ሐጥ 35 243	ሆሜሮስ ሐጥ 9 722, 754	ሆሜሮስ ሐጥ 24 513	ሆሜሮስ ሐጥ 3 108	ሆሜሮስ ሐጥ 10 1155	ሆሜሮስ ሐጥ 4 262	ሆሜሮስ ሐጥ 3 24, 118, 150	ሆሜሮስ ሐጥ 2 781	ሆሜሮስ ሐጥ 1-8 447	ሆሜሮስ ሐጥ 3 140	ሆሜሮስ ሐጥ 4 88	ሆሜሮስ ሐጥ 12 287	ሆሜሮስ ሐጥ 13 287	ሆሜሮስ ሐጥ 15 280, 287, 288	ሆሜሮስ ሐጥ 27 435	ሆሜሮስ ሐጥ 121 830	ሆሜሮስ ሐጥ 46 327	ሆሜሮስ ሐጥ 73 79	ሆሜሮስ ሐጥ 91 170	ሆሜሮስ ሐጥ 5 1141	ሆሜሮስ ሐጥ 9 353	ሆሜሮስ ሐጥ 11 156, 157	ሆሜሮስ ሐጥ 15 88	ሆሜሮስ ሐጥ 6 140, 61	ሆሜሮስ ሐጥ 7 765	ሆሜሮስ ሐጥ 8 744, 763	ሆሜሮስ ሐጥ 7 81	ሆሜሮስ ሐጥ 21-22 121	ሆሜሮስ ሐጥ 10 518	ሆሜሮስ ሐጥ 10 81, 103	ሆሜሮስ ሐጥ 5 55	ሆሜሮስ ሐጥ 6 120	ሆሜሮስ ሐጥ 20 36	ሆሜሮስ ሐጥ 1 447, 448	ሆሜሮስ ሐጥ 2 171, 447	ሆሜሮስ ሐጥ 5 596	ሆሜሮስ ሐጥ 7 596	ሆሜሮስ ሐጥ 32 877	ሆሜሮስ ሐጥ 5 593	ሆሜሮስ ሐጥ 7 593	ሆሜሮስ ሐጥ 10 594, 597	ሆሜሮስ ሐጥ 1 26, 270	ሆሜሮስ ሐጥ 9 273	ሆሜሮስ ሐጥ 15 776	ሆሜሮስ ሐጥ 29 440	ሆሜሮስ ሐጥ 7 721, 753	ሆሜሮስ ሐጥ 8 102, 327	ሆሜሮስ ሐጥ 17 1153	ሆሜሮስ ሐጥ 2 446	ሆሜሮስ ሐጥ 11 352	ሆሜሮስ ሐጥ 9 224	ሆሜሮስ ሐጥ 10 224	ሆሜሮስ ሐጥ 1 352	ሆሜሮስ ሐጥ 3 515
-------------	------------	---------------	---------------	---------------	---------------------------	---------------	-------------------	---------------	--------------	----------------	---------------	--------------------	--------------------	--------------	---------------	--------------	--------------	---------------	---------------	---------------------------	---------------	-----------------	---------------	----------------	-----------------	---------------	---------------	----------------------------	----------------------------------	-------------------	---------------	----------------	--------------	----------------	-------------------	----------------	----------------	--------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	----------------	---------------	----------------	----------------	-------------------	--------------------------	----------------	--------------------	---------------	--------------	-------------------	-------------------	---------------	---------------	----------------	----------------	----------------	----------------	-------------------	----------------	-----------------	----------------	---------------	-----------------	----------------	----------------	----------------	-------------------	----------------	---------------------	----------------	--------------------	----------------	---------------	-----------------	---------------	------------------------	---------------	-----------------	---------------	--------------	----------------	----------------	--------------------------	----------------	-----------------	----------------	---------------	----------------	----------------	---------------	---------------------	---------------	-------------------	---------------	--------------------	--------------	-------------------	----------------	--------------------	--------------	---------------	---------------	--------------------	--------------------	---------------	---------------	----------------	---------------	---------------	---------------------	-------------------	---------------	----------------	----------------	--------------------	--------------------	-----------------	---------------	----------------	---------------	----------------	---------------	---------------

ቴ.ጊ.ጊ 5-7 550	ቴ.ጊ.ጊ 3 173	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 24 1246
ቴ.ጊ.ጊ-ጊ.ጊ 518	ቴ.ጊ.ጊ 5 214	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 20 878
ቴ.ጊ.ጊ 1-2 515	ቴ.ጊ.ጊ 6-8 193	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 11 877
ቴ.ጊ.ጊ 5 515, 544	ቴ.ጊ.ጊ 9-10 175	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 19 366
ቴ.ጊ.ጊ 16 24	ቴ.ጊ.ጊ 10 128	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 24 78, 140
ቴ.ጊ.ጊ 2 199	ቴ.ጊ.ጊ 26 149, 247	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 15 287
ቴ.ጊ.ጊ 10 293	ቴ.ጊ.ጊ 28 231	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 27 287
ቴ.ጊ.ጊ 19-20 552	ቴ.ጊ.ጊ 4 24	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 17 149
ቴ.ጊ.ጊ 3 14, 88	ቴ.ጊ.ጊ 3 258	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 14-15 156
ቴ.ጊ.ጊ 20 196, 270	ቴ.ጊ.ጊ 8 25, 206	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 10 838
ቴ.ጊ.ጊ 21 270	ቴ.ጊ.ጊ 9 148	ጠ.ጊ.ጊ 20 32
ቴ.ጊ.ጊ 1 320, 83	ቴ.ጊ.ጊ 11 53	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 48 293
ቴ.ጊ.ጊ 2 1154	ቴ.ጊ.ጊ 2 150	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 51-52 293
ቴ.ጊ.ጊ 3 76, 320, 873, 874, 1154	ቴ.ጊ.ጊ 6 198	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 27 128
ቴ.ጊ.ጊ 4 1154	ቴ.ጊ.ጊ 2 271	ቴ.ጊ.ጊ.ጊ 2 121
ቴ.ጊ.ጊ 8-9 83, 320	ቴ.ጊ.ጊ 5 24, 235	ግ.ጊ.ጊ 7 565
ቴ.ጊ.ጊ 14 34, 56, 90, 129, 161, 163, 315, 1213	ቴ.ጊ.ጊ 11 24	ግ.ጊ.ጊ 23 535, 552
ቴ.ጊ.ጊ 15 163	ቴ.ጊ.ጊ 14 129	ግ.ጊ.ጊ 24 535
ቴ.ጊ.ጊ 3 221	ቴ.ጊ.ጊ 19 24	ግ.ጊ.ጊ 44 156
ቴ.ጊ.ጊ 4 235	ቴ.ጊ.ጊ 11 206	ግ.ጊ.ጊ 26 447
ቴ.ጊ.ጊ 9-10 270	ቴ.ጊ.ጊ 16 54, 81	ግ.ጊ.ጊ 6 149
ቴ.ጊ.ጊ 18 332	ቴ.ጊ.ጊ 1 129	ግ.ጊ.ጊ 26 448
ቴ.ጊ.ጊ 2 1155	ቴ.ጊ.ጊ 6 91	ግ.ጊ.ጊ 57 448
ቴ.ጊ.ጊ 6 56, 121, 122, 129, 155, 158, 221, 237	ቴ.ጊ.ጊ 12 280	ግ.ጊ.ጊ 4 534
ቴ.ጊ.ጊ 7 156	ቴ.ጊ.ጊ 5 101	ግ.ጊ.ጊ 5 534
ቴ.ጊ.ጊ 13-14 273	ቴ.ጊ.ጊ 13 149, 158, 247	ግ.ጊ.ጊ 6 534
ቴ.ጊ.ጊ 1 156	ቴ.ጊ.ጊ 2 28, 296	ግ.ጊ.ጊ 7 534
ቴ.ጊ.ጊ 2 80, 273	ቴ.ጊ.ጊ 4 100	ግ.ጊ.ጊ 13 196, 205
ቴ.ጊ.ጊ 3 273	ቴ.ጊ.ጊ 6 261	ግ.ጊ.ጊ 14 205
ቴ.ጊ.ጊ 9 874	ቴ.ጊ.ጊ 7 34, 207, 261, 296	ጠ.ጊ.ጊ 9 293
ቴ.ጊ.ጊ 3 80	ቴ.ጊ.ጊ 8 29, 101, 207	ጠ.ጊ.ጊ 10 293
ቴ.ጊ.ጊ 9 272	ቴ.ጊ.ጊ 9 261, 304	ጠ.ጊ.ጊ 1 40
ቴ.ጊ.ጊ 1 552	ቴ.ጊ.ጊ 12 277	ጠ.ጊ.ጊ 4 40
ቴ.ጊ.ጊ 8 194	ቴ.ጊ.ጊ 6 122	ጠ.ጊ.ጊ 12 121, 148
ቴ.ጊ.ጊ 19 175	ቴ.ጊ.ጊ 1 55, 129, 159, 175	ጠ.ጊ.ጊ 9 149
ቴ.ጊ.ጊ 1 33	ቴ.ጊ.ጊ 2 159	ጠ.ጊ.ጊ 4 79
ቴ.ጊ.ጊ 4 128, 148	ቴ.ጊ.ጊ 1 34	ጠ.ጊ.ጊ 9 148
ቴ.ጊ.ጊ 5 128, 175	ቴ.ጊ.ጊ 1 140	ጠ.ጊ.ጊ 28 26, 93, 109, 202
ቴ.ጊ.ጊ 6 175	ቴ.ጊ.ጊ 14 565	ጠ.ጊ.ጊ 19 80
ቴ.ጊ.ጊ 7 33	ቴ.ጊ.ጊ 21 565	ጠ.ጊ.ጊ 13 155
ቴ.ጊ.ጊ 16 57	ቴ.ጊ.ጊ 5 151	ጠ.ጊ.ጊ 19 403
ቴ.ጊ.ጊ 35 166	ቴ.ጊ.ጊ 13 80, 236	ጠ.ጊ.ጊ 10 367
		ጠ.ጊ.ጊ 11-12 156

ርዳኞች 18 24
 ጳጳሳዊ ጥ 7 560
 ሆኑት ጥ 2 515
 ሆኑት ክ 1 168
 ሆኑት ክ 2 121, 154, 155
 ሆኑት ክ 4 121
 ሆኑት ክ 14-15 168
 ሆኑት ጥ 15 88, 270
 ሆኑት ጥ 2 160
 ሆኑት ር 7 1246
 ሆኑት ር 18 878
 ደረሰው ጥ 10 1155
 ደረሰው ር 6 279
 ደረሰው ጥ 9 1290
 ደረሰው ጥ 10 108
 ደረሰው ጥ 6 35
 ደረሰው ጥ 4 262
 ደረሰው ጥ 5 262
 ሆኑት ጥ 6 99, 152
 ጥ 36 34, 125, 164, 1155, 1213
 ጥ 37 11, 34, 146, 164, 1213
 ጥ 38 34, 125, 131, 146, 164, 1155, 1213
 ጥ 2-3 156
 ጥ 36 353
 ጥ 7 78
 ጥ 14 327

 ሆኑት ክ 16 551
 ሆኑት ጥ 25 423
 ሆኑት ጥ 35 565
 ሆኑት ር 1 123, 165, 259
 ሆኑት ር 18 148, 260, 315
 ሆኑት ር 20 99, 123, 167, 439
 ሆኑት ር 21 99, 133, 154, 167
 ሆኑት ር 23 34, 56, 94, 99, 161, 260
 ሆኑት ጥ 1 168, 315
 ሆኑት ጥ 2 157
 ሆኑት ጥ 5 168

ሆኑት ጥ 6 121, 155, 438, 439
 ሆኑት ጥ 3 173
 ሆኑት ጥ 11-12 168
 ሆኑት ጥ 14 278
 ሆኑት ጥ 16 129
 ሆኑት ጥ 17 95, 163, 177, 185, 279, 312, 316, 329
 ሆኑት ጥ 1 316
 ሆኑት ጥ 4 256
 ሆኑት ጥ 6 261
 ሆኑት ክ 17 261
 ሆኑት ክ 22 292
 ሆኑት ጥ 9 121
 ሆኑት ጥ 20 352
 ሆኑት ክ 6 549
 ሆኑት ክ 15-16 260
 ሆኑት ክ 23 193
 ሆኑት ክ 29 280
 ሆኑት ር 17 100
 ሆኑት ር 2 169
 ሆኑት ር 3 160, 169
 ሆኑት ር 25 175
 ሆኑት ር 26 175, 280
 ሆኑት ር 28 169
 ሆኑት ር 31-32 169
 ሆኑት ጥ 4-5 175
 ሆኑት ጥ 16 228
 ሆኑት ጥ 17 228
 ሆኑት ጥ 24 176
 ሆኑት ጥ 27 228
 ሆኑት ጥ 16 81, 121
 ሆኑት ጥ 20 67, 206
 ሆኑት ጥ 29-30 169
 ሆኑት ጥ 32-33 169
 ሆኑት ጥ 34 271
 ሆኑት ጥ 39 266
 ሆኑት ጥ 6 290
 ሆኑት ጥ 25 711
 ሆኑት ጥ 27 176, 237, 269
 ሆኑት ጥ 28 159
 ሆኑት ጥ 28-29 170
 ሆኑት ጥ 29 182
 ሆኑት ጥ 5-6 170

ሆኑት ጥ 20 265
 ሆኑት ጥ 27 170
 ሆኑት ጥ 29-30 1243
 ሆኑት ጥ 41-42 1142
 ሆኑት ጥ 47-50 205
 ሆኑት ጥ 40-42 171
 ሆኑት ጥ 31 280
 ሆኑት ጥ 24 103
 ሆኑት ጥ 33 246
 ሆኑት ጥ 34 236, 246
 ሆኑት ጥ 13 171, 235, 245, 246, 274
 ሆኑት ጥ 14-17 171
 ሆኑት ጥ 18 332
 ሆኑት ጥ 21 267, 281
 ሆኑት ጥ 22 265, 267, 269, 274, 277, 282
 ሆኑት ጥ 23 265, 267, 269, 274, 277, 282
 ሆኑት ጥ 24 274
 ሆኑት ጥ 27 99, 171, 206, 274
 ሆኑት ጥ 28 274
 ሆኑት ጥ 1-3 274
 ሆኑት ጥ 5 95, 275, 329, 1263
 ሆኑት ጥ 7-8 275
 ሆኑት ጥ 19 249
 ሆኑት ጥ 21 267
 ሆኑት ጥ 23-24 171
 ሆኑት ጥ 25 149, 171
 ሆኑት ጥ 16 11
 ሆኑት ጥ 15 81
 ሆኑት ጥ 18 265, 267, 281
 ሆኑት ጥ 19 281
 ሆኑት ጥ 20-21 275
 ሆኑት ጥ 22 268, 275, 287
 ሆኑት ጥ 23 268, 276
 ሆኑት ጥ 24-27 276
 ሆኑት ጥ 28 276
 ሆኑት ጥ 31 228
 ሆኑት ጥ 1 1289
 ሆኑት ጥ 7 1290
 ሆኑት ጥ 9 228, 445, 1291

Մարտի 10 1291	Մարտի 19 67, 68, 78, 81, 208, 1291	Մարտի 18 703
Մարտի 11 1291	Մարտի 20 132	Մարտի 34 271, 283
Մարտի 19 235	Մարտի 21 228	Մարտի 36 267, 268, 280, 283
Մարտի 34-39 545	Մարտի 22 228	Մարտի 38 258, 264, 285
Մարտի 37 245, 545	Մարտի 23 173	Մարտի 58 270
Մարտի 29 210	Մարտի 24 1291	Մարտի 62 99, 1157
Մարտի 32 54, 176	Մարտի 41-42 160	Մարտի 13 304
Մարտի 37 120	Մարտի 21 228	Մարտի 20 703
Մարտի 45 228	Մարտի 22 228	Մարտի 28 277
Մարտի 39 435	Մարտի 8-9 175	Մարտի 34 113, 268, 55
Մարտի 19 3 234	Մարտի 27-28 1243	Մարտի 37 300
Մարտի 6-8 375	Մարտի 31-35 205	Մարտի 39 294, 300
Մարտի 27 353	Մարտի 38 175	Ղարսի 2 131, 134
Մարտի 32 245	Մարտի 40 280	Ղարսի 3 548
Մարտի 36 234, 237, 245, 247	Մարտի 30 235	Ղարսի 14-16 173
Մարտի 7 446	Մարտի 39 176	Ղարսի 21-23 674
Մարտի 13 375	Մարտի 41 302	Ղարսի 27 166, 90, 92
Մարտի 27 595, 597	Մարտի 9 38 236	Ղարսի 31 216
Մարտի 31 99	Մարտի 4 246	Ղարսի 32 173, 228
Մարտի 34 446	Մարտի 5 236, 246	Ղարսի 33 173
Մարտի 40 133	Մարտի 27 246	Ղարսի 34 99, 173
Մարտի 41 193, 446	Մարտի 35 266	Ղարսի 35 173
Մարտի 21 703	Մարտի 37 193	Ղարսի 35 120, 90, 99
Մարտի 25 266	Մարտի 38 206	Ղարսի 37 1156
Մարտի 38 271, 283	Մարտի 6 329, 1263	Ղարսի 41 174
Մարտի 39 267, 268, 280, 283	Մարտի 7 312, 316, 544, 1263	Ղարսի 42 110, 174
Մարտի 41 258, 264, 285	Մարտի 22 81	Ղարսի 43 174
Մարտի 61 270	Մարտի 30 267	Ղարսի 76-79 173
Մարտի 63 172	Մարտի 33 265, 267, 281	Ղարսի 80 235
Մարտի 64 99, 172, 1157	Մարտի 34 281	Ղարսի 7 90
Մարտի 24 264	Մարտի 38 268, 287	Ղարսի 8 315
Մարտի 25 299	Մարտի 39 268	Ղարսի 11 26, 155, 1258
Մարտի 46 113, 268, 55	Մարտի 14 235	Ղարսի 12 155
Մարտի 50 172, 272, 300	Մարտի 8 1291	Ղարսի 14 100, 194, 445, 447, 514
Մարտի 51, 52 172, 272	Մարտի 9 445	Ղարսի 22-24 90
Մարտի 54 294	Մարտի 27 176	Ղարսի 29 174
Մարտի 18 81	Մարտի 29 198, 66	Ղարսի 30 34
	Մարտի 30 120	Ղարսի 31-32 174
	Մարտի 37 228	Ղարսի 40 324
	Մարտի 1 238	Ղարսի 52 235
	Մարտի 32 234, 237, 247	Ղարսի 9 6 214

- Ղարկ. Գ 16-17 168
 Ղարկ. Գ 22 129, 279
 Ղարկ. Գ 23 671
 Ղարկ. Գ 4 256
 Ղարկ. Գ 9-10 261
 Ղարկ. Գ 18 55, 129
 Ղարկ. Գ 19 159
 Ղարկ. Գ 32 280
 Ղարկ. Գ 34 1291
 Ղարկ. Գ 44 103
 Ղարկ. Ե 13 160
 Ղարկ. Ե 22-23 175
 Ղարկ. Ե 36 228
 Ղարկ. Ե 37 228
 Ղարկ. Է 11-12 240
 Ղարկ. Է 13 240, 241
 Ղարկ. Է 14 160, 240, 241, 302
 Ղարկ. Է 15-16 240
 Ղարկ. Է 21-22 175
 Ղարկ. Ը 24 175
 Ղարկ. Ը 45 235
 Ղարկ. Ը 52 176
 Ղարկ. Ը 55 302
 Ղարկ. Թ 18 246
 Ղարկ. Թ 22 99
 Ղարկ. Թ 24 266
 Ղարկ. Թ 26 206
 Ղարկ. Թ 59 29
 Ղարկ. Ժ 3 121
 Ղարկ. Ժ 16 133, 193
 Ղարկ. Ժ 18 296
 Ղարկ. Ժ 21 711
 Ղարկ. Ժ 22 68, 176, 237, 269
 Ղարկ. Ժ 27 120
 Ղարկ. Ժ 30-37 516
 Ղարկ. Ժ 42 437
 Ղարկ. ԺԸ 9 594, 596
 Ղարկ. ԺԸ 19 170
 Ղարկ. ԺԸ 27 90
 Ղարկ. ԺԸ 31-32 1142
 Ղարկ. ԺԲ 6-9 169
 Ղարկ. ԺԲ 20-21 192
 Ղարկ. ԺԲ 32 37
 Ղարկ. ԺԲ 49 271
 Ղարկ. ԺԲ 50 268
 Ղարկ. ԺԲ 54 762
 Ղարկ. ԺԳ 27-28 193
 Ղարկ. ԺԳ 35 435
 Ղարկ. ԺԵ 7 194
 Ղարկ. ԺԷ 6 249
 Ղարկ. ԺԷ 32 266
 Ղարկ. ԺԷ 36-37 115
 Ղարկ. ԺԸ 31-33 265, 281
 Ղարկ. ԺԹ 23 595, 597
 Ղարկ. Ի 38 176
 Ղարկ. Ի 44 228
 Ղարկ. ԻԸ 25 375
 Ղարկ. ԻԲ 27 177
 Ղարկ. ԻԲ 40 264
 Ղարկ. ԻԲ 42 267, 268, 281, 283
 Ղարկ. ԻԲ 48 277
 Ղարկ. ԻԲ 66 177
 Ղարկ. ԻԲ 67-69 177, 206
 Ղարկ. ԻԳ 28 277
 Ղարկ. ԻԳ 29 238
 Ղարկ. ԻԳ 42 301, 302
 Ղարկ. ԻԳ 46 278, 305
 Ղարկ. ԻԴ 5-6 1251
 Ղարկ. ԻԴ 7 267, 269
 Ղարկ. ԻԴ 39 92, 141
 Ղարկ. ԻԴ 40 92
 Յվհ. Ա 1 130, 149, 153, 177, 179, 200, 543, 56
 Յվհ. Ա 2 130, 177
 Յվհ. Ա 3 78, 130, 153, 177, 200, 248, 1149
 Յվհ. Ա 9 178
 Յվհ. Ա 10 140, 178
 Յվհ. Ա 11 178
 Յվհ. Ա 12 184, 192
 Յվհ. Ա 13 167
 Յվհ. Ա 14 26, 32, 64, 92, 93, 103, 113, 124, 130, 161, 165, 178, 202, 214, 259, 295, 421, 543, 1155, 1211
 Յվհ. Ա 15 178, 179
 Յվհ. Ա 16 130, 178, 216
 Յվհ. Ա 18 66, 85, 1155
 Յվհ. Ա 19 173
 Յվհ. Ա 23 173
 Յվհ. Ա 29 224, 315
 Յվհ. Ա 30 179, 206
 Յվհ. Ա 32-34 179
 Յվհ. Ա 43 29
 Յվհ. Ա 45 29
 Յվհ. Բ 2-4 244
 Յվհ. Բ 7 244
 Յվհ. Բ 21 129, 99
 Յվհ. Բ 19 99, 129, 270, 286, 954
 Յվհ. Գ 2 169
 Յվհ. Գ 5 669
 Յվհ. Գ 8 81
 Յվհ. Գ 12 179
 Յվհ. Գ 13 141, 179, 85, 1157
 Յվհ. Գ 14 179, 303
 Յվհ. Գ 15 99, 164, 179, 303
 Յվհ. Գ 16 99, 128, 260, 420
 Յվհ. Գ 29 350
 Յվհ. Գ 31 201, 278
 Յվհ. Գ 34 216
 Յվհ. Գ 49 240
 Յվհ. Ե 17 27, 235
 Յվհ. Ե 19 103
 Յվհ. Ե 23 68
 Յվհ. Ե 45 1142
 Յվհ. Զ 5 246
 Յվհ. Զ 35 296, 422
 Յվհ. Զ 38 152, 267
 Յվհ. Զ 41 296, 324, 422
 Յվհ. Զ 42 140
 Յվհ. Զ 47 183
 Յվհ. Զ 48 296, 422
 Յվհ. Զ 50 296, 325
 Յվհ. Զ 51 132, 195, 422

- ԹՎԱՆՔ 52 132, 195, 325
 ԹՎԱՆՔ 54 113, 132
 ԹՎԱՆՔ 55 99, 132
 ԹՎԱՆՔ 56 99, 422
 ԹՎԱՆՔ 57 422
 ԹՎԱՆՔ 58 132, 219
 ԹՎԱՆՔ 59 132
 ԹՎԱՆՔ 64 219
 ԹՎԱՆԻ 20 296
 ԹՎԱՆԻ 37 80, 293, 296
 ԹՎԱՆԻ 38 80, 236, 296
 ԹՎԱՆԻ 39 80
 ԹՎԱՆԻ 42 157
 ԹՎԱՆԸ 12 80
 ԹՎԱՆԸ 16 84
 ԹՎԱՆԸ 28 262
 ԹՎԱՆԸ 29 84, 129
 ԹՎԱՆԸ 36 81
 ԹՎԱՆԸ 40 99, 115, 158
 ԹՎԱՆԸ 41 97
 ԹՎԱՆԸ 42 85, 201
 ԹՎԱՆԸ 46 149, 261
 ԹՎԱՆԸ 48 140, 296
 ԹՎԱՆԸ 56 77
 ԹՎԱՆԸ 58 99, 131, 160, 206
 ԹՎԱՆԹ 35 1213
 ԹՎԱՆԹ 36 203
 ԹՎԱՆԹ 37 203, 1213
 ԹՎԱՆԻ 20 115
 ԹՎԱՆԺ 10 99
 ԹՎԱՆԺ 11 266
 ԹՎԱՆԺ 14 261
 ԹՎԱՆԺ 15 99, 261
 ԹՎԱՆԺ 17 106, 261, 1251
 ԹՎԱՆԺ 18 103, 106, 114, 121, 152, 233, 261, 266, 270, 286, 304, 1251
 ԹՎԱՆԺ 30 199, 272, 54
 ԹՎԱՆԺ 33 141, 228, 34
 ԹՎԱՆԺ 35 215
 ԹՎԱՆԺ 36 140, 215, 250
 ԹՎԱՆԺ 38 129, 280, 85
 ԹՎԱՆԺՆ 11 232, 244, 245, 247
 ԹՎԱՆԺՆ 14 236, 244
 ԹՎԱՆԺՆ 25 99, 269, 292, 303
 ԹՎԱՆԺՆ 26 183
 ԹՎԱՆԺՆ 33 100
 ԹՎԱՆԺՆ 34 235, 244, 245, 247, 249, 296
 ԹՎԱՆԺՆ 39 244, 249
 ԹՎԱՆԺՆ 41-42 249, 272, 299
 ԹՎԱՆԺՆ 43 160, 244
 ԹՎԱՆԺՆ 44 244
 ԹՎԱՆԺՆ 47 298
 ԹՎԱՆԺՆ 50 262
 ԹՎԱՆԺԲ 13 180
 ԹՎԱՆԺԲ 23 180, 266
 ԹՎԱՆԺԲ 24 180
 ԹՎԱՆԺԲ 26 433
 ԹՎԱՆԺԲ 27 266, 283
 ԹՎԱՆԺԲ 28 299
 ԹՎԱՆԺԲ 32 303
 ԹՎԱՆԺԲ 35 327
 ԹՎԱՆԺԲ 49 75
 ԹՎԱՆԺԳ 18 265
 ԹՎԱՆԺԳ 21 703
 ԹՎԱՆԺԳ 27 277
 ԹՎԱՆԺԳ 31 266
 ԹՎԱՆԺԳ 1 183
 ԹՎԱՆԺԳ 6 57, 99, 200, 292, 1256
 ԹՎԱՆԺԳ 9 34, 54, 63, 153, 160, 199, 203, 224, 1213
 ԹՎԱՆԺԳ 10 75, 85, 129, 140, 199, 262, 1155, 1213
 ԹՎԱՆԺԳ 11 129, 140
 ԹՎԱՆԺԳ 19 544
 ԹՎԱՆԺԳ 23 197
 ԹՎԱՆԺԳ 24 75
 ԹՎԱՆԺԳ 26 54
 ԹՎԱՆԺԳ 28 54, 75, 422
 ԹՎԱՆԺԳ 30 251
 ԹՎԱՆԺԳՅ 31 1152
 ԹՎԱՆԺԵ 26 53, 67, 85
 ԹՎԱՆԺԵ 27 1155
 ԹՎԱՆԺԶ 5 1157
 ԹՎԱՆԺԶ 10 1157
 ԹՎԱՆԺԶ 13 66, 85
 ԹՎԱՆԺԶ 14 66, 67, 185, 1155
 ԹՎԱՆԺԶ 15 103, 247, 272, 1155
 ԹՎԱՆԺԶ 16 1157
 ԹՎԱՆԺԶ 25 158
 ԹՎԱՆԺԶ 28 34, 64, 85, 99, 201, 1157
 ԹՎԱՆԺԶ 32 129, 85
 ԹՎԱՆԺԶ 33 100, 296
 ԹՎԱՆԺԻ 1 299
 ԹՎԱՆԺԻ 3 29, 56
 ԹՎԱՆԺԻ 5 205, 266
 ԹՎԱՆԺԻ 6 81
 ԹՎԱՆԺԻ 10 247, 273
 ԹՎԱՆԺԻ 19 181
 ԹՎԱՆԺԻ 21 129, 351, 433
 ԹՎԱՆԺԻ 23 351
 ԹՎԱՆԺԻ 24 351
 ԹՎԱՆԺԸ 4 235, 277
 ԹՎԱՆԺԸ 5 277
 ԹՎԱՆԺԸ 7 277
 ԹՎԱՆԺԸ 23 91
 ԹՎԱՆԺԸ 37 277
 ԹՎԱՆԺԹ 6 304
 ԹՎԱՆԺԹ 27 277
 ԹՎԱՆԺԹ 37 108
 ԹՎԱՆԻ 17 55, 64, 220, 227
 ԹՎԱՆԻ 22 209
 ԹՎԱՆԻ 27 243
 ԹՎԱՆԻ 28 115, 94
 ԹՎԱՆԻ 30 181
 ԹՎԱՆԻ 31 32, 181
 ԹՎԱՆԻՆ 15-17 245
 ԳՆՔԻ 24 56
 ԳՆՔԻ 31 310
 ԳՆՔԻԺԳ 37 310

- Գործ. ԺԳ 36 421
 Գործ. Ը 1 263
 Գործ. Ը 7 234
 Գործ. Ը 11 108, 187
 Գործ. Բ 17 109, 202, 93
 Գործ. Բ 27 325
 Գործ. Բ 31 99, 149, 325, 1152
 Գործ. Բ 36 55
 Գործ. Գ 6 170
 Գործ. Ե 28 299
 Գործ. Է 49 140
 Գործ. Է 55 329
 Գործ. Ը 32 34
 Գործ. Ը 37 34
 Գործ. Թ 4 28
 Գործ. Թ 18 725
 Գործ. Ժ 38 210
 Գործ. ԺԳ 2 82
 Գործ. ԺԳ 4 82
 Գործ. ԺԳ 37 149
 Գործ. ԺԳ 25 288
 Գործ. ԺԷ 28 131
 Գործ. Ի 28 81, 131, 332, 81
 Գործ. ԻԸ 10-11 284
 Գործ. ԻԸ 25-26 83
 Հասմ. Ը 2 260
 Հասմ. Ը 3 95, 260
 Հասմ. Ը 7 514
 Հասմ. Ը 23 198
 Հասմ. Ը 25 198
 Հասմ. Բ 24 101
 Հասմ. Գ 8 286
 Հասմ. Գ 10 550
 Հասմ. Գ 28 68
 Հասմ. Ե 3 285
 Հասմ. Ե 6 262
 Հասմ. Ե 8 262
 Հասմ. Ե 10 19, 352, 544
 Հասմ. Ե 12 100, 162, 192
 Հասմ. Ե 13 162
 Հասմ. Ե 14 162, 251, 258, 291
 Հասմ. Ե 15-16 162
 Հասմ. Ե 17 162, 251
 Հասմ. Ե 18-21 162
 Հասմ. Զ 3 208, 216, 291, 318, 1150, 1151
 Հասմ. Զ 4 216, 670
 Հասմ. Զ 5 670
 Հասմ. Զ 6 228
 Հասմ. Զ 8 229
 Հասմ. Զ 16 258
 Հասմ. Է 25 291
 Հասմ. Ը 17 229, 351
 Հասմ. Ը 2 104, 81
 Հասմ. Ը 3 149, 205, 227, 228, 233, 545
 Հասմ. Ը 9 64
 Հասմ. Ը 26 264
 Հասմ. Ը 29 80, 130, 131, 217
 Հասմ. Ը 30 849
 Հասմ. Ը 32 545
 Հասմ. Թ 4 206
 Հասմ. Թ 5 11, 19, 32, 57, 94, 115, 121, 132, 146, 206, 292, 1149
 Հասմ. Ժ 4 261
 Հասմ. Ժ 6-8 186, 208
 Հասմ. Ժ 9-10 186, 711
 Հասմ. ԺԸ 33-36 513
 Հասմ. ԺԲ 19 595, 597
 Հասմ. ԺԳ 3-4 258
 Հասմ. ԺԳ 7 186
 Հասմ. ԺԳ 8 176, 186
 Հասմ. ԺԳ 9 186, 422
 Հասմ. ԺԳ 17 256
 Հասմ. ԺԵ 30 36
 Ե կոր. Ը 9 514
 Ե կոր. Ը 18 88
 Ե կոր. Ը 23 289
 Ե կոր. Ը 24 74, 127, 149, 279
 Ե կոր. Ը 25 272
 Ե կոր. Ը 30 74
 Ե կոր. Բ 2 32
 Ե կոր. Բ 5 84, 85
 Ե կոր. Բ 8 128, 164, 19, 273, 420, 545
 Ե կոր. Գ 16 215
 Ե կոր. Գ 7 188
 Ե կոր. Զ 18 550
 Ե կոր. Զ 20 183
 Ե կոր. Է 10 292
 Ե կոր. Է 23 183
 Ե կոր. Է 40 292
 Ե կոր. Ը 6 11, 27, 59, 70, 120, 146, 162, 195, 422
 Ե կոր. Ժ 2 317
 Ե կոր. Ժ 4 187, 204
 Ե կոր. Ժ 13 514
 Ե կոր. ԺԸ 7 80
 Ե կոր. ԺԸ 26 318
 Ե կոր. ԺԸ 27-28 422
 Ե կոր. ԺԸ 29 422, 549
 Ե կոր. ԺԸ 30 422
 Ե կոր. ԺԲ 3 120
 Ե կոր. ԺԲ 4 105
 Ե կոր. ԺԲ 11 105
 Ե կոր. ԺԲ 13 80
 Ե կոր. ԺԲ 31 328
 Ե կոր. ԺԳ 10-12 1142
 Ե կոր. ԺԵ 3 93
 Ե կոր. ԺԵ 12 243
 Ե կոր. ԺԵ 13-14 1142
 Ե կոր. ԺԵ 20 219
 Ե կոր. ԺԵ 21 146
 Ե կոր. ԺԵ 32 101
 Ե կոր. ԺԵ 45 146, 149, 159
 Ե կոր. ԺԵ 47 146, 149, 163, 98
 Ե կոր. ԺԵ 50 222
 Ե կոր. ԺԵ 53 91
 Ե կոր. ԺԵ 55 1140
 Ե կոր. ԺԶ 23-24 36
 Ե կոր. ԺԵ 21 11
 Բ կոր. Ը 4 514
 Բ կոր. Ը 21-22 79
 Բ կոր. Գ 17 81
 Բ կոր. Գ 4 32, 209, 327
 Բ կոր. Ե 16 187

Բ Կոթ. Ե 17 56	Գաղ. Ե 21 132	Կաղ. Ը 19-20 191
Բ Կոթ. Ե 21 149, 164, 204, 251, 265	Գաղ. Ե 22 80	Կաղ. Ը 22 162
Բ Կոթ. Զ 14-15 196	Գաղ. Զ 14 549	Կաղ. Ը 26 711
Բ Կոթ. Զ 16 1155, 215	Գաղ. Զ 17 229	Կաղ. Բ 9 151
Բ Կոթ. Է 10 280	Եփե. Ը 13 36	Կաղ. Բ 12 318
Բ Կոթ. Ը 9 132, 151, 159, 179, 187	Եփե. Ը 17 55	Կաղ. Գ 1 101
Բ Կոթ. Թ 14 10	Եփե. Ը 3 36, 1288	Կաղ. Գ 2 255
Բ Կոթ. Ժ 5 435	Եփե. Ը 7 131, 221	Կաղ. Գ 3 351, 1259
Բ Կոթ. ԺԸ 25 514	Եփե. Ը 23 216	Կաղ. Գ 4 351
Բ Կոթ. ԺԳ 1 146	Եփե. Բ 3 213	Կաղ. Գ 5 1259
Բ Կոթ. ԺԳ 3 292	Եփե. Բ 14 80	Կաղ. Գ 9-10 228
Բ Կոթ. ԺԳ 11 516	Եփե. Բ 20-21 130	Կաղ. Գ 11 31
Բ Տեմ. Ը 10 291	Եփե. Գ 17 128	Ը Թեմ. Գ 15 242
Բ Տեմ. Բ 12 351	Եփե. Գ 5 189, 208	Ը Թեմ. Ե 19 80
Բ Տեմ. Բ 19 328	Եփե. Գ 6-10 189	Ը Տեմ. Բ 4 154
Բ Տեմ. Գ 1 101	Եփե. Գ 10 1157	Ը Տեմ. Բ 5 196, 260, 544
Գ Կոթ. * Բ 16-17 874	Եփե. Գ 30 79	Ը Տեմ. Բ 6 196
Գաղ. Ը 1 188, 228	Եփե. Ե 2 217	Ը Տեմ. Գ 16 211
Գաղ. Ը 6 14	Եփե. Ե 30 130	Ը Տեմ. Գ 16 211
Գաղ. Ը 8 14, 42, 124	Փլաղ. Բ 5 190, 294	Ը Տեմ. Ե 24 724
Գաղ. Ը 9 42	Փլաղ. Բ 6 35, 75, 158, 162, 190, 195, 200, 201, 207, 213, 219, 294, 422, 1211	Ը Տեմ. Զ 14 1211
Գաղ. Ը 10 71	Փլաղ. Բ 7 35, 93, 124, 151, 158, 162, 190, 195, 200, 201, 203, 205, 213, 219, 270, 294, 304	Ը Տեմ. Զ 15 1159
Գաղ. Ը 16 109	Փլաղ. Բ 8 35, 162, 164, 180, 190, 195, 201, 207, 213, 219, 303, 304	Ը Տեմ. Զ 16 34, 543, 544, 1159
Գաղ. Ը 22 317	Փլաղ. Բ 9 164, 190	Տեղ. Բ 11 206, 315
Գաղ. Բ 16 192	Փլաղ. Բ 10 125, 164, 190, 215, 292, 303, 1157	Տեղ. Բ 12 206
Գաղ. Բ 20 229	Փլաղ. Բ 11 164, 190, 215, 292, 303, 1157	Տեղ. Բ 13 55, 57, 132, 206
Գաղ. Գ 2 68	Փլաղ. Գ 2 331	Տեղ. Գ 4-6 36
Գաղ. Գ 8 121	Փլաղ. Գ 21 290	Տեղ. Գ 8 192
Գաղ. Գ 13 164, 92	Կաղ. Ը 12-13 191	Եբր. Ը 1 63, 158, 191
Գաղ. Գ 20 544	Կաղ. Ը 14 32, 160, 191	Եբր. Ը 2 34, 95, 121, 131, 158, 159, 191
Գաղ. Գ 27 132, 228	Կաղ. Ը 15 56, 191, 207	Եբր. Ը 3 74, 131, 140, 160, 188, 200, 236
Գաղ. Գ 3 189	Կաղ. Ը 16 57, 153, 191, 207, 302	Եբր. Ը 4 188
Գաղ. Գ 4 26, 151, 163, 164, 189, 195, 225, 1213	Կաղ. Ը 17 191, 207	Եբր. Ը 6 217
Գաղ. Գ 5 151, 163, 189, 225	Կաղ. Ը 18 56, 191, 207, 219	Եբր. Ը 7 82
Գաղ. Գ 6 151, 189, 220		Եբր. Ը 8 131
Գաղ. Գ 9 187, 25		Եբր. Ը 9 162, 163
Գաղ. Գ 18 327		Եբր. Բ 1 164
Գաղ. Ե 16 132		Եբր. Բ 7 164
		Եբր. Բ 9 207, 34
		Եբր. Բ 14 194, 211
		Եբր. Բ 15 194

* պարականոն

- Եբր․ Բ 16 90, 196
 Եբր․ Բ 17 90, 217, 306
 Եբր․ Գ 1 204, 217
 Եբր․ Գ 2 204
 Եբր․ Գ 5-6 128, 131
 Եբր․ Գ 12 269
 Եբր․ Գ 13 246, 269
 Եբր․ Զ 20 229
 Եբր․ Է 1-3 229
 Եբր․ Է 14 676
 Եբր․ Է 26 204
 Եբր․ Ը 1 205
 Եբր․ Ը 5 349
 Եբր․ Ը 13 1267
 Եբր․ Թ 10 349
 Եբր․ Թ 11 349
 Եբր․ Թ 12 349
 Եբր․ Թ 21 33
 Եբր․ Թ 23 349
 Եբր․ Թ 24 349
 Եբր․ Ժ 1 349
 Եբր․ Ժ 9-10 683
 Եբր․ Ժ 14 218
 Եբր․ ԺԸ 2 95
 Եբր․ ԺԸ 28 276
 Եբր․ ԺԸ 39-40 95
 Եբր․ ԺԲ 6 515
 Եբր․ ԺԲ 18 349
 Եբր․ ԺԲ 22 349, 515
 Եբր․ ԺԲ 23 515
 Եբր․ ԺԳ 4 549
 Եբր․ ԺԳ 7 328
 Եբր․ ԺԳ 8 90, 115, 121, 160
 Յուդ․ Ը 16-17 181
 Յուդ․ Գ 7 181
 Ը Պեդ․ Ը 1-2 182
 Ը Պեդ․ Ը 3-4 182
 Ը Պեդ․ Ը 10-11 182
 Ը Պեդ․ Ը 12 194
 Ը Պեդ․ Ը 18-19 183
 Ը Պեդ․ Ը 21 183
 Ը Պեդ․ Ը 23 149
 Ը Պեդ․ Բ 9 132
 Ը Պեդ․ Բ 22 149, 204, 304, 1292
 Ը Պեդ․ Բ 24 33, 320, 515
 Ը Պեդ․ Գ 15 1153
 Ը Պեդ․ Գ 18 119, 182
 Ը Պեդ․ Գ 19 91, 182
 Ը Պեդ․ Գ 20 31, 91, 182
 Ը Պեդ․ Գ 1 183
 Բ Պեդ․ Ը 17 95
 Բ Պեդ․ Բ 1 183
 Բ Պեդ․ Բ 10 1141
 Բ Պեդ․ Գ 9 154
 Ը Յուդ․ Ը 1 121, 131, 32, 543
 Ը Յուդ․ Ը 1 152, 543
 Ը Յուդ․ Ը 2 34, 140, 152, 543
 Ը Յուդ․ Ը 5 25, 80
 Ը Յուդ․ Ը 7 544
 Ը Յուդ․ Բ 18 120
 Ը Յուդ․ Բ 22 120
 Ը Յուդ․ Գ 23 183
 Ը Յուդ․ Գ 2 184
 Ը Յուդ․ Գ 3 184, 260
 Ը Յուդ․ Գ 12 543
 Ը Յուդ․ Գ 14-15 184
 Ը Յուդ․ Գ 18 280
 Ը Յուդ․ Ե 1 184, 260
 Ը Յուդ․ Ե 5-8 184
 Ը Յուդ․ Ե 6-7 184, 163, 544
 Ը Յուդ․ Ե 8 184, 544
 Ը Յուդ․ Ե 9 185, 544
 Ը Յուդ․ Ե 15 120
 Ը Յուդ․ Ե 20 11, 1213, 132, 146
 Ը Յուդ․ Ե 20 152, 185, 57
 Յայր․ Գ 18 515
 Յայր․ Է 17 194
 Յայր․ ԺԳ 7 1246

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՑԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ա

- ԱԲԻՍԱՑԻՔ 914
- ԱԳՌԱԻԱՑ ՔԱՐ 444
- ԱԴՐԻԱԿԱՆ ԾՈՎ 776
- ԱԶԱՏ ԼԵԱՌՆ 457
- ԱԹԷՆՔ 545, 906
- ԱԼՈՒՆԻՔ 578. տե՛ս ՊԱԼՈՒՆԻՔ
- ԱԽՈՐԻԵԱՆ 618. տե՛ս ԱԽՈՐԻԵԱՆ
- ԱԽՈՐԻԵԱՆ 618 (տե՛ս նաև ԱԽՈՐԻԵԱՆ)
- ԱԿԱՍՏԱՆ 414
- ԱԿԱՐՆԷԱ 907
- ԱԿԻՏԱՆԱՑԻՔ 1018 (տե՛ս նաև ԱԿԻՏԱՆԱՑԻՔ)
- ԱԿԻՂԷԻԱ 928
- ԱԿԻՏԱՆԱՑԻՔ 906, 910 (տե՛ս նաև ԱԿԻՏԱՆԱՑԻՔ)
- ԱԿՈՂԱ 634
- ԱՀՄԱՏԱՆ 491, 507, 812
- ԱՀՄԱՏԵԱՆ ԸԱՀԱՍՏԱՆ 508
- ԱՂԱՄՈՍԱՆԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաև ԱՆԱՑԻՔ)
- ԱՂԱՆՔ 906
- ԱՂԲԱԹԱՆԻՔ 3
- ԱՂԵԱՑ ԳԱԻԱՌ 867. տե՛ս ԴԱՐԱՆԱՂԵԱՑ ԳԱԻԱՌ
- ԱՂԵԿԱՌՆԱՍ 321. տե՛ս ԱՂԻԿԱՌՆԱՍ
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ 504, 634, 776. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ 628 (տե՛ս նաև ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ)
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ 138, 224, 234, 292, 300-301, 330, 420, 469, 504, 675, 680, 921-922, 929, 935, 937, 942, 944-945, 947-948, 950, 952-954, 956, 958, 960, 967. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ
1. նախագ 771
2. քաղաք 541-542, 560, 1212. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԵԻ 921, 937. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ 47, 87, 119-120, 126-127, 137-138, 198, 223-224, 232, 234, 245-246, 264, 292, 300-301, 306, 313, 330, 412, 414, 420-422, 447, 469, 504, 518, 523, 530, 541-542, 545, 559-560, 594, 597, 634, 675, 680, 776, 842, 856, 868, 880, 921-922, 929-930, 935, 937, 942, 944-945, 947-948, 950, 952-954, 956, 958, 960, 967, 988, 1008, 1212, 1228, 1278 (տե՛ս նաև ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԵԻ, ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ, ԱՂԵԿՍԱՆԴՐԻԱ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ)
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ 504, 842. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 541. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐԻԱ 518, 856, 868. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ 47, 87, 119-120, 126, 198, 223, 232, 246, 264, 313, 412, 414, 880, 1008. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 127, 245, 306, 988. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ 47, 447, 1008, 1228, 1278. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԹԱՄԱՐ 527, 555, 558, 561
- ԱՂԻ 520
- ԱՂԻ ԾՈՎ 1122
- ԱՂԻԿԱՌՆԱՍ 321, 960 (տե՛ս նաև ԱՂԵԿԱՌՆԱՍ)
- ԱՂԻՈՎԻՏ 520, 531, 558 (տե՛ս նաև ԱՂՈՎԻՏ)
- ԱՂԶՆԻՔ 472, 974, 1034, 1043
- ԱՂՈՎԻՏ 520. տե՛ս ԱՂԻՈՎԻՏ
- ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԴՈՒՌ 480
- ԱՂՈՒԱՆՔ 3-5, 13, 19-21, 142, 144, 148, 346, 337, 346-348, 355, 357, 361, 363-364, 367, 371-373, 375, 379-380, 382, 388, 396-397, 400-402, 408, 414, 469, 472, 489, 519, 533, 537-538, 542, 555-556, 558, 562-564, 581-583, 795-797, 799, 801-803, 806, 809-813, 815-818, 820-

- 822, 824, 832, 836, 838-839, 844, 847-848, 853, 855, 858, 861-865, 867-870, 890-892, 894, 901, 906-907, 910, 969, 1274-1275, 1277, 1284 (տե՛ս նաեւ ԱՂԻԱՆՔ)
- ԱՂՅԻՑ ԱԻԱՆ 338, 508 (տե՛ս նաեւ ԱՂՅՔ)
- ԱՂՅՔ 45 (տե՛ս նաեւ ԱՂՅԻՑ ԱԻԱՆ)
- ԱՂԻԱՆՔ 910. տե՛ս ԱՂՈՒԱՆՔ
- ԱՄԱԶՈՆԻԱ 907 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱԶՈՆՔ)
- ԱՄԱԶՈՆՔ 906 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱԶՈՆԻԱ)
- ԱՄԱԹՈՒՍԵՑԻՔ 907
- ԱՄԱՂ 496
- ԱՄԱՍԻԱ 634
- ԱՄԱՐԱՍ 1, 3, 21, 37, 845
- ԱՄԱՔՍԻՍԱՅԻՔ 911
- ԱՄԻԹ 508
- ԱՄԻՍՈՍ 911
- ԱՄՈԳԻՒՂԱՑԻՔ 911
- ԱՄՈՆԱՑԻՔ 915. տե՛ս ԱՄՈՎՆԱՑԻՔ
- ԱՄՈՎՆԱՑԻՔ 908, 915 (տե՛ս նաեւ ԱՄՈՆԱՑԻՔ)
- ԱՄՈՎՐԻԱՑԻՔ 907, 910 (տե՛ս նաեւ ԱՄՈՎՐՆԱՑԻՔ)
- ԱՄՈՎՐՆԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԱՄՈՎՐԻԱՑԻՔ ԱՅԻՍ 945
- ԱՅԼԱՄՈՒՆԻՔ 1276. տե՛ս ԱՐԾԱՄՈՒՆԻՔ ԱՅԾԻՑ ԲԵՐԴ 1090
- ԱՅԾՍԱՆ 1023, 1109 (տե՛ս նաեւ ԱՅԾՍԱՆ, ՅԵՏԱՆԳ, ՅԵՏՍԱՆԳ, ՅԵՏՍԱՆԿ)
- ԱՅԾՍԱՆ 1109. տե՛ս ԱՅԾՍԱՆ
- ԱՅՐԱՐԱԴ 456
- ԱՅՐԱՐԱՏ 505, 509-510, 519, 531, 533, 537-538, 555, 867 (տե՛ս նաեւ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ, ԱՐԱՅՐԱՏ, ԱՐԱՅՐԵԱՏ)
- ԱՅՐԱՐԱՏԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ 831. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ
- ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ 538, 820, 822, 826, 831, 866-867, 990, 1003 (տե՛ս նաեւ ԱՅՐԱՐԱՏ, ԱՅՐԱՐԱՏԱԿԱՆ, ԱՐԱՅՐԱՏԱՆ, ԱՐԱՅՐԱՏԵԱՆ, ԱՐԱՏԵԱՆ, ԱՐԱՐԱԴԵԱՆ, ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ, ԱՐԱՐԱԴԵԱՆ)
- ԱՆԱՆԻԱ 589, 593 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱՆՔ, ԱՆԷՆԻՑ, ԱՆԻ)
- ԱՆԱՆՔ 589, 626. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ
- ԱՆԱՊԱՏ 809, 1279
- ԱՆԱՐԻՔ 411, 827
- ԱՆԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԱՂԱՄՈՍԱՆԱՑԻՔ
- ԱՆԳԵՂ 507
- ԱՆԳԵՂ ՏՈՒՆ 457, 1008, 1010-1014, 1016, 1024, 1035, 1039-1041 (տե՛ս նաեւ ԱՆԿԵՂ ՏՈՒՆ, ԱՆԿԻՒՂ ՏՈՒՆ)
- ԱՆԳՂ 506-507. տե՛ս նաեւ ԱՆԿՂ
- ԱՆԳՆԻՍ 1116. տե՛ս ԱՆԿՆԻՍ
- ԱՆԳՈՒՐԻԱ 1279 (տե՛ս նաեւ ԳԱՂԱՏԻԱ)
- ԱՆԳՐԻԱ 634
- ԱՆԴԱԿ 1051, 1086, 1095 (տե՛ս նաեւ ԱՆՏԱՔ)
- ԱՆԴԻՈՔ 313, 377, 963. տե՛ս ԱՆՏԻՈՔ
- ԱՆԴՐՈՍ 911
- ԱՆԴԻՈՔ 122. տե՛ս ԱՆՏԻՈՔ
- ԱՆԷՆԻՑ 626. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ
- ԱՆԹԻԼԻԱՍ 46, 421
- ԱՆԹԻՄԷ 300
- ԱՆԻ 589. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ
- ԱՆԾԱՆԱԻԹ 776
- ԱՆԿԵՂ ՏՈՒՆ 1024, 1041. տե՛ս ԱՆԳԵՂ ՏՈՒՆ
- ԱՆԿԻՒՂ ՏՈՒՆ 1008. տե՛ս ԱՆԳԵՂ ՏՈՒՆ
- ԱՆԿԻՒՐԱ 953
- ԱՆԿՂ 473, 506. տե՛ս ԱՆԳՂ
- ԱՆԿՆԻՍ 1116. տե՛ս ՆԵՐՔԻՆ (կամ ՎԵՐԻՆ) ԱՆԿՆԻՍ, նաեւ՝ ԱՆԳՆԻՍ
- ԱՆՋԱԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ 443, 578, 1123 (տե՛ս նաեւ ԱՆՋԵԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ)
- ԱՆՋԱԻԵԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ 1010. տե՛ս ԱՆՋԵԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ
- ԱՆՋԵԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ 337, 342, 427, 578, 1010 (տե՛ս նաեւ ԱՆՋԱԻԵԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ, ԱՆՋԱԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ)
- ԱՆՋԵԻԱՑԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276. տե՛ս ՍՈՒՐԲ ԱՆԱՆԻԱ
- ԱՆՅՈՒԾՆ ԲԵՐԴ 394
- ԱՆՈՍԱՑԻՔ 934
- ԱՆՋԱՏՈՔ. տե՛ս ՎԵՀ ԱՆՋԱՏՈՔ ԽՈՍՐՈՎ
- ԱՆՏԱՔ 1086. տե՛ս ԱՆԴԱԿ

- ԱՆՏԻՈՔ 122, 313, 377, 457-458, 472, 504, 508-509, 511, 545, 594, 597, 935, 937, 942, 944, 947, 950, 953, 963-964, 966, 1008, 1139, 1212 (տե՛ս նաև ԱՆԴԻՈՔ, ԱՆԴԻՈՔ, ԱՆՏԻՈՔ-ՔԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԱՆՔ)
- ԱՆՏԻՈՔԱՑԻՔ 511, 937-938, 940, 953, 963
- ԱՆՏԻՈՔԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 548 (տե՛ս նաև ԱՆՏԻՈՔ)
- ԱՇԱԿՈՒՆԻ ԴՈՒՌՆ 1021. տե՛ս ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ ԴՈՒՌՆ
- ԱՇԱՄՈՒՆԻՔ 1276. տե՛ս ԱՐՇԱՄՈՒՆԻՔ
- ԱՇՄՈՒՆԻՔ 578, 1115 (տե՛ս նաև ԱՇՄՈՒՆԻՔ)
- ԱՇՄՈՒՆԻՔ 578. տե՛ս ԱՇՄՈՒՆԻՔ
- ԱՇՆԱԿ 562
- ԱՇՏԱՐԱԿ 347
- ԱՇՏԵՆԻՑ 1013. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆՍ
- ԱՇՏԻՇԱՏ 996, 1009, 1016, 1019, 1025, 1124
- ԱՇՏԻՑ 1031
- ԱՇՏԻՑ ՎԱՆՔ 1124
- ԱՊԱՀՈՒՆԻՔ 21, 338, 499, 520, 1011, 1030, 1034, 1043, 1072-1073, 1076, 1080, 1102, 1108-1109, 1122
- ԱՊԽԱԶՔ 910
- ԱՊՈՒՂԷՍԱՑԻՔ 911
- ԱՊՐ ՇԱՀՐ 468, 500 (տե՛ս նաև ԱՊՐ ՇԱՀՐ-ՏՈՍ)
- ԱՊՐ ՇԱՀՐՏՈՍ 500. տե՛ս ԱՊՐ ՇԱՀՐ
- ԱՌԱՂՍ 1071
- ԱՌ[Ա]Ն 338
- ԱՌԱՆՁՆԱԿ. տե՛ս ՈՒՏԻ ԱՌԱՆՁՆԱԿ
- ԱՌԱՍՏԻ 508
- ԱՌԱԻԵԼ ԱՆՏԻՈՔ 377
- ԱՌԵՍՏԱԻԱՆ 478, 486 (տե՛ս նաև ԱՌՈՒԵՍՏԱԻԱՆ)
- ԱՌԷԱՑԻՔ 907
- ԱՌԻՆՉՍ 1084
- ԱՌՆԱՅ 342
- ԱՌՈՒԵՍՏԱԻԱՆ 478. տե՛ս ԱՌԵՍՏԱԻԱՆ
- ԱՍԵՆԱՑԻՔ 907
- ԱՍԻԱ 907, 933
- ԱՍԻԱՆԱՑԻՔ 911 (տե՛ս նաև ԱՍԻՆԱՑԻՔ)
- ԱՍԻԱՍԱՆ 458
- ԱՍԻՆԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԱՍԻԱՆԱՑԻՔ
- ԱՍԿԱՐԱԻՆ 564 (տե՛ս նաև ԱՍԿԱՐՈՆ)
- ԱՍԿԱՐՈՆ 564. տե՛ս ԱՍԿԱՐԱԻՆ
- ԱՍՈՐԱՍՏԱՆ 801. տե՛ս ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ
- ԱՍՈՐԵՆ 537
- ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ 392, 413, 458, 477, 485, 494, 496, 507, 509-511, 531-532, 541-542, 560, 563-564, 801, 809, 829, 909 (տե՛ս նաև ԱՍՈՐԱՍՏԱՆ)
- ԱՍՈՐԵՍՏԱՆԵԱՅՔ 378, 383, 453, 456, 521, 524, 526, 537, 543, 810, 822, 830, 908-910, 918, 933, 981
- ԱՍՈՐԻՔ 126, 143, 456, 458-459, 462, 469, 478-480, 490, 496, 504, 507-508, 525, 554, 564, 700, 757, 772-773, 779, 822, 908-911, 918, 951, 974, 992, 934-935, 966-967, 974, 976, 981, 999-1001, 1003, 1008, 1093, 1124-1125, 1279, 1299
- ԱՍՈՒՐԻԱՂԷ 13. տե՛ս ՍԱՍՈՒՐԻԱՂ
- ԱՍՊԱՀԱՆ 500
- ԱՍՊԻԱՅ 721, 753 (տե՛ս նաև ԱՍՊԻՍ)
- ԱՍՊԻՍ 753. տե՛ս ԱՍՊԻԱՅ
- ԱՍՊՂԱՏԻՏԷՍ 720 (տե՛ս նաև ԱՍՓԱԼԴԷՍ, ԱՍՓԱՏԷՍ)
- ԱՍՊՏՈՐԱՑԻՔ 911 (տե՛ս նաև ԿԱՂԻԿԵՑԻՔ)
- ԱՍՏԵՂՆ ԲԼՈՒՐ 803-804. տե՛ս ԱՍՏԵՂԱԲԼՈՒՐ
- ԱՍՏԵՂԱԲԼՈՒՐ 806 (տե՛ս նաև ԱՍՏԵՂ ԲԼՈՒՐ)
- ԱՍՏԵՂԱԻԱՆՍ 1057, 1066. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆՍ
- ԱՍՏԵՂԱԻՆՍ 1057, 1109. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆՍ
- ԱՍՏԵՂՈՒՆՍ 1057, 1066, 1109. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆՍ
- ԱՍՏԵՂՕՆ 1066. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆՍ
- ԱՍՏԵՐՄԻԻՂ 13. տե՛ս ՏՍԵՐՄԻՂ
- ԱՍՏԻՊԱՂԵԱ 908
- ԱՍՏՂԱԲԵՐԴ 1124
- ԱՍՏՂԱԻՆԻՑ ԲԵՐԴ 1023 (տե՛ս նաև ԱՍՏՂԱԻՆ[Ս], ԱՍՏՂՈՆԻՑ)
- ԱՍՏՂԱԻՆՍ 1013, 1057, 1066, 1109 (տե՛ս - նաև ԱՇՏԵՆԻՑ, ԱՍՏԵՂԱԻԱՆՍ, ԱՍՏԵՆԵՆԻՑ)

ՂԱԻՆՍ, ԱՍՏԵՂՈՒՆՍ, ԱՍՏԵՂՕՆ, ԱՍՏՂԱԻՆԻՑ ԲԵՐԴ)	ԱՐԱՅՐԵԱՏ 519. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏ
ԱՍՏՂՈՆԻՑ 1023. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆԻՑ ԲԵՐԴ	ԱՐԱՍՊ 480. տե՛ս ԶԱՐԱՍՊ
ԱՍՓԱԼԴԷՍ 720, 753 (տե՛ս նաեւ ԱՍՊՂԱՏԻՏԷՍ)	ԱՐԱՏԵԱՆ 990. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ
ԱՍՓԱՏԷՍ 720. տե՛ս ԱՍՊՂԱՏԻՏԷՍ	ԱՐԱՐԱԴԱՅ ԵՐԿԻՐ 454-455
ԱՏԻԱԿԱՆ 845 (տե՛ս նաեւ ԱՏՏԻԿԵԱՆ, ԱՏՏԻԿԷ)	ԱՐԱՐԱԴԵԱՆ 990. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ
ԱՏԼԱՍ 776. տե՛ս ԱՏՂԱՍ	ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ 866, 990, 993 (տե՛ս - նաեւ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ)
ԱՏՂԱՍ 776, 912-913 (տե՛ս նաեւ ԱՏԼԱՍ)	ԱՐԱՐԴԵԱՆ 1003. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ
ԱՏՏԻԿԵԱՆ 845. տե՛ս ԱՏԻԱԿԱՆ	ԱՐԲՈՒՍԱՑԻՔ 911
ԱՏՏԻԿԷ 907 (տե՛ս նաեւ ԱՏԻԱԿԱՆ)	ԱՐԲՈՔ 227
ԱՏՐԻԿԼԻՆ 617. տե՛ս ՏՐԻԿԼԻՆ	ԱՐԴԱԿ 1051 (տե՛ս նաեւ ՆԱՐԴԱԿ, ՍԱԴԱԿ)
ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ 379, 382, 469, 471 477, 479, 485, 488, 506, 519-521, 524-526, 530, 537, 554, 564, 813, 815, 822, 834, 907	ԱՐԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 339, 385, 411, 480, 1084 (տե՛ս նաեւ ԱՐԻՔ)
ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԻՒՆ 973	ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ
ԱՐԱԲԱՑԻՔ 753, 909-911, 936, 942	1. ԾՈՎ 398
ԱՐԱԲԱՑԻՔ ԱՌԱՋԻՆՔ 909	2. ՀԱՅԱՍՏԱՆ 347
ԱՐԱԲԱՑԻՔ ՓԱՌԱԻՈՐՔ 911	ԱՐԵԻԵԼԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 801, 816-818, 821, 832-833, 844, 851, 864 (տե՛ս նաեւ ԱՐԵԻԵԼԻՑ ԱՇԽԱՐՀ)
ԱՐԱԲԻԱ 527, 529, 686	ԱՐԵԻԵԼԻՑ
ԱՐԱԲԻԱ ԱՌԱՋԻՆՔ 909	1. ԱՇԽԱՐՀ 377, 411, 496, 541, 799, 828-833, 837, 847, 859 (տե՛ս նաեւ ԱՐԵԻԵԼԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ, ԱՐԵԻԷԼԻՑ)
ԱՐԱԲԻԱ ՓԱՌԱԻՈՐ 909, 911	2. ԾՈՎ 388, 398
ԱՐԱԲԼՈՒՐ 1031. տե՛ս ԱՐԵԻՈՑ ԲԼՈՒՐ	ԱՐԵԻԵԼՔ 478, 487, 499, 824
ԱՐԱԳԱԾ 457, 510	ԱՐԵԻՄՏԻՑ
ԱՐԱԳԱԾՈՏՆ 45, 1241	1. ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ 534
ԱՐԱԴԱՑԻՔ 909	2. ԾՈՎ 386, 458, 469, 532, 908
ԱՐԱԾԱՅՆԻ 1028. տե՛ս ԱՐԱԾԱՆԻ	ԱՐԵԻՈՑ ԲԼՈՒՐ 1031 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱԲԼՈՒՐ, ԱՐԵԻՈՒ ԲԼՈՒՐ)
ԱՐԱԾԱՆԻ 905-506, 912, 1028, 1077, 1082, 1093, 1108, 1111-1112 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱԾԱՅՆԻ, ԱՐԱԾՆԻ, ԱՐԾԱՆԻ, ԱՐԾՆԻ)	ԱՐԵԻՈՒ ԲԼՈՒՐ 1031. տե՛ս ԱՐԵԻՈՑ ԲԼՈՒՐ
ԱՐԱԾՆԻ 1028, 1077, 1082, 1093, 1108, 1111-1112. տե՛ս ԱՐԱԾԱՆԻ	ԱՐԶՆԻ 332
ԱՐԱՂԱՑԻՔ 907	ԱՐԻԱՆԱՑԻՔ 909
ԱՐԱՄԱՑԻՔ 909	ԱՐԻՍՊԱԳՈՍ 50
ԱՐԱՄՈՒՆՔ 338	ԱՐԻՔ 827 (տե՛ս նաեւ ԱՐԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
ԱՐԱՅԻ ԴԱՇՏ 457	ԱՐԾԱՆԻ 1077. տե՛ս ԱՐԱԾԱՆԻ
ԱՐԱՅՐԱՏ 555. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏ	ԱՐԾԱՓՔ 338, 537-538
ԱՐԱՅՐԱՏԱՆ 538. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ	ԱՐԾՆԻ 1077, 1082, 1093, 1108, 1111-1112. տե՛ս ԱՐԱԾԱՆԻ
ԱՐԱՅՐԱՏԵԱՆ 866. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ	

ԱՐԾՈՒԻՒՍ ԲԵՐԴ 1090 (տե՛ս նաեւ ԱՅԾԻՑ ԲԵՐԴ, ԱՐԾՐՈՒՆԻՍ)	ԱՐՑԱԽԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ 357, 403, 803, 839 (տե՛ս նաեւ ԱՐՑԱԽ, ԱՐՑԱԽՈՒՆԵԱՑ ԳԱԻԱՌ, ԱՐՑԱԿԱՆ)
ԱՐԾՈՒԻՒՔ 1016	
ԱՐԾՈՒՆԻՍ 1092. տե՛ս ԱՐԾՐՈՒՆԻՍ	ԱՐՑԱԽՈՒՆԵԱՑ ԳԱԻԱՌ 858 (տե՛ս նաեւ ԱՐՑԱԽԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ)
ԱՐԾՐՈՒՆԻՍ 1092 (տե՛ս նաեւ ԱՐԾՈՒԻՍ ԲԵՐԴ, ԱՐԾՈՒՆԻՍ)	ԱՐՑԱԿԱՆ 357. տե՛ս ԱՐՑԱԽԱԿԱՆ
Ա[Ր]ԿԻՒՂԷԻԱ 927	ԱՐՑԽԱ, 583. տե՛ս ԱՐՑԱԽ
ԱՐՁԱՆ 999, 1001, 1013, 1018, 1029-1032, 1036-1038, 1042, 1057 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՆ)	ԱՐՓԱՅ 555-556
ԱՐՃԷԾ 469, 520	ԱՐՔՈՒՆԱԾԷՆ 1283
ԱՐՈՒԾ 338	ԱԻԱՆ 338, 356, 508
ԱՐՄԱՂԱՆ 743. տե՛ս ՍՄՐՂԱՆԴ	ԱԻԳԱՂԻԱՑԻՔ 908
ԱՐԾԱՄՈՒՆԻՔ 1276 (տե՛ս նաեւ ԱՅԼԱՄՈՒՆԻՔ, ԱԾԱՄՈՒՆԻՔ)	ԱԻՇՏԵԱՑ
ԱՐԾԱՐՈՒՆԻՔ 577, 620	1. ԲԼՈՒՐ 1032, 1045, 1047, 1079
ԱՐՈՒ ԲԼՈՒՐ 1031. տե՛ս ԱՐԵՒՈՒ ԲԼՈՒՐ	2. ԵՐԿԻՐ 686
ԱՐՈՒԱԿԱՑԻՔ 907	ԱԻՁ 1057, 1066-1067, 1124 (տե՛ս նաեւ ՕՁ)
ԱՐՈՒԱՅԱՍՏԱՆ 911. տե՛ս ԱՐՈՒԱՍՏԱՆ	ԱԻԾԱԿԱՆ 338
ԱՐՈՒԱՅԻԿ 909	ԱԻՏԻ 806. տե՛ս ՈՒՏԻ
ԱՐՈՒԱՍՏԱՆ 332, 458, 478, 480, 485, 542, 559-560, 911 (տե՛ս նաեւ ԱՐՈՒԱՅԱՍՏԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԱՆ)	ԱԻՏԻԱԿԱՆ 799. տե՛ս ՈՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ
ԱՐՈՒԵՍՏԱՆ 332. տե՛ս ԱՐՈՒԱՍՏԱՆ	ԱԻՏԻԱՑԻՈՑ 799. տե՛ս ՈՒՏԻԱՑԻՈՑ ԱԾԽԱՐՀ
ԱՐՈՒԻԿ 910	ԱԻՏՐԻԳՈՆԱՑԻՔ 911
ԱՐՈՒԾ 347, 562, 571, 831	ԱԻՐԻՆԱՑԻՔ 911
ԱՐՁԱՅ 1016. տե՛ս ԱՐՁՈՒՑ ՁՈՐ	ԱՓՐԻԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաեւ ԱՓՐԻԿԱՑԻՔ, ԱՓՐԻԿԵՑԻՔ)
ԱՐՁՈՅ 1016. տե՛ս ԱՐՁՈՒՑ ՁՈՐ	ԱՓՐԻԿԱՑԻՔ 907, 911 (տե՛ս նաեւ ԱՓՐԻԱՑԻՔ, ԱՓՐԻԿԵՑԻՔ)
ԱՐՁՈՑ ՁՈՐ 1016. տե՛ս ԱՐՁՈՒՑ ՁՈՐ	ԱՓՐԻԿԵՑԻՔ 907, 910. տե՛ս ԱՓՐԻԱՑԻՔ, ԱՓՐԻԿԱՑԻՔ
ԱՐՁՈՒՑ ՁՈՐ 1016 (տե՛ս նաեւ ԱՐՁԱՅ, ԱՐՁՈՅ, ԱՐՁՈՑ ՁՈՐ)	ԱՓՐԻԿԷ 491, 493, 535, 634
ԱՐՁՔ 1083, 1110, 1119-1120	ԱՔԱՅԵՑԻՔ 910 (տե՛ս նաեւ ԱՔԻԵՑԻՔ, ԳՈՒԴԱՑԻՔ)
ԱՐՏԱՁ 443, 471, 936, 1002 (տե՛ս նաեւ ԱՐՏԱԻԱՁ)	ԱՔԱՅԻԱ 907
ԱՐՏԱՄԵՏ 1052. տե՛ս ԱՐՏԵՄԷՏ	ԱՔԻԵՑԻՔ 910. տե՛ս ԱՔԱՅԵՑԻՔ
ԱՐՏԱԾԻՐ. տե՛ս ՎԵՀ ԱՐՏԱԾԻՐ	ԱՔՍԻՈՍ 912
ԱՐՏԱԻԱՁ 1002. տե՛ս ԱՐՏԱՁ	ԱՔՍՈՐՆ 527
ԱՐՏԵՄԷՏ 1052 (տե՛ս նաեւ ԱՐՏԱՄԵՏ)	ԱՖՐԻԿԱ 337
ԱՐՏԵԻԱՏ 634	
ԱՐՏԻՆ 620	
ԱՐՏԻՑ 1094-1095	
ԱՐՑԱԽ 346, 373, 389-390, 581, 583-584, 802, 845, 1277 (տե՛ս նաեւ ԱՐՑԱԽԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ, ԱՐՑԽԱ)	

Բ

ԲԱԲԵԼՈՆ 353, 454, 457-458, 922 (տե՛ս նաեւ ԲԱԲԵԼՈՎՆ, ԲԱԲԵՂՈՎՆ, ԲԱԲԷԼՈՎՆ, ԲԱԲԻԼՈՆ, ԲԱԲԻԼՈՎՆ, ԲԱԲԻԼՕՆ, ԲԱԲԻՂՈՎՆ, ԲԱԲԻԻՂՈՎՆ)

<p>ԲԱԲԵԼՈՎՆ 446, 455, 552, 458, 919, 770. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԵՂԱՑԻՔ 919-920</p> <p>ԲԱԲԵՂՈՎՆ 918-920, 922. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԷԼՈՎՆ 876. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԻԼՈՆ 454, 457. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԻԼՈՎՆ 552. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԻԼՕՆ 876. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԻՂՈՎՆ 905, 919, 921, 933. տե՛ս ԲԱԲԵ- ԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԻԻՂՈՎՆ 907, 909. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԳԱՐԱՆ 338</p> <p>ԲԱԳԱԻԱՆ 540</p> <p>ԲԱԳՆԱՑ ԳԵՂՋ 804</p> <p>ԲԱԳՐԱԻԱՆ 540</p> <p>ԲԱԳՐԱԻԱՆԻ 338</p> <p>ԲԱԳՐԵԻԱՆԻ 471, 473, 520, 540, 1191</p> <p>ԲԱԶՄԱՑ ԿԱՅԵԱՆՔ 1027</p> <p>ԲԱԶՈՒ 1026-1027 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԶՈՒ)</p> <p>ԲԱԶՈՒՄ 1026-1027 (տե՛ս նաեւ ԲԱԶՐՈՒՄ)</p> <p>ԲԱԶՐՈՑ 936</p> <p>ԲԱԶՐՈՒՄ 1026-1027. տե՛ս ԲԱԶՈՒՄ</p> <p>ԲԱԼԽ ԾԱՀԱՍՏԱՆ 1056. տե՛ս ԲԱՀԼ ԾԱ- ՀԱՍՏԱՆ</p> <p>ԲԱԼԽԱՍՏԱՆ 1053. տե՛ս ԲԱՀԼ ԾԱՀԱՍ- ՏԱՆ</p> <p>ԲԱԽԼԸԾԻՔ 614. տե՛ս ԲԱՀՂԼԾԻՔ</p> <p>ԲԱԿՈՒԱՑԻՔ 910</p> <p>ԲԱԿՏԻԱՆՈՍՔ 908. տե՛ս ԲԱԿՏՐԻԱՆՈՍՔ</p> <p>ԲԱԿՏՐԱՑԻՔ 934</p> <p>ԲԱԿՏՐԻԱՆՈՍՔ 908 (տե՛ս նաեւ ԲԱԿՏԻԱ- ՆՈՍՔ)</p> <p>ԲԱԿՏՐԻՈՆ 905. տե՛ս ԲԱԿՏՐՈՆ</p> <p>ԲԱԿՏՐՈՆ 909. տե՛ս ԲԱԿՏՐԻՈՆ</p> <p>ԲԱՀԼ ԾԱՀԱՍՏԱՆ 76, 457-461, 482, 499, 501, 617, 1053, 1056 (տե՛ս նաեւ ԲԱԼԽԱՍՏԱՆ, ԲԱԼԽ, ԲԱՀՂ)</p> <p>ԲԱՀՂ ԾԱՀԱՍՏԱՆ 499, 501, 1053. տե՛ս - ԲԱՀԼ ԾԱՀԱՍՏԱՆ</p> <p>ԲԱՂԱՂԻՇՈՑ ԲԵՐԴԻ 555. տե՛ս ԲԱՂԻՇՈՑ ԲԵՐԴԻ</p> <p>ԲԱՂԷՇ 947</p> <p>ԲԱՂԻՆԱՑԻՔ 911</p>	<p>ԲԱՂԻՇՈՑ ԲԵՐԴԻ 555 (տե՛ս նաեւ ԲԱՂԱՂԻ- ՇՈՑ ԲԵՐԴԻ)</p> <p>ԲԱՍԵԱՆ 464, 473, 1014, 1124. տե՛ս ԲԱՍԵՆ</p> <p>ԲԱՍԵՆ 337, 342, 507-508, 577, 1006, 1014, 1056 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍԵԱՆ)</p> <p>ԲԱՍԻԿՈՆԱՑԻՔ 911</p> <p>ԲԱՍԿՈՆԱՑԻՔ 911</p> <p>ԲԱՍՏԱՆՔ 906</p> <p>ԲԱՍՏԱՆՆԱՑԻՔ 906</p> <p>ԲԱՏԵՆԱՑ ՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ԲԱՏԻՆ</p> <p>ԲԱՏԻՆ ՎԱՆՔ 1275 (տե՛ս նաեւ ԲԱՏԵՆԱՑ ՎԱՆՔ, ԲԱՏԻԱՑ ՎԱՆՔ)</p> <p>ԲԱՏԻԱՑ ՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ԲԱՏԻՆ</p> <p>ԲԱՏՐՈՑ ՎԱՆՔ 1277 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐՏ, ԲԱՐՏՈՑ ՎԱՆՔ)</p> <p>ԲԱՐԵԲԱԽՏ 987. տե՛ս ԻՆՆԱԿՆԵԱՆ ՏԵ- ՂԻՔ</p> <p>ԲԱՐԵԲՈՒԽ 987. տե՛ս ԻՆՆԱԿՆԵԱՆ ՏԵ- ՂԻՔ</p> <p>ԲԱՐԵԲՈՒՂԽ 987. տե՛ս ԻՆՆԱԿՆԵԱՆ ՏԵ- ՂԻՔ</p> <p>ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ 974</p> <p>ԲԱՐՄԱ 444</p> <p>ԲԱՐՏ 1277. տե՛ս ԲԱՏՐՈՑ ՎԱՆՔ</p> <p>ԲԱՐՏՈՑ ՎԱՆՔ 1277. տե՛ս ԲԱՏՐՈՑ ՎԱՆՔ</p> <p>ԲԱԻՏՐ 1077. տե՛ս ԲՈՍՏՐ</p> <p>ԲԴԵՇԽԻ ՎԱՆՔ 1275</p> <p>ԲԵԴԱԷՄ 936. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԴԱՀԷՄ 924. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԴՂԷՄ 157. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԴՂԷՄ 155, 685. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԹԱՆԻԱ 242, 247, 1289</p> <p>ԲԵԹՂԱՀԷՄ 157, 168, 1258-1259. տե՛ս ԲԵԹ- ՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԹՂԵՄ 118, 121, 168. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԹՂԵՄ 98, 100, 118, 121-122, 670-671, 935- 936, 970. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԹՂԵՄ 168. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԹՂԵՀԷՄ 98, 100, 118, 121-122, 154-155, 157, 168, 314, 438-439, 670-671, 685, 924, 935-936, 970, 1258-1259, 1276, 1279 (տե՛ս - նաեւ ԲԵԴԱԷՄ, ԲԵԴՂԱՀԷՄ, ԲԵԴՂ-</p>
--	--

- ՂԷԵՄ, ԲԵԴՂԷԼՄ, ԲԵԹՂԱՀԷՄ, ԲԵԹՂԵԵՄ, ԲԵԹՂԵԼՄ, ԲԵԹՂԵՀԵՄ, ԲԵԹՂԷԵՄ, ԲԵԹՂԷԼՄ)
- ԲԵԹՂԷԵՄ 154-155, 314, 924. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ
- ԲԵԹՂԷԼՄ 154. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ
- ԲԵԹՓԱԳԷ 1289
- ԲԵԿԼԱԼ 812. տե՛ս ԲԵԿՂԱՂ
- ԲԵԿՂԱՂ 812 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԵԿԼԱԼ)
- ԲԵՌԻՈՍ 938
- ԲԵՌԼԻՆ 1149-1150
- ԲԵՍԻՒԱՑԻՔ 910
- ԲԵՏԷՍ 912
- ԲԵՏԻԿԱՑԻՔ 911
- ԲԵՐԳԻՆԷՂԱՑԻՔ 911
- ԲԵՐԳԿՈՒՆՔ 634
- ԲԵՐԵԴԱՑԻՔ 910 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԳԱՐՆՄԱՆՔ)
- ԲԵՐԵԽ 1027. տե՛ս ՊԱՐԵԽ
- ԲԵՐԿՐՈՅ ՋՈՐ 531
- ԲԶՆՈՒՆԻՔ 473, 531, 558, 577
- ԲԶՆՈՒՆԵԱՑ
1. ԾՈՎ 478, 486, 721, 753 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՐԸԶՆՈՒՆԵԱՑ)
 2. ԿՊՈՒՅ 555
- ԲԷԹՂԷԼՄ 1258-1259, 1268. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ
- ԲԷՍԻՈՍ 938
- ԲԻԶԷՍ 929 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԻԶԷՍ)
- ԲԻԹԻՆԱՑԻՔ 182. տե՛ս ԲԻԹՄԱՆԱՑԻՔ
- ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ 937 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ, ԲՈՎԿՈՒՂՈՍԻՐԱՅ, ԲՈՒԿՂՈՍ ԻՐՈՍ)
- ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ 937. տե՛ս ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ
- ԲԻՈՏԱՑԻՔ 911
- ԲԻԻԶԱՆԴԵԱ 517-518, 832. տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ
- ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ
1. ԵՐԿԻՐ 337, 417, 451, 569
 2. քԱՊԱՅ 463, 517-518, 525, 596, 832, 996-997, 1001 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԻԻԶԱՆԴԵԱ, ԲՈՒԶԱՆԴԵԱ, ԲՈՒԶԱՆԴԻԱ, ԲԻԻԶԱՆՏԻԱ, ԲՈՒԶԱՆՏԻԱ)
- ԲԻԻԶԱՆՏԻԱ 832. տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ
- ԲԻԻԶԷՍ 929. տե՛ս ԲԻԶԷՍ
- ԲԻԻԹՄԱՆԱՑԻՔ 182, 908, 910, 947, 955 (տե՛ս - ԱՄԵԼ ԲԻԹԻՆԻԱ, ԲԻԹԻՆԱՑԻՔ, ԲԻԹԻՆԻԱ)
- ԲԻԹԻՆԱՑԻՔ 947. տե՛ս ԲԻԹՄԱՆԱՑԻՔ
- ԲԻԹԻՆԱՑԻՔ 908. տե՛ս ԲԻԹՄԱՆԱՑԻՔ
- ԲԻԹՄԱՆԻԱ 924 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԻԹԻՆԻԱ, ԲԻԹԻՆԻԱ)
- ԲԻԹԻՆԻԱ 924. տե՛ս ԲԻԹՄԱՆԻԱ
- ԲԻԻՐԷՆԱԴԱՑԻՔ 911
- ԲԻԻՐԻՏԱՆԻԱ 755. տե՛ս ԲՐԻՏԱՆԻԱ
- ԲԻԻՐԻՏՈՆԻԱ 755, 764 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՐԻՏԱՆԻԱ)
- ԲԼՈՍ 912
- ԲՈԲ 499
- ԲՈԼՈՐԱՊԱՀԱԿ 473
- ԲՈՂՆԻԱՅ 13. տե՛ս ԲՈՂՆԻԱ
- ԲՈՂՆԻԱ 13 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՈՂՆԻԱՅ)
- ԲՈՍԱՐԱՅ 942
- ԲՈՍՈՐԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԲՈՍՊՈՐԱՑԻՔ
- ԲՈՍՊՈՐԱՑԻՔ 910, 912 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՈՍՈՐԱՑԻՔ)
- ԲՈՍՊՈՐԻԱ 907
- ԲՈՍՏՐ 944, 1077 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԱԻՏՐ, ԲՈՒՍՏՐ)
- ԲՈՍՓՈՐ 967
- ԲՈՎԿՈՒՂՈՍԻՐԱՅ 937. տե՛ս ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ
- ԲՈՎՐԻՍԹԵՆԷՍ 912
- ԲՈՒԶԱՆԴԵԱ 996. տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ
- ԲՈՒԶԱՆԴԻԱ 463, 525, 997. տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ
- ԲՈՒԶՈՒ 1026-1027. տե՛ս ԲԱԶՈՒ
- ԲՈՒԺՈՒՆԻՔ 338, 342
- ԲՈՒՍՏՐ 1077. տե՛ս ԲՈՍՏՐ
- ԲՈՒՏՄԱՀ 474, 503
- ԲՈՒՐԴԱՆ 1002-1004. տե՛ս ԲՈՒՐԴԱՐ
- ԲՈՒՐԴԱՍ 1002-1003. տե՛ս ԲՈՒՐԴԱՐ
- ԲՈՒՐԴԱՐ 1002-1004 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՈՒՆԴԱՍ, ԲՈՒՐԴԱՆ, ԲՈՒՐԴԱՍ, ԲՈՒՐՏԱՐ)
- ԲՈՒԵԽ 1026. տե՛ս ՊԱՐԵԽ
- ԲՐԱՀՄՆ 500 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՐԱՄՆ)

ԲՐԱՄՆ 500. տե՛ս ԲՐԱՀՄՆ
 ԲՐԵԽ 1026-1027. տե՛ս ՊԱՐԵԽ
 ԲՐԷՏԱՆԻԱ 907
 ԲՐԸԶՆՈՒՆԵԱՅ ԾՈՎ 721. տե՛ս ԲԶՆՈՒՆԵԱՅ ԾՈՎ
 ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաև ԲՐԻՏԱՆԻԿԵՑԻՔ)
 ԲՐԻՏԱՆԻԱ 745 (տե՛ս նաև ԲԻԻՐԻՏԱՆԻԱ, ԲԻԻՐԻՏՈՆԻԱ)
 ԲՐԻՏԱՆԻԿԵՑԻՔ 906-907, 910. տե՛ս ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՔ
 ԲՐՏԻ ԱՅՐՔ 581, 583

Գ

ԳԱԲԱՂԱՑԻՔ 86
 ԳԱԲԵՂԵԱՆՔ 247 (տե՛ս նաև ԳՈԲԵՂԻՆՔ)
 ԳԱԴԻՐՈՎՆ 905, 907-908
 ԳԱԶԱ 561
 ԳԱԶԱՑԻՔ 945
 ԳԱԶԱԻՈՒՆԻ ՎԱՆՔ 1276
 ԳԱԹԵՐ 908
 ԳԱԼԻԱ 87, 929. տե՛ս ԳԱԼԼԻԱ
 ԳԱԼԻԼԵԱ
 1. 241-242, 247, 1291. տե՛ս նաև ԳԱԼԻԼԷ, ԳԱՂԻՂԵԱ
 2. 548. տե՛ս ԳԱԼԼԻԱ
 3. լեռ 1076 (տե՛ս նաև ԳԱԼԻԼԻԱ)
 ԳԱԼԻԼԵԱՑԻՔ 118, 223 (տե՛ս նաև ԳԱԼԻԼԷԱՑԻՔ)
 ԳԱԼԻԼԷԱՑԻՔ
 1. 221, 234, 257. տե՛ս ԳԱՂԻԱՑԻՔ
 2. 233, 236, 247. տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱՑԻՔ
 ԳԱԼԻԼԷ 242, 1289, 1292. տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱՅ
 ԳԱԼԻԼԻԷ 242. տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱՅ
 ԳԱԼԻԼԻԱ 685. տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱ լեռ
 ԳԱԼԼԻԱ 87, 548, 929 (տե՛ս նաև ԳԱԼԻԼԵԱ, ԳԱԼԻԱ, ԳԱՂԻԱ)
 ԳԱԼՀՐԱՅ 1057
 ԳԱՀ ԻՇԽԱՆԱՅ 1052. տե՛ս ԳՈՄ ԻՇԽԱՆԱՅ
 ԳԱՀԱՐ 1080. տե՛ս ԳԱՐՀԱՐ
 ԳԱՂԱԱՂ 915. տե՛ս ԳԱՂԱՏԷ

ԳԱՂԱՏԱՑԻՔ 182, 188, 906, 910 (տե՛ս նաև ԳԱՂՏԱՑԻՔ)
 ԳԱՂԱՏԷ 908, 911, 915 (տե՛ս նաև ԳԱՂԱԱՂ)
 ԳԱՂԱՏԻԱ 907, 1279
 ԳԱՂԳԱՂ 317
 ԳԱՂԻԱ 907, 928 (տե՛ս նաև ԳԱԼԼԻԱ)
 ԳԱՂԻԱՆՈՍՔ 906
 ԳԱՂԻԱՑԻՔ 906, 910-911 (տե՛ս նաև ԳԱԼԻԼԷԱՑԻՔ)
 ԳԱՂԻՂԵԱ 940. տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱ
 ԳԱՂՏԱՑԻՔ 791. տե՛ս ԳԱՂԱՏԱՑԻՔ
 ԳԱՄԲԵԾԻԿ 799. տե՛ս ԿԱՄԲԻԾԻԿ
 ԳԱՄԲՐԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԱՆՔ 941
 ԳԱՄԻՐ 906. տե՛ս ԳԱՄԻՐՔ
 ԳԱՄԻՐՔ 771, 773, 778, 906, 909-910, 912, 1002 (տե՛ս նաև ԳԱՄԻՐ)
 ԳԱՅԼԱՏՈՒՔ 507
 ԳԱՅՇ ԱԻԱՆ 379 (տե՛ս նաև ԳԱՇԱԻԱՆ)
 ԳԱՆԳՐԱ 126, 300, 634 (տե՛ս նաև ԳԱՆԶՐԱ)
 ԳԱՆԶՐԱ 126, 300. տե՛ս ԳԱՆԳՐԱ
 ԳԱՆՋԱԿ 469, 517, 519, 617, 634
 ԳԱՇԱԻԱՆ 379. տե՛ս ԳԱՅՇ ԱԻԱՆ
 ԳԱՌԳԱՌՔ 799. տե՛ս ԳԱՐԳԱՌՔ
 ԳԱՌԳԱՌՔ 799. տե՛ս ԳԱՐԳԱՌՔ
 ԳԱՌՆԻ 338, 474, 486
 ԳԱՍՓԷՆԱՑԻՔ 908
 ԳԱՐԳԱՌՔ 799 (տե՛ս նաև ԳԱՌԳԱՌՔ, ԳԱՌԳԱՌՔ)
 ԳԱՐԴՄԱՆԱՑԻՔ 910
 ԳԱՐԴՄԱՆՔ
 1. բերդ 820, 823, 830
 2. գաւառ 345, 357, 519, 583, 795, 818, 823, 831
 ԳԱՐՀԱՐ 1080 (տե՛ս նաև ԳԱՀԱՐ)
 ԳԱԻՂՈՍ 908
 ԳԱԻՐՈՍ 908
 ԳԳՌՈՍ 1081. տե՛ս ԳՐԳՌՈՍ
 ԳԵԹԱՑԻՔ 916, 1179
 ԳԵԹՍԵՄԱՆ 260, 305, 440, 442, 1275-1276
 ԳԵԼՆ 561 (տե՛ս նաև ԳԵՂՔ, ԴԵԼՔ, ԴԷԼՔ)
 ԳԵՀՈՎՆ 905, 908 (տե՛ս նաև ԳԻՀՈՎՆ)

Գեղ Լեռ 457	Գլխոց վանք 843, 848, 852, 865, 868 (տե՛ս - նաև Գլխոց վանք)
ԳեղԱՄԱՅ	Գլխոց վանք 843. տե՛ս Գլխոց վանք
1. գաւառ 581, 583, 585	Գնոխիք 578
2. ծով 412	Գոթեղիք 86, 220 (տե՛ս նաև ԳԱԲԵ- ղեանք)
ԳեղԱՐՔՈՒՆԻ 585. տե՛ս ԳեղԱՐՔՈՒՆԻ	Գոգ ԵՒ ՄԱԳՈԳ 872
ԳեղԱՐՔՈՒՆԻ 581, 585 (տե՛ս նաև ԳեղԱՐ- ՔՈՒՆԻ)	ԳոգովիՏ 486, 502, 520, 531. տե՛ս ԿՈԳՈ- ՎԻՏ
ԳեղՄՆԱԶԳԻ 814 (տե՛ս նաև ԳեղՄ- ՆԱԶԳԻ, ԳԻՒՂՄՆԱԶԳԻ)	ԳոգեՍՏԱՆ 411 (տե՛ս նաև ԳՈԴԷՍՏԱՆ)
ԳեղՈՒՄ 494-495, 497, 814. տե՛ս ԳեղՈՒՄՔ	ԳոգեՍՏԱՆ 411. տե՛ս ԳՈԴԷՍՏԱՆ
ԳեղՈՒՄՔ 474, 494-497, 503 (տե՛ս նաև	ԳոգգոթեՍ 91, 513, 1277
ԳեղՄԱՅ ԵՐԿԻՐ, ԳեղՈՒՄ, ԴԵ- ԼՈՒՄՆՔ)	ԳոգթԱԳԱՐԱԿ 403. տե՛ս ԿՈԳԹԱԳԱՐԱԿ
Գեղք 561 (տե՛ս նաև ԳԵԼՔ, ԴԵԼՆ)	Գոգթն 338, 342, 499
ԳԵՏԻԿ 505	Գոգոց ԱՂԲԻՐ 1095
ԳԵՏՈՒՏԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԴԵՂՈՒՏԱՑԻՔ	ԳՈՄ ԻՇԽԱՆԱՑ 1052 (տե՛ս նաև ԳԱՀ ԻՇ- ԽԱՆԱՑ, ԳՈՄՔ)
ԳԵՐԱՆԱՑ ԴԱՇՏ 470	ԳՈՄԱՐԱՑԻՔ 245. տե՛ս ԳՈՄՈՐԱՑԻՔ
ԳԵՐԳԵՍԱՑԻՔ 176, 907, 910	ԳՈՄՈՐ 632
ԳԵՐԵԶՄԱՆ ԹՇՆԱՄԵԱՑ 412	ԳՈՄՈՐԱՑԻՔ 245, 393 (տե՛ս նաև ԳՈՄԱ- ՐԱՑԻՔ)
ԳԵՐԵՐԱՑԻՔ 382. տե՛ս ԵԳԵՐԱՑԻՔ	ԳՈՄՔ 491. տե՛ս ԳՈՄ ԻՇԽԱՆԱՑ
ԳԵՐՄԱԿԱՑԻՔ 909	ԳՈՌՈԶ 1081 (տե՛ս նաև ԳՈՒԳՈՒՌ)
ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՔ 910-911	ԳՈՎԳԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 863
ԳԵՐՄԱՆԻԿ 939	ԳՈՐՍԻՒՆԱ 908
ԳԵՒՂՄՆԱԶԳԻ 814. տե՛ս ԳեղՄՆԱԶԳԻ	ԳՈՐՏԻՆԱՑԻՔ 938
ԳԷՆ 612	ԳՈՒԳԱՐԱՑ
ԳԷՐԻՈՆ 757	1. նախնա 1283
ԳԹԱՑ ԿՈԳՄԱՆՔ 463, 1004	2. վաճառ 1275 (տե՛ս նաև ԳՈՒԳՈՐԱՑ)
ԳԻՀՈՎՆ 912. տե՛ս ԳԵՀՈՎՆ	ԳՈՒԳՈՐԱՑ 1275. տե՛ս ԳՈՒԳԱՐԱՑ
ԳԻՄՆՈՍ ՍՈՓԻՍՏԵԱՑՔ 909 (տե՛ս նաև	ԳՈՒԳԱՑԻՔ 910
ԳԻՄՆՈՍՈՓԵՍՏԵԱՑՔ)	ԳՈՒՆԵԻՑ 354, 803, 848, 863. տե՛ս ՄԵՄ ԿՈԳՄԱՆՔ
ԳԻՄՆՈՍՈՓԵՍՏԵԱՑՔ 500, 909 (տե՛ս նաև	ԳՈՒՐԱԿԱՆ 803. տե՛ս ԿՈՒՐ
ԳԻՄՆՈՍ ՍՈՓԻՍՏԵԱՑՔ, ԴԻՈՆՈՍ Ե- ՓԵՍՏԵԱՑՔ)	ԳՈՔՈՎԻՏ 531. տե՛ս ԿՈԳՈՎԻՏ
ԳԻՍ 799, 801, 837, 849, 854 (տե՛ս նաև ԴԻՍ)	ԳՈՒՌԱՆ 1081 (տե՛ս նաև ԳՈՒՌՈԶ)
ԳԻՍԱՆ 993, 1019. տե՛ս ԳԻՍԱՆԷ	ԳՏԶԱՎԱՆՔ 373
ԳԻՍԱԻԱՆ 854	ԳՐԳՈՒՌ
ԳԻՐԲԱԷ 911	1. առաջ 1081 (տե՛ս նաև ԳՐԳՈՒՌ)
ԳԻՐԵՀ 1103 (տե՛ս նաև ԳՐԵՀ, ԿՐԵՀ)	2. լեռ 1123 (տե՛ս նաև ԳՈՒԳՈՒՌ, ԳՈՒՌՈԶ)
ԳԻՒՂՄՆԱԶԳԻ 814. տե՛ս ԳեղՄՆԱԶԳԻ	ԳՐԳՈՒՌ 1081. տե՛ս ԳՐԳՈՒՌ
ԳԼԱԿԱՑ ՎԱՆՔ 973, 979, 992-993, 1045-1048, 1052, 1078-1079, 1082, 1086, 1101, 1110-1112, 1119, 1121, 1125 (տե՛ս նաև ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱ- ՊԵՏԻ ՎԱՆՔ°)	ԳՐԵԿԱՑԻՔ 911

ԳՐԵԿՈՍԱՐՄԱՏՔ 911
 ԳՐԵՆՆ 1103. տե՛ս ԳԻՐԵՆՆ
 ԳՐԻԳՈՐԱՅ ՄԱՐԱՍԱՅ 1277. տե՛ս ՍՈՒՐԲ
 ԳԷՈՐԳԱՅ ՎԱՆՔ
 ԳՐՈՒԱՆԴԱԿԱՆ ԲԵՐԴ 476-477

167, 173, 176, 202, 204, 207, 209, 228, 248,
 259-260, 269, 280, 286-287, 291, 296, 306,
 312, 314, 331, 438-440, 446, 549, 670, 781,
 825, 830, 850, 916, 919, 1149, 1179, 1208,
 1226, 1228, 1231, 1257, 1259, 1267-1268,
 1287, 1291 (տե՛ս նաև ԴԱԻԻԴ)

Դ

ԴԱԿԵԱՑԻՔ 907
 ԴԱՂՄԱՏԻԱ 907, 928, 946
 ԴԱՂՄԱՏՔ 910
 ԴԱՄԱՍԿՈՍ 457, 539, 558-559, 634, 829, 1266
 ԴԱՆԻԷԼԻ ԿԱՄՈՒՐՋ 489
 ԴԱՆՈՒԲ 490
 ԴԱՍՏԱԿԵՐՏ 499
 ԴԱՍՏԱԿԵՐՏ ՄԵԾ 812
 ԴԱՍՓԷՆԱՑԻՔ 908
 ԴԱՐ 504. տե՛ս ԴԱՐԱ
 ԴԱՐԱ 472, 503-505, 507 (տե՛ս նաև ԴԱՐ)
 ԴԱՐԱՆԱՂԵԱՑ ԳԱԻԱՌ 866-867
 ԴԱՐԱԻՆԻՑ ԲԵՐԴ 537
 ԴԱՐԲԱՆԴ 870
 ԴԱՐԲՆԱՑ ՔԱՐ 443 (տե՛ս նաև ԴԱՐԲՆԱ-
 ՔԱՐ)
 ԴԱՐԲՆԱՔԱՐ 444. տե՛ս ԴԱՐԲՆԱՑ ՔԱՐ
 ԴԱՐԴԱՆԱՑԻՔ 910
 ԴԱՐԻԻՆՔ 502, 537
 ԴԱՐՈՒՆՔ 338
 ԴԱՐՔՈՒՆԱՆԴ 888
 ԴԱԻԻԹ
 1. ԱՆՅԱՂԹ 1129-1130, 1132, 1134-1135,
 1138, 1148, 1164
 2. աճճաճաճ 1219-1220, 1226, 1231
 3. ԲԷԿ 1285
 4. Բողմիսի եպիսկոպոս 13
 5. գրիչ 591, 900, 902
 6. երէց 338
 7. Լուսաւորչի աճեր 1005
 8. ՀԱՐՔԱՑԻ (ՀԵՐՏԱՆԱՑԻ, ՔԵՐԹՈՂ)
 1127, 1129-1131, 1133-1134, 1143-1145,
 1149, 1153, 1155, 1158, 1160
 9. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 530, 563
 10. մարգարէ 24, 26, 55, 79-81, 88, 95, 98, 118,
 121, 123, 131, 140-141, 155-157, 159, 165-

11. Մեծ Կողմանց եպիսկոպոս 346, 355, 838-
 840, 843-844, 846-848, 864
 12. ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ 525, 527
 13. Սիմեոն եպիսկոպոս 21, 417
 14. վաճառաւոր 1110
 15. փիլիսոփայ 540
 16. ՔԵՐԱԿԱՆ 1130, 1163-1165, 1167

ԴԱԻԹԻ

1. ԱՇՏԱՐԱԿ 1277
 2. ԴՈՒՌ 1275
 3. ՔԱՂԱՔ 155, 439, 852, 1258 (տե՛ս նաև
 ԲԷԹՂԵՀԷՄ)

ԴԱԻՆԱՑԻՔ 906

ԴԳԼԱԴ 530. տե՛ս ԴԿՂԱԹ
 ԴԳԼԱԹ 477-478, 521. տե՛ս ԴԿՂԱԹ
 ԴԳՂԱԹ 477-478. տե՛ս ԴԿՂԱԹ
 ԴԵԼԱՄ 561. տե՛ս ԴԵԼՈՒՄՆ
 ԴԵԼՈՒՄՆ 561 (տե՛ս նաև ԴԵԼԱՄ, ԴԵ-
 ԼՈՒՄՔ)
 ԴԵԼՈՒՄՔ 561. տե՛ս ԴԵԼՈՒՄՆ
 ԴԵԼՀԱՍՏԱՆ 496
 ԴԵԼՆ 561. տե՛ս ԳԵՂՔ
 ԴԵԿԼԱՄ 909. տե՛ս ԴԵԿՂԱՄ
 ԴԵԿՂԱՄ 909 (տե՛ս նաև ԴԵԿԼԱՄ)
 ԴԵՂՈՍ 911
 ԴԵՂՈՒՏԱՑԻՔ 910
 ԴԵՌԻՍ 907
 ԴԵՐՋԱՆ 554
 ԴԵՐՋԱՆԱՑ ՎԱՆՔ 1276
 ԴԷԼՆ 561. տե՛ս ԳԵՂՔ
 ԴԷՏԱՐԱԿՈՆԵՍԱՑԻՔ 911
 ԴԸԻԻՆ 356, 470-471, 477, 491, 495, 498, 503,
 505, 508, 510, 519, 526, 531, 540, 558, 562,
 567, 571, 1101. տե՛ս ԴՈՒԻՆ
 ԴԻՋՊՈՆ 520. տե՛ս ՏԻՋԲՈՆ
 ԴԻԿՈՍ 942-943. տե՛ս ԴԵԿՈՍ
 ԴԻՈԿԵՍԱՐԻԱ 1212

ԳԻՈՄԻԴԻՐԷՍ 1212
 ԳԻՈՆՈՍ ԵՓԵՍՏԵԱՅՔ 500. տե՛ս ԳԻՄՆՈՒՍՈՓԵՍՏԵԱՅՔ
 ԳԻՍ 837. տե՛ս ԳԻՍ
 ԳԻԻՏԱԿԱՆ 380 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳՈՒՏԱԿԱՆ)
 ԳԿԼԱԹ 384, 510, 810, 812. տե՛ս ԳԿՂԱԹ
 ԳԿՂԱԹ 384, 477-478, 510, 810, 812, 905, 907, 912 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԿԼԱԹ, ԳԿԼԱԹ)
 ԳՈՐԵՂ 954, 956 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳՈՐԵՒՂ)
 ԳՈՐԵՒՂ 954. տե՛ս ԳՈՐԵՂ
 ԳՈԻ
 1. գիւղ 508
 2. 571. տե՛ս ԳՈՒԻԻՆ
 ԳՈՒԻԻՆ 3, 16, 45, 323, 337, 342, 345, 356, 437, 451, 470-471, 477-478, 491, 495, 498, 503, 505, 508, 510, 517, 519, 526-527, 531, 540, 555, 558, 560, 562, 567, 569-571, 578, 617, 634, 965, 967, 1031, 1046, 1053, 1055-1056, 1101 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԸԻԻՆ, ԳՈՒԻ, ԳՎԻՆ, ԳԻԻՆ)
 ԳՈՒՆԱԴԱՇՏ 1008, 1101 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԸԻՆԱՅ, ԳՈՒՆԱՅ ԴԱՇՏ, ԳՎԱԴԱՇՏ, ԳՎՆԱՅ ԴԱՇՏ)
 ԳՈՒՆԱՅ ԴԱՇՏ 1008, 1101 (ԳՈՒՆԱԴԱՇՏ)
 ԳՈՒՏԱԿԱՆ 380. տե՛ս ԳԻԻՏԱԿԱՆ
 ԳՎԱԴԱՇՏ 1101. տե՛ս ԳՈՒՆԱԴԱՇՏ
 ԳՎԻՆ 578, 1031, 1101. տե՛ս ԳՈՒԻԻՆ
 ԳՎՆԱՅ ԴԱՇՏ 1101. տե՛ս ԳՈՒՆԱԴԱՇՏ
 ԴՐԲԱՆԴ 1003
 ԴՐՈՒՆՔ ԿԱՍՊԻՑ 911
 ԴԻԻՆ 569, 578. տե՛ս ԳՈՒԻԻՆ

Ե

ԵԲԵՍՈՍ 312, 954, 956. տե՛ս ԵՓԵՍՈՍ
 ԵԲԻՍՈՍ 310. տե՛ս ԵՓԵՍՈՍ
 ԵԲԻՄՆԱՑԻՔ 257
 ԵԲՐԱՅԵՑԻՔ 33, 57, 128, 158, 165, 276, 306, 349, 632, 675, 760, 779-780, 791, 905-906, 908-910, 920-923, 933-934
 ԵԲՐՈՆ 912
 ԵԳԱՐԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԵԳԵՐԱՑԻՔ
 ԵԳԵԱՑԻՔ 954
 ԵԳԵՐԱՑԻՔ 378, 382, 472, 906, 910, 912 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԳԱՐԱՑԻՔ)

ԵԳԷՈՍ 720
 ԵԳԻՆՈՑԻ ԲԵՐԴ 505. տե՛ս ԵՐԳԻՆԱՑԻ ԲԵՐԴ
 ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ 38, 272, 296, 504, 509, 548, 559, 679, 772-773, 907, 910, 913, 918, 933, 944, 1278
 ԵԳԻՊՏՈՍ 296, 305, 314, 326, 431, 438-439, 468-469, 504, 527-528, 530, 532, 564, 677, 679, 682, 720, 753, 899, 908-909, 912, 919, 921-922, 925, 933, 935, 992, 997, 1006, 1278-1279
 ԵԴԵՍԱՑԻՔ 528, 954, 957, 1125
 ԵԴԵՍԻԱ 955, 957 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԴԷՍԻԱ)
 ԵԴԷՍԻԱ 260. տե՛ս ԵԴԵՍԻԱ
 ԵԴՈՎՄԱՅ 529. տե՛ս ԻԴՈՒՄԱ
 ԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻՔ 910
 ԵԹԷՈՊԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԵԹԻՈՎՊԱՑԻՔ
 ԵԹԻՈՊԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԵԹԻՈՎՊԱՑԻՔ
 ԵԹԻՈՎՊԱՑԻՔ 698, 907, 910 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԹԷՈՊԱՑԻՔ, ԵԹԻՈՊԱՑԻՔ, ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ)
 ԵԹԻՈՎՊԻԷ 908, 910 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ, ԵԹՈՎՊԻԷ)
 ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ 698. տե՛ս ԵԹԻՈՎՊԱՑԻՔ
 ԵԹՈՎՊԻԷ 910. տե՛ս ԵԹԻՈՎՊԻԷ
 ԵԼԱՄ 908 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՂԱՄ)
 ԵԼԱՄԱՑԻՔ 908 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՂԱՄԱՑԻՔ)
 ԵԼԱՆՈՍԱՑԻՔ 934
 ԵԼԻՄԱՑԻՔ 910
 ԵԼԼԱԴԱՑԻՔ 773
 ԵԼԼԵՆԱՑԻՔ 1180
 ԵԿԵՂԵԱՅ ԳԱԻԱՌ 555, 991, 1006, 1034, 1079, 1124
 ԵԿՄԷՆՈՍ 912
 ԵՂԱԴԱՍ 906
 ԵՂԱՄ 908. տե՛ս ԵԼԱՄ
 ԵՂԱՄԱՑԻՔ 908. տե՛ս ԵԼԱՄԱՑԻՔ
 ԵՂԱՆՅ ԲԵՐԴ 1071 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՂՆՈՒՏ, ՈՂՆՈՒՏ, ՈՒՂՆՈՒՏ)
 ԵՂԵՎԱՐԴ 505. տե՛ս ԵՂԻՎԱՐԴ
 ԵՂԵԹԵՐԱՅ 911
 ԵՂԷՎԱՐԴ 505. տե՛ս ԵՂԻՎԱՐԴ
 ԵՂԻԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔ 996 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՂԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔ)

- ԵՂԻԿՈՆ 912
- ԵՂԻՄԱՆԹՈՍ 912
- ԵՂԻՎԱՐԴԻ 505 (տե՛ս նաև ԵՂԵՎԱՐԴԻ, Ե-
ՂԵՎԱՐԴԻ)
- ԵՂՂԷՆԱՑԻՔ 911
- ԵՂՄՈՎԱԴԱԴԻ 908 (տե՛ս նաև ԵՂՄՈՎԱ-
ԴԱՏ)
- ԵՂՄՈՎԱԴԱՏ 908. տե՛ս ԵՂՄՈՎԱԴԱԴԻ
- ԵՂՆՈՒՑ 1071, 1083 (տե՛ս նաև ԵՂԱՆՑ
ԲԵՐԴ, ՈՂՆՈՒՑ, ՈՒՂՆՈՒՑ)
- ԵՂՈՅ 342 (տե՛ս նաև ԷՂՈՅ)
- ԵՂՎԱՐԴԻ 347
- ԵՄԱՆՈՒ ԱՅԾՍԱՆ 1023
- ԵՄՄԱԻՈՒՍ 941
- ԵՄԵՍԱՑԻՔ 953
- ԵՈՂԱՑԻՔ 911
- ԵՊԻԻԿԻՆԻԱ 908
- ԵՌԻԱՑԻՔ 910
- ԵՏԱՑԻՔ 908
- ԵՏՈՂԻԱ 907
- ԵՐԱԶԳԱԻՐՍ 589
- ԵՐԱԿԼԵԱՅ 958. տե՛ս ԵՐԱԿՂԻԱ
- ԵՐԱԿՂԻԱ 958 (տե՛ս նաև ԵՐԱԿԼԵԱՅ)
- ԵՐԳԻՆԱՑԻ ԲԵՐԴԻ 505, 507 (տե՛ս նաև ԵԳԻ-
ՆՈՅԻ ԲԵՐԴԻ)
- ԵՐԵԶՆ ԱԻԱՆ 1118. տե՛ս ԵՐԷԶՆ ԱԻԱՆ
- ԵՐԵԿՈՐԵԱՅ ԾՈՎ 738, 760 (տե՛ս նաև ԵՐ-
ԿՈՐԵԱՅՑ ԾՈՎ)
- ԵՐԷԶՆ ԱԻԱՆ 1006, 1009, 1118 (տե՛ս նաև Ե-
ՐԵԶՆ ԱԻԱՆ, ԵՐԻԶՆ ԱԻԱՆ)
- ԵՐԻԶՆ ԱԻԱՆ 1006, 1009. տե՛ս ԵՐԷԶՆ Ա-
ԻԱՆ
- ԵՐԻՑԱՎԱՆՔ 1275
- ԵՐԻԻԹՐԷ 911
- ԵՐԻՔՈՎ 438, 515, 530, 941
- ԵՐՄՈՍ 912
- ԵՐՈՒՍԱՂԵՄ 47, 227, 262, 265, 268, 277, 287,
296, 366, 376, 515, 993, 1255, 1257. տե՛ս Ե-
ՐՈՒՍԱՂԷՄ
- ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ 3, 8-9, 12, 14, 45, 88, 147, 261-
262, 265, 268, 275-276, 281, 284-285, 296-297,
313-314, 318, 320, 338, 341, 349-350, 353, 366,
376-377, 419-420, 432, 434-435, 441, 445-446,
504, 509, 511-514, 516, 518, 524-525, 529, 532,
541-542, 545, 583-585, 592, 594, 597, 634,
669-671, 674-675, 677-679, 799, 801, 803, 839,
843, 846, 851, 890, 916, 919-923, 925-926, 932,
934, 936-942, 944, 947-948, 950, 953-954, 956,
961, 963, 966-967, 976-977, 989, 992-993, 997,
1007, 1060, 1118, 1155, 1192, 1241, 1255-
1257, 1273-1275, 1277-1279, 1289, 1291 (տե՛ս
նաև ԵՐՈՒՍԱՂԵՄ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑ-
ԻՈՑ ՔԱՂԱՔ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԵԱՆ ՔԱ-
ՂԱՔ)
- ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 238. տե՛ս Ե-
ՐՈՒՍԱՂԷՄ
- ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԵԱՆ ՔԱՂԱՔ 801. տե՛ս Ե-
ՐՈՒՍԱՂԷՄ
- ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻՔ 14, 244, 420, 804, 961-
963, 993
- ԵԻԲԵՆԻՍԵԱ 911
- ԵԻԲԻԱ 911
- ԵԻԷՆՈՍ 912
- ԵԻԻՂԱՏԱՅ ԵՐԿԻՐ 500
- ԵԻԻԻԼԱՅ 528 (տե՛ս նաև ԵԻԻԻՂԱՅ)
- ԵԻԻԻՂԱՅ 528. տե՛ս ԵԻԻԻԼԱՅ
- ԵԻԿԵՐՄԱ 529. տե՛ս ԿԵՐՄԱՅ
- ԵԻՐԻԳԱՆՈՍ 912
- ԵԻՐԻԻԹՐԱ 908
- ԵԻՐՈՊԱՑԻՔ 738, 760
- ԵԻՐՈՊԻԱ 738
- ԵԻՐՈՏՈՍ 912
- ԵԻՓՐԱՏ 504, 530, 912. տե՛ս ԵՓՐԱՏ
- ԵՓՐԱՏԷՍ 471. տե՛ս ԵՓՐԱՏ
- ԵԻՔՍԻՆՈՍ 720, 753
- ԵՓԵՍԱՑԻՔ 35, 189, 791, 940, 943
- ԵՓԵՍՈՍ 17, 42, 65, 131, 136, 137, 139, 143-145,
309, 312-313, 321-322, 330, 419, 541-542, 545,
550, 670, 911, 927, 930, 939, 950-953, 956,
1007 (տե՛ս նաև ԵԲԵՍՈՍ, ԵԲԻՍՈՍ)
- ԵՓԹԱՂԻՆԷ 1004. տե՛ս ՀԵՓԹԱՂԻՆԷ
- ԵՓՐԱԹ 121, 155, 168. տե՛ս ԵՓՐԱՏ
- ԵՓՐԱՏ 121, 155, 168, 469, 471, 504, 530, 634,
811, 912 (տե՛ս նաև ԵԻՓՐԱՏ, ԵԻՓՐԱՏ-
ՏԷՍ, ԵՓՐԱԹ)

Զ

ԶԱԿԻԻՆԹՈՍ 907
 ԶԱՂԱԿՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276 տե՛ս ՊԱՂԱ-
 ԿՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ
 ԶԱՊԱԿՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276 տե՛ս ՊԱՂԱ-
 ԿՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ
 ԶԱՐԱՍՊ 459, 480, 521
 ԶԱՐԵՀԱԻԱՆ 562, 1275
 ԶԱՐԵԻԱՆԳ 520
 ԶՄԻԻՆԻԱ, 545, 1007
 ԶՈՄԱՔԱՏԱԿ 806 (տե՛ս նաև ԶՈՄԱՔՏԱԿ)
 ԶՈՄԱՔՏԱԿ 806 տե՛ս ԶՈՄԱՔԱՏԱԿ
 ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ 538-539, 562
 ԶՐԷՃԱՆ 496 (տե՛ս նաև ԶՐԷՃԱՆ)

Է

ԷԳԵՐԱՑԻՈՑ 382. տե՛ս ԵԳԵՐԱՑԻՈՑ ԱԾ-
 ԽԱՐՀ
 ԷԳԷՈՍ 753
 ԷԵՏԱՑԻՔ ԱՌԱՋԻՆՔ 908
 ԷՂՈՑ 338
 ԷԶՄԻԱԾԻՆ 4, 46-47, 59, 348, 417, 591, 797,
 1129-1130, 1156, 1191-1192, 1212, 1241, 1284
 ԷՐՈՒՍԱՂԷՄ 799, 801, 890. տե՛ս ԵՐՈՒՍԱ-
 ՂԷՄ

Ը

ԸՌԱԲՈՎԹ 529
 ԸՍՏՐԱՏՈՆԵԱՆՑ 942. տե՛ս ՍՏՐԱՏՈՆ-
 ՆԵԱՑ

Թ

ԹԱԲԱԻՐ 95, 263, 431-432, 634, 1278-1279
 (տե՛ս նաև ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ, ԹԱ-
 ՓԱԻՐ, ԹԱՓՈՐ)
 ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ 95, 263, 1279. տե՛ս -
 ԹԱԲԱԻՐ
 ԹԱԳՈՒԱԾԻ ԽԱԶ 1047. տե՛ս ԹԱԳՈՒՑԵԱԼ
 ԽԱԶ
 ԹԱԳՈՒՑԵԱԼ ԽԱԶ 1047, 1094 (տե՛ս նաև
 ԹԱԳՈՒԱԾԻ ԽԱԶ, ԹԱՔՈՒՑԵԱԼ ԽԱԶ)
 ԹԱԼԻՆ 347, 620

ԹԱԿԱՐԴՔ 1037-1038 (տե՛ս նաև ԹԱ-
 ԿԱՐԹՍ)
 ԹԱԿԱՐԹՔ 1037-1038. տե՛ս ԹԱԿԱՐԴ
 ԹԱՍՈՍ 911
 ԹԱՐՁԷՆՔ 1028
 ԹԱՓԱԻՐ 431-432. տե՛ս ԹԱԲԱԻՐ
 ԹԱՓՈՐ 634. տե՛ս ԹԱԲԱԻՐ
 ԹԱՔՈՒՑԵԱԼ ԽԱԶ 1094. տե՛ս ԹԱԳՈՒ-
 ՑԵԱԼ ԽԱԶ
 ԹԵԲԱՑԻՍ 908
 ԹԵԲԷԱՑԻՔ 906, 933 (տե՛ս նաև ԹԻԲԵԱ-
 ՑԻՔ)
 ԹԵԼԱ 508
 ԹԵՄԱՆ 529
 ԹԵՈԴՈՍՈՒՊԱԻԼԻՍ 953, 966. տե՛ս ԹԵՈ-
 ԴՈՍՈՒՊԱԻԼԻՍ, ԹԷՕԴՕՍՈՒՊԱԻԼԻՍ
 ԹԵՈԴՈՍՈՒՊԱԻԼԻՍ 966. տե՛ս ԹԵՈԴՈՒ-
 ՍՈՒՊԱԻԼԻՍ
 ԹԵՍԱՂԱՑԻՔ 934
 ԹԵՍԱՂԻՍ 907
 ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԷ 791
 ԹԵՍԱՂՔ 910
 ԹԵՏԱԼԱՑ ԿՈՂՄԱՆՔ 562
 ԹԵՏԱԼԱՑԻՔ 457, 459, 469, 475-476, 553, 564
 (տե՛ս նաև ԹԷՏԱԼԱՑԻՔ)
 ԹԵՏԱԼՔ 562, 906 (տե՛ս նաև ԹԵՏԱՂՔ)
 ԹԵՏԱՂՔ 906. տե՛ս ԹԵՏԱԼՔ
 ԹԵՐԱ 908
 ԹԵՐԱԻՍ 776
 ԹԵՐՄՈՂՈՆ 912
 ԹԷԱՐՔՈՒՆԻ 468
 ԹԷՈԴՈՒՊԱԻԼԻՍ 596 (տե՛ս նաև ԹԵՈԴՈՒ-
 ՍՈՒՊՈԼԻՍ)
 ԹԷՏԱԼԱՑԻՔ 457, 469, 553. տե՛ս ԹԵՏԱԼԱ-
 ՑԻՔ
 ԹԷՓԱՑԻԳ 1278
 ԹԷՕԴՕՍՈՒՊԱԻԼԻՍ 593 (տե՛ս նաև ԹԵՈՒ-
 ԴՈՍՈՒՊԱԻԼԻՍ)
 ԹԸՄՐԱՁՈՐ 1099. տե՛ս ԹՄԲՐԱՁՈՐ
 ԹԻԲԵԱՑԻՔ 906. տե՛ս ԹԵԲԷԱՑԻՔ
 ԹԻԲՐԻՍ 912 (տե՛ս նաև ՏԻԲԵՐԻՈՍ)
 ԹԻԼ 1034, 1087, 1079, 1124
 ԹԻՐԱԿ 502. տե՛ս ԹՐԱԿԷ

ԹԻՐԱԿԱՑԻՔ 490, 503
 ԹԻՖԼԻՍ 3-4, 1139. տե՛ս ՏՓԽԻՍ
 ԹՄԲՐԱԶՈՐ 1099. տե՛ս Առաջին ԹՂՄՐԱԶՈՐ
 ԹՈՐԳՈՄԱՑ ՏՈՒՆ 1243
 ԹՈՐԴԱՆ 866, 1008
 ԹՈՒՍԿԵՆԷՂ 907
 ԹՈՒՍԿՔ 911
 ԹՈՒՐԱՆ 411
 ԹՈՒՐՔԱՍՏԱՆ 496, 500, 821, 829, 879, 905
 ԹՈՒՐՔԱՍՏԱՆԵԱՑՔ 821, 826, 829
 ԹՐԱԿ 502, 928. տե՛ս ԹՐԱԿԷ
 ԹՐԱԿԱՑԻՔ 489-492, 503-504, 553, 906, 910, 950
 ԹՐԱԿԷ 487, 502, 907, 928 (տե՛ս Առաջին ԹՐԱԿ, ԹՐԱԿ)

Ժ

ԺՈՂՈՎ 1096. տե՛ս ԺՈՂՈՎՍ
 ԺՈՂՈՎՍ 1096 (տե՛ս Առաջին ԺՈՂՈՎ)

Ի

ԻԲԵՐԱՑԻՔ 906
 ԻԲԵՐԻԱ 907
 ԻԴԱԿՈՐՍՈՒԴԱ 908
 ԻԴՈՎՄԱՅ 529. տե՛ս ԻԴՈՒՄԱ
 ԻԴՈՒՄԱ 529 (տե՛ս Առաջին ԻԴՈՎՄԱՅ)
 ԻԹԱԿԷ 907
 ԻԿՈՆԱՑԻՔ 944
 ԻՂԱՄԱՑԻՔ 909
 ԻՂԻՈՆ 915 (տե՛ս Առաջին ԻՂԻՈՎՆ)
 ԻՂԻՈՎՆ 907 (տե՛ս Առաջին ԻՂԻՈՆ, ՄԱՏՈՒՍԻԱ)
 ԻՂԻԻՐԻԱՆՈՍՔ 906
 ԻՂԻԻՐԻԿԱՑԻՔ 906
 ԻՂԻԻՐԻՍ 907
 ԻՅԱՐՍՈՍ 908
 ԻՆՆԱԿՆԵԱՆ 975, 983-984, 987, 991, 993, 1001, 1016, 1018-1019, 1029, 1031, 1035, 1043, 1045, 1047, 1052, 1057, 1078, 1109, 1124-1125
 ԻՈՎՐԴԱՆԱՆ 912
 ԻՍԱԲԻՆԱՑԻՔ 907
 ԻՍԲՐՈՍ 908

ԻՍՄԱԵԼԱՑԻՔ 910, 932. տե՛ս ԻՍՄԱՅԵԼԱՑԻՔ
 ԻՍՄԱՅԵԼԱՑԻՔ 467-468, 527-528, 533-534, 537-539, 552-555, 558, 560-564, 1279 (տե՛ս - Առաջին ԻՍՄԱԵԼԱՑԻՔ)
 ԻՍՄԱՅԷԼ 468-469, 525, 527-530, 532-534, 537-539, 554-555, 558, 560-564, 829
 ԻՍՄԱՅԵԼԵԱՆ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ 534
 ԻՍՏՐԱՑԻՔ 906
 ԻՍՏՐՈՍ 912
 ԻՍՐԱԷԼ 577. տե՛ս ԻՍՐԱԷԼՂ
 ԻՍՐԱԷԼ 577. տե՛ս ԻՍՐԱԷԼՂ
 ԻՍՐԱՅԷԼ 24, 28, 33-34, 82, 121, 148, 154-156, 168, 178, 180, 187, 198-199, 204, 206, 260, 269, 296, 326, 431, 434-435, 438-439, 441, 528-529, 552, 577, 715, 724, 750, 781, 846, 1156, 1253-1255, 1262, 1268, 1288 (տե՛ս Առաջին ԻՍՐԱՅԷԼՂ)
 ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՔ 179-180, 238
 ԻՍՐԱՅԷԼՂ 173-174, 206, 676-678, 822, 837, 841-842, 846, 913-917, 919, 922, 925, 966 (տե՛ս Առաջին ԻՍՐԱՅԷԼ)
 ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՔ 238
 ԻՏԱԼԱՑԻՔ 628, 630, 632, 772-773
 ԻՏԱՂԻԱ 907
 ԻՐԱՆ 337. տե՛ս ՍԱՍԱՆԵԱՆ ԻՐԱՆ
 ԻՐԻՑՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ԵՐԻՑԱՎԱՆՔ

Լ

ԼԱԶՈՆԱՑԻՔ 908. տե՛ս ՂԱԶՈՎՆԱՑԻՔ
 ԼԱՏԻՆԱՑԻՔ 907. տե՛ս ՂԱՏԱՆԱՑԻՔ
 ԼԱԻՈԴԻԿԵՑԻՔ 545 (տե՛ս Առաջին ԼԱԻՈՐԻԿԵՑԻՔ)
 ԼԱԻՈՐԻԿԵՑԻՔ 545. տե՛ս ԼԱԻՈՐԻԿԵՑԻՔ
 ԼԻԲԱՆԱՆ 224
 ԼԻԲԱՆԱՆ ԼԵՌ 912
 ԼԻԲԷԱՑԻՔ 771-773
 ԼԻԲԷԱՑԻՈՑ ՆԱՀԱՆԳ 772
 ԼԻԳԱԻՆԻՔ 21 (տե՛ս Առաջին ԼԻԿԵՑՈՆ, ԼԻՑԵՑ)
 ԼԻԴԱՑԻՔ 908. տե՛ս ՂԻԻԴԱՑԻՔ
 ԼԻԶՊՈՆ 1192
 ԼԻՑԵՑ 21. տե՛ս ԼԻԳԱԻՆԻՔ

Լիիբել 908
 ԼՄԲԱՏԱՎԱՆՔ 347
 ԼՈՐԻԿԱՑԻՔ 906
 ԼՈՒԴ 908
 ԼՓԻՆՔ 363, 367, 408, 799, 906, 910, 1004
 ԼՓՆԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 869

Խ

ԽԱԴԱՅ ՎԱՆՔ 1275 (տե՛ս նաև ԽԱԹԱ,
 ԽԱԹԱՅ ՎԱՆՔ, ԽԱՅԹԱ)
 ԽԱԶԻՐՔ 386, 822-823, 879, 891, 894, 901, 910,
 969
 ԽԱԹԱ 1275. տե՛ս ԽԱԴԱՅ ՎԱՆՔ
 ԽԱԹԱՅ ՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ԽԱԴԱՅ ՎԱՆՔ
 ԽԱՂԱԲ 816
 ԽԱՂԱՂ 803. տե՛ս ԽԱՂԽԱՂ
 ԽԱՂԱՄԱԽԻՔ 471, 473
 ԽԱՂԽԱՂ 803 (տե՛ս նաև ԽԱՂԱՂ)
 ԽԱՂՏԵԱՑ ԿՈՂՄԵՐ 492
 ԽԱՂՏԻԿՔ 910. տե՛ս ԽԱՂՏԻՔ
 ԽԱՂՏԻՔ 492, 906, 910, 912 (տե՛ս նաև ԽԱՂ-
 ՏԻԿՔ)
 ԽԱՅԹԱ 1275. տե՛ս ԽԱԴԱՅ ՎԱՆՔ
 ԽԱԶ ԳԻԻՏ 1227
 ԽԱԶԷՆ 795
 ԽԱՌԱՆ 462-463, 927, 1093
 ԽԱՐ 619
 ԽԱՐԶ 1067 (տե՛ս նաև ՀԱՐՑՍ)
 ԽԵԿԵՍԱՆԷ 497. տե՛ս ԽԵԿԵԻԱՆԴ
 ԽԵԿԵԻԱՆԴ 497 (տե՛ս նաև ԽԵԿԵՍԱՆԷ,
 ԽԵԿԵԻԱՆԴ)
 ԽԵԻԱՑԻՔ 907, 910
 ԽԵԿԵԻԱՆԴ 497. տե՛ս ԽԵԿԵԻԱՆԴ
 ԽԼԱԹ 634
 ԽՈՂՐՆԻ 1027. տե՛ս ԽՐՏՆԻ
 ԽՈՒԵՆԻՔ 1035. տե՛ս ՀՈՒԵՆԻՔ
 ԽՈՒԽՈՒՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1275
 ԽՈՒԽՈՒՈՒՆԻՔ 21, 338, 577
 ԽՈՍՐԱԿԵՐՏ 531. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎԱԿԵՐՏ
 ԽՈՍՐՈՎ. տե՛ս ԿԱԽ ԽՈՍՐՈՎ
 ԽՈՍՐՈՎԱԿԵՐՏ 531 (տե՛ս նաև ԽՈՍՐԱ-
 ԿԵՐՏ)

ԽՈՐԱՍԱՆ 443
 ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՔ 230, 260
 ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻՔ 488-489, 502, 505-507, 526,
 555
 ԽՈՐՀԻ 1027. տե՛ս ԽՐՏՆԻ
 ԽՈՐՆԻ 1026-1027. տե՛ս ԽՐՏՆԻ
 ԽՈՐ ՎԻՐԱՊ 1005
 ԽՈՐՏՈՒՄ 1026 (տե՛ս նաև ՏՈՒՄ)
 ԽՈՒԹ 1053, 1057
 ԽՈՒԺԱՍՏԱՆ 486, 532, 542, 553, 559, 953,
 955
 ԽՈՒԺԱՍՏԱՆ ՏԱԾԿԱՍՏԱՆ 532
 ԽՈՒԺԻԿՔ 908
 ԽՐԱՄԱՅ ԲԵՐԴ 538
 ԽՐՏՆԻ 1027 (տե՛ս նաև ԽՈՂՐՆԻ, ԽՈՐՀԻ,
 ԽՈՐՆԻ, ԽՐՏՈՒՄ)
 ԽՐՏՈՒՄ 1026-1027. տե՛ս ԽՐՏՆԻ

Ծ

ԾԱՂԿԱԶՈՒՐ 474
 ԾԱՂԿՈՏՆ (ԾԱՂԿՈՏԱՆ) 505-506
 ԾԱՅԴԱՆԱՑԻՔ 123
 ԾՈՐԱՑԻՔ 945
 ԾԻԱՅ 1075 (տե՛ս նաև ՆԻԱՅ)
 ԾԻԼԿԱՆ 13. տե՛ս ԾԻՂԿԱՆ
 ԾԻԾԱՌՆ 1119-1120. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԷ
 ԾԻԾԱՌՆԷ 1118-1120 (տե՛ս նաև ԾԻԾԱՌՆ,
 ԾԻԾԵՌՆ, ԾԻԾՌԱՆ)
 ԾԻԾԵՌՆ 1118. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԷ
 ԾԻԾԵՌՆԱՎԱՆՔ 347-348
 ԾԻԾԸՌՆԷ 1119. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԷ
 ԾԻԾՌԱՆ 1119. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԷ
 ԾԻՂԿԱՆ 13 (տե՛ս նաև ԾԻԼԿԱՆ)
 ԾԽԱԿԵՐՏ 507 (տե՛ս նաև ԾԽՆԿԵՐՏ)
 ԾԽՆԿԵՐՏ 507. տե՛ս ԾԽԱԿԵՐՏ
 ԾԾՄԱԿ 1069-1070, 1082 (տե՛ս նաև ԾԾՄԱ-
 ՀՈՏՆ, ԾՄԱԿ)
 ԾԾՄԱՀՈՏՆ (ԾԾՄԱՅ ՅՈՏՆ) 1082. տե՛ս
 ԾԾՄԱԿ
 ԾՂՈՒԿՔ 519
 ԾՄԱԿ 1069, 1082. տե՛ս ԾԾՄԱԿ
 ԾՈՓՔ 974, 1008, 1041, 1279

Կ

ԿԱԶԲՔ 799. տե՛ս ԿԱՍՊՔ
 ԿԱՆՍՏԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ 1116. տե՛ս ԿԱՂԱՍՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ
 ԿԱՆՍՏԱՆԿԱՅՍՈՒՑ 537
 ԿԱՆՍՏԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ 1112, 1116. տե՛ս ԿԱՂԱՍՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ
 ԿԱՂԱԲԵՐԱՑԻՔ 911 (տե՛ս նաեւ ԿԱՂԱԲՐԱՑԻՔ)
 ԿԱՂԱԲՐԱՑԻՔ 906 (տե՛ս նաեւ ԿԱՂԱԲԵՐԱՑԻՔ)
 ԿԱՂԱՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ 1112, 1116 (տե՛ս - նաեւ ԿԱՆՍՏԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ, ԿԱՆՍՏԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ, ԿԱՂԱՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ, ԿԱՂԱՍՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ, ԿԱՂՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ)
 ԿԱՂԱՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ 1112. տե՛ս ԿԱՂԱՍՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ
 ԿԱՂԱՆԴՈՒՄՅԱՅ ՎԱՆՔ 1277
 ԿԱՂԱՆԿԱՅՍՈՑՔ 380. տե՛ս ԿԱՂԱՆԿԱՅՍՈՑՔ ԳԻՒՂ
 ԿԱՂԱՆԿԱՅՍՈՑՔ ԳԻՒՂ 371, 380, 390 (տե՛ս - նաեւ ԿԱՂԱՆԿԱՅՍՈՑՔ, ԿՈՂՄԱՆԿԱՅՍՈՒՄՅԱՅ ԳԻՒՂ)
 ԿԱՂԲԻՈՆ 476
 ԿԱՂԻԻԿԵՑԻՔ 911 (տե՛ս նաեւ ԱՍՊՏՈՐԱՑԻՔ)
 ԿԱՂՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ 1112. տե՛ս ԿԱՂԱՍՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ
 ԿԱՂՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ 1112, 1116. տե՛ս ԿԱՂԱՍՄԱՆԿԱՅ ԲԼՈՒՐ
 ԿԱՃԿԱԻՆ 1023 (տե՛ս նաեւ ԿԱՃԿՈՆ)
 ԿԱՃԿՈՆ 1023. տե՛ս ԿԱՃԿԱԻՆ
 ԿԱՄԱՂԻԱ 908
 ԿԱՄԱՐԱԿԱՆՔ 618. տե՛ս ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆՔ
 ԿԱՄԲԵՉԱՆ 814. տե՛ս ԿԱՄԲԷՃԱՆ
 ԿԱՄԲԷՃԱՆ 814 (տե՛ս նաեւ ԿԱՄԲԵՉԱՆ, ԿԱՊԻՃԱՆ)
 ԿԱՄԲԻՃԻԿ ՀԵՓԹԱՂՍՆ 799 (տե՛ս նաեւ ԳԱՄԲԵՃԻԿ, ԿԱՄԻՃԻԿ, ՀԵՓԹԱՂՍՆ, ՀԵՓԱՂԱՍՆ)
 ԿԱՄԵՂԱՑԻՔ 909

ԿԱՄԻՃԻԿ 799. տե՛ս ԿԱՄԲԻՃԻԿ ՀԵՓԹԱՂՍՆ
 ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆՔ ՎԱՆՔ 1276
 ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆՔ 617-618 (տե՛ս նաեւ ԿԱՄԱՐԱԿԱՆՔ)
 ԿԱՄՓԱՆԱՑԻՔ 911
 ԿԱՅԵՆԻ ԱԶԳ 875
 ԿԱՆԱ ԳԱԼԻԼԷԱՑՈՑ 233
 ԿԱՆԳՈՒԱՐ 444
 ԿԱՊԱԴՈԿԻԱ 907
 ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 1004, 1006 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)
 ԿԱՊԱՂԱԿԱ 863. տե՛ս ԿԱՊԱՂԱԿԱՆ
 ԿԱՊԱՂԱԿԱՆ 863 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊԱՂԱԿԱ)
 ԿԱՊԻՃԱՆ 814. տե՛ս ԿԱՄԲԷՃԱՆ
 ԿԱՊԻՏՈՑՆ 632
 ԿԱՊԻՏՈՎՂԻՈՎՆ 934
 ԿԱՊԿՈՀ 458, 480, 558
 ԿԱՊՈՒԴԱՑԻՔ 942 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊՈՒԴԱԿՑԻՔ, ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՔ)
 ԿԱՊՈՒԴԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԵՐ 943 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԵՐ)
 ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՔ 182, 560. տե՛ս ԿԱՊՕԴՈՎԿԱՑԻՔ, նաեւ՝ ԿԱՊՈՒԴԱՑԻՔ, ԿԱՊՈՒԴԱԿՑԻՔ
 ԿԱՊՈՒՏԿԵԱ 458
 ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԵՐ 898 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊՈՒԴԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԵՐ)
 ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 1006. տե՛ս - ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ
 ԿԱՊՓԱՌՆԱՌԻՄ 279. տե՛ս ԿԱՓԱՌՆԱՅՈՒՄ
 ԿԱՊՕԴՈՎԿԱՑԻՔ 182. տե՛ս ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՔ
 ԿԱՍԲԻԱԿԱՆ ԴՈՒՌ 561 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍՊԻՑ ԴՈՒՌ)
 ԿԱՍԲԻՑ ԾՈՎ 776. տե՛ս ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎ
 ԿԱՍԲՔ 910 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍՊՔ)
 ԿԱՍԴՐ 13. տե՛ս ԿԱՍՏՐ
 ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎ 634 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍԲԻՑ ԾՈՎ)
 ԿԱՍՊԻՑ ԴՈՒՌ 911 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍԲԻԱԿԱՆ ԴՈՒՌ)

- ԿԱՍՊՔ 799, 910 (տե՛ս նաև ԿԱՍԲՔ, ԿԱԶԲՍ, ԿԱՍՓՔ)
- ԿԱՍՏ 13. տե՛ս ԿԱՍՏԲ
- ԿԱՍՏԲ 13 (տե՛ս նաև ԿԱՍԴԲ, ԿԱՍՏ)
- ԿԱՍՏՐԱՑԻՔ 632
- ԿԱՍՓՔ 910. տե՛ս ԿԱՍՊՔ
- ԿԱՏՇԱՆ 811
- ԿԱՐԷԱԹՈՍ 908
- ԿԱՐԻԱ 908
- ԿԱՐԻԱԹԱՐԻՄ՝ 919
- ԿԱՐԻՆ
1. գաւառ 508
 2. քաղաք 346, 356, 371, 507-508, 634, 900, 1008, 1056, 1241. տե՛ս ԿԱՐԿԱ, նաև՝ ԹԵՈԴՈՍՈՒՊԱԻՂԻՍ
- ԿԱՐԿԱ 1042. տե՛ս ԿԱՐԻՆ
- ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎ 317, 390, 406, 445, 773, 908-909, 911
- ԿԱՐՄՐԱԻՈՐ 347
- ԿԱՐՆԱՑԻՈՑ ՎԱՆՔ 1276
- ԿԱՐՔԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻՔ 468 (տե՛ս նաև ԿԱՐՔԵԴՈՎՆԱՑԻՔ)
- ԿԱՐՔԵԴՈՎՆԱՑԻՔ 906 (տե՛ս նաև ԿԱՐՔԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻՔ)
- ԿԱԻ ԽՈՍՐՈՎ 486
- ԿԱԻԱՍ 388. տե՛ս ԿԱԻԿԱՍ
- ԿԱԻԱՏ 813-814, 816. տե՛ս ՊԵՐՈԶ ԿԱԻԱՏ
- ԿԱԻԿԱՍ 381, 388, 562, 799, 863, 869, 912 (տե՛ս նաև ԿԱԻԱՍ, ԿՈՎԿԱՍ, ԿՕԿԱՍ)
- ԿԱԻՂԹԱԳԱՐԱԿ 403. տե՛ս ԿՈՂԹԱԳԱՐԱԿ
- ԿԱՓԱՌՆԱՅՈՒՄ 171. տե՛ս ԿԱՓԱՌՆԱՅՈՒՄ
- ԿԱՓԱՌՆԱՅՈՒՄ 171, 242, 305 (տե՛ս նաև ԿԱՊՓԱՌՆԱՅՈՒՄ, ԿԱՓԱՌՆԱՅՈՒՄ, ԿԱՓԱՌՆԱՅՈՒՄ)
- ԿԱՓԱՌՆԱՅՈՒՄ 171. տե՛ս ԿԱՓԱՌՆԱՅՈՒՄ
- ԿԵԴԱՐՔ 909-910
- ԿԵԴՄԱՅ 529 (տե՛ս նաև ԵԻԿԵԴՄԱ)
- ԿԵԴՐՈՒՍ 561. տե՛ս ԿԵԹՐՈՒՍ
- ԿԵԴՐՈՒՍԱՑԻՔ 909
- ԿԵԹՐՈՒՍ 561 (տե՛ս նաև ԿԵԴՐՈՒՍ)
- ԿԵՂՍ 1026. տե՛ս ԿԵՂՔ
- ԿԵՂՏԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաև ԳԱՂԻԱՑԻՔ)
- ԿԵՂՏԻԲԵՐՔ 906
- ԿԵՂՏԻՍ 907
- ԿԵՂՏՔ 906
- ԿԵՂՔ 1026 (տե՛ս նաև ԿԵՂՍ, ԿԻՏԵՂՔ)
- ԿԵՆԱՑ ՎԱՅՐՔ 1100
- ԿԵՈՎՍ 911
- ԿԵՍԱՐԱՆԱՑԻՔ 911
- ԿԵՍԱՐԻԱ
1. ԿԱՊԱԴՈՎԿԻԱՅԻ 101, 232, 251, 295, 313, 330, 355, 419, 480, 507, 509-510, 517, 519, 546-548, 589, 899, 902, 942-944, 948, 986, 992-993, 998, 1002-1003, 1006-1008, 1021, 1029, 1048, 1052, 1064, 1118, 1191 (տե՛ս նաև ՄԵԾ ԿԵՍԱՐԻԱ, ՄԵԳԱՂՈՒ ԿԵՍԱՐԻԱ, ԿԵՍԱՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ)
 2. ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ 510-511, 518, 940, 950, 1279
- ԿԵՍԱՐԱՆԱՑԻՔ 911
- ԿԵՍԱՐԱՑԻՈՑ
1. կողմանք 520
 2. քաղաք 510, 548
- ԿԵՏԵՂՔ 1026
- ԿԵՐԿԻՆԱ 911 (տե՛ս նաև ԿԵՐԿԻՆԱ)
- ԿԵՐԿԻՆԱ 908 (տե՛ս նաև ԿԵՐԿԻՆԱ)
- ԿԵՓԱՂԵՆԻԱ 907
- ԿԷՓԻՍՈՍ 912
- ԿԸԹՆԻ 473
- ԿԻԻՄԷՂԷՍԱՑԻՔ 911
- ԿԻԼԻԿԵՑԻՈՑ ՆԱՀԱՆԳ 772
- ԿԻԼԻԿԵՑԻՔ 459, 773 (տե՛ս նաև ԿԻՂԻԿԵՑԻՔ)
- ԿԻԼԻԿԷ 929 (տե՛ս նաև ԿԻՂԻԿԱ)
- ԿԻՂԻԿԵՑԻՔ 908 (տե՛ս նաև ԿԻԼԻԿԵՑԻՔ)
- ԿԻՂԻԿԻԱ 908-909 (տե՛ս նաև ԿԻԼԻԿԷ)
- ԿԻՆԵԴՈԿՈՂՊԻՏՔ 911
- ԿԻՆԹԱՑԻՔ 911
- ԿԻՆԻԿՈՄԵԴԻԱ 630. տե՛ս ՆԻԿՈՄԵԴԻԱ
- ԿԻՊՐԱՑԻՔ 65, 949 (տե՛ս նաև ԿՊՐԱՑԻՔ)
- ԿԻՊՐՈՍ 911, 943
- ԿԻՍԳԱԴԻ 13 (տե՛ս նաև ԿԻՍԴԱԴԻ)
- ԿԻՍԴԱԴԻ 13. տե՛ս ԿԻՍԳԱԴԻ
- ԿԻՏԵՂՔ 1026. տե՛ս ԿԵՂՔ

ԿիՏԻԱՑԻՔ 906, 911	ԿՈՂՄԱՆԿԱՅՏՈՒԱՑ ԳԻՒՂ 390. տե՛ս ԿԱ-
ԿԻՐՈՍ 964. տե՛ս ԿԻԻՐՈՍ	ՂԱՆԿԱՏՈՅՔ ԳԻՒՂ
ԿԻՐՍՈՍ 911	ԿՈՂՄԱՆՔ. տե՛ս ՄԵԾ ԿՈՂՄԱՆՔ
ԿԻՐՏԱՆԱՑԻՔ 906	ԿՈՂՈՆԻԱ 634
ԿԻԻԴԱՑԻՔ 911	ԿՈՂՈՍԱՑԻՔ 191, 791
ԿԻԻԶԻԿԻՈՆ 958 (տե՛ս Աաեա ԿԻԻՂԻԿՈՆ)	ԿՈՂՔԱՑԻՔ 906. տե՛ս ԿՈՂՔԵՑԻՔ
ԿԻԻԹԵՐԱ 907	ԿՈՂՔԵՑԻՔ 906, 910, 912 (տե՛ս Աաեա ԿՈՂ-
ԿԻԻԹԵՐՈՆ 912	ՔԱՑԻՔ)
ԿԻԻԼԻԿԵԱ 300, 511 (տե՛ս Աաեա ԿԻԻՂԻԿԻԱ)	ԿՈՂՔԻՍ 907
ԿԻԻԼԻԿԵՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ 511	ԿՈՄԱԳԵՆԷ 909
ԿԻԻԿՂԱԴԷՍ (ԿԻԻՂԱԴԷՍ) 907	ԿՈՄԾ 497, 499
ԿԻԻՂԻԿԵՑԻՔ 548, 779, 910 (տե՛ս Աաեա ՏԱՐ-	ԿՈԾ 347
ՍԱՑԻՔ)	ԿՈՍՏԱԴԻՆՈՒՊԱԻԼԻՍ 1118. տե՛ս ԿՈՍ-
ԿԻԻՂԻԿԷԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԵՐ 472	ՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՂԻԿԻԱ 458, 928, 953 (տե՛ս Աաեա ԿԻԻԼԻ-	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ 949
ԿԵԱ)	ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՒՊԱԻԼԻՍ 75, 967. տե՛ս -
ԿԻԻՂԻԿՈՆ 958. տե՛ս ԿԻԻԶԻԿԻՈՆ	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՆԱՑԻՔ 906	ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՒՊՈԼԻՍ 136, 145. տե՛ս -
ԿԻԻՊՐԱՑԻՔ 906, 943	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՊՐԱՑՈՑ ՔԱՂԱՔ 961	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 42, 143, 245, 273,
ԿԻԻՊՐՈՍ 908	298, 309, 321-322, 539, 541-542, 593-594, 889,
ԿԻԻՐԵՆԱՑԻՔ 722, 799, 911	929, 949, 1123. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈ-
ԿԻԻՐԵՆԱՑԻՈՑ ՆԱՀԱՆԳ 772	ԼԻՍ
ԿԻԻՐՆՈՍ 911	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 509, 533, 553. տե՛ս -
ԿԻԻՐՈՍ 127, 279, 331, 955, 964	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿՂԱԶՈՄԻՆԷ 1018	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 136, 145, 519, 563,
ԿՂԷՈՎՊԵԱՆՔ 545	889. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿՆԻԴՈՍ 908	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆԱՊԱԻՂԻՍ 634, 680, 947. տե՛ս -
ԿՆԿՂԱԻՈՐԱՑ ՎԱՆՔ 1275 (տե՛ս Աաեա ԲԱ-	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊԱԻԼԻՍ 17, 65, 122, 136-137,
ՏԻՆ)	143, 165, 209, 313, 330, 419-420, 504, 509,
ԿՆՈՍԱՑԻՔ 934. տե՛ս ԱՆՈՍԱՑԻՔ	517-519, 530, 533, 538, 548, 550, 552-553,
ԿՈԴԴՈՒՔ 909. տե՛ս ԿՈՐԴՈՒՔ	558-560, 563, 596-597, 776, 950, 959, 1212.
ԿՈԴՐԵԱՑԻՔ 496	տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿՈԹ 1073, 1076	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊԱԻՂԻՍ 950, 952-953, 956-
ԿՈՀԻՆԻՀՈՐ 332	957, 959-961, 965, 967-968. տե՛ս ԿՈՍ-
ԿՈՂԱՎԱՆՔ 1276. տե՛ս ԿՈՂԲԱՅ ՎԱՆՔ	ՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿՈՂԲ 525, 634	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 17, 42, 65, 75, 122,
ԿՈՂԲԱՅ ՎԱՆՔ 1276 (տե՛ս Աաեա ԿՈՂԱ-	136-137, 139, 143, 145, 165, 209, 245, 273,
ՎԱՆՔ, ՊՕՂԱՅ)	298, 309, 313, 321-322, 330, 419-420, 452, 491,
ԿՈՂԹԱԳԱՐԱԿ 403 (տե՛ս Աաեա ԳՈՂԹԱ-	504, 509, 517-519, 527, 530, 533, 538-539,
ԳԱՐԱԿ, ԿԱԻՂԹԱԳԱՐԱԿ)	541-542 548, 550, 552-553, 556, 558-560, 563,
	593-594, 596-597, 634, 670, 680, 776, 889,
	928-929, 947, 949, 950, 952-953, 959-961, 965,
	967-968, 1118, 1123, 1212 (տե՛ս Աաեա ԿՈՍ-

- ՀԱԳԱՐՈՒ ազգ, որդիք 809, 811-812, 832,
 ՀԱԶԻՐՔ 969. տե՛ս ԽԱԶԻՐՔ
 ՀԱՂԻՍ 912
 ՀԱՄԱԴԱՆ 469 (տե՛ս նաև ՀԱՄԱՏԱՆ)
 ՀԱՄԱՄԱԾԷՆ 1123 (տե՛ս նաև ՏԱՄԲՈՒՐ)
 ՀԱՄԱՏԱՆ 469. տե՛ս ՀԱՄԱԴԱՆ
 ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՔ 16, 231, 456, 469, 487,
 490-491, 523, 535, 539-540, 570, 593, 595,
 596-597, 669, 678, 681, 999, 1274
 ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ 451, 978
 ՀԱՅԿԵՐՏ 1117. տե՛ս ՀԱՅՐԿԵՐՏ
 ՀԱՅՐԱԲԼՈՒՐ 1079, 1101 (տե՛ս նաև
 ՀԱՅՐԱԲԼՈՒՐ, ՀԱՐԱՆՑ ԲԼՈՒՐՆ)
 ՀԱՅՐԱԲԼՈՒՐ 1079. տե՛ս ՀԱՅՐԱԲԼՈՒՐ
 ՀԱՅՐԿԵՐՏ 1117 (տե՛ս նաև ՀԱՅԿԵՐՏ,
 ՀԵՐԿԵՐՏ)
 ՀԱՅԻՈՑ 571, 577
 ՀԱՇՏԵԱՆՔ 508, 990, 1102-1103, 1108-1109,
 1015, 1027, 1031, 1036, 1038, 1041, 1057,
 1080, 1082-1083, 1098-1099, 1101, 1107-1108,
 1115, 1117
 ՀԱՈՑ 963, 969
 ՀԱՐ 501. տե՛ս ՀԱՐԵԻ
 ՀԱՐԱՆՑ ԲԼՈՒՐՆ 1079. տե՛ս ՀԱՅՐԱԲ-
 ԼՈՒՐ
 ՀԱՐԱԻ 534, 812, 828-830, 832-834
 ՀԱՐԱԻԱՅՆԻՔ 829
 ՀԱՐԵԻ 501 (տե՛ս նաև ՀԱՐ)
 ՀԱՐՔ 454-456, 577, 991, 1008, 1014, 1042-1043,
 1079-1080, 1124, 1129
 ՀԱՅԵԱՑ 951. տե՛ս ՀԱՅԵԿԱՑ
 ՀԱՅԵԿԱՑ 951 (տե՛ս նաև ՀԱՅԵԱՑ)
 ՀԵԲՐԱՅԱԿԱՆՔ 390. տե՛ս ՀԵԲՐԱՅԵՑԻՔ
 ՀԵԲՐԱՅԵՑԻՔ 390, 511, 909, 932, 938,
 ՀԵԹՓԱՂՍՆ 799. տե՛ս ՀԵԹՓԱՂՔ
 ՀԵԼԵՍՊՈՆՏՈՍ 720 (տե՛ս նաև ՀԵԼԼԵՍ-
 ՊՈՆՏՈՍ)
 ՀԵԼԼԵՍԱՑԻՔ 632, 989, 1176
 ՀԵԼԼԵՍՊՈՆՏՈՍ 753 (տե՛ս նաև ՀԵԼԵՍ-
 ՊՈՆՏՈՍ)
 ՀԵՂԱՍ 906
 ՀԵՂԵՆԱՑԻՔ 907
 ՀԵՂՂԵՆՔ 906 (տե՛ս նաև ՀԵՂՂԵՆՔ)
- ՀԵՂՂԵՆՔ 906 (տե՛ս նաև ՀԵՂՂԵՆՔ)
 ՀԵՏՈՄԻԻՐՏՈՍ 911
 ՀԵՐ 520, 1056
 ՀԵՐԵԹ 1129 (տե՛ս նաև ՀԵՐԵՏ)
 ՀԵՐԵՍԻՈՎՏԱՅՔ 989
 ՀԵՐԵՏ 1129 (տե՛ս նաև ՀԵՐԵԹ)
 ՀԵՐԹԻՃԱՆ 530
 ՀԵՐԿԵՐՏ 1117. տե՛ս ՀԱՅՐԿԵՐՏ
 ՀԵՐՄՈՆ 1279
 ՀԵՓԱՂԱՍՆ 799. տե՛ս ՀԵՓՓԱՂՔ
 ՀԵՓՓԱՂՔ 501, 799, 1001, 1003 (տե՛ս նաև
 ՀԵՓՓԱՂՍՆ, ՀԵՓՓԱՂԱՍՆ)
 ՀԷՊԻՐՈՏԻՍ 907
 ՀԷՐԵԻԱՆ 537
 ՀԻՆԴՈՍ 912
 ՀԻՍԻՍԱՅԻՆ ԹԱԳԱԻՐՈՒԹԻՒՆ 534
 ՀԻՐԿԱՆԻԱ 721, 753,
 ՀՆԱՐԱԿԵՐՏ 13. տե՛ս ՔՈՒՆԱՆԱԿԵՐՏ,
 նաև՝ ՀՈՒՆԱՐԱԿԵՐՏ
 ՀՆԴԻԿՔ 395, 500, 528, 532, 552, 559, 564, 743,
 745, 763-764, 773, 779, 822, 833, 905, 907-910,
 930, 933, 983, 1024-1025,
 ՀՆԴԻՔ 983. տե՛ս ՀՆԴԻԿՔ
 ՀՆԴԿԱՅԻՆ ԼԵՐԱՆՔ 776
 ՀՆԴՈՒԿԱՆ 395. տե՛ս ՔԱՏԱԿԻ ՀՆԴՈՒ-
 ԿԱՆ
 ՀՆԴՈՒԿՆ 395. տե՛ս ՔԱՏԱԿԻ ՀՆԴՈՒ-
 ԿԱՆ
 ՀՈԳԵԱՑ ՎԱՆՔ 444
 ՀՈՆԱՍՏԱՆՔ 871-872, 887, 891 (տե՛ս նաև
 ՀՈՆՔ)
 ՀՈՆԱՑ ԴՈՒՌ 562, 819, 827
 ՀՈՆԸՆԳԵԱՑՆ 1102. տե՛ս ՀՈՆԸՆԿԷՑ
 ՀՈՆԸՆԿԵԱՑՆ 1102. տե՛ս ՀՈՆԸՆԿԷՑ
 ՀՈՆԿԸՆԿԵՑ 1108. տե՛ս ՀՈՆԸՆԿԷՑ
 ՀՈՆԸՆԿԷՑ 1102-1103, 1108. տե՛ս նաև ՀՈ-
 ՆԸՆԳԵԱՑՆ, ՀՈՆԸՆԿԵԱՑՆ, ՀՈՆԿԸՆ-
 ԿԵՑ
 ՀՈՆՔ-Ք 392, 469, 473, 488-489, 625, 795, 803-
 804, 808, 825-827, 861, 863-864, 868-869-870,
 878, 880-882, 884, 886-893, 895, 906, 910,
 1040, 1105, 1283 (տե՛ս նաև ՀՈՆԱՍՏԱՆՔ)
 ՀՈՌԵԱՆ 1025, 1034

ՀՈՌՄՈՑ 1122. տե՛ս ՀՈՌՈՄՔ
 ՀՈՌՈՄՔ-Ք 3, 6, 13, 18, 20, 139, 142, 148, 337, 355-356, 419, 423, 517, 538-540, 554, 556-559, 571, 575, 584, 618, 685-687, 700, 817, 828-829, 846, 850, 901, 906-907, 910, 920, 925, 935, 959, 962, 965-966, 1121-1122, 1171, 1173-1174, 1176-1180, 1185, 1276-1279
 ՀՈՌՈՄԱՅԵՑԻՔ 377
 ՀՈՌՈՄՈՑ ՄԱՐԳ 505
 ՀՈՌՈՎՄ 552, 935, 959, 965, 968, 1122
 ՀՈՎԱՆՍ 1028. տե՛ս ՀՈՎԵԱՆՍ
 ՀՈՎԵԱՆՍ 1028, 1110 (տե՛ս նաև ՀՈՎԱՆՍ, ՀՈՎԵԱՆՔ, ԹԱՐՁԵՆՔ)
 ՀՈՎԵԱՆՔ 1028. տե՛ս ՀՈՎԵԱՆՍ
 ՀՈՒՆԱՐԱԿԵՐՏ 634 (տե՛ս նաև ՀՆԱՐԱԿԵՐՏ)
 ՀՈՒՆԴՈՒԿԱՆ 395. տե՛ս ՔԱՏԱԿ-Ի ՀՆԴՈՒԿԱՆ
 ՀՈՒՐԱԶԴԱՆ 485 (տե՛ս նաև ՀՈՒԱԶԴԱՆ)
 ՀՈՒԱԶԴԱՆ 485. տե՛ս ՀՈՒՐԱԶԴԱՆ
 ՀՈՒՓՈՒՄԷԻ ՏԱՃԱՐ 45, 338, 516,
 ՀՈՒՄ 83, 87, 120, 186, 289, 313, 326, 355-356, 376, 381, 460, 545-546, 583-584, 594, 687, 709, 899, 942, 947, 962, 967, 989, 992-993, 997-998, 1006, 1008, 1034, 1043, 1053, 1121 (տե՛ս - նաև ՀՈՒՎՄ, ՀՈՒՄ)
 ՀՈՒՄԱԵՑԻՔ 413, 910, 923, 935,
 ՀՈՒՄԱՅԵՑԻՔ 36, 263, 322, 379-380, 383-384, 386, 391, 413, 490, 504, 548, 627-628, 687, 710, 791, 814, 833, 944, 1037 (տե՛ս նաև ՀՈՒՎՄԱԵՑԻՔ)
 ՀՈՒՄԷԱՑԻՔ 899
 ՀՈՒՄՈՑ. տե՛ս ՀՈՌՈՄՔ
 ՀՈՒՎՄ 36, 65, 82, 119, 122, 380-381, 464, 548, 571, 575, 597, 632, 634, 675, 669, 699, 925-927, 935, 937, 940-942, 944, 947, 959-950, 953, 956, 960, 965, 967-968, 989, 993, 998, 1006, 1008, 1043, 1046 (տե՛ս նաև ՀՈՒՄ, ՀՈՒՄ)
 ՀՈՒՎՄԱԵՑԻՔ 923, 968 (տե՛ս նաև ՀՈՒՄԱՅԵՑԻՔ)
 ՀՈՒՎՄԱՅԵՑԻՔ 36, 94-95, 356, 377, 379, 383-384, 386, 391, 413, 479, 485, 490, 504, 528, 548, 627-628, 674-675, 679-680, 814, 833, 889, 901, 911, 923, 925, 935, 938, 940, 948, 967-968

(տե՛ս նաև ՀՈՒՎՄԱԵՑԻՔ, ՀՈՒՎՄԱՅԵՑԻՔ, ՀՈՒՄԱՅԵՑԻՔ)
 ՀՈՒՎՄԱՅԵՑԻՔ 356, 833,
 ՀՈՒՄ 583, 989, 997, 1008, 1034. տե՛ս ՀՈՒՄ, ՀՈՒՎՄ
 ՀՈՒՄԱԵՑԻՔ 377
 ՀՈՒՄԱՅԵՑԻՔ 356, 379-380, 383-384, 386, 833
 ՀՐԱՏ 469, 472, 519
 ՀՐԵԱՅՔ 20, 28, 31, 34, 36, 54, 82-84, 119, 126, 132, 157, 160, 166, 172-173, 177, 206, 228, 242, 244-245, 249, 284, 289-290, 292-293, 296, 300, 316, 325, 380, 421, 423, 439-443, 467, 509, 511, 515-516, 518, 528, 532-533, 549, 559, 628, 671, 674-675, 679, 681, 683, 899, 909, 913, 922-926, 934-937, 937-938, 954, 962, 1044, 1143, 1149, 1195, 1256, 1262, 1290-1291
 ՀՐԷԱՍՏԱՆ 34, 168, 240, 242, 247, 443, 720, 753, 1289, 1291-1292

Ձ

ՁԻԹԱՌԻԾ 508 (տե՛ս նաև ՁԻԹԱՌԻԾ)
 ՁԻԹԱՍՏԱՆԵԱՑ ԼԵՌ 262, 264, 851. տե՛ս - ՁԻԹԵՆԵԱՑ ԼԵՌ
 ՁԻԹԵՆԵԱՑ ԼԵՌ 234, 262, 264, 851, 1275-1276, 1279, 1289 (տե՛ս նաև ՁԻԹԱՍՏԱՆԵԱՑ ԼԵՌ)
 ՁԻԻՆԿԵՐՏ 1080, 1124
 ՁՈՐԱ 934. տե՛ս ՉՈՐԱ
 ՁՈՐ
 1. 531
 2. տե՛ս ՀՈՎՍԱՓԱՏՈՒ ՁՈՐ
 3. տե՛ս ՍԱԲԱՑԻ
 ՁՈՐՈՓՈՐ 1283

Ղ

ՂԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔ 996. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔ
 ՂԱԶԻԿԱՑԻՔ 910, 968
 ՂԱԶՈՎՆԱՑԻՔ 908
 ՂԱԿՈՆԱՑԻՔ 911
 ՂԱՏԱՆԱՑԻՔ 906-907. տե՛ս ՂԱՏԻՆԱՑԻՔ
 ՂԱՏԵԱՆ 1276. տե՛ս ՏԱՅԵՑՈՑ ՎԱՆՔ
 ՂԱՏԵՆԱՑԻՔ 906. տե՛ս ՂԱՏԻՆԱՑԻՔ

ՂԱՏԷՆԱՑԻՔ 906, 910. տե՛ս ՂԱՏԻՆԱՑԻՔ
 ՂԱՏԻՆԱՑԻՔ 906-907, 910, 934 (տե՛ս նաեւ
 ԼԱՏԻՆԱՑԻՔ, ՂԱՏԱՆԱՑԻՔ, ՂԱՏԵ-
 ՆԱՑԻՔ, ՂԱՏԷՆԱՑԻՔ)
 ՂԱԻԳԴՈՆ 118, 221, 234, 257 (տե՛ս նաեւ
 ՂՈԳԳՈՆ, ՂՈԳՈՆ, ՂՈՔԴՈՆ)
 ՂԱՈԴԻԿԵՑԻՔ 679, 945, 968
 ՂԵԳԵ 908
 ՂԵԿՔ 910
 ՂԵՄՆՈՍ 911
 ՂԵՆԱՑԻՔ 906
 ՂԵՍԲՈՍ 907-908, 911
 ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՑ ՎԱՆՔ 1276
 ՂԻԲԱՑԻՔ 906
 ՂԻԳԻՒՍՏԻԱՆՈՍՔ 906
 ՂԻԳՈՆԴԻԱ 908
 ՂԻԴԱՑԻՔ 908. տե՛ս ՂԻԻԴԱՑԻՔ
 ՂԻԴԻԱ 908
 ՂԻԻԲԵԱՑԻՔ 907. տե՛ս ՂԻԻԲԻԱՑԻՔ
 ՂԻԻԲԷԱՑԻՔ 910. տե՛ս ՂԻԻԲԻԱՑԻՔ
 ՂԻԻԲԻԱՑԻՔ 907-908, 910 (տե՛ս նաեւ ՂԻԻ-
 ԲԵԱՑԻՔ, ՂԻԻԲԷԱՑԻՔ)
 ՂԻԻԲԻԷ 908
 ՂԻԻԳՐԱՑԻՔ 910
 ՂԻԻԴԱՑԻՔ 907-908 (տե՛ս նաեւ ԼԻԴԱՑԻՔ,
 ՂԻԴԱՑԻՔ)
 ՂԻԻԿԱԲԱՆՏՈՍ 912
 ՂԻԻԿԱՈՎՆԱՑԻՔ 910
 ՂԻԻԿԵԱՑԻՔ 907. տե՛ս ՂԻԻԿԻԱՑԻՔ
 ՂԻԻԿԻԱ 908
 ՂԻԻԿԻԱՑԻՔ 907-908, 911 (տե՛ս նաեւ ՂԻԻ-
 ԿԵԱՑԻՔ)
 ՂԻԻՊԱԴՈՒՍԱ 908
 ՂԻԻՊԵԱՑ 908
 ՂԻԻՍԻՏԱՆԱՑԻՔ 906, 911
 ՂԻԻՐԻԿԱՑԻՔ 906
 ՂՈԳԳՈՆ 221. տե՛ս ՂԱԻԳԴՈՆ
 ՂՈԳՈՆ 234. տե՛ս ՂԱԻԳԴՈՆ
 ՂՈԿՐԻՍ 907
 ՂՈՆԴՈՒՆԻ 940
 ՂՈՎՐԻՈՍ 926
 ՂՈՒԿԱՆԱՑԻՔ 911

ՂՈՒՍԻՆԱՑԻՔ 911
 ՂՈՔԴՈՆ 118. տե՛ս ՂԱԻԳԴՈՆ

Ճ

ՃԱՀԷՆ 1003. տե՛ս ՃԵՆՔ
 ՃԱՀՈՒԿ 488
 ՃԵՄԲՈՒԽ 500
 ՃԵՆԱՍՏԱՆ 461
 ՃԵՆԵԱՑ 1003-1004. տե՛ս ՃԵՆՔ
 ՃԵՆՔ 461, 910, 1001, 1003-1004 (տե՛ս նաեւ
 ՃԵՆԵԱՑ)
 ՃԻԼՓՔ 910. տե՛ս ՃԻՂԲՔ
 ՃԻՂԲՔ 869, 906, 910 (տե՛ս նաեւ ՃԻԼՓՔ,
 ՃԻՂՓՔ)
 ՃԻՂՓՔ 869. տե՛ս ՃԻՂԲՔ
 ՃՈՐԱՅ ՊԱՀԱԿ 408, 472, 502, 558, 561, 870
 (տե՛ս նաեւ ՉՈԼԱՅ ՊԱՀԱԿ, ՉՈՂԱՅ ՊԱ-
 ՀԱԿ, ՉՈՐԱՅ ԴՈՒՌՆ)
 ՃՈՐՈՒՍ 1123
 ՃՌՈՃ ՎԵՀԱՆ 510. տե՛ս ԸՌՈՃ ՎԵՀԱՆ

Ս

ՄԱԲՍԱՄ 529 (տե՛ս նաեւ ՄՈՍԱՄԲ-ՄԱՍՍ)
 ՄԱԳԱՐԱՑԻՔ 908
 ՄԱԳՈԳ 534 (տե՛ս նաեւ ՄԱԳՈՎԳ, ՄԱ-
 ԳՈՎԳ)
 ՄԱԳՈՎԳ 906. տե՛ս ՄԱԳՈԳ
 ՄԱԳՈՎՔ 906. տե՛ս ՄԱԳՈԳ
 ՄԱԴԱՅ 1015
 ՄԱԴԱՆ 552, 906
 ՄԱԴԻԱՄ 397, 552, 911 (տե՛ս նաեւ ՓՈՔՐ
 ՄԱԴԻԱՄ)
 ՄԱԴԻԱՆԱՑԻՔ 910, 914
 ՄԱԶԻԿԱՑԻՔ 910
 ՄԱԶՔՈՒԹՔ 476. տե՛ս ՄԱՍՔՈՒԹՔ
 ՄԱԿԱՍՔ 908
 ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՔ 453, 457-458, 685, 687, 698,
 702 (տե՛ս նաեւ ՄԱԿԵԴՈՎՆԱՑԻՔ)
 ՄԱԿԵԴՈՎՆԱՑԻՔ 675, 679-680, 906, 910,
 934, 949 (տե՛ս նաեւ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՔ)
 ՄԱԿԵԴՈՎՆԻԱ 907
 ՄԱԿՈՒՐԱՆ 532

- ՄԱԿՍՍԱՏՔ 810 (տե՛ս նաեւ ՄԱՍԿԱՏ, ՏԱԿ-
ՍՍԱՏՔ, ՏԱԿԱՍՏՔ)
- ՄԱԿՐՈՆԱՑԻՔ 908
- ՄԱՀՈՒ
1. ԱԳԱՐԱԿ 1086. տե՛ս ՄԱՀՈՒԱԳՐԱԿ
2. ԲԼՈՒՐ 1090
3. ԱՌԻԹ 1109
- ՄԱՀՈՒԱԳՐԱԿ 1086, 1090 (տե՛ս նաեւ ՄԱ-
ՀՈՒ ԱԳԱՐԱԿ)
- ՄԱՂԱՂԵԱՑ 1276. տե՛ս ՄԱՂԽԱՂԵԱՑ
ՎԱՆՔ
- ՄԱՂԱՂԻԷԼ 904. տե՛ս ՄԱՂԱՂԱՅԷԼ
- ՄԱՂԽԱՂԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276 (տե՛ս նաեւ ՄԱ-
ՂԱՂԵԱՑ)
- ՄԱՄԻԿՈՆԵՆԻՑ ԵՐԿԻՐ 974. տե՛ս ՄԱՄԻ-
ԿՈՆԷՒՑ ԵՐԿԻՐ
- ՄԱՄԻԿՈՆԷՒՑ ԵՐԿԻՐ 983, 991. տե՛ս ՄԱ-
ՄԻԿՈՆԵՆԻՑ ԵՐԿԻՐ
- ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆՑ ՎԱՆՔ 1275-1276
- ՄԱՅ 812
- ՄԱՅՐԱԳՈՄ ՎԱՆՔ 345
- ՄԱՆԱԶԿԵՐՏ 323, 1030 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԾ-
ԿԵՐՏ)
- ՄԱՆԳՂԵԱՑ 13, 20 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԳ-
ԼԵԱՑ, ՄԱՆԴՂԵԱՑ)
- ՄԱՆԵԱՑ ԱՅՐ 1045 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԷ
ԱՅՐ)
- ՄԱՆԷ ԱՅՐ 1045. տե՛ս ՄԱՆԵԱՑ ԱՅՐ
- ՄԱՆԾԿԵՐՏ 323, 1030. տե՛ս ՄԱՆԱԶԿԵՐՏ
- ՄԱՍԱՂԻԱ 907
- ՄԱՍԷ 529
- ՄԱՍԵՆԱՑԻՔ 908
- ՄԱՍԻՔ 912
- ՄԱՍԿԱՏ 810. տե՛ս ՄԱԿՍՍԱՏՔ
- ՄԱՍՄԱՑ 529
- ՄԱՍՔՈՒԹՔ 475-476, 906 (տե՛ս նաեւ ՄԱԶ-
ՔՈՒԹՔ)
- ՄԱՏՈՒՍԻԱ 907
- ՄԱՏՐԱՎԱՆՔ 1052, 1114-1116, 1124
- ՄԱՐԱԹՈՆ 911
- ՄԱՐԱՍԱՑ 1277
- ՄԱՐԱՍՊԱՆԴ 395
- ՄԱՐԱՍՊԱՆ 395. տե՛ս ՄԱՐԱՍՓԱՆ
- ՄԱՐԱՍՓԱՆ 395 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԱՍՊԱՆ)
- ՄԱՐԱՑ ԼԵՐԻՆՔ 561
- ՄԱՐԳ 501
- ՄԱՐԳՃԱԿ 1018
- ՄԱՐԳՌՈՏ 501 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԴԱՌՈՏ,
ՄԱՐԴՌՈՏ)
- ՄԱՐԴԱՂԻ 577
- ՄԱՐԴԱՌՈՏ 501. տե՛ս ՄԱՐԳՌՈՏ
- ՄԱՐԴՈՑԷՔ 554
- ՄԱՐԴՌՈՏ 501. տե՛ս ՄԱՐԳՌՈՏ
- ՄԱՐԻԱՆԴԷՆԱՑԻՔ 906, 908
- ՄԱՐԿԻԱՆՈՆ ՏՐԻԿԼԻՆ 617
- ՄԱՐԿՈՒՑ ՓՈՂ 1118. տե՛ս ՄՏՐԿՈՒՑ ՓՈՂ
- ՄԱՐՄԱՐԻԴԱՑԻՔ 907
- ՄԱՐՄԵՏ 618-619
- ՄԱՐՈՒԵԼ 13. տե՛ս ՄԱՐՈՒԷՂ
- ՄԱՐՈՒԷԼ 13. տե՛ս ՄԱՐՈՒԷՂ
- ՄԱՐՈՒԷՂ 13 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐՈՒԵԼ, ՄԱ-
ՐՈՒԷԼ)
- ՄԱՐՍՔ 533-534
- ՄԱՐՏԻՑ ՓՈՂ 1108. տե՛ս ՄՏՐԿՈՒՑ ՓՈՂ
- ՄԱՐՏՈՒՑ ՓՈՂ 1108. տե՛ս ՄՏՐԿՈՒՑ ՓՈՂ
- ՄԱՐՔ 378-379, 453, 457-459, 462, 519, 530,
532, 534, 536, 553, 561, 819, 905-907, 907,
910-911, 918-920, 934, 954
- ՄԱԻՐ 1071 (տե՛ս նաեւ ՄՕՐ)
- ՄԱԻՐԱՑԻՔ 910-911
- ՄԱԻՐԻՍԱՑԻՔ 908
- ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ 908
- ՄԵԱՆԴՐՈՍ 912
- ՄԵԳԱՂՈՒ ԿԵՍԱՐԻԱ 981. տե՛ս ԿԵՍԱՐԻԱ
- ՄԵԴԱՐՈՒ ԿԵՍԱՐԻԱ 981. տե՛ս ՄԵԳԱՂՈՒ
ԿԵՍԱՐԻԱ
- ՄԵԼԻՏԻՆԷ 473, 509-510 (տե՛ս նաեւ ՄԵՂԻ-
ՏԻՆԷ)
- ՄԵԾԱՄԱԻՐ 531, 1051, 1095
- ՄԵԾԱՐԱՆՔ 839. տե՛ս ՄԵԾԻՐԱՆՔ
- ՄԵԾԱՐՈՒՆԵԱՑ 840, 843. տե՛ս ՄԵԾԻ-
ՐԱՆՔ
- ՄԵԾԳԱՂՈՒ ԿԵՍԱՐԻԱ 981. տե՛ս ՄԵԳԱ-
ՂՈՒ ԿԵՍԱՐԻԱ

ՄեծիրԱն-Ք 3, 21, 840, 843, 939 (տե՛ս նաև ՄեծԱրԱն-Ք, Մեծ ԻրԱն-Ք, Մեծ ԻԻ-րԱն-Ք, ՄեծիրԱնՅն)	Մեծ ՄեղՏի)
ՄեծիրԱնՅն 939. տե՛ս ՄեծիրԱն-Ք	2. գետ 1068-1069, 1084, 1113
ՄեծԱՅիՔ 945	3. լեռ 1010
Մեծ ԳոհնէիՅ 848. տե՛ս Մեծ ԿոՂՄԱն-Ք	ՄեղՏէՍ 1025 (տե՛ս նաև ՄեղՏԵՍ, Մեղ-ՏիՍ)
Մեծ ԴԱՍՏԱԿԵՐՏ 812	ՄեՍիԻԳԱՅիՔ 908
Մեծ ԵթովՊիԱՅ 776. տե՛ս ԵթովՊիԱՅ	ՄեՍՈՒՐԻՍ 908
Մեծ ԻրԱն-Ք 3. տե՛ս ՄեծիրԱն-Ք	ՄԵՏԱՍԱԿՈՂ 1016. տե՛ս ՄԵՏԱՍԱԿՈՂ, ՄԵՏԱՍԱԿՈՂ 1016 (տե՛ս նաև ՄԵՍՏԱԿՈՂ, ՄԵՏԱՍԱԿՈՂ, ՄԵՏԱՍԱԿՈՂՄ)
Մեծ ԻիրԱն-Ք 21. տե՛ս ՄեծիրԱն-Ք	ՄԵՏԱՍԱԿՈՂՄ 1016. տե՛ս ՄԵՏԱՍԱԿՈՂ, ՄԵՐՁԱԻՈՐ ԱՐԵԻԵԼՔ 451
Մեծ ՀԱՅՔ 330, 332, 868, 892, 907, 945, 990, 996	ՄՁՐԱՅՔ 470
Մեծ ԿԵՍԱՐԻԱ 943. տե՛ս ԿԵՍԱՐԻԱ	ՄԷԴԻՈՂԱՆՈՒՄ 928
Մեծ ԿոՂՄԱն-Ք 21, 346, 355, 838, 840, 865-866, 868-869, 891-892 (տե՛ս նաև ՄեծԿոՂ-ՄԱն-Ք, Մեծ ԳոհնէիՅ, Մեծ ԿոհԱն-Ք, Մեծ ԿոհԵն-Ք, Մեծ ԿոհԷն-Ք, Մեծ ԿոհնէիՅ, Մեծ ԿոհՍԵՆԻՅ)	ՄԷԿԷՆՍ 925
Մեծ ԿոհԱն-Ք 864. տե՛ս Մեծ ԿոՂՄԱն-Ք	ՄԷՆԻԳԱ 908
Մեծ ԿոհԵն-Ք 355, 802-803, 848, 852, 864. տե՛ս Մեծ ԿոՂՄԱն-Ք	ՄԷՈՎՏԱՅիՔ 906
Մեծ ԿոհԷն-Ք 346, 848. տե՛ս Մեծ ԿոՂ-ՄԱն-Ք	ՄԷՈՎՏԻՍ 907
Մեծ ԿոհնէիՅ 852. տե՛ս Մեծ ԿոՂՄԱն-Ք	ՄԸԺԱՅ ՎԱՆ-Ք 1275
Մեծ ԿոհՍԵՆԻՅ 852. տե՛ս Մեծ ԿոՂ-ՄԱն-Ք	ՄԸԾԲԻՆ 453, 458. տե՛ս ՄԾԲԻՆ
Մեծ ՄեղՏի 926. տե՛ս ՄեղՏի	ՄԻԴԱՄԻՂ 13
Մեծ ՍՊԱՆԻԱ 907	ՄԻՋԱԳԵՏՔ 453, 462, 463, 909, 913, 928, 930, 993, 997
Մեծ ՄԱԴԻԱՆ 911	ՄԻՋԱԳԵՏՔ ԱՍՈՐԻՈՅ 143, 459, 469, 508, 922
ՄեշնՈՒՆԻՔ 338, 342, 578, 1042	ՄԻՋԱԳԵՏԵԱՅՔ 911
Մեղ 1069. տե՛ս Մեղի	ՄԻՋՆԱՐՑԱԽ 865
ՄեղԱն-Ք 906	ՄԻՐՏՈՎՆԱԿԱՆ 911
ՄեղԷՍԱՅի 932	ՄԻԻՍ ՓՈՒԻԳԻԱ 940
Մեղի 1068, 1070, 1084 (տե՛ս նաև Մեղ, ՄեղՈՒԱՅ)	ՄԻԻՍԻԱ 908
ՄեղիՏԷ 908	ՄԻԻՍԱՅիՔ 907, 910 (տե՛ս նաև ՄԻԻՍԵ-ՅիՔ)
ՄեղիՏԷՍ 917. տե՛ս ՄեղիՏՈՍ	ՄԻԻՍԵՅիՔ 910. տե՛ս ՄԻԻՍԱՅիՔ
ՄեղիՏիՆԷ 471, 473, 939, 953 (տե՛ս նաև ՄԵԼԻՏԻՆԷ)	ՄԻԻՏԻԻՂԻՆԷ 911
ՄեղՈՒԱՅ 1068. տե՛ս Մեղի	ՄԻՓՏԷ 634. տե՛ս ՍԵՓԹԷ
ՄեղՏի	ՄԻՔՈՆԱՅիՔ 908
1. աւան 1012-1014, 1025-1027, 1057, 1094, 1096, 1099-1100, 1113, 1117 (տե՛ս նաև	ՄԻԽԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻԻՆ 428, 452, 591, 900, 978-979, 1130, 1193
	ՄԾԲԻՆ 145, 453, 458-459, 478, 634
	ՄԾԲՆԱՅիՈՅ ԿՈՂՄԱՆ-Ք 953
	ՄԾԽԻԹԱՅ 6, 13. տե՛ս ՄՅԽԻԹԱՅ
	ՄԾՐԱՆԱՅ. տե՛ս ՄՐԾՈՒԻՆ

ՄՈԳԻՆՏԻԱՆՏՍ 927
 ՄՈԳՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆ 1104 (տե՛ս նաեւ ՄՈԿ-
 ԿՈՒՆՍ)
 ՄՈԳՏՈՒՆՍ 1104. տե՛ս ՄՈԿԿՈՒՆՍ
 ՄՈԿԱՅ ՎԱՆՔ 1276
 ՄՈԿԿՈՒՆՍ 1104 (տե՛ս նաեւ ՄՈԳՏՈՒՆՍ)
 ՄՈԿՔ 931, 963, 1011, 1017
 ՄՈՂՈՍԱՑԻՔ 934
 ՄՈՍԻԻՆԻԿԱՑԻՔ 906 (տե՛ս նաեւ ՄՈՍՈՆԻ-
 ԿԵՑԻՔ)
 ՄՈՍԿՈՒԱ 364, 372, 797
 ՄՈՍՈՆԻԿԵՑԻՔ 908. տե՛ս ՄՈՍԻԻՆԻԿԱ-
 ՑԻՔ
 ՄՈՎԱԲ 529, 913
 ՄՈՎՂԻՍ 907
 ՄՈՒԾ 1026-1028, 1035, 1066, 1068-1070, 1082,
 1087, 1091, 1111
 ՄՈՒՇԵՂԱՄԱՐԳ 1039
 ՄՈՒՍՈՒՂԵՆԱՑԻՔ 911
 ՄՈՒՐԱՏ 1071
 ՄՈՒՐՀԱՅ 1093. տե՛ս ՄՈՐԽԱՅ
 ՄՈՒՐՑ 473
 ՄՏՐԱՎԱՆՔ 1052. տե՛ս ՄԱՏՐԱՎԱՆՔ
 ՄՏՐԿՈՒՑ ՓՈՂ 1108 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԿՈՒՑ
 ՓՈՂ, ՄԱՐՏԻՑ ՓՈՂ, ՄԱՐՏՈՒՑ ՓՈՂ,
 ՄՐՏԿՈՒՑ ՓՈՂ)
 ՄՐԾԱՆԱՅ 459. տե՛ս ՄՐԾՈՒԻՆ
 ՄՐԾՈՒԻՆ 459, 473, 480, 495, 519 (տե՛ս նաեւ
 ՄՐԻԱՆԱՅ, ՄՐԾԱՆԱՅ, ՄՐԾՈՒԻՆ)
 ՄՐԾՈՒՆԻՆ 473. տե՛ս ՄՐԾՈՒԻՆ
 ՄՐՏԿՈՒՑ ՓՈՂ 1108. տե՛ս ՄՏՐԿՈՒՑ ՓՈՂ
 ՄՅԽԻԹԱՅ 6, 13, 20 (տե՛ս նաեւ ՄՇԽԻԹԱՅ)
 ՄՕՐ 1071. տե՛ս ՄԱԻՐ

3

ՅԱԿՈՒՐ. տե՛ս ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈՒՐ
 ՅԱԿՈՒՐԵԱՆՑ. տե՛ս ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՒՐԵԱՆՑ
 ՎԱՆՔ
 ՅԱԿՈՆԱՑԻՔ 910
 ՅԱՊԻԻԳԱՑԻՔ 906
 ՅԱՐԱՊԱԻՂԻՍ 938. տե՛ս ՅԵՐԱՊՈԼԻՍ
 ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ 313, 583, 634, 893, 1271, 1273,
 1275. տե՛ս ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՅԵՐՈՒՍԱՑԻՔ 907
 ՅԵՐՐԱՅԱԿԱՆՔ 390
 ՅԵԳԻՊՏՈՍ 469, 937. տե՛ս ԵԳԻՊՏՈՍ
 ՅԵԼԼԵՆՔ 906. տե՛ս ՀԵԼԼԵՆՔ
 ՅԵՏԱՆԳ 1109. տե՛ս ԱՅԾՍԱՆ
 ՅԵՏՍԱՆԳ 1109. տե՛ս ԱՅԾՍԱՆ
 ՅԵՏՍԱՆԿ 1109. տե՛ս ԱՅԾՍԱՆ
 ՅԵՓԹԱՂԻՆԻԿ 1004
 ՅԷՐՈՒՍԱՑԻՔ 910
 ՅՂԵՐԿՍ 581, 583
 ՅՈՅՆ 563. տե՛ս ՅՈՅՆՔ
 ՅՈՅՆՔ 46, 84, 355, 376-377, 385-386, 451, 462-
463, 465-467, 469, 471, 474, 477-478, 481-482,
486, 488-492, 496, 502-503, 505-511, 518-519,
522-523, 525-530, 533-536, 539, 542, 554, 556,
558, 560, 562-564, 593-594, 596, 670-671, 749,
764, 767-768, 770, 813, 817, 819, 825, 829,
832, 897, 906-907, 910-911, 932, 935-936, 959-
960, 965-966, 998, 1004, 1031, 1046-1047,
1053-1058, 1069, 1076-1077, 1080, 1101, 1122,
1277-1279, 1283 (տե՛ս նաեւ ՅՈՅՆ)
 ՅՈՆԷՆՈՍ 720. տե՛ս ՅՈՒՆԻՈՍ
 ՅՈՆԻԴԷՍ 911
 ՅՈՍԽԱՅ 464
 ՅՈՎԱՆԻԱ 907
 ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔ
 1. 338
 2. 1276
 ՅՈՎՍԱՓԱԹՈՒ ԶՈՐ 1276
 ՅՈՐԴ ԱՂԲՅՈՒՐ 1023
 ՅՈՐԴԱՆԱՆ 33, 95, 118-119, 138, 177, 185,
 279, 305, 308, 312, 317-318, 329, 438, 441,
 515, 529-530, 547, 672, 678-679, 685, 913, 924,
 936, 983, 1262-1263, 1279 (տե՛ս նաեւ ՅՈՐ-
 ԴԱՆԻՍ)
 ՅՈՐԴԱՆԻՍ 98, 100. տե՛ս ՅՈՐԴԱՆԱՆ
 ՅՈՐԴՐՈՒ 508. տե՛ս ՈՐԴՐՈՒ
 ՅՈՒԳԱՅ
 1. ԱԶԳ 236, 439-440, 676, 915-916
 2. ԱՆԱՊԱՏ 438
 3. ԵՐԿԻՐ 438-439, 924
 3. ՑԵՂ 438, 913
 4. ՏՈՒՆ 156
 ՅՈՒՆԻՈՍ 720, 753, 776 (տե՛ս նաեւ ՅՈՆԷՆՈՍ)

ՅՈՒՐԱԿՆԵՐ 943. տե՛ս ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ

634, 669, 672, 674, 679, 821, 924, 929, 947, 956, 1150 (տե՛ս նաև ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ)

Ն

ՆԱԲԵՆԻԹ 529

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 1247. տե՛ս ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ

ՆԱԶԱՐԵԹ 29, 98, 100, 210, 279, 305, 440, 1291 (տե՛ս նաև ՆԱԶԱՐԵԹ)

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 630

ՆԱԶԱՐԵԹ 305. տե՛ս ՆԱԶԱՐԵԹ

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 508, 941, 1247 (տե՛ս նաև ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ, ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ)

ՆԱԶԻԱԶ 547

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 905, 908, 912, 1141 (տե՛ս նաև ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ)

ՆԱԽԾԱԽԱՆ 488, 502, 517, 519-520, 531, 538, 562-563, 617 (տե՛ս նաև ՆԱԽԾԱԽԱՆ, ՆԱԽԾԱԽԱՆ, ՆԱԽԾԱԽԱՆ, ՆԱԽԾԱԽԱՆ, ՆԱԽԾԱԽԱՆ, ՆԱԽԾԱԽԱՆ)

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 77, 332, 456, 469, 510, 521, 560, 634, 1142 (տե՛ս նաև ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ)

ՆԱԽԾԱԽԱՆ 634. տե՛ս ՆԱԽԾԱԽԱՆ

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 943. տե՛ս ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ

ՆԱԽԾԱԽԱՆ 469, 562. տե՛ս ՆԱԽԾԱԽԱՆ

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 950 (տե՛ս նաև ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ)

ՆԱԽԾԱԽԱՆ 520, 538. տե՛ս ՆԱԽԾԱԽԱՆ

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 908

ՆԱԽԾԱԽԱՆ 520. տե՛ս ՆԱԽԾԱԽԱՆ

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 46

ՆԱԽԾԱԽԱՆ 617. տե՛ս ՆԱԽԾԱԽԱՆ

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 468

ՆԱԽԾԱԽԱՆ 520. տե՛ս ՆԱԽԾԱԽԱՆ

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 950. տե՛ս ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ

ՆԱՄԱԳԱՑԻՔ 908

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 237, 950

ՆԱՅԻՆ 240

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 1008 (տե՛ս նաև ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ)

ՆԱՄԱՄՈՎՆԱՑԻՔ 911

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 990

ՆԱՄԱՑԻՔ 912

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 1008. տե՛ս ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ

ՆԱՐԲՈՎ 251, 279

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 930, 943

ՆԱՐԴԱԿ 1051. տե՛ս ԱՐԴԱԿ

ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ 634. տե՛ս ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ

ՆԱՓԷՍ 529

ՆՈՎ-ՆՈՅ. տե՛ս ՇԱՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈՎ-ՆՈՅ

ՆԱՔՍՈՍ 911

ՆՈՄՈՂԱՑԻՔ 908

ՆԵՐԳԵՆԱՑԻՔ 911

ՆՈՎՐԻԿԵՑԻՔ 910

ՆԵՈՅԿԵՍԱՐԻԱ 57, 943

ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵԽԱՆ 570

ՆԵՐՔԻՆ ԱՆԿՆԻՍ 1115-1116

ՆՈՐ ՇԻՐԱԿ 459. տե՛ս ՆՈՐ ՇԻՐԱԿԱՆ

ՆԷԱՊԱԽԻԼԻՍ 776

ՆՈՐ ՇԻՐԱԿԱՆ 480. տե՛ս նաև ՆՈՐ ՇԻՐԱԿ

ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԻԱ 96, 223, 330, 943 (տե՛ս նաև ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԻԱ, ՆԻՒՐԱԿՆԵՐ)

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ 417, 569-570, 1284

ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԻԱ 223. տե՛ս ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԻԱ

ՆՈՐԱՎԱՆՔ 1275

ՆԻԱՅ 1075. տե՛ս ԾԻԱՅ

ՆՈՒՄԻԴԻԱ 908

ՆԻԳ 510, 523

ՆՈՒՄԻԴԱՑԻՔ 911

ՆԻԿԱՊԱԽԻԼԻՍ 941. տե՛ս ՆԻԿԱՊԱԽԻԼԻՍ

Շ

ՆԻԿԷԱ 130. տե՛ս ՆԻԿԷԱ

ՇԱԿԱՇԷՆ 815

ՆԻԿԻԱ 11-12, 17, 31, 42, 86-87, 89, 93, 130, 137, 139, 141, 143, 145, 147, 210, 262, 308-309, 312, 321, 330, 419, 541-542, 545-548, 550,

ՇԱՀԱՍՏԱՆ 1077

1. 491, 508. տե՛ս ԱՀՄԱՏԱՆ ՇԱՀԱՍՏԱՆ

2. 457-461, 501, 482, 1053. տե՛ս ԲԱՀՂ (ԲԱՀՂ) ՇԱՀԱՍՏԱՆ

3. 634. տե՛ս ԳԱՆՋԱԿ ՇԱՀԱՍՏԱՆ
ՇԱՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈՎ-ՆՈՅ 472 (տե՛ս նաև ՇԱՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈՎՆՈՅ)

ԸԱՀԱՍՏԱՆԻՆ ՈԿԵՈՅ. տե՛ս ԸԱՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈԿ-ՆՈՅ
 ԸԱՀՐ 468, 500. տե՛ս ԱՊՐ ԸԱՀՐ, ԱՊՐ ԸԱՀՐՏՈՍ
 ԸԱՀՐՏՈՍ 500. տե՛ս ԱՊՐ ԸԱՀՐ-ՏՈՍ
 ԸԱՄԲ 538
 ԸԱՄՆ 500
 ԸԱՄՐԻՆ 918. տե՛ս ՍԱՄԱՐԵԱՅ
 ԸԱՄՐՏԱՑԻՔ 674, 681, 936
 ԸԱՏԱԽ 1057, 1119
 ԸԱԻԾ 486
 ԸԵՐԱՆԻՔ 1100. տե՛ս ԸԻՐԵՆԻՔ
 ԸԻՐԱԿ
 1. ԱԻԱՆ 473. տե՛ս նաև ԸԻՐԱԿԱԻԱՆ
 2. գաւառ 505, 510, 520, 589, 617, 620
 ԸԻՐԱԿ-ԱՆ 459, 480. տե՛ս ՆՈՐ ԸԻՐԱԿ-ԱՆ
 ԸԻՐԱԿԱՆԻԿՔ 1100. տե՛ս ԸԻՐԵՆԻՔ
 ԸԻՐԱԿԱՆԻՔ 1100. տե՛ս ԸԻՐԵՆԻՔ
 ԸԻՐԱԿԱՑԻՈՑ ՎԱՆՔ 1275
 ԸԻՐԱԿԱԻԱՆ 473, 505, 589. տե՛ս նաև ԸԻՐԱԿ ԱԻԱՆ, ԸԻՐԱԿՎԱՆ
 ԸԻՐԱԿՎԱՆ 589 (տե՛ս նաև ԸԻՐԱԿԱԻԱՆ)
 ԸԻՐԵՆԻԿՔ 1100. տե՛ս ԸԻՐԵՆԻՔ
 ԸԻՐԵՆԻՔ 1100 (տե՛ս նաև ԸԵՐԱՆԻՔ, ԸԻՐԱԿԱՆԻԿՔ, ԸԻՐԱԿԱՆԻՔ)

Ո

ՈԿԵՈՅ 472. տե՛ս ԸԱՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈԿ-ՆՈՅ
 ՈՂԻՄՊՈՍ 912
 ՈՂԿԱՆ 1011, 1034, 1043, 1058, 1066, 1075, 1096, 1120 (տե՛ս նաև ՈՒՂԿԱՆ)
 ՈՂՆՈՅ 1071. տե՛ս ԵՂԱՆՑ ԲԵՐԴ
 ՈՂՆՈՒ 1071. տե՛ս ԵՂԱՆՑ ԲԵՐԴ
 ՈՂՆՈՒՑ 1071, 1083. տե՛ս ԵՂՆՈՒՑ
 ՈՍՏԱՆ 577
 ՈՎԲԻՈՍ 928
 ՈՎԿԻԱՆՈՍ 634, 738, 776, 782, 906, 908, 948
 ՈՎՂԻԴԻԱ 908
 ՈՎՆԻԿԱՑԻՔ 906
 ՈՏԻԵԱՆՍ 815. տե՛ս ՈՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ
 ՈՐԴԱՆԱՆ 913. տե՛ս ՅՈՐԴԱՆԱՆ
 ՈՐԴՍՊՈՒ 537 (տե՛ս նաև ՈՐԴՍՊՈՒ)

ՈՐԴՍՊՈՒ 537. տե՛ս ՈՐԴՍՊՈՒ
 ՈՐԴՐՈՒ 508 (տե՛ս նաև ՅՈՐԴՐՈՒ)
 ՈՐԹՈՍԵՑԻՔ 907
 ՈՐՏԱԻ 13. տե՛ս ՍՐՏԱԻ
 ՈՒԹՄՍՈՒ 473
 ՈՒՂԿԱՆ 1011. տե՛ս ՈՂԿԱՆ
 ՈՒՂՀԱ 1004. տե՛ս ՈՒՌՀԱ
 ՈՒՂՆՈՏԻՆԱՑ 1083. տե՛ս ԵՂՆՈՒՑ
 ՈՒՂՆՈՒՑ 1071 (տե՛ս նաև ԵՂԱՆՑ)
 ՈՒՌՀԱ 13, 148, 260, 503, 507, 925, 992, 1004, 1125 (տե՛ս նաև ՈՒՂՀԱ, ՈՒՐՀԱ)
 ՈՒՍԹԱԻ 13
 ՈՒՏԷԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ 803, 864. տե՛ս ՈՒՏԻԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ
 ՈՒՏԻ 371, 380, 390, 406, 804, 806, 849, 856, 863
 ՈՒՏԻ ԱՌԱՆՁՆԱԿ 371 (տե՛ս նաև ՈՒՏԻՔ)
 ՈՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ 799, 815 (տե՛ս նաև ԱՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ, ՈՏԻԵԱՆՍ, ՈՒՏԻԱՑՈՑ ԳԱԻԱՌ, ՈՒՏԻԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ)
 ՈՒՏԻԱՑ 804. տե՛ս ՈՒՏԻ
 ՈՒՏԻԱՑՈՑ ԳԱԻԱՌ 799, 803, 864. տե՛ս ՈՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ, ՈՒՏԻԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ
 ՈՒՏԻԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ, ԱԾԽԱՐՀ 799, 803, 864 (տե՛ս նաև ՈՒՏԷԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ, ՈՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ, ՈՒՏԻԱՑՈՑ ԳԱԻԱՌ)
 ՈՒՏԻՔ 371 (տե՛ս նաև ՈՒՏԻ ԱՌԱՆՁՆԱԿ)
 ՈՒՐԲԱՆՈՍ 444
 ՈՒՐԴԱՅ 338
 ՈՒՐՀԱ 13, 148, 462-463, 504-505, 507, 530, 634, 936, 940, 1004 (տե՛ս նաև ՈՒՌՀԱ)

Չ

ՉԱՐԱԲԵՐԴ 404
 ՉՂԱԽ 802, 845
 ՉՂԱԽԵԱՆ ՈՎԻՑ 840
 ՉՄԾԿԱԾԱԿ 1279
 ՉՈԼԱ 363, 367, 408, 822 (տե՛ս նաև ԾՈՐԱՅ, ՉՈՂԱՅ, ՉՈՐԱՅ)
 ՉՈՂԱ 381-382, 388, 408, 799, 870 (տե՛ս նաև ԾՈՐԱՅ, ՉՈԼԱ, ՉՈՐԱՅ)

ԶՈՐԱՅ 367, 381-382, 388, 408, 799, 822, 870
(տե՛ս նաեւ ՃՈՐԱՅ, ԶՈՂԱ, ԶՈՂԱ)

Պ

ՊԱԼՀԱԻԱՅ ԴՈՒՌ 983 (տե՛ս նաեւ ՊԱՀԼԱ-
ԻԱՅ)

ՊԱԼՀԱԻՆ 1001 (տե՛ս նաեւ ՊԱՀԼԱԻՆ)

ՊԱԼՀԱԻՈՒՆԵԱՅ 1095. տե՛ս ՊԱԼՈՒՆԻՔ

ՊԱԼՈՒՆԻՔ 578, 1009, 1025, 1034, 1083, 1094-
1098, 1101, 1106-1107, 1109, 1115, 1276
(տե՛ս նաեւ ԱԼՈՒՆԵԱՅ, ՊԱԼՀԱԻՈՒ-
ՆԵԱՅ)

ՊԱՀԱԿ. տե՛ս ՃՈՐԱՅ ՊԱՀԱԿ

ՊԱՀԼԱԻ 553, 1001

ՊԱՀԼԱԻԱՅ ԴՈՒՌ 983 (տե՛ս նաեւ ՊԱԼՀԱ-
ԻԱՅ ԴՈՒՌ)

ՊԱՀԼԱԻԱՅ ՏԷՐՈՒԹԻԻՆ, ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻ-
ԹԻՆ 460

ՊԱՀԼԱԻԿԱՅ ԱԶԳ 460

ՊԱՀՈՐԱԿ 502. տե՛ս ՃՈՐԱՅ ՊԱՀԱԿ

ՊԱՂԱԿՈՒՆԵԱՅ ՎԱՆՔ 1276

ՊԱՂԱՏԻՆ 923. տե՛ս ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ 376, 7204 753, 923, 1278-1279
(տե՛ս նաեւ ՊԱՂԵՍՏԻՆԷ)

ՊԱՂԵՍՏԻՆԱՅԻՔ 284, 379, 411, 509, 511,
538, 943, 940, 950

ՊԱՂԻՍՏԵՆԱՅԻՈՑ 940. տե՛ս ՊԱՂԵՍՏԻ-
ՆԱՅԻՔ

ՊԱՂՈՒՆԵԱՅ 578. տե՛ս ՊԱԼՈՒՆԻՔ

ՊԱՄՓԻԼԵԱՅ 902. տե՛ս ՊԱՄՓԻԻՂԻԱՅ

ՊԱՄՓԻԻԼԵԱ 943. տե՛ս ՊԱՄՓԻԻՂԻԱՅ

ՊԱՄՓԻԻՂԱՅԻՔ 907-908, 911, 949 (տե՛ս -
նաեւ ՊԱՆՓԻԻԼԱՅԻՔ)

ՊԱՄՓԻԻՂԻԱՅ 908, 943 (տե՛ս նաեւ ՊԱՄ-
ՓԻԼԵԱՅ, ՊԱՄՓԻԻԼԵԱ)

ՊԱՅԿԱՍՏԱՆ 909. տե՛ս ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՊԱՆԴԱՅ ՎԱՆՔ 1275

ՊԱՆԴՈՒՐԱՅԻՔ 949

ՊԱՆՆՈՆԻԱ 926

ՊԱՆՈՆԱՅԻՔ 910 (տե՛ս նաեւ ՊԷՈՎՆԱ-
ՅԻՔ)

ՊԱՆՏԱՅ 1275. տե՛ս ՊԱՆԴԱՅ ՎԱՆՔ

ՊԱՆՓԻԻԼԱՅԻՔ 908, 919. տե՛ս ՊԱՄՓԻԻ-
ՂԱՅԻՔ

ՊԱՌՆԱՍՈՍ 912

ՊԱՏՄԷՈՍ 938 (տե՛ս նաեւ ՊԱՏՄՈՍ)

ՊԱՏՄՈՍ 938, 1007 (տե՛ս նաեւ ՊԱՏՄԷՈՍ)

ՊԱՐԱԽ 1013 (տե՛ս նաեւ ԲՐԵԽ, ՊԱՐԵԽ)

ՊԱՐԵԽ 1026-1027, 1052 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐԱԽ,
ԲՐԵԽ)

ՊԱՐԹԱԻԱՅ 1001. տե՛ս ՊԱՐԹԵԻՔ

ՊԱՐԹԵՆԻՈՍ 912

ՊԱՐԹԵԻԱՅ ԵՐԿԻՐ, ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆ,
ՏԷՐՈՒԹԻԻՆ, ՏՈՒՆ, ԿՈՂՄԱՆՔ. տե՛ս -
ՊԱՐԹԵԻՔ

ՊԱՐԹԵԻՔ 451, 453, 457, 459-462, 477, 494-
495, 534, 553, 909-911, 934, 1001-1002 (տե՛ս -
նաեւ ՊԱՐԹԱԻԱՅ, ՊԱՐԹԵԻԱՅ ԵՐԿԻՐ,
ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆ, ՏԷՐՈՒԹԻԻՆ,
ՏՈՒՆ, ԿՈՂՄԱՆՔ)

ՊԱՐՍԱՀԱԵԱՆ ԾՈՎ 634

ՊԱՐՍԻԿ ԵՐԿԻՐՔ 496. տե՛ս նաեւ ՊԱՐ-
ՍԻԿՔ

ՊԱՐՍԻԿՔ 309, 376, 458, 468-471, 474, 477-
478, 481, 486-488, 495, 500, 509, 511, 517,
553, 624, 809, 813, 815, 871, 910, 934, 965,
983, 1002-1003, 1056, 1066-1068, 1072, 1075-
1076, 1087, 1089-1094, 1096-1098, 1101, 1103,
1106, 1108-1111, 1113, 1115-1118, 1122-1123,
1283 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐՍԻԿ ԵՐԿԻՐՔ,
ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ, ՊԱՐՍԻՔ, ՊԱՐՍՔ)

ՊԱՐՍԻՑ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆ, ՏԷՐՈՒ-
ԹԻԻՆ, ԿՈՂՄԱՆՔ, ԱԾԵԱՐՀ, ԵՐԿԻՐ,
ՏՈՒՆ 3, 18, 337, 363, 371, 376-382, 384-386,
388, 390, 392-393, 397, 399, 401, 410-411, 443,
451, 453, 460, 462-477, 481-491, 493-494, 496-
497, 499-507, 509-512, 517-528, 530, 533-534,
536, 540, 542, 553-554, 559, 564, 575, 583,
594, 597, 617-618, 621, 632, 634, 710, 771,
773, 778, 809-811, 813-816, 819-820, 826, 828,
905, 911, 919-922, 925, 931-934, 965-966, 973-
974, 983, 1001-1004, 1053-1054, 1057, 1063,
1066-1068, 1070, 1073-1078, 1080-1081, 1085-
1086, 1088, 1090, 1092-1096, 1099, 1101,
1107-1108, 1114-1115, 1117-1118, 1122, 1124-
1125 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ, ՊԱՐՍՔ)

ՊԱՐՍԻՔ 983. տե՛ս ՊԱՐՍԻԿՔ

- ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԾՈՎ 776
- ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ 45, 451, 813. տե՛ս նաև ՊԱՐՍԻԿ
- ՊԱՐՍՔ 43, 141, 327, 510, 532, 617, 819, 827, 767-768, 770, 909-910, 928, 944, 1221. տե՛ս - ՊԱՐՍԻԿ
- ՊԱՐՏԱԻ 380, 388-389, 406, 634, 856, 863, 894, 1001-1002
- ՊԱԻՂԻԱՆՈՍՔ 681
- ՊԱԻՏԱՄԻԴՈՎ 907
- ՊԱՓՂԱԳՈՆԱՑԻՔ 906 (տե՛ս նաև ՊԱՓՂԱԳՈՎՆԱՑԻՔ)
- ՊԱՓՂԱԳՈՆԻԱ 907, 958
- ՊԱՓՂԱԳՈՎՆԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաև ՊԱՓՂԱԳՈՆԱՑԻՔ, ՊՈՊԼՈԳԻՆԱՑԻՔ)
- ՊԵՂԵՆԻՍ 907 (տե՛ս նաև ՊՈՂԷՊՈՆԷՍԻՍ)
- ՊԵՆԱՊԱԻՂԻՍ 34
- ՊԵՆԻՈՎՍ 912
- ՊԵՏԵՐՔՈՒՐԳ. տե՛ս ՍԱՆԿՏ ՊԵՏԵՐՔՈՒՐԳ
- ՊԵՐԻՆԹՈՍ 911
- ՊԵՐՈՋ ԿԱԻԱՏ 813-814, 816, 825, 869 (տե՛ս - նաև ՊԵՐՈՋ ՔԱԻԱՏ, ՊԵՐՈՇ ՔԱԻԱՏ, ՊԵՐՈՋԱՊԱՏ, ՊԷՐՈՋ ՔԱԻԱՏ, ՊԷՐՈՇ ՔԱԻԱՏ)
- ՊԵՐՈՋ ՔԱԻԱՏ 816, 823, 825, 869. տե՛ս ՊԵՐՈՋ ԿԱԻԱՏ
- ՊԵՐՈՋԱՊԱՏ 813, 825. տե՛ս ՊԵՐՈՋ ԿԱԻԱՏ
- ՊԵՐՈՇ ՔԱԻԱՏ 847, 869. տե՛ս ՊԵՐՈՋ ՔԱԻԱՏ
- ՊԷՈՎՆԱՑԻՔ 910. տե՛ս նաև ՊԱՆՈՆԱՑԻՔ
- ՊԷՐՈՋ ՔԱԻԱՏ 869. տե՛ս ՊԵՐՈՋ ԿԱԻԱՏ
- ՊԷՐՈՇ ՔԱԻԱՏ 847. տե՛ս ՊԵՐՈՋ ԿԱԻԱՏ
- ՊԻՍԳԵՆԱՑԻՔ 910. տե՛ս ՊԻՍԻԳԱՑԻՔ
- ՊԻՍԻԳԱՑԻՔ 472, 510, 908, 910 (տե՛ս նաև ՊԻՍԳԵՆԱՑԻՔ)
- ՊԻՍԻԳԻԱ 122, 1212, 908
- ՊԻԿԵՆԱՑԻՔ 911
- ՊԻԻՐԱՄՈՍ 912
- ՊՈԼԻՍ 47, 87, 427, 975, 977, 979, 1129, 1212, 1274. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ
- ՊՈՂԱԿ 1116. տե՛ս ՊՈՂԿ
- ՊՈՂԷՊՈՆԷՍԻՍ 907 (տե՛ս նաև ՊԵՂԵՆԻՍ)
- ՊՈՂԻԿՈՒ 1116. տե՛ս ՊՈՂԿ
- ՊՈՂԿ 1116 (տե՛ս նաև ՊՈՂԱԿ, ՊՈՂԻԿՈՒ, ՊՈՒՂԻԾԿ, ՊՈՒՂԿ)
- ՊՈՂՍԱՅ 937-938
- ՊՈՆՏԱՑԻՔ 182, 594, 630, 911, 943-944
- ՊՈՆՏՈՍ 593, 596, 720, 753, 911-912, 928
- ՊՈՐՊ 1080-1081, 1090, 1124 (տե՛ս նաև ՊՈՐՊԷՍ)
- ՊՈՐՊԷՍ 1080-1081 (տե՛ս նաև ՊՈՐՊ)
- ՊՈՒՀԱՎԱՆՔ 585 (տե՛ս նաև ՊՈՒՀԱԻԱՆՍ)
- ՊՈՒՀԱԻԱՆՍ 585. տե՛ս ՊՈՒՀԱՎԱՆՔ
- ՊՈՒՂԻԾԿ 1116. տե՛ս ՊՈՂԿ
- ՊՈՒՂԿ 1116. տե՛ս ՊՈՂԿ
- ՊՏԷՆԷՈՍ 912
- ՊՏՂԱՎԱՆՔ 338
- ՊՏՂՈՄԵԱՆՆԵՐ 899, 922
- ՊՐԻԵՆԷ 1018
- ՊՐՈՊԱՏԻԿԷ 1276
- ՊՐՈՊՈՆՏԻՍ 720 (տե՛ս նաև ՊՐՈՊՈՆՏՈՍ)
- ՊՐՈՊՈՆՏՈՍ 720, 753 (տե՛ս նաև ՊՐՈՊՈՆՏԻՍ)
- ՊՐՏԻ ԱՅՐ 583. տե՛ս ԲՐՏԻ ԱՅՐ
- ՊՕՂԱՅ 1276. տե՛ս ԿՈՂԲԱՅ ՎԱՆՔ
- ՊՕՂԻՈՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ՍՈՒՐԲ ՊԱԻՂԻՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ
- ՊՕԼԻՍ 298. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ
- ՊՕՂՈՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ՍՈՒՐԲ ՊԱԻՂԻՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ
- Ջ**
- ՋԱԽՎԱԽՍ 558. տե՛ս ՋԱՎԱԽՔ
- ՋԱԻԱԽՔ 1124 (տե՛ս նաև ՋԱԽՎԱԽՍ)
- ՋԵՐՄԱՅ 489
- ՋՈՒՂԱ. տե՛ս ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ
- ՋՐԷՄԱՆ 496
- Ռ**
- ՌԱԾԱՅԵՆԱՅ 508
- ՌԵՆԷ 911
- ՌԷ 494, 500 (տե՛ս նաև ՌԷՀ)

Ռե՛Հ 494 (տե՛ս Ըաեա Ռե՛)
 Ռե՛նՈՍ 912
 Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛ն 909. տե՛ս Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛-
 ՐՈՆ
 Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛րԱՅ 909. տե՛ս Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛-
 ՐՈՆ
 Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛րՈՆ 905, 907-909 (տե՛ս Ըաեա
 Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛րՈՆ, Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛րԱՅ)
 ՌՇՏՈՒՆԱԿԱՆ 555
 ՌՇՏՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1275
 ՌՇՏՈՒՆԻՔ 3, 342, 498, 523, 525, 527-528,
 531-532, 536-538, 540, 553-556, 558, 561-563,
 577
 ՌՈՂԱՑԻՔ 906
 ՌՈՂՈՍ 907, 911
 ՌՈՅԵԱՆ 496
 ՌՈՍՏԱԿ 840 (տե՛ս Ըաեա ՌՈՍՏԱՍՏԱԿ)
 ՌՈՍՏԱՍՏԱԿ 840. տե՛ս ՌՈՍՏԱԿ
 ՌՈՒԶԹԱԻԻ 13. տե՛ս ՈՒՍԹԱԻ
 ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ 348, 364, 373, 582, 798

Ս

ՍԱԲԱՅ 122
 ՍԱԲԵՂԱՑԻՔ 948
 ՍԱԲԻՆԱՑԻՔ 910
 ՍԱԳԱՌԱՌԻԿԷ 411 (տե՛ս Ըաեա ՍԱԳԱՌԱՌԻ-
 ԿԷ)
 ՍԱԳԱՌԱՌԻԿԷ 411 (տե՛ս Ըաեա ՍԱԳԱՌԱՌԻ-
 ԿԷ)
 ՍԱԳԱՍՏԱՆ-ԱՅՔ 532 (տե՛ս Ըաեա ՍԱԿԱՍ-
 ՏԱՆ)
 ՍԱԳԱՍՏԱՆԱՅՔ 686
 ՍԱԳԱՍՏԱՆԱՅ ԿՈՂՄԱՆՔ 1047
 ՍԱԴԱԿ 1051. տե՛ս ԱՐԴԱԿ
 ՍԱԷՏԱՑԻՔ 906
 ՍԱԼՆԱՅ 1093
 ՍԱԿԱՍՏԱՆ 532 (տե՛ս Ըաեա ՍԱԳԱՍՏԱՆ)
 ՍԱՀԱՌՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276. տե՛ս ՔԱ-
 ՐՈՒՎԱՆՔ
 ՍԱՂԵՄ 229
 ՍԱՂՈՒՍՏԵԱՆ 926, 939
 ՍԱՄԱՐԱՑԻՔ 910
 ՍԱՄԱՐԵԱ 918, 1267 (տե՛ս Ըաեա ՍԱՄԱՐԻԱ)

ՍԱՄԱՐԻԱ 916-917 (տե՛ս Ըաեա ՍԱՄԱՐԵԱ)
 ՍԱՄԱՐԷՍ 908
 ՍԱՄՈՍ 908, 911
 ՍԱՄՈՎԹԱԿԷ 911
 ՍԱՄՈՒՐԻԱՂ 13
 ՍԱՄՈՒՍԹԻԷԼ 13. տե՛ս ՍԱՌՈՒԹԻ, ՍԱ-
 ՌՈՒՍԹԻԷԼ
 ՍԱՄՈՒՐԻԱՂ 13. տե՛ս ՍԱՍՈՒՐԻԱՂ
 ՍԱՆԳԱՐԻՍ 912
 ՍԱՆԻՏԱՑԻՔ 912 (տե՛ս Ըաեա ՆԱՍԱՑԻՔ)
 ՍԱՆԿՏ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ 348, 364, 373, 452,
 582, 591, 798, 976-977
 ՍԱՆՍՆՈՑ 1053. տե՛ս ՍԱՍՈՒՆ
 ՍԱՆՏՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276
 ՍԱՌՈՒԹԻ 13. տե՛ս ՍԱՄՈՒՍԹԻԷԼ
 ՍԱՌՈՒՍԹԻԷԼ 13. տե՛ս ՍԱՄՈՒՍԹԻԷԼ
 ՍԱՍԱՆԱԿԱՆ-ԱՑ ՏՈՒՆ, ԹԱԳԱՈՐՈՒ-
 ԹԻԻՆ 396, 475, 477, 479, 534
 ՍԱՍԱՆԱԿԱՆՔ 931
 ՍԱՍԱՆԱՅ ՑԵՂ, ԱԶԳ, ՏՈՒՆ 460, 462, 479,
 480, 524, 554, 931-932
 ՍԱՍԱՆԵԱՆԻՐԱՆ 337
 ՍԱՍԱՆԵԱՆ
 1. թազաաղորդիւմ, տէրութիւմ 337, 451, 472,
 899
 2. մարգարեանութիւմ 795
 ՍԱՍԱՆԵԱՆՆԵՐ 795
 ՍԱՍՈՒՆ 1053, 1057
 ՍԱՍՈՒՐԻԱՂ 13. տե՛ս ՍԱՄՈՒՐԻԱՂ
 ՍԱՏԱՂ 508
 ՍԱՏԱՂԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 508
 ՍԱՐԱԿԻՆՈՍՔ 907, 910
 ՍԱՐԴԻԱՑԻՔ 938
 ՍԱՐԴՈՆԻԱ 911
 ՍԱՐԴՈՆԻԷ 908
 ՍԱՐԴՈՆԻԿԷ 720, 753
 ՍԱՐՄԱՏԱՑԻՔ 910-911
 ՍԱՐՄԱՏԻՍ 907
 ՍԱՐՄԱՏՔ 906, 939
 ՍԱՐՈՒՄԱՏՔ 906. տե՛ս ՍԱԻՐՈՄԱՏՔ
 ՍԱԻԴԱՅ 489 (տե՛ս Ըաեա ՍՈՂԱ)
 ՍԱԻՐԱՑԻՔ 910

- ՍԱԽՐՈՄԱՏԷՍ 907
- ՍԱԽՐՈՄԱՏՔ 906 (տե՛ս նաև ՍԱՐՈՒՄԱՏՔ)
- ՍԵԲԱՍՏԵԱՆՔ 925
- ՍԵԲԱՍՏԻԱ 492, 976, 979, 1008
- ՍԵԲԱՍՏՈՊՈՂԻՍ 912
- ՍԵԹԵԱՆ 875
- ՍԵԼԵԻԿԻԱ 82 (տե՛ս նաև ՍԵՂԵԻԿԻԱՅ)
- ՍԵԼԿԱՑԻՔ 910. տե՛ս ՍԵՂԵԻԿԱՑԻՔ
- ՍԵԼՈՎԱՄԱՅ 1275-1276
- ՍԵՂԵԻԿԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաև ՍԵԼԿԱՑԻՔ)
- ՍԵՂԵԻԿԻԱՅ 82, 950. տե՛ս ՍԵԼԵԻԿԻԱ
- ՍԵՂԻՆՈՒՆԳ 926
- ՍԵՄՊԻՐՈՎՆ 927
- ՍԵՊՂԱԿԱՆ ԳՆԳԻՆ ԿՈՂՄԱՆՔ 338, 533, 537, 556
- ՍԵՌԵԳՈՆ 776
- ՍԵՐԲԻՆԻԳԻՍ 720 753. տե՛ս ՍԵՐԲՈՆԻՏԷՍ
- ՍԵՐԲՈՆԻՏԷՍ 720 (տե՛ս նաև ՍԵՐԲԻՆԻԳԻՍ)
- ՍԵՐԵԳՈՆ 1007. տե՛ս ՍԵՐԻԳՈՆ
- ՍԵՐԵՄԱԶՈՐ 1095. տե՛ս ՍՐԵՄԱԶՈՐ
- ՍԵՐԵՄԱՎԱՅՐՔ 1104. տե՛ս ՍՐԵՄԱՎԱՅՐՔ
- ՍԵՐԵՄԱՎԱՆՔ 1104 (տե՛ս նաև ՍՐԵՄԱՎԱՅՐՔ)
- ՍԵՐԻԳՈՆ 1007 (տե՛ս նաև ՍԵՐԵԳՈՆ, ՍԻՐԵԳՈՆ)
- ՍԵՐՄԻՆ 950. տե՛ս ՍԷՐՄԻՆ
- ՍԵԻԵՐԻԱՆՈՍՔ 939
- ՍԵՓԹԷ 634, 776
- ՍԷԹԵԱՆ 875. տե՛ս ՍԵԹԵԱՆ
- ՍԷՐՄԻՆ 950 (տե՛ս նաև ՍԵՐՄԻՆ)
- ՍԸՆԳ 763 (տե՛ս նաև ՍԸՆՏ)
- ՍԸՆՏ 532 (տե՛ս նաև ՍԸՆԳ)
- ՍԻԱԻՆ 513, 516. տե՛ս ՍԻՈՎՆ
- ՍԻԳՈՆ 1007. տե՛ս ՍԵՐԻԳՈՆ
- ՍԻԳՈՎՆԱՑԻՔ 906-907, 933
- ՍԻԿԵՂԱՅ 968. տե՛ս ՍԻԿԵՂԻԱ
- ՍԻԿԵՂԱՑԻՔ 906
- ՍԻԿԵՂԻԱ 907, 911, 968 (տե՛ս նաև ՍԻԿԵՂԱՅ, ՍԻԿԻԼԻԱ)
- ՍԻԿԵՆԱՑԻՔ 911
- ՍԻԿԻԼԱՑԻՔ 906
- ՍԻԿԻԼԻԱ 720, 753, 968 (տե՛ս նաև ՍԻԿԵՂԻԱ)
- ՍԻՂԱՍԿՈՍ 958 (տե՛ս նաև ՍՏԻԼԻԱԿՈՍԷ)
- ՍԻՆԱՅ 427, 431-432, 434, 987, 1254
- ՍԻՆԱԻՊ 593
- ՍԻՆԷ ԱՆԱՊԱՏ 467, 532, 565, 987
- ՍԻՆԵԱՅ 1035. տե՛ս ՍԻՆԵԱՅ
- ՍԻՆԷ-ԱԿԱՆ ԼԵԱՌՆ 515, 549, 1278
- ՍԻՆԷԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 776
- ՍԻՈՆ 14, 349, 516, 820, 989, 1061, 1256, 1275-1276, 1290 (տե՛ս նաև ՍԻԱԻՆ, ՍԻՕՆ, ՍԻՈՎՆ)
- ՍԻՈՎՆ 8, 88, 326, 338, 342, 429, 431, 435, 513, 515-516, 820, 962, 989, 1061, 1123 (տե՛ս նաև ՍԻՈՆ, ՍԻՕՆ, ՍԻՈՎՆ)
- ՍԻՍԱԿԱՆ 417
- ՍԻՍԱԿԱՆԱՅՆ 854. տե՛ս ՍԻՍԱԿԱՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ
- ՍԻՍԱԿԱՆԵԱՆ ԱԾԽԱՐՀ 815
- ՍԻՍԱԿԱՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ 854
- ՍԻՍԱԻԱՆԱՆՅ 854. տե՛ս ՍԻՍԱԿԱՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ
- ՍԻՍԱԻԱՆ 347
- ՍԻՐԵԳՈՆ 1007. տե՛ս ՍԵՐԻԳՈՆ
- ՍԻՐՄԷՈՍ 928 (տե՛ս նաև ՍԻՐՄԻՈՍ)
- ՍԻՐՄԻՈՍ 928 (տե՛ս նաև ՍԻՐՄԷՈՍ)
- ՍԻՆԱՍՏԱՆԵԱՅ 826, 834. տե՛ս ՍԻՆԵՍՏԱՆԵԱՅ ԱԾԽԱՐՀ
- ՍԻՆԵՍՏԱՆԵԱՅ 826, 834. տե՛ս ՍԻՆԵՍՏԱՆԵԱՅ ԱԾԽԱՐՀ
- ՍԻՆԵԱՅ ԱԾԽԱՐՀ, ՏՈՒՆ 381, 564, 583, 1012,
- ՍԻՆԵՍՏԱՆԵԱՅ ԱԾԽԱՐՀ 826, 834 (տե՛ս - նաև ՍԻՆԱՍՏԱՆԵԱՅ, ՍԻՆԵՍՏԱՆԵԱՅ, ՍԻՐԱՍՏԱՆԵԱՅՑ)
- ՍԻՆԻՆԵՐ 148, 555-556 (տե՛ս նաև ՍԻՆԻՆԻՔ)
- ՍԻՆԻՔ 21, 337, 342, 411, 415, 417, 419, 427, 473, 495, 530, 556, 558, 562-563, 581, 583, 810, 815, 1010, 1015, 1017, 1023, 1035-1036, 1039-1042, 1122, 1241, 1275-1277
- ՍԻՆԻՆԻՔ 13, 148. տե՛ս ՍԻՆԻՆԵՐ

ՍԻՒՐԱՍՏԱՆԵԱՅՑ 826. տե՛ս ՍԻՒՆԵՍՏԱՆԵԱՅ ԱՇԽԱՐՀ
 ՍԻՒՐՏԻՍ 908
 ՍԻՒՓՆՈՍ 911
 ՍԻՕՆ 820, 989, 1061, 1123. տե՛ս ՍԻՈՎՆ
 ՍԿԱՄԱՆԴՐՈՍ 912
 ՍԿԻԻԹ ԱՆԱՊԱՏ 686
 ՍԿԻԻԹԱՑԻՔ 31, 906, 909-910, 912
 ՍԿԻԻԹԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԱՆՔ 937-938
 ՍԿԻԻԹԵԱ 561 (տե՛ս նաև ՍԿԻԻԹԻԱ)
 ՍԿԻԻԹԻԱ 907 (տե՛ս նաև ՍԿԻԻԹԵԱ)
 ՍՄԻԻՌԵԱ 911
 ՍՄՐՂԱՆ 743, 763. տե՛ս ՍՄՐՂԱՆԴ
 ՍՄՐՂԱՆԴ 743 (տե՛ս նաև ՍՄՐՂԱՆ)
 ՍՆԴ 743
 ՍՈԴԱ 489. տե՛ս ՍԱԻԴԱՅ
 ՍՈԴԻՑ ԳԱԻԱՌ 356 (տե՛ս նաև ՍՈԹԻՑ)
 ՍՈԴՈՄ 53, 284, 293
 ՍՈԴՈՄԱՅԵՑԻՔ 245, 293, 733 (տե՛ս նաև ՍՈԴՈՄԱՅԻՔ, ՍՈՏՈՄ)
 ՍՈԴՈՄԱՅԻՔ 284, 293, 757 (տե՛ս նաև ՍՈԴՈՄԱՅԵՑԻՔ)
 ՍՈԹԻՑ 356. տե՛ս ՍՈԴԻՑ ԳԱԻԱՌ
 ՍՈՏՈՄ 733. տե՛ս ՍՈԴՈՄ
 ՍՈՒԵԴՐԱՅ 949
 ՍՈՒԿԱԻ 1047
 ՍՈՒՐԲ ԱՆԱՆԻԱ 1276 (տե՛ս նաև ԱՆՁԵԻԱՅԵԱՅ ՎԱՆՔ)
 ՍՈՒՐԲ ԱՆԴՐԷ 584
 ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ 1119, 1241
 ՍՈՒՐԲ ԲԱԳՈՍԻ ՎԱՆՔ 1275
 ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳԱՅ ՎԱՆՔ 1275, 1277
 ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ 45, 345, 471, 491, 498, 508, 523, 556, 867
 ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԽՈՐԻՉ 1276-1277, 1279
 ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՆՔ 973, 1047-1052, 1062, 1074, 1078, 1086, 1101-1103, 1107, 1110, 1113, 1115, 1119-1122, 1124-1125 (տե՛ս նաև ԳԼԱԿԱՎԱՆՔ)
 ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ 47, 347, 348, 427-428, 570, 591, 902, 978, 1193, 1274, 1284
 ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈՐ 1277

ՍՈՒՐԲ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՃԱՐ 1276
 ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔ 1276
 ՍՈՒՐԲ ՊԱԻՂԻՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ 1275 (տե՛ս - նաև ՊՕՂԻՈՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ, ՊՕՂՈՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ)
 ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ՎԱՆՔ 1275 (տե՛ս նաև ԲԳԵՇԽԻ ՎԱՆՔ)
 ՍՈՒՐԲ ՍԻԱԽՆ 1277
 ՍՈՒՐԲ ՍՈՓԻԱ 617
 ՍՈՒՐԲ ՔԱՌԱՍՆԻՑ ՎԱՆՔ 1275, 1276
 ՍՈՓԻԱՏԵԱՅՔ 909. տե՛ս ԳԻՄՆՈՍ ՍՈՓԻԱՏԵԱՅՔ
 ՍՈՓՈՐՆԱՑԻՔ 949 (տե՛ս նաև ՍՈՓՈՐՈՆԱՑԻՔ)
 ՍՈՓՈՐՈՆԱՑԻՔ 949. տե՛ս ՍՈՓՈՐՈՆԱՑԻՔ
 ՍՊԱՀԱՆ 493-495, 497
 ՍՊԱՆԻԱ (ՄԵԾ) 87, 548, 907
 ՍՊԱՆԻԱՑԻՔ 907, 910-911
 ՍՊԱՆՈԳԱՂԻԱ 907
 ՍՊԵՐԱՑԻՔ 555
 ՍՊԵՐԻՈՆ 906
 ՍՊՈՐԱԴԷՍ 911
 ՍՏԵՈՍ 911
 ՍՏԻԼԻԱԿՈՍԷ 958. տե՛ս ՍԻՂԱՍԿՈՍ
 ՍՏԻՒՄՈՆ 912
 ՍՏՐԱՏՈՆԵԱՅՔ 942
 ՍՐԱՄԱՎԱՅՐՍ 1104 (տե՛ս նաև ՍՐԵՄԱՎԱՅՐՍ, ՍՐԷՄԱՎԱՅՐՍ, ՍԵՐԵՄԱՎԱՅՐՔ, ՍԵՐԵՄԱՎԱՆՔ)
 ՍՐԵՄԱՋՈՐ 1095 (տե՛ս նաև ՍԵՐԵՄԱՋՈՐ)
 ՍՐԵՄԱՎԱՅՐՔ 1104 (տե՛ս նաև ՍԵՐԵՄԱՎԱՅՐՔ, ՍԵՐԵՄԱՎԱՆՔ)
 ՍՐԷՄԱՎԱՅՐՍ 1104. տե՛ս ՍՐԱՄԱՎԱՅՐՍ
 ՍՐՄԱՆ 532. տե՛ս ԿՐՄԱՆ
 ՍՐՈՋՈՐ 532. տե՛ս ՍՐՈՑ ՋՈՐ
 ՍՐՈՑ ՋՈՐ 532 (տե՛ս նաև ՍՐՈՋՈՐ)
 ՍՐՏԱԻ 13

Վ

ՎԱԿԻԱՑԻՔ 906
 ՎԱՀԱՆՈՎԻՏ 1097
 ՎԱՂԱՇԿԵՐՏ 1119

վԱՂԱՆԴԱՑԻՔ 959 (տե՛ս նաեւ վԱՂԱՆ-
ԴԱՆԱՑՈՑ)

վԱՂԱՆԴԱՆԱՑՈՑ 959. տե՛ս վԱՂԱՆԴԱ-
ՑԻՔ

վԱՂԱՐԾԱՊԱՏ 4, 5, 323, 338, 470, 510, 516,
539, 563, 570, 621, 797, 820, 865, 867, 979,
990, 993, 996, 1003, 1006, 1193, 1275

վԱՅՐԱՆԳԱՆԻՍ 1116. տե՛ս վԵՐԻՆ ԱՆԿ-
ՆԻՍ

վԱՅՐԱՆԿԱՆԻՍ 1116. տե՛ս վԵՐԻՆ ԱՆԿ-
ՆԻՍ

վԱՆԱՆԴ 338, 473, 510, 555, 577, 1122, 1124

վԱՆԱՆԴԵԱՑ 1276. տե՛ս վԱՆԱՆԴԵՑԻՈՑ
վԱՆՔ

վԱՆԱՆԴԵՑԻՈՑ վԱՆՔ 1276 (տե՛ս նաեւ
վԱՆԱՆԴԵԱՑ)

վԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ 437, 486, 488

վԱՏԱԳԷՍ 501

վԱՐ ԱՌԱՍ 479. տե՛ս վԱՐԱՐԱՏ

վԱՐԱԶԱՅ ԲԼՈՒՐ 1100. տե՛ս վԱՐԱԶԱԲ-
ԼՈՒՐ

վԱՐԱԶԱԲԼՈՒՐ 1100 (տե՛ս նաեւ վԱՐԱ-
ԶԱՅ ԲԼՈՒՐ, վԱՐԱԶԱԿԱՅ ԲԼՈՒՐ)

վԱՐԱԶԱԿԱՅ ԲԼՈՒՐ 1100. տե՛ս վԱՐԱ-
ԶԱԲԼՈՒՐ

վԱՐԱԺՆԵԱՑ 1276. տե՛ս վԱՐԱԺՆՈՒ-
ՆԵԱՑ

վԱՐԱԺՆՈՒՆԵԱՑ վԱՆՔ 1276 (տե՛ս նաեւ
վԱՐԱԺՆԵԱՑ)

վԱՐԱԶԱՆ 870, 885, 889

վԱՐԱՐԱՍ 479. տե՛ս վԱՐԱՐԱՏ

վԱՐԱՐԱՏ 817 (տե՛ս նաեւ վԱՐ ԱՌԱՍ,
վԱՐԱՐԱՍ)

վԱՐԴԱՆԱԿԵՐՏ 520, 634

վԱՐԴԷԳՐՈՒԱԿ 870 (տե՛ս նաեւ վԱՐԴԷԳ-
ՐՈՒԱԿ)

վԱՐԴԷԳՐՈՒԱԿ 870. տե՛ս վԱՐԴԷԳ-
ՐՈՒԱԿ

վԵՀ ԱՐՏԱԾԻՐ 393, 469

վԵՀ ԱՆՋԱՏՈՔ ԽՈՍՐՈՎ 472 (տե՛ս նաեւ
ԾԱՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈԿ-ՆՈՑ)

վԵՀԿԱԻԱՏ 477, 521, 810 (տե՛ս նաեւ վԵՀ-
ՔԱԻԱՏ)

վԵՀՌՈՑ 476, 500

վԵՀՔԱԻԱՏ 810. տե՛ս վԵՀԿԱԻԱՏ

վԵՆԵՏԻԿ 45, 47, 86, 220, 247, 249, 281, 284-
289, 325, 347-348, 420-421, 427, 428, 570, 591,
900-902, 975, 977-979, 1130, 1141, 1144, 1193,
1241, 1274, 1283-1284

վԵՐԻ ԱՆԳՆԻՍ 1116. տե՛ս վԵՐԻՆ ԱՆԿ-
ՆԻՍ

վԵՐԻՆ ԱՆԿՆԻՍ 1116 (տե՛ս նաեւ վԵՐԻ
ԱՆԳՆԻՍ, վԱՅՐԱՆԳԱՆԻՍ, վԱՅՐԱՆ-
ԿԱՆԻՍ)

վԻԵՆՆԱ 339, 347-348, 364, 372-373, 452, 582,
591, 797, 977-979, 1130, 1165, 1193

վԻՇԱՊ 1013, 1025, 1027

վԻՏԵՂԵԱՆ ԱՊԱՐԱՆՔ 927

վԻՐԱՊ 1005

վԻՐՔ 3, 5-6, 8-9, 13, 19-20, 142, 145, 148, 337-
339, 341, 379, 382, 390, 398-399, 414, 473,
478, 486, 519, 538, 542, 556, 558, 560-561,
563, 796, 799, 803, 814-815, 819, 822, 901,
906, 910, 912, 969, 1030, 1034, 1043, 1046,
1122, 1124

վՐԱԿԱՆԻՔ 910

վՐԱՑԻՆԵՐ 555, 1276

վՐԿԱՆ 3, 335, 337-339, 342, 495, 497, 499, 776

վՐԿԱՆԻԿՔ 909. տե՛ս նաեւ վՐԿԱՆԻՔ

վՐԿԱՆԻՔ. տե՛ս վՐԿԱՆԻԿՔ

վՐՆՋՈՒՆԻՔ 520

S

ՏԱԹԵԻ 47

ՏԱՂՋԱՆՍ 866. տե՛ս ՏԱՂՋԱՆՍԻՆ

ՏԱՂՋԱՆՍԻՆ 866 (տե՛ս նաեւ ՏԱՂՋԱՆՍ)

ՏԱԺԻԿՔ 563, 583, 817, 910-911, 967-969, 1123,
1275-1277, 1279

ՏԱԺԿԱՍՏԱՆ 528, 911, 1123-1124

ՏԱԺԿԱՍՏԱՆԵԱՑՑ. տե՛ս ՏԱԺԿԱՍՏԱ-
ՆԵԱՑ

ՏԱԺԿԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱԶԳ 868 (տե՛ս նաեւ
ՏԱԺԿԱՍՏԱՆԵԱՑՑ)

ՏԱԺԿԱՑ ԵՐԿԻՐ, ԿՈՂՄԱՆՔ 458, 477, 480,
560, 564, 819, 864

ՏԱՄԲՈՒՐ 1223

ՏԱՅԱՑԻՔ 910. տե՛ս ՏԱՅԻԱՆՈՍՔ

ՏԱՅԵՑԻՔ 536, 555

- ՏԱՅԻԱՆՈՍՔ 910 (տե՛ս նաև ՏԱՅԱՑԻՔ)
- ՏԱՅՔ 536, 538, 555-556, 558, 563, 1119
- ՏԱՆԱՅԻՍ 912
- ՏԱՆՁԵԱՑ գառառակ 581, 583
- ՏԱՆՈՒՏԵՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ 485
- ՏԱՆՈՒՏԷՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԾ-
ԽԱՐՀ 478
- ՏԱՇՐԱՑ ՎԱՆՔ 1277
- ՏԱՊԻԿՔ 910 (տե՛ս նաև ՏԱՊՐԻԿՔ)
- ՏԱՊԱՐԱՍՏԱՆ 496, 498 (տե՛ս նաև ՏԱՊ-
ՐԱՍՏԱՆ)
- ՏԱՊՐԱՍՏԱՆ 498. տե՛ս ՏԱՊԱՐԱՍՏԱՆ
- ՏԱՊՐԻԿՔ 909 (տե՛ս նաև ՏԱՊԻԿՔ)
- ՏԱՐԱՑԻՆ 507. տե՛ս ԴԱՐԱՑ
- ՏԱՐԱԻՆ 531, 951, 971, 990, 993, 996, 1009,
1025, 1029, 1043, 1052-1053, 1055-1057, 1065,
1078-1080, 1091, 1105, 1108, 1110-1111, 1117,
1119-1122, 1124 (տե՛ս նաև ՏԱՐՈՆ, ՏԱ-
ՐՕՆ)
- ՏԱՐՈՆ 508, 526 (տե՛ս նաև ՏԱՐԱԻՆ, ՏԱ-
ՐՕՆ)
- ՏԱՐՍ 13
- ՏԱՐՍԱՑԻՔ 910
- ՏԱՐՍԱԻՆ 511 (տե՛ս նաև ՏԱՐՍՈՆ)
- ՏԱՐՍՈՆ 544 (տե՛ս նաև ՏԱՐՍԱԻՆ)
- ՏԱՐՍՈՎՆ 928
- ՏԱՐՕՆ 45, 973-974, 978, 981, 1055, 1080,
1091, 1102 (տե՛ս նաև ՏԱՐԱԻՆ, ՏԱՐՈՆ)
- ՏԱԻՏԱՄԷԱՑԻՔ 908
- ՏԱԻՐԱՑԻՔ 906
- ՏԱԻՐԻՆԻՍ 907
- ՏԱԻՐՈՍ 584, 912, 934, 942-943, 950, 983, 995,
1080, 1105
- ՏԵԱՌՆԵՂԲԱԻՐՆ 1226. տե՛ս ՔԱՐՈՒ-
ՎԱՆՔ, ՍԱՀԱՌՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ
- ՏԵՆԵԴՈՍ 908
- ՏԵՈՎՆ 911
- ՏԷՆՈՍ 911
- ՏԻԲԱՐԷՆԱՑԻՔ 906
- ՏԻԲԵԹ 780
- ՏԻԲԵՐ-ԱԿԱՆ ծով 263, 686, 1278-1279
- ՏԻԲԵՐԻԱՑ 671
- ՏԻԲԵՐԻ(Ո)Ս 912, 928-929, 946
- ՏԻԲԵՐԵԱՆ ԲՈՒՐԱՍՏԱՆՍՆ 927
- ՏԻԲԵՐԻԴԱՑ 680
- ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ 519
- ՏԻԳՐԻՍ 392-393, 444
- ՏԻԶԲՈՆ 337, 363, 505, 519-524, 527, 530-531,
562 (տե՛ս նաև ԴԻԶՊՈՆ, ՏԻՍՊՈՆ, ՏԻՍ-
ԲՈՆ)
- ՏԻՄՈՒԷԼ 13. տե՛ս ՏՈՒՄԱՍՈՒԷԼ
- ՏԻՆԳԻԱՑԻՔ 911
- ՏԻՍԲՈՆ 384, 469, 478, 521-522, 524, 530 (տե՛ս
նաև ՏԻԶԲՈՆ, ՏԻՍՊՈՆ)
- ՏԻՍՊՈՆ 384, 393, 634, 810, 812 (տե՛ս նաև
ՏԻԶԲՈՆ, ՏԻՍԲՈՆ)
- ՏԻՐԱԿԱՏԱՐ 1015
- ՏԻՐԵՆԱՑԻՔ 906, 910-911 (տե՛ս նաև
ՍՊԱՆԻԱՑԻՔ, ՏԻՐԷՆԱՑԻՔ)
- ՏԻՐԷՆԱՑԻՔ 911 (տե՛ս նաև ՏԻՐԵՆԱ-
ՑԻՔ)
- ՏԻՐՈՍ 720, 753, 906, 942-943, 950
- ՏԻՔԻԱՆՈՍՔ 949
- ՏՈՆՊԱԻՂԻՍ 634. տե՛ս ՏՐԵՊԱԻՂԻՍ
- ՏՈՒՆՏՈՍՏԱՑՆ 501. տե՛ս ՏՈՒՆՈՐՈՍ-
ՏԱՑՆ
- ՏՈՒՆՈՐՈՍՏԱՑՆ 501 (տե՛ս նաև ՏՈՒՆՏՈՍ-
ՏԱՑՆ)
- ՏՈՍ 500
- ՏՈՐՈՍ 532, 983, 995, 1080, 1105
- ՏՈՒՄ 1026-1027 (տե՛ս նաև ՏՈՒՄԲ)
- ՏՈՒՄԱՍՈՒԵՂ. տե՛ս ՏՈՒՄԱՍՈՒԷԼ
- ՏՈՒՄԱՍՈՒԷԼ 13 (տե՛ս նաև ՏՈՒՄԱ-
ՍՈՒԷԼ)
- ՏՈՒՄԱՍՈՒԷՂ 13 (տե՛ս նաև ՏՈՒՄԱ-
ՍՈՒԵՂ, ՏՈՒՄԱՍՈՒԷԼ, ՏԻՄՈՒԷԼ)
- ՏՈՒՄԲ 1026-1027 (տե՛ս նաև ՏՈՒՄ)
- ՏՈՒՐԱՆ 532. տե՛ս ԿՈՒՐԱՆ
- ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ 974
- ՏՍԵՐՄԻԼ 13 (տե՛ս նաև ՏՍԵՐՄԻՂ)
- ՏՍԵՐՄԻՂ 13 (տե՛ս նաև ՏՍԵՐՄԻԼ)
- ՏՐԱՊԵՋՈՒՆՏ 912. տե՛ս ՏՐԱՊԻՋՈՆ
- ՏՐԱՊԻՋՈՆ 556, 558, 589, 596-597 (տե՛ս նաև
ՏՐԱՊԵՋՈՒՆՏ, ՏՐԱՊԻՋՈՆՏ, ՏՐԱՊԻ-
ՋՈՒՆՏ)
- ՏՐԱՊԻՋՈՆՏ 594. տե՛ս ՏՐԱՊԻՋՈՆ

ՏՐԱՊԻԶՈՒՆՏ 593. տե՛ս ՏՐԱՊԻԶՈՆ
 ՏՐԵՊԱԻՂԻՍ 634 (տե՛ս նաեւ ՏՈՇՊԱԻՂԻՍ)
 ՏՐԻՊՈՂԻՏՔ 907
 ՏՐՈԳՂԱՑԻՔ 907, 911 (տե՛ս նաեւ ՏՐՈՎԳՂԱՑԻՔ)
 ՏՐՈՎԱԴԱ, 908
 ՏՐՈՎԱԴԱՑԻՔ 910
 ՏՐՈՎԱՅ 933
 ՏՐՈՎԱՑԻՔ 911
 ՏՐՈՎԳՂԱՑԻՔ 907 (տե՛ս նաեւ ՏՐՈՎԳՂԱՑԻՔ)
 ՏՐՏՈՒ 380, 581
 ՏՐՏՈՒԱԿԱՆ 802, 840
 ՏՓԽԻՍ 13, 47, 390, 398, 406, 478, 486, 634
 ՏՓՂԵԱՑ. տե՛ս ՏՓԽԻՍ
 ՏՕՐՈՍ 1080. տե՛ս ՏԱԻՐՈՍ

Ր

ՐՈԴԱՆՈՍ 912

Ց

ՑՈՒՐՏԱԻ 3, 6, 9, 337, 340

Փ

ՓԱՂԱՂԷՂԱՅ 938
 ՓԱՂԱՄԻՆԱՅ 928
 ՓԱՂԵՂԱ, 938. տե՛ս ՓԱՂԷՂԱՅ
 ՓԱՂԷՂԱՅ 938 (տե՛ս նաեւ ՓԱՂԵՂԱ)
 ՓԱՅՏԱԿԱՐԱՆ 469, 471, 519, 634, 1024
 ՓԱՆԴԻԿ 1111, 1116 (տե՛ս նաեւ ՓԱԴԻԿ, ՓՈԱԴԻԿ, ՓՈՅԱԴԻԿ)
 ՓԱՆԴԻԿՔ 1116. տե՛ս ՓԱՆԴԻԿ
 ՓԱՆԴԻԿՕ 1111. տե՛ս ՓԱՆԴԻԿ
 ՓԱՌԱԿԱՆ ԴԱՇՏ 457
 ՓԱՌԱՆՈՒ ԱՆԱՊԱՏ 528
 ՓԱՌԻՍՈՍ 795
 ՓԱՌՈՒՏ 457
 ՓԱՍԻՍ 912
 ՓԱՐԱՆ 967
 ՓԱՐԱՆԱՑԻՔ 967
 ՓԱՐԻԶ 4, 347, 364, 372, 417, 582, 797, 976
 ՓԱՐՊԻ 338

ՓԵՐԵԶԱՑԻՔ 910
 ՓԵՐՈԺ ՔԱԻԱՏ 823 (տե՛ս նաեւ ՊԵՐՈԶ ԿԱԻԱՏ, ՊԵՐՈԶ ՔԱԻԱՏ)
 ՓԻԼԻՊԵՑԻՔ 190, 274, 791, 1212
 ՓԻԼԻՊԵՑԻՈՑ ԿՈՂՄԱՆՔ 274 (տե՛ս նաեւ ԿԵՍԱՐԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԱՆՔ)
 ՓԻՂԻՍՏԻԻՄԱՑԻՔ 907
 ՓԻՍՈՎՆ 912 (տե՛ս նաեւ ՀԻՆԴՈՍ)
 ՓԻԻՂԻՏԱՑԻՔ 907
 ՓԻԻՆԻԿԱՑԻՔ 907 (տե՛ս նաեւ ՓԻԻՆԻԿԵՑԻՔ)
 ՓԻԻՆԻԿԵՑԻՔ 907-908, 910 (տե՛ս նաեւ ՓԻԻՆԻԿԱՑԻՔ)
 ՓԻԻՆԻԿԷ 909, 945
 ՓՂԸՇՏԵՑԻՔ 907. տե՛ս ՓԻԻՆԻԿԵՑԻՔ
 ՓՂՇՏԱՑԻՔ 907, 910, 915
 ՓՈԱԴԻԿ 1116. տե՛ս ՓԱՆԴԻԿ
 ՓՈՂԴՊԻ 13. տե՛ս ԲՈԴԲԷ (տե՛ս նաեւ ՓՈՂԴԲԻՂ)
 ՓՈՂԴԲԻՂ 13 (տե՛ս նաեւ ՓՈՂԴՊԻ)
 ՓՈՅԱԴԻԿ 1116. տե՛ս ՓԱՆԴԻԿ
 ՓՈՍԱԴՈՒՐՍ 634
 ՓՈՐԹԱՅ 13
 ՓՌԻԳԻԱ 908
 ՓՌԻԻԳԱՑԻՔ 908, 910, 940

Ք

ՔԱՂԳԵԴՈՆ 312. տե՛ս ՔԱՂԿԵԴՈՆ
 ՔԱՂԴԵԱՅՔ 882-883, 886, 908. տե՛ս ՔԱՂԴԷԱՑԻՔ
 ՔԱՂԴԷԱՑԻՔ 77, 713, 722, 724-725, 749, 754, 767, 771, 781, 876, 886, 908-911, 919 (տե՛ս - նաեւ ՔԱՂԴԵԱՅՔ, ՔԱՂԹԷԱՑԻՔ)
 ՔԱՂԴԷԱՑԻՈՑ ՏԷՐՈՒԹԻԻՆ 919 (տե՛ս - նաեւ ՔԱՂԹԵԱՑԻՈՑ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆ)
 ՔԱՂԹԵԱՑԻՈՑ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆ 934. տե՛ս ՔԱՂԴԷԱՑԻՈՑ ՏԷՐՈՒԹԻԻՆ
 ՔԱՂԻԿԱՑԻՔ 906
 ՔԱՂԿԵԴՈՆ 6, 7, 9, 12-14, 18, 20, 42, 47, 136-139, 142-143, 145, 147-148, 307-310, 312, 321, 323, 325, 331, 338, 342, 356-357, 417, 419-420, 422, 491, 517, 519, 525, 540-542, 548, 550, 556-560, 569, 899, 911, 931, 955, 958, 1053,

1278 (տե՛ս նաեւ ՔԱՂԿԵԴՆՈՎՆ, ՔԱՂԿԷ- ԴՆՆ)	ՔԵՐՍՈՎՆ 958 (տե՛ս նաեւ ՔԵՐՍՈՆ)
ՔԱՂԿԵԴՆՈՎՆ 7, 9, 12, 18, 47, 138, 147, 911, 930, 955-961, 963-964, 965, 1212 (տե՛ս նաեւ ՔԱՂԿԵԴՆՆ)	ՔԻՈՍ 907-808, 911
ՔԱՂԿԷԴՆՈՆ 357, 931 (տե՛ս նաեւ ՔԱՂԿԵ- ԴՆՆ)	ՔՂԻՄՄԱՐ 634
ՔԱՄԱՅ ԱԶԳ 908	ՔՈՐԶԱՆ 13 (տե՛ս նաեւ ՔՈՐԶՈՆ)
ՔԱՆԱՆԱՑԻՔ 38, 907, 910, 912-914	ՔՈՐԶՈՆ 13 (տե՛ս նաեւ ՔՈՐԶԱՆ)
ՔԱՆԱՆԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 912-913 (տե՛ս նաեւ ՔԱՆԱՆԻ ԵՐԿԻՐ)	ՔՈՒՆԱՆԱԿԵՐՏ 13 (տե՛ս նաեւ ՀՆԱՐԱ- ԿԵՐՏ)
ՔԱՆԱՆԻ ԵՐԿԻՐ 913 (տե՛ս նաեւ ՔԱՆԱ- ՆԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ)	ՔՈՒՆԳՐ 820
ՔԱԶԲԵՐՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276	ՔՈՒՇԱՆԱՑ ԵՐԿԻՐ 457, 459-461, 476, 496, 499-501, 553
ՔԱՏԱԿ-Ի ՀՆԴՈՒԿԱՆ 395 (տե՛ս նաեւ ՀՆԴՈՒԿԱՆ, ՀՆԴՈՒԿՆ, ՀՈՒՆԴՈՒ- ԿԱՆ)	ՔՈՒՇԱՆԱՑ ԿՈՂՄԱՆՔ 470
ՔԱՐՄԱ 332	ՔՈՒՇԱՆՔ 499-501, 553, 909-910
ՔԱՐՈՒՎԱՆՔ 1276 (տե՛ս նաեւ ՍԱՀԱՌՈՒ- ՆԵԱՑ ՎԱՆՔ)	ՔՈՒՇԱՑԻՔ 907. տե՛ս ԵԹԻՈՎՊԱՑԻՔ
ՔԱՐՔԷ ԼԵՌ 1025, 1077, 1093	ՔՈՒՇԱՑԻՈՑ ԳԵՏ 908
ՔԵԲՐՈՎՆ 916	ՔՓՐԱԻԱ 938 (տե՛ս նաեւ ՔՓՐԱԻԱ, ՔՓՐԱ- ՊԻԱ)
ՔԵՂՈՈՍ 912	ՔՓՐԱՊԻԱ 938. տե՛ս ՔՓՐԱԻԱ
ՔԵՏԱՑԻՔ 907, 910	ՔՓՐԱԻԱ 938. տե՛ս ՔՓՐԱԻԱ
ՔԵՐՍՈՆ 958 (տե՛ս նաեւ ՔԵՐՍՈՎՆ)	

Օ

Ֆ

ՖՈՒՆԿՔ 686

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՏՈՅՄԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ա

ԱԲԱԳԱԳՆՈՎՆԷՆ 915, 917 (տե՛ս նաեւ ԱԲ-
ԴՈՆ, ԱԲԳՈՆԻԱ)

ԱԲԱՍ

1. ԻՍՐԱՅԷՂ Էպիսկոպոս 795, 839, 841, 843,
846, 848

2. Կաթողիկոս 338, 1274

ԱԲԳԱՐ 459, 931-932, 936

*ԱԲԳԱՐԵԱՆ. տե՛ս ԳԵԻՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ
ԱԲԳԻԱ 917. տե՛ս ԱԲԳԻՈՒ

ԱԲԳԻԷ 680. տե՛ս ԱԲԳԻՈՒ

ԱԲԳԻԾՈՅ 143, 965 (տե՛ս նաեւ ԱԲԳԻԾՈՒ)

ԱԲԳԻԾՈՒ 965 (տե՛ս նաեւ ԱԲԳԻԾՈՅ)

ԱԲԳԻՈՒ 680, 916-917 (տե՛ս նաեւ ԱԲԳԻԱ,
ԱԲԳԻԷ)

ԱԲԳԻՐԱՑԻ. տե՛ս ԳԻՄՈԿՐԻՏՈՍ ԱԲԳԻ-
ՐԱՑԻ

ԱԲԳԻԻՂ 529

ԱԲԳՈՆ 915. տե՛ս ԱԲԱԳԱԳՆՈՎՆԷՆ

ԱԲԳՈՆԻԱ 917. տե՛ս ԱԲԱԳԱԳՆՈՎՆԷՆ

ԱԲԳՈՒՂԻՄ 1123-1124

ԱԲԵԳՆԱՐ ԳԵԹԱՑԻ 916 (տե՛ս նաեւ ԱԲԻ-
ԹԱՐ)

ԱԲԵԳՈՒՍ 922

ԱԲԵԹ 455

ԱԲԵԼ 496. տե՛ս ԱԲԷԼ

ԱԲԵՆԵԻՄ 914 (տե՛ս նաեւ ԱԲԻՆ)

ԱԲԵՆՆԷՐ 915 (տե՛ս նաեւ ԱՍԲԵՆԵՐ)

ԱԲԷԼ

1. Էրէց 496 (տե՛ս նաեւ ԱԲԵԼ)

2. ՄԻՍԻԹԱՐԵԱՆՑ 570

3. սուրբգրայիմ 245-246, 248, 445

ԱԲԷՂ 903

ԱԲԻԱ 916

ԱԲԻԱԹԱՐ 916

ԱԲԻԳԵՆՈՍ 920

ԱԲԻԹԱՐ 916. տե՛ս ԱԲԵԳՆԱՐ

ԱԲԻՄԵԷՂ 909. տե՛ս ԱԲԻՄԵԷՂ

ԱԲԻՄԵԷՂ 909 (տե՛ս նաեւ ԱԲԻՄԵԷԼ)

ԱԲԻՄԵԼԵՔ 916. տե՛ս ԱԲԻՄԵՂԵՔ

ԱԲԻՄԵՂԵՔ 914, 916 (տե՛ս նաեւ ԱԲԻՄԵ-
ԼԵՔ, ԱԲԻՄԵՂԷՔ)

ԱԲԻՄԵՂԷՔ 914. տե՛ս ԱԲԻՄԵՂԵՔ

ԱԲԻՆ 914. տե՛ս ԱԲԵՆԵԻՄ

ԱԲԻՈՒԴ 37. տե՛ս ԱԲԻՈՒԹ

ԱԲԻՈՒԹ 37 (տե՛ս նաեւ ԱԲԻՈՒԴ)

ԱԲԻՍՈՂՈՄ 632

ԱԲԻՍՈՎՆ 938

ԱԲՐԱՍՄ 77, 101, 166, 725, 908, 912, 1208.
տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ

ԱԲՐԱՀԱՄ

1. ԱՂԱԹԱՆԵՑԻ 1, 3-6, 8, 10, 15, 21, 42,
45, 145, 337-338, 342, 357, 457, 498, 507-
508, 523, 850, 1046

2. *ՋԱՄԻՆԵԱՆ 452, 570

3. նախապէս 53, 56, 76-77, 90, 99, 101, 111,
123, 131, 141, 160, 165-166, 178, 196-197,
206, 211, 225, 229, 234, 259, 271, 439, 528-
529, 544, 552, 559, 702, 725, 829, 908, 912-
913, 931, 933, 935, 966, 1149, 1156 (տե՛ս -
նաեւ ԱԲՐԱՍՄ, ԱԲՐԱՅԱՄ)

*ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ. տե՛ս ԱԾՈՏ ԱԲՐԱՀԱ-
ՄԵԱՆ

ԱԲՐԱՅԱՄ 76-77, 101, 118. տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ

ԱԳԱՐՈՍ 284

ԱԳԱԳԱՆԳԵՂՈՍ 1000

ԱԳԱԹ[ԱՆԳԵՂՈՍ] 45, 47, 150-151, 153-154,
157-158, 225, 231, 234, 261, 263, 352, 354,
453, 978, 1000, 1004, 1008, 1274 (տե՛ս նաեւ
ԱԿԱԹԱՆԳԵՂՈՍ)

ԱԳԱԹՈՆ 968

ԱԳԴԻՆՈՍ 446. տե՛ս ԱԿԴԻՆՈՍ

ԱԳԷՆՈՎՐ 906

ԱԳՈՎՐԱ 909

ԱԳՐԻՊԱՆՈՍ 1034

ԱԳՐԻՊԱՍ ԱԻԱԳ 925

ԱԳՐԻՊԻԱՆՈՍ 937-938

ԱԳՐԻՊԱՍ ՄԱՆՈՒԿ 925

ԱԳՐԻՊՊԱՍ 1026

ԱԴԱՍ

- 1. ԱՌԱՋԻՆ (Ախառնայր) 29, 49, 53, 57, 71, 79, 92, 107, 159, 163, 162-164, 216, 223, 227-228, 231, 233, 245-246, 248, 251-252, 258, 271, 277-278, 291-292, 302-304, 312, 439, 445, 702-703, 874, 901, 903, 905, 912-913, 916, 920, 925, 931, 936, 943, 966, 1058, 1149, 1243, 1256
- 2. ԵՐԿՐՈՐԴ (Յիսուս Քրիստոս) 53, 98, 146, 149, 159, 228-229, 293, 696

ԱԴԻԱ 922 (տե՛ս նաև ԱԴԻԷ)

ԱԴԻԷ 922. տե՛ս ԱԴԻԱ

ԱԴԷ 936

*ԱԴՈՆՑ. տե՛ս ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԴՈՆՑ

ԱԴՈՎԱ 909

ԱԴՍՈՒԷԼ 13. տե՛ս ԱԴՍՈՒԷՂ

ԱԴՍՈՒԷՂ. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ ԱԴՍՈՒԷՂ, նաև ԱԴՍՈՒԷԼ, ԱԴՍՈՒՆԵԼԻ

ԱԴՍՈՒՆԵԼԻ 13. տե՛ս ԱԴՍՈՒԷՂ

ԱԴՍՊՈՒ 537. տե՛ս ՈՐԴՍՊՈՒ

ԱԴՐԻԱԿԷ 907

ԱԴՐԻԱՆՈՍ 926, 939 (տե՛ս նաև ԱՆԴՐԻԱՆՈՍ, ԱՆՈՍ, ԱԻՐԻԱՆՈՍ)

ԱԴՐՆԵՐՍԵՀ 814

ԱԶԱԶԱՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱՔԱՆ ԱԶԱԶԱՑԻ

ԱԶԱՐՄԻԴՈՒԽՍ 523-524

ԱԶԿԵՐՏ 583, 809. տե՛ս ՅԱԶԿԵՐՏ

ԱԷՏԻՈՍ 947. տե՛ս ԱՅԵՏԻՈՍ

ԱԹԱԼԱՐԻԿՈՍ 526 (տե՛ս նաև ԱԹԱՂԱՐԻԿՈՍ)

ԱԹԱՂԱՐԻԿՈՍ 526 (տե՛ս նաև ԱԹԱԼԱՐԻԿՈՍ)

ԱԹԱՆԱԳԷՆՈՍ 944, 1029. տե՛ս ԱԹԱՆԱԳԻՆԷՍ

ԱԹԱՆԱԳԻՆԷ 984, 1006, 1008, 1021-1022, 1029, 1045. տե՛ս ԱԹԱՆԱԳԻՆԷՍ

ԱԹԱՆԱԳԻՆԷՍ 984, 1008, 1022, 1029 (տե՛ս - նաև ԱԹԱՆԱԳԷՆՈՍ, ԱԹԱՆԱԳԻՆԷ)

ԱԹԱՆԱՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 42, 69, 87, 130, 323, 419, 421-422, 464, 547, 804, 929, 948, 1046, 1143 (տե՛ս նաև ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ)

ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ 323, 330, 802, 804, 929 (տե՛ս - նաև ԱԹԱՆԱՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ)

ԱԹԱՇ 472, 934 (տե՛ս նաև ԱԹԱՇՎՇՆԱՍՊ)

ԱԹԱՇՎՇՆԱՍՊ 934 (տե՛ս նաև ԱԹԱՇ)

ԱԹԵՆԱՑԻ

- 1. տե՛ս ԱՐԻՍՏԻԴԷՍ ՄԵՐՐԻ ԱԹԵՆԱՑԻ
- 2. տե՛ս ԴԻՈՆԷՍԻՈՍ ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ ԱԹԵՆԱՑԻ
- 3. տե՛ս ՍՈՂՈՆ ԱԹԵՆԱՑԻ

ԱԹԷԱՆՈՎ 550. տե՛ս ԹԷԱՆՈՎ

ԱԺԴԱՀԱԿ 920

*ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ 4, 338, 347, 348, 363, 372, 417, 570, 581, 582, 797, 902, 978

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ 927. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՄԷ

*ԱԼԻԾԱՆ. տե՛ս ՂԵԻՈՆԴ ԱԼԻԾԱՆ

ԱԼՈՎՐ 919. տե՛ս ԱՐԾԱԻԻՐ ՄԱՐ

ԱԼՓ ԻԼԻԹՈՒԷՐ 863, 878. տե՛ս ԱՂՓ

ԱԼՓԻԴՈՎԹ 914. տե՛ս ԱՂՓԻԴՈՎԹ

ԱԿԱԹԱՆԳԵՂՈՍ 1004. տե՛ս ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

ԱԿԱԹՆԷԱ 1015

ԱԿԱԿ

- 1. Էպիսկոպոսապետ 959
- 2. ՊԱՐՄԻԿ 42, 143, 145, 309, 331

ԱԿԱԿԻՈՍ 953

ԱԿԱՆԻՑ ԴԱԾՏ 505

ԱԿԴԻՆՈՍ 1007 (տե՛ս նաև ԱԳԴԻՆՈՍ, ՈՐՈԳԻԱՆՈՍ)

*ԱԿԻՆԵԱՆ. տե՛ս ՆԵՐՍԷՍ ԱԿԻՆԵԱՆ

ԱԿԻԻՂԱՍ 273, 939

ԱԿՆԻԿ 531 (տե՛ս նաև ՎԱՐԴԻԿ ՄՈԿԱՑԻ)

ԱՀԱՐՈՆ 203, 338, 342, 438-439, 849 (տե՛ս - նաև ԱՀԱՐՈՎՆ)

ԱՀԱՐՈՎՆ 445, 677, 913, 1203 (տե՛ս նաև ԱՀԱՐՈՆ)

ԱՀՈՎԴ 914. տե՛ս ԱԻՈՎԴ

ԱՂԱԻՆՈՒՆԻ. տե՛ս ՄԿՐՏԻՉ ԱՂԱԻՆՈՒՆԻ

ԱՂԲԱԹԱՆԵՑԻ. տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ ԱՂԲԱԹԱՆԵՑԻ

ԱՂԲԻԱՆՈՍ 1021, 1031-1032

ԱՂԵՂԱՅ ԱՓՐԱԹՈՎՆԱՑԻ 915

ԱՂԵԻԹԱՐԻՍ 309

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ

1. Աղեքսանդրիայի եպիսկոպոսապետ 947 (տե՛ս նաև ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ)
2. ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ 457, 460, 786, 799, 921-922, 925, 934, 966 (տե՛ս նաև ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ, ԱՂԷԿՍԱՆԴՐ, ՄԱԿԵԴՈՎՆԱՑԻ)
3. ՄԱՄԷ 920, 927, 942 (տե՛ս նաև ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ)
4. 923. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ ՅԱՆՆԷՆՈՍ
5. 921. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ. տե՛ս ԱԹԱՆԱՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԱՆԱՏՈՂԻՆՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԴԻՈՆԷՍԻՆՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԴԻՈՍԿՈՒՐՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԵԻԹԱՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԷԿԱ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԿԻԻՐԵՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԿԻԻՐՂԻՆՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԿԻԻՐՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ՊԱՊ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ՊԱԻՂՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, նաև՝ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ

1. Աղեքսանդրիայի եպիսկոպոսապետ 947. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ
2. Երուսաղէմի եպիսկոպոսապետ 941-942
3. ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ 922, 925, 934. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ
4. ՄԱՄԷ 927. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ
5. ՅԱՆՆԷՆՈՍ 922-923
6. 921. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ

ԱՂԷԿՍԱՆԴՐ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ 457, 795. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ

ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ 223. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ՝ Աղեքսանդրիայի եպիսկոպոսապետ

ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ. տե՛ս ԱԹԱՆԱՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԴԻՈՍԿՈՒՐՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԷԿԱ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ԿԻԻՐԵՂ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ, նաև՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ

ԱՂԹԱՄԱՐՑԻ. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԱՂԹԱՄԱՐՑԻ

ԱՂԻԻԹԵՐՈՍ 938, 940 (տե՛ս նաև ԱՂԻԻԹԻՐՈՍ)

ԱՂԻԻԹԻՐՈՍ 938. տե՛ս ԱՂԻԻԹԵՐՈՍ ԱՂԿՄԵՆԷ 914-915

ԱՂՂՈՆ 915. տե՛ս ԱՂՂՈՎ

ԱՂՂՈՎ 915 (տե՛ս նաև ԱՂՂՈՆ, ԵԳՂՈՄ) ԱՂՑԵՑԻ. տե՛ս ԿՈՄԻՏԱՍ ԱՂՑԵՑԻ

ԱՂՓ ԻՂԻԹՈՒԷՐ 863, 878 (տե՛ս նաև ԱԼՓ) ԱՂՓԻԴՈՎԹ 914 (տե՛ս նաև ԱԼՓԻԴՈՎԹ)

ԱՂՓԻՆՈՍ 912
ԱՄԱԹԻ 907, 918
ԱՄԱՂԷԿ 413

ԱՄԱՅՍԻԱՅ 454. տե՛ս ԱՄԱՍԻԱ
ԱՄԱՍԻԱ 454, 456, 917, 931 (տե՛ս նաև ԱՄԱՅՍԻԱՅ)

ԱՄԱՏՈՒՆԻՔ 21, 337, 342, 541, 578, 1276
ԱՄԱՏՈՒՆԻ. տե՛ս ԿՈՏԻՏ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ԾԱՊՈՒՀ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԱՄԱԿ 931
ԱՄԱԿՈՒՄ 160, 297, 919, 1208

ԱՄԵԿ 914. տե՛ս ԱԻՈՎԴ
ԱՄԻՆԱԴԱՐ 438-439, 915-916

ԱՄՈՆ 552. տե՛ս ԱՄՈՎՆ
ԱՄՈՆԻՆՈՍ 945

ԱՄՈՎՆ 552, 915, 918, 922 (տե՛ս նաև ԱՄՈՆ) ԱՄՈՎՍ 918, 932

ԱՄՌ 467, 532
ԱՄՐԱՄ 439, 552, 913

ԱՄՓԻԼՈՔՈՍ 719, 752 (տե՛ս նաև ԱՄՓԻԻԼՈՔԻՆՈՍ)

ԱՄՓԻՈՎՆ ԹԵՐԱՅԵՑԻ 914, 933
ԱՄՓԻԻԼՈՔԻՆՈՍ 719. տե՛ս ԱՄՓԻԼՈՔՈՍ

ԱՅԳԵԿՑԻ. տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ԱՅԳԵԿՑԻ ԱՅԵՏԻՆՈՍ 947 (տե՛ս նաև ԱԷՏԻՆՈՍ)

ԱՅԻՐ 915. տե՛ս ՅԱՅԻՐ ԳԱՂԱԱԴԱՑԻ ԱՅՍՊԱՏԵԱՅՏ 871. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ)

ԱՆԱԿ 462, 475-476, 931, 1001-1003, 1005
ԱՆԱԿՇԱՏ ՍՈՒՐԷՆ 1004

ԱՆԱՀԻՏ 347, 364, 372, 428, 444, 582, 768, 797
ԱՆԱՅԻ 310

ԱՆԱՆԵԱՆ. տե՛ս ՊՕՂՈՍ ԱՆԱՆԵԱՆ

ԱՆԱՆԻԱ

- 1. ՄՈՎԱՑԻ 346
- 2. ԾԻՐԱԿԱՑԻ (ԾԻՐԱԿՎԱՆՑԻ) 587, 589-593, 596, 599, 601, 604, 617, 626-627, 630, 632, 684, 687-688, 702, 709, 711, 749, 781, 789-790, 899-900, 902 (տե՛ս նաեւ ԱՆԵՑԻ, ԱՆՆԱՆԻԱՅ)
- 3. ՍԱՆԱՀՆԵՑԻ 1129-1130, 1192, 1241
- 4. մարգարէ՝ հայր Աբդիու մարգարէի 917
- 5. սուտ մարգարէ 918 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱՆԻԱՍ)

ԱՆԱՆԻԱՍ

- 1. եպիսկոպոսապետ 545
- 2. 831. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ կաթողիկոս
- 3. սուտ մարգարէ 918. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ

ԱՆԱՆՈՒՆ

- 1. ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ 369, 371
- 2. ՄԱՐԱԲԱՅ՞ 533
- 3. 589-590, 899, 900, 902. տե՛ս ՓԻԼՈՆ ՏԻՐԱԿԱՑԻ
- 4. ՔԵՐԱԿԱՆ 1163-1165, 1191, 1193, 1217, 1219
- 5. 684 թուականի 793, 795, 973, 1283

ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ ԲՐՏԻԱՅՐԵՑԻ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ

ԱՆԱՍԵԱՆ. տե՛ս ՅԱԿՈԲ ԱՆԱՍԵԱՆ

ԱՆԱՍՏԱՍ

- 1. եպիսկոպոս 992-993, 996
- 2. կաթողիկոս 589, 831, 899, 1129, 1158, 1279 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱՆԻԱՍ, ԱՆԱՍՏԱՍ)
- 3. կայսր 137, 141, 467, 931, 960 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱՍՏԱՍԻՈՍ, ԱՆԱՍՏԱՍ)
- 4. ՅԵՐԱՊՈԼՍԵՑԻ 1271, 1273-1274, 1278

ԱՆԱՍՏԱՍԻՈՍ 931. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ կայսր

ԱՆԱՏԱԻԼԻԱ 321. տե՛ս ԱՆՏԱԻԼԻՍ

ԱՆԱՏՈԼԻՍ 958. տե՛ս ԱՆԱՏՈՂԻՍ

ԱՆԱՏՈՂԻ 958. տե՛ս ԱՆԱՏՈՂԻՍ

ԱՆԱՏՈՂԻՈՍ 945

ԱՆԱՏՈՂԻՍ

- 1. Կոստանդնուպոլսեցի 956, 958 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱՏՈԼԻՍ, ԱՆԱՏՈՂԻ)
- 2. Ղառոփեցի 679

ԱՆԱՔՍԱԳՈՐԱՍ 1145

ԱՆԳԵՈՍ 919-920

ԱՆԴՈՆ 984, 1045. տե՛ս ԱՆՏՈՆ

ԱՆԴՐԵԱՍ 680, 948. տե՛ս ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԻԻԶԱՆԴԱՑԻ

ԱՆԴՐԷԱՍ

- 1. սուսքեալ 314, 686 (տե՛ս նաեւ ԱՆԴՐԷ)
- 2. ԲԻԻԶԱՆԴԱՑԻ 589, 680, 683, 899, 902-904, 1143 (տե՛ս նաեւ ԱՆԴՐԵԱՍ, ԱՆԴՐԷԱՍ)
- 3. եպիսկոպոս 581, 583
- 4. վաճառադր 1046

ԱՆԴՐԷ

- 1. սուսքեալ 282, 993 (տե՛ս նաեւ ԱՆԴՐԷԱՍ)
- 2. երէց 584
- 3. ճախարար 381

ԱՆԴՐԷԱՍ 904. տե՛ս ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԻԻԶԱՆԴԱՑԻ

ԱՆԴՐԻԱՆՈՍ 939. տե՛ս ԱՆԴՐԻԱՆՈՍ

ԱՆԵՐՈՂՈԳԻՍ 808

ԱՆԵՑԻ. տե՛ս ՄԻՍԻԹԱՐ ԱՆԵՑԻ, ՍԱՄՈՒԷԼ ԱՆԵՑԻ, նաեւ ԱՆԱՆԻԱ ԾԻՐԱԿԱՑԻ

ԱՆԹԵՄՈՍ 945

ԱՆԹԵՏԻՍ 930 (տե՛ս նաեւ ԱՆԹԻՄՈՍ ԲԻՍՏԱՆՍ)

ԱՆԹԻՄԻՈՍ 960. տե՛ս ԱՆԹԻՄՈՍ հայրապետ

ԱՆԹԻՄՈՍ

- 1. Բիզանդացի 466. տե՛ս ԱՆԹԵՏԻՍ
- 2. հայրապետ 960 (տե՛ս նաեւ ԱՆԹԻՄԻՈՍ)

ԱՆԹԻՊԱՏՈՍ 923. տե՛ս ԱՆՏԻՊԱՏՐՈՍ ԱՍԿԱՂՈՎՆԱՑԻ

ԱՆԹԻՊԱՏՐՈՍ

- 1. ԱՍԿԱՂՈՎՆԱՑԻ 935. տե՛ս ԱՆՏԻՊԱՏՐՈՍ ԱՍԿԱՂՈՎՆԱՑԻ
- 2. եպիսկոպոսապետ 998

ԱՆԻԱՆՈՍ 937

ԱՆՁԵԻԱՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԱՆՁԵԻԱՑԻ, ԽՈՍՐՈՎ ԱՆՁԵԻԱՑԻ

ԱՆՁԻԱՆՁԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԱԶԻԱՆՁԱՑԻ

ԱՆՅԱՂԹ. տե՛ս ԴԱԻԻԹ ԱՆՅԱՂԹ

ԱՆՆԱ

- 1. ԱՐԵԻԾԱՏԵԱՆ 428
- 2. մայր Աստուածածնի 440

3. միաճճմուրի 444
 4. քահանայապետ 441
- ԱՆՆԱՆԻԱՅ 683. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱ-
 ԿԱՑԻ
- ԱՆՈՍ 926. տե՛ս ԱԴՐԻԱՆՈՍ
- ԱՆՈՒԾ ԸՌՈՒԱՆ ԽՈՍՐՈՎ 471-473 (տե՛ս -
 ճառ ԱՆՈՒԾԸՌՈՒԱՆ, ԱՆՈՒԾԸՌՈՎԱՆ)
- ԱՆՈՒԾԱԻԱՆ 931
- ԱՆՈՒԾԸՌՈՒԱՆ ԽՈՍՐՈՎ 472 (տե՛ս ճառ
 ԱՆՈՒԾ ԸՌՈՒԱՆ, ԱՆՈՒԾԸՌՈՎԱՆ)
- ԱՆՈՒԾԸՌՈՎԱՆ ԽՈՍՐՈՎ 469 (տե՛ս ճառ Ա-
 ՆՈՒԾ ԸՌՈՒԱՆ, ԱՆՈՒԾԸՌՈՒԱՆ)
- ԱՆՍՏԱՍ 960. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ կայսր
- ԱՆՏԱԻԼԻՍ 321 (տե՛ս ճառ ԱՆԱՏԱԻԼԻՍ)
- ԱՆՏԻՈՊԷ 914
- ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ. տե՛ս ՅՈՎԱՆ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ,
 ՆԵՍՏՈՐ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ, ՊԵՏՐՈՍ ԱՆ-
 ՏԻՈՔԱՑԻ
- ԱՆՏԻՈՔՈՍ
1. ԹԷՆՈՍ 457-458, 922
 2. ՍՈՏԵՐ 457
- ԱՆՏԻՊԱՏՐՈՍ ԱՍԿԱՂՈՎՆԱՑԻ 923, 935-
 936 (տե՛ս ճառ ԱՆԹԻՊԱՏՐՈՍ, ԱՆԹԻ-
 ՊԱՏՐՈՍ ԱՍԿԱՂՈՎՆԱՑԻ)
- ԱՆՏՈՆ 535, 941, 984, 987, 998, 1026, 1031-
 1032, 1045, 1064 (տե՛ս ճառ ԱՆԴՈՆ, ԱՆ-
 ՏՈՎՆ, ԱՆՏՕՆ)
- ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
1. ԲԱՐԵՊԱՇՏ 926, 939 (տե՛ս ճառ ՏԻՏՈՍ)
 2. ԳԵՏԱՍ 927
 3. ԻՉԽԱՃ 535 (տե՛ս ճառ ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ,
 ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ)
 4. ԿԱՐԱԿԱՂՈՍ 927
 5. միս 927
 6. որդի Սեւերայ 941 (տե՛ս ճառ ԱՆՏՈ-
 ՆԻՆՈՍ)
- ԱՆՏՈՆԻՆՈՒՍ. տե՛ս ԱԻՐԵԼԻՈՒՍ ԱՆՏՈ-
 ՆԻՆՈՒՍ
- ԱՆՏՈՆԻՆՈՆՈՍ 535. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
- ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
1. ԻՉԽԱՃ 535. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
 2. որդի Սեւերայ 941. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
- ԱՆՏՈՎՆ 984, 987, 998. տե՛ս ԱՆՏՈՆ
- ԱՆՏՈՒՆԻՆՈՒ. տե՛ս ՄԱՐԿՈՍ ԱՆՏՈՒՆԻ-
 ՆՈՒ
- ԱՆՏՐՈԳԷ 934
- ԱՆՏՈՒՆԻՆՈՒ 939. տե՛ս ՄԱՐԿՈՍ ԱՆՏՈ-
 ՆԻՆՈՍ
- ԱՆՏՕՆ 984, 998, 1064. տե՛ս ԱՆՏՈՆ
- ԱՆՔԻԿՈՍ 993 (տե՛ս ճառ ԱՔԻԿՈՍ)
- ԱՇԽԱԿ 458. տե՛ս ԱՐՇԱԿ
- ԱՇՆԱՇ 459
- ԱՇՈՏ
1. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ 589-592, 899-902, 975-
 979
 2. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 494
 3. պատրիկ 1127, 1129, 1149
- ԱՇՏԱՏ ՅԵԶՏԱՅԱՐ 507-508
- ԱՇՐԱՄ 931
- ԱՊԱՀՈՒՆԻ. տե՛ս ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՊԱՀՈՒՆԻ
- ԱՊԱԻՂԻՆԱՐ 105, 227, 251, 1246 (տե՛ս ճառ
 ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐԷՍ], ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ, Ա-
 ՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻ-
 ՆԱՐՈՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, Ա-
 ՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
- ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐԷՍ] 105-115, 231, 308-309
 (տե՛ս ճառ ԱՊԱԻՂԻՆԱՐ, ԱՊԱԻՂԻՆԱ-
 ՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, Ա-
 ՊՈՂԻՆԱՐՈՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻ-
 ՆԱՐ, ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
- ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ 143 (տե՛ս ճառ ԱՊԱԻՂԻ-
 ՆԱՐ, ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐԷՍ], ԱՊՈՂԻՆԱՐ,
 ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ, ԱՊՈ-
 ՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
- ԱՊԵՂՂԷՍ 940
- ԱՊՈՂԻՆԱՐ ԼԱՌԳԻԿԵՑԻ 115, 421, 770,
 1150, 1169, 1212, 1248 (տե՛ս ճառ ԱՊԱԻ-
 ՂԻՆԱՐ, ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐԷՍ], ԱՊԱԻՂԻ-
 ՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱ-
 ՐՈՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, ԱՊՕՂ[Ի-
 ՆԱՐ])
- ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ 42, 938 (տե՛ս ճառ ԱՊԱԻ-
 ՂԻՆԱՐ, ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐԷՍ], ԱՊԱԻՂԻ-
 ՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ,
 ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, ԱՊՕՂ[Ի-
 ՆԱՐ])
- ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ ԼԱԻՌԳԻԿԵՑԻ 145, 331
 (տե՛ս ճառ ԱՊԱԻՂԻՆԱՐ, ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱ-

- րէս], ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
- ԱՊՈՂՈՆ ԼԱԻՈՒԿԵՅՑԻ 770, 1173 (տե՛ս - անա ԱՊԱԻՂԻՆԱՐ, ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐԷՍ], ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
- ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ 953, 1211 (տե՛ս անա ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐ], ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԷՍ, ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
- ԱՊՐՈՒԷԶ ԽՈՍՐՈՎ 337, 342, 475, 512, 516 (տե՛ս անա ՊԱՐԻԷԶ, ԽՈՍՐՈՎ Բ ՓԱՐՈՒԷԶ)
- ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ] 105, 109, 111, 115, 421 (տե՛ս - անա ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐ], ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԷՍ, ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ)
- ԱՌԱՆԵԱՆՔ 555
- ԱՌԱՆՇԱՀԻԿՔ 801
- ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ. տե՛ս ԽԱԶԵԱՆ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ
- ԱՌԱԻԵՂԵԱՆՔ 555
- ԱՌԱՔԵԼ 310
- *ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ. տե՛ս ՎԱՐԱԳ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
- ԱՌԲՈԿ ԾԵՆԲԱԿՈՒՐ 1001
- ԱՌԻՍՏԱԿԷՍ 141
- ԱՍԱԵՂ 578. տե՛ս ԱՍԱՅԷԼ
- *ԱՍԱՏՈՒՐ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ 347, 364, 372, 582
- ԱՍԱՅԷԼ 578 (տե՛ս անա ԱՍԱԵՂ)
- ԱՍԱՓ 916
- ԱՍԲԵՆԵՐ 915. տե՛ս ԱԲԵՆՆԷՐ
- ԱՍԻԲՈՍ 922
- ԱՍԻՆԷՍ 909
- ԱՍԿԱՂՈՎ[Վ]ՆԱՑԻ. տե՛ս ԱՆՏԻՊԱՏՐՈՍ ԱՍԿԱՂՈՎ[Վ]ՆԱՑԻ
- ԱՍԿԴԵԼ 1004. տե՛ս ՍԱԿԴԵՆ
- ԱՍԿԼԻՊԻԴԷՍ 784
- ԱՍԿՂԵՊԻԴԷՍ 941 (տե՛ս անա ԱՍԿՂԻՊԻԴԷՍ Եպիսկոպոս)
- ԱՍԿՂԻՊԱԴԷՍ 956. տե՛ս ԱՍԿՂԻՊԻԴԷՍ սարկաւազ
- ԱՍԿՂԻՊԻԴԷՍ
 1. Եպիսկոպոս 941 (տե՛ս անա ԱՍԿՂԻՊԻԴԷՍ)
 2. սարկաւազ 956 (տե՛ս անա ԱՍԿՂԻՊԱԴԷՍ, ԱՍԿՂՈՊԻԴԷՍ)
- ԱՍԿՂՈՊԻԴԷՍ 956. տե՛ս ԱՍԿՂԻՊԻԴԷՍ սարկաւազ
- ԱՍՈՂԻԿ 345, 451, 460, 542, 590, 899
- ԱՍՈՐԴԱՆ 920
- ԱՍՈՐԻ. տե՛ս ԴԱՆԻԷՂ ԱՍՈՐԻ, ԵՓՐԵՍ ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻ, ԶԵՆՈՒ ԱՍՈՐԻ, ՅԱԿՈՒ ԱՍՈՐԻ, ՊԻՍԻԴՈՆ ԱՍՈՐԻ
- ԱՍՈՐՊԻՍ 912
- ԱՍՈՒՐ 908, 1084-1085
- ԱՍՊԱՆԴԵՏ 876. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ
- ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ 871, 876-877, 880-882, 885 (տե՛ս անա ԱՅՍՊԱՏԵԱՅՏ, ԱՍՊԱՆԴԵՏ, ԱՍՊԱՆԴԷԱՏ, ԱՍՊԱՆՏԻԱՅ, ՍՊԱՆԴԻԱՏ, ՍՊԱՆԴԻԱՏԷԼ)
- ԱՍՊԱՆՏԻԱՅ 877. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ
- ԱՍՊԱՆԴԷԱՏ 871. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ
- ԱՍՊԱՏ 457
- ԱՍՍԱ 916
- ԱՍՍԱՐԻԱ 935
- ԱՍՏԱՐԱՏԱՅՆ 72
- ԱՍՏԵՐԻՈՍ 947
- ԱՍՏԵՐՈՆ 234
- *ԱՍՏՂԻԿ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ 1165
- ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ 73. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԱԶԱԶԱՑԻ (ՆԱԶԻԱԶՈՎՆ) ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ
- ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ 11, 17, 25, 34, 135, 147, 210-211, 314, 332, 420, 427, 429, 441, 673, 1052, 1126, 1239, 1241, 1269, 1288. տե՛ս ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ, անա՝ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐ
- ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐ 321 (տե՛ս անա ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ)
- ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ
 1. *ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ 1273
 2. քառուսայ 1192

ԱՍՏՐԱՄՈՎԹ 909. տե՛ս ԱՍՐԱՄՈՎԹ
 ԱՍՏՐՈՒՄ ՈՐԲԱՆՈՍ 940
 ԱՍՐԱՄՈՎԹ 908 (տե՛ս նաեւ ԱՍՏՐԱՄՈՎԹ)
 ԱՍՔԱՆԱՍ 906
 ԱՎՐՈՂԻՏ 768. տե՛ս ԱՓՐՈՂԻՏԷՍ
 ԱՏԱՏ ԽՈՐԽՈՌՈՒՆԻ 488-489, 502
 ԱՏԼԱՆՏԻՆԷ 782 (տե՛ս նաեւ ՈՎԿԻԱՆԷ)
 ԱՏՏԻԿՈՍ 87
 ԱՏՐԵՆՐՍԵՀ 339, 341, 814
 ԱՐԱԳՈՎՆ 940
 ԱՐԱԴԻՈՎՆ 907
 ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ. տե՛ս ԵԶՐ ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ
 ԱՐԱՄ 438, 454, 908, 931
 ԱՐԱՄԱԶԴ 480, 518, 734, 757, 933
 ԱՐԱՄԱԻՍ 456. տե՛ս ԱՐԱՄԱՅԻՍ
 ԱՐԱՄԱՅԻՍ 454, 456, 931 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՄԱԻՍ)
 ԱՐԱՄԱՅԻՐ 456
 ԱՐԱՄԱՑԻ. տե՛ս ԲԱՐԴԱ[Յ]ԾԱՆ ԱՐԱՄԱՑԻ
 ԱՐԱՄԵՆԱԿ 454-457, 459, 461 (տե՛ս նաեւ ԶԱՐԱՄԱՆԵԱԿ)
 ԱՐԱՅ ԳԵՂԵՑԻԿ 453-454, 456, 931
 ԱՐԲԱԿ 931
 ԱՐԲՈՒՆ 931
 ԱՐԳՈՍ 914
 ԱՐԵԻԵԼՑԻ. տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ԱՐԵԻԵԼՑԻ
 ԱՐԵԻԷԼԻՑ 837. տե՛ս ԱՐԵԻԵԼԻՑ ԱՇԽԱՐՀ
 ԱՐԵԻՇԱՏԵԱՆ. տե՛ս ԱՆՆԱ ԱՐԵԻՇԱՏԵԱՆ, ՍԷՆ ԱՐԵԻՇԱՏԵԱՆ
 ԱՐԻԱՆՈՍ 70, 464, 948
 ԱՐԻՈՍ 42, 84, 86-87, 143, 145, 270, 307, 309, 321, 330, 338, 342, 419, 670, 929, 947-948, 950, 956
 ԱՐԻՍԴԻՏԷՍ 679. տե՛ս ԱՐԻՍՏԻԴԷՍ
 ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ. տե՛ս ԴԻՈՆԻՍԻՈՍ ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ
 ԱՐԻՍՏԱԲՈԼՈՍ 922. տե՛ս ԱՐԻՍՏՈՒՐՈՍ
 ԱՐԻՍՏԱԲՈՒՂՈՍ 922. տե՛ս ԱՐԻՍՏՈՒՐՈՍ
 ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ
 1. գրիչ 1194

2. 1005. տե՛ս ՌՍՏԱԿԷՍ
 ԱՐԻՍՏԻԴԷՍ ՄԵՐՐԻ ԱԹԵՆԱՑԻ 679 (տե՛ս նաեւ ԱՐԻՍԴԻՏԷՍ)
 ԱՐԻՍՏՈՒՐՈՍ 922 (տե՛ս նաեւ ԱՐԻՍՏԱԲՈԼՈՍ, ԱՐԻՍՏԱԲՈՒՂՈՍ)
 ԱՐԻՍՏՈՏԵԼԷՍ 785, 1146, 1177, 1183 (տե՛ս - նաեւ ԱՐԻՍՏՈՏԷԼ)
 ԱՐԻՍՏՈՏԷԼ 787, 1129, 1145-1146, 1181 (տե՛ս նաեւ ԱՐԻՍՏՈՏԵԼԷՍ, ԱՐԻՍՏՈՏԷՂ)
 ԱՐԻՍՏՈՏԷՂ 1145. տե՛ս ԱՐԻՍՏՈՏԷԼ
 ԱՐԻՍՏՈՓԱՆԷՍ 917
 *ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆ. տե՛ս ՄԿՐՏԻՉ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆ
 ԱՐԾՐՈՒՆԻ. տե՛ս ԹՈՎՄԱՅ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՎԱՍԱԿ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՎԱՐԱԶՇԱՊՈՒՀ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՎԱՐԴԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
 ԱՐԾՐՈՒՆԻՔ 509, 976, 1010, 1012, 1016, 1047, 1052, 1078-1079, 1275 (տե՛ս նաեւ ԱՐԾՐՈՒՆԻՔ)
 ԱՐԿԱԴ 930, 951 (տե՛ս նաեւ ԱՐԿԱԴԻՈՍ)
 ԱՐԿԱԴԷՈՍ 465. տե՛ս ԱՐԿԱԴԻՈՍ
 ԱՐԿԱԴԷՍ 920, 950. տե՛ս ԱՐԿԱԴԻՈՍ
 ԱՐԿԱԴԻՈՍ 465, 911, 920, 930, 950-951 (տե՛ս - նաեւ ԱՐԿԱԴ, ԱՐԿԱԴԷՈՍ, ԱՐԿԱԴԷՍ)
 ԱՐԿԻԻՂԱՍ 996. տե՛ս ԱՔԻԻՂԱՍ
 ԱՐԶԱՆ 1009-1010, 1012-1013, 1015, 1017
 ԱՐՄԵՆԱԿ 931
 ԱՐՄԵՍ ՈՎՔՈՒ 921 (տե՛ս նաեւ ԱՐՄԷՍ ՈՎՔՈՒ, ՈՔՈՒ)
 ԱՐՄԷ 921. տե՛ս ԱՐՄԱՄԱՅ
 ԱՐՄՈԳ 457
 ԱՐՇԱԿ
 1. Ա ՓՈՔՐ աղբայ 458-459, 931-932
 2. Բ աղբայ 451, 464-465, 931
 3. Գ աղբայ 931-932
 4. ՄԵԾ, ՔԱԶ Պաղթեւ 457-458, 459-460, 931, 934
 ԱՐՇԱԿԱՆ 798
 ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ. տե՛ս ԱՐՏԱՇԻՐ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ
 ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՔ 451, 457, 459-461, 468, 533, 537, 932, 974, 1000-1001, 1003, 1276-1277
 ԱՐՇԱՄ 459, 932 (տե՛ս նաեւ ԱՐԶԱՄ)
 ԱՐՇԱՆԱԿ 460

ԱՐԾԱՐՈՒՆԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՐԾԱՐՈՒՆԻ	ԱՐՏԱԻԱԶ 1116. տե՛ս ՎԱՐԱԶ
ԱՐԾԱԻԻՐ	ԱՐՏԱԻԱԶԴ 338, 459
1. ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ 459	1. ԱՊԱՀՈՒՆԻ 499
2. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 620	2. ԴԻՄՍՔՍԵԱՆ 562
3. Մար 919 (տե՛ս նաե՛ս ԱԼՈՎՐ)	3. Հայոց թագաւոր
4. Պարթեւ 459-460	4. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ 1179
ԱՐԾԷՆ 459	ԱՐՏԱԻԱՆ
ԱՐԾԷՍ 460	1. Հայոց թագաւոր 459
ԱՐՈՒԱՆԴ 932	2. Պարթեւաց արքայ 451, 459-461, 920, 1001 (տե՛ս նաե՛ս ԱՐՏԵԻԱՆ)
ԱՐՈՒԵԻԾԱՆ 815. տե՛ս ԱՐՈՒԻԾԱՆ	ԱՐՏԵՄՈՆ 308, 313-314, 316-318, 935, 944, 957 (տե՛ս նաե՛ս ԱՐՏԵՄՈՎՆ, ԱՐՏԻՄՈՆ)
ԱՐՈՒԻԾԱՆ 815 (տե՛ս նաե՛ս ԱՐՈՒԵԻԾԱՆ)	ԱՐՏԵՄՈՎՆ 957. տե՛ս ԱՐՏԵՄՈՆ
*ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ 1165	ԱՐՏԵԻԱՆ 461-462, 1001 (տե՛ս նաե՛ս ԱՐՏԱԻԱՆ)
ԱՐՋԱՄ 932. տե՛ս ԱՐԾԱՄ	ԱՐՏԻՄՈՆ 314, 935, 944, 957. տե՛ս ԱՐՏԵՄՈՆ
ԱՐՍԱՄԱՅ. տե՛ս ԴԱՐԵՀ ԱՐՍԱՄԱՅ, նաե՛ս ԱՐՄԷ	ԱՐՏԾԻՐ
ԱՐՍԷՍ ՈՎՔՈՒ 921. տե՛ս ԱՐՄԵՍ ՈՎՔՈՒ	1. Ա 931. տե՛ս ԱՐՏԱԾԻՐ Ա
ԱՐՏԱԿ 1227	2. Բ 931. տե՛ս ԱՐՏԱԾԻՐ Բ
ԱՐՏԱԾԵՍԵԱՆ. տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՏԱԾԵՍԵԱՆ	ԱՐՓԱՔՍԱԴ 905, 908
ԱՐՏԱԾԷՍ	ԱՐՔԱՆԳԵՂԻՏ 331
1. Ա արքայ 459, 932	ԱՐՔԵՂԱԽՈՍ 924-925, 935
2. Բ արքայ 459, 931-932, 1230	ԱՐՔԵՂՈՍ 937
3. Գ արքայ 459	ԱԻԱՐԱՆ 1231 (տե՛ս նաե՛ս ԱԻԱՐԵԱՆ, ԱԻԱՐՐԵԱՆ)
4. Ե արքայ 932	ԱԻԱՐԵԱՆ 1231. տե՛ս ԱԻԱՐԱՆ
5. ԵՐԿԱՅՆԱԶԵՌԻՆ 919-920, 934	ԱԻԱՐՐԵԱՆ 1231. տե՛ս ԱԻԱՐԱՆ
6. *ՄԱԹԵԻՈՍԵԱՆ 590, 591, 902, 933-935, 937, 961	ԱԻԳԱԻՍՏՈՍ 627
7. ՈՎՔՈՍ 921, 933	*ԱԻԳԵՐԵԱՆ. տե՛ս ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ ԱԻԳԵՐԵԱՆ
8. ՈՒՇԻՄ 921	ԱԻԳՈՍՏԵԱՆՔ 925
9. Ա Պարթեւ 459-460	ԱԻԳՈՍՏ-ՈՍ
10. Բ Պարթեւ 460	1. Կայսր 836, 922-925, 928, 935. տե՛ս նաե՛ս ՍԵԲԱՍՏՈՍ ՀՈՔՏԱԻԻՈՍ, ՍԵԲԱՍՏՈՍ ՈԿՏԱԲԻՈՍ
ԱՐՏԱԾԻՐ	2. ՄԱՐՏԻՆՈՍ 533
1. ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ 901, 931	ԱԻԳՈՒՆԵԱՅ 934
2. Պարթեւ 459-460	*ԱԻԴՈՅԵԱՆ. տե՛ս ԼԵԻՈՆ ԱԻԴՈՅԵԱՆ
3. Ա Սասանեան 460, 462, 931, 1001 (տե՛ս - նաե՛ս ԱՐՏԾԻՐ Ա)	ԱԻԵՆՏԻՂՈՍ 928
4. Բ Սասանեան 463, 465, 931 (տե՛ս նաե՛ս ԱՐՏԾԻՐ Բ)	*ԱԻԵՏԻՍ ՍԱՆՋԵԱՆ 1273
5. Գ Սասանեան 410, 467, 523-524	ԱԻԹՄԱՆ 538
6. ՍՏԱՀՐԱՑԻ՝ Պարսից արքայ 460, 462, 1001	
ԱՐՏԱԾՐԱԿԱՆ ՏՈՀՄ 809 (տե՛ս նաե՛ս ԱՐՏՇՐԵԱՆ)	

Աիջնեցի. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԻՄԱՍՏԱ- ՍԷՐ Աիջնեցի	ԲԱԲԳԷՆ 1. աճձաճաճ 1179, 1227
ԱիղերիԱնՈՍ 323. տե՛ս ԱիՐԵՂԻԱՆՈՍ ՀՌՈՄԱՅԵՑԻ	2. կարթողիկոս 9, 13, 141-142, 148, 1046 (տե՛ս ճառ ԲԱԲԳԵՆ, ԲԱՐԴԷՆ)
ԱիհիԱՍ 922. տե՛ս ՈՎՆԻԱՍ	ԲԱԲԷՆ 1179
ԱիոԴ 914. տե՛ս ԱիՈՎԴ	ԲԱԲԻՂԱՍ 942
ԱիՈՎԴ 913-915 (տե՛ս ճառ ԱՀՈՎԴ, ԱիՈԴ, ԱՄԵԿ, ԱիՈՎԳ)	ԲԱԲԻԻԼԱՍ 338
ԱիՈՎԳ 914. տե՛ս ԱիՈՎԴ	ԲԱԳԱՄ 457
ԱիՉի 889	ԲԱԳԱՐԱՄ 457. տե՛ս ԲԱԳԱՐԱՏ
ԱիՐԵԼԻՈՒՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՒՍ 927	ԲԱԳԱՐԱՏ 457, 459 (տե՛ս ճառ ԲԱԳԱՐԱՄ)
ԱիՐԵՂԻԱՆՈՍ ՀՌՈՄԱՅԵՑԻ 323, 928, 945 (տե՛ս ճառ ԱիՂԵՐԻԱՆՈՍ, ԱիՐԵՂԻՈՍ)	ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. տե՛ս ՊԱՊ ԲԱԳԱՐԱՏՈՒ- ՆԻ, ՍՄԲԱՏ ԲԱԳԱՐԱՏՈՒՆԻ
ԱիՐԵՂԻՈՍ 926, 945. տե՛ս ԱիՐԵՂԻԱՆՈՍ ՀՌՈՄԱՅԵՑԻ, ԱիՐԵՂԻՍ ԲԵՐՈՍ	ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻՔ 332, 451, 555, 577, 1039
ԱիՐԵՂԻՍ ԲԵՐՈՍ 926, 939 (տե՛ս ճառ Աի- ՐԵՂԻՈՍ)	ԲԱԶՄԱՎԷՊ 663, 920
ԱիՐԻԱՆՈՍ 939. տե՛ս ԱԴՐԻԱՆՈՍ	ԲԱԹՈՒԵԼ 918. տե՛ս ԲԱԹՈՒԵՂ
ԱիՔՍԻՆՏԻՈՍ 87	ԲԱԹՈՒԵՂ 918 (տե՛ս ճառ ԲԱԹՈՒԵԼ)
ԱՓՍԱՐՈՎՍԱՅ 912	ԲԱԽԴԱՆԷՐ 584. տե՛ս ԲԱԽՏԱՆԷՐ
ԱՓՐԱԹՈՎՆԱՑԻ. տե՛ս ԱՂԵՂ ԱՓՐԱԹՈՎ- ՆԱՑԻ	ԲԱԽՏԱՆԷԼ 584. տե՛ս ԲԱԽՏԱՆԷՐ
ԱՓՐԻԿԱՆՈՍ 915, 933 (տե՛ս ճառ ԱՓՐԻ- ԿԻԱՆՈՍ)	ԲԱԽՏԱՆԷՍ 584. տե՛ս ԲԱԽՏԱՆԷՐ
ԱՓՐԻԿԻԱՆՈՍ 941 (տե՛ս ճառ ԱՓՐԻԿԱ- ՆՈՍ)	ԲԱԽՏԱՆԷՐ 584 (տե՛ս ճառ ԲԱԽԴԱՆԷՐ, ԲԱԽՏԱՆԷԼ, ԲԱԽՏԱՆԷՍ)
ԱՓՐՈԴԻՏԷՍ 771, 883	ԲԱԿՈՒՐ 1226
ԱՔԱԱԲ 917	ԲԱՀՂԼԾԻՔ 620 (տե՛ս ճառ ԲԱԽԼԸԾԻՔ)
ԱՔԱԶ 728, 917-918	ԲԱՂԱՄ 734. տե՛ս ԲԱՐԾԱՄ
ԱՔԱՐԵԱՆՑ. տե՛ս ՓԻՂԷՍ ԱՔԱՐԵԱՆՑ	ԲԱՂԱՅՄ 734. տե՛ս ԲԱՐԾԱՄ
ԱՔԱՐ 306	ԲԱՂԲԻՆՈՍ 927
ԱՔԵԼԱ 919. տե՛ս ԱՔԵՂՈՍ	ԲԱՂԴԱՍԱՐ 919-920 (տե՛ս ճառ ԲԱՂՏԱ- ՍԱՐ)
ԱՔԵՂՈՍ 919. տե՛ս ճառ ԱՔԵԼԱ	ԲԱՂԵՍՏՈՍ 940. տե՛ս ՓԱՂԵՍՏՈՍ
ԱՔԵՄԵՆԵԱՆՔ 899	ԲԱՂԵՐԵՓՈՆՏ 933
ԱՔԻԱ ՍԵՂՈՎՆԱՑԻ 916	ԲԱՂՏԱՄ 757
ԱՔԻԼԼԷՍ ՀԵԼԼԵՆԱՑԻ 1176-1177	ԲԱՂՏԱՍԱՐ 1. պատուիրատու 310-311
ԱՔԻԿՈՍ 993. տե՛ս ԱՆՔԻԿՈՍ	2. սուրբգրային 920. տե՛ս ԲԱՂԴԱՍԱՐ
ԱՔԻԻՂԱՍ 996 (տե՛ս ճառ ԱՐԿԻԻՂԱՍ)	ԲԱՆԱԹՓԹՈՐԻԻՄ 907
	ԲԱՌՆԱԲԱՍ 82
	ԲԱՆԴԱԿԱՆ 838. տե՛ս ԾԱՀՐԱՊԱՆ ԲԱՆ- ԴԱԿԱՆ
	ԲԱՆԵՐԵԳԷՍ ԻՈՎԱՆՆԷՍ 1231
	ԲԱՍԻԼԻՈՍ ԿԵՍԱՐԱՑԻ 330, 715, 729, 1212. տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ
	ԲԱՍԻՂԻԴԷՍ 935

Բ

ԲԱԲ 1179
ԲԱԲԳԵՆ 9, 13 148. տե՛ս ԲԱԲԳԷՆ

ԲԱՍՏԱՄԵԱՆՑ. տե՛ս վԱՀԱՆ ԲԱՍՏԱՄԵԱՆՑ	725, 750, 948, 1191, 1248 (տե՛ս նաև ԲԱՍԻԼԻՈՍ, ԲԱՐՍԻԼԻՈՍ, ԲԱՐՍԻՂ)
ԲԱՐԱԿ 914	2. *ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ 347, 589, 899-902, 911, 929, 933-935, 939, 954, 1130
ԲԱՐԴԱՅ 1004. տե՛ս ԲԱՐԴԱԾԱՆ	3. վաճառալը 1046-1047
ԲԱՐԴԱԾԱՆ ԱՐԱՄԱՑԻ 940, 1004 (տե՛ս - նաև ԲԱՐԴԱՅ, ԲԱՐԴԱՅԾԱՆ, ԲԱՐԴԵԱՆ)	ԲԱՐՍԻԼԻՈՍ ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻ 1248. տե՛ս - ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ
ԲԱՐԴԱՅԾԱՆ 940. տե՛ս ԲԱՐԴԱԾԱՆ	ԲԱՐՍԻՂ 948. տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ
ԲԱՐԴԵԱՆ 1004. տե՛ս ԲԱՐԴԱԾԱՆ	ԲԱՔԻՂՈՍ 940
ԲԱՐԴԷՆ 1046. տե՛ս ԲԱՔԷՆ	ԲԲՈՐ 524. տե՛ս ԲՈՐ
ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ 326, 443, 987, 1046 (տե՛ս - նաև ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՆՈՍ, ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՆՈՍ, ԲԱՐԹՈՂՈՍԷՆՈՍ, ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ)	*ԲԵԴԵԼԵԱՆ. տե՛ս ՊՕՂՈՍ ԲԵԴԵԼԵԱՆ
ԲԱՐԴՈՂՈՍԷՆՈՍ 326. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	ԲԵԴՂՋԵԲՈՒՂ 170. տե՛ս ԲԷԵՂՋԵԲՈՒՂ
ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՆՈՍ 326, 987. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	ԲԵԼԻԱՐ 196, 280
ԲԱՐԴՈՒԾԱՆ 42, 308-309	ԲԵԿՏՈՍ 993. տե՛ս ԲԵԿՏՈՐ
ԲԱՐԵՅԱՂԹ 337. տե՛ս ՍՄԲԱՏ ՎՐԿԱՆԻՑ ՄԱՐԶՊԱՆ	ԲԵԿՏՈՎՐ 546 (տե՛ս նաև ԲԻԿՏՈՎՐ)
*ԲԱՐԹԻԿԵԱՆ. տե՛ս ՀՐԱՉ ԲԱՐԹԻԿԵԱՆ	ԲԵԿՏՈՐ 993, 996-997, 1004 (տե՛ս նաև ԲԵԿՏՈՍ, ԲԻԿՏՈՐ)
ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՆՈՍ 1046. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	ԲԵՆԻԱՄԻՆ
ԲԱՐԹՈՂՈՍԷՆՈՍ 443. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	1. եպիսկոպոս 332
ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ 1046. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	2. սուրբգրայիմ 916
ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ 1046. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	*ԲԵՆԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ 591
ԲԱՐԾՈՒՄԱՅ ՄԾԲԵՆԱՑԻ 42, 143, 145, 309, 331, 527 (տե՛ս նաև ԲԱՐԾՈՒՄ, ԸՆԾԻՀՆԱՑԻ)	ԲԵՆԻՈՍ 940
ԲԱՐԾՈՒՄ 527. տե՛ս ԲԱՐԾՈՒՄԱՅ ՄԾԲԵՆԱՑԻ	*ԲԵՌԵԱՐ ՈՒՏԻԷ 1212
ԲԱՐԻՅՈՎՆԱ 171. տե՛ս ԲԱՐԻՈՎՆԱՅ	ԲԵՐԻԻԵՂՈՍ 942
ԲԱՐԻՈՎՆԱՅ. տե՛ս ՍԻՄՈՎՆ ԲԱՐԻՈՎՆԱՅ	ԲԵՐՈՍ 926
ԲԱՐԾԱՄ 734 (տե՛ս նաև ԲԱՂԱԱՄ, ԲԱՂԱՅՄ)	ԲԵՐՍԱԲԷ 24
ԲԱՐՈՆ ԴԱՂՄԱՏԱՑԻ 776	ԲԷԵՂՋԵԲՈՒՂ 170 (տե՛ս նաև ԲԵԵՂՋԵԲՈՒՂ)
ԲԱՐՈՒՔ 164, 790	ԲԷՂՈՍ 933
ԲԱՐՍԵՂ	ԲԷԵՐԱՅ 918. տե՛ս ԲԷՆՎՐԱՅ
1. ԿԵՍԱՐԱՑԻ 42, 64, 101, 105, 111, 232, 237, 251, 253, 295, 354, 419, 421, 547, 672, 715,	ԲԷԼ ՏԻՏԱՆԵԱՆ 451, 453-455 (տե՛ս նաև ԲԷՂՈՍ)
	ԲԷՂՈՍ 933. տե՛ս ԲԷԼ ՏԻՏԱՆԵԱՆ
	ԲԷՆՎՐԱՅ 918 (տե՛ս նաև ԲԷԵՐԱՅ)
	ԲԻԿՏՈՎՐ 546. տե՛ս ԲԵԿՏՈՎՐ
	ԲԻԿՏՈՐ 940. տե՛ս ԲԵԿՏՈՐ
	ԲԻՆԳԻՂՈՍ 960. տե՛ս ԲՆԴԷԴՈՍ
	ԲԻՆԳԻՏՈՍ 960. տե՛ս ԲՆԴԷԴՈՍ
	ԲԻԻՋԱՆԴԱՑԻ. տե՛ս ԱՆԴՐԷԱՍ, ՏԻԻՔԻԿՈՍ
	ԲԻԻՐԱՄ 457. տե՛ս ԲԻԻՐԱՏ
	ԲԻԻՐԱՏ 457 (տե՛ս նաև ԲԻԻՐԱՄ)

ԲՆԴԷԴՈՍ 960 (տե՛ս նաեւ ԲԻՆԳԻՂՈՍ, ԲԻՆԳԻՏՈՍ)
 ԲՈՆՈՍ 504
 ԲՈՈՍ 167, 438-439 (տե՛ս նաեւ ԲՈՎՂՈՍ)
 ԲՈՐՆ 524. տե՛ս ԲԲՈՐ
 ԲՈՍՊՈՐԱՑԻ. տե՛ս ՀԻՊԷՐԻՊՈՍ ԲՈՍՊՈՐԱՑԻ
 ԲՈՍՏՐԱՑԻ. տե՛ս ՀԻՊՈՂԻՏՈՍ ԲՈՍՏՐԱՑԻ
 ԲՈՎՂՈՍ 167. տե՛ս ԲՈՈՍ
 ԲՈՐ 523-524 (տե՛ս նաեւ ԲԲՈՐ)
 ԲՈՒՋԱՆԴ. տե՛ս ՓԱԽՍՏՈՍ ԲՈՒՋԱՆԴ
 ԲՈՒՋԷ 919 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒՋԻ)
 ԲՈՒՋԻ 919. տե՛ս ԲՈՒՋԷ
 ԲՈՒԿՂՈՍ ԻՐՈՍ 937. տե՛ս ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ
 ԲՈՒՂԱՅ 531. տե՛ս ԲՈՒԾԱՅ
 ԲՈՒՆԴԱՍ 1002-1004. տե՛ս ԲՈՒՐԴԱՐ
 ԲՈՒԾԱՅ 531 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒՂԱՅ)
 ԲՈՒՐՏԱՐ 1003-1004. տե՛ս ԲՈՒՐԴԱՐ
 *ԲՐՈՒՏԵԱՆ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԲՐՈՒՏԵԱՆ
 ԲՐՏԻԱՅՐԵՑԻ. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ ԲՐՏԻԱՅՐԵՑԻ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ

Գ

ԳԱԲՐԵՂ 673. տե՛ս ԳԱԲՐԻԷԼ
 ԳԱԲՐԻԵՂ 702. տե՛ս ԳԱԲՐԻԷԼ
 ԳԱԲՐԻԵԼ 166. տե՛ս ԳԱԲՐԻԷԼ
 ԳԱԲՐԻԷԼ
 1. հրեշտակապետ 90, 166, 216, 318, 446, 702 (տե՛ս նաեւ ԳԱԲՐԵՂ, ԳԱԲՐԻԵԼ, ԳԱԲՐԻԵՂ)
 2. Մցխիթայի եպիսկոպոս 13
 3. Վրաց կաթողիկոս 9, 13, 148
 4. Տաճկաց եպիսկոպոս 332
 ԳԱԲՐԻԷՂ 680
 ԳԱԳԻԿ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 493, 495
 ԳԱԴ 916
 ԳԱԴՎՇՆԱՍՊ 403 (տե՛ս նաեւ ԳԱՏՎՇՆԱՍՊ)
 ԳԱԶՄԻՈՋԱՆ 511. տե՛ս ՌԱԶՄԻՈՋԱՆ
 ԳԱԻՈՍ 936. տե՛ս ԳԱՅԻՈՍ
 ԳԱԼԻԱՆՈՍ 463

ԳԱԼԻԼԵԱՑԻ. տե՛ս ԵՐԵՆԻՈՍ ԳԱԼԻԼԵԱՑԻ
 ԳԱԼՈՒՍՏ
 1. *ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆ 46
 2. *ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ 222, 591-592, 1129
 ԳԱՀԵՂ 856. տե՛ս ԿԱՅԵՆ
 ԳԱՂԲԱՍ 926
 ԳԱՂԴՈՍ 928. տե՛ս ԳԱՂՈՍ
 ԳԱՂԻԱՆՈՍ 464, 928, 944 (տե՛ս նաեւ ԳԱՂԻՆՈՍ)
 ԳԱՂԻՆՈՍ 928. տե՛ս ԳԱՂԻԱՆՈՍ
 ԳԱՂՂԻՈՍ
 1. Ա 928. տե՛ս ԳԱՂԴՈՍ, ԳԱՂՈՍ, ԳԱՂՂՈՍ
 2. Բ 928
 ԳԱՂՈՍ
 1. 928, 944. տե՛ս ԳԱՂՂԻՈՍ Ա
 2. 925. տե՛ս ԳԱՅՈՍ ԳԱՂՈՍ
 ԳԱՂՂՈՍ
 1. 944. տե՛ս ԳԱՂԻՈՍ Ա
 2. 928. տե՛ս ԳԱՂԻՈՍ Բ
 ԳԱՄԵՐ 906, 931
 ԳԱՅԻԱՆԷ 1276
 ԳԱՅԻՆՈՍ 331
 ԳԱՅԻՈՍ
 1. ԳԱՂՈՍ 925, 936 (տե՛ս նաեւ ԳԱՅՈՍ)
 2. Եգիպտոսի եպիսկոպոս 992 (տե՛ս նաեւ ԳԱՅՈՍ)
 3. Երուսաղէմի հայրապետ 993, 997 (տե՛ս - նաեւ ԳԱՅՈՍ)
 4. ՅՈՒՂԻՈՍ 901, 923, 925, 935
 5. սարկաւազ 117
 ԳԱՅԻՈՎՆ ՍՊԱՆԻԱՑԻ 87
 ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆ 1057, 1084, 1091. տե՛ս նաեւ ՎԱՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ
 ԳԱՅԾԱՔ 388. տե՛ս ԳԱԾԱՔ
 ԳԱՅՈՍ
 1. ԳԱՂՈՍ 925. տե՛ս ԳԱՅԻՈՍ
 2. Եգիպտոսի եպիսկոպոս 992. տե՛ս ԳԱՅԻՈՍ
 3. Երուսաղէմի հայրապետ 993. տե՛ս ԳԱՅԻՈՍ
 ԳԱՆԻՄԻԴԷՍ 914, 933
 ԳԱԾԱՔ 388, 390 (տե՛ս նաեւ ԳԱՅԾԱՔ)

ԳԱՏՎՇՆԱՍՊ 403. տե՛ս ԳԱԴՎՇՆԱՍՊ	1026, 1033 (տե՛ս նաեւ ԳԻՍԱՆ, ԳԻՍԻԱ- ՆԷ)
ԳԱՐԵԳԻՆ	2. իշխան 1024 (տե՛ս նաեւ ԳԻՍԻԱՆԷ)
1. *ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ 45	ԳԻՍԻԱՆԷ
2. *ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ 417, 1229	1. դիցաճում 1009, 1012, 1019-1020, 1025- 1026, 1033. տե՛ս ԳԻՍԱՆԷ
ԳԴՌԵՀՈՆ 1036. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	2. իշխան 1024. տե՛ս ԳԻՍԱՆԷ
ԳԵԲԱՂ 909	ԳԼԱԿ
ԳԵԴԵԻՈՆ 828. տե՛ս ԳԵԴԷՈՆ	1. Հալկեան 931
ԳԵԴԷՈՆ 413, 828, 914 (տե՛ս նաեւ ԳԵԴԵ- ԻՈՆ, ԳԵԴԷՈՎՆ, ԳԵԴԷՕՆ, ԳԷԴԷՈՆ)	2. տե՛ս ԶԵՆՈՐ ԳԼԱԿ
ԳԵԴԷՈՎՆ 914. տե՛ս ԳԵԴԷՈՆ	ԳՂԱԽԿՈՍ ՔԻԱՑԻ 933
ԳԵԴԷՕՆ 828. տե՛ս ԳԵԴԷՈՆ	ԳՆԵԼ. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ԳՆԵԼ ԳՆՈՒՆԻ
ԳԵԴՌԵՀՈՆ 1030, 1036, 1040, 1042 (տե՛ս - նաեւ ԳԵԴՌԷՀՈՆ, ԳԵԴՌԷՈՆ, ԳԵԴՌԻ- ՀՈՆ, ԳԵԹՌԵՀՈՆ)	ԳՆԹՈՒՆԻՔ 555
ԳԵԴՌԷՀՈՆ 1036. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	ԳՆՈՒՆԻ. տե՛ս ՄԺԷԺ ԳՆՈՒՆԻ, ՎԱՐԱԶ ԳՆԵԼ ԳՆՈՒՆԻ
ԳԵԴՌԷՈՆ 1036, 1040. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	ԳՈԴՈՂԻԱ 917, 932 (տե՛ս նաեւ ԳՈԹՈՂԻԱ, ԳՈՂՈՂԻԱ)
ԳԵԴՌԻՀՈՆ 1040. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	ԳՈԴՈՆԻԷԼ 913. տե՛ս ԳՈԹՈՆԻԷԼՂ
ԳԵԹՌԵՀՈՆ 1036. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	ԳՈԹՈՂԻԱ 917. տե՛ս ԳՈԴՈՂԻԱ
ԳԵՂԱՄ 454, 456, 931	ԳՈԹՈՆԻԷԼ 913. տե՛ս ԳՈԹՈՆԻԷԼՂ
ԳԵՂԱՄԻՈՍ 950. տե՛ս ԳԵՂԱՍԵՈՍ	ԳՈԹՈՆԻԷՂ 913, 917 (տե՛ս նաեւ ԳՈԴՈ- ՆԻԷԼ, ԳՈԹՈՆԻԷԼ)
ԳԵՂԱՍԵՈՍ 950 (տե՛ս նաեւ ԳԵՂԱՄԻՈՍ)	ԳՈՂՈՂԻԱ 917. տե՛ս ԳՈԴՈՂԻԱ
ԳԵՂԵՑԻԿ. տե՛ս ԱՐԱՅ ԳԵՂԵՑԻԿ	ԳՈՂՈՆ ՄԻՀՐԱՆ 473 (տե՛ս նաեւ ՄԻՀՐԱՆ ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ)
ԳԵՈՐԳ 583. տե՛ս ԳԷՈՐԳ	ԳՈՄԵՐ 906
ԳԵՏԱՍ. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆԻՈՍ ԳԵՏԱՍ	ԳՈՌԱԿ 931
ԳԵՐՈՔ 583. տե՛ս ԳԷՈՐԳ	ԳՈՐԳ ՇԱՏԱԽԱԽՍ 1119
*ԳԵԻՈՐԳ	ԳՈՐԳԻԱ 917
1. ԱԲԳԱՐԵԱՆ 45, 338, 451, 570, 902	ԳՈՐԳԻԱՆՈՍ 927, 942
2. ԶԱՀՈՒԿԵԱՆ 1164-1165, 1192	ԳՈՐԳՈՆԱ 933
ԳԷԲԱՂ 909	ԳՈՐԳԱՅ 1179, 1203, 1227
ԳԷԴԷՈՆ 828. տե՛ս ԳԵԴԷՈՆ	ԳՈՐԳԱՑԻՔ 1277
ԳԷՈՐԳ	ԳՈՐԳԻԱՆՈՍ
1. ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ 552	1. Ա. 927
2. սուրբ 583 (տե՛ս նաեւ ԳԵՈՐԳ, ԳԵՐՈՔ)	2. Բ. 927
3. *ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ 590	ԳՈՐԻԴՈՒԽՏ 825 (տե՛ս նաեւ ԳՐԻԳՈՐԻ- ԴՈՒԽՏ)
ԳԻԳ ԴԱՇՏԿԱՐԱՆ 338-339, 342 (տե՛ս նաեւ ԴԱՇՏԿԱՐԻՆ, ԴԱՇՏԿԱՐՆԷ)	ԳՈՒՐԿԱՆ. տե՛ս ՍՄԲԱՏ ՎՐԿԱՆԻՑ ՄԱՐԶՊԱՆ
ԳԻԳԱՆ 680	ԳՈԳՈՒՈՍ 1081. տե՛ս ԳՈԵԳՈՒՈՒ
ԳԻԴՌԵՀՈՆ 1040. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	ԳՈԵԳՈՒՈՒ 1081 (տե՛ս նաեւ ԳՐԳՈՒՈՍ, ԳՈԷԳՈՒՈՒ)
ԳԻՈՐԳ 900, 967	
ԳԻՍԱՆԷ	
1. դիցաճում 983-984, 993, 996, 998, 1001, 1009, 1012, 1017, 1019-1020, 1023, 1025-	

- ԳՌԷԳՈՒՌ 1081. տե՛ս ԳՌԵԳՈՒՌ
- ԳՐԱՆԻԿԱՆ ՍԱՂԱՐ 380 (տե՛ս նաեւ ԳՐԱՆԻԿՆ, ԳՐԱՆԻԿԱՆ)
- ԳՐԱՆԻԿՆ 380. տե՛ս ԳՐԱՆԻԿԱՆ
- ԳՐԱՏԻԱՆՈՍ 465, 928-929, 949
- ԳՐԳՌՈՍ 1081. տե՛ս ԳՌԵԳՈՒՌ
- ԳՐԻԳՈՐ
1. Անձեացեաց եպիսկոպոս 337, 342, 578
 2. անձնանուն 1203-1204
 3. աշակերտ 584
 4. Արշարունեաց եպիսկոպոս 577
 5. *ԲՐՈՒՏԵԱՆ 591-592
 6. ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ (ՊԱՐԹԵԻ) 8, 10, 15, 36-37, 59, 145, 150, 225, 231, 234, 261, 263, 280, 306, 313, 322, 326, 330, 332, 341, 351-354, 471, 491, 498, 508, 516, 523, 539-541, 545-547, 550, 556-557, 572-573, 575, 577, 594-596, 626, 672-673, 678, 867, 870, 873, 905, 928, 932, 945, 974, 981, 993-996, 998-1011, 1018-1024, 1026-1033, 1035-1038, 1042-1043, 1045, 1060, 1064, 1094, 1110, 1121, 1124, 1247, 1274-1275, 1277, 1279 (տե՛ս - նաեւ ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ, ԳՐԻԳՈՐԻՍ, ԳՐԻԳՈՐՈՍ)
 7. *ԽԱԼԱԹԵԱՆՅ 899
 8. Խոյխոռունեաց եպիսկոպոս 577
 9. ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ 1163, 1193
 10. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 571, 831, 892-893
 11. *ՅԱԿՈՐԵԱՆ 46
 12. ՆԱԶԻԱՆԶԱՑԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ (ԱՆՁԻԱՆՁՈՒ, ՆԱԶԱԶԱՑԻ, ՆԱԶԻԱԶՈՎՆ, ՆԱԶԻԱՆԶԻԱՑԻ, ՆԱԶԻԱՑԻ) 42, 57, 69, 96, 223, 244, 252, 267, 295, 297, 315-316, 329-330, 419-420, 422, 547, 670, 672, 678, 681, 711, 715, 750, 948, 950, 1191, 1248 (տե՛ս նաեւ ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ)
 13. ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻ (ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻ, ՍՔԱՆՉԵԼԱԳՈՐԾ) 419-420, 422, 547, 943, 1191, 1212
 14. ՆԻՒՍԱՑԻ 64, 237-238, 253, 294, 354, 419, 422, 547, 948, 950
 15. Սիւնեաց իշխան 581, 583
 16. Սիւնեաց տէր 21, 530
 17. ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 555
 18. Վանահայր Ա 1046

19. Վանահայր Բ 1112
 20. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ԳՐԻԳՈՐ
 21. *ՓԻՏԷՃԵԱՆ 46
 22. քահանայ Դունայ 356
- ԳՐԻԳՈՐԵՈՍ 944
- ԳՐԻԳՈՐԷՍ 870. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐԻՍ Աղուանից կաթողիկոս
- ԳՐԻԳՈՐԻԳՈՒԽՏ 825. տե՛ս ԳՐՐԻԳՈՒԽՏ
- ԳՐԻԳՈՐԻԿ 585
- ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ
1. ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ (ՆԱԶԱԶԱՑԻ) 1212 (տե՛ս նաեւ ԳՐԻԳՈՐ)
 2. ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ 8, 36, 328, 444, 546, 715, 873, 990, 996, 1000, 1011, 1028, 1036 (տե՛ս - նաեւ ԳՐԻԳՈՐ)
 3. ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻ 1212. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ
- ԳՐԻԳՈՐԻՍ
1. Աղուանից կաթողիկոս 799, 870 (տե՛ս - նաեւ ԳՐԻԳՈՐԷՍ)
 2. ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ 427
 3. 1003. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ
 4. քահանայ 338
- ԳՐԻԳՈՐՈՍ 1028. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ
- ԳՕԾ. տե՛ս ՄԽԻԹԱՐ ԳՕԾ

Գ

- ԴԱՂՄԱՏԱՑԻ. տե՛ս ԲԱՐՈՆ ԴԱՂՄԱՏԱՑԻ
- ԴԱՂՄԱՏԻՈՍ 464
- ԴԱՄՍՈՍ 65, 950
- ԴԱՄԵՐ 918. տե՛ս ԴՈՎՄԵՐ
- ԴԱՆԱՅ 915
- ԴԱՆԱՈՎԷ 914
- ԴԱՆԻԵԼ 951. տե՛ս ԴԱՆԻԷԼ ԱՍՈՐԻ
- ԴԱՆԻԵԼ 951. տե՛ս ԴԱՆԻԷԼ ԱՍՈՐԻ
- ԴԱՆԻԷԼ
1. ԱՍՈՐԻ 951 (տե՛ս նաեւ ԴԱՆԻԵԼ, ԴԱՆԻԵԼ)
 2. մարգարէ 77. տե՛ս ԴԱՆԻԷԼ
- ԴԱՆԻԷԼ 24, 77, 157, 196, 205, 486-487, 533-534, 552, 565, 790, 919, 923 (տե՛ս նաեւ ԴԱՆԻԷԼ)
- ԴԱՇՏԿԱՐԱՆ. տե՛ս ԳԻԳ ԴԱՇՏԿԱՐԱՆ

ԳԱՇՏԿԱՐԻՆ

1. 342. տե՛ս ԳԻԳ ԳԱՇՏԿԱՐԱՆ

2. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՆԵՐՍԷՆԻ ԳԱՇՏԿԱՐԻՆ

ԳԱՇՏԿԱՐՆԷ 339. տե՛ս ԳԻԳ ԳԱՇՏԿԱՐԱՆ

ԳԱՍԽՈՒՐԱՆՑԻ. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԳԱՍԽՈՒՐԱՆՑԻ

ԳԱՏԱՆ. տե՛ս ՀՐԱՏՐԻՆ ԳԱՏԱՆ

ԳԱՏՈՅԵԱՆ 499-500, 505

ԳԱՐԱՆԱՂԱՅՔ 555

ԳԱՐԵՆ

1. Արշարի որդի 919, 934

2. ԱՐՍԱՄԱՅ 921, 923

3. ԽՈՐԹ 921, 934

4. Պարթև 459-460

5. ՎՇՏԱՊՍԵԱՆ 920, 923

ԳԱԻԹԱԿ ՔԵՐԹՈՂ 796, 858, 861

ԳԱԻԻԳ 167. տե՛ս ԳԱԻԻԹ

ԳԵԲՈՎՐԱ 914

ԳԵԿԻՈՍ 927. տե՛ս ԳԵԿՈՍ

ԳԵԿՈՍ 927, 942-943 (տե՛ս նաև ԳԵԿԻՈՍ, ԳԻԿՈՍ)

ԳԵՄԵՏԻԱՆՈՍ 938. տե՛ս ԳՈՄԵՏԻԱՆՈՍ

ԳԵՄԵՏՐ

1. դիցանուն 1009, 1015, 1019, 1024. տե՛ս ԳԵՄԵՏՐԷ

2. իշխան 1009-1010, 1012, 1014, 1016-1017 (տե՛ս նաև ԳԵՄԵՏՐԷ)

ԳԵՄԵՏՐԻԱՆՈՍ 926. տե՛ս ԳՈՄԵՏԻԱՆՈՍ

ԳԵՄԵՏՐԷ

1. դիցանուն 983-984, 1009, 1015, 1020, 1023-1024, 1026, 1031 (տե՛ս նաև ԳԵՄԵՏՐԷ, ԳԷՄԷՏՐԷ, ԳԻՄԵՏՐԷ)

2. իշխան 1015, 1017. տե՛ս ԳԵՄԵՏՐ

ԳԵՄԵՏՐԻՈՍ 458

ԳԵՄԻՏԻԱՆՈՍ 938. տե՛ս ԳՈՄԵՏԻԱՆՈՍ

ԳԵՄՈԿՐԱՏԷՍ 1145. տե՛ս ԳԵՄՈԿՐԻՏՈՍ

ԳԵՄՈԿՐԻՏՈՍ 917, 1145 (տե՛ս նաև ԳԵՄՈԿՐԱՏԷՍ, ԳԻՄՈԿՐԱՏԷՍ, ԳԻՄՈԿՐԻՏՈՍ)

ԳԵԻԿԱՂԻՈՆ 913

ԳԵՔՍ 921. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ

ԳԷՄԷՏՐԷ 1009. տե՛ս ԳԵՄԵՏՐԷ

ԳԷՈԴՈՐ 143. տե՛ս ԳԻՈԴՈՐ

ԳԷԴԱՂ 915. տե՛ս ԳԷԴԱՂՈՍ

ԳԷԴԱՂՈՍ 915, 933 (տե՛ս նաև ԳԷԴԱՂ)

ԳԷՄԱՌԻԼՈՍ 1008. տե՛ս ԳԻՄԱՌԻՈՍ

ԳԷՄԵՏՐ 942

ԳԷՄԷՏՐԷ 1009. տե՛ս ԳԵՄԵՏՐԷ

ԳԷՈԴՈՐ

1. ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ 318. տե՛ս ԳԻՈԴՈՐ

2. ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ 951. տե՛ս ԳԻՈԴՈՐ

ԳԷՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ 292. տե՛ս ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ

ԳԷՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ 548. տե՛ս ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ

ԳԷՈՆԻՍԻՈՍ ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ 227. տե՛ս - ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ

ԳԷՈՍԿՈՐՈՍ 321-323. տե՛ս ԳԻՈՍԿՈՐՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ

ԳԻԱՊԱԻՂՈՍ 279

ԳԻԳԻՄՈՍ 933

ԳԻԳԻՈՍ ՅՈՒՂԻԱՆՈՍ 927

ԳԻԵԴՈՐ 957. տե՛ս ԳԻՈԴՈՐ

ԳԻՄԱԿՍԵԱՆ 562. տե՛ս ԱՐՏԱԻԱԶԳԻ ԳԻՄԱՔՍԵԱՆ

ԳԻՄԱՌԻՈՍ

1. եպիսկոպոս 1008 (տե՛ս նաև ԳԷՄԱՌԻԼՈՍ, ԳԿԼԱՐԻՈՍ)

2. միայնակեաց 1063

ԳԻՄԱՔՍԵԱՆ. տե՛ս ԱՐՏԱԻԱԶԳԻ ԳԻՄԱՔՍԵԱՆ, ՍԱՐԳԻՍ ԳԻՄԱՔՍԵԱՆ

ԳԻՄԱՔՍԵՆՔ 498, 555

ԳԻՄԵՏՐԷ 984. տե՛ս ԳԵՄԵՏՐԷ

ԳԻՄՈԿՐԱՏԷՍ 1145. տե՛ս ԳԵՄՈԿՐԻՏՈՍ

ԳԻՄՈԿՐԻՏՈՍ 1145. տե՛ս ԳԵՄՈԿՐԻՏՈՍ

ԳԻՄՈՅՓԻՐՈՍ 950. տե՛ս ԳԻՄՈՓԻՂՈՍ

ԳԻՄՈՓԻՂԻՍ 950. տե՛ս ԳԻՄՈՓԻՂՈՍ

ԳԻՄՈՓԻՂՈՍ 949-950 (տե՛ս նաև ԳԻՄՈՅՓԻՐՈՍ, ԳԻՄՈՓԻՂԻՍ)

ԳԻՆԱՍՔԵԱՅ 1024. տե՛ս ԳԻՆԱՔՍԵԱՅ

ԳԻՆԱՔՍԵԱՅ 1024-1025 (տե՛ս նաև ԳԻՆԱՍՔԵԱՅ)

ԳԻՈԴՈՐ

1. ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ 127, 143, 309, 331, 951-952, 957 (տե՛ս նաև ԳԷՈԴՈՐ, ԳԻՈԴՈՐՈՍ,

- ԳիժՎԳՈՐՈՍ)
2. ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ 318, 331, 952, 957. տե՛ս - ԳԻԵԳՈՐ, ԳԻՈԳՈՐՈՍ, ԹԵՈԳՈՐՈՍ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
- ԳԻՈԳՈՐՈՍ
1. ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ 143. տե՛ս ԳԻՈԳՈՐ
2. ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ 331. տե՛ս ԳԻՈԳՈՐ
- ԳԻՈԿՂԵՏԷԱՆՈՍ 945. տե՛ս ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ
- ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ 293, 462-463, 548, 925, 928, 945-946, 1004, 1007 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈԿՂԵՏԷԱՆՈՍ, ԳԻՈԿՂԻՏԱՆ, ԳԻՈԿՂԻՏԻԱՆՈՍ)
- ԳԻՈԿՂԻՏԱՆ 293. տե՛ս ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ
- ԳԻՈԿՂԻՏԻԱՆՈՍ 462, 925, 1007. տե՛ս - ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ
- ԳԻՈՄԵԴԷՍ 1173. տե՛ս ԳԻՈՄԻԴԷՍ
- ԳԻՈՄԻԴԷՍ 1173, 1222 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈՄԵԴԷՍԳ ԳԻՍՄԵԴԷՍ)
- ԳԻՈՆԵՍԻՈՍ
1. ԹՐԱԿԱՑԻ 1069, 1071. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
2. 944. տե՛ս ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳՐԱՑԻ
- ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ
1. ԱՂԵՔՍԱՆԳՐԱՑԻ 120-121, 547, 944, 1212 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈՆԻՍ, ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ)
2. ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ 117, 230, 354, 545. տե՛ս - ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
3. ԹՐԱԿԱՑԻ 1069. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
4. ԿՈՐՆԹԱՑԻ 545, 938
5. Հռոմի եպիսկոպոսապետ 546, 944 (տե՛ս - նաեւ ԳԻՈՆԵՍԻՈՍ)
- ԳԻՈՆԻՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳՐԱՑԻ 121. տե՛ս - ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
- ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
1. ԱՂԵՔՍԱՆԳՐԱՑԻ 1212. տե՛ս ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ
2. ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ (ԱԹԵՆԱՑԻ) 50, 117, 230, 354, 422, 545 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ, ԳԻՈՎՆԻՍ)
3. դիցաճում 932, 1219 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈՆԻՍԻՍ, ԳԻՈՆԻՍԻՍԻՈՍ)
4. ԹՐԱԿԱՑԻ 1163-1165, 1069, 1071, 1191-1194 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈՆԵՍԻՈՍ, ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ, ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ)
5. ՊՏՂՈՄԵՈՍ 921
- ԳԻՈՆԻՍԻՍ 1219. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
- ԳԻՈՆԻՍԻՍԻՈՍ 1219. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
- ԳԻՈՍ 914, 933
- ԳԻՈՍԿՈՐՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԳՐԱՑԻ 126, 300, 321-323, 930, 954-956, 958 (տե՛ս նաեւ ԳԷՈՍԿՈՐՈՍ)
- ԳԻՈՎԳՈՐՈՍ 309 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈԳՈՐ)
- ԳԻՈՎՆԻՍ 50. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ
- ԳԻՍՄԵԴԷՍ 1173. տե՛ս ԳԻՈՄԻԴԷՍ
- ԳԿԼԱՐԻՈՍ 1008. տե՛ս ԳԻՄԱՌԻՈՍ
- ԳԵԽՈՒՆ 310
- ԳՈՄԵՏԻԱՆՈՍ 926, 938 (տե՛ս նաեւ ԳԵՄԵՏԻԱՆՈՍ, ԳԵՄԵՏՐԻԱՆՈՍ, ԳԵՄԻՏԻԱՆՈՍ, ԳՈՄԵՏՐԻԱՆՈՍ)
- ԳՈՄԵՏՐԻԱՆՈՍ 926. տե՛ս ԳՈՄԵՏԻԱՆՈՍ
- ԳՈՄՆՈՍ 954-955
- ԳՈՎՄԵՐ 918 (տե՛ս նաեւ ԳԱՄԵՐ)
- ԳՈՒՄԻՏԱՍ 1046. տե՛ս ԿՈՄԻՏԱՍ
- ԳՈՒՎ 1034
- ԳՐԱՆԻԿԱՆ 380. տե՛ս ԳՐԱՆԻԿԱՆ ՍԱՂԱՐ

Ե

- ԵԲԵՐ 905, 908
- ԵԲԵՐԻՈՍ 310
- ԵԲՐԱՅԵՑԻ. տե՛ս ՓԻԼՈՆ ԵԲՐԱՅԵՑԻ
- ԵԲՐՈՎՆ 915
- ԵԳՂՈՄ 913-915 (տե՛ս նաեւ ԵԳՂՈՎՄ)
- ԵԳՂՈՎՄ 913-914. տե՛ս ԵԳՂՈՄ
- ԵԴՈՄ 552
- ԵԴՈՎՐԱՄ 909
- ԵԴՈՔՍԻՈՍ 950
- ԵԵԻՂՈԳ 680
- ԵԶԵԿԻԱ 166, 679, 918, 920 (տե՛ս նաեւ ԵԶԵԿԻԱՍ)
- ԵԶԵԿԻԱՍ 918. տե՛ս ԵԶԵԿԻԱ
- ԵԶԵԿԻԷԼ
1. երէց 1130, 1192

- 2. մարգարէ 121, 790, 919, 942, 1268 (տե՛ս -
նաեւ ԵԶԵԿԻԷՂ)
- ԵԶԵԿԻԷՂ 919, 942. տե՛ս ԵԶԵԿԻԷՂ,
ԵԶՆԻԿ
- 1. ԿՈՂԲԱՑԻ 83, 139, 717, 1141
- 2. *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ 797
- ԵԶՈՒՏ 825. տե՛ս ՅԵԶՈՒՏ ԽՈՍՐՈՎ,
ԵԶՐ
- 1. ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ 345-346, 371, 417, 523-525,
532, 581, 583, 966, 1101, 1241 (տե՛ս նաեւ
ԵԶՐԱՍ)
- 2. մարգարէ 791. տե՛ս ԵԶՐԱՍ
- ԵԶՐԱՍ
- 1. Էպիսկոպոս 13
- 2. կաթողիկոս 419. տե՛ս ԵԶՐ ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ
- 3. մարգարէ 438, 679, 791, 920 (տե՛ս նաեւ
ԵԶՐ, ԵԶՐՈՆ)
- ԵԶՐՈՆ 438. տե՛ս ԵԶՐԱՍ
- ԵՂԱԳԷՍ 13 (տե՛ս նաեւ ԵՂԱՏԷՍ)
- ԵՂԱՍՊԱՍ 922. տե՛ս ԵՂԻԱՍԻԲՈՍ
- ԵՂԱՏԷՍ 13. տե՛ս ԵՂԱԳԷՍ
- ԵՂԲԱՅՐԱՍԷՐ. տե՛ս ՊՏՂՈՄԵՆՈՍ ԵՂԲԱՅ-
ՐԱՍԷՐ
- ԵՂԵԱԶԱՐ 922. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐ քահանա-
յապետ
- ԵՂԵԱԶԱՐՈՍ 922. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐ քահա-
նայապետ
- ԵՂԵՍԵՆՈՍ 917
- ԵՂԵՒՍԻՆՆԵԱԿ ԵՂՂԵՆՈՍ 932
- ԵՂԷԱԶԱՐ 922. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐ քահանայա-
պետ
- ԵՂԷԴԱ 914. տե՛ս ՂԵԴԱ
- ԵՂԻԱ 77, 274, 306, 432, 917 (տե՛ս նաեւ Ե-
ՂԻԱՍ)
- ԵՂԻԱԶԱՐ
- 1. աճճանուն 1231
- 2. ստորի 985, 988-990, 992-994, 996-998,
1008-1009 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻԱԶԱՐՈՍ)
- 3. կաթողիկոս 355, 853-854, 862-863, 868,
890-892, 894 (տե՛ս նաեւ ՂԱԶԱՐ)
- 4. տե՛ս նաեւ ՓԱՌՈՒՍ 457
- 5. քահանայապետ 438, 921-922 (տե՛ս նաեւ
ԵՂԵԱԶԱՐ, ԵՂԵԱԶԱՐՈՍ, ԵՂԷԱԶԱՐ)
- ԵՂԻԱԶԱՐՈՍ
- 1. աճճանուն 1231
- 2. ստորի 985, 990, 993. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐ
- 3. յոյն 596
- 4. քահանայապետ 922 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻԱ-
ԶԱՐ)
- ԵՂԻԱՆՈՍ 462
- ԵՂԻԱԿԻՄ 919
- ԵՂԻԱՍ 171, 917, 932. տե՛ս ԵՂԻԱ
- ԵՂԻԱՍԻԲՈՍ 922 (տե՛ս նաեւ ԵՂԱՍՊԱՍ, Ե-
ՂԻԱՍԻՆՈՍ)
- ԵՂԻԱՍԻՆՈՍ 922. տե՛ս ԵՂԻԱՍԻԲՈՍ
- ԵՂԻԾԱ 906, 1208. տե՛ս ԵՂԻՍԱ
- ԵՂԻԾԱՅ 801, 890
- ԵՂԻԾԷ 1139
- ԵՂԻՈՍ ՊԵՏԻՆԱԿՍ 941
- ԵՂԻՍԱ 906, 1208 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻԾԱ)
- ԵՂԻՍԱԲԵԹ 174, 315, 439-440, 673-674, 780,
1263 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻՍԱԲԵՏ, ԵՂԻՍԱ-
ԲԷԹ)
- ԵՂԻՍԱԲԵՏ 174. տե՛ս ԵՂԻՍԱԲԵԹ
- ԵՂԻՍԱԲԷԹ 780 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻՍԱԲԵԹ)
- ԵՂԻՍԵԷՍ 917 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻՍԵՆՈՍ, ԵՂԻ-
ՍԷՆՈՍ)
- ԵՂԻՍԵՆՈՍ 917. տե՛ս ԵՂԻՍԵԷՍ
- ԵՂԻՍԷՆՈՍ 917. տե՛ս ԵՂԻՍԵԷՍ
- ԵՂԻՎԱՐԳԵՑԻ. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԵՂԻՎԱՐ-
ԳԵՑԻ
- ԵՂԻՓԱՍ 13
- ԵՂՂԵՆՈՍ. տե՛ս ԵՂԵՒՍԻՆՆԵԱԿ ԵՂՂԵՆՈՍ
- ԵՂՂԻՈՍ 933
- ԵՂՆԱԶԱՐՆ 310
- ԵՄԱՆՈՒԵԼ 95, 307. տե՛ս ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ
- ԵՄԱՆՈՒԷԼ 123, 161, 175, 300. տե՛ս ԵՄՄԱ-
ՆՈՒԷՂ
- ԵՄԱՆՈՒԷՂ 129. տե՛ս ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ
- ԵՄԻԱ 919. տե՛ս ՆԷԵՄԻ
- ԵՄՄԱՆՈՒԵԼ 95, 162, 211. տե՛ս ԵՄՄԱ-
ՆՈՒԷՂ
- ԵՄՄԱՆՈՒԷԼ 159, 164, 205, 214, 216. տե՛ս
ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ
- ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ 123, 170, 175, 180, 187, 300
(տե՛ս նաեւ ԵՄԱՆՈՒԵԼ, ԵՄԱՆՈՒԷԼ, Ե-

- ՄԱՆՈՒԷՂ, ԵՄՄԱՆՈՒԵԼ, ԵՄՄԱՆՈՒԷԼ, ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ)
- ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ 181. տե՛ս ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ
- ԵՄԱՑԻ. տե՛ս ԵԻՍԵԲԻՈՍ ԵՄԱՑԻ
- ԵՄԵՍԱՑԻ. տե՛ս ՍԵԲԵՐԻԱՆՈՍ ԵՄԵՍԱՑԻ
- ԵՄՊԵՂՈՎՂԷՍ 918
- ԵՆԱՆԿԼԻՏՈՍ 554
- ԵՆԱՐԿԻՈՍ 1063 (տե՛ս ԳԱԵՆ ՆԱՐԿԵՍՈՍ)
- ԵՆԷՍ 13
- ԵՆԻԲԱՅ 848, 856 (տե՛ս ԳԱԵՆ ԷՆԻԲԱՅ)
- ԵՆՈՍ 356 (տե՛ս ԳԱԵՆ ԵՆՈՎՍ)
- ԵՆՈՎՍ
1. սուրբգրային 903. տե՛ս ԵՆՈՎՔ
 2. 356. տե՛ս ԵՆՈՍ
- ԵՆՈՎՔ
1. Էպիսկոպոս 13
 2. սուրբգրային 903-904, 966 (տե՛ս ԳԱԵՆ ԵՆՈՎՍ)
- ԵՆՈՔ 1208
- ԵՊԱՐՔԻՈՍ 912
- ԵՊԻԿՏԻՄՈՆ 87
- ԵՊԻՓԱՆ
1. ԿԻՊՐԱՑԻ 65, 225, 235-236, 266, 439, 589, 910, 932-933, 936, 943, 1248
 2. միայնակեաց 1063
 3. վաճառայր 987, 998, 1026, 1045, 1101, 1110 (տե՛ս ԳԱԵՆ ԵՊԻՓԱՆՈՍ)
- ԵՊԻՓԱՆՈՍ 1110. տե՛ս ԵՊԻՓԱՆ
- ԵՍԱՑԻ
1. մարգարե 28-29, 32-34, 54, 56, 83, 90, 122, 162, 175, 194, 236, 273, 320 859, 918, 1245, 1256, 1266 (տե՛ս ԳԱԵՆ ԵՍԱՑԻԱՍ)
 2. ՆՁԵՑԻ 1193
- ԵՍԱՑԻԱՍ 81-83, 121, 280, 1154, 1213. տե՛ս ԵՍԱՑԻ
- ԵՍԱԻ 552
- ԵՍԵԲՈՎՆ 915 (տե՛ս ԳԱԵՆ ԵՍԻԲՈՆ)
- ԵՍԹԵՐ 440, 791 919
- ԵՍԻԲՈՆ 915. տե՛ս ԵՍԵԲՈՎՆ
- ԵՍՏԳԵՆ 13. տե՛ս ԵՍՏԳԷՆ
- ԵՍՏԳԷՆ 13 (տե՛ս ԳԱԵՆ ԵՍՏԳԵՆ)
- ԵՐԱԿԼ 509, 518-521, 523, 525-526, 531, 533, 535, 539, 543. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ
- ԵՐԱԿԼԷՍ
1. զօրավար 503-504 (տե՛ս ԳԱԵՆ ԵՐԱԿՂ)
 2. կայսր 518. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ
- ԵՐԱԿԼՈՍ
1. կայսր 467, 511, 519-522, 524, 526, 528, 531. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ
 2. 533. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂԱԿ
- ԵՐԱԿՂ
1. զօրավար 503. տե՛ս ԵՐԱԿԼԷՍ
 2. կայսր 467, 510, 517, 526, 529. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ
- ԵՐԱԿՂԱԿ 468. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂԱԿ
- ԵՐԱԿՂԷՍ
1. կայսր 468. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ
 2. որդի Զուսայ 915 (տե՛ս ԳԱԵՆ ԵՐԱԿՂԻՈՍ)
- ԵՐԱԿԼԻՈՍ 931. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ
- ԵՐԱԿՂԻՈՍ
1. կայսր 931. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ
 2. 914. տե՛ս ԵՐԱԿՂԷՍ
- ԵՐԱԿՂՈՍ 467, 510, 517-518, 523. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ
- ԵՐԱՆ
1. աճառում 1227
 2. կաթողիկոս 472, 542
- ԵՐԱՆՈՍ 118, 257, 259 (տե՛ս ԳԱԵՆ ԵՐԱՆԵԱՆՈՍ, ԵՐԻՆՈՍ)
- ԵՐԱՆԵԱՆՈՍ 234. տե՛ս ԵՐԱՆՈՍ
- ԵՐԱՍԽ 378, 383, 410, 473, 510, 520, 619, 819, 826, 912
- ԵՐԱՏՂԻՏՈՍ 917
- ԵՐԵՄԻԱ 11, 29, 146, 171, 287, 353, 790, 918-919, 1155, 1213 (տե՛ս ԳԱԵՆ ԵՐԵՄԻԱՍ)
- ԵՐԵՄԻԱՍ 29, 171, 1155. տե՛ս ԵՐԵՄԻԱ
- ԵՐԵՆԻՈՍ 545
- ԵՐԵԻԱՆՑԻ. տե՛ս ՍԻՄԷՈՆ ԵՐԵԻԱՆՑԻ
- ԵՐԶՆԿԱՑԻ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻ
- ԵՐԻՆՈՍ 221. տե՛ս ԵՐԱՆՈՍ
- *ԵՐԻՑԵԱՆ. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆ ԵՐԻՑԵԱՆ
- ԵՐԿԱՅՆԱԶԵՌԻՆ. տե՛ս ԱՐՏԱԾԷՍ ԵՐԿԱՅՆԱԶԵՌԻՆ
- ԵՐՄԵՍ 915
- ԵՐՄՈԳԵՆԷՍ 682

ԵՐՈՎՊԷՄԵՆՈՍ 914
 ԵՐՈՒԱՆԳ. 931
 ԵՐՈՒԱՆԳԵԱՆ. տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ ԵՐՈՒԱՆ-
 ԳԵԱՆ
 ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑԻ. տե՛ս ԿԻԻՐԵՂ ԵՐՈՒՍԱ-
 ՂԵՄԱՑԻ, ՅՈՎՀԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑԻ
 ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻ. տե՛ս ԿԻԻՐԵՂ ԵՐՈՒՍԱ-
 ՂԷՄԱՑԻ
 ԵԻԱՅ 53, 71, 223, 304, 1263
 ԵԻԳԵՆԷՄ 13 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻԳԻՆԻՍ)
 ԵԻԳԻՆԻՍ 13. տե՛ս ԵԻԳԵՆԷՄ
 ԵԻԳԵՆԻԱՅ 594. տե՛ս ԵԻԳԻՆԵԱՅ
 ԵԻԳԻՆԵԱՅ 594, 596, 718, 752 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻ-
 ԳԵՆԻԱՅ)
 ԵԻԹԱՂ ԱԼԵՔՍԱՆԳՐԱՑԻ 951
 ԵԻԹԱՂԷ 1003-1004
 ԵԻԻՂԱԹ 907, 909 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻԻԼԱԹ)
 ԵԻԻԼԱԹ 909. տե՛ս ԵԻԻՂԱԹ
 ԵԻՂԱԲՈՄԱ 1144
 ԵԻՆՈՄԻՈՍ 145, 269-270
 ԵԻՈԴԻԱ 545. տե՛ս ՊԵՏՐՈՍ ԵՎԻԿՈՍՅԱՆ
 ԵԻՈԴԻՈՍ 937
 ԵԻՊԻՄԻԻԹԷՍ 913
 ԵԻՊՐԵԱՅ 936
 ԵԻՍԵԲ
 1. ԴՈՐԵԻՂՈՍ 954, 956
 2. ԿԵՍԱՐԱՑԻ 910, 932, 943
 ԵԻՍԵԲԻՈՍ ԵՄԱՑԻ 276, 278
 ԵԻՍԵԲԻՈՆ 234
 ԵԻՍԵԲԻՈՍ ԿԵՍԱՐԱՑԻ 589, 899, 902, 910,
 920-921, 926, 932-935, 938, 943
 ԵԻՍԵՊ 934
 ԵԻՍԻՔԻՈՍ 943
 ԵԻՍՏԱԹԻՈՍ 947 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻՍՏԱԹԷՈՍ)
 ԵԻՍՏԱԹԷՈՍ 947. տե՛ս ԵԻՍՏԱԹԻՈՍ
 ԵԻՏԻՔ 550. տե՛ս ԵԻՏԻՔԷՍ
 ԵԻՏԻՔԷ 232-233, 321. տե՛ս ԵԻՏԻՔԷՍ
 ԵԻՏԻՔԷՍ 42, 137, 143, 307, 322, 330, 419, 423,
 550, 953-954 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻՏԻՔ, ԵԻՏԻՔԷ,
 ԵԻՏԻՔՈՍ)
 ԵԻՏԻՔՈՍ 143, 145, 338, 342, 550, 954. տե՛ս
 ԵԻՏԻՔԷՍ
 ԵԻՓԻՄԵԱՅ 964. տե՛ս ԵՓԵՄԻԱՅ

ԵՓԵՄԻԱՅ 963-964 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻՓԻՄԵԱՅ,
 ԵՓՐԵՄԻԱՅ)
 ԵՓԵՏԻՈՍ 944
 ԵՓԹԱՅԷ 915. տե՛ս ՅԵՓԹԱՅԷ
 ԵՓՈԻԹ 907. տե՛ս ՓՈԻԴ
 ԵՓՐԵՄ
 1. ԱՍՈՐԻ 50, 222, 230, 260, 1191, 1212
 2. ՍԷԹԵԱՆ 900
 3. սուրբգրայիճ 914-916
 4. վաճառար 1046
 ԵՓՐԵՄԻԱՅ 963-964. տե՛ս ԵՓԵՄԻԱՅ

2

ԶԱԲՈՂՈՎՆ 915. տե՛ս ԶԱԲՈՒՂՈՎՆ
 ԶԱԲՈՒՂՈՎՆ 915 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԶԱԲՈՂՈՎՆ)
 ԶԱՄԻՆԵԱՆ տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ ԶԱՄԻ-
 ՆԵԱՆ
 ԶԱՐԱՄԱՆԵԱԿ 454. տե՛ս ԱՐԱՄԵՆԱԿ
 *ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ. տե՛ս ԳԱՐԵԳԻՆ
 ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ
 ԶԱՐԵՀ 457
 ԶԱԻՐԱԿ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 617-618
 ԶԱՔԱՐԻԱ
 1. կաթողիկոս 371
 2. Կաստրացի եպիսկոպոս 13
 3. հայր Յովհաննէս Մկրտչի 26, 30, 172, 318,
 380, 439, 512, 673-674, 780, 924, 1263, 1290
 4. որդի քահանայապետի 917
 5. 919-920. տե՛ս ԶԱՔԱՐԻԱՍ
 ԶԱՔԱՐԻԱՍ
 1. հայրապետ 541-542
 2. մարգարէ 173, 919-920, 1155, 1290 (տե՛ս -
 ԱՄԵՆ ԶԱՔԱՐԻԱ)
 ԶԲԱ 309. տե՛ս ԶԻԲԱՅ
 ԶԳԱԻՆ 1003. տե՛ս ԱՄԵՆ ՅԱԿՈԲ
 ԶԵԲԵԴԱՍ 275, 440, 686
 ԶԵՆՈՐ
 1. ԳԼԱԿ (ԱՍՈՐԻ) 973-974, 976, 978-979,
 981, 985, 998-1001, 1038, 1043-1045, 1124,
 1126 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԶԵՆՈՎԲ)
 2. Ծայղնացոց հայրապետ 945
 ԶԵՆՈՆ 136, 138, 466-467, 899, 917, 930-931,
 959-960, 1046 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԶԵՆՈՎՆ, ԶԷ-
 ՆՈՆ, ԶԻՆՈՆ)

Ջենովպ 981, 1001, 1045, 1124, 1116. տե՛ս -
 Ջենոբ
 Ջենովն 930, 959-960. տե՛ս Ջենոն
 Ջեիս 914-915
 Ջէֆոս 914
 Ջէնոն 917, 930. տե՛ս Ջենոն
 Ջիբաթ 143, 145 (տե՛ս նաեւ Ջիբա)
 Ջիւնոն 930-931. տե՛ս Ջենոն
 ՋորԱբԱբէլ 920. տե՛ս ՋորԱբԱբէլ
 ՋորԱբԱբէլ 679, 920 (տե՛ս նաեւ ՋորԱբԱ-
 բէլ)
 Ջրոնիւն 454
 ՋրոնիւնԴ 967

Է

ԷԱՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 680, 682, 687
 ԷԶԵՂ 909
 ԷԶՐ 583. տե՛ս ԵԶՐ
 ԷՂԻՈՍ ՊԵՐՏԻՆԱԿՍ 927, 941
 ԷՄԱՆԻԷԼ 324. տե՛ս ԷՄԱՆՈՒԷԼ
 ԷՄԱՆՈՒԷԼ 170. տե՛ս ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ
 ԷՄԱՆՈՒԷԼ 56, 89, 94-95, 99, 128, 180-181,
 187, 213, 324 (տե՛ս նաեւ ԷՄԱՆԻԷԼ, ԷՄ-
 ՄԱՆՈՒԷԼ)
 ԷՄԵՍԻՈՒ 1042. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ԷՄԵՍԻՈՒ
 ԷՄԻՆ. տե՛ս ՄԿՐՏԻԶ ԷՄԻՆ
 ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ 25-26, 34, 204, 210, 213-214,
 216, 433, 551, 1266-1267 (տե՛ս նաեւ ԷՄԱ-
 նոնիւ, ԷՄԱՆՈՒԷԼ)
 ԷՆԻԲԱՅ 856. տե՛ս ԵՆԻԲԱ
 ԷՆԻՊԷՆՈՍ 848
 ԷՆՏԻՆ 535. տե՛ս ՎԱՂԵՆՏԻՆ
 ԷՍԱԻԱՍ 270. տե՛ս ԷՍԱՅԻ
 ԷՍԱՅԻ 122, 128, 156, 175, 178, 207 (տե՛ս նաեւ
 ԷՍԱԻԱՍ, ԷՍԱՅԻԱՍ)
 ԷՍԱՅԻԱՍ 81, 194. տե՛ս ԷՍԱՅԻ
 ԷՍԻՈՂՈՍ 932

Ը

ԸՂԻՄԻԴՈՍ 1046. տե՛ս ՂԻՄԻՆԴՈՍ
 ԸՆԾԱԿ 931
 ԸՌԱԶՄԱՆ 507 (տե՛ս նաեւ ԽՈՒԵԱՄ)

ԸՌԱԶՄԻՈԶԱՆ 512 (տե՛ս նաեւ ԽՈՒԵԱՄ,
 ԸՌԱՄԻԿՈԶԱՆ, ՌԱՄԻԿՈԶԱՆ)
 ԸՌԱՀԱՆ 1083. տե՛ս ՌԱՀԱՆ
 ԸՌԱՄԻԿՈԶԱՆ 512. տե՛ս ԸՌԱԶՄԻՈԶԱՆ
 ԸՌՈԾ ՎԵՀԱՆ 510 (տե՛ս նաեւ ԾՌՈԾ)
 ԸՌՈՒԱՆ. տե՛ս ԱՆՈՒԾ ԸՌՈՒԱՆ ԽՈՍՐՈՎ
 ԸՌՍՏՈՄ 526. տե՛ս ՌՈՍՏՈՄ
 ԸՌՍՏՈՎՄ 530. տե՛ս ՌՍՏՈՄ
 ԸՍՏԱՐՀԱՑԻՈՅՆ 460. տե՛ս ՍՏԱՀՐԱՑԻ
 ԸՍՏՆԳԵՆԷ 13. տե՛ս ԵՍՏԳԵՆ

Թ

ԹԱԳՈՒՀԻ 804-805
 ԹԱԴԵՆՈՍ 936. տե՛ս ԹԱԴԷՆՈՍ առաքեալ
 ԹԱԴԷՆՈՍ
 1. առաքեալ 15, 36, 326, 443, 936, 987, 1002
 (տե՛ս նաեւ ԹԱԴԵՆՈՍ)
 2. Առնայ եպիսկոպոս 338, 342 (տե՛ս նաեւ
 ԹԱԹԷՆՈՍ)
 3. 452-565. տե՛ս նաեւ ՄԻՀՐԴԱՏ ՏԷՐ-ԱՍ-
 ՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ ՄԻՀՐԴԱՏԵԱՆՑ
 4. 578. տե՛ս ԹԷՆՈՂՈՐՈՍ ԳճՈՆԵԱՅ եպիս-
 կոպոս
 5. 1046. տե՛ս ԹՈՂԻԿ Գլխակայ առաջնորդ
 6. քահանայ 356
 ԹԱԹԷՆՈՍ 578. տե՛ս ԹԷՆՈՂՈՐՈՍ ԳճՈՆԵԱՅ
 եպիսկոպոս
 ԹԱՀՄԻԶԵԱՆ. տե՛ս ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԱՀՄԻ-
 ԶԵԱՆ
 ԹԱՄԱՐ
 1. սուրբգրային 167, 438-439
 2. *ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ 421
 ԹԱՆԳՐԻ ԽԱՆ 871 (տե՛ս նաեւ ԹԱՆԿՐԻ
 ԽԱՆ)
 ԹԱՆԿՐԻ ԽԱՆ 871. տե՛ս ԹԱՆԳՐԻ ԽԱՆ
 ԹԱՐԱՅ 912
 ԹԱՐԴԻՈՏՈՍ 940
 ԹԱՐԽԱՆ. տե՛ս ՉՈՐՊԱՆ ԹԱՐԽԱՆ
 ԹԱՐԾԻԾ 906 (տե՛ս նաեւ ԹԱՐՍԻՍ)
 ԹԱՐՍԻՍ 906. տե՛ս ԹԱՐԾԻԾ
 ԹԱԻՄԱՅ 1157. տե՛ս ԹՈՎՄԱՅ սուրբգրային
 ԹԵԲԱՅԵՑԻ. տե՛ս ԱՄՓԻՈՎՆ ԹԵԲԱՅԵՑԻ
 ԹԵԵՄՏԵՆՈՍ 917

ԹԵՆՈՒՆՏՈՆ 940

ԹԵՆՈՒՆՏՈՆՍ 955

ԹԵՆՈՒՆՍ

1. ՄԵԾ 929-930, 949-950

2. ՓՈՔՐ 951, 953, 955

ԹԵՆՈՒՆՏՈՆ ՊՈՆՏԱՑԻ 940 (տե՛ս նաեւ ԹԵՆՈՒՆՏՈՆ)

ԹԵՆՈՒՆՐ 951, 957. տե՛ս ԹԵՆՈՒՆՐՈՆ ՄԱՄՈՒԵՍԱՑԻ

ԹԵՆՈՒՆՏՈՆ 953. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՏՈՆ ԱՆԿԻՒՐԱՑԻ

ԹԵՆՈՒՆՐԻՏՈՆ 143, 309, 954, 957, 964

ԹԵՆՈՒՆՐՈՆ

1. ՍԱՄՍԱՑԻ (ՄԱՄԵՍԱՑԻ) 309, 945, 951-952, 954, 957. տե՛ս ԹԵՆՈՒՆՐ ՄԱՄՈՒԵՍԱՑԻ

2. Փարսնայ եպիսկոպոս 967

ԹԵՆՈՒՆՐԱՏԷՍ 941

ԹԵՆՎՓԻՂՈՆ 940

ԹԵՆՏԻԿՆՈՆ 944

ԹԵՆՓԻԼԻՈՆ 807. տե՛ս ԹԷՆՓԻԼԻՈՆ

ԹԵՆՓԻԼՈՆ 807. տե՛ս ԹԷՆՓԻԼԻՈՆ

ԹԵՆՓԻՂԷ 808. տե՛ս ԹԷՆՓԻԼԻՈՆ

ԹԵՆՓԻՂՈՆ

1. ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ 1034

2. Աշուճեաց եպիսկոպոս 578. տե՛ս ԹԷՆՎՓԻՂՈՆ

ԹԵՍԷՆՍ 934 (տե՛ս նաեւ ԹԵՍԵԻ)

ԹԵՍԵԻ 934. տե՛ս ԹԵՍԷՆՍ

ԹԷՆՈՒՆԷՆՍ 578. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ ԳՆՈՒՄԵԱՑ Եպիսկոպոս

ԹԷՆՈՒՆՏՈՆ 273

ԹԷՆՈՒՆՍ

1. ԽՈՒՄՈՒՆԻՆԻ 505-507

2. Հերակլի եղբայր 511, 529

3. ՄԵԾ 321, 465, 541-542, 920, 929-930, 949 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՒՆՍ ՄԵԾ)

4. որդի Մաւրկայ 503-504, 507-509

5. 488. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ

6. ՓՈՔՐ 321-322, 464, 466, 541-542, 930, 951

ԹԷՆՈՒՆՏՈՆ ԱՆԿԻՒՐԱՑԻ 953 (տե՛ս նաեւ ԹԵՆՈՒՆՏՈՆ)

ԹԷՆՈՒՆՐԱ 42

ԹԷՆՈՒՆՐԵՏ 1129 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՒՆՐԻՏ)

ԹԷՆՈՒՆՐԵՏՈՆ 542

ԹԷՆՈՒՆՐԻՏ

1. 309. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ ՄԱՄՈՒԵՍԱՑԻ

2. դիակոն 1151. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐԵՏ

ԹԷՆՈՒՆՐԻՏՈՆ 42, 127, 143, 145, 279, 331, 419, 542, 548 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՒՆՐԵՏՈՆ, ԹԷՆՈՒՆՐԻՏՈՆ, ԹՈՎՈՐԻՏՈՆ, ԹՈՎՈՐՈՆ)

ԹԷՆՈՒՆՐԻՏՈՆ 279. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐԻՏՈՆ

ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ

1. Բիզանդացի զօրավար 536

2. Գնումեաց եպիսկոպոս 578 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՒՆԷՆՍ)

3. Կարմոյ եպիսկոպոս 356

4. Հայկազն, զօրավար 535

5. ՄԱԳԻՍՏՐՈՆ 526

6. ՄԱՄՈՒԵՍԱՑԻ (ՄԱՄՈՒԵՍԱՑԻ, ՍԱՄՍԱՑԻ) 42, 143, 145, 309, 331, 945, 951-952, 954, 957 (տե՛ս նաեւ ԹԵՆՈՒՆՐ, ԹԵՆՈՒՆՐՈՆ, ԹԷՆՈՒՆՐԻՏ)

7. Մարդպետական եպիսկոպոս 21, 338

8. ՌԾՏՈՒՆԻ 523, 525, 527, 531-533, 536-538, 540, 553-554, 556, 558, 562-563 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՐՈՆ)

9. ՎԱՀԵՆՈՒՆԻ 531, 555

10. ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ 488-490 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ)

11. 837. տե՛ս ԶԵՆԱՆԸԷՐ

12. 920. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՍ ՄԵԾ

13. Փորթայ եպիսկոպոս 13

14. ՔՈՒԹԵՆԱԻՆՐ 1241, 1243, 1250, 1258, 1283

ԹԷՆՆԱՍ 996, 1063. տե՛ս ԹԷՆՎՆԱՍ

ԹԷՆՆՍ. տե՛ս ԱՆՏԻՈՔՈՆ ԹԷՆՆՍ

ԹԷՆՎՆԱՍ 996, 1063 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՆԱՍ)

ԹԷՆՎՓԻՂՈՆ 578 (տե՛ս նաեւ ԹԵՆՓԻՂՈՆ, ԹԷՆՓԻԼՈՆ)

ԹԷՆՐՈՆ 554. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ ՌԾՏՈՒՆԻ

ԹԷՆՓԱՆԷՍ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՂ 391

ԹԷՆՓԻԼ

1. զօրավար 807-808. տե՛ս ԹԷՆՓԻԼԻՈՆ

2. 548. տե՛ս ԹԷՆՓԻԼՈՆ

ԻՌՎՍԱԲԱԹ 917. տե՛ս ՅՈՎՍԱՓԱՏ
 ԻՌԻՂԻԱՆՈՍ 929. տե՛ս ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ ԱՆ-
 ՑԱԻՈՐ
 ԻՌԻՍՏԻՆՈՍ 931
 ԻՊՈԿՐԱՏԷՍ 917
 ԻՍԱԱԿ 166. տե՛ս ԻՍԱՀԱԿ
 ԻՍԱՀԱԿ
 1. սուրբգրային 77, 111, 166, 271, 457, 913,
 1252-1253, 1267 (տե՛ս նաեւ ԻՍԱԱԿ)
 2. 517. տե՛ս նաեւ ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵԻ
 3. Քուճաճակերտի եպիսկոպոս 13
 ԻՍԱՅԻ 128
 ԻՍԱՔԱՐ 1231
 ԻՍԹԵՐ 686, 934
 ԻՍՄԱՅԷԼ
 1. Գառնոյ եպիսկոպոս 338
 2. սուրբգրային 396, 552, 829 (տե՛ս նաեւ ԻՍ-
 ՄԱՅԷԼ)
 ԻՍՐԱԷԼ
 1. Մեծ Կուէնից եպիսկոպոս 864 (տե՛ս նաեւ
 ԻՍՐԱՅԷԼ)
 2. Վաճառնոյ եպիսկոպոս 577
 3. Տալոց եպիսկոպոս 577
 ԻՍՐԱԻՂ 867. տե՛ս ԻՍՐԱՅԷԼ
 ԻՍՐԱԷԼ 577 (տե՛ս նաեւ ԻՍՐԱԷԼ)
 ԻՍՐԱՅԷԼ
 1. Մեծ Կուէնից եպիսկոպոս 795, 847-848,
 852-854, 864-869, 871, 878, 888-889, 891-
 894, 1284. տե՛ս ԱԲԱՍ, նաեւ՝ ԻՍՐԱԷԼ, ԻՍՐԱՅԷԼ
 2. ՊտղաՎանքի եպիսկոպոս 338
 3. սուրբգրային 27, 164, 199, 203-205
 4. 577. տե՛ս ԻՍՐԱԷԼ
 ԻՍՐԱՅԷԼ 842, 847-848, 852-854, 864-869, 871,
 878, 888-889, 891-894 (տե՛ս նաեւ ԻՍՐԱԷԼ,
 ԻՍՐԱԻՂ, ԻՍՐԱՅԷԼ Մեծ Կուէնից եպիս-
 կոպոս)
 ԻՐԱՆԵԱՆ 1227. տե՛ս ԵՐԱՆԵԱՆ
 ԻՐԱՆՔ. տե՛ս ՄԵԾ ԻՐԱՆՔ, ՄԵԾ ԿՈՂ-
 ՄԱՆՔ
 ԻՐԵՆԻՈՍ 221
 ԻՐԷԱՆՈՍ 935
 ԻՐԷՆԷՆՈՍ 940
 ԻՐՈՆ 680-682

*ԻԻԶԱԾԵԱՆ. տե՛ս ԿԱՐԷՆ ԻԻԶԱԾԵԱՆ
 ԻԻՂԻԹՈՒԷՐ 863. տե՛ս ԻԼԻԹՈՒԷՐ, ԱՂԾ
 ԻԻՂԻԹՈՒԷՐ
 ԻԻՐԻՊԻԴԷՍ 917

L

ԼԱԲԱՆ 77
 ԼԱԻՈԴԻԿԵՑԻ
 1. տե՛ս ԱՊՈՂԻՆԱՐԷՍ ԼԱԻՈԴԻԿԵՑԻ
 2. տե՛ս ԱՊՈՂՈՆ ԼԱԻՈԴԻԿԵՑԻ
 ԼԱԻՐԵՆՏԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ 1165
 ԼԵԻՈՆ
 1. Առաջին 466
 2. *ԽԱԶԻԿԵԱՆ 977-978, 1001, 1029, 1057
 3. Հոռոմի եպիսկոպոսապետ 6-7, 9, 12-14, 18,
 42 127, 133-134, 136, 138, 143, 145, 147-148,
 232, 301, 308, 310, 321, 325, 331, 338, 342,
 420, 540, 548, 551, 556-557
 3. 1130. տե՛ս ՂԵԻՈՆ
 ԼԻԲԷԱՑԻ. տե՛ս ՍԱԲԵԼԻՈՍ ԼԻԲԷԱՑԻ
 ԼԻԹՈՒԵՐ 890-891. տե՛ս ԻԼԻԹՈՒԵՐ
 ԼԻԿԵՅՈՆ 21. տե՛ս ԼԻԳԱԻՆԻՔ
 ԼԻԿԻԱՆԷՍ 464, 928, 946 (տե՛ս նաեւ ԼԻԿԻԱ-
 ՆՈՍ, ՂԻԿԻԱՆԷՍ)
 ԼԻԿԻԱՆՈՍ 548 (տե՛ս նաեւ ԼԻԿԻԱՆԷՍ)
 ԼԻԿՈՒՐԴՈՍ 549. տե՛ս ՂԻԿՈՒՐԴՈՍ
 ԼԻԻՍԻՆԻՈՍ 935
 ԼՈՒԿԻԱՆՈՍ 939. տե՛ս ԼՈՒԿԻՈՍ
 ԼՈՒԿԻՈՍ 939 (տե՛ս նաեւ ԼՈՒԿԻԱՆՈՍ,
 ԿՈՒԿԻԱՆՈՍ)

Խ

ԽԱԶՄԻՈԶԱՆ 511. տե՛ս ՌԱԶՄԻՈԶԱՆ
 ԽԱԼԱԹԵԱՆՑ 978, 899. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԽԱ-
 ԼԱԹԵԱՆՑ
 ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ. տե՛ս ՊՕՂՈՍ ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ
 ԽԱԶԵԱՆ ԱՌԱԽԵՂԵԱՆ 531
 *ԽԱԶԵՐԵԱՆ. տե՛ս ԼԵԻՈՆ ԽԱԶԵՐԵԱՆ
 ԽԱԶԻԿ 569
 *ԽԱԶԻԿԵԱՆ. տե՛ս ԼԵԻՈՆ ԽԱԶԻԿԵԱՆ
 ԽԱՐԽՈՒՈՒՆԻ. տե՛ս ՎԱՀԱՆ ԽԱՐԽՈՒ-
 ՈՒՆԻ

ԽՈՋՍՐՈՎ 1110. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ Բ. ՓԱՐՈՒԷԶ
 ԽՈՅ 933
 ԽՈՌԱԶԱՏ 812 (տե՛ս նաեւ ԽՈՌՈՒՍԱԶԱՏ, ԽՈՌՈՋԱՏ)
 ԽՈՌԵԱՄ 507, 510-512, 517, 519-521, 523-524 (տե՛ս նաեւ ԸՌԱԶՄԻՈՋԱՆ, ԽՈՌԵԵԱՄ, ԽՈՌԵՄ, ԽՈՌԷԱՄ, ԽՈՌԻԵԱՆ, ԽՈՌՐԵԱՄ, ԽՈՌԻԻԵԵԱՄ, ԾԱՀՎԱՐԱԶ, ԾԱՀՐ ՎԱՐԱԶ, ՌԱԶՄԻՈՋԱՆ)
 ԽՈՌԵԵԱՄ 511. տե՛ս ԽՈՌԵԱՄ
 ԽՈՌԵՄ 468-467, 507, 510, 517, 520 (տե՛ս նաեւ ԽՈՌԵԱՄ)
 ԽՈՌԵԱՆ 376. տե՛ս ԽՈՌԻԵԱՆ
 ԽՈՌԷԱՄ 524. տե՛ս ԽՈՌԵԱՄ
 ԽՈՌԻԱՆ 376. տե՛ս ԽՈՌԻԵԱՆ
 ԽՈՌԻԵԱՆ 376 (տե՛ս նաեւ ԽՈՌԵԱՆ, ԽՈՌԻԱՆ)
 ԽՈՌԻՍՈՌՈՒՆԻ 502. տե՛ս ԱՏԱՏ ԽՈՌԻՍՈՌՈՒՆԻ
 ԽՈՌՈՋԱՏ 812. տե՛ս ԽՈՌԱԶԱՏ
 ԽՈՌՈՒՍ ՈՐՄԻԶԳ 467, 524, 526 (տե՛ս նաեւ ՈՐՄԶԳ)
 ԽՈՌՈՒՍԱԶԱՏ 530 (տե՛ս նաեւ ԽՈՌԱԶԱՏ)
 ԽՈՌԻՐԵԱՄ 511. տե՛ս ԽՈՌԵԱՄ
 ԽՈՍՐՈՎ
 1. Ա. ԱՆՈՒԾԻՐՈՒԱՆ 467, 469-473, 475, 710, 932 (տե՛ս նաեւ ԱՆՈՒԾ ԸՌՈՒԱՆ, ԱՆՈՒԾԸՌՈՒԱՆ, ԱՆՈՒԾԸՌՎԱՆ)
 2. Ա. ՄԵԾ, ՔԱԶ 460-462, 475, 932, 998, 1001-1003, 1005
 3. ԱՆՁԵԻԱՑԻ 427
 4. Բ. ԿՈՏԱԿ 460, 463, 932, 1203
 5. Բ. ՓԱՐՈՒԷԶ 3, 20, 38, 357, 363, 376, 378-384, 386-388, 390, 393-395, 397, 451, 467, 469, 474-475, 477-482, 484-486, 488, 493-496, 501-505, 507-509, 512, 516-525, 536, 541-543, 575, 809, 932, 965-966, 973, 1053-1057, 1078, 1080, 1102, 1110-1111, 1118, 1122-1123, 1125 (տե՛ս նաեւ ԱՊՐՈՒԷԶ ԽՈՍՐՈՎ, ԽՈՋՍՐՈՎ, ՊԱՐԻԷԶ ԽՈՍՐՈՎ, ՋԱՄԲ ԽՈՍՐՈՎ)
 6. Գ. Հայոց արքայ 465
 7. Գ. Պարսից արքայ 467, 524
 8. Երէց 338

9. *ԹՈՐՈՍԵԱՆ 570
 10. ԾՈՒՄ (ԾԸՆՈՒՄ) 332, 33Z, 499-500, 523, 526, 533, 535, 541, 552 (տե՛ս նաեւ ՍՄԲԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ)
 11. ՊԱՐԻԷԶ 34Z. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ Բ. ՓԱՐՈՒԷԶ
 12. ՋԱԻԻՏԵԱՆ 501, 526 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԱԶՏԻՐՈՑ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ)
 13. ՍԵՆԻՏԱՄ 506
 14. Վառնուանաց տէր 494-495
 15. տե՛ս ՄԻՀՐԱՆ ԽՈՍՐՈՎ, ՅԵԶՈՒՏ ԽՈՍՐՈՎ, ՏԱՄ ԽՈՍՐՈՎ
 ԽՈՍՐՈՎԱՆՈԾ 825. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎԱՆՈՒԾ ԽՈՍՐՈՎԱՆՈՒԾ 825 (տե՛ս նաեւ ԽՈՍՐՈՎԱՆՈԾ)
 ԽՈՍՐՈՎԻԳՈՒՍՏՈՒՀԻ 1004. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎՈՒՀԻ
 ԽՈՍՐՈՎՇՆՈՒՄ 332 (տե՛ս նաեւ ՍՄԲԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ)
 ԽՈՍՐՈՎՈՒՀԻ 1003-1004 (տե՛ս նաեւ ԽՈՍՐՈՎԻԳՈՒՍՏՈՒՀԻ)
 ԽՈՐԱԿԱՆ 474
 ԽՈՐԵՆԱՑԻ 1164. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ
 ԽՈՐԻՍՈՌՈՒՆԻ. տե՛ս ԱՏԱՏ ԽՈՐԻՍՈՌՈՒՆԻ, ԹԷՆԳՈՍ ԽՈՐԻՍՈՌՈՒՆԻ, ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԻՍՈՌՈՒՆԻ
 ԽՈՒԻԻԵԵԱՄ 512. տե՛ս ԽՈՌԵԱՄ
 ԽՈՒՐՍԱՆ. տե՛ս ԻԳԻԹ ԽՈՒՐՍԱՆ
 ԽՈՒՈՒՓԱՆՈՍ ՍԱՄՈՍԱՑԻ 951. տե՛ս ՀՌՈՒՓԱՆՈՍ

Ծ

ԾԻԾԱՌՆԻԿ 1119-1120 (տե՛ս նաեւ ԾԻԾԵՌՆԻԿ, ԾԻԾԸՌՆԷ, ԾԻԾՌՆԻԿ)
 ԾԻԾԵՌՆԻԿ 1119. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԻԿ
 ԾԻԾՌՆԻԿ 1119. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԻԿ
 ԾԻՀՆԱ 42
 *ԾՈՎԱԿԱՆ. տե՛ս ՆՈՐԱՅՐ ՊՈՂԱՐԵԱՆ

Կ

ԿԱԳԵՄ 906
 ԿԱԳՄՈՍ 454-455
 ԿԱԵՆ 874. տե՛ս ԿԱՀԵՂ

ԿԱՀԱԹ 439, 913	1007, 1018-1022, 1024, 1029-1030, 1037,
ԿԱՀԵՂ 856, 874 (տե՛ս նաև ԳԱՀԵՂ, ԿԱԵՆ, ԿԱՀԵՆ, ԿԱՅԵԱՆ, ԿԱՅԷՆ)	1042, 1047-1051, 1053, 1060-1063, 1065, 1074, 1078-1079, 1085-1086, 1088, 1096, 1099, 1107, 1111, 1113-1114, 1122, 1125- 1126, 1275-1276 (տե՛ս նաև ԿԱՐԱՊԷՏ)
ԿԱՀԵՆ 874. տե՛ս ԿԱՀԵՂ	
ԿԱՀԻԻՍՏՈՍ 912	ԿԱՐԱՊԷՏ 584. տե՛ս ԿԱՐԱՊԵՏ
ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ. տե՛ս ԱՆԱՆՈՒՆ ԿԱ- ՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ, ՄՈՎՍԷՍ ԴԱՍԽՈՒ- ՐԱՆՑԻ-ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ	*ԿԱՐԷՆ ԻԻԶԲԱԾԵԱՆ 451
ԿԱՂԱՐԲՈՍ 951	ԿԱՐԻԱՆՈՍ 462
ԿԱՂՆԻԿՈՍ 472	ԿԱՐԻՆՈՍ 462, 928, 945
ԿԱՄԲԻԾՈՅ 332 (տե՛ս նաև ԿԱՄՅԻԾՈՎ)	ԿԱՐՄԻՐՆ ՎԱՐԴԱՆ 468. տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ
ԿԱՄԲԻՍԻՈՍ 920. տե՛ս ԿԱՄԲԻՍԷՍ	ԿԱՐՈՍ 462, 945, 928 (տե՛ս նաև ԿԱՐԻՈՍ)
ԿԱՄԲԻՍԷՍ 920, 934 (տե՛ս նաև ԿԱՄԲԻ- ՍԻՈՍ)	ԿԱՐՊՈԿՐԱՏ 951 (տե՛ս նաև ԿԱՐՊՈԿՐԱՏ, ԿԱՐՊԿՐԱՏԻԱՆՈՍ)
ԿԱՄՅԻԾՈՎ 543 (տե՛ս նաև ԿԱՄԲԻԾՈՅ)	ԿԱՐՊԿՐԱՏԻԱՆՈՍ 951. տե՛ս ԿԱՐՊՈԿՐԱՏ ԿԱՐԻՈՍ 928. տե՛ս ԿԱՐՈՍ
ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ. տե՛ս ԶՈՒՐԱԿ ԿԱՄՍԱՐԱ- ԿԱՆ, ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ, ՆԵՐՍԵՀ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՄԱ- ՄԻԿՈՆԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ	ԿԱԽԱԴ 467. տե՛ս ԿԱԽԱՏ Բ ԿԱԽԱՏ
ԿԱՅԵԱՆ 865. տե՛ս ԿԱՀԵՂ	1. Ա. 6, 18, 466-467, 469-470, 475, 543, 932 2. Բ. 363, 371, 386, 393-396, 410, 467-469, 521- 524, 540, 932 (տե՛ս նաև ԿԱԽԱԴ)
ԿԱՅԵՆ 150, 246, 475, 489, 496, 513, 856, 861, 874 (տե՛ս նաև ԳԱՀԵՂ, ԿԱՀԵՂ, ԿԱՅԷՆ, ԿԱՅԻՆ)	ԿԵԴԱՐ 529
ԿԱՅԷՆ 475, 874. տե՛ս ԿԱՅԵՆ	ԿԵՂԵՍՏԻԱՆՈՍ 953
ԿԱՅԻԱՓԱ 440-441	ԿԵՍԱՐԱՑԻ. տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ, ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՈՅ ԿԵՍԱՐԱՑԻ, ԵԻՍԵԲԻՈՍ ԿԵՍԱՐԱՑԻ
ԿԱՅԻՆ 246, 489, 496. տե՛ս ԿԱՅԵՆ	ԿԵՐԻՆԹՈՍ 669, 938
ԿԱՅԻՆԱՆ 903, 905	ԿԵՐՂԻԻ 322. տե՛ս ԿԻԻՐԵՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴ- ՐԱՑԻ
ԿԱՊԱԿ 931	ԿԵՐՊԵՐՈՍ 934
ԿԱՊՈԿՐԱՏ 951. տե՛ս ԿԱՐՊՈԿՐԱՏ	ԿԵՓԱՍ 1181
ԿԱՊՈՂՆԻԳԷՍ 941	*ԿԻՄ ՂԱՀՐԱՄԱՆԵԱՆ 364, 372, 582, 797
ԿԱՌՆԱՄ 461	ԿԻՊՐԱՑԻ. տե՛ս ԵՊԻՓԱՆ ԿԻՊՐԱՑԻ
ԿԱՍԻԱՆՈՍ 938	ԿԻՊՐԻԱՆՈՍ 443
ԿԱՏԻՑ 488. տե՛ս ԿՈՏԻՏ ԱՄԱՏՈՒՆԻ ԿԱՐ 931	ԿԻՏԻՍ 906
ԿԱՐԱԿԱԼԼԱ 927. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ ԿԱ- ՐԱԿԱՂՈՍ	*ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆ. տե՛ս ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻԻԼ- ՊԷՆԿԵԱՆ
ԿԱՐԱԿԱՂՈՍ. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ ԿԱՐԱ- ԿԱՂՈՍ	ԿԻԻՐԵՂ
ԿԱՐԱՊԵՏ	1. ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 42, 47, 83, 87, 137- 138, 158, 167, 193, 198, 210, 222, 245, 279, 294-295, 299, 306, 322-323, 325, 330, 542, 547, 551, 952-954, 1191 (տե՛ս նաև ԿԵՐ- ՂԻԻ, ԿԻԻՐԻՂՂՈՍ, ԿԻԻՐՂԻՈՍ, ԿԻԻՐ- ՂՈՍ, ԿԻԻՐՈՍ)
1. *ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑ 417	
2. *ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ 45-46, 347, 1155, 1274	
3. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ 163, 279, 326, 584, 973, 984, 987, 992-993, 994-995, 1006-	

2. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻ 47, 63, 88, 235, 265, 312-314, 317-318, 585, 670-671, 948 (տե՛ս - անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ)
3. վաճառադր 1046, 1052 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ)
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 1052. տե՛ս ԿԻՒՐՂԻՈՍ վաճառադր
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 330 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ ԱՂԵՔԱՆԳՐԱՑԻ)
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 1, 3, 6, 8, 10-11, 18-19, 145, 335, 338-339 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ, ԿԻՒՐՂԻՈՍ, ԿԻՒՐՂԻՈՍ)
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 19. տե՛ս ԿԻՒՐՂԻՈՍ
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 3, 6, 8, 339. տե՛ս ԿԻՒՐՂԻՈՍ
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ
1. Աղեքսանդրի եպիսկոպոս 953 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ ԱՂԵՔԱՆԳՐԱՑԻ)
 2. Երուսաղեմի եպիսկոպոս 950 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻ)
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 322, 954 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ ԱՂԵՔԱՆԳՐԱՑԻ)
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ
1. Աղեքսանդրի եպիսկոպոս 967 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ ԱՂԵՔԱՆԳՐԱՑԻ)
 2. Պարսից թագաւոր 376, 919-920, 922-923, 925, 934
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 6, 8. տե՛ս ԿԻՒՐՂԻՈՍ
- ԿՂԱԽԻՒՆՆԵՐ 928. տե՛ս ԿՂԱԽԻՒՆՆԵՐ
- ԿՂԱԽԻՒՆՆԵՐ 926, 928, 937, 944 (տե՛ս անալիզի ԿՂԱԽԻՒՆՆԵՐ, ԿՂՕՂԻՈՍ)
- ԿՂԵՔԱՆԳՐԱՑԻ 420
- ԿՂԵՄԵՆՏՈՍ 545
- ԿՂԵՈՊԱՏՐ 935. տե՛ս ԿՂԵՈՊԱՏՐ
- ԿՂԵՈՎՊԱՏՐԱ 922 (տե՛ս անալիզի ԿՂԵՈՊԱՏՐ, ԿՂԵՈՊԱՏՐԱ)
- ԿՂԵՈՊԱՏՐ 685 (տե՛ս անալիզի ԿՂԵՈՎՊԱՏՐԱ)
- ԿՂԵՈՊԱՏՐԱ 922, 925, 935 (տե՛ս անալիզի ԿՂԵՈՊԱՏՐ, ԿՂԵՈՎՊԱՏՐԱ)
- ԿՂԵՈՎՊԱՏՐԱ 440 (տե՛ս անալիզի ԿՂԵՈՊԱՏՐԱ)
- ԿՂՕՂԻՈՍ 926, 937, 944. տե՛ս ԿՂԱԽԻՒՆՆԵՐ
- ԿՈՒՐԱՏՈՍ 679, 938
- ԿՈՋԵՌԻՆ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԿՈՋԵՌԻՆ
- ԿՈՋՄԱՍ 338
- ԿՈՂԱՐԲՈՍ 259, 951
- ԿՈՂԲԱՑԻ. տե՛ս ԵՋՆԻԿ ԿՈՂԲԱՑԻ
- ԿՈՄԻՏՈՍ 940. տե՛ս ԿՈՄՈՒՐՈՍ
- ԿՈՄԻՏԱՍ
1. ԱՂՑԵՑԻ 45-46, 312-322, 324-326, 345-346, 507, 512, 523, 1046, 1241 (տե՛ս անալիզի ՄԻՏԱՍ ԱՂՑԵՑԻ)
 2. Մամիկոնեից եպիսկոպոս 332 (տե՛ս անալիզի ԿՈՄԻՏԱՍ եպիսկոպոս)
 3. վաճառադր 1046 (տե՛ս անալիզի ԿՈՄԻՏՈՍ, ԿՈՄԻՏՈՍ)
- ԿՈՄՈՒՐՈՍ 927, 940 (տե՛ս անալիզի ԿՈՄԻՏՈՍ)
- ԿՈՆԱԿ 461
- ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆՈՍ 817. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴ Բ
- ԿՈՆՆԱԿ
1. Հայոց թագաւոր 931
 2. սպարապետ 462
- ԿՈՆՍՏԱ 464. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴ Ա
- ԿՈՆՍՏԱՆԴ
1. Ա. 929, 947 (տե՛ս անալիզի ԿՈՆՍՏԱ, ԿՈՆՍՏԱՆԴԷՍ, ԿՈՆՍՏԱՆՏԱՍ, ԿՈՆՍՏԱՍ, ԿՈՆՍՏԱՆՏԱՍ)
 2. Բ. 468, 534-536, 553-554, 901 (տե՛ս անալիզի ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆՈՍ, ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ, ԿՈՆՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ, ԿՈՆՍՏԱՆՏԱՍ, ԿՈՆՍՏԱՆՏԻԱՆՈՍ, ԿՈՆՍՏԱՆՏԻԱՍ, ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆ, ԿՈՆՍՏԱՍ, ԿՈՆՍՏՈՍ)
 3. 266, 464. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ Ա
 4. 464. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ Բ
 5. 558. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ Գ
- ԿՈՆՍՏԱՆԴԵՍ 468. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴ Բ
- ԿՈՆՍՏԱՆԴԷՍ
1. 947. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴ Ա
 2. 464, 548. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ Ա
 3. 463. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ Բ
- ԿՈՆՍՏԱՆԴԻԱՆ 967. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ Գ
- ԿՈՆՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ
1. Ա. ՄԵԾ 322, 326, 463-464, 471, 541-542, 546, 548, 550, 560, 669-671, 680, 837, 889, 901, 928-929, 946-948, 1006, 1030 (տե՛ս - անալիզի ԿՈՆՍՏԱՆԴ, ԿՈՆՍՏԱՆԴԷՍ, ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՈՍ)
 2. 463-464, 851. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ Բ
 3. 931. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴ Բ
 4. 931. տե՛ս ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ Գ

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ

- 1. 464. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ
- 2. 466. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ

- 1. Ա. ՄԵԾ 671, 1277. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ Ա ՄԵԾ
- 2. Բ. 463, 670-671, 680 (տե՛ս նաև ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ, ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ, ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ, ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ, ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ, ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ)
- 3. Գ. 466, 468, 509, 511, 517, 519, 527, 531, 533-534, 931 (տե՛ս նաև ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ, ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ, ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ)
- 4. 468, 536-537, 539-540, 551, 553-556, 558, 563, 817, 832, 967-968. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Բ
- 5. Դ. ՊՈԳՈՆԱՏՈՍ 558-559, 901, 968-969

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ ԿՐՏԱՆԵՐ 929

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ

- 1. 463. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ Ա
- 2. 548, 948. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Բ

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ 468. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Բ

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ 518, 670-671, 929. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Բ

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ 928

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ 929. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Ա

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ

- 1. 571, 817. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Բ
- 2. 947. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Բ

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ 817. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Բ

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ ՊՈԳՈՆԱՏՈՍ. տե՛ս ՅՈՎՎԱՆ ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ ՊՈԳՈՆԱՏՈՍ

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ 929. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Բ

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ

- 1. որդի Կոստանդինոս Մեծի 464
- 2. 947. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Ա
- 3. 468, 533-534, 553. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Բ

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ 464

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ 947

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ 929, 947. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Ա ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ

- 1. որդի Կոստանդինոս Մեծի 947
- 2. 468. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ Բ

ԿՈՍՏԱՆՆԱՆԻ ԿՆՆԱՆԻՍ 488, 494-495 (տե՛ս նաև ԿԱՏՈՅ)

ԿՈՐՏՈՂԻՍ 935

ԿՈՒԱՌ 1025

ԿՈՒԶ. տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՍ ԿՈՒԶ

ԿՈՒՄԻԴԱՍ 1046. տե՛ս ԿՈՄԻՏԱՍ

ԿՈՒՄԻՏԱՍ 12, 514, 516, 523, 541, 1046. տե՛ս - ԿՈՄԻՏԱՍ ԱՂՅԵՑԻ

ԿՈՒՄԻՏԱՍ 331. տե՛ս ԿՈՒՄԻՏԱՍ ԿՈՒՄԻՏԱՍ

ԿՈՒՄԻՏԱՍ 331 (տե՛ս նաև ԿՈՒՄԻՏԱՍ ԿՈՒՄԻՏԱՍ)

ԿՈՒՆԻ. տե՛ս ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԻ

ԿՐԱԽԵՆԱՄՈՎՆ 770

ԿՐԱԽԵՆԻԿԷՍ 984, 998, 1026, 1031, 1045, 1064 (տե՛ս նաև ԿՐՕՆԻԿԷՍ, ԿՐՈՎՆԻԿԷՍ)

ԿՐՈՆՈՍ 914

ԿՐՈՎՆԻԿԷՍ 984. տե՛ս ԿՐԱԽԵՆԻԿԷՍ

ԿՐՕՆԻԿԷՍ 1031. տե՛ս ԿՐԱԽԵՆԻԿԷՍ

Յ

ՀԱԲԵՂԷ 951. տե՛ս ՀԱԲԷՂԷ

ՀԱԲԷՂԷ

- 1. երեց 951 (տե՛ս նաև ՀԱԲԵՂԷ)

- 2. սուրբգրային 53

ՀԱԲԻԲ 562

ՀԱԳԱՐԱՅ 552

ՀԱԳԱՐ 552

ՀԱՄԱԶԱՍՊ

- 1. սննդաման 1227
- 2. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 1278,
- 3. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 489, 558, 560, 562-563, 564, 820

ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆ 1227

ՀԱՄԱԿԱՐԷՆ 1109

ՀԱՄԱՄ 1122-1123,

*ՀԱՄԱՐՁՈՒՄ ՔԵՆԻԵՐԵԱՆ 347

ՀԱՅԿ 451, 453-456, 901, 905, 931

ՀԱՅԿԱԿ 931

ՀԱՅԿԱԿ ՄԻԻՍ 931

ՀԱՅՐԱԿՂԻ 819 (տե՛ս նաև ՀԵՐԱԿԼ, ՀԵՐԱԿՂ)

ՀԱՐԱՄ 931

ՀԱՐՄԱՅ 454, 456

ՀԱՐՈՒՀԵԱ 916. տե՛ս ՍԱՐՈՒՀԷ

ՀԱՐՔԱՅԻ. տե՛ս ԴԱԻԻԹ ՀԱՐՔԱՅԻ

- ՀԱՅՈՒՆԻ. տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՅՈՒՆԻ
 ՀԱԽԱՆԱԿ 931
 ՀԵԼՈՒՄԱ 916. տե՛ս ՀԵՂՈՒՄ
 ՀԵՂԻ 77, 440, 915
 ՀԵՂԻԱՆՈՍ 944
 ՀԵՂԻՆԷ 867
 ՀԵՂՈՒՄ 916 (տե՛ս նաև ՀԵԼՈՒՄԱ)
 ՀԵՆՐԻԿ ՍԻԱԶԵԱՆ 347, 364, 373, 582, 797
 ՀԵՐԱԿԼԷՍ 734 (տե՛ս նաև ՀԵՐԱԿՂԷՍ)
 ՀԵՐԱԿԼ-ԻՈՍ
 1. կայսր 363, 371, 376, 379, 381, 386, 391, 393, 417, 419, 452, 469, 503, 509, 521, 523, 525, 527, 575, 581, 583, 821, 931, 973, 1101, 1118, 1122-1123, 1125, 1283 (տե՛ս նաև ԵՐԱԿՂՈՍ, ՀԵՐԱԿԼՈՍ, ՓՂԱԽՈՍ ՀԵՐԱԿՂ)
 2. 533. որդի Երակյոս կայսեր
 3. 819. տե՛ս ՀԱՅՐԱԿՂ
 ՀԵՐԱԿԼՈՍ 509-510. տե՛ս ԵՐԱԿՂՈՍ, ՀԵՐԱԿԼ-ԻՈՍ
 ՀԵՐԱԿՂԷՍ 757 (տե՛ս նաև ՀԵՐԱԿԼԷՍ)
 ՀԵՐԱԿՂ-ԻՈՍ
 1. եպիսկոպոս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ 942
 2. կայսր 376, 379, 381, 386, 391, 393, 469, 488-489, 503, 509-511, 517, 575, 583, 819, 821, 908, 932, 934, 966-967, 1101, 1118, 1122-1123, 1125. տե՛ս ՓՂԱԽՈՍ ՀԵՐԱԿՂ (տե՛ս նաև ՀԵՐԱԿԼ-ԻՈՍ, ՀԱՅՐԱԿՂ)
 ՀԵՐԱՅ 757 (տե՛ս նաև ՀԵՐԷ)
 ՀԵՐԱՊՈԼՍԵՑԻ 1271, 1273. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ ՀԵՐԱՊՈԼՍԵՑԻ
 ՀԵՐԷ 734 (տե՛ս նաև ՀԵՐԱՅ)
 ՀԵՐՄԱՊԱԻՂԻՍ 941
 ՀԵՐՈՂԷՍ 923-924, 937. տե՛ս ՀԵՐՈՎՂԷՍ
 ՀԵՐՈՂՈՏՈՍ 917
 ՀԵՐՈՆԻՄՈՍ 440
 ՀԵՐՈՎՂԷՍ 119, 278-279, 305, 318, 331, 861, 923-924, 935-937,
 ՀԵՐՈՎՂԻԱՆՈՍ 1169
 ՀԵԻՍԻՔԷՍ 945
 ՀԵՓԹԱՂԻՆԷ 1004 (տե՛ս նաև ԵՓԹԱՂԻՆԷ)
 ՀԻԲԱ 42
 ՀԻԴՐԵԱՅ 933
 ՀԻՄԷՆՈՍ 944
 ՀԻՊԵՌ ԲՈՒՌԻՆԱԽՍ 776
 ՀԻՊԷՐԻՊՈՍ ԲՈՍՊՈՐԱՅԻ 942
 ՀԻՊՈԿՐԱՏԷՍ 784
 ՀԻՊՈՂԻՏՈՍ 899, 902, 942 (տե՛ս նաև ՀԻՊՊՈՂԻՏՈՍ, ՀԻՊՈՂԻՏԵԱՅ)
 ՀԻՊՈՂԻՏՈՍ 906. տե՛ս ՀԻՊՈՂԻՏՈՍ
 ՀԻՊՈՂԻՏԵԱՅ 52. տե՛ս ՀԻՊՈՂԻՏՈՍ
 ՀԻԻՐԿԻԱՆՈՍ 922-923, 935
 ՀՄԱՆԱԿ 499. տե՛ս ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՊԱՀՈՒՆԻ
 ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՊԱՀՈՒՆԻ 499 (տե՛ս նաև ՀՄԱՆԱԿ)
 ՀՈՄԵՐՈՍ 932, 1173, 1176, 1179, 1182, 1185, 1203, 1207, 1222, 1228
 ՀՈՅ 931
 ՀՈՅԻՄԱՆ 474
 ՀՈՌԱ 1025. տե՛ս ՀՈՌԷՆ
 ՀՈՌԵՆ 1025, 1035 (տե՛ս նաև ՀՈՌԵԱՅ)
 ՀՈՌԵԱՅ 1025. տե՛ս ՀՈՌԷՆ
 ՀՈՎԻԻՔ 933
 ՀՈՎՈՒԻՆ 333
 ՀՈՒՔԵԼ 27, 813 (տե՛ս նաև ՌԱՔԵԼ)
 ՀՌԵԳԱՄԱՅ 907
 ՀՌԻՓՍԻՄԷ 45, 516, 805, 1276
 ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՔ 945, 1046 (տե՛ս նաև ՀՌՈՓՍԻՄԵԱՆՔ)
 ՀՌՈԳ 617-618
 ՀՌՈՄԵԼԱՅ 381, 411. տե՛ս ՀՌՈՎՄԱՅԵՂԵԱՅ
 ՀՌՈՄԷՂԱ 411
 ՀՌՈՎՄԱՅԵՂԵԱՅ 381, 411 (տե՛ս նաև ՀՌՈՄԵԼԱՅ)
 ՀՌՈՒԹ 167, 438-439, 790,
 ՀՌՈՓԱՆՈՍ 951 (տե՛ս նաև ԽՌՈՒՓԱՆՈՍ)
 ՀՌՈՓՍԻՄԵԱՆՔ 945, 1046. տե՛ս ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՔ
 ՀՐԱՀԱՏ 621
 ՀՐԱՆԴ 931
 *ՀՐԱԶ ԲԱՐԹԻԿԵԱՆ 590, 900, 902
 ՀՐԱԶԵԱՅ
 1. Հայկեան 931,
 2. որդի Սակդեմի 1004

ՀՐԱՏՐԻՆ ԴԱՏԱՆ 474. տե՛ս նաեւ ՀՐԱՏ-
ՐԻՆ ՏԱՏԱՆ
ՀՐԱՏՐԻՆ ՏԱՏԱՆ 474. տե՛ս նաեւ ՀՐԱՏ-
ՐԻՆ ԴԱՏԱՆ
ՀՕՐԱ 931

Ձ

ՋԱՄԱՍՊ 466 (տե՛ս նաեւ ՋԱՄԱՍԱ, ՋԱ-
ՄԱՍՊ)
ՋՈՐՈՓՈՐԵՑԻ. տե՛ս ՍԱՀԱԿ ՋՈՐՈՓՈՐԵՑԻ

Ղ

ՂԱԲԱԻՄ 907
ՂԱԲԱՆ 77
ՂԱԳՈՍ. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՍ ՂԱԳՈՍ
ՂԱԶԱՐ
1. գրիչ 1130
2. սուրբգրայիմ 160, 232, 234-235, 241, 244,
246-247, 302. տե՛ս ՂԱԶԱՐՈՍ
3. վրաց եպիսկոպոս 13
4. 853-854, 862-863, 868, 890-892, 894. տե՛ս
ԵՂԻԱԶԱՐ կաթողիկոս
5. 996. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐ ՆԻԻՍՏՐԱՑԻ
ՂԱԶԱՐՈՍ 234, 236, 244-245, 296, 299, 303,
1289, 1292 (տե՛ս նաեւ ՂԱԶԱՐ)
ՂԱԿԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻ. տե՛ս ՂԻԿՈՒՐԳՈՍ
ՂԱԿԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻ
*ՂԱՀՐԱՄԱՆԵԱՆ. տե՛ս ԿԻՄ ՂԱՀՐԱՄԱ-
ՆԵԱՆ
ՂԱՄԵՔ 875, 904 (տե՛ս նաեւ ՂԱՄԷՔ)
ՂԱՄԷՔ 875. տե՛ս ՂԱՄԵՔ
ՂԵԻՈՎՆ 958
ՂԵԴԱ 914. տե՛ս ՂԷԴԱ
ՂԵԻԻ 203-204, 439-441, 913, 916, 1263

ՂԵԻՈՆ
1. հայրապետ 954-957, 968-969 (տե՛ս նաեւ
ԼԵԻՈՆ, ՂԵԻՈՎՆ)
2. ՄԵԾ 930, 958-960, 1204 (տե՛ս նաեւ ՂԵ-
ԻՈՎՆ ՄԵԾ)
ՂԵԻՈՆԴ
1. *ԱԼԻԾԱՆ 591, 1273-1274
2. Կեսարու հայրապետ 546, 959, 981, 1007
3. 958. տե՛ս ՂԵԻՈՆ ՄԵԾ
4. 981. տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԷՍ

ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՔ 930
ՂԵԻՈՆԴԷՍ
1. հայր Որոզիմէսի 679, 941 (տե՛ս նաեւ ՂԵ-
ԻՈՆՏԷՍ)
2. հայրապետ 981, 1006-1008 (տե՛ս նաեւ ՂԵ-
ԻՈՆԴ, ՂԵԻՈՆԴԷՍ)
ՂԵԻՈՆՏԷՍ 679, 941. տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԷՍ Որո-
զիմէսի հայր
ՂԵԻՈՆԴԻԷՍ 981. տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԷՍ հայրա-
պետ
ՂԵԻՈՎՆ 954
ՂԵՂՈՎՆ
1. ՄԵԾ 930, 958-959. տե՛ս ՂԵԻՈՆ ՄԵԾ
2. ՓՈՔՐ 930
ՂԻԿԻԱՆԷՍ 928. տե՛ս ԼԻԿԻԱՆԷՍ
ՂԻԿՈՒՐԳՈՍ ՂԱԿԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻ 549, 914
ՂԻՄԻՆԴՈՍ 1041 (տե՛ս նաեւ ԸՂԻՄԻՆ-
ԴՈՍ)
ՂԻՆՈՍ 937
ՂՈՎՏ 37, 284, 552
ՂՈՒԴ 908
ՂՈՒԴԻԻՄ 907
ՂՈՒԹԱՐԻՍ 309
ՂՈՒԿԱՍ
1. աւետարանիչ 29, 92, 131, 172, 234, 257,
316-317, 438-439, 671, 685, 791, 993
2. գրիչ 1130, 1143
3. *ԻՆՃԻՃԵԱՆ 1273
ՂՈՒԿԵՆՍ 926. տե՛ս ՂՈՒԿԻՈՍ
ՂՈՒԿԻԱՆՈՍ 945
ՂՈՒԿԻՈՍ 926 (տե՛ս նաեւ ՂՈՒԿԵՆՍ)
ՂՈՒԿԻՓԵՐԷ 234
ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ 395, 397, 850

Ճ

ՃԵՄԲԱԿՈՒՐ 461. տե՛ս ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ
*ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ. տե՛ս ՍԱՀԱԿ ՃԵՄՃԵ-
ՄԵԱՆ
ՃԵՄՆԲԱԿ 461. տե՛ս ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ
ՃԵՄՆԲԱԿՈՒՐ 461. տե՛ս ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ
ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ 461, 799 (տե՛ս նաեւ ՃԵՄԲԱ-
ԿՈՒՐ ՃԵՄՆԲԱԿ, ՃԵՄՆԲԱԿՈՒՐ)
ՃԵՊԵՏՈՒԽ 502

Մ

ՄԱԳԳԱՂԵՆԱՑԻ. տե՛ս ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳ-
ԳԱՂԵՆԱՑԻ

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. տե՛ս ԳԷՈՐԳ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ,
ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ, ԹԷՈԴՈՐՈՍ
ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ, ՄԵՍՐՈՊ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ
ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ

ՄԱԳՆՈՍ 680, 948

ՄԱԳՐԵՍՏՈՍ 552. տե՛ս ԳԷՈՐԳ ՄԱԳԻՍ-
ՐՈՍ

ՄԱԳՐԻՍՏՈՍ 552-553. տե՛ս ԳԷՈՐԳ ՄԱ-
ԳԻՍՏՐՈՍ

*ՄԱԹԵԻՈՍԵԱՆ. տե՛ս ԱՐՏԱԾԷՍ ՄԱԹԵ-
ԻՈՍԵԱՆ

ՄԱԹԷՈՍ

- 1. ձեռագրի պատմությունի պապը 310
- 2. սուրբգրային 123, 317
- 3. 541. տե՛ս ՄԱՏԹԷՈՍ եպիսկոպոս

ՄԱԹՈՍ 311

ՄԱԹՈՒՍԱՂԱՅ

- 1. սենտրոպոլիտ 415, 417, 419, 581, 583, 1241
- 2. սուրբգրային 903-904

ՄԱԺԱՆ 915

ՄԱԺԴՈՑ 139. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՑ. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՄԱԼ-
ԽԱՍԵԱՆՑ

ՄԱԿԱԲԷՈՍ 922 (տե՛ս նաև ՄԱԿԱԲՈՍ)

ՄԱԿԱԲՈՍ 922. տե՛ս ՄԱԿԱԲԷՈՍ

ՄԱԿԱՐ

- 1. եպիսկոպոս 968
- 2. հայրապետ 669-670, 947, 962-963 (տե՛ս -
նաև ՄԱԿԱՐԻՈՍ)
- 3. վանահայր 1046

ՄԱԿԱՐԻՈՍ 670, 947. տե՛ս ՄԱԿԱՐ հայրա-
պետ

ՄԱԿԵԴՈՆ 42, 84, 308-309, 330, 419, 929, 949
(տե՛ս նաև ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՍ, ՄԱԿԵԴՈՎՆ)

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՍ 308. տե՛ս ՄԱԿԵԴՈՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱ-
ԿԵԴՈՆԱՑԻ

ՄԱԿԵԴՈՎՆԱՑԻ 799. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ
ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ

ՄԱԿԵԴՈՎՆ 949. տե՛ս ՄԱԿԵԴՈՆ

ՄԱԿԻՏՈՍ 945. տե՛ս ՏԱԿԻՏՈՍ

ՄԱԿՐԻԱՆՈՍ 927, 941 (տե՛ս նաև ՄԱՐԿԻԱ-
ՆՈՍ)

ՄԱՀԿԱՆԱԲԵՐԴ 900

ՄԱՀՄԱԴ 868. տե՛ս ՄԱՀՄԵՏ

ՄԱՀՄԱՏ 868. տե՛ս ՄԱՀՄԵՏ

ՄԱՀՄԵԴ 1123. տե՛ս ՄԱՀՄԵՏ

ՄԱՀՄԵՏ 527, 868, 1123 (տե՛ս նաև ՄԱՀ-
ՄԱԴ, ՄԱՀՄԱՏ, ՄԱՀՄԵԴ, ՄԱՀՄԷՏ)

ՄԱՀՄԷԴ ՈՍՏԻԿԱՆ 1283

ՄԱՀՄԷՏ 528. տե՛ս ՄԱՀՄԵՏ

ՄԱՂԱՂԱՅԵՂ 903. տե՛ս ՄԱՂԱՂԱՅԷԼ

ՄԱՂԱՂԱՅԷԼ 903-904 (տե՛ս նաև ՄԱՂԱ-
ՂԱՅԵՂ, ՄԱՂԱՂԻԷԼ)

ՄԱՂԱՔԻԱ

- 1. սուրբգրային 27, 919 (տե՛ս նաև ՄԱՂԱ-
ՔԻԱՍ)
- 2. *ՕՐՄԱՆԵԱՆ 338, 570, 1274

ՄԱՂԱՔԻԱՍ 919. տե՛ս ՄԱՂԱՔԻԱ սուրբգ-
րային

ՄԱՄԱԿ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 488, 494-495

ՄԱՄԲՐԵ 76. տե՛ս ՄԱՄԲՐԷ սուրբգրային
ՄԱՄԲՐԷ

- 1. սուրբգրային 76 (տե՛ս նաև ՄԱՄԲՐԵ)
- 2. վԵՐԾԱՆՈՂ 1142

ՄԱՄԷ. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՄԷ

ՄԱՄԷՈՐԴԻ 942. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱ-
ՄԷ

ՄԱՄԻԿ 461 (տե՛ս նաև ՄԱՄԻԿՈՆ)

ՄԱՄԻԿՈՆ 461. տե՛ս ՄԱՄԻԿ

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՅՆ 482. տե՛ս ՄՈՒԾԵՂ ՄԱ-
ՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ. տե՛ս ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄԱՄԻ-
ԿՈՆԵԱՆ, ՄԱՄԱԿ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ,
ՄՈՒԾԵՂ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՄԱ-
ՄԻԿՈՆԵԱՆ, ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈ-
ՆԵԱՆ, ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆՔ 332, 460, 470, 473, 541, 556,
558, 562-564, 973, 975, 1027, 1045, 1047,
1101, 1121, 1126, 1277

ՄԱՄԻԿՈՆԷԻՑ

- 1. ազգ 461
- 2. տոհմ 451, 831

- 3. ՏՈՒՆ 468, 985, 994, 1052, 1055, 1078, 1102, 1121, 1125 (տե՛ս նաեւ ՄԱՄԿՈՆԵԱՆ)
- ՄԱՄԿՈՆԵԱՆ 1055. տե՛ս ՄԱՄԻԿՈՆԷԻՑ ՏՈՒՆ
- ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ. տե՛ս ԹԷՈՒԴՈՐՈՍ ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ
- ՄԱՄՍՈՒԵՍՏԱՑԻՔ 952, 954
- ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ
- ՄԱՅՐԱԳՈՎԵՑԻ 355, 417. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ
- ՄԱՅՐԱԳՈՒՄԱՑԻ 355, 1241. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ
- ՄԱՅՐԱԳՈՒՄԵՑԻ 355. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ
- ՄԱՅՐԱՍԷՐ. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ ՄԱՅՐԱՍԷՐ
- ՄԱՆԱՂԱՅՔ 555
- ՄԱՆԱՅԺ 1203, 1277
- ՄԱՆԱՅՆ 1179
- ՄԱՆԱՆ 1227-1229
- *ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ. տե՛ս ՅԱԿՈՒ ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ
- ՄԱՆԱՆՈՅԾ 1179, 1227-1228 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԱՆՈՒԾ, ՄԱՆՈՅԾ)
- ՄԱՆԱՆՈՒԾ 1228. տե՛ս ՄԱՆԱՆՈՅԾ
- ՄԱՆԱՍԷ
 - 1. եպիսկոպոս 337, 342
 - 2. սուրբգրայիմ 914-915, 918, 922 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԱՍԻՍ)
- ՄԱՆԱՍԻՍ 922. տե՛ս ՄԱՆԱՍԷ սուրբգրայիմ
- ՄԱՆԳԼԵԱՑ 13. տե՛ս ՄԱՆԳՂԵԱՑ
- ՄԱՆԳՆՈՍ 948, 1123 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԿՆՈՍ)
- ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ
- ՄԱՆԴՂԵԱՑ 13. տե՛ս ՄԱՆԳՂԵԱՑ
- ՄԱՆԷԺ 1153
- ՄԱՆԻ 42, 143, 145, 233, 308, 309, 331
- ՄԱՆԻԹ 1227
- ՄԱՆԿՆՈՍ 1123. տե՛ս ՄԱՆԳՆՈՍ
- ՄԱՆՈՅԾ 1228. տե՛ս ՄԱՆԱՆՈՅԾ
- ՄԱՆՈՒԷ 915
- ՄԱՆՈՒԷԼ
 - 1. աճեք Սմբատայ ասպետի 552
 - 2. ԱՊԱՀՈՒՆԻ 499
 - 3. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 492
 - 4. մագիստրոս 553
 - 5. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 494
 - 6. 1229. տե՛ս ՄԱՆՈՒԷՂ
- ՄԱՆՈՒԷՂ 1227, 1229 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆՈՒԷԼ)
- ՄԱՇԴՈՑ 10, 139, 145, 1208. տե՛ս ՄԱՇՏՈՑ
- ՄԱՇԹՈՑ 800. տե՛ս ՄԱՇՏՈՑ
- ՄԱՇՏՈՑ 10, 45, 139, 145, 775, 800-802, 837, 849, 853, 855, 951 (տե՛ս նաեւ ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ, ՄԱՇԴՈՑ, ՄԱՇԹՈՑ, ՄԱՍՐՈՊ)
- ՄԱՍՓՈՒՐ 310
- ՄԱՍՐՈՊ 951. տե՛ս ՄԱՇՏՈՑ
- ՄԱՏԱԴԻՆՈՍ 949
- ՄԱՏԹԱՆԱՅ 440
- ՄԱՏԹԷՆՈՍ
 - 1. աւետարանիչ 47, 165, 257, 259, 274, 438-439, 685, 791, 1289
 - 2. եպիսկոպոս 21, 541
- ՄԱՐ ՄԱՌ 1125. տե՛ս ՄԱՐ ՄԱՌԱ
- ՄԱՐ ՄԱՌԱ 1125 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐ ՄԱՌ)
- ՄԱՐԱԲԱ ՄԾՈՒՐՆԱՑԻ 453 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԱԲԱՅ)
- ՄԱՐԱԲԱՅ 453. տե՛ս ՄԱՐԱԲԱ ՄԾՈՒՐՆԱՑԻ
- ՄԱՐԳԱՐ 1130, 1192
- ՄԱՐԴՊԵՏԱԿԱՆ. տե՛ս ԹԷՈՒԴՈՐՈՍ ՄԱՐԴՊԵՏԱԿԱՆ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՐԴՊԵՏԱԿԱՆ
- ՄԱՐԹԱ 236, 248, 437, 440, 444, 686
- ՄԱՐԻԱՄ
 - 1. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ 12, 18, 26, 32, 34, 42, 49, 86, 88-90, 92-95, 97-99, 105-107, 110-115, 120-123, 126-127, 129-130, 133, 135, 137-140, 161, 166-168, 173-174, 194-196, 210-211, 221-223, 236, 260, 290, 309-310, 318, 321, 323-324, 329-330, 349, 351, 420, 429, 437, 439-440, 445, 544, 547, 551, 686, 952-953,

- 962, 966, 1048, 1052, 1079, 1152, 1239, 1241, 1258, 1264-1268
2. կիճ Գրիգոր Լուսաւորչի 1005
3. ԿՂԷՈՎՊԱՅ 440
4. ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՅԻ 685
- ՄԱՐԻՆ 954
- ՄԱՐԿԵՂԱՍ 997. տե՛ս ՄԱՐԿԵՂԷԱՍ
- ՄԱՐԿԵՂԷԱՍ 997. տե՛ս ՄԱՐԿԵՂԷԱՍ
- ՄԱՐԿԵՂԷԱՍ 996-997 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԿԵՂԱՍ, ՄԱՐԿԵՂԵԱՍ, ՄԱՐԿԵՂԻՍ)
- ՄԱՐԿԵՂԻՍ 996. տե՛ս ՄԱՐԿԻՒՂԱՍ
- ՄԱՐԿԵՂՈՍ 331
- ՄԱՐԿԷՈՆ 308. տե՛ս ՄԱՐԿԻՈՆ
- ՄԱՐԿԻԱՆՈՍ
1. կալսր 18, 321, 326, 466, 541-542, 548, 930, 955, 958-959, 964
 2. 927, 941. տե՛ս ՄԱԿՐԻԱՆՈՍ
 3. 926. տե՛ս ՄԱՐԿՈՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
 4. 548. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ
- ՄԱՐԿԻՆՈՍ 967. տե՛ս ՄԱՐՏԻՆՈՍ
- ՄԱՐԿԻՈՆ 42, 123, 143, 145, 233, 257, 308-309, 331, 938, 940-941, 951, 1245 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԿԻՍ, ՄԱՐԿԻՈՎՆ)
- ՄԱՐԿԻՍ 309. տե՛ս ՄԱՐԿԻՈՆ
- ՄԱՐԿԻՈՎՆ 938, 940-941. տե՛ս ՄԱՐԿԻՈՆ
- ՄԱՐԿԻՒՂԱՍ 996. տե՛ս ՄԱՐԿԵՂԷԱՍ
- ՄԱՐԿՈՍ
1. ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ 926, 939 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԿԻԱՆՈՍ 3., ՄԱՐԿՈՒՍ ԱԻՐԵԼԻՈՒՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՒՍ)
 2. աւետարանիչ 257, 317, 391, 936, 1118, 1204
 3. ոմն 960
 4. վաճառաւոր 1046. տե՛ս ՄԱԿԱՐ
- ՄԱՐԿՈՒԱՐՏ. տե՛ս ՅՈՋԵՖ ՄԱՐԿՈՒԱՐՏ
- ՄԱՐԿՈՒՍ ԱԻՐԵԼԻՈՒՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՒՍ 926. տե՛ս ՄԱՐԿՈՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
- ՄԱՐՈՒԹԷ 310
- ՄԱՐՍԵԱԿ 457
- ՄԱՐՏԻՍՈՍ 968. տե՛ս ՄԱՐՏԻՆՈՍ
- ՄԱՐՏԻՆԷ ԱԻԳՈՍՏԵԱՅ 533-534 (տե՛ս - նաեւ ՄԱԻՐԻՆԵԱՅ)
- ՄԱՐՏԻՆՈՍ 967-968 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԿԻՆՈՍ, ՄԱՐՏԻՍՈՍ)
- ՄԱԻԻԱՍ 538-539, 556, 558-559, 564
- ՄԱԻՐԻԱՆՈՍ 563 (տե՛ս նաեւ ՄՈՒՐԻԱՆՈՍ)
- ՄԱԻՐԻԿ 337, 467, 469, 474, 478, 482, 486-487, 490-491, 503-504, 507-510, 517, 525, 594, 597, 931, 965-966, 1053-1055, 1057 (տե՛ս նաեւ ՄՈՒՐԻԿ, ՄՕՐԻԿ)
- ՄԱԻՐԻՆԵԱՅ 533. տե՛ս ՄԱՐՏԻՆԷ ԱԻԳՈՍՏԵԱՅ
- ՄԱՔԱՍՆ 1177. տե՛ս ՄԱՔԱԻՈՆ
- ՄԱՔԱԻՈՆ 1177 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔԱՍՆ, ՄԱՔԱԻ, ՄԱՔՍՈՆ)
- ՄԱՔԱԻ 1177. տե՛ս ՄԱՔԱԻՈՆ
- ՄԱՔՄԻՍՈՍ 967. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՈՍ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅ
- ՄԱՔՈՎՏՐԻ 444
- ՄԱՔՍԵՆՏԻԱՆՈՍ 928
- ՄԱՔՍԻԱՆՈՍ
1. 942. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ Ա
 2. 993. տե՛ս ՍԻՄԱՔՈՍ
- ՄԱՔՍԻՄԷԱՆՈՍ 946. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ Բ
- ՄԱՔՍԻՄԷՈՍ 956 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ)
- ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ
1. Ա. 927, 942
 3. Բ. 463, 548, 928, 946 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔՍԻՄԷԱՆՈՍ)
 2. հայրապետ 953, 955. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԷՈՍ, ՄԱՔՍԻՄԻՈՍ
 4. 463. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆՏՈՍ
- ՄԱՔՍԻՄԻՂԱ 920
- ՄԱՔՍԻՄԻՆ 946 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔՍԻՍՈՍ)
- ՄԱՔՍԻՄԻՆՏԷՍ 946. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆՏՈՍ
- ՄԱՔՍԻՄԻՆՏՈՍ 463, 548 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔՍԻՄԻՆՏԷՍ, ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ, ՄԱՔՍԻՄՈՍ, ՄԱՔՍԻՆՏԷՍ)
- ՄԱՔՍԻՄԻՈՍ
1. հայրապետ 119, 953, 955-956 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ, ՄԱՔՍԻՄԻՍ, ՄԱՔՍԻՄԻՈՍ)
 2. փիլիսոփայ 967. տե՛ս ՄԱՔՍԻՍՈՍ
- ՄԱՔՍԻՄԻՍ 944. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՈՍ

ՄԱՔՍԻՄՈՍ

- 1. հայրապետ 955. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄՈՍ
- 2. փիլիսոփայ 967-968 (տե՛ս նաև ՄԱՔՍԻՄՈՍ, ՄԱՔՍԻՆՈՍ)
- 3. 946. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆ
- 4. 928. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆՏՈՍ

ՄԱՔՍԻՆՈՍ 968. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄՈՍ

ՄԱՔՍԻՆՏԷՍ 946. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆՏՈՍ

ՄԱՔՍՈՆ 1177. տե՛ս ՄԱՔԱԻՈՆ

ՄԵԴՈՒԼԱՑԻ 87

ՄԵԺԵԺ 525. տե՛ս ՄԺԵԺ ԳՆՈՒՆԻ

ՄԵԼԻՍԱԻԷ 552

ՄԵԼՔԻՍԵՂԵԿ 229, 331

ՄԵԾԿՈՂՄԱՆՔ 346. տե՛ս ՄԵԾ ԿՈՂՄԱՆՔ

ՄԵՂԻԱՆՈՍ 928

ՄԵՂԻՏՈՍ 917, 938, 950 (տե՛ս նաև ՄԵՂԻՏԷՍ)

ՄԵՂՈՂԷՍ 940

ՄԵՂՏԵՍ 1025. տե՛ս ՄԵՂՏԷՍ

ՄԵՂՏԻՍ 1025. տե՛ս ՄԵՂՏԷՍ

ՄԵՂՔԻ 440

ՄԵՆԱՆԴՐԷ 993. տե՛ս ՄԵՆԱՆԴՐՈՍ

ՄԵՆԱՆԴՐՈՍ 938, 993 (տե՛ս նաև ՄԵՆԱՆԴՐԷ)

ՄԵՍԱԿԷՍ 1016 (տե՛ս նաև ՄԵՍՏԱԿԷՍ, ՄԵՏԱԿԷՍ)

ՄԵՍՏԱԿԷՍ 1016. տե՛ս ՄԵՍԱԿԷՍ

ՄԵՍՏՐԱՑԻՄ 907 (տե՛ս նաև ՄԵՍՏՐԵՄ)

ՄԵՍՏՐԵՄ 907. տե՛ս ՄԵՍՏՐԱՑԻՄ

ՄԵՍՐՈՒ 138, 803, 951. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԵՍՐՈՊ

- 1. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ (Մազիստրոս) 4, 323, 900
- 2. 799-800, 803. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԵՍՐՈՎԲ 799, 951. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԵՍՐՈՎՊ 795, 799. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԵՍՐՕՊ 799, 803. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԵՏԱԿԷՍ 1016. տե՛ս ՄԵՍԱԿԷՍ

ՄԵՐՐԻ. տե՛ս ԱՐԻՍՏԻՂԷՍ ՄԵՐՐԻ

ՄԵՐՀԵԻԱՆԴԱԿ. տե՛ս ՎԱՀՐԱՄ ՄԵՐՀԵԻԱՆԴԱԿ

ՄԷՄՆՈՍ 953

ՄԷՐՋԱՆ 310

ՄԺԵԺ ԳՆՈՒՆԻ 525, 527 (տե՛ս նաև ՄԺԺԺ, ՄԺԷԺ)

ՄԺԷԺ 525. տե՛ս ՄԺԵԺ ԳՆՈՒՆԻ

ՄԻՀՐ

- 1. դիցաճյուղ 480
- 2. եպիսկոպոս 581, 583 (տե՛ս նաև ՄԻՐՀ)

ՄԻՀՐԱՆ

- 1. զօրավար 923, 1056-1057, 1063, 1065-1069, 1071-1075, 1077-1078, 1080-1081
- 2. խՈՍՐՈՎ 1106. տե՛ս ՄԻՀՐԽՈՍՐՈՎ
- 3. ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ 471, 473 (տե՛ս նաև ԳՈՂՈՆ ՄԻՀՐԱՆ, ՄԻՐՀԱՆ, ՄԻՐՀԵԱՆ)

ՄԻՀՐԱՆԵԱՆՆԵՐ 795

ՄԻՀՐԴԱՏԵԱՆՑ. տե՛ս նաև ԹԱԴԷՈՍ ՄԻՀՐԴԱՏ ՏԷՐ-ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ ՄԻՀՐԴԱՏԵԱՆՑ

ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ. տե՛ս ՄԻՀՐԱՆ ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ, ՎԱՀՐԱՄ ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ

ՄԻՀՐԽՈՍՐՈՎ 1106-1107 (տե՛ս նաև ՄԻՀՐԱՆ ԽՈՍՐՈՎ)

ՄԻՀՐՈՒ 498

ՄԻՆԱՍ 1192

ՄԻՆՈՍ 934

ՄԻՆՈՏԱԻՐՈՍ 934

ՄԻՐՀ 583. տե՛ս ՄԻՀՐ

ՄԻՐՀԱՆ 471. տե՛ս ՄԻՐՀԱՆ ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ

ՄԻՐՀԵԱՆ 471. տե՛ս ՄԻՐՀԱՆ ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ

ՄԻՔԱՑԷԼ 338

ՄԻՔԵԷ 121, 154, 917-918 (տե՛ս նաև ՄԻՔԷ ՄՈՐՍՏԱՑԻ, ՄԻՔԻԱ)

ՄԻՔԷ ՄՈՐՍՏԱՑԻ 918. տե՛ս ՄԻՔԵԷ

ՄԻՔԻԱ 121, 154. տե՛ս ՄԻՔԵԷ

ՄԽԻԹԱՐ

- 1. Ամարասի եպիսկոպոս 3, 21, 37
- 2. ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ 581, 583-584
- 3. ԱՆԵՑԻ 452
- 4. ԳՕԾ 4, 569-570
- 5. ՍԵՐԱՍՏԱՑԻ 325
- 6. Վարդապետ 570

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ. տե՛ս ԱԲԷԼ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՄԾԲԵՆԱՑԻ. տե՛ս ԲԱՐԾՈՒՄԱ ՄԾԲԵՆԱՑԻ
 ՄԾՈՒՐՆԱՑԻ. տե՛ս ՄԱՐԱԲԱ ՄԾՈՒՐՆԱՑԻ

ՄԿՐՏԻՉ

1. *ԱՂԱԽՆՈՒՆԻ 1273
2. *ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆ 1273
3. *ԷՄԻՆ 364, 367, 372, 395, 397, 414, 417, 797, 803, 805, 810, 822, 850, 857, 860, 862, 870, 1130
4. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ

*ՄԿՐՏՉԵԱՆ. տե՛ս ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ, ԳԱԼՈՒՍ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ

*ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ. տե՛ս ԱՍԱՏՈՒՐ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

ՄՈԳԵՍՏՈՍ 512, 514. տե՛ս ՄՈԳԵՍՏՈՍ
 ՄՈԳԵՍՏՈՍ 45, 512, 514 (տե՛ս նաև ՄՈԳԵՍՏՈՍ)

ՄՈԿԱՑԻ. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ՄՈԿԱՑԻ

ՄՈՆՏԱՆՈՍ 331, 940

ՄՈՍԱՄԲ-ՄԱՍՏ 529. տե՛ս ՄԱԲՍԱՄ

ՄՈՍՈՔ 906, 908

ՄՈՎԱԲ 552, 860

ՄՈՎՍԷՍ

1. աճձաճաճ 427, 1219, 1224
2. ԴԱՍԽՈՒՐԱՆՑԻ (ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ) 3-4, 346-348, 363-364, 371-373, 376, 581-582, 795-798, 848, 861, 890, 1274
3. ԵՂԻՎԱՐԴԵՑԻ 3, 6, 14, 45, 342, 356-357, 491, 498, 965, 1046 (տե՛ս նաև ՄՈՒՍԷՍ)
4. Խոռխոռուճեաց եպիսկոպոս 21, 338
5. ԽՈՐԵՆԱՑԻ 427-428, 459-460, 589-590, 899, 901, 903, 910, 951, 974, 1191-1192
6. Ասիական 808-809
7. ՍԻՆԵՑԻ 427-428
8. սուրբգրային 29, 56, 66, 69, 77, 101, 118, 122, 128, 131, 152, 156, 179-180, 198, 203-205, 235, 255, 258, 272, 274-275, 279, 291, 301, 303, 306, 312, 317, 357, 397, 406, 413, 431-432, 434, 438-439, 445, 515, 528, 552, 677-679, 715, 750, 774, 790, 911-913, 924-925, 932, 940, 945, 966, 987, 1129, 1134, 1142, 1144, 1195, 1201, 1203, 1210, 1268 (տե՛ս նաև ՄՕՍԷՍ)

9. Տարսի եպիսկոպոս 13

10. ՅՈՒՐՏԱԻԱՑԻ 3, 5, 337, 341, 963

11. քահանայ 888

12. ՔԵՐԹՈՂ 427, 445, 448, 1163-1165, 1191-1195, 1199, 1209, 1216, 1225 (տե՛ս նաև ՔԵՐԴՈՂ, ՔԵՐԹԱԻՂ, ՔԵՐԹՈՂԱՀԱՅՐ)

ՄՈՐԽԱ 1093. տե՛ս ՄՈՒՐՀԱՅ

ՄՈՐՍՏԱՑԻ. տե՛ս ՄԻՔԷՄՈՐՍՏԱՑԻ

ՄՈՒԾԵՂ

1. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ՝ որդի Դապթի 530, 555-556, 560, 562, 564, 583
2. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ՝ մարգարան 478-480, 482-483, 485-486, 490-491, 1047-1048, 1053-1056, 1064, 1066, 1068, 1075, 1078, 1102, 1104, 1117
3. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ՔԱԶԱԿՈՐՈՎ 1121, 1125

ՄՈՒՍԷՍ

1. 965, 1046. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԵՂԻՎԱՐԴԵՑԻ
2. 131. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ

ՄՈՒՍԱ 934

*ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ. տե՛ս ԱՍՏՂԻԿ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ, ՊԱՐՈՅՐ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

ՄՈՒՐԴՔԷ 919 (տե՛ս նաև ՄՈՒՐՏՔԷ)

ՄՈՒՐԻԱՆՈՍ 563. տե՛ս ՄԱԻՐԻԱՆՈՍ

ՄՈՒՐԻԿ 931, 966, 1053-1055, 1057. տե՛ս - ՄԱԻՐԻԿ

ՄՈՒՐՏՔԷ 919. տե՛ս ՄՈՒՐԴՔԷ

ՄՕՍԷՍ 397, 406, 413. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ

ՄՕՐԻԿ 347, 467. տե՛ս ՄԱԻՐԻԿ

Յ

ՅԱԲԵԹ 904, 906, 912, 967 (տե՛ս նաև ՅԱՓԵԹ)

ՅԱԲԻՆԱՅ 914, 922 (տե՛ս նաև ՅԱԲԻՍԱՅ)

ՅԱԲԻՍԱՅ 914, 922. տե՛ս ՅԱԲԻՆԱՅ

ՅԱԶԴԷՆ 503

ՅԱԶԿԵՐՏ

1. Ա. 466, 901, 931
2. Բ. 466, 468, 932
3. Գ. 451, 467-468, 523-524, 534, 553, 581, 583, 809-810, 812-813, 816, 932 (տե՛ս նաև ԱԶԿԵՐՏ, ՅԶԿԵՐՏ, ՅԶԿԵՐՏ)

ՅԱԿԻՄՈՍ 922

ՅԱԿՈՐ

1. առաքեալ 313. տե՛ս ՅԱԿՈՐՈՍ
2. *ԱՆԱՍԵԱՆ 590, 899
3. եղբայր Լուսատրչի 1004
2. հարաքեռորդի Լուսատրչի 1004 (տե՛ս -
նաև ԶԳԱԻՆ)
3. *ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ 1165
5. ՄԾԲՆԱՑԻ (ԱՍՈՐԻ) 181, 313, 317, 791,
985 (տե՛ս նաև ՅԱԿՈՐՈՍ ՄԾԲՆԱՑԻ)
4. սուրբգրային 11, 27, 54, 56, 77, 118, 122,
146, 156, 164, 173, 203, 271, 314, 353, 440,
813, 913, 924, 1213, 1253, 1290 (տե՛ս նաև
ՅԱԿՈՎԲ)
5. Սրտաի եպիսկոպոս 13 (տե՛ս նաև ՅԱ-
ԿՈՎԲԷ, ՅԱԿՕՐ)
2. տեսոնեղբայր 318. տե՛ս ՅԱԿՈՐՈՍ
5. *ՔԷՆՈՍԷԵԱՆ 46, 346, 348, 417, 427, 1129-
1130, 1192, 1241, 1284

*ՅԱԿՈՐԵԱՆ. տե՛ս ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱԿՈՐ-
ԲԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈՐԵԱՆ, ՎԱԶԳԷՆ
ՅԱԿՈՐԵԱՆ, ՊԻՈՆ ՅԱԿՈՐԵԱՆ

ՅԱԿՈՐԻԿ ԱՍՈՐԻ 1278

ՅԱԿՈՐՈՍ

1. առաքեալ 287, 313, 440, 686, 937 (տե՛ս -
նաև ՅԱԿՈՐ, ՅԱԿՈՎԲ)
2. ՄԾԲՆԱՑԻ 313, 317. տե՛ս ՅԱԿՈՐ
ՄԾԲՆԱՑԻ
3. Պալուսեաց եպիսկոպոս 578. տե՛ս ՅԱ-
ԿՈՎԲՈՍ
4. տեսոնեղբայր 312, 314-315, 318, 440-441,
686, 890, 939 (տե՛ս նաև ՅԱԿՈՎԲ)

ՅԱԿՈՎԲ

1. առաքեալ 287. տե՛ս ՅԱԿՈՐՈՍ
2. սուրբգրային 11, 203, 353, 515, 670, 686,
913, 924. տե՛ս ՅԱԿՈՐ
3. տեսոնեղբայր 890, 936-937, 962. տե՛ս ՅԱ-
ԿՈՐՈՍ

ՅԱԿՈՎԲԷ 13. տե՛ս ՅԱԿՈՐ

ՅԱԿՈՎԲՈՍ

1. Պալուսեաց եպիսկոպոս 578 (տե՛ս նաև
ՅԱԿՈՐՈՍ)
2. *ՏԱՇԵԱՆ 591, 1130, 1143

ՅԱԿՕՐ 13. տե՛ս ՅԱԿՈՐ

ՅԱՅԻՐ 302, 915, 966

ՅԱՆՆԷՆՈՍ 922-923 (տե՛ս նաև ԱՂԵՔ-
ՍԱՆԴՐՈՍ, ՅՈՒՆԱՆԷՍ)

ՅԱՐԵԴ 904, 966

ՅԱՐԵՍՈՍ 1063. տե՛ս ԵՆԱՐԿԻՈՍ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

1. *ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ 46
2. *ՔԻՒՐՏԵԱՆ 428, 1273

ՅԱԻԱՆ 906

ՅԱԻԲԱՂ 875. տե՛ս ՅՈՎԲԱՂ

ՅԱԻՆՈՐԷՍ 950. տե՛ս ՈՆՈՐԻՈՍ

ՅԱՓԵԹ 904-908, 912. տե՛ս ՅԱԲԵԹ

ՅԵԶԿԵՐՏ 813. տե՛ս ՅԱԶԿԵՐՏ Գ

ՅԵԶՈՒՏ ԽՈՍՐՈՎ 825

ՅԵԶՏԱՅԱՐ. տե՛ս ԱՇՏԱՏ ՅԵԶՏԱՅԱՐ

ՅԵԿՏԱՆ 908

ՅԵՄԱՆ 503

ՅԵՄԲՂԻՈՍ 917

ՅԵՄԲՈԿ 552

ՅԵՍԷ 236. տե՛ս ՅԵՍՍԷ

ՅԵՍԵՓ 325. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ

ՅԵՍՈՎԱՅ 118, 992. տե՛ս ՅԵՍՈՒ ՆԱԻԵԱՅ

ՅԵՍՈՒ

1. ՆԱԻԵԱՅ 118, 317, 438, 679, 790, 913, 916,
918, 922, 1139, 1255 (տե՛ս նաև ՅԵՍՈՎ-
ՎԱՅ, ՅԷՍՈՒ)
2. ՍԻՐԱՔԱՅ 921-922 (տե՛ս նաև ՅԷՍՈՒ
ՍԻՐԱՔԱՅ)
3. քահանայ 356
4. քահանայապետ 920, 922 (տե՛ս նաև ՅԷ-
ՍՈՒ)

ՅԵՍՍԷ 156, 168, 207, 209, 236, 413, 438 (տե՛ս -
նաև ՅԵՍԷ)

ՅԵՏՈՒՐ 529

ՅԵՐԱՊԱԻԼՍԵՑԻ. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ ՅԵՐԱ-
ՊԱԻԼՍԵՑԻ

ՅԵՐԱՊՈԼՍԵՑԻ. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ ՅԵՐԱ-
ՊԱԻԼՍԵՑԻ

ՅԵՐՈՐՈՎԱՄ 36

ՅԵՓԹԱՅԷ 915. տե՛ս նաև ԵՓԹԱՅԷ, ՅԵՓ-
ԹԱՅԻ

ՅԵՓԹԱՅԻ 915. տե՛ս ՅԵՓԹԱՅԷ

ՅԵՔՈՆԻԱՅ 255, 919-920 (տե՛ս նաև ՅԵ-
ՔՈՎՆԻԱ)

ՅԵՔՈՎՆԻԱ 920. տե՛ս ՅԵՔՈՆԻԱՅ

ՅԵՔՍԱՆ 552

ՅԶԿԵՐՏ 812. տե՛ս ՅԱԶԿԵՐՏ Գ

ՅԷՍՈՒ

1. ՆԱԻԵԱՅ 913, 916. տե՛ս ՅԵՍՈՒ ՆԱԻԵԱՅ
2. ՍԻՐԱՔԱՅ 922. տե՛ս ՅԵՍՈՒ ՍԻՐԱՔԱՅ
3. քահանայապետ 922. տե՛ս ՅԵՍՈՒ

ՅԻԶՏԲՈՒԶԻՏ 965. տե՛ս ՅԻԶՏԲՈՒԶՏ

ՅԻԶՏԲՈՒԶՏ 965 (տե՛ս նաև ՅԻԶՏԲՈՒԶԻՏ)

ՅԻՍԱՅԻ 266. տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ 5, 7-12, 14-15, 17, 19, 21-29, 31-34, 36-37, 40, 42, 49, 55-57, 59, 62, 65, 67-71, 77-78, 80, 86, 88, 90, 92-95, 97-100, 105-109, 111-112, 115, 117-121, 123, 125-139, 141-147, 149-150, 154, 157-159, 161-197, 201-202, 204-206, 208-217, 221-222, 224-230, 233-237, 241, 244, 246-248, 251-253, 256-266, 268, 272-294, 300-303, 305-311, 313-319, 321-325, 327-328, 330-332, 338-339, 341, 345, 349-353, 406, 419-421, 429, 434, 436-441, 443, 445, 468, 472, 487, 513-516, 518, 539-540, 543-544, 546-551, 557, 559, 564, 576, 583, 585, 597, 632, 669-673, 677-679, 682-683, 685-686, 702-703, 716, 750, 801, 805-809, 811, 814, 818-820, 823, 830, 837, 842, 847, 850-851, 853-854, 866-867, 871, 873, 877-879, 884, 886-887, 889-890, 892-925, 928, 935-937, 941, 945-946, 948-949, 951-952, 955, 957-959, 961, 966-969, 982-984, 987, 989-990, 1017, 1026, 1030, 1044-1046, 1089, 1112-1113, 1121, 1123-1124, 1126, 1142, 1144-1145, 1149-1152, 1157, 1159, 1195, 1202, 1211, 1214, 1247-1248, 1250, 1253, 1255-1259, 1262-1269, 1276, 1278-1279, 1288-1289, 1291. տե՛ս նաև ՅԻՍԱՅԻ, ՆԱԶԱԻՐԱՅԻ, ՆԱԶՈՎՐԱՅԻ, ՆՈՐ ԱԴԱՄ

ՅՈՐ 261, 271, 791 (տե՛ս նաև ՅՈՎԲ)

ՅՈՐԲԱՆՈՍ 929, 948 (տե՛ս նաև ՅՈՒԲԻԱՆՈՍ)

ՅՈՐՆԱՂ 317-318, 321, 325, 419, 1278. տե՛ս - ՅՈՐՆԱՂԻՈՍ

ՅՈՐՆԱՂԻՈՍ 9, 317-318, 321, 325, 419, 953-954, 956, 1278 (տե՛ս նաև ՅՈՐՆԱՂ, ՅՈՐՆԱՂԻՏ, ՅՈՒԲԱՆԱՂ, ՅՈՒԲՆԱՂ, ՅՈՒԲՆԱՂԻՈՍ)

ՅՈՐՆԱՂԻՏ 956. տե՛ս ՅՈՐՆԱՂԻՈՍ

*ՅՈՋԵՖ ՄԱՐԿՈՒԱՐՏ 590

ՅՈՀԱՆ

1. ԱՐԱՐԱՅԻ 680
2. ԱԻԱՆԵՑԻ 356, 491, 965. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
3. ԱԻԶՆԵՑԻ 228. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
4. Բզմունաց եպիսկոպոս 577. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
5. գրիչ 1130
6. ԵԳԵԱՅԻ 954-955. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
7. զարավար 594. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
8. Կեսարու հայրապետ 1118. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
9. հիւսնի որդի 584
10. ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ 355-356. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
11. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 674. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
12. ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ 321, 323, 930, 948, 950, 1248. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
13. պատրիկ 485. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ

ՅՈՀԱՆԷՍ 1231. տե՛ս ԻՈՎԱՆՆԷՍ

ՅՈՀԱՆԻԿ 338, 342

ՅՈՀԱՆՆԷՍ

1. աւետարանիչ 130, 132, 163, 202, 224, 287, 298, 314-315, 317, 440-441, 686, 791, 938, 1149. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
2. Երուսաղէմի եպիսկոպոսապետ Ա 244. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
3. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետ 165. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
4. ճգնատր 1063. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ճգնատր
5. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 1126. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ
6. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 1046. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
7. ՄԿՐՏԻՉ 440, 1007. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
8. վանահայր Ա 1046. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
9. վանահայր Բ 1046. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
10. քահանայ 311

ՅՈՍԷՊՈՍ 926

ՅՈՎԱՐ 916

ՅՈՎԱԹԱՄ 728, 918, 932

ՅՈՎԱԿԻՄ

1. Ա. հրէից 919 (տե՛ս նաև ԵՂԱԿԻՄ)
2. Բ. հրէից 919
3. Աստուածածնի հայր 440

ՅՈՎԱՆ 13

ՅՈՎԱՆՆԷՍ

1. Ամատունեաց եպիսկոպոս 337
2. աւետարանիչ 173-174. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
3. Մարդաղոյ եպիսկոպոս 577. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
4. Մարդպետական եպիսկոպոս 577. տե՛ս - ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ

ՅՈՎԱՆՆԷՍ

1. Ա. հրէից 922
2. Բ. հրէից 922
3. Անտիոքի եպիսկոպոս 953
4. աւետարանիչ 178-179, 192, 197, 670, 675, 924, 926, 935, 937-938. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
5. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետ 224. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ
6. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 1126. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ
7. ՄԿՐՏԻՉ 318, 924, 936-937, 982, 984, 1006-1007, 1079. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ

ՅՈՎԱՍ 917

ՅՈՎԱՔԱԶ 918

ՅՈՎԲ 79, 81, 675, 702, 715, 717, 719, 750-752
(տե՛ս նաեւ ՅՈՒԲ)

ՅՈՎԲԱՂ 875 (տե՛ս նաեւ ՅԱԻԲԱՂ)

ՅՈՎԲԻԱՆՈՍ 929, 948. տե՛ս ՅՈՒԲԻԱՆՈՍ

ՅՈՎԴԱՅԷ 922

ՅՈՎԵԼ

1. Մեծարանց եպիսկոպոս 840-841, 843-844, 846-847. տե՛ս ՅՈՎԷԼ, Մեծարանց եպիսկոպոս
2. մարգարէ 918. տե՛ս ՅՈՎԷԼ, մարգարէ

ՅՈՎԵՂ 918. տե՛ս ՅՈՎԷԼ, մարգարէ

ՅՈՎԷԼ

1. մարգարէ 26, 93, 918 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎԵԼ, ՅՈՎԵՂ)
2. Մեծարանց եպիսկոպոս 839-841, 843-844, 846-847

ՅՈՎԻԴԱՅԷ 917, 922

ՅՈՎՂԱՆԻԿ

1. Արտաւազայ երէց 338
2. Արծափայ երէց 338
3. վանաց երէց 517

ՅՈՎՂԱՆ

1. Աղէքսանդրիայի եպիսկոպոսապետ 138
2. անձնանուն 1208
3. ԱԻԱՆԵՑԻ 356, 491, 507-508, 965 (տե՛ս - նաեւ ՅՈՂԱՆ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
4. աւետարանիչ 92, 1212-1213, 1263. տե՛ս - ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
5. Բզնունեաց եպիսկոպոս 577 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ)
6. ԵՐԶՆԿԱՑԻ 1193-1194. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
7. Երուսաղէմի եպիսկոպոսապետ Բ 420, 1278. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
8. Կեսարու հայրապետ 1118 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
9. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետ 224, 420. տե՛ս ՅՈՎԱՆՆԷՍ ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
10. ճգնաոր 1063 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
11. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 973-978, 1000, 1045, 1125-1126 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
12. ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ 84, 148, 228, 247, 253, 279, 305, 345-347, 355, 417 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
13. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 83, 139, 345, 347-348, 1046 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
14. Մարդպետական եպիսկոպոս 419
15. ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ 47, 273-276, 298-299, 930, 948, 950, 1191 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ, ՅՈՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
16. պատրիկ 477, 479, 483, 485, 503 (տե՛ս - նաեւ ՅՈՂԱՆ)
17. Օջնեցի (ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ) 1241. տե՛ս - ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ

ՅՈՎՂԱՆԷՍ Ամատունեաց եպիսկոպոս 342

ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ

1. ԱԻԱՆԵՑԻ 356. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ ԱԻԱՆԵՑԻ
2. աւետարանիչ 29, 33, 56, 66, 92-93, 104-105, 118, 120, 128, 152, 168, 171, 174-175, 177-179, 183, 192, 197, 200-201, 206, 214, 224, 233, 248, 257, 259, 280, 287, 316, 421, 441, 543-544, 791, 938, 1007, 1155, 1181 (տե՛ս -

- նաեւ ՅՈՂԱՆՆԵՐ, ՅՈՎԱՆՆԵՐ, ՅՈՎԱՆՆԵՐ, ՅՈՎՎԱՆ, ՅՈՂԱՆ
3. ԳԱԲԵՂԵՆԱՑԻ 144
 4. ԵԳԵԱՑԻ 954-955 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ)
 5. ԵՐԶՆԿԱՑԻ 1163, 1193-1194 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՎԱՆ)
 6. Երուսաղէմի եպիսկոպոսապետ Ա 227, 252, 268
 7. Երուսաղէմի եպիսկոպոսապետ Բ 420, 1274 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՎԱՆ)
 8. զօրավար 594, 597 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ)
 9. Կեսարու հայրապետ 1118. տե՛ս ՅՈՎՎԱՆ Կեսարու հայրապետ
 10. ԿՈՋԵՌԻՆ 687
 11. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետ 75, 245, 298 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՎԱՆ)
 12. հայր՝ Յովսէփ Անապատականի 584
 13. ճգնաւոր 1063. տե՛ս ՅՈՎՎԱՆ
 14. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 1126. տե՛ս ՅՈՎՎԱՆ
 15. ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ 355. տե՛ս ՅՈՎՎԱՆ
 16. Մարդաղոյ եպիսկոպոս 577 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎԱՆՆԵՐ)
 17. Մարդաբեռական եպիսկոպոս 577
 18. ՄԿՐՏԻՉ 171, 173, 278, 315, 329, 584-585, 982-984, 1006, 1037, 1079, 1107 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆՆԵՐ)
 19. ԹԻՐԱԿԱՑԻ 683
 20. ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ 47. տե՛ս ՅՈՎՎԱՆ
 21. ՍԻՒՆԱԿԱՆ 1283, 1294
 22. վանահայր Ա 1046 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆՆԵՐ)
 23. վանահայր Բ 1046 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆՆԵՐ)
 24. ՕՋՆԵՑԻ (ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ, ԱԻՋՆԵՑԻ) 427, 569, 1283-1284 (տե՛ս նաեւ ՀՈՎՎԱՆ)
- *ՅՈՎՎԱՆՆԻՍԵԱՆ. տե՛ս ԼԱԻՐԵՆՑԻ ՅՈՎՎԱՆՆԻՍԵԱՆ, ՊԵՏՐՈՍ ՅՈՎՎԱՆՆԻՍԵԱՆ
- ՅՈՎՆԱԹԱՆ 922
- ՅՈՎՆԱՆ
1. սուրբգրային 77
 2. Հերթայ եպիսկոպոս 332
 3. որդի Ամաթեայ 918
- ՅՈՎՍԻԱ 679, 918
- ՅՈՎՍԱԲԷ 917
- ՅՈՎՍԱՓԱՏ 917
- ՅՈՎՍԵԴԵԿ 922
- ՅՈՎՍԵՊՈՍ 903, 925, 1208 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՍԷՊՈՍ)
- ՅՈՎՍԵՓ
1. ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ (ԲՐՏԻԱՅՐԵՑԻ) 583-585. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 2. հայր՝ Յիսուս Քրիստոսի 29, 99, 123, 140, 166
 3. սուրբգրային 27, 118, 123, 715, 750. տե՛ս - ՅՈՎՍԷՓ
 4. վանահայր 1046
- ՅՈՎՍԷՊՈՍ 671, 924, 936-937 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՍԵՊՈՍ, ՅՈՎՍԻՊՈՍ)
- ՅՈՎՍԷՍ 440, 686
- ՅՈՎՍԷՓ
1. Արսուէղ եպիսկոպոս 13 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՍԷՓ)
 2. ԱՐԻՄԱԹԱՑԻ 91, 322-323
 3. ԲՐՏԻԱՅՐԵՑԻ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ 581, 583-585 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՍԵՓ, ՅՈՎՍԻՓ)
 4. եղբայր Աստուածածնի 92
 5. երազատես 497-498, 1186 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՍԵՓ)
 6. Կամուրդայ եպիսկոպոս 13
 7. հայր՝ Յիսուս Քրիստոսի 166-167, 223, 318, 325, 440, 686 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՍԷՓ)
 8. Միդամիղ եպիսկոպոս 13
 9. սուրբգրային 439-440, 715, 933 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՍԵՓ, ՅՈՎՍԷՓ)
 10. Տարսի եպիսկոպոս 13
- *ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ. տե՛ս ԳԱՐԵԳԻՆ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
- ՅՈՎՍԻՊՈՍ 938. տե՛ս ՅՈՎՍԷՊՈՍ
- ՅՈՎՐԱՄ 917, 932
- ՅՈՐՈՐՈՎԱՄ 259, 916
- ՅՈՒԲԱՆԱՂ 9. տե՛ս ՅՈՐԵՆԱՂԻՈՍ
- ՅՈՒԲԻԱՆՈՍ 948
- ՅՈՒԲՆԱՂ 9. տե՛ս ՅՈՐԵՆԱՂԻՈՍ
- ՅՈՒԲՆԱՂԻՈՍ 9. տե՛ս ՅՈՐԵՆԱՂԻՈՍ
- ՅՈՒԴԱ
1. սուաքեայ 185, 326, 791
 2. եղբայր Յիսուսի 440, 686 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒԴԱ)

3. ԻՍԿԱՐԻՈՎՏԱՑԻ 265, 325, 632, 703, 940, 956
 4. Խոստովանող 37
 5. սուրբգրային 121, 155, 167-168, 438, 916, 922, 1290
 ՅՈՒԴԱԴԱՆ 907
 ՅՈՒԴԱՍ
 1. եղբայր Յիսուսի 686. տե՛ս ՅՈՒԴԱ
 2. որդի Յովհաննանու 922. տե՛ս ՄԱԿԱԲԷՆՈՍ
 ՅՈՒԴԻԹ 791
 ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ ՅԱՆՑԱԻՈՐ 464-465, 929, 948 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒՂԻԱՆՈՍ)
 ՅՈՒԼԻՈՍ
 1. ԳԱՅԻՈՍ 901, 923, 925 935 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒՂԻՈՍ)
 1. Հոռոմի եպիսկոպոսապետ 289, 422, 1212
 ՅՈՒՂԻԱՆՈՍ
 1. Աղիկառնասու եպիսկոպոս 960
 2. ԴԻԴԻՈՍ 927
 3. Յանցատր 948. տե՛ս ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ
 ՅՈՒՂԻՈՍ 923, 925, 935. տե՛ս ՅՈՒԼԻՈՍ ԳԱՅԻՈՍ
 ՅՈՒՂԻՏԱՅ 295
 ՅՈՒՆԱՆԷՍ
 1. քահանայ 338
 2. 922. տե՛ս ՅԱՆՆԷՆՈՍ
 ՅՈՒՍԱԿ 931
 ՅՈՒՍԵՓ 1186. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 ՅՈՒՍԷՓ
 1. Ադսուէղ եպիսկոպոս 13. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 2. ԱՐԻՄԱԹԱՑԻ 322. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 3. Կամուրդայ եպիսկոպոս 13. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 4. հայր Յիսուս Քրիստոսի 166-167, 223. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 5. Միդամիղ եպիսկոպոս 13. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 ՅՈՒՍԻՓ 583. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 ՅՈՒՍԻԿ 444
 ՅՈՒՍՏԱԹ 522
 ՅՈՒՍՏԻԱՆԷՍ 963. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Բ
 ՅՈՒՍՏԱՆՈՍ 960. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա

ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ
 1. Հոռոմի եպիսկոպոսապետ 545-546, 939
 2. 314, 467, 675, 680, 687, 710, 960-962. տե՛ս - ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա
 3. 901, 963. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Բ
 4. 931, 960. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա
 5. 467, 931, 963. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Բ
 ՅՈՒՍՏԻԱՆ 960. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա
 ՅՈՒՍՏԻՆ
 1. 931, 960. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա
 2. 963. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Բ
 ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ
 1. Ա. 931, 960 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒՍՏԻԱՆ, ՅՈՒՍՏԻՆ)
 2. Բ. 467, 931, 963 (տե՛ս նաեւ ԻՈՒՍՏԻՆՈՍ, ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ, ՅՈՒՍՏԻՆ)
 2. 931, 962. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա
 ՅՈՒՍՏԻՆԷ 443
 ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ
 1. Ա. 314, 467, 675, 680, 687, 710, 931, 960-962, 1277 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒՍՏԱՆՈՍ, ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ, ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ)
 2. Բ. 899, 901, 963, 1283 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒՍՏԻԱՆԷՍ, ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ)
 ՅՕՀԱՆ 298. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ 2?

Ն

ՆԱԱՍՈՆ 438-439
 ՆԱԲԱԹ 37, 724
 ՆԱԲՈԿ 233
 ՆԱԲՈՒԳԱԻԴԱԻՆՈՍՈՐ 446. տե՛ս ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ
 ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ 446, 457, 875, 919-920 (տե՛ս նաեւ ՆԱԲՈՒԳԱԻԴԱԻՆՈՍՈՐ, ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ)
 ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ 875, 919. տե՛ս ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ
 ՆԱԶԱԶԱՑԻ 267, 295, 948, 1212. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԱԶԻԱՆԶԱՑԻ
 ՆԱԶԱՐ 310
 ՆԱԶԱԻՐԱՑԻ 277. տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ ԲՐԻՍՏՈՍ
 ՆԱԶԻԱԶՈՎՆ 329. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԱԶԻԱՆԶԱՑԻ

ՆԱԶԻԱՆՋԱՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԱԶԻԱՆ- ՋԱՑԻ	(տե՛ս նաև ՆԵՍՏՈՎՐ, ՆԵՍՏՈՐԻՈՍ, ՆԵՏՈՐ, ՆՍՏՈՐ)
ՆԱԶԻԱՆՋԻԱՑԻ 419-420, 948. տե՛ս ԳՐԻ- ԳՈՐ ՆԱԶԻԱՆՋԱՑԻ	2. տրոյացի 1177
ՆԱԶՈՎՐԱՑԻ 170. տե՛ս ՅԻՍՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՍ	ՆԵՍՏՈՐԻՈՍ 136, 138, 143, 214, 330. տե՛ս - ՆԵՍՏՈՐ
ՆԱԹԱՆ 438-440, 916	ՆԵՏՈՐ 955. տե՛ս ՆԵՍՏՈՐ
ՆԱԹԱՆԱՑԷԼ 29	ՆԵՐՈՆ 835, 926, 937-938 (տե՛ս նաև ՆԵ- ՐՈՎՆ)
ՆԱԽԱՎԿԱՅ. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՎ- ԿԱՅ	ՆԵՐՈՎՆ 548, 835, 926. տե՛ս ՆԵՐՈՆ
ՆԱՄԳԱՐՈՒՆ ԸՈՆՆԱԶՊ (ԸՆԱՍՊ) 510. տե՛ս ՆԱՄԳԱՐ ՎԸՆԱՍՊ	ՆԵՐՈՒԱՍ 926, 939 (տե՛ս նաև ՆԵՐԱՍ)
ՆԱՄԳԱՐ ՎԸՆԱՍՊ 510 (տե՛ս նաև ՆԱՄ- ԳԱՐՈՒՆ ԸՈՆՆԱԶՊ)	ՆԵՐՍԵՒ 464. տե՛ս ՆԵՐՍԷԷ
ՆԱՐԳՈՍ 352	ՆԵՐՍԷԷ
ՆԱՐԵՍՈՍ 1063. տե՛ս ՆԱՐԿԵՍՈՍ	1. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 620
ՆԱՐԿԵՍՈՍ 941 (տե՛ս նաև ՆԱՐԵՍՈՍ)	2. Պարսից արքայ 464, 931 (տե՛ս նաև ՆԵՐ- ՍԵՒ, ՆԵՐՍԷԷ, ՆՈՐՍԻԸԱՊՈՒԷ)
ՆԱՐԿԷՆՈՍ 940-941	ՆԵՐՍԷԷ
ՆԱՐԿԻՈՍ 466 (տե՛ս նաև ՆԱՐԿԻՍՈՍ)	1. Պարսից արքայ 464. տե՛ս ՆԵՐՍԷԷ
ՆԱՐԿԻՍՈՍ 466. տե՛ս ՆԱՐԿԻՈՍ	2. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՆԵՐՍԷԷ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ
ՆԱԻԱՏԻՈՍ 944	2. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՆԵՐՍԷԷ ԴԱԾՏԿԱՐԻՆ
ՆԱԻԵԱՑ. տե՛ս ՅԵՍՈՒ ՆԱԻԵԱՑ	ՆԵՐՍԷՍ
ՆԱԻՈՒՄ 919	1. ԱՄԵԾ 143, 322, 516, 929, 932, 948, 950
ՆԱՔՈՎՐ 905, 912	2. *ԱԿԻՆԵԱՆ 338, 346-347, 364, 371-372, 581-582, 797, 978, 1129
ՆԵՐԱՍ 926. տե՛ս ՆԵՐՈՒԱՍ	3. Բ. ԲԱԳՐԵԻԱՆԴԱՑԻ 965, 1277
ՆԵՐՐՈՎԴ 876, 905, 907 (տե՛ս նաև ՆԵՐ- ՐՈՎԹ, ՆԵՐՐՈՏ, ՆԷՐՐՈՎԴ)	4. Բուժուճեաց եպիսկոպոս 338, 342
ՆԵՐՐՈՎԹ 876. տե՛ս ՆԵՐՐՈՎԴ	5. Գ. ՏԱՅԵՑԻ, ԸԻՆՈՂ 532, 536, 539-540, 555-556, 562-563, 569, 571, 577, 867, 923, 1119, 1121, 1124-1125
ՆԵՐՐՈՏ 905. տե՛ս ՆԵՐՐՈՎԴ	6. զորավար 503-505
ՆԵԷՄԻ 919, 921, 934 (տե՛ս նաև ՆԷԵՄԻ)	7. Հարքայ եպիսկոպոս 577
ՆԵԿՏԱՆԵՐՈՍ 933	8. ստրատելատ 497
ՆԵԿՏԱՌԻՈՍ 950 (տե՛ս նաև ՆԵԿՏԱՐԻՈՍ)	9. ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 489-490
ՆԵԿՏԱՐԻՈՍ 950. տե՛ս ՆԵԿՏԱՌԻՈՍ	10. Վաճաճող եպիսկոպոս 338
ՆԵՂՈՍ 1141. տե՛ս ՆԻՂՈՍ	11. վաճաճող 1046
ՆԵՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻ 1212. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՈԿԵՍԱՐԱՑԻ	12. 490. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՆԵՐՍԷԷ ՎԱՀԵՒՈՒ- ՆԻ
ՆԵՈՎՆ 949	ՆԵՓԹԱՂԷՄ 907, 914 (տե՛ս նաև ՆԵՓԹԱ- ՂԻԻՄ)
ՆԵՍՏԱՌԻՈՍ 322. տե՛ս ՆԵՔՏԱՌԻՈՍ	ՆԵՓԹԱՂԻԻՄ 907. տե՛ս ՆԵՓԹԱՂԷՄ
ՆԵՍՏՈՎՐ 930, 953. տե՛ս ՆԵՍՏՈՐ	ՆԵՔԱԻՈՎ 918 (տե՛ս նաև ՆԵՔԱԻՈՎԹ)
ՆԵՍՏՈՐ	ՆԵՔԱԻՈՎԹ 918. տե՛ս ՆԵՔԱԻՈՎ
1. եպիսկոպոսապետ 17-18, 20, 42, 127, 131, 133, 136, 138, 142-143, 145, 197, 209, 219, 307, 309-310, 318, 321-322, 330, 338, 342, 419-420, 525, 541-542, 550, 951-958, 1176	ՆԵՔՏԱՌԻՈՍ ՀՈՒՄԱՅԵՑԻ 322. տե՛ս նաև ՆԵՍՏԱՌԻՈՍ
	ՆԷՐՐՈՎԴ 876. տե՛ս ՆԵՐՐՈՎԴ

ՆԷԵՄԻ 919. տե՛ս ՆԵԷՄԻ
 ՆԷՆԿԵՍԱՐԱՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՆԿԵՍԱՐԱՑԻ
 ՆԷՆՅԿԵՍԱՐԱՑԻ 300. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՆԿԵՍԱՐԱՑԻ
 ՆԻԱՆՈՎՐ 457. տե՛ս ՆԻԿԱՆՈՎՐ ՆԻԳԻՒՄ 907
 ՆԻԽԾԷՍ 1053. տե՛ս ՆԻԽՈՐԾԷՍ
 ՆԻԽՈՐ 1071
 ՆԻԽՈՐԱԿԱՆ 503
 ՆԻԽՈՐԾԷՍ 1053-1054 (տե՛ս նաև ՆԻԽԾԷՍ, ՆԻԽՈՐԾԻԾ)
 ՆԻԽՈՐԾԻԾ 1054. տե՛ս ՆԻԽՈՐԾԷՍ
 ՆԻԿԱՆՈՎՐ. տե՛ս ՍԵՂԵԻԿԻՈՍ ՆԻԿԱՆՈՎՐ
 ՆԻԿԻՄԱՔՈՍ 1005. տե՛ս ՆԻԿՈՄԱՔՈՍ
 ՆԻԿՈԳԻՄՈՍ 85
 *ՆԻԿՈԼԱՅ ՔՈԹԱՆՋԵԱՆ 347
 ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ
 1. *ԱՂՈՆՅ 347-348, 364, 372, 582, 796-797, 1163-1165, 1191-1194
 2. *ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԱՀՄԻՋԵԱՆ 428, 1284
 ՆԻԿՈՄԱՔՈՍ 1005 (տե՛ս նաև ՆԻԿԻՄԱՔՈՍ)
 ՆԻԿՈՄԷ 944
 ՆԻԿՈՔԵՄԱՑԻ. տե՛ս ԱՆԹԵՄՈՍ ՆԻԿՈՔԵՄԱՑԻ
 ՆԻՆԻՈՍ 933. տե՛ս ՆԻՆՈՍ
 ՆԻՆՈՍ 456, 933 (տե՛ս նաև ՆԻՆԻՈՍ)
 ՆԻՐԻԿՂԻԱԴ 919
 ՆԻԻՍԱՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԻԻՍԱՑԻ
 ՆՈ 367. տե՛ս ՆՈՅ
 ՆՈՄԵՐԻԱՆՈՍ 462 (տե՛ս նաև ՆՈՒՄԵՐԻԱՆՈՍ)
 ՆՈՄԻՈՍ 947
 ՆՈՄԻՍՄԱՅ 628
 ՆՈՅ 37, 118, 367, 725, 901, 904-906, 908-909, 912, 931, 966
 ՆՈՎԱՏԷՍ 935
 ՆՈՐ ԱԴԱՄ 229. տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ
 ՆՈՐԱՅՆ 931
 ՆՈՐԱՅՐ
 1. աճձճաճոճ 1204

2. *ՊՈՂԱՐԵԱՆ (ԾՈՎԱԿԱՆ) 3, 338, 345-346, 1241, 1274
 ՆՈՐՍԻԾԱՊՈՒՀ 931. տե՛ս ՆԵՐՍԵՀ
 ՆՈՒԵՐԻԱՆՈՍ 949. տե՛ս ՆՈՒՄԵՐՈՍ
 ՆՈՒՄԱՍ ՊՈՄՊԻՂԻՈՍ 934
 ՆՈՒՄԵՐԻԱՆՈՍ 928, 945 (տե՛ս նաև ՆՈՄԵՐԻԱՆՈՍ, ՌՈՄԱՆՈՍ)
 ՆՈՒՄԵՐԻՈՍ 949. տե՛ս ՆՈՒՄԵՐՈՍ
 ՆՈՒՄԵՐՈՍ 949 (տե՛ս նաև ՆՈՒԵՐԻԱՆՈՍ, ՆՈՒՄԵՐԻՈՍ)
 ՆՉԵՑԻ. տե՛ս ԵՍԱՑԻ ՆՉԵՑԻ
 ՆՍՏՈՐ 133, 136, 142, 197, 219, 307, 309-310, 318, 321, 951-958. տե՛ս ՆԵՍՏՈՐ
 ՆՈՍԵՐԻԱՆՈՍ 462. տե՛ս ՆՈՄԵՐԻԱՆՈՍ
 ՆՈՓՈՑԻՈՍ 959. տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՈՍ

Շ

ՇԱԹ 382, 398, 400, 402, 404, 406, 414
 ՇԱՀ ՎԱՐԱԶ 376 (տե՛ս նաև ՇԱՀՎԱՐԱԶ)
 ՇԱՀ ՍԷՖԻ 311
 ՇԱՀԱՊՂԱԿԱՆ 380. տե՛ս ՇԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ
 ՇԱՀԱՊՂԱԿՆ 380. տե՛ս ՇԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ
 ՇԱՀԵՆ 387, 508-509, 519 (տե՛ս նաև ՇԱՀԷՆ)
 ՇԱՀԷՆ 508-510, 520 (տե՛ս նաև ՇԱՀԵՆ)
 ՇԱՀԸՍՏԱՆ 482. տե՛ս ՇԱՀԱՍՏԱՆ
 *ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՅ 417. տե՛ս ԿԱՐԱՊԵՏ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՅ
 ՇԱՀՎԱՐԱԶ 371, 379, 387, 411 (տե՛ս նաև ՇԱՀ ՎԱՐԱԶ, ՇԱՀՐ ՎԱՐԱԶ)
 ՇԱՀՐ
 1. ՎԱՀՐԻԾ 497, 951
 2. ՎԱՐԱԶ 510, 519-520, 522
 ՇԱՀՐԱՅԵԱՆՊԵՏ 508, 510 (տե՛ս նաև ՇԱՀՐԱՅԵՆՊԵՏ, ՇԱՀՐԱՅՆՊԵՏ)
 ՇԱՀՐԱՅԵՆՊԵՏ 510. տե՛ս ՇԱՀՐԱՅԵԱՆՊԵՏ
 ՇԱՀՐԱՅՆՊԵՏ 510. տե՛ս ՇԱՀՐԱՅԵԱՆՊԵՏ
 ՇԱՀՐԱՊԱՆ ԲԱՆԴԱԿԱՆ 500
 ՇԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ 380, 391, 510 (տե՛ս նաև ՇԱՀԱՊՂԱԿԱՆ, ՇԱՀԱՊՂԱԿՆ, ՇԱՀԱՐՊՂԱԿԱՆ)

ԸԱՄԸՇՏԱՑԻ 952. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
 ԸԱՄԻՐԱՄ 451, 453, 456, 933
 ԸԱՄՇՏԱՑԻ 127, 957. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ԸԱՄՇՏԱՑԻ, ԸԱԽԻ՝ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
 ԸԱՄՐՏԱՑԻ 938. տե՛ս ՄԵՆԱՆԴՐՈՍ ԸԱՄՐՏԱՑԻ
 ԸԱՊԷԵԱՆ 931. տե՛ս ՆԵՐՍԵՉ ԸԱՊԷԵԱՆ ԸԱՊՈՒՉ
 1. ԱՄԱՏՈՒՆԻ 531
 2. Բ. Պարսից արքայ, որդի Որամազդայ 460, 464-465, 477, 931-932
 3. Գ. Պարսից արքայ, որդի Արտաշի 463-465, 931
 4. 931. տե՛ս ՎՌԱՄ ԸԱՊՈՒՉ
 ԸԱՏԱԽԱԻՍ 1119. տե՛ս ԳՈՐԳ ԸԱՏԱԽԱԻՍ
 ԸԱՐՀԱՊԱՂԱ 391. տե՛ս ԸԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ
 ԸԱՐՀԱՊՂԱԿԱՆ 391. տե՛ս ԸԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ
 ԸԱՐՀԱՊՂԱԿԱՆ 380, 391. տե՛ս ԸԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ
 ԸԱՐՍԱՂԱՐ 338-339, 342
 ԸԱԻԱԾ 457, 931
 *ԸԱԻԱՐԾ ՍՄԲԱՏԵԱՆ 800, 811, 875
 ԸԱԻԳ. տե՛ս ԸԱԻԿ
 ԸԱԻԿ 496 (տե՛ս ԸԱԽԻ, ԸՕԿՆ)
 ԸԱՓԷԵԱՆ. տե՛ս Բ ԱՐՏԾԻՐ ԸԱՓԷԵԱՆ, ՆԵՐՍԵՉ ԸԱՓԷԵԱՆ՝ Պարսից արքայ, ՈՐՄԶԳ ԸԱՓԷԵԱՆ՝ Ա Պարսից արքայ
 ԸԸՆՈՒՄՆ 541. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԸՆՈՒՄՆ
 ԸԻՐԱԿԱՅՆՈՅ. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ԸԻՐԱԿԱՅՆՈՅ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԸԻՐԱԿԱՅՆՈՅ
 ԸԻՂԱ 288 (տե՛ս ԸԱԽԻ ԸԻՂԱՍ)
 ԸԻՂԱՍ. տե՛ս ԸԻՂԱ
 ԸԻՆՈՂ. տե՛ս ՆԵՐՍԷՍ ՏԱՅԵՑԻ
 ԸԻՐԱԿԱՅԻ. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ԸԻՐԱԿԱՅԻ, ԸԱԽԻ՝ ԸԻՐԱԿԱՅՆՈՅ, ԸԻՐԱԿՈՒԱՆՑԻ, ԸԻՐԱԿՈՒՆԻ, ԸԻՐԱԿՎԱՆՑԻ
 ԸԻՐԱԿԱՅԻՔ 555
 ԸԻՐԱԿՈՒԱՆՑԻ 589 (տե՛ս ԸԱԽԻ ԱՆԱՆԻԱ ԸԻՐԱԿՈՒԱՆՑԻ)
 ԸԻՐԱԿՈՒՆԻ. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ԸԻՐԱԿՈՒՆԻ
 ԸԻՐԱԿՎԱՆՑԻ 596. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ԸԻՐԱԿՎԱՆՑԻ

ԸԻՐԻՆ 486, 543
 ԸՄԱԻՈՆ
 1. ԿՂԷՈՎՊԵԱՆՑ 549, 939
 2. ստրբգրայիմ 52, 90, 100 (տե՛ս ԸԱԽԻ ԸՄԱԻՈՎՆ)
 ԸՄԱԻՈՎՆ 51 (տե՛ս ԸԱԽԻ ԸՄԱԻՈՆ)
 ԸՄՈՅ 500. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԸՈՒՄ
 ԸՆԱՍՊ 510. տե՛ս ՆԱՄԴԱՐ ՎՇՆԱՍՊ
 ԸՆՈՒՄ 337. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԸՈՒՄ
 ԸՈՆԱԶՊ 510. տե՛ս ՆԱՄԴԱՐ ՎՇՆԱՍՊ
 ԸՈՒՄ 337, 499, 500, 523, 526, 533, 535, 552. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԸՈՒՄ, ԸԱԽԻ՝ ԸԸՆՈՒՄՆ, ԸՈՒՄԲՆ
 ԸՈՒՄԲՆ 523 (տե՛ս ԸԱԽԻ ԸՈՒՄ, ԸԸՆՈՒՄՆ)
 ԸՈՒՇԱՆԻԿ 6, 19
 ԸՕԿՆ 496. տե՛ս ԸԱԻԿ

Ո

ՈՎՍԱՆՆԱ 180
 ՈԲԻԱ 965. տե՛ս ՈՎԲԻԱ
 ՈԳԲԱՅ 538
 ՈԳՈՂԻ 1003. տե՛ս ՈԳՈՒՉԻ
 ՈԳՈՄԱՅ 538. տե՛ս ՈԳԲԱՅ
 ՈԳՈՒՉԻ 1003 (տե՛ս ԸԱԽԻ ՈԳՈՂԻ, ՈՒԳՈՒՉԻ)
 ՈԶԱ 916. տե՛ս ՈԶԻԱ
 ՈԶԻԱ 728, 916, 918. (տե՛ս ԸԱԽԻ ՈԶԱ, ՈՂԻԱ)
 ՈԶԻԱՍ 917
 ՈԹՈՆ 926
 ՈԿՏԱԲԻՈՍ 925. տե՛ս ՍԵԲԱՍՏՈՍ ՈԿՏԱԲԻՈՍ
 ՈՀԱՆՆԷՍ 955. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ԵԳԵԱՑԻ
 ՈՂԴԱ 918
 ՈՂԻԱ 918. տե՛ս ՈԶԻԱ
 ՈՂՈԴԻՈՍ 945
 ՈՆՈՐԷՍ 920. տե՛ս ՈՆՈՐԻՈՍ
 ՈՆՈՐԻՈՍ 466, 920, 950-951 (տե՛ս ԸԱԽԻ ՈՆՈՐԷՍ)
 ՈՆՈՐԻՍ 920, 930
 ՈՍԻՈԴՈՍ 934
 ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ, ԸԱԽԻ՝ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ, ՈՍԿԻԲԵՐԱՆ

ՈՍԿԷԲԵՐԱՆ 321, 323. տե՛ս ՅՈՂԱՆ ՈՍԿԷ-
 ԲԵՐԱՆ, ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ
 ՈՍԿԻԲԵՐԱՆ 323. տե՛ս ՅՈՂԱՆ ՈՍԿԻԲԵ-
 ՐԱՆ, ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ
 ՈՍՏԻՂԻՈՍ 935
 ՈՍՏՈՔՈՍ 962
 ՈՎԲԵԴ 438
 ՈՎԲԻԱ 965 (տե՛ս Գառն ՈԲԻԱ)
 ՈՎՆԱԴԱՐ 932
 ՈՎՆԷՄԻՈՍ 145
 ՈՎՆԻԱՍ (տե՛ս Գառն ՈՒՆԻԱՍ)
 1. որդի ԱԴԴԱՅ 922
 2. որդի ՍԻՄՈՎՆԻ 922
 ՈՎՍ 908
 ՈՎՍԷ 39, 72, 79, 121, 918
 ՈՎՍԻԷ 79, 918,
 ՈՎՍԱՆՆԱ 319
 ՈՎՐԱՐ 439
 ՈՎՐԻԳԵՆԷՍ 941-943 (տե՛ս Գառն ՈՐՈԳԻ-
 ՆԷՍ, ՈՐՈԳԻՆ)
 ՈՎՓԻՐ 909
 ՈՎՔՈՍ 921
 ՈՎՔՈՒ 921. տե՛ս ԱՐՄԵՍ ՈՎՔՈՒ
 ՈՐԱՄԱԶԴԻ 464
 ՈՐԲԱՆՈՍ 940. տե՛ս ԱՍՏՐՈՒՄ ՈՐԲԱՆՈՍ
 ՈՐԵՂԻԻ 939. տե՛ս ԱԻՐԷՂԱԻ
 ՈՐԵԻԳԵՆԷՍ 679
 ՈՐՀՄԱԶԴԻ 20. տե՛ս ՈՐՀՄԻԶԴԻ
 ՈՐՄԶԴԱՏ 444
 ՈՐՄԻԶԴԻ
 1. Ա. Պարսից արքայ 931-932
 2. Գ. Պարսից արքայ, Քայր Խոսրովայ 20, 38,
 467, 469, 473-477, 495, 541, 932, 965-966,
 1053
 3. դիցաճում 933
 4. Դ. Պարսից արքայ, որդի Խոսրովայ 523-
 526
 5. Ե. թոռն Խոսրովայ 524
 6. տե՛ս ԽՈՒՈՒՍ ՈՐՄԻԶԴԻ 524, 526
 ՈՐՄԶԴԱՏ 444
 ՈՐՄԶԴԵԱՆ 931. տե՛ս ԾԱՊՈՒՀ ՈՐՄԶ-
 ԴԵԱՆ
 ՈՐՄԶԴԵՆ. տե՛ս ՈՐՄԻԶԴԻ

ՈՐՈԳԻԱՆՈՍ 1007 (տե՛ս Գառն ԱԿԴԻՆՈՍ,
 ԱԿԴԵՆՈՍ, ՈՐՈԳԻՆԷ)
 ՈՐՈԳԻՆԷ 1007. տե՛ս ՈՐՈԳԻԱՆՈՍ
 ՈՐՈԳԻՆԷՍ 323, 942-943 (տե՛ս Գառն ՈՎՐԻ-
 ԳԵՆԷՍ)
 ՈՐՓԵԻՍ ԹՐԱԿԱՑԻ 934
 ՈՒԳՈՒՀԻ. տե՛ս ՈԳՈՒՀԻ
 ՈՒԻՏԱՂԷՍ 122
 ՈՒԼԵՄՊՈՒԱՍ 466. տե՛ս ՈՒԼԻՄՊՈՒԱՍ
 ՈՒԼԻՄՊՈՒԱՍ 466 (տե՛ս Գառն ՈՒԼԵՄՊՈՒԱՍ)
 ՈՒԽՏԱՆԷՍ
 1. Ադուաճից կաթողիկոս 346, 355, 820, 838,
 844, 847 (տե՛ս Գառն ՈՒՂՏԱՆԷՍ)
 2. պատմիչ 3-4, 18-19, 338, 979
 ՈՒԿՂՈԴԷՍ 941
 ՈՒՂ 908
 ՈՒՂԻՈՍ ԱՂԵԿԱՌՆԱՍՈՒ 321
 ՈՒՂՈՒՄՊ 879
 ՈՒՂՏԱՆԷՍ 847. տե՛ս ՈՒԽՏԱՆԷՍ
 ՈՒՆԻԱՍ 922. տե՛ս ՈՎՆԻԱՍ
 ՈՒՍՏԻՂԻԱՆՈՍ 928
 *ՈՒՏԻԷ. տե՛ս ԲԵՌՆԱՐ ՈՒՏԻԷ
 ՈՒՐԱՍԱԿԷՍ 87
 ՈՒՐԵԲ 914
 ՈՒՐԻԱ 919
 ՈՒՐԻԱՍ 918
 ՈՓԻՐ 909. տե՛ս ՈՎՓԻՐ
 ՈՔՈԶԻԱՅ 917
 ՈՔՈՒ 921. տե՛ս ԱՐՄԷՍ ՈՎՔՈՒ

Չ

ՉԱԹԿԱՍԱՐ 889
 ՉԱԹՆ ԽԱԶՐ 891, 894
 *ՉՈԲԱՆԵԱՆ. տե՛ս ՊԱԻԵԼ ՉՈԲԱՆԵԱՆ
 ՉՈՐՊԱՆ ԹԱՐԽԱՆ 411
 *ՉՐԱՔԵԱՆ 427. տե՛ս ՔԵՐՈԲԷ ՉՐԱՔԵԱՆ
 ՉՈՒԲԻՆ. տե՛ս ՎԱՀՐԱՄ ՉՈՒԲԻՆ

Պ

ՊԱԼԻԱԻՈՒՆՈՅ 1278 (տե՛ս Գառն ՀԱՄԱ-
 ԶԱՍՊ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԻ ՊԱԼՀԱԻՈՒ-
 ՆԵԱՅ)

- ՊԱԼՀԱԻՈՒՆԵԱՑ 1278. տե՛ս ՀԱՄԱԶԱՍՊ
ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԻ ՊԱԼՀԱԻՈՒՆԻ (տե՛ս -
մաեւ ՊԱԼԻԱԻՈՒՆՈՅ)
- ՊԱՂԱԴԱՅ 949
- ՊԱՂԱԿ 1115
- ՊԱՂԳԷՆ 13 (տե՛ս մաեւ ՊԱՂԳԷՆ, ՊՈՂ-
ԳԵՆ)
- ՊԱՂԳԷՆ 13. տե՛ս ՊԱՂԳԷՆ
- ՊԱՂԵՓԱՏՈՍ 933 (տե՛ս մաեւ ՊԱՂԷՓԱ-
ԹՈՍ, ՊԱՂԷՓԱՏՈՍ)
- ՊԱՂԷՓԱԹՈՍ 934 (տե՛ս մաեւ ՊԱՂԵՓԱ-
ՏՈՍ, ՊԱՂԷՓԱՏՈՍ)
- ՊԱՂԷՓԱՏՈՍ 933 (տե՛ս մաեւ ՊԱՂԵՓԱ-
ՏՈՍ, ՊԱՂԷՓԱԹՈՍ)
- ՊԱՆԹԵՌ 440
- ՊԱՆՈՊՏԷՍ 913
- ՊԱՊ
1. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 494
 2. որդի Արշակի 451, 460, 465, 931
- ՊԱՊՈՍ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 633
- *ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ. տե՛ս ՔԵՐՈՒԲԷ ՊԱՏԿԱ-
ՆԵԱՆ
- ՊԱՏՐԻԿ. տե՛ս ԱՇՈՏ ՊԱՏՐԻԿ, ՎԱՐԴ
ՊԱՏՐԻԿ, ՅՈՎՀԱՆ ՊԱՏՐԻԿ
- ՊԱՏՐՈԿՂԷ 1176
- ՊԱՏՐՈՍՈՆԻՄ 907
- ՊԱՐԷՏ 931
- ՊԱՐԹԵԻ. տե՛ս ԱՆԱԿ ՊԱՐԹԵԻ, ԳՐԻԳՈՐ
ՊԱՐԹԵԻ (ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ), ՆԵՐՍԷՍ
ՊԱՐԹԵԻ, ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵԻ
- ՊԱՐԻԿՐԻՍ 1176. տե՛ս ՊԱՐԻՍ ՏՐՈՎԱՑԻ
- ՊԱՐԻՈՎԿ 496
- ՊԱՐԻՍ ՏՐՈՎԱՑԻ 1173, 1176, 1222 (տե՛ս -
մաեւ ՊԱՐԻԿՐԻՍ)
- ՊԱՐՄԵՂԻԱՆՈՍ 944
- ՊԱՐՄԵՆԻԴԷՍ 917
- ՊԱՐԾԸՆԱԶԳԱՏ 510
- ՊԱՐՈՅՐ
1. Հայկեան 931
 2. *ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ 4, 338, 1164
- ՊԱՐՍԻԿ. տե՛ս ԱԿԱԿ ՊԱՐՍԻԿ
- ՊԱՐԻԷԶ. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ՊԱՐԻԷԶ
- *ՊԱԻԷԼ ԶՈՒՄԱՆԵԱՆ 1273-1274
- ՊԱԻՂԱ, 957. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
- ՊԱԻՂԱՍ 953. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ԷՄԵՍԻՈՒ
- ՊԱԻՂԻԿԱՐՊՈՍ 545, 1058, 1063
- ՊԱԻՂՈՍ
1. սմձմամմ 1227-1228
 2. առաքեալ 14, 19, 22, 25-26, 28-29, 31-33,
35-36, 47, 79-83, 90, 92-95, 115, 120, 124,
127-128, 131-132, 142, 158-160, 186-189,
191-192, 194-196, 201, 204-209, 211, 215-
216, 220, 222, 246, 257, 260, 262, 264, 269,
284-286, 288, 292, 302, 307, 317-318, 327,
349, 420-423, 435, 441-443, 512, 543, 671-
672, 674, 685, 711, 715-716, 750, 791, 926,
936-937, 939, 941, 951, 954, 993, 1153, 1157-
1159, 1171, 1247, 1259, 1267, 1288
 3. Արուեստան եպիսկոպոս 332
 4. ԵԳԻՊՏԱՑԻ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 770,
945
 5. ԷՄԵՍԻՈՒ 953 (տե՛ս մաեւ ՊԱԻՂԱՍ)
 6. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոս 967
 7. ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ 952
 8. ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ 42, 86, 121, 127, 143, 145,
307, 309, 318, 331, 935, 938, 944-945, 952,
957, 1152 (տե՛ս մաեւ ՊԱԻՂԱ)
- ՊԵՌՍԵՓՈՆԷՍ 734
- ՊԵՏԻՆԱԿՍ 941. տե՛ս ԵՂԻՈՍ ՊԵՏԻՆԱԿՍ
- ՊԵՏՐՈՍ
1. ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ եպիսկոպոս 120, 945
 2. սմձմամմ 1181, 1219
 3. ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ 321, 323, 545, 958. տե՛ս
 4. առաքեալ 29, 31, 55, 91, 104-105, 169, 171,
182-183, 245, 267, 269, 274-275, 277, 280,
282, 296, 310, 332, 421, 441-443, 686, 791,
849, 926, 929, 937, 941, 959, 993, 1153, 1158,
1275
 5. երէց 311
 6. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետ 959
 7. վկայ 422, 547
 8. 956. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԷՆՈՍ
 9. 967. տե՛ս ՊԻԻՐՈՍ
- *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ. տե՛ս ԵԶՆԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
- ՊԵՐԻԹՈՒՍ 934
- ՊԵՐԻԿԴԷՍ 917
- ՊԵՐՄ 931
- ՊԵՐՈԶ 459-460, 466, 469-470, 932

ՊԵՐՈՋԵԱՆ 932. տե՛ս ԿԱԻԱՏ ՊԵՐՈՋԵԱՆ, ՎԱՂԱՐԾԱԿ ՊԵՐՈՋԵԱՆ	ՊՈՊԻՈՍ 923. տե՛ս ՊՈՄՊԷՆՈՍ
ՊԵՐՍ(Ս)ԵԻՍ 914, 933	ՊՈՊԼՈԳԻՆԱՑԻՔ 910. տե՛ս ՊԱՓՂԱԳՈՎ- ՆԱՑԻՔ
ՊԵՐՍԵՓՈՆԱՅ 734, 757. տե՛ս ՊԵՌՍԵՓՈ- ՆԷՍ	ՊՈՊՂԻՈՍ 938 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՒՊՂԻՈՍ)
ՊԵՐՏԻՆԱԿՍ. տե՛ս ԷՂԻՈՍ ՊԵՐՏԻՆԱԿՍ	ՊՈՒՌԿՈՊ 539. տե՛ս ՊՈՒՌԿՈՊ
ՊԵՐՏԻՆԱՔՍ 941. տե՛ս ՊԵՐՏԻՆԱԿՍ	ՊՈՐՓԻՐՈՍ 309
ՊԷԳԱՍՈՍ 933	ՊՈՐՓԻՐ 309, 633
ՊԷՍԱՍՈՍ 933	ՊՈՒՊԻԿՈՍ 927
ՊԷՐՍԷՆՈՍ 914	ՊՈՒՊՂԻՈՍ 927
ՊԻՂԱՏՈՍ 119, 126, 264, 304-306, 422, 936	ՊՈՒՐԱՍ 928 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՒՐԱՍ)
ՊԻՊԿՈՍ 914 (տե՛ս ԸՄԵՆ ԶԵԻՍ)	ՊՈՒՐԱՍ 945
ՊԻՌՈՍ 45, 312	ՊՈՒԿՈՊ 539 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՒՌԿՈՊ)
ՊԻՍԱԿ 927 (տե՛ս ԸՄԵՆ ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ ԿԱ- ՐԱԿԱՂՈՍ)	ՊՈՒՎՏԷՐ 955, 958 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՒՈՏԷՐ)
ՊԻՍԻԳԵԱՅ. տե՛ս ԱՆՏԻՈՔ ՊԻՍԻԳԵԱՅ	ՊՈՒՈՏԷՐ 958 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՒՈՎՏԷՐ)
ՊԻՍԻԳ 1022. տե՛ս ՊԻՍԻԳՈՆ	ՊՈՒՈՏՈՐ 958. տե՛ս ՊՈՒՈՎՏԷՐ, ՊՈՒՈՏԷՐ
ՊԻՍԻԳՈՆ 1021-1022 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊԻՍԻԳ)	ՊՈՒՐԱՍ 928. տե՛ս ՊՈՒՐԱՍ
ՊԻՍՈՍ 913	ՊՏԼՈՄԻՈՍ 460. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ
ՊԻԻԷՏԻԿՈՍ 934	ՊՏՂՈՄԵՆՈՍ 921. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ ՂԱ- ԳՈՍ,
ՊԻԻԹԱԳՈՐ 550	ՊՏՂՈՄԵՆԻՍԱ 922
ՊԻԻՐՈՍ 967	ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ 966,
ՊՂԱՏՈՆ 1181 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՂԱՏՈՎՆ)	1. ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ 921
ՊՂԱՏՈՎՆ 917, 933 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՂԱՏՈՆ)	2. աշխարհագէտ 411
ՊՂԻՔՈՒՆ 968. տե՛ս ՊՈՂԻՔՈՆԻՈՍ	3. ԲԱՐԵՐԱՐ 921
ՊՈԳՈՆԱԴՈՍ 901. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ՊՈ- ԳՈՆԱԴՈՍ	4. ԴԻՆԵԻՍԻՈՍ 921
*ՊՈՂԱՐԵԱՆ. տե՛ս ՆՈՐԱՅՐ ՊՈՂԱՐԵԱՆ	5. եղբայր ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ 921
ՊՈՂԳԵՆ 13. տե՛ս ՊԱՂԳԷՆ	6. ԵՂՔԱՅՐԱՍԷՐ 921
ՊՈՂԻԿԱՐՊՈՍ 675, 940	7. ՀԱՅՐԱՍԷՐ 921
ՊՈՂԻՍ 917	8. ՂԱԳՈՍ 921
ՊՈՂԻՔՈՆԻՈՍ 968 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՂԻՔ- ՈՒՆ)	9. ՄԱՅՐԱՍԷՐ 921
ՊՈՂՂԱ 932	10. 460. տե՛ս ՓԻԼԵԳԵԼՓՈՍ ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ, ԸՄԵՆ` ՊՏԼՈՄԻՈՍ
ՊՈՂՈՍ 967. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ	11. ՓՐԿԻՉ 921
ՊՈՂՔԵՐԷ 955, 957	ՊՐԱՄՈՍ ՏՐՈՒԱՑԻ 1176. տե՛ս ՊՐԻԱՄՈՍ ՏՐՈՎԱՑԻ
ՊՈՄՊԷՆՈՍ 923 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՊԻՈՍ)	ՊՐԱԻԿՂՈՍ ԿԻԻՂԻԿԵԱՅ 953. տե՛ս ՊՐՈԿ- ՂՈՍ ԿԻԻԶԻԿԵԱՅ
ՊՈՄՊԻՂԻՈՍ 934. տե՛ս ՆՈՒՄԱՍ ՊՈՄՊԻ- ՂԻՈՍ	ՊՐԻԱՄՈՍ ՏՐՈՎԱՑԻ 1172 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՐԱ- ՄՈՍ ՏՐՈՒԱՑԻ, ՊՐԻԱՍՈՍՏՐԻԱՑԻ)
ՊՈՆՏԱՑԻ 331, 940. տե՛ս ՄԱՐԿԻՈՆ ՊՈՆ- ՏԱՑԻ, ԹԷՆՈՐՈՏՈՆ ՊՈՆՏԱՑԻ	ՊՐԻԱՍՈՍՏՐԻԱՑԻ 1176. տե՛ս ՊՐԻԱՄՈՍ ՏՐՈՎԱՑԻ
ՊՈՆՏԻԱՆՈՍ 309	ՊՐԻԿՈՍ 503. տե՛ս ՊՐԻՍԿՈՍ
	ՊՐԻՍԿԻՂԱ 940

ՊՐԻՍԿՈՍ 503 (տե՛ս նաև ՊՐԻՍԿՈՍ)
 ՊՐՈՐՈՍ 945 (տե՛ս նաև ՊՐՈՐՈՍ)
 ՊՐՈՐՈՋ 945. տե՛ս ՊՐՈՐՈՍ
 ՊՐՈԿԿՆԱՍ 209. տե՛ս ՊՐՈԿԿՆԱՍ
 ՊՐՈԿԿՆԱՍ ԿԻՏԻԿԵԱՅ 122-123, 138-139, 209, 300, 411, 413, 419, 421, 953, 1042 (տե՛ս - նաև ՊՐԱԿԿՆԱՍ ԿԻՏԻԿԵԱՅ, ՊՐՈԿԿ ԿԻՏԻԿԵԿԷ, ՊՐՈԿԿՆԱՍ, ՊՐՈԿԿՆԱՍ ԿԻՏԻԿԵԿԷ)
 ՊՐՈԿԿՆԱՍ ԿԻՏԻԿԵԿԷ 953. տե՛ս ՊՐՈԿԿՆԱՍ ԿԻՏԻԿԵԿԵԱՅ
 ՊՐՈՊՈՍ 462
 ՊՐՈՍԳՆՈԿԻՈՆ 289
 ՊՕՂՈՍ
 1. *ԱՆԱՆԵԱՆ 428, 1192
 2. *ԲԵԴԵԼԵԱՆ 1149
 3. *ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ 417, 1192, 1241
 4. Պոլսի պատրիարք 1129
 5. սուրբգրային 104
 6. 1259. տե՛ս ՊԱԿՂՈՍ՝ սուրբգրային

Չ

*ՋԱՀՈՒԿԵԱՆ. տե՛ս ԳԵԻՈՐԳ ՋԱՀՈՒԿԵԱՆ
 ՋԱՄԱՍԱ 466. տե՛ս ՋԱՄԱՍՊ
 ՋԱՄԱՍՊ 466, 932 (տե՛ս նաև ՋԱՄԱՍՊ)
 ՋԱՄԲ ԽՈՍՐՈՎ 1053
 ՋԱԽԱՆԾԷՐ 583, 855-856, 859, 863. տե՛ս ՋԵԻԱՆԾԷՐ
 ՋԱԽԻՏԵԱՆ ԽՈՍՐՈՎ 501, 526
 ՋԵԲՈՒ 381, 387, 392, 408, 414
 ՋԵԻԱՆԾԷՐ 795-796, 809-810, 812-813, 814-820, 822-826, 831-832, 844, 846-847, 853-857, 859, 861-863 (տե՛ս նաև ՋԱԽԱՆԾԷՐ, ՋՈՒԱՆԾԷՐ, ՋՈՒԱՆԾԷՐ)
 ՋՈՅԱՆԾՐԻ 1003. տե՛ս ՋՈՒԱՆԾԷՐ
 ՋՈՋԻԿ
 1. ԱՐԱՄՈՒՆԻՑ 338
 2. Վրաց իշխան 1122-1123
 ՋՈՎԱՆԱՆ 504. տե՛ս ՋՈՒԱՆ ՎԵՀ
 ՋՈՒԱՆԱԺԻՐԻ. տե՛ս ՋՈՒԱՆԾԷՐ
 ՋՈՒԱՆԷՐ 817. տե՛ս ՋԵԻԱՆԾԷՐ
 ՋՈՒԱՆ ՎԵՀ 504-505 (տե՛ս նաև ՋՈՎԱՆԱՆ, ՋՈՒՎԱՆ)

ՋՈՒԱՆԾԷՐ
 1. Աղուանից իշխան 809-810, 813-818, 819-820, 822-826, 829, 831-832, 844, 846-847, 853-857, 859, 861-863. տե՛ս ՋԵԻԱՆԾԷՐ
 2. Հեփթաղի թագաւոր 1003 (տե՛ս նաև ՋՈՅԱՆԾՐԻ, ՋՈՒԱՆԱԺԻՐԻ)
 ՋՈՒՎԱՆ 504. տե՛ս ՋՈՒԱՆ ՎԵՀ

Ռ

ՌԱԳԱԻ 912
 ՌԱԳՈՒԷՂ 912
 ՌԱՋՄԻՈՋԱՆ 511. տե՛ս ԽՈՒԹԵԱՄ՝ նաև՝ ԸՌԱՋՄԻՈՋԱՆ, ԽԱՋՄԻՈՋԱՆ, ՌԱՄԻԿՈՋԱՆ, ՌՈՋՄԻՈՋԱՆ
 ՌԱՀԱԲ 167
 ՌԱՀԱՆ 1082-1084 (տե՛ս նաև ՌԱՀԱՆԱՅՆ)
 ՌԱՀԱՆԱՅՆ 1082. տե՛ս ՌԱՀԱՆ
 ՌԱՄԻԿՈՋԱՆ 512. տե՛ս ՌԱՋՄԻՈՋԱՆ
 ՌԱՇՆԱՅՆ 522
 ՌԱՏՈՄԱՅ 526. տե՛ս ՌՈՍՏՈՄ
 ՌԱՔԵԼ 813 (տե՛ս նաև ՀՌԱՔԵԼ)
 ՌԵԳՆԷՍ 1004. տե՛ս ՌԷԳԷՍ
 ՌԵՔԱԲ 932
 ՌԷԳԷՍ 1004 (տե՛ս նաև ՌԵԳՆԷՍ, ՌԷԴԷՍ, ՌՈՒԳԷՍ)
 ՌԷԴԷՍ 1004. տե՛ս ՌԷԳԷՍ
 ՌԻՍՏԱԿԷՍ 546. տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ՝ որդի ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐՉԻ
 ՌԾՏՈՒՆԻ. տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ ՌԾՏՈՒՆԻ, ԹԷՈԳՈՐՈՍ ՌԾՏՈՒՆԻ, ՍԻՄԷՈՎՆ ՌԾՏՈՒՆԻ
 ՌՈՐՈՎԱՄ 724, 916
 ՌՈՋՄԻՈՋԱՆ 376 (տե՛ս նաև ՌՈՒՋՄԻՈՋԱՆ)
 ՌՈՃ ՎԵՀԱՆ 520-521 (տե՛ս նաև ՌՈՃԻԿ ՎԱՀԱՆԱՅ, ՌՈՃՎԵՀ)
 ՌՈՃԻԿ ՎԱՀԱՆԱՅ 520. տե՛ս ՌՈՃ ՎԵՀԱՆ ՌՈՃՎԵՀ 384 (տե՛ս նաև ՌՈՃ ՎԵՀԱՆ)
 ՌՈՄԱՆՈՍ 945. տե՛ս ՆՈՒՄԵՐԻԱՆՈՍ
 ՌՈՍՄՈՍՋՔԵԱՆ 803. տե՛ս ՌՈՍՄՈՍՈՔԵԱՆ
 ՌՈՍՄՈՍՈՔԵԱՆ 803, 806 (տե՛ս նաև ՌՈՍՄՈՍՋՔԵԱՆ)

ՌՈՍՏԱՄ 530. տե՛ս ՌՈՍՏՈՄ
 ՌՈՍՏՈՄ 526, 810 (տե՛ս նաեւ ՌԱՏՈՄԱՅ,
 ՌՈՍՏԱՄ, ՌՍՏՈՄ)
 ՌՈՒԲԵՆ 529
 ՌՈՒԳԷՍ 1004. տե՛ս ՌԷԳԷՍ
 ՌՈՒԶՄԻՈԶԱՆ 376. տե՛ս ՌՈԶՄԻՈԶԱՆ
 ՌՈՒՄՆԻԱԶ 311
 ՌՍՏԱԿԷՍ 141, 313, 330, 546-547, 932, 1005
 ՌՍՏՈՄ 530. տե՛ս ՌՈՍՏՈՄ

Ս

ՍԱԱԿ 111. տե՛ս ԻՍԱՀԱԿ՝ սուրբգրային
 ՍԱԲԱՅ
 1. որդի Հոեգամայ 907
 2. որդի Քուշայ 907
 ՍԱԲԱԹ 909
 ՍԱԲԱԹԱՅ 907
 ՍԱԲԱՍԻՍՈՅ 332
 ՍԱԲԱԻՈՎԹ 82-83
 ՍԱԲԵԼ-ԻՈՍ ԼԻԲԷԱՑԻ 54, 66, 70, 84, 86, 331
 (տե՛ս նաեւ ՍԱԲԷԼԻ-ՈՍ), ՍԱԲԷԼՈՍ)
 ՍԱԲԵԿԱԹԱ 907
 ՍԱԲԷԼԻ-ՈՍ 84, 309 (տե՛ս նաեւ ՍԱԲԵԼ-ԻՈՍ,
 ՍԱԲԷԼՈՍ)
 ՍԱԲԷԼՈՍ 309 (տե՛ս նաեւ ՍԱԲԵԼ-ԻՈՍ, ՍԱ-
 ԲԷԼԻՈՍ)
 ՍԱԳԴԷՆ 1004. տե՛ս ՍԱԿԴԷՆ
 ՍԱԴՈՎԿ 916
 ՍԱԼԱՐ 380. տե՛ս ՍԱՂԱՐ
 ՍԱԿԴԷՆ 1004 (տե՛ս նաեւ ՍԱԳԴԷՆ)
 ՍԱՀԱԿ
 1. անձնանուն 1203
 2. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 427, 437, 509
 3. Գլակավանքի վանահայր 1046
 4. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 621
 5. ԶՈՐՈՓՈՐԵՑԻ 1241, 1281, 1283-1284,
 1293-1294, 1300
 6. *ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ 978
 7. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 491-492
 8. ՊԱՐԹԵԻ 123, 138-139, 351, 516, 892-893,
 901, 932, 950-951, 966, 1046, 1080 (տե՛ս -
 նաեւ ԻՍԱՀԱԿ)
 9. ՍԻՒՆԻ 495

10. սուրբգրային 53, 56, 77, 118 (տե՛ս նաեւ Ի-
 ՍԱՀԱԿ)
 11. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՍԱՀԱԿ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ
 12. Տփխեաց եպիսկոպոս 13
 ՍԱՀԱԿԵԱՆ 1203
 ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ. տե՛ս ԴԱԻԻԹ ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ
 ՍԱՀՈՒՌ ԱՆՋԱԻԱՑԻ 1123-1124
 ՍԱՂԱՅ 439, 905, 908
 ՍԱՂԱՐ. տե՛ս ԳՐԱՆԻԿԱՆ ՍԱՂԱՐ
 ՍԱՂԵՓ 908
 ՍԱՂԻՆԱ 923
 ՍԱՂՄԱՆԱՍԱՐ 918
 ՍԱՂՄՈՆ
 1. սուրբգրային 438-440
 2. 776. տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ
 ՍԱՂՈՄԷ 963
 ՍԱՂՈՄՈՆ 721, 1208. տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ
 ՍԱՂՈՄՈՎՆ 753, 916. տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ
 ՍԱՄԱՅ 1179, 1227 (տե՛ս նաեւ ՍԱՄԵԱՅ)
 ՍԱՄԱՐԻ 296
 ՍԱՄԱՐՈՒՀԻ 328
 ՍԱՄԵԱՅ 919, 1227. տե՛ս ՍԱՄԱՅ
 ՍԱՄԵԱՍ 916
 ՍԱՄԵԳԱՐ 914-915
 ՍԱՄԷՆ 1179, 1227
 ՍԱՄԹԱԻԱՑԻ 13. տե՛ս ԵԻԳԵՆԷՍ
 ՍԱՄՈՍԱՑԻ. տե՛ս ԽՌՈՒՓԱՆՈՍ ՍԱՄՈ-
 ՍԱՑԻ
 ՍԱՄՈՍԱՑԻ 18, 121, 143, 280, 307, 951, 953,
 1245. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՍԱՄՈՍԱՑԻ, նաեւ՝
 ՇԱՄՇՏԱՑԻ, ՍԱՄՍԱՑԻ
 ՍԱՄՈՏ 338
 ՍԱՄՈՒԳԷ 920
 ՍԱՄՈՒԵՂ 578. տե՛ս ՍԱՄՈՒԷԼ Մեհնունեաց
 եպիսկոպոս
 ՍԱՄՈՒԷԼ
 1. ԱՆԵՑԻ 1191-1192
 2. Գլակավանքի վանահայր 1126
 3. երէց 338
 4. Մեհնունեաց եպիսկոպոս 578
 5. սուրբգրային 133, 438, 915 (տե՛ս նաեւ ՍԱ-
 ՄՈՒԷՂ, ՍԱՄՈՒԻԷԼ)
 6. ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 488-490

7. Տումասուել էպիսկոպոս 13
 ՍԱՄՈՒԷՂ 133, 915 (տե՛ս նաև ՍԱՄՈՒԷՂ՝ սուրբգրայիճ)
 ՍԱՄՈՒԻԷՂ 28 (տե՛ս նաև ՍԱՄՈՒԷՂ՝ սուրբգրայիճ, ՍԱՄՈՒԷՂ)
 ՍԱՄՈՒՍՏԱՑԻ 18, 145. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
 ՍԱՄՍՈՆ 915. տե՛ս ՍԱՄՓՍՈՎՆ
 ՍԱՄՍՏԱՑԻ. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՍԱՄՍՏԱՑԻ, ԹԵՆՆՈՐՈՍ ՍԱՄՍՏԱՑԻ, նաև՝ ՇԱՄՇՏԱՑԻ, ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
 ՍԱՄՓՍՈՆ 1203, 1289 (տե՛ս նաև ՍԱՄՍՈՆ, ՍԱՄՓՍՈՎՆ)
 ՍԱՄՓՍՈՎՆ 915 (տե՛ս նաև ՍԱՄՍՈՆ, ՍԱՄՓՍՈՆ)
 ՍԱՆԱՀՆԵՑԻ. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ՍԱՆԱՀՆԵՑԻ
 ՍԱՆԱՍԱՅ 1069. տե՛ս ՍԱՐԱՍԱՆԱՅ
 ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ 443, 453, 459, 931-932, 936
 ՍԱՆԱՏՐՈՒՔ 453. տե՛ս ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ
 ՍԱՆՈՒԷՂ 1126. տե՛ս ՍԱՄՈՒԷՂ Գլակավաճքի վանահայր
 *ՍԱՆՋԵԱՆ 1273. տե՛ս ԱԻԵՏԻՍ ՍԱՆՋԵԱՆ
 ՍԱՌԱՅ 77, 445, 544
 ՍԱՍԱՆԱՅ 1069. տե՛ս ՍԱՐԱՍԱՆԱՅ
 ՍԱՐԱՊԻՈՎՆ 940
 ՍԱՐԱՍԱՆԱՅ 1069 (տե՛ս նաև ՍԱՍԱՆԱՅ)
 ՍԱՐԳԻՍ
 1. Աշակերտ ՅՈՎՍԷՓ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆԻ 584
 2. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ 499-500
 3. *ԿՈՒՆԴ 427, 1192
 4. ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 489, 490
 5. ՏԱՅԵՑԻ 499
 6. ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ 499-500
 *ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ. տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
 ՍԱՐԵՓԹՈՒՀԻ 328
 ՍԱՐՀԱՆԳ 457
 ՍԱՐՈՒՀԷ 916 (տե՛ս նաև ՀԱՐՈՒՀԵԱ)
 ՍԱԻԱԼԱՆԵԱՆՑ 1273. տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ ՍԱԻԱԼԱՆԵԱՆՑ
 ՍԱԻՂՈՍ 142, 1179
 ՍԱԻՈՒՂ 915, 1179, 1228
 ՍԱՖԱՐ 310
 ՍԳՕՆ 1003. տե՛ս ԶԳԱԻՆ
 ՍԵԲԱՍՏՈՍ
 1. ՈԿՏԱԲՈՍ 935 (տե՛ս նաև ԱԻԳՈՍՏՈՍ, ՀՈՔՏԱԻՈՍ)
 2. 945. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ
 3. 947. տե՛ս ՍԵՂԲԵՍՏՐՈՍ
 ՍԵԲԵՐԻԱՆՈՍ ԵՄԵՍԱՑԻ 86, 115, 220, 233, 247, 281
 ՍԵԲԷՆՈՍ
 1. Բագրատունաց էպիսկոպոս 577 (տե՛ս - նաև ՍԵԲՈՍ)
 2. պատմիչ 45, 337, 449, 451-453, 533, 901
 ՍԵԲՈՍ 577. տե՛ս ՍԵԲԷՆՈՍ Բագրատունաց էպիսկոպոս
 ՍԵԴԵԿԻԱՅ
 1. Եղբայր Յովակիմայ արքայի 919 (տե՛ս - նաև ՅԵՔՈՎՆԻԱ)
 2. որդի Քանանու 917
 ՍԵԼԵԿԻՈՍ 457. տե՛ս ՍԵԼԵԿԻՈՍ, ՍԵՂԵԿԻՈՍ
 ՍԵԼԵԿԻՈՍ ՆԻԿԱՆՈՎՐ 457-458, 584 (տե՛ս - նաև ՍԵԼԵԿԻՈՍ, ՍԵՂԵԿԻՈՍ)
 ՍԵԿԵՆԴՈՆԱ 300
 ՍԵՂԲԵՍՏՐՈՍ 326, 947, 1006
 ՍԵՂԵԱՄԵԱՅ 918. տե՛ս ՍԵՂԵՄԵԱՅ
 ՍԵՂԵՄԵԱՅ 918 (տե՛ս նաև ՍԵՂԵԱՄԵԱՅ)
 ՍԵՂԵԿԻՈՍ ՆԻԿԱՆՈՎՐ 795 (տե՛ս նաև ՍԵԼԵԿԻՈՍ, ՍԵԼԵԿՈՍ)
 ՍԵՂՂԵՆԷ 914
 ՍԵՂՈՎՆԱՑԻ 916. տե՛ս ԱՔԻԱՍ ՍԵՂՈՎՆԱՑԻ
 ՍԵՄ 905, 967, 909-910 (տե՛ս նաև ՍԷՄ)
 ՍԵՄԱՎՇՆԱՍՊ 401 (տե՛ս նաև ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ, ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ, ՍԵՄԱՎՇՆԱԻ, ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ)
 ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ 401. տե՛ս ՍԵՄԱՎՇՆԱՍՊ
 ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ 401. տե՛ս ՍԵՄԱՎՇՆԱՍՊ
 ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ 401. տե՛ս ՍԵՄԱՎՇՆԱՍՊ
 ՍԵՆԵՔԱՐԻՄ 456 (տե՛ս նաև ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ)

- ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ 437, 456, 920 (տե՛ս նաև ՍԵՆԵՔԱՐԻՄ)
- ՍԵՆԻՏԱՄ ԽՈՍՐՈՎ 506
- ՍԵՐԲԵՐՈՍ 928
- ՍԵՐԳԻ 680
- ՍԵՐԳԻՍ 967
- ՍԵՐԵՄ 1095. տե՛ս ՍՐԵՄ
- ՍԵՐԿԱՆՈՍ 945
- ՍԵՐՈՒՔ 905, 912, 966
- ՍԵՒԵԱՅ 941. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ ՈՐԴԻՍԵՒԵՐԱՅ
- ՍԵՒԵՐԻՈՍ 145, 941
- ՍԵՒԵՐՈՍ 331, 927, 941
- ՍԵԻԼԵԻԿԻՈՍ 458
- ՍԷԹ 71, 903
- *ՍԷԹԵԱՆ. տե՛ս ԵՓՐԵՄ ՍԷԹԵԱՆ
- ՍԷՄ 904-905, 908-909, 912 (տե՛ս նաև ՍԵՄ)
- ՍԷՆԷՓՈՎՆ 917
- ՍԷՖԻ ՄԻՐԶԱ 311
- ՍԻԴՈՎՆ 907
- ՍԻԴՈՎՆԱՑԻ. տե՛ս ՈՎՍԱ ՍԻԴՈՎՆԱՑԻ
- ՍԻԼՈՆԱՑԻ 916. տե՛ս ՍԵՂՈՎՆԱՑԻ
- ՍԻՂԱՍ 288
- ՍԻՂՈՍ 945
- ՍԻՂՈՒԱՆՈՍ 945
- ՍԻՄԱ 919. տե՛ս ՍԱՄ
- ՍԻՄԱԻՆ 332
- ՍԻՄԱՔՈՍ 273, 939, 993
- ՍԻՄԵԻՈՆ. տե՛ս ՍԻՄԵԻՈՎՆ ԵՐԱՆԵԼԻ
- ՍԻՄԵԻՈՎՆ ԵՐԱՆԵԼԻ 963-964 (տե՛ս նաև ՍԻՄԵԻՈՎՆ ԵՐԱՆԵԼԻ)
- ՍԻՄԷՈՆ
1. ԵՐԵԻԱՆՑԻ 46, 1191
 2. ԿՐՈՃԱՏՈՐ 1063 (տե՛ս նաև ՍԻՄԷՈՎՆ, ՍԻՄԷՕՆ)
 3. ՍԻԻՆԱԿԱՆ 930 (տե՛ս նաև ՍԻՄԷՈՎՆ ՍԻԻՆԱԿԱՆ)
 4. սուրբգրային 34, 305, 318 (տե՛ս նաև ՍԻՄՈՆ, ՍԻՄՈՎՆ)
 5. 577. տե՛ս ՍԻՄԷՈՎՆ ՌԶՆՈՒՄԵՆԱԳ ԵՎԻԿՈՍ
- ՍԻՄԷՈՎՆ
1. ՌԶՆՈՒՄԵՆԱԳ ԵՎԻԿՈՍ 577
2. ՍԻԻՆԱԿԱՆ 930. տե՛ս ՍԻՄԷՈՆ ՍԻԻՆԱԿԱՆ
 3. 1063. տե՛ս ՍԻՄԷՈՆ ԿՐՈՃԱՏՈՐ
- ՍԻՄԷՕՆ 1063. տե՛ս ՍԻՄԷՈՆ ԿՐՈՃԱՏՈՐ
- ՍԻՄՈՆ
1. ԵՎԻԿՈՍ 3, 21
 2. ԵՐԷԳ 338
 3. սուրբգրային 25, 171, 199, 239, 280, 440, 686, 922 (տե՛ս նաև ՍԻՄԷՈՆ, ՍԻՄՈՎՆ)
- ՍԻՄՈՎՆ 171, 239, 922, 937-938, 1063 (տե՛ս - նաև ՍԻՄՈՆ՝ սուրբգրային)
- ՍԻՍԱՐԱՅ 914
- ՍԻՐԱՔ 791
- ՍԻԻՂՈՒԻԱՆՈՍ 288
- ՍԻԻՆԱԿԱՆ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԻԻՆԱԿԱՆ
- ՍԻԻՆԵՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ՝ ՍԻՄԵՆԱԳ տէր , ՄՈՎՍԷՍ ՍԻԻՆԵՑԻ
- ՍԻԻՆԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ՝ ՍԻՄԵՆԱԳ տէր, ԱՏԵՓԱՆՆՈՍ ՍԻԻՆԻ
- ՍԿԱՅՈՐԴԻ 931
- ՍԿԻԹ 948
- ՍՄԲԱԹ 1083. տե՛ս ՍՄԲԱՏ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ
- ՍՄԲԱՏ
1. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, որդի Մանուէլի 337, 491-492
 2. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, ՎՐԿԱՆԱՅ ՄԱՐԶՊԱՆ, ԳՈՒՐԿԱՆ ՄԱՐԶՊԱՆ, ԽՈՍՐՈՎ ՇՈՒՄ 3, 5, 332, 337-339, 341-342, 495-501, 523, 526, 535, 541, 543, 552
 3. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, շիմող Կարմազուց վանքի 1276
 4. Հաշտեմից իշխան 1098-1099, 1116
 5. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, որդի ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆԻ 1082-1094, 1096-1099, 1102-1104, 1106-1110, 1117,
 6. որդի Վարազ Սահակայ 537
 7. որդի Վարազտիրոցի 526, 535, 537, 552-553
- *ՍՄԲԱՏԵԱՆ. տե՛ս ՇԱԽԱՐԾ ՍՄԲԱՏԵԱՆ
- ՍՄԲԱՏԻԿ 500
- ՍՄՊԱՏ 492. տե՛ս ՍՄԲԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

- ՍՈԳԴԻԱՆՈՍ 921 (տե՛ս նաեւ ՍՈՒԳԻԱՆՈՍ)
- ՍՈԿՐԱՏ-ԷՍ 45, 321, 323, 464, 1182
- ՍՈՂԻՍՏՆՈՍ 944 (տե՛ս նաեւ ՍՈՂՈԿԻՆՈՍ)
- ՍՈՂՈԿԻՆՈՍ 944. տե՛ս ՍՈՂԻՍՏՆՈՍ
- ՍՈՂՈՄԱԻՆ 966. տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ
- ՍՈՂՈՄԷ 440, 686
- ՍՈՂՈՄՈՆ (տե՛ս նաեւ ՍՈՂՈՄԱԻՆ, ՍՈՂՈՄՈՎ)
1. սուրբգրային 24, 224, 327, 353, 357, 440, 549, 593, 596, 721, 776, 824, 916, 966, 1255, 1276
 2. 549. տե՛ս ՍՈՂՈՆ ԱԹԵՆԱՑԻ
- ՍՈՂՈՄՈՎՆ 916, 932 (տե՛ս նաեւ ՍՈՂՈՄՈՆ)
- ՍՈՂՈՆ ԱԹԵՆԱՑԻ 549 (տե՛ս նաեւ ՍՈՂՈՄՈՆ)
- ՍՈՂՈՎՄԷ ՄՈԿԱՑԻ 963
- ՍՈՂՈՎՄՈՆ 446, 703, 925
- ՍՈՎՄԱՆԻՏԵՑԻ 235
- ՍՈՎՏԷՐ 938
- ՍՈՎՏՐԻՆՈՍ ԵՓԵՍԱՑԻ 1008 (տե՛ս նաեւ ՍՈՏԻՆՈՍ)
- ՍՈՏԻՆՈՍ 1008. տե՛ս ՍՈՎՏՐԻՆՈՍ ԵՓԵՍԱՑԻ
- ՍՈՐՄԷՆ 503 (տե՛ս նաեւ ՍՈՒՐՄԷՆ, ՍՈՒՐԷՆ)
- ՍՈՒԳԻԱՆՈՍ 921. տե՛ս ՍՈԳԴԻԱՆՈՍ
- ՍՈՒԿԵՆՈՍ ԳԻՈՍԿՈՒՐԱՑԻ 1212 (տե՛ս - նաեւ ՍՈՒԿԵՍՈՍ)
- ՍՈՒԿԵՍՈՍ 1212. տե՛ս ՍՈՒԿԵՆՈՍ
- ՍՈՒՐԵԱՆ 1003, 1092 (տե՛ս նաեւ ՍՈՒՐԷՆ)
- ՍՈՒՐԷՆ
1. եղբայր Վախթանգայ 1091-1094
 2. մարզպան 470-471, 473,
 3. 503. տե՛ս ՍՈՐՄԷՆ
 4. 1003. տե՛ս ՍՈՒՐԵԱՆ
- ՍՈՒՐՄԷՆ 503. տե՛ս ՍՈՐՄԷՆ
- ՍՈՒՐԿԵՆՈՍ 1212
- ՍՈՒՐՏԻՆՈՍ 1008. տե՛ս ՍՈՎՏՐԻՆՈՍ ԵՓԵՍԱՑԻ
- ՍՈՓԻ 1003
- ՍՈՓՈԿՂԷՍ 917
- ՍՈՓՈՆԻԱՑ 442
- ՍՈՓՈՎՆԻԱ 918
- ՍՈՓՐՈՆԻՈՍ 1008. տե՛ս ՍՈՎՏՐԻՆՈՍ ԵՓԵՍԱՑԻ
- ՍՈՓՐՈՎԻՆՈՍ 331
- ՍՊԱՆԴԻԱՏ ՔԱԶ 476, 880-882, 877, 885. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ, ԱՍՊԱՆՏԻ, նաեւ՝ ՍՊԱՆՏԻԱԴ
- ՍՊԱՆԴԻԱՏԷԼ 876. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ
- ՍՊԱՆԴՈՒՆԻՔ 555
- ՍՊԱՆԻԱՑԻ 87. տե՛ս ԳԱՅԻՈՎՆ ՍՊԱՆԻԱՑԻ
- ՍՊԱՆՏԻԱԴ 881. տե՛ս ՍՊԱՆԴԻԱՏ
- ՍՏԱՀՐԱՑԻ. տե՛ս ԱՐՏԱԾԻՐ ՍՏԱՀՐԱՑԻ
- ՍՏԵՓԱՆ-ՆՈՍ
1. ԱՂԹԱՄԱՐՑԻ 1130
 2. աշակերտ Մակար եպիսկոպոսի 968
 3. Արզնոյ եպիսկոպոս 332
 4. Բագրեւանդայ եպիսկոպոս 21
 5. Գլակավանքի վանահայր. Ա 1045
 6. Գլակավանքի վանահայր. Բ 1046
 7. Գլակավանքի վանահայր. Գ 1048, 1079, 1101, 1110
 8. գրիչ 901
 9. Երիցեան 434-435, 437-439, 441, 452, 542, 544, 548, 550, 552-554, 556, 558, 561, 563
 10. Եփեսոսի եպիսկոպոս 321, 956
 11. Հոռմայեցոց եպիսկոպոս 944
 12. ԹՈՒՍԱԹԵՑԻ 1130, 1192
 13. ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ 222-224, 227-228, 230, 1144,
 14. *ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՑ 452-453
 15. որդի Արշուր իշխանի 1120
 16. ՏԱՐՕՆԱՑԻ, ԱՍՈՂԻԿ 345, 451, 460, 899
 17. սուրբգրային 29-30, 35, 329, 583, 585, 686, 936,
 18. ՍԻՆԵՑԻ 427, 1139, 1164, 1193
 19. ՍԻՆԻ 488, 494-495
 20. Ութաւի եպիսկոպոս 13
 21. *ՕՐԲԷԼԵԱՆ 417
- ՍՏՈՔԻՒ 962. տե՛ս ՈՍՏՈՔՈՍ
- ՍՐԵՄՆ 1095 (տե՛ս նաեւ ՍԵՐԵՄ)
- ՍՐԶՈՒՑ 1016. տե՛ս ԱՐԶՈՒՑ

*ՄԻԱԶԵԱՆ. տե՛ս ՀԵՆՐԻԿ ՄԻԱԶԵԱՆ
 ՍՔԱՆԶԵԼԱԳՈՐԾ 57, 96, 223, 419-420, 943,
 1121. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՈԿԵՍԱՐԱՑԻ
 ՍՔՈԼԱՍՏԻՔՈՍ 323. տե՛ս ՍՈԿՐԱՏ
 ՍՔՈՂՈՍ 1176. տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ ՀԵԼԼԵՆԱՑԻ

Վ

ՎԱԱԿՆ 734. տե՛ս ՎԱՀԱԳՆ
 *ՎԱԶԳԷՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ 569-570, 1284
 ՎԱԽԹԱՆԳ 1084-1085, 1088, 1102. տե՛ս նաև
 ՎԱՂԹԱՆԳ
 ՎԱԽԹԱՆԿ 1080-1081, 1084-1091, 1102. տե՛ս
 նաև ՎԱՂԹԱՆԳ
 ՎԱԽՏԱՆԳ 973, 1080-1081, 1084-1091, 1102.
 տե՛ս նաև ՎԱՂԹԱՆԳ, ՎԱԽՏԱՆԿ
 ՎԱԽՏԱՆԿ 1080, 1094. տե՛ս ՎԱԽՏԱՆԳ
 ՎԱԽՐԾԱՑ 951. տե՛ս ՎԱՀՐԻԾ
 ՎԱՀ 1083
 ՎԱՀԱԳՆ 734, 757 (տե՛ս նաև ՎԱԱԿՆ)
 ՎԱՀԱՆ
 1. *ԲԱՍՏԱՄԵԱՆՑ 4
 2. ԽՈՐԽՈՐՈՒՆԻ 526, 536
 3. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 1057, 1065-1073, 1075-
 1078, 1080-1085, 1087, 1091, 1102, 1104,
 1117 (տե՛ս նաև ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆ)
 4. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 973,
 1087, 1093-1094, 1098, 1101-1102, 1104-
 1107, 1109-1111, 1114, 1117-1122, 1125
 5. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ մարզպան 468-470
 6. որդի վարազայ Պալուհու 1097, 1099, 1107,
 1116
 7. Սիւնեաց իշխան 471
 8. Վրաց իշխան 341
 9. 520. տե՛ս ՌՈՐՎԷՆ
 ՎԱՀԱՆԱՆՔ 1113. տե՛ս ՎԱՀԱՆԵԱՆՔ
 ՎԱՀԱՆԵԱՆՔ 1113 (տե՛ս նաև ՎԱՀԱ-
 ՆԱՆՔ)
 ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 488, 530-531. տե՛ս ԹԷՈՐՈՒ-
 ՐՈՍ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ, ՆԵՐՍԷՍ ՎԱՀԵՒՈՒ-
 ՆԻ, ՍԱՄՈՒԷԼ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ, ՍԱՐԳԻՍ
 ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ, ՎԱՐԱԶ ՆԵՐՍԷՅ ՎԱՀԵ-
 ԻՈՒՆԻ, ՎՍՏԱՄ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ
 ՎԱՀԵՒՈՒՆԻՔ 488-489, 494-495, 555

ՎԱՀՐԱՄ
 1. ՄԻՀՐԵՒԱՆԴԱԿ 451, 475-478, 481-482
 (տե՛ս նաև ՎԱՀՐԱՆԱՑ)
 2. ՉՈՒԲԻՆ 337
 ՎԱՀՐԱՆԱՑ 482. տե՛ս ՎԱՀՐԱՄ ՄԻՀՐԵ-
 ԻԱՆԴԱԿ
 ՎԱՀՐԻԾ. տե՛ս ԾԱՀՐ ՎԱՀՐԻԾ, նաև՝
 ՎԱԽՐԾԱՑ
 ՎԱՂԱՆԴԷՍ 87
 ՎԱՂԱՐԾ
 1. Հայկեան 931-932
 2. Հայոց թագաւոր 460, 931-932
 3. Պարթեւ 462, 466, 932, 1001
 ՎԱՂԱՐԾԱԿ
 1. Հայկեան 931
 2. Ա. Հայոց թագաւոր 459-460, 465, 931-932,
 1025
 3. Հայոց թագաւոր՝ որդի Տիգրանայ 460
 4. Պարթեւ 459-460, 932
 ՎԱՂԵՆՏԻԱՆՈՍ
 1. զօրավար 533 (տե՛ս նաև ՎԱՂԵՆՏԻՆ)
 2. կայսր 465-466, 928-930, 948 (տե՛ս նաև
 ՎԱՂԵՆՏԻՈՍ, ՎԱՂԷՏԻԱՆՈՍ, ՎԱՂՆ-
 ԴԻԱՆՈՍ)
 3. ԿՐՏՍԵՐ 929
 ՎԱՂԵՆՏԻՆ 533, 535 (տե՛ս նաև ՎԱՂԵՆ-
 ՏԻԱՆՈՍ)
 ՎԱՂԵՆՏԻՈՍ 929. տե՛ս ՎԱՂԵՆՏԻԱՆՈՍ
 ՎԱՂԵՍ 929. տե՛ս ՎԱՂԷՍ
 ՎԱՂԷՆՏԻՈՆ 331
 ՎԱՂԷՍ 465, 929, 948
 ՎԱՂԷՏԻԱՆՈՍ 465. տե՛ս ՎԱՂԵՆՏԻԱՆՈՍ
 ՎԱՂԹԱՆԳ 1080. տե՛ս ՎԱԽՏԱՆԳ
 ՎԱՂԹԱՆԿ 1081, 1084-1091, 1102 (տե՛ս նաև
 ՎԱԽԹԱՆԳ, ՎԱԽԹԱՆԿ, ՎԱԽՏԱՆԳ,
 ՎԱՂՏԱՆԿ)
 ՎԱՂՆԴԻԱՆՈՍ 948. տե՛ս ՎԱՂԵՆՏԻԱ-
 ՆՈՍ
 ՎԱՂՏԱՆԿ 1080. տե՛ս ՎԱԽՏԱՆԳ
 ՎԱԾԴԵԱՆ 1122-1123 (տե՛ս նաև ՎԱԾ-
 ՏԵԱՆ)
 ՎԱԾՏԵԱՆ 1122. տե՛ս ՎԱԾԴԵԱՆ
 ՎԱԾԻՐ 1073, 1075-7076 (տե՛ս նաև ՎԱՐ-
 ԾԻՐ)

ՎԱՇՏԱԿ 931

ՎԱՍԱԿ

1. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 507, 509
2. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 473

ՎԱՍՆ ՀՈՆԱՀՆ 412

ՎԱՐ 825. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՓԵՐՈԺ

*ՎԱՐԱԳ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ 347, 363-364, 372, 581-582, 796, 797, 1274

ՎԱՐԱԶ

1. ԳՆԷԼ ԳՆՈՒՆԻ 527
2. ԳՐԻԳՈՐ 581, 583, 795, 809, 825
3. ՆԵՐՍԷՀ ԴԱՇՏԿԱՐԻՆ 555
4. ՆԵՐՍԷՀ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 489-490
5. ՊԱԼՈՒՆԻ 1094, 1096-1100, 1102, 1107, 1109, 1115-1116 (տե՛ս նաև ՎԱՐԱԶԱԿԱՅ)
6. ՍԱՀԱԿ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 537
7. ՎԶՈՒՐՆ 473
8. տե՛ս ՇԱՀ ՎԱՐԱԶ 368
9. տե՛ս ՇԱՀՐ ՎԱՐԱԶ 519-520, 522
10. ՏՐԴԱՏ 795, 861-864, 866, 868, 890-891, 894
11. ՓԵՐՈԺ 801, 825, 862 (տե՛ս նաև ՎԱՐ)

ՎԱՐԱԶԱԿԱՅ 1102, 1107. տե՛ս ՎԱՐԱԶ Պալուսեաց իշխան

ՎԱՐԱԶԴԿԱՏ 465, 931-932

ՎԱՐԱԶՉԱՊՈՒՀ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 499

ՎԱՐԱԶՈՅ 856 (տե՛ս նաև ՎԱՐԱԶՈՅ)

ՎԱՐԱԶՈՅ 856. տե՛ս ՎԱՐԱԶՈՅ

ՎԱՐԱԶՏԻՐՈՍ 498. տե՛ս ՎԱՐԱԶՏԻՐՈՅ

ՎԱՐԱԶՏԻՐՈՅ 498, 501, 522-523, 525-526, 552

ՎԱՐԱԺՆՈՒՆԻՔ 555

ՎԱՐԴ ՊԱՏՐԻԿ

1. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 1048
2. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 470

ՎԱՐԴԱՆ

1. ԱՅԳԵԿՑԻ 46, 1130, 1192
2. աճձճաճաճաճ 1203
3. ԱՐԵՒԵԼՑԻ 1129
4. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 494
5. ԿԱՐՄԻՐ, ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 468
6. Հայոց կաթողիկոս 1046
7. ՀԱՑՈՒՆԻ 427, 570, 1273

8. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, որդի Վասակայ Մամիկոնեցի 451, 469-473

9. ՎՇՆԱՍՊ 473

10. տե՛ս ՎԱՐԴԵՆԻ 1227-1228

ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ 1179

1. տե՛ս ԱՐՏԱԻԱԶԴ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
2. տե՛ս ՎՐԷԺ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆՈՒՀԻ 1203

ՎԱՐԴԵԱՆ 1227-1228. տե՛ս ՎԱՐԴԵՆԻ

ՎԱՐԴԵՆԻ 1227-1228 (տե՛ս նաև ՎԱՐԴԱՆ, ՎԱՐԴԵԱՆ)

ՎԱՐԴԻԿ իշխան Մոկաց 531 (տե՛ս նաև ԱԿՆԻԿ)

ՎԱՐԴՈՅ 1227

ՎԱՐԴՈՒՀԵՐ 974, 1111-1112, 1114 (տե՛ս նաև ՎԱՐԴՈՒՀԻ, ՎԱՐԴՈՒՐՀԵՐ)

ՎԱՐԴՈՒՀԻ 1112. տե՛ս ՎԱՐԴՈՒՀԵՐ

ՎԱՐԴՈՒՐՀԵՐ 1111. տե՛ս ՎԱՐԴՈՒՀԵՐ

ՎԱՐԾԻՐ 1073, 1075 (տե՛ս նաև ՎԱՇԻՐ)

ՎԵՀ 504-505. տե՛ս ԶՈՒԱՆ ՎԵՀ

ՎԵՀԱՆ 510, 520-521. տե՛ս ՌՈՃ ՎԵՀԱՆ, ԸՌՈՋ ՎԵՀԱՆ

ՎԵՍՊԱՍԻԱՆՈՍ 366 (տե՛ս նաև ՎԵՍՊԻԱՆՈՍ)

ՎԵՍՊԻԱՆՈՍ 366, 679, 925-926, 937-938 (տե՛ս նաև ՎԵՍՊԱՍԻԱՆՈՍ)

ՎԶՈՒՐՆ 473. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՎԶՈՒՐՆ

ՎԸՆԴԱՏԱԿԱՆ 474. տե՛ս ՎՆԴԱՏԱԿԱՆ

ՎԻՏԵՂԻՈՍ 926

ՎԻՐՈՅ ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ 361, 363, 371, 396, 401, 542, 822

ՎՆԱՍՊ 519. տե՛ս ՎՇՆԱՍՊ

ՎՆԴԱՏԱԿԱՆ 474, 503 (տե՛ս նաև ՎԸՆԴԱՏԱԿԱՆ)

ՎՆԴՈՅ 476-478, 481, 494

ՎՇՆԱՊ 519. տե՛ս ՎՇՆԱՍՊ

ՎՇՆԱՍՊ 519. տե՛ս ՎՇՆԱՍՊ

ՎՇՆԱՍՊ 473, 510, 519. տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ՎՇՆԱՍՊ, ՆԱՄԴԱՐ ՎՇՆԱՍՊ, ՀՐԱՏ ՎՇՆԱՍՊ, նաև ՎՆԱՍՊ, ՎՇՆԱՊ, ՎՇՆԱՊ

ՎՇՏԱՍԵԱՆ 920. տե՛ս ԴԱՐԵՀ ՎՇՏԱՍՊԵԱՆ

ՎՌԱՄ

- 1. Գողթնեաց տէր 499
- 2. Հայկեան 931
- 3. Պարսից արքայ, Ա, 465-466, 932
- 4. Պարսից արքայ, Բ, 931

ՎՌԱՄԵԱՆ 932. տե՛ս ՅԱԶԿԵՐՏ ՎՌԱՄԵԱՆ

ՎՌԱՄ ԾԱՊՈՒՀ 931. տե՛ս ՎՌԱՄԾԱՊՈՒՀ

ՎՌԱՄԾԱՊՈՒՀ 465-466, 468, 932, 951

ՎՌԱՓՆՈՍ 466

ՎՍՏԱՄ

- 1. ԵՂԲԱՅԻՐ ՎՆԴՈՅԻ 476-748, 481, 494-497
- 2. ՎԱՀԵԻՈՒՆԻ 489-490
- 3. ԱՊԱՀՈՒՆԻ 499
- 4. Հայկեան 931

ՎՐԱՄԾԱՊՈՒՀ 932. տե՛ս ՎՌԱՄԾԱՊՈՒՀ

*ՎՐԷԺ ՎԱՐԳԱՆԵԱՆ 978

ՎՐԹԱՆԷՍ

- 1. ՔԵՐԹՈՂ 3-4, 341, 346-347, 963
- 2. Կաթողիկոս Հայոց 1005

S

ՏԱԿԻՏՈՍ 928, 945

ՏԱԾԿԱՑ 332. տե՛ս ԳԱԲՐԻԷԼ Տաճկաց եպիսկոպոս

ՏԱՄ ԽՈՍՐՈՎ 473

ՏԱՅԵՑԻ

- 1. 567, 569, 973, 1119. տե՛ս ՆԵՐՍԷՍ ՏԱՅԵՑԻ (ԹԻՆՈՂ)
- 2. 499. տե՛ս ՍԱՐԳԻՍ ՏԱՅԵՑԻ

ՏԱՅՈՑ. տե՛ս ԻՍՐԱԷՂ Տայոց եպիսկոպոս 577

ՏԱՆՏԱՂԱ 933

ՏԱՇԵԱՆ. տե՛ս ՅԱԿՈՎԲՈՍ ՏԱՇԵԱՆ

ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ 421. տե՛ս ԹԱՄԱՐ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՏԱՏԻԿՈՍ 945. տե՛ս ՏԱԿԻՏՈՍ

ՏԱՐԱՍԻՆՈՍ 949

ՏԱՐԱԻՆԱՑԻ 460, 951. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՏԱՐԱԻՆԱՑԻ, նաե՛ւ ՏԱՐԱԻՆ

ՏԱՐՍԱՑԻՈՑ 952. տե՛ս ԴԻՈԴՈՐ ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ

ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ 1213

- 1. տե՛ս ԴԻՈԴՈՐ (ԴԷՈԴՈՐ) ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ
- 2. տե՛ս ՀԵՂԻԱՆՈՍ

ՏԱՐՕՆԱՑԻ 451 ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՏԱՐՕՆԱՑԻ ՏԵԱՌՆԵՂԲԱՅԻՐ 312, 314-315, 318. տե՛ս ՅԱԿՈԲՈՍ ՏԵԱՌՆԵՂԲԱՅԻՐ

ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ 462

ՏԵՐՏԻԱՆՈՍ 940

ՏԷՐ-ՄԻՔԵԼԵԱՆ 1193. տե՛ս ԱՐԾԱԿ ՏԷՐ-ՄԻՔԵԼԵԱՆ

*ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ. տե՛ս ԳԱԼՈՒՍՏ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ, ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ

ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ. տե՛ս ՄԵՍՐՈՊ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ

*ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ. տե՛ս ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ 1273

ՏԻԲԵՐ-ՈՍ կայսր 467, 594, 836, 924-925, 936, 965

ՏԻԲԵՐԻՈՍ կայսր 925, 931

ՏԻԳՐԱՆ

- 1. Երուանդեան 1230
- 2. Արտաշիսեան 459-460, 931-932, 1230
- 3. զօրապետ 973, 1102-1106
- 4. անձնանուն 1220, 1227

ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

- 1. տե՛ս ՍԻՐԵԿԱՆ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
- 2. ազգանուն 1227

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ 1220, 1227

ՏԻՂԻՈՍ 935. տե՛ս ՏՈՒՂՂՈՒՍ ՏԻՂԻՈՍ

ՏԻՄԷԹԷՆՈՍ 958. տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ

ՏԻՄՈԹԵՆՈՍ. տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ եպիսկոպոս

ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ

- 1. Ազդեմացոց եպիսկոպոս 985, 988-990, 992-993, 998 (տե՛ս նաե՛ւ ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ)
- 2. Աղեքսանդրացի եպիսկոպոս (ԿՈՒԶ) 47, 50, 97-98, 118-120, 122, 126-127, 126-127, 133-134, 165, 167-193, 197, 224, 232, 234, 236, 246, 289-290, 292, 294-295, 300-301, 321, 930, 950, 958-960 (տե՛ս նաե՛ւ ՆՈՓՈՅԻՈՍ, ՏԻՄԷԹԷՆՈՍ, ՏԻՄՈԹԵՆՈՍ)
- 3. ԵՓԵՍՍԱՑԻ 545

4. սուրբգրային 791
 ՏԻՄՕԹԷՆՈՍ 990. տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ Ազդե-
 անացոց եպիսկոպոս
 ՏԻՏԱՆ 454, 967
 ՏԻՏԱՆԵԱՆ 454-455. տե՛ս ԲԷԼ ՏԻՏԱ-
 ՆԵԱՆ
 ՏԻՏՈՍ 36, 366, 545, 791, 925-926, 936-939, 947
 ՏԻՐԱԿԱՑԻ. տե՛ս ՓԻԼՈՆ ՏԻՐԱԿԱՑԻ
 ՏԻՐԱՆ
 1. որդի վԱՀԱՆ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԻ 1102,
 1110-1111, 1113-1114, 1117, 1122-1123
 2. որդի ԱՐՏԱՇԵՍԻ 459
 3. որդի ԽՈՍՐՈՎԻ 460, 463-465, 931-932
 4. թագաւոր ՀԵՓԹԱՂԻ 1004
 ՏԻՐԻՃԱՆ 1129
 ՏԻԻՂՈՍ. տե՛ս ՏՈՒՂՂՈՒՍ ՏԻՂԻՈՍ
 ՏԻԻՔԻԿՈՍ 593, 595-596, 589
 ՏՈՒԲԻԹ 791
 ՏՈՒՂՂՈՒՍ ՏԻՂԻՈՍ 935
 ՏՈՒՐԱԿԱՆ 384 (տե՛ս նաեւ ՏՈՒՐՈՒԿԱՆ)
 ՏՈՒՐՈՒԿԱՆ 384. տե՛ս ՏՈՒՐԱԿԱՆ
 ՏՐԱԻԱՆՈՍ 926, 939 (տե՛ս նաեւ ՏՐԱՅԻԱ-
 ՆՈՍ)
 ՏՐԱՅԻԱՆՈՍ 926, 939 (տե՛ս նաեւ ՏՐԱԻԱ-
 ՆՈՍ, ՏՐԱԻՆՈՍ)
 ՏՐԱԻՆՈՍ 935. տե՛ս ՏՐԱՅԻԱՆՈՍ
 ՏՐԴԱՅ 894. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՏՐԴԱՅ
 ՏՐԴԱՅ-ԷՍ, ԻՈՍ
 1. Հայոց թագաւոր 263, 322, 326, 444, 453,
 460, 462-463, 471, 539, 546, 550, 573, 575,
 577, 931-932, 945, 990, 993, 996, 998, 1004-
 1006, 1030-1032, 1034-1040, 1042, 1094,
 1125, 1275, 1277 (տե՛ս նաեւ ՏՐԴԱՏԷՍ,
 ՏՐԴԱՏԻՈՍ)
 2. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՏՐԴԱՅ 795, 861-864, 866,
 868, 890-891, 894
 3. անձնանուն 1179, 1203
 ՏՐԴԱՏԷՍ 460, 463. տե՛ս ՏՐԴԱՅ
 ՏՐԴԱՏԻՈՍ 462-463. տե՛ս ՏՐԴԱՅ
 ՏՐԴԱՏՈՒՀԻ 1179, 1203, 1227
 ՏՐԻՊՏՈՂՄԷՆՈՍ 932
 ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ
 1. 488-490. տե՛ս ԹԷՆՈՒՐՈՐՈՍ ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ

2. տե՛ս ՍԱՐԳԻՍ ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ
 ՏՐՏԱՏԱՅ 861. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՏՐԴԱՅ

Ր

ՐԱԽԱԲ 438-439
 ՐԱՄԱՏ 906. տե՛ս ՐԻՓԱԹ
 ՐԷԲԳՈՒ 940
 ՐԻՓԱԹ 906 (տե՛ս նաեւ ՐԱՄԱՏ)
 ՐՈՐՈՎԱՄ 36. տե՛ս ՅԵՐՈՐՈՎԱՄ

Ց

Փ

ՓԱԴ 907. տե՛ս ՓՈՒԴ
 ՓԱԴԻԿ 1111. տե՛ս ՓԱՆԴԻԿ
 ՓԱՂԵԳ 905, 908, 912 (տե՛ս նաեւ ՓԱՂԵԿ,
 ՓԱՂԷԿ)
 ՓԱՂԵԿ 905, 908, 912. տե՛ս ՓԱՂԵԳ
 ՓԱՂԷԿ 912. տե՛ս ՓԱՂԵԳ
 ՓԱՆՈԿԳԷՍ 933
 ՓԱՌՆԱԻԱԶ 457, 931
 ՓԱՌՈՒՍ 457 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻԱԶԱՐ)
 ՓԱՐԱԻՈՆ 77, 413, 439, 621, 682, 1134, 1253,
 1262
 ՓԱՐԷՍ 438
 ՓԱՐՄԵԼԻԱՆՈՍ 1007. տե՛ս ՓԵՐՄԵՂԷՆՈՍ
 ՓԱՐՄԵԼՈՍ 1007. տե՛ս ՓԵՐՄԵՂԷՆՈՍ
 ՓԱՐՄԵՂՈՍ 1007. տե՛ս ՓԵՐՄԵՂԷՆՈՍ
 ՓԱՐՈՒԷԶ 3. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ՓԱՐՈՒԷԶ
 ՓԱԻՈՒՍՏՈՍ 945
 ՓԵՆԵՀԵԶ 680
 ՓԵՆԵՀԷՍ 438
 ՓԵՆԻԷՍ 913
 ՓԵՐՄԵՂԷՆՈՍ 1007 (տե՛ս նաեւ ՓԱՐՄԵԼԻԱ-
 ՆՈՍ, ՓԱՐՄԵԼՈՍ, ՓԱՐՄԵՂՈՍ)
 ՓԵՐՄԵՂԻԱՆՈՍ 943
 ՓԵՐՈԺ 801. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՓԵՐՈԺ
 ՓԷՂԵԱՔԱՐԵԱՆՑ 914. տե՛ս ՓԻՂԷՍ ԱՔԱ-
 ՐԵԱՆՑ
 ՓԷՐՈԺ 825, 862. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՓԵՐՈԺ
 ՓԻԴԻԱՍ 917
 ՓԻԼԱԳՐ 596 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԱՔՐ)
 ՓԻԼԱՔՐ 593-594, 596 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԱԳՐ)

ՓԻԼԵԴԻՍՏՐՈՍ ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ 460 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻԴԵԼՓՈՍ, ՓԻԼԻԴԵԼՓՈՍ)

ՓԻԼԷԱՍԹԷՄ 945. տե՛ս ՓԻՂԻԱՍԹԵՄ

ՓԻԼԻԴԵԼՓՈՍ ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ 460. տե՛ս ՓԻԼԵ-ԴԵԼՓՈՍ ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ

ՓԻԼԻԴԵԼՓՈՍ ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ 460. տե՛ս ՓԻԼԵ-ԴԵԼՓՈՍ ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ

ՓԻԼԻԿԷՍ 119

ՓԻԼԻՄՈՆ 791

ՓԻԼԻՊԵԱՆՔ 927

ՓԻԼԻՊԻԿՈՍ 510 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊՊԻԿՈՍ, ՓԻԼԻՊՊՈՍ, ՓՐԻՊԻԿՈՍ)

ՓԻԼԻՊՈՍ

1. առաքեալ 199 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊՊՈՍ առաքեալ)
2. փեսայ Մաւրկայ 510. տե՛ս ՓԻԼԻՊՊԻԿՈՍ, ՓԻԼԻՊՊՈՍ

ՓԻԼԻՊՊԷ 63 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊՊՈՍ առաքեալ)

ՓԻԼԻՊՊԻԿՈՍ 509-510 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊԻԿՈՍ)

ՓԻԼԻՊՊՈՍ 1134

1. սուրբգրային 29, 34, 85, 203, 246 (տե՛ս - նաեւ ՓԻԼԻՊՊԷ, ՓԻԼԻՊՈՍ)
2. կայսր 460, 687, 942 (տե՛ս նաեւ ՓԻՂԻՊՊՈՍ)
3. Սիւնեաց տէր 473
4. փեսայ Մաւրկայ 510 (տե՛ս ՓԻԼԻՊԻԿՈՍ, նաեւ՝ ՓԻԼԻՊՈՍ, ՓԻՂԻՊԻԿՈՍ)
5. տե՛ս ՓԻԼԻՊԵԱՆՔ
6. անձնանուն 1208

ՓԻԼԻՔՍԻԱՆՈՍ 233, 251, 279 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՔՍԻՆՈՍ)

ՓԻԼԻՔՍԻՆՈՍ 227 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՔՍԻԱՆՈՍ)

ՓԻԼՈՆ

1. Եբրայեցի 715, 725, 750, 899, 936, 1129, 1132, 1135, 1137-1139, 1191,
2. ՏԻՐԱԿԱՑԻ 590, 897, 899-901, 903

ՓԻՂԻԱՍԹԵՄ 945 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԷԱՍԹԷՄ)

ՓԻՂԷՍ ԱՔԱՐԵԱՆՑ 914 (տե՛ս նաեւ ՓԷՂԵԱՔԱՐԵԱՆՑ)

ՓԻՂԻՊԵԱՆՔ 927

ՓԻՂԻՊԻԿՈՍ 479 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊՊՈՍ փեսայ Մաւրկայ)

ՓԻՂԻՊՊՈՍ

1. կայսր 935, 938 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊՊՈՍ կայսր)
2. սուրբգրային 246. տե՛ս ՓԻԼԻՊՊՈՍ

ՓԻՂՈՍ 945

ՓԻՂՈՎՆ 677

ՓԻՂՈՔՈՐՈՍ 932, 934

*ՓԻՏԷՃԵԱՆ 46. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՓԻՏԷՃԵԱՆ

ՓԼԱԻՈՍ 376. տե՛ս ՓՂԱԻՈՍ

ՓՂԱԲԻԱՆՈՍ 322, 930, 940, 942, 944, 953-956,

ՓՂԱԻՈՍ 376 (տե՛ս նաեւ ՓԼԱԻՈՍ, ՓՂՕՍ)

ՓՂԵԳՄՈՎՆ 924

ՓՂՈՐԻԱՆՈՍ 928

ՓՂՕՍ 376. տե՛ս ՓՂԱԻՈՍ

ՓՈԿԱՍ

1. եպիսկոպոս 13
2. կայսր 467, 469, 503-504, 508-509, 517, 901, 931, 966, 1055, 1057

ՓՈՈՎԿԱՍ 1055. տե՛ս ՓՈԿԱՍ

ՓՈՎԿԱՍ 911, 966, 1055, 1057 (տե՛ս նաեւ ՓՈԿԱՍ)

ՓՈՏԻՆՈՍ 331

ՓՈՐՏՈՆԻՈՍ 309

ՓՈԻԱՍ 959. տե՛ս ՆՈՓՈՅԻՈՍ

ՓՈԻԴ 907 (տե՛ս նաեւ ԵՓՈԻԹ)

ՓՐԻՊԻԿՈՍ 510. տե՛ս ՓԻԼԻՊԻԿՈՍ

ՓՐԻՔՍՈՍ 933

Ք

ՔԱՂԵԲ 913

ՔԱՄ 876, 904-905, 908, 912, 967

ՔԱՆԱԱՆ 907

ՔԱՆԱՆ 37, 875-876, 907, 912-913, 917

ՔԱԻԱՏ. տե՛ս ՓԵՐՈԺ ՔԱԻԱՏ

ՔԵՂԿԻ 918. տե՛ս ՔԵՂԿԻԱ

ՔԵՂԿԻԱ 918 (տե՛ս նաեւ ՔԵՂԿԻ)

*ՔԵՆԴԵՐԵԱՆ 347. տե՛ս ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՔԵՆԴԵՐԵԱՆ

ՔԵՍՂՈՆԻԻՄ 907

ՔիՏԷԻՄ 906. տե՛ս ՔիՏԻԻՄ

ՔԵՏՈՒՐ 552, 931

ՔԵՐԴՈՂ. տե՛ս ԴԱԻԻԹ ՔԵՐԴՈՂ, ՄՈՎ-ՍԵՍ ՔԵՐԴՈՂ, ԱՄԵՆ՝ ՔԵՐԹՈՂ

ՔԵՐԴՈՂԱՀԱՅՐ. տե՛ս ՔԵՐԹՈՂԱՀԱՅՐ, ԱՄԵՆ ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ

ՔԵՐԹՈՂ. տե՛ս ԴԱԻԹԱԿ ՔԵՐԹՈՂ, ԴԱ-ԻԻԹ ՔԵՐԹՈՂ, ՄՈՎՍԷՍ ՔԵՐԹՈՂ, ՎՐԹԱՆԷՍ ՔԵՐԹՈՂ, ԱՄԵՆ՝ ՔԵՐԴՈՂ

ՔԵՐԹՈՂԱՀԱՅՐ

1. տե՛ս ԱՄԵՆ ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ 428, 1191-1192
2. տե՛ս ԱՄԵՆ ՄՈՎՍԷՍ ՔԵՐԹՈՂ 428, 445, 1192

*ՔԵՐՈՐԷԷ ԶՐԱՔԵԱՆ 427

*ՔԵՐՈՐԷԷ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ 380, 453-460, 462-463, 466-473, 475-497, 499-508, 510-515, 517-519, 521-535, 537, 539-559, 562-565, 590-592

*ՔԷՆՈՍԷԵԱՆ. տե՛ս ՅԱԿՈԲ ՔԷՆՈՍԷԵԱՆ

ՔԻԱՑԻ. տե՛ս ԳՂԱԻԿՈՍ ՔԻԱՑԻ

ՔԻՏԻԻՄ 906 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՔԻՏԷԻՄ)

*ՔԻԻՐՏԵԱՆ. . տե՛ս ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ ՔԻԻՐՏԵԱՆ

*ՔՈԹԱՆՋԵԱՆ. տե՛ս ՆԻԿՈԼԱՅ ՔՈԹԱՆՋԵԱՆ

ՔՈՂԴԱԴ 529 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՔՈՂԴԱՏ)

ՔՈՂԴԱՏ 529. տե՛ս ՔՈՂԴԱԴ

ՔՈՒԱՐ 871

ՔՈՒԸ 905-907

ՔՈՒՍԱ 913. տե՛ս ՔՈՒՍԱՆ

ՔՈՒՍԱՆ 913 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՔՈՒՍԱ)

ՔՈՒՍԱՐՍԱԴ 913. տե՛ս ՔՈՒՍԱՆ

ՔՈՒՍՏՈՍ 120

ՔՈՒԹԵՆԱԻՈՐ. տե՛ս ԹԷՆԴՈՐՈՍ ՔՈՒԹԵՆԱԻՈՐ

ՔՍԵՐՔՍԷՍ

1. Դաքեմեան 920
2. Երկրորդ 921

ՔՍԻՍՈՒԹՐՈՍ 967

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ

1. Ապառումեաց եպիսկոպոս 21, 338
2. կաթողիկոս 345, 522-523, 931
3. Սիւմեաց եպիսկոպոս 337, 342

ՔՐԻՍՏՈՍ 5, 7-12, 14-15, 17, 19, 21-23, 26-29, 31-33, 36-37, 40, 42, 49, 56, 62, 64-65, 67-69, 70-71, 77-78, 80, 86, 88, 90, 92-95, 97-99, 100, 105, 107, 107-109, 115, 118-121, 123, 125-136, 138-139, 140-147, 149-150, 154, 157-159, 161-173, 167-170, 173, 175-197, 201-202, 204-206, 208-217, 221-222, 224-230, 234-235, 237, 241, 246-248, 251-253, 256-263, 265-266, 268, 272-286, 288-294, 300, 302-303, 305-311, 313-319, 321-323, 325, 327-328, 330-332, 338-339, 341, 345, 349-353, 359, 406, 419-422, 427, 429, 432, 434-441, 443, 445, 468, 472, 487, 514, 516, 518, 539-540, 543-544, 546-547, 549-551, 557, 559, 564, 576, 583, 585, 597, 632, 669-673, 677-679, 682-683, 685-686, 702, 716, 750, 801, 805-809, 811, 814, 818-820, 823, 825, 830, 842, 850-851, 853-854, 866-867, 871, 873, 877-880, 884, 886-887, 889-890, 892-895, 920, 924-925, 928, 935-936, 941, 945-946, 948-949, 951-952, 955, 957-959, 961, 966-968, 982-984, 987, 989-990, 1017, 1026, 1030, 1045-1046, 1085, 1089, 1112-1113, 1121, 1123-1124, 1126, 1142, 1144-1145, 1149-1152, 1157, 1159, 1195, 1247-1248, 1250, 1253, 1255-1259, 1262-1269, 1276-1279 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ)

ՔՐԻՍՏՈՍԱՏՈՒՐ

1. աշակերտ ՅՈՎՍԷՓ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆԻ 584
2. համարող յաշխարհին Չորրորդ Հայոց 593, 596

ՔՐՏԻԿԱՐԻՆ 387 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԿՐՏԻԿԱՐԻՆ)

Օ

ՕԳՈՍ 836. տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ

ՕԳՈՒՍԻ 836. տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ

*ՕՋՆԵՑԻ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՕՋՆԵՑԻ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ

*ՕՐԲԷԼԵԱՆ 417. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՕՐԲԷԼԵԱՆ

*ՕՐՄԱՆԵԱՆ. տե՛ս ՄԱՂԱՔԻԱ ՕՐՄԱՆԵԱՆ

Ֆ

*ՖՐԱՆՑ ՆԻԿՈԼԱՈՒՍ ՖԻՆԿ 899

ԿԱԶՄՈՂՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ

Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթի է դարը քաղաքական անցուղարձերով հարուստ, մշակութային նուաճումներով երեւելի, եկեղեցական-դաւանական խնդիրների շուրջ ծաւալուող քննարկումներով ու բանավէճերով արդիւնաւորուած մի առանձին պարբերաշրջան է: Սասանեան Պարսկաստանի եւ Բիւզանդական կայսրութեան հակառակութիւնները ի վերջոյ բերեցին տարածաշրջանի այդ տէրութիւնների զինական կարողութեան թուլացման, եւ նրանց միջեւ բաժանուած Հայաստանը վերստին փաստական միաւորման հնարաւորութիւն ստացաւ: Այս գետնի վրայ ձեւաւորուեց եւ ճանաչուած ստացաւ Հայոց իշխանի ինստիտուտը, որը երկրի պատմութեան այս բարդ շրջանում կարեւորագոյն դերակատարութիւն ունեցաւ՝ Հայաստանը իշխանապետութեան վերածելով: Նախարարական տների միջեւ եղած հակառակութիւնները նոր պարագաներում մեղմուել էին, Սիւնիների քաղաքական կշիռը համեմատաբար նուազել էր, իսկ Բագրատունիներին եւ Մամիկոնեաններին՝ մեծացել: Հայոց իշխանի եւ սպարապետի պարտականութիւններն ստանձնած Թէոդորոս Ռշտունին չափաւոր ու հեռատես քաղաքականութեան հիմքը դրեց դարի 40-ական թուականներին սկսուած արաբական արշաւանքների նախօրէին, եւ Ներսէս Տայեցու օգնութեամբ, հակառակ Կոստանդ Բ կայսեր յորդորներին, Դուինի ժողովում երկրում ըստ ամենայնի պահպանուեց աւանդական միաբնակութիւնը:

Արդէն դարասկզբին Մաւրիկ կայսեր մահուամբ Աւանի երկաբնակ հակաթոռ կաթողիկոսութիւնը լուծարուել էր, սակայն Վրթանէս տեղապահի եւ Աբրահամ Աղբաթանեցու հովուապետութեան տարիներին լրջօրէն վիճարկուած էր Հայոց եկեղեցու՝ հաւասարների մէջ առաջինը լինելու դրութիւնը: 608 թուականին Վրաց եկեղեցին այլեւս ինքնացաւ, իսկ Աղուանից աթոռը յաջողուեց պահել նախկին դաւանութեան եւ ազդեցութեան դիրքում: Եզր եւ Ներսէս կաթողիկոսների օրօք Հայաստանում ձեւաւորուեց դաւանական որոշ հանդուրժողականութեան միջավայր, որի դէմ տենդագին կռիւ էր տալիս Յովհան Մայրապոստեցին: Պաշտօնական եկեղեցին, այնուամենայնիւ, մնաց իր աւանդական դաւանութեանը եւ իր նորաստեղծ երկու ժողովածոներով՝ Գիրք թղթոց եւ Կճիք հաւատոյ, ինչպէս նաեւ Մայրապոստեցու՝ մեզ չհասած Արմատ հաւատոյ գրքով ապահովեց արեւելաքրիստոնէական եկեղեցու միաբնակ քրիստոսաբանութիւնը եւ ծիսական-արարողական համակարգը:

է. դարը արդիւնաւոր էր նաեւ պատմագրական առումով: Սեբէոսի Պատմութիւնը կամուրջ էր կապում Ե դարի հետ, որդեգրում Առաջաւոր Ասիայի պատմական եղելութիւնները ազգային չափանիշերով գնահատելու խորենացիական սկզբունքը, ուստի Պարսից ու Բիւզանդիայի, ապա եւ արաբների՝ է դարի վերջին քառորդ հասնող պատմութիւնների շարադրումը կազմում է աշխարհագրական ու քաղաքական նոյն շրջանակը, որից դուրս չեն Հայաստանի եղելութիւնները: Ա-

ուանց Սեբէոսի վկայութիւնները դժուար պիտի լինէր այս հարիւրամեակի պարսկաբիւզանդական յարաբերութիւնների բազմաթիւ դրուագների իմացութիւնը, մանաւանդ՝ Սասանեան հարստութեան աւարտի հանգամանքները ճանաչելու կարելիութիւնը:

Իրենց բովանդակած նիւթով եզակի պատմագրական արժէք են ներկայացնում Ժ դարի վերջի պատմիչ Մովսէս Դասիուրանցու Պատմութիւն Ադուանից երկում բառացի արտագրուած՝ է դարի Հայոց Արեւելից կողմանց դպրութեան կենտրոններում ստեղծուած երկու երկերը՝ Անանուն Կաղանկատուացու Յաղագս յարուցման ազգաց բարբարոսաց կոչուած եւ 684 թուականի Անանունի՝ Ադուանից Զեւանչէր եւ Վարագ-Տրդատ իշխանների ու Իսրայէլ Մեծ Կողմանց եպիսկոպոսի մասին աւանդող Պատմութիւնները: Դրանք ոչ միայն ընդգրկուն, յաճախ եզակի տեղեկութիւններ են պարունակում Հայոց Արեւելից կողմանց (իմա՝ Արցախ-Ուտիքի), կենտրոնական Հայաստանի, հարեւան Իրանի, Բիւզանդիայի, հիւսիսկովկասեան հոն-թիւրքիւտական խաքանատի մասին, այլեւ որոշ նշխարներ են պահպանել միացեալ Ադուանքի մաս կազմող Կուրի ձախափնեայ եւ Կովկասեան լեռնաշխարհի արեւելեան հատուածի բունադուանական էթնոմշակութային իրողութիւնների, վարչական միաւորների, տեղագրութեան վերաբերեալ, որոնց շնորհիւ հնարաւոր է դառնում ամբողջացնել Այսրկովկասի երրորդ մեծ էթնոքաղաքական միաւորի՝ Բուն Ադուանքի բարդ պատմական ճակատագրի պատկերը՝ Հայոց հետ ունեցած վարչական, մշակութային ու դաւանական վերաբերումների ողջ համադրութեամբ:

Վաղ միջնադարեան հայ մատենագրութեան մէջ իր բնոյթով եւ շարադրանքի ոճով եզակի է 680-ական թուականներին ամփոփուած Յովհան Մամիկոնեանի Պատմութիւն Տարօնոյ երկը: Օգտագործելով Տարօն գաւառում պահպանուած գրաւոր եւ բանաւոր, պատմական բնոյթի եւ բանահիւսական բազմաժանր նիւթերը՝ հեղինակը Հայաստանում առաջին անգամ շարադրել է իր երկրամասի որոշակիօրէն համակարգուած պատմութիւնը աւելի լայն պատմական յենքի վրայ: Մամիկոնեան պատմիչի թէկուզ եւ ոչ բառացի արտագրութեան շնորհիւ ենք մենք ծանօթ Ե դարի վերջում շարադրուած ու Դ դարի սկզբի հոգեւորական Զենոբ Գլակի անունը կրող եւ է դարի առաջին կէտում Պարսից պատմութիւն վերտառութեամբ շարադրուած ու նախորդ տասնամեակների հայ-պարսկական հակամարտութիւնները առասպելականացուած զրոյցների միջոցով ներկայացնող երկասիրութիւնների բովանդակութեանը:

Պատմագրական աղբիւրների շարքը լրացնում են եւս երկու աշխատութիւն՝ Սեբէոսի երկասիրութեան սկզբում պահպանուած Անանունի Պատմութիւնը եւ Փիլոն Տիրակացու աշխատութեամբ թարգմանուած, լրացուած եւ ամփոփուած Ժամանակագրութիւնը (է դարի հայ պատմագրութիւնն ամբողջութեամբ պատկերացնել ցանկացող ընթերցողն, իհարկէ, Մատենագիրի Հայոց-ի սոյն հատորում ամփոփուած հայերէն պահպանուած բնագրերի կողքին պէտք է նկատի ունենայ նաեւ է դարը սկսող եւ աւարտող պատմագրական եւս երկու յուշարձան՝ Ագաթանգե-

դոսի ազգային պատումի յունարէն թարգմանութիւնը (մինչեւ 610 թ.) եւ դարավերջին յունարէնի թարգմանուած կամ յունարէնով իսկ գրուած *Narratio de rebus Armeniae* (Պատմութիւն Հայոց իրաց) հայ քաղկեդոնական երկասիրութիւնը):

Է դարի միջին տասնամեակները, հակառակ բազում անդիպութիւնների, արժէտորուած են վաղմիջնադարեան հայոց խոշորագոյն գիտնականի՝ Անանիա Շիրակացու տոմարագիտական, տիեզերագիտական, բնագիտական ու ճառագրական-առակագրական, համարողական հիմնաքարային աշխատութիւնների երեւան գալով: Նրան ենք պարտական զատկական աղիւսակների, Փրկչական ու Հայոց մեծ հռչակուած տոմարական համակարգերի լայն օգտագործման, ՔՆՆԻԿՈՆ անունը կրող բնագիտական ժողովածոյ ստեղծելու, թուաբանական աղիւսակներ ու մեծ թուերի հաշուարկներ կատարելու նուաճումների համար (Եղիվարդի ծածկագիրը արդէն գործնական համարողութիւն է):

Է դարում լոյս աշխարհ եկած փոքր յիշատակագրութիւնները, թղթերը, վարքերն ու վկայաբանութիւնները, սուրբգրային մեկնութիւնները, աշխարհացոյցային լրացումները, Մղոնաչափը, յայսմաւուրքների ու ճառընտիրների նախնական խմբագրութիւնները՝ կերտեցին մշակութային այն միջավայրը, ուր կեանքի կոչուեցին Սուրբ Հռիփսիմէի եւ Սուրբ Գրիգորի (Զուարթնոց) տաճարները, Բագաւանը, Բագարանը, Արուծի, Աշտարակի եւ Եղվարդի եկեղեցիները:

Մատենագիրք Հայոց-ի Դ-Ե հատորներում ընդգրկուած բնագրերի զգալի մասը ներկայացում է նոր կամ նորովի կազմուած գիտաքննական կամ համեմատական բնագրերի տեսքով, որոնց մասին մանրամասն նշում է համապատասխան առաջաբաններում:

Այս հատորներում եւս պահպանուել են Մատենագիրք Հայոց-ի համար մշակուած եւ կիրառուած սկզբունքները. համարակալուել են տեքստերի բոլոր նախադասութիւնները՝ հայագիտական ուսումնասիրութիւններին առաւել օժանդակելու համար: Բնագրերին նախորդող բոլոր առաջաբաններում տրուած են հեղինակի եւ բնագրի վերաբերեալ եղած համառօտ, բայց ամփոփ մատենագիտական ցանկեր. շտկուել են նախորդ հրատարակութիւններում նկատուած վրիպակները: Բնագրերում ընդգծուած տառատեսակով առանձնացուել են սուրբգրային յղումները: «Տե՛ս»-ով ուղեկցում են սուրբգրային այն տեղիները, երբ տուեալ հատուածը ունի շեղումներ կանոնական բնագրից, իսկ «համտ.»-ով տրուած են կանոնիկ տեքստի վերաշարադրուած կամ իմաստային մէջբերուած տեղիները:

Մատենագիրք Հայոց մատենաչարի է դարի հայ դասականների գործերը ներկայացուած են միասնական ցանկերով՝ Սուրբգրային, Տեղանունների, ցեղանուն-

1 Յայտնում ենք մեր խորին երախտագիտութիւնը Մխիթարեան միաբանութեան ընդհանրական արքահայր Եղիա ծ. վ. Քիլաղպեանին նախնական լուսադոյն օրինակների պատճենները «Մատենագիրք Հայոց»-ին տրամադրելու համար:

ների եւ Անձնանունների, տոհմանունների: Ցանկերը կազմուած են հետեւեալ սկզբունքներով՝

ա. Բուն բնագրում գործածուած անձնանունների եւ տեղանունների տարբերակները առանձնացուած են տարրնթերցումներից:

բ. Բառայօդուածի հիմնական ձեւի մօտ, փակագծի մէջ տրուած են նրա տարրնթերցումները՝ «տե՛ս նաեւ»-ով. իւրաքանչիւր տարրնթերցում դրուած է նաեւ առանձին տողով եւ հիմնական ձեւին յղուած է «տե՛ս»-ով:

գ. Եթէ հիմնական ձեւը ունի իրեն համահաւասար գործածուած տարբերակներ, որոնք այս կամ այն բնագրում կարող են երեւալ նաեւ որպէս տարրնթերցում, նրանցից իւրաքանչիւրի մօտ դրուած են միւս բոլոր ձեւերը «տե՛ս նաեւ»-ով:

դ. Ազգանունից յղուած է անձնանուանը՝ գրելով ամբողջական ձեւը:

ե. Առաջաբաններում հանդիպող յատուկ անունների էջահամարները ցանկերում ընդգծուած են:

* * *

Հատորը հրատարակութեան է պատրաստուել Հայաստանի ամերիկեան համալսարանի «Ալիս Օհաննասեան» Հայ դասական մատենագրութեան թուային գրադարանում (www.digilib.am):

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Հրաչ Բարթիկեան, Արամ Թոփչեան, Կարէն Իւզրաշեան, Գոհար Մուրադեան, Պարոյր Մուրադեան, Բարկէն Յարութիւնեան, Ալեքսան Գալոբեան (գլխաւոր խմբագիր), Լուսիկ Ստեփանեան, Գեորգ Տէր-Վարդանեան, Հայրապետ Մարգարեան, Յակոբ Քեռսեան, Մերուժան Կարապետեան (համակարգող):

Գեղարուեստական խմբագիր եւ ձեւաւորող՝ Յովհաննէս Կիզոդեան

Սրբագրիչներ՝ Կարինէ Բարաչանեան, Նարինէ Ռաֆեան, Անուշ Սիմոնեան

Ցանկերի կազմողներ՝ Կարինէ Բարաչանեան, Նարինէ Ռաֆեան, Անուշ Սիմոնեան, Արտեօմ Տէր-Մարկոսեան

ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ագաթ. – Ագաթանգեղոս

Ազգապատում – Մաղափիա արքայա. Օրմանեան, Ազգապատում. Հայ ուղղափառ եկեղեցւոյ անցքերը՝ սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը յարակից ազգային պարագաներով պատմուած, հատոր Ա.-Գ, Կոստանդնուպոլիս, 1913-1927, Պէյրուս, 1959-1961, Անթիլիաս-Լիբանան, 2001, Ս. Էջմիածին, 2001

- ԲՄ – Բանբեր Մատենադարանի, Երեւան
ԳԹ – Գիրք Թղթոց, Երկրորդ հրատարակութիւն, Երուսաղէմ, 1994 (Հայկական մատենաշար Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան)
ԿՀ – Կնիք հաւատոյ ընդհանուր սուրբ եկեղեցւոյ յուղղափառ եւ ս. հոգեկիր հարցն մերոց դաւանութեանց յաւուրս Կոմիտաս կաթողիկոսի համահաւաքեալ, հրատարակութիւն Կարապետ Եպիսկոպոսի, Ս. Էջմիածին, 1914
ՀԱ. – Հանդէս ամսօրեայ, Վիեննա
ՄՀ – Մատենագիրք Հայոց, Անթիլիաս-Լիբանան
ՄՄ – Երեւանի Մեսրոպ Մաշտոցի անուան հիմն ձեռագրերի ինստիտուտ-Մատենադարան
ՆՀԲ – Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, Վենետիկ-Ս. Ղազար Ուխտ. – Ուխտանէս
ՊԲՀ – Պատմա-քանասիրական հանդէս, Երեւան
ՎՄՄ – Վենետիկի Միսիթարեան Մատենադարան

* * *

[] – փակագիծը գործածուած է այլ ձեռագրերի յատուկ տարբերութիւնները եւ հեղինակային յաւելումները նշանակելու համար:

... – բազմակէտը գործածուած է ձեռագրում պակասող բառի կամ հատուածի փոխարէն՝ ներառեալ նշուած վերջին բառը՝ յաճախ տալով վերջին նախադասութեան համարը:

* – աստղանիշ դրուած է կասկածելի գրչութեամբ, բայց ոչ տպագրական վրիպակ ունեցող ընթերցուածքի մօտ:

հմմտ. – համեմատել

հտ. – հատոր

միւսն. – միւս ձեռագրերը

նախ. – նախադասութիւն

չիք – նշանակում է տուեալ ընթերցուածքը բացակայում է տուեալ ձեռագրում:

տ. – տող

փխ – փոխանակը գործածուած է, երբ նշուած ձեռագիրը տուեալ ընթերցուածքի փոխարէն ունի մէկ այլ ընթերցուածք: